~~5=1~~ ~~7=1.~~ ~~80=3~~ 73=2

Ant 208
m 101

HIEROZOICI,

SIVE

BIPARTITI OPERIS

DE

ANIMALIBUS
S. SCRIPTURÆ,

Pars Posterior.

In qua agitur Libris sex

DE

Avibus, Serpentibus, Insectis, Aquaticis, & Fabulosis Animalibus.

CUM INDICE SEPTUPLICI,

I. *Locorum Sac. Scr.* II. *Authorum, qui citantur.* III. *Vocum Hebr. Chald. Samaritani & Æthiopici Sermonis.* IV. *Vocum Arabicarum.* V. *Græcarum.* VI. *Romanarum, quæ passim explicantur.* VII. *Rerum.*

AUTHORE

SAMUELE BOCHARTO.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & SAMUELEM LUCHTMANS.

Et TRAJECTI ad RHENUM,

Apud GUILIELMUM vande WATER, M. DCC. XII.

Cum Privilegio D. D. Ordinum Hollandiæ.

INDEX CAPITUM OPERIS

De Animalibus Scripturæ,

PARS POSTERIOR.

LIBER I.

De mundis Avibus.

CAP. I. *De Hebræo nomine* p. 1
CAP. II. *De pennis, collo, oculis, gemitu & volatu* p. 8
CAP. III. *De Columbarum sedibus* p. 17
CAP. IV. *De Columbæ simplicitate, mansuetudine, castitate & timiditate* p. 19
CAP. V. *De Columbarum & Turturum sacrificiis* p. 25
CAP. VI. *De Columba Noachi, & de Columbæ specie quæ in Christi Baptismo apparuit* p. 27
CAP. VII. *Probatur* חריונים vel דביונים 2 *Reg.* 6. *v.* 25. *esse Ciceris genus, non stercus Columbarum, ut hactenus creditum* p. 38
CAP. VIII. *Avem* דרור deror *non esse hirundinem, ut volunt, sed columbæ feræ speciem, puta turturem aut palumbum* p. 51
CAP. IX. *De Turture* p. 54
CAP. X. *De Hirundine* p. 59
CAP. XI. *De Grue* p. 68
CAP. XII. *Hebræo nomine* קורא kore *non significari Perdicem, ut hactenus creditum, sed Rusticulæ seu Gallinaginis genus* p. 80
CAP. XIII. *Quid sit* πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, perdix venator in cavea, *Sirach.* 11. *v.* 31. p. 89
CAP. XIV. *Varia Coturnicum nomina & variæ species juxta Hebræos* p. 91
CAP. XV. *Solvuntur quinque quæstiones de Mosis Coturnicibus* p. 96
CAP. XVI. *Prophetarum loca duodecim quæ ad gallinaceum genus referunt nonnulli interpretes* p. 109
CAP. XVII. *De Galli cantu in Matth.* 26. *v.* 34. *&c.* p. 119
CAP. XVIII. *De Gallinæ affectu erga pullos suos in Matth.* 23. *v.* 37. p. 125
CAP. XIX. *In mensa Solomonis quid fuerint* ברברים barburim *saginati* 1 *Reg.* 4. *v.* 23. p. 127
CAP. XX. *De Pavonibus* p. 135
CAP. XXI. *De voce* צפור tsippor, *quæ & quasvis aves sonat, & speciatim passerem. Hujus species juxta Arabes. Et de passere domestico, & ejus pipitu* p. 145
CAP. XXII. *Prophetarum loca novem, quæ ad passeres referunt nonnulli interpretes, pleraque parum certa* p. 150
CAP. XXIII. *De providentia Dei circa passeres & aviculas in Matth.* 10. *v.* 29. *& Luc.* 12. *v.* 6. p. 157

LIBER II.

De immundis Avibus.

CAP. I. *Aquila Rex Avium: Ejus nomen, rostrum, pluma, calvitium, renovatio, color* p. 161
CAP. II. *Aquilæ alæ, volatus, nidus, victus* p. 169
CAP. III. *De Aquilæ affectu erga pullos suos ex Deut.* 32. *v.* 11. p. 176
CAP. IV. *Aquilæ mysticæ, Deus, Angeli, fideles, magni reges, maxime Assyrius & Assyriorum copiæ* p. 182
CAP. V. *Probatur* פרס peres *esse Ossifragam* p. 185
CAP. VI. *Probatur* עזניה oznija *non esse Haliæetum, ut volunt, sed Melanæetum seu Valeriam aquilam* p. 188
CAP. VII. *Milvum potius à volatu dici* דאה daa, *ut in Levitico, quam à visu* ראה raa, *ut in Deuteronomio* p. 191
CAP. VIII. *Probatur* איה aja *esse Accipitris speciem, quam Æsalonem veteres, Germani* Smirle *appellant, nos* Emerillon p. 192
CAP. IX. *Probatur* דיה daja *esse Vulturem nigrum* p. 195
CAP. X. *Corvi nomina, vox, color, sedes, victus, species, &c.* p. 197
CAP. XI. *Dei providenia circa Corvos* p. 203
CAP. XII. *De Corvo quem ex arca emisit Noë* p. 209
CAP. XIII. *De Corvis qui Eliæ panem & carnes afferebant prope torrentem Cerith* 1 *Reg.* 17. *v.* 3. p. 214
CAP. XIV. *Probatur* בת יענה bath jaana *esse Struthionem fœminam* p. 217
CAP. XV. *Probatur* תחמס thachmas *esse Struthionem marem* p. 231
CAP. XVI. *Explicatur de Struthione locus obscurissimus Job.* 39. *v.* 16. *al.* 13. p. 238
CAP. XVII. *Explicantur Jobi reliqua de Struthione Job.* 39. *v.* 17. *&c.* p. 249
CAP. XVIII. *Probatur* שחף sachaph *esse Larum aut Cepphum, unde* κεπφωθεὶς *Prov.* 7. *v.* 22. p. 263
CAP. XIX. *De Accipitre qui* נץ nets *Hebræis* p. 265
CAP. XX. *De ave* כוס chos *dubitatur sitne nocturnæ avis species, puta Bubo, Ulula &c. vel ab his diversissima, Onocrotalus* p. 272
CAP. XXI. *Probatur* שלך salach *à Græcis recte reddi* καταῤῥάκτην Catarracten p. 277
CAP. XXII. *Probatur* ינשוף jansuph *esse Bubonem* p. 281
CAP. XXIII. *Probatur* תנשמת thinsemeth *esse Noctuam* p. 285
CAP. XXIV. *Probatur* קאת kaath *esse Pelecanum & Ardeam, præcipuè stellarem, i. e. Butaurum* p. 292
CAP. XXV. *Variæ interpretationes vocis* רחם racham, *ubi multa de avibus* שרקרק serakrak, *Cygno, Pelecano & Merope* p. 297
CAP. XXVI. *Ex Arabica lingua probatur* רחם racham *esse Vulturis speciem* p. 303
CAP. XXVII. *Ad ea respondetur quæ in caput præcedens possint objici* p. 311
CAP. XXVIII. *Variæ interpretationes vocis* חסידה chasida *vel* asida p. 321
CAP. XXIX. *Probatur* חסידה chasida *esse Ciconiam* p. 326
CAP. XXX. *Hebræa voce* אנפה anapha *significari avem aliquam valde iracundam, fortasse Arabicè* زمج zummag, *aquilæ genus cui ab iracundia nomen* p. 337
CAP. XXXI. *Probatur* דוכיפת duchiphat *esse Upupam* p. 343
CAP. XXXII. *Probatur* עטלף atalleph *esse Vespertilionem* p. 349
CAP. XXXIII. *Immundarum avium numerus, & generales notæ; Harum prohibitio quomodo ad mores pertinuerit* p. 352

LIBER III.

De Serpentibus.

CAP. I. *Probatur* אפעה ephe *esse Viperam* p. 357
CAP. II. *De Vipera Pauli, & cur Pharisæi dicantur progenies Viperarum* p. 367
CAP. III. *Probatur* כפיר chephir & שחל sachal *non solum esse leonum, ut vulgo, sed & serpentum nomina* p. 375

CAP. IV. *Probatur* עכשוב achsub *esse Aspidem* p. 379
CAP. V. *Probatur* פתן pethen *esse Aspidem. Ibi de Pythone quædam* p. 380
CAP. VI. *De Aspide surda quæ aurem obturare legitur, ne audiat vocem incantantium, Ps. 58. 5. 6.* p. 384
CAP. VII. *Probatur* צבוע *esse serpentem varium, quem Hyænam vocarunt Græci & Ægyptii* p. 395
CAP. VIII. *Probatur* צמאון tsimmaon *non esse Dipsadem, ut quidam post Hieronymum reddunt Deut. 8. v. 15. sed siticulosum locum* p. 397
CAP. IX. *Probatur* צפע tsepha & צפעוני tsiphoni *esse Regulum seu Basiliscum* p. 399
CAP. X. *Explicantur loca quinque Scripturæ de Basilisco* p. 402
CAP. XI. *Probatur voce* קפוז kippoz *Esa. 34. v. 15. neque Hericium, ut Veteribus, neque avis speciem significari, ut Recentioribus visum, sed serpentem Acontiam* p. 408
CAP. XII. *Probatur* שפיפון sephiphon *Gen. 49. 17. esse Cerasten & Hæmorrhoum* p. 416
CAP. XIII. *Probatur* שרף saraph *Hydrum esse & Chersydrum, à quibus morsi Israëlitæ ænei serpentis aspectu sanati sunt* p. 421
CAP. XIV. *De Draconibus* p. 428

LIBER IV.

De Insectis Animalibus.

CAP. I. *Locustarum nomina & species* p. 441
CAP. II. *Explicantur obscura aliquot Scripturæ loca de Locustis* p. 454
CAP. III. *De Locustis Ægyptiis Exod. 10. 4.* p. 460
CAP. IV. *De Locustis quid habeat Joel cap. 1.* p. 464
CAP. V. *De Locustis quid habeat Joel cap. 2.* p. 472
CAP. VI. *Quid de Locustis habeat Amos propheta* p. 483
CAP. VII. *Joh. Baptistam veras Locustas habuisse pro cibo* p. 487
CAP. VIII. *De Locustis mysticis* p. 493
CAP. IX. *De Musca* p. 496
CAP. X. *Apum nomina & origo. Quomodo repertæ esse legantur in leonis cadavere. Easdem audire, æris tinnitu terreri, fumo pelli, & fortitudine esse insignes, in varia Scripturæ loca* p. 502
CAP. XI. *Loca quædam de Apum mellificio, quæ tanquam è Scriptura proferunt Patres Græci* p. 510
CAP. XII. *De Melle & Cera* p. 517
CAP. XIII. *De Vespis & Crabronibus* p. 533
CAP. XIV. *De Oestro seu Asilo* p. 545
CAP. XV. *Probatur* ערוב arob *esse Cynomyam* p. 551
CAP. XVI. *De Cynomyis in Ægyptios immissis* p. 556
CAP. XVII. *De Culice* p. 562
CAP. XVIII. *De Pediculis* p. 572
CAP. XIX. *De Pulice* p. 584
CAP. XX. *Formicæ nomen Latinum, Græcum, Hebræum & Chaldaicum* p. 587
CAP. XXI. *Explicatur Solomonis locus de formica Prov. 6. 6.* Vade ad formicam, ô piger *&c.* p. 591
CAP. XXII. *Explicatur Solomonis locus alter de formica Prov. 30. v. 25.* Quatuor ista sunt minima terræ, *&c.* p. 598
CAP. XXIII. *De Aranea* p. 603
CAP. XXIV. *De Scarabæo in Græca versione Habacuc. 2. 11.* p. 611
CAP. XXV. *De Tinea* p. 615
CAP. XXVI. *Varia Vermis nomina, & de Vermibus in homine vivo & mortuo* p. 619
CAP. XXVII. *De Vermibus in plantis, in ligno, & in cibis* p. 622
CAP. XXVIII. *De Vermibus metaphoricis* p. 629
CAP. XXIX. *De Scorpione* p. 632
CAP. XXX. *De Cochlea seu Limace* p. 645

LIBER V.

De Aquaticis Animalibus.

CAP. I. *Varia Ranæ nomina* p. 651
CAP. II. *Explicatio verborum Mosis de Ranis Ægyptiis Exod. 8. &c.* p. 654
CAP. III. *Explicantur Davidis duo loca de Ranis Ægyptiis* p. 667
CAP. IV. *De Ranis mysticis* p. 670
CAP. V. *Probatur* בדלח bedolach *Gen. 2. v. 12. & Num. 11. v. 7. non esse bdellium, nec crystallum, ut volunt, sed margaritam* p. 673
CAP. VI. *Probatur* פנינים peninim *esse Margaritas* p. 680
CAP. VII. *Refellitur Bootius qui* פנינים *esse corallium magno molimine contendit* p. 693
CAP. VIII. *Esther. 1. 9.* דר dar *Margaritam esse probatur, & plerosque Veteres ita interpretari* p. 708
CAP. IX. *Multa ex Hebræorum monumentis de* חלזון chilzon, *id est de Cochlea purpuraria. Alia quædam obiter* p. 719
CAP. X. *Hebræum* תכלת thecheleth *à Veteribus hyacinthum vel hyacinthinum reddi, de quo colore dubitatur sitne purpureus an cœruleus* p. 727
CAP. XI. *Probatur* תכלת thecheleth & ארגמן argaman *esse marinæ purpuræ duo genera, quorum illud cœruleum ex hoc conchylii, hoc proprie purpureum fuerit ex purpuræ proprie dictæ sanie factum* p. 734
CAP. XII. *De Ceto Jonæ* p. 742
CAP. XIII. *Probatur* נחש בריח *serpentem vectis Esa. 27. v. 1. esse Zygænam* p. 746
CAP. XIV. *De pisce Tobiæ* p. 748
CAP. XV. בהמות Behemoth *Job. 40. 10. non esse Elephantem, ut volunt, sed Hippopotamum* p. 753
CAP. XVI. *Job. 40. 20. &c. Leviathanis nomine non significari Balænam, sed Crocodilum* p. 769
CAP. XVII. *Ad Crocodilum referri reliqua de Leviathane Job. 41.* p. 776
CAP. XVIII. *Etiam à Talmudicis* לויתן Leviathan *pro Crocodilo sumi. Alia Crocodili nomina* p. 791
CAP. XIX. *De Sanguisuga Prov. 30. 15.* עלוקה Aluka *aliud esse* p. 796
CAP. XX. *Docetur* שחלת secheleth *Exod. 30. v. 34. esse onychen aroma: Et quid proprie sit onyx* p. 803

LIBER VI.

De dubiis vel fabulosis Animalibus.

CAP. I. *De Tragelapho* p. 809
CAP. II. *De Gryphe* p. 811
CAP. III. *De Ixo* p. 813
CAP. IV. *De Myrmecoleonte* ibid.
CAP. V. *De Phœnice* p. 817
CAP. VI. *De Faunis Ficariis* p. 825
CAP. VII. *De Pilosis & Satyris* p. 828
CAP. VIII. *De Sirenibus* p. 829
CAP. IX. *De Lilith, Lamiis & Strigibus* p. 831
CAP. X. *De Onocentauris* p. 833
CAP. XI. *De Verme* שמיר Samir p. 841
CAP. XII. *De Monocerote* p. 843
CAP. XIII. *Animalia terrestria fabulosa apud Arabes* p. 844
CAP. XIV. *Aves fabulosæ apud Arabes* p. 849
CAP. XV. *Animalia aquatica fabulosa apud Arabes. In quibus etiam aves marinæ. In fine multa de ambaro sive succino* p. 857
CAP. XVI. *Probatur* חשמל Hasmal *in Ezekiele esse Aurichalcum. Ibidem de Chalcolibano* p. 870

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA.

Liber Primus, DE *Mundis Avibus.*

CAPUT PRIMUM.

De *Hebræo* Columbæ nomine.

Columba *Hebraicè* יונה jona. *Non* ab opprimendo, *ut volunt*; *neque* à vino, *ut* οἰνὰς, *quæ Syris* ܟܪܡܝܘܢܐ charmiuno, *unde* Χάρμιον *una ex* Cleopatræ *ancillis: ſed à* Javan, *ſeu* Jonia, *id eſt*, Græcia, *ubi columbæ jam olim frequentes. Quod probant ſeptem Fabulæ vetuſtiſſimæ. Urbes quædam* Πολυτρήρονες. Περιςερίδες, *ſeu* columbariæ inſulæ. *Columba ab* Abrahamo *oblata*, Gen. 15. 9. *Sacrificia ex columbis in Lege. Columbæ* Semiramidis. Semiramis *à* זמיר zemir, *ſeu* cantu avium, *dicta. Columbæ in* Aſſyriæ *Regis vexillo.* Semiramis *in columbam mutata. Columbæ à* Syris *cultæ. Harum eſus vetitus.* Artaga, Atergatis, Derceto. *Columbæ imago reperta in monte* Garizim, Cuthæorum *idolum.* גוזל gozal, *non ſolius columbæ pullus, ſed & avium ejuſdem generis: à* pipitu *ſic vocatur. Columbæ* Semiramidis *ſylveſtres, non domeſticæ. Nominis ejus vera origo.* Semiramis *multò recentior, quàm putatur.* Aſſyrii *non habuerunt columbam, ſed aquilam pro militari ſigno.* Cuthæos *columbam coluiſſe, meræ fabulæ.*

Mundas aves Sacri Scriptores paucis attingunt, una columbâ exceptâ, de qua plura habent, quam de reliquis omnibus ſimul ſumptis. Itaque de illa neceſſe eſt agere accuratius. *Columbam* Hebraicè יונה *jona*, dici volunt à Verbo ינה *jana*, quod *opprimere* ſignificat, quaſi omnium prædæ pateat. Quam in rem hæc *Poëtæ* proferuntur,

Dat veniam corvis, vexat cenſura columbas.

Quod videtur longè petitum. Itaque conabor aliquid afferre veroſimilius. *Jerem.* 46. 16. & 50. 16. *Hebræa* verba מפני חרב היונה, *Græci* reddunt ἀπὸ προςώπȣ μαχαίρας Ἑλληνικῆς, *à facie gladii Græci*; Hieronymus, *à facie gladii columbæ*; Syrus, *à facie gladii* ܡܪܘܢܐ *crucïantis*; *R. Selomo*, & *Kimchius*, האונסת, *opprimentis*: ſed *Chaldæus Paraphraſtes*, מן קדם חרב סנאה דהיא כחמר מרויא, *à facie gladii hoſtilis*; *qui eſt ut vinum inebrians*; quaſi היונה fiat à יין, id eſt, *à vino*, *Jod* & *Vau* permutatis. Indidem igitur יונה *jona*, pro *columba* deduci queat. Quod ſi ſequamur, יונה *jona*, proprie erit οἰνὰς, columbæ feræ genus *à vino* ſic appellatum. 1. Quia, *Euſtathio* auctore, eſt οἰνωπὸς τὸ χρῶμα, id eſt, *quia vinum, vel uvas maturas colore refert.* 2. Quia vindemiæ tempore ferè appa-ret. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 3. Οἰνὰς δὲ τȣ̃ φθινοπώρȣ καὶ φαίνεται μάλιςα, καὶ ἁλίσκεται. *Oenas* (vel, ut *Gaza* reddit, *vinago*) *Autumno maximè apparet, & capitur. Athenæus* lib. 9. cap. 11. Ἡ δὲ φὰψ, καὶ ἡ περιςερὰ ἀεὶ φαίνονται· ἡ δὲ οἰνὰς φθινοπώρῳ μόνῳ. *Palumbus minor, & columba ſemper apparent; ſed vinago ſolum Autumno.* Sed huic etymo repugnat *Hebræorum* uſus, apud quos יונא *jona*, vel יון *jon*, non eſt οἰνὰς, ſed *columba* in genere, & proprie *domeſtica*. Itaque *columba* οἰνὰς à *Syris* dicta eſt ܟܪܡܝܘܢ *charmion*, vel ܟܪܡܝܘܢܐ *charmiona*, voce compoſita ex duabus, ܟܪܡܐ & ܝܘܢ vel ܝܘܢܐ, quarum illa *vitem*, hæc *columbam* ſonat. Quod ipſiſſimum fuit nomen unius illuſtrium illarum *Cleopatræ* ancillarum. *Græcè* id Χάρμιον ſcribitur, vel Χαρμιόνη, vel Χαρμιȣνώ. *Plutarchus* in *Antonio*, Εἰρας ἡ Κλεοπάτρας κȣρεύτρια, καὶ Χάρμιον, ὑφ᾽ ὧν τὰ μέγιςα διοικεῖται τῆς ἡγεμονίας. Iras Cleopatræ *tonſtrix*, & Charmion, *à quibus maxima imperii negotia adminiſtrabantur.* Et infrà, ubi de morte *Cleopatræ*, Τῶν δὲ γυναικῶν ἡ μὲν Εἰρας λεγομένη πρὸ τοῖς ποσὶν ἀπέθνησκεν· ἡ δὲ Χάρμιον, ἤδη σφαλλομένη, καὶ καρηβαρȣ̃σα, κατεκόσμει τὸ διάδημα περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. *Mulierum ejus quæ vocabatur* Iras *ad pedes ejus expiraverat:* Charmion *autem, jam lapſabunda, & capite gravata, caput illius diademate exornabat. Galenus De theriaca* ad *Piſonem* libri primi capite octavo, Καὶ τοῖς ὀνόμασι λεγόμεναι Νάειρα, καὶ Καρμιόνη· ἡ μὲν ἀναπλέκȣσα

κυσα τὰς τρίχας εὐπρεπῶς, ἡ δὲ ἀποτέμνυσα τὰς ὑπεροχὰς τῶν ὀνύχων εὐφυῶς. *Et (Cleopatræ* ancillæ) Naira & Carmione *dictæ; quarum illa comam decenter implicabat, hæc extremos ungues dextre præcidebat.* Tzetzes *Chil.* 6. Hist. 44.

Τῇ Κλεοπάτρᾳ τῇ σοφῇ, τῇ καὶ ὡραιοτάτῃ,
Καὶ τοῖς λοιποῖς τῇ σύμπασι (a) πολῶν ὑπερφερούσῃ,
Πρὸς ἐπιμέλειαν τριχῶν, καὶ τῶν ὀνύχων, ἦσαν
Χαρμιουνώ, καὶ Τάειρα τί δε δηλοῦσι τάδε;
Σύρον τὸν Τζέτζην βλέπε νῦν, Ἰσμαηλίτην ἅμα,
Καὶ ταῦτα διαρθροῦντά σοι ταῖς γλώσσαις ταῖς ἐκείνων.
Κατὰ Ἑβραίων γλῶσσάν τε, καὶ τὴν τῶν Σύρων ἅμα,
Χαρμὶ δηλοῖ τὴν ἄμπελον, Οὐνὼ περιστεράν δε,
Τὴν, ἣν (b) φησιν οἱ Ἕλληνες περιστερὰν οἰνάδα,
Κατὰ Ἰσμαηλίτας δὲ, τοὺς Ἀγαρηνοὺς λέγω,
Περιστερὰν τὴν Τάειραν σημαίνουσαν μοινόει.

(a) *Lege* πολλῶν.
(b) *Lege* φασιν.

Cleopatræ *sapienti, & formosissimæ, & supra reliquas omnes mulieres longe præstanti, ad curam capillorum, & unguium, erant* Charmiuno & Taïra. *Hæc autem nomina quid designant?* Syrum *vide nunc* Tzetzem, & Ismaëlitem *simul, & hæc illorum linguis tibi explicantem. Tam* Hebræorum, *quam* Syrorum *linguâ* Charmi *vitem significat, &* Uno *columbam, quam* Græci *columbam œnadem vocant. At juxta* Ismaëlitas, *ex* Agare *oriundos dico,* Taïram *mihi columbam significare intellige.* Ex his collige in *Plutarcho* pro Εἴρας, & in *Galeno* pro Νάειρα, rescribendum esse Σάειρας, vel Τάειρα, ut in *Tzetze*, qui rectè quidem scribit hanc vocem, sed malè interpretatur. Quippe *Arabicum* طاير *taïr*, vel طيارة *taira*, *columbam* non significat, sed *avem* in genere. Unde *Chaldæis* טייר *tajer*, est *augurari*. Neque dividi debuit *Charmiuno* in *Charmi*, & *Uno*; sed in כרם *charm*, & יונא *juno*. Interim non dubitandum, quin *Charmiuno*, vel *Charmiona*, vere sit οἰνάς. Itaque יונה *jona*, per se non est οἰνάς, sed *columba quævis.* Quo posito nulla apparet ratio, cur *à vino* dicta sit יונה *jona*. Proinde aliud quærendum. Neque fortasse absurdum erit, ut à patria columbæ יונים *jonim*, quasi *Græcæ*, putentur fuisse appellatæ. *Græci* enim olim Ἴωνες *Jones*, dicebantur, ut alibi probavimus, & *Hebraicè* יונים *jonim*, iisdem literis, quamvis *javanim* hodie efferant, quia *Masorethis* ita placuit. Columbas inde appellari duo potissimum suadent. Unum, quod apud *Plinium*, libri decimi capite vigesimo nono, *Theophrastus* tradit invectitias esse in *Asia* columbas. Alterum, quod in *Græcia* columbas fuisse ab omni ævo historia fabularis abunde docet. Sic 1. *Dodonæam* columbam ajunt, (c) ἱζομένην ἐπὶ φηγὸν, αὐδάξασθαι φωνῇ ἀνθρωπίνῃ, ὡς χρεὼν εἴη, μαντήϊον αὐτόθι Διὸς γένεσθαι, *fago insidentem, humana voce dixisse, in fatis esse, ut eo loci* Jovis *oraculum conderetur*, quod fuit *Græciæ* totius longè antiquissimum. 2. Ut à *Noacho*, sic à *Deucalione* ferunt (d) περιστερὰν, ἐκ τῆς λάρνακος ἀφιεμένην, δήλωμα γένεσθαι, χειμῶνος μὲν εἴσω πάλιν ἐνδυομένην, εὐδίας δὲ, ἀποπτᾶσαν, *columbam, ex arca emissam, tempestatis signum fuisse, cum eodem rediit, & serenitatis, cum avolavit.* 3. Columbæ *Jovem*, in *Creta* vagientem, ambrosia dicuntur aluisse ex *Oceano* allata. *Mœro Byzantia, Athenæi* libro undecimo,

(c) *Herod. lib.* 2.
(d) *Plutarch. in libro Utra anim.*

Ζεὺς δ' ἄρ' ἐνὶ Κρήτῃ τρέφετο μέγας, οὐδ' ἄρα τίς νιν
Ἠίδει μακάρων· ὁ δ' ἀέξετο πᾶσι μέλεσσι·
Τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τρέφον ἄντρῳ,
Ἀμβροσίην φορέουσαι ἀπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων.

In Creta *nutriebatur magnus* Jupiter, *neque eum Beatorum quisquam noverat. Is autem omnibus membris crescebat. Ipsum porro alebant in antro divino columbæ ambrosiam ex* Oceani *fluentis afferentes.* Quod sumptum ex *Odyss.* μ'. ubi columbæ

--- ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσιν,
--- *ambrosiam* Jovi *patri ferunt.*

Unde est, quod in *Plutarchi* Symposio, *Cleodemus Chersiæ* Poëtæ dicit, Εἰ τὴν ἀμβροσίαν τῷ Διὶ πελειάδες τινὲς κομίζουσιν, ὡς ὑμεῖς λέγετε, *Si ambrosiam* Jovi *columbæ quædam afferunt, ut vos,* Poëtæ, *dicitis.* 4. In *Ægio, Achaiæ* urbe, *Jupiter*, in columbam mutatus, *Pthiam* virginem iniisse fertur. *Athenæus*, libro nono, Αὐτοκράτης ἐν τοῖς Ἀχαικοῖς καὶ τὸν Δία ἱστορεῖ μεταβαλεῖν τὴν μορφὴν εἰς περιστερὰν, ἐρασθέντα παρθένου Φθίας ὄνομα ἐν Αἰγείῳ. Autocrates *in* Achaicis *narrat etiam ipsum* Jovem, *virginem* Pthiam *nomine in* Ægio *adamantem, formam in columbam mutasse.* Ita etiam *Ælianus Variorum* libri primi capite decimo quinto. 5. *Argonautæ*, inter coëuntes *Symplegades* trajecturi, à *Phineo* vate moniti sunt columbam emittere, quæ si salva per illas transiisset, ipsi quoque sequerentur: quod & fecerunt. Hujus columbæ meminerunt *Apollonius* libro secundo *Argonauticωn*, *Asclepiades* libro secundo Τραγωδουμένων, *Apollodorus* libro primo *Bibliothecæ*, *Hyginus* Fabula decima nona, & alii non pauci. 6. *Ctesylla, Alcidamantis Cei* filia, in partu mortua, cum efferretur, ἐξ τῆς σρομνῆς πελειὰς ἐξέπτη, καὶ τὸ σῶμα τῆς Κτησύλλης ἀφανὲς ἐγένετο, *columba è sandapila evolavit, &* Ctesyllæ *corpus evanuit.* Ita *Nicander* libro tertio Ἑτεροιουμένων. Hinc *Ovidius* de *Medea* in aëre vecta *Metamorphosews* libri septimi Fabula duodecima,

Transit & antiquæ Cartheïa *mœnia* Ceæ,
Quâ pater Alcidamas *placidam de corpore natæ*
Miraturus erat nasci potuisse columbam.

7. Apud eundem (*Metam.* lib. 13. Fab. 4.) *Oenotropæ Anii* filiæ, ut pater *Anius Anchisæ* narrat,

--- *pennas sumpsere, tuæque*
Conjugis in volucres niveas abiere columbas.

Id est, in *Veneris* aves, quæ *Anchisæ* conjux fuerat. Quæ, utut fabulosa, tamen ad scopum nostrum faciunt. Inde enim hoc saltem colligas, ex eorum sententia, qui has fabulas confinxerunt, columbas in *Græcia* semper fuisse. 8. Quid quod *Bœoticam Thisben*, & *Lacedæmoniam Messenem* à copia columbarum *Homerus* vocat πολυτρήρωνας *Iliad.* 2? Et juxta *Smyrnam* septem insulas *Peristerides*, id est, *Columbarias*, recenset *Plinius* libri quinti capite trigesimo primo. Columbas igitur, post diluvium, primò in *Græciam*, & vicina loca contendisse, verisimile est, atque inde paulatim in reliquum orbem esse dispersas.

Dices hæc afferri frustra, cum antiquissimis illis à diluvio temporibus *Syriam* etiam fuisse πολυτρήρονα tam ex sacris probetur, quam ex profanis Historiis. Nam in sacris *Abraham*, quo apud *Græcos* nihil antiquius, jubetur offerre Deo turturem, & columbam, *Gen.* 15. 9. Et passim in Lege *Mosis* præscribuntur sacrificia ex turturibus, & pullis columbarum. Exempla vide *Levit.* 1. 14. & 5. 7. 11. & 12. 6. & 14. 22. & 25. 14. 29. & *Num.* 6. 10. In profanis etiam, *Abrahamo* æqualis, ut creditur, *Semiramis*, in locis desertis, & petrosis, circa *Ascalonem* exposita fuisse narratur, ἐν οἷς πολλοῦ πλήθους περιστερῶν ἐννοσσεύειν εἰωθότος, παραδόξως τροφῆς καὶ σωτηρίας τυχεῖν τὸ βρέφος, *in quibus cum columbarum magna copia nidificare consuevisset, infans miro modo nutrita & servata sit.* Quin *Semiramidis* nomen indidem deducitur, quasi sit κατὰ τὴν τῶν Σύρων διάλεκτον παρωνομασμένον ἀπὸ τῶν περιστερῶν, Syrorum *lingua sumptum à columbis.* Ita ex *Ctesia Diodorus* libro secundo. Et *R. Azarias*, in *Meor Enajim* capite vigesimo primo, deducit à voce זמיר *zemir*, quę *cantum avium*, & speciatim *turturis*, designat *Cant.* 2. 12. verba sic habent, נקראת סמיראמים אשר לפי דבריו בלשון הארמי יורה על צפצוף העוף ולדעתי הוא מלשון עת הזמיר הגיע בחלוף ה״זין בס״מך וכן בארמי פ״ק דגטין זמרא דמנא זמרא דפומא ולזה אות דגלה היה יונה *Vocatur* Semiramis, *quod, juxta ipsius verba,* (id est, *Diodori*, quem citaverat) *linguâ* Syrâ *cantum avium* *signi-*

ſignificat. Quod videtur ſumptum ex voce זמיר zemir, cum dicitur Cant. 2. 12. "Tempus zemir, id eſt, cantus, advenit, & vox turturis audita eſt in terra noſtra. Nam etiam Syriace in Talmudico Tractatu Gittin capite primo זמרא דמנא zemara demana eſt cantus organicus, & זמרא דפומא zemara dephuma cantus oralis. Atque ideo pro vexilli ſigno columbam habuit Semiramis. Quin contendit in ſequentibus non ſolam Semiramidem, ſed & omnes Aſſyriæ Reges columbam habuiſſe pro vexillorum ſymbolo. Atque inde eſſe, quod pro Aſſyriorum ira, & gladio, Jeremias dixerat חרון היונה, iram columbæ, Jerem. 25. 38. & חרב היונה, gladium columbæ, Jerem. 46. 16. & 50. 16. Quod ex Hieronymi verſione confirmat, & Thomæ Aquinatis Commentariis in Jeremiam. Eodem etiam id refert, quod Jeruſalem Sophon. 3. 1. vocatur היונה, columba, quaſi Propheta eam arguat, שהיא במעשיו דומה לבבל אשר אות דגלה יונה, quod in operibus ſuis ſit Babyloni ſimilis, quæ pro militari ſigno in vexillo columbam habuit. Et hunc ſequutus R. David Ganz, libro ſecundo Chronologiæ ad Annum 1958. Signum vexilli Semiramidis fuit figura columbæ. Quod vexilli ſignum imitati ſunt omnes Aſſyriæ Reges. Unde Jeremias capitis 25. verſu 28. "Propter iram columbæ; & capitis 46. verſu 6. "Coram gladio columbæ. His addunt Veteres Semiramidem in columbam fuiſſe mutatam. Diodorus ubi ſuprà, Ἔνιοι δὲ μυθολογοῦντές φασιν αὐτὴν γενέσθαι περιστερὰν, καὶ πολλῶν ὀρνέων εἰς τὴν οἰκίαν καταπετασθέντων, μετ᾽ ἐκείνων ἐκπετασθῆναι. Alii autem eam fabulantur factam eſſe columbam, & cum plures aves in domum advolâſſent, cum iis avolâſſe. Ovidius, Metam. lib. 4. Fab. 2. ubi de matre Derceto,

An magis, ut ſumptis illius filia pennis,
Extremos altis in turribus egerit annos?

Lucianus in Syria Dea, τὸ Σεμιράμιος τέλος εἰς περιστερὴν ἀπίκετο, Semiramis in columbam verſa tandem eſt. Athenagoras, in Legatione de eadem, τὸ γὰρ ἀδύνατον, εἰς περιστερὰν μετέβαλεν ἡ γυνή· ὁ μῦθος παρὰ Κτησίᾳ. Nam, quod impoſſibile eſt, in columbam ſcilicet mulier mutata eſt. Fabula extat apud Cteſiam. Unde eſt, quod apud Syros, & Aſſyrios, columbæ fuerunt in multo cultu: ut in Diodoro docet Cteſias, poſtquam Semiramidem à columbis enutritam, & nomen ſumpſiſſe narravit: Ἃς ἀπ᾽ ἐκείνων τῶν χρόνων, οἱ κατὰ Συρίαν ἅπαντες διετέλεσαν, ὡς θεὰς τιμῶντες. Quas ab illis temporibus Syri omnes ut Deas colere non deſtiterunt. Et poſt hiſtoriam ejuſdem in columbam metamorphoſis idem addit, Διὸ καὶ τοὺς Ἀσσυρίους τὴν περιστερὰν τιμᾶν ὡς θεὸν, ἀπαθανατίζοντας τὴν Σεμίραμιν. Proinde etiam Aſſyrios columbam ut Deam venerari, ut Semiramin à morte vindicent. Xenophon quoque Cyri minoris libro primo, ubi de Chali Syriæ amnis piſcibus; Οὓς οἱ Σύροι θεοὺς ἐνόμιζον, καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἴων, οὐδὲ τὰς περιστεράς. Quos Syri Deos putabant, eoſque violare, ut & columbas, vetabant. Philo apud Euſebium circa finem libri octavi Præparationis Evangelicæ, Ἀμήχανόν τι πελειάδων πλῆθος ἐπὶ τῶν τριόδων, καὶ κατ᾽ οἰκίαν ἑκάστην, ἐθεασάμην· πυνθανομένῳ δέ μοι τὴν αἰτίαν ἔφασαν, οὐ θεμιτὸν εἶναι συλλαμβάνειν· ἀπειρῆσθαι γὰρ ἐκ παλαιοῦ τοῖς οἰκήτορσι τὴν χρῆσιν. Immenſam columbarum multitudinem in triviis, & per ſingulas ædes (Aſcalone) vidi. Et mihi cauſam ſciſcitanti reſponderunt, capere nefas eſſe. Incolis enim jam olim illarum uſum fuiſſe interdictum. Tibullus, Elegiâ octavâ,

Alba Palæſtino culta columba viro.

Al. Syro, aut ſuo. Hyginus Fab. 197. Syri piſces, & columbas, ex Deorum numero habent; non edunt. Lucianus, ubi ſupra, de Hierapolitanis; Ὀρνίθων τε αὐτέοισι περιστερὴ δοκέει χρῆμα ἱρώτατον, καὶ οὐδὲ ψαύειν αὐτέων δικαιεῦσι. Columba ipſis videtur avium ſanctiſſima, ac ne eam quidem tangere æquum putant. Item, Ὄρνιθας τοὺς μὲν ἄλλους, σιτέονται· περιστερὴν δὲ μούνην οὐ σιτέονται, ἀλλὰ σφίσι ἥδε ἱρή. Avibus quidem aliis veſcuntur, ſed à ſola columba abſtinent, quæ illis ſacra eſt. Phornutus libro De Diis in capite de Rhea, Ἔοικε δὲ ἡ αὐτὴ ἡ παρὰ Σύροις Ἀταργατις εἶναι, ἣν διὰ τὸ περιστερᾶς καὶ ἰχθύος ἀπέχεσθαι τιμῶσι. Videtur hæc eadem eſſe, quæ apud Syros Artaga (aliis Atergatis, & Derceto) quam abſtinendo à piſce & columba colunt. Clemens Alexandrinus in Protreptico, Οὐδέ γε τῶν τὴν Φοινίκην Σύρων κατοικούντων (ἐκλήσομαι) ὧν οἱ μὲν τὰς περιστερὰς, οἱ δὲ τοὺς ἰχθῦς οὕτω σέβουσι περιττῶς, ὡς Ἠλεῖοι τὸν Δία. Neque eorum, qui in Phœnice degunt, Syrorum obliviſcar, quorum alii columbas, alii piſces tam impenſè colunt, quàm Elei Jovem. Meor enajim, ונמצאו קצת אמות שככה אהבו את זכר סמיראמים ואות דגלה שאסרו על עצמן לאכול את בני היונה Et gentes quædam repertæ ſunt, quæ Semiramidis memoriam, & ſignum vexilli ejus ita coluerunt, ut columbarum eſum ſibi interdixerint. Neque Samaritani fuerunt ab hac ſuperſtitione immunes, ſi quidem Judæis credimus. Talmud, Tractatu Cholin cap. 1. fol. 6. a. de Cuthæis, ſeu Samaritanis, אמר רב נחמן בר יצחק דמות יונה מצאו להן בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה Dixit Rab Nachman, Iſaaci filius, Columbæ imaginem iis invenerunt, quam colebant in monte Garizim. Gloſſa Talmudici Tractatûs Avodazera fol. 26. b. אל ימול כותי שמל לשם דמות שנמצאו בראש הר גריזים ועובדין לה עבודה כדאמר בהכל שוחטין ומלו את בניהם לשם יונה זו Non circumcidet Cuthæus, qui circumcidit in nomine imaginis, quam invenerunt in vertice montis Garizim, & illam colunt, ut traditur in capite (Cholin ſuprà citato, cujus initium eſt) Omnes mactant: & circumcidunt filios ſuos in nomine columbæ hujus. Meor enajim, קרוב בעיני להאמין שהכותיים אשר הושיב מלך אשור ובבל בשומרון לאות ולעד הכנעם באהבה אל מלכם ההוא אשר אות דגלה יונה הכבי אותה והקימוהו ליראתם בראש הר גריזים אשר עם שכם ראש ממלכת שומרון בימים ההם Mihi perſuaſiſſimum eſt Cuthæos, quos Aſſyriæ & Babyloniæ Rex in Samariam deportaverat, in amoris, cultûſque ſignum, & teſtimonium erga Regem ſuum, qui columbam habebat pro vexilli ſymbolo, columbam amâſſe, & ſtatuam, quam colerent, ei erexiſſe in vertice montis Garizim prope urbem Sichem, quæ tum erat metropolis regni Samaritici. Tſemach David in Templi ſecundi Chronologia ad Annum 881. Diebus R. Meir, invenerunt Cuthæorum imaginem columbæ in monte Garizim, ut habetur capite primo Cholin. Et decrevit is, ut omnino judicarentur tanquam gentiles terræ.

Ex his videatur poſſe confici tam in Syria, quàm in Græcia columbas ab omni ævo nidificâſſe. Tamen eſt, quod regeratur, nempe Moſis quidem ætate etiam à plebejis in Iſraële oblatos fuiſſe בני יונה pullos columbarum, ut Lex disertè præcipit: ſed, an Abraham idem obtulerit in quæſtionem poſſe vocari. Neque enim legitur obtuliſſe תור ובן יונה turturem, & pullum columbæ, ut jubetur in Lege Moſis, ſed תור וגוזל turturem, & gozal, quę vox non ſolùm ſignificat pullum columbæ propriè dictæ, ſed & pullum turturis, & palumbi, & liviæ, & vinaginis, & avis alia, ſi qua eſt, quæ ad columbinum genus referatur. Damir in capite De القطا alkata, quomodo vocant Arabes quoddam palumbi genus, يقال القطا والحمام وانواعها امهات الجوازل والجوازل فراخها الواحد

الواحد جوزل Alkata *& columba, & aves homogeneæ dicuntur matres* algawazil. *Et* algawazil *sunt pulli eorum à singulari* gauzal. Porrò جوزل gauzal *Arabibus* id ipsum est quod *Hebræis* גוזל *gozal*. Proinde, quia & *gozal* sunt variæ species, cum *pipio* præcisè significatur, quandoque additur διακριτικῶς, gozal *columbæ pullus*. Ita in *Chaldæo Cantici* Paraphraste capitis primi versu decimo quinto, *Oculi tui sunt* כגוזלין בני יונתא, *ut* gozalin *pulli columbæ*. Et *Vajekra Rabba* capite vigesimo secundo de *Tito* Imperatore, קראו לרופאים ומצאו בו כמו גוזל בן יונה והיה בו משקל שתי לטראות, *Vocaverunt Medicos, qui (cerebro ejus disciso,) in illo invenerunt tanquam* gozal *columbæ filium, ponderis duarum librarum.* A pipitu dicitur *gozal*, vel *gauzal*, ut Latinè *pipio*. Nam الجزل *algezel* est *pipitus*. In *Alcamus* redditur صوت الحمام *vox columbæ*; nempe pipientis adhuc, & nondum adultæ. Itaque falluntur, qui גוזל *gozal*, referunt ad Verbum גזל *gazal*, id est, *rapere*; quia rapinæ est obnoxius. *Syri* per Metathesin ܙܘܓܠ *zogal*, dicunt pro ܓܘܙܠ *gozal*. Sed *Pœni* olim *gozol*. Unde *peristereon* Punicè חציר־גוזול *azirgozol*, id est, *herba pipionis*, in *Herbario Apuleii* capite sexagesimo quinto.

Jam de columbis *Semiramidis* posset id ipsum regeri. Quippe, licet etiam יונים *jonim*, id est, *columbas domesticas*, & quæ propriè sic dicuntur, coluerint *Syri* posteriores in gratiam *Semiramidis*; sylvestres tamen columbas illi adfuisse vel ex *Ctesia* videtur posse colligi. Cum loca, in quibus degebant illæ columbæ, *deserta* & *petrosa* vocet, ἐρήμους, καὶ πετρώδεις τόπους. Proinde nomen *Semiramidis* inde sumptum ab *Hesychio* explicatur περιστερὰ ὄρειος, *columba montana.* Quam vocem esse *Arabicam*, non *Syram*, ut putatur, alibi docuimus, & scriptam fuisse *Serimam*, quod διὰ τὴν εὐφωνίαν *Græci* mutârunt in Σεμίραμιν. Nempe *Arabibus* حمام *himam* est *columba*, & سراة sera *mons*, شعرا sere *sylva*, صحرا sahra *desertum:* ex quarum vocum una aliqua cum حمام *himam* juncta factum nomen *Serimam* pro *montis*, aut *sylvæ*, aut *deserti columba.* Qualis est compositio in verbis כרמיון *charmion*, vel כרמיונא *charmiona*, de quibus dictum, & חריונים *chirjonim*, vel דביונים *dibjonim*, de quibus dicturi sumus. Sed hoc præcipuum, quod ex historia *Semiramidis* columbas jam olim fuisse in *Syria* nullo modo probari potest; quia illius tempus est planè incertum. Nam, si *Ctesiæ* stamus, Scriptori valde fabuloso, *Nini* uxor fuit *Semiramis*, cujus regnum incidet in *Abrahami* tempora. Sed *Semiramin* alii *Belochi* filiam faciunt, qui annis plus quingentis *Nino* posterior fuit. Hinc *Eusebius* ad numerum 582. qui decimus est à morte *Josuæ*; *Assyriorum octavus decimus* Belochus *annis* XXV. *cujus filia* Atossa, *quæ &* Semiramis, *regnavit cum patre annis* XII. Et *Photius* Auctore 186. de *Conone* Hist. 9. Ὅσα οἱ ἄλλοι περὶ Ἀττόσης Ἀσσυρίας ἀναγράφουσι, ταῦθ᾽ οὗτος εἰς Σεμίραμιν ἀναφέρει. *Quæcunque alii de* Atossa Assyria *scribunt is refert ad* Semiramin. Sed, quod mirere magis, si *Herodoto* credimus libro primo, *Semiramis* nonnisi πέντε γενεαῖς, *quinque generationibus*, id est, annis ad summum ducentis, *Nitocri* vetustior fuit, illius *Laboniti* matre, quem devicit *Cyrus*. Cum inter *Cyrum* & *Belochum* anni plus mille, inter eundem & *Ninum* anni intercedant mille quingenti, vel sexcenti. Neque verò referri possunt gesta *Semiramidis* ad *Abrahami* ætatem, quâ Regem שנער, seu *Babyloniæ*, regulum fuisse colligere est ex *Gen.* 14. Et æquè incertum, quod quidam asserunt, *Babyloniæ* Reges columbam habuisse pro signo militari: cum vetus auctor nullus citetur, qui hoc referat. Et *Cyrum* verisimile est, postquam *Babylonios* imperio suo subjecit, eadem usurpâsse signa militaria, quæ habuerant *Medi* & *Assyrii* antecessores. Eum autem pro signo aquilam habuisse constat ex his *Xenophontis* libro septimo *Cyropædiæ*, Ἦν δ᾽ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. *Erat autem ipsi pro signo aquila aurea in longa hasta extensa.* Quod exinde *Persarum* Reges omnes imitati sunt. Idem *Xenophon*, Καὶ νῦν δ᾽ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. *Hoc etiam signum hodieque restat* Persarum *Regi*. *Curtius* libro tertio, ubi de exercitu *Darii*; *Inter hæc aquilam auream pennas extendenti similem sacraverant.* *Philostratus* in *Heroicis* capite de *Themistocle*, Μῆδοι ταῦτα, καὶ Βαβυλὼν μέση, καὶ τὸ σημεῖον τὸ βασίλειον ὁ χρυσοῦς ἐπὶ τῆς πέλτης ἀετός. Medi *hæc, &* Babylon *media, & signum militare aurea super hastam aquila.* Itaque in *Jeremia* חרב היונה, non est *gladius columbæ*, ut quidem puto, sed *gladius opprimens*, vel *devastans*, qualis *Babyloniorum* fuit sub Rege *Nebucadnetsare*. Proinde de eodem dicit *Propheta* Jerem. 46. 14. אכלה חרב סביביך, *Te consumpsit gladius circumquaque.* Sed & *Samaritanos* columbas coluisse prorsus est fabulosum. Quæ idola coluerint, cum primùm ex *Assyria* in *Samariam* translati sunt, refertur 2 *Reg.* 17. 30. 31. *Viri* Babylonii *fecerunt* Succoth-Benoth, Chuthæi *fecerunt* Nergal, *&c.* At ibi de columba, aut ejus imagine ab iis culta, ne γρῦ quidem Sacra Historia. Neque id iis uspiam à *Josepho* objectum, qui multis locis acriter in eos invehitur. Videsis *Antiquitatum Judaicarum* librum nonum, & undecimum in fine; & libri duodecimi caput primum, & septimum; & libri decimi tertii caput sextum; & libri decimi octavi caput tertium, & quintum; & libri vigesimi caput quintum. Neque ulla ratione potuisset consistere columbæ, aut ejus imaginis cultus cum Lege *Mosis*, quam admittebant. Nam, ut taceam simulachra omnia toties, & tam disertè, à *Mose* prohiberi, quo tandem prætextu ab iis coli potuisset id ipsum animal, quod in sacrificiis ad Deum mactare jubebantur? Tamen haud dubiè verum est, quod *Xenophon*, *Ctesias*, *Lucianus*, atque alii testes αὐτόπται asserunt, *Syros* & *Assyrios*, aut columbas ut Deas coluisse, aut saltem ab iis abstinuisse tanquam à re sacra. Sed quo præcisè tempore in *Syriam*, aut *Assyriam* invecta fuerit hæc superstitio, nemo facilè dixerit.

CAPUT SECUNDUM.

De Columbæ pennis, collo, oculis, gemitu, & volatu.

Pennæ columbæ argento obductæ, & pallore auri, Psal. 68. 14. *Argentum unde dictum. Auri nomen* Æthiopicum. *Aurum cur pallidum. Plumæ columbarum, & turturum quando aureæ, & ad sacrificia aptæ, ineptæ. In columbæ collo auri color, & varii colores, sed solum apparentes.* Arcesilæ ἀκαταληψία, & Carneadis. *Oculi columbarum quales. Columbæ cur ad aquas libentius degant. Cur dicantur* in lacte lavari, *&* manere ad plenitudinem, *Cant.* 5. 12. *Avis, quæ propriam umbram rapit, varia nomina. Eam non esse graculum, sed passeris genus.* Narcissus Bœotus, *non* Lacon, *ut vult* Tzetzes. Hebræi *malè explicant locum* Cant. 5. 12. *Columbarum proprium, gemere, & murmurare. Locus*

Ezech.

Ezech. 7. *vers.* 16. *à Græcis aliter lectus. In* Theodoreto *lapsus Interpretis. Explicatur locus* Nahum. 2. 7. *Unum verbum pro duobus. Locus* Esa. 60. v. 8. *Columbarum summa pernicitas. Inprimis, cum ad nidos revolant. Trepidant, id est, rapidè volant. Alarum unam comprimunt, ut altera volent. Illas tabellariorum vice fungi multis probatur. Quot parasangas una die volent. Epistolam à columba ferendam, & columbam ad id emissam, quomodo vocent* Arabes.

Columbæ descriptionem à plumis & pennis ordiri lubet, quarum pulchritudinem Sacer Vates ita commendat *Psal.* 68. *vers.* 14. *Alæ columbæ argento obductæ, & pennæ ejus pallore auri. Alæ* & *pennæ* per συνεκδοχὴν hic pro toto corpore. *Argento obductæ*, id est, argenti instar summè albæ, & cum splendore quodam candidæ. Quippe argentum *Græcè* ἀργύριον dicitur παρὰ τὸ ἀργὸν, τὸ λευκόν· & *argentea* vocantur, quæ maximè candent. Unde *Poëtæ* ἀργυρόπεζα Θέτις, id est, λευκόπες. Ita est in *Hesychio*, qui idem ἀργυροδίνην κρήνην explicat λευκὰ ῥεύματα ἔχουσαν, & *Æneidos* libro octavo

--- *argenteus anser*,

teste *Servio*, est *epithetum coloris*. Corvus quoque tum ales erat argentea, cum columbas æquabat albedine. *Ovidius Metam.* lib. 2. Fab. 7.

Nam fuit hæc quondam niveis argentea pennis
Ales, ut æquaret totas sine labe columbas.

In columbis enim quædam sunt maximè albæ. *Varro, De re rustica* lib. 3. cap. 7. *Alterum genus illud columbarum est clementius, quod cibo domestico contentum intra limina januæ solet pasci. Hoc genus maximè est colore albo.* Aliquando scilicet, & alicubi, non semper nec ubivis locorum. Nam in *Græcia* albæ columbæ serò visę sunt, nempe cum *Xerxis* copiæ ad montem *Atho* sunt profligatæ. Quod in *Persicis* disertè tradit *Charon Lampsacenus*, qui tum vivebat, & scripsit ante *Herodotum. Athenæus* libro nono, Χάρων δ' ὁ Λαμψακηνὸς, ἐν τοῖς Περσικοῖς περὶ Μαρδονίου ἱστορῶν, καὶ τοῦ διαφθαρέντος στρατοῦ Περσικοῦ περὶ τὸν Ἄθω, γράφει ταῦτα "Καὶ λευκαὶ περιστεραὶ τότε πρῶτον εἰς Ἕλληνας ἐφάνησαν, "πρότερον οὐ γιγνόμεναι. Charon Lampsacenus *in* Persicis *de* Mardonio *agens, & de* Persico *exercitu ad montem* Atho *profligato, hæc scribit; "Et candidæ columbæ "apud* Græcos *tum primum visæ sunt, cum antea nullæ fuissent*, nempe in *Græcia*, non *usquam*, ut perperam ibi habet Interpres. *Ælianus* in *Variis* lib. 1. cap. 15. Χάρων δὲ ὁ Λαμψακηνὸς περὶ τὸν Ἄθω φανῆναι περιστερὰς λευκὰς λέγει, ὅτε ἐνταῦθα ἀπώλοντο αἱ τῶν Περσῶν τριήρεις παρακάμπτουσαι τὸν Ἄθω. Charon *vero* Lampsacenus *asserit circa* Athon *visas esse columbas albas, cum ibi perierunt* Persarum *triremes* Athon *præterlegentes.* Sequitur in *Psalmo*, ואברותיה בירקרק חרוץ, *Et pennæ ejus pallore auri* supple *obductæ*, quod repetendum ex priore hemistichio. *Pallore auri*, id est, *auro palloris*, seu *pallido.* Tale *Habac.* 2. *vers.* 6. עב טיט, *densitas luti*, pro *luto densitatis*, seu *denso.* התואר במקום המתואר, prædicatum pro subjecto, ut hic habet *Kimchius. Aurum* vocatur חרוץ *charuts*, id est, *è terra effossum*, hic, & *Zach.* 9. *v.* 3. & passim in *Solomonis Proverbiis.* Unde fit *Græcum* χρυσός. Et *pallor auri est* ירקרק, geminatis literis, ut significatio sit intensior. Itaque ab hoc ipso Verbo fit *Æthiopum* ወርቅ: *wark* pro *auro. Pallorem auri* Græci Interpretes rectè vocant χλωρότητα χρυσίου. Is enim verus est auri color. Hinc *Diogenes* rogatus Διὰ τὸ χρυσίον χλωρόν ἐστιν; *Cur aurum palleat?* respondit, Ὅτι πολλοὺς ἔχει τοὺς ἐπιβουλεύοντας, *Quia multos habet insidiatores.* Ita est in *Laërtio*, & *Catullus* in nuptiis *Pelei & Thetidos*,

O quam sæpè magis lurore expalluit auri!

Et rursus ad *Juventium*,

Hospes inauratâ pallidior statuâ.

Et *Statius* ad *Maximum Junium* libro quarto *Sylvarum.*

Quando te dulci Latio *remittent*
Dalmatæ *montes, ubi* Dite *viso*
Pallidus fossor redit, erutoque
Concolor auro.

Et *Lucianus* in *Gallo* ad divitem avarum, Οἴμωζε, καὶ ἀγρύπνει, καὶ ἡμισυς γίγνου τὸ χρῶμα τῷ χρυσῷ, προσετηκὼς αὐτῷ. *Plora, ac vigila, auro intabescens; illi fias colore similis.* Jam, si quæras, quorsum hic auri color columbis tribuatur, respondit *Kimchius* שיש בכנפי היונה נוצה שהמצהבת כזהב, *In columbarum alis plumam esse auri instar flavam:* nempe in juniorum alis, postquam è nido excesserunt. Quod ipsum de turturibus *Talmudici* observant, atque hinc disci quando ad sacrificia aptæ, vel ineptæ sint. Cum enim è columbis nonnisi pullos, & è turturibus nonnisi adultas offerri Lex jubeat, illos ad sacrificia ineptos, has verò aptas tum demum esse volunt, cum plumę in auri colorem flavescere incipiunt. Verba sunt in Tractatu *Cholin* capitis primi folio vigesimo secundo b. מאימתי התורים כשרים משיצהיבו מאימתי בני יונה פסולים משיצהיבו *Quando turtures* (ad oblationem) *rectæ sunt? ex quo auri instar flavescere inceperunt. Quando pulli columbarum* (ad oblationem) *profani sunt? ex quo auri instar flavescere inceperunt.* Et ad vocem משיצהיבו *Glossa* habet שיהא כנפי גופן גדולים ואדומים ומזהיבים כזהב *quia pennæ corporis magnæ & rubræ fiunt, & flavæ ut aurum.* Et aliquanto ante, תחילה הציהב כשמתחילין לצהב כנפים שמסביבות צוארן *Initium flavedinis est, cum auri instar flavescere incipiunt pennæ, quas habent circa collum.* Ita etiam *Maimonides* in *Issure Mizbeach* cap. 3. §. 2. והתורים כשרים משיזהבו *Turtures ad oblationem aptæ sunt, ex quo aureum colorem habent.* Ubi *Glossa* eadem, quæ in *Talmude* supra. Sed & colla columbarum Soli opposita aureo colore splendent. *Philosophus* in libro *De coloribus*, Οἱ τῶν περιστερῶν τράχηλοι, καὶ τῶν ὑδάτων οἱ σταλαγμοὶ φαίνονται χρυσοειδεῖς, τοῦ φωτὸς ἀνακλωμένου. *Columbarum colla, & aquarum stillæ videntur esse aurei coloris, tum cum lux repercutitur.* Alii solum variis coloribus fulgere scribunt. *Lucretius* lib. 2. versu 800.

Pluma columbarum quo pacto in Sole videtur,
Quæ sita cervices circum collumque coronat.
Namque alias fit uti claro sit rubra pyropo,
Interdum quodam sensu fit uti videatur
Inter cæruleum virides miscere smaragdos.

Philo in libro *De Temulentia*, Τὸν αὐχένα τῆς περιστερᾶς ἐν ἡλιακαῖς αὐγαῖς οὐ κατενόησας μυρίας χρωμάτων ἀλλάττοντα ἰδέας; ἢ οὐχὶ φοινικοῦν, καὶ κυανοῦν, πυρωπόν τε, καὶ ἀνθρακοειδὲς, ἔτι τε ὠχρὸν, καὶ ἐρυθρὸν, καὶ ἄλλα παντόδαπα ἴσχει χρώματα, ὧν οὐδὲ τὰς κλήσεις ῥᾴδιον ἀπομνημονεῦσαι. *Vidistine unquam columbæ cervicem ad Solis radios in sexcentos colores variatam? Nonne puniceum, & cæruleum, & pyropi, & carbunculi, & pallidum, & rubrum, & alios habet colores omnigenos, quorum ne nuda quidem nomina referre facile sit?* Quæ penè ad verbum exscripsit *Eustathius* in *Hexaëmeron* pag. 29. *Nero* apud *Senecam Naturalium Quæstionum* lib. 1. cap. 5.

Colla Cytheriacæ *splendent agitata columbæ.*

Plinius, libri decimi capite vigesimo sexto, *Columbis inest quidam & gloriæ intellectus. Nosse credas suos colores & varietatem dispositam.* Et libri trigesimi septimi capite quinto, *Carchedonii*, &c. *Colore incerti, & virentium in caudis pavonum, columbarumque collo plumis similes. Ausonius* de anatibus *Epistola* tertia,

Iricolor vario pinxit quas pluma colore,
Collum columbis æmulas.

 Sed

Sed hi colores solum sunt apparentes. Itaque apud *Martianum* libro secundo *Arcesilas*, collum columbarum intuens, hac permotus varietatis incertitudine, amplius adstruere ἀκαταληψίαν cœpit. Et *Carneades*, ut probaret incertos esse sensus nostros, columbarum colla proferebat ad singulas conversiones colorem mutantia. Ita testatur *Hieronymus* ad *Pammachium* contra errores *Johannis Hierosolymitani*. At *Oppianus* lib. I. *Cynegeticων* pullos etiam in ovo variis coloribus, iisque veris, posse distingui docuit. Nempe si coituris fœminis objiciantur

--- δαίδαλα πολλὰ
Εἵματα πορφύρεα· ταὶ δὲ κλιδὸν ὄσσε βαλοῦσαι,
Θυμὸν ἰαινόμεναι τίκτουσ' ἁλιπόρφυρα τέκνα,

dædala multa vestimenta purpurea: illæ verò limis oculis conjectis, animoque oblectatæ, pariunt purpureos pullos. Quod adduco libentius, quia simili arte *Jacobus* oves sibi comparavit versicolores.

Oculi columbarum sponsæ tribuuntur *Cant.* 1. *v.* 15. & 4. *v.* 1. Et sponso quoque *Cant.* 5. *v.* 12. id est, puri, venusti, simplices, casti denique. Quod potissimum *Hebræi* hic intelligunt; quia columba solum conjugem respicit, neque oculos in ullum alium conjicit. *Rabbi Selomo*, משמכרת את בן זוגה אינה מניחתו שיזדווג לאחר *Postquam compari suo desponsata est, alteri sociari non gaudet.* Et *Aben Ezra*, מנהג בני יונה שלא להתחבר אלא עם זוגה שלה *Columbæ non solent ulli alteri, quam compari suo consociari.* Quod idem de palumbe postquam docuit *Ælianus Hist.* lib. 3. cap. 44. Ἐὰν δὲ, inquit, ἐποφθαλμιάζωσιν ἑτέροις, περιέρχονται αὐτοὺς οἱ λοιποὶ, καὶ τὸν μὲν ἄρρενα οἱ ὁμογενεῖς διασπῶσιν, αἱ θήλειαι δὲ τὴν θῆλυν. *Si autem libidinosos oculos in alios conjiciant, eos reliqui circumsedentes, marem quidem mares discerpunt, fœminam verò fœminæ.* Ubi nota verbum ἐποφθαλμιᾶν de libidinoso aspectu usurpari, quia *oculi sunt in amore duces.* Et ἐκ
(a) 1 Joh. 2. 16. τοῦ ὁρᾶν γίνεται ἐρᾶν. Unde *Johannes* (a) Ἡ ἐπιθυμία
τῶν ὀφθαλμῶν· & *Petrus* (b) ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς
(b) 2 Pet. 2. 14. μοιχαλίδος. Quod malo suo expertus *David* (c) à
(c) Psal. 119. 37. Deo obnixè petiit, ut oculos suos averteret, ne videret vanitatem. Et *Job* (d) cum iis fœdus pepigit, ut
(d) Job. 31. 1. ne virginem aspicerent. Anxiè quærunt Interpretes quo hæc pertineant *Cant.* 5. *v.* 12. *Oculi ejus* (sponsi) *tanquam* (oculi) *columbarum ad decursus aquarum, lotarum in lacte, manentium ad plenitudinem.* Ego Sacrum Scriptorem hoc solum respexisse puto, quod columbæ ad aquas oculos habent excitatiores, quia ad eas libentius degunt. Proinde *Varro* (*De re rustica* libri tertii capite septimo) in descriptione τοῦ περιστεροτροφείου, *Aquam puram*, inquit, *esse oportet, quæ influat; unde & bibere, & ubi lavari possint: permundæ enim sunt hæ volucres.* Neque solum ad aquas describuntur, sed & ad plenitudinem, supple aquarum, (quomodo Scri-
(e) 1 Par. 16. 32. Psal. 96. 11. & 98. 7. &c. ptura passim agit (e) de maris plenitudine) id est, ad loca ubi aquæ scatent, & ad riparum altitudinem propè accedunt, ita ut sint potu faciles. Eædem *lacte lotæ* dicuntur, id est, candidissimæ: ac si alba fierent, quæ lacte lavantur; ut nigra, quæ atramento. Tale illud *Job.* 9. *v.* 30. *Si lavero me aquis nivalibus, & mundavero smegmate manus meas.* Remotum est, nec alibi reperitur, quod quidem sciam, quod *Gregorius* in *Cantica* capite quinto columbas ideo putat juxta fluenta residere, *ut volantium avium umbram in aqua videant, super quam se projicientes, ungues rapacium sic effugiant.* Sed videtur id ex parte sumptum ex historia cujusdam avis, quæ *Arabicè* vocatur خاطف ظله *chatipho-dhillihi*, quasi dicas *raptorem umbræ suæ*; quia اذا راي ظله في الما اقبل اليه ليخطفه *cum umbram suam in aqua videt, accedit ad eam, ut rapiat eam.* Ita *Alcamus*. In *Damire* aliter vocatur قرلا *koralla* voce *Persica*, & رفراف *riphraph* à motitatione alarum, & ملاعب ظله *mulaibo dhillihi*, *ludens cum umbra sua*, & asseritur esse في جنس العصافير *in genere passerum*, seu *avicularum*. Itaque non est graculus, in qua sententia quandoque fui, quia de iis dicit *Tzetzes Chiliade* 4. Hist. 119.

--- εἴπερ χέεις ἔλαιον ἔν τινι λεκανίσκῃ,
Πρὸς τὴν σκιὰν τὴν ἑαυτῶν τοὺς κολοιοὺς κρατήσῃς.
Ναρκίσσους ἄλλους Λάκωνας ὄντας τῶν φιλοσκίων.

Si in parva pelve oleum fundas, ad umbram suam graculos detinebis, ac si essent Narcissi Lacones, *ex iis, qui propriam umbram amant.* Obiter nota *Narcissum* non fuisse *Laconem*, sed *Bœotum*, ut testantur *Ovidius Metam.* lib. 3. Fab. 5. *Conon* Hist. 24. *Strabo* lib. 9. *Hyginus* Fab. 271. *Pausanias* in *Bœoticis*, *Claudianus* lib. 2. *de Raptu*, atque alii sine numero. Tamen *Laconem* facit *Tzetzes* hic, & *Chil.* 1. Hist. 9. quasi fuerit *Hyacinthi* popularis, quem illi confert *Hist.* 11. Quod μνημονικὸν σφάλμα in eo ferendum non est, qui in eo ipso loco ita se jactat,

Οὐδὲ γὰρ μνημονέστερον τοῦ Τζέτζου Θεὸς ἄλλον
Ἄνδρα τῶν πρίν τε, καὶ τῶν νῦν ἐξέφηνεν ἐν βίῳ.

Neque enim magis Tzetze *memorem Deus ullum alium in vitam produxit, eorum qui fuerunt, aut nunc sunt.* Et paulò ante dixerat se scire omnes libros. Sed, ut eò redeamus, unde digressi sumus, *Hebræi* quæ nos ad columbas, ut ad columbarum oculos referant, sacra verba sic reddunt, *Oculi ejus ut columbarum* (oculi) *ad decursus aquarum, lacte loti, insiti in plenitudine*, id est, locum suum implentes ut gemma palam. Quod *Hebraicè* dicitur מלואת אבן, *plenitudo*, vel *impletio lapidis*, Exod. 28. vers. 17. Ita *Aben Ezra*, & *R. Selomo*, qui oculos designari vult לא בולטות יותר מדאי ולא שוקעות אלא יושבות מלאת גומא שלהם *non plus æquo prominentes, aut depressos, sed ita sitos, ut fossam suam impleant.* Atque id sequuntur novi Interpretes. Sed in hac interpretatione nonnulla desidero; primò, quòd sic color lacteus oculis tribui videtur, quorum præcipua pars, id est, pupilla, nigra est, aut cœrulea, &c. Secundò, quòd, quamvis lapides palâ inclusi *Hebraicè* dicantur אבני מלואים, *lapides impletionum*, id est, qui palam implent, & insitio lapidis in palam מלואת אבן, *impletio lapidis*, tamen lapis in palam insitus nusquam dicitur יושב על מלאת, *manens ad plenitudinem.* Neque vero id dici potest. Quis enim pecuniam ad facci, aut vinum ad dolii plenitudinem manere vel stare dixerit, cum saccus pecuniâ, aut vinum dolio plenum est.

In columbæ voce aliquid querulum & gemebundum est. Proinde gemere dicuntur. Auctor *Philomelæ*,

Et castus turtur, atque columba gemunt.

Virgilius Eclogâ primâ,

Nec tamen interea raucæ tua cura palumbes,
Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Martialis lib. 3. *Epigr.* 57.

Gemit hinc palumbes, inde cereus turtur.

Gregorius in *Jobum* lib. 32. cap. 4. *Scimus quia columbarum pulli, vel turtures pro cantu gemitum habent.* Et in *Cant.* cap. 1. *Columba in amore suo pro cantu gemit.* *Græcis* quoque id ipsum στένειν. *Theocritus Idyll.* 7. versu 141.

Ἄειδον κόρυδοι, καὶ ἀκανθίδες, ἔστενε τρυγών,

Cantabunt alaudæ, & carduelis, gemebat turtur. Hinc *Chrysostomus* Homilia *De turture*, Ἡ τρυγὼν ἡ φιλέρημος, ὅτε ἐν ὕλαις συγκοιταζομένη καλεῖ τὸν ὁμόζυγον, γοεραῖς κολακείαις τὰς κοιλάδας δονήσασα. *Solitarius turtur, cum in sylvis decumbens conjugem vocat, lugubribus* adu-

adulationibus valles commovens. Alii turtures τρύζειν dicunt, & columbas γογγύζειν. *Pollux* lib. 5. cap. 13. §. 2. cui titulus Ὀρνέων φωναί, *Avium voces*, Εἴποις ἂν τρυγόνας τρύζειν, περιστερὰς γογγύζειν. Γογγύζειν est *murmurare.* Hinc *murmura* reperias pro columbarum gemitu: ut cùm *Gallienus* Imperator apud *Trebellium* in Epithalamio carmine de sponsis dicit,

--- non murmura vestra columbæ,
Brachia non hederæ, non vincant oscula conchæ.

At *Hebraicum* est הגה, quod *gemendi* verbo rectè redditur, cum ad luctum ubique referatur. Ita in *Ezechiæ* Regis cantico de morbo suo *Esa.* 38. *v.* 14. אהגה כיונה, *gemebam ut columba.* Et *Esa.* 59. *vers.* 11. ubi agitur de *Judæorum* rebus afflictis, *Uncamus ut ursi nos omnes*, וכיונים הגה נהגה, *& ut columbæ gemendo gemimus*, id est, gravi & continuo gemitu. Sed & המה, quod propriè *fremere* est, ad columbarum gemitum pertinet, cum dicitur *Ezech.* 7. *v.* 16. כיוני הגאיות כלם הומות איש בעונו, *ut columbæ vallium omnes illi fremebant*, (id est, *gemebant.*) *quisque propter peccatum suum. Septuaginta* pro כיוני הגאיות, *ut columbæ vallium*, legerunt כיונה הגות. Unde nata illa versio, ὡς περιστεραὶ μελετητικαὶ, *ut columbæ gemebundæ.* Nam de columbis μελετᾷν illis *gemere* est. Proinde in hunc locum *Theodoretus*, Ὀδυρόμενοι γὰρ καὶ θρηνοῦντες περιστεραῖς μελετώσαις ἀπεικασθήσονται· ἔοικε γὰρ ἔοικε τῇ περιστερῶν ἡ φωνή. Quæ omnino sic reddenda, *Conquerentes enim, & lugentes columbis gementibus conferentur* (non *columbis sublimibus*, ut hic habet Interpres) *Gementibus quippe similis est vox columbarum.* Sumitur quoque pro *luctuoso gemitu* vox columbæ *Nahum.* 2. *vers.* 7. ubi regina *Ninives*, cum in captivitatem abducitur, comitantur ancillæ gementes, *tanquam voce columbarum, & pectora sua tundentes. Hebræa* habent מנהגות כקול יונים, *deducentes tanquam voce columbarum. Deducentes*, ut volunt, hic idem, quod *comitantes*, & supplendum *gementes.* Nam *deducere* positum pro *deducere & gemere.* Unum pro duobus. Quale *Prov.* 25. *v.* 22. *Capies carbones ignis supra caput ejus*, pro *capies, & pones.* Et *Psal.* 68. *v.* 19. *Accepisti dona hominibus*, pro, *accepisti, & dedisti*, vel *accepisti quæ dares.* Proinde reddit *Paulus*, *dedit dona hominibus*, Ephes. 4. vers. 8. Quid si pro מנהגות, *deducentes*, legatur מהגות, *gementes*, una literula minus? Sic planior esset sensus: tamen non ausim quidquam mutare, quia vetustissimos Interpretes constat legisse מנהגות.

Columbæ volatum Scriptura laudat non semel. Sic *Esa:* 60. *vers.* 8. *Qui sunt isti, qui ut nubes convolant, & ut columbæ ad fenestras suas?* Magistri hæc referunt ad *Israëlitas* ex captivitate *Babylonica* cum summa alacritate rédituros. Hinc *Chaldæus* Paraphrastes, *Qui sunt isti, qui palam veniunt ut nubes veloces sine mora? Transmigratio* Israël *quæ congregatur, & redit ad terram suam*, כיונין דתיבין לגו שובכיהן, *ut columbæ, quæ redeunt ad columbaria sua.* In quę verba *Kimchius*, יותר יעופו מהרה בשובם אל קניהם ממה שיעופו בצאתם מהם מפני שהם ממהרות לשוב אל גוזליהם שהניחו להאכילם מאשר בפיהם *Citius volant cum redeunt ad nidos suos, quàm cum ex iis exeunt, quia ad pullos, quos reliquerunt, redire properant, ut cibum, quem in ore habent, iis offerant.* Similis est locus *Os.* 11. *vers.* 11. *Trepidabunt ut avicula ex Ægypto, & ut columba è terra* Assyriæ. *Trepidabunt* יחרדו, id est, *trepidè accurrent.* Sic 1 *Sam.* 16. *vers.* 4. cum *Samuel* venit *Bethlehem*, ויחרדו, *Et trepidarunt* (id est, *trepidè accurrerunt*) *seniores urbis in occursum ejus.* Et in hoc ipso *Propheta* Ose. 3. vers. 5. *Trepidabunt ad Dominum, & bonitatem ejus*, id est, *Trepidè accurrent.* Aben Ezra, ישובו במהרה במרוצא פתע פתאום, *Redibunt festinanter, cursim, cito, velociter.* Tamen in Sacro Textu non est יחרדו, sed synonymum יפחדו. Nempe *trepidandi* verba quandoque ad festinationem pertinent. *Virgilius* libro nono *Æneidos*,

Ne trepidate meas, Teucri, *defendere naves.*

id est, *ne festinetis.* Ita *Servius*, & *Nonius Marcellus.* Et *Livius* lib. 23. *Moxque, dum in sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa. Trepidat*, id est, *festinat.* Ita omnino in *Osea*, *Trepidabunt ut columba* (id est, *summa festinatione fugient*) *ex* Assyria. Quia columbæ volatus est pernicissimus. Unde est, quod *Psal.* 55. *v.* 7. alas columbæ optat *David*, ut celeri fuga se subducat ex imminenti periculo. *Quis* (inquit) *mihi dabit alam velut columbæ, quâ in tutum evolem? Ecce! quàm longissimè evagarer, commoraturus in deserto. Et maturarem effugium ocyùs vento rapidissimo, & turbine.* Quomodo Chorus apud *Sophoclem* in *Oedipo Coloneo*,

Εἴτ', ἀελλαία ταχύρ-	*Utinam, ut turbinea celeri*
ρως ὦ πελειάς,	*Impetu columba,*
Αἰθερίας νεφέλας	*Æthereas nubes*
Κυρσαίμι, &c.	*Permearem*, &c.

Gregorius Nazianzenus Oratione decima septima dicit columbæ alas à *Davide* exoptari, ὡς κουφοτέρας, καὶ ταχυτέρας, *ut leviores, & perniciores.* Et *Jansenius* in Paraphrasi, *O utinam mihi dentur alæ tales, quales habet columba, velocissimi inter aves volatus; ut quomodo pernicissimo suo volatu, eoque solo, sese ab hoste accipitre liberat*, &c. *Plinius* quoque libri decimi capite trigesimo sexto columbas dicit *soluto volatu* esse accipitre *in multum velociores.* Et *Phædrus* libri primi *Fab.* 31.

Columbæ sæpe cum fugissent milvium,
Et celeritate pennæ vitassent necem.

Et *Euripides* de *Bacchis* ad *Penthei* cædem properantibus,

Ἦιξαν πελείας ὠκύτητ' οὐχ ἥσσονες,

Irruerunt columbæ celeritate non inferiores. Proinde *Virgilius Æneidos* libro quinto *Mnesthei* navem, quæ

Agmine remorum celeri, ventisque vocatis
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto,

cum columba volante confert tum cum

Fertur in arva volans, atque aëre lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commovet alas.

Et, ut credatur *Argo* navis fuisse expeditissima, illam *Poëtæ* ὅσον πελειάδα, *columbæ instar*, citam describunt. Et columbam ab *Argonautis* inter *Symplegades* missam fuisse fingunt, quæ cum evasisset, inde conjecerunt etiam *Argo* evasuram, ut ab *Eustathio* docetur in *Odyss.* μ'. Quibus consonant *Arabes* & *Hebræi.* Sic *Damir*, postquam docuit الشهرمان والشاهين, *saharman*, & *sahin*, accipitrum species, columbæ esse infensissimos وهو اطير منهما ومن ساير الطير كلها *Et hæc*, inquit, *eos volatu superat, atque aves omnes quotquot sunt.* Et ad locum *Psalmi*, quem citavimus, *R. Simon*, *R. Jodan*, *R. Jonas*, & *R. Kimchius* ad quæstionem, cur *David* alas columbæ aliarum avium alis præferat, sic respondent כל העופות בשעה שיגעים הם נסים על גבי הסלע או על גבי האילן ונתפסין אבל יונה בשעה שיגעה היא קובצת אחת מאגפיה ופורחת באחרת והיא נצולת ואינה נתפסת, *Reliquæ omnes aves, cum volando fessæ sunt, super petram, aut super arborem fugiunt, & capiuntur: sed columba, cum est fessa, alarum unam comprimit, & alterâ volat, sicque evadit, nec capitur.* Et *Aben Ezra*, והזכיר יונה שהיא

שהיא עם בני אדם ועמה ישגרו המלכים ספרים *Meminit columba, quia illa degit cum hominibus, & literas per eam mittunt Reges.* Nempe sæculo post *Christum* duodecimo, quo scripsit *Aben Ezra*, fuit id in multo usu. *Paulus Æmylius*, *de gestis Francorum* libro quarto, ubi de *Hasarchi*, *Syriæ* oppidi præfecto: *Ejus oratores* (ad *Balduinum* missi, ut auxilium implorarent) *epistolam caudæ columbæ, quam, cum in legationem proficiscerentur, domo secum attulerant, alligaverunt, illamque ex composito remisere. Ita Præfectus certior factus egregiè se tutatus est.* Et ubi de *Hierosolymis* per *Christianos* obsessis: *Casus tulit, ut columba super castra* Latinorum *volitans, accipitre opprimente se demittens, à nostris exciperetur. Sub alis ejus inventa est epistola* Arabicis *& verbis & literis exarata.* Et libro quinto, *Cum assidetur* (Tyri) *mœnibus, sunt auctores columbam advolasse. Eam cum nostri usu docti tabellariam esse cognoscerent, clamorem tantum à terrestribus navalibusque* Latinorum *copiis sublatum, ut ales, tanquam turbine moti cœli acta, in terram delaberetur. Demptam epistolam, barbarorum literis ad* Tyrios *exaratam, brevi auxilia occursura, bono animo essent, paucos dies obsidionem tolerarent. Nostros contra alteram epistolam curasse scribendam manu linguaque eorum barbarorum, quos in manu habebant,* &c. *Volucremque cum subdititiis fallacibusque literis remissam, sibi ex usu præsenti obsessi consulerent,* &c. *spem propinquam auxilii nullam ostendi posse,* &c. *Dolo cessere* Tyrii. *Marmolius Africæ* suę libri secundi capite trigesimo primo id refert ad Annum 1123. De iisdem vide *Jacobum Vitriacum*, *Histor. Orient.* lib. I. *Arnoldum Lubecensem* in *Historia Slavorum*, *Vincentium* in *Doctrinali* lib. 16. cap. 154. & *Wildebrandum ab Oldenborg* in *Itinerario Hierosolymitano*, ubi *Tripolitanis* id perperam adscribit, quod alii *Tyriis* tribuunt. Sed & Historię vetustiores ejusdem artis specimina nobis exhibent. Nam, ut fabulosa taceam; ut quod *Samaritani* scribunt adulterini *Josuæ* libri capite vigesimo, illum victis quinque Regibus, per epistolam avicularum alis alligatam, *Eleazarum* hujus victoriæ certiorem reddidisse; & capite trigesimo quarto eundem, columbæ ministerio, literas ad *Nebichum* misisse; & quod apud *Ælianum Historiæ* libri sexti capite septimo, *Mares*, *Ægypti* Rex, cornicis opera legitur usus in literis quocunque vellet perferendis: hæc, inquam, ut prætercam, quia palam fabulosa sunt, quidni credamus quod habetur in *Æliani Variis* lib. noni capite secundo, *Taurosthenem* Ὀλυμπιονίκην victoriam suam eodem die patri ex *Olympia Æginam* significasse per columbam internunciam. Ajunt nimirum περιστερὰν τὴν Ταυροσθένην ἐπάγεσθαι ἀπολιποῦσαν τοὺς ἑαυτῆς νεοττοὺς ὑγροὺς ἔτι, καὶ ἀπτῆνας, νικήσαντα καὶ ἀφεῖναι τὴν πελειάδα, προσάψαντα πορφύραν αὐτῇ· τὴν δὲ ἐπειγομένην πρὸς τοὺς νεοττοὺς, ἀπαυθημερῆσαι ἐκ Πίσης εἰς Αἴγιναν. Taurosthenem *columbam, à suis pullis teneris adhuc, & implumibus, abstractam, secum deportasse. Cumque vicisset, purpura alligata eandem remisisse, atque illam, summa cum festinatione ad pullos properantem, eodem die* Pisa Æginam *advolasse.* Quale quid in obsidione *Mutinensi* evenisse *Plinius* & *Frontinus* referunt, quamvis inter illos parum conveniat. Hinc enim libro tertio *Stratagematum Hirtium* scribit literas, collo columbæ setâ religatas, ad *Decium Brutum*, *Mutinæ* obsessum, ab *Antonio* misisse: ille libri decimi capite trigesimo septimo internuncias in rebus magnis fuisse columbas, *epistolas annexas earum pedibus obsidione* Mutinensi *in Castra Consulum* D. Bruto *mittente.* Sed in eadem obsidione potuit idem *Brutus* literas columbarum ministerio & accepisse, & remisisse. Ad hanc columbarum industriam *Poëtas* alludere sæpe videas. In quibus *Anacreon* Oda nona columbæ suæ hæc affingit.

Ἐγὼ δ' Ἀνακρέοντι	*Egoque* Anacreonti
Διακονῶ τοσαῦτα,	*In talibus ministro,*
Καὶ νῦν οἵας ἐκείνου	*Ejusque nunc videte*
Ἐπιστολὰς κομίζω.	*Quales fero tabellas.*

Pherecrates in *Pictoribus* apud *Athenæum* libro nono,

Ἀπόπεμψον ἀγγέλλοντα τὸ περιστερὸν,

Remitte columbam nunciam. Martialis de columba in *Aretullæ* sinum delapsa, libri octavi *Epigram.* 32.

> *Hæc à* Sardois *tibi forsitan exulis oris,*
> *Fratre reversuro nuncia venit avis.*

His non possum non addere pauca hæc ex suavissima *Heinsii* τοῦ μακαρίτου *Elegia* de columbis *Leidensibus*, libri tertii *Elegiâ* decimâ,

> *Hic volucrem sacram trepida demittit ab urbe,*
> *Quæ referat ductus illius, illa volat.*
> *Moxque domum gaudens dulcesque revisere nidos,*
> *Per medium rursus aëra lapsa fuit.*
> *Scriptaque* Boisoti *mandataque gestat in alis,*
> *Jamque ministerii dulce peregit opus.*

Hanc scilicet artem intermortuam, patrum nostrorum memoria, *Belgæ* excitârunt. Et *Turcæ* quoque, quorum Imperatorem scribit *Linschottus* in *Armuziæ* descriptione capite sexto per columbas brevi addiscere quid fiat in remotissimis imperii sui partibus. Proinde in libro *De Animalibus*, quem ex *Arabico Abulsaphe* in *Hebræum* sermonem transtulit *Calonymus* Anno *Christi* 1316. de columba dicitur, היונה המסולסל הוא זה המגביה לעוף נושה כתבים ואגרות מארץ אל ארץ לתבונתו *Columba, in sublime se attollens, id est, quæ volatu suo exaltatur, cum per intelligentiam suam fert literas è loco in locum.* Nempe, ut ait *Alkazuinius*,

اذا ارسل من موضع بعيد يصعد نحو الهوا وتكون صعوده مدورا فلا يزال يصعد وينظر حتى يرى شيا من علامات بلده فعند ذلك يهبط اليها بادنى زمان

Cum mittitur è loco valde dissito, ascendit in summum aërem. Et ascensus ejus fit in orbem. Neque ascendere, & circumspicere desinit, donec regionis suæ signum aliquod animadvertat. Tum vero ad illud descendit brevi tempore. Et *Damir*, في طبعه انه يطلب وكره ولو ارسل من الف فرسخ ويحمل الاخبار وياتي بها من المسافة البعيدة في المدة القريبة وفيه ما يقطع ثلاثة الاف فرسخ في يوم واحد

Et natura ejus est, ut nidum suum repetat, etiamsi mittatur è mille parasangis, & nuncia è locis remotissimis brevissimo tempore ferat: ita ut unica die quædam confecisse dicatur tria parasangarum millia. Quod superat omnem fidem, & ab iis confictum puto, qui de magnis majora loquuntur. Epistolium, quod columbæ alligatur, *Arabicè* speciali nomine بطاقة *bittaka* vocatur: id est, πιττάκιον, *pittacium.* Et زجل *zagiala* est columbam in hunc finem emittere. Et columba sic emissa زجال *zigial* dicitur. Ita est in *Alcamus.*

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

De Columbarum sedibus.

Columbæ in columbariis degunt, Es. 60. 8. *& in fossis*; Jerem. 48. 28. *& in fissuris petræ*, Cant. 2. 14. *Inprimis præ metu accipitris, quod tam* Hebræi, *quam* Poëtę *asserunt. Et in vallibus*, Ezech. 7. 16. *Et in montibus: unde dicta* Semiramis. *Arboribus etiam insidere non solum palumbos, livias, & turtures, sed & columbas propriè dictas probatur ex variis Scriptoribus, & ex titulo* Psal. 56. *nondum satis explicato.*

Columbæ in columbariis habent ארבות *arubboth*, id est, *fenestras*, seu *foramina*, in quibus latere & nidificare solent. *Es.* 60. 8. *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & ut columbæ* אל ארבותיהם *ad fenestras suas?* Id est, לגו שובכיהון, *ad columbaria sua*, ut in *Chaldæo* habetur. Sed in metu latent ubivis in fossis, in petris, in montibus, *&c.* Hinc *Jerem.* 48. 28. *Moabitæ*, qui, præ metu hostium relictis urbibus suis, in rupium antris delitescunt, dicuntur esse כיונה תקנן בעברי פי פחת, *ut columba, quæ* (in simili metu præter naturam) *nidificat in lateribus oris fossæ*: ubi *Chaldæus*, כיונא דשבקא פום שובכה ונחתא ושריא בארעית גובא *ut columba, quæ, foramine columbarii relicto, descendit, ut habitet in ima fossa.* Et *Cant.* 2. 14. per *columbam, quæ latet* בחגוי הסלע בסתר המדרגה, *in fissuris petræ, in latibulo præcipiti*, Hebræi *Israëlitas* intelligunt, quos in exitu ex *Ægypto* ab una parte persequebatur *Pharao*, ab altera concludebat desertum anguibus plenum. Unde *Chaldæus* Interpres, הוית מתילא כנישתא דישראל ליונתא דסגירא בחגוי טנרא וחויא מעיק לה מגיו ונצא מעיק לה מברא *Similis erat Ecclesia* Israëlitica *columbæ, quæ inclusa est in fissuris petræ. Et serpens illam intrinsecus obsidet, & accipiter extrinsecus.* Quod *R. Selomo* pluribus persequitur. Sed apud *Smyrnæum* lib. 12.

Ἴρηξ σεῦε πέλειαν· ἐπειγομένη δ' ἄρα κείνη
Κὴραμον ἐς πέτρης κατεδύσατο. ---

Accipiter columbam persequebatur: illa autem, cum urgeretur, in scopuli cavernam se subduxit. Quod ex his *Homeri* sumptum *Iliad.* φ'. versu 495.

--- φύγεν, ὥς τε πέλεια,
Ἡ ῥά θ' ὑφ' ἴρηκ☉ κοίλην εἰσέπτατο πέτρην.

Fugit ut columba, quæ ab accipitre volavit in cavam petram, in antrum. Quamvis etiam extra metum columbas in antris nidificare suadeant hæc *Poëtæ*,

Qualis spelunca subito commota columba,
Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi.

Et quod in *Diodoro Semiramis* exposita fuisse legitur εἴς τινας ἐρήμους, καὶ πετρώδεις τόπους, ἐν οἷς πολὺ πλῆθος περιστερῶν ἐννοσσεύειν εἰώθοτ☉, *in quibusdam desertis & petrosis locis, in quibus cum magna columbarum copia nidificare soleret*, &c. Si quidem ibi agatur de columbis propriè dictis. Etiam *Ezech.* 7. 16. qui ex magna clade evaserunt oberrare leguntur in montibus כיוני הגיאות, *ut columbæ convallium.* Quæ nempe metu aucupis, aut accipitris, naturali sede deserta, coguntur alio secedere, ut vitæ suæ consulant. Columbis convallium montanæ opponuntur, quomodo feræ domesticis. Sic *Hesychio Semiramis* est περιστερὰ ὀρει☉, quod jam antè est expositum. Et in *Alcamus* العرف *Alozpho* est الحمام الطورانية *columba montana.*

Fallor, aut etiam columbæ arborum vel lucorum memorantur in titulo *Psal.* 56. in cujus versione puto Interpretes hactenus frustra desudasse. Nam, ut Veteres præteream, qui in diversissima abeunt, quis *Selomonem* aut *Kimchium* ferat *Hebræa* verba על יונת אלם רחוקים, reddentes *de columba silentii remotorum*, ut ad *Davidem* referant? Nempe, ut ait *Selomo*, *David* tum erat inter *Philistæos* procul à terra *Israëlis.* Et *Kimchius columbam* vocari addit; quia *Os.* 7. 11. columba vocatur *fatua*, & *David* se fatuum esse simulabat. Et *columbam silentii*, id est *mutam*; quia non loquebatur more suo, sed tanquam insanus. Nec multò magis probo virum magnum è nostris, qui, sequutus auctores ꝫ *Midras*, eadem verba ita exponit, *De anima vim patiente à manipulo longinquorum.* Quæ interpretatio, ut & prior, de qua diximus, *Hebræo* textui vim facit tam manifestam, ut cuivis *Hebraice* vel mediocriter docto pateat cur à me rejiciatur. His igitur relictis, dicam quod res est. *Aben Ezra* rectè vidit verba יונת אלם רחוקים, initium esse cantici, ad cujus modulos *David* hunc *Psalmum* composuit: sed ea reliquit ἀνερμήνευτα. Nos vero hic quærimus quid illa verba significent. Et certum est ex iis, prout leguntur à *Masorethis*, nullum posse commodum sensum erui. Itaque periti videant, annon iisdem literis manentibus, sed uno puncto mutato, sit consultius אֵלִם *elim*, legere pro אֵלֶם *elem*, id est, *Hirec* pro *Segol.* Quo dato, sacræ cantionis, cujus modulos in hoc *Psalmo* sequitur *David*, initium hoc fuerit: *Columba nemorum remotorum.* Hoc fefellit Interpretes, adeoque ipsos *Masorethas*, quod in אלם deest *Jod* nota Pluralis Numeri. Sed, ut rectè observat Cl. *Buxtorfius*, *Thesauri Grammatici* libri primi capite nono, *Jod sæpe excidit ex Plurali, ut in* תנינם *dracones*, Deut. 32. 33. תמימם *integri*, Levit. 9. 2. Addo solum exemplum similis Ellipseως in hac ipsa voce, quamvis in alia notione, באלם, *in Diis fortibus*, pro באלים, *Exod.* 15. 11. Porro יונת אלים *columba arborum*, seu *nemorum*, est columba sylvestris, id est, palumbus, qui in sylvis degit, & in arboribus nidificat. *Theocritus* Idyll. 5.

Κἠγὼ μὲν δώσω τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν,
Ἐκ τᾶς ἀρκεύθω καθελών· τηνεὶ γὰρ ἐφίσδει.

Et ego quidem mox puellæ palumbum dabo ex junipero abreptum: ibi enim sedet. *Nemesianus* Eclogâ secundâ,

Præterea tenerum leporem, geminasque palumbes,
Nuper quæ potui, sylvarum præmia, misi.

Auctor *Philomelæ*,

Plausitat arborea clamans de fronde palumbes.

Proinde *ramier Galli* vocant à ramis arborum, quibus insidet. Idem de liviis quoque scribitur; quæ *Græcis* πελειάδες. Ita *Herodotus* in *Euterpe* πελειάδα *liviam* describit ἱζομένην ἐπὶ φηγὸν *fago insidentem.* Et de turture *Origenes* in *Cantica* Homil. 2. *Semper in montium jugis & in arborum verticibus commoratur.* *Theodoretus* quoque in *Cant.* 2. turturem dicit ἐν δένδροις ἀμφιλαφέσι τὰς καλιὰς πηγνύναι, *in umbrosis arboribus nidos construere.* Et *Chrysostomus* in Homilia *De turture*, Ἐπὶ τῶν στερεμνίων πρέμνων τὴν καλιὰν αὐτῶν πήξασαι, καὶ ἀφόβως ἐπωάζουσαι, τοὺς νεοττοὺς ἑαυτῶν ἐκεῖθεν πετάζουσι. *Firmis arborum stipitibus nidum suum defigentes, & secure incubantes, pullos suos ibi extendunt.* Quod columbis propriè dictis est infrequens, non tamen sine exemplo. Hinc *Anacreon Oda* nona περιστερὰν dicit πέτασθαι ὄρη τε, καὶ κατ' ἀγροὺς, καὶ δένδρεσιν καθίζειν, *per montes, & agros, volare, & arboribus insidere.* Et *Horatius* libri primi *Oda* secunda,

Piscium & summa genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis.

Et *Virgilius* libro sexto de columbis *Æneæ* à *Venere* immissis,

Sedibus optatis gemina ſuper arbore ſidunt.

Et *Suetonius* in *Octavio* capite nonageſimo quarto, ubi de palma prope *Mundam*, quam ut omen victoriæ *D. Julius* conſervari juſſerat, *Ex ea continuò enata ſoboles, adeo in paucis diebus adolevit, ut non æquipararet modo matricem, verum etiam obtegeret, frequentareturque columbarum nidis: quamvis id avium genus duram & aſperam frondem maximè vitet.* Ex his planum eſt quid ſit in *Pſalmi* titulo *Columba arborum*, aut *nemorum remotorum*, nempe ab urbibus, & locis cultis.

CAPUT QUARTUM.

De Columbæ ſimplicitate, manſuetudine, caſtitate, & timiditate.

Matth. 10. 16. prudentes *&* ſimplices *non eſſe ſynonyma, ut vult* Tzetzes, *ſed oppoſita. Serpens* φρόνιμος Gen. 3. 1. *& columba ſimplex* Oſ. 7. 11. *Quæ ſeorſim ſumpta ſunt in vitio, ſed conjuncta in laude.* Ἀκέραιος *non eſt* excornis, *ut volunt, ſed* ſimplex. *Quomodo id explicent* Mahumetani. *Columbæ ſimplicitas in quo ſita. Quod agnoſcunt etiam* οἱ ἔξωθεν. *Ejuſdem erga pullos amor. Columba allectatrix. Columbæ in* Canariis *inſulis quam facile captæ. Columba innoxia, placida, manſueta. An ſit ſine felle. Ejus conjugalis caſtitas. Idem de turture, & palumbe. In iis adulterium morte puniri. Columba nigra poſt conjugis obitum vidua permanet. Turtur quoque in* Patrum *ſcriptis. Sponſa in* Canticis *cur columba. Quam pavida ſit columba. Unde* τρήρων *dicta.*

Jam de columbarum acturi moribus, incipiemus à celebri *Chriſti* dicto *Matth.* 10. 16. Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. *Eſtote prudentes ut ſerpentes, & ſimplices ut columbæ.* A *Tzetze Chiliade* 9. Hiſt. 263. φρόνιμοι & ἀκέραιοι pro eodem ſumuntur. Poſtquam enim prudentes eos dici aſſeruit, cum ut ſerpentes caput ſervant, id eſt, fidem in Deum, addit continuò poſt,

Ἀκέραιοι δὲ γίνεσθε, ὡς αἱ περιστεραί μοι.
Καὶ τοῦτο πάλιν τὸ αὐτὸ δηλοῖ τε, καὶ σημαίνει.
Ἀκέραιοι γὰρ λέγονται περιστεραὶ τοιώς δε,
Φρόνιμοι, ὥσπερ λέγεται περιστερὰ τοῦ Νῶε.

Simplices autem mihi ſitis ſicut columbæ. Et hoc rurſus idem indicat, & ſignificat. Simplices enim dicuntur columbæ tali modo prudentes, ut dicitur columba Noë. Quæ nempe ad arcam rediit, id eſt, ad Eccleſiam, à qua non ſecedendum. Quo nihil abſurdius fingi potuit. Nam, ut ſerpens & columba, ita φρόνιμος & ἀκέραιος nullo modo ſunt ſynonyma. Neque *Chriſtus* ut ſynonyma, ſed ut oppoſita junxit, egregia Antitheſi, quali utitur *Martialis*, cum dicit libri decimi *Epigr.* 47.

Prudens ſimplicitas, pares amici.

Nempe ut prudentia ſine ſimplicitate in verſutiam degenerat, ita ſimplicitas ſine prudentia nihil quidquam eſt, quam fatuitas, & ſtultitia. *Prudentes Hebraicè* ſunt ערומים, & *ſimplices* פתיים, vel פתאים. Quæ duo *Solomon* ſæpe opponit. Sic *Prov.* 1. 4. לתת לפתאים ערמה, *ad dandum ſimplicibus prudentiam.* Prov. 8. 7. *Intelligite ſimplices prudentiam.* Prov. 14. 15. פתי, *ſimplex credit omni verbo*, וערום, *& prudens advertit ad greſſum ſuum.* Prov. 19. v. 25. ופתי יערים, *Et ſimplex prudens fiet.* Prov. 22. 3. ערום, *Prudens, cum videt malum, abſcondit ſe*, ופתיים, *At ſimplices, tranſeunt, & mulctantur.* Atque, ut ſerpens dicitur ערום, φρόνιμος Gen. 3. 1. ita columba dicitur פתה, *ſimplex* Oſ. 7. 11. *Et factus eſt* Ephraim כיונה פתה אין לב, *ut columba ſimplex, carens corde*, id eſt, *vecors.* Ad quæ duo loca haud dubiè reſpexit *Chriſtus.* Si objicias utrumque in vitio poni, & ſerpentem ערום dici, non quia prudens, ſed quia callidus eſt, & verſipellis: Et columbam פתה, non quia ſimplex, ſed quia fatua eſt, & אין לב, *vecors*, ut ſtatim ſequitur. Reſpondeo, primò tam ערום, quàm פתי, vel פתה voces eſſe medias, quęque pro ſubjecti ratione etiam in laudem cedant. Ita ערום, non ſolum *callidum* & *verſutum*, ſed & *prudentem*, & ערמה, *prudentiam* ſonat, quod abundè docent loca *Solomonis* ſuprà allata. Viciſſim פתי, non ſolùm ἄφρονα *fatuum*, ſed & ἀκέραιον *ſimplicem* ſignificat, ut *Pſ.* 116. 8. שמר פתאים יהוה, *ſimplices ſervat Dominus.* Eas igitur voces potuit *Chriſtus* etiam in laudem uſurpare. Secundò, nec ſerpentis prudentia, nec columbæ ſimplicitas, laudantur à *Chriſto* ſolæ, & ab invicem divulſæ, ſed tum demum laudantur, cum ſimul conjunctæ ſunt, ita ut una ſuppleat quod deeſt in altera, aut corrigat quod excedit. Quomodo è duobus pharmacis, quę ſeparatim noxia ſunt, tertium componitur, quod utile eſt, & ſalutare, quia ſe mutuò temperant. Unde eſt, quod hæc duo Veteres tam ſæpe jungunt. *Gregorius Nazianzenus* de patre *Oratione* 19. Τὸ γὰρ τοῦ ὄφεως φρόνιμον περὶ τὸ κακὸν τῷ τῆς περιστερᾶς ἀκεραίῳ περὶ τὸ καλὸν ἀναμίξας, οὐδὲ τὸ φρόνιμον εἴασε κακοῦργον γενέσθαι· οὔτε τὸ ἁπλοῦν ἀνόητον, ἀλλ' ἓν ἀρετῆς εἶδος, ὡς μάλιστα ἐνῆν, ἐξ ἀμφοτέρων ἀπηκριβώσατο. *Cum ſerpentis ad malum prudentiam cum columbæ ad bonum ſimplicitate conjunxiſſet, ita ſe comparavit, ut nec prudentiam in verſutam improbitatem, nec ſimplicitatem in ſtoliditatem degenerare ſineret: verum ex ambabus, quoad ejus fieri poterat, unam virtutis ſpeciem efficeret numeris omnibus perfectam & abſolutam. Hieronymus* ad *Paulinum* de inſtitutione monachi, *Habeto ſimplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & ſerpentis aſtutiam, ne aliorum ſupplanteris inſidiis. Iſidorus Peluſiota* lib. 3. epiſt. 175. Ἡ φρόνησις τῇ ἁπλότητι κιρνωμένη θεῖόν τι χρῆμα· φημὶ δὲ ἐντελεστάτην ἀρετὴν ἀποτελεῖ· εἰ δὲ θατέρα θατέρας χωρισθείη, ἡ μὲν εἰς πονηρίαν ἐμπίπτει, ἡ δὲ εἰς μωρίαν τελευτᾷ. *Prudentia ſimplicitate temperata divinam quandam rem, hoc eſt, numeris omnibus abſolutam virtutem parit. At ſi altera ab altera ſejungatur, illa in perverſitatem incidit, hæc vero in ſtultitiam deſinit.* Fauſtus, *De libero arbitrio* lib. 2. capite ultimo, *Faciamus hominem ſimplicem, faciamus aſtutum, ſimplicem, ne malum callidus inferat, aſtutum ne incautus incurrat. Gregorius* in *Jobum* lib. 1. c. 2. *Utraque neceſſario in admonitione conjunxit, ut & ſimplicitatem columbæ aſtutia ſerpentis inſtrueret, & rurſum ſerpentis aſtutiam columbæ ſimplicitas temperaret. Solinus* lib. 7. Epiſt. 13. de *Lupo Tricaſſienſi* Epiſcopo, *Simplicitatem columbæ in Eccleſia ſervat, in foro ſerpentis aſtutiam. Bonis prudens, malis cautus, neutris callidus judicatur. S. Bernardus* Epiſt. 327. ad *Papam Innocentium, in Eccleſia ergò ſimplicitas, in foro aſtutia ſervanda eſt, hic ne decipiaris, illic ne decipias.* Videſis plura de hoc argumento *Cæſarii Dial.* 4. *Quæſt.* 190. Porrò ſimplices hic ἁπλοῖ non dicuntur, ſed ἀκέραιοι. Res tamen eodem redit. Nam ex κεράω *miſceo* factum ἀκέραιος propriè id ſignificat, quod externum & peregrinum nihil habet admixtum. Sunt, quibus ἀκέραιος idem eſt, quod ἀκερῶς, vel ἀκέρατος, *qui cornua non habet*, adeoque eſt, ἀβλαβὴς, & *innoxius*, Metaphorâ ab iis animalibus ſumptâ, quæ cornu feriunt. Quomodo ſumpſiſſe videntur *Arabs* & *Æthiops*, quorum illi ἀκέραιοι ſunt ودعا huic የዋሃን፡, id eſt, *mites*, & *manſueti.* Sed prius etymon videtur magis analogicum. Nec ſatis convenit, ut *excornis* dicatur pro *innoxio*, cum aquilis,

lis, & leonibus, & pluribus aliis feris, quæ cornua non habent, multæ sint nocendi artes, quibus in aliorum animalium perniciem abutuntur. Præterea prudentibus simplices opponuntur, mites, & mansueti non item. Itaque si *mites* reddas, peribit gratia oppositionis, quæ hic est manifesta inter serpentis prudentiam & columbæ simplicitatem. Cujusmodi est illa *Pauli* Rom. 16. 19. *Vos quidem volo* σοφὺς *sapientes esse in bono*, ἀκεραίυς δὲ, *simplices verò in malo. Innocentes* verterat Cl. *Beza* in primis editionibus. Sed in posterioribus idem in *simplices* rectè mutavit, ut constaret oppositio. Eodem facit, quod in vetustissimo illo *Bezæ* exemplari pro ἀκέραιοι legebatur ἀπλέςατοι *simplicissimi*. Nec leve est, quod, ut ex *Mose* sumptum est, quod serpens vocatur *prudens*, ita ex *Osea*, quod columba vocatur *simplex*. At ubi *mitis* vocetur *Prophetarum* locus nullus occurrit. Itaque *Christiani Arabes* videntur minùs intellexisse quid hoc loco sint ἀκέραιοι, quàm *Mahumetani* Doctores, qui بلها *bulhan*, id est, *simplices* reddunt. Ita in libro sacerdotis *Achmed*, cui titulus الزهد, id est, *abstinentia*, dicit *Jazid*, *Malzaræ* filius, *Jesum* Discipulis suis præcepisse

ان يكون بلها في الله مثل الحمام

ut essent bulhan (id est, *simplices*) *in Deo sicut columbæ.* Ita بلها *bulhan* reddimus cum *Arabum* peritissimis à Singulari ابله *ablaho*, cui كيس *chaison* opponitur, id est, *versutus*, & *callidus*. Et sic sumendum docent quę ibidem sequuntur. ليس شي ابله من

الحمام وذلك انك تذبح فرخيه من تحته

فتذبحهما ثم يعود الي مكانه فيفرخ فيه

Nihil est columba simplicius. Etsi enim pullos illi subtractos mactaveris, tamen ad locum suum subinde redit, & in eo pullos excludit. Quod ipsum scribunt *Patres* in *Oseæ* locum, quem citavimus. *Theodoretus*, Ἐκείνη τῶν ἰδίων νεοττῶν ἀφαιρυμένη ὐκ ἀφίπταται, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς προστρέχει χωρίοις. Et ex illo *Theophylactus*, *Illa pullis sublatis non avolat, verum in iisdem locis remanet.* Paulò aliter *Hieronymus*; *Aves cæteræ pullos suos etiam cum periculo vitæ suæ protegere festinant, & cum ad nidum suum accipitrem, colubrum, corvum, sive cornicem accedere viderint, huc illucque volitant, & immittunt se morsu, & unguibus lacerant, & dolorem parentis querulâ voce testantur. Sola columba ablatos pullos non dolet, non requirit.* Sed quam vere non satis scio, cum columbæ, aut palumbis genus الورشان *alwarsen* describatur ab *Arabibus* بالحنو علي اولاده حتي انه ربما قتل نفسه اذا راها في يد القانص *tanto affectu fervens erga pullos suos, ut quandoque seipsum interimat, cum illos videt in manu aucupis.* Ita habetur in *Damire*. Et in genere Scriptores columbam commendant ab amore in prolem. *Plinius* lib. 10. cap. 34. de columba mare, & fœmina; *Amor utrique sobolis æqualis: sæpe ex hac causa castigatio, pigriùs intrante fœmina ad pullos.* De quibus plura *Aristoteles Hist.* lib. 9. cap. 7. *Ælianus Hist.* lib. 3. cap. 45. Alter *Ælianus Var.* lib. 1. cap. 15. *Athenæus* lib. 9. cap. 11. *Porphyrius* Περὶ ἀποχῆς, &c. lib. 3. quæ non vacat hic describere. Alii columbæ simplicitatem in eo patere asserunt, quod retia non evitat neque laqueos sibi paratos, cum se demittit ad cibum. Et huic columbæ stupori *Oseam Israëlitarum* socordiam conferre volunt, qui pericula non præcavebant, & seipsos in hostium potestatem conjiciebant. Utut se res habeat, hanc columbæ simplicitatem agnoverunt etiam οἱ ἔξωθεν. Sic ad illud *Juvenalis*,

--- *vexat censura columbas*,

dicit vetus *Scholiastes*, *Columbas retulit ad simplicitatem.* Et in *Suida* ἡμένη πελειὰς, *columba sedens.* Proverbio dicitur ἐπὶ τῶν ἁπλυςάτων *de simplicissimis.* Nempe διὰ τὸ εὔηθες τῦ ζώυ *propter ejus stoliditatem*, ut habet *Eustathius* in *Iliad.* ψ'. Non tamen de omni columba usurpatur hoc Proverbium: sed de iis, quæ allectatrici assident, atque, ut ait *Suidas*, κατὰ ἀντιπαρεξέτασιν τῆς παλευτρίας, *per oppositionem ad columbam allectatricem*, id est, quâ abutuntur aucupes ad cæteras alliciendas. *Aristophanes* in *Avibus*,

Τὰς περιςερὰς θ' ὁμοίως ξυλλαβὼν εἵρξας ἔχει,
Κἀπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας ἐν δικτύῳ.

Columbasque similiter correptas coercens detinet, & ligatas in reti cogit alias allicere. Et ibi *Scholiastes*, Εἰώθασιν ἐκτυφλῦντές τινα τῶν ὀρνέων ἱςάναι ἐν δικτύῳ, ὅπως τῇ φωνῇ προσκαλοῖτο τὰ ὁμοιογενῆ. *Solent excæcatam avem in laqueo detinere, ut voce congeneres advocet.* Et columbas in hunc usum fuisse adhibitas pręter *Aristophanem Philosophus* quoque asserit *Hist.* lib. 9. cap. 7. Αἱ περιςεραὶ, inquit, ζῶσι καὶ ὀκτὼ ἔτη, αἱ τετυφλωμέναι ὑπὸ τῶν παλευτρίας τρεφόντων αὐτάς. *Octo annos vivunt columbæ, quæ excæcatæ aluntur, ut sint allectatrices.* Jam, si consulas Recentiores, quæ dicta sunt de columbarum simplicitate, & facili captura, non parùm confirmabit quod sibi contigisse narrat *Aloisius Cadamustus Navigat.* cap. 40. cum in *Canarias* insulas primum appulit. *Columbi capiebantur*, ait, *pro libito manu hominis. Non enim pavebant ad viri conspectum.* Et capite sexto de *Madera* insula, *Memini ab indigenis accepisse, ibi, cum primo culta est insula, copiam maximam columborum fuisse: quibus capiendis non alia arte usi sunt aucupes, quam alligato perticæ uncino, ut ex arboribus, quibus illic insident, traherentur ad se, non paventibus avibus, sed mirantibus, veluti ad rem non visam hactenus.*

Interim qui ἀκεραίυς in *Christi* dicto *mites* & *mansuetos* esse volunt, præterquam quod *Grammaticorum* non paucos sequuti sunt, quibus ἀκέραιον, de animali dictum, *excorne* significat, & *benignum* & *innoxium*, columbæ naturam respexerunt, quæ re verâ est mitissimum & mansuetissimum animal. Proinde *placidam* vocat *Ovidius Metam.* lib. 7. Fab. 12. Et *Cyrillus* columbam dicit πρὸς ἄκρον ἥκειν πρᾳότητος, *supremum mansuetudinis fastigium attingere*, libro decimo quinto *De adoratione.* Quin eam felle prorsus carere multi putant. Inde ἄχολον vocat *Clemens Pædag.* lib. 1. cap. 5. Et *Isidorus Orig.* lib. 12. *aves mansuetas ac sine felle.* Quale est, quod *Tertullianus*, *De Baptismo* cap. 8. scribit *etiam corporaliter ipso felle carere columbam.* Et *Sedulius* lib. 2. *Carm.* ubi de Baptismo *Christi*,

Mansuetumque decet, multumque incedere mitem,
Per volucrem, quæ felle caret. ---

Et *Horus Hieroglyph.* lib. 1. cap. 54. Ἱςορεῖται δὲ ὅτι ὐ χόλην ἔχει τῦτο τὸ ζῶον, *Traditur & hoc animal felle carere.* Quod tamen ipse refellit lib. 2. cap. 45. Columbam dicens ἐν ὀπισθίοις τὴν χόλην ἔχειν, *in tergo fel habere.* Et *Galenus* in libro *De atra bile* ridiculos eos esse ait, qui columbam felle carere putant, quoniam τὴν ἐπὶ τῷ ἥπατι κύςιν *vesicam fellis prope jecur non habeat.* Neque id fugit *Philosophum*, cujus verba sunt *Hist.* lib. 2. cap. 15. Ἔνιοι πρὸς τῇ κοιλίᾳ ἔχυσιν, οἱ δὲ πρὸς τοῖς ἐντέροις τὴν χόλην, οἷον περιςερά. Unde *Plinius* lib. 11. cap. 37. *Quibusdam intestino tantùm fel jungitur, ut columbis.*

Aliud in columbis nobis hic notandum venit, nempe conjugalis castitas, quam Veteres mirè deprædicant. *Ari-*

Aristoteles Hist. lib. 9. cap. 7. Οὔτε γὰρ συνδυάζεσθαι θέλουσι πλείοσιν, οὔτε προσλείπουσι τὴν κοινωνίαν, πλὴν ἐὰν χῆρος, ἢ χήρα γένηται. *Neque enim pluribus copulari volunt, neque mutuum consortium unquam deserunt, nisi per viduitatem. Plinius* lib. 10. cap. 34. *Pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Conjugii fidem non violant, communemque servant domum. Nisi cœlebs, aut vidua, nidum non relinquit. Propertius* libro 9. *Eleg.* 12.

> *Exemplo junctæ sic sint in amore columbæ,*
> *Masculus & totum fœmina conjugium.*

De turture quoque, & palumbe *Philosophus* idem scribit; Ἔχει δὲ τὸν ἄῤῥενα ἡ τρύγων τὸν αὐτὸν καὶ φάττα, καὶ ἄλλον οὐ προσίενται, *Turtur quoque, & palumbes marem unum habent, neque alterum admittunt.* Quin palumbes adulteria morte punire tradunt *Porphyrius, De abstin. anim.* lib. 3. & *Phile, De anim.* cap. 19. Uterque ex *Æliano Hist.* lib. 3. cap. 44. ubi turtures addit eandem legem sanctè servare: sed columbas albas ex adulteris solos mares perimere, fœminarum misertas. *Clemens* quoque *Stromatων* libro secundo animalia quędam esse tradit, ἃ τὴν ἐπιμιξίαν οὐ ποιεῖται πρὸς πολλὰ καὶ ἀναίδην, ἀλλὰ πρὸς ἕν, καὶ ὁμόφυλον· οἷαι αἱ πελειάδες, καὶ αἱ φάσσαι, καὶ τὸ τρυγόνων γένος, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια, *quæ cum multis & impudenter non congrediuntur, sed cum uno, eoque ejusdem generis, ut sunt columbæ, & palumbes, & turturum genus, & quæ sunt his similia.* Quid quod columbam nigram post conjugis obitum viduam ajunt permanere, atque ideo apud *Ægyptios* symbolum fuisse mulieris, quæ à secundis nuptiis abhorret. *Horus* lib. 2. cap. 30. Γυναῖκα χήραν ἐπιμείνασαν ἄχρι θανάτου θέλοντες σημῆναι, περιστερὰν μέλαιναν ζωγραφοῦσιν· αὕτη γὰρ οὐ συμμίγνυται ἑτέρῳ ἀνδρὶ ἕως οὗ χηρεύει. *Mulierem, quæ ad mortem usque vidua manet, significare cum volunt, nigram pingunt columbam: hæc enim, quamdiu vidua est, alteri mari non jungitur.* Proinde *Tertullianus* monogamiam suam columbæ exemplo stabilire conatur: *Avis*, inquit, *non tantùm innocua, sed & pudica, quam unam unus masculus novit.* At id ipsum in turtures magno consensu transtulerunt *Patres* posteriores, qua de causa nullus scio. *Origenes* in *Cant.* Homil. 2. *Turturum ferunt hujusmodi naturam esse, ut neque masculus præter unam fœminam adeat aliam, nec fœmina plusquam unum patiatur marem. Ita ut si accidat altero intercepto superesse alterum, pariter cum conjuge extinctus sit ei concubitus amor. Basilius* in *Haxaëmeron* Homil. 8. Τὴν τρυγόνα φασὶ διαζευχθεῖσάν ποτε τοῦ ὁμόζυγος, μηκέτι τὴν πρὸς ἕτερον καταδέχεσθαι κοινωνίαν, ἀλλὰ μένειν ἀσυνδύαστον, μνήμῃ τοῦ ποτε συζευχθέντος τὴν πρὸς ἕτερον κοινωνίαν ἀπαρνουμένην. *Turturem ajunt sejugatam à conjuge, nunquam societatem inire cum alio, sed sine conjuge manere cœlibem, recordatione amissi consortis conjugium alterius abnuentem. Gregor. Nazianz.* in *Præceptis ad virgines* Carm. 3.

> Πυνθάνομ᾽ ὡς πτερόεσσα τρυγὼν τρυγόνος φιλίοιο
> Χηρωθεῖσ᾽ ὁμόλεκτρον ἑὸν ποθέουσα σαόφρων,
> Οὐ δέχεται πόσιν ἄλλον ἑῆς καθύπερθε καλιῆς.

Alatam turturis fœminam audio, amico turture viduatam, conjugis suæ desiderio temperantem, in nido suo nullum alium conjugem admittere. Chrysostomus Homilia *De turture*, edit. *Anglic.* tom. 7. pag. 264. Φασί τινες τὴν τρυγόνα φίλανδρον εἶναι, καὶ φίλαγνον· ὥς τε κἂν συμβῇ τὴν ταύτης ἄῤῥενα ὑπὸ ἀετοῦ ἀναλωθῆναι, ἢ ὑπὸ ἰξευτοῦ θηρευθῆναι, ταύτην ἑτέρῳ ἀνδρὶ μὴ ἐπιμίγνυσθαι, ἀλλ᾽ αὐτὸν ποθεῖν, αὐτὸν ἀναμένειν, καὶ τῇ τούτου μνήμῃ συναποθνήσκειν. *Fœminam turturis quidam ajunt conjugis amore teneri, & castitatis ita esse studiosam, ut si marem suum ab aquila, aut ab aucupe capi contingat, alteri non misceatur, sed hunc unum desideret, & expectet, ejusque adeo recordatione commoriatur.* Ita etiam *Gregorius Nyssenus* Homil. 3. in *Cant. Epiphanius* in *Physiologo* cap. 10. *Philo Carpathius* in *Cant.* 1. *Ambrosius* in *Hexaëm.* lib. 5. cap. 19. in *Psalm.* 118. *Hieronymus* contra *Jovinianum* lib. 1. cap. 17. *Justus Orgelitanus*; *Theodoretus, Aponius*, & *Gregorius Magnus* in *Cant.* 1. 10. *Eustathius in Hexaëm. Hildephonsus Toletanus* Serm. *in Purificat. S. Mariæ*, si verè est illius; *Theophylactus* in *Lucam* cap. 2. *Pisidas* de mundi opificio versu 998. *Goffridus Abbas Vindocinus* Serm. 7. *Michaël Glycas* part. 1. *Annal. Bernardus* in *Cant.* Serm. 40. & 59. & Serm. in *Nativitate S. Mariæ de Aquæductu*, *Baal Hatturim* in *Levit.* 12. 6. *R. Selomo* in *Psal.* 74. 19. *Damir* capite *De* شفنين *siphnin*, seu *turture.*

Hi, inquam, omnes turturi tribuunt, quod de sola columba scripserant vetustiores, eam uni conjugi sic esse addictam, ut eo mortuo alteram non admittat. Unde factum, ut qui in *Solomonis Canticum* commentati sunt, non satis intellexerint quorsum sponsam toties columbæ suæ nomine *Solomon* indigitet. Sic *Cant.* 2. 14. *Columba mea in foraminibus petræ*, &c. Et *Cant.* 5. 2. *Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea.* Et *Cant.* 6. 8. *Unica est columba mea, perfecta mea*, &c. Ita nimirum significari voluit hanc à se unice diligi, seque illi vicissim unicè charum esse. Quomodo in columbis mirus est amor inter conjuges, & conjugii lex firmissima. Quod si in typo, id est, in *Solomone*, minùs verum fuit, qui tot habuit conjugum ἑκατοντάδας, tamen verissimum est ἐν τῷ τυπωθέντι, id est, in *Christo*, quem ut pro sponso solum agnoscimus, ita ille unam habet Ecclesiam, quam sibi in æternum desponsavit in justitia, judicio, benignitate, & misericordia, *Os.* 2. 19. Hinc *Apostolus* 2 Cor. 11. 2. *Despondi vos uni vero, ut tanquam virginem castam* Christo *exhibeam.*

Quamvis המה, *strepere* & *tumultuari* propriè sonet, tamen *Hebræa* מעי המו, *Cant.* 5. 4. *Græci* reddunt ἡ κοιλία μου ἐθροήθη· & *Hieronymus*, *Venter meus intremuit.* Sic *Ezech.* 7. 16. ubi idem habet, *Erunt in montibus quasi columbæ omnes trepidi*: & *Junius*, *Erunt in ipsis montibus velut columbæ vallium, trepidantes omnes*: verba, *omnes trepidi*, vel *trepidantes omnes*, respondent *Hebræis* כלם המות. At *Os.* 11. 11. pro והרדו, in *Junio* legas, *trepidi accurrent*, &c. *ut columba è terra* Assyriæ. In aliis *trepidabunt*, aut *pavebunt*, aut *contremiscent sicut columba*, &c. Quæ columbæ ingenium prorsus exprimunt. Columba enim est animal pavidissimum. Hinc *Varro* de columbis *Rust.* lib. 3. cap. 7. *Propter timorem naturalem summa loca in tectis captant.* Et paulò post, *Nihil enim timidius columbâ.* Et apud *Ovidium Metam.* lib. 5. Fab. 10. *Arethusa* Nympha de se, & insequente *Alpheo*,

> *Sic ego currebam, sic me ferus ille premebat,*
> *Ut fugere accipitrem pennâ trepidante columbæ,*
> *Et solet accipiter trepidas urgere columbas.*

Et *Trist.* lib. 1. *Eleg.* 1.

> *Terretur minimo pennæ stridore columba,*
> *Unguibus accipiter saucia facta tuis.*

Et *Valerius Flaccus* libro octavo *Argonauticων* de Medea,

> *Ecce! autem pavidæ virgo de more columbæ,*
> *Cum super ingenti circumdata præpetis umbrâ,*
> *In quemcunque tremens hominem cadit. Haud secùs illa,*
> *Icta timore gravi, mediam se misit*, &c.

Ut Chorus in *Ajace Sophoclis* versu 139.

> — πεφόβημαι
> Πτηνῆς ὡς ὄμμα πελειάς.

Timeo ut volucris oculus columbæ. Et alius *Poëta* apud *Suidam* in Πελειάδες,

> Δειλαί τοι δείλοισιν ἐφεδρεύουσι πέλειαι,

Timidæ timidis insident columbæ. Quo pertinet, quod columba τρήρων toties ab *Homero* dicitur, ἐπεὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν εὐλαβὴς ἡ ὄρνις αὕτη, τρεῖν δ᾽ ἐστὶ τὸ εὐλαβεῖσθαι, *quia propter imbecillitatem avis est meticulosa, nam*

τρεῖν

τρεῖν est metuere. Ita *Athenæus* libro nono. Neque aliter vetus *Homeri Scholiastes*, *Eustathius* in *Odyss.* μ. *Hesychius*, *Suidas*, *Etymologus*, &c. Et *Homerum* sic imitatur *Apollonius*, *Argonauticων* libro 3. versu 541.

> Τρήρων μὲν φεύγουσα βίην κίρκοιο πελειὰς,
> Ὑψόθεν Αἰσονίδεω πεφοβημένη ἔμπεσε κόλποις.

Pavida quidem fugiens vim accipitris columba, ex alto terrefacta in Æsonidæ *sinum incidit.*

CAPUT QUINTUM.

De Columbarum & Turturum sacrificiis.

Harum in sacrificiis usus multiplex. Cur eas cæteris avibus prætulerit Deus. Et turtures quidem adultos, sed columbarum nonnisi pullos voluerit offerri. Hæc pauperum fuisse sacrificia (in quo numero S. Virgo*) & jam ante Legem offerri cœpta. In* Abrahami *sacrificio mysteria longè petita. Columbæ etiam ab* Ethnicis *oblatæ. Ab harum esu an abstinuerint mystæ* Veneris. *Quo ritu columbas & turtures* Judæi *mactaverint. Cur in Templo, & in qua parte, & à quibus venditæ. Cur quæstum ex eo captantes* Christus *è Templo pepulerit.*

Judæi columbas non solum ad esum, sed etiam ad sacrificia exquirebant, quæ multorum erant generum. Sic *Levit.* 1. *v.* 14. agitur de spontaneo holocausto è turturibus, aut pullis columbarum *Levit.* 5. *v.* 7. qui blasphemantem alium non correxerat, aut ipse temerè juraverat, aut immundæ rei contactu se polluerat, jubetur offerre par turturum, aut columbarum, unam pro peccato, alteram pro holocausto. *Levit.* 12. *v.* 6. à puerpera, post expletos dies purificationis, Deus agnum anniculum in holocaustum exigit, & pullum columbæ, vel turturem, pro peccato; aut, si agnum offerre non possit, duos turtures, aut duos pullos columbarum. Easdem quoque oblationes præscribi videas ei, qui à lepra sanatus est. *Levit.* 14. *v.* 22. Illi item, qui gonorrhœa laboravit, cùm mundatus est à profluvio suo, *Levit.* 15. *v.* 13. 14. Et ἐν τῷ τοῦ αἱμοῤῥοοῦσης καθαρισμῷ, *Lev.* 15. *v.* 28. 29. Et in purgatione *Naziræi*, qui mortui contactu se contaminavit, *Num.* 6. *v.* 10.

In quibus sacrificiis nota primò Deum columbas & turtures cæteris avibus prætulisse, propter puritatem, castitatem, simplicitatem, mansuetudinem, & reliquas virtutum umbras, quæ in his observatæ sunt. 2. Turtures adultos, sed columbarum nonnisi pullos in altari fuisse oblatos, quia turtures in matura, columbæ in tenera ætate maximè præstant. 3. Pleraque hæc sacrificia nonnisi tenuiorum fuisse, ut expresse observatur *Levit.* 5. *v.* 7. & 12. *v.* 6. Itaque vel hinc collige quam pauper fuerit Sancta Virgo, *Christi* mater, quæ post purificationem non obtulit agnum, sed turtures, aut pullos columbarum, *Luc.* 2. *v.* 24. 4. Jam ante Legem hujusmodi sacrificia fuisse in usu constat ex *Abrahami* exemplo, qui cum juvenca, capra, & ariete, trimis, turturem, & גוזל *gozal*, id est, columbini generis pullum, Deo offerre jussus est. Nempe, ut hoc sacrificium omnia victimarum genera complecteretur, quæ postmodum in Lege constituta sunt. Quod puto simplicissimum, quamvis varia mysteria hic multi quærunt. Et per quinque hæc animalia alii *Christi* dotes: alii eos significari velint, quibus Deus terram *Chanaan* destinaverat, & virtutes in iis requisitas: alii denique posterorum *Abrahami* quis futurus esset status. Per bovem enim, hircum, & agnum, quæ terrestria sunt animalia, & sub hominum jugo vivere solita, designari tempus illud, quo abjecti & humiles & sub *Ægyptiorum* servitute victuri essent; per turturem, quæ solitaria est, *Judæorum* in deserto moram: & per columbam, quæ gregalis est, & in cultis locis degit, eorum habitationem in *Chanaanitide*. 5. Columbarum sacrificia prava quadam κακοζηλίᾳ Gentes etiam usurpâsse. *Propertius* libro quarto *Elegiâ* ad *Lenam*,

> *Sed cape torquatæ,* Venus ô Regina, *columbæ,*
> *Ob meritum ante tuos guttura secta focos.*

Ovidius lib. 1. *Fastorum*,

> *Ergo sæpe suo conjux abducta marito*
> *Uritur in calidis alba columba focis.*

Columbarum tamen esum *Veneris* mystis fuisse interdictum, colligi videtur ex his *Martialis* libro 13. *Epigr.* 66.

> *Ne violes teneras præduro dente columbas,*
> *Tradita si* Cnidię *sunt tibi sacra Deæ.*

Quo ritu turtures & columbas *Judæi* mactaverint breviter docet *Moses Levit.* 1. *v.* 15. 16. 17. & *cap.* 5. *v.* 8. & pluribus *Talmudici* in *Zebachim* cap. 6. fol. 64. Et *Maimonides* in libro *De sacrificiis offerendis* cap. 6. §. 20. 21. 22. 23. & cap. 7. §. 6. 7. 8. unde multa possent elici non usquequaque trita, si id ageretur in præsens. Sed hic notâsse sufficiet *Hebræos* alias quidem victimas ferro mactâsse, at aves ungue solo, quo, capite versus alas reflexo, guttur illis discerpebatur. Id *Hebræis* est מלק, quod *Græci* ἀποκνίζειν, id est, *ungue lacerare*, vel *abscindere*, Levit. 1. vers. 15. & cap. 5. v. 8. quibus solum locis occurrit. *Jerosolymitanus* עזם, & *Jonathan* חזם, quod idem est, ח & ע permutatis. *Arabicè* idem حزم vel خزم quod *secare* reddunt, & *discerpere*. Sic خزمت الصقر *unguibus discerpsit accipiter*, in *Alcamus*. Avem discerpendi ritum *Kimchius in Lexico* in voce מלק, ita describit ואר״ל כיצד מולקין חטאת העוף נותן שתי גפיה בין שתי אצבעותיו ושתי רגליה בין שתי אצבעותיו והיה מותח צוארה על שתי אצבעותיו והיה מולק בצפורן ממול עורף עד שמגיע לסימנים וקוצץ אותן או רובן ואינו מבדיל שנאמר ולא יבדיל אבל בעולה העוף שאמר ומלק את ראשו ולא מאר ולא יבדיל הוא מולק ומבדיל הראש בעצמו הגוף בעצמו, *Dixerunt Magistri nostri beatæ memoriæ. Quomodo lacerabatur sacrificium pro peccato ex ave? Ponebat (Sacerdos) alas ejus inter duos digitos, & pedes inter duos digitos, & extendebat collum super duos digitos suos, & secabat ungue versus cervicem, donec attingeret signa* (in jugulo) *quæ amputabat, aut majorem partem, ita tamen ut non divideret, quia dicitur* Levit. 5. v. 8. "*Et non dividet. Sed in holocausto ex ave, quia dicitur,* "*Secabit caput ejus, neque additur,* "*Et non dividet,* Levit. 1. v. 15. *ita secabat, ut caput à trunco corporis separaretur.* Hæc ille ex *Talmudis* loco, quem citavimus. Videndus etiam *Maimonides*, qui hoc esse asserit מעבודות קשות שבמקדש, *unum ex operosissimis Sanctuarii cultibus*, in libro *De offerendis sacrificiis* cap. 7. §. 8.

Ne victimæ deessent in prima Templi parte, quæ פרבר *parbar*, vocabatur 1 *Paral.* 26. *v.* 18. vendebantur boves, & oves, & columbæ, *Joh.* 2. *v.* 14. Itaque in *Maimonidis* Tractatu *De vasis Sanctuarii* cap. 7. §. 9. (inter Templi præfectos, quos *Hebræi* vocabant ממוני המקדש, & *Græci* στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ, *Luc.* 22. *v.* 52.) recensetur הממונה שעל הקינים, *præfectus super nidos*, id est, *super aves*. Atque is ita describitur הוא שפוסקין עמו שימכור הקנים לקורבנות כך וכך בסלע

בסלע וכל מי שהוא חייב תורים או שני בני יונה יביא דמיהם למקדשי וזה הממונה נותן הקנים לבעלי הקורבנות ועושה חשבון עם הגזברים ונותנין לו משלושים יום לשלושים יום *Is est, cum quo paciscuntur, ut ad oblationes aves compararet, has vel illas pro siclo. Et quisquis tenebatur vel turtures offerre, vel pullos columbarum, pretium ad Sanctuarium afferebat. Et iste præfectus dabat aves iis, quorum erat offerre, & cum quæstoribus eas æstimabat; &, postquam de pretio convenerat, eas intra triduum dabant.* Et paulò post, וכן קן שנמצא פסול או שנפסל קודם שיקרוב נותן אחר תחתיו *Et, si quæ avis profana erat, aut profana fiebat* (per pollutionem ceremonialem) *antequam offerretur, aliam pro ea dabat.* Quæ ad quæstum à lucripetis, & avaris Sacerdotibus fuisse excogitata, his verbis docet *Hieronymus* in *Matthæi* cap. 21. *Juxta mandata Legis augustissimo in toto orbe Templo Domini, & de cunctis penè regionibus* Judæorum *illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hostiæ, maxime festis diebus, taurorum, arietum, hircorum, pauperibus, ne absque sacrificio essent, pullos columbarum & turtures offerentibus, accidebat plerumque, ut qui de longè venerant non haberent victimas. Excogitaverunt igitur Sacerdotes quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia; quibus opus erat ad sacrificia, vendebant, ut & venderent non habentibus, & ipsi rursum empta susciperent.* Proinde *Christus* in hos lucriones jure merito irritatus, *evertit eorum cathedras, qui columbas vendebant*, *Matth.* 21. *v.* 12. & *Marc.* 11. *v.* 15. *Et columbarum venditoribus dixit, Auferte ista hinc. Ne facite domum patris mei domum emporii*, Joh. 2. v. 16.

CAPUT SEXTUM.

De Columba *Noachi*, & de Columbæ specie, quæ in Baptismo *Christi* apparuit.

Cur post corvum Noachus *columbam emiserit. Cur illa vesperè redierit. Refelluntur fabulæ* Judaicæ; *ramum olivæ, quem attulit columba, fuisse decerptum ex* Oliveto, Judææ *monte, quem aquæ non demerserint; aut ex Paradiso terrestri, qui supra diluvii aquas multum eminuerit. Explicatur locus* Ezech. 22. vers. 24. *Videri hoc oleæ folium ex* Assyria *fuisse allatum. Oleam & similes arbores sub aquis diu servari.* Diodorus *emendatur. Oleam in collibus felicissimè provenire, non in celsissimis montibus. Cur columba tertiò emissa non redierit amplius. Hujus historiæ vestigia in* Abydeno, *&* Plutarcho, *&* Arabum Onirocriticis, *qui de palumbe idem referunt. Quorsum is columbæ præferatur. Oliva pacis symbolum apud omnes gentes, etiam in* America. Ovidius *emendatus. Columbæ triplex emissio quid significet. Extra arcam nulla quies.* Noachus Christi *typus in multis.* Noachi *columba typus Sancti Spiritus, qui in baptismo* Christi *sub specie columbæ apparuit. Non in vera columba, ut volunt nonnulli Veterum.* Tertulliani *hic gravis error.* Augustini *multo levior. Spiritum Sanctum etiam per turturem significari* Hebræi *sentiunt, &* Origenes.

N*oachus*, in arca inclusus, cùm ex corvo non didicisset quod scire avebat, quousque decrevissent aquæ diluvii, columbam quoque emisit, avem docilem, & homini amicam, quæque diu & procul volat, *Ps.* 5. 7. & libenter humi pascitur, quia est ἐκ τῶν σπερμολόγων, hocque habet à natura sua insitum, ut ad nidum suum redeat undequaque, etiam è locis remotissimis. His igitur de causis columba à *Noacho* emissa est; sed rediit non multo post, quia quietis locum non reperit: quamvis enim montium cacumina jamdudum apparuissent, tamen in terra adhuc λιμναζομένῃ, ut ait *Josephus*, id est, vel adhuc stagnante, vel lacunosa saltem, & uliginosa, nihil dum erat firmum. At eadem, septiduo post rursus emissa, rediit sub vesperam ramum olivæ in ore gestans. Sunt ex *Hebræis*, qui ramum illum velint in monte *Oliveti* prope *Jerusalem* fuisse decerptum, aut alibi in *Judæa*, quæ à diluvii aquis immunis fuerit. *Beresith Rabba* cap. 33. מהיכן הביאה אותו רבי אבא בר כהנא אמר משבשושין שבארץ ישראל הביאה אותו רבי לוי אמר מהר המשחה הביאה אותו דלא טפרת ארעא דישראל במבולא והוא שהקב"ה אומר ליחזקיאל ארץ לא מטוהרה היא ולא גושמה ביום זעם *Unde attulit,* (columba ramum) *illum?* Rabbi Abba *filius* Cahana (Sacerdotis) *dixit, Ex arbustis terræ* Israëlis *illum attulit.* R. Levi *dixit, Ex monte* Oliveto *attulit illum, quia terra* Israëlis *diluvio non est submersa. Prout Deus Sanctus Benedictus* Ezechieli *dixit* capitis vigesimi secundi versu vigesimo quarto. *Terra illa non mundata est, neque pluviis aspersa die indignationis.* Quæ sunt absurdissima, cum aquis diluvii operti fuisse legantur etiam altissimi montes, qui sub universo cœlo sunt, *Gen.* 7. *vers.* 19. Præterea quorsum terram *Chanaan* nondum sacram Deus ab inundatione præstitisset immunem? Quorsum *Noachum* jussisset arcam tanto molimine fabricare? Quidni potius eo secedere jussus est cum bestiis, feris, & avibus? Et, si terræ *Chanaan* pepercerunt aquæ diluvii, quid factum est de illius terræ incolis? An hi quoque communem cladem evaserunt, & horum posteri scilicet alium parentem agnoscunt præter *Noachum*, è quo totum genus humanum deduxit *Moses*? Et è tanta clade superstites quomodo pelli permisit Deus à maledicto *Chanaane*, qui non diu post diluvii tempus illorum sedem invaserit? Denique cum aquæ vicinos montes tot cubitis exsuperabant, quid obstabat quominus terram *Chanaan* obruerent? Dicent Dei virtute id factum, & fateor potuisse fieri. Sed, si miracula credimus cum scripta sunt, non tamen cuivis licet ea de suo sibi fingere, quod hi homines palam faciunt. Nam *Ezechielem* frustra citant, qui de diluvio ne γρῦ quidem habet. Tantum, dum *Israëlitis* varia crimina objicit, & varias pœnas commemorat illis indictas, vel infligendas, inter cætera terram illorum pluviis aut aspersam fuisse, aut aspersum iri negat in die indignationis. Nempe juxta Legis minas *Deuter.* 11. *vers.* 17. *Ne in vos irâ excandescens Dominus claudat cœlos, ut non sit pluvia, & terra non edat proventum suum.* Et *Prophetæ Amosi* 4. *vers.* 7. ubi Deus ita loquitur, *Ego quoque prohibui à vobis imbrem,* &c. *Et plui super unam civitatem, & super alteram non plui: pars una compluta est, & pars, super quam non pluit, exaruit.* Quod illustri exemplo patuit, cum ad Eliæ verbum cœlum clausum est, neque in *Judæam* descendit ros, & pluvia per triennium, & amplius, 1 *Reg.* 17. & 18. At frustrà disputamus, cum ipsa *Mosis* verba abundè doceant olivæ ramum ex iis locis fuisse decerptum, quæ diluvium inundaverat. Ita enim habet *Moses* de *Noa* Genes. 8. vers. 8. *Emisit columbam à se, ut videret an esset levata aquis terræ superficies.* Et versu 11. *Et venit ad eum columba vespertino tempore. Ecce autem folium olivæ decerptum in ore ejus. Et sic cognovit* Noë *levatam esse aquis terræ superficiem.* Id falsò diceretur, si folium illud fuisset allatum ex ea terra, quam diluvium non attigisset. Nam inde potuisset afferri, etiam tum cum aquę alibi erant maximè elatæ. Unde etiam id sequitur, folium hoc non fuisse decerptum in Paradiso terrestri, ut alii *Judæorum* asserunt.

runt. *Beresith Rabba* ubi supra, רב ביבי אמר נפתחו לה שערי גן עדן והביאה אותו משם R. Bibi *dixit, Portæ horti* Edenis *illi apertæ sunt, unde hoc folium attulit.* Quæ eadem sententia cuidam *Barachiæ* tribuitur in *Vajekra Rabba* in fine cap. 31. Nempe, si *Hebræis* credimus, hortus *Eden* evectus est supra montium summos vertices, ita ut aquæ diluvii eo usque non pertigerint. Quo eodem inclinant multi Veterum. In his *Lactantius*, vel *Venantius* potius, qui de Paradiso terrestri sic habet in carmine *De Phœnice*,

Et cum diluvium mersisset fluctibus orbem,
Deucalionæas *exsuperavit aquas.*

Ita etiam statuunt plerique *Scholasticorum* in libro 2. *Sententiarum* Dist. 17. *Tostatus* quoque, & *Cajetanus* in *Genesim*, & *Bellarminus* libri *De gratia primi hominis* cap. 14. & *Malvenda* cap. 84. *De Paradiso.* Sed huic sententiæ multa opponimus in peculiari opere *De Paradiso terrestri.* Hoc igitur olivæ folium unde dicetur allatum? Ex *Assyria*, ut videtur, quæ 2 *Reg.* 18. *v.* 32. legitur esse ארץ זית יצהר, vel, ut *Chaldæus* habet, ארע דזיתהא עבדין משחא, *terra, cujus oleæ faciunt oleum*, id est, terra oleis fœcunda, iisque fertilissimis. *Noæ* scilicet arca substiterat in montibus *Ararat*, seu *Gordyæorum*, quibus *Assyria* versus *Austrum* vicina est. In quam cœli partem columbam ex arca exeuntem devolasse putaverim, invitante *Austri* calore, & vento etiam eo impellente. Vero enim consentaneum est ventum illum, quem excitaverat Deus, ut aquas exsiccaret, *Gen.* 8. *v.* 1. ex *Aquilone* flavisse in *Austrum.* Ut apud *Ovidium* in *Deucalionis* diluvio pacatus *Jupiter*,

Nubila disjecit, nimbisque Aquilone *remotis,*
Et cœlo terras ostendit, & æthera terris.

Hæc igitur columba, versus *Austrum* in *Assyriam* volans, potuit olivæ folium ex monte aliquo decerpere, cujus partem aquæ decedentes aperuerint.

Si quæratur quomodo sub aquis *ramus olivæ virentibus foliis tamdiu duraverit*, duo habebo quæ respondeam. Primo, quamvis in *Hieronymi versione* columba Noæ legatur in ore suo portasse ramum virentibus foliis, tamen in *Hebræo* solum legi eam in ore habuisse עלה זית טרף, *folium oleæ decerptum.* Secundò, à Veteribus tradi sub aquis vivere, & virere non solum oleæ, sed & aliarum arborum quasdam species. *Theophrastus*, *Hist. plant.* libri quarti capite octavo, Ἐν δὲ τῇ θαλάττῃ ἐρυθρᾷ δένδρα τινὰ φύεται· καὶ καλοῦσιν αὐτὰ δάφνην, καὶ ἐλαίαν. Ἔστι δὲ ἡ μὲν δάφνη ὅμοια τῇ ἀρίᾳ, ἡ δὲ ἐλαία τῷ φύλλῳ· καρπὸν δὲ ἔχει ἡ ἐλαία παραπλήσιον δὲ ταῖς ἐλαίαις. Quæ ita contrahit *Plinius* lib. decimi tertii cap. vigesimo quinto. *In mari verò Rubro* (mirum est) *sylvas vivere, laurum maximè, & olivam ferentem baccas.* Et *Theophrastus* rursus, Ἐν δὲ ταῖς νήσοις ταῖς ὑπὸ τῆς πλημμυρίδος καταλαμβανομέναις, δένδρα μεγάλα πεφυκέναι ἡλίκα πλάτανοι· συμβαίνειν δὲ ὅθ' ἡ πλημμυρὶς ἐπέλθοι, τὰ μὲν ἄλλα κατακρύπτεσθαι ὅλα, τῶν δὲ μεγίστων ὑπερέχειν τοὺς κλάδους, &c. ἔχειν δὲ τὰ δένδρα φύλλον μὲν ὅμοιον τῇ δάφνῃ, ἄνθος δὲ τοῖς οἴσοις (cum *Plinio* lege τοῖς ἴοις) καὶ τῷ χρώματι, καὶ τῇ ὀσμῇ, καρπὸν δ' ἡλίκον ἐλαίᾳ, καὶ τοῦτον εὐώδη σφόδρα, καὶ τὰ μὲν φύλλα οὐκ ἀποβάλλειν, τὸ δὲ ἄνθος, καὶ τὸν καρπὸν ἅμα τῷ φθινοπώρῳ γίνεσθαι· τοῦ δὲ ἔαρος ἀποῤῥεῖν. Quæ *Plinius* ita reddidit ordine nonnihil mutato, *Eodem tractu insularum sylvas operit æstus, quanquam altiores platanis populisque altissimis. Folia iis lauri, flos violæ odore, & colore, baccæ, ut oleis, & ipsæ odoris jucundi, Autumno nascentes, foliis nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare; maximarum cacumina extant.* Addit *Theophrastus.* Ἄλλα δὲ ἐν αὐτῇ τῇ θαλάττῃ πεφυκέναι, ἀείφυλλα μὲν, τὸν δὲ καρπὸν ὅμοιον ἔχειν τοῖς θέρμοις. Unde *Plinius*, *Alias quoque arbores in alto*, &c. *eodem in mari visas, semper folia retinentes, fructu earum lupino simili.* *Plutarchus* etiam in libro *De facie in orbe Lunæ*, Τῆς δὲ Γεδρωσίας καὶ Τρωγλοδυτίδος ἣ καθήκει πρὸς τὸν ὠκεανὸν, ἀφόρου διὰ ξηρότητα, καὶ ἀδένδρου παντάπασιν οὔσης, ἐν τῇ παρακειμένῃ καὶ παρακεχυμένῃ θαλάττῃ θαυμαστὰ μεγέθη φυτῶν τρέφεται, καὶ κατὰ βυθοῦ τέθηλεν· ὧν τὰ μὲν ἐλαίας, τὰ δὲ δάφνας, τὰ δὲ Ἴσιδος τρίχας καλοῦσιν. Gedrosiæ *autem &* Troglodyticę *regionis ea pars, quæ ad* Oceanum *pertingit, cùm sit omnino sterilis ob siccitatem, & arboribus careat: in mari vicino, quo alluitur, inusitatæ magnitudinis plantæ nascuntur, & ex profundo pullulant, quarum alias oleas, alias lauros, alias crines* Isidis *nominant.* Quod puto *Plutarchum* habere ex *Agatharchide*, ubi quædam leguntur libri quinti capite quinquagesimo tertio, de olivis in mari, & crinibus *Isidis*, sed à *Photio* interpolata. Arbor in mari platani instar, de qua *Theophrastus* & *Plinius*, *Arabicè* vocatur قرم *Karam.* Alcamus القرم نبت كالدلب غلظا وبياضا ينبت في جوف البحر *Crescit* alkaram *instar platani, ampla arbor, & alba. Provenit in medio mari.* Ex his cum constet in ipso mari vivere veras arbores, atque in iis arborem oleæ simillimam, quamque adeo non solum *Plinius*, sed & locorum incolæ simpliciter oleam vocant: quidni olea, cujus folia nunquam decidunt (unde *Poëta*,

--- *ramum semper frondentis olivæ*)

folia sua, aut saltem eorum unum aliquod sub aquis per aliquot menses retinuerit, quod fuerit à columba decerptum? Maximè, cùm oleæ folia aquis & imbribus diu obsistere ex eo colligatur, quòd his *Ichthyophagi* tuguria sua obtegunt. *Strabo* libro decimo sexto vocat μάνδρας στεγαστὰς ἀπὸ φυλλάδος ἐλαΐνης, *casas olei folio tectas.* Et *Agatharchides* lib. 5. cap. 17. Οἱ δὲ τὰς τῶν ἐλαιῶν κορυφὰς ἀλλήλαις συνάπτοντες εἶτα χρῶνται σκηνώμασι. *Alii olearum vertices inter se connexos pro tabernaculis usurpant.* Et *Diodorus* lib. 3. pag. 109. Ἐλαῖαι φύονται πάνυ πολλαὶ περὶ τοὺς τόπους τούτους, τὰ μὲν πρὸς τὴν ῥίζαν ἔχουσαι προσκλυζόμεναι τῇ θαλάττῃ, πυκναὶ δὲ τοῖς φυλλώμασι, &c. ταύτας ἀλλήλαις συμπλέκοντες, καὶ συνεχῆ σκιὰν ποιοῦντες, ἰδιαζούσαις σκηναῖς ἐμβιοῦσιν. *Oleæ plurimæ circa illa loca procreantur, radicibus in mari immersis, & densissimis foliis; Quibus inter se connexis continuam umbram facientes, in his tanquam in tabernaculis privatim degunt.* Pro ἐλαῖαι, id est, *oleæ*, nostræ editiones perperam habent ἐλάται, *abietes*, cujus folia angustiora sunt, quam ut continuam umbram possint facere. *Diodorus* igitur ex *Agatharchide* & *Strabone* corrigendus est.

Jam nihil necesse est dicere quam *Noacho* volupe fuerit columbam videre redeuntem cum oleæ folio in ore. Unde duo collegit, 1. Quod *Propheta* observat, terram aquis esse levatam, id est, non solùm montes altissimos, quorum vertices jam multò ante apparuerant *Gen.* 8. *v.* 5. sed & loca plana, aut saltem colles, quibus oleæ maximè gaudent. *Columella* libri sexti capite sexto, *Sed neque depressa loca, neque ardua, magisque modicos clivos amat* (olea) *quales in* Italia Sabinorum, *vel totâ provinciâ* Bæticâ *videmus.* *Palladius* libri tertii capite decimo octavo, *Locis æstuosis* Septentrionali *colle, frigidis meridiano gaudet. Mediis clivis delectatur. Neque imum locum, neque arduum patitur, magis modicos clivos, sicut est regio* Sabina, *vel* Bætica (lege *magis amat modicos clivos.*) *Florentinus* libro nono, *Geoponicωn* capite Περὶ ἀέρος ἐπιτηδείου ἐλαίας καὶ γῆς σχημάτιον, *De aëre oleæ opportuno & terræ figuris*; Συναίρεται δὲ τῇ τοῦ ἀέρος ἐπιτηδειότητι καὶ τὰ τῆς γῆς σχήματα προσκλινῆ καὶ ὑψηλά· Αἱ γὰρ ἐν τοῖς τοιούτοις τόποις, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἀνέμων καταψύχεσθαι τὸ ὑπερβάλλον τοῦ ἡλίου πυρῶδες, κάλλιστον ἔλαιον ποιοῦσι. *Ad aëris opportunitatem conferunt etiam figuræ terrarum declives, & celsæ. Nam quæ sunt in tali situ, quia nimius Solis fervor à ventis refrigeratur, pulcherrimum oleum faciunt.* *Perdicca* in *Jerosolymorum thematibus* pag. 71.

Ὅρος

Ὄρος μικρὸν ἀνεστηκώς ἐστι τοῦ Ἐλαιῶνος,

Pusillus Oliveti *mons erectus est.* Et paulò post,

Πρὸς δέ γε τὸ μεσαίτατον μέρος τοῦ ὄρους τούτου
Ὁ Ἐλαιῶν κατάκαρπος ὑπὲρ τὴν φύσιν ὄντως.

Ad mediam partem montis illius Olivetum *est fœcundum omnino supra naturam. Pusillus mons*, id est, collis, in cujus medio olivæ proveniunt. Quod ipsum dixerat *Palladius*, illas *mediis clivis delectari.* Secundò hinc didicit *Noachus* terram diluvii aquis non ita fuisse vastatam, ut non adhuc superessent aliquot frugiferæ arbores, unde homines & bruta post diluvium vescerentur. Potuit enim ex oliva de reliquis ferri judicium. Quin, quod columba non confestim, ut ante, sed nonnisi sub vesperam redierat, suadebat eam loca reperisse ubi quiesceret. Neque enim erat credibile illam tota die volâsse. Vespere tamen ad arcam revolavit, vel quia quies in arborum ramis non visa est satis commoda, vel inopia ciborum, vel desiderio conjugis, & pullorum, si quos habuit, vel denique Deo sic providente, ut anxium *Noachi* animum suo reditu recrearet, & eum excitaret in spem proximæ liberationis. Sed post septiduum tertiò emissa, non reversa est amplius in arcam, quia tum aquis magis ac magis secedentibus, neque victus illi defuit, neque nidus, in quo lateret. Unde aquas destitisse animadversum.

En hujus historiæ vestigia in *Abydeni Chaldaicis* apud *Eusebium* lib. 9. *Præpar.* & *Cyrillum* libro primo contra *Julianum!* Τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἔπειτα ὕων ἐκόπασε, μεθίει τῶν ὀρνίθων πείρην ποιούμενος, εἴπου γῆν ἴδοι, τοῦ ὕδατος ἐκδῦσαν· αἱ δὲ ἐκδεχομένου σφέας πελάγεος ἀχανέος, ἀπορέουσαι ὅπῃ καθορμίσονται, παρὰ τὸν Ξίσουθρον ὀπίσω κομίζονται, καὶ ἐπ' αὐτῇσιν ἕτεραι, ὡς δὲ τῇσι τρίτῃσιν εὐτύχεεν· ἀφίκατο γὰρ δὴ πηλοῦ κατάπλεοι τοὺς ταρσοὺς, θεοί μιν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσιν, *Tertio autem die postquam pluere desiit, aliquas aves demisit Xisuthrus*, (sic ille *Noam* vocat) *periculum facturus, sicubi terram videret ex aqua emergentem. Quæ quidem excipiente semper eas immenso pelago, incertæ quo appellerent, retrò ad eum rediere; & post istas aliæ. Ut verò tertiis emissis successit illi, redierant enim pedibus lutosis, Dii illum ex hominum medio sustulerunt.* *Aves* dicit Plurali Numero, quia *Noë* corvum & columbam emisit. Et rediisse lutosas, quomodo etiam de columba *Eutychius* pag. 40. رجعت رجلتها مبلولة بالما *Rediit pedibus suis aquâ madentibus.* Et ante eum *Josephus*, ὑπανελθούσης δὲ πεπηλωμένης, *cum autem lutosa rediisset.* Quia *Hebraicè* habetur ותבא אליו היונה, *Et rediit ad eum columba.* Et ad *columbæ* nomen יונה, alludit יון, quod *lutum* sonat. Denique quod de avibus dictum, aut saltem de columba, illam avolâsse, nec rediisse, ineptè ad *Xisuthrum*, seu *Noám* transtulit *Abydenus*, quasi tum fuerit è medio sublatus. Sed *Græci* id ipsum ita referunt, ut in iis vix quidquam desideres, nisi quod *Noæ* substituunt *Deucalionem* suum. *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. Οἱ μὲν οὖν μυθολόγοι τῷ Δευκαλίωνί φασι περιστερὰν ἐκ τῆς λάρνακος ἀφιεμένην δήλωμα γενέσθαι, χειμῶνος μὲν εἴσω πάλιν ἐνδυομένην, εὐδίας δὲ ἀποπτᾶσαν. *Columbam ex arca emissam tempestatem* Deucalioni *significâsse Mythologi dicunt, cum intus remeabat, & serenitatem cum avolavit. Onirocritici Arabes* τῷ ورشان *warsen*, id est, *palumbi*, tribuunt quod columbæ *Moses.* Ita enim de palumbe habent in *Damire* capite الورشان *Alwarsen* وهو في المنام رجل غريب يدل علي اخبار ورسل لانه اخبر نوحا عليه السلام تنقص الما لما كان في السفينة *Is visus in somnis homini peregrino significat nuntios, & tabellarios, quia* Noacho, *cui sit pax, cùm erat in arca, nuntiavit aquarum imminutionem.* Nempe palumbem *Arabes* ideo columbæ præferunt, quia *Mahumeti* creditur Deus sub palumbi specie apparuisse, & multa inspirâsse. *Ludovicus Vartomanus Navigat.* lib. 1. cap. 18. *Cum iter agimus* (versus *Mecch† am*) *cœlum inumbrabant palumbes innumeri. Ajunt avitia hujusmodi à volucri illa traxisse genus, quæ* Mahumeti *in aurem loquebatur sub velamento sacri Pneumatis.* Cætera ibi vide.

Hæc ad literam de historia columbæ, quam ex arca emisit *Noë.* Mysticum sensum quod attinet, multis olivæ folium aut termes fuisse videtur pacis symbolum, & fœderis, quod Deus cum *Noacho* paulo post erat initurus. *Tertullianus*, *De Baptismo* lib. 8. *Post baptismum (ut ita dixerim) mundi pacem cœlestis iræ præco columba terris adnuntiavit, dimissa ex arca, & cum olea reversa, quod signum etiam apud nationes paci prætenditur. Hieronymus* Epist. 83. ad *Oceanum* cap. 3. *Ramo refectionis ac luminis pacem mundo adnuntiat.* Et in *Dialogo* adversus *Luciferum*, *Pacem terræ columba nuntiat. Chrysostomus* in *Matth.* Homil. 12. Κλάδον φέρον ἐλαίας, τὴν κοινὴν τῆς οἰκουμένης γαλήνην εὐηγγελίσατο. *Ramum oleæ ferens, communem orbis serenitatem evangelizavit. Amœnus* in *Enchiridio Veteris & Novi Testamenti*,

Nuntia diluvii jam decrescentis ad arcam
Ore columba refert ramum viridantis olivæ:
Corvus enim, ingluvie per fœda cadavera captus,
Hæserat; illa datæ revehit nova gaudia pacis.

Claudius Marius Victor in *Genes.* lib. 2.

--- rursum dimissa reportat
Paciferæ frugis parvum libamen olivæ.

Alcimus Avitus lib. 4.

Paciferumque videns ramum viridantis olivæ,
Decerpit, mitique refert ad condita rostro.

Nempe olea est signum pacis. *Virgilius* lib. 2. *Georgicorum*,

--- placidam paci nutritor olivam.

Et lib. 7. *Æneidos*,

Centum oratores augusta ad mœnia Regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis *omnes.*

Et lib. 8.

Paciferæque manu ramum prætendit olivæ.

Et lib. 11.

Velati ramis oleæ, veniamque petentes.

Livius libro vigesimo nono, *Decem Legati* Locrensium, *obsiti squallore, & sordibus, in comitio sedentibus Consulibus, velamenta supplicum ramis oleæ, ut* Græcis *mos est, porrigentes, ante tribunal cum flebili vociferatione humi procubuerunt. Polybius* libro tertio de *Annibale* in transitu *Alpium*, Οἱ περὶ τὴν δίοδον οἰκοῦντες, συμφρονήσαντες ἐπὶ δόλῳ συνήντων αὐτῷ, θαλλοὺς ἔχοντες, καὶ στεφάνους· τοῦτο γὰρ σχεδὸν πᾶσι τοῖς Βαρβάροις ἐπὶ σύνθημα φιλίας, καθάπερ τὸ κηρύκειον τοῖς Ἕλλησιν. *Viæ accolæ, clam conspiratione facta, cum virentis olivæ ramis & coronis fiunt illi obviam. Ferè enim ubique apud Barbaros hoc pacis & amicitiæ signum est, ut inter* Græcos *caduceum.* Hinc *Ovidius* libro primo *Fastorum*,

Frondibus Actiacis *comptos redimita capillos*
Pax ades, & toto mitis in orbe veni.

Frondibus Actiacis, id est, oleæ, ex cujus foliis *Paci* corona texitur. Quomodo *Minervam* volunt *pacem cum* Neptuno *iniisse ex hac arbore coronatam*, ut habet *Tertullianus De corona militis* capite 13. Ita omnes interpretantur. Sed cur *Actiacæ* dicantur oleæ *frondes* nondum constat, nec mihi satisfacit quod Interpretes afferunt. Itaque legere malim *frondibus Actæis*, id est,

est, *Atticis:* quia olea creditur in *Attica* esse nata, quæ *Græcè* Ἀκτὴ dicitur, unde gentile Ἀκταῖος. *Stephanus*, Ἀκτὴ, οὕτως Ἀττικὴ ἐκαλεῖτο. Et paulò post, Τὸ ἐθνικὸν Ἀκταῖος καὶ Ἀκταῖα. Proinde ut *mel Actæum* est *mel Atticum* apud *Columellam* in horto,

Nariciæ *picis:* *aut* Actæi *mellis* Hymetti:

ita *oliva Actæa* est *oliva Attica. Nonnus Dionysiac.* lib. 27. versu 287.

Ἀκταίης τε γέραιρε φερέπτολιν ὄζον ἐλαίης,

Et urbem venerare ferentem Actææ *ramum olivæ. Ausonius* in *Mosella* de siluro,

Quem velut Actæo *perductum tergora olivo,*
Amnicolam delphina reor. ---

Obiter nota in *Luciani Tragopodagra* aliud esse φύλλα ἀκτέας, cum dicit,

Τίνες γὰρ οἵδε βάκτρα νωμῶντες χεροῖν,
Κάρηνα φύλλοις ἀκτέας κατασεφεῖς;

Quæ Interpres malè reddit,

Quænam ista turba est, qui manu fustes tenent,
Cincti coronis frondis Actææ *caput?*

Cum ibi ἀκτέα sit ἀκτὴ, id est, *sambucus:* cujus foliis podagrosi finguntur caput cingere, quia sambuci folia ποδαγρικοῖς βοηθεῖ μετὰ στέατος ταυρείου, ἢ τραγείου. Ita *Dioscorides:* nec multò aliter *Plinius*. Et *Samonicus* in capite *De podagra depellenda*,

Parva sambucus item hircino collita sevo.

Jam de oliva hoc solum addo, etiam in *America* jam olim hunc morem invaluisse, ut rami olivæ haberentur pro signo pacis. *Columbus Navigat.* cap. 103. ubi de *Americana* quadam insula non procul ab *Hispaniola: Primo adventu occurrerunt adolescentulæ triginta, quæ,* &c. *ramos olivarum manibus gestabant, & ubi appropinquabant præfecto, in signum fœderis, pacisque, illi ramos porrigebant.*

Sunt, quibus columbæ triplex ex arca emissio significat *Judæorum* triplex exilium è terra *Chanaan*. Primum, cum *Ægyptiis*; secundum, cum *Babyloniis* servierunt; tertium, cum *Jerusalem* à *Romanis* excisa est: cui exilio nullus est finis, ut columba tertiò emissa nunquam in arcam reversa est. Alii corvum cum Lege, columbam cum Evangelio conferunt: quia Lex nullum habet argumentum fiduciæ, nec divini furoris aquas, quibus peccatores obruit, aut prorsus secessisse docet, aut parte saltem esse imminutas. Sed quod Lex nos celaverat, patuit ex Evangelio, à quo docemur diluvium hoc jam destitisse, Deumque in *Christo* esse pacatum, & nobis reconciliatum. Alii hæc ad mores transferunt: quasi corvus, qui ex arca emissus ideò non rediit, quia cadaver aliquod repererat, in quod involaret, eos designet, qui pecunia illecti, & lucro inescati, ex Ecclesia sic egrediuntur, ut ad eam nunquam redeant. In eo numero *Demas*, qui *Paulum* reliquit amore præsentis sæculi, 2 *Tim.* 4. 10. Contrà, columba volitans, & in arcam revolans, quia extra eam non inveniebat ubi pedem tutò figeret, iisdem est imago hominis animum exercentis curis terrenis, & versantis in omnem partem, sed quietem non invenientis, donec in Ecclesiam se recipiat, ut ibi in Dei sinu conquiescat. *Noë* verò manum extendens, ut columbam ad se recipiat, figura est Dei hanc animam in sinu excipientis. Ita *Psaltes*, cujus *pedes penè moti fuerant, & caro & cor propè defecerant:* sed idem, in Dei Sanctuarium ingressus, Deum agnovit *rupem esse cordis sui, & portionem suam in sæculum, & sibi bonum esse, ut Deo adhæreret*, Psalmo 73. 2. 17. 26. 28. Et *Solomon*, postquam omnia esset expertus, nec quidquam oculis aut animo suo denegâsset, tandem concludit *omnia esse vanitatem*, adeoque *Deum timere, & mandata ejus observare, esse totum hominis*, Eccles. 1. 2. & 2. 10. & 12. 13. Et *Paulus* cætera omnia, præter *Christum*, non solùm *detrimentum*, sed & *retrimentum* esse duxit *Phil.* 3. 7. 8.

Aliis hæc ipsa columba typus fuit baptismi *Christi*. Videtur enim *Noë Christum* multis modis significâsse. 1. Nomen *Noë quietem* significat, quam *Christus* suis obtulit. *Discite à me* (inquit *Matt.* 11. 29.) *quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris.* 2. De *Noa* dicit *Lamech* Gen. 5. 29. *Iste recreabit nos ab operibus nostris, & à labore manuum nostrarum.* Et *Christus* suis *Matth.* 11. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onusti estis, & ego recreabo vos.* 3. Noë *vir justus & integer fuit in generationibus suis*, Gen. 6. 9. Et *Christus* ipsa justitia. 4. Ætate *Noæ omnis caro corruperat viam suam*, Gen. 6. 12. Et, cum *Christus* venit, *omnes nos sicut oves erraveramus, & unusquisque in viam suam declinaverat*, Es. 53. 6. 5. Sed uterque justitiæ divinæ præco fuit, & sui temporis homines ad pœnitentiam invitavit, mundi finem prædicens: hic per ignem, ille per aquam. 6. *Noë* prædicavit iis, qui increduli fuerunt, 1 *Pet.* 3. 20. Et *Joan.* 12. 31. ad *Christum* referuntur hæc *Esaiæ*, *Quis credidit sermoni nostro? & brachium Domini cui revelatum est?* 7. *Sicut erant dies Noë* (ut ait *Christus Matth.* 24. 37.) *ita erit & adventus Filii hominis. Sicut enim diebus, qui præcesserunt diluvium, edebant, & bibebant, uxores ducebant, & nuptum dabant, ad eum usque diem, quo* Noë *in arcam ingressus est; nec agnoverunt diluvium, usque dum venisset, & sustulisset omnes: ita erit adventus filii hominis.* Nempe *quâ horâ non putatis, veniet Filius hominis.* 8. Sed ab iræ divinæ diluvio suos immunes uterque præstat, *Noë* familiam octo hominum, & *Christus* pusillum gregem, *Luc.* 12. 32. 9. *Noë* per lignum arcæ, ut *Christus* per lignum crucis. 10. *Cujus etiam antitypum baptisma nunc nos servat*, 1 Pet. 3. 21. Nam, ut in arca, ita in baptismo, tanquam ex iræ divinæ fluctibus emergimus. 11. In arcam *Noæ* congregata sunt animalia omne genus, munda & immunda, fera & domestica. Ita in *Christi* Ecclesia *commorabitur lupus cum agno, & pardus cum hœdo recubabit, vitulusque & leo*, &c. *Es.* 11. 6. 12. Et, cum dicit *Apostolus* Ephes. 5. 1. *Christum* se tradidisse pro nobis *oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis*, palàm ad id alludit, quod de *Noa* scribitur *Gen.* 20. 20. 21. cum holocausta obtulit, *odoratum esse Dominum odorem suavitatis.* 13. Itaque, ut *Noæ* promisit Deus se non amplius maledicturum esse terræ propter hominem *Gen.* 8. 21. ita nobis promissum nullam fore condemnationem iis, qui sunt in *Christo Jesu*, qui pro nobis factus est maledictio, ut in Gentibus extet *Abrahami* benedictio, *Rom.* 8. 1. *Gal.* 3. 13. &c. 14. Denique, ut sciamus fœdus à Deo cum *Noa* contractum, cujus iris signum fuit, fundamentum in *Christo* habere, irim describit *Johannes* in circuitu solii, cui *Christus* insidet, *Apoc.* 4. 3.

Cum igitur *Noë* tot modis *Christi* figura fuerit, columba, quæ per arcæ fenestram ad *Noam* venit in diluvii aquis fluctuantem, oleæ termitem ferens in signum pacis, videtur Sanctum Spiritum referre, qui cœlo aperto in columbæ formam descendit super *Christum Jordanis* aquis demersum, fructus suos afferens, id est, pacem, & gaudium, *Gal.* 5. 22. Hæc columba non alibi quiescit, quam in arca, id est, in Ecclesia. Quamvis enim ubique sit Dei Spiritus, respectu essentiæ, quæ infinita est, tamen propriè loquendo non habitat extra Ecclesiam. Ut olim gloria Dei non quiescebat nisi super arcam fœderis. Atque, ut septimâ quâque die columba veniebat ad *Noam*, ita fit hodieque. Nam modo speciali descendit super nos Dei Spiritus unaquaque die septimâ, quæ olim erat Sabbati dies, hodie *Dominica*. Proinde dies erat *Dominica*, cum *Christus* flavit in *Apostolos* dicens, *Accipite Spiritum Sanctum*, Joh. 20. 19. 22. Et cum Spiritus descendit in fideles in eundem locum congregatos, *Act.* 2. 1. Et cum *Johannes*, Spiritu correptus vidit Dei visiones, *Apoc.* 1. 10. Hæc eadem columba nobis solatio est in diluvio malorum, quibus inundamur.

mur. Et columba internuncia ad nos è cœlo missa, ut de omnibus edoceret, *Joh.* 1. 23. & in omnem veritatem deduceret, *Joh.* 16. 13. Sed & *gemit in nobis*, & *pro nobis*, ut dicit *Apostolus Rom.* 8. 26. ipsum Spiritum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et verè dici potest carere felle, cum fructus Spiritus sint charitas, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, &c. *Gal.* 5. 22. Quas virtutes Dei Spiritus in omnes fideles ita infundit, ut in capite nostro, id est, in *Christo*, longè magis emineant. Unde est, quod in earum exemplar proponitur. Et *discite*, inquit, *à me, quod mitis sum, & humilis corde* Matth. 11. 29. Nempe, cum unicuique nostrum detur gratia pro mensura doni *Christi*, *Eph.* 4. 7. *Christo* soli non ad mensuram dat Deus Spiritum, *Joh.* 3. 34. Et unxit illum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. *Ps.* 45. 8. Quæ unctio est à Spiritu, ut asserit ipse *Luc.* 4. 18. *Spiritus Domini super me est, propterea quod unxit me*, &c. Et *Petrus Act.* 10. 38. *Unxit eum Deus Spiritu Sancto, & virtute.* Itaque etiam hâc ratione oleam attulit cœlestis illa columba. Nam ex olea fit oleum, quo inungimur. Sed hæc solùm obiter tangimus, quia non sunt hujus loci.

Sunt è *Patribus*, qui veram columbam in *Christum* descendisse volunt. Ita *Tertullianus* in libro *De carne Christi* capite tertio de Spiritu in *Christum* descendente scribit; *Tam verè erat columba, quam & Spiritus: nec * interfecerat substantiam propriam, assumptâ substantiâ extraneâ.* Et *Augustinus*, *De Agone Christiano*. cap. 22. *Christi* corpus cum hac columba conferens; *Neque hoc ita dicimus, ut Dominum* Jesum *dicamus solum verum corpus habuisse, Spiritum autem Sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum: sed ambo illa corpora vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat, ut homines falleret filius Dei, sic non decebat, ut homines falleret Spiritus Sanctus. Sed omnipotenti Deo, qui universam creaturam de nihilo fabricavit, non erat difficile verum corpus columbæ sine aliarum columbarum ministerio figurare, sicut ei non fuit difficile verum corpus in utero* Mariæ *sine virili semine fabricare.* Tamen quatuor *Evangelistæ* (a) columbam in *Christum* descendisse non dicunt, sed ὡσεὶ περιστερὰν, *tanquam columbam.* Et disertius *Lucas* descendisse Spiritum Sanctum σωματικῷ εἴδει ὡσεὶ περιστερὰν, *corporali specie tanquam columbam.* Ubi *Syrus*, ܒܕܡܘܬ ܓܘܫܡܐ ܕܝܘܢܐ *juxta similitudinem corporis columbæ.* Et *Arabs*, شبة جسد حمامة *similitudine corporis columbæ.* Et *Æthiops*, በሠጋ፡ከመ፡ርእየተ፡ርግብ፡ *In corpore tanquam specie columbæ.* Unde concludi queat, juxta mentem *Æthiopis*, corpus fuisse quod apparuit, sed non corpus veræ columbæ. *S. Augustinum* sequitur *Thomas* in *summa* parte 3. quæst. 39. art. 7. Quin omnes ferè *Scholares Theologos* idem sentire scribit *Sixtus Senensis Biblioth.* lib. 6. annot. 13. Tamen aliter sentiunt plerique Recentiorum, nempe non in vera columba, sed in columbæ specie Spiritum descendisse. Et de *Tertulliano* parum solliciti, *Augustini* auctoritatem bifariam eludunt. Alii enim, ut *Pamelius*, negant librum *De Agone Christiano* verè esse *Augustini*. Alii, ut *Maldonatus*, pro genuino agnoscunt, sed ab *Augustino* contendunt solum asseri verum apparuisse corpus, non tamen veram columbam. Sed neutri satisfaciunt. Non primi, cum librum *De Agone Augustini* esse constet, tam ex stylo, quam ex *Possidii Indiculo*, & ipso *Augustino*, qui librum illum pro suo agnoscit lib. 2. *Retract.* cap. 3. Non secundi, quia *Augustinus* columbam illam non solum verum corpus vocat, sed & *verum corpus columbæ.* *Non erat*, inquit, *Deo difficile verum corpus columbæ sine aliarum columbarum ministerio figurare.* Quod, juxta ipsius sententiam, ideo necesse fuit, *ne homines falleret Spiritus S. si columba illa non fuisset id, quod videbatur esse.* Vult igitur hanc columbam tam verè fuisse columbam, quam *Christus* verè fuit homo. Proinde utrumque dixerim, id est, tam *Augustinum*, quam *Tertullianum*, disputantes in eos, qui *Christi* corpus tam imaginarium fuisse volebant, quam fuit illa columba, peccâsse, quod sæpe accidit, τῇ τῆς ἀνθόλκης ἀμετρίᾳ. Nam, cum suffecisset asserere veritatem *Christi* corporis, etiam hoc φάσμα ὄρνιθος, ut rectè vocat *Origenes*, voluerunt pro vera columba haberi. Sed hic quatuor notanda sunt. Primò, extra disputationis æstum eosdem aliter id definire. Nam in *Tertulliani* libro *De Baptismo* cap. 8. legitur Spiritus Sanctus *columbæ figura delapsus in Dominum.* Et *Augustini* Epistola 102. ad *Euodium*, hæc columba dicitur *sola specie corporali oculis reddita, non naturâ viventis animalis expressa.* Et *De Trinit.* lib. 2. cap. 5. *In ipsum Dominum* (Spiritus Sanctus) *corporali specie, velut columba, descendit.* Secundo, alios *Patres* hanc columbam habuisse pro imaginaria. *Justinus* in *Dialogo cum Tryphone Judæo*, Τοῦ ἐπελθόντος ἐν εἴδει περιστερᾶς πνεύματος. *Irenæus* lib. 3. cap. 19. *Dixerunt Spiritum Dei sicut columbam descendisse in eum.* *Origenes* in *Lucam* Serm. 27. *Descendit Spiritus Sanctus super Salvatorem in specie columbæ.* *Epiphanius* adversus *Sabellianos* Hæresi 62. Ἐν εἴδει περιστερᾶς σχηματίζεται. Et Interpres, *Ad columbæ effigiem se conformavit.* *Hilarius* in *Matth.* Can. 2. *Spiritus Sanctus emittitur, & specie columbæ visibilis agnoscitur.* *Nonnus* in Paraphrasi *S. Johannis* vocat Ἀντίτυπον μίμημα πελειάδος. *Juvencus Evang. Hist.* lib. 1.

Corporeamque gerens speciem, descendit ab alto
Spiritus, aëream simulans ex nube columbam.

Sedulius Carm. lib. 2.

Confestim patuere poli, Sanctusque columbæ
Spiritus in specie Christum *vestivit honore.*

Chrysostomus in *Matth.* Homil. 12. Ἦλθε τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς. *Isidorus Pelusiota* Epist. 106. Ἐν εἴδει περιστερᾶς τὸ θεῖον ἐπεφάνη πνεῦμα. *Cyrillus* in *Johannem*, Περιστερᾶς ἐν σχήματι. Et ἐν τῷ τῆς περιστερᾶς σχηματισμῷ. Auctor libri *De Mirabilibus Scripturæ* sub *Augustini* nomine lib. 3. cap. 5. *Quamvis vero corporali specie Spiritus Sanctus super Dominum descendere dicitur, non tamen de avibus sumpsisse columbam, sed ex aëre minimè dubitatur.* Auctor libri *De Sacramentis* sub *Ambrosii* nomine lib. 1. cap. 5. *Et, ecce! quasi columba Spiritus descendit: non columba descendit, sed quasi columba.* Et paulò post, *Non in veritate columbæ, sed in specie columbæ descendit de cœlo.* *Procopius Gazæus* in *Gen.* 18. *Spiritus Sanctus in nostrum conspectum venit in specie columbæ; nec tamen erat columba, quia non eam, quam columba, habebat proprietatem.* Tertio, notandum *Tertullianum* gravissimè errare. Nam ea dicit de Spiritu Sancto, quæ vera esse non possunt, nisi fingatur Spiritus Sanctus columbam unione hypostatica sibi assumpsisse. *Spiritus*, inquit, *tam verè erat columba, quam & Spiritus, nec interfecerat substantiam propriam assumptâ extraneâ.* Unde alius error natus est, nempe Spiritum Sanctum tam esse infra *Christum*, quam columba est infra hominem. Ut *Martialis*, columbam *Stellæ* cum *Catulli* passere conferens, *Stellam* contendit *Catullo* tanto meliorem esse *Poëtam*,

Quanto passere major est columba.

Sed hunc errorem ita refellit *Chrysostomus* in *Matthæum Homilia* 12. Ὁ μὲν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, τὸ δὲ ἐν ὄψει περιστερᾶς ἐφάνη. Christus *quidem in natura nostra: sed Spiritus in columbæ specie apparuit.* Item, Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Θεοῦ φύσιν ἀνθρώπου ἀνέλαβε· τὸ δὲ πνεῦμα οὐ φύσιν ἀνέλαβε περιστερᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐν φύσει περιστερᾶς, ἀλλ' ἐν εἴδει περιστερᾶς· οὐκοῦν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ὤφθη ἐν τούτῳ τῷ σχήματι, ἀλλὰ τότε μόνον. *Hominis quidem naturam suscepit Dei filius; sed columbæ naturam non suscepit Spiritus. Proinde non dixit Evangelista eum in natura columbæ, sed in specie*

* Forte interceperat.

(a) Matth. 3. 16. Marc. 1. 10 Luc. 3. 22. Joh. 1. 32.

ſpecie columbæ (deſcendiſſe.) *Neque poſtmodum in ea ſpecie apparuit, ſed tunc ſolum.* At *Auguſtinus*, ab hoc errore prorſus alienus, tantum credidit veram columbam à Deo in hunc uſum creatam ſymbolum fuiſſe præſentiæ Sancti Spiritus, qui error eſt multò levior. Quamvis enim hæc ſententia cum *Evangeliſtarum* verbis non poſſit conciliari, tamen in eo à priore differt, quod nihil habet indignum majeſtate Sancti Spiritus. Nam, ſalva dignitate ſua, tam potuit per veram columbam, quam per columbæ imaginem ſignificari. Quarto, notandum *Auguſtini* argumentum, quo probare nititur veram fuiſſe hanc columbam, parùm habere virium. *Ambo*, inquit, *illa corpora*, nempe *Chriſti*, & Sancti Spiritus, *vera corpora credimus. Sicut enim non oportebat, ut homines falleret Filius Dei, ſic non decebat, ut homines falleret Spiritus Sanctus.* Fateor: ſed hanc columbæ ſpeciem nego quemquam fefelliſſe, cum illam non conſtet quemquam vidiſſe pręter *Chriſtum* ipſum, *Matth.* 3. 16. & *Marc.* 1. 10. & *Johannem* Joh. 1. 32. In mediis quidem turbis *Chriſtus* baptizatus eſt *Luc.* 3. 21. Sed his columbam apparuiſſe nemo ſcripſit. Et præter *Chriſtum* à nullo fuiſſe viſam præterquam à *Johanne* apertè docent hæc *Joh.* 1. 32. *Ei teſtimonium exhibuit* Johannes *dicens*, *Vidi Spiritum de cœlo deſcendentem quaſi columbam, qui etiam manſit ſuper eum.* Quid enim opus fuiſſet tanti viri teſtimonio ad id probandum, quod alii quoque vidiſſent, adeoque omnes turbæ, quę tum *Chriſtum* & *Johannem* circumſtabant? Hæc porrò columbæ ſpecies *Chriſto* non impoſuit, qui erat erroris expers: nec *Johanni*, qui à Deo præmonitus fore, ut Spiritus ſuus viſibili ſpecie deſcenderet, & maneret ſuper filium ſuum, cum hanc columbæ ſpeciem ſuper *Chriſtum* deſcendere & deſidere vidit, pro comperto habuit hæc in viſione fieri, prout prædixerat Deus. Proinde non dicit ſe vidiſſe columbam, ſed *tanquam columbam*. Dato tamen, non conceſſo, hoc columbæ φάζμα ab omnibus eſſe conſpectum, & à pleriſque creditum veram fuiſſe columbam, ne ſic quidem eos fefelliſſet Spiritus Sanctus. Neque enim is verè fallit, qui ob oculos imaginem ponit, non fallendi animo, ſed docendi. Talis autem fuit hæc viſio, qua ob oculos columbę ſpecies propoſita eſt, non ut crederetur vera eſſe columba, ſed ut per eam Sancti Spiritus præſentia ſignificaretur, & quæ ſint ejus virtutes. Hoc ſi putetur eſſe falſitas, abolebitur omnium viſionum uſus, in quibus aliud oculis, aliud animo exhibetur. Neque ſolum in columbæ, ſed & in linguarum ignearum viſione fefellerit Spiritus Sanctus. Hæ quippe linguæ veræ linguæ non erant, nec verus ignis. Proinde, ut hic deſcendiſſe legitur ὡσεὶ περιστερὰ, ita ibi viſæ linguæ dicuntur ὡσεὶ πυρὸς, *Act.* 2. 3. Et paulò antè auditus eſſe ſonus non venti, ſed tanquam venti, ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, ut ſciamus hæc omnia in viſione obtigiſſe.

Non poſſum non addere *Hebræos* quoque *Cant.* 2. 12. *turturis* nomine, quæ avis eſt columbini generis, Spiritum Sanctum intelligere. Unde eſt, quod verba Sacri Textus, *Vox turturis audita eſt in terra noſtra*, *Chaldæus* ſic παραφράζει, וקל רוחא דקודשא דפורקנא דאמרית לאברהם אביכון כבר שמעתון *Et vocem Spiritus Sancti, id eſt, liberationem, quam* Abrahamo *patri veſtro prædixi*, Gen. 15. 14. 16. *jam audiviſtis.* Sed & hæc ipſa verba *Origenes* refert ad Spiritum Sanctum, quem per turturem ſignificari vult, cum occultiora revelat, & per columbam, cum ea docet, quæ ad vulgi captum ſunt magis accommodata. *Spiritus Sanctus*, inquit, *quando de magnis & occultioribus Sacramentis, & quæ multi capere non poſſunt, loquitur, in* turturis *appellatione ſignatur, id eſt, ejus avis, quæ ſemper in montium jugis, & in arborum verticibus commoratur. In vallibus autem, & his quæ ad homines uſque perveniunt, columba aſſumitur.* Hæc ille in *Cantici* verba, *Vox turturis*, &c.

CAPUT SEPTIMUM.

Probatur חריונים, vel דביונים, 2 *Reg.* 6. 25. eſſe *ciceris* genus, non *ſtercus columbarum*, ut hactenus creditum.

Si חריונים *ſint* columbarum ſtercora, *cur horum cabi quarta pars, id eſt, logus, ſeu menſura ſex ovorum*, Samariæ *famis tempore vendita fuerit quinque argenteis, id eſt, novem libris* Turonicis. *Refelluntur, qui hoc ſtercus, quod eſt omnium calidiſſimum, volunt pro cibo fuiſſe, aut ligni vices præſtitiſſe, aut fimi ad ſtercorandos agros, aut ſalis ad condiendos cibos (de cujus uſu multa obiter) item qui* grana *intelligunt* ex columbarum ingluvie elici ſolita: *& ii, quibus* הקב, *eſt* venter; *aut* דביונים, *&* חריונים, interanea. Fullerus *notatus.* Cabus, *&* cadus, *quid propriè, & unde dicta.* Suidas, Etymologus, Heſychius *emendati. Arabibus* ſtercus columbarum *dicitur*, 1. *Nux* Kendem, *ſeu* Gendem, *terræ genus:* 2. Uſnen, *ſeu* alkali, *id eſt, ut docti volunt*, ſoda, *ſeu* ſolida, *ex qua vitrum conficiunt. Quin* uſnen, *vel* alkali, *eſt ciceris genus. Ita ſtatuunt multi* Arabes. *Et* 2 Sam. 17. 28. קלי kali, *ab* Hieronymo *rectè redditur* frictum cicer, *cibus* Græcis *&* Romanis *notiſſimus. Ab* Hebræis *leguminis genus, ex quo fit* puls, שתית *dicta. Gloſſa* Talmudis *notata.* Kali, *&* uſnen, *unde dicantur. Id ipſum eſſe* חריונים, *multis probatur. In* Judæa *& vicinis locis multum cicer. Quo cibo vix quidquam vilius.* Λάθυρος, *&* ἐρέβινθος, *cur cibi exoſi. Legumina, faba, & lens maximè in feralibus cœnis; cicer in pervigiliis. Legumina* Danielis *& ſociorum victus. Ea dici* זרעים, *vel* זרעינים, *id eſt,* ſemina, *ut* Græcè ὄσπρια, *pro* σπόρια, *à ſatu.* Χεδροπὰ legumina, *Sal* alkali *dictum ex cicere elici, quod naturâ ſalſum. Hoc* Joſephum *fefelliſſe.*

Narratur 2 *Reg.* 6. 25. *Samariæ* famis tempore רובע הקב חריונים, *quartam partem cabi ſtercoris columbarum* venditam fuiſſe quinque argenteis. Nummos argenteos intellige ſemunciales, quorum ſinguli ferè valent triginta ſex aſſes *Turonicos*, ut ſumma fuerit præter propter novem librarum noſtræ monetæ. Porrò cabum *Hebræi* omnes ſummo conſenſu tradunt capacem fuiſſe duntaxat ovorum viginti quatuor. Ergò cabi quarta pars fuerit logus, id eſt, menſura ſex ovorum. Hæc probare non aggrediar, ne videar actum agere. Tantum conabor ſatisfacere quęſtioni difficillimæ, quamque nemo ſolvit hactenus, cur menſura tantula rei tam vilis, nempe columbini ſtercoris, tanti æſtimata fuerit, & in quem uſum comparata.

I. Sunt, qui dicunt *Samaritanos*, urgente fame, hoc ſtercus in cibum adhibuiſſe. In his *Eutychius Alexandrinus Patriarcha* in *Annalibus*, ubi de fame *Samariæ* pag. 213. واكلوا زبل الحمام, *Et comederunt ſtercus columbarum.* Quomodo *Rabſakes Jeroſolymam* obſeſſurus, minabatur ſe facturum, ut incolæ comederent ſtercus ſuum, & lotium ſuum biberent, 2 *Reg.* 18. 27. & *Eſ.* 36. 12. Verum hæc verba *Rabſakis* aliud non ſunt, quàm jactabundi *Thraſonis* inanis inſultatio, quâ futurum ſignificabat, ut *Hieroſo-*

roſolymitani ſumma rerum omnium inopia premerentur. Et meritò *Hebræi* dictum interpretantur על דרך גוזמא *per viam Hyperboles*; cum res ſine exemplo ſit, ut quisquam, porcorum inſtar, vel aliena deglutîerit ſtercora, nedum ſua. A tam immani cibo natura plane abhorret. Aut ſi, ingruente fame, quemquam eò adigeret ferro trabali vincta neceſſitas, tamen id faceret fruſtrà: quia in excrementis nihil ſupereſt, quod concoquatur. Quod de columbino ſtercore, quam de humano multò verius, quia multo calidius eſt. Hoc cum res ipſa nos docet, tum Medicorum libri, atque eorum omnium, qui de ſtercoratione ſcripſerunt. *Varro*, *De re ruſt.* lib. 1. cap. 38. *Stercus* (ſtercorandis agris) *optimum ſcribit eſſe* Caſſius *volucrum*, &c. *De hiſce præſtare columbinum, quia calidiſſimum. Columella* lib. 2. cap. 15. *Tria igitur ſtercoris genera ſunt præcipua, quod ex avibus, quod ex hominibus, quod ex pecudibus conſit. Avium primum habetur, quod ex columbariis egeritur. Plinius* lib. 17. cap. 9. Marcus Varro *principatum dat turdorum fimo ex aviariis. Proximum* Columella *columbariis, mox gallinariis facit. Aliqui columbaria præferunt. Palladius* lib. 2. cap. 33. *Columbinum* (ſtercus) *fervidiſſimum, cæterarumque avium ſatis utile eſt.* Quintilius lib. 2. *Geopon.* Ἔϛι δὲ κόπρος μὲν καλὴ ἡ τῶν πτηνῶν ἁπάντων, πλὴν τῶν χηνῶν, καὶ τῶν ἐνύδρων ὀρνέων, διὰ τὴν ὑγρότητα, &c. Πολὺ δε καλλίων ἡ τῶν περιϛερῶν, πολὺ τὸ θερμὸν ἔχουσα. *Avium omnium ſtercus bonum eſt, præterquam anſerum & aquaticarum volucrum, propter humiditatem*, &c. *ſed longè præſtat columbinum, quia fervidiſſimum. Avicenna* lib. 2. *Canonis*, capite زبل ſeu *De ſtercore*,

زبل الحمام اسخان الازبال المستعمل

Stercus columbarum calidiſſimum eſt omnium eorum, quorum aliquis uſus. Cauſa patet ex *Ariſtotele*, qui columbam primam recenſet inter ea, quæ θερμὴν κοιλίαν *ventriculum ferventiorem* habent, *De part. anim.* lib. 2. cap. 7. Itaque è Recentioribus columbam nonnulli ſcribunt, ſtruthionis inſtar, lapillos devorare, & concoquere. Et columbæ nomen *Arabicum* حمام *himam* eſt *à calore* factum. Quæ, ut puto, abundè docent in columbino ſtercore nihil ſupereſſe, quod ab homine poſſit digeri.

II. Itaque hinc dejecti *R. Jonas* & *R. David* aliud comminiſcuntur, nimirum *Iſraëlitas* ſtercore pro ligno uſos, cum tempore obſidionis *Samariæ* non liceret ire lignatum: quod eſt paulo minus abſurdum, cum ſtercus columbinum poſſit ligni vices præſtare. Nam pro comperto tradit *Galenus* ſtercus columbinum tam facilè incendi, ut alicubi in *Myſia* fimo columbario à Solis radiis ſponte accenſo vicina domus conflagraverit. Nempe propè domum illam κόπρος ἀπέκειτο περιϛερῶν, ἤδη σεσηπυῖα, καὶ τεθερμαμένη, καὶ ἀτμὸν ἀναπέμπουσα, καὶ ἁπτομένοις ἱκανῶς θερμή· ταύτης δὲ πλησίον ἦν, ὡς καὶ ψαύειν ἤδη θυρὶς ἔχουσα ξύλα νεωϛὶ καταληλιμμένα ῥητίνῃ πολλῇ, θέρους οὖν μέσου λαῦρος ἥλιος προσβαλὼν ἐξῆψε τὴν ῥητίνην τε, καὶ τὰ ξύλα, *jacebat fimus columbarius jam putridus, & fervidus, & fumum emittens, & tactu abundè calidus, & illi domui tam vicinus, ut feneſtram tangeret, cujus ligna nuper multa reſina inuncta fuerant: media igitur æſtate Sol plurimus deſuper feriens ligna & reſinam incendit.* Ita *Galenus* libro tertio *De temperam.* Quale eſt, quod apud eundem legas libro primo *De different. febr.* & libro *de morborum cauſis*, agreſtium columbarum ſtercus ignem concipere tardiùs, ſed retinere diutiùs. Ne quis hanc materiam putet igni fovendo eſſe prorſus ineptam. Verum enimvero quis credat in urbe *Samaria*, quam, cum eſſet Regum ſedes, à ruſticanis moribus plurimum abhorruiſſe par eſt, tantum fuiſſe columbini ſtercoris, ut inde ſtrueretur ignis? Aut ullum fuiſſe, qui non mallet igne carere ad tempus, quam materiæ in flammis fœtidiſſimę tantillum tam grandi pretio comparare? Quid quod hæc non cohærent? *Samariæ* fames erat magna, quia nihil erat unde aleretur ignis, præter columbinum ſtercus magno emptum.

III. Tertia ſententia eſt eorum, qui volunt *Iſraëlitas* ideo comparâſſe hoc ſtercus, ut agri in urbe incluſi meliùs ſtercorarentur, atque ſic futuræ fami in annum ſequentem proſpiceretur: quaſi veriſimile ſit in urbe populoſiſſima, tantum agri fuiſſe, aut eos, quibus deerat unde viverent in dies, habuiſſe, unde ſererent; aut *Samariæ* cives de futuro tam fuiſſe ſollicitos, cum nihil eſſet in præſens; aut in ſeligendo ſtercore tam delicatos, ut cum aliud ſtercus, paulò minùs utile, magna copia ſuppeteret, columbinum tanti emerint.

IV. Quarta ſententia æque abſurda *Joſephi* eſt, columbarum ſtercus illis fuiſſe ἀντὶ ἁλῶν *pro ſale.* Quamvis enim agnoſcam in eo non deeſſe ſalem, tamen ſi excrementitio ſale iis utendum erat, nemo eſt, qui neſciat in urina multò plus eſſe ſalis, & faciliùs elici, & minori cum faſtidio. Ut nihil opus fuerit tanti emere quod unusquiſque domi habebat. Prӕterea, quorſum ille ſal in tanta fame? Si libeat rhetoricari, ſcio multa poſſe congeri in laudem ſalis, & ſecundum panem vix quidquam eſſe ad vitam útilius: quo ſine, cum ciborum magna pars fatua ſit, atque inſipida, *nunquid comedetur inſipidum abſque ſale?* Job. 6. 6. Itaque, ut ſub Lege abſque ſale nullum ſacrificium, *Levit.* 2. 13. & *Marc.* 9. 49. Adeoque etiam inter *Ethnicos*, auctore *Plinio*, nulla ſacra conficiebantur ſine mola ſalſa. Ita vix ulla menſa eſt paulò lautior, quæ ſale vacet. Sed & ſal pauperum videatur fuiſſe cibus. Solebant enim tenuiores πρὸς ἅλα δειπνεῖν, καὶ κύμινον, *ſale, & cumino cœnare*, ut ex *Plutarcho* colligere eſt. Proinde *Cratero* ſe invitanti roſpondit *Diogenes* apud *Laertium* libro ſexto, Ἀλλὰ βούλομαι ἐν Ἀθήναις ἅλα λείχειν, ἢ παρὰ Κρατερῷ τῆς πολυτελοῦς τραπέζης ἀπολαύειν. *At malo* Athenis *ſalem lingere, quam apud* Craterum *opipara menſa frui.* Et *Perſius Satyra* quinta

Varo reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, ſi vivere cum Jove *tendis*,

id eſt, ſummè pauper eris, ſi pius. Et *Horatii* libri primi *Satyrâ* tertiâ, *Tigellius*, de quo *Seneca* Epiſtola centeſima vigeſima ſexta, ut videatur homo frugi, divitum, inquit, lautitias nihil moror,

--- *modò ſit mihi menſa tripes, &*
Concha ſalis puri. ---

Varro *etiam* (ſale) *pulmentarii vice uſos Veteres auctor eſt: eſitâſſe enim ſalem cum pane, & caſeo, ut Proverbio apparet.* Ita *Plinius* lib. 31. cap. 7. ubi idem paulò antè, *Honoribus etiam militiæque interponitur: Salariis inde dictis, magna apud antiquos auctoritate.* Item, Ancus Martius *Rex ſalis modia ſex millia in congiario dedit populo.* Sed & *Aſſyriæ* Reges ſalem dabant pro ſtipendio. Proinde *Eſdr.* 4. 14. ad *Artaxerxem* Regem hæc ſcribunt *Samariæ* præfecti, *Propterea quod* די־מלח היכלא מלחנא, *ſale palatii ſalimur.* Ita ad verbum, id eſt, ut rectè *Junius*, *ſalarium de Regis palatio percipimus.* Sed ſalem nemo laudat uberius *Plutarcho Sympoſ.* lib. 5. *Probl.* 10. ubi ad quæſtionem, cur *Homerus* (a) ſalem divinum appellet, inter cætera ſalem aſſerit τῶν ἄλλων ὄψων ὄψον εἶναι, καὶ ἥδυσμα, *aliorum eſſe obſoniorum obſonium, & condimentum.* Item, Θρίγκωμα τῆς τροφῆς γινόμενον εἰς τὸ σῶμα, καὶ παρέχον ἐναρμοϛίαν αὐτῇ πρὸς τὴν ὄρεξιν, *quod in corpore ſit cibi tutela, eum palato noſtro congruum & convenientem reddens.* Unde eſt, quod *Sirach.* 39. 31. quædam laudantur tanquam ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, *principium* (id eſt, *præcipua*) *omnium eorum, quæ ad vitam neceſſaria ſunt.* Et in his ſal ante omnem cibum. Sed de ſale quidquid dicatur, tamen

(a) *Iliad.* 9. 214. Πάσσε δ' ἁλὸς θείοιο.

tamen hoc certum, ſalem nihil quidquam eſſe, quam condimentum, nec magno pretio comparari ſolere condimenta in magna fame, & cum alimenta deſunt; cum optimum condimentum ſit ipſa fames: neque id quæratur, quod gulam irritet, ſed quod ſatiet.

V. Quinta ſententia *Talmudicorum* eſt, quæ ut intelligatur, Lector præmonendus eſt Axioma hoc eſſe *Talmudicum* codicis *Megilla* c. 3. כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח *Omnes voces, quæ in Lege obſcœne ſcriptæ ſunt, honeſte legi.* Quapropter, ubicunque in Scriptura occurrunt vocabula in communi uſu minus honeſta, *Hebræorum* Magiſtri, honeſtati conſulentes, ea voluerunt aliter legi, quam ſcripta ſunt. Adeoque pro verbo, quod in Textu habetur, honeſtius aliud in margine ſubſtituunt, quod pro eo in Synagogis legere moris hodieque eſt. Hinc eſt, quod pro שגל, (*b*) *coire*, legunt שכב, *concumbere:* pro עפולים, (*c*) *ani morbis*, טחורים, *mariſcas:* pro טחוראות, (*d*) *latrinis*, propriè *locis ſtercoris*, מוצאות, *ſeceſſus:* pro חורים, & שינים, (*e*) *ſtercoribus*, & *urinis*, צואה, & מימי רגלים, *excrementum*, & *aquas pedum.* Non aliter hoc loco pro חריונים, *ſtercore columbarum*, legi volunt דביונים, *fluxum columbarum*, voce compoſita ex דב *fluxu*, & יונים *columbis.* Sed *Talmudici* דביונים aliter interpretantur, quaſi ſit compoſitum ex *Chaldaico* pronomine ד, quod reſpondet *Hebræo*, אשר, *qui, quæ, quod*, & Præpoſitione ב, *in*, & nomine יונים, *columbæ.* Illis itaque דביונים, ſignificat *quod in columbis*, ſupple *eſt*, vel *erat.* *Samariæ* nempe volunt columbas ad hoc fuiſſe inſtitutas, ut pabulatum irent in agros, ſi ita loqui liceat. Unde, cum fartæ & diſtentæ rediiſſent, dominos excuſſa ingluvie grana elicuiſſe, & magno vendidiſſe. Ita ut ex horum mente verba Sacri Textus ſic ſonent. Fames tanta erat *Samariæ*, *ut quarta pars cabi granorum, quæ erant in columbis*, & ex earum ingluvie eliciebantur, *veniret quinque ſiclis.* Unde *Comeſtor* in *Hiſtoria Scholaſtica* lib. 4. *Regum* cap. 10. *Tradunt quidam nomine* ſtercoris *dici veſiculam columbæ, in qua reperiebantur grana de foris allata.* Quo commento non puto quidquam fingi potuiſſe abſurdius. Non, quod negem columbas amore ſobolis ſic inſtitui poſſe, ut ex urbe obſeſſa emiſſæ domum redeant. Talibus enim internuntiis Veteres & Recentiores ſæpe eſſe uſos probavimus in capite proximè antecedenti. Sed quis *Samariæ* credat columbas tam dociles magno fuiſſe numero? Aut eas in agro ab hoſtibus longè lateque vaſtato fruges habuiſſe paſſim obvias? Aut, ingluvie plena reduces, quidquid in agro abſorpſerant tam facilè expectoraſſe? Atque his demum artibus vel unum frumenti cabum toto obſidionis tempore potuiſſe congeri? Aut, ſi Deus hunc populum tam miraculoſa ratione aliquamdiu ſuſtentaſſet, Scripturam rem inauditam tam leviter fuiſſe præterituram? Sed fruſtra diſputamus, cum vox חריונים, quæ in Textu eſt, nulla ratione huc trahi poſſit. Imò vix, ac ne vix quidem, vox marginalis דביונים, verti queat, *id, quod eſt in columbis.* Niſi *Hebræo* Nomine *Chaldaicum* Pronomen præfixum fuiſſe velimus, atque ita conflatam fuiſſe vocem hybridam, & ſemibarbaram.

(*b*) Deut. 28,30. Eſ. 13. 16.
(*c*) Deut. 28. 27.
(*d*) 2 Reg. 10. 27.
(*e*) 2 Reg 18,27. Eſ. 36, 12.

Zach. 14. 2.

VI. *Junius*, has *Symplegadas* nova interpretatione vitare poſſe ſe putans, hunc locum ita reddidit; *Extitit fames magna Samariæ*, &c. *Adeò ut eſſet quarta pars, venter ipſe, qui eſt in cavo columbarum, quinûm ſiclorum argenti.* Sed prima lectione ſtatim apparet virum impensè doctum non fuiſſe ita redditurum, propè dixerim nullo ſenſu, niſi in magnis anguſtiis verſari ſe ſenſiſſet. Quid enim ſit *quarta pars, venter ipſe columbarum?* Et quid attinebat definire ventrem eſſe in cavo? Quamvis cavum potius in ventre ſit, quàm in cavo venter. Rurſus quomodo illi viro, qui fuit perſpicaciſſimus, venire potuit in mentem ſeorſim veniſſe columbarum ventrem? Sed neque ex *Hebræis* verbis רובע הקב חריונים, ullis fidiculis elici queant, quæ in illius verſione habentur, *quarta pars, venter ipſe, qui eſt in cavo columbarum.* Nam ſi רבע, *quarta pars*, & הקב, *venter*, ut quidem reddit Cl. *Junius*, eſſent appoſita, utrumque nomen præfixum haberet *He hajedia*, ſeu Articulum: ut *Græcè* diceretur τὸ τέταρτον, ἡ κοιλία. Addo hac verſione confundi perperam קב *kab*, cum קבה *keba.* Quorum קבה *keba*, *ventrem* ſeu *ingluviem* ſonat: ſed קב *kab*, planè aliud eſt, nempe κάβ@ *cabus*, menſuræ genus. Ita ex *Hebræis* explicant *Aruch*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Elias*, & *Aquinas* in *Lexicis* ſuis, *Mardochæus* in *Concordantiis*, *Alphes* in Tractatu *De Paſchate* capite 5. fol. 176. Et *Gloſſa Talmudis* paſſim. Unde compoſitum תרקב *tharkab*, aliis *duos cabos* ſonat, quaſi contractum ex תרי קבין *there kabin*, *duo cabi*; aliis verius *tres cabos*, quaſi ſit תרי וקב, *duo & cabus*, unus inſuper. Ita *R. Selomo* in variis locis *Talmudis.* Et κάβ@ quoque menſura eſt *Heſychio*, *Philoxeno*, *Suidæ*, *Etymologo*, *Phavorino*, & aliis. Denique חריונים nemo Veterum aliter reddit, quam *ſtercus columbarum.* Conſulantur *Joſephus*, *Græci*, *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, *Romani* Interpretes. Et, ex *Hebræis*, *Jarchius*, *Kimchius*, & *R. Levi* in hunc locum. Inter eos reperietur mirus eſſe conſenſus, quod in obſcuri loci interpretatione raro contingit. Quin è Recentioribus nemo diſſentit præter *Junium*, & *Fullerum*, de quo jam pauca.

VII. Is in *Sacris Miſcellaneis* (lib. 6. cap. 11.) tam per דביונים, quam per חריונים (quorum illud in margine ſcribitur, hoc in Textu) *columbarum ingluviem*, *alvum*, & *interanea* intelligit. Quaſi vocentur דביונים, id eſt, *fluxus columbarum*, eò quod qui columbas diſſecant, & exenterant, ea defluere, ſeu delabi in terram ſinant. Et חריונים, id eſt, κοιλία, ſeu *alvus columbarum.* Nam חריונים eſſe *columbarum alvum, & interanea*, conatur ita probare. "*Hebræum* חור primo *album* "ſonat: 2. *foramen*, à candore lucis, quę per il-"lud ſolet conſpici: 3. τρώγλην *cavernam*, quæ "foraminis eſt ſpecies: 4. *alvum*, Græcè κοιλίαν, "quæ inſignis eſt humani corporis caverna; unde "*alvus*, quaſi *alveus* κοιλία, ἀπὸ τῆς κοίλης denomi-"natur: 5. *ſtercora alvo incluſa*, Metonymia Con-"tenti pro Continente. Quarum hujus verbi no-"tionum cum liceat eligere commodiſſimam, "quidni *columbarum alvum, & interanea*, hic pu-"temus intelligenda, quæ cùm abjici ſoleant, ta-"men graviſſimæ famis tempore non ſolùm ſer-"vata ſint, ſed & grandi pretio diſtracta, & di-"vendita. Hæc *Fulleri* ſententia eſt, in qua (quod accuratiſſimi Scriptoris pace dixero) non pauca reperiſſe mihi videor, quæ veri ne ſpeciem quidem habent. Ita, quod *columbarum interanea* vult *Hebraice* dici דביונים, ne per ſomnium quidem ulli unquam venit in mentem. Quin *ſtercora* omnes exponunt, à fluxu ſic appellata, ut *Græcè* ῥεῦμα γαστρὸς, & διάρροια, & *Latinè alvi profluvium* de hujuſmodi fluxu dicitur. Et *Celſo febres fluentes*, Græcè ῥοώδεις πυρετοὶ, eæ ſunt, quæ alvum laxant. Rurſus in eo, quod aſſerit idem *Fullerus*, vocem חור 1. *album*, 2. *foramen*, 3. *cavernam*, 4. *alvum*, *ingluviem*, *interanea*, 5. *ſtercus* ſignificare, pleraque ſunt commentitia. חור pro *albo* non tam *Hebræum* eſt, quàm *Chaldæum*, & *Arabicum.* At pro *foramine*, aut *caverna*, *Hebræum* eſt, & à diverſa Radice. Illud enim eſt à חור *chavar*, *albeſcere:* hoc à geminato חרר *charar*, *perforare.* Proinde in *Talmude* legas Tractatus *Succa* fol. 20. b. חור שחררוהו מים, *foramen, quod aquæ perforarunt.* Et iiſdem *Talmudicis* חריר, eſt *foramen acus*, ut [illegible] *Syris*

Matth.

Matth. 19. *v.* 24. Porro illud חור, *alvum* quoque, aut *ingluviem*, aut *interanea* sonare merum commentum est, cujus auctor non profertur, neque verò potest proferri, cùm nemo unquam ita usurpaverit. Denique חר, vel חרי potius, aut חרא, pro *stercore* vox est diversa prorsus, cujus Radix neque est חור, neque est חרר, sed חרה, vel חרא. Itaque *Talmudici* חרי, vel חריא, constanter scribunt. Et *Arabicè* خري *charia*, cum *hamza* in fine, est *stercus egerere*, خر *stercus*, مخراة *latrina*. Quin & *Hebræi*, cum plenè scribunt, *Aleph* inserunt, ut *Esa.* 36. *vers.* 12. לאכול את חראיהם, *ad comedenda stercora sua.* Et 2 *Reg.* 10. *vers.* 27. *Destruxerunt domum* Baalis, *& posuerunt eam* למחראות, *in latrinas.* Neque *Aleph* ibi est adventitium, ut putant, sed Radicale, & supplendum ubi deest, ut ex *Arabismo* patet. His observatis, Cl. *Fullerum* apparet vocis etymon, & veram scripturam ignorasse, & promiscuè sumpsisse tres voces diversæ originis, quod illum in devia traxit. Cùm enim quidquid affert solis nitatur vocum etymis, si hæc etyma falsa sunt, falsum etiam esse necesse est quidquid his superstruitur. Et verò futilissimum est, quod Auctori sacro affingit, cabum alvorum & extorum columbinorum *Samariæ* venisse quinque siclis. Neque enim fando unquam auditum est columbarum ingluviem & exta separatim fuisse distracta. Fateor de gallinis id legi, & *Arabicè* تبودك *thabudach eum* dici, *qui vendit interanea gallinæ*, putà cor, ingluviem, &c. *Alcamus* interpretatur من يبيع ما في بطون الدجاج من القلب والقانصة. Sed de columbis nihil tale occurrit uspiam, quod quidem sciam. Neque etiam id convenit, ut columbarum intestina per cabos fuerint dimensa. Cabus enim non est extorum mensura, sed granorum, ut satum, epha, & corus. Nempe sex cabi satum constituunt, tria sata epham, decem ephæ corum, mensuram in aridis maximam. Proinde in *Talmude*, & in *Aruch*, passim legas קב חטין, *cabum tritici.* Et ab *Elia* definitur מדת היובש, *mensura aridorum*; *à Pomario* מדת של חטים, *mensura frumentaria*; ab *Aquinate* מדת למדות דבר היבש, *mensura ad dimetiendam rem aridam.* Sic in *Polluce*, Κάβασον ἢ ἐκάλουν τὸν περὶ τὴν τροφὴν ἄπληστον, &c. Κάβος γὰρ σίτου μέτρον. *Cabasum autem vocabant cibo insatiabilem*, &c. *Cabus enim frumenti mensura est.* Et in *Hesychio*, Κάβαισος, ἄπληστος· κάβος γὰρ μέτρον σιτικόν. *Cabasus, insatiabilis; cabus enim est mensura frumentaria.* Inde corrige *Suidam*, qui pro κάβαισος habet κάβαιστος. Et *Etymologicon*, qui pro μέτρον σιτικὸν habet μετασιτικὸν, vocem nihili. Sed in *Hesychio* mendosa sunt, quæ sequuntur paulo infra, Κάβος, μέτρον σιτικὸν, καὶ οἰνικὸν, *Cabus, mensura frumenti, & vini.* Cabum enim vini, vel liquidorum esse mensuram alibi nusquam legas. Itaque sic emendo, Κάβος μέτρον σιτικὸν, καὶ κάδος οἰνικόν. *Cabus frumenti mensura, & cadus vini.* Confert inter se duas voces ut sono, ita & significatione vicinas. Nam utraque *mensuram* sonat, sed hæc *vini*, illa *frumenti*. Quippe ut cabum frumenti, ita cadum vini mensuram esse nemo est, qui nesciat. Sic *Herodotus* libri tertii capite vigesimo dicit φοινικηΐου οἴνου κάδον, *cadum vini palmei.* Et *Athenæi* libro undecimo *Anacreon*,

Οἴνου δ' ἐξέπιον κάδον,

Vini cadum exhausi. Et ibidem *Hedylus* in *Epigrammate*,

Ἀλλὰ κάδοις Χίου με κατάβρεχε,

Ubi Interpres ridiculè, *At cadis vinum effundens irriga*, pro *At* Chii *vini cadis me irriga:* ut *Tibulli* lib. 2. Elegiâ 1.

--- Chio *solvite vinc'la cado.*

Et *Horatii* lib. 3. *Odâ* 19.

Quo Chium *pretio cadum*
Mercemur?

Et ut *cabus*, ita *cadus Hebrææ* est originis. Nempe ut קב *kab*, est *cabus*, ita כד *cad*, *cadus.* Quamvis *Hebræum* כד, pateat latius. Nam à *Mose*, *Solomone*, & *Elia* sumitur pro *hydria.* Vide *Gen.* 24. *v.* 14. *Eccles.* 12. *v.* 8. & 1 *Reg.* 18. *v.* 34.

Aliorum sententiis ita expensis, jam superest, ut nostram quoque proferamus. Quæ ut stabiliatur, primò hoc ponendum ut certissimum, per columbinum stercus cibi genus significari. Alioqui nulla esset in hac oratione series, *Fames erat magna* Samariæ: *nam caput asini venibat octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbini quinque argenteis.* Porro cum probatum sit columbarum stercus, ut vulgo accipiuntur hæ voces, nullo modo esse in cibis, iis aliud significari necesse est. Qua de re cum *Arabes* consuluissem, reperi duo quædam esse hoc Epitheto apud illos insigniri solita. Quorum unum illud est, quod alio nomine vocatur كوز كندم *kuz kendem*, vel جوز جندم *giauz gendem*, id est, nucem à loco sic dicto. Nux enim *Persicè* كوز *kuz*, & *Arabice* جوز *giauz* dicitur. Et *Kendem*, vel *Gendem* eadem vox. Nam *Caph Persicum* ibi sonat *G* propter tria puncta superposita. Porrò de hac nuce sic *Avicenna* lib. 2. *Can.* كوز كندم الماهية هو خفيف كالاشنة طبني وبالرقة يسمونه خرا الحمام وببغداد يسمي جوز جندم الاختيار أجوده البربري والدفني ضعيف Kuz kendem, *quid est? Res est levis, ut muscus arboreus, lutea. Quam in urbe Racca* (ad *Euphratem* infra *Samosatam* in *Mesopotamia*) *vocant stercus columbarum. Et Bagdadi giauz Gendem. Electio. Optima est Barbarica, sed Daphnensis est debilis.* Reliqua ibi vide.

Idem alibi, جوز جندم اطبع قال بولس له قوة مبردة مطفية مجففة قليلا *Giauz*, seu nux *Gendem. Natura ejus. Dixit* Paulus *virtutem habere refrigerandi, extinguendi & exsiccandi parumper.* Sed ibi omissa est definitio, quæ in *Latina* versione sic habet. *Nux Kendem quid est? Est terra granosa sicut cicer, alba, declinans, ad citrinitatem, quæ exportatur de Barca, & de Corascena, ex qua cum melle fit vinum.* Quæ definitio si vera est, nihil nos juvat. Est enim terræ species, quarum nulla est esculenta.

Sed & aliud est genus columbini stercoris apud *Arabes*, ab hoc plane diversum. Nempe id ipsum, quod vulgò vocatur *usnen*. Id enim alio nomine appellari constat *stercus passerum*, aut *columbarum. Avicenna* lib. 2. اشنان الماهية هي انواع الطفها الابيض ويسمي خرو العصافير Usnen *quid est? Plurimum est specierum, quarum subtilissima est alba, & vocatur stercus passerum.* Sylvaticus, *Stercus*

cus passerum usnen. Giggeius, الاشنان *Alusnen, pulvis abstergens, qui dicitur stercus columbinum.* Idem alibi, الحرض *Alhord, usnen, seu stercus columbinum.* Item, خرو العصافير *stercus columbinum, pulvis quidam abstersivus.* Item, الوشنان *stercus columbinum, pulveris medicinalis genus.* At neque sic res est confecta, quia non satis scitur quid propriè sit *usnen.* Plerique idem esse statuunt, quod القلي *alkali*, à quo vocatur sal notissimum. Pandectarius. *Sal* alkali *fit in hunc modum, Accipe de herba aliter dicta usnen,* &c. Idem, *Antifilos* (lege *anthyllion*) *vel antili* (lege *anthyllis*) Græcè, Arabicè *usnen*, Latinè *salsola, est herba, de qua fit sal alkali.* Et alibi, *Usnen,* &c. *herba est, cujus folia sunt similia vermiculari vel lenticulæ, habens salsum saporem, ex qua fit sal. Scaliger* in *Cardanum* Exercitat. 104. Sect. 18. *Chali* (melius *kali*) *Arabes plantam vocant, quam nos Sodam. Frutex est in provincia Narbonensi. Eo trito & presso id efficiunt quod salicornum dicunt, alii sodam, alii alumen catini, à pelvis facie, in quam distillat succus,* &c. *Apud Serapionem dicitur usnen.* Giggeius, القلي *alkali*, &c. *vel usnen.* Golius, اشنان *Usnen, herba* alkali, *& cineres, qui inde conficiuntur, optimi & magna copia in* الحوران *Auranitide Syriæ regione.* Item, بلس *bils*, idem quod اشنان *usnen. Cineres alkali.* Sed & *Alcanzium*, vel *Alchindum*, Medicum *Arabem* celeberrimum, & *Avicennæ* prope æqualem, in ea sententia fuisse inde colligas, quod in capite *De usnen* ea omnia describit penè ad verbum, quę de *kali* dixerat *Avicenna*; ac si *usnen*, & *kali*, nihil inter se differant. Quæ partim vera, partim falsa sunt, قلي *kali* tam *Arabibus*, quam *Hebræis*, *tostum*, seu *frictum* sonat. Itaque *usnen* tostum, ut ex cinere ejus fiat lixivii, seu saponis species, recte vocatur *kali.* Et hoc nomine etiam *Hebræis* notum est, qui scribunt קליא *kalia*, in Tractatu *Talmudico Erubim* cap. 3. fol. 28. b. In *Pomario* קליא definitur עשב שנשרף ומשימין אפרו בבורית, *Herbæ species, cujus combustæ cinis in sapone ponitur.* Et in *Aruch* עשב שורפין ונותנין אותו בבורית ורוחצין ידיהם, *Herba, quam combustam in sapone ponunt, ut ea lavent sibi manus.* Quod ipsum dicunt *Arabes* de suo sive اشنان *usnen*, sive قلي *kali.* Itaque à Nomine اشنان *usnen* Verbum تأشن factum Cl. *Golius* reddit, *Cineribus alkali, seu lixivio eorum manus detergit.* Et *Alcamus*, غسل يده فيه *Eo lavit manum suam*, quia utile est للجرب والحكة *ad scabiem & pruritum*, ut ibidem habetur. Sed, quod volunt *Sylvaticus*, *Scaliger*, *Salmasius* in *Solinum*, & Recentiorum alii, hoc sive *usnen*, sive *kali*, esse nostram *sodam*, aut *solidam*, ex qua vitrum conficiunt, id verò non concesserim, nisi de una aliqua specie. Quia doctissimi *Arabum usnen*, vel *kali*, in genere *ciceris* speciem esse docent, quod cum nostra *soda*, aut *solida* nihil habet commune. *Abuchanipha*,

اجناس الاشنان كثيرة وكلها من الحمص والاشنان الحرض الذي يغسل به الثياب

Genera usnen multa sunt, quæ omnia sunt ex ciceribus (si venia sit verbo) *&* usnen *est* alhord, *quo lavantur vestes.* Quibus consona hæc *Serapionis* capite 257. Usnen *est herba calidissima, cujus species sunt ex* amoch (lege *ex amos*, من حمص *ex ciceribus*) *&* usnen *est* haron (lege *hord* حرض) *& est id, quo lavantur panni.* Rursus alibi *Abuchanipha*,

القلي يتخذ من الحمص واجوده ما يتخذ من الحرض وهو قلي الصباغين وساير ذلك الزجاجين

Alkali *ex cicere sumitur; sed optimum est, quod sumitur ex* alhord, *quod est* kali *tinctorum, ut reliqua vitrariorum.* Albacra,

الاشنان نبات لا ورق له وله اعضان دقاق شبه العقر وهي رخصة كثيرة الما وتعظم حتي يكون له خشب غليظ يتوقد به وناره حر جدا ورايحته ودخانه كريهة وطعمة الي الملوحة وهو من الحمص

Usnen *planta est sine foliis, ramos habens tenues radici similes, teneros, multi humoris, qui crescunt, donec fit in ipsis lignum densum, quo accenditur ignis, qui valde calidus est. Odor & suffitus ejus est execrandus, sapor salsuginosus. Est autem in genere cicerum.* Alcamus,

القلي شي يتخذ من حريق الحمص

Alkali, *res, quæ accipitur ex adustione cicerum. Abenbitar* ex *Abuchanipha* capite قاقلي *kakeli* هو من الحمص والناس ياكلونة مع اللبن وهو مثل الاشنان الا ان القلام اعظم منه وورقة شبيه بورق الحرف *Est ciceris species, quæ cum lacte comeditur, & est ut* usnen, *nisi quod majorem habet calamum, & folium simile folio nasturtii.* Giggeius, الغولان Algaulano, *ciceris genus simile* alusnen. Quid quod 2 *Sam.* 17. *vers.* 28. *Hebræum* קלי *kali*, ab *Hieronymo* redditur *frixum cicer?* Quod iis novum videbitur, qui sciunt *Hebræum kali* non significare *cicer*, sed *fruges tostas*, *Levit.* 23. *vers.* 14. *Ruth.* 2. *vers.* 14. 1 *Sam.* 17. *vers.* 17. & *cap.* 25. *vers.* 18. &c. Tamen haud dubiè recta est *Hieronymi* versio. Ibi enim ad *Davidem* in deserto fugitivum *Ammonitæ* & *Galaaditæ* attulisse narrantur *triticum*, *& hordeum*, *& farinam*, וקלי, *&* kali, *& fabas*, *& lentes*, וקלי, *&* kali. Itaque in eodem versu nomen *kali* bis repetitum est. Et prius quidem, tritico, hordeo, & farinæ junctum, significat *tostas fruges.* Sed posterius, quod sequitur fabas, & lentes, tostum aut frictum aliquod legumen sonat, nempe *frictum cicer.* Nam cicer frigi aut torreri solebat. Itaque in *Aristophanis* fabula *Pace*, rusticus describitur

Ἀνθρα-

Ἀνθρακίζων τὰρεβίνθȣ,

cicer ſuper carbones torrens. Et in Ἐκκλησιαζȣζῶν pagina ſecunda *Scholiaſtes*, Ὑποπίνοντες ἔκοπτον φρυκτὰς ἐρεβίνθȣς, *Largius poti frictum cicer tundebant.* Sed & *fricti ciceris* non ſemel meminere *Romani* Scriptores. *Plautus* in *Bacchidibus* Actus quarti Scena quinta,

Tam frictum ego illum reddam, quam frictum eſt cicer.

Horatius in *Arte*,

Nec ſi quid fricti ciceris probat, aut nucis emptor.

Caſſianus Collat. 8. cap. 1. *Superintulit caniſtrum habens cicer frictum, quod illi* trogalia *vocant.* Τρωγάλια, id eſt, *bellaria.* Et *frictum cicer Arabes* hodieque قلي *kali* vocant, ut jam modo docuimus. Proinde *Hebræi* omnes in *Samuelis* loco, quem diximus, duo genera τοῦ *kali* agnoſcunt: quorum ut prius ex frugibus, ita poſterius מקטניות, *ex leguminibus*, vel ממיני קטניות, *ex leguminum ſpeciebus.* Ita *Kimchius*, & *R. Levi*, & *R. Eſaias* in eum locum. Et *R. Selomo* *kali* poſterius ita deſcribit וקלי ממינים של קטניות מיבישין אותו בתנור כשהן לחין והם מתוקין לעולם וטוחנין אותן ועושין מהם מאכל שקורין שתית, Kali *ſunt leguminum ſpecies, quæ adhuc recentia in furno exſiccantur, & ſemper manent dulcia, & commoluntur, & fit ex iis cibus, quem vocant* ſethith. Quod ſumptum eſt ex *Talmudico* Tractatu *De idololatria* cap. 2. fol. 38. a. ubi *Barzillai Galaaditès Davidi* miſiſſe legitur תרי מיני שתיתאה, *duas ſpecies ſethithæ*, id eſt, duas ſpecies *kali*: & ibi *Gloſſa*, שתיתא תבשיל העשוי מקמח של קליות שייבשין בתנור ויש שעושין אותו מקמח עדשין ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותנים שם חומץ, Sethitha *eſt pulmentum factum ex farina* τοῦ kali *in furno exſiccata. Sunt etiam, qui faciant ex farina lentium, quibus, quia ſunt prædulces,* (id eſt, *fatuæ*) *acetum infunditur.* Et verum eſt, quod שתיתא *ſethitha* fieri dicitur ex lentibus. Nam in Tractatu *Gittin* capitis ſeptimi folio ſeptuageſimo a. in ipſo *Talmudis* textu memoratur שתיתא דטלפחי, *ſethitha ex lentibus.* Sed quod de aceto additur puto eſſe σφάλμα *Gloſſatoris*, qui alicubi legerat hoc pulmentum fieri *ex lente*, והמצא, *& cicere.* Et pro *cicere acetum* intellexit, quia *Chaldaicè* חמצא chimtza, *cicer*, & חמצא chumtſa, *acetum*, iiſdem ſcribuntur literis. Utut ſit *uſnen*, ſeu *kali*, *cicer* eſſe, vel ciceris ſpeciem; abundè probavimus. Et cur vocetur קלי *kali*, docuimus, nempe quia torretur, aut frigitur. At أشنان *uſnen*, vel وشنان *wſnen* potius, ut multi ſcribunt, fit à Verbo وشن quod de terra, camelo, &c. *tumere* ſignificat, & *eminere.* Unde *cicer* meritò *uſnen* appellatum, propter inæquales angulos, quibus tumet, atque eminet. Neque enim piſi inſtar rotundum eſt, ſed anguloſum, & turbinatum. At quorſum *ſtercus paſſerum* aut *columbarum* appelletur, planè me latet. Tantum ſcio ſic appellari. Neque dubium, quin nux *Kendem*, vel *Gendem*, ob id ipſum vocetur *ſtercus columbarum*, quod granis ſeu calculis ſuis ciceris formam imitetur. Eſt enim *terra granoſa, ſicut cicer*, ut habet *Avicennæ* vetus Interpres ubi ſupra.

Cum igitur in Sacro Textu legimus in fame *Samaritica* quartam partem cabi columbini ſtercoris veniſſe quinque argenteis, quidni cicer, vel ciceris ſpeciem intelligamus? Certè ſic omnia bellè quadrabunt. 1. Primò enim in *Judæa* cicer fuiſſe notiſſimum, præter aliquot loca *Talmudis*, docet Sacra Hiſtoria loco ſupra citato ex 2 *Sam.* 17. *v.* 28. ubi *Galaaditæ* & *Ammonitæ Davidi* inter cætera קלי *kali*, id eſt, *frictum cicer* afferunt. Proinde חמצה, id eſt, *Emeſa*, urbs illuſtris in confinio *Judææ*, quæque habuit Reges ſuos, à cicere videtur dicta. *Bellonius*, *Singularium* libri ſecundi capite quinquageſimo tertio, obſervat in *Ægypti* urbe *Cairo* multas eſſe officinas, in quibus nihil venditur præter frictum cicer, quod magna copia comparatur à peregrinis; qui quotannis inde *Meccham* proficiſcuntur. Et capite nonageſimo nono, idem de *Damaſco* refert. *Damaſci*, inquit, *plures ſunt officinæ, in quibus frigendo ciceri omnes vacant.* Erevithia *vocant* (ἐρεβίνθια) Græco *nomine. Illa autem in æreis ſartaginibus fricta, & exſiccata, iis percommoda ſunt, qui longum iter ſuſcipiunt.* 2. Præterea cabus tam leguminum, quam frugum eſt menſura. Nempe legumina æquè ac fruges grana ſua habent, quæ deſignant *Arabes* communi nomine حبوب. 3. Per *ſtercus columbarum* vile aliquod cibi genus ſignificari patet in his verbis Sacri Textus, *Caput aſini venibat octoginta ſiclis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque ſiclis.* Ibi enim cum *aſini capite* confertur *ſtercus columbarum*: & illud quidem octoginta ſiclis, hujus cabi quarta pars quinque ſiclis venalis erat. Cabo igitur integro, quæ cibi diurni menſura eſt, pretium erant viginti ſicli, & cabis quatuor octoginta ſicli. Quo pretio tunc venibat caput aſini. Itaque quidquid ibi intelligas per *columbinum ſtercus*, viliſſimum fuiſſe cibum planè neceſſe eſt, cùm ejus cabi quatuor, id eſt, quantum homini ſobrio ad quatriduanum victum ſufficiat, non pluris æſtimati fuerint, quam unius aſini caput. Porrò inter cibos uſu receptos vix quidquam eſt cicere vilius. Proinde nonniſi frugalium aut tenuiorum cibus eſt cicer. Ita in *Ariſtophanis Pace*, ut jam ſupra notatum, ruſticus quidam optat eſſe cum ſodalibus.

Ἀνθρακίζων τȣ̀ρεβίνθȣς,
Τήν τε φηγὸν ἐμπυρέυων.

Cicer ſuper carbones torrens, & faginam glandem ad ignem aſſans. In *Alexi Comico* apud *Athenæum* libro ſecundo vetula quædam, inopiam ſuam deflens, inter plebeios cibos, quibus miſeram vitam ægrè ſuſtinet, ἐρέβινθον, & λάθυρον recenſet, id eſt, *cicer*, & *cicerculam.* *Horatius* libri primi *Satyra* ſexta, ut ſe parvo contentum eſſe doceat, & victum tenuem ſibi ſufficere,

--- *inde domum me*
Ad porri & ciceris refero lachanique catinum.

Et in *De Arte* iis, qui ex fricto cicere & nucibus victitant, divites ſic opponit,

Offenduntur enim, quibus eſt equus, & pater, & res,
Nec ſi quid fricti ciceris probat, aut nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve corona.

Unde illud *Martialis* lib. 5. Epigramm. 79.

Et fervens cicer, & tepens lupinus,
Parva eſt cœnula, quis poteſt negare?

Et lib. 1. Epigramm. 104. ubi de avaro *Scævola*, qui genium ſuum defraudabat;

Et Vejentani *bibitur fæx craſſa rubelli:*
Aſſe cicer tepidum conſtat, & aſſe Venus.

Et ejuſdem libri Epigramm. 42.

--- *otioſæ*
Vendit qui madidum cicer coronæ. ---

Id eſt, qui plebeculæ feriatæ, Circoque, & ſcenæ vacanti viliſſimos cibos venditat, in quibus maceratum cicer. Eodem facit, quod *Romæ* in ſpectaculis qui honores ambibant, plebeculæ gratiam captaturi, inter miſſilia, cum fabis, & lupinis, cicer ſpargebant. Quo alludunt hæc *Horatii* lib. 2. *Satyra* 3.

In cicere, atque faba, bona tu perdaſque lupinis,
Latus ut in Circo *ſpatiere, atque æneus ut ſtes.*

Et hæc *Perſii Satyra* 5.

--- *cicer ingere largè*
Rixanti populo, noſtra ut Floralia *poſſint*
Aprici meminiſſe ſenes. ---

Sic

Sic in *Ægypti* eremo *Scetica*, ubi Monachi miram frugalitatem profitebantur, frictum cicer illis pro cibo fuit. *Caſſianus*, ubi ſuprà, de *Sereno Abbate*; *Superintulit caniſtrum habens cicer frictum, quod illi* trogalia *vocant, ex quibus quina tantùm ſumpſimus grana.* Hinc *Tertullianus ciccerculam* pro *re minimi pretii* uſurpat, cum in *Marcionem* ſic ſcribit libri primi capite undecimo, *Unam ſaltem ciccerculam Deus* Marcionis *protuliſſe debuerat, ut novus aliquis* Triptolemus *prædicaretur.* Sed & apud *Græcos* ἐρεβίνθινος, id eſt, *cicernus*, pro *vili* ſumitur. *Heſychius*, Ἐρεβίνθινος Διόνυσος, οὐδενὸς ἄξιος, παρά τινα παροιμίαν ἐρεβίνθινος ζωμός. *Cicernus Bacchus* (cicernum vinum) *id eſt, nullius pretii*; *Proverbio quodam ita vocatur jus cicernum.* *Suidas* item, Ἐρεβίνθινος Διόνυσος, ἐπὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίων. *Cicernus Bacchus, de rebus nullius pretii.* *Plutarchus* in *Rom. Quæſt.* capite 95. Τὸν λάθυρον, καὶ τὸν ἐρέβινθον, *cicerculam, & cicer* obſervat nonnullis fuiſſe cibos vetitos, & exoſos, ſed joculari de cauſa: nempe ὡς παρωνύμους τοῦ Ἐρέβους, καὶ τῆς Λήθης, *tanquam ad Erebum, & Lethen* (Inferorum amnem) alludentes. Nam, ut ad *Erebum* ἐρέβινθος, ita λάθυρος ad *Lethen*. Addit leguminum plurimum fuiſſe uſum πρὸς τὰ περίδειπνα, καὶ τὰς προκλήσεις τῶν νεκρῶν, *in feralibus cœnis, & ad mortuorum evocationes.* Sed ad fabam potiùs aut lentem id pertinet. De faba enim *Plinius* lib. 18. cap. 12. Pythagoricâ *ſententia* (fabacia) *damnata, ut alii tradidere, quoniam mortuorum animæ ſint in ea. Quâ de cauſa parentando utique aſſumitur.* Varro *& ob hæc* Flaminem *eâ non veſci tradit, quoniam & in flore ejus literæ lugubres reperiuntur.* Et Feſtus, *Fabam nec tangere, nec nominare*, Diali Flamini *licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam &* Lemuralibus *jacitur larvis, & parentalibus adhibetur ſacrificiis, & in flore ejus luctus literæ apparere videntur.* Quale eſt, quod lentem Veteres cenſent inter τὰ πένθιμα *lugubria*, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν *& mortuis apponunt*, ut notant *Plutarchus* in *Craſſo*, & *Appianus* in *Parthicis*. A qua ſuperſtitione *Judæos* non fuiſſe prorſus immunes teſtantur hæc *Hieronymi* ad *Paulam* de *Blæſillæ* obitu, *Flenteſque hodiè* Judæi, *& nudatis pedibus in pulvere volutati ſacco incubant: ac, ne quid deſit ſuperſtitioni, ex ritu vaniſſimo* Phariſæorum, *primum cibum lentis accipiunt, videlicet oſtendentes quali edulio primogenita perdiderint.* At de cicere ſolùm in *Plinio* reperi religionem illud pervigiliis adhibere. Si tamen cum faba & lente cicer etiam, & cicercula ad ferales pertinuit cœnas, ut videtur *Plutarchus* ſubinnuere, cum quæ afferuntur parùm ſint ad rem, Veteres crediderim nihil aliud ſpectâſſe, quàm quod lugubre tempus decent tenues & frugales cibi, ut ſunt legumina omnia, quæ corpus quidem implent, ſed parum alunt. Proinde princeps *Eunuchorum Nabuchodonozoris* timuit, ne ſi *Daniel*, & ſocii leguminibus veſcerentur, vultus eorum triſtiores & macilentiores viderentur, quam reliquorum adoleſcentum, quos habebat Rex in comitatu ſuo. Vide *Dan.* 1. 8. &c. Notandum ibi verſu 12. & 16. legumina non dici קטניות, ut alibi ab *Hebræis*, ſed זרעים, vel זרענים. Quæ vox generalior eſt. Nam זרעים, vel זרענים ſunt quævis ſemina. Proinde *Græca* verſio, quæ *Theodotionis* eſt, habet σπέρματα. Et *Maimonides* ſic definit quid ſint זרעונים, *ſemina*, in Tractatu *De heterogeneis* capitis 1. §. 8.

הזרעונים נחלקין לשלושה חלקים האחד מהם
הוא הנקרא תבואה והיא חמשה מינין החטים
והכוסמין והשעורין ושבולת שועל והשיפון והשני
מהן הוא הנקרא קטנית והן כל זרעים
הנאכל לאדם חוץ מן התבואה כגון הפול
והאפונים והרוחן והאורז והשומשמין והפרגין
והספיר וכיוצא בהן והשלישי מהן הוא הנקרא
זרעוני גנה והן שאר זרעונין שאינן ראויין
למאכל אדם והפרי של אותו הזרע מאכל
אדם כגון זרע הבצלין והשומין וזרע החציר
והקצח וזרע לפת וכיוצא בהן

Semina dividuntur in tres ſpecies. Prima eſt eorum, quæ vocantur proventus (fruges σιτώδη.) *Eorum ſunt quinque ſpecies, triticum, ſpelta, ordeum, ſpica vulpis* (avena, cujus ſpica caudæ vulpis ſimilis eſt) *ſecale. Secunda eorum, quæ legumina vocantur, id eſt, omnia ſemina, quæ ab homine comeduntur præter fruges, ut fabæ, piſa, panicum, oryza, ſeſamum, papaver, cicercula, & ſimilia. Tertia eorum, quæ vocantur hortenſia ſemina, quæ quidem ipſa non ſunt apta ad eſum; ſed quod ab iis provenit ab homine comeditur, ut cæpe, allia, porri, nigella, rapa, & ſimilia.* Tamen in *Daniele* זרעי׳ ὄσπρια *legumina* explicant *Joſephus* & *Græcus Scholiaſtes*, *Tertullianus*, *Hieronymus*, *R. Selomo*, *Saadias Gaon*, *Aben Ezra*, *Joſeph Jachiæ* filius, &c. Et tam potuêre *Hebraice* זרעים, id eſt, *ſemina* nominari, quàm *Græcè* ὄσπρια. Dicuntur enim ὄσπρια, pro σπόρια, ἀπὸ τῆς σπορᾶς *à ſatu*. Itaque *Græcum* hoc nomen prorſus reſpondet *Hebraico*. Sed & *Græcè* vocantur χεδροπὰ quaſi χειρόδροπα, ut *Latine legumina*, quia manu leguntur. Quo reſpiciens *Nicander Theriacῶn* verſu 752. ait,

> Χειροδροπὰ δ᾽ ἵνα φῶτες ἄνευ δρεπάνοιο λέγονται
> Ὄσπρια, χεδροπά τ᾽ ἄλλα, μεσοχλόου ἐντὸς ἀρούρης.

Ubi manulegi homines ſine falce legumina, atque alia ejus generis, legunt in ſemi-virente terra. His obſervatis ſtatim patebit, quorſum velit *Joſephus* columbinum ſtercus *Samaritanis* fuiſſe loco ſalis. *Theophraſtus* (*De cauſis plantarum* libri quarti capite nono) exquirens, quibus de cauſis cicer aliis leguminibus citiùs matureſcat, inter cætera hanc affert, Ἡ ἅλμη πρὸς τὴν τελείωσιν συμβάλλεται, *Salſedo* ciceris *ad* promptam illam *maturitatem confert.* Et libri quinti capite undecimo, Ὁ ἐρέβινθος ἀπόλλυται σφακελίας, ὅταν ἀνθοῦσιν ὕδωρ ἐπιγινόμενον ἐπικλύσῃ τὴν ἅλμην· τὸ γὰρ ἔφαλμα εἶναι σφακελίζειν ἐστί. *Cicer ſphaceliſco perit, cum in flore ſalſuginem imber eluit: ſalſuginis enim jactura ei veluti ſphaleciſmus eſt.* Cato quoque de cicere, *Ruſticorum* capite trigeſimo ſeptimo; *Si carioſam in terram jacies cicer, quod vellitur ſalſum eſt, & malum.* Et *Columella* libri ſecundi capite decimo quarto, Tremellius *obeſſe maximè ait ſolo virus ciceris, & lini: alterum, quia ſit ſalſæ; alterum, quia ſit fervidæ naturæ.* Et *Plinius* libri decimi octavi capite duodecimo, *Ciceris natura eſt gigni cum ſalſedine, ideò ſolum urit.* Et libro decimo ſeptimo, *Commune omnium ſatorum vitium urica, etiam ciceris, cum ſalſilaginem ejus obluendo imber dulcius id facit.* Id *Galenus* libro ſexto *De ſimplic.* *amaritudinem* vocat, cum de ciceribus dicit, Μετέχουσι δέ τι καὶ τῆς πικρότητος. *Etiam amaritudinis aliquid habent.* Et de cicere ſylveſtri, Δριμύτερός τ᾽ ἐστι, καὶ πικρότερος, *Acrius eſt, & amarius.* Sed *amarum* pro *ſalſo* poſuit, ut cum *Poëta* dicit de mari,

> Doris *amara ſuam non intermiſceat undam.*

Proinde ex ciceris quodam genere, ut notavimus, *Arabes* celeberrimum illud ſal eliciunt, quod indè vocatur *ſal alkali*, id eſt, *ſal aduſti ciceris*. Ad locum igitur, in quo verſamur, cum monuiſſent *Hebræi* vetuſtiores ſtercus columbarum id eſſe, unde elicitur ſal: id mala manu acceptum à *Joſepho*, qui ſcripſit columbarum ſtercus *Samariæ* fuiſſe ἀντὶ ἁλῶν *pro ſale*. Ex quo *Theodoretus* in 4 *Reg.* *Quæſt.* 21. Ἡ τῆς πολιορκίας ἀνάγκη, καὶ τοῦ λιμοῦ τὸ μέγεθος ἠνάγκασεν αὐτοὺς ἀντὶ ἁλῶν κεχρῆσθαι τῷ κόπρῳ. *Neceſſitas obſidionis & famis magnitudo cogebat eos ſtercore uti pro ſale.*

CAPUT OCTAVUM.

Avem דרור *deror*, non esse *Hirundinem*, ut volunt, sed Columbæ feræ speciem, puta *Turturem* aut *Palumbum.*

Avis דרור deror, *à libertate dictà. Recentioribus hirundo. Potius columba fera*, Psal. 84.4. *Veteres* turturem *reddunt*, Æthiops ሠፀጎቆ: *id est*, palumbum, *à torque sic appellatum. Pullus turturis* الحر alhorro, *& palumbus mas* ساق حر sako horrin, Arabibus *à libertate sic dicti.* قطا kata, *vel* katta, *iisdem pro* φάττα. *Cur* φ Græcum Arabes *in K mutent.* Basilio *columbæ sunt* αὐτόνομ☉ ἀγέλη grex liber. *Prov.*26. 2. deror *commendatur à volatu.* Psal. 84.4. deror *ad altare Dei nidificat, id est, in Tabernaculo, aut in Templi trabibus. Idem de Palumbo* Theocritus, *& alii de livia columba. Loca* Talmudis *de* כולה עורב, *id est*, προβαζκανίῳ *super tectum Templi, ad aves ab illo arcendas. Hoc fuisse in secundo Templo, & in tertio ab* Herode *extructo, non in primo à* Solomone. *Quamvis aliter statuat* Eupolemus. *Hoc aves ab omnibus Templi partibus arceri non potuisse.*

Ex avium genere una est, quam *Hebræi* דרור *deror*, id est, *libertatem*, aut *liberam* appellant; מפני שהרה כבית כבשרה *quia tam liberè versatur in domo, quam in agro.* Ita statuit *R. Ismaël* in Tractatu *Talmudico Betsa* cap. 3. pag. 24. a. Hinc *Hebræi* recentiores, quique illos sequuti sunt, nuperi *Lexicographi*, & *Bibliorum* Interpretes, summo consensu statuunt דרור *deror*, esse *hirundinem:* quia duæ leguntur esse species hirundinum,

(a) Ovid. Metam. lib. 6. Fab. 7.

> --- (a) *quarum petit altera sylvas,*
> *Altera tecta subit.* ---

Sed hęc ratio non sufficit, cum & aliæ sint aves partim domesticę, partim agrestes. In his principem locum columbę tenent, quarum unum genus κατοικίδιον *domesticum*, alterum νομαδικὸν *vagum*, & in agris pascens, ut in *Galeno* habetur libro decimo *De Simplic.* Quomodo etiam distinguit *Varro Rustic.* lib. 3. cap. 7. Ita tamen, ut utrumque genus in tectis habitare dicat; sed agreste in summa parte turrium, unde in agros evolet, ac remeet: cum clementius alterum, cibo domestico contentum, intra limina januæ soleat pasci. Ego nomine דרור *deror*, & agreste hoc columbæ genus, & quascumque columbarum species in feris *Græci* recensent, significari puto: sed maximè φάτταν *palumbum*, & τρυγόνα *turturem.* Huc me movet primò veterum Interpretum auctoritas, qui דרור, vel *turturem*, vel *palumbum* explicant. Sic *Ps.* 84.4. דרור, *turtur* exponitur in *Græca* versione, & *Vulgata*, *Chaldæa*, *Syra*, & utraque *Arabe*, & in *Apollinaris* Paraphrasi. Sed *Æthiops* habet ሠፀ ጎቆ: id est, *torquatum:* quo Epitheto palumbum insigniri nemo nescit, propter torquem, quem habet circa collum, *Martialis* in *Xeniis*,

> *Inguina torquati tardant hebetantque palumbi.*

Abdorrachman, *Abubecri* filius, in carmine *De repudio Atica*, uxoris olim charissimæ,

ما ناح قمري لحمام المطوق

Quam luget palumbus columba torquata. Alkazuinius,

ان بيض القماري يجعل تحت الفواخت
وبيض الفواخت يجعل تحت القماري
كلاهما ينفقان قماري كافورية مطوقة

Sive palumbi ova sub phabe *ponantur, aut ova* phabis *sub palumbo, inde nihil edetur præter palumbos camphoratos, torquatos.* Altera dicitur ex *Arabica* lingua, qua الحر *alhorro* est *pullus columbæ*, aut *turturis*, & ساق حر *sako horrin* palumbus. *Alcamus*, الحر فرخ الحمامة Alhorro *pullus columbæ*, Giggeius addit, *vel turturis.* ساق حر ذكر القماري Sako horrin *mas palumborum.* Et alibi, الورشان طاير وهو ساق حر رحمة اخف من الحمام Alwarsen *avis*, *nempe* sako horrin, *cujus caro levior est, quam columbæ.* Ajunt *Arabes* à voce sic appellari. *Ibnosaida*, سمي القماري ساق حر لصوته فانه يقول ساق حر ساق حر *Vocatur palumbus* sako horrin *propter vocem suam, quia dicit Sako horrin, Sako horrin.* Sic alia palumbi species قطا *kata*, vel *katta*, etiam à voce dici putatur. *Damir* سميت بحكاية صوته *Nomen habet à similitudine vocis.* Nempe *cum ad pullos venit*, inquiunt, *aquam in ingluvie afferens*, صحت قطا قطا *clamat Katta, Katta.* Sed merum hoc commentum est. Nam قطا *katta*, deflexum ex palumbi *Græco* nomine φάττα. *Græcum* φ & π *Arabes* in *Kaph* sæpè mutant, quia ف *Phe*, & ق *Kaph* apud illos sunt ejusdem figuræ, nec nisi puncto differunt, quod *Phe* simplex, *Kaph* duplex habet. Proinde in *Avicenna* قوقي *kauke* sunt *phocæ.* In *Arabico Dioscoride* قوطوما φύτευμα, قوقي *keuke*, πεύκη. قرقسيون *karkesion*, καρπήσιον. قوقس البحر *kukos albahri*, φῦκ☉ θαλάσσιον. Neque Scribarum id esse mendum, sed auctorum, inde apparet, quod hę voces digestæ sunt per ordinem Alphabeticum, & referuntur ad literam *Kaph.* Ita igitur قطا *Kata*, vel *katta*, est φάττα, seu *palumbus:* neque à voce dicitur, ut sibi fingunt *Arabes.* Idem judicium, de ساق حر *sako horrin.* Nam ساق *sako* per se est *columba mas.* Et ساق حر *sako horrin*, *mas columba libertatis*, seu *liberæ*, id est, palumbi, vel etiam turturis, ut quidam volunt. Nam ut *Hebræum* דרור *deror*, ita *Arabicum* حر *horro*, *liberum* sonat. Et Radix حر *harra*, *Syris*, & *Chaldæis* חרר harar, *liberum esse*, & *libertate donare.* Itaque quoties דרור in Sacro Textu pro *libertate* sumitur,

tur, toties pro eo *Chaldæi* Interpretes habent הירות, & *Arabes* حرية. Neque verò est obscurum, cur apud *Orientales* columbæ feræ, & agrestes à libertate nomen habeant. Cum etiam *Basilius* Epistola 175. ad *Julittam* talium columbarum turmam appellet αὐτόνομον ἀγέλην *liberum gregem*, & suis legibus utentem. *Græcè* enim αὐτόνομος idem, quod ἐλεύθερος. Hinc eosdem populos *Thucydides* libro secundo promiscuè vocat αὐτονόμους, & ἐλευθέρους. Et apud *Plutarchum* in Dialogo *De Dæmonio Socratis*, *Epaminondas* profitetur se civem ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου πόλεως. Et *Demosthenes* in prima *Philippica* de populis, qui *Philippi* partium erant, αὐτονομούμενα καὶ ἐλεύθερα (ἔθνη) ὑπῆρχε. Itaque *Isocrates* servituti opponit αὐτονομίαν, *Græcos* habuisse dicens sub *Evagora* ἀντὶ δουλείας αὐτονομίαν. Quocirca *Hebræum* דרור *deror*, ex *Basilio* rectè verteris αὐτόνομον περιστεράν.

In Scripturæ duobus locis, quibus pro ave occurrit דרור *deror*, nihil est, quod vel minimum huic interpretationi repugnet. *Prov.* 26. 2. דרור commendari videtur à pernicitate volatûs, qua vel cum quâvis alite decertare posse columbam suo loco docuimus. Et *Psal.* 84. 4. ingemiscit *Psaltes*, sortem suam conferens cum vilissimis avibus, passere puta, & דרור *deror*, id est, *agresti columba*, quibus ad altare Dei non modò liber accessus, sed & ibi nidificare, & pullos excludere concessum: dum ipse vagus erat, & extorris, & ab æde sacra remotus. In altaris nomine figuram esse oportet. Neque enim in tanta hominum & sacrificiorum frequentia tuta fuisset avibus in ipso altari commoratio. Itaque *altare* pro *Tabernaculo* ponitur, vel pro *Templo*. Pro *Tabernaculo*, si *David* loquitur in hoc *Psalmo*; pro *Templo*, si quis alius post *Davidem*. Dubitant enim *Hebræi*, ut ex *Kimchio* discere est. Utut sit, tam Tabernaculum, quam Templum (b) nitebatur magnis trabibus cedrinis, & ἀρκευθίναις, in quo cedri genere palumbum libenter nidificare docent hæc *Theocriti Idyl.* 5.

(b) *Philo De vita Mosis*, l. 3. & 2 *Par.* 2. 8.

Κἠγὼ μὲν δώσω τᾷ παρθένῳ αὐτίκα φάσσαν,
Ἐκ τᾶς ἀρκεύθω καθελών, τηνεὶ γὰρ ἐφέσδει.
At mea, tu felix, donabere virgo palumbo,
Cui suus arceuthi celsa latet in trabe nidus.

Sed & liviam columbam in templis nidificare asserunt *Albertus* & *Turnerus*. Et ex *Herodoto* (c) notum quid *Aristodico* acciderit, cum ἐξαίρε τοὺς στρούθους, καὶ ἄλλα ὅσα ἦν νενεοσσευμένα ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ νηῷ, *passeres exemit, aliaque avium genera, quæ in Templo nidulabantur. Hebræi* quidem ullas aves Templo *Hierosolymitano* insedisse negant, quia aves id abigebat, quod כולה עורב vocabant in summo tecti fastigio positum. *Kimchius* in *Psal.* 84. בגג הבית עשו דבר שם כדי שלא ינוח שם עוף והיו קורין אותו כולה עורב *Aliquid fecerunt in templi tecto, ne aves ibi quiescerent, quod vocabatur* chole oreb, id est, *arcens corvos*. Hujus in *Talmude* frequens mentio. Sic in Tractatu *Middoth* cap. 4. fol. 71. a. in *Glossa*. וכולה עורב מאבד העורבים לפי שהיה מקיף ההיכל למעלה מן המעקה מארבע רוחותיו בחשק של ברזל גובה אמה חד כמו הסיף כדי שלא ישב עליו שום עוף על ההיכל מפני שנחתכים רגליו באותו הסיף, *Et* chole oreb *perdebat corvos, quia Templum cingebat super loricam à quatuor ventis ferreo cingulo cubitum alto, gladii instar acuto, ne ulla avis Templo insideret, quia per gladium illum pedes ejus exscindebantur.* Et in Tractatu *De Sabbato* cap. 9. fol. 90. a. ad vocem לכליא עורב (ita enim ibi habetur) *Glossator* scribit טבלאות של אמה היו עושין והן חדין כסכין סביבותיה' ומסמרין חדין בכלן ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבי' מלישב, *Tabulas cubitales faciebant in circuitu in modum cultri* *acutas, & acutis clavis omnes instructas, quibus Templi tectum tegebant ad corvos arcendos, ne illi insiderent.* Et in Tractatu *Menachoth.* cap. 13. fol. 107. a. כולה עורב *Glossa* definit מסמרות חדין תהובין בראש גג ההיכל לכלות העורבי' שלא ישבו עליו, *clavos acutos summo Templi tecto defixos, ad prohibendos corvos, ne super illud sedeant.* Et alia *Glossa* ibidem, כמין טבלה חדה זקיפה על צ׳דה וחרודה להתיך כמו סכין, *Speciem tabulæ acutæ in latus erectæ, & cultri instar aciem habentis ad incidendum.* Et *Aruch.* עשה צורה להבריח בה העופות מגג ההיכל כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים. *Faciebant* μορμολύκειον, *quo aves è Templi tecto fugarent, ut nunc faciunt, qui sata servant.* Et rursus במקדש ראשון ששכינה שרוייה בו לא היו צורכין כלה עורב שלא היו עופות פורחין עליו אבל במקדש שני שלא היתה קדושתו בקדושת ראשון הוצרכו לכלה עורב, *Quia in primo Sanctuario habitabat Divina majestas, non opus erat* προβασκανίῳ. *Aves enim in illud non volabant. Sed illo opus fuit in secundo, quia secundi sanctitas non fuit qualis primi.* Tamen etiam in Templo *Solomonis* tale aliquid describitur ab *Eupolemo*, cum eum fecisse dicit (d) δακτυλίους δύο χαλκοῦς ἁλυσιδωτοὺς, καὶ στῆσαι αὐτοὺς (lege δικτύας δύο χαλκᾶς ἁλυσιδωτας, καὶ στῆσαι αὐτὰς) ἐπὶ μηχανημάτων ὑπερεχόντων τῷ ὕψει τὸν ναὸν πήχεις κ', καὶ σκιάζειν ἐπάνω παντὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ προσκρεμάσαι ἑκάστῳ δικτυῖ κώδωνας χαλκοῦς ταλαντιαίους τετρακοσίους, καὶ ποιῆσαι ὅλας τὰς δικτύας πρὸς τὸ ψοφεῖν τοὺς κώδωνας, καὶ ἀποσοβεῖν τὰ ὄρνεα, ὅπως μὴ καθίζῃ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ, μηδὲ νοσσεύῃ ἐπὶ τοῖς φατνώμασι τῶν πυλῶν, καὶ στοῶν, καὶ μολύνῃ τοῖς ἀποπατήμασι τὸ ἱερόν, *retia duo ærea annulis conserta, & machinis imposuisse, quæ viginti cubitis supra Templum eminebant, & totum illud obumbrabant, & ex singulis retibus appendisse tintinnabula quadringenta magni ponderis, & tota illa retia sic adaptâsse, ut sonarent tintinnabula, & aves sonitu suo abigerent, ne Templo insiderent, & in portarum aut porticuum laquearibus nidificarent, & stercoribus suis Templum polluerent.* Sed libro primo *Regum*, ubi *Solomonis* Templum accuratè describitur, nihil tale reperias: ut neque in *Josepho*, quamvis idem scribat de Templo ab *Herode* exstructo *De bello Jud.* lib. 6. cap. 6. Κατὰ κορυφὴν δὲ χρυσέους ὀβελοὺς ἀνεῖχε τεθηγμένους, ὡς μή τινι προσκατεζομένῳ μολύνοιτο τῶν ὀρνέων, *In summo autem aureis verubus horrebat acutissimis, ne ab insidentibus avibus pollueretur.* Quæ descriptioni τοῦ כלה העורב à *Talmudicis* traditæ sunt consona satis. Pone tamen etiam *Solomonis* Templum in tecti vertice hujusmodi verubus inhorruisse: hoc quidem aves à summo, non tamen à toto tecto, aut ab aliis Templi partibus arcuisset. Si ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ *super pinnaculum Templi* stare potuit *Christus* illæsus *Matth.* 4. 5. quantò magis aviculæ?

(c) *Herod.* l. 1. c. 159.

(d) *Vide Eusebium lib.* 9.

CAPUT NONUM.

De Turture.

Turtur Hebraicè תור *thor*; Græcè τρυγών. *Cantus ejus* τρύζειν, *&* γογγύζειν. *Proverbium*, Turture loquacior. Theocriti *lectio vulgata asserta in* τρυγόνες ἐκκναισεῦντι. *Proverbium aliud*, Τρυγόνα ψάλλειν. *Turturis vox incondita. Unde Hebraicum* צלצל. *In* Athenæo τρυγονίῳ *malè legi pro* τεττιγονίῳ. *Turtur veris prænuntia*, Cant. 2. 12. *Observat tempus adventus sui*, Jerem. 8. 7. *Avis migratoria. Alii hyeme occultari putant. Genæ sponsæ ut turturis*, Cant. 1. 10. *in* Græca *versione perperam, cum turtur non habeat genas. Cur aves* Poëta *dixerit* ungue notare genas: *&* Horus *turturem habere dentes.*

In ea voce mendum. Turtur marinus tibia delinitur, non turtur avis, ut volunt. Cant. 1. 10. תורים, *non sunt* turtures, *sed* ordines (*gemmarum, &c.*) *ut in eodem versu* חרוזים, monilia, *quod ex* Arabismo *probatur.* Symmachus *emendatus.* תור *idem, quod* טור. *Gemmæ in genis, id est, in mitrarum fasciis. Turtures* μονόγαμοι. *Ecclesia cur turtur* Psal. 74. 19. *Veteres pro* תורך *legisse* תודך, *vel* תרעך.

Turtur *Hebraicè* תור *thor*, dicitur, & *Græcè* τρυγών. Quæ nomina, utut similia, non tamen sunt ab invicem deducta, sed ὀνοματοποιητικά. Facta nimirum ad imitationem cantus turturis, qui *Græcè* dicitur τρυσμὸς à Verbo τρύζειν, id est, *turturis more gemere. Pollux* lib. 5. cap. 14. sectione *De avium vocibus*, Εἴποις δ' ἂν τρυγόνας τρύζειν, περιστερὰς γογγύζειν. Sed & τρύζειν *Suidæ*, & *Etymologo* est, ψιθυρίζειν, γογγύζειν, ἀσήμως λαλεῖν παρὰ καὶ ἡ τρυγὼν, ἐπεὶ καὶ ἀσήμως φθέγγεται καὶ γογγυστικῶς, *susurrare, murmurare, obscurè loqui, ut & turtur, quia obscurè canit, & cum murmure.* Unde *Clemens* libro quinto *Stromatωn*, Γογγύζουσα ἡ τρυγὼν, μέμψεως καταλαλιὰν ἀχάριστον ἐμφαίνουσα, εἰκότως ἐξοικίζεται. *Turtur murmurans, querelæ ingratam ostendens maledicentiam, meritò domo expellitur.* Aliis τρύζειν est πολυφωνεῖν, καὶ πολυλογεῖν, *multa garrire.* Quia τὴν τρυγόνα ἡ παροιμία ἐπὶ σκώμματι τῶν πολυλογούντων παραλαμβάνει, λαλιστέρους τῶν τρυγόνων τοιούτους καλοῦσα, *turturem adhibet Proverbium, in eorum suggillationem, qui multa garriunt, eos turturibus loquaciores appellans.* Hæc *Eustathius*, in illud *Homeri Iliad. ί.* versu 31.

Ὡς μή μοι τρύζητε παρήμενοι ἄλλοθεν ἄλλος,

Ut ne mihi garriatis assidentes aliunde alius. Proverbii meminere, prǽter *Parœmiographos*, *Alexis* in *Thrasone* apud *Athenæum* libro quarto, *Menander* in *Plocio*, *Demetrius* in *Sicilia* apud *Ælianum De animalibus* libri duodecimi capite duodecimo, & *Clemens* libro primo *Stromatωn.* Quo pertinet, quod de garrulis mulierculis habetur in *Theocriti Syracusiis*,

Τρυγόνες ἐκκναισεῦντι πλατυάσδοισαι ἅπαντα,

Ut turtures obtundunt ad omnia os diducentes. Nec placet quod vir magnus pro ἐκκναισεῦντι legi vult ἐκ Ναύσοιο, id est, *ex insula Sicilia.* Ναῦσος, ait, sicut Νᾶσος, *Dorum*, & *Siculorum* est, qui ita vocabant suam *Siciliam.* Poëta igitur urbanissimè τοὺς Δωριζούσας, & ore lato omnia pronuntiantes, τρυγόνας ἐκ Ναύσοιο vocat. Hæc, inquam, conjectura non placet: quia nihil opus est quidquam mutare, cum ex recepta lectione sensus emergat commodissimus. Ἐκκναίειν est *aures obtundere*, ut ἀποκναίειν. *Pollux*, Ἀποκναίων ἀηδίᾳ, κόπτων τὰ ὦτα, *Insuavitate*, seu *ineptiis suis*, ἀποκναίων, *id est, aures obtundens.* Quod scripsit *Demosthenes* contra *Midiam* pag. 362. Ἀποκναίει γὰρ ἀηδίᾳ, δήπου καὶ ἀναισθησίᾳ καθ' ἑκάστην τὴν ἐκκλησίαν ταῦτα λέγων. *Obtundit enim ineptiis, & stoliditate sua, in singulis concionibus eadem subinde inculcans.* Ita igitur de loquaculis dictum, Τρυγόνες ἐκκναισεῦντι, *Doricè* pro ἐκκναίουσι, *Turtures* (seu *turturum instar*) *loquacitate suâ aures obtundunt.* Est in *Proverbiis* apud *Suidam* Τρυγόνα ψάλλειν, *Turturem canere*, ἐπὶ τῶν φαύλως πραττόντων, *de iis, qui rem aliquam perperam agunt*, quia turturis vox est prorsus incondita. Atque eo fortasse pertinet, quod ab *Hebræis* צלצל, & à *Chaldæis* צוצילתא nominatur, & *Arabicè* etiam صلصل, tanquam à cymbalo facto nomine, quia vocem habet tinnulam, & obstreperam. Quin, si *Gesnero* credimus, ob id ipsum cum turture confertur cicadæ species *cercope* in his *Athenæi* lib. 4. cap. 4. Ἔστι δ' ἡ κερκώπη ζῶον ὅμοιον τέττιγι, καὶ τρυγονίῳ. *Cercope autem est animal cicadæ & turturi simile.* Ad quæ verba sic ille habet, *Non alia re cercope turturi similis est, quam obstrepera garrulitate.* Sed conjectat *Dalechampius* gryllum ita vocari à soni *tri* proprietate. Et magnus *Casaubonus* securè præteriit hunc locum. Quem tamen esse mendosum tam certum est, quam quod est certissimum. Et τρυγονίῳ perperam legi pro τεττιγονίῳ, quæ una est cicadæ species. *Aristoteles Hist.* lib. 5. cap. 30. Καλοῦσι δέ τινες τοὺς μὲν μεγάλους (τῶν τεττίγων) καὶ ᾄδοντας ἀχέτας· τοὺς δὲ μικροὺς τεττιγόνια. Unde *Plinius* l. 11. c. 26. *Quæ canunt vocantur achetæ, & quæ minores ex iis tettigonia.* Itaque nihil habet hic locus, quod ad turturum garrulitatem possit referri. Quæ, utut sæpe molesta, habet tamen aliquid gratum, nempe quod ver & æstatem venisse significat, quia hyeme turtures non apparent. Unde dicitur *Cant.* 2. 11. 12. *Jam enim hyems transiit, pluvia præteriit, & recessit. Flores in terra conspiciuntur. Tempus cantus advenit, & vox turturis audita est in terra nostra.* Et *Jerem.* 8. 7. *Turtur & hirundo, & grus observârunt tempus adventus sui.* Turtur enim est avis migratoria. *Aristoteles Hist.* lib. 8. cap. 3. Φάττα μὲν οὖν, καὶ περιστερὰ ἀεὶ φαίνονται· τρυγὼν δὲ τοῦ θέρους· τοῦ γὰρ χειμῶνος ἀφανίζεται. *Palumbus & columba semper apparent: sed turtur æstate tantum. Nam hyeme non conspicitur.* Et libri octavi capite duodecimo, de palumbe id ipsum negans quod hic affirmaverat, solas columbas jugiter manere scribit. Verba sunt, Ἀπαίρουσι δὲ καὶ αἱ φάτται, καὶ αἱ πελειάδες, καὶ οὐ χειμάζουσι, καὶ αἱ χελιδόνες, καὶ αἱ τρυγόνες, αἱ δὲ περιστεραὶ καταμένουσιν. *Discedunt autem & palumbi, & liviæ, & hirundines, & turtures, neque* (hic) *hyemant, sed columbæ manent.* Et capite decimo sexto docet hoc turturis maximè esse proprium, ut hyeme lateat. Φωλεῖ γὰρ, inquit, καὶ πελαργὸς, καὶ κόττυφος, καὶ τρυγὼν, καὶ κόρυδος· καὶ ἥ γε τρυγὼν ὁμολογουμένως μάλιστα πάντων· οὐδεὶς γὰρ, ὡς εἰπεῖν, λέγεται τρυγόνα ἰδεῖν οὐδαμοῦ χειμῶνος. *Nam & ciconia latet, & merula, & turtur, & alauda. Sed de turture maximè omnium constat: nemo enim, propè dixerim, turturem per hyemem uspiam vidisse memoratur. Varro* etiam *Rustic.* lib. 3. cap. 5. *Turdi quotannis in* Italiam *trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum. Et alio tempore turtures ac coturnices immani numero.* Et *Cicero, De Finib.* libro secundo, *Turtures cursu & peregrinatione lætantur.* Et *Gregorius Nyssenus* in *Cant.* Homil. 5. Ἐν γὰρ τῷ χειμῶνι φεύγει ἡ ἀηδὼν, ναρκᾷ ἡ χελιδὼν, ἀποξενοῦται τῆς καλιᾶς ἡ τρυγών. *Hyeme enim fugit luscinia, torpet hirundo, à nido peregrinatur turtur.* Sunt tamen, qui turturem putant non tam abire, quàm occultari. *Plinius* libri decimi capite vigesimo quarto. *Veriùs turtur occultatur, pennasque amittit.* Alii *vere* perperam legunt. Neque enim turtur vere occultatur, sed hyeme. Quin ipse *Aristoteles* ubi supra capite duodecimo turtures nonnullos remanere ἐν εὐηλίοις χωρίοις non diffitetur. *Cant.* 1. 10. sponsæ dicitur in *Græca* versione, Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος; & in *Vulgata*, *Quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ tanquam turturis?* Ad quem locum multa habent de castitate turturis, & sede pudoris in genis *Græci* Doctores, *Origenes*, *Gregorius Nyssenus*, *Philo Carpathius*, *Theodoretus*, & *Romani*, *Justus Orgelitanus*, *Gregorius Magnus*, *Beda*, *Aponius*, *Bernardus*, atque alii magni nominis viri. Sed omnia præter rem, quod illorum pace dixerim. Neque enim ibi agitur de turture, quæ cum σιαγόνες, id est, *genas*, aut *malas* non habeat, quis credat sponsæ genas cum turturis genis conferri? Ἡ δὲ ὄρνις (inquit *Philosophus De partib. animal.* libro 2. cap. 16.) ἀντὶ σιαγόνων ἔχει τὸ καλούμενον ῥύγχος, *pro malis id habet, quod rostrum vocant.* Frustrà *Ovidium* objeceris reliquas aves invitare ad genas lacerandas in morte psittaci sui *Amorum* libri secundi *Elegia* sexta,

Ite, piæ volucres, & plangite pectora pennis,
Et rigido teneras ungue notate genas.

Hæc

Hæc enim ille ποιητικῶς, & προσωποποιητικῶς ad aves accommodans, quæ hominum in luctu propria ſunt. Proinde idem *Triſtium* lib. 3. *Elegiâ* 3.

Parce tamen lacerare genas, nec ſcinde capillos.

Et *Tibullus* lib. 1. *Elegiâ* 1.

Tu manes ne læde meos, ſed parce ſolutis
Crinibus, & teneris, Delia, *parce genis.*

Et *Artemidorus Onirocriticῶn* lib. 1. cap. 30. Παρειὰς ἰσχνὰς ἔχειν, ἢ ἑλκομένας, λύπας, ἢ πένθος σημαίνει· ἰσχνὰς μὲν λύπας, ἑλκομένας δὲ πένθος· καὶ γὰρ ἐν τοῖς πένθεσι λωβῶνται τὰς παρειὰς οἱ ἄνθρωποι. *Genas* (in ſomnis) *habere graciles, aut exulceratas, triſtitiam & luctum ſignificat. Graciles quidem triſtitiam, exulceratas autem luctum. Nam in luctu homines genas dilacerant.* Fateor in *Horo* legi turturem habere dentes *Hieroglyph.* lib. 2. cap. 50. *Lactantem*, ait, *mulierem, & quæ bene nutriat, ut ſignificent* (Ægyptii) τρυγόνα ζωγραφοῦσιν· αὕτη γὰρ μόνη τῶν ἄλλων πτηνῶν ὀδόντας καὶ μαστοὺς ἔχει, *turturem pingunt: ſola enim hæc inter volucres dentes & mammas habet.* Quæ ſi vera ſunt, malas etiam habet, & genas. Sed à doctis jam obſervatum hæc ad veſpertilionem pertinere, cui ſoli conveniunt. Itaque τρυγόνα in τριγόνα nonnulli mutant: quo nomine *veſpertilionem* ibi appellari conjectant, quia illius eſt proprium τρίζειν. Alii melius in νυκτερίδα, quæ cur permutata fuerint, cauſa eſt obvia. Proximè antecesserat, *Imbecillum hominem, & magna molientem ſignificare volentes*, νυκτερίδα ζωγραφοῦσιν, *veſpertilionem pingunt, qui ſine pennis volat.* Et proximè ſequitur, *Hominem, qui ſaltatione & tibia delinitur, deſignaturi*, τρυγόνα ζωγραφοῦσιν, *turturem pingunt, quæ tibia & ſaltatione capitur. Turturem* reddidi cum *Mercero, Cauſſino*, & aliis. Quamvis, quod eos fugiſſe miror, τρυγὼν ibi non ſit turtur, ſed paſtinaca, quam infra cap. 105. τρυγόνα ſimpliciter appellat hic idem Scriptor, & alii θαλαττίαν τρυγόνα *marinum turturem* διακριτικῶς. Neque enim turtur avis, ſed ἡ θαλαττία τρυγὼν *turtur marinus*, id eſt, paſtinaca, tibiâ, & ſaltatione delinitus in naſſam inducitur, ut pluribus narrat *Ælianus De animal.* lib. 17. cap. 18. Quamvis etiam *Phile* ad turturem avem id referat. Jam, ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, Sacri Cantici verba *Hebraicè* ſic habent נאוו לחייך בתורים צוארך בחרוזים, *Ornatæ ſunt genæ tuæ* (gemmarum) *ordinibus, collum tuum torquibus.* Pro quibus Τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος, τράχηλός σου ὡς ὁρμίσκοι; Et *Hieronymus*, *Quàm ſpecioſæ factæ ſunt genæ tuæ tanquam turturis, collum tuum ſicut monile.* Quia, ב & כ permutatis, pro בתורים, legerunt כתורים, & כחרוזים pro בחרוזים, & תורי ab iiſdem ſumptum pro *turturibus*, cum ibi *ordines* ſignificet, putà gemmarum, aut clavorum aureorum. Quomodo eſſe reddendum multa docent: 1. Quod תורים & חרוזים hic ferè ſunt ſynonyma. Porrò, quamvis vox חרוזים alibi in Scriptura non extet, tamen ex *Arabica* lingua eſt notiſſima, quâ خرز Verbum eſt *ſubulâ conſuere*; & الخرز *monile ex gemmis conſertis*, item *ſpina dorſi*, cujus ſpondilia tanquam conſuta & conſerta ſunt. Itaque חרוזים *Græci* ὁρμίσκους, & Hieronymus *monilia* explicant, rectè omnino. 2. Statim ſequitur תורי זהב נעשה לך, ubi palam eſt תורי non eſſe *turtures*, ſed aurei ornamenti genus, nempe torques, aut quid ſimile. Proinde ibi *Hieronymus*, *Murænulas aureas faciemus tibi.* Et *Syrus* ܥܩܠܐ ܕܕܗܒܐ *torquem aureum.* Et quinta editio στρεπτὸν χρυσίου, ita legendum, non στρεπτοῦ. Nam στρεπτὸς, vel στρεπτὸν, pro *torque* ab *Herodoto*, *Xenophonte*, *Plutarcho*, & aliis paſſim uſurpatur. In *Symmacho*, pro περίβλεπτα χρυσίου, legerim περίπλεκτα. Nempe στρέφειν, unde στρεπτὸν, & πλέκειν, unde πλεκτὸν, ſunt ferè ſynonyma. Proinde in *Heſychio* πλόκιον eſt εἶδος περιδεραίου, *monilis ſpecies.* Atque eadem ratio *Syri* ܥܩܠܐ pro *torque*. Nam ܥܩܠ Verbum *plicare, & torquere* eſt. At *Seniores* quorſum reddunt ὁμοιώματα? An pro תורי legerunt ציורי, id eſt, *imagines?* vel תורי זהב dici putârunt turturum ſimilitudines ex auro factas: quæ fuit *Aben Ezræ* ſententia? 3. Quin תור per *Thau* hic idem eſt, quod טור per *Teth*, qua voce pro *gemmarum ordine* paſſim utitur *Moſes*: ut *Exod.* 28. *verſ.* 17. ארבעה טורים אבן, *quatuor ordines gemmarum.* Item, אדם פטדה וברקת הטור האחד, *Sardius, topazius, & ſmaragdus, ordo primus.* 4. Neque obſcurum eſt, quomodo gemmarum ordinibus ornentur genæ. Nempe ſi ex auribus pendeant, aut ſi inſpergantur mitrarum redimiculis, id eſt, latis faſciis, quæ per malas productæ mento ſubligabantur. Nam in *Syria* mitra muliebre fuit capitis integumentum. *Virgilius* in *Catalectis*,

Copa Syriſca *caput* Graiâ *redimita mitellâ.*

Juvenalis Satyra 3.

Ite, quibus grata eſt pictâ lupa barbara mitrâ.

Barbara, id eſt, *Syra*; nam præceſſerat,

Jam pridem Syrus *in* Tiberim *defluxit* Orontes
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit, & ad Circum juſſas proſtare puellas.

De turturum ſacrificiis ſupra diximus. Actum etiam de caſtitate: & ex *Ariſtotele*, *Æliano*, & *Clemente* probatum turtures nonniſi unum conjugem admittere. Unde natum, quod magno conſenſu ſcripſere poſteriores, mortuo conjuge turturem viduam permanere. Quo pertinere volunt hæc verba *Pſaltis Pſal.* 74. *verſ.* 19. *Ne tradas catervæ* (hoſtium) *animam turturis tuæ*, id eſt, inquiunt, Eccleſiæ *Iſraëlis*, quæ etiam à te deſerta alii Deo non adhæret. *Rabbi Selomo*, התור הזה משמרת הזכר בן זוגה אינה מזדווגת לאחר אף ישראל לא התחליפוך באל אחר אף על פי שרחקתה מהם והיו כאלמנה, *Turtur fœmina, ex quo obiit mas conjux ejus, alteri non copulatur. Ita nec* Iſraëlitæ *te cum alio Deo commutârunt, etiamſi ab iis receſſeris, ſed viduæ inſtar manſerunt.* Sed nihil opus eſt eo uſque deſcendere. Neque enim id ſatis certum eſt, turturem in viduitate alteri non copulari. Quamvis Scriptores, qui id aſſerunt,

Defendat numerus, junctæque umbone phalanges.

At conſtat ſaltem turturem vivo conjuge cum altero non commiſceri. Ad quod exemplum Eccleſia ſi ſe conformaverit, alios deos nunquam colet; quia Deus, quem colit, ſemper vivus eſt. Potuere etiam *Iſraëlitæ* cum turture conferri; לפי שהם חלושי הכח ונטרפים ואינם טורפים וכן ישראל, *quia turtures viribus infirmæ ſunt, & diripiuntur, nec diripiunt, & ſic* Iſraëlitæ. Quæ *Kimchii* conjectura eſt. Nam & columbæ genus eſt turtur, & in columbino genere omnium minima. *Philoſophus Hiſt.* lib. 5. cap. 13. Ἐλάχιστον δὲ τῶν τοιούτων ἡ τρυγών. *Minimum ex iis turtur eſt.* Eodem quoque referri queant quæcunque de columbæ ſimplicitate dicta ſunt, cum turtur ſit columbæ genus. Mirabere, cur veterum Interpretum, quotquot extant, nullus turturis meminerit in verſione hujus loci. Nam, pro *anima turturis tuæ*, *Græci* habent ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι, *animam confitentem tibi.* Quod idem ſequuntur *Syrus* & *Æthiops*. Nempe תודך legerunt pro תורך, *Daleth* pro *Res*, quæ literæ ſunt ſimillimæ. *Arabes* editi habent نفسا عارفة بك *animam, quæ te novit.* Et unus è manuſcriptis, qui penes me ſunt انفس يحسبك *animas, qui te ſciunt*, id eſt, qui te noverunt.

Quasi legerint נפש תרעך, *animam, quæ novit te.* At *Hieronymus*, *Animam eruditam in Lege tua.* Et *Chaldaica* versio *Josephi Cæci*, נפשת מאלפי אוריתך, *animas docentium Legem tuam.* Quasi תורך alluderet ad vocem תורה, quę *Legem* sonat. Sed hæc remota & aliena sunt. Et, si *Græcos* excipias, his omnibus vetustior *Jonathan* rectè viderat תור hic esse *turturem.* Atque is quidem non extat. Sed illum ita vertisse docent hæc *Selomonis*, יונתן תירגם לשון תורים ובני יונה, Jonathan *reddidit, ut in Legis locis, quibus agitur de turturibus & filiis columbarum.* Quod *Hebræi* meritò sequuntur, & recentiores Interpretes, quotquot habentur.

CAPUT DECIMUM.

De Hirundine.

Hebræum סיס sis, (*melius quam* סוס sus) *Hebræi* gruem *exponunt, & recentiores Interpretes, &* *Symmachus* cicadam. *Fons erroris.* סיס sis, *neutrum significare, sed* hirundinem, *multa probant.* Chaldaicum סנוניתא senunitha, *&* Arabicum, سنونوة sununua, *quæ hirundinis species. Aves* ababil. *Lapides ex* siggil *in Inferis cocti. Rex* Abraheth *quis, & quando vixerit. Hirundo riparia. Lapis icterias, seu hirundinis.* Baruch. 6. vers. 21. *malè lectum* ἐφάπτονται, *pro* ἐφίπτανται. Chaldæi *Paraphrastis transpositio. Hirundo* סיס, *à cantu dicta, ut* Italis zisilla, *undè Verbum* zisillare, *Latine* zinzilulare. א *Epentheticum vocibus* Græcis *sæpe additum.* Isis *in* sis, *seu* hirundinem, *mutata fuisse fingitur propter nominum allusionem. Similis allusionis multa exempla. Vox hirundinis querula, & luctuosa. Ita statuunt* Græci *&* Romani Poëtæ. *Tamen verè negat* Plato *eam præ mœrore sic canere.* Proclus *&* Tzetzes *notati.* Pausanias *huic opponitur. Hirundo minuriens, non clamosa. Hirundo avis migratoria. Abeunt hybernis mensibus hirundines, redeunt cum* Favonius *exoritur circa* VII. *Kal.* Mart. *Inde* Favonius Chelidonias. Favonius, *id est,* Zephyrus. Νέα χελιδὼν, *Proverbium.* Suidæ σφάλμα μνημονικόν. *Cantiones variæ de adventu hirundinis.* Χελιδονίζοντες, *vel* χελιδονισαί. *Piscis* Borealis *cur* χελιδόνιας. *Hirundo pulchra tempora reducit, & veris prænuntia est.* Una hirundo non facit ver. *Hirundinis mora sex mensium. Abit,* Arcturo *oriente, circa* Autumni *æquinoctium. Quonam abeat. Ex* Æthiopia *nunquam migrat. Agmen deserere grave crimen. Manentibus à frigore periculum. Manent tamen quædam in apricis locis. Maximè, si migrationis locus sit remotior. Hyeme nudæ, & deplumes. Cur* Eutropius *illis similis. Nosce tempus. Hirundines* Tobiæ. *Harum proprium è nido stercus foras egerere.* Gorgias *quid hirundini dixerit, quæ in illum stercus egesserat. Hirundo* Philomela *dicta.*

Cum תור *thor*, id est, *turture*, junguntur סיס *sis*, & עגור *agor*, ut aves pariter migratoriæ, in his *Jer.* 8. *vers.* 7. *Et* thor, *&* sis, *&* agor *custodierunt tempus adventus sui.* Et de *turture* cum sit actum, sequitur, ut agamus de *sis*, & *agor.* Quæ voces rursus occurrunt in *Ezechiæ* Regis cantico *Esa.* 38. *vers.* 14. *Ut sis (inquit) & agor pipiebam, gemebam ut columba.* Sed harum alibi nulla mentio. Et cum utroque loco סוס in Textu scribatur per *Vau*, tamen in *Jeremia* Hebræi סיס *sis*, per *Jod* legunt. Quam lectionem maximè probo, cum ut סיס *sis*, à voce סוס *sus*, differat, quâ significatur *equus*, tum quia סיס *sis*, videtur magis exprimere naturam rei, quæ hoc nomine significatur. Quod ipsum, quia in quæstione est, jam disquirendum. *Pagninus*, *Munsterus*, *Buxtorfius*, *Schindlerus*, *Junius*, & *Tremellius*, *Angli*, *Itali*, &c. & plerique alii novi Interpretes סיס *sis*, *gruem* constanter exponunt. Ita nimirum statuunt *Hebræorum* doctissimi, *Jarchius*, *Kimchius*, & *Pomarius*, *Jonathanem* sequuti in *Chaldaica Paraphrasi*, quæ pro סיס *sis*, habet כורכיא *kurkeja.* Porro כורכיא *kurkeja*, *gruem* esse tam ex *Talmude* constat, quam ex *Arabum* Scriptoribus, qui scribunt كركي *kurki.* Pro כורכיא *kurkeja*, quandoque reperias כרוכיא *krukeja*, ut in Tractatu *Kiddusim* cap. 2. fol. 44. a. Cui voci simillima est vox כרוכא *kruka*, quæ pro חגב *chagab*, seu *cicada*, apud *Jonathanem* occurrit *Levit.* 11. *vers.* 22. Extabat etiam olim in *Paraphrasi Jerusalem*, ex qua citatur ab *Elia* in *Methurgeman.* Unde natus jocularis error in *Symmacho*, qui promiscuè sumens voces כרוכא *kruka*, & כרוכיא *krukeja*, ex *grue* in *Jeremia cicadam* fecit. Hinc *Hieronymus* in *Jeremiam*; Symmachus *cicadam transtulit, quæ* Hebraicè *dicitur* סיס *sis.* Et ibidem *Theodoretus*, Τρυγὼν, καὶ τέττιξ, καὶ χελιδὼν, ἀγροῦ στρουθία, ἐφύλαξαν καιροὺς εἰσόδων αὐτῶν. *Turtur, & cicada, & hirundo, agri aviculæ, observârunt tempus adventus sui.* Quæ ipsa verba postquam citavit *Chrysostomus* in Homilia *De turture*, tanquam ex *Jeremia*, addit pro commentario, Τρυγόνα λέγων τὴν πάνσεμνον ἐκκλησίαν, χελιδόνα τὸν φιλέρημον Ἰωάννην, τέττιγα τὸν εὔλαλον Παῦλον. *Turturem vocans venerabilem Ecclesiam, hirundinem deserti incolam* Joannem, *cicadam eloquentem* Paulum. Qui error ex alio errore ortus. Tam enim falluntur qui סיס *sis*, *gruem*, quam qui *cicadam* reddunt: cùm סיס *sis*, neque *grus*, neque *cicada* sit, sed *hirundo.* Id probat primò consensus vetustiorum Interpretum, qui apud me multum potest, cum ei non repugnat necessaria ratio, qualis hoc loco nulla se offert. Vetustiores hic appello, 1. *Græcos Seniores*, à quibus סיס *sis*, χελιδὼν utroque loco exponitur; 2. *Theodotionem*; 3. *Hieronymum*, qui id ipsum sequuntur; 4. Illum ipsum *Symmachum*, cui סיס *sis*, in *Jeremia* est *cicada.* Ab eodem enim *Ezechiæ* verba כסוס עגור, redduntur ὡς χελιδὼν ἐγκλεισθεῖσα, *ut hirundo inclusa.* 5. His adde *Arabem*, cui סיס *sis*, est سنونوة *sununua*, id est, *hirundo.* In *Abi Ubid*, Cent. 1. Prov. 32. سنونية *senunia* scribitur, & *hirundinem* rectè explicaverat *Erpenius* ὁ μακαρίτης, sed solùm ex conjectura. *Avis*, inquit, *nomen esse satis liquet: at cujusmodi nescio. Verti* hirundinem, *quòd sic ferè verti soleat* סנוניתא *senunitha* Chaldaicum. *Alioqui hirundo* خطاف chottaph *vocatur*, &c. His viri in *Arabicis* literis longè doctissimi, & de me olim optimè meriti, dubiis ut occurratur, libet vocem explicare accuratius. خطاف *chottaph* est *hirundo* in genere, à volatus rapiditate sic dicta, ut *Chaldaicè* חטפיתא *chatphitha.* Sed hujus plures sunt species, quas in *Damire* sic definiunt *Arabes*, الخطاطيف انواع منها نوع يالف السواحل عند البحر يحفر بيتها هناك ويعشش هناك وهو

صغير

صغير الجثة دون عصفور الجنة ولونة رمادي والناس يسونة سنونوا بضم السين المهملة ونونين ومنها نوع الخضرة علي ظهره بعض حمرة اصغر من الدرة تسميه اهل مصر الخضري الخضرية يقتات الفراش والذباب ونحو ذلك ومنها طويل الاجنحة رقيقها يالف الجبال وياكل النمل وهذا النوع يقال له السمايم مفرد سمامة ومنهم من يسمي هذا النوع السنونوا الوحدة سنونوة وهو كثير في المسجد الحرام بمكة يعشش في سقف المسجد في مقام ابراهيم وباب بني شيبة وبعض الناس يزعم انه الطير الابابيل الذي عذب الله به اصحاب الفيل

Hirundinum variæ ſunt ſpecies: quarum una degit in maris littoribus, & ibi effoſſâ domo ſuâ nidulatur. Hæc corpore minor eſt ave Paradiſi, & cinerei coloris. Vocatur ſununu *per* Sin Semol *dammatum & duo* Nun. *Eſt & ſpecies viridis cum aliqua rubedine ſuper dorſum, minor pſittaco, quam* Ægyptii *ratione coloris vocant* chadra, *id eſt, viridem. Veſcitur papilionibus, muſcis, atque aliis ſimilibus animalculis. Eſt & alia ſpecies longis alis, & tenuibus, incola montium, formicas edens. Has ſemaim appellant à Singulari* ſemama. *Sed & nonnulli* ſununu *vocant. Singulare unitatis eſt* ſununua. *Hujus ſpeciei multæ ſunt in templo* Charam Mecchanæ *urbis, quæ in templi tecto nidificant, in* Abrahami *ſtatione, in porta filiorum* Seibæ. *Quidam aſſerunt aves eſſe* ababil *dictas, per quas Deus caſtigavit ſocios elephantis:* jactis ſcilicet in eorum capita حجارة من سجيل *lapidibus ex ſiggil.* Ita illi vocant lapides in inferorum igne excoctos, & induratos, cum eorum, in quos cadebant, nominibus inſcriptis. Illorum dux *Abraheth*, Rex *Abaſenorum* in *Arabia Felici* intima, eo ipſo anno, quo natus eſt *Mahometh*, magno elephante vectus cum multis copiis venerat, ut *Mecchanum* templum exſcinderet. Quod pſeudo-Propheta obiter tangit *Azoarâ* CXV, cui titulus الفيل *Elephas.* Sed hæc ſunt alterius loci. Hic notaſſe ſufficiat conſtare ex iis, quæ allata ſunt, سنونوة *ſununua* propriè dici *ripariam hirundinem*, de qua *Plinius* lib. 10. cap. 33. *Tertium eſt earum genus, quæ ripas excavant, atque ita internidificant.* Et lib. 30. cap. 4. *Multò tamen efficaciſſimi ripariarum* (hirundinum) *pulli. Ita vocant in riparum cavis nidificantes. Riparia Græcè* dicitur δρεπανὶς à falcatis pedibus. Ita vocat *Philoſophus Hiſt.* lib. 1. cap. 1. Sed & eodem nomine سنونوة *ſununua* illas hirundines ſignificari addunt, quæ in montibus, & templis nidificant. Hæ ſunt ruſticæ, ſeu agreſtes *Plinii* hirundines, de quibus *Geſnerus* pag. 565. Interim certum eſt, hoc nomen quandoque patere latiùs, & pro quavis hirundine ſumi. Ut, cum lapis البرقان *icterias*, id eſt, quo ſanantur icterici, alio nomine vocatur حجر السنونوة *lapis ſununuæ*, id eſt, *hirundinis*, quia in ejus nido reperitur. Nam hirundinis pullos croco tingunt *Arabes*; & pater, eos ictero laborare ſuſpicatus, lapidem illum ex *India* in nidum affert, & pullis ſupponit. Parvum deſcribit *Damir*, lineis rubris ſtriatum, quæ ad nigredinem vergunt. Ita etiam qui ſcripſit *De Naturæ mirabilibus*, ubi صنونو *ſununu* per *Sad* perperam legi notat *Damir.*

Et *Baruch.* 6. *verſ.* 21. *Græca* hæc verba, Ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἐφίπτανται χελιδόνες, *Arabs* ita reddidit السنونو تلمسهم علي راسهم *Aſſununu* (ſeu *hirundines*) *tangunt eos ſuper capita ſua. Tangunt*, id eſt, ἐφάπτονται, quomodo legit pro ἐφίπτανται *involant.*

Probatum eſt hactenus pleriſque Veterum סיס *ſis*, eſſe *hirundinem.* Quibus *Jonathan* fruſtrà opponitur, quaſi כורכיא, id eſt, *gruem*, reddiderit. Ille enim duas voces סיס *ſis*, & עגור *agor*, rectè explicavit per כורכיא *kurkeja*, & סנוניתא *ſununitha*, id eſt, *gruem*, & *hirundinem*. Nam, ut סיס *ſis*, eſt *hirundo*, ſic עגור *agor*, eſt *grus*, ut ſequenti capite docebitur. Sed invertit ordinem, & *hirundinem*, quæ in *Hebræo* Textu prior eſt, poſteriore loco poſuit. Quod Interpretibus ſæpe accidit. Et, ne longius exempla petantur, in loco *Baruch*, quem nuper citavimus, pro *Græcis* verbis νυκτερίδες, χελιδόνες, *veſpertiliones*, & *hirundines*, *Arabs* habet, inverſo ordine, السنونو والوطاويط *hirundines*, & *veſpertiliones.* Proinde *Chaldæum* etiam, quem *Syrus* ſequutus eſt, iis Veterum addimus, quibus סיס *ſis* eſt *hirundo*. Ita ut priſcorum Interpretum jam nullus ſit, qui non aſſentiatur verſioni, quam aſſerimus.

Ad hanc Veterum auctoritatem accedit manifeſta ratio. Vox סיס *ſis*, eſt ὀνοματοποιητικὴ, quâ *Hebræis* fuit animus hirundinis ψιθυρισμὸν utcunque imitari. Ut *Italis* circa *Venetiam*, quibus *ziſilla* eſt *hirundo*, & *ziſillare* hirundinis more τιτυβίζειν, vel ψιθυρίζειν. *Zinzilulare* dixit auctor *Philomelæ*,

> *Regulus, atque merops, & rubro pectore* Progne,
> *Conſimili modulo zinzilulare ſciunt.*

Quaſi *Prognes*, id eſt, *hirundinis*, vox ſit *zizi*, unde *zizilulare* dici debuit, ut *Italicè ziſillare*. Sed euphoniæ cauſa additum eſt N epentheticum, quod in *Romanis* vocibus frequens. Tale *lingo* ex λείχω, *linquo* ex *Æolico* λείκω pro λείπω, *tango* ex θίγω, *pango* ex πάγω, pro πήγω, *denſus* ex δασὺς, *pinguis* ex παχὺς, &c.

Nec leve in eo momentum eſt, quod *Iſidem* in hirundinem mutatam fuiſſe fabulantur *Ægyptii. Plutarchus* in *Iſide*, Αὐτὴν δὲ γενομένην χελιδόνα (φασὶ) τῇ κίονι περιπέτεσθαι, καὶ θρηνεῖν. *Eam autem hirundinem factam* (ajunt) *circa columnam volâſſe, & luxiſſe.* Nam *Iſis* palam ad *ſis* alludit. Et fabuloſæ Deorum metamorphoſes vocum alluſionibus ſæpe nituntur. Sic *Anubis* fingebatur cum canino capite, quia *Hebraicè* נובח *nobeah*, *latrantem* ſonat. Et Rex *Apis* in bove cultus eſt, propter alluſionem ad אביר *abir: Hebræi* enim *bovem* ita nominant. Unde LXX. *Jer.* 46. *v.* 15. Διά τι ἔφυγεν ὁ Ἆπις, pro *Hebræis*

brais מדוע נסחף אבירך, quomodo legerunt pro אבירך. Et in hiſtoria *Gigantomachiæ*, Dii, *Gigantum* metu in *Ægyptum* arreptâ fugâ, in varias formas ſe mutaverunt. *Ovidius* lib. 5. *Metamorphoſeωs*,

> *Duxque gregis, dixit, ſis* Juppiter, *unde recurvis*
> *Nunc quoque formatus* Libys *eſt cum cornibus* Hammon:
> Delius *in corvo, proles* Semeleïa *capro*,
> *Fele ſoror* Phœbi, *niveâ* Saturnia *vaccâ*,
> *Piſce* Venus *latuit*, Cyllenius *ibidis alis.*

Antonius Liberalis Fab. 28. ex *Nicandro*, Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἱέραξ, Ἑρμῆς δὲ ἶβις, Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθὺς, Ἄρτεμις δὲ αἴλουρος, (ſic legendum pro σίλουρος, ut ex *Ovidio* patet) τράγῳ δὲ εἰκάζεται Διόνυσος, ἐλλῷ δὲ Ἡρακλῆς, βοῒ δ᾽ Ἥφαιςος, μυγάλῃ δὲ Λητώ. Apollo *in accipitrem mutatus eſt*, Mercurius *in ibin*, Mars *in lepidotum piſcem*, Diana *in felem*, Bacchus *in caprum*, Hercules *in hinnulum*, Vulcanus *in bovem*, Latona *in murem araneum.* Quæ omnia hic explicare non aggredimur, ſed pauca, quibus confingendis occaſio ex Paranomaſiis ſumpta eſt. *Jupiter* ſummus Deus in arietem mutatus eſt, quia אל *el*, *Deus fortis*, & איל *ajil*, *aries* ſunt Paronyma, & utriuſque Plurale eſt אלים *elim*; *Bacchus*, Ægyptiis *Oſiris*, in hircum, quia ad *Oſirim* alludit שעיר *ſeir*, Hebraicè *hircus*. *Diana* in felem, quia *Ægyptiacè* ΒΟΥΒΑΣΤΟΣ erat felis, & *Bubaſtis* Diana. Unum eſt in *Stephano* voce Βούβαςος, Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι βούβασον τὴν αἴλουρόν φασι. Ægyptii *autem felem bubaſton vocant*: alterum *Herodoti* lib. 2. cap. 156. Αἰγυπτιςὶ δὲ Ἀπόλλων Ὧρος, Δημήτηρ δὲ Ἶσις, Ἄρτεμις δὲ Βούβαςις. Ægyptiacè *quidem Apollo eſt Horus*, *Ceres Iſis*, *Diana Bubaſtis.* Unde eſt, quòd in *Apuleji Herbario* cap. 10. *Artemiſiam* Ægyptii Βουβαςέως καρδίαν, *cor Bubaſtis* vocant, id eſt, herbam *Dianæ* charam, quod & *Græcum* nomen præ ſe fert. *Juno* ſumpſit bovis figuram. Nam עשתרות, unde *Juno* dicta eſt *Aſtarte*, non ſolùm ovium greges, ſed & armenta boum ſignificare ſuo loco obſervavimus, atque inde eſſe, quod apud *Sanchoniathonem Aſtarte* ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου, *capiti pro regni inſignibus caput tauri impoſuit.* Quod piſce *Venus* latuit ad *Atergatin* referunt, quaſi ſit *Dagon*, cui דג *dag*, id eſt, *piſcis*, nomen fecerit: quod tamen minus probo ob rationes alibi allatas.

Ezechias in morbo dicit ſe ut hirundinem pipiviſſe, quia vox hirundinis videtur aliquid habere querulum, & luctuoſum. Hoc uno ore clamant omnes *Poëtæ*. *Heſiodus* in *Operibus* verſu 366.

> Τὸν δὲ μετ᾽ ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν,

Poſt hunc manè lugens Pandionis *filia prodiit hirundo.* Unde *Suidas*, Ὀρθρογόη, χελιδών. Alii malunt ὀρθογόη. *Heſychius*, Ὀρθογόη, ἡ χελιδών. Itaque hinc corrigenda in *Cyrilli Lexico* apud me MSS. Ὀρθογὸν, χελιδών. In *Etymologico* ὀρθογόη redditur ἡ μεγάλως θρηνοῦσα, *quæ multum luget.* Ita etiam in *Phavorino*; qui addit de hirundine dici. *Ariſtophanes* in *Ranis*,

> Δὴ χείλεσιν ἀμφιλάλοις
> Δεινὸν ἐπιβρέμεται
> Θρηΐκια χελιδὼν,
> Ἐπὶ βάρβαρον ἑζομένη πέταλον,
> Κελαδεῖ δ᾽ ἐπίκλαυτον ἀηδόνιον νόμον,
>
> *Jam labris loquacibus*
> *Gravè reſonat*
> Thracia *hirundo*,
> *Supra barbarum ſedens folium*,
> *Canit autem luctuoſam ſtridulam cantilenam.*

Moſchus *Idyll.* 3.

> Οὐδὲ τόσον θρήνησεν ἀν᾽ ὤρεα μακρὰ χελιδὼν,

Neque tantum luxit per magnos montes hirundo. Palladas *Anthol.* lib. 1. cap. 60.

> Τίπτε πανημέριος, Πανδιονὶ κάμμορε κούρη,
> Μυρομένη κελαδεῖς τραυλὰ διὰ ςομάτων.

Cur tota die, ó Pandionis filia, infelix puella, lugens, blæſa carmina ore canis? Proinde ad hæc *Theocriti* in *Thalyſiis*,

> --- ἁ δ᾽ ὀλολυγὼν
> Τηλόθεν ἐν πυκινῇσι βάτων τρύζεσκεν ἀκάνθαις,

Et ololygon *procul in denſis ruborum gemebat ſpinis*, ὀλολυγὼν à *Scholiaſte* exponitur ἡ χελιδὼν ἡ τὸν Ἴτυν ὀλοφυρομένη *hirundo* Ityn *deflens.*

Et *Agathias Anthol.* lib. 7. *Epigr.* 65. hirundines ſic alloquitur,

> Ἀλλ᾽ Ἴτυλον κλαίοιτε κατ᾽ οὔρεα, καὶ γοάοιτε,

Sed Itylum *deflete in montibus, & lugete.* Neque aliter *Romani* Poëtæ. *Catullus* ad *Ortalum*,

> *Qualia ſub denſis ramorum concinit umbris*
> Daulias *abſumpti fata gemens* Ityli.

Horatius lib. 4. *Oda* 12.

> *Nidum ponit* Ityn *flebiliter gemens*
> *Infelix avis*, &c. ---

Cl. *Albinovanus* ad *Liviam*,

> *Deflet* Threicium Daulias *ales* Ityn.

Ovidius Triſtium lib. 5. *Eleg.* 1.

> *Eſt aliquid fatale malum per verba levare,*
> *Hoc querulam* Prognen *halcyonaſque facit.*

Seneca in *Hercule Oeteo* Actu 1.

> --- *qualis natum*
> Daulias *ales ſolet* Iſmaria
> *Flere ſub umbra.* ---

Et in *Agamemnone* Actu 3.

> *Non quæ tectis* Biſtonis *ales*
> *Reſidet ſummis, impia diri*
> *Furta mariti garrula deflet.*

Et in *Hercule Furente* Actu 1.

> *Pennaſque novo tradere ſoli*
> *Geſtit querulos inter nidos*
> Thracia *pellex.* ---

Et in *Octavia*, ferè initio,

> --- *repete aſſuetos*
> *Jam tibi queſtus, atque æquoreas*
> *Vince halcyonas, vince & volucres*
> Pandionias. *Gravior namque his*
> *Fortuna tua eſt.* ---

Martialis ad *Fauſtum* lib. 10. *Epigramm.* 51.

> Iſmarium *pellex* Attica *plorat* Ityn.

Statius Thebaidos lib. 8. verſu 616.

> *Sic* Pandioniæ *repetunt ubi fida volucres*
> *Hoſpitia, atque larem bruma pulſante relictum,*
> *Stantque ſuper nidos, veteriſque exordia fati*
> *Enarrant tectis, & truncum ac flebile murmur*
> *Verba putant, voxque illa tamen non diſſona verbis.*

Et lib. 12. verſu 488.

> --- Geticæ *non plura queruntur*
> *Hoſpitibus tectis trunco ſermone volucres.*

Sed his opponitur, quod *Plato*, eos refellens, qui cygnos dicunt, θρηνοῦντας τὸν θάνατον ὑπὸ λύπης ἐξᾴδειν, *mortem deflentes, præ mœrore canere*: Οὐδὲν, inquit, ὄρνεον ᾄδει, ὅταν πεινῇ, ἢ ῥιγοῖ, ἤ τινα ἄλλην λύπην λυπεῖται· οὐδὲ αὐτὴ ἥ τε ἀηδὼν, καὶ χελιδὼν, καὶ ὁ ἔποψ, ὃν δή φασι διὰ λύπην θρηνοῦντα ᾄδειν (lege οὓς δὴ φ. δ. λ. θρηνοῦντας ᾄδειν) *Nulla avis canit cum eſurit, aut alget, aut alia de cauſa triſtis eſt, ne luſcinia quidem, & hirundo, & upupa, quas ajunt præ mœrore lugubriter canere.* Proinde *Proclus* ferre non poteſt, ut hirundo ab *Heſiodo* vocetur ὀρθογόη, & legi vult ὀρθοβόη *mane clamans*, ne à *Platone* videatur *Poëta* diſſentire. At aliter reſpondet *Tzetzes*, Ἡμεῖς δ᾽ ἴσμεν καὶ δίχα μάρτυρος Πλάτωνος, ὅτι οὐδὲν ὄρνεον λυπούμενον ᾄδει· ἀλλὰ δεινῶς, καὶ ῥητορικῶς ὁ ποιητὴς τὴν λαλιὰν τῆς χελιδόνος θρῆνον εἶναι λέγει κατὰ τὸν μῦθον τῆς τοῦ Πανδίονος ἐκείνης θυγατρός. *Nos verò etiam ſine* Platone *teſte ſcimus nullam avem in mœrore canere. Sed peritè & rhetoricè Poëta cantum hirundinis lamentationem vocat, juxta fabulam de*

Pan-

Pandionis *filia*. Hæc ille, quasi nonnisi propter fabulam lugere dicatur hirundo. Quin cum *Pausania* in *Atticis* ζφίσι τὴν ἐς ἀηδόνα, καὶ χελιδόνα μεταβολὺν ἐπεφήμιζαν, ὅτι οἶμαι, καὶ αὗται αἱ ὄρνιθες ἐλεεινὸν, καὶ θρήνῳ ὅμοιον ᾄδουσιν, *vulgatam fabulam de Pandionis* filiabus, *earum unam in lusciniam, alteram in hirundinem esse mutatam, ex eo existimo, quod avis utraque miserabiles & luctuosos cantus edit*. Itaque in *Hesiodo* nihil mutandum. Et hirundo ridiculè diceretur ὀρθοβόη, vel ὀρθροβόη, cum non sit avis clamosa, sed minuriens, & ψιθυρίζουσα. Proinde dixit *Sidonius*, Prognen *inter asseres minurientem*, libri secundi Epistola secunda. Ut in *Anthologia Poëta* incertus,

Τραυλὰ μινυρομένη Πανδιονὶ κάμμορε φωνᾷ,

O misera Pandionis *filia, voce blæsa cantica minuriens*. Cui simile, quod *Pollux*, in capite *De avium vocibus*, χελιδόνας ψιθυρίζειν *hirundines susurrare* dicit. Et ille ψιθυρισμὸς, vel *minuritio* illa, si mavis, videtur aliquid habere commune cum querelis, & susurris, qui in mœrore nobis excidunt, aut alia quavis de causa. Proinde ψιθύρυς, id est, *susurrones*, seu delatores, qui clam in aurem insusurrant per hirundinem *Pythagoram* significâsse volunt nonnulli Veterum apud *Plutarchum* in *Symposiacis*. Verum tamen est, quod ait *Plato*, hirundines præ mœrore non sic canere. Avis enim cantus, quamlibet sit in speciem lugubris, non est mœroris effectus, sed naturæ.

Jam pauca de migratione hirundinum in *Jerem.* 8. 7. Et migratorias quidem esse aves lippis etiam notum, & tonsoribus. Idque observatum ab omni ævo. *Homerus* in Εἰρεσιώνῃ apud *Herodotum* in ejus vita,

Νεῦμαι σοι, νεῦμαι ἐνιαύσι@, ὥστε χελιδὼν,

Apud te redeo quotannis, ut hirundo. Anacreon *Oda* trigesima tertia,

Σὺ μὲν, φίλη χελιδὼν	*Tu quidem, amica hirundo,*
Ἐτησίη μολῦσα,	*Annuatim veniens,*
Θέρει πλέκεις καλιὴν,	*Æstate nidum texis,*
Χειμῶνι δ' εἰς ἄφαντος.	*Et hyeme non appares.*

Aristoteles *Hist.* lib. 8. cap. 12. Ἀπαίρυσι δὲ, &c. καὶ ὐ χειμάζυσι, καὶ αἱ χελιδόνες, καὶ αἱ τρυγόνες. *Abeunt autem, & apud nos non hyemant tam hirundines, quam turtures*. Auctor ad *Herennium*, *Hirundines æstivo tempore præsto sunt, hyeme pulsæ recedunt*. *Plinius* libri decimi capite vigesimo quarto, *Abeunt & hirundines hybernis mensibus*. Damir, وهو من الطيور القواطع *Est ex avibus migratoriis*. *Columella* in prosa *De cultu hortorum* libri duodecimi capite tertio, *Mox ubi bruma confecta est, intermissis quadraginta diebus, circa hirundinis adventum, cum jam* Favonius *exoritur*. Et libri decimi capite decimo quarto, *Dum* Arcturi *ortus, & hirundinis adventus commodiores polliceantur tempestates*. Apud *Plinium* libri secundi capite quadragesimo septimo, *Favonium quidam ad* VII. *Kalendas* Martias *Chelidoniam vocant ab hirundinis visu. Favonium*, id est, *Zephyrum*. Hinc *Horatius* libri primi Epistola septima *ad Mecænatem*,

Cum Zephyris *si concedes, & hirundine primâ*.

Et *Oppianus* de hirundine lib. 3. *Halieuticῶn* versu 244.

--- εἰαρινὴ Ζεφύρυ πρωτάγγελ@ ὄρνις,

Avis verna Zephyri *prima nuntia*. Et *Nonnus* libro secundo *Dionysiacῶn*,

--- εἰαρινοῖο φίλη Ζεφύροιο χελιδὼν,

Verni amica Zephyri *hirundo*. Et libro quadragesimo septimo,

Καὶ Ζεφύρυ καλ@ ὄρνις ὑπωροφίην χέε μολπὴν,

Et Zephyri *pulchra avis sub tecto fudit cantilenam*. Tanquam alludentes ad *Græcum* Proverbium Νέα χελιδὼν, *Nova hirundo*, quod lapsu memoriæ citat *Suidas* ex *Aristophanis Avibus*, cum alibi non legatur, quam in *Equitibus* Actu primo his verbis,

Σκέψασθε παῖδες, ὐχ' ὁρᾶτ'; ὥρα, νέα χελιδὼν,

Aspicite pueri, non videtis? ver est, nova hirundo. Ad quæ *Scholiastes*, Ἔστιν ἔαρ@ ἀρχὴ· δοκεῖ γὰρ πως ἅμα τῷ ἔαρι φαίνεσθαι χελιδών. *Veris initium est, videtur enim simul cum vere hirundo apparere*. Itaque in *Avibus* (quod *Suidam* potuit fallere) hirundo apparens docet,

Ὅτε χρὴ χλαῖναν πωλεῖν ἤδη, καὶ ληδάριόν τι πρίασθαι,

Quando læna sit vendenda, ut ematur æstiva vestis. Et in *Pace* canit *Chorus*,

--- ὅταν ἠρινὰ μὲν	--- *cum verna quidem*
Φωνῇ χελιδὼν	*Voce hirundo*
Ἑζομένη κελαδῇ.	*Sedens resonat.*

Quibus similia hęc *Stesichori*, ut monet *Scholiastes*, Ὅταν ἦρ@ ὥρᾳ κελαδῇ χελιδών. *Cum veris tempore resonabit hirundo*. Neque abludunt hæc *Simonidis* in *Athenæo*, Ἄγγελε κλυτὰ ἔαρ@ ἁδυόδμυ κυανέα χελιδών. *Inclyta suave-olentis veris nuntia, ô cyanea hirundo*. Et apud *Theognin* libro tertio de *Rodiorum* sacrificiis ita incipit cantilena, quam ostiatim canebant οἱ χελιδονίζοντες, id est, *agyrtæ, qui hirundinem venisse nuntiabant* (Hesychio χελιδονισαὶ) Ἦλθ', ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγυσα, καὶ καλὺς ἐνιαυτὺς, ἐπὶ γαστέρα λευκὰ κἠπὶ νῶτα μέλαινα. *Venit, venit hirundo albo ventre, & nigro dorso, pulchra tempora adducens, & pulchros annos*. Cætera ibi vide. Proinde, ut *Theon* ad *Aratum* scribit, piscem *Borealem* Veteres cum hirundinis capite pingebant, & ἰχθὺν χελιδόνιαν vocabant, quia veris præludium ortu suo significabat. Eodem pertinent hæc *Æliani Hist.* lib. 1. cap. 52. Χελιδὼν δ' ἄρα τ ὥρας τ ἀρίσης ὑποσημαίνει τὴν ἐπιδημίαν. *Hirundo pulcherrimæ anni tempestatis adventum significat*. Et *Ovidii* pene in fine libri secundi *Fastorum*,

Vide Athenæum, l. 8. c. 15. & Eustathium in Odyss. φ.

Fallimur, an veris prænuntia venit hirundo?

Et *Columellæ* in *Horto*.

Veris & adventum nidis cantârit hirundo.

Et *Calphurnii Ecloga* quinta,

--- *vere novo, cum jam tinnire volucres*
Incipiant, nidosque reversa lutabit hirundo.

Et incerti *Poëtæ* inter *Epigrammata* Veterum libro quarto,

Tempus vernum hœdus petulans, & garrula hirundo,
Indicat, & sinus lactis, & herba virens.

Et quinto *Avieni*,

Nam, cum vere novo tellus se dura relaxat,
Culminibusque cavis blandum strepit ales hirundo.

Sed, si una duntaxat aut altera hirundo appareat, ex *Aristotele* notum est *Græcorum* Proverbium *Moralium* libri primi capite sexto Μία χελιδὼν ἔαρ ὐ ποιεῖ, *Una hirundo non facit ver*. Hirundinis apud nos mora solet esse sex mensium. *Plinius* libri decimi capite vigesimo quinto, *Temporum magna differentia avibus. Perennes, ut columbæ; semestres, ut hirundines; trimestres, ut turdi, & turtures*. Nempe hirundines initio veris veniunt, & abeunt in fine æstatis. *Plinius* de *Arcturo* libri decimi octavi capite trigesimo primo, *Signum orientis ejus sideris servetur hirundinum abitu*. *Arcturus* autem oritur *Septembri* mense. *Galenus*, Ἔστι μὲν ὡραιότατον τ ἐλάτης τὸ σπέρμα περὶ τὴν ἐπιτολὴν ῦ Ἀρκτύρυ ὅς τις καιρὸς ἐν Ῥώμῃ ὁ καλύμεν@ μὲν Σεπτέμβριός ἐστι. Et circa *Autumni* Æquinoctium. *Theophrastus* de ceronia *Historiæ plantarum* libri quarti capite secundo, Ἀνθεῖ περὶ Ἀρκτῦρον καὶ ἰσημερίαν, vel (ut *Plinius* expressius libri secundi capite quadragesimo septimo) *Arcturus oritur undecim diebus ante æquinoctium*. Itaque quando migrent hirundines satis compertum est, sed quo migrent non itidem. *Isidorus* in genere, *Maria transvolat* (hirundo) *ibique hyeme commoratur*. *Anacreon* ubi supra,

Χειμῶνι δ' εἷς ἄφαντος,
Ἢ Νεῖλον, ἢ 'πὶ Μέμφιν.

Hyeme autem non conſpiceris,
Sive Nilum *aut* Memphim *petas.*

Herodotus libri ſecundi capite vigeſimo ſecundo, de *Æthiopia* ſub *Ægypto*, Ἰκτῖνοι δὲ, καὶ χελιδόνες δὲ ἔτεος ἐόντες οὐκ ἀπολείπουσι. *Milvi, & hirundines toto anni tempore ibi ſunt, nec per hyemem diſcedunt.* Utut ſit, diſcedens agmen deſerere apud eas grave crimen eſt, ſi vera ſunt hæc *Martialis* libri quinti *Epigrammate* 68.

Hibernos peterent ſolito cum more receſſus
Atthides *in nidis una remanſit avis:*
Deprendere nefas ad tempora verna reverſæ,
Et profugam volucres diripuere ſuæ.

Sed & à frigore manentibus non leve imminet periculum. *Plinius* in loco jam citato de *Arcturo* ſidere, *Signum orientis ejus ſideris ſervetur hirundinum abitu, namque deprehenſæ intereunt.* Tamen in apricis locis quaſdam manere certum eſt, quæ non moriuntur omnes, ſed nudantur, & deplumantur. Quocirca *Philoſophus Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite decimo ſexto, poſtquam milvos, & hirundines, hyeme in tepidiora loca conferre ſe docuit, cum non ſunt remota nimis, Οἱ δὲ πορρωτέρω ὄντες τῶν τοιούτων, inquit, οὐκ ἐκτοπίζουσι, ἀλλὰ κρύπτουσιν ἑαυτούς· ἤδη γὰρ ὠμμέναι εἰσὶ πολλαὶ χελιδόνες ἐν ἀγγείοις (lege ἐν ἄγκεσι, vel ἐν ἀγκείαις) ἐψιλωμέναι πάμπαν. *Quæ autem aves ab hujuſmodi locis ſunt remotiores, inde non migrant, ſed ſe abſcondunt: jam enim in convallibus viſæ ſunt multæ hirundines planè deplumes.* Et hunc ſequutus *Plinius* libri decimi capite vigeſimo quarto, *In vicina abeunt* (hirundines) *apricos ſequutæ montium receſſus, inventæque jam ſunt ibi nudæ, atque deplumes.* Cujuſmodi hirundini *Eutropii*, Eunuchi jam effœti depile caput, & tineâ exeſum, *Claudianus* his verbis confert libro primo in *Eutropium*,

Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris immoritur trunco brumalis hirundo.

Sed, cum *Propheta* dicit hirundines nôſſe tempus adventûs, aut receſſûs ſui, non neceſſe eſt id de omnibus intelligere, nulla excepta. Et ſufficit, ut in pleriſque id impleatur, ut hoc exemplo moneamur, quam rectè dixerit *Heſiodus*,

--- καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος

& unus è ſeptem Sapientibus, quos *Græcia* celebravit, Καιρὸν γνῶθι, *Noſce tempus.* Quæ ipſiſſima Sacri Vatis verba ſunt.

Unum addo, in *Græco Tobiæ* exemplari legi capitis ſecundi verſu undecimo, τὰ στρουθία *aviculas* in ejus oculos ſtercus egeſſiſſe, quod pertinere ad hirundines rectè vidit *Hieronymus*, qui ſic reddit; *Contigit, ut ex nido hirundinum dormienti illi calida ſtercora inciderent ſuper oculos ejus.* Quia id hirundini peculiare eſt, quod pullorum ſtercora aut ipſa mater ex nido ejicit, cum parvuli ſunt; aut eos docet ex nido egerere, cum ſunt grandiuſculi. *Ariſtoteles Hiſtoria animalium* libri noni capite ſeptimo, Καὶ κόπρον τὸ πρῶτον αὐταὶ ἐκβάλλουσιν· ὅταν δὲ αὐξηθῶσι μεταστρέφοντας ἔξω διδάσκουσι τοὺς νεοττοὺς προΐεσθαι. Quæ à *Plinio* ſic reddita libri decimi capite trigeſimo tertio, *Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioreſque circumagi docent, & foràs ſaturitatem emittere.* Neque diſſimilia hæc *Arabum* in *Damire*,

ولا يلقي في عشه زبلا بل يلقيه الي
خارج فاذا اكبر فراخه علمها ذلك

Neque in nidum ſed foràs ſtercus excernit, quod ipſum pullos edocet, cum adoleverunt. Gorgiæ legitur quid ſimile accidiſſe. In eum enim hirundo ſtercus egeſſit. *Plutarchus Sympoſiacon* libri octavi capite ſeptimo, Γοργίας δὲ ὁ Σοφιστής, χελιδόνος ἀφείσης ἐπ' αὐτὸν ἀπόπατον, ἀναβλέψας πρὸς αὐτὴν, Οὐ καλὰ ταῦτα (εἶπεν) ὦ Φιλομήλα. Gorgias Sophiſta, *cum hirundo ſtercus in eum emiſiſſet, oculis ad illam converſis, hæc, inquit, decora non ſunt, O Philomela.* Quod laudat *Philoſophus* tanquam appoſitè dictum *Rhetoricorum* libri tertii capite tertio. Quia ὄρνιθι μὲν, εἰ ἐποίησεν, οὐκ αἰσχρὸν, παρθένῳ δὲ αἰσχρόν· εὖ οὖν ἐλοιδόρησεν, εἰπὼν ὃ ἦν ἀλλ' οὐχ ὃ ἐστιν, *avi quidem, ſi fecerat, id turpe non eſt, ſed puellæ turpe eſt. Rectè igitur eam convitiatus eſt, id dicens quod fuerat, non autem quod tum erat.* Nec eſt, quod quis miretur hirundini indi *Philomelæ* nomen, cum vulgo ſit perſuaſiſſimum Philomelam eſſe luſciniam. Res enim eſt in ambiguo. Et multi Veterum *Prognen* in luſciniam, ac *Philomelam* in hirundinem mutatam fuiſſe diſertè tradunt. Quod nullo negotio probaverim, ſi hæc res ageretur. Sed alio jam properamus.

CAPUT UNDECIMUM.

De Grue.

Cur nulla ſit avis grue vocalior, ratio Anatomica. Ideo Ezechiam *in morbo ejulantem cum grue conferri,* Eſ. 38. 14. *Sic in* Talmude, Clamabat ut grus. *Ita etiam* Græci *&* Romani *Poëtæ. Plura de clangore gruum. Gruis nomina omnibus linguis ejus vocem utcunque exprimunt. Grues ex ultimis in ultima terrarum migrant, id eſt, ex* Scythia *ad* Nili *fontes. In* Thracia *naſci creditæ. Inde diſceſſuræ ad* Hebrum *fluvium conveniunt.* Scythicæ Pontum *tranſvolant, ubi eſt anguſtiſſimus, id eſt, inter* Criu-Metopon *&* Carambin: *quæ loca quantum diſtent.* Strabonis *& aliorum error. Grues trajecturas ſaburrâ ſtabiliri, & lapillos pedibus vel ore ferre, vel etiam vorare. An hi lapilli ſint auri indices. Mira inter profecturas concordia.* Congruere, *&* ingruere, *à gruibus dictum. Grues quatuor de cauſis altè volant, & agmine triangulari, cujus baſim impellat ventus. Literas quaſdam in volatu ſuo imitantur.* Noto *flante, vel aquilâ viſâ, turbatur ordo. Duces in primo agmine, &* οὐραγοὶ *in extremo, plebs in medio. Quomodo inter volandum ſe mutuo juvent. In quo ſitu dormiant, duce interim vigilante. Vigiliæ per vices. Vigiles cur lapidem pede ferant. Lapis ille gruibus non* δεῖπνον, *ut in* Æliano *legitur, ſed* δι' ὕπνον. Pygmæi *non prorſus fabuloſi.* Arabum *hiſtoriola de horum pugna cum gruibus. Grues* Mæmacterione *menſe migrant: id eſt, medio autumno; non ineunte, ut multi volunt. Redeunt vere, & æſtate.* Theocriti Scholiaſtes *ſementis initio eas apparere ſcribit, quod eſt contra migrationis tempus. Grues à* Jeremia, *& ab aliis, proponi in exemplum prudentiæ. Cur grus ſit in avibus mundis potiùs quam ciconia.* Vox עגור agor, *pro grue Veteribus ignota, à ſolo* Chaldæo *rectè reddita, licèt ordine præpoſtero. Inde verbum* Arabicum عجر agara, *id eſt,* gruum inſtar ad ſuos poſtliminio redire, *& Perſicum* ἄγγαροι. *An* agor *ſit* aquila *Cypriis.*

In Anatomia gruis aliquid peculiare obſervâſſe ſe ſcribit *Bellonius* libri quarti capite primo *De Avibus*, quod nimirum *canna pulmonis aliter ſe habet quam in aliis. Sterno enim*, inquit, *adhærens carnem utrimque penetrat. Ac proinde mirum non eſt, quod vox ejus tam longè auditur. Neque enim ulla eſt avis tam vocalis atque grus.* Hinc Eze-

chias in eucharistico carmine, postquam à morbo convaluit *Es.* 38. 14. כסוס עגור כן אצפצף, *ut sis & agor pipiebam*, id est, *ut hirundo, & grus*; quarum avium una querulam, altera contentissimam habet vocem. Inter *sis* & *agor* deest Copulativa *Vau*; ut *Hab.* 3.11. שמש ירח עמד זבלה, *Sol, Luna* (id est *Sol, & Luna*) *steterunt in loco suo.* Et 1 *Par.* 2.1. *Ruben, Simeon, Levi*, pro *Ruben, & Simeon, & Levi.* Itaque mens *Ezechiæ* hæc est, se, gravi morbo afflictum, non modo instar hirundinis leni murmure gemuisse, sed & gruis instar contenta voce ejulasse. Sed *Talmudici* in Tractatu *Kiddusim* cap. 2. fol. 44.a. וצווח ר"ל ככורכיא, *Et clamabat ut grus dominus* Lakis. Et *Smyrnæus* libro tertio de *Nereidum* planctu in *morte Achillis*,

--- ταί δ' ἐφέροντο
Κλαγγηδὸν κραιπνῇσιν ἐειδόμεναι γεράνοισιν,
(a) Ὀσσόμεναι μέγα χεῖμα, ---

(a) Lege Ὀσσομέναις.

Illæ vero ferebantur cum clangore, citis gruibus similes, quæ magnam tempestatem præsentiscunt. Et libro decimo tertio, ubi de *Trojæ* excidio,

--- σοναχὴ δὲ δαϊκταμένων αἰζηῶν
Ἔπλετο λευγαλέη, περὶ δ' ἴαχε πάντα μέλαθρα
Ἄσπετον· οἰμωγὴ δὲ πέλεν σονόεσσα γυναικῶν
Εἰδομένων γεράνοισιν, ὅτ' αἰετὸν ἀθρήσωσιν
Ὑψόθεν ἀΐσσοντα δι' αἰθέρος, οὐδ' ἄρα τῇσι
Θαρσαλέον στέρνοισι πέλει μένος, ἀλλὰ ἔμμενον
Μακρὸν ἀνατρύζουσι, φοβεύμεναι ἱερὸν ὄρνιν.

Et juvenum cæsorum gemitus erat miserabilis, omnesque domus horrendum resonabant. Et tristissimus erat mulierum ejulatus, gruibus similium, cum aquilam vident ex alto per ætherem irruentem. Nec fortis illis in pectore vis residet, sed tantummodo multum strident, sacram Jovis *alitem formidantes. Homerus* quoque militum barritum cum gruum clangore conferens initio libri tertii *Iliados*,

Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς,
Ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό.

Trojani *quidem cum clangore & clamore ibant ut aves, qualis est gruum clangor ad cœlum usque.* Quod *Maro* imitatus *Æneidos* libro decimo,

--- *clamorem ad sidera tollunt*
Dardanidæ *è muris, quales sub nubibus atris*
Strymoniæ *dant signa grues, atque æthera tranant*
Cum sonitu, fugiuntque Notos *clamore secundo.*

Et *Martialis*, ut anum *Philenidem* non loquacem solum, sed & vocalem ac *Stentoream* fuisse significet, libri noni *Epigrammate* 30.

Heu, quæ lingua silet! Non illam mille catastæ
Vincebant, nec quæ turba Serapin *amat.*
Nec matutini cirrata caterva magistri,
Nec quæ Strymonio *de grege ripa sonat.*

Sed & ad gruum clamorem pertinent quæ sequuntur. *Homerus* iterum ubi supra,

Κλαγγῇ ταί γε πέτονται ἐπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων;

Cum clangore hæ volant ad Oceani *fluenta. Hesiodus* in *Operibus*,

Φράζεσθαι δ' εὖτ' ἂν φωνὴν γεράνου ἐπακούσῃς,
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκληγυίης,

Attende cum vocem gruis audieris sursum ex nubibus quotannis clangentis. Lucretius libri quarti versu 18.

Parvus ut est cygni melior canor, ille gruum quàm
Clamor in ætheriis dispersis nubibus Austri.

Claudianus de bello *Gildonico*,

Ingenti clamore grues æstiva relinquunt
Thracia, *cum tepido permutant* Strymona Nilo.

Proinde *Eustathius* gruem dicit avem esse φωνητικὴν *vocalem*. Et notandum plerasque linguas ipso avis nomine vocem illius utcunque imitari. Ita *Hebræum* עגור *agor*, Chaldæum כורכיא *kurkeja*, Arabica كركي *kurki*, & غرنوق *gurnuk*, Græcum γέρανος, Cambro-Britannicum *garan*, German. *kran*, Romanum *grus* sunt totidem voces ὀνοματοποιητικαί. Hinc *Isidorus*, *Grues nomen de propria voce sumpserunt. Tali enim voce susurrant.* Et *gruere* est *gruum more clangere.* Festus, *Gruere dicuntur grues, ut sues grunnire.* Poëmatium *De cantu Philomelæ*,

Grus gruit, inque glomis cygni prope flumina drensant.

Glossarium vetus; *Gruunt*, γερανίζουσι. Interim, ne quis putet grues semper sonora voce clangere, *Damir* hæc habet de grue, quæ excubias agit, dum reliquæ dormiunt: والذي يحرس يهتف خافي كانه ينذر بانه حارس *Et quæ in custodia est nonnisi submissa voce murmurat, ac si sciret se esse in custodia.* Quod ipsum ad *Ezechiæ* locum non absurde referatur, quasi hoc gruis lene murmur cum hirundinis minuritione junxerit.

Nunc de migratione gruum agemus in illud *Jerem.* 8.7. *Turtur, & hirundo, & grus custodierunt tempus adventus sui.* In genere gruem non solum alio migrare constat, sed & fuga frigoris in remotissima loca proficisci. *Symeon Sethi*, Τὸ δὲ τοιοῦτον πτηνὸν διέρχεται τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, μὴ μένον ἐν ἑνὶ κλίματι. *Hæc avis omnem terrarum orbem peragrat, in una regione haudquaquam manens.* Aristoteles *Historiæ animalium* libri octavi capite duodecimo, Ἐκτοπίζουσιν εἰς τὰ ἔσχατα ἐκ τῶν ἐσχάτων. *Ex ultimis in ultima* (grues) *migrant.* Id est, ut ipse interpretatur, ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ, *ex* Scythicis *oris ad paludes, quæ sunt supra* Ægyptum, *unde fluit* Nilus. *Herodotum* sequutus, qui, de *Nili* fontibus & vicino *Oceano* agens libri secundi capite vigesimo secundo, Γέρανοι δὲ, inquit, φεύγουσαι τὸν χειμῶνα, τὸν ἐν τῇ Σκυθικῇ χώρῃ γενόμενον, φοιτῶσι εἰς χειμαδίην ἐς τοὺς τόπους τούτους. *Grues*, Scythicæ *plagæ hyemem fugientes, ad illa loca hyematum se conferunt. Ælianus* etiam *Historiæ animalium* libri tertii capite decimo tertio, Εἰς Αἴγυπτόν τε, καὶ Λιβύην ἀπαίρουσι, καὶ Αἰθιόπιαν, ὥσπερ γὰρ οὖν γῆς περίοδον εἰδυῖαι, καὶ φύσεις ἀέρων, καὶ ὡρῶν διαφορὰς στέλλονται αἱ πᾶσαι. *Quasi terræ ambitum, & cœli naturam, & temporum varietatem nossent, in* Ægyptum, Libyam, *&* Æthiopiam *abeunt, & proficiscuntur omnes.* Et *Homerus* multo ante,

--- ταί γε πέτονται ἐπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων,

Ad Oceani *fluenta hæ volant*, nempe *Australis*, ubi *Pygmæi*; quod docent sequentia. Unde *Pompejo Lucullus* apud *Plutarchum*, Εἶτά σοι δοκῶ ἐλάττονα τῶν γεράνων νοῦν ἔχειν, καὶ τῶν πελαργῶν, ὥς τε ταῖς ὥραις μὴ συμμεταβάλλειν τὰς διαίτας; *An tibi videor gruibus & ciconiis minus sapere, ita ut cum anni tempestatibus stationes non mutem?*

Plerasque in *Thracia* nasci Veteres crediderunt. *Ælianus* ubi supra, Αἱ γέρανοι γίνονται μὲν ἐν Θράκῃ. *Grues quidem in* Thracia *nascuntur.* Et paulò post, Οὐκοῦν φιλοῦσι τὴν χώραν, ἐν ᾗ γεγόνασι. *Regionem igitur amant, in qua nati sunt.* Inde *Thraciæ aves* dicuntur, & *Strymoniæ*, & *Bistoniæ*, à *Strymone* fluvio, & *Bistone* lacu *Thraciæ*, unde creduntur proficisci. *Virgilius* libro decimo *Æneidos*,

--- *quales sub nubibus altis*
Strymoniæ *dant signa grues.* ---

Lucanus libri tertii versu 199.

Deseritur Strymon *tepido committere* Nilo.
Bistonias *consuetus aves.* ---

Et libri quinti versu 711.

Strymona *sic gelidum, bruma pellente, relinquunt,*
Poturæ te, Nile, *grues.* ---

Et libri septimi versu 832.

--- *vos, quæ* Nilo *mutare soletis*
Threïcias *hyemes.* ---

Martialis nuper citatus,

Nec quæ Strymonio de grege ripa sonat.

Seneca in Oedipo Actu tertio,

Nec tanta gelidi Strymonis fugiens minas
Permutat hyemes ales, & cœlum secans
Tepente Nilo *pensat* Arctoas *nives.*

Claudianus de bello *Gildonico*,

--- *æstiva relinquunt*
Thracia, *cum tepido permutant* Strymona Nilo.

Antipater Sidonius capite decimo sexto libri tertii *Anthologiæ*,

--- καὶ ἁρπάκτειραν ἐρύκων
Σπέρματος ὑψιπετῆ Βιστονίαν γέρανον. ---

Et seminis direptricem arcens altivolam Bistoniam *gruem.* E *Thracia* discessuræ dicuntur ad *Hebrum* amnem convenire. *Ælianus* libri secundi capite primo, Ὅταν τὰ ἤθη τὰ τῶν Θρακῶν καὶ τοὺς κρυμοὺς ἀπολείπωσι τοὺς Θρακίους αἱ γέρανοι, ἀθροίζονται μὲν ἐς τὸν Ἕβρον. *Cum* Thracum *sedes & frigora grues relinquunt, congregantur ad* Hebrum. *Tzetzes* Chiliad. 4. *Hist.* 120.

Ὅταν γοῦν πρὸς τὴν Αἴγυπτον μέλλωσιν ἀποτρέχειν,
Ὡς πρὸς τὸν Ἕβρον ποταμὸν τὸν Θρακικὸν ἐλθοῦσαι.

Cum in Ægyptum *evolaturæ sunt, ubi ad* Hebrum Thraciæ *fluvium venerint.*

Sed *Scythicis* gruibus alio est iter, nempe per *Pontum*, quem transvolant. Unde *Virgilius* libro sexto *Æneidos*,

--- *ad terram gurgite ab alto*
Cum multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans Pontum *fugat, & terris immittit apricis.*

Atque illas *certum est*, inquit *Plinius*, Pontum *transvolaturas, primum omnium angustias petere inter duo promontoria* Criu-metopon *&* Carambin. Quæ nonnisi CLXXM passuum intervallo distant, ut idem asserit libri quarti capite duodecimo. Alii quidem aliter statuunt, nempe tridui navigatione, vel, quod ferè idem est, bis mille quingentis stadiis ab invicem distare duo hæc promontoria. *Dionysius Periegetes* versu 155.

Αἵτ' ἄμφω ξυνίασιν ἐναντίαι, οὐ μὲν ἐοῦσαι
Ἐγγύθεν, ἀλλ' ὅσον ὁλκὰς ἐπὶ τρίτον ἦμαρ ἀνύσσῃ.

Quæ *Priscianus* ita reddidit,

Ergo conveniunt adversi gurgite tanto
Distantes, quantum ternis transire diebus
Evaleat navis. ---

Et *Ammianus* libro vigesimo secundo, *Haud procul inde attollitur* Carambis, *&c. Cujus è regione* Criu-metopon, Tauricæ *promontorium, duobus millibus & quingentis stadiis disparatum.* Strabo etiam libro secundo, τὸ μὲν οὖν τῆς Εὐρώπης ἀκρωτήριον καλεῖται Κριοῦ μέτωπον, τὸ δὲ τῆς Ἀσίας Κάραμβις, διέχοντα ἀλλήλων περὶ δισχιλίους σταδίους, καὶ πεντακοσίους. Europæ *quidem promontorium vocatur* Criu-metopon (frons arietis) Asiæ *autem* Carambis, *ab invicem distantia stadiis circiter* MMD. Quæ tamen sunt falsissima, & palam refelluntur ipsius *Strabonis* verbis libro tertio, Διέσχε δὲ ἡ Κάραμβις τῆς μὲν τῆς Χερσονησιτῶν πόλεως σταδίους δισχιλίους, καὶ πεντακοσίους, τὸ δὲ Κριοῦ μέτωπον πολὺ ἐλάττους τὸν ἀριθμόν. Carambis *quidem distat ab urbe* Chersonesitarum *stadiis bis mille quingentis, sed* Criu-metopon *longè minus.* Rectè omnino: nam aliud *Chersonesus* urbs, aliud *Chersonesus* regio, in qua urbs illa sita. Et urbs quidem, quæ est in *Boreali Chersonesi* parte à *Carambi* verè distat MMD stadiis. Sed in opposita parte *Chersonesi Criu-metopon* est *Carambi* multò propius. Tamen hæc promiscuè sumpta sunt: & quod de urbe *Chersoneso* nonnulli scripserant, illam à *Carambi* distare stadiis MMD, ita sumptum est, quasi de tota *Chersoneso* dictum, atque illius parte maxime *Australi*, nempe *Criu-metopo*. Sed hujus commenti vanitas ex eo maximè apparet, quod ibidem à *Strabone* additur, Σύχνοι γοῦν τῶν διαπλευσάντων τὸν πορθμὸν, ἅμα φασὶν ἀμφοτέρας ἰδεῖν τὰς ἄκρας ἑκατέρωθεν. *Multi eorum, qui hoc fretum enavigârunt, se simul vidisse ajunt utrumque promontorium*, in medio scilicet spatio constituti; quod non fieret, si fretum pateret MMD stadiis. Imbecillior enim est humani oculi acies, quam ut ad MCCL stadia possit penetrare, quæ faciunt horarias leucas plus LII.

Utut sit, tam in hujus freti trajectu, quam in reliquo itinere, miram emicare gruum industriam tradunt Veteres. *Plinius Pontum* transvolaturas *saburra stabiliri* asserit, &, *cum medium transierint, abjici lapillos è pedibus, cum attigerint continentem, & è gutture arenam.* Id est, tum demum non jam lapillos, sed arenam etiam evomi. Quod *Solinus* disertiùs, *Ne pergentibus ad destinata vis flatuum renitatur, arenas devorant, sublatisque lapillulis ad moderatam gravitatem saburrantur.* Et paulò post, *Cum contra medium* (Pontum) *adventâsse se sciunt, scrupulorum sarcinâ pedes liberant. Ita nautæ prodiderunt, compluti sæpe ex illo casu imbre saxatili. Arenas non priùs revomunt, quam securi sedis suæ fuerint.* *Cassiodorus* quoque horum lapillorum ita meminit *Variorum* libri quarti *Epistola* quadragesima septima, *Grues, pelagus transituræ, parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur, ut nec earum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur.* Scholiastes *Aristophanis* in *Avibus*, & ex eo *Suidas* diversa planè de causa lapillos istos à gruibus gestari & projici putant: nempe, ut ex cadentis sono sentiant πότερον ἐπὶ γῆς, ἢ ἐπὶ θαλάσσης φέρωνται· καὶ εἰ μὲν ἐπὶ θαλάσσης ἦχοι ὁ λίθος, ἀνύουσι τὴν ὁδόν· εἰ δὲ ἐπὶ γῆς, ἀναπαύονται, *an supra terram, aut supra mare ferantur, si autem lapis in mare deciderit, ire pergunt; at si in terram, quiescunt.* At *Maximus Tyrius* Oratione quadragesima grues hunc lapidem asserit in ore pro saburra gestare. Οὐ πρότερον, inquit, ἀνίπταται, πρὶν ξυλλάβῃ λίθον τῷ στόματι, ἕρμα μὲν εἶναι αὐτῇ πρὸς τὴν πτῆσιν, φυλακὴν δὲ πρὸς σωτηρίαν. *Non ante volat, quam lapidem rostro susceperit, ut firmamentum ad volatum ipsi sit, & ad salutem custodia.* Neque aliter *Nonnus Dionysiacωn* libri quadragesimi versu 521.

Αἳ στομάτων ἔκτοσθεν ἀοσσητῆρα κελεύθου
Λᾶαν ἐλαφρίζουσι καταχθέα, μήποτε κείνων
Ἱπταμένων πτερὰ κοῦφα παρακλάγξειεν ἀήτης.

Quæ in ore auxiliatorem viæ gravem lapidem ferunt, ne quando ipsarum volantium alas leves aberrare faciat ventus. Et *Phile* capite decimo,

Τίς ἕρμα ποιεῖ ταῖσι γεράνοις τοὺς λίθους,
Ἃς ἐγκαθειργνύουσι τοῖς παρισθμίοις,
Πρὸς τὰς ὑπὲρ γῆς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων;

Quis fecit, ut gruibus pro saburra essent lapides, quos faucibus includunt ad ventorum impetus, qui sunt super terram? Malè legunt ἀμβολάς. Id enim ex his *Æliani* sumptum, Λίθον δὲ ἑκάστη καταπιοῦσα, ὡς ἔχειν καὶ δεῖπνον, καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν ἀνέμων ἕρμα, πειρῶνται τοῦ μετοικισμοῦ. *Unaquæque, lapide vorato, quem & cœnæ & saburræ loco habeat, adversus ventorum impetus, migrationem aggreditur.* Alii hunc lapidem auri indicem esse dictitant. Idem *Ælianus* libri tertii capite decimo tertio, Γέρανος δὲ λίθον ὅνπερ οὖν καταπίνει πετομένη ὑπὲρ τοῦ ἔχειν ἕρμα, χρυσοῦ βάσανός ἐστιν. *Lapis, quem volatura grus pro saburra devorat, est auri index.* Itaque *Phile* vocat

Λίθους κριτικὰς τοῦ χρυσοῦ τοῖς ἐμπόροις,

lapides mercatoribus auri indices. Sed hoc commentum ita refellit *Aristoteles*, *Historiæ animalium* libri octavi capite duodecimo, Τὸ δὲ περὶ τοῦ λίθου ψεῦδός ἐστι· λέγεται γὰρ ὡς ἔχουσιν ἕρμα λίθον, ὃς γίνεται χρήσιμος πρὸς τὰς τοῦ χρυσοῦ βασάνους, ὅταν ἐκπέσῃ. *Quod de lapide narrant falsum est; lapidem nempe eas pro saburra habere, qui, cum deciderit, utilis sit ad auri probationem.* Sed, si hoc sit commentitium, erunt fortasse veriora, quæ jam sequuntur.

Mirus est inter illas concentus, consensusque, mira animorum concordia. Plinius, *Quando proficiscuntur, consentiunt.* Solinus, *Concors cura omnium pro fati-*

fatigatis, adeo ut, si quæ defecerunt, congruant universæ, lassatasque sustollant, usque dum vires otio recuperentur. Ubi nota *congruendi* verbum, à gruibus sumptum, de gruibus propriè usurpari, unde ad alia transfertur. *Festus*, Congruere *dictum est à gruibus, quæ non se segregant, sive cum volant, sive cum pascunt.* Ita *ingruere* est *gruum instar magno agmine irruere.* Unde ad milites, ad imbrem, ad grandinem, & ad alia translatum. Et in *Solino* leguntur *fluctus ingrui.*

Nec immerito *Oppianus*,

--- ὑψιπετῆ γεράνων χορόν, ---

altivolantem gruum chorum: & *Antipater Sidonius*,

--- ὑψιπετῆ Βιστόνιαν γέρανον,

altivolantem Bistoniam *gruem* dixit. Et *Virgilius*,

Aëriæ fugere grues,

id est, interprete *Servio*, *in altum volantes.* Et *Ausonius* in *Monosyllabis*,

Ibycus *ut periit index fuit altivolans grus.*

Et grus de se-ipsa in *Avieno*, Fabula 15.

--- *Sublimis in aëra penna*
Proxima sideribus numinibusque feror. ---

In altum enim volant grues, ad omnes aëris mutationes intentæ, ne à tempestate obruantur. *Aristoteles, Historiæ animalium* lib. 9. cap. 10. Εἰς ὕψος πέτονται πρὸς τὸ καθορᾷν τὰ πόῤῥω, καὶ ἐὰν ἴδωσι νέφη, καὶ χειμέρια (*Antigonus* καὶ συστροφὴν) καταπτᾶσαι ἡσυχάζουσιν. *In altum volant, ut procul prospiciant: & si nubes, & tempestatem* (aut *turbinem*) *videant, infra devolantes quietæ manent.* Itaque est inter prognostica futuræ tempestatis, cum nauta è medio mari videt γεράνους ὑποστρεφούσας, καὶ τὴν ἔμπαλιν πετομένας, *grues revertentes, & retro volantes.* Ita *Ælianus Historiæ* libri 3. capite 14. Quibus similia videas apud *Aratum*, *Virgilium*, *Plinium*, *Theonem*, & *Avienum.* Sed & grues *contendunt in altissima, ut de excelsiori specula metentur quas petant terras.* Ita *Solinus*, & *Isidorus.* Videntur etiam ad summa niti, quia ibi tranquillior est aër, quod his verbis testatur *Horus* lib. 2. cap. 93. Ὑψηλῶς πάνυ ἵπταται (γέρανος) ἵνα θεασῆται τὰ νέφη, μὴ ἄρα χειμάζῃ, ἵνα ἐν ἡσυχίᾳ διαμένῃ: *Grus altè admodum volat, ut nubes conspiciat, neque tempestate agitetur, sed quieta maneat.* Quartam denique hanc causam affert *Alkazuinius*,

فاذا طارت ترفعت في الهوا جدا كي
لا يعرض لها شي من السباع الطير

Et cum volat in sublime multum evehitur, ne rapacium avium ulla ei occurrat.

Agmen in ipso volatu formam habet trianguli, qui basi à ventis impulsus summa parte aërem secat. *Cicero* lib. 2. *De natura Deorum*, *Illud vero ab* Aristotele *animadversum, grues, cum loca calidiora petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere. Ejus autem summo angulo aër ab iis adversus pellitur. Deinde sensim ab utroque latere, tanquam remis, ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur.* *Plutarchus* in libro *Utra animalia*, &c. Εἰς τρίγωνον συνάγουσαι σχίζουσι τῇ κορυφῇ τὸ πνεῦμα περιῤῥέον, ὥστε μὴ διασπᾶσθαι τὴν τάξιν. *In triangulum collectæ illius vertice ventum circumfusum incidunt, ne distrahatur earum acies.* Ælianus lib. 3. cap. 13. Τρίγωνον ὀξύγωνον τὸ σχῆμα τῆς πτήσεως ἀποφαίνουσι, ἵνα ἐμπίπτουσαι τῷ ἀέρι διακόπτουσιν αὐτόν. *In triangulum oxygonum volatum suum configurant, ut in aërem incidentes eum facilius secent.* *Phile* etiam eas volare asserit,

Εἰς ὀρθὸν τρίστοιχον ὀξυγωνίς,

in ordinem triquetrum acutis angulis. Et *Tzetzes*,

Τρίγωνον ὀξυγώνιον ποιοῦνται τούτων (a) πτῆσιν,
Ὡς τὸν ἀέρα τέμνωσιν οὕτως εὐμαρεστέρως,

(a) Lege πτήσεις.

Triangulum oxygonium faciunt earum volatus, ut aërem sic facilius dividant. Quin triangulum hac figura quasdam literas imitari putantur, puta Λ. Υ. Δ. Λ. Τ. Unde *Hieronymus* Epist. 4. ad *Rusticum*, *Grues unum sequuntur ordine literato.* Ita etiam *Isidorus.* Unde lux his *Lucani* de gruibus lib. 5. versu 712.

--- *primoque volatu*
Effingunt varias casu monstrante figuras:
Mox, ubi percussit tensas Notus *altior alas,*
Confusos temere immistæ glomerantur in orbes;
Et turbata perit dispersis littera pennis.

Et *Martialis* in *Xeniis*,

Turbabis versus, nec littera tota volabit,
Unam perdideris si Palamedis *avem.*

Et de nomine *Earini* libri noni *Epigrammate* decimo quarto,

Quod pennâ scribente grues ad sidera tollunt.

Et *Symposius*, *Ænigmate* trigesimo sexto, ubi grus dicit,

Littera sum cœli pennâ perscripta volantis.

Malim *perscripta volante.* Et *Claudianus* de bello *Gildonico*, ubi de gruibus,

Ordinibus variis per nubila texitur ingens
Littera, pennarumque notis inscribitur aër.

Et *Cassiodorus Variorum* lib. 8. *Epistola* 12. *Nam & hodie grues, qui classem consociant, alphabeti formas, natura imbuente, describunt.* Et in *Philostrati Heroicis Ulysses*, grues videns solito more volantes, in *Palamedem* respiciens, Αἱ γέρανοι, ἔφη, μαρτύρονται τοὺς Ἀχαιοὺς, ὅτι αὗται γράμματα εὗρον, οὐχὶ σύ. *Grues, inquit,* Græcis *testantur se, non te literas invenisse.* Legerim τοῖς Ἀχαιοῖς, non τοὺς Ἀχαιούς. Et *Nazianzenus* Oratione 34. Τίνος Παλαμήδους τακτικὰ, κινήματά τε, καὶ σχήματα γεράνων, ὡς πᾶσι, καὶ ταῦτα παιδεύματα, κινουμένων ἐν τάξει, καὶ μετὰ ποικίλης τοῦ πτήσεως; *Cujus* Palamedis *sunt ordinati gruum motus, & figuræ, & præcepta, quibus, ut ajunt, in acie vario volatu se movent;* Eædem aquilâ visa (b) κολπωσάμεναι, μηνοειδὲς τὸ μέσον ἀποφήνασαι, ἀπειλοῦσιν ὡς ἀντιταξόμεναι, *sinu ita aperto, ut crescentis Lunæ speciem imitentur, minantur tanquam obstituræ;* & retrocedit aquila, volatumque inhibet.

(b) Ælian. Hist. lib. 3. cap. 13.

Habent duces in primo agmine, & οὐραγοὺς in extremo, quos describit *Philosophus* ἐπισυρίττοντας ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ὥστε ἀκούεσθαι τὴν φωνὴν, *inter postremos insibilantes, ita ut vox audiri possit.* Unde *Plinius*; *Ducem, quem sequantur, eligunt. Jam extremo agmine, per vices qui acclament, dispositos habent, & qui gregem voce contineant.* Et *Solinus*, *Fidens meatu præit catervas; volatus desidiam castigat voce, quæ cogit agmen. Ea ubi obraucata est, succedit alia.* *Ælianus* seniores, ac viarum peritas, & esse ἡγεμόνας τῆς πτήσεως *volatus duces*, & οὐραγεῖν asserit, id est, *extremum agmen regere*, dum in medio sunt natu minores. Inprimis mirabile illud est, quomodo se inter volandum mutuò juvent. Cicero, *In tergo prævolantium colla & capita reponunt. Quod quia ipse dux facere non potest, quia non habet ubi nitatur, revolat, ut ipse quoque quiescat. In ejus locum succedit ex iis, quæ acquieverant, proxima, eaque vicissitudo in omni cursu servatur.* *Basilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, Ἄλλο τε γὰρ ἄλλη τὴν ὁδηγίαν ἐκδέχεται, καὶ τακτόν τινα χρόνον προκαθηγησαμένη τῆς πτήσεως, εἰς τὸ κατόπιν περιελθοῦσα, τῇ μεθ' ἑαυτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδωσι. Unde *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite decimo quinto, *Præcedit una cæteris, præstituto sibi tempore, & quasi ante signa præcurrit: deinde convertitur, & sequenti sortem ducendi agminis cedit.* *Cassiodorus* libri noni *Epistolâ* secundâ, *His etiam volatus vicariâ æqualitate disponitur, ultima fit prima, & quæ primatum tenuit esse posterior non recusat.* Damir *Arabs*,

يقدمها واحد منها كالرايس لها
وهي تتبعه ويكون ذلك حينا ثم
يخلفه اخر منها مقدما حتي
يصير الذي كان مقدما موخرا

Præcedit una ex illis, tanquam ducis vices præstans, & aliæ sequuntur, idque ad tempus Deinde succedit alia ex illo numero, donec quæ prima fuerat fiat ultima.

Eadem in vigiliis servatur vicissitudo, cum enim, volatu fessæ, in terram descendunt, ut quiescant, & somnos captent, reliquis dormientibus, una, aut altera, aut è toto numero paucæ per vices toti gregi invigilant. *Aristoteles* lib. 9. cap. 10. Ὅταν δὲ καθίζωνται, αἱ μὲν ἄλλαι, ὑπὸ τῇ πτέρυγι τὴν κεφαλὴν ἔχουσαι, καθεύδουσιν ἐπὶ ἑνὸς ποδὸς ἐναλλάξ, ὁ δὲ ἡγεμὼν γυμνὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν προορᾷ, καὶ ὅταν αἴσθηταί τι, σημαίνει βοῶν. *Cùm consistunt, cæteræ dormiunt capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux autem* (id est, vigil) *detecto capite prospicit, & quod senserat voce significat. Antigonus* idem sequitur *Mirabilium* cap. 46. & *Alkazuinius* cum *Auctario*,

واذا ارادت النوم ادخل كل واحد
راسه تحت جناحها لعلمها ان الجناح
احمل للصدمة من الراس لما فيه من
العين التي هي اشرف الاعضا والدماغ
الذي هو ملاك البدن ونام كل
واحد منها قايما علي احدي رجليه
حتي لا يكون نومها ثقيل واما
قايدها وحارسها فلا ينام ولا يدخل
راسه في جناحه ولا يزال ينظر من
جميع الجوانب فان احس باحد صاح
باعلا صوته فتخبر اصحابه بالعدو ۞

Cùm dormire volunt, caput ponunt sub alis; quia sciunt alas collisionem melius ferre, quam caput, in quo est oculus partium nobilissima, & cerebrum, à quo pendet reliquum corpus. Dormiunt autem stantes in uno pede, ne gravis sit somnus. Sed qui dux, & custos est, à somno abstinet, nec subter alis caput condit. Quin ab omni parte continuo prospicit. Et si aliquem sentit, edita voce clamat, ut sociis hostem adesse significet. Alii duo quædam addunt, unum grues per vices vigilare. *Horus* lib. 2. cap. 90. Αὗται γὰρ ἑαυτὰς φυλάττουσι γρηγοροῦσαι κατ' ὄρδινον ἐν πάσῃ τῇ νυκτί. *Eæ seipsas custodiunt ordine tota nocte vigilantes.* Solinus, *Excubias nocte dividunt, ut exsomnis sit decima quæque.* Isidorus, *Nocte excubias dividunt, & ordinem vigiliarum per vices faciunt.* Cassiodorus, *Vigilant vicissim, communi se cautelâ custodiunt.* Basilius, Τοῦ καιροῦ τῆς φυλακῆς πληρουμένου, ἡ μὲν βοήσασα πρὸς ὕπνον ἐτράπετο· ἡ δὲ τὴν διαδοχὴν ὑποδεξαμένη, ἧς ἔτυχεν ἀσφαλείας, ἀντέδωκεν ἐν τῷ μέρει. Quod *Ambrosius* ita diducit, *Ubi vigiliarum fuerit tempus impletum, perfuncto munere in somnum se præmisso clangore componit, ut excitet dormientem, cui vicem muneris traditura est. At illa volens suscipit sortem, nec, usu nostro, invita, & pigrior somno renuntiat. Sed impigrè suis excutitur stratis, vicem exequitur, & quam accepit gratiam pari curâ atque officio repræsentat.* Et *Damir*,

في طبعه الخوف والتحارس بالنوبة
فاذا قضي نوبته قام الذي كان
نايما يحرس مكانه حتي تقضي
E كله ما يلزمها من الحراسة

natura ejus est, ut timeat, & custodias agat per vices. Et, cùm absolvit vices suas, surgit una ex iis, quæ dormiebant, ut excubias agat ejus loco, donec omnes egerint excubias, quibus tenentur. Alterum, lapidem vigiles pede ferre qui casu suo dormientes, aut dormiturientes excitet. Plinius, *Excubias habent nocturnis temporibus lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno & decidens indiligentiam coarguat.* Solinus, *Vigiles pondus cula digitis amplectuntur, quæ, si fortè exciderint, somnum coarguant.* Plutarchus, Αἱ προφυλακὴν ἔχουσαι νυκτὸς, ἐπὶ θατέρου σκέλους ὀχοῦνται τὸ σῶμα, τῷ δ' ἑτέρῳ ποδὶ λίθον περιλαβοῦσαι κρατοῦσι· συνέχει γὰρ ὁ τῆς ἀφῆς τόνος ἐν τῷ μὴ καθεύδειν πολὺν χρόνον. Ὅταν δὲ ἀνῶσιν, ἐκπεσὼν ὁ λίθος ταχὺ διήγειρε τὴν προεμένην. *Quæ noctu excubias agunt, crurum alterutro corpus sustinent, & altero pede lapillum prehensum tenent. Et apprehensionis contentio somnum aliquamdiu cohibet. Sed, quamprimum remisere, decidens calculus negligentem statim excitat.* Ælianus, Ἑστᾶσι μὲν ἀσκωλιάζουσαι, τῷ γε μὲν μετεώρῳ ποδὶ λίθον κατέχουσι τοῖς ὄνυξι μάλα ἐγκρατῶς τε, καὶ εὐλαβῶς· ἵνα ἐάν ποτε λάθωσιν ἑαυτὰς εἰς ὕπνον ὑπολισθαίνουσαι, πεσὼν καὶ ὑποκτυπήσας ὁ λίθος, ἀποδαρθάνειν καταναγκάσῃ. *Unico quidem pede innituntur, & in altero, qui sublimis est, lapillum unguibus firmissimè & summa cautione tenent; ut, si quando somnus obrepserit, lapillus cadens strepitu suo eas excitet.* Quæ eadem *Phile*, & *Tzetzes*. Itaque, cùm grues *Ælianus* lapillos vorare dicit, ὡς ἔχειν καὶ δεῖπνον, καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν ἀνέμων ἕρμα, *ut & pro cœna habeant, & pro saburra adversus ventorum impetus*, videndum, annon pro δεῖπνον legi debeat δι' ὕπνον, *propter somnum.* Lapillos enim gruibus esse pro cœna valde absurdum est. Sed voluit fortè *Ælianus* lapides à gruibus vorari, non solùm ut *Pontum* transvolaturis pro saburra sit, sed & ut, mari trajecto, evomiti ad somnum, quâ ratione diximus, arcendum inserviant.

Gruum cum *Pygmæis* pugnas ad *Australem Oceanum*, & *Nili* fontes, de quibus post *Homerum* multi multa nugantur, libenter preterimus. Quamvis in ea fabula hoc saltem verum esse asserat *Philosophus*, pusillos homines in iis locis degere, *Hist.* lib. 8. cap. 12. Μεταβάλλουσιν, inquit, αἱ γέρανοι ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ. Ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος, περὶ ὃν οἱ Πυγμαῖοι κατοικοῦσιν. Οὐ γάρ ἐστι τοῦτο μῦθος, ἀλλ' ἔστι κατὰ τὴν ἀλήθειαν γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ λέγεται, καὶ αὐτοὶ, καὶ οἱ ἵπποι. Τρωγλοδύται δ' εἰσὶ τὸν βίον. *Ex* Scythicis *oris grues migrant ad paludes, quæ supra* Ægyptum *sunt, unde profluit* Nilus. *Circa quem locum* Pygmæi *habitant. Neque enim id est fabula. Sed re vera, ut ajunt, genus ibi parvum est tam hominum, quam equorum. Vitam autem Troglodyticam*, hoc est, in cavernis sub terra degunt. Veros *Nili* fontes Veteribus fuisse prorsus ignotos, nemo est, qui nesciat. Itaque hic *Nili* nomine intelligitur *Astaboras*, quem

Nili

Nili ramum esse Veteres crediderunt, ut alibi probavimus. Oritur autem *Astaboras* ex locis *Avalitui* sinui proximis, & *Mosylo* emporio. Unde est, quod *Æthicus Nili* fontes ibi describit. *Fluviumque* Nilum, inquit, *qui de littore incipientis maris* Rubri, *videtur emergere, in loco, qui dicitur* Mossylon *emporium.* Et re verâ *Nonnosus*, circa hæc loca navigans, ut ex *Homeritis* iret ad *Auxumitas*, Ἐνέτυχέ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην, βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος, καὶ μέλαςι τὴν χρόαν· ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος· εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράςι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα. *Incidit in quosdam formâ quidem & figurâ humanâ, sed staturâ brevissimos, & colore nigros, & toto corpore pilosos. Sequebantur autem viros prope æquales fœminæ, & pueri adhuc breviores.* Ita *Photius* in *Excerptis* ex *Nonnosi* historia, qui sub *Justiniano* vixit. Sed & in *Hesychio* Νῶβαι sunt Πυγμαῖοι. *Nobæ*, id est, *Nubæ*, qui in illis locis degunt. Et *Strabo* de *Æthiopibus* sub *Ægypto* lib. 17. τά τε βοσκήματα αὐτοῖς ἐςι μικρὰ πρόβατα, καὶ αἶγες, καὶ βόες, καὶ κύνες μικροί· τραχεῖς δὲ καὶ μάχιμοι οἰκοῦντες μικροὶ ὄντες. Τάχα δὲ τοὺς Πυγμαίους ἀπὸ τῆς τούτων μικροφυΐας ἐπενόησαν καὶ ἀνέπλασαν· ἑωρακὼς μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐξηγεῖται τῶν πίςεως ἀξίων ἀνδρῶν. *Pecora ipsis sunt parvæ oves, & capræ, boves etiam, & canes parvi. Sed & ipsi incolæ pusilli sunt, asperi tamen & pugnaces. Et fortasse ob naturalem horum parvitatem* (Veteres ibi locorum) Pygmæos *confinxerunt. Eos enim fide dignus nemo est qui viderit.* Nempe quales esse finguntur, trium palmorum altitudine, quales ne *Homerus* quidem dixerat. Sed hoc commentum auctores habet fabulosissimos Scriptores, *Megasthenem*, & *Daimachum*, de quibus *Strabo* lib. 2. Ἐνεκαίνιζον δὲ καὶ τὴν Ὁμηρικὴν τῶν Πυγμαίων γερανομαχίαν τρισπιθάμους εἴποντες. Homericam Pygmæorum *in grues pugnam interpolarunt, trium palmorum eos esse dicentes.* Sed & *Arabes* idem referunt ex cujusdam *Græculi* fide, qui *Jacobo*, *Isaaci* filio, *Siragiensi* fertur ita narrasse.

ركبت في بحر الزنج والقتني الريح
الي بعض الجزاير فوصلت منها الي
مدينة اهلها ناس قاماتهم قدم ذراع
واكثرهم عور فاجتمع علي منهم جمع
وانتهوا بي الي ملكهم فامر باحبشي
فاحبست في شبه قفص ثم رايتهم في
بعض الايام يستعدون القتال وقالوا لنا
عدو ياتينا في هذا الاوان فلم يلبث
الي ان طلعت عليهم عصابة من الغرانيق
وكان عورهم من نقرها اعينهم فاخذت عصي
وشددت عليها وهربت واكرموني لذلك

Navigabam aliquando in mari Zingitano, *& impulit me ventus in quandam insulam. In cujus oppidum cùm devenissem, reperi incolas cubitalis esse staturæ, & plerosque coclites. Quorum multitudo in me congregata me deduxit ad Regem suum. Jussit is, ut captivus detinerer. Et in quandam caveæ speciem conjectus sum. Eos autem aliquando ad bellum instrui cum viderem, dixerunt hostem imminere, & fore ut propediem ingrueret. Nec multò post gruum exercitus in eos insurrexit. Atque ideo erant coclites, quòd illorum oculos hæ confodissent. At ego, virgâ sumptâ, in eas impetum feci, & illæ avolarunt, atque aufugerunt. Ob quod facinus in honore fui apud illos.*

Philosophus (*Hist.* lib. 8. cap. 12.) grues è *Thracia* migrare scribit τοῦ Μαιμακτηριῶνος *Mæmacterione mense*; & *Ælianus* lib. 3. cap. 13. φθινοπώρου ἤδη μεσοῦντος *medio Autumno.* Unde maximè confirmatur quod contra *Gazam* contendit *Scaliger*, & contra *Petavium* *Samuël Petit* in *Eclogis chronologicis* lib. 4. in mensibus *Atticis Mæmacterionem* non esse primum, sed secundum *Autumnalium.* Reditus tempus *Ælianus* ita definit, Ὅταν ὑπένδια ἄρξηται, καὶ εἰρηναῖα τοῦ ἀέρος ὑποςρέφουσιν ὀπίζω. *Cum incipit aëris serenitas, & tranquillitas postliminio revertitur.* Et *Maximus Tyrius*, Αἱ γέρανοι ἐξ Αἰγύπτου ὥρᾳ θέρους ἀφιςάμεναι, οὐκ ἀνεχόμεναι τὸ θάλπος, τείνασαι πτέρυγας ὥσπερ ἱςία, φέρονται διὰ τοῦ ἀέρος εὐθὺ τῆς Σκυθῶν γῆς. *Grues per æstatem ex* Ægypto *abscedentes, quia calorem pati non possunt, alis velorum instar expansis, per aërem ad* Scythicam *plagam rectà feruntur.* Proinde *æstatis advenas* vocat *Plinius.* Quod ita accipio, ut *æstatis* nomine etiam *ver* intelligam. In hæc *Theocriti Idyll.* 10.

Ἁ αἶξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει,
Ἁ γέρανος τ' ἄροτρον. ---

Capra cytisum, lupus capram sequitur, grus aratrum; sic habet *Scholiastes*, Ἀρχομένου γὰρ σπόρου αἱ γέρανοι φαίνονται, *Sementis enim initio grues apparent.* Quod non capio, quia sementis temporè non veniunt grues, sed migrant. Gruum enim migratio in *Autumnum* incidit, qui est sationis solemne tempus. *Virgilius* lib. 1. *Georgicorum*,

Libra die somnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem,
Exercete viri tauros, serite ordea campis.

Ad quæ verba *Servius*, *Dicit frumenta serenda esse* Autumnali *tempore.* Itaque nugatur *Græculus*, à quo hæc *Scholia* scripta sunt. Huic proinde *Aristophanes* est διαῤῥήδην oppositus. Is enim in *Avibus* nos jubet

Σπείρειν μὲν ὅταν γέρανος κρώζουσ' ἐς τὴν Λιβύην
μεταχωρῇ,

Seminare cum grus clamans in Libyam *migrat.* Quod *Scholiastes* observat sumptum esse ex *Hesiodi Operibus* versu 446.

Φράζεσθαι δ' εὖ τ' ἂν φωνὴν γεράνου ἐπακούζῃς,
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκληγυίης,
Ἥτ' ἀροτοῖό τε σῆμα φέρει, καὶ χείματος ὥρην
Δεικνύει ὀμβρηροῦ. ---

Adverte, cum migrantis gruis vocem audiveris ex alto in nubibus quotannis clangentis, quæ arationis signum edit, & hyemis umbriferæ tempus indicat.

Ex iis, quæ de gruum migratione dicta sunt, constat eas à *Propheta* in prudentiæ naturalis exemplum non immerito proponi. *Hirundo*, inquit, *& grus custodierunt tempus adventus sui : at populus meus non novit jus Domini.* Proinde *Philosophus* (*Histor.* lib. 9. cap. 10.) migrationis gruum historiam ita orditur, Φρόνιμα δὲ πολλὰ καὶ περὶ τὰς γεράνους δοκεῖ ζυμβαίνειν. *A gruibus quoque videntur multa prudenter fieri.* Et τὸ κυβερνητικὸν *gubernandi artem* ab iis homines didicisse contendit *Ælianus Historiæ* lib. 3. capite 14. Et *Mercurium Cassiodorus*, *Palamedem Philostratus* grues pro magistris habuisse volunt. Proinde apud *Ægyptios* grus vigilans, ut *Horus* auctor est, cautum hominem, & grus volans ἄνθρωπον εἰδότα τὰ μετέωρα, *hominem sublimium rerum peritum* significabat. Et

apud

apud *Arabes* vulgato Proverbio dicitur احرس من الكركي. *Grue cautior* is, qui valde cautus est.

Nec est, quod quisquam gruem miretur esse in avibus mundis potiùs quam ciconiam, volucrem illi simillimam, cùm serpentibus vescatur ciconia, grus frugibus, & seminibus. Vetus auctor apud *Suidam*, Γέρανοι γεωργοῦ κατενέμοντο χώραν ἐσπαρμένην νεωστὶ πυρίνῳ σίτῳ, *Grues agricolæ agrum tritico nuper satum depascebantur*. *Ælianus* lib. 2. cap. 1. Σπείραντας δὲ τοὺς Αἰγυπτίους καταλαμβάνουσι, καὶ τράπεζαν, ὡς ἂν εἴποις, ἄφθονον τὴν ἐν ταῖς ἀρούραις εὑρόντες, εἶτα ἄκλητοι ξενίων μεταλαγχάνουσιν. Ægyptios *sementem facientes offendunt, & in arvis, ut ita dicam, mensam cibis affluentem invenientes, hospitalitatis jure non vocatæ fruuntur*. Proinde *Mela Pygmæos* scribit pro satis frugibus contra grues dimicâsse: & *Antipater Sidonius*, ubi suprà, in Aucupis Epitaphio;

Ὁ πρὶν ἐγὼ καὶ ψῆρα καὶ ἀρπάκτειραν ἐρύκων
Σπέρματος ὑψιπετῆ Βιστονίαν γέρανον.

Ego qui prius à semine (id est, *à granis*) *prohibens sturnum, & altivolam* Bistoniam *gruem*. Mundæ igitur grues fuerint ex *Aristeæ* definitione, qui pro mundis habet τῶν πτηνῶν τὰ πυροῖς καὶ ὀσπρίοις χρώμενα πρὸς τὴν τροφὴν, *eas aves, quæ tritico & leguminibus nutriuntur*. Quid quod apud *Græcos* veteres grues non solum in cibis, sed & in deliciis fuere, maximè circa *Thessaliam*, ubi in villis opulentiores suas habuere γερανοβοτίας, vel γερανοβοσίας, id est, *gruum pascua*, quorum meminit *Pollux* post *Platonem* in *Politico*. Et *Balearibus* insulis in honore mensarum erat *vipio*, quomodo vocabant minorem gruem. Ita *Plinius* lib. 10. cap. 49. Miratur idem cur sub *Augusto* scripserit *Cornelius Nepos, ciconias magis placere quàm grues, cùm hæc nunc ales*, inquit, *inter primas expetatur: illam nemo velit attigisse*. Hinc *Horatius* in *Nasidieni* cœna, cui *Mæcenas* interfuit lib. 2. *Satyra* 8.

--- *deinde sequuti*
Mazonomo *pueri magno discerpta ferentes*
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre.

Et *Ovidius*, agens de Veterum frugalitate, *Fastorum* lib. 6.

Nec Latium *nôrat quàm præbet* Ionia *dives*,
Nec quæ Pygmæo *sanguine gaudet avem.*

Id est, attagen & grus nondum erant in *Romanorum* deliciis. Et *Statius* etiam in *Hercule Vindic.* sui temporis catillones, quibus palatum erat æquo doctius, ita perstringit:

Ah miseri! quos nôsse juvat quid Phasidis *ales*
Distet ab hyberna Rhodopes *grue.*

Hæc de voce עגור *agor*, hactenus, in qua hæsisse video priscos Interpretes. In *Esaià* pro verbis כסוס עגור, *ut hirundo*, & *agor*, id est, *grus*, *Græci Seniores* solum habent, ὡς χελιδὼν, & *Arabs*, مثل سنونوة *ut hirundo*, sequenti voce prorsus omissa: & Hieronymus, *Sicut pullus hirundinis*: Aquila, ὡς ἵππος ἀγὼρ & *Theodotion*, ὡς χελιδὼν ἀγὼρ, quia vocem ignotam describere sat habuerunt. At *Syrus* ܐܝܟ ܣܘܣܢܝܬܐ ܕܡܨܦܨܦܐ, *sicut hirundo quæ garrit*: & *Chaldæus* כסוסיא דאחיד, *sicut hirundo quæ capta est*: cui gemina *Symmachi* versio, ὡς χελιδὼν ἐγκλεισθεῖσα, *ut hirundo inclusa*; quasi legerint סגור *sagur*, pro עגור *agor*. Sed legendum esse עגור *agor*, docent *Aquila*, *Symmachus*, *Hebræi* omnes, & hujus loci collatio cum *Jerem*. 8. *v*. 7. Ubi rursus eædem voces סיס *sis*, & עגור *agor*, junctæ sunt, & quidem ita junctæ, ut appareat עגור *agor*, esse avis nomen, ut תור *thor*, & סיס *sis*, quæ præcedunt. *Hieronymus* ciconiam reddit, & *Græci* ἀγροῦ στρουθία. Sed ἀγροῦ factum ex ἀγὼρ, & στρουθία est Glossema, quod ex margine in textum irrepsit, *Chaldæus* & *Syrus* optimè ܟܘܪܟܝܐ *kurkeja*, id est, *gruem*, exponunt, quamvis ordine non suo, ut supra notavimus.

Quamvis עגור *agor*, pro *grue* hodie non usurpetur apud *Arabes*, tamen potuit olim usurpari, atque inde fieri quod Verbo عجر *agara* significant *aliquem ad lares suos postliminio reverti*, vel *aufugere*, quod gruum est maximè proprium. Illas enim amore patriæ in *Scythiam*, & *Thraciam*, unde ortæ sunt, quotannis redire constat, adeoque τὴν ἑαυτῶν ἕκαστον καλιὰν ἀναγνωρίζειν, ὡς τὴν οἰκίαν ἄνθρωποι, *unamquamque nidum suum recognoscere, ut homines domum*: quod pluribus docet *Ælianus* lib. 3. capite 13. & 23. Atque indidem fortasse factum, quod à *Syris*, & *Persis*, Ἄγγαροι *aggari*, vel *angari*, dicebantur cursores Regii. Angari enim cum gruibus certare credebantur celeritate cursus. Φασί τινες (inquit *Xenophon* libro octavo *Cyropædiæ*) θᾶττον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν. *Quidam hoc iter gruum volatu celerius confici referunt*. De angarorum cursu ibi agi patebit legenti locum. At *Cypriis agor* erat avis à grue diversissima, nempe *aquila*, si his *Hesychii* credimus, Ἀγὸρ, ἀετὸς, Κύπριοι. Sed fortasse scriptum fuerat, Ἀγὸρ, γερανός. Et vocis γερανὸς priore parte omissa propter præcedentis τὸ ὁμοιόπτωτον, ex ανὸς factum ἀετός.

CAPUT UNDECIMUM.

Hebræo nomine קורא *kore*, non significari *perdicem*, ut hactenus creditum est, sed *rusticulæ*, vel *gallinaginis* genus.

Avis קורא kore, *quomodo* Chaldaicè *&* Arabicè *vocetur. Quid illi tribuatur* 1 Sam. 26. *vers*. 20. *Et* Jer. 17. vers. 11. דגר, ova colligere, *id est, iis incubare, non congregare pullos, ut volunt Veteres, &* R. Selomo. *Ex Apologo de hac ave in* Bereschith Rabba *patet eam esse longi rostri. Ejusdem accuratior descriptio ex* Arabibus. *Talem avem nos non habemus: sed huic proxima* σκολόπαξ, *seu* gallinago; *cujus varia nomina. Ratio nominis* קורא kore. *In quibus cum gallinagine conveniat, in quibus discrepet. A* Græcis *in* Samuele קורא *redditur* νυκτικόραξ, *quia lectum per* Daleth, *pro* Res. *Simile mendum in* Talmude. *Locum Jerem*. 27. *vers*. 11. *ad perdicem* Græci, *&c. referunt. Hunc asserunt quidam Veterum aliena ova suffurari, & fovere. Alii in alieno nido incubare. Alii pullos perdicis, ab aliena matre exclusos, eam relinquere, auditâ voce veræ matris. Quæ omnia sunt* παράδοξα, *nec à Naturæ Scriptoribus tradita, ut voluit* Hieronymus. *Nihilo verius, quod alii tradunt perdicem fœminam alterius pullos imitatione maternæ vocis allicere. Neque agitur de perdice mare, qui, cùm ovis incubat, iis non incubat tanquam alienis, sed tanquam suis. Vero similior, nec tamen vera, hæc interpretatio,* Perdix fovit, sed non peperit, *seu* exclusit ova, quæ foverat. Rabbi Selomoni קורא cuculus; *quia putatur cuculus aliena ova incubare, cum contra sua in alieno nido ponat. Vetustus tamen hic error.* Plauto *quid* cuculus. Juvenali *quid* curruca. *Aves multæ, in quarum nido ponit cuculus. Cur* קורא *reddatur* perdix, *duæ causæ.*

Quæ avis *Hebraicè* קורא *kore*, eadem *Chaldaicè* dicitur קוראה *koraa*, vel קוריה *korea*, & *Arabicè*

bicè قارية *karia.* Hujus Sacri Scriptores duobus locis meminerunt. In priore *David* fugitivus *Saülem* ita compellat 1 *Sam.* 26. 20. *Egreſſus eſt Rex* Iſraëlis *ad quærendum pulicem unum,* כאשר ירדוף קורא בהרים, *ac ſi quis perſequeretur* avem *kore in montibus.* Alter locus ſic habet *Jerem.* 17. 11. Kore *collegit, & non peperit: ita qui congerit opes, ſed non in juſtitia, in medio dierum ſuarum derelinquet eas, & tandem erit inſipiens.* Ex quibus locis diſcere eſt, קורא *kore,* avem eſſe montanam, non ita magni pretii, & in cujus aucupio malè operam inſumat auceps; atque ex illarum numero, quæ alienis ovis incubant. Id enim ſibi volunt hæc *Jeremiæ* verba, קורא דגר ולא ילד, Kore *collegit, & non peperit,* id eſt, aliena collegit ova, non à ſe parta, quæ umbra ſua foveret. Hinc *Eſ.* 34. 15. de ſerpente קפוז *kippoz,* id eſt, acontia, ſeu jaculo, ודגרה בצלה, *Et collegit in umbra ſua,* id eſt, incubavit ovis. Et *Job.* 39. 14. pro תחמם, *calefaciet,* de ſtruthionis ovis, *Chaldæus* habet תדגר, *colliget.* Quod monere neceſſe fuit, quia *colligendi* verbum in *Jeremia* perperam multi referunt ad pullorum ἐπισύναξιν. In his *Hippolytus, Chryſoſtomus, Olympiodorus,* & ex *Hebræis R. Selomo.* Hæc ex Scriptura hactenus.

Sectione ſexageſima quarta libri *Bereſith Rabba,* qui & vetuſtiſſimus eſt, & magnæ auctoritatis apud *Judæos,* quidam *R. Joſua, Chaninæ* filius, אסכולסטקיא דאורייתא *Scholaſticus Legis,* id eſt, Doctor *Theologiæ,* de eadem ave ſic fabulatur, ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו אמר כל דאתי מפיק ליה אנא יהיב ליה אגריה אתא הדין קורא מיצראה דמוקריה אריך יהיב מוקריה ואפקיה אמר ליה הב לי אגרי אמר ליה זיל תהא מלגלג ואומר דעלית לפומא דאריא בשלם ונפקית בשלם, *Leo prædam devoraverat, & in gutture ejus os hæſerat, & dixit, Quiſquis veniens illud educet, dabo ei præmium; Tum venit* kore Ægyptius *longo roſtro, quo in guttur ejus indito, illud os inde eduxit, & dixit, Da mihi præmium meum. Sed reſpondit leo, Ito, & jactato te in os leonis cum pace eſſe ingreſſum, & cum pace eſſe egreſſum.* Quæ fabula huic *Æſopicæ* gemina eſt. Λύκȣ λαιμῷ ὀςέον ἐπεπήγει· ὁ δὲ γεράνῳ μισθὸν παρέξειν εἶπεν, εἰ, τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἐπιβαλȣ̃σα, τὸ ὀςȣ̃ν ἐκ τȣ̃ λαιμȣ̃ αὐτȣ̃ ἐκβάλοι· ἡ δὲ τȣ̃τ' ἐκβαλȣ̃σα, δολιχόδειρος ȣ̃σα, τὸν μισθὸν ἐπιζήτει· ὅςις γελάσας, καὶ τȣ̀ς ὀδόντας θήξας, Ἀρκεῖ σοι μισθὸς, ἔφη, τȣ̃το καὶ μόνον, ὅτι καὶ λύκȣ ςόματος καὶ ὀδόντων ἔξηρες κάραν ζῶαν, μηδὲν παθȣ̃σαν. Id eſt, *Phædro* interprete libri primi *Fabula* octava;

Os devoratum fauce cum hæreret lupi,
Magno dolore victus, cœpit ſingulos
Inlicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem perſuaſa eſt jurejurando gruis,
Gulæque credens colli longitudinem,
Periculoſam fecit medicinam lupo.
Pro quo cum pactum flagitaret præmium,
Ingrata es, inquit, ore quæ noſtro caput
Incolume abſtuleris, & mercedem poſtules.

Non eſt tamen, quod quis colligat ex *Hebrææ* fabulæ cum *Græca* & *Romana* collatione, avem קורא *kore,* eandem eſſe cum grue. Nam, ut *Hebræi* lupo leonem, ita grui potuerunt aliam avem ſubſtituere. At ſaltem hoc habemus avi *kore* longum eſſe roſtrum. Quod idem aſſerunt *Hebræi* omnes. *Aruch* in קר quinto עוף הוא ופיו שמנקר בו ארוך ביותר, *Avis eſt, cujus os, id eſt, roſtrum, valde longum eſt.* Ita etiam *R. Aquinas,* & *David de Pomis,* קורא צפור שיש לו מקרא ארוך, Kore, *avis longum habens roſtrum.*

Sed multò plura nos docent *Arabes* de ave قارية *karia,* quam *Damir* ſic deſcribit, القارية كسارية طاير قصير الرجلين طويل المنقار اخضر اللون تحبة الاعراب وتتيبن بة ويشهبون بة الرجل السخي Karia, *nomen ejuſdem formæ, cujus* ſaria (id eſt, *trabs* Luc. 6. 41.) *avis eſt, quæ pedes habet breves, longum roſtrum, viridem colorem* (aliud exemplar habet اخضر الظهر *dorſum viride*) *eam amant* Arabes, *ut qui habeant pro ave auſpicata, & hominem liberalem illi conferunt.* Et *Giauhari,* القارية طير خضر تحبها الاعراب ويشهبون بها الرجل السخي وذلك لانها تنذر بالمطر Karia, *avis viridis, quam amant* Arabes, *& liberali homini comparant, quia pluviam ſignificat.* Et *Alcamus* القارية طاير اذا راوة استبشروا بالمطر كانة رسول الغيث او مقدمة السحاب Karia *avis, quam qui vident propter futuram pluviam lætantur, ac ſi imbris eſſet prænuntia, ac nubium anteambulo.* Rurſus *Damir* in titulo *De ejus uſu,* الحل لان العرب كانت تاكلها *Ejus eſus conceſſus eſt; quia comedunt* Arabes. Et liber, cui titulus الحج *Alchag,* ſeu *Peregrinatio,* الحمام يفدي بشاة وما دونة من القواري وغيرها يفدي بالقيمة *Columba* (quam quis peregrinantium ad pſeudo-Prophetæ ſepulchrum dono daturum ſe vovit) *ove redimitur: ſed quidquid eſt infra columbam* (*puta* kariæ *aves, aut aliæ ſimiles*) *ejus pretio dato redimitur.* Inde duo collegit *Damir,* primò edulem eſſe avem, ſecundò à columba differre. Quamvis *Ibno Sachith,* in libro *De puritate ſermonis,* القواري id eſt, *karias* aves, definiat طير خضر لها ترجيع *aves virides, quæ vocem in gutture reciprocant,* ad inſtar gementis columbæ, quod alioqui iis avibus proprium eſt, quæ aquam uno hauſtu ſorbent. Id *Arabicè* dicitur عب *abbà.*

His ita explicatis, ſequitur avem קרא *kore,* vel قارية *karia,* ſi mavis, prout *Arabicè* vocatur, nobis eſſe ignotam; quia conſtat apud nos nullam haberi avem, cui conveniant omnes hæ notæ. Tamen omnium, quas novimus, huic proximè accedit *Ariſtotelis* ὁ σκολόπαξ, vel ἀσκολόπαξ. *Gaza* vocat *gallinaginem*; *Plinius,* & *Martialis, ruſticulam,* & *ruſticam perdicem*; Nemeſianus *ſcolopacem*; *Gloſſæ* veteres *acceiam,* unde *Thuſci* hodieque *acceigam*; Germani *ſneppam*; & Galli *beccaſſam* à magnitudine roſtri. Quo eodem refero *Hebræum* קורא *kore.* Neque enim à clamando factum, ut putant, ſed à nomine קורה *kora,* quod primo *trabem,* & *tignum* ſonat; deinde etiam *palum acutum, ex quo fiunt ſepes.* Unde eſt, quod Verbum קרה *kera,* inde deductum, non ſolum *contignare* & *contabulare* ſignificat, ut in *Nehemia* paſſim: ſed & *obſepire,* vel *ſepem inſtaurare*; ut in Tractatu *Talmudicò Moed Katon* cap. 1. fol. 7. b. ומקרין את הפריצה במועד כיצד מקרין רב יוסף אמר בהוצא ודפני *Etiam ſepis rupturam reparare licet die feſto. At quomodo reparatur?* Rabbi Joſeph *dixit, palis ex palma & lauro.* Itaque ut σκολόπαξ *Græcè* dicitur, quod roſtrum longum & rectum habeat inſtar σκόλοπος, id eſt, *pali:* ita *Hebraicè* קורא *kore,* quia *Hebræis* קורה *kora* non ſolum eſt δόκος, ſed & σκόλοψ. Ita ut par ſit ratio.

ratio. Finale *Aleph* est pro *He*, ut in נקרא pro נקרה 2 *Sam.* 1. 6. Et in Nomine קראה pro *occursu*, quod fit à Verbo קרה *occurrere*. Præter rostri magnitudinem avi *kore* cum *scolopace* hoc commune est, quod utraque breves habet pedes, utraque edulis est, utraque in montibus degit. Nam ut per montes quæri τ *kore* dicit *David*, ita *scolopacem Bellonius* in *Alpibus* & *Pyrenæis* scribit æstate degere, & in celsissimis *Helvetiæ*, *Sabaudiæ*, atque *Arverniæ* montibus. Neutra columbæ molem superat. Ut enim قاريّة *karia* definitur ab *Arabibus* دون الحمام *infra columbam:* ita de *scolopace Nemesianus*,

--- præda est facilis, & amœna scolopax:
Corpore non Paphiis *avibus majore videbis.*

Paphiis *avibus*, id est, *columbis*. Quin ut *Arabum koria*, ita *scolopax* quoque, seu *rusticula*, pluviæ est prænuntia. *Gesnerus* in *Avibus* pag. 504. *Rusticulæ minoris* (Galli *beccassinam* vocant) *vocem auditam pluviæ prognosticon quidam faciunt.* Sequitur talem esse sonum vocis, qualis est *cultri per serram ducti*. Quod velle videntur *Arabes*, cum *kariæ* tribuunt ترجيع id est, *vocem reciprocam*. Itaque hactenus omnia sunt similia satis. Tamen color dissimilis, qui in *karia* viridis, saltem in dorso: in *rusticula* ita varius, ut à viridi plurimum distet. Præterea, quamvis edulis sit utraque avis, tamen à *Davide* קורא *kore*, non videtur magni fieri; & *Arabes kariam* non alia de causa celebrant, quàm quia est inter pluviæ prognostica: at nostra *rusticula* mensarum deliciis est maximè nobilis, neque perdici plurimùm cedit. Hinc *Martialis* libri decimi tertii *Epigrammate* septuagesimo sexto, sub lemmate *Rusticula*,

Rustica sim, an perdix, quid refert, si sapor idem est?
Carior est perdix, sit sapit illa magis.

Denique de *rusticula* nemo scripsit quod de קורא *kore Jeremias*, Kore *collegit* (seu *incubavit*) *& non peperit*. Concludo igitur τὸν *kore* avem esse illis peculiarem, à *rusticula* ita diversam, ut ab ea non multum differat. Jam dicendum, quomodo hanc vocem explicent veteres, & novi Interpretes.

Kore קרא, redditur à *Græcis* νυκτικόραξ *nycticorax* 1 *Sam.* 26. 20. sed haud dubiè pravâ lectione deceptis. Legerant nimirum קדא pro קרא, *Daleth* pro *Res*, quæ literæ sunt inter se simillimæ. Vox קדא apud *Hebræos* desîit esse in usu: sed indè *Chaldæi* formârunt קדיא, & *Syri* ܩܘܦܢܐ, permutatis *Koph* & *Ajin*; ut cum ܥܛܪܐ *vaporem* dicunt pro קטר, & ܥܪܝܐ *frigus* pro קריא. Veram esse hanc conjecturam ex eo patet, quod alibi νυκτικόραξ in *Græca* versione respondet *Hebræo* כוס, pro quo *Chaldæus Onkelos* habet קדיא *Levit.* 11. 17. Et *Syrus* Interpres ܩܘܦܢܐ *Psal.* 102. 7. Ergo כוס, & קדא, unde קדיא, & ܩܘܦܢܐ, sunt synonyma. Itaque, si כוס est νυκτικόραξ, quomodo *Græci* reddunt, ita etiam קדא. Simile mendum est in Tractatu *Talmudico Nidda* fol. 23. a. ubi pro קדיא per *Daleth* scribitur octies קריא per *Res*, ac si esset avis *kore*, cum sit *avis nocturna*. Illi enim jungitur קפופא *kiphupha*, id est, *noctua*. Et dicuntur aves esse דעיניהן הולכות לפניהן כשלאדם, *quarum oculi* non sunt à latere, ut reliquarum avium, sed *in anteriore parte, ut hominum.* Et in *Glossa* utraque describitur עוף צועק בליהל ופניו דומות לחתול ועיניו לפניו *Avis noctu clamans, & faciem habens ad instar felis, & oculos in anteriore parte.* Rursus in *Berachoth* cap. 9. fol. 57. b. כל מינין עופות יפין לחלום חוץ מן קריא וקפופא וקורפדאי, *Omnes avium species in somniis faustæ sunt præter nycticoracem, noctuam & vespertilionem.* In his, inquam, verbis rursus קריא per *Res* scribitur, quod mutandum in *Daleth*. Ita denique in *Chaldæa* Paraphrasi *Es.* 34. 15. pro וקוריהון יצפון בטולה rescribe וקודיהון, *Et nycticoraces eorum ululabunt in umbra ejus.* Ibi enim *Res* pro *Daleth*. Unde est, quod *Latinus* Interpres *Chaldæi* sic reddidit, *Et perdices garrient*, &c. Quod est prorsus absurdum. Agitur enim de *Idumeæ* vastatione, ad quam non pertinet, ut perdices in ea garriant, sed ut nycticoraces, & bubones horrendum in modum ululent.

Alter de *kore* locus *Jerem.* 17. 11. קרא דגר ולא ילד *Græcè* sic explicatur, Ἐφώνησεν πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκεν, *Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit.* Et verba ἐφώνησεν πέρδιξ sunt duplex versio vocis קרא quæ ab aliis *kara*, ab aliis *kore* lecta est, & ab illis ἐφώνησεν, ab his πέρδιξ reddita. Quod postremum sequuntur *Hieronymus*, *Syrus*, *Arabs*, *Hebræi*, & Recentiores omnes, quasi ad vulgarem perdicem hæc referantur. Et variè id explicatur. Sunt enim, qui perdicem asserunt aliena ova suffurari, & fovere, & pullos ex iis natos sibi vindicare tanquam suos. *Epiphanius* in *Physiologo* capite nono, Οὐκ ἀρκεῖ αὐτῇ ὁ τῆς ἰδίας γαςρὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ κλέπτουσα τὰ ὠὰ τῶν ἀλλοτρίων φέρει αὐτὰ ἐπὶ τὴν νεοττίαν αὐτῆς. *Non sufficit illi proprii ventris fœtus, sed aliarum ova diripiens in suum nidum defert.* *Eustathius* in *Hexaëmeron* pag. 29. Ἀλλότρια δὲ κλέπτων ὠὰ νεοσσοποιεῖ. *Aliena ova surrepta educit.* *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri sexti capite tertio, *Perdicem astutam novimus, quæ aliena ova diripiat, hoc est, perdicis alterius, & corpore foveat suo.* Et in Epistolâ ad *Sabinum*, ubi *Jeremiæ* locum multis enarrat; *Quidam naturæ perdicis etiam istud aptandum putârunt, eò quod aliena diripiat ova, & foveat suo corpore, atque hâc suâ fraude partus alienos studeat acquirere.* Philastrius, *De Hæresibus* in Præfatione, *Inimicum humani generis perdici fuisse ab* Jeremia *Propheta non immeritò comparatum* (oportet) *agnoscere, qui, cùm infœcunditatem patiatur, sæpiùs aliorum furtim fœtus incubans, quasi suos jam fovet ac vindicat filios.* Cassiodorus, *Variorum* libri secundi *Epistolâ* decimâ quartâ, *Perdicibus etiam mos est ova perdita per alterius matris damna sarcire, ut adoptione alienæ sobolis incommoda suæ reparent orbitatis.* Isidorus *Orig.* lib. 12. cap. 7. *Perdix adeò est fraudulenta, ut alteri ova diripiens foveat.* *Damir* capite الحجل seu *De perdice*, والانثي اذا اصيب بيضها قصدت عشي غيرها وغلتها علي بيضها وتسرقه وتحضنه *Et fœmina, cum corruptum est ovum ejus, alius perdicis nidum invadit, & per fraudem surreptum ovo suo substituit, & fovet.* Hæc ille, quæ fateor me non capere satis. Neque enim video, quomodo queat perdix aliena ova suffurari, cum neque rostro id possit præstare, neque habeat digitos ad id accommodatos. Itaque magnus in *Solinum* auctor pagina centesima quinquagesima *Plinio* dicam scribit non immeritò, eò quod perdices ova sua aliò transferre tradiderit, cum id non ferat earum natura, & ex *Aristotele* contrarium possit adstrui.

Proinde videbuntur *Hebræi* cautiùs scripsisse. Neque enim perdicem tradunt aliarum ova transferre, sed in alieno nido incubare. *R. Selomo* in 1 *Sam.* 26. *vers.* 20. הקורא עוף ששמו קורא ובלעז פר'דיז וכן קורא דגר ולא ילד ומרדף אחר קיני שאר עופות ויושב על ביציהם Kore *avis est, quæ* Hebraicè *sic vocatur, & vernaculâ linguâ perdix, de qua in* Jeremia *dicitur*, "Kore collegit, & non peperit; *quia aliarum avium nidos consectatur, ut earum ova incubet.* Et *Porta cœli* fol. 29. d. הוא רובץ על ביצי העוף אחר ומחמם אותם *Alius avis ova incubat, atque illa fovet.* Ita etiam Kim-

Kimchius in *Jeremiam*. Sed idem in *Lexico* perdicem ova aliena primò colligere asserit, ac postmodum iis incubare tanquam suis, הוא מאסף ביצי עוף אחר ורובץ עליהם כאלו הם שלו. Utut sit, illud etiam parùm verisimile est, perdicem, etiamsi maxime vellet, alieno nido incubare, quia ovorum vera mater id nequaquam esset passura. Hæc igitur sunt valde paradoxa.

Tamen aliud sequitur longè παραδοξότερον, nempe pullos, ab aliena matre sic exclusos, eam aliquanto post relinquere, ut ad veram matrem redeant; quam nempe ex voce agnoscant. *Eustathius* ubi suprà, Αὐξηθέντες οἱ νεοττοὶ, ἕκαστος, κατὰ γένος, πρὸς τοὺς οἰκείους ἀνιπτάται, καὶ ἔρεμον αὐτὴν καταλιμπάνουσι. *Cum pulli adoleverunt, unusquisque, juxta genus suum, ad proprios parentes revolant, eamque solam relinquunt.* Ambrosius *in* Hexaëmeron, *Cum eduxit pullos suos, amittit eos: quia, ubi vocem ejus audierunt, quæ ova generavit, relictâ eâ, ad illam se naturali quodam amore & munere conferunt, quam veram sibi matrem ovorum generatione cognoverint, significantes hanc nutricis fungi officio, illam parentis.* Et in Epistola ad *Sabinum*, *Cum labor omnis impensus nutrimentorum educantem exhauserit, atque adolescere pulli cœperint, tunc vocem emittit* (vera mater) *& quadam pietatis tubâ prolem advocat. Quæ naturali quodam auditu excitata, agnoscit parentem, & simulantem deserit. Ità cum vult congregare quæ non peperit, amittit, quos nutriendos putavit.* Philastrius, *cumque iis jam tempus ætatis discernens adcreverit, tunc, admissis* (lege *dimissis*) *falsis parentibus, jura parentum sensu proprio recordantes, palamque oculis intuentes, sequi eos amplius non demorantur.* Cassiodorus, *Sed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice: qui, ut fuerint maternâ voce commoniti, ovorum suorum potiùs genitricem petunt, quamvis ab aliis furtivis fœtibus educentur.* Isidorus, *Dum pulli propriæ vocem genitricis audierint, naturali quodam instinctu hanc, quæ eos fovit, relinquunt; & ad eandem, quæ genuit, revertuntur.* Damir,

في طبع الحجل ان ياتي اعشاش
نظايرة فيحضن بيضها فيحضنه فاذا اطارت
الفراخ لحقت بامهاتها التي باضتها

Ex natura perdicis est, ut veniat ad nidos avium sibi similium, & capiat ova earum, & foveat: sed pulli, cum evolant, adhærent matribus suis, quæ eos pepererunt. Porta cœli, והביצים ההם כשיבקעו ויצאו האפרוחים לא יהיו כמו בניו שילכו אחריו אלא יעזבוהו ולא יכירוהו ולא ילכו אלא אחרי מי שהוא להם, *Sed, postquam exclusa sunt ova, & pulli prodierunt, ii non se gerunt ut pulli ejus; ita ut illam sequantur: sed eam deserunt, neque ampliùs nôrunt neque ullam aliam sequuntur præter veram matrem.* Pro שהוא להם legendum שהוא להם אם ut in *Kimchio*, qui in *Jeremiam* hæc eadem habet. Quibus Lector asseri videt rem parùm credibilem; nempe perdicum pullos naturaliter scire ex qua matre prodierit ovum unde exclusi sunt, & illam nunquam antea auditam, & visam, ex voce statim agnoscere. Cujusmodi sensum quis credat oviparis potiùs esse, quàm viviparis, quæ perfectiùs generant? Aut eo bruta pollere potiùs, quàm hominem, quem naturalem parentum notitiam nullam habere planissimum est. Alioqui *Oedipus* non occidisset patrem incautus, nec cum matre concubuisset. Proinde apud *Poëtam Telemachus* interrogatus an *Ulyssis* esset filius, ita respondit,

(a) Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι αὐτὰρ ἔγωγε
Οὐκ οἶδ', οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω.

(a) *Odyss.* α. *versu* 216.

Mater quidem me ejus esse asserit: at ego nescio. Neque enim ullus suum genitorem ipse cognovit. Et *Menander* apud *Eustathium* in illum locum,

Αὐτὸν γὰρ οὐδεὶς οἶδε τοῦ ποτ' ἐγένετο,
Ἀλλ' ὑπονοοῦμεν πάντες, ἢ πιστεύομεν.

Seipsum nemo novit, à quo sit editus, sed suspicamur omnes, aut credimus. Et vel si verum id esset, quod de perdicum pullis tradunt, tamen vix, ac ne vix quidem potuisset observari. Pone enim è pluribus pullis, qui matrem perdicem sequuntur, unum, aut alterum eam deserere, ut ad aliam se conferant, quis ausit pro certo affirmare hoc ideo fieri, quod exclusi fuerint ex ovis alteri illi surreptis? Quàm multa supponenda sunt, ut hæc observatio pro vera & comperta habeatur? Itaque apud veteres rerum Naturalium Scriptores nihil tale occurrit. Et memoria fefellit *Hieronymum*, cum in *Jeremiam* hæc scripsit; *Ajunt Scriptores Naturalis historiæ, tam bestiarum, & volucrum, quam arborum, herbarumque quorum principes sunt apud* Græcos Aristoteles, *&* Theophrastus, *apud nos* Plinius Secundus, *hanc perdicis esse naturam, ut ova alterius perdicis, id est, aliena furetur, & eis incubet, foveatque, cumque fœtus adoleverit, avolare ab eo & alienum parentem relinquere.* Sed & pii viri, qui cum illo hoc commentum in literas retulerunt, plus fidei, quàm par fuit, τοῖς τερατολόγοις habuerunt, quibus id propositum fuit, ut populum detinerent per hæc portenta narrationum. Nam, ut rectè *Synesius* in *Calvitii encomio*, Τὸ δὲ ῥᾶστον καταγελάσεται ὁ δῆμος· δεῖται γὰρ τερατείας. *Quod facile est ridet plebs; eget enim narratione prodigiosa.*

Græcorum Patrum nonnullis aliud persuasum fuit, nempe perdicem fœminam ad alterius perdicis nidum, eâ absente, accedere, & pullis ita imponere imitatione maternæ vocis, ut illi, nido relicto, eam sequantur, donec, vera matre redeunte, pœniteat erroris. Quod *Chrysostomus* nonnisi ex parte refert. Ἔθος φασὶ τοὺς πέρδικας, μετὰ τὸ ἀποτεχθῆναι τῶν ᾠῶν, τοὺς νεοττοὺς τῇ φωνῇ προσκαλεῖσθαι, καὶ γυμνοῦν τὴν τεκοῦσαν. *Perdicibus ajunt in more esse, ut post ovorum partum aliarum pullos voce invitent, atque ea matrem spolient.* Sed *Olympiodorus* plenius, Ὁ πέρδιξ, ὥς φασιν, ὑπερήφανος ὢν, διὰ τῆς φωνῆς τοὺς ἀλλοτρίους προσκαλεῖται νεοττοὺς, οἵτινες γνόντες ὕστερον ὅτι οὐκ εἰσὶν αὐτοῦ, καταλιμπάνουσιν αὐτόν. *Perdix, ut ajunt, cum superbus sit, alienos pullos voce allicit; à quibus tamen deseritur, postquam se illius non esse tandem cognoverunt.* Et *Hippolytus* plenissime, Τοῦ πέρδικος κενοδόξου ζώου ὑπάρχοντος, ἐπὰν πλησίον ἴδῃ ἑτέρου πέρδικος καλιὰν νεοττοὺς ἔχουσαν, ἀποπτάντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐπὶ τὴν νομὴν, μιμούμενος τὴν τοῦ ἀλλοτρίου φωνὴν, προσκαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς νεοττούς· οἱ δὲ νεοσσοὶ, νομίσαντες τὸν ἴδιον αὐτῶν ὑπαρχεῖν πατέρα, προστρέχουσιν αὐτῷ· ὁ δὲ ἐγγαυριᾷ ἐν ἀλλοτρίοις τέκνοις ὡς ἰδίοις, ἐλθόντος δὲ τοῦ ἰδίου πατρὸς, καὶ βοήσαντος, τὴν ἰδίαν φωνὴν ἐπιγνόντες οἱ νεοσσοὶ, καταλιπόντες τὸν νόθον, πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα πορεύονται. *Cum perdix sit superbum animal, si in propinquo videt alterius perdicis nidum pullos habentem, dum ad pastum avolavit pater, illius vosis imitatione pullos ad se allicit. Qui pro vero patre habentes ad eum illico accurrunt. Is autem de alienis pullis tanquam de propriis gloriatur. Sed quamprimum rediit, & clamavit verus pater, illius voce agnita, pulli, spurio patre relicto, ad genuinum se conferunt.* Sed hæc non puto veriora iis, quæ præcesserunt: cum perdicibus alii morum lasciviam, alii malignitatem, & vafritiem, nemo superbiam objiciat, quod quidem sciam. Nec videatur pullis perdicum maternæ vocis imitatione facile posse imponi, ni statuantur esse tam cœci, ut matrem ex solo auditu, non etiam ex visu agnoscant. Quæ tamen si concederentur, ad *Jeremiæ* locum non facerent: in quo דגר, ut docui-

docuimus, non est *congregare pullos*, sed *ova*, quæ foveantur.

Argutius est, quod *Hebræi* quidam apud *Kimchium* in *Lexico*, de perdice mare duntaxat *Jeremiam* egisse volunt, qui quoties ova incubat (incubare autem nonnunquam auctores sunt (b) *Aristoteles*, & (c) *Plutarchus*, & (d) *Phile*) ea ova incubat, quæ non ipse peperit; sed fœmina. Verum eo respexisse *Prophetam* non est verisimile. Quia, quod mas ova incubat, non est perdici peculiare. Nam & in avium plerisque mas & fœmina per vices cubant. Ita habetur in *Philosopho*, Ἐπωάζει ἢ τὰ πολλὰ τῶν ὀρνίθων διαδεχόμενα τὸν ἄρρενα ταῖς θηλείαις. Præterea similitudo claudicaret ex omni parte, si *Jeremias* avarum hominem, aliena surripientem, quæ, ut malè parta sunt, sic malè dilabuntur, cum perdice mare conferret, conjugis ova incubante. Quamvis enim ea ova mas incubet, quæ non ipse edidit, aliena tamen dici non possunt, cum fœtus tam sit patris, quam matris: neque id facit malo animo, ut avarus, qui alienis inhiat, sed, quod ait *Phile*, ἐξ εὐσπλαγχνίας, *paterno quodam affectu, & pietate erga suos.* Adeoque res illi bene & prosperè cedit, cum ea ratione genus suum augeat, atque propaget. Itaque nihil simile. Ut taceam, quod ovis perdices mares incubare multis negat *Ulysses Aldrovandus* nuperus Scriptor, sed in his exercitatissimus. Illum vide sis *Ornithologiæ* lib. 13. cap. 17.

(b) Hist. l. 6. c. 8.
(c) In libro Utra animi.
(d) Cap. 11.

His incommodis urgeri cum videret communem interpretationem vir *Hebraicè* doctissimus, putavit *Jeremiæ* verba sic posse reddi, *Perdix collegit* (seu *fovit ova*) *sed non peperit*, id est, *non exclusit ova.* Quod perdici cur frequentius quàm ulli avium accidat, ut ova foveat, quæ non excludat, causæ plures afferri queant. Prima, quod neque in rupibus, neque in ramis arborum, neque in culmine turrium, sed humi nidificet, loco non solum aucupibus, sed feris etiam, & reptilibus maximè obvio. Altera, quod si perdicis ova, rore cadente, vel pluvia humescant, ἐὰν μὴ πάλιν ἡ τεκοῦσα ἐπιθάλψῃ αὐτὰ ἐπελθοῦσα ταχέως, γίνεται ἄγονα, *nisi mater statim incubans ea denuò foveat, infœcunda redduntur.* Ita *Ælianus* libro 10. cap. 35. *Hist. animal.* Tertia est in maribus, qui intemperantia libidinis ova nonnunquam frangunt, ne fœminæ diutiùs incubando detineantur. Quod præter *Ælianum* (e) tradunt (f) *Aristoteles*, (g) *Plinius*, (h) *Athenæus*, & (i) *Phile.* Sed huic interpretationi, quam diximus, unum obstat, quod *pariendi* verbum in *Jeremia* non pertinet ad ἐκλέπισιν sed ad ᾠοτοκίαν, quam ab exclusione plurimum distingui sciunt omnes. Res est apertissima in *Esaiæ* loco, quem citavimus, de serpente acontia, *Ibi nidificabit acontias, & pariet, & rumpet*, id est, excludet ova, quæ in exclusione rumpuntur. In oviparis igitur apud *Hebræos* aliud est partus, aliud exclusio. *Partus* est ᾠοτοκία, & significatur verbis ילד, & מלט, ut *exclusio* verbo בקע quod *rumpere* est. Itaque *Jeremiæ* locus, *kore collegit, & non peperit*, accipiendus est ut sonat. Ut intelligatur de ave, quæ ova fovet ab alterâ parta. Quod naturæ consulti perdici nusquam tribuunt, sed soli *Patres.*

(e) Hist. l. 3. c. 16.
(f) Hist. l. 9. c. 8.
(g) Lib. 9. c. 10.
(h) Lib. 9. c. 10.
(i) Cap. 11.

R. Selomo non sibi constat. Is enim in *Samuëlem* קרא *kore*, vult esse *perdicem*, ut *Hebræorum* alii. Sed idem in *Jeremiam cuculum* interpretatur; quia cuculi proprium hoc esse multi putant, ut alienis ovis incubet. Invaluerat jam olim hæc opinio apud *Gallorum* vulgus (in quâ gente vixit *Selomo* ante annos DL.) Unde est, quod hodieque vulgato sermone Galli *cuculum* per convitium appellant eum, cujus uxor mœcha est, quia liberos alienos fovet, & nutrit inscius. Eodem vulgi errore abreptus *Acron*, *Grammaticus* insignis, in *Horatium* lib. 1. *Sat.* 7. de cuculo sic scribit, *Cuculus avis hoc vitio naturali laborat, ut ova ubi posuerit oblita, sæpe aliena calefaciat, unde rustici sibi objiciunt, quasi alieni curam sustinentes.* Verum enim verò res se habet planè secus. Neque enim cuculus aliena ova incubat, sed in alieno nido parit, & aliis avibus ova sua incubanda, & excludenda tradit. *Aristoteles Hist.* lib. 9. cap. 29. Ὁ δὲ κόκκυξ οὐ ποιεῖ νεοττίαν, ἀλλ' ἐν ἀλλοτρίαις τίκτει νεοττίαις. Item, Ἐπωάζει δὲ οὐκ αὐτὸς, ἀλλ' ἐν ᾗ ἂν τέκῃ νεοττιᾷ, τοῦτο ὁ ὄρνις ἐκκολάπτει καὶ τρέφει. (k) *Theophrastus* (l) *Antigonus Carystius*, (m) *Plinius*, (n) *Ælianus*, (o) *Oppianus*, (p) *Phile*, & alii Veterum eadem pluribus docent. Ex *Hebræis* etiam *Rabbi Gersom* in *Porta cœli* fol. 30. c. ואומר על עוף שנקרא קוג'ול שאינו מחמם ביציו אך מניח אותם בתוך קנים של שאר עופות ואותם עופות חשובים שהם ביציהם *Avis, quam cuculum vocant, non fovet ova sua, ut ajunt: sed in aliarum avium nidis ponit; & aves illæ putant sua ova hæc esse.* Et magistra rerum experientia rem sic se habere testatur. Itaque *Romanâ* linguâ *cuculus* non dicitur qui ab uxore contumeliam patitur, sed qui facit. Uno verbo cuculus idem, qui mœchus, qui mœchus instar cuculi cubat in nido non suo. Hinc *Artemona* mulier in *Asinaria Plauti Demænetum*, virum suum, in lupanari cum scorto deprehensum ἐπ' αὐτοφώρῳ, hoc convitio excipit,

Etiam cubat cuculus.

Item,

Cano capite te cuculum uxor ex lustris domum rapit.

(k) Caus. plant. lib. 2. cap. 24.
(l) Mirab. cap. 30. & 109.
(m) Lib. 10. c. 9.
(n) Lib. 3. c. 30.
(o) Lib. I. Ixeut.
(p) Cap. 22.

At eum quem nos *Galli cuculum*, Romani *currucam*, appellabant. *Juvenalis Satyra* sextâ de viro stolido falsas adulteræ uxoris lacrymas miserante,

Tu tibi nunc, curruca, places, fletumque labellis
Exsorbes. ---

Curruca scilicet *Græcè* ὑπολαΐς, avicula est, in cujus nido cuculus plerumque parit. *Philosophus* de cuculo *Hist.* lib. 6. cap. 7. Τίκτει δὲ ἐπὶ τῇ τῆς ὑπολαΐδος νεοττείᾳ, ἡ δὲ ἐκλέπει, καὶ ἐκτρέφει, unde est, quod *Theophrastus* (*De caus. plant.* lib. 2. cap. 24.) cuculorum genus extare posse negavit, εἰ μὴ ἦν ἡ ὑπολαΐς, ἡ καὶ εἰς τὴν νεοττίαν τὰ ᾠὰ τίθησιν, *nisi curruca esset, in cujus nido ova poneret.* Quod haud usquequaque verum est. Quia præter currucam etiam aliæ sunt aves, in quarum nido cuculus ᾠοτοκεῖ. *Aristoteles* in *Mirabilibus*, Τοὺς κόκκυγάς φασι μὴ ποιεῖν νεοττίαν, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν φαττῶν, καὶ ταῖς τῶν τρυγόνων ἐκτίκτειν. Item *Hist.* lib. 9. cap. 29. Ἐν ἀλλοτρίαις τίκτει νεοττίαις, μάλιστα μὲν ἐν ταῖς τῶν φαβῶν, καὶ ἐν ὑπολαΐδος, καὶ κορύδου χαμαὶ, ἐπὶ δένδρου ἐν τῇ τῆς χλωρίδος καλουμένης νεοττιᾷ. *Antigonus Mirab.* cap. 109. Κόκκυγος δὲ νεοττοὺς οὐδένα ἑωρακέναι. Τίκτειν γὰρ αὐτὸν, οὐκ ἐν τῇ ἰδίᾳ νεοττιᾷ, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν ὀρνίθων, ἢ εἰς τὰς τῶν φαβῶν, ἢ ὑποδυσιδέων (lege ὑπολαΐδων) εἰσπετόμενον. *Ælianus Hist.* lib. 3. cap. 30. Οὐ πάντων δὲ ὀρνίθων καλιαῖς ἐπιπηδᾷ οὗτός γε, ἀλλὰ κορύδου, καὶ φάττης, καὶ χλωρίδος, καὶ πάππου. Vides, Lector, præter currucam, etiam palumbum, & turturem, & alaudam, & chloridem, & pappum, in iis avibus recenseri, quorum nidos invadit cuculus. Quidam passerem adjiciunt. *Isidorus* lib. 12. cap. 7. ubi de cuculo, *Ova passeris nido reperta comedit, & sua objicit, quæ ille suscepta & fovet, & nutrit.* Et *Gesnerus lusciniam* insuper, & *motacillam*, & *rubeculam*, & *ruticillam.* Ita ut hæ totidem sint aves, quæ fovent quod non pepererunt. Quibus ex *Jeremia* addi potest avis קרא *kore*, ab his omnibus diversa, & scolopaci, seu rusticulæ propior, ut à nobis probatum fuit. Quod à *Græcis* & *Romanis* non potuit observari, quia hæc avis illis fuit ignota. Et ideo fugit *Arabes*; quia ejus descriptionem paucis perstringunt, & levi stylo.

At, inquies, si קרא *kore*, est σκολόπακος, aut rusticulæ species, aut avis huic simillima, quorsum *Græci*, *Romani*, *Syri*, *Arabes*, *Hebræi* Interpretes tanto consensu *perdicem* reddunt? Duo possunt regeri; 1. *Græ-*

1. *Græcos*, qui his omnibus præiverunt, promiscuè sumpsisse קרא *kore*, per *Koph*, & כרא *cara*, per *Caph*: quorum hoc *perdicem* sonat hodieque apud *Arabes*. Ita in *Giggeio* scribitur. Alii كري malunt, & الكروان الحجل والقبج كروان *Alcamus*, والانثي الكروانة ويقال للذكر الكري Alcarwan, *perdix mas*, & *perdix in genere*, & *Fœmininum* alcarvana. *Sed & mas dicitur* alcara. *Ezech.* 7. *v.* 25. קפרה בא, *excidium venit* à *Græcis* redditum ἐξιλασμὸς ἥξει, *propitiatio veniet*, quasi קפרה per *Koph* & *Daleth* idem esset, quod כפרה per *Caph* & *Res*. Ita sumi potuit קרא per *Koph* pro כרא per *Caph*. Præterea scolopacem perdicis speciem esse nonnulli putant; quia licet formâ, & specie, à perdice non parum differat, tamen sapore accedit. Inde in *Martiali* rusticula ita se jactat;

Rustica sim, an perdix? Quid refert, si sapor idem est?

Atque id ipsum supplent quotquot scolopacem rusticam, aut rusticulam appellant. Ut *Plinius* libri 10. cap. 38. *Currunt* (aliquæ aves) *ut perdices, rusticulæ. Rusticulam* enim aut rusticam dicunt pro perdice rustica. Quod ex *Græcis* sumptum, quibus ἡ ἀγρία πέρδιξ idem est, quod ὁ σκολόπαξ. Ita definit *Herodianus*. Potuit igitur πέρδιξ à *Græcis* Interpretibus pro *scolopace* poni. Maximè, cum *Græcum* σκολόπαξ sit parum in usu, nec occurrat uspiam, quam in *Aristotelis* duobus locis, (q) unde ab *Hesychio* & *Herodiano* sumptum. Itaque si pro ἐφώνησε πέρδιξ *Græci* scripsissent ἐφώνησε σκολόπαξ, in hac voce multi hæsissent, ejus novitate perculsi.

(q) Lib. 9. c. 8. & 26.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Quid sit πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ *perdix venator in cavea*, Sirach. 11. vers. 31. al. 37.

De eo quid Aristoteles. Κάρταλλος *al.* πῆκται & κλουβοί, Hebr. כלוב *club*, *in* Jeremia, *Græcè* κλουβὸς, & κλωβὸς, *vox in* Lexicis *omissa*. Talmudicis פלצור paltsur, *Romanis* transenna. Πέρδιξ θηρευτὴς *quomodo ab aliis vocetur. Quam vetus hoc aucupium. Mendum in* Arabica *versione hujus loci. Idem à multis perperam acceptus.*

Postquam de spurio perdice actum, de genuino pauca dicemus ad celebrem *Sirachidis* locum *Eccles.* 11. *v.* 31. al. 37. Πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, οὕτως καρδία ὑπερηφάνου, καὶ ὡς ὁ κατάσκοπος ἐπιβλέπει πτῶσιν. *Ut perdix venator in cavea, ita cor superbi, qui ut speculator observat casum.* Sensus est, hominem superbum, altero in ruinam impulso, sic in illum insultare, quomodo perdix venator in cavea in sui generis aves, quas in laqueum induxit. Ibi enim πέρδιξ θηρευτὴς est perdix cicur, qui feros perdices suis artibus in caveam aut laqueos allicit. *Aristoteles Historiæ* lib. 9. cap. 8. Καὶ τῶν περδίκων δ' οἱ τιθασσοὶ τοὺς ἀγρίους πέρδικας ὀχεύουσι, καὶ ἐπικορίζουσι (lege ἐπικορρίζουσι) καὶ ὑβρίζουσιν. Ἐπὶ δὲ τὸν θηρευτὴν πέρδικα ὠθεῖται τῶν ἀγρίων ὁ ἡγεμὼν, ἀντιάσας ὡς μαχούμενος, τούτου δ' ἁλόντος ἐν ταῖς πηκταῖς, πάλιν προσέρχεται ἄλλος, ἀντιάσας τὸν αὐτὸν τρόπον. *Cicures quoque perdices feros subagitant, & verberant, & contumelia afficiunt. Et in venatorem perdicem impetum facit agrestium dux, contra congrediens ut pugnaturus. Eo vero capto in viminea cavea denuo contra procedit alter eodem modo.* Vides utrobique τὸν θηρευτὴν πέρδικα *perdicem venatorem*, & *caveam vimineam*. Id enim propriè κάρταλλος in *Sirachide*, ut in *Philosopho* αἱ πῆκται. *Hesychius*, Κάρταλον (lege Κάρταλλον) τὸ πλεκτὸν ἀγγεῖον (malim πηκτὸν, ut in *Aristotele*) ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς κλωβοῖς. Rectè omnino. *Cavea* enim hujusmodi vocatur etiam κλωβὸς, ut *Hebraicè* כלוב, *club*, & *Syriacè* ܩܠܘܒܝܐ *klubja*. Sic *Jer.* 5. *v.* 27. ככלוב מלא עוף, *ut club* (cavea) *scatens avibus*. Ubi *Syrus*, ܐܝܟ ܩܠܘܒܝܐ, *ut klubja* (quamvis *Græci*, ὡς παγὶς ἐφεσταμένη, & *Arabs* مثل فخ منصوب *ut laqueus tensus*, & Hieronymus, *sicut decipula.*) Agitur enim de cavea, in quam alliciuntur aves, quod patet ex tota serie. Ita enim habet versus proximè præcedens, *Quia inventi sunt in populo meo insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes ad capiendos homines.* Et hic ipse, *Sicut* club *scatens avibus, ita domus eorum plenæ sunt fraude:* id est, rebus per fraudem partis, & comparatis. Itaque quod fugit *Lexicographos*, ut in *Hebræo Jeremiæ* textu כלוב *club*, ita etiam in *Græcis* Scriptoribus κλουβὸς, aut κλωβὸς, vel pro dolosa hac cavea, vel pro cavea quavis etiam alibi occurrit. *Oppianus* in *Ixeuticis* de ægitho, *Capitur* κλωβῷ *cavea, cui alius pridem captus ad alliciendum voce includitur. Poëta* vetus apud *Suidam*, in Ἀμφιρρῶγας. Κλωβοὺς τ' ἀμφιρρῶγας, *caveas undique diruptas. Philostorgius* lib. 10. cap. 11. (in manuscripto meo, quod edito exemplari sæpe est emendatius) de *Ægyptio* pumilione, Ὁ δὲ Αἰγύπτιος οὕτω κατεβραχύνετο, ὥστε μηδ' ἀχαρίστως τοὺς ἐν τοῖς κλουβοῖς πέρδικας ἐκμιμεῖσθαι, καὶ συναθύρειν αὐτῷ πρὸς ἔριν ἐκείνους. Ægyptius *verò ita contrahebatur, ut perdices in clubis* (seu *caveis*) *inclusos non injucunde imitaretur, qui & ipsi cum eo per lusum contendebant.* Et eundem *Nicephorus* lib. 12. cap. 37. fuisse dicit παραπλήσιον πέρδικι, καὶ μὴ ἀχάριστον ἐν κλωβῷ τὴν ἐκείνου προσομιλίαν. Et *Cedrenus* editionis *Parisiensis* pag. 592. B. Ζῶον ἦν τι πτηνὸν ἐν κλωβῷ κατὰ τὰ βασίλεια αἰωρούμενον. *Avis quædam in regia erat in clobo* (id est, *cavea*) *appensa.* Glossæ *Philoxeni*, Κλωβὸς, *cavea*. Itaque frustra vir doctissimus in *Philostorgio* pro κλουβοῖς rescribi vult κλοιοῖς, vel κλυβοῖς. Et *Nicephori* Interpres voces ἐν κλωβῷ perridicule reddidit, *In globo scilicet hominum.* Caveam capiendis avibus *Talmudici* in Tractatu *kilaim* פלצור *paltsur* vocant, & Romani *transennam*. *Plautus* in *Bacchidibus* Actus quarti Scena *Nimio*,

Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit.
Pendebit hodie pulchre, ita intendi tenus.

Et in *Persa* Act. 4. Scena *Cui homini*,

Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis.

Et in *Rudente* Act. 4. Scena *Quam mox*,

O Gripe, Gripe, *in ætate hominum plurimæ*
Fiant transennæ, ubi capiuntur dolis.

Porro de perdice venatore etiam alii meminerunt. Nisi quod pro venatore *Athenæus* lib. 9. θηρεύοντα πέρδικα *venantem perdicem* vocat. Plinius, (a) *aucupis* indicem, aut *illicem* potius, ut *Turnebus*, (b) & *Scaliger* (c) legendum monent. *Ælianus* (d) eodem sensu τὸν παλεύοντα πέρδικα. *Eustathius Antiochenus* τὸν πέρδικα συμπράττοντα τοῖς θηρευταῖς πρὸς τὴν ἄγραν. *Theodoretus* in *Catena* in *Jeremiam* πέρδικα θηρατικὸν, tales addens è *Babylone* haberi. Nempe id aucupii genus in Oriente jam olim fuit in usu. Proinde in *Xenophonte* lib. 1. *Cyropædiæ Cambyses Cyrum* filium sic alloquitur, Ὄρνιθες δὲ ἐπεπαίδευτό σοι, ὥς τέ σοι μὲν τὰ συμφέροντα ὑπηρετεῖν, τὰς δὲ ὁμοφύλους ὄρνιθας ἐξαπατᾷν, *Aves à te ita edoctæ fuerant, ut & tibi utilia subministrarent, & aves ejusdem generis deciperent.* Qui plura de hoc argumento volet, eos consulat, quos citavimus. Et *Albertum Magnum* ubi de (e) *cubeth*,

(a) Lib. 10. c. 33.
(b) Adversar. lib. 24. cap. 38.
(c) In Varr. Rust. l. 3.
(d) Lib. 4. cap. 16.
(e) De anim. lib. 8. tr. 2. c. 3.

id est, *perdice fœmina*, Arabicè القبج quam cavea inclusam ait mares ad se allicere. Quamvis *Damir* id ipsum mari his verbis tribuit, في طبع الذكر ان يخدع امثاله بقرقرته ولهذا اتخذه الصيادون في اشراكهم ليكثر القرقرة فيجتمع الحجل فيقعن معه

De maris natura hoc est, ut aves sibi similes cantu suo alliciat: proinde venatores illum secum assumunt, ut frequenti cantu suo perdices fœminas congreget, quæ ad eum volent. Sed ad id utrumque sexum & vario successu adhiberi pluribus docent *Philosophus*, *Ælianus*, & *Athenæus* ubi supra. *Arabica* versio in *Sirachide*, pro القبج في القفص *perdix in cavea*, nullo sensu habet الصنج في الرقص *sistrum*, vel *cymbalum in tripudio.* Quod factum esse per Scribarum imperitiam docet literarum similitudo. *Pagnino*, *Castalioni*, *Ariæ*, *Camerario*, *Jansenio*; aliis πέρδιξ θηρευτὴς est *capta perdix*, quod esset πέρδιξ θηρευθεὶς. Pari errore in *Syro* habetur ܐܝܟ ܩܩܒܐ ܕܨܝܕܐ *ut perdix venatione capta*; & in *Vulgato*, *sicut perdix inducitur in caveam.*

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Varia Coturnicum nomina, & variæ species juxta *Hebræos.*

Loca Scripturæ de coturnicibus. Ad Hebræum שלו selau, *alludit* Chaldæum, Syrum *&* Arabicum; *quorum hoc etiam pro* melle *sumitur.* Arabes *ab* oblivione *deducunt*, *nos à* copia. *Et alterum* سماني sumana *à pinguedine.* Æthiopicum ፈርፈራት: phorphorath *alludit ad* Talmudicum פרפרות *pro* cupediis. Græci *reddunt* ὀρτυγομήτραν, *quàm à coturnice quidam distinguunt. In his* Alexander Myndius, *qui obiter corrigitur. Tamen* ὀρτυγομήτρα *nihil quidquam quam magna coturnix.* Jansenii *hallucinatio.* Latona *in coturnicem. Cur* Græci ὀρτυγομήτραν *dixerint potius quàm* ὄρτυγα. *Juxta* Talmudicos *nugivendos quatuor species* שליו selau, Israëlitis *datæ.* 1. שיכלי sicli, *id est*, ζυκαλὶς ficedula, *quæ olim tota placuit.* 2. קיכלי kichli, *id est*, κίχλη, turdus, *qui ficedulæ sæpe jungitur. Hac ave nihil præstantius.* Athenis κιχλίζειν *vetitum junioribus.* Pompejus *à* Lucullo *turdum peti noluit.* 3. פסיוני phisjoni, *phasianus.* Ptolemæi Physconis χειμήλιον. Pertinax, Alexander Severus, *&* Tacitus *Imperatores quam raro his usi.* Phasianus *ex* Phasi, *& aliis ad* Aquilonem *locis. Itaque ab* Austro *non potuit cum coturnicibus advehi. Nomen ejus vetus* τατύρας *ad* Persicum *&* Arabicum *alludit.* 4. *Vera coturnix.*

De coturnicibus, quas *Israëlitis*, in deserto fame enectis, liberaliter indulsit Deus, ita *Moses* Exod. 16. v. 13. *Et vespere contigit, ut ascendentes coturnices castra tegerent.* Et *Num.* 11. *v.* 31. *Tum ventus profectus à Domino abripuit coturnices à mari, & in castra dispersit, quasi itinere unius diei hinc, & quasi itinere unius diei illinc circa castra, idque ad duos cubitos in superficie terræ.* 32. *Surgensque populus toto die illo, & tota nocte illa, & toto die postero collegerunt coturnices. Qui minimum, decem coros collegit, & eas circa castra latè expandebant.* 33. *Sed cùm caro adhuc esset inter dentes nondum conscissa, ira Domini in populum accensa est; & populum percussit Dominus plaga valde magna.* 34. *Quamobrem vocaverunt nomen loci illius* kibroth thaava, (id est, *sepulchra concupiscentiæ*) *quia ibi sepeliverant populum eorum, qui concupiverant. David* etiam *Psal.* 78. *v.* 26. *Impulit* Eurum *in cœlos, & virtute suâ* Austrum *induxit.* 27. *Et carnem depluit super eos tanquam pulverem, & volucres alatas tanquam arenam maris.* 28. *Quas in media eorum castra conjecit, circa illorum tabernacula.* 29. *Et ad satietatem usque comederunt, ab illo quæ concupiverant adepti.* 30. *Nondum cupiditatem suam deposuerant, & adhuc in ore cibum habebant.* 31. *Cum eos invadens ira Dei pinguissimos eorum interfecit, &* Israëlis *lectissimos prostravit.* Et Psal. 105. v. 40. *Petentibus coturnices invexit, & pane cœlorum satiavit eos.*

Hebræum coturnicis nomen est שלו *selau*; *Chaldaicum* quoque סליו *selau*; *Syriacum* ܣܠܘܝ *salvai*, & *Arabicum* سلوي iisdem literis; quamvis efferant *selwa.* Unde *Alcoranus Azoarâ* 17. cui titulus اعراف seu *Limbi* انزلنا عليهم المن والسلوي *Super eos manna demisimus, & coturnices.* Nonnulli *mel* explicant, quia vox *Arabica* سلوي *selwa* tam *mel* significat, quàm *coturnices.* Quomodo si sumeretur, من *manna*, & سلوي *selwa* essent synonyma. Manna enim est mel aërium. Unde est, quod à Medicorum filiis vocatur ἀερόμελι, & ab *Amynta* libro 1. τῶν τῆς Ἀσίας σταθμῶν apud *Athenæum* lib. 11. Sed melius *Alkazuinius*, & *Ibnobitar*, qui asserunt انه السماني *eam esse coturnicem.* Et *Alachphas*, هو طاير الذي انزله الله تعالي علي بني اسرايل علي القول المشهور وغلط الهزلي فظنه العسل *Avis est, quam demisit Deus Excelsus super filios* Israëlis, *juxta receptam sententiam. Erravit igitur* Alhazelius, *qui putavit esse mel.* Sunt ex *Arabibus*, qui scribant سلوي vocari coturnicem لانه يسلي الانسان عن ساير الادام *Quia facit, ut homo reliquos cibos oblivioni tradat.* Sed est *Hebræum* שלו *selau*, quod referendum puto ad verbum שלה *sala*, quamvis hoc *Masorethæ* per *Sin* dextrum, illud per sinistrum scripserint διακριτικῶς. Propriè שלה est *pacate vivere*, deinde etiam *abundare.* Unde est, quod à *Græcis* sæpe redditur εὐθηνεῖν, & שליה, εὐθηνία. Coturnices igitur *à copia* dici verisimile est, cum in calidis regionibus vix ulla sit fertilior avis, ut patebit ex sequentibus. Aliud coturnicum nomen سماني *sumana* apud *Arabes* duci constat à *pinguedine*; quia pinguissima est avis. Hinc *Rabbi Selomo* in *Exod.* 16. השלו מין עוף ושמן מאד, *Coturnix, avis species, quæ est obesissima.* Et *Kimchius* in *Lexico* הוא שמן מאד, *est pinguis valde.* In *Æthiopum Psalterio* Psal. 104. 38. ፈርፈራት: *phor-*

phorphorath eſt *coturnix*, nomine generis, ut videtur, ad ſpeciem tranſlato. *Talmudicis* enim פרפרות *parperoth*, vel *pharpheroth*, ἀρχαικῶς ſunt *cupediæ quævis ex rebus minutis, & delicatis*, cujuſmodi afferri ſolebant, vel ſtatim initio, vel in fine convivii. Unde in Tractatu *Berachoth* cap. 6. fol. 42. a. ברך על הפרפרות שלפני המזון פטר ארת הפרפרות שלאחר המזון *Qui benedictionem dicit ſuper pharpheroth* (id eſt, *cupedias*) *quæ afferuntur ante cibum, liberas facit* (à benedictione) pharpheroth, *quæ poſt cibum afferuntur*. Quia utriſque ſufficit una benedictio. Et ibi *Gloſſa*, ומביאין לפני הם פרפרות להמשיך אכילה כגון פרגיות ודגים ואח"כ מביאין השלחן *Et iis offerebant* pharpheroth, (*ſeu* cupedias) *ad irritandam orexin, ut aviculas, & piſces: deinde menſam afferebant*, id eſt, conſuetos cibos.

A *Græcis* Interpretibus שלו *ſelau*, non redditur ὄρτυξ *coturnix*; ſed ὀρτυγομήτρα *ortygometra*. Ita *Exod.* 16. *v.* 13. Ἀνέβη ὀρτυγομήτρα. Et *Num.* 11. *verſ.* 31. Ἐξεπέρασεν ὀρτυγομήτραν. Et verſu ſequente, Καὶ συνέλεγον τὴν ὀρτυγομήτραν. Et *Pſal.* 104. *v.* 40. Ἤτησαν, καὶ ἦλθεν ὀρτυγομήτρα. Et *Apollinaris* in Paraphraſi,

Ἦλθε μάλ' αἰτίζουσιν ἀπείριτος ὀρτυγομήτρα.

Et *Sap.* 16. *v.* 2. Τροφὴν ἡτοίμασας ὀρτυγομήτραν. Et *Sap.* 19. *v.* 12. Ἀνέβη αὐτοῖς ἐκ θαλάσσης ὀρτυγομήτρα. Et *Philo* lib. 1. *De vita Moyſis*, Ὀρτυγομητρῶν νέφος συνεχὲς ἐκ θαλάττης ἐπιφερόμενον πᾶν τὸ στρατόπεδον ἐπεσκίαζε. Nec deſunt, quibus ortygometra videatur eſſe avis à coturnice diverſa. *Auguſtinus* in *Exodum* Quæſt. 62. *Illis ortygometra data eſt, id eſt, aves, quas* coturnices *multi* Latini *interpretati ſunt, cum ſit aliud genus avium ortygometra, quamvis coturnicibus non uſquequaque diſſimile.* Et multo ante *Philoſophus Hiſt.* lib. 8. cap. 12. Ὅταν δ' ἐντεῦθεν ἀπάρωσιν (οἱ ὄρτυγες) ἥ τε γλωττὶς συναπαίρει, καὶ ἡ ὀρτυγομήτρα, καὶ ὁ ὠτὸς, καὶ ὁ κύγχραμος. *Cum hinc diſcedunt* (coturnices) *ſimul diſcedit lingulaca, & ortygometra, & otus, & cynchramus.* Quibus verbis, ut lingulacam, & otum, & cynchramum, ita etiam ortygometram à coturnice diſtingui palam eſt. Proinde ibidem infra ſequitur, Ἡ δ' ὀρτυγομήτρα παραπλήσιος τὴν μορφὴν τοῖς λιμναίοις ἐστί. *Ortygometra forma lacuſtribus eſt ſimilis.* Et apud *Athenæum* lib. 9. ab *Alexandro Myndio* deſcribitur eadem avis τὸ μέγεθος ἡ λίκη τρυγὼν, σκέλη δὲ μακρὰ, δυσθαλπὴς καὶ δειλὴ, *magnitudine turturis, longis cruribus, alſioſa, & timida.* Δυσθαλὴς, id eſt, *malè-vireſcens*, nullo ſenſu ſcribitur, ſed reſcripſi δυσθαλπής. Ex horum igitur ſententia planum eſt ortygometran à coturnice ſpecie differre. *Heſychio* tamen ὀρτυγομήτρα nihil quidquam eſt quam ὄρτυξ ὑπερμεγέθης, *coturnix præmagna*, tanquam aliorum mater, aut matrix. Qualis in cicadis τεττιγομήτρα, & in echinis ἐχινομήτρα, & in vermibus ἰουλομήτρα *Heſychio* pro ἰουλυμήτρα· & in loti ſpeciebus *Plinii* λωτομήτρα· & in urbibus, ac pagis, μητρόπολις, & μητροκωμία. Nam gravi errore *Janſenius* in librum *Sapientiæ* cap. 16. ortygometran dici vult tanquam μέτρον τοῦ ὄρτυγος, quaſi aliarum *coturnicum menſura* ſit, & *moderatrix*. Neque enim per ε ſcribitur ὀρτυγόμετρα, ſed per η ὀρτυγομήτρα, ut planè ſit, quod diximus, *coturnicum mater*, aut *matrix*. Et vel hinc colligas ortygometran à vulgari coturnice ſola magnitudine differre. Itaque ὀρτυγομήτραν & *coturnicem* multi promiſcue ſumunt. In his *Joſephus*, qui pro ortygometris habet ſimpliciter ὀρτύγων πλῆθος, *coturnicum copiam*, lib. 3. cap. 1. Et rurſus cap. 12. Πίμπλαται τὸ στρατόπεδον ὀρτύγων ἅπαν, *Coturnicibus replentur tota caſtra.* *Hieronymus* quoque, qui pro voce *ortygometra*, quam retinuit in *Pſalmis*, & in libro *Sapientiæ*, in Lege habet *coturnices*. Et auctor *Mirabilium*, inter opera *Auguſtini*, lib. 1. cap. 27. hæc palam habet pro ſynonymis, cum de hoc miraculo ſcribit, *Ventus à Domino egrediens arreptas trans mare coturnices ad caſtrorum loca detulit.* Et paulo poſt, *Circa caſtrorum loca ortygometran inſeruit.* Neque alia mens *Ariſtophanis* in *Avibus*, ubi vota fieri vult

Λητοῖ ὀρτυγομήτρᾳ,

Latonæ ortygometræ, id eſt, *coturnici*. *Latona* enim paritura, fingitur in coturnicem mutata, *Delum* veniſſe, quæ inde *Ortygia* dicta fuerit, quaſi coturnicis inſula. *Jupiter* quoque eam iniiſſe fingitur ὄρτυγι εἰκασθείς. Ita habet *Pindari Scholiaſtes* in *Pythiorum* argumento. *Plinium* etiam, & *Solinum* ortygometran in coturnicum genere cenſuiſſe probat Vir magnus in *Plinianis Exercitationibus* pag. 182. Nec dubito, quin id ipſum ſenſerint *Græci* Interpretes, & auctor libri *Sapientiæ*, & *Philo*, & *Apollinaris*, quibus שלו *ſelau*, eſt ὀρτυγομήτρα. Qua tamen voce libentius uſi ſunt, quam ſimplici ὄρτυγος, ne crederetur Deus gregarias coturnices *Iſraëlitis* immiſiſſe, ſed earum nobiliſſimas.

Quod ferendum, nec conferendum cum *Magiſtrorum* ineptiis in *Talmudico* Tractatu *Joma* cap. 8. fol. 75. b. ubi, ex definitione *Rabbi Chaninæ Barabbæ*, ד' מיני סליו הן ואלו הן שיכלי וקיכלי ופסיוני ושליו מעליא דכולהו שיכלי גריעי דכולהו שליו *Quatuor ſunt coturnicum ſpecies, nempe ſicli* (id eſt, συκαλὶς *ficedula*) *& kichli* (id eſt, κίχλη, *turdus*) *& phiſioni* (φασιανὸς, *phaſianus*) *& ſelau* (*coturnix* propriè dicta) *quarum præſtantiſſima eſt ſicli* (ficedula) *& viliſſima omnium ſelau* (*coturnix* propriè dicta) Inde eſt, quod שלו vel שלוים nonnulli Interpretes, פסיונין, id eſt, *phaſianos* reddunt. Ita *Jonathan Exod.* 16. *verſ.* 13. וסליקו פסיינין וחפו ית משריתא *Et aſcenderunt phaſiani, & cooperuerunt caſtra.* Et *R. Joſeph Cæcus* Pſal. 105. *verſ.* 40. שאלו בסרא ואיתי פסיונין *Carnem petierunt, & adduxit phaſianos:* nempe hominibus, qui ventri, & gulæ nati ſunt, non ſufficit, quod patribus coturnices liberali manu indulſit Deus; his itaque placuit eas aves adjungere, quæ palato maximè arrident, ficedulas, turdos, & phaſianos. In illis ducit ordinem

Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo,

apud *Martialem* lib. 5. Unde *Juvenalis Satyrâ* 14.

--- *qui radere tubera terræ,*
Boletum condire, & eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit nebulone parente.

Ficedulæ peculiare hoc fuit, quod lurconibus tota placuit, non, ut reliqua avitia, ſolis clunibus. *Gellius* lib. 15. cap. 8. ex *Phavorino*: *Præfecti popinæ, atque luxuriæ*, &c. *negant ullam avem, præter ficedulam, totam comeſſe oportere. Cæterarum avium, atque altilium, niſi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopiâ ſordere; ſuperiorem partem avium, atque altilium, qui edunt, eos palatum non habere.* Hinc *Martialis* lib. 3. *Epigrammate* 59.

Aureus immodicis turtur te clunibus implet.

Et *Epigrammate* 81.

Et concubino turturum nates donat.

Ficedulam ſequitur קיכלי κίχλαι *turdus*, quę aves ſæpe junguntur, tanquam deliciis aut pares, aut ſuppares. *Cornelius Celſus* lib. 2. cap. 18. *Ex avibus quæ volatu fidunt, firmioris ſunt nutrimenti quæ grandiores, quam quæ minutæ, ut ficedulæ, & turdus.* *Suetonius* in *Tiberio* cap. 42. *Aſellio Sabino* HS *ducenta donavit pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & oſtreæ, & turdi certamen induxerat.* *Plautus* in *Captivis* ad utramque avem alludens,

Opus Turdetanis, *opus* Ficedulenſibus.

Sed contra quam *Hebræi* ſentiunt pingui turdo datur principatus ab iis, qui palati delitiis omnia metiuntur. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace*, Αἱ κίχλαι εἶδος στρουθῶν· δοκοῦσι δὲ πρὸς τρυφὴν ἐκ τῶν ἄλλων πτηνῶν περισπούδαστοι εἶναι μᾶλλον. *Turdi genus avicularum, quæ præ cæteris ad delicias maximè requiruntur.* *Horatius* lib. 1. Epiſt. 15.

Ajebat

Ajebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius turdo. ---

Martialis Xenio 92.

Inter aves turdus, si quis me judice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Et alibi,

Texta rosis fortasse tibi, vel divite nardo,
At mihi de turdis facta corona placet.

Et rursus,

Illic coronam pinguibus gravem turdis.

Persius Satyra 6.

Nec tenuem solers turdorum nosse salivam.

Id est, non liguritor, & λίχν@, qui probe calleat quo sapore sint turdi. Itaque olim *Athenis*, cum disciplina erat adstrictior, junioribus (a) ὀψοφαγεῖν, ἐδὲ κιχλίζειν ἐξῆν, *pisces edere, neque turdos licebat*, id est, delicate vesci. Et *Pompejus* æger à *Lucullo* turdum peti noluit, quamvis jubente Medico, hoc celebri dicto usus, Ὀυκῦν, εἰ μὴ Λύκελλ@ ἐτρύφα, Πομπήϊ@ ἐκ ἂν ἔζησεν; *An igitur absque* Luculli *luxu* Pompejus *non viveret?* Quod *Plutarcho* ita placuit, ut id referat quater minimum, nempe in *Lucullo*, & in *Pompejo*, & in *Apophthegmatis*, & in libro *An seni gerenda sit Respublica?*

(a) *Aristophan. in Nubibus.*

Superest phasianus, qui olim videtur fuisse deliciarum ultimus finis. Proinde *Athenæi* lib. 14. *Ptolemæus Physcon*, quamvis in *Ægypto* phasianos magno numero aleret, ἐδὲ φασιανικῦ ὄρνιθός ποτε γεύσασθαι ὡμολόγησεν, ἀλλ' ὥσπερ τι κειμήλιον ἀνακείμενον εἶχε τὰς ἢ τὰς ὄρνιθας, *se phasianum nunquam gustasse professus est, sed has aves habuit ut repositum thesaurum.* Sic apud *Capitolinum*, Pertinax *fasianum* (nam per *f* ibi scribitur) *nunquam privato convivio comedit, aut alicui misit.* Apud *Lampridium*, *Alexander Severus* nonnisi *Kalendis Januariis*, & *Hilariis* Matris Deum, & ludis *Apollinaribus*, & *Jovis* epulo, & *Saturnalibus*, & hujusmodi festis diebus fasianum mensis adhibebat. Apud *Vopiscum*, *Tacitus* Imperator *Fasianum avem nonnisi suo & suorum natali, & diebus festivissimis posuit.* Et, *Ammiano* teste lib. 16. *Julianus in convivio* Cæsaris *phasianum exigi vetuit, & inferri.* Nempe avi per se eximiæ raritas pretium addebat. *Petronius* in *Satyrico*,

Ales Phasiacis *petita* Colchis,
Atque Afræ *volucres placent palato,*
Quod non sunt faciles. ---

Ales Phasiacis *petita* Colchis, id est, phasianus ex *Phaside* petitus, *Colchidis amne.* Inde enim afferebatur, quod ipsum nomen indicat. *Agatharchides* de *Phaside* apud *Athenæum* libro nono, Πλῆθ@ δὲ ὀρνίθων τῶν καλεμένων φασιανῶν φοιτᾷ τροφῆς χάριν πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν σομάτων. *Avium, quas phasianos vocant, magna copia cibi causa ad fluminis ostia se confert.* *Petronius* idem alibi,

--- *Jam* Phasidis *unda*
Orbata est avibus. ---

Martialis in *Xeniis*,

Argiva *primum sum transportata carina:*
Ante mihi notum nil nisi Phasis *erat.*

Statius in *Psittaco Melioris* lib. 2. *Sylvarum*,

Quem non gemmata volucris Junonia *cauda*
Vinceret aspectu, gelidi non Phasidis *ales.*

Clemens in *Pædagogo* lib. 2. capite 1. Ὄρνεις ἐπὶ τέτοις συνωνῦνται ἀπὸ Φάσιδ@. *Præterea volucres ex* Phaside *coëmunt.* *Apollonius* apud *Philostratum* lib. 8. cap. 3. Ὀυ κρίνω τὰς τρυφῶντας ὑπὲρ τῆ Φοινικέε ὄρνιθ@, ἐδ' ὑπὲρ τῆ ἐκ Φάσιδ@, ἢ Παιόνων. *In judicium eos non voco, qui deliciis dediti sunt, propter avem phœniceam* (phœnicopterum) *nec propter avem ex* Phaside, *aut Pæonibus*, id est, phasianum, aut gruem. *Jornandes, De rebus Geticis* cap. 21. *Ad* Phasim *fluvium, à quo* Phasides *aves exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant.* *Eustathius* in *Dionysium*, Οἱ φασιανοὶ ἢ τὸ ὄρνεον ἐκεῖθεν παρονομασθῆναι δοκῦσιν ὡς αὐτόθι πλεονάσαντες. *Phasiani, avis species, videntur inde nomen habuisse, ut qui ibi abundaverint.* Quæ, utut protrita, *Talmudicos* tamen latuerunt; & *Chaldæos* Paraphrastas. Neque enim pro phasianis habuissent aves, quas *Auster* advexerat in castra *Israëlitarum*, si scivissent phasianos ex *Septentrione* afferri. Phasianos quidem fateor non peti ex sola *Colchide*. Nam ad *Ptolemæum Ægypti* Regem ἐκ Μηδείας μετεπέμποντο, *ex* Media *accersebantur*, ut testatur *Athenæus* ubi supra. Et in Provincia *Ergimul Paulus Venetus* lib. 1. cap. 62. maximos describit fasianos, *caudas habentes longitudinis decem palmorum, aut octo.* Sed ut *Colchis*, & *Media*, ita etiam *Ergimul* ad *Septentriones* est obversa. Est enim *Tartariæ* pars. Videtur esse *Arabum* جرموق *giormok*, quia nomen accedit, & utrobique est muscus. Vide *Geographum Nubiensem* part. 9. Clim. 3. Phasianus alio nomine τατύρας *tatyras*, appellatur. Ita testantur *Hesychius*, & *Athenæus* libro nono post *Pamphilum Alexandrinum* in *Glossis*, & *Epænetum* in *Opsartytico*. Quod ideò duxi notandum; quia huc alludit *Persicum* phasiani nomen تذرو *tazeru*, & *Arabicum* تدرج *tadrug*.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Solvuntur quinque Quæstiones de *Mosis* Coturnicibus.

I. Quoties coturnices Israëlitis *Deus dederit?* Resp. *Semel in deserto* Sin, Exod. 16. *Et rursus in* Kibroth-Thaava, Num. 11. v. 31. *Diversa hæc fuisse miracula multis probatur. Cur* Moses, *qui prius miraculum viderat, de altero dubitaverit. II. An salubris sit cibus? Multi negant; quia venenis vescuntur, puta elleboro, seu veratro, cicuta, napello,* &c. *Itaque ex ejus esu timetur tetanus, spasmus, morbus comitialis,* &c. *Sed aliter* Rasis, Ibno-Zohar, Nicolaus Massa, *&* Aloysius Mundella, *qui coturnicis esum maximè commendant.* Hercules, *à* Typhone *interemptus, cur nidore coturnicis fingatur revocatus fuisse in vitam. Quidquid statuas, tamen Deus, populum suum hoc cibo pascens, ei non malè consuluit. III. Hæ coturnices unde venerint? Resp.* Num. 11. vers. 31. *è mari. Non, quod in mari natæ sint, ut volunt* Arabes: *sed quod, eo trajecto, volarunt in castra* Israëlitarum. *Cur ad eas advehendas* Eurum *excitaverit Deus* Psal. 78. vers. 26. *cum* Ægyptus, *unde venerunt, sit ad occasum* Arabiæ, *ubi tum erant* Judæi. *Ex* Græca *&* Vulgata *versione hic nodus non solvitur. Sed* Eurus *hoc loco idem, qui* Auster, *quòd prolixè probatur. Refellitur, quod objiciunt* Austro *flante non volare coturnices. Venti* Ornithiæ *qui sint, & unde spirent. Coturnices aves migratoriæ. Ex* Ægypto *venerunt, quo tempore migrare solent. IV. Quanta copia venerint?* David *pluisse dicit* ut pulverem, & arenam, *Psal.* 78. *vers.* 26. *id est, magna copia. Pluvia tritici, piscium, ranarum. Nubes coturnicum patebat plus* XLM *passuum, & duobus cubitis supra terram eminebat. Quod tribus modis potest intelligi. Singulos non collegisse decem coros, ut vulgo reddunt, sed decem acervos, id est, plures. Coturnicum in* Græcia, *&* Italia, *magna copia: sed in* Lybia, *&* Ægypto *longè maxima, ubi* chennia, *coturnicum species, sale condiuntur. Cur nova* creatura *vocentur* Sap. 19. vers. 11. *V. Coturnices comedentium quam grave peccatum fuerit, & pœna quàm justè inflicta? Hæc pœna qualis fuerit. Alius peccati similis dissimile judicium.*

Dii

Dii sub pavonum, phasianorum, & coturnicum specie culti.

De *Mosis* coturnicibus quinque potissimum quæruntur. 1. Quoties *Israëlitis* eas immiserit Deus? 2. An salubris fuerit cibus? 3. Unde venerint? 4. Quantâ copiâ? 5. Cur illarum esu *Israëlitæ* Deum in se concitaverint?

I. Et ad primam quæstionem, re non satis explorata, multi respondent semel tantùm fuisse immissas. Tamen repetitum fuisse hoc miraculum multa non suadent solum, sed & planè persuadent. Nam *Exod.* 16. 13. una cum Manna dantur coturnices in deserto *Sin* paulò post exitum ex *Ægypto* die decimâ quintâ secundi mensis, antequam venissent in montem *Sinai*, ut apparet ex initio capitis. Sed *Num.* 11. 6. cum populus obmurmurâsset, eò quod præter Manna nihil viderent, ibidem versu trigesimo primo Deus illis coturnices largitur in *Kibroth-thaava*, quò demùm venerunt post excessum è deserto *Sinai*, *Num.* 33. 16. Idque tertia die, *Num.* 10. 33. E *Sinai* autem discesserant anno secundo, die vigesima secundi mensis, *Num.* 10. 11. Ut uno anno seriùs priore contigisse necesse sit hoc miraculum. Præterea priores coturnices solùm in diem, posteriores in totum mensem à Deo indultæ fuerunt. Proinde illæ solùm castra tegebant; hæ etiam extra castra erant, hinc & inde dispersæ ad iter unius diei. Et harum, non illarum, esu Deus graviter irritatus populum magnâ plagâ percussit. Itaque utramque historiam refert *Josephus* diversis locis; illam capite primo, hanc capite decimo tertio libri tertii *Antiquitatum*. Quomodo etiam *Hieronymus* Epist. CXXVII. ad *Fabiolam*, mansionibus X, & XIII. Quod objiciunt nihil esse causæ, cur Deus his potiùs, quam illis fuerit infensus, refelluntur in fine hujus capitis. Jam, si quæras quomodo *Moses Num.* 11. 21. dubitaverit, an possent reperiri carnes, quæ sufficerent tot millibus, si jam aliud simile miraculum viderat, *Exod.* 16. 13. Respondeo, prius miraculum posteriori non fuisse omni ex parte simile. Nam in priori, quod jam observavimus, hunc populum Deus carnibus nonnisi in unum diem paverat. At hic id ipsum se facturum pollicetur in mensem integrum, quod *Mosi* visum est multò majus. Itaque hoc ipsum Deo objicit. *Sexcenties mille peditum*, inquit, *populus iste est, in cujus medio ego sum: & tu dicis te carnem eis daturum per mensem integrum.* Præterea quis nescit *Mosem*, cum in *Raphidim* aquas è rupe percussa elicuisset, *Exod.* 17. 1. &c. dubitâsse tamen, cum jussus est idem miraculum repetere in deserto *Sin*, & *Kades*, *Num.* 10. 1. &c. Ne quis miretur, quod hoc ipsum illi acciderit, cum Deus carnes populo promisit, quas alibi jam ante dederat.

II. Ad secundam quæstionem, coturnices elleboro, aut, quod idem est, veratro vesci observant. *Aristoteles* libri primi capite quinto *De plantis*, Ὁ ἐλλέβορος ἀνθρώποις μὲν δηλητήριον, τροφὴ δὲ τοῖς ὄρτυξι. *Hominibus quidem elleborus venenum est, sed coturnicibus alimentum.* *Galenus* ad *Pisonem*, Ὁ ἐλλέβορος τῶν ὀρτυγίων ἐστὶ τροφή. *Elleborus coturnicum est cibus.* Et libri secundi *De aliment.* cap. 6. Καὶ μὲν τὸν ἐλλέβορον οἱ ὄρτυγες, καὶ οἱ ψᾶρες τὸ κώνειον ἐσθίοντες οὐδὲν βλάπτονται. *Coturnices ellebori, ut sturni cicutæ esu nihil quidquam læduntur.* Et libri tertii *De temperam.* cap. 4. Τοῖς μὲν ὄρτυξιν ἐλλέβορος τροφὴ, τοῖς δὲ ἀνθρώποις φάρμακον. *Coturnicibus quidem elleborus cibus est, hominibus autem venenum.* Ita etiam *Alexander Aphrodisæus* libro primo *Problematum* in *Præfatione*, *Basilius*, *Ambrosius*, & *Eustathius* in *Hexaëmeron*. Eodem hæc *Lucretii* pertinent libri quarti versu 641.

Præterea nobis veratrum est acre venenum,
At capreis adipes & coturnicibus auget.

Sed aliter *Sextus Empiricus* libro primo, Τὸ γοῦν κώνειον πιαίνει τοὺς ὄρτυγας. *Cicuta coturnices pinguefacit.* Quod alii de sturno referunt. Et *Arabes* rursus aliter. *Alkazuinius* in *Coturnice*, يغتذي بالبيش والبيش هو سم قاتل *Alitur napello, quod est venenum lethiferum.* *Avicenna* capite بيش seu *De napello*, والسماني يغتذي به ولا يموت منه *Eo aluntur coturnices; neque ideo moriuntur.* Quod ipsum est in *Alcamus*. Napellus autem neque est elleborus, neque cicuta, sed aconitum λυκοκτόνον· utut sit, apud omnes in confesso est coturnices vesci venenis. Atque eas ob id ipsum ut insalubres non pauci vetant. *Plinius* lib. 10. cap. 23. *Coturnicibus veneni semen gratissimus cibus: quam ob causam eos damnavere mensis.* Et ex eo *Solinus*, *Cibos gratissimos habent semina venenorum: quam ob causam eos damnavere prudentium mensæ.* Didymus in *Geoponicis* lib. 14. Οἱ ὄρτυγες, ἐλλέβορον ἐπινεμόμενοι, τοὺς ἐσθίοντας εἰς κίνδυνον ἐμβάλλουσι, κατατεινομένους, καὶ ἰλιγγιῶντας. *Coturnices, quæ elleboro pascuntur, eos, à quibus comestæ fuerint, in tantum discrimen agunt, ut distendantur, convellanturque, ceu correpti vertigine.* Quod tamen refert *Avicenna* non tam ad esum ellebori, quam ad pravam qualitatem illis insitam. Verba sunt libro secundo *Canonis*, capite سماني seu *De coturnice*, اكل لحمه يخاف منه التمدد والتشنج لا لانه ياكل الخربق فقط بل لان في جوهره هذه القوة واظن ان اغتذاه بالخربق هو والمشاكلة المزاج *Ex esu carnis ejus timetur tetanus, & spasmus, non solum quia comedit elleborum, sed & quia ejus substantiæ inest hæc virtus: quin eam puto elleboro ideo ali, quia temperamento ejus congruit hoc alimentum.* Ex *Plinio* & *Solino* additur *comitialem propter morbum despui suetum, quem solæ animalium timeant præter hominem.* *Rasis* tamen multò aliter in libro ad *Almansorem* capite *De carnibus volatilium*, qui decimus est tractatus tertii: *Starnæ* (perdicis) *caro omni carne avium levior invenitur, atque his, qui subtili volunt custodiri regimine, convenientior. Post istam autem coturnicis caro secunda in bonitate existit.* Et paulò post, *Caro itidem pullorum post ipsam ponitur. Coturnicis tamen caro melioris est generativa sanguinis, & spermatis augmentativa.* Et *Ibnozohar* in libro *De alimentis* capite *De coturnicibus*:

وامزاجها فكانها وسط بين مزاج الدجاج والعجل وهي الي مزاج الدجاج اميل وهي الطف جوهرا واميل الي حر قليلا وهي جيدة الكيموس طيبة الطعم نافعة للاصحا والناقهين ولحومها تفتت الحصا وتدر البول

Medium ferè temperamentum habet inter gallinam, & perdicem; ita tamen ut ad gallinæ temperamentum magis accedat. Sed substantia subtilior est, & ad calidum paulo magis inclinat. Est & boni chymi, & egregii saporis, sanis & valentibus utilis. Et carnes ejus calculum frangunt, atque urinam provocant. Et superiore sæculo *Nicolaus Massa* in *Epistolis Medicinalibus* apud *Gesnerum*: Cotur-

Coturnices, id est, qualeæ, ejusdem temperamenti sunt, cujus perdices, sed sicci oris. Probè nutriunt. Et *Aloysius Mundella*, Aristoteles *de coturnicibus & perdicibus in eodem capite tradit, quasi utræque naturâ non multum inter se differant. Quamobrem cum ejusdem generis esse videantur, manifestum relinquitur coturnicem, non ita, ut vulgò fertur, pravi succi esse, neque à mensis ablegandam, nisi pauperum fortasse, ut qui minoris impensæ cibis vesci consueverint. Neque etiam quod morbo comitiali corripiatur, quodque veneno pascatur, ab hujus esu abstinendum esse censuerim. Nonnulla enim novimus animalia, quæ, licet venenis quandoque nutriantur, boni tamen succi sunt, quemadmodum sturni, qui cicutâ vescuntur. Quod si elleboro vescitur coturnix, quod nobis nondum constat, eo cibo juvari eam probabilius est, quàm lædi. Quare coturnicis nutrimentum, quod non ingrati etiam saporis sit, laudandum potiùs quam damnandum censeo. Nam &* Averroes *mirificè coturnicum carnem laudat, tanquam bonum generantem succum. Et licet veneno interdum vescantur, & interdum comitiali morbo vexentur, non tamen semper, nec omnes existimo, sed illas fortasse, quæ in aviariis captæ reservantur. Nam & hâc ratione galli gallinacei, quod nonnulli eorum quandoque comitiali morbo corripiantur, improbandi essent. Id quoque non prætermiserim Dominum Deum nostrum* Israëlis *populum, quem ardentissimè diligebat, dum per deserta illa transiret loca, ad satietatem usque coturnicibus non pasturum fuisse, nisi probati illæ fuissent alimenti, & salutaris.* Hæc, & plura *Mundella*, quæ Lector ibi videat. Quod si altius ascendere libet, constabit fabularum architectos coturnicem magni fecisse, ex eo quod *Herculem* fingunt, à *Typhone* interemptum, nidore coturnicis, illi ab *Iolao* admotæ, in vitam fuisse revocatum, atque inde esse, quod *Phœnices* illi coturnices immolabant. *Athenæus* libro nono, Εὔδοξος ὁ Κνίδιος ἐν πρώτῳ γῆς περιόδου τοὺς Φοίνικας λέγει θύειν τῷ Ἡρακλεῖ ὄρτυγας, διὰ τὸ τὸν Ἡρακλέα, τὸν Ἀστερίας καὶ Διὸς, πορευόμενον εἰς Λιβύην, ἀναιρεθῆναι μὲν ὑπὸ Τυφῶνος. Ἰολάου δ' αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρτυγα, καὶ προσαγαγόντος, ὀσφρανθέντα ἀναβιῶναι. Quod dedit locum Proverbio apud *Græcos* recepto,

Ὄρτυξ ἔσωσεν Ἡρακλῆν τὸν καρτερὸν,

Fortem coturnix liberavit Herculem.

In qua fabula si quid verum est, *Herculem* putaverim, comitiali morbo correptum, (quem Herculeum vocari (a) ajunt, quia *Hercules* huic fuit obnoxius) tanquam mortuum jacuisse, & admotæ coturnicis odore recreatum & refocillatum convaluisse. Saltem inter remedia ad morbum comitialem maximè efficacia præscribitur coturnicum cerebrum, quod in myrteo unguento tritum, & stanneo vase repositum, si ægri faciei illinatur, is statim sanus exsurget. *Galenus*, libri tertii *Paratu facilium* capite 155. *Ad morbum comitialem remedium valde efficax. Coturnicum cerebrum ex unguento myrteo tritum stanneo vase reponito: & cum quempiam morbo comitiali prolapsum videris, eo faciem illinito. Admiraberis enim hujusce naturalis remedii efficaciam. Nam statim ægrotus exsurget.* Et *Assariph* in *Abenbitare* de coturnice,

اذا لقعت مرارته نفعت من الصرع

Fel ejus si lingatur, confert ad epilepsiam. Itaque ad epilepsiam coturnix se habet ut alce, quæ huic morbo creditur maximè esse obnoxia: tamen ejus ungulis curari epilepticos apud Medicos constans fama est. Non solum igitur coturnix morbi, quo laborat, contagione homines non inficit, sed & adversus illum potens est amuletum. Dato tamen, non concesso, frequentem coturnicis esum corpori minùs esse salubrem, non sequeretur Deum *Israëlitis* in deserto malè consuluisse, dum eos pavit coturnicibus. 1. Quia non fuit cibus ordinarius. 2. Quia qui coturnices per miraculum populo suo indulgebat, potuit etiam quidquid in iis noxium erat eximere, & hoc ipso bonitatem & potentiam suam testari, quod eos sanos servabat, & incolumes, quocunque uterentur cibo.

(a) Vide *Aristot. Problem. sect.* 30. *initio.*

III. Ad tertiam quæstionem, unde venerint hæ coturnices, respondet *Moses Num.* 11. 31. ventum, à Domino profectum, eas advexisse מן הים *è mari.* Et auctor libri *Sapientiæ* capitis decimi noni versu duodecimo, *In solatium ex mari ascendit ipsis ortygometra.* Quod nonnulli sic acceperunt, quasi in ipso mari ortæ fuissent. In qua sententia video esse quosdam *Arabum.* Idem *Assariph*, qui suprà

سماني هو طاير يخرج من البحر

Coturnix avis est, quæ exit ex mari. Damir;

وهو من الطيوز القواطع لا يدري من

اين ياتي حتي ان بعض الناس

يقول انه يخرج من البحر المالح

فانه يري طاير عليه واحد جنحيه

فيه منغمس والاخر منشور كالقلع

والاهل مصر به عناية ويتغالون في ثمنه

Est ex avibus migratoriis: atque ita ignotum est unde veniat, ut quidam eam asserant exire ex Mari Salso, & in illo videri volantem, alarum unâ immersâ, & alterâ in veli modum expansâ. De quo Ægyptii valde sunt solliciti, ac proinde eam avem pro pretiosa habent. Nec *Aben Ezra* videtur aliud voluisse, cum ad verba *Mosis* Exod. 16. 13. *Et ascendit coturnix, & cooperuit castra*, hanc notulam apposuit אולי עלתה מפאת ים, *Fortasse ascenderat ex plaga maris.* Sed & è *Græcis Phanodemus* idem sensisse putatur, cum in *Atthide* scripsit *Delum* à Veteribus *Ortygiam* fuisse appellatam, id est, *coturnicum insulam*, παρὰ τὰς ἀγέλας τῶν ζώων τούτων, φερομένας ἐκ τοῦ πελάγους, ἱζάνειν εἰς τὴν νῆσον διὰ τὸ εὔορμον εἶναι, *eò quod horum animantium multi greges, ex mari delati, in ea insula sedeant, quia commoda est statio.* Et nugatur *Kiranides* libro primo è thynnis in *Lybiæ* littus ejectis, cum putrescunt, enasci vermes, qui primo muscarum, deinde locustarum, & tandem coturnicum speciem & magnitudinem habeant. Verum, quidquid illi senserint, certum est coturnices in nudo solo nasci, & pasci. Eas itaque Sacer Scriptor è mari venisse scribit, quo sensu dixit *Plinius* libro 10. cap. 29. *In agrum* Volaterranum *palumbium vim è mari quotannis advolare.* Non, quod in eo creentur, sed quod, eo trajecto, circa *Volaterras* se conferant. Ita igitur ventus coturnices è mari detulisse legitur, quia, *Arabico* mari traducto, illas ex *Ægypto* vexerat in castra *Israëlitarum.* Quo hæc *Josephi* pertinent *Antiq.* lib. 3. cap. 1. Καὶ μετ' ὀλίγον ὀρτύγων πλῆθος· τρέφει δὲ τοῦτο τὸ ὄρνεον, ὡς οὐδὲν ἕτερον, ὁ Ἀράβιος κόλπος, ἐπίπταται τὴν μεταξὺ θάλασσαν ὑπερελθόν. *Et paulò post advolavit magna vis coturnicum, intermedium mare transgressa: hoc enim avium genus præ cæteris alit* Arabicus *sinus.* Nec procul inde *Rhinocolura*, ubi magnam vim coturnicum è mari advolantem capi his verbis tradit *Diodorus* libri primi pagina 38. Καλάμην γὰρ κείροντες ἐκ τῆς ὁμόρου χώρας, καὶ ταύτην σχίζοντες λίνα παραμήκη κατασκεύαζον· ταῦτα δὲ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπὶ πολλοὺς σταδίους ἱστάντες τὰς θήρας τῶν ὀρτύγων ἐποιοῦντο (φέρονται γὰρ οὗτοι κατ' ἀγέλας μείζους ἐκ τοῦ πελάγους)

ὓς θηρεύοντες ἤθροιζον πλῆθος ἱκανὸν εἰς διατροφὴν ἑαυτοῖς. *Calamis ex vicina regione detonsis, & fissis, longa retia parabant, quibus prope littus in multa stadia constitutis, coturnices, quæ per magnos greges ex mari eò se conferunt, capientes, earum colligebant quantum ad victum sufficeret.* Ubi notandum, quod coturnices dicit φέρεσθαι ἐκ τοῦ πελάγους, quomodo *Moses* suprà.

Atque hæc quidem satis obvia sunt: sed nemo facilè dixerit, quomodo concilientur cum his *Davidis* de eodem miraculo *Psal.* 78. 26. 27. Eurum *in cœlo excitavit; &* Austrum *vi suâ impulit, & depluit super eos carnem tanquam pulverem, & volucres alatas sicut arenam maris.* Quid enim opus fuit *Eurum* excitari, ut ex *Ægypto* in *Arabiam* per sinum *Arabicum* deveherentur coturnices, cum ad *Favonium* potiùs id pertineat, & ventos *Occidentales? Ægypti* enim, & *Africæ* respectu, non flat *Eurus* in *Arabiam*, sed flat ex *Arabia*, juxta illud *Poëtæ*,

> Eurus *ad Auroram* Nabatæa*que regna recessit.*

Ad Nabatæa *regna*, id est, in *Arabiam*, ubi *Nabatæi Arabes*, oriundi ex *Nabajot*, *Ismaëlis* primogenito, *Gen.* 25. 13. In quibus locis tum erant *Israëlitæ*. Itaque *Exod.* 10. 19. locustas ex *Ægypto* in *mare Rubrum* non impellit *Eurus*, sed ventus alius huic contrarius, nempe *Occidentalis*. Ita enim habet *Moses*, *Immisit Dominus ventum* Occidentalem *valde vehementem, qui exportans locustas illas dejecit in mare Rubrum.* Debuit igitur hic idem ventus coturnices ex *Ægypto* per *mare Rubrum* in *Arabiam* deferre, non *Eurus*, ut in *Psalmo* habetur. Huic objectioni videtur facilè posse occurri ex *Hieronymi* versione, quæ sic habet, *Abstulit* Eurum *de cœlo, & induxit in fortitudine sua* Africum. Quasi uno sublato alter fuerit inductus. Quæ eadem est *Græcorum* versio, & *Vulgati* Interpretis, nisi quod pro *Euro* Νότον *Austrum* habent. Ita enim *Græci*, Ἀπῆρεν Νότον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπήγαγεν ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ Λίβα. Et *Vulgatus*, *Transtulit Austrum de cœlo; & induxit in virtute sua Africum.* Itaque ex eorum mente *Hebræa* vox יסע, reddi debet ἀπῆρεν, *transtulit*, vel *abstulit*. Quæ versio si recipiatur, jam nulla erit objectio. Nec ea videbitur facilè posse rejici, cum quia magnos habet auctores, tum quia Verbum הסיע, unde יסע, in *amovendi* & *auferendi* notione passim occurrit. Est enim *Hiphil* Verbi נסע, quod *proficisci* significat, sive *è loco*, sive *ad locum*. Itaque in *Hiphil* הסיע, est *facere, ut quis aut è loco, aut ad locum proficiscatur.* Et de vento dictum tam potest significare *ventum auferri*, quam *immitti*. Sonticæ tamen causæ sunt, ut quidem puto, cur hoc loco יסע in *auferendi* significatione non possit sumi. Primò enim illud יסע, *Psaltes* ex *Mose* mutuatur, cujus verba sunt *Num.* 11. 31. *Et ventus à Domino* נסע, *profectus est, & è mari transvexit coturnices.* Itaque, ut in *Mose* נסע, ventum *recedere* non significat, sed *progredi*, ut coturnices advehat: ita in *Psalte* יסע, quod est *Hiphil* ejusdem Verbi, ventum *amotum fuisse* non significat, sed *immissum*, ut coturnices adduceret. Secundo, ἀπῆρεν ἐξ οὐρανοῦ, *abstulit è cœlo*, *Hebraicè* esset יסע מן השמים. Sed textus habet בשמים, quod significat *in cœlo* vel *in cœlum*, non *è cœlo*. Proinde ibi יסע non est *auferre*, sed *inferre*, & *immittere*. Nam, ut res e loco aufertur, ita in locum infertur. Tertiò, quorsum diceretur, ut in *Hieronymo*, *Abstulit Eurum, & induxit Africum*, & in *Græca* versione, Ἀπῆρεν Νότον, καὶ ἐπήγαγεν Λίβα, *Abstulit Notum, & induxit Africum*: cum hi venti non sint contrarii, & simul stare & flare possint? Unde *Poëta* summus,

> *Una* Eurus*que* Notus*que ruunt, creberque procellis*
> Africus. ---

Et multò antè *Homerus Iliad.* π'. versu 765.

> Ὡς δ' Εὖρός τε Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιϊν.

Quartò, in toto hoc *Psalmo*, ut sæpe alibi in *Hebræorum Poëticis* libris, duo hemistichia ferè sunt parallela, & sese mutuo explicant. Unde sequitur יסע hic ferè idem esse, quod וינהג, *& induxit* in posteriore hemistichio, in quo legitur Deus vi suâ *Austrum* induxisse. Quintò, si auctoritate certatur, *Græcis*, & *Hieronymo*, *Chaldæum*, & *Syrum* opponimus, & utrumque *Arabem*, & *Hebræos*, quotquot sunt, & recentiores Interpretes, quotquot videre licuit. Neque enim occurrit ullus, cui יסע hic sit *auferre*. Quin omnes intelligunt *Eurum* à Deo excitatum fuisse, & immissum. Pagninus, *Excitavit Eurum in cœlo.* Arias, *Proficisci fecit Eurum in cœlis.* Felix Pratensis, *Movit Eurum in cœlis.* Castellio, *Acto per cœlum Euro.* Quibus adde omnes vernaculas. Hoc igitur maneat, Deum, juxta *Davidis* mentem, hunc ventum movisse, non amovisse; intulisse, non abstulisse. Sed, ut res intelligatur, notandum est *Israëlitas* fuisse tum in deserto *Pharan*, & jam triduano itinere progressos ultra montem *Sinai*, *Num.* 10. 12. 33. & extremum sinum *Arabicum* habuisse ad meridiem, ac proinde meritò תימן *Theman*, id est, *Australem*, à *Davide* vocari ventum, qui coturnices à *mari Rubro* ad illorum castra advexit. At cur idem vocatur קדים *Kadim*, id est, *Orientalis?* Respondent *Aben Ezra* & *Kimchius* utroque nomine appellari; quia fuit מזרחי דרומי, id est, partim *Orientalis*, partim *Australis*, quem uno verbo dixeris *Euro-Notum*. Quod est oppido falsum. Neque enim *Orientalis* ullo modo fuit ille ventus, ut nôrunt locorum periti. Tamen dicitur קדים *Kadim*, qua de causa jam dicturus sum. Quamvis venti cardinales quatuor constituantur, qui rursus subdividuntur in multò plures, nihilominus docti (a) observant in antiquis *Philosophorum* ac *Medicorum* libris, & præcipuè apud *Aristotelem* & *Theophrastum*, ad designandas tempestatum & aëris constitutiones, quas venti faciunt, τὰ βόρεια solùm, & τὰ νότια nominari, nusquam τὰ ἑσπέρια, aut τὰ ἑῷα. Unde *Aristoteles* lib. 2. *Meteorol.* cap. 6. postquam octo principales ventos cum suis lateronibus nominavit, Ὅλως δὲ, inquit, τὰ μὲν βόρεια τούτων καλεῖται, τὰ δὲ νότια. *Universaliter quidem horum alii Boreales vocantur, alii Australes.* Nempe venti *Occidentales*, tanquam frigidiores, *Boreæ* apponuntur; & *Austro Orientales*, quia sunt calidiores. Quod his verbis idem addit, Προστίθηται δὲ τὰ μὲν ζεφυρικὰ τῷ βορέᾳ, ψυχρότερα γὰρ, διὰ τὸ ἀπὸ δυσμῶν πνεῖν· τῷ δὲ νότῳ ἀπηλιωτικὰ, θερμότερα γὰρ, τῷ (lege διὰ τὸ) ἀπὸ ἀνατολῆς πνεῖν. Vento autem Occidentali Orientalis ideo calidior est, ὅτι πλείω χρόνον ὑπὸ τὸν ἥλιόν ἐστι *quia diutiùs est sub sole.* Unde est, quod *Græcè* vocatur ἀπηλιώτης, & *Latinè Subsolanus*. Proinde in *Politicis* lib. 4. cap. 3. idem *Aristoteles* omnes Reipubl. formas vel ad Democratiam, vel ad Oligarchiam contendit esse referendas; καθάπερ ἐπὶ τῶν πνευμάτων λέγεται τὰ μὲν βόρεια, τὰ δὲ νότια, τὰ δ' ἄλλα τούτων παρεκβάσεις; *Quomodo in ventis alii Boreales, alii dicuntur Australes, & reliqui sunt horum excessus.* Unde est, ait, quod τὸν μὲν ζέφυρον τοῦ βορέου, τοῦ δὲ νότου τὸν εὖρον, *Zephyrum Boreæ, Austri verò Eurum* esse dicunt. Quo pertinent *Lucillii* versus libro de *Coty*, *Thracum* Rege, quos corruptissimos in *Nonio*, voce *Demagis*, *Salmasius* sic restituit:

> *Rex* Cotys *ille duos ventos,* Austrum *atque* Aquilonem,
> *Novisse ajebat solos se demagis, istos*
> *Ex nimbo Austellos nec nôsse, nec esse putare.*

Ex his cum *Eurum* pateat ad *Australem* ventum referri, potuere apud *Davidem* קדים *Kadim*, & תימן *Theman*, id est, *Eurus*, & *Auster*, haberi pro Synonymis, ita ut hoc loco *Kadim* non sit aliud quam sequens *Theman*. Neque verò hic solùm, sed & passim alibi, vento *Kadim* Sacri Scriptores ea tribuunt, quæ potiùs venti *Australis* videntur esse propria. Is enim fruges exurit, *Gen.* 41. 6. Vites quoque, & fructus arborum, *Ezech.* 17. 10. & 19. 12. Maris & fontium aquas exsiccat, *Exod.* 14. 21. & *Os.* 13. *vers.* 15.

(a) *Vide Salmas. in Solinum p.* 1240.

Vi ſuâ naves conterit, *Pſal.* 48. 8. & *Ezech.* 27. 26. Omnia denique ſubvertit, & diſpergit, *Job.* 27. 21. & *Jerem.* 18. 17. Proinde vocatur ventus durus, *Eſ.* 27. 8. & חרשית, ſtrepitu ſuo homines ſurdos faciens, *Jon.* 4. 8. Neque à *Græcis* Εὖρος uſpiam, ſed Νότος vocatur, aut Καύσων, id eſt, *Auſter*, & ventus urens. Et Dei verba *Deut.* 32. 22. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit uſque ad imos inferos, conſumetque terram, & proventum ejus*, *Jonathan*, & *Onkelos* ad hunc eundem ventum referunt hac ſua Periphraſi קדום תקיף כאשא, *Ventus Orientalis validus ut ignis à me in furore exiit*, &c. A *Theodoreto* denique *Eurus* & *Notus* conferuntur ut venti ſimiles, & propè iidem, cum ſcribit Quæſtione octava in *Geneſim*, Εὔρου ἢ Νότου πνέοντος, τὸ πεπηγὸς ὕδωρ διαλύεσθαι, Euro *aut* Noto *flante, aquam congelatam diſſolvi.* Quamvis igitur רוח הקדים, propriè & præciſè loquendo, *ventum Orientalem* ſonet (quod & vocis origo docet, & locus *Ezech.* 42. 16. &c. ubi à vento *Kadim Borealis*, *Auſtralis*, & *Occidentalis* diſtinguuntur) tamen quia venti *Kadim*, & *Theman*, id eſt, *Eurus*, & *Auſter*, quædam habent inter ſe communia, *Hebræos* puto has voces promiſcuè uſurpaſſe. Atque inde eſſe, quod קדים *Kadim*, paſſim à *Græcis* Νότος redditur: ut *Exod.* 10. 13. & 14. 21. *Num.* 34. 15. *Job.* 38. *verſ.* 24. *Ezech.* 27. 26. atque in illo ipſo *Pſalmi* loco, in quo verſamur, ubi *Kadim* & *Theman* explicant Νότον καὶ Λίβα. Quocirca utraque voce idem ventus videtur ſignificari, *Auſter* nimirum, aut *Africus*, qui ex intima *Ægypto* coturnices *Iſraëlitis* advexerit.

At unum poteſt objici, nempe *Auſtro* flante non volare coturnices. *Ariſtoteles Hiſt.* lib. 8. cap. 12. Οἱ δὲ ὄρτυγες, ὅταν πέσωσιν, ἐὰν μὲν εὐδία ἢ βόρειον ᾖ, συνδυάζονταί τε, καὶ ἠρεμοῦσιν· ἐὰν δὲ νότος, χαλεπῶς ἔχουσι, διὰ τὸ μὴ εἶναι πτητικοί· ὑγρὸς γὰρ καὶ βαρὺς ὁ ἄνεμος· διὸ καὶ οἱ θηρεύοντες ἐπιχειροῦσι τοῖς νοτίοις. *Coturnices, cum cadunt* (imo ὅταν πέτονται, *cum volant*) *ſi ſudum cœlum, & ventus ab* Aquilone *eſt, ſociantur, & quiete degunt. At, ſi* Auſter *eſt, graviter ſe habent, quia non facile volant; humidus enim & gravis eſt ventus. Quamobrem qui aucupantur, Auſtrinis ventis eas aggrediuntur.* Et *Plinius* libro decimo capite vigeſimo tertio, *Auſtro non volant, humido ſcilicet, & gravi vento. Aura tamen vehi volunt, propter pondus corporum, vireſque parvas*, &c. *Aquilone ergo maxime volant.* Et Solinus, *Auſtro nunquam exeunt: nam metuunt vim flatus tumidioris. Plurimum ſe* Aquilonibus *credunt, ut corpora pinguiuſcula, atque eò tarda, facilius provehat ſiccior & vehementior ſpiritus.* Eodem facit quod venti *Ornithiæ* dicti, quaſi aves adducant ab *Aquilone*, aut ſaltem ab *Occaſu* flare ſcribuntur. *Ariſtoteles* libro *De Mundo*, Οἱ δὲ ὀρνιθίαι καλούμενοι, ἐαρινοί τινες ὄντες ἄνεμοι, βόρειοί εἰσι τῷ γένει. Quæ *Budæus* ita reddidit, *Ornithiæ, quaſi Aviarii, venti quidam dicti ſunt ex Aquilonio genere, verno tempore invaleſcentes.* Sed *Apulejus* multo aliter, *Ornithiæ verni* (alii *venti*) *Aquilonum genus ex aëre prolati minori niſu, nec jugi perſeverantia ſpiritus perferentes.* Quæ ſcilicet non tam ex hoc loco petita ſunt, quam ex *Meteorologicorum* libri ſecundi capite quinto, ubi *Ornithiæ* dicuntur eſſe Ἐτησίαι ἀσθενεῖς· ἐλάττους δὲ, καὶ ὀψιαίτεροι τῶν Ἐτησίων πνέοντες, *Eteſiæ debiles, ſed quæ veris Eteſiis minores & tardiores ſunt.* Quibus verbis *Ornithiæ Eteſiis* adſcribuntur. *Eteſiæ* autem vel ab occiduo axe flant, vel à ſeptentrionali plaga. *Diodorus* libro primo, Τοὺς Ἐτησίας ἰδεῖν ἐστιν οὐδέν τι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἄρκτου πνέοντας, ἤπερ τῆς ἑσπέρας· οὐ βορέαι γὰρ, οὐδ᾽ ἀπαρκτίαι μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πνέοντες ἀπὸ τῆς θερινῆς δύσεως ἀργέσται κοινωνοῦσι τῆς τῶν Ἐτησίων προσηγορίας. Itaque *Ornithiæ* indidem oriuntur. Et eos *Plinius* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo modo ad *Favonium* refert, modo ad *Eteſias*. *Favonium*, inquit, *quidam ad* VII. *Kalend. Martii* Chelidoniam *vocant ab hirundinis viſu. Nonnulli vero* Ornithiam, LXXI *die poſt brumam, ab adventu avium, flantem per dies novem.* Et infra ubi de *Eteſiis*, *Spirant autem & à bruma qui vocantur* Ornithiæ, *ſed leniores, & paucis diebus.* In *Ariſtophanis Acharnenſibus* aliter ſumitur χειμὼν ὀρνιθίας, nempe pro *hyeme frigidiſſima*, in qua τὰ ὄρνεα διαφθείρεται, *aves præ frigore pereunt*, ut volunt *Scholiaſtes* & *Suidas* voce Ὀρνιθίας. Itaque iiſdem ventus ὀρνιθίας eſt ὁ ἐπὶ τὴν γῆν τὰ ὄρνεα στρωννὺς ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς πνοῆς, *qui frigido ſuo flatu aves humi ſternit.* Sed *Philoſophis Ornithias* ventus nihil quidquam eſt quam quod diximus, nempe ventus ex *Aquilone* aut *Occaſu* aves adducens. Itaque videri poſſit præter naturam id contigiſſe, ut *Auſter* coturnices ad *Iſraëlitas* adveheret. Atque ex eo ipſo contendunt, majus fuiſſe miraculum. Sed nihil opus eo recurrere. Utut enim *Plinius* & *Solinus* eas *Auſtro* volare ſimpliciter negent, tamen ex *Philoſopho* hoc ſolum elicias, tum volare difficilius, & facilius capi. Quod ipſum hic momentum habet; quia ab *Auſtro* non ſolum advectas, ſed & in terram dejectas fuiſſe ſcribunt *Moſes Num.* 11. *verſ.* 31. & *David Pſal.* 78. 28. Et vero falſiſſimum eſt illas *Auſtro* volare nunquam. Sunt enim aves migratoriæ, quas ut *Aquilones* Autumno à nobis avehunt, ita *Auſtri* Vere ad nos revehunt. *Ariſtoteles* ubi ſupra, Ὁμοίως δὲ οἱ ὄρτυγες (ἀπαίρουσι) ἐὰν μή τινες ὑπολειφθῶσι ἐν εὐηλίοις χωρίοις. *Similiter & coturnices* (abeunt;) *niſi paucæ locis apricis remanſerint.* Varro *Ruſtic.* lib. 3. cap. 5. *Turdi quotannis in* Italiam *trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum. Et alio tempore turtures ac coturnices immani numero.* Plinius, *Coturnices ante etiam ſemper adveniunt quam grues.* Solinus, *Adveniendi habent tempora æſtate depulſa*: imo *hyeme*, ut multis docet magnus auctor in *Solinum*. *Aloyſius Mundella* in *Epiſtolis*, *Ad maritimam regionem circa* Piſaurum *ingens coturnicum copia adventare conſuevit, & mille inſidiis capi: ſed potiſſimum ſub extremum verni temporis illarum adventu obſervato.* Bellonius *Obſervat.* lib. 2. cap. 17. ubi de itinere è *Rhodo* in *Alexandriam*, *Plurimæ coturnices à Septentrione Meridiem verſus volantes in navi noſtra captæ ſunt. Unde certo perſuaſus ſum coturnices aves eſſe migratorias. Nam prius cum verno tempore è* Zacyntho *in* Eubœam *navigarem, alias obſervaveram contraria profectione à Meridie in Septentrionem volantes.* Geſnerus, *Coturnices ad nos, ut audio, medio ferè Aprili veniunt, & abeunt cum prima pruina ingruit.* Ex quibus non ſolum conſtat coturnices ſolum mutare, ſed & medio Vere ab *Auſtro* in *Septentrionem* migrare. Quod ideo hic obſervo, quia illo ipſo tempore coturnices advexit *Auſter* in *Iſraëlitarum* caſtra, nempe die XXIV. ſecundi menſis. Nam viceſima diſceſſerant è deſerto *Sinai*; & poſt triduanum iter, cum carnem petiiſſent non ſine multo murmure, promiſit Deus craſtina die ſe daturum in menſem integrum, & miſit coturnices. Vide *Num.* 10. verſus 11. 12. 33. & 11. verſum 18.

IV. Copiam quod attinet, *Pſaltes* coturnices Deum *pluiſſe* dicit *ut pulverem, atque ut arenam maris*, Pſal. 78. 27. id eſt, magna copia & ubertate demiſiſſe. Sic apud *Athenæum* libro octavo *Phænias narrat* ἐν Χεῤῥονήσῳ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ὗσαι τὸν Θεὸν ἰχθύας, *in* Cherſoneſo *Deum per tres dies piſces pluiſſe.* Et *Phylarchus* ibidem, ἑωρακέναι τινὰς πολλαχοῦ τὸν Θεὸν ὕσαντα ἰχθῦσιν, πολλάκις δὲ καὶ πυροῖς, *quoſdam obſervaſſe Deum multis in locis pluiſſe piſcibus, ſæpe etiam tritico.* Et *Heraclides Lembus*, Περὶ τὴν Παιονίαν καὶ Δαρδανίαν βατράχους, φησὶν, ὗσεν ὁ Θεὸς καὶ τοσοῦτον αὐτῶν ἐγένετο τὸ πλῆθος, ὡς τὰς οἰκίας καὶ τὰς ὁδοὺς πλήρεις εἶναι. *Circa* Pæoniam, *&* Dardaniam, *inquit, tantam ranarum vim pluit Deus, ut domos & vias implerent.* Cætera ibi vide, & nota in

Exodi

Exodi 8. *v.* 3. Pari ratione coturnices Deus pluit tantâ copia, ut essent instar pulveris,

--- numeroque carentis arenæ.

Et immani numero fuisse probat *Moses* duobus argumentis: uno, quod non per castra solum, sed & undequaque dispersæ erant, ad iter unius diei, & ad altitudinem duorum cubitorum supra terram extabant. Altero, quod in iis aucupandis & colligendis toto biduo sic laborarunt tot hominum myriades, ut qui minimum collegerat illarum congesserit decem coros. Hęc igitur coturnicum nubes circumquaque patuit minimùm quadraginta millia, (nam diurnum iter minimùm est viginti millium) & duobus cubitis supra terram eminebat. Quod trifariam potest intelligi. 1. Ut sonet coturnices in toto illo spatio ita fuisse coacervatas, ut ubique ad duos cubitos eminuerint. 2. Ut coturnicum bicubitales acervos significare hinc inde ita fuisse dispersos, ut vacua subinde spatia remanserint, per quæ populus iter faceret, cibos à Deo oblatos collecturus. 3. Ut in ipso volatu significentur ita se demisisse, ut à terra non abfuerint plusquam duobus cubitis, quasi captantium manibus ultro se offerrent. Quod sequutus *Hieronymus* sacra verba ita reddidit, *Volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram.* Et *Jonathan*, וכרום תרתין אמין הוה פרח על אנפי ארעא והוו מהלכין בהון עד פרתהון מטול דלא ילעון בזמן מכנשהון יתהון *Et ad duorum cubitorum altitudinem volabant super faciem terræ, & ibant inter illos* (Israëlitas) *usque ad umbilicum, ne laborarent in iis colligendis.* Et *R. Selomo* in *Notis*, פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא לשחות *Volabant ad humani pectoris altitudinem, ne quisquam in earum collectione se attollendo aut deprimendo fatigaret.* Neque dubito, quin *Philo* id ipsum in animo habuerit, cum describit ὀρτυγομητρῶν νέφος τὰς πτήσεις προσγειοτάτας ποιούμενον εἰς τὸ εὔθηρον, *coturnicum nubem terræ proximè volantem ut facile esset aucupium.* Quod coturnicis naturæ non malè convenit, quæ *cum ad nos venit*, inquit *Plinius*, *terrestris potius quàm sublimis est.* Itaque ab hac interpretatione non sum alienus, quamvis secundam præferam. Quia *David* disertè dicit coturnices *cecidisse in medio castrorum*, & *Moses*, *fusas fuisse super terram.* Quibus verbis describi videntur humi planè jacentes, potius quam in infimo aëre volitantes. Eodem pertinet *pluendi* vox. Neque enim *pluere* dicuntur, nisi quæ in terram usque prolabuntur. Præterea volantes vix potuissent in biduo tam multæ capi, ut quisque habuisset decem coros. Corus enim *Hebræorum* maxima fuit mensura, continens decem batos, ut batus tria sata, satum sex cabos, cabus quatuor logos, logus sex ova. *Hebraicè* חומר *chomer*, dicitur, quod ad חמור *chamor*, id est, *asinum*, revocant nonnulli *Hebræorum*, quasi fuerit onus asini. Sed alii verius corum contendunt duplo fuisse graviorem, adeoque camelum oneravisse. Itaque verisimile est in spatio, quod definit *Moses*, id est, per iter diurnum circa castra, non ubique, sed passim coturnicum acervos jacuisse, alicubi super terram ad duos cubitos eminentes. Quas longo volatu fessas vel divina vis, vel Angeli à DEO missi, vel venti vehementiores hinc inde disjecerant, ut huic populo pro cibo essent.

Fateor interim me ultima illa ratione, à decem coris sumpta, quos ex illo populo quisque collegisse creditur, non magnopere niti. Neque enim opus fuit, ut singuli coturnicum decem coros colligerent. Deus huic populo carnes in mensem promiserat, cui promisso fecisset satis, si unicuique pro decem coris solùm dedisset cori trientem. Quod probare est in proclivi. Singulis *Israëlitis* in diurnum cibum assignatur *gomor Mannæ* Exod. 16. vers. 16. id est, ephæ decima pars ibidem versu 36. Et Epha est decima pars cori *Ezech.* 45. *vers.* 11. Itaque in coro sunt centum mensuræ *gomor*. Et, si *gomor* in diem sufficit, corus sufficit in centum dies, id est, in tres menses, & amplius. Proinde si singuli *Israëlitæ* coturnicum collegerunt decem coros, collegerunt plus trigesies quam Deus promiserat. Sed cum dicit *Moses* etiam illum, qui minimum collegerat, decem coros collegisse, fortasse nonnisi ad familiarum capita hoc referendum est: neque in illo censu numerantur uxores, liberi, servi. Vel, quod puto veriùs, ibi loci עשרה חמרים, non sunt *decem cori*, sed *decem acervi.* Nam & חמר *chomer acervum* sonat. Ita *Hab.* 3. *v.* 15. חמר מים רבים, est *acervus aquarum multarum.* Et eodem sensu de ranis dicitur *Exod.* 8. 14. ויצברו אותם חמרים חמרים, *Et congregaverunt eos in acervos, acervos*, id est, *in multos acervos.* Et *Judic.* 15. *v.* 16. חמרתים in Duali sunt *duo acervi.* Sed & hoc ipso loco עשרה חמרים, *Onkelos* reddit עשרא דגורים, & *Arabs Parisiis* editus عشرة اجداس & *Erpenianus* عشرة اناببر *decem acervos.* Quomodo si sumpseris, *Moses* non præcisè definiverit quam coturnicum mensuram quisque collegerit. Sed solum *decem acervos* collectos fuisse dixerit ab eo, qui minimum. *Decem acervos*, id est, *plurimos*, Phrasi *Hebræis* familiari, quâ *decem* pro *multis* passim usurpant. Sic *Gen.* 31. *v.* 7. *Mutavit mercedem meam decies.* Num. 14. v. 22. *Tentarunt me jam decies.* Nehem. 4. v. 12. *Jam decies nobis dixerunt.* Job. 19. v. 3. *Jam decies ignominiâ me affecistis*, id est, *multoties.* Levit. 26. v. 26. *Decem mulieres panem vestrum coquent*, id est, *multæ.* 1 Sam. 1. vers. 8. *Annon melior sum tibi, quam decem filii?* Eccles. 7. v. 19. *Sapientia robur confert sapienti, plus quam decem principes, qui sunt in eadem civitate.* Zach. 8. vers. 23. *Decem homines apprehendent alam hominis Judæi*, id est, *plurimi.* Ita igitur *decem* coturnicum acervos pro *pluribus* dixerit *Moses.* Et sic vertendum potius quàm *decem coros*, præter ea, quæ jam diximus, etiam hæc ratio suadet, quod כור, *corus*, seu חומר, *chomer*, granorum est mensura, non carnium. Hæc observatio non est nihili. Quia, si singuli *Israëlitæ* decem coturnicum coros collegisse dicantur, illarum numerus erit immanis, & superabit omnem fidem. *Cornelius à Lapide*, qui supputare conatus est in *Commentariis* in hunc locum, ita subducit calculos, ut probet *Israëlitas* collegisse circiter *duodecim millia millionum coturnicum.* At nos, pro decem coris, singulos statuimus ne tertiam quidem cori partem collegisse, aut absumpsisse. Non, ut minuamus Dei virtutem, sed ne fidei vim faciamus, ab illa plura extorquentes, quam Deus nobis in verbo suo revelavit.

At, inquies, hoc saltem constat à *Mose* asseri, Deum per mensem pavisse coturnicibus omnes *Israëlitas*, in quibus fuere peditum sexaginta myriades. Fateor & hanc avem in nostris regionibus minus esse frequentem, quam ut tale quid possit fieri absque nova creatione. Sed in calidis regionibus longe aliter hæc res se habet. In iis enim coturnicum ubertas longe major est. Sic in *Græcia* coturnice nihil fuisse vulgatius colligere est ex his *Aristophanis Comici* de pavonibus apud *Athenæum* lib. 14.

Τὸν ταὼν μὲν ὡς ἅπαξ τις ζεῦγος ἤγαγεν μόνον,
Σπάνιον ὂν τὸ χρῆμα· πλείους δ' εἰσὶ νῦν τῶν ὀρτύγων.

Pavonum olim solum par unum quispiam adduxerat, rem illo ævo raram: nunc verò plures sunt quàm coturnices. Et *Romæ* etiam eas viluisse docent hæc *Juvenalis* in hæredipetas *Satyra* 12.

Tres habet hæredes; libet expectare quis ægram
Et claudentem oculos gallinam impendat amico
Tam sterili: verum hæc nimia est impensa, coturnix
Nulla unquam pro patre cadet. ---

Negat pro salute amici, qui jam pater est, & hæredes

habet, à quoquam offerri, gallinam, quamvis ægram, & moribundam: sed ne coturnicem quidem, quæ vilissima est avis, atque impensæ multò minoris. Neque id mirum; si vera sunt, quæ ex *Flavio Blondo* narrat *Gesnerus* in *Antiatum* littore, cum primo vere hirundines, & coturnices, transmisso mari infero in *Italiam* redeunt, intra passuum quinque millia nonnunquam quam in dies capi centies mille hujus generis aviculas, & hoc aucupium ferè per mensem continuari. Neque dissimilia tradunt Veteres. Ita *Varro*, postquam turdos ex *Italia* trans mare avolare, & eodem revolare scripsit circa æquinoctia, *Et alio tempore*, inquit, *turtures*, *ac* COTURNICES IMMANI NUMERO. Unde est, quod volando fessæ quandoque in naves incidunt tanta copia, ut illas pondere suo demergant. Plinius, *Advolant & hæ* (coturnices) *simili modo, non sine periculo navigantium, cum appropinquavere terris. Quippe velis insidunt, & hoc semper noctu, merguntque navigia.* Solinus, *Ubi terram persentiscunt, coëunt catervatim. Deinde globatæ vehementius properant: quæ festinatio plerumque exitium portat navigantibus. Accidit enim in noctibus, ut vela insidant, & præponderatis sinibus alveos vertant*, Aliàs *vergant*; aut *mergant*, *ut in Plinio.* Eodem facit, quod à coturnicum copia *Ortygia* nomen olim commune fuit pluribus locis. Sic *Delus Ortygia* dicta est, & insula *Syracusarum*, & urbs *Ephesus*, & lucus illi proximus, & alius prope *Miletum.* Quid quod eapse de causa universæ *Libyæ* Veteres *Ortygiæ* nomen indiderunt? Testis *Stephanus* in Λιβύη.

Sed nullibi coturnicum copia major, quàm in *Ægypto*, & vicinis locis; sive aëris tepor eas alliciat, seu soli ubertas, & fœcunditas. Hinc *Josephus*, Τρέφει δὲ τοῦτο τὸ ὄρνεον, ὡς οὐδὲν ἕτερον, ὁ Ἀράβιος κόλπος. *Hanc avem præ cæteris alit* Arabicus *sinus*. *Diodorum* quoque jam audivimus de immensa coturnicum copia circa *Rhinocoluram*. Et multa Veteres de *chenniis*, coturnicis specie *Ægypto* peculiari, quâ certa anni tempestate *Ægyptii* sic abundabant, ut, cum omnes absumere non possent, eas in posterum sale condire cogerentur. Quod maximè notandum in regione tam populosa, ut *Theocritus* (a) in ea censeat oppidorum plus triginta millia: & *Josephus* (b) hominum septingentas & quinquaginta myriades, absque incolis *Alexandriæ*. Quæ de *chenniis* diximus probant hæc loca. *Athenæus* lib. 9. cap. 11. in fine Tractatus *De coturnicibus*, Τῶν δὲ καλουμένων χεννίων, μικρὸν δ᾽ ἐστὶν ὀρτύγιον, μνημονεύει Κλεομένης ἐν τῇ πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολῇ γράφων οὕτως. Φαληρίδας ταριχηρὰς μυρίας, τυλάδας πεντακισχιλίας, χέννια ταριχηρὰ μύρια. Chenniorum, *quæ vocant*, *sunt autem parvæ coturnices*, *meminit* Cleomenes *in epistola ad* Alexandrum, *sic scribens*; *Phalarides salsas decies mille*, *tyladum quinque millia*, *chennia salsa decies mille.* Phalaris mergi, & tylas turdi genus est, & chennium coturnicis; ut auctor est ipse *Athenæus.* Ibidem *Hipparchus* in *Iliade Ægyptia*,

> Οὔ μοι Αἰγυπτίων βίος ἤρεσεν, οἷον ἔχουσιν
> Χέννια τίλλοντες. ---

Mihi non placet vita, *quam* Ægyptii *degunt*, chennia *vellentes.* *Poëta* vetus in sordidum convivatorem, qui hospitibus vilia & salsa omnia apponebat, *Anthologiæ* lib. 2. cap. 47.

> Ἡμεῖς δ᾽ ἐσθίομεν κεκλημένοι ἅλμυρα πάντα,
> Χέννια, καὶ τυροὺς, χηνὸς ἁλιστὰ λίπη.

Nos verò invitati comedimus salsa omnia, *chennia*, *& caseos*, *& anseris salsas adipes.* Hesychius, Χέννιον, ὀρνιθάριόν τι κατ᾽ Αἴγυπτον ταριχευόμενον. *Chennium avitium quoddam in* Ægypto *sale conditum.* Chenniorum igitur & coturnicum in *Ægypto* & tota *Africa* cum tanto copia fuerit, unde ventorum alis vectæ sunt in castra *Israëlitarum*? Non opus hic, quod quidam faciunt, nova miracula sibi fingere, & creavisse Deum, aut multiplicavisse coturnices, quomodo *Christus* panes inter manus *Apostolorum.* Nostrum est Sacro Textui mordicùs adhærere, in quo coturnices, virtute Dei creatas, aut multiplicatas fuisse non legimus, sed à ventis fuisse advectas ex transmarinis regionibus. Non me latet has appellari *novam creaturam avium* in *Vulgata* versione *Sap.* 19. *v.* 10. Atque inde à multis colligi Deum illas de novo creasse. Sed, ut de auctore libri taceam, cui fidem nostram non adstrinximus, *Græcum* exemplar non habet κτίσιν *creaturam*, sed γένεσιν νέαν ὀρνέων, *generationem novam avium*; *Syrus* itidem, ܡܘܠܕܐ ܚܕܬܐ ܕܦܪܚܬܐ & *Arabs* توالد طيور جديدة. Et *nova* vocatur non in se, sed *Israëlitis*, qui nihil tale experti erant. Quale est, quod idem auctor huic ipsi cibo tribuit ξένην γεῦσιν, *novum saporem*, Sap. 16. v. 2. id est, illo vescentibus insuetum, & inexpertum. Hic igitur nullam agnoscimus coturnicum creationem. Sed miraculosum id fuit, quod tanta copia advectæ sunt, atque eo præcise tempore, quod Deus definiverat, & omnes prolapsæ sunt circa castra *Israëlitarum*, ut ipsis essent pro cibo divinitus oblato.

V. Superest quinta quæstio de *Judæorum* peccato, & pœna, quam inflixit DEUS coturnices comedentibus. Et peccatum quidem id fuit, quod, pertæsi suæ conditionis, ita in Deum obmurmuraverant; *Quis dabit nobis carnem comedendam? Recordamur piscium, quos in* Ægypto *gratis edebamus, cucumerumque, & peponum, & porrorum, & ceparum, & alliorum: at nunc anima nostra arida est, nec quidquam præter Manna oculis nostris obversatur*, Num. 11. vers. 4. 5. 6. Unde *Psaltes* Psal. 78. vers. 19. *Obloquentes contra Deum dixerunt*, *An posset Deus instruere mensam in hoc deserto? En! ita percussit rupem, ut fluxerint aquæ, & torrentes exundaverint. An etiam cibum posset dare? An parabit carnem populo suo?* In quibus verbis 1. mirè ingratos se produnt, dum præsenti præferunt præteritam conditionem, id est, servitutem *Ægyptiacam*, è qua Deus eos asseruerat forti manu, & extenso brachio, libertati, qua fruebantur. Hæc audiens quis non putasset eos in *Ægypto* laute vixisse, & in ampla fortuna? In qua tamen misere vixerant, sub *Pharaonis* jugo pressi, & propè oppressi: sed ingratis id solenne est, ut, licet ad majora evecti, tamen præterita extollant, & fastidiant præsentia, ne in melius mutati status gratias ulli se debere agnoscant. 2. Miram aperiunt ἀῤῥωσίαν τῆς διανοίας in eo, quod pisciculos, cucumeres, pepones, porros, cæpe, & allia, carnalia denique præferunt spiritualibus bonis, & gloriosæ Dei præsentiæ, quam testatam fecerat tot signis & miraculis. 3. Non contenti Mannâ, unde victus necessarius abundè illis suppetebat, carnem insuper petierant, & *Deum circumscripserant*, ut habetur *Psal.* 78. *vers.* 41. hoc est, potentiam ejus arbitratu suo definiverant, non solùm liberari petentes, sed & hoc vel illo modo. 4. Post expertam toties Dei virtutem, tamen hæc sunt verba diffidentiæ, *An posset Deus mensam in hoc deserto instruere? An posset etiam cibum dare?* Deus igitur, ad iram meritò provocatus, spondet se daturum carnes, non solum in unum aut alterum diem, sed & in mensem integrum, quasque, non tantùm ad satietatem, sed & ad nauseam & fastidium usque comesas, tandem respuant, ac rejiciant. Quæ verba sunt animi concitati, quique nonnisi in ira sua populi preces exaudierat. Mense igitur jam expleto, cum cibum, quo se ingurgitaverant, adhuc in ore haberent, Deus in eos excandescens populum percussit plaga magna. Hanc *Aben Ezra* pestem esse vult. Sunt, qui רזון, id est, *maciem*, seu *phthisim*, significari colligunt ex *Psal.* 106. *v.* 15. Alii aliter exponunt. Sed iis accedo, quibus hæc plaga est ignis, à quo absumpti sint ex hoc populo nonnulli. Ita enim habet

David

(a) Idyll. 17. v. 82.
(b) Bello Jud. l. 2. cap. 16.

David Psal. 78. v. 21. *Ideo audiens Dominus excanduit* (audiens scilicet quæ allata sunt ex præcedente versu, *An posset Deus mensam*, &c.) *& ignis accensus est in* Jacob. *Ignem* intellige, de quo *Num.* 11. *v.* 1. *Et, cum populus quiritaretur, malum fuit in auribus Domini. Audiens igitur Dominus excanduit, & exardescens ignis Domini consumpsit extrema castrorum*, &c. usque ad versum quartum, ubi breviter narrari videntur per πρόληψιν, quæ postea uberius reliquo capite explicantur. Et eidem loco duplex nomen inditum: unum *Tabera* ab incendio, *Num.* 11. *v.* 3. alterum *Kibrottaava*, quia ibi sepulti sunt, qui carnes concupiverant, *Num.* 11. *v.* 34. Est & aliud exemplum in hoc eodem populo similis pervicaciæ. Nam *Exod.* 16. *v.* 2. murmurasse legitur tota congregatio, & dixisse *Mosi*, & *Aaroni*; *Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, cum assidentes ollis carnium panem comedebamus usque ad satietatem! At in hanc solitudinem nos adduxistis, ut universus hic cœtus fame conficiatur.* Sed in pari, ut videtur, causa dispar fuit judicium. His enim murmuratoribus Deus illa ipsa vespera coturnices, & postridie Mannam indulsit, nullas ab iis pœnas reposcens, *Exod.* 16. *vers.* 12. 13. Nempe Deus eadem peccata potest vel in justitia punire, vel in misericordia condonare, & remittere. Quamvis cur in posterioribus graviter puniverit quod prioribus benignè remiserat, multę possint afferri causę. Primò enim in peccata, quæ semel remisit Deus, si quis rursus incidat, gravius peccat; quia præter Dei justitiam spernit insuper misericordiam, & ideo malus est, quia Deus fuit bonus. Pręterea priores ideo murmuraverant, quia fame premebantur, & omnium rerum inopiâ. At his Manna erat pro cibo, qua satiati, quod carnes tam avidè expetebant, & petebant tam importunè, vox non fuit à necessitate extorta, sed ab improba libidine. Denique priores adhuc rudes, & nondum data Lege, statim ab excessu *Ægypti*, posteriores jam edocti murmurant, & post Legem acceptam, unde peccatum fit gravius. Ut non mirum sit, quod Deus, qui prioribus pepercerat, in hos tam rigide animadvertit.

Si *Judæis* credimus, Dii *Sepharvæorum*, *Adramelech*, & *Anamelech*, de quibus 2 *Reg.* 17. *v.* 31. sub pavonum, & phasianorum, aut coturnicum specie culti sunt. *Kimchius* in eum locum, ובירושלמי אדרמלך וענמלך זה טוס ופסיוני וטוס הוא הנקרא בלשון לע״ז פאזן״ וידוע הוא ופסיוני הוא שלו ותרגום שאלו ויבא שלו שאלו בסרא ואייתי פסיונין *In* Talmude *Hierosolymitano* (Tractatu *De Idololatria*) Adramelech & Anamelech, *id est*, ταὼς, *& phasianus. Et* ταὼς *idem est, quod pavo*, idoli nomen, *quod notum. Et phasianus, id est, coturnix.* Nam. Psal. 105. 40. pro verbis, "*Petierunt, & adduxit coturnices, Thargum habet, Petierunt carnes, & adduxit phasianos.* Sed in *Talmude Babylonico* Tractatu *Sanhedrin* cap. 7. fol. 63. b. *Adramelech*, & *Anamelech* redduntur הפרד והסוס, *mulus*, *& equus.* Utrumque falsum, aut incertum. Solenne enim est his hominibus effutire quidquid in buccam venit, & sua somnia chartæ illinire.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Prophetarum loca duodecim, quæ ad Gallinaceum genus referunt nonnulli Interpretes.

Galli Arabica, & Syriaca *nomina*, *licet ignota* Prophetis, *tamen vetustissima. Ab uno upupa* Mosi *dicta* דוכיפת; *ab altero* Bœotiæ *urbs perantiqua* Tanagra, *&* Tanagræi *galli. Ad gallinaceum genus loca* Prophetarum *duodecim referuntur, sed conjecturis non satis certis.* I. Levit. 14. vers. 4. *ubi* δύο ὀρνίθια, *quæ leprosus jubetur offerre, volunt esse* gallinas duas, *cum sint* aviculæ duę. II. 1 *Reg.* 4. *vers.* 23. ubi ברברים barburim, *in mensa* Solomonis *putantur esse* galli, *aut* capones, *aut* gallinæ altiles. Ὄρνις νομὰς, βοσκὰς ἰρταλὶς *Nicandro*, gallina altilis, *aut* pascualis. Κοκκύζειν, *gallorum proprium, non columbarum.* Athenæi *Interpretes notati.* Νομὰς *gallina pro* Numidica *perperam.* III. 2 Reg. 17. vers. 30. Succoth-Benoth *Hebræis* gallina cum pullis suis, *&* Nergal *est* gallus. *Quin* Succoth-benoth *sunt* tabernacula *seu* sacella puellarum, *id est*, *Dearum hujus nominis: &* Nergal *species* palmæ, *à qua Deus dici potuit*; *ut* Rimmon *à* malis Punicis. IV. Job. 3. vers. 7. *de nocte, in qua* Job *natus est*, Ne veniat רננה, cantus in ea, *Chaldaicè*, Ne veniat cantus galli sylvestris, *de quo multa fabulantur.* V. Job. 38. vers. 32. *Chaldaicè*, Et gallinam super pullis suis deduces, *id est, cum pullis suis.* Gallina *ibi* זגתא, *quod male legunt* zagtha, *pro* zaggatha. *Gallina cur sic dicta. Hic de gallina cœlesti, quæ* Græcè Πλειὰς, *sed* Hebraicè *est* עיש, *alibi* עש, *id est*, sidus ursæ, *quod ex* Arabismo *probatur. Aliæ* Hebræorum *interpretationes.* Chaldæa, Græca, *&* Vulgata *ab invicem diversissimæ*; *unde ortæ sint.* Vulgata *emendata.* VI. Job. 38. v. 36. Quis dedit לשכוי, cordi intelligentiam? *Ita reddendum, non gallo, ut* Hieronymus, *& multi* Hebræi *sumunt. Quis commenti primus sit auctor.* Græca *versio prorsus aliena unde nata.* VII. Job. 39. v. 13. *Chaldaicè*, Ala galli, qui laudat, & celebrat: *at Hebraice*, Ala struthionum exultat. VIII. Psal. 50. v. 11. וזיז, Et ziz, *id est*, Et fera agri mecum est: *Chaldaicè*, Et gallus sylvestris, cujus caput attingit cœlos. IX. Psal. 80. v. 14. *Chaldaicè*, Et gallus agri pascetur ex ea: Hebraicè *rursus* וזיז & ziz, *seu* fera agri. X. Prov. 30. vers. 31. *ubi* זרזיר מתנים, Græci, Syrus, *&* Arabs *sumunt pro* gallo inter fœminas superbè incedente. Chaldæus *ex* Syro *emendatus. Gallum non vocari* אכבא achaba, *sed* אבכא abacha; *& quorsum. Gallus quam sit superbus.* זרכל *&* درقل superbè incedere. Hebręi *textus variæ interpretationes. Quæ videatur verisimillima.* XI. Eccles. 12. v. 4. *al.* 6. Excitabitur ad avis vocem, *alii de gallicinio, alii de matutinis avicularum cantibus intelligunt.* XII. Esa. 22. vers. 17. Dominus deportabit te טלטלה גבר, deportatione, ô vir; *alii malè reddunt* deportatione viri; *alii pejus*, deportatione galli. Hieronymus *profitetur se* Hebræum *suum hic sequi.* גבר *in* Talmude *pro* gallo. Esion-gaber *Paraphrastis* arx galli. Balaam *cur gallus. Cur* Hebræi *gallum offerant festo Expiationis.*

Gallus dicitur *Arabicè* ديك *dic*, & *Syriacè* ܬܪܢܓܠܐ *tarnegol*; utroque nomine, nisi fallor, valde vetusto. Nam prioris vestigia sunt in *Hebræo* דוכיפת *dukiphat*, quo *Moses upupam* vocat; voce, ut videtur, composita ex דוך, & כיפת. Ita ut *gallum saxorum*, seu *saxatilem* significet, ut alibi docebimus. Et à *Syro* ܬܪܢܓܠܐ *tarnegol Phœnices*, qui cum *Cadmo* in *Bœotiam* venerant, *Tanagræ* puto dedisse nomen, *Bœotiæ* urbi antiquissimæ, in qua *Tanagræi* galli: quos ut pugnacissimos commendant *Varro*, *Columella*, *Plinius*, *Pausanias*, *Hesychius*, *Suidas*,

das, alii quorum loca citavimus in nostro *Chanaan* lib. 1. cap. 16. Nempe à gallis illis urbs ipsa *Tarnegol*, aut *Tarnegal*, à *Phœnicibus* appellata est. Et *Græci*, *l* finali rejecto, ut in Ἀννίβα, & Ἀσδρύβα, ex *Tarnegal* primò *Tarnegam*, deinde *Tanagram* fecerunt, unius literæ trajectione. Ita ut urbs *Tanagra* sit *urbs galli*, sive *gallorum*. Horum scilicet tanta fuit nobilitas, ut apud Veteres *gallus*, & Ταναγραῖος ferè sint ἀντίστροφα, quasi omnes gallos necesse sit *Tanagra* esse oriundos. Unde est, quod in *Gallo Luciani Micyllus* dicit *Pythagoræ* in gallum transmutato, Εἰπὲ δ' ὅμως, ὦ Μνησάρχου παῖ, ὅπως ἡμῖν ἀντὶ μὲν ἀνθρώπου ὄρνις, ἀντὶ δὲ Σαμίου Ταναγραῖος ἀναπέφηνας. *Tamen expone*, Mnesarchi *fili*, *qui factum sit*, *ut ex homine avis*, *& ex* Samio Tanagræus *nobis apparueris*. *Tanagræus*, id est, *gallus* תרנגול. Interim neutrum galli nomen in *Propheticis* libris apparet. Sed neque satis scitur quomodo *Hebræi* veteres *gallum* appellaverint. Quanquam ad gallinaceum genus Interpretes multa *Prophetarum* loca referant, sed conjecturis non satis certis, ut ea percurrenti constabit, quod sequentia palam facient.

I. Primus, quod meminerim, locus est *Levit.* 14. *v.* 4. ubi leprosus, qui mundatus est, jubetur offerre Deo δύο ὀρνίθια ζῶντα καθαρὰ, id est, ut nonnullis placet, *duas gallinulas vivas puras*. *Origenes* in *Leviticum* Homilia 8. *Præcipit, ut accipiantur duæ gallinæ vivæ ei, qui mundatur.* Et paulo post, *Videntur mihi etiam hic duæ istæ gallinæ habere similitudinem quandam duorum hircorum, ex quibus unus Domino offertur, alius in eremum emittitur: ita enim & hic ex duabus gallinis una immolatur, & alia in campum dimittitur.* Et rursus, *Qui purgatur à lepra, & offert gallinas.* Item, *Propter quod mandat Legislator, ut eadem die, qua purgatur, accipiantur duæ gallinæ, intellectus latenter habeatur, per quàm purificatio efficitur peccatoris, de qua scriptum est, "Quoties volui congregare filios tuos sicut "gallina*, &c. Quæ, quia sunt ἀσύνδετα, videntur ita esse legenda, *Propterea quod mandat Legislator, ut eadem die, qua purgatur, accipiantur duæ gallinæ, gallinæ intellectus latenter habeatur, per quam*, &c. Nempe per gallinas illas vult *Christum* significari, qui in Evangelio cum gallina se confert. Unde est, quod additur, *Occidetur gallina in vasculo fictili, in quo aqua viva sit missa, ut & aqua adsumatur ad purificationem, & compleatur plenitudo mysterii in aqua, & sanguine, quod dicitur exiisse de latere Salvatoris.* Et de eadem gallina multo plura legere est in sequentibus. Tomo nono Operum *Hieronymi* auctor *Epistolæ* trigesimæ nonæ *De diversis leprarum generibus*, idem sequutus, ita habet; *Sed quid pro mundatione leprarum duæ gallinæ jubentur offerre: Duæ gallinæ animam indicare videntur, & carnem: sed unam, inquit, gallinam occides, alteram ablues, & dimittes*, &c. Tamen in *Hebræo* textu de gallinis nihil habetur: tantum in purificatione lepræ sumi jubet DEUS שתי צפורים, *duas aves* (alias *duas aviculas*, aut *duos passeres*) quod *Græci* non male reddiderunt δύο ὀρνίθια· sed ambigua voce, quæ *Patrum* ævo nonnisi *gallinas*, aut plerumque gallinas sonabat. *Athenæus* libri noni capite quarto, ubi de gallinaceo genere, Ἀλλὰ μὴν καὶ ὄρνιθας, καὶ ὀρνίθια νῦν μόνον ἡ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας. *Nunc quidem mos invaluit, ut* gallorum *fœminæ* (id est, *gallinæ*) *solum* ὄρνιθες & ὀρνίθια *dicantur*. Quod ansam dedit errori. Tamen *Athenæo* ferè æqualis *Plutarchus* in *Artaxerxe* dicit *Rhyndacem* esse μικρὸν ἐν Πέρσαις ὀρνίθιον, id est, *parvam in* Persis *aviculam*. Et in *Lege* δύο ὀρνίθια καθαρὰ esse *duas aviculas mundas* satis constare debuit vel *Hebrææ* linguæ ignaris. Neque enim dixisset Legislator *duas gallinas mundas*. Nam frustra fuisset hoc Epithetum, cum omnis gallina sit munda.

II. Secundus locus est, 1 *Reg.* 4. *v.* 23. ubi inter *Solomonis* cibaria censetur ברבורים אבוסים, id est, תרנגולין פטומין, *galli saginati*, ut in *Selomone* habetur, quod sequitur *Santes Pagninus*. Sic *Pomario* & *Aquinati* ברבור *barbur*, est תרנגול סרים, *gallus castratus*, id est, *capo*. Neque inde longe abeunt *Græci* Interpretes, qui hic habent, ἐκτὸς ὀρνίθων ἐκλεκτῶν νομάδων, *præter gallinas electas pascuales*. Ita malo, quàm, ut alii, *præter aves*, &c. Quamvis enim ὄρνιθες sæpe sint *aves* in genere, tamen *Græcis* Interpretibus, ut *Evangelistis*, *avis* ὄρνεον, & *gallina* ὄρνις. Præterea ὄρνις νομὰς non est aliud quidquam, quam *gallina altilis*, aut *pascualis*. *Nicandro* in *Alexipharmacis* versu 295. βοσκὰς ὀρταλὶς, ubi νομὰς ὄρνις in *Scholiaste*, quæ sunt ipsissima *Græcorum* Interpretum verba. Et in *Artemidori* Ὀψαρτυτικοῖς apud *Athenæum* libri decimi quarti capite vigesimo tertio, Νομάδα παχεῖαν ἕψε, καὶ νεοσσοὺς τῶν ἤδη κοκκυζόντων. *Pascualem* gallinam *pinguem elixa, & ex pullis eos, qui jam glocitant*. Ita reddendum, non, ut Interpres ineptissimè, *columbam crassam*, &c. *ac ex pullis eos, qui adhuc pipiunt*. Agitur enim de mattya ex gallina conficienda. Proinde statim additur, Εἶτ' ἐξελὼν τὰ λάχανα εἰς τρυβλίον, καὶ τὸ ὄρνιθος τὸ κρεῶν ἐπιθείς. *Deinde olera eximens in catinum inferenda, & gallinæ carnes imponens.* Et ἤδη non est *adhuc*, sed *jam*. Neque columbarum est κοκκύζειν, sed gallorum: ut ex *Aristophane*, *Aristotele*, *Theocrito*, *Æliano*, & *Luciano* constat. Est enim fictitia vox, ut vernacula *coq* pro gallo, quem nos à cantu sic appellamus. Νομὰς denique *gallina* est, non tamen *Numidica*, ut vult doctissimus Commentator, sed *pascualis*. Alii σιτιστὰς, aut σιτευτὰς nominant. *Athenæus* libri decimi quarti capite vigesimo primo, Σιτιστῶν δὲ ὀρνίθων μὲν μνημονεύει Μάτρων ἐν ταῖς Παρῳδίαις οὕτως,

> Ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἐγέλασσαν, ἐπήνεγκάν τ' ἐπὶ τούτῳ
> Σιτευτὰς ὄρνιθας ἐπ' ἀργυρέοισι πίναξι.

Altilium gallinarum ita meminit Matron *in* Parodiis, *Quo dicto illi riserunt, moxque attulerunt altiles gallinas in patinis argenteis.* *Altiles gallinas* dico cum *Metello Pontifice Maximo*, cujus verba sunt in descriptione cœnæ *Pontificalis* apud *Macrobium Saturnalium* libri tertii capite decimo tertio, *Ante cœnam echinos, ostreas crudas, quantum vellent, peloridas, sphondylos, turdum, asparagos, subtus gallinam altilem.* Neque aliud voluit *Plinius altilium* nomine, cum dixit de myrices semine libri vigesimi quarti capite nono, *Cum altilium vero pingui furunculis imponitur.* Cato *pascales* dixerat: ex quo *Festus*, *Pascales & oves & gallinæ appellantur, quod passim pascantur. Pascales*, id est, νομάδες, ut altiles σιτισταὶ, vel σιτευταί. Itaque ex *Græcorum* sententia ברבורים אבוסים sunt *gallinæ pascuales*, aut *altiles*. Atque idem sensisse quosdam ex *Hebræis* vetustioribus in *Selomone* habetur. Quod tamen haudquaquam potest pro certo & comperto haberi: cum vox nulla sit, de cujus significatione plus ambigatur, ut infra docebimus capite de ea voce peculiari.

III. Tertius de gallo locus est 2 *Reg.* 17. *vers.* 30. ubi è populis ex *Assyria* in *Judæam* à *Salmanassare* translatis *Babylonii* coluisse leguntur סכות־בנות *Succoth-Benoth*, & *Cuthæi Nergal*. *Succoth-Benoth*, id est, *gallinam cum pullis suis*; & *Nergal*, id est, *gallum*, ut Hebræi volunt. Ita enim *Talmudici* in *Sanhedrin* capite septimo folio sexagesimo tertio b. אנשי בבל עשו את סכות־בנות ומאי ניהו תרנגולת אנשי כותה עשו נרגל ומאי ניהו תרנגול *Viri* Babel *fecerunt* Succoth-Benoth. *Quodnam* (idolum) *hoc fuit? Gallina. Viri* Cutha *fecerunt* Nergal. *Quid illud fuit? Gallus.* Selomo Jarchi, סכות־בנות דמות תרנגולת עם אפרוחיה נרגל דמות תרנגול Succoth-Benoth *imago fuit gallinæ cum pullis suis, &* Nergal *imago galli*. Kimchius, ובדברי רז״ל סכות־בנות זה תרנגולת היו עובדים והיה שמה

שמה סכות בנות וכמו שקורין לתרנגול סכוי כן היו קורין לתרנגולת סכות ובנות פירוש עם אפרוחיה נרגל זה תרנגולת הבר *In verbis Magistrorum nostrorum beatæ memoriæ* Succoth-benoth *est gallina, quam colebant sub hoc nomine. Nempe ut gallum vocabant* שכוי secui, *ita gallinam* סכות succoth. *Et* benoth *additum significat illam fuisse cum pullis suis. Et* nergal *est gallina sylvestris.* Nugæ nugacissimæ. Ad verbum, סכות בנות *Succoth-benoth*, sunt *filiarum*, vel *puellarum tabernacula.* Itaque cum *Babylonii* leguntur fecisse *Succoth-benoth*, eos struxisse intelligo sacellum Dearum, quæ בנות *benoth*, id est, *puellæ* dicebantur. Ut *Græci Proserpinam* κόρην, id est, *puellam* appellabant. Sic *Amos* 5. 26. סכות מלככם *tabernaculum Regis vestri*, id est, idoli vestri sacellum. Et נרגל *Nergal*, quid sit nescio: nisi quod huic idolo ferè cognominis est palmæ species hodieque *Persis*, *Arabibus*, & *Indis* نارجيل *nergil* dicta, de qua mira prædicant. Videndum igitur, an ab hac palma denominari potuerit *Persarum* idolum: ut in *Syria* ܪܡܘܢ *Rimmon*, à malis *Punicis*, 2 *Reg.* 5. 18.

IV. Quartus locus est *Job.* 3. 7. In eo pro *Jobi* verbis, quibus maledicit nocti, quâ natus fuerat: *Ne veniat* רננה, *cantus in ea*, *Chaldæus* habet, לא תעול רננא דתרנגול ברא למקלסה בה, *Ne veniat cantus galli sylvestris ad laudandum in ea.* Quæ non pertinent ad gallum in genere; sed ad fabulosum gallum portentosæ magnitudinis, de quo agemus in tractatu *De Struthione.* Et de eodem plura idem Interpres in locis, quæ sequuntur ex *Jobo* petita, & *Psalmis.*

V. Quintus locus est *Job.* 38. 32. ubi *Chaldæus* habet in *Veneta*, & *Basiliensi* editione וזגתא על אפרחהא תדברנון, *Et gallinam cum pullis suis deduces?* Ad verbum *super pullos suos.* Sed *super pullos*, id est, *cum pullis.* Ut *Deuter.* 22. 6. *Non capies matrem super pullos*, i.e. *cum pullis. Gallina* est זגתא, ut in Tractatu *Talmudico Bechoroth* cap. 1. fol. 8. 2. אייתו לה תרי ביעי אמר ליה הי דזגתא אוכמתי והי דזגתא חיוורתי *Allatis duobus ovis dixit ei, Illud ovum est gallinæ nigræ, & istud gallinæ albæ.* Nec זגתא sonat *Zagtha*, ut putant, sed *Zaggatha.* Est enim è geminantibus secunda, ut *Arabicum gallinæ* nomen دجاجة *degiagia*, quod deducunt à Verbo دج *daggia*, id est, *leniter incedere.* Ego à voce factum puto, quam varii variè exprimunt. Aut à *Chaldæo* זגג, *Zain* & *Daleth* permutatis, quod in illis linguis tralatitium. De cætero in *Jobi* Paraphrasi cave ne vulgarem gallinam intelligas. Agitur enim de cœlesti, quæ vulgari lingua *pullicenaria* dicitur, *Græcis* Πλειὰς, vel Πλειάδες, & *Virgiliæ Latinis.* Sed in *Hebræo* est ועיש על בניה תנחם, *Et* עיש, *cum filiis suis deduces?* Et eo loco עיש planè aliud quam *Pleiades.* Nempe עיש idem, quod עש *Job.* 9. 9. Et עש *as*, per ἀφαίρεσιν factum ex *Arabico* نعش *nas*, prout initiale N sæpe excidit. Sic גיא gia, *splendor*, factum à נגה naga, *splendere*; גר gar, *fluvius*, à נגר nagar, *fluere*; שיא *si*, vel שאת seeth, *elatio*, à נשה nasa, *extollere*; שיג sig, *insectatio*, à נשג nasag, *insequi*, vel *assequi.* Porro *Arabibus* نعش *nas* primò est *feretrum*: ut *Luc.* 7. 14. & in *Eutychio Alexandrino* pag. 277. deinde *sidus ursæ.* Sic *Astrologis* النعش الكبري *feretrum majus*, id est, *ursa major*: النعش الصغري *feretrum minus*, id est, *ursa minor.* Nempe quatuor stellæ, in quadrum digestæ, illis pro feretro habentur, seu sarcophago, quo cadaver effertur. Et tres sequentes (nobis cauda ursę) illis sunt filiæ, vel filii, qui comitantur funus. *Alcamus*, بنات نعش الكبري سبعة كواكب اربعة منها نعش وثلاث بنات *Filiæ feretri majoris, quarum quatuor sunt feretrum, & tres sunt filiæ.* Et alibi الحية كواكب ما بين الفرقدين وبنات نعش *Serpens* (seu *draco*) *stellæ, quæ sunt inter* alpharkadin (*stellas polares*) *& filias feretri.* Rursus alibi, الصبا ريح مهبها من مطلع الثريا الي بنات نعش Saba, *ventus flans ab ortu* Pleiadum *ad filias feretri*, id est, *Cæcias. Giauhari* notat apud *Poëtas* subinde legi بنو نعش *filios feretri*, & de singulis in Singulari numero ابن نعش *filium feretri.* Unde clara lux loco *Jobi*, in quo versamur, *An* עיש *feretrum deduces cum filiis suis?* Et quamvis hujus locutionis ratio fugerit Interpretes, tamen recte vidit *Aben Ezra* agi de signo septem stellarum in *Aquilone.* Quod signum alii *ursam*, alii *plaustrum*, alii *helicen*, alii vocant *Septentriones.* Nec moror *Talmudicos*, quorum aliis עש est זנב טלה, *cauda Arietis*; aliis רישא דעגלא, *caput Tauri*, in Tractatu *Berachoth* fol. 58. b. Quas sententias Glossator conciliare nititur; quia ראש השור סמוך לזנב טלה שכן הסדר טלה שור תאומים *Caput Tauri junctum est caudæ Arietis, cum hic sit signorum ordo. Aries, Taurus, Gemini*, &c. Nec me latet quorsum *Chaldæus* עיש voluerit esse *Pleiades.* עוש *Hebræis* est *coire*, & *congregari*, *Joel.* 3. 11. Illi igitur visum hoc signum עיש dici, tanquam *à coitione.* Prout *Græcè* dicitur Πλειὰς, ὡς ἐκ πλειόνων ἀστέρων ὄσα. Et *Arabicè* ثري indidem. Nam ثرا est *multiplicari.* At *Græci* Interpretes quorsum reddunt, Καὶ ἕσπερον ἐπὶ κόμης αὐτῆς ἄξεις αὐτὸν, *Et vesperum, an coma sua ducis illum?* Pro בניה, *filios ejus*, legerunt בנית, *comam.* Et עיש, vel עש deduxerunt ex עשי, quomodo *Arabes vesperam* vocant. In *Vulgata* Veteres editiones habent, *Et vesperum super fines terræ consurgere facis?* Et novæ *super filios terræ.* Sed utrumque puto mendose. Legendum enim, *Et vesperum super filios tune consurgere facis?* Illud *tune*, alioqui in illa versione rarum, reperitur tamen, 2 *Reg.* 2. 20. & 3 *Reg.* 13. 14. & 18. 17. Scribæ locum corruperunt, quia non capiebant quid essent *filii vesperi.* Sed vetustissima est corruptio, jam enim inoleverat *Gregorii Magni* ætate, quem apparet legisse *filios terræ* libri vigesimi noni in *Jobum* capite decimo septimo.

VI. Sextus locus est *Job.* 38. *vers.* 36. *Hebraicè* sic habet, *Quis posuit* בטחות, *in renibus sapientiam, aut dedit* לשכוי, *cordi intelligentiam?* In Scriptura scilicet passim junguntur cor & renes, ut cogitationum propriæ sedes ex *Hebræorum* mente. Exempla vide *Psal.* 7. *vers.* 10. & 26. *vers.* 2. & 73. *vers.* 21. *Proverb.* 23. 15. 26. *Jerem.* 11. *vers.* 10. & 17. *vers.* 10. & 20. 12. Ita etiam hoc loco. Sed cum *renes* vulgo כליות, & *cor* לב, appellatur, utrisque hic inditur nomen aliud, idque magis *Poëticum.*

Et *renes* quidem טוחות *tuchoth*, dicuntur hic, & *Psal.* 51. 8. à Verbo טוח, quod *illinere* est, & *obducere*; quia renes sunt adipe illiti, & obducti, ut jam alibi probatum fuit. *Cor* vero שכוי, à Verbo שכה, quod *cogitare*, & *imaginari* significat. Unde etiam שכיות, sunt *picturæ*, & *imagines*, Es. 2. 16. & אבן משכיות, *lapis pictus*, Levit. 26. 1. Et משכיות לבב, *imaginationes cordis*, Psal. 73. 7. & במשכיתו, *in imaginatione ejus*, Prov. 18. 11. Quæ cum clara & aperta sint, & ab *Hebræorum* doctissimis, *Kimchio* puta, & *Aben Ezra*, & *R. Levi* disertis verbis confirmata: libuit tamen aliis sic interpretari *Jobi* verba, quæ diximus, *Quis posuit in renibus sapientiam, aut dedit gallo intelligentiam?* Quasi שכוי ibi loci *gallum* significaret. Commenti primus auctor fuit quidam *R. Simeon*, filius *Lakis*, cujus verba sic citantur in Tractatu *Talmudico De capite anni* fol. 26. a. כשהלכתי לתחום קן נשריא הוו קורין לכלה נינפי ולתרנגול שכוי, *Cum iter facerem per fines* Kennasariæ, *ibi* nympham *sponsam vocabant, & gallum* secui. Ibidem nugantur alii sponsam vocari *nympham*, quia mons *Sion* dicitur *pulcher* נוף *noph*, seu *climate* Psal. 48. 3. (Latuit enim recutitos Doctores vox *Græca* νύμφη) *Gallum* addunt vocari שכוי *secui*, à *Jobi* loco, quem diximus. Ex tam impuro fonte ortus error statim latiùs propagatus est, & multos habuit assertores. In his *Chaldæus* Interpres duplicem exhibet hujus loci interpretationem: unam sanam, & veram, מן יהב ללבא בינתא, *Quis dedit cordi intelligentiam? Talmudicam* alteram מן יהב לתרנגולא ברא בינתא למקלסא למרה, *Quis gallo sylvestri dedit intelligentiam, ut laudaret Dominum suum?* Et *R. Selomo* ita utramque asserit, לשכוי זה תרנגול לשון הכמים וי״א הלב, Secui *linguâ sapientum gallum sonat; quamvis alii cor explicent.* Et *Aquinas* postquam protulit *Jobi* locum, יש מפרשים תרנגול והוא שגור מאד במשנה, *Sunt, qui gallum interpretantur, quod in* Misna *valde obvium est.* Quod pluribus probat *Kimchius*, quamvis in altera sit sententia. Proinde in *libro Precum* toties cuso, & recuso, inter matutinas preces habetur hæc oratio, בא״י אמ״ה אשר נתן לשכוי בינה להבין בין יום ובין לילה, *Benedictus tu, Domine, Deus noster, Rex sæculi, qui* τῷ secui (id est, *gallo*) *dedisti intelligentiam, ut diem à nocte dignosceret.* In qua oratione palàm est ad *Jobi* locum alludi. Et *Hieronymus*, haud dubiè à *Judæo* illo persuasus, quem pro præceptore habuit, eundem locum ita reddidit; *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?* Duo ἀσύνδετα in eodem commate sic jungens, nempe hominis sapientiam cum naturali galli instinctu, quo certis horis ad canendum provocatur. Idque in eo libro, in quo ejusdem versûs duo hemistichia ferè sunt ἀντίστροφα. Obiter monebo, unde nata sit *Græcorum* versio, quæ videri possit prorsus alia, Τίς δὲ ἔδωκεν γυναιξὶν ὑφάσματος σοφίαν, ἢ ποικιλτικὴν ἐπιστήμην; *Quis autem dedit mulieribus texturæ sapientiam, aut variegandi scientiam?* Pro בטחות, *in renibus* legerunt בטוות, *in netricibus.* Et לשכות, *ad pingendum*, aut *variandum*, pro לשכוי, *cordi.* Quomodo si scripseris, *Hebræa* ad verbum sic redduntur; *Quis in netricibus posuit sapientiam? Aut quis dedit* eis *intelligentiam ad pingendum*, seu *variandum?* Sed ex nendi scientia fecerunt *Græci* Interpretes ὑφάσματος σοφίαν, quia νῆμα & ὕφασμα sæpe promiscuè sumuntur, ut ex *Homero*, *Hesychio*, & *Eustathio* probare sit obvium.

VII. Septimus locus *Job.* 38. 13. (al. 16.) כנף רננים נעלסא, à *Chaldæo* sic redditur, גדפא דתרנגולא דמשבחא ומקלסא, *Ala galli, qui laudat, & celebrat.* Quod ad gallum illum referunt, de quo supra: sed nos in capite *De Struthione* multis probavimus hæc ita esse reddenda, *Ala struthionum exultat.* Proinde etiam hic locus est præter rem.

VIII. Octavus est *Psal.* 50. 11. ubi *Hebræa* habent, *Novi omnem avem montium*, וזיז שדי עמדי, *&* ziz *agri mecum est.* Et Chaldæa, *Coram me apertæ sunt omnes avium species, quæ volant in aëre cœlorum.* ותרנגול ברא דקרצולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא, *& gallus sylvestris, cujus crura humi stant, & caput ejus attingit cœlos.*

IX. Et nonus *Psal.* 80. 14. ubi pro *Hebræis*, וזיז שדה ירענה, *Et* ziz *agri depasta est eam*, rursus *Chaldæus* habet ותרנגולא ברא יתפרנס מנה, *Et gallus sylvestris pascetur ex ea.* Quasi *Hebræum* זיז ziz, *gallum* significet, adeoque gallum illum, de quo toties. Sed in capite *De Apro* docuimus זיז ziz, Hebraicè *feram* esse, & à motu sic dici: ut *Græcè* κνώδαλα, & κινώπετα. Ita ut neque hæc loca de gallo quidquam habeant.

X. Decimus locus *Prov.* 30. 31. ubi זרזיר מתנים, *succinctum lumbis Solomon* vocat περιφραστικῶς aliquod animal magnificè incedens. Ita enim habetur versibus 29. 30. 31. *Tria sunt pulchri incessus: imò quatuor, quæ belle gradiuntur. Leo, animalium fortissimus, quique ad nullius occursum retrogreditur; succinctus lumbos; & hircus; & Rex, in quem nemo insurgit.* Et ibi verba זרזיר מתנים, id est, *succinctus lumbos*, mirâ libertate à *Græcis* redduntur ἀλεκτωρ ἐμπεριπατῶν θηλείαις εὐψύχως, *gallus inter fœminas alacriter incedens.* Et ab *Arabe* الديك اذا تمشا بين الاناث من الدجاج بطيبة النفس *Gallus, cum incedit inter fœminas gallinas cum animi alacritate.* Sed & à *Syro* ܐܟܒܐ ܘܡܬܪܘܪܒܐ ܟܕ ܡܗܠܟ ܒܝܢܬ ܬܪܢܓܠܬܐ *Gallus, superbè incedens inter gallinas.* Quæ cum *Chaldæa* versione si conferas, ex qua expressa sunt, in ea reperies triplex mendum inolevisse. Ita enim habet *Chaldæa* versio, אכבא דמזדרז בינת תרנגולי. Pro quo rescribendum אכבא דמזדרכל בינת תרנגולן. A *Chaldæis*, & *Syris*, *gallus* vocatur ܬܪܢܓܘܠܐ *tarnegol.* Nusquam aliter, quod meminerim, præterquam hoc uno in loco, ubi pro *gallo Syrus* habet ܐܟܒܐ *abacha*, & *Chaldæus* אכבא *achaba.* Itaque vocem אכבא *achaba*, *Baal Aruch* securè præteriit. Et profitetur *Elias* à se non intelligi. Alii *gallum* explicant. Ego illam malo cum *Syro* scribere ܐܟܒܐ *abacha*, quam cum *Chaldæo* אכבא *achaba.* Quia, si scribatur אכבא *achaba*, ignotæ erit originis. At ܐܟܒܐ *abacha* est à Verbo אבך *abach*, cujus *Hithphael* התאבך *hithabach* est *extolli*, & *efferri*, Es. 9. 18. Unde *gallus* videtur ܐܟܒܐ *abacha* dictus aptissimo nomine, quodque hujus avis naturam prorsus exprimit. Nam si pavonem excipias, nulla est avis gallo superbior. Hinc *Plinius* libri decimi capite vigesimo primo, postquam egit de pavonis superbia, *Proximè*, inquit, *gloriam sentiunt & hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit.* Et paulò post, *Quod si palma* (in dimicatione) *contingit, statim in victoria canunt, seque ipsi principes testantur. Victus occultatur silens, ægreque servitium patitur. Et plebs tamen æquè superba graditur, ardua cervice, cristis celsa, cœlumque sola volucrum aspicit crebro, in sublime caudam quoque falcatam erigens.* Quæ superbiæ totidem sunt indicia. Et *Ælianus Hist.* libri 4. cap. 29. Κρατήσας δὲ γαῦρός ἐστι, καὶ ὑψαυχενεῖν, καὶ

καὶ κυδρωμένῳ ἔοικεν (lege ὑψαυχενῶν, καὶ κυδρωμένῳ ἐοικὼς) *Cum vicit, superbus est, & cervice erecta, & glorianti similis.* Et *Phile* capite duodecimo,

> Ἀλεκτρυὼν μὲν τοί γε νικῶν τὴν μάχην
> Σφριγᾷ τε καθαρῶς, καὶ σοβεῖ, καὶ τέρπεται.

Gallus, cum pugna superior est, mere turget, & cum pompa graditur, & exultat. Et *Basilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ octavâ, Γαῦρον ὁ ἀλεκτρυὼν, φιλόκαλον ὁ ταὼς, λάγναι αἱ περιστεραί. *Superbum quid est gallus, pavo elegantiæ studiosus, columbæ salaces. Lucilius* libro octavo *Satyrarum*,

> *Gallinaceu' cum victor se gallus honestè*
> *Sustulit in digitos, primoresque erigit ungues.*

Eo igitur pertinet *Chaldæum* & *Syrum* ܐܒܟܐ *abacha*, quo putaverim non gallum quemvis significari, sed gallum ita se efferentem, & addi ἐπεξηγητικῶς ܕܡܙܕܪܩܠ ܒܝܢܬ ܬܪܢܓܘܠܐ *qui superbe incedit inter gallinas. Superbè incedere* est Arabicè درقل *darkala*, & *Syriacè* ܙܪܩܠ, unde illud ܕܡܙܕܪܩܠ in versione *Syra*: quæ haud dubiè ex *Chaldaica* desumpta est. Eam enim ita citat *Elias* in *Methurgeman* ואכבא דמזדרכיל. Sed in nostris editionibus pravè legitur דמזורז *qui accinctus est.* Illi scilicet qui editioni præfuerunt, vocem, quam non intelligebant, corruperunt; alia substituta, quæ *Hebraicæ* esset similior. Sed rescribendum דמזדרכל *qui superbè incedit.* Neque enim *Hebræos* hoc loco sequitur *Thargum*, sed *Græcos* Interpretes. Et illud דמזדרכל planè respondet *Græcis* verbis ἐμπεριπατῶν εὐψύχως. Fuere & alii Veterum, quibus de gallo hic agi visum. In his *Aquila*, & *Theodotion*, qui habebant ἀλεκτρυὼν νώτῳ, *gallus dorso*; nullo, aut obscuro sensu. Et *Hieronymus*, in quo legitur, *gallus succinctus lumbos.* Tamen ex *Hebræis* vix quisquam est, qui ad gallum hunc locum referat. Et alii *Gallicum*, seu leporarium canem intelligunt, quem

> --- *astricti succingunt ilia ventris*,

ut habetur in *Gratii Cynegetico.* Alii *pardum* malunt, qui & ipse circa ilia gracilis, & tanquam succinctus est, & magnificè incedit. Alii *apem* propter alvi incisuras. Alii *sturnum*, qui *Arabicè* dicitur زرزور *zarzur*, & *Talmudicè* זרזיר *zarzir.* Sed *Selomone* nemo prudentior, qui fatetur se nescire quid sit. Et *Aben Ezra*, qui solum dicit *nomen* esse *bestiæ.* Ego etsi tot Veteribus, qui *gallum* hic describi volunt, multum deferam, tamen quid illos in eam sententiam impulerit nullus video. Nec potuere *Græci*, qui in hac versione reliquis præiverunt, de gallo aliter interpretari, quam *Hebrais* ea verba substituendo, quæ cum his nihil commune habent; *Hebræa* enim ad verbum *lumbis succinctum* sonant: sed *Græca* plane aliud, nempe *gallum inter fœminas alacriter incedentem*, quæ dissident δὶς διὰ πασῶν. Proinde *Symmachus*, gallo illo avolare jusso, reddidit περιεσφιγμένον τὴν ὀσφὺν, (ita enim legendum, non περιεσφραγισμένον.) Et *Hieronymus*, ut utramque versionem quomodocunque conciliaret, *gallum succinctum lumbos.* Sed quid aliud hoc fuit (quod tanti viri pace dixero) quàm κλώθειν τὰ ἀσύγκλωστα, καὶ τὰ ἀσύστατα συνάπτειν? Neque enim ad galli gallinacei descriptionem id pertinet, ut dicatur *lumbis esse succinctis.* Et, quod gallum asserunt caponi sic opponi, ad rem non est. Quippe ut capo non dicitur lumbis esse discinctis, ita gallum nemo dixerit cinctos habere lumbos. Dato tamen, non concesso, *succinctum lumbis*, *Hebræa* Phrasi, *castrato* opponi: non sequetur eo nomine gallum significari potius, quam aliud quodvis animal perinde integrum, & non castratum. Præterea cum à *Solomone succinctus lumbis* inter leonem & hircum ponatur medius, valde verisimile est illo nomine quadrupedem, non avem designari. Itaque iis accedo libentius, qui *equum* hic intelligunt, animal superbi incessus, & lumbos succingi solitum, ut dictum est suo loco. Utut sit, hoc saltem constat etiam hic nihil esse, quod ad gallum possit certo referri.

XI. Undecimus locus est *Eccles.* 12. 4. (*al.* 6.) ubi de sene dicitur, *Excitabitur ad avis vocem.* Et *Græci passerum*, alii *avicularum*, alii denique *gallorum cantum* intelligunt. Atque hi quidem significari volunt senem circa gallicinium, id est, summo mane excitari. At priores illum dormire tam leviter, ut ad minimum quemque strepitum, puta ad passeris, aut alius aviculæ vocem somnus ejus abrumpatur. Et gallum negant posse intelligi; quia *Hebræum* הצפור nonnisi *passeres* sonat, aut *minimas aviculas.* Quod esse falsissimum suo loco docebo. Id itaque per me liceat utrovis modo interpretari.

XII. Duodecimus locus est *Es.* 22. 17. ubi *Propheta Sobnæ* dicit, יהוה מטלטלך טלטלה גבר *Dominus deportabit te deportatione, O vir.* Alii *deportatione viri*, id est, inquiunt, *Virili, forti, vehementi.* Sed hæc versio duo habet incommoda: Unum, quod hujus locutionis nullum profertur exemplum. Nam, cum alibi legimus *viam viri*, *redemptionem viri*, *doctrinam viri*, nemo est, qui *vehementiam* intelligat. Sed solum inde colligimus vel in viro hæc esse, vel à viro esse profecta. Ita *deportatio viri* nihil esset quam qua vir deportat, aut deportatur, quod valde esset dilutum. Præterea *deportatio viri Hebraicè* diceretur טלטלת גבר, non טלטלה. Quis enim concesserit, quod hic nonnulli asserunt, *He* finale in טלטלה esse Epentheticum, non Fœminini notam, cum hoc quoque sine exemplo sit? Denique Accentus *tiphcha* in טלטלה suspendit vocem, & prohibet quo minus jungatur cum sequente גבר. Omnino igitur גבר est in vocandi casu, quasi legeretur אתה הגבר *O tu vir.* Quod *Aben Ezra* & *Kimchius* vere observarunt. Et multo ante *Syrus* Interpres, qui sic habet, ܡܪܝܐ ܡܦܩܘ ܡܦܩ ܠܟ ܓܒܪܐ *Dominus ejiciendo te ejiciet, O vir.* Sunt tamen in *Hebræis*, qui reddunt, *Dominus deportabit te deportatione viri*, aut etiam *deportatione galli.* Cum enim vox גבר, in Scriptura frequentissima, semper alibi *virum* sonet, tamen hic illis libuit Sacro Textui vim facere, ut *gallum* interpretarentur, nullâ necessitate adactis, sed solo καινοτομίας cacoethe, & prurigine. Inde ad voces טלטלה גבר *R. Selomo*, כהדין תרנגולא. דמטלטל מאתר לאתר *Ut gallus, qui deportatur è loco in locum.* Quæ sumpta sunt ex *Midras* in *Psalmos*, ut observat *Kimchius.* Proinde hic *Hieronymus*, *Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus.* Nempe ex mente *Judæi* illius, à quo *Hebraicas* literas didicerat, ut ipse monet in *Notis*, ubi hunc locum sic παραφράζει. *Propterea autem dico, quod in excisione sepulchri non debeas laborare: quia transferet Dominus sacerdotium tuum, sicut transferri solet* גבר *quod omnes* virum *interpretati sunt.* Hebræus *autem, qui nos in veteris Instrumenti lectione erudivit*, gallum gallinaceum *transtulit.* "*Sicut* (inquit) *gallus gallinaceus humero* "*portitoris de alio loco transfertur ad alium, sic te* "*Dominus de loco tuo leviter asportabit.*" Proinde in *Talmude* גבר pro *gallo* quandoque usurpatur. Ut cum pro *gallicinio* dicunt קריאת הגבר. Et in Tractatu *De Sabbatho* pag. 67. b. גברית idem est, quod תרנגולת *gallina.* Quin è Paraphrastis *Jonathan Esion-gaberem* appellat כרך תרנגולא *arcem galli*, Num. 33. 35. 36. & *Deut.* 2. 8. quasi *à gallo* dicta sit *Esion-gaber*; cum עציון גבר sit *spina viri.* Quo nomine *Esion-gaberem* vocari probavimus in nostro *Phaleg.* pag. 764. quia sita est in loco ῥαχίαις καὶ σπίλοις ἀπροσίτῳ, ut *Dyrrachium Macedoniæ.* Et quod de *Balaamo* legitur *Num.* 24. 3. נאם הגבר, *Dixit vir*, *Baal Hatturim* sic accipiens, quasi lega-

legatur, *Dixit gallus*, inde sumpta occasione, ridiculam *Balaami* cum gallo collationem his verbis instituit: קרא גבר שדומה בלעם לתרנגול כמו שהתרנגול הוא נואף מכל כן בלעם רבץ אתונו וכמו שהתרנגול יודע בעתים כן בלעם יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס וכמו שהתרנגול דרכו לעמוד על רגל אחד כן בלעם חגר באחד רגליו, *Vocat* גבר, *quia* Balaam *gallo fuit similis. Ut gallus est mœchus inprimis; ita* Balaam *asinam suam iniit: ut gallus novit tempora: sic* Balaam *novit explorare tempus, quo irascitur Deus Sanctus Benedictus: ut gallus solet uno pede insistere, ita* Balaam *fuit uno pede claudus.* Inprimis absurdum est, quod reliquis sacrificiis, quæ Deus in Lege sua præscripserat, jam abolitis, tamen die, qui præcedit festum Expiationis, nemo est *Judæorum*, qui non offerat pro se gallum, hæc ingeminans, dum illum suo capiti ter allidit, זה חליפתי זה תחתי זה כפרתי זה התרנגול ילך למיתה ואני אלך לחיים טובים עם ישראל אמן *Iste gallus sit permutatio pro me: Iste sit loco meo: Iste sit expiatio pro me: Iste gallus eat ad mortem: Ego autem cum toto* Israële *ad beatam vitam. Amen.* Reliqua pete ex Cl. *Buxtorfii Synagoga* capite vigesimo. Hic enim id sufficit addere, errori ansam dedisse vocem æquivocam גבר quâ tam *virum* quam *gallum* significari volunt. Æquum igitur est, inquiunt, ut, cum peccaverit גבר, peccati pœnam גבר sustineat. Quasi gallus & homo pro uno haberi possint coram Dei tribunali, quia per vocis abusum eodem nomine appellantur. Consulto prætereo quæ de gallo habentur in secundo *Thargum Esther*; quia non sunt Paraphrases, sed auctoris mera commenta.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Galli cantu.

Ἀλεκτοροφωνία Marc. 13. 35. gallicinium. Talmudicis קריאת הגבר, *medium tempus inter mediam noctem & manè. Quidam vocant secundum gallicinium; quia primum est mediâ nocte. Idem, quod quarta vigilia.* Gallicinium *simpliciter posterius semper significat, ut* pullorum cantus *Tob.* 8. 11. Πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, Marc. 14. 72. *idem, quod* πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, Matth. 26. 34. *confertur tempus inter primam & ultimam* Petri *abnegationem cum tempore inter primum & secundum gallicinium.* Μετὰ βραχὺ, Luc. 22. 59. *ut in aliis* μετὰ μικρὸν, *latiùs extendi quàm putatur. Concilium de* Christi *capite profunda nocte esse habitum multis probatur. Quam multa illa nocte gesta sint.* Theophylactus *de gallicinio non male. Vox galli quàm contenta sit ex* Talmude, *& aliis. Quomodo gallus nocti horas dispenset. Causæ fabulosæ. Veræ.*

Ex Veteris Testamenti tot locis, quibus de gallinaceo genere agi volunt, nullum esse satis certum, liquidò constitit hactenus. At res aliter se habet de Novo, ubi apertè loquitur *Christus* de galli cantu, & de gallinæ affectu erga pullos, quos sub alis suis congregat. Ad galli cantum hæc pertinent *Marc.* 13. 35. *Vigilate igitur. Nescitis enim quando Dominus domûs veniet, vesperè, aut mediâ nocte, aut galli cantu, aut mane.* Galli cantum *Evangelista* uno verbo appellat ἀλεκτοροφωνίαν, ut alii ἀλεκτρυοφωνίαν, & *Romani gallicinium.* Glossæ *Philoxeni*, Ἀλεκτρυοφωνία, *Gallicinium, galli cantus. Hebræi* id ipsum tempus vocant קריאת הגבר, *clamorem*, seu *cantum galli.* Sic in *Talmudico* Tractatu *Joma* cap. 1. fol. 20. a. בכל יום תורמים את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו *Quotidie cineres ex altari demunt ad galli cantum, aut proximo tempore sive præcedat, aut subsequatur.* Et fol. 21. a. היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו בראשו, *Quisquis ante galli cantum ad iter se accingit, sanguis ejus est super caput ejus:* id est, suæ mortis reus est, si quid accidat secus. Et in *Semoth Rabba* capite primo, ubi de *Israëlitarum* servitute in *Ægypto*, והיו הנוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאן למלאכתן לקריאת הגבר, *Et ibant exactores in præfectorum domos summo mane, ut eos ad operas suas educerent ad galli cantum.* Et aliquanto post, עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו, *Adstabat hora galli cantus, ut eum educeret è domo sua.* Galli cantus propriè medium tempus est inter μεζονύκτιον & mane, ut definit *Evangelista*: *Mediâ nocte*, inquit, *aut gallicinio, aut mane.* Unde est, quod *Censorinus* capite decimo nono diei partes sic enumerat; *Sunt etiam plura noctis & diei tempora subnotata, propriisque discreta nominibus, quæ apud veteres* Poëtas *passim scripta inveniuntur. Ea omnia ordine suo exponam. Incipio à nocte media, quod tempus principium & postremum est diei* Romani. *Tempus, quod huic proximum est, vocatur de media nocte. Sequitur gallicinium, cum galli canere incipiunt; deinde conticinium, cum conticuere: tunc ante lucem, & sic diluculum vocatur. Mane cum lux videtur Solis,* &c. Neque aliter *Macrobius Saturnalium* lib. 1. cap. 3. *Primum tempus diei dicitur mediæ noctis inclinatio; deinde gallicinium, inde conticinium, cum & galli conticescunt, & homines etiam tum quiescunt; deinde diluculum, id est, cum incipit dignosci dies. Inde mane, dum dies clarus,* &c. Et *Glossæ* veteres; *Conticinium*, ὁ μεταξὺ ἀλεκτρυοφωνίας χρόνος, *tempus, quod est inter gallicinia.* Nullo sensu: sed legendum ὁ μετὰ τὰς ἀλεκτρυοφωνίας χρόνος, *tempus quod est post gallicinia.* Quæ Plurali Numero dicuntur, quia plura sunt. Gallus enim à media nocte canere incipit. Deinde medio inter μεζονύκτιον & auroram spatio rursus canit. Itaque hunc cantum multi *secundum* vocant. *Aristophanes* in Ἐκκλησιαζούσαις, pagina 735.

> Οὐδ' εἰ μὰ Δία τότ' ἦλθες, ὅτε τὸ δεύτερον
> Ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο. ---

Neque per Jovem *si tunc venisses, cum gallus secundò canebat.* Heliodorus lib. 5. Ἀλεκτρύονες ἤδη τὸ δεύτερον ᾖδον, *Galli jam secundo canebant.* Unde Adagium vetus apud *Parœmiographos*, de quo multa *Erasmus*; Πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο, *Priùs quam gallus secundò canat, id est, summo mane. Synesius* Epist. 4. Ἧς (νυκτὸς) ἤδη περὶ δευτέραν οὔσης ὀρνίθων ᾠδήν. *Cum nox jam esset circa secundum gallorum cantum.* Juvenalis *Satyræ* nonæ versu 106.

> *Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi,*
> *Proximus ante diem caupo sciet.* ---

Ammianus lib. 22. Casium *montem ascendit, unde secundis gallicinii videtur primò Solis exortus.* Alii vigiliâ quartâ Solem è *Casio* monte conspici scribunt. *Mela* libri primi cap. 10. *Ut ex summo vertice à quarta vigilia ortum Solis ostendat. Plinius* lib. 10. cap. 22. Casius, *cujus excelsa altitudo quartâ vigiliâ orientem per tenebras Solem aspicit.* Solinus, *Cujus è vertice vigilia adhuc quarta conspicitur globus Solis.* Martianus Capella *lib.* 6. Casius, *cujus altitudo quarta vigilia Solem per tenebras videt.* Ita secundum illud gallicinium, & quarta vigilia idem sunt. Galli nempe, auctore *Plinio*, *cum Sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque revocant.* Sed, quamvis profunda nocte galli bis canant, tamen cum aliquid factum legitur *gallicinii tempore* absque numeri adjectione, semper posterius intelligitur, quod sic appellatur κατ' ἐξοχὴν, aut quia tum galli acriùs atque alacriùs canunt: aut quia poste-

posterior ille cantus hominibus est utilior, cùm ad diurnos labores eos excitet: aut denique quia prioris gallicinii tempus alio designatur nomine: vocatur enim *μεζονύκτιον*, *media nox*, *medinoctium*. Itaque non solum *Marcus Evangelista*, sed & *Censorinus*, & *Macrobius* gallicinium medium ponunt inter mediam noctem & manè, ut jam supra patuit. Et *Isidorus* (*Orig.* lib. 5. cap. 31.) gallicinium dictum esse scribit *propter gallos lucis prænuncios*. Unde solum posterius ab illo intelligi constat. *Heliodori* quoque verbis lib. 1. *Æthiopicῶn*, καθ' ὃν καιρὸν ἀλεκτρυόνες ᾄδουσιν, *quo tempore galli canunt*, id ipsum significari docent, quæ statim sequuntur, illos canere, αἰσθήσει φυσικῇ τῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἡμᾶς περιστροφῆς ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόσρησιν κινουμένους, *naturali sensu Solis ad nos conversionis ad Dei salutationem incitatos*. Sed & in *Polluce* inter noctis partes extremas censetur tempus περὶ ἀλεκτρυόνων ᾠδὰς, & ἀλεκτρυόνων ᾀδόντων. Et *Horatii Satyra* 1.

Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

Id est, *summo manè*. Neque aliud noctis gallicinium in his *Apuleji* initio lib. 8. *Noctis gallicinio venit quidam juvenis è proxima civitate*. Et in *Vulgata* Tob. 8. vers. 11. *Circa pullorum cantum accersiri jussit* Raguel *servos suos; & abierunt cum eo ut foderent sepulchrum*. *Circa pullorum cantum*, id est, *quo tempore canunt galli gallinacei*. Et antelucanum gallum intelligi docent quæ habentur versibus 13. & 14. *Cumque parâssent fossam, reversus* Raguel *ad uxorem suam dixit ei, Mitte unam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est* (Tobias) *ut sepeliam eum antequam elucescat dies*. *Hebræa* habent נקברהו טרם אור הבוקר ואיש לא ידע, *Sepeliemus eum ante lucem matutinam, ne quisquam sciat*. Cum igitur idem tempus quandoque simpliciter dicatur *gallicinium*, quandoque expressius *secundum gallicinium*, viri undecunque docti meritò putant hac observatione *Marcum* facilè posse conciliari cum reliquis *Evangelistis* in designatione temporis, quo *Christum Petrus* erat ter abnegaturus. Nam juxta *Marcum Christus Petro* prædixit fore, ut ter abnegaret, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, *ante quàm gallus bis cantâsset*. Et verò, cùm cecinisset post primam abnegationem, post tertiam ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε, *rursus cantavit gallus*. Ita habet *Marcus* cap. 14. versibus 30. 68. 69. 70. 71. At in aliis non cantat gallus ante tertiam abnegationem. Ita enim *Christus Matth.* 26. *vers.* 34. Ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. *Hac nocte, prius quàm cantet gallus, ter me negabis*. Et *Luc.* 22. *vers.* 34. Οὐ μὴ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι μέ. *Hodie non cantabit gallus, prius quàm ter neges, quòd tu me noveris*. Et *Joh.* 13. *vers.* 38. Οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς. *Non cantabit gallus, prius quàm ter me neges*. Quæ videntur ἀσύστατα· sed nullo, inquiunt, negotio conciliantur, si *Petrum* primo negâsse statuas circa mediam noctem, & tum gallum meritò cecinisse; & tertio negâsse circa quartam vigiliam, vel circa illud tempus, quod dici solet *gallicinium*, & gallum tum temporis iterum cecinisse. Quo posito, hęc *Christi* verba, *Non cantabit gallus*, aut *Prius quàm cantet gallus*, idem erunt ac si dixisset, *Ante tempus gallicinii*, vel *Non cantabit gallus solenni illo cantu, à quo tempus, quo canit, ἀλεκτοροφωνία dicitur, prius quàm ter me negaveris*. Interim nullus dubito, quin *Marcus*, qui *Petri* discipulus fuerat, ipsamet *Christi* verba retulerit, prout à *Petro* illa didicerat. Sed sufficit aliis id memorare quod præcipuum fuit, nempe *Christum* triplicem illam *Petri* abnegationem non solùm pręvidisse, & prædixisse, sed & designâsse tempus, & fore, ut *Christum Petrus* ter abnegaret ante gallicinium. Quod cum de secundo gallicinio palam sit intelligi, quia hoc solum simpliciter *gallicinium* dicitur, tamen id disertè expressit *Marcus*; atque illud insuper primam *Petri* abnegationem primum gallicinium pręcessisse. At, inquies, inter primum & secundum gallicinium solet intercedere quarta pars noctis; quod spatium tum fuerit horarum prope trium: nam in *Judæa*, quo anni tempore *Christus* morti traditus est, noctes horarum sunt plusquam undecim: porrò inter primam & ultimam *Petri* abnegationem vix potuit elabi media pars hujus spatii. Patet id ex *Lucæ* 22. *vers.* 56. 57. 58. Ibi enim cùm *Petrus* ancillæ negasset se nosse *Christum*, quæ prima fuit abnegatio, μετὰ βραχὺ *paulo post* alius videns eum dixit, *Etiam tu ex ipsis es:* Petrus *verò dixit, O homo, non sum*; quæ abnegatio secunda fuit: Καὶ διαστάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς, *Et interposita hora circiter una*, alio id ipsum asseverante; *Petrus* tertio negavit, & statim cecinit gallus. Respondeo *Evangelistas* pleraque summatim retulisse, & dum *Petrus* accusatus conatur se purgare, potuisse rem in longius diduci, &, pluribus verbis ultrò citroque habitis, in ipsa disceptatione multum insumi temporis. 2. Ex *Lucæ* verbis μετὰ βραχὺ non sequi inter primam & secundam *Petri* abnegationem nullum aut brevissimum fuisse temporis intervallum. *Johannes* enim capite 18. à versu 17. usque ad 25. multa interserit, tanquam facta in illo intervallo. Et tertia abnegatio, quam *Lucas* à secunda removet horæ circiter interstitio, tamen in *Matthæo*, & *Marco*, μετὰ μικρὸν, *paulo post*, contigisse narratur. Itaque illud μετὰ μικρόν, vel, quod idem est, μετὰ βραχὺ, potest extendi latiùs quàm putatur. 3. Horæ *Lucæ* licet aliquid addere, cùm non dixerit pręcisè horam unam intercessisse, sed ὡσεὶ ὥρας μιᾶς, *horam circiter unam*. 4. Quamvis inter primum & secundum gallicinium quarta pars noctis soleat intercedere, tamen id perpetuum non est. Nam sæpe accidit, ut galli temerè canant, nec statis horis. Quod se tam in excubiis olim, quam postea in lucubrationibus expertum esse scribit *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* 239. Potuit igitur gallus aliquis, post tertiam *Petri* abnegationem, solitum gallicinii tempus unâ horâ antecedere. Aliud objici potest, cùm *Christum* abnegavit *Petrus*, in *Caiphæ* domo fuisse Scribas, Sacerdotes, & Presbyteros, ut in *Christi* vitam inquirerent: & *Petrum* interim in atrium ingressum exspectâsse quò tandem res evaderet, & quid de *Christo* statueretur. Conventum autem illum usque in tam multam noctem durasse non esse verisimile. Quis enim credat tot homines è *Judaici* populi primariis noctem ferè totam egisse insomnem, ut hanc litem deciderent, cùm res potuisset æquè commode in aliud tempus rejici? Sed hoc frustrà objicitur. Certum enim est ita factum. Quod patebit perpendentibus quàm multa illâ nocte gesta fuerint ante tertiam *Petri* abnegationem. Ὀψίας γενομένης, (*a*) *Cùm vespera jam advenisset*, id est, in ipso occasu Solis *Christus* cum *Apostolis Pascha* celebravit. (*b*) Lavit eorum pedes. (*c*) E re nata concionatus est. (*d*) Cœnam *Eucharisticam* instituit. (*e*) Discipulos, inter se de primatu contendentes, gravissimis verbis compescuit. (*f*) Hymnum cecinit, qui ex pluribus *Psalmis* constabat, si *Talmudicis* creditur. (*g*) Ivit in montem *Oliveti*; (*h*) & venit in villam nomine *Gethsemanem*. (*i*) Secessit, ut oraret, & post horariam orationem rediit ad Discipulos, quos cùm dormientes reperisset, (*k*) increpavit, quòd unam horam vigilare non potuissent. (*l*) Idem secundò & tertiò factum. (*m*) Interim cum *Juda* missi lictores *Christum* invadunt. (*n*) Et primum ad *Annam* adducunt. (*o*) Atque inde ad *Caipham*. Quò conveniunt Scribæ, Sacerdotes, & Seniores. (*p*) Et *Petrus*, in

(*a*) *Matth.* 16. 20. *Marc.* 14. 17.
(*b*) *Joh.* 13. 4.
(*c*) *Joh.* 13. 12. *&c. usque ad cap.* 18.
(*d*) *Matth.* 26. 26. *&c.*
(*e*) *Luc.* 22. 24.
(*f*) *Matth.* 26. 30. *Marc.* 14. 26.
(*g*) *Ibid.* & *Luc.* 22. 39.
(*h*) *Matth.* 26. 36. *Marc.* 14. 32.
(*i*) *Ibidem.*
(*k*) *Matth.* 26. 40. *Marc.* 14. 37.
(*l*) *Matth.* 26. 42. 43. 44. *Marc.* 14. 39. 40.
(*m*) *Matth.* 26. 47. *Marc.* 14. 43. *Luc.* 22. 47.
(*n*) *Joh.* 18. 13.
(*o*) *Joh.* 18. 24. *Matth.* 26. 57. *Marc.* 14. 53. *Luc.* 22. 54.
(*p*) *Joh.* 18. 15. *&c.*

atrium ægre admiſſus, & agnitus *Chriſtum* abnegat. (q) *Chriſtus* & *Caipha* interrogatur. Quo facto, à *Petro* (r) ſecunda vice, & poſt horam elapſam (s) tertia vice abnegatur. Nemo erit æquus rerum æſtimator, qui non ſtatim agnoſcat hæc omnia ante profundam & concubiam noctem fieri non potuiſſe. Atque id quidem fuit prorſus extraordinarium, ut horis illis de hominis capite ageretur. Sed præter feſtum proximè inſtans ad id illos impulit ferina in *Chriſtum* rabies, & pluſquam *Vatinianum* odium, quo in eum ferebantur. Ad interpretationem, quam diximus, proximè accedit illa *Theophylacti* in *Marcum*; Ὅπερ δὲ εἶπεν ἀσαφῶς ὁ Ματθαῖος, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἡρμήνευσεν ὁ Μάρκος, ὅτι πρὶν φωνῆσαι δίς. Εἰώθασι γὰρ οἱ ἀλέκτορες κατὰ μίαν ἀγωγὴν πολλάκις φωνεῖν, εἶτα οἷον ὑπνώττειν, καὶ πάλιν μετά τινα καίρον ἑτέραν ἀρχὴν ποιεῖσθαι τοῦ φωνεῖν. ὃ οὖν εἶπεν ὁ Ματθαῖος, τοῦτό ἐστιν, ὅτι, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τουτέστι, πληρῶσαι τὰς κραυγὰς τῆς πρώτης ἀγωγῆς, ἀπαρνήσῃ με τρίς. *Quod* Matthæus *obſcure dicit*, "*Prius quàm gallus cantet, interpretatus eſt* Marcus, *quod prius quam bis cantet. Galli enim de more habent uno ductu ſæpe canere, deinde tanquam dormire, & poſt aliquod tempus iterum cantum incipere. Quod igitur dixit* Matthæus, *ſcilicet prius quam gallus cantet, id eſt, prius quàm impleat clamorem primi cantus, me ter negabis.* In galli cantu ſunt duo mirabilia: Unum, quod tantulum animal tam contenta voce canit, ut longiſſimè audiatur. Alterum, quod ſtatis horis canit, atque illo ipſo tempore, quo reliquæ aves ſomno indulgent. Prius mire deprædicant *Talmudici* in Tractatu *Joma* fol. 20. b. ubi dicit non nemo de gallo ſacro *Hieroſolymis*, והיה קולו נשמע משלוש פרסאות מעשה באגריפס המלך שהיה בא בדרך ושמע קולו בשלוש פרסאות וכשבא לביתו שיגר לו מתנות *Vox ejus audiebatur à tribus paraſangis. Exemplo ſit Rex* Agrippa, *qui, cum iter faceret, illum audivit à tribus paraſangis, & cum domum veniſſet, miſit illi munera.* Quod leve eſt præ eo, quod ibidem habet alius, ונשמע קולו ביריחו Jerichuntem *uſque vox ejus audiebatur.* Nam, ut aſſerit *Rabbi Jochanan*, מירושלם ליריחו עשרה פרסי *Ex urbe* Jeruſalem *ad* Jerichuntem *decem ſunt paraſangæ.* Quæ quidem fabuloſa ſunt: ſed veriora, quæ *Cardanus*, *De ſubtilitate* lib. 10. *Gallus, ſi rarum eſſet animal, non ſolùm formâ, ſed cantu admiratione dignum eſſet. Exultat voce, proculque ea exauditur: & nocte etiam ad mille & amplius paſſus.* De ejuſdem nocturno cantu ſtatis horis ſic *Alkazuinius*, ومن عجايب معرفته ساعات الليل فان الليل اذا كان خمسة عشر ساعة يقسط اصواته عليها كما كان يقسطه عليها وهو تسع ساعات وذلك بالهام من الله *E mirabilibus* (naturæ ejus illud eſt) *quod novit horas noctis: adeoque, cum nox eſt horarum quindecim, pro ejus ratione diſpenſat cantus ſuos; quomodo etiam diſpenſat, cum ſolum eſt horarum novem, idque per* DEI *inſpirationem.* Et *Damir*, واعظم ما فيه من العجايب معرفة الاوقات الليلية فيقسط اصواته عليها تقسيط الا يكاد يغادر منه شيا شوا طال او قصر ويوالي صيحه قبل الفجر وبعده فسبحان من هداه لذلك *In eo maximè mirabile illud eſt, quod novit tempora noctis, & juxta ea tam æqua lance cantus ſuos diſpenſet, ut ex iis vix quidquam demat, ſive longiora ſint, aut breviora. Et cantus ejus perpetuò præcedat, & ſequatur auroram. Laus illi ſit, qui eum ad id inſtituit.* Ex *Chronicis Eſpahan Mahometem* ſuo loco docebimus, rei tantæ cauſas exquirentem, ad fabulas confugere. Fingit enim Deum habere gallum album, cujus alæ ſmaragdis, hyacinthis, & margaritis diſtinctæ ſint, & ab Ortu ad Occaſum expanſæ; & caput ſub throno gloriæ; & pedes in ſummo aëre: illumque adeo quotidie mane precum tempus indicere, atque audiri ab omnibus cœli & terræ incolis, præter homines, & dæmones. *Et propterea*, inquit, يجيبه ديوك الارض *reſpondent illi galli terræ.* Quæ partim ex *Hebræis* petita eſſe probavimus. Sed & è *Græcis Calliſthenes* aliquid divinum agnoſcit in galli cantu. Unde *Cicero*, *De Divinatione* lib. 2. *Quid in mente venit* Calliſtheni *dicere, Deos gallis ſignum dediſſe cantandi?* Tamen apud eundem *Democritus optimis verbis cauſam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulſo enim de pectore, & in omne corpus diviſo, & modificato cibo, cantus edere quietè ſatiatos.* Et noſtro ſæculo vir doctiſſimus, *Præcipuè circa noctis canit meridiem, vel proximè ante Solis exortum. Nimirum partim ubi Sol dimidiam itineris nocturni partem confecerit, partim ex quo ad noſtrum pertigerit finitorem, vel circiter, gallo ſenſus ſolvuntur. Quippe animal hoc vi naturæ, ſive à temperamenti proprietate, ſic à Sole afficitur, ut tum expergefiat. Gaudens igitur, tum quiete ſuaviter percepta; tum quia ſentiat non ſic ut ante pectus vel ſtomachum gravari cibo (ut qui per totum jam corpus ſit digeſtus) lætitiam cantu, & alarum plauſu teſtatur. Simul etiam quia nocturna aëris conſtitutione calidus ac tenuis galli ſanguis halitus ac vapores in muſculis excitavit: eò alas complodens, & gutture cantillans vapores ſtudet una cum pituita frigore noctis collecta diſſipare, haud ſecus ac animalium alia vel pandiculatione vel oſcitatione flatus propellunt.* In quibus hoc ſolum probo, quod hoc animal dicitur à Sole affici. Sed cur à Sole afficiatur, id ipſum eſt, quod quæritur, & quidem fruſtra, quia pendet ex occulta Naturæ proprietate. Nam quæ de gaudio ex cibi concoctione percepto afferuntur, ſi vera eſſent, cùm in gallo, qui valet, concoctio tam cita ſit, aut citior etiam hyeme, quàm æſtate, quia tum intenſior eſt ſtomachi calor, per quem cibi concoquuntur, hyemale gallicinium non eſſet æſtivo tardius. At res ſe habet multò aliter. Matutinus enim galli cantus hic fit hyeme tribus aut quatuor horis ſerius quam æſtate. Et in reliquis, quæ hic addunt, par eſt ratio. Itaque amplius diſquirendum eſt.

(q) *Joh.* 18. 19.
(r) *Joh.* 18. 25.
(s) *Luc.* 22. 59.

CAPUT

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De Gallinæ affectu erga pullos suos.

Ὄρνις *olim* avis *in genere*, *postea* gallus, *&* gallina. *Malè à nonnullis avis redditur* Matth. 23. vers. 37. *&* Luc. 13. vers. 34. Gallina *Arabicè* mater congregationis. *Gallinæ* φιλοστοργίας *illustre exemplum in* Alpheo Mitylenæo. *Aliud in* Plutarcho *&* Augustino. Christi *verba in* Euripide.

Superest, ut aliquid dicamus de gallinæ affectu erga pullos suos ad insignem *Christi* locum *Matth.* 23. *vers.* 37. & *Luc.* 13. *vers.* 34. Jerusalem, Jerusalem, *quoties volui congregare filios tuos, quomodo congregat gallina pullos suos sub alas, & noluistis? Gallina* Græcè est ὄρνις, quæ vox *avem* in genere significabat apud *Græcos* vetustiores. Tamen *Platoni* lib. 7. *De Legibus* ὀρνίθων θρέμματα putantur esse *gallinarum pulli.* Et *Aristophani* in *Vespis* ὀρνίθων γάλα *lac gallinarum.* Et *Aristoteli* οἱ ὄρνιθες sunt *galli*, cum scribit *Hist.* lib. 9. cap. 50. Ἐκτέμνονται δὲ οἱ ὄρνιθες κατὰ τὸ ὀρροπύγιον, id est, *Castrantur galli prope uropygium.* Et αἱ ὄρνιθες *gallinæ*, *De generat. anim.* lib. 1. cap. 21. ubi quosdam tradit περὶ τὰς ὄρνιθας τὰς γενναίας σπουδάζειν, *operam dare, ut generosæ gallinæ procreentur.* Neque aliud significatur in his *Theophrasti*, *De causis* lib. 2. cap. 15. Τὰ ὅλως ἔυτοκα βραχύβια· καὶ τὰ ὑπερτοκήσαντα πολλάκις ἀπόλλυται, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν τε συνανθρωπευομένων αἱ ὄρνιθες. Quæ omnia sic reddenda, *Fæcundissima quæque animalia brevis vitæ sunt: & quorum fætura exuberat, sæpe pereunt, & gallinæ potissimùm inter ea, quæ cum hominibus degunt.* Neque in his *Chrysippi* apud *Athenæum* lib. 9. cap. 4. Καθάπερ τινὲς τὰς λευκὰς ὄρνιθας τῶν μελανῶν ἡδίους εἶναι μᾶλλον. *Ut candidas gallinas nonnulli volunt nigris esse suaviores.* Sed & *Comicos* veteres *Menandrum*, *Cratinum*, & *Antiphanem* pro *gallinis* usurpasse exemplis allatis idem probat. Et apud eundem lib. 1. cap. 15. narrat *Philarchus* τινὰς δυνάμεις στυτικὰς à *Sandrocotto*, *Indorum* Rege, ad *Seleucum* missas, ὁρμὰς ἐμποιεῖν ὀρνίθων δίκην, Veneris *appetentiam excitâsse, qualis est in gallis gallinaceis.* Perperam edi στυπτικὰς notavit vir maximus ad illum locum; & *Sandrocotto* ab Interprete substitui *Sandropycton*, & *Antiochum Seleuco*, & *gallis passerculos*, ita ut in hoc loco nihil supersit sani. Cùm igitur ὄρνις *Homero*, & *Hesiodo*, nihil quidquam sit quam *avis* in genere, *Platonis* cœpit ævo usurpari pro *gallinaceo* genere, & per aliquot sæcula tam de *gallo* quam de *gallina* dici: donec obtinuit usus, ut proprium esset *gallinæ* nomen. Unde apud *Athenæum* lib. 9. *Myrtilus*, Ἀλλὰ μὴν καὶ ὀρνίθας καὶ ὀρνίθια νῦν μόνον ἡ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας. *Nunc quidem fert consuetudo, ut solæ* (gallorum) *fæminæ* ὄρνιθες *dicantur, &* ὀρνίθια. Itaque in *Matthæo*, & *Luca*, ὄρνις non est طير vel طاير *avis* in genere, ut *Vulgatus*, & *Arabum* unus in *Luca*, alter utroque loco reddit, sed دجاجة *gallina*, ut in *Matthæo* habent *Vulgatus* & *Erpenianus Arabs.* Proinde *Syrus* etiam constanter explicat ܬܪܢܓܠܬܐ, & *Æthiops* ዶርሆ: id est, *gallinam.* Ita etiam *Cyprianus*, & *Hilarius*, & *Hieronymus*, & *Augustinus*, & plerique Veteres præter *Ambrosium* in *Lucam*, ubi hic locus ita redditur: *Quoties volui congregare filios tuos, ut avis nidum suum sub pennis?* Sed id gallinæ maximè proprium est, quòd non solum ovis incubat, quomodo reliquæ aves, sed & pullos jam editos sub alis congregat, ut materno calore foveantur, & vegetentur. Unde est, quod *Arabicè* cognominatur ام حفصة *mater congregationis.* Ita disertè scribunt insignes duo *Lexicographi Giauhari*, & *Alcamus*, & e Naturæ Scriptoribus sæpe à nobis citatus *Damir.* Hujus gallinæ φιλοστοργίας ecce illustre exemplum ex *Alpheo Mitylenæo Anthologiæ* lib. 1. cap. 87.

Χειμερίαις νιφάδεσσι παλυνομένα τιθὰς ὄρνις
 Τέκνοις εὐναίας ἀμφέχεε πτέρυγας·
Μέσφα μιν οὐράνιον κρύος ὤλεσεν· ἢ γὰρ ἔμεινεν
 Αἰθέρος οὐρανίων ἀντίπαλος νεφέων.
Πρόκνη, καὶ Μήδεια, κατ' ἄϊδος αἰδέσθητε,
 Μητέρες, ὀρνιθίων ἔργα διδασκόμεναι.

Hyemalibus nivibus aspersa mitis gallina pullis soporiferas circumfudit alas: donec illam perdidit cœleste frigus. Certè permansit cœlestium oppugnatrix nubium. O matres, Progne, *&* Medea, *in Inferis erubescite, gallinarum opera discentes.* Et eximius Scriptor *Plutarchus* in libro *De philostorgia* ob oculos rem ita ponit, Τὰς δὲ ἀλεκτορίδας ἐν τοῖς ὄμμασι καθ' ἡμέραν ἔχομεν, ὃν τρόπον τὰ νεοττία περιέπουσι, τοῖς μὲν ἐνδῦναι χαλῶσαι τὰς πτέρυγας, τὰ δὲ ἐπιβαίνοντα τῶν νώτων, καὶ προσέρχονται πανταχόθεν ἀναδεχόμεναι, μετὰ τοῦ γεγηθὸς, ἢ καὶ προσφιλὲς ἐπιφθέγγεσθαι· κυνέας δὲ, καὶ δρακοντίας (lege κύνας δὲ, καὶ δράκοντας, vel δρακόντια) ἂν περὶ αὐτῶν φοβηθῶσι φεύγουσιν· ἂν δὲ περὶ τῶν τέκνων, ἀμύνονται, καὶ διαμάχονται παρὰ δύναμιν. *Gallinæ autem, quæ quotidie oculis nostris obversantur, quantâ curâ pullos suos tuentur, aliis quidem alas quas subeant remittentes, aliis autem dorsum conscendentibus? Et accedunt undequaque suscipientes, ita ut gaudium & amorem voce testentur. Canes autem, & dracones, si sibi metuant, fugiunt: at pullis si metuant, propulsant, & supra vires dimicant.* Quod ipsum his verbis observat *Augustinus* in *Quæstionibus Evangelicis* lib. 1. quæst. 36. *Quod difficilius in cæteris animantibus invenies, alis suis filios protegens contra milvum pugnat.* Sed & idem sæpe asserit gallinæ id esse peculiare, quod pullorum suorum infirmitate sic afficitur, ut & ipsa infirma & ægra fiat. Ita in *Psalmum* 58. *Infirmatus est* (Christus) *usque ad mortem, & assumpsit infirmitatis carnem, ut pullos* Jerusalem *colligeret sub alas suas, tanquam gallina infirmatur cum parvulis.* Et paulò post, *Certè notam rem dico, quæ in conspectu nostro quotidie versatur. Quomodo raucescit vox? quomodo hispidum fit totum corpus, demittuntur alæ, laxantur plumæ?* Et in *Psalmum* 90. *Multæ hic aves ante nos fœtant, calefaciunt pullos suos: nulla sic avis infirmatur cum pullis suis, quomodo gallina. Attendat charitas vestra hirundines, passeres, & ciconias. Videmus extra nidos suos, nec cognoscimus utrum fœtum habeant. At verò gallinam cognoscimus in infirmitate vocis, & in relaxatione plumarum: tota mutatur affectu pullorum; quia illi infirmi sunt, infirmam se facit.* Et *De Verbis Domini* Sermone 29. *Illa gallina Domini sapientia est. Sed assumpsit carnem, ut pullis congrueret. Videte gallinam hispidam plumis, dimissis alis, voce fracta, & quassa, ac lassa, & languida congruere pullis suis.* Et in *Quæstionibus* ubi supra, *Hoc genus animantis magnum affectum in filios habet, ita ut eorum infirmitate affecta & ipsa infirmetur.* Hinc apud *Euripidem*, in *Hercule Furente*, *Megara* de liberis, quos ex *Hercule* habuerat, maximè sollicita eos sub alis servare se dictitat, ut pullos gallina incubans. Verba sunt,

Οἵ θ' Ἡράκλειοι παῖδες, οὓς ὑποπτέρους
Σώζω νεοσσοὺς, ὄρνις ὡς ὑφειμένη.

Et quos sub alis servo natos Herculis,
Pullis ut incubare gallina assolet.

Quæ ideo hic affero, quia sunt *Christi* verbis quam simillima, quibus suam φιλανθρωπίαν confert cum gallinę φιλοστοργίᾳ, pullos suos summo studio ad se alliciente, ut ab imminente milvo aut accipitre sartos tectos sub alis tueatur.

CAPUT

CAPUT DECIMUM NONUM.

In mensa *Solomonis* quid fuerint ברבורים אבוסים, *barburi saginati*, 2 Reg. 4. vers. 23.

Quidam ברברים, electos *explicant*, *&* Talmudicorum *alii ad* boves, *alii ad* gallos *aut* gallinas *referunt post* Græcos *Interpretes. Alii species animalium, quæ aluntur in* ביברים, vivariis, *quasi ad* ביבר *bibar, alludat* ברבר barbur : cùm ביבר bibar, *sit* Latinum vivarium. Castellio *notatus. Aliis* barburim *pro* אברברים abarburim, *id est*, volucres *in genere, quia* אבר *est* ala. *Aliis* barburim *aves è* Barbaria. Numidia *quando* Barbaria *dici cœperit. Hoc nomen ab* Arabibus *illi esse inditum falso credi.* Justiniani *ævo jam fuisse usitatum. Hac multo antiquior* Barbaria Æthiopica, *mari* Arabico, Adulico, *&* Avaliti, *&* Barbarico *sinui prætenta. Hostium virilia pro dote uxoribus data, ut præputia* 1 Sam. 28. vers. 25. Barbora *urbs & insula. Zingiber cur aliis ex* Barbaria, *aliis ex* Troglodytica. *Myrrha* Troglodytica *cur* barbara *dicta.* Plinius *notatus.* Thogarma *cur* Barbaria *in Paraphrasi* Jerusalem. Troglodytis *stridor pro sermone. An hinc* Barbari *dicti.* Barbariæ *nomen* Judæis *&* Syris *notissimum.* Felicis Arabiæ *Regum imperium* Rhaptam *usque promotum.* Barbari *nudi in* Talmude, Dionysio, *&* Strabone. *Aves ex* Barbaria *allatæ, ex* Hebræorum *mente, sunt* Meleagrides *ex* Barbaria Troglodytica *afferri solitæ.* Meleagrides *an sint gallinæ* Africanæ. Meleagridum *in fabulis duplex origo.* Meleagrides *in* Lero *insula, non in* Olero, *ut vult* Geinerus. *Aliæ in* Ætolia *circa* Pleuronem. *Non in* Bœotia, *ut* Plinius *perperam.* Clyti *meleagrides sintne gallinæ* Africanæ, *aut* Indicæ, *quas vocant. Gallinæ* Africanæ *in Veterum deliciis. Probatur* barburim *esse* lectissima quæque altilia, *non avis, aut alterius animalis certam speciem. Locus huic parallelus* Nehem. 5. vers. 18. אבס abas, saginare *de solis pecudibus dici. Inde* Eubœæ Abantes.

Ut in *Romanis* ancilibus, ita in variis interpretationibus vocis ברבורים *barburim*, 1 Reg. 4. v. 23. falsæ sic effictę sunt ad verarum similitudinem, ut has ab illis internoscere non sit facile. Ex ipsa loci inspectione patet recenseri ברבורי' *barburim*, in iis animalibus, quæ in mensa *Solomonis* absumebantur in dies. Sic enim habet Sacer Textus, *Et erant cibaria* Solomonis *in dies decem boves*, &c. *præter cervos, & capreas, & bubalos*, וברברים אבוסים, *&* barburos *saginatos. Junius*, & *Mercerus* explicant *lectissima quæque animalia.* Apulejus *pastus electiles* dixisset: ut lib. 10. *Metamorphoseωs, Neque asinum, qui solus interesset, talibus cibis affici posse, & tamen quotidie pastus electiles comparere nusquam.* In eadem sententia fuere *Græci* Interpretes: quorum duplex extat versio. Una habet ἐκλεκτῶν σιτευτά, altera ὀρνίθων ἐκλεκτῶν νομάδων. Sed in utraque ἐκλεκτῶν est pro ברברי' *barburim*, & in secunda ὀρνίθων de suo supplent. Quasi significentur *aves electæ altiles*, eęque *gallinacei generis.* Nam id sunt eo loco ὄρνιθες, ut suprà (*a*) probavimus. Ita *Talmudici* in Tractatu *Bava Metsia* cap. 7. fol. 86. b. electos boves, aut electas gallinas intelligunt peculiari ratione saginatas. Locus sic habet, מאי ברברי' אבוס' אמר רב שאובסין אותן בעל כרחן ושמואל אמר שאובסין ועומדין מאליהם ורבי יוחנן אמר מביאים תור ממרעיתו בדלא אניס ותרנגולת מאשפתו בדלא אניסא אמר רבי יוחנן מובחר שבבהמות שור מובחר שבעופות תרנגולת אמר אמימר זגתא אוכמתא בי בטניתא דמשתכחא ביני עצרי ולא מציא פסיא קניא *Quid sunt* barburi *saginati? Dixit* Rab, *Quos saginant per vim* (id est, cibo per vim in os ingesto) *At* Samuel *dixit saginari prout per se stant* (id est, sibi relictos, neque ulla vi adhibita) *Et* Rabbi Jochanan *dixit, Bovem adducunt è pascuo suo, qui nondum laboravit* (in cultu terræ) *& gallinam è sterquilinio suo, quæ nondum laboravit* (in pullorum educatione) *Rursus dixit* Rabbi Jochanan, *Pecudum electio est bos, & avium electio gallina. Dixit* Amimar, *Gallina nigra, ventricosa* (al. *domi saginata*) *quæ reperitur inter torcularia* (ubi acinis pinguescat) *nec potest transgredi calamum*, præ pinguedine. Inde *R. Selomo* Commentario in libros *Regum* וברברים אבוסים יש מרבותינו אומרים תרנגולין פתומין, Barburos *saginatos sunt è Doctoribus nostris, qui dicant esse gallos pingues. Kimchius* & *Pomarius capones* intelligunt; quia העוף המסורס הוא שיתפתם ביותר, *avis castrata pinguescit magis.* De hac sententia plura vide, quæ supra (*b*) attulimus ad secundum locum cap. 16.

In *Aruch Rabbi Juda* ברבורים *barburim*, exponit מיני ביברים, *species eorum animalium, quæ aluntur in vivariis.* Ambiguè admodum. Incertum an pisces innuat, aut volucres, aut feras: utut enim *Hebræum* ביבר *bibar*, Græcè βιβάριον (Gall. *vivier*) apud *Hebræos* (*c*) & *Græcos* (*d*) recentioris ævi pro *piscina* sumatur, tamen olim *vivarii* vox patuit multò latius. Ambitu suo scilicet complectebatur septa quævis, in quibus viva pascebantur animalia. Itaque vivariorum tres species facit *Gellius* libri secundi capite vigesimo, Ornithonas (*les volieres*) leporaria (*les garennes*) & piscinas (*les étangs*) Quamvis ex eodem colligatur *vivaria* potius ad feras pertinuisse, ut *Græcorum* παραδείσους. *Vivaria*, inquit, *quæ nunc dicuntur, septa quædam loca sunt, in quibus feræ vivæ pascuntur.* Item, *Vivaria, quæ nunc vulgus dicit, sunt, quos* παραδείσους Græci *appellant.* Ita planè *Hebræi* definiunt quid sit ביבר *bibar. Aruch*, ביבר הוא פרדס שמאספין שם חיות וחפירה שמאספין שם דגין ומקום מקורה ששם עופות Bibar *est paradisus, in quo colliguntur feræ. Fossa item, in qua congregantur pisces. Locus denique contignatus, in quo sunt aves.* Quod sumptum ex *Talmudico* Tractatu *De Sabbatho* capite decimo tertio folio centesimo sexto b. ubi *Gemara*, ביברין של חיות ושל עופות ושל דגין אין צדין מהם ביום טוב, *In* bibarin (seu *vivariis*) *ferarum, avium, & piscium venari non licet die festo.* Igitur vasta nimis est expositio *R. Judæ*, quâ ברבורים *barburim*, definit *species animalium, quæ aluntur in vivariis.* Addo parum esse tutam; quia tota nititur allusione nominis vanissimâ. Putavit enim *R. Juda* ביבר *bibar*, & ברבור *barbur*, esse voces ejusdem originis, adeoque ביבר *bibar*, dici pro ברבר *birbar*; litera *Res* post primam ablata, quomodo periit *Lamed* in *Chaldæis* aut *Syris* vocibus [illegible] & [illegible] & [illegible] & [illegible]. Cum Hebræum ביבר *bibar*, & Græcum βιβάριον, & Hispanicum *bivar*, & Gallicum *vivier* à *vivarii Romana* voce deduci sit planissimum. Tamen hoc sequutus *Castalio* locum, in quo versamur, ita reddidit; *Ejus victus erat in dies singulos similæ cori triginta*, &c. *præter cervos, capreas, bubalos, & vivaria.* Quamvis *Hebræis* hac in parte sit ineptior, quod *vivaria* posuit pro iis animalibus, quæ aluntur in vivariis. Quod est

(*a*) Pag. 3. sup.

(*b*) Pag. 112. sup.

(*c*) R. Selomo in Eccles. 2.6.

(*d*) Tzetz. Chil. 8. Hist. 173. Schol. Oppian. & Nicand. Ther.

est absurdissimum. Neque enim in cibis sunt ipsa vivaria; nec dicerentur אבוסים, *saginata.* Itaque hanc vocem *Castalio* præteriit planè intactam. Obiter nota in *Aruch* locum *R. Judæ*, quo *Hebræum* ברברים explicat מיני ביברים, citari ex *Vajekra Rabba* capite וכי ימוך אחיך, quod est trigesimum quartum. Ubi tamen nusquam comparet in editione *Veneta* anno 1545. quam solam videre licuit. Itaque vel fallitur *Aruch*, vel mutila est hæc editio.

Tertia interpretatio eorum est, quibus ברברים *barburim*, sunt *volucres* in genere, quasi אברברים *abarburim*, ab אבר *eber*, id est, *ab ala.* Quod videntur sequi *Josephus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus*, *R. Levi*, & *Mardochæus.* Ergo ex illorum sententia ברבור *barbur*, esset pro אברבר *abarbur*, formæ אספסף *asapsuph.* Sed res est propè sine exemplo, ut prima Radicalis excidat ex Nominibus, quæ fiunt ex Quiescentibus *Pe Aleph.*

Quartam interpretationem ita profert *Baal Aruch* ex libro *Vajekra Rabba* jam citato. רבנן אמרו עוף טהור הוא ומעולא הוא והיה בא מברבריאה והיה עולה על שולחן שלמה בכל יום *Doctores nostri dixerunt avem esse mundam, & præstantem, quæ ex* Barbaria *afferebatur, & mensæ* Solomonis *quotidiè apponebatur.* Et *Kimchius* in libros *Regum* ובדברי רז״ל עוף הבא מברבריא ונקראים ברבורים על שם מקומם, *In verbis Doctorum nostrorum beatæ memoriæ, avis erat ex* Barbaria *allata* barbur (aut *barbar*) *dicta, juxta nomen loci sui.* Et in *Lexico* citat illa ipsa verba, quæ *Baal Aruch.* *Elias* quoque in *Thisbi*, אומרין שהוא עוף שמן מברבריאה, *Ajunt avem esse pinguem è* Barbaria, & reliqua, ut in aliis. Quæ interpretatio non debuit à doctis tanto sibilo excipi; quasi *Barbariæ* nomen pro certa regione sit hodie & heri natum. Putantur scilicet *Arabes* non ita pridem *Barbariæ* nomen *Numidiæ* indidisse, aut, ut nonnulli placet, toti *Africæ* parti, quæ mari *Mediterraneo* objacet ab *Ægypto* ad *Gades* usque. Cujus appellationis causas, qui harum rerum curiosus est, reperiet apud *Scaligerum* in *Cardanum Exercitatione* quinquagesimâ primâ, *Leonem Africanum* libri primi capite secundo, & *Marmolium Africæ* suæ libri primi capite sexto. Et verò *Barbariæ* nomen pro ea parte *Africæ*, quam diximus, nec in *Strabone*, nec in *Mela*, nec in *Plinio*, nec in *Marciano*, nec in *Ptolemæo* reperire est, nec in ullo *Geographorum* veteris ævi. Illud tamen ab *Arabibus* fuisse inditum falsissimum est: cum *Justiniani* ævo jam obtinuerit, diu antequam eò se conferrent *Arabes.* Hinc *Justiniano* æqualis *Anastasius Sinaita* in *Anagogis super sex dierum opus*, Ἐν τοῖς πλησιοχώροις Αἰγύπτω τοῖς ἐν Πενταπόλει τῇ Βαρβαρικῇ λεγομένοις ἀδύτοις. Quibus verbis *Cyrenaica Pentapolis* in *Africæ Barbaria* constituitur. Et *Barbaricini* vocabantur qui à *Vandalis* circa illa tempora ex *Mauritaniæ* monte *Aurasio* in *Sardiniam* translati sunt. Ita testantur *Procopius* libro secundo *Vandalicorum*, & *Gregorius Epistolâ* vigesimâ quintâ, & vigesimâ septimâ libri tertii. Sed & aliam in Veterum scriptis *Barbariam* reperio, cujus nomen multò est antiquius: nempe *Barbariam Æthiopicam*, quæ rursus duplex. Una est *Barbaria* propriè dicta, altera *Troglodytica.* Utraque mari prętenta est; hæc *Arabico*, & *Adulico*, & *Avaliti*, illa *Barbarico* sinui. *Barbariæ* nomine illam solam intelligunt *Ptolemæus* & *Marcianus Heracleota.* Sed alii *Barbaris* etiam *Arabici* maris accolas & *Troglodytas* accensent. Sic *Arrianus* in *Periplo* locat *Barbaros* & *Barbariam* circa *Berenicen*, & *Orinen*, & *Diodori* insulam, & *Ptolemaida theron*, & *Avalite* emporium, quæ loca sunt *Troglodyticæ.* Et *Stephanus*, in libro *De urbibus*, *Barbariam* scribit esse παρὰ τὸν Ἀράβιον κόλπον, ubi *Troglodytica.* *Arabs* *Geographus* itidem أرض بربرة *terram Barbaram*, vel *Barbariæ*, describit الي البحر اليماني *ad mare Jemanense*, id est, *Arabicum*, Clim. 1. part. 6. Et capite prȩcedenti describit من الحبشة السحلية الي ما اتصل بها *Abissinorum maritima oppida* من عمارات البربرة *donec perveniatur ad loca habitata Barbariæ.* Et *Alcamus* ad vocem بربر Barbar

بربر جيل البرابرة وهم بالغرب وامة
اخري بين الحبوش والزنج يقطعون
مذاكير الرجال ويجعلونها مهور
نسايهم وكلهم ولد كيس غيلان
اوهم بطنان من حمير صنهجة وكتامة
صاروا الي البربر ايام فتح افريقيس
الملك افريقية

Barbar, *gens* Barbarorum, *qui sunt ad occasum. Est & alia gens inter* Abissinos *&* Zingitanos, *quæ virorum abscindit virilia, & ea pro dote uxoribus suis assignat* (quomodo *David* ducentorum præputiorum dote uxorem sibi acquisivit 1 *Sam.* XVIII. 25. 27. & 2 *Sam.* 3. 14.) *Omnes illi filii sunt* Caisgailani, *aut ex* Humeiri *stirpe* (à quo *Homeritæ* dicti) Sunhagia *autem, &* Cutama *in* Barbariam *profecti sunt, cum Rex* Africus *Africam aperuit.* Sed & *Geographi* recentiores in *Avalite* sinu, *Troglodyticæ* parte, urbem *Barbaram*, vel *Barboram* describunt, & ejusdem nominis insulam urbi proximam, ad quam *Zeila* solventem appulisse se dicit *Vartomanus Navigat.* lib. 2. cap. 16. Et de eadem multa habet *Odoardus Barbosa* in *India* sua capite *De Barbora.* Unde facilis conciliatio *Galeni* cum *Dioscoride*: quorum ille zingiber afferri tradit ἀπὸ τῆς Βαρβαρίας, *ex Barbaria*; hic ex *Troglodytica.* Nempe eadem est regio *Barbaria* & *Troglodytis.* Quod cum nesciret *Plinius*, perperam accepit quod legerat apud *Græcos* myrrham *Troglodyticam* etiam dici *Barbaram*, ac si eam myrrhæ speciem vellent esse *aspectu sordidam & barbaram.* Ita enim interpretatur libri duodecimi capite decimo sexto. Cum contra in *Dioscoride* legatur esse διαυγὴς *splendens*, aut *pellucida.* Hinc *Isidori* lib. 17. cap. 8. à puritate commendatur. *Myrrha*, inquit, *Troglodyta ab insula* Arabiæ, *ubi melior colligitur, & purior.* Proinde laudatur his verbis in veteri Hymno *De Epiphania Domini: Thus Deo, myrrham* Troglodytem *humando.* Ita enim esse legendum, non, ut vulgo, *trocletem*, pridem *Cassander* rectè monuit. Dicebatur ergo *Barbara* myrrha *Troglodytica*, non tanquam aspectu sordida, sed ratione soli natalis. Neque alia ratio cur *Gen.* 16. 3. *Thogarma* ברבריא *Barbariam* reddat *Jerosolymitanus* Interpres, quam fallax allusio nominum inter *Thogarma* & τρώγλην, unde *Troglitis*, vel *Troglodytis.* Ex his constat plus satis *Barbariæ* nomine contineri totam oram maritimam *Orientalis Æthiopiæ*, ab *Ægypti* finibus usque ad *Rhaptam* promontorium. Cui videtur id nominis obtigisse propter incultos mores. *Arrianus*, Ἀλακτότεροι δὲ οἱ

κατοικοῦντες τὸν τόπον Βάρβαροι. Vel propter ſermonem barbarum, & inconditum, ſi ſermo dici queat, qui veriùs veſpertilionum ſtridor eſt. *Herodotus Muſâ* quartâ Οἱ Τρωγλοδύται Αἰθίοπες γλῶσσαν οὐδεμίῃ ἄλλῃ παρομοίην νενομίκασι, ἀλλὰ τετρίγασι καθάπερ αἱ νυκτερίδες. *Plinius* lib. 5. cap. 8. *Victus* (illis) *ſerpentium carnes, ſtridorque, non vox: adeò ſermonis commercio carent. Martianus Capella* libro ſexto, *Stridunt potiùs quàm loquuntur.* Ut Solinus, *Ignari ſermonis ſtridunt potiùs quàm loquuntur.* Meritò igitur *Barbari* dicti. Sic enim propriè appellantur οἱ δυσεκφόρως, καὶ σκληρῶς, καὶ τραχέως λαλοῦντες, ut pluribus docet *Strabo* in eum (*e*) *Homeri* verſum; in quo *Cares* nominat Βαρβαροφώνους. Quo ipſo ſenſu *Græci*, *Chaldæi*, *Arabes*, *Latini* Interpretes *Pſal.* 114. 1. populum *barbarum* eum vocant, quem *Hebræi* עם לועז. Is enim *Hebræis* eſt לועז, *qui linguâ alienâ loquitur, eâque abſurdâ, & inconditâ.* Neque aliter بربار *barbar* explicant *Arabum* Lexicographi. *Giggeius*, بربار (barbar) *garrulus, ſtrepitum edens, vociferans.* بربرة (barbara) *balatus caprinus, nugacitas, ſermo irati, qui parùm explanatis vocibus ſolet eſſe præruptus*, ut eſt apud *Senecam.* Golius, بربر (*barbara* Verbum) *murmuravit ut iracundi ſolent:* quod petitum ex *Giauhari.* Sed *Giggeio* præivit *Alcamus*, cujus verba ſunt البربرة صوت المعز وكثاة الكلام والجلبة والصياح (Albarbara) *vox capræ, multiloquium, murmur, & vociferatio.* Ergo *Barbariæ* nomen tam *Chaldaicum* & *Arabicum* fuit, quàm *Græcum*, adeoque *Judæis* & *Syris* notiſſimum, in quorum libris paſſim occurrit. Exempla ex *Talmude* & Paraphraſtis habentur in *Baal Aruch:* ex *Jelammedenu* in *Buxtorfio:* ex *Semoth Rabba*, & *Eſther Rabba* in *Davide Cohen de Lara.* Quibus addo ex *Gorionide* de *Arabum* Rege *Areta* in *Herodem* depugnaturo lib. 5. cap. 18. & 19. *Congregat omnem militiam ſuam, militiam* ſcilicet *Arabiæ*, וצבא ברבר, *& militiam barbariæ.* Et paulò poſt *Judæi* multa ſpolia referunt ex *Arabibus*, ומן ברבר: *& ex Barbaris.* Eo nimirum ævo *Barbariæ* pars *Arabum* imperio ſuberat. Quin & *Barbari* remotiores *Rhaptam* uſque *Felicis Arabiæ* Reges pro dominis agnoſcebant. Unde *Arrianus* de *Rhapta*, & regione circa *Rhaptam*; Νέμεται δὲ αὐτὴν κατά τι δίκαιον ἀρχαῖον, ὑποπίπτουσαν τῇ βασιλείᾳ τῆς πρώτης γινομένης Ἀραβίας, ὁ Μωφαρίτης τύραννος. *Poſſidet autem ipſam, antiquo quodam jure regno primæ* Arabiæ *ſubjectam*, Mopharites *tyrannus.* Eoſdem *Barbaros* à *Talmudicis* ſignificari puto, cum in Tractatu *Jebamoth* fol. 63. b. ſtultum illum populum, de quo *Moſes Deut.* 32. 21. dicunt eſſe אנשי ברבריא שמהלכין ערומין בשוק, *viros* Barbariæ, *qui nudi per vicos ambulant.* Ii enim aut nudi erant, aut pelle ſemitecti. *Dionyſius* de *Erembis*, ſeu *Troglodytis*, verſu 965.

Γυμνοὶ, καὶ κτεάνων ἐπιδευέες. ---

Nudi, & bonis carentes. Et Feſtus,

Intectique artus, erepunt ardua ſemper
Culmina tectorum. ---

Et *Strabo* libro decimo ſexto, Γυμνῆται δὲ, καὶ δερματοφόροι, καὶ σκυταληφόροι διατελοῦσιν. *Nudi degunt, aut pelliti, & clavigeri.* In *Africa* igitur duplex fuit *Barbaria:* una Occidentalis uſque ad *Gades*; altera Orientalis ad *Arabicum* ſinum, & Orientalem *Oceanum*, *Rhaptam* uſque protenſa. De hac porrò, non de illa *Hebræos* egiſſe certum eſt; cum ברברים *barburim*, vel *barbarim*, voluerunt eſſe à *Barbaria* denominatas, unde ad *Solomonem* allatæ fuerint. Petita enim eſt hæc interpretatio ex libro *Vajekra Rabba*, cujus auctor *Rabba Nachmoni* filius floruit circa annum *Chriſti* trecenteſimum. Quo ævo *Barbariæ* in Occidente nulla mentio. Neque tamen is de ſuo loquitur, ſed citat majores ſuos, *Judam*, & *Barachiam.* Præterea quocunque nomine vocentur illi *Barbari*, qui ſunt ad Occaſum *Africæ*, *Solomon* nullam habuit cum illis commercium. Neque enim in *Mediterraneo*, ſed in *Rubro mari* claſſem inſtruebat *Solomon Ælanis*, & *Eſion-gabere*, unde in Occidentales non fuit iter, ſed in Orientales *Barbaros*, ac inde afferri potuêre meleagrides, & ברברים *barburim*, vel *barbarim* denominari, id eſt, *aves Barbaræ*, vel *Barbaricæ.* Quia quo tempore harum avium magna erat raritas, & penuria, illis fuit ſumme fertilis *Rubri maris* inſula quædam ad *Barbariam Troglodytanam* pertinens. Hoc idonei auctores ſcribunt, præter *Agatharchidem Diodorus* & *Artemidorus* apud *Strabonem.* Hujus verba ſic habent libro decimo ſexto, Φησὶ δ᾽ Ἀρτεμίδωρος ἀπὸ Ἡρώων πόλεως πλέουσι κατὰ τὴν Τρωγλοδυτικὴν πόλιν εἶναι Φιλοτέραν, &c. Εἶτα Μυὸς ὅρμον, καὶ Ἀφροδίτης ὅρμον καλεῖσθαι λιμένα μέγαν, τὸν εἴσπλουν ἔχοντα σκολιόν· προκεῖσθαι δὲ νήσους τρεῖς, δύο μὲν ἐλαίαις κατασκίους, μίαν δ᾽ ἧττον κατάσκιον, μελεαγρίδων μεστήν. *Dicit* Artemidorus *ab* Heroum *urbe navigantibus juxta* Troglodyticam *urbem* Philoteram *eſſe*, &c. *Deinde portum magnum ingreſſu flexuoſo, qui dicitur Muris ſtatio, &* Veneris *ſtatio. Huic objacere tres inſulas, duas oleis obumbratas, tertiam minùs opacam, meleagridum avium plenam.* Et *Diodorus* libro 2. pag. 120. Ὑπέρκεινται δὲ ταύτης νῆσοι τρεῖς, ὧν δύο μὲν πλήρεις εἰσὶν ἐλαιῶν, καὶ σύκων· μία δὲ λειπομένη τῷ πλήθει τῶν προειρημένων δένδρων, πλῆθος δ᾽ ἔχουσα τῶν ὀνομαζομένων μελεαγρίδων. *Huic adjacent tres inſulæ, quarum duæ oleis & ficubus ſcatent; una autem, his arboribus minùs fœcunda, iis avibus referta eſt, quæ dicuntur meleagrides.* Et utroque antiquior *Agatharchides*, *De mari Rubro* libro quinto cap. 42. Ἐν οἷς καὶ νῆσοι τρεῖς εἰσι προσκείμεναι· ὧν αἱ μὲν ἐλαίαις πεπύκνωνται, μία δὲ ἧττον μὲν δασεῖα, τῶν δὲ καλουμένων μελεαγρίδων ἐκτρέφουσα πλῆθος. *Ubi tres inſulæ adjacent: quarum duæ olivas crebras habent, una minùs quidem ſylvoſa eſt, ſed avium, quas meleagrides vocant, copiam nutrit.* Ut apparet hanc inſulam illarum avium proventu fuiſſe celeberrimam.

Meleagrides quid propriè ſint non ſatis conſtat. Sunt, qui cum *Africanis*, ſeu *Numidicis* gallinis avem eandem eſſe putent. *Varro*, *Rei Ruſt.* lib. 3. cap. 9. *Gallinæ* Africanæ *ſunt grandes, variæ, gibberæ, quas* μελεαγρίδας *appellant* Græci. *Plinius* lib. 10. cap. 62. poſtquam aves *Memnonidas* ad *Memnonis* ſepulchrum confligere narravit: *Simili modo*, inquit, *pugnant meleagrides in* Bœotia (nempe ad *Meleagri* ſepulchrum) *Africæ hoc eſt gallinarum genus gibberum, variis ſparſum plumis*, &c. *Columella* tamen ita diſtinguit libri noni capite ſecundo. *Africana Gallina eſt, quàm plerique* Numidicam *dicunt, meleagridi ſimilis, niſi quòd rutilam galeam & criſtam capite gerit, quæ utraque ſunt in meleagride cærulea.* Sed & natalibus differunt. Nam *Africana* nuſquam alibi: ſed meleagris *Græca* eſt avis, Heroico ævo jam nota. Et in *Græcorum* fabulis duplex ejus origo traditur. Alii enim *Meleagri* ſorores, alii *Jocallidis* virginis, in *Lero* inſula cultæ, familiares in has aves mutatas fuiſſe ſcribunt. *Suidas*, Λέγουσι δὲ οἱ μὲν τὰς ἀδελφὰς τοῦ Μελεάγρου μεταβαλεῖν εἰς τὰς μελεαγρίδας ὄρνιθας· οἱ δὲ τὰς συνήθεις Ἰοκάλλιδος τῆς ἐν Λέρνῃ παρθένου, ἣν τιμῶσι δαιμονίως. Pro ἐν Λέρνῃ meo periculo reſcribe ἐν Λέρῳ. *Jocallis* enim illa ipſa eſt, de qua *Clytus Athenæi* libro decimo quarto, Περὶ δὲ τὸ ἱερὸν τῆς παρθένου ἐν Λέρῳ εἰσὶν οἱ καλούμενοι ὄρνιθες μελεαγρίδες. *Circa templum virginis in* Lero *ſunt aves meleagrides dictæ.* Nec *Geſnerus* eſt audiendus, qui, ut ad *Palladem* referat,

(e) Iliad. β. v. 867.

rat, reſcribit ἐν 'Ωλέρῳ, quia in urbe *Cretæ Olero Palladis* fuit templum, à qua 'Ωλέρια 'Αθηνᾶ, & 'Ωλερία feſtum *Palladi* ſacrum in *Stephano De urbibus*. Neque enim in urbe *Olero*, ſed in inſula *Lero* fuere meleagrides. Hinc *Ælianus Hiſt.* lib. 4. cap. 42. Ἴσασι, inquit, οἱ τὴν νῆσον οἰκοῦντες τὴν Λέρον. *Sciunt qui* Lerum *inſulam tenent*, cur ſcilicet ab eſu meleagridum abſtineant, qui *Dianam* venerantur. Et lib. 5. cap. 27. Τὰς δὲ ἐν Λέρῳ μελεαγρίδας ὑπὸ μηδενὸς ἀδικεῖσθαι τῶν γαμψωνύχων ὀρνέων λέγει Ἴστρος. *Meleagrides, quæ in* Lero *ſunt, à nulla rapacium avium lædi tradidit* Iſter. Et *Antonius Liberalis Metamorphoſi* ſecundâ de *Meleagri* ſororibus, Αὐτὰς Ἄρτεμις ἁψαμένη ῥάβδῳ μετεμόρφωσεν εἰς ὄρνιθας, καὶ ἀπῴκισεν εἰς Λέρον τὴν νῆσον ὀνομάσασα μελεαγρίδας. *Illas* Diana *virgâ tactas in aves mutavit, & in* Lerum *inſulam deportavit, impoſito meleagridum nomine*. Sed *Lerias* meleagrides cum *Ætolicis* perperam confundunt Scriptores. *Leriæ* enim alebantur in gratiam *Jocallidis* in *Lero* cultæ: & *Ætolicæ* circa *Calydonem*, & *Pleuronem* in *Meleagri* gratiam. Hinc *Statius Thebaidos* libri quarti verſu 103.

Fletaque cognatis avibus Meleagria Pleuron.

Et *Menodotus Samius Athenæi* libro decimo quarto pavones tradit primò in *Samo* eſſe editos, atque inde alio tranſlatos, ὡς καὶ οἱ ἀλεκτρύονες ἐν τῇ Περσίδι, καὶ αἱ καλυμμέναι μελεαγρίδες ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ, *ut in* Perſide *galli, & in* Ætolia *quæ vocantur meleagrides*. Itaque nullus capio cur in *Bœotia* meleagrides & *Meleagri* tumulum poſuerit *Plinius*, ubi ſupra. Dux enim *Ætoliæ Meleager* cum Bœotis multum inde diſſitis nihil habuit commune. Ex *Clyto Athenæus* longam habet meleagridum deſcriptionem, ita tamen ambiguam, ut neſcias an gallinam *Africanam*, ſeu *Numidicam* (hodie *gallinam Barbariæ*) aut gallo-pavonem (noſtratibus *gallum Indicum*) deſcribat, aut avis tertium genus ab utroque diſſimile. Quippe neutri convenit quod alendæ meleagridi deſtinatur ὁ τόπος ἑλώδης, *locus paluſtris*. Neque quod legitur eſſe ἄστοργον πρὸς τὰ ἔκγονα τὸ ὄρνεον, καὶ ὀλιγωρεῖν τῶν νεωτέρων, ὥς τε ἀνάγκη τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, *avis ſine ullo in prolem affectu, quæque pullos ſuos ita negligat, ut Sacerdotes neceſſe ſit eorum curam gerere*. Saporem quod attinet, gallinam *Africanam* in Veterum cupediis *Poëtæ* maximè evehunt. *Horatius Epodo* ſecundâ,

Non Afra *avis deſcendat in ventrem meum;*
Non attagen Jonicus.
Jucundior quàm, &c.

Petronius,

Tuo palato pavo clauſus paſcitur;
Gallina tibi Numidica, *&c.*

Juvenalis Satyrâ undecimâ,

Nec fruſtum capreæ ſubducere, nec latus Afræ
Novit avis noſter tirunculus. ---

Statius libro primo *Sylvarum* in *Domitiani Saturnalibus*,

Inter quæ ſubitò cadunt volatu
Immenſæ volucrum per aſtra nubes,
Quas Nilus *ſacer, horriduſque* Phaſis;
Quas udo Numidæ *legunt ſub* Auſtro.

Martialis libri tertii *Epigrammate* 57.

Et picta perdix, Numidicæque *guttatæ*.

Et *Epigrammate* 76.

Nec Libyæ *mittit, nec tibi* Phaſis *aves*.

Et libri decimi tertii *Epigrammate* 46.

Si Libycæ *nobis volucres &* Phâſidos *eſſent;*
Acciperes: at nunc accipe cortis aves.

De iis tamen *Varro*, *Hæ noviſſimæ in triclinium ganearium introïerunt è culina propter faſtidium hominum*. Et Plinius, *Noviſſimæ ſunt peregrinarum avium in menſas receptæ propter ingratum virus*. Itaque ſola raritas videtur auxiſſe pretium. Quod his verbis nos docet *Varro*; *Veneunt propter penuriam magno*. *Petronius* item,

Ales Phaſiacis *petita* Colchis
Atque Afræ *volucres placent palato;*
Quod non ſunt faciles. ---

Hactenus de variis interpretationibus vocis ברברים *barburim*; in quibus etſi tertia & quarta ferri poſſint, tamen prima maximè placet. Antiquiſſimam illam dico, ex qua ברברים אבוסים ſunt *lectiſſima* quæque *altilia*. Nam ut in ea aſſerenda conſpirare taceam *Seniores* cum *Talmudicis*, analogia requirit, ut quomodo à חרר charar, *ardere*, חרחור *charchur*, eſt *ſummus ardor*, Deut. 28.22. Sic à ברר barar, *eligere*, ברבור *barbur*, ſit *res lectiſſima*; Radicali primâ geminatâ, ut ſignificatio ſit intenſior. Quod in his linguis tralatitium. Sic quia קלל, *leve* aut *vile eſſe* ſonat, קלקל, eſt *res viliſſima, leviſſima, deſpectiſſima*. Et *Judæi* obmurmurantes Mannam per contemptum ſic vocant *Numer. cap. 31. verſu 5*. Et à צלל, *obumbrare*, צלצל, eſt, *umbra denſior*. Et à רבב, *magnificare*, רברבים, ſunt *magnates*, qui in populo plurimum eminent. Et à כידוד, *ſcintilla*, כרכד, eſt *Charchedonius lapis*, quæ gemma maximè ſcintillat. *Publius Syrus* apud *Petronium Arbitrum*,

Quo carchedonios optas ignes lapideos;
Niſi ut ſcintillet. ---

Et à דקק, *extenuare*, דקדוק, eſt *ſubtilis diſſertatio*. Unde eſt, quod ab *Hebræis* ſic appellatur *Grammatica*, quia ſermonis eſt ſubtilis & accurata diſcuſſio. Accedit, quod ex hac explicatione ſenſus emergit commodiſſimus. *Cibaria* Solomonis *erant in dies ſingulos triceni cori ſimilæ, ſexageni cori farinæ, deni boves pingues, viceni boves paſcuales, & centum oves, præter cervos, capreas, & bubalos, & lectiſſima quæque altilia*, id eſt, ea animalia, quę inter cætera ſeligebantur, ut peculiari ratione ſaginata regiæ menſæ apponerentur. Quod de avibus potiſſimum Veteres intellexerunt, cum quia in cupedinario foro aviculæ principem locum tenent, tum ut ab iis diſtinguerent, quorum jam facta mentio; bobus nimirum, ovibus, cervis, capreis, & bubalis. Quamvis neceſſe non ſit, cum hæc à reliquis diſtinguat ſatis ipſa ſaginandi ratio, à qua dicuntur אבוסים *abuſim*, id eſt, *ad præſepe ſaginata*, non, ut alia, in paſcuis. Nam אבוס *ebus*, eſt *præſepe*, *Job.* 39. 12. *Prov.* 14. 14. & *Eſ.* 1. 3. Unde אבס *abas*, eſt *ſaginare pecudes* non quovis modo, ſed *ad præſepe alligatas*, adeoque *cibo in os ingeſto, & intruſo*, ſi *Talmudicis* credimus. *Aquila* φατνιάζεσθαι reddit, & *Theodotion* φατνεύεσθαι. Sed nihil opus fuit novas voces procudere, cum σιτεύειν id ſignificet. Nam σιτευτὰ dicuntur *animalia, quæ incluſa ſaginantur*. Unde *Plutarchus* Sympoſ. 4. Quæſt. 1. Ὅσα δὲ σιτεύουσι καθείρξαντες, *Quæcunque incluſa ſaginant*. Itaque idem *Theodotion* שור אבוס, βοῦν σιτευτὸν exponit, rectè omnino. Et *Luc.* 15. 23. acolaſti pater mactari jubet τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, id eſt, השור האבוס; è multis bobus, aut vitulis eum, qui ſic ſaginatus fuerat. Neque enim otioſus eſt Articulus, qui præponitur. Et *Matth.* 22. 4. τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, id eſt, האבוסות. Proinde ברברים אבוסים, unus è *Græcis* reddit ἐκλεκτῶν σιτευτά. Loco, in quo verſamur, aliquo modo parallelus eſt alius *Nehem.* 5. 18. in quo *Nehemiæ* in quotidianum cibum parantur *bos unus, ſex oves electæ, & aves*. *Electæ* Hebraicè ſunt ברורות, quæ primâ geminatâ dici potuiſſent ברברות. Idem nempe ſunt ברורות, & ברברות, niſi quod in ברברות, ſignificatio eſt intenſior propter literam geminatam. Itaque ſi ברורות, *electa* ſonat; ברברות eſſent *electiſſima*.

Jam dicam cur ברברים אבוסים, neque *altiles gallinas*, neque *meleagrides*, neque *aves* in genere eſſe

esse putem. 1. Quamvis in *Hebræis* recentioribus אבס *abas*, dicatur etiam de avibus, quæ saginantur: tamen in Scriptura אבוס *ebus*, *pecudum*, aut *jumentorum* est *præsepe*, non *avium saginarium*. Et inde deductum אבס *abas*, solum pecudibus tribuitur. Hinc cum *Eubœam* insulam occuparunt qui cum *Cadmo* venerant, ut in *Strabone* habetur, eorum dux אבס *Abas*, dictus est, id est, *pecudum saginator*. Unde *Græca* flexione ipsi incolæ *Abantes*. Neque enim aliter eos appellat *Poëta* summus. Quomodo etiam insula à bobus Ἔυβοια vocitata, & Ἀργιβόειος *Æliani* libri duodecimi capite trigesimo sexto. Nam boum pascuis jam olim celebrem fuisse hanc insulam docent boves ab *Autolyco* ex *Eubœa* abacti, de quibus *Apollodorus Bibliotheca* libro secundo, & *Tzetzes* Chil. 8. Proinde initio belli *Peloponnesiaci Athenienses* πρόβατα, καὶ ὑποζύγια εἰς τὴν Ἔυβοιαν διεπέμψαντο, *oves*, *&* *jumenta in* Eubœam *miserunt*, ut habet *Thucydides* libro secundo, & in *Eubœensium* moneta bovis caput insculptum fuit. Ita testatur *Antonius Augustinus* Dialogo tertio *De Numismatibus*. Sed de *Eubœa* plura vide in nostro *Chanaan*. 2. Si per ברברים אבוסים Sacer Scriptor voluit aves significare, de quibus ante nulla mentio, nulla apparet ratio, cur solis Epithetis contentus, צפורים, id est, *aves*, disertè non nominaverit, ne esset dubitandi locus. 3. Quod ipsum de gallinaceo genere potest objici. Nam ברברים esse *gallos* aut *gallinas* nemo dixerit. 4. Si à *Barbaria* nomen haberent ברבורים, non dicerentur *barburim*, sed *barbarim*. 5. Et quamvis *Africæ* littus Orientale jam olim *Barbariæ* nomen habuerit, tamen ævo *Solomonis* jam id in usu fuisse nulla ratione probari queat. 6. Denique quis credat in censum cibariorum *Solomonis* venisse potius meleagrides, aut *Barbariæ* aves, quęcunque tandem fuerint, quam tot alias in *Judæa* natas, & vicinis regionibus, quæ regię mensæ indies apponebantur. 7. Sed eò usque descendere non fuit opus. Alioqui pisces etiam, & herbæ, & fructus arborum, & cupediarum omne genus, simul censeri debuissent. Quod ex parte vidit *Josephus*. Itaque avibus pisces de suo addidit. Ταῦτα πάντα, inquit, πάρεξ τῶν ἐπ' ἄγρας ἐλάφων λέγω, καὶ βουβάλων, καὶ τῶν πτηνῶν, καὶ ἰχθύων, ἐκομίζετο καθ' ἡμέραν τῷ βασιλεῖ. *Hæc omnia præter feras venatione captas, cervos inquam, & bubalos, & aves, & pisces, Regi in dies afferebantur*: lib. 8. cap. 2. *Antiq.*

CAPUT VIGESIMUM.

De Pavonibus.

A classe Solomonis *advecti* תוכיים *non sunt* cercopitheci, *nec* psittaci, *sed* pavones. *Vocis origo à* Mercero *frustra quæsita. Sic dicti pro* כותיים *inversis literis, id est,* Cuthæi, *seu* Persici. *Aves à locis denominatæ. Pavones etiam* Græcis Persicæ *&* Medicæ *aves cur dictæ, quamvis eorum veri natales in* India. *Vox* תוכיים *inversa, ut multæ aliæ. Pavonis descriptio ex* Tertulliano, *&* Arabibus. *Quid sit* plumatum Babylonicum. *Pavones quando* Athenis *primo visi. Horum immane pretium in* Græcia, *&* Romæ. *Quamvis caro parum sapiat, & mali succi sit.* Arabibus *avis mali ominis. Vitis à Diabolo ejus sanguine aspersa.* רננים Job. 39. vers. 16. *non sunt* pavones, *ut volunt, sed* struthiones. *Voce* הובנים hobnim, *Ezech.* 27. 15. *neque* pavones, *neque* thus *significari, sed* ebenum. *O & E permutabiles literæ. Ebur & ebenus à* Propheta *quam recte jungantur. Ebenus cornu lævigato similis. Ebenus in* India, *&* Æthiopia *circa* Meroen. Lucanus *&* Servius *emendati. Ebenus* Æthiopum *tributum.* הבנים *pro* osse pavonis, *aut alterius animalis, inepte sumi. Cur* Hebræis *vox sit* Pluralis. *An quia duæ species hebeni? aut hebeni* palanges *intelliguntur? (de qua voce obiter) Potius quia* pretiosa ligna *Hebraicè Plurali voce dicuntur.* Arabibus *lignum* siz, *&* sasem, *ebenino simile. Ut in* Dioscoride *&* Arriano τὰ σησάμινα ξύλα. *Quæ lectio certa, & perperam mutata.*

De pavone est insignis locus 1 *Reg.* 10. 22. & 2 *Par.* 9. 21. *Semel singulis trienniis ibat* (Solomonis) *classis in* Tharsis *& afferebat aurum, & argentum, dentes elephantinos, simias, & pavones.* Hebræum *pavonum* nomen תכיים *thoucijim*, vel תוכיים *thuccijim*, *Græci* Interpretes reliquerunt ἀνερμήνευτον, quia non intellexerunt. Sed *pavones* explicant *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & *Latinus* Interpres: & ex *Hebræis* quotquot sunt alicujus nominis, *R. Selomo*, *R. Levi*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*. Obscuri enim & ignoti sunt, qui apud *Kimchium* in *Lexico* גא״טו מי״מון *gato maimon*, id est, *cercopithecum* reddunt. Ita etiam qui *psittacum*, quod in margine notat *Junius*. Itaque cur hos sequi maluerit *Deodatius* ὁ μακαρίτης, nullus capio. A recepta versione recedere parum tutum est, nisi graves causæ subsint, quales hic nullas video. De vocis origine ita *Mercerus* in *Thesauro*, *Vox videtur peregrina. Etymon enim est ignotum. Forsan à percutiendo per Onomatopœam.* Galli nimirum vocibus *toc*, *toc*, ὀνοματοποιητικῶς sonum exprimunt pulsantis fores. Unde *toquer* est *percutere*, ut *Italicè toccare*. Sed, ut hæc ferè arbitraria sunt, *Hebræis* תוך תוך *thoc thoc* dicitur de sono bullientis ollę. Sic in *Berachoth* cap. 6. fol. 39. a. דיתיב אבי תפי ועביד תוך תוך *Quod positum est in loco positionis* (ollarum ad ignem) *& facit thoc thoc.* Sed quoquo modo intelligas, nihil hoc ad pavonem. Neque ulla potest fingi ratio, cur à percutiendo dicatur. Aliud igitur sentio, nempe pavones inversa voce dictos תוכיים *thuccijim*, pro כותיים *cuthijim*, quasi *Cuthæos* dixeris, seu *Persicos*. Nam *Cuth* (al. *Chuth*) est in *Perside*. *Josephus Antiquitatum* libro nono ferè in fine, Οἱ δὲ μετοικισθέντες εἰς Σαμάρειαν Χουθαῖοι (ταύτῃ γὰρ ἐχρῶντο μέχρι δεῦρο τῇ προσηγορίᾳ, διὰ τὸ ἐκ τῆς Χουθᾶς καλουμένης χώρας μεταχθῆναι, αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ποταμὸς τοῦτ' ἔχων ὄνομα.) Chuthæi *in* Samariam *deportati* (*Sic enim tum appellabantur, quia ex* Chutha *regione translati fuerant, quæ regio est in* Perside, *ubi & amnis ejusdem nominis*) Neque novum est, ut aves à locis denominentur. Sic à *Phaside* dicitur *phasianus*: *Afræ* aves, & *Numidicæ*, à *Numidia*, & *Africa*: à *Seleucia Seleucides*: *Garamantides* à *Garamantibus*. Et, ne petantur exempla longius, ille ipse pavo, de quo agimus, passim à Veteribus *Medica*, aut *Persica* vocatur avis. *Aristophanes* in *Avibus*,

Ὁ μὲν ὄρτυγα δοὺς, ὁ δὲ πορφυρίων', ὁ δὲ χῆν', ὁ δὲ Περσικὸν ὄρνιν.

Hic quidem coturnicem dans, ille porphyrionem, alius anserem, alius Persicam *avem.* Et ibi *Scholiastes*, Τὰ πολυτελῆ πάντα, οἷς μόνος βασιλεὺς ἐχρῆτο, ἐκαλεῖτο Περσικά· καὶ νῦν οὐκ ἰδίως τις ὄρνις Περσικός· τινὲς δὲ τὸν ἀλεκτρυόνα, οἱ δὲ τὸν ταῶ. *Pretiosa omnia, quibus Rex solus utebatur, vocabantur* Persica. *Et nunc non propriè ulla avis* Persica. *Quidam tamen gallum intelligunt, & alii pavonem.* Et in *Acharnan.* de legatis *Persicis*,

Ἥκοντες ἀπὸ Περσίδος ταὼν ἔχοντες ἐληλύθασιν,

cum ex Perside *profecti essent, pavonem habentes venerant.* Suidas, Μηδικὸς ὄρνις, ὁ ταώς. *Medica avis, pavo.* Item, Ταὼς εὐπήληξ, ὁ Μηδικὸς καὶ χρυσόπτερος, καὶ ἀλαζονικὸς ὄρνις. *Pavo bene galeatus,* Medica *avis aureis alis instructa, & superba.* Hinc *Clemens Pædag.*

lib.

lib. 2. cap. 1. Ὄρνεις ἐπὶ τούτοις συνωνοῦνται τοὺς ἀπὸ Φάσιδος, ἀτταγὰς Αἰγυπτίας, Μῆδον ταῶνα. *Aves præterea coëmunt ex* Phaside, *attagenes* Ægyptios, Medum *pavonem*. Et lib. 3. cap. 4. Ὄρνεις Ἰνδικοὺς, καὶ ταῶνας Μηδικοὺς ἐκτρέφουσι. *Aves* Indicas, *&* *pavones* Medicos *nutriunt*. Et *Diodorus* lib. 2. Ἡ μὲν γὰρ Βαβυλωνία ταώνων ἐκτρέφει πλῆθος παντοίαις χρόαις ἐπηνθισμένων. Babylonia *enim plurimos nutrit pavones, omnigenis coloribus distinctos*. Quamvis enim in *India* fuerint pavonum veri natales, ut alibi probamus: *Medici* tamen, & *Persici* ideo vocabantur, quòd ex *India* primò in *Persidem* & *Mediam* transvecti, atque inde in *Judæam*, *Ægyptum*, *Græciam*, *Latium*, aliasque orbis regiones paulatim dispersi sunt. Quin illi ipsi pavones, quos *Solomonis* classis in *Judæam* advexit, potuerunt è *Perside* peti. Neque enim in triennali illa navigatione, quâ *Taprobanam* se conferebant (ut suo loco docemus) eos semper rectam viam instititisse verisimile est. Sed per varia viarum diverticula quæsiisse quidquid in rem suam erat: etiam in *Persico* sinu, ubi celeberrimæ *Phœnicum* insulæ fuere, *Tyrus*, vel *Tylus*, & *Aradus*, à *Perside* parum dissitæ. Potuit quoque nomen תוכיים *thuccijim*, imponi *pavonibus* post *Solomonis* tempora; postquam terrestri itinere cœperunt è *Perside*, & *Babylone* in *Judæam* advehi.

Jam, quod inversis literis תוכיים dicti sunt pro כותיים, res non est sine exemplo, sive Librariorum incuriâ id acciderit, sive, quod credo verius, certo consilio sit factum, ut à gentis nomine avis nomen distingueretur. Sic eadem ligna dici videas אלמוגים *almugim*, 1 Reg. 10. v. 11. אלגומים *algumim*, 2 Paral. 2. v. 8. Eandem urbem, in qua *Josue* sepultus est, vocari תמנת־סרח *Thimnath-Serach*, Jos. 24. v. 30. & תמנת־חרס *Thimnath-Cheres*, Judic. 2. v. 9. Eundem *Danis* filium חושים *Chusim*, appellari *Gen.* 46. *v.* 23. & שוחם *Sucham*, Num. 26. v. 42. Virum eundem רחום *Rechum*, Nehem. 12. v. 3. & חרם *Charim*, ibidem versu 15. Alium שמלי *Samlai*, Esd. 2. vers. 46. & שלמי *Salmai*, Nehem. 7. vers. 48. Ita *ovis* modo כבש *chebes*, vocatur; modo כשב *cheseb*. Et *Æthiopes Hebræa* verba quandoque prorsus invertunt. Sic רחם *misereri* illis est ምሕረ: קלס *illudere* illis ስለቀ: זנק *salire* illis ቀንጸ: Itaque eodem exemplo pro כותיים *pavones* dici potuere תוכיים. Tamen hæc pono, non statuo: & liberum unicuique suum permitto judicium.

Si pavo esset ignotus, quæreremus quid *Solomonem* moverit, ut cum auri & argenti gazis aves non magni usus è tam longinquo accerseret. Aut quorsum id observare Sacri Scriptores operæ pretium esse duxerint. Sed hæc dubia solvit aspectus avis eximiæ, quæ ad id videtur facta, ut intuentium oculos jucundo pascat spectaculo. Proinde *Varro* naturam asserit huic è volucribus formæ dedisse palmam. Et post *Græcos*, qui certatim in ejus descriptionem operam suam contulerunt, illam ita pingit *Tertullianus*, *De Pallio* cap. 3. *Quanquam & pavo pluma vestis, & quidem de cataclitis: imò omni conchylio pressior, quâ colla florent: & omni patagio inauratior, quâ terga fulgent: & omni syrmate solutior, quâ caudæ jacent. Multicolor, & discolor, & versicolor. Nunquam ipsa, semper alia: etsi semper ipsa, quando alia. Toties denique mutanda, quoties movenda.* Sudârunt quoque *Arabes* in eadem palæstra, in quibus *Alkazuinius*,

تري في رسط كل ريش دايرة
من الذهب مخلطة بالزرقة والصفرة
والخضرة وغيرها من الالوان التي تلايم
بعصها بعضا لينشا من تركيبها

Videbis in medio omnium plumarum ejus circulum aureum mixtum cæruleo, flavo, & viridi, & aliis coloribus, quæ inter se conveniunt, ut ex eorum coalitione summa pulchritudo exsurgat. Addit aurum quibusvis coloribus impositum nihil esse ad hunc splendorem, quamvis è terra vix eruatur, nec nisi multo labore expurgetur. Cum avis tam speciosa ex ovo sponte emergat, & absque hominum opera. Multo plura habet *Damir*, quæ præterire malui, ne in argumento omnium tritissimo Lectori sim tædiosus. Itaque sufficiet in præsens paucos versus addere ex *Arabico Poëta* anonymo,

سبحان من خلق الطاوس *
طير علي اشكاله رييس *
كانه من نقشة عروس *
في الريش منه ركبت فلوس *
تشرق في داراتة شموس *
في راس منه شجرة مغروس *
كانه بينفسج يميس *

Gloria sit illi, qui pavonem creavit, avem specie eximiam, quæ varietate colorum sponsam refert. Pennis ipsius squamæ insitæ sunt. In ædibus ejus plures oriuntur soles. Super verticem arbuscula (a) *est consita. Tanquam in janthina veste cum pompa incedit.* Arabicè *tanquam in viola*. Sed ibi *viola* sumitur pro *veste violacei*, seu *purpurei coloris*, qui inter reliquos in collo & cauda pavonis maximè eminet. Hinc supra *Tertullianus*, *Omni conchylio pressior, quâ colla florent*. Et *Achilles Tatius* lib. 1. Ὁ δὲ τοῦ ταὼ λειμὼν εὐανθέστερος· πεφύτευται γὰρ αὐτῷ καὶ χρυσὸς ἐν τοῖς πτεροῖς, κύκλῳ δὲ τὸ ἁλουργὲς τὸν χρυσὸν περιθέει τὸν ἴσον κύκλον. *Pavonis pratum* (prato quovis) *est floridius: in ejus quippe pennis etiam aurum insitum est: & aurum ambit purpura pari circulo.* Quò refertur, quod pavo à *Publio Syro* describitur

Plumato amictus aureo Babylonico.

(a) *Plin. l. 11. c. 38. In capite apices pavonibus crinitis arbusculis.*

Ac si *Babylonico* sit idem quod *purpureo*. Quia in *Periplo Arrianus* purpuræ meminit ex *Apologo Babylonis* urbe ad *Euphratis* ostium. Et τὸν Βαβυλώνιον κόκκον laudat *Philostratus*, Epistolâ 28. ad mulierem. Proinde אדרת שנער, *pallium Sinar*, seu *Babylonicum*, Jos. 7. vers. 21. *Rabbi Chaninæ* est *pallium* מן פרפרא בבלאה, *ex purpura Babylonica*; & Hieronymo *coccineum*. Sed per *plumatum Babylonicum* nos *varium* intelligimus. Quia, ut ex *Plinio*, & aliis alibi probavimus, *colores diversos picturæ intexere* Babylon *maximè celebravit, & nomen imposuit*. Eò nos ducunt hæc *Æliani* de pavone lib. 5. cap. 21. Δεικνὺς φιλοπόνως τὸ τῆς πτερώσεως πολύμορφον ὑπὲρ τὴν τῶν Μήδων ἐσθῆτα, καὶ τὰ τῶν Περσῶν ποικίλματα. *Ambitiose ostentans pennarum speciem multiformem, supra* Medorum *vestem*, & Persarum *varios colores*. Proinde *Antiphon* in oratione *De pavonibus* contra *Erasistratum*, quam citant *Athenæus* lib. 9. & *Ælianus*, ubi supra, pavones vero nomine, id est, ταῶνας nusquam appellat, sed solum ὄρνεις ποικίλους, *aves varias*; quasi hoc ipso ab aliis maximè distinguantur.

Ex hac eadem oratione collata cum vita *Periclis* apud

apud *Plutarchum* colligitur circa *Periclis* ætatem pavones ali cœpisse *Athenis* in Demi cujusdam ædibus, *Pyrilampis* filii, qui magnum ex eo quæstum fecit. Eos enim certo pretio videndos exhibebat singulis noviluniis. Et ad hoc spectaculum ex *Lacedæmone*, & *Thessalia*, id est, ex utrisque *Græciæ* extremis, curiosi confluebant. Idem pavonini generis marem & fœminam vendidit mille drachmis. Quin in *Græcia* pavones nondum vulgares erant ævo *Alexandri*, qui, teste *Æliano*, ἐν Ἰνδοῖς ἰδὼν τὰς δὲ τὰς ὄρνιθας ἐξεπλάγη, καὶ τῷ κάλλει θαυμάσας, ἠπείλησε τῷ καταθύσαντι ταὼν ἀπειλὰς βαρυτάτας, *illas aves in* Indis *videns obstupuit, & speciem admiratus, in eos qui has occiderent gravem pœnam constituit*. Ita *Romæ*. *Hortensius*, ut idem refert, καταθύσας ἐπὶ δείπνῳ ταὼν πρῶτος, ἐκρίθη, *cùm in cœna pavonem primus mactasset, in jus vocatus est*: aut, ut alii legunt, κατεκρίθη, *damnatus est*, seu *mulctatus*. Tamen, prævalente luxu, *Hortensium* sequuti multi extulerunt pavonum pretia. Ita ut in *Varrone Merula* ova eorum asserat suo tempore denariis venisse quinis, ipsos facile quinquagenis. Et ex pavonum gregibus *M. Aufidium Lurconem* supra sexagena millia nummûm annui reditus confecisse. Quamvis enim pavonis caro gallinæ carne non plus sapiat, tamen multo pluris fiebat pavo propter caudam, & pennas; quasi ad palatum hoc pertineret, aut cum carne pennas edissent. Quam helluonum stultitiam *Horatius* his verbis salse deridet lib. 2. *Satyra* 2.

Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
Hoc potius quam gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat spectacula caudâ.
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num vesceris istâ
Quam laudas plumâ? Cocto num adest honor idem?
Carne tamen quamvis distat nihil, hâc magis illa
Imparibus formis deceptum te patet. ---

Neque enim sapore, sed pretio æstimabantur hæ dapes: neque alia de causa exquirebantur, quam quia carius venibant, ut ex *India* allati psittaci. *Claudianus* in *Eutropium* lib. 2.

Qui ventrem invitant pretio, traduntque palato
Sidereas Junonis *aves, & si qua loquendi*
Gnara coloratis viridis defertur ab Indis.

Quid quod in *Symeone Sethi* pavonis caro ἰνώδης, καὶ περιττωματική, καὶ δύσπεπτος, καὶ κακόχυμος, *fibrosa, excrementitia, concoctu difficilis, & mali succi?* Quomodo in *Galeno* σκληρότερα, καὶ δυσπεπτότερα, καὶ ἰνωδεστέρα. Et in *Damire*, لحمه عسر الهضم ردي المزاج وهي يولد كيموسا غليظا *Caro ejus difficilis est concoctionis, mali temperamenti, & crassum chymum generat.* In *Avicenna*, لحوم الطواويس صلبة *Carnes pavonum duræ sunt.* In *Mesue*, ردي المزاج *mali succi*, unde *Juvenalis Satyrâ* primâ,

--- *crudum pavonem in balnea portas:*
Hinc subitæ mortes, atque intestata senectus.

Itaque præter eximiam illam speciem causâ nulla fuit, cur pavo apud Veteres tanti fieret. Quin pavonem, quamlibet formosum, tamen avem esse mali ominis sibi fingunt *Arabes*: quia, ut fabulantur, كان سببا لدخول ابليس الجنة وخروج ادم منها *Causa fuit, cur in Paradisum ingrederetur Diabolus, & ex eo egrederetur* Adam. Sed quâ ratione nondum reperi. Ejusdem farinæ est, quod refert incertus auctor روضة العلما *Viridarii doctorum*, vitem quatuor animalium sanguine à Diabolo fuisse aspersam: nempe pavonis, cùm primùm consita est: simiæ, cùm incepit folia edere: leonis, cùm protrusit uvas: porci denique, jam maturescente fructu. Atque inde esse, quòd qui vinum bibit 1. ut pavo fit venustior: 2. in simiæ modum ludit, saltat, gesticulatur: 3. leonis instar furit: 4. ut porcus

--- *jacet somno vinoque sepultus.*

Dei verba *Job.* 38. *vers.* 16. כנף רננים נעלסה, post *Kimchium*, & *Pomarium*, plerique Recentiorum explicant, *Ala pavonum exultat*. Quasi de pavonibus agatur, qui pennarum pulchritudine superbiunt; cum eo loco רננים sint *struthiones*, non *pavones*: quod in tractatu *De struthione* multis probamus: nec ullâ ratione niti, qui pavones interpretantur, quamvis hodie hujus vocis expositio nulla sit receptior.

Nihilo magis placet, quod *Ezech.* 27. *vers.* 15. *Hebræa* voce הבנים *hobnim*, *pavones* significari voluit *Chaldæus* Interpres. Quamvis id sequatur *R. Selomo*. Et reliqui *Hebræorum* ambigant. Et è nostris *Santes Pagninus* totum hunc locum sic reddiderit *Filii* Dedan *negotiatores tui. Insulæ multæ negotiatio manus tuæ. Cornua eburnea & pavones reddiderunt in munus tuum. Græci* (quos sequitur *Arabs*) & *Syrus* hoc idem verbum videntur pravè legisse. Illi enim reddunt τοῖς εἰσαγομένοις, *illis, qui introducuntur*, id est, הובאים. Hic לבונתא, *thus*, quòd *Hebraicè* esset לבנה. Itaque soli Veterum *Symmachus*, & *Hieronymus* viderunt הובנים *hobnim*, esse *hebenum*. Quam interpretationem multa confirmant. Primò enim *hobnim*, & *hebenus*, sunt voces non absimiles. In principe syllaba Vocales O & E permutatæ sunt, quod frequens esse omnes sciunt. *Priscianus* lib. 1. *O transit in E, ut tutor tutela, bonus bene,* γόνυ *genu,* πούς *pes. Antiqui* compes *pro* compos. *In quo Æoles sequimur. Illi enim* ἐδόντα *pro* ὀδόντα *dicunt. Quintilianus* lib. 1. cap. 7. *Quid dicam* vortices *&* vorsus, *cæteraque ad eundem modum, quæ primò* Scipio Africanus *in E literam secundam vertisse dicitur.* Hinc iidem Ὀσηνοὶ & Ἐσηνοί. Et à *Ptolomæo* dicitur Ὀρκύνιος δρυμὸς, qui aliis Ἑρκύνιος, id est, *Hercynia sylva*. Secundò, קרנות שן והובנים, *cornua eboris, & ebenus*, in *Propheta* rectè junguntur, tanquam merces aliquo modo homogeneæ, quamvis unum ex animali, alterum ex arbore petatur. Quippe, ut notat *Fullerus* in *Miscellaneis* lib. 6. cap. 14. utrique est extremus color eodem excellentiæ gradu. Ebori videlicet pulcherrimi candoris, hebeno speciosissimi nigroris. Utrumque politissimum, nitidissimum, & incomparabili lævore conspicuum. Unde est, quod in eosdem usus ferè adhibentur; & ex utroque arcus fiunt, pectines, tabulæ lusoriæ, cultrorum manubria, *&c.* Tertiò, verba *Ezechielis* sic reddi queant, *cornua* (elephantini) *dentis, & hebeni*, secundo casu, ita ut vox קרנות *cornua* ad utrumque pertineat. Nam ut *ebur cornu* vocatur propter similitudinem, quam habet cum vero cornu, hebenus quoque potuit eadem καταχρήσει cornu vocari, cùm à *Dioscoride* describatur ἐμφερὴς κέρατι εἰργασμένῳ τῇ λειότητι, *lævore cornu lævigato simile*. Et ab *Isidoro lignum nigrum, leve, & corneum*. Et ab *Avicenna* يشبه في ملاسته قرنا محكوكا وقيل مخروطا *lævore suo referens cornu lævigatum, aut, ut alii dicunt, dedolatum*. Hebenus igitur dici potuit cornu καταχρηστικῶς. Non tamen *dentem* dixerim cum *Hieronymo*, qui hic habet, *dentes eburneos & ebeninos*. Quartò, in

in iisdem locis nascuntur ebur, & ebenus. Nam, ut elephantes in *Indicos* & *Æthiopicos* distinguunt *Polybius*, *Plinius*, *Philostratus*, & apud *Pindari Scholiastem Amyntianus* in libro *De elephantis:* sic ebenum in *India*, & *Æthiopia* nasci tradunt *Dioscorides*, *Plinius*, *Isidorus*. Atque ut *Indicæ* ebeni speciatim meminerunt *Theophrastus*, *Arrianus*, & *Ennodius*; ita *Æthiopicæ Herodotus*, *Diodorus*, *Mela*, *Avicenna*, & *Nubiensis Geographus*. Quibus ne opponas hæc summi vatis *Georgicorum* lib. 2.

--- *sola* India *nigrum*
Fert ebenum: ---

sciendum *Indiæ* nomine etiam *Æthiopiam* intelligi. Hinc ad illum locum *Servius*, Indiam *omnem plagam* Æthiopiæ *accipimus*. Quod verissimum esse docent hæc ejusdem *Poëtæ* de *Nili Origine* lib. 4. *Georgicorum*,

Usque coloratis amnis devexus ab Indis.

Id est, ex intima *Æthiopia*. Sunt, qui *Indicæ* & *Æthiopicæ Ægyptiam* ebenum addunt, tanquam auctore *Lucano*, cujus verba sunt lib. 10.

--- *ebenus* Mareotica *vastos*
Non operit postes. ---

Mareotica, id est, ex *Mareotide Ægypti* parte, ut volunt, prope *Alexandriam*. Quibus consona hæc *Servii*, *Atqui & in* Ægypto *nascitur ebenus*. Sed utrobique mendum est. Nam in *Lucano* legendum *Meroitica*, quod egregiè probat Cl. *Salmasius* in *Solinum*; quia infra habetur in eodem *Lucani* libro,

--- *nigris* Meroe *fœcunda colonis,*
Læta comis ebeni. ---

Proinde *Diodorus* lib. 1. ubi de insula *Meroe*, Πρὸς δὲ τούτοις (λέγουσιν) ἔχειν πλῆθος ἐβένου, *Eam insuper ajunt copiam habere ebeni*. Et *Plinius* allatum fuisse *Neroni* memorat *raram arborem ebenum*, Meroen *usque à* Syene *fine imperii* (petitam) *per nongenta nonaginta sex millia passuum*. Sed & in his *Servii*, *Atqui & in* Ægypto *nascitur*, mendum est manifestum. Omnino enim scripserat, *Atque & in* Æthiopia *nascitur*, quod sequentia docent, *Sed* Indiam *omnem plagam* Æthiopiæ *accipimus*. Quæ erunt ἀνακόλουθα, si legamus, *in Ægypto*. Hæc enim habet *Servius* ad *Virgilii* locum, de quo supra,

--- *sola* India *nigrum*
Fert ebenum. ---

Quem verum esse contendit, etsi ebenus etiam in *Æthiopia* nascatur; quia *Indiæ* nomen *Æthiopiam* complectitur. At, si ebenum in *Ægypto* nasci dixeris, nulla erit hæc excusatio. Aliud enim *Ægyptus*, aliud *Æthiopia*. Nec quisquam est, qui *Indiæ* nomine *Ægyptum* intelligat. Quintò ebenus & ebur una cum auro perpetuum fuit *Æthiopum* tributum. Hinc apud *Diodorum* lib. 1. pag. 35. cum *Ægyptiorum* Rex antiquissimus *Sesoosis* (al. *Sesostres*) *Æthiopes* debellâsset, ἠνάγκαζε τὸ ἔθνος φόρους τελεῖν, ἔβενον, καὶ χρυσὸν, καὶ τῶν ἐλεφάντων τοὺς ὀδόντας, *genti pro tributo imposuit ebenum, & aurum, & elephantorum dentes.* Quæ eadem ab iisdem *Æthiopibus* exegisse *Persæ* leguntur. *Herodotus Musa* 3. cap. 97. Ἀγινέουσι δὲ καὶ τὸ μέχρι ἐμεῦ δύο χοίνικας ἀπύρου χρυσίου, καὶ διηκοσίας φάλαγγας ἐβένου, καὶ ἐλέφαντος ὀδόντας μεγάλους εἴκοσι. *Ad meam usque ætatem* (*Æthiopes Persis* pro triennali tributo) *vehunt duos chœnices auri apyri* (id est, ignem nondum experti) *& ducentas ebeni phalangas, & magnos elephanti dentes viginti.* Nempe horum trium ferax est regio, ut idem scribit cap. 114. Αὕτη δὲ χρυσόν τε φέρει πολλὸν, καὶ ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας, καὶ δένδρεα πάντα ἄγρια, καὶ ἔβενον. *Hæc auri multum fert, & elephantes amplissimos, & sylvestres arbores omne genus, & ebenum.* *Plinius* quoque libri 12. cap. 4. ubi de ebeno, asserit *tributi vice Regibus* Persidis *è materie ejus centenas palangas tertio quoque anno pensitasse* Æthiopes *cum auro, & ebore.* Et in *Ptolemæi Philadelphi* pompa apud *Callixenum Rhodium Æthiopes* hæc eadem gestâsse referuntur. Ἐχόμενοι τούτων ἦσαν (inquit) Αἰθίοπες δωροφόροι, ὧν οἱ μὲν ἔφερον ὀδόντας ἑξακοσίους, ἕτεροι δὲ ἐβένου κορμοὺς δισχιλίους, ἄλλοι χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου κρατῆρας ἑξήκοντα, καὶ ψήγματα χρυσίου. *His juncti erant* Æthiopes *dona ferentes, quorum alii quidem sexcentos* (elephantorum) *dentes ferebant, alii ebeni stipitum duo millia, alii sexaginta auri & argenti crateres, & auri ramenta.* Proinde in festo *Adonidis*, *Alexandriæ* sub eodem Rege cum magna pompa celebrato, *Syracusanæ* mulieres, viso ebeno, & auro, & ebore multo, in hæc verba prorumpunt, *Idyll.* 15. versu 123.

Ὦ ἔβενος, ὦ χρυσὸς, ὦ ἐκ λευκῶ ἐλέφαντος
Αἰετώ!

O ebenum, ô aurum, ô ex albo ebore aquilæ! Quin & *Romæ*, ut docet *Plinius*, *in tributorum auctoritate tertia res fuit ebenus.* Sexto, quamvis *Hebræi Chaldæo* Paraphrasti multum deferant, cui הבנים *hobnim*, sunt *pavones:* tamen agnoscunt nonnullos *ebenum* interpretari, & inter utramque sententiam ambigui sunt. Hinc *Kimchius* in *Commentariis*, הובנים פירשו בו העץ הנקרא בערבי אב"נוס, Hobnim *lignum interpretantur, quod* Arabicè *vocatur ebenus.* Melius quàm in *Lexico*, יבנים, *jabnim*, aut *jebenim*. Et *Abarbanel*, פירשו בו שהוא העץ הנקרא בערבי אבנוס שמביאין גם כן מארצות המזרח, *Lignum explicant, quod* Arabicè *dicitur evenus, quod etiam* (ut ebur) *ex Orientalibus terris afferunt.* *Mardochæus*, & *Aquinas*, עצם חיה מה או מין עץ, *Os animalis alicujus, aut ligni species.* Quòd *os animalis* esse dictitant, tertia est sententia, quam in *Lexico Kimchius* ita explicat, הבנים הם חיות שעושין מלאכה מהעצם שלהן או מהקרנות כמו שעושין מעצם הפיל שהוא השן, Hobnim *sunt animalia, ex quorum ossibus, aut cornibus, quædam opera fiunt, quomodo ex osse elephantis quod est ebur.* Sed tertiam hanc sententiam idem reducit ad primam; quæ *hobnim pavones* explicat; addens fieri posse, שיעשו מלאכה מעצם שלהם, *ut ex eorum ossibus opus aliquod fiat.* Ut ex ebore scilicet, quocum hic jungitur הבנים *hobnim*. Quod monstrum est opinionis. Quis enim unquam fando audiit pavonum ossa scalpi, aut sculpi, aut ad ullum opus eboris instar adhiberi? Itaque hoc ipsum, quod qui הבנים *hobnim*, volunt esse *pavones*, ad tam absurda commenta delabuntur, docet quantò sanius sentiant, qui ebenum hic intelligunt, in qua versione nihil est, quod non quadret ad amussim.

Tamen unum potest objici, nempe Plurale esse *Hebræum* הבנים *hobnim*, cum ebeni vox sit solum Singularis. Variè quidem illa flectitur, & scribitur. Dicitur enim hæc *ebenus*, vel *evenus*, vel *hebenus*, & hoc *ebenum*, vel *evenum*, vel *hebenum*. Et *Græcè* ἡ ἔβενος, vel ἔβελος, ut in *Suida*; vel ἐβένη, ut in *Theophrasto*. Sed in Plurali ἐβένους *Græcè* solus dixit *Symmachus:* & *Latine ebenos*, vel *ebena* soli, quod meminerim, *Arias*, & *Mercerus* in hujus loci interpretatione. Respondet *Junius* Plurali Numero ab *Hebræis* appellari; quia duo sunt genera ebeni. Nempe ita docet *Theophrastus Hist.* lib. 4. cap. 5. ubi de *Indiæ* arboribus, Ἴδιον δὲ καὶ ἡ ἐβένη τῆς χώρας ταύτης. Ταύτης δὲ δύο γένη τὸ μὲν εὔξυλον, καὶ καλόν· τὸ δὲ φαῦλον· σπάνιον δὲ τὸ καλὸν, θάτερον δὲ πολύ· Τὴν δὲ χρόαν οὐ θησαυριζομένη λαμβάνει τὴν εὔχρουν, ἀλλ' εὐθὺς τῇ φύσει· ἔστι δὲ τὸ δένδρον θαμνῶδες, ὥσπερ ὁ κύτισος. *Est & ebenus hujus regionis propria. Illius autem duo sunt genera: unum ligni præstantis, & bonum; alterum malum. Rarum vero est illud, quod bonum; at alterum frequens. Nec bonum colorem accipit ebenus recondita, sed statim à natura habet. Fruticis porro instar est, ut cytisus.* Hanc veram esse mentem *Theophrasti* multis probat in *Solinianis Salmasius*, non qualem *Plinius* libri duodecimi capite quarto illi affingit his verbis: *Duo genera ejus. Rarum id,* quod

quod melius arboreum, trunco enodi, materie nigri splendoris, ac vel sine arte protinus jucundi. Alterum fruticosum cytisi modo, & tota India *dispersum.* Bona ebenus non dicitur ἔνξυλ☉, quia est arborea, id est, magna ut arbor, sed à ligni præstantia. Neque malæ proprium, sed utrique commune, quod sit θαμνώδης. Et ibi θαμνῶδες non sonat *fruticosum*, id est, multis virgultis densum, sed fruticis modo se habens, quomodo arbusta omnia. *Dioscorides* etiam duo ebeni genera facit, sed quæ pro ratione loci ita distinguit; Ἔβεν☉ κρατίςη ἡ Αἰθιοπικὴ, καὶ μέλαινα, καὶ μὴ ἔχυσα κτηδόνας. *Ebenus optima est* Æthiopica, *& nigra, venas in pectinis modum discurrentes non habens. Arabs* Interpres طبقات vocat. Et paulo post, Ἔςι δέ τις καὶ Ἰνδικὴ, ἔχυσα διαφύσεις λευκὰς, καὶ κιῤῥὰς, καὶ σπίλυς ὁμοίως πυκνὺς· πλὴν βελτίων ἡ πρώτη. *Est & alia* Indica, *candidis & rutilis intercurrentibus lineis, crebris etiam maculis. Sed prior est melior.* Ita etiam *Isidorus, Ebenus in* India *&* Æthiopia *nascitur, quæ cæsa durescit in lapidem, cujus lignum nigrum est, & cortex levis ut lauri. Sed* Indicum *maculosum est, in parvis distinctionibus albis & fulvis.* Æthiopicum *verò, quod præstantius accipitur, in nullo est maculatum, sed nigrum, leve, & corneum.* Et *Serapio, Ejus duæ sunt species, scilicet* Absi, *&* Inda. *Et* Absi, *est lignum nigrum, non habens lineationes,* &c. *In* Indo *verò sunt lineationes albæ, & coloris subrufi,* &c. Quæ ex *Dioscoride* sumpta sunt. *Absi* est حبشي *Habasi*, id est, *Æthiopicum.* His omnibus id commune est, quod ebeni nonnisi duas species agnoscunt. Quò non pertinet *Hebræum* הבנים *hobnim*, quia Plurale, non Duale nomen est. Nam Duale esset *hobnajim.* Itaque aliud quærendum. Et *Fullerus* quidem hoc Plurale refert ad ebeni palangas, quæ ex *India*, & *Æthiopia* magno numero afferebantur. Φάλαγγας vocant *Herodotus* & *Arrianus* in *Periplo.* Plinius *palangas*, aut *phalangas*, variante scripturâ, id est, fustes teretes, ut qui navibus supponuntur, aut quibus idem onus plures bajulant. *Pollux* lib. 7. cap. 33. §. 9. Τὰ δὲ τῶν νεῶν ξύλα, οἷς ὑποβληθεῖσιν ἐφέλκονται αἱ νῆες, Φάλαγγες, καὶ φαλάγγια. Hesychius, Φαλάγγια, ςρόγγυλα ξύλα, καὶ σύμμετρα. Nonnius, *Palangæ dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, vel cum ad littora subducuntur.* Glossæ, *Phalangarii*, Οἱ ταῖς δοκοῖς ἀποκρεμῶντες βάρη, καὶ πλείονες ἅμα βαςάζοντες. Rursus *Nonius, Palangarios dicimus, qui aliquid oneris fustibus transvehunt.* Origo vocis videtur esse *Hebraica.* Nam *Hebraicè* פלך *pelec*, vel ἀρχαικῶς *phelec*, est *baculus*, 2 Sam. 3. v. 29. Et *Arabicè* فلك phalaca *rotundum esse.* Itaque hinc φάλαγγες *phalanges*, vel *palanges*, dici potuere baculi teretes ebenini, quos *Tyrii* mercatores פלכין *pelakin*, aut *phelakin* appellabant. *Callixenus* lib. 5. *Athenæi* nominat ἐβένυ κορμὺς, *ebeni stipites. Apulejus Apologia prima hebeni baculos*, quamvis ibi *loculos* legere quidam malint. Hos igitur, sive baculos, sive κορμὺς, aut has ebeni palangas Plurali voce הבנים *hobnim*, significari putat *Fullerus.* Sed viri docti videntur hic frustra se fatigare, cum hujusmodi pretiosa ligna *Hebræi* vix aliter quàm Plurali voce nominent. Sic arbor, ex qua arca fabricata est, Singulari numero semel שטה *sitta* dicitur *Es.* 41. vers. 19. Sed Plurali שטים *sittim*, in *Exodo* plus vigesies. Et arbor alia, ex qua tigna & fulcra facta sunt in Templo *Solomonis*, citharæque, & nablia cantorum, nonnisi Plurali voce dicitur אלגומים *algumim*, vel אלמוגים *almugim*, 1 *Reg.* 10. v. 11. 12. & 2 *Paral.* 9. 10. 11. Et in *Chaldæis* Paraphrasibus *Jonathanis* & *Jerusalem*, Gen. 50. vers. 1. *Josephus patrem suum decumbere fecit* בערס דסנדפין, *in sponda ex sindaphin*, id est, ut volunt, in lecto facto ex præstantissimi ligni genere, Plurali voce sic dicti. Et ego suspicabar olim à duobus *Ægypti* pagis سندف *Sendapha* nomine sic appellari. Tamen in Tractatu *De Elephanto* supra alia habetur hujus vocis verior expositio.

Obiter notandum in *Arabum* libris memorari quædam ligna ebeno tam similia, ut illa pro ebeno nonnulli sumant. In his lignum شيز *Siz*, vel شيزي *Siza*, à loco sic appellatum: & lignum ساسم *sasem*, vel سمسم *semsem*, & in Plurali سماسم *semasim*, eodem nomine dictum, quo sesamum, quamvis à sesamo diversissimum. Quo hæc pertinent in *Alcamus*,

الشيز والشيزي خشب اسود للقصاع وهو الابنوس والساسم او خشب الجوز وناحية بارض بادربيجان

Siz, *vel* Siza, *nigrum lignum ad patinas conficiendas. Aut est ebenus, aut* sasim, *aut lignum nucis, & regio quædam in terra* Adarbigian (id est, *Atropatia Strabonis*, & *Ptolemæi Atropatena*) ex qua nempe hoc lignum affertur, & nomen sumit. Idem alibi,

الساسم شجر اسود او الابنوس او الشيز او شجر يعمل منه القسي

Sasim, *arbor nigra, aut ebenus,* aut siz, *aut arbor, ex qua fiunt arcus. Damir* in capite *De* سمسمة *simsima*, quod formicæ rubræ genus est, ut *Chaldæis* שומשמנא, dicit hoc idem lignum سمسم *semsem* vocari, & Plurali سماسم *semasim*, quod probat ex his pseudo-Prophetæ verbis de الجهنميين, id est, de iis, qui in gehenna torquentur, تخرجون من النار بعد ان يكونوا فيها فيخرجون كانهم عيدان السماسم *Exibunt ex igne post aliquam in eo moram; exibunt*, inquam, *tanquam ligna semasim*, id est, pariter nigri propter adustionem ex igne. In quæ verba Commentatores multa afferunt absurdissima. Sed peritiores agnoscunt ligna *semasim* esse ebenina ligna, aut ebeno atrore similia, ita ut exusta videantur. Unde lux his *Dioscoridis* in capite *De ebeno*, Ἔνιοι δὲ τὰ σησάμινα, ἢ ἀκάνθινα ξύλα ἐμφερῆ ὄντα, ἀντὶ ἐβένυ πωλῦσι. Quæ *Marcellus Virgilius* ita reddidit, *Vendunt pro ebeno quidam spinæ* Indicæ, *aut mori, fallente similitudine, materiam.* Putat nempe pro σησάμινα legendum συκάμινα, quia sesamum nihil habet commune cum ebeno. Sed neque sycaminus, seu sycomorus, nisi quòd utrumque lignum est. Cave igitur ne quidquam mutes. Aliud enim hic *sesamina* quàm vulgò. Nempe ligna illius arboris, quæ *Arabicè sasim*, & *semsem* appellatur, & in Plurali *semasim.* Itaque *Dioscoridis Arabs* Interpres hic rectè habet ومن الناس من يغش اعضان خشب بعض اصناف الشوك والخشب الذي يقال له سيساما فيبيعه

فيبيعه بدل الابنوس لانه شبيه به

Sunt, qui sumunt lignum cujusdam spinæ speciei, & lignum, quod sesamum vocant, & pro ebeno vendunt, quia illi simile est. Quid quod præter *Dioscoridem* etiam *Arrianus* in *Periplo* meminit φαλάγγων σησαμίνων, καὶ ἐβενίνων, *palangarum sesaminarum, & ebeninarum*, quæ ex *Indiæ* urbe *Barygasis* in *Persidem* afferuntur. Itaque hæc lectio certa est, & indubitata.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De voce צפור *tsippor*, quæ & quasvis aves sonat, & speciatim *passerem*. Hujus species juxta *Arabes*, & de passere domestico, & ejus pipitu.

Merceri, *& aliorum error voce* צפור tsippor, *nonnisi minutiores aves significari. Extendi etiam ad maximas hanc vocem. Origo vocis. Tamen etiam passerem sonat. Ita* στρουθός, *&* passer, *voces ambiguæ.* Passer *unde dicatur. Passerum species apud* Arabes *acanthis, corydalus, philomela, alauda,* &c. *Passeris domestici descriptio ex* Damire. *Pipire passerum more* צפצף, στρουθίζειν, Es. 10. 14. *Passer unde* Normanis moisson.

Inter senilis ætatis incommoda, quæ graphicè depingit *Solomon*, hoc quoque recensetur *Eccles.* 12. 6. quod excitatur, & surgit לקול הצפור, *ad vocem tsippor*, seu *avis*, id est, *galli*, ut multi putant. Quos doctissimus *Mercerus* ita refellit, *Qui gallum intelligunt, ad cujus vocem excitetur, vim vocis* Hebraicæ צפור (tsippor) *non intelligunt, quæ* aviculam *significat*, &c. *nec de majoribus avibus dicitur.* Et idem in *Thesauro*, צפור (tsippor) *significat minutiores aves*, &c. עוף (oph) *autem generaliter est avis, aut volucris.* Et *Schindlerus*, צפור (tsippor) *avicula circumvolitans, aut quæ in aëre gyratur. Comprehendit aves minores, & harum frequentiorem hominibus passerem, avem communissimam.* Ita etiam plerique alii recentiores *Lexicographi*. Et in *Philonis* Libro, *Quis rerum divinarum sit hæres, Sepphora* est ὀρνίθιον *avicula*. Tamen apud *Hebræos* עוף *oph*, & צפור *tsippor*, sunt æquè generalia: & omnes omnino volucres complectitur utrumque nomen. Hinc *Kimchius*, & *Pomarius* in *Lexicis* suis ad vocem צפור *tsippor*, שם כלל לכל עוף, *omni avi commune nomen est.* Et *Aquinas*, שם כולל לכל מיני עוף שיעופף, *Nomen hoc complectitur omnem avis speciem, quæ volat.* Quod verissimum esse apparebit conferenti loca Scripturæ. Nam *Deut.* 4. 17. cum Deus coli prohibet תבנית כל צפור כנף אשר תעוף בשמים, *similitudinem omnis tsippor alatæ, quæ per cœlum volat*, quis solum prohiberi dixerit avicularum cultum, non etiam majorum avium? & *Deut.* 14. 11. cum idem Deus concedit esum כל צפור טהורה, *omnis* tsippor *mundæ*, an solùm aviculas concessisse dicetur, non gallinas, & meleagrides, & phasianos? Aut quis unquam ad aviculas restrinxit legem, quæ habetur *Deut.* 22. 6. *Si obviam tibi fiat* קן צפור, *nidus* tsippor *in ulla arbore, aut humi, nidus pullorum, aut ovorum, ubi mater incubet pullis, aut ovis, ne accipito matrem cum pullis?* Rursus quis negaverit omnes aves significari, cum Deus homini subjecisse legitur *bestias agri*, צפור שמים, tsippor *cœlorum, & pisces maris*, Psal. 8. 9? Aut cum ad celebrandum Deum invitantur *feræ, & jumenta omnia, reptilia*, וצפור כנף, *&* tsippor *alata*, *Psal.* 148. 10? Aut cum in mysticæ arboris ramis habitare leguntur כל צפור כל כנף, *omnis* tsippor, *omne alatum*, Ezech. 17. 23. Et Plurali Numero צפרי שמיא, tsippare *cœlorum*, Dan. 4. 9. 18? Denique rapaces aves, quæ ferè sunt multò maximæ, hoc nomine designari patet, cum *Ezech.* 39. 4. 17. copias *Gog* & *Magog* Deus tradit vorandas לעיט צפור, *rapaci* tsippor & לצפור כל כנף, *omni* tsippor *alatæ*. Et *Daniel. c.* 4. 20. ubi *Babylonii* Regis ungues crevisse dicuntur כצפרין, *ut tsipparin*, id est, ut rapacium avium ungues, quę ab unguium curvatura & amplitudine *Græce* dicuntur γαμψώνυχες. Itaque palam est extendi nomen צפור *tsippor*, etiam ad maximas aves. *Rabbi Moses* filius *Guersom* aves ita dici contendit; שבעלות השחר מתחילות לרנן ולצפצף, *quia ad ortum auroræ canere & minurire incipiunt.* Ego non quidem à cantu, qui non est communis omnibus, sed à צפר, id est, *mane*, dici autumo; quia solenne est avibus summo mane surgere, sive canoræ sint, aut non canoræ: cum feræ tum altum dormiant, quia noctem ducunt insomnem, *Psal.* 104. 20.

Sed, utut omnibus avibus commune sit nomen צפור *tsippor*, tamen *Hebræi* asserunt quandoque eodem nomine *passerem* speciatim significari. *Kimchius* in *Psal.* 84. 4. וצפור הוא עוף קטון וקורין לו בלעז פש״רא, *Et tsippor (ibi loci) parva est avis, quam vulgari lingua* (id est, *Hispanicâ*) *vocant paxaro* (id est, *passerem.*) Hinc *Pomarius*, קמחי אומר שלפעמים יוקח בעד עוף קטן שקורין לו בלעז פאס״רו *Dixit* Kimchius *aliquando sumi pro avicula, quam vernaculo* (seu *Italico*) *sermone vocant passaro.* Aquinas הוא שם מין עוף מה, *Nomen est certæ avis speciei.* Et paulò post, והוא עוף קטן וידוע, *Est avicula nota*, nempe passer. Proinde ut *Hieronymus passerem* reddit *Lev.* 14. 4. ita etiam vetus Interpres *Psal.* 10. 1. & 83. 4. & 101. 8. & 103. 16. & 123. 7. *Græcos* sequutus, qui στρουθίον exponunt in iisdem *Psalmorum* locis, & *Eccles.* 12. 6. & *Thren.* 3. 52. Et vicissim *Græcum* στρουθία, id est, *passeres*, *Matth.* 12. 29. & *Luc.* 12. 6. Syrus ܨܦܪܝܢ *tsipparin* interpretatur: pro quo *Arabs* عصافير *atsaphiro*. Illis enim عصفور *otsphur* est *passer*, voce factâ ex צפור *tsippor*, Gutturali præfixâ. Quod cum ignoraret *Chamza*, *Grammaticus Arabs* non incelebris, putavit عصفور voce compositâ *passerem* dici; quia عصي وفر *percutit, & fugit.* Nec *Hebræis* peculiare est, quod eâ voce *passerem* vocant, quâ etiam *majores aves*. *Græcum* enim *passeris* nomen στρουθὸς de *gallina* quoque usurpatur. *Nicander* in *Alexipharmacis* versu 60.

Ἤέ τι μυελόεντα χαλικρότερον ποτὸν ἴσχοις
Ὄρνιθος στρουθοῖο κατοικάδος, ---

Sive aliquod medullosum meracum potabile pharmacum *habeas ex ave passere domestica*, id est, ex gallina. Et rursus versu 535.

Ἠὲ πάτον στρουθοῖο κατοικάδος, ---

Aut stercus passeris domestici, id est, gallinæ. Unde factum, ut στρουθὸς diceretur gallina illa *Libyca*, avium longè maxima, uno verbo *struthio*. Quod imitati *Romani* Scriptores struthionem appellant *marinum passerem*. *Plautus* in *Persa* Actu secundo,

Vola curriculo. P. *Istuc marinus passer per circum solet.*

Ausonius Epistolâ undecimâ,

Ovum tu coque passeris marini.

Festus, *Passer marinus, quem vocat vulgus struthio-camelum.* Passeris *Romana* vox putatur ad *Hebræam* צפור *tsippor*, alludere, & ab illa esse orta. Sed vir magnus in *Solinum* observat passerem etiam *passam* dici, ut *Gallicè paisse* passerem fœminam. Hinc Glossæ; *Passa*, εἶδος ὀρνέου. Et *passa* factum ex *Æolico* πίξα, pro σπίζα. Nempe σπίζα est *fringillus*, avis passeri similis. *Hesychius*, Σπίζα, ὀρνιθάριον στρουθῷ παρεμφερές. Et quandoque latius sumitur pro *avicula* in genere. Ut in *Timone* apud *Laërtium* de *Arcesilao*,

Ὁι δέ μιν ἠΰ τε γλαῦκα περὶ σπίζαι τερατοῦντο;

Illum autem mirabuntur ut aviculæ, quæ noctuam circumstant, proinde *Hesychius*, Σπίζια, ὄρνεα ἅπαντα. Rectè, si modò ὄρνεα illi sunt ὀρνίθια vel ὀρνιθάρια, *aviculæ*, non *aves*. Sic *Arabicum* عصفور, quamvis propriè *passerem* sonat, tamen avicularum multas species complectitur. *Damir*,

وهو انواع منها ما هو مطرب بصوته ومنها ما يعجب بصورته وحسنه والعصفور الصوار هو الذي يجيب اذا ادعي من الصرورة وعصفور الجنة وهو الخطاف والعصفور البيوت فان في طباعه اختلافا

Passerum sunt variæ species: alii enim placent vocis modulatione; alii specie & formâ sunt mirabiles. Et passer suar *dictus is est, qui vocatus stridendo respondet. Et passer paradisi est hirundo. Et passer domesticus is, qui naturâ suâ est pugnax*, &c. Et infrà,

ومن انواعه عصفور الشوك واكثر ماواه السياح وزعم ارسطو ان بينه وبين الحمار عداوة *E speciebus ejus est passer spinarum, qui in vepretis plerumque degit. Refert* Aristoteles *inter eum & asinum mutuum esse odium*, palàm est acanthidem intelligi, quam alii carduelem, alii spinum, alii ligurinum explicant. De ea enim *Philosophus Hist.* libri octavi capite tertio, Τὰ δὲ τοιάδε ἀκανθοφάγα, ἀκανθὶς, θραυπίς· ἔτι ἡ καλουμένη χρυσομήτρις. Ταῦτα γὰρ πάντα ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν νέμεται. Quæ *Gaza* sic reddidit, *Spinam appetunt illa, spinus, sive ligurinus, carduelis, item quæ aurivittis appellatur. Hæc enim omnia victitant in spinis.* Et libri noni capite primo, Ὄνος δὲ, καὶ ἀκανθίδες πολέμιοι· αἱ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν βοητεύουσιν (legendum βιοτεύουσιν) ὁ δὲ ἁπαλὰς οὔσας ἐσθίει τὰς ἀκανθάς. *Inimici sunt asinus, & acanthides: illis enim victus ex spinis, quas adhuc teneras pascit asinus.* Et hanc avem meritò *Arabes* referunt ad passerum genus. Acanthis enim eadem, quæ acanthyllis, de qua *Hesychius*, Ἀκανθυλλὶς, στρουθοῦ γένος, *Acanthyllis, passeris genus. Gallicè* dicitur *serin*. An à *Sirenum* cantu, ut vult *Bellonius Ornithologiæ* libri septimi capite decimo quarto. Sequitur in *Damire*,

ومن انواعه القبرة والحسون والبلبل والصعوة والحمرة والعندليب والمكاكي والصافر والتنوط والوصع والابوبراقش والقبعة

Etiam è speciebus ejus sunt kubbara (corydalus) *& hassun* (alibi non reperio, videtur à pulchritudine dicta) *& bulbul* (philomela) *& sawa* (avicula rubro vertice) *& hamra* (alaudæ species rubra) *& andalib*, (avis species philomelæ similis) *& mechachi* (Plurale à Singulari مكا *maccha*, avis à sibilo dicta) *& saphir* (quæ & ipsa totâ nocte sibilat capite inclinato, & pedibus ad arborem applicatis) *& thenawut* (avicula huic non absimilis à nido appellata, quem ex arbore suspendit) *& wasa* (regulus) *& abubarakis* (avicula canora, longo collo, & pedibus, pennis rubris, flavis, viridibus, & cœruleis, quæ colores subinde mutant) *& kubaa* (avicula varia, collum in metu contrahens, unde illi nomen) Hæ sunt aves, quas ad passerum genus referunt *Arabes*. Quomodo etiam apud *Hebræos*, auctore *Kimchio* in *Lexico*, הוא רב המין לפיכך כלל כל עוף בזה השם, *Passer multas habet species: unde est, quod hoc nomen ad omnes aves refertur.*

Passerem البيوتي *domesticum* ita describit في طباعه اختلاف وذلك فيه من الطباعه ما يشبه السباع وهو اكله اللحم ولا يزق فراخه ومن البهايم انه ليس بذي مخلب ولا منسر وياكل الحب والبقول وهو اذا سقط على العود قدم اصابعه الثلاث واخر الدايرة وساير الطير تقدم اصبعين وتوخر اصبعين وتميز الذكر منها بلحيه سودا كما الرجل والتيس والديك وليس في الارض طاير ولا سبع ولا بهيمة احني من العصفور علي ولده ولا اشد له عشقا (a) وذلك مشاهد عند اخذ فراخه ووكره في العمران تحت السقوف خوف من الجوارح واذا خلت مدينة من اهلها ذهبت العصافير منها فاذا عاد واعادت العصافير والعصفور لا يعرف المشي وانما يثب وثبا وهو كثير السفاد فربما سفد في الساعة الواحدة مائة مرة ولذلك قصر عمره فانه لا يعيش في الغالب اكثر من سنة والفرخة

(a) Alia lectio شغفا

والفرخة تدرب علي الطيران حتي انه يدعي فيجيب قال الجاحظ انه رجع من فرسخ *Pugnacis est naturæ. Nempe ferinum aliquid illi à natura insitum est. Proinde carne vescitur, & pullos suos non cibat rostro in illorum ora inserto. Sed cum avibus non rapacibus hoc illi commune est, quod non habet ungues, quibus laniet, neque rostrum aduncum, & grana ac olera comedit. Cum in arborem incidit, è quatuor digitis tres in anteriora porrigit, & unum retro. At in reliquis avibus bini digiti sunt anteriùs, & totidem posteriùs. Mas à fœmina distinguitur nigrâ barbâ, quam habet ad instar viri, hirci, aut galli. Nusquam est avis, aut fera, aut jumentum in prolem propensius, quodque amet vehementiùs. Unde est, quod pullos & nidum suum in locis cultis collocat, & sub ædium tectis metu rapacium. Cum desolatur urbs, ex ea excedunt passeres, & simul cum incolis redeunt. Passer ambulare nescit, nec nisi saltuatim fertur. Avis est tam multi coitûs, ut quandoque in hora centies coëat, ac proinde brevis est ævi, & plerumque ultra annum non vivit. Dociles habet pullos supra vulgus avium, ita ut vocati respondeant. Passerem à parasanga redire testatur* Algiahid. His plura liceat addere ex *Alkazuinio*, sed quæ toti passerum generi conveniunt, non soli domestico.

Hebraicè צפצף *tsiphseph*, est *murmurare*, & *mussitare*, Es. 8. v. 20. & 29. 4. Quod sumptum ex garritu avium. *R. Selomo* in *Es.* 29. ציפצוף הוא לשון קול לחש כקול עופות דקין, Tsiphtsuph *significat vocem mussitationis, instar vocis avicularum.* Constat id ex *Es.* 38. 14. ubi ad hirundinem refertur. Tamen magis propriè צפצוף est *pipitus passerum.* Pomarius, צפצף עשה קול צפורים, Tsiphseph, *pipivit more passerum.* Quod verum esse constat ex *Arabibus*, quibus صفصق *tsophtsoph* est عصفور *passer*, & صفصفة *tsaphsapha* صوتة *vox ejus.* Ita habetur in *Alcamus.* Inde est, quod *Es.* 10. 14. *Hebræa* verba ופצה פה ומצפצף, *Et os aperiens, & pipiens, Græcè* ita redduntur, Καὶ ἀνοίγων σόμα, καὶ σρυθίζων. Ad quæ *Theodoretus*, Ἀπὸ τῆς κρατούσης συνηθείας παρὰ ἀνθρώποις εἴρηται τῇ γραφῇ· εἰώθαμεν γὰρ λέγειν περὶ τῶν λίαν ἀγωνιώντων, Ὀυκ ἐτόλμησε γρύξαι· οἱ δὲ λοιποί φασιν, Ὀυκ ἐτόλμησε τρύσαι· τὸ οὖν Ἀνοίγων σόμα, καὶ σρυθίζων, ἀντὶ τοῦ Ὀυ μόνον οὐδεὶς ἀντιπαρατάξασθαί μοι τολμήσει, ἀλλ᾽ οὐδὲ γρύζειν σρυθοῖς παραπλησίως ἐπιχειρήσει. *Ex humana consuetudine à Scriptura usurpatum est. Solemus enim dicere de iis, qui in magnis sunt angustiis, Non ausus est mutire. Alii autem dicunt, Non ausus est stridere. Os igitur aperiens, & pipiens* (nemo erit) *idem est, ac si diceret, Non solum nemo audebit mihi obsistere, sed ne passerum quidem more pipire conabitur.* Indidem sumptum illud *Suidæ*, Στρυθίζων, τρίζων. Nam τρίζειν *stridere* etiam est passerum, ut patet ex *Iliad.* β′, versu 314. ubi draco passerculos octo cum matre

--- ἐλεεινὰ κατήσθιε τετριγῶτας,

voravit miserabiliter stridentes: non τιτίζοντας, ut legi voluit *Zenodotus.* Nec est, quod quis miretur homines ab *Esaia* describi avium instar pipientes. Est enim Metaphoræ continuatio. Ibi nempe *Propheta* loquitur verbis *Assyriæ* Regis *Thrasonicè* se efferentis, & populos à se devictos conferentis cum nido avium, quas metus aucupis ita percellit, ut ne pipire quidem audeant. Itaque totus versus sic habet, *Et manus mea tanquam* (avium) *nidum populorum opulentiam assequuta est. Et quasi reciperem ova derelicta, totam terram ego recepi: neque est, qui agitet alam, aut aperiat os, aut pipiat.* Verba Καὶ ἀνοίγων σόμα, καὶ σρυθίζων, desunt in plerisque editionibus, nec à *Basilio* lecta sunt, nec à *Cyrillo.* Ita tamen exhibent editio *Complutensis*, & *Parisiensis* nupera. Eadem quoque legerunt *Theodoretus* & *Arabs*, qui versionem suam ex *Græca* expressit. Et in *Procopio* habentur in margine cum asterisco. *Seniorum* scilicet versio sæpe liberior est, qui, modo sensum utcunque exprimant, sæpe de verbis sunt parùm solliciti. *Hebræa* igitur. *Neque est qui agitet alam, aut aperiat os, aut pipiat*, sic illi reddiderant, Καὶ οὐκ ἔσιν ὃς διαφεύξεταί με, ἢ ἀντείπῃ μοί. *Neque est qui me effugiat, aut mihi contradicat.* Sed reliqua supplevit aliquis ex alio Interprete. An is *Aquila*, qui linguæ *Hebraicæ* fuit peritissimus, & verbum verbo reddere solitus?

Ad *Belgicum passeris* nomen *mosche*, & *Normanicum moisson* alludit *Arabicum* مصع *matsaon* pro *passere masculo.* Alcamus, المصع العصفور الذكر

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Prophetarum loca novem, quæ ad Passeres referunt nonnulli Interpretes, pleraque parùm certa.

I. Levit. 14. צפורים tsipporim, *quarum una cæsa, altera emissa purgabatur leprosus, non esse* passeres, *sed* aves *in genere. In illo ritu* 18. *mysteria. II.* Job. 40. 24. An eo ludes, ut passere? *quod ad Diabolum multi referunt.* Passerem *hic posse intelligi, non tamen esse necesse, cum etiam aliis avibus pueri oblectentur. III.* Psal. 10. 1. Migra in montem sicut passer. *Melius*, sicut avis; *quia passer non est avis montana. Passer montanus, quem vocant, ex merularum genere. In* Galeno *montani passeres, id est, aviculæ quævis. IV.* Psal. 84. 4. Passer invenit sibi domum, *rectè redditum. V.* Psal. 102. 8. Vigilavi, & fui sicut passer solitarius in tecto. *Imo* sicut avis, *ut* Hieronymus, *&* Hebræi. *Docet id Textus series, & vox* vigilavi, *& vox* בודד solitarius. *Tales non sunt passeres. Passer solitarius* Tridenti *merulæ species. Passer cœlebs nullus. Et quod est* supra tectum, *ut bubones*, &c. *VI.* Psal. 104. 16. *de cedris* Libani, ubi passeres nidificant. *Imo*, ubi aves: *neque enim ibi passeres. VII.* Psal. 124. 7. Anima nostra sicut passer erepta ex aucupum laqueo. *Potiùs*, sicut avis. *Passeres visco capi solent. VIII.* Ecclesi. 12. 4. Surget ad vocem passeris, *al.* ad vocem avis, *quod de gallo intelligunt. Utri meliùs, dubitatur. IX.* Thren. 3. 5. Me venantur ut passerem. *Meliùs*, ut avem.

Inter Interpretes non convenit satis, quibus Scripturæ locis צפור *tsippor*, sumatur pro *passere.* Nam ex novem locis, quæ proferuntur, pleraque sunt valde dubia.

I. Primus est *Levit.* 14. initio capitis, & in fine, ubi agitur de duabus צפורים *tsipporim*, quarum una cæsa, altera emissa purgabatur leprosus, & domus etiam lepra infecta. Ibi *tsipporim* esse *passeres* plerique volunt, quomodo reddunt *Hieronymus*, *Pagninus*, *Arias*, *Genevenses*, alii. Sed *aves* in genere significari constabit hæc attentè legenti versu quarto, *Et accipiat qui mundandus est* שתי צפורים חיות טהרות, *duas* tsipporim *vivas mundas.* Quæ in *passerem* non quadrant, sive mundus fuisse statuatur, aut immundus. Mundus enim dici non potuit, si ex Lege fuit immundus. Contrà, si fuit mundus, Lex incassum jusse-

jusserit capi passeres mundos, cum immundi nulli fuerint. Mundas columbas, aut turtures offerri nusquam jubetur; quia omnes erant mundæ. Apparet igitur צפורים *tsipporim*, ibi esse *aves* in genere, quarum cum aliæ mundæ, aliæ immundæ fuerint, mundas accipi Deus jubet, puta columbas, aut turtures, quæ vocantur הצפור *Gen.* 15. 10. aut alias quasvis, modo mundę sint, & ad esum concessæ juxta Legem *Deut.* 14. 11. כל צפור טהרה תאכלו, *Omnem* tsippor *mundam comedetis.* Itaque *gallinas* etiam à nonnullis hic intelligi suprà docuimus, atque eò referri posse *Græcum* ὀρνίθια. Nec *Hebræi* speciem designant, modo sint צפורים דרור טהורות, *aves liberæ, & mundæ.* De hujus purificationis ritu multa habet insignia *Maimonides* in Tractatu *De lepra* capite undecimo, quæ non sunt hujus loci. Tantùm obiter observabo in illo ritu omnia fuisse mystica. I. Lepra peccatum significabat. II. Aves mundæ, per quas leprosus purgabatur, *Christum* purum ab omni labe, qui à peccato nos purgat. III. Avis mactata *Christi* morientis signum fuit, IV. ut emissa resurgentis, & in cœlum ascendentis. V. Ideo geminas esse oportuit, quia non potuit una avis nobis utrumque exhibere, *Christum* mortuum, & redivivum. VI. Aut una avis humanam *Christi* naturam morti obnoxiam, VII. altera divinam adumbravit, quæ cœlestis est, & immortalis. VIII. Eodem pertinuisse creditur aspergillum ex cedro, hyssopo, & cocco, quo leprosus aspergebatur. Nam cedrus est figura *Christi Ezech.* 17. 23. IX. Adeoque cedrus, qua nihil altius; & hyssopus, quâ nihil humilius, 1 *Reg.* 4. 33. *Christum* Deum & hominem designabant, X. & coccus sanguini concolor mortis erat symbolum. XI. Ut avem, ita *Christum* mori necesse fuit; quia sine sanguinis effusione nulla fit remissio, *Heb.* 9. 22. XII. Sed una avis mactabatur; quia *Christus* solùm carne mortificatus est, 1 *Pet.* 3. 18. XIII. Avis mactatæ sanguis cum aqua miscebatur: ita ex *Christi* latere in cruce utrumque fluxit, *Joh.* 19. 34. & idem venisse legitur per aquam & sanguinem, 1 *Joh.* 5. 16. XIV. Aqua debuit esse viva, qualem promittit *Christus*, *Joh.* 4. 10. 11. & 7. 38. XV. Sanguinem cum aqua mistum vase fictili excipiebat Sacerdos: ut hodieque *Christi* thesaurum habent fidi pastores in vasis fictilibus, ut ejus virtutis præstantia sit ex Deo, & non ex nobis, 2 *Cor.* 4. 7. XVI. Sanguine mortui passeris vivus passer aspergebatur, ut significetur *Christus* homo in ipsa morte Deo fuisse junctus. Unde est, quod Deus ipse, id est, homo ille, qui Deus erat, legitur *Ecclesiam suo sanguine acquisivisse.* Nam ut neque avis viva sine mortua, neque mortua sine viva potuit leprosum à lepra purgare: Ita nec à Deo sine homine, nec ab homine sine Deo debuit fieri peccatorum purgatio. XVII. His peractis, aquâ & sanguine leprosus septies aspersus mundabatur: & nos quoque aqua baptismi & sanguine crucis mundamur à labe peccati. XVIII. Nec frustra hæc aspersio septies repetebatur. Quomodo *Naaman* leprosus jubetur lavari septies, 2 *Reg.* 5. 10. Et, oblatâ victimâ pro peccato Sacerdotis, sanguinis ejus septena fiebat aspersio, *Levit.* 4. 6. Ut & pro peccato populi die Propitiationum, *Levit.* 16. 14. Quia scilicet septem diebus Deus creavit cœlum, & terram, & consummavit opus suum, habetur ille numerus pro symbolo perfectionis. Et septena illa aspersio nos docet sic aspergi *Christi* sanguine, ut per illum plenè purgemur, & perfectè serventur omnes, qui per ipsum accedunt ad Deum, *Hebr.* 7. 25. Multa hujusmodi latent sub ceremoniarum cortice, quæ hic obiter solùm attingimus; quia non sunt nostri instituti.

II. Secundus locus est in descriptione ꝧ *Leviathan Job.* 40. 24. (al. 29.) & *Hebraice* sic habet, *An eo ludes* כצפור, *ut* tsippor? *Et ligabis eum puellis tuis?* Et in *Græca* versione, Παίξῃ δὲ ἐν αὐτῷ ὥσπερ ὀρνέῳ; ἢ δήσεις αὐτὸν ὥςπερ ςρουθίον παιδίῳ; *An ludes eo tanquam ave? & ligabis eum ut passerem puero?* Et in *Arabica*, هل تضحك عليه مثل العصفور *An ludes eo tanquam passere*, &c. Quod ad Diabolum referunt qui mysteria consectantur, quasi per baptismum, & conversionem nobis vinctus tradatur, ut puero passerculus. *Origenes* de fideli homine, Ὁ γε δράκων αὐτῷ ὥσπερ ςρουθίον παραδέδοται παιδίῳ. *Draco illi ut passer puero traditus est.* Et paulò post, Τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, ὡς ςρουθίον ὑποχείριον, ὁ Σατανᾶς δεδεμένος γεγένηται τοῖς νηπίοις, καὶ θηλάζουσιν, ὧν ἐκ ςόματος κατηρτίσατο αἶνον ὁ Θεός. *Domini gratiâ, ut passer mansuetus,* Satan *vinctus est pueris, & lactentibus, ex quorum ore Deus perfecit laudem suam.* Chrysostomus, Δήσας τὸν ἐχθρὸν ὁ Κύριος ἡμῶν δέδωκε καταπαίζειν αὐτοῦ, ὡς ςρουθίου, τοῖς ςραφεῖσι, καὶ γενομένοις ὡς τὰ παιδία. *Conversis, & iis, qui ut infantes facti sunt, Dominus noster vinctum adversarium tanquam passerem illudendum tradidit.* Quo alludens auctor vitæ *Pachomii* capite quadragesimo nono Diabolis hæc tribuit, *Ex quo mirabilis incarnatio* Christi *facta est in terris, nos sine viribus prorsus existere cœpimus; Ita ut ab his qui credunt in nomine ejus illudamur ut passeres.* Quibus missis solùm quærimus, an *Hebræa* bene reddantur; *An eo ludes tanquam passere? & ligabis eum puellis tuis?* Et commodam hic esse mentionem passeris suadebit *Catullianum* illud notissimum,

Passer deliciæ meæ puellæ,
Quicum ludere, quem in sinu tenere,
Quoi primum digitum dare adpetenti
Et acris solet incitare morsus.

Unde *Arnobius* libro septimo, *ut parvuli pusiones (ut animis parcant, abstineantque ploratibus) passerculos, pupulos, panes accipiunt, quibus avocare se possint.* Et *Arabs Poëta*, quem citat *Ibno Rasik* in libro, cui titulus غرايب *garaibo*, id est, *Peregrinitates:*

كعصفورة في كف طفل يسوخها ۞
حياض الردي والطفل يلهو ويلعب ۞

Ut passer fœmina in manu pueri, quam is in malis luteribus demergens jocatur, & ludit. Tamen in *Jobo* nihil necesse est præcisè *passerem* intelligere, cum aliæ aves non desint, quibus pueri & puellę æquè oblectentur. *Plautus* in *Captivis* Actu quinto,

--- *quasi patriciis pueris aut monedulæ,*
Aut anates, aut coturnices dantur, quicum lusitent.

Plinius ad Clementem de Reguli filio libri quarti Epistolâ secunda, *Habebat puer mannulos multos, & vinctos, & solutos, habebat canes majores minoresque, habebat luscinias, psittacos, merulas.* Julius Capitolinus *in* Clodio Albino, *Septem aquilæ parvæ de nido allatæ sunt, & quasi ad jocum circa cunas pueri constitutæ. Pausanias* in *Corinthiacis*, Κόκκυγα δὲ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθῆσθαί φασι, λέγοντες τὸν Δία, ὅτε ἤρα παρθένου τῆς Ἥρας ἐς τοῦτον τὸν ὄρνιθα ἀλλαγῆναι· τὴν δὲ ἅτε παίγνιον θηρᾶσαι. *Cucullum verò avem idcirco sceptro* Jovis *ajunt impositum, quod virginis* Junonis *amore captus* Jupiter *in eam se avem verterit, quam puella tanquam ludicrum captârit.* Unde *Jupiter Coccygius*, de quo idem infrà meminit. Itaque *Jobi* locum, quem diximus, *Hieronymus* ita explicat: *Nunquid illudes ei quasi avi? aut ligabis eum ancillis tuis?* nullâ *passeris* mentione facta. Atque idem sequuntur plerique Recentiorum.

III. Tertius locus est *Psal.* 10. 1. (*Hebræis* 11. 1.) ubi *Græca* versio, Μεταναςεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς ςρουθίον. Et Vulgata, *Transmigra in montem sicut passer. Arabs* quo-

quoque مثل العصفور *ut paſſer*. Et *Apollinaris* in Metaphraſi;

Στρυθὸν ὀρεσιβέτοισιν ὅπως θρώσκοντα νομῆσι,

Ut paſſerem montanis ſalientem paſcuis. Et *Theodoretus* in Commentario, Τί δή ποτέ φησι παραινεῖτέ μοι φυγεῖν, καὶ τὰ ὄρη περινοστεῖν στρυθίου δίκην ἐπτοημένους; *Quorſum, inquit, me hortamini, ut fugiam, & montes pererrem more paſſeris exterriti?* Sed *Hieronymus* melius, ut quidem puto, *Tranſvola in montem ut avis*, ut & plerique Recentiores. Quia paſſer avis montana non eſt. Et *David*, de quo hic agitur, *Saülem* dicit ſe perſequi, *ac ſi quis perſequeretur*, non paſſerem, ſed *avem Kore in montibus*, 1 Sam. 26. v. 20. id eſt, *ruſticulam*, ut docuimus. Fruſtra objeceris avem eſſe juxta *Larium* in *Italia* lacum, quam paſſerem montanum vocant. Neque enim illa avis verè eſt paſſer, ſed è merularum genere, ut pluribus probat *Geſnerus* pag. 608. Nec magis ad rem eſt hic *Galeni* locus *De ingenio ſanitatis* cap. 2. *Ex avibus laudantur perdices cum montanis omnibus paſſeribus*. Neque enim ibi intelliguntur paſſeres propriè dicti, qui calidiſſimi ſunt, & libidinem incitant, ſed ex avibus minutis in genere eæ, quæ montanæ ſunt. Minutas enim aves quandoque στρυθία vocari in confeſſo eſt. *Moſchopulus*, Περὶ σχεδῶν pag. 178. Τρώγλη, ἡ τρύπα, ἀφ᾽ οὗ τρωγλίτης, ὃς καὶ στρυθὸς λέγεται· στρυθία δὲ οὐδετέρως πάντα τὰ μικρὰ τῶν ὀρνίθων. Ita etiam *Phavorinus* in Στρυθία.

IV. Quartus locus eſt *Pſ.* 84. *verſ.* 4. גם צפור מצאה בית, pro quo *Græci*, Καὶ γὰρ στρυθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν. Et *Arabs* eodem ſenſu لان العصفور وجد له مسكنا. Et *Vulgatus*, *Etenim paſſer invenit ſibi domum*. Et *Hieronymus*, *Siquidem paſſer invenit domum*. Et *Kimchius* in *Lexico* probat hoc loco צפור *tſippor*, non eſſe nomen generale ad omnes aves, ſed certæ ſpeciei peculiare; quia in hemiſtichio ſequente דרור *deror*, eſt *hirundo*, ut is quidem aſſerit. *Itaque*, inquit, אחר שאחרון פרט הראשון גם כן פרט, *quandoquidem poſterius* (id eſt, דרור *deror*) *peculiaris avis nomen eſt; ita etiam prius* (nempe צפור *tſippor*.) Proinde in *Commentariis* idem ſtatuit צפור ibi eſſe aviculam, quam *Hiſpani* vocant פש"רא, *paxaro*, id eſt, *paſſerem*. Ita igitur reddendus eſt hic verſus ex mente *Kimchii*, *Etiam paſſer invenit domum, & hirundo nidum ſibi, ubi poneret pullos ſuos, nempe altaria tua, ô Deus exercituum*. Cui ſententiæ nos accedimus, niſi quod דרור *deror*, pro *hirundine palumbum* interpretati ſumus. Et *altarium* nomine per ſynecdochen partis pro toto *Tabernaculum* intelleximus, ad cujus trabes nidulati ſint tam paſſeres, quàm palumbi, ut jam alibi dictum.

V. Quintus locus eſt *Pſal.* 102. *v.* 7. *Vigilavi, & fui* כצפור בודד על גג, ubi *Græci*, ὡσεὶ στρυθίον μονάζον ἐπὶ δώματι· & *Vulgatus*, *Sicut paſſer ſolitarius in tecto*: & *Arabum* unus, *Fui in ſolitudine mea* كالعصفور *ut paſſer ſuper tectum*: & alter, *Factus ſum ut paſſer, qui manet ſuper tectum ſolus*. Et *Apollinaris*,

Ἠ στρυθόν τιν᾽ ἄϋπνον ἐόντ᾽ ἐν δώματι μοῦνον,

Aut paſſerem aliquem, qui inſomnis eſt in tecto ſolus. Nempe *Damir* ſupra paſſerem nidificare dixit تعب السقوف خوف من الجوارح *ſub tecto rapacium avium metu*. Et *Suidas* in Νυκτικόραξ paſſerem deſcribit tanquam δειλὸν ὄρνεον, *timidam avem*; quæque ὑπὸ ἀγωνίας ἐλαύνει τὸν ὕπνον, *præ ſollicitudine ſomnum repellat*. Quę videbuntur ad hunc locum maximè pertinere, quo *David*, ut quidem volunt, ſe vigilaſſe dicit inſtar paſſeris, qui ſuper tectum ſolus eſt. Eodem facere putatur, quod pro *paſſere ſolitario* in *Auguſtino* legitur *paſſer ſingularis*. Id enim *Græce* eſſet στρυθὸς μόνιος, vel στρυθίον μόνιον. Et ex μόνιος facta videbitur vox vernacula *moineau* pro *paſſere*. Denique circa *Tridentum* avis eſt, quam vulgus vocat *paſſerem ſolitarium*, quæ ſolivaga eſt, & in tectis verſari ſolita. Itaque ut multi veterum, ita recentiorum Interpretum ferè quotquot ſunt, *Latini, Galli, Itali, Germani, Belgæ, Angli paſſerem* hic intelligunt. Tamen aliter *Hieronymus*, *Fui ſicut avis ſolitaria ſuper tectum*. Nec *Hebræorum* quiſquam eſt, qui moneat hic agi de paſſere, quomodo in ſuperiore loco. Et vero nihil eſſe puto à *Prophetæ* mente remotius. Omnino enim hæc pertinent ad avis nocturnæ deſcriptionem. Quod in mentem Interpretum nondum veniſſe miror, cum id apertè clament omnes loci circumſtantiæ. Nam in hoc *Pſalmo* quiſquis loquitur, cum gravi mœrore confectus hominum conſortium fugeret, gemituſque perpetuos ex imo pectore funderet, cum feralibus avibus ſe confert, quæ & ſolitariæ ſunt, & in voce lugubre aliquid habent, & ominoſum. *Propter vocem gemitus mei*, inquit, *oſſa mea carni adhæſerunt. Similis factus ſum pelicano deſerti. Fui inſtar noctuæ* (vel *bubonis*) *ſolitudinum*. Hæc ille in duobus verſibus, qui proximè antecedunt. Deinde in inſtituta comparatione pergens, *Vigilavi*, inquit, *& fui ut avis ſolitaria ſuper tectum. Vigilavi*, id eſt, *noctem egi inſomnem*. Proinde ibi habet *Chaldæus* שקרת כל ליליא, *Vigilavi tota nocte*. Nempe, ut nocturnæ aves lucifugę, quæ quia lucem oderunt, poſtquam interdiu latuere, è latebris noctu prodeunt, ut in prædam invigilent. *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 34. Γλαῦκες δὲ, καὶ νυκτικόρακες, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα τῆς ἡμέρας ἀδυνατεῖ βλέπειν, τῆς νυκτὸς μὲν θηρεύοντα τὴν τροφὴν αὐτοῖς πορίζεται. *Noctuæ, & nycticoraces, & reliquæ aves, quæ interdiu cernere nequeunt, noctu venando cibum ſibi comparant*. Unde corrigendus *Athenæus*, qui hæc verba ſic contrahit lib. 8. cap. 12. Γλαῦκες δὲ, καὶ κόρακες ἡμέρας ἀδυνατοῦσι βλέπειν, διὸ νύκτωρ τὴν τροφὴν ἑαυτοῖς θηρεύουσιν· & pro κόρακες reſcribendum νυκτικόρακες. Proinde nocturnis avibus vigilias ferè perpetuas tribuunt omnes Scriptores. Et in *Ariſtophanis Lyſiſtrata* mulier quædam ita loquitur,

Ἐγὼ δ᾽ ὑπὸ τῶν γλαυκῶν γε τάλαιν᾽ ἀπόλλυμαι,
Ταῖς ἀγρυπνίαισι κακκαβιζουσῶν ἀεί.

Ego autem propter noctuas miſera perii, quæ in vigiliis ſemper caccabant. Et *Ælianus Hiſt.* lib. 1. cap. 29. de noctua, Νύκτωρ μὲν ἀγρυπνεῖ. *Noctu quidem vigilat*. Et de eadem *Varro De ling. Lat.* lib. 4. *Noctu canit, ac vigilat*. Hoc igitur *Pſaltes* reſpiciens, *Vigilavi*, inquit, *& fui ut avis ſolitaria ſuper tectum*. Atque id quidem ad paſſerem referunt, quaſi præ metu vigilet, quod ex *Theodoreto* habet *Suidas*. Sed nihil tale apud eos legas, qui de avium natura ſcripſerunt. Et qui paſſeres domi alunt, ſciunt illos noctu dormire, ut omnes aves præter nocturnas. Alioqui cum die vigilent, perpetuo eſſent inſomnes. Præterea צפור בודד *avis ſolitaria* merito dicitur bubo, vel noctua, quia in deſertis locis degit, ut verſu præcedente dictum. Hinc *Damir* وكنية الانثي ام الخراب *Et cognominatur* (noctua) *fœmina mater ſolitudinis*. Et infra, البوم اصناف وكلها تهب الخلوة بانفسها والتفرد *Noctuarum plures ſunt ſpecies, quæ omnes receſſum & ſolitudinem amant*. Itaque ut *onager* בודד *boded*, id eſt, *ſolitarius*, dicitur *Oſ.* 8. *v.* 9. quia eſt eremicola, pari ratione bubo, vel noctua צפור בודד *avis boded*, id eſt, *ſolitaria*, hic appellatur meritò, cum in iis locis nidificet, quæ ab hominum frequentia ſunt remotiſſima. Quocirca *Plinius* lib. vigeſimi noni cap. quarto, Magos irridens, qui ex bubonis ovo ad capillos remedia præſcribunt: *Quis, quæſo*

quæso (inquit) *ovum bubonis unquam videre potuit, cum ipsam avem vidisse prodigium sit?* Et *Alcamus* de طاير يصر بالليل الصري id est, *Bubone*, يقفر قفرانا *Avis est, quæ noctu stridet, & in desertis locis degit.* Quin eò pertinet, quod *Arabicè* صري *tsada* dicitur, ut *Chaldaicè* צדיא *tsadja*. Nam צדו *tsadu*, vel צדות *tsaduth*, *Chaldæis* est *vastitas, desolatio*; & Verbum צדה *tseda*, est *vastari, desolari*. Quâ notione in *Niphal* à *Sophonia* usurpatur cap. 3. v. 6. Itaque ex ipso bubonis nomine, quod illi indiderunt *Chaldæi*, *Syri*, & *Arabes*, eum colligas avem esse solitariam, & in desolatis locis degentem. Sed & ideo bubo vocatur *avis solitaria*, quia gregale non est animal, sed solivagum. Unde *Poëta* lib. 4. *Æneidos*,

Solaque culminibus ferali carmine bubo
Visa queri, & longas in fletum ducere voces.

At passer quorsum dicatur *solitarius*, cùm & gregaria sit avis, & sub ædium tectis nidificet? Fateor quidem in passerum genere quosdam esse sylvestres. Unde est, quod *Athenæi* lib. 9. *Alexander Myndius* docet δύο γένη εἶναι τῶν στρουθῶν, τὸ μὲν ἥμερον, τὸ δὲ ἄγριον, *passerum duo esse genera, unum domesticum, alterum sylvestre.* Sed sylvestres passeres ad ædium tecta se non conferunt, quomodo avis, de qua *Psaltes*, quam super tectum describit. Itaque, si de passere agitur, non potest intelligi passer sylvestris, sed solum domesticus. Respondent, domesticum passerem ideò dici *solitarium*, quia compare viduatus est. Quod ferri posset, si passer, æquè ac turtur, aut columba, conjuge amissa, maneret viduus. Sed aliis moribus vivitur inter passeres, animal salacissimum, & tam multæ *Veneris*, ut non quidem centies, quomodo referunt *Arabes*, sed septies saltem in hora fœminam ineat. Unde est, quòd illum currui *Veneris Poëtæ* jungunt. Proinde nulli legi addictus in promiscuam *Venerem* ruit, neque habet certam conjugem. Itaque ut maritus non fuit, ita neque fit cœlebs. Hinc est, quod de passere solitario nihil habent *Philosophorum* libri. Et toto cœlo errant, qui *Gallicum* passeris nomen deducunt ex *Græco* μόνιος. Apri enim est Epithetum μόνιος, non passeris. Nobisque adeo *moineau* planè aliud, nempe μοναχίσκος *monachulus*. Quo nomine mas appellatur; quia monachorum more videtur esse cucullatus. Aliud item *Tridentinis passer solitarius*. Is enim non est è passerum, sed è merularum genere, qui à *Philosopho* describitur βαιὸς *fuscus*, & ἐπὶ τῶν πετρῶν, καὶ ἐπὶ τῶν κεράμων τὰς διατριβὰς ποιῶν, *in saxis & tegulis degens.* Itaque hoc nihil ad rhombum. Jam si rogaveris quorsum nocturnam avem, putà bubonem, aut noctuam, *Psaltes* supra tectum describat, responsio erit obvia. Quamvis enim bubones & noctuæ in desertis locis nidificent, noctu tamen ad urbes & loca culta nonnunquam se conferre, & ex ædium tectis & culminibus ferale suum carmen occentare in more habent. Quod nemo est qui non aliquando audiverit. Itaque nihil tam frequens apud *Poëtas*. Ovidius *Metam.* lib. 6. Fab. 7.

--- *tectoque profanus*
Incubuit bubo, thalamique in culmine sedit.

Et in *Ibin* versu 223.

Sedit in adverso nocturnus culmine bubo.

Tibullus lib. 1. *Elegia* 6.

--- *è tectis strix violenta canat.*

Propertius lib. 4. in Epistola *Arethusæ* ad *Lycotam*,

Sive in finitimo gemuit stans noctua tigno.

Et *Poëta* summus lib. 1. *Georgicorum*,

--- *de culmine summo*
Nequicquam seros exercet noctua cantus.

Et in loco nuper citato,

Solaque culminibus ferali carmine bubo.

Sed & apud *Historicos* hujusmodi exempla passim occurrunt. *Lampridius* ubi de morte *Commodi* Imperatoris, *Bubo etiam supra cubiculum ejus deprehensus est tam* Romæ, *quàm* Lavinii. *Supra cubiculum*, id est, *supra tectum cubiculi. Dio* etiam in *Commodo*, Ὁ βύας ἐπ' αὐτοῦ ἔβυξεν, *Bubo super illud* (id est, super *Capitolii* tectum) *bubulavit.* Ita enim legunt nonnulli pro ἀπ' αὐτοῦ, *ab eo*. Et in ejusdem *Augusto* bellum *Actiacum* significavit bubo in templum *Concordiæ* volans, καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἐπικαθήμενος, *& aliis* (id est, aliorum tectis) *insidens*. *Ammianus* denique lib. 30. ubi de *Valentiniani* obitu, *Apud* Sabariam *eodem adhuc constituto, bubo culminibus regii lavacri insidens, occentansque funebria*, &c. Concludimus igitur *Psaltis* avem solitariam, quæque noctu vigilat, & tectis insidet, non esse passerem, ut volunt, sed bubonem, aut noctuam. Passer quidem sub tecto nidificat, sed non על גג *super tectum*, quod ait *Psaltes*.

VI. Sextus locus est *Psal.* 104. *v.* 16. *Saturabuntur arbores Dei, cedri* Libani, *quas plantavit, ubi* צפורים tsipporim *nidificant. Arbores Dei*, id est, *arbores celsissimæ*. Tale *Cedri Dei*, Psal. 80. vers. 11. *Montes Dei*, Psal. 36. v. 7. *Flamma Dei*, Cantic. 8. v. 6. id est, *flamma vehementissima. Luctationes Dei*, Gen. 30. 5. id est, *luctationes gravissimæ*. Itaque *arbores Dei* & *cedri Libani* proponuntur ut synonyma; quia cedri sunt inter arbores procerissimas. Et *saturari* dicuntur *arbores Dei & cedri Libani*, imbre scilicet, de quo versu 13. Et Deus has *plantare*, ut arbores aloës, *Num.* 24. *v.* 6. quia sponte proveniunt, & solo Dei nutu, absque hominum labore, & curâ. Additur in his *nidificare* צפורים *tsipporim*, id est, *passeres*, ut multi putant. Ita enim LXX. Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι. Et *Symmachus*, Ὅπου στρουθία ἐννοσσεύσει. Et *Vulgatus*, *Illic passeres nidificabunt.* Et *Apollinaris*,

Κεῖσε νεηγενέων πέλεται στρουθῶν ἀλεωρή,
Illic nuper-natorum passerum est perfugium.

Et *Arabs* uterque هناك عششت العصافير *Illic nidificant passeres.* Sed *Aquila*, ut videtur, melius; Ἐκεῖ ὄρνεα νοσσεύσουσιν. Et *Hieronymus*, *Ibi aves nidificabunt. Summus enim, Libani* vertex, ubi cedri, passeribus est inaccessus, quos aves montanas non esse jam docuimus.

VII. Septimus locus *Psal.* 124. *v.* 7. *Anima nostra* כצפור, *ut* tsippor *erepta est ex venatorum laqueo*: Græci, ὡς στρουθίον. Vulgata, *sicut passer*: Arabs itidem مثل العصفور *ut passer*: Apollinaris, στρουθῷ πανομοίιος, *passeri planè similis*: sed Hieronymus, *quasi avis.* Quod probo magis, quia passeres & similes aviculæ visco potius, quam laqueo capiuntur. Quod docet *Baal Aruch* ad vocem שפשף, qua significatur *pertica visco illita ad aviculas capiendas.*

VIII. Octavus *Eccles.* 12. *vers.* 4. al. 6. ubi de sene *Græci* dicunt, Καὶ ἀναστήσεται εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου, *Et surget ad vocem passeris.* Sed Hieronymus, *Et consurget ad vocem volucris.* Et Chaldæus, *Et excitaberis à somno tuo* על עסק קול דעופא, *propter vocem avis*, id est, ad avis cantum, quam *gallum* esse nonnulli volunt, & *gallicinium* significari. Ut gallus homines matutino cantu excitans simpliciter *ales* vocatur in his *Poëtæ Amorum* lib. 1. *Eleg.* 6.

Jamque pruinosos molitur Lucifer *axes,*
Inque suum miseros excitat ales opus.

Alii malunt *passeris* aut *aviculæ cantum* intelligi, quo, quamlibet tenui, senex è somno excitetur, dum juvenes tam alte dormiunt, ut ne tonitruum quidem fragorem audiant. Nec facile est statuere utra versio sit sanior. Eos enim abunde confutavimus, qui gallum negant, aut ullam majorum avium voce צפור significari. Potest etiam id accipi de *matutino garritu avium*, qui

qui *Arabicè* voce maximè propriâ dicitur زقزقة *zakzaka.* Alcamus, الزقزقة صوت طير عند الصبح zakzaka, *garritus avium circa Auroram.*

IX. Nonus locus sic habet *Thren.* 3. *vers.* 52. *Me venantur* כצפור, *ut* tsippor *inimici mei immeritò:* ubi *Græci*, ὡς ϛρυθίον· sed *Hieronymus*, *quasi avem.* Quòd acceperim potius de majoribus avibus, quibus aucupandis opera libentius insumitur, & majore cum fructu.

In *Tobia Latinum* exemplar à *Græco* in hac voce dissidet *Tob.* 2. *vers.* 9. (*al.* 11.) Nam in *Græco* dicit *Tobias*, Καὶ οὐκ ᾔδειν ὅτι ϛρουθία ἐν τῷ τοίχῳ ἐϛί· καὶ, τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀνεῳγότων, ἀφώδευσαν τὰ ϛρουθία θερμὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. *Et passeres in pariete esse nesciebam: &, oculis meis apertis, passeres, calidum stercus in oculos meos egesserunt.* At *Latinum* quadam die contigisse narrat, ut, cum juxta parietem *Tobias* obdormisset, *ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent.* Quæ aliter conciliari posse non video, quàm si dicas *Græcè* ϛρουθία ibi non esse *passeres*, sed *aviculas*, prout supra asserebant *Moschopulus* & *Phavorinus aviculæ* omne genus *Græcè* dici ϛρουθία. Aut *passerum* nomine *hirundines* significari *Arabum* more, qui hirundinem vocant عصفور الجنة *passerem Paradisi.* Quale est, quod *Prov.* 26. *vers.* 2. *Hebræum* דרור *deror*, alii *hirundinem* reddunt: sed *Græci* Interpretes ϛρουθούς, *passeres.*

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De providentia Dei circa Passeres, & Aviculas, in *Matth.* 10. *v.* 29. & *Luc.* 12. *v.* 6.

Assarium idem, quod as. Glossæ *emendatæ. Assarium quaternos denariolos nostros valuit, juxta* Budæum, Hispanicæ *monetæ tres* maravedis. Maimonidi *pondus assarii quatuor granorum. Arabi* follis. *Vilia, quæ asse væneunt. In* Aristophane *septem fringilli pro uno obolo. In* Luca *quinque passeres pro duobus assariis. Idem pretium. Fringillus passeri similis. Unde Gallicè* pinson. *Passer absque Deo non cadit in terram, nec in oblivione est coram Deo. Sumpta Phrasis ex* Psal. 9. vers. 19. Hieronymus *quo sensu Deum neget hæc minutula nosse. Dei providentiam ad vilissimas creaturas extendi probatur rationibus.* Talmudicos *etiam &* Græcos *ita sensisse.*

Christus *Matth.* 10. *vers.* 29. dicit duos passeres assario vendi, nec tamen eorum ullum in terram cadere sine Deo. Et *Luc.* 12. *vers.* 6. quinque passeres duobus assariis venire, nec tamen eorum ullum in oblivione esse apud Deum. Itaque singuli passeres semisse vendebantur, aut paulò minùs. Falluntur enim qui assarium semissem esse volunt. Quin assarium est idem, quod as. Glossæ *Latino-Græcæ*, *Asse*, Ἀσσάριον, Lege Ἀσσαρίου. Et alibi, *Sesquas*, Ἓν ἥμισυ ἀσσάριον. Lege, Ἓν ἥμισυ καὶ ἀσσάριον. Glossæ *Græco-latinæ Philoxeni*, Ἀσσάριον, *Hic as.* Ἀσσαρίου ἥμισυ, *Sesquas*, lege Ἓν ἀσσάριον καὶ ἥμισυ. As, ex *Budæi* supputatione, quaternos denariolos nostros valuit, & pauxillò plus. *Syrus* Interpres habet ܐܣܪ *assar*, qua voce pro *assario Hebræi* etiam sæpe utuntur. A *Davide Cohen de Lara*, in libro *De convenientia Rabbinismi cum Græco*, אסר *assar*, *Hispanicè* definitur *moneda de tres maravedis*, quod ad *Budæi* λογισμὸν proximè accedit. In Maimonidis Tractatu *De siclis* cap. 1. 3. הסלע ארבעה דינרין והדינר שש מעין ומעה היא הנקראת בימי משה רבינו גרה ומעה היא שני פונדיונין ופונדיון שני אסרין ופרוטה אחת משמונה באסר נמצא משקל המעה והיא הגרה שש עשרה שעורות ומשקל האסר ארבע שעורות ומשקל פרוטה חצי שעורה *Siclus valet quatuor denarios. Denarius sex obolos. Obolus autem gera vocabatur diebus* Mosis *Magistri nostri. Obolus valet duo pondia: & pondium duo assaria. Et peruta est assarii octava pars. Oboli pondus, qui gera dicitur, est sedecim granorum hordei. Pondus assarii quatuor granorum, peruta dimidii grani.* Similem locum citat *Drusius* ex libro *Mandatorum.* Pro *assario* فلس *follem*, & pro *duobus assariis* فلسين *duos folles* habet *Arabs* Interpres, & *Hieronymus dipondium.* Sed *Matth.* 5. *vers.* 26. in eodem *Arabe follis* est pro *quadrante.* Et *Marc.* 14. *v.* 42. فلسين *duo folles* sunt pro *duobus minutis*, seu *duabus* פרוטות *perutoth:* quæ simul junctæ unum quadrantem efficiunt. Apparet igitur hunc Interpretem, de vero nummorum pretio parum sollicitum, sat habuisse, si pro vili nummo vilem alium poneret; quamvis diversi pretii. Et verò assario, vel asse, vendi nihil aliud est quàm vili pretio distrahi. Nam vilia esse oportet, quæcunque asse væneunt, vel æstimantur. Hinc *Catullus Lesbiæ* suæ,

> *Rumoresque senum severiorum,*
> *Omnes unius æstimemus assis.*

Et in *Vibennios*,

> *Fili, non potes asse venditare.*

Et in quendam,

> *Non assis facis? O lutum, lupanar!*

Et *Cicero* pro *Quintio*, *Assem sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusque societatis omnibus decidisset.* Et pro *Roscio* Comœdo, *Dic* LLS. CCCIƆƆƆ *dedisse, qui assem nullum dedit.* Et *Juvenalis* Satyrâ 10.

> *Quisquis adhuc uno partam colit asse* Minervam.

Et *Misna* in fine Tractatus *Cholin*, ubi de præcepto, quo jubentur *Israëlitæ* matrem dimittere, cum ova, & pullos in nido capiunt, ut illis bene sit, & prorogentur dies, *Deut.* 22. *vers.* 6. 7. אם מצוה קלה שהיא באסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה "*Si in præcepto leviore, de re, quæ vix assarii est, Lex ait, "Ut bene sit tibi, & proroges dies tuos: quanto magis* (idem sperandum) *de gravioribus præceptis, quæ sunt in Lege?* Pro *assario obolum* dixissent *Græci* vetustiores. Sic in *Avibus Aristophanis* graviter queruntur aves de quodam *Philocrate*, qui,

> --- συνείρων τοὺς σπίνους, πωλεῖ καθ' ἑπτὰ τοὐβολοῦ,

Fringillos connectens, septem vendit uno obolo. Obolo, id est, *duobus assariis*, sive *assibus.* Quod docent hæc *Polybii Historiarum* lib. 2. Ὡς μὲν οὖν ἐπιτοπολὺ παρίενται τοὺς καταλύτας οἱ πανδοχεῖς ἡμιασσαρίου, τοῦτο δ' ἐϛὶ τέταρτον μέρος ὀβολοῦ. *Hospites suos plerumque caupones accipiunt semisse, seu dimidio assario, quod est oboli quarta pars.* Cum igitur quinque passeres duobus assariis venire dicit *Christus*, idem est, ac si dixisset obolo vendi. Unde colligis *Athenis* ævo *Aristophanis* aliquantò viliorem fuisse annonam, quàm in *Judæa Christi* ætate. Nam quo pretio *Athenienses* septem fringillos, nonnisi quinque passeres *Judæi* comparabant. *Latinus* porrò *Aristophanis* Interpres pro *fringillis* habet *passeres*; quia passer & fringillus sunt aves simil-

simillimæ. Hinc *Glossæ Philoxeni*, Σπίνος ὁ ϛρυθὸς, *Frincillus*, *fringillus*. Quasi ζπίνος idem esset, quod ϛρυθὸς, seu *passer*. *Fringillus*, Gallis *pinson*, olim fortè *pintion*, ut *Hesychio* ζπίνθιον. Tale *chanson* ex *cantione*, *maison* ex *mansione*, *raison* ex *ratione*, &c. Sed, sive quinque, vel septem hujusmodi aviculæ obolo distrahantur, & matrem solam, aut matrem cum pullis, *Misnæ* auctor assem æstimaverit, vilissima oportet esse animalcula, cum tam levi pretio prostent. Tamen hic *Christus* nos docet etiam hæc animalcula Deo ita esse curæ, ut eorum nullus absque eo in terram cadat, id est, eo non permittente pereat. Quibus hæc *Lucæ consona*, Ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔϛιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. *Unus ex illis non est in oblivione coram Deo.* Phrasi sumptâ ex *Psal. 9. vers.* 19. ubi de paupere dicitur, Οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται, *Non in æternum oblivioni erit.* *Hebraicè* לא לנצח ישכח. Unde Regius *Psaltes* tam de pusillis, quam de magnis animalibus *Psalm.* 104. *v.*27. *Omnia ista à te expectant, ut des illis escam in tempore suo.* Tamen, ut de *Judæis* taceam in præsens, quorum plerique in diversa sunt sententia, *Hieronymus* in *Habacucum* cap. 1. hæc habet: *Absurdum est ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotve moriantur: quæ cimicum, & pulicum, & muscarum sit in terra multitudo: quanti pisces in aqua natent: & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant. Ne simus tam fatui adulatores Dei, ut, dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus; eandem rationabilium quam irrationabilium providentiam esse dicentes.* Quæ duriora videri poterunt, nisi benigna interpretatione molliantur. Ita ut intelligamus hæc comparatè dici (quod sub finem subinnuit) ne putetur Deus brutorum eandem habere rationem, quam hominum, quos creavit ad suam imaginem: cum bruta servet præcipue propter homines, in quorum usum creata sunt. Diversos igitur agnoscimus divinæ providentiæ gradus, neque Deum curare boves eodem modo, quo homines, quod docet *Paulus* 1 *Cor.* 9. *v.*9. Tamen tam boves, quam homines, & vilissimas etiam creaturas Deo subesse certum est. Neque is regere & conservare dedignatur quæ creare dignatus est. Et cavendum, ne figamus limites illius providentiæ, quam ut nec maxima onerant, sic nec minima effugiunt, aut ab ea negliguntur. Quis credat Deum ignorâsse numerum coturnicum, quibus *Israëlitas* in deserto pavit, aut piscium, qui natabant in lacu *Genesareth*, cum *Christi* jussu *Petrus* jecit retia? Aut nescivisse quot ranis & pediculis usurus esset in *Ægyptios*; aut locustas illas, quæ vocantur *Dei copiæ* Joel 2. v. 11. ipsi non fuisse curæ, & summum illum ducem fugisse, quot milites in exercitu suo conscripserit? Denique quid *Christi* verbis disertius, *nullum ex passeribus in terram cadere sine Deo*, aut *in oblivione esse coram illo?* In quem locum hæc observanda, quæ ex *Talmude Hierosolymitano* profert doctissimus *Buxtorfius Lexici Talmudici* pag. 553. Rabbi Simeon Ben Jochai *latebat in quadam spelunca. Die quodam sedens ad ostium speluncæ, & videns aucupem aves capientem, & rete extendentem, audivit filiam vocis* (oraculum) *quæ cùm dicebat* דימוס *dimos* (id est, *liberatio*) *tum evadebat avis. Quando verò filia vocis dicebat* ספיקולא, *spicula* (id est, *sententia mortis*) *tum avis capiebatur. Proinde dixit oraculum*, צפור מכלבדי שמיא לא יבדא כל שכן בר נשא, *Avicula sine cœlo* (id est, sine Dei voluntate, & providentia) *non perit: quantò minus homo!* Pro לא יבדא lege לא יאבד. His etiam *Ethnici* non dissimilia scribunt. Sic *Plutarchus* alicubi ex *Homero* probat Veteres in ea fuisse sententia, Dei numine curari οὐ μόνον βόας, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἄλλα ζῶα, *non solum boves, sed & omnia alia animalia.* Et *Ælianus Hist.* lib. 11. cap. 31. Ἴδιον δὲ ἄρα τῶν ζώων καὶ ἐκεῖνο ἀγαθὸν, πρόνοιαν αὐτῶν καὶ οἱ Θεοὶ ποιοῦνται, καὶ οὔτε αὐτῶν καταφρονοῦσιν, οὐδὲ μὴν ὀλιγώρως ἔχουσιν. *Etiam brutis competit hoc bonum, quod iis Dii provident, neque illa despiciunt, aut susque deque habent.*

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA, Liber Secundus, DE *Immundis Avibus.*

CAPUT PRIMUM.

Aquila Rex avium; ejus nomen, rostrum, ungues, pluma, calvitium, renovatio, color.

Aquilam pro Rege avium habent Græci, Romani, Ægyptii, Arabes, Hebræi, Patres. *Obiter corrigitur, & explicatur* Talmudis *locus insignis de* Belo Babylone, Nebo Borsippæ, Atergati Hierapoli, Urania Venere Ascalone, *aquila in* Arabia *cultis:* Dulkelæ *scilicet in* Homeritis. *Aquilæ cur cum trochilo certamen. Aquila* Hebraicè נשר. *Falsæ vocis origines rejiciuntur, vera aperitur. In aquilæ rostro quid singulare. Cur eadem* Græcè αἰετός. *Aquilæ leonini ungues, qui rostri formam imitantur. Cur aquila ab* Homero *vocetur* ἀγκυλοχείλης, *& à* Senioribus plena unguibus, & multa unguibus, *Ezech.* 17. 3. 7. *Quod sequuntur* Syrus & Arabs. *Tamen* Hebraicè *dicitur* plena & multa plumis. *Quod opponitur* glabræ, *seu* calvæ, *de qua* Mich. 1. 6. Muer *in aquilis* μουτεύειν, μαδίζεσθαι, πτερορρυῆσαι, Arabicè كرز curiza. *Calvitium avium. Aquila* renovari *dicitur* Psal. 103. 5. *cum* pennæ renascuntur, *Es.* 40. 31. *ubi error* Syri *notatur. Aquilarum pili Dan.* 4. 30. *non leonum, ut perperam* Theodotion. *Fons erroris. Pilos avibus rectè tribui.* Casaubonus & Pamelius *notati. Accipiter quomodo plumescat,* Job. 39. 29. Hebræorum, Arabum, *veterum quoque Ecclesiæ Doctorum fabulæ de aquilæ renovatione. Aquilæ multæ species à colore dictæ. De* Aquila Asteria, *Ezech.* 17. 3. Syrum *Interpretem caudam sanguineam aquilæ tribuere,* Apoc. 8. 13. *joculari errore.*

Immundas aves in hoc libro eodem ordine proponemus, quo *Moses Levit.* 11. 13. & *Deut.* 14. 2. Prima omnium est aquila. Quò pertinet, quod hic habet *Baal Hatturim*, פתח בנשר שהוא מלך בעופות, *Incepit ab aquila, quia est Rex avium.* In earum scilicet avium censu, quarum esum *Judæis* interdixit Deus, vult aquilam meritò ducere ordinem, cum in reliquas aves regnum ei dederit consensus gentium, propter eximias dotes, quibus supra illas eminet. De *Græcis* res manifesta est. Aquilam enim vocat *Pindarus Olymp.* 13.

--- οἰωνῶν βασιλῆα,

avium regem. Et *Pyth.* 1.

Διὸς αἰετὸν, ἀρχὸν οἰωνῶν,

Jovis *aquilam, ducem avium.* Et *Istm.* 6.

--- ἀρχὸν οἰωνῶν μέγαν αἰετόν,

principem avium, magnam aquilam. Et oraculum de *Atheniensibus* in *Equitibus Aristophanis* Actu tertio,

Αἰετὸς ὡς γίνει, καὶ πάσης γῆς βασιλεύσεις,

Esto ut aquila, & toti orbi dominabere. Nicander etiam, ubi de aquilæ & draconis pugna, *Theriacῶn* versu 448.

Τῷ μὲν τ' ἔκπαγλον κοτέων βασιληῒος ὄρνις
Αἰετὸς, ---

In hunc autem immanem in modum exæstuans regia avis aquila. Et *Boëus* libro primo *Ornithogoniæ*, de *Periphante* à *Jove* in aquilam mutato, Ποιεῖ γὰρ αὐτὸν ἐν πᾶσι τοῖς ὄρνισι βασιλέα. *Facit enim eum Regem inter omnes aves.* Et *Dionysius* in *Bassaricis* apud *Stephanum* in Κάσπειρος,

Αἰετὸς ἐν ὄρνισι μεταπρέπει ἀγρομένοισιν,

Aquila inter agrestes aves excellit. Et *Quintus Smyrnæus* libri tertii versu 353.

Αἰετὸς οἰωνῶν προφερέστατος,

Aquila avium præstantissima. Et *Oppianus Halieuticῶn* libri secundi versu 539.

Ὅσσον γὰρ κούφοισι μετ' οἰωνοῖσιν ἄνακτες
Αἰετοί. ---

Quantum leves inter aves (excellunt) *Reges aquilæ.* Et *Ælianus Hiſt.* lib. 9. cap. 2. τὸν ἀετὸν, τ̀ τ̃ ὀρνίθων βασιλέα, οὐ μόνον παρόντα, καὶ ζῶντα δέδοικε τὰ ὄρνεα. *Avium Regem aquilam, non ſolum viventem & præſentem timent aves.* *Phile* denique πτηνοκράτορα nominat, id eſt, *avium principem.* Et *Tzetzes Chiliad.* 5. Hiſt. 9. tam aquilas, quam leones cadavera negat attingere, ut qui Reges ſint, ille avium, hic ferarum. Et è *Romanis* Scriptoribus *Horatius* libri quarti *Odâ* quartâ,

> *Qualem miniſtrum fulminis alitem,*
> *Cui Rex Deorum regnum in aves vagas*
> *Permiſit*, &c.

Martialis libri quinti *Epigrammate* quinquageſimo ſexto,

> *Dic mihi quem portes, volucrum regina.*

Apulejus aſini libro ſexto, *Primi* Jovis *regalis avis illa.* *Claudianus* Præfatione in tertium Conſulatum *Honorii*,

> --- *volucrumque potens, & fulminis hæres.*

Ægyptios quoque idem ſenſiſſe docent hæc *Diodori* libro primo, Τὸν δ' ἀετὸν Θηβαῖοι τιμῶσι, διὰ τὸ βαϲιλικὸν εἶναι δοκεῖν τοῦτο τὸ ζῶον, καὶ τοῦ Διὸς ἄξιον. *Aquilam* Thebani *colunt, quia regium eſſe putant hoc animal, &* Jove *dignum.* Unde etiam apud *Arabes* manaverat aquilę cultus. *Talmudici* in libro *De Idololatria* cap. 1. fol. 11. b. בתי ע״ז קבועין אלו הן בית בל בבבל בית נבו. בכורסי תרעתא שבמפג צריפא שבאשקלון נשרא שבערביא *Templa idololatrica fixa hæc ſunt, templum* Beli *Babylone, templum* Nebo *Borſippæ*, Atergatis *Hierapoli*, Uranię Veneris *Aſcalone, & Aquilæ in Arabia. Fixa templa* vocantur, quorum idola coluntur omnibus anni diebus, ut explicatur in *Gloſſa.* Quomodo *Bel Babylone* cultus eſt, & *Nebo Borſippæ* (Nam pro בכורסי lege בכורסיף) Et *Hierapoli Derceto*, vel *Atergatis*, quam *Hierapoli* fuiſſe cultam multis docet *Lucianus* in libro *De Syria Dea.* *Derceto*, vel *Atergatis*, Hebraicè eſt תרעתא *Tirgata.* Et *Hierapolis* ממבג *Mambeg*, ut *Arabicè* منبج *Manbeg.* In *Plinio* quoque olim *Bambyca*, & *Mambeg*, quod mutatum in *Magog.* Itaque in *Talmude* pro שבמפג legendum שבממבג. *Uraniam* porrò *Venerem Aſcalone* fuiſſe in ſummo cultu ex *Herodoto* ſcimus. Proinde hæc videtur eſſe צריפא שבאשקלון *Tſeripha, quæ Aſcalone eſt.* Quamvis cur vocetur צריפא *Tſeripha* non ſatis conſtat. Niſi *à conflando* dictam putes. *Hebræis* enim צרף *tſaraph*, eſt *conflare.* Unde *Talmudicis* בית נצרפי׳ *domus conflatilium*, id eſt, idolorum templum. Aut *à libidine*, cui præeſt. Nam *Arabicè* صرف *tſarapha* eſt *ardere libidine*, & صارفة *tſaripha* dicitur *canis fœmina, cum catulit, & ardet libidine in marem.* Supereſt de *Arabum aquila* dicamus. Fuit id idolum *Dulkelaitarum* in *Homeritis*, populo *Arabiæ Felicis* notiſſimo. *Alcamus*,

النسر الصنم كان لذي الكلا بارض حمير

Aquila fuit idolum Dulkelæ *in terra* Humeir, id eſt, *Homeritarum.* Nempe etiam apud *Arabes* invaluerat hæc opinio, aquilam eſſe avium principem. Itaque *Muaphius* in libro, qui inſcribitur نفحات الازهار *Odores florum*, hoc tribuit impuro *Mahometi*:

هبط علي جبريل فقال يا محمد ان
لكل شي سيد فسيد البشر ادم وسيد
ولد ادم انت وسيد الروم صهيب
وسيد فارس سليمان وسيد الحبش بلال
وسيد الشجر السدر وسيد الطير النسر

Deſcendit ad me Gabriel, *& dixit*, O Mahomed, *unicuique rei ſuus eſt dominus. Dominus hominum fuit* Adamus. *Tu vero Dominus es filiorum* Adami. *Et* Græcorum *Dominus eſt* Sahib, *&* Perſarum Soliman, *&* Abiſſinorum Bilal. *Et arborum connarus loti ſpecies, & avium aquila*, &c. Jam ſi libet audire *Hebræos*, *Joſephus*, *De bello Judaico* libri tertii capite quinto, *Romanos* in prima legionis cohorte aquilam pro ſigno ideo habuiſſe ſcribit, quia ἀετὸς eſt βασιλεύς τε οἰωνῶν ἁπάντων, καὶ ἀλκιμώτατος, *omnium avium Rex, & validiſſimus.* Et *Kimchius* in *Ezech.* 17. 3. הנשר הוא משל לנבוכדנצר מלך בבל כי הנשר מלך העופות וכן נבוכדנצר היה מלך על כל מלכי הארץ, *Aquila ibi eſt typus* Nebucadnetſaris *Regis* Babyloniæ; *quia ut aquila Rex eſt avium, ita* Nebucadnetſar *Rex fuit omnium terræ Regum.* *Hinc in* Maſal Kadmoni *Fabula triceſima octava hanc habet inſcriptionem*,

צורת הנשר על מושבו :
וסנהדרי׳ העוף יושבים סביבו :

Figura aquilæ ſuper ſolium ſuum, & Synhedrium avium circa illam ſedentium. Nempe in avium concilio pingitur aquila coronâ inſignis, & in ſolio ſublimis, & illi adſtant aves reliquæ. Et de aquila *Baal Hatturim* hujus capitis ſtatim initio הוא מלך העופות, *Ea in aves regnum obtinet.* *Patres* denique id ipſum ſic definiunt. Ita *Ambroſius Hexaëm.* lib. 5. cap. 18. aquilam appellat *regalem avem*, & ei tribuit *regale faſtigium.* *Hieronymus* in *Mich.* 1. *Aquila, quæ regina eſt avium.* Et in *Dan.* 7. *Ut leo inter beſtias, ita aquila inter aves regnum tenet.* *Epiphanius* in *Phyſiologo* capite ſexto, Ἔστι γὰρ ὁ ἀετὸς βασιλεὺς τῶν ὀρνέων. *Aquila enim eſt avium Rex*, aut Regina, ſi mavis. *Theodoretus* Præfatione in *Canticum*, de loco *Ezech.* 17. 3. Ἀετὸν μὲν τ̀ βασιλέα (ἐνόησεν) ἐπειδὰν καὶ τὸ ζῶον βασιλικόν. *Aquilæ nomine Regem intellexit, quia regium eſt animal.* *Theodorus Heracleenſis* in *Pſal.* 102. Ἐπειδὴ ὁ ἀετὸς δοκεῖ βασιλεύειν τῶν πετεινῶν ἁπάντων. *Quia aquila imperare videtur omnibus volucribus.* Et paulò poſt, Διὰ γὰρ τοῦ ὄρνιθος τοῦ ἀετοῦ τὴν βαϲιλείαν αἰνίττεται. *Nam per aquilam regnum ſignificat.* Quid quod vulgo perſuaſum fuit aquilæ cum trochilo ideo eſſe certamen; quia καλεῖται πρέσβυς, καὶ βασιλεὺς, *vocatur Senator, & Rex*, quaſi hoc illi nomen invideat? Ita teſtatur *Philoſophus Hiſt.* lib. 9. cap. 11. Unde *Plinius* lib. 10. cap. 74. *Diſſident aquilæ & trochilus, ſi credimus, quoniam Rex appellatur avium.*

Aquila Hebraicè נשר *neſer*, unde dicatur, Magiſtros latuit hactenus. Abſurdum enim eſt commentum *Rabbi Bechai* in *Gen.* 2. deduci à *Chaldæo* נשר *neſar*, quod *decidere* eſt; quia cum volatu ſe ſuſtulit ad elementum ignis, ut quidem volunt, inde præceps in mare decidit. Nec iis aſſentior, qui *à defluvio pennarum* dictam aſſerunt, quia נשר *Rabbinis* eſt *defluere.* Aut *à viſu*; *quia* נשר *neſer*, videtur alludere ad Verbum שור *ſur*, quod *videre* eſt. Sed *Arabes* maximè probo, quibus نسر *naſara* eſt *roſtro vellicare*: & منسر *minſar roſtrum*, idque proprie *rapacis avis.* Inde igitur aquilam نسر *neſer* appellari volunt; لانه ينسر الشي ويقتلعه *quia rem roſtro carpit, & vellicat*, Ita *Giauhari*, & *Damir*, & *Alcamus.* Roſtro quidem vellicant etiam aliæ rapaces aves; Tamen rapacium prin-

principi aquilæ id speciali jure tribuitur; quia rostro est magis adunco, & eo carpit fortiùs. Ita in prædam involare commune est omnibus, quod *Hebræis* est העיט. Unde עיט *ajit*, est in genere *avis rapax*. Tamen ἀετὸν, vel αἰετὸν, inde deflexum, proprium esse aquilæ nomen voluit usus apud *Græcos*.

Aquila ut rostro, ita etiam unguibus est insignis, quos non habet rectos ut homo, sed leonis instar incurvos, & aduncos. Animalium enim, quæ ungues habent, τὰ μὲν εἰσιν εὐθυώνυχα, ὥσπερ ἄνθρωπος· τὰ δὲ γαμψώνυχα, ὥσπερ καὶ τῶν πεζῶν λέων, καὶ τῶν πτηνῶν αἰετός, *alia sunt rectis unguibus, ut homo; alia aduncis, ut leo inter pedestria, & aquila in volucribus*. Ita *Philosophus Hist.* lib. 3. cap. 9. Nempe ungues in avibus rostri formam imitantur. *Suidas*, Γαμψώνυχα ὅσα τῶν ζώων τὴν ἐπιρυγχίδα γεγάμψωκεν ὑπὸ τὴν γένυν, οἷα ἐστὶν ἀετός. *Aduncis sunt unguibus quotquot animalium sub malis rostrum habent incurvum, in quo genere est aquila. Grammatici* dubitant ad utrum pertineat, quod aquila, quam *Penelope* vidit in somnis, vocatur

--- μέγας αἰετὸς ἀγκυλοχείλης.

Aliis enim ἀγκυλοχείλης est ὁ ἔχων ἀγκύλα χείλη, ἤτοι τὸ ῥάμφος, *qui labia, aut rostrum incurvum habet*: aliis ἐπικαμπεῖς τὰς χηλὰς ἔχων, *qui ungues habet inflexos*. Quo sensu in *Aristophanis Equitibus Cleo* appellatur

--- βυρσαίετος ἀγκυλοχείλης;

quia instar aquilæ aduncos seu rapaces habebat ungues, ut interpretatur non solùm *Scholiastes*, sed & ipse *Aristophanes*. Et in *Plauti Pseudolo* coquus dicit,

An invenire postulas quemquam coquum,
Nisi milvinis, aut aquilinis ungulis?

Sed & *Ezech.* 17. 3. 7. unguium ratione aquilam dici מלא הנוצה & רב הנוצה credidêre multi Veterum. Id enim à *Græcis* redditur ὁ ἀετὸς πλήρης ὀνύχων, *aquila plena unguibus*, & πολὺς ὄνυξι, *multa unguibus*, seu *quæ multos habet ungues*. Quod ipsum sequitur *Arabs*. Nec multò aliter *Syrus* versu tertio, ܡܠܝܢ ܛܦܪܘܗܝ *pleni ungues ejus*, & versu septimo, ܣܓܝܐܝܢ ܛܦܪܘܗܝ *multi ungues ejus*. Illis nempe נוצה *est unguis*. Sed *Chaldæus*, *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes rectius *pennam* aut *plumam* explicant. Adeoque ipsi *Græci Levit.* 1. 16. pro בנצתא habent σὺν τοῖς πτεροῖς, & *Theodotion* σὺν τοῖς πτίλοις. Nempe נצה est *volare*, unde נצו *volârunt*, vel *avolârunt*, Thren. 4. 15. & נוצה *penna*, vel *pluma*, quæ aves ad volatum attollit. Quod huic loco convenit magis. Nam quid sit aquila plena unguibus, aut multis unguibus, nullus capio, cum aquilis omnibus sit idem unguium numerus. Sed aquila rectè dicitur *plena esse plumis*, aut *multas habere plumas*, ut *glabræ* opponatur, de qua *Mich.* 1. 6. *Dilata calvitium tuum ut aquila*. Nempe in ingressu veris rapaces aves plumarum defluvio sunt obnoxiæ. Quod nos *muer* dicimus, id est, *mutare pennas*. Ita enim loquuntur qui de hoc argumento scribunt. Et id ipsum est μυτεύειν apud *Græcos* recentioris ævi. *Demetrius* Ὀρνεοσοφίᾳ libro secundo capite quinquagesimo tertio, Ἐὰν δὲ βραδύνῃ εἰς τὸ μυτεῦσαι. Quamvis propriæ voces non desint, ut μαδίζεσθαι, πτεροῤῥυῆσαι, & ἀποβάλλειν τὰ πτερὰ, quibus utitur idem Scriptor. *Arabicè* كرز *curiza* dixeris. *Alcamus*, كرز البازي سقط ريشه *curiza albazi*, seu *accipiter*, *decidit pluma ejus*. Unde كراز *corraz*, *accipiter*, vel quæcunque *avis rapax*, *cui pennæ defluunt*. Itaque in *Michæa calvitium aquilæ* est illud tempus, quo pleræque ejus pennę exciderunt. Quamvis enim calvitium propriè homini tribuatur, tamen etiam aves *calvæ* dicuntur. *Plinius* libri undecimi capite trigesimo septimo: *Quædam animalium naturaliter calvent, sicut struthiocameli, & corvi aquatici, quibus apud* Græcos *nomen est inde, id est,* οἱ φαλακροκόρακες. Itaque tam *Græci*, quàm *Hebræi* calvitium avibus tribuunt. Ita ut hoc solo differant, quod cum avium calvitium juxta *Græcos* pertineat ad solum caput, id *Hebræi* extendant ad totum corpus: & avis *calva* illis dicitur, quæ glabra & deplumis est.

At cum in locum pennarum, quæ decidêre, aliæ subinde succreverunt, tum demum aquila (*Hebraicè* נשר) dicitur מלא הנוצה, *plena plumis*, & רב נוצה, *plumis scatens*. Et pennas in aquilis renasci insinuat Scriptura non uno in loco. Sic in celebri loco *Davidis Psal.* 103. 5. תתחדש כנשר נעוריכי, *Renovabis ut aquila juventutem tuam*. Ita malo cum *Chaldæo* reddere quàm cum aliis, *Renovabitur ut aquilæ juventus tua*. Quia Verbum תתחדש tertiæ personæ, cum sit Singulare, & Fœmininum, neque genere, neque numero convenit cum נעוריכי, quod Plurale, & Masculinum est. Utut sit, in aquila juventus non aliter renovatur, quam cum veteribus pennis novę succedunt. Quomodo serpens *senectam exuere* dicitur, cum veterem pellem deponit. Unde est, quod *serpentis exuvias* Grȩci γῆρας, Romani *senium* & *senectutem* appellant. Itaque verba *Psaltis* eodem pertinent, quo hæc *Esaiæ* capitis quadragesimi versu 31. *Sperantibus in Dominum instaurabuntur vires. Ascendent* (succrescent) *pennæ sicut aquilarum*. Ubi *Septuaginta* eleganter Πτεροφυήσουσιν ὡς ἀετοί. Sed mirâ metamorphosi aquilas *Syrus* in columbas transmutavit hâc suâ versione, ܢܦܩܘܢ ܓܦܐ ܐܝܟ ܝܘܢܐ *Alas emittent similes columbinis*. Nec minore errore ex aquilis facti leones in his *Theodotionis* de Rege *Nebucadnetsare* Dan. 4. 30. al. 33. Αἱ τρίχες αὐτοῦ ὡς λεόντων ἐμεγαλύνθησαν. *Pili ipsius ut leonum creverunt*. Nam in fonte est כנשרין, *ut aquilarum*. Sed Scribarum est error, non Interpretis. Haud dubiè enim Interpres ἀετῶν scripserat, quod in λεόντων ideò mutârunt Scribæ imperiti; quia αἱ τρίχες, id est, *pili*, non videbantur aquilis posse convenire. Itaque aquilis substituerunt pilosi animalis nomen. Futili tamen scrupulo. Quippe in *Prophetæ* verbis suppleri potuit vox analoga, *Pili ipsius creverunt, ut aquilarum* supple *plumæ*, quæ id sunt in avibus, quod in hominibus pili. Præterea quandoque etiam avibus pili & capilli tribuuntur. Quâ καταχρήσει *Oppianus* libro tertio *Cynegeticῶn* dicit de gallina, quæ accipitrem videt pullis suis inhiantem,

--- ἑαῖς ἔφριξεν ἐθείραις,

suis inhorruit pilis. Et *Matron* in *Parodiis* apud *Athenæum* libro decimo quarto gallinas describit in convivio oblatas,

Ἄτριχας, οἰετέας, λαγάνοις κατὰ νῶτον ἐΐσας,

Depiles, *ætate pares*, *dorso laganis similes*. *Depiles*, id est, *deplumes*. Neque opus ὄτριχας cum *Casaubono* restituere; quia sic legitur in *Homeri* versu, ad quem alludit, *Iliad.* β'. versu 765. Nam in hoc ipso sita est παρῳδία, quod vox similis, non eadem reponitur. Quod palàm faciunt multa exempla. Itaque ut gallinarum plumæ pili vocantur, ita etiam aquilarum. Unde *Tertullianus* in libro *De Pœnitentia* penè extremo, ubi de Rege *Nabuchodonozore*; *Capilli incuriâ horrorem aquilinum præferente*. Pro quo *Pamelius* rescripsit *leoninum*, quasi aquilam pilis horrere dici non posse. Quod refellunt quæ jam docuimus, etiam avium plumas *pilorum* nomine censeri. Et verò cum aquilas *calvescere* dicat *Michæas* (cap. 1. vers. 6.) quidni pilos eis tribuere potuerit *Propheta Daniel*? Eadem cer-

certè utrobique eſt καταχρησις. Propriè enim *calvitium* eſt capillorum defluvium. Interim recens non eſt loci *Danielis* corruptio, cum præter *Arabem* interpretem illam ſequantur *Theodoretus* in *Danielem*, & auctor *Quæſtionum*, quæ *Juſtino* tribuuntur Quæſtione 44. & qui *Prophetarum vitas* ſcripſerunt ſub *Epiphanii* & *Dorothei* nominibus, qui, quamvis ſpurii Scriptores, & ψευδώνυμοι, ſunt tamen ſatis vetuſti. Jam, ſi conferas tria hæc loca, primum *Pſaltis*, *renovabis ut aquila juventatem tuam*; ſecundum *Eſaiæ*, *Sperantibus in Dominum inſtaurabuntur vires, ſuccreſcent pennæ ſicut aquilis*; tertium *Danielis*, *Pili ipſius ut aquilarum creverunt*: videbis in omnibus agi de aquilarum plumis, quæ poſt ψίλωσιν redintegrantur. Unde fit, ut aquila vegetior, adeoque etiam junior eſſe videatur. Neque his abſurdè jungatur *Jobi* locus de accipitre capitis trigeſimi noni verſu 29. *Nunquid ex intelligentia tua* יאבר נץ, *plumeſcet accipiter, alis ad* Auſtrum *expanſis?* Nempe, ut in illa ψιλώσει Solis blando calore refocilletur, & novæ plumæ in deperditarum locum faciliùs renaſcantur.

Ad hæc cum non ſatis attenderent multi Veteres, de aquilarum ἀνακαινώσει, & ἀνανεώσει multa commenti ſunt, quæ piget hic referre. Notum eſt *Saadiæ* commentum apud *Kimchium* in *Pſal.* 103. & *Eſ.* 40.

הנשר יעוף על כל העופות ויעלה מאד על פני רקיע השמים ויקרוב לחום האש היסודי ויפיל עצמו בים מרוב חום ויתחדש ויעלה אבר וישוב לימי עלומיו כן כל עשר עד מאה וכשיגיע למאה יעלה כמנהגו ויפול בים וימות שם *Aquila volat ſublimiùs quàm ulla avium, & firmamentum verſùs multum effertur, donec ad ignem elementarem acceſſerit. Tum verò calore æſtuans in mare ſe dat præcipitem, & renovatur, & plumæ ejus renaſcuntur, & redit ad dies juventutis ſuæ: atque id fit ſingulis decenniis uſque ad annum centeſimum, quem ubi attigit, illa de more ſurſum effertur, & in mare præceps decidit, & ibi moritur.* Quale eſt, quod legitur in *Porta cœli* fol. 22. col. 2. ויש אומרים כי הנשר טבע לעלות קרוב לגבול האש ומתלהב בסוף עשר שנים לעשר שנים ומרוב חמומו מפיל עצמו בים לקרר חומו ושם ימרט נוצתו ויתחדש נוצה אחרת ויתחדש כחו עד ק׳ שנה שיעלה שם ויפול בים ויטבע *Sunt, qui aquilæ naturale eſſe dicunt, ut prope terminum ignis aſcendat, & incendatur ſingulis decenniis, & calore æſtuans in mare ſe dejiciat, ut æſtum illum refrigeret, & ibi defluere pennas ejus, & alias ſuccreſcere, & vires ejus confirmari uſque ad annum centeſimum, quo eodem ſubvecta cadit præceps, & in mare demergitur.* Alii non in mare, ſed in fontem immergi dicunt, in quo abluta juveneſcat. *Damir*, ubi de العقاب *alokab*, id eſt, περὶ τοῦ μελαναιέτου, quod eſt aquilæ genus in *Arabia Felici* maxime frequens, منتي ثقلت عن النهوض او غميت حملتها الفراخ ونقلتها من مكان الي مكان تلتمس لها عينا صافينا بارض الهند علي راس جبل فيتغمسها فيها ثم تضعها في شعاع الشمس فيذهب ريشها وينبت لها ريش جديد ويذهب ظلمة بصرها ثم تغوص في ذلك العين فاذا هي قد عادت شابة *Et cum volatu tarda fit, & excæcatur, ferunt eam pulli, & è loco in locum transferunt, & in* India *fontem purum ei quærunt in vertice montis, in quem demerſam radiis Solis opponunt. Tum defluunt ejus pennæ, & novæ illi ſuccreſcunt, & oculorum caligo diſſipatur; atque eidem fonti rurſus immergitur, cum redit canities ejus.* Auctor Epiſtolæ ad *Præſidium*, quæ *Hieronymo* tribuitur; *Aquila cum ſenuerit, gravantur ipſius pennæ, & oculi, quæritque fontem, & erigit pennas, & colligit in ſe calorem, & ſic oculi ejus ſanantur, & in fontem ſe ter mergit, & ita ad juventutem redit. Euſtathius* in *Hexaëmeron* pag. 27. Φασὶ γηράσαντα τὸν ἀετὸν ἀμαυροῦσθαι τὰς ὄψεις, καὶ βαρεῖσθαι αὐτοῦ τὰς πτέρυγας, καὶ εἰς πηγὴν ἀφικνεῖσθαι, καὶ εἰς τὸν αἰθέρα ἀνιπτάμενον, ὑπὸ τοῦ ἡλίου τὰς πτέρυγας καταφλέγεσθαι, καὶ ἀναβλέπειν· εἶθ' εὐθὺς ἐπὶ τὴν πηγὴν καταβάντα τρίτον βαπτίζεσθαι, καὶ ἀνανεοῦσθαι. Διὸ καὶ τὸν Ψαλμὸν φάσκειν φησὶν, Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου. *Ferunt aquilam, ſenio confectam, oculorum acie obtundi, alaſque ejus ingraveſcere, & ad fontem contendere, & dum in aëre volatu effertur, alas à Sole exuri, & viſum recuperare: deinde cum deſcendit in fontem, in eo ter immergi, & renovari. Ac proinde* "Pſalmum *dixiſſe*, Renovabitur ſicut aquilę juventus tua. *Anonymus* in *Pſalmos*, Ὁ ἀετὸς κατὰ φ' ἔτη ἀνακαινίζεται· καιόμενος ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ καταδυόμενος εἰς πηγὴν ὕδατος, πάλιν νέος εὑρίσκεται. *Aquila quingenteſimo quoque anno renovatur. Aduſta à Sole, & merſa in fontem aquæ, juvenis iterùm reperitur.* Sunt, qui pro φ', hoc eſt, *quingenteſimo*, ρ', hoc eſt, *centeſimum* reſcribunt, ut huic ſcriptori cum *Epiphanio* conveniat, cujus verba ſunt: Ἀετὸς ἢ καλεῖται διὰ τὴν πολυετίαν αὐτοῦ· οὗτος μὲν ζῇ ἔτη ἑκατὸν, καὶ γηράσαντος γρυποῦται ὁ προμυκτὴρ, καὶ ἀμβλυώττουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, τοῦ μὴ ὁρᾷν, καὶ οὐκ ἰσχύει φαγεῖν· ἀνέρχεται δὲ εἰς ὕψος λίαν, καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ ἀκροτόμου πέτρας, προσκρούσας αὐτῇ τὸ ῥάμφος, καὶ λοῦεται ἐπὶ τὴν ψυχρὰν λιμνὴν, καὶ κάθηται κατὰ τὸ ἡλιακὸν θερμὸν, πίπτουσι δὲ λεπίδες ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πάλιν εἰς νέους τελεῖν ἄρχεται. *Aquila vocatur* ἀετὸς *propter longævitatem. Vivit enim annos centum. Cum verò ſeneſcit, roſtrum ei incurvatur, caligantque oculi, ita ut nec videre, nec comedere poſſit. Igitur in altum ſe attollit, & in præruptam ſe projicit rupem, ad quam roſtrum allidit, & frigido lacu ſe abluit, & ad calorem Solis reſidet, caduntque ex oculis ſquamæ, atque iterum juveneſcit. Auguſtinus* quoque in *Pſalmum* 102. aquilæ ſeneſcentis roſtrum ſuperius ita creſcere ſcribit, ut claudatur edendi aditus. Quod ipſum (a) *Ariſtoteles*, (b) *Plinius*, & (c) *Horus Apollo* diſertè docent. Sed cum roſtro ſic accreſcente fame interire iidem addant, illam aſſerit *Auguſtinus*, roſtro ad petram attrito, vires collapſas eſu reparare. Quod tamen ne quis putet ab eo pro certo tradi, en tibi, viri Sancti verba in *Pſalmum* 66. *Renovabitur juventus noſtra ſicut aquila, tantummodo nos vetuſtatem noſtram ad petram conteramus. Sive illa vera ſunt*, &c. *quæ dicuntur de aquila, ſive ſit fama potiùs hominum, quàm veritas: veritas eſt tamen in Scripturis, & non ſine cauſa hoc dixerunt Scripturæ. Nos quidquid illud ſignificat faciamus, & quam ſit verum non laboremus.* Quin cum vel falſa, vel incerta ſint, quæ de aquilæ ἀνανεώσει tradunt Scriptores, quos citavimus, id ſolum amplectamur, quod pro vero, & certo omnes agnoſcunt, nempe aquilam ſtato tempore, veteribus plumis abjectis, alias ſubinde reſumere, atque hoc modo renovari. Unde verus *Hieronymus* in *Eſaiam* capite 40. *Crebrò diximus aquilarum ſenectutem revireſcere mutatione pennarum.* Et *Euthymius* in *Pſalmum* 102. *Depones debilem ſenectam, quam morbi, & peccata contraxerant*, ὡς ἐκεῖνος τὸ γῆρας τῶν ἑαυτοῦ πτερῶν, *ſicut illa ſenectam pennarum.*

(a) Hiſt. anim. l. 9. cap. 33.
(b) Lib. 10. c. 3.
(c) Lib. 2. cap. 92.

narum. Renovaberis per pœnitentiam, ὡς ἐκεῖνος διὰ τῆς παλιφυΐας πτερῶν *sicut illa per pennarum repullulationem.*

In aquilarum generibus multis à colore nomen est. Ita (d) πύγαργος dicitur ab albicante cauda, à fusco colore μορφνὸς, à nigro μελαναίετος, ab alarum notis περκνόπτερος, & χρυσαίετος, quæ & ἀστερίας, ab aureo fulgore, & maculis aspersis stellarum instar. Ad quam refero hæc *Ezech.* 17. *vers.* 3. *Aquila grandis, magnis alis, longis pennis, plena plumâ, in qua* רקמה *rekama*, id est, *Phrygium opus.* Nam aquilam illam ἀστερίαν, sive *stellarem*, aquilarum esse maximam hæc *Æliani* nos docent *Hist.* lib. 2. cap. 39. Ἀκούω δέ τι καὶ γένος ἀετῶν, καὶ ὄνομα αὐτῶν χρυσαίετον ἔθεντο· ἄλλοι δὲ ἀστερίαν τὸν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁρᾶται δὲ οὐ πολλάκις, &c. μέγιστος δὲ ἀετῶν εἶναι πεπίστευται. *Audio etiam aliquod aquilarum genus esse, quam alii* Chrysaeton, *alii* asteriam, *aut stellarem appellant. Non sæpe apparet,* &c. *Maxima autem aquilarum esse creditur.* Sed aquilæ genus sanguineâ caudâ nullum novi, qualem his verbis describit *Syrus* Interpres *Apoc.* 8. *vers.* 13. *Et vidi, & audivi aquilam unam volantem in medio,* ܢܫܪܐ ܚܕ ܕܦܪܚ ܒܡܨܥܬ ܫܡܝܐ ܕܐܝܬ ܠܗ ܕܡܐ ܕܢܒܐ *cui sanguinea erat cauda.* Itaque hic hæreret calculus, nisi paterent fontes erroris. *Græcè* est ἐν μεσουρανήματι, hoc est, *in medio cœlo.* Id Interpres accepit, quasi legisset ἐν μέσῳ οὐρὰν αἵματι, supple βεβαμμένην ἔχοντος, *aquilam in medio caudam sanguine*, supple *tinctam habentem*, quo nihil fingi potuit ineptius. Vide in hunc locum Notas *Edwardi Pocockii* viri in his literis longè doctissimi.

(d) *Arist. Hist. lib.* 9. *cap.* 32. *Plin. l.* 10. *cap.* 3.

CAPUT SECUNDUM.

Aquilæ alæ, volatus, nidus, visus, victus.

Aquila magnis alis, quas in volatu maximè extendit, Poëtis τανύπτερος. *In* Homero *alas habet januæ pares. Alæ ad septem ulnas patent. In prædam ruit instar fulminis, volat vehementissimè. Alarum fragore draconem fugat.* Aquiloni *ab aquila nomen.* Αἰετὸς ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν. Achilles αἰετοῦ οἴματ' ἔχων, *id est,* ὁρμήματα, *ut* Deut. 28. vers. 49. *hostibus tribuitur* ὅρμημα ἀετοῦ. *Plures loci similes. Quid sint naves* אבה ebe, Job. 9. vers. 26. *volatus aquilæ constans, & in loca remotissima. Aquilinæ alæ recessuris in loca remotissima,* Apoc. 12. vers. 14. & *Psal.* 139. *vers.* 9. *in* Syro, Arabe, *&* Æthiope: *sed aliter in* Hebræo, *&c. Fluxæ opes aquilæ alas assumunt,* Prov. 23. vers. 5. *Idem in* Luciano. *Aquila quàm* ὑψιπέτης. *Proinde in sinu* Jovis *esse credita, & fulminis administra, & ad ignem elementarem efferri, & ad radios Solis exuri, & è rogo* Cæsarum *animas in cœlum ferre. Quo sensu in Scriptura* in cœlum volare *dicatur, &* nidum habere inter stellas. *In præruptis petris nidificat,* Job. 39. vers. 31. Græcè, ἐν ἀποκρύφῳ. *Potius* ἐν ἀποκρήμνῳ, 1. *quia nidus ibi tutior. Hinc* Besar *aquila fieri optavit*; 2. *ut inde cuncta dispiciat. Aquilâ nullum animal perspicacius. Ab acumine visus dicta aquila. Solem intuetur inconniventibus oculis. In Jobo* pulli ejus sorbent sanguinem. *Aliter* Aquila, *&* Seniores. *Aquila nunquam bibit. An vescatur cadaveribus. Oculis maximè inhiat,* Prov. 30. vers. 17.

Alas aquilæ Scriptura commendat à magnitudine. *Ezechielis* cap. 17. vers. 3. *Aquila grandis, magnis alis, longis pennis,* &c. Et ibi *Græci*, Ὁ ἀετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγάλου πτέρυγος, ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει. Quia & magnas habet alas aquila, & eas inter volandum quàm maximè extendit. Unde τανύπτερος *Poëtis*, quasi *alis extensam* dicas. *Hesiodus Theogoniæ* versu 523.

Καὶ οἱ ἐπ' αἰετὸν ὦρσε τανύπτερον,

Et illi excitavit aquilam alis extensam. Et *Pindarus Pyth.* 5.

Τανύπτερος ἐν ὄρνιξιν αἰετὸς,

Aquila in avibus alis maximè extensa. Quod ita describit summus Vates libro ultimo *Iliados* versu 317.

Ὅσση δ' ὑψορόφοιο θύρη θαλάμοιο τέτυκται
Ἀνέρος ἀφνειοῖο ἐϋκληῒς ἀραρυῖα,
Τόσσ' ἄρα τοῦ ἑκάτερθεν ἔσαν πτερά.

Quanta autem est janua alti cubiculi viri divitis, bene serata, affabre facta, tantæ utrimque erant hujus alæ. Et apud *Gesnerum* pag. 206. *Georgius Fabricus* nidi aquilæ meminit inter *Misenam*, & *Bresam*, *Germaniæ* oppida *Anno* 1500. reperti, ac trium in eo pullorum, quorum unius alæ per transversum extensæ septem ulnarum mensuram æquabant.

His alis aquila rapidissimè fertur, & summo cum impetu, maximè cùm in prædam ruit. Hinc *Apulejus* lib. 1. *Floridorum* aquilam ait *in prædam supernè sese ruere fulminis vice.* Et apud *Ciceronem* lib. 2. *De Divinatione* cùm ad interpretem retulisset cursor aquilam se in somnis visum esse factum, *Vicisti*, ait ille: *ista enim ave volat nulla vehementius.* Proinde draconem, alioqui audax animal, & intrepidum, alarum aquilæ solo fragore fugari Veteres tradunt. *Ælianus Hist.* lib. 2. cap. 26. Καὶ τόν γε τῶν πτερῶν αὐτοῦ ῥοῖζον, καὶ τὸ τῶν θηρίων ἀτρεπτότατον, ὅμως κατέπτηξεν ὁ δράκων ἀκούσας μόνον καὶ παραχρῆμα κατέδυ, καὶ ἀσμένως ἠφανίσθη. *Phile* cap. 1.

Τοῦτο δὲ καὶ τὸν ῥοῖζον ἀκούσας δράκων,
Ἔπτηξέ τε παραχρῆμα, καὶ συνεστάλη,
Καὶ τοὺς μυχοὺς ὑπῆλθε τοὺς ἀποκρύφους.

Hinc est, quod *Aquilonem* ventum appellari vult *Festus* à *vehementissimo volatu ad instar aquilæ.* Et aquilam ipsam *Græcè* ἀετὸν dici plerique putant ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, quod est *cum impetu ferri*, & *irruere.* Nos ab עיט *ajit*, deduximus, quo nomine *Hebræi avem rapacem* vocant. Sed res ferè eodem redit. Nam עיט ab העיט factum, id est, *ab involando*, & *irruendo.* Hæc eò pertinent, ut doceamus non frustra esse, quod Scriptura toties eorum, qui ad pugnam ruunt, velocitatem, & impetum confert cum aquilis, adeoque cum aquilis in prædam involantibus. Ita *Deut.* 28. *vers.* 49. *Excitabit Dominus contra te gentem remotam, ab extremis terræ finibus*, כאשר ידאה הנשר, *ut involat aquila.* Græci, ὡσεὶ ὅρμημα ἀετοῦ· & Hieronymus, *in similitudinem aquilæ volantis cum impetu.* Ita *Iliad.* φ'. versu 252. *Achilles* in *Trojanos* irruens à *Poëta* describitur, αἰετοῦ οἴματ' ἔχων *aquilæ impetus habens.* Οἴματα enim *Scholiastæ* sunt ὁρμήματα. *Hesychio*, Οἴματα, ἀετοῦ ὁρμήματα. Proinde idem *Poëta* de *Hectore Iliad.* χ'. versu 308.

Οἴμησεν δὲ ἀλεὶς, ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετήεις,

Irruit autem cum impetu conversus, ut aquila altivolans. Perperam igitur *Philetas* pro αἰετοῦ οἴματ' ἔχων legi voluit αἰετοῦ ὄμματ' ἔχων, *aquilæ oculos habens.* Neque enim hic agitur de aquilæ oculis, sed de irruentis impetu. Eodem pertinet, quod *Saülem*, & *Jonathanem*, viros pugnacissimos, *David* fuisse asserit aquilis velociores 2 *Sam.* 1. *v.* 23. Et quod de *Chaldæis* scribit *Jeremias* cap. 4. v. 13. *Equos habent aquilis velociores.* Et de illorum Rege *Jer.* 48. *v.* 40. *Ut aquila involabit, & in* Moabum *extendet alas suas.* Et rursus *Jer.* 49. *v.* 22. *Ascendet ut aquila, & involabit, & extendet alas suas in* Bosram. Et *Thren.* 4. *v.* 19. *Leviores sunt cœli aquilis persecutores nostri.*

Eadem ſimilitudine, ſed in diverſo argumento, utitur *Job* cap. 9. verſ. 26. *Præterierunt* (dies mei) *ceu naves* אבה *ebe, ut aquila volat ad eſcam.* In quibus verbis, ut hoc obiter dicam, *Ebe* ſuſpicor eſſe fluvii nomen cum *Selomone*, & aliis: quia hodìeque duo ſunt amnes أبي *Ebe*, vel *Ebbe* nomine, in illis locis: quorum unus eſt propè *Cupham*, alter in *Babyloniæ* regione *Waſit*, quæ *Græcorum* eſt *Meſene*. Vide Clar. *Golii Lexicon* pag. 2. Poſſet & aliud afferri. *Arabibus* أبي *aba* Verbum eſt *ad iter accingi.* Itaque hinc אניות אבה, *naves ebe*, dici queant, naves veloces ad iter accinctæ, aut actuariæ, ſi mavis, quæ ſunt expeditiores. Itaque tam hujuſmodi navibus, quàm avibus, quas diximus, id eſt, aquilis ad eſcam properantibus, comparantur rapidè decurrentis ævi noſtri ſpatia, non ſolum, quia par utrobique eſt celeritas; ſed & quia temporis ſemel elapſi nihil remanet, ut aquila in aëre, & navis in mari, nullum ſui veſtigium relinquunt: quod obſervat *Solomon Prov.* 30. *v.* 19. Unde eſt, quod *Sap.* 5. *verſ.* 10. 11. 12. utraque ſimilitudine eleganter utitur libri auctor, quiſquis eſt, ut doceat nos vix dum natos ſtatim ita deficere, ut vitæ ante actæ nihil ſuperſit.

Jam aliud in aquilarum volatu eſt obſervandum, eum non modo velocem, ſed & conſtantem eſſe. Neque enim aquila citò fatiſcit, ſed ubi res poſtulat, diutiſſimè volat, & in loca remotiſſima fertur. Unde eſt, quod *Poëtæ* fingunt aquilas duas, à *Jove* emiſſas, unam ab extremo Ortu, alteram ab extremo Occaſu, à volatu non deſtitiſſe, donec *Delphis* conveniſſent, aut in vicino *Parnaſſo*. Vide *Pindarum Pyth.* 4. & ibi *Scholiaſtem*, *Strabonem* lib. 9. *Plutarchum De Orac.* & *Claudiani Prologum* in *Panegyricum Manlii Theodoſii.* Quale eſt *Arabum* commentum apud *Damirem*,

وهو اشد الطير طيرانا واقوي جنحا
حتي انه ليطير ما بين المشرق
والمغرب في يوم واحد *Ea eſt omnium avium vehementiſſimi volatus, & alas habet robuſtiſſimas: ita ut quidquid eſt inter Ortum & Occaſum una die pervolet.* Proinde *aquilinas alas* Scriptura iis accommodat, qui procul amoventur. Sic *Apoc.* 12. *verſ.* 14. mulieri, quæ eſt Eccleſia, dantur duæ alę aquilæ magnæ, quibus in deſertum volet à conſpectu ſerpentis. Et *Pſalm.* 139. *verſ.* 9. *Syrus* Interpres habet, *Si efferam alas meas* ܐܝܟ ܢܫܪܐ *ſicut aquila, & habitem in extremo mari.* Et *Arabs, Si ſublatus fuerim duabus alis* كالنسر *ſicut aquila, ut incidam in fines maris.* *Æthiops* quoque, *Si ſumpſerim pennas meas* ከመ: ንስር: *ſicut aquila*, &c. Tamen *Hebræa* non habent כנפי נשר, *alas aquilæ:* ſed כנפי שחר, *alas auroræ.* Quod ſequuntur *Græci*, *Chaldæi*, *Vulgatus*, *Hieronymus*, & *Hebræi* omnes. Huc etiam pertinet, quod *Proverb.* 23. *verſ.* 5. fluxæ opes leguntur *aquilæ alas aſſumere, quibus in cœlum avolent*, id eſt, velociſſimè elabantur, & procul à te amandentur, ut non ſint amplius tui juris. Proinde in *Luciani Timone* divitiarum Deus *Plutus* claudicare ſe dicit, nec niſi lentè progredi, cum à *Jove* ad aliquem mittitur, ut illius opes augeat. Ὁπόταν δὲ ἀπαλλάττεσθαι δέῃ, inquit, πτηνὸν ὄψει πολὺ τῶν ὀρνέων ὠκύτερον. *Sed cum diſcedendum eſt, alatum videbis avibus longè celeriorem.* Itaque cum dicat Deus *Exod.* 19. *verſ.* 4. ſe, tanquam alis aquilarum, *Iſraëlitas* ex *Ægypto* exeuntes ſuſtuliſſe, *Judæi* inde colligunt eos cxx. millia una hora confeciſſe à *Rameſes Succotham.* Ita habet *R. Selomo* in *Exod.* 12. *verſ.* 37. מרעמסס סכתה מאה ועשרים מיל היו ובאו שם לפי שעה שנ' ואשא אתכם על כנפי נשרים, *A* Rameſes Succotham *ſunt itineris centum viginti millia, quæ unius horæ ſpatio confecerunt: prout dicitur, "Et vos tollam ſuper alas aquilarum.*

Neque hoc omittendum, nullam eſſe avium, quæ aquilâ ſublimius ſe efferat. Unde oraculo de *Athenienſibus* edito,

Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι, ---

Aquila in nubibus fies, Scholiaſtes *Ariſtophanis* in *Avibus* ſignificari ait illos τοσοῦτον αὐξηθήσεσθαι, ὅσον αἰετὸς τῶν ἄλλων ὀρνέων ἐν ταῖς νεφέλαις προὔχει, *tantum augendos, quantum aquila in nubibus ſupra reliquas aves eminet. Aben Ezra* quoque in *Job.* 29. *verſ.* 30. אין עוף שיגבה יותר ממנו, *Nulla eſt avis, quæ ſublimius ſe attollat.* Et *Kimchius* in *Jerem.* 49. *verſ.* 16. eandem volare aſſerit גבוה מכל העופות, *omnibus avibus celſius.* Et *Apulejus* lib. 1. *Floridorum, Aquila enimverò cum ſe nubium tenus altiſſimè ſublimavit, evecta alis, totum iſtud ſpatium, quo pluitur, & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini, nec fulguri locus eſt, in ipſo, ut ita dixerim, ſolo ætheris, & faſtigio hyemis.* Et *Horus* lib. 2. cap. 53. ὑψηλότερον πάντων τῶν πετεινῶν ἵπταται, *omnium avium altiſſimè volat.* Unde eſt, quod à *Poëtis* paſſim dicitur (a) ὑψιπέτης, & ὑψιπετήεις *altivolans.* Quin ob id ipſum, quod in ſublime volat, ſi *Ariſtoteli* credimus *Hiſtor.* lib. 9. cap. 32. θεῖον οἱ ἄνθρωποί φασιν εἶναι μόνον τῶν ὀρνέων, *homines ſolam avium divinam eſſe perhibent.* Saltem hinc ortę fabulæ de aquila in ſinu *Jovis*, & fulminum adminiſtra. Et quod ejus pennas alii ad ignem elementarem, alii ad vicini Solis radios exuri ſomniârunt. Ut de aquila taceam è rogo *Cæſarum* emitti ſolita, tanquam principis animam in cœlum delatura. Ita enim credebatur. *Dio* lib. 56. in *Auguſti funere*, Καὶ ἡ πύρα μὲν ἀναλίσκετο· ἀετὸς δέ τις ἐξ αὐτῆς ἀφεθεὶς ἀνέπτατο, ὡς καὶ δὴ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρων. *Et rogus conſumptus eſt, ex quo evolavit aquila ejus animam in cœlum ferens. Herodianus* lib. 4. Ἀετὸς ἀφίεται σὺν τῷ πυρὶ ἀνελευσόμενος εἰς τὸν αἰθέρα, ὃς φέρειν ἀπὸ γῆς ἐς οὐρανὸν τὴν τοῦ βασιλέως ψυχὴν πιστεύεται ὑπὸ Ῥωμαίων. *Simul cum* (ſubjecto) *igne aſcenſura in ætherem aquila dimittitur, quàm è terra in cœlum principis animam deferre* Romani *credunt.* Proinde in Veterum nummis ab una parte videre eſt Imperatoris effigiem, ab altera aquilam, cui ſedeat Imperator, cum hac inſcriptione, CONSECRATIO S.C. Et, ſi Rex, aut Princeps aquila vehi ſe ſomniet, id illis mortem portendere ſcribit *Artemidorus* lib. 2. cap. 20. quia hos mortuos mos vetus erat πλάσσειν τε, καὶ γράφειν ἐπὶ ἀετῶν ὀχουμένους, *fingere, & pingere aquilæ inſidentes.* Quid quod ex ipſa Scriptura videtur poſſe colligi aquilam volare in cœlum uſque, & nidum habere inter ſtellas? Ita enim *Solomon* Proverb. 23. verſ. 5. *Ut aquila volabit in cœlum.* Et *Abdias* verſ. 4. *Idumæos* alloquens munitionum ſuarum altitudine ſuperbientes, *Si extuleris tanquam aquila, & inter ſtellas poſueris nidum tuum, inde dejiciam te, ait Dominus.* Sed *cœlum* ab *Hebræis* pro *aëre* ſumi etiam pueri ſciunt. Et *nidus poni inter ſtellas* eâdem Hyperbole dicitur, quâ Rex *Babyloniæ* ita ſe effert *Eſa.* 14. *verſ.* 13. *In cœlum aſcendam, & ſupra ſtellas Dei exaltabo ſolium meum.* Cui non eſt abſimilis *hæc Xerxis* jactantia *Herodoti* lib. 7. cap. 10. Γῆν τε τὴν Περσίδα ἀποδέξομεν τῷ Διὸς αἰθέρι ὁμουρέουσαν, *Terram* Perſidem *ætheri* Jovis *conterminam reddemus.* Nempe ut ſupra ſtellas exaltare ſolium ſuum, & terram ſuam ætheri *Jovis* conterminam reddere, eſt ad ſummum ſublimitatis faſtigium evehere; ita *nidum inter ſtellas collocare* dicitur, qui in celſiſſimis locis nidificat. Quod ab aquila præſtari præter *Abdiam Jeremias* etiam docet in loco huic parallelo

(a) Vide Iliad. μ. 206. 219. Iliad. ω. 822. Iliad. χ. 308. Odyſſ. υ. 243. & ω. 537. Nonn. Dionyſ. l. 40. &c.

lelo ad eosdem *Idumæos* Jer. 49. vers. 16. *O qui habitas in fissuris petræ, qui collis cacumen tenes. Quamvis exaltares ut aquila nidum tuum, inde te dejicerem.* Et ibi *Chaldæus* Paraphrastes, *Tu aquilæ similis es, quæ degit* בשני כיפא*, in scopulis petræ: habitatio ejus est* בתקוף רומא*, in celso munimento.*

His addendus illustris de aquila locus *Job.* 39. *v.* 30. in quo Deus servum suum ita compellat, *An ad mandatum tuum sese efferet aquila, & nidum suum attollet? In petra habitat, & in prærupto scopulo* tanquam *in arce degit. Inde rimatur cibum oculis procul intuentibus: & pulli ejus sorbent sanguinem; & ubi sunt confossi, ibi est.* Quæ omnia cum ad aquilæ naturam pertineant, accuratè sunt exponenda. *An*, inquit, *ad mandatum tuum aquila sese efferet?* nempe sublimi volatu. Hanc aquilæ naturam, ut ad usque nubes se efferat, homo non dedit, nec eam volantem regere potes, & ad arbitrium tuum inflectere, cum quandoque in aëre tam sublimis sit, ut hominum obtutus planè fugiat. *An ad mandatum tuum*, &c. *nidum suum attollet* in ea loca, quæ sæpe nobis impervia, & inaccessa sunt? Quod sequentia sic explicant, *In petra habitat, & in prærupto scopulo* tanquam *in arce degit. Septuaginta*, Ἐπ' ἐξοχῇ πέτρας, καὶ ἀποκρύφῳ. Nunquid potius scripserant καὶ ἀποκρήμνῳ? Ut *Hieronymus*, *In petris manet, in præruptis silicibus commoratur, atque in inaccessis rupibus.* Nec multo aliter *Philosophus*, ubi de nidis aquilarum *Histor.* lib. 9. cap. 32. Ποιοῦνται δὲ αὐτὰς οὐκ ἐν πεδινοῖς τόποις, ἀλλ' ἐν ὑψηλοῖς, μάλιστα μὲν καὶ ἐν πέτραις ἀποκρήμνοις. *Eos autem faciunt, non in planis, sed in excelsis locis, & potissimum in præruptis rupibus.* Et *Plinius* lib. 10. cap. 3. *Nidificant in petris.* Et *Damir* capite *De* النسر sive *Aquila* تبيض في الاماكن العالية *Ova ponit in celsis locis.* Et capite *De* العقاب *alokab*, seu *Melanæeto*: ولا تقعد الا علي الاماكن المرتفعة *Nonnisi in locis elatis degit.* Ut de eodem *Plinius*, *Conversatur autem in montibus.* Et *Albertus* de herodio, quo nomine barbari Scriptores aquilam vocant; *Semper in præruptis silicibus sedens & nidificans invenitur.*

Duæ porro causæ sunt, cur ad ardua hæc loca se conferat, quas hic obiter attingit Sacer Scriptor. Prior, ut ea illi sint מצודה, id est, ὀχυρώματος, vel *munimenti* vice, ut *Aquila* rectè reddidit: Et pulli, quos cogitur in nido relinquere, ut de victu illis prospiciat, ipsâ loci naturâ tuti sint. Neque enim tam celsæ rupes cuilibet sunt obviæ. Quò pertinet, quod narrant *Arabes* apud *Damirem*,

قيل لبشار بن يزد الاعمي الشاعر
لو خيرك الله ان تكون حيوانا
ماذا كنت تختارا قال العقاب
لانها تلبث حيث لا يبلغها سبع
ولا ذواريع وتحيد عنها سباع الطير

Besar, Jazidi *filius*, *Poëta cæcus rogatus, si Deus ei daret optionem, ut fieret quodvis animal, quod potius eligeret? respondit*; Alokab (id est, *melanæetum* se electurum) *quia degit in locis, quæ feris, & bestiis omnibus sunt inaccessa, atque etiam feræ aves ejus occursum fugiunt.*

Altera causa, cur aquila malit in sublimi loco degere, in *Jobo* ita effertur, *Inde rimatur cibum oculis procul intuentibus.* Neque id latuit *Philosophum*, qui de aquila sic habet ubi supra, Ὑψοῦ δὲ πέτεται, ὅπως ἐπὶ πλεῖστον τόπον καθορᾷ, *Volat sublimis, ut plura loca despiciat.* Et Apulejus, *Cum igitur eo sese aquila extulit*, &c. *inde cuncta despiciens*, &c. *circum tuetur, & quærit quorsus potissimum in prædam superne sese ruat.* Quæ sunt his *Jobi* consona, *Inde rimatur cibum oculis procul despicientibus. Rimatur* Hebraicè est חפר, quod Verbum proprie *fodere* significat, sed hic *rimari oculis.* Cujusmodi Metaphora est etiam in *rimandi* verbo. Nam propriè *rimari* est *rimas agere*, & penè idem quod *fodere.* Unde *Poëta* lib. 3. *Georgicorum*,

> *Ergo ægrè rastris terram rimantur, & ipsis*
> *Unguibus infodiunt fruges.* ---

Nec frustra additur oculis aquilam procul intueri. Neque enim ullum est animal aquilâ perspicacius. *Homerus Iliad.* ρ'. versu 674.

> --- ὥς τ' αἰετὸς, ὅν ῥά τέ φασιν
> Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν.

Ut aquila, quam inter aërias volucres acutissimè cernere dicunt. Ubi *Scholiastes*, Αἰετὸς ὄρνις δορατικὸς (an legendum διορατικὸς;) καὶ ὀξὺς ἐν τῷ ὁρᾷν, καὶ ἵπτασθαι. *Ælianus* itidem *Hist.* lib. 1. cap. 32. Αἰετὸς δὲ ὀρνίθων ὀξυωπέστερος. *Horatius* Serm. 1. *Sat.* 3.

> --- *tam cernis acutum,*
> *Quàm aut aquila, aut serpens* Epidaurius.

Seneca, *De Beneficiis* lib. 2. cap. 29. *Queruntur, quòd sagacitate nos narium canes vincant, quòd acie luminum aquilæ.* Apulejus *Floridorum* lib. 1. *Si magis pollerent oculorum, quam animi judicio, profectò de sapientia foret aquilæ concedendum.* Isidorus *Orig.* lib. 12. cap. 7. *Tanti contuitus esse dicitur, ut cum super maria immobili pennâ feratur, nec humanis pateat obtutibus, de tanta sublimitate pisciculos natare videat. Sidonius* lib. 7. *Epistolâ* 14. *Sed forsitan præferunt vim videndi: tanquam non sit eminentior visus aquilarum.* Phile cap. 1.

> Πλὴν ὀξυδερκὴς ἐστιν ὁ πτενοκράτωρ,
> Καὶ μέχρι σητὸς ἐκ νεφῶν πάντα βλέπει.

Sed perspicax est avium princeps (id est, aquila) & usque ad tineam ex nubibus omnia videt. Apostolius Adagio 62. Ὀξύτατα ὁρᾷ ἐκ πολλοῦ ὁ αἰθέριος. Et ex *Arabibus Damir* وهو حاد البصر يري الجيفة من اربع ماية فرسخ *Est acerrimi visus, ita ut cadaver videat à quadringentis parasangis.* Quo multi referunt *aquilæ* nomen, quasi dicatur *ab acumine visus.* Proinde sola animalium Solem intueri dicitur inconniventibus oculis, neque pullos suos habere pro genuinis, nisi solare lumen perferant.

Sequitur in *Jobo*, *Et pulli ejus sorbent sanguinem*, nempe ex præda, quam mater in nidum defert. *Sorbent* Hebraicè יעלעו, per Metathesin, pro יְלועעו. Quod cum fine exemplo sit, nonnulli Interpretes in hac voce hæserunt. *Græci* habent φύρονται ἐν αἵματι, quasi legerint יתגללו בדם. Ut 2 *Sam.* 20. *vers.* 12. πεφυρμένος ἐν τῷ αἵματι est pro *Hebræis* מתגלל בדם. Quod planè alienum est. Nec capio quid sit in *Aquila* ἐσυμισμένοι. Utut sit, *Hieronymus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, & plerique *Hebræorum* optimè reddunt, & ex mente Sacri Scriptoris, *lambunt*, aut *sorbent sanguinem.* Dices aquilam esse πάμπαν ἄποτον, *omnino potus expertem.* Ita enim asserit *Philosophus Historiæ* lib. 8. cap. 3. & 18. ubi *Herodotum* ignorationis arguit, eo quòd in obsidione *Nini* aquilam augurii præsidem bibentem faciat. In *Assyriis* scilicet, quæ hodie non extant. Nam in iis *Herodoti*, quæ extant, tale nihil habetur. Hinc *Ælianus Hist.* lib. 2. cap. 26. Οὐδέποτε

ποτε αἰετὸς οὔτε πηγῆς δεῖται, οὔτε γλίχεται κονίστρας, ἀλλὰ δίψους ἀμείνων ἐστί. *Aquila fonte nunquam eget, neque in pulvere volutationem appetit, ſed ſiti ſuperior eſt.* Item, Ὑπερφρονῶν δὲ καὶ τῶν ὑδάτων, καὶ τῆς ἀναπαύσεως. *Et aquas, & quietem ſpernit.* Et *Gregorius Nyſſenus* libro *De anima*, Πολλὰ τῶν ζώων ἐστὶ μὴ πίνοντα, ὡς ἐπὶ τινῶν ἀετῶν ἱστόρηται. *Multa ſunt animalia, quæ à potu abſtinent, ut narratur de quibuſdam aquilis. Piſidas* apud *Suidam*,

> Ἀλλ' εἰσὶ δίψης καὶ κρύους ἀνώτεροι,
>
> *Sitiſque frigoriſque vires neſciunt.*

Et ipſe *Suidas* in Γαμψώνυχος hæc habet, Οἷός ἐστιν ἀετὸς, ἱέραξ, κεγχρηΐς, ἄλλά τε τὰ μὴ πίνοντα. *Qualis eſt aquila, accipiter, tinnunculus, aliaque animalia, quæ non bibunt.* Et *Apoſtolius* Adagio 62. Οὐ γὰρ ἀλίσκεται ἐν νεφέλαις ὁ ἀετὸς, καὶ δίψους ἀμείνων ἐστί. *Non enim capitur in nubibus aquila, neque ſiti vincitur.* Sed his in *Jobo* nihil contrarium. Is enim aquilas non ſcribit aquam bibere, ſed *ſorbere ſanguinem.* Quod illi ipſi ſcribunt, qui potum aquilæ denegant. Sic auctore *Oppiano* in *Ixeuticis*, apud *Geſnerum*, *Sanguis animalium, quæ ceperint, illis ſufficit, ſed aquam omnino non guſtant.* Ut *Horus Apollo* de accipitre, Ὕδωρ οὐ πίνει τὸ καθόλου, ἀλλ' αἷμα. *Aquam omnino non bibit, ſed ſanguinem.* Et *Demetrius* in *Hieracoſophio*, Πρῶτον μὲν τὴν φάρυγγα τοῦ ἁλόντος ὄρνιθος τέμνε, καὶ δίδου πίειν τῷ ἱέρακι θερμοῦ ἀναβλύζοντος αἵματος. *Primùm quidem avis captæ gulam incidito, ac profluentem ſanguinem calidum accipitri præbe bibendum.* Et *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 10. cap. 14. Σαρκῶν δὲ ἥδεται βορᾷ, καὶ πίνει αἷμα, καὶ τὰ νεόττια ἐκτρέφει. *Carnium eſu gaudet, & ſanguinem bibit, iiſdemque ſuos alit pullos. Heſychius* etiam de vulture in Τόργιον, Τόργος, εἶδος γυπὸς αἱματορρόφους. Torgos, *vulturis genus ſanguinem ſorbentis.*

Unum in *Jobo* ſupereſt de aquila, *Ubi ſunt confoſſi, ibi eſt. Confoſſi,* id eſt, *confoſſorum* vel *occiſorum cadavera.* Itaque ad hunc locum palam alludunt *Chriſti* verba *Matth.* 24. *verſ.* 28. & *Luc.* 17. *verſ.* 37. *Ubicunque eſt cadaver, ibi congregantur aquilæ.* Quod idem aſſerunt *Arabes. Damir* ſupra de aquila, *Cadaver videt è quadringentis paraſangis.* Item,

واذا وقع علي جيفة وعليها عقبان
تنخرت ولم تاكل ما دام ياكل منها

Et cum incidit in cadaver, ſuper quod ſunt oſſifragæ, recedit, nec reliquias eorum comedit. Item,

اذا وقع علي جيفة وامتلا منها لم
يستطع الطيران حتي يثب. وثبات يرفع
بها نفسها طبقة بعد طبقة في الهوا

Et cum in cadaver incidit, & eo repleta eſt, volare non poteſt, donec ſaltuatim progreſſa, per gradus in aërem ſe ſuſtulerit. Sed propriè ad percnopterum, ſeu gypæetum, id pertinet, degeneris aquilæ genus vulturina ſpecie, *quæ ſola aquilarum exanima fert corpora,* ut ex (b) *Ariſtotele* habet (c) *Plinius.* A percnoptero percnon, quæ & morphnos, multum differre, ex eodem *Plinio* conſtat. Illi enim percnos, ſeu morphnos, eſt aquila tertii generis, & percnopteros quarti. Et utriuſque deſcriptiones non parum inter ſe diſcrepant. Sed *Suidas*, hoc cum neſciret, percno, ſeu morphno, quod idem eſt, hoc tribuit, quod percnopteri eſt proprium. Verba ſunt; Μόρφνος, εἶδος ἀετοῦ· μόνοι δὲ οὗτοι τῶν ἀετῶν οὐ κυνηγετοῦσιν, ἀλλὰ νεκροῖς σώμασι τρέφονται. Morphnos, *aquilæ ſpecies; ex aquilis autem iſtæ ſolæ non venantur, ſed aluntur cadaveribus.* Pari errore *Theophylactus* aquilas, de quibus *Chriſtus*, habuit pro vulturibus. Ὥσπερ, inquit, ἐπὶ νεκρὸν σῶμα συνάγονται ὀξέως οἱ ἀετοὶ, οἱ γῦπες δηλαδή. *Ut ad cadaver aquilæ, id eſt, vultures, ſtatim congregantur.* Et *Tzetzes Chil.* 5. cap. 9. negat aquilarum genus ullo modo cadavera attingere, verba ſunt,

> Λέοντες θῆρες, σὺν αὐτοῖς καὶ ἀετῶν τὸ γένος,
> Νεκρῶν οὐκ ἀπογεύονται τὸ σύνολον σωμάτων.

Leones feræ, & cum ipſis aquilarum genus, mortua corpora planè non guſtant. Cui effato tam generali niſi addantur exceptiones, non conſtabit ſua veritas, ut jam allata abunde probant. Quæ firmantur inſuper ex verbis *Solomonis* Proverb. 30. verſ. 17. *Oculum, qui patrem deridet, matriſque diſciplinam ſpernit, hunc effodient corvi vallis, & aquilæ pulli comedent.* Nempe in parentes rebellio tum crimen erat lethale, ut patet ex *Exod.* 21. *verſ.* 15. 17. *Levit.* 20. *verſ.* 9. & *Deuter.* 21. *verſ.* 18. Et damnatorum corpora manebant inſepulta, feriſque & avibus carnivoris expoſita. Nec fruſtra eſt, quod oculi meminit *Solomon*, cùm in toto corpore pars nulla ſit rapacium avium injuriis tam obvia. Unde eſt, quod *Epictetus* rationem explicans veteris Adagii, Κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. *Satius eſſe ire ad corvos, quàm ad adulatores.* Οἱ μὲν κόρακες, inquit, τῶν τετελευτηκότων τοὺς ὀφθαλμοὺς λυμαίνονται, ὅταν αὐτῶν οὐδὲν ἐστι χρεία· οἱ δὲ κόλακες τῶν ζώντων τὰς ψυχὰς διαφθείρουσι, καὶ τὰ τούτων ὄμματα τυφλώττουσι. *Corvi quidem mortuorum oculos tum demum vaſtant, cum nullius ſunt uſus: ſed adulatores vivorum animas corrumpunt, & oculos excæcant.*

(b) *Hiſt.* l. 9. *cap.* 32.
(c) *Lib.* 10. *cap.* 3.

CAPUT TERTIUM.

De Aquilæ affectu erga pullos ſuos ex *Deut.* 32. *v.* 11.

Nidus aquilę, *id eſt, pulli. Quomodo aquila* pullos excitet, & iis incubet *ex* R. Selomone. *Melius* Hieronymus. רחף, motitare alas, ut רפרף, Hebręis, & Arabibus. *Pulli aquilæ dum cibantur alas agitant.* גוזל *pro* aquilæ pullo καταχρηστικῶς. *Sic* pipiunculus *pro* accipitre. *Aquilæ pulli in nido fere ſinguli, tamen quandoque plures, adeoque ſeptem reperti. Duos alit melanæetus. Quomodo aquila pullos alis aut humeris geſtet. Fabula de regulo,* Tilgamo, & Ariſtomene *aquilarum alis exceptis.* Selomonis *ea de re commentum. Tuci, id eſt, cuculi milvorum ſcapulis ſuſcepti. Cerylos alcyones alis ferunt, & ciconiæ parentes ſuos, & phœnix, ut ajunt, patris cadaver.* Moſi *ex* Philoſopho *objicitur aquilam eſſe* ἄστοργον, *& pullos ante tempus è nido ejicere; quos oſſifraga ſuſcipit. Sed contrarium in* Æliano, Oppiano, & Hieronymo. *Ipſa pene* Moſis *verba* Suidas *habet ex* Philoſtrato. Albertus *idem de aſture. Aquila pullorum unum ejicit; quia non poteſt alere, aut tanquam alienum.*

Nunc dicendum de aquilæ affectu erga pullos ſuos, quem eſſe tenerrimum hæc verba *Moſis* indicant *Deuter.* 32. *v.* 11. *Ut aquila excitat nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos volitat, extenſis alis, & accipiens eos geſtat ſuper pennas ſuas. Nidum ſuum,* id eſt, *pullitiem ſuam;* Continens pro contento. Quod loquendi genus *Romanis* frequens. *Virgilius* libro 4. *Georgicorum* de merope, & hirundine,

> *Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam:*

id eſt, *crudelibus pullis,* ut ibi *Servius.* Hinc *Nonius*, *Nidos non ſolum domicilia avium, ſed etiam fœtus earum,*

earum, Virgilio *auctore*, *dicere possumus*. Et *Columella* in *Horto* id sequutus,

Veris & adventum nidis cantârit hirundo.

Ut *Solinus* de ibi, *Ea serpentum pabulatur ova, gratissimamque ex his escam nidis suis defert*. Et de eadem *Ammianus* libro vigesimo secundo. *Nidulis suis ad cibum suggerens ova serpentum*. Unde *Glossæ*, Νέοσσος, *Nidus*, *pullus*. Et *Juvenalis Satyrâ* quintâ de liberis quoque usurpat,

Sed tua nunc Mygale *pariat licet, & pueros tres*
In gremium patris fundat semel, ipse loquaci
Gaudebit nido. ---

Excitandi verbum ita explicat *R. Selomo*. הוה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאם עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהן כח לקבלו *Aquila, cum sit misericors erga pullos suos, non ingreditur in nidum tumultuariè: sed priùs super eos obstrepit, & plaudit, alis ad duas arbores aut duos ramos allisis, ut pulli sic excitati satis habeant virium* (id est, sint habiliores) *ad eam excipiendam*. Quo pertinet quod sequitur, על גוזליו ירחף אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף נוגע ואינו נוגע *Super pullos suos incubat* (ita enim accipit *Hebraicum* ירחף) *id est, in eos non gravitat, sed ita se sublevat, ut tangat quasi non tangeret*. Hæc ille. Sed *Hieronymi* versio, quamvis liberior, tamen *Prophetæ* mentem multò fidelius exhibet; *Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans*, &c. Omnino enim *excitare nidum* vel *pullitiem suam* aquila dicitur, cum eam ad volatum provocat. Et *Hebræum* רחף, est *movere se*, ut *Jerem*. 23. 9. רחפו, *Se commoverunt omnia ossa mea*. Ita in creatione *Spiritus Dei* מרחפת, *motitabat se super faciem aquarum*. Inde translatum ad aves רחף, est *motitare alas*, ut volitantes faciunt. Ex quo deduxêre *Talmudici* ejusdem notionis verbum רפרף elisâ Gutturali, & reliquis geminatis. Unde in Tractatu *Cholin* fol. 38. b. והעוף אפילו לא רפרף אלא גפו ולא כשכש אלא זנבו הרי זה פירכוס, *Et avis, si solùm alam motitet, aut si solùm caudam agitet, hæc est trepidatio*. Itaque in *Beresith Rabba* Spiritus מרחפת, *Gen*. 1. 3. legitur esse כעוף הזה שהוא מרפרף בכנפיו, *ut avis illa, quæ alas suas motitat*. *Arabes* quoque idem verbum ita usurpant. *Alcamus* reddit بسّط جناحها *Extendit alas suas*. Et Verbale Nomen الرفرفة eidem est الصوت وتحريك الظليم جناحيها حول الشي الذي يريد ان يقع عليه *Strepitus, & motus alarum struthionis circa rem, in quam vult incidere*. Quod quia struthioni familiare est, inde ipsa avis vocatur رفراف *riphraph*. Ut & alia avis, à struthione diversissima, cujus alterum nomen est خاطف ظلة, id est, σκιάρπαξ, *umbræ suæ raptrix*: quia cum imaginem suam in aqua videt, alas motitans in eam involat tanquam direptura. Sed & Verbum رف in quarta Conjugatione, id est, ارف *arappha*, avibus tribuitur, quæ alas extendunt ad incubandum.

Idem *Alcamus*, ارفت الدجاجة علي بياضها Arapphath *gallina super ova sua*; بسطت الجناح *id est, alas extendit*, ut iis scilicet incubaret. Tamen verum est quod diximus, hoc verbo propriè significari *alarum extensionem, quæ fit cum motitatione*. Quod aquilæ maximè convenit, aut aliæ avi cuilibet, quæ pullos suos adhuc teneros docet primos πτερυγισμοὺς, & ὀρταλιζμοὺς. Itaque *Propheta* post ירחף addit ἐπεξηγητικῶς יפרש כנפיו, *alas suas extendit*; quia non motitat alas aquila, nisi extensas. Quid quod aquilæ tam naturalis est motus alarum; ut pulli etiam inter edendum perpetuò alas agitent. Ita tradunt *Arabes* in *Damire*; ومن عادة هذا الطاير ان يزق كل فرخ ضايع *Etiam è natura hujus avis est; quod pullus omnis alas agitet dum cibatur*: nempe à matre, rostro in rostrum inserto. Id enim propriè زق.

Porrò aquilæ pulli *Prov*. 30. 17. vocantur בני נשר, *filii aquilæ*, & *Job*. 39. 33. (al. 30.) אפרוחיו, *pulli ipsius*, voce generali ad omnes avium pullos. At hic גוזליו, καταχρηστικῶς. Nam גוזל *gozel*, est *columbæ pullus*, aut avis congeneris, ut suo loco (a) documus. Ita *Lampridio pipiones* sunt pulli columbarum. Tamen aliis *pipiunculus* est accipiter. *Isidori* Glossę, *Pipiunculus, accipiter, acceptor*. Aliud hic observandum, nempe tam *Jobum*, quam *Mosem*, in loco, in quo versamur, uni aquilæ plures pullos tribuere, cum aquilę plerumque non alant nisi singulos. Quod alibi per sex; alibi per octo continuos annos in *Germania* ab aucupibus in nidis aquilinis observatum refert *Albertus*: causâ etiam hâc allatâ, quod quamvis duo, aut tria mater excludat, tamen pluribus pullis educandis non sufficit; quia multo alimento egent ob calorem temperamenti. Nec multò aliter Veteres. Quo pertinet *Musæi* vetus de aquila carmen apud *Philosophum Hist*. lib. 6. cap. 6.

(a) Part. 2. l. 1. c. 1. p. 6. lin. 62. & c. supra.

Ὃς τρία μὲν τίκτει, δύο δ' ἐκλέπει, ἓν δ' ἀλεγίζει,

Quæ tria quidem parit, duo excludit, & unum curat: aut ἓν δὲ ἀλυβάζει, *unum alit*; ut *Plutarchus* in *Mario* citat. Et fatetur *Philosophus* plerumque ita accidere. Tamen, ut idem addit, ἤδη καὶ τρεῖς νεοττοὶ ὠμμένοι εἰσὶν, *quandoque etiam tres* aquilæ *pulli* visi sunt. *Plinius* quoque, *Pariunt ova terna, excludunt pullos binos, visi sunt & tres aliquando*. Quin apud *Plutarchum* narrat *Marius* se olim valde juvenem ὑποδέξασθαι τῷ ἱματίῳ καταφερομένην ἀετοῦ νεοττίαν ἑπτὰ νεοττοὺς ἔχουσαν, *delapsum aquilæ nidum cum septem pullis togâ excepisse*. Quale est, quod de *Clodio Albino* refert *Julius Capitolinus*, *Septem aquilæ parvæ de nido allatæ sunt, & quasi ad jocum circa cunas pueri constitutæ*. *Arabes* scribunt melanæetum è tribus, quos excludit, plerumque duos alere. Ita *Damir* ex *Ibnozohare*.

العقاب تبيض ثلاث بيضات في الغالب وتحضنها ثلاثين يوما وما عداها من الجوارح تبيض بيضتين وتحضن عشرين

عشرين يوما فاذا خرجت فراخ العقاب القت واحدا منها لانه يثقل عليها طعم الثلاث *Alokab* (id est, *melanaetus*) *ponit plerumque ova tria, quæ fovet triginta diebus. Cum aliæ rapaces aves solùm ova duo ponant, quæ per viginti dies fovent. Et cum exclusi sunt pulli* alokab, *ex iis unum ejicit, quia grave ipsi est tres alere.* Itaque duo supersunt, quos alendos sibi proponit.

Sequitur apud *Prophetam*, *Accipiens eos gestat super pennas suas.* Ad verbum, *accipit eum, gestat eum.* Sed *eum*, id est, *quemlibet ex illis.* Vel *eum*, id est, *illos*, per Numeri Enallagen. Vel refertur ad remotius, id est, ad *nidum*, quâ voce *pullitiem* intelligi dictum. *Super pennas suas*, aut *super alas suas.* Hebraicè, על אברתו. *Græci*, ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ. Unde *Hieronymus*, *in humeris suis.* Neque enim solùm rostro, aut unguibus, sed & humeris, & alis gestare putatur aquila. Ita apud *Plutarchum*, *De civili institutione*, Αἰσώπου βασιλίσκος ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἀετοῦ κομισθεὶς, Æsopi *regulus aquilæ humeris vectus*, &c. In *Æliano Hist.* lib. 12. cap. 21. cum *Tilgamus*, puer *Babylonius*, ex arcis fastigio præceps delaberetur, ὁ αἰετὸς, πρὶν ἢ τῇ γῇ προσαῤῥαχθῆναι τὸ βρέφος, ὑπῆλθεν αὐτὸ, καὶ τὰ νῶτα ὑπέβαλεν (vel κατὰ νῶτα ὑπέλαβεν, ut est in *Apostolio* Proverbio 1793.) *priùs quàm terræ illideretur, aquila subiens eum dorso excepit. Aristomenes* quoque in *Pausaniæ Messeniacis*, cum à *Lacedæmoniis* in *Cæadam* conjectus fuisset, ἔνθα τὸν ἀετὸν ὑποπέτεσθαί (φασι) καὶ ἀνέχειν ταῖς πτέρυξιν, ἐς ὃ κατήνεγκεν αὐτὸν ἐς τὸ πέρας, οὔτε πηρωθέντα οὐδὲν τοῦ σώματος, οὔτε τραῦμα ἐπιλαβόντα, *aquilam subvolâsse dicunt, & alis eum sustinuisse, donec neque mutilatum, neque ullâ ex parte læsum in fundum detulisset.* Quæ non profero tanquam vera, sed ut fabulas ab iis confictas, quibus persuasum id fuit ab aquilæ natura non esse alienum, ut quid humeris atque alis in ipso volatu ferat. Quamvis pullos ab aquilis continuâ vectione gestari haudquaquam putem: tantùm volaturientes, & in ipso conatu deficientes, parentum alis excipi & sustineri verisimile est, donec resumptis animis sese rursus audeant aëri committere. Aliud affert *R. Selomo* subtiliùs, quàm solidiùs. כשבא ליטלן ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם לפיכך נושאין ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו אומר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני *Cum aquila pullos suos è loco ad locum transfert, non transfert eos pedibus suis, quomodo cæteræ volucres, quia aquilam timent, quæ volatu sursum sese effert, & iis volat altiùs; ac proinde pedibus pullos ferunt, ne aquilæ sint obvii. Sed aquila nihil timet præter sagittam; unde est, quod pullos fert super alas, tanquam apud se dicens, Malo, ut me feriat sagitta, quàm pullos meos.* Sed hoc commentum mihi non placet; quia neque aquila dorso, neque aliæ aves pedibus pullos suos solent è loco in locum certo consilio transferre. Et, si facerent, solo naturæ ductu id facerent, non ob rationes allatas, de quibus aves cogitare nemo mihi persuaserit. Apud *Isidorum Orig.* lib. 12. cap. 7. *Tuci* (quomodo *Hispanicâ* voce veteri cuculos vocat) *veniendi tempus habent, milvorum scapulis suscepti, propter breves & parvos volatus, ne per longa aëris spatia fatigati deficiant.* Quod si ab idoneo Scriptore afferretur, non parùm ea illustraret, quæ de pullorum aquilæ gestatione dicta sunt. Sed præter *Isidorum*, historiæ naturalis parùm peritum Scriptorem, nullus vetustiorum occurrit, qui idem asserat. Tamen, si *Æliano* credimus *Hist.* lib. 7. cap. 17. *Cerylos maritos suos præ senio fatiscentes* αἱ ἀλκυόνες περιάγουσιν ἐπ' αὐτῶν τῶν καλουμένων μεσοπτερυγίων, *halcyones circumferunt super ipsa quæ vocantur interscapilia.* Hinc *Plutarchus* de halcyone in libro *Utra anim.* Ὅταν δὲ διὰ γῆρας ἀσθενὴς ὁ ἄῤῥην γένηται, συνέπεσθαι καὶ βαρὺς, ὑπολαβοῦσα γηροφορεῖ, καὶ γηροτροφεῖ. *Marem, jam annis gravem, & ægrè sequentem suscipiens fert, & alit.* Et multò antè idem docuerat *Antigonus Hist.* 27. Τῶν δὲ ἀλκυόνων οἱ ἄρσενες κηρύλοι καλοῦνται· ὅταν οὖν ὑπὸ τοῦ γήρως ἀσθενήσωσι, καὶ μηκέτι δύνωνται πέτεσθαι, φέρουσιν αὐτοὺς αἱ θήλειαι, ἐπὶ τῶν πτερῶν λαβοῦσαι. *Mares halcyonum ceryli vocantur. Hi, cum præ senio infirmi sunt, neque ampliùs volare possunt, eos alis susceptos ferunt fœminæ.* Unde vulgatum illud *Alcmanis*, quod ibidem citatur, Οὔ μ' ἔτι παρθενικαὶ, &c. Sed & de ciconiis idem traditur. *Scholiastes Aristophanis* in *Avibus*, Οἱ γὰρ πελαργοὶ, δικαιοπραγεῖς ὄντες, ἐπὶ πτερῶν βαδίζουσι τοὺς πατέρας γεγηρακότας βαστάζοντες. *Ciconiæ, cum justitiam observent, patres senio confectos alis ferentes migrant.* Ita etiam *Suidas* in Ἀντιπελαργεῖν. Et *Basilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ octavâ, Τὴν δυνατὴν καὶ ἐν τῇ πτήσει παρέχονται βοήθειαν, ἠρέμα τῷ πτερῷ κουφίζοντες ἑκατέρωθεν. Et *Eustathius Antiochenus*, Ἐν δὲ τῇ πτήσει ὑποκάτωθεν αὐτὸν ὑποβαστάζουσιν, καὶ τοῖς ἰδίοις πτεροῖς ἠρέμα αὐτὸν ὑποκουφίζουσιν ἑκατέρωθεν. Ex quo eodem fonte *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite decimo sexto, *Ut hinc atque inde sublevantes senem fulcro alarum suarum ad volandum exerceant.* Phœnicem quoque *patrium corpus subire* fabulatur *Tacitus*. Unde est, quod *Artemidorus* eum, qui in somnis phœnicem viderit, eo paupertatis redactum iri definit, ut parentis cadaver, more phœnicis, propriis humeris efferre cogatur. Vide Cl. *Vossium* in *Melam* pag. 297.

Ut post tot spinas avulsas, Lectorem, his tricis atque apinis diu detentum, aliquo modo recreem, libet *Mosis* locum, quem explicavimus, nobilissimi *Poëtæ* verbis efferre, qui superiore sæculo scripsit in *Canticum Mosis* eximiam Paraphrasim.

Ac velut alituum princeps, fulvusque Tonantis
Armiger, implumes & adhuc sine robore natos
Sollicitâ refovet curâ, pinguisque ferinæ
Indulget pastus: mox ut cum viribus alæ
Vesticipes crevere, vocat si blandior aura,
Expansâ invitat plumâ, dorsoque morantes
Excipit, attollitque humeris, plausuque secundo
Fertur in arva, timens oneri, & tamen impete presso
Remigium lentans alarum, incurvaque pinnis
Vela legens, humiles tranat sub nubibus oras.
Hinc sensim supera alta petit: jamjamque sub astra
Erigitur, cursusque leves citus urget in auras,
Omnia pervolitans late loca, & agmine fœtus
Fertque refertque suos vario, moremque volandi
Addocet. Illi autem, longâ assuetudine docti,
Paulatim incipiunt pennis se credere cœlo
Impavidi. Tantum à teneris valet addere curam.

Dum aquilarum φιλοστοργίαν *Moses* tantopere commendat, fortasse videbitur parùm illi convenire cum Naturæ scriptoribus, qui statuunt planè secus. Aquilam enim describunt ut avem prorsus ἄστοργον, & immisericordem. *Aristoteles* libri noni capite trigesimo quarto, Ἐκβάλλει (τὰ τέκνα) ὁ ἀετὸς πρὸ ὥρας, ἔτι βίου δεόμενα, καὶ οὔπω δυνάμενα πέτεσθαι· ἐκβάλλειν δὲ δοκεῖ τοὺς νεοττοὺς ὁ ἀετὸς διὰ φθόνον· φύσει γάρ ἐστι φθονερὸς, καὶ ὀξύπεινος. *Ejicit aquila pullos suos antequam tempus sit, & cibatûs adhuc indigos, neque dum adeptos volandi facultatem: eos autem ejicere videtur per invidiam. Naturâ enim invida est, & famelica.* Et paulò post, Φθονεῖ οὖν τοῖς νεοττοῖς ἁδρυνομένοις, ὅτι φαγεῖν ἀγαθοὶ γίνονται, καὶ σπᾷ τοῖς ὄνυξι. *Invidet igitur pullis, cum adolescunt,*

quia

quia sunt valdè edaces, & unguibus eos vellicat. Item, Ὁ δὲ ἐκβάλλει, καὶ κόπτει αὐτούς· οἱ δὲ ἐκβαλλόμενοι βοῶσι, καὶ οὕτως ὑπολαμβάνει αὐτοὺς ἡ φήνη. *Illa autem eos ejicit, & verberat; qui ejecti vociferantur, & ossifraga eos ita suscipit.* Proinde *Basilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, Ἀδικώτατος περὶ τὴν τῶν ἐκγόνων ἐκτροφὴν ὁ ἀετός. Ita etiam *Eustathius Hexaëm.* pag. 26. Sed his quod regeram non deest. In *Æliano Hist.* lib. 2. cap. 40. caput integrum legas Περὶ τῆς τῶν αἰετῶν στοργῆς, *De aquilarum amore erga pullos*, in quo inter cætera hæc habentur: Ζηλοτυπώτατον δέ ἐστι ζῶον ἀετὸς περὶ τὰ νεόττια· ἐὰν γοῦν θεάσηταί τινα προσιόντα, ἀπελθεῖν ἀτιμώρητον οὐκ ἐπιτρέπει· παίει γὰρ τοῖς πτεροῖς αὐτὸν, καὶ τοῖς ὄνυξι λυμαίνεται. *Ex omnibus animalibus maximo studio in fœtus suos existit. Quare acriter eum persequitur, quem in nidum invasisse conspexerit, nec inultum dimittit: alis enim eum verberat, & dilacerat unguibus.* Quæ ferè eadem tradit *Apostolius* Cent. 2. Prov. 6. *Oppianus* quoque *De Venatione* libri tertii versu 115. in censu avium, quæ parvulos amore perpetuo fovent, aquilas his verbis ponit:

Πῶς δ' ἄρ ἐν οἰωνοῖσι ποθὴν ἀλίαστον ἔχουσιν
Ὧν τεκέων φῆναί τε, βαρύφθογγοί τε πέλειαι,
Αἰετόεντά τε φῦλα. ---

Quomodo etiam inter aves suorum fœtuum amorem perpetuum habent & ossifraga, & gravesonantes columbæ, & aquilina secula. Verè igitur *Hieronymus* in *Esaiam* capite 66. *Ajunt, qui de animantium scripsere naturis, omnium quidem bestiarum, & jumentorum, & pecudum, aviumque ingenitum esse in filios pullosque suos affectum: sed maximum esse amorem aquilarum.* Sed, quod maximè ad rem facit, *Suidas* voce Εὔξενος hæc habet de aquilæ pullis, auctoris nomine suppresso: Οἱ νέοι τῶν ἀετῶν ἐν ἁπαλῷ μὲν τῷ πτερῷ παραπέτονται τοῖς γειναμένοις, μελετώμενοι ὑπ' αὐτῶν τὴν πτῆσιν. *Aquilarum pulli pennis adhuc infirmis circa parentes volitant, volatum ab illis addiscentes.* Quæ *Mosis* verbis tam similia sunt, ut vel ab ipso *Mose*, vel ab aliquo *Mosis* Interprete descripta videri queant. Quin sumpsit ex *Philostrato*, *Apollonii* sui libri primi capite quinto, ubi leguntur αὐτολεξεί. Nec tamen is *Mosem* legerat; sed uterque naturam aquilarum hac in parte descripsit. Nec dissimile est, quod asturem, id est, majorem accipitrem, *Albertus* se vidisse refert, qui vivas aves, à se captas, pullis suis objiciebat, ut eas insequerentur, caperent, & occiderent, & sic ad venationem paulatim se assuefacerent. His frustra objicitur quod dicit *Aristoteles*, aquilam pullos è nido ejicere cum adolescunt. Neque enim id absolutè verum est. Sed è duobus, aut tribus unum ejicit; quia non sufficit educandis pluribus: ut *Romani* veteres è liberis eos exponebant, quibus educandis erant impares. Quod docet ipse *Philosophus Hist.* lib. 6. cap. 6. Ἐκβάλλει δὲ αὐξανομένων τὸν ἕτερον τῶν νεοττῶν, ἀχθόμενος τῇ ἐδωδῇ. *Cum pulli adolescunt, unum ejicit, tædio nutriendi.* Nempe tempore nutricationis gravissimis incommodis mater sæpe premitur, ac prope opprimitur, ut sequitur in *Philosopho*: Λέγεται ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἄπαστος γίνεσθαι, ὅπως μὴ ἁρπάζῃ τοὺς τῶν θηρίων σκύμνους· οἵ τε οὖν ὄνυχες αὐτοῦ διαστρέφονται ὀλίγας ἡμέρας, καὶ τὰ πτερὰ λευκαίνεται. Quod *Plinius* ita imitatur, *Quippe eo tempore ipsis cibum negavit natura, prospiciens ne omnium ferarum fœtus raperentur. Ungues quoque earum invertuntur diebus iis, & albescunt inediâ pennæ.* In his igitur angustiis si unum ex pullis ejicit mater, ad id cogitur merâ necessitate; ut cum naufragii metu vasa in mare conjiciuntur: ut *Jon.* 1. 5. & *Act.* 27. 19. Aliud respondet *Ambrosius*, ubi suprà, nempe aquilam eos solùm abjicere, qui radiis Solis objecti lumina tanquam degeneres inflectunt: & sic inclementem fieri non avaritiâ nutriendi, sed examine judicandi: nec quasi suum abdicare pullum, quem ex nido expellit, sed quasi alienum recusare.

CAPUT QUARTUM.

Aquilæ mysticæ; Deus, Angeli, fideles, magni Reges, maximè *Assyrius*, & *Assyriorum* copiæ.

Cur Deus Israëlitas *sustulisse dicatur* super alas aquilarum, *Exod.* 19. 4. *Tres rationes. Fabulæ* Judaicæ. *Deus* Esavum *rejecit ut aquila unum è pullis.* Deut. 32. 11. *Deus ut aquila* Israëlitas *verbo suo excitavit, super eos Spiritu suo se motitavit, providentiæ alas expandit: (Phrasis in Scriptura frequens) alis gestavit, & brachiis. Cur Deus in Lege cum aquila, in Evangelio cum gallina se conferat. Ecclesiæ cur dentur alæ aquilæ,* Apoc. 12. 14. *Angeli quomodo aquilis similes.* Ezech. 1. 10. & 10. 14. & Apoc. 4. 7. *in nonnullis exemplaribus. Fideles quomodo ad cadaver congregentur ut aquilæ,* Matth. 24. 28. Σῶμα *idem, quod* πτῶμα, Luc. 17. 37. Babylonii, & Ægyptii *Reges aquilæ*, Ezech. 17. *Sed ille major aquila, & variis pennis. Eadem Metaphora alibi frequens. An quia aquilam habuerunt pro signo militari? Ut non solum* Romani, *sed &* Græci, *si fides* Senecæ. Chaldæos, & Assyrios *passim cum aquilis conferri.*

Propter mirabiles dotes, quas in aquila notavimus, quidquid in cœlo sublime est, aut in terris maximè eximium (Deus puta, Angeli, fideles, imperia, & maximi Reges) à Sacris Scriptoribus cum aquila confertur. Sic Deus dicit *Israëlitis*, quos ex *Ægypto* eduxerat, *Exod.* 19. 4. *Vidistis quæ fecerim* Ægyptiis, *& quomodo vos sustulerim super alas aquilarum:* id est, ὡσεὶ ἐπὶ πτερύγων ἀετῶν, *tanquam super alas aquilarum*, ut *Græci* rectè reddunt, & *Chaldæi* tres, & *Syrus*, & unus *Arabum*, nota similitudinis addita, quæ hoc loco necessario supplenda est. Illam tamen divinus scriptor non sine causa suppressit. Nempe, ut similitudo esset expressior, atque animum feriret magis, Deo tribuit alas aquilæ, quibus *Israëlitas* ex *Ægypto* detulerit in *Arabiam.* Ut illum sciamus eodem modo erga populum suum se gessisse, quomodo solet aquila erga pullitiem suam. Ita enim solet Scriptura rei significatæ signi nomen indere, & signo vicissim nomen rei significatæ. Porrò figuræ ratio variè explicatur. Alii enim referunt ad aquilæ velocitatem; quia tot hominum myriades uno die ex *Ægypto* Deus eduxerat. Alii ad volandi facilitatem; quia id factum nullo negotio, & ex tam immani servitute tam facilè evaserat *Israël*, quàm facilè volat aquila. Alii ad sublimem aquilæ volatum, quo tam se, quam pullos suos extra omnem teli jactum evehit. Ita enim suos potenti manu asservaverat Deus, & tanquam in sublimi posuerat, ne tela hostium eos attingerent. *Jonathan* sacri textus verba sic παραφράζει, טעית יתכון על ענני היך על גדפי נשרין מן פילוסן, *Tuli vos super nubes, tanquam super alas aquilarum, ab* urbe *Pelusio.* Nec multò aliter *Hierosolymitanus* Interpres. Nempe miraculum hoc sibi fingunt, de quo Scriptura altum silet, Deum à *Pelusiaco* tractu usque ad montem *Sinai Israëlitas* super nubes vexisse. Nec desunt, qui aquilam observent è duobus pullis solum unum alere, & educare, altero abjecto, ut ad Deum id referant, qui *Jacobum* dilexit, & *Esavum* odio habuit, è duobus populis unum eligere contentus, & pro suo agnoscere. Sed nemo est verborum *Mosis* melior Interpres ipso *Mose* in his *Cantici* sui verbis *Deut.* 32. 11. *Ut aqui-*

aquila excitat nidum ſuum, motitat ſe ſuper pullos ſuos expanſis alis, aſſumitque, & portat eos ſuper pennas ſuas, ſic Dominus ſolus deduxit eum, &c. *Vexit eum ſuper excelſa terræ*, &c. In quibus cum jam explicata ſint quæ de aquila dicuntur, ſupereſt, ut doceamus quomodo ad Deum hæc pertineant. Neque verò res eſt obſcura. Aquila pullos, in nidi ſui ſordibus torpentes, clangore ſuo excitat, ut ad volatum provocet. Ita Deus *Iſraëlitas*, miſerâ ſervitute ſic oppreſſos, ut ad liberationem non aſpirarent, verbo ſuo ſollicitavit, ut libertatis aſſertoribus ſibi à Deo ſuſcitatis obſequerentur. Aquila ſuper pullos ſuos ſe motitat alis expanſis. Ita ſe movet Spiritus ſuper eos, in quos agit efficaciter. Eodem enim verbo *Moſes* utitur, cum in creatione dicit Spiritum Dei ſe *moviſſe ſuper aquas*. Et vis illa divini Spiritûs *Iſraëlitas*, alioqui immorigeros, ad obſequium inflexit. Sed & in eos expandit alas providentiæ ſuæ, de quibus Scriptura toties. Ut cum *Ruth* 2. 12. ea *veniſſe* legitur *ſub alas Dei*, ut ſe obtegeret. Et cum pii dicuntur *abſcondi*, *ſe recipere*, *canere*, & *protegi ſub umbra*, aut *in occulto alarum ejus*, Pſal. 17. 8. & 36. 8. & 57. 2. & 61. 5. & 63. 8. & 91. 4. &c. Quod ſignificabat nubes, quæ *Iſraelitas* obtegebat, *Num.* 14. 14. Denique iiſdem alis eos geſtabat per hoc iter, ut aquila pullos ſuos, quoties prohibebat à lapſu, aut ne impingerent in via lubrica, & ſalebroſa, & multis periculis obnoxia. Itaque alibi Deum legas eos portâſſe brachiis, ut παῖδας ὑπαγκαλίους. Sic *Deut.* 1. 31. *Portavit te Dominus tuus, ut ſolet homo geſtare parvulum filium ſuum, in omni via, per quam ambulâſtis, donec veniretis ad locum iſtum.* Et *Oſ.* 11. 1. 3. *Cum puer erat* Iſraël, *dilexi eum, & ex Ægypto vocavi filium meum*, &c. Ubi *Chaldæa* Paraphraſis, *Et ego per Angelum miſſum à facie mea deduxi* Iſraël *per congruam viam:* ונטלתנון כד על דרעין, *& portavi eos tanquam ſuper brachia.* Nempe pio viro dicitur *Pſal.* 91. 11. *Angelis ſuis mandavit de te, ut te cuſtodiant in omnibus viis tuis. Manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.* Notandum, ut in Lege, ita etiam in Evangelio Eccleſiam pullis conferri, quos mater ſub alis fovet, & tuetur. Sed matrem illam in Lege eſſe aquilam, & in Evangelio gallinam: & ſic adumbrari, ut volunt, diverſam adminiſtrationem ſub utroque Teſtamento. Unam potentiæ, quam exeruit Deus, cum populum ſuum forti dextera, & brachio extenſo, ex *Ægypto* eduxit, & in terram promiſſam introduxit. Alteram gratiæ, cum *Chriſtus* venit humilis, & formam ſervi accepit, & ſeipſum demiſit uſque ad mortem crucis. Ita tamen, ut utrobique Dei amor ſummus eluceat, & cura, quam ſuorum gerit. Hoc interim agnoſcendum eſt, etiam in Novo Teſtamento Deum quandoque ſuos potenter aſſerere. Proinde ut Eccleſia *Judaica*, à *Pharaone* jamjam opprimenda, aquilarum alis ſubvecta eſt, & in deſertum tranſlata: ſic *Apoc.* 12. 14. *Chriſtianæ* quoque dantur alæ duæ aquilæ magnæ, quibus avolet in deſertum à conſpectu draconis. Cujus figura fuit *Pharao*, *Ægypti* Rex, qui & ipſe *draco* vocatur *Ezech.* 29. 3.

Secundo, per *aquilas* Angelos ſignificari docet quatuor animalium deſcriptio in (a) *Ezechiele*, & *Apocalypſi*, quam alibi explicavimus. Hinc *Apoc.* 8. 13. ubi vulgò legitur Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἀγγέλου πετωμένου ἐν μεσουρανήματι, pro ἑνὸς ἀγγέλου *Hiſpanicum* MSS. optimæ notæ, & ex eo *Complutenſis* & *Plantiniana* editio habent ἑνὸς ἀετοῦ. Ita etiam *Aretas* Commentario in *Apocalypſin* capite vigeſimo quinto. Neque aliter legerunt *Syrus* & *Æthiops*. Editio denique vetus, *Audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis*, &c. Et utraque lectio videtur poſſe admitti: ut una doceat Angelum *Johanni* apparuiſſe; altera Angelum illum habuiſſe aquilæ ſpeciem, quæ Angelo maximè convenit, propter velocitatem, robur, longævitatem, τὸ ὀξυδερκὲς, τὸ ὑψιπετὲς, & ſi quid aliud aquila commune habet cum natura Angelica.

(a) *Ezech.* 1, 10. & 10. 14. *Apoc.* 4. 7.

Tertiò, *aquilarum* nomine fideles ſignificari videntur in *Chriſti* verbis *Matth.* 24. 28. *Ubi enim eſt cadaver, ibi congregabuntur aquilæ.* Ex multis enim hujus loci interpretationibus maximè placet illa *Bezæ*, quâ hic & præcedens verſus cum verſu vigeſimo ſexto ſic connectitur. Si qui inſuſurraverint, hic, aut illic, quaſi latitantem, *Chriſtum* quærendum, ne credite; Palam enim ſeſe conſpiciendum præbebit *Chriſtus*, ut fulgur ab Oriente ad Occidentem emicans, & terrarum univerſum orbem irradians. Et ſicut aquilæ ad cadaver ſtatim advolant mirâ ſagacitate: ita piis omnibus æquè demum erit concurrendum, ubi vivificum mortis *Chriſti* nidorem percipient. Nec fruſtra *aquilæ* vocantur, qui aggregantur *Chriſto*, cum nemo cum illo uniatur, niſi qui ejus carne & ſanguine veſcitur. Proinde *Hieronymus* per πτῶμα, ſeu *cadaver*, paſſionem *Chriſti* vult intelligi. Et *Chryſoſtomus* in Epiſtolam primam ad *Corinthios* Homiliâ vigeſimâ octavâ *Chriſti* corpus πτῶμα vocari dicit propter mortem. Et, ad Euchariſticam *Chriſti* communionem hæc transferens, fideles addit *aquilas* appellari, *ut oſtendat ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit, & nihil cum terra debere ei eſſe commune, neque ad inferiora trahi, & repere; ſed ad ſuperiora ſemper volare, & in Solem juſtitiæ intueri, mentiſque oculum acutiſſimum habere.* Ἀετῶν γὰρ, οὐ κολοιῶν αὕτη ἡ τράπεζα. *Aquilarum enim, non graculorum eſt hæc menſa.* Luc. 17. 37. idem *Chriſti* dictum repetens Evangeliſta pro τὸ πτῶμα habet τὸ σῶμα. Sed res eodem recidit. Nam τὸ σῶμα pro *cadavere Homerus*, *Xenophon*, *Plutarchus*, *Porphyrius* & *Græcorum* alii paſſim uſurpant.

Quartò, *aquilæ* in Scriptura quandoque ſunt magni Reges. Sic *Ezech.* 17. 3. *Aquila magna, magnis alis, longis pennis, plena plumis, varia*, eſt *Babyloniæ* Rex, ut exponit idem *Propheta* verſu duodecimo. Rurſus verſu ſeptimo, *Aquila magna, magnis alis, & multis plumis*, eſt *Ægypti* Rex, eodem interprete verſu decimo quinto. Et ratio ſimilitudinis nemini non eſt obvia. Cum aquila robore polleat, pernicitate excellat, acri ſit viſu, animo intrepido, & toto habitu corporis regiam quandam majeſtatem præ ſe ferat. Unde eſt, quod in aves imperium obtinere creditur, ut hujus libri initio (b) multis probatum. Et quod *Perſici* Reges aquilam auream, pennis extenſis, pro regali ſigno habebant, alibi docuimus ex *Xenophonte*, *Curtio*, & *Philoſtrato*. Neque vero eſt abſimile priſcos *Aſſyriæ* Reges hoc idem habuiſſe ſignum, atque eo Scripturam alludere, quoties *aquilarum* nomine illos deſignat. Ut in verbis *Ezechielis* nuper citatis, *Aquila magna*, &c. Et *Dan.* 7. 4. ubi de prima beſtia, quæ *Babylonicum* imperium adumbrabat, *Et alas habebat aquilæ.* Et *Oſ.* 8. 1. *Buccinâ faucibus tuis* (admotâ dicito,) *Quaſi aquila* (involat) *ſuper domum Domini.* Ubi *Chaldæus* Paraphraſtes, *O Propheta, faucibus tuis, tanquam tubâ, clamita, & dic, Ecce! ſicut aquila, quæ ſeſe motitat, ſic aſcendet Rex* (Aſſyrius, Nebucadnetſar) *cum exercitu ſuo, & caſtra metabitur contra domum Sanctuarii Domini.* Et *Jerem.* 48. 40. *Ut aquila involabit, & in* Moabitas *extendet alas ſuas.* Et *Jerem.* 49. 22. *Aſcendet ut aquila, & involabit, & extendet alas ſuas in Botſram.* Nempe, ut aquila, cum impetu in prædam obviam irruebat, & mirâ celeritate bella conficiebat. Et aquilam illam meritò *magnam* vocat *Ezechiel*; quia *Nebucadnetſar* Rex erat potentiſſimus, & magnas illi alas tribuit, id eſt, magnos exercitus. Ut *Eſ.* 8. 8. *Implebunt alæ illius latitudinem terræ tuæ. Alæ*, id eſt, *copiæ.* Atque hæc quidem *Ægyptio* Regi dum *Aſſyrio* communia fuerunt. Itaque etiam *Ægyptius* vocatur *aquila magna*, & *magnis alis.* Sed *Aſſyrio pennæ longiores*,

(b) *Part.* 2. *l.* 2. *c.* 1. *p.* 163. *lin.* 62. &c.

giores, & *plurium colorum*, id est, ditio major, & in plures populos. Ac illi proinde, tanquam propriam, pennarum longitudinem & varietatem adscribit *Ezechiel.* Obiter nota, ut *Persas* olim, & *Romanos* duces, ita etiam *Græcos* aquilam habuisse pro signo militari, si *Senecæ* credimus in *Thebaide*, cum dicit de septem ducibus ad *Thebas* versu 389.

--- æra jam bellum cient
Aquilaque pugnam signifer mota vocat.

Quinto, *Chaldæos*, & *Assyrios*, qui *Nebucadnetsare* duce totam *Judæam* devastarunt, *Jerosolymam* solo æquarunt, & templum igne consumpserunt, *Prophetæ* passim conferunt cum aquilis ad escam properantibus, & in prædam involantibus. Vide *Jer.* 4. *v.* 13. *Thren.* 4. *v.* 19. *Hab.* 1. *v.* 8. Itaque ad eosdem pertinent hæ Legis minæ, *Deut.* 28. *v.* 49. *Excitabit contra te Dominus gentem remotam, quæ ab extremis terrarum finibus sicut aquila involabit.* Et fallitur *Baal Hatturim*, qui ad *Alexandrum* refert, futili ratione fretus, nempe quod *Prophetæ* voces ידאה הנשר, id est, *involabit aquila*, sunt ἰσόψηφοι cum voce עשרה, id est, *decem. Alexander* autem decem dierum iter uno die conficiebat. Sed post mortem *Nebucadnetsaris* aquilinæ illæ *Assyriorum* alæ paulatim evulsæ sunt, ut prædixerat *Daniel* cap. 7. v. 4. & eorum imperium à *Persis* est planè subversum.

CAPUT QUINTUM.

Probatur פרס *peres*, esse Ossifragam.

Peres פרס, Græcis & Vulgato gryphus. Pomario *inde* Perusia, *urbs dicta, cujus insigne gryphus: quæ refelluntur.* Samaritano *accipiter.* Hebræis *falco cyanopus; quia alludit ad* Gallicum pers. *Aliis* Persica avis. *Quin* Persica *avis est gallus, aut pavo.* Peres *esse ossifragam probatur potissimum ex* Mich. 3. vers. 3. *De ossifraga quid scripserint* Romani, Græci, & Arabes. *Aliud* Gallis Orfraye.

In censu immundarum avium פרס *peres*, est ordine secunda. *Græci* τὸ γρύπα explicant. Unde *gryphum Hieronymus, Pagninus*, & *Arias.* Et ex *Hebræis Pomarius*, qui *Perusiam*, *Tuscorum* oppidum, ex eo vult sumpsisse nomen, ac proinde פרס *peres*, seu *gryphem* habere in insignibus. Gryphem tamen nunquam ὑποχείριον ἀνθρώπων γεγονέναι verè observat *Origenes* lib. 4. in *Celsum.* Et de gryphibus quidquid afferunt nugacissimi Scriptores, *Ctesias*, & *Aristeas Proconnesius*, jure merito rejiciunt ut fabulosum *Plinius, Arrianus*, & *Pausanias*, ut alibi docemus. Itaque non potest stare hæc versio, nisi *gryphis* nomine aliud intelligatur quàm vulgo, γρυπαίετος nimirum, id est, *aquila rostro insigniter adunco.* Id enim propriè γρυπότης. Nempe in rostro eadem esse solet, quæ in unguibus aduncitas. Porro nomine פרס *peres*, avem significari maximè ungulatam ex eo puto conjecisse vetustos illos Interpretes, quod *Hebræum* פרסה *parsa*, pro *ungula* iisdem ferè literis scribitur. Sed conjectura hæc minus placet; quia פרסה *parsa*, nonnisi quadrupedum est ungula: ut avium צפרן *tsipporen*, Chaldæis טפר *tephar*, Dan. 4. v. 30.

Samaritano פרס *peres*, est ZANGN *bezaa* accipiter: *Munstero* quoque, & *Schindlero.* Sed *Jonathani* עוזא *uza*, de qua sequenti capite. *Arabibus* عقاب *okab*, μελαναίετος. *Judæis* in *Germania* בלאבלוז *blafus*, quasi *cyanopodem* dicas. Ita vocant falconis genus à cœruleis pedibus, de quo Albertus, *Nonum genus falconum, & jam declinans ab excellentia nobilium falconum, id est, cujus pedes hyacinthini, sive azurini sunt*, &c. Ab *Italis* apud *Gesnerum zafiro* dicitur à sapphirino colore pedum. Id sequutus *Deodatus* in *Italica* versione *falconem* reddidit, & in *Gallica girofalcum.* Cujus versionis prima origo jam dicetur. A prasino deducta vox *Gallica* vetus *pers* primo *viridem*, deinde etiam *cœruleum* colorem significavit. Quod cùm animadvertissent *Judæi*, qui in *Gallia* olim frequentes habitabant, inde collegerunt insulsi homines avem פרס *peres*, saltem ex parte cœrulei esse coloris, quasi nostrum *pers* pro cœruleo ab *Hebræo* esset factum. Quod quidem est perabsurdum. Sed illis hominibus insanire solenne est. Nec minus ridiculo errore eam ipsam vocem פרס *peres*, fecisse *Perusiæ* nomen (*Tuscorum* oppido veteri, cujus præter *Ptolemæum*, *Silius*, *Appianus*, *Eutropius*, *Stephanus*, atque alii meminerunt) nuper asserebat *David de Pomis.*

Ex eodem grege non nemo apud *Munsterum* פרס *peres*, avem esse statuit, quæ in sola *Perside* reperiatur; quasi פרס *peres*, alludat ad *Hebræum Persidis* vocabulum פרס *Paras.* Sed & hæc conjectura duabus de causis inanis est. 1. Quia *Persidis* nomen *Mose* recentius est annis circiter nongentis: *Cyri* nempe tempore natum, qui primus populares suos equitare docuit. Unde פרסין, vel פרשין, *Persæ* vel *equites* dici cœperunt, qui olim *Cuthæi*, vel *Cissii*, *Susiani*, & *Elamitæ*, ut probavimus in nostro *Phaleg.* 2. Quia *Moses* non prohibuisset *Judæis* avem *Persidi* peculiarem, quæ à *Judæa* immensum distat. Interim agnoscendum est quandam avem à *Perside* nomen habuisse, quam *Aristophanes* in *Avibus* vocat Περσικὸν ὄρνιν. Sed scribit *Scholiastes* quosdam τὸ ἀλεκτρυόνα, alios τὸν ταῶ pavonem intelligere; quarum avium utraque munda, cum *peres* sit immunda.

Jam scire est operæ pretium, cur פרס *peres*, Junius *ossifragam*, Castalio *anatariam* interpretetur, quæ sunt aquilarum species. Verbum פרס *paras*, unde פרס *peres*, primò *dividere*, & *distribuere*, deinde etiam *frangere* significat; quia res frangendo dividuntur. Quod respexit *Castalio*, quia de anataria aquila scribit *Plinius* lib. 10. cap. 3. *Ingenium est ei testudines raptas frangere è sublimi jaciendo; quæ sors interemit Poëtam* Æschylum. Sed *Junius*, quasi פרס *peres*, à *distribuendo* dicatur, hanc suæ versionis rationem affert in Notis: *Ossifraga nomen habet à distribuendo, quod huic animanti sic tribuit* Plinius. *Ejectos ab aquilis cognatum genus ossifragæ excipiunt, & educunt cum suis.* In quibus tamen *Plinii* verbis de distributione ne γρῦ quidem, nisi κατ' ἀκολούθησιν· quia cum ossifraga fœtus alienos cum suis alit, necesse est, ut alimenta inter utrosque partiatur. Nec ossifragæ nomen est à distribuendo, sed ab ossium fractione, quod omnes sciunt.

Aliorum sententiis sic explicatis, nostram quoque hic afferemus, & idoneis argumentis statuminare conabimur. Ac primo quidem iis accedo, qui פרס *peres*, aquilæ speciem esse volunt. In quibus *Græci, Hieronymus, Chaldæi, Arabes*, & plerique Recentiorum. Huc facit, quod apud *Macedones*, qui ex Orientis spoliis non solum opes, sed & linguam suam auxerunt, *aquila* dicebatur πάραος, allusione manifesta ad *Hebræum* פרס *peres. Hesychius*, Πάραος, ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων. *Paraos aquila Macedonibus.* Præterea ut ex omnium consensu נשר genuinam aquilam sonat, ita vocibus in *Mose* proximè sequentibus, nempe פרס, & עזניה, alias aquilarum species, *Judæis* notas, designari valde verisimile est. Neque tutum est se opponere tam multis Interpretibus, qui sic statuunt. Hoc igitur firmum maneat, פרס esse in aquilarum speciebus. Sed de specie jam inquirendum, quæ aliunde exsculpi non potest, quam ex vocis origine, cum de ea præter nudum nomen nihil quidquam habeamus.

Et rectè notat *Aben Ezra* ſumendam eſſe originem ex his *Eſa.* 58. *verſ.* 7. פרוס לרעב לחמך, *Frange eſurienti panem tuum.* Quâ notâ ſignificatum voluit aquilæ genus eſſe à *frangendo* ſic appellatæ. Sed, ut res ſit manifeſtior, expende, Lector, hæc *Mich.* 3. *v.* 3. quæ in hoc argumento nondum fuiſſe citata, mirum eſt. ואת עצמותיהם פצחו ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך קלחת, *Et oſſa eorum ruperunt, & fregerunt tanquam in olla, & ſicut carnem in medio lebetis.* Ex quibus conſtat Verbum פרס (vel פרש per *Sin Semol*, quod idem eſt) etiam de fractione oſſium uſurpari. Inde igitur nemo eſt, qui non colligat פרס *peres*, eſſe *oſſifragam*, hoc eſt, illam aquilæ ſpeciem, quæ à frangendis oſſibus *Romana* lingua *oſſifraga*, vel *oſſifragus* appellatur: & *Arabica* vel ſimpliciter كاسر id eſt, *fractor*, vel كاسر أعظام *fractor oſſium.* Itaque *Junius oſſifragam* recte reddidit, quamvis illum latuerit hujus verſionis vera ratio. Et fortaſſe eodem pertinet, quod pro פרס, *Onkelos* & *Hieroſolymitanus* habent ער, vel עריא. Quippe voces, ער, & עריא, inverſis Radicalibus, deduci potuere ex verbis רעע, vel רעה, quæ *frangere* & *conterere* ſignificant. De oſſifraga ſic *Lucretius* lib. 5. verſu 1077.

> *Poſtremo genus alituum, variæque volucres,*
> *Accipitres, atque oſſifragæ.* ---

Et *Plinius* paſſim, ut lib. 10. cap. 3. ubi de haliæetis, *Id quidem, quod ex iis natum eſt, in oſſifragis genus habet.* Et paulò poſt, *Quidam adjiciunt genus aquilæ, quam barbatam vocant;* Thuſci *verò oſſifragam.* Et rurſus ubi de pullis, quos ejiciunt aquilæ tædio nutriendi; *Ejectos ab his cognatum genus oſſifragæ excipiunt, & educant cum ſuis.* Et cap. 7. *Immuſſulum aliqui vulturis pullum arbitrantur eſſe, & ſanqualem oſſifragæ.* Item, Maſſurius *ſanqualem oſſifragam eſſe dicit.* Et lib. 30. cap. 7. *Unum eſt oſſifrago inteſtinum mirabili naturâ, omnia devorata conficienti.* Et paulò ante, *Oſſifragi venter arefactus, & potus, iis, qui cibos non conficiunt, utiliſſimus.* Et capite ſtatim ſequenti eundem ſumi jubet ad calculos pellendos. *Iſidorus* quoque lib. 12. cap. 7. *Oſſifrangus* (lege *Oſſifragus*) *vulgo appellatur avis, quæ oſſa ab alto demittit, & frangit, unde & à frangendo oſſa namen accepit.* Vide etiam *Feſtum* in vocibus *immuſſulus*, & *ſanqualis. Oſſifragus* in uno *Gloſſario Græcè* dicitur ὀσοκόπος, ὀσοκλάσης, ὀσοκατεάκτης· in altero, ſed perperam, ὀσοκόραξ. *Dioſcoridi* φίνις. Φίνις, inquit, τὸ ὄρνεον, ὃ Ῥωμαϊστὶ καλοῦσιν ὀσσίφραγον. Et vetuſtioribus φήνη, voce ex *Homero* & *Ariſtotele* notiſſima, quamque *Arabes* quoque uſurpant. *Damir* ex *Ibnoſaida*, الفبنة طاير يشبة العقاب فاذا خاف البرد انحدر الي اليمن Phena, *avis aquilæ ſimilis, quæ, cum timet frigus, proficiſcitur in* Jeman, id eſt, in *Arabiam Felicem.* Sed vulgò vocatur, ut diximus, nempe كاسر *fractor*, & كاسر أعظام *fractor oſſium.* Item, مكلفة *mechalepha* à colore nigro cum rufedine, vel flavedine admixta. *Damir*, الكاسر العقاب *Alchaſir* (ſeu *fractor*) *aquilæ genus.* Idem alibi, كاسر العظام العكلفة *Fractor oſſium, id eſt, mechalepha.*

Et in capite *De mechalepha*, الفرخ الذي ترمي به العقاب من الثلثة يحضنه طاير يقال له المكلفة ويقال له كاسر العظام وتربية *Pullum, quem ejecit aquila è tribus, fovet & nutrit avis, quæ* mechalepha *dicitur, & fractor oſſium.* Et capite العقاب ſeu *De aquila*, والعرب يسمي العقاب الكاسر *Etiam* Arabes *aquilam* (id eſt, aquilæ ſpeciem) *fractorem vocant.* Et infra, والفرخ الذي تلقيه يعطف علية طاير يسمي كاسر العظام ويسمي المكلفة ايضا فيربية *Et pulli, ab aquila projecti, miſeretur avis, quæ oſſifraga, &* mechalepha *nominatur, ita ut eum nutriat.* Ab oſſifraga deduci palam eſt *Gallicum orfraye*; quamvis apud nos aliud ſonet, nempe *haliæetum*, ſive *aquilam marinam.* Quod pridem obſervavit *Bellonius* lib. 2. cap. 7. *De avibus.*

CAPUT SEXTUM.

Probatur עזניה *oznija*, non eſſe Haliæetum, ut plerique volunt, ſed Melanæetum, ſeu Valeriam aquilam.

Oznija *haliæetus à pleriſque redditur*, *à* Genevenſibus *falco. A viribus dicitur, ut* Valeria, *quæ* Græcè Μελαναίετος, *aquilarum robuſtiſſima.* Homeri *locus de illa aquila, quem Veteres perperam ſollicitant. De eadem hic egiſſe* Moſem. *Illius dotes eximiæ. Vaſa ex hujus alis: potius ex pede, & unguibus.* Talmudis *locus ea de re.* Hebræi, & Arabes *pro gryphe: de quo quædam fabuloſa.*

In immundis avibus tertia eſt עזניא *oznija.* Ἁλιαίετον *Græci* reddunt, unde *Hieronymus*, *Munſterus*, *Caſtalio*, *Pagninus*, *Arias*, *Junius*, *Deodatius*, *haliæetum*, vel *aquilam marinam:* & Angli *oſpray*, quod idem eſt: Genevenſes *falconem*, quorſum, non ſatis ſcio, niſi quod aquilam marinam pro falcone nonnulli habent, quos tamen refellit *Geſnerus.* In voce עזניה *oznija*, *Hebræi* monent *Nun* eſſe נוסף, ſeu *Epenthethicum:* & עזניה *oznija*, dici pro עזיה *ozja.* Proinde *Onkelos* hic habet עזיה *ozja.* Et hanc aquilæ ſpeciem ab עוז *oz*, ſeu *robore*, ſic appellari in confeſſo eſt. Unde valde veriſimili ratione colligo potius eſſe μελαναίετον, id eſt, *nigram aquilam*; quæ, utut aquilarum minima, tamen eſt robuſtiſſima. Proinde VALERIAM *Romani* vocant, ut quæ viribus maximè valeat. *Plinius*, ubi ſupra, *Melanæetos à* Græcis *dicta, eademque* VALERIA, *minima magnitudine*, VIRIBUS PRÆCIPUA, *colore nigricans*, &c. Et ante *Plinium Philoſophus* lib. 9. cap. 32. Ἕτερος δὲ μέλας τὴν χρόαν, καὶ μέγεθος ἐλάχιστος, καὶ κράτιστος τούτων· οὗτος οἰκεῖ ὄρη, καὶ ὕλας· καλεῖται δὲ μελαναίετος, καὶ λαγωφόνος.

Alia

Alia autem est aquila, colore nigra, magnitudine minima, sed viribus præstantissima. Ea montes & sylvas colit: vocaturque melanaetus (id est, *nigra aquila*) *& leporicida.* Et ante *Philosophum Poëta* summus de *Achille Iliad.* φ'. versu 252.

> Ἀιετῦ οἴματ' ἔχων μέλανος, τοῦ θηρητῆρος
> Ὅς θ' ἅμα κάρτισός τε, καὶ ὤκισος πετεηνῶν.

Aquilæ impetum habens nigræ, venatricis, quæ alitum simul est fortissima, & celerrima. Ad quem locum *Eustathius*, Ἀιετῦ μέλανος τοῦ θηρητῆρος, ὃν καὶ μελαναίετόν τινες συνθέτως φασὶ, τὸ καὶ φασσοφόνον (fortè legendum λαγωφόνον) μικρὸν μὲν φασιν ὄντα, τῶν ἄλλων δὲ ἰσχυρότερον. *Aquilæ nigræ venatricis, quam composita voce quidam melanæetum, & palumbariam, parvam quidem, ut ajunt, sed aliis robustiorem. Homeri* vetus *Scholiastes* scribit *Aristotelem* pro μέλανος τοῦ conjunctis vocibus legisse μελανόςου, ut significetur aquilam habere *nigra ossa*, & alios μελανόσσου, quasi sit *nigris oculis.* Sed in *Aristotelis* libris, qui extant, nihil occurrit simile. Et frustra sollicitatur *Poëtæ* lectio, quæ commoda est, & erudita, eumque conciliat in descriptione nigræ aquilę cum *Aristotele* & *Plinio.* Horum igitur consensu cum nigra aquila sit omnium validissima; quidni à robore עזניה *oznija*, ab *Hebræis* dicta fuerit, ut à *Romanis valeria?* Præterea inter aquilarum species hanc à *Mose* fuisse omissam verisimile non est, cum post majorem illam & genuinam aquilam, quæ proprie נשר vocatur, hæc sit aquilarum omnium ἀξιομνημονευτατος. Nam præter eximium robur plurimas habet dotes, quæ illam maximè commendant. Has ita describit *Philosophus* ubi supra, Ἐκτρέφει δὲ μόνος οὗτος τὰ τέκνα, καὶ ἐξάγει· ἔσι δὲ ὠκυβόλος, καὶ εὐθήμων, καὶ ἄφθονος, καὶ ἄφοβος, καὶ μάχιμος, καὶ εὔφημος· οὐ γὰρ μινυρίζει, οὐδὲ λέληκεν. *Una hæc fœtus suos alit, atque educit. Est & pernix, elegans, sine invidia, sine metu, strenua, boni ominis: neque clangit, neque murmurat.* Proinde illam cum chrysaëto ita confert amplissimus *Thuanus* lib. 1. *De re accipitraria*,

> *Optima & ipsa æquans animis ingentibus illam,*
> *Corporis inferior quamvis sit mole, nec ungue,*
> *Aut rostro tantum valeat, digitisve: sed ortus*
> *Non mentita suos, animive oblita virilis,*
> *Accipitres collata nothos facit. Hanc quoque nostri*
> Valeriam *dicunt.* Græci μελαναίετον, *atrum*
> *Quod referat rostro, pennis, atque ungue colorem.*

Notandum tam עזניה *oznija*, quam פרס *peres*, à nonnullis pro *gryphe* haberi. Ac proinde utrumque עז *uz*, vel עוזא *uza* reddi, quæ vox Paraphrastis & *Talmudicis gryphem* sonat. Ita in *Jonathanis* Paraphrasi עוזא *uza* habetur pro פרס *peres.* At in *Samaritana* ࠏࠅࠆࠀ *uza* est pro ࠏࠆࠍࠉࠄ *oznija.* Et in *Talmudico* Tractatu *Kelim* cap. 17. §. 14. ubi agitur de vasis, quæ fiunt מכנף העז *ex ala* τοῦ *uz*, id est, *gryphis*, *Glossator* hæc habet, עוף הוא ששמו עזניה ורגילים היו לעשות כלים מכנף אותו העז *Avis est, quæ* (in textu Sacro) *vocatur* oznija, *ex cujus alis solebant fieri vasa.* Ubi fortasse pro מכנף *miccanaph* (ex ala) legendum מכף *miccaph* (ex planta.) Et paulò post, כף העז מכל הכפים, *Planta* (*avis*) uz *omni alia præstat*, pro כנף העז מכל הכנפים, *Ala avis* uz *omni ala præstat. Planta*, id est, *pes* & *unguis.* Id enim כף *caph* in avibus. Sic *Gen.* 8. *vers.* 9. *Columba non invenit requiem* לכף רגלה: & *Arabs Erpenianus* لكف رجلها *Plantæ pedis sui*, id est, τοῖς ποσὶν αὐτῆς, *pedibus suis*, ut ibi *Græci* habent.

Porrò ex gryphis pedibus, vel unguibus vasa fieri dictitant, non item ex ejus alis. *Damir* capite *De* عنقا *anka*, seu *Gryphe*, فيصنع من مخليبها اقداح عظام للشرب *Et ex unguibus ejus fiunt vasa potoria magna. Gesnerus* de gryphe, *Johannes de Montevilla scribit ungues ejus tanquam cornua bovis esse, è quibus magni pretii pocula fiunt.* Et paulò post, *Memini ego me videre apud aurifabrum in civitate nostra cornu nigrum læve, & in summo aduncum, ferè ut in rupicapris, triplo fortè crassius, cujus labris argentum inducturus erat aurifaber, ut pro poculo mensis adhiberetur. Id fortè bovis alicujus peregrini, ut quem* Indicum *vocant, aut bubali cornu erat. Ille verò pro gryphis ungue acceperat.* Aliud afferam, unde constet עזניה *oznija*, *gryphem* esse ex *Hebræorum* sententia. In libro בעל החיים seu *De naturis animalium*, quem ex *Arabico Abulsaphæ* in *Hebræum* transtulit *Calonymus*, עזניה *oznija*, in aves rapaces latè imperans, eas undequaque convocat, & in illarum concilio ita loquitur, הנה אני עם גודל גופי ואומץ כוחי ומהירות עופפותי עזבתי בתיהם וברחתי מהם אל האיים הרחוקים ואל ההרים הרמים והנשואים *Ego quidem, utut corpore vasta, & viribus præstans, & alis pernix, domos eorum* (hominum) *reliqui, & ab iis in remotas insulas fugi, & in arduos celsosque montes.* Nec multo aliter *Maimonides* de *peres*, & *oznija*, in Tractatu *De cibis vetitis* cap. 1. §. 17. פרס ועזניה אינן מצויין בישוב אלא במדברות איי הים הרחוקות עד מאד שהן סוף הישוב Perez & oznija *in habitato orbe* (ἐν τῇ οἰκουμένῃ) *non reperiuntur, sed in maris insulis remotissimis in extrema parte orbis.* Hæc ad *Arabum ancam*, seu gryphem pertinere palam est, quem fabulantur olim inter homines in *Arabia* vixisse, ferasque & aves habuisse pro pabulo: sed, cum aliquando pueros & sponsam etiam rapuisset, *Handalæ Prophetæ* precibus relegatum fuisse in insulam ab hominum commercio remotissimam, unde egredi, ut ad loca cultiora se conferat, sit illi nefas. Proinde pro *Hebræo* עזניה *oznija*, in *Arabicis* Paraphrasibus, tam *Saadiæ*, quàm aliorum, legere est العنقا *alanka.* Atque ideo *Saadiæ* succenset *Aben Ezra*, quòd Deum prohibuisse velit הדבר שלא היה, *rem quæ non extat.* Quod ipsi fatentur *Arabes.* In his *Alcamus*, à quo العنقا *alanka* definitur eleganti Paronomasiâ

طاير معروف الاسم ومجهول الجسم

avis noti alismi, id est, *nominis, sed ignoti algismi*, id est, *corporis.* Et *Poëta*, qui dicit الجود والغول

والعنقا ثلاثة اسما اشيا لم توجد ولم تكن

Probitas, & algol (seu *empusa*) *&* alanca (seu *gryphus*) *tria sunt nomina rerum, quæ non reperiuntur, nec usquam extant.* Sed alibi *Saadiam*, atque alios Paraphrastas, qui hac voce utuntur, excusari posse doceo. Quia, utut *anca* plerumque sit avis fictitiæ nomen, ut nobis gryphes, tamen etiam pro vera ave quandoque occurrit. Sed quidquid illi in mente habuerint, hoc certum est עזניה *oznija* in *Mose* significare veram avem, & valde verisimile *aquilam esse nigram*, quam *Græci* composita voce μελαναίετον appellant.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Milvum potius *à volatu* dici דאה *daa*, ut in *Levitico*; quam *à visu* ראה *raa*, ut in *Deuteronomio*.

Affines literas Daleth *&* Res *sæpe confundi. Proinde eadem avis dicitur* דאה daa, *&* ראה raa. *Unum* à volatu, *alterum* à visu. *Sed prior lectio melior; si verè hæc avis est milvus, ut plerique volunt; quia in volatu milvi multa sunt singularia, nihil in visu. In exemplari* Samaritano *legi constanter* ࠃࠀࠄ daa, *& accedere milvi nomen* Arabicum hida. *Aliud* hada. Milvini oculi *in* Apulejo.

Sequitur דאה *daa*, vel ראה *raa*. Neque enim certum est utro modo sit scribendum. Quia eadem avis in *Levitico* דאה *daa* vocatur, & in *Deuteronomio* ראה *raa*: quorum unum *à volatu*, alterum *à visu* sumptum. Nam דאה *daa*, Verbum *volare* est, & ראה *raa*, *videre*. Nempe literas *Daleth* & *Res*, quia sunt valde affines, Librarii sæpe confundunt. Sic iidem sunt דודנים *Dodanim*, Gen. 10. vers. 4. & רודנים *Rodanim*, 1 Par. 1. vers. 7. ריפת *Riphath*, Gen. 10. vers. 3. & דיפת *Diphath*, 1 Par. 1. vers. 6. הדר *Hadar*, Gen 36. vers. 39. & הדד *Hadad*, 1 Par. 1. v. 46. הדד־עזר *Hadad-ezer*, 2 Sam. 8. v. 3. & הדר־עזר *Hadar-ezer*; 1 Par. 18. vers. 3. ההרודי *Harodetis*, 2 Sam. 23. vers. 25. & ההרורי *Harorites*. 1 Paral. 11. vers. 27. חמדן *Hamdan*, Gen. 36. vers. 26. & חמרן *Hamran*, 1 Par. 1. vers. 39. (al. 41.) דעואל *Daguel*, Num. 1. vers. 14. & 7. vers. 42. & רעואל *Raguel*, Num. 13. vers. 15. Et de Deo dicitur 2 *Sam.* 22. *v.* 11. וירא vajera, *& apparuit*, pro וידא vajeda, *& volavit*, Psal. 18. vers. 19. Qua omnino ratione eadem avis alibi דאה *daa*, vocatur; alibi ראה *raa*. Sed illa avis, si verè *milvus* est, prout statuunt plerique veterum & recentiorum Interpretum, in his *Hieronymus*, *Arabes*, *Munsterus*, *Castalio*, *Junius*, *Deodatius*, *Buxtorfius*, *Schindlerus*, &c. malim דאה *daa* scribi, quam ראה *raa*; *à volatu* ducto nomine potiùs, quàm *à visu*. Quia cum in milvi visu peculiare nihil observent rerum Naturæ Scriptores: in volatu primò hoc habet eximium, quod alis prope immotis in aëre omnium avium diutissimè libratur. *Munsterus*, רחף, *Motus est ut milvus scilicet in aëre movetur, alis non motis*, &c. Budæus, *Horam integram, aut plus eò, milvos observavimus non jactatis alis captare prædam*, &c. *Hoc* Itali *aucupes* tendere *vocant*, Galli planare. *Elatâ namque paulisper alâ, motum aëris in reliquum etiam corpus excipiunt, atque ita sustinentur.* Præterea vix ulla est avis, quæ milvo volet altius. *Martialis* lib. 9. *Epigrammate* 55.

Hinc prope summa rapax milvus in astra volat.

Bellonius, *De Avibus* lib. 2. cap. 26. *Cum accipiter in milvum immittitur, utrique in summum aërem ita evehuntur, ut hominum visus fugiant.* Budæus *in* Philologia, *Nec ardeæ, nec milvi intra nubes conditi evadere humanas manus possunt.* Volando denique milvus non facilè delassatur. Unde *Persius* de *Vectidio* Satyrâ 4.

--- *arat* Curibus *quantum non milvus oberret.*

Ubi *Cornutus*, *Quod dici solet secundum Proverbium*, "Quantum milvi non volant, *quia milvi multùm volant.* Et *Juvenalis* Satyrâ 9.

--- *cui tot montes, tot prædia servas*
Appula, *tot milvos intra tua pascua lassos.*

Et ibi vetus *Scholiastes*, *Vult ostendere magnitudinem possessionum* Poëta, *quam latæ sint agris, ut nec milvi transvolare eas possint.* Id igitur naturæ milvi convenit magis, ut *à volatus præstantia* dictus fuerit דאה *daa*, potius quam *à visu* ראה *raa*. Si objicias hæc *Apuleji* lib. 6. *Metamorphoseωs*, *Nec tamen astutulæ anus milvinos oculos effugere potui*: quibus milvo tribui videtur insignis perspicacitas. Respondebo, 1. rapacibus omnibus idem tribui, 2. singularem esse hunc *Apuleji* locum. Quod his verbis agnoscit illustris commentator *Philippus Beroaldus*, *Milvinos oculos Scriptor nullus, quod quidem sciam, celebrat, velut acumine oculorum præpollentes.* Addo in *Samaritano* exemplari, tam in *Deuteronomio*, quam in *Levitico* legi ࠄࠃࠀࠄ per *Daleth*, nusquam ࠄࠓࠀࠄ per *Res*. Et ex *Hebræo* דאה *daa*, factum videri *Arabicum* حدا *hida*, Gutturali præpositâ; ut in *Hebræo Tigris* nomine חדקל *Hiddekel*, facto ex *Chaldæo* דגלה *Digla*. Saltem id certum apud *Arabes milvum* حداة *hida* vocari. Quod ex *Abenbitare* clarum, capite قاطانانقي *Catananke*, in quo *Græca* hæc *Dioscoridis* de exsiccato *catanankes* herbæ semine, Ἰκτίνῳ ὄνυξιν ὁμοιοῦται νεκρῷ, *Milvi mortui unguibus assimilatur*, in *Arabica* Paraphrasi sic redduntur,

وكان شكلها شبيها شكل مخالب الحداة الميتة *Et forma ejus similis est formæ unguium* hidæ *mortuæ*. *Hidæ*, id est, *milvi*. Ut de *Damire* taceam, qui in capite *De* حداة *hida* illi tribuit quidquid de milvo habet *Philosophus Hist.* lib. 6. cap. 6. Et de *Andrea Bellunensi*, cujus verba sunt; *Alhada est avis, quæ dicitur milvus.* Rectè, nisi quod *alhida* scribendum, non *alhada*. Nam الحداة *alhada* per *Fata* est *bipennis*, ut notant *Damir* & *Alcamus*: sed *alhida* per *Kesra* est avis nomen. Sunt, qui tam דאה *daa*, quam ראה *raa*, multò aliter interpretentur: sed illorum versiones ideo prætermitto; quia non videntur ullo modo verisimiles.

CAPUT OCTAVUM.

Probatur איה *aja*, esse *Accipitris* speciem, quam Veteres *æsalonem*, Germani **Smirle** appellant, nos *émerillon*.

Variæ interpretationes vocis איה aja. *Esse accipitris speciem à voce sic dicti: ut* Arabicè جوجو juju. *Multæ aves à voce dictæ.* Aljuju *inter sacri accipitris species. Ejus descriptio ex* Damire. *Germ.* **Smirle** / *nobis* émerillon. *Alaudas præcipuè captat. Hujus perspicaciam laudat* Job. 28. v. 7. *Ita etiam* Arabes, *& nostrates. Veteres* æsalonem *vocasse, vel* æsaronem.

Post tractatum *De Aquila* tres avium appellationes explicare conati sumus, nempe פרס *peres*; עזניה *oznija*; & דאה *daa*, vel ראה *raa*: quæ extra immundarum catalogum nusquam reperiuntur. Itaque cum in harum interpretatione tam veteres quàm novi Interpretes maximè dissentiant, aliunde exsculpi non potuit vera significatio, quam ex sola vocum origine. Nunc quatuor subsequentur, איה *aja*, nimirum; & דיה *daja*; & עורב, *oreb*; & בת־יענה *bath-jaana*: quæ cum alibi reperiantur, in harum explicatione plus affulgebit lucis. Tamen de prima valde ambigitur. *Græci* modo

modo *vulturem*, modo *milvum* explicant. Prius sequuntur *Hieronymus*, *Munsterus*, *Pagninus*, *Castalio*, *Anglica*, & *Italica* versio: posterius *Arabs* in *Jobo*, *Schindlerus*, & *Genevenses*. *Jonathan* reddit דייתא אוכמתא, *vulturem nigrum*. Jerosolymitanus, אבו *ibbu*, quod puto idem esse. *Onkelos*, טרפיתא *rapacem avem*, nomine generico, quia ignoravit speciem. *Arabes* in *Mose* الصدا *bubonem*. Kimchius, גאזא, *picam*. Junius, & Buxtorfius, *picam*, aut *cornicem*. Arias, *variam avem*. Pomarius, *vulturem*, aut *accipitrem*. Aben Ezra, *avem insularem*, tanquam ab אי, id est, ab *insula* facto nomine. Alii *Hebræorum*, ut *R. Levi*, *Mardochæus*, *Aquinas*, cæteris prudentiores, solùm dicunt esse שם עוף, *nomen avis*.

Nobis *Hebræorum* האיה *haaja*, avis eadem, quæ *Arabum* اليويو *aljuju*. Avis est à clamore sic dicta. Nam ut aquilarum clangere est, milvorum jugere vel lipire, accipitrum pipare, & crocitare corvorum: ita hujus avis proprium est يايا *jaja* secundum *Arabes*, & clamor ipse dicitur اليايا *aljajao*. Inde igitur ipsa avis *Hebraicè* dicta videtur איה *aja*, ut *Arabicè* يويو *juju*, & in plurali يايي *jaji*. Neque novum id videri debet, ut avis nomen à voce sumatur, si verè *Varro* libro quarto *De lingua Latina*, *Pleræque* (aves) *à suis vocibus*, *ut hæ*, *upupa*, *cuculus*, *corvus*, *hirundo*, *ulula*, *bubo*: *item hæ*, *pavo*, *anser*, *gallina*, *columba*. Est porro اليويو *aljuju* in accipitrum speciebus, quorum ut *Aristoteles* decem, *Plinius* sedecim censet genera: ita *Arabes* multa numerant. Atque in his est صقر *sacer*, vernaculo sermone, *sacre*, qui rursus in tres species subdividitur, nempe in sacrum propriè dictum, كونج *chauneg*, & يويو *juju*, de quo sic *Damir* الصنف الثالث من الصقور اليويو وتسميه اهل مصر والشام الجلم لخفة جنحه وسرعته ولان الجلم هو الذي يجز به وهو المقص وهو طاير صغير قصير الذنب ومزاجه بالنسبة الي الباشق بارد رطب لانه اصبر منه نفسا واثقل حركة ويشرب الما شربا ضروريا كما يشربه الباشق الا انه ابخر ومزاجه بالنسبة الي الصقر حار يابس ولذلك هو اشجع منه ويقال ان اول من ضراه واصطاد به بهرام جور وذلك انه شاهد يويو يطارد قبرة ويراوغها ويترفع وينخفض معها وما تركها الي ان صادها فاعجبه ذلك وامر به فادب وصاد به

Tertia SACRORUM *species est* aljuju, *quem Ægyptii & Syri vocant* algelem, *propter alarum levitatem*, *& celeritatem. Nempe* algelem *secula seu falce instructum sonat* (quasi aërem alis tanquam falce dividat.) *Est autem avis parva*, *brevis caudæ*: *cujus temperamentum si conferas cum* albasik (alio genere accipitris,) *est frigidum*, *& humidum*; *quia spiritum diutius continet*, *& motu gravior est*, *& bibit aquam*, *cum necesse est*, *quomodo bibit* albasik; *eo tamen est fœtidior*. At, *si conferas cum* sacro (propriè dicto) *temperamenti calidi & sicci videbitur*, *ac proinde illo est audacior. Quidam porro*, *nomine* Behram Giur, *primus eum ad venationem adhibuisse dicitur. Cum scilicet eo præsente avis* juju *alaudum insequutus fuisset*, *& ei colluctatus*, *cum illa sese efferens*, *& demittens*, *neque relinquens donec cepisset*: *id ille admiratus avem erudiri jussit*, *& postmodum ad venationem ea usus est*. Hæc in *Damire*, unde constat eam avem describi, quæ Germanicè **Smirle**, Italicè *smerlo*, & *smeriglio*, Gallicè dicitur *émerillon*. Quippe etiam is censetur inter accipitrum & falconum species. Sed *quantitate minimus est* (inquit *Albertus* libri vigesimi tertii capite decimo quarto) *nulli tamen animo & audacia cedit pro corporis & virium suarum portione*, &c. *Itaque* Guillielmus Falconarius *refert se harum avium opera aliquando gruem cepisse. Alioqui enim alaudas*, *& similes aves tantum vincere potest*, &c. *Alas habet longissimas respectu sui corporis*, *caudam mensuratam*, (id est, *mediocrem*) *crura*, *& pedes planos*, &c. *Sunt celerrimi*, *& insidiosi*, *& in capiendo ascendunt*, *ac descendunt feriendo*, &c. Et *Crescentiensis*, Ismerli *sunt quasi falconelli*, *id est*, *falcones parvi*, *quos & corporis specie & colore pennarum referunt*, &c. *Capiunt præcipuè alaudas*, *quas tanto desiderio & impetu persequuntur*, *ut vel ad clibanum usque ardentem quandoque*, *vel in puteum*, *vel hominum vestes offendant*. Alius apud *Gesnerum*, Smerillo *formam habet falconis*, *minor sperverio*, *volacior quàm ulla avis alia. Aves capit easdem*, *quas sperverius*, *præcipuè verò parvas*, *ut passerem*, *alaudam*, *& similes*. Vides, lector, ut *Arabum aljuju*, ita nostrum *smirlum*, vel *smerillonem* esse in accipitrum specie, eumque statura parvum, & caudâ brevi, & volatu celerem, & audacia insignem, & alaudarum venationi maximè addictum: ut minimè sit dubitandum, quin diversis nominibus eadem avis designetur. Sed & aliud est notandum inprimis, quia maxime ad rem nostram facit. Si quis vivaces oculos habet, & maxime perspicaces, eum vulgato Adagio *Galli smerillonis* oculos habere dicunt; quia tales habet hæc avis. Et *Arabum* quoque *Poëtæ* oculos sui *juju* multum commendant. In his anonymus apud *Damirem*,

يويو مهذب رشيق ۞
كان عينيه لذي التحقيق ۞
فصان مخروطان من عقيق ۞

Juju (volatu) *celer*, *& pernix*, *cujus oculi sunt verè suaves*, *& pupillæ tanquam torno expolitæ plus quam sapphirus*. Et *Abu Nawas* in opere *De aucupiis*, cui titulus طريدة *Tarida*, de eadem ave inter cætera hæc habet,

ازرق لا تكذب عيناه ۞
فلا يري القانص ما يراه ۞

Quæ *Latinis* verbis penè ad verbum sic expressimus,

Cæsius, atque oculis nunquam fallentibus usus,
Et quod venator non videt, ille videt.

Hæc porrò ad rem nostram ideo maximè pertinere diximus; quia de ejusdem avis oculo hæc leguntur, *Job.* 28. 7. *Semitam non novit* עיט, *avis, neque eam vidit* עין איה; *oculus* τῆ *aja.* Agit de fodinis, unde hominum industriâ metalla eruuntur. Quæ cum in intimis terræ visceribus lateant, *harum semitam*, inquit Sacer Scriptor, *non novit* עיט, *ajit*, id est, avis non quævis, sed *avis rapax*, quod genus multò est perspicacius. Hæc in priore hemistichio, & in altero huic parallelo, *Neque eam vidit oculus* τῆ *aja*, vel *juju*, si mavis, id est, *smerillonis*, licet illa avis sit oculatissima, & tam cernat acutum, quàm aut aquila, aut serpens *Epidaurius. Smerillonem* esse veterum αἰσαλῶνα *æsalonem* multa probant. 1. Quod *Aristoteles* (*Hist.* lib. 9. cap. 36.) & *Plinius* (lib. 10. cap. 8.) æsalonem recensent inter accipitrum species. 2. Quod ab *Æliano* (lib. 2. cap. 51.) vocatur ὄρνις ἰσχυρός. 3. Et à *Plinio* (lib. 10. cap. 74.) *parva avis.* 4. Quod idem *Plinius* (lib. 10. cap. 8.) æsalonem scribit omni tempore apparere, cum cæteri hyeme abeant. Id enim *smerilloni* prorsus convenit, ut à *Turnero* notatum. Verba sunt, *Inter minores accipitres sola merlina, ut* Angli *vocant, sive smerla, ut* Germani, *semper apparet.* Tamen id falsum esse contendit nobilissimus Dominus *de Grentemesnil.* Sunt, qui pro *æsalone æsaronem* scribant. *Hesychius* Ἀισάρων, εἶδος ἱέρακος. Utrumque fortasse ab αἶσα, quia est avis αἴσιος *auspicata, & boni ominis*, ut accipitrum omne genus. Quod nullo negotio probaverim, si tanti esset.

CAPUT NONUM.

Probatur דיה *daja*, esse Vulturem nigrum.

Cur דיה daja, *omissum in* Levitico. *Non esse idem quod* דאה daa, *id est*, milvum, *ut plerique reddunt, sed* vulturem, Es. 34. 15. דיות *dajoth* inter se convenerunt, *id est*, vultures, *qui soli uncunguium congregantur. Id probatur ex* Philosopho, Patribus, *& Historiis.* Romuli *vultures duodecim, unde collegit* Vectius *quamdiu duraret* Romanum *imperium. A* Cæsare *etiam & ab* Augusto *visi vultures totidem. Aquilæ, quæ congregantur*, Matth. 24. 28. *sunt* gypæeti. דיה daja, *propriè* vultur niger, *ut* דיו dejo, *atramentum* Hebræis. *Et* ܕܝܘܐ dajava, *diabolus* Syris, *&* Persis. *Et* ديودار diudar, *dæmonis arbor*, sabinæ *species. Quædam de* vulturibus nigris, *qui* Græcè αἰγύπιοι, non Ἀιγύπτιοι, *ut putavit* Phile.

Post איה *aja*, sequitur דיה *daja*, Deut. 14. 13. Quod omissum in *Levitico*, vel ab ipso *Propheta*, quâ de causa nescimus, vel à Scribis post *Prophetam* propter τὸ ὁμοιόπτωτον duarum vocum האיה *haaja*, & הדיה, *hadaja*, quod ultimum puto esse vero propius. Quid sit דיה *daja*, non satis notum est. *Hieronymus*, & *Arabes*, & multi recentiorum *milvum* interpretantur, quasi sit idem, quod דאה *daa*, Levit. 11. 14. Quod vix videtur posse ferri: quia, ut probavimus, דאה *daa*, & ראה *raa*, idem sunt. Porrò ראה *raa*, & דיה *daja*, non possunt idem esse, cum in eodem versu *Judæis* prohibeantur tanquam diversa animalia. Ita enim habet Sacer textus, *Hæc sunt, ex quibus non comedetis, aquila*, &c. והראה ואת האיה והדיה, *&* raa, *&* aja, *&* daja. Ubi cum ראה *raa*, sit idem, quod in *Levitico* דאה *daa*, *milvus* scilicet, omnino דיה *daja*, aliud est; nempe *vultur*, ut quidem puto. Quomodo reddunt *R. Selomo*, *Castalio*, *Schindlerus*, *Anglica*, & *Italica* versio. *Fullerus* quoque *Miscellaneorum* lib. 6. cap. 4. Cui versioni firmandæ multum faciunt hæc *Es.* 34. 15. de *Idumææ* desolatione, *Ibi* דיות dajoth *inter se convenerunt.* Nam דיות *dajoth*, Plurale τῆ דיה *daja*, non possunt esse *milvi*, qui non sunt gregales aves, neque unquam inter se conveniunt, aut congregantur. Sed possunt esse *vultures*, de quibus *Gesnerus* pag. 785. *Vultures soli uncunguium gregatim degunt, ita ut aliquando quinquaginta in uno grege appareant, ut in Ægypto se observâsse scribit* Bellonius. Hinc *Philosophus Hist.* libro sexto capite quinto, Πολλοὶ ἐξαίφνης φαίνονται ἀκολουθοῦντες τοῖς στρατεύμασι. *Multi derepentè apparent, qui sequuntur exercitus.* Et libri noni capite undecimo idem scribit φαίνεσθαι ταχὺ πολλούς, *subito apparere multos. Basilius* quoque in *Hexaëmeron* Homiliâ octavâ, Ἴδοις ἂν μυρίας ἀγέλας γυπῶν τοῖς στρατοπέδοις παρεπομένας. *Vulturum videas innumeros greges exercitus sequentes.* Et *Ambrosius*, hunc imitatus, in *Hexaëmeron* libri quinti capite vigesimo tertio, *Cum bellum lacrymabile inter se adversæ acies instaurant, multo prædictæ volucres sequuntur agmine.* Petrus Bembus *Historiæ Venetæ* libro quinto, *Constat illis diebus, quibus bellum contra* Bajazetem *parabatur in* Apulia, *corvos, vulturesque tantâ ex aëre vi, tantisque agminibus inter se conflixisse, ut carri duodecim eorum cadaveribus explerentur.* Non possum hic omittere duodecim vultures à *Romulo* visos, tum cum *Romam* urbem condidit: unde collegit *Vectius Romano* imperio post exacta totidem sæcula finem fore. Quod post *Varronem* scripsit *Censorinus* capite decimo quarto, anno ab Urbe condita circiter millesimo. *Quot*, inquit, *sæcula urbi* Romæ *debeantur, dicere meum non est. Sed quid apud* Varronem *legerim non tacebo, quid libro* Antiquitatum *duodevigesimo ait fuisse* Vectium Romæ *in augurio non ignobilem ingenio, cuivis doctori in disceptando parem. Eum se audivisse dicentem, Si ita essent, ut tradebant Historici de* Romuli *urbis condendæ auguriis, ac duodecim vulturibus, quoniam* CXX. *annos incolumis prateriisset, populum* Romanum *ad mille & ducentos perventurum.* Neque defuit eventus vaticinio. Nam paulò post exacta duodecim illa sæcula, Reipublicæ viribus ex *Occidente* in *Orientem* translatis, *Romana* dignitas consumpta est, & *Occidentale* imperium defecit in *Augustulo.* Is enim purpuram deposuit *Herulorum* metu, qui *Adovacre* duce in *Italiam* irruperant, ut scribit *Paulus Diaconus* libro decimo sexto. Ita *Cæsari*, cum in *campum Martium* exercitum deduceret, sex vultures apparuerunt. Conscendenti deinde rostra creato *Consuli* iterum sex vultures conspecti, veluti *Romuli* auspiciis novam urbem conditurо, signum dederunt. Ita tradit *Julius Obsequens.* Et apud *Suetonium Octavio Augusto*, primo Consulatu augurium capienti, duodecim se vultures, ut *Romulo*, ostenderunt. Quod paulò aliter refert *Dio*, Πρώτῃ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐς τὸ πεδίον τὸ Ἄρειον εἰσελθὼν, γῦπας ἓξ· καὶ μετὰ ταῦτα δημηγορῶν τι πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἄλλους δώδεκα εἶδε. *Comitiorum primâ die, in campum* Martium *ingressus, sex vultures: nec multo post, cum militibus orationem haberet, duodecim alios vidit.* Ex quibus hoc saltem colligere est, vultures sæpe congregari, quod de avibus aliis rapacibus non scribitur. Frustrà objeceris, quod legitur *Matth.* 24. 28. & *Luc.* 17. 37. etiam aquilas ad cadaver congregari. Neque enim ibi agitur de genuinis aquilis, sed de percnopteris, seu gypæetis, quæ sunt aquilæ degeneres, & vulturinâ specie, atque ex aquilæ cum vulture concubitu, ut videtur, ortæ; quod supra (a) docuimus. Utut sit, quisquis in (a) *Cap.* 9. *p.* 175. *l.* 62. &c. *Esaiæ* verbis quibus דיות *dajoth*, convenire aut congregari scribit, *milvos* intelligi volet, is necesse habebit docere, vel experientia teste, vel ex idoneis scriptoribus, milvos quandoque congregari. Quod à milvorum genio tam abhorret, quam vulturum naturæ convenit

Omnino igitur דיות *dajoth*, sunt *vultures*, non *milvi*. Non tamen putaverim omne vulturum genus hoc nomine contineri, sed solùm nigros. 1. Quia *Deut.* 14. 13. 17. à *Mose* distinguuntur tanquam diversa animalia דיה *daja*, & רחם *racham*; quorum hoc significare *vulturis genus magna ex parte album* infrà dicetur. 2. Quia דיה *daja*, & דיו *dejo*, *atramentum*, sunt *Conjugata*. Ne dicam à *Syris*, & *Persis*, *dæmonem* dici ܕܝܘܐ *dajava*, vel *deva*, ab atri coloris specie, quâ potissimum hominibus se conspiciendum exhibet, ut graviorem intuentibus terrorem incutiat. Unde est, quod quædam *sabinæ* species *Persicè* ديودار *diudar* dicitur, id est, *dæmonis arbor*. Itaque etiam à colore דיה *daja*, vocatur *id vulturis genus, quod nigrum est*. Et rectè *Elias*, דיה Daja *dicitur avis, quæ nigra est* כדיו, *ut atramentum*. Nec immeritò *Kimchius* דיה & דיו revocat ad eandem Radicem. Porrò de nigro vulture multa legere est apud Veteres. Ita *Plinius* libri decimi capite sexto dicit *vulturum prævalere nigros*. Et apud *Poëtas* inter Inferorum pœnas una est è gravissimis, ab atro vulture rodi. Hinc *Juvenalis Satyrâ* decimâ tertiâ,

--- nec saxum, aut vulturis atri
Pœna. ---

Et *Seneca* in *Thyeste* de *Tityo*,

Visceribus atras pascit effossis aves.

Atras aves, id est, *vultures nigros*. *Medici* quoque in pharmacis suis libentiùs utuntur atro vulture. Sic *Samonicus* capite decimo quarto ad oculorum dolorem mitigandum adhiberi vult

--- vulturis atri
Fella, chelidoniæ fuerint queîs gramina mista.

Et capite trigesimo quarto πρὸς εὐτοκίαν

--- stercus supponunt vulturis atri,
Sentiat ut minimè partus quàm proximus urget.

Et capite quinquagesimo octavo ad comitialem morbum,

Prodest cum veteri Baccho *fel vulturis atri.*

Quamvis alii *ampli* legant: & excipiat *Plinius* remedia contra serpentes, in quibus nigros vultures minùs valere scribit libri vigesimi noni capite quarto. *Et volucribus* (inquit) *in auxilio contra serpentes primum vultur est. Annotatum quoque minùs virium esse nigris. Nigros* illos *vultures* αἰγυπιὲς propriè dici, ac utriusque sexus, contra quam alios vultures, & inter aquilinum & vulturinum genus, *Ælianus* his verbis tradit libri secundi capite quadragesimo sexto; τὲς δὲ αἰγυπιὲς (λέγεσιν) ἐν μεθορίῳ γυπῶν ὄντας καὶ ἀετῶν, εἶναι καὶ ἄῤῥενας, καὶ τὴν χρόαν πεφυκέναι μέλανας. Et *Phile* *ægypios* pro *Ægyptiis* dici insinuat, cum capite secundo scribit εἶναι δὲ καὶ τὲς μέλανας ὡς Αἰγυπτίες, *eos etiam esse nigros ut* Ægyptios. Sed aliud αἰγυπιὸς, aliud Αἰγύπτιος. Illud ἀπὸ τὃ γυπός· hoc verò factum ex *Cophti*.

CAPUT DECIMUM.

Corvi nomina, vox, color, sedes, victus, species, &c.

Omnia corvi nomina vel ex crocitatione, vel ex nigredine sumpta: quæ duo habet maximè insignia. Corvi tamen quandoque albi. Color coracinus aliquid habet luminis: contrà quàm pullus. Strabo *emendatus. Corvina nigredo in capillis laudata, ut* Cant. 5. 11. *(qui locus novè explicatur.) Pharmaca ad id adhibita.* Christus *diverso respectu describitur capillis nigris, & canis.* Nigredo corvi *quomodo* Arabicè. Σκορακίζειν ad corvos amandare, *id est, alicui imprecari, ut in solitudinem relegetur. Corvus in locis solitariis*, Es. 34. 11. *item* Soph. 2. 14. *juxta* Græcum, *&* Vulgatum: *sed aliter in* Hebræo. Corvi vallis, *Prov.* 30. 17. Vallis salicum, *aut* Arabum, *aut* corvorum, *Es.* 15. 7. Vallis cadaverum, *Jerem.* 31. 40. *Quomodo oculum, qui subsannat patrem, eruent corvi vallis. Reorum cadavera corvis exponi. Corvi oculum maximè appetunt, neque solùm cadaverum, sed & vivorum hominum, boum item, & ovium. Ita etiam pleraque alites. Sed corvus corvi oculum non eruit. Quid sit* σκορακίζειν *Sacris Scriptoribus. Corvi species juxta* Hebræos, *&* Arabes. Oreb, *id est*, corvus, *hominis nomen.* Petra Oreb, *Jud.* 7. 25. *ut in* Homero Κόρακος πέτρη.

Corvus, de quo jam agendum est, duo habet, quæ in sensus maximè se ingerunt, crocitationem, & nigredinem. *Crocitatio*, *Græcè* κρωγμὸς, est vox rauca & aspera, ex imis ducta faucibus, quam corvi, quasi certatim, magnâ contentione ingeminant; inprimis, cum pluvias & tempestates præsagiunt. Hinc *Nicander Theriacῶn* versu 406.

Αἰγυπιοὶ γῦπές τε, κόραξ τ' ὀμβρήρεα κρώζων,

Ægypii, & vultures, & corvus pluvia crocitans, id est, pluvium tempus futurum crocitatione prænuncians. *Lucretius* libri quinti versu 1082.

Et partim mutant cum tempestatibus unà
Raucisonos cantus cornicum, & sæc'la vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquas dicuntur & imbres
Poscere, & interdum ventos aurasque vocare.

Nigredo quoque corvi propria, eaque intensissima; & per totum corpus diffusa. Non tamen usquequaque verum est, quod à *Porphyrio* scribitur capite quinto *Isagoges*: Τὸ δὲ μέλαν εἶναι ἀχωρίστως τῷ κόρακι καὶ τῷ Αἰθίοπι συμβέβηκε. *Nigredo corvo & Æthiopi sic inest, ut separari non possit.* Quippe etiam albi corvi visi sunt. *Aristoteles*, *De generatione animalium* libri quinti capite sexto, Ὤπται καὶ πέρδιξ λευκὴ, καὶ κόραξ, *Perdix visa est alba, & corvus*. *Heraclides* in Republica *Cyren.* Ἀρκεσιλάε δὲ βασιλεύοντος λευκὸς κόραξ ἐφάνη. *Regnante* Arcesilao *corvus albus apparuit*. Quales hodieque in *Suecia* & *Norvegia* reperiuntur, ubi frigus est intensius. Tamen in confesso est corvum album rarò inveniri. Hinc *Juvenalis Satyrâ* septimâ,

Felix ille tamen, corvo quoque rarior albo.

Et *Ammianus Anthologiæ* libri secundi capite quadragesimo sexto, *Epigrammate* decimo septimo,

Θᾶττον ἔην λευκὲς κόρακας, πτηνάς τε χελώνας
Εὑρεῖν, ἢ δόκιμον ῥήτορα Καππαδόκην.

Facilius est albos corvos, & testudines volantes reperire, quàm probum Rhetorem Cappadocem. Itaque ut hæc duo, crocitatio, inquam, & nigredo, sunt corvo maximè propria: ita pleraque *corvi* nomina ex alterutro sumpta sunt. Sic à crocitatione *Syriacè* vocatur ܢܥܒܐ *neab*; & *Arabicè* نعاب *noab*, à Verbo نعب *naaba* scilicet, quod *crocitare* significat. Et in *Æthiopico corvi* nomine ቋዕ : *koe* manifesta est imitatio corvinæ vocis. Indidem natum *Græcum* κόραξ, ut κρώζειν & *Romana crocire*, & *crocitare*. Nam frustrà sunt, qui κόρακα dici volunt παρὰ τὸ κόρον; ὃ σημαίνει τὸ μέλαν· cum κόρος pro *nigro* apud Veteres nusquam occurrat. At Hebraicum ערב *oreb*, Chaldaicum ערבא *orba*, Arabicum غراب *gorab* (unde Romani *corvum* dixêre) palàm ad colorem pertinent. *Hebraicè* enim ערב *ereb*, est *vespera*, & ערב *arab*, Verbum *advesperascere*, *obtenebrescere*. Unde *Arabicè* غربيب *garbib* est *niger* (*Ain* initiali mutatâ in *Gain* propter punctum appositum) itaque hic idem accipit, quod *Græcis* vocibus

cibus δνοφερὸς, ὄρφνιος, & ὀρφνινος, quæ à tenebris ad *nigredinem* significandam transferuntur. Et à tenebroso, vel quod idem est, nigro colore *corvum* Hebræi ערב *oreb*, & *Arabes* غراب *gorab* dixerunt. Interim agnoscendum est, colorem κοράκινον, seu *corvinum*, aliquid habere luminis, cum color pullus sit ἄστιλπνος. Unde est, quod coracinum à pullo his verbis distinguit *Vitruvius* libri octavi capite tertio, *Quamvis sint alba, procreant aliis locis leucophæa, aliis locis pulla, aliis coracino colore.* Et κοράκινον χρῶμα docti definiunt *colorem cum aliquo splendore nigerrimum*; qualis est gagatis lapidis, & nostri serici villosi. Quem colorem lanis tribuit *Strabo* lib. duodecimo circa *Laodiceam Phrygiæ*, illam regionem ferre dicens προβάτων ἀρετὰς, οὐκ εἰς μαλακότητας μόνον τῶν ἐρίων, ᾗ καὶ τῶν Μιλησίων διαφέρει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κόραξιν χρόαν, *præstantes oves, non solùm mollitie lanarum, quâ Milesias etiam superant, sed & colore, quali in corvis.* Legendum enim τὴν ἐν κόραξιν χρόαν· sed post τὴν omissum illud ἐν, quia τὴν & ἐν sunt voces ferè ὁμοιόπτωται. Placet etiam is color in capillis. Hinc *Apuleii* libro secundo laudatur capillus *corvinâ nigredine cærulus: cærulus*, id est, *niger*, ut *Græcè* κυάνεος. Itaque cum corvo confertur etiam qui arte nigrum habet capillitium. *Martialis* libri tertii *Epigrammate* quadragesimo tertio,

Mentiris juvenem tinctis, Lentine, *capillis*,
Tam subito corvus, qui modò cygnus eras.

Et de *Theoro* balbutiens dicit *Alcibiades* apud *Aristophanem* in *Vespis*,

Ὀλᾷς Θέωλον τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει,

κόλακος, id est, *adulatoris*, caput illi tribuens pro κόρακος, id est, *corvi*, capite; quia *R* non poterat aliter efferre quàm per *L*. Sed sequitur,

Ὀρθῶς γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐθραύλισεν,

Hoc rectè balbutiit Alcibiades; quia re verâ *Theorus* adulator erat insignis. Hæc eo pertinent, ut doceamus quorsum de sponso dicatur *Cant.* 5.2. קוצותיו תלתלים שחורות כעורב *Antiæ ejus pendulæ nigræ ut corvus.* Ita enim interpretamur: quia *Arabicè* قصة *Kutstsa* est *comæ portio, quæ fronti imminet, aut ex anteriore capitis parte propendet.* Et תלתלים, *pendulas* cum *Selomone* explicamus, tanquam geminatum à Verbo תלה, quod *pendere* est. Sic ex יפה geminato factum יפיפית *pulcher es*, Psal. 45.3. Illæ igitur antiæ, quæ in frontem, aures, & genas pendulæ sunt, *nigræ* dicuntur esse *ut corvus*, id est, coracini coloris, qui splendore suo est conspicuus. Neque obscurum est, cur solùm antiarum meminerit. Agitur de Rege coronato: proinde dicitur *Cant.* 3. 11. *Videte, filiæ* Sion, *Regem* Solomonem *cum corona, qua mater illum coronavit, in die sponsaliorum ejus.* Et in hoc ipso versu, *Capite ejus auro optimo* (supple *coronato*) *antiæ ejus pendulæ, nigræ ut corvus.* Quæ capillitii pars ferè sola apparet, cum caput est corona cinctum. Porrò ad formæ decus id pertinere, ut coracino colore crines fulgeant, omnes sciunt, ac proinde id à nonnullis summo studio affectari, atque ab ipso corvo remedia à curiosis expeti, quibus hoc consequantur. Hinc *Plinius* libri vigesimi noni capite sexto, *Corvi ovum, in æreo vase permixtum, illitumque deraso capite, nigritiam capillis affert*, &c. Et paulò post, *Alii sanguine & cerebro ejus utuntur cum vino nigro. Alii excoquunt ipsum, & nocte concubiâ in plumbeum vas condunt.* Et *Ælianus* libri primi capite quadragesimo octavo *Hist.* Προσακούω δὲ καὶ ὠὰ κόρακος μελαίνειν τρίχας. *Corvi ova audio nigros efficere pilos.* Quæ eadem præscribunt *Sextus*, & *Marcellus*, & *Rasis*, & *Arabum* non pauci alii. Meritò igitur *Solomonis* species ex eo in *Cantico* commendatur, quod comam nigram habuerit, adeoque corvi instar nigram, id est, coracini coloris. Si *Solomonem* objicias in hoc libro nobis proponi ut *Christi* typum, qui contra *Dan.* 7. 9. & *Apoc.* 1. 14. *senex & canis capillis* describitur; respondeo utrumque *Christo* convenire diverso respectu. Nempe, ut nigri capilli juvenilem vigorem arguunt, ita cani senilem gravitatem, & sapientiam. *Corvi nigredinem* Arabes حلك *chalac*, aut حنك *chanac* vocant, voce maximè propria. *Alcamus*, حلك الغراب حنكة او سواده Chalac *corvi, id est,* chanac, *aut nigredo ejus.* Et alibi, حنك الغراب منقاره او سواده Chanac *corvi, rostrum, aut nigredo ejus.* Item اسود حانك حالك *Niger*, *chanic, chalic*, id est, nigerrimus, ut corvus, cujus nigredo est intensissima.

Corvum solitudinis amicum esse animal in confesso est. Proinde *Hesychius*, Σκορακίζει, εἰς ἔρημον πέμπει, καὶ ἀρᾶται, ἀπὸ τοῦ εἰς κόρακας πέμπειν. Sensus est; *ad corvos mittere*, idem esse, quod alicui imprecari, ut in solitudinem amandetur, & relegetur. Quale est, quod ad *Proverbium*, Βάλλ' ἐς κόρακας, *Scholiastes Aristophanis* in *Nubibus* corvos asserit ἐν τοῖς ἐρημοτέροις τόποις ἐπιτηρεῖν τὰ σώματα, *in solitariis locis observare cadavera.* Huc quoque pertinet, quod prædicitur *Es.* 34. 10. fore, ut post vastatam *Idumæam* in *Bosræ* metropolis ruderibus *noctua & corvus habitent.* Additur ex *Sophon.* 2. 14. ubi de vastatione *Ninives*, *Vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari.* Ita enim habet *Hieronymus*. Et *Græcorum* versio, Θηρία φωνήσει ἐν τοῖς διορύγμασιν αὐτῶν, καὶ κόρακας ἐν τοῖς πυλῶσιν αὐτῆς. *Bestiæ clamabunt in eorum* (Ninivitarum) *fossis, & corvi in portis ejus* (Ninives). Et à *Theodoreto* ad hunc locum censentur inter vastitatis signa κοράκων νεοττιαὶ, *corvorum nidi.* Et à *Cyrillo* per *corvos* intelliguntur nycticoraces, qui in ipsis urbis portis non habitarent, nisi plurimum ibi quietis & otii esset, eorum naturæ gratissimi: Οὐδ' ἂν ἐμφιλοχωρήσειαν αὐτοῖς πυλῶσιν οἱ νυκτικόρακες, εἰ μὴ πλείστη τις ὅση καὶ ἀνδάνουσα λίαν τοῖς ὧδε φύσεως ἔχουσιν ὑπάρχῃ σχολή. Sed *Hebræa* vox חרב *choreb*, quam *corvum* explicant *siccitatem* & *vastitatem* significat: aut, si *chereb* legas, *gladium*. Proinde *Syrus* Interpres *gladium* reddit, quomodo etiam *Aquila*. Et *Græcorum* alii *siccitatem*, ut testatur *Hieronymus*, qui cur maluerit *corvum* reddere, nullus capio. *In Hebræo* (inquit) *ponitur* חרב, *quod secundùm lectionis diversitatem vel* siccitas, *vel* gladius, *vel* corvus *accipitur*. Quasi idem sint חרב, per *Cheth*, & ערב, per *Ajin*. Quod *Hieronymo* nullus concesserit. Nam ערב, per *Ajin*, & *Cholem*, *corvum* sonat: sed חרב, per *Cheth*, & *Cholem*, *siccitatem*, & *vastitatem*; aut *gladium*, si sit *Segol*. Hic igitur cum *Hebræi* חרב, per *Cheth*, & *Cholem*, scribant, *Sophoniæ* verba sic reddenda sunt; *Vox resonabit è fenestra: vastitas erit in limine, cum cedrus nudata fuerit*, id est, cedrinum tabulatum. *Vocem* hic intelligo, qualem *Es.* 13. 21.

Hic quæri potest quorsum corvos *Solomon* appellet ערבי נחל, *corvos vallis*, aut, si mavis, *corvos torrentis*, Prov. 30. 17. Nam נחל, & *vallem*, & *torrentem* sonat. Ego reddiderim *corvos vallis* cum *Græcis*, qui habent κόρακες ἐκ τῶν φαράγγων, id est, *corvos ex vallibus*, seu, qui nidificare amant in reductis vallibus, quas *Hebraicè* rectè dixeris נחלי הבתות, *valles solitudinum* cum *Propheta* Es. 7. 19. Potest etiam intelligi vallis aliqua corvis frequens, & ab iis denominata. De tali aliqua valle intelligi posset *Esaias*, nisi per *Masorethas* staret, cum de *Moabitarum* opibus dicit *Es.* 15. 7. על נחל הערבים ישאום, id est, ut vulgo reddunt, *Ad vallem* Arabum, aut *Ad torrentem*

rentem

rentem salicum deferent eas. Atque id quidem recte; quia Vocales, à *Masorethis* appositæ, non patiuntur, ut aliter interpretemur. Sed illæ si abessent, æque commode legeretur, *ad vallem corvorum deferent eas.* Quo sensu *Græcè* dicitur Βάλλ' ἐς κόρακας, id est, εἰς ἀπώλειαν, καὶ εἰς φθοράν. Et in ipso *Esaia* cap. 2. v. 20. *idola ad talpas & vespertiliones projicere*, est ea perdere & exscindere. Jam conjecturis indulgere si libet, *vallis corvorum* illa ipsa fuit, quæ *vallis cadaverum* appellatur *Jerem.* 31. *v.* 40. Et utroque nomine vocata est vallis eadem, eò quod damnatorum in illam conjecta cadavera corvi undecunque confluentes absumerent. Quo dato, cum dicit *Solomon* fore, ut *oculum, qui subsannat patrem, eruent corvi vallis*, idem erit, ac si dixisset, reum tam tetri criminis, infami supplicio affectum, in vallem cadaverum conjiciendum, ut à corvis ibi absumatur. Id enim reis cedit in partem pœnæ, ut insepulta jaceant, aut pendeant eorum cadavera, vel à feris, vel ab avibus carnivoris dilanianda. Hinc in *Aristophanis* Θεσμοφοριάζουσαις *Mnesilochus* hoc nomine supplicium deprecatur, ne à mulieribus rideretur vir senex τοῖς κόραξιν ἑστιῶν, *corvis convivium exhibens.* Et paulò post, Ἐκρέμασε κόραξι δεῖπνον, *Suspendit, ut corvis esset pro cœna. Horatius* quoque Epistola 16. ad *Quintium*,

--- non pasces in cruce corvos:

ut in *Philostrati Heroicis*, & *Tzetze Chil.* 5. cap. 22. *Centaurus Asbolus*,

Ὑψικόμοιο κρεμαστὸς ἀπ' εὐλιπέος κατὰ πεύκης
Σύγκειται, μέγα δεῖπνον ἀμετροβίοις κοράκεσσιν.

Pendet in excelsæ suffixus stipite pinus,
Suavia inexpletis ut det convivia corvis.

Et nominatim oculi meminit *Solomon*, *Oculum*, inquit, *qui subsannat patrem, effodient corvi vallis*; quia corvus oculum maximè appetit. Et, *Isidoro* teste, *prior* (lege *primo*) *in cadaveribus oculum petit.* Unde *Epictetus*, Οἱ μὲν κόρακες τῶν τετελευτηκότων τοὺς ὀφθαλμοὺς λυμαίνονται. *Corvi mortuorum oculos vastant.* (Vide reliqua in capite (a) *De aquila*). *Catullus* quoque, *Cominio* mortem imprecatus, hoc addit,

(a) Supra, cap. 2. pag. 176. lin. 27. &c.

Effossos oculos voret atro gutture corvus,
Intestina canes, cætera membra lupi.

Quid quod ne vivorum quidem oculis parcunt? Hinc *Aristophanes* in *Avibus*,

Ὁ κόραξ παρελθὼν τοὐπιορκοῦντος λάθρα
Προσπτάμενος ἐκκόψει τὸν ὀφθαλμὸν θένων.

Corvus adveniens, & clam advolans, pejerantis oculum percutiens effodiet. Item,

Οἱ δ' αὖ κόρακες τῶν ζευγαρίων, οἵσι τὴν γῆν καταροῦσι,
Καὶ τῶν προβάτων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοψάντων.

Rursus corvi boum jugalium, quibus terram arant, & ovium oculos ejiciant. Et *Gregorius Nyssenus* Homilia 13. corvum vocat σαρκοβόρον τῶν ὀφθαλμῶν ἀφανιστικὸν, *carnivorum oculorum corruptorem.* Et *Alkazuinius* in capite غراب *gorab*, seu *De Corvo*,

يجتمع علي كل الحيوانات الكبار
البادية كالجمل والفرس وكذا
الادمي ويقصد قلع عينها ولا يمتنع
بالرفع والضرب لشدة جوعه *Versatur super*

omnia magna animalia, quæ sunt in agris, ut super camelos, & equos, adeoque etiam super homines, & eorum oculos conatur evellere: nec propellendo, aut verberando prohibetur propter vim famis. Quamquam id corvo non sit peculiare, si verè scribit *Cardanus* lib. 7. capite 35. *De rerum varietate*; *Nullum genus avium magnarum, seu gallinæ, seu pavones, aut corvi sint, vel grues, aut ciconiæ, ita mansuescit, ut, si propius sint, non conentur tibi oculos eruere.* De struthionibus idem audivi ab iis, qui illas circumducunt. Et causam hanc affert *Plinius* lib. 11. cap. 37. *Adeoque oculis absoluta vis speculi, ut tam parva illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea causa est, ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potissimum appetant, quod, effigiem suam in iis cernentes, velut ad cognata desideria sua tendunt.* Interim veteri Proverbio jactatur *Corvum corvi oculum non eruere. Gregor. Turonensis* de *Chilpericho* Rege (*Historiæ* lib. 5. cap. 18.) *Visoque me, Rex ait, ô Episcope, justitiam cunctis largiri debes: &, ecce! ego justitiam à te non accipio. Sed, ut video, consentis iniquitati, & in te impletur Proverbium illud, quod* " *Corvus oculum corvi non eruit.* Quo Proverbio innuebat *Gregorium* Episcopum in alterum Episcopum, læsæ Majestatis reum, noluisse quidquam pronuntiare.

Ex iis quæ dicta sunt aperte constat τὸ σκορακίζειν, seu *ad corvos mittere*, aut *abjicere* non solùm id esse, quod supra definiebat *Hesychius*, secessum, aut relegationem in solitudinem alicui imprecari, sed & ad necem eum devovere, & ultima quæque illi exoptare. Tamen apud Sacros Scriptores σκορακίζειν, & ἀποσκορακίζειν solum est *relinquere, repellere, increpare.* Et σκορακισμὸς, vel ἀποσκορακισμὸς, *repulsio*, & *increpatio.* Sic *Eccles.* 41. *vers.* 25. (Αἰσχύνεσθε) ἀπὸ σκορακισμοῦ λήψεως, καὶ δόσεως. *Vos pudeat ob repulsionem dati, & accepti.* Septuaginta *Psal.* 26. *vers.* 9. Μὴ ἀποσκορακίσῃς με. *Ne me derelinquas:* Hebr. אל תטשני *Esa.* 17. *v.* 13. Καὶ ἀποσκορακιεῖ αὐτόν. *Hebr.* וגער בו, *Et increpavit eum.* Esa. 66. vers. 15. Καὶ ἀποσκορακισμὸν ἐν φλογὶ πυρός. *Hebraicè* וגערתו בלהבי אש, *Et increpationem ejus in flamma ignis.* Sed ibi *increpatio* pro *perditione* sumitur; quomodo sæpe apud *Hebræos.* Tamen *Cyrillus* ἀποβολὴν *abjectionem* explicat; quia Deus dicit reprobis, *Discedite à me, maledicti, in ignem æternum.*

Corvum *Judæis* prohibet *Moses* למינו; *secundum genus suum*, aut *secundum speciem suam*: ut & alias quasdam aves in immundarum censu. Et, ut notat *R. Selomo*, cum ad nomen avis additur *juxta genus suum*, יש באותו המין שאין דומין זה לזה לא במראיהם ולא בשמותיהם וכולן מין אחד *Species habet figura & nomine dissimiles, quæ tamen ad unum genus revocantur.* Sed hæc infra docebimus parum esse solida. Tamen, si corvorum species quæras, eò referri queant cornix, graculus, monedula, pica, sturnus etiam, si creditur *Baal Hatturim*, *Cabalistica* ratione fretus; ista nimirum, quod verba עורב למינו, *corvus secundum genus suum*, & vox זרזר, id est, *sturnus*, sunt ἰσόψηφα. Utraque enim valent 414. Corvi species in *Damire Arabes* ita describunt.

والغربان اربعة اجناس اسود حالك
وابلق ومطرف ببياض لطيف الجرم
الجرم الحب واسود طاوخي براق الريش
ورجلاه بلون المرجان يعرف بالزاغ

Corvorum sunt quatuor species. 1. *Perfectè niger* (is est corvus propriè dictus.) 2. *Varius*, seu, *ex nigro & albo mixtus* (cornicem intelligo, quam vernaculo sermone *palliatam* vocamus.) 3. *Qui extrema habet alba, corpore gracilis, granis vescens* (id est, cornix σπερμολόγος.) 4. *Niger pavoninus, lucentibus plu-*

plumis, pedibus corallinis, qui pica vocatur. Arabes cornicem referre ad corvinum genus ex eo maxime constat, quod herbam κορωνοπόδα constanter appellant رجل الغراب *pedem corvi.*

Unus Principum *Madian* עורב *Oreb*, id est, *corvus*, dictus est. Et locus, in quo ab *Ephraimitis* cæsus est, *Petra Oreb*, Judic. 7. ℣. 25. & *Esa.* 10. *v.* 26. Sic Κόρακος πέτρη, *Coracis* seu *corvi petra. Ithacæ* locus fuit; in quo ὁ Κόραξ κυνηγῶν ἀπὸ τῆς πέτρας πεσὼν ἐτελεύτησε, *venator quidam* Corax (seu *corvus* nomine) *ex petra delapsus obiit.* Ita *Scholiastes* vetus ad *Homeri* versum *Odyss.* ν'.

Παρ' Κόρακος πέτρῃ, ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

CAPUT UNDECIMUM.

Dei providentia circa Corvos.

Deum corvis, & corvorum pullis, speciali curâ prospicere docet Scriptura, Job. 39. ℣. 3. Psalm. 147. ℣. 9. Luc. 12. ℣. 24. *Quæ ad literam sumenda negant multi Veteres, sed refelluntur. Corvi ad Deum clamant: ut leones*, Psal. 104. ℣. 21. *& reliqua animalia*, Psal. 145. ℣. 15. *&* Joel. 1. vers. 20. *Corvi vox clamosa, tanquam importuni flagitatoris. Corvi* Ægyptii *videntur stipem rogare.* Κοράξαι *obnixè rogare, à corvis sumpta vox. Corvi pullos suos deserunt, quàm primùm editi sunt; si* Hebræis, Arabibus, *&* Patrum *nonnullis creditur: & Deus illis bestiolas procreat, quibus vescantur. Sed hæc neque rationi, neque Scripturæ sunt consona. Corvi pullos ex nido pellunt, sed jam enutritos, & volandi peritos.* Lucas *corvis in genere id tribuit, quod* Job & David *corvorum pullis. De corvis fabula in* Servio.

Cum corvum appareat hactenus vile & abjectum esse animal, & hominibus odiosum, nonnulli mirantur, cur corvos Deo esse curæ Sacra Scriptura toties & tam disertè testetur. Sic *Job.* 39. *v.* 3. (al. 38. 41.) *Quis corvo præparat escam suam, cum pulli ejus ad Deum clamant, errantes inopia cibi?* Et *Psal.* 147. (al. 146.) 9. *Qui dat jumentis escam suam, & pullis corvorum, qui clamant.* Et *Luc.* 12. *vers.* 24. *Considerate corvos, qui neque serunt, neque metunt, neque cellam, neque horreum habent, & tamen Deus alit illos.* Nec patiuntur multi Veteres hæc ad literam intelligi. *Deum invocare* (inquit *Hilarius* in *Psalmum* 146.) *proprium hominis officium est. Corvorum verò pulli quomodo Deum invocant; Et cur pulli corvorum potius, quàm corvi*, &c.? *Aut quæ esca præbetur? Nunquid ut fœnum jumentis, & ut herbam hominibus, sic corruptorum cadaverum fœtidas sordes Deus orantibus se corvorum pullis, & pecudum mortes ad cibum vitæ præsentis impertiet? Hæc ita intelligere non dicam erroris, sed irreligiositatis extremæ est.* Et Augustinus, *Hoc fortè putabimus, quia corvi Deum invocant, ut det illis escam. Ne hoc cogitetis irrationalem animam invocare Deum*, &c. *In figura accipite dictum.* Et auctor Commentariorum in *Psalmos* sub *Hieronymi* nomine, *Responde*, Judæe, *responde*, *qui* Judaicam *literam tantum sequeris. Dicis istos corvos verè corvos esse? Si ergo de pullis corvorum scriptum est*, "Et pullis corvorum invocan- "tibus eum; *Et scriptum est* Joel. 2. "(*a*) Omnis, qui invocaverit nomen Domini, salvus erit: *Ergo & pulli corvorum salvi erunt in resurrectione.* Itaque ad Allegorias, tanquam ad sacram anchoram, confugiunt sacri Doctores. Et per *corvos* intelligunt *gentes*; per *pullos corvorum*, *Christianos*, qui, utut orti ex gentibus, tamen verum Deum invocant. At, quod illorum pace dixero, *Allegoriæ* literalem sensum non destruunt, sed præsupponunt. Illis igitur indulgere nolim, antequam de literali sensu constet. Quem in his locis si rejicimus, nihil erit in Scriptura certum, & quod non facilè possit aliò detorqueri. *Jobum* enim quidni fateamur tam de veris corvis egisse capite 39. quàm de veris ibicibus, leonibus, onagris, equis, aquilis, struthionibus, *&c.* in iis, quæ hoc eodem capite vel sequuntur, vel antecedunt? In tot animalium descriptionibus cum ultrò fateamur reliquas ad literam sumi, cur hæc sola nihil habebit, quod non sit Allegoricum? Ita enim in his *Davidis*, *Qui dat jumentis escam suam, & pullis corvorum, qui clamant*, cum versiculi pars prior vera jumenta, quidni posterior quoque veros corvos significabit? Et in *Christi* verbis, *Considerate corvos, qui neque serunt, neque metunt*, &c. aves intelligi, non homines, apertè docet 1. hujus loci collatio cum parallelo *Matth.* 6. *vers.* 26. *Intuemini volucres cœli, quæ non serunt, neque metunt*, &c. 2. Quod negantur *serere*, & *metere*, & *horrea habere*, in quæ proventus suos cogant. 3. Quòd in fine versus *Christus* addit, *Quantò vos præstatis volucribus?* ut in *Luca*: aut, *Nonne vos illis longè præstatis?* ut in *Matthæo* habetur. 4. Denique si corvi, aut aves Allegoricæ intelligantur, lilia quoque in sequentibus non erunt vera lilia, sed quidquid τοῖς ἀλληγορηταῖς libuerit confingere. Hoc igitur certum maneat in locis, quæ citavimus, veros corvos significari. Nec est, quòd quemquam moveat quod ex *Psalmo* objicitur, τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν, *pullis corvorum invocantibus eum*, cum *Hebræa* solùm habeant Deum escam suam dare לבני עורב אשר יקראו, *filiis corvi, qui clamant.* Quod sequuntur *Chaldæa*, *Syra*, & *Hieronymiana* versio. Sed, post *Græcos*, *Vulgatus* Interpres, *Æthiops*, & *Arabes* duo, Pronomen addiderunt; quasi *Propheta* expresse dixerit corvorum pullos Deum invocare, aut clamare ad Deum. Tamen si, post verba *Davidis*, *pullis corvorum, qui clamant*, aliquis supplendum censeat *ad Deum*, non vehementer pugnabo, cùm in *Jobo* disertè legantur *pulli corvorum ad Deum clamare*: sed quo sensu dicuntur leunculi *rugire ad prædam, & ut quærant à Deo escam suam*, Psal. 104. ℣. 21. Et *omnium* animalium *oculi ad Deum spectare, qui dat illis escam tempore suo*; Psal. 145. ℣. 15. Et *bestiæ agri ad eum glocitare, eò quod exaruerunt alvei aquarum.* Rectè igitur *Theodoretus*, Οὐ λογικὴ τῶν κοράκων ἡ φύσις, οὐδ' ὅτι λογικῶς ἐπικαλεῖται τὸν ποιητήν· ἀλλ' ἡ διὰ τὴν χρείαν κραυγὴ μιμεῖται τὴν αἴτησιν. *Non est rationalis corvorum natura, neque rationis ductu opificem invocat: sed clamor, ob necessitatem emissus, petitionem imitatur.* Quæ *Elias Cretensis* ferè totidem verbis exscripsit in Notis ad *Gregorii* Orationem LI. Et Metaphora ubique elegans, cum de corvis agitur, ideo elegantior est, quòd, cum aves pleræque Deum celebrare cantu suo, & hymnos εὐχαριστικοὺς in illius laudes canere videantur, corvus vocem clamosam habet, & obstreperam, tanquam importuni flagitatoris. Et re vera crocitatu suo nonnunquam stipem rogare creditur. Proinde (ut narrat *Ælianus Historiæ* lib. 2. cap. 48.) Κόρακες Αἰγύπτιοι, ὅσοι τῷ Νείλῳ προσδιαιτῶνται, τῶν πλεόντων ἐοίκασιν ἱκέται εἶναι, λαβεῖν τι αἰτοῦντες *corvi* Ægyptii, Nilum *accolentes, navigantibus quasi supplices esse videntur, sibi quidpiam dari efflagitantes.* Et in *Hesychio*, Κοράξαι, ἄγαν προσλιπαρῆσαι· πεποίηται παρὰ τοὺς κόρακας (malim παρὰ τοῦ κόρακος.) Quibus verbis vult τὸ κοράξαι idem esse, quod *obnixe rogare*, & vocem esse à corvis sumptam. Et rationem addit *Suidas* in Κοράττειν, addens sumptam esse ἀπὸ τῶν περὶ τὰς θύρας κοράκων περιπετομένων, καὶ μὴ ἀποχωρούντων, *à corvis, qui* (aliquid petentes) *ædium fores circumvolitant, neque inde discedunt.*

(*a*) Versu 32.

At

At, inquiunt, cur à *Jobo*, & *Davide*, non ipſis corvis, ſed corvorum pullis tribuitur hæc eſcæ flagitatio? Cui quæſtioni ut ſatisfiat, *Hebræi* & *Arabes* multa comminiſcuntur, ut patebit ex ſequentibus. *Rabbi Eliezer* in *Capitulis* ferè in fine cap. 21. *Cum corvi genuerunt pullos ſuos, videntes eos eſſe albos, aufugiunt ab illis, exiſtimantes illos eſſe pullos ſerpentis: tum Deus Sanctus Benedictus illis largitur alimentum absque penuria.* Rabbi *Selomo* in *Jobum*, יתעו מבלי אכל שאביהם שונאם והק״בה מזמן להם יתושים הנבראים מצואתן ונכנסין לתוך פיהם *Vagantur abſque cibo; quia patri ſuo ſunt exoſi: ſed Deus Sanctus Benedictus culices ipſis præparat, ex proprio ipſorum ſtercore procreatos, qui in os eorum ingrediantur. Aben Ezra* in *Pſalmum* 147. חכמי הגויים אומרים כי אבותם יעזבום בהולדם, *Philoſophi* Gentilium *aſſerunt eos à parentibus deſeri quam primum nati ſunt.* Et *Kimchius*, לפי שהם לבנים בהולדם ואמותיהם מניחים אותם ולא יביאו להם טרפם כי יחשבו כי אינם בניהם לפי שהם לבנים והם צווחים כאלו יקראו לאל בעד טרפם והק״בה מזמין להם יתושין ואוכלים אותם, *Quia naſcuntur albi, matres eos deſerunt, neque iis cibum afferunt: neque enim pro ſuis agnoſcunt, cum albi ſint. Proinde clamant, quaſi à Deo cibum ſuum peterent. Et Deus ipſis culices præparat, quibus veſcantur.* Hæc *Hebræi*: jam audi *Arabes*. In his *Haririus Poëta* ſic canit in مقامة *Mekama*, ſeu *ſtantia* 13.

يا رازق النعاب في عشة ۞

وجابر العظم الكسير المهيض ۞

O qui corvum alis in nido ſuo, & onagri *os fractum & contritum reparas.* Cujus diſtichi primam partem *Davidi* tribuit *Scholiaſtes*, & ſic exponit.

الغراب اذا فقس عن فراخه خرجت بيضا فاذا راها ابواها كذلك نفرا عنها فتفتح افواها فيرسل الله تبارك وتعالي لها ذبابا فيدخل في افواها فيكون لها غذا حتي تسود فاذا اسودت عاد ابواها اليها فغذياها ويرفع الله الذباب عنها *Corvus cum pullos excludit, albi prodeunt. Quales cum vident parentes, fugam capeſſunt. Illi autem ora aperiunt. Et Deus Benedictus, & excelſus, muſcas iis mittit, quæ in ora ingredientes ſunt ipſis pro cibo, donec nigreſcunt. Et tum demum parentes redeuntes eos alunt. Deus autem ab illis muſcas amovet.* Quæ eadem docet *Alkazuinius* verbis parum diverſis. Et *Damir* aliquantò uberius, اذا خرجت الفراخ من البيض طردتها لانها تخرج قبيلحة المنظر جدا اذا تكون صغار الاجرام عظيم الروس والمناقر جرد اللون الاجساد متفاوتا الاعضا فالابوان ينظران الفرخ كذلك فيتركانه فيجعل الله تعالي قوته في الذباب والبعوض الكاين في عشه الي ان يقوي وينبت ريشه فيعود اليه ابواه فيرزقانه

Cùm pulli ex ovo exeunt, pellunt eos (parentes;) *quia exeunt admodum fœdi viſu. Quippe ſunt parvo corpore, magno capite, & roſtro, glabra ſpecie, corporis membris divulſis, & malè cohærentibus. Parentes igitur pullum deſerunt, cùm eum talem vident. Sed ſummus Deus dat ei pro cibo muſcas, & culices: qui cibus in nido eſt, donec viribus confirmetur* (pullus) *& plumæ creſcant, & ad eum redeant parentes, à quibus alatur.* Quod ipſum, ut confirmet alius *Arabs*, *Chalpholachmar* nomine, pullorum corvi fœditatem ita deſcribit.

رايت فرخ الغراب فلم ار صورة اقبح منه ولا اسمج الا اقذر ولا اشر رايت راسا كبيرا ومنقارا طويلا وذلك مع صغر البدن وصغر الجناح وهو امرط نتن الريح

Vidi pullum corvi, quo nihil unquam fœdius, deformius, impurius, & nequius à me conſpectum eſt. Vidi magnum caput, & longum roſtrum, cum parvo corpore, & parvis alis. Etiam glaber is erat, & fœtentis halitus, &c. Plura ex *Arabum* ſcriptis deſcribere non vacat; & hæc abunde ſufficiunt. Itaque hoc ſolum addam, etiam è veteribus Eccleſiæ Doctoribus fuiſſe, qui hanc fabulam non multò aliter adornaverint. *Chryſoſtomus* in Sermone *De Elia*, Κεχηνότες εἰς ἀέρα τῶν κοράκων οἱ νεοσσοὶ, καὶ παρὰ τῶν γονέων μὴ τρεφόμενοι, ἔχουσιν αὐτοὶ ζῶα μικρά τινα τὴν θείαν ἐπιπέμπουσαν πρόνοιαν διακονούμενα· καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἀέρος ἐκεῖνα δεχόμενοι πρὸς αὔξησιν τρέφονται. *Ad aërem hiantes corvorum pulli, cùm à parentibus non alantur, habent animalcula quædam, quæ Dei providentia, à quo mittuntur, inſerviunt; & iis ex aëre acceptis nutriuntur donec adoleſcant.* Olympiodorus *in* Jobum, Λέγεται ὁ κόραξ μὴ ἐκτρέφειν τὰ ἔκγονα ὑπὸ λαιμαργίας, ἀλλ᾽ ἀτημελήτους ἐᾶν τοὺς νεοσσούς· τοὺς δὲ, ὑπὸ τῆς ἐνδείας πιεζομένους, φυσικῇ τινι κεχρῆσθαι πρὸς Θεὸν τῇ βοῇ, καὶ ὑπὸ μικρῶν τινων ζωϋφίων, γινομένων ἐν ταῖς νεοσσιαῖς, ἐκτρέφεσθαι. *Dicitur corvus præ ingluvie fœtum ſuum non alere, ſed pullos neglectos deſerere: illos verò, urgente fame, clamore quodam naturali ad Deum uti, & parvis quibuſdam beſtiolis, quæ in nidis naſcuntur, nutriri.* Gregorius *in* Jobum lib. 30. *Editis pullis* (corvus,) *ut fertur, eſcam præbere diſſimulat prius quam plumeſcendo nigreſcant, eoſque inediâ affici patitur, quoad uſque in illis per pennarum nigredinem ſua ſimilitudo videatur. Qui huc illucque vagantur in nido, & ciborum expetunt aperto ore ſubſidium. At, cum nigreſcere cœperint, tantò illis præbenda alimenta ardentius requirit, quantò illos alere diutiùs diſtulit.* Iſidorus *Originum* lib. 12.

12. cap. 7. *Fertur hæc avis, quod editis pullis escam plenè non præbeat, prius quam in iis per pennarum nigredidem similitudinem proprii coloris agnoscat. Postquam verò tetros* (malim *atros*) *plumis aspexerit, in toto agnitos abundantius pascit. Cassiodorus* in *Psalmos*, & qui sub *Hieronymi* nomine circumfertur, pullos ajunt ita neglectos rore cœlesti pasci, qui cicadarum victus est, non corvorum. Muscas verò, & culices quis in corvi nido credat nasci tantâ copiâ, ut pluribus pullis, iisque avidissimis, alendis sufficiat? Et statim natos culices in pullorum os devorandos ultrò se ingerere? Aut parentes pullos suos ideo odisse, quod nascantur ex parte implumes, cùm reliquis avibus id ipsum accidat? Aut ad eos semel desertos iterum se conferre, quàm primum plumis vestiti sunt, vel cùm eæ sunt nigriores; ac si ab aliquo moneantur jam pullos suos melius se habere, nec causam esse ampliùs, cur ab iis abhorreant? Uno verbo hoc certum est, & jam in ore vulgi, avi nulli nidum suum sordere; & nullum esse animal, cui sibi similium forma non placeat. Hinc *Epicharmus* apud *Laërtium* in *Platone*,

--- Καὶ γὰρ ἁ κύων κυνὶ
Κάλλιστον εἶναι φαίνεται, καὶ βοῦς βοΐ,
Ὄνος δ᾽ ὄνῳ κάλλιστον, ὗς δ᾽ ὑΐ.

Etenim canis cani videtur esse quid pulcherrimum, & bos bovi, asinus asino, sus sui. Et *Cicero* lib. 1. *De natura Deorum*, *An putas ullam esse terra marique belluam, quæ non sui generis belluâ maximè delectetur? Quod ni ita esset, cur non gestiret taurus equæ contrectatione, equus vaccæ? An tu aquilam, aut leonem, aut delphinum ullam anteferre censes figuram suæ?* Itaque nugantur *Hebræi*, & *Arabes*, cùm corvum à pullis suis modò natis ideo abhorrere dictitant, quia sunt mirè deformes. Nam si nobis sordent τὰ κορακίδια, non sequitur eadem sordere etiam parentibus, qui aliis oculis illa intuentur. Et verò cum ideo solùm fictæ fuerint istæ fabulæ, ut Scripturam explicarent, tamen Scripturę verbis nullo modo sunt consonæ. Neque enim *Job* dicit corvorum pullos in nido clamare ad Deum, sed tum cùm inopiâ cibi errant, & divagantur. Agitur ergo de pullis, qui jam è nido excesserunt. Nam pullos in ipso nido huc illucque divagari, quod ait *Gregorius*, animo concipi non potest. Hanc pullorum evagationem nidi angustiæ non ferunt. Neque verò corvus fœtus suos negligit, dum in nido sunt; sed jam enutritos, & ad volatum habiles, nido pellit, ut in posterum sibi prospiciant. *Philosophus Hist.* lib. 9. cap. 31. Οἱ δὲ κόρακες τοὺς ἑαυτῶν νεοττοὺς, ὅταν οἷοί τ᾽ ὦσιν ἤδη πέτεσθαι, τὸ μὲν πρῶτον ἐκβάλλουσιν, ὕστερον δὲ καὶ ἐκ τοῦ τόπου ἐκδιώκουσι. *Corvi autem pullos suos, cùm jam potestas volandi est, primùm nido ejiciunt, deinde regione totâ expellunt. Plinius* lib. 10. cap. 12. de cornice, *Sola hæc etiam volantes pullos aliquamdiu pascit. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac volare cogunt, sicut & corvi, qui robustos quosque fœtus suos pellunt longius. Æliani* lib. 2. cap. 49. *De animalibus*, Τούς γε μὴν νεοττοὺς τοὺς ἐκτρεφέντας διώκουσι, καὶ τῶν ἑαυτῶν ἕκαστος καλιᾶς φυγάδας ἀποφαίνουσιν ὑπὲρ ἴτου τροφὰς μαστεύουσι. *Pullos quidem suos enutritos persequuntur; & eos unusquisque ex nido suo fugat: quamobrem pulli deinceps victum quærunt.* Pullis igitur sic ejectis tum demum evenit, quod tradit Sacer Scriptor, ut, *cibi penuriâ vagantes*, quasi *ad Deum clament.* Cùm enim nondum sint plenis viribus, nec in perfecto vigore ætatis, neque dum ad victum proprio labore atque industriâ sibi comparandum assueverint, consilii prorsus inopes magnâ voce crocitant, & aërem querulis clamoribus implent, tanquam de parentum ἀστοργίᾳ ad Deum expostulantes. Et in his angustiis illis succurrit Deus, non per miraculum muscas & culices procreans, quæ in illorum ora ultrò se ingerant, sed eis suggerens quid facto sit opus, & quomodo urgenti fami sit consulendum, ne inediâ pereant. Itaque corvorum pullis hic idem accidit, quod leonum catulis, qui à matre deserti *egent, atque esuriunt*, Psal. 34. vers. 11. & *rugiunt ad prædam*, tanquam *à Deo quærentes escam suam*, Psal. 104. vers. 21. Et *eos explet Deus*, Job. 39. vers. 1. (al. 38. 39.) Quamvis non multum sit laborandum, cur pullis corvorum id tribuatur, potius, quàm ipsis corvis. Cùm etiam de corvis *Christus* dixerit, *Luc.* 12. *vers.* 24. *Considerate corvos, qui neque serunt*, &c. *& tamen Deus alit illos.* Nec causa fuit, cur pro *corvis Arabs* redderet فراخا الغربان *pullos corvorum.* Neque enim Interpreti licet quidquam mutare in verbis sacri textus, nisi necessitas eò adigat, qualis hic nulla apparet; cum de corvis nihil dicat *Christus*, quod universæ speciei non conveniat. *Considerate*, inquit, *corvos, qui neque serunt, neque metunt, neque cellam, neque horreum habent, & tamen Deus alit illos.* Quæ de patribus tam vera sunt, quàm de pullis; neutri enim serunt, aut metunt; neutri cellas, aut horrea habent. Denique Deus utrisque ex æquo prospicit. Quin ad quascunque aves hæc eadem refert *Christus* Matth. 6. v. 26. *Considerate*, ait, *aves cœli; quæ neque serunt, neque metunt*, &c. Sed, quod ibi asserit de avibus in genere, *Matth.* 10. *v.* 29. restringit ad passeres, qui, quamvis vilissimi sint, & bini assario veneant, tamen eos non judicat Deus suâ curâ indignos. Et *Luc.* 12. *v.* 24. etiam ad corvos idem extendit, quos, utut deformes aves, inconditæ vocis, & infausti ominis, tamen alere non dedignatur. Itaque nihil hic corvis, aut corvorum pullis peculiare tribuitur. Sed illorum, æquè ac passerum, inter reliquas aves fit diserta mentio, ut pateat Dei providentiam non solùm avibus in genere prospicere; sed & usque ad earum vilissimas & despicatissimas se extendere: ut homines, iique fideles, inde certius concludant se Deo curę esse, qui quod infimi ordinis animalculis tam benignè indulget, iis non denegabit, à quibus colitur, & invocatur. His ita explicatis, non dissimulabo apud *Servium* in Notis ad lib. 1. *Georgicorum* hæc legi: Plinius *in* Naturali Historia *dicit corvos obliviosos esse, & plerumque minimè ad nidos suos reverti; sed quadam ratione naturæ congerunt ad suos nidos quæ vermes possint creare, ex quibus relicti eorum pulli aluntur interdum.* Unde ex *Plinii* auctoritate firmari posse videbitur fabula, quam confutavimus. Sed non est, quod quemquam hæc commoveant. Fallit enim *Servius*, aut fallitur: cum neque in *Plinio*, neque in ullo *Philosophorum*, qui ætatem *Servii* prçcesserunt, legatur tale quidquam. Itaque hoc merum somnium est ex eburnea porta: qualia multa illi excidere viri docti jam observârunt.

CAPUT

CAPUT DUODECIMUM.

De Corvo, quem ex arca emisit *Noë*.

Cur, & quando corvus emissus. Hebræorum *de illo nugæ. Dialogus* Noæ *cum corvo* עד יבשת, *id est,* עד תשבי usque ad *Eliam* Thisbitem. *Corvus reversus juxta* Hebræos. *Non reversus juxta* Græcos, *quos sequuntur* Syrus, *&* Arabes *MSS. duo, & omnes Veteres præter* Procopium. *Duæ rationes hos conciliandi. Utraque refellitur. Sunt, qui* Hebræos *negationem exemisse statuunt, aut* Græcos *inseruisse. Neutrum verisimile: sed* Græcos *pro* יצוא ושוב *legiße* ולוא ישוב. *Quæ lectio magis perspicua. Non necesse est, ut perîerit corvorum species, etiamsi corvus redîisse negetur. Non dicit* Moses, *quod volunt, columbam fuisse emissam septiduo post corvum. Cur aquis gaudeat corvus.* Græca *fabula de corvo ab* Apolline *aquatum misso, qui non redîit nisi post ficus maturas, quò pertineat. Et quod tradit* Servius *corvos esse obliviosos, neque ad nidos suos reverti. Ex verbis* Hebręis, *prout leguntur, non facile est se expedire.*

De corvo in Sacro Textu duæ habentur historiæ; una de corvo à *Noa* ex arca emisso; altera de corvis, qui *Eliam* in deserto paverunt. Prior sic habet juxta *Hebræos* Gen. 8. 7. *Et emisit corvum, & is exivit exeundo, & redeundo, donec aquæ exaruissent à superficie terræ.* Causam emissionis corvi *Græca* editio sic effert in quibusdam exemplaribus, Καὶ ἀπέστειλε τὸν κόρακα ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ. *Et corvum emisit, ut videret, an cessavissent aquæ.* Quod ex versu sequenti sumptum, ubi de columba habetur, *Emisit quoque columbam à se, ut videret, an extenuatæ fuissent aquæ à superficie terræ.* Et verò *Noam* eodem animo corvum, quo columbam emisisse constat. Sed, ut repetitionis tædium vitaret *Moses*, id solum de columba dixit, cujus historiam ideò expressit disertiùs; quia est majoris momenti. Die igitur primâ decimi mensis, cùm aquę diluvii non parùm decrevissent, apparere jam inceperant celsissimorum montium summi vertices, *Gen.* 8. 5. Et post quadraginta dies elapsos, id est, undecimi mensis die undecima, *Noë*, apertâ arcæ fenestrâ, corvum emisit. Cùm terram aquis obruissent quadragesimales pluviæ, *Gen.* 7. 12. *Noë* speraverat fore, ut pari numerò dierum aquæ exsiccarentur. Quod cùm non successisset, corvum emisit, quem sciebat odore cadaverum allici posse, ut longiùs evolaret; si jam animalibus patuisset terra. At corvus, arcam circumvolitans, ab ea non abscessit longiùs. *Exivit* (inquit *Moses*) *exeundo, & redeundo.* Emissus enim, non nisi fœdas paludes cernens, statim receptum quæsiit vel in arcam, aut super arcam. A qua subinde rursus avolans redibat identidem: neque aliud quidquam præstitit, donec aquæ exaruissent. *Hebræi* nugantur in *Agudda* corvum ideò non desiisse arcam circumvolitare, nec ivisse quò missus fuerat: שהיה חושרו על ברת זוגו; *quia de conjuge* (seu *fœmina*) *suâ sollicitus erat*; ne scilicet se absente ab alio iniretur. Quod cum dè alio corvo non possit intelligi, cùm *Noë* solùm duos servâsset, nolo attexere quæ monstra sibi fingant impuri homines, & mortalium insulsissimi. In *Beresith Rabba* Sect. 33. *Noë* & corvus colloquuntur invicem: &, hoc quærente, cur ex omnibus pecudibus, feris, & avibus solus mitteretur, respondet *Noë* mundum corvis posse facilè carere, cum neque לאכילה, *ad esum*, neque לקרבן, *ad sacrificia* sint utiles. Sed intercedit Deus, monens futuris sæculis magnum fore corvorum usum, nempe *Eliæ* tempore, qui pane & carne à corvis allatâ aliquamdiu pastus fuit. Atque ob id ipsum scilicet noluit Deus, ut corvus ab arca longiùs secederet. Et illi dixit, אתה מזומן לשליחות אחרת בימי אליהו, *Tu* Eliæ *diebus aliam* (majoris momenti) *legationem obire debes:* ac proinde in illa tempora servandus es. Quod ipsa *Mosis* verba volunt obscurè subinnuere, cum dicit עד יבשת, *donec exaruissent.* Quia vox יבשת easdem habet literas, quas vox תשבי *Thisbi.* Itaque עד יבשת, id est, עד תשבי, *Ad usque Thisbitem*, supple *Eliam*, quod observat *Baal Hatturim*; & literas יבשת המים, *Exaruerunt aquæ*, per *Gematriam* idem valere, quod נחל כרית, *torrentem Cerith*, ubi *Eliam* corvi paverunt: quod tamen verum non est.

Hæc de corvo *Noæ* juxta *Hebræos*: sed multò aliter *Græci*; quorum versio in speciem id ipsum negat, quod disertè asserit *Moses*, nempe redîisse corvum. Habet enim, Ἐξελθὼν οὐκ ἀνέστρεψεν, *Egressus* (ex arca corvus) *non reversus est*, pro *Hebræis* ויצא יצוא ושוב, *Et egressus est egrediendo, & redeundo. Syrus* itidem, ܘܢܦܩ ܡܦܩ ܘܠܐ ܗܦܟ, *Et egressus est egrediendo, & non redîit.* Et *Hieronymus*, *Qui egrediebatur, & non revertebatur.* Et *Arabes* manuscripti duo, quos in *Suecia* vidi, لم يعود *non redîit*, aut فلم يعد *& non redîit.* Sed ille ex *Græca*, hic ex *Syra* versione palàm expressi. Quod ipsum sequuntur prisci Doctores, *Hilarius*, *Arnobius*, & Pseudo-*Hieronymus*, in *Psalmum* centesimum quadragesimum sextum, verus *Hieronymus* in *Dialogo contra Luciferianos* capite octavo, *Ambrosius* libro *De Noë & arca* capite decimo septimo, *Sulpitius Severus Historiæ* libro primo, *Augustinus* in *Genesim* libro primo Quæstione decimâ tertiâ, & passim, *Chrysostomus* in *Genesim* Homiliâ vigesimâ sextâ, *Cyrillus Glaphyrorum* in *Genesim* libro secundo, *Eutychius* quoque *Alexandrinus* pag. 40. فذهب الغراب ولم يرجع *Et abîit corvus, nec reversus est.* Omnes denique Veteres, in quos incidere licuit, præter unum *Procopium*, qui negationem non admittit. Unde nata duplex quæstio: prior, unde ortum sumpserit hæc lectionum diversitas; altera, utra lectio vera sit, atque alteri præferenda. Atque ad illam multi respondent, *Hebræos* & *Græcos* posse optimè conciliari, utrumque enim verè dici, & corvum esse reversum, & corvum non esse reversum. Cùm ad arcam reversus sit, vel super arcam, sed non reversus sit in arcam. Quæ responsio est inanis. Cum neutra lectio corvum dicat in arcam, aut super arcam redîisse, vel non redîisse: sed harum una simpliciter corvum redîisse habet, altera non redîisse; quæ omnino sunt contraria. *Mosis* verba *Gen.* 22. 1. *Deus tentavit Abrahamum*, si quis ita reddiderit, *Deus non tentavit Abrahamum*, nonne esset falsus Interpres? etiamsi verum sit aliquo modo Deum non tentasse *Abrahamum*, nempe quomodo dixit *Jacobus* (a) *Deum neminem tentare.* Præterea, licet in *Hebræo* textu non disertè dicatur corvus redîisse in arcam, tamen palàm subintelligitur. Ita enim habent verba, *Egressus est egrediendo, & redeundo, donec*, &c. Id est, sæpe egressus est, & sæpe redîit. Ex arca porrò ut sæpe egrederetur, necesse illi fuit in eandem sæpe regredi. Neque enim è domo quisquam egreditur, qui in eam non sit ingressus. Aliis *Hebræum*

(a) *Jac.* 1. 13.

שוב non solum *redire*, sed & *recedere* est: ut hujus ipsius capitis versu tertio, וישבו המים מעל הארץ הלוך ושוב, *Et redierunt aquæ à facie terræ, eundo, & redeundo*, id est, *recesserunt recedendo*. Et pari ratione, inquiunt, corvus ex arca *egressus est exeundo*, ושוב *& redeundo*, id est, *recedendo*. *Ex arca* porrò *recedere* idem est, ut asserunt, quod ad eam non reverti. Sed neque hæc responsio satis est idonea. Nam, quidquid dicant, שוב propriè *redire* est. Etiam cum dicuntur *aquæ à facie terræ rediisse*, ideo rediisse dicuntur, quia prius eam demerserant, & à facie terræ se conferebant in naturalem suum locum, id est, in mare, *&c.* Præterea שוב in *recedendi* notione non sumitur, nisi additâ particulâ מן, id est, *ab*, vel *ex*, quæ hic nusquam comparet. Denique hæc non cohærerent, *Corvus exiit exeundo, & recedendo, donec exaruissent aquæ*. Exiit enim corvus mensis undecimi die undecimâ, *Gen.* 8. *vers.* 5. 6. Et aquæ demum exaruerunt anni sequentis initio, *Gen.* 8. *vers.* 13. id est, diebus quinquaginta post corvi exitum. Quo toto tempore corvum semper ex arca recessisse nemo dixerit. Dato tamen, non concesso, *Hebræa* verba sic posse reddi; *Corvus exiit exeundo, & recedendo*, ab iis valde diversa esset *Græca* versio, *Corvus egressus non rediit*. Abire enim, & recedere alicunde per quinquaginta dierum iter, non idem est, quod inde abire, nec redire ante diem quinquagesimum. Alii *Judæos* volunt negationem ex *Hebræo* textu exemisse, quos refellit *Samaritani* codicis cum *Hebraico* consensus. Præterea *Chaldæi* duo, *Jonathan*, & *Onkelos*, hic habent, ונפק מפק ותאיב. Et *Samaritanus* Interpres, [illegible] *Et egressus est egrediendo, & revertendo*. Et *Arabs Parisiis* editus, فجعل يخرج ويرجع *Et exibat, & redibat.* Et *Erpenianus*, وخرج خارجا وراجعا *Et exiit exiens, & rediens. Josephus* quoque *Antiq.* lib. 1. cap. 4. πρὸς Νῶχον ἐπανῆλθε; *Ad Noam rediit*. Sed & in *Beresith Rabba*, & in *Agudda*, qui *Hebræorum* libri sunt vetustissimi, legitur iste locus planè ut in nostris codicibus. *Hieronymum* denique sic legisse mihi persuasissimum est, & in *Quæstionibus Hebraicis* haberi perperam: "*Et de corvo aliter* (in *Hebræo* textu) *dicitur, Et emisit corvum, & egressus est exiens*, "*& non revertens*. Legendum enim, *Exiens, & revertens*. Nam si legas, *& non revertens*, quorsum asserit in *Hebræo* textu aliter, quàm in *Græco* dici? Quæ *Chisamensis* Episcopi observatio est verissima. Neque vero causam habuere *Judæi*, cur illum locum corrumperent, cum eorum nihil intersit, utrum corvus rediisse, vel non rediisse credatur. Sunt denique, qui *Græcis* codicibus, vel certo consilio, vel per Scribarum incuriam putant insertam fuisse negationem: quorum neutrum est verisimile. Non prius; quia ut reliquis *Hebræorum* causa non fuit, cur negationem ex *Hebræo* textu eximerent, ita nec *Græcis* Interpretibus causa fuit, cur illam suę versioni adderent: neque posterius; quia ex *Græcis* verbis (Ἐξελθὼν οὐκ ἀνέστρεψεν, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ, *Egressus non rediit, donec aquæ exaruissent*) negationem si demas, dissolvetur orationis tota compages. Et hæc erunt sine ullo sensu, *Egressus rediit, donec aquæ exaruissent*. Cùm igitur hæc versio verbis concepta sit, ex quibus negatio nullo modo potest abesse, eam patet ab ipsis auctoribus esse adscriptam, non Scribarum errore infultam, atque in textum insertam.

Nempe, si rectè conjicimus, *Hebræa* verba, יצוא ושוב, *Egrediendo & redeundo*, *Græci* Interpretes sic legerunt, ולוא ישוב, *Et non reversus est*. Ad verbum, *Et non revertetur*. Sed Futurum pro Præterito tam frequenter occurrit, ut in uno *Psalmo* centesimo septimo hujus καταχρήσεως viginti minimum exempla reperire sit. Neque scripturâ multùm differunt יצוא ושוב, & ולוא ישוב. Nam *Vau* & *Jod* in veteribus manu-scriptis literæ sunt tam similes, ut sæpissime permutentur. Et *Lamed* à *Tsade* ferè solo cornu differt: quod *Tsade* dextrum habet, & demissius; *Lamed* sinistrum, & elatius. Sciunt quid velim, qui *Rabbinorum* lectioni assueverunt. Hinc igitur, nisi fallor, diversæ lectionis & versionis horum verborum vera est origo. Neque facile dixerim, utra sit pręferenda. Et quamvis *Hebraicam* lectionem venerari soleam, ut ab ea nunquam discedam nisi valdè invitus: tamen *Græcam* fateor hoc loco esse perspicuam magis, *Egressus est corvus, neque rediit donec*, &c. id est, nunquam ad arcam rediit. At, inquiunt, si non rediit; quid de illo factum est? Respondet *Augustinus* in *Johannem* Tractatu sexto, *Mortuus est in his aquis*. Et *In Faustum* libri duodecimi capite vigesimo, *Emissus corvus non est reversus, aut aquis utique interceptus, aut aliquo supernatante cadavere illectus*. Et *Cyrillus* in *Glaphyris* libro secundo, Ἐναπνίγη δὲ, οἶμαι, τοῖς ὕδασιν, ἐρεισμά τε, καὶ στάσιν οὐχ εὑρηκώς. *Submersus est, ut arbitror, aquis, cùm ubi subsisteret, non invenisset*. Quod potest sine periculo concedi. Et frustrà objicitur ex uno corvo superstite non potuisse post diluvium corvorum speciem reparari. Poterat enim corvus fœminam inivisse, antequam emitteretur. Et verò sunt ex *Hebræis*, qui ob id ipsum volunt à *Noa* fuisse emissum, quod arcam intempestivâ libidine polluisset, atque incestasset. Potuit etiam superesse corvus, etsi in arcam non redierit, sive cadaveri aquis innatanti insederit, aut montium verticibus, qui aquis nudari jam inceperant diebus quadraginta antequam fuisset emissus, *Gen.* 8. *vers.* 5. 6. 7. Cur igitur columba septiduo post emissa, non reperiens ubi pedem figeret, in arcam redire coacta est, quia aquæ adhuc universæ terræ incumbebant, *Gen.* 8. *vers.* 8? Respondeo: Primò, gratis id dici columbam septiduo post corvum fuisse emissam. Illam quidem emisit *Noë* ὀπίσω αὐτοῦ *post eum*, id est, post corvum, si *Græcos* & *Hieronymum* sequimur: sed ne id quidem habet *Moses*, cujus verba sunt, *Et emisit columbam* מאתו *à se*: quomodo rectè reddunt *Jonathan*, & *Onkelos*, & *Syrus*, & *Samaritanus*, & uterque *Arabs*. Itaque potuerunt corvus & columba simul emitti. Pone tamen, columbam post corvum fuisse emissam; quid opus est hanc emissionem in septiduum differre, cùm, corvo non reverso, *Noë* potuerit illam emittere die proximè sequente? Secundo, columba rediit, quia in humidis & uliginosis locis pedem non figit libenter. At corvum, utpote temperamenti siccissimi, aquis maximè gaudere notum. Unde est, quod corvi, futuram pluviam præsentientes, multa edunt lætitiæ signa, tam voce, quam motu alarum: quæ videre est in *Arato* versu 963. &c. Quia φιληδέσι τοῖς ὑγροῖς, *humidis oblectantur*, ut ibi habet *Theon*.

Sed & *Græcorum* lectioni favere videtur *Ethnica* fabula de corvo, qui ab *Apolline* aquatum missus non rediit, nisi post ficus maturas. *Ovidius* libro secundo *Fastorum*,

Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
Dum fierent tardâ dulcia poma morâ.

Hyginus Astronomicῶn libro secundo in *Hydrâ*; *Corvus*, Apollinis *tutelâ usus, eo sacrificante missus à fonte aquam puram petitum, vidit arbores complures ficorum immaturas: eas expectans, dum maturescerent, in arbore quadam earum consedit*. Et Ger-

Germanicus in *Aratum* capite *De Hydra*, *Corvus ideò inter astra collocatus dicitur, eò quod fuerit in tutela* Apollinis, *à quo missus ad fontem*, &c. *cùm vidisset arbores grossos ficus habentes, volans consedit in eis, donec maturæ fierent, & aquam deferre distulit.* A quo parum diversus *Arati Scholiastes* nondum editus quem habeo manu-scriptum; Τιμὴν γὰρ ἔχει ὁ κόραξ παρὰ τῷ Ἀπόλλωνι· ἑκάστῳ γὰρ τῶν Θεῶν ὄρνεόν ἐστι ἀνακείμενον. Θυσίας δὲ γενομένης, τοῖς Θεοῖς, σπονδὴν πεμφθεὶς ἐνέγκαι ἀπὸ κρήνης τινὸς, ἰδὼν παρὰ τὴν κρήνην συκῆν ὀλύνθους ἔχουσαν, ἔμεινεν (b) ὡς πεπανθῶσιν. Sed paulò aliter *Ælianus Hist.* lib. 1. cap. 47. Ὁ Ἀπόλλων αὐτὸν θεράποντα ὄντα ὑδρευσάμενον ἀποπέμπει· ὁ δὲ ἐντυγχάνει λήϊῳ βαθεῖ μὲν, ἔτι δὲ χλωρῷ, καὶ μένει ἕως ἂν αὖον γένηται, τῶν πυρῶν (c) περαχναῦσαι βουλόμενος; καὶ τοῦ προστάγματος ὠλιγώρησεν. *Cum ad aquationem eum famulum suum misisset* Apollo, *ille in magnam segetem adhuc viridem cùm incidisset, expectavit dum maturuisset; granis frumenti frui volens, & mandatum neglexit.* Et aliter rursus apud *Gesnerum Oppiani Scholiastes* in librum primum Ἰξευτικῶν, *Cùm* Coronis *in* Tricca Æsculapium *pareret*, Corax (servus) *aquari jussus, re neglecta* ἐλαγνεύετο *lasciviebat: quamobrem iratus* Apollo *convertit eum in avem atram*; &c. Sed hæc ita diversa sunt, ut appareat ex eodem fonte esse orta. Ut & vetus Proverbium de cessatore apud *Hesychium*, & *Suidam*, Κόραξ ὑδρεύει, *Corvus aquatur*. Et plerique, ut corvi moram longissimam fuisse significent, illum expectâsse fingunt, donec ficus maturuisset; quia ficus serotina est, nec nisi cum uvis maturescit, ut constat ex *Cant.* 2. *v.* 13. & *Num.* 13. *v.* 24. Unde *Epictetus* apud *Arrianum* libri primi capite decimo quinto, Ἄν μοι λέγῃς, ὅτι θέλω σῦκον, ἀποκρινοῦμαί σοι; ὅτι χρόνου δεῖ· ἄφες ἀνθήσῃ πρῶτον, εἶτα προβαλεῖ τὸν καρπὸν, εἶτα πεπανθῇ· εἶτα συκῆς μὲν καρπὸς ἄφνω, καὶ μιᾷ ὥρᾳ οὐ τελειοῦται. *Si mihi dicas te velle ficum, respondebo tibi tempore opus esse. Permitte ut primum floreat, deinde fructum emittat, deinde maturescat. Neque enim fici fructus citò & unâ horâ ad maturitatem perducitur.* Proinde ficus apta visa est ad designandam corvi moram, & cunctationem ad aquas. Quod ipsum natum videtur ex historia de corvo *Noæ*, qui ad aquas emissus non rediit, donec, *&c.* Atque eodem fortasse pertinet, quod tradunt Veteres apud *Servium*, *corvos obliviosos esse, & plerumque minimè ad nidos suos reverti.* Neque enim id corvo tribuunt *Philosophorum* libri. Sed fama de corvo *Noæ*, qui reditûs fuit immemor, causa potuit esse, cur vulgus corvino generi affingeret, quod huic fuit peculiare. Hæ conjecturæ si veræ sunt, ut saltem habent aliquam veri speciem, vetustissima est illa lectio, quâ corvus, ex arca emissus, ad *Noam* rediisse negatur.

(b) Lege ἴως.

(c) Περαπολαῦσαι.

Quid quod ex verbis *Hebræis*, prout hodiè leguntur, non facile est se expedire, *Exiit exeundo, & redeundo, donec aquæ exaruissent?* Illud enim, *Exiit exeundo*, est Ἑβραϊκώτατον. Sed quod sequitur, *Exiit redeundo*, poterit videri durius, & esse oppositum in apposito. Et dubito, an alibi dicatur animal *exire redeundo*. Nec patet, quorsum *Noë* corvum, in arcam semel regressum, passus sit ex ea toties egredi, & per quinquaginta dies divagari nullo successu: maximè, postquam ex columba didicit quod scire avebat. Has quippe volitationes clausâ fenestrâ potuisset prohibere. Nam, quod ajunt, corvum *ad* arcam, non *in* arcam rediisse, jam suprà confutavimus. Itaque non displicet *Græca* lectio, quæ non laborat his incommodis. Tamen hæc pono, non statuo, & peritiorum judicio non illibenter submitto.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Corvis, qui *Eliæ* panem & carnes afferebant prope torrentem *Cerith*, 1 *Reg.* 17. *v.* 3.

Ibi הערבים, *non sunt* mercatores, *nec* Arabes, *nec* incolæ urbis Arabo, *ut quidam volunt, sed* corvi. *Illis præcepit Deus, nempe ad obsequium inflectendo. Cur plures corvi. Corvus unus* Paulo *&* Antonio *panem affert. Cur hi panem & carnes afferant, & bis in die. Et unde afferant. Cur corvi ad id adhibiti. Quomodo has dapes non polluerint. Crimen in diluvio admissum reparant.* Elias *quomodo corvis similis. Quàm juste Deus hoc officium à corvis exegerit. Torrens* Cerith, *vel* Kana, *Jos.* 16. *vers.* 8. *&* 17. *vers.* 9. *Ratio utriusque nominis. Ejus situs* Josepho *ignotus, &* Eutychio Alexandrino.

Jam de *Elia* dicendum, cui latenti ad torrentem *Cerith* prope *Jordanem* הערבים, *corvi* à Deo jussi panem & carnes bis afferebant in dies, 1 *Reg.* 17. *vers.* 3. 4. 5. 6. Quod, quia morosis ingeniis parum credibile visum est, non desunt, qui *Hebræo* verbo ערבים, *orebim*, negent *corvos* intelligi. Sic apud *Kimchium* nonnulli *mercatores* explicant, ut *Ezech.* 27. *vers.* 27. ubi ערבי מערבך; id est, *qui negotiantur negotia tua*. Aliis ערבים sunt *Arabes*; ut 2 *Par.* 21. *vers.* 16. & *Nehem.* 4. *vers.* 7. In *Beresith Rabba cap.* 33. עיר היא בתחום ביתשאן ושמה ערבו, *Urbs est* Arabo *nomine in vicinia Bethsan* (sive *Scythopoleos*:) ut scribit *Rabbi Juda*, cujus cives hic dici putantur הערבים. *Arabi* etiam Interpreti ערבים *Orebim*, non sunt corvi, sed populi nomen. Is enim habet 1 *Reg.* 17. *v.* 4. *Præcepi* العوربيم Orebimis, *ut te nutriant*. Et versu sexto, وكان العوربيم *Et fuit, ut* Orebimi *afferrent ipsi panem, & carnem.* Sed facile est docere hæc interpretamenta nihil habere sani. Utut enim ab *Ezechiele Tyrii* mercatores describantur hâc Periphrasi ערבי מערבך, *qui negotiantur negotia tua*: tamen ערבים per se *mercatores* nusquam significat. Nec Deus in genere dixisset, *Præcepi mercatoribus*, sed *Præcepi mercatoribus hujus, vel illius loci, ut te nutriant.* Reliquas versiones refellit loci situs, in quo accidit hoc miraculum. Nam prope *Jordanem*, ubi latebat *Elias*, nulli erant *Arabes*, nulli *Orebimi*, neque ulla urbs *Arabo* nomine, quod quidem sciam. Et *Arabes Hebraicè* non dicuntur עֹרְבִים *Orebim*; sed עַרְבִים *Arbim*: & urbs ערבו *Arabo*, si quæ fuit, quod mihi nondum constat, hujus incolæ ערבויים *Arabojim*, vocati sunt; non *Orebim*. Præterea *Elias*, ibi latere jussus, non verè latuisset, si latibuli sui conscios habuisset locorum incolas. Et hæ latebræ *Achabo* Regi mox patuissent, qui illum magnâ curâ undequaque disquirebat.

Hic igitur הערבים nihil quidquam sunt, quàm veri *corvi*, quomodo post *Græcos* accipiunt *Josephus*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Hieronymus*, plerique ex *Hebræis*, & omnes Ecclesiæ Doctores, nullo excepto.

His Deus præcepisse se dicit. *Corvis* (inquit) *præcepi, ut ibi te nutriant.* Nempe brutis etiam præcipere dicitur Deus: ut 2 *Paral.* 7. *verſ.* 13. *Si præcepero locuſtæ, ut exedat terram.* Amos 9. verſ. 3. *Et ſerpenti præcipiam, ut mordeat eos.* Et Jon. 2. verſ. 10. (al. 11.) *Piſci dixit Deus, ut* Jonam *in terram evomeret.* Sed quomodo præcipit etiam rebus inanimatis: puta cœlis, *Eſ.* 45. *verſ.* 12. nubibus *Job.* 38. *verſ.* 11. *Pſalm.* 78. *v.* 23. *Eſ.* 5. *verſ.* 6. diluculo, *Job.* 38. *verſ.* 12. gladio, *Amos* 9. *verſ.* 4. *Brutis* ſcilicet, aut *nubibus*, &c. *præcipere* eſt iis uti ad exequenda ſua decreta. Rectè igitur hic *Kimchius*, וטעם צויתי ששמתי בלבם להביא לחם ובשר שתי פעמים ביום, *Præcepi* (corvis) *id eſt, in animum ipſis indidi, ut panem & carnem afferrent bis in die.* Sed longè aliter viduæ ſe præcepiſſe dicit, ut *Eliam* paſceret, verſu nono ejuſdem capitis. Illi enim vel verbo expreſſo præceperat, vel mentem ejus ad charitatem & pietatem erga Dei ſervum inflectendo. Notandum porrò plures corvos huic operi deſtinari, non unum, ut ſtatuit (a) *Eutychius Alexandrinus*; quia non ſuffeciſſet unus ad ferendum *Eliæ* neceſſarium alimentum. Nam in vita *Pauli Eremitæ* apud Sanctum *Hieronymum*, inter quædam alia, quæ fateor me non capere, etiam illud eſt, quod unus corvus affert panem integrum, qui viris duobus in prandium ſufficiat, *Antonio* nempe, & *Paulo. Suſpiciunt*, inquit, *alitem corvum in ramo arboris conſediſſe, qui inde leniter ſubvolans integrum panem ante mirantium ora depoſuit. Poſt cujus abſceſſum, Eja inquit* Paulus, *Dominus nobis prandium miſit*, &c. *Sexaginta jam anni ſunt, quòd accipio dimidii ſemper panis fragmentum: verùm ad adventum tuum militibus ſuis* Chriſtus *duplicavit annonam.* At hic aliter res ſe habet. Neque enim unus corvus pluribus, ſed plures uni cibum afferunt. Cibus ille fuit panis, & caro. Quæ ſeorſim allata fuiſſe volunt multi Veteres, panes ſcilicet mane, & carnes veſpere. *Athanaſius* in *Synopſi*, Οἱ κόρακες ἔφερον αὐτῷ, διὰ ῥήματα Κυρίου, πρωΐας μὲν ἄρτους, δείλης δὲ κρέα. *Theodoretus* in 3. *Reg.* Quæſt. 52. Προσέφερον γὰρ οἱ κόρακες ἄρτους μὲν ἕωθεν, δείλης δὲ κρέα. *Auguſtinus* Sermone 146. *De tempore*, *Afferebat ſervo Dei corvus mane panes, ad veſperam carnes. Eutychius*, ubi ſuprà,

وكان غراب ياتيه في كل يوم

بالغداة بخبز وبالعشا بلحم ياكله

Et corvus fuit, qui ei quotidie afferebat mane panem, & veſpere carnem, quibus veſceretur. Nimirum ita fert *Græca* verſio in pleriſque exemplaribus: ſed in *Complutenſi* rectiùs, quod habetur in *Hebræo*, *Chaldæo*, *Syro*, *Arabico* & *Romano* textu, ἄρτους καὶ κρέας τὸ πρωΐ, καὶ ἄρτους καὶ κρέας τὸ δείλης. Quippe voluit Deus in ſumma rerum omnium penuria ſervo ſuo utrumque afferri, panem, & carnes, ut plenum eſſet convivium, & ſua providentia in illo conſervando ſic magis eluceret. Eodem pertinet, quod corvi bis in die, mane, & veſpere, has epulas *Prophetæ* offerebant, prandii ſcilicet, & cœnæ ſtatis horis. Utrumque enim apud *Judæos* in uſu fuiſſe conſtat ex *Luc.* 14. *v.* 12. Et meridiani convivii mentio fit *Gen.* 43. *v.* 25. *Ruth.* 2. *v.* 14. & *Act.* 10. *v.* 9. 10.

Hebræi apud *Kimchium* anxiè quærunt, unde corvi panes & carnes attulerint? Et alii quidem ex *Achabi*, alii ex *Joſaphati* menſa petita fuiſſe ſtatuunt. Quaſi *Prophetæ*, in ſumma frugalitate educato, neceſſe fuerit habere regales dapes. Dixerim potiùs hæc *Prophetæ* deſtinata fuiſſe ab uno aliquo ex illis ſeptem millibus, qui (b) genua non flexerant ante *Baalem*, quem Deus eſſe voluerit tanti arcani conſcium. Quamvis ſit tutiſſimum reſpondere cum auctore *Mirabilium Scripturæ* libri ſecundi capite decimo quinto, *Unde verò eas carnes, & panes ille corvus detulerit, ipſe viderit, qui* tale officium committebat. Alibi (c) huic ipſi *Eliæ*, in deſerto eſurienti, Dei Angelus panem & aquam apponit, quod convenientius fuiſſe dices, & θεοπρεπέστερον. Sed & à corvis voluit Deus idem officium præſtari, ut doceret omnes creaturas imperio ſuo ſubeſſe. At corvus, inquies, immunda eſt avis, contactuque omnia fœdans. Omninò, cùm plerumque veſcatur cadaveribus, & Lex ceremonialis immundis avibus eum accenſeat. Sed *quod purificavit Deus non debet haberi pro immundo*, Act. 10. verſ. 15. Idem Deus, qui hanc Legem ſanxerat, etiam abrogavit, aut ſaltem *Eliam* ab ejus obſervatione diſpenſavit ad tempus. Quamvis hujuſmodi diſpenſatione non fuerit opus. Ceremoniarum enim obſervatio poterat prætermitti, cùm urgebat vitæ neceſſitas. Ita *Samſoni* licuit favum mellis comedere, quem in mortuo leone apes contexuerant; ut ad hunc locum obſervat *Theodoretus*. Et *David* eſuriens panes τῆς προθέσεως edit ſine ſcrupulo, *quos alioqui non licebat edere, niſi ſolis Sacerdotibus*, *Luc.* 6. *verſ.* 4. Ac proinde rectè ſancitum eſt, ut *Judæis*, die Sabbathi ab hoſte provocatis, pugnare licitum eſſet, & vim vi repellere, 1 *Mach.* 2. ℣. 41. Agebatur enim de vita. Et *Sabbathum eſt propter hominem, non homo propter Sabbathum.* Marc. 2. ℣. 27. Auctor *Mirabilium* corvos *Eliæ* ſervientes reparâſſe culpam aſſerit in diluvio admiſſam. *Corvis*, inquit, *miniſtrare* Prophetæ *præcipitur, ut culpam, quam in diluvio commiſerat, purgare illa avis videretur, dum ut fidelis miniſter efficitur* Eliæ, *qui negligens, & fallax erat antea* Noæ. *Chryſoſtomus* in Sermone *De Elia* vult *Prophetam* corvis in eo fuiſſe ſimilem, quòd ut corvus eſt animal μισότεκνον, ita *Elias* filios ſuos, nempe *Judæos*, propter peccata oderat, &, cœlo precibus ſuis clauſo, longam famem eis indixerat. Ac Deum proinde *Prophetæ* animum, plus nimio exaſperatum, emollire voluiſſe corvorum exemplo; qui, utut immites, & μισότεκνοι, mutato tamen animo, jam *Prophetæ* miſerebantur, &, ne fame periret, cibos illi ſubminiſtrabant: quaſi *Eliæ* dixiſſet, Μὴ τοσαύτη παρὰ σοὶ κατὰ Ἰουδαίων μισοτεκνία, ὅση τοῖς κόραξι κατὰ τῶν νεοσσῶν τῶν οἰκείων· ἀλλ' ὅρα νῦν μεταβεβλημένους τοὺς κόρακας· ὅρα τὴν ἐκείνων, ὦ Ἠλία, φιλανθρωπίαν· οἱ περὶ τοὺς οἰκείους ἀπάνθρωποι νεοσσοὺς, σοῦ γίνονται ξενοδόχοι φιλότιμοι. Ἄτοπόν ἐστιν, ὦ Ἠλία, τοὺς μὲν κόρακας μεσίτας γίνεσθαι πρὸς σὲ τῆς παρ' ἐμοῦ φιλανθρωπίας· σὲ δὲ μεσίτην τοῖς Ἰουδαίοις μὴ γίνεσθαι τῆς παρ' ἐμοῦ κατ' αὐτῶν τιμωρίας. Αἰδέσθητι τὴν τῶν κοράκων μεταβολὴν, καὶ γένου περὶ τοὺς Ἰουδαίους χρηστός. *In* Judæos *filios tuos non tanto odio teneris, quanto corvi in pullos ſuos. Corvos tamen nunc mutatos vide. Eorum, ô* Elia, *vide benignitatem. Qui in proprios pullos inhumani ſunt, erga te munificos hoſpites ſe exhibent. Abſurdum eſt, ô* Elia, *quòd corvi meæ erga te benignitatis ſunt mediatores: tu verò pro* Judæis, *quos punio, non intercedis. Corvorum mutationem admirare, & erga* Judæos *eſto benignus.* Sunt è Recentioribus, qui Deum volunt à corvis eò juſtiùs hoc officium exegiſſe, ut *Prophetam* ſuum alerent, quo majori curâ eos alit, cùm adhuc pulli à parentibus deſeruntur, ut probant ex *Jobi*, *Davidis*, atque ipſius *Chriſti* verbis, quæ aliter explicavimus.

Torrentem *Cerith*, vel *Carith*, ad quem obtigit hoc miraculum, putant eundem eſſe cum torrente *Kana*, ſeu *arundineti*, de quo *Joſ.* 16. *v.* 8. & 17. *v.* 9. Quod facile crediderim, & קנה *kana*, fuiſſe dictum ab arundinum copia, in quibus latebat *Elias*. Ut is, de quo ſummus vates,

--- *Tu poſt carecta latebas.*

Et torrentem כרית *Cerith*, dici à Verbo כרה *cara*, quod σιτεῖσθαι, id eſt, *paſci*, aut *veſci*, apprimè reddunt *Græci* Interpretes *Job.* 40. *verſ.* 25. eo quod ad eum *Propheta* à corvis per miraculum paſtus eſt. Quæ conjectura ſi vera eſt, Prolepſis agno-

(a) Pag. 397.

(b) 1 Reg. 19. v. 18.

(c) 1 Reg. 19. v. 5. 6.

agnoſcenda eſt in his verbis, *Abſconde te ad torrentem Cerith.* Utut ſit, ex ſacro textu hoc ſcimus, hunc torrentem fuiſſe prope *Jordanem*, & ad Ortum *Samariæ*. Itaque aliud agebat *Joſephus*, cùm *Eliam* ſeceſſiſſe ſcripſit εἰς τὰ πρὸς νότον μέρη, *ad partes, quæ ad* Auſtrum *vergunt*. Et multò abſurdius *Eutychius*, hunc *Eliæ* ſeceſſum confundens cum ejuſdem quadrageſimali jejunio in monte *Horeb*. وهرب ايلياس النبي علي تخوم الاردن الي جبل جوريب وهو طور سينا وسكن في شعب عين وكان يشرب الما من ذلك الشعب *Et fugit* Elias *Propheta per confinia* Jordanis *ad montem* Horeb, *qui eſt mons* Sina: *& habitavit ad fontis fiſſuram, ex qua bibebat aquam.* Quibus reliqua ſubjungit de corvo, panem & carnem afferente.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Probatur בת יענה *bath jaana*, eſſe Struthionem fœminam.

In Prophetis בת יענה bath jaana *inter aves eremicolas.* Sirenes Græci *ſæpe reddunt. Et* Cyrillus ſirenum *nomine* ἀηδόνας luſcinias *intelligit: ſed legendum* ἀλκυόνας alcyones. *Hæ duæ voces à librariis ſæpe confunduntur. Alcyon canora avis, littorea, propter nidum à fluctibus abreptum fundit lugubre melos: aut, ut alii, propter* ceycis *conjugis fatum. Lugubris quoque eſt avis* bath jaana; *ſed in deſertis procul à mari: non littorea, ut alcyon. Crudelis item, &* ἄϛοργ☉, *cum alcyon & conjugem & pullos impenſè amet. Aliis igitur* bath jaana *eſt* noctua, bubo, ſtryx, ulula, *quorum ſententiam* Fullerus *multis tuetur. Quin* bath jaana *eſt* ſtruthio. Seniores ϛρυθὸν *reddunt, id eſt,* ϛρυθοκάμηλον *non* paſſerem, *ut* Novatianus *&* Fullerus *volunt.* Στρυθὸς *etiam ſine Epitheto* ſtruthionem *ſæpe ſonat. Vox* ϛρυθοκάμηλ☉ Græca *verſione recentior eſt. Refelluntur* Fulleri *rationes, quibus* ϛρυθὸν *contendit eſſe* ululam, *aut* ſtrigem. Στρυθίζειν, & τρίζειν, *quid in* Suida. Strix *in* Gloſſario ϛρυθὸς *redditur; ſed mendoſè. Verborum trajectio in* Gloſſis *frequens.* Gloſſarum, *&* Heſychii *multa loca emendata.* Bath jaana *à* Chaldæis, Syris, *&* Arabibus, naama *conſtanter redditur: quâ voce* ſtruthionem *ſignificari certiſſimum; quod probatur ex* Arabibus *&* Hebræis. *Iiſdem* bath jaana *eſt* ſtruthio. Judæis *ſtruthionis eſus prohibitus. Inſigne mendum in* Lampridio *eluitur. Cur avis immunda ſtruthio, quamvis ab ejus eſu multi non abhorreant. Eadem avis* φιλέρημ☉ *ſurda, à potu abſtinet. In pullos ſuos dura, & crudelis. Non eſt* ἄφων☉ *juxta* Fullerum, *ſed acri & aſperâ voce clamat. Neque* Judæis *ignota, ſed in* Syria, *&* Arabia *frequens. Strix fabuloſum animal. Cur ſtruthio dicatur* bath jaana, *id eſt,* filia clamoris. Judæorum *rationes commentitiæ. Omnes ſtruthiones eſſe fœminas: aut ſolùm filias, id eſt, pullorum fœminas, eſſe edules. Aut per filias ova intelligi. Quæ refelluntur.* Filii, *&* filiæ *nomen avium,* &c. *nominibus ſæpe præfigitur ſine reſpectu ad ætatem. Obiter quæ avis* בר יוכנא bar juchne, nidi filius. *Gryphus Chaldaicè* filius roboris. *Vultur* filia alæ. *Anas* Arabicè filius aquæ. *Corvus* filius cervicis. *Thos* filius latratus. *Muſtela vulgaris* filius nuptiarum: *faginea* filius roſionis. *Pulex* filius ſaliens. *Cete muliebri formâ* filiæ Græcorum. *Blattæ* filiæ vardan. *Struthionis duo nomina: unum mari proprium, alterum fœminæ, quæ mari præfertur propter ova, & quia notior.*

Sequitur avis *Hebraicè* בת יענה *bath jaana*, dicta; quaſi *filia clamoris*. Et ſimpliciter יענה *jaana*. Unde Plurale יענים *jeenim*, Maſculinæ terminationis, ut יעלים *jeelim, ibices*, à Singulari Fœminino יעלה *jaala*. Hujus *Prophetæ* ſæpe meminerunt inter aves eremicolas. Ita de *Babylone* dicitur *Jerem.* 50. 39. *In ea habitabunt* בנות יענה, *filiæ* jaana. Et *Eſ.* 13. 21. *Ibi habitabunt filiæ* jaana. Et de *Idumæa* Eſa. 34. 13. *Erit luſtrum draconum,* חציר לבנות יענה, *paſcuum filiarum* jaana. Inde *Eſa.* 43. 20. *Me glorificabunt agri beſtiæ, dracones,* ובנות יענה *& filiæ* jaana. Immitem eſſe avem probant hæc *Jeremiæ* Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis facta eſt* כיענים במדבר, *ut* jeenim *in deſerto*. Et luctuoſam hęc *Micheæ* capitis primi verſu octavo, *Planctum edam ut dracones, & luctum* כבנות יענה, *ut filiæ* jaana. Quod ipſum *Job* reſpiciens capitis trigeſimi verſu vigeſimo nono, *Frater*, inquit, *fui draconum, & ſocius* לבנות יענה, *filiarum* jaana. Hæc de *bath jaana*, & *jeenim* Sacri Scriptores.

Sirenes reddunt *Græci* Interpretes in *Michea*, & *Jeremia*, & *Eſa.* 13. 21. Ad quem locum *Cyrillus*, Σειρῆνας δὲ, οἶμαι, φησὶ τὰ ἐυϛομεῖν εἰδότα πτηνὰ, ἢ, κατά γε τὴν Ἑϐραίων ἔκδοσιν, τὴν γλαῦκα. Sirenes, *ut puto, appellat aves canendi peritas, aut juxta* Hebræorum *editionem, noctuam*. Et idem in *Mich.* 1. 8. poſtquam de *Poëtarum Sirenibus* egit, Ἡ δέ γε θεόπνευς☉ γραφὴ Σειρῆνας καλεῖ τὰ τῶν ϛρυθίων λαλίϛατά τε, καὶ ἐυϛομεῖν εἰωθότα, ἢ καὶ αὐτὰς ἐσθ᾽ ὅτε τὰς ἀηδόνας, αἳ τοῖς ἐναλίοις ἐπωάζουσαι κόλποις· εἶτα τῆς καλιᾶς λεφθείσης ὑπὸ κυμάτων, γοερὸν ᾄδουσι μέλ☉, καὶ καταθρήνουσι τροπόν τινα τὴν τῶν ἑαυτῶν ὠδῖν☉ ζημίαν. *Sacra autem Scriptura* Sirenes *vocat avicularum diſertiſſimas, & maximè canoras, aut interdum ipſas luſcinias, quæ in finibus maris ovis incubant. Deinde, nido à fluctibus abrepto, lugubre melos fundunt, & partus ſui damna quodammodo lamentantur.* In quibus verbis mirabere, cur ſcribat τὰς ἀηδόνας *luſcinias*, quæ cum mari & fluctibus nihil commune habent, in maris finibus ovis incubare, & propter nidum ſuum à fluctibus abreptum lamentari. Quod cum ſit plane alienum, pro τὰς ἀηδόνας meo periculo reſcribe τὰς ἀλκυόνας. Sequitur nempe *Chryſoſtomum*, qui in hæc *Jobi* capitis trigeſimi verſu vigeſimo nono, Ἀδελφὸς γέγονα Σειρήνων, *Sirenum* vocem ita exponit, Σειρῆνας λέγει ᾠδικάς τινας ὄρνιθας, ἀλκυόνας, ἢ γλαῦκας· ἄμφω γὰρ θρηνητικά. Sirenes *vocat canoras quaſdam aves, alcyones puta, aut noctuas; utræque enim ſunt luctuoſæ.* Et neſcio quo fato factum, ut quamvis ἀλκυὼν & ἀηδὼν ſint voces ſcriptura diſſimiles ſatis, tamen à librariis non rarò confundantur. Sic in *Ariſtotele*, *Hiſtoriæ animalium* libri octavi capite ſecundo, ubi recentiores editiones rectè habent, Τὸ τῶν ἀλκυόνων δὲ γέν☉ πάρυδρόν ἐϛι· *alcyonum autem genus ad aquas degit*: pro τῶν ἀλκυόνων, perperam legebatur in veteribus editionibus τῶν ἀηδόνων. Et cum apud *Suidam*, in Ἡμερινὰ ζῶα, marinis avibus adſcribuntur ἀλκυὼν, ἀηδὼν, κήυκες, *alcyon, luſcinia, ceyces*, vox ἀηδὼν nihil quidquam eſt, quam diverſa lectio vocis ἀλκυὼν, quę ad marginem primò notata eſt, deinde in textum intruſa. His obſervatis, *Cyrilli* verba plana erunt, & perſpicua: quia *Sirenes* apud *Poëtas* figuram avium ex parte habent, & ſtationem ad maris littus, & miram cantus ſuavitatem, vult Scripturæ Interpretes *Sirenum* nomi-

nomine *alcyones* intelligere, littoreas aves valde canoras. Proinde *Chæremon* in *Luciani Alcyone* de ejus voce, Ὡς ἡδεῖα ταῖς ἀκοαῖς! *Quàm jucunda est auditu!* Et in *Imaginibus* idem *Lucianus* quandam ait tam suaviter ad cytharam canere, ut, illâ aliquid canente, sit ὥρα σιωπᾷν ταῦτα ἀλκυόσι, καὶ τέττιξι, καὶ τοῖς κύκνοις, *tempus illa tacendi alcyonibus, & cicadis, & cygnis.* *Plutarchus* item in libro *Utra anim.* Ποίας γὰρ ἀηδόνας (παραβάλλειν) ἄξιον τῷ φιλομούσῳ τῆς ἀλκυόνος; *Quænam enim luscinia cum alcyone cantûs ratione conferri queant?* Et *Oppianus* nullam avem suaviùs canere asserit. Sic *Anthologiæ* libri tertii capite vigesimo quarto, *Tymnæus*, ut avem à cantûs gratia maximè laudet, dicit eam alcyonum cantum exæquare:

> Ὄρνεον ὦ χάρισιν μεμελημένον, ὦ παρόμοιον
> Ἀλκυόσιν τὸν σὸν φθόγγον ἰσωσάμενον.

Addit *Cyrillus* alcyones in maris finibus ovis incubare, & propter nidum à fluctibus abreptum lugubre melos fundere: ut *Valerius Flaccus* libro quarto *Argonauticῶn*:

> *Fluctus ab undisoni ceu forte crepidine saxi*
> *Cum rapit alcyonis miseræ fœtumque, laremque,*
> *It super ægra parens, queriturque tumentibus undis.*

Ita etiam *Scholiastæ* veteres, ut *Homeri* ad *Iliada* nonum, Παρὰ δὲ τοῖς αἰγιαλοῖς τῆς ἀλκυόνος τικτούσης, συμβαίνει ἐπελθόντα τὰ κύματα, τὰ ἔκγονα αὐτῆς καταδύρειν. Ζεὺς δὲ θεασάμενος αὐτὴν κλαίουσαν, &c. *Cum ad littora parit alcyon, contingit, ut fœtus ejus fluctus abripiant. Lugentem verò* Jupiter *videns*, &c. Et *Aristophanis* in *Avibus*, Ἐθρήνει δὲ τῶν ὠῶν αὐτῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ κλωμένων. *Lugebat autem propter ova sua in mari fracta.* Et *Theocriti* in *Idyll.* 7. Θρηνητικὸν δὲ τὸ ζῶον, καὶ παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς νεοττεῦον, τὸ κῦμα ἀφαιρεῖται τοὺς νεοσσοὺς αὐτοῦ. *Luctuosum est animal, quo ad littora nidulante, pullos ejus fluctus abripit.* Vide etiam *Etymologum in* Ἀλκυὼν, & *Phavorinum* in Εὐηνίνη. Sed & *Poëtæ* vetustiores eandem avem ut θρηνητικὴν describunt, quamvis diversa de causa. *Homerus* libri noni *Iliados* versu 559.

> Μήτηρ ἀλκυόνος πολυπενθέος οἶτον ἔχουσα.

Mater luctuosæ alcyonis luctum habens. Euripides, *Iphigeniæ in Tauris* versu 1089.

> Ὄρνις, ἃ παρὰ τὰς πετρίνας
> Πόντου δειράδας ἀλκυὼν
> Ἔλεγον οἶτον ἀείδεις.

O avis alcyon, quæ circa maris scopulos lamentabili luctu canis. Moschus *in* Epitaphio Bionis,

> Ἀλκυόνος δ' οὐ τόσσον ἐπ' ἄλγεσιν ἴσχετο κῆυξ,

Neque alcyonis doloribus adeo premebatur ceyx, qui est mas alcyonis. *Propertius* libro tertio, Elegia *De natali amicæ suæ*,

> *Alcyonum positis requiescant ora querelis.*

Ovidius Metamorphoseωs libri undecimi *Fabula* decima *De Alcyone*,

> *Dumque volat mæsto similem, plenumque querelæ*
> *Ora dedere sonum, tenui crepitantia rostro.*

Et *Tristium* libri quinti *Elegiâ* primâ,

> *Est aliquid fatale malum per verba levare:*
> *Hoc querulam* Prognen, Alcyonasque *facit.*

Seneca in *Hercule Oeteo*,

> --- *raptum conjux*
> Ceyca *gemit.* ---

Et in *Agamemnone*,

> --- *Licet alcyones*
> Ceyca *suum fluctu leviter*
> *Plangente sonent.* ---

Et in *Octavia*,

> --- *repete assuetos*
> *Jam tibi questus, atque æquoreas*
> *Vince alcyonas.* ---

Oppianus libro primo *Halieuticῶn*,

> --- φωνοέντα τε φῦλα
> Ἀλκυόνων, ---

Gemebundaque sæcula alcyonum. *Sibyllina* carmina libro septimo de *Sardinia*,

> Ἀλκυόνες δ' ἐπὶ σοὶ οἰκτρὸν γόον αἴξουσιν,

Alcyones super te miserabilem lamentationem excitabunt. Lucianus *in* Alcyone, Θαλαττία τις ὄρνις ἀλκυὼν ὀνομαζομένη, πολύθρηνος, καὶ πολύδακρυς. *Marina quædam avis* alcyon *dicta, valdè luctuosa, & lacrymosa.* Et paulò post, Γοώδη γοῦν ὡς ἀληθῶς τὸν ἦχον ἀφίησι τὸ ζῶον. *Lugubrem profectò sonum emittit illud animal.* Item, Ὦ ὄρνι θρήνων μελῳδέ. *O avis lamentationum modulatrix.* Cùm igitur alcyon sit omnium avium maximè lugubris, si *Poëtarum* judicio stamus, indè collegerunt Veteres eam à *Michea* significari, cùm dicit, juxta *Græcos* Interpretes, *Luctum edam ut Sirenes*; aut *Hebraicè, ut filiæ* jaana. Quod tamen non sufficit, cum cætera non conveniant. Nam marina est avis alcyon, quamque adeo dictam esse volunt παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν, ex eo, quòd in mari concipit, & parit. Itaque ἁλκυόνα *halcyonem* cum spiritu aspero multi scribunt: in quibus *Theocritus* in *Thalysiis* versu 57.

> --- χ' ἁλκυόνες στορεσεῦντι τὰ κύματα, ---

Et halcyones fluctus sternent. At *filiæ jaana* in desertis degunt à mari remotissimis, puta circa *Babylonem* & *Botsram Idumææ*, Jerem. 50. 39. Esa. 13. 21. & 34. 13. Præterea crudelis & ἄστοργος est *bath jaana*, Thren. 4. 3. At alcyon, *Plutarcho* auctore, ubi supra, vincit τῷ φιλοτέκνῳ χελιδόνας, *prolis amore hirundines*; & τῷ φιλάνδρῳ πελειάδας, *amore conjugis columbas* (ita enim legendum, non φιλανθρώπῳ, (ut habent nostræ editiones.) Itaque cerylos maritos suos, ætate graves, αἱ ἀλκυόνες περιάγουσιν ἐπ' αὐτῶν τῶν καλουμένων μεσοπτερυγίων, *interscapiliis suis sublatos alcyones circumferunt.* Quò pertinent *Alcmanis* versus apud *Antigonum* Hist. 27.

> --- βάλε δὴ, βάλε κηρύλος εἴην,
> Ὅς τ' ἐπὶ κύματος ἄνθος ἅμ' ἀλκυόνεσσι ποτῆται.

Utinam cerylus essem (alcyonum mares sic vocant) *qui maris superficiem supervolat cum alcyonibus.* Cætera ibi vide.

Proinde ad alcyonem nonnisi cunctanter referunt Sacri Doctores, quæ in *Græca* versione legerant de *Sirenibus*, *Chrysostomusque*, & *Cyrillus* addunt ab aliis τὴν γλαῦκα, id est, *noctuam*, intelligi; idque κατὰ τὴν Ἑβραίων ἔκδοσιν, *juxta* Hebræorum *editionem*: quasi vox *Hebræa* בת־יענה *bath-jaana*, id significet. A qua sententia parùm recedunt Recentiores, *Pagninus* scilicet, *Arias*, *Junius*, & *Tremellius*, *Schindlerus*, *Buxtorfius*, & *Bibliorum* vernaculi Interpretes; quibus *bath-jaana* est *ulula*, vel *bubo*. Et hanc versionem vir eruditus nostro sæculo multis asserit, *Fullerus* scilicet *Miscellaneorum* libri sexti capite septimo, *Ejusmodi*, inquit, *alitis genus, quod &* θρηνητικὸν *sit, &* φιλέρημον, *rectè, opinor*, Tremellius ululam *vertit, quam* Græci (*ut &* Latini) *à mæsto velut ululatu* ὀλολυγόνα *appellant. Eodem quoque modo à* ענה, *clamando, sive resonando* יענה jaana *nuncupârunt, propter vocem scilicet sonoram, præsertim noctis silentio, & sæpiùs ingeminatam. Nisi malimus (quod potiùs credo) ululæ quandam speciem esse, quam strigem vocârunt. Etenim* strix ὀλολυγὼν *redditur* Græcè *in* Glossario *antiquo. Eam verò* ἐρημαίην, *seu solitudinis amantem, nominat* Aratus: *ejusque voces tristes ac ferales semper existimatas fuisse constat.*

Hæc ille: quæ, utut speciosa, me tamen haudquaquam persuadent; quia video veteres Sacræ Scripturæ Interpretes ferè unanimi consensu בת־יענה *struthionem* interpretari. Quod ipsum, quia in quæstione est, probare jam aggredior. Atque ut ab antiquissimis ordiar, LXX Interpretes utplurimum στρουθὸν reddunt, vel στρουθίον, id est, *struthionem*. Ita in hoc ipso loco, in quo versamur, *Levit.* 11. 16. τὸν στρουθὸν habent. Et *Job.* 30. 29. ἑταῖρος (γέγονα) στρουθῶν. Et *Esa.* 34. 13. αὐλὴ στρουθῶν. Et *Esa.* 43. 20. εὐλογήσει

λογήσει με, &c. θυγατέρες στρουθῶν. Et *Thren.* 4.3. ὡς στρουθίον ἐν ἐρήμῳ. Dices vocem eſſe ambiguam: quia στρουθὸς modò pro *paſſere* ſumitur ex avicularum genere; modò pro *ſtruthione*, vel, quod idem eſt, pro *ſtrutho-camelo*, qui & *Latinè* dicitur *paſſer marinus*, in *Plauto*, *Auſonio*, *Feſto*, & aliis. Et dubitari poſſe utro ſenſu illi Interpretes uſurpaverint. Ita eſt: ſed de ſtruthionibus accipiunt Veteres propè omnes. *Chryſoſtomus* in *Jobum*, Στρουθοὺς λέγει τοὺς στρουθοκαμήλους, ὡς καὶ Σύμμαχος ἐξέδωκεν. Ita etiam *Euſebius*, *Baſilius*, *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Procopius* in *Eſaiam*, *Olympiodorus* in *Jeremiam*, & noviſſimè *Suidas* in Σειρῆνας. Στρουθὸν λέγει, ὃν ἡμεῖς στρουθοκάμηλον λέγομεν. Neque aliter ſenſerunt *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, & *Vulgatus* Interpres: quorum hic *ſtruthiones*, illi στρουθοκαμήλους conſtanter reddunt. Solus denique è Veteribus, quod meminerim, *Novatianus* de *paſſere* accipiens in libro *De cibis Judaicis* capite tertio, *Paſſerem*, inquit, *cùm interdicit*, *intemperantiam coarguit*. Et è Recentioribus ſolus *Fullerus* eandem ſententiam amplectitur, hoc ſcilicet Canone fretus, quem pronuntiat ut ex tripode: *Nomen* στρουθὸς *ſolum*, *ac per ſe poſitum*, *nullo ad differentiam deſignandam addito Epitheto*, paſſerem *Latinè ſignificare*. Nempe legerat vir doctus, & in his rebus accuratus ſupra fidem, ſtruthionem ab *Herodoto* appellari στρουθὸν κατάγαιον· ab *Ariſtophane*, *Xenophonte*, *Athenæo*, & *Stratone* in *Anthologia* μέγαν· ab *Ariſtotele* Λιβυκὸν· ab *Heraclide* Ἀράβιον· à *Luciano* χαμαιπετῆ· ab *Æliano* χερσαῖον· à *Pauſania* στρουθὸν τῶν ἀπτήνων· ab *Herodiano* Μαυρούσιον· ab *Heſychio* ἄγριον. Itaque perpetuum eſſe putavit quod plerumque fit. Certum tamen eſt etiam ſine Epitheto στρουθὸν pro *ſtruthione* non raró ſumi. Quis enim dixerit paſſerum pennas, non ſtruthionum, intelligi à *Theophraſto*, cùm dicit galeas ornari τοῖς στρουθῶν πτεροῖς, *Hiſtoriæ plantarum* libri quarti capite quinto. Et capite proximè antecedenti, cum in parte *Libyæ*, in qua non pluit, naſci ſcribit, πτῶκα, καὶ δορκάδα, καὶ στρουθὸν, καὶ ἕτερα τῶν θηρίων, *leporem*, *& capream*, *& ſtruthum* (ut ibi habet Interpres ſæpe ineptus) *& feras alias*: quid aliud ibi ſit στρουθὸς quàm *ſtruthio*, quem multi feris adſcribunt, quia mediæ naturæ eſt inter aves & feras? Et στρουθῶν συνωρίδας ὀκτὼ, quas proceſſiſſe narrat (*a*) in *Ptolemæi* pompa *Callixenus Rhodius*, non ſtruthionum bigas, ſed paſſerum fuiſſe quis putaverit, quomodo in curru *Veneris*? Et paſſeris pedem innuere doctiſſimum *Scholiaſtem*, qui *Cleocritum* ab *Ariſtophane* in *Avibus* traduci ait ὡς στρουθίποδα, τουτέστι μεγαλόπουν. Et de paſſerum pellibus egiſſe aut *Pollucem* eo loco, quo *Arabes* στρουθῶν δοραῖς in bello contegi narrat (*b*) pro ſcutis, & thoracibus: aut *Strabonem*, cùm *Struthophagos* has aves venari ſcribit (*c*) ταῖς δοραῖς τῶν στρουθῶν σκεπασθέντας, ut hâc ſpecie deluſæ eæ accedant incautius? Et in *Æthiopicis* animalibus, quæ vidit *Apollonius*, cum à *Philoſtrato* conjunctim nominantur ἔλαφοι, καὶ δορκάδες, καὶ στρουθοὶ, καὶ ὄνοι, quis *paſſeres* intelligat στρουθῶν nomine: eoſque cum *cervis*, *capreis*, & *onagris* inter *Æthiopiæ* feras cenſeri credat? Hæc igitur exempla, niſi fallor, abundè docent *Fulleri* Canoni, de quo ſuprà, nullam fidem eſſe adhibendam, & veriſſimum eſſe, quod dixi, στρουθὸν, etiam per ſe ſumptum, tam de *ſtruthione* dici, quam de *paſſere*. Quod ipſis etiam *Atticis* familiare fuiſſe teſtatur *Heſychius* his verbis, Στρουθὸς, ὁ καταφερὴς, καὶ λάγνος. Ἀττικοὶ δὲ τὰς στρουθοκαμήλους. Ut vel *Atticè* loquendo LXX. Interpretes potuerint ſic uſurpare. Si rogaveris, cur non potiùs uſi ſint *ſtruthio-cameli* nomine, vel aliquo ſaltem Epitheto ad devitandam vocis homonymiam, reſponſio erit in promptu. Nam quâ ætate vivebant, nondum erat in uſu *ſtrutho-cameli* nomen, quo neſcio an quiſquam utatur ante *Strabonem*: niſi quod *Diodorus*, paucis annis vetuſtior, illud videtur deſignare, cùm libro tertio narrat quoddam eſſe in *Struthophagis* avis genus, μεμιγμένην ἔχων τὴν φύσιν, τῷ χερσαίῳ ζώῳ, δι' ἣν τῆς συνθέτου τετύχηκε προσηγορίας, *quæ mixtam habet naturam cum animali terreſtri*, *ac proinde compoſitum nomen adepta eſt*. Inde eſt, quòd *Galenus*, *Græcis* Interpretibus tot ſæculis junior, *ſtruthio-cameli* nomen, tanquam novum, & Veteribus ignotum, abſque præfatione uſurpare vix audet. Ita libri tertii *De alimentis* capite vigeſimo, Τὸ μὲν τῶν χηνῶν ὄνομα, inquit, σύνηθές ἐστι καὶ τοῖς παλαιοῖς· τὸ δὲ τῶν στρουθοκαμήλων ἀηθες· ὀνομάζουσι γὰρ αὐτὰς μεγάλας στρουθούς. *Anſerum quidem nomen etiam Veteribus conſuetum eſt*, *ſed ſtrutho-camelorum inſolens. Eos enim appellant magnos paſſeres.* Et in libro *De prob. ſuc. alim.* capite ſexto, Ἐν δὲ τοῖς μεγάλοις στρουθοῖς, ἃς νῦν ὀνομάζουσι στρουθοκαμήλους. *In magnis paſſeribus*, *quos nunc ſtrutho-camelos nominant.* Sed & στρουθοὺς ſimpliciter dicere maluerunt, quàm στρουθοὺς μεγάλας, aut καταγαίους, *&c.* cum quia *Hebræum* בת יענה *bath jaana*, nullum habet adjunctum Epithetum, tum quia non erat opus quidquam addere; cum res ipſa per ſe doceat eas aves in *Prophetis* hoc vocabulo deſcribi, quibus præter nudum nomen nihil eſt commune cum paſſeribus: aves, inquam, ſolitarias, & in locis deſertis horridiſque commorantes: cum gregatim volent paſſeres, cultaque loca & frugifera libentiùs frequentent.

Neque id *Fullerum* fugit; itaque ne cogatur *ſtruthiones* hic agnoſcere, aliud comminiſcitur, nempe in *Græca* verſione στρουθοὺς eſſe *ululas*, aut verò *ſtriges*. Quod probare conatur duplici argumento, ſed utroque prorſus invalido. Prius tale eſt. In *Suida* στρουθίζων exponitur τρίζων *ſtridens*, quod ſtrigum eſt proprium: ergo etiam στρουθὸς, unde στρουθίζειν, eſt *ſtrix*. Et ſtrigum id eſſe proprium probat ex libro ſexto *Faſtorum*, ubi ſic *Ovidius*,

Eſt illis ſtrigibus nomen: ſed nominis hujus
Cauſa, quod horrendum ſtridere nocte ſolent.

Ut in Poëmatio *De Philomela*, quiſquis ejus ſit auctor;

Strix nocturna ſonans, & veſpertilio ſtridunt.

Sed fruſtrà id affertur, cùm paſſerum quoque ſit τρίζειν. Proinde *Iliad.* β'. verſu 314. draco paſſerculos octo cum matre.

--- ἐλεεινὰ κατήσθιε τετριγῶτας,

voravit miſerabiliter ſtridentes. Cùm igitur τρίζειν tam ſit paſſerum, quàm ſtrigum, cùm *Suidas* στρουθίζων exponit τρίζων, tam potuit paſſerum pipitum, quàm ſtrigum ſtridorem reſpicere. Et vero id ſumptum ex *Eſa.* 10.14. ubi pro *Hebræo* מצפצף, id eſt, *avicularum more garriens* aut *minuriens*, *Græca* verſio habet στρουθίζων, quod *Theodoretus* exponit τρίσαι *ſtridere*, & γρύζειν στρουθοῖς παραπλησίως *paſſerum inſtar pipire*. Itaque cauſa non fuit, cur hic *Fullerus ſtrigum ſtridorem* & *ululatum* ſibi fingeret. Sed aliud intentat telum, quod validius videbitur. *Strix* (inquit) *in* Gloſſario *non ſolum* ὀλολυγὼν *transfertur*, *id eſt*, ulula, *ſed etiam* στρουθός. *Ibi enim ita habetur*, Strix, Ὀλολυγὼν, στρουθός. *Itaque hæc tria*, ſtrix, ὀλολυγὼν, & στρουθὸς *ſunt ſynonyma.* Reſpondeo illum *Gloſſæ* locum palàm eſſe mendoſum. Neque enim unquam fando auditum eſt voce στρουθὸς vel *ſtrigem* vel *ululam* ſignificari. Itaque illud στρουθὸς loco ſuo motum eſt, & reponendum inferius, poſt illa verba, *Struthio*, Στρουθοκάμηλος. Hæc verborum trajectio in *Gloſſis* frequens. Tale in iiſdem, *Facundus*, Εὔγλωττος, γόνιμος· quorum ultimum pertinet ad τὸ *Fœcundus*, vel *Fœcunda*, quæ infrà ſequuntur. Item, *Faſtus*, Ἐπισκύνιον, ἡμερολόγιον· quorum hoc *faſtos*, non *faſtum* ſignificat. Ergo pertinebat ad vocem *Faſti*, quæ prætermiſſa eſt. Ibidem, *Rigor*, Κρύος, ἀπόσκληρον. Quorum τὸ ἀπόσκληρον referendum ad τὸ *rigidum*, quod ſequitur. Et in *Heſychio*, Ἀλύω, ἀδημονῶ, ἀθυμῶ. Φοίνικες. Abſurdè: neque enim Verbum ἀλύω poteſt eſſe *Phœnicia* vox. Itaque vox Φοίνικες loco ſuo mota eſt, & ad id pertinet, quod ſequitur, Ἄλφα, βοὸς κεφαλή. Quod ipſum

(*a*) *Athenæus* l. 5. c. 7. *Euſtath.* in *Iliad.* β'.

(*b*) *Pollux* lib. 1. cap. 10. ſect. 7.

(*c*) *Strab.* lib. 16.

ipſum mendo non vacat. Scribendum enim βῦς, κεφαλὴ, ut alibi monuimus. Poteſt etiam aliter reſtitui *Gloſſarii* locus, in quo verſamur: nempe ſi pro ςρυθὸς legatur ςρίγλ☉, quod *ſtrigis* apud *Græcos* fuiſſe nomen probant hæc *Heſychii*, licet corruptiſſima. Στρίγλ☉, τὸ ἐντὸς τοῦ κέρατ☉, νυκτίφοιτον. Καλεῖται δὲ καὶ νυκτιβόα, οἱ δὲ νυκτικόρακα. Quæ puto ſic eſſe ſcribenda, Στρίγλ☉, τὸ ἐν τοῖς τερατείοις νυκτίφοιτον &c. *Inter præſtigioſa quod noctu ambulat: vocatur etiam nycti-boa* (quaſi noctu boans) *& à nonnullis nycti-corax.*

Hæc de *Græcis* Interpretibus vocis *bath-jaana.* Jam ad *Chaldæos*, *Syros*, atque *Arabes* me confero, qui omnes idem ſequuntur. Nam *Chaldæi* tres, *Onkelos*, *Jonathan*, & *Hieroſolymitanus* hic habent נעמא *naama*, vel נעמיתא *naamitha.* *Syrus* etiam ܢܥܡܐ *naama.* Et *Arabes*, tam editi, quam manuſcripti, نعام *naâm*, vel نعامة *naâma.* Quibus vocibus *ſtruthionem* ſignificari tam certum eſt, quàm quod eſt certiſſimum. Quod uno conſenſu me docent *Arabum Lexicographi*, *Hiſtorici*, *Geographi*, *Medici*, *Philoſophi.* Sed *Damir* inprimis, & *Alkazuinius*, qui in Capitibus *De naâm*, vel *naâma*, ſtruthionem deſcribunt multò accuratiùs, quàm *Græci*, & *Romani* Scriptores. Et *Abenbitar*, qui in *naâma*, deſcribit ad verbum quę de ſtruthione habet *Galenus* libro tertio *De alimentis.* Quin rationem nominis iidem aperiunt. Struthioni & camelo multa ſunt communia. Proinde pes utriuſque dicitur خف *choph.*, & منسم *menſim*: & utriuſque fœmina قلوص *kalus.* Sic vicina ſunt نعام *naâm*, & نعم *naam*: quorum illud *ſtruthionem*, hoc *camelum* ſignificat. Unde eſt, quod ظربان *dorban*, id eſt, ea muſtelæ ſpecies, quam à fœtore barbari Scriptores *putorium* vocant, ab *Arabibus* dicitur eſſe مفرق النعم *diſſipator* τῶ *naam*; quia camelorum turmas fœtore ſuo diſpergit atque diſſipat. Et in Plurali أنعام *anâm* ſunt *cameli.* Ut in his *Mahumetani* Theologi in *Alcamus*

الله جعل لكم الانعام اتركبوا

Deus vobis fecit Alanâma (camelos) *quibus veheremini.* Itaque etiam *ſtruthio* vocatur نعام *naâm*; quia eſt camelo ſimilis. Tale eſt, quod obſervat *Algiahid ſtruthionem* à *Perſis* appellari اشترمرغ *iſtarmuch*, quaſi *cameli avem* dicas, quia videtur ex utroque conflatum eſſe animal. Hinc *Alkazuinius*,

نعامة حيوان مركب من خلقة الطير

والجمل اخذ من البعير العنق والمنسم

ومن الطير المنقار والجناح والريش

Struthio eſt animal ex cameli & avis natura compoſitum: ex camelo enim collum & pedes ſumpſit; ex ave roſtrum, alas, & plumas. Ergo ut *Græcè*, & *Latinè*, ita *Perſicè*, *Chaldaicè*, *Syriacè*, & *Arabicè* huic avi nomen fecit ἡ μεμιγμένη φύσις τῷ χερσαίῳ ζώῳ. Et cum recentiores *Chaldaicæ* linguæ *Lexicographi* נעמא *naama*, vel נעמיתא *naamitha*, *ululam*, aut *bubonem* interpretantur, gravi errore ſe obſtringunt, in quem nunquam incidiſſent, ſi vel minimam habuiſſent *Arabicæ* linguæ notitiam. Quamvis eo uſque devenire neceſſe non habuerint. Quippe etiam ex *Talmude* patet נעמית *naamith* eſſe *ſtruthionem.* Sic cum in Tractatu *Kelim*, ſive *De Vaſis* cap. 17. §. 14. in vaſorum cenſu ponitur ביצת נעמית המצופה, *Ovum* naamith *obductum* (*auro* ſcilicet, vel *argento.*) Certum eſt *ovum naamith* eſſe *ſtruthionis* ovum, ex quo vaſa fieri res notiſſima. *Plinius* libri decimi capite primo, *Ova* (ſtruthionum) *propter amplitudinem pro quibuſdam habita vaſis.* Et de iiſdem *Lucianus* in *Dipſadibus*, Σκεύεσι χρῶνται κενώσαντες, καὶ ἐκπώματα ποιοῦνται ἐπ᾽ αὐτῶν. *Iis evacuatis pro vaſis utuntur, & ex iis pocula fiunt.* Rurſus in Tractatu *De Sabbatho* cap. 18. fol. 128. a. מטלטלין שברי זכוכית מפני שמאכל לנעמיות, *Circumferunt* (licitè die Sabbathi) *fragmenta vitri; quia ſunt pro cibo ſtruthionibus.* Ita omnino vertenda vox לנעמיות, non *ululis*, aut *bubonibus*, quos domi alere nemo ſatagit: ut carnivoras aves eſſe taceam, cum ſtruthio quodcunque offertur, ferrum, oſſa, lintea, vitrum, lapides ſine delectu deglutiat. Quod ex *Plinio*, *Æliano*, *Damire*, *Alkazuinio*, *Leone Africano*, *Marmolio*, & aliis probare ſit facillimum.

Jam de *Hebræis* aliquid addam, quorum doctiſſimis יענה *jaana*, eſt *ſtruthio.* Ita ſumi clarum eſt à *Maimonide* in Tractatu *De cibis vetitis*, initio capitis tertii. Et à *Talmudis* Gloſſatoribus, qui נעמיות *naamijoth*, id eſt, *ſtruthiones*, explicant per בנות יענה. Ita etiam exponunt *Abraham Peritſol*, & *Chazkuni* in *Leviticum.* Et *David de Pomis* in *Lexico* apertiſſimè, tanquam ex *Aben Ezra*, יענה לפר אברהם אע״ איוב ל״ט הוא עוף אשר ישים ביצותיו בארץ ונקרא סטרו״צו בלע״ Jaana *ſecundum* R. Abraham Aben Ezra *in* Job. 39. *avis eſt, quæ ponit ova ſua in terra, & vulgari lingua vocatur* ſtruzzo, id eſt, *Italicè.* Et *Porta cœli* fol. 22. d. ומין אחד מן ב״ח שהוא אמצעי בין חיה ועוף והוא בת־יענה שאינו מעופף ואינו הולכת אך יש לה הדודים תחת כנפיה ועוקצתם אותה והוא מדלגת ומאכלה הברזל ואומרים עליה כי בראיה תאסיף ביציה וכתב אבן רשד כי בהלעיטה את הזהב הוא נתך בגופה מחממה יותר מן האש בסגולה שלהם *Una eſt animalis ſpecies inter quadrupedes & aves media, nimirum* bath-jaana, *quæ neque volat, neque graditur, ſed habet acumina ſub alis, quibus pungitur, & ſalit. Etiam ferro veſcitur, & ova viſu excludere dicitur. Scribit* Averroës *eam aurum deglutitum in corpore calore ſuo liquefacere melius quam ignem, idque vi quadam inſita.* Quod ultimum idem repetens fol. 23. b. pro *filiabus jaana* habet הנעמיות. Itaque illi בת־יענה *filia jaana*, & נעמית *naamith*, ſunt ſynonyma: & utrumque *ſtruthionem* ſonat. Neque *Hebræorum* ullus occurrit, qui aliter interpretetur. *Kimchius* enim, & alii, qui יענה *jaana*, volunt avem eſſe θρηνητικὴν, tamen *ſtruthionem* eſſe non negant.

Eodem facit, quod *Judæis* ſemper id perſuaſum fuit ſtruthionis eſum Lege Dei ſibi fuiſſe prohibitum, quod *Græca*, & *Chaldaica* Legis verſiones abundè docent, & *Judæorum* perpetua praxis. Itaque cum in *Lampridio* narratur *Heliogabalus* ſtruthiones & camelos in cœnis exhibuiſſe aliquoties, *dicens præceptum* Judæis, *ut ederent*, in poſtremis verbis latet omnino inſigne aliquod mendum, cum ea ſint oppido falſa. Ubi enim *Judæis* præcepit Deus, ut vel camelos, vel ſtruthiones ederent? Quin utrumque disertè prohibet. Et de camelo res certa. De ſtruthione etiam apud veteres *Judæos*, quorum ne unus quidem per בת יענה *bath jaana*, aliud quidquam intellexit, quàm *ſtruthionem.* Itaque nihil agunt, qui, pro *ſtruthiones & camelos*, ex *Palatino* codice, junctis vocibus, *ſtruthiocamelos*,

camelos, id est, struthiones legunt. Neque enim minus expressa est struthionum quam camelorum prohibitio. Demus tamen struthiones in Lege non prohiberi, an sequetur fuisse præceptum *Judæis*, ut ederent? Quis nescit quantum hæc differant, aliquid concedere tanquam liberum, & idem præcipere tanquam necessarium? Illa certè tantum differunt, quantum differunt libertas ad utrumque ἀδιάφορος, & necessitas ad unum determinata. Verum ut hoc quoque concedamus, struthionum esum non concessum modo, sed & præceptum fuisse *Judæis*, quæ duo sunt falsissima, quid hoc ad *Heliogabalum?* An hominem ethnicum, impium, & prorsus atheum credibile est id in animo habuisse, ut *Judaicis* Legibus obsequeretur, & ad illarum præscripta mores suos componeret? Hæc cum sint absurda prorsus, videant eruditiores, an *Lampridii* verba sic legi queant; *Struthiones, & camelos exhibuit in cœnis aliquoties, esse dicens præceptum sui Dei, ut ederent.* Camelos & struthiones amicis cum apponebat, quia delicatulis illis tam viles carnes parum sapiebant, fingebat Dei sui præceptum esse, ut eas ederent, id est, ad religionem, & cultum Dei sui id pertinere, *Heliogabali* scilicet, cujus erat Sacerdos. Idem *Lampridius* suprà, *Fuit autem* Heliogabali, *vel* Jovis, *vel* Solis *Sacerdos.* Et paulò post, *Prius dictus est* Varius, *post* Heliogabalus *à sacerdotio Dei* Heliogabali, *cui templum* Romæ *in eo loco constituit, in quo priùs ædes* Horci *fuit, quem è* Syria *secum advexit.* Item, Heliogabalum *in* Palatino *monte juxta ædes Imperatorias consecravit, eique templum fecit, studens &* Matris *typum, &* Vestæ *ignem, &* Palladium, *& ancilia, & omina* Romanis *veneranda in illud transferre templum, & id agens, ne quis* Romæ *Deus, nisi* Heliogabalus, *coleretur. Dicebat præterea* Judæorum *&* Samaritanorum *religiones, &* Christianam *devotionem illuc transferendam, ut omnium culturarum secretum* Heliogabali *sacerdotium teneret.* Et infrà, *Signum, quod* Palladium *esse credebat, abstulit, & auro finctum in SUI DEI templo locavit.* Et rursus, *Ablatumque sanctum nomen in penetrale DEI SUI transtulit.* Item, *Omnes sane Deos SUI DEI ministros esse ajebat.* Ita hic, *Esse dicens præceptum DEI SUI, ut ederent.* Ex vocibus *Dei sui*, vel *sui Dei*, κατ' ἀναγραμματισμὸν *Judæis* fecisse videtur Scribarum imperitia. Et post *aliquoties* vox *esse* prætermissa propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Utut sit, cùm in eandem versionem vocis יענה *jaana*, conveniant *Græci, Latini, Chaldæi, Syri, Arabes*, atque *Hebræi* Interpretes, ab his omnibus non video tutò posse recedi, nisi magnæ causæ subsint, quales hic nullas video. Quidni enim בת יענה *filia jaana* putetur esse *struthio?* Excutiantur Scripturæ loca, quibus de ea fit mentio: quid in iis reperietur, quod struthioni non conveniat?

Esum יענה *jaana*, *Moses* prohibet, ut immundum. Id struthioni bellè convenit, quæ humi nidificat, & sola avium nunquam è terra attollitur, & quodcunque se offert sine delectu vorat: ut carnem, & ova taceam crassissimi esse alimenti, & difficulter digeri. Ab illius quidem esu non abhorrent *Afri*, & *Arabes*. Et in *Æthiopia Struthophagos* struthiones habuisse in deliciis, atque inde nomen esse consequutos testantur *Agatharchides, Diodorus*, & *Strabo*. In *Luciani Dipsadibus* illorum ovis vescuntur *Garamantes*. In *Heraclidis Cumæi Persicis* inter cæteras dapes Regi *Persarum* apponuntur στρουθοὶ οἱ Ἀράβιοι *struthiones Arabici*, ut observat *Athenæus* libri quarti capite nono. Apud *Ælianum* (*Hist.* lib. 14. cap. 13.) Regi *Indorum* ἐπάϊκλα, id est, *bellaria*, sunt κύκνων τε ὠὰ, καὶ τὰ τῶν χερσαίων στρουθῶν, καὶ χηνῶν, *olorum, struthionum, & anserum ova.* Quin è *Romanis* Principibus *Heliogabalus* & *Firmus* struthiones sibi apponi jusserunt. De illo enim *Lampridius* jam modo, *Struthiones, & camelos exhibuit in cœnis aliquoties.* Item, *Sexcentorum struthionum capita unâ cœnâ multis mensis exhibuit, ad edenda cerebella.* Et infrà, *Habuit etiam istam consuetudinem, ut cœnas sibi exhiberet tales, unâ die nonnisi de phasianis tantùm ederet, omnesque missus solâ phasianorum carne strueret: item aliâ die de pullis, aliâ de pisce illo, & item illo, aliâ de porcis, aliâ de struthionibus.* Et de *Firmo* Vopiscus, *Carne multâ vescebatur: struthionem ad diem comedisse fertur.* Sed uterque in *Syria* huic cibo assueverat. *Heliogabalus* enim *Emesæ*, *Firmus Seleuciæ* natus est. Et Medici, quorum est de alimentorum εὐχυμίᾳ, vel κακοχυμίᾳ statuere, struthionum esum parum probant: quod hæc loca planum facient. *Galenus* capite sexto *De ciborum bonis & pravis succis*, Ἐν δὲ τοῖς μεγάλοις στρουθοῖς ἅπαντα τὰ μέρη σκληρὰ, καὶ δύσπεπτα, καὶ περιττωματικά. *In struthionibus omnes partes sunt duræ, concoctu difficiles, & excrementitiæ.* Et libri tertii capite vigesimo *De alimentorum facultatibus*, ubi de struthionibus, & anseribus; Περιττωματικὴ τοίνυν ἡ σὰρξ αὐτῶν ἐστι, καὶ πολὺ δυσπεπτοτέρα τῆς τῶν προειρημένων πτηνῶν ζώων. *Ipsorum igitur caro est excrementitia, multoque ad coquendum difficilior, quam prædictarum avium.* Et *De ovis* capite vigesimo secundo, Ἀμείνω τάτε ἀλεκτορίδων ἐστι, καὶ τὰ τῶν φασιάνων· φαυλότερα δὲ τὰ τῶν χηνῶν τε, καὶ στρουθοκαμήλων. *Optima sunt gallinarum, & phasianorum; pessima anserum, & struthionum.* Quæ ex *Galeno* descripsit *Ætius Tetrabibli* lib. 1. Serm. 2. cap. 131. & 134. Et *Symeon Sethi*, ut anserinę carnis esum maximè damnet, dicit ἐν τῇ αὐτῇ τάξει τεθεῖναι παρὰ τῶν παλαιῶν τῇ τῶν στρουθοκαμήλων σαρκὶ, *Veteres eam in eodem ordine posuisse, quo struthionum carnem.* Sed ex *Razis* judicio anserina longè præstat, & struthionum carnis κακοχυμίαν corrigit. Verba sunt;

لحوم النعام غليظة جدا فينبغي ان يصلح باصلاح لحم البط *Carnes struthionum sunt valde crassæ, & corrigi oportet his juncta carne anserina.* *Avicenna* etiam de struthione, لحمه غليظ لا ينهضم *Caro ejus crassa est, nec digeritur.* Et *Leo Africanus* libro sexto capite *Dara*, struthionis carnem durissimam & fœtidissimam esse asserit, & viscosam etiam circa femora. Et *Aben Ezra* in *Exod.* 23. *vers.* 29. anxiè quærens, quorsum in Lege prohibeatur non in genere יענה *jaana*, id est, *struthio*, sed בת יענה *bath jaana*, *filia struthionis*, ut quidem interpretatur, propositæ quæstioni ita respondet: דע כי בשר היענה יבש כעץ ואין המנהג שיאכלנו אדם כי אין בו ליחה ולא יאכל מכל המין רק הבת כי היא נקבה וקטנה יש בה מעט ליחה ולא כן הזכר הקטן *Scio carnem struthionis aridam esse ut lignum, ita ut non soleat esse pro cibo, quia in ea nullus est humor. Itaque de tota specie nihil comeditur præter filiam, quæ cùm fœmina sit, quamdiu parva est, humoris nonnihil habet: at mas non item, etiam cùm parvus est.* Non possum non addere *Scaligeri* conjecturam in *Ausonii* versum,

Ovum tu coque passeris marini;

Epistolâ undecimâ ad *Paulum*, *Videtur*, inquit, *famem indicere* Paulo *manenti in fundo suo* Crebenno, *cum præcipit illi, ut coquat ovum passeris marini, hoc est, struthiocameli. Nam quæ suavitas in ovo struthio-cameli, eoque vetusto? Itaque salsè illum dicit in* Crebenno *villa esurire, in qua nihil nisi ovum struthio-cameli habebat.*

Ut ad alia transeamus in *Esaia*, & *Jeremia*, יענה *jaana*, describitur ut avis φιλέρημος, quæque versari soleat in locis aridis & inaquosis. Id struthionis ingenium planè exprimit, quem *Theophrastus*, ubi suprà, nasci potissimum asserit (*d*) ἐν τῇ μὴ ὑομένῃ τῆς Λιβύης, *in inaquosa parte* Libyæ: ea nempe, de qua *Poëta*,

(*d*) *Hist. Plant.* *l.* 4. *c.* 4.

Hinc deserta siti regio. ---

Ad quæ verba *Servius*; *Id est, inhabitabilis. Dicit autem* Xero-libyen, *id est, partem* Africæ *aridam, quæ est inter* Tripolim *&* Pentapolim. Rectè omnino: nam

nam circa hæc loca erant *Garamantes*, quos *Lucianus* in *Dipſadibus* venari ait onagros, ſtruthiones, ſimias, & elephantes. Ταῦτα γὰρ μόνα, inquit, διαρκεῖ πρὸς τὸ δίψος. *Sola enim hæc animantia ſitim perferunt.* Quod de ſtruthione verum inprimis. *Arabes* enim, quibus hæc avis eſt notiſſima, eam unquam bibere negant. *Damir*, قال ابن خالوية في كتاب ليس في الدنيا حيوان لا يسمع الا النعام ولا يشرب الما ابدا الا النعام والضب ايضا لا يشرب الما ولكنه يسمع *Dixit* Ibno Chalvia *in libro* Laiſa (quaſi dicat in libro NON EST, agit enim ille liber de rebus, quæ in aliquo, aut alicubi non ſunt) *Animal* (perfectum) *nullum eſt, quod non audiat, & aquam nunquam bibat, præter ſolum ſtruthionem: nam ſi crocodilus terreſtris etiam à potu abſtinet, tamen audit.* Cum igitur ſtruthio non egeat potu, & quidvis voret, in locis inaquoſis & ſterilibus facilè degit. Nec immerito *Hieronymus* in *Eſaiam* animal eſſe ait *ſemper ſolitudinis appetens*, & *deſerto familiare*. Et *Baſilius*, Φιλέρημον δὲ τὸ ζῶον, καὶ ταῖς ἀγονοτάταις ψάμμοις ὡς τὰ πολλὰ ἐμφωλεύων· τὴν οὖν ὑπερβολὴν τῆς ἐρημίας ὁ λόγος διὰ τῆς τῶν στρουθοκαμήλων σκηνώσεως παραδίδωσι. *Solitarium eſt animal, & in maximè ſterilibus arenis plerumque deliteſcens: proinde per ſtruthionum habitationem deſerti vaſtitatem Scriptura ſignificat.*

Etiam ad ſtruthionum mores pertinent hæc *Jeremiæ* Thren. 4. ℣. 3. *Cete mammam educunt, ut lactent catulos ſuos: ſed filia populi mei crudelis eſt,* כיענים במדבר, *ut ſtruthiones in deſerto.* Agitur de *Iſraëlitis*, quos *Babylonica* captivitas ad tantam inopiam redegerat, ut liberis ſuis non poſſent ullo modo proſpicere. Proinde addit ſequenti verſu, *Adhæret lingua lactentis palato ipſius præ ſiti: & parvulis panem petentibus nemo eſt qui diſtribuat.* Quomodo dixerat capitis ſecundi verſu nono *pueros fame perire in omnibus triviis.* Nempe, ut *R. Selomo* rectè hic habet, חייהם קודמים להם לחיי בניהם מחמת הרעב׳, *In extrema fame liberorum ſuorum vitæ propriam vitam præferebant.* Quam parentum duritiem *Propheta* ut exaggeret, utitur duplici ſimilitudine: quarum una à cetis ducitur, quæ, utut immania, tamen catulos ſuos lactant, altera à ſtruthione, quæ ideo tam malè audit, quod prolem ſuam negligat, ut dicitur *Job.* 39. *v.* 17. *Duram ſe exhibet erga pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui.* Quod uberius ediſſeremus in explicatione illius loci. Hactenus igitur omnia quadrant. Et quidquid de filiabus יענה *jaana*, *Prophetæ* ſcribunt, ſtruthionibus apprimè convenit.

Sed quo minus huic verſioni plene aſſentiamur, unum videtur obſtare à *Fullero* non prætermiſſum: quod nimirum funeſtas & lugubres ſtruthio-cameli querelas nemo veterum *Græcorum* obſervavit. *Quod tamen* (inquit) *de* בת יענה bath jaana, *non ſolum traditum legimus in ſacris literis, ſed illuſtribus verbis celebratum. Nempe* Mich. 1. ℣. 8. "*Faciam planctum* "*ut dracones, & luctum ut filiæ* jaana. *Et* Job. 30. *verſ.* 28. 29. "*Surrexi in congregatione, & clamavi.* "*Frater fui draconum, & ſocius filiarum* jaana. *Id eſt, etiam in medio cœtu hominum non potui me continere, quin tam contenta voce ejularem, quam dracones, & filiæ* jaana: *quorum illis à luctu, his à clamore nomen.* Reſpondeo *Græcos* ſcriptores, quantumvis diligenter de rerum natura ſcripſerint, tamen multa fugiſſe etiam in illis animalibus, quæ in *Græcia* naſcuntur. Quid mirum, ſi idem accidat in ignotis, & peregrinis? Certè ſi quidquam valet hoc argumentum, ex eo ſequetur etiam, ſtruthionem eſſe planè ἄφωνον, quia de illius voce *Græci* nihil quidquam ſcripſerunt. Vocalem tamen eſſe cum ipſa ratio nos docet, tum *Arabum* monumenta, quibus avis *Arabica* notior eſſe debet, quam *Græcis*. In libro *Arabico*, cui titulus الكفاية quaſi *ſufficientiam* dicas: يقال عار الظليم اذا صاح والزمار صياح الانثي *Dicitur* arra *de ſtruthione mare cùm clamat, &* zimar *eſt vox fœminæ.* Hinc *Alcamus*, عار الظليم صاح Arra *ſtruthio mas, id eſt, clamavit.* Et clamor ipſe عرار *irar* dicitur: ſed زمرت النعام zamarath, *id eſt, clamavit ſtruthio fœmina.* Et alibi in eodem *Alcamus*, رغا او رغي البعير والضبع والنعام صوت فضج Ragha, *aut* raghia *de camelo, hyæna, & ſtruthione, clamavit, ejulavit.* Et rurſus, رغا الصبي بكا اشد البكا Ragha *de puero, id eſt, acriter flevit.* Sed & نقع neke *vox ſtruthionis, &* نقنق naknaka, *ſtruthio fœmina glocitavit cum ova poſuit*, vel *in fuga, & metu.* Unde ipſa vocatur نقنقة *niknika*, & mas نقنق *niknik.* Hæc omnia reperire eſt in *Arabum Lexicis.* Quæ ne ſolâ illorum fide niti putes, en tibi verba *Johannis de Laet* in *Americæ* deſcriptione libri decimi quinti capite ſeptimo, *In* Braſiliæ Mediterraneis *multæ ſtruthiones reperiuntur, quas barbari ſua lingua nominant* janducocu, *&c. Proceræ ſunt, & tam altum clamant, ut ad dimidiam leucam audiantur.* Quin acrem & aſperum eſſe ſtruthionum clamorem, maximè circa auroram, ab iis non ſemel audivi, qui illas circumducunt.

Fullerus aliud objicit, nihil fuiſſe cauſæ, cur ſtruthionis eſus in Lege prohiberetur, cùm aut omnino incognita *Judæis*, aut ſaltem rara admodum apud eos fuerit avis, ut quam *Plinius* alitem *Africanam* vel *Æthiopicam* dicat, à *Judæa* quam longiſſimè remotam. Sed inane eſt hoc telum. Nam vel ſi ſtruthionem in *Æthiopia* ſola naſci concederemus, non ideo ſequeretur *Judæis* ignotam fuiſſe, præſertim ætate *Moſis*, quâ diu detenti fuerant in *Ægypto* contermina. Nam in ea parte *Æthiopiæ*, quæ proxima eſt *Ægypto*, *Apollonius* ſtruthiones reperiſſe legitur in *Philoſtrato.* Verum enim vero quis neſcit etiam in *Arabia*, quæ *Judææ* & *Syriæ* contigua eſt, magnam ſtruthionum eſſe copiam? Ita docet diſertis verbis *Diodorus* libro ſecundo in *Arabiæ* deſcriptione; Θηρίων τε πλῆθος ἀλκίμων ἡ προσορίζουσα τῇ Συρίᾳ τρέφει. *Ferarum robore præſtantium copiam alit* Arabiæ *pars, quæ* Syriam *attingit.* In quo cenſu poſtquam poſuit leones, pardos, & tigres: Φέρει γὰρ, inquit, καὶ ζῶα διφυῆ, καὶ μεμιγμένα ταῖς ἰδέαις, ὧν αἱ μὲν ὀνομαζόμεναι στρουθοκάμηλοι περιελήφασι τοῖς τύποις μίγματα χηνῶν, καὶ καμήλων. *Fert etiam animalia naturæ ancipitis, & biformia, quorum quæ ſtruthio-cameli vocantur, anſerum & camelorum ſpeciem habent permixtam.* Hinc *Xenophonti*, *Arabiam* cum *Cyro* peragranti, prope *Euphratem* occurrerunt οὐκ ὀλίγοι στρουθοὶ αἱ μεγάλαι, *ſtruthiones non pauci*, ut ipſe narrat libro primo *Anabaſews.* Et apud *Heraclidem* στρουθοὶ οἱ Ἀράβιοι *ſtruthiones Arabici* cenſentur in iis avibus, quæ Regi *Perſarum* apponebantur, quod jam ſupra (*d*) obſervatum eſt. Sed & ex *Polluce* didicimus, *Arabes* loco thoracum & clypeorum ſtruthionum pelles habuiſſe. Proinde in libro *Notitiarum* in *Arabiæ* inſignibus eſt ſtruthio.

(*d*) Pag. 225. lin. 61.

Ergo

Ergo si struthiones *Æthiopicas Judæis* innotuisse negat *Fullerus*, saltem agnoscat *Arabicas* eos latere non potuisse. Inprimis id absurdum est, quod יענה *jaana*, *Fullerus* vult esse *strigem*, animal scilicet *Judæis* struthione modò notius, imò fabulosum planè, ut vel ex *Plinio* constat libri undecimi capite trigesimo nono. Unde est, quod *Hesychius*, ut à nobis emendatus est, illud ponit ἐν τοῖς τερατείοις, in prodigiosis animalibus, qualis Chimæra, Centauri, *&c.*

Superest, ut paucis dicamus, quorsum pro tota specie Lex solum prohibeat esum filiæ יענה *jaana*, seu *struthionis*; quod *Hebræos* non parum torquet. Et apud *Aben Ezram* in hunc locum quidam respondent, שהוא מין שלא ימצאו זכרים כמו הארנבת, *speciem esse animalis, quod nullos habet mares, ut neque lepus.* Et frustrà objici, quod *Thren.* 4. vers. 3. יענים *jeenim*, formam habet Masculinam, cum ejusdem formæ sint יעלים *jeelim*, *ibices*, רחלים *rechelim*, *oves*: quæ tamen sunt Fœminina. Ipse in *Exod.* 23. vers. 29. suprà respondit ideo in tota struthionum specie solam vetari filiam, id est, pullorum solas fœminas; quia id solum edule est, cùm matres edi non possint, neque etiam pulli mares, atque adulti multo minùs. *Rabbi Moses Maimonis* filius in libro *De cibis vetitis*, capitis tertii statim initio, per *filiam struthionis* intelligit ovum ejus. *Quidquid*, inquit, *producitur ab animalis specie vetita, ipsum etiam est vetitum, putà lac jumenti, aut feræ immundæ*, וביצי עוף ודג הטמאים שנ׳ ואת בת היענה זו ביצתה והוא הדין לכל האסור כיענה ולכל הדברים הדומים לביצה, *Et ova immundæ avis, aut piscis, juxta id, quod dicitur* (in Lege) "*Et filiam jaana* (seu struthionis, non comedetis) *id est, ovum ejus: quæ eadem est Lex de omni animali, quod instar struthionis prohibetur, & de omni re, quæ est instar ovi.* Hæc *Hebræi*, sed perabsurde. Primò enim falsissimum est, quod nonnulli asserunt, vel struthiones, vel lepores, vel ullum aliud animalis genus solas habere fœminas, & contra diserta Scripturæ verba, *Gen.* 7. *vers.* 2. 3. 19. Neque verius quod vult *Aben Ezra*, solam struthionis fœminam edulem esse, eamque nondum adultam. Neque enim id omisissent *Geographi*, & *Historici*, quibus tam multæ occasiones sese offerunt de hoc argumento tractandi. Sed neque Medici potuissent id intactum sine piaculo præterire, cum de ciborum delectu scribunt, & quo loco struthiones sint habendi. *Firmum* ut probet *Vopiscus* magnum fuisse helluonem, & carnis inprimis plurimum deglutiisse, eum refert *struthionem ad diem comedisse.* Sed ab homine staturæ ingentis, ita ut eum plerique *Cyclopem* vocarent, & ad bibendum provocatus situlas duas mero plenas exhauserit, à tali, inquam, homine mirum non esset struthionem uno die fuisse comesum, si pullus intelligeretur ex ovo non ita pridem exclusus. *Maimonides* quoque præter morem suum nugatur, cùm per *filiam struthionis* ovum vult intelligi. Nam ut pullus vocetur *filius* potest ferri, & recepta est Catachresis, cum de onagro scribat *Columella* libri septimi capite trigesimo sexto, *Ejusmodi admissarius nepotibus magis quam filiis utilior est.* Et vulgatum sit Adagium in *Juvenale*, & aliis,

--- *gallinæ filius albæ.*

At ovum *gallinæ filiam* appellari nunquam auditum. Et si ovum vocetur *filius*, pullus ex eo ovo natus non jam gallinæ filius, sed nepos erit dicendus. Et in his *Prophetarum* verbis, *Ibi habitabunt filiæ struthionis. Ibi erit pascuum filiarum struthionis. Me glorificabunt filiæ struthionis, inquit Dominus. Luctum edam ut filiæ struthionis, socius fui filiarum struthionis*, &c. per *filias struthionis* intelligentur ova. Quasi ova habitent, aut pascantur, aut luctum edant, aut socios habeant, *&c.* quæ sunt ineptissima. Denique si בת יענה *bath jaana*, non sit ipsum animal, sed solùm ovum, Deus solum ovi esum, non etiam ipsum animal *Judæis* prohibuerit. Quod ne ipsi quidem concesserint.

Missis igitur his nugis, observo *filii* & *filiæ* nomen avium nominibus *Chaldæos* interdum præfigere sine ullo respectu ad ætatem: Sic *Levit.* 9. vers. 13. בר גזא *bar geza*, seu *filius geza*, est gryphus, in *Jonathane*, & *Jerosolymitano* Interprete בר גזא *bar geza*, id est, *filius roboris.* Nam gryphus alibi עזא vocatur *à robore*, & literam *Ajin*, vel *Gaïn*, in *Gimel* sępe mutari alibi probavimus. Et *Deut.* 14. *v.* 13. בת כנפא *filia alæ* in *Onkelo* est *vultur*. בר חוריא *bar churja*, *filium albedinis* vocari à *Talmudicis album accipitrem* probamus hujus libri extremo capite. Et in *Talmudico* Tractatu *Bechoroth* cap. 9. fol. 57. b. בר יוכני *bar jucne*, seu *filius jucne*, est avis fabulosa portentosæ magnitudinis, (ut رخ *ruch Arabum*) quæ sic dicitur *à celso nido.* Nempe *Chaldæis* יוכני *jucne*, idem est, quod *Arabibus* وكنة *wacna*, quomodo vocant nidum non quemvis, sed *nidum in monte*, aut *rupe*. Proinde ibi legitur, ונפלה ביצת בר יוכני *Et cecidit ovum filii jucne*; nempe ex montis aut rupis vertice. Jam si quis doceri velit, quantas ediderit ruinas illius ovi casus, legat, quæ statim sequuntur, וטבעה ששים כרכים ושברה שלוש מאות ארזים, *Et demersit sexcentos pagos, & fregit trecentas cedros.* Nec de nihilo tantam avem creavit Deus. Servatur enim, si *Eliæ* credimus (non *Thisbitæ*, sed auctori τοῦ THISBI) לעשות ממנו סעודה לצדיקים עם הלויתן ושור הבר, *ad epulas justis extruendas tam ex illa ave, quam ex Leviathane, & bove fero.* Sed hæc obiter.

Et est idem loquendi modus in usu apud *Arabes*, qui anatem appellant ابن الما *filium aquæ*: & corvum ابن داية *filium cervicis*; quia jumentorum cervicibus, quas jugum aut onera attriverunt, atque exulcerârunt, libenter incumbit, ut mortuam carnem prærodat. Et thoëm ابن اوي *filium awi*, sive *latratus*, quia in *Syria*, & *Cilicia* illius latratibus agri noctu personant. Et mustelam fagineam (Gallis *foüine*) ابن مقرض *filium rosionis*: & vulgarem ابن عرس *filium nuptiarum*, à cultu, & comptis pilis; ut *Italice* vocatur *donnola*, quasi *dominula*, & *Gallice bellette*, quasi dicas *bellulam*, & *Græca* linguâ vulgari νυμφίτζα, vel νυφίτζα. Quæ vox cum palam sit barbara, divinare non possum unde irrepserit in *Diodorum*, in quo legas lib. 1. pag. 52. editionis *Henrici Stephani*, *Ægyptios* quædam animalia non solum viva, sed & mortua impense venerari, οἷον τοὺς τε αἰλούρους, καὶ τοὺς ἰχνεύμονας, καὶ νυφίτζας, καὶ κύνας, *ut feles, & ichneumones, & mustelas, & canes.* Pulex quoque *Arabicè* ابن طامر *filius saliens.* Et cete muliebri formâ, quæ reperiri ajunt in mari *Adriatico* circa *Græciam*, appellant بنات الروم *filias Græcorum*: ut بنات وردان *filias vardan* ea animalcula, quæ *Dioscorides* nominat κουβαρίδας, Marcellus Empiricus *cutiones*, nos *clôportes*; quamvis alii σίλφας seu *blattas* intelligant: sed prius puto verius, & *vardan* factum esse ex *Græca* voce κουβάριδες, primâ syllabâ decurtatâ.

Hæc exempla palàm faciunt quod probandum susceperamus, quædam animalia dici *filios* & *filias* sine respectu ad ætatem. Nam quavis ætate ita dicuntur. Et *filii* vel *filiæ* nomen tum aliter sumitur, quam vulgo. Neque enim gryphus dicitur *filius roboris*, quod ex robore sit natus; sed quia robore valet. Ut volatu ἡ γύψ, unde vocatur *alæ filia*: & anas *filius aquæ*; quia aquis gaudet: & thos *filius avvi*, sive *latra-*

latratûs; quia est animal maximè latrabile. Quâ eâdem ratione struthio בת יענה *filia jaana*, seu *clamoris*, nuncupatur, non ab ætate, sed à clamore; quia clamosum est animal. Sed ut gryphus non solùm בר גזא, *filius geza*, sed & גזא *geza*, vel גז *gez*, vocatur per compendium, ita struthio quandoque יענה *jaana*, dicitur pro בת יענה, *filia jaana*; unde Plurale יענים *jeenim*, *Thren.* 1. 3. Jam, si roges, cur *filia* dicatur, non *filius*, & an ad sexum id pertineat, & quorsum Deus fœminæ potiùs, quàm maris struthionis esum in Lege prohibuerit; responsio non erit ita obvia: nam *filii* nomen etiam ad fœminam pertinet, ut patuit in iis, quæ nugantur *Talmudici* de ovo בר יוכני *bar jucne*, sive *filii jucne*. At mas in ave, aut quadrupede nunquam fœmina dicitur. Neque *filiæ* vocabulum complecti videas totam speciem, nisi in solo vulture, quem *Chaldæi* בת כנפא, *filiam alæ* vocant certa de causa. Nempe quia fabulantur in illo genere nullos esse mares. Unde & *Græcè* in *Horo* dicitur ἡ γὺψ fœminino genere, ut pluribus docebimus in capite *De* רחם *racham*. Sed de struthione simile quidquam nemo scripsit, præter paucos *Hebræos* recentioris ævi. Tamen certum est, quod dicturus sum, ex multis struthionis nominibus apud *Arabes* receptis duo esse maximè in usu, nempe ظايم *dtalim*, & نعام *naâm*: quorum illud marem, hoc propriè fœminam sonat. Sed Fœmininum نعام *naâm* multò esse receptius, & in *Historicorum* & *Geographorum* libris vix aliud occurrere. Unde est, quod *Syri* & *Chaldæi struthionem* non vocant טלים *talim*, sed נעמא *naama*. Nempe in illo genere fœmina mari præfertur propter ova, quæ sunt magni pretii, neque solùm ad esum sed & ad usum exquiruntur, cùm ex illis vasa fieri, eaque eximia, jam supra docuerimus. Præterea adulti mares in manus hominum rarò incidunt; quia sunt velocissimi. At fœminæ sæpiùs & faciliùs capiuntur, sive sint ovis graves, aut super pullis incubent. Et nidi quoque apparent eminùs, quia in planis locis multà arenâ aggestâ exstruuntur. Proinde ut fœmina notior, ita etiam ejus nomen multò est usitatius, & ferè solum in ore vulgi. Itaque *Moses* usum fœminæ nominatim prohibuit. Ne quis tamen, solâ fœminâ prohibitâ, concessum esse maris esum sibi fingeret, rem ignotam hactenus jam probare contendam, nempe *Mosem*, postquam à fœmina, tanquam notiore, fecit initium, marem etiam prohibuisse, eumque significari voce תחמס *tachmas*, quæ mox sequitur: adeoque hæc verba *Mosis*, *Non comedetis*, &c. את בת היענה ואת התחמס, *filiam jaana*, *& thachmas*, ita esse vertenda, *Non comedetis struthionem fœminam*, *neque struthionem marem*. Eò pertinet caput sequens, quo probatur voce hactenus ignotâ תחמש *thachmas*, *marem struthionem* significari.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Probatur תחמס *thachmas*, esse Struthionem marem.

Cur תחמס thachmas, Chaldæi *duo* חטפיתא; Onkelos ציצא; Græci, *&* Hieronymus γλαῦκα noctuam *reddunt*; *alii* harpen, harpyam, cymindim, nycticoracem. *Verbum* חמס chamas, *unde* thachmas, rapere *non significat*, *ut volunt*, *sed* iniquè agere. *Ergo* תחמס avis impia, *non* rapax. *Talis struthio* Job. 39. ℣. 17. *&* Thren. 4. ℣. 3. *Itaque* struthio mas *Arabicè vocatur* ظليم dtalim, *id est*, impius, iniquus. *Id ipsum* Hebræis תחמס thachmas: *ut Paraphrastæ* Hebræi חמס *ferè ubique* ظلم *exponunt*. *Cur struthionis sexus* Moses *distinxerit*. Chaldæum חטפיתא, *non esse* avem rapacem, *sed* hirundinem. *Hirundo cur sic vocetur*, *duplex causa*. Rapiendi *verba sæpe ad celeritatem pertinere*.

Ut apud *Græcos* ἅρπη, ἁρπετὸς, ἅρπυια rapacium avium nomina sunt *à rapiendo* ita dicta: sic inter aves immundas, Lege prohibitas, תחמס *thachmas*, esse creditur ex numero rapacium; quia חמס *chamas*, unde *thachmas*, *rapere* est, & *vim inferre*. Ita ferè statuunt *Hebræi* recentiores. *Kimchius*, נקרא כן שחומס שאר העופות וגוזל אותם *Ita vocatur*, *quia reliquis avibus vim infert*, *& eas rapit*. Aquinas תחמס שם עוף דורס, *Thachmas*, *nomen avis rapacis*. Pomarius, עוף דורסים פלק"וני בלעז או כדומה, *Avis è genere rapacium*, *falco vulgari linguâ*, *aut alia illi similis*. Proinde *Arias accipitrem* interpretatur. Cui sententiæ patrocinari visi sunt ex veteribus *Jonathan*, & *Jerosolymitanus* Interpres, qui hic habent חטפיתא *chataphitha*, vel חטופיתא *chatophita*, quod avis rapacis nomen esse statuunt plerique *Lexicographi*; quia חטף est *rapere*. Itaque ex *Hierosolymitana* Paraphrasi confirmat *Kimchius* quod dixerat, תחמס *thachmas*, esse *avem rapacem*. *Seniores* γλαῦκα & *Hieronymus noctuam* interpretatur. Quam versionem *Fullerus* maximè probat *Miscellaneorum* libri sexti capite nono, & confirmare nititur ex etymo vocabuli; quia noctuæ proprium est vim inferre, & pati, cæteris avibus in eam certatim involantibus. Forte etiam in *Onkelo* ציצא *tsitsa*, *noctua* est, ut *Græcè* τυτὼ. *Hesychius*, Τυτὼ, ἡ γλαῦξ. Ex ציצא *tsitsa*, factum τυτὼ ut τύρος ex צור *tsor*; & τάνις ex צען *tsoan*. Vel ציצא *tsitsa* & τυτὼ vocabula sunt ὀνοματοποιητικὰ, quæ noctuæ boatum videntur imitari. Quo pertinet *Plauti* jocus in *Menæchmis* Actu quarto.

M. Quis is Menæchmus *est? P. TU istic inquam?*
M. Egone? P. TU, &c.
M. Egon' dedi? P. TU istic, *inquam. Vin' afferri noctuam*,
Quæ TUTU usque dicat; Nam nos jam defossi sumus.

Itaque etiam *Arabum* طوط taut, *noctuam* explicare malim, quàm cum *Giggeio vespertilionem*. Eos hic consulto prætereo, qui תחמס, *harpen*, aut *harpyam*, aut *cymindim*, aut *nycticoracem* reddunt; cùm quia tanti non sunt, tum quia nullas, quod sciam, interpretationis suæ rationes afferunt præter hanc solam, scilicet nomen avis תחמס *thachmas*, *à rapina* deduci.

Verum hoc fuit τὸ πρῶτον ψεῦδος, quod plerosque Interpretes in errorem egit transversos, quod putàrunt חמס *chamas*, & חטף *chataph*, esse prorsus synonyma. Ego, ut vicinæ fateor esse significationis, ita ejusdem esse pernego. Propriè חטף *chataph*, est *rapere*, חמס *chamas*, *iniquè agere*. Neque enim עד חמס (a) toties in sacro textu rectè verteris *testem rapinæ*, sed *testem iniquitatis*, id est, *iniquum*, & *falsum*. Sic חמסו תורה, (b) ne reddas *rapuerunt Legem*, sed *iniquè egerunt adversùs Legem*. Et alibi *In pupillum*, *& viduam* אל תחמסו, (c) *ne injustè agatis*. Item, *Qui lædit sapientiam*, חומס נפשו (d) *in seipsum iniquè agit*. Itaque in *Psalmis* passim חמס, & עמל, & עולה, & תוך, & רע, & רשע copulantur ut synonyma. Et *Septuaginta* חמס nunquam reddunt ἁρπαγὴν, sed ἀδίκημα, ἀδικίαν, ἀθεσίαν, ἀνομίαν, ὄνειδος, ὕβριν. Et verò sicubi חמס, *rapere* est, aut *vim* infer-

(a) Exod. 23. 1. Deut. 19. 16. Psal. 35. 11. &c.
(b) Ezech. 22. 26. Sophon. 3. 4.
(c) Jer. 22. 3.
(d) Prov. 8. 36.

inferre, ita sumitur ex consequente duntaxat; quia per vim aliquid extorquere contra jus, & fas, hominum iniquorum est. Quocirca nihil necesse est, ut תחמס, sit *avis rapax*, *Hebræis* עוף דורס, cùm probatum sit nomine חמס, propriè significari *quod impium, & iniquum est*, etiam in eo, qui vacat crimine rapacitatis. Itaque quæcunque avis dicatur esse תחמס *thachmas*, nomini respondebit satis, si probetur esse iniqua, & impia, etiamsi non numeretur in censu rapacium. Avium porrò nulla est, quæ nomine impietatis tam malè audiat, quàm struthio. Cæteris ova fovere, & pullos educare curæ est: *hæc ova sua derelinquit in terra, ut in pulvere calefiant; nec cogitat futurum, ut illa pes conterat, & agri bestia comprimat. Duram se exhibet erga pullos suos, ac sic non essent sui;* Job. 39. 17. 18. 19. Proinde *Jeremias Thren.* 4. 3. similis immanitatis à struthione sumit exemplum, ut jam attigimus obiter, & uberiùs docebimus in expositione verborum *Jobi*.

Hoc porrò nomine ab *Arabibus struthio* vocatur ظليم *dtalim*, id est, *impius, iniquus*. Quod struthionis nomen, etsi minùs frequens quàm نعام *nâam*, de quo suprà, tamen in *Avicenna* occurrit libro secundo *Canonis*; & in *Abenbitare*, qui ordine Alphabetico agunt *De animalibus, plantis, lapidibus, fossilibus*, &c. *quæ ad Medicinam pertinent*. Et in *Damire*, præter caput *De* النعام τῷ *naam*, in quo struthionis naturam pleniùs explicat, est & caput aliud *De* الظليم τῷ *dtalim*, cujus hoc est initium,

الظليم ذكر النعام وكنيته ابو البيض

وابو ثلاثين وابو الصحاري وجمعة ظلمان

Dtalim *est mas struthionis, cujus cognomina sunt, pater ovorum, & pater triginta* (supple *ovorum*) *& pater desertorum. Plurale est* dtulman. Ejusdem vocabuli meminit *Ibnocholcan*, in quo عار الظليم *arra dtalim*, id est, *clamavit struthio mas*. Meminit & *Nasrius* (Scriptor ὀνειροκριτικὸς, quem legi manu-scriptum *Oxoniæ*) lib. 3. cap. 98. sect. 21. Et *Pandectarius Arabs*, Talim, *id est, struzo masculus*. Etiam in *Lexico Alcamus* passim occurrit, quod pauca hæc exempla doceant è multò pluribus. الظليم الذكر من النعام Dtalim *mas, de struthione*. يرفا الظليم النافر Jarpha, *id est, dtalim* (seu *struthio mas*) *fugiens*. عمود من الظليم رجلاه *Columnæ de* dtalim, *id est, pedes ejus*. اسقف الاعوج العنق من الظلمان Ascaph, *qui distorto est collo, de dtulman*, seu *struthionibus masculis*. In quem morbum sæpe incidunt, quia, cùm in arenis adverso vento fugiunt, caput avertunt. الاصنع الظليم متقشر الساق *Asna, dtalim* (seu, *struthio mas*) *cruribus excoriatis*, nempe dum fugit cum impetu per confragosa loca,

الحاضب الظليم اغتلم فحمرت ساقاه

Alhadib, dtalim (seu, *struthio mas*) *cùm furit, & rubent crura ejus.* Quod illi quotannis accidit, quo tempore dactyli rubescere incipiunt. جفلت الظليم حركته وطردته *Excitavi τ̀ dtalim, & impuli illum*, ut fit à venatoribus. Possem afferre hujus generis plura decuplo. Sed timeo, ne Lectori sim tædiosus. Et hæc plus satis docent ظليم *dtalim* esse *struthionem*. Quod nomen cùm de mare proprie dicatur, tamen & fœminæ tribui videtur καταχρηστικῶς. Ita enim *Alcamus* توحوح الظليم فوق البيض رومها واظهر ولوعها بها *Dtalim* (seu, *struthio*) *thewachwacha super ova*, id est, *ea impensè amavit, & docuit quantum ea deperiret*. Et الزاجل *zagil* eidem est ما يسيل من دبر الظليم ايام تحضينها بيضها *quod fluit ex tergo τ̃* dtalim *dum ova sua fovet*.

Hæc ideò observo, quia nomini *Arabico* ظليم *dtalim* planè respondet *Hebræum* תחמס *thachmas*, hactenus ignoratum. Nam ut ظليم *dtalim* fit à ظلم *dtalima*, quod *iniquum esse & opprimere* significat: ita תחמס *thachmas*, à verbo חמס *chamas*, ejusdem significationis, cujus *Arabicum* ظلم *dtalima*. Itaque in *Pentateucho* ferè quoties occurrit חמס in Sacro Textu; ferè toties occurrit ظلم in *Arabum* Paraphrastis. Sic *Gen.* 6. 11. Hebr. *Terra plena erat* חמס, *iniquitate*, Arabs *Erpenianus* بالظلم. Ita etiam versu decimo tertio, ubi & alter *Arabs Parisiis* editus تملات ظلما. Et capitis decimi sexti versu quinto; ubi *Hebræa*, חמסי עליך, *Injuria mea super te*, id est, Injuria, quæ mihi fit, in te recidet, *Arabs* uterque habet ظلمي عليك. Et *Gen.* 49. 5. Hebr. כלי חמס, *vasa iniquitatis*, uterque reddit الة الظلم. Ut *Exod.* 23. 1. & *Deut.* 19. 16. עד חמס, *testis iniquitatis*, in utroque est شاهد ظلم. Cujusmodi exempla videas etiam in aliis Scripturæ libris. Sic *Psal.* 7. 17. *Super verticem ejus descendat iniquitas ejus.* Hebr. חמסו, *Arab.* ظلمه. *Psal.* 11. 5. *Qui amat iniquitatem.* Hebr. חמס, Arab. الظلم. *Psal.* 25. 19. *Oderunt me* שנאת חמס *odio iniquitatis*: Arab. ظلما *iniquè*. Vide & *Psal.* 27. 12. & 58. 3. & 72. 14. & 73. 6. & 140. 2. 5. 12. Ita etiam in *Prophetis*. Ut *Esa.* 60. 18. *Non audietur ampliùs* חמס, *iniquitas in terra tua*: Arab. ظلم. *Ez.* 45. 9. *Amovete* חמס, *iniquitatem*: Arab. الظلم *Amos* 3. 10. *Qui thesaurizant* חמס, *iniquitatem*: Arab. ظلما. *Jon.* 3. 8. *Quisque se convertat à via sua mala*, ומן החמס, *& ab iniquitate, quæ est in manibus suis*: Arab. ومن الظلم. *Hab.* 1. 2. *Clamo ad te* חמס, *oppressionem* (id est, *vim*) *patiens*, ut *Hieronymus*: Arab. مظلوم *oppressus*. Cum igitur *Arabicum* ظلم sit planè idem, quod *Hebræum* חמס,

חמס, ut patuit ex tot exemplis, inde valde probabili conjectura elicitur, etiam ظليم idem esse quod תחמס; & תחמס idem quod ظليم, hoc est, utraque voce *struthionem* significari, & quidem *marem*. Quàm probabilis, & , pene dicam, necessaria sit hæc ratio, sciunt omnes, quibus harum linguarum genius est perspectus. Omnino igitur, ut in *Mose* בת היענה, est *struthio fœmina*, ita vox proxima התחמס est *struthio mas*. Neque id novum est, ut sexus animalium sic distinguantur. Sic *Avicenna*, & *Abenbitar*, ut notavimus, de نعام *naâm*, & ظليم *dtalim* agunt, id est, de *struthione fœmina*, & *mare*, separatis capitibus. Et in ipso *Mose* Gen. 32. 14. *Jacob Esavo* obtulisse legitur capras, & hircos, oves, & arietes. Et *Gen.* 45. 23. *Josephus* patri mittit asinos decem, & asinas totidem. At, inquies, cur in struthione sexus distinguitur potius, quam in aquila, corvo, &c. Ratio est in promptu. Cùm נשר totum aquilarum, & עורב totum corvorum genus contineat, *Mosi* suffecit prohibere נשר, & עורב. Sed struthionis nomen genericum *Hebræi* nullum habent. Nam תחמס solos mares significat, & בת יענה solas fœminas, ut & רננים, in *Jobo*. Itaque, ne horum unum prohibens videretur alterum concedere, necesse habuit utrumque disertè prohibere.

Interim, ne mireris Interpretes in hujus vocis expositione in diversa abiisse, ecce aliud exemplum simile in voce חטפיתא, qua *Chaldæi* תחמס exponunt! Hac enim *avem rapacem* significari volunt omnes *Lexicographi*, freti vocis etymologia. Nam חטף est *rapere*. Itaque חטפיתא, palam inde deducta, credita est esse avis ex genere τῶν γαμψωνύχων: quia gravissimus est error. Nam *Chaldæorum* חטפיתא *chatphitha*, vel חטופיתא *chatophitha* id ipsum est, quod *Arabum* خطاف *chottaph*, cum eædem utrobique sint literæ Radicales, quas vocant. Proinde in hoc ipso loco pro *Chaldæo* חטפיתא *Arabes* habent خطاف *chottaph* in tribus diversis Paraphrasibus: quarum duæ sunt editæ, & tertia manu-scripta. Porrò *Arabicum* خطاف *chottaph*, cujus Plurale خطاطيف *chatatiph*, *hirundinem* esse patet ex *Avicenna*, & *Abenbitare*, qui *Dioscoridis* locum de hirundine prope finem libri secundi, Χελιδόνος νεοσσοὺς τοὺς ἐκ τῆς πρώτης νεοσσοποιΐας αὐξομένης τῆς Σελήνης ἀνατεμών, εὑρήσεις ἐν τῇ γαστρὶ λίθους, &c. *Arabicè* sic citant capite

قال ديسقوريدوس في الثاني خطاف *cottaph*,

اذا اخذ فرخه في زيادة القمر وكان

اول ما افرخ وشق وجد فيه حصاتان

Dixit Dioscorides *libro secundo, pullum ejus, si capiatur in augmento Lunæ, & sit è prima pullitie, & scindatur, reperiri in eo lapides*, &c. Aut

واخذ من الحصا الموجودة في جوفه حصاتان

Et capiantur è lapidibus, qui reperiuntur in ventre ejus, duo lapides, &c. ut habet *Abenbitar*. Cætera ibi vide; neque enim vacat plura describere. Præterea *Avicenna* libro secundo, capite خاليدونيون Χελιδόνιον, id est, *Herba hirundinaria*, inter cetera hæc habet,

اذا عمي فرخ للخطاطيف حملت اليه

الام هذه النبات فتزيده بصرا وكذلك

سمي الخطافي *Cum excæcatur pullus* chatatiph *(hirundinum) adfert ad eum mater hanc herbam, quæ auget ipsi visum, unde vocatur* chottaphi *(hirundinaria.)* Et *Abenbitar* capite عروق الصباغين *radices tinctorum* aliter vocari ait بقلة الخطاطيف *olus chatatiph*, seu *hirundinum*. Ibidem *Arabicè* habetur *Dioscoridis* utrumque caput de chelidonio majore, & minore. Et ejus *Græca* verba, Ἐάν τις τυφλωθῇ τῶν τῆς χελιδόνος νεοσσῶν, ita redduntur,

اذا عمي فرخ من افراخ الخطاف

Cum excæcatur pullus aliquis ex pullis alchottaph. Etiam *aspis chelidonias* ab *Avicenna* vocatur خطاف *chottaph* lib. 4. Can. *Fen.* 6. Tract. 3. cap. 24. Est & *hirundo piscis*, quem sub nomine *chottaph* ita describit *Abuchalid Andalusius*, sive *Hispanus*.

الخطاف سمكة ببحر سبتة لها جنحان

علي ظهرها اسودان وبها تخرج من الما

وتطير الي الشجر ثم تعود الي البحر

Chottaph (*seu hirundo*) *piscis est in mari Septa* (prope fretum *Gaditanum*) *nigris alis duabus à tergo instructus, quibus è mari exiens super arbores volat, atque inde redit ad mare.* Sed خطاف esse hirundinem nihil tam probat, quam ejus amplæ descriptiones in *Damire*, & *Alkazuinio*, ex quibus in priore *De Avibus* libro nonnulla citavimus.

At hirundini, inquies, quid commune est cum rapacibus, ut *à rapiendo* nomen habeat? Id mihi perinde est, cum quacunque tandem de causa sic vocetur, tamen certum sit sic vocari. Sed & origo nominis satis aperta est, cum hirundo sit carnivora, nec nisi ex raptu vivat. Hinc *Isidorus Originum* libri duodecimi capite septimo, *Hirundo dicta est, quod cibos non sumat residens, sed in aëre* RAPIAT *escas, & edat.* Et *Philosophus* σαρκοφάγον non semel vocat. Sic *Historiæ animalium* libri sexti capite quinto, Ἡ δὲ χελιδὼν δὶς νεοττεύει μόνον τῶν σαρκοφάγων. *Hirundo carnivororum animalium sola bis nidificat.* Et libri octavi capite tertio, Εἰσὶ δὲ καὶ τῶν μὴ γαμψωνύχων ἔνιοι σαρκοφάγοι, οἷον ἡ χελιδών. Quæ *Plinius* ita reddidit libri decimi capite vigesimo quarto, *Hirundo sola carne vescens avis, ex iis quæ aduncos ungues non habent.* Et *Plutarchus Symposiacῶν* libri octavi *Problemate* septimo, duo hæc *Pythagoræ* symbola inter se conferens, Χελιδόνας οἰκίᾳ μὴ δέχεσθαι, μηδὲ γαμψωνύχων οἴκοι τρέφειν, *Hirundines in domum non esse admittendas, neque aves uncis unguibus in ædibus nutriendas*, illa eadem ratione niti asserit: Σαρκοφάγος γάρ ἐστι (ἡ χελιδὼν) καὶ μάλιστα τοὺς τέττιγας ἱεροὺς καὶ μουσικοὺς ὄντας ἀποκτίννυσι, καὶ σιτεῖται. *Carnivora enim est hirundo*, inquit, *& cicadas inprimis, quæ sacræ & canoræ sunt, interimit, & vorat.* Præterea in hirundine observat *Plinius*, ubi supra, flexuosi volatus tam velocem esse celeritatem, ut ideo rapinæ cæterarum avium non sit obnoxia. Quod fortasse respexerunt qui illi *à rapiendo* fecere nomen. Notum enim est omnibus ferè linguis *rapiendi* verba etiam ad celeritatem pertinere. Sic *Hebraicè* חטיפה, *raptum Kimchius*, & *Mardochæus* exponunt לקיחה במהירות *dire-*

direptionem cum celeritate. Et *Talmudici* in *Moed Katon* cap. 3. fol. 28. a. מת פתאום זו היא מיתא חטופא *Si quis subitò moriatur, hæc est mors rapta*, id est, *præceps, & celer.* Quale illud *Plutarchi* in *Consolatione ad Apollonium*, Ἐὰν δὲ ταχέως ἀποθάνῃ, ὀδύρονται λέγοντες, Ἀνηρπάσθη. *Si subitò moriatur, lugent dicentes, Raptus est.* Sic ἀρπάγδην, ἀρπακτικῶς, ἀρπαλέως, ἀρπαλιμῶς, & *Kappa* præfixo, καρπαλιμῶς passim videas; non de *rapina*, sed de *celeritate* dici, ut Latinè *rapidè*, & *raptim*. *Hesychius*, Καρπάλιμον, ταχύ. Item, Ἅρπυια, ἁρπαγή, ἡ διὰ τάχους. *Etymologus*, Ἅρπασος, ποταμὸς Καρίας, διὰ τὸ ὀξύτατον τοῦ ῥοῦ. *Virgilius* libro quinto *Æneidos*,

--- signoque repentè
Corripiunt spatia audito. ---

Ubi *corripiunt*, inquit *Servius*, *id est, raptim eunt.* Persius *Satyrâ* quintâ,

--- nihil obstat, quin trabe vastâ
Ægæum *rapias.* ---

Quod *Casaubonus* exponit *rapidè seces.* *Lucanus* libri quinti versu 403.

Inde rapit cursus, & quæpiger Appulus *arva*
Deseruit rastris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cœli flammis, & tigride fœtâ,
Transcurrit. ---

Et paulò post,

Turpe duci visum est rapiendi tempora belli
In segnes hæsisse moras. ---

Et libri sexti versu 372.

--- & gurgite rapto
Apidanos, *nunquamque celer nisi mistus* Enipeus.

Plinius *in* Panegyrico, *Cùm legiones duceres, vel potiùs, tanta velocitas erat, raperes.* Cui geminum quidem *Lucani Poëtæ* illud de *Cæsare* libro primo,

--- rapit agmina ductor
Impiger. ---

Martialis ad *Priscum* libri duodecimi *Epigrammate* decimo quarto,

Parciùs utaris, moneo, rapiente veredo.

Proinde *Arabicum equi* nomen فرس *pharas Damir* à rapiendo ita deducit in capite *De equo:* لفظها مشتق من الافتراس كانها تفترس الارض بسرعة مشيها *Nomen ejus derivatur à rapiendo, quasi diripiat terram incessus sui celeritate.* Et خطف *chatapha* Verbum primò *rapere*, deinde *velocem esse* significat. Inde igitur *hirundo* dici potuit خطاف *chottaph*, ut è camelis *dromas* خيطق *chaitaph*, & *præceps incessus* خيطفي *chaitapha*, & *fulmen* خاطف *chatiph*, *quia præstringit oculos*, inquiunt, *rapiditate motûs sui.* Itaque tam falluntur, qui خطاف *chottaph*, vel, quod idem est, חטפיתא *chatphitha*, & חטופיתא *chatophita*, quam qui תחמס, pro *ave rapace* sumunt ex genere τῶν γαμψωνύχων· cum חטפיתא *hirundinem*, & תחמס *struthionem* sonet, ut probare conati sumus. Jam sequetur expositio verborum, quibus struthio in *Jobo* describitur: quæ verba sunt eximia; sed, ut putamus, nondum satis intellecta, ac proinde hic explicanda.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Explicatur de Struthione locus obscurissimus *Job.* 39. 16. al. 13.

Dissidium Interpretum. In Genevensi *versione quid desideretur. Voce* רננים renanim, Chaldæus Talmudicorum *fabulosum gallum intelligit, de quo multa.* Hebræorum *alii* luscinias, *alii* pavones, *quos sequuntur Recentiores, sed nullâ ratione freti. Pavo pennarum ostentatione gloriatur, non tamen alarum, sed caudæ. Et in* Judæa *primùm visus tempore* Solomonis; *in* Græcia *multò seriùs;* Athenis *ætate* Periclis. *Rarus adhuc sub* Alexandro. *Ejus natales in* India: *non in insula* Samo, *ut volunt. Fabulam de* Argo *in pavonem mutato ante* Moschum *nemo tradit.* Aristophanem *ad eum alludere falsum. Pavones* Romæ *quando primùm in cibis. Aliæ rationes cur* רננים renanim, *non sint pavones, sed struthiones fœminæ. Harum vox canora magis. Et alis exultare proprium, quæ currentes mirè juvant, tanquam vela in navi. Pennæ struthionum quam elegantes. Cur æquitatis symbolum.* חסידה chasida, *non est* struthio, *ut quidam volunt, sed ciconia. Et* נוצה notsa, pluma, *non* struthio, *ut aliis placet. Explicatur versus integer.* אם im, *particula Confirmantis, ut* Amen. *Status Absolutus pro Constructo.* Caph *similitudinis sæpe suppletur. Struthio quam accedat ad naturam quadrupedum. Idem habet ciconiæ pennas.*

J*obi* 39. 16. (al. 13.) struthio-camelus sex versibus describitur, quorum quinque posteriores utcunque explicant Interpretes. Sed in primo ita hærent, ut vix ullus sit Scripturę locus, qui minùs intelligatur. Neque uspiam inter illos majus est dissidium, quod ex collatione patebit, quam instituere hic libet, ut Lectori res sit clarior. Illum igitur versum, quem dico, *Septuaginta* sic explicant, Πτέρυξ τερπομένων νεέλασσα, ἐὰν συλλάβῃ ἀσίδα., καὶ νέσσα. *Ala lætantium neelassa, si conceperit asida, & nessa.* Et *Aquila*, Πτερύγιον αἰνούντων συναναπλέκει .... ἐρώδιος, καὶ ἱέραξ. *Alam laudantium simul implicat .... ardea, & accipiter.* Et *Symmachus*, Πτερὸν ἀγλαισμοῦ περιφύεται, εἰ ἐναγκαλίσεται ὁ κύκνος πτίλους αὐτοῦ. *Ala nitoris circumnascitur, si ulnis complectatur cygnus pennas suas.* Et *Hieronymus*, *Penna struthionis similis est pennis erodii, & accipitris.* Et *Syrus*, quem *Arabs* fere sequitur, ܟܢܦܐ ܡܫܒܚܢ ܡܬܥܠܝܐ ܘܦܪܚܐ ܘܐܬܝܐ ܘܡܥܫܢܐ *Alis laudum extollitur, & volat, & venit, & nidificat.* Et *Chaldæus*, גדפא דתרנגול דמשבחא ומקלסא ואין אברא דחוריתא ונוציציתא *Ala galli, qui laudat, & celebrat: & an ala ciconiæ, & accipitris?* Quę Veterum versiones non solum inter se dissident δὶς διὰ πασῶν, sed & pleræque absurdæ sunt, & inconcinnæ; & Sacro Scriptori ea affingunt, quæ nullum habent sensum commodum. Neque convenit magis inter quosdam Recentiorum. Ita enim *Castalio*, *Utrum generosiores sunt alæ struthio-cameli, an pennæ plumæque ciconiæ?* Et *Arias* planè aliter, & nullo sensu; *Ala exultantium læta, an penna ciconiæ, & pluma?* Et *Junius* rursus aliter, *Alamne pavonum exultandam, an pennam ciconiæ; aut struthio-camelo dares?* Aliter etiam vernaculæ, *Gallicæ*, inquam, *Anglicæ*, *Belgicæ*, & *Italicæ*: *An dedisti pavonibus*, aut, *An opera tua pa-*

vones

vones habent alas egregias, aut, *alas, quibus exultant? An ſtruthio-cameli dediſti pennas, & plumas?* Quæ ſingula revocare ad examen quia non vacat, ſufficiet ut de vulgari noſtra agamus, quæ nec ipſa videtur eſſe accurata ſatis. Nam duo ſunt potiſſimum, quæ in ea deſideramus: unum, quod nimis multa ſupplet, quæ ſuppleri non ſolent, nempe ſtatim initio verſus אם נתת, *An dediſti?* & literam *Lamed*, Dativi notam, ante voces רננים & חסידה. Alterum, quod רננים *renanim, pavones*, & חסידה *chaſida, ſtruthionem* explicat: quorum neutri poſſum aſſentiri. Dicam igitur de utriuſque vocis ſignificatione quid ſentiam, ut vera totius verſiculi ſignificatio inde emergat.

Prior nempe רננים *renanim*, dum Vocales aberant, legi potuit *ronenim*, id eſt, *cantantes, laudantes, exultantes*, &c. Unde natæ illæ verſiones, *ala laudantium, ala lætantium*, &c. in *Senioribus, Aquila*, & aliis. Sed *Chaldæus*, & *Hieronymus*, etiamſi puncta deeſſent, tamen ex verborum ſerie rectè collegerunt רננים aliud eſſe, nimirum avis nomen. Et eandem ſententiam amplectuntur *Hebræi* omnes, licet definire non poſſint quænam aves dicantur רננים *renanim*. *Chaldæus gallum* interpretatur, non vulgarem, ſed תרנגול דמשבחא ומקלסא, *gallum, qui Deum laudat, & celebrat.* De quo idem ad *Jobi* verba diei ſuæ maledicentis, *Job.* 3.7. *Non veniat cantus in ea:* לא תעול רננא דתרנגול ברא למקלסה בה *Non veniat cantus galli ſylveſtris ad laudandum in ea.* Et *Jobi* 38. 36. מן שוי בכלין חוכמתא או יהב לתרנגול ברא בינתא למקלסה למריה *Quis poſuit in renibus ſapientiam? aut gallo ſylveſtri dedit intelligentiam ad laudandum Dominum ſuum?* Et *Pſal.* 50. 11. גלין קדמי כל מיני עופא דפרחין באויר שמיא ותרנגול ברא דקרסולי שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא מרנן קדמי *Notæ ſunt mihi omnes avium ſpecies, quæ volant in aëre cœlorum: & gallus ſylveſtris, cujus pedes in terra conſiſtunt, & caput ad cœlum pertingit, cantat coram me.* De hoc eodem gallo ita *Mahomet* in *Chronica Eſpahan.*

للہ ديک ابيض جناحاه موشيا بالزبرجد
والياقوت واللولو له جناح بالمشرق
وجناح بالمغرب وراسه تحت العرش
وقوايمه في الهوي يوذن في كل سحر
فيسمع اهل السموات والارض الا
الثقلين الجن والانس فعند ذلک تجيبه
ديوک الارض فاذا دنا يوم القيمة يقال
الله تعالي له ضم جناحيک وغض
صوتک فيعلم اهل السموات والارض
الا الثقلين ان الساعة قد اقتربت

Deus habet gallum album, cujus alæ diſtinctæ ſunt ſmaragdis, carbunculis, & margaritis. Harum una ad Ortum, altera ad Occaſum expanſa eſt, caput ſub throno gloriæ, & pedes in aëre. Is quotidie mane ad preces vocat, & eum audiunt omnes incolæ cœli, & terræ, præter homines, & dæmones. Propterea reſpondent ei galli terræ. Et, cum inſtabit judicii dies, dicet ipſi Deus excelſus, Contrahe alas tuas, & reprime vocem tuam, ut horam inſtare ſciant omnes incolæ cœli, & terræ, præter homines, & dæmones. Fabuloſus iſte gallus, quia Deum laudare fingitur ſtatis horis, unde dicitur מרנן *merannen, laudans*, Pſal. 50. 11. & cantus ejus רננא *renana*, Job. 3.7. recutiti Doctores eundem ſignificari volunt voce רננים *renanim*, in loco, in quo verſamur. At voce Plurali vocari gallum illum mirum eſt, cùm ſit unicus. Quod idem in *R. Selomonem* objici queat. Illi enim רננים *renanim*, eſt avis illa, quæ in *Miſna* dicitur בר יוכני *bar juchne*, ſeu *nidi filius*; de qua nos ſuprà (a): quæ & ipſa ſingularis eſt, & in ſpecie ſua unica. (a) Cap. 14. P... lin. 14.

Sed, his nugis valere juſſis, alios audiamus. *R. Levi* dubitat, an utraque vox כנף רננים *canaph renanim*, aut ſolum ultima pertineat ad hujus avis nomen. *Aben Ezra* dici vult *renanim* à verbo רנן *ranan*, quod *cantare* eſt, בעבור נועם קולו, *propter elegantiam vocis ſuæ.* Et in *Pomario* quidam pronuntiant avem eſſe, שמתפאר בקולו הערב רוסי׳ניולו בלעז *quæ ſuavitatem vocis oſtentat* Italicè *dictam* roſſignuolo, id eſt, *luſciniam*. Tamen ipſe mavult *pavonem* intelligi, שמתפאר בראיית כנפיו, *qui pennarum ſuarum oſtentatione gloriatur.* Et inter utramque ſententiam *Kimchius* ita eſt ambiguus, ut in poſteriorem magis inclinet. *Fortaſſe*, inquit, *eſt avis canora, & à cantus modulatione ſic dicta:* או מרנן ומתעלס בכנפיו שהם יפות כמו הטווס ואולי הוא הוא *aut avis eſt, quæ lætatur, & exultat propter pennarum pulchritudinem, ut pavo, & fortaſſe is ipſe eſt.* Quæ ſententia, licet nova, nec niſi cunctanter prolata, tamen â noſtris accepta eſt cum ſummo applauſu, tanquam iis verior, quæ ad *Sagram*. Itaque *Pagninus* hic habet, *Alis pavo exultat.* Ita etiam *Mercerus*. Et *Junius*, *alam pavonum exultandam.* Et omnes omnium linguarum vernaculæ verſiones, in quas incidere licuit, idem ſequuntur. Nempe quotquot pavonem, vel ex libris, vel ex αὐτοψίᾳ, noverunt, eum ſciunt pennas cum pompa & faſtu oſtentare, illarumque adeo pulchritudine exultare & ſuperbire. Unde *Ovidius* libro primo *De Arte*,

Laudatas oſtendit avis Junonia *pennas:*
Si tacitus ſpectes, illa recondit opes.

Et *De medicamine faciei*,

Laudatas homini volucris Junonia *pennas*
Explicat, & forma multa ſuperbit avis.

Et *Metamorphoſews* libri decimi tertii *Fabula* octava de *Galatea*,

Laudato pavone ſuperbior. ---

Quò hæc *Columellæ* pertinent libri noni capite undecimo, *Semet-ipſum, veluti mirantem, caudæ gemmantibus pennis protegit, idque cum facit, rotare dicitur.* Et *Plinii* libri decimi capite vigeſimo, *Gemmantes laudatus expandit colores adverſo maximè Sole, quia ſic fulgentius radiant.* Et paulò poſt, *Omneſque in acervum contrahit pennarum, quos ſpectari gaudet, oculos.* Sed *Græci* potiſſimùm in hoc argumento ſibi placent, & eloquentiæ ſuæ vela tam latè explicant, quàm latè pavo pennas expandit. In quibus ut vetuſtior, ita ſimplicior *Moſchus* hoc ſolum habet *Idyll.* 2.

Ὄρνις ἀγαλλόμενος πτερύγων πολυανθέϊ χροιῇ,

Avis pennarum florido colore exultans. Sed longè plura *Dio* in *Olympiaco* ſermone, ubi pavonem deſcribit ἐπαφόμενον, καὶ ἐπιδεικνύοντα τὸ κάλλος τῶν πτερῶν, ὅταν ἁβρύνεται πρὸς τὴν θήλειαν, ἀνακλάσας τὴν οὐρὰν, καὶ περιστήσας αὐτῷ πανταχόθεν, ὥσπερ εὐειδὲς θέατρον, ἤ τινι γραφῇ μιμηθέντα οὐρανὸν ποικίλον ἄστροις. *Seipſum extollentem, & pennarum pulchritudinem oſtentantem, cum fœminæ delicias facit, caudam infringens, & ſibi circumquaque ſtatuens, tanquam ſpecioſum theatrum, aut pictura quadam cœlum ſideribus diſtinctum imitantem,*

tantem. Et infrà, Ἐν μέσῳ δὲ μάλα ἥσυχον καὶ ἀτρεμοῦντα παρέχει ἑαυτὸν θεάσασθαι, ὥσπερ ἐν πομπῇ περιστρεφόμενον. *In medio sese quietum & immobilem præbet spectandum, quasi in pompa circumactum.* In priore *Dionis* loco, pro ἀνακλάσας τὴν οὐρὰν, Nobilissimus Dominus *de Grentemesnil* legendum monet ἀνακλίσας *aperiens*, vel *expandens*; quod mihi maximè arridet. *Ælianus Historiæ animalium* libri quinti capite vigesimo primo, Ὁ ταὼς οἶδεν ὀρνίθων ὡραιότατος ὤν, καὶ ἔνθα οἱ τὸ κάλλος κάθηται, καὶ τοῦτο οἶδε, καὶ ἐπ' αὐτῷ κομᾷ, καὶ σοβαρός ἐστι, καὶ θαῤῥεῖ τοῖς πτεροῖς, ἃ περ οὖν αὐτῷ καὶ κόσμον παρατίθησι, καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν φόβον ἀποστέλλει. *Pavo scit se omnium avium esse formosissimum, & in quo forma sita sit apprimè novit, atque eo sese effert, & superbus est, & plumis suis confidit: quæ & ipsi ornamentum afferunt, & alios pavore quodam percellunt.* Et infrà, Ὅπως ἔχει τοῦ εἰς τὴν ἐπίδειξιν ἀφθονίας παρίστησιν· ἐᾷ γὰρ ἐμπλησθῆναι τοῦ θέας τοὺς παρεστῶτας, καὶ ἑαυτὸν περιάγει, δεικνὺς φιλοπόνως τὸ τῶν πτερώσεως πολύμορφον. *Quanto sui ostentandi desiderio teneatur demonstrat. Spectatori enim expleri permittit conspectu suo, & quaquaversum obvertitur, pennarum varietatem magno studio ostendens.* Maximè in floridis & vernantibus pratis, ut *Lucianus* observat in *De domo*, Οὗτος, ἐκπετάσας τὰ πτερὰ, καὶ ἀναδείξας τῷ ἡλίῳ, καὶ τὴν οὐρὰν ἐπάρας, καὶ πάντοθεν αὐτῷ περιστήσας, ἐπιδείκνυται τὰ ἄνθη τὰ αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔαρ τῶν πτερῶν, ὥσπερ αὐτὸν προκαλοῦντος τοῦ λειμῶνος εἰς τὴν ἅμιλλαν. *Is, pennis extensis, & Soli ostensis, caudaque sublata, & circumquaque expansa, ejus etiam flores ostentat, & ver pennarum, ac si ad hoc certamen à prato provocaretur.* Sic *Achillis Tatii* libro primo in horto describitur ὁ ταὼς τοῖς ἄνθεσιν περισύρων τὸ πτερὸν, *circa flores pennas expandens.* Sed & hac eadem arte fœminas ad se allicit. Ibidem paulò infrà, Ὅταν ἐπαγαγέσθαι θέλῃ τὴν ἐρωμένην, τότε οὕτως καλλωπίζεται. *Cum dilectam à se fœminam vult allicere, tunc ita exornatur.* Et de pava illi proxima, Ταύτῃ νῦν οὗτος τὸ κάλλος ἐπιδείκνυται, λειμῶνα πτερῶν. *Huic nunc ille pulchritudinem suam, pennarum scilicet pratum, ostentat.* Unde *Nazianzenus* Oratione trigesima quarta, Ταῖς θηλείαις, ὥς φασι, καλλωπίζεται, τὸν αὐχένα διάρας, καὶ τὸ πτερὸν κυκλοτερῶς, περιστήσας τὸ χρυσαυγὲς, καὶ κατάστερον, θεατρίζει τὸ κάλλος τοῖς ἐρασταῖς μετὰ σοβαροῦ τοῦ βαδίσματος. *Fœminis suis, ut ajunt, se ostentat, elataque cervice, & pennis, quæ auri & siderum fulgorem referunt, in orbem compositis, formam amasiis suis cum superbo quodam incessu, ut in theatro, spectandam proponit.* Quomodo *Eustathius* in *Hexaëmeron*, Τῶν πτερῶν ἐπιδείξας τὸ θέατρον ἐπάγεται πρὸς συνουσίαν τὴν θήλειαν, ὥσπερ λειμῶνα τὸν καλλωπισμὸν τοῦτον ἐπιδεικνὺς αὐτῇ. *Pennarum theatrum ostentans fœminam ad concubitum allicit, tanquam pratum hunc ornatum ipsi exhibens.* Ejusdem argumenti plura vide in *Philes Jambis* de pavone, quorum initium hoc est;

Πτεροῖς ὁ ταὼς γαυριῶν πολυχρόοις,

Pavo multi-coloribus pennis superbiens, &c. Et apud *Grammaticos*, qui ταὼν dici volunt ἀπὸ τῆς τάσεως *ab extensione*, vel παρὰ τὸ τείνειν τὴν οὐράν· τὸ γὰρ ζῶον ἐναβρυνόμενον τῷ ἑαυτοῦ κάλλει τοῖς ὁρῶσι τὴν οὐρὰν ἑξαπλοῦν ἀποδεικνύει, *qui caudam expandit; hoc enim animal, sua pulchritudine superbiens, spectatoribus sextuplicem caudam ostentat.* Sed & in *Damire* dicunt *Arabes* è natura ejus esse, خب الزهو بنفسه والخيلا والاعجاب بريشه وعقد ذنبه كالطاقة اذا كانت الانثي ناظرة اليه *Quod amat seipsum cum gloria & fastu intueri, & miratur pennas suas, & caudam suam in orbem componit, cum fœmina illum aspicit.*

Non est tamen, quod quisquam speret ex his posse confici in *Jobi* verbis רננים *renanim*, esse *pavones*. Obstant enim multæ rationes: quarum prima sumitur ex historia, tam sacra, quàm profana. Utraque enim pavonem docet primum ex *India* fuisse allatum, diu post *Jobi* tempora. In sacra id habetur 1 *Reg.* 10. *v.* 22. & 2 *Paral.* 9. *v.* 21. *Semel in tribus annis veniebat classis* (Solomonis) *è* Tarsis, *quæ afferebat aurum, & argentum, dentes elephantum, simias,* ותכיים, *& pavos.* Nemo est Veterum, qui *Hebræam* vocem aliter reddat; ut suo loco (*b*) diximus. Pavones porro ex tam dissitis regionibus in Judæam afferri nihil fuisset opus, si jam olim *Judæi* habuissent, aut *Judæis* vicini *Arabes*. Jam, si *Græcos* consulamus, *Theophrastus* apud *Plinium* tradit invectitios esse in *Asia* pavones. Et *Ælianus Historiæ animalium* libri quinti capite vigesimo primo, Λέγεται δὲ ἐκ βαρβάρων εἰς Ἕλληνας κομισθῆναι· καὶ χρόνου πολλοῦ σπάνιος ὤν, εἶτα ἐδείκνυτο τῶν ἀνθρώπων τοῖς φιλοκάλοις μισθοῦ. Καὶ Ἀθήνησί γε ταῖς νουμηνίαις ἐδέχοντο καὶ ἄνδρας, καὶ γυναῖκας, ἐπὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, καὶ τὴν θέαν πρόσοδον εἶχον· ἐτιμῶντο δὲ τὸν ἄῤῥενα, καὶ τὴν θήλυν δραχμῶν χιλίων· ὥς Ἀντιφῶν ἐν τῷ Πρὸς Ἐρασίστρατον λόγῳ φησί. *Ex barbaris ad* Græcos *dicitur esse allatus: &, cum diu fuisset rarus, tandem curiosis certo pretio ostendebatur. Et cùm* Athenis *mensium Calendis ad ejus spectaculum viri & mulieres admitterentur, ex eo quæstum faciebant. Et marem ac fœminam mille drachmis æstimârunt; ut dicit* Antiphon *in Oratione Contra* Erasistratum. Cui Orationi titulus alius fuit Περὶ ταῶν, *De pavonibus:* ut ex *Athenæo* discimus libri noni capite duodecimo. Sed titulus ille videtur ab alio fuisse additus: neque enim ipse auctor aliter nominat, quam ὄρνεις ποικίλους, *aves varias.* An quia ταῶν nomen, tum recens, nondum ausus est in Oratione usurpare? Legitur quidem ταὼς in *Avibus Aristophanis*, & in *Acharnan.* Τοῖς ταῶσι. Sed, præterquam quod *Aristophanes Antiphonte* aliquanto posterior fuit, aliæ sunt Orationis, aliæ Comœdiæ leges. Hæc enim vulgi vocibus, illa terso stylo utitur, & castigato magis. Utut sit, ex eadem oratione pavos discimus jam ante annos triginta *Athenis* cœpisse nutriri, in *Demi* cujusdam ædibus, *Pyrilampis* filii, καὶ πολλοὺς παραγίνεσθαι κατὰ πόθον τῆς τῶν ὀρνίθων θέας ἔκ τε Λακεδαίμονος, καὶ Θετταλίας, *& ex* Lacedæmone, *&* Thessalia (Athenas) *venisse multos has aves videndi desiderio.* Unde has aves colligas tum primùm *Græcis* cœpisse innotescere. Nec ætas *Pyrilampis* potest esse incerta, cum in *Pericle* narret *Plutarchus* eum fuisse amicum *Periclis*, illiusque adeo memoret τὰς ὀρνιθοτροφίας, καὶ ταῶνας, *aviaria, & pavones.* Proinde *Alexandri* ætate pavones in *Græcia* pauci adhuc erant. Et, *Æliano* teste, ubi suprà, Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἐν Ἰνδοῖς ἰδὼν τοὺς δὲ τοὺς ὄρνιθας ἐξεπλάγη, καὶ τοῦ κάλλους θαυμάσας ἠπείλησε τῷ καταθύσαντι ταῶν ἀπειλὰς βαρυτάτας. Alexander Macedo *in Indis has aves videns, earum pulchritudinis admiratione perculsus, pavonem occidenti gravissimas pœnas interminatus est. Curtius* quoque libro nono testatur *Alexandrum* pavones agrestes reperisse circa *India* amnem *Hydraotem: Hinc*, ait, *per deserta ventum est ad flumen* Hydraotem. *Junctum erat flumini nemus opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens.* Ex quo ipso discere est pavonem ex *India* venisse. Hinc idem *Ælianus*, qui supra, libri undecimi capite trigesimo tertio; Ταὼν δὲ Ἰνδικὸν δῶρον λαβὼν ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς ταὼν, ὡς ἰδεῖν, μέγιστόν τε καὶ ὡραιότατον. *Cùm* Indicum *pavonem, eumque maximum, & formosissimum, dono accepisset* Ægypti *Rex.* Et libri decimi tertii capite 18. ubi describit palatium Regis *Indorum*; Ἐν δὲ τοῖς παραδείσοις τρέφονται μὲν ταὼς ἥμεροι. *In hortis ejus mansueti pavones aluntur.* Et lib. 16. cap. 2. Γίνονται δὲ καὶ ταὼς ἐν Ἰνδοῖς τῶν πανταχόθι μέγιστοι. *Sunt & in* India *pavones multò maximi.* Et *Lucianus* in *Navigio*, Ὄρνις ἐκ Φάσιδος, καὶ ταὼς ἐξ Ἰνδίας. *Gallina ex Phaside* (Phasianus) *& pavo ex India.* Itaque, cum de pavonibus

(*b*) *Lib.* 1. *c.* 20. *pag.* 136. *&c.*

nibus scribit *Menodotus Samius*, Πρώτισοι καὶ ἐγένοντο, καὶ ἐτράφησαν ἐν Σάμῳ, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τοὺς ἔξω τόπους διεδόθησαν, ὡς καὶ οἱ ἀλεκτρύονες ἐν τῇ Περσίδι, καὶ αἱ καλούμεναι μελεαγρίδες ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ. *Primi quidem in* Samo *editi, ac educati, atque inde in alias regiones diducti, ut galli è* Perside, *& meleagrides, quas vocant, ex* Ætolia: non dubium est, quin mentiatur in gentis suæ gratiam. Et frustrà objicitur prisca de *Argo* fabula à *Mercurio* occiso, & in pavonem mutato. Antiquissimam enim esse oportet sive historiam, sive fabulam, quæ *Mercurio* tribuit *Argi* cædem, cum inde *Mercurius* ab *Homero* & *Hesiodo* vocetur Ἀργειφόντης· sed *Argi* in pavonem metamorphosis inventum est recens, cujus auctorem non reperio *Moscho* antiquiorem. Itaque *Moscho* ferè æqualis *Apollodorus*, libro secundo *Bibliothecæ*, *Argi*, à *Mercurio* perempti, cædem sic refert, ut de ejus metamorphosi ne γρῦ quidem habeat: ut neque *Homeri* vetus *Scholiastes* in *Iliad.* β΄. ad vocem Ἀργειφόντης. Unde apparet novam fuisse hanc fabulam, neque admodum receptam. A qua tamen nata pavones cœpere demùm pro ave *Junonis* haberi, & à *Poëtis* affigi Deæ currui, & *Sami* ali in ejus æde, & cudi etiam in *Samiorum* nummis, qui hodieque extant. Non me latet *Aristophanis Scholiastem* velle ad hanc fabulam alludi, cum in *Avibus Epopi* dicit *Euelpis*,

> Τηρεὺς γὰρ εἶ σύ; πότερον ὄρνις, ἢ ταὼς;

Epops scilicet se dixerat fuisse *Tereum*; quia *Tereus*, in ἔποπα, seu *upupam*, mutatus fuisse fingitur. Conjicit ergo *Scholiastes Euelpidem Terei* nomine *Argum* intellexisse, qui Τηρεὺς dictus fuerit, παρὰ τὸ τηρεῖν τὴν Ἰώ, ac proinde rogâsse, an esset pavo, juxta fabulam, quæ *Argum* dicit in pavonem fuisse mutatum. Sed hyeme *Gallica* frigidior est hæc conjectura. Hic ad *Argi* fabulam allusio frustrà quæritur: tantum *Euelpis* dubitat, utrùm *Epops* pro upupa, aut pro pavone se gereret: quia nota, quam sumpserat, id est, crista è plumis, ut pro upupa haberetur, etiam pavoni convenit. At pavones, in *Græcia* olim tam rari, tandem vilescere cœperunt. Quod docent hæc *Antiphanis*, qui fuit mediæ Comœdiæ *Poëta* celeberrimus;

> Τῶν ταῶν μὲν ὡς ἅπαξ τις ζεῦγος ἤγαγεν μόνον,
> Σπάνιον ὂν τὸ χρῆμα· πλείους δ' εἰσὶ νῦν τῶν ὀρτύγων.

Pavonum olim par solum unicum adduxit quispiam, tum raram avem: at nunc plures sunt quam coturnices. Quod ipsum *Romæ* contigit, ubi pavonem cibi gratiâ *Romæ* primus occidit *Hortensius* (a) adjiciali cœna Sacerdotii. Saginare primus instituit circa novissimum Piraticum bellum *M. Aufidius Lurco* exque eo quæstu reditus sestertiûm sexagena M. habuit. In quem lurconum ætatis suæ luxum *Publius Syrus* apud *Petronium* ita invehitur:

> *Luxuriæ rictu* Martis *marcent* (b) *mœnia:*
> *Tuo palato clausus pavo pascitur,*
> *Plumato amictus aureo* Babylonico.

(a) *Plin. l.* 10. *cap.* 20. *Varro Rust. l.* 3. *c.* 6. *Ælian. l.* 5 *cap.* 21. *Tertull. De Pallio cap.* 1.

(b) *Al. munia.*

Hortensium enim sequuti multi, teste *Varrone* libri tertii *Rusticorum* capite sexto, extulerunt pavonum pretia. *Ita ut*, inquit, *ova eorum denariis veneant quinis, ipsi facile quinquagenis.* Ad quæ *Varronis* verba *Macrobius* (*Saturnal.* lib. 3. cap. 13.) ita exclamat; *Ecce res non admiranda solùm, sed & pudenda: ut ova pavonum quinis denariis veneant, quæ hodie non dicam viliùs, sed omnino nec veneunt!* Ex his colligitur pavonem tam *Romæ*, quam in *Græcia* fuisse peregrinam avem. Nempe in *India* veri pavonum natales, ut probavimus. Unde primò in *Persidem*, *Mediam*, & *Babyloniam* transvectos fuisse crediderim. Atque inde appellari *Medicos*, & *Persicos*, & *Babyloniæ* attribui; ut suo loco (c) docuimus. Sed & in *Judæam* allati sunt sub *Solomonis* regno: & in *Græciam* non multò ante *Alexandrum*. Unde *Romæ*, & in reliquis *Occidentis* partibus paulatim sunt propagati. Cùm igitur *Jobi* ætate *India* fuerit inaccessa, notum illi fuisse pavonem, aut sui ævi *Arabibus*, parum verisimile est. Si quis ibi Deum loqui respondeat, cui omnia nota sunt: nihil egerit. Neque enim potentiam, aut providentiam suam *Jobo* probavit Deus à rebus ipsi ignotis. 2. Præterea, si de pavone hic ageretur, ave tam eximiâ, quæque miraculi instar est, non tam paucis, nec ita strictim transigeretur tanta res: nec in eo capite, in quo leones, ibices, onagri, equi, struthiones, aquilæ, *&c.* multis versibus singuli describuntur, de pavone solum diceretur, *Alis exultat pavo.* Et ratio vix patitur, ut pavonis & struthionis descriptiones in eodem versu jungantur. 3. Quorsum à cantu pavones dicantur רננים *renanim*, cum vocem habeant plane rudem, & inconditam, quæque adeo *stridor* vocatur à (d) *Palladio?* Is itaque in *Phædro* lib. 3. fab. 57. apud Junonem conqueritur se derideri, simul ac vocem miserit. 4. Quod solum affertur, ut רננים *renanim*, probentur esse *pavones*, nempe quod *alis* dicantur *exultare*, plane contrarium evincit, & in eos, qui sic sentiunt, retorqueri potest κατὰ βίαιον. Neque enim pavonum proprium est *alis exultare*, sed *cauda.* Ibi enim gemmæ latent, quorum splendore se effert. *Lucretius* libro secundo,

(c) *Part.* 2. *l.* 1. *c.* 20. *p.* 137. *lin.* 9. *&c. suprà.*

(d) *Lib.* 1. *cap.* 28.

> *Caudaque pavonis, larga cum luce repleta est,*
> *Consimili mutat ratione obversa colores.*

Ovidius libri decimi quinti *Metamorphoseωs* Fabulâ trigesimâ quintâ,

> Junonis *volucrem, quæ cauda sidera portat.*

Statius libro secundo *Sylvarum*, in *Psittaco Melioris*;

> *Quem non gemmata volucris* Junonia *cauda*
> *Vinceret aspectu.* ---

Epigrammata Veterum, ubi de *Gentia*, & *Choë*;

> *Cum quatit, & caudam* Junonius *explicat ales,*
> *Mille oculos, gemmas mille decenter habet.*

Quod *Chrysippus* ita miratur, ut asserat τὸ ζῶον γεγονέναι ἕνεκα τῆς κέρκου, καὶ οὐκ ἀνάπαλιν, *hoc animal propter caudam suam fuisse creatum, non contra*, id est, caudam propter animal. Ita *Plutarchus* in libro *De Stoicorum contrar.* Proinde, ut se ostentet, non alas, sed caudam expandit. Plinius, *Simul umbræ quosdam repercussus cæteris, qui in opaco clariùs micant, conchata quærit cauda.* Columella, *Semetipsum, velut mirantem, caudæ gemmantibus pennis protegit.* Dio Chrysostomus, (e) Ἀνακλάσας τὴν οὐρὰν, καὶ περιστήσας αὐτῷ πανταχόθεν ὥσπερ εὐειδὲς θέατρον. *Infringens caudam, & circumquaque sibi statuens tanquam speciosum theatrum.* *Phædrus* libri tertii Fabulâ quinquagesimâ septimâ,

(e) *Lege* Ἀνακλίσας *vide suprà, pag.* 241. *lin.* 5. *&c.*

> *Pictisque plumis gemmeam caudam explicans.*

Lucianus, Τὴν οὐρὰν ἐπάρας, καὶ πάντοθεν αὐτῷ περιστήσας, ἐπιδείκνυται τὰ ἄνθη τὰ αὐτοῦ. *Cauda sublata, & circumquaque expansa, ejus etiam flores ostentat.* Etymologus, Τοῖς ὁρῶσι τὴν οὐρὰν ἐξαπλοῦν ἀποδεικνύει. *Spectatoribus sextuplicem caudam suam ostentat.* Damir, عقد ذنبه كالطاقة *Componit caudam suam ut arcuatum opus.* Unde est, quod cum cauda perit tota pavonis gloriatio. Plinius, *Ideo cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascatur iterum cum flore, pudibundus, ac mœrens quærit latebram.* Non ignoro *Poëtas* alis tribuere καταχρηστικῶς quod caudæ proprium est. *Moschus*,

> Ὄρνις ἀγαλλόμενος πτερύγων πολυανθέϊ χροιῇ,

Avis alarum florido colore exultans. *Martialis* in *Xeniis*, Epigrammate 70.

> *Miraris quoties gemmantes explicat alas.*

Claudianus in *Rufinum* libro primo.

> *Patritius roseis pavonum ventilat alis.*

Alis pavonum, id est, *caudis.* Nam ex pavonum cauda fiebant hujusmodi flabella. *Martialis* in *Apophoretis* de muscario pavonino,

> *Lambere quæ turpes prohibet tua prandia muscas,*
> *Alitis eximiæ cauda superba fuit.*

Propertius libri secundi Elegiâ ad *Demophoontem*,

> *Et modò pavonis caudæ flabella superba.*

Sed

Sed in Scriptura כנף in ave nihil quidquam quàm *alam* ſignificat. Itaque רננים *renanim*, aves eſſe oportet, quæ verè alis exultent, aut quæ etiam in alis habeant exultandi materiam.

Has autem eſſe ſtruthiones multa non ſuadent ſolùm, ſed & perſuadent. 1. *Hieronymi* auctoritas, qui ſic reddidit, qualis nulla ab iis profertur, qui pavones hic intelligunt. 2. Quod ut duo verba ענה *ana*, & רנן *ranan*, in *clamandi*, & *canendi* ſignificatione ſunt ſynonyma prorſus, ita ſynonyma eſſe credibile eſt avium duo nomina ab his deducta, quæque adeo ejuſdem penè formæ ſunt; nempe יענים *jeenim*, & רננים *renanim*. Itaque ut יענים, *ſtruthiones fœminas* ſonat, ut ſuprà (*e*) probavimus, ita etiam רננים. Eæ porrò ſic appellantur διακριτικῶς, quia cùm vox maris ſit gravior atque horridior, vox fœminæ eſt canora magis.

(*e*) Cap. 14. pag. 218. &c.

Ac proinde de mare عار *arra* dicunt, ſed de fœmina زمر *zamara*, quod *canere* eſt. Et ipſa fœminæ vox زمار *zimar*, ſeu *cantus* appellatur. 3. *Alis exultare* ſtruthiones rectè dicuntur, cum eorum alacritas ex alis tota pendeat: quamvis enim ad volatum ſint iis inutiles, tamen currentes mire juvant, & ſunt tanquam vela in navi. Quod veteres & novi Scriptores communi conſenſu tradunt. *Xenophon* in *Cyro minore* libro primo, Στρουθὸν δὲ οὐδεὶς ἔλαβεν, &c. Πολὺ γὰρ ἀπέσπα ὑποφεύγουσα, τοῖς μὲν ποσὶ δρόμῳ, ταῖς δὲ πτέρυξιν ἄρασα, ὥσπερ ἱστίῳ χρωμένη. *Struthionem nemo cepit*, &c. *Fuga enim longe ſe proripiebat, pedibus quidem curſu, alis verò ſublata & tanquam velo uſa.* *Diodorus* libro tertio, Ὅταν κατ' ἀνέμου πνοὰς ἐξαίρῃ τὰς πτέρυγας ὑπερεξάγει καθαπερεί τις ναῦς ἱστιοδρομοῦσα. *Cum ſecundo vento pennas attollit, fertur ut navis paſſis velis.* Et paulò poſt, Ὅταν δὲ ἐν νηνεμίᾳ διώκηται, ταχὺ συνιδρουσῶν τῶν πτερύγων ἀδυνατεῖ χρῆσθαι τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασιν, καὶ ῥᾳδίως καταλαμβανόμενον ἁλίσκεται. *Sed cùm ceſſante vento illud animal inſequuntur, mox alis ſudore madidis, cùm naturalibus præſidiis uti nequeat, illud nullo negotio aſſequuntur, & capiunt.* *Ælianus* libri ſecundi capite vigeſimo ſeptimo, Ἡ στρουθὸς ἡ μεγάλη λασίοις μὲν τοῖς πτεροῖς ἐπτέρωται· ἀρθῆναι δὲ, καὶ εἰς βαθὺν ἀέρα μετεωρισθῆναι φύσιν οὐκ ἔχει· θεῖ δὲ ὠκιστα, καὶ τὰς παρὰ τὴν πλευρὰν ἑκατέραν πτέρυγας ἁπλοῖ, καὶ ἐμπίπτον τὸ πνεῦμα κολποῖ, δίκην ἱστίων, αὐτάς. *Denſis quidem alis ſtruthio-camelus inſtructus eſt. Tamen ut iis à terra extollatur, & in ſublime feratur, non fert ejus natura. Sed currit quam citiſſimè, & ab utroque latere alas explicat, quas ventus, velorum inſtar, implet.* Et libri quarti capite tertio, Εἰ δὲ αὐτὴν διώκοι τις, ἥδε οὐκ ἐπιτολμᾷ τῇ πτήσει, θεῖ δὲ τὰς πτέρυγας ἁπλώσασα. *Si quis eum inſequatur, volare non aggreditur, ſed alis expanſis currit.* Et libri octavi capite decimo, elephantes in pugna patulas aures expandere idem narrat, δίκην τῶν στρουθῶν τῶν μεγάλων, ἅπερ οὖν τὰς πτέρυγας ἁπλώσασαι, ἢ φεύγουσιν, ἢ ἐπιᾶσιν, *ſtruthionum in morem, qui, ſive fugiant, ſive invadant, expanſis alis feruntur.* Phile capite tertio,

Κολποῦν ἑαυτῆς τὰ πτερὰ πρὸς τὸν δρόμον,
Ὡς λαῖφος οἶδεν ἐκ πνοῆς πλησιστίου.

Alas ad curſum explicans, ut velum turgens vento, quo impletur. Hinc *Plinius* libri decimi capite vigeſimo, *(Equitis) celeritatem vincunt, ad hoc demum datis pennis, ut currentem adjuvent.* Et *Claudianus* in *Eutropium* libro ſecundo,

Vaſta velut Libyæ *venantum vocibus ales*
Cum premitur, calidas curſu tranſmittit arenas,
Inque modum veli ſinuatis flamine pennis
Pulverulenta volat. ---

Currere & *volare* dicit; quia ſtruthionis greſſus in fuga medium quid eſt inter curſum & volatum, aut ex utroque mixtum. Quò pertinent hæc *Plauti* in *Perſa* Actus ſecundi Scenâ ſecundâ,

Vola curriculo. P. *Iſthuc marinus paſſer per circum ſolet.*

Marinus paſſer, id eſt, *ſtruthio*. Neque aliter Recentiores ſtruthionis curſum nobis deſcribunt. *Leo Africanus* libro nono, *In alis pennas habet grandes, & nigri coloris, quibus, volatu inutilis, ad curſum crebrâ alarum & caudæ agitatione juvetur.* Quod idem in *Marmolio* legas *Africæ* libri primi capite vigeſimo tertio. Ita ex *Arabibus* Alkazuinius, ارخت النعامة ارخت غنت جناحيها الي رجليها فلا يسبقها شي من الحيوانات *Cùm currit ſtruthio, alas ſuas uſque ad pedes demittit, neque ullum animal eum aſſequitur.* Sed ibidem traditur res falſiſſima: اذا استقبلت الريح كان اشد ما اذا استدبرتها *Cùm ventum habet oppoſitum, vehementius currit, quam cum habet ſecundum.* Quod & naturę repugnat, & Veterum teſtimoniis. Itaque *Abu Ubeid* fruſtra ibidem ſe fatigat in exquirenda hujus miraculi cauſa. Non poſſum non addere Proverbium *Arabum* in *Alcamus*, ركب جناحي النعامة *Equitavit alas ſtruthionis*: id eſt, جد في الامر واجتهد *Magno ſtudio, & diligentiâ aliquid egit.* Idem Proverbium *Damir* exponit multo pluribus. Sed hinc docuiſſe ſufficiat ex *Arabum* ſententia nihil eſſe ſtruthionum alis velocius. Poteſt etiam alio ſenſu ſtruthionum alis exultatio tribui. *Cardanus* libro decimo *De ſubtilitate*, *Nulli avium in pennis tanta jucunditas, aut pulchritudo: ob id galeas milites non aliis ornant.* Quod jam olim in uſu fuit. *Theophraſtus*, *Hiſtoriæ plantarum* libri quarti capite quinto, de *Indica* quadam arbore; Τὸ φύλλον τὴν μὲν μορφὴν πρόμηκες, τοῖς τῶν στρουθῶν πτεροῖς ὅμοιον, ἃ παρατίθενται παρὰ τὰ κράνη. *Folium formâ oblongum, ſtruthionum plumis ſimile, quæ galeis imponuntur.* *Plinius*, ubi ſuprà, *Conoſque bellicos, & galeas adornantes pennæ.* Hæ porrò pennæ tam ex alis, quam ex cauda ſumuntur. Neque ullum eſt animal, cujus pennæ ſint tam æquales; proinde apud *Ægyptios* ſtruthionis penna legitur fuiſſe æquitatis ſymbolum. *Horus* libro ſecundo propè in fine, Ἄνθρωπον ἴσως τὸ δίκαιον ἀπονέμοντα βουλόμενοι σημῆναι, στρουθοκαμήλου πτερὸν γράφουσι· τοῦτο γὰρ τὸ ζῶον πανταχόθεν ἴσα ἔχει τὰ πτερυγώματα παρὰ τῶν ἄλλων. *Hominem jus ex æquo omnibus impertientem ſignificare volentes, ſtruthionis pennam pingunt: hoc enim animal præter cætera pennas alarum undequaque æquales habet.* Quod ipſum ſtruthionum alis decus addit & venuſtatem. 4. Præter ſtruthionem decem animalia deſcribit Sacer Scriptor in hoc, & ſequenti capite, quorum omnium nomina pro lemmate leguntur in primo ſtatim hemiſtichio. Ita leonis deſcriptionem ita orditur, *An venaberis leænæ prædam?* Et cùm inde tranſit ad corvum, *Quis corvo paravit eſcam?* Unde ad ibices veniens, *Nôſtine*, inquit, *Quando pariant ibices petrarum?* Et poſtea de onagro, *Quis onagrum dimiſit liberum?* Et de *rim*, quem Interpretes volunt eſſe *monocerotem*; *An volet rim tibi ſervire?* Quidni igitur pari ratione etiam ſtruthio in verſûs prima parte ponatur? Maximè cùm quæ ſequuntur equi, accipitres, aquilæ, & *Behemoth* & *Leviathan* deſcriptiones ſemper eandem regulam ſervent? Hic igitur eodem modo rem ſe habere credam, & in prima parte verſûs legi nomen animalis, cujus graphica ſequitur deſcriptio, donec aliquis ediderit rationem differentiæ, qualis hic nulla ſe offert.

5. Cum in confeſſo ſit ad ſtruthionem pertinere ſequentem deſcriptionem, ejus nomen præmitti neceſſe fuit, æque ac decem aliorum animalium, quæ à *Jobo* deſcribuntur. At, ſi רננים *renanim*, non ſunt *ſtruthiones*, certum eſt ſtruthionis nomen in hoc verſu nuſquam extare. Nam חסידה *chaſida*, quod illi *ſtruthionem* explicant, *ſtruthionem* non eſſe certum eſt; cum migratoria ſit avis, *Jerem.* 8. verſ. 7. & ſurſum volet, *Zachar.* 5. verſ. 9. & in abietibus nidificet, *Pſ.* 104. verſ. 17. & à pietate nomen habeat: חסידה *chaſida*, ad verbum *piam* ſonat. Quod nomen ſtruthioni nullo modo convenit, cum *Thren.* 4. verſ. 3. atque in hoc ipſo loco, ſtruthio deſcribatur ut avis in ſuos impia, & immiſericors. Niſi חסידה dici velint κατ' ἀντίφρασιν, ſcilicet *Eumenides* qua ratione vocant. Itaque optimi interpretes adeoque illi ipſi, qui *chaſida ſtruthionem* hic eſſe volunt, conſtanter alibi *ciconiam* reddunt. Quam verſionem eſſe veriſſimam ſuo loco pluribus probabo. E novis interpretibus unus eſt vir doctus, & pius, quem hæc minimè latebant. Is igitur, quamvis communi errore abreptus רננים *renanim*, accipiat pro *pavonibus*, tamen חסידה *chaſida*, *ciconiam* explicat. Sed quia ſtruthio-cameli nomen non poterat ex hoc verſiculo ſine piaculo abeſſe, ultimam vocem נוצה non ſolum avem cum *R. Selomone* eſſe voluit, ſed & *ſtruthio-camelum*. At נוצה ſi avis ſit nomen, cum *à volatu* ſit factum (nam נצה Verbum volare ſonat) *ſtruthioni* non quadrabit, quæ ſola avium eſt volatûs expers, nec unquam è terra ſe extollit. Quid quod נוצה ne avis quidem eſt? nam נוצה nihil quidquam, quam *pennam*, aut *plumam* ſignificat. Patet id *Ezech.* 17. 3. ubi aquila deſcribitur מלא הנוצא, *plena plumis*, & רב נוצה, *multis plumis*, vel *copioſa plumis*, quomodo is ipſe reddit. Vox igitur, quæ ibi *plumam* ſonat, quorſum hoc loco pro ave, adeoque pro *ſtruthione* ſumatur? quorſum huic vocabulo, ſine teſte, ſine exemplo, ſine ulla rationis umbra affingetur ſignificatio nova atque inaudita, quamque ipſa vocis origo plane refellit? Ex his ſequitur *ſtruthionem* in ultimo hemiſtichio non nominari, ac proinde in primo quærendum, nempe in voce רננים *renanim.* Alioqui ab hoc verſu prorſus abeſſet. Et cum dicitur verſu ſtatim ſequente, *Relinquit in terra ova ſua*, &c. (quæ de ſtruthione dici certum eſt) hæc dicerentur de ave, quæ nuſquam antè nominata eſt, & pendula eſſet oratio, neque hæc cum præcedentibus ullo modo cohærerent.

His præmiſſis, jam conabimur totum verſum interpretari. Is *Hebraicè* ſic habet, כנף רננים נעלסה אם אברה חסידה ונוצה. Quæ nos ad verbum ita reddimus, *Ala ſtruthionum exultat, vere ala ciconiæ, & pluma:* id eſt, quæ verè ala, & pluma eſt, qualis in ciconia. Particula אם *im*, plerumque idem eſt, quod Si, vel nota eſt interrogationis, ut An, ἆρα πότερον. Sed &, monente *Kimchio* ויש שהוא כמו האמת. Etiam occurrit pro Vere, & particula eſt Confirmantis, tanquam ſi fiat ab אמן, *amen*, deficiente *Nun*, ut in אמת pro אמנת. Cujus ſignificationis exempla habentur *Gen.* 47. verſ. 18. *Num.* 16. *verſ.* 30. *Job.* 22. *verſ.* 20. *Pſal.* 59. *verſ.* 16. & 63. *verſ.* 7. *Prov.* 3. *verſ.* 34. & 23. *verſ.* 18. *Eſ.* 4. *verſ.* 4. & 29. *verſ.* 16. &c. *Ala ciconiæ* אברה חסידה, pro אברת חסידה, ſtatus Abſolutus pro Conſtructo, quod non eſt ſine exemplo. Sic *Deut.* 16. verſ. 21. משרה כל עץ, *lucum omnis arboris*, pro אשרת. *Ruth.* 2. *verſ.* 17. איפה שערים, *epha hordei*, pro איפת. 2 *Reg.* 7. *verſ.* 1. סאה סולת, *ſatum ſimilæ*, pro סאת. *Pſ.* 55. *verſ.* 5. וענוה צדק, *& manſuetudinis juſtitiæ*, pro וענות. *Eſ.* 24. *verſ.* 22. אספה אסיר, *congregatione vincti*, pro אספת. *Eſ.* 42. *verſ.* 25. חמה אפו, *æſtum iræ ſuæ*, pro חמת. Quæ *Kimchius* in *Commentariis* paſſim per Ellipſin exponit, quaſi dicat, אשרה אשרת כל עץ, *lucum, lucum*, inquam, *omnis arboris:* ut cum legitur *Exod.* 38. *v.* 21. אלה פקודי המשכן משכן העדה, *Iſta ſunt numerata Tabernacula, Tabernaculi Teſtimonii.* Et *Num.* 32. *verſ.* 1. המקום מקום מקנה, *locus, locus pecoris.* Et *Pſ.* 133. *v.* 2. על הזקן זקן אהרן, *ſuper barbam, barbam* Aaronis. Et *Ezech.* 47. *v.* 3. במים מי אפסים, *in aquis, aquis talorum.* Ita in loco, in quo verſamur, legeretur, ſi plena eſſet oratio, אברה אברת חסידה, *penna, penna, inquam, ciconiæ:* vel poteſt ſuppleri, ſi mavis, כף דמיון, *Caph ſimilitudinis*; ita ut אברה חסידה, ſit pro אברה כחסידה, *penna ſicut ciconiæ.* Cujuſmodi locutiones paſſim occurrunt. Ut *Gen.* 49. *v.* 9. *Catulus leonis*, Juda. Et *Deut.* 33. v. 22. Dan *catulus leonis*, id eſt, *ut catulus leonis.* Gen. 49. v. 14. Iſſachar, *aſinus robuſtus*, id eſt, *ut aſinus.* Deut. 28. v. 23. *Cæli tui æs, terra ferrum*, id eſt, *ut æs, ut ferrum.* 2 Sam. 1. v. 21. *Clypeus* Saül *non unctus*, id eſt, *quaſi non unctus.* Job. 7. v. 9. *Defecit nubes, & abiit, ſic qui deſcendit in ſepulchrum*, &c. *Defecit* כלה, pro ככלה, *ſicut defecit.* Job. 11. v. 12. *Onager homo naſcitur*, id eſt, *ſicut onager.* Pſalm. 11. v. 1. *Quomodo dicitis animæ meæ, ut tranſmigret à monte veſtro* צפור, *avis*, id eſt, כצפור, *ſicut avis.* Pſalm. 14. v. 4. *Comedentes populum meum, comedunt panem*, id eſt, *ut comedunt panem.* Pſalm. 119. v. 119. *Scorias removiſti omnes impios terræ*, id eſt, *ut ſcorias.* Proverb. 17. v. 21. *Cor lætum* ייטב גהה, *benefacit medicina*, id eſt, כגהה *ut medicina.* Cant. 1. v. 15. *Oculi tui columbarum*, id eſt, *ut columbarum.* Cant. 7. v. 4. *Oculi tui piſcinæ in Heſbon*, pro *ut piſcinæ.* Thren. 4. v. 7. *Polities eorum ſapphiri*, id eſt, *ut ſapphiri.* Mich. 3. v. 12. Sion *ager arabitur*, pro *ut ager.*

Hæc de verbis: ſenſum quod attinet, jam prius hemiſtichium abunde explicavimus, & docuimus quo ſenſu *ſtruthionum ala* dicatur *exultare*, aut *læta eſſe:* ſed de poſteriore hemiſtichio, *verè ala ciconiæ, & pluma*; vel *verè ala* tanquam *ciconiæ, & pluma*, duo quæri poſſunt. 1. Quo pertineat illa aſſeveratio, *VERE ala, & pluma.* 2. Cur *ala* & *pluma ciconiæ* dicatur, aut *tanquam ciconiæ.* Ad primum reſpondeo, ſtruthionem avem eſſe non avem, quæ in multis accedit ad naturam quadrupedis. Quod pridem obſervavit *Philoſophus* libro quarto *De partibus* fere in fine. Verba ſunt, *Quædam habet avis, quædam quadrupedis propria. Non eſſe quadrupedem ſuadet, quod pennas habet, & non eſſe avem, quod non volat in ſublime, nec pennas ad volatum commodas, ſed piloſas habet. Inſuper tanquam quadrupes ſuperiora habet cilia, & capite glaber eſt, & parte colli ſuperiore; adeoque cilia habet piloſiora. Sed, ut avis, inferiora habet plumis operta. Et bipes etiam eſt, ut avis; ſed biſulcus ut quadrupes. Neque enim habet digitos, ſed bifidam ungulam: cujus cauſa eſt magnitudo, quam non habet avis, ſed quadrupedis.* Hinc *Diodorus* de *Arabia* libro ſecundo, Φέρει δὲ καὶ ζῶα διφυῆ, καὶ μεμιγμένα ταῖς ἰδέαις, ὧν αἱ μὲν ὀνομαζόμεναι στρουθοκάμηλοι περιειλήφασι τοῖς τύποις μίγματα χηνῶν, καὶ καμήλων. *Fert etiam animalia naturæ duplicis, & biformia, in quibus qui ſtruthio-cameli vocantur, ſpeciem ex anſeribus & camelis mixtam, habent.* Pro χηνῶν lego πτηνῶν· quia, cum id probavit per partes, ſtruthionem concludit χερσαῖον ἅμα φαίνεσθαι, καὶ πτηνὸν, *terreſtrem ſimul, & volucrem videri.* Hinc *Herodotus* στρουθοὺς καταγαίους appellat, id eſt, *paſſeres terreſtres.* Et *Plinius* ſcribit eſſe *penè beſtiarum generis.* Et *Tertullianus*, *Beſtia quædam magis quam avis.* Et *Alkazuinius*,

حيوان مركب من خلقة الطير والجمل

Animal eſt compoſitum ex natura avis, & cameli. Hinc *Arabum* Proverbium eſt in *Damire*, de eo, qui ſibi non conſtat, nec bonum dignoſcit à malo, النعامة

النعامة لا طير ولا جمل *Struthio neque avis, neque camelus est.* Proinde *Gabriæ* Fabulâ vigeſimâ octavâ, cùm feræ & volucres inter ſe diſceptarent, utroſque decipiebat Λίϐυσσα ϛρȣθὸς, *Libycus ſtruthio*, cùm videretur

Εἶναι μὲν ὄρνις, ἐκ μέρȣς δὲ θηρίον,
Πτηνοῖς κάραν δεικνῦσα, τοῖς θηρσὶ πόδας,

Avis quidem eſſe, ex parte autem fera, volucribus caput, pedes feris oſtendens. Cum igitur hoc animal quadrupedis tam multa habeat, hic à Sacro Scriptore deſcribitur cum feris quadrupedibus. Et quia res παράδοξ☉ videri queat tale animal pennas & plumas habere ut veras aves: ideò proponitur cum hac aſſeveratione, *Verè penna*, &c. *& pluma* ſupple *illis eſt.* Neque obſcurum eſt, cur non ſolùm pennas habere dicatur, ſed & ciconiæ pennas. Struthio colore pennarum planè ciconiam refert. *Marmolius* ubi ſupra, *En las alas y en la cola tienne grandes plumas negras y blancas, come las de la cigueña.* In alis, & in cauda magnas habet pennas nigras, & albas, ut ciconiæ pennas. Hinc *Scaliger* (f) *Cardanum* arguens, quòd ſtruthioni tribuat pennas cœruleas, candidas, nigras, rubras, virides, quibus ornantur militum galeæ; *Riſum*, inquit, *movent colores, quos ab infectorum officinis in apothecas Naturæ tranſtuliſti. Quis enim te non rideat illa venditantem, hoſce colores, quos in galeis infigunt, nativos eſſe ſtruthio-camelis? Omnes enim fuſco & albo picti ſunt, ut mihi dixerunt multi mercatores* Africani. *Quod ut meliùs intelligerem, ciconiæ colori comparabant.* Verſus iſte ſic expoſitus ſequentibus lucem inferet.

(f) Exercit. 230.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Explicantur *Jobi* reliqua de Struthione capitis trigeſimi noni verſibus decimo ſeptimo, decimo octavo, decimo nono, vigeſimo, & vigeſimo primo.

Hebræum כי, *id eſt*, ſed. *Enallage Numeri. Animalium nomina quædam Maſculina terminatione, ſed Fœminina genere. Præter ſtruthionem avis nulla eſt, quæ ova, aut pullos ſuos negligat. De cygno, meleagride, otide, columbâ, corvo idem, ſed falſò tradi. Columba erga prolem quàm pia. Struthionem ova ſua deſerere docent* Arabes. *Ova deſerta quomodo vocent. Multa de ejus nido.* Ælianus *&* Phile *emendati. Ova deſerta calefieri, id eſt, corrumpi, non foveri, ut volunt. Ova in longitudinem diſpoſita quomodo foveat ſtruthio.* קשח *quid propriè. Struthio in prolem quàm durus. Generis Enallage* Hebræis *frequens, maximè circa animalia. Cur pro ovis* Job *filios dixerit. Stylus in* Jobo *conciſus. Oppoſitio elegans. Struthio, timidiſſimum animal, cur dicatur eſſe abſque metu. Timor parentum pro filiis unde oriatur. Struthio cur in ferrum ruat. Quot ova pariat. Brutorum prudentia, & ſapientia. Struthio quo ſenſu dicatur oblviviſci ſapientiæ. Refelluntur, qui ſtruthionem volunt ovorum partem certo conſilio negligere. Stultitia ejus probatur. 1. Ex eo, quòd omnia ſine delectu vorat, prunas etiam, & ferrum candens. 2. Ex eo, quòd caput abdens totum ſe latere putat, quod* Diodorus *fruſtrà excuſat. 3. Ab arte, qua capitur. 4. Ex eo, quòd ova deſerit. 5. Ex forma corporis. Parum habet cerebri, caput exile, quod frequenter agitat. Surdus eſt. Animal eſt proceriſſimum. Equitem ſpernit celeritatis fiducia, non virium, ut volunt. Equi pauciſſimi ſunt, & immenſi pretii, qui eum curſu ſuperent. Ejus celeritatem* Arabes *quibus verbis efferant. Quomodo ad curſum ſe incitet.*

Poſtquam in *Jobo* de ſtruthione id explicavimus, quod erat longè difficillimum, in cæteris minus laboris, plus erit utilitatis. Et poſt ἀκανθολογίαν, ſeu *ſpinilegium*, ſequetur ἀνθολογία, aut veriùs *ſpicilegium.* Sacra autem verba ſic habent, *Sed relinquit in terra ova ſua, & ſuper pulverem calefiunt. Et obliviſcitur fore, ut illa pes comprimat, & agri fera conterat. Duriter tractat pullos ſuos, ac ſi non eſſent ſui. Fruſtrà laboravit, abſque timore eſt. Quia privavit eam Deus ſapientia, nec prudentiam ei impertitus eſt. Quo tempore in altum ſe attollit, ridet equum, & ſeſſorem ejus.* Quæ ſingula jam exponemus.

Sed relinquit in terra ova ſua] *Hebraicè*, כי תעזוב לארץ ביציה. Connexio hujus verſûs cum præcedente talis eſt. "Struthio alis ſuis exultat, quas "alacres, & pulchras habet; ſed eadem eſt ἄϛοργ☉, "& ova ſua negligit. Aliquas habet in corpore do-"tes, ſed duram mentem, atque immiſericordem. Itaque כי hoc loco idem, quod *ſed:* ut *Gen.* 45. *v.* 8. *Non vos me huc miſiſtis*, כי האלהים, *ſed Deus. Relinquit*, תעזוב, eſt Numeri Enallage. Nam Plurale præceſſerat, *Ala ſtruthionum exultat.* Sed hac Enallage nihil eſt frequentius in *Jobi* libro. Sic in hoc ipſo loco, *Relinquit in terra ova ſua*, &c. *Et obliviſcitur fore, ut pes conculcet illud.* Et paulò infrà de equo, *Nunquid dediſti equo fortitudinem*, &c. *Fodiunt vallem, & geſtit fortitudine.* Idem verbum מעזוב, *relinquit*, licet genere Fœmininum, tamen refertur ad Nomen רננים *renanim*, Maſculinæ terminationis. Sed & יענים, *ſtruthiones*, יעלים, *ibices*, רמכים, *equæ*, רחלים, *oves*, & hoc ipſo loco ביצים, *ova*, utut Maſculina terminatione, tamen genere ſunt Fœminina. Quòd porrò hæc avis ova ſua in terra dicitur relinquere, planè docet eſſe ſtruthionem. Nam in toto genere avium alia nulla ſe offert, quæ hujus criminis verè inſimuletur. *Indi* quidem apud *Ælianum* (*Hiſt.* lib. 14. cap. 13.) ideò cygnos oderunt, quòd illos fama fert ἐπιϐȣλεύειν ἐκγόνοις, καὶ διαφθείρειν τὰ ὠά, *fœtui ſuo inſidiari, & propria ova perdere.* Sed famæ non ſemper credendum, quæ

Tam ficti eſt, pravique tenax, quàm conſcia veri.

Neque neceſſe habemus ad extremos *Indos* currere, ut diſcamus cygni naturam, qui cùm in *Batavia*, & *Britannia* ſit frequens, negant tamen *Batavi* & *Britanni* omnes ſe tale quidquam in cygno obſervâſſe. Ejuſdem eſt commatis, quod apud *Athenæum* libro decimo quarto ſcribit *Clytus*, *Ariſtotelis* diſcipulus, de ave meleagride: Ἔϛι δὲ ἄϛοργον πρὸς τὰ ἔκγονα τὸ ὄρνεον, καὶ ὀλιγωρεῖ τῶν νεωτέρων, ὥϛε ἀνάγκη τοῖς ἱερεῦσιν ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν. *Animal hoc exiguo eſt erga prolem affectu, pulloſque adeò negligit, ut Sacerdotibus eos curare ſit neceſſe.* A *Clyto* enim nomine meleagridis ſive gallina deſcribatur, quam *Indicam*, aut quam *Barbaricam* nos appellamus, & Veteres *Numidicam*: utraque erga pullos naturali φιλοϛοργίᾳ vulgari gallinæ vix cedit. Neque veriùs quidam *Arabes* idem crimen impingunt in الحباري *alhubara*, id eſt, *otidem.* Alkazuinius,

قالوا ما في الطيور اشد منه بلها يترك بيضها

بيرها وتحضن بيض غيرها وفي المثل

كل شي يحب ولده حتي الحباري

Ajunt nullam avem illâ stultiorem esse, cùm, propriis ovis relictis, aliena foveat. Unde Proverbium, Omne animal fœtum suum amat præter otidem. Sed *Damir*, qui de otide plura scripsit, quàm quisquam alius, quem noverim, fœminam saltem his verbis liberat à tam fœdo crimine: قال عثمان رضي الله عنه كل شي يحب ولده حتي الحباري خصها بالذكر لأنها يضرب بها المثل في الحمق وهي علي حمقها تحب ولدها فتطعمها وتعلمها الطيران كغيرها من الحيوان

Dixit Ottomannus, *cui Deus sit propitius, omne animal prolem suam amare præter otidem. Sed id proprie ad marem pertinet. Quamvis enim fœminæ stultitiam imputet commune Proverbium, tamen stultitia sua pullos amat, & cibat, & volare docet, æquè ac reliqua animalia.* Sed & aliquem *Hieronymo* imposuisse necesse est, cum de columba scripsit in *Os.* 7. *Aves cateræ pullos suos etiam cum periculo vitæ suæ protegere festinant*, &c. *Sola columba ablatos pullos non dolet, non requirit.* Certè nemo est, qui nesciat tam erga pullos, quàm erga conjuges affectus columbarum esse tenerrimos. Ovis ἐκ διαδοχῆς, id est, *per vices*, incubant mas & fœmina: & pullos natos pari ratione συνθερμαίνεσι *conjunctim fovent.* Fœminamque, si post dolores partus pigrius sedeat, mas ad nidum revocat levi castigatione. Iisdem pullos ψωμίζειν mutua cura est, premansum cibum in eorum ora ingerendo: & à nido abductæ à quantocunque spatio eum repetunt amore prolis. Unde factum, ut columbis internuntiis quidam usi sint, illas cum alligata schedula in oppidum remittentes, in quo ovis aut pullis incubuerant. Hinc *Oppianus* libri tertii versu 115.

Πῶς δ' ἄρ' ἐν οἰωνοῖσι ποθὴν ἄλλιασον ἔχουσιν
Ὧν τεκέων φῆναί τε, βαρύφθογγοί τε πέλειαι.

Quomodo etiam inter aves amorem perpetuum suorum pullorum habent ossifragæ, & gravi gemitu columbæ. Corvis quoque pullos esse odio licet permulti asserant, res tamen est commentitia, quod abunde supra (*a*) probatum: & (*b*) aquilam ovum aut pullum unum non alia de causa è nido suo ejicere, quàm quia omnibus alendis & fovendis impar est. Sed struthionem ova sua non raro in terra relinquere, & negligere, quamvis non tradant *Græci* & *Romani* Scriptores, quibus hujus animalis natura non fuit satis cognita, mihi tamen ex *Arabum* monimentis est compertissimum. *Damir*

(*a*) Cap. 11. pag. 205. &c.
(*b*) Cap. 3. p. 181. lin. 50. &c.

وهي تخرج لطلب الطعم فمتي وجدت بيض نعامة اخري تحضنه وتنسي بيضها ولعلها ان تصاد فلا ترجع اليه ولهذا توصف بالحمق ويضرب بها المثل في ذلك

Cum è nido prodit, ut cibum quærat, si reperiat ovum struthionis alterius, illi incubat, & proprii obliviscitur. Et à venatoribus inde pulsa nunquam redit. Unde est, quod stulta describitur, & illam ferit Proverbium eâ de re. Nempe احمق نعامة *Struthione stultior*, quod in sectione *De Proverbiis* idem exponit. Et singula hæc designant *Arabes* propriis nominibus. بيضة in genere est *ovum*, ut *Hebraicè* ביצה, iisdem literis. Unde hic Plurale cum Affixo ביציה, *ova sua.* Cur *ovum* sic dicatur, *Hebræos latet*, sed *Arabes* deducunt *ab albedine.* Illis enim باض Verbum *album esse* sonat. At struthionis ovum speciali nomine تومة *thauma* dicitur, quod *Græcè* est *miraculum.* Et تريكة tharicha, *cum ex eo pullus exiit.* Et نتل nethel, *cùm à matre relictum est*, vel بيضة البلد *ovum regionis.* Alcamus, تومة بيضة النعام Thauma, *ovum struthionis.* التريكة البيضة بعد ان يخرج منه الفرخ ويخص بالنعام Tharicha, *ovum, postquam ex eo exiit pullus: sed propriè dicitur de struthione.* النتل بيضة النعام يملا ما فيدفن في المفازة Nethel, *ovum struthionis aqua plenum, quod in deserto sepultum est*, nempe in mediis arenis. Et alibi, هو اذل من بيضة البلد اي من بيضة النعام التي تركها *Ille est vilior ovo regionis, id est, ovo struthionis, quæ illud reliquit.* Struthionis nidus, in quo solent ova hujusmodi reperiri, vocatur ادحي *udcha*, ادحوة *udchua*, & ادحية *udchia*, propter arenam circumquaque oppansam. Nam دحا est *oppandere.* Idem *Alcamus*, الادحي والادحوة والادحية مبيض النعام في الرمل Udcha, & udchua, & udchia, *struthionis nidus in arenis.* De quo sic *Phile* in *Jambis*,

Καὶ τὴν καλιὰν τοῖς ποσὶν διαγλύφειν
Εἰς ἀνέχουσαν ψάμμον ἐν τῷ δαπέδῳ,

Et nidum (ajunt) *pedibus excavare super eminentem arenam in solo.* Sed multò uberius *Ælianus*, ex quo mutuata est, libri decimi quarti capite septimo, Καλιὰν ἐργάζεται ταπεινὴν ἐν τῷ δαπέδῳ, τὴν ψάμμον διαγλύψασα τοῖς ποσί, καὶ τὸ μὲν μεσαίτατον αὐτῆς κοῖλόν ἐστι· τὰ χείλη δὲ τὰ κύκλῳ ὑψηλὰ ἐργάζεται, ἀποτειχίζουσα τρόπον τινά· ἵνα τὸ ἐκ Διὸς ὕδωρ ἀποστέξῃ, καὶ μὴ εἰσρέῃ τῇ καλιᾷ, καὶ ἐπικλύζῃ τοὺς στρουθοῦ τοὺς νεοττοὺς, ὄντας ἁπαλούς. *Humilem in solo nidum construit, arenam pedibus excavans. Medium ejus cavum est: labra autem ambientia in altum extollit, & tanquam muro circummunit; ut labra illa pluviam arceant, ne in nidum influat, & struthionis pullos adhuc teneros alluat.* Ut jam non sit obscurum, cur *Arabicè* vocetur ادحي ab arena circumquaque oppansa. Obiter nota in *Æliani* textu legi perperam ἀποστάξῃ, & veram lectionem esse ἀποστέξῃ, quæ in marginem rejecta est. Sed & tam *Ælianus* quam *Phile* corrigendi sunt in vocibus διαγλύψασα, & διαγλύφειν. Legendum enim

διαγλα-

διαγλάψασα, & διαγλάφειν. Vox sumpta est ex *Homeri* versu 437. *Odyss.* δ'. de *Idothea*, *Prothei* filia:

Εὐνὰς δ' ἐν ψαμάθοισι διαγλάψασ' ἀνέμιζεν,

Cum cubilia in marinis arenis excavâsset. Ubi *Scholiastæ*, Διαγλάψασα, διακοιλάνασα, *excavans.* At διαγλύφειν est *insculpere*, *persculpere.*

Et super pulverem calefiunt] Hebraicè תחמם, *calefit* supple *unumquodque ovorum.* Enallage Numeri, de qua modo. Alii *calefacit*, quod cum præcedentibus non cohæret; *Relinquit ova sua*, & *calefacit.* Neque enim struthio calefacit ea ipsa ova, quæ reliquit. Quod incommodum ut vitaret sanctus *Hieronymus*, personam ita mutavit; *Quando derelinquit in terra ova sua, tu forsitan in pulvere calefacies ea?* Quia Verbum תחמם, tam potest esse secundæ Personæ Masculinæ, quam tertiæ Fœmininæ. Sed de suo addidit, *tu forsitan*; & omisit Conjunctionem *ET*, quæ hanc Personæ mutationem non patitur. Neque enim rectè dicitur, *Cum in terra relinquit ova sua, & in pulvere calefacies*, pro *tunc in pulvere illa calefacies?* Itaque malui reddere, & *super pulverem calefit*; quamvis תחמם, sit in *Pihel*, quæ Conjugatio sæpissimè Activam significationem habet, sed & quandoque Neutram. Ova porrò, à matre deserta, *calefieri* dicuntur, non eo calore, qui vivificat, sed qui corrumpit. Nam quod ea volunt Interpretes solo calore Solis, aut solo fotu pulveris excludi, sine matris opera, merum somnium est: quod ex *Isidoro*, *Alberto*, *Cardano*, *Vallesio*, &c. hauriunt Commentatores. At *Arabes* deserta hæc ova docent corrumpi, & putrescere; ut infra observabitur. Tamen, si *Damiri* credimus,

ومن اعجيب النعامة انها تضع بيضها
طولا بحيث لو مد عليه خيط لم يجد
لشي منه خروجا عن الاخر ثم تعطي
كل بيضة نصيبها من الحضن ان كان
كل بدنها لا يشتمل علي عدد بيضها

Inter ea, quæ in struthione mirabilia sunt, etiam illud habetur, quod ova sua in longitudinem ita disponit, ut, si super illa filum extendatur, ne unum quidem reperiatur alterum excedere. Quo facto, ova singula ex illius incubatu suam partem accipiunt, quamvis universa complecti non possit corpus ejus. Quod fit, ut illi volunt, per contactum virtutis, quomodo in annulorum ferreorum serie, si unus magneti affricetur, reliqui primum illum sequuntur.

Et obliviscitur fore, ut pes comprimat ea] *Græci* σκορπιεῖ, & *Chaldæus* תבדרנה, *dispergat ea:* sed *Hebræum* תזורה, est à Verbo זור *comprimere*, non à זרה *spargere.* *Syrus* nullo sensu, ܘܐܬܢܫܝܬ ܡܢܗ ܕܦܚܐ ܕܪܓܠܐ ܐܝܬ ܠܗ *Et obliviscitur se pedem avis habere:* quasi pro רגל תזורה, legerit רגל צפור לה: quod planè alienum, adeoque falsum est. Struthio enim pedem non habet digitatum, ut aves; sed bisulcum, ut quadrupedes. *Philosophus* libri quarti capite decimo quarto *De partibus*, Δίπυς μὲν ἐστιν, ὡς ὄρνις· διχηλὸς δὲ ὡς τετράπυς· ὐ γὰρ δακτύλυς ἔχει, ἀλλὰ χηλάς. *Bipes etiam est, ut avis; sed bisulcus, ut quadrupes: neque enim habet digitos, sed bifidam ungulam.* Itaque pedem avis vere non habet. Sed *Hebræa* sunt manifesta, *Obliviscitur fore, ut pes ea comprimat:* id est, ita stolida est, ut non cogitet fieri posse, ut ova sua, quę humi reliquit, ferarum, aut hominum pedibus premantur. Quasi illi perindè sit, utrum atterantur, necne. Ac si *Ulysses* aratrum non avertisset, cùm illi aranti filius in sulco, quem ducebat, objectus est.

Duriter tractat pullos suos, ac si non essent sui] *Chaldæus* multò aliter, שחנא על בניא דלא דילה, *Fovet filios, qui non sunt sui:* id est, ova aliena, unde pulli emergant. *Syrus* ܐܣܓܝ ܠ *multiplicat filios non suos.* Quod idem sequitur *Arabs*, & struthionis mores optimè refert, de quo *Damir*;

متي وجدت بيضة نعامة اخري تحضنها

وتنسي بيضها *Si in alius struthionis ova incidat, illa fovet, & suorum est immemor.* Tamen *Hebræa* hanc versionem non ferunt. Pagninus, *Oblivisci facit illam pullorum suorum in* quo *non* erunt. Quæ non capio. *Junius*, Deus *torrefaciens excludit pullos suos alienâ operâ:* id est, *Solis æstu fovet ova, quæ struthio-camelus in arena posuerat, donec excludantur pulli*; ut idem habet in *Notis.* Cùm enim à viris doctis de struthione videret id affirmari, eò Textum *Hebræum* inflectere conatus est. Sed simplicissima est versio, quam adduximus, adeoque antiquissima: *Duriter tractat pullos suos.* Hebraicè הקשיח בניה. Verbum הקשיח, hic solùm extat, & in his *Esa.* 63. *vers.* 17. *Cur nos aberrare sineres à viis tuis, O Domine,* & תקשיח לבנו מיראתך, *indurares cor nostrum à timore tuo?* Ubi *Septuaginta*, Ἐσκλήρυνας τὰς καρδίας ἡμῶν; & *Hieronymus*, *Indurâsti cor nostrum?* Neque aliter *Syrus*, & *Arabs.* Nempe קשח, cum *Cheth*, idem est, quod קשה, cum *He*, nisi quòd in illo videtur aspiratio fortior significationem intendere. Itaque etiam *Arabicè* قسي *durum esse*, sed قسح *prædurum* & *rigidum esse* sonat. Unde قساح *hyæna*; quia collum habet rigidum, nec ullo modo flexibile. Et رمح قاسح est *hasta dura* & *rigida*; ut hasta *Lausi*, de qua Poëta *Æneidos* libro decimo,

Advenit, & rigidâ Dryopem *ferit eminùs hastâ.*

Inde igitur ad animum قسح vel קשח, significat *animo duro esse*, & *inflexo:* & הקשיח, vel *obdurari*, vel *duriter agere cum aliquo.* Proinde hic *Hieronymus*, *Duravit ad filios suos.* Et *Augustinus*, *Obduravit contra filios suos.* Et *Græci*, Ἀπεσκλήρυνε τὰ τέκνα αὐτῆς, id est, τὴν περὶ τὰ τέκνα φυσικὴν σοργήν, *Obduravit naturalem affectum erga pullos suos:* ut *Olympiodorus* rectè exponit. Quò pertinent hæc *Jer.* Thren. 4. 3. *Filia populi mei crudelis est, ut struthiones in deserto.* Et quòd *struthio-camelus Hebraicè* dicitur תחמס, & *Arabicè* ظليم id est, *impius*, *iniquus*, ut jam suprà (c) docuimus. Verbum הקשיח, Masculinum hic pro Fœminino usurpari mirabitur, qui nesciet quàm in *Hebraismo* sit frequens hæc Generis Enallage, maximè circa animalia. Ut *Esa.* 14. *vers.* 11. תחתיך יצע רמה ומכסיך תולעה, *Sub te sternitur lumbricus, & obtegit te vermis.* Ubi Nomina Fœminina, sed Verba Masculina sunt. Contrà, *Exod.* 8. *vers.* 6. ותעל הצפרדע *Et ascendit rana*; & versu decimo sexto ותהי הכנים *Et fuit pediculus:* Masculinis Nominibus Fœminina Verba junguntur. Quem esse Scripturæ morem dicit

(c) *Cap.* 15. *pag.* 233. *lin.* 20. &c.

cit *Kimchius* in *Esaiam*, cùm non loquitur de hoc, vel illo animali, sed על דרך כלל universaliter de tota specie, quomodo hic de struthione. *Pullos suos*, Hebraicè בניה, *filios suos*, id est, ova ex quibus pulli emersissent si fovisset. Itaque *filii* vocantur δεινωτικῶς. Quale illud *Martialis* libri noni *Epigrammate* 42.

Istud, quod digitis, Pontice, *perdis, homo est.*

Ac si sui non essent] *Hebraicè* ללא לה. Plenum esset כאשר לא יהיו לה, Ut *Job.* 10. *v.* 19. כאשר לא הייתי, *Ac si non fuissem.* Sed in hoc libro stylus quandoque est valde concisus; quia soluta non est oratio, sed stricta. Et huic oppositioni suus est lepos, *Filios suos tanquam non suos.* Quale illud *Pauli* 1 Cor. 7. 30. Οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες, &c. *Lacrymantes tanquam non lacrymantes, & gaudentes tanquam non gaudentes*; &c. Et *Hebr.* 11. 27. τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν. *Tanquam videns invisibilem.*

Frustrà laborat, absque metu est] *Frustrà laborâsse* dicuntur matres, quæ filios pariunt non victuros. Ut *Esa.* 65. 23. *Non frustrà laborabunt, nec generabunt ad conturbationem.* Ut in *Æschyli Agamemnone* propter ablatos pullos dolent vultures δεμνιοτήρη πόνον ὀρταλίχων ὀλέσαντες, *amisso labore, quem in pullorum nido servando insumpserant.* Hoc eodem sensu struthionem *frustrà laborare Job* scribit, cùm ova à se non sine labore edita negligit: quia scilicet absque metu est. Non absque omni metu. Nam struthio est animal timidissimum. Proinde apud *Arabes* unum è variis struthionum nominibus est اجفيل *igphil*; quasi *timidum* dixeris. *Alcamus*,

الاجفيل الجبن والظليم ينفر من كل شي

Igphil, *id est, timidus: item struthio-camelus, qui quâcunque de causa fugit.* Est & *Arabicum* Proverbium,

اجبن من نعامة *Struthione timidior:* وذلك

لانها اذا خافت من موضع لا ترجع اليه ابدا

idque quia, cùm præ metu alicunde fugit, eò nunquam revertitur. Ita *Damir* in Sectione *De Proverbiis.* Sed hic struthio dicitur esse *metûs expers*; quia provido illo timore caret, quo parentes impelluntur ad prospiciendum suis. Qui timor ex amore oritur. *Ovidius* in Epistola *Penelopes*,

Res est solliciti plena timoris amor.

Et parentes hic timor semper tenet anxios, ac sollicitos. Unde pater ille apud *Comicum*,

Ego, quia non rediit filius, quæ cogito, &
Quibus nunc sollicitor rebus, nè aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut perfregerit aliquid.

Sed struthio, quia non amat, ita nec suis timet. Quamprimùm è nido excessit, ovorum suorum oblita, alienis eodem affectu, quo propriis, incubat. At, inquies, in *Æliano* (*Hist.* lib. 14. cap. 7.) describitur struthio tanquam ἐρῶσα τῶν νεοττῶν ἰσχυρῶς, καὶ διψῶσα αὐτῶν τῆς συνουσίας, *pullos suos impensè amans, & eorum consortii sitiens*, id est, summè avida. Ita ut, ex venatione rediens, quamvis nidum reperiat ferreis mucronibus à venatore obseptum, tamen νικωμένη ὑπὸ τοῦ ἱμέρου, καὶ οἰστρουμένη, *eorum desiderio victa, & tanquam œstro percita*, passis alis, cum cursu, & stridore in medium ferrum ruat, atque ita proprio impetu transfixa miserè pereat. Respondeo è tot Scriptoribus, qui de struthione egerunt, unum *Ælianum* hoc referre: & in hac relatione tam potuisse decipi, quàm in iis, quæ præcedunt, struthionem ova parere ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα, *supra octoginta*: cùm *Alkazuinius* solum viginti, *Leo Africanus*, & *Marmolius* solùm decem, aut duodecim censeant. Aut, si vera sit historia, non esse amoris, sed stuporis effectum, quòd tam cœco impetu struthio in ferrum ruit: De quo stupore in *Jobo* sequitur,

Quia privavit eum Deus sapientiâ, nec prudentiam ei impertitus est] Utut enim sapientia, & prudentia, si propriè loqui velimus, non sint nisi hominum, qui ratione sunt præditi: tamen etiam brutis in Scriptura tribuuntur. Ita serpens legitur esse omnium animalium φρονιμώτατος, *Gen.* 3. *vers.* 1. Et *Christus* ipse nos jubet ejus prudentiam imitari, *Matth.* 10. *vers.* 16. *Esaias* quoque nobis proponit bovis & asini exemplum, qui agnoscunt possessorem suum, & præsepe domini sui, *Esa.* 1. *vers.* 3. *Jeremias* ciconiam, quæ novit tempora sua; & turturem, gruem, atque hirundinem, quę observant tempus adventûs sui, *Jerem.* 8. 7. Et *Solomon* formicam, ut, perspectis viis ejus, sapiamus, *Prov.* 6. *vers.* 6. Quin, quamvis idem hominum fuerit longè sapientissimus, tamen quatuor bestiolas laudat tanquam חכמים מחכמים, *eximiè sapientes*: nempe præter formicas, chœrogryllios, locustas, & stelliones, *Prov.* 30. *v.* 24. Sed *eximiè sapere* dicuntur bruta quædam: 1. Quia sapiunt, quantum necesse est, ad sui conservationem. 2. Quia in reliquis brutis hâc suâ sapientiâ eminent. Quæ tamen infra humanam multis subsidit gradibus, cum rationis lumine destituatur, & ad unum sit determinata. Sed hanc qualemcunque sapientiam struthioni hic denegâsse dicitur Deus. Qui non humanæ solùm, sed & brutorum solertiæ unus auctor est. Quò referunt quod habetur *Job.* 38. *vers.* 36. juxta *Chaldæum*, & *Vulgatum*, *Quis dedit gallo intelligentiam?* id est, nemo alius præter Deum. *Hebræa* porrò sic habent de struthione כי השה אלוה חכמה, ad verbùm, *quia eam oblivisci fecit Deus sapientiæ.* Nam à נשה, *oblivisci Hiphil* est השה. Sed *Græci*, Κατεσιώπησεν αὐτῇ ὁ Θεὸς σοφίαν, *Tacere fecit ei Deus sapientiam.* Et *Syrus* ܐܣܓܝ & *Arabs* اكثر *multiplicavit*, sensu non diverso solùm, sed & prorsus contrario. *Græci* nempe pro השה, per *He*, legerunt חשה, per *Cheth*, *siluit*, vel *silere fecit.* Et *Syrus*, ex quo *Arabs*, *Gimel* inserto, השגה, *multiplicavit.* Sed rectè *Chaldæus*, אנשיה, *oblivisci fecit eam sapientiæ.* Dicitur autem Deus rerum, quæ præteritæ sunt, oblivionem inducere, cùm magna fit mutatio. Putà, si adversa lætis, aut adversis læta succedant. Sic *Josephus* in *Ægypto* ad honorum fastigium evectus, primogenitum suum ab oblivione *Manassem* appellavit. *Fecit enim Deus*, inquit, *ut prisci laboris mei oblivíscerer*, Gen. 41. vers. 51. Contrà, in captivitate *Babylonica* lamentatur *Jeremias*, eò quòd *in* Sione *Deus oblivisci fecerit solennia festa, & sabbatha*, Thren. 2. vers. 6. Non eo sensu sumendum, quòd hic habetur Deum fecisse, ut struthio sapientiæ oblivisceretur. Quasi meminisset priùs, & aliqua in ejus natura mutatio intervenisset. Hic enim *oblivisci* nihil aliud est, quàm *non meminisse.* Non privativa est hæc oblivio, sed negativa. Quomodo ante lucem creatam *tenebras* vocat *Moses*, non privationem lucis, sed meram negationem, *Gen.* 1. *vers.* 3. Ac proinde in sequente hemistichio additur ἐξηγητικῶς, ולא חלק לה בבינה, *Et non impertivit ei intelligentiam*, seu *prudentiam.* Itaque *oblivisci fecit*, id est, *non impertivit.* חלק, vulgò *dividere*, hic *impertiri* significat, ut *Græcè* νέμειν. Rectè igitur *Symmachus*, Οὐκ ἔνειμεν αὐτῇ σύνεσιν· pro eo, quod *Seniores*, Οὐκ ἐπεμέρισεν αὐτῇ ἐν τῇ συνέσει, *Non distribuit ei*, vel *Non dedit ei partem in intelligentia.* Ut *Simoni Mago* dicitur *Actor.* 8. *v.* 21.

Οὐκ

Ουκ ἔςι σοι μερὶς, ὐδὲ κλῆρ☉ ἐν τῷ λόγῳ τύτῳ. *Non est tibi pars, neque sors in hac re*; Act. 8. v. 21.

Sunt, qui nec per imprudentiam, nec per incuriam, aut ἀςοργίαν, sed certo consilio partem ovorum à struthione negligi volunt, atque id ab illa fieri cum delectu, & solum τὰ ὑπηνέμια rejici, aut quæ ad pullos alendos servari necesse est. *Ælianus Historiæ* libri quarti capite trigesimo septimo, Ἡ ςρυθὸς ἡ μεγάλη ὠὰ μὲν ἀποτίκτει πολλὰ, ὐ πάντα δὲ ἀποκύει, ἀλλ' ἀποκρίνει τὰ ἄγονα, τοῖς δὲ ἐγκάρποις ἐπῳάζει, καὶ ἐκ μὲν τύτων τὺς νεοττὺς ἐξέλεψεν· ἐκεῖνα δὲ τὰ ἐκφαυλισθέντα τύτοις τροφὴν παρατίθησιν. *Struthio, etsi multa ova parit, non tamen omnia ad pullationem adhibet, sed sterilia secernit, nec nisi fœcundis incubat. Ex quibus cùm pullos exclusit, ova malè affecta pro alimento eis apponit.* Et *Phile*, ubi suprà,

Ὠῶν δὲ συχνῶν εὑρεθεῖσαν ἐργάτιν
Τὰ μὴ καθαρά γε τῆς γονῆς ἀποκρίνειν·
Ὅσυς γὰρ ἐξέλεψεν ἡ ζέσις τόκυς,
Ἐν τοῖς ἀποῤῥεύσαισι κυλίνδροις τρέφειν.

Et cùm reperiatur multorum ovorum operatrix, à generatione secernere (dicitur) *quæ impura sunt: & quotquot pullos calor exclusit in defluentibus cylindris enutrire.* Ita vocat valde impropriè ova subventanea, quorum humor, è testa defluens, pullos nutrit. *Damir*,

يقال انها تقسم بيضها ثلاثا فمنة
ما تحضنة ومنة ما تجعل صفارة
غذ ومنة ما تفقسه وتجعلة في
الهوا حتي يتعفن ويتولد دودا فتتغذي
بة فراخها اذا خرجت من البيض

Dicitur ova sua in tres partes dividere: ita ut ex iis quædam sint, quibus incubet; quædam etiam, ex quorum vitello alatur; quædam denique, quæ aperta exponit aëri, donec putrescant, & ex iis producantur vermes, unde pulli sui alantur, cum ex ovo exclusi sunt. Alkazuinius,

واذا باضت ببيض عشرين بيضة او
اكثر فيجعلها ثلاثة اقسام تدفن
ثلثها في التراب وتترك ثلثها في
الشمس وتحضن ثلثها فاذا اخرجت
فراخها كسرت ما كان في الشمس
وغذتها بما فيها من الرطوبة التي
ذوبتها الشمس ورقتها فاذا اشتدت
فراخها وقويت اخرجت المدفون وفتحت
لها ثقبا فتجتمع عليها الذباب والبق
والنمل وغيرها من الهوام فتاكلها
فراخها الي ان تقوي فغذت فرعت

Ova cùm parit, parit autem viginti, aut amplius, ea in tres partes dividit, quarum unam terræ infodit, unam Soli exponit, uni incubat. Et, pullis exclusis, frangit eam partem, quæ ad Solem erat, & pullos alit eo humore, quem continent, postquam à Sole liquefactus, & emollitus est. Et cùm pulli invalescunt, & roborantur, ova infossa effodit, & perforat; ut ad ea congregentur muscæ, cimices, formicæ, & similia animalcula, quibus pulli vescantur, donec firmiores facti currant, & per se pascantur. Sed hæc fabulis propiora sunt, cùm non prudentiam solùm, sed & providentiam tribuant animali, quod stupidissimum esse constabit ex iis, quæ dicturus sum.

1. Cætera animantia cibos naturæ suæ congruos deligunt: hoc quodcunque se offert, ferrum, ossa, vitrum, lapides, terræ glebas, carbones, candentes prunas, gemmas ex adstantium auribus pendentes sine ullo delectu vorat; quæ quidem non deglutire solùm, sed & concoquere dicitur. *Plinius* libri decimi capite primo, *Concoquendi sine delectu devorata mira natura.* *Ælianus* libri decimi quarti capite septimo in occisæ ventre lapides reperiri ait, ὓς περ ὖν καταπιὖσα ἡ ςρυθὸς ἐν τῷ ἐχίνῳ φυλάτlει, καὶ πέττει τῷ χρόνῳ, *quos voratos, & in omaso asservatos tandem concoquit.* Porta cœli *fol.* 22. d. כתב אבן רשד כי בהלעיטה את הזהב הוא נתך בגופה מחמם יותר מן האש בסגולה שלהם, *Scripsit* Averroës *eam voratum aurum in corpore suo liquefacere, ac si sit igne calidius, per proprietatem illi insitam.* Alkazuinius,

ياكل الحصاة فتذوب في قانصته حتي
يصير كالما بالخاصية خلقها الله فيه

Lapides vorat, & in stomacho suo liquefacit, donec ut aqua fiant, per facultatem à Deo illi inditam. Et paulò post, وايضا يبلع الجمر ولا يضره

Etiam carbones vorat, qui illi non nocent. Item,

وتحمي صنجة ماية دينار من الحديد
حتي تحمر وترمي الي النعامة
فتبلعها وتسترها *Et ad ruborem usque calefit ferreum cymbalum centum denariorum ponderis, & struthioni projicitur, quæ illud vorat, & recondit.* Ita etiam *Damir*, وتبتلع العظم الصلب والحجر
والمدر والحديد وتذيبه (d) كالما

(d) Alii تميعه.

Et vorat ossa dura, & lapides, & glebas, & ferrum, quæ instar aquæ liquefacit. Item, واذا رات في
اذن صغير لولوة خطفتها *Et cùm videt in aure parvam margaritam, rapit eam.* Et rursus,

وتبتلع الجمر فيكون جوفها هو العامل
في اطفايه ولا يكون الجمر عاملا في
احراقه وفي ذلك اعجوبتان احدا

هما التغزي بما لا يتغزي به والثانية

الاستمرا الهضم *Prunas quoque deglutit; & in earum extinctionem efficax eſt corpus ejus. At prunæ non ſunt efficaces in ejus aduſtionem. In quo duplex eſt miraculum: unum in eo, quod iis alitur, quæ non alunt; alterum, eorum digeſtio, & concoctio.* Hæc illi, ſed, ut ſolent, Hyperbolicè in majus aucta. *Ælianus* in ejus ventre reperiri ait lapides, quos voratos concoxit, quæ mira eſt ἐναντιολογία. *Alexander Aphrodiſæus* in *Præfatione* ad *Ariſtotelis Problemata*, ferrum à ſtruthione concoqui diſertè negat. Et *Albertus* eam aſſerit quos lapides avidè devoravit poſtea reſpuere, id eſt, ore ejectare. Et *Ulyſſes Adrovandus* ferri fruſtula deglutire, quæ incocta rurſus excernit. Et *Geſnerus*, poſtquam quidquid tetigerit, lintea, ferrum, lapides vorare dixit. *Verum*, ait, *hæc incocta, & integra in ejus ventriculo manent. Et, ſi nimia fuerint, tandem animal ad mortem, vel ad tabem deducunt, ut in diſſectis apparuit.*

2. Alterum ſtuporis argumentum illud eſt, quod ſtruthio, capite inter frutices abdito, putat ſe totum latere. Plinius, *Non minùs* (mira) *ſtoliditas in tanta corporis altitudine, cùm colla frutice occultaverint, latere ſe exiſtimantium. Oppianus*, poſtquàm id ipſum de bubalide narravit, *Halieuticōn* libri quarti verſu 630.

> Τοῖα δὲ καὶ Λιβύης πτερόεν βοτὸν ἀγκυλόδειρον
> Νήπια τεχνάζει. ---

Talis etiam & Libyę *alatum incurvi-cervicum pecus puerilia exercet.* Tertullianus *De velandis virginibus* capite decimo ſeptimo, *Hanc ajunt, cùm deliteſcendum habet, caput ſolum planè totum in condenſum abſcondere, reliquum ſe in aperto relinquere.* Claudianus in *Eutropium* libro ſecundo,

> --- *ſtat lumine clauſo*
> *Ridendum revoluta caput, creditque latere*
> *Quæ non ipſa videt.* ---

Damir, من حمق النعامة انها اذا ادركها القناص ادخلت راسها في كثيب رمل تقدر انها قد استخفت منه *E ſtruthionis ineptiis una hæc eſt, quòd, cum venator illam inſequitur, caput ſuum in arenæ cumulum immittit, eum ſe latere putans.* Aut انها قد استحصنت منه *ab eo ſe tutam eſſe*, ut habet aliud exemplar. Tamen, ut varia ſunt hominum judicia, hic quoque ſtultitiæ ſuæ patronum habet *Diodorum* his verbis: Ἐπειδὰν δὲ περικατάληπτον ᾖ, τὴν κεφαλὴν εἴς τινα θάμνον, ἢ τοιαύτην σκέπην ἀποκρύπτεται, οὐχ', ὡς οἴονταί τινες, ἀφροσύνῃ, καὶ νωθρότητι ψυχῆς, διὰ τὸ μὴ βλέπειν ἑτέρους, μηδ' αὐτὸ βλέπεσθαι διαλάμβανον ὑφ' ἑτέρων· ἀλλὰ, διὰ τὸ τοῦ σώματος ἔχειν τοῦτο τὸ μέρος ἀσθενέστατον, σκέπην αὐτῷ πρὸς σωτηρίαν περιποιεῖν. *Cùm in proximo eſt, ut capiatur, caput in arbuſtum aliquod, aut aliud ſimile latibulum recondit, non quod præſtultitia, aut ſtupore mentis, ut quidam putant, ex eo quod non videt alios, ſe etiam ab aliis non videri concludat: ſed, quia hæc pars corporis in eo eſt infirmiſſima, hoc ſe latibulo tuetur ad ſalutem.* Sed hoc effugium *Tertullianus* paucis ita refellit, *Dum in capite ſecura eſt, nuda, quâ major eſt, capitur tota cum capite.* Vult fruſtra caput occultari, dum venatori patet reliquum corpus, quo capto, vel lethaliter icto, caput non poteſt evadere.

3. Sed & ſtupidiſſimum patet hoc eſſe animal, ſi verum eſt, quod ait *Strabo* libro decimo ſexto, de ratione illud venandi apud *Struthophagos* recepta: Θηρεύουσι δὲ αὐτοὺς οἱ μὲν τόξοις, οἱ δὲ ταῖς δοραῖς τῶν στρουθῶν σκεπασθέντες· τὴν μὲν δεξιὰν καλύπτουσι τῷ τραχηλιμαίῳ μέρει, καὶ κινοῦσιν οὕτως ὥσπερ τὰ ζῶα κινεῖται τοῖς τραχήλοις· τῇ δὲ ἀριστερᾷ σπέρμα προχέουσιν ἀπὸ πήρας παρηρτημένης, καὶ τούτῳ δελεάσαντες τὰ ζῶα εἰς φάραγγας συνωθοῦσιν. *Alii quidem ſtruthiones arcu venantur, alii autem eorum tecti pellibus: nam dextram manum colli pelle induunt, atque eam ſic movent, ut animalia collum; ſiniſtrâ verò ſemen ſpargunt ab appenſa pera eductum, quo avem allicientes in convalles detrudunt.* Quamvis enim à ſtruthionis ſpecie humana differat immenſum quantum, tamen hâc arte ſtultę aves propter mentis hebetudinem patiebantur ſibi imponi. Neque hîc fuit opus *Zeuxidis* penicillo, qui uvas tanto ſucceſſu pictas in ſcenam detulit, ut ad eas aves advolarent; nec cælo *Myronis*, cujus bucula tauro in amorem incendebat: cùm iſto allectæ fuerint, quamlibet craſſo, atque informi, ſuæ figuræ rudimento.

4. Quartum ſtuporis in ſtruthione indicium eſt illud ipſum, quod à *Jobo* urgetur, quòd ova ſua derelinquit, & illorum eſt immemor. Notum *Eſaiæ* ἐπιφώνημα tanquam de re impoſſibili, *Eſa.* 49. 15. *An oblivisci poteſt mulier fœtûs ſui, ut non miſereatur filii uteri ſui?* Et reliquis animantibus eundem illum affectum erga prolem à natura eſſe inditum, ut conſerventur ſpecies, cetiſque adeò tribui, quæ omnium animalium longè immaniſſima ſunt, *Thren.* 4. 3. Sed ſtruthio hic excipitur, quæ *ova ſua in terra deſerit*, &c. Unde *Damir* ſuprà, *Cùm è nido exit, ut cibum quærat, ſi reperiat* تحضنه وتنسي بيضها *ova ſtruthionis alterius, illis incubat, & ſuorum obliviſcitur.* Et *Leo Africanus* libro nono, *Ova, numero decem aut duodecim, in arena emittit*, &c. *Ac breviſſimæ cùm ſit memoriæ, loci confeſtim obliviſcitur. Quare fœmina, in hæc ova incidens, ſive propria, ſive aliena, excubat, & calefacit.* Quæ eadem in *Marmolio*.

5. Denique apud *Arabes*, quibus hæc avis eſt notiſſima, احمق من النعامة *Struthione ſtultiorem* dici notavimus pro ſtultiſſimo. Quod corporis ipſe habitus abundè docet. Nam caput habet valde exile, & cerebrum ferè nullum. Unde *Arabicè* صعون *ſiwan* dicitur, id eſt, الدقيق العنق والصغير الراس او العام *colli tenuis, & parvi capitis, aut verticis.* Vocatur etiam انقنج *ankach*, id eſt, قليل الدماغ *exigui cerebri*. Ita *Alcamus*. Quocirca ſexcentorum ſtruthionum capita *Heliogabalus* unâ cœnâ exhibuit ad edenda cerebella. Tam multa enim eſſe oportuit, ut convivis abundè eſſet; quia ſinguli ſtruthiones cerebri vix quidquam habent. Struthionis porrò caput longo & exili collo vectum firmum eſſe non poteſt. Unde eſt, quòd نغض *nigd* appellant ipſum animal; quia نغض *nagada* eſt *nutare caput*. Rurſus *Alcamus* نغض اسم الظليم معرفة للجوال منه Nigd, *nomen ſtruthionis ab agitatione illi inditum.* Et ad eandem vocem *Damir*, الظليم سمي بذلك لانه يحرك راسه *Ita vocatur ſtruthio, quia movet caput ſuum.* In qua capitis agitatione facultas imaginativa firma eſſe vix poteſt, & in gradu ſuo conſiſtere. Et cùm auris etiam in brutis ſuo modo ſit diſciplinæ ſenſus, in ſtruthione ſtuporem auget ſurditas, quæ illi naturalis eſt. *Chaluia*

in

in libro ليس *Laisa*, seu *Non est* (quem diximus esse *De reb. quæ alicui, aut alicubi desunt*)

ليس في الدنيا حيوان يسمع الا النعام

Nullum est in mundo animal (perfectum,) *quod non audiat præter struthionem. Leo Africanus* libro nono, *Struthio est animal simplex, & surdum.* Marmolius, *El abestruz es simple, y sordo, que no oye cosa ninguna.* Quæ omnia lucem addunt his *Jobi, Deus destituit eam sapientiâ,* &c. Superest, ut explicentur ultima verba Sacri Scriptoris, qui struthionis descriptionem ita claudit:

Quo tempore in altum se attollit, ridet equum, & sessorem ejus] Sensus est, Deum hanc avem ita privâsse sapientiâ, ut tamen ejus saluti, & conservationi prospexerit: cùm homini etiam equiti illam assequi non sit facile. *Quo tempore* כעת, vel κατὰ καιρὸν, *cùm tempus fuerit*; ut *Græci, Hieronymus, Pagninus, Genevenses,* &c. quomodo sumi videtur *Num.* 23. v. 23. Alioqui כעת, sæpiùs jungitur cum sequentibus, ut כעת מחר, *tempore crastino*, 1 Sam. 9. v. 16. & passim, כעת מנחת ערב, *tempore oblationis vespertinæ*, Dan. 9. v. 21. כעת הראשון יקל, *Quo tempore primus levis fuit*, Es. 8. v. 23. Quomodo hic malo cum *Chaldæo* sumere, *Quo tempore in altum se attollit, ridet*, &c. Quia sic melius cohærent duo hemistichia. *In altum se attollit*] *Hebraicè* במרום תמריא. Quia vox תמריא, hic solùm occurrit, illam variè exponunt prisci Interpretes. *Syrus* ܢܬܪܦܥ ܐܝܟ ܕܩܠܐ *Arabs* itidem ترتفع مثل النخلة *Erigitur, ut palma.* Quasi תמריא *thamri*, ad תמר *thamar*, id est, ad *palmam* alludat. Quod absurdum est, cùm in תמריא *Thau* sit servile. *Chaldæus* verò טיסא, *volat.* Et vetus *Scholiastes* ad hunc locum, Ἐν τῇ πτήσει τὸ θαῤῥεῖν ἔχουσα ἵπταται. *Volatu fidens volat. Hieronymus* meliùs, *alas erigit. Septuaginta* optime ὑψώσει, *attolletur.* Neque enim volat struthio, cùm sit volatûs expers, sed in altum alas erigit, vel ipsa potiùs in altum attollitur, id est, cùm venatores ad nidum accedunt, è cubili suo exsurgens, staturæ proceritate, & colli extensione supra fidem eminet, quod voce תמריא commode significatur. Est enim Futurum *Hiphil.* Et *Kal* est מרא *mara*; quod, literis trajectis, factum videtur ex ראם *raam*, id est, *altum esse.* Nam רום *rum*, & ראם *raam*, idem sonare alibi (e) probavimus. Itaque his verbis, *in altum erigitur*, commendatur in struthione staturæ proceritas, de qua multa Scriptores. *Aristoteles De partibus animalium* in fine libri quarti, Τὸ μέγεθος οὐκ ὄρνιθος ἔχει, ἀλλὰ τετράποδος. *Magnitudinem avis non habet, sed quadrupedis.* Diodorus *lib.* 2. Τὸ μέγεθος ἔχουσι νεογονεῖ καμήλῳ παραπλήσιον. *Recens nati cameli magnitudinem prope habet. Oppianus* libro tertio *Venaticorum*,

(e) Part. I. l. 3. c. 27.

> Τῆς ἤτοι μέγεθος μὲν ὑπέρβιον, ὅσσον ὕπερθεν
> Νώτοις εὐρυτάτοισι φέρειν νεοθήλεα κοῦρον.

Cujus immensa est magnitudo, ita ut lato dorso puerum nuper natum ferat. Plinius, *Altitudinem equitis insidentis equo excedunt.* Albertus, *Struthio alta est à pedibus ad dorsum circiter quinque vel sex pedes: collum habet longissimum*, &c. Itaque *Arabes* هيق *heic*, & هيقم *heicam* vocant à colli longitudine, & أسقف *ascaph* ab eminentia. Quomodo etiam *Christianorum* Episcopos, sed ex *Græco* deflexa voce. Et de herba استرال *isterâla* est *in altum crescere ut struthionis pullus*, qui *Arabicè* رال *raal dicitur.*

Struthio igitur, ità in altum se erigens, *ridet equum, & sessorem ejus. Ridet*, id est, *spernit*; ut habet *Græcus Scholiastes*, Καταφρονοῦσα ἵππου σὺν τῷ ἀναβάτῃ διὰ τὴν ἰσχὺν, ὥς φασι, καὶ τὸ μέγεθος. *Equum cum ascensore despiciens, propter vires, ut ajunt, & magnitudinem.* Rectè, nisi quod equum, & equitem struthio spernere dicendus erat, non virium, sed celeritatis fiducia. Unde *Plinius, Altitudinem equi insidentis equo excedunt, celeritate vincunt.* Et *Xenophon*, libro primo *Anabaseως, Cyri* equites dicit onagros & capreas in *Arabia* cepisse, sed struthiones nullo modo potuisse assequi. Στρουθὸν δὲ οὐδεὶς ἔλαβεν· οἱ δὲ διώξαντες τῶν ἱππέων ταχὺ ἐπαύοντο· πολὺ γὰρ ἀπέσπα ἀποφεύγουσα. *Struthionem nemo cepit, & qui insequebantur citò cessabant: nam fugâ longiùs se proripiebat.* Quod in exercitu multis equitum millibus instructo notabile est. Ajunt quidem in *Africa*, in equorum illo genere, quos *Arabicos* appellant, nonnullos reperiri, qui struthionem cursu assequantur, sed paucos admodum, eosque immensi pretii. *Marmolius* libri primi capite vigesimo tertio, *Cavallos* Barbaros *son llamados en toda* Europa *los, que vienen de* Berberia: *mas ay una especie de cavallos en* Africa, *y en* Egypto, *y en las* Arabias, *y en toda* Asia, *que llaman cavallos* Arabes, *que son de casta de calvallos savages, que se crian por los desiertos de* Arabia, *&c. Son est rañamente ligeros, y la mayor experiencia, que se haze de su ligereza es quando alcançan una fiera llamada* Lamte, *o a un abestruz.' Porque este tal cavallo es apreciado en mil ducados de oro, o en cien camellos. Mas ay pocos dellos en* Berberia. Id est, *In tota* Europa Barbari *vocantur equi è* Barbaria *advecti: sed in* Africa, Ægypto, Arabia, *& tota* Asia *una est equorum species, quos* Arabicos *appellant, ex eorum prosapia, qui in* Arabiæ *desertis procreantur,* &c. *Ii sunt mire veloces: neque majus ullum est eorum celeritatis experimentum, quàm cùm feram* Lamten *nomine, aut struthiocamelum assequuntur. Ideo talis equus mille ducatis aureis, aut centum camelis æstimatur. Sed in* Barbaria *tales pauci sunt.* Et certe hæc est *Arabum* communis sententia, nullum esse animal, quod struthionem cursu superet. In quam rem diserta sunt hæc *Alkazuinii*, لا يصبقها شي من الحيوانات *Nullum animalium illam antevertit.* Quod quâ ratione fiat suprà (f) docuimus; & alas pro velo habentem in aëre natare quasi. Unde *Oppianus* libri tertii *Cynegeticῶν* versu 500.

(f) Cap. 16. p. 245. l. 21. &c.

> Ἠέρος ὑψιπόροισιν ἐπιπλώουσι κελεύθοις,

Aëris sublimibus natant viis. Et mox,

> Αὐτοῖσιν φορέουσιν ἶσον τάχος οἰωνοῖσιν,

Ipsis avibus æquali sunt celeritate. Itaque *Arabes* multa cuderunt vocabula, quibus id designarent. Sic de struthione زاز *zaza* est *capite, alis, & cauda elatis fluere* potiùs quàm *incedere*: رفرف raphrapha *alas motitando currere*; ut *Talmudicum* רפרף *riphreph*: كحص chahatsa, *ire tam properè, ut visum propè fugiat.* Atque ob id ipsum struthio عصوف id est, *turbo* vocatur, & aliis nominibus minimum decem *à cursûs rapiditate* ductis. Quin ipsa sese ad cursum incitat spiculis quibusdam osseis, qui sub alis latent, & pro calcaribus illi sunt. De quibus multò plura facile esset adducere: sed hæc docere sigillatim non est præsentis loci; & Sacri Scriptoris mentem explicâsse nobis sufficit.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Probatur שחק *ſachaph*, eſſe *Larum*, aut *Cepphum*, unde κεπφωθεὶς *Prov.* 7. *verſ.* 22.

Vocis שחק ſachaph, *variæ interpretationes. Alludit* שחפת ſachepheth, *morbi genus*, Levit. 26. v. 16. *quem alii aliter, ſed* Hebræorum *doctiſſimi* phthiſin, *aut* tabem *exponunt, ut* Arabicum سحاف ſochaph. *Ergo* שחק, avis tabida, *Græcis & Hieronymo* larus, *optimè, quæ fere carnis eſt expers, quaſi ſit tabe conſumpta. Laro ſimilis* κέπφος· *unde* κεπφωθεὶς deceptus, ineſcatus, *Prov. 7. v. 22. quia cepphum, ſpumâ oblatâ, pueri facilè ineſcant.* Κέπφος λάρος, *Proverbium in vecordes.* Κέπφος *pro* fatuo *in* Ariſtophane.

Ut ſtruthio vaſta eſt avis, ita nos diu detinuit. Jam in iis, quæ ſequentur, rem peragemus paucioribus. Et primo ſe offert שחק *ſachaph*, à *Syro* prorſus omiſſus: à *Chaldæis* שחפא *ſachpha* redditus; ab *Arabibus* ساف *ſaph*; à *Samaritano* ࠔࠑࠁࠀ *ſopha*: vocibus æque ignotis. Itaque hinc nullum ſubſidium. *Græci, Hieronymus, Munſterus, Caſtalio* explicant *larum:* Junius *æſalonem*, tanquam ex *R. Juda:* Deodatius *la folica*, id eſt, *fulicam*, in *Italica* verſione; ſed idem in *Gallica*, *la movette*, id eſt, *larum:* Genevenſes, & Angli, *cuculum*; Arias *phthiticam avem*, tanquam *à phthiſi* ſumpto nomine. Nempe *Hebræorum* plerique obſervant hujus avis nomen שחף *ſachaph*, alludere ad שחפת *ſachepheth*, morbi ſpeciem, *Levit.* 26. *verſ.* 16. & *Deut.* 28. *verſ.* 22. Sive ipſa avis huic morbo ſit obnoxia, aut ſua carne veſcentibus illum ingeneret. Sed neque id ſatis notum, quod morbi genus ſit שחפת *ſachepheth*. *Rabbi Selomo* definit חולי שמשחפת את הבשר אנפו׳׳ליש בלע׳׳ז דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו זעופה *morbum, qui carnem inflat.* Gallicè *ampullas dixeris, quo qui laborat ſimilis eſt viro, qui buccam inflat leviter, & ſpeciem habet irati.* Et *David de Pomis*, הוא חולי אשר יוליד אבעבועות כמו תפוחים לפי רש׳׳י, *Morbus eſt puſtulas gignens ut poma, ut ait Rabbi Selomo Jarchi.* Quamvis de pomis *R. Selomo* nihil habeat. Sed pro דומה לנפוח, *Pomarius* videtur in *Selomone* legiſſe דומה לתפוח, *pomo ſimilis:* quam lectionem ſequentia palam refellunt. Utut ſit, *Rabbi Jonas* hunc eundem morbum multò aliter definit, ut docent hæc *Kimchii* in *Lexico:* פירשו רבי יונה בלשון ערבי סחא׳׳ף והוא החולי שהגוף מתנונה בו, R. Jonas *explicat morbum* Arabicè *dictum* ſochaph; *quo fit, ut corpus ſit* מתנונה *mathnuna*, id eſt, מתחלשת ומתכחשת ומתדלדלת, *debilitatum, & emaciatum, & attenuatum.* Ita enim in *Aruch* redditur vox מתנונה, *mathnuna*, ſumpta ex *Talmudico* Tractatu *Sota* cap. 4. fol. 26. a. Hinc idem *Pomarius*, qui ſupra אבל לפי קמחי הוא חולי שיוליד רקות הגוף ואבודו *Sed juxta* Kimchium *morbus eſt attenuationem corporis gignens, & perditionem ejus. Et Aquinas*, חולי מה שגורם כיחוש ודלות לגוף עד שמאבדו והוא מן קדחא, *Morbus eſt, qui cauſatur maciem, & corporis attenuationem, donec illud planè conſumat, idque fit ex febri.* Quibus verbis phthiſim, ſeu tabem deſcribi nemo non videt. Et verò سحاف *ſochaph Arabum* in *Giauhari* eſt idem, quod سل *ſil.* Quâ voce *phthiſim* ſignificari docet præter alios *Avicenna* in Tractatu *De Phthiſi* lib. 3. *Fen.* 10. tract. 4. cap. 18. Porrò *Hebræum* שחפת *ſachepheth*, & *Arabicum* سحاف *ſochaph* eaſdem habent Radicales, niſi quod *Arabes* de more *Scin Hebræum* in *Sin* mutant. Omnino igitur utraque voce idem morbus ſignificatur. Proinde in *Moſe*, pro שחפת, habent *Arabes*, السل *phthiſim*, vel حمي السل *febrim phthiſicam. Græcos* quoque ſuſpicor ἀτροφίαν reddidiſſe, quæ eſt inter phthiſis ſpecies. Quamvis ἀπορίαν exhibeant noſtra exemplaria jam inde à multis ſæculis. Ita enim legit *Hieronymus*, ac proinde שחפת, egeſtatem interpretatur. Utut ſit, שחפת, non eſſe ἀπορίαν *egeſtatem* ex eo patet, quod in utroque loco Legis cenſetur inter morborum ſpecies. Itaque שחפת eſt morbus, iſque adeò, quem diximus; nempe *phthiſis*, ſeu *tabes*. Id confirmatur ex *Talmudicis*, apud quos שחוף, *tabidum* ſonat, ut probat Cl. *Buxtorfius* ex *Sota* fol. 26. b. Sed & *Hebræorum* aliis שחף, in *Kal* eſt *tabere*, in *Niphal*, *tabidum fieri*; in *Pihel*, *tabefacere*; ut ab eodem affirmatur. Veriſimile eſt igitur שחף *ſachaph*, avem eſſe à tabe dictam. Et *Hieronymum*, poſt *Græcos*, *larum* rectè reddidiſſe (id eſt *movette* Gall.) de qua ave *Bellonius* libri tertii capite decimo tertio, *Nulla eſt avis molis ratione tam levis. Cùm enim ſit gallina craſſior, non habet tantum carnis, quantum coturnix.* Id in ceppho maximè deprehenditur, lari ſpecie leviſſimâ, quæque plumæ plurimum, ſed carnis habet minimum. *Ariſtophanis Scholiaſtes* in *Pace*, Εὐηθες ζῶον ὁ κέπφος, &c. Ἐκ δὲ τῆς θαλάττης ζῆν αὐτὸν λέγουσιν, ἐσθίοντα τὸν ἀφρόν· εἶναι δὲ αὐτὸν πολὺν μὲν ἐν τοῖς πτεροῖς, ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς κρέασι. *Cepphus eſt animal ſtolidum, &c. Eum autem ajunt ex mari vivere ſpumam edentem, & plumarum quidem multum habere, ſed parùm carnium.* Hinc *Heſychius*, Κέπφος, εἶδος ὀρνέου κουφοτάτου, περὶ τὴν θάλασσαν διατρίβοντος, ὁ εὐχερῶς ὑπὸ ἀνέμου μετάγεται. *Cepphus, ſpecies avis leviſſimæ, circa mare verſari ſolitæ, quæ à vento facilè abducitur.* Et *Suidas*, Κέπφος, εἶδος ὀρνέου ὁ λεγόμενος λάρος· ἔστι δὲ κοῦφον, καὶ ἐπιπλέον τοῖς κύμασιν. *Cepphus, avis ſpecies, quæ & larus vocatur: eſt autem levis, & fluctibus ſupernatat.* Quod alio nomine *larum* vocari dicit, habet ex *Scholiaſte Ariſtophanis* in *Plutum*, cujus de ceppho verba ſunt; Καλεῖται δὲ κοινῶς λάρος, *Vulgo autem vocatur larus.* Itaque junguntur ut ſynonyma in Proverbio Κέπφος λάρος apud *Eraſmum*, & alios. Et in *Heſychio* Κὴξ *Apioni* eſt ὁ λάρος, at alii κέπφον reddunt, alii etiam ἐφυϊάν· lege αἰθυϊάν, id eſt, *mergum.* Tamen larum & cepphum differre colligas ex his *Ariſtotelis Hiſtoriæ* libri octavi capite tertio Περὶ δὲ τὴν θάλατταν καὶ ἀλκύων, καὶ κήρυλος, &c. Ἔτι δὲ ὁ λάρος ὁ λευκὸς, καὶ κέπφος, καὶ χαράδριος. *At circa mare ſunt & alcyon, & cerylus, &c. Larus albus etiam, & cepphus, & charadrius.* Cepphus igitur & larus non planè idem ſunt, ſed aves valde ſimiles. Unde *Nicandri Scholiaſtes* in *Alexipharmaca*, Ὁ δὲ κέπφος θαλάσσιόν ἐστι ὄρνεον παραπλήσιον λάρῳ. *Geſnerus* putat eſſe aves congeneres, aut cepphum lari ſpeciem. Quoquo modo res ſe habeat, nomen שחף tam laro, quàm ceppho apprimè convenit, cùm avis utraque deſcribatur ferè carnis expers, ac ſi ſit tabe conſumpta.

A ceppho factum Verbum κεπφοῦσθαι non ſolùm *efferri* ſignificat, & *leviter circumagi cepphi inſtar ad omnem ventum*, ſed & *facilè decipi*, & *ineſcari.* Sic *Prov.* 7. *v.* 22. de incauto juvene, quem lenociniis ſuis demulſit adultera; Ὁ δὲ ἐπηκολούθησεν αὐτῇ κεπφωθείς. *Eam autem ille ſequitur, cepphi inſtar, facilè actus,*

actus, aut *facilè deceptus*. Hesychius, Κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς, ἀπατηθείς. *Elatus, deceptus*. Et rursus post Κέφαλον, Κεπφωθεὶς, καταγελασθείς· εἴρηται δὲ ἐπὶ τοῦ ἀλόγου δίκην ἀνοήτως συνεπαγομένων. *Derisus: Dicitur autem de iis, qui, bruti instar, stultè ducuntur.* Suidas, Κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς, ἐρεθισθεὶς, ὀξέως ἐλαυνόμενος. *Elatus, concitatus, celeriter actus.* Quæ sunt ejusdem loci varia interpretamenta. Sed ἀπατηθεὶς maximè placet. 1. Quia quo loco diximus κεπφωθεὶς est pro *Hebræo* פתאום, pro quo *Græci* legerunt פתאים, id est, *simplices*, εὐαπάτητοι. Fit enim à verbo פתה, quod plerumque reddunt ἀπατᾷν. 2. Quia cepphus est avis deceptu facilis, quamque, spumâ oblatâ, pueri nullo negotio ad se alliciunt, atque injectâ manu capiunt. Unde est, quòd κέπφος à *Græcis* pro *stulto* passim usurpatur. Ita Proverbium, Κέπφος λάρος, vecordem ferit, qui cujusvis rei cupiditate deceptus capitur. Et apud *Aristophanem* in *Pace*,

Καὶ κέπφοι τρήρωνες ἀλωπεκίδεσσι πέπειθε,

Et cepphi, & columbæ (id est, *stulti, & simplices*) *vulpeculis fiditis.* Et rursus in *Pluto*, Ὦ κέπφε, *O cepphe*, id est, *O fatue*. Proinde ad priorem locum *Scholiastes*, Εὔηθες ζῶον ὁ κέπφος, *Fatuum est animal cepphus.* Et ad posteriorem, Ὄρνεον γὰρ ἄφρον, ὅπερ φιλεῖ ἀφρὸν θαλάττιον ἐσθίειν. Τοῦτο βουλόμενοι οἱ τῶν ἁλιέων παῖδες χειρώσασθαι, ῥίπτουσι τὸ πρῶτον πόῤῥωθεν ἀφρὸν, εἶτα ἐγγύτατα, εἶτα φέρουσιν τοῦτο ἐν ταῖς χερσὶν, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν ἀπατῶντες, εὐχερῶς ἀγρεύουσι τοῦτο ἐμπεσὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν· εἴληπται οὖν εἰς παροιμίαν ἐπὶ τῶν ἀλογίστων ἀνδρῶν, καὶ ἀνοήτων. *Stulta enim est avis, quæ marinæ spumæ esu delectatur. Cùm igitur hanc capere volunt piscatorum filii, primò spumam eminùs jaciunt, deinde propiùs propiusque, postea manibus ferunt, atque ita paulatim inescantes, in manus suas incidentem facilè capiunt. Cessit itaque in Proverbium in vecordes homines atque dementes.* Quod ipsum de hac ave tradiderant antiquiores. Sic *Philosophus Historiæ animalium* libri noni capite trigesimo quinto, Οἱ δὲ κέπφοι ἁλίσκονται τῷ ἀφρῷ, κάπτουσι γὰρ αὐτόν· διὸ προσραίνοντες θηρεύουσιν. *Cepphi autem spuma capiuntur; eam enim appetunt: proinde spuma injecta eos venantur.* Et *Nicander Alexipharmacωn* versu 165.

Ἀφρὸν ἐπεγκεράσσοιο θοοῦ δορπήϊα κέπφου.
Τῷ γὰρ δὴ ζώην τε σάοι, καὶ πότμον ἐπίσποι·
Εὖτε δόλοις νήχοντα κακοφθόρα τέκν' ἁλιήων
Οἰωνὸν χραίνωσιν· ὁ δ' ἐς χέρας ἔμπεσε παίδων,
Θηρεύων ἀφροῖο νέην κλύδα λευκαίνουσαν.

Spumam admisce citi cepphi pabulum. Illo enim & vitam servat, & fatum accersit: cum natantem avem ea dolosè inquinant perniciosi piscatorum filii. Is autem in puerorum manus incidit, persequens spumæ recentem aspersionem albicantem. Plura vide apud *Nicandri Scholiastem, Hesychium, Suidam, Etymologum*, & alios, quos exscribere jam non vacat. Neque vero est opus, cum quæ jam dicta sunt nudè repetant. Tantum monebo in his *Hesychii* & *Suidæ* Κεπφωθεὶς, ἐπαρθεὶς, pro ἐπαρθεὶς legendum esse ἐπαχθεὶς; Ipso enim Hesychio auctore Κεπφωθεὶς dicitur ἐπὶ τοῦ ἀλόγου δίκην ἀνοήτως συνεπαγομένων de iis qui bruti ad instar stulte ducuntur.

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Accipitre, qui נץ *nets*, *Hebræis*.

Accipiter נץ nets, *à* נצה natsa, *id est*, à volando *dictus; quia volatu maximè præstat. Quod* Homerus *passim docet, &* Poëtarum *alii. De accipitris celeritate historia insignis in* Thuano. *Accipiter ventorum & ignis symbolum, & Soli consecratus. Cur dicatur* ἱέραξ, *&* avis sacra. *Eum occidisse in Ægypto lethale crimen.* Arabibus sacer *dicitur à visus acumine. Sacrorum species apud* Arabes. *Sacri proprie dicti descriptio. In capreas & grues involat. Hujus aucupii primus auctor. Accipitrum species.* Palumbarius Astur (*Gall.* Autour) *de quo* Firmicus. *Fringillarius, qui nisus, &* sparverius *Recentiorum. Rex* Megarensium Nisus *in haliæetum mutatus, cui simillimus accipitris species laniarius.* Job.39.29. An per prudentiam tuam יאבר, plumescet accipiter? *id est*, πτεροφυήσει. *Ut* Jer.51. 11. הברו, *de sagittis, quas* Poëtæ πτερόεντας *&* pennigeras *vocant. Cur accipiter in plumarum defluvio alas ad* Austrum *expandat. Aliis* יאבר volabit, *non absurdè; quia migratoria avis, & sub hyemem volat ad* Austrum. *In* Græca *versione quædam addita, & quorsum.* R. Selomo *in* Jobo *accipitris nomine Angelum intelligit* Australi *vento præfectum. Angelos ventis præfici. Accipitrem cur* Chrysostomus *inutilem judicat;* Demetrius *utilissimum. Ars aucupandi per accipitres quando inventa.*

Sequitur נץ *nets*, id est, *accipiter*. Ita enim reddunt omnes Interpretes summo consensu. Et *Syris* id ipsum est ܢܨܐ *natsa*, vel *nitsa*; *Chaldæis* quoque, ut נצצא *netsatsa*; & *Samaritanis* ࠍࠑࠑࠄ *netsatsah*. Nomen *à volatu* factum. Nam *Hebræis* נצה natsa *volare* est. Et *Arabibus* نص *alas motitare inter volandum*. Porrò hanc avem volatu maxime præstare non uno in loco testatur vatum nobilissimus. Ut *Iliad.* ό. versu 237. ubi *Apollo* ab *Ida* descendit

--- ἴρηκι ἐοικὼς
Ὠκέϊ φασσοφόνῳ, ὅστ' ὤκιστος πετεηνῶν,

Accipitri similis veloci, palumborum occisori, qui avium est velocissimus. Et *Odyss.* ν'. versu 86. ubi *Phæacum* navem, quæ *Ulyssem* in *Ithacam* vexit,

--- οὐδὲ μὲν ἴρηξ
Κίρκος ὁμαρτήσειεν ἐλαφρότατος πετεηνῶν, ---

Ne accipiter quidem circus sequatur, utut avium pernicissimus. Et *Odyss.* ό. versu 526.

Κίρκος, Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος, ---

Circus Apollonis *velox nuntius*. Proinde *Iliad.* ν'. versu 819. *Hectori* prædicitur fore, ut optet aliquando

Θάσσονας ἰρήκων ἔμεναι καλλίτριχας ἵππους,

Ut pulchre comati equi sui sint accipitribus velociores. Neque solus *Apollo*, sed (a) *Thetis* quoque & *Neptunus* feruntur ἴρηξ ὣς *instar accipitris*; vel ὥς τ' ἴρηξ ὠκύπτερος, *ut accipiter citis alis*. Et in *Hesiodi* Apologo,

(a) *Vide Iliad.* ν'. *versu* 262. *&* σ'. *versu* 615.

Ὣς ἔφατ' ὠκυπέτης ἴρηξ, τανυσίπτερος ὄρνις,

Ut dixit pernix accipiter, extensis alis avis. Et apud *Aristophanem* in *Avibus Sycophanta*,

Ἀλλὰ πτέρου με ταχέσι καὶ κούφοις πτεροῖς
Ἱέρακος, ἢ κερχνῆδος. ---

Sed instrue me citis & levibus alis accipitris, aut cerchneidis: quæ & ipsa est accipitris species; *Romani tinnunculum* vocant. Sed volatum accipitris nemo est, qui vel uberiùs, vel elegantiùs describat amplissimo *Thuano*, qui inter accipitrum species *triorchen*, seu *buteonem*, volantem ita expressit libro primo *De re accipitraria*,

Aspice non, quo more alii, stridentibus alis
Subvehitur, crebrosque alternat in aëre gyros:
Sed recto incedens graditur per inane volatu
Arduus, & magni conscendit sidera cœli:
Ut verò nubes inter caput extulit altas,
Præcipiti raptus lapsu ruit, & furit ardens,
Subjectamque oculis prædam deturbat ab alto.

Et libro secundo idem de accipitre in genere hæc habet,

Vix credas parvo quàm tempore longa locorum
Intervalla volans superet, quàm multa peragret
Æquora. ---

Et infra de *Francisci* Regis accipitre, qui una brevi

nocte è *Villeriæ* castro *Londinum* se contulit, & notis suis agnitus ad dominum remissus est;

--- fugit ille per auras
Perfidus emansor, rapidisque per aëra pennis
Tormento properat, volucrique citatior Euro,
Et Tartessiaco *dum Sol lavit æquore crines,*
Rursus & Eoâ mortales lampade tingit,
Oceanum supra fertur, Tamesimque Britannum,
Londini *& fessus tandem super astitit arce.*

Meritò igitur apud *Ægyptios* accipiter ventorum fuit symbolum. *Horus* libri secundi capite decimo quarto, Τὴν ἀνατολὴν ἱέραξ ἐςὶ μετεώρȣ θέων ἀνέμȣς σημαίνει. *Accipiter Ortum versus in sublime tendens ventos significat.* Quod ipsum designabat ἱέραξ διατεταμένος τὰς πτέρυγας, *accipiter alis extensis*, ut ab eodem additur. Quamvis aliter *Tentyritæ*, qui, accipitres cum igne conferentes, μαρτύριον ἐπάγȣσιν ἀπότομον αὐτῶν, *pro testimonio afferunt præcipitem eorum velocitatem.* Nec desunt, qui ob id ipsum velint *Soli* fuisse consecratos. *Eustathius* in *Odyss.* ό. Ἱέραξ ἱερȣ̃ται Ἡλίῳ Ἀπόλλωνι διά τε τὸ ὀξὺ τῆς κινήσεως· ὠκυπετὴς γὰρ ὁ ἱέραξ, καὶ ὁ Ἥλιος ὀξυκίνητος, καὶ διὰ τὴν ἐξ ἐτυμολογίας συγγένειαν, καὶ γὰρ ἵεσαι ῥᾶον ὁ Ἥλιος· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ ἱέραξ ὠνόμασαι. *Accipiter* Soli Apollini *sacer est propter motûs celeritatem: pernix enim est accipiter, ut Sol est velocis motûs, & propter etymi affinitatem.* Sol e*nim it facilè. Unde accipitri nomen est.* Cui tamen etymo *Virgilianum* præfero libro undecimo *Æneidos,*

Quàm facilè accipiter saxo sacer ales ab alto.

Ubi *sacer ales* est ἱέραξ· ut apud *Demetrium* in *Præfatione* ad *Hieracosophium*, Τῷ τῶν ἱερῶν ὀρνίθων γένει πρὸς σωτηρίαν τινὰ πορίσασθαι μηχάνην, *Sacrarum avium generi ad salutem aliquam artem invenire.* Et rursus, Ἐσπȣ́δασά τινα χρήσιμον θεραπείαν πρὸς σωτηρίαν τῷ ἱερῷ τῶν ὀρνίθων γένει καταλιπεῖν, *Utilem aliquam ad salutem curationem sacro avium generi relinquere conatus sum.* In quibus verbis per *sacras aves*, & *sacrarum avium genus*, τȣ̀ς ἱέρακας, id est, *accipitres*, designari palàm est. *Et cur accipiter* Græcè *ita dictus sit* (inquit *Servius*) *ratione non caret, quæ nota est sacrorum peritis.* Ego hoc natum putaverim ex *Ægyptiorum* superstitione, quibus ex sacris animalibus nihil fuit tam sacrum, quàm ibis, & accipiter. Itaque, si quis aliud animal invitus necavisset, ad Sacerdotum arbitrium mulctabatur, Ὃς δ᾽ ἂν ἶβιν, ἢ ἴρηκα ἀποκτείνῃ, ἤν τε ἑκὼν, ἤν τε ἀέκων, τεθνάναι ἀνάγκη. *At quisquis ibin, aut accipitrem necaverat, sive volens, aut invitus necâsset, eum mori necesse erat.* Ita habetur in *Euterpe Herodoti.*

Quin hodieque *sacrum* censent inter accipitrum aut falconum species. Verùm, ut dicam quod res est, vox *Latina* non est, sed *Arabica* صقر vel سقر aut زقر ut scribunt nonnulli per *Sin* & per *Ze*, quamvis frequentiùs scribatur per *Sad*, à verbo صقر *sakara*, quod *acutè videre* sonat, planè ut *Chaldæum* סקר *sekar*. *Alcamus*, الصاقر حديد البصر Sakir, *qui est acuti visûs.* Itaque الصقر nomen inde deductum (Gall. *sacre*) primò significat كل طاير يصيد *omnem avem aucupatoriam.* Secundò unam è quatuor rapacium avium speciebus. Hæ scilicet sunt صقر *sacer*, & شاهين *sahin*, & عقاب *okab*, & بازي *bazi*. Et صقر *sacer* in tres alias species subdividitur; nempe in صقر *sacrum* propriè dictum, كونج *chauneg*, & جوجو *juju*. Quæ singula hic describere longum esset & tædiosum. Proinde solum agemus de *sacro* propriè dicto. Is aliter vocatur اجدل agdal, *robustus*; اكدر achdar, *fuscus*; & قماطي kumati, *carnis avidus*; & à *Damire*, & aliis sic describitur.

هو من الجوارح بمنزلة البغرل
من الدواب لانه اصبر علي الشدة
واحمل الغليظ الاذا واحسن القا
واشد اقدام علي جملة من الكركي
وغيرة ومزاجة ابرد من ساير ما
تقدم ذكرة من الجوارح وارطب
وبهذا السبب يضرا علي الغزال
والارنب. وهو اهدي من البازي نفسا
واسرع بالناس انسا واكثر منة قنعا
ولبرد مزاجة لا يشرب ما ولو اقام
دهرا وكذلك يوصف بالبخر ونتن
الفم ولة كفان في يده كالسبع لانة
يكف بهما علي ما اخذ اي يجمع

Se habet ad alias aves rapaces, ut mulus ad reliqua jumenta. Est enim viribus fortior, & aptior ad ferendas graviores læsiones, & occursu melior, & pedibus firmior contra omne gruum genus, & avium hujusmodi. Et frigidioris est temperamenti, atque etiam humidioris rapacium avium aliis, de quibus suprà est actum. Ac proinde instituitur ad caprearum & leporum venationem. Et τῷ bazi, seu accipitre docilior est, & ab hominibus citius cicuratur, & facilius illi satisfit. Propter temperamenti sui frigiditatem aquam non bibit unquam, quantumcunque temporis maneat (sine potu.) *Unde est, quod describitur oris fœtidi, & male-olentis. In manu sua volas habet ferarum instar, quibus in id involet, quod capit, & illud teneat.* Scribit *Alkazuinius* nullius rapacium aucupium tam esse mirabile, cùm *sacri* duo in capreæ oculos involantes, aut eam alis diverberantes detineant, donec in venatorum manus incidat. Miratur idem, quod avis tantula لشجاعة خلقها الله تعالي فية *propter audaciam, quam illi indidit summus Deus,* in gruem insilire audeat; quæ molis est tanto majoris. Hujus aucupii apud *Arabes* primus auctor fuit *Alharits*, *Muaviæ* filius. Hæc obiter de *sacro*.

Accipitrum genera sex *Callimachus*, decem *Aristoteles*, sedecim censet *Plinius*. Sed ratione molis ad duo revocantur, de quibus *Philosophus Historiæ* libri octavi capite tertio, Ἱέρακες ἄμφω, ὅτε φαβοτύπος, καὶ ὁ σπιζίας, διαφέρȣσι τὸ μέγεθος πολὺ ἀλλήλων. *Accipitres ambo, palumbarius scilicet, & fringillarius, magnitudine ab invicem multum differunt.* Illum *asturem* (Gall. *autour*;) hunc *nisum* & *sparverium* vocant

vocant Recentiores. Et *asturum* quidem meminit *Julius Firmicus* libri quinti capite septimo. At *nisi* nomen videtur sumptum ex *Hebræo* נץ *nets*; aut ex *Chaldæo* נצא *netsa*. Quo eodem refertur *Nisi* metamorphosis, Regis *Megarensium*, quamvis eum pro accipitre in haliæetum fuisse mutatum *Poëtæ* fingant. *Ovidius* libro octavo *Metamorphoseωn*,

Et modò factus avis fulvis haliætus alis.

Virgilius, aut quisquis alius, in *Ciri*,

Fecit & in terris haliæetus ales ut esset.

Sed inter accipitrum, seu falconum, species lanius, seu lanarius, haliæeto est tam similis, ut non aliter distinguantur, quàm ex diverso pastu. *Thuanus* in *haliæeti* descriptione libro primo *De re accipitraria*,

Forma eadem huic, lanioque eadem est, atque inter utrumque
Obscurum discrimen habet, quo quisque marinus,
Vel lanius dici possit. Quin sæpe periti
Ambiguo peccant decepti lumina vultu;
Et, nisi diverso pastu gauderet uterque,
Sæpe repertores artis turpissimus error
Argueret. ---

Confundi igitur potuere à Veteribus, atque iisdem nominibus indigitari propter formæ similitudinem.

De accipitre sic Deus *Job.* 39. *vers.* 26. *An per prudentiam tuam plumescit accipiter, expansis alis suis versus* Austrum? *Plumescit* Hebraicè יאבר. Ita reddit *Hieronymus*; ita etiam *Genevenses*: quia יאבר, Futurum *Hiphil*, factum videtur à Nomine אבר, vel אברה, quod *pennam* sonat. Sic *Jer.* 51. 11. הברו החצים, aliis *tergite sagittas*, tanquam à ברר: ut *Es.* 49. *vers.* 2. לחץ ברור, *in sagittam tersam*. Sed *Josepho Kimchio* πτερῶτε τὰ βέλη *alas addite sagittis* (Gall. *empennés les flèches*) ac si sit Imperativum à האביר: sensu non incommodo; cum in *Homero* quoque legas πτερόεντες ὀϊστοὶ, & in *Silio*

--- *pennigeris pharetram implevisse sagittis.*

Porro in accipitre *plumescere* est *abjectis veteribus plumis renovari*; quomodo de aquila dictum. De eo vide *Demetrium* in *Hieracosophio*, capitibus, quibus titulus, Πρὸς τὸ συνεργῆσαι τὴν ἀποβολὴν τῶν πτερῶν, *Quo remedio pennæ celeriter abjiciantur*: & Πρὸς τὸ πτεροφυῆσαι τὸν ἱέρακα τάχιστα, *Ut pennæ accipitris cito renoventur*: & Πρὸς λειποπτεροῦντα ἱέρακα, *Ad accipitrem, cui pennæ desunt*, & Πρὸς τροφὴν πτερῶν, *Ad plumarum alimentum*: & Εἰς τύφλωσιν πτερῶν, *Ad pennarum excæcationem*. Ex quibus utut colligatur humanam industriam in eo aliquid posse, ut accipitri novæ plumæ cito succrescant in deperditarum locum, tamen *Jobo* dixit Deus non immeritò; *An per prudentiam* (sive *industriam*) *tuam plumescit accipiter?* cum media & remedia nihil possint sine Deo, & Medicinæ tota vis ex illo pendeat. Ne dicam ætate *Jobi* accipitrariam hanc artem nondum fuisse in usu. Hæc quoque optimè cohærent, *An per prudentiam tuam plumescit accipiter, alis suis ad* Austrum *expansis?* Verè enim *Gregorius* ad hunc locum, *Domesticis accipitribus, quo melius plumescere debeant, humida ac tepentia loca requiruntur. Agrestibus vero moris est, ut flante* Austro *alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam veterem venti tepore concalescant. Cum vero ventus deest, alis contra radios Solis extensis, atque percussis, tepentem sibi auram faciunt: sicque capta* (lege captato) *tepore, apertis poris vel veteres exsiliunt, vel novæ succrescunt.* Nec multo aliter *Petrus Crescentiensis* in libro *De animalibus*; *Accipitres mutantur singulis annis. Debent autem poni mense* Martio, *vel* Aprili, *in gabia* (cavea) *magna de industria ad hoc facta, exposita ad Solem in loco calido, aut juxta muros plagæ Meridionali oppositos*, &c.

Tamen *Jobi* verba nonnulli reddunt, *Nunquid per prudentiam tuam volabit accipiter alis ad* Austrum *expansis?* quomodo *Aben Ezra*, *Kimchius*, & *R. Levi*. Ex quorum sententia ad volatum pertinent, non ad pennarum defluvium, & renovationem, ut sensus sit, "An providentiæ tuæ debet id imputari, quod "ingruente hyeme, ad *Australes* mundi plagas avo-"lat accipiter, כי יבקש מקום חם, *ut locum caloris quærat*, ut hic habet *Aben Ezra*? Nam inter aves migratorias censentur accipitrum pleræque species: & solum buteonum (b) *Philosophus*, solum æsalonem excipit (c) *Plinius*, quos semper apparere tradunt. (b) *Arist. Hist. l.* 8. *cap.* 3. (c) *Plin. l.* 10. *c.* 8. Quin *ex accipitrum genere sunt* (inquit *Budæus* in *Philologia*) *quos sublimivagos dicunt, qui, neglecta interdum præda, cum disserenavit, ad Meridiem plerumque apricatione delectati, in nubes licentius subvehi solent, & diu ex hominum prospectu auferri, quasi quidam emansores.* In quibus notanda hæc verba, *ad Meridiem plerumque apricatione delectati*, ut quæ sint *Jobi* verbis consona ex secunda interpretatione, *Volat accipiter alis ad* Austrum *expansis*. Itaque hæc interpretatio tam potest admitti, quàm prior.

Sed *Græci* quid sibi volunt hac sua versione, Ἐκ δὲ τῆς σῆς ἐπιστήμης ἕστηκεν ἱέραξ, ἀναπετάσας τὰς πτέρυγας ἀκίνητος, καθορῶν τὰ πρὸς νότον; *An ex tua scientia stat accipiter expandens alas immotus, aspiciens versus Austrum?* An pro יאבר legerunt יעמד, *stat*, & de suo addiderunt ἀκίνητος καθορῶν, ut sensus esset clarior? Utut sit, puto illos id respexisse, quod, ut aquila, ita etiam accipiter Solem inconniventibus oculis intueri traditur, neque inde quidquam offendi. *Ælianus* libri decimi capite decimo quarto, Ὁρῶσι γὰρ ἱέρακες ὀρνίθων μόνοι ἀεὶ ἐν ταῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου ῥαδίως, καὶ ἀβασανίστως βλέποντες, καὶ δυσωπούμενοι ἥκιστα, πορείαν τε τὴν ἀνωτάτω ἴασι, καὶ αὐτοὺς ἡ θεία φλὸξ λυπεῖ οὐδέν. *Soli avium accipitres Solares radios facilè & sine labore constanter intuentes, neque visu affecti, ad summa ita contendunt, ut eos divina flamma nullo modo offendat.* Atque ob id ipsum *Ægyptii* accipitrem *Horo*, id est, *Soli*, vel *Apollini* sacrum esse voluerunt.

Joculare est, quod à *R. Selomone accipitris* nomine hic intelligitur מלאך דומה לדמות נץ יעמיד קושי הרוח דרומית בפרישות כנפיו אלא תחריב את העולם *Angelus accipitri similis, qui alarum suarum extensione* Australis *venti impetum sistit, ne universum orbem desolet*. Id, inquam, joculare est; quia in his *Jobi* capitibus omnia sumi ad literam patet. Neque sub *accipitrum*, sed sub *aquilarum* typo Scriptura proponit Angelos. Fatendum tamen ad Angelorum officium hoc pertinere, ut ventorum impetum sistant. Quò *Johannes* alludens *Apoc.* 7. *vers.* 1. narrat se *vidisse quatuor Angelos ad quatuor terræ angulos*, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς, *tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus super terram*, &c. Quin *Satanam* vocat *Apostolus* τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, *Eph.* 2. 2. Cujus potestatis specimen edidit *Job.* 1. 19.

Ad hunc locum quærit *Chrysostomus*, Cur Deus boum, & ovium, atque aliorum hujusmodi non meminerit, ἀλλὰ τῶν ἀχρήστων, καὶ εἰκῇ δοκούντων εἶναι, *sed rerum inutilium, quæque frustrà videntur esse*: quasi accipiter sit avis nullius usûs, & à summo opifice frustrà condita; maximè, si cum domestico pecore conferatur. At planè contrà *Demetrius* in *Præfatione* ad *Hieracosophion*, tam multos de equis, bobus, canibus, mulis, & canoris avibus scripsisse demiratus, μόνον, inquit, τῆς τῶν ἱεράκων ἀνατροφῆς, καὶ θεραπείας, οὐκ οἶδ' ὅ, τι παθόντες, κατεμέλησαν, καὶ ταῦτα οὐκ ἔλαττον εἰς τέρψιν καὶ χρείαν τῷ ἀνθρώπων γένει, τοῖς προρρηθεῖσι ζώοις συνηνεγκαμένοις, τούτοις, *solùm accipitrum educationem, & medicinam, nescio quo pacto, neglexerunt, maximè cùm ad humani generis delectationem & usum non minùs conferant, quam quæ diximus animalia.* Si ævo *Chrysostomi* artem aucupandi per accipitres ignotam fuisse dixeris, & inde esse, quòd accipitres & reliquas rapaces aves inutiles esse censuit, multa videbuntur posse objici. Apud *Ctesiam*, Scriptorem

rem vetustissimum, in *Photii Excerptis*, *Indi* λαγὼς καὶ ἀλώπεκας θηρεύουσιν, οὐ τοῖς κυσὶν, ἀλλὰ κόραξι, καὶ ἰκτῖσι, καὶ κορώναις, καὶ ἀετοῖς, *lepores & vulpes venantur, non canibus, sed corvis, milvis, cornicibus, & aquilis.* Quod ex eodem *Ctesia* pluribus explicat *Ælianus Historiæ* libri quarti capite vigesimo sexto. Et in *Mirabilibus* docet *Aristoteles* qua arte, circa *Thraciæ Amphipolim*, ἐξιόντες οἱ παῖδες ἐκ τῶν κωμῶν, καὶ τῶν ἐγγὺς χωρίων, ἐπὶ θήραν τῶν ὀρνιθαρίων, συνθηρεύειν παραλαμβάνουσι τοὺς ἱέρακας, *ex pagis, & agris finitimis ad avicularum aucupium egredientes pueri accipitres in aucupii societatem assumant.* Quod idem narrat *Antigonus Historia* trigesima quarta. *Plinius* quoque libri decimi capite octavo, & quadragesimo tertio, cujusdam *Crateri* meminit *Monocerotis cognomine, in Erizena* (vel *Troezena* potius) *regione* Asię, *corvorum opera venantis; eo quod devehebat in sylvis eos, considentes corniculis, humerisque: illi autem vestigabant, agebantque, eò perducta consuetudine, ut exeuntem sic comitarentur & feri.* Et *Martialis* in *Apophoretis* de *accipitre* hæc habet libri decimi quarti *Epigrammate* 216.

Prædo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
Decipit, & captas non sibi mœret aves.

Cum quibus conferat Lector, quæ in *Græca* Paraphrasi *Oppiani Ixeuticorum* se legisse tradit *Gesnerus* in *Avibus* pag. 24. accipitris ab aucupe admoti metu aviculas sub arborum frondibus se occultare, &, cum avolare non audeant, facile capi. Et hæc *Apuleji* in prima *Apologia*, *Memento tamen tam ridiculum argumentum fore, desiderata ad res Venereas marina obscœna, quam si dicas marinum pectinem comando capillo quæsitum, vel aucupandis volantibus piscem accipitrem.* Denique nihil est expressius his *Julii Firmici*, qui sub *Constantino* vixit, *Matheseωs* libri quinti capite septimo, de iis, quorum Horoscopus *Venerem* habuerit in *Aquario*: *Accipitres, falcones, astures, aquilas, & aves hujuscemodi, equosque ad venandum alere studebunt.* Et capite sequenti, *In* Virgine Mercurius *si fuerit inventus, quicunque sic eum habuerint, fortes erunt, industrii, sagaces, equorum nutritores, accipitrum, falconum, cæterarumque avium, quæ ad aucupia pertinent.* Proinde, cùm ævo *Chrysostomi*, qui sub quarti sæculi finem demum floruit, accipitrarium aucupium dudum videatur fuisse in multo usu, est, quod miremur, cur accipitres posuerit in censu τῶν ἀχρήστων, καὶ εἰκῆ δοκούντων εἶναι. Et responderi quidem posset, magnum virum, ut erat severus admodum virtutis custos, rigidusque satelles, potuisse hujusmodi aucupia habere pro superfluis, & iis accensere, in quibus tempus inutiliter teritur. Sed, quod puto verius, pleraque hæc parum sunt ad rem, neque accipitrarii aucupii vetustatem satis adstruunt. Nam quæ ex *Ctesia* de *Indis*, ex *Philosopho* de *Thracibus*, ex *Plinio* de *Cratero* afferuntur, rudimenta sunt artis, eaque solum apud barbaros, nondum apud *Græcos* recepta. Et apud *Martialem* & *Oppianum* accipiter aves decipit, aut percellit, nondum capit. Et in *Apulejo* aucupandis avibus quæritur: non ut ipse capiat, sed ut captantibus adsit. Solus igitur superest *Julius Firmicus*, qui cum eo sæculo vixerit, & scripserit, ex quo supersunt tot monumenta, non possum id mirari satis, quod illo ævo nullus alius meminerit aucupii tam nobilis, atque ipsa novitate notabilis, ac memorabilis. Præterea nomen *asturum*, quod ibi legas, alibi nusquam extat apud Veteres: ac proinde hæc loca mihi valde suspecta sunt; & in iis Scribæ videntur aliquid de suo addidisse. Certum est tamen hoc aucupium floruisse non diu post *Chrysostomum*. Nam, qui statim sequitur, *Prosper* ita habet *De vita contemplativa* libri tertii capite decimo septimo; *Utuntur accipitribus ac saginatis canibus ad venatum.* Et *Sidonius* in *Panegyrico* ad *Avitum* socerum, Imperatorem, & Consulem Anno 456.

Quid volucrum studium, dat quas natura rapaces
In vulgus prope cognatum? Quis doctior isto
Instituit varias per nubila jungere lites!
Alite vincit aves, celerique per æthera plausu
Hoc nulli melius pugnator militat unguis.

Et ad *Herodicum*, hujus *Aviti* filium, Epistola tertia libri tertii, *Tibi pila, pyrgus, accipiter, canis, equus, arcus ludo fuere.* Et ad *Industrium* Epistola nona libri quarti, in *Vectii* illustris viri commendationem, *Illa leviora, quod ipse, quem loquimur in equis, canibus, accipitribus instituendis, spectandis, circumferendis nulli secundus.* Exinde, crescente luxu, cùm in *Gallia* Clerici quoque canes & accipitres haberent, id vetârunt multa Concilia toto sexto sæculo: ut Anno 506. *Agathense*, Canone quinquagesimo quinto; *Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, canes ad venandum, aut accipitres habere non liceat.* Quod ipsum repetitur Anno 517. in *Epaonensis* Concilii Canone quarto: & Anno 585. in *Matisconensis* secundi Canone decimo tertio, *Ubi Dei est assiduitas cantilenæ, monstrum est, & dedecoris nota, canes ibi, vel accipitres habitare.* Itaque graviter falluntur *Leander* & *Pancirolla*, qui *Friderico Barbarossæ*; Et *Pandulphus Collenutius*, qui *Henrico Sexto* Imperatori tribuunt hujus aucupii inventum.

CAPUT VIGESIMUM.

De ave כוס *chos*, dubitatur, sitne nocturnæ avis species, putà Bubo, Noctua, Ulula, Nycticorax, vel, ab his diversissima, Onocrotalus.

Veteres nycticoracem, noctuam, bubonem *explicant, quæ sunt aves simillimæ.* Arabes *quoque* البوم album, *id est*, noctuam, quod *probat descriptio* ꝫ album. *Eodem recidere* Chaldaicas *Paraphrases*, Syramque & Samaritanam. Jonathanis & Talmudis *loca emendata.* Symmachus *apud* Hieronymum upupam *reddit*, *fortè legendum* ululam. כוס chos, *quasi* כוסה chose, *latens.* Kimchius *asserit* כוס chos, falconem *à* Selomone *reddi: quod falsum. Alii multo aliter. Fortaße* כוס chos, *est* ὀνοκρόταλος, Romanis truo *dictus* à trua, *seu vase, quòd in rostro habet. Nominis* כוס *par ratio.* Arabicè *cur* alhausal: & Græcè κύλιξ. *Hujus vasis quanta amplitudo. Onocrotalo similis* קאת, pelicanus, *quem cum ave* כוס chos *memorat* Psaltes *Psal.* 102. 7. *Hæ duæ aves sæpe promiscuè sumptæ. Onocrotalus avis solitudinum, vocis mœstæ, & horribilis. Cur* כוס chos, *à* Senioribus, *quos alii sequuntur, reddatur* νυκτικόραξ.

Avis כוס *chos*, quæ jam sequitur, solùm in Lege nominatur inter aves prohibitas; & *Ps.* 102. *v.* 7. ubi *Psaltes* הייתי ככוס חרבות, *Fui ut* chos *solitudinum.* Et *Seniores*, Ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ, *Fui ut nycticorax in parietinis.* De quo loco consultus *Hieronymus* à *Sunia* & *Fretella* Epistola centesima trigesima quinta ita respondet; "*Quæritis,* "*quid significet nycticorax apud* Latinos. *In* Hebręo "*pro* nycticorace *verbum* כוס chos *scriptum est,* "*quod* Aquila & Septuaginta, & Theodotion, & "Quinta *editio* nycticoracem *interpretati sunt*: Sym-"machus *verò* upupam: Sexta *editio* noctuam; "*quos & nos magis sequimur.* Et paulò post, *Plerique* bubonem *contentiosè significare putant.* Qui-

bus

bus tamen accedens etiam ipse *bubonem* reddit tam in Lege, quam in *Psalmis*.

Arabes البوم *album* reddunt, id est, *noctuam*. Id patet ex descriptione τȣ̃ *album* in *Damire*,

البوم طاير يقع علي الذكر والانثي
حتي تقول صدي او فياد فيتخص
بالذكر. وكنية الانثي ام الخراب
وام الصبيان ويقال لها غراب الليل
ومن طبعها انها تدخل علي كل
طاير في وكره ليلا وتخرجه منه
وتاكل فراخه وبيضه وهي قوية
السلطان بالليل لا يحملها شي من
الطير واذا راها الطير بالنهار قتلوها
ونتفوا ريشها للعداوه التي بينهم
وبينها ومن اجل ذلك صار الصياد
يجعلها تحت شبكته ليقع الطير عليها

Album, *avis. Nomen est communis generis: sed, si dixeris* tsada, *aut* phajad, *id maris proprium erit. Fæminæ cognomina sunt Mater solitudinis, & Mater lendium* (quia iis scatet.) *Dicitur etiam corvus noctis* (id est, *nycticorax.*) *E natura ejus est, ut noctu ingrediatur in omnium avium nidos, & eas inde ejiciat, ut vescatur pullis & ovis. Nempe noctu tantum valet, ut nulla avis eam ferat; sed illam aves vicissim impetunt, cum interdiu vident, & plumas ejus vellicant, propter odium, quo se mutuo prosequuntur. Propterea fit aucupium, quo sub reti ponitur, ut aves in eam irruant.* Et infrà,

والبوم اصناف وكلها يحب الخلوة بانفسها
والقفر وفي اصل طبعها عداوة الغربان

Τȣ̃ album *plures sunt species, quæ omnes secessum & solitudinem amant: sed eorum naturæ maximè convenit odium in corvos.* Hæc de noctua dici nemo non videt. Noctua enim noctu vagatur. *Philosophus Historiæ* libri primi capite primo, Τὰ μὲν ζῶα νυκτερόβια, οἷον γλαῦξ. Atque inde nomen habet. Festus, *Noctua à tempore noctis dicta, quo canit, vel volat.* Et ejus contra aves solertem dimicationem describit *Plinius* libri decimi capite decimo septimo. Et usum in aucupiis *Aristoteles* libri noni capite primo, Τῆς δὲ ἡμέρας καὶ τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται, ὃ καλεῖται θαυμάζειν, καὶ προσπετόμενα τίλλȣσι· διὸ ὀρνιθοθῆραι θηρεύȣσιν αὐτῇ παντοδαπὰ ὀρνίθια. *Interdiu cæteræ aviculæ noctuam circumvolant, quod* mirari *vocatur, advolantesque vellicant. Quapropter omnis generis aviculas per eam capiunt aucupes.* Noctuæ porrò diffidium cum cornice, quam *Arabes corvi* nomine designant, vide apud *Philosophum, Plinium, & Ælianum.* Unde natum Proverbium apud *Suidam, & Apostolium*; Ἄλλο γλαῦξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται ἐπὶ τ̃ ἀλλήλοις μὴ συμφωνȣ́ντων. *Aliud noctua sonat, aliud cornix, de iis qui inter se non consentiunt.*

Chaldæi quoque Interpretes, & *Syrus*, & *Samaritanus* parum ab his dissident. Jonathan habet צירא *tsajera*; Onkelos קריא *kadja*; Joseph Cœcus קפופא *kiphupha*; Syrus ܥܘܕܐ *auda*; & Samaritanus ࠑࠃࠉࠀ *tsadja*. Quæ voces, utut diversę in speciem, tamen eodem ferè recidunt. Sic *Samaritanum* ࠑࠃࠉࠀ *tsadja* est *noctua fœmina*, quam *Arabicè* صدي *tsada* vocari iisdem Radicalibus suprà *Arabes* nos docuerunt. Et *Jonathanis* צירא vox est corrupta: pro qua scribendum צדיא, quomodo apud eundem *Deut.* 14. *v.* 16. Neque aliud *Onkelosi* קריא, nec *Syrum* ܥܘܕܐ. Nam *Tsade, Koph, & Ajin* literas esse permutabiles docent *Chaldæa* ארעא, & ארקא, pro ארץ *terra*. Et in *Josepho Cœco* קיפופא *kiphupha*, si non sit idem, quod צדיא *tsadja*, vel קדיא *kadjah*, saltem animal esse congener probatur ex loco *Talmudis* in *Nidda* cap. 3. fol. 23. a. in quo קדיא וקפופא *kadja & kiphupha* (Sic legendum, non קריא *karja*, ut perperam habent nostræ editiones) censentur in animalibus, דעיניהן הולכות לפניהן כשל אדם, *quorum oculi anterius prospiciunt ut humani*, cum in reliquis avibus oculi sint ad latus. Unde ibi *Glossa*, קריא וקפופא עוף הצועק בלילה ופניו דומות לחתול ועיניו לפניו, *Kadja* (ita lego pro קריא *karja*) & *Kiphupha, avis, quæ nocte clamat, & faciem habet feli similem, & oculos anterius.* Quæ noctuæ aut bubonis est descriptio. Itaque, si *Symmachum* excipias, cui כוס *chos* est *upupa*, Veteres omnes hoc nomine *noctuam, nycticoracem*, aut *bubonem* intelligunt, quæ aves inter se non multum differunt. Et sic in his *Hieronymi*: *Symmachus verò upupam*, pro *upupam* legas *ululam*; nullus erit inter Veteres notabilis dissensus, cum nocturnæ aves, noctua, bubo, ulula, & nycticorax tam sint inter se similes, ut passim à Scriptoribus promiscuè sumantur.

His accedunt *Hebræi* recentiores, qui כוס *chos* dici volunt, quasi כוסה *chose*, id est, *se abscondentem*, aut *latentem*; quia hæc avis נכסה מן העין *visum fugit*, aut נכסה מעין אדם, *abscondit se ab oculis hominum*. Ita *Baal Hatturim, & Aben Ezra*. Et *R. Selomo* in *Leviticum*, כוס וינשוף הם צוא"יטי"ש הצועקים בלילה ויש להם לסתות כאדם Chos & jansuph, *Gallis* choüettes, *aves, quæ noctu ululant, & maxillas habent ut homo.* Quę partim sumpta sunt ex *Talmudis* loco, quem suprâ citavimus, ubi hoc ipsum asseritur de avibus קריא & קפופא. Hæc porrò *Selomonis* cum diserta sint, nullus capio, quo pertineant hæc *Kimchii* in *Lexico*: כוס שם עוף טמא לא נודע אצלנו ורבינו שלמה ז"ל פ' פלקו"ן בלע"ז ואותו שקורין פלקו"ן הוא נמצא ביישוב וצדין בו בני האדם שאר העופות ואחר שאמר הכתוב ככוס חרבות ידמה שהוא מדברי, Chos *nomen avis immundæ apud nos ignotæ. Magister noster* R. Selomo *beatæ memoriæ, linguâ vernaculâ falconem explicat. At avis, quam falconem vocant, in locis habitatis reperitur; & ea utuntur homines ad alias aves aucupandas: Scriptura autem cum dicat "Sicut* chos solitudinis, *videtur esse avis in deserto degens.* Quibus verbis *Selomoni* diversissimam affingit sententiam ab ea, quam exhibent ipsius Commentaria. Tamen hoc sequuti *David de Pomis, Munsterus, Arias,* alii

alii, כוס *chos falconem* interpretantur. Quin quasi liberum esset quidvis hic comminisci, quia *ignotam* esse *avem* dicit *Kimchius*, alii *cuculum* reddunt, alii *illicem*, alii *strigem*, alii *pelicanum*, & quid non? Fatendum interim novorum etiam Interpretum partem longe maximam *noctuam* retinuisse. Et veram esse hanc vocis notionem probare contendit *Drusius* ex Germanico Kutz pro *noctua*; & Patavina *chus* pro *scope* noctuæ specie, quæ videntur ad *Hebræum* כוס *chos* accedere, tanquam ex eo deducta. Itaque tanto consensui se opponere videbitur periculosum. Dicam tamen quid olim de hac voce conjecerim, non sine aliqua veri specie.

Voce כוס *chos* suspicabar *truonem* significari, vel, quod idem est, *onocrotalum*. Nam qui *Græcis* ὀνοκρόταλος, is *Romanis* TRUO dictus est. Nempe *trua* est vasis genus.

Pomponius Pannuceatis,

Mulier ubi aspexit tam mirificè tutulatam truam.

Titinnius Setina,

Cocus magnum ahenum, quando fervit, paulâ confutat truâ.

Unde Diminutivum *trulla*. Varro *De lingua Latina* libro quarto, *Trulla à similitudine truæ, quæ quod magna, & hæc pusilla, ut truula.* Nonnius, Truam *Veteres* à terendo, *quam nos Diminutivo* trullam *dicimus, appellari voluerunt. Inde igitur* truo *est onocrotalus.* Festus, *Truo, avis onocrotalus.* Cæcilius *irridens magnitudinem nasi*, "*Proh Dii immortales! unde prorepsit truo?* Glossæ *Philoxeni*, Ὀνοκρόταλος, *Trica*, lege *Truo*. Aliæ *Glossæ* optimæ, sed Librariorum incuria sæpe corruptæ, *Triduo, tinuero*. Legendum, *Trua vas, Truo* verò, ὀνοκρόταλον, supple *sonat*. *Truo* scilicet vocatur *à trua*, quam habet in rostro, cujus forma talis est,

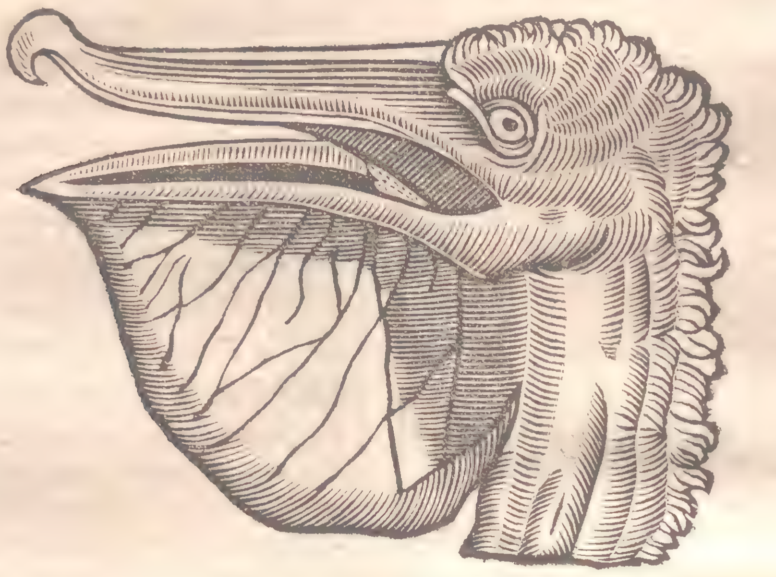

Proinde *Sabaudi* vocant *gutturosam*, id est, *strumosam*, ab ingluvie, quæ in gutture, strumæ instar, prominet. Et *Arabes* plerique الحوصل *alhausal*, id est, *ingluviem*, ac si avis tota sit ingluvies. Sic *Æliani* libri decimi sexti capite quarto *Indica* avis κήλας, otide triplo major, vasto ore, magnis cruribus, habens πρηγορεῶνα, καὶ ἐκεῖνον μέγιστον, προσεμφερῆ κωρύκῳ, *ingluviem, eamque amplissimam, sacco similem*, omnino est onocrotalus, qui à *Græcis* κήλας dictus est, propter κήλην, seu βρογχοκήλην, id est, *tumorem in gutture*. Neque immerito illa ingluvies asseritur esse amplissima, cum pene amphoram aut urnam capere nonnulli scribant. Alii *Æthiopem* infantulum in ea esse repertum. Alii pugnum cum brachio, alii pedem cum crure usque ad genu in eam immisisse se prodant, ipso animali illæso. Alii se pro cucullo capiti imposuisse, reliquo corpore à tergo dependente. Alii nautas *Ægyptios* onocrotali rostro sentinam exhaurire. Et *Plinius* (libri decimi capite quadragesimo septimo) *faucibus ipsis inesse alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerere, mira ut sit capacitas. Mox, perfecta rapina, sensim inde in os reddita in veram* (alii, *in inferam*) *alvum ruminantis modò referre*. Unde est, quod *Arabs Poëta* de hac ave ماغز, id est, αἰνιγατιζόμενος,

ما طاير في قلبه ۞
يلوح للناس عجب ۞
منقارة كبطنه ۞
والعين منه في الذنب ۞

Quænam avis est, quæ ingenio suo apparet hominibus mirabilis? Rostrum illi pro ventre est, & oculus in cauda: id est, post ventrem illum, quem in rostro habet. Potuit igitur ab hoc, sive ventre, sive sacco, aut trua, quæ ab inferiori rostri parte dependet, etiam ab *Hebræis* dici avis הכוס, ἡ *chos*, id est, *vasis*, seu *poculi*; quia כוס *chos*, pro *vase*, aut *poculo* nomen est receptissimum. Cui conjecturæ non parum favet *Psalmi* locus, quem citavimus, דמיתי לקאת מדבר הייתי ככוס חרבות, is enim optimè sic redderetur, *Similis factus sum pelicano deserti, & fui ut onocrotalus solitudinum.* Et in eodem commate jungerentur hæ duæ aves, pelicanus, & onocrotalus, quæ sunt ita congeneres, ut etiam doctissimi eas promiscuè sumant. In his *Oppianus* in *Ixeuticis*, ubi πελεκῖνῳ, id est, *pelicano*, tribuitur κόλπος, *sinus* quidam ante pectus dependens, in quem cibum omnem aliquantisper recondit. Et *Hieronymus*, cui קאת in loco *Psalmi* est *pelicanus*; sed alibi *onocrotalus*, ut *Levit.* 11. v. 18. *Es.* 34. *v.* 11. & *Sophon.* 2. 14. Et *Bellonius* libri tertii capite secundo *De Avibus*, ubi pelicanus, platea, & onocrotalus pro eadem ave sumuntur. Præterea rectè diceretur *onocrotalus solitudinum*. Docet enim *Hieronymus* in *Es.* 34. hoc animal *in desertis locis habitare consuevisse*. Et in *Sophon.* 2. *Onocrotalorum esse duo genera, aliud aquatile, aliud solitudinis.* Ita etiam *Isidorus* libri duodecimi capite septimo. Proinde *Damir* capite البجع *albugia*, seu *De Onocrotalo*, sectione *De ejus esu*, licitum quidem esse concludit, non tamen vi regulæ generalis, quæ *Mahumetanis*

metanis concedit omnium avium aquaticarum esum,

ان ذلك الوجه يجري في طاير لا

يفارق الما وهذا يالفه ثم يقارقه

Quia currit hæc ratio (id est, valet hæc regula) *in iis avibus, quæ in aquis semper manent: at hæc avis modò in aqua degit, modò ab ea divellitur*; ut secedat scilicet in intimam solitudinem. Hoc quoque non omittendum, *Psaltem* huic avi se conferre propter assiduos questus & planctus. Nam præcesserat מקול אנחתי, *propter vocem gemitûs mei ossa mea carni adhæserunt*. Porrò vox onocrotali mœstum & horribile aliquid habet. *Ælianus* ubi suprà, Φθέγμα δὲ ἔχει καὶ μάλα ἀπηχὲς, *Vocem habet valdè absonam*. Proinde *Græcis* dictus ὀνοκρόταλος, quasi *rudat instar asini*: & nonnullis *Arabum* جمل الما *camelus aquæ*, quasi *blateret in cameli modum*. Hinc Albertus, *Quasi cornu sonans horribilem vocem emittit*. Et Olaüs, *Magnum clamorem edit instar botauri avis*, id est, *ardeæ*, *stellaris*, quæ voce suâ tauri mugitum imitatur. Denique non potuit hæc avis ignota esse *Judæis*, cùm idonei Scriptores reperiri testentur circa *Syriæ Antiochiam*, & *Palæstinæ Gazam*, & in *Ægypto* frequentem esse. Addi queat inde factum esse, ut כוס *chos* à *Græcis*, quos reliqui sequuti sunt, pro *onocrotalo* redderetur νυκτικόραξ, quòd pro כוס *chos* legerunt בום *bum*. Quæ duæ voces quamvis sono differant immensum quantum, tamen apud *Hebræos* scripturâ sunt simillimæ. Porrò voce בום *bum*, *noctuam*, & غراب الليل *corvum noctis*, id est, *nycticoracem*, significari, saltem apud *Arabes*, quorum lingua est *Hebraicæ* dialectus, abundè suprà (*a*) probavimus.

(*a*) Pag. 273. lin. 3. &c.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Probatur שלך *salach* à *Græcis* rectè reddi καταῤῥάκτην *catarrhacten*.

Καταῤῥάσσειν *est* cum impetu dejicere. *Inde* καταῤῥάκτης, *aquilæ*, *harpyiarum*, *& accipitris Epithetum. Item avis marinæ species, aquilæ, vel accipitri similis; quæ non in aves, ut vult* Eustathius, *sed in pisces irruit, & ad ulnæ spatium in aquas immergitur, ut inde prædam extrahat. Ova quoque, & pullos suos in mare demittit, & subinde extrahit: inde* שלך Hebræis, *ut* Græcis καταῤῥάκτης. *Nam* Hebræum *Verbum* שלך *in* Hiphil, *modò* καταῤῥάσσειν cum impetu dejicere, *modò* demittere *sonat. Utriusque notionis exempla.* Chaldæis *&* Syris *eadem avis* ܫܠܝ ܢܘܢܐ sale-nuna, *non* à prædandis, *ut volunt*, *sed* ab extrahendis piscibus. *Nam* שלך *quidem* prædari, *sed* שלה *est* extrahere. *Arabicè* زمج zummag *vocatur*; *Ægyptiacè* nauras. *Non est* mergulus, *ut ab* Hieronymo: *& multò minùs* merula, *ut à* Pomario *creditum. Falsa aliorum interpretamenta.*

Hebræum avis nomen שלך *salach* à *Græcis* redditur καταῤῥάκτης· rectè omnino. Nam השליך Verbum, unde avis nomen deductum, est idem, quod καταῤῥίπτειν *projicere*, & καταβάλλειν *dejicere*. Porrò id ipsum est καταῤῥάσσειν, ex quo factum καταῤῥάκτης. *Hesychius*, Καταῤῥάσσειν, καταῤῥίπτειν. Item, Καταῤῥάξαι, καταβαλεῖν. Proinde *Græcæ* versionis locis plùs centum *Hebræo* השליך respondent *Græca* ῥίπτειν, ἀποῤῥίπτειν, ἐπιῤῥίπτειν, καταῤῥίπτειν, & βάλλειν, ἐκβάλλειν, ἐμβάλλειν, ἀποβάλλειν. Quin *Psal.* 101. (Hebr. 102.) pro *Hebræo* תשליכני, *Græcè* habetur κατέῤῥαξάς με, *dejecisti me*. Itaque ut Verbo השליך, καταῤῥάξαι, ita Nomini שלך, respondet καταῤῥάκτης. Et quandoque est Epithetum avium prædatricium, quæ cum impetu in prædam ruunt, & quodammodo se præcipites conjiciunt. Ita *Sophocles* in *Laocoonte* aquilam καταῤῥάκτην, & in *Phineo Harpyias* καταῤῥάκτας appellaverat. *Hesychius*, Καταῤῥάκτης, ὀχετὸς, ῥύαξ, καὶ ἀετός. Σοφοκλῆς Λαοκόοντι, καὶ τὰς Ἁρπυίας ἐν Φινεῖ. Et in *Cassandra Lycophronis* καταῤῥάκτης, quod idem est, accipitris est Epithetum. Verba sunt versu 168.

> Τὸν δ' αὖ τέταρτον αὐθόμαιμον ὄψεται
> Κίρκυ καταῤῥακτῆρος. ---

Quartum porro consanguineum videbit accipitris catarrhacteris, seu *catarrhactis*. *Diomedeas* quoque aves *Juba* vocat *catarrhactas*, ut habetur apud *Plinium* libri decimi capite quadragesimo quarto; quia in *Aristotelis Mirabilibus* leguntur *Græcis* parcere, sed venientes barbaros καταῤῥάσσειν.

Tamen ut *Hebræis* שלך, ita *Græcis* καταῤῥάκτης avis est certa species, cui peculiare est hoc nomen. *Suidas*, Καταῤῥάκτης, εἶδος ὀρνέυ θαλασσίυ. *Catarrhactes, avis marinæ species.* Eustathius *in* Dionysium, Τὶ ὄρνεον ἀετῶδες καταῤῥάκτης καλεῖται. *Avis aliqua aquilini generis* catarrhactes *vocatur*. Aristophanes *in* Avibus, Καὶ ἐρωδιῷ, καὶ καταῤῥάκτῃ, καὶ μελαγκορύφῳ. *Et ardeæ, & catarrhactæ, & melancorypho.* Et ibi *Scholiastes*, Καταῤῥάκται εἰσὶ παρὰ Καλλιμάχῳ ἀναγεγραμμέναι. *Catarrhactæ à* Callimacho *describuntur*. Aristoteles *Historiæ* libri secundi capite decimo septimo, Νῆττα δὲ, καὶ χὴν, καὶ λάρος, καὶ καταῤῥάκτης, καὶ ὠτὶς τὸ σόμαχον εὐρὺν καὶ πλατὺν ὅλον ἔχυσι. *Anas autem, & anser, & larus, & catarrhactes, & otis totum stomachum amplum & latum habent.* Et libri noni capite duodecimo, Ὁ δὲ καταῤῥάκτης ζῇ μὲν περὶ θάλατταν· ὅταν δὲ καθῇ ἑαυτὸν εἰς τὸ βαθὺ, μένει χρόνον ὐκ ἐλάττονα, ἢ ὅσον πλέθρον διέλθοι τις· ἔςι δ' ἔλαττον ἱέρακος τὸ ὄρνεον. *Catarrhactes quidem circa mare vivit. Cùm autem in profundum se demisit, manet non minùs temporis, quam quo jugerum quis transierit. Est autem avis accipitre minor.* Oppianus in *Ixeuticis* accipitri palumbario προσόμοιον *similem* esse scribit. Apud *Eustathium* vocari dicitur *catarrhactes*, ὡς ἄνωθεν καταῤῥάσσων ἐν τῷ θηρεύειν τὰ ὄρνεα, *tanquam supernè irruens cùm venatur aves*. Perperam, cum catarrhactes nonnisi pisces venetur. Præstat igitur nominis rationem aliunde addiscere. Et commodum se offerunt *Gesneri Excerpta ex Oppiani Ixeuticis*, quę quidem hodie non extant. Sed illorum *Græcam Paraphrasin* legerat manu exaratam; in qua hæc maximè ad rem. 1. *Catarrhactes scopulis, & littoribus, & petris, quas* χοιράδας *vocant, supra aquam eminentibus, insidet*, &c. *Et ubi pisces aliquot natantes viderit* (perspicacissimus enim est vel ad fundum usque maris) *altiùs volat, & pennis omnibus contractis, in mare tanquam delapsus, per medium aëris intervallum quovis telo celeriùs fertur, & ad ulnæ spatium immergitur, donec comprehensum piscem extraxerit, quem mox evolans palpitantem adhuc devorat.* Quæ *Græcè* ex MSS. suo sic citat vir doctissimus *Vossius* in eximio illo in *Melam* opere paginâ 73. Πρὸς ὕψος ἑαυτὸν αἴρει, καὶ

καὶ τὰ πτερὰ πάντα ζυςείλας, εἰς τ̃ πόντον οἷα πίπτων ὀισεται, διατεμὼν τ̃ ἀέρα παντὸς ἂν εἴποις βέλȣς ὀξύτερον, καὶ καταδύεται μέχρι ὀργυιᾶς, ἢ καὶ πλέον, ἐϑ' ἔτε συλλαϐὼν τὸν ἰχθὺν ἀνασπᾷ, καὶ ἀνιπτάμενος ἔτι πάλλοντα κατεσθίει. 2. *Mors catarrhactis gravior, quàm ulli ambiguæ vitæ avium contingit. Acies enim oculorum, ſenio confectis obtuſa, in cauſa eſt, ut in mare ſe præcipites ferri ad piſcium prædam arbitrantes, ſcopulis, ac præcipitiis illidantur, & pereant.* 3. *Catarrhactas imaginibus piſcium ſuper tabulas pictis capiunt. Nam, dum impetu in illas, ſeu vivos piſces feruntur, illiſi pereunt.* 4. *Mas ova, unde marem procreandum conjicit, fœmina unde fœminam, in ſublime ferunt unguibus comprehenſa. Inde mittunt in pelagus, atque hoc ſubinde repetunt per dies aliquot. Hoc motu concalefactis ovis pulli excluduntur.* 5. *Pulli catarrhactæ, mox ut lucem aſpexerint, nullâ in nidis morâ, parentes volatu ſequi contendunt. A parentibus autem ſuſcepti, in mare demittuntur, & rurſus illico extrahuntur, ut ſic facilius auxilio parentum hoc genus exercitii ipſis reddatur.* Vides, Lector, quam meritò *Hebraicè* שלך dicatur, & *Græcè* καταῤῥάκτης. Cùm modò deſcribatur משליך נפשו, ἑαυτὸν καταῤῥάσσων, *ſeipſum dejiciens*, aut certo conſilio in mare, unde victus illi ſuppetit; aut per errorem vel in ſcopulos, vel in tabulas pictas, unde illi certa pernicies: modo משליך ביציו או בניו *ova ſua projiciens*, aut *pullos ſuos in mare demittens*, ad quod ultimum fortaſſe τὸ καταῤῥάσσειν non ita pertinet, quia id cum impetu non fit: ſed *Hebræum* השליך tam ſignificat *leniter demittere*, quàm *cum impetu projicere*. De *projectione in præceps* uſurpatur *Jon.* 2. *verſ.* 4. ubi *Propheta*, hoc verbo uſus, queritur ſe *projectum fuiſſe in profundum, & in cor maris*. Et 2 *Par.* 25. *verſ.* 12. ubi legitur de decem *Idumæorum* millibus, וישליכום, *Et projecerunt eos de petræ vertice, & illi omnes crepuerunt.* Proinde *Græci* reddunt, Καὶ κατεκρήμνιζον αὐτȣ̀ς· & Hieronymus, *Præcipitaverunt que eos.* Sed pro *demiſſione* ſumitur, cum de *Jeremia* ſcribitur *Jerem.* 38. *verſ.* 6. וישליכו אותו אל הבור *Et jecerunt eum in foveam*, id eſt, *demiſerunt*. Sequitur enim ἐπεξηγητικῶς illum demiſſum eò fuiſſe funibus. Catarrhactes igitur, etſi pullos ſuos in mare, fortaſſe etiam ova, non tam projiciat, quàm demittat: tamen etiam eo nomine שלך dici potuit. Et hujus hiſtoriæ putaverim aliquid *Hebræis* ſuboluiſſe, cum tradunt, auctore *Aben Ezra*, שלך avem eſſe, quæ ſoleat להשליך ילדיו *pullos ſuos projicere*. Hæc de *Græca* verſione; quæ, quia vera eſt, reliquas quoque libet ad eam expendere.

Onkelos & *Jonathan* hic habent שלינונא *ſalenuna*: & *Syrus*, diviſis vocibus, ܫܠܐ ܢܘܢܐ. Quomodo etiam in *Jonathane* quidam ſcribunt שלי נונא *ſale nuna*, & reddunt *prædonem piſcium*; quaſi שלי eſſet à שלל *deprædari*, cùm ſit à שלה, quod *educere* & *extrahere* ſignificat, ut *Arabicum* سل & *Syrum* ܫܠܐ *Pſal.* 18. *verſ.* 17. ושלני וקבלני מן מיא סגאה, *Et extraxit me, & eduxit me ex aquis multis.* Itaque שלינון eſt *extractor*, vel *eductor piſcium*. Ita exponit *R. Juda* in *Talmudico* Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 63. a. שלך זה השלה דגים מן הים, Salach *eſt avis, quæ piſces ex mari extrahit.* Et *Kimchius* in *Pſalmum* centeſimum quadrageſimum quintum, מצאתי בדברי ר״זל רבי יוחנן כד הוה חזי שלך ששולה דגים הים הוא אמר משפטיך תהום רבה *In Magiſtrorum noſtrorum beatæ memoriæ ſcriptis reperi*, R. Johannem, *cum videbat avem* ſalach *piſces è mari extrahentem, dixiſſe: Judicia tua abyſſus magna.*

Locus eſt *Pſalmi* trigeſimi ſexti verſu ſeptimo, quo ſignificari voluit Deum etiam in abyſſo magna, id eſt, in mari, judicia ſua exercere. Quam rectè non jam quærimus. Hæc enim ideo ſolùm proferimus, ut doceamus quorſum שלך *ſalach*, *Syri* & *Chaldæi* שלי נונא, id eſt, *piſcium eductorem* vocent. Nempe quia hæc eſt natura catarrhactis, ut non ſolùm iis veſcatur piſcibus, qui mari innatant, ſed & illos ad orgyiam uſque è fundo maris extrahat. Unde ſuprà *Oppiani* Paraphraſtes *Dionyſius Characenus*, Καταδύεται μέχρι ὀργυιᾶς, ἢ καὶ πλέον, ἐϑ' ὅτε συλλαϐὼν τὸν ἰχθὺν ἀνασπᾷ, &c. Et eundem *Philoſophus* in fundo maris manere dicit χρόνον ȣ̓κ ἐλάττονα ἢ ὅσον πλέθρον διέλθοι τις.

Eandem avem زمج *zummag* vocat uterque *Arabs*. Nomen eſt *ab ira* factum. زمج *zamagia* Verbum eſt *iraſci*, & Verbale Nomen زمج zamgi *ira*. Itaque ex Etymo colligitur avem eſſe valde iracundam. Duæ porrò ſunt ſpecies. Una, quæ ſimpliciter dicitur زمج *zummag*, de qua dicetur infrà. Altera زمج الما *zummag aquaticus*: de quo *Damir*,

هو طاير الذي يسمي بمصر النورس
وهو ابيض في حد الحمام واكبر
يعلو في الجو ثم يزج بنفسة في
الما ويختلس منة السمك ولا يقع
علي الجيف ولا ياكل غير السمك

Avis eſt, quæ in Ægypto *vocatur* nauras, *alba, columbæ ſtaturâ, aut major etiam, in altum volans, deinde in aquam ſe immergens, ut inde piſces deprædetur; neque in cadavera involans, neque aliud quidquam comedens præter piſces.* Quæ ad catarrhactæ deſcriptionem pertinere palam eſt.

Pro *catarrhacte* Hieronymus *mergulum* habet. Quem ſequuntur *Pagninus*, *Arias*, *Caſtalio*, *Junius*, *Buxtorfius*, *Itali*, *Genevenſes*, & multi alii recentiorum Interpretum: quod minus probo; quia cauſa non apparet, cur *mergus* vocetur שלך, cùm non ſoleat ex alto in aquas ſe dejicere, quomodo catarrhactes. Quod idem *Munſtero* & *Schindlero* poteſt objici, qui *ardeam*; & *Baptiſtæ Ferrario*, qui *larum*, *gaviam*, *fulicam*; & *Anglis*, qui *cormorant* exponunt, id eſt, *corvum marinum*, vel *aquaticum*, Græcè φαλακροκόρακα. Quamvis etiam in *Gloſſa Talmudis* ad locum, quem ex Tractatu *Cholin* ſuprà citavimus, dicatur eſſe עורב המים *corvus aquarum*. Sed *Pomario* nihil ineptius, qui *Latinè mergulum* cum *Hieronymo* reddit, & *Italicè* מ״רלו *merlo*; quaſi *mergulus*, ſeu *mergus*, ſit idem cum *merula*.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Probatur ינשוף *jansuph* esse *Bubonem*.

Variæ versiones vocis ינשוף jansuph. *Samaritani*, ࠁࠓࠁࠓࠉ barbari *reddunt*. *Græci*, & *Hieronymus*, ibin. *Syri*, & *Chaldæi*, קיפופא kiphupha, *id est*, bubonem, *aut* noctuam. *Arabum nonnulli* باشق basak, *accipitris genus*, *quod aliter atque aliter describunt*. *Alii* حباري hubara, *id est*, tardam, *vel* otidem; *de qua obiter multa*. *Præfertur* Syriaca & Chaldaica *versio*, *quæ* bubonem *explicat*: *quia* נשף (*unde* ינשוף) tenebras *sonat*. *Et ad* Idumææ *desolationem pertinet*, *quòd in ea habitabit* ינשוף jansuph, *Esa.* 34. *v.* 11. *Quod in bubonem bellè quadrat*, *ominosam*, *& inauspicatam avem*, *quæque in desertis degit*, *& cum corvo solet jungi*.

Nec satis notum quid sit ינשוף *jansuph*, & *jansoph*, avis nomen, quod jam sequitur. Nam, ut *Samaritanos* prætercam, qui ࠁࠓࠁࠓࠉ *barbari*, id est, *Barbaricam avem*, vertunt, qua de causa haudquaquam scio, quatuor alias reperio hujus vocis interpretationes ab invicem remotissimas.

Prima *Græcorum* est, & *Hieronymi*, qui ἴβιν *ibin* interpretantur, hic, & *Esa.* 34. *vers.* 11. ubi de *Idumæa* dicitur, ינשוף jansoph, *& corvus in ea habitabunt*. Tamen is locus palàm docet *jansoph* non esse *ibin*. Ibis enim *Ægyptia* est avis, ut ex *Herodoto*, *Strabone*, *Plinio*, *Solino*, & *Ammiano* scimus. Εἰ δέ τις ἐπιθέμενος αὐτῇ τὸ καρτερὸν ἐξαγάγοι, ἥδε ἀμύνεται τὸν ἐπιβουλεύσαντα, εἰς οὐδὲν αὐτῷ τὴν σπουδὴν προσαγαγοῦσα, ἑαυτὴν γὰρ ἀποκτείνει λιμῷ, καὶ ἀνόνητον τὴν προθυμίαν ἀποφαίνει τῷ προῃρημένῳ. *Si quis autem vim inferens eam abducat*, *illa ab insidiatore pœnas reposcit*, *hoc ejus studium in nihilum redigens*. *Mortem enim sibi inedia consciscens*, *inutilem hoc volenti conatum esse ostendit*. *Æliani* verba sunt *Historiæ animalium* libri secundi capite trigesimo octavo. Itaque in *Idumæa* nulla fuit ibis.

Secunda versio est *Syri* Interpretis, & utriusque *Chaldæi*, id est, *Jonathanis* & *Onkelosi*: à quibus vox eadem constanter redditur קיפופא *kiphupha*, id est, *bubo*, vel *noctua*; ut ex *Talmude* probavimus capite vigesimo, ubi de ave כוס *chos*. De qua versione plura dicemus infra.

Tertia est *Arabum Pentateuchi* Interpretum: quorum uterque pro ינשוף hic habet الباشق *albasak*, accipitris speciem, quam *Alkazuinius* ita describit; طير احسن الصورة اصغر الجوارح جثة يصطاد العصافير *avis est specie pulcherrima*, *& rapacium corpore minima*, *quæ venatur passeres*. Quæ descriptio niso, seu sparverio, convenit. Sed multò aliter definit *Damir* in capite *De* البازي *albazi*, seu *accipitre*. Ibi scilicet habentur accipitrum quinque species. 1. بازي *bazi* propriè dictus, cui *ab impetu* nomen est. 2. زرق *zorrak*, id est, *oculis cæsius*. 3. باشق *basak*, *Arabicè* dictus *ab acuto visu*, quamvis *Persicum* esse plerique velint. 4. بيزق, id est, *vilis*. 5. عضفي *asphi*, id est, *qui fertur in modum turbinis*. In his *basak* sic describitur

هو ايضا حار المزاج علية القلق
الزعارة يانس وقتا ويستوحش وقتا
وهو قوي النفس فاذا انس منه الصغير
بلغ صاحبه من صيده المراد وهو
خفيف المحمل ظريف الشمايل يليق
بالملوك ان تخدمه لانه يعنيهم افخر
ما يصيده البازي وهو الدراج والحمام
والورشان وهو كثير الشبق وهو
قوي علية صيده لا يتركه الي ان
يتلف احدهما واجمل اوصافه ان
يكون صغيرا في المنظر ثقيلا في
الميزان طويل الساقين قصير الفخذين

Ille etiam est calidi temperamenti, *ac proinde inquietus*, *& pravæ indolis*, *& quandoque est cicur*, *quandoque ferus*. *Respiratio est fortis*. *Cùm parvus cicuratur*, *dominus ejus secundo vento prædam suam consequitur*. *Et faciliùs fertur*, *& naturâ est solers*. *Usus ejus Regibus maximè convenit*; *quia venatur nobiliora quàm* albazi, *nempe attagenes*, *columbas*, *& turtures*. *Est multæ libidinis*. *Si avem aggreditur se fortiorem*, *eam non dimittit*, *donec pereat alteruter*. *Maximè probantur*, *qui sunt staturâ parvi*, *pondere graves*, *longi cruribus*, *femoribus breves*.

Quarta interpretatio est in *Arabica Esaiæ* Paraphrasi, ubi pro *Hebræo* ינשוף *jansuph*, & *Græco* ἴβις, legere est الحباري *alhubara*, quod *Gabriel Sionita* perperam *bubones* reddit, cùm حباري *hubara* sit *otis*, seu *tarda* si mavis. Ita reddunt *Avicennæ* Interpretes lib. 2. in capite *De ovis*: neque aliter reddiderant capite *De stercore*; quamvis Scribarum imperitia *tardam* in *turdum* mutaverit. Ita etiam *Andreas Bellunensis* in *Explicatione nominum* Arabicorum *Avicennæ*. *Lexicographi* quoque, ut *Giggeius*, *Golius*, &c. Et veram esse explicationem docet ejus descriptio in *Abenbitare* ex *Assariphe*

هو طاير كبير العنق رمادي
اللون في منقاره بعض الطول وهو
مشهور لحمه بين لحم الدجاج
ولحم البط وهو اخف من لحم البط
لانه بري وفيه شي من الغلظ

Avis eſt magni colli, cinerei coloris, roſtri utcunque longi, notiſſima (nempe in Oriente,) *carnis inter gallinaceam & anſerinam media; ſed anſerinâ levioris: quia terreſtris eſt avis, quamvis aliquid craſſum habeat.* Addit *Damir*, وسلاحها سلاحها *Et ſtercus ejus illi pro telo eſt*, ludens in ambiguo vocis سلاح, quæ & *ſtercus* & *telum* ſonat. Rem ita explicat *Alkazuinius*

اذا قصدها الصقر لا يزل يعلوا وينزل مع الصقر حتي تجد فرصة فترماه بذرقة يبقا الصقر مقيدا مثل المكتوف فعند ذلك يجتمع الحباريات وينتف ريشه وفي ذلك هلاك الصقر *Cùm eam inſequitur accipiter, non ceſſat cum accipitre aſcendere & deſcendere, donec in ejus pupillam incidens ſtercus in eam conjecerit. Quo facto, conſtrictus manet accipiter, ut qui manibus pedibuſque vinctus eſt. Tum verò convenientes otides accipitris plumas vellicant, unde illi certa mors.* Quo *Poëta* alludens habet de quodam, qui inter fugiendum præ metu cacaverat;

وهم تركوه اسلح من حباري ۞
راي صقرا واشرد من نعام ۞

Et eum reliquerunt otide quæ accipitrem vidit merdoſiorem, & ſtruthione fugaciorem. Eandem ajunt eſſe mœſtiſſimam, & mœrore confici, cùm plumæ poſt defluvium tardè recreſcunt: atque inde natum eſſe vulgatum Adagium اكمد من الحباري *Otide mœſtior.* Additur, ova propria deſerere, ut aliena foveat. Sed hoc crimen *Damir* diluit, ut alibi (*a*) diximus. Ovis ejus utuntur ad denigrandos capillos, ſed nonniſi maſculinis, id eſt, unde mares naſcituri ſunt; quæ filo inſerto dignoſcuntur: illud enim è maſculino ovo nigrum educitur. Lapis in ingluvie latet, quo profluvium ſiſtitur, & prohibentur ſomnia. *Otis Perſicè* vocatur جرز *gerez.* Mas *Ægyptiacè* حبرج *hubarig.* Pullus *Arabicè* نهار *nehar*, ut perdicis ليل *lail.* Quæ duæ voces cùm *diem* & *noctem* vulgò ſonent, in æquivocatione *Poëta* quidam jocum ita quæſiit;

(a) Cap. 17. p. 251. lin. 10. ſupra.

ونهار رايت نصف ليل ۞
وليل رايت وسط النهار ۞

Quibus videtur dicere ſe diem vidiſſe media nocte, & noctem medio die, cum ibi نهار & ليل *diem* & *noctem* non ſignificent, ſed *otidis* & *perdicis pullos.* Multa hujuſmodi poſſem addere, ſi hæc res ageretur, ex *Abenbitare*, *Damire*, & *Alkazuinio* petita: ſed obſervâſſe ſufficiet in hujus avis deſcriptione unum eſſe, in quo *Arabes Græcis* ſunt διαῤῥήδην oppoſiti. *Græci* enim eam aſſerunt brevis eſſe & tardi volatûs, propter corporis gravitatem. *Xenoph.* in *Cyro minore* lib. 1. Τὰς δ' ὠτίδας, ἄν τις ταχὺ ἀνίςῃ, ἔςι λαμβάνειν· πέτονται γὰρ βραχὺ, ὥσπερ πέρδικες, καὶ ταχὺ ἀπαγορεύουσι. *Otidas autem, ſi quis gravius inſtet, capere licet: parùm enim volant, ut & perdices, & cito fatiſcunt.* Et *Athenæus* libro nono ad hunc *Xenophontis* locum, Ἀληθῆ λέγειν φησὶ τὸν Ξενοφῶντα ὁ Πλούταρχος περὶ τῶν ὠτίδων. *De otidibus* Xenophontem *vera prodiſſe refert* Plutarchus. *Ælianus* libri quinti capite vigeſimo quarto, *Solæ avium otides canes timent*; τὸ αἴτιον, βαρεῖαί τε εἰσι, καὶ σαρμῶν (lege σαρκῶν) ὄγκον περιφέρουσιν, *quia graves ſunt, & carnium pondus circumferunt. Ac proinde eas alæ non facilè attollunt & allevant. Unde eſt, quod, mole corporis onuſtæ, demiſſo volatu utuntur, & prope terram, & à canibus ſæpe capiuntur.* Atque ob id ipſum *tardæ* videntur dictæ. *Plinius* libri decimi capite vigeſimo ſecundo, *Proximæ eis* (ſtruthionibus) *ſunt, quas* Hiſpania *aves tardas appellat*, Græcia *otidas. Gloſſæ* veteres, *Avis tarda*, ὦτος· lege ὠτίς. Nam *otus* alia eſt avis. *Gloſſæ Philoxeni*, Ὠτὶς τὸ ὄρνεον, *Avis tarda. Hiſpani* proinde hodieque *abeſtardas* vocant, ut nos *ouſtardas.* Illas tamen *Arabes* etiam à volatu commendant. *Damir*

وهي من اشد الطير وابعدها شوطا وذلك انها تصاد بالبصرة فيوجد في حواصلها الحبة الخضر التي شجرها البطم ومنابتها في تخوم ارض الشام ولذلك قالوا في المثل اطير من الحباري

Avem eſſe fortiſſimi volatûs, longiſſimeque evagari ex eo patet, quòd, cùm capitur circa Baſoram (ad *Euphratis* oſtia) *in ingluvie ejus reperitur granum viride, cujus arbor terebinthus creſcit in finibus* Syriæ Damaſcenæ. *Unde eſt, quòd vulgato Proverbio dicimus aliquem eſſe* "*Otide volaciorem*, ſi verbo datur venia.

Porrò ex tot verſionibus vocis ינשוף *janſuph*, *Syram* & *Chaldæam* præfero, quâ קפופא *kiphupha* redditur, id eſt, *bubo.* Conſtat enim ינשוף *janſuph* ab *Hebræo* נשף *neſeph* deduci, quod *crepuſculum* & *tenebras* ſonat. Unde valde veriſimili ratione colligitur hanc avem eſſe nocturnam. Sic *Arabicè* رمسات *ramiſath* in *Alcamus* ſunt *aves*, *quæ noctu volant*, الطير التي تطير بالليل; quia *Chaldæis* & *Syris* ܪܡܫܐ *ramſa* eſt *veſpera.* Et *Eſa.* 34. *verſ.* 11. ad *Idumææ* vaſtitatem pertinet, non ut ibis, aut accipiter, aut otis, ſed ut in ea habitet bubo; de quo *Plinius* libri decimi capite duodecimo: *Deſerta incolit, nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa, noctis monſtrum.* Et Feſtus, *Buteo vaſtitatis eſt cauſa, his locis, quæ intraverit, ut bubo.* Et idem cum corvo rectè jungitur, cùm avis utraque feralis & inauſpicata ſit, & in voce dirum aliquid & ominoſum habeat. Proinde caput integrum *Plinius* habet *De inauſpicatis avibus, cornice, corvis, bubone.* Ubi de cornice dicit, *Ipſa eſt ales inauſpicata garrulitatis.* Et de corvo, *Peſſima eorum ſignificatio, cùm glutiunt vocem, velut ſtrangulati.* Et de bubone, *Bubo funebris, & maximè abominatus publicis auſpiciis*, &c. *Nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus, aut omnino in luce viſus eſt, dirum oſtentum eſt.* Hinc *Ovidius Metamorpho-*

morphoſeωs libri quinti Fabulâ octavâ de *Aſcalapho*,

Fœdaque fit volucris, venturi nuntia luctûs,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

Et libri decimi Fabulâ decimâ,

--- ter omen
Funereus bubo lethali carmine fecit.

Et libri decimi quinti Fabulâ quinquageſimâ primâ,

Triſtia mille locis Stygius dedit omina bubo.

Et *Virgilius* libro quarto *Æneidos*,

Solaque culminibus ferali carmine bubo
Viſa queri. ---

Et *Statius* libri tertii *Thebaidos* verſu 511.

Nocturnæque gemunt ſtriges, & feralia bubo
Damna canunt. ---

Et *Seneca* in *Hercule Furente* verſu 686.

Hic vultur, illic luctifer bubo gemit.

Et auctor *Philomelæ*,

Bubulat horrendum ferali carmine bubo.

Et *Apuleius* libro tertio *Metamorphoſeωs* de bubonibus, *Quid quòd iſtas nocturnas aves, cùm penetraverint larem quempiam, ſollicitè prehenſas foribus videmus adfigi, ut quod infauſtis volatibus familiæ minantur exitium, ſuis luant cruciatibus?* Jam, ſi *Hiſtoricos* conſulas, apud *Dionem* in morte *Auguſti*, cùm decreviſſet Senatus, ut publicè ſupplicaretur propter ejus valetudinem, τότε συνέδριον κεκλεισμένον εὑρέθη, καὶ βύας, ὑπὲρ αὐτοῦ καθήμενος, ἔβυξε, *curia clauſa reperta eſt, buboque, qui ſuper eam conſederat, bubulavit.* Et in morte *Commodi*; Βύας ἀπ' αὐτοῦ (Καπιτωλίου) ἔβυξε. *Bubo ex* Capitolio *bubulavit.* Ita ille ipſe *Herodes Agrippa*, qui *Cæſareæ* ab inſana plebe pro Deo ſalutabatur *Act.* 12. *v.* 22. ἀνακύψας μετ' ὀλίγον, τὸν βουβῶνα τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθεζόμενον εἶδεν ἐπὶ σχοινίου τινὸς, ἄγγελον τοῦτον εὐθὺς ἐνόησεν κακῶν εἶναι, τὸν καὶ πότε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον, *paulò poſt ſuſpiciens, bubonem ſupra caput ſuum vidit funi cuidam inſidentem, quem ſenſit malorum eſſe nuntium, ut olim bonorum fuerat.* Nempe cùm olim, juſſu *Caii Caligulæ* vinctus, arbori inniteretur, cui bubo inſederat, prædixerat *Germanus* quidam fore, ut brevi, mutatis rerum vicibus, ad ampliſſimam dignitatem eveheretur. *Memento tamen*, inquiebat, ὁπότε εἰς αὖθις τὸν ὄρνιν θεάσαιο τοῦτον, πέντε ἡμέραις σοι τὴν τελευτὴν ἐσομένην, *quandocunque hanc avem denuò conſpexeris, intra quinque dies te eſſe moriturum.* Utrumque in *Joſepho* legitur libri decimi octavi capite octavo, & libri decimi noni capite ſeptimo. Unde apparet, cur *Agrippa* moriturus eundem bubonem malorum ἄγγελον ſeu *nuntium* eſſe dixerit, qui bonorum olim fuerat. Tamen hunc *Joſephi* locum *Euſebius* ita deſcripſit, Ἀνακύψας δὲ μετ' ὀλίγον τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθεζόμενον εἶδεν ἄγγελον, bubonis mentione omiſſa; quaſi ſignificetur ille Angelus, à quo Rex percuſſus fuiſſe legitur *Actor.* 12. *v.* 23. quod non leve eſt παρόραμα.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Probatur תנשמת *thinſemeth* eſſe Noctuam.

Vocis ambiguitas. Græci porphyrionem *explicant*, *Hieronymus* cygnum, *Jonathan* אותיא otum, *Onkelos* בותא, βύαν, bubonem, *qui* Arabicè البوه albuho, *Syrus* ܟܘܟܒܝ cocabi, *quod neque* ἀστερίαν, *neque* cocabenum *ſonat, ut nonnullis videri queat, ſed* noctuam: *cujus proprium* cucubare, *& vox* κικκαβαῦ. *Inde ipſa avis* Græcè κικκαβὰ, κοκκοβὰ, κουκουβὰ. Heſychius *obiter emendatus*, Glauci piſces κουκουβαῖαι. Samaritano etiam ࠊࠐࠊࠐࠀ *kaphapha* noctua. Arabes *hic habent* الشاهين τὸν ſahin; *falconis genus*; *de quo plura.* Hebræis *quoque* תנשמת noctua, *ſic dicta, quia* ישום obſtupeſcit *quiſquis eam videt: optimè. Unam vocem poſſe habere duas origines: unam formæ, alteram ſignificationis ratione: quod probant multa exempla. Sic* תנשמת, *tam à* שמם, *quàm à* נשם. *Noctuam mirantur aliæ aves, vel propter inſolitam formam, vel juxta fabulam propter horrendum ſcelus à* Nyctimene *admiſſum: quæ in noctuam mutata eſt. Itaque noctuâ utuntur aucupes ad aviculas capiendas, quod Ari*ſtoteli θαυμάζειν. *Plura de hoc aucupio. De ſtupenda noctuæ forma.* Nazianzeni *locus inſignis.*

Vox תנשמת *thinſemeth Hebræis* eſt valde ambigua. Nam *Levit.* 11. *verſ.* 30. eſt inter lacertorum ſpecies, ut ſuo loco dictum. At ejuſdem capitis verſu decimo octavo, in quo verſamur, avis immundæ genus eſt. *Græci* πορφυρίωνα explicant, avem aquaticam in *Libya*, & *Comagene Syriæ*, ſic dictam à colore roſtri, & pedum: nam pennæ ſunt cœruleæ. *Hieronymus cygnum* hic habet. *Jonathan*, אותיא *otja*, id eſt, *otum*, ut quidem puto, avem ab otide natura diverſiſſimam, quamvis nominè vicinam. Otus enim nocturna eſt avis, de qua ſic *Philoſophus* libri octavi capite duodecimo; Ὁ δ' ὦτος, ὅμοιος ταῖς γλαυξὶ, καὶ περὶ τὰ ὦτα πτερύγια ἔχων· ἔνιοι δὲ αὐτὸν νυκτικόρακα καλοῦσιν· ἔστι δὲ κόβαλος, καὶ μιμητὴς, καὶ ἀντορχούμενος ἁλίσκεται, περιελθόντος θατέρου τῶν θηρευτῶν, καθάπερ γλαύξ. *Otus autem noctuis eſt ſimilis, & circa aures habet pinnulas* (unde illi nomen.) *Nycticoracem nonnulli vocant. Scurra autem, & imitator eſt. Et* contra ſaltantem unum aucupum *viciſſim ſaltans capitur ab altero circumeunte, ut noctua.* Onkelos בותא *bautha*, vel *bavetha*, etiam avis nocturnæ genus, quæ *Græcè* βύας dicitur, *Latinè bubo*, & *Arabicè* البوه *albuho* à cantu. Quamvis etiam apud *Arabes* parùm conſtet quid propriè ſit البوه *albuho*. Damir, البوه طاير يشبه البوم الا انه اصغر منه والانثي بوهة ويشبه بها الرجل الاحمق Albuho *avis eſt ſimilis* τῷ album, *ſeu buboni, niſi quòd minor eſt. Fœmininum eſt* albuha. *Cum ea confertur, qui ſtupidus eſt.* Quod poſtquam probavit exemplo ex *Poëta* quodam petito, addit, وقيل البوه ذكر البوم وقيل البوه اكبر من البوم *Ab aliis* albuho *dicitur eſſe mas* album, *& rurſus ab aliis eſſe major* album, id eſt, bubo. Quod veriſſimum. Omnino enim البوه *albuho* eſt *Græcum* βύας, id eſt, *bubo*, quæ avis in nocturnis eſt maxima. Neque aliud *Chaldæum* בותא, quod linguæ more factum ex בוא: ut עותא *iniquitas* ex עוא: & כותא *feneſtra* ex כוא.

Jam ſcire operæ pretium eſt quorſum *Hebræum* תנשמת *Syrus* reddat ܟܘܟܒܝ *cocabi*, quod prima fronte videbitur ἀστερίαν *ſtellarem* ſignificare, quia ܟܘܟܒ *cocab* eſt ἄστρον *ſtella*; & nomen ἀστερίας commune eſt multis avibus. Quandoque enim eſt aquilæ majoris Epithetum, quam alii *chryſaeton* vocant. *Ælianus Hiſtoriæ animalium* libri ſecundi capite

pite trigeſimo nono, Ἀκούω δέ τι καὶ γένος αἰετῶν, καὶ ὄνομα αὐτῶν χρυσαίετον ἔθεντο· ἄλλοι δὲ ἀσερίαν τὸν αὐτὸν καλοῦσιν. Ita etiam *Michael Apoſtolius* Centuriæ ſecundæ Proverbio ſexto. Quandoque eſt accipitris genus. Sic ab *Ariſtotele Hiſtoriæ animalium* libri noni capite trigeſimo ſexto, in ſpeciebus accipitrum poſt buteonem, æſalonem, & circum, quartus cenſetur ὁ ἀσερίας. Eſt & in ardearum genere. *Ariſtoteles* libri noni capite undecimo, Τῶν δ' ἐρωδιῶν ἐσὶ τρία γένη· ὅτε πέλλος, καὶ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ ἀσερίας καλούμενος. Unde *Plinius* libri decimi capite ſexageſimo, *Ardeolarum tria genera, leucon, aſterias, pellos.* *Ælianus* quoque *Hiſtoriæ animalium* libri quinti capite trigeſimo ſexto, cujus initium tale eſt, Ὄνομά ἐσιν ὄρνιθος ἀσερίας, &c. Plures igitur ſunt aves hujus nominis. Nempe *aſteriæ* ſeu *ſtellares* vocantur, quotquot aves punctis ut ſtellis picti & diſtincti ſunt. Proinde cùm *aſterias* multarum avium ſit Epithetum, difficile erit definire, quænam à *Syro* potiſſimùm deſignetur voce ܟܘܟܒܝ *cocabi*, ſi quidem *ſtellarem* ſonet. Quid, quòd id ipſum ܟܘܟܒܝ *Cocabi* poteſt *Cocabenum* ſignificare, id eſt, *Cocabæ* natum? Cujus nominis in *Syria* & *Arabia* plura oppida. Unum in *Baſanitide*, de quo *Epiphanius* in *Nazaræis*, horum ſectam vigere ſcribens ἐν τῇ Βασανίτιδι τῇ λεγομένῃ Κωκάβῃ, Κωχάβῃ δὲ Ἑβραϊσί. Et in *Ebionæis*, Ἄρχεται μὲν τὴν κατοίκησιν ἔχειν ἐν Κωκάβῃ τινὶ κώμῃ ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Καρναΐμ, Ἀρνὲμ, καὶ Ἀσαρὼθ ἐν τῇ Βασανίτιδι χώρᾳ. Et infrà, Ἀπὸ Μωαβίτιδός τε, καὶ Κωχάβων τῆς ἐν τῇ Βασανίτιδι, ἐπέκεινα Ἀδραῶν. Et in *Archonticis* de *Eutacto* ſectæ principe, Κατῴκησεν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἐν Κωχάβῃ, ἔνθα αἱ τῶν Ἐβιωναίων τε καὶ Ναζωραίων ῥίζαι ἐνήρξαντο. Sunt alii *Cochabeni*, vel *Cauchabeni*, in *Arabia Deſerta*, de quibus *Ptolemæus* libri quinti capite decimo nono: Κατέχουσι δὲ τῆς ἐρήμου ταύτης Ἀραβίας, τὰ μὲν παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν Καυχαβηνοί. Et paulò poſt, Ὑπὸ μὲν τοῖς Καυχαβηνοῖς Αἰσῖται. Eſt & in *Damaſcena* valle كوكبا *Caucaba* oppidum, cujus meminit *Nubienſis Geographus* Clim. 3. part. 5. Et in *Alcamus* كوكب *Caucab* eſt caſtrum *Tiberiadis*, & كوكبان *Caucaban Arabiæ Jemamiticæ*. Potuit igitur ab hujuſmodi loco vocari כוכבי *cocabi*, vel *caucabi*, avis aliqua inde oriunda. Tamen aliud conjectamus, nempe כוכבי *cocabi* eſſe *noctuam*, & *Syrum* Interpretem hic *Chaldæis* aſſentiri, quibus תנשמת *thinſemeth* eſt אותיא *otus*, vel בותא *bubo*, aves noctuæ ſimillimæ. Noſtra hæc conjectura his nititur rationibus. Noctuæ *cucubare* dicuntur. Auctor *Philomelæ*,

Noctua lucifuga cucubat in tenebris.

Et *Ariſtophanes* in *Avibus* noctuarum cantum exprimit geminatâ voce κικκαβαῦ, κικκαβαῦ. Et ipſæ dicuntur κικκαβαί, ut ibi habet *Scholiaſtes*, (Κικκαβαῦ) τὰς γλαῦκας οὕτω φωνεῖν λέγουσιν, ὅθεν καὶ κικκαβὰς αὐτὰς λέγουσιν. Alii κοκκοβὰς malunt. *Heſychius*, κοκκοβάρη, γλαύξ. Reſcribe, Κοκκοβὰ, ἡ γλαύξ. Scriptum etiam Κουκουβὰ, unde κουκουβαῖαι, *glauci piſces*, quia τῇ γλαυκί, id eſt, *noctuæ* concolores. *Oppiani Scholiaſtes* ad libri primi *Halieuticῶn* verſum 170. Γλαυκοὶ, αἱ κουκουβαῖαι. Proinde *Syrum* ܟܘܟܒܝ *cocabi* hic eſſe pro *noctua* valde veriſimile eſt: Sed & eodem pertinere puto *Samaritanum* ࠊࠐࠀࠐࠀ *kaphapha*, ut *Chaldæum* קפופא *kephupha*. Ita ut *Chaldæi* duo, *Syrus*, & *Samaritanus* ferè idem intelligant *Hebrææ* voce תנשמת *thinſemeth*.

Sed *Arabes* duo شاهين *ſahin* hic habent, quod *Giggeius* ineptè reddit *cygnum*, aut *porphyrionem*: cùm *ſahin* ſit avis prædatrix, & è numero τῶν γαμψωνύχων. De qua *Alkazuinius*, طير معروف من جوارح الطير عدو الحمام اذا راه الحمام يعتريه ما يعتري الشاه من الذيب والفار من الهر والحمام اسرع طيرانا منه الا انه اذا راه يضعف عن الطيران خوفا واذا راته السلحفاه وتعطيه ظهرها فلا يعمل منقار الشاهين فيها فيحملها الشاهين ويصعد بها نحو السما ويرميها علي حجر صلد لتنكسر فياكلها واذا مرض الشاهين اكل الدراريج يزول مرضه *Avis nota ex rapacium genere. Avis eſt columbis inimica. Columbæ ſcilicet, viſo* τῷ ſahin, *id ipſum accidit, quod ovi, lupo; & muri, fele conſpecto. Columba enim, cùm eum volatu ſuperet, tamen illo viſo præ metu debilitatur. Teſtudo illi tergum obvertit, in quod nihil poteſt roſtrum* τοῦ ſahin: *ſed is arreptam attollit uſque ad cœlos, & in durum lapidem projicit, ut confractam comedat.* Sahin *æger cantharidum eſu ſanatur.* Et *Damir*, poſtquam docuit in Plurali dici شيواهين *ſaiwahin*, & شياهين *ſajahin*; & vocem in uſu eſſe apud *Arabes*, quamvis ſit peregrina; & ejus tres eſſe ſpecies; 1. *ſahin* propriè dictum; 2. قطامي *kotami*, id eſt, *carnis avidum*; 3. انيقي *aniki*, vel, ut aliud exemplar habet, أسقي *aski*: primam ſpeciem ita deſcribit, الشاهين في الحقيقة من جنس الصقر الا انه ابرد وايبس منه مزاجا ولاجل ذلك تكون حركته من العلو الي اسفل شديدة ولهذا ينقض علي صيده انقضاضا من غير تعويج وعنده جبن وفتور وهو مع ذلك شديد الضراوة علي الصيد ولاجل ذلك ربما ضرب بنفسه الارض ومات وعظامه صلبة من عظام ساير الجوارح وبعضهم يقول الشاهين كاسمه يعني الميزان لانه

لانه لا يحتمل ادني حال من الشبع
ولا ادني حال من الجوع المحمود
من صفاته ان يكون عظيم الهامة
واسع العينين رحب الصدر ممتلي
الزور عريض الوسط (a) غليظ
الفخذين قصير (b) الساعدين قليل
الريش رقيق الذنب اذا صلب علية
جناحية لم يفضل منه شي واذا
كان كزلك صاد الكركي وغيره

(a) *Al.* جليل
(b) *Al.* الساقين

Sahin *verus eſt ex* ſacrorum *genere, niſi quod eſt frigidioris & ſiccioris temperamenti, ac proinde motus ejus maximè valet ex alto in inferiora. Unde eſt, quod in prædam ſuam deſcendit abſque ullo circuitu. Et quamvis naturâ torpeat, & remiſſus ſit, tamen tanto impetu fertur ad aucupium, ut quandoque ſemet in terram præcipiti lapſu dejiciat, & moriatur. Oſſa tamen habet duriora, quam rapacium ullus alius. Sunt, qui nomen* ſahin ſtateram *ſignificare aſſerunt; quia nec tantillum famis, nec tantillum ſaturitatis poteſt ferre hæc avis. Laudatiſſimus in eo genere, qui capite eſt magno, amplis oculis, lato pectore, plena pectoris ſumma parte, media lata, denſis coxis, brevibus brachiis* (al. *cruribus*,) *paucis plumis, tenui cauda. Si cum his notis robuſtas alas habeat, nihil erit præſtantius, & grues venabitur, atque alias aves hujusmodi.* Sequitur, hoc aucupium primum auctorem habuiſſe *Conſtantinum*, *Romanorum* Imperatorem, qui الشواهين *ſahinos* habuerit ſupra caput ſuum volare edoctos, & umbram ipſi facere, ne à Solis æſtu torreretur. Sed & librum *Gallicum* penes me habeo, cui titulus, *Conference des fauconniers*, id eſt, *Accipitrariorum collatio.* In eo *ſahini* collatione decimâ ſic deſcribuntur, *Les* ſahins *ſont des faucons de haute maille, qui ont la tête plate au deſſus, & le pennage bordé de blanc, & encores égalé de roux. Dont il ſemble, que la nature leur ait mis ſur la tête une guirlande, ou couronne, pour marque de leur excellence. Bref, ce ſont les faucons, qu'anciennement on nommoit* pelerins, *ou faucons* Tartares, *bien que ce fût improprement parlé.* Et ampliſſimus *Thuanus*, poſtquam *Peregrinum* vocari dixit, quia natales habet incertos, eum ita deſcribit *Rei accipitrariæ* libri primi paginâ decimâ quartâ,

--- magnum caput, ardua cervix,
Depreſſus vertex: hinc candida linea utrumque
Per tempus tranſverſa coit, patulumque coronat
Culmen, & in ramos plures cervice reflexâ,
Tandem abit, artifici præcingens colla catenâ.
Immane haud ita corpus; at illi longaque coxa,
Subtileſque alæ, brevia illi crura, breviſque
Cauda per adverſum celeres regit aëra niſus.

Cætera ibi vide, & cum *Arabum* deſcriptione convenire reperies.

Hebræi quoque hic habent partes ſuas, & ad hoc verbum *R. Selomo*, היא קלב"א שור"ץ ודומה לעכבר הפורח בלילה, Gallicè *vocatur* calveſouris (*chauve-ſouris*, id eſt, *veſpertilio*) *quæ muri ſimilis eſt, & noctu volat.* Tamen *Kimchius* in *Lexico*, כתב רש"י ז"ל כי הוא הנקרא צו"איטא, *Scripſit* R. Selomo Jarchi *beatæ memoriæ, id eſſe animal, quod* Gallicè *vocatur* choüette, *id eſt, noctua.* Utut ſit, *Hebræorum* doctiſſimi, *Baal Hatturim*, *Aben Ezra*, *Kimchius*, &c. avem eſſe volunt, quæ ſic dicitur, quia כל רואה אותה ישום *quiſquis illam videt, miratur, & obſtupeſcit.* Quod ſane intelligendum eſt: nam *mirari*, vel *obſtupeſcere*, eſt שמם, unde ut deducatur תנשמת *thinſemeth*, non patitur forma Nominis, quam ad נשם *naſam* pertinere palam eſt. Sed in illa lingua fieri poteſt, ut idem Verbum duas habeat origines, unam ratione formæ, alteram ratione ſignificationis. Neque pauca verba reperies, quæ, cùm formam habeant à Defectivis *Pe-Nun*, quale eſt נשם *naſam*, ſignificationem ſumunt à geminantibus ſecundam, quale eſt שמם *ſamam.* Ita נחילות *nechiloth*, tibiæ ſpecies *Pſ.* 5. *verſ.* 1. formam habet à Verbo נחל *nachal*, *poſſidere*; ſed ſignificationem à Verbo חלל *chalal*, *perforare*, unde etiam חליל *chalil*, eſt *tibia*, *Eſ.* 5. *verſ.* 12. & חללים *chalalim*, id eſt, *tibiæ*, Jer. 48. verſ. 36. Et vox נכסים *necaſim*, id eſt, *opes*, pari ratione deducitur à כסס *caſas*, id eſt, *numerare.* Et נארים *nearim*, id eſt, *maledicti*, Pſ. 89. verſ. 10. tanquam à נאר ſignificationem habet ab ארר *arar*, id eſt, *exſecrari.* Et *Eſ.* 22. *v.* 7. verba המסכה הנסוכה, *velamen obductum*, & *Eſ.* 30. *verſ.* 1. וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה, *& ad obducendum velamen*, quamvis deducta à Verbo נסך *naſach*, quod eſt, *fundere*, ſignificationem tamen mutuantur à Verbo סכך *ſachach*, quod *tegere* eſt, & *obducere.* Et *Lev.* 24. *verſ.* 11. 16. נקב *nakab*, i. e. *perforare*, ter uſurpatum reperies pro קבב *kabab*, i. e. *maledicere.* Sed, ne longius exempla petantur, ut תנשמת *thinſemeth*, ita etiam נשמה *neſama*, *anima* propriè *rationalis*, ratione formæ eſt à Radice נשם *naſam*, at ratione ſignificationis deduci volunt à voce שמים *ſamajim*, quæ *cœlos* ſonat; quia

Igneus eſt olli vigor, & cœleſtis origo.

Kimchius *in* Lexico, לא מצאנו נשמה חוץ מנשמת האדם ורבים אמרו שנקראת כן בעבור שהיא מן השמים ואם הם שנים שרשים נמצאו כמוהו רבים *Vocem* neſama *non reperimus, niſi de anima humana, quam ita vocari multi aſſerunt, quia venit è cœlis: & , ſint licet duæ Radices, multa hujuſmodi inveniuntur.* Ex hìs igitur exemplis patet etiam vocem תנשמת *thinſemeth*, poſſe revocari ad Verbum שמם *ſamam* (quod *mirari* ſignificat, & *ſtupore percelli*) prout affirmari docuimus ab *Hebræorum* doctiſſimis. Quo dato, valde erit veriſimile תנשמת eſſe noctuam, cujus inſolitâ formâ reliquæ aves obſtupeſcunt. *Timo* Sillographus apud *Laërtium*, & *Heſychium Illuſtrium*, de *Arceſilao*;

Οἱ δέ μιν ἠΰτε γλαῦκα πέριξ σπίζαι τερατεῦντο,

Illum autem mirabantur ut aviculæ, quæ noctuam circumſtant. Lucianus *in* Harmonide, Ἔνθα ἂν καὶ νῦν φανῇς, συνδέουσιν ἐπὶ σε πάντες, ὥσπερ ἐπὶ τὴν γλαῦκα τὰ ὄρνεα. *Ubicunque viſus fueris, omnes ad te concurrunt, ut ad noctuam* aliæ *aves. Dio Chryſoſtomus* de eadem in *Olympico* ſermone, ſtatim initio; Ἐκείνην περιέπουσι τὰ ἄλλα ὄρνεα, ὅταν δὲ ἴδῃ μόνον, τὰ μὲν καθιζόμενα ἐγγὺς, τὰ δὲ κύκλῳ περιπετόμενα, &c. Οἱ δὲ ἄνθρωποι φασιν, ὅτι θαυμάζει τὴν γλαῦκα τὰ ὄρνεα. *Illam ſequuntur aliæ aves, & cum ſolum vident, partim propè aſſident, partim in gyrum circumvolant*, &c. *Homines autem dicunt aves mirari noctuam.* Aliud comminiſcuntur fabularum architecti, nempe aves illam admirari, & ad ejus conſpectum obſtupeſcere, propter horrendum ſcelus ab illa olim admiſſum. *Servius* in librum primum *Georgicorum*, Nyctimene, *poſtquam cum patre concubuit, & agnovit facinus, in ſylvis ſe abdidit, & lucem refugit, ubi Deorum voluntate converſa eſt in avem* (noctuam,) *quæ tanto ſcelere omnibus avibus eſt admirationi.* De *Nyctimene* plura vide in *Ovidii Metamorphoſeωs* libro ſecundo, & *Hygini* Fabulis 204. & 253. Quæ utut fabuloſa ſint, tamen reliquas aves viſâ noctuâ ſtupere conſtat, & eo ſtupore detentas capi. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται, ὃ καλεῖται θαυμάζειν· καὶ προσπετόμενα τίλλουσι·

σι· διὸ οἱ ὀρνιθοθῆραι θηρεύουσιν αὐτῇ παντοδαπὰ ὀρνίθια. *Cæteræ aviculæ noctuam circumvolant, quod* mirari *vocatur; advolantesque vellicant. Quapropter aucupes eâ venantur aviculas omne genus.* Hinc *Ælianus Historiæ animalium* libri primi capite vigesimo nono, Αἱμύλον ζῶον, καὶ ἐοικὸς ταῖς φαρμακίσιν ἡ γλαύξ. *Pellax animal, & veneficis simile est noctua.* Et postquam ab aucupibus circumferri docuit, ut illis sit pro illice; Νύκτωρ μὲν αὐτοῖς ἀγρυπνεῖ, καὶ τῇ φωνῇ, οἱονεί τινι ἐπαοιδῇ γοητείας ὑπεσπαρμένης, αἱμύλου τε, καὶ θελκτικῆς, τοὺς ὄρνιθας ἕλκει, καὶ καθίζει πλησίον ἑαυτῆς· ἤδη δὲ καὶ ἐν ἡμέρᾳ θήρατρα ἕτερα τοῖς ὄρνισι προσήει (lege προσφέρει) μωκωμένη, καὶ ἄλλοτε ἄλλην ἰδέαν προσώπου στρέφουσα, ἐφ' ὧν αἱροῦνται, καὶ περιμένουσιν οἱ νέοι πάντες ὄρνιθες, ἠρημένοι δέει (lege θέᾳ) καὶ μοίλᾳ γε (lege αἱμυλίᾳ γε) ἰσχυρῶς, ἐξ ὧν ἐκείνη μορφάζει. *Noctu quidem ipsis vigilat, & voce, ut cantu quodam magico blando & pellaci occultè sparso, aves allicit, & sibi assidere facit. Interdiu verò alias avibus offert illecebras, iis illudens, & in aliam atque aliam speciem vultum convertens, quibus capiuntur, & detinentur omnes aviculæ juniores, spectaculo & illecebris retentæ, per ea, in quæ se transformat. Phile* capite vigesimo primo *De animalibus:*

Αἱμύλιον ἡ γλαὺξ ἡ φιλέσπερος φύσει.
Σκοπεῖν γὰρ εἰκὸς τοῦ πανούργου τὸν δόλον.
Μωκωμένη τὰς ὄρνις ἡμέρας ὅλης,
Καὶ ποικίλῃ στρέφουσα μορφῇ τὴν θέαν,
Σαίνει τὰ μικρὰ τῶν ὑποπτέρων γένη.

Vespertina noctua pellacis est naturæ. Ejus dolos intueri par est. Avibus totâ die illudens, & variis formis se spectandam exhibens, volucrium minoribus abblanditur. Palladius libri decimi capite duodecimo, *Nunc,* (*Septembri* mense) *in amitibus apparetur aucupium noctuæ, cæteraque instrumenta capturæ, ut circa Calendas exerceatur* Octobres. *Petrus Crescentiensis* libri decimi *De plantis & animalibus* capite decimo sexto, quod est *De gimo, & gimetta,* id est, noctuâ mare, & fœmina: *Admirantur eas reliquæ aves & videre cupiunt, ceu rem novam ac insolitam. Quamobrem homines, videntes alias volucres circumvolare gimo, & gimettæ, & eas cum aviditate plurima intueri, excogitaverunt novum aucupii modum: nempe, ut his avibus ad spectaculum propositis allectas cæteras visco, aut retibus, sibi quærant.* Meritò igitur *noctua* תנשמת, *thinsemeth* dicta est, tanquam *stupenda, & mirabilis,* iis nimirum aviculis, quas, stupore perculsas, ad se convertit. Itaque non *Hebræi* solùm, sed & è nostris *Arias, Castalio, Schindlerus,* &c. *noctuam* reddunt. Et *Chaldæi* duo, *Syrus,* & *Samaritanus* idem sequuntur. Pro corollario libet addere fabellam non illepidam de noctuæ deformitate ex *Gregorii Nazianzeni Jambicis* petitam Carmine vigesimo secundo,

Τὴν γλαῦκ' ἐπέσκωπτέ τις· ἡ δ' ἐφύγγανε
Τῶν σκωμμάτων ἕκαστον εὐστόχῳ λόγῳ.
Ὅσον κάρηνον! Τοῦ Διὸς δὲ πήλικον.
Ἡ γλαυκότης δέ! Τοῦτο τῆς Γλαυκώπιδος·
Φθέγγῃ δύσηχον. Ἡ δὲ κίττα καὶ πλέον·
Τὸ λεπτόπουν πῶς; Ψὴρ δέ σοί τι φαίνεται;
Ἐπεὶ δὲ πάντα ῥᾳδίως διέδρασε
Ἑνὶ κρατεῖται, καὶ σοφή περ οὖσ' ὅμως.
Ἀλλ', ὡς σοφή, σκόπησον· ὡς τούτων μὲν ἓν
Ἑνὶ πρόσεστι, σοὶ δ' ἅπαντα καὶ λίαν·
Γλαυκή, δύσηχος, λεπτόπους, βαρύκρανος.
Τούτοις ἀπῆλθεν ἐντραπεῖσ' ἡ φιλτάτη.

Noctuam aliquis irridebat. Illa autem unumquodque scommatum solerti sermone eludebat. Obj. *Quale caput!* Resp. Jovis *autem caput quale est.* Obj. *Glaucedo autem?* Resp. *Hoc* Minervæ *proprium cæsiis oculis Deæ.* Obj. *Insuaviter cantas.* Resp. *Pica etiam insuavius.* Obj. *Pedis tenuitas quomodo* (supple *excusabitur?*) Resp. *De sturno quid tibi videtur? At, postquam omnia facilè diluisset, in uno victa est, quantumvis sapiens.* Obj. *Sed, ut sapiens, animadverte, harum quidem singula singulis inesse, in te vero omnia, & supra modum: cùm & glauca sis, & cantu rudis, & pede tenuis, & capite gravis. Ad quæ verba pudore suffusa abiit bona noctua.*

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Probatur קאת *kaath*, esse *Pelicanum*, & *Ardeam*, præcipuè *stellarem*, id est, *Butaurum*.

קאת kaath, *Græcis, & Hieronymo,* pelicanus; *Jonathani, & Syro,* ܩܩܐ kaka; *Arabibus* قوق kuk, *&* قيق kik; *ita etiam* Talmudicis, *qui oleum* kik *huc referunt. Tamen Arabice* kuk *&* kik, *aves diversæ: illa est avis aquatica longo collo; hæc* cornix. *Neque hic oleum* kik: *sed ex planta* Ægyptia kiki, *de qua multi Veteres. Jonæ* kikajon, *Arabicè* elcheroa. *Talmudicis* kiki *similis selulibæ, vel idem juxta* Geonim: *quorum locus mendosus corrigitur.* Sili, sesamum sylvestre, σιλλικύπριον, σεσελὶ κύπριον, *idem quod* kiki. Pelicanus *à vomitu* קאת kaath, *dicitur: nam* קאה kaa, *est* vomere. Thau *finale pertinet ad formam nominis. Cur dicatur à vomitu.* Antigonus *emendatus. Ardeæ tribuunt* Ælianus *&* Plutarchus *quod alii pelicano. Pelicanus à nonnullis ardeis accensetur, à quibus solo rostro differt. Explicatur locus* Ps. 102. v. 7. *Ardeæ clara vox,* Homero *clangor. Stellaris, id est, butauri, mugitus tam horribilis, ut onocrotalo vix cedat.* קאת, *Bezæ* butaurus. *Aves aquaticas etiam in desertis meritò poni non mirum, cùm non omnia deserta sint inaquosa.*

G*ræcis* hic, & *Psalmi* centesimi primi (*Hebræis* centesimi secundi) versu septimo קאת *kaath*, est *pelicanus. Hieronymo* etiam in loco *Psalmi*, quamvis alibi reddat *onocrotalum. Onkelos,* & *Samaritanus* vocem *Hebræam* retinent. Et pro illa *Jonathan* & *Syrus* habent ܩܩܐ *kaka*; Arabs Erpenianus القوق *alkuk*, & alter القيق *alkik*. Neque aliter *Talmudici* Scriptores. Ita *Talmud Babylonicum* Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 63. a. אמר רב יהודה קאת זו הקוק, *Dixit* R. Juda *Kaath est kuk.* Ita etiam *R. Ismaël* in *Talmude Hierosolymitano.* Et pro קוק *kuk*, nonnulli קיק *kik*, scribunt. Proinde in Tractatu *De Sabbatho* cap. 2. fol. 21. a. *Rabbi Samuël* rogatus unde sumatur שמן קיק, *oleum kik*, ita respondet: שאלתי נהו לכל נהותי ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו *Illud ipsum quæsivi ab iis omnibus, qui in mare descendunt, qui dixerunt avem* kik *nomine reperiri in maritimis oppidis.* Et *Kimchius* in *Lexico* loca *Talmudis* sic citat, quasi ubique *kik* legerit. Verba sunt, ובתלמוד אמר רב יהודה קאת זה הקיק ובתלמוד ירושלמי תני רבי ישמעאל קאת זה הקיק *Et in* Talmude *dixit* Rabbi Juda *kaath esse kik. Etiam in* Hierosolymitano Talmude *tradidit* Rabbi Ismaël *kaath esse kik. Arabes* quoque Paraphrastas notavimus utroque modo scribere. Tamen apud illos قوق *kuk*, & قيق *kik*, multùm differunt. Nam قوق *kuk* est, طاير ماي طويل العنق *avis aquatica longo collo.* Ita definiunt *Alcamus* & *Damir*, ex libro, cui titulus العباب *Alodab*, id est, *Universitas.* Sed القيق *alkik* est *cornix. Damir* ita describit, القيق طاير علي قدر اليمامة واهل الشام يسمونه ابو زريق وهو الوف للناس فيه قبول للتعليم وسرعة ادراك لما يعلم

يعلم ويحاكي كلما يسمع وقد تقدم

الكلام علمه في باب الزاي المعجمة

Alkik *est avis accedens ad turturis magnitudinem, quæ ab incolis* Syriæ *vocatur* abuzarik (*id est*, pater cæsius.) *Habitat cum hominibus. In ea est doctrinæ capacitas, & facilitas apprehensionis eorum, quæ docentur. Et recitat quidquid audit. Sed de ea jam actum in capite de Ze.* Nempe ad vocem زاغ *zag*, quod est *cornicis* vulgare nomen, quamvis alii *picam* exponant. Cùm igitur avis קיק *kik*, nomine ab ave קוק *kuk*, ita differat, non debuerunt confundi.

Sed & graviter falluntur ii *Talmudicorum*, qui שמן קיק, *oleum kik* volunt ab ave sumi, cum sit κίκινον ἔλαιον, id est, oleum ex ejus plantæ granis expressum, quam *Ægyptii* ΚΙΚΙ vocabant. Hujus meminerunt multi Veteres. Sic *Herodotus* libri primi capite nonagesimo secundo, palustres *Ægyptios* uti dicit unguento ἀπὸ τῶν σιλλικυπρίων τοῦ καρποῦ, τὸ καλεῦσι μὲν Αἰγύπτιοι ΚΙΚΙ, *ex fructu sillicypriorum, quod* Ægyptii ΚΙΚΙ *appellant.* Et *Strabo* libro decimo septimo in *Ægypti* descriptione, Καὶ τὸ ΚΙΚΚΙ (lege ΚΙΚΙ) καρπός τις σπειρόμενος ἐν ἀρούραις, ἐξ οὗ ἔλαιον ἀποθλίβεται. *Et* ΚΙΚΙ *fructus quidam est, ex quo, in arvis sato, oleum exprimitur.* Et *Dioscorides* libro quarto: ΚΙΚΙ, ἢ κρότων, &c. ἐξ οὗ ἀποθλίβεται τὸ λεγόμενον κίκινον ἔλαιον. Et *Plinius* libri decimi quinti capite septimo, *Fit oleum, & è* CICI *arbore in* Ægypto *copiosa.* Hinc *Hesychius*: Κίκη, φυτόν· sed rescribendum Κικί. Atque id ipsum est *Jonæ* קיקיון *kikajon*; & *Arabum* الخروع *elcheroa.* Quod jam ante annos fere mille trecentos ab *Hieronymo* est observatum. *Pro cucurbita, sive hedera* (inquit *in Jonam*) *in* Hebræo *legimus* קיקיון: *quæ etiam linguâ* Syrâ *&* Punicâ elkeroa *dicitur.* Itaque in *Lexico Coptico* (a) ΚΟΥΚΙ *kuki* vox *Ægyptia* (pro qua scripserim ΚΙΚΙ) *Arabicè* redditur حب الخروع *granum elcheroa*, vel *alcheroa*. Et in *Abenbitare* capite خروع *cheroa*, *Dioscoridis* verba de κικί, ἐξ οὗ ἀποθλίβεται τὸ λεγόμενον κίκινον ἔλαιον, *Arabicè* ita redditur,

(a) Pag. 185.

ومنها يتعصر الدهن المسمي قيقي وهو دون الخاوع *Et inde exprimitur oleum, quod vocant oleum* ΚΙΚΙ, *quod est oleum* ALCHEROA. Quinetiam è *Talmudicis* sunt, quibus *kik*, unde oleum, est idem, quod *kikajon. Talmud*, ubi suprà, ריש לקיש אמר קיקיון דיונה אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי' לי קיקיון דיונה ולצלוליבה דמי, *Dominus* Lakis *dixit, Est* kikajon *Jonæ. Dixit* Rabba Bar, Annæ *filius, Me quod attinet, videtur mihi esse* Jonæ kikajon, *quæ planta est selulibæ similis.* Imò eadem, si *seluliba* verè sit *Arabum* الخروع *alcheroa*, ut habetur in Responsionibus *Geonim*, id est, *illustrium Doctorum*, ubi *seluliba* definitur, אילן סרק יש במקומינו ועושה גרעינים ועושין מהן שמן ומין סממנין וכל מי שיש בו צנה הרבה שותה ממנו ושמו בלשון ערבי אלכרו"ע ושמנו קורין דהן כרוע *Arbor sterilis in terris nostris proveniens, grana proferens, ex quibus fit oleum, & rubri coloris species. Ex quibus qui gravi frigore corripitur, ex hoc oleo bibit.* Arabicè *autem vocatur* alcheroa, *& oleum ejus oleum* cheroa. Ita citat *Baal Aruch.* Sed in *Kimchii Commentariis*, ubi profertur hic idem locus, nusquam comparent verba ומין סממנין, *& rubri coloris species.* Itaque vel alicunde addita, vel corrupta fuisse suspicor, & pro iis legendum ומין שמשומין, *& sesamorum species*: ut *seliluba*, vel *alcheroa*, significetur esse inter sesami species, in qua sententia fuere nonnulli Veterum. *Plinius* libri decimi quinti capite septimo, ubi de oleo factitio, *Proximum fit è* CICI *arbore in Ægypto copiosa: alii crotonem, alii triximi* (vel *sili* potiùs, ut legi vult *Salmasius in Solinum*) *alii sesamum sylvestre appellant.* Auctarium ad *Dioscoridem*; Κικί, ἢ κρότων, οἱ δὲ σήσαμον ἄγριον. *Arabs Pandectarius*, CICI Dioscoridis, *aut sesamus agrestis*, &c. *kerva* Arabicè. Notandum etiam in *Herodoto* vocari τὰ σιλλικύπρια, in Auctario *Dioscoridis* σεσελικύπριον, & in *Plinio sili*; quæ voces videntur alludere ad barbarum *seliluba*. Sed hæc obiter; jam ad rem.

Hebræum קאת *kaath*, tam *Arabes*, quam *Talmudici* nos docuere idem esse, quod קוק *kuk*, & *kuk* avem esse aquaticam, & longo collo. Sed, cum hoc non sufficiat, quia multę sunt aves aquaticę, & longo collo, *Græci*, & *Hieronymus pelicanum* nobis designant: quam versionem ut verissimam amplector libens. Nam eo nos deducit origo vocis, quæ palam orta est à Verbo קאה *kaah*, id est, *vomere.* Hinc *Baal Hatturim*, הקאת דרכו להקיא מאכלו, Kaath *solet evomere cibum suum.* Et, ne putetur obstare *Thau* finale, id *Rabbi Jonas* docet esse Nominis formativum, & veram Radicem esse קאה *kaah.* Et *Kimchius Poëtam* citat, qui in Plurale dicit קאות *kaoth.* Itaque ut à פרה fit פרת, pro *Euphrate*, & שחת, *fossa* à שחה, ita קאת, *pelicanus* à קאה. Et cur *à vomitu* dicatur iis non est obscurum, qui pelicanum sciunt conchas jam absorptas revomere, postquam calore ventris apertæ sunt; ut ex iis esculenta legat. Quod veteres Scriptores tanto consensu asserunt, ut res non possit in dubium revocari. *Aristoteles Historiæ* libri noni capite decimo, Οἱ δὲ πελεκᾶνες, οἱ ἐν τοῖς ποταμοῖς γινόμενοι, καταπίνουσι τὰς μεγάλας κόγχας καὶ λείας· ὅταν δ' ἐν τῷ πρὸ τῆς κοιλίας τόπῳ πέψωσιν, ἐξεμοῦσιν, ἵνα χασκουσῶν τὰ κρέα ἐξαφοῦντες ἐσθίωσι. *Pelicani fluviatiles magnas levesque conchas deglutiunt, & in stomacho coctas evomunt; ut ex hiantibus carnes ablatas comedant.* Et in libro *Mirabilium*, Φασὶ τοὺς πελεκᾶνας τὰς ἐν τοῖς ποταμοῖς γενομένας κόγχας ὀρύττοντας κατεσθίειν· ἔπειτα, ὅταν πλῆθος εἰσφορήσωσιν αὐτῶν, ἐξεμεῖν, εἶθ' οὕτως τὰ μὲν κρέα ἐσθίειν τῶν κογχῶν, τῶν δ' ὀστράκων μὴ ἅπτεσθαι. *Pelicanos conchas, ex amnibus effossas, vorare ajunt, horumque copiam ingestam mox evomere, ut sic, ad esum lectis carnibus, à testis abstineant.* Antigonus Carystius *Historiâ* quadragesima septima, Τοὺς δὲ πελεκᾶνας τὰς θηλείας κόγχας καταπίνειν ἱστορεῖ· ἔπειτα ὀλίγας καταχόντας ἐν τῷ ἄνω τῆς κοιλίας ἐξεμεῖν κεχηνυίας· εἶτα οὕτω τὰ κρέα ἐξαφοῦντας ἐσθίειν. Quæ triplici mendo laborant: nam, pro τὰς θηλείας κόγχας, *fœminas conchas*, lege τὰς λείας κόγχας, *leves conchas*, ut in *Aristotele*; & pro ἱστορεῖ *narrat*, ἱστορεῖται *narratur*; & pro ὀλίγας καταχόντας, *cum parvas retinuerunt*, ὀλίγον καταχόντας, *cum parùm retinuerunt.* Ac proinde sic vertendum, *Pelicanos autem leves conchas deglutire narratur; deinde, cùm in summo ventriculo parum retinuerunt, dehiscentes evomere, atque ita carnes exemptas comedere. Plinius* libri decimi capite quadragesimo, *Eadem, cum devoratis se implevit conchis, calore ventris coctas evomit, atque ita ex iis esculenta legit, testas excernens.* Ælianus *Historiæ animalium* libri tertii capite vigesimo, Οἱ πελεκᾶνες, ἐν τοῖς ποταμοῖς κόγχας περιχαίνοντες· εἶτα καταπίνουσιν· ἔνδον δὲ καὶ ἐν μυχῷ τῆς γαστρὸς ὑποθάλψαντες ἀνεμοῦσιν, καὶ τὰ μὲν ὀστράκια ἐκ τῆς ἀλέας διέστη ὥσπερ οὖν τῆς ἑψθῶν· οἱ δὲ ἐξορύττουσι τὰ κρέα, καὶ ἔχουσι δεῖπνον. *Plateæ fluviatilibus conchis inhiant, atque eas absorbent, & in imo stomacho calefactas revomunt. Et ex testis alvi calore diductis, ut quæ coctæ sunt, carnes in cibum eruunt.* Quæ ferè eadem in *Apostolio* Centuriæ 15. Proverbio 93. *Eustathius* in *Hexaëmeron*, postquam conchas, ab iis deglutitas, calore faucium laxare dixit, ἐξεμέ-

ἐξεμέσαντες οὖν αὐτὰς, inquit, εὐμαρῶς τὸ ἐδώδιμον αὐτῶν κατεσθίουσιν, *iis evomitis, quod eſt eſculentum facilè comedunt.* Phile *De animalibus* capite octavo,

Κόγχην δὲ πελεκὰν ἐμβαλὼν τοῖς ἐγκάτοις,
Κἀνάπαλιν αὐτὴν ἐξενεγκὼν ὀστράκοις
Τὸ σαρκίον βέβρωκε ληφθὲν εὐστόχως.

Pelicanus, concham in viſcera immiſſam rurſus revocans, carne teſtis exemptâ peritè veſcitur. *Piſidas* quoque *De mundi opificio* teſtas ab iis demitti dicit in ignem viſcerum, cum aliter recludi non poſſint,

Λύσιν δὲ πάσχει τῶν πτυχῶν ἡ στεῤῥότης,
Τῇ θερμότητι τοῦ ἔσω χαυνουμένη·
Θᾶττον δὲ τὰς πρὶν ἐξεμοῦντες συνδέσεις,
Γυμνῇ διαρπάζουσι τὰς σάρκας μάχῃ,
Τὴν ὀστρακώδη μὴ φοροῦσας ἀσπίδα.

Tum verò ſolutionem patitur valvarum firmitas, interiore calore laxata. Et mox vomentes quæ priùs colligata erant, nudâ pugnâ carnes diripiunt, teſtaceo clypeo non ampliùs inſtructas. Fatendum interim *Plutarchum* in libro *Utra anim.* hoc idem ardeis tribuere, cùm dicit artem aperiendi oſtrea deberi τοῖς ἐρωδιῶν σοφίσμασιν· ὅταν γὰρ τὴν κόγχην καταπίῃ μεμυκυῖαν, ἐνοχλούμενος ἐγκαρτερεῖ, μέχρις ἂν αἴσθηται μαλασσομένην, καὶ χαλῶσαν ὑπὸ τῆς θερμότητος· τότε δὲ ἐκβαλὼν κεχηνυῖαν, καὶ ἀπεσπασμένην, ἐξεῖλε τὸ ἐδώδιμον, *ardearum induſtriæ: cum enim clauſam teſtam ardea deglutiit, quamvis eam moleſte ferat, tamen patitur, donec à calore emollitam & laxatam ſentiat; tum verò hiantem & avulſam ejiciens, ex ea eſculentum eximit.* Et *Ælianus* libri tertii capite vigeſimo quarto, poſtquam narravit ciconias proprios cibos evomitos pullis offerre, ſi nihil aliud ſuppetat, quo illos alant, addit καὶ τοὺς ἐρωδιοὺς ποιεῖν ταὐτὸ, καὶ τοὺς πελεκᾶνας μέντοι, *ardeas quoque, & pelicanos idem facere.* Sed quod de pelicanis diximus conſtanti famâ atque omnium ſermone eſt celebratum: cùm valde obſcurum ſit, quod de ardeis & ciconiis ſcribunt *Plutarchus* & *Ælianus*, neque alios habeat auctores, quod meminerim. Quin *ardearum* nomine pelicanos à *Plutarcho* intelligi putaverim: quos ardeis multi accenſent; quia pelicanus ab ardea ſolo penè roſtro differt, quod in extremo latius habet, & in cochlearis formam. Geſnerus, *Videtur ſanè mihi pelicanus noſter ardearum generi adnumerandus, à quo non tam alio inſigni, quam roſtri latitudine, differt.* Item, Albertus *etiam avem, quam cochleariam vocamus* (id eſt, *pelicanum*) *ardeam albam eſſe putavit.* Turnerus, *Albardeolam* (id eſt, *albam ardeam*) *ſi non vidiſſem in* Italia, *Anglorum* shovelardam (id eſt, *pelicanum*) *albardeolam eſſe judicâſſem.* *Bellonio* quoque, libri quarti *De Avibus* capite quinto, *Ariſtotelis* ὁ λευκερωδιός (id eſt *ardea alba*) avis eſt, quam à roſtri forma vocant, *pale poche ou cullier*, id eſt, *Veterum pelicanum.* *Plutarchus* igitur pari ratione promiſcuè ſumere potuit ardeas, & pelicanos. Vel, ſi verum eſt, ardeam quoque, pelicani inſtar, teſtas evomere, ut vult *Plutarchus*, quidni *Hebræum* nomen קאת *kaath*, à vomitu factum, ardeæ cum pelicano potuerit eſſe commune, cùm ſint aves congeneres, atque in tam multis ſimiles.

Quo dato, planiora erunt hæc verba *Pſaltis*, Pſ. 102. verſ. 7. *Propter vocem gemitûs mei oſſa mea carni adhæſerunt, ſimilis factus ſum* τῷ kaath *deſerti: fui inſtar* τοῦ chos *ſolitudinum.* In quibus ratione planctuum & gemituum duabus avibus ſe confert, nempe τῷ *kaath*, & τῷ *chos*. Unde has aves colligere eſt habere aliquid querulum & gemebundum. Atque è multis rationibus, quæ nobis penè perſuadent *chos* eſſe *onocrotalum*, hæc una fuit, quod onocrotalus avis eſt horrendæ vocis, quæque hominis graviter dolentis ululatus egregiè referat. Proinde, ut ſibi conſtet *Pſaltes*, etiam de ave *kaath* idem eſt dicendum. Quod difficulter fiet, ſi *kaath* præter *pelicanum* nihil ſignificet, cùm de pelicani voce nihil quidquam reperiatur. At, ſi nomen *kaath* ſit ardeæ cum *pelicano* commune, quod puto eſſe vero conſentaneum, facile erit ſe expedire. Ardeæ enim eſt clara vox. *Homerus clangorem* vocat: & *Iliad.* κ΄. de ardea dicit, quam *Pallas* pro fauſto omine *Diomedi* & *Ulyſſi* miſit noctu ad hoſtium caſtra euntibus,

--- τοὶ δ᾽ οὐκ ἴδον ὀφθαλμοῖσι
Νύκτα διʼ ὀρφναίην, ἀλλὰ κλάγξαντος ἄκουσαν.

Hi verò oculis non viderunt noctem per obſcuram, ſed clangentem audiverunt. Et *Philoſophus* de ardea pella *Hiſtoriæ* libri noni capite primo, Τούτων (ἐρωδιῶν) ὁ πέλλος χαλεπῶς εὐνάζει τε, καὶ ὀχεύει· κράζει τε γὰρ, καὶ αἷμα, ὥς φασιν, ἀφίησιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὀχεύων, καὶ τίκτει φαυλῶς, ὡς καὶ ὀδυνηρῶς. Quæ ſic *Plinius* libri primi capite ſexageſimo, *Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum vociferatu ſanguinem ex oculis profundunt: nec minus ægrè pariunt gravidæ.* Sed, quod maxime notandum, ardea aſterias, ſive ſtellaris, quæ *butaurus* vulgo dicitur, avis eſt mugitûs tam horribilis, ut hâc in parte onocrotalo vix cedat. Quod mirum tacuiſſe Veteres: niſi ad illam referantur hæc *Plinii* libri decimi capite quadrageſimo ſecundo: *Eſt, quæ boum mugitus imitatur in agro* Arelatenſi *taurus appellata.* Et auctoris *Philomelæ*,

Inque paludiferis butio bubit aquis.

Utut ſit, hujus avis boatu nihil notius: tamen in rudiorum gratiam, ecce de eo loca Recentiorum! *Vincentius* in *Doctrinali* libri 16. cap. 151. *Butorius eſt avis ſic dicta à ſono vocis,* &c. *Pro cantu vocem horrificam edit. Nec hoc poſſe dicitur, niſi caput ſuum aquis immergat, ut intra ſe denſitas elementi conceptam vocem, inſtar cujuſdam tonitru, ſonoram reddat.* Albertus, *Horribilem ſonum tanquam cornu edit, roſtrum cœno paludis immittens, ut vox in ipſo rumpatur ad modum tonitrui. Tamen ad ripas lacuum & paludum deſidet, ubi roſtrum in aquas inſerens tantos edit bombos, ut ad milliare* Italicum *facilè poſſit audiri.* Bellonius *De Avibus* libri quarti capite quarto, *Cùm in ſtagni aut paludis ripam incidit, roſtro in aquam immiſſo tantum ſonum edit, ut nullus bos poſſit tam contentâ voce mugire. Et vicina loca ita perſonant ut ad dimidiam leucam audiatur.* Geſnerus, *Roſtrum aquæ immittere dicitur, & in aquæ fundo maximè ſtrepitum ciere, voce contentâ inſtar tauri, quæ ad dimidium fere milliare* Germanicum (*id eſt, horæ unius itinere*) *exaudiatur.* Vir doctus in Epiſtola ad *Geſnerum* butorium deſcribens ſub onocrotali nomine, *Vocem cùm emittere vult, roſtrum, quod oblongum habet, vel aquis immergit, vel in ripam infigit. Idque facit poſt Solis occaſum, & boatum ſæpe totam noctem continuat.* Indè *Italis* dicitur *trombono* à voce tubæ: & *tarabuſa*, vel *terrabuſa*, quia terram roſtro perforans ſonum edit horribilem. *Germanica* ejus nomina indidem ſumpta vide apud *Geſnerum*. Itaque *Beza*, קאת *kaath*, non malè pro *butauro* accipiens, *Pſaltis* verba ſic reddidit.

Je ſuis au butor ſemblable
Du deſert inhabitable.

Quod ideò magis miror; quia neminem habuit, quem ſequeretur: nam Græci, Hieronymus, & Pagninus *pelicanum* reddiderant, Munſterus *upupam*, Arias *cuculum*, Caſtalio *onocrotalum*, & in Lege *ibin*, Geneveńſes *cormorant*, id eſt, *phalacrocoracem*.

At, inquies, nomine קאת *kaath*, ſive *ardeam*, aut *pelicanum* intelligas, quorſum in deſertis ponitur, cum dicitur in *Pſalmo*, *Similis factus ſum* לקאת מדבר, τῷ *kaath deſerti*; & *Eſ.* 34. *verſ.* 11. *Et poſſidebunt illam* kaath *& ericius*, & *Soph.* 2. *v.* 14. *Etiam* kaath, *etiam hericius in tabulatis ejus:* in quibus locis agitur de deſolatione *Idumeæ*, & *Aſſyriæ*? An aquaticis avibus, quales ſunt pelecanus, & ardea, rectè aſſignatur ſedes in locis deſertis, & inaquoſis? Quiſquis in *Pſalmos* edidit *Commentaria* ſub *Hieronymi* nomine, reſpondet, *duo genera eſſe horum volatilium.* Quorum

rum *unum in aquis est, & esca ejus pisces sunt: & unum in solitudine, & esca ejus venenata animalia, hoc est, serpentes, & crocodili, & lacertæ.* Sed nihil opus est huc confugere, cùm non omne desertum sit inaquosum. In *Marmaricæ* intimis, quæ regio maximè deserta est, ponuntur à *Ptolemæo Cleartis* palus, *Lacci* palus, *Lycomedis* palus. In *Arabiæ* desertis *Israëlitæ* inciderunt in aquas *Mara*, & fontes *Elim*, Exod. 15. verſ. 23. 27. Falluntur ergo, si qui putant aquaticis avibus nusquam esse in desertis commodam habitationem.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

Variæ interpretationes vocis רחם *racham*; ubi multa de avibus שרקרק *serakrak*, Cygno, Pelicano & Merope.

I. Avis רחם racham, *Jonathani, & Syro, & Talmudicis* שרקרקא serakreka, *& Onkeloso* ירקרקא jerakreka, *quod idem. Avis à sibilo sic dicta, pluviæ nuntia, quæ ante* Messiæ *adventum sibilabit.* Hebræi picam *esse putant, quæ* Græcis *hodie* καρακάξα. *Avis* serakrak *peculiaris descriptio, ex* Arabibus *petita, quibus inauspicata est, cùm sit* Hebræis *fausti ominis. In ejus felle mira vis. Quid de eadem ave* Haitho Armenus. *Eam neque* picam *esse, neque* picum viridem, *neque Mosis* racham, *sed avem nobis ignotam. II. Samaritanis* racham *est struthio; quod absurdum. III.* Græcis *est cygnus, avis immisericors, cùm* racham *à misericordia nomen traxerit. In* Hieronymo, *qui* Græcos *sequitur, avium alius ordo. Obiter de porphyrione. IV.* Ariæ, *& aliis* racham *est pelicanus, qui seipsum rostro vulnerare fingitur, ut aspersione sui sanguinis pullos mortuos ad vitam revocet; quod fabulosum. V. Junio* racham *est* merops, *qui in parentes est misericors. At* רחם racham, *propriè* φιλότεκνον *sonat. Obiter, meropes etiam dici* aëropes. *Et nomen explicatur.*

Etiam anxiè disputatur de ave רחם *racham*, vel רחמה *rachama*, ut scribitur *Deut.* 14. *v.* 17.

I. *Jonathan* & *Syrus* explicant ܫܪܩܪܩܐ *serakreka*; & *Onkelos* ירקרקא *jerakreka*. Quod idem esse puto, quamvis illud à sibilo dicatur, hoc à viridi colore. Sed & *Talmudici* שרקרק *serakrak*, reddunt. Locus est in Tractatu *Cholin* fol. 63. a. רחם זו שרקרק אמר רבי יוחנן למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם באו רחמים לעולם, "Racham *avis eadem, quæ* serakrak. *Dixit* Rabbi Johannes, *Cur vocatur* racham? (id est, cur illi nomen à misericordia inditum, quæ *Hebræis* est רחם?) *Cùm venit* racham, *veniunt misericordiæ in mundum.* Et ibi *Glossa*, רחמים מטר *Misericordiæ, id est, pluvia*, quam Deus pro benignitate sua nobis indulget, juxta illud *Lucæ* Act. 14. verſ. 16. *Non se reliquit, sine testimonio* ἀγαθοποιῶν *benefaciens, cælitùs dans nobis pluvias.* Ibidem docent שרקרק *serakrak*, à clamore suo dici. Sequitur enim, אמר רב בבי בר אביי והוא דיתיב אמידי ועביר שרקרק, *Dixit* Rabbi Bibi *filius* Abii, *Avis est, quæ ubicunque sedeat facit* serakrak, id est, sibilo suo videtur id efferre. Addunt, דאי יתיב בארעא ושריק אתי משיחא שנאמר אשרקה להם ואקבצם, *Cùm in terra sedebit sibilans, veniet* Messias, *prout dicitur* Zachar. 10. verſ. 8. "*Sibilabo ad eos, & congregabo eos.* Creditur nempe avis esse fausti ominis: atque ut habet *Glossator*, cùm non stat, sed sedet, & sibilat, סימן בשורה הוא, *signum est boni nuncii.* Inprimis si in terra sedeat, שאין דרכו, *quod præter morem facit.* Illâ igitur sic sedente, & sibilante; aut Deo ipso per illam avem, si recutitis Doctoribus credimus, venturus est *Judaicus Messias*, & *Judæi*, toto terrarum orbe dispersi, congregabuntur juxta vaticinium, quod modo citavimus, *Sibilabo ad eos, & congregabo eos.* Itaque eorum multùm interest, ut sciant quænam sit avis, quod tamen prorsus ignorant. Nam *Judæi Germaniæ*, *Munstero* & *Fagio* testibus, *picam* interpretantur. Quod sequitur in *Latina* versione *Munsterus*, & *Deodatius* in *Italica*. Et videri potest verisimile, cùm apud *Gesnerum* dicat *Gratarolus* picam à Veteribus dictam fuisse *pluviæ avem*; quia ampliùs solito stridens certò imbrem indicat. Et recens picæ nomen καρακάξα, quo utuntur hodie *Græci*, accedit ad *serakraka*. Tamen à pica differre docent *Arabum* descriptiones, qui eandem avem vocant شرقراق *sirikrak*, & per Metathesim شقراق *sikirrak*, & شرشاق *sirisak*: & in *Alcamus* definiunt طاير مرقط بخضرة وحمرة وبياض ويكون بارض الاحرام *Avem viridi, rubro, & albo distinctam, quæ est in terra Alachram*, id est, circa *Mecchan*, & *Medinam*. Et in *Alkazuinio*, طاير يقال له بالفارسية كاسينة اخضر اللون احمر المنقار وقد يكون اصفر عدو النحل ياكل منها ويقتل مالا ياكل *Avem, quæ* Persicè CASINA *dicitur, plumarum colore viridi, rostro rubro, quandoque etiam flavo, apibus inimicam, quas deglutit; quin & eas perimentem, quas non comedit.* Et in *Damire*, طاير صغير يسمي الاخيل والعرب تتشام به وهو اخضر مليح بقدر الحمامة خضرته حسنة مشبعة وفي اجنحته سواد وله مشتا ومصيف يكثر في البلاد الروم والشام وخراسان ونواجد وفي طبعة شرة وشراسة وسرقة فراخ غيره وهولا يزال الا متباعدا من الناس ويالف الروابي وروس الجبال لكنه يعشش ببيضه في العمران العوالي الذي لا تناله الايدي وعشه شديد النتن *Avem parvam alio nomine* achial *dictam* (id est, *maculosam*, quam-

vis aliis *achial* ſit avis صرد *ſurad*, quæ vulgò *lanius minor.*) Arabes *inauſpicatam putant. Eſt viridis, elegans, magnitudinis columbæ. Viride ejus pulchrum, & ſaturum. Alis nigra eſt. Tam hyberna, quàm æſtiva eſt. Abundat in terris* Græcorum, Syriæ, Choraſan, & Negid (*in* Arabia Felice.) *Pravæ naturæ eſt, & malæ indolis. Suffuratur pullos non ſuos. Eſt ab omni hominum conſortio remotiſſima. In collibus habitat, & in vertice montium. Et ova ſua fovet in locis celſiſſimis, ad quæ manus non attingunt. Nidum habet ſummè fœtidum.* De eadem ave dicit *Algiahid*,

انه نوع من الغربان وفي طبعه السرقة والعفه من السفاد وهو كثير الاستغاثة اذا طار بقربه طاير ضربه وصاح كانه المضروب *Eſſe corvi ſpeciem, & furacis eſſe naturæ, & à coitu multùm abſtinere, querulamque, & clamoſam eſſe, ita ut ſi alia avis propè advolet, ea verberata clamet, quaſi vapulâſſet ipſa.* Eſum alii *Arabum* concedunt, alii vetant لاستخباثه *propter fœditatem ejus.* Tamen his verbis commendat *Avicenna* Canonis libro ſecundo, capite *De carnibus*,

لحم الشقراق كاسر الرياح وابعد اللحمان من تعفن اقله شحما وايبسه جوهرا

Caro ſikirrak *pellit flatus, & cùm parùm ſit pinguis, ſubſtantiaque ſicciſſimæ, à corruptione maximè diſtat.* In *Parœmiographis* hoc Proverbium de illa ave occurrit. اشام من الاخيل وهو الشقراق *Inauſpicatius ave* achial, *id eſt, ave* ſikirrak. Proinde *Damir* ſupra dixerat eam avem ab *Arabibus* pro inauſpicata haberi. *Talmudici* tamen contra ſtatuunt avem eſſe fauſti ominis: ſed quis miretur in iis, quæ ex opinione pendent, varia eſſe hominum judicia. صاحب الحيل id eſt, *auctor artium*, felli ejus vim tribuit, quam hic intactam præterire non poſſum.

اذا كان الذهب ناقص العيار يذاب ويفرغ عليه من مرارته فانه يجبر ويزداد عياره كما لو افرغ عليه مرارة الثعلب فانه ينقص عياره *Si in auro pondus deficit, liqueſit, & fel iſtius avis ipſi affunditur: &, cum aurum coaluit, gravius fit pondere. Ut contrà fit levius, ſi vulpis fel affundatur.* Minùs mirum quod ſequitur,

اذا اتحذ من مرارته خضاب سود الشعر

tincturam ex eo felle ſumptam denigrare capillos. In *Tartariæ* campeſtribus circa *Caucaſum*, & *Caucaſias* portas, quas hodie *Derbend*, id eſt, *anguſtias*, & *Temir-capi*, id eſt, *ferream portam*, vocant, harum avium eſt copia, de quibus notatu dignum eſt, quod refert *Haitho Armenus* in libro *De Tartaris* capite quadrageſimo ſeptimo. *In quadam planitie, quæ vocatur Monga* (lege *Mongal*) *ſtant hyeme quædam aves magnitudinis phaſianorum, quæ pulcherrimas habent plumas, & vocantur* ſeicerach (شقراق) *unde, quando aliquæ gentes ingrediuntur illam planitiem, ſtatim fugiunt illæ aves, & tranſeunt per illas cuſtodias, & foſſata* (ubi *Derbend*, & *Porta ferrea*, de quibus paulò antè egerat) *& qui ſunt deputati ad cuſtodiam illius loci per illas aves manifeſtè cognoſcunt inimicorum adventum, & ad defenſionem continuò ſunt parati.* Ex his omnibus multa colligo: Primò has aves non eſſe *picas*, ut *Hebræi* ſentiunt, & fortaſſe etiam ex *Arabibus Algiahid*; cùm mole corporis, pennarum & roſtri colore, victu, fœtore, nido, quem ſibi ſtruunt in remotiſſimis montibus, prorſus à pica differant. Secundò, non eſſe *picos virides*, ut ſtatuit vir doctiſſimus, & mihi amiciſſimus, cùm huic avi cum pico vix quidquam commune ſit præter colorem, qui in utroque eſt viridis, ſed in pico dilutior. Tertiò, quamvis non poſſim definire, quæ avis ſit شرقراق *ſirikrak*; quia in *Europæis* avibus nulla eſt huic ſimilis; conſtat tamen illi cum *Hebræo* רחם *racham*, nihil eſſe commune; & graviter falli *Tulmudicos*, *Chaldæos*, *Syros*, & *Hebræos* recentiores, qui *racham* & *ſerakraka* eandem avem eſſe definiunt. Sed jam alii ſunt audiendi.

II. In *Samaritana* Paraphraſi רחם *racham*, & ࠍࠏࠌࠉࠕࠀ *naamitha*, *ſtruthio*: quo nihil abſurdius fingi potuit. Nam ſtruthionem verſu decimo ſexto jam prohibuerat *Moſes*, ut abundè (a) probatum eſt. Itaque cauſa nulla eſt cur verſu decimo octavo eundem rurſus prohibeat. Præterea cùm ſtruthio ſit avis immiſericors, & crudelis in ſuos, quorſum nomen habeat à miſericordia factum, quæ *Hebræis* eſt רחם *rechem*.

(a) Cap. 14. p. 228. lin. 43. &c. ſupra.

III. Idem in *Græcos* poteſt objici, quibus רחם *racham*, eſt κύκνος *cygnus*. Utut enim cygnos *Græci Poëtæ* ſummis laudibus evehant, tamen quàm ſint immites docent hæc *Philoſophi Hiſtoriæ* libri noni capite primo, βίοι δὲ οἱ κύκνοι ἀλληλοφάγοι μάλιστα τῶν ὀρνέων. Unde *Plinius* libri decimi capite vigeſimo tertio, *Iidem mutuâ carne veſcuntur inter ſe.* Is igitur in *Ariſtotele* legerat *cygnos* ἀλληλοφαγεῖν *mutuò ſe vorare*, nec ſimpliciter ἀλληλοκτονεῖν *ſe mutuò interimere*, quomodo hunc locum citant *Athenæus* libro nono, & *Ælianus* in *Variis* libri primi capite decimo quarto, ut diritatem facti emolliant. Unde eſt, quòd in Fabulis homines duri & immites in cygnos mutari narrantur. *Antonius Liberalis* de *Cygno*, *Apollinis* filio, qui à patre factus eſt cygnus: Οὗτος ἦν εὐσχήμων τὴν ὄψιν· τὸ δὲ ἦθος ἄχαρις καὶ ἀγροικός. *Facie quidem erat formoſus: ſed moribus rudis, & agreſtis.* Sunt & alii duo *Cygni*, quibus idem fatum affingunt: (b) Ὁ μὲν Ἄρεως υἱὸς, ὃς ἐν Θετταλίᾳ τοὺς παρίοντας λοχῶν, καὶ ἀποκτείνων, καὶ βουλόμενος ταῖς κεφαλαῖς ναὸν ἀνεγεῖραι τῷ πατρὶ, ὃν Ἡρακλῆς ἀπέκτεινεν· ὁ δὲ Ποσειδῶνος, &c. ὃν Ἀχιλλεὺς ἀπέκτεινεν. *Unus* Martis *filius, qui in* Theſſalia *tranſeuntes inſidiis appetens perimebat, ut ex eorum capitibus patri templum excitaret, quem interfecit* Hercules: *alius* Neptuni *filius, quem occidit Achilles.* Atque hic quoque narratur *Philonomen* uxorem propriâ manu necâſſe, & filium *Tennem*, arcâ incluſum, in mare conjeciſſe. Neque verò ſatis certum eſt κύκνον hic haberi pro רחם *racham*: cùm in *Hieronymo*, qui *Græcos* ferè ſequitur, alius ſit ordo vocum; ita ut *cygnus* τῷ תנשמת *thinſemeth*, & *porphyrio* τῷ *racham* reſpondeat. Quod videri queat minùs alienum; quia רחם *racham*, verbum eſt *diligere*: porphyrionem autem φιλοοίκειον εἶναί φασι, καὶ τὴν συντροφίαν τῶν συννόμων ἀγαπᾶν. Quod multis probat *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo octavo porphyrionis cujuſdam exemplo, qui, convictore gallo privatus, inediâ ſibi mortem conſcivit.

(b) Pind. Schol. Olymp. 2.

IV. *He-*

IV. *Hebræi* recentiores, nominis etymon reſpicientes, dicunt שהוא עוף מרחם על בניו מאד, racham *avem eſſe erga pullos ſuos valde miſericordem.* Sic *Aben Ezra*, *Kimchius*, *Pomarius*, *Aquinas*, & *R. Jacob* auctor *Hatturim*, ſive *Commentarii Cabaliſtici in Pentateuchum.* Hinc apud *Ariam* in *Levitico* pro רחם *racham*, eſt *philoſtorgos.* Sed hoc eſt Etymologias interpretari, non verba, quod alicubi *Aquilæ* objicit *Hieronymus:* cùm in rerum natura nulla ſit avis *philoſtorgos* nomine. Itaque idem, mutato conſilio, pro *philoſtorgo* maluit in *Deuteronomio pelicanum* ſcribere, quem veterum Eccleſiæ Doctorum multi narrant occidere natos ſuos, eoſque per triduum lugere, deinde ſe ipſum roſtro vulnerare, & aſperſione ſui ſanguinis revocare ad vitam. *Epiphanii Phyſiologus*, capite octavo, Ἔϛι γὰρ ἡ πελεκᾶν φιλότεκνον ὄρνεον παρὰ πάντα τὰ ὄρνεα, *Præ omnibus volucribus pelecanus prolis eſt amans.* Addit parvulos à matre nimiis oſculis ſauciatos emori, ſed poſt triduum marem accedere, qui, doloris impatiens, κολαφίζει τὴν ἰδίαν πλευρὰν, καὶ ὀπὰς αὐτῇ ἐμποίει, καὶ καταῤῥεῖ αἷμα, ἐπιϛάζων ἐπὶ τὰς πληγὰς τῶν τεθνηκότων νεοσσῶν, καὶ οὕτως ζωοποιοῦνται, *proprium latus percutit, & terebrat, emanatque ſanguis, quem ſuper mortuorum pullorum vulnera inſtillat, & illis ſic vitæ reſtituuntur.* Ita etiam *Euſtathius* in *Hexaëmeron*, niſi quod apud illum pater pullos occidit, & mater aperto latere eoſdem exſuſcitat. Neque *Latini* multo aliter, *Auguſtinus* in *Pſalmum* centeſimum primum, *Dicuntur hæ aves tanquam colaphis roſtrorum occidere parvulos filios ſuos, eoſdemque in nido occiſos à ſe lugere per triduum. Poſtremò dicunt matrem ſe ipſam graviter vulnerare, & ſanguinem ſuum ſuper filios fundere, quo illi ſuperfuſi reviviſcant.* Et Gregorius, *Ferunt Philoſophi, quod pelicanus filios ſuos, ſtatim ut nati ſunt, interficit*, &c. *Poſtea verò mater ſeipſam vulnerat, eoſque ſanguine ſuo reſuſcitat.* Et Iſidorus *Originum* libri duodecimi capite ſeptimo, *Fertur, ſi verum eſt, eam occidere natos ſuos, eoſque per triduum lugere, deinde ſeipſam vulnerare, & aſperſione ſui ſanguinis vivificare filios.* Quibus ſimilia narrant pſeudo-*Hieronymus* libro *De cereo Paſchali*, *Petrus Damianus* libri ſecundi Epiſtolâ decimâ octavâ, *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi ſexti capite centeſimo ſexageſimo ſexto, *Michaël Glycas* libro primo *Annalium*, atque alii ſine numero. Unde eſt, quod pictores, quibus cum *Poëtis*,

Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

pelecanum nobis exhibent acuto roſtro ſaucientem pectus, aut latus, & pullos magno hiatu effluentem inde ſanguinem excipientes. Sed impoſuit viris ſanctis quiſquis primus hanc fabellam mendacio ſuo adornavit: cum in *Philoſophorum* libris, qui de rerum natura ſcripſerunt accuratius, tam inſignis miraculi veſtigia nulla ſint. Ut taceam reſurrectionem eſſe ſupra Naturæ vires, & pelecanum non eſſe adunci roſtri, ſed latiſſimi, unde illi *plateæ Latinum* nomen: neque רחם, *à miſericordia*, ſed קאת, *à vomitu* dici, ut pluribus probatum. Non tamen ſoli *Ariæ*, ſed *Caſtalioni* etiam, & *Genevenſibus racham* eſt *pelicanus.*

V. At *Junio* & *Tremellio* רחם *racham*, eſt *merops.* Meropem nimirum volunt *racham* dici *ab amore*; quia genitores ſuos reconditos eum paſcere *Plinius* auctor eſt libri decimi capite trigeſimo tertio. Et *Ælianus* eapropter meropem haberi dicit (c) δικαιότερον (lege δικαιότατον) καὶ εὐσεβέϛατον ὀρνίθων ἁπάντων, *avium omnium juſtiſſimum, & piiſſimum.* *Iſidorus* etiam, *Meropes eoſdem, & gaulos, qui parentes ſuos recondere atque alere dicuntur.* Quod ex *Ariſtotele* ſumptum. Is enim *Hiſtoriæ* libri noni capite decimo tertio, poſtquam ciconiarum ἀντιπελαργίαν deſcripſit, de meropibus addit; Φασὶ δέ τινες καὶ τοὺς μέροπας ταὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἀντεκτρέφεσθαι ὑπὸ τῶν ἐκγόνων, οὐ μόνον γηράσκοντας, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς, ὅταν οἷοί τ' ὦσι· τὸν δὲ πατέρα, καὶ τὴν μητέρα μένειν ἔνδον. *Sunt, qui meropes quoque idem facere aſſerant, & à pullis ſuis viciſſim ali, non ſolum cum ſenes ſunt, ſed & quam primum* pulli huic curæ *pares ſunt: patrem verò, & matrem intus manere.* Nota obiter ab *Ariſtophanis Scholiaſte* in *Aves*, pro τοὺς μέροπας, ſcribi τοὺς ἀέροπας, & à *Suida* τοὺς ἀερόποδας in voce ἀντιπελαργεῖν· quamvis uterque profiteatur ſe *Ariſtotelem* ſequi. Sed & in *Heſychio* legas, Ἀέροπες, ἔθνος, &c. καὶ ὄρνεά τινα. *Aëropes gens, & quædam aves.* Et cum de *Eumelo* dicit *Bœus* libro ſecundo *Ornithog.* Ἀπόλλων δὲ ὄρνιθα ἐποίησε τὸν παῖδα ἠέροπον, ὃς ἔτι νῦν τίκτει μὲν ὑπὸ γῆς, ἀεὶ δὲ μελετᾷ πέτεσθαι. Apollo *autem puerum mutavit in avem æropum, quæ nunc etiam ſub terra parit, & ſemper volatum molitur: æropi* nomine meropem intelligit, de quo *Philoſophus Hiſtoriæ* libri ſexti capite primo, Ὃν δὲ οἱ Βοιώτιοι καλοῦσι μέροπα, εἰς τὰς ὀπὰς ἐν τῇ γῇ καταδυόμενος, νεοττεύει μόνος. *Is, quem* Bœotii *meropem vocant, ſolus ſubit terræ cavernas, ut nidificet.* Et libri noni capite decimo tertio, Τίκτει ἐν τοῖς κρημνοῖς τοῖς μαλακοῖς, εἰσδύεται δὲ εἴσω καὶ τέτταρας πήχεις. *Parit in præcipitiis mollioribus vel ad quatuor cubitos intro ſubiens.* Et *Plinius* libri decimi capite trigeſimo tertio, *Cunabula in terra faciunt, corporis gravitate prohibitæ ſublime petere.* Itaque *meropes* etiam ἀέροπες, ἀερόποδες, & ἠέροποι dictæ. Tamen rectum eſt μέροπες, quomodo dicuntur hæ aves, quia habent μεμερισμένην τὴν ὄπα, ὅ ἐϛι τὴν φωνήν. Unde *Probus* in *Georgicorum* librum quartum, MEROPES *ſic dicuntur* Græcè, *quia earum vox multiplicem capit partitionem, à μερισμῷ ὀπὸς, id eſt, partitione vocis.* Quem τὸν ὀπὸς μερισμὸν *zinzilulandi* vocabulo ſic expreſſit auctor *Philomelæ*,

Regulus, atque merops, & rubro pectore Progne,
Conſimili modulo zinzilulare *ſciunt.*

Utut ſit, quidquid affertur de meropum amore & gratitudine erga parentes non facit ſatis ad rem. Ita enim רחם *racham*, non eſſet avis φιλότεκνος, ut *Hebræi* volunt, ſed φιλοπάτωρ. Tamen *Hebræo* verbo רחם *racham*, potius ſignificatur naturalis ille affectus & compaſſio parentum erga liberos. Et quandoque patri tribuitur: ut *Pſal.* 103. *verſ.* 13. כרחם אב על בנים, *Ut pater eſt miſericors erga filios.* Et *Eſa.* 63. *verſ.* 15. 16. *Ubi commotio viſcerum tuorum*, ורחמיך, *& miſerationes tuæ, quia tu pater noſter es?* Et *Jerem.* 31. *verſ.* 20. *Annon filius mihi charus eſt* Ephraim? *Nonne eſt filius deliciarum? Idcirco commota ſunt viſcera mea propter eum,* רחם ארחמנו, *miſerendo miſerebor ejus.* Sed & maternus affectus eodem verbo aptiſſimè exprimitur: ut 1 *Reg.* 3. *verſ.* 26. נכמרו רחמיו, *Incaluerunt ejus* (matris) *affectus erga filium ſuum.* Et *Eſa.* 49. *verſ.* 15. *Nunquid obliviſcetur mulier fœtus ſui*, מרחם, *ut ne miſereatur filii ventris ſui.* Et *Thren.* 4. *verſ.* 10. *Manus mulierum* (matrum) רחמניות, *miſericordes.* Vult *Propheta* naturalem eſſe matrum erga liberos affectum. Nempe videtur ille affectus ortum ex vulva ducere, quæ *Hebraicè* eſt רחם *rechem.* Ex his abundè apparet, quæ ſit vera & nativa ſignificatio verbi רחם, adeoque verum eſſe, quod *Hebræi* aſſerunt, nempe רחם *racham*, ſi ratio nominis habeatur, avem eſſe φιλότεκνον· quamvis avem illam definire non potuerint viri, tam imperiti rerum Naturæ, quam periti vocum Interpretes.

(c) *Hiſt.* l. 11. c. 30.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Ex *Arabica* lingua probatur רחם *racham*, esse *Vulturis* speciem.

Avis רחם racham, *vel* רחמה rachama Arabibus *notissima. Ejus amplæ descriptiones ex* Damire, Alkazuinio, *&* Alcamus, *ubi decem ejus propria. Item ex* Andrea Bellunensi. Alcorani *Interpretes, qui surdam & mutam describunt, refelluntur ex* Zamachsari. *Apud* Arabes rachamæ *stercus, pluma, fel, jecur, caro,* &c. *easdem, quas apud* Græcos, *&* Romanos, *vulturis, in Medicina vires habent. Nidus in locis inaccessis, & tam raro videtur, ut à nonnullis aut nusquam, aut nonnisi in altero orbe extare sit creditus. Unicum ovum, aut ad summum geminum, edit. Cadaveribus vescitur. Sequitur exercitus triduo, aut etiam septiduo ante, futuræ cladis præscius. Pro* רחם racham, *cur in* Deuteronomio רחמה rachama, *Fœmininum, & sæpissimè apud* Arabes, *& in* Horo ἡ γύψ pro ὁ γύψ. *Error vulgi in* Ægypto *natus, omnes vultures esse fœminas. Quomodo hæc fabula prisci* Patres *usi sint.*

Jam in ea, quam descripsimus, Interpretum hæsitatione *Arabes* consulere tutissimum esse quis neget? Cum avis رخم *racham*, vel رخمة *rachama* apud eos hodieque sit notissima, & describatur pluribus, quod sequentia palam facient. Damir,

الرخمة طاير ابقع يشبه النسر في الخلقة

Rachama, *avis varii coloris ad aquilæ naturam accedens.*

Et paulò post, وفي طبع هذا الطاير انه لا يرضي من الجبال الا من بالوحش منها ولا من الاماكن الا بالاسحقها والابعدها من اماكن اعداية ولا من الهضاب الا بصخورها ويقال لها لانوق

E natura hujus avis est, quod non amat montes, nisi maxime solitarios, neque loca alia, nisi maxime dissita, & ab habitatis remotissima; & in locis petricosis nonnisi rupes inaccessas. Alio nomine vocatur anuk. Et infra,

وتبيض بيضة واحدة وربما اتامت وهي من لبام الطير وهن ثلاث الغراب والبوم والرخم والعرب تضرب المثل في الامتناع ببيضها فيقولون اعز من بيض الانوق وابعد من بيض الانوق فانة لا يكاد يظفر بة لان اوكارها في روس الجبال والاماكن الصعبة كما تقدم

قال الشاعر ۞

وكنت اذا استودعت سر ۞

اكتمت كبيض انوق لا ينال لها وكر ۞

Et ovum parit unicum, sed & quandoque gemina edit. Est ex avibus liam (quasi *ignobiles* dixeris.) *Eæ autem tres sunt, corvus, noctua, &* racham. *Proverbium est apud* Arabes, *quo significatur quàm ova ejus sint inaccessa, "Rarius ovo* anuk, *aut "Remotius ovo "*anuk: *quod vix quisquam assequitur, quia nidificat in vertice montium, & in præruptis locis, ut jam ante dictum est. Unde est, quod Poëta dixit, "Et fui, cum "seorsim in abditum locum evocatus sum, latens ut "ovum* anuk, *cujus nidus est inaccessus.* Alkazuinius,

رخمة طاير النسر في خلقته يختار لبيضه اطراف الجبال الشاهقة ليصعب الوصول الي بيضه يقال اعز من بيض الانوق فلما جا اوان بيضها ذهبت الي الهند واتت حجر يقال له ابوطاقيون وهو حجر مدور مثل خرزة اذا حركت يتقعقع في جوفة حجر اخر ويترك ذلك الحجر تحتها فتبيض من غير وجع وتطير جلق العساكر لتاكل من جيف

Rachama *est avis aquila* (id est, aquilini generis.) *E natura ejus est, ut eligat ovis suis summorum montium vertices, ut ad ea difficilior sit accessus. Unde est quod dicitur, "Rarius ovo* anuk (id est, *rachamæ.*) *Quo tempore ova positura est, in* Indiam *se conferens inde affert lapidem, quem* abutacium *vocant* (imò ἐυτόκιον.) *Is lapis est margaritæ instar rotundus. Cum movetur, sonat in ventre ejus lapis alius. Eo lapide sibi supposito, ova ponit sine dolore. Castra sequitur volatu suo, ut vescatur occisorum cadaveribus.* Alcamus

الانوق العقرب الرخمة وطاير اسود له كالعرف او اسود اصلع الراس اصفر المنقار وهو اعز من بيض الانوق لانها تحرزها فلا يكاد يظفر بة لان اوكارها في القلل الصعبة قيل فخلافها عشر حضال

حضال تحضن بيرها وتحمي فرخها
وتالف ولدها ولا تمكن من نفسها
غير زوجها وتقطع في اول القواطع
وترجع في اول الرواجع وتطير في
التحسير ولا تغتر بالشكير ولا تربّ
بالوكور ولا تسقط علي الجفر بالشكير

Anuk, *aquilæ genus, quæ &* rachama *dicitur. Avis nigra, quæ habet tanquam jubam. Alii, avis nigra, calvi capitis, flavi rostri, de qua Proverbium,* "*Rarius est ovo* anuk; *quia ovo ita prospicit, ut vix possit invadi. Nidificat enim in montibus inaccessis. Huic propria decem tribuuntur.* 1. *Munit ova sua.* 2. *Pullos suos tuetur.* 3. *Proli suæ semper adhæret.* 4. *Nihil per se constituit absque compare suo.* 5. *Migrat cum primis migrantibus.* 6. *Redit cum primis redeuntibus.* 7. *Volat in pennarum defluvio.* 8. *Neque propter pennarum paucitatem periclitatur.* 9. *Neque manet in nido.* 10. *Neque cadit in coëundi impotentiam:* quomodo reliquæ aves, cum pennæ defluxerunt. E quibus decem propriis prima quatuor etiam in *Damire* leguntur verbis fere totidem. *Andreas Bellunensis*, Alrachame *est avis magna sicut milvus, plumis corporis albis, & pennis alarum nigris. Edit carnes putridas, & similia. In* Syria *abundat.* Ad *Alcorani Suratam* الاخراب *Alachrab*, quæ in *Latino* Interprete est *Azoara* quadragesima tertia, ubi de *Mose* agitur, versus finem, dicit *Commentator, Abulabas Cordubensis*,

لم يعرف موضع قبره الا الرخم فلذلك
جعلة الله اصم ابكم *Nemo novit locum sepulchri ejus præter avem* racham, *ac proinde illam fecit Deus surdam, & mutam.* Id omni ex parte fabulosum est, ut pleraque hujusmodi nugatorum. Nam, ut cætera taceam, hæc avis est maximè vocalis, ut aquilinum, & vulturinum omne genus. Proinde, ut *Arabes* sæpe avibus, veluti nos campanis, quidvis affingunt. *Zamachsari* scribit *rachamæ* clangorem hæc ferè verba sonare, سبحان ربي الاعلي *Sobchan rabbi alali*, id est, *Laus Domino meo altissimo.*

Jam si liberet addere quidquid habent *Alkazuinius, Ibnolbatrik, Avicenna, Serapion, Sariph, Abenbitar, Alcamus, & Arabum* alii de hujus avis medicis virtutibus res in immensum excresceret. Nobis igitur è multis sufficiet addere pauca quædam, unde constet, quam avem *Arabes* sic indigitent. 1. Stercus *rachamæ* embryonem excutit. *Alkazuinius*,

درقها ان احتمتة المراة القت جنينها

Stercus ejus si ferat mulier, embryonem ejicit. Avicenna

قيل ان زبلة يسقط الجنين تبخيرا

Stercus ejus embryonem suffitu ejicere dicitur. Ecce idem in *Dioscoride* de stercore vulturis in capite *De stercore* libro secundo Γυπὸς ἄφοδϛ ὑποθυμιαθεῖσα ἔμβρυα ἐκτινάσσειν παραδέδοται, *Vulturis stercus suffitu fœtus pellere dicitur.* Et in *Samonico* capite trigesimo quarto,

Quinetiam stercus supponunt vulturis atri,
Sentiat ut minimè partus quàm proximus urget.

2. Pluma quoque *rachamæ* ad partum prodest. *Sariph*,

واذا اخذت ريشة من جناحها اليمن
ووضعت بين رجلي المطلقة سهل اولادها

Cùm sumitur penna ex ala ejus dextera, & ad parturientis pedes ponitur, levat dolore partûs. Ita etiam *Alcamus* in رخم *racham.* Quod idem de vulturis penna habet *Plinius* libri vigesimi noni capite quarto, *Penna vulturina subjecta pedibus adjuvat parturientes.* Et *Sextus* libri secundi capite secundo, *Efficit, ut sine labore partum edant.*

3. Fel *rachamæ* medetur albugini. *Alkazuinius*,

يكتحل بمرارتها وحدها لبياض العين

Ex solo vulturis felle fit collyrium ad oculi albuginem. Avicenna يكتحل بمرارتها لبياض العين بالما البارد *Ex felle ejus cum aqua frigida fit collyrium ad oculorum albugines.* Vulturino felli vis eadem. *Plinius* libri vigesimi noni capite sexto, postquam aquilæ felle inungi dixit nubeculas, & caligationes, suffusionesque oculorum, *Eadem vis & in vulturino felle*, &c. *Samonicus* capite decimò quarto,

Si tenebras oculis obducit pigra senectus,
Expressæ marathro guttæ cum melle liquenti
Detergere malum poterunt, vel vulturis atri
Fella chelidoniæ fuerint quîs gramina mista.

Marcellus, *Fellis gallinacei, vel vulturini, quod longè magis prodest, scrupulum, & mellis optimi unciam bene tritam conjunges, atque in pyxide cupreâ habebis, & opportunè ad inungendum uteris. Hoc nihil potentius caliginem relevat.* Galenus *Euporisticωn* libri primi capite quadragesimo quarto, *Omnem oculorum obscuritatem incipientemque suffusionem curat fel vulturis, cum marrubii succo, & melle Attico.* Sextus, *Vulturis fel*, &c. *omnem caliginem discutit.*

4. *Rachamæ* jecur à Dæmone obsessis utile. *Alcamus*,

كبدة يشوي ويسحق ويسقي المجنون
ثلثة ايام كل يوم ثلاث مرات ويبريه

Jecinore ejus tosto, & contrito, per triduum potatur Dæmoniacus quotidiè tribus vicibus, & convalescit. Ita etiam *Damir.* Nec multò aliter *Abenbitar*, كبد هاشوي

ويسحق ويداف بخل ويسقي من به جنون
كل يوم ثلاث مرات ثلاثة ايام متوالية
فيبريه *Jecur ejus assatur, conteritur, & in aceto maceratur, & illi propinatur, qui à Dæmone obsessus est per triduum quotidiè tribus vicibus, per tres dies continuos, & sanat eum.* Nempe de comitiali morbo, in quo videtur esse θεῖόν τι: aliquid simile tradiderant vetustiores. Plinius, *Jecur vulturis, cum suo sanguine ter septenis diebus potum, adversùs comitialem morbum prædicatur.* Ita etiam *Sextus*, & *Æsculapius.*

5. Ecce aliud de carne *rachamæ*! Sariph,

لحم الرخم اذا خلط بخردل وجفق

وبخر به المعقود من النسا سبع مرات اطلقة ذلك *Carne* rachamæ *cùm sinapi mixtâ, & exsiccatâ, si suffiatur ischiadicus septies, à morbo suo liberabitur.* Alcamus, النبخير بجفيف لحمة مخلوطا بخردل سبع مرات يحل المعقود عن النسا *Suffimentum ex carne ejus sicca cum sinapi mixta septies repetitum ischiadico morbo laborantem sanabit.* Sed utroque loco, pro خردل *chardal*, id est, *sinapi*, legendum putamus حرمل *charmal*, id est, *rutam*: quia habetur in *Samonico*, capite quinquagesimo quinto,

> *Si verò occultus nervos dolor urit inertes,*
> *Vulturis excisos adipes, rutamque remitte*, &c.

Sed & ad hemicranium, & capitis dolores, remedia praescribunt *Avicenna* ex *rachama*; *Plinius*, *Galenus*, *Marcellus*, *Sextus*, alii, ex vulture. Et ut stercus *rachamæ* apud *Abenbitarem*, *Damirem*, & *Alcamus*: ita vulturinus sanguis apud *Plinium* lepras sanat. Qui idem libri vigesimi noni capite quarto, *Ex volucribus in auxilio contra serpentes primum vultur est.* Quam vim uno ore *rachamæ* tribuunt omnes *Arabes.* Pelli scilicet tradunt venenata omnia pennæ suffitu, & stercoris: felle illito sanari viperæ & scorpionum morsum: & flavam pellem, quâ continetur ingluvies, exsiccatam, contritam, & in potu sumptam purgare ab omni veneno. De quibus præter *Avicennam* consulendi *Ibnolbatrik*, *Abenbitar*, *Damir*, *Alcamus*, &c. Neque enim vacat eorum loca describere.

Jam, quod *rachamam*, vel *anuk*, quod idem est, in locis inaccessis nidificare perhibent, atque inde natum Proverbium apud illos receptissimum, *Rarius ovo anuk*, nemo vulturi negaverit maximè convenire; de quo *Philosophus Historiæ* libri sexti capite quinto, Ὁ δὲ γὺψ νεοττεύει μὲν ἐπὶ πέτραις ἀπροσβάτοις· διὸ σπάνιον ἰδεῖν νεοττείαν γυπὸς, καὶ νεοττούς. Καὶ διὰ τοῦτο Ἡρόδοτος (lege Ἡρόδωρος,) ὁ Βρύσωνος τοῦ Σοφιστοῦ πατὴρ, φησὶν εἶναι τοὺς γῦπας ἐφ᾽ ἑτέρας γῆς ἀδήλους (lege ἀδήλου) ἡμῖν· τοῦτό γε λέγων τὸ σημεῖον, ὅτι οὐδεὶς ἑώρακε γυπὸς νεοττείαν, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐξαίφνης φαίνονται ἀκολουθοῦντες τοῖς στρατεύμασι· τὸ δέ ἐστι χαλεπὸν ἰδεῖν ὦπται δ᾽ ὅμως. *Vultur autem nidificat in rupibus inaccessis: unde est, quod vulturis nidus & pulli raro videntur. Ac proinde* Herodorus, Bryssonis *Sophistæ pater, vultures tradit in alia esse terra nobis ignota: id ex hoc argumento constare addens, quòd, cum vulturis nidum nemo viderit, multi derepentè appareant exercitus sequentes. Sed, utut hunc videre difficile sit, tamen quandoque visus est.* Et rursus libri noni capite undecimo, Γυπὸς δὲ λέγεται ὑπό τινων ὡς οὐδεὶς ἑώρακεν οὔτε νεοττὸν, οὔτε νεοττίαν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο Ἡρόδωρος ὁ τοῦ Βρύσωνος, τοῦ Σοφιστοῦ πατὴρ, ἀπό τινος αὐτὸν ἑτέρας εἶναι μετεώρου γῆς ἔλεγεν, τεκμήριον τοῦτο λέγων, καὶ τὸ φαίνεσθαι ταχὺ πολλούς· ὅθεν δὲ μηδενὶ εἶναι δῆλον· τούτου δὲ αἴτιον, ὅτι τίκτει ἐν πέτραις ἀπροσβάτοις. *Vulturis neque pullum, neque nidum quenquam vidisse nonnulli asserunt. Quocircâ* Brysonis *Sophistæ pater*, Herodorus, *eos ex sublimiore aliqua terra venire hoc argumento probabat, quod multi subitò appareant, cùm unde venerint nulli sit notum. Sed hujus rei causa est, quod in rupibus inaccessis vultur pariat.* Quæ etiam in *Antigono Historiâ* quadragesimâ octavâ reperire est. *Plinius* libri decimi capite sexto, *Nidos* (vulturum) *nemo attigit. Ideò etiam fuère, qui putarent illos ex adverso orbe advolare: falso. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur.* Quæ non satis cohærent. Nam, si vulturum nidum nemo attigit, illorum fœtus sæpe cerni verum esse non potest, cùm fœtus alibi non videantur, quàm in nido, aut circa nidum. Sed prius ex *Herodoro*, alterum ex *Aristotele* sumptum, qui in contraria sunt sententiâ. Quamvis ne *Aristoteles* quidem vulturis pullos sæpe cerni dixerit, sed nonnisi raró videri. Διὸ, inquit, σπάνιον ἰδεῖν νεοττείαν γυπὸς, καὶ νεοττούς· ut *Plutarchus* in *Romulo*, Νεοσσοῖς γυπὸς οὐ ῥᾳδίως ἴσμεν ἐντετυχηκότες, *In vulturis pullos non facilè incidimus*; pro eo, quod idem dicit in *Romanis Quæstionibus*, Οὐδὲ γὰρ νεοττιᾷ γυπὸς ἐντυχεῖν ῥᾳδίως ἐστίν. *Neque enim in vulturis nidum facile est incidere.* Sed *Ælianus* multò absurdius *Historiæ* libri secundi capite quadragesimo sexto, Λέγουσι δὲ νεοττιὰν μὴ ὑποπλέκειν γῦπα, *Vulturem nidum contexere negant.* Quid igitur? Γῦπας δὲ, inquit paulò post, ᾠὰ μὴ τίκτειν πέπεισμαι (al. πέπυσμαι,) νεοττοὺς δὲ ὠδίνειν, καὶ ὡς ἀπὸ γενεᾶς κατάπτεροί εἰσι, καὶ τοῦτο ἤκουσα. *Vultures credo* (aut *audivi*) *ova non excludere, sed pullos parere, qui statim à partu sint volucres.* Et *Phile* capite secundo,

> Στρουθοὺς πτερωτοὺς ἄρ᾽ ἀπὸ μήτρας ἐξάγει,
> Οἱ ζῶσιν εὐθὺς ἐξ ὀνύχων ἁρπάγων,
> Πνίγους καλιῶν εὑρεθέντες κρείττονες.

Pullos alatos è vulva educit, qui statim rapacibus unguibus sibi victum comparant, nidi suffocatione præstantiores reperti. Sed nemo non videt, unde nata sint hæc opinionum monstra. Quia nidi vulturum raro cernuntur, alii nonnisi in altero orbe, alii nusquam extare crediderunt.

Etiam id vulturi convenit, quod de *rachama* dicit *Damir*, illum aut unicum ovum, aut ad summum geminum edere. *Aristoteles* enim de vulture *Historiæ* libri sexti capite quinto, Τίκτουσι δὲ δύο ᾠὰ οἱ γῦπες, *Duo ova pariunt vultures.* Et libri noni capite undecimo, Τίκτει δ᾽ ἓν ᾠὸν, ἢ δύο τὰ πλεῖστα. *Unum ovum edit, aut ad summum duo. Plinius* ubi suprà, *Fœtus quidem sæpè cernuntur, ferè bini.*

Est & vulturis proprium, quod in *Bellunensi rachama* legitur edere carnes putridas: & in *Alkazuinio*,

تطير خلف العساكر لتاكل من جيف

Post castra volat, ut cadaveribus vescatur. Inde in *Homero* passim eos, qui occisi sunt,

> --- γῦπες ἔδονται,

Vultures comedunt. Et iidem esse dicuntur

> --- γύπεσσιν πολὺ φίλτεροι, ἢ ἀλόχοισιν,

Vulturibus multò chariores, quàm uxoribus. Quin *Herodoro Pontico* teste apud *Plutarchum Romanarum Quæstionum* Quæstione nonagesimâ tertiâ, vultur οὐδενὸς ἅπτεται ζῶντος, χρῆται δὲ τοῖς ἄλλοις ἀποθανοῦσιν, *nihil vivum attingit, sed mortuis solùm vescitur.* Hinc *Lucretius* libri quarti versu 680.

> *Mellis apes quamvis longè ducantur odore,*
> *Vulturiique cadaveribus.* ---

Ovidius libri primi *Tristium* Elegiâ quintâ,

> *Aut ut edax vultur corpus circumspicit, ecquod*
> *Sub nulla positum cernere possit humo.*

Silius libri decimi tertii versu 396.

> *Hic diræ volucres, pastusque cadavere vultur.*

Gregorius Nazianzenus, Carmine 163. *De cultu mulierum*,

> --- νεκροῖς ἀμφιέπουσι γῦπες,
> --- *vultur nempe cadaver amat.*

Prudentius Περὶ στεφάνων *Hymno* nono,

Longeque morsus vulturum efficacior
Ad devorandas carnis offas mortuæ.

Plutarchus, *de causis naturalibus* Quæstione vigesimâ sextâ, Τὰ κενέβρια τὸν γῦπα κινεῖ, καὶ προσάγεται πόῤῥωθεν. *Morticinæ carnes vulturem movent, atque eminùs trahunt.* Et in libro *De utilitate ex inimicis*, Καθάπερ οἱ γῦπες ἐπὶ τὰς ὀσμὰς τῶν διεφθορότων σωμάτων φέρονται. *Ut vultures ad cadaverum odorem feruntur.* Ælianus *Historiæ* libri secundi capite quadragesimo sexto, Γὺψ νεκρῷ πολέμιος, ἐσθίει γοῦν ἐμπεσὼν, ὡς ἐχθρόν. *Vultur mortuo est infensus, & tanquam in hostem incidens vorat.* Sed & brevi morituros præsentire creditur. *Ælianus* ibidem, Φυλάσσει τεθνηξόμενον· καὶ μήν τοι καὶ ταῖς ἐκδήμοις στρατιαῖς ἕπονται γῦπες, καὶ μάλα μαντικῶς, ὅτι γε εἰς πόλεμον χωροῦσιν εἰδότες, καὶ ὅτι μάχη πᾶσα ἐργάζεται νεκροὺς, καὶ τοῦτο ἐγνωκότες. *Moriturum observat. Peregrinos etiam exercitus sequuntur vultures præsensione quadam, ut qui eos noverint ad bellum proficisci, atque hoc quoque sciant omne prælium aliquam stragem edere.* Phile *De animalibus* capite secundo,

Πλὴν μαντικὴν ἔχουσιν οἱ γῦπες φύσιν·
Καὶ γὰρ συνεκδημοῦσι τοῖς μαχουμένοις,
Τῶν σωμάτων ἐλπίδι πεσουμένων τότε.

Præterea vultures naturam habent vaticinam: quippe cum iis peregrinantur, qui dimicaturi sunt, in spem cadaverum, quæ tunc cadent. Apud *Plinium* tradit *Umbricius*, aruspicum peritissimus, *triduo ante, aut biduo volare eos, ubi cadavera futura sint.* Unde *Plautus* in *Truculento* Scena *Piscis*,

--- vide, ut jam, quasi volturii, triduo
Priùs prædivinant quo die esuri sient.

Ægyptii non triduo, sed septiduo antè, vultures prælii locum designare asserunt, adeoque prævidere ex qua parte major futura sit strages. *Horus Hieroglyphicωn* libri primi capite undecimo, Πολέμου μέλλοντος τελεῖσθαι, τὸν τόπον ὁρίζει, ἐν ᾧ μέλλει ὁ πόλεμος γίνεσθαι, πρὸ ἡμέρων ἑπτὰ ἐπ᾽ αὐτὸν παραγινομένη. *Cum belli conficiendi tempus instat, definit locum, in quo pugna committi debet, septem ante diebus ad eum accedens.* Et rursus, Πλείονας σφαζομένους, καὶ ἡττωμένους, βλέπει, ταμιευομένη τὴν ἑαυτοῦ ἐκ τῶν πτωμάτων τροφήν· παρ᾽ ὃ καὶ οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς κατασκόπους ἔπεμπον σκεπτομένους κατὰ ποῖον τοῦ πολέμου οἱ γῦπες βλέπουσι μέρος, ἐντεῦθεν σημειούμενοι τοὺς ἡττωμένους. *Ubi plures mactandi sint, & qui vincendi, prævidet, ut ex cadaveribus cibum sibi-ipsi seponat. Proinde prisci Reges exploratores mittebant, qui observarent in utram aciei partem vultures respicerent, & inde colligerent quinam essent vincendi.* Quæ, ut saltem ex parte vera, maximè mirantur ii *Patres*, qui in *Hexaëmeron* scripserunt. *Basilius* Homiliâ octavâ, Τίς τοῖς γυψὶ προαπαγγέλλων τῶν ἀνθρώπων τὸν θάνατον, ὅταν κατ᾽ ἀλλήλων ἐπιστρατεύσωσιν; ἴδοις γὰρ ἂν μυρίας ἀγέλας γυπῶν τοῖς στρατοπέδοις παρεπομένας, ἐκ τῆς τῶν ὅπλων παρασκευῆς τεκμαιρομένων τὴν ἔκβασιν. Quæ *Ambrosius* ita reddidit, *Interrogabo te, tu autem responde mihi: Unde vultures mortem hominum signis quibusdam annuntiare consueverint? Quo indicio edocti atque instructi sint, ut, cum bellum lacrymabile inter se adversæ acies instaurant, multo prædictæ volucres sequantur agmine, & eo significent, quia multitudo hominum casura sit bello, futura præda vulturibus?* Et *Eustathius*, Ἡνίκα δέ φασιν ἄνδρες εἰς πόλεμον παρατάσσονται, ἐπακολουθεῖ αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἀφίσταται, σαρκοβόρος ὤν. *Cum autem homines in aciem instruuntur, sequitur, neque abscedit cùm sit carnis avidus.* Unde est, quod cum vulturibus conferuntur hæredipetæ. Quo sensu dicit *Seneca* Epistolâ nonagesimâ quintâ, *Vultur est, cadaver expectat.* Et *Martialis* libri sexti *Epigrammate* sexagesimo secundo,

Cujus vulturis hoc erit cadaver?

Unum addo, pro רחם *racham*, in *Deuteronomio* legi רחמה *rachama*, Fœminina terminatione. Neque enim iis assentior, qui volunt *He* in רחמה, esse Paragogicum: cùm etiam *Arabicè* sciam Fœmininum رخمة *rachama* longè sæpius occurrere, quam Masculinum رخم *racham*. Atque, ut monet *Damir*, الها فيها للجنس *in ea voce litera* He *pertinet ad genus*; ne putetur esse *He unitatis*, ut passim apud *Arabes*. Sed, quod mirere magis, cum *Græcè* dicatur ὁ γύψ Masculino genere, tamen in versione *Græca Hori Apollinis*, Scriptoris *Ægyptii*, semper legitur ἡ γύψ· nempe, ut respondeat *Græca* vox *Ægyptiæ* רחמה *rachama*, aut alteri huic analogæ, quæ Fœminina erat. Quod ex errore vulgi videtur natum; quia plerisque *Ægyptiis* persuasum id fuit, vultures omnes esse fœminas, nec eas aliter concipere, quàm *Noto* flanti, vel *Subsolano*, obversas. *Horus Hieroglyphicωn* libri primi capite undecimo, Ἄῤῥεν ἐν τούτῳ τῷ γένει τῶν ζώων οὐχ ὑπάρχει. *In eo genere animalium mas nullus est.* Et postquam alias aves ova solum ad esum, non etiam ad generationem apta, ex vento concipere narravit, Γυπῶν δὲ, ait, οὐχ ὑπηνέμιον ποιουμένων τὴν ὀχείαν ἡ τῶν ὠῶν γένεσις ζωογονεῖται, *Vultures autem, quamvis subventaneum faciant congressum* (id est, quamvis non aliter concipiant, quam ex vento: nam pro οὐχ lego κἂν, vel εἰ καὶ, aut tale quid) *tamen ex illorum ovis generatur animal.* *Plutarchus* in *Quæstionibus Romanis* Quæstione nonagesima tertia, Εἰ δὲ (ὡς Αἰγύπτιοι μυθολογοῦσι) θῆλυ πᾶν τὸ γένος ἐστὶ καὶ κυΐσκονται δεχόμενοι καταπνέοντα τὸν Ἀπηλιώτην. *Si verum est, quod narrant* Ægyptii, *totum vulturum genus esse fœmininum, & concipere* Subsolani *flatu excepto.* *Ammianus* libro decimo septimo, de *Ægyptiis*; *Per vulturem naturæ vocabulum pandunt: quia mares nullos posse inter has alites inveniri rationes memorant Physicæ.* Fortasse pro *naturæ* legendum *matris*, ut in *Horo*: Μητέρα δὲ γράφοντες γῦπα ζωγραφοῦσι, ἐπειδὴ ἄῤῥην ἐν τούτῳ τῷ γένει τῶν ζώων οὐχ ὑπάρχει. *Tzetzes* etiam *Chiliadis* duodecimæ *Historia* 439. id ipsum, postquam narravit multo uberius, profitetur se hausisse ἐξ Αἰγυπτίων, *ex Ægyptiis*. In *Ægypto* igitur hæc fabula primùm orta est: unde ad reliquas gentes paulatim dimanavit, præcipue post *Christum* natum, multis Doctorum Ecclesiæ cupidè illam amplectentibus, aut ea saltem utentibus, tanquam *argumento ad hominem*, quod vocant, in eos, qui *Christum* ex virgine nasci potuisse negabant. Proinde vultures fœminas sine coitu concipere & generare scribunt è *Patrum* choro *Tertullianus* in *Valentinianos* capite decimo, *Origenes* contra *Celsum* libro primo, *Basilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite vigesimo, *Eustathius* in *Hexaëmeron* pagina vigesima septima, *Procopius* in *Esaiam*, *Isidorus Originum* libri duodecimi capite septimo. Quibus addi queant *Theophylactus Simocatta* Quæstione *Physica* octava, *Phile*, &. *Pisidas* in *Jambis* (quos alii tribuunt *Cyrillo Alexandrino*) *Petrus Damianus* libri secundi Epistola decima octava, *Tzetzes*, ubi supra, *Etymologicus*, *Cyrillus* Lexicographus, *Scholiastæ*, quos citavimus, &c. Neque dubito, quin hæc sententia, utut falsa, & absurda, jam inde à *Mosis* tempore inter multos obtinuerit. Absit tamen, ut *Mosem* putemus, eo torrente abreptum, tale quidquam de vulture cogitâsse vel per somnium. Hoc tantum volo in *Deuteronomio*

mio illum uſum voce Fœminina רחמה *rachama*, ut loqueretur cum vulgo. Sed, ne quiſquam hoc traheret in erroris patrocinium, idem in *Exodo* רחם *racham*, Maſculinè dixit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Ad ea reſpondetur, quæ in Caput præcedens poſſunt objici.

Quatuor Objectiones. *I.* Rachama *ab* Arabibus *ponitur in aquilarum genere.* Reſp. Damir *non dicit eſſe aquilam, ſed aquilæ ſimilem, qualis vultur.* Γυπαίετος, *aquilæ genus, vulturinâ ſpecie.* Αἰγυπιὸς, *inter aquilas & vultures medius. Aquilæ ex diverſo coitu tandem in vultures degenerant.* Ariſtoteles *emendatus.* Promethei *jecur alii ab aquila, alii à vulture exeſum fuiſſe volunt. Herba* Promethea *in* Apollonio *ex aquila, in* Valerio Flacco *ex vulturis morſibus nata. Aquilæ circa cadaver* Theophylacto *ſunt vultures. In* Alberto, *& aliis, aquila & vultur ſæpe promiſcuè ſumuntur. Aquilæ* Arabes *multa tribuunt, quæ vulturis propria; caſtra ſequi, ut cadaveribus veſcatur, odoratu maximè valere, unguenti odore offendi*, &c. *II.* Obj. Rachama *legitur ex* India *lapidem afferre, quo ſublevatur partus. Is eſt lapis aëtites, ſeu aquilinus. Ergo* rachama *eſt* aquila: Reſp. *Non ſolos* Arabes, *ſed & alios idem vulturi tribuere. Lapis* abutacion, *vox corrupta ex* εὐτόκιον, *vel* ὠκυτόκιον. *III.* Obj. *Si* דיה daja, *eſt* vultur, *ut probavimus, aliud eſt* רחם racham, *aut in hoc cenſu eadem avis diverſis nominibus bis prohibita.* Reſp. *Has eſſe vulturum diverſas ſpecies.* דיה daja, *vultur niger:* רחם racham, *vultur alis nigris, cætera albus, ut* περκνόπτερος, *ſeu* ὀρειπέλαργος. *Equus* أرخم archam, *qui nobis* pica. *Ovis* رخما rachma, *id eſt*, varia. *IV.* Obj. רחם racham, *à miſericordia dictus: at vulture nihil immanius.* Reſp. *Contrà, avis eſt juſtiſſima, & omnium ſui generis minimè noxia. Nihil animatum necat. A morticinis ſui generis abſtinet. Sata non lædit.* Romanis *ales fauſti ominis:* Herculi *quoque.* Indi, Perſæ, Hiſpani *mortuos ſuos vulturibus objiciebant; eos maximè, qui pro patria fortiter dimicantes occubuerant.* Ælianus *emendatus. Vultur* Junoni *&* Iſidi *ſacer. Apud* Ægyptios *miſericordiæ ſymbolum. Per* CXX. *dies pullos ſuos vix deſerit. Eos, exſecto femore, nutrit proprio ſanguine: quod in pelicanum perperam tranſlatum. Etiam reliquas aves ab accipitre defendit, quomodo & tinnunculus. In* Homero, *&* Æſchylo, αἰγυπιοὶ *de pullis quam ſolliciti.* Ἤπιος *quid* Paulo. *Vultures patres in* Libya *à pullis ſuis ali.* Scaliger *vindicatus.* Leo Allatius *notatus.* Οἰωνὸς *non ſolum* avem *in genere, ſed & in ſpecie* vulturem *ſonat.* Heſychius *emendatus.*

Cum probaverimus hactenus רחם *racham*, eſſe *vulturem*, nonnulla videntur poſſe objici, unde ſequatur avem eſſe à vulture diverſam. Primo enim *Arabes*, *racham* definientes, *aquilam* eſſe diſertè dicunt. *Alkazuinius*, رخمة طاير النسر Rachama *eſt avis aquila*, ſeu aquilini generis. *Alcamus*, الأنوق العقاب الرخمة Anuk, *aquila*, *rachama*. Proinde in *Alkazuinio*, *rachama* paritura lapidem afferre dicitur ex *India*, lapidem alium in ventre habentem, & dolores partus ſublevantem, id eſt, lapidem ἀετίτην, ſeu *aquilinum*. Is enim ita deſcribitur. *Plinius* libri decimi capite tertio, *Eſt lapis iſte prægnans, alio, cum quatias, intus in utero ſonante. Dioſcorides* libro quinto, Ἀετίτης λίθος, ὁ ἐν τῷ κινεῖσθαι ἦχον ἀποτελῶν, ὡς ἑτέρου ἐγκύμων λίθου ὑπάρχων. *Lapis aquilinus, qui commotus ſonat, ceu lapide alio intra ſe concepto prægnans.* Et paulò poſt, Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἀποτέξεως, περίαπτε τῷ μηρῷ, καὶ ἐκτὸς ὠδίνων τέξεται. *Horâ partus femori* (parturientis) *alliga, & pariet ſine dolore. Chryſermus* apud *Stobæum* Sermone nonageſimo octavo, Ἐν Εὐφράτῃ, ποταμῷ τῆς Παρθίας, γεννᾶται λίθος ἀετίτης καλούμενος· ὃν αἱ μαῖαι ταῖς δυστοκούσαις ἐπὶ τὰς γαστέρας ἐπιτιθέασι, καὶ παραχρῆμα τίκτουσιν ἄτερ ἀλγηδόνος. *In* Euphrate, Parthiæ *amne, lapis gignitur* aëtites *dictus: quem obſtetrices mulieribus in difficultate partus ventri imponunt, & ſtatim ſine dolore pariunt.* Porro, cum ἀετίτην, ſeu *aquilinum*, ab aquila *Græci* appellent, non à vulture γυπίτην, ſeu *vulturinum*, ſequi videtur lapidem illum ab aquila, non à vulture afferri. Quod & afferunt priſci Scriptores. *Plinius*, ubi ſuprà, *Tribus primis, & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aëtites.* Et libro 30. cap. 14. *Lapis aëtites in aquilæ repertus nido.* Et libri trigeſimi ſexti capite vigeſimo primo, *Aëtites lapis ex argumento nominis magnam famam habet. Reperitur in nidis aquilarum.* Sextus, *Aquilæ lapis in ventre ejus aut nido invenitur.* Iſidorus *Originum* libri decimi ſexti capite quinto, *Aëtites* (lege *Aëtitæ*) *lapides reperiuntur in nidis aquilarum. Horus* de aquila, libri ſecundi capite quadrageſimo ſexto, Ἐκεῖνος ἀπὸ θαλάττης, ἢ ἀπὸ γῆς λίθον ἐπαίρει, καὶ τίθησιν εἰς τὴν ἰδίαν νεοττίαν. *Hæc è terra, vel mari, ſublatum lapidem in ſuum infert nidum. Philoſtratus* libri ſecundi capite ſeptimo, τὰ δὲ τῶν ὀρνίθων τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἀετοὶ μὲν, καὶ πελαργοὶ, καλιὰς οὐκ ἂν πήξαιντο, μὴ πρότερον αὐταῖς ἐναρμόζαντες, ὁ μὲν τὸν ἀετίτην λίθον, ὁ δὲ τὸν λυχνίτην; *Quid aves faciant quis non novit, ut aquilæ, & ciconiæ, quæ nunquam nidos exſtruunt, quin lapides illis imponant; illa quidem aëtitem, hæc vero lychnitem lapidem? Ælianus* quoque *Hiſtoriæ* libri primi capite trigeſimo quinto aquilas nidis imponere ſcribit τὸν λίθον, ὅσπερ οὖν ἐξ αὐτῶν ἀετίτης κέκληται, *lapidem, qui ab ipſis aquilinus vocatur.* Sed & ipſi *Arabes* hunc lapidem docent in aquilæ nido reperiri. *Damir* in capite العقاب *Alokab*, quæ eſt aquilæ ſpecies,

حجر العقاب حجر يشبه نوي التمر
هندي اذا حرك سمع له صوت فاذا
كسر لا يري فيه شي يوجد في عش
العقاب والعقاب يجلبه من بلد الهند

Lapis alokab (ſeu *aquilæ*) *lapis eſt ſimilis nucleo tamarindi, quo commoto ſonus auditur: tamen in eo fracto nihil videtur. Reperitur in nido* alokab (*aquilæ.*) *Et* alokab (*aquila*) *illum affert ex* India.

Et ipſe *Alkazuinius* in capite *De* نسر ſeu *aquila*,

اذا كان اوان بيضها فالنسر
الذكر يمشي الي بلاد الهند وياتي
بحجر

بعجا يوجد في بعض جبالها ويترك

تحت الانثي اخف عليه الالم *Cùm ova positura est aquila, mas, in* Indiam *se conferens, inde lapidem affert, qui in nonnullis terræ illius montibus reperitur, & fœminæ supponit ad dolores ejus sublevandos.* Itaque apud eundem *Alkazuinium*, cùm avis *rachama* hunc ipsum lapidem dicatur ex *India* afferre, videtur omnino *rachamam* pro vera *aquila* sumpsisse. Tertiò, cùm in censu avium prohibitarum דיה *daja*, tam ex rationibus, quàm ex Veterum auctoritate, *vulturem* esse probaverimus, si רחם *racham*, etiam est *vultur*, eadem avis in eadem serie orationis diversis nominibus bis à *Mose* interdicetur: quod non videtur posse ferri. Quartò dici potest in vulture nihil esse, quod respondeat nomini רחם, *à misericordia* ducto, & naturali στοργῇ erga pullos: cùm vultur sit rapax avis, & carnivora,

--- *rostroque immanis adunco*,

ut est apud *Poëtam*, adeoque aliena maximè à tenerrimis illis affectibus, quibus mater in prolem exardescit: ut non immeritò scribat *Antonius Liberalis* Fabulâ vigesimâ primâ, vulturem esse πάντων ὀρνίθων ἔχθιστον Θεοῖς τε, καὶ ἀνθρώποις· καὶ διὰ παντὸς ἵμερον αὐτῷ κρέως καὶ αἵματος ἐνέβαλον ἀνθρωπείου, *omnium avium Diis hominibusque invisissimum; cui perpetuum humanæ carnis & sanguinis desiderium* (Dii) *indiderunt.* Quin apud *Photium*, Auctore ducentesimo vigesimo tertio, *Theodorus*, vel *Diodorus* potiùs, *Tarsensis* Episcopus, vulturem pullos suos nutrire negat. Διὰ τί δέ τινα τῶν ζώων, inquit, οὐ τρέφει τὰ γεννήματα, ὥσπερ πτηνῶν γῦπας, καὶ κόρακες; *Cur quædam animalia fœtus suos non nutriunt, ut in avibus vultures & corvi?* Et infrà, τίς δὲ κόρακας, καὶ γῦπας ἐδίδαξεν ἵπτασθαι· οὓς οὐδὲ τρέφειν οἱ γεγεννηκότες πεφύκασι; *Quis corvos, aut vultures volare docuit; quos ne quidem alere parentes solent?* Sed hæ objectiones nullo negotio diluentur.

Arabibus, inquiunt رخم *racham* est نسر *neser*, id est, *aquila*, non *vultur*. Respondemus, quosdam *Arabes*, non tamen omnes, sic definire. *Damir* enim disertè dicit الرخمة طاير ابنع يشبه النسر في الخلقة Rachama *est avis varia, ad aquilæ naturam accedens.* Itaque ex *Damiris* sententia non est avis eadem cum aquila, sed duntaxat illi similis. Quod de vulture verissimum, de quo *Phile*;

Οὗ τήν τε κεφαλήν γε, βασιλεῦ, καὶ τὸ στόμα,
Κἂν μακρόθεν βλέπῃ τις, αἰετὸν λέγει.

Cujus caput, O Rex, & os si quis eminùs videat, aquilam esse dicit. Maximè in aquilarum genere percnopteri vulturinam habent speciem. Unde vocantur γυπαίετοι, *vultur-aquilæ*. Aristoteles *Historiæ* libri noni capite trigesimo secundo, Ἔστι δ' ἕτερον γένος (ἀετῶν) περκνόπτερος, &c. γυπὶ ὅμοιος· ὀρειπέλαργος καλεῖται, καὶ γυπαίετος. *Plinius* libri decimi capite tertio, *Quarti* (aquilarum) *generis est percnopterus, eadem oripelargus, vulturina specie.* Alii *ægypios* vocant. *Ælianus Historiæ* libri secundi capite quadragesimo sexto, Τοὺς δὲ αἰγυπιοὺς, ἐν μεθορίῳ γυπῶν ὄντας καὶ αἰετῶν. *Ægypios, qui inter vultures & aquilas medii sunt.* Sed & aquilas ex diverso coitu tandem in vultures degenerare volunt magni Scriptores. Plinius, *Haliæeti suum genus non habent, sed ex diverso aquilarum coitu nascuntur. Id quidem, quod ex iis natum est, in ossifragis genus habet, è quibus vultures progenerantur minores: & ex iis magni, qui omnino non generant.* Quæ sumpta sunt ex his *Aristotelis Mirabilium*, Ἐκ τοῦ ζεύγους δὲ τῶν ἀετῶν θάτερον τῶν ἀγόνων ἁλιαίετος γίνεται παραλλὰξ, ἕως ἂν σύζυγα γένηται, ἐκ δὲ ἁλιαιέτων φήνη γίνεται· ἐκ δὲ τούτων οἱ περκνοὶ, καὶ γῦπες· οὗτοι δὲ οὐκέτι διορίζουσι περὶ τοὺς γύπας, ἀλλὰ γεννῶσι τοὺς μεγάλους γύπας· οὗτοι δ' εἰσὶν ἄγονοι. Sed locum *Aristotelis* ita reddidit *Plinius*, ut quidquid erat difficile (nempe verba θάτερον τῶν ἀγίνων, & παραλλὰξ ἕως ἂν συζυγα γένηται) securo saltu præterîerit. Ego priora, nimirum θάτερον τῶν ἀγόνων, corrupta esse puto, & pro iis legendum θάτερον τῶν ἀγενῶν· ut hic sit sensus loci totius, "Ex paribus "aquilis unam ignobilem alternis nasci, haliæetum "scilicet. Et, cùm σύζυγα nata sunt, id est, binæ "aquilæ degeneres, seu bini haliæeti; ex iis nasci "ossifragas, ex ossifragis percnos, & vultures: quo-"rum genus non mutatur ampliùs. Hi enim alios vul-"tures generant, sed majores, & steriles. Cùm ex iis, quæ dicta sunt, sequatur inter aquilas & vultures magnam esse cognationem, nemo mirabitur has aves à Scriptoribus sæpe confundi, atque unam pro altera sumi. Quod ut exemplis probemus, *Promethei* jecur ab aquila fuisse exesum tradunt *Hesiodus Theogoniæ* versu 523. *Æschylus* in *Prometheo vincto* versu 996. *Apollonius Argonauticωn* libri secundi versu 1254. & libri tertii versu 851. *Actius* in *Prometheo*, *Apollodorus* libro primo & secundo, *Diodorus* libro quarto, *Philostratus* libro secundo, *Plutarchus* libro *De fluminibus* in *Phasi*, *Lucianus* in *Prometheo* & in *Sacrificiis*, *Pherecydes* libro secundo, *Agrœtas* in *Scythicis* libro decimo tertio, *Duris* & *Herodorus* apud *Apollonii* Scholiastem, *Servius* in *Virgilii Eclogam* sextam, &c. Tamen *Fulgentius* libro secundo *Mythologicωn Prometheum* nobis describit *vulturi fero jecur perenne præbentem*: & auctores citat *Nicagoram* in libro *Distemithea* (lego *De Prometheo*) & *Aristoxenum* in *Epimetheiorum* libro, & *Petronium Arbitrum* in his *Hendecasyllabis*,

Cui vultur jecur (a) ultimum pererrat, (a) *Al. intimum.*
Et pectus trahit, intimasque fibras,
Non est, quem (b) tepidi vocant Poëtæ; (b) *Al. lepidi.*
Sed cordis mala, livor, atque luxus.

Ubi tamen, pro *Non est, quem tepidi*, aut *lepidi vocant Poëtæ*, quidam non malè legunt, *Non est, quem* Tityum, &c. Quæ lectio si admittatur, de *Prometheo* non egerit *Petronius*, sed de *Tityo*; de quo *Poëta* summus libro sexto *Æneidos*,

--- *rostroque immanis vultur obunco*
Immortale jecur tundens.

Et multo ante fabularum parens *Odyss.* λ'.

Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον,
Δέρτρον ἔσω δύνοντες,

Duo autem vultures utrimque incumbentes jecur fodiebant, cute intus penetrata. Fortasse igitur *Petronii* verborum prava lectio *Fulgentium* decepit. At illud *Valerii Flacci* de herba *Promethea Argonauticωn* libri septimi versu 357.

--- Prometheæ *florem de sanguine fibræ*
Caucaseum *tonitru, nutritaque gramina, promit.*
Quæ sacer ille, nives inter, tristesque pruinas,
Durat, editque cruor, cum gutture vultur adeso
Tollitur è scopulis, & rostro irrorat aperto.

Illud, inquam, *Valerii* si conferas cum his *Apollonii* de hac eadem herba *Argonauticωn* libri tertii versu 850.

Πρωτοφυὲς τό γ' ἀνέσχε καταστάξαντος ἔραζε
Ἀιετοῦ ὠμηστέω κνημοῖς ἐνὶ Καυκασίοισιν,
Αἱματόεντ' ἰχῶρα Προμηθῆος μογεροῖο.

Palam videbis *Valerium* ex aquila vulturem fecisse: Quomodo è nostris *Theophylactus*; cum aquilas, de quibus *Christus Matth.* 24. *vers.* 28. vult pro vulturibus haberi. Ἐπὶ νεκρὸν σῶμα, inquit, συνάγονται ὀξέως οἱ ἀετοὶ, οἱ γῦπες δηλαδή. *Ad cadaver aquilæ, id est,* vultu-

vultures, *statim congregantur.* *Gesnerus* quoque *Albertum*, & alios quosdam Recentiores, vulturem cum aquila passim confundere observat. Et se tuetur *Albertus Aristotelis* auctoritate, quem aquilam & vulturem ad idem genus referre scribit: quod *Gesnerus* meritò negat. Tamen *Alberto* causa fuit, cur id crederet. Is enim neque *Aristotelis Græcum* textum legerat, neque *Latinam* versionem ex *Græco* textu, sed ex *Arabico* expressam. Ita enim ferebant tempora, quibus vixit *Albertus*. Tum nemo erat inter *Latinos*, qui *Græcos* Scriptores *Græcè* legeret, aut *Latinè* redderet: tantùm *Arabes* consulebantur, qui *Græcè* quidquid extabat in suam linguam transtulerant, & ex illorum versionibus *Græca Latinè* utcunque reddebant barbari Interpretes. *Arabes* porrò vocem نسر *neser*, quæ propriè *aquilam* sonat, ad *vulturem* usque extendunt. Unde est, quod τῷ *neser* ea quandoque tribuunt, quæ sunt vulturis propria. Sic ad vulturem pertinet quod dicit *Alkazuinius*,

النسر يتبع العساكر لطعمة في لحم القتال

τὸν neser *castra sequi*, *ut occisorum carne vescatur.* Item

يا كل الجيف حتي لا يقدر علي الطيران

Cadaveribus ita saturari, *ut volare amplius non possit.* Sed & vulturis potiùs, quàm aquilæ, sunt propria hæc *Damiris* in cap. نسر *Neser* وهو

حاد البصر يري الجيفة من اربع ماية فرسخ وكذلك حاسة شمه الي النهاية لكنه اذا شم الطيب مات لوقته

Est acutissimi visûs, *ita ut cadaver videat à quadringentis parasangis.* *Et odoratus pariter in eo est intensissimus.* *Proinde*, *cùm sentit unguentum*, *ipso momento moritur.* Nam visu quidem aquila maximè valet, ut suo loco (*c*) probatum; Sed odorandi vis in vulture major esse creditur. Unde *Lucretius* libro quarto,

(c) Cap. 2. p. 174. lin. 17. &c.

> *Mellis apes quamvis longe ducantur odore*,
> *Vulturiique cadaveribus.* ---

Et *Apuleius* in *Apologia* prima, *Sin verò naribus nidorem domesticum præsensit*, *vincit idem sagacitate odorandi canes*, & *vulturios.* *Cui enim cani*, *cui vulturio* Alexandrini *cœli quidquam ab usque* Æeensium *finibus oboleat?* Et *Sidonius* libri septimi Epistolâ decimâ quartâ, *Proferunt odorandi subtilitatem*, *tanquam non præcedat vultur olfactu.* Hinc versus in ore vulgi,

> *Vultur odoratu*, *præcellit aranea tactu.*

Isidorus tamen, *Originum* libri duodecimi capite septimo, vulturibus aquilas jungens, *Vultures*, inquit, *sicut & aquilæ*, *etiam ultra maria cadavera sentiunt.* Sed illum, hæc scribentem, visum potiùs, quàm odoratum respexisse palàm faciunt sequentia: *Altiùs quippe volantes*, *multa*, *quæ montium obscuritate celantur*, *ex alto illi conspiciunt.* Verùm, ut cætera taceam, hoc saltem, quod addit *Arabs*, *neser*, seu *aquilam* unguenti odore offendi, nonnisi de vulture à Veteribus scribi constat. Sic *Aristoteles* in *Mirabilibus*, Λέγεται καὶ τοὺς γῦπας ὑπὸ τῆς τῶν μύρων ὀσμῆς ἀποθνήσκειν. *Ajunt etiam vultures ab unguentorum odore exanimari.* *Theophrastus* libri sexti *De causis plantarum* capite quarto quædam animalia asserit ὑπὸ τῶν ἡδίστων ἡμῖν ἀναιρεῖσθαι, καθάπερ οἱ γῦπες ὑπὸ τῶν μύρων, *ab iis perimi*, *quæ nobis suavissima sunt*, *ut vultures ab unguentis.* Et in libro *De odoribus*, Πονεῖν δ' ἔνια φαίνεται ταῖς ὀσμαῖς, καὶ ταῖς εὐωδίαις, εἴπερ ἀληθὲς τὸ ἐπὶ τῶν γυπῶν. *Quædam etiam odore & fragrantiâ lædi apparet*, *si verum est*, *quod de vulturibus traditur.* *Plinius* libri undecimi capite quinquagesimo tertio, *Vultures*, *unguento qui fugantur*, *alios appetunt odores.* Ælianus *Historiæ* libri tertii capite septimo, Εὐωδία δὲ, καὶ μῦρον γυψὶν αἴτια θανάτου. *Fragrantia*, & *unguentum vulturibus mortem affert.* Et libri quarti capite decimo octavo, Γυπῶν γε μὴν τὸ μῦρον ὄλεθρός ἐστι. *Vulturum pernicies unguentum est.* *Clemens* libri secundi *Pædagogi* capite octavo, Μὴ λάθωμεν, ὥσπερ οἱ γῦπες τὰ μύρα βδελυττόμενοι. *Ne inscii*, *tanquam vultures*, *ab unguentis abhorreamus.* Eustathius *in* Hexaëmeron, Φασὶ δὲ τὸν γῦπα τὰ ῥόδινα μύρα χρισθέντα ἀποθνήσκειν. *Vulturem ajunt rosaceo unguento unctum interimi.* Phile *De animalibus* capite secundo, ubi de vulturibus;

> Οἱ τῷ μύρῳ θνήσκουσι, κανθάρων δίκην.

Qui unguento perimuntur, *ut canthari.* Vides Lector ubique de vulturibus id tradi, nusquam de aquilis. Apparet igitur *Arabes*, qui τῷ *neser* hoc idem tribuunt, nomine *neser* non solam *aquilam*, sed & *vulturem* significâsse. Itaque cùm apud *Arabes* nomen *neser* ad *aquilas* & *vultures* generale sit, ex eo, quòd *rachamam* censent inter species τοῦ *neser*, non sequitur *rachamam* ab illis non haberi pro *vulture*. Quid, quòd etiam *Philosophus* hoc vulturis genus inter aquilas censet, ut infra docebitur, quamvis vulturinam speciem & mores illi assignet, ac proinde vocet γυπαίετον?

II. Secunda objectio hæc erat, *rachamam* in *Alkazuinio* ex *India* afferre lapidem *abutacion*, concavum, & sonorum, & ad partus utilem: qui cùm non possit alius esse, quàm lapis ἀετίτης, seu *aquilinus*, etiam avem, à qua affertur, videri esse aquilam. *Respondeo*, Veteres quidem soli aquilę, sed abhinc aliquot sæculis Recentiores etiam vulturi id tribuisse. *Hieronymus*, vel quisquis auctor est Epistolę *De cereo Paschali* sub *Hieronymi* nomine; *Vultur*, *cùm cœperit ova edere*, *primùm de terra* Indiæ *instintium sumit:* & *est tanquam nux*, & *intùs habet aliquid*, *quod movetur*, & *sonum reddit.* *Hoc sibi apponit*, & *multos quidem facit fœtus*, *unus verò remanet.* *Eustathius* in *Hexaëmeron* de vulture: Καὶ ἔγγυος (lege ἔγκυος) γενόμενος πορεύεται εἰς τὴν Ἰνδικὴν, καὶ λαβὼν τὸν εὐτόκιον λίθον οὕτω καλούμενον, ἐπάνω αὐτοῦ καθέζεται, συνεχόμενος ὠδῖσι, καὶ ἀποτίκτει. Ἔστι δὲ ὁ λίθος περιφερὴς ὡς κάρυον· καὶ κινούμενος ἦχον ἐκπέμπει ὡς κώδων, ἔνδοθεν ἑτέρου λίθου κινουμένου. *Cùm concepit* (vultur) *in* Indiam *proficiscitur*, & *lapidem*, *quem vocant* eutocion, *suscipit*, *super quem in partûs doloribus sedet*, & *parit.* *Est autem lapis rotundus nucis instar:* & *cùm quatitur*, *sonum edit ut tintinnabulum*, *alio lapide intùs moto.* Rectè εὐτόκιον λίθον vocat ab argumento; quia *partus promovet*, quamvis alii ὠκυτόκιον malint. *Harpocratio Alexandrinus*, Ὠκυτόκιος λίθος ἐστὶν ἐοικὼς τῷ ἀετίτῃ, μικρότερος ἢ ἐκείνου· πλὴν ἀπηχῶν ὡς ἐκεῖνος ἐν τῷ κινεῖσθαι παρὰ τὸ οὖς· ἔστι δὲ καὶ λεῖος τῇ θέᾳ. Ocytocius *lapis est aëtiti similis*, *illo minor:* *sed*, *ad aurem cùm movetur*, *eodem modo sonans.* *Levis autem apparet.* Hâc voce *Dioscorides* aliquoties utitur, sed Adjectivè solùm: ut cùm libro quinto scribit jaspides esse φυλακτήρια περίαπτα, καὶ ὠκυτόκια μηρῷ περιαπτόμενα, *inter amuleta*, *quæ alligantur*, & *femori adalligata partum accelerare.* Ex his emenda voces nihili, in Epistola *De cereo*, *Instintium*; & in *Alkazuinio* ادوطافيون. Et اوطقيون εὐτόκιον rescribe, vel, si mavis اقوطقيون ὠκυτόκιον.

III. Ad tertiam objectionem respondemus, דיה *daja*, & רחם *racham*, à *Mose* separatim prohiberi;

ri; quamvis utraque vox *vulturem* sonet: quia sunt vulturum diversæ species. Cùm enim דיה *daja*, sit *vultur niger*, ut supra (*d*) probavimus, qui *Arabicè* dicitur أنوق *anuk*: רחם *racham*, est طاير أبقع *avis varia*, ut scribit *Damir*; quia solis alis nigricat, cætera alba. Ita definiunt *Bellunensis* & *Giggeius*. Proinde equus, quem à colorum mixtura vernaculo sermone *picam* vocamus, *Arabicè* dicitur أرخم *archam*: & ovis ita varia رخما *rachma*. Alcamus ساة رخما بيضا راسها سودا سبرها *Ovis* rachma, *quæ capite albo est*, *cætera nigra*. Item فرس أرخم *Equus archamo*, qui est ita varius. Tanquam ab ave sumpto nomine, cui colores pariter misti. Proinde jure merito conjicit Vir in his literis princeps hâc voce significari *Aristotelis* περκνόπτερον, seu ὀρειπέλαργον· qui *percnopterus* vocatur *à nigris alis*; & *oripelargus*, id est, *ciconia montana*, quia, ciconiæ instar, partim albus est, partim niger. Idem à *Philosopho* sic censetur inter aquilas, ut γυπάετος, id est, *vultur-aquila*, nominetur; quia externa specie est γυπὶ ὅμοιος, *vulturi similis*, & vulturinos habet mores. Non possum capere, unde hæc suboluerint *Anglicano* Interpreti, qui *Gier-eagle*, id est, *vultur-aquilam*, hic habet. An *Gesnerum* sequitur, qui *Bellunensem* viderat? Sunt etiam ex *Arabibus*, quibus *rachama* est *ossifraga*. *Golius* noster, *Per* Persicum استخوان رند, *id est*, *ossifraga*, *exponitur apud* Meidanum, *& alios*. Pandectarius Arabs, *Arathamathi*, *id est*, *frangens ossa*. *Arathamathi* corruptum ex الرخمة *arrachamath*: & *frangens ossa* est *ossifraga*. Sed prius verum.

(*d*) Cap. 9. p. 195. &c.

IV. Ad quartam objectionem, Nomen רחם *racham*, ductum ἀπὸ τῆς φιλοστοργίας, parum convenire vulturi, cum sit avis immanissima: *Respondeo*, Vulturem apud vulgus malè audire, & pro ave immani haberi; quia humana carne vescitur: sed *Græcos* & *Ægyptios*, qui vulturis naturam penitius introspexerunt, longè aliter de illo pronuntiare. *Herodorus Ponticus* apud *Plutarchum* in *Romulo*, & in *Romanis Quæstionibus*, vulturem omnium sui generis animalium esse δικαιότατον, καὶ ἀβλαβέστατον, *justissimum*, *& minimè noxium*, tribus probat rationibus. Prima est, quod οὐδενὸς ἅπτεται ζῶντος, οὐδὲ ἀποκτίννυσιν ἔμψυχον οὐδὲν, ὡς ἀετοὶ, καὶ ἱέρακες, καὶ τὰ νυκτινόμα, χρῆται δὲ τοῖς ἄλλοις ἀποθανοῦσιν, *nihil vivum attingit*, *neque animatum quidquam interficit*, *ut aquilæ*, *& accipitres*, *& nocturnæ aves*, *sed morticinis solùm utitur*. Secunda, quod καὶ τούτων τὰ ὁμόφυλα παρίησι· πετεινοῦ γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε γῦπα γευόμενον, ὡς ἀετοὶ, καὶ ἱέρακες, μάλιστα τὰ συγγενῆ διώκουσι, καὶ κόπτουσιν· *etiam è morticinis ea præterit*, *quæ sunt sui generis*: *aves enim à vulture gustari nemo vidit*, *quas aquilæ*, *& accipitres potissimùm*, *insectantur*, *& occidunt*. Tertia, quod ἀνθρώποις ἀβλαβέστατός ἐστιν, οὔτε καρπὸν ἀφανίζων, οὔτε φυτὸν, οὔτε ζῶον ἥμερον κακουργῶν, *hominibus minimè nocet*, *cùm neque fruges perdat*, *neque plantas*, *neque ullum mansuetum animal lædat*. Quod sequutus *Eustathius* in *Hexaëmeron* observat σπέρματα μὴ βλάπτειν αὐτὸν, μηδέ τι ἔμψυχον διαλυμαίνεσθαι, καὶ μηδὲ νεκρῷ προσέρχεσθαι πετεινῷ διὰ τὴν συγγένειαν, *eum neque sata lædere*, *neque nocere cuiquam animato*, *neque ad ullius avis cadaver accedere propter cognationem*. Proinde vultur à *Romanis* habebatur pro fausta alite. Et *Hercules* quoque (teste *Herodoro* apud *Plutarchum*) πάντων μάλιστα γυψὶν ἐπὶ πράξεως ἀρχῇ φανεῖσιν ἔχαιρεν, *in rerum agendarum initiis vulturibus oblatis maximè delectabatur*. Quid, quòd *Indos* mortuorum corpora vulturibus objecisse auctor est *Sextus Philosophus* libri tertii *Pyrrhoniarum Hypotheseων* capite decimo quarto? Quale quid in usu fuisse etiam apud *Persas* multis probat *Brissonius* in fine libri secundi *De regno Persico*. Sed & *Hispanos* idem factitâsse testantur hæc *Silii* libri decimi tertii versu 470.

Tellure, *ut perhibent*, *is mos antiquus* Iberâ,
Exanima obscœnus consumit corpora vultur.

Quod de his intelligendum, qui in bello occubuerant pro patria fortiter dimicantes. Ita enim idem libri tertii versu 340.

Venere & Celtæ *sociati nomen* Iberis.
His pugna cecidisse decus, *corpusque cremari*
Tale nefas. *Cœlo credunt Superisque referri*,
Impastus carpat si membra jacentia vultur.

Et *Ælianus Historiæ* libri decimi capite vigesimo secundo, Βαρκαῖοι, γένος δὲ τοῦτό ἐστιν Ἑσπέριον, τῶν ἀποθανόντων νόσῳ τοὺς νεκροὺς ὑβρίζοντες, ὡς ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς τεθνεώτων, θάπτουσι πυρί· τοὺς δὲ ἐν πολέμῳ βίον καταστρέψαντας, ὡς καλοὺς, καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἀρετῆς μετειληχότας, γυψὶ προβάλλουσιν ἱερὸν τὸ ζῶον εἶναι πεπιστευκότες. Barcæi, *gens* Hispanica, *ex aliquo morbo mortuos per contumeliam igne cremant*, *ut muliebriter & ignaviter defunctos*: *eos vero*, *qui in bello occubuerunt*, *ut viros bonos*, *& fortes*, *& eximiæ virtutis*, *vulturibus objiciunt*, *quia sacrum putant esse hoc animal*. *Barcæi* quidem in *Hispania* nulli sunt: sed legendum Βακκαῖοι, ut in *Stephano*; Βακκαῖοι Ἰσπανίας ἔθνος, *Baccæi gens Hispanica*: nempe qui aliis *Vaccæi*. Neque dubium, quin sic scripserit *Ælianus*: qui, post inserta nonnulla de *Romuli* duodecim vulturibus, addit apud *Ægyptios* vulturem esse *Junoni* sacrum, & ejus pennis ornari caput *Isidis*, & τῶν προπυλαίων ὀρόφους *vestibulorum fastigia*.

Sed & aliud est, quod à Lectore nolim oscitanter preteriri; quia inde nostræ interpretationi magnum pondus accedit. *Horus Apollo* auctor est eosdem *Ægyptios* in *Hieroglyphicis* suis misericordem picto vulture significâsse. Verba sunt libri primi capite undecimo, Μητέρα δὲ γράφοντες, ἢ ἐλεήμονα, γῦπα ζωγραφοῦσι. *Ut matrem*, *aut misericordem*, *significent*, *vulturem pingunt*. Atque ut scias hanc ipsam misericordiam intelligi, quam *Hebræi* proprio nomine רחם *rechem*, appellant, id est, τὴν πρὸς τὰ τέκνα φιλοστοργίαν, hanc causam affert idem Scriptor, cur vulturis imagine pingatur misericors: *Quia*, nimirum, *centum illis ac viginti diebus*, *quibus fœtus suos mater educat*, *fere nunquam evolat*, *sed de pullis suis tantum*, *ac eorum nutricatione sollicita est*. *Iis porro diebus*, *cum quo eos sustentet nihil suppetit*, τὸν ἑαυτῆς μηρὸν ἀνατεμοῦσα, παρέχει τοῖς τέκνοις τοῦ αἵματος μεταλαμβάνειν, ὡς μὴ ἀπορήσαντα τροφῆς ἀναιρεθῆναι *proprio exsecto femore*, *pullis suis præbet sanguinem suum exsugendum*, *ne cibi penuriâ conficiantur*. Quæ eadem refert *Pisidas* versu 1064. ubi de vulturibus,

Τὸν μηρὸν ἐκτέμνοντες, ἡματωμένοις
Γάλακτος ὁλκοῖς ζωπυροῦσι τὰ βρέφη.
Καί μοι δοκεῖ τὸν γῦπα σεμνῦναι πλέον.
Τῇ συμπαθείᾳ τῆς γονῆς τετμημένον,
Ἢ τὸν μέγιστον εἰς ἀσέλγειαν Δία
Τμηθέντα μηρὸν εἰς γονὴν ὀλεθρίαν.

Femore exsecto, *sanguineo lactis defluxu suos fœtus refocillant*. *Et apud me quidem pluris est vultur*, *qui prolis suæ commiseratione seipsum exsecat*, *quàm* Jupiter *ille maximus*, *qui propter perniciosum fœtum* (id est, *Bacchum*) *femur suum abscidit*. Hæc igitur vera ratio nominis רחם *racham*: cujus historiam *Patres* interpolârunt, ut pelecano tribuerent quod vulturis erat proprium. De ejusdem pietate erga pullos sic *Vincentius Doctrinalis* libri decimi sexti capite centesimo septuagesimo, *Pullos suos usque quo possint volare nutrit*; *seque pro eis periculo exponit*: *dum etiam fortiorem se*, *volentem eos diripere*, *suis unguibus vulnerat*, *&*

& alis percutit. Neque veteres *Græcos* latuit summa illa vulturis στοργὴ & pietas in suos fœtus. In quam rem insignis est *Æschyli* locus in *Agamemnone*, sed à Scribis & Interprete pessimè acceptus. Ibi *Agamemnonem* & *Menelaüm* ereptæ *Helenæ* causa *Trojam* navigâsse dicit

Τρόπον αἰγυπιῶν· οἵ τ' ἐκπατίοις
Ἄλγεσι παίδων ὕπατοι λεχέων στροφοδινοῦνται,
Πτερύγων ἐρετμοῖσιν ἐρεσσόμενοι, δεμνιοτήρη
Πόνον ὀρταλίχων ὀλέσαντες,

More vulturum; qui per devia dolore ereptorum *pullorum sublimes à nidis per gyros circumaguntur, remigiis alarum remigantes, amisso labore, quem in pullorum strato* (seu *nido*) *servando insumpserant.* Pro ἄλγεσι παίδων, *dolore pullorum* (supple *ereptorum*) ridiculè habent editiones, ἄλγεσι ποδῶν, *dolore pedum.* Unde est, quod *Latinus* Interpres à *Poëta* mente abit quam longissimè. Sed editio Stephani rectè habet Ἄλγεσι παίδων, neque aliter vetus Scholiastes. *Æschylo* præiverat *Homerus*, qui *Odyss.* π'. versu 216. *Ulyssem*, & *Telemachum* in mutuo amplexu refert uberius flevisse, quam ossifragæ, aut vultures, quibus rustici pullos ademerunt, antequam ad volatum instructi essent. Verba sunt,

Κλαῖον δὲ λιγέως ἀδινώτερον, ἤ τ' οἰωνοὶ
Φῆναι, ἢ αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες, οἷσί τε τέκνα
Ἀγρόται ἐξείλοντο, πάρος πετεινὰ γενέσθαι.

Cur vulturibus ossifragas, ut pariter pias, junxerit, est notissimum. Nam & ossifraga in *Oppiano*, libro primo *Halieuticων*, legitur, mulieris instar, gemere, & plorare, si quis ei unum ex pullis suffuratus fuerit, neque nidum deinceps relinquere, cibo neglecto. Neque solum in pullos suos, sed & in alienos est misericors. *Ejectos enim ab aquilis pullos* (inquit *Plinius*) *cognatum genus ossifragæ excipiunt, & educant cum suis.* Et *Antigonus* Historia quinquagesima secunda, Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης φησὶ τὴν φήνην τοὺς ἐκβληθέντας τῶν νεοττῶν ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ λαμβάνειν, καὶ ἐκτρέφειν. Aristoteles *dicit ossifragam pullos ab aquila ejectos excipere, & educare.* Nempe *Historiæ* libri noni capite trigesimo quarto, Ἡ δὲ καλουμένη φήνη ἐστὶν ἤπιος, καὶ τὰ τέκνα ἐκτρέφει, καὶ τὰ αὐτῆς, καὶ τὰ τοῦ ἀετοῦ. *Quæ phene vocatur* (id est, *ossifraga*) *est pia, & præter suos etiam aquilæ pullos alit.* Ἤπιος hic idem, quod *pius*, & pertinet ad pietatem, & misericordiam erga pullos, quos alit, ut sit fere idem, quod רחום *rachum.* Quomodo *Paulus* usurpans 1 *Thessal.* 2. *v.* 7. Ἐγενήθημεν, inquit, ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα. Itaque inter vulturem & ossifragam magna est morum similitudo. Ex quo factum, ut *Philosophus* in libro *Mirabilium*, & ex eo *Plinius* ab ossifragis vultures progenerari asserat. Et non pauci ossifragam inter vulturum species recenseant, in his *Kiranides*, *Gesnerus*, *Dalechampius*: ut quosdam *Arabum* jam diximus رخمة *rachamam*, pro *vulture*, *ossifragam* interpretari. Interim ex his jam constat falli graviter *Diodorum Tarsensem*, cùm vultures scribit οὐ τρέφειν τὰ γεννήματα, *fœtus suos non alere*: nisi *vulturum* nomine *aquilas* intelligat; quamvis ne de aquilis quidem sit simpliciter verum, ut suo loco (*e*) docuimus.

(*e*) *Cap.* 3. *p.* 180. *lin.* 61. *&c. supra.*

Vulturis clementia, & benignitas, ex eo quoque maximè apparet, quod non solùm proprios fœtus, sed & reliquas aves ab accipitre tuetur, si *Cassiodoro* credimus libri secundi Epistola decima nona. *Proh dolor!* inquit, *pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestus: sed magis accipitrem, vitam plumigerarum avium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque suo pondere periclitantibus nititur subvenire.* Et paulò post de servis agens, qui dominum occiderant; *Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris.* Vides, Lector, *pium* vocari vulturem, & in pietatis exemplum proponi, ut qui non solùm proprios pullos, sed & quascunque volucres in clienteiam suam recipiat, ut pro viribus sartas tectas ab omni periculo conservet. Quale quid de tinnunculo scribit *Plinius* libri decimi capite trigesimo septimo, *Defendit tinnunculus columbas, terretque accipitres naturali potentiâ in tantum, ut visum vocemque ejus fugiant.*

Sed & aliud στοργῆς argumentum in vulture his verbis me docuit *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione 231. Africanum *vulturem tamdiu in* Libya, *&* Atlante, *monte, ubi eum* sner *vocant, ajunt vivere, quoad nudus pennis à suis alatur pullis: ut aliud verbum jam* Græcis *fingendum sit, quam* ἀντιπελαργεῖν, *nempe* ἀντοιωνεῖν. Quæ verba cùm neminem lædant, non capio, cur cymbalum mundi, *Leonem Allatium*, ita commoverint, ut ex iis materiam sumpserit in Virum multò maximum impotenter debacchandi, in *Notis* ad *Eustathii Hexaëmeron* pag. 225. *Lepidissimè*, inquit, *jocatur in* Grecos, *quasi ex hac historia fingendum sit iis aliud nomen, quam* ἀντιπελαργεῖν, *nempe* ἀντοιωνεῖν. *Hæc tamen tantus homo*, Græcæ *linguæ* Latinæque *corrector, & propagator*, ἀπορροιβδεῖ, καὶ τοίους ἐκ τρίποδος βδέει λιβανωτούς, *& sibi bene olere videtur. Nomen* Græcis *effingendum à vulture desumi debet, cujus natura, ingeniumque exprimendum: non ab avibus, quorum plerique in parentes impii esse deprehenduntur.* In quibus hæc notanda, *Quorum* (avium) *plerique impii.* Nescivit enim censor *Scaligeri aves* esse Fœminini generis, quod sub ferula pueri discunt. At hæc levia præ iis, quæ sequuntur: *Sed* Scaligero *sicut sonant omnia, ita & hoc. Et* Scaliger *ita effingit*, Græcus *non item; qui, si à vulture id vellet formare, utique nec id incongruè diceret* ἀντιγυπίζειν. Et paulò post, tanquam re bene gestâ, *En* (inquit) Græculos *sciolos, quos tu malè contra fas omne laceras iniquus! Utut sunt, tuas tamen agnoscunt & inscitias, & nugamenta. Aliis fumum vendita, illi lucem possident.* Ac si *Græcos* laceret, qui scribit illis de vulture jam dicendum ἀντοιωνεῖν, ut de ciconia ἀντιπελαργεῖν. Nam hoc solum scripsit *Scaliger*. Itaque cur tot Tragœdias excitaret causa non fuit. Neque *Græcum* hominem latere debuit multis abhinc sæculis οἰωνὸν à plerisque *Grammaticis* γῦπα reddi. *Etymologicum magnum*, Οἰωνὸς, ὄρνις, ὁ γύψ· παρὰ τὸ οἰῶ τὸ μονῶ γίνεται· φασὶ γάρ τινες, ὅτι καὶ χωρὶς μίξεως πέφυκε πολλάκις τίκτειν, &c. *Cyrilli Lexicon* ἀνέκδοτον, quod penes me habeo: Οἰωνὸς, ὁ γὺψ, &c. ferè ut in *Etymologico.* Scholiastes *Sophoclis* in *Ajacem* versu 842. Οἰωνοῖς, ὄρνισιν· κυρίως δὲ οἱ γῦπες. *Oppiani Scholiastes* in *Halieuticων* libri primi versum vigesimum nonum, Οἰωνοὶ, τὰ ὄρνεα, κυρίως δὲ οἱ γῦπες, ἀπὸ τοῦ οἰῶ τὸ μονῶ. Μεμονωμένον γὰρ συλλαμβάνει ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, μὴ ὄντος ἄρρενος. *Jo. Tzetzes* in *Hesiodi Opera & Dies*, Οἰωνοὶ κυρίως οἱ γῦπες, ὡς οἷοι, ἤτοι μόνοι, δίχα συνουσίας, ὠὰ ὑπηνέμια γεννῶντες. Et *Chiliadis* decimæ tertiæ Historiâ 474.

Γῦπες κυρίως οἰωνοί· θῆλυ γὰρ πᾶν τὸ γένος.
Οἷαι, καὶ μόναι, κύουσαι ὠὰ, μηδ' ἐξ ἀρρένων.
Ὠὰ γὰρ ὑπηνέμια γεννῶσιν, ὡς προεῖπον.
Οὕτω κυρίως οἰωνοὶ καλοῦνται μὲν οἱ γῦπες.
Καὶ πάντα δὲ τὰ ὄρνεα καταχρηστικωτέρως.

Hæc, mi *Allati*, si scivisti, quâ fronte dicam inscitię *Scaligero* scripsisti, pro vero id supponenti, quod tuorum popularium doctissimi tam disertè asserunt, & consensu tam unanimi? Aut, si nescivisti, cùm ea ignores, quæ maximè protrita, & in ore vulgi sunt, quâ fronte cum tali viro te committere ausus es, non veritus, ne vulgatum illud tibi objiceretur,

--- *Impar congressus* Achilli,

& tuorum Adagium,

Νεκροῦ σῶμα λέοντος ἐφυβρίζουσι λαγωοί.

Fateor interim, quod nemo nescit, οἰωνὸν sæpe sumi pro *ave* qualibet, maximè, si sit *rapax*, aut *carnivora*: ut *Iliados* statim initio,

Οἰω-

Ὀιωνοῖσί τε πᾶσι. ---

id eſt, τοῖς σαρκοφάγοις ὄρνισι, maximè γυψὶ, καὶ κόραξιν, ut ibi habet vetus *Scholiaſtes*. Unde *Heſychius*, Ὀιωνοὶ, ςαρκοφάγα ὄρνεα, καὶ πάντα, γῦπες, κόρακες. Sed & hoc notiſſimum, Generis nomen ad Speciem ſæpe reſtringi. Ita ὄρνις, *avis*, ſæpe eſt *gallina*. Θὴρ, *fera* ſæpe eſt *leo*. Θηρία, *feræ*, ſæpe *ſerpentes*, aut etiam *viperæ*, unde Θηριακά. Ὑποζύγιον, *jumentum* pro *aſino Græci* Interpretes paſſim uſurpant; & eos ſequuti *Matthæus*, *Petrus*, &c. Nobis *jumentum* eſt *equa*. Vobis hodie ἄλογον eſt *equus*, quod jam videtur obtinuiſſe ævo *Heſychii*, cujus verba ſunt: Καπητὸν, παραβλημα ἀλόγων· pro quo legerim: Κάπη, τὸ παράβλημα ἀλόγων, id eſt, *equorum pabulum*. Cum Κάπη vulgò *equorum præſepe* ſignificet, alicubi uſurpatum repererat *Heſychius* pro *pabulo equis in præſepi apponi ſolito*.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Variæ interpretationes vocis חסידה *chaſida*, vel *haſida*.

A benignitate *avis* חסידה haſida, *dicta*. *Hujus vocis variæ interpretationes*. 1. Ἐρωδιὸς ardea Græcis. *Et* Arabibus بلشوم balſum, *vel* بلشون balſun, *quam avem dicunt à potu abſtinere, ne aqua deficiat*. Balſun, *ſola avium, non natat. Coitum non appetit. Ejus eſus hæmorrhoides generat. Quæ tria probant* balſun *eſſe* ardeam. 2. Fulica *vetuſto Interpreti, quam cum* ardea *multi confundunt*. Diomedeę *aves fulicis ſimiles*. Græci *volunt eſſe* ardeas. Antigonus *emendatus*. 3. Ciconia *nonnullis apud* Olympiodorum, *quod ſequuntur* Hebræi *recentiores*. 4. Cygnus *Symmacho, qui etiam ardeæ & fulicæ ſimilis. Tamen fortaſſe pro* κύκνος *legendum* ἰκτῖνος. 5. Milvus *Hieronymo, Symmacho, & aliis*. 6. Hebræis *vetuſtioribus* דיה לבנה, vultur albus. *Ita etiam* Chaldæis *Paraphraſtis*. 7. Aquila *Chaldæorum unì. Ibi de aquila herodiana*. Pagnini *error*. 8. *Ejuſdem vocis aliæ verſiones confertim allatæ*, hirundo, accipiter, noctua, grus, pica, otus, upupa, *Indica* avis, *Arabica* avis *ſeu* ſtruthio.

Ut *à miſericordia* רחם *racham*; ſic *à pietate* dicta eſt, quæ ſequitur, חסידה *chaſida*, vel *haſida*, ut quidam ſcribunt, aſpiratione dempta. Cujus vocis interpretamenta aliquam multa reperio. I. Primò enim *Septuaginta* Interpretes ἐρωδιόν· & *Vulgatus*, *herodium*, vel *herodionem*, id eſt, *ardeam*, reddunt in *Lege*, & *Pſalmi* centeſimi tertii (*Hebræis* centeſimi quarti) verſu decimo nono. *Aquila* etiam conſtanter ἐρωδιόν· ut & *Zach.* 5. *verſ.* 9. *Symmachus*, & *Theodotion*. Sed & *Arabica Pſalteria* manuſcripta duo habeo, quorum unum ubi ſuprà habet الهيرودي *alheiraudi* τ ἐρωδιόν. *Æthiopicum* quoque ሄርዮድ : *herodios*. Quo eodem refero, quod in *Pariſienſi Pſalmorum* editione eſt البلشوم *albalſum*. Nam avis بلشوم *balſum*, vel بلشون *balſun*, quæ & مالك الحزين *malich alhazin*, omnino videtur eſſe *ardea*. Quod colligo ex *Arabum* deſcriptionibus, quæ ſic habent. *Damir*, البلشون هو مالك الحزين Albalſun *eſt Malich alhazin*. *Giauhari*, مالك الحزين هو طير الما Malich alhaſin *eſt avis aquatica*. *Ibno Bari* in Marginalibus Notis هو طير طويل العنق والرجلين *Avis eſt longo collo, & pedibus*. *Alkazuinius* itidem, طير طويل الرقبة الرجلين يقال له بالفارسية بوتيما *Avis longo collo, & cruribus, quæ* Perſicè *vocatur* BUTHIMA. Idem, & *Damir* ex *Algiahid*;

من اعجب الدنيا امر مالك الحزين
لانه لا يزال يقعد بقرب الما
ومواضع نبعها من الانهار وغيرها فاذا
انقصت حزن عليها ويبقي حزينا
كئيبا وربما ترك الشرب حتي يموت
عطشا خوفا من زيادة نقصها بشرب منها

E mundi miraculis eſt, quod ajunt de malich alhazin, *eum ad aquas ſemper degere; ſive ſint fluviatiles, vel aliunde ortæ. Quas cum videt imminui, hoc illum torquet, ita ut mœſtus triſtiſque maneat, & quandoque à potu tam diu abſtineat; ut præ ſiti moriatur, ne plus nimio imminuantur, ſi ex iis bibat*. Sequitur in *Damire* non abſimile commentum de quadam cicindelæ ſpecie, quam noctilucam, alatam, viridem, & lævem eſſe dicunt *Arabes*, & prope amnes volitare, & veſci terræ pulvere, ſed ita parcè, & tenuiter, ut nunquam ſatietur, & quandoque fame pereat, verita, ne deficiat terræ pulvis, ſi ad ſatietatem uſque ederet. Quæ à *Poëtis* conficta ſunt, ut eſſent typi avari hominis, qui quæ aliis abſtulit ſibi ipſi negat, & ſuum defraudat genium. Sed veriora ſunt, quæ de eadem ave referuntur ab *Attaugide* in libro الامتناع والموانسة *Antipathiæ & Sympathiæ*,

مالك الحزين ينشل الحيتان من الما
فياكلها وهي طعامها ولا يحسن السبحة
فان اخطاه الانتشال وجاع طرح نفسه
علي شاطي البحر وفي بعض ضحضاحه
فاذا اجتمع اليه السمك الصغار اسرع
في خطف ما ما استطاع منها

Malich alhazin *ex aquis piſces extrahit, quibus veſcatur, eoſque habet pro cibo, quamvis natandi imperitus. Et, cum eſurit, hac piſcatione non ſuccedente, è littore maris in vadaſe conjicit, & ex accedentibus piſciculis magna feſtinatione rapit quodcunque poteſt*. Unde ardeam eſſe conjicio, de qua *Oppiani Paraphraſtes* apud *Geſnerum*, *Ab ardeis victum ex aquis primum inventum ajunt*, reli-

reliquas ab iis didicisse, cum victus unus initio omnibus esset avibus. Deinde, cum gloriarentur hoc invento, & ne ipsum quidem Neptunum *natando cum eis contendere posse jactarent, hanc artem, irato Deo, amisisse*, &c. *Hinc adeo reliquæ omnes aves captandis piscibus merguntur in aquam: at ardeæ, natandi facultatis expertes, in littore stantes venantur.* Hæc nota est certissima, cum in aquaticis avibus alia nulla sit, quæ natare nesciat. Ecce aliam notam in *Damire*, quamvis minus expressam!

وهو لا يحتاج الي تزواج الاسفاد

Copulationem & coitum non appetit. Nempe quia sine dolore non coit. *Philosophus Historiæ* libri noni capite primo, τῶν δ' ἐρωδιῶν ἐστι τρία γένη· ὅ τε πέλλος, καὶ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ ἀστερίας καλούμενος. Τούτων ὁ πέλλος χαλεπῶς εὐνάζει τε, καὶ ὀχεύει· κράζει τε γὰρ, καὶ αἷμα, ὥς φασιν, ἀφίησιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὀχεύων. Et rursus capite decimo octavo, τῶν δ' ἐρωδιῶν ὁ μὲν πέλλος, ὥσπερ εἴρηται, ὀχεύει μὲν χαλεπῶς. Unde *Plinius* libri decimi capite sexagesimo, *Ardeolarum tria genera, leucon, asterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum vociferatu sanguinem ex oculis profundunt.* Proinde *Etymologus*, & *Eustathius* in *Iliad.* κ'. ἐρωδιὸν dici volunt παρὰ τὸ ἔαρ, vel ἔωρ, ὃ σημαίνει τὸ αἷμα, καὶ ἰδίειν τὸ ἱδροῦν· ἐν γὰρ ταῖς μίξεσιν (ὥς φασιν) ὁ ἐρωδιὸς αἷμα ἱδροῖ, *ab* ἔαρ, *aut* ἔωρ, *quod* sanguinem *significat*, & ἰδίειν, *quod* sudare *est. Ardea enim, ut ajunt, in coitu sanguinem sudat.* Sed iis assentiri malo, quibus ἐρωδιὸς dicitur quasi ἐλωδιὸς, *palustris*: φιληδεῖ γὰρ τοῖς ἐλώδεσι τόποις, *locis enim palustribus delectatur.* Jam tertia sequitur nota. *Mahumetani Theologi* permittunt esum τοῦ *balsun*, seu *malich alhazin*: sed, ut asserunt *Medicorum* filii, لحمه

غليظ بارد يولد ادمان اكله البواسير

Crassa est & frigida caro ejus, & stercora ex illius esu hæmorrhoides generant. Quod ipsum de *ardea* his verbis docet *Arnoldus de Villa-nova* apud *Gesnerum*, *Quicunque hæmorrhoides crebro experiuntur, præsertim pulsantes, inter alia grues, & agrones* (id est, *ardeas*) *præcipue caveant.* Omnino igitur باشوم *balsum*, vel باشون *balsun*, est *ardea*, quæ à fabula, quam diximus, alio nomine dicitur مالك الحزين *malich alhazin*, *aquator* vel *potor tristis*. Nam ملك *malch* apud *Arabes* inter cætera *aquam* sonat. Quod ideo hic observo; quia vocem باشوم vel باشون *Lexicographi* omiserunt.

II. Secundò, חסידה *hasida*, *fulica* redditur à vetusto Interprete, quem sequuntur *Augustinus* & *Arnobius* in *Psalmos*. Sed hæc interpretatio ex præcedente nata est. Utut enim ardea, & fulica, vel fulix, multum differant: tamen è doctissimis reperti sunt, qui has aves promiscuè sumerent. Ita in *Arati* versione *Avienus* τὸν ἐρωδιὸν, modo *fulicam*, modo *ardeam* reddit. Et in *Glossis Philoxeni* legas, ἐρωδιὸς, *Erodius*, *fulica*. *Plinius* quoque libri undecimi capite trigesimo septimo, in eundem impingens lapidem, *Et fulicarum generi*, inquit, *natura dedit cirros*; quod ardearum est proprium. Et libri decimi capite quadragesimo quarto, *Diomedeas* aves *fulicarum similes* facit. Unde *Solinus* capite secundo, *Forma illis pene, quæ fulicis.* Et *Isidorus* libri duodecimi capite septimo, *Diomedeas aves*, &c. *forma fulicæ similes.* Sed, ut observat in *Solinum* vir magnus, *fulicarum* nomine *Plinius erodios* voluit. Nam *Græci Diomedeas* illas aves non tantum erodiis similes esse jactant, sed & αὐτόχρημα ἐρωδιοὺς, *reapse erodios*, sive *ardeas*. *Ælianus Historiæ* statim initio, καλεῖταί τις Διομήδεια νῆσος, καὶ ἐρωδιοὺς ἔχει πολλούς. *Insula quædam* Diomedea *nomine multos habet erodios*, seu *multas ardeas*. Stephanus, Νῆσος ἡ Διομήδεια, ἐν ᾗ οἱ ἐρωδιοὶ χειροήθεις προσπετόμενοι, καὶ εἰς τοὺς κόλπους δύοντες. *Insula* Diomedea, *in qua mansueti erodii advolantes, & sinum subeuntes. Servius* in *Æneidos* librum undecimum, *Hinc eæ aves hodieque* Latinè Diomedeæ *vocantur*, *quas* Græci ἐρωδιοὺς *dicunt. Cujus generis avem auspicio dixit* Homerus Diomedi & Ulyssi *speculatoribus apparuisse*:

> Τοῖσι δὲ δεξιὸν ἧκεν ἐρωδιὸν ἐγγὺς ὁδοῖο
> Παλλὰς Ἀθηναίη. ---

Et his omnibus longe vetustior *Antigonus* Historiâ quadragesimâ octavâ, quæ medicâ manu eget; Περὶ δὲ τῶν Τώων Λύκον μὲν ἐν τῇ Διομηδείᾳ τῇ νήσῳ φησὶν ἱστορεῖν τοὺς ἐρωδιοὺς ὑπὸ μὲν τῶν Μέδων, ὅτ' ἂν παραβάλλῃ τις εἰς τοὺς τόπους, οὐ μόνον ψαυομένους ὑπομένειν, ἀλλὰ καὶ προσπετομένους εἰς τοὺς κόλπους ἐνδύνειν, καὶ σαίνειν φιλοφρόνως. Quæ sic vertenda. Lycum *de* Troibus (*id est*, in *Troicis*) *narrare dicit in* Diomedea *insula ardeas ab advenis, si quis ad ea loca perveniat, non modo tangi se pati, sed & devolantes in sinum delabi, & blande adulari.* Itaque pro Τώων scribendum Τρώων, non Κώων, ut vult *Xylander*. *Lycus Butheras Rheginus*, Philosophus *Peripateticus*, *Lycophronis* pater, circa *Ptolemæi Lagidæ* tempora Historias multas scripserat, quarum meminerunt *Agatarchides*, *Clemens Alexandrinus*, *Porphyrius*, *Suidas*, uterque *Tzetzes*, &c. In his *Troica*, quæ hic citantur, unde illa nata est occasio agendi de *Diomede*, & *Diomedis* avibus, quas ὑπὸ τῶν Μήδων, *à Medis*, ad ea loca devenientibus, tangi non dixit. Quod fuisset ridiculum; cùm eò *Medi* nunquam venerint, neque cum *Diomede* commune quidquam habuerint. Itaque pro ὑπὸ τῶν Μήδων, restitue ὑπὸ τῶν ἀποδήμων, vel ἐκδήμων, *à peregrinis*: quibus statim opponuntur, ἐγχώριοι, *indigenæ*. Sequitur enim, Λέγεσθαι δέ τι τοιοῦτον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ὡς τῶν τοῦ Διομήδους ἑταίρων εἰς τὴν τῶν ὀρνέων τούτων φύσιν μετασχηματισθέντων, *referre indigenas* Diomedis *socios in harum avium naturam fuisse transformatos.* Sed hæc obiter.

III. Tertiò nonnulli Veterum πελαργὸν *ciconiam* transtulerunt, quos *Olympiodorus* in *Jobum* conatur sic refellere: Ἡ ἀσίδα δὲ ὁ ἐρωδιός ἐστι κατὰ Ἀκύλαν, ἢ ὁ πελαργὸς, ὥς τινες ἔφασαν, οὐ καλῶς νοήσαντες· οὐ γὰρ εἰς γῆν τίκτει ὁ πελαργὸς, ἀλλ' εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων. Καὶ οἱ ὀρνιθιακὰ γράψαντες ἕτερον γένος ἔφασαν εἶναι παρὰ τὴν ἀσίδα τὸν πελαργόν. Asida *autem est* ἐρωδιὸς ardea *juxta* Aquilam, *aut ciconia, ut quidam ajunt, non rectè sentientes: neque enim humi ciconia, sed in celsis arboribus ova ponit. Et qui de avium natura scripserunt, ciconiam ab* asida *diversum genus esse tradiderunt. Suidæ* tamen ἐρωδιὸς est εἶδος ὀρνέου ὁ πελαργὸς λεγόμενος, ἢ ὅμοιος αὐτῷ, Erodios *genus est avis, quæ ciconia dicitur, vel ipsi similis.* Quod ferri potuisset, si solùm *similem* dixisset: re verâ enim ardea & ciconia sunt in multis similes. Utut sit, hæc interpretatio maximè arrisit *Hebræis* recentioribus, quorum plerisque *hasida* est *ciconia*.

IV. Quartò, à *Symmacho* חסידה *hasida*, in *Jobo* redditur ὁ κύκνος, *cygnus*, avis ardeæ, fulicæ, & ciconiæ aliqua ex parte similis. Proinde *Diomedeas* aves, quas alii cum ardeis, alii cum fulicis, *Ovidius* cum cygnis confert *Metamorphosews* libri decimi quarti Fabulâ decimâ,

> *Si volucrum quæ sit dubiarum forma requiris,*
> *Ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis.*

Et *Græcus* auctor apud *Phavorinum*, Οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ θρηνοῦντες αὐτὸν μετεβλήθησαν εἰς ὄρνεα ὅμοια κύκνοις. *Eum flentes amici ejus mutati sunt in aves cygnis similes.* Et *Isidorus*, ut varias sententias aliquo modo conciliaret, has aves describit

forma

forma fulicæ similes, magnitudine cygnorum, colore candido, &c. Tamen dubito, an quæ avis ab aliis *ardea*, & *fulica*, & *ciconia* dicta est, à *Symmacho* in *Jobo cygnus* appellata sit propter formæ similitudinem. Et suspicor vocem esse corruptam, & pro κύκνος legendum esse ἰκτῖνος, id est, *milvus*, quomodo alibi reddidisse *Symmachum* jam dicemus.

V. Quintò, חסידה *hasida*, ab *Hieronymo milvus* redditur *Psalm*. 104. *vers*. 17. *Jerem*. 8. *vers*. 7. & *Zachar*. 5. *vers*. 9. Et epistola centesima trigesima quinta, ad *Suniam* & *Fretellam*, profitetur se hac in parte *Symmachum* sequi, & *sextam* editionem. "*Pro* "herodio, (inquit) *quod in* Hebraico *dicitur* חֲסִידָה "hasida, Symmachus ἰκτῖνον, *id est*, milvum, *inter*"*pretatus est. Denique & nos ita vertimus in* Latinum, "Milvi abies domus est. *Quod scilicet semper in excelsis* "*& arduis arboribus nidos facere consueverit. Unde &* "sexta *editio manifestius interpretata est*, Milvo cupres"sus ad nidificandum. Et rursus in *Jerem*.8. *Pro milvo, quem interpretatus est* Symmachus, *&c*. Et in *Zachar*. 5. *Hasidam* Hebræi *milvum putant, avem rapacissimam, & semper domesticis avibus insidiantem*.

VI. Sextò, *Hebræi* vetustiores דיה לבנה *deja lebana*, explicant: quod *milvum* cum *Hieronymo* non interpretor, sed *vulturem album*. Nam דיה *daja vulturem* esse, non *milvum*, patet ex *Es*. 34. *vers*. 15. ubi דיות *dajoth*, *congregari* dicuntur. Quod non convenire milvo, sed è rapacium numero soli vulturi suo loco (*a*) docuimus. Præterea à *Talmudicis* & *Chaldæis* Paraphrastis דיה *daja*, in *nigrum* & *album* distinguitur, quomodo milvos nemo distinguit: quia milvus albus nullus est. Sed de nigro & albo vulture multum (*b*) egimus: quorum ille suprà דיה *daja*, simpliciter; hic רחם *racham*, à *Mose* dictus est. Res fiet manifestior ex *Talmudici* loci lectione, qui sic habet in Tractatu *Cholim* cap. 3. fol. 63. a. אמר רב יהודה החסידה זו דיה לבנה למה נקרא שמה חסידה שעשה חסידות עם חברותיה, *Dixit Rabbi Juda*, Hasida *est* daja *alba. Quorsum vocatur* hasida? *Quia facit* hasidoth (*benignitates*, id est, benignè agit) *cum sociis suis*. Nempe, ut ibi *Glossa*, מחלקת מזונותיה, *cibos suos ipsis impertiens*. Nihil videt, qui non videt hæc de milvo non posse dici, qui in cibi societatem alios milvos non admittit; sed de vulturibus, qui gregatim in idem cadaver involant. Proinde דיה à *Selomone* disertè *vultur* explicatur in *Notis* ad *Zachar*. 5. *vers*. 9. *Chaldæi* etiam Interpretes idem sequuntur, quod *Talmudici*. Et in lege *Jonathan* & *Jerosolymitanus* habent דיותא חוורתא, *vulturem album*. Et *Onkelos* חוורתא solùm, id est, *album*, supple *vulturem*. Quomodo etiam occurrit in *Chaldæa* Paraphrasi *Jobi* & *Jeremiæ*. At *Rabbi Joseph Cæcus* in *Psalm*. 104 *v*. 17. habet ותיא חוריתא. In quibus verbis quid sit ותיא, dicat qui potest.

(*a*) Cap.9. pag.196. lin.5.&c. supra.
(*b*) Supra, c.9.p.195. &c.& c. 26.p.303. &c.

VII. Septimò, *Zach*. 5. *vers*. 9. pro verbis, *Habebant alas* ככנפי החסידה, *ut alas* hasidæ, *Chaldæus* habet, *Et populi celeres transferebant illos velociter* כמא דמשתרי נשרא, *sicut volat aquila*: ac si *hasida* sit aquilæ genus; nempe ex eorum sententia, qui aquilas & vultures promiscuè sumunt. *Pagninus* quoque, in majore *Lexico*, *aquilam herodianam* reddit, sed longè diversa de causa. Apud barbaros Scriptores *erodius*, vel *herodius*, non est *ardea*, sed *aquila* major, & γνήσιος, aut etiam *hiero-falco*, quem vocant. *Albertus*; Herodius *est aquila prægrandis, tota nigra, licet in senecta color in dorso & super alas in cinereum vertatur*, &c. *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi sexti capite centesimo sexagesimo secundo, *Herodius, qui & girfalchus appellatur, est avis inter omnes nobilissima, colore cæruleo*, &c. *Adeo fortis, ut aquilam capiat*, &c. *Glossa* in *Deuteronomii* caput decimum quartum, *Herodius vulgo* girfalco *dicitur, & rapit aquilam*, &c. Et in *Psalmum* centesimum tertium, *Herodius est avis rapacissima omnium avium majorum, & vincit aquilam*. *Albertus* ita dici sibi fingit quasi *heroëm avium*. Itaque *herodii*, aut *herodionis*, vocabulo in *Vulgata* versione, vel *majorem aquilam*, vel *girifalconem* intelligebant illorum temporum Scriptores. Quorum torrente abreptus *Sanctes Pagninus* in eundem errorem incidit.

VIII. Cæteras hujus vocis interpretationes mihi erat animus pari filo persequi. Sed vereor, ne Lectori sim tædiosus, si in singulis immorer. Utut enim multas jam attulerim, tamen plures supersunt. De *Samaritano* scilicet nondum actum, cui *hasida* est שלצלתתאוא *hirundo*. Nec de iis *Arabum*, qui in Lege الصقر *sacrum* explicant *accipitrem*: & in *Psalmis* الهام *noctuam*: in *Prophetis* القعقع *alkoko*; quod *Gabriel Sionita* in uno loco pro *grue*, in altero pro *pica* sumit, sed utrobique perperam, ut infra docebitur. Neque de *Syro*, qui alibi ܚܣܝܕܐ *ciconiam* interpretatur, sed in *Jobo* ܐܠܘܐ *otum*. Neque de *Græcis* in *Zacharia*, quibus כנפי החסידה, sunt πτέρυγες ἔποπος, *alæ upupæ*. Neque de *Olympiodoro* in *Jeremiam*, ubi Ἰνδικὸν ἐστι γένος ὀρνέων ἡ ἀσίδα, Indicum *avis genus est* asida. Neque de *Polychronio* in *Jobum*, ubi Τινὲς ἔφασαν τὴν Ἀραβίδα εἶναι ὄρνιν, ἥτις ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ εὑρίσκεται, Arabicam *esse avem nonnulli tradiderunt, quæ in* Mesopotamia *reperitur*. Neque de *Lexicographis*, *Cyrillo* & *Phavorino*: quibus ἀσίδα est στρουθοκάμηλος. Quæ semel & simul monuisse sufficiat, ut jam inter tot Veterum fluctuationes pedem conemur in firmo loco sistere.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

Probatur חסידה *hasida*, esse *Ciconiam*.

חסידה hasida, *id est*, pia, & benigna. Ciconia *Romanis* avis pia: *Publio* pietati-cultrix. *Parentibus vices rependit, non ulla lege adacta, sed bonitate naturæ. Animal felicissimum judicio septem Sapientum. Hominibus magis pia. Apud* Ægyptios *cur culta, ut Symbolum* φιλοπάτορος, *& in summo Regum sceptro. Quid* ἀντιπελαργεῖν, ἀντιπελάργωσις, & πελαργικοὶ νόμοι. *Ciconia etiam erga homines grata. Lapis lychnites à ciconia allatus, & Zingiberis radix. Ciconia etiam* φιλόσοφος. *Immunda* Mosi; *quia vescitur serpentibus. Ideo in honore apud* Thessalos, *& capitale eam occidisse. In* Ægypto *etiam in pretio.* Mahumetani *ex aquaticis avibus cur hanc solam prohibeant. Ejus nomen* Arabicum, *&* Turcicum. *Cur in* Jobo *cum ciconia conferatur struthio. Cur* Græcè *dicatur* πελαργός. *Vulturaquila* ὀρειπελαργός. *Naves* πελαργοχρῶτες. *Domus ciconiarum, abietes.* Domus, *id est*, nidi. *Eorum structura mirabilis. Nidi plerumque in turribus, & in ædium fastigiis, sed & in ramis arborum. Ciconia in monte* Amano. *Ciconia avis migratoria. Quod docent,* 1. Græci, *&* Romani *Scriptores* (Pelasgi *obiter quasi* Πελαργοί) 2. Patres. 3. Hebræi, *&* Arabes. 4. *Recentiores. Quid* ciconiæ in cœlo. *Ciconiarum alæ. Unde, & quo migrent, incertum. Zingiber ubi proveniat. Multis Veterum* חסידה hasida, *est* ciconia. *Idem* Arabicè القعقع alkoko. *Hæc versio cur* præ-

præferenda reliquis. Cur dicatur Syris ܟܘܟܪܒܐ cochurba, *Arabibus* لقلق leklek, *Latinis* ciconia, *&* crotalistria, *&* --- crepitante ciconia rostro.

Non diu deliberandum ex tot interpretamentis vocis חסידה *hasida*, quod potissimum sit seligendum. Omnino enim חסידה est *ciconia*. Quod probatur primo ex nomine. Nam חסידה *piam* & *benignam* sonat. Talis autem est ciconia. *Romanorum usu* [inquit (a) *Ambrosius*] avis pia *vocatur*. Et in Publio *pietati-cultrix*, in versibus notissimis, qui citantur à *Petronio*:

(a) *In Hexaëm. l.5. cap.16.*

Ciconia etiam grata, peregrina, hospita,
Pietati-cultrix, gracili-pes, crotalistria.

Ratio est in promptu. Pietatis est ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, *mutuas parentibus vices rependere*: quod jubet *Paulus* 1 *Tim.* 5. *v.* 4. Id verò præstare ciconiam uno ore testantur omnes Scriptores. E vetustioribus ea de re *Platonem* consule in fine primi *Alcibiadis*, & *Aristotelem* libri noni *Historiæ animalium* capite decimo tertio, & *Aristophanem* in *Avibus*, ubi graculus ita loquitur,

Ἀλλ᾽ ἔστιν ἡμῖν τοῖσιν ὄρνισιν νόμος
Παλαιὸς ἐν ταῖς τῶν πελαργῶν κύρβεσιν,
Ἐπὴν ὁ πατὴρ ὁ πελαργὸς ἐκπετησίμους
Πάντας ποιήσῃ τοὺς πελαργιδεῖς τρέφων,
Δεῖ τοὺς νεοττοὺς τὸν πατέρα πάλιν τρέφειν.

Sed nobis avibus lex antiqua est in ciconiarum tabulis, ut, postquam pater ciconia evolabiles fecerit omnes pullos nutriens, ipsos patrem vicissim nutrire oporteat. Hinc *Plinius* libri decimi capite vigesimo tertio, *Genitricum senectam invicem educant.* Et *Solinus*, *Eximia illis inest pietas. Etenim quantum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipsæ à pullis suis invicem aluntur.* Et *Ælianus* libri tertii capite vigesimo tertio, Τρέφειν μὲν τοὺς πατέρας πελαργοὶ γεγηρακότας καὶ ἐθέλουσι, καὶ ἐμελέτησαν· κελεύει δ᾽ αὐτοὺς νόμος ἀνθρωπικὸς οὐδὲ εἰς τοῦτο, ἀλλ᾽ αἰτία τούτων φύσις ἀγαθή. *Patres jam senes ciconiæ alere volunt, & student. Non quod eas ad id adigat ulla humana lex, sed in causa est naturæ bonitas.* Quocirca septem *Sapientes* cum interrogâsset *Crœsus*, Τί τῶν ζώων εὐδαιμονέστατον, *Quod esset animal felicissimum?* Πελαργοὺς *ciconias* nonnulli responderunt, quia δίχα νόμου τῇ φύσει τὸ δίκαιον ἔχουσι, *natura & sine lege justitiam observant.* Ita *Apostolius* Proverbio 1141. Et apud *Origenem* contra *Celsum* libro quarto *Celsus* asserit ob id ipsum εὐσεβεστέρους εἶναι τοὺς πελαργοὺς τῶν ἀνθρώπων, *ciconias esse hominibus magis pias.* Et *Æliani* libri decimi capite decimo sexto, Αἰγύπτιοι τοὺς πελαργοὺς καὶ προσκυνοῦσιν, ἐπεὶ τοὺς πατέρας γηροκομοῦσιν, Ægyptii *ciconias adorant, quia parentes senes alunt.* Et in *Hori Hieroglyphicis*, libri secundi capite quinquagesimo quinto, Φιλοπάτορα βουλόμενοι σημῆναι ἄνθρωπον, πελαργὸν ζωγραφοῦσιν· ὑπὸ γὰρ τῶν γεννησάντων ἐκτραφεὶς οὐ χωρίζεται τῶν ἰδίων πατέρων, ἀλλὰ παραμένει αὐτοῖς ἄχρις ἐσχάτου γήρως, θεράπειαν αὐτοῖς ἀπονέμων. *Cum filium patris amantem significare volunt, ciconiam pingunt: quæ à parentibus enutrita ab iis non divellitur, sed ad extremum usque senium una permanet, cultum illis rependens.* Quale est, quod, ut innuerent vim justitiæ subesse, ἐν τοῖς σκήπτροις ἀνωτέρω μὲν πελαργὸν τυποῦσι, κατωτέρω δὲ ποτάμιον ἵππον, *in summo sceptro ciconiam, in infimo hippopotamum effingunt.* Ita *Scholiastes Aristophanis* in *Avibus*, & *Suidas* in voce Ἀντιπελαργεῖν, quæ *more ciconiarum par pari rependere* significat, quo sensu à Veteribus passim usurpari videas. *Aristænetus* libri primi Epistola vigesima quinta, Οὕτω με νῦν ἀντιπελαργοῦσα δικαίαν ἀποδίδωσι χάριν. *Basilius* in *Hexaëmeron* Homilia octava, Τινὲς τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν ἀντιπελάργωσιν ὀνομάζουσι. *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite decimo sexto, *Retributio beneficiorum* ἀντιπελάργωσις *nominatur.* Eodem refer quæ habentur in *Porta cœli* fol. 30. d. ואומרים מין עוף אחד שנקרא ללא"ק שמפרנסין אביו ואמו אחר שיגדל כמו שפרנסו אותו בקטנותו *Ajunt speciem avium esse* lalak (lege לקלאק *laklak*) *nomine, quæ parentes suos vicissim alunt cum senuerunt, quomodo ab iis parvuli nutriti fuerant.* Sed de hoc argumento plura qui volet, legat in iis locis *Basilium* & *Ambrosium*, *Philonem* in *Decalogum*, *Epiphanium* in *Physiologo* capite vigesimo quinto, *Eustathium* in *Hexaëmeron*, *Philen* capite sexto *De animalibus*, & Parœmiographos *Zenobium*, *Apostolium*, *Erasmum*, ad voces, Ἀντιπελαργεῖν, & Πελαργικοὶ νόμοι. Neque enim nobis vacat in re omnium tritissima diutiùs immorari. Tantum addo, ciconias non solùm erga parentes, sed & erga quosvis alios gratitudinem suam testari, si vera est *Æliani* (b) de *Tarentina* muliere *Heracleïde* narratio, quæ, cùm ciconiæ crus fractum obligâsset & remediis suis ad incolumitatem perduxisset, anno sequente accepti beneficii memor ciconia in ejus sinum lapidem conjecit, cujus fulgore noctu splendebat domus, ὡς εἰσκομισθείσης δᾳδός, *tanquam illata face. Lychnin*, vel *lychnidem*, vel *lychnitem* lapidem intelligo, per quem noctu collucent ædes, ut lucernis accensis. Vide *Lucianum* in *Syria Dea*, & *Plinium* libri trigesimi septimi capite septimo, &, quod maximè ad rem facit, *Philostratum*, apud quem πελαργοὶ καλιὰς οὐκ ἂν πήξαιντο, μὴ πρότερον αὐταῖς ἐναρμόσαντες τὸν λυχνίτην λίθον, *ciconiæ nunquam nidos exstruunt, quin lychnitem lapidem iis imponant.* Simile quid *Vesaliæ* accidisse refert *Goblerus* apud *Gesnerum*. Ibi scilicet ciconiam, quotannis in eadem domo nidificare solitam, postquam hospitis clementiam per multos annos esset experta, è consueta migratione sub Veris tempus redeuntem, viridem Zingiberis radicem, tanquam pro xenio, & hospitali munere, ad ejus pedes gratulabundam projecisse. Sed & in pullos ciconia est maximè φιλόστοργος, &, si cibus, quo illos alat, non suppetat aliunde, pelicani instar, ut ajunt, τὴν ἑαυτοῦ χτιζὴν (τροφὴν) ἀνεμέσας ἐκείνους τρέφει, *hesterno cibo evomito eos alit.* Ita *Ælianus*, ubi suprà. Ex quibus Lectori fit planum, nomen חסידה *hasida*, quasi *benignam* & *piam* dicas, *ciconiæ* convenire multis de causis.

(b) *Æl. Hist. l.8. cap.12.*

Altera probatio ducitur ex iis Scripturæ locis, in quibus de *hasida* agitur. In his enim quidquid *hasidæ* tribuitur, ciconiæ maximè convenit. Quod ut Lectori planum fiat, juvat illa omnia percurrere, atque excutere.

I. *Moses hasidam* censet inter immundas aves, & ejus esum *Judæis* prohibet. Id in ciconiam apprimè quadrat, quæ serpentibus vescitur, & venenosis animalibus, neque in nido pullos suos aliis alit cibis. *Juvenalis Satyrâ* decimâ quartâ,

--- *serpente ciconia pullos*
Nutrit, & inventâ per devia rura lacertâ.

Unde est, quod in *Thessalia* magni fiebat. *Aristoteles* in *Mirabilibus*, Περὶ Θετταλίαν μνημονεύουσιν ὄφεις ζωογονηθῆναι τοσούτους, ὥστε, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν πελαργῶν ἀνῃροῦντο, ἐκχωρῆσαι ἂν αὐτούς. *Circa* Thessaliam *ajunt tot generari serpentes, ut, à ciconiis nisi interimerentur, regio esset deserenda.* Plutarchus *in* Iside Θεσσαλοὶ δὲ πελαργοὺς (ἐτίμησαν,) ὅτι, πολλοὺς ὄφεις τῆς γῆς ἀναδιδούσης, ἐπιφανέντες ἐξώλεσαν ἅπαντας. Thessali *ciconias in honorem habuerunt, quod, cum multos serpentes terra eorum edidisset, adventu suo omnes perdiderint. Plinius* libri decimi capite vigesimo tertio, *Honos iis serpentum exitio tantus, ut in* Thessalia *capitale fuerit occidisse.* Solinus *de* Thessalia, *Ubi serpentum immanis copia est, quos dum escandi gratiâ* (ciconiæ) *insectantur, regionibus* Thessalicis *plurimum mali detrahunt.*

Ut de *Ægypto* Bellonius, *Ciconias Ægyptii meritò amant, cùm propter ranas, quas illic nimis abunde nascentes consumunt, tum quia serpentes etiam integros devorant.* Proinde hodieque *Mahumetani* disputant, utrum licitus sit esus اللقلق *alleklek*, id est, *ciconiæ*. Et nonnulli quidem concedunt كالكركي *ut gruis*: sed plerique prohibent, بانه ياكل العيات *quia comedit serpentes.* Itaque ex regula, quâ conceduntur omnes aquaticæ, excipitur hæc sola avis, alterâ insuper additâ ratione, quòd دف في طيرانه كما تفعل الجوارح *alas inter volandum agitat, ac si illis verberaret, quomodo rapaces aves*, quæ omnes sunt prohibitæ. Quod apud *Damirem* pluribus explicant impuræ sectæ *Theologi*. *Leklek* esse *ciconiam*, non *gruem*, ut in *Avicenna* multi explicant, cùm ipsa descriptio nos docet, tum hæc *Abenbitaris*, فالرغوس هو اللقلق Πελαργὸς *est alleklek*. Scribitur etiam per *Gain* اللغلغ *allegleg*, quamvis in *Alcamus* nonnulli لقلق *leklek*, & لغلغ *legleg*, velint esse aves diversas; sed perperam: cum avis لغلغ *legleg*, à ciconia diversæ, descriptio nusquam extet. Et *Damir* Tractatum *De ciconia* sic incipiat, اللقلق طيار طويل العنق وربما قالوا اللغلغ Alleklek, *avis longo collo, quam quandoque vocant* allegleg. Ex utroque conflatum *Turcicum* ciconiæ nomen *leglek* apud *Gesnerum*, pro quo legendum *leklek*, aut *legleg*. Et malè *Turcicum* vocatur, cùm sit merè *Arabicum*. *Turcicum* autem est *tuigon*, ut *Busbequius* asserit in Epistolis *De legatione Turcica*.

II. Secundus de *hasida* locus est *Job.* 39. *v.* 16. (al. 13.) ubi struthio cum *hasida*, id est, cum *ciconia*, confertur, ratione pennæ, & plumæ. Ita enim habet Sacer Scriptor, *Ala struthionum exultat, verè ala tanquam ciconiæ, & pluma*, id est, illi concolor. Sic reddendum esse hoc Comma multis probavimus (c) in Tractatu *De struthione*, & meritò struthionem hâc in parte cum ciconia conferri propter nigri cum albo mixturam in colore pennarum. Unde *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione ducentesimâ trigesimâ, *Omnes* (struthiones) *fusco & albo picti sunt, ut mihi dixerunt multi mercatores* Africani: *quod ut meliùs intelligerem, ciconiæ colori comparabant. Marmolius* de struthione, *Africæ* suæ libri primi capite vigesimo tertio, *En las alas, y en la cola tiene grandes plumas negras, y blancas, come las de cigueña:* id est, *In alis, & in cauda magnas habet pennas nigras, & albas, ut ciconiæ pennas.* His enim coloribus distinctas esse ciconias nemo est qui nesciat. Hinc *Albertus*, *Ciconia alas habet nigras, & caudam aliasque partes albas.* Et *Turnerus*, *Avis est mediæ magnitudinis inter gruem & ardeam, pennis albis & nigris distincta.* Neque aliunde ductum est *Græcum* ciconiæ nomen πελαργὸς, quod conflatum esse observant ex duobus contrariis, nempe *nigro* & *albo*. Sonat enim πελὸν τὸ μέλαν, καὶ ἀργὸν τὸ λευκόν. Vide *Suidam*, *Etymologum*, & *Eustathium* in *Iliad.* λ'. A qua colorum mixturâ γυπαίετος *vultur-aquila* vocatur ὀρειπέλαργος, id est, *ciconia montana*, & περκνόπτερος, id est, *nigras alas habens*. Vide *Aristotelem Historiæ* libri noni capite trigesimo secundo, & *Plinium* libri decimi capite tertio. Et in *Lycophrone* πελαργοχρῶτες, αἱ Φαλακραῖαι κόραι, Phalacrææ *filiæ ciconiarum colorem habentes*, sunt *Græcorum* naves in *Phalacra*, *Idæ* promontorio, fabricatæ, & mixtum habentes τὸ πελὸν καὶ τὸ ἀργὸν χρῶμα, *colorem nigrum & album*.

(c) Supra cap. 16. p. 248. lin. 36. &c.

III. Tertius de *hasida* locus est *Psal.* 104. *v.* 17. (al. 103. *vers.* 19.) חסידה ברושים ביתה, Hasidæ *domus sunt abietes.* *Domus* autem hic pro *nido*: ut *Psal.* 84. *vers.* 4. (al. 83. *vers.* 3.) *Etiam passer invenit* בית *domum*, id est, *nidum*: sequitur enim, *& hirundo* קן *nidum sibi*. Ita *Georgicorum* libro secundo,

Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit. ---

Et in *Epigrammate* hirundo,

--- πηλοδομεῖ θάλαμον,

thalamum sibi pro domo ex luto ædificat, id est, nidum summa arte sibi fabricat. Quàm hirundinis artem cùm Veteres, *Aristoteles*, *Plinius*, *Plutarchus*, *Ælianus*, tot laudibus extollant, mirum est illos de ciconiæ nidi structura tam altum siluisse, quæ hâc in parte non minorem prodit industriam. Unde *Alkazuinius* de *leklek*, seu *ciconia*, فياتي بالاعواد والحشيش وتركب بعضها في بعض تركيبا عا جيبا *Ligna, & herbas affert, quæ mirabili structurâ simul compingit.* Et *Gaspar Heldelinus* in *Encomio Ciconiæ*, quod argumentum accuratissimè tractat: *Ciconia primo protinùs adventu veterem nidum repetit: quem si quidem salvum & incolumem invenit, collectis hyberno situ sordibus statim repurgat, instauratque; sin sæviore aliquâ ventorum tempestate dejectum cernit, ramentis illico ex agris palustrique ulva comportatis, possessionem sedis novo nido occupat. Pomœria primùm rotunda sciotherico valde similia figit, mox ædificat, deinde constabilit. Postremò si quid distortius horret, admirabili quâdam rostri industriâ in ordinem componit.* Porrò nidum plerumque construunt in summis turribus, aut in ædium fastigiis. Non tamen id perpetuum. Sunt enim, quæ in agris degere malunt. Unde *Varro Rusticorum* libri tertii capite quinto, *Advenæ volucres pullos faciunt, in agro ciconiæ, in tecto hirundines.* Agrestis autem ciconiæ nidus est in ramis arborum. Hinc *Olympiodorus* in *Jobum*, Οὐ γὰρ εἰς γῆν τίκτει πελαργὸς, ἀλλ᾽ εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν δένδρων. *Non enim humi ciconia, sed in celsis arboribus ova ponit.* Et Alkazüinius, ولا يتخذ الوكرا الا في موضع عال كمنارة وشجرة *Neque nidum sibi sumit nisi in loco celso, putà in pharo, aut in arbore.* Et Heldelinus, *Nidificat in editioribus ædium fastigiis, aut aridis proximè, idque rariùs, arboribus.* Id nempe ciconiæ cum ardea commune est, ut, licet aquatica avis, tamen in celsis locis niduletur. Gesnerus, *Ardea licet in aquis cibum suum quærat, in sylvis tamen & altis arboribus nidum collocat.* Polydorus Virgilius *Anglicanæ Historiæ* libro primo, *Ardea solet in cornicum nidis posteà nidulari*, id est, *in summis arboribus*, ut idem addit paulò post. *David* autem *abietes*, & paulò antè *Libani cedros*, usurpat pro quavis celsa arbore, ut *ciconiam* pro quavis ave, quæ in arbore nidulatur. *Cedri* Libani, (inquit) *quas plantavit, ut aves ibi nidificent, & ciconiæ domus, abietes.* Quamvis minimè dubitem, quin in ipso *Libano* sint ciconiæ frequentes, ut in altero *Syriæ* monte, *Amano*, de quo *Bellonius*: *Ciconiæ, quæ æstate in* Europa *sunt, magnâ hyemis parte, ut in* Ægypto, *sic etiam circa* Antiochiam *& juxta* Amanum *montem degunt.*

IV. Quartus locus est *Jerem.* 8. *vers.* 7. *Etiam* hasida *in cœlo cognovit tempora sua*, id est, quando ex uno loco in alterum sit migrandum, & quod vel discedendi,

dendi, vel redeundi sit tempus. Quod ciconiæ tam convenit, quàm reliqua, quæ allata sunt. Notum enim est, ciconiam avem esse migratoriam. Et *Philosophus* frustra objicitur, qui φωλεῖν, id est, *latere*, dicit: φωλεῖ, inquit, (d) καὶ πελαργὸς, καὶ κόττυφος, καὶ τρυγὼν, καὶ κόρυδος. *Etiam ciconia latet, & merula, & turtur, & alauda.* Ciconiam enim secedere, & in alia loca migrare, docent quatuor genera testium. I. *Græci* & *Romani* Scriptores. *Petronius* ex *Publio*,

(d) Hist. l. 8. c. 16.

Avis exul hyemis, titulus tepidi temporis.

Plinius libri decimi capite vigesimo tertio, *Ciconiæ quonam è loco veniant, aut quò se referant, incompertum adhuc est: E longinquo venire non dubium, eodem quo grues modo.* Cætera ibi vide. *Solinus* capite quadragesimo, *Pythonos Come in* Asia *locus est campis patentibus, ubi primo adventûs sui tempore ciconiæ advolant, & eam, quæ ultima venerit, lancinant.* (Quomodo apud *Gallos Cæsar, qui novissimus in consilium venisset, omni cruciatuum genere adfectum, in conspectu multitudinis necari solitum*, refert.) *Ælianus Historiæ* libri tertii capite vigesimo tertio, Προακούω δὲ τοὺς πελαργοὺς καὶ αὐταῖς συμφεύγειν ταῖς γεράνοις, καὶ συναποδιδράσκειν τὸν χειμῶνα· τῆς δὲ ὥρας τῆς κρυμώδους διελθούσης, ὅταν ὑποστρέφωσιν εἰς τὰ ἴδια, καὶ οἵδε καὶ αἵδε, τὴν ἑαυτῶν ἕκαστος καλιὰν ἀναγνωρίζουσιν, ὡς τὴν οἰκίαν ἄνθρωποι. *Ciconias etiam audio cum gruibus fugere, & hyeme simul secedere: &, exacto frigore, has & illas, ad patriam sedem remigrantes, singulas nidos suos tam cognoscere, quàm homines domum.* Proinde *Pelasgos* volunt, διὰ τὸ πλανήτας εἶναι, καὶ δίκην ὀρνέων ἐπιφοιτᾶν ἐφ' οὓς ἔτυχε τόπους, Πελαργοὺς ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν κληθῆναι, *quòd vagi essent, & ciconiarum instar in quævis loca oberrarent*, Pelargos *ab* Atheniensibus *dictos.* Ita *Strabo* libro quinto: & rursus libro nono, Ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν Πελαργοὶ προσηγορεύθησαν διὰ τὴν πλάνην, *Propter errores* Pelargi *ab* Atheniensibus *appellati sunt.* (Quamvis apud *Etymologum* quidam sic vocatos malint διὰ τὰς σινδόνας, ἃς ἐφόρουν, *propter vestes, quas ferebant, ciconiarum instar, nigro & albo distinctas.*) II. Idem de ciconiis asserunt multi *Patres*. Sic scribit *Basilius* Homiliâ octavâ, Κατὰ τὸν ἕνα καιρὸν πάντας ἐπιδημεῖν τοῖς τῇδε χωρίοις, οὕτω δὲ ὑφ' ἑνὶ συνθήματι πάντας ἀπαίρειν, *Uno tempore omnes ad hæc loca contendere, atque ita quasi uno signo dato omnes recedere.* Quod ita imitatur *Eustathius* in *Hexaëmeron*, Οἱ δὲ πελαργοὶ καὶ ἑνὶ ἐπιδημοῦσι συνθήματι, καὶ ἑνὶ ἀπαίρουσι. Et Ambrosius, *Ciconias ferunt collecto proficisci agmine, si quò pergendum putant, & simul plerisque circa* Orientem *locis invehi, & quasi tesserâ militari pariter omnes moveri.* Et Isidorus, *Hæ veris nuntiæ, societatis comites, serpentium hostes, maria transvolant, in* Asiam *collecto agmine pergunt.* III. *Arabes* quoque, & *Hebræi*. Alkazuinius,

لا يزال يتبع الربيع وله وكران احدهما بالجروم والاخر بالصرود ولا يزال يتحول من احدهما الي الاخر

Ver sequi non desinit: & cùm duos nidos habeat, unum æstivum, alterum hyemalem, ab uno ad alterum migrare non cessat. Damir *ex* Avicenna, من ذكره انه يتخذ له عشين يسكن في واحد منهما بعض وانه اذا احسن بتغير الهوا

Ad solertiam ejus pertinet, quòd duos habet nidos, in quorum uno habitat aliquo (supple الزمان *tempore*, id est, aliquamdiu) *&, cùm commodum est, mutat aërem.* Kimchius *in* Jeremiam, החסידה מנהגה לשכון בימי הקור והחורף במקום אחד ובימי הקיץ והחום במקום אחר, *Frigoris & hyemis tempore ciconia solet in uno loco degere, & in altero æstatis & caloris diebus.* IV. Recentiores. Gaspar Heldelinus, *Idibus* Augusti *ciconiæ, juvenesque, senesque, collecto agmine pulcherrimo, iter laboriosum illud pernocte Lunâ ingrediuntur. Priusquam verò mare trajiciant, omnes, quas quidem agri nostri emisere*, Athesim, Galliæ *flumen, non ita procul ab* Sextinianis (pro *Sextinianis* lege *Sextiis*) *vel, ut aliis placet*, Sestianis aris, *nimirum ubi* Marius Cimbros *ferro fudit, congregantur. Illic, habitis inter se publicis concionibus, commurmurant, exercitum lustrant*, &c. *Cæterum abituræ* Aquilonis *secundum flatum prudenter exspectant, qui simulatque pronior incidit, tum, ceu lege prædictâ die, abitum maturant.* Bellonius, *Cùm circa* Abydum *essem*, 24 *die* Augusti *ingentem ciconiarum vim conspexi, quæ ad tria vel quatuor millia accedere videbatur. Volabant illæ à* Russia *&* Tartaria, *&* Hellespontum *agmine decussato transversum trajiciebant. Et cùm supra* Tenedum *essent, longo per anfractus tractu se convertebant, donec in circulum omnes colligerentur. Inde priusquam longiùs à faucibus* Propontidis *pergerent, in minores aliquot turmas supra viginti se distribuebant, & se invicem versùs Meridiem sequebantur.* Cùm igitur ciconiæ statis temporibus discedant, & redeant, meritò dixit *Propheta*, *Ciconia in cœlo cognovit tempora sua. Kimchius* per *ciconiam in cœlo*, ciconiam intelligit, quæ in sublimi loco nidulatur, בישוב במגדלי הגבוהים ובמדבר בעצים הגבוהים, *nempe in summis turribus, si loca sint habitata: aut in celsissimis arboribus, si sint deserta*; quomodo in *Psalmo* dicitur, *Abietes domus ejus.* Sic *Deut.* 1. v. 28. & 9. v. 1. *Urbes magnæ, & munitæ* בשמים, *in cœlo*, id est, *cœlum usque.* Et *Prov.* 30. v. 19. *Via aquilæ in cœlo*, id est, *quæ sursùm volat.* Tamen, quia hic non agitur de nido ciconiæ, sic interpretari malo, *ciconia in cœlo*, id est, *in aëre*, & *ex aëre* cognovit tempus migrationis suæ, & tum esse discedendum, cùm intepescit aër, & remittuntur frigora.

V. Ultimus locus est *Zachariæ* capitis quinti versu 9. ubi *Propheta* videt in visione *Prophetica* duas mulieres volantes inter cœlum & terram, ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה, *quæ ventum habebant in alis, & alæ earum erant ut alæ* hasidæ, id est, *ciconiæ.* Quidni enim ita interpreter? Non jam disquiro, quid significent duæ illæ mulieres, quia res est plena ambagibus, neque hoc loco necessaria. Tantùm assero per *alas vento plenas* alas hic designari ad volatum instructissimas. Quales alæ ciconiarum, quibus migrant & remigrant è locis remotissimis, quamvis non satis notis. Plinius, (e) *Quonam è loco veniant, aut quò se referant, incompertum adhuc est. E longinquo venire non est dubium.* Oppianus in Ixeuticis, *Unde veniant, & quo revertantur, non satis constat. Quidam ex* Lycia *volare ajunt, alii ex* Æthiopia. Quod confirmari posse videtur ex historia, quam suprà (f) attigimus de radice Zingiberis adhuc recente à ciconia in *Germaniam* allata. Nam in *Æthiopia*, vel, quod idem, *Arabia Troglodytica*, utplurimum crescit Zingiber. *Dioscorides* libro primo, Ζιγγίβερις ἴδιόν ἐστι φυτὸν, γεννώμενον ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ Ἀραβίᾳ πλεῖστον. *Plinius* libri duodecimi capite septimo, de pipere, *Non est hujus arboris radix, ut aliqui existimavere, quod vocant* Zimpiberi, *alii verò* Zingiberi, *quanquam sapore simile. Id enim in* Arabia, *atque* Troglodytica, *in villis nascitur.* Neque aliud voluit *Galenus*, cùm libro sexto *Simplicium* Zingiber scripsit ex *Barbaria* convehi. Intelligitur enim *Barbaria Æthiopica*, de qua nos (g) suprà. Fatendum interim, varia *Indiæ* loca, ut *Malabar*, *Bengala*, *Babul*, *Becain*, Zingibere esse feracia, ut testantur viatores, atque reperiri

(e) Hist. l. 10. c. 23.

(f) Pag. 328. lin. 34. &c.

(g) Lib. 1. cap. 14. p. 131. &c.

periri etiam in *Arabiæ Felicis Omanitis.* Ita enim *Abuchanipha*, زنجبيل هو مما ينبت في بلاد العرب في الارض عمان *Zingiber est ex iis, quæ in* Arabia *proveniunt in terra* Oman. Sed ubicunque crescat Zingiber, inde in *Germaniam* immensum iter est, & multum æquoris interjectum, quod non trajicerent ciconiæ, nisi alis maximè valerent.

Ita excussis Scripturæ locis, tertium argumentum, quo *hasidam* probamus esse *ciconiam*, multorum Interpretum auctoritate nititur. Quamvis enim plerosque in devia abiisse longâ inductione docuerimus, tamen multi supersunt, quibus *hasida* est *ciconia.* In his 1. illi *Græcorum*, quos rationibus nihili refellit *Olympiodorus: Ciconia*, inquit, *humi non parit.* Sed neque ἀσίδα, ut ille vult, *Græcorum* versione deceptus, qui *asidæ* videntur id tribuere, quod *struthioni* Textus *Hebræus.* Nec majoris est momenti, quòd addit τὰς ὀρνιθιακὰ γράψαντας *asidam* à *ciconia* distinxisse. Nam *Græci* & *Romani* Scriptores, qui de avibus tractaverunt, de *asidæ* nomine nihil habent; quia *Hebræum* est, non *Græcum*, aut *Latinum.* Cæteros ante *Olympiodorum* nihil moror, quorum plerique cùm *Hebraismi*, tum naturæ avium fuerunt planè imperiti. 2. *Græcis Syros* addimus, quibus *hasida* est ܚܘܪܒܐ *hurba.* Ita ubique reddunt, præterquam in loco *Jobi.* *Maronitarum* porrò doctissimis ܚܘܪܒܐ est *ciconia.* 3. His accedunt *Arabes Prophetarum* Interpretes, qui *Jerem.* 8. *vers.* 7. & *Zachar.* 5. *vers.* 9. pro *hasida* habent القعقع *alkoko*, id est, *ciconiam*, non *gruem*, ut vult *Gabriel*, & multò minùs *picam.* Quamvis enim القعقع *alkoko* quandoque *picam*, tamen etiam *ciconiam* sonat, quomodo hic sumi res postulat. *Alcamus* القعقع العقعق وطاير اخر ابلق بري طويل المنقار والرجلين Alkoko, *pica*, & *alia avis varia, agrestis, longo rostro, & cruribus. Damir*, in uno exemplari, القعقع طاير ابلق من طير الما طويل المنقار قاله الجوهري وابن سيده وزاد وفيه بياض وسواد Alkoko, *avis varia ex aquaticis avibus, longo rostro. Ita asserunt* Giauhari & Ibno-Saida: *quorum hic addit eam avem nigro & albo esse distinctam.* Et in altero dissertiùs, القعقع كلقلغ طاير ابلق ضخم من طير الما Alkoko, *idem quod* legleg; (*id est, ciconia*) *avis varia, crassa, ex aquaticarum genere:* & reliqua, ut in priore. Itaque hoc certum, ut *Græcos* quosdam, & *Syros*, ita etiam quosdam *Arabum hasidam* habuisse pro *ciconia.* 4. Neque aliter reddunt *Hebræi* recentiores abhinc sexcentis annis. Vide inprimis *R. Selomonem* in *Legem*; eundem, & *Kimchium* in *Jeremiam*; & *Pomarium* in *Lexico.* Itaque in libro, cui titulus *Masal Kadmoni* Fabulâ 62. colloquuntur הצפרדע והחסידה, id est, *Rana & ciconia*, ut ex pictura apparet. 5. Denique idem sequuntur novi Interpretes, *Pagninus*, *Munsterus*, *Arias*, *Castalio*, *Junius*, *Piscator*, *Angli*, *Belgæ*, *Itali*, *Galli*, &c. &, è *Lexicographis*, *Santes*, *Schindlerus*, *Buxtorfius*, &c. 6. Nec desunt, quibus *Talmudicorum* דיה לבנה, non est *milvus*, aut *vultur albus*, sed πελαργὸς *ciconia:* quia ut *ab atrore* factum דיה, & *à candore* לבנה, ita vox πελαργὸς *avem* significat *albo & nigro distinctam*, ut (*b*) diximus. Vide *Fulleri Miscellanea* libri sexti capite decimo.

(*b*) Pag. 329. lin. 64 &c.

Jam, si hanc versionem cum reliquis conferas, eam esse deprehendes longè præstantissimam. Nam in aliis omnibus vitium est manifestum. Sic in *ardea, fulica, cygno, milvo, struthione* nihil est, cur *à pietate* denominentur. Et, si *milvum* excipias, harum nulla est migratoria. Idem de *upupa* judicium. Nec in arboribus nidulantur *fulica, cygnus, struthio.* Atque, utut cætera quadrarent, cum ad *Jobi* locum deventum est, ubi cum *struthionis* pennis confertur penna *hasidæ*, exceptâ *ciconia*, non aliam avem video, cui possit hoc competere. Quæ exempli causâ afferimus. Nam cætera per se præstabit quisquis locorum de *hasida* collationem instituet.

Superest, ut de variis *ciconiarum* nominibus pauca subjiciantur. *Hebræum* חסידה *hasida*, & *Græcum* πελαργὸς jam sunt abundè explicata. *Syrum* ܚܘܪܒܐ *hurba* factum videtur ex ܚܘܒܪܐ *hubra*, per Metathesim, quod *socialem avem* sonaret. De *Israëlitis* dicitur *Jud.* 20. *vers.* 11. *Congregati sunt omnes* Israëlitæ *quasi vir unus* חברים, *socii.* Ecce idem apud *Plinium* de ciconiis! *Abituræ congregantur in loco certo, comitatæque sic, ut nulla sui generis relinquatur, nisi captiva, & serva.* Arabica لقلق *leklek*, & لغلغ *legleg* à *ciconiæ voce* facta sunt, quod *Arabes* expressè docent. *Damir* وصوته القلقة وكذلك كل صوت فيه حركة واضطراب *Et* laklaka *est ciconiæ vox, & vox omnis, quæ cum vibratione & agitatione fit.* Itaque etiam *laklaka* dicitur *serpentis sibilus qui fit exertâ linguâ.* Illa porrò ciconiæ vox non prodit ex intimo gutture, sed fit ex duabus rostri partibus ad invicem collisis, crotali instar, aut crepitaculi. Unde à *Publico Syro crotalistria* dicitur, & ab *Ovidio*, libro sexto *Metamorphoseωs*,

--- *crepitante ciconia rostro.*

Et Solinus *sonum, quo crepitant, oris potiùs, quàm vocis, esse* scripsit. Sed meliùs *rostri* dixisset. *Philostratus* quoque in Epistola ad *Epictetum*, Καὶ τὰς πελαργὰς, ἐπειδὰν παριόντας ἡμᾶς κροτῶσιν, id est, *Ciconias, cùm ad nos prætereuntes crepitant.* Id enim ibi κροτῶσιν, unde *crotalistria.* Sed & eodem refertur CICONIÆ *Latinum* nomen. *Isidorus*; CICONIÆ, *quasi cicaniæ, à sono, quo crepitant, dictæ sunt; quem rostro quatiente faciunt.* Neque dubium, quin ad hoc ipsum alludat *Arabum* القعقع *alkoko*, quod supra (*i*) explicavimus.

(*i*) Pag. 333. lin. 34. &c.

CAPUT

CAPUT TRIGESIMUM.

Hebræa voce אנפה *anapha*, ſignificari avem aliquam valde iracundam, fortaſſe *Arabum* زمج *zummag*, aquilæ genus, cui *ab ira* nomen eſt.

Aquilæ ſpecies زمج zummag, *barbaris* zimiech, Græcis *recentioribus* φιλάδελφος, *Perſis* dubradran (*id eſt*, duo fratres;) *quia*, *cùm aquilæ reliquæ ſolitariæ ſint*, *hac conſorte delectatur*, *cum quo venetur*. *Idem de falconibus*. *Deſcriptio avis* zummag *ex* Arabibus. Zummag aquæ, *id eſt*, catarrhactes. *Remedia ex ave* zummag. *Nomen* ab iracundia, *ut* Hebræi אנפה anapha. *Redditur à Talmudicis* דיה דגזנית, vultur iracundus. *Falcone montano nulla avis in iram pronior*. *An is jam olim in* Oriente *notus fuerit*. Ptolemæi *Regis præcepta de aucupio*. Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis *ad eum ſpuria Epiſtola de falconum generibus*. *Vocis* אנפה anapha, *quàm multæ ſint interpretationes*. *Cur redd*atur ardea, & picus, & otus *vel* otis *potiùs*, & charadrius, & pſittacus. *Pſittacorum nidus penſilis*. *Idem de ave* ثنوط *quæ timet*, *ne cœlum ruat*. *Pſittacus*, *avis* Indica, *non* Syriaca, *ut vult* Diodorus.

Inter aquilarum ſpecies una eſt nobis aliunde ignota quam *Arabes* زمج *zummag*, barbari ſcriptores *zumach* & *zimiech* vocant. *Damir* in capite *De* العقاب *Alokab*, ſeu *Aquila*, وهو نوعان عقاب وزمج *Ejus duæ ſunt ſpecies*, okab, & zummag. *Tardivus* apud *Geſnerum* pag. 170. *Aquilæ duo genera ſunt: aquila abſolutè; & altera dicta* zimiech, *vel* zumach. Et rurſus, *Albedo in capite aut dorſo aquilæ ſignum eſt aquilæ melioris*, *quæ* Arabicè *vocatur* ZUMMACH, Syriacè NAPAM, Græcè *Philadelphe*, Latinè MILION. Ad quæ verba *Geſnerus*, *Ex his* Græcum & Latinum *aquilæ nomen apud nullum idoneum auctorem reperias*. Tamen *philadelphe* palàm detortum eſt ex *Græco* φιλάδελφος: quo nomine hanc avem à *Græcis* recentioribus fuiſſe nuncupatam etſi alibi non legerim, ideò mihi videtur vero conſentaneum; quia non potuit illi indi nomen aptius, neque quod naturam ejus magis ad vivum exprimat. Aquilarum enim generi proprium illud eſt, ut ament ſolitudinem, & omnis conſortii ſint prorſus impatientes. Unde eſt, quòd quamprimùm pulli aquilæ ſunt ad volatum habiles, matres ἐκ τῆς νεοττίας αὐτοὺς ἐκβάλλουσι, καὶ ἐκ τοῦ τόπου τοῦ περὶ αὐτὴν παντὸς ἀπελαύνουσιν· ἐπέχει γὰρ ἓν ζεῦγος αἰετῶν πολὺν τόπον· διόπερ οὐκ ἐᾷ πλησίον αὐτῶν ἄλλους αὐλισθῆναι. Ita *Philoſophus* libri noni capite trigeſimo ſecundo: & eum ſequutus *Plinius* libri decimi capite tertio: *Adultos quoque perſequitur parens, & longè fugat, æmulos ſcilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu, ut ſatietur, indiget. Determinant ergò ſpatia, nec in proximo prædantur.* *Ælianus* libri ſecundi capite trigeſimo nono, Κοινωνίαν τε τὴν πρὸς ἄλλον ἥκιστα ἐνδέχεται. *Conſortium cum aliis nullum admittit.* Item, Ἀλλήλων ἀπῳκισμένας οἰκοῦσι καλιὰς, ὑπὲρ τοῦ μὴ διαφέρεσθαι ὑπὲρ θήρας. *Aliæ ab aliis longiſſimè nidificant, ne pro præda ſit iis contendendum*. Tamen ex illo genere زمج *zummag*, verè φιλάδελφος, conſorte delectatur, neque ſolet ſolus venari, ſed comite ſibi adjuncto. *Alcamus*, الزمج طاير فارسية ذو برادران لانه اذا اعجز من صيده اعانه اخوه Zummag, *avis*, *quæ* Perſicè *vocatur* DU-BRADRAN (id eſt, *duo fratres*,) *quia*, *cùm præda ei excidit*, *illi adeſt frater ejus*. Alleiths, الجمز طاير دون العقاب حمرته غالبة تسمية العجم دبران ومن طبعه انه اذا عجز عن صيده اعانه اخوه علي اخذه *Giummaz* (aliud exemplar meliùs الزمج *zummag*) *avis infra aquilam* (id eſt, aquilæ ſimilis, ſed minor) *in qua rubedo præpollet*. *Vocatur in* Agem, id eſt, in *Perſide*) DABRAN imò, ut antea, دوبردران DU-BRADRAN, (id eſt, *duo fratres*:) *è natura cujus eſt*, *ut*, *cùm non poteſt prædam conſequi*, *frater ei opem ferat ad eam capiendam*. Quod de falconibus ſcribunt recentiores. *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi ſexti capite centeſimo quinquageſimo ſexto, *In ardeæ captura duo falcones pariter relaxantur: quorum unus ſumma petit; alius juxta terram in imo volat. Ut videlicet ille volantem ardeam impulſu præcipitet, iſte verò præcipitatam accipiat.* De eadem ave *zummag Sariph* in *Aben-bitare*, هو طاير معروف يصيد به الملوك للطير *Avis nota*, *quâ utuntur Reges in Aucupiis*. Et *Giulbaki*, الزمج جنس من الطير يصاد به Zummag, *genus avis aucupatricis*. Dixit & *Abuchatim Andaluſius*, ſeu *Hiſpanus* انه ذكر العقاب والجمع الزماميج *marem eſſe aquilæ*, *cujus Plurale* zemamigio. Et *Alkazuinius*, زمج طاير يقال له بالفارسية رهل Zummag, *avis Perſicè* RAHAL *dicta*. Quod alterum eſt hujus avis in *Perſide* nomen diverſum à priore *du-bradran*. Et *Damir*, اهل البزدرة يعدونه من خفاف الجوارح وذلك معروف في عينه وحركته وشدة وثبه والمحمود منه ما كان لونه احمر وهو احد نوعي العقاب ويوصف بالغدر وقلة الالف لكثافة طبعه وقد يقبل التعليم ولكن

ولكن بعض بطو ومن عادته ان يصيبن علي وجه الارض *Populus* Albizdaræ (quæ gens est *Arabica*) *ponit eum in illarum avium censu, quæ ad rapiendum sunt celerrimæ. Quod docent oculus & motus ejus, & impetus, quo in prædam ruit. Præfertur in iis qui maximè rubet. Una est è duabus aquilæ speciebus. Dolosus describitur, sed ad discendum tardus, quia naturâ suâ stolidus est. Tamen post moras aliquas tandem fit disciplinæ capax. Aves ut plurimùm aucupatur circa terræ superficiem.* Huic avi cognominis est, sed diversi generis, زمج الما *zummag aquæ*, quam avem suo loco (a) *catarrhactem* esse docuimus. Quia *Zummag* aquilæ genus, & *zummag aquæ*, seu *catarrhactes*, pari impetu in prædam ruunt. Itaque tam aquilæ dicuntur καταῤῥάσσειν, id est, *cum impetu in prædam se projicere*, quam aves catarrhactæ, quibus inde nomen obtigit. Hinc *Eustathius* in *Iliad.* τ΄. Ἅρπη δὲ, ἢ ὁ ἰκτῖνος, ἢ ζῶον ἄλλο ἀετῶδες, ὃ εἰς ὕψος ἀρθὲν εὐχερῶς ὅπη θέλει καταῤῥάσσει. Harpe *aut est milvus, aut avis alia aquilini generis, quæ in altum sublata facilè quocunque vult cum impetu ruit.* Et *Plinius* libri decimi capite tertio, *Haliaetus librans ex alto sese, visoque in mari pisce, præceps in eum ruens*, id est, καταῤῥάσσων. In *Medicorum* libris multa habentur de remediis ex hac ave. Collyrium è felle sanat caligines. Stercus illitum abstergit pannum, & lentigines. Stercus hominis, qui ejus carne vescitur, ad tremores cordis est utile. Hæc in *Damire*, *Abenbitare*, & *Alkazuinio* reperire est. *Græcos* recentis ævi hanc Φιλάδελφον ex argumento appellâsse observavimus. *Arabicum* nomen زمج *zummag* iracundam esse insinuat, cum sit *ab ira* factum. Nam *Arabicè* زمج *zamigia* est *irasci*, زمج zamag *ira*, مزمج musmig *iratus*. Unde valde probabili conjecturâ colligas *Hebræis* אנפה *anapha* (avis speciem, quam post חסידם *hasidam* recenset *Moses*) id ipsum esse, quod *Arabicum* زمج *zummag*. Quippe etiam אנפה *anapha*, avis iracunda esse creditur; quia Verbum *Hebræum* אנף *anaph*, *irasci* sonat, & contractum Nomen אף *aph*, *iram*, vel *iracundiam*. Itaque in *Aben Ezra* sic appellari dicitur; שיתאנף מהרה, *quia facilè irascitur.* Et in *Talmudico* Tractatu *Cholin* cap. 3. pag. 63. a. *Hebræi* definiunt דיה רגזנית *vulturem iracundum.* Nempe vultures, cum aquilis sæpe confundi probatum suprà (b). At, inquies, additur ratio, cur vocetur *anapha*, quæ cum natura *zummag* parum convenit, במה נקרא שמה אנפה שמתאנפת עם חברותיה *Cur vocatur anapha*, nomine *ab ira* sumpto? *Quia in socios irascitur.* Contra, *zummag* est φιλάδελφος, & fratrem, seu comparem, in prædæ societatem admittit. Respondeo, fieri posse, ut qui in aucupio concordes fuerunt, & unanimes, iidem in prædæ divisione inter se diffideant, & ad iram mutuò concitentur.

(a) Suprà, c.21.pag. 280.lin. 21.&c.

(b) Suprà, c.11.pag. 175.lin. 62.&c. & c.9.p. 196.lin. 63.&c.

Etiam ab אנפה *anapha*, deduci potuit nomen ἀνόπαια, quo *Homerus* utitur pro aquilæ specie, cùm de *Minerva* dicit *Odyss.* ά. versu 320.

Ὄρνις δ᾽ ὡς ἀνόπαια διέπτατο,

Ut avis anopæa avolavit. In quem locum *Eustathius*, Ἀνόπαια, εἶδός τινες ὀρνέου λέγουσιν ἀετώδους φήνῃ ἐοικότος. Anopæa, *ut quidem tradunt, species est avis, ex aquilarum genere, ossifragæ similis.* Alii cùm hac ave *Minervam* conferri volunt, διὰ τὸ ὡς ὄρνις ταχέως ὁρμῆσαι, *quia ut avis cito ruit*, ut habet vetus *Scholiastes.* Quod maximè conveniret, si avis ἀνόπαια eadem esset, quæ אנפה *anapha*, seu زمج *zummag.* Hanc enim *Arabes* esse ajunt من خفاف الجوارح *è rapacium velocissimis. Græcis* tamen avis زمج *zummag* nota fuisse non videtur, cum ejus descriptio neque in *Aristotele*, neque in aliis uspiam occurrat. Sed *Phœnices*, qui in *Græciam* cum *Cadmo* trajecerunt, putaverim nomine אנפה *anapha*, aliam avem appellâsse illi similem, quæ *Græcè* dicta sit ἀνόπαια.

Est in falconum genere qui *montanus* dicitur, barbaris *montanarius*, de quo *Albertus: Corpus ei breve, & valde spissum, præcipue verò cauda hujusmodi. Pectus planè rotundum, & magnum; crura fortia, & brevia proportione corporis; pedes nodosi; ungues fortes. Soler autem pedes frequenter respicere. Dorso alisque exterius color cinereus, qui paulatim magis magisque, quo sæpius scilicet pennas mutaverit, clarior efficitur, & pallidior, modicâ & fuscâ varietate interpositâ.* Huic falconi maximè competeret nomen *anapha*; quia nulla est avis in iram pronior, si *Alberto* credimus, cujus verba sunt: *Est hoc falconum genus ferum, & malis præditum moribus, iracundum, inconstantis iræ. Itaque rarus est falconarius, qui mores ejus satis perspectos habeat.* Addit *raro manu tenendum, præterquam in aurora, & aucupii tempore, & cum pascendus est. Sic enim mitescere ad manum falconarii tanquam beneficam, & iracundiam deponere.* Item, *Irascenti falconarius ne multùm resistat, sic enim citius remittitur ejus ira.* Et rursus, *Si præda evaserit, præ cæteris indignatur, ita ut per iracundiam aliquando revocantem se invadat, & caput, aut faciem falconarii, vel, cui is insidet, equi dilaniet.* Addit, *Et quando falco unus alterum invadit: qua in re falconarius patiens requiritur, qui non adversetur, sed patienter dissimulet revocationem, donec, irâ depositâ, mitescat animus falconis.* Et paulò post, *Depositâ irâ suâ, sponte ad domum falconarii revertetur.* Et inferius, *Si per iram immoderatè incaluerit, præcipitat se in mortem, quod accidisse in* Alpibus *quidam è sociis nostris jam observârant.* Item, *Cum falco montanus, è rupe veniens, perdicem sequeretur, & aquila forte advolans ex adverso illam ei præripuisset, nec falco illam aquilæ denuo extorquere posset, cum aliquamdiu frustrà id conatus esset, altissimè tandem conscendit, & impetu deorsum facto, caput aquilæ feriens, se pariter & aquilam interemit. Semper igitur, ne in tantam iracundiam incidat, cavendum est. Frequentior est, quam falcones cæteri, & mirè gaudet feritate sua. Itaque sæpe reperiuntur ex hoc genere falcones, quibus avem unam vulnerâsse & dejecisse non sufficit, sed multis dejiciendis gloriari videntur. Adeoque interdum crudelitati suæ indulgent, ut, occidendis avibus occupati, cibi obliviscantur.* Hæc *Albertus* apud *Gesnerum*, qui quod in sermone rude erat dedolavit, atque exasciavit. Ex qua descriptione apparet nullam esse avem, imò neque ullum animal hoc falcone iracundius. Sed an in *Oriente* jam olim nota fuerit hæc avis, merito dubitatur. *Albertus* quidem de hac ipsa ave nonnulla citat ex *Ægypti* Rege *Ptolemæo. Præceptum*, inquit, *est* Ptolemæi *Regis* Ægypti *raro tenendam manu.* Item, *Præcipit industrio falconario* Ptolemæus, *ne hunc falconem in fortes aves frequentius dimittat.* Sed hæc *Ptolemæi* præcepta tam ineptè conficta sunt, quam quæ hodie jactatur *Aquilæ*, *Symmachi*, & *Theodotionis* Epistola ad *Ptolemæum Ægypti* Regem de diversis falconum generibus, eorumque mor-

morbis & medicinis. Quam abunde refellit ipſe titulus: cum *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotio* neque inter ſe, neque *Ptolemais* æquales fuerint, ſed uno aut altero ſæculo poſteriores. Neque arti aucupatoriæ, ſed literarum ſtudiis, & *Bibliorum* verſioni ſe addixerint. Quid, quod illam artem jam ſupra (c) probavimus eſſe longe recentiorem? Tamen illi finguntur citare ſcripta Veterum, quaſi Veteres de arte aucupandi multò ante ſcripſiſſent.

(c) Cap. 19. p. 270. lin. 71. &c.

Jam, ſi aliorum quoque conjecturas audire libet, in uno *Pagnini Theſauro* decem reperire eſt hujus vocis interpretamenta. "*Avis*, inquit, *quam alii picam*, "*alii* milvum *appellant*; Hieronymus, *ſequutus Græ*"*cos* charadrium. *R.* Selomo *dicit*, *quod eſt* דיה "רגזנית, *milvus* (imo *vultur*) *irritabilis. Et vide*"*tur*, *inquit*, *mihi*, *quod ſit*, *quam vocant* הירון he"ron, *Latine* ardea. Thargum *habet* אבו, (*ibbu*) "milvum, *ut nonnulli interpretantur*. *Etiam* picam ira"cundam *dicas*. *Quidam* palumbum ſylveſtrem, pi"cum *alii*, *alii* graculum *eſſe volunt*. *Quidam Recentio*"*rum* otum *eſſe putant*, *de quo* Ariſtoteles Hiſtoriæ "*libri octavi capite duodecimo*, *qui à pinnulis circa au*"*res eminentibus ſic dictus eſt*, *quaſi* auritus. *Quidam* "upupam *credunt*, *quod ad* charadrium *proxime ac*"*cedit*; *quia criſtam in fronte geſtare videtur*. Hæc *Pagninus*, aut *Mercerus*, qui *Theſaurum* illum non parum auxit. Et utrique tertius multa poſſet addere. Neque enim illi *Syrum* viderant, qui *Hebræam* vocem retinet, quam *Ferrarii Lexicon Syriacum porphyrionem* explicat. Neque *Samaritanum*, cui *anapha* eſt ࠏࠍࠐࠉࠕࠀ *hirundo*. Nam eſt ibi *Ajin* pro *Cheth*, Gutturalis pro Gutturali, quod in illo Interprete frequens. Neque *Arabes* Interpretes: quorum editi duo hic habent الببغا *albabga*, vel البيحة *albabgia*, *pſittacum*, qui *Græcis* hodie παπαγὰς voce noſtrati ſimillimâ; & manuſcripti duo العقاب *alokab*, id eſt, *aquilam*. Denique è tribus *Chaldæis* nonniſi unum citant, nempe *Onkeloſum*, à quo *anapha* redditur אבו *ibbu*: ſed ab *Hieroſolymitano* אבניתא *abnitha* (obſcurum per obſcurius,) & à *Jonathane* דייתא אכמתא, *vultur niger*. Ex quo verſionum examine hoc ſaltem colligere eſt, veteres Interpretes de vera hujus vocabuli notione nihil habuiſſe compertum.

Dicam tamen, quid *Caſtalionem*, *Junium*, & *Tremellium*, *Gallos*, *Anglos*, *Italos*, &c. moviſſe videatur, ut cum *R. Selomone ardeam* interpretarentur. *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo ſexto, ut ardeam aſteriam, ſeu ſtellarem, in *Ægypto* cicuratam, humanum ſermonem quadantenus percipere probet, "Ει τις, inquit, ἀυτὸν ὀνειδίζων δȣ̃λον ἔιποι, ὄδε ὀργίζεται· κὴ ἔι τις ὄκνον καλέσειεν ἀυτὸν, ὄδε βρενθύεται, κὴ ἀγανακτεῖ, ὡς κὴ εἰς ἀγεννὲς ζκωπλόμενος, κὴ εἰς ἀργίαν ἐυθυνόμενος. *Si quis eam per convitium ſervam appellet*, *iraſcitur*: *& in eum*, *qui pigram vocat*, *ſuccenſet*, *& indignatur*, *tanquam ignobilitate & ſegnitia per deriſionem illi objecta*. In qua narratione ſi aliquid eſt veri, non tam ad vocem, quam ad geſtum convitiantis commovebatur ardea. Utut ſit, in ardeæ vana, & ſine viribus ira nihil eſt conferendum cum ira rapacium avium; aquilæ puta, aut accipitris, quæ, vel minimum provocatæ, ſtatim bile turgent, & exardeſcunt, & in fermento totæ ſunt, roſtroque feriunt, atque unguibus. Itaque nomen *anapha*, ab *ira* ſumptum, *ardeæ* multo minus, quam avi rapaci convenire certum eſt.

Idem eſto judicium de iis, qui *picum* transferunt; quia ſcribit *Ovidius Metamorphoſeωs* libri decimi quarti Fabulâ ſeptimâ de *Pico*, *Latii* Rege, *Circes* veneficiis nuper mutato in picum avem,

Seque novam ſubito Latiis *accedere ſylvis*
Indignatus avem, *duro fera robora roſtro*
Figit, *& iratus longis dat vulnera ramis*.

Quæ *Poëtam* dixiſſe conſtat, ut ſcenæ ſubſerviret. Alioqui enim non per iram roſtro tundit arbores picus *Martius*, Græcis δρυοκολάπτης, ſed τ̃ σκωλήκων, κὴ σκνιπῶν ἕνεκεν, ἵν᾽ ἐξίωσιν, *vermium*, *& culicum cauſa*, *ut exeant*, ut ſcribit *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite nono. Hoc ſcilicet cibo veſcitur.

Otus autem quorſum dicatur *anapha*, cum iracundus non ſit, ſed κόβαλος, & μιμητὴς, *ſcurra*, *& imitator*, ita ut capiatur ἀντορχȣ́μενος, *è regione ſaltantis viciſſim ſaltans*, quod docet *Philoſophus Hiſtoriæ* libri octavi capite duodecimo? Sed neque quiſquam eſt, cui *anapha* ſit *otus*, ut putavit *Mercerus*. Tantum *Judæi Germaniæ* ſuâ linguâ trapp reddunt, id eſt, *otidem*, non *otum*: quæ aves multum differunt. Nam *otus* avis eſt nocturna ὅμοιος ταῖς γλαυξὶ, κὴ περὶ τὰ ὦτα πτερύγια ἔχων, ἔνιοι δὲ ἀυτὸν νυκτικόρακα καλȣ̃σιν, *noctuæ ſimilis*, *circa aures pinnulas habens*, (unde eſt, quod *otus* dicitur:) *alii nycticoracem vocant*. At *otis*, aliis *tarda*, eſt gallinæ ſylveſtris ſpecies. *Arabibus* حباري *hubara*, de qua jam (*d*) actum. Atque hæc avis triſtis quidem eſt; unde *Arabes* اكمد من الحباري *Triſtiorem otide* dicunt pro ſumme triſti: non tamen eſt iracunda. Valde timidam & puſillanimem deſcribit *Geſnerus*, ita ut vel leviter ſauciata moriatur. Quæ tanta puſillanimitas cum iracundia ſtare vix poteſt. Ira enim eſt cos fortitudinis. Itaque cur *Judæi anapham* eſſe *otidem* velint nullus capio: maximè, cum ſit gallinæ ſpecies; gallinæ autem omnes ſpecies pro mundis habeantur.

(d) Supra, c. 22. pag. 282. lin. 51. &c.

Cætera pariter perſequi longum eſſet, nec magni uſus. Itaque duo ſolum addemus minus obvia, cur pro *anapha Græci*, quos ſequitur *Hieronymus*, χαραδριὸν habeant, & *Arabes* editi ببغا vel ببحة *pſittacum*. *Charadrio*, ut notum eſt, nomen fecerunt αἱ χαράδραι, id eſt, *hiatus prope amnes*, *& torrentes*, in quibus nidificat hæc avis. Hinc *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite undecimo, Τὰς δὲ ὀικήσεις οἱ μὲν περὶ τὰς χαράδρας, οἱ δὲ χηραμȣ̀ς ποιȣ̃νται, κὴ πέτρας, ὅιον ὁ καλȣ́μενος χαραδριός. Quæ *Gaza* ſic reddidit, *Colunt aliæ* (aves) *loca fragoſa*, *& ſaxa*, *& cavernas*, *ut quem à præruptis torrentium alveis* charadrium *appellamus*, *quaſi* hiati-colam *dixeris*. Et *Ariſtophanis* Scholiaſtes in *Avibus*, Ὠνοματοπεποίηται τὸ ὄρνεον παρὰ τὸ ἐν ταῖς χαράδραις διατρίβειν. *Illa avis ſic appellata eſt*, *quia in hiatibus ad amnium ripas degit*. Proinde, cum apud *Comicum Nephelococcygiam* urbem aves in *Nubibus* ædificabant,

Ὕδωρ ἐφόρȣν κάτωθεν ἐς τ̃ ἀέρα
Οἱ χαραδριοὶ, κὴ τ᾽ ἄλλα ποτάμι᾽ ὄρνεα,

Aquam ex inferioribus locis in aërem portabant charadrii, *& aliæ aves fluviatiles*. Ad hoc porro *charadrii* nomen non reſpondet אנפה *anapha*, ſed אגפה *agapha*. Quomodo legiſſe *Græcos* Interpretes conjectamus, *Nun* & *Gimel* permutatis; quæ literæ ſunt ſimillimæ. Nempe אגף *agaph*, in ave eſt *ala*, in homine *brachium*, in amne aut alveo *ripa*. Ut in *Bava Bathra* cap. 6. fol. 99. b. ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה, *Et foſſam hinc*, *& foſſam illinc*, *ad ripas ejus*. Hinc *Baal Aruch*, פירוש אגפיה גדותיה כדכתיב והירדן מלא על כל גדותיו אגפיים ראשונים בעופות ושניים באדם ושלשים בנהר ופתרון אחד להם, Senſus eſt, vocem אגפיה idem eſſe, quod גדותיה, *ripas* ejus; ut cum *Joſ.* 3. *verſ.* 15.

Igitur

legitur *Jordanes* amnis *superâsse omnes ripas suas.* Et אגפים primo de avibus usurpari pro *alis*; secundo de homine pro *brachiis*; tertio de amne pro *ripis*: ita tamen, ut analogicè hæc tria idem significent; quia *ripæ* sunt in amne, quod *alæ* in ave, & *brachia* in homine, id est, æque ad utrumque latus. Cum igitur vox אגף *agaph*, pro *amnis ripa* in usu fuerit inter *Judæos*, quo tempore *Græci* Interpretes versionem suam ediderunt, putaverunt inde appellari אנפה *agapham*, vel *agappam* potius, avem in fluminum ripis nidificare solitam, id est, *charadrium*.

Sed *Arabibus*, qui *psittacum* interpretati sunt, in voce אנפה *anapha*, visum est *Aleph* esse pro *Ajin*, ut deduceretur ab ענף *anaph*, quod *ramum* sonat: & inde *psittaco* nomen inditum, quia nidum suum suspendit è ramis arborum. *Aloysius Cadamustus* capite trigesimo *Navigationum* suarum, *His mirum est ingenium, & solertia nidificandi. Nam excelsissimam quærunt arborem, quæ surculos habeat subtiles, & tenues, cujusvis ponderis ferè impatientes: horum cacumini adligant dependentem surculum, qui nidum mira industria fabricatum suspendunt instar pilæ rotundum, relicto solum foramine admodum angusto, quod ostii vicem suppleat. Ajunt id efficere alitem, ut serpentum fallat astutias.* Id ipsum ex *Petro Gillio* refert *Gesnerus* pagina 723. Et eandem industriam tribuunt *Arabes* avi *thenawut*. *Alcamus*, التنوط طاير يدلي خيوطا من شجرة وينسج عشه كقارورة الدهن منوطا بتلك الخيوط *Thenawut* (quasi *pensilem avem* dicas) *avis quædam, quæ ex arbore filum suspendit, & nidum sibi texit, ut ampullam olèi, appensum illi filo.* Alasmius; انما سمي بذلك لانه يدلي خيطا من شجرة يفرخ فيها *Ita nempe vocatur, quia filum appendit arbori, in qua nidificat.* Quia نوط est *appendere*. De eadem *Damir*, من شانه انه اذا اقبل الليل اخذ بغصن شجرة ويضم عليه رجليه وينكس راسه ثم لا يزال يصيح حتى يطلع النور *E natura ejus est, quod instante nocte capit ramum arboris, cui pedes applicat, capite deorsum inclinato, neque cantare cessat, donec dies oboriatur.* Joculare est, quod quidam addunt, وانما يفعل ذلك خوفا من السما تقع عليه *Illam ita facere, ne cœlum in se ruat.* Ut *Germani*, qui, ab *Alexandro* rogati quid timerent, responderunt hoc solum, ne cœlum rueret. Sed, ut ad psittacum redeam, ut pavonem, de quo supra, (e) ita psittacum vix crediderim *Mosis* ævo *Judæis* fuisse notum. Est enim avis *Indica*. Ita testantur Scriptores magno consensu. Sic in *Indicis* scribit *Ctesias* apud *Photium* περὶ τοῦ ὀρνέου τοῦ βιττάκου, ὅτι γλῶσσαν ἀνθρωπίνην ἔχει, καὶ φωνὴν, *de ave bittaco* (quomodo tum appellabant) *eam humanam habere linguam, & vocem. Arrianus* etiam in *Indicis*, Σιττακοὺς δὲ Νέαρχος μὲν ὡς δή τι θαῦμα ἀπηγέεται, ὅτι γίγνονται ἐν τῇ Ἰνδῶν γῇ, καὶ ὁποῖος ὄρνις ἐστὶν ὁ σιττακὸς, καὶ ὅπως φωνὴν ἵει ἀνθρωπίνην. *Sittacos autem* Nearchus (qui cum *Alexandro* militavit) *ut miraculum quoddam narrat in* India *nasci, & qualis sit avis sittacus, & quomodo humanam vocem exprimat.* Unde psittacos colligas tum temporis in *Græcia* nondum fuisse notos. *Aristoteles Historiæ* libri octavi capite duodecimo, Καὶ τὸ Ἰνδικὸν ὄρνεον ἡ ψιττακὴ τὸ λεγόμενον ἀνθρωπόγλωττον. *Et* Indica *avis psittacus, quæ dicitur humanam habere linguam. Plinius* libri decimi capite quadragesimo secundo, *India autem hanc mittit*, psittacen *vocat.* Ælianus *Historiæ* libri decimi sexti capite secundo, Ἐν Ἰνδοῖς μανθάνω σιττακοὺς ὄρνις γίνεσθαι. *In* Indis *procreari audio sittacos aves.* Vide & libri decimitertii caput decimum octavum, & libri decimi sexti caput decimum quintum. *Pausanias* in *Corinthiacis*, Παρὰ δὲ Ἰνδῶν μόνων ἄλλα τε κομίζεται, καὶ ὄρνιθες οἱ ψιττακοί. *A solis* Indis *cum alia, tum psittaci, afferuntur.* Apulejus *Floridorum* libro secundo, *Psittacus* Indiæ *avis est. Solinus* capite quinquagesimo secundo, *Sola* India *mittit avem psittacum. Philostorgius* libro tertio, ubi de terris ad extremum Orientem & Meridiem sitis; Καὶ μὲν δὴ καὶ τὴν σιττακὴν ἐκεῖθεν ἴσμεν κομιζομένην. *Et vero psittacum etiam novimus inde afferri.* Unde *Ovidius* libri secundi *Amorum Elegia* sexta,

> *Psittacus* Eoïs *ales mihi missus ab* Indis.

Item,

> *Psittacus extremo munus ab orbe datum.*

Et *Statius* libri secundi *Elegia* quarta,

> *Psittacus ille plagæ viridis regnator* Eoæ.

Et *vetus Poëta* in Ænigmate *De psittaco*,

> Indica *purpureo genuit me littore tellus,*
> *Candidus accenso qua redit orbe dies.*

Tamen ut de *Novo Orbe* taceamus, afferri etiam ex *Africa*, sed intima, nos docent hodiernæ navigationes. Neque *Plinium* id latuerat, qui libri sexti capite vigesimo nono, in itinerario à *Syene* ad insulam *Meroën*, quod ediderant *Neronis* exploratores, *Gagaudem* insulam describens, ait *inde primum visas aves psittacos.* Quod confirmat *Paulus Venetus*, cum de *Abasia* scribit libri tertii capite quadragesimo quinto; *Habet psittacos, & epimachos pulcherrimos.* Sed hæc *Diodori* nullus capio libri secundi pagina 95. Αἱ δὲ τῆς Συρίας ἐσχατιαὶ ψιττακοὺς, καὶ πορφυρίωνας, καὶ μελεαγρίδας (ἐκτρέφουσι.) Res est enim paradoxa, sed & plane falsa, psittacos in *Syria* nasci. Itaque locus ille mihi de mendo suspectus est, quamvis quid sit reponendum, non succurrat.

(e) *Lib.* I. *cap.* 20 *p.* 136. 137. &c. & *l.* 2. *c.* 16 *p.* 242. *lin.* 2. &c.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

Probatur דוכיפת *dukiphath*, esse *Upupam.*

Rabbinis *multæ voces compositæ; in quibus* דיו diu, *&* דו du, *vel* do, duo *sonat. Inde inepte deduci* Davidis *vocem* דופי dophi, *id est*, probrum: *&* Mosis דוכיפת dukiphath, *quasi* avem duplici crista *significet.* R. Selomonem *non id sensisse, ut putavit* Pagninus; *sed aliud æquè absurdum. Loca* Talmudis, *&* Baal Aruch, *emendata. Vi compositionis* דוכיפת dukiphath, gallum saxatilem *sonat*; (*prout* Chaldæi, *&* Hebræi, gallum montanum, *aut* sylvestrem *explicant*) *vel* gallum ominosum. *Sadducæi* vulgarem gallinam *intellexerunt. Elias* urogallum. *Junius* attagenem, *avem olim in deliciis, hodie non satis notam.* Græci, Hieronymus, Arabes, *multi Recentiores* upupam. *Quæ verè* gallus saxatilis, *&* sylvestris, Æschylo πετραῖος ὄρνις, Græcis *hodie* ἀγριοκόκορος. Gallus *propter cristam*; saxatilis, *&* sylvestris, *quia in saxis, montibus, & sylvis degit. Item gallus portentosus, & ominosus, propter stupendam speciem, & usum in auguriis, & Magicis. Hæc avis ad* Solomonem *vermiculum* שמיר samir, *attulisse fertur, cujus vi fissi Templi lapides. Similis fabula in Æ*liano. Solomonis *cum upupa colloquia: ejusdem legatio ad Reginam* Sabæorum. *Fontes ab ea revelati. Eadem quando cæca. Gallina & attagen in* Judæorum *cibis. Sed upupa propter spurcitiem vetita, & quia in stercore commoratur.* Græcum *&* Latinum *nomen eo referri perperam, cum sit à voce sumptum: ut & Arabicum* hudhud. *Ad* Hebraicum *accedunt Ægyptium* kukupha, *& Syrum* kikupha. *Upupa in parentes pia. Upupæ in alaudam metamorphosis.*

Nomen avis דוכיפת *dukiphath*, Magistri *Judæorum* compositum esse rectè asserunt. Sed eos latet ratio compositionis. Si *Pagnino* credimus, *R. Selomo* in *Commentario* exponit *gallum sylvestrem* δίλοφον, seu *duplicatam cristam habentem*: & à *duplici crista* דוכיפת *dukiphath*, appellari vult, quasi habentem דוכיפות *dukephoth*, id est (ait) *duas cristas*. Cujusmodi compositiones in *Rabbinorum* scriptis non infrequenter occurrunt. Ita caverna *Macpela*, seu *duplex*, ab illis vocatur דיוטרון, quasi *duplex antrum*, voce conflata ex δύο & ἄντρον. Primus homo דיופרצוף διπρόσωπος, quasi Deus illum bifrontem creaverit. *Siphon* דיופי, quasi duo haberet ora. *Arbor bifera* דיופרא quasi δίφορος. *Pera duplex* דיוסקיא, quasi δίσακκος, ut Gallis *bissac*, & *besace*. *Duumviri præfecti urbis*, seu *Consules*, דיופלין, ex δύο & πόλις. *Gladius anceps* דיוסטר, propter duo latera. Illis enim סטר est *latus*. *Imago ex altera expressa* דיוקון, ex δύο & εἰκών. *Duæ columnæ* דיומדין, ex דיו & עומדין. Et דיוזגי, δίζυγος, *bijugus*. Et דוכסוסטוס, quasi δύξυς ος *bis rasus*: ut παλίμψηστος est pergameni certa species, vel bis, vel utrimque rasi, & expoliti. Itaque, quasi *Prophetarum* verba similes compositiones admittant, *Josephus Kimchius*, *Davidis* pater, *Psalmi* quinquagesimi versu vigesimo, verbum דופי *dophi*, id est, *probrum*, *vituperium*, compositum esse contendit ex דו *do*, *duo* & פי *pi*, vel *phi os*; quia obtrectator aliter te præsente, aliter te absente loquitur, quasi duo haberet ora. Quod est valde absurdum, ut vox à *Davide* usurpata pro semi-*Latina* habeatur, aut saltem pro semi-*Græca*. Sed de *Mose* multò absurdius, cujus est vox דוכיפת *dukiphath*, in qua versamur. Verum, ut dicam quod res est, *R. Selomo* non scribit, quod illi affingit *Pagninus*, avem, דוכיפת *dukiphath*, nomen habere ex דוכפות *dukephoth*, sive *duabus cristis*. Neque enim ulla est avis δίλοφος. Et *crista* Hebraicè non dicitur כיפה *kepha*, vel כיפת *kephath*; sed כרבלה *kirbela*, ut Britonibus *cribel*. Denique planè aliud sonant verba *Selomonis*, à *Pagnino* citata, ולמה נקרא׳ שמו דוכיפת שהודו כפות וזו היא כרבלתו. Quæ sic vertenda sunt, *Et cur vocatur nomen ejus* dukiphath? *Quia eminentia ejus alligata est, id est, crista ejus.* Nam הוד hod, *decus*, *dignitatem*, *majestatem*, *eminentiam* sonat. Et Verbum כפת *kephath*, Chaldæis *ligare* & *vincire* est. Vult igitur ex duabus vocibus הודו כפות *hodo kaphuth*, id est, *eminentia* (seu *crista*) *ejus alligata est* (supple *capiti*) per Aphæresin factum esse *dukiphath*; quia cristatæ avis nomen est. Neque hæc tam sunt *R. Selomonis*, quam *Talmudicorum* in *Cholin* cap. 3. fol. 63. a. ubi dicit *R. Juda*, דוכיפת *dukiphath*, ideo appellari, שהודו כפות *quia eminentiam suam habet alligatam*. Et *Glossa* in margine, כרבלתו עבה ודומה כמו שכפולה לתוך הראש וכפותה שם, *Crista ei densa est, & quasi in medio capite vincta, & ibi ligata.* Nam pro שכפולה, quod *geminatam* sonat, legendum esse שכבולה, id est, *vinctam*, docet sensus, & vox synonyma כפותה, quæ sequitur. Simile est mendum in *Aruch* in his verbis דוכיפת זה שהודו כפוף. Legendum enim כפות, ut in *Talmude*, & *Selomone*, non כפוף. Interim hæc originatio priore non multo melior est. Nam, utut הוד *hod*, *decoris*, *roboris*, *gloriæ*, *dignitatis*, & *majestatis* ὑπεροχὴν atque eminentiam sonet, tamen pro *crista* nusquam sumitur. Neque cristata avis rectè diceretur cristam habere *alligatam*, cum in cristatis avibus crista innata sit, non alligata. Constat igitur hoc ἔτυμον esse valde coactum, & ficulis extortum.

Sed aliud venit in mentem, de quo velim ut docti judicent. *Arabibus* دِيك *dik* est *gallus*, *&* دِيكة *dika* est *gallina*. Unde conjectura non levis *Hebræis* quoque, aut *Syris*, דיך *dik*, vel דוך *duk*, *gallum* significâsse, & דוך כפא *duk kepha*, *gallum rupis*. Quibus vocibus κατὰ σύνθεσιν in unum coalescentibus, ex *duk-kepha* levi mutatione factum suspicor דוכיפת *dukiphath*; duorum *Caph* uno ablato, cujus absentia non potuit suppleri per punctum *Daghes* propter longam Vocalem præcedentem. *Hebræorum* Doctores, qui de tali compositione non poterant cogitare, quia nesciebant *duk*, vel *dik*, esse *gallum*, conjecturam tamen nostram valdè confirmant, cum *dukiphath*, *gallum agrestem*, aut *sylvestrem*, aut *montanum* explicant. Ita autem explicant ferè omnes Recentiores. *Kimchius*, & *Aquinas* reddunt תרנגולא ברא, *gallum agrestem*. R. Serira Gaon, גא״לו דמונ״טי״א, *gallum montium*. Pomarius תרנגול הבר, *gallum agri*, & Italicè *gallo*, *o gallina salvatica*. *Elias Levita* Germanicè אויר״האן, *awerhan* / quod sylvestris galli genus est. *Syrus* quoque hic habet ܬܪܢܓܠ ܒܪܐ *gallum agrestem*. Et *Chaldæi* tres, *Hierosolymitanus*, *Jonathan*, & *Onkelos*, נגר טורא *gallum montanum*. *Gallus* porrò *agrestis*, sive *montanus*, idem (credo) sunt cum *gallo rupicula*. Maximè, cum mons & rupes ita sint synonyma, ut *Seniores* promiscuè usurpent: hinc est, quod *Hebræum* צור, alibi πέτραν *petram* reddunt, alibi ὄρος *montem*.

Quam-

Quamvis veram hanc esse putem vocabuli originem, tamen etiam alia potest hujus compositionis ratio assignari non parùm verisimilis. Nempe, si vox דוכיפת divellatur in דוך, & יפת: quarum prior sit *gallus*, altera *portendere*. Nam inde fit מופת *signum*, non qualecunque, inquit *Kimchius*, sed *quo futurum aliquid portenditur*. Quomodo si sumatur, דוך־יפת, erit *gallus portentosus*, aut etiam *gallus ominosus*, vel *auguralis*.

Jam videndum, cui potissimùm avi hæc nomina tribui possint. Quadruplex est interpretatio. Una *Sadducæorum*, qui, cum nomine דוכיפת, *vulgarem gallinam* intelligerent, ab ejus usu abstinuerunt, tanquam ave immunda, & in Lege prohibita. Quò referendus est in illos *Aben Ezræ* Sarcasmus, אמרו הצדוקים שהיא תרנגולת ואלה טפשי עולם כי מי הגיד להם, *Dixerunt* Sadducæi dukiphath *esse gallinam. Sed hi sunt stulti mundi*, (id est, mortalium stultissimi.) *Quis enim hoc illis indicavit?* Altera est interpretatio *Eliæ* in *Methurgeman*, ubi, נגר טורא, *Germanicè* vocari dicit אויארה אן auwerhan / vel orhan. Illud est galli sylvestris genus vulgari duplo majoris. *Gesnerus* putat esse *Plinii tetraonem*. Ipse post *Albertum* appellat *urogallum*, *Latino* nomine ficto ad instar *Germanici*. Ab *uris* sic dici putant, quia vulgares gallos magnitudine tantum superat, quantum uri vulgares boves. Tertia interpretatio est *Junii* & *Tremellii*, quibus דוכיפת est *attagen*; avis, quę maximè fuit in Veterum deliciis. *Horatius Epoda* secunda,

> *Non* Afra *avis descendat in ventrem meum*,
> *Non attagen* Ionicus.

Martialis in *Xeniis* Epigrammate sexagesimo primo,

> *Inter sapores fertur alitum primus*
> Ionicarum *gustus attagenarum*.

Græci vocant (a) ἀτταγᾶς, & ἀτταγῆνας. *Aristophanes* in *Ciconiis*,

> Ἀτταγᾶς, ἥδιστον ἑψεῖν ἐν ἐπινικίοις κρέας.

Phœnicides ἐν Μισυμβῷ post longam seriem cupediarum,

> --- κ᾽ ἐδὲν ἦν τέτων ὅλως ---
> Πρὸς τ᾽ ἀταγῆνα συμβαλεῖν τ᾽ βρωμάτων.

Sed avis tam delicatæ descriptio tam est neglecta, ut hodie docti disputent, an *attagen* sit *gallinago*, vel *rusticula*, vel *coturnix*, vel Italorum *francolinus*. A *Junio* videtur sumi pro *rusticula*, quę dicitur woodcock / id est, *gallus sylvestris*, & alicubi à Gallis *gelinotte de bois*, id est, *sylvestris gallinula*.

Superest, ut dicamus de LXX *Senioribus*, & *Vulgato* Interprete, qui דוכיפת *dukiphath*, ἔποπα, *upupam* reddunt. Quomodo etiam *Arabes* quatuor Interpretes, editi duo, & manuscripti totidem, quos inter se conferre mihi contigit. In his enim omnibus الهدهد *alhudhud* reperias, id est, *upupam*. Quod meritò sequuntur multi Recentiorum. Nam in ea sententia sum, ex multis interpretationibus præferendam esse antiquissimam; nisi causę sint gravissimæ, cur ab ea discedamus, quales hic nullas video. Quidni enim *upupam* Moses *gallum saxatilem*, Chaldæi *gallum montanum*, Rabbini *gallum sylvestrem* appellaverint, cùm & à *Græcis* videam idem esse factitatum? Sic ἔποπα *Hesychius* explicat ἀλεκτρυόνα ἄγριον, *Æschylus* πετραῖον ὄρνιν, *avem* (aut etiam *gallinam*) *saxatilem*. Nam pro gallinaceo genere specialiùs ὄρνιν vel ὄρνιθα sumi docuimus (b) suo loco. Locus *Æschyli*, quem innuimus, sic citatur à *Philosopho Historiæ* libri noni capite quadragesimo nono,

> Τῦτον δ᾽ ἐπόπτην ἔποπα τ᾽ αὐτῦ κακῶν
> Πεποικίλωκε, κ᾽ ἀποδηλώσας ἔχει
> Θρασὺν πετραῖον ὄρνιν ἐν παντευχίᾳ.

Quæ vir magnus ita reddit,

> *Hunc fecit upupam, qui suorum facinorum*
> *Sit ipse testis, variegato corpore*
> *Insessor ales rupium, ornatu ferox.*

(a) *Athenai lib.* 9. & 14.

(b) *Lib.* 1. *c.* 16. *pag.* 112. *lin.* 9. &c. & *l.* 2. *c.* 27. *p.* 321. *lin.* 6.

Agitur de *Tereo*, quem suorum malorum ἐπόπτην, seu *inspectorem*, vocat, ad ἔποπα, seu *upupa*, nomen alludens, in quam mutatus *Tereus* factus est πετραῖος ὄρνις, *saxatilis avis*, aut *gallina*, si mavis. Quid, quòd hodieque *upupam Græcorum* vulgus vocat ἀγριοκόκορον, *Gallum sylvestrem?* *Gallus* dicitur ratione cristæ, quamvis in gallo crista ex cartilagine constet, in upupa ex plumis. Cur porrò *montanus* vocetur, & *sylvestris*, & *saxatilis*, non est obscurum: cùm in montium jugis, & præruptis rupium, & sylvarum recessibus commorari soleat. *Philosophus Historiæ* libri primi capite primo, Τὰ δ᾽ ὄρεια (ζῶα,) ὥσπερ ἔποψ. *Quædam autem animalia montana sunt, ut upupa.* Et libri noni capite undecimo, Ἔνιοι δὲ τ᾽ ὀρνίθων ἐν τοῖς ὄρεσι κὴ τῇ ὕλῃ κατοικῦσιν, οἷον ἔποψ. *Sunt in avibus, quæ montes & sylvas colunt, ut upupa. Æschylus*, ubi supra,

> Ἄστη δὲ μισεῖ, τ᾽ δὲ Παλλήνης τόπων
> Δρυμὲς ἐρήμες κὴ πάγες κατοικέει.
> *Sed odit urbes, inque* Pallenes *sola*
> *Deserta nemorum & rupium colit juga.*

Idem scribit *Ælianus Historiæ* libri tertii capite vigesimo sexto, *Upupas* ὑποπλέκειν τὰς καλιὰς ἐν ταῖς ἐρήμοις κὴ τοῖς πάγοις τοῖς ὑψηλοῖς, *nidos construere in desertis & celsis rupibus*. Vides igitur, Lector, quisquis es, meritò hanc avem דוכיפת, seu *gallum saxatilem*, dici.

Sed &, si libet, דוכיפת *dukiphath*, *gallum portentosum*, aut *ominosum*, & *auguralem* interpretari, ratio patebit statim upupam intuenti, cujus species tam portentosa est, ut, eâ ave visâ, nemo non obstupescat. *Ovidius Metamorphoseωs* libri sexti Fabula septimâ,

> --- *cui stant in vertice cristæ*,
> *Prominet immodicum prælongâ cuspide rostrum*,
> *Nomen epops volucri, facies armata videtur.*

Proinde in *Aristophanis Avibus Euelpis* hoc spectaculo perculsus ita exclamat,

> Ὦ Ἡράκλεις, τῦτο τί ποτ᾽ ἐςὶ θηρίον;
> Τίς ἡ πτέρωσις; τίς ὁ τρόπος τ᾽ τριλοφίας;
> *Mehercule istud quod novum est feræ genus?*
> *Pennata triplici crista qualis ordine?*

Item,

> Τὸ ῥάμφος ἡμῖν σε γέλοιον φαίνεται,
> *Rostrum videmus esse ridiculum tibi.*

Taceo, quod upupam, magorum & augurum veteri superstitione, inter oscines vel præcipuum fuisse nonnulli scribunt. *Pandectarius Arabs* lapidem *Quirin* fabulatur *proditorem esse secretorum, & phantasias promovere, si ponatur super pectus dormientis, & inveniri in nido upupæ, quæ tota*, inquit, *avis est præstigiosa, & auguralis, ut ferunt magi & augures.* Auctore *Isidoro Originum* libri duodecimi capite septimo, *Hujus sanguine si se quisquam inunxerit dormitum pergens, Dæmones suffocantes se videbit. Damir* multa habet hujus farinæ in capite *De upupæ propriis*, hujus aut illius partis suffitu è columbario noxia pelli; è corpore Dæmonia ejici; solvi eum, qui nuptiis suis defixus, & *devotatus* est, ut *Apuleii* verbo utar; corde tosto cum ruta comeso ingenium acui, ac memoriam excitari; plumis appensis litem obtineri. Sed & ex eadem ave varia præscribit philtra; pharmaca item, quibus amoveantur hostes, & loca desolentur, & oculi excutiantur, atque alia hujusmodi superstitiosa, vana, impia, atque --- ἄῤῥητ᾽ ἀμείνω. Quod ipsum argumentum ita tractat *Alkazuinius*, ut *Damiri* vix cedat. Unde constat magos upupam ut monstrificum animal in maxima admiratione posuisse.

Judæi quoque narrant דוכיפת *dukiphath*, *Solomoni* obtulisse שמיר *samir*, id est, vermiculum, cujus virtute fissi fuerint Templi lapides durissimi. Ita habetur in *Cholin*, ubi supra, דוכיפת שהודו כפות וזהו,

וזהו שהביא שמיר לבית המקדש, Dukiphath, *avis, cui criſta alligata eſt; ea eſt, quæ* vermiculum *Samir attulit ad domum Sanctuarii.* De quo prolixam fabulam legat, qui poteſt, in Tractatu *Gittin* cap. 7. fol. 68. a. b. Summa eſt, *Solomonem*, auctore *Aſmodæo*, Rege Dæmonum, miſiſſe ad hujus avis nidum, quem habet in montibus inter petras duriſſimas, & repertos ibi pullos, quos in vitro pellucido ſervi *Solomonis* incluſerint. Ad quos acceſſus cùm matri non pateret ampliùs, eam attuliſſe vermem שמיר *ſamir*, cujus attactu vitrum ſtatim diſſiliit, & confractum eſt. Nam τοῦ *ſamir*, inquiunt, ea virtus eſt, ut non vitrum ſolùm, ſed & duriſſima quæque diffindat. Itaque eo uſus eſt *Moſes* ad gemmas τοῦ *Ephod* ſcalpendas, & inſculpendas. Et *Solomon* ad dedolandos Templi lapides abſque ullo ferramento. Quod ideo duxi obſervandum, quia etiam in *Græcis* Scriptoribus upupa legitur, non vermis quidem virtute, ſed vi herbæ cujuſdam omnia obſtantia perfringere. *Ælianus Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſexto, Ἔτυχε δὲ ἐν τῷ τοῦ τείχους ἐρημοτέρῳ ὅδε ὁ ὄρνις παιδοποιησάμενος, ἔν τινι ῥήγματι λίθου ὑπὸ τοῦ χρόνου διασάντι, οὐκοῦν ὁ τοῦ τείχους μελεδωνὸς, ἰδὼν ἔνδον τὰ βρέφη, κατήλειψε τὸν χηραμὸν τῷ πηλῷ· καὶ ὑποστρέψας ὁ ἔποψ, ὡς εἶδεν αὐτὸν ἀποκλεισθέντα, πόαν ἐκόμιζε, καὶ προσήνεγκε τῷ πηλῷ· ὁ δὲ κατεῤῥύη, καὶ προσῆλθε πρὸς τὰ αὐτοῦ ἐκεῖνος τέκνα· εἶτα ἐπὶ νομὴν ἧξεν, αὖθις οὖν ὁ αὐτὸς ἐπήλειψεν ἄνθρωπος· καὶ ἡ ὄρνις τῇ αὐτῇ πόᾳ ἀνέῳξε τὸν χηραμόν· καὶ τὸ τρίτον ἐπράχθη τὰ αὐτά. *Cùm in parietis parte maximè deſerta peperiſſet hæc avis, in lapidis rima vetuſtate acta, & parietis curator, pullis intùs obſervatis, luto rimam obduxiſſet: upupa poſt reditum, murum obſtructum videns, herbam attulit, & luto admovit. Quo ſtatim diſſoluto, illa ad pullos ſuos acceſſit, & inde paſtum rediit. Et, cùm idem ille vir parietem rurſus obduxiſſet, avis eum hâc ipſâ herbâ denuò reſeravit: atque id tertiò factum eſt.* Vides utrobique hominis induſtriâ pullos incluſos, & matrem upupam occultâ vi hæc clauſtra reſerantem, ut illis ſubveniat. Ut valde ſit veriſimile fabulam unam ex altera eſſe natam.

Eodem faciunt *Solomonis* cum upupa colloquia in *Alcorani Surata*, cui titulus *Formica*. Et quod ad *Sabæorum* Reginam pro *Solomone* legationem obit. Et fontes in ima tellure latentes ab eadem *Solomoni* revelati. Unde eſt, quòd pſeudo-*Propheta* dicit,

لا تقتلوا الهدهد فان كان دليل

سليمان علي بعد الما وقربه *Ne upupam interficiatis, quia* Solomoni *indicabat quàm procul, aut quàm propè eſſent aquæ.* Id eſt, quantum diſtarent à terræ ſuperficie: nempe, ut tradit *Ibno Abas*,

كانت له الارض كالزجاجة يري من باطنها

Terra ipſi erat ut vitrum tranſlucida, ita ut fundum videret. Objicit *Naphi*, كيف يبصر الما

من تحت الارض ولا يري الفخ اذا

غطي له بقدر اصبع من التراب

Quomodo videt aquas, quæ ſunt ſub terra; & laqueum non videt, cùm pulvere tegitur latitudine digiti? Et reſpondet *Ibno Abas*, اذا نزل القضا عمي البصر

Cùm deſcendit (Dei) *decretum* (id eſt, Deo ſic volente) *viſus ejus excæcatur.* Itaque ut *Hebræi* de ave *dukiphath*, ita *Arabes* de upupa in *Solomonis* hiſtoriam multas nugas inſerunt.

Addo nullam patere cauſam, cur gallina, vel attagen, vel urogallus, ſeu tetraon cenſeantur inter aves immundas. Adeoque gallinæ uſum *Judæis* fuiſſe permiſſum nemo neſcit. Et de attagene idem legas in *Ariſtea*, ſuppoſititio illo quidem, ſed *Judæo* tamen, & valde vetuſto, ut qui à *Joſepho* citetur tanquam genuinus Scriptor. Verba ſunt, Τῶν γὰρ πτηνῶν οἷς χρώμεθα πάντα ἥμερα καθέστηκε· διαφέρει καθαρότητι, πυροῖς καὶ ὀσπρίοις χρώμενα πρὸς τὴν τροφήν· οἷον περιστεραὶ, τρυγόνες, ἀτταγαὶ, πέρδικες, ἔτι χῆνες, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα. *Aves, quibus utimur, omnes manſuetæ ſunt: & puritate excellunt, nutriunturque tritico, & leguminibus, ut ſunt columbæ, turtures, attagenæ, perdices, anſeres etiam, & aliæ id genus.* (Pro ἀτταγαὶ, *attagenes*, male legitur ἀττακοὶ, quod locuſtæ genus eſt *Levit.* 11. *v.* 22.) Gallina igitur & attagen *Judæis* erant conceſſæ: neque apparet ulla ratio, cur illis prohiberentur. Sed in upupa res clara, cùm ſit avis ſpurciſſima, quæ ex ſtercore nidum ſibi comparat, & rebus fœtidiſſimis veſcitur. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri noni capite decimo quinto, Ὁ δὲ ἔποψ τὴν νεοττίαν μάλιστα ποιεῖται ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης κόπρου. *Upupa nidum facit maximè ex humano ſtercore.* Ælianus *Hiſtoriæ* libri tertii capite vigeſimo ſexto, Οἱ δὲ ἀντὶ τοῦ πηλοῦ χρίουσι τὴν καλιὰν, ἀποπάτημα ἀνθρώπου περιβαλόντες, τῇ δυσωδίᾳ τε καὶ κακοσμίᾳ ἀνείργοντες καὶ ἀναστέλλοντες τὸ ζῶον τὸ ἑαυτοῖς πολέμιον. *Illæ autem pro luto nidum humano ſtercore illinunt, fœtore & graveolentiâ quodcunque animal in ſe infenſum arcentes & repellentes.* Plinius libri decimi capite vigeſimo nono, *Obſcœna aliàs paſtu avis. Cyrillus* libro tertio, *De adoratione*, Εἶδος δὲ τοῦτο στρουθίου τὰ τῶν τελμάτων ἀεὶ δυσωδέστατα περιθέοντος, καὶ τὰ ἐκ βορβόρου καὶ ἀκαθαρσίας συλλέγοντος εἰς τροφήν. *Aviculæ genus eſt, quæ paludum fœtidiſſimas perpetuò circumvolat, atque ex cœno & ſordibus paſtum petit.* Et in *Zachariam* tomo tertio, Φιλοβόρβορον (ἐστὶ) καὶ κοπροβόρον, καὶ ταῖς σκωλήκων ἀγέλαις ἀγρίως ἐπιμαινόμενον, καὶ τροφὴν ἀεὶ ποιεῖσθαι κατειθισμένον τὴν ἐσχάτην ἀκαθαρσίαν. *Avis eſt cœno gaudens, ſtercore veſcens, & in vermium greges ferociùs inſaniens, & immundiſſima quæque pro alimento uſurpare ſolita.* Et *Homiliâ* decimâ *De feſtis Paſchalibus*, Ἀκάθαρτον γὰρ τὸ στρουθίον, φημὶ δὴ τὸν ἔποπα, σκωλήκων τε καὶ περιοσευμάτων τῶν ἀπὸ γαστρὸς ὅτι μάλιστα βορόν. *Upupa, inquam, impura eſt avicula, quæ vermibus & ventris excrementis veſci gaudet inprimis.* Hieronymus *in* Zachariam *cap.* 5. Ἔποπα *appellant ab eo, quòd ſtercora humana conſideret. Avem dicunt eſſe ſpurciſſimam, ſemper in ſepulcris, ſemper in humano ſtercore commorantem. Denique & nidum ex eo facere dicitur, & pullos ſuos de vermiculis ſtercoris alere putreſcentis.* Unde *Iſidorus Originum* libri duodecimi capite ſeptimo, *Upupam* Græci *appellant; eò quòd ſtercora humana conſideret, & fœtenti paſcatur fimo, avis ſpurciſſima.* Quam tamen *Græci* nominis originationem haudquaquam probo. Et *Varroni* malo aſſentiri, qui à ſua voce deducit *upupæ* nomen. Videtur enim *epop*, vel *upup*, ſemper ingeminare. Hinc habetur in fabulis, *Tereum*, in upupam mutatum, clamâſſe ποῦ; ποῦ; *ubi? ubi?* ut inſequentes ſolent, cum *Prognen* & *Philomelam* inſequeretur. Ut *upupæ* nomen *Arabicum* هدهد *hudhud* videtur eodem pertinere. Avium enim voces, cùm articulatæ non ſint, variè poſſunt exprimi.

Ad *Hebræum* דוכיפת *dukiphath*, accedit *Ægyptium* KUKUPHA, quo *upupa* ſignificatur. Hinc in *Lexico Coptico* ΚΟΥΚΟΥΦΑ' *Arabicè* redditur الهدهد *alhudhud*, id eſt, *upupa*. *Syrum* quoque ܩܘܩܦܐ *kikupha*, in *Syro Ferrarii Lexico* ſic explicatur. Et *cucuphæ* nomine *upupam* intelligi conſtat in his *Hori Apollinis* libri primi capite quinquageſimo ſecundo, Εὐχαριστίαν γράφοντες (Αἰγύπτιοι) κουκουφὰν ζωγραφοῦσι, διότι τοῦτο μόνον τῶν ἀλόγων ζώων, ἐπειδὰν ὑπὸ τῶν γονέων ἐκτραφῇ,

τραφῇ, γηράσασιν αὐτοῖς, τὴν αὐτὴν ἀνταποδίδωσι χάριν. *Gratum indicantes animum* (Ægyptii) *cucupham pingunt, propterea quod solum hoc ex mutis animantibus, postquam parentibus educatum est, iisdem senio confectis parem refert gratiam.* Nempe upupas *Ægyptii* in honore habent, *Æliano* teste *Historiæ* libri decimi capite decimo sexto; quia sunt πρὸς τοὺς γειναμένους εὐσεβεῖς, *erga parentes pia.*

Jam vide, Lector, præclaram metamorphosim upupæ in alaudam, cujus auctor *Pandectarius: Alauda* (inquit) *Arabicè est upupa avis.* Imò *Arabicè alauda* vox est nihili. Sed is ex *alhudhud* fecit *alaudam.* Sic *Athenienses* de alauda fabulari quod de upupa *Brachmanes* observat *Ælianus Historiæ* libri decimi sexti capite quinto.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

Probatur עטלף *atalleph*, esse *Vespertilionem.*

Vespertilio inter aves & quadrupedes media. Quomodo sedere *dicatur.* Hebræis *vocatur* עטלף atalleph, *trajectis literis, pro* עפטלל aphtalel, *quasi* avis tenebrarum. *Ut à nocte, & vespere,* Græcum & Romanum *nomen habet.* Arabicum خفاش chopphas *est ab oculorum vitio.* Idola ad talpas & vespertiliones projicere *quid sit* Esa. 2. vers. 20. Mahumetanorum *somnium,* Christum *præter vespertiliones nihil creâsse. Eadem Filii opera, quæ Patris.*

Ut ab aquila incepit *Moses*, quæ regina est avium, ita in vespertilione desîit, qui naturæ est ambiguæ, & inter aves & quadrupedes medium locum obtinet. Huc pertinet, quod *Philosophus* eum scribit ἐπαμφοτερίζειν τοῖς πτηνοῖς καὶ πεζοῖς, ἀμφοτέρων τε μετέχειν, καὶ οὐδετέρων, *De partibus animalium* libri quarti capite decimo tertio. Hinc *Varro* in *Agathone,*

Quid multa? factus sum vespertilio, neque
In muribus planè, neque in volucribus sum.

Et *Macrobius Saturnalium* libri septimi capite decimo sexto, *Exordio volantia universa de ovis prodeunt, excepto uno, quod incertæ naturæ est. Nam vespertilio volat quidem pellitis alis: sed inter volantia non habendus est, quia quatuor pedibus graditur, formatosque pullos parit, & nutrit lacte quos generat.* Itaque ut *Samaritani* apud *Josephum* modo se *Judæos*, modo se *Ethnicos* esse profitebantur, prout res *Judæorum* bene aut male cedebant, ita in fabulis vespertilio modò se murem, modò se avem esse dictitat, prout è re sua est. Et notum est *Panarcis* Ænigma, ὅτι βάλοι ξύλῳ τε καὶ οὐ ξύλῳ καθημένην ὄρνιθα καὶ οὐκ ὄρνιθα ἀνήρ τε καὶ οὐκ ἀνὴρ λίθῳ καὶ οὐ λίθῳ, *vir non vir* (eunuchus) *insidentem avem non avem* (vespertilionem) *ferit ligno non ligno* (ferulâ) *aut lapide non lapide* (pumice:) cujus griphi meminere *Plato* libro quinto *De Legibus*, *Clearchus* in libro *De griphis*, *Athenæus* libri decimi capite decimo nono, & *Suidas* obiter in Νυκτερίδος αἶνος. Miratur vir doctissimus, cur ibi dicatur *sedere* hæc avis; cùm non sedeat, sed vel volet, vel appensa petris hæreat, aut arborum ramis. Itaque καθημένην mutari vult in πετομένην. Sed non puto quidquam mutandum. Καθήμενος non semper *sedentem* significat, sed sæpe *desidentem, manentem, quiescentem.* Exempla vide *Matth.* 4. *v.* 16. & 9. *v.* 9. & 11. *v.* 16. & passim. Res notior est, quàm ut probatione egeat. Et *Romanis* quoque *sedere* id ipsum est. Itaque de hac eadem ave *Symposius Ænigmate* vigesimo octavo,

Sed sedeo in tenebris, nec me committo diebus.

Hebraicè עטלף *atalleph*, & *Chaldaicè* עטלפא *attallepha*, cur dicatur, hactenus fuit incertum, sed rem ignotam conabor aperire. In nominibus polysyllabis sæpe videas literarum trajectiones: ut in אלגומים *algumim*, pro אלמוגים *almugim*; מתלעות *matbleoth*, pro מלתעות *maltheoth*; & in *Ægyptio* CALASIRI ex קרסול *karsol.* Aliquid hic simile contigisse putaverim, & עטלף *atalleph*, dictum pro עפטלל *aphtalel*, vel *ephtalel*, id est, *ave tenebrarum.* Nam עוף *oph*, est *avis:* & *Hebræum* צל *tsel*, vel צלל *tselal*, pro *umbra*, & *tenebris*, *Chaldaicè* scribitur טול *tul*, & טלל *telal.* Ita hæc avis nomen habuerit naturæ suæ planè congruum. Nam *Græcè* quoque νυκτερὶς dicitur ἀπὸ τῆς νυκτὸς, quia est ἐκ τῶν νυκτινόμων. Neque alia ratio *Romani* nominis. *Ovidius Metamorphoseωs* libri quarti *Fabula* duodecima,

Nocte volant, seroque tenent à vespere nomen.

Symposius, ubi suprà,

Nox mihi dat nomen, primo de tempore noctis.

Nonnius, *Vespertilio, animal volucre, biforme; dictum, quòd vespere se ad volatum præparat noctis.* Isidorus, *Vespertilio pro tempore nomen accepit, eo quòd, lucem fugiens, crepusculo vespertino circumvolat.* *Arabes* vocant الخفاش *alchopphas* ab oculorum vitio. *Alcamus,*

الخفاش الوطواط سمي لصغر عينية وضعف بصرة

Alchopphas, *idem, quod* alwatwât (*vespertilio.*) *Ita vocatur propter oculorum parvitatem, & visûs debilitatem.* Nam الخفش *alchaphas* eidem est

صغر العين وضعف البصر خلقة او فساد
في الجفون بلا وجع وان يبصر بالليل
دون النهار وفي يوم غيم دون صحو

parvitas oculi, & visûs debilitas naturalis, aut vitium in palpebris sine dolore, aut cùm quis noctu plus videt quàm interdiu, & die caliginoso plùs quàm claro.

Extra Legem unicus occurrit in Scriptura locus, in quo de vespertilione agatur. Nempe *Es.* 2. *v.* 20. *In illa die projiciet homo idola sua argentea, & idola sua aurea, quæ ad adorandum sibi fecerat, ad talpas,* ולעטלפים, *& ad vespertiliones:* id est, in tenebras detrudet, ut ne ampliùs superstitiosis hominibus fulgore suo illudant. Quia ut talpa cæca est, ita & vespertilio fugit lucem; quod pluribus docuimus (*a*) in capite *De talpis.*

(*a*) Part. 1. l. 3. c. 35. p. 1032. lin. 42. &c.

Mahumetanam de vespertilione fabulam pro corollario libet addere. Deum Patrem per verbum æternum, id est, per *Jesum Christum*, filium suum, omnia creavisse credimus, à Scriptura ita edocti. Ita enim *David* Psal. 33. vers. 6. *Verbo Domini cœli facti sunt.* Et *Joh.* 1. *vers.* 3. *Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Et 1 *Cor.* 8. *vers.* 6. *Unus Dominus* Jesus Christus, *per quem omnia, & nos per ipsum:* Et *Col.* 1. *vers.* 16. *Per eum condita sunt omnia, quæ in cœlis sunt, & quæ in terra; visibilia, & invisibilia,* &c. *Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.* Et *Hebr.* 1. 2. *Loquutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem omnium, per quem etiam mundum condidit.* Hinc *Joh.* 5. 19. *Quæcunque ille* (Pater) *fecerit, hæc & Filius similiter facit.* Hæc *Prophetæ*, & *Apostoli.* At recutiti Doctores præter vespertilionem *Christum* quidquam creâsse negant. Quo argumento ipsi viderint. Nam in *Alcorani Surata*, cui titu-

titulus ال عمران *Familia Amrani*, quem *Mariæ* Virginis patrem fuiſſe fingunt, aves ſe creare dicit *Chriſtus*: *Ad vos*, inquit, *veni cum ſigno à Domino veſtro*,

اني اخلق لكم من الطين كهية الطير

فانفخ فيها فيكون طيرا باذن الله

Ego formo vobis ex luto tanquam avis figuram, & flo in eam, & fit avis, Deo ſic permittente. Et in *Surata Almeida*, id eſt, *menſa*, Deus illum ſic alloquitur,

وان تخلق من الطين كهية الطير

باذني فتنفخ فيها فتكون طيرا باذني

Et, cùm ex luto avis imaginem formabas permiſſu meo, & flabas in eam, & me concedente fiebat avis. Sed has ſcilicet aves veſpertiliones fuiſſe, & *Jeſum Chriſtum* nihil præterea creâſſe divinârunt, qui vixerunt poſt *Mahometem*; quia ad horum tenebrionum ingenium viſa eſt accommodatior avis tenebricoſa. Hinc *Alkazuinius*, وانما طالب بنو اسرايل عيسي

عليه السلام بخلق الخفاش لانه اتم

الطير خلقة لان له اذنا واسنان وثديا

فاتخذ من الطين Iſraëlis *porrò filii* Jeſum, *cui bene ſit, rogaverunt, ut veſpertilionem crearet; quia veſpertilio eſt natura ſua perfectiſſimus, cùm habeat aures, & dentes, & mammas: & ſumpſit lutum*, &c. Et *Damir*,

الخفاش هو الذي خلقه عيسي بن

مريم باذن الله *Veſpertilio eſt avis, quam Dei permiſſu creavit* Jeſus Mariæ *filius*. Et *Ibno Abas*,

الطير الوطواط الذي نفخ فيها عيسي بن

مريم وكان طيرا باذن الله عز وجل

Avis watwât (*veſpertilio*) *in quam flavit* Jeſus Mariæ *filius, & facta eſt avis permiſſu Dei fortis & glorioſi.* Et *Waheb* filius *Manbæ* لما خلق عيسي عليه

السلام الخفاش باذن الله كان يطير ما

دام الناس ينظرون اليه فاذا غاب عن

ابصارهم سقط ميتا الحكمة في ذلك

ليميز فعل الخلق من فعل الخالق تعالي

Cur Jeſus, *cui bene ſit, permiſſu Dei, veſpertilionem creavit, qui à volatu non ceſſat, dum illum aſpiciunt homines: ſed, cùm aſpicere deſinunt, jacet ut mortuus? Ut inde ſciremus creaturæ opus quantum differat ab opere creatoris, qui ſummus eſt Deus.* At, ô boni, ſi *Chriſtus* veſpertilionem creavit demùm, poſtquàm ex Virgine natus eſt, quomodo illius *Moſes*, *Eſaias*, *Græci* Interpretes, *Homerus*, *Herodotus*, *Corinna*, *Plato*, *Ariſtoteles*, *Clearchus*, *Antigonus*, *Nicander*, *Varro*, & ſexcenti alii ante *Chriſtum* natum meminerunt? Aut, ſi in ſpecie, quæ jam exſtabat, & à ſummo Deo creata fuerat, nova individua creavit *Chriſtus Mariæ* filius, *Chriſti* opera à primi illius creatoris operibus nihil differunt.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Immundarum avium numerus, & generales notæ. Harum prohibitio quomodo ad mores pertinuerit.

Cenſus avium immundarum ex Maimonide. *In illo confundi perperam* איה aja, *&* דיה daja. *Cùm avis prohibetur juxta ſpeciem ſuam, non ſequitur illius diverſas eſſe ſpecies.* זרזיר, ſturnus, *non* turdus. *An ſit corvi ſpecies.* שרנקא ſarneka, *vel* ſorinka, *ſpecies accipitris. Ejus deſcriptio ex* Arabibus. *Harum avium nomina neque* Maimonidem, *neque* Talmudicos, *neque* Seniores *ſatis intellexiſſe. Fruſtrà Magiſtri ſuos ad traditionem amandant, quæ nuſquam exſtat; aut ad peritos aucupes, quales hac in parte nulli. Rapaces omnes immundæ. In aliis tria ſigna requiri, aut ſaltem horum unum, ut pro mundis habeantur. Prohibitionis immundarum rationes myſticæ. Eâ de re multa ex* Patribus. *Notantur* Cyrillus *&* Procopius. *De his acutè* Thomas, *quamvis alicubi fallatur.*

Poſtquam immundarum avium cenſum explicare conati ſumus, jam de illarum numero, & notis aliquid addemus ex *Maimonidis* libro *De cibis vetitis*. Verba ſunt capitis primi ſectione decimâ quartâ,

סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה אלא מנה מינין טמאין בלבד ושאר מיני העוף מותרין והמינין האסורין ארבעה ועשרים הן ואלו הן א׳ נשר ב׳ פרס ג׳ עזניה ד׳ דאה והיא הראה האמורה במשנה תורה ה׳ איה והיא הדייה האמורה במשנה תורה ו׳ מין האיה שכן כתוב בה למינה מכלל שהיא שני מינין ז׳ עורב ח׳ זרזיר שכן נאמר בעורב למינו להביא את הזרזיר ט׳ יענה י׳ תחמס י״א שחף י״ב נץ י״ג ושרנקא והיא מין הנץ שכן כתוב בו למינהו י״ד כוס ט״ו שלך י״ו ינשוף י״ז תנשמת י״ח קאת י״ט רחמה ׳כ חסידה כ״א האנפה כ״ב מין האנפה שכן נאמר בה למינה כ״ג הרוכיפת כ״ד העטלף

Signa mundarum avium non explicantur ex Lege, quæ ſolum immundarum cenſum inſtituit, & reliquæ ſpecies conceſſæ ſunt. Species porrò prohibitæ ſunt viginti quatuor. 1. NESER. 2. PERES. 3. OZNIJA. 4. DAA, *qui in* Deuteronomio *dicitur* RAA. 5. AJA, *qui in* Deuteronomio *dicitur* DAJA. 6. *Species* τῆς AJA; *quia de ea ſcribitur* ſecundùm ſpeciem ſuam: *itaque genus eſt, cujus duæ ſpecies.* 7. OREB. 8. ZARZIR; *quia de* OREB *dicitur* ſecundùm ſpeciem ſuam, *ad deſignandum* ZARZIR. 9. JAANA. 10. THACHMAS. 11. SACHAPH. 12. NETS. 13. *Et* SARNEKA, *qui eſt ſpecies* NETS; *quia de eo ſcriptum eſt* juxta ſpeciem ſuam. 14. CHOS. 15. SALACH. 16. JANSUPH. 17. THINSEMETH. 18. KAATH. 19. RACHAMA. 20. HASIDA. 21. ANAPHA. 22. *Species altera* ANAPHÆ; *quia de ea*

ea dicitur juxta ſpeciem ſuam. 23. DUKIPHATH. 24. ATALLEPH.

In quo *Maimonidis* cenſu quædam ſunt obſervanda. Ac primum illud דאה *daa*, & ראה *raa*, rectè pro eodem haberi. Nam *Leviticum* cum *Deuteronomio* conferenti palàm conſtabit, unum pro altero fuiſſe ſcriptum, propter ſimilitudinem literarum *Daleth* & *Res*. Quod in *Talmudico* Tractatu *Cholin* rectè obſervat *R. Abja* fol. 63. a. b. At non perinde verum eſt, quod illi ipſi volunt, idem eſſe איה *aja*, & דיה *daja*; & eam avem, quæ in *Levitico* איה *aja* dicitur, in *Deuteronomio* דיה *daja*, dici. Illud, inquam, verum non eſt, cum *Deut.* 14. 13. ambæ habeantur האיה והדיה, tanquam diverſæ aves. Quinetiam extra Legem utrumque nomen occurrit: nempe איה, *Job.* 28. 7. & דיות *Eſ.* 34. 15. Proinde illas diſtinximus: & איה *aja*, nobis (a) *æſalo*, דיה *daja*, fuit (b) *vultur niger*.

(a) Supra c. 8. p. 192.
(b) Supra c. 9. p. 195.

Secundo, ex eo, quod quaſdam aves prohibet *Moſes juxta ſpeciem ſuam*, non ſequitur illarum diverſas eſſe ſpecies: neque enim Plurali numero dixit, *juxta ſpecies ſuas*, ſed Singulari *juxta ſpeciem ſuam*: nimirum, ut ſignificet totam ſpeciem prohiberi. Et quod in quibuſdam diſertè dicit, in aliis ſupplere ſatis habuit, ut vitaret tædium perpetuæ repetitionis horum verborum *juxta ſpeciem ſuam*.

Tertio, non capio cur זרזיר *zarzir*, id eſt, *ſturnum*, *Hebræi* velint eſſe corvi ſpeciem potiùs, quam cornicem, aut picam, aut graculum, & monedulam, quæ ad corvi naturam magis accedunt. Tamen *Maimonides* hoc de ſuo non affert. Ità enim citat *Aruch* ex Tractatu *Cholin* fol. 63. זה עורב למינה להביא את הזרזירין, *iſte corvus* dictus eſt SECUNDUM SPECIEM SUAM *ad deſignandos* zarzirin (ſeu *ſturnos*.) Ubi tamen hodiè vocem הזרזירין, ſeu *ſturnorum*, non reperio. Sed in *Bava Kama* fol. 92. b. Proverbium indè natum legas, quod tale eſt, לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו, *Non fruſtra corvum adit ſturnus, cum ſit ejuſdem ſpeciei.* Et in *Bereſith Rabba* cap. 65. aliquantò contractiùs, לא הלך זרזיר אצל עורב אלא שהוא מינו, *Sturnus corvum non adiret, niſi eſſet* ὁμογενής. Et in *Baal Hatturim Cabaliſtæ* obſervant verba עורב למינו, *corvus juxta ſpeciem ſuam* per *Gematriam* idem valere, quod זרזיר *zarzir*. Nam in numeris *Hebraicis* utrumque valet 414. Et in *Aquinate* זרזיר *zarzir*, definitur עוף שהוא קרוב לצורת העורב, *avis, quæ corvo ſpecie ſimilis eſt.* Neque dubium, quin זרזיר *zarzir* ſit *ſturnus*. Nam in *Gloſſa Talmudis* explicatur אשטו"רניל *eſtournel*. Et in Pomario, *ſtorno*. Et in *Maſal Kadmoni* Fab. 51. duo colloquutores, *Hebraicè* vocantur השפן והזרזיר, id eſt, *cuniculus*, & *ſturnus*, ut ex pictura apparet. Denique *Arabicum* زرزور *zarzour* id ipſum ſignificat. Proinde verba *Dioſcoridis* libro ſecundo, capite *De animalium fimo*, ψαρὰς ὀρύζῃ τρέφοντες, *ſturnos oryzâ alentes*, *Avicenna* libro ſecundo *Canonis* capite زبل id eſt, *De fimo*, ità reddidit, الزرزور المتعلف للارز Zarzur *oryzâ paſtus*: id eſt, *ſturnus*, non *turdus*, ut reddiderunt *Latini* interpretes, errore in *Hiſpania* nato, ubi *zorzal* eſt *turdus*.

Minus obvia eſt vox שרנקא, *ſarneka*, quam uſurpat *Maimonides* pro ſpecie נץ *nets*, ſeu *accipitris*, ut *Talmudici* שורינקא *ſorinka*, &, quod idem eſt, בר־חיריא *bar-chirja*. Verba ſic habent in Tractatu *Cholin* ubi ſuprà, ת"ר הנץ וזה הנץ למינהו להביא את בר־חיריא מאי בר־חיריא אמר אביי שורינקא *Tradiderunt Magiſtri noſtri accipitrem dici* juxta ſpeciem ſuam, *ut ſignificetur* bar-chirja. *Quid eſt* bar-chirja? *Dixit* Abji, *Eſt* ſorinka. *Aruch* legit בר־חוריא *bar-churja*; & שורניקא *ſornika*. Et *Arabicè* in *Giggeio* سرنوق *ſurnouk* eſt *avis ex genere accipitrum, raptu vivens.* Fallor, aut hæc eadem eſt, quæ à *Damire* in uno exemplari vocatur شروق *ſaruk*, in altero زرق *zurrak*: de qua ſic *Ibno-Saida*,

طاير يصاد به بين البازي والباشق

Avis eſt aucupatoria, media (id eſt, mediæ magnitudinis) *inter Albazi & Albaſak*, accipitrum ſpecies apud *Arabes* notiſſimas. Et *Alphera*,

هو البازي الابيض والجمع الزرارق وهو صنف من البازي لطيف الا ان مزاجه احر وايبس ولذلك هو اشد جناحا واسرع طيرانا واقوي اقداما وفيه ختل وخبث وخير الوانه الاسود الظهر الابيض الصدر الاحمر العين

Eſt Albazi (ſeu *accipiter albus*.) *Plurale eſt* zerariko. *Eſt accipitris ſpecies elegans, ſed calidiſſimi & ſicciſſimi temperamenti. Ac proinde alis eſt firmior, volatu velocior, & pedibus fortior. Et in eo eſt verſutia, & malignitas, & coloris præſtantia. Dorſo enim niger eſt, albus ſtomacho, ruber oculo.* Ab albedine ſtomachi à *Talmudicis* vocatur בר־חוריא, *filius albedinis*. Videndum, an ſit falco albus recentiorum.

Hæc ſunt immundarum avium nomina, tam quæ in Scriptura leguntur, quàm quæ ex traditione proferunt *Judæorum* Magiſtri. Quorum cenſum inſtituere *Maimonidi* facilè fuit: ſed, quod à tali Doctore exſpectabamus, illa interpretari ne conatus quidem eſt. Et, quod mirere magis, *Talmudici* Doctores, tot ſæculis antiquiores, nonniſi pauca explicant, eaque valde ambiguè, ità ut eos appareat in meris palpare tenebris. Et *Græcis* quoque interpretibus, qui tantò ante pleroſque *Talmudicos* vixerunt, quantò illi ante *Maimonidem*, calculum hic ſæpe hæſiſſe docet, quod ſibi tam parùm conſtant, & unius avis vocabulum in tam diverſas notiones diſtrahunt. In captivitate ſcilicet *Babylonica Judæi* linguam ſuam ex parte obliti ſunt, & *Hebraiſmi* puritas in *Syriſmum* degeneravit. Unde eſt, quod poſt reditum ex illa captivitate, vocum aliquot, quarum rarior erat uſus, periît vera ſignificatio. In quo numero fuerunt quædam avium appellationes. Unde *Aben Ezra* in *Levit.* 11. 29. 30. ubi reptilium octo genera prohibet *Moſes*. גם אלה השמנה לא נוכל לדעתם גם העופות כי אם מדברי קבלה, *Neque hæc octo* (reptilia,) *neque etiam aves verè noſſe poſſumus, niſi ex traditionis verbis.* Sed hæc traditio nuſquam extat. Et traditionum auctores *Talmudici* aliò nos amandant, nempe ad peritos aucupes. Ita in *Cholin* fol. 63. b. א"ר יצחק עוף טהור יאכל במסורת נאמן הצייד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי א"ר יוחנן והוא שבקי בהן ובשמותיהן; *Dixit* R. Iſaac, *Avis munda comeditur per traditionem fidelis aucupis: ità ut dicas, Hæc avis munda eſt, ut Magiſter (auceps) mihi tradidit.* R. Jochanan, *Et qui expertus ſit in iis, & in earum nominibus.* Unde *Maimonides* ubi ſuprà ſectione decima quinta, כל מי שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן ה"ז אוכל כל עוף שאינו מהם ואינו צריך בדיקה ועוף טהור נאכל במסורת והוא שיהיה דבר פשוט באותו

באותו מקום שזה עוף טהור ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן *Quisquis est exercitatus in illis speciebus* (quæ prohibitæ sunt) *& in earum nominibus, is liberè vescitur omnibus iis avibus, quæ non sunt in illo censu, neque eget ampliore disquisitione. Et avis munda comeditur per traditionem, cum id clarè explicatur in illo loco, in quo fuerit avis munda: & ibi est fidelis auceps. Ut dicat* (qui comedit,) *Hanc avem concessit mihi Magister auceps. Nempe confirmavit ipsum auceps in illis exercitatus, & in earum appellationibus.* Sed, quia hujusmodi aucupes nusquam reperire est, addit sectione decima sextâ, מישאינו מכירן ואינו יודע שמותיהן בודק בסימנין אלו שנתנו חכמים כל עוף שהוא דורס ואוכל בידוע שהוא מאלו המינין וטמא ושאינו דורש ואוכל אם יש בו אחד משלשה סימנין אלו ה"ז עוף טהור ואלו הן אצבע יתירה או זקף והיא המוראה או שהיה קרקבנו נקלף ביד *Qui aves illas non novit, & earum nescit nomina, eas secernit per signa hæc, quæ Sapientes nobis tradiderunt. Omnis avis, quæ prædam conculcando dilacerat, & vorat, palàm est ex illis speciebus, & habetur pro immunda. Sed avis, quæ non est rapax, & carnivora, pro munda habetur, si in ea reperiatur unum ex his tribus signis. Nempe*, 1. *Si habeat digitum superfluum* (id est, calcar, quale in gallis:) 2. *aut ingluviem, quæ Hebraicè* murea *dicitur:* 3. *aut si ventriculus manu nudetur* (sine cultro.) Quæ partim petita sunt ex *Talmudico* Tractatu *Cholin*, partim ex *Jonathanis Chaldaica* Paraphrasi, quæ sic habet *Levit.* 11. 13. וית אלין מינייא תשקצון מן עופא דלית להון ציבעא יתירא ודלית זקפתא ודקורקבניה ליתוהי מקליף *Et has species ex avibus detestamini: quibus non est digitus superfluus, & quæ ingluviem non habent, & quibus ventriculus non nudatur.* Quod ultimum non capio satis. Tamen extremum hoc signum *Geonim* tanti faciunt, ut, vel si unicum hoc in ave desit, ejus usum nunquam concedant, ut docet pluribus *Maimonides.* Sed *Judæorum* coquos consulat, qui hujusmodi nugarum curiosus est.

Harum prohibitionum ratio tota videtur fuisse mystica. 1. Rapaces aves prohibuit Deus; aquilam puta, ossifragam, milvum, vulturem, accipitrem, corvum, *&c.* ut à rapina *Judæos* averteret. 2. Nocturnas; puta bubonem, noctuam, vespertilionem: ut abjicerent opera tenebrarum, & se proderent lucis filios. 3. Lacustres, & riparias; ut onocrotalum, catarrhactem, pelicanum, ciconiam, quarum victus est impurissimus, & upupam, quæ in stercore nidulatur: ut ab omni immunditia eos arceret. 4. Struthionem denique, qui à terra non attollitur: ut, terrenis relictis, ad ea tenderent, quæ sursum sunt. Quæ explicatio nostra non est, sed veterum interpretum. *Aristeas*, Περὶ ὧν δὲ ἀπηγόρευται πτηνῶν, εὑρήσεις ἄγριά τε, καὶ σαρκοφάγα, καὶ καταδυναστεύοντα τῇ περὶ ταῦτα δυνάμει τὰ λοιπά. *Aves, quæ prohibentur, reperies agrestes esse, & carnivoras, & potentia sua tyrannidem in alias exercere.* Quod statim ad mores transfert *Barnabas* in *Epistola*, quam eximius vir edidit noster *Vossius*; Οὐδὲ μὴ φάγῃς, φησὶ, τὸν ἀετὸν, οὐδὲ τὸν ὀξύπτερον, οὐδὲ τὸν ἰκτῖνα, οὐδὲ τὸν κόρακα· οὐ μὴ, φησὶ, κολληθήσῃ ἀνθρώποις τοιούτοις, οἵτινες οὐκ οἴδασι διὰ κόπου καὶ ἱδρῶτος πορίζειν ἑαυτοῖς τὴν τροφὴν, ἀλλ᾽ ἁρπάζουσι τὰ ἀλλότρια ἐν ἀνομίᾳ αὐτῶν. *Nec manducabis, inquit, aquilam, aut accipitrem, aut corvum: id est, iis te non adjunges; qui victum per laborem & sudorem sibi acquirere nesciunt, sed aliena rapiunt per suam iniquitatem.* Quæ *Clemens Alexandrinus* citâsse non contentus libro quinto *Stromatum* etiam ità imitatur in *Pædagogi* libri tertii capite undecimo, Οὐδ᾽ ἰκτῖνα, ἢ ὠκύπτερον μαστοφαγῆ, ἢ ἀετὸν φάγῃς, φησίν· οὐκ ἐγγιεῖς, φησὶν, τοῖς διʼ ἁρπαγῆς τὸν βίον ποριζομένοις. *Milvum non manducabis, aut accipitrem, qui mammas vorat, aut aquilam: id est, ne accedas ad eos, qui ex raptu victum sibi comparant. Origenes* in *Leviticum* Homiliâ septimâ, *Non manducabis*, inquit, *hæc, quia immunda sunt, aquilam, & vulturem, & cætera his similia. His etenim avibus semper mortuorum corporum cibus est, & ex mortuis cadaveribus vivunt. Omnes ergò, qui hujusmodi vitam gerunt, immundi habendi sunt. Ego puto & illos in his nominari, qui alienis incubant mortibus*, &c. *velut mortuorum cadaveribus inhiantes.* Sed & ibidem eos, qui, cum in verbis cœlestem eruditionem præ se ferant, tamen in factis carnalia, & mortua opera præstant, rectè *vultures & aquilas* dici asserit, *quæ de excelsis ad carnes mortuas & fœtidas delabuntur.* Et paulò post, *Quædam non tam rapacitatem, quam obscuritatem & tenebras amant. Omnis enim, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut noctuæ, & vespertiliones*, &c. Novatianus *De cibis Judaicis* capite tertio, *Quis corvum* (cibum faciat?) *sed versutas execratur voluntates. Passerem cum interdicit* (στρουθὸν voluit, id est, *struthionem*,) *intemperantiam coarguit. Quando noctuam, odit lucifugas veritatis. Quando cygnum, cervicis altæ superbos. Quando charadrium, garrulam nimis linguæ intemperantiam. Quando vespertilionem, quærentes tenebras noctis simul & erroris.* Apud *Cyrillum* libro nono *contra Julianum*, aquilæ, accipitres, catarrhactæ, gryphes, & vultures rapaces & avaros designant; corvus versipelles; upupa, noctua, & vespertilio indoctos, & tenebriones, qui doctrinæ lucem oderunt. Et libro decimo quarto *De adoratione* idem habet ejusdem argumenti multò plura. Et ibidem non solùm upupam, sed & ardeam, & charadrium, inter nocturnas aves cum noctua, & vespertilione, recenset, rejici asserens γλαῦκα, καὶ ἐρωδιὸν, καὶ χαραδριὸν, καὶ τὰ ὅμοια αὐτῶν, ἔποπα, καὶ νυκτερίδα, *noctuam, & ardeam, & charadrium, & his similes, upupam, & vespertilionem*, ut νυκτὸς φίλα, καὶ χαίροντα μὲν τῷ σκότει, καὶ πτῆσει ὡς ἡδυτάτην ἐν αὐτῷ ποιεῖσθαι μεμελετηκότα, κατεχθραίνοντα δὲ τὸ ἡλίου φῶς, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τι δρᾷν μὴ ἀνεχόμενα, *aves noctis amicas, & tenebris gaudentes, & in iis volare solitas libentiùs, & à Solis lumine abhorrentes, neque in eo quidquam moliri sustinentes.* Quod noctuæ quidem & vespertilioni convenit, sed upupæ, ardeæ, & charadrio, non item. Tamen *Cyrillum* hâc in parte sequitur *Procopius Gazæus* in *Commentariis in Leviticum.* Sed in iis, quæ ad naturam pertinent, non semper Sacris Doctoribus fidendum, quibus majoris momenti curæ his minutulis serio vacare non permiserunt.

Placet inprimis *Thomæ* acumen, qui, *Hieronymi* versionem & ordinem sequutus, ex harum avium singulis aliquid transfert ad mores. *In aquila*, inquit, (c) *quæ altè volitat, prohibetur superbia. In gryphe, qui equis & hominibus infestus est, crudelitas potentum prohibetur. In haliæeto, qui pascitur minutis avibus, significantur illi, qui pauperibus sunt molesti. In milvo, qui maximè insidiis utitur, significantur fraudulenti. In vulture, qui sequitur exercitum, exspectans comedere cadavera mortuorum, significantur illi, qui mortes & seditiones hominum affectant, ut inde lucrentur.* Lege locum, & videbis eum reliqua pari curâ persequi: ità tamen, ut quædam de avibus afferat minùs vera; 1. Puta porphyrionem habere unum pedem latum ad natandum, alterum fissum ad ambulandum: herodionem, (id est, *ardeam*) cum falcone eundem esse: caladrionem, (id est, *charadrium*) avem esse garrulam, *&c.* & quasdam ἀποδόσεις coactas habeat, & vi extortas; qui morbus fuit illorum temporum. Tamen in multis elucet viri illius ingenium meliore sæculo digni.

(c) Thom. 1. 2. 9. 102. art. 6.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS,

PARS SECUNDA,

Liber Tertius,

DE *Serpentibus.*

CAPUT PRIMUM.

Probatur אפעה *ephe* esse *Viperam.*

Hebræa serpentum *nomina.* Cleopatra *ab aspide morsa, quæ ab* Hebræo *Scriptore* אפעה ephe *dicitur. Sic* Syro *Interpreti* ܐܣܦܣ *est aspis. Aliis* אפעה *est* regulus, *aliis* draco, *&* volucer anguis, *&* anguiculus, *&* serpens glaber, *&* cenchrites. *Nugæ* Talmudicorum *de* אפעה ephe. *Probatur* אפעה ephe *esse* viperam *ex* Arabico *Novi Testamenti Paraphraste, & aliis* Arabum. Avicennæ *multa loca de* ephe, *cui ea ipsa tribuit, quæ viperæ* Dioscorides, Galenus, Paulus, *&* Aëtius. *Mas habet duos dentes caninos, fœmina plures. Eidem latum caput, collum tenue, cauda mutila, color flavus. Caro cocta visum acuit, ut & sal ex ea factum. Ejus esu leprosi sanantur. Cæcutiens fœniculo sanatur. Ore coit, & in ardore coitus fœmina maris caput aut genitalia abscindit. Hæc omnia de* ephe Arabes, *ut* Græci *de* vipera. פעה, clamare contenta voce, *propriè* in partu. *Inde* vipera אפעה *cur dicta. Viperæ ventrem non rumpi in partu, ut ajunt; sed membranas, quibus catuli involvuntur.* Vipera *quasi* vivipara; *quia sola parit vivos catulos.* Job. 20. 16. Occidet eum lingua viperæ, *id est*, dentes, *ut in* Seneca. *Viperæ in* Ægypto *Es.* 30. 6. *& apud* Ammianum, *quibus aliquid peculiare. Viperam esse oviparam multi negant. Tamen ova illi tribuuntur* Es. 9. 5. *& in* Aristotele *&* Plinio. Theophrastus *emendatus. Viperarum multæ species apud* Arabes. *Ita etiam apud* Græcos. *Dipsas, cerastes, hæmorrhous, hydra in viperis. Hydra* Herculis, *&* Philoctetis, *nonnullis* echidna. *In* Epiphanio *viperæ nomen complecti ferè serpentum omne genus. Vipera* Pauli *Prudentio* aspis, coluber, *&* hydrus.

Inter species serpentum aut vere sunt, aut putantur esse. 1. אפעה *ephe.* 2. כפיר *chephir.* 3. עכשוב *acsoub.* 4. פתן *pethen.* 5. צבע *tseboa.* 6. צמאון *tsimmaon.* 7. צפע *tsepha*, vel צפעני *tsiphoni.* 8. קפוז *kippoz.* 9. שחל *sachal.* 10. שפיפון *sephiphon.* 11. שרף *saraph.* 12. תנין *thannin*, qui & לויתן *leviathan.* Itaque res postulat, ut de singulis dicamus, & has species conemur inter se distinguere: quamvis res sit difficillima; quia in Scriptura vix quidquam de una specie dicitur, quod non sit omnibus commune. Neque Interpretes sibi constant. Dicam tamen quid videatur esse vero proximum. Et in hoc capite de אפעה *ephe* agetur, quæ prima est in ordine Alphabetico.

In *Historia Templi secundi* paginâ 135. de *Cleopatra* dicitur, וקראה להביאו לה אפעה והכנסתו תחת דדיה וישך אותה ותמת, *Et jussit, ut sibi afferretur* אפעה ephe, *à qua, uberibus admotâ, morsu interempta est. Ephe*, id est, *aspis. Cleopatram* enim ab aspide fuisse demorsam statuit vulgus Scriptorum. *Strabo* libro decimo septimo, Ἑαυτὴν ἐν τῇ φρουρᾷ διεχειρίσατο λάθρα δήγματι ἀσπίδος. *Seipsam in custodia clàm interfecit morsu aspidis.* Velleius Paterculus libro secundo, *Cleopatra, frustratis custodibus, illatâ aspide, morsu sanè ejus, expers muliebris metûs, spiritum reddidit.* Suetonius *in* Augusto, *Periisse morsu aspidis putabatur.* Plutarchus *in* Antonio, Λέγεται δὲ τὴν ἀσπίδα κομισθῆναι σὺν τοῖς σύκοις, ὥστε καὶ τὸν βραχίονα παρασχεῖν τῷ δήγματι γυμνώσασαν. *Aspidem ajunt cum ficubus fuisse allatam*, &c. *& illam nudatum brachium ad morsum exhibuisse.* Item, Οἱ δὲ τηρεῖσθαι μὲν ἐν ὑδρίᾳ τὴν ἀσπίδα καθειργμέ-

καθειργμένην φάσκουσιν. *Alii autem in urna clausam aspidem servatam fuisse dicunt.* Et infrà, Οἷς ἔοικε πιστεύσας καὶ ὁ Καῖσαρ· ἐν γὰρ τῷ θριάμβῳ τῆς Κλεοπάτρας αὐτῆς εἴδωλον ἐκομίζετο, καὶ τῆς ἀσπίδος ἐμπεφυκυίας. *Quibus credidisse videtur* Cæsar: *siquidem in triumpho* Cleopatræ *imago ferebatur*, & *aspidis ei affixæ.* Ælianus *Historiæ* libri noni capite undecimo, Τὸ τῆς ἀσπίδος δῆγμα πρᾳότατον εἶναι ἤλεγξε Κλεόπατρα. *Lenissimum esse aspidis morsum argumentata est Cleopatra.* Et capite sexagesimo primo, postquam morsum aspidis vix deprehendi dixit, quia venenum intus latet, neque in superficiem diffunditur, Ἐνθέν τοι καὶ τῆς Κλεοπάτρας ὁ θάνατος τοῖς ἀμφὶ τὸν Σεβαστὸν οὐ πάνυ τι ῥᾳδίως ἐγνώσθη. *Unde est, quod* Cleopatræ *mors ab iis, qui circa* Augustum *erant, non facile cognita est.* Dio *in* Augusto, Ἀπέθανεν, ἀσπίδος αὐτῇ ἐν ὑδρίᾳ εἰσκομισθείσης. *Mortua est, aspide ad se in urna allata. Galenus* libri primi *Ad Pisonem de Theriaca* capite octavo, postquam egit de speciebus aspidum; Τούτων γοῦν φασι τῶν θηρίων τινὶ τὴν βασιλίδα Κλεοπάτραν, βουληθεῖσαν λαθεῖν τοὺς φυλάττοντας, ταχέως τε, καὶ ἀνυπόπτως ἀποθανεῖν. *Harum igitur ferarum una Reginam* Cleopatram *ajunt, cum vellet latere custodes, statim, & citra suspicionem mortem sibi conscivisse.* Tertullianus *Ad Martyres* capite quarto, *Bestias fœmina libens appetiit, & utique horridiores aspides serpentes tauro, vel urso, quas* Cleopatra *immisit sibi, ne in manus inimici perveniret.* Sextus Aurelius Victor *De viris illustribus* in *Cleopatra, cum se illi* (Antonio) *inferias ferre simularet in* Mausoleo *ejus, admotis aspidibus periit.* Eutropius *lib.* 7. Cleopatra *sibi aspidem admisit, & veneno ejus extincta est.* Solinus, *Plures diversæque aspidum species, verum dispares effectus ad nocendum. Dipsas siti interficit. Hypnale, quod somno necat, teste etiam* Cleopatra, *emitur ad mortem.* Isidorus *Originum* libri duodecimi capite quarto, *Hypnalis genus aspidis dicta, quod somno necat. Hanc sibi* Cleopatra *apposuit, atque ita morte, quasi somno, soluta est.* Omnino igitur Scriptori *Hebræo* אפעה *ephe*, quæ *Cleopatram* morsu peremit, est *aspis*. Quomodo apud *Eutychium Alexandrinum* illustres illas ancillas jussit eadem *Cleopatra*

ان ياتياها بالافعا التي تسمي بالاسفيدة

ut sibi afferrent ephe, *quam vocant aspidem.* Sic enim legendum est pro corrupta voce بالاسبليرة. Ita *Job.* 20. 16. לשון אפעה, *lingua ephe* in *Syro* est ܠܫܢܐ ܕܐܣܦܣ, *lingua aspidis.* Et *Es.* 30. 6. idem pro אפעה *ephe*, rursus habet ܐܣܦܣ, *aspidem*, & *Græci* ἀσπίδες.

Sed alii βασιλίσκον aut *regulum* reddunt, ut *Hieronymus*, & illi ipsi *Græci* Es. 59. 5. Alii ἔχιδναν *viperam*, ut *Aquila*, & idem *Hieronymus* in *Jobo*, & *Es.* 30. 6. *Chaldæus* modo תנינא, *draconem*, modo חיון, *serpentem*, modo חרמנין מפרחין, *volucres angues.* Et *Syrus* alicubi ܚܘܝܐ *anguiculum*, & *Arabs* الحية الجردا *serpentem glabrum*, qui & alio nomine dicitur الاقرع *calvus.* Unde *Alcamus*, الاقرع من الحيات متمعط شعر راسة لكثرة سمة *Calvus in serpentibus, is, qui nudatus est pilis capitis propter copiam veneni ejus.* Ita ut è vetustis Scripturæ versionibus de hac voce vix quidquam certi possit elici.

Hebræorum Magistris eadem hic hæsitatio. אפעה *ephe*, à *Selomone* in *Jobum* redditur *serpens adurens*, id est, *prester*: à *Mardochæo*, & *Pomario*, *serpens, qui solo aspectu interficit*, id est, *regulus*, seu *basiliscus.* In qua fuisse sententia *Kimchium* collegerit aliquis ex eo, quod in *Es.* 30. אפעה *ephe*, & צפעוני *tsiphoni*, facit esse synonyma. Videtur tamen potius *cenchritem* significare, cum idem alibi describit אפעה *ephe*, *serpentem variæ pellis, & maculosæ*, ex sententia *R. Meir*, quæ nititur auctoritate *Chaldaicæ* Paraphrasis, ubi אפעיא sunt הצבועים, id est, ut quidem volunt, *picti serpentes, & maculosi*, 1 Sam. 13. 18. Taceo nugas *Talmudicorum* in arbore siliqua, anno quoque septuagesimo, hujus speciei duos generari serpentes gemini sexûs, marem appellari צבוע, & fœminam נפרזא, & quasi certo consilio Naturam hic subsistere, ne scilicet nimio mortalitatis damno hæc pestis ingravescat.

In hac Interpretum turba non dubito, quin *Aquilæ* laurea deferenda sit, cui אפעה *ephe*, est *vipera.* Quod meritò sequuntur multi Recentiorum: cum hodieque apud *Arabes* الافعي *alephe* sonare *viperam* res sit compertissima, non solum ex Novi Testamenti *Arabica* Paraphrasi, in qua الافعي *alephe*, id est, *vipera*, *Pauli* manui se adalligat, *Act.* 28. 3. & *Pharisæi* passim (a) vocantur اولاد الافاعي *progenies alaphai*, id est, *viperarum*; sed etiam ex *Medicorum* libris. Sic *Avicenna* libro secundo *Canonis* انجلس & ابوجلسا seu شنجار *anchusam*, & كرسنة *anagallidem*, & لوف *dracontium*, & قسط *ervum*, & حسك *costum*, & *tribulum*, & جول الانسان & *vitem*, فاشر *bryoniam*, & كرم *urinam hominis* præscribit contra morsum الافاعي *alaphai*, id est, *viperarum.* Omnia enim hæc ex *Dioscoride* sumpta sunt, qui iisdem remediis consulit ἐχιοδήκτοις. Idem *Avicenna* tradit (b) adipem الافعي *alephe* remedium esse efficax contra oculorum hebetudines, & ejusdem carnes adhiberi jubet (c) ad curam lepræ. Quas ipsas vires viperæ carni atque adipi tribuunt *Dioscorides*, *Galenus*, *Paulus*, & *Aëtius.* Denique vocem افعي *ephe* pro *vipera* usurpari constabit luce clarius *Græcorum* scripta conferenti cum *Avicennæ* Tractatibus *De lepra*, *De theriaca*, & *De morsu* الافاعي *alaphai.*

(a) Vide Matth. in 3. 7. & 12. 34. & 23. 33. Luc. 3. 7.

(b) Tom. i, pag. 23.

(c) Pag. 145.

Præcipuè notanda sunt, quæ ad descriptionem pertinent: ut cum dicit *Avicenna* libro quinto pagina 179. in capite, cui titulus صنعة اقراص الافاعي *Ars trochiscorum alaphai*, id est, *è viperis*,

الافاعي هي الحياة المفرطحة الرووس المستعرضتها خصوصا عند قرب الرقبة الدقاق رقابها جدا البتر اذنابها الفصحة الكشاشة وليس يصلح لهذا الاقراص كل الافاعي بل الشقر ومن الشقر

الشقر الاناث وعلامتها ان الذكر في كل شدق ناب واحد وللدنان اكثر من ناب واحد *Alaphai* (viperæ) *sunt serpentes plani capitis, & lati maximè circa collum, colli valde tenuis, caudæ mutilæ, clari sibili, & sonori incessus. Non tamen ad hos trochiscos bonæ sunt omnes* الافاعي *alaphai* (viperæ) *sed rubræ, & è rubris fœminæ: quarum nota est, quòd, cum mari ab unaquaque maxillæ parte dens caninus sit unus, fœmina plures habeat.* Hinc idem lib. 4. in capite في لسع الافاعي *De morsu alaphai* (viperarum) *Arab.* pag. 137. *Lat.* Fen. 6. tract. 3. cap. 32.

لسع الانثي تعرف بوجود معانر لاكثر من نابين في الجهة التي عض بها

Fœminæ morsus ex eo cognoscitur, quòd plures duobus caninis dentibus infixi reperiantur in ea parte, quam morsu attigit. Quæ ad viperæ descriptionem pertinere nemo non videt, de quâ sic *Ælianus* lib. 10. *Hist.* cap. 9. Νίκανδρος δέ φησιν, ἐκ μὲν τοῦ δήγματος, ὅπερ οὖν ὁ ἔχις ἐμφύει, δύο ὀδόντων ἴχνη φαίνεσθαι· πλέον δὲ, εἰ δάκοι ἡ ἔχιδνα. Nicander *ait, ex morsu, quem infligit echis* (id est, *vipera mas*) *duo dentium vestigia apparere; sed plurium, cùm mordet echidna*, id est, *vipera fœmina:* quod de caninis intelligendum. Ita enim *Nicander* in *Theriacis* versu 231.

Τοῦ μὲν ὕπερ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται
Ἰὸν ἐρευγόμενοι· πλέονες δέ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Illum quidem (echin) *significant dentes canini duo in corpore* (impressi) *virus eructantes: echidnam autem* (id est, *viperam fœminam*) *semper plures.* Et *Galenus* lib. 2. *De Theriaca* cap. 13. Τούτῳ γὰρ τοῦ ἄρρενος ἡ ἔχιδνα διήνεγκε τῷ πλέονας τῶν δύο κυνοδόντων ἔχειν. *Hoc enim à mare vipera fœmina differt, quod caninos dentes duobus plures habeat.* Κυνόδους *dens caninus* Arabicè est ناب qua voce utitur *Avicenna.* Jam de viperæ lato capite, collo tenui, caudâ mutilâ, colore flavo videndi *Galenus* & *Aëtius*; à quibus tamen in eo differt *Avicenna*, quòd viperæ in genere tribuit quod illi solùm fœminæ.

Notandum insuper in *Abenbitare* totum *Dioscoridis* caput *De viperæ carnibus* referri ad افعي *ephe.* Et hæc illius verba, Ἐχίδνης σὰρξ ἑψηθεῖσα, καὶ ἐσθιομένη, ὀξυδερκεῖς ποιεῖ τὰς ὄψεις, *Arabicè* sic reddi,

لحم الافاعي اذا طبخ واكل يحد البصر

Caro alaphai *cocta & esa visum acuit.* Rursus his *Græci* textus, Κατασκευάζονται δὲ καὶ ἅλες ἐξ αὐτῶν πρὸς τὰ αὐτὰ, πλὴν οὐχ ὁμοίως ἐνεργοῦσι, respondent hæc *Arabica*

وقد يعمل ملح من لحوم الافاعي يفعل فعل الافاعي غير انه انقص فعلا منه

Fit quoque sal ex carnibus alaphai, *qui idem operatur, quod* alaphai, *nisi quòd minoris est efficaciæ.* Ibidem *Græcè* sic habetur, Καθίεται δὲ ἡ ἔχιδνα ζῶσα εἰς καινὴν χύτραν & *Arabicè* توخذ افعي حية وتصير في قدر جديدة *Sumitur* ephe *viva, & in olla nova ponitur.* In eodem *Abenbitare* citatur prolixus *Galeni* locus, quo probatur leprosos viperinæ carnis esu sanari. Hujus tale est initium,

لحوم الافاعي تجدها عيانا تسخن وتجفف البدن اذا هي طيبت كما يطيب لحم المرماهي بالزيت والملح والشبث والكراث والما بمقدار قصد

Carnes alaphai (*viperarum*) *palam reperies corpus calefacere, & exsiccare, cum condiuntur ut anguillæ, oleo, sale, anetho, porro, & aqua conveniente mensurâ.* Quæ *Græcè* sic habentur *Simplicium Medicamentorum* lib. 11. cap. 1. Τὰς γοῦν τῶν ἐχιδνῶν θερμαινούσας τε, καὶ ξηραινούσας, ἐναργῶς ἐστιν ἰδεῖν ἀρτυομένας, ὥσπερ αἱ ἐγχέλεις, ἐλαίῳ, καὶ ἁλσὶ, καὶ ἀνήθῳ, καὶ πράσῳ, καὶ ὕδατι, δηλονότι κατὰ τοῦ συμμέτρου. Reliqua ibi vide.

In *Alkazuinio* dicitur de الافعي *alephe*,

فاذا ظلمت عيناها تطلب شجرة الرازيانج وتحك عينها بها يرجع اليها ضوها

Cum oculi ejus occæcantur, fœniculum quærit, quo eos fricet, ut visum recuperet. Nempe in *Andromachi* Poëmate *De compositione pastillorum ex viperis* describuntur hi serpentes, circa veris initia,

Διζόμενοι χλωροῦ σπέρμα λαβεῖν μαράθρου,
Ὀξυτέρην τὸ τίθησιν ἐφ' ἑρπυστῆρσιν ὀπωπήν.

Dantes operam, ut consequantur viridis fœniculi semen, quod his reptilibus acutiorem reddit visum. Quod *Arabum* in morem *Zamachsari* ita in majus auget.

الافعي اذا اتت عليها الف سنة عميت وقد الهمها الله ان تمسح عينيها بورق الرازيانج الرطب فيرد اليها بصرها وربما كانت في برية وبينها وبين الريف مسيرة ثلثة ايام فتطوي تلك المسافة علي طولها وعلي عماها حتي تهجم في بعض البساتين علي شجر الرازيانج لا تخطيه فتحك به عينها فترجع باصرة باذن الله تعالي

Alephe (*vipera*) *cum vixit mille annis, excæcatur: & inspirat ei Deus, ut recentis fœniculi folio oculos suos inungat, ut restituatur illi visus. Et quandoque est in deserto, quod cùm à loco culto trium dierum itinere sit dissitum, totum hoc spatium, quantum quantum est, emetitur, donec in aliquo horto in fœniculum incidat, nec ab eo aberrat; &, cum illo fricavit oculos, visum recuperat cum bono Deo.*

Viperas ore coire, & in ardore coitus fœminam maris caput amputare, fabulantur multi Veterum. *Herodotus* lib. 3. cap. 109. Ἐπεὰν θορνύωνται κατὰ ζεύγεα, καὶ ἐν αὐτῇ ᾖ ὁ ἔρσην τῇ ἐκποιήσει, ἀπιεμένου αὐτοῦ τὴν γονὴν, ἡ θήλεα ἅπτεται τῆς δειρῆς, καὶ ἐμφῦσα οὐκ ἀνίει πρὶν ἂν διαφάγῃ· ὁ μὲν δὲ ἔρσην ἀποθνήσκει τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ. *Dum per paria coëunt, & mas est in ipsa actione, & emittit semen, fœmina collo arctè adhærens non dimittit antequam devoraverit, & mas quidem perit hoc modò.* Nicander *Theriacωn* versu 130.

> Ἤνικα, θορνυμένου ἔχιος, θολερῷ κυνόδοντι
> Θουρὰς ὀδὰξ ἐμφῦσα κάρην ἀπέκοψεν ὁμεύνου.

Cum strenua fœmina, mari coëunti mordicus inhærens, audaci dente conjugis sui caput amputavit. Plinius lib. 10. cap. 62. *Collum ejus arctè complexa cum ipso capite illud abscindit.* Ælianus *Historiæ* libri 1. cap. 24. Ἐμφῦσα γὰρ αὐτοῦ τῷ τραχήλῳ, διακόπτει αὐτὸν αὐτῇ τῇ κεφαλῇ (lege σὺν αὐτῇ τῇ κεφαλῇ.) Galenus *De theriaca ad Pisonem* cap. 9. Φασὶ γὰρ αὐτὴν ἀνοίγουσαν τὸ στόμα πρὸς τὸ δέξασθαι τοῦ ἄρρενος τὸν θορὸν, μετὰ τὸ λαβεῖν, ἀποκόπτειν αὐτοῦ τὴν κεφαλήν. *Eam enim ajunt os aperire ad maris semen suscipiendum, & eo accepto caput illius amputare.* Quod scribit etiam *Epiphanius* in *Gnosticorum* Hæresi, Διὰ τοῦ στόματος χαινούσης τῆς θηλείας τὸν ἄρρενα τὴν κεφαλὴν εἰσβάλλειν· ἐκείνης δὲ πάθει συγχεθείσης, ἀποτέμνειν τὴν τούτου κεφαλήν. *In os hiantis fœminæ marem caput conjicere: illam verò, libidine concitatam, ejus caput abscindere. Prudentius* in *Hamartigenia* Poëmatis primi versu 588.

> --- *morituram obscœna maritum*
> *Ore sitit patulo: caput inserit ille trilingue*
> *Conjugis in fauces, atque oscula fervidus intrat,*
> *Insinuans oris coitu genitale venenum.*
> *Nupta, voluptatis vi saucia, mordicus haustum*
> *Frangit amatoris blanda inter fœdera guttur.*

Isidorus, *Fertur autem, quod masculus, ore inserto, viperæ semen exspuat. Illa autem ex voluptate libidinis in rabiem versa, caput maris ore receptum præcidit.* Sed aliter *Eustathius* pag. 43. *in Hexaëmeron*, Φασὶ δὲ τὴν ἔχιδναν διὰ στόματος τοῦ ἄρρενος τὴν γονὴν δέχεσθαι, καὶ συναποκόπτειν τοῖς ὀδοῦσι αὐτὸ τὸ μόριον, καὶ ἀποκτείνειν αὐτόν. *Viperam ajunt per os maris semen excipere, membroque dentibus exciso illum occidere.* Quomodo etiam *Arabes* in *Damire*,

ومن الافاعي ما يتسافد بافواهها فاذا
وطي الذكر الانثي وقع مغشيا
عليه فتعمد الانثي الي موضع مذاكيره
فتقطعها بهشا فيموت من ساعته

Sunt ex alaphai (*viperis*) *quæ ore coëunt. Et, postquàm mas fœminam iniit, deliquium patitur: tum verò fœmina, genitalium locum scrutata, ea morsu abscindit, atque is illico moritur.*

Hęc & alia plus satis docent *Hebræorum* אפעה & *Arabum* أفعي esse *viperam.* Neque obscura est ratio nominis. Nam *Hebraicè* פעה est *clamare contentá voce:* inde igitur dicta est אפעה *vipera.* Cui الفحيحة id est *clarum sibilum*, *Avicenna* supra (d) tribuit. Et eandem *Itali* circulatores, *Massario* teste apud *Gesnerum*, *suffili* appellant ab horrendo sibilo. Quia, cùm divexatur, tales edit sibilos, ut ad ictum unius lapidis audiatur. Porro in partu potissimum eos intendi verisimile est; quia tum acerbissimo dolore conflictatur. Atque id est propriè פעה. Neque enim de clamore quovis Verbum פעה usurpatur, sed de *clamore in partu.* Sic *Esa.* 42. *vers.* 14. כיולדה אפעה, *ut parturiens clamabo.* Inde obstetricem *Ægyptiam Exod.* 1. *v.* 15. פועה, vocitatam *Hebræi* volunt, quòd tali mulierum parturientium ejulatu soleret inclamari. Proinde אפעה *ephe*, propriè id *serpentis* genus significat, *cui dolores partus extorquent vehementiorem sibilum.* Quod *viperæ* maximè convenit. Non, quod catuli ejus exeant erosa matris ab alvo; ut à Veteribus creditum. Id enim ut fabulosum meritò rejecit *Theophrastus*, & post eum *Ælianus Historiæ* lib. 15. cap. 16. Sed neque id certum, quod illi statuunt, ejus uterum propter angustias in ipso partu disrumpi. Certè *Philosophus* uterum in partu rumpi non dicit, sed membranas, quibus catuli involvuntur. Verba sunt *Historiæ* lib. 5. capite 34. Τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιῤῥήγνυνται τριταῖοι. *Parvas viperas in membranis parit, quæ tertiâ die rumpuntur.* At commento dedit occasionem quod sequitur, Ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. *Quandoque etiam, dum intus sunt, exedentes* (non matris uterum, sed membranas, quas dixerat) *per se exeunt.* Viperæ tamen ideo partus est difficilior: quia vivos parit catulos, cùm reliquæ serpentes solùm ova excludant. Unde est, quod *vipera dicitur*, aut quasi *vi pariat*, aut potius quia *vivipara.* Ex his jam abundè constat אפעה *ephe*, esse *viperam.* Itaque hæc versio convenit satis tribus Scripturæ locis, quibus occurrit illa vox; quod patebit ea percurrenti.

(d) Pag. 361. lin. 10.

Primus est *Job.* 20. *v.* 16. תהרגהו לשון אפעה, *Occidat eum lingua ephe*, id est, *viperæ*; cujus morsus vastissimis etiam belluis sunt lethiferi. *Ovidius* lib. 2. *De Remedio Amoris*,

> *Parva necat morsu spatiosum vipera taurum.*

Et in illis verbis *Occidat eum lingua ephe*, linguæ tribuitur quod dentium est proprium; quia mordet serpens exerta lingua, quasi illâ vulnus infligeret. Hinc *Seneca* in *Medea* 686.

> --- *serpens corpus immensum trahit,*
> *Trifidamque linguam exertat, & quærens quibus*
> *Mortifera veniat.* ---

Et *Kimchius* in hęc verba *Psalmi* 140. *Acuerunt linguam suam ut serpens* חדדו לשונם לדבר רעות כמו הנחש שמחדד לשונו כשבא לנשוך, *Acuerunt linguam suam ad maledicendum, ut serpens linguam suam exacuit, cum ad morsum se parat.*

Secundus locus est *Esa.* 30. *v.* 6. ubi inter *Ægyptias* feras censentur אפעה ושרף מעופף, *ephe, & hydrus volans.* Nempe ut serpentum omne genus, ita etiam vipera magno numero alit *Ægyptus. Ammianus* lib. 22. *Serpentes quoque* Ægyptus *alit innumeras, ultra omnem perniciem sævientes, basiliscos, & amphisbænas, & scytalas, & acontias, & dipsadas, & viperas.* Quin *Ægyptiis* viperis aliquid est peculiare. Proinde illas *Bellonius* speciatim describit *Singularium* lib. 2. cap. 54.

Tertius locus est *Esa.* 59. *v.* 5. *Qui comedit ex ovis eorum, morietur;* והזורה תבקע אפעה *& quod compressum est*, ex eo *erumpet ephe*, seu *vipera. Quod compressum est*] Hebraicè הזורה hic de ovo dicitur: ut *Job.* 39. *v.* 18. de struthionis ovo; *Obliviscitur fore, ut pes* תזורה, *comprimat illud, & bestia agri conculcet illud.* Objicies, viperæ ova non posse tribui; quia vipera non est ᾠοτόκος *ovipara*, sed ζωοτόκος *vivipara:* quod jam obiter docuimus. Et disertè asserit *Aristoteles* lib. 1. *Historiæ* cap. 6. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι ᾠοτοκοῦσιν ὄφεις, ἡ δ' ἔχιδνα μόνον ζωοτοκεῖ. *Cæteri quidem serpentes ova pariunt, sed animal sola vipera.* Et Nicander *Theriacωn* versu 135.

> Οἵη γὰρ βαρύθει ὑπὸ κύματι, τοὶ δὲ καθ' ὕλην
> Ὠοτόκοι ὄφιες λεπυρὴν θάλπουσι γενέθλην.

Sola enim fœtu gravatur, alii autem ſerpentes ovipari in ſylvis prolem teſta incluſam fovent. Et *Ælianus* lib. 1. cap. 24. τίκτει δὲ οὐκ ᾠά, ἀλλὰ βρέφη, καὶ ἔστιν ἐνεργὰ ἤδη τὴν φύσιν αὐτῶν τὴν κακίστην. *Parit autem non ova, ſed catulos, in quibus peſſima illa natura jam ſe prodit.* Et *Suidas*, Ἔχις, εἶδος ὄφεως, ἀπὸ τοῦ κατέχειν, διότι μόνον τῶν ὄφεων οὐκ ᾠοτοκεῖ, ἀλλὰ ζωοτοκεῖ. *Vipera genus ſerpentis à continendo* (dictum, quod fœtum in utero contineat) *quia ſola ex ſerpentibus non ova, ſed animal parit.* Reſpondeo, viperam, quamvis animal edat, tamen ovum intus gignere, ex quo prodit illud animal. *Philoſophus* lib. 1. *De generatione animalium* cap. 10. Οἱ ἔχεις θύραζε μὲν ζωοτοκοῦσιν, ἐν αὐτοῖς δὲ ᾠοτοκοῦσι πρῶτον, ᾠοτοκοῦσι δὲ τέλειον ᾠόν· οὕτως γὰρ γεννᾶται ἐκ τοῦ ᾠοῦ τὸ ζῶον. *Viperæ quidem animal foras edunt, ſed primùm intra ſe ovum pariunt, atque illud quidem perfectum: ita enim ex ovo generatur animal.* Idem *Hiſtoriæ* lib. 3. cap. 3. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα γένη τῶν ὄφεων ᾠοτοκεῖ· ἔχις δὲ ζωοτοκεῖ μόνον, ᾠοτοκήσας ἐν αὐτῷ πρῶτον. *Alia quidem ſerpentum genera ova edunt: vipera autem tantum animal generat, poſtquam intra ſe ova peperit.* Et lib. 5. in fine, Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ᾠοτοκήσας· τὸ δὲ ᾠόν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. *Vipera è ſerpentibus ſola edit animal, cum intra ſe ova primum peperit: ovum autem ejus unius coloris eſt, & molle, ut piſcium.* Hinc de vipera *Plinius*, *Terreſtrium eadem ſola intra ſe parit ova unius coloris, & mollia, ut piſces.* Sunt, qui id ipſum confirment ex *Theophraſto* lib. 7. *Hiſtoriæ plantarum* cap. 14. ubi poſtquam τὴν ἀπαρίνην *lappam* florem, intra ſe non evidentem, ſed intus occultum, gignere dixit, addit, ὥστε παρόμοιον εἶναι τὸ συμβαῖνον, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γαλεῶν, καὶ τῶν κρηνῶν· ἐκεῖνά τε γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ᾠοτοκήσαντα ζωογονεῖ. Quæ *Gaza* ſic reddidit, *Ut illis ſimile ſit, quod in galeis ac viperis evenit: illa enim, ubi intra ſe ova pepererunt, mox animalia gignunt.* Nempe, pro κρηνῶν corruptâ voce, legi voluit ἐχιδνῶν. Ego malim κυνῶν, vel ῥίνων. Si prius ſequaris, γαλεῶν & κυνῶν erunt ſynonyma: & poſt τῶν γαλεῶν *Theophraſtus* καὶ τῶν κυνῶν addiderit διακριτικῶς, ut ſciremus τῶν γαλεῶν nomine κύνας *canes marinos* ſignificari, qui & γαλεοὶ dicuntur. At ſi pro τῶν κρηνῶν legeris τῶν ῥίνων, *ſquatinæ* intelligentur, quas inter galeorum genera his verbis cenſet *Oppianus Halieuticωn* lib. 1. verſu 379.

--- γαλεῶν δ᾽ ἑτερότροπα φῦλα,
Σκύμνοι, καὶ λεῖαι, καὶ ἀκανθίαι, ἐν δ᾽ ἄρα τοῖσι
Ῥῖναι. ---

Galeorum autem diverſa ſunt genera, ſcymni, & leæ, & acanthiæ, inter hos quoque ſunt ſquatinæ. Proinde galeis & ſquatinis hoc commune eſſe dicit *Philoſophus* quod fœtus intra ſe recipiunt, & emittunt, *Hiſtoriæ* lib. 6. cap. 10. In quo ipſo canes & ſquatinas inter ſe confert *Oppianus* ejuſdem libri verſu 742. Sed quidquid in *Theophraſto* legas, ex *Ariſtotele* & *Plinio* conſtat, etiam viperæ ova rectè tribui, quamvis illa intra ſe habeat, & in utero recondita: ne cui mirum videatur, quod de viperæ ovis egit *Eſaias*.

Quamvis *viperam* eo loco præciſe intelligere haud quaquam ſit neceſſe. Utut enim אפעה *ephe*, propriè *viperam* ſonet, quod quæ hactenus docuimus abundè probant, certum tamen eſt apud *Arabes* vocem أفعي *ephe* multò latiùs extendi. Quod probant hæc *Avicennæ Canonis* lib. 4. *Fen.* 4. tract. 3. cap. 3. qui eſt *De cura lepræ*, ولا يجب ان تكون الافعي سبخية او ريفية ولا وقية ولا شطية فانها في الاكثر قليلة المنفعة ولكثير منها غايلة التعطيش والاتلاف بل تختر الجبلية لاسيما البيض.

Non oportet, ut ſit alephe (*vipera*) *è locis ſalſuginoſis, aut lutoſis, aut ripariis, aut littoralibus; quia talis, ut plurimum, eſt parum efficax. Inprimis ex iis exitio eſt, quæ pernicioſam ſitim excitat* (dipſas.) *Eligatur itaque montana, maximè alba*, &c. Et lib. 5. capite *De trochiſcis ex carne viperæ*, وليس يصلح لهذه الاقراص كل الافاعي بل شقر *Ad hos trochiſcos apti non ſunt omnes* alaphai, *ſed ſolum flavi*, &c. Et paulò poſt, ويجب ان تجتنب القارنة والرقم والرقش القارنة اي البياض ولا تصطاد من السباخ وشطوط الاودية الانهار والبحر ولا المشجرة فان فيها البلوطية الخبيثة المعطشة

Et removeri oportet cornutas (viperas,) *& varias, ſeu bicolores, vergentes ad albedinem. Neque petantur ex locis ſalſuginoſis, aut ripis torrentium & fluviorum, & littoribus marium; neque ex arboribus, quia in iis ſunt dryinæ, fœdæ, & ſitim excitantes.* Et in capite *De ſpeciebus Serpentum*, qui eſt lib. 4. *Fen.* 6. tract. 3. cap. 21. والطبقة الثانية من الافاعي ونحوها ايضا مختلفة منها الافاعي الاصلية ومنها الافاعي البلوطية ومنها المعطشة وساير ما نذكر

Ordo ſecundus eſt alaphai (ſeu *viperarum*) *& ſimilium, quarum ſpecies diverſæ ſunt. Ex iis enim ſunt* alaphai ῥιζίαι, *ſeu in arborum radicibus viventes; item* alaphai *dryinæ, & ſitim excitantes, & reliquæ, quas memorabimus.* Nempe ex *Arabum* doctrina tres ſunt ſerpentum ordines. In primo continentur ii, quorum morſus omnem medicinam reſpuit, & conficit tribus horis. In ſecundo, qui vomitione curantur, & ſalſamentorum eſu, nec niſi tertiâ demum poſt morſum die mortem inferunt. In tertio, quorum morſus non ſolet eſſe lethalis, & remediis ſolum externis curatur, & ligatione partis affectæ, ne venenum ulterius ſerpat. Porro, quia viperæ in ſecundo illo ſerpentium ordine notiſſimæ ſunt, hinc factum, ut *viperarum* nomen commune eſſet omnibus ejuſdem ordinis ſerpentibus. *Hebræum* igitur אפעה *ephe*, etſi propriè *viperam* ſonet, tamen ut *Arabicum* أفعي potuit patere latius, atque inde fieri, quod interpretes hanc vocem in tam diverſa ſignificata diſtrahunt. Neque ſoli *Hebræi*, aut *Arabes viperæ* nomine ſic abuſi ſunt: ſic enim in *Aëtio dipſas* definitur viperæ ſpecies, quæ in maritimis magis locis reperitur. Et in *Antipatro Sidonio*, *Anthologiæ* lib. 3. cap. 16.

--- διψὰς ἔχιδνα
Σαρκὶ τῶν ἐκ γενύων πικρὸν ἐνεῖσα χόλον,

dipsas vipera carni ex malis acerbum immittens virus. Et *Nazianzenus* Jamb. 22.

Διψὰς τίς ἐστι τῶν ἐχιδναίων γενῶν,

Dipsas quædam est ex viperarum genere. Galenus etiam *Simplicium* lib. 11. cap. 1. viperarum meminit διψάδων cognomine, à quibus τοὺς δηχθέντας φασὶν οὐκ ἐμπίπλασθαι πίνοντας, ἀλλὰ διαῤῥήγνυσθαι πρότερον, ἢ παύσασθαι διψῶντας, *demorsos ajunt potu nunquam satiari, sed crepare medios antequam sedetur sitis.* Apparet *dipsades* describi, quæ habentur pro viperis propter formæ similitudinem. Nam, ut asserit *Lucianus* in *Dipsadibus*, ἡ διψάς ἐστιν ὄφις οὐ πάνυ μέγας, ἐχίδνῃ ὅμοιος, *dipsas est serpens non valde magnus, viperæ similis.* Et *Nicander Theriacων* versu 266.

Ναὶ μὴν διψάδος εἶδος ὁμώσεται αἰὲν ἐχίδνῃ,

Sanè dipsadis species viperinam semper refert. Cerasten quoque scribit *Gesnerus* à multis censeri inter viperæ species, eadem scilicet de causa. Illum quippe describit idem *Nicander*, versu 259.

Ἠΰτ' ἔχιν· τῷ γάρ τε δομὴν ἰνδάλλεται ἴσην,

Tanquam viperam; illi enim corpus est simile. Et in *Suida* voce Ἔχις, Λέγεται καὶ αἱμόῤῥους γένος ἔχεως. *Dicitur etiam hæmorrhous genus esse viperæ.* Quod sumptum ex *Æliano* libri 15. cap. 13. Sic hydra ab *Hercule* devicta à nonnullis ἔχιδνα, id est, *vipera*, nominatur. Unde *Hercules*, *Acheloo* in serpentem mutato, lib. 9. *Metamorphoseωs* Ovidii,

Pars quota Lernææ *serpens eris unus echidnæ?*

Ita sagittam, qua *Nessum* occidit *Hercules*, hydræ *Lernææ* veneno tinctam fuisse omnes scribunt: tamen de eadem sic *Diodorus* libro 3. Τῆς ἀκίδος τῆς ἐκ τῆς ἐχίδνης ἰὸν ἀνειληφυίας. *Cùm sagitta echidnæ* (seu *viperæ*) *veneno imbuta fuisset.* Juxta *Homerum Iliad.* β'. versu 723. *Græci Philoctetem* in *Lemno* insula reliquerunt

Ἕλκεϊ μοχθίζοντα κακῷ ὀλοόφρονος ὕδρου,

Malo ulcere laborantem perniciosi hydri: at in *Philoctete Sophoclis Græci* eundem exposuerunt

Πληγέντ' ἐχίδνης ἀγρίῳ χαράγματι.

percussum viperæ acerbo vulnere. Sed & *Epiphanius* in *Panario* serpentum ferè omne genus sub *viperæ* genere complectitur. Sic *Cerinthianorum* Hæresim confert τῇ καλουμένῃ σηπεδόνι ἐχίδνῃ. Et *Secundianorum* Hæresin Evangelii calceo conculcari dicit, ὡς μύαγρον ταύτην τὴν ἔχιδναν τὴν πολλαῖς ἑτέραις ἐχίδναις ἐοικυῖαν. Idem in *Marcosiis*, Διψάδα γάρ τινα ἔχιδνάν φασιν οἱ ἱστορήσαντες, &c. Et in *Colorbasiis*, Ὡς ἀπὸ ἀμφισβαίνης τῆς δικεφάλου ἐχίδνης. Et in *Cataphrygastis*, Τῇ αἱμοῤῥοΐᾳ ἐχίδνῃ ἐοικυῖα. Et in *Origenianis*, Ὥσπερ τὴν δεινὴν σκυτάλην, τὴν ἔχιδναν καλουμένην. Et in *Paulo Samosateno*, Δρυΐνας τις ἔχις οὕτω καλουμένη. Unde illum apparet pro *viperis* habuisse *sepedonem*, & *myagrum*, & *dipsadem*, & *amphisbænam*, & *hæmorrhoum*, & *scytalen*, & *dryinum*, & quid non?

CAPUT SECUNDUM.

De vipera *Pauli*, & cur *Pharisæi* dicantur *progenies Viperarum.*

Ab ejus historia, qui, cùm è naufragio evasisset, in ipso littore à vipera morsus, interiit, historia Pauli *quomodo dissimilis. Quid propriè* συστρέψαντος Actor. 28. v. 3. Φρύγανα cremia. *Serpentes ex virgultis & sarmentis sæpe erumpunt; & mordent, calore recreati, vel irritati.* Καθῆψε *aliis* momordit, *aliis* invasit, *aliis* pependit: *sed* καθάπτειν *est* illigare, *quod hic apprimè convenit, cum* ligare *dicatur serpens quod spiris suis complectitur. De eo plura exempla.* Melitenses barbari, *id est*, Pœni. *Nomen insulæ* Punicum. *Ab his* Pœnis Africa *tandem* Barbaria *dicta.* Θηρίον, *id est*, serpens: *unde derivata multa.* Hebræum חיה fera, *Arabibus* serpens. *Quorum unum* Chaldæis חיוא, *alterum* חויא. Paulus *creditur* homicida, *id est*, gravis sceleris reus. *Act.* 28. *vers.* 4. ἡ Δίκη, *id est*, Nemesis *Dea. De ea multa. Barbari rectè judicant sceleratis impunè non esse, & viperas quoque in horum pœnam adhiberi. Sed in multis aliis peccant.* Paulus *illæsus serpentem excussit, quasi manui ejus se alligasset, non ut læderet, sed ut ornaret; ut* ὄφις ἐπικάρπιος. *Vipera non sponte decidit, nec in aërem, sed in ignem à* Paulo *conjecta est. Hæc vipera, Diaboli typus.* Πίμπρασθαι ardere *vel* intumescere. *Utro modo hic reddas non refert. Pars, à vipera demorsa, statim tumet. An viperæ morsum sequatur mors repentina. Nonnulla in utramque partem.* Paulus *primò homicida, deinde Deus creditur. Hoc in fidem peccat, illud in charitatem. Ita* Lystrenses. *Pharisæi* progenies viperarum, *id est*, κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. *Aliud in* Sophocle ἐχίδνης θρέμμα.

Quidam, naufragio facto, cùm in *Libyam* salvus evasisset, mox in littore dormiens à vipera morsus interiisse narratur. De quo habetur non inelegans *Statyllii Flacci* Epigramma *Anthologiæ* libri 3. cap. 22.

Λαίλαπα καὶ μανίην ὀλοῆς προφυγόντα θαλάσσης
Ναυηγόν, Λιβυκαῖς κείμενον ἐν ψαμάθοις,
Οὐχ ἑκὰς ἠϊόνων, πυμάτῳ βεβαρημένον ὕπνῳ,
Γυμνόν, ἀπὸ στυγερῆς ὡς κάμε ναυφθορίης,
Ἔκτανε λυγρὸς ἔχις· τί μάτην πρὸς κύματ' ἐμόχθει;
Τὴν ἐπὶ γῆς φεύγων μοῖραν ὀφειλομένην;

Turbinem & insaniam perniciosi maris effugientem naufragum, Libycis *in arenis jacentem, non procul à littore, ultimò gravatum somno, nudum, gravi naufragio adhuc laborantem, occidit funesta vipera. Quid cum fluctibus frustrà laborabat, fatum, in terra debitum, frustrà fugiens?* Aliquid simile *Paulo* accidit. Illum enim, in insulam *Libyæ* vicinam è naufragio vix elapsum, vipera statim aggressa est; sed eventu valde dispari. Neque enim *Paulo*, sed viperæ fatalis fuit hæc aggressio. Historiam ita incipit *Lucas* Actor. 28. v. 3. *Cum involvisset* Paulus *sarmentorum multitudinem, & in pyram imposuisset.* Alii, *cum congregasset, cùm collegisset, cum converrisset.* Et *Syrus*, ܫܩܠ *attulit, copiam sarmentorum.* Quod sequitur *Arabs Erpenianus.* Et alter, usus longâ Periphrasi, quâ tamen *Pauli* mentem non assequitur,

وبينما بولس يدور ويفتش ليجمع حطبا كثيرا *Et, dum* Paulus *circuibat, & disquirebat, ut lignum multum colligeret.* *Basilius* in *Hexaëmeron* Homilia 9. uno verbo, Φρυγανιζομένῳ τῷ Παύλῳ· quod *Hebraicè* esset מקשש ut *Num.* 15. *vers.* 32. cujus Fœmininum מקששת 1 *Reg.* 17. *vers.* 10. Sed, cùm *Lucas* habeat συστρέψαντος τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος, non possum aliud intelligere, quàm *Paulum sarmenta convolvisse* (id enim propriè συστρέφειν) vel ut in fascem colligeret, vel ut jam collecta ad pyram admoveret, cùm fasci ferendo par non esset. Sic igitur convoluta sarmenta cum in ignem conjiceret; vipera, è calore prorepens, manui ejus se alligavit. *Sarmenta* propriè *superflua luxuriantis vitis ligna* sunt. Sed generalius est *Græcum* Φρύγανα, quo hic utitur *Lucas*. Nam ἀπὸ τοῦ φρύγειν *ab urendo* Græcè dicuntur φρύγανα *virgulta quævis arida, quæ facilè*

facile ignem concipiunt, uno verbo *cremia*. Porrò ex hujusmodi sarmentis & virgultis viperas, aliosque id genus serpentes, passim erumpere satis notum est. Inde in *Palladii Lausiacis* capite vigesimo *Macarius*, puteum fodiens, πλησίον θρύων καὶ φρυγάνων ἐκεῖ κειμένων, ὑπὸ ἀσπίδ☉ ἐδήχθη, *prope juncos & sarmenta seu virgulta ibi jacentia, ab aspide morsus est*. Et *Midam* vinitorem ὑπὸ ἐχίδνης δηχθέντα, *à vipera demorsum*, jacuisse narrat *Lucianus* in *Philopseude*: Ἀναδοῦντι γὰρ αὐτῷ τὰ κλήματα, inquit, καὶ ταῖς χάραξι περιπλέκοντι, προσέρπυσαν τὸ θηρίον δακεῖν τὸν μέγαν δάκτυλον. *Ei enim, dum ligaret palmites, & pedamentis circumligaret, inde adrepentem bestiam maximum pedis digitum momordisse*. *Damir* capite الاسود, seu *De Serpente nigro*, وقال للذي قال انه يموت حل حطبك فحله فاذا فيه حية اسود *Et* (Jesus) *illi dixit, cui mortem interminatus fuerat, ut lignum suum* (id est, *fascem ligni*) *solveret; quo facto, in eo repertus est serpens niger*. Thuanus *De vita sua* libro tertio, *A templo proximo cum manè rediretur, & cuncti propere ad ignem nondum bene accensum accederent, ex fasciculo, sive ab imbre, sive à cella subterranea, unde allatus erat, madido, serpens prosiliit, qui expositus, & diu consideratus, amphisbænæ speciem præferebat*. Ita ex virgultis excessit *Pauli* vipera: nec attigit ea convolventem; quia tum torpebat frigore. Hyems enim erat. Hinc *Prudentius*, ubi suprà,

Paulus, *dum fragiles cogere surculos,*
Et densare foci congeriem studet,
Incautam cumulis inseruit manum,
Torpebat glacie pigra ubi vipera,
Sarmentis laqueos corporis implicans.

Sed, cum sarmenta, in quibus latebat vipera, *Paulus* in pyram conjecisset, illa, sensu caloris vel modico recreata, vel nimio exasperata, *Paulum* aggressa est. Ut in *Gabriæ* Fabulis,

Ἔθαλπέ τις γεωργὸς ἐν κόλποις ὄφιν,
Ὥρᾳ κρύους· ἐπεὶ δὲ θέρμης ᾔσθετο,
Ἔπληξε τὸν θάλψαντα, κἀκτεινεν τάχ☉.

Et apud *Phædrum* Fabula septuagesima quinta,

Gelu rigentem quidam colubram sustulit,
Sinuque fovit, contra seipsum misericors:
Namque, ut refecta est, necuit hominem protinus.

Porro *Pauli manui* hæc vipera se *illigavit*, καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ, nempe ut infenso dente morderet. *Vulgatus, Erasmus, Castalio, Beza*, reddunt *invasit manum ejus*. Æthiops, *pependit è manu ejus*. *Syrus*, & uterque *Arabs*, *momordit manum ejus*. In qua ipsa sententia videntur fuisse nonnulli *Patrum*. Ita enim *Tertullianus* in *Scorpiaco*, de *Paulo*; *Morsum viperæ sprevit*. Et *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri sexti capite sexto, *Paulum momordit vipera*. Et *Prudentius*,

Quæ, postquam intepuit fomite fumeo,
Laxavitque ferox colla rigentia,
Jam flecti facilis rettulit ad manum,
Vibrato capite, spicula dentium,
Hærentem digiti vulnere mordicus
Pendentemque gerens Paulus *inhorruit*.

Et *Arator* libro secundo *Historiæ Apostolicæ*,

--- *cui vipera fixit*
Dæmonis arma ferens, surgentibus obvia flammis,
Antiqua feritate manum, gelidique veneni
Vulnus in igne dedit. ---

Oecumenius quoque, Ἡ ἔχις, τῇ τοῦ Ἀποστόλου χειρὶ τοὺς ὀδόντας ἐμβαλοῦσα. *Vipera, injectis manui Apostoli dentibus*. Ego eundem Deum, qui, misso angelo suo, conclusit ora leonum, ne *Prophetam* morsu læderent, *Dan*. 6. 22. puto viperam cohibuisse, ne in *Apostoli* manum noxios dentes defigeret. Quod videntur pa-lam docere hæc verba *Lucæ*, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν, *nihil mali passus est*. Nam qui à vipera fuisset morsus, non diceretur fuisse immunis ab omni malo. Neque verò καθάπτειν *mordere* significat, quod quidem sciam, ut neque *pendere*, aut *invadere*, sed *illigare*, ut simplex ἅπτειν. *Xenophon* in *Cynegetico*, Ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα καθάπτων τοὺς περιδρόμους ἐπὶ τὴν γῆν. *Ex tramitibus ad loca commoda humi plagas alligans*. *Anonymus* in *Venerem* armatam *Anthologiæ* libri quarti capite duodecimo,

Τίπτε μόθων ἄτλητ☉, Ἐνυαλίοιο λέλογχας,
Κύπρι; τίς ὁ ψεύσας γυιὰ καθάψε μάταν.

Cur, cum pugnas tolerare non possis, Martis *arma sortita es*, O Venus? *Quis mendax molesta hæc frustra adalligavit?* Ita etiam περικαθάπτειν *circumalligare*: ut libro quinto *Dioscoridis* capite *De hydrargyro*, Περικαθάπτουσιν ἄμβικα περιαλείψαντες πηλῷ, *Calicem luto illitum circumalligant*. Et Nomen καθαπτὸς *ligatus*. Sic in veteri *Proverbio* apud *Hesychium*, Καθαπτὰ λύεις, vel, ut alii, κάθαμμα (male in *Suida* κάθαρμα) id est, *Ligata* vel *Nodos solvis*, quæque aliis sunt δύσλυτα *insolubilia*. Itaque in *Lucæ* verbis καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ, *Stephanus* supplet ἑαυτὴν, & reddit, *alligavit se ejus manui*. Quomodo dixit *Basilius* eandem historiam referens *Homilia* nona in *Hexaëmeron*, Φρυγανιζομένῳ τῷ Παύλῳ ἐνάψας ὁ ἔχις, supple ἑαυτόν, *Sarmenta colligenti* Paulo *cum vipera se illigâsset*. Tamen alii *pependit* reddunt; quia ἀφάπτειν, & ἐξανάπτειν, est *appendere*, aut *suspendere*: & statim sequitur, ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, *cum barbari bestiam viderunt pendentem è manu ejus*. Alii rursus *momordit*, quasi legerint καθήψατο. Nam καθάπτεσθαί τινος in Passiva voce est *aliquem mordere*, non tamen *dentibus*, sed *cavillis* & *dicteriis*. Et verò *Chrysostomus* in hunc locum pro καθῆψε legit καθήψατο. Quod tamen aliter sumit, nempe pro simplici ἥψατο, id est, *invasit*. Is enim ita habet in sequenti expositione, Εἶτα ἔχιδνα, ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα, τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἅπτεται· καὶ ὅτι ἥψατο, δῆλον ποιεῖ τοῦτο ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. *Deinde vipera, è calore egressa, manum ipsius invadit: invasisse enim palàm facit ex sequentibus*. Ita omnino reddendum. Quippe ἅπτεσθαι ἀνθρώπου est *hominem invadere*, ut ex *Platone*, *Thucydide*, & *Plutarcho* probat *Stephanus*. Unde factum, quod à multis καθῆψε τῆς χειρὸς redditur *invasit manum*; quasi καθῆψε, vel καθήψατο sit idem, quod ἥψατο. Sed nihil opus quidquam mutare, nec usitato Verbo inusitatas notiones affingere, cum apprimè id conveniat, ut dicatur *vipera* Pauli *manui se alligâsse*. Nam id *ligare* dicitur serpens, quod spiris suis complectitur. Sic apud summum *Poëtam* angues duo *Laocoontem*

Corripiunt, spirisque ligant ingentibus. ---

Et in *Plutarchi* libro *Utra anim.* draco *Ætolæ* puellæ, quam amabat, subiratus, Τῷ μὲν ἄλλῳ σπειρήματι τὰς χεῖρας αὐτῆς ἔδησε πρὸς τὸ σῶμα, τῷ δὲ ἀπολήγοντι τῆς οὐρᾶς ἐμαστίγου τὰς κνήμας, *reliquo quidem volumine manus ejus corpori adalligavit, dum extrema cauda crura flagellabat*. Sic *Nicander* in *Theriacis* versu 475. cavendum monet, ne cenchris

--- σε καταφλέξῃ, καὶ ἀνάγχῃ
Πάντοθι μαστίζων οὐρῇ δέμας, ---

te exurat, & constringat corpus undique cauda feriens. Et *Leo Byzantius* in *Bœoticis* apud *Plutarchum* libro *De fluviis*, de *Cythærone* puero; Ὁ δὲ ὄφις, τοῖς κόλποις περισφίγξας, αὐτὸν ἀνεῖλεν. *Serpens eum, nexibus suis constrictum, interemit*. Et *Cicero* de *Roscio* libro primo *De Divinatione*, *Noctu lumine apposito experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem circumplicatum serpentis amplexu*. Et libro secundo, *De ipso* Roscio *potest quidem esse falsum, ut circumligatus fuerit anguis*. Quò facit, quod *Æliani Historiæ* libri sexti capite vigesimo primo, draco, qui in elephantem pugnat τῷ τραχήλῳ περιεσπάσας, θείνων τῷ οὐραίῳ μέρει, καὶ σφίγγων θατέρῳ, ἀπάγχει τὸ θηρίον ἄηθει βρόχῳ, καὶ καινῷ, cum

tum in collum erepsit, à caudæ parte verberans, & altera constringens, novo & inusitato laqueo belluam strangulat. Et in caducei descriptione apud *Macrobium* libri primi *Saturnalium* capite decimo nono: *Hi dracones parte media voluminis sui, invicem nodo, quem vocant,* Herculis *obligantur.*

Sequitur barbarorum judicium de isto casu, *Ut vero barbari viderunt pendentem bestiam è manu ejus, alii aliis dicebant, "Omnino homicida est homo iste, quem è mari "servatum justitia non sinit vivere. Barbari,* id est, *Melitenses.* Tum enim erat *Paulus* in insula *Melite*, & *Melitenses* ideo pro barbaris habebantur, quia plerique insulæ illius incolæ neque *Græci*, neque *Romani* erant; sed Φοινίκων, ἢ Καρχηδονίων, ἄποικοι, *Phœnicum*, aut *Carthaginensium coloni*; ut ex *Scylace*, *Diodoro*, & *Stephano* alibi probavimus. Proinde primo bello *Punico Romanus* Consul *Atilius*, in navali expeditione contra *Carthaginenses*, Liparam Melitamque *insulas* Siciliæ *nobiles*, *pervagatus evertit*, ut docet *Orosius* libri quarti capite octavo. Et *Punico* bello secundo, *T. Sempronius à* Lilybæo *in insulam* Melitam, *quæ à* Carthaginensibus *tenebatur*, *trajecit. Advenienti* Amilcar, Gisgonis *filius*, *præfectus præsidii*, *cum paulò minus duobus millibus militum*, *oppidumque in insula traditur.* Ita *Livius* Decadis tertiæ libro primo. Atque ipsum *Melites* nomen *Punicum* esse docuimus. Fuere igitur *Melitenses* pars Barbarorum, ut reliqui in *Africa Pœni*, à quibus tandem ipsa regio *Barbaria* denominata est. Hi porrò, cum viderunt κρεμάμενον τὸ θηρίον *pendentem bestiam*, seu *viperam*, è manu *Pauli*, &c. Nam θηρίον non solum *bestiam* in genere, sed & *serpentem* significat, seu *venenatam bestiam.* Ut *Sirach.* 12. 17. Τίς ἐλεήσει ἐπαοιδὸν ὀφιόδηκτον, καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας θηρίοις; *Quis miserebitur incantatoris à serpente demorsi, aut ullius eorum, qui accedunt ad bestias?* supple *venenatas*, id est, *viperas*, seu *serpentes. Dioscorides* lib. 1. cap. *De vitice*, τὰ φύλλα ὑποθυμιώμενά τε καὶ ὑποστρωννύμενα θηρία διώκει· quæ sic reddit *Plinius* libri vigesimi quarti capite nono, *Suffitu quoque* (folia) *aut substratu fugant venenata.* Hinc passim in *Medicorum* libris θηριόδηγμα, & θηριόδηκτος de eo, *qui à serpente morsus est*, & θηριακὰ φάρμακα, *quæ venenatis prosunt.* Quale est, quod *Josepho Antiquitatum* libri secundi capite quinto, *Æthiopia* terra est θηριοτρόφος, quia *multos alit serpentes.* Et *Galeno* θηριότροφοι Μαρσοί, quia *vescuntur serpentibus.* Et *Dionysio Halicarnasseo* Σῖγμα litera θηριώδης, quia serpentum sibilum imitatur. Sic eadem vox חיה, *Hebræis* est *fera* quævis, & *Arabibus serpens.* Et apud *Chaldæos* parum differunt voces חיוא, & חויא: quarum illa *bestiam* in genere, hæc *serpentem* sonat. Ita igitur *Lucæ* τὸ θηρίον est *serpens*, adeoque *vipera*, quam cum barbari pendere vidissent è manu *Pauli*, cui scilicet se alligaverat, eum homicidam esse collegerunt, id est, aut cædis, aut alius gravis criminis, reum. Species pro genere. Quâ figurâ *Furiarum* una vocatur Τισιφόνη, ἀπὸ τοῦ τίειν τοὺς φόνους· neque enim cędis solius, sed & reliquorum criminum credebatur esse vindex. Hæc autem ratio fuit barbaris, cur tam barbarum judicium de viro sancto tulerint, quod illum videbant, ex uno malo vix elapsum, mox in aliud incidere: quasi ἡ Δίκη illum vivere non permitteret. Ἡ δίκη, id est, *Justitia* Dea. Ita enim vocabant Veteres. *Hesiodus* in *Operibus* versu 254.

Ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα,
Κυδνή τ' αἰδοίη τε θεοῖς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν,
Καί ῥ' ὁπότ', ἄν τίς μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων,
Αὐτίκα παρ' Διὶ πατρὶ καθεζομένη Κρονίωνι,
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον, &c.

Virgo autem est Dice, *Jove prognata, clara, & veneranda Diis, qui cœlum tenent. Et, cum quis ipsam læserit oblique convitiis incessens, statim, patri* Jovi Saturnio *assidens, narrat hominum iniquam mentem.* Orpheus *Argonauticon* versu 349.

--- τούτου δ' ἐπιμάρτυροι ἔστων
Ἰθύντειρα Δίκη, καὶ Ἐριννύες αἰνοδότειραι,

Hujus (juramenti) *testes sint rectrix* Dice, & Furiæ *ultrices.* In *Euripidis Medea*, *Jason Medeæ* sic imprecatur, postquam communium liberorum cæde manus polluit, versu 1389.

Ἀλλ' ὁ Ἐριννὺς ὀλέσειε τέκνων,
Φονία τε Δίκη. ---

Sed te perdat Erinnys *cæsorum liberorum, & cædis vindex* Dice. *Aristoteles*, aut quisquis est, in fine libri *De mundo*, ubi de summo Deo; Τῷ δὲ ἀεὶ ξυνέπεται Δίκη τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός. *Illum semper sequitur* Dice, *eorum, qui à divina Lege defecerint, vindex futura.* In *Orphei* Hymno *in Horas*, *Dice* una est filiarum Θέμιδος καὶ Ζηνὸς ἄνακτος *Themidis & Jovis regis.* Graphicam hujus picturam nobis exhibet *Chrysippus* apud *Gellium* libri decimi quarti capite quarto, Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις· μηδὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων· ὅθεν σκυθρωπὴ καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, &c. *Virgo dicitur, ut significetur esse incorrupta, nec malis ullo modo cedere; non orationem modestam, non deprecationem, aut petitionem, non adulationem, non denique tale quidquam ab iis admittere. Quamobrem merito tristis & corrugata fronte pingitur, & vultu contento & torvo*, &c. Apud *Plutarchum* libro *De sera Numinis vindicta*, si qui sunt, qui scelerum pœnas in hac vita nondum perfectè luerint, τούτους Δίκη μετὰ τὴν τελευτὴν ὁ δαίμων παραδίδωσι, *hos dæmon post mortem* Dice *tradit* gravius puniendos. In *Arati Phænomenis* aureâ ætate cum hominibus familiariter convixisse legitur: argenteâ quoque, quamvis rariùs: sed æneâ, postquam cœperunt boves operarios edere, in cœlum secessisse,

--- πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων,
Καὶ τότε μισήσασα Δίκη κείνων γένος ἀνδρῶν
Ἔπλαθ' ὑπουρανίη. ---

Quo alludens *Nazianzenus* Carmine tertio,

Παρθενικὴ δ', ἀπὸ σεῖο φυγάς, πρὸς Χριστὸν ἀνέλθοι,
Ὥς τε Δίκη τοπάροιθε βοὸς κταμένου ἀροτῆρος.

Virginitas, à te fugitiva, ad Christum *redibit, ut* Dice *olim bove aratore cæso.* Nec mirum *Græcæ* Deæ famam ad *Melitenses* devenisse, quorum plerique *Phœnices* erant: cum antè, quam *Romani Melitam* occupâssent, inter *Græcos* & *Phœnices* hujus insulæ imperium ita alternaverit, ut modo hos modo illos penes fuerit summa rerum, ut alibi probavimus ex idoneis testibus. Hujus igitur *Deæ* cultum à *Græcis* mutuati, illi tribuunt, quod *Paulus*, è maris periculo ereptus, in aliud statim incidit priore non minus grave. In quo judicio id quidem placet, quod scelestos statuunt admissi facinoris pœnam haudquaquam effugere. Verè enim *Plato* libro quinto *De Legibus*, τιμωρία δ' ἀδικίας ἀκόλουθος πάσης. *Pœna omnis injustitiæ comes est.* Et *Horatius* libri tertii *Oda* secunda,

Rarò antecedentum scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Et viperas quoque à Deo in impiorum pœnam adhiberi habetur *Eccles.* 39. 35. (al. 38.) Θηρίων ὀδόντες, καὶ σκορπίοι, καὶ ἔχεις, καὶ ῥομφαία ἐκδικοῦσα εἰς ὄλεθρον ἀσεβεῖς. *Ferarum dentes, & scorpii, & viperæ, & gladius ulciscens ad internecionem impios.* Idem de aspide *Thermuti* dicta persuasum fuit *Ægyptiis. Ælianus* libri decimi capite trigesimo primo, Φείδεσθαι μὲν αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν, τοὺς δὲ ἀσεβοῦντας ἀποκτιννύναι. *Bonis quidem parcere, impiis autem necem afferre: quod si ita se habeat*, inquit auctor, τοῦ παντὸς ἂν ἡ δίκη τιμήσαιτο τὴν δὲ τὴν ἀσπίδα, *universi justitia hanc aspidem honoraverit*: id est, *Dice* Dea, quæ per hanc in malos animadvertat, ut habetur in sequentibus.

Ita-

Itaque in barbarorum judicio de *Paulo* aliquid fuit non omnino contemnendum. Sed & in eodem constat illos peccare multipliciter. Primò in eo, quod impiorum pœnam non referunt ad verum Deum, sed ad idolum ab hominibus confictum, quod ab his Δίκη, ab aliis *Themis*, ab aliis *Astræa*, aut *Erigone*, ab aliis denique *Nemesis* appellatur, aut *Adrastia*. 2. Quod sic agunt, quasi ab impiis in hac vita semper reposcantur pœnæ, cum in futuram sæpe differantur, ubi judiciorum tarditatem Deus gravitate compensat. 3. Quod neminem putant in gravem calamitatem incidere, qui non sit idem graviter reus: cum etiam optimis mala accidant, *Jobo* puta, & cæco nato, quamvis neque ipse, neque parentes ullius insignis peccati rei fuerint, *Joh.* 9. 3. Proinde non est metienda cujusquam virtus, aut perversitas, ex prosperis, & adversis rebus. Sed eorum, quæ latent, judicium Deo soli permittendum, qui summus est omnium arbiter. 4. In eo quoque peccant, quod præceps judicium de *Paulo* ferunt. Neque enim eventum exspectant. Sed eum pronuntiant jam periisse, tanquam de ejus exitio tam certi, quam si jam evenisset. Itaque in præterito dicunt, *Justitia*, (vel *Dice*) *non permisit eum vivere*: ut qui de *Davide* dicebant *Ps.* 41. 9. *Grave aliquod scelus ei adhæret, & qui decubuit non resurget amplius.* Tamen è lecto surrexit *David*, contra quam putaverant. Atque idem hic *Paulo* accidit. Neque enim periit morsu viperæ, quam ex ejus manu barbari videbant dependentem.

Quin, *bestiam in ignem cum excussisset, nihil mali passus est.* Ita impletum est, quod *Christus Apostolis* promiserat, fore, ut serpentes tollerent, *Marc.* 16. 18. Et videtur ille serpens *Pauli* manui se alligâsse, non, ut læderet, sed ut ornaret. Fuit enim apud Veteres inter armillarum genera ὄφις ἐπικάρπιος, aut περιβραχιόνιος, cujus meminere in *Athenæo Nicostratus*, *Philostratus* Epistolâ trigesimâ nonâ, *Hesychius*, & alii: ut à *Nono Dionysiacων* libro quinto monile describitur, quod

Ὡς ὄφις ἦν ἑλικῶδες ἔχων δέμας,

Tanquam serpens erat tortuosum habens corpus. Si *Oecumenio* credimus, vipera in ignem se sponte projecit, tanquam pœnas à se exigens, quod corpus invasisset nihil ad se pertinens: Κατὰ τῆς πυρᾶς ἥλατο, inquit, ὥσπερ δίκας ἑαυτὴν εἰσπραττομένη, ὅτι τῷ μηδαμόθεν προσήκοντι προσέβαλε σώματι. Sed *Lucas* disertè asserit *Paulum* illam excussisse, idque in vicinum ignem, non procul in aërem, ut in *Prudentio* habetur:

Excussumque procul decutit aspidem:
Abjectus coluber verberat aëra.

Hoc ad veterem serpentem, id est, Diabolum, referunt, qui, fideles frustrà aggressus, in ignem Gehennæ detrusus est. *Arator*, ubi suprà,

--- *digito nam bestia pendens*
Excutitur projecta rogis, bene reddita flammæ,
Quam dedit ipsa prius, quæ culpa protulit ignem,
Unde Gehenna calet. ---

Fuit id *Pauli* miraculum barbaris maximè improvisum, qui putaverant αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρὸν, *fore, ut intumesceret, aut concideret statim mortuus.* Πίμπρασθαι propriè est *ardere* & *exuri*; deinde etiam *præ ardore inflari*, & *intumescere*. *Hesychius*, Πιμπρᾷν, ἐμπυρίζειν, φυσᾷν, καίειν. *Ælianus* libri primi capite quinquagesimo septimo, *Psyllos* ait facilè sanare eos, qui à ceraste morsi sunt, modò vocentur, πρὶν ἢ πρησθῆναι τὸ πᾶν σῶμα, id est, *priusquam totum corpus intumescat.* Nam totum corpus iis, varicum modo, tumere scribit *Dioscorides*. *Etymologus* de bupresti oleris specie, Βούπρησις δέ, φασι, λέγεται διὰ τὸ τοὺς γευσαμένους αὐτῆς μεγάλως πίμπρασθαι, τουτέστι φυσᾶσθαι. *Buprestis dicitur, ut ajunt, quia qui eam degustant, maximè intumescunt, quod Græcè est* πίμπρασθαι. Et *Nicander* de bupresti animali *Alexipharmacων* versu 344.

Ἠ καί που δαμάλεις ἐριγάστορας ἄλλο τε μόσχους
Πίμπραται. ---

Quæ interdum juvencas, interdum ventriosos vitulos inflat. Et in *Theriacis* de hæmorrhoo versu 306.

Τῆς γὰρ ὀδαξομένης τὰ μὲν ἄθροα πίμπραται οὖλα,

Cum illa mordet, intumescunt totæ gingivæ, aut etiam *ardent*. Ita enim *Scholiastes*, Πίμπραται, ὑποκαίεται, καὶ πυροῦται. Et paulò post, Πυρακτοῦνται, καὶ ἀναβράζουσι. Neque aliter sumitur in *Luciano*, cum de dipsade dicit, πίμπρασθαι ποιεῖ. Sequitur enim, Καὶ βοῶσιν ὥσπερ οἱ ἐν πυρὶ κείμενοι. *Et clamant* (qui icti sunt) *ut qui in igne jacent.* Potest igitur in *Luca* utroque modo reddi. Proinde *Arabum* unus hic habet, *Exspectabant fore, ut* يحترق *arderet.* Et *Castalio*, *Illis futurum exspectantibus, ut arderet.* Sed *Hieronymus*, *Existimabant eum in tumorem convertendum*, id est, *fore, ut intumesceret.* Quod sequuntur *Arias*, & *Beza*, & multi alii Recentiorum. Neque id immeritò, cum inter symptomata, quæ accidunt ex morsu viperæ, hoc sit unum è præcipuis, & maximè conspicuis, quod demorsa pars statim intumescit. *Dioscorides* libro sexto, Τοῖς δὲ ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεῖσιν οἰδεῖ, καὶ ἐφ' ἱκανὸν τὸ σῶμα ξηραίνεται. *Iis, qui à vipera morsi sunt, corpus tumet, & vehementer arescit.* *Nicander*, ubi de morsis à vipera, *Theriacων* versu 240.

--- φλύκταιναι ἀραιαί,
Οἷα πυρικμήτοιο χροὸς, κλαδόωσιν ὕπερθεν.

tumores noxii, ac si corpus sit igne ambustum, supernè ebulliunt. Ita etiam *Paulus Ægineta*, *Pustulæ in commorsa parte erumpunt, veluti in ambustis.* Et *Aëtius* ex vulnere à vipera inflicto enasci scribit *tumorem biliosum, fervidum, bullosum, subrubrum*, &c. Et *Avicenna* in capite *De morsu viperarum* imâ paginâ 137.

ثم يظهر ورم حار احمر ذو
بثور كثيرة ونفاطات كحرق النار

Tunc apparet tumor calidus, ruber, multis bullis, & pustulis plenus, tanquam ex adustione ignis. Quæ quidem conveniunt. Sed iis, quæ habentur in fine ejusdem capitis,

واكثر ما يهلك في
ثلثة ايام وربما بقي الي السابع

Plerique eorum, qui pereunt, tertiâ die pereunt, & quandoque permanent usque ad septimum, videtur posse opponi, quod putabant *Melitenses* fore, ut *Paulus*, à vipera morsus, caderet illico mortuus, quasi morsum viperæ sequeretur mors repentina. Respondeo apud *Aëtium* τοὺς ἐχιοδήκτους intra septem horas plerumque mori. Et *Plinii* libri undecimi capite quinquagesimo tertio *Scytharum* sagittas, viperina sanie tinctas, *mortem illico afferre levi tactu* (quamvis in *Aristotelis Mirabilibus* solùm legatur, μιγνύουσι τῷ τῆς ἐχίδνης ἰχῶρι, καὶ οὕτω ποιοῦσι θανάσιμον.) & in *Pausaniæ Bœoticis* narratur à *Phœnice* quodam ἄνθρωπον ἀποφεύγοντα ὁρμὴν ἔχεως, ἐπί τι ἀναδραμεῖν δένδρον, τὴν δὲ ἔχιν, ὡς ἦλθεν ὕστερος, ἀποπνεῦσαι πρὸς τὸ δένδρον τοῦ ἰοῦ, καὶ οὐ ζῆν ἔτι τὴν ἄνθρωπον, *Hominem, ut insequentis viperæ impetum declinaret, in arborem quandam celeri fugâ se recepisse, quo cum paulò post venisset vipera, venenum arbori afflâsse, & hominem vivere desiisse.* Sic apud *Arabes* جارية *giaria* viperæ genus est, quæ statim occidit. Unde *Damir* in *Proverbiis* de vipera,

رماه الله بافعي جارية وهي التي
يموت لزيعها من ساعته *Deus objecit illum*

viperagiaria, id eſt, Conjecit illum in malum immedicabile: *quia qui ab hac vipera morſus eſt, moritur ipſo momento*. Nempe pernicioſior eſt viperæ morſus pro loci aut alimenti ratione, & ſi jejuna mordet, & æſtivis diebus, & priùs provocata. Tum enim, accenſâ bili, venenum fit multò acrius. Præterea quædam corpora, & in ipſis corporibus quædam partes veneno minùs obſiſtunt. Cum igitur tam multæ ſint cauſæ, cur aut lentiùs aut citiùs viperæ morſu perimant, tempus futuræ mortis non poteſt certò definiri. Sed quæ *Paulum* invaſerat, poterat videri venenum habere præſentiſſimum; quia è mediis ignibus commotior & concitatior eruperat. Itaque ex illius morſu cum timeretur prompta mors, & barbari diu exſpectâſſent, nec *Paulo* quidquam incommodi accidiſſet, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον Θεὸν αὐτὸν εἶναι, *mutati illum Deum eſſe dicebant*, quem priùs homicidam eſſe ſtatuerant. Nempe

Ruſtica progenies neſcit habere modum.

Et,

Dum ſtulti vitant vitia, in contraria currunt.

Ut homicida non erat *Paulus*, ita nec Deus, ſed fidiſſimus Dei ſervus. Anteà in charitatem, nunc in fidem graviter peccant. Nimirum, ut notat *Oecumenius*, Gentiles ita ſolebant, πάντα ποιοῦντά τι παράδοξον Θεὸν νομίζειν, *pro Deo quemlibet habere, qui mirabile aliquid ederet*. Ita *Lyſtrenſes* huic eidem *Paulo* divinos honores decreverunt; quia claudum ſanaverat: ſed & eundem iidem paulò poſt lapidaverunt: *Act*. 14. 10. 19.

Multi quærunt, quorſum *Judæi*, aut *Phariſæi*, paſſim (a) vocentur γεννήματα ἐχιδνῶν, *progenies viperarum*. Et ad id alludi plerique putant, quod vipera ex eroſo matris utero naſci traditur. Quia *Judæi* in Deum, & Prophetas, quos patrum loco habere debuerant, ingratos ſe præſtiterunt. Vide præter eos, qui in *Matthæum* & *Lucam* ex profeſſo ſcripſerunt, *Iſidorum Peluſiotam* Epiſtolâ centeſima quinta; & *Parabolarum Evangelii interpretationes*, quæ *Athanaſio* tribuuntur, *Quæſtione* vigeſimâ. Mihi non fit veriſimile ad rem fabuloſam alludi; neque Deum, & Prophetas, hâc ratione cum *viperis* conferri. Iis igitur accedo, qui peſſimorum parentum peſſimos filios hic intelligunt. Nempe κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν, *Mali corvi malum ovum eſt*. Quo reſpiciens martyr *Stephanus Judæos* ita compellat *Act*. 7. 51. *O duri cervice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui Sancto obſiſtitis. Quales fuerunt patres veſtri, tales & vos eſtis*. Et multò antè *David* Pſal. 78. 8. *Ne ſint ut patres eorum, generatio contumax, & rebellis*, &c. Nec multum repugnabo, ſi quis *viperarum* nomine Dæmones intelligat, qui cur per *ſerpentes* ſignificentur, neminem latet. Dæmonis porrò filii cenſentur, quotquot in Deum ſunt rebelles. Proindè Magum *Elymam Paulus* vocat *filium Diaboli* Act. 13. 8. Et *Chriſtus Judæis* dicit *Joh*. 8. 44. *Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere*. Aliud δεινῆς ἐχίδνης θρέμμα in *Trachiniis Sophoclis* verſu 1106. Ibi enim ἐχίδνη non eſt *vipera*, ſed fabuloſa *Echidna*, ex qua natus *Cerberus*. De illo enim ibi agitur.

(a) Matth. 3. 7. & 12. 34. & 23. 33. Luc. 3. 7.

CAPUT TERTIUM.

Probatur כפיר *chephir*, & שחל *ſachal*, non ſolùm *Leonum*, ut vulgo, ſed & *Serpentum* eſſe nomina.

Leonis nomen multis animalibus commune. Serpens cenchrines *Græcè* λέων αἰόλος. כפירים chephirim, *aliis* leunculi, *Senioribus* dracones. *Vox* Arabica شبل ſabl *pariter æquivoca. Et* שחל ſachal, *eſſe ſerpentis genus* Pſalm. 91. v. 13. *tam ex ratione probatur, quam ex Veterum verſionibus. Ut* שחל *ſachal*, leo niger, *ita* niger *ſerpens eſſe videtur. Aſpides, hæmorrhoi, dipſades, dryini, quidam dracones, hydri, & cherſydri nigri. Alii ſerpentes maculis nigris aſperſi. Sed ſerpentum unus aliquis niger imprimis; qui* Arabicè الاسود alaſuad *dicitur, id eſt*, niger. *Videtur eſſe genus aſpidis*. Arabum *fabula de* Chriſto *& ſerpente nigro*.

Leonis nomen nonnullis animalibus commune eſt à leone diverſiſſimis. Sic *Diphilus* in *Athenæo*, *Plinius*, & *Ælianus* λέοντα θαλάττιον *leonem marinum* deſcribunt inter aſtacorum genera. Lacertæ vel ſtellionis ſpecies eſt ὁ χαμαιλέων, id eſt, *terreſtris leo*; qui idem *Arabicè* vocatur (a) ليث عفرين *leo Iphrina* ab *Arabiæ* loco, in quo frequens eſt. Quale, quod ليث *leo* in *Alcamus* eſt ضرب من العناكب *araneæ ſpecies*. Et in ſerpentum genere *cenchris*, ſeu *cenchrines*, à nonnullis vocatur λέων αἰόλος *leo varius*. *Nicander* in *Theriacis* verſu 463.

(a) Part. 1. l. 4 c. 4. pag. 1081. lin. 50. &c.

Δήεις κεγχρίνου δολιχὸν τέρας, ὅν τε λέοντα
Αἰόλον αὐδάξαντο, περίστικτον φολίδεσσι.

Invenies cenchrinis longum monſtrum, quem leonem varium vocarunt, ſquamis maculoſum. Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ἔστι δὲ οὗτος μακρὸς κατάστικτος, ὃν καὶ λέοντά φησι καλεῖν· ἢ διὰ τὸ πολύστικτον τῶν φολίδων· ἢ διὰ δὲ γενναῖον λέοντα ἐκάλουν αὐτόν· ἤτοι διὰ τὸ ὀρθὴν τὴν οὐρὰν βαστάζοντα διεγείρειν ἑαυτὸν εἰς μάχην· ἢ διὰ τὸ δάκνειν, καὶ ῥοφᾶν τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου, ἅτινα δὴ καὶ λέων ποιεῖ. In quibus verbis cur dicatur leo vocari διὰ τὸ πολύστικτον τῶν φολίδων, *propter ſquamas maculoſas*, cum in leone nihil tale ſit. Sed ſcripſerat *Scholiaſtes* ὃν καὶ λέοντα αἰόλον φησὶ καλεῖν. Itaque mens ejus hæc eſt, *leonem quidem vocari propter generoſum animum; aut quia erecta cauda ad pugnam ſe incitat; aut quia leonum more mordet, & humanum ſanguinem exſorbet: varium* autem *appellari propter maculas ſquamis aſperſas*. Utut ſit, hinc patet, *Græcos* quoque *leonum* nomen ſerpentibus adhibuiſſe: ne cui novum videatur, quod *Hebræa leonum* nomina כפיר *chephir*, & שחל *ſachal*, etiam ad ſerpentes pertinent. Inde eſt, quod, cum כפיר *chephir*, propriè *leunculum* ſonet, tamen à *Senioribus* nonnunquam pro *dracone* ſumitur. Sic *Job*. 4. 10. *Hebræa* ושני כפירים נתעו, *Et dentes* chephirim (ſeu *leunculorum*) *avulſi ſunt*, reddunt mira libertate, γαυρίαμα δὲ δρακόντων ἐσβέσθη, *draconum autem gloriatio extincta eſt*. Et *Job*. 38. 39. pro *Hebræis* וחית כפירים תמלא. *An animam leunculorum implebis?* iidem habent, Ψυχὰς δὲ δρακόντων ἐμπλήσεις; *Animas autem draconum an explebis?* Nempe כפיר *chephir*, apud *Hebræos* non ſolum *leunculum*, ſed & *dracunculum* ſonabat. Quomodo *Arabicum* شبل *ſabl*, quod *Hebræo* כפיר *chephir* planè reſpondet; & pro *leunculo* ferè ſumitur. Tamen etiam de *catulo draconis* uſurpari docent hæc *Arabici* Paraphraſtis *Thren*. 4. 3.

والتنانين خلعوا ثديهم اشبالهم ارضعوا

Et dracones mammas eduxerunt, catulos ſuos lactârunt. *Dracones* nempe *marini*, id eſt, *cete*, ut *Hebraicè* תנין, & *Græcè* δράκοντες hoc ipſo loco.

Ita vox שחל *ſachal*, cum alibi *leonem* ſonet, tamen *Pſal*. 91. 13. pro *aſpide*, aut alio *ſerpente*, ſumunt vetuſtiſſimi Interpretes. Ubi *Hebræa* verba על שחל ופתן תדרך, *Seniores* exponunt, Ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ. Et *Vulgatus*, *Super aſpidem & baſiliſcum*

liscum ambulabis. Et *Hieronymus*, *Super aspidem & basiliscum calcabis.* Et *Apollinaris*,

Ἀσπίδα θαρσαλέως ἐπιβήσῃ, καὶ βασιλίσκον.

Et *Syrus*, ܥܠ ܐܦܥܐ ܘܥܠ ܚܪܡܢܐ ܬܕܘܫ Et *Arabs*, تطا علي الافعي والحية الجردا

Et *Æthiops*, ገበለ፡ተእኅ፡ወበድኪ፡ትጼዐ ፤

Omnes eodem sensu. Neque enim eorum ullus *leonem* hic intelligit voce שחל, sed *serpentis* aliquod genus. Quamvis de specie inter illos non conveniat. Nam *Arabi* שחל est الافعي *vipera*, Syro ܐܦܥܐ *amphisbæna*, Æthiopi ተእኅ: serpentis genus à lupino ingenio sic appellati. Et toto illo versu על שחל ופתן תדרך תרמס כפיר ותנין *Davidem* verisimile est solum egisse de serpentibus, adeoque vocibus כפיר, & שחל, tam *angues* intelligi, quam vocibus פתן & תנין, quarum illa *aspidem*, hæc *draconem* significat. Sic enim omnia melius cohærebunt; quam si leones cum serpentibus permisceas: ut novi Interpretes, qui fere hic habent; *Super leonem & basiliscum ambulabis, conculcabis leunculum & draconem.* In quibus verbis præter quam feræ junguntur plane diversæ naturæ, nemo facile dixerit, quid sit *ambulare super leonem*, aut *calcare leunculum.* Neque enim quisquam est, qui leonem ambulando calcet, quomodo solemus aspides, & anguium reliqua genera.

Jam, si quæras, quod anguis genus significetur nomine שחל *sachal*, respondebo, ut in leonibus שחל *sachal*, dicitur, qui *niger* est, ut suo loco (*b*) docuimus, ita etiam *nigrum serpentem* eadem voce designari. Cujusmodi *Nicander* in *Theriacis* multos describit: ut cum scribit de aspide versu 172.

(*b*) Lib. 3. cap. 1.

Χροιὴ δ' ἄλλοτε μὲν ψαφαροῖς ἐπιδέδρομε νώτοις
Ἄλλοτε μειλινόεσσα, καὶ αἰόλος, ἄλλοτε τεφρή,
Πολλάκι δ' αἰθαλόεσσα, μελαινομένη ὑπὸ βώλῳ
Αἰθιόπων, οἵην δὲ πολύστομος εἰς ἅλα Νεῖλος
Πλησάμενος κατέχευεν ἄσιν, προὔτυψε δὲ πόντῳ.

Color autem in scabro dorso quandoque melinus occurrit, & varius, quandoque cinereus, sæpe etiam fuliginosus, atratus sub gleba Æthiopum, *quale lutum plenus* Nilus *multis ostiis in mare fundit, & in pontum infligit.* Et de hæmorrhoo versu 288.

Ἄλλοτε μὲν χροιῇ ψολόεις, ὁτὲ δ' ἔμπαλιν αἰθός,

Quandoque colore est ardens, quandoque fuliginosus. Et de dipsade versu 337.

Αἰὲν ὑποζοφόωσα μελαίνεται ἄκροθεν οὐρή,

Semper subobscura nigricat extrema cauda. Et de dryino versu 420.

Αἰθαλόεις μὲν νῶτα, ---

Dorso quidem fuliginosus. Et de dracone versu 438.

Φράζεο καὶ χλοάοντα δαεὶς κυανόν τε δράκοντα,

Eloquere etiam peritus tam viridem quam nigrum draconem. Sed & hydri vel chelydri nigri sunt. *Orpheus* de lapidibus, in Ostrite lapide,

Ῥεῖά γε μὴν ἀέκοντα μέλας ἠρύκακεν ὕδρος,

Ipsum vero invitum retinuit niger hydrus. Virgilius *Georgicorum* lib. 2.

Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
Creta. ---

Ælianus quoque nigras habet aspides, & nigros hæmorrhoos, *Historiæ* lib. 6. cap. 38. & lib. 15. cap. 13. *Aëtius* ammodytem describit maculis nigris insignem, aspidem chelidoniam hirundinum modo in dorso nigram, & in alvo candidam, dipsadem atrâ caudâ, draconum alios nigros, alios rufos, alios cinereos. *Pausanias* in *Bœoticis*, Ἐν Αἰθιοπίᾳ, inquit, μέλανας τὰς ἀσπίδας οὐ μεῖον ἢ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἡ γῆ τρέφει. *In* Æthiopia *nigras aspides non minus quam homines alit terra.* In *Avicenna* hirundo serpens, id est, aspis chelidonias, لونها يشبه لون الخطاف *colore est hirundini similis*, hoc est, nigro dorso. Et basilisci color declinat الي سواد وصفرة *ad nigredinem & flavedinem.* Hæmorrhous quoque & cerastes (barbaris *aufudius*, & *sabrin*) habent نقط سود وبيض *puncta nigra & alba* corpori suo inspersa; & capita, & caudas quandoque سودا وحمرا وبيضا *nigras, & rubras, & albas.* Sunt & super corpus dipsadis اثار سود كثيرة *nigredinis vestigia plurima*: ولون موخرها الي الانناب الي السواد *& color postremæ partis versus caudam ad nigredinem declinat.* Et de draconibus idem, ولها وجوه صفرا وسودا *Facies habent flavas & nigras.* Neque aliter Recentiores. *Bellonius* enim testis αὐτόπτης *Singularium* lib. 1. cap. 31. & lib. 2. capite 14. jaculum describit maculis nigris, oculorum instar, interspersum. Et *Gesnerus* typhlopem fuscum per totum corpus, aut obscurè maculosum. Et *Olaus Magnus*, in descriptione terrarum *Septentrionalium*, ait, *nigri coloris serpentes partim aquas, partim terras inhabitare. Et serpentes in rupibus morantes plerumque nigros esse, quos vulgari gentis idiomate* Snot *appellant.* Colubros intelligo, qui *Anglicè Snate* dicuntur. Meritò igitur *Poëta* summus lib. 1. *Georgicorum*,

Ille malum virus serpentibus addidit atris:

id est, quorum multi sunt atri coloris. Tamen serpentum unus est præ cæteris niger, quique ob id ipsum *Arabicè* اسود *asuad*, id est, *niger*, vocatur. *Alcamus*, الاسود الحية العظيمة *Alasuad* (niger) *serpens magnus.* Quidam سالخ *salich* addunt ἐπιθετικῶς, quasi *exeuntem* dicas, quod *Damir* ita explicat:

الاسود السالخ نوع من الحيات شديد السواد سمي بذلك لانه يسلخ جلده كل عام

Alasuad assalich, *serpentis genus nigredinis intensissimæ, qui sic vocatur, quia quotannis pellem exuit.* Aliud exemplar habet نوع من الافعوان *viperæ genus.*

Nigras aspides intelligo, quas sub viperarum genere multi complectuntur *Arabes.* Eæ nimirum aspides nigerrimæ sunt, quod præter *Nicandrum* docent *Pausanias*, *Ælianus*, *Aëtius*, atque *Arabum* nonnulli. Quo dato, Veteres שחל *sachal*, rectè *aspidem* interpretantur. De nigro serpente multa fabulatur *Damir*, quæ piget hic referre. In his *Jesum Mariæ* filium lignatori prædixisse, fore, ut illa ipsa die in summum vitæ discrimen incideret: qui, cùm lignatum ivisset, & rediisset sub vesperam cum fasce ligni, cumque jussu *Christi* solvisset, reperit in illo حية سودا *serpentem nigrum.* Tum, *Jesu* rogante quid fecisset, & illo negante se quidquam fecisse, nisi quod transeunti mendico sui panis partem dederat, regessit *Jesus*, بهذا دفع عنك *Propterea Deus à te malum avertit.* Alii de *Saleh* Propheta idem narrant, & dicunt

cunt serpentem أسود سالخ *asuad salich* crassum fuisse مثل الجذع *instar trunci palmæ.*

CAPUT QUARTUM.

Probatur עכשוב *achsub*, esse *Aspidem.*

Psal. 140. v. 4. עכשוב achsub, *à* Chaldæo *redditur* aranea: *à plerisque* aspis, *quibus suffragatur* Paulus Rom. 3. v. 13. *Aliud Recentiorum* עכס eches, *nempe* ἔχις vipera. *Sed* Arabicè عكس achasa *est* retorquere, reflectere, *item* in spiram se colligere. *Unde* עכשוב *literâ* Beth *in fine adscitâ, ut sæpe alibi. Quod etymum naturæ aspidis convenit, quæ & in contrarium serpit, & in spiram se colligens pugnat, capite ex medio orbe sublato. Unde* ἀσπὶς *pro* Argolico clypeo. Οἶμος aspidis circulus.

Quæritur, quid sit עכשוב *achsub*, in his *Psal.* 140. *v.* 4. חמת עכשוב תחת שפתימו, *Venenum* achsub *sub labiis eorum. Chaldæus* exponit, אורסא דעכוביתא, *venenum araneæ*, quasi עכשוב κατ' ἀναγραμματισμὸν sit idem, quod עכביש. *Arabs* سم الأفاعي *venenum viperarum.* Alii *venenum aspidis:* quibus assentior potius; quia, præter *Græcos* Interpretes, & *Latinum*, & *Syrum*, & *Apollinarem*, & *Hieronymum*, & ex *Hebræis Kimchium*, *Mardochæum*, & *Pomarium*, insuper *Paulum Apostolum* suffragatorem habent, qui *Psaltis* verba sic effert *Roman.* 3. *v.* 13: Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. Videri possit עכשוב *achsub*, alludere ad vocem עכס, *eches*; quam alii *serpentis venenum*, alii *viperæ* speciem explicant. Prius his verbis asserit *Rabbi Selomo* in *Esa.* 3. *v.* 16. עכס הוא ארס של נחש, Eches *est venenum serpentis.* Posterius auctor *Mechiltæ*, ex quo *Aquinas*, עכס הוא מין אפעה שכשרואה העוף פורח באויר יתחבר אל צלו ואיבריו וזהו צלמות צל ועמו מות, Eches *est viperæ species, quæ, cum avem volantem videt, consociatur umbræ ejus, & pennæ ejus defluunt, & hæc est umbra mortis, seu umbra mortifera.* Sed uterque fallitur. Nam עכס *eches*, nihil quidquam est, quam *Græcum*, ἔχις, id est, *vipera mas.* Neque illam vocem *Græci* ex *Hebræis*, sed *Hebræi* recentiores ex *Græcis* mutuati sunt. Itaque nugatur, quisquis עכשוב *achsub*, vocem verè *Hebræam*, conatur ad hanc revocare.

Sed verum ejus etymum mihi videor ex *Arabica* lingua deprehendere, qua عكس *achasa* est *retorquere*, & *reflectere rem ad principium suum*, sive id fiat recta linea, ut in repercussu Solis, qui dicitur انعكاس in (a) *Avicenna*, sive per circulos, & gyros, ut cum, capite ad caudam obverso, serpens in spiram se colligit. Hinc *Alcamus*,

(a) *Avic.* 1. 2. 2. 1. 3. *Arab. pag.* 40.

تعكس في مشيته مشي مشيا الأفعي

Incessit incessu viperæ, id est, in gyrum se convertendo. Fortè *Hebræis* idem fuit עכש, unde עכשוב, literâ *Beth* in fine adscitâ. Quomodo ex כרך, *ambire* factum כרכוב, *ambitus* Exod. 27. v. 5. Et à *Chaldæo* תעל, *Arabicum* ثعلب *vulpes.* Et ערבוב, *mistio*, à Verbo ערב, *miscere.* Et זרבוב, *fusorium*, à Verbo זרב, *fluere.* Et si quæ alia sunt hujusmodi. Aspidis certè naturæ planè convenit hoc nomen; cum, *Nicandro* (b) teste, soleat κατ' ἐναντίον ἕρπειν; *in contrarium serpere*, id est, بالعكس (c) Ut taceam, quod idem *Nicander* pugnantem ita describit versu 166.

(b) *Theriac. versu* 159.

(c) *Avic.* 2. 3. *in fine, Arab. pag.* 118.

> Ὁλκῷ δὲ τροχόωσαν ἅλων εἰλίξατο γαίῃ,
> Σμερδαλέον δ' ἀνὰ μέσσα κάρη πεφρικὸς ἀείρει.
> *Describit tereti sinuosa volumina tractu,*
> *Horrendumque caput medio sic tollit ab orbe.*

Ita etiam *Etymologus*, Συστρέψαν ἑαυτὸ πολεμεῖ, καὶ μάχεται. *Contorquens seipsum bellum gerit, & pugnat.* Συστρέφειν ἑαυτὸ *Arabicè* est تعكس. Sic *Oppiani*, *Cynegeticων* lib. 3. versu 446. ichneumon aspidem dilacerat

> --- ἑλισσομένην ἑκάτερθε,

hinc inde convolutam. Et in *Phylarcho*, quem citat *Ælianus* lib. 17. cap. 5. mansuetæ aspides τὴν μὲν λοιπὴν σπεῖραν ἐῶσι κατὰ τοῦ δαπέδου, ἀρᾶσαι δὲ τὴν κεφαλὴν περιλιχμῶνται, *reliquam quidem spiram humi relinquunt, capite autem sublato circumlingunt.* Idem animal εἰς κύκλους πολλοὺς ἑλισσόμενον καθεύδειν, *in plures circulos convolutum dormire* asserit *Aristophanis Scholiastes* in *Vespis.* Hi circuli *Græcè* dicuntur Οἶμοι. *Hesychius*, Οἶμον, οἶμος, ὁδὸς, κύκλος, τρίβος· ὅθεν καὶ τῆς ἀσπίδος κύκλους οἴμους ἐκάλησαν. *Arabicè* انعكاس rectè dixeris. Proinde *Hebræum* aspidis nomen עכשוב, videtur inde deduci, quâ ratione diximus. Neque alia est ratio *Græci* nominis. Ἀσπὶς enim tam pro *clypeo* quàm pro *serpente* sumitur. Rotundos autem fuisse *Græcorum* clypeos vel ex *Poëta* disce, à quo *Polyphemi* oculus orbicularis describitur (d)

> Argolici *clypei aut* Phœbeæ *lampadis instar.*

Hinc in *Homero* passim (e) ἀσπίδες εὔκυκλοι, & ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι; ubi *Scholion*, στρογγύλαι, περιφερεῖς. Et *Diodoro* (f) τὸ τῆς ἀσπίδος κύκλον μιμησάμενος, *clypei circulum imitatus.* An *clypei* nomen ἀσπὶς à serpente sit ductum, ut placet *Scholiasti Aristophanis*; aut serpentis à clypei forma, quam spiris suis videtur exprimere, ut vult *Etymologus*: nobis disquirere non libet; quia ad rem nostram non facit.

(d) *Æn.* l. 3. *Vide Turnebi Advers.* l. 11. c. 27.

(e) *Hom. Iliad.* δ, & ξ, &c.

(f) *Lib.* 10. p. 738.

CAPUT QUINTUM.

Probatur פתן *pethen* esse *Aspidem.*

Scripturæ loca de veneno פתן pethen. *Id crudele esse, & insanabile. Ita venenum aspidis omnium acutissimum. Immedicabile, & cito perimit, nisi morsa pars statim amputetur. Has calcare quàm periculosum. Quod prædictum* Esa. 11. v. 8. *fore, ut* ludat infans super foramen aspidis, *etiam ad literam impletum. Aspides in* Ægypto *serpentum longè maximæ, &* πενταπήχεις, *quæ draconum est magnitudo. Inde* פתן pethen, *non solum* aspidem, *sed &* draconem *sonat, quomodo sumunt* Græci & Syri *interpretes. Itaque* פתן pethen, & תנין thannin, *id est*, draco, *sunt synonyma*, Psal. 91. v. 13. & Deuter. 32. v. 33. *ubi* Jonathan *habet* פיתוניא pithunja, *id est*, Pythones. *Fabula de* Pythone *ab* Apolline *cæso quomodo intelligenda.* פיתום pithom, *Hebræis* ariolorum *genus. Idem* Σαυχῆρας Babyloniis *apud* Jamblichum. *Arabibus* سحار sacchar *est* magus: & *Chaldæis* זכורו zechuru; *unde* sacchuras. Z & S *permutari.*

Aliud est *aspidis* nomen פתן *pethen.* Ita enim hanc vocem plerique reddunt. Et veram esse hanc versionem suadent aliquot loca de veneno פתן *pethen*,

pethen. Sic *Job.* 20. *v.* 14. מרורת פתנים בקרבו, Unde *Seniores*, Χολὴ ἀσπίδος ἐν γαστρὶ αὐτοῦ & *Vulgatus*, *Fel aspidum intrinsecus.* Et paulo post versu decimo sexto, ראש פתנים יינק. Ubi *Seniores*, Θυμὸν δὲ δρακόντων θηλάσειεν. Sed *Græci* Interpretes alii, Χολὴν ἀσπίδων μυζήσει & *Hieronymus*, *Caput aspidum suget.* Rursus *Deut.* 32. *v.* 33. וראש פתנים אכזר, *Et venenum* pethanim *crudele.* Pro quo *Græcè*, Καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος· unde *Vulgatus*, *Et venenum aspidum insanabile.* Ac si pro אכזר, legerint אין זר, *non est curatio.* Nam זר, est *curare vulnus*, Esa. 1. v. 6. Et מזור, *vulneris curatio*, Jer. 30. vers. 13. Nempe venenum aspidis est omnium acutissimum, & vitalia celerrimè penetrat. *Æliani* verba sunt lib. 9. cap. 61. Ὀξύτατόν ἐστι τὸ ἐξ αὐτῆς φάρμακον, καὶ διαδραμεῖν ὤκιστον. Unde vulgatum Adagium in *Apostolio*, & *Erasmo*, Δῆγμα ἀσπίδος, *Morsus aspidis:* pro immedicabili vulnere; quia qui ab aspide demorsus est, raro sanatur. Quod testatum faciunt Scriptores non contemnendi. *Aristoteles* lib. 8. *Historiæ* cap. 29. Τά τε τῶν ὄφεων δήγματα πολὺ διαφέρουσιν· ἥτε γὰρ ἀσπὶς ἐν Λιβύῃ γίνεται, ἐξ οὗ ὄφεως ποιοῦσι τὸ σηπτικόν: καὶ ἄλλως ἀνιάτως. *Serpentum morsus multum differunt. Aspis enim in* Africa *nascitur, ex qua faciunt unguentum putrefactivum, & alioqui immedicabiliter*, supple *mordet. Plinius* lib. 8. cap. 23. *Colla aspidum intumescere* (vulgatum est) *nullo ictus remedio, præterquam si confestim partes contactæ amputentur. Ælianus* lib. 1. cap. 54. Ἀσπίδος δὲ ἀκούω μόνον δῆγμα ἀνίατον εἶναι, καὶ ἐπικουρίας κρεῖττον. *Aspidis solum morsum immedicabilem esse audio, & omni remedio potentiorem.* Et lib. 6. cap. 38. Τῶν ὑπ' ἀσπίδος δηχθέντων οὐ μνημονεύεται οὐδεὶς ἐξάντης γεγονέναι τοῦ κακοῦ. Ἔνθεν τοι καὶ τοὺς βασιλεῖς ἀκούω τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ τῶν διαδημάτων φορεῖν πεποικιλμένας ἀσπίδας, τῆς ἀρχῆς αἰνιττομένους τὸ ἀνίκητον. *Eorum, qui ab aspide morsi sunt, nemo à malo* (id est, à morte) *traditur fuisse immunis. Unde est, quod Ægyptiorum Reges in diadematibus pictas aspides ferre audio, ut invictum imperii robur sic significent.* Et infra, Οἱ δηχθέντες ὑπ' ἀσπίδων οὐ περαιτέρω βιοῦσι τετάρτης ὥρας. *Qui ab aspidibus morsi sunt, ultra quartam horam non vivunt. Phile* cap. 59.

Τῆς ἀσπίδος τὸ δῆγμα δῆγμ' ἐστὶ θανάτου·
Μή, μή, Γαληνέ, μηδὲ φάρμακον χέῃς.

Repentè mortem morsus infert aspidis.
Ne, ne, Galene, *pharmacum ne infuderis.*

Quem frustra sibi objicit, cum id abunde confirmetur ipsius *Galeni* suffragio lib. 1. *De Theriaca* capite 8. ubi de aspidibus hæc habet; Πολλάκις ἐθεασάμην ἐγὼ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀλεξανδρείᾳ τὸ τάχος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γιγνομένου θανάτου· ὅταν γάρ τινα, τούτῳ τῷ νόμῳ τῆς κολάσεως κατακριθέντα, φιλανθρώπως καὶ ταχέως ἀποκτεῖναι θέλωσι, προσβάλλοντες αὐτοῦ τοῖς στέρνοις τὸ θηρίον, καὶ ποιήσαντες ὀλίγον περιπατῆσαι, οὕτω ταχέως ἀναιροῦσι τὸν ἄνθρωπον. *In magna* Alexandriæ *urbe sæpe vidi quam cito mortem inferant. Quoties enim aliquem, hujus supplicii lege damnatum, humaniter citoque interimere volunt, admotam pectori bestiam aliquantulum inambulare jubent, & hominem hac ratione statim enecant.* Proinde aspides calcare maximè periculosum est. Et *Psaltes*, ut virum bonum etiam inter hostes infensissimos à Deo servari significet, illum aspides & dracones ait impunè calcaturum, *Psal.* 91. *v.* 13. Quale est, quod apud veteres *Onirocriticos* in *Suida*,

Ὄφεις πατεῖν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν λύει.

Qui calcat angues, vitat insultum hostium.

Neque ullus est, qui ad aspidis aut basilisci foramen ultro accedat. Aut, si quisquam ita insaniat, is magnum adit vitæ discrimen. Hinc, ut doceat *Esaias* magnam fore sub *Christi* regno rerum conversionem, *Tum*, inquit, *ludet infans* על חור פתן, *super foramen aspidis: & super cavernam basilisci puer, à lacte depulsus, manum injiciet*, Esa. 11. vers. 8. Id est, *Gentes* cum *Judæis* in unam Ecclesiam convenient: & tutus patebit accessus ad eos, qui fidelibus olim erant tam terribiles, quam sunt pueris anguium maximè venenati, & pestiferi; aspides puta, & basilisci. Quamvis etiam ad literam hoc aliquando fuisse impletum his verbis narret *Sulpicius Dialogi* primi cap. 5. *Panem* Abbas *per duos pueros miserat, quorum major habebat annos ætatis quindecim, minor duodennis erat. His ergo, inde redeuntibus, aspis miræ magnitudinis fit obviam; cujus occursu nihil perterriti, ubi ante pedes eorum venit, quasi incantata carminibus, cærula colla deposuit. Minor è pueris manu adprehensam, ac pallio involutam, ferre cœpit. Deinde Monasterium quasi victor ingressus, in occursum fratrum, inspectantibus cunctis, captivam bestiam, resoluto pallio, non sine jactantiæ tumore, deposuit.* Sed & jam olim in *Ægypto* mansuefactas aspides cum pueris innoxiè vixisse, & digitorum crepitu vocatas ex cavernis prorepsisse narrat *Phylarchus* in *Æliano* lib. 17. cap. 5. Verba sunt, Τοῖς παιδίοις (τὰς ἀσπίδας) συντρεφομένας μηδὲν ἀδικεῖν, καὶ καλουμένας δὲ ἐξέρπειν τῶν φωλεῶν, καὶ ἀφικνεῖσθαι· κλῆσις δὲ αὐτῶν ὁ τῶν δακτύλων ἐστὶ κρότος. Idem de *Psyllis* refert *Lucanus* lib. 9. versu 909.

--- *pignora gentis*
Psyllus *habet, si quis tactos non horruit angues,*
Si quis donatis lusit serpentibus infans.

Et *Ælianus Historiæ* lib. 1. cap. 57. eosdem ait legitimos liberos suos in dolium cerastis plenum injectos ex eo agnovisse, quod ad illorum contactum cerastæ ἐμαράνθησαν *extabescerent.* Quin hodieque in *Africa* circa *Segelmessam* montes quindecim esse perhibentur, quorum incolæ cum serpentibus familiariter degunt, ita ut cum iis pueri ludant. Ita narrat *Vincentius le Blanc* partis 2. cap. 23.

In *Ægyptiis* serpentibus aspides esse multo maximas Scriptores docent. *Ammianus* lib. 22. *Serpentes quoque* Ægyptus *alit innumeras, ultra omnem perniciem sævientes: basiliscos, & amphisbænas, & scytalas, & acontias, & dipsadas, & viperas, aliasque complures; quas omnes magnitudine & decore aspis facilè supereminens, nunquam sponte suâ fluenta egreditur* Nili. *Nicander* μῆκος longitudinem iis tribuit ὀργυιῇ μετρητὸν *orgya* (seu *ulna*) *mensurabilem.* Quod sequutus *Strabo* lib. 17. Διττὴ δ' ἐστιν, inquit: ἡ μὲν σπιθαμιαία, ἥπερ καὶ ὀξυθανατωτέρα· ἡ δ' ἐγγὺς ὀργυιᾶς. *Duplex est aspis: una quidem dodrantalis, quæ celerius necat; altera vero ferè orgyiæ.* Apud *Ælianum* libri 16. capite 39. *Ægyptii* dicunt ἀσπίδας τετραπήχεις γίνεσθαι πολλάκις, *aspides sæpe esse quatuor cubitorum.* Sed &, eodem teste lib. 6. capite 38. γίνονται καὶ πενταπήχεις, *sunt etiam cubitorum quinque.* Aëtii *Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 21. tres aspidum censentur species; terrestres, chelidoniæ, & ptyades: quarum *terrestres majores sunt, & quandoque usque ad quinque cubitorum longitudinem reperiuntur.* Quomodo in *Avicenna* de aspide sicca dicitur:

هي في قدرها ما بين ثلثة اذرع الي خمسة اذرع *Est in quantitate sua à tribus ad quinque cubitos.* Quam molem serpentes cum attigerunt, incipiunt dici *dracones.* Hinc *Aëtius*, in capite *De Draconibus*; *Alii cubitorum quinque sunt, alii decem: sunt & qui ad triginta cubitos se extendant, & quidam etiam majores narrantur.* Et *Avicenna*,

اصغر اصناف التنانين علي ما ذكره بعضهم

بعضهم خمسة اذرع واما الكبار فتكون من ثلثين ذراعا الي ما فوق ذلك

Minima draconum species, ut quidam referunt, est quinque cubitorum: maximi vero sunt triginta cubitorum, & supra. Cum igitur crescant aspides usque ad draconum molem, non immeritò *Hebræum* nomen פתן *pethen*, *draconi* fuit cum *aspide* commune. Proinde pro felle פתנים *pethanim*, *Syrus* habet ܡܪܪܬܐ ܕܬܢܝܢܐ & *Arabs* مرارة التنين *fel draconis*: & *Græci* θυμὸν δρακόντων. Illi *Job.* 20. *v.* 14. hi paulò post versu 16. Addo פתן *pethen*, & תנין *thanin* (vulgare *draconis* nomen) ut ferè synonyma poni *Psal.* 91. *v.* 13. & *Deut.* 32. *v.* 33. Quo loco pro Plurali פתנים *pethanim*, *Jonathan* habet פיתוניא *pithunja*, tanquam à Singulari פיתון *pithun*. Atque huc alludere videtur *Græcum* PYTHONIS nomen, quod cæsum in *Parnasso* draconem ab *Apolline Poëtæ* vocant. Draconem tamen non fuisse, sed hominem, scripsit *Ephorus*, ex quo refert *Strabo* lib. 9. *Apollinem* sagittis confecisse χαλεπὸν ἄνδρα, Πύθωνα τοὔνομα, ἐπίκλησιν δὲ Δράκοντα, *virum atrocem*, Pythonem *nomine*, Draconem *cognomento*, postquam scilicet cædibus & latrociniis diu fuisset *Parnassiis* infestus. Idem pro *Pythone Delphynes* nominatur à (a) *Suida* post (b) *Apollonium*. In his tenebris si quid video, fuit is prædo insignis in *Phocide*, cujus verum nomen erat *Delphynes*. *Python* cognomen inditum à *Phœnicibus*, in vicina *Bœotia* tum degentibus, ob tumultus concitatos, & latrocinia commissa. Nimirum apud *Arabes* (quibus *Phe* est loco *Pe*, quia litera *Pe* carent) فتن *phatana* est *concitare tumultus*: فتنة *phithna*, *seditio*, *cædes*: فتان phatthan, *seditiosus*, *latro*, *grassator*. Sed idem ex grassatore draco factus est à Fabularum architectis; quia *Syris* ܦܬܢ *pethen*, vel ܦܬܘܢ *pithun*, *draconem* significat. Itaque etiam *Python* dictus est. Ab hoc *Pythone Pythii* ludi; & *Delphorum* urbs Πυθὼ, vel Πυθών· atque ipse *Apollo* Πύθων vocatus. *Macrobius* lib. 1. cap. 20. *Hoc nomen* (Πύθων) *ex nece draconis inditum Deo* Græci *fabulantur*. Itaque *Actor.* 16. *v.* 16. πνεῦμα Πύθωνος est *spiritus Apollinis*, quo Dæmone mulier illa ἐγγαστρίμυθος plena esse credebatur. Unde ipsos etiam *ventriloquos* Εὐρυκλέας πάλαι, νυνὶ Πύθωνας appellant, ait *Plutarchus* in libro *De defectu Oraculorum*. Eo sensu, pro *Pythone*, *Hebræi* פיתום *Pithom*, scribunt, voce leviter deflexâ. Atque ariolorum id genus non ex ventre, sed ex axillis, vocem emisisse somniant. *Talmudici* in *Sanhedrin* cap. 7. fol. 65. a. בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו Baal Ob *idem est*, *qui* Pithom, *seu qui loquitur ex axillis suis.* Et ibi *Glossa*, מעלה ארת המרת מן הארץ ומושיב לו בשחיו תחרת זרועותיו ומדבר, *Mortuum ex terra educit, quem sub axillis, & brachiis suis, constituit, ut loquatur.* Proinde *Rabbi Selomo Deut.* 18. *v.* 11. explicans quid sit שואל אוב, *consulens Ob* (seu *Pythonem*) זה מכשפות ששמו פיתום ומדבר משחיו ומעלה את המת בבית השחי שלו, *Hæc est divinatio, quæ vocatur* pithom, *qua loquitur quis ex axillis, mortuum ad axillarum locum evocans.* De hoc ritu, qui plura volet, *Maimonidem* consulat in Tractatu *De Idololatria*, statim initio cap. 6. Auctor *Aruch* פיתום *Pithom*, dici vult quasi פי תהום *pithehom*, *os abyssi*. Quin פיתום *pithom*, & Πύθων idem sunt: & utrumque factum ex פתן *pethen*, vel פיתון *pethun*, ut diximus.

(a) *Suid.* in Πυθώ.
(b) *Apollon. Argon. lib.* 2. *versu* 708.

Obiter nota *ventriloquum*, ut *Græcis* Πύθωνα, & Εὐρυκλέα, ita *Babyloniis* Σακχοῦραν fuisse dictum. Sic testatur *Photius* Auctore 94. ex *Jamblicho De amoribus* Rhodanis & Sinonidis, Καὶ ἐγγαστρίμυθον, ὃν καί φησιν, ὥσπερ Ἕλληνες μὲν Εὐρυκλέα λέγουσι, Βαβυλώνιοι δὲ Σακχοῦραν ἀποκαλοῦσι. *Sacchuras* fortasse est *Arabum* ساحر *sachir*, vel سحار *sacchar*, quomodo *magum* illi vocant. Pro *mago* ساحر *sachir* occurrit *Actor.* 8. *vers.* 9. & 13. *vers.* 8. & *Deut.* 18. *v.* 10. & Plurale ساحرة *sachara* Act. 19. v. 19. Et à Singulari سحار *sacchar* Plurale سحارون *saccharuna* Gen. 41. v. 8. 24. Et Fœmininum ساحرة *sacchara* pro *venefica* Exod. 22. v. 18. Et سحر *sichr* pro *magia* & *veneficio*, Act. 8. v. 9. & Galat. 5. v. 20. in *Pentateucho* & Novo Testamento *Erpenianæ* editionis. Et Verbum سحر *sachara*, vel in secunda Conjugatione *sacchara*, *incantare* in *Nubiensi Geographo* Clim. 1. part. 7. يسحرون الحيوان الضار *Incantant noxia animalia.* Vel, quod mihi sit verosimilius, *sacchuras* est זכורו *zacchuru*, vel *zechuru*, quomodo à *Chaldæis*, & *Syris*, *ariolum* appellari notius est, quam ut probatione egeat. Exempla vide in *Chaldæis* & *Syris* Paraphrasibus *Levit.* 19. *v.* 31. *Deut.* 18. *v.* 11. & 1 *Sam.* 28. *v.* 3. &c. Et in *Sanhedrin* fol. 65. 2. & 105. 1. & in *Vajekra Rabba* Sect. 26. &c. Sic ex *zacchuru* fieret *sacchuras*, Z & S permutatis, ut in *Sagunto* pro Ζακύνθῳ (ita enim vocat *Stephanus*:) & in *smaragdo* pro زمرجد *zmargiad*.

CAPUT SEXTUM.

De Aspide surda, quæ *aurem obturare* legitur, *ne audiat vocem incantantium*, Psal. 58. v. 5. 6.

Aspis non dicitur surda, *quod naturâ sit talis, ut vult* Bustamantinus; *neque quod vere aures obturet, ut Veteribus placuit. Serpens incantationi cur maxime obnoxius. Hoc fascini genere infames* Marsi, Psylli, Ægyptii, Melindenses, Nigritæ, Peruani, Indi. *Incantationis genus antiquissimum. Eo* Orpheum *usum probant tam ex veteri Fabula de* Eurydice, *quam ex ipsius verbis, ad quæ allusit* Paulus *Ephes.* 6. *vers.* 16. Medeam *quoque &* Jasonem, *eandem artem calluisse narrant. Alia ex* Aristotele, Nearcho, Theophrasto, Antigono. *Hujus fascini multa genera. Alii enim manu & tactu fascinant. Ab aliis orbis descriptus, medicamina adhibita, & barbara verba, loca sulphure & igne lustrata, laminæ, lapides, ligna peregrina, figuræ* Talismanicæ. Emesa *urbs* τετελεσμένη, *ne serpentes & scorpii in eam ingrediantur. Voce DUO scorpiones; & voce OS, vel OSO, serpentes cohiberi. An quia serpentum sibilum imitatur? Hujus fascini præcipua vis in cantu, & carminibus, de quibus* Psaltes. *His* 1. *Serpentes è cavernis elici, atque evocari; unde* חובר *Psalti* consociator, *qui evocatos serpentes in unum locum congregat, & consociat:* 2. *fugari:* 3. *sopiri, deliniri, stupefieri:* 4. *à veneno expurgari, ne morsu noceant, quod in* Andinorum *montibus à vetula factum dictitant:* 5. *eos sanari, quos morsu aut tactu læsit serpens:* 6. *serpentes rumpi,*

ita

ita ut medii crepent. Quoſdam ſerpentes incantari non poſſe, hic, & Jerem. 8. 17. *&* Eccleſ. 10. 11. *Nempe incantatori ſerpens reſiſtit, & cum recanit, vel cum ad cantum obſurdeſcit. Prior* Arabibus سل ſil, *id eſt,* ſtridulus : *poſterior* اصم ſurdus *dicitur, id eſt, qui cantu non magis afficitur, quam ſi ſurdus eſſet.* Obturare aurem *Hebræa phraſi, id eſt,* verbis alicujus non affici : *ita etiam* Virgilio. *Mago creari periculum, cum cantationi obſiſtit ſerpens. In aſpidem nihil poſſe incantationem docet* Ælianus. *Et* Arabes *nulla arte poſſe curari morſum ſerpentum ſurdorum, & ſtridulorum, in quo cenſu numerant baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros, & cherſydros. Quorſum hi* ſurdi *dicantur.* Obj. *Nullam eſſe cauſam, cur in hos quoque Magi non idem poſſint, quod in reliquos ſerpentes. Et alios Scriptores aſpides quoque, & ceraſtas, & hydros, & cherſydros* Pſyllis *ſubjicere.* Reſp. *Deum nolle, ut Diabolo omnia in mundo liceant,* &c. & Pſyllos, Marſoſque, *& prope* Helleſponti Parium Ophiogenes *non vi Magicâ, ſed naturali à ſerpentibus fuiſſe immunes, aut audaciâ quadam ipſo uſu confirmata. Denique in Scriptura non doceri, ullam eſſe ſerpentum ſpeciem, in quam incantatio nihil unquam poſſit.*

Supereſt, ut de aſpidum, adeoque ſerpentum omnium, incantatione dicamus in verba *Pſaltis* πολυθρύλητα *Pſ. 58. v. 5. 6. Venenum eſt ipſis ſimile veneno ſerpentis: ſicut aſpidis ſurdæ, obturantis aurem ſuam, ne muſſitantium vocem audiat, & divini incantationum periti.* In quibus primò quæritur, quorſum aſpis *ſurda* dicatur. Reſpondet *Buſtamantinus* libri tertii *De Scripturæ animantibus* capite undecimo, *ſurdam* ideo appellari, quod ut acutiſſimi viſus, ita ſit auditus hebetiſſimi. Sed conſulti Naturæ planè contra ſtatuunt, aſpidem auditu multo plus valere, quàm viſu. *Nicander* in *Theriacis* verſu 162.

--- ὑπναλέοις δὲ
Αἰὲν ἐπιλλίζουσα φαείνεται ἐνδυκὲς ὄσσοις.
Ἀλλ᾽ ὅταν ἢ δοῦπον νέον οὔασιν, ἠέ τιν᾽ αὐδὴν
Ἀθρήσῃ, νωθρὸν μὲν ἀπὸ ῥεθέως βάλεν ὕπνον.

--- *ſomnoque gravatis*
Torpida continuè nictare videtur ocellis.
Aſt ubi vel murmur, facili vel percipit aure
Vocem aliquam, ſegnes rejicit de corpore ſomnos.

Plinius libri octavi capite vigeſimo tertio, *Jam primùm hebetes oculos huic malo dedit* (rerum Natura) *eoſque non in fronte ex adverſo cernere, ſed in temporibus: itaque excitatur, ſed ſæpius auditu, quàm viſu.* Fruſtrà regerit *Buſtamantinus* hæc de aſpide cherſæa dici, non de ptya, & chelidonia. Nam de toto genere aſpidum *Nicander* & *Plinius* agunt. Neque vero quiſquam alius à ptyis & chelidoniis cherſæas aſpides ita diſtinxit, ut illas viſu, has auditu præpollere ſomniaret. Omnibus enim aſpidibus eadem eſt oculorum hebetudo, & aurium acrimonia. Mercurialis, *Omnibus aſpidibus hæc communia ſunt, viſus imbecillus, inceſſus tardus, auditus ſubtilis.*

Itaque alii *ſurdam* aſpidem dici volunt non naturâ, ſed conſilio ; quia, ut addit *Pſaltes*, obturat aures, ne vocem incantatoris audiat. *Theodoretus*, Προσφυῶς αὐτὸν ἀσπίδι παρέβαλλεν, οὐ κωφευούσῃ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ βυούσῃ τὰ ὦτα, καὶ τῆς ἐπῳδῆς ἀπωθουμένῃ τὴν προσβολήν. *Appoſitè illum aſpidi comparavit, non natura ſurdæ, ſed aures obſtruenti, ut incantationis vim prohibeat.* Quomodo etiam *Suidas* in κωφῆς. Et *Auguſtinus*, "Sicut aſpidis ſurdæ] "*Unde ſurdæ? unde* "Et obturantis aures ſuas] *ideo ſurdæ, quia obturat aures ſuas.* Mediam viam inſiſtit *R. Selomo*, ſcribens, aſpidem in ſenectute unâ aure obſurdeſcere, alteram opplere pulvere, ne incantatoris vocem audiat, quod merum commentum eſt. Sed neque id ſatis certum, quod, ut ex vulgi rumoribus acceptum, referunt *Auguſtinus*, *Caſſiodorus*, *Beda*, *Iſidorus*, alii, aſpidem, cum cœperit pati incantatorem, unam aurem ad terram applicare, alteram obturare cauda, ne via pateat incantationi.

Verum, ut tota res clarior fiat, neceſſe habeo pauca præfari de ſerpentum incantatione, quos cenſet *Auguſtinus* (a) ideo moveri magis hominum carminibus, quam ullum aliud genus animantium, ut hoc eſſet argumento, primum hominem à Diabolo fuiſſe per ſerpentem in *Paradiſo* ſeductum. Itaque integras gentes videas hoc faſcini genere infames. In his *Marſi*, & *Pſylli*; quod omnes ſciunt. Sed & idem præſtare *Ægyptios* μαγείᾳ τινὶ ἐπιχωρίῳ, *magicâ quadam ratione illi genti propria*, in *Æliano* legas *Hiſtoriæ* libri ſexti capite trigeſimo tertio. Et de *Melindenſibus* hoc ipſum tradit *Geographus Nubienſis* primi *Climatis* parte ſeptima,

(a) *Auguſt. lib. 11. De Gen. ad lit. cap. 28. Et lib. Quæſtionum 65. Quæſt. 44.*

يزعمون انهم يسحرن الحيوان الضار
حتي لا يضر الا لمن ارادوا ضره

Dicuntur noxia animalia ita incantare, ut nemini noceant, niſi cui ipſi voluerint. Et de *Nigritis* Cadamuſtus ; *Sunt etiam faſcinatores, id eſt, incantatores eximii. Faſcinant præſertim ſerpentes.* Et de *Peruanis* in *Orbe Novo* Spitillus *in* Collectaneis: *Puer feſti tempore coronatus, altera manu telo inſtructa, altera vipera viva dependente, poſitam in loco quodam ornatiſſimo ſedem occupat. Unde facilè colligitur Dæmonis eſſe artes, cum à vipera non mordeatur.* Et de *Indis Teixeira* libri primi *Hiſtoriæ Perſicæ* capite 29. *Los vemos comunmente en la* India *adò ſuelen los gentiles traher culebras encantadas, algunes muy grandes, y terribles, por las calles, y caſas, haziendo las baylar al ſon de una flauta, y las rebuelven al cuello, y hazen con ellas otros ſemejantes ademanes, tratando las con las manos ſin offenſa ſuya. Y aunque algunos los attribuen à no tener dientes, porque dizen ſe los ſacan ſiendo chiquitas. La experiencia mueſtra lo contrario, puez ſiendo algunas vezes enſannadas, o no tan ligadas con el encanto como convenia, ſe ha viſto, que hazian grande eſtrago en los aſpectantes.* Quę *Latinè* ſic ſonant, *Illud in* India *ſæpe vidimus, ubi ſerpentes incantatos, eoſque aliquando valde magnos, & terribiles, per vias & domos deducere Gentiles ſolent, quos manibus illæſi tradunt, & ad fiſtulæ ſonum ſaltare jubent, & collum retorquere, atque alios hujuſmodi geſtus agere. Quæ ideo fieri quidam dictitant, quia ſunt edentuli, & dentes, quos parvos habent, iis facilè avelluntur. Sed experientia refelluntur, qui ſic ſentiunt: cum iidem hi ſerpentes irritati, nec incantatione ita victi, quàm par erat, nonnunquam viſi ſunt magnam ſpectatorum ſtragem edere.*

Neque hæc ſuperſtitio hodie & heri nata eſt. Ejus enim veſtigia in vetuſtiſſimis Scriptoribus paſſim videas. Sic *Eurydicem*, à ſerpente ictam, ideo fingitur *Orpheus* ex Inferis revocâſſe ; quia

--- ὑπὸ ὄφεως αὐτὴν τῷ ὄντι δεδηγμένην
Καὶ κινδυνεύσαν θανεῖν, ταῖς ἐπῳδαῖς, αἷς οἶδε,
Καὶ ἀγχινοίᾳ, μούσῃ τε, καὶ πολυμαθείᾳ
Αὐτὴν ἐζωποίησεν. ---

Ab angue ipſam re verâ morſam, & de vita periclitantem, incantationibus, quas noverat, & ſolertia, & muſa, & multa doctrina ad vitam revocavit. Ita *Tzetzes Chiliadis* ſecundæ *Hiſtoria* quinquageſima quarta. Neque *Orpheum* hanc artem latuiſſe idem probat ex ipſius *Orphei* verbis in opere *De lapidibus* (quod tamen opus *Timocli Syracuſano* cum *Suida* tribuere malim.)

Ῥοῖζόν τε στῆσαι χαμαὶ ἐρχομένοιο δράκοντος,
Εἴσεται, ἠδ᾽ ὄφεων ἰὸν σβέσσαι ἑρπυστήρων.

Stridoremque ſiſtere humi venientis draconis ſciet, & ſerpentum repentium venènum (aut verò *jaculum*) *exſtinguere.* Hæc verba ideo profero libentius, quia ad ea

Paulus palàm alludit *Ephes.* 6. 16. Illa porrò reperias in Procemio Operis Περὶ λίθων, sed corrupta. Nam pro ῥοῖζόν τε σῆσαι, metro & sensu repugnante, nostræ editiones habent Ῥοιζῶντες, καὶ, &c. Eodem pertinet, quod *Apollonii Argonauticων* libri quarti versu 147. *Medea* legitur

Ἡδείῃ ἐνοπῇ θέλξαι τέρας,

suavi voce mulsisse monstrum, id est, draconem, velleris aurei custodem. Proinde sequitur non multò post,

--- αὐτὰρ ὅ γ' ἤδε

Οἴμῃ θελγόμενος δολιχὴν ἀνελύετ' ἄκανθαν,

Hujus igitur cantu deliniti longa spina resoluta est. At Ovidius idem *Jasoni* tribuens libro septimo *Metamorphoseως*,

Hunc postquam sparsit Lethæi *gramine succi,*
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos.

Ad ipsum Magiæ genus alludunt hæc *Platonis* libro secundo *De Republica*, Θρασύμαχος φαίνεται ὑπό σου ὥσπερ ὄφις κηληθῆναι. Thrasymachus *videtur à te ut serpens delinitus.* Sed disertiora qui volet, in fine *Mirabilium*, quæ *Aristoteli* tribuuntur, longam historiam legat de serpente *sacro* dicto Magæ *Thessalæ* carminibus exanimato. Quale est, quod serpentum morsibus *Indos* ἐπῳδοὺς *Alexandri* comes *Nearchus*, & tibicines *Theophrastus* mederi tradunt: ille apud *Strabonem* libro decimo quinto; hic *Gellii* libri quarti capite decimo tertio. Et quod sub *Lagi* filio scripsit *Antigonus*, *Psyllos*, ab aspidibus ictos, nihil pati, *Mirabilium* capite decimo nono.

Hujus porrò fascini multa genera. Aliis enim serpentes manu & tactu fascinare moris erat. *Virgilius* libro septimo *Æneidos*,

Spargere qui somnos cantuque manuque solebat.

Silius Italicus libri primi versu 411.

Nec non serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, *tactuque graves sopire chelydros.*

Et libri octavi versu 500.

Æetæ prolem Anguitiam *mala gramina primùm*
Monstravisse ferunt, tactuque domare venena.

Symmachus libri septimi Epistola decima nona, *Quis* Colchus, *aut* Thessalus, *cantu, aut manu has offensiones levâsset?* Alii orbem describebant, & medicamina adhibebant. Ita *Thessalam* mulierem in urbe *Teno* narrat *Aristoteles*, aut quisquis *Mirabilia* scripsit, ut sacrum serpentem exanimaret, κύκλον γράψασαν, καὶ τὰ φάρμακα θεῖσαν, εἰσβῆναι εἰς τὸν κύκλον αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν, *cum circulum descripsisset, & pharmaca in eo posuisset, in illum circulum cum filio esse ingressam.* Et in *Luciani Philopseude Chaldæus*, ut serpentes evocaret, in agrum manè veniens, sacra septem nomina ex vetusto libro legit, θείῳ καὶ δᾳδὶ καθαγνίσας τὸν τόπον, περιελθὼν εἰς τρὶς, *sulphure ac face lustrato loco in orbem ter obambulans.* Rursus alium fascini ritum his verbis describit *Seneca* in *Medea* Actu quarto,

Et triste lævâ complicans sacrum manu,
Pestes vocat, quascunque ferventis creat
Arena Libyæ. ---

Laminæ etiam, lapides, ligna, figuræ *Talismanicæ*, quas vocant, in eum usum adhibitæ. *Arnobius* libro secundo, *Adversus ictus noxios, & venenatos colubrorum morsus, remedia sæpe conquirimus, & protegimus nos laminis,* Marsis *&* Psyllis *vendentibus.* (Alii, dubito an meliùs, *Protegimus nos labiis*, Marsis, Psyllis*ve dentibus.*) Et *Nubiensis Geographus* (*Climatis* primi parte tertiâ) circa *Nigritarum* urbem *Cucu* lignum quoddam nasci fabulatur, quod عود الحية *lignum serpentis* ideo vocant; quia اذا وضع علي حجر الحية خرجت اليه مسرعة *cum latibulo serpentis apponitur, statim ad illud egreditur serpens.* Imò, si credimus, quisquis hoc lignum manu tenet, يخذ من الحيات ما شا بيده من غير ان يدركه شي من الجزع ويجد في نفسه قوة عند اخذها *serpentes, quotquot voluerit, ita manu capiet, ut interim nullo timore percellatur, quin in iis captandis quandam in se sentiet fortitudinem.* Alii tamen aliter referunt: nempe, si quis hoc lignum manu teneat, aut collo appendat, لم تقربه حية البتة *serpentem ad eum nullo modo accedere.* Idem de *Emesa* urbe hæc habet *Climatis* tertii parte quintâ, وهي مطلسمة لا يدخلها حية ولا عقرب ومتي ادخلت علي الباب المدينة هلكت علي الحال *Illa sic* talismanizata *est* (id est, οὕτω τετελειωμένη, talibus τελέσμασι, seu *talismanis*, instructa) *ut nulli eam serpentes aut scorpiones ingrediantur, quin, si ad portam civitatis inferantur, statim exspirent.* Addit in quadam testudine lapidem esse infixum, in quo Scorpii figura est incisa, cujus tactu sanatur is, quem scorpio pupugit, aut momordit. Quâ fide apud *Plinium* libri vigesimi octavi capite tertio, *Attalus* affirmat, *scorpione viso, si quis dicat DUO, cohiberi, nec vibrare ictus.* Et *Alcamus*, اس OS, vel اسه OSOH, esse كلمة تقال للحية فتخضع *vocem, quæ cum serpenti dicitur, is se demittit.* An quia serpentis sibilum videtur imitari? Sic enim in libro *Mirabilium Thessala* Maga, ut sacrum serpentem in suum circulum evocet, dicitur μιμεῖσθαι τὴν φωνὴν τοῦ θηρίου, *bestiæ vocem imitari.* Quod *Arabicè* uno verbo صدا dicitur. Nempe صدا est *serpentem incantando illius sibilum imitari*, quomodo Echo nostram vocem imitatur. Nam صدي Nomen est *echo*, ex quo Nomine fit Verbum صدا.

Sed hujus fascini præcipua vis esse creditur in cantibus, & carminibus, quæ *Hebræi* לחשים, id est, *susurros*, aut *mussitationes*, vocant; quia Magi cantus suos solent inter labia demurmurare. De his agit *Psaltes* hoc loco, cum surdam aspidem dicit obturare aurem suam, ne audiat vocem מלחשים, *mussitantium*, seu *incantatorum*. Cantu nempe Magico credebantur serpentes 1. Primò è cavernis elici, atque evocari. Sic *Plinius* libri octavi capite decimo sexto eos *extrahi cantu*, dicit, *cogique in pœnam.* Et *Ælianus* de *Ægyptiis*, libri sexti capite trigesimo tertio, Τῶν φωλεῶν τοὺς ὄφεις, ἐπαοιδαῖς τισι καταγοητεύσαντες, εἶτα μέντοι προσάγουσι ῥᾷστα. *Serpentes, carminibus quibusdam* primùm *incantatos, è latibulis postmodum facillimè extrahunt.* Et *Seneca* in *Medea*,

--- *tracta Magicis cantibus*
Squamea latebris turba desertis adest.

Ut in *Luciani Philopseude* ad *Chaldæum* Magum, ἧκον, ὥσπερ ἑλκόμενοι πρὸς τὴν ἐπῳδὴν, ὄφεις πολλοὶ, καὶ ἀσπίδες, καὶ ἔχιδναι, καὶ κεράσται, καὶ ἀκοντίαι, *Venerunt, tanquam incantatione tracti, multi serpentes, aspides nimirum, & viperæ, & cerastæ, & jaculi.* Lampridius *in* Heliogabalo: *Serpentes per* Marsicæ *gentis Sacerdotes collegisse fertur.* Hieronymus *in* Psal. 57. *Ille homo, qui incantat,* Marsus *dicitur, & trahit eos de tenebris ad lumen.* *Augustinus* libri undecimi *De* Genesi *ad literam* capite vigesimo octavo, *Putantur audire & intelligere serpentes verba* Marsorum, *ut, eis incantantibus, prosiliant plerumque de latebris.* Et libri *Quæstionum* 65. Quæst. 44. *Ut de antris ad verba* Marsorum *exeant, permittente Deo, coguntur à Diabolo.* Et in *De Hæresibus* capite decimo septimo, ubi de *Ophitis*; *Habent etiam verum colubrum, quem nutriunt, & venerantur. Qui &, incantante Sacerdote, egre-*

ditur de ſpelunca, & aſcendit ſuper altare innixum ſpeluncæ. Cadamuſtus de nepote Principis *Budomel*, *Navigationum* capite vigeſimo octavo; *Deſignato in terra circulo, faſcinatione ſerpentes eò concedere compellit. Scaliger* in libros *anim.* libro primo capite vigeſimo octavo ſectione 123. *Nos aliquando vidimus cantationibus è cavernis exciri ſerpentes.* Eodem facere multi credunt; quod Magum *Hebræi* חובר *chober*, quaſi *conſociatorem*, appellant; quia evocata animalia in unum conſociat, & congregat. Sic *Deut.* 18.11. חובר חבר, juxta *Selomonem* eſt שמצרף נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום אחד, *qui conſociat ſerpentes, aut ſcorpiones, aut reliqua animalia in locum unum.* Quæ ex his *Jonathanis* ſumpta ſunt in Paraphraſi, ומחברין ואסרין חיוין ועקרבין וכל מיני רחשין, *Qui conſociant & ligant* (Magicis ſcilicet verbis) *ſerpentes, & ſcorpiones, & omnes reptilium ſpecies.* Cui Paraphraſi *Hieroſolymitana* non eſt abſimilis. Neque videtur alia mens fuiſſe *Pſaltis*, cum in hoc ipſo loco dicit, *Non audit vocem incantatorum, neque* חובר חוברים מחכם, (ad verbum) *periti conſociatoris conſociationum*, id eſt, ejus, qui callet artem ſerpentes ad ſe evocandi, ut in unum congregentur. Proinde *Chaldæus* hic reddit, דלא מקבל לקל מלי חרשיא אסורי נחשין, *Quæ* (aſpis) *non audit vocem, & verba Magorum, qui ligant ſerpentes.*

Sed & cantu ſerpentes fugari volunt. *Lucanus* libri noni verſu 913.

Primum quas valli ſpatium comprendit arenas,
Expurgat cantu, verbiſque fugantibus angues.

Hæc ille; ſed ſolus, quod meminerim.

Etiam cantu ſiſti, deliniri, & ſtupefieri dicuntur angues. *Tibullus Elegiâ* nonâ,

Cantus & iratæ detinet anguis iter.

Saga quædam in *Petronio*,

--- *& juſſi ſtare dracones.*

Virgilius, ubi ſupra,

Vipereo generi, & graviter ſpirantibus hydris,
Spargere qui ſomnos cantuque manuque ſolebat,
Mulcebatque iras, & morſus arte levabat.

Columella in *Horto*,

Sic quondam Magicis ſopitum cantibus anguem.

Seneca in *Medea*,

Sopite primum cantibus ſerpens meis.

Silius libri tertii verſu 300. de *Marmaridis*,

Ad quorum cantus ſerpens oblita veneni,
Ad quorum cantus mites jacuere ceraſtæ.

Et libri quinti verſu 352. de *Synalo*,

--- *ungere vulnus*
Herbarum hic ſuccis, ferrumque è corpore cantu
Exigere, & ſomnum toto miſiſſe chelydro
Anteibat cunctos. ---

Et libri octavi verſu 497.

Hæbellare acies nôrant, ac Marſica *pubes*
Et bellare manu, & chelydris cantare ſoporem,
Vipereumque herbis hebetare & carmine dentem.

Plutarchus in *Catone*, de *Pſyllis*; Τὰ θηρία κατεπᾴδοντες ἀμβλύνουσι, καὶ κηλοῦσι. *Serpentes cantu obſtupefaciunt & demulcent. Philoſtratus* in *Apollonio*, libri tertii capite ſecundo; *Scripta incantatoria verba draconibus dicuntur ſomnum inducere:* Græcè, ὕπνον ἐγγοητεύσαντες τοῖς γράμμασιν. Sic *Theodoretus* in *Pſalmum* quinquageſimum ſeptimum, aſpidem aurem obturare dicit, cantante Mago, ὥστε μὴ θέλγεσθαι ταῖς ἐπῳδαῖς, *ne incantationibus demulceatur.* Et in eumdem locum *Hilarius*, *Neque hic* Marſorum *cantus, aut conſopita viperarum ſibila memorat. Cadamuſtus*, ubi ſupra, *Ivit, & faſcino compeſcuit ſerpentes, illicoque rediens ſic alloquitur hoſpitem, Obſederant ſerpentes domum devaſtaturi, ni ego occurriſſem tanto malo incantatione, quâ utimur frequentius.*

Cantu inſuper crediti ſerpentes ab omni veneno expurgari, ut ne morſu noceant. Ita *Iſidorus Originum* libri noni capite ſecundo, *Marſos* ſcribit *illæſos eſſe carminum maleficiis.* Quò pertinent hæc *Alcimi* libro ſecundo *De peccato originali*,

Concutit interius ſecreti carminis arma, &c.
Mox impunè manu coluber tractatur inermi:
Et morſus tantum, non virus, in angue timetur.

Et *Maimonidis*, *De Idololatria* capitis undecimi ſectione decimâ, הן אומרים שח אומר כך וכך על הנחש או על העקרב אינו מזיק, *Si Magus, ut ajunt, hoc vel illud ſerpenti aut ſcorpioni dixerit, is non nocebit amplius.* Quin, apud *Delrium* libri ſecundi *Diſquiſitionum Magicarum* Quæſtione decima tertia, aſſerit *Petrus Chieza*, verè ne an ſecus, Lectoris eſto judicium, omnes *Andinorum* montium vaſtos ſerpentes omnem ferociam, vimque noxiam, poſuiſſe, vetulæ cujuſdam carminibus olim exarmatos: ita ut nunc etiam aſpectu tantum terreant, cætera ſint innoxii.

Putatur quoque virtus carminis eos ſanare, quos morſu læſit, aut tactu ſerpens. Quo nomine apud *Strabonem Indos* commendat *Nearchus*. Cum enim in *India* ſerpentes, & reptilia quævis, magno numero ſcateant, & locorum incolis ſint multis modis moleſta: ibi refert ἐπῳδοὺς περιφοιτᾶν πεπιστευμένους ἰᾶσθαι, καὶ εἶναι σχεδόν τι ταύτην μόνην ἰατρικήν, *circumvagari incantatores, qui mederi putantur, & hanc fere ſolam eſſe medicinam.* Sic de *Umbrone Poëta* libro ſeptimo,

--- *& morſus arte levabat.*

Et *Lucanus* libri noni verſu 933:

--- *peſtis nigris inſerta medullis*
Excantata perit. ---

Hoc præcipuum, quod angues, Mago cantante, *rumpi* dicuntur, & *crepare medii.* Lucilius.

--- Marſu', *coluber*
Diſtentit cantu, venas cum extenderit omnes.

Virgilius Eclogâ octavâ,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ovidius libri ſeptimi *Metamorphoſeos* Fabulâ ſecundâ ſub perſona *Medeæ*,

Vipereas rumpo verbis & carmine fauces.

Et *Amorum* libri ſecundi *Elegiâ* primâ,

Carmine diſſiliunt, abruptis faucibus, angues.

Et *De Medicamine faciei*,

Nec mediæ Marſis *findantur cantibus angues.*

Horatius Epodâ 7.

Caputque Marſâ *diſſilire næniâ.*

Lucanus libri ſexti verſu 488.

--- *gelidos his explicat orbes;*
Inque pruinoſo coluber diſtenditur arvo,
Viperei coëunt; abrupto corpore, nodi.

Nemeſianus, *Eclogâ* quarta, de *Mycale* venefica;

Cantavit, quod Luna timet, quo rumpitur anguis.

Et *Philoſophus* ubi ſupra, Ὡς δὲ προσῆλθεν ὁ ὄφις εἰς τὸν κύκλον, λύσιν εὐθὺς γενέσθαι αὐτοῦ. *Quamprimum ſerpens in circulum eſt ingreſſus, eum* (ajunt) *ſtatim fuiſſe ſolutum*, id eſt, *ſolutis compagibus extinctum.*

Interim quoſdam eſſe ſerpentes, qui incantari non poſſint, vel ex Scriptura videtur poſſe elici. Nam *Jerem.* 8.17. minatur Deus ſe in *Iſraëlitas* immiſſurum נחשים צפענים אשר אין להם לחש, *ſerpentes regulos, contra quos nulla ſit incantatio.* Complutenſes, οἷς οὐκ ἔστιν ἐκσπᾶσαι, *à quibus non licet ſe avellere:* ſed alii meliùs, οἷς οὐκ ἔστιν ἐπᾶσαι, *quos incantare non licet.* Et *Eccleſ.* 10.11. *Solomon* בעל לשון, *obtrectatorem* nihilo meliorem (id eſt, tam pernicioſum) eſſe dicit, quam אם נשך הנחש בלא לחש, *ſi mordeat ſerpens ſine incantatione*, id eſt, *non incantatus*, vel *qui incantari non poteſt.* Et in loco *Pſaltis* in quo verſamur, *aſpis ſurda* dicitur *aurem ſuam obturare, ne incantatoris vocem audiat.* Nempe duobus modis incantationi ſerpens putatur obluctari, aut cum recanit, aut cum obſurdeſcit ad cantum. *Recanere* ἀντᾴδειν, vel *recantare* ſi mavis, eſt *contrario ſibilo incantationem repellere & retorquere. Plinius* libri vigeſimi octavi

capite secundo, *Non pauci etiam* (credunt) *serpentes ipsas recanere*, (ita cum *Turnebo* (b) lego) *& hunc unum esse illis intellectum.* *Aristoteles* de saga *Thessala*, Ἔιτα μιμεῖσθαι τὴν φωνὴν τοῦ θηρίου· τὸ δὲ ἀντᾴδειν, καὶ προσιέναι. *Deinde imitari* (cœpit Saga) *vocem serpentis: serpens vero recanere, & accedere.* Serpens, in quem irrita est incantatio, quia cantui sic occinit, صل *sil* dicitur *Arabice*, ut أصم *asammo*, id est, *surdus*, qui cantu non afficitur. Propriè صل *sil* est *serpens tinnulus*, vel *stridulus*, id est, qui, stridore quodam edito, Mago occentat, & obsibilat. At Phrasi, tam *Hebræis* & *Arabibus* familiari, quam *Græcis* & *Romanis* ignota, *ad cantum obsurdescere*, vel, quod idem est, *aurem obturare* dicitur serpens, cum cantu nihilo magis afficitur, quam si vel surdus esset, vel auribus obtusis. Ita accepit *Kimchius* in loco *Psalmi*, ubi de aspide dicit, זה הנחש הקשה לא יועיל בו לחש כאילו הוא חרש וכאילו יאטם אזנו שלא ישמע מה שלוחשים לו, *Durus est ille serpens, in quem non magis proficit incantatio, quam si vel surdus esset, vel obturaret aurem, ne audiret carmina, quibus illum incantant.* Eadem Phrasi qui erga pauperes durus est, & immisericors, *aurem obturare* dicitur *à clamore pauperis*, Prov. 21. 13. Et vir pius *aurem obturat, ne audiat cædes*, Es. 33. 15. id est, à cruentis & sanguinariis consiliis tam alienus est, neque ad ea magis attendit, cum ab impiis proponuntur, quam si aures haberet obturatas. Sic, cum de *Ænea* dicitur libro quarto *Æneidos*,

--- sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obstant, placidasque viri Deus obstruit aures.

Id est, ad *Didûs* & *Annæ* preces tam inflexum reddidit, ac si obstruxisset aures. Aspis pari ratione tum ad cantum surda est, & aurem obturat, cum in eam cantus tam parum valet, quam si esset planè surda, atque aures obturâsset. Antecedens pro Consequente. Neque aliter ab *Avicenna* sumi puto, cum repetit toties hunc vel illum serpentem esse è genere surdorum, ut pluribus infrà docetur.

Porrò, sive recanat serpens, aut ad cantum obsurdescat, non eluctari solum, sed & Mago creditur creare periculum. Sic apud *Aristotelem*, cum *Thessalæ* veneficæ sacer serpens occentaret, parum abfuit, quin in soporem lethiferum illa dilaberetur. Atque, ut testatur *Alcimus*, ubi suprà,

Interdum perit incantans, si callida surdus
Adjuratoris contempsit murmura serpens.

Sive tota vis incantationis, justo Dei judicio, cedat in perniciem auctoris; sive serpens incantatori lethale vulnus inferat. Quo pertinet celebre exemplum (c) *Saltzburgensis* illius Magi, qui, cum omnes ad unum milliare serpentes in quandam foveam cogere niteretur, tandem ab ingenti uno, & annoso, in eum insiliente, necatus fuit. Itaque Magos etiam morderi à serpentibus *Sirachides* his verbis docet *Ecclesiastici* capitis duodecimi versu decimo tertio, τίς ἐλεήσει ἐπαοιδὸν ὀφιόδηκτον, καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας θηρίοις; *Quis miserebitur incantatoris à serpente demorsi, aut ullius eorum, qui accedunt ad* venenatas *bestias?* Ibi enim θηρία non *feras* quasvis, sed *venenatas* significare jam antè (d) probavimus.

Qui porro serpentes recanant, vel ad cantum obsurdescant, vel quorum serpentum virus quovis fascino credatur esse potentius, *Græcorum* nullus explicat. Nisi quod *Ælianus* libri primi capite quinquagesimo quarto hoc aspidi videtur tanquam proprium assignare, quod in illius morsum neque medicamina neque incantationes quidquam prosunt: Καὶ ἔχεως, inquit, δῆγμα, καὶ ὄφεως, ἀλλ᾽ οὖν, φασὶν, ἀντιπάλων μὴ διαμαρτάνειν φαρμάκων. Καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἀκούω πόματα εἶναι, τὰ δὲ χρίσματα· καὶ ἐπῳδαὶ δὲ ἐπράϋναν τινῶν ἐγχριοθέντα ἰόν. Ἀσπίδος δὲ ἀκούω μόνον δῆγμα ἀνίατον εἶναι, καὶ ἐπικουρίας κρεῖττον. *Viperæ quidem, & aliorum serpentium, morsus ajunt non carere remediis, quæ malo opponantur. Quorum alia propinari, alia inungi audio, in nonnullis etiam incantationes impactum venenum mitigaverunt. Sed solius aspidis morsum insanabilem esse accepi, & omni auxilio superiorem.* At rem, à *Græcis* intactam, accuratè & dilucidè exponit *Avicenna* post *Arabes Philosophos* in capite *De speciebus Serpentum*, quod sic incipit (e)

ان العلما بامر الحيات وطبايعها قسموها
ثلثة اقسام شديدة الحدة لا تمهل
من الحال الى فوق ثلث ساعات
ولا علاج للسوعها وهي الصم والاصلال
ولا ينفع فيها الا قطع العضو في
الحال او الكي البالغ النافذ بالنار
فانه يحرق السم ويضيق المجاري

Philosophi in libris de serpentibus, & natura eorum, trifariam illos dividunt. In prima specie *veneni vis tam intensa est, ut* mors *à tempore* morsûs *non differatur ultra tres horas, neque ulla sit curatio. Sunt enim è genere surdorum, & stridulorum* (id est, ut docuimus, eorum, qui vel ad cantum videntur obsurdescere, quia illo non magis afficiuntur, quàm si surdi essent, vel etiam τῷ ἐπαοιδῷ ἀντᾴδουσι, *incantatori recanunt*, ita ut in illos incantatio sit irrita.) *Itaque nihil prodest præter membri amputationem in eodem momento, vel combustionem ad intima penetrantem; quia venenum exurit, & constringit meatus.* Addit ad hanc speciem pertinere الملكة *regulum*, qui solo visu & auditu interficit: & الخطاف *aspidem chelidoniam*: & الاسفيس اليابسة *aspidem siccam*, seu χερσαίαν· quarum hæc ante tres horas, illa ante duas necat: & البزاقة *aspidem ptyadem*, à qua morsus interit قبل أن توجع *priusquam doleat*, id est, *sine dolore moritur*; *Latinus* Interpres absurdè, *antequam redeat*; quia legit ترجع pro توجع. Quale est, quod paulò post idem Interpres in hoc eodem censu ponit *surdos arcuatos, qui multiplicantur in terris Ægypti.* *Surdos arcuatos*, id est, الصم المقوسة. Quomodo legisse videtur nullo sensu, pro الصم المقعصة qui sunt serpentes *surdi citò mortem inferentes.* Cujusmodi sunt præter regulum, & aspidem, المقرنة *cerastes*, & أودريس *hydrus*, & كرسودروس *chersydrus*, quos omnes surdis accenset *Avicenna* in sequentibus. Sic in capite *de Basilisco*, هو الاول من الصم *Is est primus surdorum.* Et capite *De aspide Chelidonia*, وهي من الصم

Etiam

(b) Advers. l. 23. c. 10.

(c) Delrio lib. 2. Disquis. Mag. Quæst. 13.

(d) Cap. 11. p. 371. lin. 31. &c.

(e) Arab. tom. 2. p. 136.

Etiam hæc est ex surdis. Et infrà, وعلاجها علاج الصم *Et curatio ejus est curatio surdorum.* Quod ipsum habet in *Aspide chersæa.* Et in *Ptyade*, علاجها من جنس علاج الصم *Curatur eo modo, quo surdi.* Et capite *De Ceraste*, هي من جنس الصم *Est è genere surdorum.* Et *De Hydro*, seu *Chersydro*, هي اصغر من الا صلة صما *Est dryino minor, surdus.* Ut jam nemini sit obscurum, *surdos* ab *Arabibus* dici serpentes omnes, quos credunt ab incantatione esse immunes. Hinc *Alcamus* diserte, الاصم من الحية لا يقبل الرقي *Surdus de serpente is est, qui incantationem non admittit.* Tales porro ab iis habentur ii omnes, quorum virus in supremo gradu intensum est, reguli puta, aspidis, cerastæ, hydri, chersydri. Cui doctrinæ consonare videbitur, quod aspidem Regius *Psaltes*, & regulum, seu basiliscum, *Jeremias* in illo genere ponunt. Quasi certis experimentis constet, aut serpentum id genus incantationem Magos nequaquam aggredi; aut, si aggrediantur, illis adeo non succedere, ut sæpe etiam cedat in perniciem auctorum.

At his duo possunt objici: primò nullam apparere causam, cur in aspides, hydros, regulos, & cerastas Magi non idem possint, quod in reliquos serpentes. Quidni enim regulus, aut aspis, potentiâ Dæmonis tam facilè evocetur, aut obtorpescat, aut dissiliat, aut veneno exarmetur, quam quivis alius serpens? Et Magis hic hærere calculum quis crediderit, cum majora in aliis artis suæ specimina videantur edere? Præthereà hos quoque serpentes incantationi esse obnoxios multi scribunt. In *Philopseude Luciani* à Mago evocantur ἀσπίδες, καὶ ἔχιδναι, καὶ κεράσαι, καὶ ἀκοντίαι, *aspides, & viperæ, & cerastæ, & jaculi.* Virgilius *Umbronem* dicit cantuque manuque sparsisse somnos

--- graviter spirantibus hydris.

Et *Silius* lib. 8. *Marsos*

--- chelydris cantare soporem.

Et de *Marmaridis*, seu *Psyllis*, lib. 3.

Ad quorum cantus mites jacuere cerastæ.

Est scilicet cerastis πρὸς τοὺς καλουμένους Ψύλλους ἔνσπονδα, οἵπερ οὔτε αὐτοὶ δακόντων ἐπαΐουσι τῶν δηγμάτων, καὶ τοῖς τῷ τοιούτῳ κακῷ περιπεσόντας ἰῶνται ῥᾷστα, *fœdus cum iis, qui* Psylli *vocantur, qui nec ipsi mordentium sentiunt morsus, & eos, qui in id malum incidunt, facilè sanant.* Ita *Ælianus Historiæ* lib. 1. cap. 57. Neque aliter affectæ aspides erga eosdem *Psyllos.* Antigonus *Mirabilium* cap. 19. Ὑπὸ τῶν ἀσπίδων οὗτοι μὲν (Ψύλλοι) οὐδὲν πάσχουσι τυπτόμενοι· τῶν δὲ λοιπῶν οὐκ ἔστιν, ὅστις διαφεύγει δηχθείς. Psylli *ab aspidibus icti nihil patiuntur incommodi, cum aliorum nullus*, ab iis *morsus*, mortem *effugiat. Varro* apud *Priscianum*, *Admota aspis, cum pupugerit, si non occidat, sciat ex* Psyllorum *stirpe esse. Cinna* apud *Gellium* lib. 9. cap. 12.

Somniculosum ut Pœnus *aspidem* Psyllus.

supple *venatur*, aut *impune tractat.* Quæ non videntur aliter posse fieri, quam per Magicas artes. Proinde *Lucanus* de *Psyllis*,

--- par lingua potentibus herbis.

Et *Silius*,

Ad quorum cantus serpens oblita veneni.

Et *Plutarchus*, Αὐτά τε τὰ θηρία κατεπάδοντες ἀμβλύνουσι, καὶ κηλοῦσιν. *Ipsosque adeo serpentes incantationibus stupefaciunt, & demulcent.* Et *Hesychius*, Ψυλλικὸς γόης, ὁ τῶν Ψύλλων, οἱ δὲ Ψύλλοι ἔθνος Λιβύης. Psyllicus *Magus, id est, ex* Psyllis, *quæ gens est* Libyæ. *Sulpicius* denique, qui totam *Ægyptum* peragraverat, ubi sunt aspides magna copia, eas credidit posse incantari: alioqui non dixisset, quod jam (*f*) ex illo citavimus, *Aspis miræ magnitudinis*, &c. *quasi incantata carminibus, cœrula colla deposuit.*

(*f*) Cap. 5. p. 382. lin. 13.

Jam, ut duæ objectiones allatæ diluantur, ad priorem respondemus: A Diabolo hydrum, & aspidem, & cerastem, & basiliscum, tam facilè posse compesci, quam quemvis alium serpentem, si modò permittat Deus: sed Deum nolle, ut Diabolo omnia in mundo liceant. Utut enim superbè jactet impurus ille spiritus (*g*) *omnia sibi fuisse tradita:* tamen illi Deus id ipsum, quod (*h*) mari, dixit, *Huc usque venies, nec procedes ulterius.* Unde est, quod in *Ægypto* Magi, qui sanguinem, & serpentes, & ranas in specie produxerant, cum ad pediculos ventum est, (*i*) hærent, Deo non permittente, ut præstigiis suis *Pharaoni* pergerent illudere. Et in *Evangelio* Dæmones, (*k*) nonnisi cum *Christi* venia, *Gergesenorum* porcos invadunt. Ad posteriorem respondemus, frustra objici *Luciani Philopseudem*, cum ex ipso titulo mentiri se profiteatur. Frustra etiam *Marsos*, & *Psyllos*, de quibus quæ produntur, si vera sint, naturæ potius tribui debent, quam vi Magicæ. In qua sententia video fuisse plerosque Veterum. *Plinius* de *Psyllis* lib. 7. cap. 2. *Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ut cujus odore sopirent eas.* Et paulo post, *Simile & in* Italia Marsorum *gente durat, quos à* Circes *filio ortos ferunt, & ideo inesse iis vim naturalem eam.* Et Solinus, *Gentem* Marsorum *serpentibus illæsam esse nihil mirum. A* Circæ *filio hi genus ducunt: & de avita potentia deberi sibi sciunt servitium venenorum: ideo venena contemnunt.* Et alibi, *Supra* Garamantes Psylli *fuerunt, contra noxium virus muniti incredibili corporis firmitate. Soli morsibus anguium non interibant, & quamvis lethali dente appetiti, incorrupta durabant sanitate.* Ita *Strabo* lib. 17. Τοὺς Ψύλλους τοὺς πρὸς τῇ Κυρηναίᾳ φυσικήν τινα ἀντιπάθειαν ἔχειν πρὸς τὰ ἑρπετά. Psyllos, *qui in* Cyrene *sunt, naturalem vim quandam habere contra serpentes.* Et de iisdem *Lucanus* libri 9. versu 894.

(*g*) Luc. 4. 6.
(*h*) Job. 38. 1.
(*i*) Exod. 8. 18.
(*k*) Matth. 8. 32.

Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus
Vel cantu cessante potest, natura locorum
Jussit, ut immunes misti serpentibus essent.
Profuit in mediis sedem posuisse venenis.
Pax illis cum morte data est. Fiducia tanta est
Sanguinis. In terram parvus cum decidit infans,
Ne qua sit externæ Veneris *mistura timentes,*
Lethifica dubios explorant aspide partus.

Circa *Hellesponti Parium* eadem vis insita fuit *Ophiogenis*, de quibus, post *Cratetem Pergamenum, Varro, Strabo, Plinius, Priscianus*, &c. Quid, quod *Celsus* lib. 5. cap. 27. *Psyllis* nihil quidquam tribuit supra vulgus hominum, præter *audaciam usu ipso confirmatam?* Ac si idem iis acciderit, quod *Mithridati*, de quo *Poëta*,

Effecit poto Mithridates *sæpe veneno,*
Toxica ne possent sæva nocere sibi.

Præterea quamvis *Arabes* serpentum alios posse incantari scripserint, alios ab incantatione esse prorsus immunes, quos *surdos* vocant, *Davidis* tamen, *Solomonis*, & *Jeremiæ* loca eo referre necesse non est. Neque enim Sancti *Prophetæ* serpentes uspiam ita distinguunt. Sed ex illorum verbis hoc solùm elicias, sæpe Magos id frustra conari, sive aspides, sive regulos, sive aliud quodvis serpentis genus cantu suo delinire, & demulcere conentur. Itaque, ut his Scripturæ locis sua constet veritas, non opus est sibi fingere quasdam esse serpentum species, in quas Magorum carmina nihil possint. Quippe in eadem serpentis specie potest diversus esse successus, prout variè Deus Diabolo habenas aut adducit, aut remittit. Nec Dæmon paredrus, à quo pendet incantationis tota vis, ad Magi nutum semper se accommodat. Unde est, quod illius conatus non semper voto respondet.

CAPUT SEPTIMUM.

Probatur צבוע *tſeboa*, eſſe Serpentem varium, quem *Hyænam* vocârunt *Græci* & *Ægyptii*.

Vallis Seboim *unde dicatur.* צבוע tſeboa, Hebræis *viperæ genus; nempe latè ſumpto nomine. A variis coloribus ita vocatur. Cujusmodi plures ſerpentes in* Arabum *libris deſcribuntur. In his notiſſimus* cenchris. Τῷ צבוע tſeboa Hebræi *tribuunt colores* CCCLXV. *Ejus aliud nomen* ברדלס bardales, *id eſt*, πάρδαλις· & נפרזא niphreza, *cum ſit fœmina*, *id eſt*, nebriſſa. *Serpens idem, qui* Græcis *&* Ægyptiis hyæna *dictus, tam à colore vario, quam quia ſexum, hyænæ inſtar, alternare creditus. De eo ſerpente loca* Æliani *&* Hori *corrupta.*

Vallem *Seboim*, de qua mentio 1 *Sam.* 13. *v.* 18. nomen habere vult *Junius* ab urbe *Benjamitica* SEBOIM, *Nehem.* 11. *v.* 34. Sed, cum illa vallis *Hebraicè* dicatur גי הצבעים, cum Articulo præfixo voci *Seboim*, conſtat ibi *Seboim* nomen eſſe Appellativum. Proinde *Hebræi* omnes, *R. Selomo*, *Kimchius*: & *Eſaias* in *Notis* in hunc locum, *R. Mardochæus* in *Concordantiis*, *Baal Aruch*, *Pomarius*, & *Aquinas* in *Lexicis* ſuis voce SEBOIM *ſerpentis* genus intelligunt. Et præiverat *Jonathan* in *Chaldea* Paraphraſi, ubi, pro *valle Seboim*, reperias חילת אפעיא, *vallem viperarum* (ſic enim illi accipiunt.) Quale eſt, quod in Tractatu *Talmudico Bava Kama* cap. 1. folio 16. a. אמר רב יוסף צבוע הוא אפה, *Dixit Rabbi Joſeph*, TSEBOA *eſt vipera.* Ibi enim אפה idem eſt, quod אפעה, eliſâ Gutturali, ut obſervatum à *Kimchio*. Nolim tamen intelligi *viperam* propriè dictam, ſed *maculoſi ſerpentis* genus: cujusmodi in *Arabum* ſcriptis non pauci deſcribuntur. Sic in *Avicenna* Tom. 2. pag. 139.

الحية الرقشا ذات الالوان المتخلفة

Serpens rakſa, *qui variorum eſt colorum.* In *Damire*,

الارقم الحية التي فياض وسواد كانه رقم اي نقش

Arkamo, *ſerpens albo & nigro diſtinctus, tanquam* Phrygium *opus; ſeu interpunctum.* In *Giauhari*, العريش نوع من الحيات ارقط

Alharis, *varii ſerpentis ſpecies.* Denique in *Alcamus*,

السف الارقم من الحيات والتي تطير

Aſſuph (vel *aſſiph*) *ſerpens varius, & qui volat.* Eſt & in hoc cenſu *Græcorum* cenchris, ſeu cenchrites, *Arabicè* جاورسية *giawerſia*, de quo *Nicander Theriacωn* verſu 463.

Δήεις κεγχρίνε δολιχὸν τέρας, ὅν τε λέοντα
Αἰολον αὐδάξαντο, περίϛικτον φολίδεσσι.

Reperies (in *Lemno*, *Samothracia*, &c.) *cenchritem, monſtrum oblongum, quem leonem varium appellant, ſquamis diſtinctum.* Et *Lucanus* lib. 9. v. 716.

Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus *ophites.*

Hujusmodi ſerpentem voce צבוע *tſeboa* ſignificari ſuadet primò, quòd צבוע *tſeboa*, propriè *tinctum* aut *pictum* ſonat. Secundò, quod illum *Hebræi* varium eſſe aſſerunt. *Kimchius* enim in *Notis* ſic nominari docet; לפי שעשוי בגוונים ובמיני הצבועים, *quia coloribus, & picturis diſtinctus eſt.* Et *Pomarius*, מין נחשים ונקראו כן על השתנות הצבעונים *Species ſerpentum, qui ſic vocantur propter colorum varietatem.* Et multò antè *Bereſith Rabba*, הצבוע הזה מטפה של לובן הוא ויש לו שס״ה מיני צבועים כמנין ימות השנה של חמה, *Serpens nomine* tſeboa *ex albi ſeminis guttula conſtat. Et tamen colores habet trecentos ſexaginta quinque: quot nimirum ſunt Solaris anni dies.* Ex qua inſigni Hyperbole hoc ſaltem elicimus, *ſerpentes varios ſignificari voce* TSEBOIM. De eodem *Baal Aruch* in voce ברדלס *bardales*, ברדלס זו אפא וז׳ שנים הראשונים שהוא זכר נקרא צבוע וכשמתהפך לנקבה נקראת נפרזא ורעה היא יותר מן הזכר, Bardales *eſt vipera, quæ primis ſeptem annis, dum eſt mas, appellatur* tſeboa. *Sed, cum mutatur in fœminam, vocatur* niphreza, *& eſt mare multò pejor.* *Bardales* & *niphreza* deflexa videntur ex πάρδαλις & νέβρισσα. Huic ſerpenti utrumque nomen ab *Helleniſtis* inditum propter varios colores. Variam enim eſſe πάρδαλιν nemo neſcit. Ita etiam νεβρὶς, id eſt, *hinnuli pellis*, aut *cervi*. Proinde cervi paſſim à *Poëtis* ϛικτοὶ vocantur, & κατάϛικτοι, id eſt, *varii*, & *maculis diſtincti*. Sic, in *Electra Sophoclis*, *Agamemnon* in *Dianæ* luco interfeciſſe legitur ϛικτὸν κεράϛην ἔλαφον, *varium, cornutum cervum.* Et cervorum genus deſcribit *Oppianus* libro 2. *Cynegeticωn*

Στικτὸν, ἀρίζηλον, ποταμηπόρον, ὑψικάρηνον,
Varium, eximium, flumini-gradum, capite arduum.

Et, apud *Nonnum Dionyſiacωn* lib. 4. *Actæone* in cervum mutato, canes ejus

Στικτὸν ἐθοινήσαντο νόθον δέμας ἄφρονι λύσσῃ,
Varium adulterinum corpus inſana rabie devorabant.

Unde *Pollux*, Ἐϛι δὲ τοῖς ἐλάφοις τὸ χρῶμα ἐπίξανθον, κατάϛικτον λευκοῖς γράμμασι· πλείω δὲ αἱ θήλειαι τὰ ϛίγματα ἔχουσι, καὶ μάλιϛα τῶν ἐλάφων οἱ νεβροί. *Cervorum color ſubflavus eſt, albis lineis diſtinctus; fœminæ verò plures habent maculas, & hinnuli inprimis.* Itaque à vocibus νέβρος & νεβρὶς ſerpens *tſeboa* propter maculas primò νέβρισσα (ut *Hiſpaniæ* quoddam oppidum:) deinde, corrupta voce, נפרזא *nephriza*, vel (ut hodie efferunt) *niphreza* eſt appellatus. Atque eodem recidunt tria hæc ejusdem ſerpentis nomina, צבוע *tſeboa*, ברדלס *bardales*, ſeu πάρδαλις· & נפרזא *nephriza*, ſeu νέβρισσα. Illis enim omnibus hoc commune eſt, quod *maculoſum ſerpentem* ſonant. Sed nomini צבוע *tſeboa*, aliquid eſt peculiare, quod jam notandum. Propriè צבוע *tſeboa*, *Hebræis* eſt *hyæna*, etiam ipſa à *maculis* ita dicta. Hyænæ enim

--- ἔρραπται δέμας αἰνὸν
Κυανέαις ἑκάτερθεν ἐπίτριμα ταινίαισιν.
--- cutis horrida corpore toto
Cœruleis denſe conſpergitur undique vittis.

Ita *Oppianus* lib. 3. *Cynegeticωn* verſu 274. Qui proinde ϛικτὰς *varias* paulò infrà nominat. Atque, ut *tſeboa* ſerpens ſexum alternare creditur, ita etiam *tſeboa* quadrupes, id eſt, *hyæna*. Quod cum multis probaverim (a) in capite *De hyæna*, hic ſufficiet ejusdem *Oppiani* verba proferre, (a) *Part.* 1.*l.*3.*c.*11. *p.*832.*b. lin.* 36. *&c.*

Θαῦμα δὲ καὶ τόδ᾽ ἄκουσα περὶ ϛικτῇσιν ὑαίνῃς,
Ἄρσενα καὶ θήλειαν ἀμείβεσθαι λυκάβαντι.

Miraculum etiam hoc audivi de pictis hyænis, marem & fœminam alternare quotannis. Merito igitur *tſeboa*, id eſt, *hyæna*, vocatur ſerpens; qui utrumque hoc cum

hyæna

hyæna commune habet, pellem variam, & sexus alternationem, ab *Hebræis* supra observatam. Et iisdem de caussis hic idem serpens *Græcis*, & *Ægyptiis*, *hyæna* dictus. *Gesnerus* de quadrupedibus in *Hyæna* pag. 556. Ælianus & Horus in Hieroglyphicis *hyænam*, *non quadrupedem*, *sed serpentem*, *per vices marem & fœminam esse prodiderunt.* Nempe in *Æliano* legerat, *Historiæ* lib. 1. cap. 25. τὴν ὕαιναν ὄφιν τῆτες μὲν ἄῤῥενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν ἐς νέωτα ὄψει θῆλυν δέ. *Hyænam serpentem hoc anno, si marem videris, illam ipsam anno altero fœminam videbis.* Et in *Horo Hieroglyphicῶn* libri 2. cap. 65. Ὕαιναν ὄφιν ζωγραφοῦσιν· αὕτη γὰρ ὅτε μὲν ἄῤῥην γίνεται, ὅτε δὲ θήλεια. *Hyænam serpentem pingunt* (ut hominem parum constantem designent:) *hæc enim modo mas est*, *modo fœmina.* Ita habebant libri, quos *Gesnerus* consuluerat. At in nostris editionibus vox ὄφιν utroque loco desideratur; quia illam editores tanquam superfluam induxerunt. Quod malo exemplo videtur & præter rationem esse factum: cum præter *Græcos*, & *Ægyptios*, *Hebræi* quoque צבעים *tseboim*, id est, *hyænas*, inter serpentes censeant, & illis eandem tribuant sexuum vicissitudinem. In *Horo* igitur, & *Æliano*, vox ὄφις, deleta perperam, est omnino restituenda: & *Hebræorum Lexicis* addenda vox צבוע *tseboa*, quæ & *hyænam quadrupedem*, & *hyænam serpentem* sonat. Quamvis pro fabuloso habeam, quod *Hebræi*, *Græci*, & *Ægyptii*, vel hanc, vel illam sexum per vices mutare scribunt.

CAPUT OCTAVUM.

Probatur צמאון *tsimmaon*, non esse *Dipsadem*, ut quidam post *Hieronymum* reddunt, sed *siticulosum locum*; Deut. 8. vers. 15.

Dipsadis descriptio; *natales*; *varia nomina.* *Non esse genus aspidis*, *sed viperæ.* Hebræum צמאון tsimmaon, *non est* διψὰς, serpens, *sed* δίψα, sitis, *vel* siticulosus locus. *Patet id ex locorum collatione.* *Itaque præter* Hieronymum, *Veteres omnes sic reddunt*; *adeoque ipse* Moses.

Dipsas est viperæ similis, sed minor, vix dodrantalis, albo corpore, cauda gracili, & duabus lineis nigris insigni, quam incedendo sursum attollit, ut observant *Arabes.* Omnes in *Africa* describunt. Sed & in *Arabia* nonnulli. *Ælianus Historiæ* lib. 6. cap. 51. Γίνονται δὲ ἄρα ἐν Λιβύῃ τε καὶ Ἀραβίᾳ μᾶλλον. Ita etiam *Suidas.* Et in *Ægypti* desertis *Gregorius Nazianzenus Jambico* 22.

> Διψάς τίς ἐστι τῶν ἐχιδναίων γενῶν,
> Τούτων, ὅσ' ἡ ἔρημος Αἰγύπτου φέρει.

Dipsas quædam est viperini generis serpens, *ex iis*, *quos fert* Ægypti *desertum.* Alii etiam in *Syria.* *Avicenna* Tom. 2. pag. 139. وقال قوم ان اكثر ما تكون هذه في بلاد لوبية والشام

Nonnulli dicunt eam ut plurimum esse in Africæ & Syriæ *regionibus.* Apud *Ælianum* nonnulli *presterem* vocant, *causonem* alii, & *melanurum*, & *ammebaten*, & *centriden.* Sed vulgare nomen est διψὰς, *ab inexplebili siti*, quam morsu suo excitat. *Isidorus* reddit *situlam.* Et *Avicenna*, per periphrasin, الحية المعطشة *serpentem sitim excitantem*; quasi desit proprium nomen: quod mirum, cum dicatur esse in *Arabia* frequens, & in vicinis locis, ut in *Ægypto*, & *Syria.* De hoc serpente plura qui volet, præter *Nicandrum*, & *Medicos*, *Ælianum* legat, ubi supra, & *Lucianum* libro *De dipsadibus*, & *Lucanum* libri 9. versu 738. & *Nazianzenum* in loco, quem citavimus, & *Epiphanium* in *Marcosiis*, & *Isidorum*, qui post *Solinum* eum in genere aspidum perperam censet, cum ad viperam maxime accedat.

Legitur etiam in *Hieronymi* versione *Deut.* 8. *v.* 15. *Et ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, ac dipsas.* Sed *Hebræa* voce צמאון *tsimmaon*, quæ ibi *dipsas* redditur, aliud significari, nempe *sitim*, *siccitatem*, *siticulosum locum*, multa sunt, quæ non suadent modo, sed & persuadent. Primò perpetuus vocis usus in ea notione, quam diximus. Sic *Psalm.* 107. *v.* 33. *Posuit flumina in desertum, & aquarum scatebras* לצמאון, *in siticulosum locum.* Græci, εἰς δίψαν. Vulgatus, & Hieronymus, *in sitim:* Chaldæus, היך צחותא, *sicut siccitatem:* Syrus, ܠܨܗܝܘܬܐ *in siccitatem:* Arabs, عطشا *sitim:* Æthiops: መጽምእ: *locum sitis.* Rursus *Esa.* 35. *v.* 7. *Et erit locus aridus in stagnum*, וצמאון, *& locus siticulosus in fontes aquarum.* Hieronymus, *& sitiens.* Nec alii multo aliter. Græci, τὴν διψῶσαν γῆν. Arabs, الارض العطشانة *terram siticulosam.* Chaldæus, בית צחונא. Syrus ܒܝܬ ܨܗܘܢܐ, *locum siticulosum.* Sed & in illo ipso loco, in quo versamur, idem intelligunt omnes omnino Interpretes, præter solum *Hieronymum.* Neque enim eorum ullus est, qui *dipsadem* hic intelligat, aut aliud serpentis genus. Et falsum est, quod multi scribunt, *Hieronymum* hic sequi *Græcos*, in quibus pro צמאון non legitur διψὰς, ut volunt, sed δίψα *sitis:* ut in *Samaritano* ࠕࠑࠌࠀࠅࠍ & in utroque *Arabe* edito عطش quæ itidem *sitim* sonant: at in *MSS.* مفازة & in utroque *Chaldæo* בית צחונא, & in *Syro* ܒܝܬ ܨܗܘܢܐ, *locus siticulosus.* Præterea post צמאון, *Moses* addit ἐπεξηγητικῶς, אשר אין מים, id est, *locus siticulosus*, *in quo non sunt aquæ.* Itaque צמאון, ipso *Mose* Interprete, non est *dipsas*, sed *locus*, *in quo non sunt aquæ*, quod idem est cum *loco siticuloso.* Res clarior erit ex totius periodi lectione; quæ sic habet, *Qui deduxit te in solitudine vasta & terribili, in qua prester, & scorpio*; וצמאון, *& loco siticuloso, in quo non sunt aquæ.* Sic incidendam esse periodum monet punctum *Zakeph-Katon* super vocem עקרב, *scorpio.* Sed *Hieronymus* illam incidit post vocem וצמאון, quam reddidit *ac dipsas.* Et sequentia אשר אין מים, exponit *ac nullæ omnino aquæ*, vocula *ac* de suo addita, ne referrentur ad proximum antecedens, quia nullus fuisset sensus horum verborum, *Dipsas*, *in qua non sunt aquæ.* Denique si צמאון, esset *dipsas*, in harum vocum ordine נחש שרף ועקרב וצמאון, posset id desiderari, quod *scorpio* inseritur inter duas serpentum species.

CAPUT NONUM.

Probatur צפע *tsepha*, vel צפעני *tsiphoni*, esse *Regulum*, seu *Basiliscum.*

Scripturæ loca de hoc serpente, & variæ versiones. Aquila βασιλίσκον, *&* Hieronymus regulum *optimè reddunt. Idem* Chaldæis חורמן hurman, *&* Arabibus حرمانا harmene. *Quod probat* Avicennæ *definitio: quamvis* harmene *&* basiliscum *quantitate differre putet, sed perperam; quia mensurarum nomina non intellexit, quæ diversis verbis idem sonant.* شبر σπιθαμὴ, palmus, semi-cubitus, *idem. Palmus major & minor sæpe confunduntur.* Basiliscus חורמן hurman, *à* vastando *dictus. Idem* צפע tsepha, *vel* צפעני tsiphoni, *ut* Latinè SIBILUS, *ab horrendo sibilo, quo reliqua animalia fugari dixerunt Veteres, Recentiores perimi. Ad* צפע tsepha, *alludit* Arabicum سفع saphaa, *id est,* flatu adurere, *quod basilisci maximè proprium. Arabicè* Sin *&* Sad *sæpe permutantur. Basiliscus in* Ægypto, Libya *&* Cyrene. Ægyptiis ʼΟΥΒΑΙΟΣ *dictus, & variarum rerum symbolum.*

De serpente צפע *tsepha*, vel צפעני *tsiphoni*, legitur *Prov.* 23. *v.* 32. *Tandem mordebit ut serpens, atque ut* tsiphoni *punget.* Et *Esa.* 11. *v.* 8. *Oblectabit se lactens infans super foramen aspidis; & super cavernam* tsiphoni, *qui nuper ablactatus est, manum suam mittet.* Et *Esa.* 14. *v.* 29. *E radice serpentis prodibit* tsepha. Et *Esa.* 59. *v.* 5. *Ova* tsiphoni *excludunt*, &c. *Qui comedit de ovis eorum, morietur: &, si quis ea conterat, erumpet vipera.* Et *Jerem.* 8. *v.* 17. *Immittam in eos serpentes* tsiphonim, *in quos nulla est incantatio; & mordebunt vos, ait Dominus.* Ex quibus locis hos constat satis immanes esse serpentes. Sed speciem definire non est obvium. *Græci* alibi κεράστας reddunt, alibi ἀσπίδας, & ἔγγονα ἀσπίδων, alibi ὄφεις θανατοῦντας. *Chaldæus* constanter חורמנין *hurmanim*; ut *Syrus* plerumque ܚܘܪܡܢܐ *hormanim*, semel tamen ܐܣܦܣ *aspidem*, & semel ܥܣܣܐ *amphisbænam*: Aquila βασιλίσκους, Hieronymus *regulos*, Munsterus *hydros*, Junius *hæmorrhoos*, Castalio *viperas*. *Kimchius* solum dicit serpentem esse הקשה והרע, *durum & malum*: & *Aquinas* קשה ועז, *durum & dirum.*

Nos *Hieronymi* versionem his omnibus præferimus. 1. Quia in Veteribus plures habet suffragatores. Præiverat enim *Aquila*, omnium Interpretum longè accuratissimus. Accedit *Chaldæi* Paraphrastis auctoritas, qui חורמן *hurman*, constanter reddit, ut *Syrus* plerumque ܚܘܪܡܢ *horman*, id est, *regulum*: ut *Arabicum* حرمانا *harmene*, qua voce vel *regulum*, vel *serpentem regulo simillimum* significari constat. Nam immedicabilem esse utriusque morsum, & utrumque non solo morsu, sed visu etiam, & sibilo, nocere tradit *Avicenna.* Nempe, ut de basilisco dixerat,

تقتل بصفيرها الي غلوة ومن وقع عليه بصرها من بعين مات *Sibilo suo necat usque ad sagittæ jactum* (Interpres ineptè, *si exaltat ipsum.*) *Et moritur is, in quem eminus incidit visus ejus:* ita de *harmene* scribit capite sequenti,

قد ذكر حرمانا في صفات قريبة من صفات الملكة من انها لا تسوي وليس انما تقتل باللسع فقط بل باللحظ وباسماع الصفير *Utique memoratur harmene attributa habere proxima basilisci attributis: quia non solo morsu lædit, aut verò interficit; sed visu etiam, atque auditu sibili.* Unde *Pandectarius:* Harmene, *basiliscus.* Item, *Karmene* (perperam pro *Harmene*) *est serpens non interficiens morsu tantum, imo visu, & auditu, sive sibilo.* Tantum eos vult *Avicenna* quantitate differre, cum basilisci longitudo dicatur esse شبران الي ثلثة *è duobus palmis ad tres:* harmenes autem من ذراع الي ذراع ونصف *ab uno cubito ad cubitum & semi.* Sed illum hic fugit ratio mensurarum. Nam شبر est *palmus major*, *Græcè* σπιθαμὴ, seu mensura duodecim digitorum, quæ duplicata facit cubitum. Itaque longitudo à duobus ad tres palmos plane eadem est, quæ ab uno cubito ad unum cubitum & semi. Et hæ duæ mensuræ differunt verbo tenus, re consentiunt. Sed alii *Arabes* rectius basilisco solum شبر tribuunt, id est, unam σπιθαμὴν longitudinis. *Alkazuinius* in capite حية, seu *De Serpentibus*, ومنها الحية تقال لها الملكة طولها شبرا واكثر *Etiam in iis est serpens Almelecha* (seu *basiliscus*,) *cujus longitudo est palmi* (majoris) *& amplius.* Ita etiam *Damir* in capite الملكة *Almelecha.* Quibus consona tradunt plerique Veterum. *Nicander Theriacωn* versu 398.

Ξανθὸς, ἐπὶ τρία δῶρα φέρων μῆκός τε, καὶ ἰθῦν.

Flavus est, *ad tres palmos* (minores) *habens longitudinem, &* (crescendi) *impetum.* Hi tres palmi minores majorem unum faciunt, id est, unam σπιθαμήν. Sunt enim singuli quatuor digitorum. *Ælianus Historiæ* lib. 2. cap. 5. Σπιθαμὴ δὲ τοῦ βασιλίσκου τὸ μῆκός ἐστι. *Basilisci longitudo est unius spithamæ*, seu *palmi majoris.* *Plinius* lib. 8. cap. 21. *Cyrenaica hunc generat provincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine.* Aëtius *Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 33. *Hoc animal magnitudine est trium palmorum. Græcè*, nisi fallor, τριῶν παλαιστῶν. Hæc vera basilisci magnitudo est, quam in triplum auxerunt, qui cubitum cum semisse aut tres σπιθαμὰς ei assignârunt, majores palmos cum minoribus confundentes; quod frequenter fieri monent Scriptores. Porro cur à *Chaldæis* vocetur חורמן *hurman*, his verbis aperit *Rabbi Selomo* in *Genes.* 49. *v.* 17. חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא צפעוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם Hurman *vocatur serpentis species, cujus morsus est insanabilis. Is est Hebræis* TSIPHONI, *&* Chaldaicè *dicitur* HURMAN; *quia omnia facit* חרם, *vastationem*, id est, quia omnia perdit, & vastat, & ad internecionem destruit.

Secundò, *Hebræum* nomen צפע *tsepha*, vel צפעני *tsiphoni*,

tsiphoni, *basilisco* apprimè convenit; quia ipso sono videtur horrorem sibili exprimere, quo cætera animalia vel fugat, vel interficit. Solum *fugare* dixerant vetustiores. *Nicander*, ubi supra,

Οὐκ ἄρα δὴ κείνου σπειραχθέα κνώδαλα γαίης
Ἰυγὴν μίμνουσιν, &c.

Ejus sibilum non exspectant spira (caudæ) *onusta* (id est, majora) *terræ reptilia*. *Archelaüs* in *Æliano*, libri secundi capite septimo; Ἐπὰν δὲ βασιλίσκου συρίγματος ἀκούσῃ, (τὰ τῶν ὄφεων φῦλα) τὰ μὲν ὑπὸ τοῖς ἰλεοῖς, καὶ τῇ ψάμμῳ, ἀφανίζεσθαι τὴν ταχίστην. *Cum reguli sibilum audiverunt* (anguium genera) *statim in cavernis, aut sub arena, sese abdere*, &c. *Lucanus* libro nono,

Sibilaque effundens omnes terrentia pestes.

Plinius, *Sibilo omnes fugat serpentes.* Solinus, *Sibilum ejus etiam serpentes alii perhorrescunt.* Sed qui sequuntur basilisci sibilum lethiferum esse asserunt. *Galenus* capite octavo *Ad Pisonem*, Ὁραθεὶς μόνον, καὶ συρίττων ἀκουσθεὶς, ἀναιρεῖ τοὺς ἀκούσαντας, καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτόν. *Visus solum, atque auditus cum sibilat, audientes & videntes se necat.* Aëtius, *Ajunt, quod sibilans auditus, eos qui ipsum audierunt tollat.* *Damir*, ubi *De Serpentum speciebus:*

ونوع اخر اذا سمع الانسان صفيره مات

Est alia serpentis species, cujus sibilum quisquis audit, moritur. Et *Alkazuinius*, اذا صفرت تموت من صفيرها كل حيوان سمع ذلك بعد ما ينفخ ويسيل منه الصديد

Cum sibilat, ejus sibilo audito, moriuntur omnia animalia, quamprimum flavit, & venenum à se dimisit. His adde quæ ex *Avicenna* jam citata sunt. Sed notetur inprimis hic *Isidori* locus; SIBILUS *idem est, qui & regulus; sibilo enim occidit, antequam vel mordeat, vel exurat.* Itaque ut *Latinè* SIBILUS à *sibilo*: ita *Hebraicè* TSEPHA, vel TSIPHONI, dici potuit à sono, quem edit inter sibilandum.

Tertiò ad *Hebræum* צפע *tsepha*, videtur alludere Verbum *Arabicum* سفع *saphaa*, quod *flatu adurere* significat. Unde καύσωνες *venti adurentes* dicuntur سوافع. Id nempe basilisci proprium, quod flatu adurit. *Horus* libri primi *Hieroglyphicωn* capite primo, Προσφυσήσαν ἑτέρῳ παντὶ ζώῳ (τοῦτο γένος,) δίχα καὶ τοῦ δακεῖν ἀναιρεῖ. *Hoc genus, si aliud quodvis animal afflaverit, etiam sine morsu interimit.* Et libri secundi capite quinquagesimo septimo, Τοὺς πλησιάζοντας τῷ ἑαυτοῦ φυσήματι φονεύει. *Accedentes afflatu suo perimit.* Ælianus *Historiæ* libri secundi capite quinto, Θεασάμενος ὁ τῶν ὄφεων μήκιστος αὐτὸν, οὐκ εἰς ἀναβολὰς, ἀλλ' ἤδη ἐκ τοῦ φυσήματος προσβολῆς αὐτός ἐστιν (lege καυτὸς, vel καυσός ἐστιν.) *Eum intuitus serpens unus è maximis, non post moram aliquam, sed statim flatus ipsius vi exuritur.* *Plinius* libri octavi capite vigesimo primo, *Necat frutices non contactos modo, verum & afflatos, exurit herbas, rumpit saxa, talis vis malo est.* Solinus, *Exstinguit herbas, necat arbores, ipsas etiam corrumpit auras.* Itaque ut *basiliscus* צפע *tsepha*, dicitur: ita سفع *saphaa*, de vento, est *urere* & *torrere quomodo basiliscus*, in cujus halitu est vis caustica. Illud quidem per *Tsade*, hoc vero per *Sin* scribitur. Sed apud *Arabes* literæ *Sin*, & *Sad*, vel *Sade*, sunt ita permutabiles, ut innumera vocabula & per hanc & per illam scribant. Sic سلط vel صلط *præfecit*. اسلنطح vel اصلنطح *latus fuit:* سوق vel صوق *platea:* سراط vel صراط *via*, si cum *Kesre*; & *gladius longus*, si cum *Damma* scribatur: سقاب vel صقاب *vitta cruenta, quam gestant* Arabicæ *mulieres, cum in grave aliquod infortunium inciderunt:* سنط vel صنط *acacia:* سعطر vel صعطر *origanum:* اسفنط vel اصفنط *species potûs ex succo uvarum aromatibus condito:* سعوط vel صعوط ἔρρινον *purgando capiti:* مسمرط vel مصمرط *oblongum de capite*, &c.

Quartò, etsi basiliscus in *Judæa* nullus fuerit, *Judæis* tamen potuit esse notus per *Ægyptios*. In *Ægypto* enim erat frequens, & in *Libya*, & *Cyrenaica*, quæ *Ægypto* vicinæ sunt. *Ammianus* libro vigesimo secundo, *Serpentes quoque* Ægyptus *alit innumeros, ultra omnem perniciem sævientes, basiliscos, & amphisbænas*, &c. *Plinius* libri octavi capite vigesimo primo, Cyrenaica *hunc generat provincia*. Solinus, *Cyrenis à tergo barbarorum variæ nationes, & solitudo inculta, squallens, & inaccessa, quæ basiliscum creat.* Ælianus libri tertii capite trigesimo primo, *Libyam* vocat τὴν τῶν τοιούτων τροφὸν, *talium altricem terram*. Et *Avicenna* abundare dicit ببلاد الترك ولوبية *in regione Turciæ & Libyæ*, non *Aroch & Nubiæ*, ut habent Interpretes. Itaque basiliscus in *Ægyptiis* fuit notissimus, qui suâ linguâ 'ΟΥΒΑΙΟΝ vocabant (ut hodieque 'ΟΒΙΟ'Ν vocant *serpentem* quemvis) & Deorum capitibus basiliscum aureum circumponebant. Et in Symbolis Sycophantam per basiliscum designabant, qui solo afflatu perimit: ut ævum basilisci imagine caudam sub reliquo corpore abscondentis. Vide *Horum* libri primi capite primo, & libri secundi capite quinquagesimo septimo.

CAPUT DECIMUM.

Explicantur loca quinque Scripturæ de Basilisco.

I. Prov. 23. 32. *ubi* vinum mordere *dicitur &* pungere ut basiliscus; *non in gratiam Hæreticorum, qui vocabant* fel draconis. *Est enim natura bonum, sed propter ebrietatis mala. Obiter de vini usu, & abusu.* Hieronymus יפרש *legit cum* Sin *sinistro, &* Chaldæus יפרח. *Asseritur recepta lectio.* Mordere & pungere *in serpentibus idem sunt.* II. *Es.* 11. 8. Super cavernam basilisci puer manum mittit: *alii*, super cubile: *alii*, super pupillam. *Prima versio ex* Arabismo *asseritur.* III. *Es.* 14. 29. E radice serpentis exibit basiliscus, *id est, ex* Oziæ *genere* Ezechias, *qui* Philistæos *malè mulctabit. In* Hieronymi *versione quid sit* semen ejus absorbens volucrem. *Nulla avis basilisci foramen impunè transvolat. Illa versio unde nata. Serpens, Regis symbolum. Maximè basiliscus, seu regulus: qui regium nomen habet, & diademate insignis est. Et erecto capite serpit. Et sibilo reliquos serpentes fugat. Basiliscus,* Messiæ *typus.* Jessè *aliter* נחש (*seu* Serpens) *dictus.* IV. *Es.* 59. 5. Ova basilisci excluserunt: *id est, crimina, quæ, cogitatione concepta, per opera excluduntur. Per varias serpentum species sæpe idem in Scriptura significari. Ex urino aspidis ovo non edi basiliscum, ut ex* Esaia *quidam colligunt.* V. *Jerem.* 8. 17. Basilisci, in quos nulla est

est incantatio. *Quidam hostes in genere intelligunt, alii Dæmones, nos Assyrios. Cur pro basiliscis quidam reddant* σκοπὰς speculatores. *De Basilisco nugæ* R. Selomonis.

JAM, si libet percurrere Scripturæ loca de hoc serpente, Primus est, *Prov.* 23. 32. ubi de vino dicit *Solomon*, *Ultimum ejus ut serpens mordet*, וכצפעני יפרש, *& ut tsiphoni* (seu *basiliscus*) *pungit*. Non ut *Tatiano* faveat, & *Encratitis*, & *Manichæis*, qui *vinum* appellabant *fel draconis*, & *venenum antiqui serpentis*, & ab eo abstinebant etiam in sacra cœna. Neque enim hic vini usus, sed abusus damnatur. Deus vino *lætificat cor hominis*, Psal. 104. 15. Adeoque vinum tam ipsum *Deum quam homines exhilarare* dicitur *Jud.* 9. 13. In sacrificiis scilicet, ad quæ adhibebatur *Exod.* 29. 40. & *Num.* 15. 5. Quamvis eo loco nomine אלהים *elohim*, pro *vero Deo*, nonnulli, *judices* & *magnates* significari velint: ut *Exod.* 21. 6. & 22. 8. 9. 28. & *Ps.* 82. 6. Quibus opponantur אנשים, *homines*, id est, *plebeii*. Quomodo *Gen.* 6. 2. *filiis Dei* opponuntur *filii hominum*; & *Psal.* 82. 6. 7. אדם (id est, *homo*) *Diis & filiis excelsi*. Ut sensus sit vini potu divites & pauperes, principes & subditos, judices & clientes ex æquo exhilarari. Quod ipsissimum de vino dicit primus *Darii* satellitum 3 *Esdr.* 3. 19. 20. Utut sit, vini proventus Dei bonitati & liberalitati adscribitur, *Jerem.* 31. 12. & *Os.* 2. 8. Et promittitur *Israëlitis pluvia tempestiva, & serotina, ut colligant frumentum, & vinum*, Deut. 11. 14. Atque uvæ botrus in desertum allatus iis fuit pro specimine fertilitatis terræ *Chanaan*, Num. 13. 24. Nec dicendum, quod sub Lege promissum & permissum fuerat, sub Evangelio fuisse prohibitum; cum *Christus*, ad nuptias invitatus, aquam in vinum mutaverit, quod convivis offerretur, *Joh.* 2. 8. Atque ipse cum *Apostolis* vinum multoties biberit, adeoque in ultima illa cœna consecraverit, ut esset toti Ecclesiæ sanguinis sui Sacramentum. Quid, quod *Timotheo Paulus* usum vini commendat *propter stomachum*, 1 Tim. 5. 23. Sed res in se bona, hic damnatur propter ebrietatis mala. Quæ si quis non perpendit satis, cum *Lacedæmoniorum* pueris in ebrio homine vultum turbatum spectet, & titubantes pedes, & linguam balbutientem, & gestus incompositos, & rationem cæcutientem, ac de sede sua motam. Cogitet idem helluonum lippientes oculos, nasum bile suffusum, dentes putridos, fœtentem halitum, membra tremula, & abdomen arvinâ distentum; ut paralysim taceam, & podagram, & vertiginem, & convulsiones, & lethargum, & apoplexiam, & mille morborum examina, qui, quantumlibet graves, plus tamen infamiæ, quam doloris afferunt: quia non sunt fortuiti, sed accersiti: nec infirmitati Naturæ tribuuntur, sed intemperantiæ viribus. Præterea cum potu suffocatur ratio, accenduntur pravi affectus. Unde *Solomon* Prov. 20. 1. *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quisquis eo delectatur, non sapit.* Et Prov. 23. 29. *Cui væ? cui evoë? cui contentiones? cui loquacitas? cui sine causa vulnera? cui oculorum suffusio? Commorantibus in vino*, &c. Et infrà, (a) *Oculi tui respicient alienas, & cor tuum loquetur perversa.* Itaque hujusmodi poculis homines mutantur in bestias. Alii in leones: ut *Alexander*, qui *Clytum*, amicorum charissimum, occidit inter pocula; & *Herodes*, qui, è convivio excedens Dei servum morti addixit. Alii in canes: ut *Nabal*, qui, vino plenus, *Davidem* allatravit. Alii in porcos, qui volutantur in fœdis voluptatibus: ut *Lot*, qui potus incesto concubitu cum filiabus se polluit. Denique per alia vitia imago Dei, per crapulam & ingluviem etiam hominis imago in nobis extinguitur. Quin abjicimur infra pecudes, quæ non bibunt, nisi cum opus est, neque sitim arte excitant, sed Naturam sequuntur ducem. Cum igitur tot modis perniciosa sit ebrietas, non immerito vinum dicitur *nos mordere ut serpens, & basilisci instar pungere. Punget* Hebraicè est יפרש, cum *Sin* dextro. Quæ vox alibi *disponere aut* dissipare significat, hic *pungere* ex *Chaldaica* lingua, quâ פרש *peras*, est *boum stimulus*, & פריש *paris*, est *calcar*. Unde *Hebræis etiam* פרש paras, *eques*, qui pungit equum calcaribus. Sed פרש Verbum cum *Sin* sinistro est *extendere*. Quo respiciens *Hieronymus* reddidit, *Sicut regulus venena diffundet*: & *Græci*, Ὥσπερ ὑπὸ κεράστου διαχεῖται αὐτοῦ ὁ ἰός. *Tanquam à ceraste diffunditur ejus venenum.* At *Chaldæus* & *Syrus* hic habent, *Ut basiliscus* דפרח, qui *volat*; quasi legerint יפרח pro יפרש. Quod esset valde absurdum. Neque enim quisquam meminit *volantis basilisci*. Absit igitur à nobis, ut alas addamus tali monstro, quod vel sola reptitatione tam est terribile. Ex prima versione, *Ultimum ejus mordebit, ut serpens, & punget ut basiliscus*, duo hemistichia maximè sunt ἀντίστροφα. Nam, ut *serpens* & *basiliscus*, ita *mordere* & *pungere*, ferè idem sunt. Nempe serpens dicitur *morsu pungere*; quia dentes habet acutissimos. *Varro* apud *Priscianum*, *Admota aspis cum pupugerit.* Proinde morsus chersydri, & draconis, in *Nicandri Theriacis* νύγμα dicitur, id est, *punctio*. versibus 362. & 446. ut *Æliani Historiæ* libri decimi quinti capite decimo tertio, hæmorrhoüs morsu suo νύγμα ἐργάζεται *punctum excitat*, &c. Et *Arabica* tria Verba لدغ *ladaga*, لسع *lasaa*, & وكع *wachaa*, cum propriè *pungere* significent, & de scorpione usurpentur, tamen etiam ad serpentis morsum pertinent; quia punctionis est species.

II. Secundum locum *Es.* 11. 8. *Oblectabit se infans super foramen aspidis, & super cavernam basilisci puer ablactatus manum mittet*, jam antè (b) explicavimus in capite *De Aspide*. Proinde hic solum observa *cavernam basilisci* dici *Hebraice* מאורת צפעני, & vocem מאורת, pro *caverna* alibi nusquam occurrere. Unde est, quod in ejus versione laborant Interpretes. Et Recentiores quidem, cum *Hieronymo*, *cavernam* reddunt: sed *Græci* κοίτην, ut *Arabs* مضجع *cubile*, quasi pro מאורת *meürath*, legerint מעונת *meonath*, quod κοίτην exponunt *Job.* 37. 8. & 38. 40. & *Jerem.* 10. 12. *Chaldæo* rursus מאורת, est planè aliud, nimirum *pupilla oculi*, tanquam à Radice אור, quæ *lucidum esse aut illuminari* significat. Unde nata illa Paraphrasis, על חיזו גלגלי עיני חיוי הרמן חסילא ידוהי יושיט *Super aspectum* (id est, *superficiem*) *pupillæ oculi basilisci ablactatus manum suam mittet.* Hinc *Aben Ezra*, מאורת העין שהיא בעלת האור, Meürath, *oculus, quia luce est præditus.* Nempe, ut hic habet *Kimchius*, *cum serpens est in foramine suo, & in tenebroso illo loco, lucet pupilla oculi ejus, puer, lumen videns forinsecus, & lapidem pretiosum aut crystallum esse putans, manum extendit, ut hoc capiat.* Hæc ille ex mente *Chaldæi* Interpretis. Sed idem ex sua מאורת, *cavernam* dici vult ab אור, seu *luce*, quam per foramen admittit. Quomodo *Jud.* 6. 2. *Israëlitæ* dicuntur *Madianitarum* metu sibi fecisse in montibus את המנהרות, id est, *specus*, sic dictos propter fenestram, per quam נהרה, *lux* ingreditur. In *Selomone R. Menachem* confert cum voce אור *ur*, quam *vallem* explicant *Gen.* 11. 28. & *Es.* 24. 15. Ego cum *Arabico* اار *aar*, quod *Arabes*, apud *Giggeium*, *speluncam* interpretantur. Nempe illud اار ad Radicem اور referri docet noster *Golius*. Itaque اار & מאורה sunt voces ejusdem originis, quantumvis diversæ formæ.

III. Ter-

(a) Versu 33.

(b) Cap. 5. p. 381. lin. 72. & supra.

III. Tertius locus est *Es.* 14. 29. (al. 15. 2.) *Ne lætare tu*, Palæstina *tota*, *quod confracta fuerit virga percutientis te. Nam è radice serpentis exit* צפע, *basiliscus.* Rex *Ozias* (sub quo *Esaias* ad munus Propheticum à Deo vocatus fuerat *Es.* 1. 1.) *Palæstinos* ad tempus gravi bello divexaverat, dirutis *Gethæ*, *Jabniæ*, & *Azoti* mœnibus, atque urbibus in media *Palæstina* ædificatis, 2 *Paral.* 26. 6. Sed, cum Sacerdotale munus usurpare voluisset, à regno abdicatus in domo semota obierat: & successerant *Jothamus* & *Achazus*, sub quo *Palæstini* animos & vires resumpserant, & irruerant in campestria & meridiana *Judææ* oppida, ceperantque *Bethsamem*, *Ajalonem*, *Gaderotha*, *Sochonem*, *Thamnam*, & *Gamzonem*, cum vicinis pagis, ibique consederant. *Judæos* enim depresserat Dominus propter *Achazi* impietatem, 2 *Par.* 28. 18. 19. Sed illo ipso anno, quo obiit *Achazus* (*Es.* 14. 28.) *Esaias*, Dei plenus, magnam prædicit rerum mutationem brevi futuram sub *Achazi* successore *Ezechia*, qui *Palæstinos Gazam* usque subegit, 2 *Reg.* 18. 8. Proinde hic dicit *Propheta* Sanctus, *Ne lætare tu*, Palæstina *tota*, *quod confracta fuerit virga percutientis te*: id est, Vos omnes, *Palæstini*, qui olim exultavistis propter *Oziæ* Regis, qui vos malè mulctaverat, abdicationem & mortem, & sub *Achazo* ausi estis in nostros insurgere; ne lætamini amplius: nam è radice serpentis, id est, è stirpe *Oziæ*, qui serpentis instar vos pupugerat, exit alius serpens, *Ezechias* scilicet, isque unus è gravissimis, basiliscus, quem ipso *Oziâ* graviorem & infensiorem experiemini maximo vestro malo. Unde *Hieronymus* in hunc locum, *Ne læteris*, O Philistæa, *ne insultes populo meo*, &c. *quod baculus, qui te ferire solitus erat, videatur morte contritus, quod coluber interfectus. Pro hoc enim nocentior nascetur* Ezechias *regulus, quem* Græci *vocant basiliscum, qui te suo aspectu interficiat, & spiritu oris occidat. Quomodo enim nulla avis potest reguli aspectum illæsa transire, sed, quamvis procul fuerit, ejus ore sorbetur: ita & à conspectu Regis* Ezechiæ *totus peribis. Et pulchrè servavit Metaphoram; quia enim serpentem & regulum nominârat, ore ejus & spiritu dicit volucres devorari.* Nempe in *Hieronymi* versione sic habet integer versus, quem tractamus, *De radice enim colubri egredietur regulus, & semen ejus absorbens volucrem.* Cujus ultima verba vir sanctus accommodat ad basilisci historiam, de quo *Solinus*; *Ipsas etiam corrumpit auras: ita ut aëra nulla alitum impunè transvolet, infectum spiritu pestilenti.* Et ex illo *Isidorus*, *Ad ejus aspectum nulla avis volans illæsa transit: sed quamvis procul sit, ejus ore combusta devoratur.* Et *Avicenna*, اذا حاذي مسكنها طاير سقط *Cadit avis quandocunque est è regione latibuli ejus.* Et *Alkazuinius*, ان طار طاير فوقها سقط عليها *Si avis supervolat, in illum cadit.* Ita etiam *Damir.* Sed hæc non sunt admodum certa, neque ante *Solinum*, qui non est optimus auctor, à quoquam tradita, quod meminerim. Et *Esaias* frustrà profertur, cum *Hebræa* sic habeant, ut in *Notis* agnoscit ipse *Hieronymus*, ופריו שרף מעופף, *Et fructus ejus serpens* (aut potiùs *hydrus*) *volans*, quæ infrà explicabuntur. Quisquis igitur illa verba primus ita reddidit, *Et semen ejus absorbens volucrem*, pro שרף legit שואף, quod *absorbentem* sonat. Verùm enimverò nihil opus est hic operosè causas conquirere, cur cum *serpente* aut *basilisco* conferatur Rex *Ezechias*, cum non sit novum, ut Rex potens per *serpentem* adumbretur. Ita enim apud *Ægyptios*, qui *Palæstinis* vicini erant, scribit *Ælianus Historiæ* libri sexti capite trigesimo octavo, Τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ τῶν διαδημάτων φορεῖν πεποικιλμένας ἀσπίδας, τῆς ἀρχῆς αἰνιττομένους τὸ ἀνίκητον, *Reges in diadematibus gessisse pictas aspides, quia invictam imperii potentiam significarent.* Quia scilicet τῶν ὑπ' ἀσπίδος δηχθέντων οὐ μνημονεύεται οὐδεὶς ἐξάντης γεγονέναι τοῦ κακοῦ, *eorum, qui ab aspide morsi sunt, nemo unquam evasisse legitur.* Et *Hori* libri primi capite quinquagesimo sexto, Βασιλέα δὲ κάκιστον (lege κράτιστον) δηλοῦντες, ὄφιν ζωγραφοῦσι κοσμοειδῶς ἐσχηματισμένον, οὗ τὴν οὐρὰν ἐν τῷ στόματι ποιοῦσι. *Ut Regem potentissimum significent, serpentem pingunt cum cauda in ore in orbis figuram:* nempe ut illum innuerent toti terrarum orbi imperare. Lege etiam capita, quinquagesimum septimum, & quinquagesimum octavum, & sexagesimum, & sexagesimum primum: in quibus omnibus per serpentem, vel vigilantem, vel inflexum, vel dimidium, vel integrum, Regum variæ virtutes aut officia significantur. Sed in omni serpentum genere basiliscus maximè est figura Regis. Id enim *Arabico* ملكة melecha, *Græco* βασιλίσκου, & *Latino* REGULI nomine significatur. Nempe illum ἑρπηστῶν βασιλῆα, *reptilium Regem*, vocat *Nicander Theriacων* versu 397. Et *Plinius* describit *candida in capite macula ut quodam diademate insignem.* Et Solinus *alba quasi mitrula lineatum caput.* Galenus quoque, & *Aëtius*, θηρίον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τρεῖς ὑπεροχὰς ἔχον, *serpentem in capite tres habentem eminentias.* Et *Avicenna*, مكللة الراس *capite coronato.* Et *Damir*, علي راسه خطوط بيض مثل التاج *albas in capite lineas habentem coronæ instar.* Et *Alkazuinius*, قال جالينوس انها حية شقرا علي راسها ثلاث قنازع مثل التاج *Dixit* Galenus *anguem esse rufum, & super caput tres habere cristas in coronæ modum.* Illum addunt, non, ut reliquos, toto corpore pronum serpere, sed erecto capite, & media parte corporis. Plinius, *Non flexu multiplici, ut reliquæ serpentes, corpus impellit; sed celsus, & erectus, in medio incedens.* Solinus, *Cum movetur, media corporis parte serpit, media arduus est, & excelsus.* Quasi hoc sit insigne regni, ut *Persarum* Regibus τὴν τιάραν ὀρθὴν ἔχειν. Sed & eidem, quamlibet parvo, cedit omne reptilium genus, tanquam pro Rege eum agnoscens; illa enim sibilo fugans, ut ante (*c*) docuimus, (c) Cap. 9. p. 397. lin. 1. &c.

--- *latè sibi submovet omne*
Vulgus, & in vacua regnat basiliscus arena.

Ita *Lucanus* libro nono: quod pluribus explicant *Nicander* & apud *Ælianum Archelaus.* Quin & Deorum capitibus hoc animal inserebatur, tanquam μόνον ἀθάνατον, *solum immortale*, id est, omnium sui generis longè vivacissimum: &, quia quodvis aliud animal solo flatu perimit, videbatur ζωῆς καὶ θανάτου κυριεύειν, *habere jus vitæ & necis.* Quæ ideo hic observo; quia non solùm *Ezechiæ* Regis, sed & *Christi* θεανθρώπου Symbolum esse creditur *basiliscus.* Proinde locum, in quo versamur, *Jonathan* sic παραφράζει: *Ne lætemini, vos omnes* Philistæi, *quia contritum est dominium, cui serviebatis; quia de filiis filiorum* Jesse *exibit* Messias. In quibus verbis *Messiam* pro *basilisco* poni constat, quasi *basilisci* nomine *Christum Propheta* intellexerit: ut multis ante sæculis illum significaverat *Moses* per *serpentem in deserto erectum.* Ibidem *Jesse* est pro voce נחש *nahas*, quæ *serpentem* sonat. Neque id sine causa. Nam, ut observat *Kimchius*, *Davidis* pater, *Jesse* binomius fuit: neque solùm *Jesse*, sed & נחש *Nahas*, dictus est. Proinde 2 *Sam.* 17. 25. legitur *Abigail* filia fuisse τοῦ *Nahas*, qui idem est cum *Jesse*. Itaque in *Esaiæ* verbis, *Ex radice* τοῦ נחש nahas *exibit basiliscus*, intellexit *Chaldæus* Paraphrastes *Messiam* nasciturum ex stirpe *Jesse*.

IV. Quartus locus eſt *Eſ.* 59. *v.* 5. ביצי צפעני בקעו, *Ova baſiliſci excluſerunt.* Hinc in malam partem ſumitur, ut anteà in bonam. Nam ova baſiliſci ſunt crimina, & ſcelera, quæ, cogitatione concepta, per opera excluduntur. Proinde ad hunc locum *Kimchius*, *Cogitationes & opera eorum cum ovis baſiliſci confert, ex quibus excluſis exeunt baſiliſci, quomodo excluduntur eorum conſilia, & opera mala.* Et paulò poſt, *Ut ovum pulli, quod is roſtro fodicat, teſtam paulatim frangens, donec in lucem exeat: Ita illi jugiter hærent in malis cogitationibus, donec ad opus illas perduxerint.* Sequitur in eodem *Eſaiæ* loco, *Qui comedit ex ovis eorum, morietur: &, ſi quis ea comprimat, excludetur* אפעה, *vipera.* Itaque in eodem verſu *baſiliſci* & *viperæ ovis* comparantur eadem facta. Unde tamen non ſequitur, quod vult *Kimchius*, אפעה & צפעני ejusdem ſerpentis eſſe nomina. Quin צפעני, eſt *baſiliſcus*, אפעה, *vipera*, ut probatum eſt hactenus. Sed id in Scriptura tralatitium eſt, ut per varias ſerpentum ſpecies res eadem ſignificetur. Sic *Deut.* 32. 33. *Fel draconum & vinum illorum, & venenum aſpidum crudele.* Job. 20. 16. *Fel aſpidum ſuget, & occidet eum lingua viperæ.* Pſal. 91. 13. *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis*, &c. Eſ. 11. 8. *Oblectabitur infans ſuper foramen aſpidis, & ſuper baſiliſci cavernam*, &c. Eſ. 14. 29. *Ex ſtirpe ſerpentis exibit baſiliſcus, & fructus ejus erit hydrus volans.* Quod notandum in *Gregorium Nazianzenum*, qui ſub finem *Irenici ſecundi* ſic agit, quaſi ex urino aſpidis ovo poſſet edi baſiliſcus. Ibi enim ita habet ſcriptor elegantiſſimus, Ἐπειδ' ἂν τὰ ὠὰ τῶν ἀσπίδων ῥήξαντες, ἢ συντρίψαντες λόγῳ σκληρῷ, καὶ ἀντιτύπῳ, οὔρια καὶ ἀνεμιαῖα ταῦτα ἐλέγχωμεν, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς τῆς ἀσεβείας κρυπτόμενον βασιλίσκον εἰς μέσον ἀγάγωμεν. *Cum ruptis, aut ſolidâ diſputatione contritis, aſpidum ovis, urina ea & ſubventanea eſſe demonſtraverimus, abditumque in ipſis impietatis baſiliſcum in medium protulerimus.* Alludens ſcilicet ad hæc *Eſaiæ* juxta *Græcam* editionem, Ὠὰ ἀσπίδων ἔῤῥηξαν, &c. καὶ ὁ μέλλων τῶν ὠῶν αὐτῶν φαγεῖν, συντρίψας οὔριον, εὗρεν καὶ ἐν αὐτῷ βασιλίσκον. In quibus tamen illud αὐτῶν non refertur ad *aſpides*, ſed ad *impios* illos, quorum opera priore hemiſtichio aſpidum, poſteriore baſiliſcorum ovis comparantur.

V. Ultimus de baſiliſco locus eſt *Jerem.* 8. *v.* 17. *Nam ego in vos immittam ſerpentes baſiliſcos, in quos nulla eſt incantatio, qui mordebunt vos, dicit Dominus.* Ubi *Chaldæus*, *Nam ego in vos excitabo* עממיא קטולין כחוין חרמנין דלית להון לחשא, *populos occidentes, ſicut ſerpentes regulos, in quos nulla eſt incantatio.* Theodoretus *hoſtes* intelligit, qui ταῖς ἡμετέραις οὐκ εἴκουσι παρακλήσεσιν, *noſtris obteſtationibus non cedunt.* Hieronymus *ſerpentem antiquum*, & *adverſarias poteſtates*, quibus tradentur, qui Dei præcepta contempſerint. Nos potiùs *Aſſyrios*, quibus *Iſraëlitæ* proxime erant tradendi. *Secunda editio* pro baſiliſcis habuit σκοποὺς *ſpeculatores*, id eſt, צפים pro צפענים. Serpentem quemvis nugatur *R. Selomo*, poſtquam vixit annos ſeptuaginta, fieri צפע, *baſiliſcum*, & tum obturare aurem, ne incantatorem audiat. Quod probat ex *Pſal.* 58. 5. ubi tamen de צפע, ſeu *baſiliſco*, nihil. Sed פתן, *aſpis aurem obturare* (*d*) legitur, &c. quod abundè ſuprà (*e*) explicatum.

(*d*) *Pſ.* 58. *v.* 5. 6.
(*e*) *Cap.* 6. *p.* 384.

CAPUT UNDECIMUM.

Probatur voce קפוז *kippoz*, *Eſ.* 34. 15. neque *Hericium*, ut Veteribus; neque *Avis ſpeciem* ſignificari, ut Recentioribus viſum: ſed Serpentem *Acontiam*, ſive *Jaculum*.

Explicantur Hebræa *tria verba de ovorum partu, fotu, & excluſione.* מלט malat, *id eſt*, parere; *unde* Μυλίττα, Μυλήτα, Μιλίτη, Aſſyria *Dea, quæ partui præeſt: non à* ילד jalad, *ut vult* Scaliger. בקע rumpere, *item* excludere. דגר congregare, *item* ova fovenda colligere. *Conjunctio ET pro CUM uſurpata.* קפוז kippoz, *non eſt* קפוד kippod, *id eſt*, hericius: *ſed animal oviparum. Gravis doctorum hallucinatio de ovis hericii.* קפוז kippoz, *cum à* ſaltu *dicatur, non eſt* teſtudo, *neque* cypſelus *avis, quæ non ſaltat.* Cypſelus *unde dicatur. Neque eſt* merula. *Merula enim in cultis locis degit:* kippoz *in deſertis. Neque* ſcops, *quæ eſt* ὀρχηστικὴ *non* ἁλτικὴ, *ut* kippoz. *Sed eſt* acontias; *ſive* jaculus *ſerpens, cui* ἅλμα *vel* προσπήδησιν *omnes tribuunt. Unde* Arabicè قفزة kipphaza *dicitur.*

Hic ſerpens quàm pernicioſus. Agatharchides *emendatus.* Strabonis *interpres notatus. Salit tanto impetu, ut prævertat omnem fugam. Morſus inſanabilis, ſi ſit ſupra ilia. Saltus cubitorum viginti. Natales in* Libya, Ægypto, *&* Arabia. Nidulari *quidem dicitur* kippoz, *ſed non ſequitur eſſe avem; cum nidus etiam tribuatur reliquis animalibus, nempe homini, leoni, ſui, hyſtrici, hericio, phycidi piſci, crocodilo, vermibus, culici, muſcæ, api, veſpæ, crabroni, formicis, muribus, ſtellionibus, blattis, locuſtis, ipſis denique ſerpentibus: quod probatur exemplis undecunque allatis. Serpentes ova parere, fovere, & excludere: & Naturæ ſcriptores illa ipſa verba de iis uſurpare, quæ hic* Eſaias *de* kippoz. *Ova ſerpentum congregari, & ſimul connecti. Aves* ova ſub alis *vel* pennis fovere *dicuntur; ſed* kippoz *ſolùm* ſub umbra ſua. *Serpentes de ovis ſuis quàm ſint ſolliciti.*

Boſtram & *Idumæam* ferro & igne ita vaſtandam interminatur *Eſaias* capite trigeſimo quarto, ut, omnibus incolis vel pulſis, vel extinctis, feris tantum & ſolivagis animalibus ſit deinceps habitabilis. In his nominatur קפוז *kippoz*, de quo ſic agit Divinus Vates verſu decimo quinto, *Ibi nidificabit* kippoz, *& liberabitur, & rumpet, & congregabit in umbra ſua.* Sic *Hebræa* ſonant ad verbum. Sed, verbis תמלט, & בקעה, & דגרה, ex generali ſignificatione tranſlatis ad ſpecialem, recentiores *Hebræi* hunc verſum rectè reddunt; *Ibi nidificabit* kippoz, *& pariet, & excludet, & fovebit in umbra ſua.* Nempe מלט *malat*, in genere eſt *liberare*, vel *liberari*; hic *parere*, ut *Eſ.* 66. 7. המליטה זכר, ubi noſtra verſio ad verbum, *Elle a été delivrée d'un mâle*, Phraſi tam *Hebraicâ* quam *Gallicâ*. Idem Verbum ملط *malata* etiam *Arabes* de *partu* uſurpant, ſed de eo propriè, qui *abortivus* & *intempeſtivus* eſt. *Aſſyria Venus*, quam præſediſſe partui, atque eandem fuiſſe cum *Lucina*, & *Ilithya*, multis contendit *Seldenus* in libello *De Diis Syris*, ab hoc Verbo videtur nomen habuiſſe Μυλίττας, ut

ut est in *Herodoto*; vel Μυλήτας, & Μιλίτης, ut est in *Hesychio*; potius quam à Verbo ילד, *generare*, prout conjicit *Scaliger* : cum ut verbi sonus, ita etiam significatio congruat magis. *Lucina* enim in partu juvat, non in generatione. Etiam בקע, in genere est *findere*, vel *rumpere*, hic *ovi ruptione parvulos excludere:* ut *Esa.* 59. *v.* 5. *Ova basilisci* בקעו, *ruperunt*, id est, *excluserunt*. Sic *Latinè* dicitur pullus *ex ovo erumpere*. Denique דגר, apud *Chaldæos*, à quibus desumptum est hoc Verbum, in genere est *congregare*, hic *congregare sub se ova* vel *pullos*, ut calore materno foveantur. Non aliter sumitur *Jer.* 17. *v.* 11. ubi *Propheta* dicit, קרא דגר ולא ילד, *Rusticula congregat* (id est, *fovet*) *quæ non peperit*. Nec à *Chaldæo* Interprete, cùm *Hebræum* תחמם, *calefaciet*, de struthionis ovis, reddit תדגר, *congregabit*, id est, *fovebit*, Job. 39. v. 14. (al. 17.) Insuper in hæc verba, בקעה ודגרה, *excludet*, & *fovebit*, notandum conjunctionem *ET* idem esse quod *CUM*, vel *POSTQUAM:* ac si *Propheta* scripsisset, *Excludet ova, postquam ea foverit*. Sic *Exod.* 14. *v.* 21. *Redegit mare in siccum, & divisæ sunt aquæ:* id est, *postquam divisæ sunt aquæ*. Et *Esa.* 64. *v.* 5. *Iratus es, & peccavimus:* id est, *cum peccavimus*, vel *quia peccavimus*. Ita *Kimchius*.

Sed hæc nemini non sunt obvia: quid sit קפוז *kippoz*, non item; Cùm alibi nullum occurrat animal hujus nominis, nec in Scriptura, neç in *Talmude*, nec in *Syrorum* aut *Chaldæorum* libris. Dicam tamen de ea voce quid senserint cum veteres tum recentiores Interpretes. *Græci*, *Chaldæus*, *Syrus*, *Arabs*, *Vulgatus*, *Hieronymus*, *Pomarius*, *Schindlerus* reddunt *hericium*, ac si קפוז *kippoz*, sit idem, quod קפוד *kippod*, paulo ante versu 11. Ita suadente scilicet soni vicinitate, & literarum Z & D facili permutatione. *Kimchius* item, & *Selomo*, & *Mardochæus*, & *Aquinas*, & *Hebræi* ferè quotquot sunt, *kippod* & *kippoz* pro eodem habent. Sed *kippod*, adeoque & *kippoz*, alius *testudinem* exponit, alius *noctuam*, alius in genere *avem solitariam*. Solus *Aben Ezra*, quod sciam, *kippod* & *kippoz* diversas aves esse vult, sed quales, non explicat. Sed & eorum Interpretum, qui nostro ævo in novis versionibus elucubrandis utilem operam navârunt, non parva hic est dissensio. *Santes* exponit *hericium*, Castalio *bubonem*, Junius *merulam*, Deodatius *il gufo*, id est, *scopem*; Angli *the great Owle*, id est, *magnam ululam*; Galli, post *Mercerum*, *le martinet*, id est, *cypselum*; *Arias* ipsam vocem *Hebræam* in *Latinum* textum inserit, ingenuè professus eam à se non intelligi.

Nunc, ut modestè aperiam, sed liberè, quid in singulis desiderem: Primò hoc haberi velim pro certo, קפוד *kippod*, & קפוז *kippoz*, utut sono similia sint, tamen esse nomina diversorum animalium. 1. Quia in eadem serie contextus ab *Esaia* proponuntur ut diversa. *Eam*, inquit, *possidebunt pelecanus &* KIPPOD. Et, paucis interjectis, *Ibi nidificabit* KIPPOZ. Quæ inanis esset repetitio, si *kippod* & *kippoz* idem essent. 2. Hoc potissimum, quod, cum קפוד *kippod*, *hericium*, esse suo loco (*a*) probaverim, id est, animal quadrupes viviparum; contra describitur קפוז *kippoz*, ut animal oviparum: *Ibi nidificabit* kippoz, *& pariet, & excludet* (ova scilicet,) *postquam* (illa) *foverit in umbra sua*. Quid expressius? Itaque *Santes* & *Schindlerus* in *Lexicis* suis, voce בקע, plane videntur ignorâsse quod animal sit *hericius:* alioqui nunquam dicturi, quod faciunt in hujus loci expositione, *nidificare hericium*, & *rumpere ova*, & *iis ruptis pullos suos excludere*.

(*a*) *Part.* 1. *l.* 3. *cap.* 36. *pag.* 1035.

Secundò, quidquid sit קפוז *kippoz*, cum *à saltu* nomen habeat, neque *testudo* est, neque *cypselus* avis. Neutri enim convenit saltus. Non testudini, quæ ne graditur quidem aliter quam reptitando. Sed neque avi *cypselo*, quam alii *apodem* vocant, quia pedum usu caret, & incessus ferè est expers. *Plinius* lib. 10. cap. 39. *Plurimum volant, quæ* apodes; *quia carent usu pedum: ab aliis* cypseli *appellantur hirundinum specie.* Item, *His quies, nisi in nido, nulla. Aut pendent, aut jacent.* Eadem etiam alii scribunt. Præterea, cum cypselus marina sit avis, aut riparia, quorsum nidificare dicatur in *Idumææ* aridis locis? Frustra *Mercerus* urget, *cypseli* vocem ab *Hebræa* קפוז *kippoz*, non abludere. Neque enim id tanti est, cum cæteræ notæ desint. Ut taceam ab *Hebræa* lingua malè repeti vocem, quæ palam est *Græcæ* originis. *Cypseli* enim dicuntur ἀπὸ τῶν κυψελίδων *ab alveolis*, quos è luto sibi construunt. *Philosophus Historiæ* libri 9. cap. 30. Οἱ δὲ ἄποδες, οὓς καλοῦσί τινες κυψέλους, νεοττεύουσιν ἐν κυψελίσιν ἐκ πηλοῦ πεπλασμέναις μακραῖς. Sic, apud *Herodotum* in *Terpsichore*, *Eëtionis* filio *Cypseli* nomen inditur ἀπὸ τῆς κυψέλης, in qua latens ex periculo mortis evaserat.

Tertia interpretatio, quæ קפוז *kippoz*, *merulam* exponit, plus habet verisimilitudinis. 1. *Merula* enim *Græcè* est κόσσυφος, quod ex *Hebræo*, *kipphoz*, ut efferebant Veteres, factum videri queat per literarum Metathesin. 2. Et cum solitariis animalibus videtur posse censeri, cum *merulam* dici velint (*b*) *Varro*, (*c*) *Festus*, (*d*) *Isidorus*, eò quòd *mera*, (id est, *sola*) volitet. 3. Eadem avis קפוז *kippoz*, rectè dicatur *à saltu*, cùm subsultet potius, quàm ambulet. *Plinius* lib. 10. cap. 38. *Avium ambulant aliquæ, ut cornices; saliunt aliquæ, ut passeres, merulæ.* Has rationes habuit *Junius*, cur *kippoz merulam* redderet. Sed vir doctissimus non cogitavit, *Prophetam* ibi agere de φιλερήμοις animalibus, quorum inhabitatione cultus antea locus vastus atque horridus fiat. In quo numero merulam esse nemo dixerit, quæ avis est innoxia, habitu corporis decens, voce suavi, sapore grato, fimo ad lætificandos agros utilissimo, quamque adeo in Ornithotrophiis cum lusciniis vult ali *Varro* lib. 3. *De Re Rustica* cap. 5. *Merulam* quidem dici volunt, quia fere vagatur sola, nec nisi propter sobolem cum avibus sui generis solet inire societatem. Sed hanc originationem, cum aliis *Varronis*, deridet *Quintilianus* lib. 1. cap. 5. *Cui*, inquit, *non post* Varronem *sit venia? qui* AGRUM, *quod in eo* agatur *aliquid*; *&* GRACULOS, *quia* gregatim *volent*, *dictos*; Ciceroni *persuadere voluit* (*ad eum enim scribit:*) *cùm alterum ex* Græco *sit manifestum dici, alterum ex vocibus avium. Sed hoc tanti fuit vertere, ut* MERULA, *quia sola volat*, *quasi* mera volans *nominaretur.* Et *merulam* quidem dici, quasi *merivolam*, merum commentum: *merula* tamen pro *mera*, id est, *sola*, dici potuit diminutivâ voce. Verùm, undecunque nomen traxerit, eam in habitatis locis degere, nemo est, qui nesciat, atque unam merulæ speciem plerumque ἐπὶ τῶν κεράμων *super tectorum tegulas* versari, ut observat *Philosophus Historiæ* libri noni capite decimo nono. Unde est, quod huc nonnulli referunt illud *Psaltis*, *Fui sicut passer solitarius super tectum*.

Hoc vitavit incommodum *Deodatius* ὁ μακαρίτης, qui קפוז *kippoz*, Italicè *gufo*, id est, *scopem*, interpretatur; avem non modò solitariam, & φιλέρημον, sed & nocturnam, & deformem, & ominosam, vocisque absurdæ & absonæ. *Homeri* vetus *Scholiastes*, Σκῶπες, ὄρνεα νυκτίνομα, κακίνομα, κακόφωνα, οἱονεὶ σκαιόπες τινές. 2. Accedit, quòd meritò קפוז *kippoz*, id est, *saltatricula*, nominari posse videtur avis, quæ saltatione tam delectatur, ut, aucupe saltante, capi legatur ἀντορχουμένη, id est, *ex adverso saltitans*. Quocirca scopem *Athenæus* (*e*) iis accenset animalibus, quæ saltantem intuentia νευροσπαστεῖται, id est, *moventur ad instar sigillariorum* νευροσπαστῶν (Gallicè *des marionettes*) & ut --- *nervis alienis mobile lignum*. Unde σκὼψ (*f*) appellatur *saltationis quoddam genus varietate motuum & gesticulationum insignis*. Et σκώπτειν propriè est

(*b*) *Varro*, *De Ling. Lat.* 4
(*c*) *Festus in Merum.*
(*d*) *Isid. Orig. l.* 12. *cap.* 7.
(*e*) *Athen. l.* 9. *c.* 10. *Ælian. Histor. l.* 15. *c.* 28. *Eustath. in Odyss.* ε.
(*f*) *Athen. l.* 14. *Pollux. l.* 4. *c.* 14. *Ælian. & Eustath. ubi supra.*

est *scopis instar imitatione ridiculâ aliquid effingere.* 3. Quid, quod pro *scope* Veteres ferè *copem* (g) scribebant sine *Sigma* præfixo. In his *Epicharmus*, *Speusippus*, *Metrodorus*, & *Alexander Myndius*, qui *Homerum* etiam & *Aristotelem* asserit κῶπες scripsisse, non σκῶπες. Quod ideo observamus, quia κῶψ magis accedit ad *Hebræum* קפוז *kippoz.* Et vox Italica *gufo* videtur ex utroque posse deduci: cùm *gli cufi*, vel *gufi*, sint Veterum *copes*, vel *scopes*. *Phavorinus*, καὶ δοκοῦσι σκῶπες εἶναι, ὡς κοῦφους ἢ γοῦφους οἱ Ῥωμαῖοί φασι. Idem est in *Eustathio*, nisi quod, pro κοῦφους ἢ γοῦφους, nostra exemplaria perperam habent κουκούβας. Videt cordatus Lector ultimam hanc interpretationem maximè esse probabilem. Neque aliud eos voluisse puto, qui *bubonem*, aut *magnam ululam*, eandem vocem reddiderunt. Tamen hoc certum est, *scopem* non potuisse dici קפוז *kippoz*, eo quòd sit ὀρχηστική, & ab aucupe saltante capiatur ἀντορχουμένη. Neque enim *Hebræum* קפז est ὀρχεῖσθαι, sed ἅλλεσθαι. Proprium vocis usum didicimus ex *Arabibus*: qui tria Verba prope synonyma زج *zaggia*, طفر *taphara* (Chaldaicè טפז *tephaz*) & قفز *kaphaza* (Chaldaicè קפז *kephaz*) ita promiscuè usurpant, ut زج *zaggia* plerumque significet *prosilire in plano*, طفر taphara *è sublimi loco in inferiorem desilire*, قفز kaphaza *sursum exsilire ex inferiore loco.* Hinc in *Avicennæ* (h) capite *De speciebus exercitii*, القفز *Alcaphzo* fit الي شي ليتعلق به *ad rem aliquam, ut ab ea quis suspendatur.* Et in Sacris Paraphrasibus قفز *kaphaza* occurrit passim pro Verbis *Hebræis* דלג, & זנק, & נתר, quibus ἅλμα, & πήδημα, non ὄρχησιν, significari notum est. Ergo קפוז *kippoz*, ut res nomini respondeat, oportet esse animal ἁλτικὸν, non ὀρχηστικὸν (Gallicè *propre à sauter, non à dancer.*) Quæ duo quàm differant, nemo non videt. Neque id omissum à *Scaligero*, qui *Aristotelis* locum explicans, quo capi legitur otus ἀντορχούμενος *Historiæ* lib. 8. cap. 12. Ἀντορχούμενος, inquit, *vicissim gesticulans.* Ὄρχησις *aliud est quam* ἅλμα.

(g) Vide Athen. l. 9. Homer. Odyss. l. Arist. Hist. l. 9. cap. 28.

(h) Avic. 1. 3. 2. 2.

Itaque tam in avium, quam in quadrupedum genere קפוז *kippoz*, frustra quæsitus hactenus, docti judicent annon potius pertineat ad serpentes, ex quorum numero est *acontias*, sive *jaculus*, ita dictus διὰ τὸ ὁρμᾷν ὥσπερ τὰ ἀκόντια, *quia jaculorum instar impetu fertur.* Ita *Nicandri Scholiastes.* Nec multò aliter *Ælianus* lib. 6. cap. 18. Ἡ δὴ δὲ καὶ ἀκοντίων δίκην ἑαυτόν τις μεθίησι, καὶ ἐπιφέρεται· καὶ τὸ ὄνομα ἐξ οὗ δρᾷ ἔχει· κέκληται γὰρ Ἀκοντίας. *Est & serpens quidam, qui in modum jaculi semet-ipsum emittit* (*Apostolius* (i) legit μεθίησι *transfert*) *& irruit: & ex eo, quod facit, nomen habet; vocatur enim Jaculus.* Itaque ferè omnes illi ἅλμα tribuunt, & προσπήδησιν. *Agatharchides* cap. 50. de hoc serpentum genere, τὴν πληγὴν δὲ δίδωσι παλλόμενον εἰς ὕψος. *Plagam infert vibratum in altum.* Quod potest ferri. Tamen ἀλλόμενον constanter scribunt posteriores. *Artemidorus* apud *Strabonem* libro 16. Ὄφεις δὲ σπιθαμιαῖοι, φοινικοὶ τὴν χρόαν, προσαλλόμενοι, &c. *Serpentes sunt trium palmorum, coloris punicei, assilientes*, &c. *Diodorus* lib. 3. pag. 126. Δάκνουσι δὲ προσπηδῶντες, καὶ ἀλλόμενοι πρὸς ὕψος. *Mordent prosilientes, & in altum saltantes.* Ælianus *Historiæ* libri 8. cap. 13. Ἔστι ἁλτικὸν θηρίον, καὶ διαπηδῆσαι καὶ εἴκοσιν εἰ δέοι, πήχεις οἷόν τε. *Est serpens saltu valens, quodque viginti cubitorum spatium, si sit opus, transilire queat.* *Galenus* cap. 8. *Ad Pisonem*, Ὁ δὲ ἀκοντίας, ἐκτείνας ἑαυτὸν πάνυ, καὶ ὥσπέρ τι ἀκόντιον ἐφαλλόμενος τοῖς σώμασιν. *Jaculus seipsum multum extendens, & in jaculi modum in corpora insiliens.* Isidorus *Originum* lib. 12. cap. 4. *Exsiliunt in arbores, & dum aliquod animal obvium fuerit, jactant se super illud.* Et *Avicenna* (k) Tom. 2. pag. 139.

(i) Proverbio 1456. quem vide.

(k) Avic. Latin. 4. 6. 3. 4. 40.

ربما كمنت علي الاشجار راصدة وترمي بانفسها علي من يمر بها وتثب منزجة اليه

Quandoque super arbores in insidiis latet; &, si quis prope illas transeat, se jaculatur, & desiliens in eum irruit. Unde est, quod *acontias Arabicè* vocatur ab *Avicenna* قفازة *kipphaza*, & طفارة *tipphara*; quasi *assultricem* dixeris, & *desultricem*. Nam قفازة *kipphaza* propriè dicitur, cum sursum nititur; putà ex solo in arbores: & طفارة *tipphara*, cum è sublimi desilit; putà ex arboribus in viatores. Prius nomen omnino factum ad instar *Hebræi* קפוז *kippoz*, vel *kipphoz*, ut Veteres legisse & extulisse certum est. Eædem utrobique literæ Radicales, & eadem penè nominis forma, quantum ferre potuit linguarum diversitas. Tantum in *Arabico* قفازة *kipphaza* addita est Fœminina terminatio, quam in nomine קפוז *kippoz*, desiderari docent Fœminini generis quatuor verba huic adjuncta. Quamvis ideo diversa sit terminatio, quia *Hebræum serpentis* nomen נחש Masculinum est, & *Arabicum* حية Fœmininum.

Hæc de verbo: rem quod attinet, inter *Africæ* pestes nulla est hoc serpente deterior. *Aëtius*, ubi supra, cap. 27. *Ab hujus morsu sequuntur omnia, quæ de vipera dicta sunt, atque etiam graviora.* Avicenna, *Accidit ex morsu ejus dolor vehemens, & ulcus calidum toto corpore, atque ex eo mors.* Et morsum ejus ἀνίατον vel ἀνήκεστον, id est, *insanabilem esse* scribunt *Agatharchides*, *Diodorus*, & *Strabo.* Proinde in *Agatharchide* hoc serpentis genus dicitur esse ἰωδέστατον πάντων *omnium venenosissimum.* Is enim videtur ita scripsisse, non ἰδιώτατον, ut habent nostræ editiones. Neque vitabile est hoc telum, cum ex insidiis erumpat tanto impetu, ut prævertat omnem fugam. *Missili volare tormento* dicit *Plinius*: & *Solinus*, *ex arboribus vi maxima turbinatum, penetrare animal quodcunque obvium fortuna fecerit.* Et *Ælianus*, Ἀλλόμενον δὲ παραχρῆμα ἐνέφυ, *Insiliens statim adhæret*; nempe iis, quæ saltu appetit. Tam præceps rapiditas à *Lucano* sic describitur lib. 9. versu 822.

> *Ecce! procul sævus sterilis se robore trunci*
> *Torsit & immisit (jaculum vocat* Africa) *serpens;*
> *Perque caput* Pauli *transactaque tempora fugit.*
> *Nil ibi virus agit, rapuit cum vulnere fatum:*
> *Deprensum est, quæ funda rotat, quam lenta volarent,*
> *Quam segnis* Scythicæ *strideret arundinis aër.*

Sunt, qui hunc serpentem levi saltu defungi colligunt, nec attolli supra hominis ilia, ex his *Strabonis* in *Latina* versione; *Serpentes etiam spithamam longos, colore puniceo, usque ad ilia assilientes, quorum morsus incurabilis est:* sed fallit eos prava versio, eaque nata ex prava *Græci* textus interpunctione, qui sic legitur; Ὄφεις δὲ σπιθαμιαῖοι, φοινικοὶ τὴν χρόαν, προσαλλόμενοι καὶ μέχρι λαγόνος, τὸ δῆγμα ἔχοντες ἀνήκεστον· cùm sit legendum προσαλλόμενοι, καὶ μέχρι λαγόνος τὸ δῆγμα, &c. Neque enim sensus est, eos salire usque ad ilia; sed vulnera, quæ assultu suo infligunt, toto corpore usque ad ilia esse insanabilia, cum alioqui sanari possint, nempe si sint infra ilia, puta in cruribus, aut femoribus. Hæc enim ex *Artemidoro* sumpsit *Strabo*, & *Artemidorus* ex

Aga-

Agatharchide, cujus verba sunt; Δῆγμα δ' ἀνίατον, ἂν τοῦ λαγόνος ἀνώτερον αἱμάξῃ. *Morsus est insanabilis, cum supra ilia sauciat.* Itaque jaculus, de quo *Lucanus*, non solùm ad ilia saltu se extulit, sed

Perque caput Pauli, *transactaque tempora fugit.*

Et in *Isidoro* jaculi *exsiliunt in arbores:* & in *Æliano* transiliunt καὶ εἴκοσιν, εἰ δέοι, πήχεις, *etiam viginti cubitos, si sit opus*; cui saltus longitudini necesse est ut altitudo sit proportione par. Ex his intelligit Lector, vasta omnino & inculta oportere esse loca, quæ tali peste fœcunda sunt. Atque hoc est, quod vult *Esaias*, cum acontiam in *Idumæa* scribit non modo diversaturum, sed pariturum etiam, & exclusurum ova, quibus incubuerit. Si quis *Libyci* serpentis genus *Judæis* neget aut *Idumæis* fuisse notum, audiat hæc *Marcellini* libro 22. *Serpentes quoque Ægyptus alit innumeras, ultra omnem perniciem sævientes, basiliscos, & amphisbænas, & scytalas, & acontias.* Alii *Arabiæ* adscribunt. *Lucanus* libri 6. versu 677.

Non Arabum *volucer serpens:* ---

id est, *jaculus.* Idem enim lib. 9. versu 720.

Et natrix violator aquæ, jaculique volucres.

Ut de *Agatharchide, Diodoro,* & *Strabone* taceam, qui in *Sabæis* describunt, ad quos *Judæi* navigare cœperant jam inde à *Solomonis* ævo.

Sed, ut res clarior fiat, juvat *Esaiæ* singula verba perpendere. *Ibi*] inquit, in *Idumæa*, *Arabiæ* parte *Ægypto* contigua, in qua serpentes acontias describit *Ammianus*. *Nidulabitur Kippoz*] id est, *jaculus*, seu *acontias*, ut *Hebraicè* קפוז *kippoz*, sic *Arabicè* قفازة *kipphaza* dictus *à saltu*. *Nidulari* fateor maximè proprium esse avium, quod mihi olim objecit vir doctissimus: sed & *nidus* καταχρηστικῶς aliis animantibus tribuitur. 1. Homini puta, ut *Eccles.* 36. *v.* 28. Τίς γὰρ πιστεύσει, &c. ἀνθρώπῳ μὴ ἔχοντι νοσσιάν, καὶ καταλύοντι οὗ ἐὰν ὀψίσῃ. *Quis credet homini, qui non habet nidum, & divertitur ubicunque advesperascit?* Hinc *Job.* 29. *v.* 18. *In nido meo moriar.* Num. 24. *v.* 21. de *Kinæo*, *In rupe posuisti nidum tuum.* Jerem. 49. v. 16. & *Abd.* 11. *de Idumæo*, *Quamvis exaltares ut aquila nidum tuum.* Hab. 2. v. 9. *Væ inhianti lucro malo pro domo sua, ut ponat in excelso nidum suum!* 2. Leoni in *Græca* versione *Nahum.* 2. *v.* 12. Ἔπλησε θήρας νοσσιὰν αὐτοῦ, *Prædâ implevit nidum suum.* Hebr. חוריו, *foramina sua.* Alcamus,

العرزال عريسة الاسد وما يجمعه في
ماواه لاشباله مما يمهده كالعش

Alirzal, *antrum leonis, & quod in lustro suo colligit catulis suis, ut tanquam nidum substernat.* 3. Sui. *Columella* lib. 8. cap. 9. *In cubili suum quisque matrem nidus exspectat*, id est, porcelli in hara jacentes tanquam in nido. 4. Hystrici. *Callimachus* Hymno in *Dianam*,

Καὶ κοίτην ἐλάφοιο, καὶ ὕστριχος ἔνθα καλιαί,

Et cubile cervi, & hystricis ubi nidi. 5. Hericio. *Esa.* 13. *v.* 22. Καὶ νοσσοποιήσουσιν ἐχῖνοι ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. *Et nidificabunt hericii in domibus eorum.* *Isacius* ad *Lycophronem* versu 1093. *Hericius, cum præcognoscat, qui venti spirare debeant,* ἀποφράττει τὸ πρὸς τὸ μέλλοντα πνεῖν μέρος τῆς καλιᾶς αὐτοῦ, ὑπανοίγει δὲ τὸ ἕτερον, *nidi partem obturat oppositam ei vento, qui spiraturus est, & alteram aperit.* 6. Phycidi pisci, de qua *Plin.* lib. 9. c. 26. *Eadem piscium sola nidificat ex alga, atque in nido parit.* Et *Ovidius* in *Halieutico*,

Atque avium dulces nidos imitata sub undis.

7. Crocodilo. Solinus, *Metatur locum nido naturali providentiâ.* 8. Vermibus. Sic *Plinius* lib. 11. cap. 28. dicit *in fimo nidulari vermiculos.* 9. Culici, muscæ, api, vespæ, crabroni. *Lucianus* in *Muscæ encomio*, Νεοττιὰν δὲ, ἢ καλιὰν, οὐκ ἐνὶ τόπῳ κατεστήσατο. *Nidum autem, aut nidulum, non uno in loco constituit.* Et in *Icaromenippo*, Ἅπαντα διαγινώσκεις τὰ ἐπὶ γῆς· τοὺς ἀνθρώπους, τὰ θηρία, μικροῦ δεῖν, τὰς τῶν ἐμπίδων νεοττιάς. *Omnia, quæ in terra sunt, dignoscis; homines, feras, &, penè dixerim, culicum nidos.* Josephus de *Samsone* libri 5. *Antiquitatum* cap. 10. Ἐπιτυγχάνει σμήνει μελισσῶν, ἐν τῷ στήθει τοῦ λέοντος ἐκείνου νενοσσευκότων, *Incidit in apum examen, quæ in leonis illius pectore nidificaverant.* *Chaldæa* Paraphrasis *Judic.* 14. *v.* 8. והא קנא דדבריתא בפגרא דאריא, *Et ecce nidum apum in cadavere leonis!* Et *Arabica*,

واذا في صدر الاسد نحل قد عششت
هناك وقد سال العسل من عش النحل

Et ecce in pectore leonis apes, quæ nidificaverant illic, & mel effluebat ex apum nido. Ut 1 *Sam.* 14. *v.* 26. *Mel decurrebat* من عش النحل *ex apum nido.* Et *Chaldæa* rursus versu sequente, *Extendit caput baculi, quem in manu habebat, & intinxit illud* בקינא דדובשא, *in nido mellis.* *Virgilius* lib. 4. *Georgicorum*, de apibus;

Progeniem nidosque fovent. ---

Plinius lib. 11. cap. 21. *Vespæ in sublime è luto nidos faciunt, & in iis ceras: crabrones in cavernis, ac sub terra.* Et rursus, *Vespæ, quæ* ichneumones *vocantur, unum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum, & in nidos suos ferunt.* Idem, de crabronibus; *Nidos Vere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices generentur. Iis educatis, alios deinde nidos majores fingunt, in quibus matres futuras producant.* Et cap. 22. de bombycibus; *Nidos luto fingunt salis specie, applicatos lapidi tantâ duritiâ, ut spiculis perforari vix possint.* Epiphanius *Hæresi* 44. de vespæ genere, quam ζώπυρον vocant: Ἐὰν δέ τις διερχόμενος τὸν αὐτοῦ φωλεὸν, ἢ καλιὰν, καθέλοι. *Si quis viator latebram illius, nidumque, diruat.* Ζώπυρον est *Chaldaicè* זיבורא *zibbora*, & *Arabum* زنبور *zanbur*, de qua *Damir*;

يتخذ عشه تحت الارض *Nidum sub terra sibi sumit.* 10. Formicis. Sic in Tractatu *Talmudico Nedarim* legas קיני דשומשמני, *nidos formicarum.* Et in *Horo* lib. 2. cap. 60. Τιθεμένων (νυκτερίδος) τῶν πτερῶν εἰς τὴν νεοσσιὰν τῶν μυρμήκων, οὐ προσέρχεταί αὐτῶν τις. *Vespertilionis pennis ad formicarum nidos admotis, nulla illarum egreditur.* Et *Apulejus* lib. 8. *Cujus in ipso carioso stipite inhabitantium formicarum nidificia burriebant* (al. *bulliebant.*) 11. Muribus, & aliis animalculis. Minutius Felix, *Mures*, &c. *nisi abigatis, in ipso Dei vestri ore nidificant.* Et *Arnobius* lib. 6. *Non videtis sub istis simulacrorum causis* (al. *cavis*) *stelliones, sorices, mures, blattasque lucifugas nidamenta ponere, atque habitare.* 12. Locustis. Unde est, quod, cum *David* se excussum fuisse queritur *ut locustam* Psalm. 109. v. 23. *Kimchius* & *Aben Ezra* observant agi de locusta, שאין לו קן, *quæ non habet nidum.* Et *Damir*, postquam locustam parturientem caudâ suâ petras durissimas diverberare dixit, donec in rimam pateant, atque ova sua in ea rima ponere, addit,

فيكون له كالافحوص ويكون حاضنا
لها ومربيا *Et* (hæc rima) *pro nido illis est, in quo fœtum foveant, atque educent.* 13. Serpentibus denique certum est nidos non raro tribui. *Cic.* l. 2. *de Divin.* *Ut in cunis fuerit anguis non tam est mirum, in* Selonio *præsertim* (qui est campus agri *Lanuvini*) *ubi apud focum angues nidulari solent.*

Per-

Perperam legunt *nundinari*. *Epiphanius* in *Physiologo* cap. 16. Ὅταν ἐπὶ τὴν πηγὴν τὸ ὕδωρ πιεῖν ἔλθῃ ὁ ὄφις, ἐ φέρει τ̓ ἰὸν, ἀλλά γε ἀφεὶς αὐτὸν ἐν τῇ νεοττίᾳ, ἔτω καθαρὸς πορέυεται. *Cùm serpens ad fontem venit, ut bibat, virus non defert, sed, illo in nido dimisso, ita purus accedit. In nido*, id est, ἐν τῷ φωλεῷ, *in lustro*, ut idem habet in *Ophitarum Hæresi* cap. 8. *R. Selomo* explicans quid sit *foramen aspidis* Esa. 11. v. 8. ait esse *foramen terræ*, שהנחש מקנן בתוכו, *in cujus medio nidificat serpens*. Et *Arabs* Interpres idem pro *foramine aspidis* habet عش الافاعي *nidum viperarum*.

Jam in *Esaia* quæ sequuntur, *Ibi nidulabitur acontias, & pariet, & ova excludet, quæ foverit umbra sua*, ipsissima verba sunt, quæ in hoc argumento Naturæ consulti usurpant. *Philosophus* de serpentibus, *Historiæ* lib. 5. in fine; Ὠοτοκἐσιν ἔξω· ὅταν ᾖ τέκῃ, εἰς τὴν γῆν ἐπωάζει· ἐκλέπεται δὲ κα̣ὶ ταῦτα τῷ ὑςέρῳ ἔτει. *Ova foris edunt: quæ cum pepererunt, in terra fovent. Ea autem excluduntur anno sequente.* Unde *Plinius* libri 10. cap. 62. *Ova pariunt serpentes*, &c. *Et contexta in terra incubant, & fœtum sequente excludunt anno.* Et *Celsus* lib. 5. cap. 27. *Perniciosissimi sunt* (serpentes) *cum incubant*. Ergo in *Esaia* מלט, est ὠοτοκεῖν *ova parere*: דגר, ἐπωάζειν *fovere, incubare*: בקע, ἐκλέπειν *excludere*. Atque ipsemet *Esaias* alibi eodem Verbo *ovorum basilisci exclusionem* exprimit, ut supra (*l*) notavimus.

(*l*) Pag. 409 lin. 61. &c.

Etiam Verbum דגר, *congregare* propriè, vel *ova congregata & connexa fovere*, etsi tribuatur avibus, tamen in serpentem maximè quadrat, cujus ova non modo sunt simul collecta, sed & mutuo nexu cohærent monilis instar. *Aristoteles*, ubi supra, Τὰ δ᾽ ὠὰ ἀλλήλοις συνεχῆ ἐςιν, ὥσπερ αἱ τ̃ γυναικῶν ὑποδερίδες. *Ova sunt sibi mutuò connexa ut mulierum monilia*, id est, ut margaritæ in monilibus. *Damir* etiam, postquam serpentis ova descripsit longa, coloris fusci, viridis, nigri, albi, varii, punctis quibusdam distincti, lucidi, cum tantæ varietatis causa non appareat satis, atque egit etiam de sanie intus latente,

وهو في جوفها متصل طولا علي خط واحد

Per ventrem, inquit, *in longitudinem super lineam unam connexa sunt.* Et Scaliger, *Ea ova vidimus nos agglutinata inter se globulorum modo, quibus preces numerant mulieres.* Sunt, qui *Hebraicè* id dici putant שלל של ביצים. Sed propriè שלל של ביצים est *ovorum in gallinæ ventre conglobatio, cum ad maturitatem vergunt.* Ut אשכול של ביצים, *botrus ovorum* dicuntur ova minora ex semine primum conglobata. Vide *Talmudicos* in Tractatu *Betsa* fol. 7. a.

Neque id omittendum, quod acontiam ova בצלה, *umbrâ suâ* fovere dicit *Propheta*, dicturus potius *sub alis*, aut *sub pennis*, aut *sub alarum umbra*, si de ave res esset. Fortè etiam his ipsis verbis insinuat Divinus Vates hoc serpentis genus de suis ovis magis esse sollicitum. Amphisbæna saltem, quam *Avicenna* jaculi speciem esse suspicatur, legitur apud *Albertum* serpens esse *vigil, & sollicitus de suis avis valde, cum ea incubat.*

CAPUT DUODECIMUM.

Probatur שפיפון *sephiphon*, Gen. 49. v. 17. esse *Cerasten* & *Hæmorrhoum.*

Dan ut SEPHIPHON super semitam, qui mordet calces equi, & sessor cadit retrorsum. Hebræi *serpentem esse scribunt: sed speciem prorsus ignorant.* Arabicè سق supphon, *vel* sipphon, *serpens nigro & albo distinctus homini infensissimus, fortasse* hæmorrhous. *Hieronymo* sephiphon *est* cerastes, *qui in arenis & rotarum orbitis viatoribus insidiatur. Et morsus ejus hominibus & brutis est lethifer. Nec facilè vitatur, quia arenæ est concolor. Utrique* Arabi معرون, *id est*, cerastes. Ajin *&* Koph *sæpe permutantur. Cerastæ cornua carnea. Ex illis fieri cultrorum manubria, ut sudore prodant venenum; gravis error: & unde natus.* Cerastes Epiphanio *monoceros. Voce* sephiphon *tam* hæmorrhoum *quam* cerasten *significari. Qui sunt forma tam similes, ut hæmorrhous pro cerastis specie possit haberi. Et utrisque communis flexuosus incessus; quia spinam osseam non habent, sed cartilagineam, & in utramque partem flexilem. Hinc utrosque* claudicare *dicit* Nicander, *& causam arcessit è Fabulis. Eò pertinet* nomen שפיפון sephiphon, *quod* claudum *sonat.* Hebræi *de hoc serpente quidquid dicitur ad* Samsonem *referunt; cùm ad totam* Danitarum *tribum pertineat, quæ potius astu, quam aperto* Marte *res gessit. Neque id in bello illicitum. Alii eadem hæc verba & ad* Samsonem Christi *typum, & ad* Anti-Christum *accommodant: quæ* ἀσύςατα.

GEN. 49. v. 17. cur שפיפון *sephiphon*, Græci ἐγκαθήμενον, & Samaritani ࠑࠐࠁࠏ *insidiantem* verterint, nullus capio. Sed alios scio multo rectius statuere שפיפון esse serpentis genus. Id enim apertè clamant *Jacobi* verba, quæ sic habent; DAN *erit serpens super viam*, שפיפון sephiphon *super semitam, qui mordet calces equi, & cadit sessor ejus retrorsum.* Itaque *sephiphon* esse *serpentem* planè constat. Tantùm de specie ambigitur. Et *Hebræi* quidem de sola vocabuli origine solliciti sunt: quod *Aben Ezra* deducit à Verbo שוף, *à conterendo*; quia serpenti dictum *Gen.* 3. *v.* 15. אתה תשופנו עקב, *Tu conteres ei calcaneum. Kimchius* à Verbo שפה, quod etiam *conterendi* significationem habet *Job.* 33. *v.* 21. Ita ut שפיפון fiat à שפה, secundâ geminatâ, quomodo הגיגי ex הגה. Sed *Selomo* & *Pomarius* dici malunt à נשף, *ab afflando*, vel *sibilando*. Hæc *Hebræi* de vocis origine, de propria significatione ἐδὲ γρύ. Alios verò si consulas, ipsa te diversitas dubium tenebit, & ambiguum. *Jonathan* explicat רישי חיוין, *præcipuos serpentum*: Onkelos פתנה, *aspidem*: Jerosolymitanus, & Syrus ܡܥܪܘܢܐ, *basiliscum*: Arabs uterque معرون, ignotum per ignotius: Hieronymus *cerasten*: Junius *acontiam*: Schindlerus, in ארח *viperam*: Castalio, Itali, Galli, & Angli *colubrum*.

In his tenebris nonnihil lucis mutuamur ex *Arabibus*, apud quos سق *sipphon*, vel *supphon*, est *serpens albo & nigro distinctus*. Alcamus, السق الارقم

الارقم من الحيات *Sipphon* (vel *supphon*) *in serpentibus is, qui vocatur* arkamo (*varius.*) Et alibi الارقم اخبث الحيات واطلبها للناس او ما فيه سواد وبياض Arkamo, *serpens perniciosissimus, & homini infensissimus: aut qui partim niger, partim albus est.* Hinc conjectura non levis *sipphon* esse *hæmorrhoum*, & *hæmorrhoidem*, de quibus *Aëtius*: *Animalia hæc colore quidem sunt arenoso*, &c. *Per corpus vero notis nigris & albis variegata sunt. Avicenna* itidem (*a*)

(*a*) *Avic. Arab. tom. 2. p. 138. & 4. 6. 3. 36.*

ذكرت القدما ان هاتين الحيتين زمليتا الابدان وعلي ابدانها نقط سود وبيض

Referunt veteres hos serpentes corpora habere arenosa, eaque adeo punctis nigris & albis esse aspersa. Itaque si שפיפון *sephiphon*, ex *Arabismo* explicatur, videbitur esse *hæmorrhois*, viperæ species, quæ morsu sanguinem elicit, ita ut *quidquid animæ est per cruorem evocetur*, ut habetur in *Solino*.

Mihi tamen impensè arridet *Vulgata* versio, quæ *cerasten* exponit; quia natura cerastis planè videtur exprimi *Jacobi* verbis, "Dan *erit serpens super viam*, שפיפון עלי ארח, sephiphon *supra semitam*; vel, ut alii, *super orbitam*. Ita enim cerasten latere dicit *Nicander Theriacωn* versu 262.

--- ἐν δ' ἀμάθοισιν
Ἢ καὶ ἁματροχιῇσι παρὰ στίβον. ---

In arenis, aut etiam in rotarum orbitis prope viam, ut inde viatoribus insidietur. Et *Jacobus* addit *sephiphon equi calces ita mordere, ut sessor cadat retrorsum*, equo labante scilicet, cum in suffragines serpere incipit virus. In poplitibus enim, atque inguine, potissimum mali vim se exerere tradit idem *Nicander*;

Διπλοῖς δ' ἐν βουβῶσι, καὶ ἰγνύσιν ἀσκελὲς αὐτὸς
Μόχθος ἐπιτρέφεται. ---

Mox gravis exercet labor inguina, & acriter urget
Poplitem utrumque dolor. ---

Neque hominibus solùm, sed & brutis lethifer est ille morsus. Dicit enim *Callias* in *Æliano* libri decimi sexti capite vigesimo octavo, Τοὺς κεράστας ὄφεις δεινοὺς εἶναι τὸ δῆγμα, ἀναιρεῖν γὰρ τὰ ζῶα ἄλογα, καὶ ἀνθρώπους. *Cerastas serpentes esse morsu graves, quique tam bruta quàm homines interimant.* Hoc gravissimum, quod cerastis insidias devitare facile non est: quia, cum sit arenæ concolor, calcatur ab imprudentibus, quos vicissim ille remordet. *Diodorus* libro tertio, (*b*) Τὴν δὲ χρόαν ἄμμῳ παραπλησίαν ἔχουσι· διόπερ ἐξωμοιωμένων αὐτῶν κατὰ τὴν πρόσοψιν τοῖς ὑποκειμένοις ἐδάφεσι, ὀλίγοι μὲν ἐπιγινώσκουσιν· οἱ πολλοὶ δ' ἀγνοοῦντες πατοῦσι, καὶ κινδύνοις περιπίπτουσιν ἀπροσδοκήτοις. *Arenam colore referunt: proinde cum subjecto solo sint colore similes, illos pauci dignoscunt; & plerique imprudentes calcant, atque in improvisa pericula sic incidunt.* Unde factum, ut olim *Æthiopiæ* partem *Ægypto* subjectam hi serpentes prorsus desolaverint, ut ibidem habet *Diodorus*.

(*b*) *Pag. 128.*

Jam, si auctoritate certatur, cum *Vulgato* convenit utrique *Arabi*, in quibus معرون est *cerastes*, ut *Avicennæ* مقرنة. In illis scilicet linguis *Koph* & *Ajin* non raro permutantur. Hinc *Chaldæis*, & *Syris*, *terra* dicitur ܐܪܩܐ, & ܐܪܥܐ: *fumare* ܩܛܪ, & ܥܛܪ: *frigus* ܩܘܪܐ, & ܥܘܪܐ. Et *Jonathani* קסם est idem locus, qui *Hebræis* עצמון *Num.* 34. *v.* 4. Non aliter apud *Arabes cornu* tam est عرن quam قرن *Gigg*ejus ex *Alcamus*, عران البقر *cornua boum*, عرنة *cornuum radix*, عرون *limax cochlea*, nempe (*c*) ob cornicula duo, quibus prætentat iter, cum oculorum usu careat. Pari ratione cerastes ut مقرن ita & معرون, id est, *cornutus*, dicitur, vel *qui cornicula cochleæ similia habet. Ælianus*, Ὑπὲρ τοῦ μετώπου κέρατα ἔχει δύο, καὶ ἔοικε τοῖς κοχλίου τὰ κέρατα, οὐ μήν ἐστι ὡς ἐκεῖνα ἁπαλά. *Super frontem duo habet cornua cochleæ cornibus similia, quamvis non æque mollia. Plinius* tamen libri undecimi capite trigesimo septimo, tam cerastæ, quam cochleæ *corporea* dicit esse *cornua*, id est, *carnea*. Proinde *Bellonius* non appellat cornua, sed *parvas eminentias instar granorum hordei, quæ cornicula referunt*. Unde falli non parum eos (*d*) apparet, qui scribunt ex cerastis cornibus cultellorum manubria fieri ad mensas Imperatorum, quia sudore produnt venenum appositum. Quis enim manubria cultris ex cornu tantillo fecerit, eoque molli? Ne dicam vero non esse consentaneum, ut venenosi animalis corniculis vis sit ἀλεξιφάρμακος. Sed cerastis cornibus perperam tribuunt barbari Scriptores quod de cornu كركدان *carcaddan*, sive *monocerotis*, alicubi legerant. De illo scilicet *Geographus Nubiensis* Clim. 1. part. 8.

(*c*) *Plin. l. 9. c. 32.*

(*d*) *Vincent. & auctor De nat. rerum.*

ملوك الهند تصنع من قرن هذه الدابة انصبة السكاكين للموايد فاذا وضع الطعام بين ايديهم وكان فيه سم عرق ذلك النصب فيعلم بذلك ان الطعام مسموم

Reges Indiæ *ex hujus animalis cornu cultrorum manubria sibi conficiunt ad mensarum usum. Cumque apponitur eis cibus, si fuerit venenatus, sudore madefiunt ea manubria. Unde deprehenditur cibus esse veneno infectus.* An tale quid habebat in animo *Epiphanius*, cum in *Pneumatomachos* scribens meminit κεράστου δεινοῦ μονοκέρωτος, *cerastæ gravis monocerotis?* Non puto, sed serpentem *cerasten* ex illius sententia esse *monoceroten*. Idem enim sic habet de *Basilidianorum* Hæresi, ὡς κεράστου τρόπον ἐν ἄμμῳ κεχωσμένη, διὰ δὲ τοῦ κέρατος ἐν ἀέρι προκύπτουσα, καὶ τὸν ὄλεθρον τοῖς περιτυγχάνουσιν αὐτῇ ἐργαζομένη. *Cerastis instar in arena defossa, cornu in aërem exerto, iis, qui in eam incidunt, exitiosa.*

Ut redeamus ad rem, hactenus id incertum, *sephiphon* sitne *cerastes*, an *hæmorrhous*, cum utrique interpretationi multa faveant. *Cerasten* exponi diximus ab *Hieronymo*, & utroque *Arabe*, atque hanc interpretationem cum *Patriarchæ* verbis apprimè convenire. *Sipphon* tamen voce simili ab *Arabibus* ita describi, ut videatur potiùs esse hæmorrhoïs. Quid, si *sephiphon* ad utrumque commune nomen esse dicamus? Omnino sic videtur. Atque id in dubium vix revocabit, qui sciet, quam sint similes cerastes & hæmorrhoïs. Uterque est viperæ species. Arenosus utrique color, sed maculosus hæmorrhoo. Eadem utrique mensura. *Avicenna* de hæmorrhoo, & hęmorrhoide, واطوالها اطوال المقرنة *Longitudo illorum eadem, quæ cerastæ.* Neque hæmorrhoo deesse cornua sic testatur *Ælianus* libri decimi quinti capite decimo tertio, Φρίττει δὲ τὴν κεφαλὴν οἱονεὶ κέρασί τισιν. *Tanquam quibusdam cornibus caput inhorrescit.* Et multò antè *Nicander*,

Τῷ μὲν ὑπὲρ νιφόεντα κεράατα δοιὰ μετώπῳ
Ἐγκέιται. ---

Bina super frontem nive candidiora videntur
Cornua.

Ita ut cerastæ, sive cornuti serpentis, species sit hæmorrhoüs. Hoc præcipuum, quod, cum cæteri serpentes rectà proserpant, soli, cerastes & hæmorrhoüs, dubio gressu feruntur, & ambiguo, & in utrumque latus titubantes, ut ita dicam, ebrii, vel claudicantis in morem. Hinc de ceraste *Aëtius*, *Per obliquum non rectà proreptat.* Et *Isidorus*, *Est flexuosus plus quam alii serpentes.* Sed & de hæmorrhoo *Ælianus*, Λοξὸν δὲ ὄιμον πρόεισιν, *Obliquâ viâ progreditur.* Et eum hoc ipso *Nicander* cum ceraste conferens,

Δοχμὰ δ' ἐπισκάζει ὀλίγον δέμας, ὅια κεράστης.

Claudicat obliquans corpus breve, more cerastæ.

Causa est in dorsi spinis, quæ non osseæ, ut in reliquis, sed cartilagineæ sunt, & in utramque partem ita flexiles, ut incessu nulla possit esse firmitas. Quo faciunt hæc *Lucani*,

--- *spinâque vagi torquente cerastæ.*

Proinde cerasten auctor est *Isidorus* tam esse flexuosum, *ut spinam non habere videatur.* Et *Festus Avienus* in *Orbis terræ descriptione*,

Sic virosarum prolixa volumina sese
Sponte cerastarum facili sub viscere curvent.

Sed causam *Poëta* ad *Helenam* referunt, quæ serpentùm homogeneorum cerastæ & hæmorrhoi spinas confregerit, ut sic *Canopi* naucleri sui manibus parentaret, cerastæ scilicet (vel hæmorrhoi) morsu in *Ægypto* interempti. Hanc fabellam *Nicander*, postquam Poëtico sale aspersit, claudit hoc Epiphonemate;

Ἔξοθεν αἱμορρόοι, σκολιοπλανέες τε κεράσαι,
Οἶοι χωλεύουσι. ---

Fertur claudus abhinc hæmorrhoüs, atque cerastes,
Obliquam sulcare viam. ---

Quibus similia legere est *Canonis* Hist. 8. & *Æliani* libri decimi quinti capite decimo tertio. In his notandum inprimis, quod hæmorrhoos & cerastas, ratione gressûs obliqui, solos è serpentibus, χωλεύειν, & ἐπισκάζειν, id est, *claudicare*, dicit *Nicander.* Quia inde *Hebræi* nominis origo manifesta. *Hebraicè* nimirum apud Magistros שפף *saphaph*, est claudicare, & שפוף *saphuph*, est *claudus.* Utrumque eâ notione profert *Boderianus* ex libro *Beresith Rabba.* Sed & *Talmudici* שפי *sephi*, & שפיפן *sephiphon*, pro *claudo* usurpant. Hâc tamen differentiâ, quod ab illis שפי dicitur, *qui uno pede*; שפיפן, *qui utroque pede claudicat*, *Græcè* uno verbo ἀμφιγυήεις, quod est *Vulcani* Epithetum in *Homero* & *Hesiodo.* Hinc in Tractatu *Sota* pag. 10. a. אמר ר׳ יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת שנאמר וילך שפי שמשון חיגר בשתי רגליו היה שנאמר שפיפון עלי ארח. *Dixit* R. Jochanan, Balaam *uno pede claudus fuit*, *cum de eo dicatur* Num. 23. 3. *Et ivit* שפי *claudus. Sed* Samson *utroque pede claudus fuit*; *unde est*, *quod de illo dicitur* Gen. 49. 17. "Sephiphon *super semitam.* Quæ, licet perabsurda, tamen docent id, quod volumus, nomen שפיפן scilicet, ex *Hebræorum* sententia, à *claudicatione* esse factum. Itaque *sephiphon* est *serpens claudus*, quales nulli, quod sciam, præter cerasten, & hæmorrhoûm. Proinde utrumque hoc nomine significari valde verisimile est.

Samsonem quod attinet, quia non solùm *Danita* fuit, sed & *Danitarum* clarissimus, ad eum referunt quæ hic habentur, *Hebræi* omnes. De *Talmudicis* id jam patuit. Et disertis verbis *Hierosolymitana* Paraphrasis, והוא שמשון בר מנוח, *Is est* Samson Manoæ *filius.* *Jonathan* quoque, & *Onkelos*, eum licet non nominent, tamen apertè designant: sed hic inprimis; cujus verba sunt, *Erit vir*, *qui eligetur*, *&* *surget de domo* Dan. *Ejus timor irruet super populos: & idem* Philistæos *fortiter percutiet. Ut basiliscus morabitur circa viam, & ut aspis insidiabitur circa semitam. Interficiet robustos in castris* Philistæorum, *equites cum peditibus: enervabit equos, & quadrigas* (id est, *quadrigarum equos*, per Figuram ἓν διὰ δυοῖν) *& eorum ascensores retrorsum dejiciet.* Quod de *Samsone* cur dicatur non constat satis, cum nusquam tradant Sacri Scriptores illi rem fuisse cum equitibus aut quadrigis *Philistæorum.* Neque vero necesse est ad solum *Samsonem* referre quæ dicuntur de tota tribu: aut fractos equitum globos hic sibi fingere. Nec enim alia de causa *Danitæ* cum ceraste conferuntur, qui in via latens equorum mordet calcaneos, quàm quia potiùs astu, quàm aperto *Marte* rem gerebant. Cujus rei exemplum habemus *Jud.* 18. 27. ubi *Danitæ Laisitas* incautos adoriuntur. Quod in justo bello licitum. *Brasidas* apud *Thucydidem* libro quinto, Τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει, ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἄν τις ἀπατήσας, τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν. *Hæc belli furta pulcherrimam consequuntur gloriam, quibus hostes quis maximè fallens, amicos plurimùm juvat.* Et *Chorœbus* libro secundo *Æneidos*,

Mutemus clypeos, Danaumque *insignia nobis*
Aptemus. Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?

Et apud *Silium* libro quinto *Corvinus*,

Bellandum est astu: levior laus vindice dextrâ.

Ita malo quàm quod vulgò legunt *indice dextrâ*, aut *in duce dextra.* Proinde *Vegetius* libri tertii *De arte militari* capite nono laudat duces, *qui non aperto* Marte *prælium*, *in quo est commune periculum*, *sed ex occulto semper attentant: ut integris suis, quantum possunt, viribus hostes interimant certè, vel terreant.* Et è nostris *Augustinus* in *Josuam* capite decimo, *Cum justum bellum susceperit* (homo justus,) *utrùm apertâ pugnâ*, *utrùm insidiis vincat*, *nihil ad justitiam interest.* Tamen hic quædam distinguenda, quæ, quia non sunt hujus loci, petenda ex Cl. *Grotio*, libri tertii *De jure belli* capitis primi sectione sextâ, *&c.*

Mirum est, quosdam Veterum eadem hæc *Jacobi* verba, & ad *Samsonem* cum *Judæis*, & ad *Anti-Christum* referre, quasi per *colubrum*, & *cerasten*, *qui insidiatur in via*, uterque hic significetur. Neque enim iisdem verbis describi potest *Samson*, *Christi* typus, ac Ecclesiæ liberator; & *Anti-Christus*, *Christi* hostis, & Ecclesiæ subversor. Præterea huic interpretationi maximè repugnat, quod in *Græca* & *Latina* versione, quâ usi sunt hi Doctores, *Jacobi* verba Optativè concipiuntur; Γενηθήτω Δὰν ὄφις ἐφ' ὁδοῦ, *Fiat* Dan *coluber in via.* Quippe non est verisimile *Jacobum* optâsse, ut ex stirpe sua oriatur *Anti-Christus.* Rectè igitur ad hunc locum *Bellarminus* libri tertii *De Romano Pontifice* capite duodecimo, *Videtur sanè* Jacob *bene precari filio suo*, *cum hæc dicit*; *&* *proinde non malum*, *sed bonum prædicere.*

CAPUT

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Probatur שרף *saraph*, esse *Hydrum* & *Chersydrum*; à quibus morsi *Israëlitæ* ænei serpentis aspectu sanati sunt.

Christi *typus &* Seraphinis *cognominis* שרף saraph, *serpens. Idem serpentum solus volucer. In* Arabia *&* Ægypto *degit. Nomen habet* ab ustione, *ut Angeli* seraphim, *id est*, ἐμπρησαὶ, *dicti. Non tamen est* prester, *sed* hydrus, *qui æstate fit* chersydrus; *cum aquam consumpsit æstus, & morsu suo exurit quidquid attingit. Quo igne consumptus* Hercules *juxta Fabulam.* Es. 30. 6. *in* Ægypto *describitur* saraph volans. *Ibi nempe sunt serpentes alati hydrorum specie. Isidorus* sirenas *vocat. Multa de pennatis anguibus. Graviter spirat* saraph. *Ita etiam hydri.* Objicies, *hydros in aquis nasci, quibus caruit locus, in quo* Israëlitæ *ab his serpentibus morsi sunt.* Resp. 1. *Si poculentæ aquæ ibi defecerunt, non sequitur palustres nullas fuisse.* 2. *Aut si prorsus defuerunt, ob id ipsum hydros factos chersydros. Et convenire tempus, quia tum erant* Caniculares *dies.* 3. *Aquosa loca in vicinia fuiße, unde hydri potuerunt immitti. Quas hujus plagæ causas* Hebræi *comminiscantur. Nostrorum Allegoriæ.* Saraph, *seu* serpens æneus, *in quorum gratiam erectus. Quomodo fuerit* Christi *typus.* 1. *Serpentis figuram habuit, non venenum:* 2. *æreus, non aureus:* 3. *ex metallo firmissimo*, 4. *& maximè sonoro:* 5. *in altum subvectus*, זקיף, *quod &* crucifixum *sonat:* 6. *solo aspectu sanavit. Quæ omnia in* Christum *quadrant. Veritatem supra figuram multis gradibus exsurgere. Serpens erectus in loco* Phunon *dicto, ubi æris fodinæ. Ex eo ære serpentem conflatum fuisse, & quorsum. De eodem loco plura.*

Etiam שרף *saraph*, dignus est commentatione nostrâ, cum & *Christi* typus fuerit *Numer.* 21. 9. *Joh.* 3. 14. & nobilissimos Angelorum habeat cognomines *Es.* 6. 2. Accedit, quod serpentum solus volare legitur *Es.* 14. 29. (al. 15. 2.) & 30. 6. Ubi מעופף ad verum volatum pertinet, non ad saltum, ut *Hebræi* perperam scribunt. Duo loca memorant Sacri Scriptores, in quibus alitur potissimum, *Arabiam desertam* scilicet, *Deut.* 8. 15. & *Ægyptum* Es. 30. v. 6. Nomen *ab ustione* factum: seu propter colorem igneum, quem expresserit æneus serpens; ita *Vatablus*: vel, quia flatu, & morsu adurit. *R. Selomo*, in *Numerorum* 21. את הנחשים השרפים ששורפים את האדם בארס שיניהם *Serpentes* seraphim *dicti, quia hominem urebant veneno dentium suorum.* Et in *Es.* 30. de serpente *saraph.* זורק להב מפיו, *Flammam ex ore suo spargit.* Et in *Lexico* Kimchius, נקראים כן לפי שהם שורפים בהבל פיהם *Ita vocantur, quia urunt halitu oris sui.* Non absimili de causa ii Angeli dicti שרפים *Seraphim*, id est, *Dionysio* (a) & *Cyrillo* (b) Interpretibus, ἐμπρησαὶ, ἤτοι θερμαίνοντες, quorum unus *Esaiæ Prophetæ* labia mundavit, carbone ex altari sumpto. Sed & *Græci* πρηστῆρας, & καύσωνας, quosdam serpentes etiam *ab ardore* appellant. Quam causam habuere nuperi quidam Interpretes, cur שרף *saraph* Hebræum *presterem* & *causonem* redderent, vocibus, quæ *Hebraicæ* respondent ad amussim, si

(a) Cœlest. Hier. c. 7. & Eccles. Hier. c. 4.
(b) Cyril. in Es.

Pars II.

originem respexeris. Nam שרף Verbum idem esse, quod ἐμπρῆσαι, vel κατακαῦσαι, statim animadvertet quisquis cum fonte conferet *Græcorum* versiones. Sed originationibus ita mordicus hærendum non est, ut res interim negligatur. Cum diversissimis serpentibus id commune sit, ut flatu vel morsu adurant, quidni desumptum inde nomen ad varias serpentum species pertinere potuerit? Quid, quod ipsi *Græci* nesciunt quod serpentis genus sit *prester*? *Presterem* enim alii confundunt cum *dipsade*; ut *Dioscorides*, & *Ægineta*. Alii diversum faciunt; ut *Lucanus* & *Solinus*. Et quid hic senserit *Ælianus* nemo facilè dixerit, cum alibi *Dioscoridi*, alibi *Lucano* videatur accedere. Itaque rem potiùs involvunt, quam explicant, qui שרף *saraph*, interpretantur voce tam dubia & ambigua.

Mihi, omnia expendenti, maximè fit verisimile שרף *saraph*, esse *hydrum*, vel *chersydrum*. Hi duo parùm inter se differunt. Qui enim hydrus hyeme fuerat, dum aqua erat in lacunis, postquam ea defecit æstu, in sicco degere cogitur, atque ita fit chersydrus, id est, hydrus, ἐν χέρσῳ *in sicco* degens. Tum verò infestante siti in calidis regionibus virus habet multò acrius & nocentius. Unde *Poëta*,

> (c) *Postquam exhausta palus, terræque ardore dehiscunt,*
> *Exsilit in siccum, &, flammantia lumina torquens,*
> *Sævit agris, asperque siti, atque exterritus æstu.*

(c) Lib. 3. Georg.

Aëtius *Tetrab.* 4. Serm. 1. cap. 35. *Chersydrus in terra degens, seipso sævior redditur. In humidis quidem locis ex humido victu exsatiatus, non purum venenum habet. Cum verò terrestris fit, maximè merum & nocentius id acquirit.* Itaque tum morsu suo exurit quidquid attingit. *Nicander* de morsis à chersydro, *Theriacωn* versu 363.

> --- τὰ δ' ἄλγεα φωτὰ δαμάζει
> Μυρία πυρπολέοντα· θοῶς δ' ἐπὶ γυῖα χέονται
> Πρηδόνες. ---

Homines domant dolores infiniti, tanquam incendiis depopulantes: statim autem per membra sparguntur pustulæ urentes. Id enim propriè πρηδόνες. Aëtius, *Morsis accidit tumor, continuus dolor ardens*, &c. Avicenna,

(d) تنخز اللسعة بوجع شديد وتلتهب

(d) Avic. 4. 6. 3. 29.

Incipit morsus cum dolore vehementi, & inflammatur. Alii apud *Gesnerum* tradunt in virga, ejus ora admota, *excitari vesicas, aut fellei coloris pustulas.* Et, *gladium, à mucrone usque ad capulum, tetro ac cæruleo colore tingi, ac si flammâ violentâ corriperetur.* Item, *Vim habere igneam hoc virus; quare semper superiora petere.* Hoc igne consumptum fuisse *Herculem Poëtæ* fingunt, cum vestem induisset *Hydræ Lerneæ* veneno tinctam. *Ovidius* libri noni *Metamorphoseωs* Fabula tertia,

> *Ipse cruor gelido, ceu quondam lamina candens*
> *Tincta lacu, stridet, coquiturque ardente veneno.*
> *Nec modus est, sorbent avidæ præcordia flammæ,*
> *Cœruleusque fluit toto de corpore sudor,*
> *Ambustique sonant nervi, pulmonibus errat*
> *Ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.*

Et ipse *Hercules* apud *Senecam* in *Hercule Oetæo* versu 1216.

> *Eheu! quis intùs scorpius, quis fervidâ*
> *Plagâ reversus cancer infixus meas*
> *Urit medullas?* ---

Cætera ibi vide, & ejusdem argumenti plura apud *Sophoclem* in *Trachiniis*, ubi vellus etiam, hoc veneno tinctum, tanquam igne secreto, carpitur, & consumitur:

> (e) Τοῦτ' ἠφάνισται διάβορον πρὸς οὐδενὸς

(e) Versu 686.

Τῶν

Τῶν ἔνδον, ἀλλ' ἔδεσὸν ἐξ αὐτῦ φθίνει.

Quæ, utut in majus aucta, prout *Poëtarum* mos est, tamen abundè docent huic malo vel maximè nomen שרף *saraph*, id est, ἐμπρησῦ, convenire.

Sed id me movet inprimis, ut שרף *saraph*, *hydrum* esse credam, quod *Ægyptum* Es. 30. 6. vocari video *terram, ex qua est vipera*, ושרף מעופף, *&* SARAPH *volans*: nempe *serpentes alati*, quos ex *Libya* (*f*) *Cicero*, & (*g*) *Josephus*; ex *Arabia* (*h*) *Herodotus*, (*i*) *Mela*, (*k*) *Lucanus*, (*l*) *Solinus*, (*m*) *Ammianus*; ex utrisque partibus *Ælianus* in *Ægyptum* volare (*n*) scribit; hydrorum habuere speciem. Res expressa est in *Herodoto*, (*o*) Τῦ ἢ ὄφιος ἡ μορφὴ, ὅιηπερ τῶν ὕδρων. *Serpentis verò forma, qualis hydrorum.* Huc facit, quod *Cicero* vocat *angues*, id est, *serpentes aquarum*. Et *Lucilius* libro vigesimo tertio,

--- *portenta, anguesque volucres.*

Ita etiam *Solinus*, & *Ammianus*: qui iidem post *Melam* illos è paludibus emergere referunt. Ut jam nemini non sit planum, volucrium serpentum genus in hydrorum esse specie. Quæres, unde *Isidorus* habeat *Sirenas* appellari. *In* Arabia (inquit) *serpentes sunt cum alis, quæ* Sirenæ *vocantur, quæ non solùm plus currunt equis, sed etiam volare dicuntur.* Putaverit aliquis *Arabicam* esse vocem. At ego in *Arabum* scriptis *volucrium serpentum* nomina duo duntaxat reperi, ab hoc remotissima: nempe سف & اعرجان. Et hoc quid sit dicetur in capite *De Dracone*.

(*f*) Cic. l. 1. De nat. Deor.
(*g*) Antiq. l. 2. c. 5
(*h*) Lib. 2. & 3.
(*i*) Lib. 3. cap. 9.
(*k*) Lib. 6.
(*l*) Cap. 32.
(*m*) Lib. 22.
(*n*) Lib. 2. cap. 38.
(*o*) Lib. 3. cap. 109.

Si quis erit, qui, cum *Hebræis*, *saraph volantem* in *Esaia* putet esse *acontiam*, & per *volatum* nil nisi saltum significari, quo sensu dixit *Lucanus*,

--- *jaculique volucres.*

quasi sint fabulosa, quæ de pennatis anguibus leguntur apud Veteres; sciat is rem confirmari à pluribus nostro sæculo: atque in ipsa *Gallia* ad *Pyrenæos Bigerrones* anguium esse genus, quorum è lateribus alarum more ac facie panduntur cartilagines. Ita *Scaliger* in *Cardanum* Exercitatione CLXXXIII. Et *Brodæus Miscellaneorum* libri tertii capite primo unum memorat in *Santonibus* à rustico ligone cæsum, cum in eum involaret, & oblatum *Francisco* Regi. *Cardanus* etiam libri septimi *De Varietate rerum* capite vigesimo nono scribit quinque serpentes bipedes exiguis alis se vidisse *Lutetiæ*, sed ex *India* allatos: in qua pennatos angues pridem descripserat *Megasthenes* in *Æliano* libri decimi sexti capite quadragesimo primo. Et *Odoardus Barbosa* agens de monte, quo dividuntur *Malabar* & *Narsinga*; *Vi si trouano serpe con ali, molto velenose, che volano: delli quali è fama, che col fiato è la guardatura ammazano: quei che vi, si pongono troppo appresso.* Id est, *Ibi alati & volucres serpentes reperiuntur, valde venenosi, quos flatu & aspectu propiùs accedentes interficere fama est.* Hęc penè ad verbum descripsit *Scaliger* in *Cardanum* Exercitationis CLXXXIII. capite quinto. Et *Vincentius le Blanc* Partis primę *Peregrinationum* capite vigesimo quinto, *Ad ortum lacûs* Chiamay *magnæ sylvæ sunt, & vastissimæ paludes, ad quas iter est periculosum: quia ibi serpentes maximi degunt, qui, tanquam vespertilionum alis è terra sublati, & extremâ caudâ subnixi, rapidissimè feruntur. Hos ajunt circa hæc loca olim exstitisse tanta copia, ut vicinam provinciam penè desolaverint.* Et infra, *Eorum vidi nonnullos immensæ molis, qui, cum esuriunt, in oves pecudesque alias irruunt.*

Non possum non addere *saraph volantem* ab *Hebræis* in iis animalibus poni, quorum gravis est odor. *Porta Cœli* fol. 24. a. b. ויש מקצת בעלי חיים שיצא ארם גדול וריח רע וחזק מפיהם כמין זאב ומין שרף מעופף, *Sunt & quædam animalia, ex quorum ore exit multum virus, & malus gravisque odor; ut lupus, &* saraph *volans*. Et rursus ושרף מעופף שורף האויר המעפש ההוא כל קרוב אליו, *Et* saraph *volans, aërem adurens, omnia inficit, quæ vicina sunt.* Unde novum emergit argumentum, quo probetur ᵗ *saraph* esse in *hydrorum* genere. De illis enim *Poëta* summus

--- *graviter spirantibus hydris.*

Et *Ælianus Historiæ* libri octavi capite decimo tertio, Περὶ Κόρκυραν ἢ γίνονται καλέμβυαι ὕδραι· αἵπερ ὂν τῦς διώκοντας (lege πρὸς τῦς διώκοντας) ἐπιςραφεῖσαι, καὶ φυζήσασαι πνεῦμα ἄτομον, εἶτα ἀνασέλλῦσι τ ὁρμῆς, καὶ ἀποςρέφῦσι. *In* Corcyra *verò hydræ procreantur; quæ ad insequentes conversæ, & gravem spiritum anhelantes, eorum impetum reprimunt, atque à se avertunt.*

Unum video posse objici, hydros in aquosis locis nasci, & educari: qualibus caruisse desertum *Israëlitarum* vero consentaneum est, in illa parte inprimis, in qua morsi sunt à serpentibus. Cum ob id ipsum hi serpentes in illos immissi sint, quod propter aquæ inopiam in Deum & *Mosem* obmurmurâssent, *Num.* 21. 5. 6. Sed huic objectioni potest occurri multifariam. 1. Neque enim, si siti fatiscentibus *Israëlitis* poculentæ defuerunt aquæ, continuo sequitur nullas fuisse in deserto palustres, & lutulentas aquas, in quibus hydri laterent. Certè *Nicander* auctor est, hydros ut plurimum degere ἐπὶ βροχθώδει λίμνῃ, id est, ἀνύδρῳ, ἢ ξηρᾷ, ἢ ὀλίγον ὕδωρ ἐχύσῃ, *in lacu inaquoso, aut arido, aut parùm aquæ habente*, ut interpretatur *Scholiastes*. 2. Præterea *hydros* notum est (atque id jam antè (*p*) probavimus,) aquâ deficiente non continuò mori, sed fieri *chersydros*, atque hoc ipso verè *seraphim*, id est, *ardentes*, & *exurentes*. Idem hic contigisse probabile est: & tum fuisse serpentes illos morsûs periculosioris; quia etiam è paludibus aquas æstus absumpserat. Non vanam esse hanc conjecturam, temporis ratio probat. Addit enim *Nicander* hydros fieri chersydros, & vias obsidere circa *Caniculares* dies:

(*p*) Pag. 422. lin. 21. &c.

--- ὅταν ὕδωρ
Σείριος ἀζήνησι, τρύγη δ' ἐνὶ πυθμέσι λίμνης.

Cum aquam exsiccavit canicula, & ariditas est in fundo lacûs. Jam vide, & perpende, Lector, quâ anni tempestate in *Israëlitas* ingruerit hæc calamitas. *Aaron* obiit in monte *Hor* primâ die quinti mensis, *Num.* 33. 38. id est, mensis *Ab*, vel *Abba* (ita lege in *Josepho* pro Σαβᾶ, *Antiquitatum* libri quarti capite quarto.) Convenit tempus cum *Julii* die decimo nono. Mortuum luxerunt *Israëlitæ* diebus triginta, *Num.* 20. 29. Statim pugnatum est in Regem *Arad*. Inde populi murmura, & serpentes immissi, *Numer.* 21. Itaque factum id oportuit circa finem *Augusti* mensis, Sole ex *Canicula* excedente. 3. Denique ut demus aquas in illa parte deserti quovis anni tempore defuisse, tamen aquosa loca non erant procul dissita. Nam prima profectione *Num.* 21. 10. venit populus ad locum *Oboth* (id est, *utres*) dictum, ut quidem verisimile est; quia ibi non biberunt modò, sed & utres pridem vacuos repleverunt. Secunda profectio fuit ad *Ije-abarim*, id est, *cumulos vadorum*, vel, ut *Chaldæi* exponunt, *vadum trajicientium*. Tertia ad torrentem *Zered*. Quarta ad flumen *Arnon*. Quinta ad *Beer*, id est, *puteum* illustribus verbis in Scriptura celebratum, *Num.* 21. 17. 18. Unde est, quod *Deut.* 10. 7. leguntur *Israëlitæ* paulò post mortem *Aaronis* venisse in regionem fluminibus aquarum irriguam. Ne quis hoc desertum sibi fingat fuisse ubique aridum, & inaquosum. In iis igitur, aut similibus, locis hydri geniti potuerunt, vel reptiles, vel volucres etiam, à Deo in *Israëlitas* immitti. Quod videtur posse confici ex verbis *Mosis*, *Misit Dominus in populum serpentes* SERAPHIM. His, inquam, verbis Divinus Scriptor non obscurè insinuat, hos serpentes non ibi fuisse natos, sed vi quadam θεηλάτῳ aliunde accersitos, ut de populo contumaci pœnas sumerent. Quomodo in *Ægypto* ranæ ex naturali loco suo, id est, ex fluviis, & rivis, & paludibus excedentes, totam terram nubis instar cooperuerunt; ita ut etiam superiora ædium tabulata conscen-

scenderent. Proinde de serpentibus à Deo immissis dicitur *Sap.* 16. 5. Ἐπῆλθε θηρίων θυμός. *Supervenit* (tanquam ex improviso) *serpentum venenum.*

Addam pro corollario quas causas *Hebræi* comminiscantur hujus plagæ à Deo in populum murmurantem inflictæ. *Aben Ezra* observat *Eccles.* 10. *v.* 11. בעל לשון, id est, *maledicum*, seu *blasphemum*, à *Solomone* conferri cum serpente, qui mordet non incantatus. Unde colligit morsu serpentum jure castigatam fuisse in populo *Israëlitico* linguæ procacis mordacitatem. Neque id fortasse extra rem. Nam & *Psal.* 140. *v.* 4. *maledici* dicuntur *acuere linguam suam sicut serpentes, & venenum aspidum sub labiis habere.* Sed *Jerosolymitanus* Interpres, *Jonathanem* ferè sequutus, videtur meras nugas afferre in Paraphrasi *Num.* 21. *v.* 6. *Filia vocis* (inquit, id est, *oraculum*) *exivit ex media terra, & audita est vox in excelsis:* scilicet, *Videte, omnes filii hominum, & auscultate; & audite, omnes filii carnis. Maledixi serpenti à fundatione mundi, & ei dixi,* " *Pulvis erit cibus tuus. Neque tamen is murmuravit propter cibum suum. At populum meum* (Israëlitas) *liberos eduxi ex Ægypto, & ad eos demisi Mannam è cœlis, & traduxi coturnices è mari, & ipsis excitavi puteum ex abysso. Tamen iterum obmurmurant adversus me propter Mannam, dicendo animam suam angustiari propter panem, cujus esus est levis. Proinde veniet serpens, qui non murmuravit propter cibum suum; & mordere faciam populum eorum, qui murmuraverunt propter cibum suum. Et excitavit verbum Domini in populum serpentes ardentes,* &c. Ac si serpenti id in laudem sit vertendum, quod non murmuret in Deum, quem non novit.

Nostri quoque hic Allegorias quærunt: & per serpentum adurentium morsus *ignita Satanæ tela* intelligunt *Ephes.* 6. *v.* 16. id est, pravas suggestiones, quibus ardorem libidinis accendens, varia nobis infligit vulnera, & in omnes animæ partes diffundit virus suum. Porro ut in *Israëlitas* serpentes immittuntur propter *Mannæ* contemptum, & murmura in Deum, & *Mosem*, Num. 21. v. 5. 6. sic *Satanæ* meritò traduntur, qui Dei verbum negligunt per *Manna* significatum, aut in Deum ipsum blasphemi sunt, ut *Hymenæus*, & *Alexander* 1 Tim. 1. v. 20. Sed ut *Israëlitarum* illi, quibus, de medicina non sollicitis, serpentum morsus sunt lethiferi, figura sunt impœnitentium, qui, spretâ Dei gratiâ, in peccatis moriuntur: ita qui ad *Mosem* confugiunt, peccata confitentes, & Dei gratiam implorantes *Num.* 21. *v.* 7. eos aperte significant, quos peccatorum sensus, & divini judicii metus ad saniora consilia incitat; quales, qui compuncti corde dicunt ad *Petrum*, & reliquos *Apostolos*, *Quid faciemus, viri fratres?* Act. 2. v. 7. & *Philipporum* commentariensis, qui procidens tremefactus ad *Pauli* & *Silæ* pedes, *O Domini*, ait, *quid me oportet facere, ut salutem consequar?* Actor. 16. v. 29. 30. In horum autem gratiam Deus *Mosem* jussit, ut serpentem æneum perticæ imponeret, & promisit fore, ut ejus aspectu sanarentur, quotquot à serpentibus morsi fuerant. Quod confirmavit eventus. Neque dubium, quin ille serpens *Christum* adumbraverit. Ita enim asserit ipse *Christus* Johan. 3. v. 14. *Sicut* Moses *extulit serpentem in deserto, ita extolli oportet Filium hominis.* Et typi rationes multi multas afferunt. Puta primò serpentem illum serpentum, qui morsu adurebant, figuram quidem, venenum tamen non habuisse: prout in similitudine carnis peccati fuit *Christus* Roman. 8. v. 3. quamvis à peccato immunis. Secundò, æreum fuisse serpentem, non aureum, & è viliore metallo conflatum; ut nobis *Christum* exhiberet, in quo *non fuit forma, neque decor, neque ulla species, cur desideremus eum,* Esa. 53. v. 2. Tertiò, divinum *Christi* robur significari æris firmitate, & perennitate. Unde *Job.* 6. *v.* 12. *An vis mea est vis lapidum? An caro mea est ærea?* Et Poëta,

Exegi monumentum ære perennius.

Quartò, inter omnia metalla æs maximè esse sonorum. Unde *Paulus* 1 *Cor.* 13. *v.* 1. γέγονα χαλκὸς ἠχῶν. Et *Claudianus*,

Non te progenitum Cybeleïus *ære sonoro*
Lustravit Corybas. ---

Itaque per *æs* rectè designari *Christum* crucifixum, & prædicationem crucis, cujus *sonus ivit per omnem terram*, Rom. 10. v. 18. Sed duo potissimum hic observanda sunt. Nempe, 1. *Christum* in crucem fuisse subvectum, quomodo serpentem in perticam. Unde *Christus* jam modo *Joh.* 3. *v.* 14. *Sicut* Moses *extulit serpentem in deserto, ita extolli oportet Filium hominis.* Et *Joh.* 12. *v.* 32. *Si è terra sublatus fuero, omnes ad me attraham. Sublatus*, id est, *crucifixus*, ex linguæ *Syræ* usu, quâ Verbum ܙܩܦ *zekaph* propriè est *attollere.* Sic 2 *Tim.* 4. 15. ܛܒ ܓܝܪ ܙܩܦ ܠܘܩܒܠ ܡܠܝܢ *Valde enim se extulit contra sermones nostros.* Tamen occurrit sæpenumero in *crucifigendi* notione: ut *Matth.* 20. *v.* 19. ܘܢܙܩܦܘܢܝܗܝ *Et attollent eum*, id est, *crucifigent eum:* Græcè καὶ σαυρῶσαι. Et 23. 34. ܘܙܩܦܝܢ ܐܢܬܘܢ *Et vos attollitis*, id est, *crucifigitis:* Græcè, καὶ σαυρώσετε. Et 26. v. 2. *Filius hominis traditur* ܕܢܙܕܩܦ *ut attollatur*, i. e. *ut crucifigatur:* Gr. εἰς τὸ σαυρωθῆναι. Et 27. v. 22. ܢܙܕܩܦ *attollatur:* Gr. σαυρωθήτω *crucifigatur. Chaldæis* quoque familiaris est eadem κατάχρησις. Sic *Esther.* 7. *v.* 10. in secundo *Thargum* וזקיפו ית המן על קיסא, *Et sustulerunt* Hamanem *super lignum*, id est, ויתלו *& suspenderunt.* Ita enim in *Hebræo.* Et in primo *Thargum* Esther. 9. v. 13. *Decem filios* Haman יזקפון על צליבא, *attollant super patibulum*, Hebraicè יתלו על העץ, *suspendant super lignum.* Quæ locutio videtur orta ex edicto *Darii* Regis *Esd.* 6. *v.* 11. *Quisquis hoc mutaverit, tollatur lignum de domo ejus*, וזקיף יתמהא עלוהי, *& sublatus in eo deleatur: sublatus*, id est, *suspensus.* Sed & holocausta, quæ *Hebraice* עולות, id est, ὑψώσεις, dicebantur; quia sursum attollebantur, significabant fore, ut *Christus*, pro peccatis se offerens, exaltaretur in cruce. Hoc quoque hic observandum ænei serpentis, in pertica evecti, solo aspectu sanatos fuisse *Israëlitas* à vulneribus, quæ serpentes inflixerant. Nempe à Dæmone inflicta vulnera *Christi*, in crucem sublati, solus aspectus perfectè sanat. Aspectus fidei scilicet, quæ est *hypostasis eorum, quæ speramus*, & *demonstratio eorum, quæ non videntur*, & *per quam* Moses *eum vidit, qui est invisibilis*, Hebr. 11. v. 1. 27. Et verò per serpentis aspectum fidem in *Christum* intelligi diserte docent hæc *Christi* verba *Joh.* 3. *v.* 14. 15. *Prout* Moses *extulit serpentem in deserto: ita extolli oportet Filium hominis, ut quisquis credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Nempe ut serpentis aspectus *Israëlitas* à morte eximebat; ita nos fides in *Christum*, quia nimirum illum intuemur. Si qui igitur in *Israële* cæcutiebant, aut oculos ultro avertebant, iis salutis erat nulla spes: ut neque hodie incredulis, & *rebellibus adversus lucem*, Job. 24. 13. & iis, *quorum mentes hujus sæculi Deus excæcavit, ne fulgeat illis lumen Evangelii gloriæ* Christi, 2 Cor. 4. 4. Neque alterius aspectu, sed proprio, *Judæi* sanabantur: ut nos ex fide nostra, non ex aliena vivimus, *Hab.* 2. 4. & *Rom.* 1. *v.* 17. Tamen ut saluti esse potuit visus etiam imbecillus: ita ex morte nos eripit fides adhuc infirma, modò sit vera, & sincera. Atque ut semel morsus, & viso serpente sanatus, si rursus mordebatur, ad idem remedium confugiebat: ita, si post restitutionem denuò in peccata labimur, eadem succurrit fides, quæ prius. Et *cadit justus septies, & septies resurgit*, Prov. 24. 16. Proinde ut *Judæi*, tam præsenti auxilio freti, anguium morsum, & aculeum parum timebant: sic fidelis, qui *Christo* nititur, dæmonum insultus nihili faciens, cum fiducia exclamat, *O mors, ubi est victoria tua? O sepulchrum,*

chrum, ubi est stimulus tuus? 1 Cor. 15. v. 55. *Judæos* tamen nemo dixerit hujus medicinæ fiducia tam fuisse securos, ut serpentes ad morsum ultro provocaverint; ita cavendum, ne, *Christi* gratia & auxilio freti, in tentationes sponte incidamus. Quin *Diabolo resistendum est*, ut *is fugiat à nobis*, Jac. 4. v. 7.

Ex his cum signum constet, rem significatam apprimè expressisse, veritas tamen supra figuram multis gradibus assurgit. Serpens enim æneus, utut gratiæ Dei Symbolum, tamen per se nihil poterat. *Non enim, qui respiciebat, per rem visam, sed per te, Servatorem omnium, sanabatur*; ut verè ait auctor libri *Sapientiæ* cap. 16. v. 7. sed *Christus vitam habet in se absconditam*, Coloss. 3. v. 3. & *vivificat quoscunque vult*, Joh. 5. v. 21. Serpentis aspectus solis *Israëlitis* erat salutaris: fides in *Christum* omnibus; in eo enim *neque* Judæus, *neque* Græcus *est*, *sed omnes unus estis in* Christo Jesu, *Gal.* 3. *v.* 28. Serpens æneus intuentes à morte corporis ita eximebat, ut morti adhuc essent obnoxii: per *Christum*, tam ab animæ, quàm à corporis morte, in æternum liberamur; ut ipse docet *Joh.* 11. *v.* 26. *Quisquis vivit, & credit in me, non morietur in æternum.* In diem unum, aut alterum, duravit serpentis ænei virtus: at *Jesus Christus heri & hodie idem est, & in sæcula*, Hebr. 13. v. 8. Itaque serpentem æneum colere nefas fuit; & tam eximium divinæ virtutis monimentum meritò contrivit *Ezechias*, cum *Israëlitas* ei adolere animadvertisset, 2 *Regum.* 18. *v.* 4. At *omnes honorant filium, prout honorant Patrem*, Joh. 5. v. 23. Et *eum adorant omnes Angeli*, Hebr. 1. v. 6. Et *Deus illum summè exaltavit, & donavit illi nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine* Jesu *flectatur omne genu cœlestium, terrestrium, ac subterraneorum*, Phil. 2. v. 9. 10. Proinde, cùm contritus fuerit serpens æneus, quem colebant *Israëlitæ*; contra, ii conterentur, qui debitum *Christo* cultum denegabunt. *Psal.* 2. *v.* 9. *Conteres eos virga ferrea, & ut vas figuli confringes eos.* Et *Dan.* 2. *v.* 44. de regno *Christi*, *Comminuet, & consumet omnia illa regna; ipsum autem stabit in æternum.* Et in Parabola *Luc.* 19. *v.* 27. *Inimicos illos meos, qui noluerunt me regnare supra se, huc adducite, & coram me jugulate.*

In quo præcisè loco fuerit erectus serpens æneus, *Moses* non dicit: sed *Israëlitas*, inde profectos, narrat castra posuisse in *Oboth*, *Num.* 21. *v.* 10. Unde sequitur, locum illum fuisse פינון *Phinon*, vel פונון *Phunon*, de quo *Gen.* 36. *v.* 41. *Num.* 38. *v.* 42. 43. & 1 *Paral.* 1. *v.* 52. Nam ex *Phunone* profecti castra metati sunt in *Oboth*, *Num.* 33. *v.* 43. Is porro fuit *Idumææ* locus fodinis æris valde insignis, ut constat ex *Patribus*, qui *Phæno*, & *Phennen*, & *Fenon*, & *Metallo-fenon* scribunt; atque inde *Phænesia*, vel *Phennesia metalla*. Sic apud *Eusebium* lib. 8. *Historiæ* cap. 13. *Sylvano* Ecclesiarum circa *Gazam* Episcopo, & aliis undequadraginta, caput amputatum est κατὰ τὰ ἐν Φαινοῖ χαλκοῦ μέταλλα, *ad æris metalla, quæ in* Phæno. Et in *Athanasii* Epistola *Ad Solitarios* narratur *Eutychius* εἰς μέταλλον ἀποσταλῆναι, καὶ μέταλλον οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' εἰς τὸ τοῦ Φαινῶ, *ad metallum fuisse missus, neque solum ad metallum, sed & ad metallum* Phæno. Et apud *Epiphanium* in *Meletianis*, Meletius, *& alii multi in exilium acti sunt*, ὑπεροριοθέντες ἐν τοῖς Φαινησίοις μετάλλοις, *ad* Phænesia *metalla relegati.* Theodoretus *Historiæ* lib. 4. cap. 19. Τοῖς Φεννεσίοις καὶ Προκοννησίοις παρεδίδοντο μετάλλοις. *Ad* Phennesia *&* Proconnesia *metalla damnabantur.* Nec multo post de quodam *Damasi* Diacono, τοῖς κατὰ Φέννης παρεδόθη μετάλλοις· ἐστι δὲ ταῦτα τοῦ χαλκοῦ. *Ad* Phennes *metalla damnatus est; quæ sunt æris metalla.* Ita etiam *Nicephorus Callistus* lib. 11. cap. 28. Sed disertissimè *Hieronymus* in *Locis*; FENON, *castra filiorum* Israëlis *in deserto. Fuit autem quondam civitas Principum* Edom, *nunc viculus in deserto, ubi æris metalla damnatorum suppliciis effodiuntur, inter civitatem* Petram *&* Zoaram. Item, DEDAN *est in quarto milliari à* Metallo-feno *contra Aquilonem.* Eodem refero hæc *Aristeæ* in *Historia de Septuaginta Interpretibus*, Ἐλέγετο δὲ καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων ὀρέων τῆς Ἀραβίας μέταλλα χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ συνίστασθαι πρότερον· ἐκλέλειπται δὲ ταῦτα, καθ' ὃν ἐπεκράτησαν χρόνον Πέρσαι. *Narrabatur etiam ex* Arabiæ *montibus* (Judææ) *vicinis prius metalla æris & ferri fuisse eruta: sed ea defecisse* (id est, *neglecta fuisse*, ut constat ex sequentibus) *quo tempore* Persæ *rerum potiebantur.* In his fodinis sumptum videtur æs, ex quo conflatus fuit serpens æneus. Neque id fortasse sine mysterio. Sic enim significari potuit corpus, quod assumpsit *Christus*, non aliunde fuisse allatum, sed ibi natum, & formatum, ubi in carne manifestatus est.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Draconibus.

Hebræum תנין thannin, *de quovis* serpente *etiam apud* Arabes *usurpatur: tamen propriè est* draco. *Draco triplex; cœlestis, terrestris, & marinus. Terrestris draconis descriptio ex* Avicenna. *In ejusdem versione corrupta* draconum *nomina restituuntur & explicantur:* Albedisimon Persin, Haren carmen, Semurion, Alhatraf, & Hauden, *&c.* Sirenes *pro* draconibus. Semurion *non est* doctor, *ut volunt: sed* σμύραινα muræna *piscis. De draconum magnitudine multa. Minimi sunt quinque cubitorum, magni triginta. Sed longè majores sæpe visi, si credimus: ut* Romæ, *& in* Etruria *sub* Augusto, *in* Africa *ad* Bagradam, *in* Cœle-Syria, *in* Æthiopia, *in* India. Aposiaris Indi *dracones duo: unus,* LXXX; *alter* CXL *cubitorum.* Taxilæ *draco* πεντάπλεθρος. *Draco ab* Arabe *descriptus duarum parasangarum. Dracones bipedes, cristatos, & volucres falsò describi. Alas perperam illis tribuere* Strabonis *versionem, cum aliud sit in* Græco *textu.* Apoc. 12. *mysticus draco* ἄπτερος. *Dracones alatos* Poëtæ *fingunt, quibus* Cererem, Triptolemum, Medeam *&* Circen *vehant. Hi dracones sunt naves, quibus draco est pro insigni. Sed dracones à serpentibus distinguit* 1. *Vasta moles.* 2. *Barba, & palearia.* 3. *Dentium ordo triplex.* 4. *Color niger, aut rufus, seu fulvus, aut cinereus.* 5. *Rictus oris ingens.* 6. *Quod aspiratione sua non solum aërem attrahunt, sed & aves supervolantes.* Pamelius *notatus.* 7. *Sibilus terribilis, & aliquo modo lugubris:* unde תנין thannin, draco, *dicitur. In* Græcia *veneno carent; in* Africa, Æthiopia, *&* Arabia *non item. Venenum illud vini potu fit acrius. In vastis & desolatis locis degunt.* Fons draconis *prope* Jerusalem *unde dictus.* Villalpandus *notatus, & veterum Interpretum nonnulli.* Diabolus serpens antiquus, & magnus draco, Apoc. 12. Philoni *quoque, &* Hebræis *sic dictus. Quia serpentis habuit speciem, & est insidiosus, astutus, venenosus, homini maximè infensus.*

Hebraicè תנין *thannin*, duo significat, nempe *draconem*, & *cetum*; ac si cetus sit draco marinus. Quin aliquando תנין sumitur pro *serpente* quovis, planè ut נחש. Ut cum virga *Mosis* mutari legitur לתנין, in *thannin*, Exod. 7. v. 9. id est, לנחש, *in serpentem*, ut explicat ipse *Moses* Exod. 4. v. 3. & 7. v. 15. Ita *Nasrius*, Scriptor *Arabs* in *Oxoniensi* Bibliotheca, cum refert in Ὀνειροκριτικοῖς (lib. 3. sect. 21. cap. 30.)

de

de muliere quadam, quæ somniavit se peperisse الحية *serpentem, & peperit magnum & celebrem Oratorem: quia* تنين thannin *est bilinguis.* Patet eum تنين *thannin*, & حية id est, *serpentem*, pro eodem usurpâsse. Tamen non solum *Hebræis*, & *Syris*, sed & *Arabibus*, propriè תנין *thannin*, est *draco*. Atque, ut alia taceam, patet id ex Paraphrastis, qui pro *dracone* תנין constanter habent in libro *Revelationum Johannis*. Hinc تنين *thannin* in *Alcamus* definitur حية عظيمة *magnus serpens*. Et apud *Arabes* التنين *draco* vel est السماوي *cœlestis*, vel الارضي *terrestris*, vel البحري *marinus*. Et *cœlestis*, inquiunt, qui *Persicè* هشتبر obscurior quædam albedo est, quæ sex occupat signa, & cum Planetis locum mutat. *Draco marinus*, Græcè δράκων θαλάσσιος (Gallicè *vive*) est ARANEUS *Plinii*, de quo *Avicenna* lib. 2. & 4. *Canonis*. *Terrestrem* idem describit his ferè verbis lib. 4. *Fen*. 6. tractatu 3. cap. 53. *Minimus in specie draconum, ut quidam referunt, est quinque cubitorum: maximus, triginta, & supra. Oculi magni: in mandibula inferiore quid eminens instar barbæ. Dentes plurimi. Ajunt reperiri multos in* Nubia, *&* India, *sed* Indos *esse majores.* Jonici *in* Asia *quatuor cubitos non excedunt.* Indis, *præterquam quod maximi sunt, & de cætero qua specie diximus, facies sunt flavæ & nigræ, ora amplissima, supercilia oculos obtegentia, colla squamis obsita. In unaquaque maxilla tres dentes,* (id est, dentium ordines.) *Unum in eo genere nos vidimus, qui densos habebat pilos ab utraque parte colli.*

Libet hic obiter explicare barbara draconum nomina, quæ citantur ex sequentibus, quæ ubique sunt corruptissima, sed in *Latina* versione longè magis quàm in fonte, id est, in textu *Arabico*. Primo se offert *Albedisimon Persin*. Ita *Latini* Interpretes. Sed textus *Arabicus* habet اغاذيمون والسير *agadanimon & alsir* vel *assir*, qui ab *Avicenna* censentur in genere draconum. Fallor, aut prius nomen factum ex *Græco* ἀγαθοδαίμων, quod draconis fuit cognomen. *Philo Bybliensis* apud *Eusebium De præparatione Evangelii* lib. 1. cap. 7. postquam *Phœnices* & *Ægyptios*, auctore *Taauto*, docuit draconum & serpentum naturæ divini aliquid attribuisse. Φοίνικες δὲ, inquit, αὐτὸ (τὸ ζῶον) ἀγαθὸν δαίμονα καλοῦσιν· ὁμοίως ἢ καὶ Αἰγύπτιοι Κνὴφ ἐπονομάζουσι. *Hoc autem animal* Phœnices *agathodæmonem appellant, &* Ægyptii *similiter* Kneph *vocant. Lampridius de Heliogabalo*, Ægyptios *dracunculos* Romæ *habuit, quos illi agathodæmonas vocant. Servius* in hæc *Poëtæ* de vipera,

--- *cœlumque exterrita fugit*,

lib. 3. *Georgicorum: id est, tectis gaudet, ut sunt* ἀγαθοὶ δαίμονες, *quos* Latine Genios *vocant.* Quò *Lucanus* alludens de draconibus dixit lib. 9.

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris.

Et *Sir*, & *Isidori Sirena*, (imò *Siren*) *Sirenæ*, inquit, *sunt in* Arabia *serpentes cum alis.* Et *Eucherius*, Sirenæ *in* Esaia *dæmones, aut dracones magni, cristati pariter, & volantes.* Et multo ante *Hieronymus* in *Esa*. 13. *v*. 22. *Sirenæ autem* תנין *vocantur; quas nos aut Dæmones, aut monstra quadam, vel certe dracones magnos interpretati sumus, qui cristati sunt, & volantes.* Melius *Sirenes* dixissent, quas *Poëtæ* multo aliter describunt. Sed Patribus *Siren* est draconis species; quia in *Græca* versione aliquoties occurrit pro תנין: ut *Job*. 30. *v*. 29. *Esa*. 34. *v*. 13. & 43. *v*. 20. Inde igitur factum *Arabicum* سير *sir* pro *dracone*.

Sequitur caput *De morsu draconis marini*, ubi araneum non intelligit, sed scorpionem marinum *Aetii*, ut conferenti patebit.

Excipit caput, cui *Latinè* titulus est *De haren carmen*, sed *Arabice* في حيواذان بحريان *De serpentibus marinis.* Et intelliguntur σμύραινα *murænæ*, quas idem vocat سوريا. Sed *Latinus* Interpres hic habet *semarion*, & Doctorem esse putat sic appellatum, cum sit σμύραινα *piscis*. Me vere conjectasse planum erit *Aëtium* cum *Avicenna* conferentibus. Ibi enim ipsissima *Aetii* verba de muræna pisce describit *Avicenna*.

Sequenti capite titulus est *De Alhatraf & Hauden*, quæ rursus esse volunt inter genera draconum. Sed in *Arabe* est طروغورون *truguron*, pro quo rescribendum طروغون τρύγων, id est, *pastinaca marina*, de qua agi apparet ex ejusdem *Aetii* collatione cum *Avicenna*. Hæc in *Phil-Arabum* gratiam. Jam è diverticulo in viam.

Dracones à serpentibus mole præsertim differunt. Proinde draconem in *Alcamus* definiri diximus حية عظيمة *magnum serpentem*. Et notum est *Græcorum* Adagium, Ὄφις, εἰ μὴ φάγῃ ὄφιν, δράκων οὐ γενήσεται. *Serpens, nisi serpentem comederit, draco non fiet.* Nec immeritò *Augustinus* in *Psalm*. 148. *Magna quædam sunt animantia dracones: majora non sunt super terram.* Sed nemo facile dixerit quousque crescant, cum hic Veteres multa fabulentur, neque major sit uspiam mentiendi licentia, quod gradatim jam ostendemus. *Plinius* lib. 8. cap. 13. ex *Juba* refert apud *Asachæos Æthiopes* cristatos generari dracones vicenûm cubitorum. *Aetius* & *Avicenna* à quinto cubito scribunt usque ad tricesimum augeri. Quod & aliunde confirmatur. Nam apud *Ælianum Historiæ* lib. 2. capite 20. dracones in *Phrygia* crescunt ad decem orgyias; quarum singulas tricubitales esse docent *Hesychius*, & *Eustathius*. Et *Pausanias* in *Corinthiacis* τοὺς ὄφεις τοὺς Μεγαλαύνας *serpentes Megalaunas* circa *Epidaurum* supra triginta cubitorum magnitudinem excrescere tradit; quales in *India*, & in *Africa*, feruntur progenerari. Sic *Philostratus* lib. 3. cap. 2. ubi de draconum speciebus in *India*; Οἱ μὲν δὴ ἕλειοι νωθροί τέ εἰσι, καὶ τριακοντάπηχυ μῆκος ἔχουσι. *Palustres quidem tardi sunt, & triginta cubitos longi.* Quæ eadem mensura fuit draconis *Ægyptii*, qui vivus *Alexandriam* ad *Ptolemæum Philadelphum* adductus est. Fallitur enim *Tzetzes*, qui illum facit τριακονταπεντάπηχυν *triginta quinque cubitorum*, Chiliadis 3. *Historia* 113. cum is, quem sequitur, *Diodorus* lib. 3. hunc nonnisi τριάκοντα πηχῶν *triginta cubitorum* fuisse disertis verbis asserat. Qualem unum se vidisse testatur his verbis *Agatharchides* lib. 5. cap. 41. Τῶν μὲν τοι ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ὄψιν πεπτωκότων ὁ μέγιστος, πέφηνε πηχῶν τριάκοντα. *Maximus illorum, qui in nostros obtutus incidit, videbatur cubitorum esse triginta.* Et apud *Strabonem* libro decimo sexto δρακόντων εἴρηκε μεγέθη τριάκοντα πηχῶν ὁ Ἀρτεμίδωρος, ἐλέφαντας καὶ ταύρους χειρουμένων, *dracones triginta cubitorum describit* Artemidorus, *qui tauris & elephantis sunt superiores.* Per me igitur licet, ut pro vero id habeatur, quod testantur tam multi Veterum, dracones mole sui corporis triginta cubitorum, aut, quod idem est, quadraginta quinque pedum mensuram adimplere. Sed eorum, quæ sequen-

quentur, pleraque fidem ſuperant. In *Periplo Rubri maris* apud *Ælianum* lib. 17. cap. 1. *Alexander* ſe vidiſſe refert ſerpentes quadraginta cubitorum longitudinis, ad quam latitudo & craſſitudo proportione reſpondebat. *Philoſtorgius* lib. 3. cap. 11. in *Oriente*, & *Meridie*, dracones memorat, πάχος μὲν δοκῶν οὐκ ἐλάττους, τὸ δὲ μῆκος εἰς δέκα πέντε παρατεινόμενον ὀργυίας, *craſſitudine tignis non minores, longitudine verò ad quindecim orgyas* (id eſt, cubitos XLV.) *extenſa*, quorum pelles *Romam* allatas ipſe viderit. *Auguſtum* narrat *Suetonius* cap. 43. anguem quinquaginta cubitorum pro comitio publicâſſe. Et ſub eodem meminit *Dio* lib. 50. Τοῦ δικεφάλου δράκοντος τοῦ ἐν τῇ Τυρσηνίδι φανέντος, καὶ ἐς πέντε καὶ ὀγδοήκοντα πόδας ἐξικνουμένου, πολλά τε κακώσαντος, εἶτα κεραυνωθέντος, *bicipitis draconis in* Hetruria *viſi, longi pedes octoginta quinque, qui, cum multa devaſtâſſet, fulmine percuſſus eſt.* Tale eſt, quod *Strabonis* lib. 16. in *Cœle-Syriæ* campo *Macra* narrat *Poſidonius* τὸν δράκοντα πεπτωκότα ὁραθῆναι νεκρὸν, μῆκος σχεδόν τι καὶ πλεθριαῖον, πάχος δὲ, ὥσθ' ἱππέας ἑκατέρωθεν παραστάντας ἀλλήλους μὴ καθορᾶν, χάσμα δὲ ὥστ' ἔφιππον δέξασθαι, τῆς δὲ φολίδος λεπίδα ἑκάστην ὑπεραίρουσαν θυρεοῦ, *viſum fuiſſe draconem mortuum plethri* (ſeu *centum pedum*) *longitudine, & tantâ craſſitudine, ut equites, utrinque aſſiſtentes, ſe non viderent invicem: & oris hiatu tanto, ut hominem equo inſidentem reciperet, qui denique exuvii ſquamas ſingulas habuerit ſcuto majores.* Jam quid notius dracone centum viginti pedum, quem non procul ab *Utica* ad *Bagradam* flumen ſtabulantem reperiſſe fertur *Regulus*. Qui, cum telis & jaculis à toto exercitu fruſtra impeteretur, tandem balliſtis, tormentiſque, ut oppidum aliquod, eſt expugnatus. Et pellis maxillæque uſque ad bellum *Numantinum Romæ* in Templo duravere. Hæc teſtantur multi Scriptores. Sed videndi inprimis *Tubero* apud *Gellium* lib. 6. cap. 3. *Livius* apud *Valerium* lib. 1. in fine, *Plinius* lib. 8. cap. 14. & *Oroſius* libri 4. cap. 8. Quid, quod molem tam portentoſam non exæquare modo, ſed & ſuperare leguntur *Æthiopici* atque *Indici* dracones. *Æthiopicis* enim triginta orgyiarum, id eſt, cubitorum nonaginta, ſeu pedum CXXXV, longitudinem tribuit *Ælianus Hiſt.* lib. 2. cap. 21. Et in eadem fuere, qui dracones centum cubitorum, id eſt, centum quinquaginta pedum, longos ſe vidiſſe palam aſſererent: ſed illorum fidem eſſe ſuſpectam his verbis teſtatur *Diodorus* lib. 3. *Serpentum multa genera, & magnitudine incredibilia, videri ajunt, qui prope deſertam & feris frequentem* (Æthiopiæ) *regionem incolunt.* Ἑκατὸν γὰρ πηχῶν τὸ μῆκος ἑωρακέναι τινὲς ἀποφαινόμενοι, δικαίως ἂν οὐχ' ὑφ' ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ψευδολογεῖν ὑποληφθείησαν, *centum enim cubitorum longos videri quidam pronunciantes, jure merito non nobis ſolum, ſed & aliis omnibus mendacii ſuſpecti ſunt.* *Indicos* quod attinet, unum memorat *Ælianus*, lib. 15. cap. 21. longum cubitos ſeptuaginta, ſeu pedes centum & quinque, oculis ad inſtar clypei *Macedonici*, ab *Indis* in antro quodam ſumma religione cultum, quique ſolo flatu & ſibilo totum *Alexandri* exercitum terruerit, ac turbaverit. Sed quaſi hoc parum eſſet, apud eundem lib. 16. cap. 39. refert *Oneſicritus Apoſiſarem Indum* duos nutriviſſe dracones: quorum minor fuerit cubitorum octoginta, id eſt, pedum centum & viginti; major cubitorum centum & quadraginta, id eſt, pedum ducentorum & decem, quos videre *Alexander* maximè appetiverit. Quod ipſum in *Tzetze* legas *Chiliadis* tertiæ Hiſtoria 113. Sed *Strabo*, qui pro *Apoſiſare Biaſarum*, vel *Abioſarum*, ſcribit, hujus commenti fidem ita elevat. Ἐν τοῖς ὄρεσιν ἡ τοῦ Βιασάρου (MSS. Ἀβιοζάρου) χώρα, παρ' ᾧ δύο δράκοντας ἀπήγγελον οἱ παρ' αὐτοῦ πρέσβεις τρέφεσθαι, τὸν μὲν ὀγδοήκοντα πηχῶν, τὸν δὲ τετταράκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν, ὡς εἴρηκεν Ὀνησίκριτος, ὃν οὐκ Ἀλεξάνδρου μᾶλλον ἢ τῶν παραδόξων Ἀλεξάνδρου ἀρχικυβερνήτην προσείποι τις ἄν. *In montibus eſt Biaſari* (vel *Abioſari*) *regio, apud quem legati, ab eo miſſi, duos nutriri dracones nuntiaverunt; quorum alter octoginta, alter centum & quadraginta fuerit cubitorum, auctore* Oneſicrito: *quem non tam* Alexandri *navis quàm incredibilium gubernatorem meritò quis appellaverit.* Nondum tamen hic mendaciorum finis. Levicula enim hæc videri poſſunt, præ eo, quod *Abioſaro* Rex vicinus *Taxiles Alexandro* oſtendiſſe traditur draconem quinque plethrorum, id eſt, quingentorum pedum. Ita habet *Maximus Tyrius* Serm. 38. Ἔδειξε καὶ ζῶον ὑπερφυὲς, Διονύσου ἄγαλμα, ᾧ Ἰνδοὶ ἔθυον, δράκων ἦν μῆκος πεντάπλεθρον, *Oſtendit immenſum quoddam animal,* Bacchi *ſimulacrum, cui* Indi *ſacrificabant, draconem ſcilicet quinque plethrorum longitudinis.* Interim *Græci Arabibus* ſunt longè modeſtiores, quorum unus apud *Damirem* aſſerit ſe vidiſſe تنينا

طوله نحو فرسخين ولونه مثل لون النمر

مفلسا مثل فلوس السمك بجناحين

عظيمين علي هية جناح السمك وراسها

كراس الانسان لكنها كالتل العظيم

draconem longum ferè duabus paraſangis (id eſt, paſſuum octo millibus) *coloris pardi, piſcis ſquamis ſquamatum, pinnis quoque magnis inſtructum, quomodo piſces, & humanum caput habentem ad inſtar excelſi collis.*

De forma quoque draconum valde ambigitur. His enim pedes, criſtas, & alas multi tribuunt. Et de pedibus quidem ita *Paulus Jovius* lib. 18. *Aſſerunt* Georgiani *regni incolæ, in his vallibus dracones eſſe alatos, qui anſerinis pedibus gradatim humi ſerpant.* Et *Scaliger* apud *Geſnerum*, *Genera omnia draconum pedes habent.* Et rurſus, *Draconibus crura eſſe notum eſt.* Criſtatos quoque apud *Plinium* deſcribit *Juba*. Et *Ovidius* lib. 4. *Metamorphoſeωs* Fabula 15.

Lubrica permulcent criſtati colla draconis.

Et lib. 7. de dracone, velleris aurei cuſtode:

Qui criſta linguiſque tribus præſignis. ---

Et *Philoſtratus* lib. 3. cap. 2. Τὸν ἐν τῷ τῆς Νεμέας ἄλσει (δράκοντα) φασὶ καὶ λοφιὰν ἔχειν. Ὅπερ οὐκ ἂν περὶ τοὺς ἑλείους εὕροιμεν. *Draconem in* Nemeæ *luco criſtatum eſſe dicunt, quod nos in paluſtribus non invenimus.* Et de montanis draconibus idem, Τούτοις καὶ λοφιὰ φύεται· νέοις μὲν ὑπανίσχουσα τὸ μέτριον, τελειουμένοις δὲ συναυξανομένη τε, καὶ συνανιοῦσα εἰς πολύ. *His etiam criſta naſcitur; juvenibus quidem mediocriter erecta, ſed ætate provectis grandior & valde remiſſa.* Et infra, Ἀπὸ δὲ τῶν λόφων, πυρσῶν ὄντων, πῦρ αὐτοῖς ἄττει λαμπάδος πλέον. *Ex criſtis autem, quæ rubræ ſunt, ignis plus quàm ex face ſcintillat.* Et *Ælianus* lib. 11. cap. 26. Ὁ μὲν δράκων ὁ ἄῤῥην τὸν λόφον (ἔχει) καὶ τὴν ὑπήνην δασεῖαν. *Draco mas criſtam habet, & barbam denſam.* Et *Hieronymus* in *Eſa.* 13. תנין *dracones magnos interpretati ſumus, qui criſtati ſunt, & volantes.* Et *Iſidorus* lib. 12. *Originum* cap. 4. *Eſt autem* (draco) *criſtatus ore parvo*, &c. Volucres denique eſſe dracones plerique putant. *Lucanus* lib. 9. verſu 732.

--- *ducitis altum*
Aera cum pennis. ---

Hiero-

Hieronymus jam modò, *Cristati sunt, & volantes. Augustinus* libri tertii *De Genesi ad literam* capite nono: *Dracones autem*, &c. *in aerem sustolli perhibentur.* Et in *Psalmum* 148. *De speluncis procedunt, feruntur in aëra. Jovius* ubi suprà, *Asserunt* Georgiani *regni incolæ his in vallibus dracones gigni alatos. Scaliger* quoque, *Quædam genera draconum alas habent.* Cui sententiæ id favere videri possit, quod *Apoc.* 12. 7. draco mysticus *in cœlo*, id est, in summo aëre, cum *Michaele* pugnat, tanquam alis eo subvectus.

Tamen in hac draconum descriptione non puto quidquam esse veri. Nam, ut à pedibus ordiamur, veterum Scriptorum nullus est, qui draconi pedes tribuat. Et *Augustinus* in loco, quem nuper citavimus, eum esse ἄποδα disertè docet. *Dracones*, ait, *sine pedibus & in speluncis requiescere, & in aerem sustolli perhibentur.* Neque *gradi*, sed *serpere* dicuntur in his *Lucani*,

Vos quoque, qui, cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.

Nempe draco est serpentis genus, quem *in ventrem serpere* jussit Deus *Gen.* 3. 14. Jam de cristis ita *Plinius* libri undecimi capite trigesimo septimo, *Draconum cristas qui viderit, non reperitur.* Et libri octavi capite decimo tertio, *Id modo mirum, unde cristatos dracones* Juba *crediderit.* Alis denique, iisque cartilagineis tam vastam molem attolli nemo facile in animum sibi induxerit. Maximè, cum nihil tale *Philosophi* tradant, nec fideles *Historici*. Nam, quod ajunt, *Strabonis* libro decimo sexto, *Indicis* ac *Libycis* draconibus alas tribui, habetur quidem in *Xylandri* versione, at in *Græco* textu longè aliud est. Neque iis πτερά *alæ*, sed πόα ἐπιφυκέναι λέγεται *herba innasci dicitur.* Quod ex *Iphicrate* videtur sumptum, qui ejusdem *Strabonis* libro decimo septimo in occidua *Æthiopia* δράκοντας λέγει μεγάλους, ὥστε καὶ πόαν ἐπιφυκέναι, *dracones describit tam vastos, ut iis herba innascatur.* Nec à mystico dracone ad naturalem valet argumentatio. Quamvis ille ipse draco mysticus alas habere nusquam legatur. Quin ἄπτερον esse colligas ex eo, quod mulierem illam, quæ aquilinis alis avolat, non insequitur: sed, quod unum potest, aquarum vim in eam evomit, *Apoc.* 12. 14. 15. Ut in aquilæ cum dracone pugna apud *Nicandrum* in *Theriacis*, cum aquila volatu ex periculo se eripit,

--- ἱπτάμενον ἢ πέριξ ἀτέλεστα διώκει
Σπειρηθεὶς, καὶ λοξὸν ὑποδρὰξ ὄμμασι λεύσσων,

Volantem circumcirca frustra insequitur (draco) *in spiras convolutus, obliquis & torvis oculis illam intuens.* Elatam enim in sublime non potest attingere.

Itaque nullus video, unde apud vulgus invaluerit hæc opinio, dracones esse alatos, nisi ad *Mythologos* & *Poetas* eam referamus, quibus, cum pictoribus,

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Illa igitur hic usi currum *Cereris* alatis draconibus vehunt. *Orpheus* in *Hymno Cereris*,

Ἅρμα δρακοντείοισιν ὑποζεύξασα χαλινοῖς,

Currui (volucrium) *draconum fræna subjungens.* Ovidius *Metamorphoseωs* libri quinti *Fabula* undecima,

--- *Geminos Dea fertilis angues*
Curribus admovit, frænisque coercuit ora
Et medium cœli terræque per aera vecta est.

Et libro quarto *Fastorum*,

--- *frænatos curribus angues*
Junxit, & æquoreas sicca pererrat aquas.

Et infra,

--- *inque dracones*
Transit, & alifero tollitur axe Ceres.

Claudianus libro primo *De raptu Proserpinæ*,

--- *sinuosa draconum*
Membra regens, volucri qui pervia nubila tractu
Signant, & placidis humectant fræna venenis.

Quo ipso curru *Triptolemus* in *Scythiam* vectus, *Lynco Scythiæ* Regi dixit, apud *Ovidium* ubi supra;

--- *veni nec puppe per undas,*
Nec pede per terras: patuit mihi pervius æther.

Nempe *Cereris*

Δίφρον ἐχιδνήεντα διηέρος ἡνιοχεύων,
Στικτὰ φερεσταχύων ἐπεμάστιε νῶτα δρακόντων;

Currum per aërem agitans, varia spicigerorum draconum dorsa flagellabat. Ita *Nonnus* libro decimo tertio *Dionysiacωn*. Eum enim alatis draconibus vectum per totum terrarum orbem misit *Ceres*, ut frumenti usum hominibus indicaret. Ita docent *Hyginus fabula* centesima quadragesima septima, & libro secundo *Astronomicωn* in *Ophiucho*; *Servius* in librum primum *Georgicorum*; *Phornutus* libro *De natura Deorum*, capite *De Cerere*; nec pauci alii. Ut de *Medea* taceam, quam hujusmodi currum à patre *Sole* accepisse fingunt. *Euripidis Scholiastes* in Argumento *Medeæ*, Μήδεια δὲ, τοὺς ἑαυτῆς παῖδας ἀποκτείνασα, ἐφ' ἅρματος δρακόντων πτερωτῶν ἐποχος γενομένη, ἀποδιδράσκει εἰς Ἀθήνας. Quod sumptum ex *Apollodoro* in fine libri primi *Bibliothecæ*. Hinc de eadem *Ovidius Metamorphoseωs* libri septimi *Fabula* secunda,

Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest; aderat demissus ab æthere currus:
Quo simul ascendit, frænataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas,
Sublimis rapitur. ---

Et *Fabula* quinta,

Quæ, nisi pennatis serpentibus isset in auras,
Non exempta foret pennæ. ---

Et *Fabula* vigesima,

Tandem vipereis Ephyrea Pyrenida *pennis*
Contigit. ---

Et *Fabula* vigesima prima,

Hinc Titaniacis *ablata draconibus intrat*
Palladias *arces.* ---

Neque mirum, hoc eodem curru *Circen* quandoque vehi, cum illa etiam *Solis* filia, & *Medeæ* soror, fuerit. Proinde in *Apollonio* (libri tertii *Argonauticωn* versu 308.) *Circe* in *Hesperiam*, seu *Italiam*, deducitur,

--- πατρὸς ἐν ἅρμασιν Ἠελίοιο;

in patris Solis *curribus.* Quod ex *Hesiodo* illum habere tradit eximius *Scholiastes*. Et *Valerii Flacci* libro septimo,

--- *ut aligeri* Circen *rapuere dracones.*

Et ibidem infrà,

--- *tandem vix reddita* Circe
Dura tuis, quæ te bijugis serpentibus egit
Hinc fuga? ---

Sed *draconum* nomine naves significari docent illi ipsi Veteres: ut in *Eusebii Chronico* celeberrimus Scriptor *Philochorus*, cum, sub *Eleusinis* Rege *Celeo*, *Triptolemum* tradit μακρῷ πλοίῳ προβαλόντα ταῖς πόλεσι τὸν σῖτον διαδοῦναι· ὑπονοεῖσθαι δὲ πτερωτὸν ὄφιν εἶναι τὴν ναῦν, ἔχειν δέ τι καὶ τοῦ σχήματος, *longa navi delatum urbibus frumentum distribuisse, & per alatum serpentem navem significari, cum figura sit aliqua ex parte similis.* Adde, si lubet, *Draconis* nomine potuisse insigniri navem, quæ pro insigni draconem habuit: ut, apud *Plutarchum* libro *De virtutibus mulierum*, pirata *Chimarrus*, à *Bellerophonte* occisus, ἔπλει πλοίῳ λέοντα μὲν ἔχοντι πρώραθεν ἐπίσημον, ἐκ δὲ πρύμνης δράκοντα, *vehebatur navi, quæ in prora leonem, & in puppe draconem habuit pro insigni.* Et, apud *Euripidem* in *Iphigenia in Aulide*, *Bœoticis* navibus pro signo fuit *Cadmus*,

Χρύσεον δράκοντ' ἔχων
Ἀμφὶ ναῶν κόρυμβα.

aureum draconem habens in navium rostris. Eodem pertinet, quod in *Fabulis*, qui draconibus vehuntur, non nisi è maritimis, nec nisi ad maritima loca proficiscuntur. Sic *Ceres*, *Proserpinam* quærens, cum totam *Siciliam* absque draconibus peragrâsset, etiam insulæ littora tandem adiit:

Quò simulac venit, frænatos curribus angues
Junxit, & æquoreas sicca pererrat aquas.

Ita *Ovidius* libro quarto *Fastorum*. Et *Circe* ex *Colchide* draconum curru vehitur in *Italiæ* promontorium *Circeium*: *Medea*, liberis cæsis, *Corintho Athenas*: *Triptolemus Athenis Patras*, *Achaiæ* maritimam urbem; ubi *Eumeli* filius *Antheas*, exemplo *Triptolemi*, dracones jungere ausus, de curru excussus periit; id est, naufragium fecit, cum navigandi imperitus mare attentâsset. Historia habetur in *Pausaniæ Achaicis*. Sed frustrà disputamus, cum *Corœbi*, aut *Margitæ* (id est, fatuorum,) sit credere Τριπτόλεμον ἐλάσαι διὰ τοῦ ἀέρος ἐπὶ δρακόντων ὑποπτέρων, Triptolemum *alatis draconibus per aërem vectum fuisse*: ut in *Philopseude* verè asserit *Lucianus*, hæc Poëtarum commenta ridens. Quâ mente etiam *Augustinus*, aut quisquis libri auctor est, *Soliloquiorum* libri secundi capite decimo quinto: *Non enim, cum dicitur junctis alitibus anguibus* Medeam *volâsse, ulla ex parte res ista verum imitatur: quippe quæ nulla sit, nec imitari aliquid possit ea res, quæ omninò non sit.* Alæ tamen draconibus non aliunde natæ sunt, quàm ex hujusmodi commentis.

Sed aliæ notæ non desunt, quibus à vulgo serpentûm dracones dignoscantur. In his prima sit vasta moles, in draconibus tam frequens, quam in reliquis serpentibus rara & insolita. Secunda, sub mento barba, & palearia. *Nicander*,

--- νέρθε δὲ πώγων
Ἔπλετ' ὑπ' ἀνθερεῶνα χολοίβαφος,

Infrà autem sub mento flava est barba. *Ælianus* libri undecimi capite vigesimo sexto, Ἔχει γοῦν ὁ μὲν δράκων ὁ ἄρρην τὸν λόφον, καὶ τὴν ὑπήνην δασεῖαν. *Cristam quidem habet draco mas, & barbam hirsutam.* Avicenna,

وتحت الفك الاسفل نتو كالزقن

Et sub inferiore maxilla eminentiam (habent) *tanquam barbam.* *Philostratus* non omnibus barbam tribuit, sed draconum certo generi: Οἱ δὲ δὴ πυρσῖται, inquit, καὶ πριόνωτοι γίνονται, οὗτοι καὶ γενειάζουσι. *Qui colorem igneum & dorsum serratum habent, iis etiam barba adnascitur.* Tertia, dentium ordo triplex: siquidem verè *Nicander*,

--- ἐν δὲ γενείῳ
Τρίστιχοι ἑκάτερθε περιστιχόωσιν ὀδόντες,

In maxilla autem tres dentium ordines utrimque digesti sunt. *Avicenna* solum habet, وفي كل لحي ثلثة انياب *Et in unaquaque maxilla tres sunt dentes.* Sed puto aliquid esse omissum, putà vocem صفوف, aut سطور, id est, *ordines*. Quarta nota sit color; qui quidem est varius. Observat enim *Aëtius* alios esse nigros, alios rufos, alios cinerei coloris. Et juxta *Avicennam*, لها وجوه صفر وسود *Facies ipsis sunt flavæ & nigræ.* Et multò antè *Nicander*,

Φράζεο καὶ χλοάοντα δαεὶς κυανόν τε δράκοντα,

Etiam peritus describe flavum, & nigrum draconem. Tamen fulvi, aut flavi, aut aurei, aut rufi coloris, quod ferè idem est, plerumque describuntur. *Lucanus*,

Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.

Pausanias in *Corinthiacis*, Δράκοντες δὲ οἱ λοιποὶ, καὶ ἕτερον γένος, ἐς τὸ ξανθότερον ῥέποντες χρόας, ἱεροὶ μὲν τοῦ Ἀσκληπιοῦ νομίζονται. *Cæteri quoque dracones, sed* (inprimis) *aliud genus in fulvum colorem vergens, Æsculapio sacri habentur.* Et *Philostratus* ubi suprà, postquam πυρσίτας (id est, *ignei coloris*) dracones serrato dorso & barbatos esse dixit, addit, καὶ τὸν αὐχένα ὑψοῦ αἴρουσι, καὶ τὴν φολίδα στίλβουσι δίκην ἀργύρου, *& cervicem altiùs attollunt, & eorum squamæ instar argenti fulgent*: ut hos in draconibus doceat maximè eminere. Ut non frustrà scripserit *Poëta* summus *Iliad.* β'. versu 308.

Ἔνθ' ἐφάνη μέγα σῆμα, δράκων ἐπὶ νῶτα δαφοινός.

Ibi apparuit magnum signum, draco dorso rubens (aut *rufus.*) Nec multò aliter Divinus Scriptor *Apoc.* 12. 1. 3. *Signum magnum apparuit in cœlo*, &c. *Et ecce draco magnus rufus!* Quamvis aliud significetur: Diabolus nempe, qui sanguineus est, & *homicida ab initio*, Joh. 8. 44. & *bile succensus, & ardens, quia tempus ipsi breve*, Apoc. 12. 12. Quo respiciens *Syrus* Interpres reddit ܬܢܝܢܐ ܕܢܘܪܐ *draconem ignitum.* Et *Arabs*, تنين بلون النار *draconem coloris ignei.* Qui *Philostrato* πυρσίτης, & *Johanni* πυῤῥὸς, id est, πυρόεις τὴν χροιάν.

Rictum draconis alii parvum, alii magnum describunt. In priore sententia *Solinus* est, qui draconibus *ora* dicit esse *parva*, *& ad morsus non dehiscentia. Adeo ut verbere potiùs, quàm rictu noceant.* Quod sequutus *Isidorus*, *est*, inquit, *ore parvo, & arctis fistulis, per quas trahit spiritum, & linguam exerit. Vim autem non in dentibus, sed in cauda habet, & verbere potiùs, quàm rictu nocet.* Sed *Aëtius* contra, *Maximè hiante sunt oris rictu.* Et *Avicenna*, qui viderat, لها افواه شديدة السعة *Illis ora sunt valde ampla.* Quod idem *Posidonium* sensisse patet, cum draconi πλεθριαίῳ *Macra Cœle-Syriæ* tribuit χάσμα ὥστ' ἔφιππον δέξασθαι, *talem hiatum oris, ut cum equo sessorem admiserit.* Et *Megasthenem*, cum scripsit *in India serpentes* (id est, dracones) *in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriant cervos, taurosque*; auctore *Plinio* libri octavi capite decimo quarto. His cum *Jeremia* magis convenit, apud quem Ecclesia non diceret, (a) Nebucadnetsar *me deglutivit ut draco*, si draco animal esset tam parvi hiatûs & innoxii. (a) Jerem. 51. 34.

Idem *Propheta* rectè omninò cum draconibus confert onagros, qui, inopiâ pabuli fatiscentes,

--- *cœlum*
Suspiciunt patulis captantes naribus auras.

Onagri (inquit capitis decimi quarti versu sexto) *stantes in clivis attrahunt ventum ut dracones.* Quamvis dracones non solùm ventos, sed & aves supervolantes aspiratione suâ legantur ad se attrahere. *Mela* libri primi capite decimo nono, *Circa* (Rhyndacum) *angues nascuntur immanes, neque ob magnitudinem modò, sed ob id etiam mirabiles, quod ubi in alveum ejus æstus Solemque fugerunt, emergunt, atque hiant, supervolantesque aves, quamvis altè & perniciter ferantur, absorbent.* *Plinius* id ipsum scribit libri octavi capite decimo quarto, tanquam ex *Metrodoro*. Et *Ælianus* libri secundi capite vigesimo primo, Δράκοντες περὶ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Ῥυνδακὸν, τὸ μέν τι τῆς σπείρας ἀπηρείσαν εἰς τὴν γῆν, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἀναστήσαντες πᾶν, ἀτρέμα, καὶ ἡσυχῆ τὴν φάρυγγα ἀνατείναντες, καὶ μέντοι καὶ τὸ στόμα ἀνοίξαντες, εἶτα τὰ πτηνὰ ἕλκουσι, οἱονεὶ ἴυγγι, τῷ ἄσθματι· τὰ δὲ εἰς ἐκείνων ἐμπίπτει γαστέρας, ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτῶν εἰσπνοῆς συρόμενα αὐτοῖς πτεροῖς. *Circa fluvium* (Ponti) *Rhyndacum nomine dracones, parte voluminis terræ innixi, reliquo corpore erecto, collo tacitè & quietè extenso, & ore hiante, aves aspiratione suâ, tanquam amatoriâ illecebrâ, ad se attrahunt. Illæ autem in eorum ventrem decidunt, ipsis suis alis draconum spiritu ductæ.* *Phile* capite quinqua-

quagesimo nono de draconibus id ipsum tradit,

Δράκοντες Αἰθιόπων δέ τ', εἰ θηρᾶν δεοῖ,
Χαίνοντες ἀσθμαίνουσιν εἰς τὸν ἀέρα,
Καὶ τῶν πετεινῶν τὰς κρεμαστὰς ἀγέλας,
Ἴυγξι θερμῆς εἰσπνοῆς καλυμμένας,
Καὶ σπωμένας ἄνωθεν εἰς γῆν ἀθρόας
Ἐκ τῶν γνάθων ἕλκουσιν εἰς τὴν γαστέρα.

Æthiopici *dracones, si aucupio egent, hiantes in aërem anhelant, & avium suspensos greges, calidæ aspirationis illecebrâ demulctas, & ex alto ad terram frequentes attractas, ex maxillis in ventrem trahunt.* Quo Tertullianus alludens *De corona militis* capite decimo, *Draco etiam terrenus*, inquit, *de longinquo non minus spiritu absorbet alites.* Ubi absurdè *Pamelius draconis* nomine *basiliscum* intelligit.

Hebræorum antiquissimi, qui dracones, ut diximus, erectos, & diductis faucibus hiantes, sursum aspirare observârunt, id ita sunt interpretati, ac si ore in cœlum obverso, per suspiria, & gemitus, ad Deum de sorte sua conquererentur; quodque omnibus odiosi, desertisque ac feralibus addicti locis, longam quidem, sed miseram, vitam ægrè traherent. Ac proinde *Job* dracones cum struthionibus jungens capitis trigesimi versibus vigesimo octavo & vigesimo nono, *Surgens*, inquit, *in congregatione clamavi. Frater fui draconum, & socius struthionum.* *Micheas* itidem capitis primi versu octavo, *Super hoc plangam, & ululabo*, &c. *Faciam planctum velut dracones, & luctum sicut struthiones.* Fortassè etiam horrendos draconum sibilos respiciunt, quibus deserta personant. *Ælianus* libri decimi quinti capite vigesimo primo, de dracone quodam in *India*; Συριγμὸν μὲν ὃν ἀφῆκε μέγιστον, καὶ φύσημα, ὥστε ἐκπλῆξαι πάντας, καὶ ἐκταράξαι. *Maximum igitur sibilum & flatum emisit, ita ut omnes terruerit, & conturbaverit* (in *Alexandri* copiis.) Et libri decimi sexti capite trigesimo nono idem in *Chio* alterum memorat δράκοντα μεγέθει μέγιστον, ὅπερ οὖν καὶ τὸν συριγμὸν ἐπιπεφρίκασιν οἱ τὴν Χίον κατοικοῦντες, *draconem immensæ magnitudinis, cujusque adeo sibilum exhorruerint omnes* Chii *incolæ.* Præterea ut struthiones à *clamore* dicuntur בנות יענה, ita draconum nomen תנים *thannim*, alludit ad תנות *thannoth*, quod θρηνεῖν *plangere* explicant vetustissimi Interpretes *Judic.* 11.40.

Venenum habere draconem multi negant. *Plinius* libri vigesimi noni capite quarto, *Draco non habet venena.* Aëtius, *Animal hoc venenum non jacit.* Isidorus, *Innoxius est à venenis.* Proinde à dracone morsis parùm dolere scribit *Nicander.* Verba sunt,

--- ὃ μὲν ὅ γ' αὐτῶς
Ἐγχρίμψας ἤλγυνε, καὶ ἢν ἔκπαγλα χαλεφθῇ·
Βληχρὸν γὰρ μυὸς οἷα μυχηβόρου ἐν χροῒ νύγμα
Εἴδεται αἱμαχθέντος ὑπὸ κραντῆρος ἀραιοῦ.

Non is æque (ac alii serpentes) *pungens dolorem excitat, etiamsi graviter lædat. Nam à debili dente cruentato levis in cute punctio apparet, tanquam à mure, qui noctu vorat* (alii μυχηβόρου, *qui in penu vorat.*) Tamen in Cantico *Moses*, Deut. 32. 33. *Venenum draconum, vinum eorum.* Et *Sap.* 16. 10. Τοὺς δὲ υἱούς σου οὐδὲ ἰοβόλων δρακόντων ἐνίκησαν ὀδόντες. *Filios autem tuos nec venenatorum draconum vicerunt dentes.* Sed, ne dicam *Hebræum* תנין posse pro *quovis serpente* sumi, etiamsi *draconem* intelligas, facile erit hæc conciliare. Nam *Græciæ* dracones, de quibus *Nicander*, & alii, veneno carere verum est: nisi quod noxias herbas, data opera, leguntur edere, ut suo morsu plus periculi creent. *Homerus* Iliad. χ'.

Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα. ---

Ut in lustro draco montanus exspectat pastus malas herbas. Et *Ælianus* libri sexti *Historiæ* capite quarto, Μέλλοντες δέ τινα ἐλλοχᾶν, ἢ ἄνθρωπον, ἢ θῆρα, τὰς θανατηφόρους ῥίζας ἐσθίουσι. *Cum homini aut feræ cuipiam moliuntur insidias, mortiferas radices edunt.* Apud *Eustathium* alii dicunt, ὅτι δράκων, ἐσθίων μύρμηκας, καὶ κανθαρίδας, ἰοῦ πληροῦται, καὶ εἰς λύσσαν ἄγεται, *draconem, formicas & cantharidas comedentem, veneno impleri, & in rabiem agi.* Alii item intelligunt πόαν τινὰ χολῆς γεννητικήν, ἣν ἐσθίων ὄφις εἰς χολὴν ἐρεθίζεται, *herbam, quæ bilem generat, quâ cum vescitur, bilis ejus irritatur.* Sed in *Africa*, & *Arabia*, hâc arte nihil est opus, cum venenum habeat lethiferum. Quod his verbis à *Lucano* est observatum,

Vos quoque, qui, cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Pestiferos ardens facit Africa. ---

Proinde *Heliodorus*, de sagittariis agens ex *Æthiopiæ* regione cinnamomifera; Οἱ δὲ μικροῖς μὲν τοῖς βέλεσιν, ἰῷ δὲ δρακόντων πεφραγμένοις εἰσοξεύοντες, ὀξύν τινα καὶ ἀπότομον θάνατον ἐπέφερον. *Illi autem parvas quidem sagittas, sed veneno draconum infectas, conjicientes, citam, & acerbam mortem inferebant.* Et Prudentius *Hamartigeniæ* versu 481.

Ecce! Jebusiacæ *fervent ad prælia turmæ:*
Aurea tela quibus, de sanguine tincta draconis,
Mortifero splendore micant. ---

At Apollinaris *Psalmo* septuagesimo tertio,

Ὤλεσας ἰοβόλων κεφαλὰς ῥοθίοισι δρακόντων,

In fluctibus draconum venenum ejaculantium capita perdidisti. Et *Psalmo* nonagesimo,

Ἰοβόλον δὲ δράκοντα ποσὶν καὶ θῆρα πατήσεις,

Venenatum draconem & leonem pedibus conculcabis. Et *Leo Africanus* libro nono, *Atlantici dracones sunt virulenti admodum: &, si casu quenquam vel contingant, vel mordeant, carnem emolliunt, & debilitant.* Sed & in *Africa*, & *Numidia*, serpentes quivis pestilentius habent venenum, quam in terrarum aliis. Unde *Horatius* libri tertii *Odâ* decimâ,

Nec Mauris *animum mitior anguibus.*

Et libro secundo *Satyrarum* in fine,

--- *velut illis*
Canidia *afflâsset, pejor serpentibus* Afris.

Nemo est, qui serpentes nesciat vini esse avidissimos. Id enim docet *Philosophus Historiæ* libri octavi capite quarto, Οἱ δὲ ὄφεις καὶ πρὸς τὸν οἶνόν εἰσιν ἀκρατεῖς. Διὸ θηρεύουσί τινες καὶ τοὺς ἔχεις εἰς ὀστράκια, διὰ τὸ τιθέναι οἶνον εἰς τὰς αἱμασιάς· λαμβάνονται γὰρ μεθύοντες. *Serpentes vini avidi sunt. Proinde viperas aliqui, vino in testis ad sepes disposito, venantur: ebriæ enim capiuntur.* Et *Plinius* libri decimi capite septuagesimo secundo, *Serpentes, cum occasio est, vinum præcipue appetunt.* Sed, vini potu, serpentum & draconum venenum acrius & intensius fieri non aliunde didici, quam ex *Chaldæo Jonathane*, qui, pro *Mosis* verbis, *Venenum draconum est venenum eorum*, Deut. 32. 33. sic habet in *Paraphrasi*, הי כסריותהון דתניניא כי הנון הוון מן המרהון בגין כן יהי מריר כס דלוות רישתון ביום פורענותהון *Ecce! ut est fel draconum, cum sunt à vino suo* (id est, postquam vinum biberunt) *ita erit fel calicis, è quo bibent in die ultionis eorum.*

Draco sectatur solitudines, τὴν ἐρημίαν πρὸ τῶν ἀστικῶν διατριβῶν, inquit *Ælianus* libri sexti capite sexagesimo tertio. Acutè igitur *Plutarchus* libro *De defectu Oraculorum* negat verum esse, quod ajunt *Delphos* olim fuisse desertas, quia draco ibi degebat. Cùm contrà ibi draco degeret; quia locus erat desertus. Ἡ γὰρ ἐρημία τὸ θηρίον ἐπηγάγετο, μᾶλλον ἢ τὸ θηρίον ἐποίησε τὴν ἐρημίαν. Ideo *Prophetæ* toties (*b*) urbes populosissimas prædicunt fore draconum domicilia, aut habitandas à draconibus. Quibus verbis extremam illis desolationem minitantur. *Aquila* igitur non malè *Ps.* 44. 20. *Contrivisti nos* ἐν τόπῳ ἀοικήτῳ *in loco inhabitabili*, pro eo, quod est *Hebraicè*, *in loco draconum.* Sed, utut dracones sæpe degant in siticulosis locis, tamen, ubi liberum est, in irriguis vallibus sedes figunt multo libentius. Itaque etiam de veris dra-

(*b*) *Esa.* 13. 21. & 34. 13. *Jerem.* 9. 11. & 10. 22. & 49. 23. & 51. 37. *Malach.* 1. 3.

draconibus ſuo modo verum eſt, quod de myſticis draconibus, id eſt, gentibus, à veri Dei cognitione remotis, ſed ſuo tempore vocandis, prophetavit (*c*) *Eſaias*, fore, ut *dracones glorificent Deum*, *cum poſuerit in deſerto aquas*, *& flumina in ſolitudine*. Et *Nehem*. 2. 13. *fons draconis* prope *Jeruſalem*, dici videtur à dracone ibi ſtabulari ſolito, dum urbs erat deſolata. Sic *Pauſanias* in *Bœoticis* fontem deſcribit prope amnem *Iſmenium*, cui draco cuſtos à *Marte* ſcilicet fuerit appoſitus. Et *Philoſtratus* libri tertii capite ſecundo *Homerum* obſervat draconem in *Aulide* ſtatuiſſe circa fontem περὶ κρήνην. Hoc longè veriſimilius, quam, quod conjicit *Villalpandus*, fonticulum hunc magnos illos piſces aluiſſe, qui *Hebraicè* dicuntur תנים. Sed & id videtur coactum, quod aſſerit vir doctus, fontem *Siloë* ſic vocari à lento & ſerpente fluxu, de quo *Eſ*. 8. 6. *Græci* reddunt πηγὴν τῶν συκῶν *fontem ficuum*; quia, pro תנים, legerunt תאנים. *Syrus* autem [illegible] *fontem collium*, quaſi תלים legerit.

(*c*) *Eſ*. 43. 20.

Apocal. 12. 9. Diabolus vocatur *magnus draco*, & *ſerpens antiquus*, quæ ferè eodem recidunt. Serpentes enim fama eſt longo decurſu annorum tandem fieri dracones. Præterea *draco* non appellatur quivis Dæmon, ſed qui ſeduxit *Evam*. Eum porrò Dæmonum principem eſſe plerique volunt, & *draconis* nomine ſignificari illum inter Dæmones tam eminere, quàm in vulgo ſerpentum magnus draco. Proinde hunc ipſum Dæmonem *draconem* vocat (*d*) etiam *Philo Judæus*, qui ante *Johannem* ſcripſerat. Ταῦτα δὲ, inquit, ὅτω μὲν λεγόμενα φάσμασιν ἔοικε, καὶ τέρασι, δράκων ἀνθρώπε προϊέμενος φωνὴν, καὶ ἐνσοφιςεύων ἀκακωτά τοις ἤθεσι, καὶ πιθανότησιν ἐυπαραγώγοις γυναῖκα ἀπατῶν. *Hæc*, *quæ referuntur*, *ſpectris & portentis propiora videri queant*, *draco humana verba emittens*, *& argutiis innocentiſſimos mores corrumpens*, *& perſuaſionibus*, *quibus facilè imponatur*, *mulierem decipiens*. Sed & eundem *Hebræi* הנחש הקדמוני, *ſerpentem antiquum* vocant. Quod pridem obſervârunt *Druſius* in hunc locum, & in *Geneſim Paulus Fagius*. Neque obſcura eſt ratio nominis. Primò enim ſerpentis figurâ ſeduxit *Evam*. Secundò, *Satan* occulto, & ex inſidiis, nos aggreditur, &

(*d*) *Libro De Agricultura*.

--- *latet anguis in herba*.

Tertiò, ut aſtutus eſt ſerpens *Gen*. 3. 1. ita Diabolus longè callidiſſimus. Hinc *Evam* ſeduxiſſe legitur, ἐν τῇ πανεργίᾳ ἀυτε, 2 *Cor*. 11. 3. Quartò, ut ſerpentis venenum per totum corpus: ita Dæmonis virus per totam animam effunditur. Denique ſerpente homini nihil eſt odioſius, quodque fugiamus magis. Unde *Theophraſtus* in *Characteribus* de cavillatione, Τὰ δὴ τῶν ἠθῶν μὴ ἁπλᾶ, ἀλλ᾽ ἐπίβελα, φυλάττεσθαι μᾶλλον δεῖ, ἢ τὰς ἔχεις. *Mores*, *qui non ſunt ſimplices*, *ſed inſidioſi*, *fugiendi plùs*, *quàm viperæ*. Et apud *Theocritum Praxinoë*, ut ſternaces equos doceat ſe maximè horrere;

Ἵππον, καὶ τὴν ψυχρὸν ὄφιν, τὰ μάλιςα δεδοίκω.

Equum & frigidum anguem maximè timeo. Et in *Mercatore Plautus*,

Nempe ruri eſt uxor tua, *quam dudum dixeras*
Te odiſſe æquè atque angues. ---

Ut *Horatius* libro primo *Epiſtolarum*,

--- *cane pejus & angue*
Vitabit. ---

Ita inter genus Dęmonum atque hominum grave odium intercedit, de quo *Gen*. 3. 15. Sed hæc ſolùm obiter attingimus; quia ſunt alterius loci.

D E

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA.

Liber Quartus,

DE *Insectis Animalibus.*

CAPUT PRIMUM.

Locustarum nomina & species.

Hebræa locustarum nomina decem in Prophetarum scriptis juxta Magistros. 1. ארבה arbe, à multitudine dicta; quia nullum animal fœcundius. 2. גוב gob, vel גובי gobai, quia è terra emergit: quod Arabice جبا. Eodem pertinere nomen Æthiopicum ኣንበጣ: anbat. 3. גזם gazam; quia ramos arborum morsu suo גזם amputat. Gazam Græcis & Hieronymo eruca, quæ herbas morsu exurit potius, quàm amputat; unde uruca nonnullis. 4. חגב chagab ab obvelando; quia quasi velum Soli obtendit. Aben Ezra notatus. 5. חנמל chanamal, non est locusta, sed pruina; quasi נחמל nachamal; quia, super arbores, fruges & herbas quiescens, eas incidit. Aliud ἐρυσίϐη. 6. חסיל chasil, à consumendo. 7. חרגול chargol, Arabice حرجلة chorgola, locustarum agmen; quod quandoque patet ad plura millia. حرجل chargala est longa serie ferri. 8. ילק jelek, à lingendo. Lingere Hebræis est absumere; locustæ, tineæ, bovi, igni tribuitur. 9. סלעם solam; non quia conscendit petras, sed à vorando. Id enim est סלעם. 10. צלצל tselatsal; non ab alarum strepitu, sed ab umbra: quia locustæ Solem obumbrant. His vocibus locustarum plures species significari, quod ex Joële & Mose probatur. Locustarum species in Damire & Marcello Virgilio. Diversa locustarum nomina apud Arabes, ratione formæ, coloris, natalium, sexus, ætatis. دبا daba, bruchus, غوغا gauga attelabus, جراد girad locusta. Quæ voces quid differant apud Latinos Patres, à quibus Græci dissentiunt, & Philosophi veteres. Multa de brucho, attelabo, attaco, vel astaco, ophiomacho. An vere serpentes oppugnet ὀφιομάχης, qui Hebraice חרגול chargol, vel argol. Fabula in Suida de Argolis, ex Argo scilicet in Ægyptum allatis ad oppugnandas aspides. An idem sit σκορπιομάχος. Ἀκρὶς locusta unde dicta, tres sententiæ. Græca locustarum multa nomina. Ἀσίρακος Talmudicis אסקרא. Ὄρπας locustæ fœtus, ex quo fit garum. Hesychius emendatus. De locustarum speciebus quam obscure Talmudici. Quædam locustæ caudam & gibbum habent, quædam neutrum, quædam alterutrum. Locustis mundis quatuor notæ: item quinta; quæ sola gryllo deest. R. Selomo fatetur locustarum species sibi esse ignotas. Notæ tamen erant Judæis Christi ætate, sed paulo post ignoratæ. Celeberrimi Interpretis multiplex peccatum in versione loci Legis de locustis. Affirmativam mutat in Negativam. Bombycem & cantharum censet inter locustas Lege concessas. Mundæ locustæ, volucres, & quadrupedes. Alas quatuor habent, unde τετραπτερυλλίδες. Suidas emendatus. Cur Moses solum quatuor pedes locustis tribuat, quæ aliis sunt ἑξάποδες. Crura posteriora in pedibus à Mose non censeri; quia non pertinent ad gressum, sed ad saltum. Non tamen à saltu vocari πηδάλια, ut vult Scaliger: sed quia sunt πηδαλιώδη, id est, gubernaculi formâ. Olim in navibus duo fuisse gubernacula. De his cruribus Pisidæ locus insignis ab Interprete malè acceptus.

Ut *Hebræorum* terra locustis, ita lingua *locustarum* nominibus est maximè fœcunda. Nam, ut *Talmudica* taceam, quæ magno numero occurrunt, in solis *Prophetarum* scriptis Doctores decem numerant. Ea sunt 1. ארבה *arbe*. 2. גוב *gob*, vel גובי *gobai*. 3. גזם *gazam*. 4. חגב *chagab*. 5. חנמל *chanamal*. 6. חסיל *chasil*. 7. חרגל *chargal*. 8. ילק *jelek*. 9. סלעם *solam*. 10. צלצל *tselatsal*.

Quarum vocum origines, cum pleræque parum notæ sint, hic obiter explicare operæ pretium esse duximus: quia res latet in verbis, & ex nominibus multa eruuntur, quę ad horum animalium naturam pertinent.

I. Primum ארבה *arbe*, *Aben Ezra* in *Leviticum* rectè deducit מלשון רבוי, *ex significatione multitudinis*. *Nam* רבה raba, *multum esse*, vel *multiplicari*, significat. Unde ארבה *arbe*, præfixo *Aleph*, ut passim. Nec obscurum, cur à *copia* locustæ nomen traxerint, cum nullum animal sit fœcundius.

Hinc de *Madianitis* Jud. 6. v. 5. *Et veniebant ut locustæ, ipsi, & cameli eorum innumeri.* Et Judic. 7. v. 12. *Diffusi erant in ea convalle, tanquam locustæ multitudine.* Et Psal. 105. v. 34. *Et venit locusta, & bruchus; cujus non erat numerus.* Et Jerem. 46. v. 23. de sylvæ arboribus, *Quia plures sunt locustis, neque illis est numerus.* Et 51. v. 14. *Nisi te impleam, hominibus quasi bruchis.* Et Joël. 1. v. 6. de locustis *Judæam* devastaturis, *Gens ascendit contra terram tuam valida & innumerabilis.* Et Nahum. 3. v. 15. *Esto tam copiosa quàm bruchus, tam copiosa quàm locusta.* Et Judith. 2. v. 11. *Conveniebant ad eos ut locustæ, & ut arena terræ: innumerabiles enim erant præ multitudine.* Et de locustis *Ægypti* Exod. 10. v. 5. *Operient superficiem terræ, ita ut non possit quisquam videre terram.* Hinc *Hieronymus* in *Joelem*, *Quid locustis innumerabilius?* Et vulgare *Arabum* Proverbium, مال كالربا *Opes,* (vel *Pecudes*) *ut locustæ*, id est, valde copiosæ. Sed hæc nemini non nota sunt.

II. At locusta cur *Hebraicè* dicitur גוב *gob*, vel גובי *gobai*, Amos. 7. v. 1. & Nahum. 3. v. 17. & *Arabicè* جاب *gab*, vel جابي *gabi*, adhuc nescirem; nisi me docuissent *Arabes*, apud quos جبا *gaba* Verbum, *è terra emergere* significat, quod locustarum proprium. *Aristoteles* lib. 5. *Historiæ* capite 28. Ὅταν τέκωσιν (αἱ ἀκρίδες) ἐνταῦθα γίνονται σκώληκες ὠοειδεῖς, οἳ περιλαμβάνονται ὑπό τινος γῆς λεπτῆς, ὥσπερ ὑφ' ὑμένος· ἐν ταύτῃ δὲ ἐκπέτονται. *Cum locustæ pepererunt, ibi fiunt vermes ovorum specie, qui terra quadam prætenui, tanquam membranula, ambiuntur, unde evolant.* Gaza, *Quâ dissectâ, emergunt locustæ, ac evolant.* Plinius, lib. 11. cap. 29. *Hæ pariunt in terram demisso spinæ caule ova condensa autumni tempore. Ea durant hyeme sub terra: subsequente autem exitu veris, emittunt parvas,* &c. Eodem refero, quod ab *Æthiopibus*, & *Troglodytis*, *locustæ* vocantur አንበጣ: *anbat.* Nempe *Arabicè* نبط *nabata* est *scaturire*, atque *è terra emanare*, ac *emergere.* Quod quidem fontium proprium, sed & ad alia transfertur καταχρηστικῶς.

III. Tertium *locustæ* nomen גזם *gazam*, Joel. 1. v. 4. & 2. v. 25. & *Amos* 4. *v.* 9. *Hebræi* deducunt à גוז *guz*, vel גזז *gazaz*, quod *tondere* est & *abscindere.* Et Finale *Mem* Servile esse volunt; quamvis simile Nomen nullum proferant. Quippe חנם, *gratis*, ריקם, *frustra*, דומם, *quiete*, יומם, *interdiu*, אמנם, *verè*, quæ hic citant, non sunt Nomina, sed Adverbia. Itaque vera Radix est Verbum גזם *gazam*, quod *Talmudici* in *abscindendi* & *amputandi* notione quandoque usurpant: ut in *Avoda Zara* fol. 50. b. אין מגזמין וסכין שמן בגזום *Non amputant ramos arborum, sed oleum ungunt in locum amputationis.* Sic *Arabicè* in *Alcamus*, جزم النخل *Putavit palmam.* *Æthiopicè* etiam occurrit pro ἐκκόπτειν *Matth.* 3. *v.* 10. & 7. *v.* 19. *Luc.* 3. *v.* 9. & 13. *v.* 7. 9. In quibus locis æquè agitur de arborum amputatione. Inde igitur *locustæ* dictæ; quia præacutis dentibus non solum gramen, & segetes, atque arborum folia, sed & cortices, ipsosque arborum teneriores ramusculos, ita erodunt, ac si amputarent. *Plinius*, ubi supra, *Multa contactu adurentes: omnia verò morsu erodentes, & fores quoque tectorum.* Hieronymus *in* Joelem *cap.* 1. Judæi *putant in diebus* Joel *tam innumerabilem locustarum super* Judæam *venisse multitudinem, ut cuncta complerent, & non dicam fruges, sed ne vinearum quidem, & arborum cortices, ramosque dimitterent.* Sed & *Amos* 4. *v.* 9. *Hortos vestros, & vineas vestras, & ficeta vestra, & oliveta vestra* יאכל הגזם, *comedet Gazam* (seu *locusta.*) Proinde *Pisidas* locustarum agminibus tribuit μυριόστομον ξίφος, *ensem decies mille acierum.* Hæc ex *Hebræorum* mente, qui summo consensu statuunt גזם *gazam*, esse *locustæ* speciem: *Chaldæum* scilicet sequuti, cui *gazam* est זחלא *locusta repens*, seu ἄπτερος, ut infra docebimus. *Syrus* quoque reddit ܡܫܘܛܐ eodem sensu. Inversum enim est ܡܫܘܛܐ ex *Chaldæo* שמוטא. Et שמוטא censetur inter *locustæ* species, ut *Hebræum* חסיל, pro quo habetur in *Jonathane* 1 *Reg.* 8. *v.* 37. & *Joel.* 1. *v.* 4. Sed *Græcis*, & *Hieronymo*, גזם *gazam*, est κάμπη *eruca.* Quam versionem etsi multis asserere conetur *Fullerus* in *Miscellaneis* lib. 5. cap. 20. mihi tamen haudquaquam persuadet: cum quia *Hebræi*, *Chaldæi*, & *Syri* aliter sentiunt; tum quia Nomen גזם *gazam*, à *ramorum amputatione* factum, videtur erucæ minus convenire, quàm locustæ, cujus fortior est morsus. *Exurit* enim potius, quam amputat erucæ morsus. *Columella*,

--- serpitque eruca per hortos,
Quos super ingrediens exurit semina morsu.

Itaque ut *ab erodendo* ERUCA, sic *ab urendo* URUCA etiam appellatur. *Glossæ* veteres *Latino-Græcæ* à *Stephano* editæ pag. 347. *Uruca*, κάμπη. Et *Græco-Latinæ* pag. 501. Κάμπη λαχάνε, *Eruca, uruca.* Et pag. 516. Λαχάνων κάμπη, *urica.* Quæ tria loca cum se mutuò confirment, horum unus non debuit *Fullero* esse suspectus.

IV. Quartum *locustæ* nomen חגב *chagab*, notum esse asserit *Aben Ezra* in *Leviticum* מלשון ישמעאל, *ex lingua Ismaëlis*, id est, *Arabica:* quod falsissimum. Quamvis enim apud *Arabes* quamplurima sint *locustarum* nomina, tamen huic simile nullum occurrit. Interim origo vocis potest esse *Arabica.* Nam *Arabicum* Verbum حجب *chagaba velare* significat. Sic *Avicenna* capite *De anatomia oculi*, tunicam ἀραχνοειδῆν ideo subtilem esse docet; quia, si densa esset, يحجب الضو عن الجليدية *lumen velaret ab humore glaciali*, seu *crystallino*, id est, lumen ab eo arceret, tanquam oppanso velo. Unde حجاب *chigab* est *velum Matth.* 27. *v.* 51. & *Hebr.* 6. *v.* 19. & حجب *chagib*, id est, *janitor*, Gen. 43. v. 16. 19. editionis *Parisiensis*; quia januam claudens ei quasi velum obtendit. Locustas igitur indidem חגבים *chagabim*, dictas fuisse putaverim; quia, cum turmatim volant, Solis lumini velum videntur obtendere, ut infra docebimus in *Joel.* 2. *v.* 20.

V. Quintum חנמל *chanamal*, Psal. 78. v. 47. pro *locusta* sumitur à *R. Selomone*, & *R. Chasane*; quem citat *Aben Ezra.* Sed alii melius *chanamal* statuunt aliquid esse *grandini* analogum. Ut de more sint ἀντίστροφα duo ejusdem versus hemistichia, quæ sic habent, *Et occidit* בברד, *in grandine vites eorum, & sycomoros eorum* בחנמל, *in chanamal.* Ita *Hebræa* ad verbum. Itaque *Aben Ezra* lapides grandinis hic intelligit. Sed *Saadias*, & *Kimchius*, id, quod *Arabes* vocant אלצקיע, id est, *pruinam.* Recte omnino. Ita enim *Græci* veteres, Καὶ τὰς συκαμίνες αὐτῶν ἐν τῇ πάχνῃ. Unde *Vulgatus*, *Et moros eorum in pruina.* Et *Arabicum Psalterium* vetus apud me manuscriptum وتوثهم بالصقيع Et *Æthiopicum* በአስሐትያ፡ ወበለስማን፡ omnes eodem sensu. Præterea in *Midras* חנמל *chanamal* per Metathesin dici asseritur pro נחמל *nachamal*; quia נח ומל *nach vemal*, *quiescit* & *incidit.* Quorum utrumque pruinæ valde convenit. Hinc *Theophrastus* lib. 5. *De causis* cap. 19. nivem cum pruina conferens, Ἡ μὲν ἐκ ἐπιμένει, inquit, ἀλλ' ἀποτήκεται

ἀπὸ

ἀπὸ τῶν κλημάτων, καὶ τῶν βλαςῶν· ἡ δὲ πάχνη (ἐπιμένουσα, id enim ſupplendum, ut oppoſitio conſtet) ταῦτ' ἀποκαίει, *illa quidem non diu manet, ſed à palmitibus & germinibus liqueſcens delabitur: at pruina* (diu manens) *hæc exurit.* Et infra, Τμητικωτέρα δοκεῖ ἡ πάχνη τῆς χίονος εἶναι, *Vim incidendi pruina quam nix majorem habere videtur.* *Plinius* quoque pruinam ſatis *perſidere* ſcribit, id eſt, *diu inſidere.* Verba ſunt libri 17. cap. 24. *Pruina perniencioſior natura eſt, quoniam lapſa perſidet.* *Pruinam* igitur potius quam *locuſtam* voce חנמל ſignificari vero valde conſentaneum eſt. Aliud ἐρυζίβη *rubigo.* Tamen in *Græco Scholiaſte* in *Pſalmos* ἐρυσίβη ἐςὶ κατὰ τὸν Ἡροδιανὸν τὸ ἐπικάθιζον τοῖς καρποῖς παχνῶδες, καὶ διαφθεῖρον αὐτοὺς, *rubigo eſt juxta* Herodianum *pruinoſum id, quod fructibus inſidens eos corrumpit.*

VI. Sextum *locuſtæ* nomen חסיל *chaſil*, factum eſt à Verbo חסל *chaſal*, quod *conſumere* ſignificat, & de locuſta proprie dicitur. Sic in *Hebræo* Textu *Deut.* 28. *v.* 38. *Semen multum in agrum jacies, & parum colliges;* כי יחסלנו הארבה, *quia conſumet illud locuſta.* Et in *Chaldæo Onkeloſi*, ארי יחסלינה גובא. Et *Nahum.* 3. *v.* 16. in *Jonathane* יחסלונך כגובא, *Conſument te ut locuſta.* Unde, ſignificatione nonnihil immutata, חסל etiam in *abſolvendi* & *perficiendi* notione paſſim occurrit, quaſi *conſummare* ferè idem ſit, quod *conſumere.*

VII. Septimum חרגל *chargol*, unde fiat, *Hebræi* prorſus ignorant. Sed *Arabicè* حرجل *chargala* ſonat *longum eſſe*, aut *longa ſerie ferri & produci.* Unde Nomen حرجل *chargal*, vel حرجلة *chorgola*, in *Alcamus*,

الجماعة من الخيل والقطعة من الجراد

de equis, agmen ſignificat; & de locuſtis, gregem. Quem quandoque patere per duodecim milliaria ſcribit *Cadamuſtus Navigationum* cap. 13. Et quamvis in *Europa* minus pateant, tamen etiam in ea quandoque vaſtiſſima videntur locuſtarum agmina. *Aldrovandus* lib. 4. *De Inſectis* pag. 423. *Scribunt anno* 1475. *Siredienſem & Lencicienſem oram, atque Maſoviam, ingentem locuſtarum vim ex* Ungaria, Moravia, *&* Sileſia *advenientem, pervagatam eſſe,* &c. *continuatis ad ſeſquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem, examinibus,* id eſt, ad tria milliaria. *Surius*, ad Annum 1541. de locuſtis circa *Poloniam: Hæc tanta multitudine provolarunt, ut duo milliaria in longum & latum cubito tenus ita occuparent, ut Solis quoque ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent.* Ita ut à longa ſerie non immeritò nomen habeant hæc locuſtarum agmina. Tamen à *Moſe* non ſumitur חרגל *chargol*, pro *locuſtarum grege*, ſed pro *locuſtæ certa ſpecie.* Ita etiam in Tractatu *Talmudico De Sabbatho* fol. 67. a. in *Miſna* יוצאין בביצת החרגל ובשן של שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה *Egrediuntur* (licitè die Sabbathi) *cum ovo* chargol, *& cum dente vulpis, & cum clavo patibuli medicinæ cauſa* (appenſo:) & ibi *Gemara* dicit ovum *chargol* adhibitum fuiſſe לשיחלא. Et *Gloſſa* שיחלא eſſe כאבה אזן וחולי באזן, *dolorem auris, aut morbum in aure.*

VIII. Octavum ילק *jelek*, à *lingendo* deductum שילוק בלשונו; quia *lingua ſua lingit* ſata & fruges. Sic *Aben Ezra* in *Joelem.* His concinunt *Arabes*, quibus لحس *lahaſa* Verbum eſt *lingere.* Et Nomen لحس *lahas*, id eſt, *linctus*, de locuſta dicitur, quæ terræ proventum, ut tinea lanam, lingendo abſumit. *Alcamus*,

اللحس اكل الدود الصوف واكل الجراد الخضر. Quale eſt quod in *Giauhari*, & *Damire*, العثة *tinea* (Hebr. עש) definitur دويبة تلحس الصوف *Animalculum, quod lanam lingit*, id eſt, *rodit.* Hinc in Scriptura *lingere* quandoque idem eſt, quod *abſumere.* Sic *Num.* 22. *v.* 4. *Linget hæc congregatio omnia, quæ circum nos ſunt, ut lingit bos gramen agri.* Et 1 *Reg.* 18. *v.* 20. *Tum ignis Domini delapſus conſumpſit holocauſtum, & ligna, & lapides, & pulverem ipſum, atque aquam etiam linxit, quæ erat in aquæ-ductu.*

IX. Nonum סלעם *ſolam*, *Aben Ezræ* eſt *locuſtæ* genus, quod יעלה בסלעים, *conſcendit petras.* Quaſi fiat à סלע, *Mem* addito in fine vocis, cujus formæ nullum Nomen ab illis proferri jam docuimus. Ut taceam nullam eſſe *locuſtæ* ſpeciem, quæ petris ſit addictior. Itaque in סלעם finale *Mem* putamus ad Radicem pertinere, ut in גזם, de quo (a) prius. [(a) Pag. 443. lin. 46. &c.] Nempe *Chaldaicè* סלעם, eſt *vorare* & *abſumere*, ut *Hebraicè* בלע, pro quo paſſim occurrit in *Paraphraſtis.* Hinc igitur *locuſta* meritò vocatur סלעם *ſolam:* ut *Græcè* βροῦχος, vel βροῦκος, & ἀκρὶς, de quibus infra.

X. Decimum צלצל *tſelatſal*, Deut. 28. verſ. 42. *Græcis* ἐρυσίβη, *Vulgato* RUBIGO: ſed *Hebræis* omnibus, *Onkeloſo*, & *Arabi Erpeniano* locuſta. Multi à ſtrepitu alarum ſic dici volunt; quia צלל, *tinnire* eſt, & צלצלים, ſunt *cymbala*, vel *tintinnabula.* Sed & צלל eſt *obumbrare.* Unde *locuſtas* appellari mihi fit veroſimilius; quia Solem obumbrant, ut ſuo loco (b) probamus ex *Plinio*, & aliis. [(b) Infrà cap. 5.] Alarum ſonum ad cymbali aut tintinnabuli tinnitum accedere nullus obſervat.

Recenſuimus hactenus multa locuſtarum nomina in *Propheticis* libris hinc inde ſparſa. Quæ ne quis putet eſſe prorſus ſynonyma, ſciendum eſt harum pleriſque certas ſpecies ſignificari. Patet id ex *Joel.* 1. *v.* 4. ubi reſiduum τοῦ *gazam* comedit *arbe*, & reſiduum τοῦ *arbe* comedit *jelek*, & reſiduum τοῦ *jelek* comedit *chaſil.* Ita ut appareat *gazam*, *arbe*, *jelek*, & *chaſil* ſpecies eſſe diſtinctas. Rurſus *Levit.* 11. *v.* 21. 22. quatuor numerantur locuſtarum ſpecies, nimirum *arbe*, *ſolam*, *chargol*, & *chagab*; quibus omnibus hoc commune eſt, quod ſunt alatæ, & quadrupedes, & ad eſum conceſſæ. Locuſtas enim variè diſtingui docent *Arabes.* *Damir*,

وهو اصناف فبعضه اصفر وبعضه ابيض وبعضه احمر وبعضه اسود وبعضه كبير الجثة وبعضه صغيرها

Locuſtarum ſunt variæ ſpecies. Quædam enim ſunt flavæ, quædam albæ, quædam rubræ, quædam nigræ. Quædam magni corporis, & quædam parvi. Sed multo diſertiùs *Marcellus Virgilius* in *Dioſcoridem* lib. 2. *Variavit admirabili artificio locuſtas Natura*, &c. *Sunt enim, quæ virides, quæ nigræ, quæ liventes, quæ aliqua parte hunc, aliqua illum colorem oſtendant. Sunt, quæ volantes tantum latentem antea colorem aliquem proferant. Sunt, quæ ſimplicibus, quæ pluribus alis volent, quæ alis carentes ſaltent, quæ, utroque hoc motu privatæ, ingrediantur tantum. Sunt, quæ longioribus, quæ brevioribus cruribus ſint, & in his, pluribus brevioribuſque; & paucioribus longioribuſque internodiis. Sunt, quæ canant, quæ mutæ ſint, quæ per diem, quæ in tenebris tantum audiantur. Et, ne longiores ſimus, ſunt, quæ nihil homini in re ruſtica noceant, innocenteſque à pueris capi ſe patiantur. Sunt contra, quæ peſtem & calamitatem ſatorum omnium totis regionibus afferant, illataque fame antiquos agros deſerere*

ſæpe-

sæpenumero gentes coegerint. Itaque ut locustarum diversæ sunt species, ita & diversa nomina. Sic formæ aut coloris ratione *Arabicè* سرعوف *suroupb* est *locusta longa*, جندخ giondoch *locusta obesa:* برقان borkan *locusta varia:* جردم giardam *locusta viridis capite nigro*; contra كدم chudam *locusta nigra capite viridi.* Distinguuntur etiam ratione locorum, & حبشان *chobsan* est *locusta Æthiopica*; عرفان *orphan*, quæ reperitur in arenis *Aligi*, aut *Dahnæ*, prope *Medinam :* & ratione sexûs, nam *locustæ* mas dicitur عصفور *usphour*, & عظاري *adari*, & عسقول *uscoul*; fœmina دباسا *dibasa*, & عيسا *aisa:* & ratione ætatis, ut probant hæc *Damiris*,

اذا خرج الجراد من بيضة يقال لها
الدبا فاذا طلعت اجنحته وكبرت فهو
الغوغا وذلك حين يموج بعضه في بعض
فاذا بدت فيه الالوان واصفرت الذكور
واسودت الاناث سمي جراد حينئذ

Cùm exit ex ovo locusta, vocatur daba : *cum alæ suboriuntur, & crescunt, dicitur* gauga, *idque cum aliæ in alias tumultuantur. Variis autem coloribus insigniri cum occipiunt, ita ut flavescant mares, & fœminæ nigrescant, tum demum appellatur* girad.

Latinè دبا *daba* est *bruchus*, غوغا gauga *attelabus*, & جراد girad *locusta*; si vera sunt hæc *Remigii Altissiodorensis* in *Joelem :* Bruchus *appellatur fœtus locustæ, vel filius, antequam habeat alas. Deinde, ubi parumper inceperit volitare, vocatur* attelabus. *Deinde, ubi penitus volare cœperit, efficitur* locusta. Nec multo aliter *Hieronymus* in *Nahum.* 3. *Quod bruchus nihil aliud faciat, nisi semper in terra sit, & absque alis cibo & ventri serviat. Attelabus autem saltem modicas assumat alas, &, cùm in altum volare non possit, tamen de terra exsilire notatur, & tandem perveniens in locustam volitat*, &c. Et rursus, *Attelabus, quem significantius* comessorem *interpretatus est* Aquila, *parva locusta est inter locustam & bruchum, & modicis pennis reptans potius quàm volans, semperque subsiliens.* Et *Augustino* quoque in *Psalmum* 104. bruchus est locustæ fœtus. *Una*, inquit, *plaga est locustæ & bruchi; quoniam altera est parens, & alter est fœtus.* Et Isidorus *bruchi penè totum corpus in ventrem colligi* asserit: id est, vix quidquam esse quam ventrem, ut qui alis prorsus careat. Quod habet ex *Gregorio* in *Jobum*, lib. 33. cap. 17. Itaque βροῦχος, vel βροῦκος, quomodo scribebant *Iones*, auctore *Hesychio* dicitur παρὰ τὸ βρύκειν τὸ ἐσθίειν, *ab edendo*, seu *vorando*, ut μάσαξ παρὰ τὸ μασᾶσθαι *à mandendo*; quasi nihil aliud quàm ventri serviat, cùm sit volatûs expers.

Hæc ex mente *Latinorum Patrum.* Quod mirum, cum in *Vulgata* versione legatur *Nahum.* 3. *v.* 16. *Bruchus expansus est, & avolavit:* & in *Græca*, Βροῦχος ὥρμησε, καὶ ἐξεπετάσθη. Et *Levit.* 11. *v.* 22. censeatur *bruchus* inter locustas volucres. Proinde volatum & alas *Græci Patres* brucho tribuunt. Ita de illo *Cyrillus* in *Nahumi* cap. 3. Φασὶ γὰρ, ὅτι, πιπτούσης χαλάζης, καὶ ὑετῶν καταρηγνυμένων ἀδρανὴς εἰς πτῆσιν ὁ βροῦχος, καταδεδευμένων αὐτῷ τῶν πτερῶν. *Ajunt enim, cadente grandine, & pluviis erumpentibus, bruchum ad volatum infirmum fieri alis ipsius irrigatis.* Et *Theodoretus* ibidem de eodem, Τῆς ἡλιακῆς προσβαλλούσης ἀκτῖνος ἀνίσαται, καὶ πετάννυσι τὰ πτερὰ, καὶ εἰς ἕτερον μεταβαίνει τόπον. *Incidente Solis radio surgit, & alis expansis aliò migrat.* Quin idem in *Amos* 7. *vers.* 1. bruchum palam distinguit à fœtu locustarum, Ἐπιγονὴν δὲ ἀκρίδων, inquit, ἐκάλησε τὸν Ἀσσύριον, βροῦχον δὲ τὸν Βαβυλώνιον. *Fœtum locustarum vocavit* Assyrium, *bruchum verò* Babylonium. *Græci* etiam interpretes *Levit.* 11. *v.* 22. videntur bruchum à vulgari locusta, non sola ætate, sed & specie distinxisse. Sed varius fuit vocis usus. *Ionibus* enim Βροῦκος fuit locustæ species, & βροῦκας *Cypriis* locusta viridis : at *Tarentinis* attelabus. *Hesychius*, Βροῦκος, ἀκρίδων εἶδος, Ἴωνες. Κύπριοι δὲ τὴν χλωρὰν ἀκρίδα βροῦκαν. Ταραντῖνοι δὲ ἀττέλεβον, id est, ἀττέλαβον. Sic *Theophrasto*, in libello *De animalibus, quæ repentè apparent*, βροῦκος est *attelabi* species : Χαλεπαὶ μὲν οὖν, inquit, αἱ ἀκρίδες, χαλεπώτεροι δὲ οἱ ἀττέλαβοι, καὶ τούτων μάλιστα οὓς καλοῦσι βρούκους. *Graves quidem locustæ, sed graviores attelabi, & ii maximè, quos* brucos vocant. Ita legendum pro corrupto βαρούκτους.

Sic vetustioribus *attelabus* non potest esse *immaturus locustæ fœtus:* cum attelabi partus atque ovorum non semel meminerint, *Aristoteles Historiæ* lib. 5. cap. 29. Ὁμοίως δὲ τίκτουσι καὶ οἱ ἀττέλαβοι, *Pari modo pariunt etiam attelabi.* Et paulò post, Φθείρεται δὲ αὐτῶν τὰ ὠὰ ὑπὸ τῶν μετοπωρινῶν ὑδάτων. *Corrumpuntur eorum ova aquis autumnalibus.* Plutarchus in *Iside*, Λήμνιοι κορύδους ἐτίμησαν τὰ τῶν ἀττελάβων εὑρίσκοντας ὠὰ, καὶ κόπτοντας. *Alaudas coluerunt* Lemnii; *quia reperta attelaborum ova frangebant.* Idem passim ἀττέλαβον vel ἀττέλεβον videtur sumere pro *locusta* in genere: ut in *Symposiacωn* lib. 2. cap. 3. ubi ovum generare dicit δίποδα τὸν ὄρνιν, καὶ ἄποδα τὸν ὄφιν, καὶ πολύποδα τὸν ἀττέλεβον, *avem bipedem, serpentem expedem, & attelabum multipedem.* Et paulo infra in *Sicilia* servili bello, cum fusum fuisset multum sanguinis, & cadavera putrescerent super terram insepulta, πλῆθος, inquit, ἀττελέβων ἐξήνθησε, καὶ τὸν σῖτον ἔφθειρον, πανταχοῦ σκεδασθέντες ἐπὶ τὴν νῆσον, *attelaborum copia pullulavit, qui, per insulam ubique sparsi, segetes corruperunt.* Quale est, quod in *Eubuli* gripho apud *Athenæum* lib. 10. *ichneumon* pro ἀκριδοφθάλμου vocatur ἀττελεβόφθαλμος. Tamen hoc certum attelabum in locustarum genere parvum fuisse, atque ἄπτερον. *Hesychius*, ἀττέλεβος, ἀκρὶς μικρά. *Plinius* lib. 29. cap. 5. *Locustarum minimæ sine pennis, quas attelabos vocant.* Unde *Græci* Interpretes *Nahum.* 3. *v.* 17. Ἐξήλατο ὡς ἀττέλαβος, *Exsiliit ut attelabus*, illi non volatum, sed saltum tribuentes. Quin videtur *à saltu* dictus. Notum φ & β sæpe transmutari. Sic *Macedonibus* Φίλιππος erat Βίλιππος. Φερονίκη, Βερονίκη. Φρύγες, Βρίγες. Idem sonant φάλαινα & *balæna*; ἀμφιλαφὴς & ἀμφιλαβής. Πιστάκιον scribitur quoque φιστάκιον, & βιστάκιον. Ita putaverim ἀττέλαβον idem fuisse, quod ἀττέλαφον, id est, *salientem cervum*, vel *instar cervi salientem.* Nam ἄττειν *salire* est, & ἔλαφος *cervus*, cujus in saltu agilitas laudatur *Esa.* 35. *v.* 6. Huc facit, quod à *Talmudicis* inter locustarum species censetur אײלא קמצא, quasi dicas ἀκριδέλαφον, seu *cervi-locustam.* *Nahumi* Interpres *Arabs*, qui *Græco* textui hæret mordicus, *Græca* verba, Ἐξήλατο ὡς ἀττέλαβος, sic reddit وثب مثل جرادة سودا *Exsilit ut locusta nigra.*

Aliud

Aliud *locustæ* nomen ἀττάκης vel ἀττακὸς *Levit.* 11. 22. videri possit etiam ἀπὸ τοῦ ἄττειν *à saliendo* nomen habere, ut vulgari lingua *saltarella*. Nisi putetur ἀττακὸς idem esse, quod ἀσακὸς, *Æolum* dialecto: quibus πίσις est πίττις, unde *fides*; & βλάση βλάττη, unde *planta*. Huc facit 1. quod inter marinas locustas est ἀσακὸς *astacus* (Normanis *houmar*.) 2. Quod in optimis Glossis *lucusta*, seu *locusta* redditur ἀκρὶς, ἀσακός. Neque aliud sibi volunt hæc *Isidori*, alioqui valde inepta. *Locusta, quod pedibus sit longis velut hasta: unde eam* Græci *tam maritimam quam terrestrem* hastago *appellant.* Apparet enim illum captâsse frigidas allusiones inter *locustam*, *hastam*, & *astacum*; quasi *astacus*, illi *hastago*, tam sit terrestris quam marinæ locustæ genus.

Est & *Levit.* 11. 22. *locustæ* species ὀφιομάχης *ophiomachus*, quasi *serpentes oppugnet*. Quod utut παράδοξον, tamen affirmat *Philosophus Historiæ* libri noni capite sexto, Πολλοὶ δὲ καὶ τὴν ἀκρίδα ἑωράκασιν, ὅτι ὅταν μάχηται τοῖς ὄφεσι, λαμβάνεται τοῦ τραχήλου τῶν ὄφεων. Unde *Plinius* libri undecimi capite vigesimo nono, *Serpentem, cum libuit, necant singulæ, faucibus ejus apprehensis mordicus.* Sed & *Simon Majolus Vulturiacensis* Episcopus *Dialogo* decimo olitorem suum narrat, ex agro venientem, locustam conspexisse, quæ serpentem gutture apprehenderit, atque ita citra pugnam interemerit. Notandum est, ὀφιομάχην in Lege poni pro *Hebræo* הרגל *chargol*, *aut argol*. Nam ex usu veterum potest utroque modo scribi. Sic idem *Mesopotamiæ* fluvius חבר *Græce* scribitur Χαβώρας & Ἀβώρας. Idem *Arabiæ Felicis* populus חצרמות, Χατραμῶται & Ἀτραμῶται. Et in *Leuco-Syris Alybes* iidem, qui *Chalybes*. Et חסידים modò *Chasidæi*, modò *Asidæi* dicti. Et avis חסידה *chasida* scribitur ἀσίδα in *Græca* versione *Jobi*. Sic *Hebræum ophiomachi* nomen חרגול *chargol* puto veteres *argol* scripsisse, aspiratione dempta. Atque inde natam esse fabulam de argolis ophiomachis, quos pro locustis serpentes fuisse nugantur, & ideo dictos *argolas*, quod ex *Argo Pelasgico* in *Ægyptum* ab *Alexandro* translati sint, ut aspides interficerent. Ita refert *Suidas*, Ἀργόλαι, εἶδος ὄφεων, οὓς ἤνεγκε Μακεδὼν ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τοῦ Ἄργους τοῦ Πελασγικοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸν ποταμὸν, πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἀσπίδων. Neque auctorem citat. Sed aliquid simile reperio in *Synopsi de vita & morte Prophetarum*, quam *Dorotheo* Martyri falsò tribuunt, capite *De Jeremia*. Sed pro locusta ophiomacho in *Argo* fuit locusta scorpiomachus, de qua sic *Philosophus* in libro *Mirabilium*: Ἐν Ἄργει δέ φασι γίνεσθαι ἀκρίδος τινὸς γένος, ὃ καλεῖται σκορπιομάχον· ὅταν γὰρ ἴδῃ τάχιστα σκορπίον, ἀνθίσταται αὐτῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ σκορπίος ἐκείνῃ. *In Argo locustæ genus esse ferunt scorpiomachum nomine, quod quamprimum scorpium viderit, in eum insurgit, ut scorpius vicissim in illam.* Cætera ibi vide, & apud *Stobæum* capite nonagesimo octavo, qui est *De morbis*, ubi hæc ipsa citat; non tamen ex *Aristotele*, sed ex *Trophilo*.

Ἀκρὶς etiam, locustis omnibus commune nomen, in eodem *Levitici* loco pro certa specie sumitur. Quia κὰρ vel κάρη est *caput*, ἀκρὶς à nonnullis dici putatur, quasi ἀκαρὶς, vel à parvo vel à magno capite, prout *Alpha* præfixum vel σερητικὴν vel ἐπιτατικὴν vim habet. Ab aliis παρὰ τὸ ἄκρας τῶν ἀσταχύων καὶ τῶν φυτῶν νέμεσθαι. Ita *Etymologus*. At *Eustathio* ἀκρὶς est quasi ἀγρὶς, ἀπὸ τοῦ γράω τὸ ἐσθίω. Quæ, quia sunt remotiora, mihi fit verosimilius à stridore dici τὴν ἀκρίδα ὀνοματοποιητικῶς. In pugna cum scorpione locusta κύκλῳ περιϊοῦσα τρύζει περὶ αὐτὸν, *circumambiens circa eum stridet.* Ita habet *Philosophus* loco nuper citato.

Hæ sunt locustarum species, quarum meminerunt Sacri Interpretes. Quibus aliæ multæ addi queant ex *Græcorum* promptuariis petitæ, si hæc res ageretur. Ut in *Aristophane* τετραπτερυλλίδες, à quatuor alis sic appellatæ. Et *Attici* agri πάρνοπες, à quibus pulsis *Apollinem Parnopium* fuisse dictum tradit *Pausanias* in *Atticis*: ut *Oetæorum* κόρνοπες nomen fecerunt *Herculi Kornopioni* apud *Strabonem* libro decimo tertio. Et μάσακες, & μολουρίδες in *Nicandri Theriacis* versu 416. & 802. Et *Theocriti Idyll.* 10. μάντις ἁ καλαμαία, quæ aliis ἀρουραία, *vates calamorum*, aut *arvorum*. Ut in *Cypro Cerynetæ parvas cicadas* καλαμίνδας vocabant, *Hesychio* teste in Καλαμίς. At *locusta* non solum καλαμαία, sed μάντις καλαμαία dicta est; quia calamis seu segetibus sterilitatem præsagit. Ut locustæ *Arabicè* genus جنب *gindab*, cui nomen fecit جدب *gidab*, id est, *anni sterilitas*. His addenda *tryxalis*, de qua *Plinius* libri trigesimi capite sexto; *Est animal locustæ simile sine pennis, quod* TRYXALIS Græcè *vocatur*. Latinum *nomen non habet*, &c. (Malim *troxalis* τρωξαλὶς, ut ab *Æliano* scribitur *Historiæ* libri sexti capite decimo nono.) Et *Dioscoridis* ἀσίρακος in capite *De locustis* libro secundo (ubi quædam exemplaria perperam ἢ ῥιζαχόζκη·) locustæ species circa *Leptim Africæ* ἄπτερος & μεγαλόκωλος, *sine pennis, & magnis cruribus*, quæ *Græcè* quidem ὄνος *asinus* dicitur, sed incolarum patrio sermone, (id est, *Punicè*) ἀσίρακος. Unde factum unius literæ trajectione *Talmudicorum* אסקרא *askra*, vel *iskra*; locustæ genus, de quo Doctores Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 65. a. מאי זחל אמר רבי אסקרא, *Quid est* ZACHAL? *dixit* Rabbi, *Ascra*. Id est, idem locustæ genus, quod *ascra*. Et *Glossa*, זחל מין חגב בלשון ארמי אסקרא ואין לו קרצולים בקטנותו וגדלים לאחר זמן ZACHAL *est locustæ species* Syriacè ASKRA *dicta, quæ longa crura non habet, quamdiu parva est, sed cum tempore illa crescunt.* Tum vero fit μεγαλόκωλος, ut habet *Dioscorides*. Tamen incessu tarda est, unde *Hebræis* זחל, & *Græcis* ὄνος dicitur. In *Thesauro Arabico-Syro-Latino Thomæ à Novaria* pro ܐܣܩܪܐ *askra* perperam scribitur ܐܣܩܕܐ *askda*, & *Arabicè* redditur المذنب *locusta caudata*.

Etiam in *Hesychio* multa sunt locustarum nomina: ut Ἄχηρον, ἀκρίδα Κρῆτες. (At *Suidæ* Ἀχήρας sive ἀχώρας, est *vermis* genus.) Βρέτταναι φοβερά, ἀκρὶς μικρὰ ὑπὸ Κρητῶν. Item, Θυλακοτρὼξ, μῦς, οἱ δὲ ἀκρὶς· quasi æquè ac mus rodat culeos. Item, Πετηλὶς, ἀκρὶς· à foliis, quæ absumit: nam πέτηλον est *folium*. Item, Ὄρπας, τῶν ἀκρίδων ὁ γόνος, ἔνθεν γὰρ ὀπυίσιν (lego γάρον ποιοῦσιν.) *Orpas, locustæ fœtus, ex quo garum conficiunt*: nempe ad ipsas abigendas, aut conficiendas. Veram esse hanc emendationem collige ex his *Democriti* in *Geoponicis* libri decimi tertii capite primo, Ἀποδιώξεις τὰς ἀκρίδας, ἐὰν, γάρον ἐξ αὐτῶν σκευάσας, βόθρους ὀρύξῃς, καὶ ταύτας ἐγκαταβρέξῃς τῷ γάρῳ· μεθ' ἡμέρας γὰρ ἐπελθὼν, εὑρήσεις αὐτὰς ἐν τοῖς βόθροις ὕπνῳ βεβαρημένας. *Locustas abiges, si, garo ex ipsis confecto, scrobes fodias, quas illo garo irriges. Nam post aliquot dies eo te conferens, illas in scrobibus reperies somno gravatas.* Ad ORPAN *Hesychii* alludit *Arabum* عرفان *orphan*, *locustæ* genus prope *Medinam*, de quo (c) suprà.

Cum constet igitur hactenus tam *Græcos*, quam *Arabes*, varias habuisse voces, quibus *locustarum* species inter se distinguerent; & de *Chaldæis*, & *Syris*, idem nullo negotio doceri possit: quidni *Hebræos* quoque credamus per diversa illa vocabula, quorum origines aperuimus, harum diversa genera designasse? Non est tamen, quod quis exspectet singularum definitiones, & notas διακριτικὰς, quibus inter se differunt. Quamvis *Talmudici* Doctores ea de re multis disputent in Tractatu *Cholin* cap. 3. fol. 65. *a. b.* & 66. *a.* Sed more suo verbis tam obscuris, & intricatis, ut ex iis certi vix quidquam possit elici. Quale est, quod à Magistris

(c) *Pag.* 44. *l.* 19.

giſtris ſuis ſe didiciſſe profitentur, ארבה זה גובאי סלעם זה רשון חרגול זה ניפול חגב זה גדיאן ARBE, *id eſt*, gobai: SOLAM, *id eſt*, raſon: CHARGOL, *id eſt*, niphul: CHAGAB, *id eſt*, gadjan. Ignotum per ignotius. Rurſus, quia in *Moſe* legitur, ARBE *ſecundùm ſpeciem ſuam*, SOLAM *ſecundùm ſpeciem ſuam*, CHARGOL *ſecundùm ſpeciem ſuam*, CHAGAB *ſecundùm ſpeciem ſuam*, unicuique afferunt ſpeciem congenerem. Sic *locuſta*, quæ dicitur צפורת כרמים *tſipporeth cheramim*, id eſt, *avis vinearum*, congener eſſe dicitur τῷ *arbe*: & יוחנא ירושלמית *jochana Jeroſolymitana*, τῷ *ſolam*: & ערצוביא *artſubia*, τῷ *chargol*: & הרזבית *harzabith*, τῷ *chagab*. Et per multas ambages in eo differre notantur: quod *chargol* habet גבחת וזנב, *gibbum & caudam*; *arbe* neutrum; *ſolam* gibbum, ſed non caudam; *chagab* caudam ſine gibbo. Quæ eadem aſſeruntur de quatuor congeneribus. Ibidem locuſtæ mundæ leguntur habere quatuor notas; ארבעה רגלים וארבע כנפים וקרצולים וכנפיו חופים את רובו, nempe *quatuor pedes*, *quatuor alas*, *crura longiora*, *& quod alæ tegunt totum corpus.* Et הצרצור, *gryllum* habere has quatuor notas, nec tamen eſſe mundum; quia quinta nota deeſt, nempe caput longius. Cætera ibi vide; quæ cum *R. Selomo* non ſolùm accuratè legerit, ſed & notis illuſtraverit, ut reliquum corpus *Talmudis*, tamen in *Notis* ad *Leviticum* profitetur ſe locuſtarum ſpecies ignorare. Verba ſunt, אין אנו בקיאין בהם, *In his exercitati non ſumus.* Et rurſus, אין אנו יודעין להבדיל ביניהון, *Illas inter ſe diſtinguere neſcimus.* Neque Veterum verſiones hic quidquam proſunt. Quia *Chaldæi*, *Syri*, *Arabes*, *Samaritani* Interpretes, vel retinent voces *Hebræas*, vel aliis utuntur nihilo magis notis. Nec in *Græca* & *Vulgata* verſione ſatis ſcitur quid à ſe invicem differant *locuſta*, *bruchus*, *attacus*, *ophiomachus*. Et multò minùs, an *Græcæ* & *Latinæ* voces *Hebræis* accuratè reſpondeant. Tamen uſque ad *Chriſti* tempora *Judæos* hoc non latuiſſe ex eo colligitur, quod *Johannes Baptiſta* locuſtis veſcebatur, iis nimirum, quarum eſum in Lege *Moſis* ſciebat eſſe conceſſum. Neque id potuit aliter ſciri, quam ex *Prophetæ* vocibus rectè explicatis. Sed, aliquanto poſt *Chriſtum* exciſis *Hieroſolymis*, *Judæi*, hinc inde diſperſi, linguæ ſuæ ſic obliti ſunt, ut nonnulla ſint in ipſa Lege, quæ illorum doctiſſimis ſunt planè ignota.

Itaque, cum non liceat in locuſtarum ſpecies accuratius inquirere, quantò ſatius eſt ignorantiam noſtram hic ingenuè fateri, quam in devia ferri cum celeberrimo Interprete, qui verba Legis ita reddidit *Lev.* 11. 20. 21. 22. *Omne reptile volucre ambulans quatuor pedibus abominationi eſto vobis. Verum tamen hoc comedetis ex omni reptili volucri, quod ambulat quatuor pedibus, quod non habet crura ſuper pedes ſuos, quibus ſaliat ſuper terram: ex illis comedetis iſta, locuſtam ſecundùm ſpeciem ſuam, & bombycem ſecundùm ſpeciem ſuam, & cantharum ſecundùm ſpeciem ſuam, & cicadam ſecundùm ſpeciem ſuam.* In qua verſione multiplex eſt peccatum. Primò enim, verſu vigeſimo primo, Affirmativam mutat in Negativam contra mentem Legis apertiſſimam. Nam verſu vigeſimo prohibetur eſus omnis inſecti, volucris, & quadrupedis. Sed excipiuntur verſu vigeſimo primo inſecta volucria, quę præter quatuor pedes habent duo crura ſaltatoria, ut quatuor locuſtarum ſpecies, quæ nominantur verſu vigeſimo ſecundo. At ſic agit ipſe Interpres, quaſi ex reptilibus, ſeu inſectis volucribus, & quadrupedibus, Lex ſolùm illa concederet, quæ non habent crura illa ſaltatoria. Quo poſito, cur ſtatim addit, *comedetis locuſtam*, quam majora illa crura habere nemo neſcit? Præterea quorſum in hoc cenſu ponuntur *bombyx*, & *cantharus*, ſeu *ſcarabæus*: quorum ille non volat, quamdiu manet bombyx: & neuter eſt quadrupes, neuter in cibis ab ulla gente adhibitus, multo minus à *Judæis*; quorum ſumma fuit in eſu mundities. In *Æthiopia*, & alibi fuiſſe ſcimus ἀκριδοφάγους, & ὀφιοφάγους· ſed τῶν βομβυκοφάγων, aut τῶν κανθαροφάγων, qui meminerit, nullus exſtat. A tam fœdis & fœtidis cibis natura hominum ſemper abhorruit. Illos igitur *Judaicis* menſis apponere non debuit vir doctiſſimus, idque tanquam auctore Deo. Dicam tamen, cur hæc verba אשר לו כרעים ממעל לרגליו *quod habet crura ſuper pedes ſuos*, addita Negatione reddiderit, *quod non habet*, &c. Notum eſt quaſdam *Prophetarum* voces aliter legi, quam ſcribi. In his eſt vocula לו, quam *Maſorethæ* notant quindecim locis ſcribi לא, & legi לו: quorum prius ſonat *non*, alterum *ei*. Ita hoc loco cum in textu ſcribatur אשר לא כרעים *quod crura non habet*, in margine habetur, אשר לו כרעים, *cui ſunt crura*. Cui lectioni ſtandum eſſe conſtat, cum ex tota textûs ſerie, tum ex conſenſu Interpretum. Ita enim legunt *Hebræi* omnes. Neque aliud ſequuntur *Græci*, *Hieronymus*, *Chaldæi* duo (*Jonathan*, & *Onkelos*) *Syrus*, *Arabes* quatuor Interpretes (quos conſulere licuit, excuſi duo, & duo manuſcripti in *Suecia*) *Samaritanus*, &c. ne dicam *Hebraicum Samaritanorum* exemplar habere in ipſo textu לו per *Vau*, non per *Aleph*.

Mundas locuſtas *Moſes* volucres deſcribit, & quadrupedes. Et volucres quidem, ut opponat ἀπτέροις, quales in *Plinio attelabi*, & in *Dioſcoride aſiracus*. Alæ autem quatuor his aſſignantur à *Talmudicis*. Quale eſt, quod τετραπτερυλλίδες, id eſt, *quadripennes*, *Græcè* appellantur. *Ariſtophanes* in *Acharnenſibus*,

> Ἀλλ' εἴ τι βούλει πρίασο τῶν ἐγὼ φέρω,
> Τῶν ὀρταλίχων, ἢ τῶν τετραπτερυλλίδων.

Sed emitò ſi quid vis eorum, quæ ego fero, gallorum, aut quadripennium. Et ad hanc vocem vetus *Scholiaſtes*, atque ex illo *Suidas*; Τετραπτερυλλίδων, τῶν ἀκρίδων· παρὰ τὸ τέσσαρα ἔχειν πτερά. Duæ voces τῶν ἀκρίδων in *Suida* omiſſæ ex *Scholiaſte* ſupplendæ ſunt. Pedes autem locuſtis à *Moſe* ſolum quatuor tribui mirabere, cum alii ſenos numerent. *Ariſtoteles* in *De Partibus* libri quarti capite ſexto hæc habet de locuſtis, culicibus, *&c.* Ἑξάποδα δὲ τὰ τοιαῦτα πάντα εἰσί. *His autem omnibus ſunt ſeni pedes.* Et *Damir Arabs*,

ولجراذة ستة ارجل *Et locuſta ſex habet pedes.*

Sed hæc facilè conciliantur. E locuſtarum ſex pedibus duo poſtremi longiores non ad inceſſum, ſed ad ſaltum, ſunt comparati. Proinde *Moſes crura* vocat, non *pedes*: *Comedetis*, inquit, *ex omni reptili volucri, ambulante ſuper quatuor pedes; cui* כרעים ממעל לרגליו, *crura ſunt ſuper pedes ſuos* (id eſt, *præter pedes ſuos*) *quibus ſaliat ſuper terram.* Hæc igitur volatilia in Lege quadrupedia vocari obſervat *Auguſtinus* libri ſecundi *Retractationum* capite decimo quinto; quia Lex *non computat in pedibus duo poſteriora crura, quibus locuſtæ ſaliunt.* At *Philoſophus*, qui ἑξάποδα vocat, expreſſè monet ſe in illis ſex pedibus etiam illas partes connumerare, quarum enixu ſaliunt. Ἑξάποδα δὲ τὰ τοιαῦτα πάντα εἰσὶ, σὺν τοῖς ἁλτικοῖς μορίοις. In quibus verbis ἁλτικὰ μόρια, *partes ſaltatorias* dici palàm eſt illa duo crura, quæ *Moſes* locuſtam habere ſcribit, לנתר בהן על הארץ, *ut iis ſaliat ſuper terram.* Πηδάλια vocat *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quarti capite nono, ubi leguntur αἱ ἀκρίδες τοῖς πηδαλίοις τρίβουσαι ποιεῖν τὸν ψόφον; *locuſtæ pedaliis atterentes* (vel, *pedaliorum attritu*) *ſonum excitare.* Et *ſaltatoria crura* reddit magnus *Scaliger*, quaſi ſic dicantur ἀπὸ τοῦ πηδᾷν *à ſaliendo.* Quin πηδάλια ſunt *gubernacula*, quo nomine rectè vocantur,

tur, quia sunt πηδαλιώδη, hoc est, *gubernaculorum formam imitantur.* Hæc explicatio nostra non est, sed ipsius *Philosophi*, qui sic loquitur libri quarti *De partibus* capite sexto, Ὀυκ ἔμπροσθεν δὲ, ἀλλ' ὄπισθεν μόνον ἔχουσιν αἱ ἀκρίδες τὰ πηδαλιώδη. *Non anterius, sed posterius solum, locustæ habent partes in gubernaculorum formam conditas.* Nempe, ut duo crura hujusmodi locustæ habent: ita olim multæ naves duo gubernacula habuere. De *Carthaginensium* navibus disertè id asserit *Ælianus Variorum* libri noni capite quadragesimo, Δύο μὲν πηδάλια ἔχειν, ac proinde etiam δύο κυβερνήτας. Unde est, quod, *Heliodori Æthiopicων* libro quinto, *Theagenes*, & *Chariclea*, *Tyriâ* nave vecti, ad *Creticum Ithacæ* promontorium appellunt, τῶν πηδαλίων θάτερον ἀποβαλόντες, *altero clavo amisso.* Et in *Pauli* nave *Lucas* Plurali numero dixit τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων, *vincula gubernaculorum*, Act. 27. 40. Ad quæ verba non satis probo quod habet doctissimus Interpres, *Gubernacula Plurali numero dixit pro Singulari, cum unius navis plura non sint gubernacula.* Duplici enim gubernaculo *Phœnicum* (vel, quod idem est, *Pœnorum*) naves instructas fuisse probavimus. Qualis fuit *Pauli* navis, si in *Vulgata* rectè legitur *Act.* 27. 2. *Ascendentes navem Adrumetinam.* Et in *Æthiopica*

ሐደ፡ ርማሐቴት ፡ ሐመር ፡ *chamar Adrumatavith*,

id est, *navem ex Adrumeto*, urbe *Punica* in *Africæ* littore notissima. Aut, si fuit πλοῖον Ἀδραμυττηνὸν *ex Adramytteo Mysiæ*, ut in *Græco* habetur, tamen necesse non est, ut unum solum habuerit gubernaculum. A *Pœnis* enim ad alios quoque manavit hæc consuetudo. Hinc de *Argo* navi *Hyginus*, *Hæc habet in puppi ad singula gubernacula; ad primum stellas quinque, ad alterum quatuor.* Et *Germanicus* de eadem, *Quam notatam* (lege *mutatam*) Pallas *in cœlo figuravit, sed à gubernaculis usque ad malum.* Et apud *Apuleium*, *Asini* libro secundo, *Diophanes* de *Græca*, ut videtur, nave ad *Eubœam* submersa: *Navis ipsa, qua vehebamur, utroque regimine amisso, præcipitio demersa est.* *Utroque regimine*, id est, *utroque clavo amisso:* quod fugit *Beroaldum.* *Petronius* etiam *Tarentinæ* navis *gubernacula* Plurali voce non semel dixit. Et pompilos *Oppianus* libro primo *Halieuticων* navis utraque latera circumsilire dixit, & *frænos gubernaculorum, qui circa sunt puppim versus*,

--- περί τε πρυμναῖα χαλινὰ
Οἰήκων. ---

Sed plura vide in *Cl. Schefferi* libro pererudito *De militia navali.* Non immeritò igitur cum duobus navium gubernaculis conferuntur à *Philosopho* gemina illa, quæ diximus, locustarum crura, quibus motum suum aliquo modo dirigunt. Illis enim extensis, vel ad saltum, vel ad volatum attolluntur. Quippe, ut ibidem habetur, ὅταν κάμψαντ' ἐκτείνῃ πάλιν, ἀναγκαῖον ἀπὸ τῆς γῆς ἦρθαι. *Cum inflexa rursus extendunt, è terra attolli necesse est.* Proinde illa *Pisidas* cum arcu confert, quo adducto tela mittuntur. Verba sunt,

Καὶ συλλέγει τὰ κῶλα, καὶ τείνει πάλιν,
Ὥσπερ τὰ νεῦρα τῶν βελῶν οἱ τοξόται.
Καὶ τραυματοῖ τὸ σῶμα τῶν ἐναντίων
Τοῖς ἀντιλίξοις τῶν σκελῶν ἀκοντίοις.

Et artus (id est, postrema illa crura) *colligit, & rursus extendit, ut sagittarum nervos sagittarii; & hostium corpus vulnerat obliquis crurum missilibus.* Hi versus quid significent, prorsus latuit doctissimum Interpretem, qui primum ita reddidit, *Cadavera modo congregat, modo dissipat.* Et in ultimo legi vult τῶν βελῶν pro σκελῶν.

CAPUT SECUNDUM.

Explicantur obscura aliquot Scripturæ loca de Locustis.

Cur ילק jelek, *locustæ species*, סמר *vocetur*, *id est*, ὀρθόθριξ, horrens, *Jerem.* 51. 27. סמר, horrere, horripilare, ὀρθοτριχεῖν, Syriacè ܩܦܕ; *ab hericio sumptum, ut Gallicum* herisser. *Quæ affectio non videtur in locustam posse cadere, cum sit glabra, & depilis. Itaque aliis* ילק jelek, *est* eruca, *hirsutum animal. Male; cum* ילק *volet*, Nahum. 3. 16. *Aliis* μηλολόνθη, vel χρυσοκάνθαρος, *Gallis* haneton, *quam versionem* Fullerus *conatur adstruere, sed futili argumento. Scriptura* jelek *sæpe ponit inter locustarum genera, & Veteres omnes id intelligunt nomine* jelek. *Sed & locusta* horrere *dicitur ratione pilorum capitis. Locustæ aliæ calvo, aliæ hirsuto capite, etiam in* Talmude. عرفان orphan, bruchi *genus jubatum.* Johannes *huc alludit* Apoc. 9. v. 8. الغنتق locusta depilata. *Nec solis pilis horremus, sed & toto corpore. Forte etiam* jelek סמר *non est* locusta horrens, *sed horribilis; Græcis* Βρέττανα φοβερά. Græci *pro* סמר legerunt ספר, & Chaldæi סגור. Syrus *vocem omisit. Locusta, vagum animal, & instabile. Equi ut locustæ saltant* Job. 39. 23. & Jerem. 51. 27. *in* Chaldæo حرجل chargala *de equo quid sit.* David *Ps.* 109. 23. excussus sicut locusta, *quæ vaga est, cum nido caret.* Arabica *versio emendata. Cur* Ninivitæ *locustis comparentur, quæ, orto Sole, sepem deserunt*, Nahum. 3. 15. 16. *Verbum elegans, quo id efferunt* Arabes. התכבר, *de locustis non est* converrere, *sed* multiplicari. *Quod probatur ex* Exod. 10. 14. Locusta regem non habet, tamen exit *ad bellum*, unaquæque *sibi* dividens, *nempe spolia*, Prov. 30. 27. *Quod alioqui Regum & Imperatorum est.* Exire *Hebræis est* ad bellum proficisci. *Similis locus* Es. 33. 4. חצרה, dividere *de præda dicitur* Num. 31. 27. & חצץ, *id ipsum est. Verbum in* Talmude *frequens, nec ignotum* Arabibus. *Refelluntur* Hebræi, *qui* Solomonis *locum aliter reddunt. Et vir doctissimus, cui* חצץ, *est* sagittare, *vel* sagittæ instar se jaculari. Arabes, *qui locustas ducem habere scribunt, cum* Solomone *conciliantur. Iidem locustam in agro diversari dicunt; ut* Sirach. 43. 17. (*al.* 19.)

Quæri potest, quorsum in *locustarum*, aut *bruchorum* genere ילק *jelek*, dicatur סמר *samar*, *Jerem.* 51. 27. id est, φρίττων, *horrens*, aut ὀρθόθριξ, *horripilans*, cujus arrectæ sunt horrore comæ. Ita *Job.* 4. 15. *Cum spiritus coram me transiret*, תסמר שערת בשרי, *arrecti sunt crines carnis meæ.* Et *Psal.* 119. 120. סמר מפחדך בשרי, *Horruit præ metu tui caro mea.* Ubi *Symmachus* ὀρθοτριχεῖ, & *Syrus* ܩܦܕ Verbo eleganti facto ex *Hebræo* Nomine קפוד, quod *hericium* sonat. Quomodo *Gallicè* dicimus *herisser:* non *ab horrescendo*, ut volunt; sed ab hoc ipso animali, quod nobis *un herisson.* *Romani* veteres per Periphrasim id exprimebant, ut *Poëta*,

Obstupui, steteruntque comæ. ---

Et

Arrectaque horrore comæ. ---

Sed sequior ætas *horripilare* & *horripilationem* dixit. *Apulejus*, libro tertio de seipso loquens in asinum mutato; *Aures immodicis horripilant auctibus. Glossæ* veteres, *Horripilatur*, ὀρθοτριχεῖ. Lexicon *Philoxeni*, Ὀρθοτριχίω, *horripilo. Vulgatus* Interpres *Ecclesiast.* 27. 15. *Loquela multum jurans* (legerim *multum jurantis*, ut Græcè Λαλιὰ πολυόρκου) *horripilationem capiti statuet*, Græcè ὀρθώσει τρίχας. Quæ affectio non videtur in locustam aut bruchum posse cadere, cum depiles sint. Itaque *Castalio*, *Petrus Robertus*, *Angli* Interpretes, & fortasse plures alii, *erucam* reddunt, animalculum valde hirsutum. Unde *Columella* in *Horto*,

Nec solum teneras audent erodere frondes
Implicitus conchæ limax, hirsutaque campe.

Campe, id est, *eruca*, quomodo interpretatur ipse in Prosa *De cultu horti* circa finem libri duodecimi; *Quæ à nobis appellantur* ERUCÆ, Græcè *autem* κάμπαι *nominantur.* Sed una nota versioni adstruendæ non sufficit, cum reliquæ desunt: putà in eruca volatus, qui τῷ *jelek* tribuitur *Nahum.* 3. 16. ילק פשט ויעף, Jelek *grassatus est, & avolavit.* Eleganter *Hieronymus* in *Amosi* caput quartum, *Non avolat eruca ut locusta*, &c. *Sed permanet perituris frugibus, & tardo lapsu, pigrisque morsibus, consumit universa.* Præterea quod *Jeremias* globos equitum, in *Babylonios* magno impetu irruentes, confert cum *jelek horripilante*, non videtur in erucam posse quadrare, quæ nihil habet, quo hostiles turmas referat.

Proinde *Junio*, & *Tremellio* ילק *jelek*, neque *locusta* est, neque *eruca*, sed *melolontha*, animalculum, de quo *Hesychius*: Μηλολόνθη, εἶδος κανθάρων, οὓς τινες χρυσοκανθάρους λέγουσι. Nempe *melolontha* dicitur, quia *pomorum* est *pernicies*: & *chrysocantharus*, quasi *aureus scarabæus*; quia figura scarabæum, aurum colore imitatur. Unde & χρυσομηλολόνθιον vocat *Aristophanes* in *Vespis.* Ubi *Scholiastes*, Ζωΰφιόν τί ἐστι κατὰ κάνθαρον ξανθὸν, ὃ καὶ κατέχοντες οἱ παῖδες δεσμοῦσιν ἐκ τοῦ ποδὸς, καὶ ἀφιᾶσι πρὸς τὸν ἀέρα. *Animalculum est canthari specie fulvum, quod captum pueri pede vinciunt, & in aërem dimittunt.* Quo faciunt hæc ejusdem *Aristophanis* in *Nubibus*,

Ἀλλ᾽ ἀποχάλα τὴν φροντίδ᾽ ἐς τὸν ἀέρα,
Λινόδετον ὥσπερ μηλολόνθην τοῦ ποδός.

Sed dimitte curam in aërem, ut melolontham, quæ pedem habet lino vinctum. Ubi rursus in *Scholiaste* ferè eadem, quæ suprà, legas. Nec multò aliter describunt idem animal *Julius Pollux* & *Suidas*: quorum ille pro μηλολόνθη à nonnullis μηλολάνθην scribi ait (potius μηλάνθην) ἤτοι ἐκ τῆς ἀνθήσεως τῶν μήλων (lege μηλεῶν cum *Eustathio*) ἢ σὺν τῇ ἀνθήσει γιγνόμενον, *sive à malorum floribus*, quibus illum insidere refert *Suidas*, *aut quia cum floribus gignatur.* Quæ omnia si junctim sumas, statim colliges animalculum describi nobis *Normanis* maximo malo nostro nimio quàm notius: cum in pomorum flores, unde proventus apud nos est uberrimus, per singula triennia hęc pestis ingravescat. Sed nulla mihi ratio apparet, cur ילק *jelek*, censeatur potius esse *melolontha*, quam *bruchi* aut *locustæ* genus. Quomodo constanter reddunt omnes Veteres, à *Prophetis* ipsis ita edocti, qui in multis Scripturæ locis meminerunt τοῦ *jelek* inter locustarum genera. Exempla vide *Psal.* 105. 34. *Joel.* 1. 4. & 2. 25. & *Nahum.* 3. 15. 16. Itaque ab hac versione non est temerè discedendum. Quin hoc dato, non concesso, *jelek* esse *melolontham*, nihilo facilius solvetur quæstio proposita, quorsum describatur *jelek* tanquam ὀρθόθριξ. Quia *melolontha* non minùs glabra est, quàm locusta, aut bruchus. *Fullerus* quidem, qui *Junio* & *Tremellio* hac in parte accedit, *Miscellaneorum* libri quinti capite nono, melolontham advolantem assiduâ & veloci pennarum quatuor agitatione, herinacei spinis undique exstantibus hispidi speciem referre sibi fingit.

Credimus? an qui amant ipsi sibi somnia fingunt?

Mihi certè non constat, quid alæ molles, & in extremis obtusæ, commune habeant cum hericii aculeis. Quamvis, vel si verum id esset, causa non fuerit, cur novi Interpretes à recepta versione discederent, cum locustis etiam & bruchis sint alę quatuor, quarum agitatio tam crebra est, quàm alarum melolonthæ. De locustis igitur tam proclive fuit id ipsum sibi fingere.

Sed, ut solvatur quæstio, duo sunt, quæ respondeamus. 1. Non id certò constare, quod volunt, locustas omne genus esse prorsus glabras, & depiles. Saltem in *Alcamus* vocari reperio قرن الجراد شعران في راسه *cornu locustæ pilos duos, quos habet in capite*: quorum ratione *horrere* aut *horripilare* quidni dicatur, cum eos sursum erigit? Quomodo de hæmorrhoo scribit *Ælianus Historiæ* libri decimi quinti capite decimo tertio; Φρίττει δὲ τὴν κεφαλὴν οἱονεὶ κέρασί τισιν. *Tanquam quibusdam cornibus caput inhorrescit.* Sed & locustæ descriptionem *Poëta* magni nominis *Claudianus* ita incipit,

Horret apex capitis; medio fera lumina surgunt
Vertice, &c.

Et in Tractatu *Talmudico Cholin* fol. 65. cum locustarum aliæ dicuntur habere גבחת *gabbachath*; aliæ non habere: sunt, qui gibbum intelligunt in cameli modum dorso exstantem, in quo numero est *Baal Aruch*: Sed aliis גבחת est *calvitium*; quomodo sumitur hęc vox in aliis *Talmudis* locis. Itaque *Talmudica* hæc de locustis שאין לו גבחת, *Ea, cui non est Gabbachath*, sic exponit *Glossa* marginis, שאין ראשו מרוט, *cujus caput non est glabrum.* Nempe, ex mente *Glossatoris*, locustarum alię glabro, alię hirsuto capite sunt. Quo fortasse alludit *Johannes Apoc.* 9. 8. cum mysticis illis locustis tribuit τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, *crines ut crines fœminarum.* Neque alio refero, quod *Arabes* bruchi genus عرفان *orphan* vocant, tanquam ab عرف *orph*, id est, *à juba* facto nomine. *Alcamus*,

العرفان جندب ضخم كالجرادة لا يكون الا في رمث او عنظوانة او دويبة صغيرة تكون برمل عالج او لدهنا

Alorphan, *bruchi genus tam crassi, quam est locusta, non alibi versari soliti, quam in* ramthsa, *&* onduana (herbis acidissimis, ex quarum esu camelis sæpe venter intumescit.) *Aut animalculum degens in arenis* Aligi *&* Dahnæ: quæ sunt loca prope *Medinam.* Addo in eodem *Alcamus* الخنتف *alchanthapho* vocari الجراد المنتف المنقي للطبخ *locustam, quæ coquenda depilatur, & mundatur.* Quæ vera est explicatio, cum etiam dicatur الخنتوف *Alchanthouph*, qui *barbam suam vellicat.* Ex quibus planè sequitur, locustas quasdam hispidas esse, & hirsutas. Quod nostri Interpretes ignoraverant. Præterea ילק סמר, necessario non significat *locustam* ὀρθότριχα, cum non solis capillis, sed & toto corpore horreamus. Neque enim de pilis agitur, cum dicit *David*, סמר מפחדך בשרי, *Horruit præ metu tui caro mea.* Potest igitur *horrere* etiam locusta depilis: ut, cum horrore hostis immi-

imminentis, & metu periculi perculsa, ad defensionem se parat. Et cum locustis & bruchis in tali statu, à quorum invasione difficile est se defendere, ut infra docebimus, equites, magno numero in *Babylonem* ingruituros, potuit conferre *Propheta* in loco, in quo versamur, qui sic habet; *Constituite in eam imperatorem. Adducite equos similes locustis horrentibus:* tam numero quam consilio vastandi & perdendi omnia. Quid, si Verbale Nomen סמר *samar*, quod alibi nusquam occurrit, non tam *horrentem*, quam *horrendum* sonet, & cuivis intuenti horrorem incutientem? In locustarum agmen id apprimè quadrabit, quo ingruente, ירגזון כל יושבי ארץ, *omnes incolæ terræ contremiscunt* Joel. 2. v. 1. Hinc *Hesychius*, ex aliquo *Poëta*, ut suspicor; Βρέττανα φοβερά, *locusta horribilis.*

Nunc dicemus quid Veteres de hac voce senserint, ne quis in illis consulendis mecum se fatiget incassum. *Græci*, quos sequitur *Arabs*, pro כילק סמר habent ὡς ἀκρίδων πλῆθος, *ut locustarum multitudinem*, quasi pro סמר legerint ספר, vel מספר. *Chaldæus* quorsum pro ילק סמר habeat זחלא דמצלהב, *bruchum nitentem*, aut *splendentem*, nemo facilè dixerit. Neque enim nitori, & splendori, cum horrore, & ὀρθοτριχίᾳ quidquam commune est. Fallor, an hic quoque aliter legit? nempe סגור pro סמר, quæ sunt voces scriptura valde vicinæ? Porro סגור est *aurum* Job. 28. v. 15. & passim in 1 *Regum*, & 2 *Paralipomenωn*. Ergo ילק סגור esset *bruchus aureus*, aut *locusta aurea*, id est, aurei coloris, & auri instar fulgens: quales sunt *Arabicæ*, de quibus *Ælianus Historiæ* lib. 10. cap. 13. Χρυσοειδῆ ἐν ἰνδάλματα καὶ ἐπ' αὐτῶν κατέσικται, *Auricoloribus figuris distinctæ sunt.* Atque id ipsum locustæ genus à *Chaldæo* dici potuit מצלהב, *splendens*, vel unâ literâ minus מצהב, *aureo colore fulgens.* Quomodo si legatur, firmior erit hæc conjectura. *Hieronymus* reddidit *quasi bruchum aculeatum:* quibus verbis vir sanctus neque *Hebræa* satis expressit, neque rei naturam. Neque enim ullis aculeis insignes sunt bruchi, aut locustæ; nisi mysticæ illę intelligantur, quibus *Johannes* tribuit scorpionis aculeos *Apoc.* 9. *v.* 10. *Syrus* solum habet ܐܝܟ ܐܪܒܐ, *ut bruchum*, sequenti voce סמר prorsus omissa, sive illam non legerit, sive non intellexerit. *Hebræi* omnes reddunt, *ut bruchum horripilantem.* Sed nemo illorum aperit, quorsum *bruchus* sic appelletur.

Locusta vagum est animal, & instabile, quodque levi momento huc atque illuc impellitur, & facili saltu, aut volatu, fertur ubivis. Hinc *Job.* 39. *v.* 20. (al. 23.) de equo, *An fecisti, ut moveretur sicut locusta?* id est, ut pari agilitate saltaret. Ut in *Chaldæo* Paraphraste *Jerem.* 51. *v.* 27. *Quorum equi ascendant* מפנכין הא כזחלא, *saltantes ut locustæ.* Proinde ut *Hebraicè* חרגל *chargol*, est *locustæ* genus, sic *Arabicè* حرجل *chargala* de equo dicitur, qui عن يمينه او يسره *saltat ad dextram, aut ad sinistram*, verbo à locustæ saltu palam facto, ut suo loco, (a) notatum. Et *David* de seipso dicit *Psal.* 109. *v.* 23. *Excussus sum sicut locusta*, quæ, cum nido caret, vaga est, & fertur è sepe in sepem. Putatur enim *David* hunc *Psalmum* tum scripsisse, cum *Saülem* fugiens, sine foco, & lare, huc illuc discurreret. Vide *Aben Ezra*, & *Kimchium.* Itaque *Chaldæus* hic habet אטלטלית, *divagatus sum.* Prorsus aliena videbitur versio *Arabis Savariani*, *Sicut locusta*, انتقضت *consumptus sum.* Sed uno punctulo minus legendum انتفضت *excussus sum*, ut in *Parisiensi* editione, & in *Syro* ܐܬܬܪܝܬ quod idem Verbum est. In *Arabe* MSS, quod penes me est, legitur قفزت *Saltavi*

(a) Part. 1. l. 2. c. 8. p. 121. lin. 39. &c.

sicut locusta. Quod, utut locustæ proprium, tamen huic loco non convenit. Sed hoc animal quàm sit vagum, & νομαδικὸν, atque incertarum sedium, nullibi tam disertè docetur, quam *Nahum.* cap. 3. ubi, postquam *Propheta* urbi *Ninivæ* dixit συγχωρητικῶς vers. 15. & 16. *Esto tam copiosa, quam bruchi, tam numerosa, quàm locustæ;* ita ut *multiplices negotiatores tuos sicut stellas cœli:* mox κατ' ἐπανόρθωσιν, ad id ipsum alludens, quod de bruchis & locustis dixerat, *Bruchus*, inquit, *grassatus est, & avolavit. Principes tui locustis similes erunt: & duces tui* כגוב גובי, *ut locustæ; locustæ*, inquam, *quæ castra metantur in sepibus die frigoris; sed Sole orto fugiunt, nec agnoscitur locus earum, ubi fuerint.* Quasi diceret, "Tu quidem es urbs "populosissima, & incolæ tui tibi videntur esse "locustis numero pares. Et in mœnibus tuis mul"ti mercatores & principes asylum quærunt, quo"modo locustæ in sepibus, cùm frigent. Sed non "est, quod confidas tam numerosæ multitudini, "aut horum mercatorum opibus; vel principum, "& ducum tuorum viribus intumescas. Quippe, "ut, orto Sole, locustæ avolant, & sepem eam "deserunt, quæ in tempore frigoris pro suffragio "illis fuerat: sic populi, mercatores, principes, "qui, cùm res tulit, ad mœnia tua confugerant, "quamprimùm rei alibi meliùs gerendæ occasio & "spes affulgebit, unanimi consensu te ita derelinquent, "ut ne minimum quidem supersit illorum vestigium. Locustas porrò avolare, cùm Sol oritur, *Arabes* eleganter efferunt Verbo اصقعر *ascaara. Alcamus*,

اصقعر الجراد اصابته الشمس وذهب

Ascaara algirado, locustæ Sol accidit, & abiit. R. *Selomo* exponit verba extremi versûs 15. התכבר כילק התכברי כארבה, *converritione pereas, tanquam* converritione *bruchi, & locustæ.* Solent enim hęc animalcula omnia converrere cum pulvisculo, id est, in pratis, hortis, & segetibus omnia erodere, & eradere. Unde *locustæ* nomen *Arabicum* جراد *girad*; quia جرد *girada* Verbum, de agro, est illud *deglabrare* & *denudare.* Sed Verbum התכבר in *everrendi* notione non occurrit nisi apud *Talmudicos.* Itaque alii meliùs ad copiam referunt, quæ *Hebræis* est כבד. Et sic cohęret aptiùs cum sequentibus, *Multiplicâsti mercatores tuos ut stellas cœli.* Quid, quòd *Exod.* 10. *v.* 14. de locustis legitur, *Et ascendit locusta super omnem terram Ægypti, & resedit in tota Ægyptiorum orâ* כבד מאד *gravis valde;* copiâ suâ nimirum? Ita ut ad copiarum numerum pertinere constet illud ipsum כבד, ac proinde deductum inde Verbum התכבר.

Quatuor sunt animalia, quorum sapientiam demiratur *Solomon*, ipse Regum sapientissimus: in his *Locusta Regem non habet*, ויצא חוצץ כלו *tamen exit ad bellum, unaquæque sibi dividens*, Prov. 30. v. 27. nempe prædam, & spolia bellica: quod alioqui Regum proprium, atque Imperatorum. Ita *Exodi* 15. *v.* 9. dicit *Pharao*, *Dividam spolia*, &c. Et *Moses*, & *Josue*, & *David* prædam dividunt inter suos. *Exire* simpliciter *Hebræa* phrasi sæpe est *ad bellum exire.* Sic *Gen.* 10. *v.* 11. *Ex terra illa egressus est* (Nimrod) *in Assyriam*, nempe ad bellum inferendum. 2 *Sam.* 11. *v.* 1. *Quo tempore egrediuntur Reges:* id est, eo tempore, quo solent ad bella procedere; ut rectè *Hieronymus.* Zachar. 14. v. 3. *Egressus est Dominus, pugnavit in gentes.* Es. 42. v. 13. *Dominus ut robustus miles egreditur.* Psal. 60. vers. 10. (al. 12.) *Non es egressus, ô Deus, cum exercitibus nostris.* Ita locusta, quamvis ἀβασίλευτος, ut hic habent *Græci* Interpretes, tamen exit, nempe ad bellum, חוצץ כלו, *unaquæque sibi dividens.*

Neque

Neque enim locustæ exspectant, ut Imperator singulis prædæ partem assignet: sed in quamcunque agri partem involent, illam pro sua habent, nec ulla est inter eas de prædæ divisione contentio. Hinc ad *Esaiæ* verba cap. 33. v. 4. *Et colligetur præda vestra collectione bruchi*, *Hebræi* veteres apud *Kimchium*, אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבוז או להלק אמר להם אוסף החסיל מה אסיפת החסיל זה כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו, *Propheta* dixit Israëlitis, "*Colligite prædam vestram.* Dixerunt illi: "*An ad deprædandum, aut ad dividendum: Et is respondit,* "*Collectione bruchi. Quænam autem est bruchi collectio? Eorum unusquisque sibi deprædatur. Sic prædam suam vestrûm unusquisque sibi diripiat.* Verbum חצץ, *dividere* reddimus; quia est idem, quod חצה, *dimidiari* & *dividere*. Unde חצי, *dimidium*. Sic *Job.* 21. *vers.* 21. *Numerus mensium ejus* (id est, *menses ejus numerosi*) חצצו *dimidiati sunt*. Ubi חצצו est pro חצו. Et locus est huic parallelus *Psal.* 55. *v.* 24. *Viri sanguinolenti & dolosi* לא יחצו ימיהם, *non dimidiabunt dies suos*. Itaque ut חצה refertur ad prædæ divisionem, cum *Mosi* dicitur *Num.* 31. *vers.* 27. וחצית את המלקוח, *Et divides prædam*, hic putamus τὸ חוצץ eodem pertinere: maximè, cùm apud *Talmudicos* hoc idem Verbum חוצץ de arbitrio usurpetur, qui rem litigiosam inter contendentes dividit. Ut in *Bava Bathra* cap. 8. fol. 133. b. חוצצין מחיצה לזה ומחיצה לזה, *Huic dimidium dividunt, & illi dimidium.* Quales arbitri in *Gemara* vocantur דייני דחצצתא, *judices divisionis*, aut *dimidiationis*. Sed & *Arabicè* حصة Plur. حصص est *portio rei*: & حص Verbum in tertia & sexta Conjugatione *cum alio partiri* & *dividere*, in quarta *portionem alteri dare*.

Alii locum *Solomonis* multo aliter interpretantur. *Græci*, Ἀβασίλευτόν ἐστιν ἡ ἀκρὶς, καὶ ἐκστρατεύει ἀφ' ἑνὸς κελεύσματος εὐτάκτως. Chaldæus, *Locustæ, quæ Regem non habent, congregantur omnes simul*, מתכנשין כלהון כחדא. Ita etiam *Syrus*. Et *Hieronymus*, *Egreditur universa per turmas suas*. Et *Arabs*, بعسكره امره واخذه بحسن ترتيب *In castris ejus res illius, & modus illius est cum pulchra dispositione*. Quas Veterum versiones vel inter se, vel cum *Hebræo* textu, conciliare sit valde arduum. Tamen *Aben Ezra*, *Chaldæo* accedens, *Hebræa* verba ויצא חוצץ, reddit יצא מאוסף ומקובץ, *Exit collecta, & congregata.* Qua notione sumi חצץ probare conatur ex *Jobi* verbis חדשיו חוצצו, id est, inquit, נקבעו ונאספו, *Menses ejus congregati, & collecti sunt.* Sed illum locum docuimus (b) aliter esse reddendum. Et negamus *Hebræum* חצץ uspiam sic usurpari. *Kimchio* hoc loco חצץ, est *herbas*, & *arborum folia exscindendo dividere*, ut hic sit sensus; "Locustæ Regem non habent, tamen exeunt universæ, ut dividant, id est, exscindant folia, & herbas. In qua versione duo sunt, quæ desiderem. 1. Quòd hæc sunt ἀνακόλουθα. Quidni enim locustæ etiam sine Rege pascantur, & gramina detondeant? 2. חצץ *dividere* quidem est, ut diximus; non tamen *exscindere*. Itaque vir quidam impense doctus, cui non placebant hæc interpretamenta, aliud commentus est: nempe חוצץ à Nomine חץ, id est, *sagitta*, deduci; ut *Jud.* 3. *vers.* 11. מחצצים, *sagittarii*: & locum sic exponit, *Regem non habent locustæ, tamen prodeunt sagittantes omnes*: id est, (ait) *sagittarum instar se ejaculantes*. Sed neque *Hebræum* verbum *sagittare* significat. Neque verum est, quod ille supponit, *sagittare* idem esse, quod *sagittarum instar se ejaculari*. Præterea locustarum volatus tardior est, quam ut possit cum emissa sagitta comparari. Denique hæc non satis cohærent, *Locustæ Regem non habent, tamen sagittarum instar omnes se ejaculantur.* Neque enim volucribus Rege opus est, ut cito volent. Sed is rursus aliud supponit, nempe *se ejaculari* idem esse, quod *bellum gerere*: quod ei multò minus, quam priora illa concesserim.

(b) Lin. 20. sup.

Si *Solomonis* effato, *locustas Regem non habere*, opponatur illud *Arabum* de locustis in *Damire*,

وهو من الحيوان الذي ينقاد لرئيسه
فيجتمع كالعسكر اذا ظعن اوله تتابع
جميعه ظاعنا واذا نزل اوله نزل جميعه

Est animal ex eorum genere, quæ sequuntur ducem, & congregantur ut exercitus. Earum enim prima cum migrat, sequuntur universæ, & pariter migrant. Et, cùm diversatur prima, diversantur etiam reliquæ omnes. Respondeo, primam illam locustam, quam reliquæ sequuntur, pro Rege non haberi, qualis est inter apes اليعسوب ὁ ἐσσήν. Quia in locustis quæ præcedit, tacito consensu electa non est: sed quælibet, prout sors tulit, prima migrat, aut diversatur. *Diversatur Arabibus* est نال, id est, in agrum descendit, ut ibi figat sedes ad tempus, & pastu reficiatur, tanquam in diversorio. *Græcè* καταλύειν dixeris. Unde *Sirachides* de nive *Ecclesiast.* 43. *v.* 17. (al. 19.) Ὡς ἀκρὶς καταλύουσα ἡ κατάβασις αὐτῆς. *Ejus descensus est similis locustæ, quæ diversatur.*

CAPUT TERTIUM.

De Locustis Ægyptiis Exod. 10. 4.

Locustæ, totius anni laborem paucis horis absumentes, dominis famem indicunt. Earum voracitatem Arabes quibus verbis exprimant. Non solo morsu nocent; sed & contactu adurunt. Saliva earum omnia perdit. Et sæpe multò plus damni mortuæ, quàm vivæ, afferunt. Nullum animal perniciosius. Tamen Ægyptiæ locustæ solito graviores. Quia numero superârunt quidquid unquam fuit uspiam locustarum in uno loco, & magis noxiæ fuerunt. Nemo poterat videre terram. Absumpserunt quidquid residuum fecerat grando: id est, 1. Triticum, & zeam; quæ grando non læserat, quia sunt in Ægypto serotina. 2. Herbas, ramos, & fructus arborum, qui grandinis impetum evaserant. Refelluntur, qui annum intercessisse volunt inter plagam grandinis & plagam locustarum. An hominibus quoque fuerint locustæ perniciosæ, ut habetur Sap. 16. v. 9. *& quo sensu hæc plaga* mors *vocetur* Exod. 10. vers. 17. *Quibus ventis locustæ adductæ, vel abductæ, & in mare projectæ. Ventus* קדים kadim, *non solùm* Orientalis, *sed &* Australis. *Quo potissimum locustæ in* Ægyptum *adductæ, nempe ex* Æthiopia: *ubi magnâ copiâ sunt. Miraculum in quo situm.*

In *Prophetarum* scriptis tres de locustis occurrunt vel Historiæ, vel Prophetiæ, præ cæteris insignes, ac proinde hic explicandæ. Prima est de *Ægyptiis* locustis, id est, in *Ægyptum* à Deo immissis, post septem plagas atrocissimas, quibus frangi non potuerat *Pharaonis*

nis contumacia. In qua historia, ut intelligantur quæ habentur de locustis, hæc tria sunt observanda. 1. In genere, quantam locustæ perniciem creent herbis, segetibus, arboribus, atque omni terræ proventui. 2. Quid in his locustis fuerit peculiare. 3. Quomodo in *Ægyptum* adductæ fuerint, & ex *Ægypto* abductæ. Et de primo frustra ageremus: si locustæ nobis tam notæ essent, quam *Arabibus* & *Africanis*, qui experiuntur indies quam grave sit hoc malum. Cum jam paratis messibus, aut pratis, & pascuis, aut hortis, & pomariis incumbunt locustarum mille myriades, quæ, totius anni laborem paucis horis absumentes, miseris incolis famem indicunt. Quam voracitatem, & ingluviem *Arabes* exprimunt verbis احتنك *ingurgitare* (à حنك id est, *faucibus*, deducta voce:) نعص vel لعص *vorare*; (*Lam* & *Nun* permutatis:) دبش *decorticare* (quod tamen de terra, & agris, non de arboribus accipiunt, quasi fruges, & herbæ, quas absumunt locustæ, sint terræ cortex:) بشر *corii instar radere*, & *lævigare*: جرد *deglabrare*, & *depilare*. Unde & ipsi *locustæ* nomen جراد. Nimirum hæc animalcula quidquid in agris viret ingurgitant, vorant, excorticant, radunt, deglabrant. Neque solo morsu nocent, sed & contactu adurunt. Quin لغابهم سم ناقع للنبات والشجر لا يقع علي شي منة الا اهلكه *saliva earum virus est herbis & arboribus tam noxium, ut, in quodcunque incidat, id deperdat*; ut in *Damire* legere est. Quæ tamen levia videri queant, cum sæpe multo plus damni mortuæ quàm vivæ inferant, tetro & viroso odore aërem inficientes, unde gravissima sequitur lues, adeoque plures hominum myriades tali peste paucis diebus abripiuntur, quam diuturnis bellis, ut dicetur suo loco. Unde idem *Damir*, ليس في الحيوان اكثر افساد *Nullum est animal perniciosius*. Et *Mahumetes*, ut ajunt,

الله خلق الف امة منها ستماية في البحر واربعماية في البر وان اول هلاك هذه الامم الجراد واذا اهلك الجراد تتابع هلاك الامم كنظم السلك

Mille animalium species creavit Deus, sexcentas in mari, & quadringentas in terra. Sed horum prima pestis est locusta, qua destruente sequitur reliquorum exitium, ut monile consertum: id est, ut baccæ in monili consertæ se mutuò subsequuntur.

Sed in *Ægyptiis* locustis aliquid fuit solito gravius. Cùm enim in *Ægypto* pestis nulla sit frequentior, tamen *Moses* diserte dicit (a) *his locustis neque pares unquam fuisse, neque in posterum futuras*; sive fuerint mole majores; ut locustæ illæ *Indicæ*, quas *Plinius* scribit lib. 9. cap. 3. quaterna cubita implere, & lib. 10. cap. 29. ternum pedum longitudinis esse, cruribus & feminibus serrarum usum præbentes, cum inaruerint: sive, quod credo potius, numero superaverint quidquid unquam fuit uspiam locustarum in uno loco, & magis noxiæ fuerint. Quod suadent *Prophetæ* verba, has terræ superficiem ita cooperuisse, ut non potuerit quisquam videre terram; adeoque resedisse in universa *Ægypti* terra, cum in hunc vel illum agrum involare soleant, aliis præteritis, & absumpsisse omnem herbam, & omnem fructum arborum, & quidquid residuum fecerat, quæ præcesserat grando.

(a) Exod. 10,6,24.

Ad quæ verba si roges, Quod fuerit hoc residuum, cum *grando percussisse* legatur *quidquid erat in agris in tota terra* Ægypti, *& omnem herbam læsisse, & omnem arborem confregisse*, Exod. 9. v. 25? Respondeo, 1. Triticum, & zeam, à grandine non fuisse læsa. Ita enim habet Sacer Textus versib. 31. & 32. *Linum autem & hordeum læsum fuit; quia hordeo erat calamus, & lino culmus. Triticum vero & zea læsa non fuerunt, eo quod erant serotina.* Nempe triticum in illis locis hordeo serius provenit. Unde *Clemens Alexandrinus* lib. 6. *Stromatum*, Προπετεστέρα εἰς ὥραν θέρους τοῦ πυροῦ, μᾶλλον ἡ κριθή. *Hordeum est tritico citius tempore æstatis.* Et *Plinius* lib. 18. cap. 7. *In* Ægypto *hordeum sexto à satu mense, frumenta septimo metuntur*: id est, uno mense serius. Hinc, cum hordeo collata אפילות, id est, *serotina*, vocantur. Non, quod sub terra planè laterent, ut ex *Kimchio* reddunt *Junius* & *Tremellius*; pridem enim se exeruerant: sed quod, adhuc tenera, lenta flexilique sua mollitie ingruentes grandinis ictus evitarent, & subterfugerent; ut à *Fullero* rectè observatur *Miscellaneorum* lib. 3. cap. 11. Porro ut triticum, & zeam, sic herbas quasdam, & gramina, nonnullarum quoque arborum ramos, & fructus, grandinis impetum evasisse vero consentaneum est. Itaque non citra Hyperbolen grando læsisse legitur omnem herbam, atque omnem arborem. Quod sequens exceptio apertè docet. Vel omnes herbas atque arbores ita læsisse dicenda est, ut non prorsus corruperit.

Plerique, ut hunc nodum solvant, sibi fingunt multos menses, aut annum etiam intercessisse inter plagam grandinis, & plagam locustarum: atque interea temporis crevisse nova gramina, novas segetes, novos arborum fructus, in eorum locum, quos grando perdiderat. Quæ videntur frustra dici, cum *Moses* disertè scribat *locustas absumpsisse quidquid grando reliquum fecerat*, Exod. 10. vers. 5. 12. 15. Nec dici possit grando id *reliquum fecisse*, quod nondum erat, aut super terram nondum extabat. Præterea ab eo tempore, quod in *Ægypto* cœpit *Moses* patrare miracula, usque ad ejusdem obitum, fluxerunt anni præcisè quadraginta. Agebat enim annum octogesimum, cum convenit *Pharaonem* Exod. 7. vers. 7. Et anno ætatis centesimo vigesimo mortuus est in ora terræ *Chanaan*, quam viderat à monte *Nebo*, Deut. 34. vers. 1. 5. Per hos porro quadraginta annos dicuntur *Israëlitæ* per desertum iter fecisse *Jos.* 5. *vers.* 6. Quod stare non posset, si *Moses* annum integrum in *Ægypto* trivisset in miraculis patrandis. Nam annus ille demendus esset ex annis quadraginta moræ *Israëlitarum* in deserto. Falsum est igitur, quod hi supponunt, inter *Mosis* miracula multum spatium intercessisse. Neque id satis convenit cum Dei bonitate, ut, populo suo jam ad incitas redacto, tam lentè subvenisset, & tot moris interpositis. Sed & justitia ejus requirebat, ut in tam gravem *Pharaonis* σκληροκαρδίαν continuis plagis animadverteret, nec ullo ei dato respirandi spatio. Proinde iis accedimus, qui decem plagas *Ægyptiis* inflictas intra breve tempus contrahunt, puta menstruum, aut circiter.

Quod prope omiseram, non solùm agros, sed & *Ægyptiorum* domos implebant hæ locustæ, *Exod.* 10. *vers.* 6. Neque tantum terræ frugibus & fructibus arborum, sed & hominibus putantur fuisse noxiæ: atque eo hæc pertinere de Ecclesiæ hostibus, *Sap.* 16. *v.* 9. Οὓς μὲν γὰρ ἀκρίδων καὶ μυιῶν ἀπέκτεινε δήγματα, καὶ οὐχ εὑρέθη ἴαμα τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι ἄξιοι ἦσαν ὑπὸ τοιούτων κολασθῆναι. *Quos quidem locustarum & musca-*

muscarum morsus occiderunt, neque inventum est remedium animæ (id est, vitæ) *ipsorum, quia digni erant, qui ab hujusmodi rebus punirentur.* Sed libri auctor niti videtur verbis, quibus *Pharao* liberari petiit ab hac plaga, *Exod.* 10. *v.* 17. *Rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat à me mortem istam.* Unde tamen haudquaquam sequitur, has locustas hominibus mortem inflixisse. Mors enim etiam agrorum est, & herbarum, atque arborum. Sic *Ægyptii Josepho* dicunt *Gen.* 47. *vers.* 19. *Cur moreremur coram te, tam nos, quam terra nostra.* Et de arbore *Jobus* capitis 14. vers. 8. *Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus ejus.* Et *David* Psal. 78. vers. 47. *Occidit grandine vites eorum.* Et *Paulus* 1 Cor. 15. 36. *Quod tu seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur.* De qua locutione plura habentur statim initio hujus operis. Præterea locustæ homines & bruta occidunt, saltem *ex consequenti*, quod ajunt; quia consumptis illis, quæ fuissent vitæ subsidio, sic ad mortem eos adigunt. Utroque igitur respectu *Pharao* potuit rogare, ut Deus auferret *mortem istam*, id est, *mortiferas istas locustas.*

De cætero, ut vento קדים *Kadim*, id est, *Orientali*, in *Ægyptum* illatæ fuerant hæ locustæ: ita vento ים *maris*, id est, *Occidentali*, abductæ sunt, & in *mare Rubrum* projectæ. Locustas enim vento vehi tralatitium est. *Plinius* ubi supra, *Est & alius earum obitus. Gregatim sublatæ vento in maria aut stagna decidunt.* Hieronymus *in* Joelem *cap.* 2. *Etiam nostris temporibus vidimus agmina locustarum terram texisse* Judæam: *quæ postea misericordia Domini*, &c. *vento surgente, in mare primum & novissimum præcipitatæ sunt. Orosius* lib. 4. cap. 11. de locustis *Africanis*, *Repentino arreptæ vento, atque in globos coactæ, portatæque diu per aërem*, Africano *pelago immersæ sunt.* Ventus autem קדים *Kadim*, qui locustas in *Ægyptum* advexit, quamvis propriè *Orientalem* sonet, tamen etiam pro *Australi* sumitur, ut probavimus (*b*) in capite *De miraculo Coturnicum.* Itaque *Græci* Interpretes Νότον & Λίβα reddunt, id est, *Notum*, & *Africum*, & καύζωνα, *ventum urentem.* Neque fortasse erit extra rem ita hic interpretari: cum ventus *Orientalis* nonnisi ex *Arabia* locustas potuerit in *Ægyptum* advehere: sed *Australis* ex *Æthiopia*, quæ hac peste multò est fœcundior.

(*b*) *Supra l.* 1. *c.* 15. *p.* 101 *lin.* 24. *&c.*

Proinde الحبشان *alhabsan*, *locustæ* genus, nomen habet ab *Abasenis*, seu *Abyssinis*, in quorum solo nascitur. Et in *Æthiopia* nonnullæ gentes ex solis locustis vixerunt, quas copia vix credenda eò advehebant venti, partim *Occidentales*, partim *Meridionales.* Idque circa vernum Æquinoctium, quo ipso anni tempore in Ægyptum adductæ sunt. *Agatharchides* ubi de *Acridophagis*, Ὑπὸ δὲ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, ὅτε Λίβες παρ' αὐτοῖς καὶ Ζέφυροι πνέουσι παμμεγέθεις, ἀκρίδων πλῆθος ἀμύθητον ἐκ τῆς ἀνιστορήτου μετὰ τῶν ἀνέμων παραγίνεται χώρας. Et *Diodorus* lib. 3. Κατὰ γὰρ τὴν ἐαρινὴν ὥραν παρ' αὐτοῖς Ζέφυροι καὶ Λίβες παμμεγέθεις ἐκρίπτουσιν ἐκ τῆς ἐρήμου πλῆθος ἀκρίδων ἀμύθητον. Et *Strabo* lib. 16. Ζῶσι δ' ἀπὸ ἀκρίδων, ἃς οἱ ἐαρινοὶ Λίβες, καὶ Ζέφυροι, πνέοντες μεγάλοι, συνελαύνουσιν εἰς τοὺς τόπους τούτους. Proinde hi ipsi venti locustas ex iisdem locis videntur in *Ægyptum* attulisse, id est, ex *Æthiopia.* Nam, quod eas plerique volunt à Deo fuisse creatas, mihi vix persuaserint. Quia Scriptura nihil tale refert, sed à vento fuisse advectas, quia tota die flaverit, & tota nocte. Nec miracula confingenda sunt absque necessitate. Qualis hic nulla apparet, cum in *Æthiopia* prope *Ægyptum* plures locustæ procreentur, quàm in ulla parte terrarum. Miraculum igitur non fuit in eo, quod produxit Deus, sed in eo, quod adduxit nutu suo tam prodigiosam locustarum multitudinem. Et quod idem, qui adduxerat, ad *Mosis* servi sui orationem statim abduxit, alio vento excitato, *Occidentali* scilicet, quem *Hebræi* vocant רוח ים, *ventum maris*; quia mare habent ad *Occasum.* Et, illo vento magna vi flante, in *mare Rubrum* projectæ sunt locustæ omnes, ne una quidem relicta in cunctis *Ægypti* finibus. Cum enim ad *Orientem Ægypti* sit *mare Rubrum*, has *Occidentali* vento eò propelli oportuit.

CAPUT QUARTUM.

De Locustis quid habeat *Joel* cap. 1.

Cur senes compellet Joel. *Cum* Mose *conciliatur. Cur hæc filiis narrari velit. Quatuor locustarum species in* Joele Judæam *devastâsse, non singulas singulis annis, sed omnes simul. Etiam in* Ægypto *plures locustarum species. Docetur hæc ad literam sumenda, contra quam sentiunt nonnulli* Patrum, *& ex* Hebræis Abarbanel. *Hostes cum locustis non conferuntur, nisi ratione numeri; neque homines in genere, nisi* κατ' ἐξουθενισμόν. *Ebrii cur excitentur. Locustarum proprium, exscindere. Cur vocentur gens valida. Hæc Metaphora quam frequens. Iisdem leoninos dentes meritò assignari. Cur* Arabicè ناشر *dicatur quod ab illis demorsum est. Bruchi vitibus, & locustæ ficubus quam infestæ.* Theophrastus *emendatus.* קצפה *à* Græcis *rectè reddi* κλασμὸν, *probatur ex* Arabismo. *Locustæ* ἀκρίδες *cur dictæ. An arbores decorticent. Nudari arbores, & ramos earum exalbescere etiam sine decorticatione. Locustas etiam fruticum truncos exscindere. Locustas* Joëlis Judæam *devastâsse, Templo nondum exciso.* Terra lugere, mustum erubescere, oleum languere *quomodo dicantur. His opponuntur* lætus ager, lætæ segetes, *&c. unde* lætamen *Italicè* letame. Χιασμὸς Joël. 1. v. 11. 12. *&* Cant. 1. v. 5. *Gaudium in messe. Locusta ipsis arboribus noxia.* Dies Domini *pro* judicio, *ut* 1 *Corinth.* 4. *v.* 3. Cilicum *phrasis. Paronomasia elegans* Joel. 1. v. 15. *Exultatio in sacrificiis.* Joel. 1. v. 17. *tria verba, quæ nusquam alibi sunt, accuratè explicantur. Variæ de his sententiæ. Non solum ex pluviis, sed etiam ex nimia siccitate sata putrescere, aut vanescere verius. Sicco vere locustarum major proventus.*

Hactenus de locustis *Ægyptiis*, quibus similes *Israëlitis* Propheta *Joel* gravissimis verbis interminatus, tandem desinit in verba pacis, & Dei nomine iis multa bona promittit. Nostrum igitur est ex *Joele* edecumare, & pro viribus interpretari quæcunque de locustis habet, prout occurrent, & servato *Prophetæ* ordine. Qui, ut attentionem captet, statim ab initio nova & inaudita se dicturum profitetur cap. 1. vers. 2. *Audite*, inquit, *hoc, senes; & auribus percipite, omnes incolæ terræ: An fuerit istud in diebus vestris, & in diebus patrum vestrorum?* Primò *senes* compellat, qui ætatis beneficio plura viderant, atque audiverant. Ut *Moses* Deut. 32. vers. 7. *Interroga senes, ut tibi dicant.* Et *Job.* 32. *vers.* 7. *Dies loquentur, & numerus annorum docebit scientiam. Propheta* igitur significat locustas, de quibus statim dicturus est, eam cladem intulisse, qualis nulla memoratur ab omni ævo illata. In *Judæa* scilicet. Eò enim hæc pertinent, *Audite hoc, senes; & auribus per-*

percipite, omnes incolæ terræ, ſupple *Judaicæ*, de qua his res eſt. Sic, cum de *Ægyptiis* legitur *Exod.* 10. 14. *Antea non fuerant locuſtæ iſtis pares, neque poſtea futuræ ſunt:* hæc ad *Ægyptum* ſunt reſtringenda. Alioqui cum *Joële* pugnaret *Moſes*, aut cum *Moſe Joel.* Cætera enim, quæ *Hebræi* afferunt, ſunt minus ad rem, ut infra docebimus.

Verſu tertio, *Hæc filiis veſtris narrate, & filii veſtri filiis ſuis, & filii ipſorum ætati alteri.*] Quod *Poëta* verbis dixeris,

Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Neque enim inſignia Dei facta ſunt oblivione ſepelienda, ſed eorum memoria ad poſteros ſedulo propaganda, atque in poſterum conſervanda. Ut vel beneficiis acceptis grati ſimus, & pleni fiducia, vel pœnis illatis trepidi, & cauti magis. Hinc *David* Pſal. 78. 3. &c. *Quæ audivimus, ac novimus, & patres noſtri narraverunt nobis, non celabimus filios eorum, generationem alteram, ut narrent Domini laudes, & virtutem, & mirabilia, quæ fecit,* &c. *Et mandavit patribus noſtris, ut filiis ſuis nota facerent, ut ſciat altera generatio, filii qui naſcentur, ſurgentesque enarrent filiis ſuis. Et ponant in Deo ſpem ſuam, neque obliviſcantur operum Dei,* &c. Vide & *Deut.* 4. 9. & 6. 6. 20. *Joſ.* 4. 6. &c.

Verſu quarto, *Reſiduum* gazam *comedit* arbe, *& reſiduum* arbe *comedit* jelek, *& reſiduum* jelek *comedit* chaſil.] Hæ ſunt locuſtarum quatuor ſpecies, ut jam ante (*a*) monuimus, quas *Hebræis* nominibus hic appellamus, quia *Latina* non ſuppetunt. Sic infra, capitis ſecundi verſu vigeſimo quinto, *Et reddam vobis annos, quos comederit* ARBE, JELEK, CHASIL, *&* GAZAM. Ubi *gazam*, quæ prima fuerat, poſtrema nominatur. Quod obſervandum in *Hebræos*, qui has quatuor locuſtarum ſpecies quatuor annis continuis, *gazam* nempe primo anno, *arbe* ſecundo, *jelek* tertio, *chaſil* denique quarto, *Judæam* devaſtaſſe putant. Quod mihi fit parum veriſimile. Quia ſi locuſta *gazam* dicta in *Judæam* primo anno fuiſſet immiſſa, non poneretur ultimo loco *Joel.* 2. 25. Et in his plagis enumerandis *Propheta* eundem utrobique ſervaſſet ordinem. Præterea, ſi ſingulæ ſpecies ſingulis annis aſſignatæ fuiſſent, non diceretur *arbe* comediſſe reſiduum *gazam*, & *jelek* reſiduum *arbe*, & *chaſil*, reſiduum *jelek*: neque enim hujus anni proventus ſunt præcedentis reliquiæ, nec quæ futuro provenient in hujus anni reliquiis haberi poſſunt. Itaque, ſive annotina fuerit hæc locuſtarum plaga, aut, quod ex *Joel.* 2. 25. videtur rectè concludi, in plures annos propagata: non tamen ſingulas locuſtarum ſpecies ſingulis annis aſſignandas, ſed omnes eodem anno in *Judæam* puto ingruiſſe. Ita ut, uno agmine ex agro aliquo diſcedente, alterum ſuccederet, præcedentis reliquias, ſi quæ eſſent, depaſturum, ac conſumpturum: Idque repetitum toties, quoties fuit neceſſe, ut nihil omnino, quo vel homines vel beſtiæ veſcerentur, in agro ſupereſſet. Nihilo magis probo, quod volunt *Judaicam* hanc plagam ab *Ægyptia* in eo differre, quod *Ægypto* unum locuſtæ genus, (ארבה *arbe* nimirum) at *Judææ* quatuor illæ ſpecies incubuerint. Quamvis enim *arbe* ſumatur εἰδικῶς pro *certa locuſtæ ſpecie*, cum reliquis opponitur, ut in *Joele*, & *Levit.* 11. 21. plerumque tamen γενικῶς uſurpatur pro *toto genere locuſtarum.* Quomodo ſumpſit *Moſes*, ubi egit de τῷ *arbe* in *Ægyptios* immiſſo. Ita ut etiam ילק *jelek*, & חסיל *chaſil*, atque aliæ locuſtarum ſpecies includerentur. Proinde *David* de *Ægyptiis* Pſal. 78. verſ. 46. *Dedit* τῷ *chaſil proventum eorum, & laborem eorum* τῷ *arbe.* Et *Pſal.* 105. *v.* 34. *Dixit, & venit* arbe *&* jelek *ſine numero.* Itaque non ſolus *arbe*, ſed & *chaſil*, & *jelek* in illos à Deo immiſſi ſunt. Meritò igitur apud *Piſidam* Deus in *Ægyptios* inſtruit παγγενῆ τὴν ἀκρίδα, *locuſtam omnigenam.* Quatuor in *Joele* locuſtarum ſpecies, *gazam*, *arbe*, *jelek*, & *chaſil*, quomodò *Chaldæi*, *Syri*, atque *Arabes* efferant, hic dicere nihil attinet. In *Græca*, & *Vulgata*, hæ ſunt, ἡ κάμπη, ἡ ἀκρὶς, ὁ βροῦχος, ἡ ἐρυσίβη, *eruca*, *locuſta*, *bruchus*, *rubigo.* Quarum prima & ultima ad locuſtarum genus non pertinent. Nam ἡ ἐρυσίβη *rubigo*, ne animal quidem eſt, ſed morbus ſegetum. Itaque huic verſioni haudquaquam ſtamus. Nobis enim id perſuaſiſſimum eſt, *Hebraicis* quatuor vocibus quatuor *locuſtarum* ſpecies ſignificari. Quod uno ore hic aſſerunt *Hebræi* omnes: quamvis illæ ſpecies quomodo inter ſe differant, definire non poſſint.

(a) Cap. I. Sect. 3. I. 8. 6.

Sed hæ voces quidquid ſonent, gravis agitatur quæſtio; nempe, an quæ de locuſtis hic dicuntur, ad literam ſint explicanda. Myſteria enim hic multi quærunt, quaſi non *veræ locuſtæ* intelligantur, ſed *Judæorum hoſtes.* Inter utramque ſententiam ita fluctuare videtur *Hieronymus*, ut ad ultimam magis propendeat. Primò enim hæc refert ad quatuor Imperia, quæ ſingula ſucceſſivè in *Judæos* inſurrexerunt. ERUCAM, inquit, *quæ* Hebraicè גזם GAZAM, Græcè *dicitur* κάμπη, Hebræi Aſſyrios *interpretantur*, Babylonios, *atque* Chaldæos; *qui, de uno orbis climate procedentes, tam decem Tribuum, quam duarum, hoc eſt,* Iſraëlitici *populi, cuncta vaſtarunt.* LOCUSTAM *autem* Medos *interpretantur, &* Perſas; *qui, ſubverſo imperio* Chaldæorum, Judæos *habuere captivos.* BRUCHUM Macedonas, *& omnes* Alexandri *ſucceſſores, maximeque Regem* Antiochum *cognomento* Epiphanem, *qui inſtar bruchi ſedit in* Judæa, *& omnes priorum Regum reliquias devoravit.* RUBIGINEM *referunt ad imperium* Romanum; *qui, quarti, & ultimi, in tantum oppreſſere* Judæos, *ut de ſuis finibus eos pellerent.* Hæc ille, tanquam ex mente *Hebræorum*, qui tamen, ipſo fatente, agnoſcunt etiam ad literam contigiſſe, quæ de locuſtis hic habentur. *Judæi*, inquit, *putant in diebus* Joel *tam innumerabilem locuſtarum ſuper* Judæam *veniſſe multitudinem, ut cuncta complerent; & non dicam fruges, ſed ne vinearum quidem, & arborum, cortices, ramoſque dimitterent.* Sed hanc *Judæorum* ſententiam ita refellit in ſequentibus, *Hoc utrum factum, necne ſit, liquido affirmare non poſſumus. Neque enim* Regum *&* Paralipomenωn *narrat Hiſtoria. Quod utique ſi fuiſſet, nunquam Scriptura tacuiſſet. Tantum dicimus, quod ſub Metaphora locuſtarum hoſtium deſcribatur adventus.* Deinde, quaſi inter utramque ſententiam ambiguus; *Ni fallor*, inquit, *videor mihi in hoc* Propheta *aliquid reperiſſe. Narratur impietas hoſtium ſub figura locuſtarum. Et rurſus ſic de ipſis locuſtis dicitur, quaſi hoſtibus comparentur: ut, cum locuſtas legeris, hoſtes cogites; cum hoſtes cogitaveris, redeas ad locuſtas.* Videtur *Hieronymo Cyrillus* aſſentiri, qui per has quatuor peſtes, *Salmanaſſarem*, *Nabuchodonozorum*, *Antiochum*, & *Romanos* intelligit. In eodem tamen hæc legas; Ἀληθὲς μὲν οὖν τὸ χρῆμα, κἂν εἰ ἐπὶ ἀκρίδος τυχὸν νοοῖτο, βρούχου τε, καὶ κάμπης. *Verum quidem hoc eſt, etiamſi de locuſta, bruchoque & eruca accipiatur.* *Theodoretus*, poſtquam nonnullos *Tropicè* hæc interpretari ſcripſit de quatuor *Aſſyriæ* Regibus, *Theglatphalaſare*, *Salmanaſſare*, *Sennacheribo*, & *Nabuchodonozoro*; Ἐγὼ δὲ, ait, ἀληθῆ μὲν ἡγοῦμαι καὶ ταῦτα· ὑπολαμβάνω δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸ ῥητὸν νοούμενα τῷ ὄντι γεγενῆσθαι. *Ego vero*, inquit, *vera quidem hæc eſſe cenſeo; ſed & quæ ad literam intelliguntur re verâ contigiſſe arbitror.* Chaldæus *literalem* ſenſum plerumque amplectitur. Nonnunquam tamen in *myſticum* delabitur: ut *Joel.* 2. *v.* 25. ubi pro quatuor locuſtarum ſpeciebus, *arbe*, *jelek*, *chaſil*, & *gazam*, habet עממיא ולשניא ושלטוניא ומלכותא פרענות, *populos, & linguas, & imperia, & regna vindictæ*; id eſt, quibus Deus uſus eſt ad rebellium in populo ſuo ultionem. Ex *Hebræis* Commentatoribus *Jarchius*, *Kimchius*, & *Aben Ezra* literæ mordi-

cus hærent. At his posterior *Abarbanel*, *Hieronymum* sequutus hunc *Prophetam* venisse asserit, להתנבאות על ממשלת ארבע המלכיות בבל ופרס ויון ורומי *ut prophetaret de dominatione quatuor imperiorum*, Babylonici *scilicet*, & Persici, & Græci, & Romani. Et à literali sensu usque adeo alienus est, ut de iis agens, qui ad locustas hæc referunt, in ipsa Præfatione exclamet, חלילה לי מלהאמין בזה, *Absit à me, ut hoc credam:* quasi id esset valde absurdum. Sed, cum nihil objiciat, quod non sit futilissimum, non dubito, quin à *Propheta* veræ locustæ intelligantur, quæ paulò post *Prophetiam* ejus *Judæam* devastaverint. Neque enim *hostes infensi* solent cum *locustis* conferri, nisi ratione numeri: ut cum de *Madianitis*, & *Amalekitis* dicitur *Jud.* 6. 5. *Venerunt quasi locustæ multitudine.* Et *Jud.* 7. 12. *Diffusi erant in ea valle tanquam locustæ multitudine.* Et *Judith.* 2. 2. de copiis *Assyriorum*; *Et multi miscelli, ut locustæ, ad eos conveniebant.* Et de *Trojanis*, & *Æthiopibus*, quos *Memnon* adduxerat, *Q. Smyrnæus* libri secundi versu 195.

--- τοὶ δ' ἐκέχυντο
Ἀκρίσι καρποβόροις ἐναλίγκιοι, αἵ τε φέρονται
Ὡς νέφος, ἢ πολὺς ὄμβρος ὑπὲρ χθονὸς εὐρυπέδοιο,
Ἄπλητοι, μερόπεσσιν ἀεικέα λοιμὸν ἄγουσαι.

Ipsi autem effundebant se locustis frugivoris pares, quæ feruntur ut nubes, aut immodicus imber super latam terram, innumeræ, tetram hominibus famem allaturæ. Alioqui enim, cum homines *locustis* comparantur, id ad contemptum pertinet, & πρὸς τὸν ἐξουθενισμόν. Quale illud de *Israëlitis* cum *Anakæis* Gigantibus collatis, *Num.* 13. 34. *Quibus comparati ut locustæ videbamur.* Et de hominibus præ Deo *Es.* 40. 22. *Qui sedet super gyrum terræ, & incolæ ejus sunt quasi locustæ.* Nec dissimile illud *Luciani* in *Hermotimo*, Οἷον μύρμηκας ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐπισκοποῦντάς τινας τοὺς ἄλλους, *Alios homines tanquam formicas è sublimi contemplantes.* Itaque magna Imperia cum his animalculis nusquam conferri videas: sed cum *leonibus*, *pardis*, & *ursis*, ut *Danielis* capite septimo. Sed, ut res sit manifestior, jam sequentia dispiciamus.

Versu quinto, *Expergiscimini, ebrii*; (quibus longa compotatio solet somnum conciliare,

--- *àque mero redeunt in pectora sensus*,

ut in *Poëta* habetur) *flete, & ejulate, omnes vini potores, ob mustum; quoniam excisum est ex ore vestro.*] Ut infrà versu nono, *Excisum est sacrificium.* Et versu decimo sexto, *Coram oculis nostris cibus excisus est.* Nempe à locustis, quarum una species גזם *gazam* dicitur *ab excidendo*. Sed *Propheta* hic utitur Verbo כרת, ut *Nahum.* 3. 15. תכריתך, *Exscindet te gladius, & absumet ut bruchus.*

Versu sexto, *Gens enim ascendit contra terram meam, valida, & innumerabilis. Dentes ejus ut dentes leonis, & molares ut leænæ.*] Ad quæ *Abarbanel*, לא אמר הנביא זה באמת על הארבה כי איך יקראהו גוי וקהל גוים *Propheta certè id non dixit de locustis: eas enim quomodo gentem vocaret, & congregationem gentium?* At *Propheta* habuit, quem sequeretur, Regum sapientissimum, cujus verba sunt *Prov.* 30. 25. 26. הנמלים עם לא עז *Formicæ, populus invalidus.* Et, שפנים עם לא עצום, *Chœrogrylli, populus non fortis.* Ridiculum enim est, quod ibi habet ex *Midras*, etiam eo loco *Solomonem* per quatuor animalcula quatuor Imperia significâsse. Fateor quidem *gentis* nomen de *homine* propriè usurpari, nec transferri ad *bestias* nisi per Metaphoram. Sed ea Metaphora nihil quidquid est usitatius. Hinc *Poëtarum* antiquissimus, idemque optimus, dixit *Iliad.* β'. versu 87.

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων,

Ut sunt gentes apum frequentium. Ubi *Scholiastes*, Πρώτη δὲ αὕτη παραβολὴ τῷ ποιητῇ. Et versu 458.

--- ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων.

Avium volucrium multæ gentes, anserum, aut gruum, aut cygnorum longo collo. Et versu 469.

Ἠΰτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλά,

Ut frequentium muscarum multæ gentes. Et *Odyss.* ξ'. versu septuagesimo tertio de suilibus,

--- ὅθι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων,

Ubi includebantur porcorum gentes. Et Orpheus *De lapidibus* in *Corallio*,

Ἔκ τε μυῶν ἀγέλας, ἐκ τ' ἀκρίδος ἄπλετον ἔθνος
Ῥαίσει. ---

Et murium greges, & locustarum infinitam gentem perdet. *Oppianus* quoque libri tertii *Cynegeticωn* ferè initio,

Ἀλλ' ὅτε δὴ κεραῶν ἠείσαμεν ἔθνεα θηρῶν,

Sed postquam cornutarum cecinimus gentes ferarum. Et *Lucillius* libri secundi *Anthologiæ* capite vigesimo sexto,

Ὄψει καὶ γυπῶν ἔθνεα, καὶ κοράκων.

Videbis & vulturum & corvorum gentes. Et *Pisidas* in *Hexaëmero*,

Τίς ἐκστρατεύει παγγενῆ τὴν ἀκρίδα,
Ἔθνος πτερωτὸν, εἰς φθορὰν Αἰγυπτίων;

Quis omnigenam locustam instruit, gentem alatam, in perniciem Ægyptiorum? Neque aliter *Latini* Scriptores. Ut cum de equis *Poëta* dicit libro tertio *Georgicorum*,

Tu modò quos in spem statues submittere gentis.

Et de vitulis, --- *notas & nomina gentis inurunt.*

Quale est, quod ibidem pestis corripit

Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gentem: id est, *totum ovile.* Ut cum libro quarto vocantur *Protei* pisces --- *vasti gens humida ponti.*

Et de apibus idem ibidem,

--- *totiusque ordine gentis*
Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.

Et rursus,

Ut binæ Regum facies, ita corpora gentis.

Et libro primo *Æneidos*, --- *cum gentis adultos*
Educunt fœtus.

Quod loquendi genus, ne quis *Poëtis* proprium esse putet, etiam in *Columella* occurrit libri decimi capite tertio, *Gens universa totius alvei consumitur.* Et capite nono, *Intestino bello tota* (apum) *gentes consumuntur.* Et capite decimo de Rege apum, cui detractæ sunt alæ, *Ne ditionis quidem populo suæ permittit longius evagari.* Et capite decimo tertio, *Duo populi conjungi debent.* Et de fucis capite decimo quinto, *Nec ad occidionem gens interimenda est.* Quale est, quod *Ælianus* libri sexti *Historiæ* capite decimo nono, τὸ τεττίγων φῦλον *cicadarum nationem* dixit. Ita enim scripserat, non φῶλον, vocem nihili, quam habent nostræ editiones. Sed & *Arabicè* امة *umma*, *gentem*, de quovis animali dici notant *Arabum* Lexicographi, *Giauhari*, & *Alcamus*. Ut in celebri Pseudo-*Prophetæ* dicto de animalibus, quod suprà (*a*) citavimus; (a) Cap. p.461. lin. 46. &c.

الله خلق الف امة منها ستماية في البحر واربعماية في البر وان اول ملاك هذه الامم الجراد *Mille animalium gentes* (ita ad verbum habetur) *creavit Deus, sexcentas in mari, & in terra quadringentas. Et prima harum gentium pestis est locusta.* Quidni igitur locustas *Joel* hic appellaverit גוי, *gentem*, & עם, *populum*, capitis secundi versu secundo.

Iisdem leonum dentes & molares assignantur: ut *Apoc.* 9. 8. Ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν, *Dentes eorum ut leonum erant*, id est, *duri, validi, acuti.* Proinde *Plinius* de locustis, *Omnia morsu erodentes, & fores quoque tectorum.* Quæ vis est stupenda prorsus in tam vili animalculo. Ut non immeritò *Hieronymus* ad hæc verba exclamet; *Quid locustis fortius, quibus humana industria resistere non potest?* Et *Cyrillus*, Ἄμαχον

τὸ

τὸ χρῆμά ἐστι, καὶ ἀκαταγώνιστος κομιδῆ τῶν τοιούτων ἡ ἔφοδος, ἱκανή τε ἄρδην ἀπολέσαι τὰ ἐν ἀγροῖς. *Res est insuperabilis: & prorsus inexpugnabilis est earum impressio, & ad perdendas ruris opes planè sufficit.* Quod ab illis demorsum est *Arabes* قاشر vocant, id est, *denticulatum in serræ modum.* Nam اشر est *serra secare.*

Versu septimo, *Posuit vitem meam in desolationem, & ficum meam in confractionem. Penitus nudavit eam, & abjecit: albuerunt rami ejus. Vitem* ait, & *ficum*; quia bruchi, & locustæ utrique infesti sunt. Proinde, ut à vitibus bruchi arceantur, hoc præscribit *Didymus* libro decimo *Geoponicων*, Περὶ τὸ στέλεχος τῆς ἀμπέλου παρὰ τὴν ῥίζαν, τρεῖς κόκκους σινήπεως χῶσον· φυτευόμενα γὰρ ταῦτα τῇ ὀδμῇ τὸν βροῦχον ἀναιρεῖ. *Circa vitis truncum ad radicem tria sinapi grana defode: illa enim consita bruchum odore suo perimunt.* Et de ficubus *Plinius* libri decimi septimi capite vigesimo quinto: *In* Bœotia *derosæ à locustis ficus iterum germinavere.* Quæ sumpta sunt ex his *Theophrasti* libri secundi *Historiæ* capite quarto, Ἐν δὲ τῇ Βοιωτίᾳ καταβρωθέντων τῶν ἔργων ὑπὸ τῶν ἀττελέβων πάλιν ἀνεβλάστησε. Itaque pro τῶν ἔργων legendum τῶν ἐρίνων. Nempe ἔρινα sunt *ficus sylvestres*, vel *ficus quævis immaturæ*; ut in *Alexi* apud *Athenæum. Hebræum* לקצפה reddo *in confractionem*, cum *Græcis*, qui hic habent εἰς κλασμὸν, aut συγκλασμόν. Quæ vocis, alioqui inusitatæ, versio confirmatur ex *Arabismo.* Arabicè enim قصف est *frangere*, & القصيف est *fractus arboris ramus.* Ita *Giauhari*, & *Ibno-maruph.* Quod maximè ad rem facit. Modo ad summos arborum ramos referatur, quos locustæ depascuntur. Itaque à nonnullis dici putantur ἀκρίδες, παρὰ τὸ ἄκρας τῶν ἀσταχύων καὶ τῶν φυτῶν νέμεσθαι. *Hieronymo* קצפה, est *decorticatio.* Is proinde hic habet, *Ficum meam decorticavit.* Et arbores à locustis *decorticari* non semel scribit. Ut in *Oseæ* caput decimum tertium, *Locusta noxia est in tantum, ut arbores quoque & vineas decorticet.* Et in *Joëlem: Judæi putant in diebus* Joël *tam innumerabilem locustarum venisse multitudinem, ut ne vinearum quidem & arborum cortices ramosque dimitterent.* Et infra, *Locustæ in tantum cuncta populantur, ut derodant arborum cortices. Chaldæus*, qui vocem קצפה reddidit multò aliter, tamen arbores à locustis decorticari conclusit ex sequentibus de ficu, חשף חשפה, *nudando nudavit eam*; quæ sic interpretatur, מקלף קלף, *decorticando decorticavit.* Sed, ut *nudari* dicatur arbor, corticem adimi necesse non est. Sufficit enim, ut folia, & fructus, vel flores auferantur. Unde *Poëta* vetus, in *Descriptione quatuor anni tempestatum*,

Fronde nemus denudat hyems, amnesque rigescunt.

Id *Græce* dixeris ψιλοῦν. *Theophrastus* libri quarti *Historiæ Plantarum* capite decimo sexto, Ἐν Μιλήτῳ δὲ τὰς ἐλαίας, ὅταν ὦσι περὶ τὸ ἀνθεῖν, κάμπαι κατεσθίουσιν; αἱ μὲν τὰ φυλλὰ, αἱ δὲ τὰ ἄνθη ἕτεραι τῷ γένει· καὶ ψιλοῦσι τὰ δένδρα. *Mileti oleas, cum florent, erucæ erodunt, aliæ frondem, aliæ genere diversæ florem, atque arbores ita denudant.* At in *Joële* sequitur, fici ramos exalbescere: quod non videbitur aliter posse fieri, quam si cortex detrahatur, ut detegatur alburnum, quomodo factum à *Jacobo Gen.* 30. 37. Respondeo, ipsum arboris corticem, cum putrescit, exalbescere. Hinc *Theophrastus* libri quinti *De causis* capite duodecimo, Διὰ τὴν ἀτροφίαν ἐκλευκαίνεται καὶ ἀπόλλυται τὰ δένδρα. *Alimenti defectu arbores exalbescunt, & pereunt.* Arbores autem locustarum contactu perire & exarescere dicetur infra. Utut sit, ex *Abyssinorum* Historiis constat, locustas non solùm corticem, sed & fruticum exscindere truncos, cum ad alius pabuli inopiam deventum est. Ita asserit *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* centesimâ nonagesimâ secundâ.

Versu nono, *Excisum est fertum & libamen è domo Domini, lugent Sacerdotes ministri Domini.*] Ut versu decimo tertio, *Venite, & pernoctate in saccis; quoniam prohibitum est è domo Dei vestri fertum, & libamen.* Ex utroque hoc loco colligit *Abarbanel*, Templum à *Babyloniis* fuisse tum excisum: cum sequatur contrarium, nempe Templum extitisse. Neque enim *exscindi* & *prohiberi potest sacrificium ex domo*, quæ non amplius exstat.

Versu decimo, *Vastatus est ager, luget terra; quoniam vastatum est triticum, erubuit mustum, languit oleum.*] Unde primitiæ & decimæ Domino offerebantur, *Num.* 18. 12. *Deut.* 14. 23. & 18. 3. 4. Sed & ex iisdem fiebant ferta, & libamina. Itaque cum hęc tria deessent, non erat, unde fierent solitæ oblationes. *Lugere terra* dicitur, ut apud *Hebræos* quæcunque vastata & desolata sunt, & in deterius mutata. Ut *Es.* 24. 7. *Luget mustum, vitis languet.* Thren. 2. 8. *Fecit, ut lugerent antemurale & murus: pariter elanguerunt.* Eodem tropo *oleum languere* & *mustum erubescere* dicuntur (quomodo *vitis* versu duodecimo) tanquam pudore affecta, quod hominum expectationi respondere non possint. Sic *Es.* 33. 9. *Luxit, languit terra, erubuit* Libanus. *Lugenti terræ* opponuntur *frugum pabulique lætus ager* in *Sallustii* libro secundo *Historiarum*, & *lætæ segetes* apud *Poëtam.* Unde & fimus, quo stercorantur agri, vulgo *lætamen* vocari scribit *Servius*, quod *Italis* est *letame.*

Versu undecimo, *Erubescite, agricolæ; ejulate vinitores, propter triticum & hordeum: quia periit messis agri.* 12. *Vitis erubuit*, &c.] Ordo esset, "Erubescite, "agricolæ, propter triticum & hordeum; quia perîit "messis agri. Ejulate, vinitores; quia vitis erubuit. Sed hæc transponuntur per figuram, qualis χιασμός. Tale illud de Ecclesia *Cant.* 1. 4. (al. 5.) *Nigra sum, sed formosa: ut tentoria* Kedar, *& aulæa* Solomonis. *Id est*, "Extrinsecus, & hominum judicio, nigra "sum, ut cilicina *Kedarenorum* tentoria: sed formosa "intrinsecus, & coram Deo, ut magnifica *Solomonis* "aulęa. Itaque par μετάθεσις.

Versu duodecimo, *Erubuit vitis, & ficus languet. Malus punica etiam, palma, & malus, omnes agri arbores exaruerunt, quia perîit gaudium à filiis hominum.* Quo scilicet in messe & vindemia afficiuntur, & cum colliguntur arborum fructus. Unde *Es.* 9. 3. *Lætati sunt coram te ea lætitia, quæ in messe est.* Et *Psal.* 4. 8. *Majorem animo meo lætitiam indidisti, quam tempore, quo frumentum & mustum illis abunde provenerunt.* In his cum planum sit agi de damno terræ frugibus ac arborum fructibus à locustis illato, tamen reperit *Abarbanel* quod objiceret. Nempe, si res sit de locustis, frustrà dici, vitem, & ficum, & omnes agri arbores exaruisse: cum fructus quidem locustæ absumant, sed ipsas arbores haudquaquam lædant. Unde hanc pestem patet illi fuisse minus notam. Locustam enim *Plinius* scribit *multa contactu adurere.* Et *Pisidas* in *Opificio mundi*,

Τήκει τὰ δένδρα, καὶ μαραίνει τὴν πόαν,

Arbores tabefacit, & herbam marcidam reddit. Et *Damir*, لعابه سم ناقع النبات والشجر لا يقع علي شي منه الا اهلكه *Saliva ejus plantis & arboribus venenum est præsentissimum: ita ut, in quamcunque incidat, eam perdat.* Quod idem post *Valeriolam* his verbis tradit *Muffetus*, *Nec solum morsu segetibus, pascuis, pratis, hortis, pomariisque nocent: sed stercore item nigra, viridi, mordace, gravi, biliosaque inprimis atque acri saliva, quam multam ex ore inter rodendum fundunt.*

Versu decimo quinto, *Heu diem illum! quia propinquus est dies Domini, & ut vastitas ab omnipotente veniet.*

Dies Domini, quo nempe sedebit tanquam judex, ut in *Judæos* animadvertat, locustarum agmine in eos immisso. *Diem* enim pro *judicio* hic sumi docti rectè observant. Ut 1 *Cor.* 4. 3. *Mihi parum est judicari ab humana die*, id est, *humano judicio*. Quomodo loqui *Cilices*, unde *Paulus* oriundus, scribit *Hieronymus* ad *Algasiam* Quæstione decima. Quod illos à vicinis *Syris* crediderim esse mutuatos. *Ut vastitas ab omnipotente*] *Hebraicè* כשד משדי, eleganti Paronomasiâ. Ac si quis *Græcè* dixerit, ὡς ἀπώλειαν ἀπ' Ἀπόλλωνος· aut ὡς δῄωσιν ἐκ Δηοῦς. Tamen Dei nomen שדי *saddai*, *vastatorem* non sonat, sed παντοκράτορα *omnipotentem*, ut *Arabicè* شد *sadda* est *roborare*.

Versu decimo sexto, *Nonne coram oculis nostris cibus succisus est, è domo Dei nostri gaudium, & exultatio?*] Unde rursus apparet agi de Templo adhuc stante, non à *Chaldæis* subverso, ut placet *Abarbaneli*. *Gaudium* autem intelligitur, quo illi afficiuntur, qui sacrificiis & primitiis in Dei Templo oblatis hilares vescebantur, Lege ita jubente *Deut.* 12. 6. 7. *Eo adducetis holocausta vestra, & sacrificia vestra, decimasque vestras, & oblationes manus vestræ*, &c. *Ut ibi comedentes coram Domino vestro lætemini, vos, & familiæ vestræ*, &c. Et *Deut.* 16. 10. 11. *Celebrabis festum septem septimanarum Domino Deo tuo voluntaria oblatione*, &c. *Et lætaberis coram Domino Deo tuo.* Et 1 *Paralip.* 19. 21. 22. *Sacrificaverunt Domino*, &c. *Et comederunt, ac biberunt illa die coram Domino cum lætitia magna.* Sic, *Alcinoo* sacra *Jovi* faciente, *Odyss.* ν'. *Phæaces*

> Μηρὰ δὲ κήαντες δαίνυντ', ἐρικυδέα δαῖτα
> Τερπόμενοι.

Femora assantes epulabantur, magnifico convivio se oblectantes. Cessat autem hoc gaudium, cum desunt oblationes. Eæ autem deerant, quia locustæ nihil intactum reliquerant.

Versu decimo septimo, *Putruerunt grana sub glebis suis, desolatæ sunt cellæ, destructa sunt horrea; quia exaruit frumentum.*] In hujus versus primo commate, עבשו פרדות תחת מגרפותיהם, è quatuor verbis tria sunt, quæ nusquam alibi reperiuntur. Proinde hic hęrent Interpretes, neque dissensus major uspiam. *Græci* enim reddunt, Ἐσκίρτησαν δαμάλεις ἐπὶ ταῖς φάτναις, *Subsultaverunt juvencæ in præsepibus suis.* Et *Hieronymus*, *Computruerunt jumenta in stercore suo.* Et *Chaldæus*, אתמסיו גרבי חמר תחות מגופתהון, *Effluxerunt dolia vini sub operculis suis.* Et *Syrus* rursus aliter. Nos cum *Hebræis*, *Computruerunt grana sub glebis suis.* Nempe עבשו idem, quod עפשו, *Beth* & *Pe* permutatis, quæ literæ sunt homogeneæ, & facilè permutabiles. Porrò *Talmudicis* עפש, est *putrescere*. Rectè igitur *Hieronymus*, *computruerunt*. Et פרדות, *grana* verè exponi suadet, quod *Syris* ܦܪܕܐ est *granum*. Hinc in *Syra* Paraphrasi *Matth.* 13. 31. ܦܪܕܐ ܕܚܪܕܠܐ est *granum sinapi*. Joh. 12. 24. ܦܪܕܐ ܕܚܛܬܐ *granum frumenti*. 1 Corinth. 15. 37. ܦܪܕܐ ܕܚܛܐ ܘܕܣܥܪܐ *grana tritici, & hordei*. Denique מגרפות esse *glebas* suadet similitudo vocum גרף (unde מגרפות) & רגב: quarum hæc in *Jobo* bis occurrit pro *gleba*. Et verò *glebæ* dici videntur מגרפות à Verbo גרף, quod, de torrente usurpatum, *avehere* significat. Sic *Jud.* 5. 21. *Torrens* Kison גרפם, *avexit eos*. Et *Arabicè* in *Alcamus*, جرفته السيل *illum avexit torrens.* سيل جراف *Torrens omnia avehens.* جرف *Terræ gleba, quam torrens avehit.* Itaque מגרפות sunt propriè גרבי נחל, *glebæ torrentis*, quomodo vocantur *Job.* 21. 33. deinde etiam glebæ quęvis. *Grana* porro (seu *semina*) solent *sub glebis suis* (id est, in terram jacta) *putrescere*, cum nimii sunt imbres. Proinde *Plinius*, libri decimi capite vigesimo quarto, sationem locis humidis vult celerius fieri, *ne semen imbre putrescat.* Et *Kimchius* in hunc *Joëlis* locum, יתעפשו גרגרי הזרע מפני הגשמים, *Putrescunt grana seminis propter pluvias.* Et *Junius*, *Mucida facta sunt sata ex nimiis imbribus semen corrumpentibus.* Quo eodem sensu Cl. *Deodatius*, *Accenni che le semente sarebbero guaste da soverchie piogge.* Sed hæc non cohærerent cum sequentibus, quibus describitur summa siccitas. Eò enim hæc pertinent versu decimo nono, *Ignis consumpsit pascua deserti, & flamma adussit omnes arbores agri.* Et versu vigesimo, *Etiam agri bestiæ ad te clamant, propterea quod exaruerunt alvei aquæ, & pascua deserti absumpsit ignis. Ignis, & flamma*, id est, immodicus ęstus. Ut *Psal.* 82. 13. (al. 83. 15.) *Ut ignis comburit sylvam, & flamma montes incendit.* Hinc loca Solis ardore retorrida חררים vocantur *Jerem.* 17. 6. id est, *ardentia*, vel *adusta*. Satorum igitur putredo, de qua *Joël*, non venit ex pluviis, sed ex summa siccitate. Quâ, si propriè loqui velimus, semina non tam putrescere, quàm vanescere dicuntur. *Plinius* ubi suprà, *Sationem locis humidis celerius fieri ratio est, ne semen imbre putrescat: siccis serius, ut pluviæ sequantur, ne diu jacens, atque non concipiens, vanescat.* Quale est, quod capite præcedenti dixit ventos noxios *exinanire grana*. Sed, sive imbre grana putrescant, aut siccitate vanescant, *Hebræum* עבש, vel עפש, potuit utrumque complecti. Ut in *Hesiodi Clypeo* cadaverum ossa

> Σειρίου ἀζαλέοιο κελαινῇ πύθεται αἴῃ,

sub arido Syrio *in nigra putrescunt terra.* Quasi etiam siccitas sit causa putredinis. Atque illa ipsa siccitas, cujus *Propheta* meminit, causa fuit cur locustæ uberius provenirent. De iis enim ita *Plinius* libri undecimi capite vigesimo octavo, *Vernis aquis intereunt ova, sicco vere major proventus.* Et de attelabis *Philosophus* libri quinti *Historiæ* capite vigesimo nono, Φθείρεται δὲ αὐτῶν τὰ ᾠὰ ὑπὸ τῶν μετοπωρινῶν ὑδάτων, ὅταν πολλὰ γένηται· ἂν δὲ αὐχμὸς συμβῇ, τότε γίνονται μᾶλλον ἀττέλαβοι πολλοί, διὰ τὸ αὐτὰ μὴ φθείρεσθαι ὁμοίως. *Eorum ova corrumpuntur autumnalibus aquis, si multæ sint. At sicco autumno largior est attelaborum proventus, quia tum similis non est illorum corruptio.* Hinc *Tertullianus De Anima* capite trigesimo secundo, *Siccitatibus gaudent locustæ, papiliunculi, chamæleontes.* Itaque, ut locustarum ova destruantur, ex *Valeriola*, & *Peucero*, docet *Muffetus*, in eorum loca primo vere derivare torrentes, qui totam terræ superficiem, aut maximam ejus partem, abundè humectent. Hæc ad primum caput *Joëlis*; jam ad secundum.

CAPUT QUINTUM.

De Locustis quid habeat *Joel* capite secundo.

Cur futura mala conferantur cum Aurora super montes expansa. *Auroram* spargi super montes, *Poëtarum phrasis.* Locustæ *non dicuntur* à locis ustis, *ut* Grammatici *volunt; sed à* loquendo. *De cicadarum & locustarum loquacitate obiter. Summa in* Judęa *siccitas ante, & post locustas. Locustis caput equinum. In iisdem natura decem magnorum animalium.* Joëlem *de* Centauris *egisse nugatur* Abarbanel. *Sonitus locustarum tanquam curruum ad sextum milliare auditur. Is fit alis, cum volant; & dentibus, cum comedunt. Est & illis propria vox,*

de

de cujus origine disputatur. Ut cicadarum, ita etiam locustarum cantum Poëtæ *laudant. Locustæ inexpugnabiles. Ordo earum in acie mirabilis. Agmen quomodo* Arabicè. *Neque urbes, neque domus his inaccessæ. Per fenestras ingrediuntur. Etiam in mensas decidunt. Gressus quam firmus. Per medios enses illæsæ ruunt; nec, viso homine, fugiunt. Sunt quasi loricatæ. Talis hostis quam terribilis. Sua multitudine Solem obumbrant: unde* locusta *dicta* חגב, *&* צלצל. *Lunam quoque obscurant, cùm noctu volant. Falsum enim est, eas nonnisi interdiu volare.* Os. 13. v. 2. ut fumus מארבה, è fumario; *al.* ex locustis. *Joel.* 2. *vers.* 20. *per* Septentrionalem, *&c. nec* Assyrios, *nec* Romanos *significari; sed locustas, ad Aquilonem urbis in* Arabiam Desertam, *& utrumque mare impellendas. Mortuorum fœtor* Hebræis צחנה, Græcis βρόμ☉, *aut* βρῶμ☉ *potius, quod pro* sonitu *perperam accipiunt. Fœtor ille quàm pestifer, & quot hominum millia quandoque absumpserit. Locustæ* Arabibus *etiam* Dei exercitus *dicuntur.* Obj. *Si hæc ad literam contigissent, Scriptura non tacuisset.* Resp. *Historias famis in Scriptura paucas haberi, nec nisi ex occasione.*

In *Joelis* Prophetia cap. 2. vers. 1. & 2. hæc habentur, *Commoveantur omnes incolæ terræ: quia advenit dies Domini; quia propinquus est. Dies tenebrarum, & caliginis; dies nubis, & obscuritatis; ut Aurora super montes expansa: populus multus, & robustus. Cui similis non fuit à sæculo, nec post ipsum amplius erit usque ad annos cujusque ætatis.*] Ut antea vocavit locustas *gentem validam* & *innumerabilem*; ita hic *populum multum* & *robustum* appellat: quæ Metaphora jam explicata est. His populum *similem* aut *fuisse* aut *futurum esse* negat; ut supra cap. 1. v. 2. Tempus, quo venturæ sunt, *dies Domini* dicitur: quia tum reis diem dicet Dominus, & de iis pœnas reposcet. Et *dies tenebrarum* & *caliginis*; quia, ut *lux* res secundas, ita *tenebræ*, in Scripturis, adversas notant. Et confertur cum *Aurora super montes expansa*; ut significetur fore, ut hoc malum & latè & citò diffundatur. Utrumque enim est Auroræ proprium, cujus lumen ubique spargitur puncto temporis. Eodem sensu dixit *Esaias* cap. 58. v. 8. *Erumpet ut Aurora lumen tuum.* Nempe οἷον ἀστραπῆς τιν☉ δίκην, σὺν ὁρμῇ καὶ δρόμῳ καθιέμϑμον παρὰ Θεȣ̃, *ut in fulguris modum à Deo cum impetu & cursu dimissum*, ut ibi habet *Cyrillus*. De cætero *Auroram expandi*, vel *spargi* etiam *Poëtæ* dicunt. *Homerus Iliad.* θ'. initio,

Ἠὼς μϑ̀ κροκόπεπλ☉ ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν.

Quod *Virgilius* ita expressit lib. 4. *Æneidos*,

Et jam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni *croceum linquens* Aurora *cubile.*

Et *Æneidos* lib. 12.

Postera vix summos spargebat lumine montes.

Ubi *montes lumine suo spargere* legitur, ut in *Propheta*, *Sicut Aurora super montes expansa*: quia lux in montibus primùm apparet.

Versu 3. *Ante eum consumet ignis, & post eum exuret flamma. Quasi hortus* Edenis *erat terra ante eum. Post eum verò desertum erit vastum; nec erit, quod ei evadat.*] Sunt, qui locustas ipsas cum *igne* & *flamma* conferri volunt hic, & supra, cap. 1. versu 19. & 20. quia auctore *Plinio* (a) *multa contactu adurunt.* Unde est quòd in *Aphraatis Monachi* vita *Theodoretus* locustas describit πυρὶ παραπλησίως ἅπαντα προσδαπανώσας, *ignis instar omnia consumentes.* Ita LOCUSTAS *Grammatici* dici volunt *à locis ustis.* Verùm, ut hoc dicam obiter, mihi quidem *locusta* non aliunde videtur, quàm *à locutione* appellata: cùm tam *loquax* sit, quàm cicada, quam volunt Loquacitatis esse Symbolum. Itaque in *Aristophontis Pythagorista* apud *Athenæum* libro 6. jactat quidam parasitus se esse λαλεῖν τέττιγα *loquacitate cicadam.* Et τὸ τεττίγων φῦλον, *cicadarum gentem*, Ælianus λάλον *loquacem* appellat *Historiæ* lib. 6. cap. 19. Hinc *Alexis* in *Thrasone* apud *Athenæum* lib. 4.

--- Σȣ̃ δ' ἐγὼ λαλιςέραν
Ου πώποτ' εἶδον, ȣ̓́τε κερκώπην, γύναι,
Ου κίτταν, ȣ̓κ ἀηδόνα, ȣ̓ τρύγονα, ȣ̓ τέττιγα.

Ego, ô mulier, te loquaciorem nunquam vidi, non cercopem, non picam, non lusciniam, non cicadam. *Hesychio* quoque Ἀχέτης est ὁ ἄῤῥην τέττιξ ὁ λαλίςατ☉, *cicada mas maximè loquax.* Et, *Servio* si credimus, longævus ille *Tithonus* ideo in cicadam fingitur esse versus; quia senes sunt naturâ loquaciores. *Tzetzes* denique de cicadarum loquacitate multa habet lib. 10. *Historiæ* 301. Hæc inprimis, in æstu eas esse loquaciores: & alas frustra comprimi; ut taceant; quia eo magis loquuntur. Ac proinde loquacibus vulgari *Proverbio* dici, Τέττιγα δόξεις τῶν πτερῶν τάχα κεκρατημέναι, *Cicadam videris alis fortasse cohibuisse.* Jam, ut de locustis eadem jactari scias, lege hęc *Theocriti Idyllio* 5.

--- Καὶ ἀκρίδες ὧδε λαλοῦνται,

Etiam hic loquuntur locustæ. Et *Meleagri* de locusta, *Anthologiæ* lib. 3. cap. 24.

Ἐκκρȣ́ȣσα φίλας ποσὶ λάλȣς πτέρυγας,

Pedibus concutiens charas loquaces alas: quasi locusta loquatur alis. Sed eò maximè pertinet ἀπὸ τῶν ἀκρίδων *à locustis* formatum Verbum κατακριδεύειν, quod significat *loquacitate sua aliquem obtundere*, quasi *locustare* dixeris. *Hesychius*, Κατακριδεύσει, καταλήσει (lege καταλαλήσει·) ἐπεὶ καὶ αἱ ἀκρίδες πολύφωνοί εἰσιν. *Locustabit* (si verbo datur venia,) *loquacitate obruet; quia locustæ sunt loquacissimæ.* Sed, ut ad rem jam redeamus, cum de venturo locustarum populo dicit *Propheta*, *Ante eum consumet ignis, & post eum exuret flamma*: utrobique agi puto de summa siccitate, quæ locustarum adventum præcesserit, & sequuta sit. Ac proinde à *Propheta* dici, *Ante eum* (locustarum populum) *consumet*, &c. Terra *Chanaan* cum horto *Edenis* confertur; ut *Ægyptus*, & *Sodomæorum* ager, ante cladem à Deo immissam *Gen.* 13. *v.* 10. *Ante eum*, id est, *ante adventum ejus*: ut *post eum*, id est, *post ejus discessum*; ut *Zachar.* 7. *v.* 14. *Terra desolata est post eos*, id est, *post eorum migrationem.*

Nec erit, quod ei evadat.] Nempe in terræ proventu. Omnia enim ita absument, ut nihil planè sit residuum.

Versu 4. *Qualis aspectus equorum aspectus ejus, & ut equites ita current.*] Ut *Apoc.* 9. *vers.* 7. *Et species locustarum similes erant equis ad bellum paratis.* Hoc *Hebræi* referunt ad cursus aut volatus velocitatem, quâ sint equis propè pares: nos insuper ad caput aut faciem equinæ non absimilem. A qua *locustæ* ab *Italis* vocantur *cavallette.* Hinc *Albertus* lib. 26. *Caput habent figurâ equi.* Et *Aldrovandus*, *Equinum quodammodo caput habent.* Et multò antè *Theodoretus* in *Joelem*, Εἴ τις ἀκριβῶς κατίδοι τὴν κεφαλὴν τὴν ἀκρίδ☉, σφόδρα τῇ τȣ̃ ἵππȣ ἐοικυῖαν εὑρήσει. *Locustæ caput si quis attentè consideret, id equi capiti reperiet valde simile.* Et *Muhammiaddin Assarhuriensis*, *Poëta* apud *Arabes* non incelebris;

لها فخذ ابكر وساقا نعامة
وقادمتا نسر وجوجو ضيغم ۞

(a) Nat. Hist. l. 10. cap. 29.

ذنبها افاعي الارض وانعمت عليها

جياد الخيل بالراس والفم ۞

Habent femur camelorum, crura ſtruthionis, alas aquilæ, pectus leonis. Cauda iis ut viperarum terræ: & decorans eas equorum ſpecies in capite, & ore. Et alius *Arabs* Anonymus apud *Damirem*, في جرادة خلق

عشرة من جبابرة الحيوان مع ضعفها

وجه فرس وعينا فيل وعنق ثور وقرنا

ايل وصدر اسد وبطن عقرب وجناحا نسر

وفخذا جمل ورجالا نعامة وذنب حية

In locuſta, quamlibet infirmâ, natura eſt decem magnorum animalium: 1. facies equi, 2. oculi elephantis, 3. collum tauri, 4. cornua cervi, 5. pectus leonis, 6. venter ſcorpionis, 7. alæ aquilæ, 8. femora cameli, 9. ſtruthionis pedes, 10. cauda ſerpentis. In quo cenſu prima omnium ponitur *equi facies.* Pro بطن عقرب *ventre ſcorpionis* lege بطن عقاب *ventrem melanaeti.* Quia ſcorpio, qui locuſta minor eſt, in magnis illis animalibus non poteſt habere locum. Sequitur quidem, وجناحا نسر *& alæ aquilæ.* Sed عقاب & نسر ſunt aquilarum diverſæ ſpecies. *Abarbanel* anxiè diſquirit, quorſum *Aſſyrii*, de quibus *Joelem* vult hic agere, cum *equis* aut *equitibus* conferantur. Et modò *equorum* nomine *Centauros* intelligit, quibus ſimiles fuerint *Chaldæorum* equites: modò illorum pedites veris equis, proceritate, viribus, & celeritate ſimiles fuiſſe contendit. Quæ quàm abſurda ſint, nemo non videt. *Centaurorum* hic neque vola, neque manus apparet: nec quiſquam ſanus crediderit *Chaldæos* à *Propheta* dici ſimiles animali, quod nuſquam eſt. Pedites autem cum equitibus conferri novum eſt, & inauditum. Denique quis *Aſſyrios* dixerit ut equites fuiſſe, cùm re verâ equites fuerint, iique magno numero? Quod Scriptura diſertè docet *Ezech.* 23. *v.* 6. 12. 23. & 26. 7. 10. 11. *Nahum.* 3. *v.* 2. *Hab.* 1. *v.* 8. &c.

Verſu 5. *Tanquam ſtrepitu curruum ſuper cacumina montium ſalient, tanquam ſtrepitu flammæ ignis ſtipulam devorantis, ut populus validus ad pugnam inſtructus.*] Hoc quoque locuſtis prorſus convenit, quæ magno ſtrepitu volant, & in agros decidunt, & ſegetes dentibus commolunt. Hinc *Johannes* de locuſtis *Apoc.* 9. *v.* 9. *Sonitus alarum iis ut ſonitus curruum, equis multis ad bellum currentibus.* *Plinius* lib. 11. capite 29. *Tanto volant pennarum ſtridore, ut aliæ alites credantur.* Remigius Altiſſiodorenſis *in* Joelem, *Magnum ſonitum faciunt, quando mittuntur; in tantum, ut à ſexto milliari poſſit audiri ſonitus earum.* Cyrillus, Φασὶ γὰρ οὐ δίχα κτύπου πράττεσθαι παρ' αὐτῶν ἐν ἀγροῖς τὴν κατάπτωσιν· ἠχὼ δέ τινα τῶν ὀδόντων ἀποτελεῖσθαι βληχρὰν, περιθραυομένων αὐταῖς τῶν πεπτωκότων, ὡς ἀνέμου φλόγα διαῤῥιπίζοντος. *Eas non citra ſtrepitum in agros decidere ajunt. Sed & tenuem quendam ſonum dentibus edere, dum proſtratas fruges mandendo comminuunt, tanquam venti flammam agitantis.* Præterea locuſtis propria vox tribuitur. Proinde in *Mirabilibus* locuſta σκορπιομάχος *in ſcorpionem depugnans*, κύκλῳ περιοῦσα τρύζει περὶ αὐτὸν *circumiens circa illum ſtridet.* Et *Ælianus* lib. 6. *Hiſtoriæ* cap. 19. βομβοῦσαν ἀκρίδα deſcribit, καὶ πάρνοπα ὑποκράζοντα (ita lego pro ὑποκρίζοντα, vel ὑποκορίζοντα) id eſt, *locuſtam bombilantem, & parnopem ſucclamantem.* Fatendum tamen vocem illam eſſe incertæ originis. *Plinius* ubi ſuprà, *Vox earum proficiſci ab occipitio videtur: eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eoſque inter ſe terendo quaſi ſtridorem edere circa duo Æquinoctia, ſicut cicadæ circa Solſtitium.* Sed idem aliter cap. 51. *Locuſtas pennarum & feminum attritu* (ſonare) *creditur ſanè.* Ut *Philoſophus* lib. 4. *Hiſtoriæ* cap. 9. Τοῖς πηδαλίοις τρίβουσαι ποιοῦσι τὸν ψόφον, *Crurum poſteriorum attritu ſtrepitum edunt. Poëtæ* ad alas referunt hanc qualemcunque vocem. *Mneſalchus* lib. 3. *Anthologiæ* cap. 24.

Οὐκ ἔτι δὴ πτερύγεσσι λιγυφθόγγοισιν ἀείσεις,
Ἀκρὶ, κατ' εὐκάρπους αὔλακας ἑζομένα.

Non ampliùs alis dulciſonis canes, O locuſta, prope frugiferos ſulcos ſedens. Et rurſus,

Ξουθᾶν ἐκ πτερύγων ἡδὺ κρέκουσα μέλος.

Flavis ex alis melos dulce canens. Et ibidem *Meleager*,

Αὐτοφυὲς μίμημα λύρας, κρέκε μοί τι ποθεινὸν
Ἐκκρούουσα φίλαις ποσσὶ λάλους πτέρυγας.

O quæ naturâ lyram imitaris, cane mihi aliquid amabile, concutiens pedibus charas vocales alas. Et *Phaennus*,

Δαμοκρίτῳ μὲν ἐγὼ λιγυρὰν ὅκα Μοῦσαν ἐνίην
Ἀκρὶς ἀπὸ πτερύγων, τὸν βαθὺν ὕπνον ἄγων.

Damocrito *quidem cum dulcem Muſam ego locuſta ab alis emiſerim, profundum ſomnum provocans.* Neque eſt, quod mireris laudari vocem, in qua non videtur quidquam eſſe elegantiæ. Nam, ut cicadam, ita etiam locuſtam *Poëtæ* paſſim à cantu laudant. *Leonidas*,

Ἀκρίδι, τᾷ κατ' ἄρουραν ἀηδόνι, καὶ δρυοκοίτᾳ
Τεττίγι ξυνὸν τύμβον ἔτευξε Μυρώ.

Locuſtæ, quæ agrorum eſt luſcinia, & in quercubus jacenti cicadæ communem tumulum fecit Myro. *Anyte*,

Οὐκ ἔτι λιγείᾳ σε κατ' ἀφνεὸν Ἄκιδος οἶκον,
Ἀκρὶ μελιζομέναν, ὄψεται ἥλιος.

Non ampliùs, O canora locuſta, ad divitem Acidis *domum canentem te videbit Sol.* Et multò antè *Theocritus Idyllio* 7. ſeipſum ἐξουθενίζων, tanquam ad certamen impar cum *Poëta* magni nominis,

--- βάτραχος δέ ποτ' ἀκρίδας, ὥς τις ἐρίσδω.

Ut rana contra locuſtas contendo. Nec opus fuit *cicadas* intelligi, quas à cantu alibi commendat. Nam in locuſtis etiam nonnullæ ſunt αἱ ζυρίζουσιν ἐναρμόνιον, *quæ harmonicum ſibilum edunt*, ut ibi *Scholiaſtes.* Proinde *Idyllio* 5. *Lacon Comaten* ad quieſcendum in proxima ſylva hâc ratione invitat,

Ψυχρὸν ὕδωρ τηνεὶ καταλείβεται· ὧδε πεφύκει
Ποία, χὰ στιβὰς ἅδε, καὶ ἀκρίδες ὧδε λαλεῦντι.

Frigida aqua ibi fluit; ibi nata eſt herba, & thorus, & locuſtæ ibi loquuntur, ſeu *canunt.*

Utut ſit, à voce & ſonitu Sacer Scriptor ad militarem ordinem tranſiens, verſu 5. *Eſt*, inquit, *ut populus validus ad pugnam inſtructus.* 6. *A facie ejus contremiſcent populi, omnes vultus pallorem contrahent.* 7. *Sicut ſtrenui milites current: ut viri bellatores aſcendent murum. Quiſque in viis ſuis procedent, nec pervertent ſemitas ſuas. Et alter alterum non prement, quiſque in calle ſuo procedet.* 8. *Etiam in enſem ruentes non ſauciabuntur.* 9. *Per urbem gradientur, in domos aſcendent, per ipſas feneſtras ut fur ingredientur.*] In quibus verbis primò notandum, hunc qualemcunque exercitum non jam dici *populum*, ſed *ut populum.*

Itaque

(b) Cap. 2. vers. 2. Itaque cum *gentem* & *populum Propheta* supra (*b*) vocavit, loquebatur Metaphoricè; *populum* vocans eas copias, quæ re verâ populus non sunt, sed *ut populus* ad pugnam instructus. Quale est, quod easdem addit *currere sicut strenuos milites*, atque *ut viros bellatores murum scandere*. Ne quis hic veros milites, & bellatores, sibi fingeret. Sed utut milites non sint, merito tamen cum veris militibus conferuntur: 1. Ratione numeri, & virium. *Est ut populus validus.* Hieronymus, *Quid locustis innumerabilius, & fortius; quibus humana industria resistere non potest?* Cyrillus, Χρῆμα ἄμαχον, καὶ δυσκαταγώνιστον παντελῶς ἀνθρώποις, βρούχου καὶ ἀκρίδος ἐμβολή. *Est inexpugnabilis, & hominibus prorsus insuperabilis, bruchi & locustæ irruptio. Pisidas* pugnandi modum ita describit,

Τὸ πτηνὸν ὅπλον εἰς ἀνάμνησιν φόβου,
Βέλος νεφῶδες ἐξ ἀδήλου τοξότου,
Λόγχην ἑτοίμην, αὐτοκίνητον δόρυ,
Πυκνὴν φάλαγγα, μυριόστομον ξίφος,
Πηδητικὴν ἔπαλξιν ἀστάτου μάχης.
Οὐχ ἵσταται γὰρ, ἀλλὰ πλήττει, καὶ τρέχει,
Ἕρπουσα πορθεῖ, καὶ κλονεῖ πτερουμένη.
Δοκεῖ δὲ φεύγειν, καὶ παλίνδρομος μένει.

Telum volatile ad metum excitandum, sagittam nubilam ab incerto sagittario, (emissam,) *lanceam paratam, hastam per se mobilem, frequentem phalangem, ensem mille acierum, desultorium instabilis pugnæ propugnaculum. Neque enim stat, sed currens ferit, serpens devastat, & volans tumultuatur. Videtur autem fugere, & statim recurrens manet.* 2. Cum exercitu conferuntur ratione ordinis, quem in volatu & in incessu servant. Sunt enim *ut populus validus ad pugnam instructus* (Hebraicè ערוך, *ordinatus*.) *Quisque in viis suis procedent, nec pervertent semitas suas, & alter alterum non premet. Quisque in calle suo vadet.* Quod ita se habere his verbis asserit *Hieronymus*, *Tanto ordine, ex jubentis Dei dispositione, volitant; ut instar tesserularum, quæ in pavimentis artificis finguntur manu, suum locum teneant, & ne puncto quidem, ut ita dicam, ungueve transverso, declinent ad alteram.* Neque ex incerta traditione id refert, sed tanquam testis αὐτόπτης. *Hoc nuper*, inquit, *in hac provincia* (Palæstinæ) *vidimus.* Et *Theodoretus*, Ἔστι γὰρ ἰδεῖν τὴν ἀκρίδα, τῶν πολεμίων δίκην, καὶ τειχῶν ἐπιβαίνουσαν, καὶ ταῖς ὁδοῖς βαδίζουσαν· καὶ οὐδ' ὑπό τινος ἀνάγκης σκεδασθῆναι ἀνεχομένην, ἀλλ' οἷον μετά τινος συμπνοίας ταύτην ἔφοδον ποιουμένην. *Nam locustas videre est hostium instar muros conscendere, & per vias incedere: nec ulla vi se divelli patientes, sed tanquam mutua quadam conspiratione impetum facientes.* Et *Cyrillus*, Φασὶ δὲ αὐτὰς στοιχηδὸν ἰέναι, καὶ ὡς ἐν τάξει διΐπτασθαι, καὶ ἥκιστα μὲν ἀπονοσφίζεσθαι, περιέπειν δὲ οὕτως ἀλλήλας, ὡσάνει καὶ ἀδελφαὶ, φύσεως αὐτῆς (lege αὐταῖς) βραβευούσης τὸ φιλάλληλον. *Ajunt eas ordine ire, & quasi per acies volare, minimeque sejungi, & tanquam sorores se mutuo subsequi, mutuum illis amorem naturâ dispensante. Arabes* quoque apud *Damirem* idem docere jam supra (*c*) probavimus. *Congregantur*, inquiunt, كالعسكر *ut exercitus. Earum enim prima cum migrat, sequuntur universæ, & pariter migrant. Et prima cum diversatur, diversantur reliquæ omnes.* Sed huc maximè pertinet, quod ab *Arabico* Verbo نظم *nadama*, quod *certa serie jungere, & connectere* significat, quomodo in monili margaritas, *locustarum agmen* منظوم *mandoum* dicitur. *Alcamus*, المنظوم الجماعة من الجراد Almandoum, *locustarum agmen.* Proinde *Sigebertus* de locustarum multitudine, quæ *Galliam* vastavit Anno 874. *Quod mirum est dictu, tanto ordine volitavit, præmissis ducibus, qui pridie castra metarentur; ut militaris disciplina in iis animalibus cerneretur.* 3. *Ut milites* locustæ *mœnia scandunt, per urbem gradiuntur, in muro currunt, domos ascendunt, per fenestras ingrediuntur.*] Ut *Pharaoni* dicit, (*d*) *Moses de* locustis *Ægyptiis*, *Implebunt ædes tuas, & ædes omnium servorum tuorum, & ædes omnium Ægyptiorum.* (d) Exod. 10. 6. Hinc in *Joelem* Hieronymus, *Nihil locustis invium est; cum & agros, & sata, & arbores, & urbes, & domos, & cubiculorum secreta penetrent.* Et *Cyrillus*, Οἴκοις αὐτοῖς καὶ πόλεσιν εἰσπεφοιτηκότα, καὶ παρενοχλοῦντα δεινῶς, τὸν ἐκ τῶν ἀκρίδων ἕξουσι στρατόν. *In ipsas ædes & urbes ingressum, & atrociter turbantem locustarum sustinebunt exercitum.* Quod ne videatur incredibile, en oculatum testem omni exceptione majorem, *Theodoretum*, inquam, in hunc locum! Οὐκ ἀπόχρη τῶν περιβόλων τὸ ὕψος ἐμποδὼν τῇ τούτων εἰσόδῳ γένεσθαι. Ἀλλὰ ῥαδίως μὲν ὑπερβήσονται τὰ τείχη· κλέπταις δὲ παραπλησίως διὰ θυρίδων εἰς τὰς οἰκίας εἰσελεύσονται. Καὶ τοῦτο δὲ οὐ μόνον ὑπὸ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀκρίδων γεγεννημένων (lege γεγενημένον) πολλάκις ἐθεασάμεθα· οὐ πετόμεναι γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν τειχῶν ἀνερπούσαι, διὰ τῶν φωταγωγῶν εἰς τοὺς οἴκους εἰσίασι. *Non sufficit murorum altitudo ad illorum* (hostium) *ingressum prohibendum. Muros enim facile transcendent: &, furum instar, per fenestras in domos ingredientur. Quod non solum ab hostibus, sed etiam à locustis sæpe factum vidimus. Non solùm enim volando, sed & ad muros irrependo, per fenestras in domos penetrant.* Et jam locustas monuerat *Plinius* etiam ad domos accedere, morsuque omnia erodere, & *fores quoque tectorum.* Sic *Hieronymus Mercurialis* pestis *Venetæ* ac *Patavinæ* signum ponit, quod per vias, ac parietes, multi apparuissent bruchi. Itaque in *Arabum Historiis* locustas reperio quandoque in eorum mensas decidere. Sic in *Tabranio* dicit *Algesen* filius *Ali*, *In mensa sedebamus, & convivabamur ego & frater meus*, Muhammed *filius* Alchanaphiæ, *& filii patrui mei* Abdallæ, & Kethem & Alphadal *filii* Alibas, فوقعت الجرادة علي المايدة *& super mensam cecidit locusta*, &c. Plura hujusmodi collegit *Damir*: unde eas in *Arabum* ædes penetrare liquidò constat. 4. *Per missilia* (aut *per enses*) *ruunt, nec sauciantur.*] Reliqua enim animalia, viso homine, fugiunt: sed hæc hominem ultro impetunt. Proinde, cum locustarum nubes ingruit, omnes in ædibus latent, ne, si prodeant, eas provocent. *Democritus* in *Geoponicis* lib. 13. Ἐὰν νέφος ἀκρίδων ἐπέρχηται, πάντες ἔνδον μενέτωσαν ἀφανεῖς, καὶ παρελεύσονται τὸ χωρίον. Nec est, quod armis intentatis has abigi posse speres. Feruntur enim cæco impetu, neque enses timent, aut iis facile sauciantur. Sua scilicet levitate, & corpusculi tenuitate, quosvis ictus eludunt. Præterea, ut à *Claudiano* rectè animadversum,

--- *cognatus dorso durescit amictus;*
Armavit natura cutem. ---

Unde *Johannes* Apoc. 9. v. 9. *Et loricas habebant tanquam loricas ferreas. Non sauciantur.*] Hebraicè לא יבצעו, pro לא יפצעו. Itaque hic rursus *Beth* pro *Pe*; ut supra in בעשו. Veteres multò aliter. Sed aptissima est hæc versio. 5. *Per urbem gradientur.*] Hebraice בעיר ישקו. Verbo à Nomine שוק id est, *crure*, deducto: ut *Es.* 33. 4. כמשק גבים שוקק בו, *tanquam gressu locustarum graditur in eum*; hostis in *Assyrium*: id est, Ita graditur, ut non possit averti. Nam, quidquid agas, locustæ pergunt; nec, nisi saturæ, recedunt. Cohærent hæc cum præcedentibus, initio ejusdem versus, quem supra attigimus; *Colligitur præda vestra collectione bruchi*: id est, "Vos spoliabit "hostis, quomodo bruchus agrum, quem, non nisi "nudum, relinquit. 6. Merito igitur hic hostis, quamlibet exiguus, hominibus est terribilis. Proinde *Propheta* dixerat 6. versu, *A facie ejus contremiscent populi, omnes vultus pallorem contrahent.* Et *Jer.* 51. 27. ילק סמר, fortasse est *bruchus horrendus*, ut *Hesychio* βρέτλανα φοβερὰ *locusta terribilis.*

(c) Cap. 11. pag. 460. lin. 10. &c.

Verſu 10. *Ante ipſum commovetur terra, moventur cœli; Sol & Luna obſcurantur, & Stellæ retrahunt ſplendorem ſuum.*] Sunt, qui terræ-motus, tonitrua, & Eclipſes hic intelligunt. Sed *Hieronymus* hæc dici Hyperbolicè ſentit, *Non, quod locuſtarum tanta vis ſit, ut poſſint movere cœlos, & terram concutere: ſed quod adverſa patientibus præ terroris magnitudine cœlum ruere, & terra fluctuare videatur.* Idem tamen quæ in fine verſûs habentur de Sole, Luna, & Stellis, tanquam propriè dicta ſic exponit: *Præ multitudine locuſtarum obtegentium cœlum, Sol, & Luna convertentur in tenebras, & ſtellæ retrahent lumen ſuum: dum lumen in medio nubes poſita locuſtarum ad terram non ſinit perveniri.* Ita etiam *Remigius* in hunc locum, *Suâ denſitate & multitudine radios Solis ſolent replere* (lege *repellere*) *à terra, & quaſi nubes obumbrare.* Quod in *Ægypto* accidiſſe ſcribit *Onkelos* Exod. 10. verſ. 15. וחפא עין שמשא דארעא וחשיכת ארעא, *Et terra cooperuit oculum Solis* (locuſtarum copia:) *& terra obſcurata eſt.* Ita *locuſtas* Plinius *Solem obumbrare* ſcribit. Et *Hiſtoria Saracenica* pag. 98. Anno (Hegiræ) CCCXVII. *tanta in* Ægypto *locuſtarum multitudo fuit,*

انه منع شعاع الشمس ان تقع علي الارض

ut impediret radios Solis, ne terram attingerent. Quomodo etiam *Eutychius* Tom. 2. pag. 518. ووقع بمصر

من الجراد ما لا يوصف كثرته حتي

منع شعاع الشمس ان تقع علي الارض

Et cecidit in Ægyptum *locuſtarum multitudo innumera; ita ut Solis radios prohiberet, ne terram attingerent.* Et *Aloyſius Cadamuſtus* cap. 13. *Navigationum*, ubi de deſertis prope *Nigritas*; *In iiſdem etiam regionibus innumeram locuſtarum multitudinem aërem vidimus inumbrantem: nam ferè ſingulis trienniis adventant, & cœlum obſcurant.* Et paulò poſt, *Adeoque ſunt frequentes, ut ſpatio milliarium duodecim cœlum inumbrent.* Et *Thuanus* lib. 84. de locuſtis in *Syria*; *Denſæ nubis inſtar, die in media luce obſcurato, volitantes, agrum circumquaque depaſtæ ſunt.* Hinc *Marcellus Palingenius* in *Zodiaco* lib. 8.

--- triſteſque locuſtas
In morem nebulæ nitidum prætexere Solem.

(e) Supra, c. 1. Sect. 4. 10.

Atque eò pertinere docuimus (e) *Hebræa* duo locuſtarum nomina חגב & צלצל: quorum hoc *ab umbra* ſumptum, illud *à velo* quod Soli obtendit. Quin ob id ipſum coram iis *cœlos moveri*, dicit *Joel*, id eſt, *cœlorum virtutes*; ut *Matth.* 24. *v.* 29. Cùm enim præcipua cœli virtus ſit in lumine, quo nobis illuceſcit: quidni, eo prohibito, atque, ut ſic dicam, extincto, *moveri* dicatur *cœli virtus*, adeoque ipſum *cœlum*. *Moveri* autem *terra* dicitur, cùm homines, terræ incolæ, gravi metu, aut ſubita & improviſa calamitate, concutiuntur. Cujus locutionis exempla in Scripturis paſſim ſuppetunt. Si quis objiciat *Prophetæ* verba, *Sol & Luna obſcurantur, & ſtellæ retrahunt ſplendorem ſuum*, non poſſe ad locuſtas referri, quæ quidem volantes Solem, ſed Lunam, & ſtellas nunquam obſcurant, quia non volant, niſi interdiu: Reſpondebo cum *Plinio*, id tradidiſſe priſcos Scriptores, non volare eas noctibus propter frigora, ignaras etiam longinqua maria ab iis tranſiri, continuâ plurium dierum fame.

Oſeas cap. 13. verſ. 3. ut doceat quàm vana ſit eorum gloria, qui idolorum, quæ colunt, patrocinio tutos ſe putant. *Erunt*, inquit, *ſicut nubes matutina, & ut ros mane abiens, ut palea, quæ turbine ex area abripitur, & ſicut fumus è fumario.*] *Fumarium* ibi eſt ארבה *arubba*, pro quo *Græci* legerunt ארבה *arbe*, id eſt, *locuſta*; quia hæ duæ voces, licet punctis Vocalibus multùm differant, tamen eaſdem habent literas. Inde nata eſt *Græca* verſio, ὡς ἀτμὶς ἀπὸ ἀκρίδων, *ut vapor ex locuſtis.* Et vir doctiſſimus & piiſſimus *nebulam* intelligit *ex locuſtis conſtantem*, quæ Solis lucem obſcurat, ſed citò tranſiens brevi evaneſcit, redditque Solis lucem, quam ad breve tempus veluti interceperat. *Hieronymus* ipſum locuſtarum halitum intelligit, *Ephraim* dicens ἀτμῷ, *id eſt, vapori, ſive auræ, & ſpiritui comparari, qui ita tenuis de ore locuſtæ egreditur, ut non ſentiatur. Theodoretus*, impios eſſe perdendos, quomodo ἀτμὸν, ἐν ἀέρι γινόμενον, νέφος ἀκρίδων ἐπιγινόμενον διαλύει, *Vaporem, in aëre excitatum, nubes locuſtarum ingruens diſſolvit.* Sed *Græci* quid ſenſerint non multùm refert, cùm in *Hebræo* textu aliud habeatur, nempe *fumus ex fumario*, ἀπὸ καπνοδόχης, ut *Theodotion* rectè reddidit. Atque id ſequitur *Cyrillus*. *Fumi* etiam & *nubis* ſimilitudine utitur *Seneca* in pari argumento, *Troadis* Actu 2.

--- ut calidis fumus ab ignibus
Vaneſcit ſpatium per breve ſordidus;
Ut nubes gravidas, quas modò vidimus
Arctoï Boreæ *diſſipat impetus:*
Sic his, quo regimur, ſpiritus effluit.

Verſu 11. *Dominus dedit vocem ſuam ante exercitum ſuum, ut magna ſint caſtra ejus, ut multus ſit, qui exequatur verbum ejus. Magnus enim eſt dies Domini, & terribilis valde: & quis ſuſtineat eum?*] Id eſt, "Dominus verbo ſuo multas conſcripſit copias, ut grave "in peccatores judicium exerceat, quodque nemo "ſuſtinere poſſit. Hęc videtur eſſe *Prophetæ* mens, quamvis interpretes longè aliter ſentiant. Atque hic minę deſinunt. Quas excipiunt hortationes ad pœnitentiam, & Dei nomine multa promiſſa. In quibus cùm ad locuſtas pertineant, quæ habentur verſibus vigeſimo & vigeſimo quinto, illa etiam explicabimus.

Verſu 20. *Et Septentrionalem procul removebo à vobis, & impellam eum in terram ſiticuloſam, & deſolatam: faciem ejus in mare Orientale, & poſtremum illius in mare poſterum. Et aſcendet fœtor ejus, aſcendet, inquam, putor ejus; quia magna fecit.* Qui ad *Chaldæos* hęc referunt, hunc locum inprimis urgent, quo per *Septentrionalem* volunt *Aſſyrios* ſignificari, qui ab *Aquilone* venerant. Hieronymus, *Aquilonem interpoſuit, ut non veram locuſtam, quæ ab Auſtro venire conſuevit, ſed ſub locuſta intelligamus* Aſſyrios *atque* Chaldæos. Nec ſolùm *Aſſyrios* intelligit *Abarbanel*, qui decem tribus abduxerunt; & *Babylonios*, à quibus prius Templum exciſum eſt: ſed & *Romanos*, qui ſecundum deſtruxerunt. Quia degunt illi omnes ad *Aquilonem Judææ*: ita tamen, ut *Aſſyrii*, & *Babylonii* verſùs Ortum; & *Romani* verſùs Occaſum vergant. Ac proinde vult *Prophetam* horum *Septentrionalium* alios ad faciem, alios ad extremum poſuiſſe, prout Oriens *Hebræis* pro mundi facie habetur, Occaſus pro parte poſtrema. Sed hæc quoque planum eſt ad locuſtas pertinere, à quibus *Judæa* erat devaſtanda. Nempe reſpectu *Jeruſalem*, in qua urbe *Joel* videtur prophetaſſe, hæ locuſtæ vel ad Aquilonem erant, vel ad Ortum, vel ad Occaſum. Auſtralium non meminit; quia cùm *Jeruſalem* fuerit ferè in extremo Auſtro terræ *Chanaan*, Auſtrales paucæ fuerunt, reſpectu urbis, & ſub aliis comprehenſæ. His præmiſſis, verba *Prophetæ* nihil habebunt, quod Lectorem remoretur. *Septentrionalem*, inquit, (id eſt, locuſtarum agminis partem, quæ eſt ad Aquilonem urbis) *procul removebo à vobis, & impellam eam in terram aridam, & deſolatam*, id eſt, in *Arabiæ* deſerta.

Faciem ejus in mare Orientale, id est, partem, quæ ad mundi faciem, (seu ad Ortum) conversa est, in *mare Mortuum* ad Orientem urbis situm: *Et postremum ejus in mare posterum*, id est, Occidentalem agminis partem in mare Occidentale, seu *Mediterraneum*. *Et ascendet fœtor ejus, ascendet* (inquam) *putor ejus. Fœtor ejus* & *putor ejus* Hebraicè sunt באשו & צחנתו: quorum hoc in *Hebræo* Textu alibi nusquam occurrit; sed à *Chaldæo* Paraphraste usurpatur *Ezech.* 23. 20. *Syris* quoque ܨܢܐ id ipsum est, elisâ Gutturali. Quorsum igitur hic *Græci* Interpretes, Ἀναβήσεται ὁ βρόμος αὐτοῦ, *Ascendet sonitus ejus?* Unde *Cyrillus*, Ἐκεῖ τὸν βροῦχον καὶ τὴν ἀκρίδα διολέσαι φησὶ, δυσαχθῆ δὲ γενέσθαι τὸν βρόμον αὐτῶν. *Ibi* (in mari *Mediterraneo*) *bruchum & locustam interiisse ait, eorum verò sonitum gravem exstitisse.* Alio utrobique mendum esse, & pro βρόμον legendum βρῶμον, ut habet *Theodoretus* rectè omninò. Nam βρῶμος est *fœtor*, unde βρωμώδης, pro *fœtido* & *viroso*, in *Dioscoride* & *Athenæo* passim occurrit. Sed hoc mendo nihil frequentius. Itaque etiam in *Hesychio* βρόμος ὀσμὴ redditur. Et *Dioscoridis* libro quinto aqua marina diu servata tandem ἄβρομος γίνεται, id est, *virus suum deponit*. Et *Athenæi* libri tertii capite trigesimo tertio, Τάριχος τέλειος, καὶ μὴ βρομώδης. *Salsamentum perfectum, & non virosum.* Hoc ipsum esse *Hebræum* צחנה vel ex eo colligas, quod *salitos pisciculos Talmudici* vocant צחנתא, & *Arabes* صحنا nempe *ab odore viroso*. Hoc est igitur, quod dicit *Joel*, locustas, in mare demersas, tetrum & virosum odorem exhalaturas. Eas porrò, vento abreptas è terris, quas devastant, sæpe in maria demergi, ex *Plinio*, *Hieronymo*, & *Orosio* docuimus (*f*) in verba *Mosis* Exod. 10. 19. *Immisit Deus ventum Occidentalem, qui, locustas afferens, dejecit eas in mare* Rubrum. De tetro odore quod additur probant hæc *Hieronymi* de locustis, quarum agmina suis temporibus *Judæam* texisse scribit: *Vento surgente, in mare primum & novissimum præcipitatæ sunt*, &c. *Cumque littora utriusque maris acervis mortuarum locustarum, quas aquæ evomuerant, implerentur, putredo earum, & fœtor in tantum noxius fuit, ut aërem quoque corrumperet, & pestilentia tàm jumentorum, quàm hominum gigneretur.* Et quod, post *Julium Obsequentem*, & alios vetustiores, referunt (*g*) *Augustinus*, (*h*) *Orosius*, (*i*) *Freculphus*, &c. *M. Plautio* & *M. Fulvio Flacco* Consulibus, cum locustarum immensam multitudinem venti in mare *Africanum* dejecissent, & fluctus ad littora propulissent, harum tabidam & putrefactam congeriem tam pestiferum vaporem exhalâsse, ut in sola *Numidia* hominum octingenta millia, & circa *Carthaginense* atque *Uticense* littus plùs quàm ducenta millia periisse tradantur. Apud ipsam verò *Uticam* triginta militum millia, quæ ad totius *Africæ* præsidium ibi constituta fuerant, deleta fuisse, & extincta. *Sigebertus* quoque ubi supra, locustarum multitudinem, quæ *Galliam* vastaverat, ventorum flatu delatam, & submersam in mari *Britannico*, *Oceani* refusione narrat in littus rejectam, putredinem aëris ex fœtore peperisse: unde magna nata sit fames, & pestilentia, quæ tertiam partem hominum absumpserit. Plura hujusmodi possent afferri, nisi hęc plus satis sufficerent.

(*f*) Supra c.3.p.463. l.24.&c.

(*g*) De civitate Dei l.3.c.31.

(*h*) Hist. l.5.c.11.

(*i*) Chron. l.6.c.6.

Versu vigesimo quinto, *Et reddam vobis annos, quos comederunt* arbe, jelek, chasil, *&* gazam, *exercitus meus magnus, quem in vos immiseram.*] Versibus vigesimo secundo, vigesimo tertio, & vigesimo quarto, promittit *Propheta*, Dei nomine, contraria omnia minis, quæ præcesserant: fore nimirum, ut herbescant deserti pascua, & arbores fructum suum proferant, ficusque & vitis vim suam edant, pluviâ tam maturâ, quam serâ, primò quoque tempore, à Deo abundè demissa: & impleantur frumento areæ, mustoque & oleo redundent lacus torcularium; ut sic miseris *Judæis* restituantur anni, id est, annui proventus, quos locustarum species quatuor absumpserant: non singulę singulis annis, ut monuimus, sed omnes eodem tempore sibi mutuò succedentes. Quæ pestis in quot annos *Chananæam* vexaverit, planè nescimus. Tantùm *Judæos* scimus, & graviter, & in plures annos his locustis fuisse afflictos, Deo sic animadvertente in contumaces, & nominis sui contemptores. Unde est, quod locustas vocat *exercitum suum magnum*. Quomodo etiam *Arabes*. Sic in *Damire* Lex citatur, tanquam à *Mahumete* sancita, & promulgata,

لا تقتلوا الجراد فانها جند الله الاعظم

Locustas non occidetis; quia sunt exercitus Dei maximi. Ut taceam quod fabulatur *Ibn-Omar* inter ejusdem Pseudo-*Prophetæ* manus cecidisse locustas cum hac inscriptione in alis, نحن جند الله الاكبر

Nos sumus exercitus Dei maximi.

Qui in mysticum sensum detorquent quæ ex *Joele* hactenùs de locustis allata sunt, magnâ pompâ objiciunt in Historiis *Regum* & *Paralipomenωn* de hac tam gravi locustarum in *Judæam* irruptione, neque de fame inde sequuta, quidquam haberi. Hieronymus, *Neque enim* Regum *&* Paralipomenωn *narrat Historia: quod utique si fuisset, quomodo famem sub* Elia *trium annorum & sex mensium legimus, nunquam Scriptura tacuisset.* *Abarbanel* in *Joelem* Quæstione quartâ, *Si fames & locustæ tam graves fuerunt, sive in diebus* Joram, *filii* Achab, *& in diebus* Elisæi, *aut* Manassis *tempore, quo, in* Seder Olam, *prophetâsse dicuntur* Joel, Nahum, *&* Habacuc: *quæritur, Cur hujus rei nulla fiat mentio in libris* Regum? *Aut, si de eo ipso disputatur, Cur non meminit* Jeremias, *qui multa refert non ita magni momenti? Sed neque in libris* Paralipomenωn, *ubi res prolixiùs narrantur, ullum de hac re verbum occurrit, quod est valde mirabile.* Respondeo, Scriptores Sacros hoc sibi non proposuisse, ut referrent quoties *Judæam* famé afflixerit Deus. Quin, si à capite ad calcem tota Scriptura evolvatur, reperietur historiam famis nusquam nisi obiter recitari, & tanquam alius narrationis appendicem. Ita *Gen.* 12. 10. & 26. 1. sub *Abrahamo*, & *Isaaco*, refertur gravis fuisse fames in terra *Chanaan*, ut sciremus quorsum ille in *Ægyptum*, hic in *Palæstinam* se contulerit. Et *Geneseωs* quadragesimo primo, septennem famem, quam *Josephus* prędixerat, *Moses* ideò describit, ut viam sibi sternat ad mirabiles historias de *Josepho*, & fratribus, & durâ *Israëlitarum* in *Ægypto* servitute, ex qua, manu forti, & extenso brachio, illos asseruit Deus. In toto libro *Judicum* nulla habetur historia de fame. Tamen initio libri *Ruth* narratur *Elimelech Bethlehemita* in terram *Moab* secessisse famis occasione, quæ in *Judæa* sub Judicibus grassata est. Sic quia nos scire intererat, quomodo, familiâ *Saülis* excisa, regnum *Davidis* sit stabilitum, libri secundi *Samuëlis* capite vigesimo primo, agitur de triennali fame, quæ aliter sedari non potuit, quàm septem viris è *Saülis* stirpe cruci affixis. Rursus historiæ famis sub *Elia* & *Elisæo*, Prophetis, 1 *Reg.* 18. 2. & 2 *Reg.* 4. 38. & 8. 1. referuntur propter miracula, ab ipsis ea de causâ patrata. *Lucas* denique famem, quæ sub *Claudio* obtigit, attingit uno verbulo, tantùm ut ab *Agabo* prędictam fuisse doceat, & *Christianis Antiochensibus* inde natam occasionem *Hierosolymitanis* fratribus eleemosynam conferendi. Præter illas, quæ citatæ sunt, nullam aliam famis historiam in utroque Testamento reperire est. Itaque cum in quater mille annorum historia tam pauca de hoc argumento, nec nisi obiter, & propter aliud, referantur,

rantur, cur præteritam fuisse mirabimur historiam famis illius, quam prædixerat *Joel.*

CAPUT SEXTUM.

Quæ de Locustis habeat *Amos* Propheta.

Amosi *capite quarto & septimo non agi de iis locustis, de quibus* Joel. *Quin alias duas clades refert* Amos *per locustas illatas. Unam capite quarto, quæ præcessit messem, & cum siccitate & uredine conjuncta fuit,* Græcè ἀνεμοφθορία *dicta; quia fit à vento* קדים kadim, *& omnes arborum fructus consumpsit. Nempe* גזם gazam, *solas arbores vastat. Alteram capite septimo post fœnisecia.* לקש, fœnum cordum. *Autumno id accidisse, cum locustæ pariunt. Multa de partu locustarum ex* Aristotele, Plinio, *&* Arabibus. *Quomodo* Arabicè *vocentur locustæ ova, & fœmina vel ante, vel post partum, & fœtus nuper editus. Cur* Propheta *Deum dicat formare locustas.* Arabum *ineptiæ, Deum locustas ex luto formâsse, ex quo formatus est* Adam. *Dei providentia specialis in locustarum multiplicatione. Id etiam ab* Ethnicis *agnitum. Tamen* Arnobius *hujusmodi animalcula negat esse Dei opus: quod ex* Marcionitarum *lacunis haustum. Locustæ capite septimo neque segetibus, neque arboribus noxiæ, sed solis herbis: &* Prophetæ *precibus amotæ.*

Ad objectionem suprà allatam de locustis *Joelis* neminem alium meminisse, aliter respondet *Theodoretus*, nempe præter *Joelem* etiam *Prophetam Amos* meminisse καὶ ἀκρίδος, καὶ βρούχου, καὶ πυρώσεως, καὶ ἰκτέρου, καὶ συκῶν, καὶ ἐλαιῶν, καὶ ἀμπέλων, ὑπὸ καμπῶν διαφθειρομένων, καὶ πρὸς τούτοις αὐχμοῦ, καὶ ἀνομβρίας, *& locustæ, & bruchi, & combustionis, & auruginis, ficuum item, & olearum, & vitium ab erucis consumptarum, siccitatis insuper, & pluviarum inopiæ.* Alludit nimirum ad duo loca, quorum prior est *Amos* 4. 7. 8. 9. *Ego prohibui à vobis imbrem, cum adhuc tres menses ad messem* (superessent.) *Et demisi pluviam super civitatem unam; super alteram verò civitatem non demisi pluviam. Pars una compluta est, & pars, super quam non pluit, exaruit. Et vagabantur duæ vel tres civitates ad unam, ut biberent aquas, neque saturabantur,* &c. *Percussi vos uredine, & rubigine* (Græcè ἐν πυρώσει, καὶ ἐν ἰκτέρῳ, *combustione, & aurugine.*) *Multitudinem hortorum vestrorum, & vinearum vestrarum, & ficus vestras, & oleas vestras comedit* הגזם *gazam* (id est, *locusta arboribus infesta*, non κάμπη *eruca*, ut in *Græcis*, & *Vulgato*, *nec tamen ad me conversi estis, dicit Dominus.* Alter est *Amos* 7. 1. 2. 3. *Sic ostendit mihi Dominus Deus. Is nempe formabat* גובי (gobai) *locustas, cum primùm succrevit* הלקש, *fœnum cordum. Erat autem fœnum cordum post fœnisecia Regis. Fuit autem, cum absolvissent comedere herbam terræ, ut dicerem, Domine Deus, condona, obsecro. Quomodo stabit* Jacobus: *nam parvus est. Pœnituit* (igitur) *Dominum hujus rei. Non erit, inquit Dominus.* Quæ duo loca *Theodoretus* cum *Joele* conferens putavit utrumque *Prophetam* eandem calamitatem, unum ut futuram, alterum ut præteritam, descripsisse. Sed quam verè non satis scio, cum *Joel* & *Amos* non parùm in multis differant. In illo summa est ubique siccitas.

(*a*) *Stat. lib.* 4. *Thebaid.*

--- (*a*) *haurit sitis ignea campos,*
Diffugere undæ, squallent fontesque, lacusque,
Et cava ferventi durescunt flumina limo,
Ægra solo macies, tenerique ab origine culmi,
Inclinata seges, deceptum margine ripæ
Stat pecus, atque amnes quærunt armenta natatos.

Vide *Joelem* capitis primi versibus 18. 19. 29. At *Amosi* capite quarto Deus pluviam alibi dimittit, alibi non dimittit: &, parte unâ complutâ, altera exarescit. Ibidem solus *gazam*, in *Joele* præter *gazam* tres aliæ locustarum species *Judæam* depopulantur, nec solùm arborum proventum absumunt, ut in *Amoso*, sed & ipsas arbores corrumpunt, ac tabefaciunt; *Joel.* 1. 12. Et populi, quibus *Amos* ἀμεταμέλειαν objicit, in *Joele* ad Deum convertuntur, jejunioque, & precibus ejus misericordiam implorant. Rursus *Amosi* capite septimo locustas non format Deus, nisi post fœnisecia, cum fœnum cordum jam succrevisset. Itaque, jam peractâ messe, solis herbis sunt noxiæ. At in *Joele* vastatur frumentum, & hordeum, & perit messis agri. *Amos* denique solus pro *Israële* intercedens malum ingruens statim avertit. Sed in *Joele* Sacerdotes, & è populo senes, juvenes, ipsi pueri adhuc ab ubere pendentes, in domum Dei clangore tubæ convocantur, ut communibus suffragiis Deum exorent. Neque is facilè flectitur, sed postquam continuâsset hoc malum in plures annos. Parùm igitur verisimile est *Amosum* ut completa illa ipsa narrare, quæ prædixerat *Joel*, cum in tam multis dissideant.

Sed & *Amos* duas clades refert suo tempore per locustam illatas: unam capite quarto, quæ præcessit messem, & cum siccitate, uredine, & rubigine conjuncta fuit. Nempe in siccitate locustas uberius provenire jam (*b*) docuimus. Et easdem in *Ægyptum* impellit ventus קדים *kadim*, Exod. 10. 13. A quo ipso vento שדפון, *uredo*, & ירקון, *rubigo.* Unde est, quod utrumque malum ἀνεμοφθορία *Græcè* dicitur. Et in *Græca* Paraphrasi modò pro ירקון occurrit, ut *Agg.* 2. 18. modò etiam pro שדפון, ut *Deut.* 28. 22. & 2 *Par.* 6. 28. Quod sequuntur *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion* in eo ipso loco, in quo versamur, id est, *Amos* 4. 8. ubi *Seniores* ἐν πυρώσει. Et *Gen.* 41. 6. 27. spicæ שדופות קדים, id est, *uredine percussæ à vento kadim*, in *Græca* editione uno verbo vocantur ἀνεμόφθοροι. Ab eodem igitur vento *kadim*, à quo siccitas, uredo, & rubigo, locustæ quoque in *Judæam* adductæ, hortos, & vineas, id est, hortorum & vinearum proventum, ficusque, & oleas consumpserunt, id est, omnes fructus arborum. Nam præcipuæ nominantur, & *hortorum* nomine reliquæ continentur. Hic enim *horti* sunt *paradisi*, ut *Syrus* Interpres rectè reddidit: id est, agri consepti, atque omnis generis plantis diligenter consiti. Hic porrò cum neque pascuis, neque segetibus infestus fuerit *gazam*, sed solos arborum fructus legatur consumpsisse, huic locustæ speciei potuit id esse proprium, ut non aliunde vesceretur, quam ex arborum proventu. Atque ipsum nomen id suadet. Nam, ut suo loco notatum, apud *Talmudicos*, *Arabes*, & *Æthiopes*, Verbum גזם est *abscindere*, & *amputare*, non quidvis, sed *ramos arborum.*

(*b*) *Supra, c.* 4. *p.* 472. *lin.* 33. &c.

Hęc de prima locustarum in *Judæam* irruptione *Amos* 4. 9. Quæ cum *Israelitas* ad pœnitentiam non provocâsset, *Hortos vestros*, &c. *comedit* גזם *gazam*, (*inquit Dominus*) *neque tamen ad me conversi estis:* alias locustas immisit Deus, de quibus ita *Propheta* capitis septimi versu primo, *Sic ostendit mihi Dominus. Et, ecce! formabat locustas, cum succrevisset fœnum cordum: & fœnum erat post regis fœnisecia. Fœnum cordum, Hebræis* לשק, solet in *Italia* Autumno provenire. *Columella* de agnis libri octavi capite tertio, *Aluntur commodissimè Autumnali fœno, quod* cordum *vocatur.* Quo ipso anni tempore locustas parere nos docent *Aristoteles* & *Plinius.* Ille *Historiæ* libri quinti capite vigesimo octavo, Τίκτουσι δὲ λήγοντος τοῦ θέρους, *Pariunt æstatis exitu* (non *veris*, ut habet *Gaza.*) Hic libri undecimi capite vigesimo nono, *Hæ pariunt*, &c. *Autumni tempore.* Et naturalis quidem est ille partus, ut reliquorum animalium. Quod ibidem *Philosophus* multis verbis docet, quorum summa est, fœminas parituras in terram defigere

gere τ̃ πρὸς τῇ κέρκῳ αὐλὸν, *cauliculum, quod in cauda habent*, & circa finem æstatis universas eodem loco fœtus deponere, ut quasi favus videantur. Nec summę telluri committi, sed rimis, & fissuris, quibus terra dehiscit. Ubi cum tota hyeme latuerunt, ineunte ęstate inde emergunt nigri vermes ovorum specie, ruptâ quâdam terrâ tenui, quâ tanquam membranulâ ambiuntur. Ex quibus *Plinius* hæc solùm, *Hæ pariunt, in terram demisso spinæ caule, ova condensa autumni tempore. Ea durant hyeme sub terra: subsequenti autem exitu veris emittunt parvas, nigrantes, & sine cruribus, & pennis.* Et paulò post, alios sequutus; *Alii duplicem earum fœtum, geminumque exitum tradunt, Vergiliarum exortu parere: deinde ad Canis ortum obire, & alias renasci. Quidam* Arcturi *occasu renasci.* Nempe, prout varia sunt climata, locustis quoque varium est nascendi tempus, & denascendi. De eodem hoc argumento multa legas apud *Arabes. Damir,*

وهو اذا اراد ان يبيض التمس
لبيضه المواضع الصلدة والصخور الصلبة
التي لا تعمل فيها المعاول فيضربها
بذنبه فتنفرج له ثم يلقي بيضه
في ذلك الصدع فيكون له الافحوص
ويكون حاضنا لها ومربيا *Cum paritura*

est locusta, ovis suis loca salebrosa eligit, & petras durissimas, quas non attigerit ferrum, easque cauda diverberat, donec in rimam pateant. Tum verò in illa rima ovificat: eaque illi pro nido est, in quo fœtus suos foveat, atque educet. Sed aliter *Alkazuinius,*

واذا رعت ايام الربيع طلبت
ارض طيبة التربة رخوة ونزلت هناك
وحفرت باذنابها حفرا وباضت فيها
كل واحد ماية بيضة وطارت *Cum*

verno tempore pascuntur, terram agri fœcundi & mollis quærunt, in quam descendant: & caudis fossas fodiunt, in quibus cum singulæ ova centum ediderunt, inde avolant. Ad quem ovorum numerum proximè accedit *Ibno Omar*, cum inter *Mahumetis* manus locustas decidisse fabulatur, in quarum alis scriptum fuerit,

نحن جند الله الاكبر لنا تسعة
وتسعون بيضة ولو تمت لنا المائة
لاكلنا الدنيا بما فيها *Sumus exercitus*

Dei magni. Nobis sunt ova nonaginta novem: &, si centuria perficeretur, totum mundum absumeremus, & in illo quidquid est. Sequitur in *Alkazuinio,*

ثم اذا اتي ايام الربيع واعتدل الزمان
شقفت البيض المدفون فظهرت مثل الدبيب
الصغار علي وجه الارض فاكلت زرعها
حتي قويت ثم نهضت الي بيض اخر
وباضت كما فعلت في العام الاول

Deinde verno tempore, cum temperatius est anni tempus; sepultum illud ovum finditur: & ex eo emergit parvi reptilis genus super faciem terræ, quod comedit ejus semina: donec ætate robustius ad aliam ovificationem pergat, atque ovificet, ut anno præcedente factum fuerat. In *Alcamus* سرا *sara*, & قصم *kasam*, & مكن *machin* est *locustæ ovum:* مزكوث *mazcuth* est *locusta gravida:* متح *mathaha*, vel متخ *mathacha*, سخت *sachatha*, زر *zarra*, & قلز *kallaza* totidem verba sunt, quæ de locusta usurpantur, cum غرزت ذنبها في الارض لبيض *caudam suam terræ infigit, ut ovificet.* Ipsa dicitur صفرا *saphra*, cum ova posuit; quia tum flava est. Fœtus ipse nuper editus دبا *daba*, & دبر *dabar*, & قمص *kamas*. Ex his cum satis constet, locustas à Natura formari, tamen locustarum formationem *Propheta* Deo tribuit. *Formabat*, inquit, *locustas, cum primum ascenderet fœnum cordum.* Et quidem usus Verbo יצר, quod adhibet *Moses*, ubi agitur de formatione hominis, & reliquorum animalium, in historia creationis *Gen.* 2. 7. 8. 19. Non quasi Deus locustas de novo creaverit, post primam illam rerum omnium productionem; aut, ut locustis peculiare aliquid tribuat cum *Mahumetanorum Theologastris*, qui Deum locustas finxisse fabulantur من الطين

التي فضلت من خلق ادم عليه السلام

de (meliore illo) *luto, quod superfuit ex creatione* Adami, *cui sit pax:* sed locustarum formatio Deo tribuitur, cum præter solitum fœcundæ sunt, atque in immensum multiplicantur. Quia id non accidit absque speciali Dei providentia, qui his utitur in pœnam peccatorum. Itaque minarum divinæ Legis hæc una est *Deut.* 28. 38. *Semen multum in agrum conjicies, & parum colliges; quia absumet illud locusta.* Et versu quadragesimo secundo, *Omnes arbores tuas, & fructus terræ tuæ* (tanquam) *hæreditario jure obtinebit locusta.* Proinde sic loquitur Deus 2 *Paral.* 7. 13. *Si præcepero locustæ, ut terram absumat.* Quale est, quod de Ægyptiis legitur *Psal.* 78. 46. *Proventum eorum bruchò dedit* (Deus) *& laborem eorum locustæ.* Et Psal. 105. 34. *Dixit* (Deus) *& venit locusta; & bruchus sine numero.* Hinc locustas non solum *Hebræi*, sed & *Arabes* appellant *Dei exercitum*, ut supra (c) observatum est in *Joel.* 2. 25. Et *Propheta* suo cum *Abdalla* sedente, locustam fingunt in eorum mensam cecidisse cum hac inscriptione in tergo, & alis, انا الله لا اله الا

(c) *Cap.* 5. *p.* 482 *lin.* 14. &c.

انا رب الجراد ورازقها ان شيت بعثتها رزقا
القوم وان شيت بعثتها بلا علي القوم

Ego sum Deus, neque ullus est præter me locustarum dominum, qui eas alo, & cum libet, immitto, ut sint esca populis: sed &, cum libet, immitto, ut iisdem plaga sint. Unde *Poëta* Anonymus de locustis,

فسبحان من يهلك القوي الاكول
بالضعيف الماكول

Laus illi ſit, qui perdit robuſtum cibum (id eſt, *ſegetes*, unde panis) *per infirmum comedonem*, id eſt, *per locuſtam.* Neque aliud ſibi volunt hæc *Plinii*, *Deorum iræ peſtis ea intelligitur.* Et vota, & ſacrificia, etiam ab Ethnicis, Diis ſuis oblata ad hoc malum avertendum. Sic *Caſii* montis incolas, cum fruges eorum locuſtæ vaſtabant, *Seleucidum* avium adventum à *Jove* precibus impetrâſſe, à quibus abſumerentur, teſtatur *Plinius* libri decimi capite vigeſimo ſeptimo. Quod idem ab *Apolline* in *Sarpedonio* Templo petiiſſe *Ciliciæ Seleucienſis* legas apud *Zoſimum* libro primo. Et *Athenis Apollo Parnopius* dictus eſt *à locuſtis pulſis*, ut habetur in *Pauſaniæ Atticis:* quomodo in *Oeta Hercules Cornopion*, auctore *Strabone* libro decimo tertio.

Notanda hæc in *Arnobium*, qui hujuſmodi animalcula negavit eſſe Dei opus, & profeſſus eſt ſe neſcire, à quo condita fuerint. *Non*, inquit, *ſi negemus muſcas, ſcarabæos, & cimices, nitedulas, curculiones, & tineas, omnipotentis eſſe opus Regis, ſequaciter poſtulandum à nobis eſt, ut, quis ea fecerit, inſtitueritque, dicamus. Poſſimus enim nulla cum reprehenſione neſcire, quis & illis originem dederit, & obtinere non eſſe à Deo ſuperiore prolata tam ſupervacua, tam vana, tam ad nullus pertinentia rationes.* Hæc ille libro ſecundo ex *Marcionitarum* lacunis hauſta, qui apud *Tertullianum* adverſus *Marcionem* libro primo ita loquuntur: *Sufficit unicum hoc opus Deo noſtro, quod hominem liberavit ſumma & præcipua bonitate ſua, & omnibus locuſtis anteponenda:* id eſt, omnium locuſtarum creationi, quam Deo affingitis. Hinc *Hieronymus* in *Proœmio* in Epiſtolam ad *Philemonem*, *Quod ſi non putant eorum eſſe parva, quorum & magna ſunt; alterum mihi conditorem, juxta* Valentinum, Marcionem, *&* Apellem, *formicæ, vermium, culicum, locuſtarum: alterum cœli, terræ, maris, & Angelorum debent introducere.*

In *Propheta* ſequitur, *Cum autem abſolviſſent comedere herbam terræ, Dixi, Domine Deus, condona, obſecro*, &c.] Agitur de locuſtis, quæ, poſt meſſem creatæ, ſolis herbis veſcebantur. Tum enim deerant ſegetes. Nec volatu poterant in arbores ſe attollere, cum alas nondum haberent, nec niſi humi reptitarent. Hujuſmodi locuſtas *bruchos* à multis appellari obſervavimus (*c*), atque ex illis primo attelabos fieri, & poſtmodum locuſtas propriè dictas. Priuſquam igitur hi bruchi, in majus aucti, plura damna inferrent, pro populo intercedit *Propheta*, & precibus ſuis obtinet, ut amoveatur hæc peſtis.

(c) *Supra, c.* 1. *p.* 447. *lin.* 24. *&c.*

CAPUT SEPTIMUM.

Johannem Baptiſtam veras locuſtas habuiſſe pro cibo.

Johannis *cibus* Ebionæis *non* ἀκρίδες, *id eſt*, locuſtæ; *ſed* ἐγκρίδες, *id eſt*, liba cum melle & oleo. *Aliis* ἀκρόδρυα, *vel* ἀκρέμονες, arborum & plantarum extremitates. *Aliis* ἀκρίδες, *vel* μέλαγρα, *herbæ genus*, blitum, *vel* rapunculus. *Aliis aviculæ* ἐρυθρόποδες. *Aliis* locuſtæ marinæ, *id eſt*, οἱ κάραβοι. *Aliis* καρίδες ſquillæ. *Aliis* ἀχράδες pira ſylveſtria. *Sed nihil mutandum, cum locuſtarum eſus in* Oriente, *&* Auſtro, *ſit receptiſſimus.* Acridophagi *inde dicti. Iiſdem* Parthi *victitant*, *&* Mauritaniæ *confines populi*, Naſamones, Libes *ad* Leptim. *Exercitus in* Libya *his ſuſtentatus. In* Græcia *quoque in cibis αἱ* ἀκρίδες, τετραπτερυλλίδες, τέττιγες, κέρκωπες. *Quatuor locuſtarum ſpecies in Lege conceſſæ*, Levit. 11. v. 21. 22. *Locuſtæ ab Ægyptiis ſale conditæ in cibi uſum*, Exod. 10. 19. *in* Jonathane. Arabes *quoque, &* Judææ *incolæ eas in cibis hodieque recipiunt. Ergo* Johanni *non fuit peculiare, quod locuſtis, & agreſti melle, ſed quod his ſolum cibis veſcebatur, iiſque forte oblatis, ut* Judæi Johannem *ſcirent extraordinarium habere munus.* Iiſidorus Peluſiota *imperitiæ perperam accuſat ſic ſentientes, qui & magno numero, & celeberrimi ſunt.*

Locuſtis patuit hactenus vix ullum eſſe animal humano generi pernicioſius. Tamen his quoque ſuus uſus eſt, quem alii multis explicant. Nobis docere ſufficiet, locuſtas non paucis gentibus in cibum ceſſiſſe jam olim, & cedere hodieque, in verba de *Johanne Baptiſta* πολυθρύλλητα *Matth.* 3. 4. Ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες, καὶ μέλι ἄγριον. Et *Marc.* 1. 6. Ἐσθίων ἀκρίδας, καὶ μέλι ἄγριον. Quæ verba cum clare & apertè doceant, locuſtas, & mel ſylveſtre pro cibo illi fuiſſe: tamen, quaſi non ſit ferendum, ut vir Sanctus locuſtis vitam ſuſtinuiſſe credatur, Veterum & Recentiorum multi in omnes formas ſe transformârunt, ut hæc alio detorquerent. Agmen ducunt *Ebionæi*, in quorum Evangelio hæc de *Johanne* legebantur: Τὸ βρῶμα αὐτοῦ μέλι ἄγριον, οὗ ἡ γεῦσις ἦν τοῦ Μάννα, ὡς ἐγκρὶς ἐν ἐλαίῳ. *Cibus ejus erat mel ſylveſtre, ſapore Mannæ, tanquam lagani in oleo fricti.* Ad quem locum *Epiphanius* illos aſſerit hoc ſibi propoſuiſſe, *ut veritatis ſermonem in mendacium mutarent, &* ἀντὶ ἀκρίδων ποιήσωσιν ἐγκρίδας ἐν μέλιτι, *ex locuſtis facerent lagana in melle fricta.* Occaſione hæc confingendi ex eo ſumpta, quod ἀκρίδες & ἐγκρίδες ſunt voces ſimillimæ. Atque in *Evangelio* junguntur ἀκρίδες καὶ μέλι, ita de Manna dicitur *Exod.* 16. 31. *Ejus autem ſapor erat* ὡς ἐγκρὶς ἐν μέλιτι, *ut lagani in melle* (ſive, *cum melle*,) *fricti.* Quomodo ſi ſapuerint *Johannis* in deſerto cibi, non magnum id fuerit auſteræ vitę argumentum. Alii aliter ſentiunt, nempe ἀκρίδες hoc loco eſſe ἀκρόδρυα, vel τῶν φυτῶν ἀκρέμονας, *arborum & herbarum extremitates*, quibus *Johannes* in illo deſerto vixerit. Ita *Iſidorus Peluſiota* libri primi *Epiſtola* quinta vult, ut Monachus, à *Johanne* edoctus, contentus ſit ἀκρέμοσι βοτανῶν καὶ φύλλων πρὸς ὀλίγην τροφὴν, *herbarum & foliorum extremis ad tenue alimentum.* Et *Epiſtola* centeſima trigeſima ſecunda ita mordicus hæret huic interpretationi, ut iis, qui ἀκρίδων nomine *locuſtas* intelligunt, his verbis dicam ſcribat: Αἱ ἀκρίδες, αἷς Ἰωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶά εἰσιν, ὥς τινες οἴονται ἀμαθῶς, κανθάροις ἀπεοικότα· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἀκρέμονες βοτανῶν, ἢ φυτῶν. *Illæ acrides, quibus* Johannes *veſcebatur, non ſunt animalia ſcarabæis ſimilia, ut quidam imperite exiſtimant; abſit: ſed herbarum aut arborum extrema.* Ita etiam *Paulinus* in carmine de *Johanne Baptiſta*,

Præbebant victum facilem ſylveſtria mella,
Pomaque, & incultis enatæ cautibus herbæ.

Et *Pantaleon Diaconus* in Sermone *De luminibus ſanctis*, Ὁ τοῖς τῶν μελισσῶν κατὰ τὴν ἔρημον πόνοις, καὶ τοῖς τῶν βοτανῶν συντρεφόμενος ἐκ βρέφους ἀκρίσμασι. *Qui apum in deſerto laboribus, & herbarum extremis ab infantia nutritus eſt.* Et *Theophylactus*, Τινὲς δὲ (λέγουσι) τὰ ἀκρόδρυα, ἤτοι ὀπώρας ἀγρίας (εἶναι τὰς ἀκρίδας.) *Acridas quidam dicunt eſſe extrema arborum, aut poma ſylveſtria.* Et *Euthymius*, *Locuſtas vero quidam herbarum eſſe virgulta dixerunt.* Et *Nicephorus Calliſtus* libri primi *Hiſtoriæ* capite decimo quarto, *Ibi tenerioribus arborum ſummitatibus*, ἄκροις δρυῶν, *pro cibo utebatur.* Et ſuperiore ſæculo *Cajetanus*, *Suſpicor æquivocum eſſe nomen ad animalia illa locuſtas, & radices, vel ſummitates teneras virgultorum, ſeu ramuſculorum, ſeu aliquid hujuſmodi, quo crudo veſcimur.* Quo torrente abreptus *Baronius* ad Annum 31. *Quid*, inquit, *de his ſentiendum ſit, definiendum nobis non eſt, ſed totum relinquimus lectoris arbitrio. Nam conſtat*

constat Græcam *dictionem* ἀκρίδας, *&* locustam, *insecti genus, infirmas habens alas ad volandum, &* summitates arborum *significare.* Imò constat ἀκρίδας & ἀκρόδρυα multum differre, nec à Scriptoribus verè *Græcis* usquam confundi hæc duo vocabula. Quod tamen illi Veterum, qui à locustarum esu abhorrebant, eò fecere libentius, quod ἀκρόδρυα sciebant nonnullis pro cibo fuisse. Sic, in *Pædagogo Clementis* lib. 2. cap. 1. *Matthæus* Apostolus σπερμάτων, καὶ ἀκροδρύων, καὶ λαχάνων, ἄνευ κρεῶν, μετελάμβανεν, *seminibus, & arborum summitatibus, & oleribus sine carnibus vescebatur.* Sed ibidem *Johannes* eo ipso à *Matthæo* distinguitur, quod ὑπερτείνας τὴν ἐγκράτειαν, ἀκρίδας, καὶ μέλι ἤσθιεν ἄγριον, *continentiam ulterius promovens, locustas, & mel agreste comedebat.* Ut illi aliud fuisse scias ἀκρίδας, aliud ἀκρόδρυα. Sic *Epiphanii* ævo nonnulli in jejuniis suis usque adeo rigidi erant, ut etiam abstinerent ἀκροδρύων, καὶ ἑψημάτων, *ab arborum summitatibus, & olerum jusculis:* quasi hoc nimium fuisset. Hæc ille in *Expositione fidei*, cap. 23. Tertia sententia eorum est, quibus αἱ ἀκρίδες sunt herbæ genus. Euthymius, *Locustas verò quidam herbarum esse virgulta dixerunt: quidam autem herbam dictam Locustam.* Theophylactus, Τινὲς λέγουσι βοτάνας εἶναι τὰς ἀκρίδας, ἃς καὶ μέλαγρα καλοῦσι. *Acridas quidam herbas esse dicunt, quas etiam melagra vocant.* Ut alludatur ad μέλι ἄγριον. Itaque, ex hac sententia, idem erunt mel & locustæ; herbæ scilicet genus aliunde prorsus ignotæ, quæ tamen *Johanni* pro cibo sola suffecit. Nihil absurdius fingi potuit. Tamen etiam hæc sententia suos habuit sectatores; in his *Surianum* Monachum, à quo *Jacobus de Vitriaco* cap. 53. *Historiæ Hierosolymitanæ* se didicisse profitetur ἀκρίδας *Johannis* non fuisse *locustas*, sed *herbam* quandam Monachis in *Syria* apponi solitam. Fortasse etiam *Dionysium Carthusianum*, qui nonnullos per *locustas* intelligere scribit *herbas deserti, cùm non videatur probabile, quòd* Johannes, *qui nec pane vescebatur, carnes animalium, aut aliquid coctum, comederit.* Et *Hermolaüs* in *Dioscoridem* Corollario 256. eam herbam ait intelligi, quæ *Arabicè* dicitur رجل الجراد *pes locustæ:* id est, *blitum*, ut quidam volunt; aut, ut alii, *rapunculum.* Quarta sit sententia, quæ *Johannis* ἀκρίδας *aviculas* esse vult. *Christianus Druthmarus*, qui in *Matthæum* scripsit nono post *Christum* sæculo, *De locustis audivi quendam dicere, quod istæ locustæ aviculæ fuerunt parvæ cum rubeis tibiis.* Quod ferendum esset, si solum *volucres* dixisset. Nam è locustis volucribus nonnullæ sunt rubris pedibus. Sed cùm *aviculam* dixerit *rubris pedibus*, quid aliud intelligamus, quàm *Græcorum* ἐρυθρόποδα? *Fringillæ* speciem esse volunt. *Druthmarum* certè patet veram avem intellexisse, cum hujus sententiæ auctorem ita refellit; *Quare laudaretur* (Johannes) *de abstinentiæ rigore, si volatilia ederet, quæ desideraverunt* Judæi? Quinta, *locustas* esse *pisces marinos*, quos *Johannes* ex *Jordane* habuerit, ut refert idem *Druthmarus:* quod est perridiculum. Neque enim in fluviis, sed in ipso mari has locustas reperire est. Ut taceam *locustas marinas* à *Græcis* non dici ἀκρίδας, sed καράβους. Denique cum locustæ marinę in deliciis habeantur, hic quoque meritò objicit *Druthmarus* non esse, cur *Johannes* ab abstinentia laudetur, si marinas delicias ederit. Quæ eadem in illos objici queant, qui ἀκρίδας in καρίδας, id est, *squillas*, mutant; quibus in toto cancrorum genere nihil est præstantius. Huic sententiæ, quæ sexta est, septimam addo viri maximi, & piissimi, qui conjicit *Evangelistas* hic scripsisse ἀχράδες, id est, *pira sylvestria*, & exiguâ mutatione hoc nomen deflexum esse in ἀκρίδες.

Sed nihil opus est quidquam mutare, cùm in receptam lectionem conspirent libri omnes. Neque illa quidquam habeat; quo Lector eruditus meritò possit offendi. Certum enim est, locustarum esum in iis, quæ vel ad Ortum, vel ad Austrum sunt, regionibus fuisse receptissimum. Quæ *Hieronymi* verba sunt in *Jovinianum* lib. 2. cap. 6. *Orientales*, & Libyæ *populos, quia per desertum & eremi vastitatem locustarum nubes reperiuntur, locustis vesci moris est.* Sic, ab *Alexandri* ævo, inter *Æthiopum* populos *Græcia* descripsit *Acridophagos* à *locustarum esu* sic dictos. De his *Agatharchides* lib. 5. cap. 27. Ὑπὸ δὲ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν, ὅτε Λίβυες (lege Λίβες) παρ᾽ αὐτοῖς καὶ Ζέφυροι πνέουσι, παμμεγεθῶν ἀκρίδων πλῆθος ἀμύθητον ἐκ τῆς ἀνιστορήτου μετὰ τῶν ἀνέμων παραγίνεται χώρας· τῇ μὲν δυνάμει τῆς πτήσεως τῶν ὀρνίθων μικρὸν παραλλάττον, μακρὸν δὲ τῷ σώματι· ἀπὸ τούτου δὲ οὖν ζῶσι τρέφονται πάντα τὸν χρόνον, ἄλλως τε τούτοις καὶ τεταριχευμένοις χρώμενοι. *Sub vernum Æquinoctium, cùm apud eos spirant* Africi, *&* Favonii, *inenarrabile locustarum prægrandium agmen ex ignotis terris unà cum ventis advolat, quæ vi quidem volatus parum ab avibus, sed corpore plurimum differt. Hoc autem animalculo quovis tempore vescuntur, sive cum sale, aut aliter condito.* Ita etiam *Diodorus* lib. 3. editionis *Steph.* pag. 113. Ἐκ τούτου δαψιλεῖς τροφὰς ἔχουσιν ἅπαντα τὸν βίον. *Ex eo uberem victum habent per omnem vitam.* Et *Artemidorus* apud *Strabonem* lib. 16. Ζῶσι δ᾽ ἀπὸ ἀκρίδων, ἃς οἱ ἐαρινοὶ Λίβες καὶ Ζέφυροι, πνέοντες μεγάλοι, συνελαύνουσι εἰς τοὺς τόπους τούτους. *Locustis vivunt, quas verni* Africi, & Favonii, *vehementius flantes, in ea loca impellunt.* Et Solinus, *Confines* Mauritaniæ *certo tempore locustas terrestres legunt, duratasque salsugine in præsidium vitæ solas habent.* Et *Plinius* libri 6. cap. 30. *Pars quædam* Æthiopum *locustis tantum vivit, fumo & sale duratis in annua alimenta.* Et lib. 11. cap. 29. Parthis *& hæ in cibo gratæ.* Et de *Nasamonibus Eustathius* in *Dionysium*, Ἐσθίουσι δὲ ἀττελάβους πρὸς ἥλιον ξεράναντες· εἶδος δὲ ἀκρίδος ὁ ἀττέλαβος. *Attelabos, locustæ speciem, ad Solem exsiccatos comedunt.* Et *Dioscorides*, ubi de asiraco, locustæ specie; Χρῶνται δ᾽ αὐτῇ κατακόρως οἱ κατὰ Λέπτιν Λίβες. *Ea utuntur in cibo usque ad satietatem* Libes, *qui ad* Leptim *incolunt. Porphyrius* quoque lib. 1. *De abstinentia à carne* scribit, exercitui, in *Libyâ* inediâ laboranti, locustarum nubes se obtulisse.

Quid, quod in ipsa *Græcia* idem cibus fuit in usu; quod probare est obvium? In *Aristophanis Acharnensibus*, Actus quarti Scena prima, *Bœotius* rusticus inter venales cibos, quos fert *Athenas* in forum, aliquid habere se dicit

> Τῶν ὀρταλίχων, ἢ τῶν τετραπτερυλλίδων,

gallinarum, aut locustarum, quas τετραπτερυλλίδας vocari observavimus (a) *à quatuor alis*, quibus instructi sunt. Et Scenâ 7.

(a) Supra, c. 1. p. 449. lin. 74.

> Δ. Βούλει περιδόσθαι κἀπιτρέψαι Λαμάχῳ,
> Πότερον ἀκρίδες ἥδιόν ἐστιν, ἢ κίχλαι;
> Λ. Οἴμ᾽ ὡς ὑβρίζεις. Δ. Τὰς ἀκρίδας κρίνει πολύ.

D. *Vis pacisci &* Lamacho *permittere* (ut dicat) *utrum plus sapiant locustæ, aut turdi?* L. *Hei mihi! quàm tu injurius es.* D. *Locustas præfert.* Et ibi *Scholiastes*, Διασύρει τὸν Λάμαχον, ὡς ἀκρίδας ἐσθίοντα, ἢ ὅτι πρότερον εὐτελεῖ ἐχρῆτο τῇ διαίτῃ. Lamachum *insectatur, tanquam locustis vescentem, aut quia antea vili cibo usus fuerat. Plutarchus* in *Convivio* Tyrannum, qui mancipiis mavult præesse, quàm viris, colono similem esse dicit, qui vellet ἀκρίδας, καὶ ὄρνιθας, ἀντὶ πυρῶν, καὶ κριθῶν συγκομίζειν, *locustas, & aves, pro frumento, & hordeo* (edendas) *colligere.* Apud *Theophylactum* in *Epistolis* rusticus quidam, lautè se exceptum fuisse jactitans, Ἰσχάδες, inquit, ἦν μοι, καὶ ἀκρίδες, τὰ ὄψα· ὁ δὲ θεσπέσιος οὑτοσὶ νεανίας τῶν ἰσχάδων τὰ πλεῖστα ἐκβέβρωκε καὶ τὰς ἀκρίδας, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, ἐξεῤῥόφησε. *Habebam*, inquit, *caricas, & locustas, pro obsonio; divinus autem ille juvenis plerasque caricas voravit: locustas etiam*

neſcio quomodo, abſorbuit. Sic animalcula locuſtis ſimillima, cicadas ſcilicet, & cercopas, quæ ſunt cicadæ minores, eſitâſſe Veteres, & quidem ad provocandam orexin, teſtatur *Athenæus* lib. 4. Verba ſunt, Ἤσθιον δὲ καὶ τέττιγας, καὶ κέρκωπας, ἀνασομώσεως χάριν. Ibidem *Anaxandridas*, in apparatu nuptiarum *Iphicratis*, cùm *Cotyis Thraciæ* Regis filiam in uxorem duceret, τέττιγας ὀπτὰς, *cicadas coctas*, inter cætera recenſet. Et ex *Ariſtophanis Anagyro* hæc citantur, Πρὸς Θεῶν ἐρᾷς τέττιγα φαγεῖν, καὶ κερκώπην θηρευσάμενος καλάμῳ λεπτῷ. *Per Deos cicada & cercope libenter veſceris, quas tenui calamo venaris.* Et lib. 9. *Ariſtophanes* in *Horis Athenas* laudat, quod etiam hyeme ibi vendat inſtitor κίχλας, ἀπίους, χαδόνας, ἐλάιας, πύον, χόρια, χελιδόνα, τέττιγας, *turdos, pira, favos, oleas, coloſtrum, choria* (id eſt, *edulia ex lacte & melle*) *hirundines, cicadas.* Ut lib. 2. *Alexis* anum introducit, cui pro conſueto cibo ſunt, ut ipſa ait, κύαμος, θέρμος, λάχανον, γογγυλὶς, ὦχρος, λάθυρος, φηγὸς, βόλβος, τέττιξ, *faba, lupinum, olus, rapa, ervilium, cicercula, æſculi glans, bulbus, cicada.* Quin *Philoſophus* lib. 5. *Hiſtoriæ* capite 30. & poſt eum *Plinius* lib. 11. cap. 26. docent quo potiſſimum tempore maximè ſapiant. Et hic gentes ad *Orientem* iis veſci teſtatur, in quibus *Parthi*, licet *opibus abundantibus.* Unde eſt, quod *Ælianus Hiſtoriæ* lib. 10. cap. 6. graviter indignatur in ſui ſæculi homines, quorum alii Muſis ſacrum animal, cicadas, in lineam digeſtas, ad cœnam vendunt, alii iis emptis avidè veſcuntur.

Sed, quod rei caput eſt, etiam inter *Judæos* edulis fuit locuſta. Teſtatur id *Moſaica* Lex *Levit.* 11. *v.* 21. 22. ubi in eſum conceduntur quatuor locuſtarum ſpecies, *arbe, ſolam, chargol,* & *chagab.* Et *Talmudici* Doctores, qui Tractatûs *Cholin* cap. 3. fol. 65. & 66. multis diſputant, quibus notis dignoſcantur mundæ locuſtæ ab immundis, id eſt, quas licet edere, ab iis, quarum eſus Lege prohibetur. Proinde ad *Exod.* 10. *v.* 19. ubi ventus à Deo immiſſus abripuiſſe, & in mare *Rubrum* conjeciſſe legitur quidquid in *Ægypto* locuſtarum erat, ita ut ne una quidem remanſerit in omnibus *Ægyptiorum* finibus. *Jonathan* in Paraphraſi excipit, מה דמלחין במנ"א לצרוך מיכלהון, *quod in vaſis ſuis ſale condierant in cibi uſum.*

Arabes quoque idem docent. *Damir* in capite *De locuſtis*, titulo الحكم ſive *De uſu*, اجمع المسلمون علي ابحة اكل الجراد Muſulmanni *in id conſentiunt, locuſtarum eſum eſſe licitum.* Freti nimirum *Abdallæ* auctoritate, cujus verba ſunt,

غزونا مع رسول الله صلي الله عليه وسلم سبع غزوات ناكل الجراد فيها

Bellicas expeditiones ſeptem ſuſcepimus cum Dei Propheta, cui Deus ſit propitius, locuſtarum carnem comedentes. Hinc eſt, quòd Deum illas immittere dictitant, modò ut ſint رزقا القوم *eſca populis*, modo ut ſint بلا علي القوم *plaga in populos.* Exemplo ſint pauca hæc petita ex *Alcamus*, الصراح طاير كالجندب يوكل Sorrach, *volucre animalculum bruchi inſtar, quod comeditur.* جرد شري جلده عن اكله Giarida, *puſtulæ effloruerunt in carne ejus propter illius eſum*; id eſt, propter eſum locuſtæ, de qua antea. جرد شكا بطنه من اكله Giurida, *propter ejuſdem eſum venter doluit.* المرتجل من يقع برجل من جراد فيشتوي منها Almurtegilo, *qui in locuſtæ pedes incidens eos aſſat.* الخنتق الجراد المنتف المنقي للطبخ Alchantapho, *locuſta, quæ, ut coquatur, depilata, & mundata eſt*, الوهيسة أن يطبخ الجراد وتجفف ويدق ويخلط بدسم Alwahiſatho, *cum coquitur locuſta, & arefacta contunditur, & cum adipe miſcetur:* nimirum ut ſit pro cibo. His adde Recentiorum teſtimonia. Ut *Nicolai Clenardi* in Epiſtolis, *Plauſtra plena locuſtis advehunt* Feſſam; *nam hos hoſtes vulgo hic comedunt.* Et *Leonis Africani* lib. 9. Arabiæ *deſertum &* Libyæ *populi earum adventum pro felici habent omine: nam vel elixas, vel ad Solem exſiccatas in farina tundunt, atque comedunt.* Et *Hermolaï Barbari* Corollario in *Dioſcoridem* CCLVI. *Hodie quoque locuſtas comedunt* Ægyptii.

Sed & idem in *Judæa* fieri multi ſcribunt. Sic *Beda*, *De locis ſanctis* cap. 14. à ſancto Epiſcopo *Archulpho*, qui ad ea loca peregrinatus erat, ſe accepiſſe tradit, *notiſſimas eſſe locuſtas in* Palæſtina, *quæ corpuſculis in modum digiti manus exiguis & brevibus, in herbis facile captæ, coctæque oleo pauperem victum parent.* Et *Euthymius* in *Matthæum*, *Dicunt uſque ad hodiernum diem in illis partibus pleroſque illud* (inſecti genus) *edere fumo ſiccatum: habere autem gravem odorem, malumque guſtum.* *Jacobus* quoque *de Vitriaco*, *Ptolemaïdis* Epiſcopus, ubi ſupra (*b*) teſtatur locuſtas in *Judæa* & recentes edi ſolitas, & ſervatas.

(*b*) *Hiſt. Hieroſolym. c.* 53.

Summa eorum quæ diximus hæc eſt, præter *Acridophagos* omnibus notos, *Naſamones* etiam, & *Leptitanos*, & *Parthos*, & *Græcos*, & *Hebræos* locuſtas olim pro cibo habuiſſe. Quomodo *Arabes* quoque, & *Numidas*, & *Mauritanos*, & novos *Palæſtinæ* incolas jam inde à multis ſæculis. Itaque quod locuſtas edebat *Johannes*, novum non fuit, nec inauditum, ſed hoc in illo fuit ſingulare, quod in deſerto ſolùm locuſtis & agreſti melle veſcebatur, iiſque fortè oblatis, nec aliunde comparatis; ut virum illum *Judæi* ſcirent extraordinarium habere munus, atque ad ejus conciones eſſent attentiores. Cauſa igitur non fuit, cur *Iſidorus Peluſiota* eos accuſaret imperitiæ, qui *locuſtas* hic intelligunt. In quo numero multi fuerunt illo longè celebriores: ut *Theophilus Antiochenus*, *Origenes*, *Hilarius*, & *Chryſoſtomus* in *Matthæum*, *Ambroſius* in *Lucam*, *Clemens Alexandrinus* lib. 2. *Pædagogi*, *Hieronymus* lib. 2. in *Jovinianum*, & *Epiſtola* 23. ad *Marcellam*, *Auguſtinus* lib. 10. *Confeſſionum* cap. 31. Scriptores denique quotquot ſunt *Iſidoro* vetuſtiores, præter unicum *Paulinum* in ſacro *Poemate* de *Johanne Baptiſta*, cui facile ſit alios *Poetas* opponere nobiſcum ſentientes. Ita enim de eodem *Juvencus* lib. 1. *Hiſtoriæ Evangelicæ*,

Arvis qui ſolitus ruralibus eſſe locuſtas.

Et *Prudentius*, *Cathemerinωn Hymno* 7.

Parvum locuſtis & favorum agreſtium
Liquore paſtum corpori ſuetus dare.

Et *Amœnus* in *Enchiridio*,

Perfundit fluvio paſtus Baptiſta *locuſtis.*

Et *Paulus Diaconus* in Hymno *De Nativitate Sancti Johannis Baptiſtæ*,

Præ-

Prabuit hirtum tegimen camelus,
Artubus ſacris ſtrophium bidentes,
Cui latex hauſtum, ſociata paſtum
Mella locuſtis.

CAPUT OCTAVUM.

De Locuſtis Myſticis.

Eccleſ. 12. verſ. 7. *de ſene dicitur*, Et ingraveſcet locuſta, *aliis* creſcet, *aliis* impinguabitur. *Varia hic quæri myſteria, ſed longiùs petita. Fabulæ* Hebræorum *de ſtatua* Nebucadnetſaris. Kimchii, *& Recentiorum explicationes hujus loci. Senex locuſtæ ſimilis.* Tithonus *cur fingatur in cicadam eſſe mutatus. Senes ab* Homero *cum cicadis collati.* חגב, *nonnullis*, *pro* locuſta, pudendum *eſt*; *aliis* talus, *aut* crus, *aut* malleolus pedis: *imo*, caput femoris, *quod* Arabes *docent*, *quæ pars ſenibus ingraveſcit*, *unde inceſſus tardior.* Apocal. 9. *locuſtæ myſticæ multa habent ex veræ locuſtæ deſcriptione petita*, *ut quod ex fumo prodeunt.* (*Quomodo per fumum locuſtas venentur* Acridophagi.) *Quod nocent per quinque menſes. Et equis ſunt ſimiles*, *ut* Joel. 2. verſ. 4. *Dentes habent leonum*; *ut* Joel. 1. verſ. 6. *Et loricas ferreas. Sonus alarum ut curruum*, *ut* Joel. 2. verſ. 5. *Sed ſeptem illis notæ peculiares*, *quæ ad myſterium pertinent.*

Hæc Scriptura de locuſtis, ſi duo loca excipias: unum in *Veteri Teſtamento*, alterum in *Novo*, quorum ſenſus non eſt obvius; quia his putatur aliquid myſticum ſubeſſe. Prior eſt *Eccleſ.* 12. *v.* 7. ubi è variis ſenectutis incommodis, quę Allegoricis verbis à *Solomone* deſcribuntur, unum hoc eſt, ויסתבל החגב, *Et ingraveſcet* (aut *gravitabit*) *locuſta.* Græci, Hieronymus, Arabs, *impinguabitur locuſta.* Et Syrus, ܢܣܓܐ, *creſcet.* Antecedens pro Conſequente. Quia quæ impinguantur, & augentur, graviora ſunt. Jam quid illud ſit, nonnulli Veterum anxiè quærunt. Et, obliti de ſene hic agi, multa ſibi fingunt myſteria; ſed ea arte, quâ quidlibet fit ex quolibet. Salonius, *Impinguabitur locuſta*] *id eſt*, *Credet Gentilis populus*, *& replebitur bonis ſpiritualibus. Olympiodorus*, hæc jungens cum iis, quæ præcedunt, & ſequuntur, *Florebit amygdalus*, *pingueſcet locuſta*, *& aperietur capparis*, obſervat illa omnia vere accidere. Vult igitur vitam æternam ita deſcribi, in qua ver erit æternum. Tamen idem paulo poſt, ſenſu non ſolum diverſo, ſed & prorſus oppoſito, per *locuſtam quæ pingueſcit* intelligit *Inferos*, qui peccatorum ſuppliciis aluntur, & aliquo modo pingueſcunt. Τροφὴν, inquit, ἡ κόλασις δέχεται τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ τρόπον τινὰ παχύνεται. Nempe locuſtam addit ſuppliciorum eſſe Symbolum, quia per eam Deus punivit *Ægyptios. R. Selomoni* יסתבל, id eſt, *in pedes erectus eſt.* Quod planè falſum. Sed libuit illi ſic reddere, ut *per locuſtam quæ erecta eſt* ſignificaretur ſtatua alta ſexaginta cubitos, quam erexit *Nebucadnetſar* in campo *Dura*, *Dan.* 3. *v.* 1. Quam tamen toties corruiſſe fingit, quoties erigebatur, donec ad pedes ejus effuſum eſt tributi vice quidquid erat auri *Hieroſolymis*, ut impleretur quod dictum eſt *Ezech.* 7. *verſ.* 19. *Aurum eorum amovebitur.* Kimchio *locuſta gravitabit*, id eſt, *gravis erit*, vel *oneri erit.* Quaſi tanta ſit in ſene infirmitas, ut ne locuſtam quidem ferre poſſit, id eſt, ne minima quidem pondera ſuſtinere, cum ipſe ſibi ſit gravis. Recentiorum aliis *locuſta ingraveſcet*: id eſt, qui juvenili ætate ſaltabat ut locuſta, nunc per ætatem ita eſt gravis, ut ne quidem poſſit incedere. Aliis *locuſta* dicitur *ſenex*, quâ ſenex, tanquam locuſtæ ſimilis: quia ſenis oſſa exſtant, & corpus eſt exhauſtum, ita ut ſit mera mortis imago. Proinde *Tithonum Poëtæ* fingunt in extrema ſenectute mutatum fuiſſe in cicadam, animal non ſolùm aridiſſimum, & ſiccisſimum inſtar locuſtæ, ſed & maximè garrulum, quæ ſenectuti conveniunt. Hinc de illo *Horatius* lib. 1. *Odâ* 28.

Tithonus*que remotus in auras.*

Et lib. 3. *Odâ* 16.

Longa Tithonum *minuit ſenectus.*

Et *Servius* in lib. 1. *Georgicorum*, *Cum optâſſet prolixiorem vitam*, *verſus eſt in cicadam.* Et in lib. 4. *Æneidos*, *Quem longinquitas vitæ in cicadam convertit. Quod ideo fingitur*; *quia*, *ut eſt apud* Ciceronem, (ſeni) *ſola vox remanet*, *& eſt naturâ loquacior.* Hinc *Iliadis* 3. verſu 151. duo *Trojani* ſenes, *Ucalegon*, & *Antenor*, qui, ad arma jam inepti, in *Scæis portis* populum ſermonibus detinebant, deſcribuntur

--- τεττίγεσσιν ἐοικότες, οἵ τε καθ' ὕλην,
Δενδρέῳ ἐφεζόμενοι, ὄπα λειριόεσσαν ἱεῖσι,

Cicadis ſimiles, *quæ in ſylva*, *arbori inſidentes*, *vocem floridam emittunt.* Nempe, ut poſt *Plutarchum* ſcribit *Euſtathius*, διὰ συνέχειαν λαλίας, *propter continuam loquacitatem.* Vide etiam *Tzetzem Chiliadis* 8. *Hiſtoriâ* 166.

Sunt, qui *locuſtæ* mentionem arbitrati hic eſſe intempeſtivam, חגב *chagab*, hoc loco aliud eſſe volunt. Et nonnullis *Hebræorum*, *Cheth* & *Ajin* permutatis, חגב idem eſt quod עגב, id eſt, *pudendum.* Quaſi hanc partem in ſenibus languere & remitti ſignificetur. Quod meritò rejiciunt *Kimchius* & *Aben Ezra.* Sed huic חגב eſt הקרסול, *crus*, vel *talus.* Et *malleolus pedis Chaldæo* Interpreti, qui *Solomonis* verba ſic reddit, ויתנפחון אסתורי רגליך, *Et intumeſcent malleoli pedum tuorum.* Alii, *tali pedum tuorum.* Sed אסתורי vel אסתוירי eſſe *pedum malleolos* ex *Talmudis Gloſſa* didici, Tractatu *Jebamoth* cap. 12. fol. 109. a. ubi אסתורא definitur קבילא המפסקת בין שוק לרגל, *Malleolus dividens crus à pede.* קבילא non eſt vox *Hebræa*, ut putant, ſed *Gallica cheville*, qua ſignificatur *pedis malleolus.* Nempe, qui ea utitur, *R. Selomo*, *Gallus* erat. Rurſus in Tractatu *Menachoth* fol. 33. a. legitur eſſe מקום חבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלי והרגל שוכב בזוה, *Locus conjunctionis cruris cum pede*, *crure nempe ſupra elato*, *& pede infra jacente.* Unde אסתורא pro *greſſu* à *Chaldæo* Paraphraſte ſæpe uſurpatur. Et reſpondet *Hebræo* אשור, à quo deductum dicerem, ſi *Hebræum* ש in ס *Chaldæi* permutarent, quomodo ſolent *Arabes.* Nunc, ut dicam quod ſentio, iis accedo, quibus חגב *chagab*, hoc loco non eſt *locuſta*, ſed *pars cruris*, prout *cruris* nomen etiam *femur* complectitur. Et quæ pars illa ſit, ex *Arabibus* puto me didiciſſe, quibus حجبة *chagaba* eſt *caput femoris.* Golius, حَجَبَةٌ (Chagaba) *caput coxæ utrimque prominens*, *quæ duo* حجبتان chagabathani *dicuntur.* Giggeius, الحجبتان (Alchagabathani) *utraque extremitas femoris*, *& anchæ ſuper inguina.* Intelligo femoris geminum caput, à quo Anatomici illud vocant ἀμφικέφαλον. A quo femoris capite cum incipiant motus cruris, meritò de ſene dicit *Solomon*, ויסתבל חגב, *Et ingraveſcit chagab*; ut doceat illi graviorem & tardiorem eſſe inceſſum.

Alter locus eſt *Apocalypſews* capite nono, ubi de locuſtis agitur, quę quædam habent ex veræ locuſtæ deſcriptione petita. Sed his addi videas multa peculiaria, quęque ad myſterium pertinent. Ad prius illud

illud refero, quod eas locustas fumus in terram dejicit. Ascendit enim fumus ex puteo abyssi, ὡς καπνὸς καμίνε μεγάλης, *ut fumus fornacis magnæ*, vel, ut alii legunt, καιομένης *ardentis*. Unde *Syrus*, ܐܝܟ ܬܢܢܐ ܕܐܬܘܢܐ ܪܒܐ. Et *Arabs Parisiis* editus, تنّور معما. Sequitur, *Et obtenebratus est Sol, & aër à fumo putei: & ex fumo prodierunt locustæ in terram.* Qua ipsa ratione locustas venantur *Acridophagi*, de quibus *Agatharchides*; Καπνῷ δὲ ταύτας θηρῶσιν, ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπὶ τὴν γῆν καταφέροντες. *Fumo autem illas venantur ex aëre in terram dejectas.* Et *Strabo*, Ἐν ταῖς χαράδραις δὲ ἐμβάλλοντες ὕλην καπνώδη, καὶ ὑφάψαντες μικρόν· ὑπερπετάμεναι γὰρ τὸν καπνὸν σκοτοῦνται, καὶ πίπτουσι. *Fumosam materiam in voragines injectam incendunt; illæ autem supervolantes, fumo tenebras offundente, decidunt.* Plura qui volet, *Diodorum* legat lib. 3. ubi profunda vorago describitur per multa stadia patens, & accensa materie plena, quæ in illis locis abundè suppetit: Ἐγειρομένου δὲ καπνοῦ πολλοῦ, καὶ δριμέος, αἱ μὲν ἀκρίδες ὑπερπετόμεναι τὴν χαράδραν, καὶ διὰ τὴν τοῦ καπνοῦ δριμύτητα πνιγόμεναι, καταπίπτουσιν ἐπὶ τὴν γῆν, ὀλίγον διαπετασθεῖσαι τόπον. *Excitato autem multo & acri fumo, locustæ voraginem supervolantes, & propter fumi acrimoniam præfocatæ in terram decidunt, locum illum parum prætergressæ.* Ad eam *Acridophagorum* historiam Sacer Scriptor videtur allusisse. Ita quod versu 5. & 10. nocent hominibus per quinque menses, videtur ideo dici; quia locustæ vere natæ sub finem æstatis obeunt, nec supra quinque menses vivere solent. Et quod versu 7. describuntur equis similes paratis ad prælium, petitum est ex *Joelis* cap. 2. v. 4. *Sicut aspectus equorum aspectus earum, & sicut equites current.* Et vers. 8. *Dentes earum ut leonum erant:* ita habetur *Joelis* cap. 1. v. 6. *Dentes ejus dentes leonis, & leænæ molares.* Sed & hæc vers. 9. *Habebant etiam loricas ut loricas ferreas*, ad locustarum naturam aliquo modo pertinet, de quibus *Claudianus*:

--- cognatus dorso durescit amictus,
Armavit natura cutem. ---

Arabs Erpenianus ad *alas* referens ita reddidit,

واجناحتهم مثل اتراس حديد. *Et alæ earum erant ut clypei ferrei.* Alter autem ita ad *pectus*,

وكانت صدورها مزردة كزرد حديد

Et erant pectora earum tanquam loricis ferreis loricata. Quod sequitur, sonitum alarum fuisse *ut sonitum curruum, multis equis ad bellum currentibus*, sumptum est ex *Joelis* cap. 2. vers. 5. *Tanquam sonitu curruum super montium verticem salient*, &c. *sicut populus validus ad prælium instructus.* Itaque ex locustarum historia petiit *Johannes* quæ hactenus observata sunt. Sed jam plura sequuntur his peculiaria. Quorum illud primum esto, quod fumus ille, quo dejiciuntur in terram, ex *Acridophagorum* voragine non prodit, sed ex abyssi puteo, quæ *Inferorum* est vorago. 2. Quod neque terræ gramen, neque arbores agri lædunt, sed solum homines, qui non habent Dei signum in frontibus suis. 3. Quod in caudis habent scorpionum aculeos, quibus homines torquent cruciatu, qui similis est cruciatui scorpionis, cum percussit hominem. 4. His adduntur coronæ in capitibus auri specie. 5. Et hominum facies. 6. Et muliebres capilli, quę omnes notæ in veris locustis desunt. 7. Denique veræ locustæ Regem non habent, *Prov.* 30. *v.* 27. At hę Regem habent, eumque non sui generis, sed abyssi Angelum, qui *Hebraicè* אבדון *Abaddon*, dicitur; & *Græcè* Ἀπολλύων, non Ἀπόλλων, ut habent *Syrus* & *Æthiops*; utrumque *à perdendo* sumptum. Nam אבד *abad* Verbum est ἀπολλύειν, & אבדון *abaddon* est ἀπώλεια. Et locustæ, si Regem haberent, illi conveniret hoc nomen; quia locustarum proprium est perdere. Hinc *Joel* 1. *v.* 11. *Hebraicè* אבד קציר שדה, *Periit agri messis.* Et *Græcè*, Ἀπόλωλε τρύγητος ἐξ ἀγροῦ, *Periit ex agro vindemia*, à locustis scilicet perdita. Sed hic ut aliæ locustæ, ita etiam alia perditio intelligitur, ab ea longè diversa, quam vulgares locustę inferunt. Cujus auctor abyssi Angelus, id est, Diabolus, qui, ipse pridem perditus, in id solum incumbit, ut nos quoque in idem perditionis barathrum devolvat atque detrudat. Quod cùm faciat locustarum ministerio, quæ à *Johanne* designantur, operæ-pretium esset docere, quænam sint illæ locustæ, & suis notis illas insignire: sed ab hac disquisitione certis de causis abstinemus, jam ad alia transituri.

CAPUT NONUM.

De Musca.

In Scriptura, vel Versionibus, septem muscarum species. Musca. Apis. Vespa. Oestrum. Cynomyia. Culex. Sciniphes. Muscæ *nomen* Hebræum, *&* Arabicum, *ab* incertis sedibus. *Proverbium* Arabicum, Muscâ inconstantior. *Musca nonnullis* Arabum *munda, sed immunda ex Lege* Mosis. *Eadem* Hebræis *quadrupes, quamvis* ἑξάπους Græcis; *quia duo pedes anteriores manuum potius vicem gerunt. His oculos abstergunt, cibos sumunt, quidquid tollendum est evehunt.* Χαρακίζειν *quid propriè. Musca quàm immunda in* Ecclesi. 10. vers. 1. *Cum* muscis Ægyptios *conferri* Esa. 7. vers. 18. *cùm aliis de causis, tum propter multitudinem.* Accaronitarum *Deus* Beelzebub 2 *Reg.* 1. *vers.* 2. *an quia sub muscæ imagine cultus, aut quasi muscarum Deus? Deus* Μυιώδης, Μυίαγρος, Ἀπόμυιος. *Fana, & alia loca muscis inaccessa. Templum quoque* Jerusalem, *ut volunt. An & ædes* Beelzebub, *quod verum fuit idoli nomen, non* διασυρτικὸν, *ut vult* Scaliger. Beel-zebul *pro* Beel-zebub; *ut* Babelmandel, *&* rabel, *pro* Bab-elmandab, *&* rebab. *Dæmonum princeps Deus* Accaron, *id est,* Acherontis *Deus* Pluto: *quasi* Accaron, *&* Acheron *idem sint.* Hebræi *posteriores multas suæ linguæ voces ex* Græca *deduxerunt: quod probatur exemplis.*

VEL in ipsa Scriptura, vel in vetustis Scripturæ versionibus, septem leguntur muscarum species. I. *Musca* propriè dicta, *Hebraicè* זבוב *zebub*, *Græcè* μυῖα, Ecclesi. 10. v. 1. *Muscæ mortuæ faciunt, ut fœtorem eructet unguentum pigmentarii.* Esa. 7. v. 18. *Sibilabit Dominus ad muscam, quæ est in extremo fluminum Ægypti.* II. Apis, *Hebræis* דבורה debora; *Græcis* μέλιττα Deut. 1. v. 44. *Persequuti sunt vos, ut faciunt apes.* Jud. 14. v. 8. *Et, ecce! examen apum in corpore leonis.* Psalm. 118. v. 12. *Circumdederunt me ut apes.* Esa. 7. v. 18. *Sibilabit Dominus ad muscam*, &c. *& ad apem, quæ est in terra* Assyriæ. III. Vespa, vel crabro, *Hebræis* צרעה tsira; *Græcis* σφὴξ, vel σφηκία, ut habent *Græci* Interpretes *Exod.* 23. *v.* 28. *Mittam crabronem ante te, qui expellet* Hevæum, *&c.* Deut. 7. v. 20. *Etiam crabronem immittit Dominus Deus tuus in eos.* Jos. 24. vers. 12. *Misi ante vos crabronem, qui expulit eos à facie vestra.* IV. Οἶστρος, *œstrum*, seu *asilus*: ad cujus nomen alludentes *Græci* dicunt *Ezech.* 2. *v.* 6. Διότι παροιστρήσουσιν, *Quia ut œstro perciti insanient*, & *Ose.* 4. *vers.* 26. Ὡς δάμαλις παροιστρῶσα παροίστρησεν Ἰσραήλ. *Ut juvenca œstro percussa insanivit* Israël. V. Κυνόμυια, seu *canina musca*, in *Græca* versione sæpe nominatur. Sic *Exod.* 8. *vers.* 21.

Ἰδού, ἐγὼ ἐξαποςέλλω ἐπὶ σὲ κυνόμυιαν. Et passim reliquo capite. Et *Psal.* 77.45. Ἐξαπέςειλεν εἰς αὐτοὺς κυνόμυιαν. Et *Psal.* 104.31. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια. Sed *Hieronymus* in fine *Epistolæ* ad *Suniam* & *Fretellam*, legi vult κοινόμυιαν. Pro quo *Aquila* παμμυῖαν habet, qui *Hebræum* ערב *arob*, à *mixtura* putatur sumptum. Itaque sunt etiam in *Hebræis*, qui sic interpretantur. Sed de his infrà suo loco. VI. Ad muscarum species potest referri κώνωψ *culex*, de quo *Matth.* 23.24. Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες, *Excolantes culicem, camelum autem deglutientes.* VII. Ut & σκνῖπες (vel, ut alii legunt, σκνῖφες) *Exod.* 8.16. Ἔσονται σκνῖπες ἔν τε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς τετράποσι καὶ ἐν πάσῃ γῇ Αἰγύπτου. Et *Psal.* 104.31. Καὶ σκνῖπες ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῶν. *Vulgatus* quoque Interpres, & *Hieronymus*, *sciniphes*. Sed *Hebræum* כנים *Josephus* & *Hebræi* recentiores *pediculos* veriùs reddunt. Jam dicemus de musca propriè sic vocata.

Musca, ut *Hebraicè* זבוב *zebub*; sic *Chaldaicè*, דבובא *debuba*; *Syriacè* ܕܒܒܐ *debaba*; & *Arabicè* ذباب *dsebab*, dicitur levi mutatione. Nominis originem, *Hebræis*, & *Syris* ignotam, aperiunt *Arabes*, apud quos ذب *dsabba*, *incertis sedibus divagari*, nec *in uno loco consistere* significat. Quod muscæ convenire nemo est, qui nesciat. Hinc *Lucianus* in *Muscæ encomio*, Νεοττιὰν δὲ, ἢ καλιὰν, οὐχ ἑνὶ τόπῳ κατεστήσατο, ἀλλὰ πλάνητα τὴν πτῆσιν κατὰ τοὺς Σκύθας ἐπανῃρημένη, ὅπου ἂν τύχῃ ὑπὸ τῆς νυκτὸς καταληφθεῖσα, ἐκεῖ καὶ ἑστίαν καὶ εὐνὴν ποιεῖται. *Nidum autem, aut nidulum, non uno in loco, constituit, sed,* Scytharum *in morem vago volatu sublata, ubicunque à nocte fuerit deprehensa, ibi domum & cubile facit.* Eodem pertinet, quod qui maximè vagus est, & inconstans, *Arabico* Proverbio dicitur esse اطيش من ذباب *Muscâ inconstantior.*

Muscarum esum concedunt nonnulli *Arabum*; quia sæpe ex rebus concessis generantur: puta ex faba, quam corruptam ajunt *Arabes* in muscas ita mutari, ut nihil supersit præter corticem. Sed *Hebræi* muscas vetabant, freti lege, quæ habetur *Deut.* 14.19. *Omne reptile volucre immundum est: non comedetur.* Quam *Jonathan* sic παραφράζει, וכל דיבבי וזיבורי וזיז דטלופחי ופולי דפרשי מן אוכלא ופרחין הי כעופא מסאבין אנון לכון לא יתאכלון, *omnes muscæ, & vespæ* (seu *apes*) *& vermes lentium, & fabarum, qui, à cibo separati, avis instar evolant, vobis erunt immundi, non comedentur.* Idem concludunt ex his *Levit.* 11.20. *Omne reptile, volucre, & quadrupes, abominatio erit vobis.* Ubi *Jonathan*, וכל ריחשא דעופא דמהלך על ארבע זני דיבבי וזני אורעי וזני זיבורי שיקצא הוא לכון ברם דיבשא דזיבורי יתאכל, *Et omne reptile, volucre quadrupes, species muscarum, & species crabronum, & species apum, abominatio erunt vobis: tamen mel apum comedetur.* Et ibidem *R. Selomo*, הס הרקים הנמוכים הרחושים על הארץ כגון זבובין וצרעין ויתושין וחגבין, *Hæc minuta sunt animalcula, quæ super terram repunt, ut musca, & crabrones, & vespæ, & locustæ.* Si muscas, crabrones, vespas, & apes objeceris in censu reptilium quadrupedum ab *Hebræis* perperam poni, cum muscarum genus non sit τετράπους, sed ἑξάπους: duos pedes anteriores respondebo non haberi pro pedibus; quia manuum vicem potiùs gerunt. Neque enim iis incedunt, quomodo quatuor reliquis, sed oculos pulvere obsitos abstergunt, cibos sumunt, & quidquid tollendum est evehunt. *Lucianus* de musca, Ἑξάπους δὲ οὖσα, τοῖς μὲν τέσσαρσι βαδίζει μόνοις· τοῖς δὲ προσθίοις δυσὶ, καὶ ὅσα χερσὶ χρῆται. Ἴδοις ἂν οὖν αὐτὴν ἐπὶ τεττάρων βεβηκυῖαν, ἔχουσάν τι ἐν ταῖν χεροῖν μετέωρον ἐδώδιμον ἀνθρωπίνως πάνυ, καὶ καθ' ἡμᾶς. *Cum sit sexipes, quatuor tantùm pedibus incedit; aliisque duobus anterioribus utitur tanquam manibus: ipsam igitur pedibus quatuor gradientem videas, & edule aliquid manibus in sublime tollentem, humano prorsus nostroque more.* Sed & *Philosophus* libri quarti *De partibus* capite sexto Τοὺς δὲ πόδας τοὺς προσθίους μείζους ἔνια τούτων ἔχει, ὅπως διὰ τὸ σκληρόφθαλμα εἶναι, ἐπειδὴ οὐκ ἀκριβῶς τὴν ὄψιν ἔχει, τὰ προσπίπτοντα τοῖς προσθίοις ἀποκαθαίρωσι σκέλεσιν· ὅπερ καὶ φαίνονται ποιοῦσαι αἵ τε μυῖαι, καὶ τὰ μελιττώδη τῶν ζώων· ἀεὶ γὰρ χαρακίζουσι τοῖς προσθίοις σκέλεσι. *Pedes priores nonnulla* (animalia) *longiores habent; ut, quoniam propter oculorum duritiem non exquisitè cernunt, prioribus illis pedibus id abstergant, quod in oculos incidit. Quod & muscas facere videas, & mellifica quæcunque sunt animalcula. Semper enim prioribus pedibus* (tanquam palis) *quidvis in sublime tollunt.* Ita reddendum. Nam χαρακίζειν hic est μετεωρίζειν, ut est in *Hesychio*; non *vallare*, & *protegere*, ut voluit *Gaza*. *Plinius* libri undecimi capite quadragesimo octavo, *Insectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muscis.* Damir,

والذباب ليس له اجفان لصغر احداقه
ومن شان الاجفان ان تصقل مراة
الحدقة من الغبار فجعل الله له يدين
يصقل بها مراة احداقه فلهذا ترى
الذباب ابدا يمسح بيديه عينيه

Muscæ non habent palpebras propter pupillæ parvitatem: sed, cum palpebrarum proprium sit, ut à speculo pupillæ pulverem abstergant, Deus illis dedit manus, quibus id præstent. Illas igitur subinde videas oculos his manibus detergentes.

Nec, sine causa, reptilium, atque in his muscarum, esus *Judæis* prohibitus est: cum musca sit fœdum ac fœtidum animal, quodque ex immunditia nascitur, atque in immundis libenter hæret. Et, sive ad hominum mensas, aut ad Deorum aras accedat, dapes impudenter diripit, contactuque omnia fœdat. Quid, quod pusilla bestia, ad myropolium volans, & in narthecio casu mortua, unguentum in eo reconditum totum inficit? Unde illud *Solomonis* Eccles. 10.1. *Muscarum mortuarum* una *facit, ut fœtorem eructet unguentum pigmentarii.* Sic *parùm stultitiæ* fœtere facit hominem *sapientiâ & gloriâ eximium.* Quomodo dicit *Paulus parùm fermenti totam massam corrumpere*, 1 Cor. 5.6. Nam multò faciliùs corrumpitur, quod bonum est; quam emendatur, quod malum. Proinde notat *Aggæus* capitis secundi versu duodecimo, & decimo tertio, rei sacræ contactu rem immundam non consecrari; sed, contra, sacram pollui contactu rei immundæ.

Quæritur, cur cum muscis conferantur *Ægyptii* in his *Es.* 7.18. *Sibilabit Dominus ad muscam, quæ est in extremo fluminum Ægypti*: & varii varia afferunt. Hieronymus, *Muscas autem* Ægyptios *vocat propter sordes idololatriæ, & imbellem populum.* *Basilius* respici putat τὸ εὐτελὲς τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων· μυῖα γάρ ἐστι ζῶον ἀπὸ κόπρου τὴν γένεσιν ἔχον, ὀχληρὸν τοῖς ἀνθρώποις γένος, καὶ μυσαρὸν ὄν, καὶ ἡ ζωὴ ὀχληρὰ, καὶ ὁ θάνατος βδελυκτὸς, *vilitatem copiarum, quæ* Israëlitis *opposita sunt: musca enim ex stercore generatur, & genus est hominibus infestum, & abominandum, cujus vita molesta est, & mors execrabilis.* At *Cyrillus Ægyptios* muscis comparari asserit διά τοι τὸ πλῆθος, καὶ τὸ μὴ λίαν εὐηχὲς τῆς φωνῆς, *propter multitudinem & sermonem absonum atque inconditum.* Quasi non tam sit sermo, quam muscarum susurrus. Videtur simplicissimum, ut ad multitudinem id referamus

mus cum *Chaldæo* Interprete, cujus Paraphraſis ſic habet; יכלי יי׳ לעם קטרי משרית גבריא דסגיאין כרבביא וייתינון מארעא דמצרים, *Clamabit Dominus ad populum ligationum exercitûs virorum fortium* (id eſt, in quo copiæ virorum fortium ſimul junctæ, & conjuratæ) *qui multi ſunt ut muſcæ & adducet eos de terra* Ægypti. Sed & *R. Selomo* hic intelligit חילות רבות כזבובים *exercitus muſcarum inſtar numeroſos.* Et *Abarbanel*, המשיל אותם בזבוב לקלות מרוצתם ולרוב האספם *Confert eos cum muſcis propter levitatem curſûs eorum, & propter multitudinem congregationis eorum.* Quorum prius ex *Kimchio*, poſterius eſt ex *Chaldæo*, & *Solomone*; quod præferendum puto, quia *Ægyptus* olim ſupra fidem fuit populoſa. Ad *Dianæ* feſtum *Bubaſtim* conveniſſe hominum ſeptingenta millia: & urbium in *Ægypto* viginti millia ſub *Amaſi* culta fuiſſe narrat *Herodotus* libri ſecundi capite ſexageſimo, & centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo. In *Ptolemæi Philadelphi* regno, cujus maxima pars *Ægyptus* fuit, recenſet *Theocritus Idyllio* decimo ſeptimo oppidorum plus triginta tria millia. Rectè igitur *Ægyptii* cum *muſcis* conferuntur, quorum immenſa eſt multitudo. Unde *Plautus* in *Truculento*, Actûs primi Scena primâ,

Nam nunc lenonum, & ſcortorum plus eſt ferè,
Quam olim muſcarum eſt, cum caletur maximè.

Et *Homerus*, *Iliad.* β'. verſu 469. *Græcorum* copias in prato *Scamandrio* magno numero conſtitiſſe ait,

Ἠΰτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλά,
Ut confertarum muſcarum gentes plurimas.

A Muſca nomen habet *Beel-zebub* Deus *Accarronitarum*, 2 Reg. 1. 2. LXX explicant μυῖαν Θεὸν Ἀκκαρὼν *muſcam Deum Accaronis.* Quod ſequuntur multi Veterum. Ita *Joſephus* libri noni capite primo, *Ochoziam* miſiſſe narrat πρὸς τὸν Ἀκκάρων Θεὸν μυῖαν, τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ Θεῷ, *ad* Accaronis *Deum muſcam, id enim erat nominis Deo.* Et apud *Suidam*, voce Ἠλίας, Scriptor vetus de eodem *Ochozia*; Ἐχρήσατο μυίᾳ τῷ ἐν Ἀκκάρων εἰδώλῳ, *Muſcâ uſus eſt* Accaronitarum *idolo.* Quo alludens *Nazianzenus Oratione* quartâ, Οὐδὲ ζητήσουσι μυῖαν Θεὸν Ἀκκαρὼν, ἢ εἴ τι ταύτης ἐστὶ γελοιότερον. *Neque quærent ampliùs muſcam Deum* Accaronis, *aut ſi quod aliud numen eſt illo magis ridiculum.* Nempe *Græci Patres* hunc Deum putant ſub muſcæ imagine fuiſſe cultum. *Theodoretus* in hunc locum, Τί μυσαρώτερον μυίας; ἀλλ᾽ ὅμως τὴν εἰκόνα ταύτης Θεὸν ἀνηγόρευσαν, *Muſca quid eſt odioſius? Tamen ejus imaginem Deum eſſe pronuntiaverunt.* Et paulò poſt, Ἣν ζῶσαν ταῖς ῥιπίσιν ἐλαύνουσι, ταύτης τὸν τύπον Θεὸν προσηγόρευσαν. *Quam vivam muſcariis abigunt, ejus figuram Deum appellaverunt.* Quos ſequutus *Philaſtrius* in Catalogo Hæreticorum, qui ante *Chriſtum* vixerunt, *Muſcaccaronitas* cenſet, *qui*, inquit, *muſcam colunt in civitate* Accaron. Sed & *Procopius* eidem Deo muſcę tribuit imaginem. Dubitat tamen, an fuerit Dæmonis nomen, aut vetulæ in Divos relatæ. Quod commentum refellit *Hebræum* nomen בעל־זבוב *Beel-zebub*, ex Maſculinis vocibus conflatum. Malo igitur *Latinos* ſequi, quibus *Beel-zebub* non eſt Nominativo Caſu *Deus muſca*, ſed Genitivo *Deus* vel *Dominus muſcæ.* *Auguſtinus* in *Johannem* Tractatu primo, BEEL-ZEBUB *interpretatum dicitur* princeps muſcarum. *Hieronymus* in *Eccleſiaſten* capite decimo, *Ab his muſcis etiam princeps appellatus eſt Dæmoniorum* BEEL-ZEBUB, *qui interpretatur aut* idolum muſcarum, *aut* vir muſcarum, *aut* habens muſcas. Et in *Matthæum* capite decimo, BEEL-ZEBUB *idolum eſt* Accaron, *quod vocatur in* Regum *volumine* idolum muſcæ. *Liber nominum* in *Johanne*, BEEL-ZEBUB *habens muſcas, aut vir muſcarum.* Iſidorus *Originum* libri octavi capite undecimo, BEEL-ZEBUB, *idolum fuit* Accaron, *quod interpretatur* vir Muſcarum. Malim *Deus*, aut *Dominus*, aut *Princeps muſcarum*, ut in *Auguſtino* habetur. Nam בעל *Baal*, cum idoli nomen eſt, *virum* non ſonat, ſed *Deum*, aut *Dominum.* Neque ratio nominis eſt obſcura, cum etiam *Græci* Deum habuerint Μυιώδην, vel Μυίαγρον, vel Ἀπόμυιον, ſive is *Jupiter*, aut *Hercules*, aut alius aliquis Deus fuerit, *à muſcis abigendis* ſic appellatus. In quam rem diſerta ſunt loca Veterum. *Plinius* libri decimi capite vigeſimo octavo, *Elei* Myiagron *Deum* (invocant,) *muſcarum multitudine peſtilentiam adferente; quæ protinus intereunt, qua litatum eſt illi die.* Alii, *quam litatum eſt illi Deo.* Et libri vigeſimi noni capite ſexto, *Nullum animal* (muſcâ) *minùs docile exiſtimatur, minorisve intellectus: eo mirabilius eſt,* Olympio *ſacro certamine, nubes earum immolato tauro Deo, quem* Myiodem *vocant, extra territorium id abire.* *Pauſanias* in *Arcadicis*, ubi de nundinis *Alipherarum*; Ἐν ταύτῃ τῇ πανηγύρει Μυιάγρῳ προθύουσιν, ἐπευχόμενοί τε κατὰ τῶν ἱερείων τῷ ἥρωϊ, καὶ ἐπικαλούμενοι τὸν Μυίαγρον. Καί σφισι ταῦτα δράσασιν, οὐδὲν ἔτι ἀνιαρόν εἰσιν αἱ μυῖαι. *In illis nundinis uni ante omnes* Myiagro *rem divinam faciunt, Heroëmque ſuper hoſtiis precati, &* Myiagri *nomine implorato, poſtquam hæc præſtiterunt, muſcæ illis non ſunt ampliùs moleſtæ.* Et in *Eliacis prioribus*, Φασὶ δὲ Ἡρακλεῖ τῷ Ἀλκμήνης, θύοντι ἐν Ὀλυμπίᾳ, δι᾽ ὄχλου μάλιστα γένεσθαι τὰς μυίας· ἐξευρόντα οὖν αὐτὸν, ἢ καὶ ὑπ᾽ ἄλλου διδαχθέντα, Ἀπομυίῳ θῦσαι Διῒ, καὶ οὕτως ἀποτραπῆναι τὰς μυίας πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ. Λέγονται δὲ κατὰ ταὐτὰ καὶ Ἠλεῖοι θύειν τῷ Ἀπομυίῳ Διῒ ἐξελαύνοντι τῆς Ἠλείας Ὀλυμπίας τὰς μυίας. *Ajunt etiam* Herculi Alcmenes *filio, cum* Olympiæ *ſacrificaret, maximam muſcas exhibuiſſe moleſtiam. Eum itaque vel proprio inventu, vel monitu alieno, ſacra feciſſe* Jovi Apomyio (quaſi dicat *muſcarum abactori*) *atque ita muſcas trans* Alpheum *fuiſſe profligatas. Ac proinde dicuntur* Elei Apomyio Jovi *ſacra facere, qui ex* Olympia Elidis *muſcas abigat.* De quo eodem ritu multa *Ælianus Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo ſeptimo, & libri undecimi capite octavo. Et *Antiphanes Comicus* apud *Athenæum* libri primi capite quinto. *Clemens* etiam in *Protreptico*, Ἀπομυίῳ Διῒ θύουσιν Ἠλεῖοι, Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομυίῳ Ἡρακλεῖ. Et *Solinus* capite primo, ubi de ſacello *Herculis Romæ* in *Boario foro*, *Divinitus illo neque canibus, neque muſcis, ingreſſus eſt. Etenim, cum viſcerationem ſacricolis daret,* Myiagrum *Deum dicitur imprecatus.* Quod idem ex parte refert *Plinius* libri decimi capite vigeſimo nono, *Romæ in ædem* Herculis *in foro* Boario, *nec muſcæ, nec canes intrant.* Ut in *Papho* περὶ τὰ θυρώματα τῆς Ἀφροδίτης, *circa fores* Veneris (niſi ſit legendum περὶ τὰ θυσιάσματα *circa ſacrificia* Veneris) *muſca nulla eſt.* Ita ex *Androne* memorat *Apollonius Mirabilium Hiſtoriâ* octava. Et in *Leucade* è fano *Apollinis Actii* muſcæ diſcedunt bovis ſanguine ſaturatæ, ut habetur in *Æliano* libri undecimi *Hiſtoriæ* capite octavo. Nec in monte *Cretæ*, *Carinâ*, IX M. paſſuum ambitu muſcæ reperiuntur, ſi *Plinio* credimus libri vigeſimi primi capite decimo quarto. Sed & in Templo Dei *Hieroſolymis* tale aliquod miraculum obtigiſſe *Judæi* referunt in *Pirke Aboth* capitis quinti ſectione quinta. Verba ſunt, לא נראה זבוב בבית המטבחים, *Muſca nulla viſa eſt in domo mactationum.* Quæ ſi vera ſunt, Diabolus, ut ſolet, fuerit hac in parte Dei ſimia. Atque ut *Apollo Athenis* PARNOPIUS, & *Hercules* in *Oëta* monte CORNOPION appellatus eſt propter pulſas locuſtas: & ab *Erythræis* Ἰποκτόνος propter ἶπες interemptos, ſeu *vermiculos, à quibus vites infeſtantur.* Ita quiſquis Deus *muſcas abigere* creditur, ut *Græcè* μυίαγρος, μυιώδης, & ἀπόμυιος sic *Hebraicè* BEEL-ZEBUB dictus fuerit,

id

id est, *muscarum Dominus.* Qualem se prodidisse creditus est eas à sacris suis amovendo atque abigendo. Itaque hoc idoli illius verum nomen fuisse reor. Nec viro magno assentior, qui putat à cultoribus suis בעל זבחים *Beel-zebachim*, id est, *Deum sacrificiorum*, appellatum; quod per contemptum in בעלזבוב *Beel-zebub*, id est, *muscæ Dominum*, *Israelitæ* detorserint. Nam, ut taceam *zebub* & *zebachim* voces esse tam dissimiles, ut inter illas vix videatur quæsita fuisse allusio; nec vero esse consentaneum, ut ab oblatis victimis Deus ullus nomen traxerit, cum omnibus id fuerit commune, ut victimarum oblatione colerentur: certum est *Ochoziam* seriò egisse, cum dixit, *Ite, & consulite* Beel-zebub *Deum* Accaron, *an ex hoc morbo convaliturus sim.* Neque enim eum Deum ludo habuerit *Ochozias*, quem in morbo jubebat de salute sua consuli. Itaque nomen *Beel-zebub* tam apud *Philistæos*, quam apud *Israelitas* in usu fuisse reor. Sed cum in *Evangelio* legatur *Beel-zebul* cum L in fine, ac si dicatur à voce זבל *zebel*, quæ *stercus* sonat, posteriores *Judæos* putaverim interpolâsse nomen, ut inter *stercoreos* Deos *Beel-zebub* sic rejicerent. Quamvis nihil sit necesse, cum in linguis illis B Finale quandoque mutetur in L. Ita sinus *Arabici* ostium vulgo *Babelmandel* dicitur pro *Arabico* باب المندب *Bab-elmandab.* Et *nablium*, Hispanis *rabel*, *Arabibus* est رباب *rebab.* Pari ratione *Beel-zebul* dici potuit pro *Beel-zebub.*

Difficilior est quæstio, cur *Matth.* 12. 24. & *Luc.* 11. 15. *Pharisæi* sive *Beel-zebub*, sive *Beel-zebul*, Dæmonem principem esse voluerint, qui *Hebræorum* aliis est אשמודי; *Asmodæus.* Neque habeo, quod respondeam, nisi quod *Philistæorum* urbs *Accaron* etiam scribitur *Acharon* ab *Hieronymo*, & aliis: quo cum *Acheron* proximè alludat, potuit ab ignaris *Deus Acheron*, cum *Acherontis* Deo, id est, cum *Plutone*, confundi, quem præfecit *Inferis Gentilium* Theologia. Notum enim est, *Hebræos* posteriores non pauca suæ linguæ vocabula è *Græca* deduxisse. Quale est, quod τὰ Ἱεροσόλυμα *Josephus* ita dici vult propter τὸ ἱερὸν, id est, Templum ibi conditum. Et torrentem *Jabok* is ipse *Jobacchum* vocat: tanquam ab *Jobaccho* Deo appellatum. Idem iis fuit animus, qui pro torrentibus *Kedron* & *Kison*, χειμάῤῥους τῶν κέδρων, & τῶν κισσῶν, primi dixerunt, ac si à *cedris* & *picis* sic vocarentur. Et *Scitta* urbs *Scythopolis* dicta est, tanquam à *Scythis.* Et AR *Moabitarum* Ἀρεόπολις, quasi *Martis urbs.* Et nomen *Taphnes* mutatum in *Daphnes*, ut vocari crederetur παρὰ τῶν ἐκεῖ πολλῶν φυομένων δαφνῶν, *à multa lauru ibi consita.* Denique pari de causa ex *Philistæis* facti Ἀλλόφυλοι, ex *Pibeseth* Βούβαστος, ex *Gibliis Byblii*, ex *Horæis Heroum urbs*, ex *Jabneel* Ἰάμνεια, quasi hoc nomen habuerit, ὅτι ἰάμνους ἐκάλουν τοὺς καθύγρους, καὶ τεθηλότας τόπους, *quia locos humidos & virentes* ἰάμνους *vocabant.* Ita *Stephanus.* Et *Ptolemaïs*, pro עכו *Accho*, Ἄκη dicta est, tanquam, ἀπὸ τοῦ ἀκεῖν, quia ibi sanatus *Hercules.*

CAPUT DECIMUM.

Apum nomen & origo. Quomodo repertæ legantur in Leonis cadavere. Easdem audire; æris tinnitu terreri; fumo pelli, & fortitudine esse insignes in varia Scripturæ loca.

Apis *Hebræis* דבורה debora, *dicta* à mirabili ductu & ordine. *Apes non solum ex apibus, sed & ex bove nasci. Quomodo id fiat.* Σκῆνος tabernaculum *pro* corpore *in* Nicandro, *ut in* Paulo. *Quomodo apes* Samson *reperit in leonis cadavere, cum inde non nascantur, & à carne abstineant, & graves odores fugiant, unde est, quod apes, in alveari mortuas, superstites efferunt, ne tetrum odorem exhalent.* Didymus *obiter explicatus.* Resp. 1. *Apes ibi repertæ, non natæ. Apes quasdam esse* λεοντογενεῖς *leoninâ ferociâ, meræ fabulæ. Quin in* Æthiopia, *ubi leones, apes sunt mitissimæ: at asperrimæ in* Scythia, *quæ leonibus vacat. Apes ab* Herodoto *è* Scythia *perperam excludi, ut animal* δύσριγον. Ælianus *emendatus.* 2. *Cadaver leonis, in quo apes, fuit* σκελετόν. *Mel enim ibi repertum non statim à cæde, sed* post dies, *id est*, post annum Hebræâ *Phrasi. Sic apes mellificæ* Amathunte *in* Onesili *capite, &* in Hippocratis Coi *sepulchro, in aliis item* Veronæ. *Apes audire quidam negant. Tamen ad* Es. 7. 18. *sibilo vocari ait* Cyrillus, *ut alii tinnitu æris, & testis collisis, terreri.* Aristoteles *hîc ambiguus.* Deut. 1. 44. *apes fumo irritari juxta* Syrum, & Chaldæum, *qui emendatur. Id* Græcis βλίσαι *&* ἐκαύειν. *Et* Arabibus [illegible], *&* Hebræis מדף maddaph, *vas; quo fumigantur.* Hesychius *obiter emendatus. Ex apum fumigatione ductæ similitudines, ut à* Mose, *sic à* Poëtis. *Hostes infensissimos cum apibus meritò conferri*, Psal. 118. 12. & Es. 7. 18. *Quia apes sunt fortissimæ, nec animalia vastissima infestis aculeis aggredi timent. Apes in bello hosti objectæ. Loca inaccessa propter apum multitudinem. Adulteri à* Judæis *nudi apibus expositi.*

Hebræum דבר non solum loqui significat, sed & *ordinare, regere, ducere, deducere*, ex *Chaldæorum* usu. Exempla vide 1 *Sam.* 8. 21. *Psal.* 47. 4. & 18. 48. Inde *apis* Hebraicè דבורה *debora*; *Chaldaicè* דבורא *dabbara*, dicitur à *mirabili ductu* & *ordine*: ut *Arabicè* دبر *dabron* est *examen apum*. Politicum enim est hoc animalculum, Reges habens, & populos, & urbes, & prætoria. De quibus è *Græcis* potissimum consulendi, *Aristoteles*, *Ælianus*, & Scriptores *Geoponicon*; ut è *Romanis*, *Varro*, *Virgilius*, *Columella*, *Plinius*; & ex *Arabibus*, *Damir*, & *Alkazuinius*: quorum scrinia in argumento tam trito compilare mihi non vacat.

Apes non solùm ex apibus, sed & ex bove progenerari constans fama est apud Scriptores. *Antigonus Mirabilium Historiâ* vigesimâ tertiâ, Ἐν Αἰγύπτῳ τὸν βοῦν ἐὰν κατορύξῃς ἐν τόποις τισὶν, ὥστε αὐτὰ τὰ κέρατα τῆς γῆς ὑπερέχειν, εἶθ' ὕστερον ἀποπρίσῃς, λέγουσιν μελίττας ἐκπέτεσθαι· σαπέντα γὰρ αὐτὸν εἰς τοῦτο διαλύεσθαι τὸ ζῶον. *In nonnullis Ægypti locis si bovem ita defoderis, ut cornua supra terram exstent, quæ deinde serrâ amputes; ajunt apes evolare: eum enim putrefactum in hoc animal mutari. Varro* itidem de bove, *Rusticorum* libri secundi

di capite tertio, *Scio ex hoc putrefacto nasci dulcissimas apes, mellis matres: à quo eas* Græci βουγόνας *appellant.* Et libri tertii capite decimo sexto, *Apes nascuntur partim ex apibus, partim ex bubulo corpore putrefacto. Columella* libri primi capite decimo quarto, *Progenerari apes posse juvenco perempto,* Democritus, *&* Mago, *nec minus* Virgilius *prodiderunt.* Mago *quidem ventribus etiam bubulis idem fieri affirmat. Philo* Περὶ θυόντων, Μέλιττα ζῶόν ἐστιν οὐ καθαρὸν, ἐκ σήψεως καὶ φθορᾶς νεκρῶν, ὡς ὁ λόγος, βοῶν γεννώμενον. *Apis impurum est animal, quodque ex mortuorum boum putredine & corruptione nasci ajunt. Plinius* libri undecimi capite vigesimo, *Sunt, qui apes in totum amissas reparari* (putent,) *ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis. Plutarchus* in extremo *Cleomene,* Μελίττας μὲν βόες, σφῆκας δὲ ἵπποι κατασαπέντες ἐξανθοῦσι. *Apes quidem boves, vespas autem equi putrefacti emittunt. Ælianus* in fine libri secundi, Ἀποθανὼν δὲ βοῦς γενναῖόν τι χρῆμα, καὶ ἀξιέπαινον· μέλιτται γοῦν ἐκ τοῦ ἐκείνου λειψάνων ἐκφύονται. *Bos etiam mortuus res eximia est, & magni facienda; cum ex ejus reliquiis enascantur apes. Galenus* libri *An animal sit quod in utero continetur* capite quinto, Οὐ δὲ γὰρ ὅπως ἐν φυτοῖς σκώληκες γίνονται, ἢ ἀφ' ἵππων καὶ βοῶν οἱ σφῆκες, καὶ μέλιτται, ῥᾴδιον ἡμῖν λέγειν. *Neque enim nobis facile dictu est, quo pacto vermes in plantis gignantur, aut ex equis bobusque vespæ & apes. Origenes* contra *Celsum* libro quarto, *Cum non miremur etiam nunc ex homine mortuo serpentem fieri, è dorsi medulla, ut quidem ajunt; & ex bove apem, ex equo vespam, ex asino scarabæum. Servius* in librum quartum *Georgicorum, Apum sunt multa genera. Propriè tamen vocantur apes de bobus, fuci de equis, crabrones de mulis, vespæ de asinis.* Et quâ ratione id fiat, narrat pluribus *Florentinus* libro decimo quinto *Geoponicωn*, capite Περὶ μελισσῶν, καὶ πῶς ἂν ἐκ βοὸς γένηται ὃ καλεῖται βουγόνη, *De apibus, & quomodo ex bove fiat quod vocatur* BUGONE. Concinunt multi *Poëtæ*, ut è *Græcis* in *Antigono Philetas*; is nempe, quem testatur *Suidas Ptolemæi secundi* fuisse præceptorem, & *Elegias*, atque *Epigrammata* scripsisse.

Βουγενέας φάμενος προσεβήσαο μακρὰ μελίσσας,

Taurigenas hæc fatus apes longinquus adisti.

Et apud *Varronem Archelaüs*, cum apes vocat

--- βοὸς φθιμένης πεποιήμενα τέκνα,

corruptæ bovis factitiam prolem. Et idem rursus,

Ἵππων μὲν σφῆκες γενεαὶ, μόσχων δὲ μέλισσαι.

Vespæ ab equis, sed apes taurorum ab origine natæ.

Quem *Nicander* sic imitatur in *Theriacis* versu 741.

Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν,
Σκήνεσι πυθομένοισι, λυκοσπάδες ἐξεγένοντο.

Discerpti enim à lupis equi vespas, & tauri apes, corporibus corruptis, progenerârunt. (Ubi obiter nota σκῆνος *tabernaculum* pro *corpore* sumi, ut à *Paulo* 2 Cor. 5. 1.4.) Et *Ovidius* libro decimo quinto *Metamorphoseωs*,

--- mactatos obrue tauros,
(Cognita res usu) de putri viscere passim
Florilegæ nascuntur apes, quæ, more parentum,
Rura colunt, operique favent, in spemque laborant.

Sed omnium uberrimè *Poëtarum* princeps libro quarto *Georgicorum*, ex quo sit satis hæc pauca protulisse:

Hic vero subitum ac dictu mirabile monstrum
Aspiciunt, liquefacta boum per viscera toto
Stridere apes utero, & ruptis effervere costis,
Immensasque trahi nubes, jamque arbore summâ
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.

Hæc de apum origine Veteres cum tanto consensu referant, mirum videri queat, quod legitur, *Judicum* capitis decimi quarti versu octavo, *Samsonem* in leonis cadavere עדת דברים, *examen apum* reperisse. Maximè, cum apes à carne legantur abstinere, & graves odores prorsus fugere. *Aristoteles* libri noni capite quadragesimo, πρὸς σάρκα δὲ οὐδενὸς καθίζει, οὐδὲ ὀψοφαγεῖ. *Carni nullius animalis assidet, neque obsoniis inhiat.* Varro *Rusticorum* libri tertii capite decimo sexto, *Nulla harum assidet loco inquinato, aut eo, qui malè oleat.* Item, *Non ut muscæ liguriunt, quod nemo has videt (ut illas) in carne, aut sanguine, aut adipe. Plinius*, libri undecimi capite vigesimo primo, de vespis, & crabronibus; *Omnes carne vescuntur: contrà, quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Phile* de ape, capite vigesimo octavo,

Καὶ ζῇ μὲν ἁγνὸν ἡ σοφὴ σχεδὸν βίον,
Ἄγευστος οὖσα νεκρικῶν σπαραγμάτων.

Et vitam quidem castam sapiens exigit, nec discerptas cadaverum carnes degustat. Didymus *Geoponicωn* libro decimo quinto, Ἔστι δὲ καὶ καθαρὸν ὑπερβολῇ τὸ ζῶον, οὐδενὶ τῶν δυσωδῶν καὶ ἀκαθάρτων προσιζάνον, οὔτε λίχνον· οὔτε γὰρ σαρξὶν, οὔτε αἵματι, οὔτε λιπάσματι οὐδενὶ προΐπταται. *Est & maximè purum animal, nec graveolenti aut impuræ rei insidens, neque liguriens* (*Græcè* οὔτε λίχνον, quod alii absurdè reddunt *neque ad lucernam*) *neque enim ad carnes, aut ad sanguinem, aut ad ullam pinguedinem advolat.* Quin apis, si quæ moriatur in alveari superstites cadaver efferunt, ne tetrum odorem exhalet. *Virgilius*,

--- tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt.

Plinius libri undecimi capite decimo octavo, *Defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias.* Ælianus *Historiæ* libri quinti capite quadragesimo nono, Χελιδὼν ἐκβάλλει χελιδόνα νεκρὰν, καὶ μέλιτταν μέλιττα. *Hirundo hirundinem mortuam effert, & apem apis.* Damir, اذا هلك شي منها داخل الخلايا اخرجته الاحيا خارج *Cum obiit una ex iis in alveari, vivæ illam foras efferunt.*

His, quæ in Sacrum Textum possunt objici, duo habeo, quæ respondeam: Primò, apes in leonis corpore fuisse repertas, non tamen ibi natas. Neque enim id auctor asserit. Proinde falluntur, qui hinc adstruunt apum genus λεοντογενῶν, cum apes à leone nasci in Veterum scriptis nusquam legatur. Nec audiendus *Muffetus Anglus*, qui in *Insectorum Theatro* alias apes scribit esse λεοντογενεῖς, alias ταυρογενεῖς. Optimas nimirum, & verè nobiles, ex leone habere originem, harumque Principes, & Reges, ex ejus cerebro stemma deducere. Unde fieri, quod, tantulæ cum sint, ingentissima nonnunquam animalia aggrediantur, & leonina ferocia præditæ nihil timeant. Quæ si vera essent, in locis, quæ leonibus scatent, apes essent acerbissimæ. At rem planè secus se habere nullo negotio probavero. In *Æthiopia* siquidem, ubi terribiles illos leones ex αὐτοψίᾳ describit *Oppianus* libro tertio *Cynegeticωn*, apes sunt ita cicures, ut inter hominum cubilia nidificare soleant. Ita testatur *Alvarez* in *Æthiopia* sua. Contrà, in (*a*) *Creta*, ubi nec leones, nec lupi, nec vulpes, nec ursi, nec maleficum ullum est animal, apes tam acerbæ fuerunt, ut nonnunquam incolas è sedibus suis pepulerint: quod infrà probabitur. Et in (*b*) *Scythia*, à qua leones maximè absunt, loca quædam trans *Istrum* fuere olim inaccessa; quia apes illa sic occupabant, ut non liceret ulterius progredi. Id è *Thracibus Istro* proximis se accepisse refert *Herodotus* libri quinti capite decimo. Quod tamen ipse rejicit ut parum verisimile, eo quod apes videantur esse ζῶα δύσριγα, *animalia frigoris impatientia.* Sed *Herodotum* refellunt multi Scriptores. Ut *Maximus Tyrius* Oratione secundâ *De Amore*, Σκυθῶν δὲ οἱ μὲν πολλοὶ, γάλακτι βιοτεύουσιν, ὡς οἱ ἄλλοι ἐπὶ οἴνῳ, τοῖς δὲ αἱ μέλιτται καθηδύνουσι τὸ πόμα, ἐπὶ πετρῶν καὶ δρυῶν διαπλάττουσαι τοὺς σίμβλους. Scytharum *plerique vitam lacte sustentant, perinde atque alii vino; aliis verò*

(*a*) *Plin. l.8. c.58.*

(*b*) *Ælian. l.17. c.35.*

apes, quæ vel in ſaxis vel in quercubus favos conſtruunt, potum edulcant. Et *Ælianus* lib. 2. cap. 53. *Memini quendam literis mandâſſe*, καὶ μελίττας Σκυθίδας εἶναι, ἐπαΐειν τε ϗ κρύȣς ȣ̓δὲν, καὶ μέν τοι καὶ πιπράσκειν εἰς Μυσȣ̀ς κομίζοντας Σκύθας, ȣ̓κ ἐθνεῖον (lege ὀθνεῖον) σφίσιν, ἀλλ᾽ ἀνθιγενὲς (lege αὐθιγενὲς) μέλι καὶ κηρία ἐπιχώρια, *apes etiam in* Scythia *eſſe, quæ à frigore non lædantur, &* Scythas *mel non externum, ſed vernaculum, & indigenas favos venum ad* Myſos *exportare. Nec in me quiſquam indignetur, quod contra ſcribam ac* Herodotus. *Nam qui hæc ſcribit, hiſtoriam ſe afferre, non incertam famam decantare teſtatus eſt.* Et *Matthias à Michou* lib. 2. *De Sarmatia Europæa* cap. 1. *Hæc eſt terrarum fertiliſſima*, Cererisque *& mellis feraciſſima.* Item, *Examina verò apum non ſolum in mellificiis & arboribus cavatis mellificant, verùm in arboribus, & terra, mella ſponte reponunt.* Et *Paulus Jovius* in libro *De legatione Moſchovitarum*, *Certiſſima* Moſchoviæ *meſſis in cera & melle conſiſtit. Regio enim tota fœcundiſſimis apibus plena eſt: quæ non in manufactis agreſtium alveariibus, ſed in ipſis arborum cavis probatiſſima mella conficiunt.* Cætera ibi vide de permagnis mellis lacubus, & de ruſtico, quem in mellis gurgite demerſum urſa mirè liberavit. Neque enim in re notiſſima libet diutius immorari.

Secundò, ne quæratur, quomodo *Samſonis* apes cadaveris carnes attigerint, aut tetrum odorem tulerint, cum ab utroque apes abhorreant, ajo *cadaver* hic vocari, quod potius erat σκελετὸν σῶμα, *corpus exſiccatum* atque *arefactum*, & in quo nihil quidquam ſupererat præter compagem oſſium. Ita accipit *Syrus* Interpres, qui ܫܠܕܐ [illegible] reddidit, id eſt, *cadaver oſſeum*, ſeu, quod idem eſt, σκελετόν. Cui interpretationi favet, quod leonis cadaver ſuper terram diu jacuerat. *Samſon* enim, qui occiderat, reliquit in agro jacentem, וישב מימים, *& reverſus eſt poſt dies*, (ſic habetur ad verbum) *ut duceret* Dalilam, *& ſeceſſit, ut videret cadaver illius leonis. Poſt dies*: id eſt, *poſt annum.* Ita *Hebræi* hoc loco ſumunt, & in Scriptura paſſim. Sic *Gen.* 4. *v.* 3. *Et fuit* מקץ ימים, *in fine dierum*: id eſt, *in fine anni.* Geneſ. 24. verſ. 55. *Maneat puella nobiſcum* ימים או עשר, *dies, aut decem*: id eſt, *annum, aut decem menſes.* Levit. 25. verſ. 29. *Cum quis vendiderit domum*, &c. ימים יהיה גאלתו, *per dies erit redemptio ejus*: id eſt, *per annum durabit jus eam redimendi, & donec compleatur* שנה תמימה, *annus integer*; ut explicatur ſequenti verſu. *Judic.* 11. *verſ.* 4. *Et fuit poſt dies*, (id eſt, *poſt annum*) *ut bellum gererent* Ammonitæ *contra* Iſraëlitas. Et verſ. 40. מימים ימימה, *A diebus ad dies* (id eſt, *ab anno ad annum*, uno verbo *annuatim*) *ibant filiæ* Iſraëlis *ad lugendam filiam* Jephthæ. Ut 1 *Sam.* 1. *verſ.* 3. *Aſcendebat vir ille à diebus in dies, ut adoraret in Silo*: id eſt, שנה בשנה, *annuatim*, ut explicatur verſ. 7. Et ejuſdem capitis verſ. 20. *In revolutione dierum*: (id eſt, *anni*) *concepit* Anna, *& peperit filium.* Et cap. 2. verſ. 19. *Ad immolandum ſacrificium dierum*: id eſt, *annuum.* Et cap. 27. verſ. 7. *Et fuit numerus dierum, quibus habitavit* David *in agro* Philiſtæorum, ימים וארבעה חדשים, *dies* (id eſt, *annus*) *& quatuor menſes.* Hac locutione nihil frequentius. Itaque cùm *Samſon* legitur *reverſus poſt dies*, &c. idem eſt, ac ſi dicatur poſt annum demum reverſus ſeceſſiſſe, ut videret cadaver leonis ante annum interempti. Ex quo proinde veriſimile eſt nihil præter oſſa ſuperfuiſſe, cum carnes conſumpſiſſet tempus, aut feræ devorâſſent. In tali porrò ſceleto quidni potuerit apum examen conſiſtere, & mel ſuum conficere, quomodo in *Oneſili* capite ad *Amathuntis* portam ſuſpenſo? Ita enim habet *Herodotus* lib. 5. cap. 114. Ὀνησίλȣ μὲν Ἀμαθȣ́σιοι, ὅτι σφέας ἐπελιόρκησε, ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν, ἐκόμισαν εἰς Ἀμαθȣ̃ντα, καί μιν ἀπεκρέμασαν ὑπὲρ τῶν πυλέων· κρεμαμένης δὲ τῆς κεφαλῆς, καὶ ȣ̓́σης ἤδη κοίλης, ἑσμὸς μελισσέων, ἐσδὺς ἐς αὐτὴν, κηρίων μιν ἐνέπλησε. Oneſili *caput* Amathuſii, *quia ipſos obſederat, amputatum, &* Amathuntem *delatum, ſupra portas ſuſpenderunt. Illud autem ſuſpenſum, cùm exinanitum jam eſſet, examen apum ingreſſum favis implevit.* Et in ſepulchro *Hippocratis*, ſi *Sorano* credimus in ejus *Vita*, μέχρι πολλȣ̃ σμῆνος ἦν ἐργαζόμενον μέλι, *mellificantium apum examen diu fuit.* Neque eſt abſimile, quod in *Aldrovando* legi, lib. 1. *De Inſectis* pagina 110. *Veronæ* in æde *Sanctæ Crucis* in ſepulchro ſororum Cl. Juriſperiti *Bartholomæi Vitalis*, quarum una occubuerat Anno 1558, altera Anno 1562, apes inter utrumque cadaver mellis favos copioſe confeciſſe, donec Anno 1566 ſepulchrum fulmine apertum, abſque ulla vel cadaverum vel favorum læſione, favos ipſos, atque apes numeroſiſſime mellificantes, coram omnibus exhibuerit.

Sunt, qui apes audire negent: tamen ad *Eſa.* 7. *verſ.* 18. *Sibilabit Dominus ad muſcam, quæ eſt in extremo fluminum* Ægypti; *& ad apem, quæ eſt in terra* Aſſur, ita *Cyrillus*, Πεποίηται τοίνυν ὁ λόγος, ὡς ἐκ μεταφορᾶς τῆς τῶν μελιζσοκόμων ἐμπειρίας, οἱ συρίσμασι τὰς μυΐας ἀποφέρον τί τε (lege ἀποφέρȣσί τε) τῶν σίμβλων εἰς ἀγρȣ̀ς καὶ πάλιν ἀνακομίζȣσι. *Figurata eſt oratio, tanquam Metaphorâ ſumptâ ex mellariorum induſtria, qui ſibilis muſcas ab alveariibus in agros evocant, & iterum reducunt.* Et in *Eſa.* 5. *verſ.* 26. *Aſſibilabit illis ab extremo terræ*, idem *Cyrillus*, Δέχεται δὲ καὶ τȣ̃το πάλιν, ὡς ἀπό γε τῆς συνεθείας τῆς ἐπὶ τῶν μυιῶν. Ἐν ἔθει γάρ πώς ἐστι τοῖς μελισσοκόμοις συρίζειν αὐταῖς· ȣ̔́τω τε τῶν σίμβλων ἀποφέρειν εἰς ἄνθη, καὶ πόας, καὶ μὴν καὶ ἀνακομίζειν ἐξ ἀγρῶν, οἰκοί τε αὐτὰς ἐναυλίζεσθαι ποιεῖν. *Sumit hoc rurſus velut ex muſcarum* (id eſt, apum) *conſuetudine. Solent enim apiarii iis aſſibilare, & ita ex alveariibus ad flores, & herbas eas educere, & ex agris revocare, domique ut immorentur efficere.* Alii tinnitum æris, aut teſtas colliſas, in eundem uſum adhibent. *Columella* lib. 10. cap. 7. *Quod* (examen) *ſive eſt abditum ſpecu, fumo elicietur: &, cùm erupit, æris ſtrepitu coërcetur.* Et cap. 12. *Crepitaculis æreis, aut teſtarum plerumque vulgò jacentium ſonitu terreatur fugiens juventus. Plinius* lib. 11. cap. 20. *Gaudent plauſu, atque tinnitu æris, eoque convocantur. Quo manifeſtum, auditus quoque ineſſe ſenſum. Ælianus* lib. 5. cap. 13. Ὅταν γȣ̃ν σκιρτήσωσιν, καὶ πλανηθῶσιν, ἐνταῦθα οἱ σμηνȣργοὶ κροτȣ̃σι κρότον τινὰ ἐμμελῆ τε, καὶ συμμελῆ· αἱ δὲ ὡς ὑπὸ σειρῆνος ἕλκονται, καὶ μέντοι ὑποστρέφȣσιν εἰς τὰ οἰκεῖα αὖθις. *Cum laſciviunt, & aberrant, tum apiarii ſonum quendam canorum & harmonicum edunt. Eæ autem tanquam à* Sirene *retrahuntur, & ad conſueta domicilia revertuntur.* Virgilius,

Tinnituſque cie, & Martis *quate cymbala circum*; ut nimirum vagas apes ad alvearia revoces. Et paulò poſt, cùm ad pugnam exeunt,

--- morantes
Martius *ille æris rauci canor increpat, & vox*
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.

Et rurſus,

Curetum *ſonitus crepitantiaque æra ſequutæ,*
Dictæo *cœli Regem pavere ſub antro.*

Ovidius de *Baccho* lib. 3. *Faſtorum* verſu 739.

Jamque erat ad Rhodopen Pangæaque *flumina ventum,*
Æriferæ comitum cum crepuere manus.
Ecce! novæ coeunt volucres tinnitibus actæ,
Quoſque movent ſonitus æra ſequuntur apes.

Lucanus libri 9. verſu 288.

--- Phrygii *ſonus ut crepat æris,*
Attonitæ poſuere fugam, ſtudiumque laboris
Florilegi repetunt, & ſacri mellis amorem.

Claudianus *Panegyrico* in sextum *Consulatum Honorii* versu 259.

--- qualis, Cybeleïa *quassans*
Hyblæus *procul æra senex, revocare fugaces*
Tinnitu conatur apes, quæ sponte relictis
Descivêre favis. ---

Didymus *Geoponicωn* lib. 15. Θέλγει δὲ τοῦτο τὸ ζῶον, καὶ κάλλιστον μέλος· ὅθεν οἱ μελισσουργοὶ διασκορπιζομένας αὐτὰς κυμβαλίζοντες, ἢ τὰς χεῖρας εὐρύθμως κροτοῦντες συνάγουσι. *Mulcet etiam hoc animal dulcedo cantus. Unde est, quod apiarii dispersas apes, cymbalis pulsatis, aut manus continuè plaudentes congregant.* His *Philosophus* frustra opponitur, quasi, primo *Physicorum*, apes auditu carere asserat. Neque enim locum, quem citant, usquam reperio. Quin *Historiæ* lib. 9. cap. 40. eas mane ad opus sono excitari, & ad vesperam altero sono edito ab opere revocari dicit, ut ad quietem se componant. Ὄρθριαι inquit, σιωπῶσιν, ἕως ἂν μία ἐγείρῃ βομβήσασα δὶς, ἢ τρίς· τότε δ' ἐπ' ἔργον ἀθρόαι πέτονται· καὶ ἐλθοῦσαι πάλιν, θορυβοῦσι τὸ πρῶτον· κατὰ μικρὸν δ' ἧττον, ἕως ἂν μία περιπετομένη βομβήσῃ ὥσπερ σημαίνουσα καθεύδειν· εἶτ' ἐξαπίνης σιωπῶσι. *Manè silent, donec una excitaverit bombo edito bis, aut ter. Tum vero confertim ad opus evolant. At reversæ primum fremunt: sed paulatim minus minusque, donec una circumvolitans bombum edat, quasi signo dormiendi dato: atque exinde continuò silent.* Unde *Plinius* lib. 11. cap. 10. *Noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo.* Item, *Cùm advesperascit, strepunt in alveo minus ac minus, donec una circumvolet, eodem quo excitavit bombo, ceu quietem capere imperans, & hoc castrorum more. Tum repentè omnes conticescunt.* Tamen, ut dicam quod res est, *Philosophus* paulò antè rem in incerto reliquerat his verbis, Δοκοῦσι δὲ χαίρειν αἱ μέλιτται καὶ τῷ κρότῳ· διὸ καὶ κροτοῦντές φασιν ἀθροίζειν αὐτὰς εἰς τὸ σμῆνος, ὀστράκοις τε, καὶ ψόφοις· ἐστι μὲν τοι ἄδηλον ὅλως, εἴτε ἀκούουσιν, εἴτε μή· καὶ πότερον ἢ δι' ἡδονὴν τοῦτο ποιοῦσιν, ἢ διὰ φόβον. *Plausu etiam gaudere videntur apes. Quapropter sonitu æris, aut fictilis, dicuntur in alveare congregari. Prorsus tamen incertum est, an audiant, nec ne; & utrum id faciant præ voluptate, aut præ metu. Deut.* 1. v. 44. dicit *Moses Amorrhæis*, quos *Chananæorum* omnium infestissimos experti erant *Israëlitæ*; *Vos persequuti sunt*, כאשר תעשינה דבורים, *sicut faciunt apes.* Ita plerique Veteres. Sed *Syrus* multò aliter, *Vos persequuti sunt, quomodo apes* ܕܒܪܝܬܐ *fumigatæ* (vel *fumo irritatæ*) persequuntur invadentem. Et *Arabs* manu-scriptus, quem in *Suecia* vidi,

فطردوكم كما يطرد النحل بالدخان

Et vos expulerunt, quomodo apes fumo expelluntur. Chaldæus etiam *Onkelos* ita legendus, כמא דיתנן דבריתא *ut qui fumigat apes.* Nam vox דנתנן, quam variè torquent, nullum commodum sensum admittit. Hi nimirum Interpretes pro תעשינה *thaasena*, id est, *faciunt*, legisse videntur תעשנה *theassenna*, id est, *fumigantur*; levi in literis mutatione, nec sensu incommodo. Notum enim est, eos, qui castrant alvearia, apes priùs fumo absterrere. Unde *Poëta* lib. 4. *Georgicorum* versu 230.

--- fumosque manu prætende sequaces.

Et ibi *Servius*, *Fumum etiam profer, ut, cum his rebus territæ illæ discesserint, impunè possis mella colligere.* Item, *Sequaces fumos, quippe apum persecutores, ut* "*Maleæque sequacibus undis.* Et *Ovidius* lib. 1. *De Remedio Amoris* versu 185.

Quid, cum suppositos fugiunt examina fumos,
Ut relevent dempti vimina curva favi?

Et *Zonas*, de *Pane* ad apes *Anthologiæ* lib. 1. cap. 60.

--- ὁ δὲ βλυστηρίδι χειρὶ
Καπνώσας, βαιὴν κῦμμι λίπῃ μερίδα.

Hinc verò castrante manu fumum excitans, vobis parvam (mellis) *relinquat partem.* Et de *Aristæo Nonnus Dionysiacωn* lib. 5. versu 249.

Καὶ δολίῳ πνιγόεντι πυρὸς τεχνήμονι καπνῷ
Σινομένην πρήυνεν. ---

Et doloso suffocante ignis industrio fumo noxiam (apem) *mitigavit.* Sunt & alii, qui idem tradant. *Antigonus* Mirabilium *Historiâ* 37. Τὰς δὲ μελίττας θυμιωμένας ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, καὶ κακοπαθούσας τότε μάλιστα μὲν ἐσθίειν. *Apes* (ajunt) *cum fumo suffiuntur, & divexantur, tum maximè edere.* Aristophanis *Scholiastes* ad hæc *Poëta* in *Vespis*,

--- Τῦφε πολλῷ τῷ καπνῷ,

Incende multo fumo. Τῦφε δὲ καίων δίωκε· ὁ γὰρ καπνὸς διώκει τὰς μελίσσας, καὶ τὰς σφῆκας. *Vox* τῦφε *significat: Exurens persequere: fumus enim apes & vespas persequitur. Columella* lib. 10. capite 15. ubi de castrandis apum alvearibus; *Ubi à posteriore parte, qua nullum est vestibulum, patefactum fuerit alveare, fumum admovebimus factum galbano vel arido fumo* (forte *fœno.*) Et infra, *Fumus ad apes promovetur, quæ confestim, nidoris impatientes, in priorem partem domicilii, & interdum extra vestibulum se conferunt. Plinius* lib. 11. cap. 16. *Cùm eximuntur mella, apes abigi fumo utilissimum, ne irascantur, aut ipsæ avidè vorent. Fumo crebriore etiam ignavia earum excitatur ad opera.* Id *Græcè* βλίσαι dicitur, & ἐναύειν. *Hesychius*, Βλίσαι, καπνίσαι μελίσσας, καὶ ἐξελάσαι τῶν σκηνῶν (legendum σμηνῶν.) *Fumigare apes, & ex alvearibus expellere.* Item, ἐναύοντες, ἀνάπτοντες πυρὶ, τὰ γὰρ σμήνη τῶν μελισσῶν διώκουσι διὰ πυρὸς καὶ καπνοῦ. *Ignem succendentes: apum enim examina igne & fumo persequuntur.* Et *Arabicè* جلا *giala.* Alcamus,

جلا النحل دخن عليها ليشتار العسل

Giala *apem, id est, eam fumigavit, ut mel ex alveari educeret.* In *Talmude* Tractatu *Kelim* cap. 16. §. 7. pag. 26. a. quid sit מדף של דבורים, *maddaph apum*, *Glossator* sic explicat, כלי שמשימין בו אש וגללי בקר ומעשנים שיברחו מן הכוורת הנחילים ויקח הדבש מלשון אשר תדפנו רוח *Vas est, in quo ponitur ignis, & stercus bubulum, cujus suffumigatione fugentur apes ex alveari, ut sumatur mel:* (Derivatur autem à Verbo נדף *dispellere.*) unde Psal. 1. vers. 4. "*Dispellit eam ventus.* Ex hac porro fumigatione *Poëtæ* passim ducunt similitudines, quomodo hoc loco *Moses*, si *Syræ*, *Chaldaicæ*, & *Arabicæ* versioni stamus. *Lycophron* de *Paride* versu 180.

Χ' ὡμὸς παλιμπόρευτον ἵξεται τρίβον,
Σφῆκας δαφοινοὺς χηράμων ἀνειρύσας,
Ὁποῖα κοῦρος δῶμα κινύσας καπνῷ.

Et hic quidem retrogradâ incedet viâ,
Vespas cruentas ex cavernis extrahens,
Ut cum puer fumo alveare suffiit.

Id est, raptâ *Helenâ Trojam* rediens *Græcos* irritabit, ut fumo vespæ & apes irritantur. Et versu 254. idem de *Græcis*,

Ἀλλ' ὡς μέλισσαι συμπεφυρμέναι καπνῷ.

Sed ut apes fumo commixtæ, &c. Cætera ibi vide. *Apollonius* lib. 2. *Argonauticωn* versu 29.

Λευγαλέως Βέβρυκας ὑπερφιάλους ἐφόβησαν.
Ὡς δὲ μελισσάων σμῆνος μέγα μηλοβοτῆρες,
Ἠὲ μελισσοκόμοι, πέτρῃ ἔνι καπνιόωσιν·
Αἱ δή τοι τείως μὲν ἀολλέες ᾧ ἐνὶ σίμβλῳ
Βομβηδὸν κλονέονται, ἐπὶ πρὸ δὲ λιγνυόεντι
Καπνῷ τυφόμεναι πέτρης ἑκὰς ἀΐσσουσιν.

Bebrycas superbos graviter terruerunt; ut apum examen magnum opiliones, aut apiarii, in petra fumigant. Qua

Quæ quidem interea congregatæ in suo alveari cum sono turbantur, & plus æquo fuliginoso fumo adustæ, procul è petra effunduntur. Ubi scribit *Scholiastes* apes fumum fugere, διὰ τὸ στενόπωρον εἶναι αὐτῶν τὴν ὄσφρησιν, *quia odoratus meatus habent angustissimos. Virgilius* de *Laviniensibus*, ab *Ænea* in sua urbe obsessis, *Æneidos* lib. 12.

Arma ferunt alii, & pergunt defendere muros:
Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
Vestigavit apes, fumoque implevit amaro.
Illæ intus trepidæ rerum, per cerea castra
Discurrunt, magnisque acuunt stridoribus iras.
Volvitur ater odor tectis, nunc murmure cæco
Intus saxa sonant, vacuas it fumus ad auras.

Quintus Smyrnæus, ubi de *Ajace Achillis* cadaver contra *Trojanos* propugnante lib. 3. versu 217.

--- τοὶ δ᾽ οὐκ ἀπέληγον ὁμοκλῆς,
Ἀλλά οἱ ἀμφεμάχοντο, περισταδὸν ἀΐσσοντες,
Αἰὲν ἐπασσύτεροι, τανυχειλέες εὖτε μέλισσαι,
Αἵθ᾽ ἑὸν περὶ σίμβλον ἀπειρέσιαι ποτέωνται,
Ἄνδρ᾽ ἀπαμυνόμεναι, ὁ δ᾽ ἄρ᾽ οὐκ ἀλέγων ἐπιούσας,
Κηροὺς ἐκτάμνησι μελίχροας· αἱ δ᾽ ἀκάχωνται
Καπνοῦ ὑπαὶ ῥιπῆς ἠδ᾽ ἀνέρος· ἀλλ᾽ ἄρα καὶ ὡς
Ἀντίαι ἀΐσσουσιν, ὁ δ᾽ οὐκ ὄθετ᾽, οὐδ᾽ ἄρα βαιόν.

Illi vero minas non intermiserunt, sed impugnârunt ipsum circumquaque irruentes subinde densiores, ut protensis labiis apes, quæ circa alveare suum innumero agmine volant, ut virum (mel vindemiantem) *arceant. Qui tamen invadentes non curans, mellitos favos castrat. Illi autem, quamvis fumi & viri impetu torqueantur, tamen contra tendunt. At is ne minimum quidem illarum rationem habet.* Gregorius Nazianzenus *Carmine* De vita sua,

Ἀνίσατ᾽ εὐθὺς ὥσπερ ἐκ καπνοῦ βίας
Ἑσμὸς μελίσσων. ---

Surgit statim (populus) *ut apum examen vi fumi.*

Postquam de fumo abundè actum est, sequitur, ut dicamus de apum fortitudine in ea Scripturæ loca, quibus cum apibus conferuntur hostes infestissimi: ut ubi supra, *Amorrhæi*, de quibus *Moses*; *Et vos persequuti sunt, sicut faciunt apes.* Et *Psal.* 118. *v.* 12. *David* de hostibus suis, *Circumdederunt me ut apes.* Et *Esa.* 7. *v.* 18. *Sibilabit Dominus api, quæ est in terra* Assur: ubi *Chaldæus*, *Clamabit Dominus ad validas copias*, דאנון תקיפין כדבריתא, *quæ sunt fortes ut apes, & adducet eas de finibus terræ Assyriæ.* Et ibidem *R. Selomo*, לדבורה חיל גבורים דעקצים כדבורים, *Ad apem, id est, ad exercitum fortium, qui pungunt ut apes.* Quæ similitudines ne videantur subsidere infra argumenti dignitatem, sciendum est, apem in tam tenui corpusculo ingentes habere animos; atque ut mel suum tueantur, non solum homines, sed & vastissima quæque animalia infestis aculeis aggredi non timere, & quandoque interimere. *Aristoteles Historiæ* libri 9. cap. 40. Κτείνουσι δὲ βάλλουσαι καὶ τὰ μεγάλα τῶν ζώων· καὶ ἵππος ἤδη ἀπέθανεν ὑπὸ μελιττῶν. *Injecto aculeo necant maxima quæque animalia. Adeoque ab apibus punctus equus obiit.* Unde *Plinius* lib. 11. cap. 18. *Est in exemplis equos ab iis occisos.* Sed & ex *Antenore* refert *Ælianus* lib. 17. cap. 35. *Rhaucios, Cretæ* populos, apum χαλκοειδῶν aculeis ex urbe sua pulsos, aliò migravisse. Nihil igitur mirum, si iidem lethiferi fuerunt *Hermonacti* puero, de quo *Antipater* lib. 1. *Anthologiæ* cap. 37.

Τὸ βρέφος Ἑρμώνακτα διεχρήσασθε μέλισσαι,

Infantem Hermonactem *interfecistis apes.* Et *Bianor*,

Κοῦρον ἀποπλανίην, ἐπιμάζιον, Ἑρμώνακτα
Φεῦ! βρέφος ὡς ἀδίκως εἵλετε βουγενέες;

Puerum errantem & lactentem Hermonactem, *infantem, hei mihi! quàm iniquè perdidistis apes?* Proinde in *Theocrito Idyllio* 19. apud matrem conqueritur *Cupido* κηριοκλέπτης,

--- ὅττι γε τυτθὸν
Θηρίον ἐντὶ μέλισσα, καὶ ἁλίκα τραύματα ποιεῖ.

Quod, tam exile animalculum cum sit apis, tanta vulnera faciat. Et apum examina sæpe in bello profuere. Sic in *Appiani Mithridatico*, cum *Lucculliani* per cuniculos *Themiscyram* aggrederentur, *Themiscyrii* ursos, ferasque alias, & σμήνη μελισσῶν, *apum examina*, in operarios emittebant. Et, *Amurathe Albam Græcam* obsidente, oppidani, apum examinibus in *Turcas* immissis, se tuebantur, ut scribit *Bonfinius Decadis* 3. libro 4. Nec absimile est, quod refert *Wittichindus*, lib. 1. *De gestis Saxonum*, unum ex Ducibus *Henrici Imperatoris* à *Giselberto Lotharingiæ* Rege obsessum, invasores, objectis apum alvearibus, inhibuisse, quorum aculeis equi in furorem acti sessores vel excusserint, vel ad pugnandum inutiles reddiderint. Et Anno 1513. cùm *Barriga*, Dux *Lusitanus*, *Tanli*, *Maurorum* oppidum in ditione *Xiatimensi*, pene ad incitas redegisset. *Oppidani, cum se in extremum discrimen adductos cernerent, alvearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incensa è mœnibus demisere. Nostri & alvearium flammis ambusti, & apum aculeis stimulati, oppugnationem deserere coacti sunt. Osorii* verba sunt lib. 8. *De rebus Emmanuelis.* Itaque, si minus verum, saltem vero simile est, quod apud *Photium* scribit *Jamblichus* de copiis, quæ *Rhodanem*, & *Sinonidem* obsidebant: Φεύγουσιν ὁ στρατὸς, τῷ τῶν μελισσῶν πολέμῳ πονούμενοι. *Copiæ diffugiunt apum pugnâ afflictæ.* Neque prorsus est incredibile, quod ex *Herodoto* supra attulimus, loca quædam trans *Istrum*, propter apum multitudinem hominibus fuisse inaccessa. Hodie inter pœnas, quas adultero imponit *Judaica* gens, hæc una est, ut nudus æstate per densam apum turbam transeat, & illarum aculeis corpus suum objiciat, donec totum intumuerit: & postquam convaluerit, iterum; imò sæpius, pro peccati gravitate pœnam eandem subeat. Ita habetur cap. 34. *Synagogæ Buxtorfii.*

CAPUT UNDECIMUM.

Loca quædam de Apum Mellificio, quæ tanquam ex *Scriptura* proferunt *Græci Patres.*

Examen apum, & mel: *id est, examen apum mellificarum* Græci *Psal.* 118. *v.* 12. Circumdederunt me ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον, ut apes favum. *Ita etiam* Æthiops: & Arabum *unus* favum, *alter* ceram. Græcos *hanc vocem perperam addidisse.* Proverb. 6. *v.* 8. *post locum de formica, sequitur alius de ape, quem ex* Græcis *habent* Arabs, Castalio, & *multi* Patres. *In eo nota,* 1. *apem cum formica jungi; ut passim.* 2. *Ex brutis peti exempla vitæ; ut in multis Scripturæ locis.* 3. *Apem imitandam sæpe proponi. Hinc mulier frugi ex ape nata fingitur, & cum ape confertur. Et illustribus fœminis non paucis commune nomen* Deboræ & Melissæ. 4. *Apem* ἐργάτιν *dici.* 5. *Ejus* ἐργασίαν σεμνήν. Arabs *emendatus. De voce* σεμνὴν *conjecturæ. Ignotum, quomodo apes opus suum conficiant.* Aristotelis *alveare vitreum.* 6. *Apis labores, id est, mel, ad sanitatem & longævitatem conferre. Exempla ex* Pythagora, Glauco, Democrito, Pollione Romulo *petita.* Diophanes *emendatus. Mel, Magnatum etiam cibus.* Mellita, *vel* mitellita, *à* Nerone *indicta.* 7. *Apis ubique clara, & amabilis.* Aristodemus *malè pro* Aristomacho. 8. *In apibus sapientia, pars etiam divinæ mentis.* Sirach. 11. v. 3. Apis parva in volucribus (*non minima, ut vult*

vult Drusius) principium dulcedinum, *id est*, summè dulce. *Veramens illius loci, quem alio detorsit* Epiphanius.

Apes commendat inprimis mellis conficiendi artificium, de quo in *Hebræorum* sacro textu hoc solum reperias *Jud.* 14. *v.* 8. *Et, ecce examen apum in corpore leonis, & mel! Examen apum, & mel*: id est, *examen apum mellificarum*, aut *mel conficientium*, per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Sed *Græci Patres* è penu suo tres alios textus proferunt. Primus est *Psalmi* 117. (*Hebræis* 118.) v. 12. Ἐκύκλωσάν με, ὡσεὶ μέλισσαι κηρίον. *Circumdederunt me, sicut apes favum.* Ita ex *Græca* versione citant *Augustinus*, *Hieronymus*, *Theodoretus*. Neque aliud habent nostræ editiones. *Æthiops* quoque idem sequitur. Et *Arabs*, quem habeo manuscriptum, أحتاطوا بي مثل النحل بالشهد *Circumdederunt me, ut apes favum.* Sed pro الشهد, id est, *favo*, editi habent الشمع *ceram.* Quasi *Arabes* κηρὸν *Græce* legerint, non κηρίον. At in *Hebræo* solum legitur, סבוני כדבורים, *Circumdederunt me, ut apes.* Et illud κηρίον videtur perperam additum. Agit enim *David* de hostibus suis: nec eos confert cum apibus, quę favum circumstant, cum in eo nihil sit hostile, sed cum apibus, quæ hominem aut bruchum agminatim circumdant, ut infestis aculeis pungant. Quomodo apud *Statium Thebaïdos* lib. 10.

Sic, ubi pumiceo pastor rapturus ab antro
Armatas exegit apes, fremit aspera nubes,
Inque vicem sese stridore hortantur, & omnes
Hostis in ora volant. ---

Sed de his supra jam actum.

Secundus textus est *Prov.* 6. *v.* 8. ubi post locum de formica πολυθρύλλητον, *Vade ad formicam, ô piger*, &c. *Græca* editio sic habet, Ἢ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε, ὡς ἐργάτις ἐστὶ, τήν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται· ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται· ποθεινὴ δέ ἐστι πᾶσι, καὶ ἐπίδοξος· καὶ περ οὖσα τῇ ῥώμῃ ἀσθενὴς, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη. Quæ in versione sua *Castalio* sic expressit, *Aut apem adi, & disce quam operosa sit, quamque augustum opus exerceat: cujus laboribus & Reges & privati vescuntur salubriter. Eaque omnibus est amabilis, & illustris: &, quamvis viribus infirma sit, tamen sapientiæ studio promovit.* *Arabica* quoque versio,

او انهب الي النحلة واعرف انها مثل
الفاعل هي تعمل صناعتها ظرفة
عجيبة ۞ واتعابها تحمل الي الملوك ۞
والعامة يستعملوها لحفظ الصحة ۞ وهي
عند جميع الناس ماثورة مشرفة ۞
مع ضعيفة في قوتها قدمت لانها
اكرمت بالحكمة وفضلت ۞ *Aut vade*

ad apem, & scito eam, velut operarium, opus suum fabricare arte mirabili. Et labores ejus deferuntur ad Reges. Et vulgus iis utitur ad tuendam sanitatem. Estque apud omnes homines excellens & nobilis. Etiamsi debilis sit viribus, tamen antecellit; quia commendatur sapientia, & præstans est. Eundem locum citant multi Veteres: ut *Clemens Alexandrinus* lib. 1. *Stromatωn*; *Origenes* in *Numeros* Homilia 27. & in *Esaiam* Homilia 2. *Basilius* in *Hexaëmeron* Homilia 8. *Ambrosius* in *Hexaëmeron* lib. 5. cap. 21. *Hieronymus* in *Ezechiëlem* cap. 3. *Theodoretus* De Providentia *Oratione* 5. *Antiochus Abbas Sabæ* Homilia 36. *Johannes Damascenus* lib. 2. *Parall.* cap. 89. Tamen, ut verè observat *Hieronymus* ubi supra, hoc *Hebræa* non habent exemplaria. Itaque nec in *Chaldæa*, nec in *Syra*, nec in *Vulgata* versione ullum est hujus loci vestigium. Et sæpe mirari subiit, unde id sumpserint *Græci* Interpretes, ut & quædam alia, quæ variis locis passim inserunt. Neque enim credibile est, illos de suo hæc fuisse addituros, nisi in quibusdam *Hebræorum* exemplaribus jam inserta reperissent.

Utut sit, in hoc de ape loco quædam notanda. Primo apem cum formica jungi, ut passim apud Scriptores. Sic *Philosophus Historiæ* lib. 1. cap. 1. postquam apem & formicam politica & gregalia dixit esse animalia, addit τὸ τῶν μελιττῶν γένος εἶναι ὑφ' ἡγεμόνα· μύρμηκες δὲ, καὶ μύρια ἄλλα ἄναρχα, *apum genus esse sub duce, formicas autem & infinita alia sine duce.* Et lib. 9. cap. 38. Τῶν δ' ἐντόμων ζώων ἐργατικώτατα σχεδόν ἐστι, καὶ πρός τ' ἄλλα συγκρίνεσθαι πάντα, τότε τῶν μυρμήκων γένος, καὶ τὸ τῶν μελιττῶν. *Insectorum animalium sunt laboriosissima, & reliquis omnibus præferenda, formicarum & apum genera.* Cicero *Academicarum Quæstionum* lib. 4. *Cujus quidem* (Dei) *vos majestatem deducitis usque ad apum formicarumque perfectionem.* Plutarchus in libro, *An seni gerenda sit Respublica*, Τὸ κοινωνικὸν, καὶ πολιτικὸν, ὃ καὶ μύρμηξιν ἄχρι τέλους παραμένει καὶ μελίτταις. *Vita communis, & politica, in qua ad finem usque permanent tam formicæ, quàm apes.* Ælianus *Historiæ* lib. 5. cap. 49. Μέλιτται, μύρμηκές τε, καὶ ἐκείνοις, ἐκφορᾶς νεκρῶν μέλειν ἡ σοφωτάτη φύσις ἔδωκεν. *Apibus & formicis id sapientissima Natura tribuit: ut mortuos suos efferrent.* *Phocylides*, aut quisquis est, postquam formicam pluribus descripsit, de ape addit continuo post,

Κάμνει δ' ἠερόφοιτος ἀριστοπόνος τε μέλισσα,

Operatur quoque aëria & laboriosa apis. *Celsus* apud *Origenem* hominem stultè asserit à brutis ideo non differre, quia civitates condidit, & civili administratione utitur, καὶ γὰρ μύρμηκες, καὶ αἱ μέλισσαι, *formicæ enim, & apes idem præstant.* Sed eum accuratè refellit *Origenes* lib. 4. *Tertullianus* lib. 1. *contra Marcionem* cap. 14. *Imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula*, &c. *Pontanus* lib. 1. *De stellis*,

Sola hyemi metuens latebroso pumice condit
Triticeos populata hominum formica labores.
Idem amor atque apibus eadem experientia parcis.

Scaliger in carmine, cui titulus *Avara militia*;

Formica, & apis, utraque deponit in annum.
Hanc sedulitas, hanc studium facit virilem.
Huic alveus, illi satis est cavum pusillum.

Et in titulo *Labor pater fruitionis*;

Formica & apis nos operariæ docebunt
Pro parte laborare, dein frui labore.

2. Neque id præter Scripturæ morem est, quod ex brutis petuntur exempla vitæ: ut ex formica in eodem versu; ex bove, & asino, *Esa.* 1. *vers.* 3. ex turture, grue, & hirundine, *Jerem.* 8. *vers.* 7. ex serpentibus, & columbis, *Matth.* 10. *vers.* 16. Deo ad classem inferiorem, nempe in brutorum Scholam, sic eos ablegante, qui in sua Schola nihil profecerunt. 3. Hoc quoque tralatitium est, quòd apis hominibus imitanda proponitur. *Seneca* Epistola 84. *Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos car-*

carpunt, deinde quidquid attulere disponunt, ac per favos digerunt, &c. *Lucretius* libro tertio;

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta.

Horatius libri quarti *Odâ* secundâ,

--- *ego apis Matinæ*
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis *ripas operosa parvus*
Carmina fingo.

Plura hujusmodi ex *Platone*, *Plutarcho*, *Luciano*, & aliis nemini non sunt obvia. Neque aliud volunt, qui mulierem frugi ex ape natam esse fingunt, ut apud *Stobæum* capite septuagesimo primo *Simonides*;

Τὴν δ' ἐκ μελίσσης, τήν τις εὐτυχεῖ λαβών·
Κείνῃ γὰρ οἴῃ μῶμος οὐ προσιζάνει·
Θάλλει δ' ὑπ' αὐτῆς κἀπαέξεται βίος.

Natam ex ape qui duxerit, felix est: in hac enim sola culpa non residet; floretque, & ab ea augetur res familiaris. Et *Phocylides*,

--- ἡ δὲ μελίσσης
Οἰκονόμος τ' ἀγαθὴ, καὶ ἐπίσταται ἐργάζεσθαι,

Quæ autem ex ape nata est rem œconomicam probè callet, & novit operari. Hinc in *Oeconomico Xenophontis* capite decimo tertio, ἡ τῶν μελισσῶν ἡγεμὼν, *dux apum*, confertur pluribus cum matrefamilias. Itaque etiam illustres mulieres *apis* nomine appellari non dedignatæ sunt: ut apud *Hebræos* DEBORA duplex; una *Rebeccæ* nutrix, *Gen.* 35. 8. & altera Prophetissa, quæ judicavit *Israëlem*, *Judicum* 4. 4. Et apud *Græcos* *Jovis* nutrix MELISSA Nympha: & MELISSA *Epidamni* filia, de qua *Stephanus* in Δυῤῥάχιον· & MELISSA *Periandri* uxor, Regis *Corinthiorum*: & MELISSA recentior, cujus *Epistolam* edidit *Aldus* in volumine *Græcarum Epistolarum*. 4. Est etiam id receptum, ut *apis* dicatur ἐργάτις *opifex*, vel *operaria*. Aristoteles *Historiæ* libri noni capite quadragesimo, Εἰσὶ δ' αἱ μικραὶ ἐργάτιδες μᾶλλον τῶν μεγάλων. Quibus similia hæc *Varronis* libri tertii *Rusticorum* capite decimo sexto, *Sylvestres minores sunt magnitudine, & pilosæ, sed opifices magis.* Et quod *Anthologiæ* libri primi capite sexagesimo apes in *Antiphilo* vocantur

Αἰθερίου πτηναὶ νέκταρος ἐργάτιδες,
Ætherii volucres nectaris artifices.

Ut de *Luciano* taceam, qui in *Halcyone* apem appellat μέλιτος ἐργάτιν, quomodo etiam *Pisidas* τὴν σοφὴν τὴν ἐργάτιν. 5. Sed nemo alius, quod quidem sciam, harum ἐργασίαν σεμνὴν vocavit. Quod *Ambrosius* reddit *operationem venerabilem*, Hieronymus *opus castum*, Castalio *augustum opus*, Godefridus Tilmannus, *opus munditiæ & honestatis plenum*. Malim *opus pretiosum*, aut *mirabile*; quia magis ad rem est: & σεμνὸν, vel σεπτὸν, sic sumi docent *Lexicographi* veteres. *Hesychius*, Σεμνὴ (lege Σεμνὰ) τίμια, σώφρων. Idem, Σεπτὰ, θαυμαστά. Quod sequutus *Arabs* hic habet apem fabricare opus suum ظرفة عجيبة *arte mirabili*. (Malè editum ظرفة) Quid si σμήνων legas pro σεμνὴν hoc modo, τήν τε ἐργασίαν σμήνων ὡς ποιεῖται, *& quomodo faciat opus alvearium*, id est, mirabile illud opus, quod fit in alvearibus? Quod ingens Naturæ arcanum est, neque dum satis perspectum. *Philosophus* ubi suprà, Ὅταν δὲ εἰς σμῆνος ἀφίκωνται, ἀποσείονται, καὶ ἀκολουθοῦσιν ἑκάστῃ τρεῖς, ἢ τέτταρες. Τὸ δὲ λαμβανόμενον οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν ἰδεῖν, οὐδὲ τὴν ἐργασίαν, ὃν τινα τρόπον ποιοῦνται, οὐκ ὦπται. *Cum autem in alveare* (à florilegio) *redeunt, se excutiunt, & unamquamque apem tres aut quatuor sequuntur. Sed quid accipiant videre facilè non est. Neque dum observatum est quomodo opus suum faciant.* Scitu dignum, modò verum, quod de illo referunt *Alkazuinius* & *Damir*;

وقد صنع أرسطاطاليس لها بيتا من زجاج
لينظر الى كيفية ما تصنع فابت أن تعمل
حتى لطخته من باطن الزجاج بالطين

Fecit illis Aristoteles *alveare vitreum, ut introspiceret, qua ratione ad opus se accingerent. Sed abnuerunt quidquam operari, donec interiora vitri luto oblevisset.* 6. Sequitur in Sacro Textu, Ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται. *Cujus labores Reges & privati ad sanitatem adhibent. Apis labores*, id est, *mel*: ut in *Hesiodi* versu de fucis notissimo *Operum* versu 303.

Οἵ τε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ,

Quique apum laborem absumunt otiosi. Et apud *Euripidem*, *Iphigenia in Tauris*, censetur in inferiis

--- ξουθᾶν πόνημα μελισσᾶν,

flavarum apum labor. Hinc Adagium de juvene, qui in re pervulgata explicanda tempus inutiliter terit, Σύγγνωθι τῷ μειρακίῳ τὸ μέλι πόνον μελίττης κηρύττοντι, *Ignosce juveni, qui mel apis laborem esse prædicat.* De quo *Tzetzes Chiliadis* octavæ *Historia* ducentesima octava,

Τοῦτο τὸ σχῆμα γίνωσκε τυγχάνειν εἰρωνείας.
Καὶ τίς γὰρ, ὃς ἠγνόηκε πόνον μελίσσης μέλι;

Hanc figuram scito esse Ironiæ. Quis enim est, qui nesciat laborem apis esse mel? Porrò mel πρὸς ὑγίειαν *ad sanitatem* adhiberi verè dicitur. Ita enim statuunt Veteres. *Hippocrates* capite quinquagesimo *De Affectionibus*, Μέλι, ξὺν ἑτέροις ἐσθιόμενον, καὶ τρέφει, καὶ εὔχροιαν παρέχει. *Mel, cum aliis comestum, & nutrit, & bonum colorem exhibet.* Et capite quinquagesimo quarto, Οἶνος καὶ μέλι κάλλιστα κέκριται ἐν ἀνθρώποισι, ἢν πρὸς φύσιν καὶ ὑγιαίνουσι, καὶ ἀσθενέουσι, σὺν καιρῷ, καὶ μετριότητι, προσφέρονται. *Vinum & mel optima judicata sunt in hominibus, si juxta naturam & sanis, & debilibus, cum temporis opportunitate, ac mediocritate, exhibeantur.* *Diophanes* libro decimo quinto, in *Geoponicis*, Οὐ μόνον ἡδὺ τοῖς χρωμένοις, ἀλλὰ καὶ μακροβίους ποιεῖ· οἱ οὖν γήρᾳ μέλιτι μετὰ ἄρτου μόνου τρεφόμενοι, ἐπὶ πλεῖστον βιοῦσι· καὶ τὰς αἰσθήσεις δὲ διαφυλάττει πάσας ἐῤῥωμένας. *Mel utentibus non solùm suave est, sed & eos longævos facit. Qui igitur in senectute melle cum solo pane vescuntur, diu vivunt; & sensus vegetos facit ille cibus:* Proinde Λύκος πολυχρονίους φησὶν εἶναι τοὺς Κυρνίους, διὰ τὸ μέλιτι ἀεὶ χρῆσθαι, *longævos esse* Corsos *tradit* Lycus, *quia melle semper utuntur.* Ita *Athenæus* libri secundi capite septimo. Et ibidem, Τῶν Πυθαγορικῶν τροφὴ ἄρτος μετὰ μέλιτος, ὥς φησιν Ἀριστόξενος, τοὺς προσφερομένους αὐτὰ ἀεὶ ἐπ' ἀρίστῳ λέγων ἀνόσως διατελεῖν. Pythagoricorum *nutrimentum panem cum melle fuisse scribit* Aristoxenus, *addens sine morbo vivere, qui ea ad prandium semper adhibent.* Quod videntur ex præceptore suo *Pythagora* didicisse, de quo *Eustathius* in *Iliad.* λ'. Ὡς δὲ καὶ τρόφιμον τὸ μέλι Πυθαγόρας μαρτυρεῖ, ὅς, εὐτελέστατα διαβιοὺς, πολλάκις μέλιτι μόνῳ ἠρκεῖτο. *Mel etiam posse alere testatur* Pythagoras, *qui frugaliter admodum vivens, plerumque solo melle contentus erat.* Eòdem facit vetus de *Glauco* Proverbium, Γλαῦκος πιὼν μέλι ἀνέστη. Glaucus, *poto melle, revixit*: id est, si *Parœmiastæ* mentem capio, è gravi morbo convaluit. Et quod *Democritum* scribit *Athenæus*, cum de eo jam esset conclamatum, διαζῆσαι ἡμέρας ἱκανὰς, τῇ ἀπὸ τοῦ μέλιτος ἀναφορᾷ μόνῃ τρεφόμενον, *in dies aliquot vitam prorogâsse, solo mellis odore nutritum.* Nempe, ut ibidem sequitur, mellis usu maximè delectabatur. Itaque πρὸς τὸν πυθόμενον, Πῶς ἂν ὑγιῶς τις διάγοι; ἔφη, Εἰ τὰ

μὲν ἐντὸς μέλιτι βρέχοι, τὰ δὲ ἐκτὸς ἐλαίῳ· percontanti, *Quâ ratione vitam quis ſanus degeret? reſpondit, Si corporis interiora melle rigarentur, exteriora oleo.* Nec multò aliter *Diophanes*, Δημόκριτος δὲ, ἐρωτηθεὶς, Πῶς ἂν ἄνοσοι καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι; εἶπεν, Ἐι τὰ μὲν ἔξωθεν ἐλαίῳ τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἔνδοθεν μέλιτι χρήσαιντο. Pro quo malim χρίσαιντο. Indidem petitum *Pollionis* Apophthegma, de quo *Plinius* libri vigeſimi ſecundi capite vigeſimo quarto, *Multi ſenectam longam mulſi tantùm nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri* Pollionis Romuli *exemplo. Centeſimum annum excedentem eum Divus* Auguſtus *hoſpes interrogavit, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet? At ille reſpondit, Intùs mulſo, foris oleo. Mulſo*, id eſt, τῷ οἰνομέλιτι. Patet igitur mel poni meritò inter Regum & Magnatum dapes. Quod facile ſit probare exemplis ex Scriptura petitis. Sic enim ad *Joſephum*, *Ægypti* pro-Regem, pro eximio munere mel mittitur, *Gen.* 43. 11. & Regi *Davidi*, cum eſſet in oppido *Mahanajim*, mel obtulerunt vicini nobiles, 2 *Sam.* 17. 29. *Solomon* quoque ita loquitur *Cant.* 5. 1. *Comedi favos cum melle meo.* Ut *Jonathanem* taceam, Regis filium, cujus oculi & vires mellis eſu refectæ ſunt, 1 *Sam.* 14. 27. Quibus ſi profana jungimus, *Iliad.* λ'. verſu 630. *Hecamedem* reperiemus *Neſtori*, & *Patroclo* in convivio μέλι χλωρὸν *mel flavum*, aut *mel recens*, appoſuiſſe. Et *Odyſſ.* υ'. verſu 69. *Venerem Pandari* filias nutriviſſe τυρῷ, καὶ μέλιτι γλυκερῷ, *caſeo & dulci melle.* Sic *Suetonius* de *Nerone* capite vigeſimo ſeptimo, *Indicebat & familiaribus cœnas, quarum uni mellita quadragies ſeſtertiûm conſtiterunt*, id eſt, *centena aureorum millia*, ex *Budæi* ſupputatione. Sed vocem *mellita*, quam habent vulgares editiones mutavit doctiſſimus *Caſaubonus* in *mitellita*, quia ſic legunt codices vetuſtiſſimi. Interim *mitellita* quid ſint, ingenuè fatetur ſe ignorare. Hodie, poſt ſaccharum inventum, multum de mellis pretio deceſſiſſe nemo mirabitur. 7. Additur, apem eſſe apud omnes ποθεινὴν, καὶ ἐπίδοξον, *amabilem, & claram.* Mel enim ubique naſcitur, ut notat *Plinius* libri vigeſimi ſecundi capite vigeſimo tertio, & ubique eſt in pretio, ab ultima *Scythia* uſque ad *Afros* & *Æthiopes*. *Auguſtinus*, aut quiſquis eſt, Sermone decimo quinto *Ad Fratres in eremo*, ſcribit Philoſophum *Ariſtodemum* annis multis inſudâſſe in natura apis inveſtiganda. Sed pro *Ariſtodemo Ariſtomachum* libens ſcripſerim, de quo *Plinius* libri undecimi capite nono, *Ne quis miretur amore earum* (apum) *captos* Ariſtomachum Solenſem *duodeſexaginta annis nihil aliud egiſſe:* Philiſcum *verò* Thaſium *in deſertis apes colentem*, Agrium *cognominatum*. 8. Concluſio denique hæc eſt: *Quamvis* (apis) *ſit infirma viribus*, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη, *quia ſapientiam coluit* (id eſt, ſapientiæ ſtudio) *provecta eſt.* Nempe ut ſerpenti prudentia, ſic api ſapientiæ ſtudium tribuitur καταχρηστικῶς, quæ naturæ inſtinctu id facit, quæ ſi facerent homines, ſapientum catalogo meritò inſcriberentur. Quâ καταχρήσει ſapientem eſſe apem non pauci ſcribunt. Ita *Lucianus* in *Halcyone* apem appellat σοφὴν θείου μέλιτος ἐργάτιν, *ſapientem divini mellis opificem.* Et *Plutarchus* Περὶ φιλοστοργίας, Τὴν μέλιτταν ἡμεῖς σοφὴν καλοῦμεν, καὶ νομίζομεν, ξανθὸν μέλι μηδομένην. *Apem nos ſapientem vocamus, & cenſemus, quia mel flavum operatur. Phile* capite vigeſimo ſeptimo de ape,

Ἡ σύντονος δ᾽ οὖν, καὶ σοφὴ, καὶ τεχνικὴ,

Illa igitur vehemens, & ſapiens, & artifex. Et capite vigeſimo octavo.

Καὶ ζῇ μὲν ἁγνὸν ἡ σοφὴ σχεδὸν βίον,

Et ſapiens puram vitam ſolet vivere. Piſidas *De mundi opificio* verſu 137.

Τίς μὴν μέλιτταν τὴν σοφὴν τὴν ἐργάτιν
Γεωμετρεῖν ἔπεισε, καὶ τριωρόφους
Οἴκους ἐγείρειν ἑξαγώνων κτισμάτων;

Quis apem ſapientem opificem geometriam exercere induxit, & trium contignationum domos excitare hexagono ædificio? Et infrà,

Μήπου σε κέντρον τῆς σοφῆς διδασκάλου
Πλήξῃ μελίττης, καὶ μαθεῖν ἀναγκάσῃ.

Ne ſapientis magiſtræ apis aculeus te percutiat, & diſcere cogat. Didymus libro decimo quinto *Geoponicωn*, Ἡ μέλιττα πάντων τῶν λοιπῶν ζώων ἐστὶ σοφωτάτη, καὶ εὐμηχανωτάτη, καὶ συνέγγυς ἀνθρώπῳ κατὰ τὸ συνετόν. *Apis eſt omnium animalium ſapientiſſima, & artificioſiſſima, & ad hominis ſolertiam maximè accedens. Poëta* denique, *Poëtico* more rem in majus efferens, voluit apes partem habere divinæ mentis. Verba ſunt,

His quidam ſignis atque hæc exempla ſequuti
Eſſe apibus partem divinæ mentis, & hauſtus
Æthereos dixere. ---

Tertius de apum mellificio locus ex eo libro ſumptus eſt, qui neque *Hebraicè* exſtat, neque ab *Hebræis* pro Canonico agnoſcitur. Sed verba *Græca* ſic habent *Eccleſiaſtici* 11. 3. Μικρὰ ἐν πετεινοῖς μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς. *Parva in volucribus eſt apis, & principium dulcedinum eſt fructus ejus. Parva in volucribus*; id eſt, *una è minimis*; non abſolutè *minima volucrium*, ut hic habet *Druſius*. Nam ape minores ſunt muſca & culex. Sic *Beth-lehem parva fuit in millibus Juda*, non tamen minima omnium, *Matth.* 2. 6. *Principium dulcedinum:* id eſt, *ſummè dulcis, primas tenet inter dulcia.* Ut Amos 6. 6. רֵאשִׁית שְׁמָנִים, *principio unguentorum ungunt ſe:* id eſt, *unguento primario.* Nempe inter dulcia primas tenet apis fructus qui eſt mel. Unde *Hebræum* Proverbium, *Dulce ut mel*, de quo infra. Jungendus eſt hic de ape verſus cum proxime præcedente, Μὴ αἰνέσῃς ἄνδρα ἐν κάλλει αὐτοῦ, καὶ μὴ βδελύξῃ ἄνθρωπον ἐν ὁράσει αὐτοῦ. *Non laudaveris virum ob pulchritudinem ejus, neque hominem dedignare propter ſpeciem ejus.* Quibus verbis non ſignificat homini à forma nihil accedere commendationis; nam

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus:

ſolum igitur vult viri laudem in eo potiſſimum non eſſe ſitam, quod forma ſit eximius; cum vera laus non tam in corporis, quàm in animi bonis conſiſtat. Proindè neque quiſquam propter ſpeciem externam ſpernendus eſt. Putà, ſi ſit deformior, aut ſtatura brevior. Sæpe enim

Major in exiguo regnavit corpore virtus.

Quod probatur apis exemplo, quæ, quamlibet parva, tamen producit fructum inſignis dulcedinis. Cum hæc auctoris ſit vera mens, tamen *Epiphanium*, in *Phyſiologo* capite vigeſimo primo eundem locum multo aliter intellexiſſe probant illius verba, *A ſapiente dicitur, Parva in volucribus eſt apis; & principium dulcedinum fructus illius. Sic etiam Dei opera ſunt* ἀνεξιχνίαστα ἐν ἀνθρώποις, καὶ θαυμαστὰ ἐν ὑψηλοῖς, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι, *inſcrutabilia in hominibus, & mirabilia in excelſis, & melle dulciora.* Quæ ex parte petita ſunt ex ejuſdem *Sirachidis* verſu quinto, Ὅτι θαυμαστὰ τὰ ἔργα Κυρίου, καὶ κρυπτὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀνθρώποις· quaſi quintus ille verſus cum tertio cohæreret, qui eſt de ape: cum cohæreat cum quarto proximè præcedenti, quo homini dixerat non eſſe gloriandum, nec eſſe cur ſe efferat, cum ab aliis honoratur. Nam Deus, cujus *opera* (id eſt, *judicia*) mira ſunt, & inſcrutabilia, poteſt ſuperbos uno momento de ſtatu ſuo dejicere, & in ruinam impellere. Ut *Nabuchodonozori* obtigit *Dan.* 4. 31. & *Herodi Act.* 12. 23. Quem verum eſſe loci ſenſum confirmant ſequentia verſu ſexto & ſeptimo de tyrannis ſolo afflictis, & potentibus ignominia affectis, & illuſtribus traditis in manus aliorum.

CAPUT

CAPUT DUODECIMUM.

De Melle, & Cera.

Mel, *Hebræis* דבש, *etiam pro* dactylorum & palmæ succo. *Ubi, & quorsum sic sumatur.* Mel sylvestre, *Johannis Baptistæ victus* μέλι ἄγριον, *non* μελαγρία, vel μέλαγρα herbæ genus, *aut* fructus arboris, *aut* manna, *ut quidam volunt. De hoc melle agi*, Prov. 25. 16. Jud. 14. 8. & 1 Sam. 14. 25. 26. *Rupes mellis* Psal. 81. 17. Mel è petra, *Deut.* 32. 13. יערה favus mellis *propriè* in sylva repertus, 1 Sam. 14. 27. & Cant. 5. 1. *Idem in* Moscovia, & Bætica. *Apes in cavis arborum, arundinetis, & antris apud* Poëtas. *Mel sylvestre circa* Themiscyram, & Amisum, *in nudo solo.* Chananæa *terra mellis, & melle fluens.* Poëtas *sæpe sic loqui.* Torrentes mellis, *Job.* 20. 17. Fluxum mellis *Hebræi quot modis efferant.* Jud. 14. 9. רדדה *à* Syris *huc referri. A* Chaldæo, ברין brez, *vel* briz. *Bacchus* Brisæus, & Brisæ *Nymphæ. Sylvestre mel in* Judæa *non esse amarum, & insuave, ut volunt: quale* Sardoum, & Corsicum, & Ponticum *ad insaniam adigens. Mel* Chanaan *in terræ bonis, inprimis* Jerichuntinum, & Thecoense, Tyrum *delatum*, & in Ægyptum. *Sylvestre etiam in deliciis. Tamen in* Johanne Baptista *magnæ id fuisse abstinentiæ, quod solis locustis, & melle, vixerit. In melle parum alimenti.* Aristoxeni & Pythagoræ *abstinentia aliqua ex parte similis, sed multò minor. Mel à dulcedine commendatur, Eccles.* 11. 3. & Jud. 14. 14. *ubi* Græci σόματι *pro* σώματι, *ut versu nono* ἔξεως *pro* ἰξύ⊕. *De gripho* Samsonis *multa obiter. Griphi apud Veteres inter epulas proponi soliti. Quid ab ænigmate differant, quæ præmia, vel pœnæ.* De forti exiit dulce: *id est*, de acri. *Dulcia omnia cum melle conferri: ut Manna, ambrosiæ genus*, Sap. 19. 20. *volumen* Ezech. 3. 3. Apoc. 10. 9. 10. *lex* Psal. 19. 11. & 119. 103. *sapientia*, Prov. 24. 13. 14. & Sirach. 24. 20. *ubi verba* μέλιτ⊕ κηρȣ̃ *quàm variè legantur, & quomodo legenda.* Josiæ *memoria ut mel*, Sirach. 49. 1. *Et verba sponsi & sponsæ*, Cant. 4. 11. & 5. 16. *Ita* Poëtæ *passim. Mel in maximè necessariis*, Sirach. 39. 26. *Ad quam multa utile. Apis immunda, tamen mel mundum*, Levit. 11. 20. *in* Jonathane. *Ut lac humanum permissum, tamen caro prohibita. Scripturæ loca & exempla de esu mellis. Mel, infantum cibus*, Es. 7. 15. *Olim in Baptismo lac & mel.* Jupiter lacte & *melle nutritus. Sed mellis quoque fastidium*, Prov. 25. 16. & 27. 7. *Mel in potu*, Nehem. 8. 10. *in* Vulgata, Bibite mulsum, id est, οἰνόμελι, *de quo multa. Mulsi usus aliis vetus, aliis recens. In* Hebræo *Textu solùm*, Bibite dulcia. Jonathanis *oculi mellis esu aperti*, 1 Sam. 14. 27. *quia propter inediam caligo ei erat oborta. Id* Arabicè أسف asdapha. *Mel illitum caliginem discutere, quod tamen ad rem non facit. Mel* Jonathanis *meretrix fuit, si* Hieronymo *creditur. Tuber camelorum cur dicatur* דבשת, *tanquam à melle. An* Jacobus *melle fuerit pollinctus, ut in* Ægypto *fiebat. Mos idem alibi.* Democritus *corpora sic asservari voluit in spem resurrectionis. Mel in primitiis oblatum, non tamen super altare*, Levit. 2. 11. 12. *De melle apum ibi agi, non de fructibus arborum. Hujus prohibitionis* Patres *pias causas afferunt, sed ridiculam* Plutarchus, *quæ refellitur. Mel* Baccho, & *aliis Diis, oblatum. Mellis usus in mortuorum inferiis. In* Virgilio *legendum* Melle soporatam, *non* saporatam, *ut contendit* Turnebus. Saporatus *vox ignota* Augusti *ævo. In melle soporandi vis. Ceræ varii usus.* מום Mum, *pro* cera, *vox vetus, unde* Mumia. *Cadavera scilicet cera condiebantur. Cum cera ad ignem liquescente quàm multa conferant sacri & profani Scriptores.* השתערה *ceræ instar mollescere*, Es. 41. 10. *Fabella de* Jacobo *in* Genes. 27. 21. נכאת ceram *non esse, nec* myxaria, *sed* styracem, *Genes.* 37. 25. & 43. 11.

Sequitur ut de melle dicamus, de quo Scriptura passim. *Mel* Hebraicè vocatur דבש *debas*, æquivoco nomine, quo appellantur etiam *dactyli. Kimchius* in *Lexico*, ונקראו התמרים דבש, *Etiam dactylos* DEBAS (id est, *mel*) *vocarunt.* Quomodo sumi volunt *R. Selomo* & idem *Kimchius 2 Paral.* 31. 6. ubi *Israëlitæ* leguntur obtulisse *primitias frumenti, musti, & olei*, ודבש, & *debas*, id est, inquiunt, *dactylorum.* Addit *Kimchius* Veteres ita sumere *Deut.* 8. 8. in quo loco promittit Deus se eos introducturum in terram זית שמן ודבש, *oleæ olivifera, & debas.* Huc facit quod in *Alcamus* دبوس *dubous* sunt

خلاص تمر يلقي في مسلا السمن

فيزوب فيه *dactyli selectiores, qui in butyrum liquefactum conjiciuntur, ut in eo colliquescant.* Et

غسل التمر وغسل النخل دبش *dibs*, vel *dibis*,

mel dactyli, & *mel palmæ*, id est, *dactyli*, vel *palmæ succus.* Qui jure merito cum melle habet commune nomen, cum sit vicini saporis. *Josephus* libri quinti *De bello Judaico* capite tertio, ubi de valle *Jerichuntina*: *Pulcherrimos paradisos ac densissimos educat, palmarumque irriguarum multa genera, tam sapore, quam nominibus varia.* Τȣ́των οἱ πιότεροι πατȣ́μενοι, καὶ μέλι δαψιλὲς ἀνίασιν, ȣ̓ πολλῷ ȣ̃ λοιπȣ̃ χεῖρον. *Harum pinguissimæ calcatæ plurimum mellis emittunt, non multò deterius alio melle.* Et *Josephus* alius, propior quidem tempore, sed loco remotior, *Indus* nimirum *Navigationum* capite 138. *Mense* Augusto Indi *palmam putant. Et quoniam tunc arbores potissimum luxuriant, gemunt incisæ, lacrymasque instar sauciatæ vitis emittunt. Has vasis excipiunt tribus solùm diebus ab arbore sauciata*, &c. *Qui verò saccharum efficere voluerit, is aquam hujusmodi sumat emanantem intra triduum, & ahenis impositam tantisper coquat, donec vix tertia pars supersit. Tunc sic decocta mel efficitur suavissimum.* Patet igitur cur ab *Hebræis* inditum fuerit *mellis* nomen vel *dactylorum* vel *palmæ succo.* Quin *R. Selomo* in *Levit.* 2. 11. id extendit multò latius, quasi דבש *debas*, significet כל מתיקת פרי *omnem dulcedinem fructûs.* Utut sit, hic agimus de melle propriè dicto.

Hujus duo sunt genera: domesticum unum, ex apibus, quæ domi aluntur; & alterum sylvestre, quali legitur *Johannes* in deserto vixisse, *Matth.* 3. 4. *Cibus ejus erant locustæ, & mel sylvestre.* Et *Marc.* 1. 6. *Comedens locustas, & mel sylvestre.* Cum ibi μέλι ἄγριον *mel sylvestre* disertè scribant *Evangelistæ* duo, mirum quosdam esse, qui μελαγρίαν intelligant herbæ genus, si credimus, in deserto crescentis. *Suidas*, Μελαγρία, εἶδ⊕ βοτάνης φυομένης ἐν ἐρήμῳ. Alii τὰ μέλαγρα scribunt, quasi herba sit hujus nominis, quam aliter ἀκρίδας vocent. *Theophylactus*, Τινὲς λέγȣσι βοτάνας εἶναι τὰς ἀκρίδας, ἃς καὶ μέλαγρα καλȣ̃σι. *Acridas quidam herbas esse ajunt, quas etiam* melagra *vocant.* Quæ utut concederemus, tamen extra rem essent. Neque enim legitur *Johannes* comedisse μελαγρίαν, aut μέλαγρα, sed μέλι ἄγριον. Nihilo magis placet quod afferunt *Beda* in libro *De locis sanctis*, & *Thomas* in *Matthæum* ex *Arnulpho*, vel *Archulpho*, in deserto *Johannis* arbores fuisse latis & rotundis foliis, lactei coloris, & mellei saporis,

ris quę natura fragilia manibus confricentur, atque edantur, & hoc dici *mel ſylveſtre*. Nec *Chriſtiano Druthmaro* aſſentior, cui mel ſylveſtre hoc loco eſt illud ipſum Manna, quo filii *Iſrael* paſti ſunt per quadraginta annos. *Mannæ* quidem ſapor fuit כצפיחת בדבש, *ut ſapor lagani melliti*, Exod. 16. 31. Ac proinde à nonnullis *Manna* vocatur δροσόμελι ac ἀερόμελι. Tamen aliud *Manna*, aliud ſylveſtre mel. Nec Scripturæ vocibus novæ notiones ſunt affingendæ, cum receptæ quadrare poſſunt. Hic igitur nihil quidquam intelligo, quàm locuſtas, & mel ſylveſtre. Et locuſtas jam probavimus (*a*) in illis locis eſſe frequentes, adeoque in cibis receptas. Idem de ſylveſtri melle vel ex ipſa Scriptura probare eſt obvium. Notum eſt illud *Solomonis* Prov. 25. 16. *Mel reperiſti? comede quantum ſatis eſt.* Et haud dubiè pertinet ad ſylveſtre mel, quod in agris paſſim reperiebatur. Ita cum in agro *Samſon* in leonem incidiſſet, eumque dilaceràſſet, anno ſequente mel reperit, quod in ejus cadavere apes elaboraverant, *Jud.* 14. 8. Quale eſt, quod legitur 1 *Sam.* 14. 25. 26. *Populus venit in ſylvam, in qua erat mel* על פני השדה, *in agri ſuperficie. Et in eam ſylvam populus ingreſſus eſt, & ecce* הלך דבש, *fluxum mellis.* Id nempe fuit ſylveſtre mel, quod apes vel in nudo ſolo, vel in cavis arborum, vel in fiſſuris rupium confecerant. Qualis rupes *Hebraicè* vocatur צור דבש, *rupes mellis*, Pſal. 81. 17. Et mel inde manans דבש מסלע, *mel è petra*, Deut. 32. 13. Sic à voce יער *jaar*, quæ *ſylvam* ſonat, (ut *jar* Punicè *lignum* apud *Auguſtinum* in *Pſalmum* 23.) יער *jaar*, vel יערה *jaara*, eſt *favus propriè in ſylva repertus.* Ut 1 *Sam.* 14. 27. *Extendit* Jonathan *ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & immerſit eam* ביערת הדבש, *in favum mellis.* Et *Cant.* 5. 1. *Comedi* יערי, *favum meum cum melle meo.* Neque eſt, quod quis hoc credat *Judææ* fuiſſe peculiare, quod ibi paſſim apes in agris aut ſylvis mellificabant. Nam idem de *Scythia*, & *Moſcovia*, ex idoneis ſcriptoribus jam (*b*) didicimus. Et *Maldonatus* in *Matthæum* refert ſe pauperes homines in *Bœtica* vidiſſe, qui mel ex ſylvis colligerent, eoque vendendo quæſtum factitarent. Itaque apum, quæ vel in cavis arborum, vel in arundinetis, aut in antris, nidificant, *Poëtæ* paſſim meminere. *Heſiodus Theogoniæ* verſu 230.

(*a*) Suprà c 7 p. 492. lin. 28. &c.

(*b*) Suprà, c. 10. pag. 504. lin. 70, &c.

--- ὔρεσι δὲ δρῦς
Ἄκρη μὲν τε φέρει βαλάνυς, μέσση δὲ μελίσσας,

In montibus autem ſumma quidem quercus fert glandes, media autem apes. Nempe ἐν τοῖς κοιλώμασι τῶν ϛελέχων, *in truncorum cavis*; ut ibi *Scholiaſtes. Phocylides*, aut quiſquis eſt, in Νυθετικῷ verſu 160.

Κάμνει δ' ἠερόφοιτος, ἀριϛοπόνος τε μέλισσα,
Ἠὲ πέτρης κοίλης κατὰ χηραμὸν, ἢ δονάκεσσιν,
Ἢ δρυὸς ὠγυγίης κατὰ κοιλάδος.

Operatur quoque aëria & laborioſa apis, aut in antro cavæ petræ, aut in arundinibus, aut in antiquæ quercûs cavitate. Virgilius libro quarto *Georgicorum*,

Sæpe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fodere larem, penituſque repertæ,
Pumicibuſque cavis, exeſæque arboris antro.

Statius *Thebaidos* libri decimi verſu 569.

Sic ubi pumiceo paſtor rapturus ab antro
Armatas exegit apes. ---

Claudianus *De raptu* libro ſecundo,

--- *fagique cavo demiſſus ab alvo*
Mellifer electis exercitus obſtrepit herbis.

Sed &, auctore *Philoſopho Hiſtoriæ* libri quinti capite vigeſimo ſecundo, Αἱ δ' ἐν Θεμισκύρᾳ περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν, ἐν τῇ γῇ, καὶ ἐν τοῖς σμήνεσι ποιοῦντες κηρία. *Apud* Themiſcyram, *circa* Thermodoontem *amnem, tam in terra, quam in alvearibus favos faciunt.* Et infra Κατάγεται δὲ καὶ εἰς Ἄμισον ἄνωθεν μέλι λευκὸν, καὶ παχὺ σφόδρα, ὃ ποιοῦσιν αἱ μέλιτται ἄνευ κηρίων πρὸς τοῖς δένδρεσι, γίνεται δὲ τοιοῦτον καὶ ἄλλοθι ἐν τῷ Πόντῳ. *Ad* Amiſum *urbem convehitur à locis ſuperioribus mel candidum, & valde craſſum, quod apes in arboribus ſine favis conficiunt. Fit etiam mel hujuſmodi in aliis* Ponti *locis.* Item, Εἰσὶ δὲ καὶ μέλιτται, αἳ ποιοῦσι τριπλᾶ κηρία ἐν τῇ γῇ. *Sunt etiam apes, quæ humi favos triplici ordine faciunt.* Itaque etiam alibi mel ſylveſtre reperire eſt: ſed in *Judæa* frequentius, quæ ſemel atque iterum dicitur (*c*) eſſe *terra olei & mellis*: & locis circiter viginti (*d*) *terra fluens lacte & melle*, id eſt, lactis & mellis proventu fertiliſſima, Phraſi etiam apud *Poëtas* uſitata. *Euripides* in *Bacchis* verſu 142.

Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον,
Ῥεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσῶν
Νέκταρι. ---

Fluit lacte ager, fluit etiam vino, fluit & apum nectare. Virgilius *Ecloga* tertia,

Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.

Ovidius *Metamorphoſews* libro primo, ubi de aurea ætate;

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant.

Nectaris, id eſt, *mellis*, ut ſupra in *Euripide*. *Horatius* libri ſecundi *Odâ* decimâ nonâ,

--- *lactis & uberes*
Cantare rivos, atque truncis
Lapſa cavis iterare mella.

Claudianus libri primi *De laudibus Stiliconis* verſu 84.

Tunc & Solis equos, tunc exultaſſe choreis
Aſtra ferunt, melliſque lacus, & flumina lactis
Erupiſſe ſolo. ---

(*c*) Deut. 8.8. 2 Reg. 18. 32.

(*d*) Exod. 3.8.17. & 13. 5. & 33. 3. Levit. 20. 24. Num. 13. 28. & 14. 8. & 16. 14. Deut. 6. 3. & 11. 9. & 26. 9. 15. & 27. 3. & 31. 20. Joſ. 5. 6. Jerem. 11. 5. & 32. 22. Ezech. 20. 6. 15. Sirach. 46. 8. (al. 10.) Baruch. 1, 20.

Quale eſt, quod *Job.* 20. 17. memorantur נחלי דבש וחמאה, *torrentes mellis & butyri.* Quæ locutio ſic eſt Hyperbolica, ut melli ex parte conveniat; quia è favo mel defluit, cum copioſum eſt. Mellis ille fluxus apud *Hebræos*, & *Syros*, variè ſignificatur. Primò voce הלך *halach*, quæ proprie eſt *ire*, vel *incedere*. Sed 1 Sam. 14. 26. הלך דבש, eſt *fluxus mellis.* Ita in *Ovidio* ſupra,

--- *jam flumina nectaris ibant*,

id eſt, *fluebant*. Secundò, nomine נופת *nopheth*, quod *diſtillationem* ſonat, ut נוף *nuph*, Verbum *ſtillare*, vel *aſpergere*. Sic *Pſal.* 19. 11. נופת צופים, eſt *diſtillatio favorum.* Et *Cant.* 4. 11. נופת תטפנה, *Diſtillationem ſtillant labia tua.* Et *Prov.* 5. 3. *Diſtillationem ſtillant labia meretricis.* Ut *Prov.* 24. 13. ונופת, *Et diſtillatio dulcis eſt palato tuo.* Et *Prov.* 27. 7. *Anima ſaturata calcat* נופת, *ſtillationem*, ſupple *mellis*, aut *favorum*. Id enim ubique ſupplendum. Tertiò à Verbo צוף, id eſt, *fluere*, צוף *tſuph*, nomen eſt *favus* propriè *fluens*. Sic *Prov.* 16. 24. צוף דבש, *mellis favus* (fluens ſunt) *ſermones amœni.* Et *Pſal.* 19. 11. *Judicia Domini melle dulciora ſunt*, ונופת צופים, *& diſtillatione favorum* (fluentium.) Quartò, Verbum רדה *rada*, quod *Hebræi accipere* reddunt, *Syri Jud.* 14. 9. ex ſuæ linguæ idiotiſmo referunt ad mellis fluxum, quia illis ܣܦܢ, *fluere* eſt. Itaque hæc verba de melle à *Samſone* reperto, וירדהו אל כפיו, *Et accepit illud in manus ſuas*, à *Syro* interprete ſic exponuntur, ܣܦܢ ܗܘܐ ܕܒܫܐ ܥܠ ܐܝܕܘܗܝ ܘܡܗܠܟ *Et defluebat mel ſuper manus ejus, & ibat.* Et rurſus in eodem verſu, *Non ſignificavit ipſis, quod è corpore leonis* רדה הדבש, *ſumpſerat mel.* Ita *Hebræi*; ſed *Syri* ܣܦܢ ܕܒܫܐ, *fluxerat mel*: ut 2 *Sam.* 14. 25. (vel 26.) ܣܦܢ ܗܘܐ ܕܒܫܐ *Et fluebat illud mel.* Quintò ibidem *Chaldæo fluxus mellis* eſt בריז דובשא. Nempe برز *baraza* Arabice eſt *egredi*. Inde בריז *brez*, vel *briz*, *Chaldaicè* eſt *fluxus mellis ex favo egredientis.* Quo fortaſſe pertinet quod mellis inventor, *Bacchus*, *Briſæus* dicebatur, aut *Breſſæus*. *Cornutus* in *Perſium* Satyrâ primâ, *Eſt* BRISÆUS Liber Pater *cognominatus à mellis uſu, eò quod ipſe primus inveniſſe dicitur mel, & ex favis exprimere* (lege *expreſſiſſe*.) *Heſychius*, Βρησαῖος, Διόνυσος. Eodem facit, quod *Briſas* vocabant

cabant *Nymphas*, quæ *Aristæum* docuerunt mellis conficiendi rationem. *Heraclides* in *Coorum*, vel *Ceorum* potius, *Republica*; Ἀρισαῖον δέ φασι μαθεῖν παρὰ Βρισῶν τὴν μελιττεργίαν. *Etymologus*, Βρίσαι, Νύμφαι ὕτω καλȣμέναι. Et statim, Μελιττεργίαν αὐταὶ τ̃ Ἀρισαῖον ἐδίδαξαν.

Probatum est hactenus in *Judæa* mel abundasse, atque ubertim provenisse, etiam in agris, & sylvis. Quidni igitur potuerit à *Johanne Baptista* in cibis adhiberi? Multis videtur vulgare mel lautior esse cibus, quam ut *Johanni* convenerit in tali abstinentia. Proinde mel sylvestre, de quo *Evangelistæ*, amarum fuisse volunt, & gustui prorsus ingratum. Sic *Isidorus Pelusiota*, Epistola 132. illud definit μέλι ὄρειον, ὑπὸ μελισσῶν ἀγρίων γινόμενον, πικρότατον, καὶ πάσῃ γέυσει πολέμιον. Et *Euthymius*, *Mel*, inquit, *agreste in petrarum scissuris ab agrestibus apibus conficitur: sed amarum est, ac insuave.* Sed hæc gratis dicuntur, nec Scripturæ satis consonant, quæ *Judæam* à melle non tantopere commendaret, si mel in agris proveniens insuave & amarum esset. Non me latet in certis locis mel amarum progenerari, puta *Sardoum* & *Corsicum*, sive causa sit in absinthio, quod depascantur apes: *Dioscorides* libro 2. Τὸ δὲ ἐν Σαρδονίᾳ γενώμενον μέλι πικρὸν διὰ τὴν ȣ̃ ἀψινθίȣ νομήν. Galenus *De simplici facultate medicamentorum* libro 7. *Si quod mel amarum est, ceu* Sardoum, *clarum est & ipsum mixtæ facultatis, tanquam si nostrum quispiam ei absinthium admiscuisset.* Sive id à buxo fiat, quę in *Corsica* plurima est. *Diodorus* lib. 5. Φύεται δὲ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πύξος πλείςη, καὶ διάφορος· δι' ἣν καὶ τὸ μέλι τὸ γινόμενον ἐν αὐτῇ παντελῶς γίνεται πικρόν. Sive à taxis: ut hæc *Poëtæ* suadent *Ecloga* 6.

Sic tua Cyrnæas *fugiant examina taxos.*

Ad quæ *Servius*, *Taxus venenata arbor est, quæ abundat in Corsica.* Item, *Cyreneas taxos, quibus pastæ apes mel amarissimum faciunt.* Sive à cicutæ pastu: ut *Ovidius*, cum de cera scribit *Amorum* lib. 1. Elegia 12.

Quam, puto, de longè collectam flore cicutæ
Melle sub infami Corsica *misit apis.*

Aut à thymis mali saporis: ut *Martialis* lib. 11. *Epigrammate* 13.

Mella jubes Hyblæa *tibi, vel* Hymettia, *nasci.*
Et thyma Cecropiæ Corsica *ponis api.*

Est & alibi mel venenatum, quod comedentes ad insaniam adigit. Ut circa *Ponti Heracleam*, de quo (e) *Dioscorides*, & (f) *Plinius*. Et prope *Trapezuntem*, de quo (g) *Aristoteles*, & (h) *Ælianus*. Meminere & multi alii: sed (i) *Xenophon*, & (k) *Diodorus Siculus* in *Colchis* ponunt. *Strabo* (l) in *Hepta-cometis*, & in *Sannis* (m) *Plinius*. Ex quo eodem didici etiam in *Perside*, & in *Mauritaniæ Cæsariensis Getulia* contermina *Massæsylis* venenatos favos gigni. At in *Judæa* mel amarum, aut ulla ex parte vitiosum gigni, ne per somnium quidem auditum est. Quin *Gen.* 43. *vers.* 11. mel est מזמרת ארץ, ex iis, quæ in terra *Chanaan* laudantur, & decantantur. Et blasphemus ille *Rabsake Assyriam* ex eo commendat, quod, instar terræ *Chanaan*, oleæ sit & mellis ferax, 2 *Reg.* 18. *vers.* 32. Sic apud *Josephum* lib. 5. *De bello* cap. 4. agri *Hierichuntini* laudum hæc una, quod est μελιττοτρόφος ἡ χώρα, *apibus alendis apta regio.* Et *Alcamus Thecoense* mel inter eximia memorat, dictum ab oppido *Thecoa Jerosolymis* vicino. Verba sunt,

(e) *Lib.* 2.
(f) *Lib.* 21. c. 13.
(g) *In Mirab.*
(h) *Hist.* l. 5. c. 42.
(i) *Cyr. Min.* l. 4.
(k) *Lib.* 32.
(l) *Lib.* 12.
(m) *Ubi supra.*

تقوع بالقدس ينسب اليه العسل

Thecoa *oppidum prope* Kuds (id est, *Jerusalem*) *à quo mel denominatur*, vel etiam *cujus mel celebratur*. Proinde mel è *Judæa* in alias terras deferebatur. Ut ad *Tyriorum* nundinas, *Ezech.* 27. *vers.* 17. & in *Ægyptum*, *Gen.* 43. *vers.* 11. Quamvis ipsa etiam *Ægyptus* melle abundasse legatur, *Num.* 16. *vers.* 13. Nec est, quod quis hæc sibi fingat non nisi de domestico melle dici. Agreste enim fuit mel illud, cujus dulcedinem *Samson* tam illustribus verbis deprædicavit *Jud.* 14. *v.* 14. Et mel aliud, quo degustato, *Jonathanis* oculi aperti sunt, 1 *Sam.* 14. *v.* 29. Agreste etiam erat mel petræ, id est, ex petrarum fissuris manans, in quibus feræ apes mellificabant. Tamen id censetur in deliciis, quas populo suo Deus obtulit, Deut. 32. v. 13. *Vexit eum super excelsa terræ, ut comederet reditus agrorum, deditque ei sugendum mel è petra.* Psalm. 81. v. 17. *Cibabit eum adipe tritici, & ex rupe, melle satiabit.* Itaque tam in sylvestri, quam in domestico melle fuit, quod palato placeret. Tamen in *Johanne Baptista* magnæ id fuit abstinentiæ, quod solis locustis, & melle sylvestri, vixit: quia ut in locustis, quod suo loco probatum, ita etiam in melle parum est alimenti, cum solum & per se sumitur. *Hippocrates* cap. 50. *De affectionibus*, Τὸ μέλι, ξὺν ἑτέροις ἐσθιόμενον, καὶ τρέφει, καὶ εὔχροιαν παρέχει. Αὐτὸ δὲ ἐφ' ἑαυτῷ λεπτύνει μᾶλλον, ἢ κομίζει. *Mel, cum aliis quidem comestum, & nutrit, & bonum colorem exhibet. Ipsum autem per seipsum magis attenuat, quàm reficit. Aristoxeni Cyrenæi* Philosophi abstinentiam ex eo celebrant veteres, quod θρίδακα ἐν κήπῳ οἰνομέλιτι ποτίζων ἑσπέρας, καὶ ὑπὸ τὴν ἕω λαμβάνων, χλωρȣ̀ς ἔχειν ἔλεγε πλακȣ̃ντας, *lactucam in horto sub vesperam mulso irrigatam vesperè & manè sumens, dicebat se flavas habere placentas.* Et *Pythagoræ*, quod εὐτελέςατα διαβιȣ̀ς, πολλάκις μέλιτι μόνῳ ἠρκεῖτο, *tam frugaliter viveret, ut sæpe solo melle contentus esset.* Ita refert *Eustathius* in *Iliad.* λ'. Sed utrumque noster longè superat. *Aristoxenus* enim melli vinum & lactucam addebat, à quibus abstinuit *Johannes*. Et *Pythagoras* sæpe quidem, non tamen semper, solo melle contentus fuit. Sic enim de eo *Laertius*, Ἐνίοτε δὲ αὐτὸν ἀρκεῖσθαι μέλιτι μόνῳ φασί τινες, ἢ κηρίῳ, ἢ ἄρτῳ· οἴνȣ δὲ μεθ' ἡμέραν μὴ γεύσασθαι· ὄψον τε τὰ πολλὰ λαχάνοις ἑφθοῖς, καὶ ὠμοῖς, τοῖς δὲ θαλαττίοις σπανίως. *Solo melle, aut favo, aut pane interdum contentum vixisse quidam ajunt. Vinum autem interdiu* (id est, *usque ad vesperam*) *non gustavisse. Pro obsonio autem habuisse elixa, vel cruda olera, marinis autem raro usum.* Præterea hi cibis emptis, *Johannes* fortè fortuna oblatis vescebatur, Dei providentiâ ita fretus, ut in deserto ex ea sola penderet, certus sibi non defutura, quæ ad vitam sustentandam essent necessaria.

Mel commendatur inprimis à saporis dulcedine. Hinc *Sirachides* supra de ape, Ἀρχὴ γλυκασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς, *Principium dulcedinum*, (seu, *summè dulcis est*) *fructus ejus.* Et *Samson* in ænigmate, quod in nuptiali convivio *Philistæis* proposuit, *Jud.* 14. *v.* 14. *Ex comedente exiit cibus, & ex forti exiit dulce:* id est, *ex leone mel.* Jam enim didicimus in corpore leonis mel fuisse repertum. *Hebræi* בגוית האריה; *Græci*, Ἐν ςόματι ȣ̃ λέοντος· sed rescribendum ἐν ζώματι. Sic versu 9. ubi legitur in editione *Complutensi*, & in *Parisiensi* nupera, Ἐκ τ̃ ἕξεως ȣ̃ λέοντος ἐξεῖλεν τὸ μέλι, reposuerim, ἐκ τ̃ ἰξύος, *ex lumbo*, quomodo redditum גויה, quia, גו passim sumitur pro *tergo*, vel *dorso*, ubi sunt *lumbi*. Sed vox ἰξύος minus frequens mutata est in ἕξεως per scribarum imperitiam, quibus corrumpere solenne est quidquid non intelligunt. Utut sit, ex leonis corpore cum mel eruisset *Samson*, quod alioqui sine exemplo est, griphi vel ænigmatis argumentum is inde sumpsit, prout moris erat apud Veteres inter epulas quæstiones proponere, in quarum solutione ingenia exercerentur. Hujusmodi quæstionem *griphum* vocat *Clearchus*, & apud *Athenæum* ita definit, Γρῖφος πρόβλημά ἐςι παιςικὸν, προςακτικὸν ȣ̃ διὰ ζητήσεως εὑρεῖν τῇ διανοίᾳ τὸ προβληθὲν, τιμῆς ἢ ἐπιζημίȣ χάριν εἰρημένον. Griphus *est problema ludicrum, quo jubetur, ut vestigatione mentis quod propositum est inveniatur, præmii aut mulctæ gratia in medium prolatum.* Et convivis solere proponi latè probat *Athenæus* lib. 10.

Meminit etiam *Julius Pollux* libri 6. capite 19. ubi compotorum ænigmata & griphos ita distinguit, ut illa statuat semper fuisse jocosa, hos quandoque serios. Verba sunt, Τῶν μὲν συμποτικῶν αἴνιγμα καὶ γρῖφος· τὸ μὲν παιδιὰν εἶχεν, ὁ δὲ γρῖφος καὶ σπουδήν. Sequitur solventi datum fuisse carnium aliquod ferculum κρεῶν τινα περιφοράν, ut ἅλμης ποτήριον *muriæ poculum* dabatur ei ebibendum, qui non potuisset solvere. Sed & alia præmia, alias item pœnas apud *Græcos* in usu receptas legere est in *Athenæo* ubi supra. *Athenis* in *Saturnalibus* tale quid à *Romanis* esse agitatum refert *Gellius* lib. 18. cap. 2. *Conveniebamus ad eandem cœnam complusculi, qui Romani in* Græciam *veneramus, quique easdem auditiones eosdemque doctores colebamus. Tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris Scriptoris, vel* Græcum, *vel* Latinum, *& coronam è lauro plexam: totidemque res quærebat, quot homines isthic eramus. Cumque eas omnes exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. Quæstione igitur soluta, corona & præmio donabatur, non soluta autem transmittebatur ad eum, qui sortito successerat. Idque in orbem vice pari servabatur. Si nemo dissolvebat quæstionis ejus nodum, præmium ipsum, & corona, Deo, cujus id festum erat, dicabatur.* Sed moris antiquitatem nihil tam adstruit, quam quod legitur *Samson* triginta convivis suis ænigma solvendum intra septem convivii dies proposuisse, eâ lege, ut, si solverent, pro præmio acciperent triginta sindones, & vestes mutatorias totidem: sin minus, ipsi darent. Ænigma autem hoc fuit, *De comedente exiit cibus, & de forti exiit dulce.* In quibus verbis ut *comedenti cibus*, ita *forti dulce* opponitur. Quæ tamen non videntur esse opposita. *Forti* enim *imbelle* aut *debile*, *dulci* opponitur *acre* aut *amarum.* Sed quandoque hæc confunduntur: & *amarum* pro *forti*, *acre* pro utroque sumitur. Sic *Arabicè* مرة *mirra*, id est, *robur*, & مرير *merir*, id est, *robustus*, *validus*, fit à Verbo مر *marra*, quod *amarum esse* sonat. Et *acer* Latinè dicitur, qui *fortis* est: ut *Æneidos* lib. 8.

Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum?

Ad quem locum *Servius*, ACREM TURNUM, *fortem. Et proprie apud nos acer est, qui* δεινὸς *apud* Græcos. *Nam* fortem, *&* vehementem, *&* asperum, *&* amarum *potest significare. Nonnius item, Acrem, fortem* ÆN. *lib.* 7. (lege *lib.* 8.) Rectè igitur *Junius* Judic. 14. v. 14. *Ab acri prodiit dulce.* Et in solutione ænigmatis versu 18. *Quid dulcius est melle? Et quid acrius est leone?* Ut lib. 4. *Fastorum*,

--- *genus acre leonum.*

Porrò quia mel non solùm dulce est, sed & ἀρχὴ γλυκασμάτων· inde est, quod quæcunque vel sunt gustui dulcia, vel animo grata & jucunda, cum *melle* conferuntur. Sic de *Manna* dicitur *Exod.* 16. *v.* 31. *Et sapor ejus erat* כצפיחת בדבש, *ut placentæ cum melle*, id est, *mellitæ.* Cibus enim tam dulcis fuit, ut ab auctore *Sapientiæ* haberi videatur pro *ambrosiæ genere* cum illum vocat εὔτηκτον γένος ἀμβροσίας τροφῆς cap. 19. versu 20. Quo ipso nomine *mel* vocatur à veteri *Poëta*,

--- ἡ δὲ μελισσῶν
Ἀμβροσίη, πυκναί τ' ἰτρίνεαι ποπάδες.

Apum ambrosia; & frequentes placentæ pertenues. Ita citat *Suidas* in Ποπάδες. Et volumen *Propheticum Ezechieli*, & *Johanni*, fuit *melle dulcius*, Ezech. 3. v. 3. Apoc. 10. v. 9. 10. Ut mandata Domini, de quibus *David* Psal. 19. v. 11. *Melle dulciora sunt, & distillatione favorum.* Et *Psal.* 119. *v.* 103. *Quam dulcia fuerunt palato meo eloquia tua, & præ melle ori meo.* Divina item Sapientia *Prov.* 24. *v.* 13. 14. *Fili mi, comede mel, quia bonum est, & favum, qui dulcis est palato tuo. Sic cognitio sapientiæ* (dulcis erit) *animæ tuæ si eam inveneris*, &c. Et *Sirach.* cap. 24. versibus 19. 20. (al. 26. 27.) ipsa de se Sapientia, *Accedite ad me, qui mei estis cupidi, & de proventibus meis saturamini: nam memoria mei melle dulcior est, & hæreditas mea mellis favo.* Græcè, Ὑπὲρ μέλιτος κηροῦ, alii κυροῦ, alii κληροῦ, alii κηρίου, alii κυρίου. Fortasse auctor uno verbo scripserat μελικήρου· nempe μελίκηρος est *favus.* Vox non exstat in *Lexicis*, sed in *Theocrito* legitur *Idyll.* 20.

--- ἐκ στομάτων δὲ
Ἔρρεέ μοι φωνὰ γλυκερωτέρα, ἢ μελικήρω.

Ex ore autem fluebat mihi vox dulcior favo. Unde illam potuit desumere *Sirachides.* Scripsit enim paucis post *Theocritum* annis, & uterque in *Ægypto.* Huic conjecturæ favent *Syra* versio & *Arabica.* Utraque enim *favum* simpliciter hic habet, non *favum mellis.* Sed *Hieronymus*, *mel & favum.* Ibidem cap. 49. vers. 2. *Josiæ* memoria sive mentio ἐν παντὶ στόματι ὡς μέλι γλυκανθήσεται, *in omni ore ut mel dulcescet. Et de Sponso* legitur in *Chaldæo* Paraphraste *Cantic.* 5. *vers.* 6. מלי מורי̈גוי מתוקן כדבשא *Verba palati ejus dulcia sunt sicut mel*; pro *Hebræis*, חכו ממתקים, *Palatum ejus dulcedines.* Et de *Sponsa* Cant. 4. v. 11. *Favum stillant labia tua, mel & lac subsunt linguæ tuæ.* Sic de *Nestore* Poëta *Iliad.* α. versu 249.

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή,

E cujus lingua melle dulcior fluebat vox. Et *Theocritus* Idyll. 8.

Κρέσσον μελπομένω τεῦ ἀκουέμεν, ἢ μέλι λείχειν.

Præstat te canentem audire, quàm mel lingere. Et *Moschus* de *Amore* Idyll. 1.

--- ὡς μέλι φωνά,

Vox illi (dulcis) *ut mel.* Quod de meretrice *Solomon* Prov. 5. v. 3. *Favum stillant labia extraneæ.* Et de *Glaucia Statius* in *Epicedio* lib. 2. *Sylvarum*,

--- *penitusque loquentis*
Hyblæis *vox mixta favis.* ---

Hinc passim in *Pindaro* (*n*) μελιγάρυες ὕμνοι, & (*o*) μελίφθογγοι ἀοιδαί. Et, in *Illustrio*, *Sophocles Tragicus* μέλιττα ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἡδύ, *apis vocabatur propter carminis suavitatem*: ut *Xenophon* apud *Suidam* Ἀττικὴ μέλιττα, *apis Attica.* Et in *Aristophanis Avibus*,

--- ὥσπερ ἡ μέλιττα
Φρύνιχος ἀμβροσίων
Μελέων ἀπεβόσκετο καρπὸν ἀεί,
Φέρων γλυκεῖαν ᾠδάν.

Ut apis Phrynichus (Comicus Poëta) *ambrosiorum carminum fructum semper depascebatur, ferens dulcem cantionem.* Et *Anthologiæ* lib. 5. in statuam *Sapphus*,

Πιερικὴ δὲ μέλιττα λιγύθροος ἕζετο Σαπφώ,

Pieria *vero apis dulcisona sedebat* Sappho. Et in *Erinnam*,

Πιερικῆς ῥαθάμιγγας ἀποσταλάσσα μελίσσης,

Pieriæ *guttas stillans apis.* Et in *Homerum*,

Πιερικὴ δὲ μέλισσα περὶ στόμα θεῖον ἀλᾶτο,
Κηρίον ὠδίνουσα μελισταγές.

Pieria *vero apis circa divinum os errabat, favum pariens melle fluentem.* Eodem pertinet, quod (*p*) *Plinius*, atque (*q*) alii referunt apes in ore infantis *Platonis* sedisse, suavitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Quod idem de (*r*) *Pindaro*, (*s*) *Lucano*, & (*t*) *Ambrosio* scribunt auctores non contemnendi.

Mel inter ea, quæ vitæ sunt maximè necessaria posuerunt *Hebræi* veteres. Ut *Sirachides* cap. 39. v. 31. Ἀρχὴ πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, ὕδωρ, πῦρ, καὶ σίδηρος, καὶ ἅλας, καὶ σεμίδαλις πυροῦ, καὶ μέλι, &c. *Principium omnis necessitatis ad vitam hominis* (id est, primas tenent inter ea, quæ ad vitam maximè requiruntur) *aqua, ignis, ferrum, sal, frumenta, simila, mel*, &c.

Ad

(n) Olymp. 11. Pyth. 3. Isthm. 2.
(o) Isthm. 2. & 6.

(p) Lib. 11. c. 17.
(q) Cic. Divin. l. 1. Val. Max. l. 1. c. 6. Æl. Var. l. 12. c. 45.
(r) Æl. ibid. & Anthol. 5. 64.
(s) In ejus Vita.
(t) Paulin. in Ambros. Vita.

Ad multa enim mel fuit utile, ad eſum, ad potum, ad medicinam, ad conſervanda cadavera. Melle denique in ſacris uſi ſunt ſuperſtitioſi homines. Mellis eſum quod attinet, ita de eo *Jonathan* in *Paraphraſi* Lev. 11. verſ. 20. *Species apum abominatio erunt vobis. Tamen* דובשא דזיבורי יתאכל, *mel apum comedetur.* Quod ipſum ſcribunt *Arabes*, & humani lactis exemplo illuſtrant, cujus eſus permittitur, licet humana caro ſit prohibita. Itaque de eſu mellis in Scriptura paſſim agitur. Ut *Deuter.* 32. *verſ.* 13. *Sugendum ei dedit mel è rupe.* Pſal. 81. verſ. 17. *Ex rupe mellis ſatiabo te.* Prov. 24. verſ. 13. *Fili mi, ede mel; quia bonum eſt.* Prov. 25. verſ. 16. *Cum mel repereris, ede quantum tibi ſufficit.* Eſa. 7. 22. *Quiſquis in terra ſuperfuerit, butyrum & mel comedet.* Ezech. 16. v. 13. *Similam & mel oleumque comediſti.* Et exemplo ſunt *Samſon*, Judic. 14. verſ. 9. *Jonathan*, 1 Sam. 14. verſ. 27. *Solomon*, Cant. 5. verſ. 1. *Johannes*, Matth. 3. verſ. 4. *Chriſtus* ipſe denique, Luc. 24. verſ. 42. 43. Et infantili etiam ætati convenire hunc cibum probatur ex celebri *Eſaiæ* loco de *Emmanuele* cap. 7. verſ. 15. *Butyrum & mel comedet, donec ſciat reprobare malum, & eligere bonum:* id eſt, donec ſit paulò adultior. *Baſilius*, Παιδικῆ τροφῆ χρῆται ὁ Ἐμμανουὴλ διὰ τὴν σάρκα, βουτύρῳ, καὶ μέλιτι. *Puerili alimento utitur propter carnem* Emmanuel, *butyro nempe, & melle.* Cyrillus, Τροφὴν αὐτῷ γεγενῆσθαι λέγων τὴν νηπίοις πρέπουσαν, βούτυρόν τε, καὶ μέλι. *Cibum ei fore dicens parvulis convenientem, butyrum, & mel.* Hieronymus, *Cibis utitur infantiæ*, "*Butyrum comedet, & mel.* Bernardus *De Adventu* Serm. 2. "*Butyrum, inquit, & lac comedet: ac ſi dicat.* "*Parvulus erit, & veſcetur infantilibus alimentis.* Inde eſt, quòd in Baptiſmo, in quo fideles renaſcuntur, lac & mel prægustandum dabant Veteres. Tertullianus *De corona militis* cap. 3. *Inde ſuſcepti lactis & mellis concordiam prægustamus.* Quò alludens *Hieronymus* adverſus *Luciferianos* capite 4. è lavacro egreſſos dicit *lactis & mellis prægustare concordiam ad infantiæ ſignificationem.* Neque enim ſolo lacte, ſed & melle tum alebantur infantes. Sic ex antiquiſſimis *Cretenſium* Hiſtoriis narrat *Didymus Meliſſea, Cretenſium* Regem, duas habuiſſe filias, *Amaltheam*, & *Meliſſam*, quæ *Jovem* puerum caprino lacte ac melle nutrîerint. Ita habetur in *Lactantio* lib. 1. *De falſa religione* cap. 22. Et apud *Antonium Liberalem Boëus* antri meminit, quod occupabant ἱεραὶ μέλιτται τροφοὶ τοῦ Διὸς, *apes ſacræ* Jovis *nutrices.* Quale eſt, quòd Πινδάρῳ, τῆς πατρῴας οἰκίας ἐκτεθέντι, μέλιτται τροφοὶ ἐγένοντο ὑπὲρ τοῦ γάλακτος παρατεθεῖσαι μέλι, Pindaro *è paterna domo* pulſo & *expoſito apes nutricum vicem præſtiterunt, pro lacte mel illi præbentes.* Itaque pueris in morbo ſi quid amari eſſet ebibendum, prius ora poculi melle illinebantur, ut conſuetum cibum ſibi propinari putarent. *Lucretius*,

Sed veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur.

Sed, utut mel ſuavis ſit cibus, & in qualibet ætate conveniat, videndum tamen, ne quid nimis. Hinc *Solomon* Proverb. 25. v. 16. *Cum mel repereris, comede quantum ſatis eſt tibi, ne ſatur illud evomas.* Et Prov. 27. v. 7. *Anima ſaturata calcat favum.* Ut *Pindarus Nemeâ* 7.

Κόρον δ' ἔχει, καὶ μέλι.

Mellis etiam eſt ſatietas. Et *Epigramma* vetus,

--- καὶ μέλιτος τὸ πλέον ἐστὶ χόλη,

Mellis etiam quod abundat eſt fel. Rabbinicum quoque Adagium huc pertinet, אוכל דבש הרבה סופו מקיאה, *Qui mel multum comedit, tandem illud evomit.*

Mellis uſus in potu commendari videtur his *Nehemiæ* verbis in verſione *Hieronymi* cap. 8. v. 10. *Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum.* Ita eſt in *Hieronymo. Mulſum* autem eſt οἰνόμελι, id eſt, potus ex vino & melle confectus. Hujus conficiendi rationem accuratè docent *Dioſcorides* lib. 5. cap. 8. *Palladius* lib. 11. cap. 17. & auctores *Geoponicων* lib. 8. cap. 25. *Plinius* quoque obiter lib. 22. cap. 24. Nec *Talmudicos* id præterîit in Tractatu *De Idololatria* cap. 2. fol. 30. a. ubi ad quæſtionem, Quid ſit אינומלין, οἰνόμελι reſpondent eſſe יין ודבש ופלפלין, *vinum, & mel, & piper, ſimul mixta, & temperata.* Quæ tamen deſcriptio potius ad *conditum* pertinet. Quærit denique *Macrobius Saturnalium* lib. 7. cap. 12. cur ex recenti melle & vetuſto vino mulſum optimè temperetur. Eſt etiam in *Poëtis* frequens mulſi mentio. *Plautus* in *Perſâ* Scena 3.

Commiſce mulſum, ſtruthea, colutheaque appara.

Et in *Sticho* Actus 2. Scena 1.

Quot potiones mulſi, quot autem prandia?

Horatius lib. 2. *Satyra* 2.

Sperne cibum vilem, niſi Hymettia *mella* Falerno
Ne biberis diluta. ---

Et *Satyra* 4.

Aufidius *forti miſcebat mella* Falerno,
Mendoſe; quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet: leni præcordia mulſo
Prolueris melius. ---

Virgilius lib. 4. *Georgicων*,

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia quantum
Et liquida, & durum Bacchi *domitura ſaporem.*

Id eſt, apta mulſo (inquit *Servius*) *quia majores vina aſperrima mellis dulcedine temperabant. Martialis* libri 4. *Epigrammate* 13.

Tam bene rara (*a*) *ſuo miſcentur cinnama nardo,* (a) *Al. Syro.*
Maſſica Theſeis *tam bene vina favis.*

Et lib. 13. *Epigrammate* 108.

Attica *nectareum turbatis mella* Falernum,
Miſceri decet hoc à Ganymede *merum.*

Corippus lib. 3.

Fuſca dabant fulvo Riſattica *vina metallo,*
Quæ natura parat liquidi non indiga mellis.

Homerum præiviſſe volunt, *Iliad.* κ'. verſu 234. ubi *Circe*

--- μέλι χλωρὸν
Οἴνῳ Πραμνείῳ ἐκύκα,

mel recens vino Pramnio *miſcuit.* Quin, diu ante *Circen, Ariſtæum primum omnium* (ajunt) *mel miſcuiſſe vino.* Ita *Plinius* lib. 14. cap. 4. Tamen *Plutarchus* οἰνόμελι mulſum inter ea cenſet, quæ nuper inventa ſunt. Locus eſt *Sympoſiacων* lib. 8. Quæſt. 9. Πολλὰ γὰρ τῶν ἀγεύστων καὶ ἀβρώτων πρότερον, ἥδιστα νῦν γέγονεν, ὥσπερ οἰνόμελι, καὶ μήτρα. *Multa enim, quæ guſtari olim & comedi non ſolebant, nunc pro ſuaviſſimis habentur, ut mulſum, & vulva.* An quia Veterum inventis tam multa addidit gula Recentiorum, ut res pro nova haberi potuerit? Itaque ne nomen quidem οἰνόμελι uſpiam exſtat, quod ſciam, ante *Dioſcoridem.* Et in *Nehemiæ* loco, quem ſupra citavimus, *Hebræa* ſolum habent שתו ממתקים, *Bibite dulcia:* & *Græca* verſio, Πίετε γλυκάσματα. Ut & 3 *Eſdr.* 6. *v.* 52.

De mellis uſu ad Medicinam jam (*b*) actum ad illa *Græcæ* verſionis verba de ape *Proverb.* 6. *verſ.* 8. Ἧς τοὺς πόνους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται, *Cujus labores* (mel nimirum) *Reges & privati ad ſanitatem adhibent.* Quibus hæc adde de *Jonathane* 1 Samuel. 14. v. 27. *Extendens ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, eam intinxit in favum mellis: &, cum manum ad os admoviſſet, lumen receperunt oculi ejus.* Addit *Arabs*, لان كان أظلم عليه

(*b*) *Lib.* 4. *c.* 4. *p.* 511. *lin* 39. & *ſeq.*

Quia

Quia caligo ei erat oborta. Nempe propter inediam, ut *Plautino Curculioni*, qui, urgente fame, in hæc verba prorumpit Actûs 2. Scena 3.

--- tenebræ oboriuntur, genua inediâ succidunt.

Et paulò post,

--- perii, prospicio parùm,
Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame.

Caligare fame Arabicè أسدف *asdapha* dicitur verbo maximè proprio. Porrò, ut ad hunc locum verè observat Cl. *Vossius* lib. 4. *De Idololatria* cap. 79. cùm omnis id habeat cibus, ut vires deperditas instauret, tum præcipuè hoc, uti vinum, sic mel præstat, quia ambo subtilia sunt, eoque citius vires suas diffundunt. Sunt, qui mellis observent id esse proprium, ut oculorum caliginem discutiat. Quod asserunt multi Veteres. *Dioscorides* lib. 2. de melle; Ἀποκαθαίρει δὲ τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις. *Ea abstergit, quæ oculis caliginem inducunt. Plinius* lib. 29. cap. 6. *Mel utilissimum oculis, in quo apes immortuæ sunt. Samonicus* cap. 14.

Hyblæi *mellis succi cum felle caprino*
Subveniunt oculis dirâ caligine pressis.

Sed frustra hæc afferuntur, cùm non esu, sed illitu, legatur oculis prodesse mel. Non possum mirari satis quorsum *Hieronymus* in *Epistola* ad *Fabiolam* de XLII. mansionibus, *mellis* nomine, de quo gustavit *Jonathan*, *meretricem* significari putet: *Mel*, inquit, *distillat à labiis mulieris meretricis: de quo puto juxta mysticos intellectus gustâsse* Jonathan, *& sorte deprehensum vix populi precibus liberatum.*

Ad medicos mellis usus etiam id Magistri referunt, quod *Esa.* 30. *vers.* 6. *cameli tuber* Hebraicè דבשת *dabbeseth* dicitur, tanquam à voce דבש *debas*, quę *mel* sonat. Quasi sic appelletur, eò quòd oneribus læsum melle inungi soleat. *R. Selomo* in *Esaiam*, על שם שמתרקבת תמיד וסכין שם דבש לרפואה קרויה דבשת, *Quia semper putrescit, & melle ad sanandum illud inungunt*, dabbeseth *appellatur.* Quod ipsum asserunt *Talmudici* Tractatus *De Sabbatho* cap. 8. & 14. & in *Bava Metsia* cap. 3. Non assentior tamen; quia hæc originatio videtur longè petita. Ad *Hebræum* דבשת aliquo modo alludit *Arabicum* سدبف *sadiph* ejusdem notionis. Fortasse enim ex דבשת *dabbeseth*, primò factum est دفبس *daphis*, deinde per Metathesim, سدبف *sadiph*, de quo periti judicent.

De mellis usu ad cadaverum pollincturam & condituram nihil in Scriptura reperio. Nisi quis adhibitum putet ab *Ægyptiis* Medicis, qui *Jacobum* pollinxerunt. Nam in *Ægypto* sic fiebat. Hinc *Statius* in *Propemptico Metii Celeris*,

Duc & ad Emathios *manes, ubi belliger urbis*
Conditor Hyblæo *perfusus nectare durat.*

Id est, ad urbem *Alexandriam*, ubi conditoris *Alexandri* corpus servatur melle perfusum. Et apud *Eutychium Alexandrinum*, *Philemon* idem cadaver *Alexandriam* delaturus عسلا ملاه *melle* illud implevit. Et *Plinius* lib. 7. cap. 3. de *Claudio Cæsare*, *Nos principatu ejus allatum illi ex* Ægypto *in melle* (hippocentaurum) *vidimus.* Qui ritus etiam à *Babyloniis* usurpatus, de quibus *Herodotus* lib. 1. ταφαὶ δέ σφι ἐν μέλιτι. Et à *Lacedæmoniis* cum Reges, peregrè defuncti, domum referendi erant. Sic *Agesipolis*, cùm in *Macedoniæ Aphyto* diem obîisset, ἐν μέλιτι τιθεὶς, καὶ κομισθεὶς οἴκαδε, ἔτυχε τῆς βασιλικῆς ταφῆς, *in melle positus, & domum relatus, regiam sepulturam consequutus est.* Ita *Xenophon* lib. 1. *Rerum Græcarum.* Et ejus in regio munere collega *Agesilaüs*, cùm in *Menelaï* portu inter *Ægyptum* & *Cyrenas* morbo implicitus decessisset, τοῦ σώματος ἐν μέλιτι κομισθέντος εἰς τὴν Σπάρτην, ἔτυχε τῆς βασιλικῆς ταφῆς τε, καὶ τιμῆς, *corpus in melle* Spartam *delatum regiam sepulturam atque honorem consequutum est. Diodori* verba sunt *Historiarum* lib. 15. Tamen mellis penuriâ in cera conditum fuisse scribit *Plutarchus* in ejus *Vita.* Ad eundem morem alludunt hæc *Lucretii* lib. 3. versu 902.

Nam si in morte malum est malis morsuque ferarum
Tractari, non invenio qui non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari, &c.

Sed & *Corippus* lib. 3. *Justiniani* funus describens, inter præstantissima aromata, puta thus, & balsamum, quibus Imperatorum corpora condiebantur, melli quoque suum fuisse locum his verbis docet:

Thura Sabæa *cremant, flagrantia mella locatis*
Infundunt pateris, & odoro balsama succo,
Centum aliæ species, unguentaque mira feruntur,
Tempus in æternum sacrum servantia corpus.

Nempe scribit *Plinius* lib. 22. cap. 24. mellis naturam talem esse, *ut putrescere corpora non sinat, jucundo sapore, atque non aspero, alia quàm salis natura.* Et *Democritus* in spem resurrectionis corpora voluit melle asservari. Quod didici è duobus Veterum locis. Uno *Varronis* apud *Nonium* cap. 3. verbo *Vulgus*, Heraclides Ponticus *plus sapit, qui præcepit ut comburerent, quàm* Democritus, *qui ut in melle servarent.* Altero *Plinii* lib. 7. cap. 55. *Similis & de asservandis corporibus hominum & reviviscendis promissa à* Democrito *vanitas, qui non revixit ipse.*

De melle Lex habetur *Levit.* 2. *v.* 11. 12. *Nullum fermentum & mel nullum Deo adolebitis in oblationem igne absumendam. In oblationem tamen primitiarum ea Domino offeretis. Sed super altare ne offerantur in odorem suavitatis.* Ubi *mellis* nomine *R. Selomo* כל מתיקת פרי, *omnem fructuum dulcedinem*, & nonnulli apud *Aben Ezram dactylos* intelligunt: ut 2 *Paral.* 31. *v.* 5. ubi leguntur *Israëlitæ* obtulisse *primitias frumenti, musti, olei, & mellis, & omnis agri proventus.* Et verò idem ab *Esdra*, quod in Lege significari videbitur verisimile, cum utrobique agatur de mellis primitiis Deo oblatis, aut offerendis, sed si de dactylis in Lege agatur, aut in genere de fructibus arborum, nullibi mellis usum in sacrificiis Lex prohibuerit. Quem tamen fuisse prohibitum omnes Veteres constanter docent. Ut ἐκ τοῖς ἔξωθεν *Plutarchus* lib. 4. *Symposiacωn* cap. 5. E *Judæis Philo* Περὶ θυόντων. E *Patrum* choro *Hieronymus*, *Chrysostomus*, *Procopius*, *Cyrillus*, *Theodoretus*, &c. Ita quidquid velint *Hebræi* recentiores, utrobique nomine דבש, *mel* significari puto. Et *mellis primitias* dici, quod verno tempore primùm ex alvearibus colligitur. Porrò mel super altare cur Lex prohibeat offerri, nemo facilè dixerit. Et varii varia comminiscuntur. *Philo* mel prohiberi, ἐπειδήπερ ἡ συναγωγὸς αὐτοῦ μέλιττα ζῶον ἐστιν οὐ καθαρὸν, σήψεως καὶ φθορᾶς νεκρῶν, ὡς ὁ λόγος, βοῶν γεννώμενον, *quia ejus collectrix apis animal est impurum, quodque ex mortuorum boum putredine & corruptione nasci perhibent.* Alii in *Theodoreto*, ὡς τῆς μελίττης καὶ ἀκαθάρτοις τόποις ἐφιζανούσης, καὶ πάντοθεν ἀθροιζούσης τῆς μελιττουργίας τὰς ἀφορμὰς, *quia apis in locis impuris sedet, & mellis conficiendi materiam undecunque colligit.* Alii apud eundem, διδάσκεσθαι ἡμᾶς ἐξ οἰκείων πόνων τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, κατὰ τὴν τοῦ Σολομῶντος παραίνεσιν· ὁ δὲ τῆς μελίττης καρπὸς, οὐχ' ἡμέτερός φασι πόνος, *inde nos edoceri ex propriis laboribus solvenda esse sacrificia; apis autem fructum, ut ajunt, à labore nostro non procedere.* Ipse censet διὰ τοῦ μέλιτος τὴν ἡδονὴν ἀπαγορεύεσθαι, *mellis nomine voluptatem prohiberi.* Quod etiam in *Philone* legas. Et *Hieronymus* Epistola nona ad *Eustochium*, mel in

Dei

Dei sacrificiis offerri negat, *quia apud Deum nihil voluptuosum, nihil tantum suave placet, nisi quod in se habet mordacis aliquid veritatis.* Et Epistolâ duodecimâ ad *Gaudentium*, ut à carnis illecebris abstinendum esse doceat, *In Domini sacrificiis*, inquit, *mel non offerunt: ceraque contempta, quæ mellis hospitium est, oleum accenditur in Templo Dei, quod de amaritudine exprimitur olivarum.* Et *Isychius* in hunc locum vult *Paganorum doctrinam intelligi, propter suavitatem verborum, & dulcedinem eloquii.* Quæ, utut minus certa, ferri possunt. Sed joculare est, quod *Plutarchus* dum in eo est, ut *Judæos Bacchum* coluisse probet, inter cætera hoc affert *Symposiacωn* libri quarti questione quinta, Ἔτι τοίνυν μέλι μὲν ὀ προσφέρουσι ταῖς ἱερουργίαις, ὅτι δοκεῖ φθείρειν τὸν οἶνον κεραννύμενον. *Nunc etiam mel in sacrificiis non offerunt, quia vinum admixtum videtur corrumpere.* Tanquam veriti ne *Bacchum* irritarent vinum mixturâ mellis inficientes. Quæ ratio est ineptissima. Potuissent enim vinum & mel *Baccho* separatim offerre. Neque veros *Bacchi* cultores incessit hæc religio, qui illi non solum vinum, sed & mel offerebant. Res ex *Tiballo* certa, qui *Bacchum* sic alloquitur libri primi *Elegia* octavâ,

Sic venias, hodierne: tibi dem thuris honores,
Liba & Mopsopio *dulcia mella feram.*

Concinit *Ovidius* libri tertii *Fastorum* versu 735.

Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho *mella reperta ferunt.*

Unde illi *Brisæi* nomen, ut suprà notavimus. Sed & Deorum aliis mel fuisse passim oblatum, nemo est, qui nesciat. Quod *Ezechielis* capite decimo sexto *Judaicæ* synagogæ Deus objicit. *Fecisti*, inquit, *tibi masculas imagines, ut scortareris cum iis*, &c. *Et cibum meum, quem dederam tibi, similam, ac oleum, ac mel, quibus te cibaveram, hoc obtulisti illis in odorem suavitatis.* Nam Deorum vix ullus fuit, cui melle non sit libatum. Sic de *Mercurio* dicit *Antipater Sidonius* libri primi *Anthologiæ* capite trigesimo octavo,

Εὔκολος Ἑρμείας, ὦ ποιμένες, ἐν δὲ γάλακτι
Χαίρων, καὶ δρυΐνῳ σπενδόμενος μέλιτι.

Facilis est Mercurius, *ô pastores, qui lacte gaudet, & querno placatur melle.* Et de *Plutone Silius* libri decimi tertii versu 415.

Duc prædicta sacris duro placamina Diti
Mella simul tecum, & puri fer dona Lyæi.

Et de *Hecate Apollonius* lib. 3. *Argonauticωn* v. 1034.

Μουνογενῆ δ' Ἑκάτην Περσηΐδα μειλίσσοιο
Λείβων ἐκ δέπαος σιμβλήια ἔργα μελισσῶν.

Unigenitam Hecaten Perseïdem *placa, ex patera libans apum opera, quæ in alvearibus fiunt.* Et de *Priapo* pastor *Astacus* in *Calphurnio Ecloga* secunda,

Rorantesque favos damus, & liquentia mella.

Ut *Jano* cum palmulis & ficubus mel offerre moris erat, ut annus esset dulcior. *Ovidius* libri primi *Fastorum* versu 185.

Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi,
Et data sub niveo candida mella cado?
Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur,
Et peragrat cœptum dulcis ut annus iter.

Nymphis etiam mel & vinum apponi jubet *Apollinis* oraculum apud *Eusebium* libro quarto *Præparationis Evangelicæ*,

Χεῦε μέλι νύμφαισι, Διωνύσοιό τε δῶρα,

Funde mel Nymphis, & Bacchi *dona.* Sed & *Furiæ* melle placantur in *Silio* ubi suprà,

Inde tibi Alecto, *tibi nunquam læta* Megæra
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum,
Fundunt mella super, Bacchique *& lactis honorem.*

Sed ut doceamus simul & semel nullum fuisse Deorum, qui melle gaudere non crederetur, legendus est *Pausanias* in *Eliacis prioribus*, ubi postquam aras minimum quinquaginta recensuit in *Jovis Olympii* Templo variis numinibus erectas, & quasdam in illo censu omnibus diis sacras; Ἑκάστῳ δὲ ἅπαξ ὀ μηνὸς (inquit) θύουσιν ἐπὶ πάντων Ἠλεῖοι τῶν κατειλεγμένων βωμῶν, θύουσι δὲ ἀρχαῖόν τινα τρόπον· λιβανωτὸν γὰρ ὁμοῦ πυροῖς μεμιγμένοις μέλιτι θυμιῶσιν ἐπὶ τὸν βωμόν. *Semel quolibet mense ad omnes, quas recensuimus, aras* Elei *sacra faciunt, vetusto quodam ritu, thura, & melle subactum triticum adolentes. Persas* etiam describit *Strabo* libro decimo quinto in omnibus sacrificiis ἀποσπένδοντας ἔλαιον, ὁμοῦ γάλακτι καὶ μέλιτι κεκραμένον, *Oleum cum lacte, & melle mixtum libantes.* Proinde *Homerus*, vel quisquis est, *Hymno* in *Mercurium*, mel vocat

--- Θεῶν ἡδεῖαν ἐδωδήν,

Deorum suavem cibum. Et mus in *Batrachomyomachia* ranæ suas delicias cum jactantia enumerans; *Non me fugit*, inquit, *panis ter pistus, non placenta sesamo condita, non pernæ frusta, non jecora, non caseus,*

Οὐ χρηστὸν μελίτωμα, τὸ καὶ μάκαρες ποθέουσιν,

Non optimum ex melle dulciarium, quod etiam Dii desiderant. Cujusmodi sacrificia νηφάλια, καὶ μελίσπονδα, vocat *Plutarchus* in libro *De ira cohibenda*, & *Symposiacωn* libri quarti quæstione quintâ. Taceo frequentem mellis usum inter inferias & libationes pro mortuis. Sic in *Patrocli* funere *Achilles Iliad.* ψ.

Ἐν δὲ τίθει μέλιτος καὶ ἀλείφατος ἀμφιφορῆας,

Imposuit (feretro) *mellis & olei amphoras.* Et *Odyss.* ω. crematur *Achillis* cadaver,

--- ἔν τ' ἐσθῆτι Θεῶν, καὶ ἀλείφατι πολλῷ,
Καὶ μέλιτι γλυκερῷ, ---

in veste Deorum, & cum oleo multo, & melle dulci. Et apud *Euripidem Iphigenia* in *Tauris* inferias *Oresti* fratri parat

Πηγάς τ' οὐρείων ἐκ μόσχων
Βάκχου τ' οἰνηρὰς λοιβάς,
Ξουθᾶν τε πόνημα μελισσᾶν,

Fontes sanguinis ex montanis vitulis, & Bacchi *vinosam libationem, & flavarum laborem apum.* Ita habetur versu 163. Et rursus eundem tanquam moriturum alloquens versu 632.

Πολύν τε γάρ σοι κόσμον ἐνθήσω τάφῳ,
Καὶ τῆς ὀρείας ἀμθεμόῤῥυτον γάνος
Ξανθῆς μελίσσης εἰς πυρὰ ἐμβαλῶ σέθεν,

Multum enim ornatum tibi in sepulchro ponam, & montanæ flavæ apis delicias ex floribus manantes in rogum tuum injiciam. Taceo item

Melle soporatam & medicatis frugibus offam.

Cerbero ab *Ænea* objectam. Ubi non probo, quod vir sui ævi facilè doctissimus (a) legendum esse *saporatam* tanto molimine contendit. Quamvis enim *saporatum* pro condito dixerint *Tertullianus*, *Arnobius*, *Marcellinus*, atque alii posterioris ævi Scriptores, tamen *Augusti* ævo vox fuit ignota prorsus, neque à quoquam usurpata. Et quamvis ullam esse in melle soporandi vim perneget vir eximius, tamen aliter sensisse Veteres *Cœlius Rhodiginus* (b) ex *Orpheo* probat, qui *Saturnum* à *Jove* mellis appetitum insidiis, & consopitum fuisse narrat. Quibus addo hæc *Jamblichi* apud *Photium* auctore 94. Οἱ δὲ τῷ μέλιτι καρωθέντες μόλις ἀνίσταντο. *Illi autem melle soporati vix expergiscuntur.* Sed hæc de melle plus satis. Tantùm addo, Deum, ob id ipsum, quod in Dæmonum sacris mellis usus penè perpetuus fuerit, pro impuro illud habuisse, & in suis sacrificiis offerri noluisse.

(a) *Turneb. Advers. lib.* 28. *c.* 45.

(b) *Lection. lib.* 28. *c.* 27.

Alius apis labor est *cera*, melle non minus utilis. Ex cera enim cerei fiunt, quibus tenebræ fugantur. *Martialis*,

Hic tibi nocturnos præstabit cereus ignes.

Eadem præstat usum glutinis. *Virgilius*,

Pan *primus calamos cerâ conjungere plures*
Instituit. ---

Nec minùs cerâ, quam melle condiebantur cadavera. Sic *Herodotus* libro quarto *Scythas* refert Regis mortui corpus κατακεκηρωμένον per totam *Scythiam* circumtulisse, antequam terra conderent. Et libro primo idem de *Persis*, κατακηρώσαντες τὸν νεκρὸν γῇ κρύπτουσι. Unde *Cicero* libro primo *Tusculanarum*, Persæ *jam cera circumlitos condiunt, ut quàm maximè permaneant* corpora

corpora. Et *Strabo* libro decimo quinto, Θάπτεσι δὲ κηρῷ περιπλάσσοντες τὰ σώματα. Itaque مومیا *mumiæ* vox notissima deduci videtur ex موم *mum. Persæ ceram* & *Arabes* προπόλιν sic appellant. Et *Esaiæ* verba capitis sexagesimi quarti versu secundo, כקדוח אש המסים מים, *Seniores* sic reddunt, Ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπε πυρὸς τήκεται. Quia pro מים, id est, *aquis*, מום, id est, *ceram*, legerunt. Et כקדם אש, *ut coram igne*, pro כקדוח אש, *ut conflagrat ignis.* Itaque jam tum pro *cera* erat in usu vox מום *mum*, unde *Mumia.* Ceræ etiam multus fuit usus in Scriptura, & pugillaribus, & in pictura, & in fuco, & in sigillis, qui hodieque durat. Sed hæc sunt alterius loci.

Cum cera ad ignem liquescente multa conferunt Sacri Scriptores. Sic *David* Psal. 22. 15. *Cor meum simile ceræ est, liquescit in visceribus meis.* Et *Psal.* 68. 3. *Ut coram igne cera liquescit, ita coram Deo improbi pereunt.* Et *Psal.* 97. 5. *Montes ut cera liquefiunt coram Domino.* Et *Mich.* 1. 4. *Liquefient montes sub eo, & valles diffindentur, ut cera coram igne.* Unde Scriptor libri *Judith*, quisquis est, capitis decimi sexti versu decimo octavo, *Petræ à conspectu tuo ut cera liquescent.* Ita etiam profani passim. *Theocritus* in *Pharmaceutria*,

Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ, σὺν δαίμονι, τάκω,
Ὡς τάκοιθ᾽ ὑπ᾽ ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.

Ut hanc ceram ego, Deo juvante, liquefacio, ita statim liquescat præ amore Myndius Delphis. Unde *Virgilius*,

Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis *amore.*

Lucretius de nubibus libri sexti versu 512.

Præterea cum rarescunt quoque nubila ventis,
Aut dissolvuntur Solis super icta calore,
Mittunt humorem pluvium stillantia, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquescat.

Ovidius de *Narcisso* libro tertio *Metamorphoseωs*,

Non tulit alterius, sed ut intabescere flavæ
Igne levi ceræ, matutinæque pruinæ
Sole repente solent: sic attenuatus amore
Liquitur, & tecto paulatim carpitur igni.

Et libro decimo de statua *Pygmalionis*,

Subsedit digitis, ceditque ut Hymettia *sole*
Cera remollescit. ---

Lucanus de *Sabello*, quem seps serpens momorderat, libri noni versu 783;

--- *manant humeri, fortesque lacerti,*
Colla caputque fluunt, calido non ocyus Austro,
Nix resoluta cadit, nec Solem cera sequetur.

Asclepiades Anthologiæ libri septimi *Epigrammate* vigesimo sexto,

Τήκομαι ὡς κηρὸς παρ᾽ πυρὶ, κάλλος ὁρῶν.

Liquefio ut cera ad ignem, pulchritudinem videns.

Cera Hebraicè dicitur דונג, sed *Chaldaicè* שעוה, unde *Hebræum* Verbum השתעה, est *ceræ instar mollescere*, si Magistris credimus, qui hæc *Es.* 41. 10. אל תשתע כי אני אלהיך, in hunc sensum ferè reddunt, *Ne* (ut cera) *mollescas, quia ego sum Deus tuus.* Ita *R. Selomo.* Et observat *Kimchius* sic interpretari majores suos, nempe in *Berescith Rabba* sectione 65. his verbis, כיון שאמר יצחק ליעקב גשה נא ואמשוכך בני נשפכו מים על שוקיו והיה לבו רפה כשעוה וזמן לו הקדוש ברוך הוא שני מלאכים אחד בימינו ואחד בשמאלו והיו אוחזין אותו במרפקו כדי שלא יפול הדא דנא דכתיב אל תשתע כי אני אלהיך, *Cum* Jacobo (sub *Esavi* veste latenti, ut benedictionem consequeretur) *dixit* Isaac *Gen.* 27. 21. "*Accede, quæso, fili mi, & tangam te: sudore diffluxerunt crura ipsius, & cor ceræ instar emollitum est. Sed Deus Sanctus & Benedictus illi præparavit duos Angelos, unum à dextris, alterum à sinistris, qui eum sub axilla tenerent, ne caderet. Unde est, quod dicitur* Es. 41. 10. "*Ne* (ut cera) *mollescas,* "*quia ego sum Deus tuus.*

Vocem נכאת *necoth*, perincertæ significationis *Gen.* 37. 25. & 43. 11. *Jonathan* שעוא, & *Arabs Erpenianus* شمعا, id est, *ceram*, exponunt, ut & auctor *Beresith Rabba* sectione 91. propè in fine. Et in *Onkeloso* putant שעף id ipsum esse, quia accedit ad שעוא. Utut sit, alii Interpretes multo aliter explicant. LXX θυμίαμα, vel θυμιάματα. *Aquila*, στύρακα. *Hieronymus* in priore loco *aromata*, in posteriore *storacem*, ut *Aquilâ*; Syrus ܩܘܛܡܐ *resinam*; Samaritanus ࠑࠓࠉ *balsamum*; *Arabs Parisiis* editus حرنوبا, ut apud *Kimchium* nonnulli חרוב *siliquam*; *Arabes* duo manuscripti in *Suecia* صمغا *gummi*, *Rabbi Moses Sacerdos*, & *Kimchius*, דבר נחמד, *rem desiderabilem*; Rabbi Selomo, כנוסי בשמים הרבה, *collectiones plurium aromatum.* Posteriores in re dubia è vetustioribus hunc, vel illum sequuntur, prout visum est. Solus *Junius*, privatam insistens viam, *myxaria* reddidit, *quæ Arabicè*, inquit, *dicuntur* NUKETA, *teste* Æginetâ, Aëtio, Psello, & Actuario, *voce proximè ad* Hebraicum NEKOTH *accedente.* Sed virum, alioqui pium, & doctum, fugit ratio. Nam *Arabicum* myxariorum nomen مخيط *mucchait*, prout *Arabes* constanter scribunt, ne unam quidem literulam communem habet cum *Hebræo* נכאת *nechoth*, quod statim agnoscet, quisquis in his linguis non est prorsus ἀναλφάβητος. Neque *Arabici* nominis ii meminere, quos ille citat, sed *Græcorum* unus *Charito*, quod quidem sciam, qui scribit μυχαίτας, ut officinæ *mukeitas*, & *mokaitas.* Recentiorum plerique alii נכאת *necoth*, θυμιάματα *aromata* exponunt, cum *Græcis*, & *Hieronymo*, & *Hebræorum* nonnullis. Quod vix stare posse patebit legenti duo Scripturæ loca, in quibus occurrit hæc vox. Prior enim sic habet *Gen.* 37. 25. *Sublatis oculis aspexerunt, & ecce turmam viatorum* Ismaëlitarum *ex* Galaade *venientium, quorum cameli ferebant* נכאת nechoth, *& resinam, & stacten: & ibant, ut ea in* Ægyptum *deportarent.* Et posterior *Gen.* 43. 11. *Sumite de laudatissimis hujus terræ fructibus in vasis vestris, ut ad virum illum munus feratis, parùm resinæ,* נכאת nechoth, *& stacten, & pistacia, & amygdala.* Ex quorum lectione attento Lectori constabit נכאת non esse θυμιάματα vel *aromata*, vel *rem desiderabilem* in genere, sed peculiare aliquid, ut *mel, resinam, stacten*, &c. quorum ibidem fit mentio. Et cur *Aquila* maximè placeat, qui *storacem* reddidit, plures habeo rationes. Quarum prima hæc esto, quod in *Syria storax* abundè provenit. *Plinius* libri duodecimi capite vigesimo quinto, *Proxima* Judææ Syria *supra* Phœnicem *styracem gignit circa* Gabala, *&* Marathunta, *&* Casium Seleuciæ *montem. Dioscorides* libro secundo postquam styracis præstantissimi notas attulit, Τοιοῦτος δέ ἐστιν ὁ Καταβαλίτης, καὶ Πισιδιακὸς, καὶ Κιλίκιος, ubi pro ὁ Καταβαλίτης, legendum ὁ Γαβαλίτης, id est, ex *Syriæ* urbe notissima *Gabalis*, de qua *Plinius.* Alii *Phœniciæ* adscribunt, ut *Artemidorus* apud *Stephanum* in Κάρνη. Et *Josephus Galilææ*, libri decimi quinti *Antiquitatum* capite vigesimo tertio. Secundò, meritò censetur storax inter laudatissimos terræ fructus, cum ejus usum Medici inter aromata maximè commendent. Tertiò, ut hic *Ismaëlitæ*, sic, apud *Plinium* libri duodecimi capite 17, Arabes *ex Syria revehunt styracem.* Quartò, à *Mose* non frustrà jungitur

styrax

styrax cum resina, melle, & myrrhæ stacte, cum ad illorum naturam accedat. Proinde à *Dioscoride* storax optimus ῥητινώδης *resinosus* describitur, καὶ ἐν τῷ μαλάσσεσθαι ἀνεὶς ὑγρασίαν τινὰ μελιτώδη, *& cum subigitur emittens melleum quendam liquorem.* Eidemque tribuitur δακρύον κόμμι ἐοικὸς, διαυγὲς, σμυρνίζον, *lacryma gummi similis, translucida, qualis myrrha.* Ita etiam *Isidorus* libri decimi septimi capite octavo, *Storax calamites, pinguis, resinosa, odoris jucundi, humecta, & veluti mellosum liquorem emittens.* Hinc apud *Plinium* styrax *adulteratur cedri resina, vel gummi, aliàs melle.* Quintò, *Hebræi* nominis originem ignotam hactenùs videor mihi deprehendere. *Arabicum* Verbum نكت *nachatha* est 1. *hasta terram ita verberare ut nota impressa maneat:* 2. *hasta confossum aliquem in caput dejicere:* & النكت talis confossio: & النكات qui sic confodit. Quidni huc alludat *Hebræum* styracis nomen נכאת *nechoth*, cum ex styrace arbore fiant τὰ συράκινα ἀκοντίσματα ἐοικότα τοῖς κερανίνοις, *styracina hastilia iis, quæ ex corno fiunt, similia?* Ita habetur in *Strabone* libro duodecimo. Ac proinde apud *Hesychium Græcum* σύραξ non solum *styracem* arborem, aut *aroma*, sed & *lanceam* significat, & *hastæ partem*, sive *infimam*, sive *supremam.* Neque enim convenit satis inter Veteres. *Polluci* libri primi capite decimo, τὸ μὲν τέλος τοῦ δόρατος σαυρωτὴρ, τὸ δὲ πρῶτον αἰχμὴ, καὶ ἐπιδορατὶς, καὶ σύραξ, *ima pars hastæ est sauroter, & summa cuspis, & styrax.* Tamen eidem libri decimi capite trigesimo primo σαυρωτὴρ & σύραξ idem sunt. Ita etiam *Hesychio*, *Suidæ* & *Etymologo.* Et apud *Athenæum* libro duodecimo ab *Heraclide Cumano* describuntur *Persarum* μηλοφόροι *melophori* ἐπὶ τῶν συράκων μῆλα χρυσᾶ ἔχοντες *habentes in styracibus* (id est, summis hastilibus) *aurea mala.* Atque id ipsum est συράκιον libro secundo *Thucydidis*, ubi legitur *Plataensis* quidam urbis clausisse portas συρακίῳ ἀντὶ βαλάνου χρησάμενος ἐς τὸν μοχλὸν, *cuspide hastilis pro vecte in serram trajecto.* Et Verbum συρακίζειν *Hesychio* est κεντρίζειν *pungere*, tanquam *hasta* vel *hastæ cuspide.* Sextò, si auctoritate certamus, *Aquilam*, cui נכאת *nechoth*, est σύραξ, sequitur *Hieronymus Gen.* 43. 11. ubi *storacem* reddit. Et in *libro Nominum* legas, NECHOTA, *styracem, vel aromata.* Quod ipsum sensisse suspicor *Syros*, qui *resinam*, & *Arabes*, qui *gummi* explicârunt, nomine generico abusos, quia speciale illos latebat. Cum נכאת *nechoth*, *aromate Hebræi* perperam confundunt נכותה *necotha*, quod planè aliud est *Es.* 39. 2. & 2 *Reg.* 20. 12. ut alibi dicetur.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Vespis, & Crabronibus.

Scripturæ loca tria de vespa, quæ Hebræis צרעה tsira. *Quidam morbi genus esse volunt, sed perperam. Et plerique melius crabronem aut vespam reddunt.* Ἀνθρήνη crabro, *&* σφὴξ vespa, *quam similes, & quid differant. Vespæ descriptio ex* Arabibus. *De vespæ & crabronis melle.* Βλίττειν *quid proprie. Vespa oculos impetit.* Euripides *emendatus. Vespa cur* צרעה tsira, *dicatur, duplex conjectura. Quid* σφηκίσκοι, σφηκώδες, *&* διασφαγή. Cracere, *unde crabro. Vespæ* Chananæis *infestæ, an veræ* vespæ, *vel* timoris aculei, *ut nonnulli volunt, qui pluribus refelluntur. Multa solum obiter referunt Sacri Scriptores, circumstantiis plane suppressis, quod probatur exemplis. Loca ab animalculis desolata, & gentes pulsæ, vel excisæ. A ranis* Autariatæ, *& quidam* Galli. *A muribus* Abderitæ, Troës, *in* Italia *quædam gentes*, Megarenses, Chalcidenses, Gyarenses. Justinus, Aristoteles, *&* Ælianus *emendati.* Neuris, Amyclis, Rhodo, Chio, Teno, Salamini *serpentes quam infesti. A scorpionibus, & solpugis, vel phalangiis, gens deleta. Culices* Myusiis *molesti, &* Persis *prope* Nisibin. *Loca trans* Istrum *propter apes inaccessa. Apes* Lucullo *adversæ, &* Rhauciis Cretæ *populis. Phaselitas vespæ pepulerunt, id est,* Phœnices, *seu* Chananæos, *qui ex* Phœnice *profecti* Phaselidis *montana occupaverant. Vespæ apibus & hominibus molestissimæ. Earum in pullos amor. Illis proprium* τὸ ἀμυντικόν. *In somnis visæ quid significent.* Σφηκῶν δριμύτεροι. *His cur similis* Antisthenes. *Cur* Archilochi *&* Hipponactis *tumulis vespæ insculptæ.* Σφηκίαν ἐρεθίζειν, *irritare crabrones. Vespæ quæ acerbiores, & quomodo ictus faciant lethiferos.* Cyprus *olim* Σφήκεια. *Vespa ex crocodilo iracundior, ex quo nata animosior. Vespæ ab equis & asinis, crabrones à mulis. Crabronum ictus qui lethiferi.* Ἀνθρήνη *unde dicta. Crabro juvencis, hominibus, apibus, aviculis quam infestus.* Chaldæa *Paraphrasis explicata* Psal. 101. 5. *Cur leprâ percutiatur, qui proximo detrahit.* Linguâ tertiâ loqui quid *sit* Chaldæis *&* Arabibus.

In tribus parallelis Scripturæ locis agitur de vespis, vel crabronibus, à Deo in *Chananæos* immissis, à quibus percussi, & è sedibus suis pulsi fuerint. Primus est *Exod.* 23. 28. *Mittam ante te vespam, quæ expellat* Hevæum, Chananæum, *&* Hetthæum *a facie tua.* Secundus *Deut.* 7. 20. *Sed & vespam mittet Dominus Deus tuus in eos, donec pereant hi, qui superfuerunt, & à facie tua absconditi sunt.* Tertius *Jos.* 24. 12. *Et misi ante faciem vestram vespam, quæ expulit eos à conspectu vestro.* In his locis duo quæruntur. 1. An *Hebræum* צרעה *tsira*, quod ibi habetur, vere sit *vespa.* 2. Et si צרעה *tsira*, verè *vespa* sit, utrum literali sensu, an figurato vespæ dicantur *Chananæos* expulisse.

De primo dubitatur, quia *Hebræis* צרוע *tsarua* est *leprosus*, & צרעת *tsaraath*, *lepra.* Itaque ex eadem Radice vox צרעה *tsira*, *Aben Ezræ* videtur idem sonare, aut saltem מכה כנוף שתהלש כח הגוף, *plagam aliquam in corpore, quâ debilitentur vires corporis.* Quod sequuti *Arabs Parisiis* editus, & alii duo manuscripti in utroque Legis loco pro צרעה *tsira*, habent العاهة *morbum, perniciem, calamitatem.* Sed hæc interpretatio mihi non placet; quia morbus non diceretur pepulisse *Chananæos.* Ægros enim potiùs detinet morbus, quàm è sedibus suis pellit. Præterea in priorem versionem conveniunt Veteres ferè quotquot sunt. 1. *Græci* enim τὰς σφηκίας, vel τὴν σφηκίαν, constanter habent. Unde liber *Sapientiæ* capitis duodecimi versu octavo, Ἀπέστειλας προδρόμους τοῦ στρατοπέδου σου σφῆκας, ἵνα αὐτοὺς κατὰ βραχὺ ἐξολοθρεύσωσιν. *Misisti præcursores exercitus tui vespas, ut eos paulatim perderent.* 2. Eodem pertinet, quod *Hieronymus* tam in libris *Legis*, quam in *Josua*, *crabrones* exponit. Utut enim nonnihil differant ἀνθρήνη *crabro*, & σφὴξ *vespa*, quia crabro vespâ major est, atque alvo minus gracili, tamen fere promiscuè sumuntur. Nam Proverbium vetus σφηκίαν κινεῖν, vel ἐρεθίζειν, in *Aristophanis Lysistrata* à *Plauto* redditur *irritare crabrones.* Et *Aristophanis* σφῆκες ἀνθρήνια vocant nidulos suos, quasi σφὴξ idem sit, quod ἀνθρήνη. Nec crabro aliud quam vespa in his *Poëtæ Metamorphoseωs* libro decimo quinto,

Pressus humo bellator equus crabronis origo est.

Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις, *Equi enim vesparum origo sunt*, ut *Nicander* & alii docent. Hinc *Glossæ* veteres *Latino-Græcæ*, *Crabro*, Σφὴξ. Et *Græco-Latinæ*, *Philoxeni*, Σφὴξ, *Gra-*

Grabro, *crabro*, *vespa*. 3. Neque aliud sunt in *Onkelosi*, & *Jonathanis* Paraphrasi ערעיתא *aritha*, vel אורעיתא *uritha*. Sive ab ערע id est, *occurrendo*, vespæ à *Chaldæis* sic appellentur, ut *Hebræi* asserunt, quomodo מפגיע, culicis genus, à פגע, quod idem est. Aut, quod puto verius, à צרעה fiat ערעיתא, ut ארע *terra*, ab ארץ. *Hebræum* enim צ *Chaldæos* in ע permutare passim, nemo est qui nesciat. 4. *Syrus* etiam Interpres hic habet ܙܒܘܪܝܬܐ *zibboritha*, id est, *vespam* ut *Chaldæum* זבורא *zibbora*: & *Arabicum* زنبور *zunbur*, quo *vespam* significari tam certum est, quam quod est certissimum. Ita enim vocantur vespæ passim in *Avicenna*. Vide inprimis *Canonis* lib. 3. *Fen*. 6. Tract. 3. caput في طرد الزنابير *De expulsione vesparum*. Et Tract. 5. caput في لسع الزنابير *De punctura vesparum*. Nec possum hic præterire *Damiris* descriptionem, qualis habetur capite زنبور *zunbar*, seu *De vespa*,

وهو صنفان جبلي وسهلي والجبلي
ياوي الجبال ويعيش في الشجر ولونه
الي السواد وبداة خلقة دود ثم يصير
كذلك ويتخذ بيوتا من تراب كبيوت
النحل ويجعل لبيته اربعة ابواب لمهاب
الرياح الاربع وله حمة يلسع بها
وغذاوه من الثمار والازهار ويتميز
ذكورها من اناثها بكبر الجثة
والسهلي لونه احمر ويتخذ عشه
تحت الارض ويخرج التراب منه كما
يفعل النمل ويختفي في الشتي لان
متي ظهر فيه هلك وهو نيام طول
الشتا كالميتة والايجمع القوت كما
النمل بخلاف النحل فاذا جا الربيع
وقد صارت من البرد وعدم القوت
كالخشب اليابس نفخ الله في تلك
الجثة الحياة فعاشت مثل العام الاول
وذلك ذاتها وفي هذا النوع صنف مختلف
اللون مستطيل الجسد في طبعة الحرص
والشرة يطلب المطابخ وياكل ما فيها
من اللحوم ويطير مفردا ويسكن بطن
الارض وهذا الحيوان باسره مقسوم في
وسطه وكذلك لا يتنفس من جوفه البتة

Vesparum duæ sunt species, montana, & campestris. Montana in montibus degit, & vivit inter arbores. Coloris est subnigri. Rudimentum ejus est vermis, ex quo formatur postmodum. Domum in terra sibi sumit apum cellulis similem, quatuor portis instructam ad flatus quatuor ventorum. Aculeum habet, quo pungit. Victus ejus, fructus, & flores. Mares à fœminis distinguit moles corporis. Campestris est rubri coloris. Nidum sibi parat sub terra, pulvere ex ea effosso, quo modo formicæ solent. Hyeme latet, quia, cùm eâ prodit, statim perit. Proinde tota hyeme dormit tanquam mortua. Neque enim victum sibi comparat, ut formica, contrà quam apes. Et, instante vere, præ frigore, & victus inopia, fit tanquam lignum aridum. Sed in illud corpusculum vitam inspirat Deus, ita ut reviviscat, quomodo anno præcedente. Talis enim est natura ejus. Est & in eo genere quædam species varii coloris, longi corporis, avida, mala, culinarum amans, & in iis comedens quidquid habetur carnium, seorsim volans, in ventre terræ degens. Est autem animal natura sua in medio sectum; unde est, quod è ventre nullo modo respirat. 5. In Tractatu *Talmudico Macsirin* capite sexto legas דבש דבורים ודבש צרעים, *Mel apum, & mel tsirim*, id est, *vesparum*, seu *crabronum*. Junguntur enim apibus, tanquam animal congener, atque aliquo modo mellificum. Nam in vesparum genere sunt οἱ βομβύλιοι, de quibus *Aristoteles* libri noni *Historiæ* capite quadragesimo tertio, Εὑρίσκεται δὲ καὶ μέλιτος ἀρχὴ φαύλου τινὸς ἐν τούτοις, *Mali etiam cujusdam mellis rudimentum in his reperitur.* Et de crabrone idem libri quinti capite vigesimo tertio, Ὅσον σαλαγμὸς μέλιτος ἐγγίνεται ἐν τοῖς τῆς ἀνθρήνης κηρίοις. *Quasi gutta mellis est in crabronis favis.* Proinde *Ovidius* de *Sileno* libri tertii *Fastorum* versu 751.

Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
Atque avidè trunco condita mella petit.
Millia crabronum coëunt, & vertice nudo
Spicula defigunt, oraque prima notant.

Et in *Aristophanis Lysistrata* Chorus mulierum,

Ἢν μή τις ὥσπερ σφηκιὰν βλίττῃ με κἀρεθίζῃ,

Modo ne quis mel exprimens me ut vesparum examen irritet. Βλίττειν propriè est ἐκπιέζειν μέλι, ut hic habet *Scholiastes* apud me manuscriptus, necdum editus. 6. *Hebræi* recentiores, uno *Aben Ezra* excepto, hoc idem volunt. *Baal Aruch*, הצרעין הן דבורים מדבריות, TSIRIN *sunt apes sylvestres*, id est, *vespæ*, quas etiam alii apibus accensent. Itaque *Arabs Erpenianus* hic habet, النحلة *apem*. *R. Bechai* in *Deuteronomium*, הוא מין זבוב ומטיל ארס, *Muscæ venenatæ genus est.* Ut & *Kimchius* in *Lexico*: quia etiam apis habetur pro muscæ specie. *David de Pomis*, צרעה, *crabro*, *vespa*, *vel musca venenosa*. *R. Selomo* in *Exodum*, הצרעה מין שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטיל בם ארס והם מתים, TSIRA *est insecti volucris species, quod ipsorum oculos pungebat, veneno lethifero eos profundens.* Et in *Deuteronomium*, מין

מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתם ומסמאת את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרים שם, *Insecti volucris species venenum in eos spargentis, illosque exstirpantis, eorumque oculos excæcantis, ubicumque delitescerent.* Hæc omnino pertinent ad crabronis aut vespæ descriptionem, quarum id proprium est, ut irritatæ oculos impetant. *Aristophanes* in *Nubibus*,

> Τὸ πρόσωπον ἅπαν, καὶ τ' ὀφθαλμὼ,
> Κεντούμενος ὥσπερ ὑπ' ἀνθρηνῶν.

Totam faciem, & utrosque oculos, punctus tanquam à crabronibus. Et in ejusdem *Vespis* semet-ipsas ad pugnam *Vespæ* his verbis concitant,

> Οἱ δὲ τ' ὀφθαλμὼ κύκλῳ κεντεῖθ', οἱ δὲ τοὺς δακτύλους,

Aliæ ambos oculos circamquaque pungite, aliæ digitos. *Euripides* in *Cyclope* versu 742.

> Εἰ τοῦ Κύκλωπος τοῦ κακῶς ὀλουμένου
> Ὀφθαλμὸν, ὥσπερ σφῆκες ἀντεκτρίψομεν.

Si Cyclopis *male perituri oculum, tanquam vespæ, vicissim elidimus. Vicissim*, id est, ab eo tam malè accepti par pari rependentes. Lego

> --- ὥσπερ σφῆκες ἀντεκτρίψομεν,

pro recepta lectione,

> --- ὥσπερ σφηκίαν ἐκτρίψομεν,

quæ palam est mendosa. Nam peccat in carminis leges, & sensum parit planè futilem. Quid enim est *Cyclopis oculum effodere ὡς σφηκίαν ut vesparum nidum?* Itaque levi mutatione, tam sensui, quam versui consuluimus. 7. At, inquies, quorsum *vespa* aut *crabro* צרעה *tsira*, dicitur, tanquam à צרעת *tsaraath*, seu *lepra?* An aliquid vespa cum lepra commune habet? Non puto, sed צרעה *tsira*, per Metathesin pro רצעה *ritsa*, videtur dici; quia רצע *ratsa*, est *perforare*, Exod. 21. v. 6. Unde מרצע, *subula*, Deut. 15. vers. 17. Sic רצעה *ritsa*, vel inversum צרעה *tsira* esset *subulo*, vespæ & crabroni nomen aptissimum, cùm aculeos habeant, quibus acerrimè pungunt, ut dicetur in sequentibus. Aut per aliam Metathesin, צרעה *tsira*, dicitur, quasi עצרה, quasi *pressa*, & *constricta*; quia עצר *atsar*, est *premere* & *constringere*, & vespa ilia habet mirè constricta. Hinc *Aristophanis Scholiastes* in *Plutum* σφηκίσκους vocari notat τὰ μικρὰ τῶν ξύλων, καὶ εἰς ὀξὺ συνηγμένα, *parva ligna & in acutum collecta.* Et Σφηκώδεις in hominibus dici τοὺς λαγαροὺς τοῖς σώμασι, καὶ μὴ προκοιλίους, *corpore graciles, nec ventricosos.* Quin, si *Eustathio* credimus in *Iliad.* μ'. vespæ *Græcum* nomen σφὴξ factum ἀπὸ τοῦ σφάζω σφάξω, ἐξ οὗ καὶ διασφὰξ ἐπὶ χισμάτων λεγομένη. Διασφὰξ aliis est διασφαγή. Ut *Nehem.* 4. *v.* 7. de mœnibus *Hierusalem*, Ἤρξαντο αἱ διασφαγαὶ ἀναφράσσεσθαι, *Cæperunt rupturæ obstrui*, Hebraicè הפרצים. Et *cracere*, apud *Ennium*, *gracilem esse* significat, unde *crabronis* nomen deducit *Scaliger* in *Varronem.* *Glossæ* etiam *grabronem* scribunt tanquam à *gracere*, unde *gracilis*; ut à *facere facilis*, & *docilis* à *docere*. Ita ex *Hebræis* nonnulli sunt, quibus *Proverb.* 30. *v.* 31. זרזיר מתנים, quasi *lumbis accinctum animal* dicas, est apis Epithetum, quæ tamen est circa lumbos vespa crassior, & compactior.

Sequitur secunda quæstio, an *Moses* & *Josue* vespas intelligant propriè dictas, quæ *Chananæis* infestæ fuerint, & eos è sedibus suis migrare coëgerint. Quod quia fidem prope superat, neque in Historia Sacra narratur quo loco, & tempore, factum fuerit, multi sumunt tanquam Metaphoricè dictum. Cujus sententiæ primus citatur auctor *Eusebius Cæsariensis:* quem sequutus *Augustinus*, quamvis cunctanter admodum, sic habet in *Exodum* lib. 2. cap. 93. *Vespæ istæ aculei timoris intelligendi sunt fortasse, quibus agitabantur memoratæ gentes, ut cederent filiis* Israël. Et in *Josuam* cap. 27. *An fortè translato verbo vespas intelligi voluit acerrimos timoris aculeos, quibus quodammodo volantibus rumoribus pungebantur ut fugerent, aut aërios occultos spiritus, quod in* Psalmo *dicitur*, "*Per Angelos malignos? Arabs* quoque *Josuæ* Interpres *Jos.* 24. *v.* 12. *Et misit ante vos* الخوف *terrorem*, ubi *Hebræa* את הצרעה, *vespam.* Eidem sententiæ adhærent *Rabanus Maurus*, *Liranus*, & alii. Et è Recentioribus *Germani* Theologi, *Borrhaus*, *Piscator*, & *Lavaterus:* Angli, *Willetus*, & *Ainsworthus:* Italus, *Deodatius:* Gallus, *Junius*; Quorum hic in versione Sacri Textus ipsa *Mosis* verba ita expressit *Exod.* 23. vers. 27. 28. *Terrorem mei præmittam ante faciem tuam*, &c. *Mittam*, inquam, terrorem mei, tanquam *crabronem ante te, qui expellat* Chivæum, Chananæum, & Chittæum *à conspectu tuo.* Et *Deut.* 7. *v.* 20. *Sed etiam* tanquam *crabronem immittet* Jehova *Deus tuus in eos.* Sed idem *Jos.* 24. *v.* 12. sine nota similitudinis, *Misique ante vos crabrones.* Interim literalem sensum palam tuentur è Veteribus auctor libri *Sapientiæ* cap. 12. vers. 8. *Theodoretus*, & *Procopius* in *Exodum*, *Hebræi* quoque quotquot sunt, & Recentiorum pars maxima. Neque id immeritò, si quid in his video. Palam enim hæc distinguuntur *Exod.* 23. *v.* 27. 28. *Mittam terrorem mei ante te*, &c. *Et mittam vespam*, &c. Aliud igitur terror à Deo immissus, aliud vespæ in *Chananæos* ab eodem excitatæ. Nec dici potest verba, *Et mittam vespam*, &c. addi per ἐπεξήγησιν. Neque enim explicantur propriè dicta per Metaphoram, eamque inusitatam: cùm terrorem *vespæ* nomine significari alibi nusquam reperias. Et convellentur Historiæ omnes, si liceat sic ad libitum Metaphoras sibi fingere in simplici narratione, qualis hæc omnino est. Nam quòd in *Exodo* promiserat Deus se vespas immissurum ante *Israelitas*; quæ *Chananæos* è sedibus suis pellerent, in *Josua* narratur impletum, cujus verba sunt disertissima, *Jos.* 24. *v.* 11. 12. *Vobis* (inquit Dominus) *bella moverunt domini* Jerichuntis, Amorrhæi, Pherezæi, Chananæi, Hetthæi, Gergesæi, & Jebusæi, *quos in manum vestram tradidi. Misi enim vespam, quæ illos à facie vestra expelleret.* Unde est, quod vespas illas appellat liber *Sapientiæ* προδρόμους, *præcursores exercitus Dei.* Et *Hebræi* apud *Kimchium* in *Josuam* scribunt illas *Chananæorum* oculos percussisse, atque ita excæcâsse, ut pugnare non possent. Præterea *Deut.* 7. *v.* 20. minatur Deus fore, ut eædem illæ vespæ fugaces persequantur, quocunque loco latuerint. *Vespam in eos immittet Dominus Deus tuus, donec pereant qui reliqui fuerint, & à facie tua se absconderint.* Quod ad vespas rectè refertur, quæ à Deo impulsæ omnes terræ *Chanaan* latebras ruspabantur, & rimabantur, ut miseros incolas infestis persequerentur aculeis. Sed quomodo ad terrorem animi possit id pertinere, nullus video. An terror animi pervadit angulos, ut fodicet ibi latentes? Itaque *Augustinus*, cui vespæ, in *Exodo*, & *Josua*, sunt animi terrores, hunc locum reliquit intactum. Denique in Metaphoricum sensum ea non sunt detorquenda, quæ simplicem admittunt, ut loci, in quibus versamur. Quos si ad literam interpreteris, nihil poterit objici, quod habeat veri speciem. Nam frustra est, quod ajunt nusquam in Scriptura narrari, quando, & in qua pugna, hæc gesta sint. Neque enim id opus fuit, cum fortasse toties gesta sint, quoties in *Chananæos* à *Josua*, Deo favente, pugnatum est. Itaque satis fuit id in genere referri, ne toties repetendum esset, quoties *Israelitæ* novas pugnas inierunt. Præterea quis nescit à Sacris Scriptoribus obiter multa referri, locique & temporis circumstantiis planè suppressis, quæ tamen eo modo, quo narrantur, gesta credimus, & absque ulla Metaphora? Sic *Genes.* 47. *v.* 22. *Josepho* dat *Jacobus* agri partem, quam *Amorrhæo* armis eripuerat. Id quando, aut quâ occasione, *Jacobus* præ-

præstiterit, nusquam narratur. *Gen.* 36. *v.* 24. *Ana*, *Esavi* socer, is esse dicitur, qui patris asinos in deserto pascens *Emæis* (*a*) occurrit, id est, cum iis decertavit, cujus certaminis alibi nulla mentio. *Deut.* 2. *v.* 9. 10. 11. *Moabitæ Ar Emæis*, & *Idumæi Seir Horæis* leguntur eripuisse. Sed quo tempore, & quibus Ducibus, id factum sit, nusquam legas. *Philistæorum* arioli 1 *Sam.* 6. *vers.* 5. jubent illos facere imagines murium, qui terram devastaverant. De quibus muribus antea ne γρῦ quidem in *Hebræo* Textu. Unde tamen nemo colligat veros mures non intelligi, sed Allegoricè hæc sumi. Aliter respondet doctissimus *Masius* in *Josuam*, nempe immissas fuisse vespas ante *Israëlitarum* in *Chananæam* adventum, ac proinde in libro *Josuæ* non memorari, in quo solùm ea referuntur, quæ sub *Josuæ* ductu gesta sunt. Sed hæc responsio nodum non solvit, quia non satis vera est. Neque enim solum præcesserunt, sed & *Israëlitis* successerunt vespæ à Deo in *Chananæos* immissæ. Quod palam docent hæc verba *Mosis* Deut. 7. vers. 20. *Vespam mittet Dominus Deus tuus in eos, donec pereant hi, qui superfuerunt, & à facie tua absconditi sunt.*

At, inquiunt, vespas quis credat horum locorum incolis tam fuisse infestas, ut inde migrare coacti sint, atque alias sedes quærere? Quasi non idem sæpe acciderit, aut quidquam in Historiis occurrat frequentius, quam hujusmodi bestiolas hæc vel illa loca, fugatis incolis, desolâsse. Ita quidam populi circa *Pæoniam* & *Dardaniam* à ranis divexati regionem deseruerunt. Quod referunt *Athenæus* lib. 8. ex *Heraclide Lembo*, & ex *Phanca Eustathius* in lib. 1. *Iliados*. Et populos illos *Aphtariatas*, vel, quod idem est, *Autariatas* appellant *Agatharchides* lib. 5. & *Diodorus* lib. 3. & *Ælianus* lib. 17. *Historiæ* cap. 41. ubi eos perperam *Indis* adscribit, sed Librarii errore, ut alibi dicetur. In *Gallia* quoque idem accidit. *Plinius* libri 8. cap. 29. *Marcus Varro auctor est ab ranis civitatem in* Gallia *pulsam*. Et *Abderitis Thraciæ*. Justinus *ex* Trogo *lib.* 15. Cassander *ab* Apollonia *rediens* (*incidit*) *in* Abderitas, *qui propter ranarum muriumque multitudinem, relicto patriæ solo, sedes quærebant.* Addidi vocem *incidit* in nostris exemplaribus omissam, ex *Orosii* lib. 3. cap. 23. ubi habetur eadem historia, nec verbis dissimilibus. *Troes* quoque, à *Græcis* non victos nisi post decennale bellum, mures in fugam egere, si his *Plinii* credimus lib. 10. cap. 15. *Plurimi* (*mures*) *ita ad* Trojam *proveniunt, ut jam inde fugaverint incolas.* Et in *Italia* quasdam gentes aliò migrare adegit murium agrestium incursio, plantis non arrosis modò, sed & radicitus succisis. Quod, post *Agatharchidem*, & *Diodorum*, *Ælianus* narrat pluribus. Quo eodem teste μυῶν, aut, ut alii, μυιῶν πλῆθος ἀνέστησε Μεγαρέας, *murium*, aut *muscarum*, *multitudo* Megarenses *sedibus suis pepulit.* Quomodo *Chalcidenses* quoque & *Gyarenses* fugârunt mures tam horrendi morsus, ut ferrum etiam deglutiverint. Itaque de illis ita *Heraclides* in *Politiis*, Κλεωναὶ Χαλκιδεῖς οἱ ἐν τῷ Ἄθῳ ἐξαναστάντες ἐξ Ἐλυμνίου, ὡς μὲν μυθολογοῦσιν, ὑπὸ μυῶν, οἵ τά τ' ἄλλα κατήσθιον αὐτῶν, καὶ τὸν σίδηρον· Chalcidenses, *qui in* Atho *monte* Cleonas *incoluerunt ex* Elymnio *pulsi à muribus, ut quidem ajunt; qui præter alia ferrum quoque devorabant.* Et de his *Plinius* lib. 8. capite 29. *M. Varro auctor est*, &c. *ex* Gyaro, Cycladum *insula*, *incolas à muribus fugatos.* Et capite 57. *Theophrastus* auctor est in *Gyaro* insula, cùm incolas fugâssent, *ferrum quoque rosisse eos.* Hinc de *Gyaro Antigonus* cap. 21. *Mirabilium*, Ἐνταῦθα οἱ μῦες διατρώγουσι τὸν σίδηρον, *Ibi mures ferrum peredunt.* Ita etiam *Stephanus De urbibus*, & *Suidas* voce Γύαρος. Proinde hæc *Aristotelis Mirabilium* in mendo cubant, Ἐν Κύπρῳ τῇ νήσῳ λέγεται τοὺς μέτας τὸν σίδηρον ἐσθίειν. *In* Cypro *insula metas ajunt ferrum edere.* Et hæc *Æliani* lib. 5. *Historiæ* cap. 14. Ἐν τῇ Πάρῳ τῇ νήσῳ Ἀριστοτέλης λέγει μῦς εἶναι, καὶ μέν τοι καὶ γῆν σιτεῖσθαι τὴν σιδηρῶτιν· (aut potius τὴν σιδηρῖτιν.) *In* Paro *insula mures esse dicit* Aristoteles, *qui ferraria terra vescantur*, qualis nimirum è ferri fodinis eruitur. Et utrobique pro Κύπρῳ, & Πάρῳ, legendum est Γυάρῳ, & in *Aristotele* μύας pro μέτας voce nihili. Jam à serpentibus vastata loca referre longum esset. Et, ut de *Libya* taceam, inter *Sarmaticas* nives *Neuros* refert *Herodotus* lib. 4. paulò ante *Darii* ætatem solum vertere coactus, &, relictis suis sedibus, ad *Budinos* se conferre, propter serpentum copiam è diversis locis ingruentem. Sic in medio *Latio Amyclas* à serpentibus deletas tradunt *Varro* & *Plinius*. Et *Sotion* ex *Isigono* cives inde pulsos asserit per hydrorum multitudinem. *Rhodon* etiam, & *Chion*, & *Tenon*, & *Salamin* insulas propter hujusmodi pestes aliquamdiu desertas alibi probavimus. *Citra* Cynamolgos Æthiopas *latè deserta regio est* (inquit *Plinius* libri octavi capite vigesimo nono) *à scorpionibus*, *& solpugis gente sublata.* Eam regionem intelligo, quam *Agatharchides* mediam facit inter *Acridophagos* & *Cynamolgos*, qui sunt *Æthiopiæ* populi ad Meridiem ultimi. *Ælianus*, libri decimi septimi capite quadragesimo, ponit circa *Istamenum* fluvium, qui aliis est *Astaboras*, ad lacum Ἀρρατίαν, quem *Arabes* & *Æthiopes* الرهبنيا *Arrahabatian*, id est, *Monachorum*, hodie vocant. Uterque regionem cultam olim fuisse asserit, & ab incolis ideo desertam, quod in eam scorpionum incredibilis copia supervenerit, & phalangiorum illorum, quæ vocantur τετράγναθα, quasi dicas *quadri-maxilla.* Et de eadem *Diodorus* libro tertio, Οὐκ ἀπ' ἀρχῆς σπανίζουσα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἔκ τινος ἐπομβρίας ἀκαίρου πλῆθος φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, ἐξενέγκασα. *Non ab initio caruit genere hominum, sed postremis demum temporibus, cum post imbrem intempestivum phalangiorum & scorpionum multitudinem produxisset.* Et *Strabo* libro decimo sexto, Ἐκλειφθεῖσα δ' ὑπὸ πλήθους σκορπίων καὶ φαλαγγίων τῶν τετραγνάθων καλουμένων ἐπελάσαντός ποτε. *Derelicta autem est, propter scorpionum copiam, & phalangiorum quadrimaxillorum, ut vocant, quæ olim eam infestavit.* Aut potius, *quæ olim ibi abundavit.* Nam pro ἐπελάσαντος legendum puto ἐπιπολάσαντος, ut in *Agatharchide*: Τοῦτο γὰρ τὸ φῦλον ἔκ τινος ἐπομβρίας λέγουσιν ἐπιπολάσαι. Et in *Diodoro*, Τοσοῦτο γὰρ ἱστοροῦσιν ἐπιπολάσαι τῶν εἰρημένων θηρίων πλῆθος. Et in *Æliano*, Σκορπίων δὲ ἐπιπολάσαι πλῆθος ἄμαχον. Non est, quod quemquam turbet, quod pro phalangiis, quæ sunt in aranearum genere, *Plinius* habet *solpugas*, vel *solipugas*, quas ipse formicis ita adscribit libri vigesimi noni capite quarto, *Est & formicarum genus venenatum, non ferè in* Italia: SOLIPUGAS Cicero *appellat*, SALPUGAS Bætica. Alii enim *solipugam*, vel, quod idem est, *solifugam*, scribunt araneæ formam habere. Solinus, *Animal perexiguum simileque araneis forma, solifuga dicta.* Unde *Isidorus*, *Est & in* Sardinia *animal perexiguum araneæ forma, quæ solifuga dicitur.* Et in phalangii speciebus μυρμήκιον est, à formicæ similitudine dictum, de quo *Nicander* in *Theriacis*, *Plinius*, & *Avicenna*. His adde quantam *Myusiis* cladem intulerint culices ex *Pausaniæ Achaïcis*: *Ad* Myusium *agrum sinus attinebat haud magnus, quem, oblimato ostio,* Mæander *fluvius lacum reddidit. Ut verò edulcuit aqua, neque amplius fuit mare*, κώνωπες ἄπειροι πλῆθος ἐγίγνοντο ἐκ τῆς λίμνης, ἐς ὃ τοὺς ἀνθρώπους ἠνάγκασαν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν, *tanta repente coorta est ex palude culicum vis, ut urbem deserere homines coacti sint.* Et paulò post,

Μυου-

Μυσ(ίοις δὲ γε κατέλαβεν ἐοικότα καὶ Ἀταρνείτας παθεῖν τοὺς ὑπὸ Περγάμου. *Sed & Myusiis similia pati contigit* Atarnitas, *qui sunt infra* Pergamum. Ita cum *Sapores*, *Nisibin* obsidens, cursum *Mygdonii* amnis, qui mediam secabat, oppositis aggeribus repressisset, culicum copia statim enata Regem coëgit motis castris inde emigrare. Nimirum οἵ τε ἄνδρες τοῖς θείοις κατετιτρώσκοντο βέλεσιν· οἵ τε ἵπποι, καὶ οἱ ἐλέφαντες, τὰ δεσμὰ διαῤῥήξαντες, ἐδραπέτευον, τῇ δὲ κἀκεῖσε σκεδαννύμενοι, καὶ φέρειν ἐκείνας οὐ δυνάμενοι τὰς ἀκίδας, *& viri divinis telis vulnerabantur : & equi ac elephanti, ruptis vinculis, cum illos aculeos ferre non possent, huc illuc dispersi fugiebant.* Ita *Theodoretus*, qui *divina* vocat hæc tela, quia Deum *Jacobi*, sanctissimi *Episcopi* precibus exoratum, hos culices in hostiles copias immisisse credidit. Vide illum *Religiosæ Hist.* cap. 1. Sed ut pressius agamus, non paucis infesti fuerunt vesparum & apum aculei. Sic in *Herodoti Terpsichore*, ut *Thraces* asserunt, μέλισσαι κατέχουσι τὰ πέρην τοῦ Ἴστρου, καὶ ὑπὲρ τουτέων οὐκ εἶναι διελθεῖν τῷ προσωτέρω, *apes loca, quæ sunt trans* Istrum, *obtinent, nec propter illas ulterius progredi licet.* Et, *Lucullo* per cuniculos *Themiscyram* oppugnante, *Themiscyrii*, diductis cuniculis, σμήνη μελισσῶν ἐς τοὺς ἐργαζομένους ἐνέβαλλον, *apum examina in operarios immittebant.* Ita narrat *Appianus* in *Mithridatico*. Ut in *Jamblichi Babylonicis* φεύγουσιν ὁ στρατὸς τῷ τῶν μελισσῶν πολέμῳ πονούμενοι, *fugiunt* Babyloniorum *copiæ apum insultu divexatæ.* Et in *Antenoris Creticis* refertur (b) τῇ τῶν καλουμένων Ῥαυκίων πόλει ἔκ τινος δαιμονίας προσβολῆς ἐπιφοιτῆσαι μελιττῶν σμῆνος, αἵπερ οὖν καλοῦνται χαλκοειδεῖς· ἐγχρίμπτουσαι δὲ αὐτοῖς τὰ κέντρα, εἶτα μὲν τοι πικρότατα λυπεῖν οὕσπερ οὖν, ἐκείνους δὲ τὴν προσβολὴν οὐ φέροντας ἀναστῆναι τῆς πατρίδος, *ad* Rhauciorum *urbem divino quodam impulsu apum, quæ vocantur* chalcoïdes, *examen accessisse, & defixis aculeis obvios graviter anxisse, atque illos hunc impetum non ferentes solum mutâsse.* Et, quod maximè ad rem facit, apud *Ælianum* libri undecimi capite vigesimo octavo, *murium multitudo* Megarenses *sedibus suis pepulit*, Φασηλίτας δὲ σφῆκες, *Phaselitas autem vespæ. Phaselitas*, id est, *Solymos*, qui *Solymos* montes occupabant *Phaselidi* urbi imminentes. *Strabo* libro decimo quarto, Εἶτα Φασηλὶς τρεῖς ἔχουσα λιμένας, πόλις ἀξιόλογος, καὶ λίμνη, ὑπέρκειται δὲ αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος. *Deinde* Phaselis *tres habens portus, urbs insignis, & lacus, cui imminent* Solymi *montes.* Hi porro, sive *Solymi*, sive *Phaselitæ*, *Phœniciæ* erant originis, id est, à *Chananæis* oriundi. Proinde eorum regionem *Plutarchus* in *Alexandro* Φοινίκην vocat, & *Smyrnæus* libro tertio Φοίνικος ἕδος, *Phœnicium solum*, ut alibi observavimus. Et usque ad *Xerxis* tempora incolæ *Phœnicium* sermonem incorruptum servaverant. Unde est, quod in *Xerxis* copiarum censu à *Chœrilo* sic describuntur;

> Τῶν δ᾽ ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
> Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες,
> Ὤκεε δ᾽ ἐν Σολύμοις ὄρεσι, πλατέῃ ἐπὶ λίμνῃ.
> *Pone sequebatur genus admirabile visu,*
> *Barbara* Phœnicum *quod ab ore vocabula mittens*
> *Montibus in* Solymis *lacui loca juncta tenebat.*

Lacui nempe *Phaselidis*, de quo *Strabo* in loco, quem citavimus. Et circa *Josuæ* tempora hanc *Phœnicum* coloniam in montana *Phaselidis* deductam fuisse suadet, quod, *Josua* non multo recentior, *Bellerophontes* in hos dimicâsse legitur apud *Homerum*, & alios. Quin triplex *Chimæræ* monstrum ab eodem debellatum ex tribus *Solymorum* Ducibus, *Ario*, *Arsalo*, & *Trosibi*, vel *Rosibi* potius, conflatum esse docuimus in nostro *Chanaan*, lib. 1. cap. 6. Vero igitur consentaneum est, *Phaselitas*, seu *Solymos*, ex eorum fuisse numero, quos *Israëlitarum* exercitus πρόδρομοι vespæ è patrio solo migrare coëgerant. Cujus injuriæ memoria manserit tam alta mente repôsta, ut nondum abolita fuerit Æliani ævo, qui annis minimum mille quingentis post *Josuam* vixit, & scripsit. Nec novum id videri debet, quod *Chananæi*, à vespis pulsi, in alias sedes migrant : cùm apes quoque in *Creta Rhaucios*, & trans *Istrum Scythas*, pari ratione divexâsse, & sedibus suis pepulisse legantur, ut probavimus.

(b) Ælian. l. 17. c. 37.

Apibus enim acriores esse vespas, & aculeis infestiores esse constat, cum vespas sedulo venentur apiarii, ne apibus molestæ sint. Ita docent *Aristoteles Historiæ* lib. 9. cap. 40. & *Ælianus* lib. 1. cap. 58. Proinde *Smyrnæi* lib. 11. *Trojani* in *Græcos* magno impetu irruunt,

> Ἀργαλέοις σφήκεσσιν ἐοικότες, οἵ τ᾽ ἀλεγεινοὶ
> Ἐκ θυμοῦ κοτέοντες, ἐπιβρίσωσι μελίσσαις,

molestis vespis similes, quæ ira graviter concitatæ apes invadunt. Neque minoribus animis homines aggrediuntur. Itaque lib. 8. *Græci* cum *Neoptolemo* ad pugnam eodem ardore properant, quo vespæ

> Χηραμοῦ ἐκποτέονται, ἐελδόμεναι χροὸς (c) θεῖναι
> Ἀνδρομέου, πάντες δὲ περὶ στέγος ὁρμαίνοντες,
> Τεύχουσιν μέγα πῆμα παρερχομένοισι βροτοῖσιν.

(c) Lego θοινᾶν.

Ex alveari evolantes, cum humano corpore pasci cupiunt : & omnes circa tectum ruentes, magnam cladem inferunt mortalibus, qui prætereunt. Et lib. 13. vers. 55. *Græci* Heroes ex ligneo equo egrediuntur,

> --- σφήκεσσιν ἐοικότες, οὕς τε κλονήσει
> Δρυτόμος, οἳ δ᾽ ἄρα πάντες ὀρινόμενοι περὶ θυμῷ
> Ὄζου ὑπὲρ προχέονται ὅτε κτύπον εἰσαΐουσιν.

Vesparum instar, quas turbat lignator : & hæ omnes animo concitatæ super ramum funduntur, cum strepitum audiverunt. Ita in *Homero Iliad.* μ'. vespæ

> --- μένοντες
> Ἄνδρας θηρητῆρας ἀμύνονται περὶ τέκνων,

Viros venatores expectantes pugnant pro liberis. Et *Iliad.* π'.

> --- οἳ δ᾽ ἄλκιμον ἦτορ ἔχοντες
> Πρόσσω πᾶς πέτεται, καὶ ἀμύνει οἷσι τέκεσσι,

Hæ generosum animum habentes, unaquæque ante involat (id est, in aggressoris faciem) *& tuetur suos liberos.* Quò pertinent hæc *Sulpiciæ*,

> --- *Nam cum defendier armis*
> *Suadet amor patriæ, & captiva penatibus uxor,*
> *Convenit, ut vespæ, quarum domus arce* Monetæ,
> *Turba rigens strictis per lutea corpora telis.*

Proinde *Eustathius* his tribuit ut maximè proprium τὸ ἀμυντικὸν, id est, *animum ad injuriam propulsandam proclivissimum.* Et in *Vespis Aristophanis* vespæ de seipsis dictitant,

> --- οὐδὲν ἡμῶν ζῷον ἠρεθισμένον
> Μᾶλλον ὀξύθυμόν ἐστιν, οὐδὲ δυσκολώτερον,

Nullum animal concitatum nobis est iracundius, aut molestius. Hinc apud veterem *Onirocriticum* in *Suida*,

> Σφῆκες φανέντες δυσμενῶν εἰσὶ βλάβαι,

Vespæ in somnis visæ damna significant ab hostibus inferenda. Et in *Cassandra Lycophronis*, *Paris*, *Helenâ* raptâ, redit in patriam,

> Σφῆκας δαφοινοὺς χηράμων ἀνευρύσας.
> *Vespas cruentas ex cavernis extrahens.*

Id est, *Græcos* hostes in se concitans. Et *Clementis Stromatεων* lib. 2. hostes infensissimi dicuntur esse σφηκῶν δριμύτεροι *vespis acerbiores.* Quale est, quod *Antisthenes* à *Demosthene* sperni se videns propter vocis tenuitatem, respondit se vespis esse similem, καὶ γὰρ τῶν σφηκῶν τὸν μὲν ψόφον τῶν πτερῶν εἶναι μικρὸν, τὸ δὲ κέντρον δριμύτατον, *vespas enim sonum alis haud magnum edere, sed aculeum habere acerrimum.* Quocirca non immerito contumeliosissimi *Poëtæ*, *Archilochus*, & *Hipponax*, quorum ille *Lycamben*, hic *Bupalum* & *Athenidem* carminum suorum virulentiâ ad suspendium adegerunt, vespas habuisse dicuntur tumulis suis insculptas. Hinc de *Archilocho Julianus*,

Ἠρέμα

(d) Anthol. lib. 3. cap. 25.

(d) Ἠρέμα δὴ παράμειψον, ὁδοιπόρε, μήποτε τοῦ δὲ
Κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους.

Tacite accede, viator, ne fortè crabrones excites hujus tumulo insidentes. Et de *Hipponacte Leonidas* eodem sensu,

Ἀτρέμα τὸν τύμβον παραμείβετε, μὴ τὸν ἐν ὕπνῳ
Πικρὸν ἐγείρητε σφῆκ' ἀναπαυόμενον.

Et in eundem ignotus alius,

Μή πως ἐγείρῃς σφῆκα τὸν κοιμώμενον.

Nec quidquam *Græcis* Proverbiis notius, Σφηκίαν ἐκίνησας, & Σφηκίαν ἐρεθίζειν, & Σφηκίαν ἐξεγείρειν καθ' ἑαυτοῦ· nec *Plautino* ex iis orto, *Noli irritare crabrones.* Quæ ad universum vesparum genus ita pertinent, ut tamen quædam legantur aliis esse acerbiores, & iis, quos pupugerunt, plus creare periculi. Sic *Philosophus Historiæ* lib. 9. cap. 41. vespas colore varias cum nigris conferens, ποικίλοι δὲ, inquit, καὶ ἔγκεντροι πάντες, καὶ ἀλκιμώτεροι, καὶ τὸ πλῆγμα ὀδυνηρότερον αὐτῶν ἢ ἐκείνων, καὶ γὰρ τὸ κέντρον ἀνάλογον μεῖζον τὸ τούτων, *Variæ & aculeatæ sunt omnes, & robustiores, & acerbius pungunt, cùm aculeum habeant proportione majorem.* Quædam etiam, carne viperæ degustata, fiunt infestiores. *Plinius* lib. 11. cap. 53. *Vespæ serpente avidè vescuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ælian.* lib. 9. *Hist.* cap. 15. Ὁ γοῦν σφὴξ γευσάμενος ἔχεως χαλεπώτερός ἐστι τὴν πληγήν. Aut postquam aculeum mortuæ viperæ veneno imbuerunt. Idem lib. 5. cap. 16. Ὅταν θεάσωνται νεκρὰν ἔχιδναν, οἱ δὲ ἐμπίπτουσι, καὶ φαρμάττουσι τὸ κέντρον. Sed & pro loci ratione magis timentur. Sic *Cyprus* olim Σφήκεια dicebatur ab atrocibus vespis in ea insula nidificare solitis. Putatur etiam in ortu aliquid esse momenti, & iracundior esse κροκοδείλου σφὴξ, id est, *vespa ex crocodilo nata,* de qua *Horus* lib. 2. capite vigesimo tertio. Quamvis alii ex crocodilo scorpiones, sed vespas ex equo nasci scribant. *Antigonus* cap. 23. *Mirabilium,* Φασὶ δὲ καὶ τὸν κροκόδειλον σκορπίους γεννᾷν, καὶ ἐκ τῶν ἵππων σφῆκας γεννᾶσθαι. *Nicander* in *Theriacis,*

Ἵπποι γὰρ σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν.

Archelaüs Ægyptius apud *Varronem,*

Ἵππων μὲν σφῆκες γενεαὶ, μόσχων δὲ μέλισσαι.

Et apud *Antigonum,*

Ἐκ νέκυος ταύτην ἵππου γράψασθε γενέθλην.

Horus lib. 2. *Hieroglyphicωn* cap. 41. Σφῆκας βουλόμενοι σημῆναι νεκρὸν ἵππον ζωγραφοῦσιν, ἐκ γὰρ αὐτοῦ ἀποθανόντος πολλοὶ γίνονται σφῆκες. *Plutarchus* in *Cleomene,* Ὡς μέλιττας μὲν βόες, σφῆκας δὲ ἵπποι κατασαπέντες ἐξανθοῦσι. *Plinius* lib. 11. cap. 20. *Virgilius* (apes reparari putat) *juvencorum corpore exanimato, sicut equorum vespas, atque crabrones.* Tamen ab equis fucos, & crabrones à mulis, & vespas ab asinis mavult deducere *Servius* in lib. 4. *Georgicorum.* Utut sit, vespa ex equo orta animosior esse putatur. *Nicander,*

Ὅς δὴ θαρσαλέην γενεὴν ἐκμάσσεται ἵππου.

Sensus est, vespam equinam ejus audaciam exprimere. Atque ut crabro vespâ major est, ita etiam pungit acriùs, & perniciosiùs. Quin plus timentur sylvestres, de quibus *Plinius* lib. 11. cap. 21. *Ictus eorum haud temerè sine febri est. Auctores sunt ter novenis punctis interfici hominem.* Sunt, qui ἀνθρήνην *Græcè* dici volunt, quia suo ictu ἄνθρακας sæpe creat, id est, ulcerum genera, quæ *carbunculos* vocant. Est juvencis quandoque infestus, si *Ovidio* credimus, qui de *Dædalione* scribit *Metamorphosews* lib. 11.

Concita membra fugæ mandat, similisque juvenco
Spicula crabronum pressâ cervice gerenti.

Et hominibus, ut supra in *Plinio,* & *Fastorum* lib. 3. in *Silenum,*

Millia crabronum coëunt, & vertice nudo
Spicula defigunt, oraque prima notant.

Apes etiam inequitant earum succum exsugentes. Hinc *Poëta* summus in censu animalculorum, quæ apibus noxam *inferunt;*

Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis.

Et *Columella* lib. 10. cap. 14. *Inter Caniculæ & Arcturi exortum cavendum erit, ne apes intercipiantur violentiâ crabronum, quæ ante alvearia plerumque insidiantur prodeuntibus.* Sed & aviculas venatur crabro. *Muffetus* in *Insectorum Theatro* lib. 1. cap. 9. *Dum* Petropoli Anglorum *fuit* Pennius, *in publico urbis vico crabronem passerem infestantem vidit, quem tandem stimulo percussum è vestigio exanimem terræ mandavit crabro, ac mortui sanguine sese explevit.*

Hic de crabrone & vespa conjunctim egi, quia *Hebræa* voce צִרְעָה *tsira,* puto utrumque significari. Neque enim aliud nomen occurrit, quo *Hebræi crabronem* appellent. Pauca addam pro appendice.

Davidis verba *Psal.* 101. *vers.* 5. *Clam detrahentem proximo suo illum exscindam, Chaldæus* sic παραφράζει, דמשתעי לישן תליתי על חבריה יתירה אמגר וילקי בצרעתא, *Loquentem lingua tertia contra socium suum, illum exscindam, & vapulabit crabronibus.* Ultima verba sic reddit Cl. *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico* verbo לְקָה. Sed idem melius in צרע, *percutietur lepra.* Nam *vespa,* seu *crabro, Chaldæis* non est צרעתא, sed ערעיתא, vel ארעיתא, *Tsade* mutato in *Ajin,* aut etiam in *Aleph.* Nec crabronibus quisquam vapulat, sed ab illis pungitur. Ut taceam causam non esse, cur qui proximo detrahit, à crabronibus potius, quàm quavis alia ratione torqueatur. Sed *Chaldæus* scribit fore, ut lepra percutiatur, nempe instar *Mariæ,* quę lepra percussa est, quia de *Mose* fratre detraxerat, *Num.* 12. *vers.* 1. 10. De cætero *Chaldæis linguâ tertiâ loqui in aliquem* est *illum calumniari.* Hujus locutionis *Drusius* ex Paraphrastis multa exempla congesserat *Quæstionum* lib. 1. quæst. 4. Sed longè plura refert *Buxtorfius* in *Lexico* voce לשן. Et locutionem sic explicant *Talmudici* Tractatus *Erachin* fol. 15. b. במערבא אמרי לשון תליתאה קטיל תלתא ולמספרו ולמקבלו ולאומרין עליו *In Occidente dicunt "Lingua tertia occidit tres: nempe ipsum lo- "quentem, & audientem, & eum de quo dicitur.*

Nec multò aliter *Alcamus,* المثالث الساعي بخبيه عند السلطان بانه يهلك ثلاثة نفسه واخاه والسلطانا *Tertians* (id est, *tertia lingua loquens*) *is est, qui fratrem suum calumniatur apud Principem, quia tres perdit, seipsum, & fratrem, & Principem.* Hinc collige quid sit γλῶσσα τρίτη *Eccles.* 28. *v.* 16. 19. *Arabs* reddit اللسان النمام *lingua mala,* & اللسان الدعار *lingua calumniatrix,* & اللسان الواشي *lingua obtrectatrix.* Sed ubique pro اللسان *lingua,* pravè scribitur الانسان *homo.*

CAPUT

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Oestro, seu Asilo.

Οἶστρος asilus, licet ex vetustis Poëtarum *fabulis de* Bellerophonte, Ampelo, *&* Jo, *οἰστροπλῆγι celeberrimus, tamen hodie paucis notus. Ore pungit, non caudâ.* Οἶστρος *ab οἴω* fero, *ut οἰσὸς* sagitta. Latina *vox* asilus *ævo* Senecæ *jam usurpari desierat.* Hebræum נתש nathas, vellicare *etiam* carnem. *Inde* יתוש jatthus, pro ינתוש janthus, asilus. Οἶστρος asilus, *&* μύωψ tabanus, *à gravissimis & vetustissimis Scriptoribus pro synonymis habentur. Tamen distinguit* Philosophus. *Et differunt* 1. *origine,* 2. *mole, aculeo, bombo:* 3. *quia asilus solis bobus, tabanus etiam aliis quadrupedibus infestus est. Ita* Hesychius. *Tamen alii camelos quoque, & equos, ab œstro, chelydros à tabano agitari volunt. Sed uterque boves ut plurimum invadit, idque maximè in ilibus,* λαγόσι, *non* λογάσι, *ut alicubi mendosè.* יתוש *elephantem in umbilico pungit. Boves hoc vulnere læsi quam graviter afficiantur, docetur* 1. *ex* Poëtis, 2. *ex* Patribus. Ezech. 2. vers. 6. παροιστρήσουσι pro *Hebræo* סרבים sarabim, *id est,* rebelles. *Vox* Hebræis *aliunde ignota, sed* Chaldæis *familiaris, &* Ægyptiis, *apud quos* Sarabaitæ *Monachi, aliis* Renuitæ *à* renuendo *dicti, quia, omnis disciplinæ jugo excusso, suo arbitratu vivebant.* Os. 4. v. 16. δάμαλις παροιστρῶσα, Hebræis סררה sorera, refractaria. *Bos cur refractarius.* شران sarran Arabibus *quod muscæ genus.*

Quia in *Græca* versione de *Israëlitis* dicitur *Ezech.* 2. *v.* 6. *παροιστρήσουσι, tanquam œstro perciti insanient : &* Os. 4. *v.* 16. ὡς δάμαλις παροιστρήσεν Ἰσραὴλ, *ut vacca œstro percussa insanivit* Israël, res postulat, ut aliquid de œstro dicamus. Οἶστρος, *Latinè asilus*, ex vetustissimis *Poëtarum* Fabulis jam olim fuit celebris. Nam, ut taceam quę de *Bellerophonte Homeri Scholiastes* atque alii memorant, αὐτὸν ἐπαρθέντα ἐφ᾽ οἷς ἔπραξε, θελῆσαι μετὰ τοῦ Πηγάσου τὸν οὐρανὸν κατοπτεῦσαι, τὸν δὲ Δία μηνίσαντα, οἶστρον ἐμβαλεῖν τῷ Πηγάσῳ, ὅθεν ἐκπεσεῖν τὸν Βελλεροφόντην, *illum rerum gestarum gloriâ elatum, voluisse cum* Pegaso *cœlum intueri propius; sed ex eo delapsum esse, cum iratus* Jupiter Pegaso *œstrum immisisset.* Et quæ pluribus refert *Nonnus Dionysiacωn* libro undecimo taurum, quo vehebatur *Bacchi* deliciæ *Ampelus*, ab œstro graviter percussum, per invia loca iter fecisse, *Ampelumque*, frustra *Bacchum* invocantem, è dorso suo excussisse, & in præcipitia devolvisse. Hæc, inquam, ut taceam, quis nescit *Jo, Inachi* filiam, in vaccam scilicet mutatam, œstri ab irata *Junone* immissi aculeis ad extrema terrarum fuisse pulsam. Unde *Sophocles, Electræ* statim initio,

> Τὸ γὰρ παλαιὸν Ἄργος οὑπόθεις τόδε·
> Τῆς οἰστροπλῆγος ἄλσος Ἰνάχου κόρης.

Hoc est antiquum Argos, *quo tendis, hic lucus œstro percitæ* Inachi *filiæ.* Et *Moschus Idyllio* secundo,

> --- Ἰναχὶς Ἰὼ
> Εἰσέτι πόρτις ἐοῦσα, φυὴν δ᾽ οὐκ εἶχε γυναικὸς,
> Φοιταλέη δὲ πόδεσσιν ἐφ᾽ ἁλμυρὰ βαῖνε κέλευθα.

Inachi *filia* Jo, *cum adhuc esset juvenca, nec mulieris naturam haberet, ibat œstro percita per maris vias.* Ut *Poëta* summus ubi de œstro libro tertio *Georgicorum*,

> *Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras*
> Inachiæ Juno *pestem meditata juvencæ.*

Sed præ aliis videndus *Æschylus* in *Prometheo vincto*, ubi ipsa *Jo* de sua sorte apud *Jovem* his verbis expostulat,

> Οἰστρηλάτῳ δὲ δείματι δειλαίαν
> Παράκοπον ὧδε τείρεις;

Itane ex œstri stimulis orto terrore miseram & amentem exagitas? Et, câ auditâ, *Prometheus*;

> Πῶς δ᾽ οὐ κλύω τῆς οἰστροδινήτου κόρης
> Τῆς Ἰναχείης; ---

Quomodo non audiam illam œstro percitam Inachi *filiam?* Cui illa respondet inter cætera,

> --- οἰστρόπληξ δ᾽ ἐγὼ
> Μάστιγι θείᾳ γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνομαι.

Ego verò œstro agitata, flagro divino è terra in terram impellor. Et totam Fabulæ rationem *Palæphatus* bellè explicat, quem consulere cuivis liberum. Nobis probâsse sufficit hoc animalculum à *Poëtarum* vetustissimis fuisse celebratum, quamvis hodieque pauci sint, qui illud distinctè nôrint. In genere οἶστρος *œstrum*, vel *œstrus*, *Græcè* dicitur muscæ majoris genus, quæ non pungit posticâ parte, ut apes, vespæ, crabrones, *&c.* sed anticâ, id est, ore, vel promuscide, ut sanguinem exsugat. Fit autem οἶστρος ἀπὸ τοῦ οἴω, τουτέστι φέρω, ὁρμῇ γὰρ φέρεται, *à ferendo, quia impetu fertur.* Ita est in *Etymologo.* Indidem οἰσὸς *sagitta*, cujus summus est impetus. *Latinum* nomen *asilus* ex his *Poëtæ* notissimum,

> --- *cui nomen asilo*
> Romanum *est* OESTRON Græci *vertere vocantes.*

Asilus videtur dictus voce ὀνοματοποιητικῇ, à sono, quem edit inter volandum. In *Romanorum* gratiam *Græcos* id vertisse *Poëta* dicit, quasi *Romani Græcis* essent vetustiores. Tamen ut *Latina* vox *Græca* fuit multò recentior, ita multò citius desiit esse in usu. Quippe *Neronis* ævo, qui non fuit toto sæculo posterior, jam in desuetudinem abierat, ut docent hæc *Senecæ* Epistolâ quinquagesimâ octavâ, *Hunc, quem* Græci OESTRUM *vocant, pecora peragentem, & totis saltibus dissipantem, asilum nostri vocabant. Hoc* Virgilio *licet credas.* Cujus verbis citatis, addit; *Puto intelligi istud verbum interiisse. Hebraice* dicitur יתוש *jatthus*, pro ינתוש *janthus*, N latente in *Daghes.* ינתוש *janthus*; Nomen esset formę ינשוף *jansuph.* Radix נתש, *Hebræis, Chaldæis,* & *Arabibus* est exstirpare, & avellere. Et speciatim de carne dicunt *Arabes* نتش اللحم *morsu traxit vulsitque carnem.* Inde igitur יתוש *jatthus*, dictus, qui morsu suo carnem vellicat, & lancinat, ut ab ea eliciat sanguinem, quo alitur. Minuta hæc explicare cogor, quia nondum fuerunt à quoquam observata.

Οἶστρος *asilus*, & μύωψ *tabanus*, à plerisque Scriptoribus pro synonymis habentur. Hinc *Plinius* libri undecimi capite vigesimo octavo, *Quibusdam aculeus in ore, ut asilo, sive tabanum dici placet.* Hieronymus in *Oseæ* caput quartum, *Pro lasciviente vacca* LXX. *transtulerunt* παροιστρῶσαν, *quæ œstro asiloque percussa sit, quem vulgo* TABANUM *vocant. Philargyrius* ad *Georgicorum* librum tertium, *Asilus est musca varia, tabanus, bubus maximè nocens. Hic apud* Græcos *priùs* MYOPS *vocabatur, postea magnitudine incommodi* OESTRUM *appellârunt.* Servius, OESTRUM *autem* Græcum *est*, Latinè ASILUS *vulgo* TABANUS *vocatur.* Ita etiam *Isidorus Originum* libro duodecimo propè extremo. Et *Probus*, *Asilo genus est tabani. Glossæ* optimæ, *Tabanus*, Μύωψ τὸ ζῶον, οἶστρος. Aliæ *Glossæ*, *Tabanus*, Οἶστρος, Glossæ *Philoxeni*, Μύωψ, *Tabanus, vespa, asilio.* Item, Οἶστρος, ὁ Μύωψ, *Tabanus, asilio.* Hesychius, Οἶστρος, εἶδος πτηνοῦ, ὑφ᾽ οὗ κεντιζόμεναι αἱ βόες σχιρτῶσιν, ὁ μύωψ καλεῖται. *Oestrum volucris genus, quo icta boves saliunt, quod myops* (id est, *tabanus*) *vocatur.* Apollonii *Scholiastes*, Μύωψ, εἶδος μυίας κατὰ τὸ ἔαρ γινόμενον, ἥτις λαγόσι τῶν βοῶν ἐπικαθιζομένη, δάκνει αὐτὰς, καὶ εἰς μανίαν ἄγει, ἀφ᾽ οὗ καὶ οἶστρος λέγεται. *Myops* (seu *tabanus*,) *muscæ species vere nascens, quæ boum oculis insidens eos mordet, & in furorem impellit, unde* OESTRUM *dicitur. Eustathius* in *Odyss.* χ´. Οἶστρος δὲ, θηρίδιον, ὁ καὶ μύωψ λεγόμενος. *Oestrum, animalculum, quod etiam myops vocatur, seu tabanus.*

Sotion Geoponicωn libri decimi septimi capite septimo, Περὶ οἴστρου τοῦ καλουμένου μύωπος, id est, *De asilo, qui dicitur tabanus.* Nempe in *Poëtarum* scriptis passim videas hæc duo promiscuè sumi. Hinc in *Æschyli Prometheo vincto* versu 544. *Io* queritur se miseram ab œstro pungi,

Χρίει τις αὖ με τάλαιναν οἶστρος.

Quod & subinde repetit. Sed versu 650. narrat eadem se, acuto myope, seu tabano stimulatam, saltu furibundo delatam fuisse ad salubrem *Cenchreæ* fluvium.

--- ὀξυστόμῳ
Μύωπι χρισθεῖσ' ἐμμανεῖ σκιρτήματι
Ἧσσον πρός εὔποτόν τε Κερχνείας ῥέος.

Apollonius etiam libri primi *Argonauticωn* v. 1265.

Ὡς δ' ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος,

Ut cùm quis myope (seu *tabano*) *ictus fertur taurus.* Et de eodem paulò post,

Ἵησιν μύκημα κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ,

Mugitum emittit malo percitus œstro. Et libri tertii versu 276. disertissimè,

--- οἷόν τε νέαις ἐπὶ φορβάσιν οἶστρος
Τέλλεται, ὅν τε μύωπα βοῶν κλείουσι νομῆες.

Ut in tenera armenta asilus incidit, quem tabanum bubulci vocant. Et de tauro *Nonnus Dionysiacωn* libri undecimi versu 190.

Καὶ οἱ πέμπε μύωπα βοοσσόον· αὐτὰρ ὁ πικρῷ
Ἄστατα φοιτητῆρι δέμας κεχαραγμένος οἴστρῳ.

Et illi misit (Dea Luna *Ampelo*) *tabanum boves agitantem: is igitur acerbo vagoque asilo corpus laceratus.* His lectis, quotusquisque est, qui non audacter asserat tot Scriptoribus fretus, οἶστρον καὶ μύωπα, *asilum & tabanum*, idem esse animal. Tamen aliter sentiunt, qui scribunt accuratiùs. In quo numero *Philosophus* eos sæpe distinguit. Ut *Historiæ* libri primi capite quinto, Τὰ δὲ δίπτερα ἔμπροσθεν ἔχει τὰ κέντρα, οἷον μυῖα, καὶ μύωψ, καὶ οἶστρος, καὶ ἐμπίς. *Bipennia aculeos anteriùs habent, ut musca, tabanus, asilus, & culex.* Et libri quarti capite quarto, Οἱ μύωπες καὶ οἱ οἶστροι τὰ δέρματα τετρυπῶσι τῶν τετραπόδων, ὅτι τὴν ἰσχὺν τοῦτ' ἔστι σφοδρότατον. *Tabani & asili quadrupedum pelles* (ore) *perforant, quia id robore maximè valet.* Et rursus capite septimo, Καὶ οἱ μύωπες καὶ οἱ οἶστροι ἰσχυρὸν τοῦτο ἔχουσι, *Tam tabani quàm asili illud habent firmissimum.* Et libri octavi capite undecimo, *Insectorum, quæ dentes non habent, sed solùm linguam, alia,* inquit, *sunt* παμφάγα *omnivora, ut musca, alia autem* αἱμοβόρα, καθάπερ μύωψ, καὶ οἶστρος, *sanguinis avida, ut tabanus, & asilus.* Nempe asilus & tabanus differunt primò origine. Asilus enim ἐκ τῶν ἐν τοῖς ποταμοῖς πλατέων ζωδαρίων τῶν ἐπιθεόντων γίνεται, διὸ καὶ οἱ πλεῖστοι περὶ τὰ ὕδατα γίνονται, *ex latis animalculis nascitur, quæ feruntur super amnes: unde est, quòd circa aquas plurimi sunt.* Οἱ δὲ μύωπες γίνονται ἐκ τῶν ξύλων, *tabani autem ex ligno nascuntur.* Ita *Philosophus* libri quinti capite decimo nono. Unde apud *Apollonii Scholiastem Sostratus* ille, qui de animalibus scripsit, Ὁ μὲν μύωψ ἐκ τῶν ξύλων ἀπογεννᾶται· ὁ δὲ οἶστρος ἐκ τῶν ἐν τοῖς ποταμοῖς ἐπιπλεόντων ζωδαρίων. Sed & *Plinius* libri undecimi capite vigesimo octavo, *Nec enim cossi tantùm in ligno, sed etiam tabani ex eo nascuntur.* Secundò, asilus mole, & aculeo, tabanus bombo superior est. *Ælianus Historiæ* libri sexti capite trigesimo octavo, Ὁ μὲν οἶστρος κατὰ τὰς μυίας τὰς μεγίστας ἐστὶ, καὶ ἔχει στερεὸν καὶ μέγα κέντρον, καὶ ἦχον βομβώδη τινὰ ἀφίησι καὶ τραχὺν, ὁ δὲ μύωψ τῇ κυνομυίᾳ παρείκασται· βομβεῖ δὲ τοῦ οἴστρου μᾶλλον· ἔλαττον δὲ ἔχει τὸ κέντρον. *Asilus par est maximis muscis, aculeo magno & firmo instructus, sonum asperum & bombi instar edens. Tabanus autem muscæ caninæ similis est, asilo magis sonorus, sed aculeo minor.* Quæ ferè eadem jam dixerat libri quarti capite quinquagesimo primo. Unde multa mutuatus est *Homeri* vetus *Scholiastes* in *Iliad.* χ'. Tertiò, asilus solis bobus, tabanus etiam aliis animalibus infestus est. *Hesychius*, Μύωψ μυῖα τις ἐρεθίζουσα τὰς βοῦς, καὶ πᾶν ζῶον ἐλαύνουσα, οἶστρος μόνον βοῦν. Hæc ille, non tamen certa. Nam *Plinii* libri trigesimi primi capite primo *Juba* tradit *Arabes piscium* adipe camelos perungere, ut asilos ab his fugent odore. Et *Jovem*, ut monuimus, *Poëtæ* fabulantur οἶστρον ἐμβαλεῖν τῷ Πηγάσῳ, asilum equo *Pegaso* immisisse, quo percussus *Bellerophontem* in *Alejum* campum dejecerit. Asilus igitur non solos boves, sed & equos, & camelos ferit; At tabanus animalium species longè plures. Quippe etiam ex anguium genere chelydrum invadit, de quo *Nicander Theriacωn* versu 416,

Ἀγρώσσων λειμῶσι μολουρίδας, ἢ βατραχίδας,
Σπέρχεται ἐκ μυιῶπος, ἀήθεα δηγμένος ὁρμήν.

Dum per prata locustas aut ranas venatur, à tabano invaditur, insuetum passus impetum. Bobus tamen tam asilum quam tabanum esse maximè infestos clamant *Poëtæ* omnes. Quorum choragus *Odyss.* χ'. versu 299,

Οἱ δ' ἐφέβοντο κατὰ μέγαρον, βόες ὡς ἀγελαῖαι,
Τὰς μέν τ' αἰόλος οἶστρος ἐφορμηθεὶς ἐδόνησεν.

Illi autem per ædes fugerunt, ut armentariæ boves, quas varius asilus aggressus exagitat. Et apud *Homeri Scholiastem Callimachus*,

Βούσσοον, ὅν τε μύωπα βόων καλέουσιν ἀμορβοί,

Boum agitatorem, quem tabanum bubulci appellant. Et *Apollonius*, & *Nonnus*, ubi suprà. Et *Tryphiodorus* in *Ilii excidio* de *Cassandra* versu 348,

Ἔδραμεν ἠΰτε πόρτις ἀήσυρος, ἥν τε τυπεῖσα
Κέντρον δ' ἂν ἐποίησε * βοοῤῥαίταο μύωπος.

* Lege ἐπέρυσε.

Currebat ut juvenca levis, quæ percussa est, quamque transfixit aculeus boves vexantis tabani. Et *Q. Smyrnæus* libri undecimi versu 207,

Ἀργεῖοι δὲ βόεσσιν ἐοικότες ἐπτοίηντο
Οὕς τ' ἄμοτον μεμαῶτας ὑπὸ ζεύγλῃ καὶ ἀρότρῳ
Τύψει ὑπαὶ λαπάρην ταναοῖς ὑπὸ χείλεσιν οἶστρος,
Αἵματος ἱέμενος. ---

Argivi *autem attoniti erant, boum instar, quos sub jugo ad aratrum graviter connitentes, rostro extento, super ilia pungit asilus sanguinis avidus.* Et *Oppianus Halieuticωn* libri secundi versu 521.

Καὶ γάρ τοι καὶ βουσὶν ἀνάρσιος εὖ τε πελάσσῃ
Οἶστρος, ἐνιχρίμψῃ δὲ βέλος λαγόνεσσιν ἀραιοῖς.

Quinetiam ad boves infestus ubi accesserit asilus, & telum infixerit laxis ilibus. Nota hos duos, *Smyrnæum*, inquam, & *Oppianum*, designare quo potissimum loco boves pungere soleat asilus, nempe ὑπαὶ λαπάρην, aut, quod idem est, λαγόνεσσιν ἀραιοῖς; quia hæ partes corporis, ut molliores, ejus aculeis maximè patent. Hinc de asilis *Homeri* vetus *Scholiastes*, Εἰσὶ δὲ οὗτοι πολέμιοι τοῖς βουσίν. Ὅταν γὰρ κατὰ τὴν λαπάρην αὐτοὺς δρύψωσιν, εὐθέως ἀπολιμπάνουσι τὸν νομὸν φοβηθέντες. *Illi autem bobus sunt infensissimi, quos cùm sub ilibus lacerârunt, boves statim territi pascuum relinquunt.* Unde corrigendus *Apollonii Scholiastes*, quo loco myopem scribit esse muscæ speciem, ἥ τις λογάσι τῶν βοῶν ἐπικαθιζομένη, δάκνει αὐτὰς, καὶ εἰς μανίαν ἄγει, *quæ, boum oculis insidens, eos mordet, & in furorem impellit.* Nam pro λογάσι legendum λαγόσι, *ilibus*, non *oculis*. Ita יתוש *jatthus*, in *Aruch* elephanto insidens נכנס לו בטבורו ומפחידו, *umbilicum ejus invadit, & eum terret.* Scribit tamen *Plutarchus* in libro *De discrimine adulatoris & amici*, τοῖς μὲν ταύροις τὸν οἶστρον ἐνδύεσθαι παρὰ τὸ οὖς, καὶ τοῖς κυσὶ τὸν κρότωνα, *asilum taurorum aures ingredi, & ricinum canum.* Unde *Eustathius* ubi suprà, Ὁ ἐγχρίπτον βουσὶ, καὶ δάκνον, κατὰ δέ τινας, καὶ εἰς τὰ ὦτα εἰστρέχον αὐτῶν. *Quod animalculum est bobus adhærens, eosque mordens, & juxta quosdam etiam in illorum aures irrepens.*

Sed quocunque loco boves pungat sive asilus, sive tabanus, certum est eos hoc vulnere ita affici, ut non amplius sui compotes, &, omni jugo excusso, in devia ferantur, tanquam rabie perciti. Quod *Poëtæ* passim describunt tam graphice ut videantur rem ob oculos ponere. *Apollonius* ubi suprà,

Ὡς δ' ὅτε τίς τε μύωπι τετυμμένος ἔσσυτο ταῦρος,
Πίσεά τε προλιπὼν, καὶ ἑλεσπίδας, οὐδὲ νομήων,
Οὐδ' ἀγέλης ὄθεται, πρήσσει δ' ὁδὸν, ἄλλοτ' ἄπαυστος,

Ἄλλοτε

Ἄλλοτε δ᾽ ἱστάμενος, καὶ ἀνὰ πλατὺν αὐχέν᾽ ἀείρων,
Ἵησιν μύχημα κακῷ βεβολημένος οἴστρῳ.

Ut cum aliquis ictus tabano fertur taurus, prataque linquens, & palustria, neque pastores, neque armentum curat. Viam autem conficit, quandoque irrequietus, quandoque stans, & latam cervicem sursum erigens, mugitum emittit, malo percitus œstro. Et *Tryphiodorus* versu 350,

Ἡ δ᾽ οὔτ᾽ εἰς ἀγέλην ποτινίσεται, οὔτε βοτῆρι
Πείθεται, οὐδὲ νομοῖο λιλαίεται, ἀλλὰ βελέμνῳ
Ὀξέϊ θηγομένη, βοέων ἐξήλυθε δεσμῶν.

Illa autem (bos œstro percussa) *neque ad armentum accedit, neque bubulco paret, neque pascuum appetit, sed acuto spiculo incitata, boum vincula transgreditur.* Et *Virgilius* de asilo,

Asper, acerba sonans, quæ tota exterrita sylvis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther
Concussus, sylvæque & sicci ripa Tanagri.

Et de tauro *Ampeli Nonnus*,

Δύσβατον ἀμφὶ τένοντα κατέτρεχεν ἴκελος ἵππῳ.
Καὶ νέος ἄζυγα ταῦρον ἰδὼν λυσσώδεϊ κέντρῳ,
Ἴχνος ἀερσιλόφοισιν ἐπιῤῥήσσοντα κολώναις,

Invium circa collem cucurrit equo similis. Et puer (Ampelus) *injugem taurum videns furioso stimulo* (actum) *in celsos montes pede præcipiti ferri.* Et infrà,

--- ἀΐσσων δὲ ποδῶν διδυμάονι χηλῇ.
Οὔρεος ἄκρα κάρηνα δυσέμβατα λυσσαλέος βοῦς,
Ἡβητὴν προκάρηνον ἑῶν ἀπεσείσατο νώτων.

Bifidâ pedum ungulâ in invium montis summum verticem cum impetu ruens, rabidus bos puerum pronum è suo dorso excussit. Oppianus denique reliquis hic multò uberior,

Οὔτέ τι βουφορβῶν μέλεται σέβας, οὔτε νομοῖο,
Οὔτ᾽ ἀγέλης· ποίην δὲ καὶ αὔλια πάντα λιπόντες
Σεύονται λύσσῃ τεθοωμένοι. Οὐ δέ τις αὐτοῖς
Οὐ ποταμῶν, οὐ πόντος ἀνέμβατος, οὐδὲ χαράδραι
Ῥωγάδες, οὐ πέτρη τις ἀφοίτητος κατερύκει
Ῥιπὴν ταυρείην ὅτ᾽ ἐπισπέσοι ὀξὺ κελεύων
Βούτυπος, ὀτρηρῇσιν ἐπισπέρχων ὀδύνῃσι.
Πάντη δὲ βρυχή, πάντη δὲ οἱ ἴχνια χηλῆς
Εἱλεῖται· τοίη μιν ἄγει δριμεῖα θύελλα.

Neque ipsis curæ est bubulcorum auctoritas, neque pascuum, neque armentum. Prato autem, & stabulis omnibus relictis, agitantur rabie perciti. Neque ullus ipsis amnis, neque mare impervium est, nec petrarum fissuræ abruptæ: nec scopulus ullus, quantumvis invius, impetum taurinum sistit, quando incumbit acriter impellens asilus, gravibus urgens doloribus. Ubique autem mugitus, ubique ungulæ vestigia versantur, talis eum rapit acerba procella. His non absimilia scribunt Veteres ad Scripturæ loca, quæ diximus. Ita *Theodoretus* in *Ezechielem* monet verbum *Græcæ* versionis παροιστρήσουσι sumptum esse ἐκ μεταφορᾶς τῶν βοῶν, οὓς ὁ οἶστρος νεμομένους ἐλαύνει, καὶ φέρεσθαι κατὰ κρημνῶν ἀναγκάζει πολλάκις· μυίας δ᾽ ἐστὶν εἶδος κέντρου παντὸς σφοδρότερον τοὺς βόας ἐλαῦνον, *ex boum similitudine, quos pascentes asilus impellit, & per præcipitia ferri sæpe cogit: cum sit muscæ species, quæ boves vehementiùs impellit quovis stimulo.* Et idem, in *Oseam*, Οἶστρός ἐστι μυῖά τις ταῖς βουσὶν ἐπιοῦσα, καὶ τοσαύτην αἴσθησιν ἐμποιοῦσα τοῖς δήγμασιν, ὡς τὰς ὑπ᾽ ἐκείνης νυττομένας, μήτε τῆς τῶν βουκόλων ἀνέχεσθαι φωνῆς, μήτε ταῖς ἄλλαις συννέμεσθαι βουσὶν, ἀλλὰ θέειν ἁπλῶς καὶ κατὰ κρημνῶν ἐστιν ὅτε φέρεσθαι. *Asilus musca quædam est boves invadens, quæ suis morsibus tantum doloris sensum excitat, ut ab ea stimulatæ neque bubulcorum voce retineantur, neque cum aliis vaccis pascantur, sed temere currant, & per abrupta interdum præcipites agantur.* Et *Cyrillus Israëlem* scribit à grege abscedere ἐν ἴσῳ δαμάλεσιν, αἷς εἴπερ οἶστρος ἐνιζήσειεν, ἤτοι βούτυπος, εἶδος δὲ τοῦτο ἐμπίδος δακνούσης οὐ φορητῶς, ἀποφέρει τῆς ἀγέλης, καὶ ὀξεῖ φέρεσθαι δρόμῳ παρασκευάζει λοιπὸν, ὅποιπερ ἂν τύχῃ. *Ut vaccas, quibus cum insedit œstrum, aut asilus, culicis species morsûs intolerabilis, eas ab armento abducit, & de cætero ad præcipitem cursum quacunque via fert incitat.* Et *Theophylactus*, *Oestrum parvæ cujusdam muscæ species est, quæ simulatque vitulum vel bovem momorderit, adeo eum in rabiem adigit, ut sursum ac deorsum cursitans interdum per præcipitium feratur. Græca* non sunt ad manum, in quibus si scripsit œstrum esse μυίας μικρᾶς εἶδος, magno errore id fecerit, cum sit μυῖα μεγίστη, ut *Ælianus* atque alii testantur. Sed fortasse scripserat εἶδος μυίας μακρᾶς, quod mutatum in μικρᾶς. Aut πονηρᾶς *pravæ*, quod mutatum in *parvæ*.

Jam, ut veniamus ad rem, quamvis in *Hebræo* Textu de œstro nulla sit mentio, non malè *Græci* Interpretes rebelles *Israëlitas* παροιστρεῖν dicunt, id est, *more bovis œstro perciti*, omni Legis jugo excusso, & spretis monitoribus, per avia ferri præcipites, tanquam de propria salute non amplius sollicitos. Id enim *Prophetæ* volunt, utroque loco, quo vox παροιστρεῖν ab illis adhibita est. In priore scilicet Deus *Ezechielem* ad gentem rebellem mittendum ita compellat capitis secundi versu sexto, *Fili hominis, ab iis ne timeto, & ab illorum verbis ne metuito, quia rebelles sunt & spinæ tecum, & cum scorpionibus habitas. Rebelles Hebraicè* sunt סרבים *sarabim*, quæ vox in *Hebræo* Textu alibi nusquam exstat, sed ex *Chaldæa* lingua facile explicatur, quâ סרב *serab*, *rebellare*, & *renuere* est, סרבן sarban, *rebellis*, סרבנות sarbanuth, *rebellio*. Nec *Ægyptiis* fuit ignota vox. Nam in *Ægypto Sarabaitas* inde vocabant Monachos quosdam, qui, omnis disciplinæ jugo excusso, suo arbitratu vivebant, quasi *Renuitas* dixissent. Ita enim vocem explicant veteris ævi Scriptores. *Cassianus*, *Collationis* decimæ octavæ capite quarto, *Tria sunt in Ægypto genera Monachorum, quorum duo sunt optima, tertium tepidum, atque omnibus modis evitandum. Primum est Cœnobitarum*, &c. *Secundum Anachoretarum*, &c. *Tertium reprehensibile Sarabaitarum*, &c. Et capite septimo, *Ab eo quod semet-ipsos à Cœnobiorum congregationibus sequestrarent, ac sigillatim suas curarent necessitates, Ægyptiæ linguæ proprietate* Sarabaitæ *nuncupati sunt.* Auctor Sermonum *ad fratres in Eremo* sub *Augustini* nomine Sermone vigesimo primo, *Solâ voce paupertatem & abstinentiam prædicant; sed digito suo non cogitant ea movere. Corpora despectis vestibus tegunt, foris ostendunt, sed intus ad carnem purpura induuntur. In cinere prædicant se jacere, sed excelsa palatia non despiciunt. Angelicam faciem foris ostendunt, sed lupina corda eos habere non dubitamus. Tales fuerunt illi* Sarabaitæ, *de quibus tertio nobis scripsit pater* Hieronymus, *quorum genus est omni affectu vitandum.* Regula *Benedicti* capite primo, *Tertium vero Monachorum teterrimum genus est* Sarabaitarum, &c. *Pro lege eis est desideriorum voluptas. Cùm quidquid putaverint, vel elegerint, hoc dicunt sanctum: & quod noluerint, putant non licere.* Isidorus *De Officiis* capite decimo quinto, *Quod semetipsos à cœnobiali disciplina sequestrant, suasque appetunt liberi voluntates*, Ægyptiorum *lingua* Sarabaitæ, *sive* Renuitæ, *nuncupantur. Odo Cluniacensis Collatione* tertiâ in persona Monachorum sui temporis, *Nos miseri non sumus Monachi, ut falso nominamur: sed* Sarabaitæ, *id est*, Renuitæ, *qui jugum regularis disciplinæ renuimus.* Eodem sensu vocem סרבים *sarabim* usurpat *Ezechiel*, pro iis, qui renuentes jugo Dei se submittere, & propriis affectibus indulgentes, extra præscriptum Legis iter in transversum abripi se sinebant. Hinc *Septuaginta*, *Ne timeas ab iis*, &c. διότι παροιστρήσουσιν, quia *tanquam œstro agitati* insanient, & ferentur in præceps: quod vim vocum כי סרבים satis exprimit.

Alter locus *Os.* 4. *v.* 16. *Hebraicè* sic habet, כפרה סררה סרר ישראל, *ut juvenca refractaria, refractarius* fuit Israël. Nam סרר *sarar*, ferè idem

eſt, quod præcedens סרב *ſarab.* Sic *Deut.* 21. *v.* 18. בן סורר ומורה, *Filius refractarius & rebellis*; Pſal. 78. v. 8. דור סורה ומורה, *generatio refractaria & rebellis*; Eſ. 65. v. 2. *Expandi manus meas totâ die* אל עם סורר, *ad populum refractarium*; Nehem. 9. v. 29. ויתנו כתף סוררת, *Et præbuerunt humerum refractarium.* Ita etiam *Zachar.* 7. *v.* 11. Quod ſumptum à bobus jugum recuſantibus, eique obnitentibus. Ut hic, *Ut juvenca refractaria, refractarius fuit* Iſraël. Variis porrò de cauſis bos refractarius eſt. Puta ſi nondum pleno robore ſit adhuc jugo indocilis. Ut apud *Poëtam*,

Nondum ſubactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, &c.

Aut ſi naturâ contumax, aut diſtento abdomine ſi ſit juſto pinguior, aut ſi gravi aliquo prematur incommodo, ut is, quem invaſit œſtrum. Quo *Prophetæ* verba *Græci* referentes hic habent, Ὡς δάμαλις παροιστρῶσα, &c. At *Chaldæus*, quaſi de vacca agatur, quæ præ nimia pinguedine laſcivit, & detrectat jugum, כתורא דאתפטים ובעט כן מרד בסגי טובא ישראל, *ut vacca, quæ ſaginata recalcitrat, ita propter bonorum copiam defecit* Iſraël. Ut *Hebraicè* סרר ſarar, *refractarium eſſe*, ſic *Arabicè* شر ſarra *pravum & perverſum eſſe* ſonat. Unde شران *ſarran* eſt *muſcæ genus homini moleſtæ, culici non abſimile.* Alcamus, الشران دواب كالبعوض Sarran, *animalculum ut culex.* Damir, الشران شبيه بالبعوض يقع علي وجوه الناس *Sarran*, animal *culici ſimile, quod in faciem hominum incidit.* Aliud exemplar habet يغشى وجوه الناس *faciem hominum ex improviſo invadit.* Id fortaſſe œſtri aut tabani genus eſt, & potuit habere nomen *Hebræum Arabico* ſimile, à quo *juvenca œſtro percuſſa* dicta fuerit פרה סררה. Sed hæc ſunt in incerto.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Probatur ערוב *arob*, eſſe *Cynomyiam.*

Canis & muſca duo animalia maximè impudentia. Ex utroque conflata vox κυνόμυια. Minerva *per convitium ſic vocatur. Et* Nicion *meretricula. Eſt & muſcæ genus, quæ tabano eſt ſimilis: mordax, inſidioſa*, &c. *Nonnulli canem vocant. Refelluntur, qui ſcribunt* κινάμυιαν & κοινόμυιαν. *Dicitur* κυνόμυια, *quia canibus infeſta eſt, & eorum aures lancinat. Hujus* Arabica *nomina. Non eſt idem, quod* κρότων *ricinus, quamvis ricinus ſit canibus æque infeſtus. Unde vocatur* κυνοραϊστής. *Multis* ערוב arob, *non eſt* cynomyia, *ſed variorum animalium colluvies: & uni* Arabum حرقوس hurkous *pediculi inguinalis genus.* Probatur ערוב *neque* ferarum, *neque* ſerpentum, *neque* muſcarum *eſſe* colluviem, *ſed certi animalis genus. Non ſequi* ערוב *eſſe* colluviem, *ſeu* miſtionem, *quia* ערב miſcere *ſonat, cum ſit vox* πολύσημος, *& multa ſignificet, quæ in muſcam caninam quadrant, ac proinde non eſſe cauſam, cur à veteri verſione diſcedamus.*

Ut in quadrupedibus cane, ita in inſectis muſca nihil eſt impudentius. Utrumque invocatum ad convivium venire ſolet, nec facile repellitur. Hinc *Ælianus* libri ſeptimi capite decimo nono, Ἀναιδῆ δὲ καὶ μὴ ῥαδίως ὑποστελλόμενα, μυῖα, καὶ κύνες. *Impudentia ſunt animalia, quæque vix ſummoventur, muſca, & canes.* Et inde compoſita vox κυνάμυια vel κυνόμυια maximè *impudentem* ſonat. In Deorum contentione apud *Homerum Mars Minervam* eo convitio excipit *Iliad.* φ', verſu 394.

Τίπτ' αὖ, ὦ κυνόμυια, Θεοὺς ἔριδι ξυνελαύνεις;

Cur rurſus, ô cynomyia, Deos prælio committis? Et infrà de eadem *Juno*,

Καὶ δ' αὖθ' ἡ κυνόμυια ἄγει βροτολοιγὸν Ἄρηα
Δηΐου ἐκ πολέμοιο κατὰ κλόνον.

En rurſus illa cynomyia pernicioſum Martem *cum tumultu ex hoſtili prælio abducit. Heſychio* Κυνόμυια eſt ἀναιδὴς, καὶ ἴτα μὴ, καὶ θρασεῖα, τοιαῦτα γὰρ τὰ ζῶα ὁ κύων καὶ ἡ μυῖα, (ita legendum, non καὶ ἡ κυνόμυια.) Vetus quoque *Scholiaſtes* ita vocari obſervat ἐκ δύο ἀναιδῶν τελείων, οὔ τε κυνὸς, καὶ τῆς μυίας, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀναιδείας. Et *Euſtathius* παρὰ τὴν κύνα, καὶ τὴν μυῖαν, ἀναιδῆ ζῶα, καὶ ἄμφω. Proinde *Clemens* in *Protreptico*, ut Deos ab *Homero*, & *Euripide*, convitiis proſcindi probet, τὴν Ἀθήναν, inquit, κυνόμυιαν, καὶ τὸν Ἥφαιστον ἀμφιγυῆα καλοῦσιν, Minervam *cynomyiam, &* Vulcanum *utrimque claudum vocant.* Eodem pertinet, quod κυνόμυια *Nicii* meretriculæ cognomentum eſt *Athenæi* libro quarto.

Sed & κυνόμυια *canina muſca* eſt. In *Græca* verſione vox occurrit pluries. Sic *Exod.* 8. *verſ.* 21. Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἐπὶ σὲ κυνόμυιαν, καὶ πλησθήσονται αἱ οἰκίαι τῶν Αἰγυπτίων τῆς κυνομυίης. Et verſu vigeſimo ſecundo de terra *Goſen*, Οὐκ ἔσται ἐκεῖ ἡ κυνόμυια. Et verſu vigeſimo quarto, Καὶ παρεγένετο ἡ κυνόμυια πλῆθος. Et rurſus, Ἐξωλοθρεύθη ἡ γῆ ἀπὸ τῆς κυνομυίας. Et verſu vigeſimo nono, Ἀπελεύσεται ἡ κυνόμυια. Et verſu trigeſimo primo, Καὶ περιεῖλε τὴν κυνόμυιαν. Et *Pſalm.* 77. *v.* 45. Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς κυνόμυιαν, καὶ κατέφαγεν αὐτούς. Et *Pſalm.* 104. *verſ.* 31. Εἶπε, καὶ ἦλθε κυνόμυια. Muſcæ genus eſt tabano non abſimilis. Hinc ſcribit *Ælianus* libri quarti *Hiſtoriæ* capite quinquageſimo primo, Τὸν μὲν οὖν μύωπα ὅμοιον φάναι τῇ καλουμένῃ κυνομυίᾳ. Et libri ſexti capite quinquageſimo ſeptimo, Ὁ δὲ μύωψ τῇ κυνομυίᾳ προσείκασται. Et vetus *Homeri Scholiaſtes* in *Odyſſ.* χ'. Ὁ δὲ μύωψ παρόμοιος τῇ κυνομυίᾳ. *Philo* libro primo *De vita Moſis* tradit eſſe δηκτικὸν καὶ ἐπίβουλον ζῶον, καὶ γὰρ πόῤῥωθεν μετὰ ῥοίζου, καθάπερ βέλος, εἰσακοντίζεται, καὶ ἐμπίπτουσα βιαίως, εὖ μάλα ἐγχρίμπτεται, *mordax, & inſidioſum animal, nam è longinquo, in teli morem, cum ſtridore fertur, & magno impetu ruens* (cuti) *maximè hæret.* Proinde κυνομυίας eſſe puto muſcas illas majores, quas militares & canes vocari dicit *Lucianus*, ſonitu aſperrimas, & volatu velociſſimas: Γίνονται δὲ, inquit, καὶ μέγισταί τινες μυῖαι, ἃς στρατιώτιδας οἱ πολλοὶ καλοῦσιν· οἱ δὲ κύνας, τραχύταται τὸν βόμβον, καὶ τὴν πτῆσιν ὠκύταται. Apud *Euſtathium* nonnulli διὰ τοῦ ι per *Jota* ſcribunt κινάμυιαν, quaſi τὴν μὴ ἔχουσαν ἠρεμαῖον τὸ βλέμμα, ἀλλὰ κινοῦσαν συνεχῶς τοὺς μύας τῶν ὀφθαλμῶν, *quæ quietum non habeat viſum, ſed oculorum muſculos continuo moveat.* Quod à vero prorſus alienum eſt. In muſcis enim oculi ſunt προπαγεῖς, πολὺ τοῦ κέρατος ἔχοντες, *in anteriora defixi, cornu multum habentes*, id eſt, corneam ſpeciem, aut cum cornu multum ſimilitudinis, quia hærent immobiles. Ita obſervat *Lucianus* in *Encomio muſcæ.* Neque *Hieronymo* aſſentior, qui *Epiſtolâ* centeſimâ trigeſimâ quintâ ad *Suniam* & *Fretellam* mutat κυνόμυιαν in κοινόμυιαν, ut ſignificet muſcarum omne genus. Neque enim κοινόμυια id eſſet, quod vult vir ſanctus, ſed *muſca pluribus communis*, ut κοινόβιον *habitatio pluribus communis*, κοινογάμια *communes & promiſcuæ nuptiæ*, κοινολόγημα *ſermo pluribus communis*, id eſt, *colloquium.* Proinde κυνόμυιαν conſtanter legunt quotquot *Hieronymo* aut æquales, aut vetuſtiores

res fuerunt, ut *Philo*, *Origenes*, *Apollinaris*, *Augustinus*, &c. Nec est, quod in illis quisquam suspicetur vocem esse corruptam. Quippe κυνομυίας nomen compositum esse scribit *Philo* ἐκ τ̃ ἀναιδεστάτων ζώων, μυίας, καὶ κυνός, *ex impudentissimis animalibus, muscâ & cane*. *Origenes* cynomyiam *Cynicorum* sectæ comparat *Homiliâ* quartâ in *Exodum*. *Augustino* in *Psalmum* septuagesimum septimum cynomyia canum mores significat, qui nec parentes quando nascuntur vident. Et *Apollinaris* in Paraphrasi sic habet *Psal.* 77.

Πρῶτον μὲν κυνόμυια μετέσιχε παμφάγος αἶαν.

Et *Psal.* 104.

Εἶπε δὲ καὶ κυνόμυια μετέσιχε δώματ' ἄνακτος.

Pro quo ne scribatur κοινόμυια Syllaba contumax prohibet. Dicitur autem κυνόμυια, non, ut putavit *Philo*, quia canina est impudentia, sed quia canibus maxime infesta. Quò hæc *Plinii* pertinent libri undecimi capite trigesimo quarto, *Est & volucre canibus peculiare suum malum, aures maxime lancinans, quæ defendi morsu non queunt.* Et *Muffetus* in *Insectorum Theatro* cap. 11. Κυνόμυια *catulorum auribus infesta, quam etsi frequenter excutiant, importunè tamen revolat, ac diutius ubi hæserit, erosione carnis ulcus excitat.* Non tamen solos canes, sed & reliqua invadit animalia. *Aldrovandus* libri tertii *De Insectis* capite primo, *Muscæ caninæ alvo sunt tumida, & plurimo plenæ sanguine, quem ex animalium corpore flagrantissime exsugunt, ut ex earum acutissimis & dolorificis morsibus homines etiam sæpe percipiunt.* Arabicè شذا *sadsa* vocatur *à nocendo*, & شعرا *sira*, quasi *hirsuta*. Damir,

شذا ذباب الكلب وقد يقع علي البعير

SADSA, *musca canina, quæ etiam camelos invadit*. Idem,

الشعرا ذباب ازرق واحمر يقع علي الابل والحمير الكلب فيوذيها اذا شديدا

SIRA, *musca cærulea, & rubra, quæ camelos, asinos, & canes invadit, eosque gravissimè lædit.* Quidam in *Eustathio* τὴν κυνόμυιαν magno errore putant idem esse, quod τὸν κρότωνα, id est, *ricinum*. Illa enim in muscarum, hic in pediculorum est genere, nec volatu se attollit, cùm sit prorsus ἄπτερος. Tamen hoc commune habent, quòd canibus sunt æquè infesti. Nam ut cynomyia, ita & ricinus ad canis aures potissimum se applicat, ut sanguinem inde exsugat. *Plutarchus* libro *De discrimine adulatoris & amici*, Τοῖς μὲν ἐν ταύροις τὸν οἶστρον ἐνδύεσθαι παρὰ τὸ οὖς λέγουσι, καὶ τοῖς κυσὶ τὸν κρότωνα. Proinde alio nomine dicitur κυνοραϊστής. *Aristoteles* libri quinti *Historiæ* capite trigesimo primo, Ἐν δὲ τοῖς κυσὶν, οἱ καλέμενοι γίνονται κυνοραϊσαί. *Homerus Odyss.* ρ'. versu 300.

Ἔνθα κύων κεῖτ' Ἄργος ἐνίπλειος κυνοραϊστέων,

Ubi canis jacebat Argus *plenus ricinis.* Et ibi vetus *Scholiastes*, Κυνοραϊστέων, τ̃ κροτώνων· ῥαίουσι γὰρ τὰς κύνας πίνοντες τὸ αἷμα αὐτῶν· εἰσὶ δὲ ταῦτα τὰ καλέμενα τριβίκια. Nec dissimilia habent *Hesychius*, *Eustathius*, *Suidas*. Itaque ricini κυνοραϊσαί dicuntur *à perdendis canibus*, ut canes λυκοῤῥαϊσαί *à perdendis lupis*, libri tertii *Anthologiæ* capite vigesimo quinto *Epigrammate* in *Euripidem*. Et *Hesychio* θυμοῤῥαϊστής est θυμοφθόρος.

Superest, ut disquiramus, an *Hebræa* vox ערוב *arob*, in *Exodo*, & *Psalmis*, verè sit κυνόμυια, prout *Græci* reddiderunt, cùm de illius versionis sinceritate magna sit dubitandi ratio. Nempe, quod ab ea recedunt reliqui Interpretes ferè quotquot sunt. Quibus ut ערב *arab*, Verbum *miscere* est, & ערב *ereb*, *hominum colluvies*, seu *miscellanea turba*, sic ערוב *arob*, est *mixtura & colluvies animalium.* Quod rursus variè explicant. *Aquila* παμμυῖαν, & eum sequutus *Hieronymus*, *omne genus muscarum*, vel *muscas diversi generis*, *vel muscam omnimodam. Arabes Pentateuchi* Interpretes editi خلط الوحوش *mixturam ferarum*. Alius, quem in *Suecia* manuscriptum legi, هوام وحشرة من كل جنس *Venenata insecta & reptilia omnis generis. Rabbi Selomo*, כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבובא *Omnes venenatorum animalium species, serpentum putà, & scorpionum simul permistas.* Aben Ezra, חיות רעות מעורבות כמו אריות זאבים דובים ונמרים *Feras omnes maleficas permistas, ut leones, lupos, ursos, & pardos.* Quomodo *Jonathan* in Paraphrasi ערבוב חיוא ברא, *mixturam bestiarum agri*, id est, *ferarum*. Cujus sententiæ primus auctor *Josephus* libri secundi capite quinto, Θηρίων, inquit, παντοίων, καὶ πολυτρόπων, ὧν εἰς ὄψιν οὐδεὶς ἀπηντήκει, πρότερον τὴν χώραν αὐτῶν ἐγέμισεν. *Regionem eorum feris omnis generis & multiformibus implevit, in quorum conspectum antea nullus inciderat.* In editione *Psalmorum Savariana* utramque versionem ita jungit *Arabs Psalmi* septuagesimi septimi versu quinquagesimo, ارسل عليهم الهوام وذباب الكلب *Misit adversus eos insecta venenata, & muscas caninas.* Et *Psal.* 104. *v.* 30. امر الهوام فجا ذباب الكلب *Præcepit venenatis insectis; & venerunt caninæ muscæ.* At in editione *Syro-Arabica* sic habet *Arabs* ejusdem loci Interpres, فامر واتي العرقوس *Et præcepit, & venit* ALCHURKOUS. Quod animal in *Damire* sic definitur,

العرقوص والعرقوس بالصاد والسين دويبة كالبرغوث صغير ارقط بحمرة او صفرة لونه الغالب عليه السواد وربما نبت له اجنحة فطار

ALCHURKOUS, *sive per* Sad *scribatur, aut per* Sin, *animalculum est pulice non majus, rubro aut flavo ita distinctum, ut color ater prævaleat, cui quandoque alæ crescunt, & avolat.* Aliud exemplar addit, وهو مولع بعض فروج النسا وعضة اشد من عض البرغوث *Delectatur muliebris pudendi morsu, eoque validiore, quàm est morsus pulicis.* Et *Alcamus*, العرقوص دويبة كالبرغوث حمتها كحمة الزنبور او كالقراد يلصق بالناس او اصغر من الجعل ينقب الاسافي ويدخل في الفروج الجواري

ALCHURKOUS, *animalculum ut culex, aculeo ut vespæ, aut instar ricini, viris adhærens. Aliis animal scarabæo minus, quod perforat* ...... *ut in puellarum pudenda penetret.* Eidem *Sibno-Saida* vespæ tribuit aculeum, quo تلدغ كالطراف السياط ولذلك يقال لمن

لمن يضرب بالسياط اخزته الخراقيص

pungit ut flagri extrema: ac proinde dicitur de eo, qui flagro verberatus est, Eum corripuerunt ALCHARAKISO. Quod Plurale est à Singulari *alchurcous*. Apparet describi pulicis inguinalis genus aliquod nobis aliunde ignoti. *Alcamus* alio nomine نهبك *nahich* vocat, quod nomen à torquendo factum. Nam نهكى *nahacha torquere* est. Itaque, si hunc Interpretem sequimur, tam *Ægyptios*, quàm *Philistæos* in pudendis afflixerit Deus. Sed in hac interpretum discordia non facilis est optio. Tamen, ut dicam quod sentio, eos omnium minimè probo, qui leones, pardos, ursos, & lupos hic intelligunt. Quos *Ægyptii* moniti facilè potuissent ex urbibus & domibus arcere, urbium portis & ædium foribus occlusis. Aut, si per vim irrupissent, horrendam incolarum stragem edidissent & pauci superfuissent. Quid, quòd his feris inter se non ita convenit, ut in unum agmen coïre possint? Quod idem de scorpionibus, & serpentum speciebus potest objici. Nam scorpio serpentes occidit, & scorpionem vipera. Serpentum omne genus solo sibilo fugat basiliscus. Unde *Poëta*,

--- late sibi submovet omne
Vulgus, & in vacua regnat basiliscus arena.

Et de dracone notum est Proverbium, Ὄφις, εἰ μὴ φάγῃ ὄφιν, δράκων οὐ γενήσεται. Muscarum quoque variæ species plurimùm inter se diffident. De apibus dicit *Philosophus* libri noni *Historiæ* capite quadragesimo secundo, Ἀδικοῦσι δὲ αὐτὰς μάλιστα αἱ σφῆκες, *Vespæ iis maximè infestæ sunt*. Et rursus, Ἡ δὲ μάχη αὐτῶν ἐστὶ πρὸς αὐτὰς, καὶ πρὸς τοὺς σφῆκας. *Pugnant inter se & cum vespis*. Et capite quadragesimo de crabronibus, Θηρεύουσι τὰς μεγάλας μυίας, καὶ, ὅταν καταλάβωσιν, ἀφελοῦσαι τὴν κεφαλὴν, ἀποπέτονται φέρουσαι τὸ σῶμα τὸ λοιπόν. *Magnas muscas venantur, quas ubi ceperint, capite amputato, reliquum corpus gestantes avolant*. Itaque, ut animalia naturâ tam dissimilia, & sibi mutuò tam infensa in unum agmen coalescant, multa miracula supponenda sunt. Præterea, si ערוב *arob*, *mixturam* aut *colluviem* sonat, est, quod miremur, quod *Propheta* solum dixerit Deum misisse in *Ægyptios* את הערוב, *mixturam*, seu *colluviem*, nec addiderit quorum animalium fuerit illa mistura, seu colluvies. Quod scire nostra intererat, quia plagæ illius gravitas non potest aliter intelligi. Denique nomine ערוב *arob*, non significari *mixturam* aut *colluviem*, sed speciale aliquod animal docere videntur hæc *Prophetæ* verba *Exod.* 8. *v.* 31. ויסר ערוב, *Et amovit* AROB *à* Pharaone, *à servis ejus, & à populo ejus* לא נשאר אחד, *ne unus quidem remansit*. Id est, *ne unus quidem* AROB. Neque enim aliud præcessit, quo referri possit illud *ne unus quidem*. Itaque ערוב *arob*, non est *colluvies*. Neque enim quisquam dixerit, *Sic amovit colluviem, ut ne una quidem superfuerit*. Sed si ערוב *arob*, est *cynomyia*, rectè dicetur Deus sic illas amovisse, ut nulla in *Ægypto* manserit. Quæ rationes cum penè cogant nomen ערוב *arob*, restringere ad certum animalis genus; quod potiùs intelligemus, quam κυνόμυιαν *caninam muscam*, nobis tam in *Exodo* quam in utroque *Psalterii* loco, à priscis illis interpretibus ante annos ferè bis mille designatam?

Frustrà nonnulli verbi vim urgent, & à verbo ערב *arab*, quod *miscere* est ערוב *arob*, *mixtionem* esse contendunt. Nam ערב *arab*, verbum est tam πολύσημον, ut in toto *Hebraismo* vix aliud ullum noverim, quod in plura significata dispescatur. Primò *miscere* significat: unde ערב *ereb*, *miscellanea turba*; item *trama* vel *subtegmen*, quia liciis miscetur, & intexitur. Secundò, *dulcescere*: unde ערב *arab*, pro *dulci*, & *suavi*. Tertiò, *spondere*, *fide-jubere*, *oppignerare*: unde ערובה aruba, *sponsio*, ערבון erabon, *arrhabo*, *pignus*. תערבות *thaaruboth*, fide-jussiones. Quartò, *negotiari*: unde מערב maarab, *commercium*, & ערבים orebim, *mercatores*. Quintò, *advesperascere*, *obscurari*, *obtenebrari*: unde ערב ereb, *vespera*, מערב maarab, *occasus*, ערב Arab, *Arabia*, sic ab *Assyriis* primùm appellata, quia eorum imperii pars fuit Occidentalis; ערב oreb, *corvus*, à nigredine, qui tenebrarum est color. Cùm igitur tam latè pateat verbum ערב *arab*, apud *Hebræos*, ex eoque deducantur tot vocabula significationis diversissimæ, causa nulla est, cur *miscendi* notionem solam urgeant, quasi non aliud sonet hoc verbum. Sed, quidquid sonet, inquiunt, musca canina quorsum inde appelletur ערוב *arob?* Respondeo, in his linguis multa esse derivata, quorum ratio non est perspecta. Ut in hac ipsa Radice, quis dixerit, quorsum *solitudo* dicatur ערבה *araba*; *cœli* ערבות *araboth*; salices ערבים *arabim?* Præterea cùm pauci de musca canina scripserint, in ejus natura multa nos latent, quę si sciremus, fortasse ratio nominis facile posset erui. *Vespæ* nomen per ἀποκοπὴν *à vespera* multi deducunt, quia volat, & venatur maximè sub vesperam. Videndum, an pari de causa ערוב *arob*, ab ערב *ereb*, seu *vespera*, dicta fuerit? Aut ab ערב *Arab*, seu *Arabia*, ubi scateat? Aut *ab atrore*, ut ערב *oreb*, *corvus?* Nam, si *Muffeto* credimus, *nomen cynomyiæ nulli muscarum magis convenit, quàm* NIGRIS *illis grandioribus, latioribus, compressioribus, quæ impudenter involant jumentis, & non tantum ichorem, ut reliquæ, sed ex alto sanguinem maximo cum dolore eliciunt atque exsugunt. Carent proboscide, verùm illius loco geminos dentes ut vespæ habent, quos altè infigunt cuti; potissimum vero pendulas canum aures infestant apud* Germanos, *asserente* Camerario, *atque sæpe excoriant*. Sed & *Arabicè* عرب *araba* idem est, quod اكل *achala*, *comedit*, seu *consumpsit*. Ita testatur *Alcamus*, & ex eo *Giggeius*, *Golius*, alii. Inde ערוב *arob*, dici potuit animalculum voracissimum, humanique etiam sanguinis avidissimum. Quod confirmare videntur hæc *Davidis* Psal. 78. vers. 45. ישלח בהם ערוב ואכלם, *Misit in eis* AROB, *qui comedit eos*. Sed in quæstione, quæ non est magni momenti, diutius immorari piget.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Cynomyiis in *Ægyptios* immissis.

Nilus *in honore apud* Ægyptios. Pharaonem Hebræi *putant fuisse Magum* ὑδρομάντιν. *Muscarum copia sæpe pestifera. Muscæ caninæ* Ægyptiis *magis odiosæ, quia canes colebant. Ab hac plaga, & à reliquis, immunis terra* Gosen. *Quæ distinctio merito dicitur mirabilis.* פדרת, redemptio *cur scribatur defectivè. Deus quomodo in medio terræ* Gosen. *Reges cur soleant in medio regno degere. Deus in medio Ecclesiæ, & eorum, quos tuetur.* Cynomyia gravis, *id est, multa. Exempla utriusque locutionis. Cynomyia terram perdit, id est, terræ incolas, ut explicatur* Psal. 78. v. 45. *&* Sap. 16. v. 9. *Quam gravis fuerit hæc plaga. Quid sit* abominationem Ægyptiorum *sacrificare. Boves, oves, & hirci in* Ægypto *culti.* Landia *pro* India *in* Aben Ezra. *Idem de* Indis, *&* Ægyptiis, *multa mentitur.* Ægyptii *in cultu animalium quàm superstitiosi. Lapides arma consueta in populari seditione.* Mosem *non mentiri, cum nullam discessus sui causam prætexit, quam sacrificandi necessitatem. An* Mosi *licuerit* Pha-
raonem

raonem *in os impoſturæ arguere. Quomodo muſcæ omnes ex* Ægypto *remotæ, quæ iis maximè ſcatet.*

Mane *Pharao* egrediebatur ad *Nili* aquas, *Exod.* 7. *v.* 15. & 8. *v.* 20. ſive animi cauſa id fecerit; aut ut coleret *Nilum* fluvium. Nam, ut *Plutarchus* auctor eſt in libro *De Iſide*, οὐδὲν οὕτω τιμὴ Αἰγυπτίοις ὡς ὁ Νεῖλος, *nihil in majore eſt* Ægyptiis *honore, quam* Nilus. Sive Magus fuerit, & ὑδρομάντις, ut *Hebræi* ſibi fingunt. Ita enim legere eſt in *Talmudico* Tractatu *Moed Katon* fol. 18. a. *Dixit* Abital *ſcriba nomine* R. Papæ, פרעה שהיה בימי משה אמגושה היה שנימר הנה יוצא המימה, Pharao *ille, qui vixit diebus* Moſis, *Magus fuit, unde eſt, quod de illo dicitur, Ecce exit ad aquas*, &c. Quod ſequutus *Jonathan* de *Pharaone* ſic habet in Paraphraſi, הא נפיק למנטר קוסמין עילוי מיא הי כאמגושא *Ecce exit, ut obſervet divinationes ſuper aquas ut Magus.* Utut ſit, *Moſes*, cui fortaſſe ad Regis palatium non ſatis liber erat acceſſus, jubetur hanc captare occaſionem, ut illum adiret, & eidem Dei nomine denuntiaret fore, ut, niſi dimitteret *Iſraëlitas*, Deus craſtinâ die in eum, & ſervos, & populum, & domos ejus את הערוב *arob*, id eſt, *cynomyias*, immitteret, quæ non ſolùm *Ægypti* domos, ſed & univerſam terram implerent. Muſcæ enim quandoque in immenſum multiplicantur. Ut olim apud *Eleos*, ubi muſcarum multitudo peſtilentiam afferebat, ut auctor eſt *Plinius* libri decimi capite vigeſimo octavo. Et in *Cantabria Romani*, pretio dato, μυιοθηροῦντες πρὸς μέτρον ἀποδειχθὲν διεσώζοντο μόλις, *muſcas ad certam menſuram venantes vix ſervabantur.* Ita legi vult in *Strabone Mercurialis* pro vulgato μυοθηροῦντες, id eſt, *mures venantes.* Quod ſi quis conceſſerit, etiam quo loco dicit idem *Strabo* in *Hiſpania* increbuiſſe μυῶν πλῆθος, ἀφ' οὗ καὶ λοιμικοὶ νόσοι πολλάκις ἠκολούθησαν, *murium copiam, quam ſæpe peſtifera lues ſubſequuta ſit*, legendum erit μυιῶν πλῆθος *muſcarum copiam.* Ut apud *Ælianum* libri undecimi capite vigeſimo octavo, μυιῶν δὲ πλῆθος ἀνέστησε Μεγαρέας. *Muſcarum multitudo* Megarenſes *à ſedibus ſuis pepulit.* Quomodo quidam legunt pro μυῶν πλῆθος. Porrò in muſcarum genere caninam potiſſimum in *Ægypto* multiplicari voluit Deus, cùm quia magis noxiam, (unde *Arabicè* شرا dicitur, id eſt, noxia κατ' ἐξοχήν) tum quia canibus maximè infeſtam, atque ob id ipſum magis odioſam *Ægyptiis*, à quibus colebantur canes:

Omnigenûmque Deûm monſtra, & latrator Anubis.

Interim *Iſraëlitas*, & terram *Goſen*, quam incolebant *Iſraëlitæ*, ab *Ægyptiis*, & reliqua *Ægypto* diſtinguit Deus. *Diſtinguam*, inquit, *terram* Goſen, *in qua habitat populus meus, ut non ibi ſit Cynomyia.* Ut *Exod.* 9. *verſ.* 26. *Tantum in terra* Goſen, *ubi erant* Iſraëlitæ, *non fuit grando.* Et cum *Ægyptus* denſis illis tenebris obducta fuit *Exod.* 10. *verſ.* 23. *Omnibus* Iſraëlitis *lux fuit in habitationibus ipſorum.* Quod ipſum de reliquis *Ægypti* plagis ſupplendum eſt, quamvis non expreſſè dicatur. *Diſtinguam Hebraicè* eſt הפליתי, & *Chaldaicè* in *Onkeloſo* אפריש. Quorum utrumque propriè ſignificat *mirabiliter diſtinguam.* Proinde *Græci* reddunt παραδοξάζω *illuſtrem* & *mirabilem reddam* terram *Goſen*, nempe illam à reliqua *Ægypto* ſic diſtinguendo. Et *Jonathan*, ואעבר פלאין ביומא ההוא עם ארעא דגשן, *Et illa die miracula faciam in terra* Goſen. Ut valde mirabile id fuit terras ſitu tam vicinas, Deo ſic diſpenſante, ſorte fuiſſe tam diverſas, ut una mortem, & tenebras, adverſaque haberet omnia; dum altera vitâ, & luce, atque omnibus proſperis in ſumma pace fruebatur. Nec immerito פדת, id eſt, *redemptio*, & *liberatio*, *Iſraëlitarum* reſpectu appellatur hæc diſtinctio, cum per eam liberati ſint à malis imminentibus. Notat tamen *Baal Hatturim* commentator *Cabaliſticus*, פדת hic defectivè ſcribi, id eſt, ſine *Vau*, cum plene פדות ſcribatur *Pſal.* 111. *v.* 9. & 130. *verſ.* 7. quibus ſolum locis exſtat, quia hic de redemptione particulari à certo malo, in *Pſalmis* de redemptione generali agitur, qua ab omni malo redimitur. Deus autem populum ſuum ab *Ægyptiis* dicit ſe ſic diſtinguere, ut ſciat *Pharao* ſe *Dominum eſſe in medio terræ.* Ad quem locum eleganter dicit *R. Selomo*, ששכינתו בשמים וגזרתו מתקיימת בתחתנים, *Præſentiam majeſtatis ejus eſſe in cœlis, ſed providentiam ad infima extendi.* Et *R. Aben Ezra*, משל כמנהג המלכים לעמיד באמצע מלכותו להיות קרוב אל הקצוות *Parabolam eſſe ex eo ſumptam, quod Reges ſoleant in medio regni ſui degere, ut omnibus extremis ex æquo vicini ſint.* Ac proinde cor, præcipuam animi ſedem, in medio corpore Deum creâſſe, ut inde regnaret in univerſum corpus, ut dicitur *Zachar.* 12. *verſ.* 1. *Formavit ſpiritum hominis* בקרבו, *in medio ejus.* Et *Jeruſalem*, Dei ſolium, eſſe in medio terræ. Id *Alexandrum* docuit *Calanus Indus* exemplo corii ſicci & retorridi, cujus extrema ſi premerentur, reliquæ partes ſe efferebant. At medium ſi calcaretur, totum corium manebat immotum. Sed ad terram *Goſen* refero, quod dicit Deus ſe in medio terræ degere. In cujus medio fuit, quia ibi erat Eccleſia, in cujus medio eſt Deus. Ut dicitur *Matth.* 18. *verſ.* 20. *Ubi erunt duo, vel tres, in nomine meo congregati, ibi ero in medio eorum.* Quin ſpeciali modo Deus in medio eorum eſſe dicitur, quos tuetur, & à malis eximit. Hinc illud de *Chananæis* Deut. 7. verſ. 21. *Non timebis eos; quia Dominus Deus tuus in medio tui eſt; Deus magnus, & terribilis.* Et *Deut.* 23. *verſ.* 14. *Dominus Deus tuus ambulat in medio caſtrorum, ut eruat te, & tradat tibi hoſtes tuos.* Et *Joſ.* 3. *verſ.* 10. *In hoc ſcietis, quod Dominus Deus vivens in medio veſtri eſt, quod diſperdet in conſpectu veſtro* Chananæum, Hetthæum, &c. Et de urbe *Jeruſalem* Pſal. 46. verſ. 6. *Deus in medio ejus eſt, non commovebitur.* Et *Soph.* 3. *verſ.* 15. *Rex* Iſraël *Dominus in medio tui eſt, non timebis malum ultra.* Contra, *Num.* 14. *verſ.* 42. *Nolite aſcendere; quia non eſt Dominus in medio veſtri, ne coram hoſtibus veſtris corruatis.* Et *Deut.* 1. *verſ.* 42. *Ne pugnetis;* (ait *Dominus*) *quia non ſum in medio veſtri.* Et *Deut.* 31. *v.* 17. *Nonne, quia Deus meus non eſt in medio mei, invenerunt me hæc mala?* Proinde poſt vituli aurei cultum, Deus *Iſraëli* ita minatur *Exod.* 33. *verſ.* 3. *Non aſcendam in medio tui; quia populus duræ cervicis es.* Sed his minis opponitur *Moſis* deprecatio *Exod.* 34. *verſ.* 9. *Gradiatur nunc Dominus in medio noſtri.* Cui ſimile eſt votum *Iſraëlitarum* 1 Sam. 4. verſ. 3. *Ambulet in medio noſtri, & è manu hoſtium noſtrorum nos liberet.* Et in *Raphidim*, quia

--- ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,

clamant *Iſraëlitæ Exod.* 17. *v.* 7. *Eſtne Dominus in medio noſtri, annon?* Sed de hac phraſi plus ſatis.

Porro *Moſis* denuntiationem cum inſuper habuiſſet *Pharao*, nec *Iſraëlem* dimiſiſſet, poſtridiè venit ערוב כבד, *cynomyia gravis in domum* Pharaonis, *& domos ſervorum ejus, & in omnem* Ægypti *terram, ita ut omnis terra ab iis devaſtata ſit. Cynomyia gravis*, id eſt, *multa, numeroſa.* Sic *Gen.* 50. *verſ.* 9. *Et fuit exercitus gravis admodum*, id eſt, *valde numeroſus.* Tale, *grando gravis valde.* Exod. 9. verſ. 1. *Locuſta gravis*, Exod. 10. verſ. 14. *Gravitas cadaverum*, id eſt, *multitudo*, Hab. 3. verſ. 3. *Populus iſte tuus gravis*, 1 Reg. 3. verſ. 9. id eſt, *multus*, aut *magnus*, ut explicatur 2 *Paral.* 1. *verſ.* 10. Quæ *Romana* etiam eſt phraſis. Nonius, *Grave* multum, valde *ſignificare Veteres probant.* Titinnius *Pſaltriâ*, "*Gravique obſonio convivas*,

“*vivas. Nam &* GRAVITER multum *significat.* Cæcilius *Plocio*, “*Placere hoc cœpit graviter*, &c. “Sallustius *Historiarum libro tertio*, *Cùm grave pretium* “*fructibus esset*, &c. Varro γεροντοδιδασκάλῳ, *ubi gra-* “*ves pascantur atque alantur pavonum greges.* Ita *graves cynomyiæ*, id est, *multæ*, & *copiosæ*. Dicuntur autem *Ægyptiorum* terram universam devastâsse, ut mures *Philistæorum* 1 *Sam.* 6. *vers.* 5. non tamen eodem modo. Mures enim terram devastant proventum ejus absumendo. *Aristoteles Historiæ* libri septimi capite trigesimo septimo, Πολλαχοῦ γὰρ εἴωθε γίνεσθαι πλῆθος ἀμύθητον τῶν μυῶν ἀρουραίων, ὥς τε ὀλίγον λείπεσθαι τοῦ σίτου παντός. *Multis in locis oritur murium copia ineffabilis, ita ut ex universo frumento parùm relinquatur.* At cynomyiæ terram perdunt, dum perdunt incolas terræ. Ita enim explicat *Psaltes* Psal. 78. vers. 45. *Misit in eos cynomyiam, quæ consumpsit eos.* Et auctor libri *Sapientiæ* capite decimi sexti versu nono, Οὓς μὲν γὰρ ἀκρίδων καὶ μυῶν ἀπέκτεινε δήγματα. *Quos quidem locustarum & muscarum morsus interemerunt.* Neque id novum, ut *terra* sumatur pro *incolis*. Sic *Gen.* 6. *vers.* 12. *Terra erat corrupta, quia corruperat omnis caro viam suam super terram.* Incolas autem terræ muscæ perdebant, eorum sanguinem avidè exsugendo. *Philo* ubi supra, Ἐπιφοιτῶσι γὰρ, καὶ ἐπιτρέχουσιν ἀδεῶς, κἂν ἀνείργῃ τις, εἰς τὸ ἀήττητον ἀντιφιλονεικοῦσιν, ἄχρις ἂν αἵματος καὶ σαρκῶν κορεσθῶσιν. *Intrepidè invadunt, atque incurrunt, &, si quis arcere velit, insuperabili pervicaciâ contendunt, donec sanguine & carnibus satiatæ fuerint.* Et paulò post, τότε δὲ, καὶ θεήλατος ἦν ἡ προσβολὴ, ὡς διπλασιάσθαι τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιβουλὴν, (*) οὐκέτι μόνον τοῖς φυσικοῖς κεχρημένης πλεονεκτήμασιν· ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκ θείας ἐπιφροσύνης, ἣ τὸ ζῶον ὥπλιζε, καὶ πρὸς ἀλκὴν ἀνήγειρε κατὰ τῶν ἐγχωρίων. *Tunc autem à Deo concitatus erat impetus, ita ut duplo molestior esset cynomyiæ invasio, cùm non solis Naturæ donis uteretur; sed & Dei impulsu regeretur, qui hoc animal armaverat, & vires illi inspiraverat contra regionis incolas.*

(*) *Lege* ἐπιβολήν.

His malis oppressus *Pharao* concedit *Israëlitis*, quod hactenus vetitum fuerat, ut publico sacrificio Deum placare niterentur. Nam antea solùm κρυφῆ ἐθυσίαζον *clàm sacrificabant*, *Sap.* 18. *vers.* 9. non palàm, & in propatulo. Regerit *Moses* id non posse fieri, quia si in *Ægypto* abominationes *Ægyptiorum* Deo sacrificarent, *Ægyptii* illos lapidarent. Quæcunque quadrupedes Deo in sacrificium offerebantur, nempe boves, oves, & capræ colebantur ab *Ægyptiis*. De bove res notissima. Nam, ut de *Apide Memphitarum*, & *Mnevi Heliopolitanorum* Diis taceam, *Strabo* libro decimo septimo bovem numerat inter ea animalia, quæ ἅπαντες κοινῇ τιμῶσιν Αἰγύπτιοι. Quod idem de vaccis asserit *Herodotus* libro secundo, quia erant *Isidi* sacræ, quę pingebatur βούκερως. Sic in honorem *Jovis Ammonis*, qui capite arietino, & *Mendetis*, seu *Panis*, qui caprinâ facie & hircinis pedibus pingebatur, arietes quoque, & hirci, pro sacris habebantur. Unde *Poëta* Satyrâ decimâ quintâ,

> --- *lanatis animalibus abstinet omnis*
> *Mensa, nefas illic fœtum jugulare capellæ.*

Non tamen per totam *Ægyptum* colebantur oves, & capræ, sed certis locis. *Strabo* ubi supra, Ἀλλ' ἔνια ἐστὶν (τῶν ζώων) ἃ τιμῶσι καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστοι, καθάπερ Σαΐται πρόβατον, καὶ Θηβαΐται, &c. Αἶγα δὲ καὶ τράγον Μενδήσιοι. Sunt apud *Diodorum*, qui hircum asserunt inter Deos fuisse relatum διὰ τὸ γεννητικὸν μόριον, ut *Græcorum Priapum*. Aliud affert *R. Josua*. Nempe Deum ipsorum formam habuisse arietis, כי היו חושבים על מזל טלה שהוא מושל בארצם ובעבור זה לא היו אוכלים בשרו, *Quia signum* Arietis *regioni suæ dominari putabant, ac proinde ab esu carnis ejus abstinebant.* Rursus aliter visum *Aben Ezræ* in hunc locum. Is enim *Ægyptios* putat idem sensisse, quòd אנשי לנדי"א שהם יותר מחצי העולם וכלם הם בני חם ואינם אוכלים בשר עד היום גם דם וחלב ודג וביצים והכלל כל דבר שיצא מן החי והם מתעבים מי שיאכל אותם ומלאכה נמאסה בעיניהם לרעות הצאן *viros* Landiæ, *qui habitati orbis occupant plus quàm dimidiam partem, & omnes sunt à* Chami *filiis. Et hodieque non solùm à carne, sed & à sanguine, & lacte, & piscibus, & ovis, denique ab iis omnibus abstinent, quæ ab animalibus prodierunt, & iis vescentes abominantur, & nefas esse putant gregibus pascendis incumbere.* Hæc ille de viris *Landiæ* mihi prorsus ignotis, nisi *Landiæ* substituatur *India*, cujus incolæ, si *Ctesiæ* credimus, πλείους σχεδὸν συμπάντων ἀνθρώπων *plures fuerunt reliquis hominibus ferè quotquot sunt.* Et in iis *Gymnosophistæ* miram abstinentiam profitebantur. Utut sit, recutitus doctor, pergens in instituta collatione incolarum *Landiæ* cum *Ægyptiis*, *Ita*, inquit, *scribitur* Gen. 46. vers. 34. *omnem pastorem ovium* Ægyptiis *esse abominationi. Quin hodieque in terra sua nemini carnis esum concedunt. Et, si quis eorum peregrinetur, fugit ab omni loco, in quo comeditur caro. Neque quidquam comedunt, quod tetigerit is, qui comedit carnem. Et vasa ejus pro pollutis habent. Proinde scriptum est*, Ægyptios *non potuisse panem comedere cum* Hebræis, Gen. 43. vers. 32. *Et* Joseph, *cùm esset in domo* Potipharis, *præfecit eum* Potiphar *omnibus suis, præter panem, quem comedebat, ne illud tangeret, quia* Hebræus *erat*, Gen. 39. v. 6. *Nec ratio est quærendi, si res ita se habeat, cur pecora habuerint; cùm habeant etiam incolæ terræ* Landiæ. *Equi nimirum, asini, & cameli ferendis oneribus & equitationi inserviunt, & boves arandæ terræ, & oves propter lanam requiruntur.* Hæc ille, in quibus tam de *Ægyptiis*, quàm de *Indis* multa mentitur. Nam ejus ævo *Ægyptii* veterem superstitionem pridem exuerant. Nec in ipso *Ethnicismo* tam rigidi fuerant, quàm ille sibi fingit. Certum tamen est, *Ægyptios* in animalium cultu tam fuisse superstitiosos, ut grande nefas & morte piandum esse crediderint, si quis illa vel minimum læsisset. *Cicero* libro quinto *Tusculanarum Quæstionum*, Ægyptiorum *morem quis ignorat, quorum imbutæ mentes pravitatis erroribus, quamvis carnificinam priùs subierint, quàm ibin, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent? Quorum etiamsi imprudentes quidpiam fecerint, pœnam nullam recusent.* Narrat *Diodorus* libro primo rem à se visam, non ex auditione acceptam: Ἀποκτείναντος Ῥωμαίου τινὸς αἴλουρον, καὶ τοῦ πλήθους συνδραμόντος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πράξαντος, οὔτε οἱ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄρχοντες ἐπὶ τὴν παραίτησιν, οὔτε ὁ κοινὸς ἀπὸ τῆς Ῥώμης φόβος ἴσχυσεν ἐξελέσθαι τῆς τιμωρίας τὸν ἄνθρωπον, καίπερ ἀκουσίως τοῦτο πεπραχότα, *Cum* Romanus *quidam felem occidisset, facto à plebe concursu ad domum illius, qui hoc admiserat: nempe principes à Rege* (Ptolemæo) *ad deprecandum missi, neque communis* Romani *nominis timor, potuerunt hominem à pœna eximere, quamvis id fecisset imprudens.* Sequitur aliquando in extrema fame, cùm ab humana carne plures ob inopiam cibi non abstinerent, sacra tamen animalia intacta reliquisse. *Juvenalis Satyrâ* decimâ quintâ narrat inter *Ombitas* & *Tentyritas*, quorum illi crocodilum, hi accipitrem colebant, propter dissensum in religione tam acrem pugnam esse exortam, & tantâ animorum contentione, ut *Ombitarum* unum in frusta dissectum *Tentyritæ* crudum comederint, corrosis etiam ossibus:

> --- *ultimus autem*
> *Qui stetit absumpto jam toto corpore, ductis*
> *Per terram digitis aliquid de sanguine constat.*

Nec nova fuit hæc superstitio. Nam obtinuisse jam olim constat ex *Herodoto* & *Plutarcho* in *De Iside*. Proinde inter populos tam vesanâ superstitione dementatos,

tatos, tutum non fuiſſet *Iſraelitis* ea animalia mactare, quæ pro Diis ipſi colebant. Et *Judæorum* ſacrificia meritò vocat *Moſes Ægyptiorum* abominationes, quia ab hujuſmodi ſacrificiis *Ægyptii* maximè abhorrebant. Alii putant abominationes eo ſenſu vocari quo Deos gentium Scriptura paſſim ita nominat, quia ſunt Deo maximè exoſi. Sic *Deut. 7. verſ. 25. Sculptiles Deos eorum igne comburite*, &c. *quia ſunt abominatio Domino Deo tuo.* Deut. 32. verſ. 16. *Per abominationes provocârunt eum*, id eſt, per idola ſua. 1 Reg. 9. verſ. 5. *Coluit* Solomon *Aſtartem Deum* Sidoniorum, *&* Milchom *abominationem* Ammonitarum; Et 2 Reg. 23. verſ. 13. *Excelſa quæ ædificaverat* Solomon *Aſtartæ abominationi* Sidoniorum, *Chemoſo abominationi* Moabitarum *&* Milchomo *abominationi* Ammonitarum. Sed prior interpretatio verior eſt. Neque enim veriſimile eſt, *Moſem* cum Rege agentem ejus Deos appellâſſe contumelioſo nomine. Et hæc melius cohærent, *Sacrificia noſtra* Ægyptiis *eſſent abominanda, qui proinde nos lapidarent.* Itaque hoc ſequuntur *Chaldæi* Interpretes, & plerique *Hebræorum.* Pœnam lapidationis inter *Ægyptios* fuiſſe in uſu aliunde conſtare non puto. Sed neque id eſt neceſſe. Non enim hic agitur de pœna per leges illatâ; ſed de furore plebeculæ, quæ peregrina ſacra in receptorum locum introduci non ferens, aut illas pecudes mactari, quas myſtæ ſui conſecraverant, & Deorum loco habebant, potuiſſet obvios lapides in *Iſraelitas* intentare, & quod fecit *Pilatus Luc.* 13. *v.* 1. offerentium ſanguinem miſcere cum ipſorum ſacrificiis. Notum illud *Poëtæ*,

Ac veluti magno in populo, cum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſævitque animis ignobile vulgus.
Jamque faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.

Itaque in pugna, de qua nuper inter *Ombitas* & *Tentyritas*, cùm initio teli vice ſævиſſent nudæ manus, tandem ad ſaxa deventum, quorum uſus in populari ſeditione receptiſſimus:

--- *ergo acrior, impetus & jam*
Saxa inclinatis per humum quæſita lacertis
Incipiunt torquere, domeſtica ſeditione
Tela. ---

Hoc metu igitur petit *Moſes*, ut *Iſraelitis* Deo ſacra facturis ex *Ægypto* longius recedere liceat, nempe tridui itinere. Quod illis præciſè ſpatium cum definiviſſet Deus, alibi ſacra facere fuiſſet nefas. Ut *Abrahamo* non licuit *Iſaacum* filium alibi offerre quam in monte *Morijæ.* Et poſt templum Dei juſſu *Jeroſolymis* ædificatum, oblatæ alibi victimæ illi non erant acceptæ. Nec *Moſes* ideò mentiri cenſendus eſt, quod non aliam ſui diſceſſûs cauſam prætexit quam neceſſitatem Deo ſacrificium offerendi, ſuppreſſo conſilio de itinere ex *Ægypto* in terram *Chanaan.* Ut neque *Samuel* mentitus eſt, cùm in oppidum *Bethlehem* ideò ſe veniſſe dixit, ut Domino immolaret. 1 *Sam.* 16. *v.* 2. unctione *Davidis* prorſus diſſimulatâ, quæ ſuſcepti itineris præcipua fuerat cauſa. Cùm enim hæc duo *Samuel* in animo deſtinaviſſet, ſacrificium facere, & Regem ungere, potuit abſque ullo veritatis diſpendio horum unum profiteri, & alterum reticere. Ita *Moſi* duabus de cauſis ex *Ægypto* diſceſſuro, harum alteram *Pharaoni* tacere liberum fuit. Qui cum non haberet quod regereret, ſibique timeret & ſuis ab importunis illis muſcis, quibus *Ægyptus* infeſtabatur, tandem *Iſraelitis* concedit, ut diſcedant Deo ſuo ſacra facturi. Sed eâ lege, ut ne longius recederent, quàm petîerat *Moſes*, id eſt, itinere tridui, & ut ante diſceſſum precibus ſuis muſcas pellerent. Id ſe craſtinâ die facturum promiſit *Moſes*, modò ne Rex ipſe falleret amplius, quomodo jam ſæpe fecerat. Quod erat Regem in os mendacii, & impoſturæ coarguere. Sed agebat Dei nomine, qui non patitur ſe derideri, *Job.* 13. *verſ.* 9. *Gal.* 6. *verſ.* 7. Nec fruſtrà fuiſſe quod *Moſes* Regem officii ſui monuit, patuit ex eventu. Quia quamprimùm plaga deſiit, Rex ad ingenium ſuum rediens populum retinere perſtitit, contra quam promiſerat. At longè aliter *Moſes*, qui, cùm Dominum pro *Pharaone* & *Ægyptiis* ſincere atque ex animo rogâſſet, Deus has muſcas ex tota *Ægypto* ſic amovit, ut ne una quidem ſuperfuerit. Sive Angelus, vel ventus à Deo excitatus illas in mare demerſerit, aut in vicina *Libyæ* deſerta propulſaverit. Atque id miraculum fuit priore majus, quod *Ægyptus* ab illis muſcis ita liberata eſt, ut ne una quidem remanſerit. *Ægyptum* enim ſcatere muſcis ex *Bellonio* notum *Obſervationum* libri ſecundi capite quadrageſimo ſeptimo, ubi circa Pyramides tantam earum eſſe frequentiam aſſerit, ut illis volantibus aër reſonet.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Culice.

Βύτζα *culex* Græcis *recentioribus, vox* Arabicæ *originis. Culicis encomium ex* Alkazuinio *&* Plinio. *Alii culici elephantem, ſed* Chriſtus *camelum opponit ut notiorem. Culex pro re minima.* Κώνωψ *propriè non quivis culex, ſed vinarius. Ita ſumitur* Matth. 23. v. 24. Judæi *vinum percolabant. De eo more* Græci *Interpretes* Amos 6. v. 6. (*ubi* Hebræa *aliter legerunt.*) *Et* Talmudici *paſſim. Ad eum morem alluſit* Chriſtus. Κώνωπες *cur* Hebraicè יבחושין. *Inſigne mendum in* Arabico *Evangelio.* Ἐμπὶς culex *in aquoſis locis naſcens.* Ἐμπὶς τρικορυσία, Hebraicè יתוש jatthus. *Sanguinem exſugit. Elephantum terret. In ejus aures & promuſcidem ingreditur. Exemplum illuſtre circa* Niſibin. *Idem bubalis & bobus infeſtus. Aliter* בק bak, *dicitur, &* βȣτόπος, *&* mulio, *non tamen mulos, ſed apes impugnans.* Ἐφήμερον ζῶον. *Et* מפגיע maphgia; *qui leonem invadit. Maximè in* Meſopotamia, *& in* Rhizophagis. *Qui & ipſi per culices è regione ſua pulſi, ut propè* Mæandrum Myuſii, *& infra* Pergamum Atarnitæ. Ægyptii *paluſtres quomodo huic malo medeantur. Conopæa reticulati operis ad arcendos culices. Conopæa* Cleopatræ. Tiberiadenſes *quomodo infantes à culicibus liberent. Fabulæ* Judaicæ *de* jatthus, *ſeu culice qui in nares* Titi *ingreſſus cerebrum ejus toto ſeptennio convulſit.* Arabes *de* Socaina *culice* Nimrodis *idem narrare.* Ὀψὴν *culex, qui ex caprifico vel ex palma oritur.* Ariſtoteles *emendatus. Sexus in caprifico, ficu, & palma obſervatur. Per hos culices fructus ad maturitatem perduci. Culices in ulmo nati, & robore, & ficu,* cnipes, *vel* ſcnipes *nomine, qui* pſenes *vorant.* Heſychius *emendatus. Hic culex* Arabicè بقة bakka. *Arbor* albak *non eſt arbor cimicum, ut volunt, ſed culicum. Tamen* البق albak *etiam eſt cimex. In* Galeno *vermes vitibus infeſtos malè vocari* σκνῖπας *pro* ἶπας, Græca *verſio* σκνῖπας *habet pro* Hebræo כנים.

Culex generale nomen apud *Græcos* vetuſtiores nullum habuit. Nam κώνωψ, quo paſſim utuntur pro generali nomine, pertinet ad certam ſpeciem, ut poſtea dicemus. Et βύτζα culicis nomen recens apud *Moſchopulum*, & alios, eſt *Arabum* بعوضة *baudſa*, qui de culice mira dictitant. In his *Alkazuinius*,

هو الحيوان في غاية الصغر علي صورة الفيل وكل عضو خلق الفيل فالبعوض مثله مع زيادة جناحين أنظر الي صغر

جسمة فان الطرف بالشرة لا يدركة لصغرة ثم الي راسة فان راسة لم يكن من جسمة وفية القوة الباصرة والسامعة ثم الي دماغة وانظر كم يكن دماغة من راسة فان فية القوة الباطنة. الخمس فيها الحس المشترك لانها ترى الحيوان يمشي اليها وفيها الخيال لانها اذا وقعت علي الحيوان تغمس خرطومها واذا وقعت علي الحايط لا تفعل ذلك ومنها الوهم لانها يعرف بين من يقصده فهرب وبين من لا يقصده فيبقا وفيها الحافظة لانها اذا اخذت الدم تهرب في الحال لعلمها فانها وجعت فيتبعها صدمها المتالم وفيها المتفكرة لانها اذا احست بحركة يد الانسان تهرب لعلمها انها مهلكها واذا سكن يده عادت الي مكانها لعلمها ان والمنا في ذهب ولة خرطوم ادق شي يكون ومع دقتة مجوف حتي يجري فية الدم الرقيق وخلق في راسة ذلك الخرطوم قوة يضرب بها جلد الفيل والجاموس ينفذه فيها والفيل والجاموس يهربان من البعوض في الما

Eſt animal, quod in minima ſtatura formam habet elephantis. Et quidquid elephanti, culici pariter natura contulit cum alarum auctario. Attende ad parvitatem corporis ejus, quæ tanta eſt, ut viſus, quantumvis intendatur, eum (volantem) *non aſſequatur. Deinde caput* (reſpice) *quod corporis illius caput eſſe non videatur. In eo enim eſt videndi facultas, & audiendi. Tum de cerebro cogita, & præ capite quantum illud ſit: & ibi latere facultates quinque interiores. In eo ſcilicet eſt ſenſus communis, quia videt animal ad ſe venire. 2. Et imaginatio, quia, cum incidit in animal, promuſcidem ſuam in illud immergit, neque idem facit, cum incidit in parietem. 3. Et eſt virtus æſtimativa, qua diſcernit ſe inſequentem ab eo, qui ſe non inſequitur. Ab illo enim fugit, & coram hoc in loco ſuo manet. 4. Facultas quoque eſt conſervans* (ſeu memoria.) *Quippe, cum ſuxit ſanguinem, fugit illico, tanquam ſibi conſcius ſe dolorem intuliſſe, ne pœnas repoſcat, qui læſus eſt. 5. Eſt & vis cogitativa. Unde eſt, quod fugit cum ſentit motum manus humanæ, ut qui ſciat eam ſibi eſſe pernicioſam. Sed, quamprimum quievit manus, redit ad locum ſuum, quia ſcit id abiiſſe, quod exitium ſuum machinabatur. Promuſcidem habet tenuiſſimam, ſed cum tenuitate ſua concavam, ut per illam defluant partes ſanguinis tenuiſſimæ. Et capiti ejus indita promuſcis illa tam valida eſt, ut, cum ferit elephantis, aut vero bubali, cortim illud penetret. Proinde elephas, & bubalus, ut culicem vitent, ad aquas fugiunt,* &c.

Damir multo plura habet hujus generis, quę exſcribere jam non libet, cùm ut vulgò notiora, ita longè meliora ſint hæc *Plinii* libri undecimi capite ſecundo, *Ubi tot ſenſus* (Natura rerum) *collocavit in culice?* &c. *Ubi viſum in eo prætendit? ubi guſtatum applicavit? Ubi odoratum inſeruit? Ubi vero truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit? Qua ſubtilitate pennas adnexuit? prælongavit pedum crura? diſpoſuit jejunam caveam, uti alvum, avidam ſanguinis, & potiſſimum humani, ſitim accendit? Telum vero perfodiendo tergori quo ſpiculavit ingenio? Atque ut incapaci concerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter, ſorbendoque fiſtuloſum eſſet.*

In his notanda quæ dicuntur de parvitate culicis. Quia in *Chriſti* Adagio de *Phariſæis Matth.* 23. *v.* 24. Οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὸν δὲ κάμηλον καταπίνοντες, *Excolantes culicem, & camelum deglutientes*, quo eos ſignificat in minutulis ita fuiſſe ἀκριβοδικαίους, ut interim ea negligerent, quæ ſunt majoris momenti, & in quibus propriè poſita eſt vera pietas: In illo, inquam, Adagio camelo culex opponitur, ut minimum animal maximo. Alius elephantem maluiſſet, ut *Libanius* ad *Baſilum*; Οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, *Inſtar culicis elephanti collati.* Sed quia *Judæis* camelus elephante notior erat, vel ipſe *Chriſtus*, vel quiſquis alius ante *Chriſtum* Adagii fuit auctor, maluit ſimilitudinem ex re maximè obvia, id eſt, ex camelo, ducere, cui culex oppoſitus, ſi non eſt abſolutè minimum animal, ſaltem unum eſt è minimis. Undè *Poëta* in *Culice*,

Parvulus hunc prior humoris conterret alumnus.

Et in ejuſdem Epitaphio,

Parve culex, &c.

Et *Martialis* de tenuiſſima illa *Pauli* phiala, libri octavi *Epigrammate* trigeſimo tertio,

Illa poteſt culicem longe ſentire volantem.

Quaſi tam tenuem eſſe dicat, ut, aëre culicis volatu impulſo, etiam eminus agitetur. Et *De Lupi prædiolo* libri undecimi *Epigrammate* decimo nono,

Conſumpto moritur culex ſalicto.

Quaſi ne culici quidem paſcendo ſufficiat ſalictum. In quibus locis culicem patet pro re minima uſurpari. Sed, cum multæ ſint culicum ſpecies, notandum eſt in *Matthæo* τὸν κώνωπα propriè *vinulam* ſignificare, quomodo vocat *Scaliger*, id eſt, *vinarium culicem*, qui ex vino aceſcente natus, eodem alitur, atque paſcitur. Hinc *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri quinti capite decimo nono, Οἱ δὲ κώνωπες ἐκ σκωλήκων, οἳ γίνονται ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄξος ἰλύος. *Vinulis* (ſeu *vinariis culicibus*) *origo eſt ex vermiculis, qui ex aceti fæce oriuntur.* Et libri quarti capite octavo, Ὁ δὲ κώνωψ πρὸς οὐδὲν γλυκὺ προστρέχει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ὀξέα. *Vinarius culex non advolat ad dulce quidquam, ſed ſolum ad acida. Plutarchus* quoque contra *Stoicos*, Χαίρουσι γὰρ (οἱ κώνωπες) λάμπῃ, καὶ ὄξει· τὸν δὲ πότιμον καὶ χρηστὸν οἶνον ἀποπετόμενοι φεύγουσιν. *Spuma vini & aceto vinulæ gaudent: poculentum verò & ſuave vinum avolantes fugiunt.* Et *Sympoſiacῶn* libri quarti capite primo idem vini meminit ἀγριωτέρου, ἐκ πίθου κωνώπων χορῷ περιᾳδομένου, *acerbioris, ex dolio, quod vinariorum culi-*

culicum chorus circumstrepit. Sed & libro sexto *Geoponicωn Anatolius*, post calcatas uvas, torcular diligenter abstergi jubet, quia residuus humor conculcatum fructum corrumpit, καὶ τὸν κώνωπα ποιεῖ, *& vinarium culicem generat.* Non me latet τὸν κώνωπα sæpe latius pro quovis *culice* sumi. Sed in *Evangelio* propria vocis significatio retinenda est, quia agitur de culice, qui percolatur, id est, qui in vinum delapsus ex eo percolato eximitur. Vinum scilicet apud *Judæos* in colo, vel in sudario, percolare moris erat, ne culex, aut aliud animalculum per legem prohibitum tanquam immundum, ab incautis absorberetur. Unde *Græci* Interpretes *Amos 6.6.* Οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, *Qui bibunt vinum percolatum*, pro *Hebræis*, השותים במזרקי יין, οἱ πίνοντες ἐν φιάλαις οἶνον, *qui vinum in phialis bibunt.* Quomodo rectè reddit *Justinus* in *Dialogo* cum *Tryphone Judæo*: sed *Seniores* pro במזרקי *bemizreke*, *in phialis*, legisse videntur במזקקי *bemizkeke*, *in colis*, supple מזקק *mezukkak*, *percolatum.* Et *Talmudici* Tractatu *De Sabbatho* cap. 10. fol. 139. b. מסננין את היין בסודרין, *Qui vinum in sudariis percolant.* Et in *Cholin* cap. 3. fol. 67. a. יבחושין שסוננן Jabchusin *quos percolant*: ubi *Glossa* voce יבחושין *jabchusin*, significari ait כמין יתושין דקין הנמצאות במרתכורת שר יין, *genus culicum pusillorum, qui in vini fæcibus reperiuntur.* Itaque יבחושין *jabchusin*, *Talmudicis* id ipsum sunt, quod *Græcis* κώνωπες. Et videntur sic appellari, quia vino immixti sunt. Illis enim בחש *bachas*, *miscere* est. Sunt, qui, addito Epitheto, vocent יבחושין ארומין, *jabchusin rubros.* Ut in *Nidda* fol. 22. a. & in *Zebachim* fol. 22. a. Ubi rursus *Glossator* יבחושין scribit crescere בשילי חביות של יין שלנו מבחוץ, *in fundo doliorum vini nostri extrinsecus.* Ad eosdem hæc *Maimonidis* pertinent in Tractatu *De cibis vetitis* cap. 2. art. 20. המסנן את היין או את החומץ או את השכר ואכל את היבחושין או את היתושין והתולעות שסנן לוקה, *Qui colat vinum, aut acetum, aut siceram, aut comedit* Jabchusin, *aut culices, & vermiculos, quos percolavit, vapulat.* Itaque *Christum* ad hunc ritum allusisse palam est, cum *Scribas* & *Pharisæos culices percolare* dixit, atque hic τὸν κώνωπα propriè *vinarium culicem* significare, quomodo in *Aristotele*, *Plutarcho*, & *Anatolio.* Obiter observandum est, *Arabem* hic habere

الذين يترڪون البعوضة *qui omittunt culicem*,

insigni mendo. Nam pro يترڪون *jathruchouna*,

omittunt, legendum يروقون *jurawicouna*, *excolant.*

Ut *Amos* 6. v. 6. الخمر المروقة est *vinum excolatum*, voce *Avicennæ* & Medicorum aliis perquam familiari, quam tamen imperiti Scribæ ideo corruperunt, quia non intelligebant.

Aliud culicis genus ἐμπίδες in aquosis locis nascitur. *Aristophanes* in *Lysistrata*,

Οὐκ ἐμπίς ἐστιν ἥδε Τρικορυσία;

Nunquid hæc est empis Tricorysia? id est, culicis majoris genus, quales in *Atticæ* pago *Tricorytho*, qui locus erat nemorosus, & uliginosus. *Scholiastes* apud me manuscriptus, neque dum editus: Ἐμπὶς ζῶον κώνωπι παραπλήσιον, ὡς ἐν Τρικορίνθῳ (lege Τρικορύθῳ) πολλῶν ἐμπίδων γινομένων· ἔστι γὰρ ἀλσώδης, καὶ κάθυγρος. *Empis est animalculum culici vinario simile* (*Tricorysiam* Poëta dicit) *quia* Tricorythi *multæ sunt: locus enim est nemorosus, atque humidus.* Quod ipsum sequitur *Suidas* in Τρικορυσία. Apud *Philosophum Historiæ* libri quinti capite decimo nono. Αἱ ἐμπίδες γίνονται ἐκ τῶν ἀσκαρίδων· αἱ δὲ ἀσκαρίδες γίνονται ἔν τε τῇ ἰλύϊ τῶν φρεάτων, καὶ ὅπου ἂν συῤῥεῦσις γένηται ὕδατος, γεώδη ἔχουσα ὑπόστασιν. *Empides ex vermibus generantur, quibus origo est ex limo puteorum, vel cujuscunque aquarum confluxûs, in terrenam substantiam concrescente.* Proinde vetus *Aristophanis Scholiastes* in *Nubes*, & in *Aves*, ἐμπίδας definit, εἶδος κώνωπος παραποτάμιον, *culicis genus ad amnes degens*: & ζῶον παρὰ τοῖς ὕδασι γινόμενον, ὅμοιον τῷ κώνωπι, *animal vinario culici simile*, *quod ad aquas nascitur.* Id *Hebræis* propriè יתוש *jatthus.* Est enim culicis species: & definitur in *Aruch*, רחש שגדל במים *insectum in aquis crescens.* Scribitur יתוש *jatthus*, pro ינתוש *janthus*; *Nun* latente in *Daghes.* Fit enim à Verbo נתש *nathas*, quod *Hebræis*, *Chaldæis*, & *Arabibus*, *vellere* & *vellicare* significat.

Unde in *Giauhari*, & *Alcamus* نتش اللحم *traxit mordendo vulsitque carnem.* Quod horum culicum proprium, qui *Anthologiæ* libro septimo à *Meleagro* vocantur

Ὀξυβόαι κώνωπες, ἀναιδέες, αἵματος ἀνδρῶν
Σίφωνες. ---

Acute clangentes culices, impudentes, sanguinis virorum siphones. *Hebræi* יתוש *jatthus*, dicunt elephanto esse terrori, אימת יתוש על הפיל. Ita habetur in Tractatu *Talmudico De Sabbatho* cap. 8. fol. 77. b. Et, si creditur *Baal Aruch*, נכנס לו בטבורו ומפחידו *ingreditur ipsi in umbilicum, & terret eum.* Sed in *Achille Tatio* timet elephas, ne culex in aures penetret. Ibi enim elephas à leone rogatus, cur aures haberet in perpetuo motu, respondet, ostenso culice circa caput suum volitante, Ὁρᾷς τουτὶ τὸ βραχὺ τὸ βομβοῦν; ἢν εἰσδύῃ μου τῇ τῆς ἀκοῆς ὁδῷ, τέθνηκα. *Vides bombilantem hanc bestiolam? si in aures meas ingrediatur, periî.* At apud *Theodoretum* libri secundi *Ecclesiasticæ Historiæ* capite vigesimo sexto, Rege *Sapore Nisibin* obsidente, Τῶν σκνιπῶν, καὶ τῶν κωνώπων τὰ νέφη τῶν ἐλεφάντων τὰς προνομαίας αὐλοειδεῖς πεφυκυίας ἐπλήρουν, *ciniphum & culicum nubes cavas elephantorum promuscides impleverunt.* Quomodo *Glossa Talmudis* ad locum, quem citavimus, יתוש נכנס בפיל בחוטמו, Jatthus *in elephantis promuscidem ingreditur.* *Arabs*, quem suprà citavi, scribit elephantos in hoc metu ad aquas confugere, in quibus nempe se immergant, ut culicum impetum evitent. Idem de bubalis ibidem habetur. Et *Talmudici*, ubi supra, מ"ט תורא אריכא גנובתיה משום דדייר באגמי ובעי לכרכושי בקי *Quorsum bovi longior est cauda? Quia in paludosis locis degit, & culices vult abigere.* Ibi enim בקי *bakke*, sunt יתושין *jatthusin*, id est, ἐμπίδες) ut habet *Glossa.* Proinde in *Hesychio* βουτύπος, *bovicida*, est εἶδος ζώου καλουμένου ἐμπίς, *animalis genus, quod vocatur* empis. Aliud culicis genus *mulio* dici putatur, quia mulis infestus est. *Plinius* tamen nonnisi de apibus scribit libri undecimi capite decimo octavo, *Impugnant eas è culicum genere, qui vocantur muliones.* Et libri trigesimi capite decimo sexto, *Eos, qui arborarii pici rostrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi.* Nec plura habet de mulione, nisi quod paulo ante tradit *in culicum genere muliones non amplius, quam uno die vivere.* Quale est *Talmudicum* illud in *Cholin* cap. 58. b. לית בקא בר יומא ולית דיבבא בת שתא, *Non est* bakka (seu *culex*) *qui in unum diem, nec musca, quæ in unum annum vivat.* Est & culicis genus *Hebraicè* מפגיע *maphgia*, dictus *ab occursando*; quia solus audet leoni occurrere. Hinc *Talmudici*, אימת מפגיע על ארי, *Maphgia terror est super leonem.* Et ibi *Glossa*, מפגיע חיה קטנה וקולה גדול ושומע ארי וירא שתהא בריה גדולה ובורח, Maphgia *est bestiola valde sonoræ vocis; quâ auditâ, leo fugit, tanquam metu feræ majoris.* *Achilles Tatius* lib. 2. Ἐμπίπτει τῷ λέοντι (ὁ κώνωψ) καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπηδᾷ, καὶ εἴ τι ἄλλο ἄτριχον τῶν προσώ-

(a) al. καταυλῶν.

προσώπων, περιϊπτάμενος ἅμα, καὶ τῷ βόμβῳ (a) καταυχῶν. *In leonem incidit culex, & oculos ejus invadit aliasque faciei partes, quæ pilis carent, circumvolans, & bombum edens.* *Marcellinus* lib. 18. de *Mesopotamiæ* leonibus, *Magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos, quasi humida & lucentia membra, eadem appetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, iisdem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quos remedii causâ confugiunt, aut amissis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius efferascunt. Quod ni fieret, universus Oriens hujusmodi bestiis abundaret.* Hoc præcipuum, quod leones in *Rhizophagis* culicum voce fugari testantur idonei Scriptores. *Agatharchides* libri quinti capite vigesimo secundo, Ὑπὸ δὲ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ κυνὸς γίνεταί τε κωνώπων πλῆθος ἄπλετον, &c. ὑφ᾽ ὧν καὶ οἱ λέοντες ἐκτοπίζονται, οὐχ᾽ οὕτως ὑπὸ τοῦ δηγμοῦ δηλούμενοι, καίπερ ὄντος ἐπαχθοῦς, ὡς τὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον ἀδυνατοῦντες φέρειν. *Sub Canis ortum nascitur culicum immensa copia, à quibus leones etiam pelluntur, non tam morsu vexati, quamvis molesto satis, quam quia sonum vocis ferre non possunt.* *Diodorus* quoque libro tertio leones ex iis locis fugere narrat, ἅμα μὲν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ (lege ὑπὸ τοῦ δηγμοῦ, ut in *Agatharchide*) κακουχουμένους, ἅμα δὲ τὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον καταπεπληγμένους, *tam morsu* (culicum) *malè affectos, quam vocis illorum sono territos:* quod ipsum de *maphgia Hebræi* scribunt. Neque dubium, quin hi culices fuerint in genere τῶν ἐμπίδων, quia nascebantur in paludibus, quorum incolæ erant *Rhizophagi*, unde & Ἑλεῖοι, id est, *palustres*, appellabantur. Vide *Strabonem*, & alios.

Eadem animalcula hominibus sunt maximè infesta. Nam illos ipsos *Rhizophagos* tandem è paludibus suis alio migrare coëgerunt κωνώπ ά τινα ἐκπληκτικά *culices quidam terribiles*; & regio tota deserta mansit. Ita *Ælianus* libri decimi septimi capite quadragesimo. Et *Pausanias* in *Achaïcis* idem *Myusiis* accidisse narrat, quorum cum urbs & ager ad *Mæandri* ostium esset prope sinum non magnum, τοῦτον λιμνην ὁ ποταμὸς ἐποίησεν ὁ Μαίανδρος, ἀποτεμόμενος τὸν ἔσπλουν τῇ ἰλύϊ· ὡς δὲ ἐνόστησε τὸ ὕδωρ, καὶ οὐκ ἔτι ἦν θάλασσα, κώνωπες ἄπειροι ἐγίγνοντο ἐκ τῆς λίμνης, ἐς ὃ τοὺς ἀνθρώπους ἠνάγκασαν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν. *Eum sinum* Mæander *fluvius, ostio aquarum impetu oblimato, stagnum reddidit. Postquam igitur edulcuit aqua, neque amplius mare fuit, culices è lacu tanta copia enati sunt, ut incolas urbem deserere coëgerint.* Et paulò post sequitur, etiam *Atarnitas*, qui sunt infra *Pergamum*, in eandem calamitatem incidisse. Palustres quoque *Ægyptios*, ut hoc vitent incommodum, alios refert *Herodotus* dormire in summis turribus, ad quas ne culices provolent ventus prohibet. Alios iisdem retibus, quibus interdiu piscantur, noctu cubile suum circumdare: & culices, qui sindones, & vestes ipsas, morsu penetrant, retium metu contineri. Itaque τὰ κωνωπεῖα *conopea* ad τοὺς κώνωπας, seu *culices*, arcendos facta, erant reticulati operis. *Juvenalis Satyrâ* sextâ,

Ut testudineo tibi, Lentule, *conopeo.*

Et ibi *Scholiastes*, *Hoc est, linum tenuissimis maculis* **nanctum*, lege *textum*, aut tale quid. Horum usum ab *Alexandrinis Romani* didicerant. Itaque *Cleopatræ* conopeum *Romani Poëta* inter ea censent, quæ erant peregrini moris. Et de illa *Propertius* lib. 3.

Ausa Jovi *nostro latrantem opponere* Anubim,
Et Tiberim Nili *cogere ferre minas.*
Romanamque *tubam crepitanti pellere sistro*
Baridos, *& contis nostra* Liburna *sequi,*
Fœdaque Tarpejo *conopea tendere saxo*, &c.

Et *Horatius Epodωn* Oda nona, quæ est de bello *Actiaco*, quod à *Cæsare* cum *Antonio* & *Cleopatra* gestum est.

Romanus (*eheu! posteri negabitis*)
Emancipatus fœminæ,
Fert vallum & arma miles, & spadonibus
Servire rugosis potest.
Interque signa turpe militaria
Sol aspicit conopeum.

Circa *Tiberiadem*, ubi lacus est notissimus, ex quo oriuntur multi culices, *Hebræi* timuisse videntur, ne per nasum, aut aures in infantum caput penetrantes cerebrum eorum convellerent. Hinc in *Beresith Rabba* Sectione trigesimâ quartâ dicunt *Tiberiadenses*, כי ינוקא מתיליד אנא גבלין ליה ארדמדמני וטושין מוחיה דלא יכלוניה יתושיא *Cum infans natus est, massam ei subigimus ex uvis immaturis, & cerebrum ejus* (id est, caput) *inungimus, ne mordeant illud* jattusia, id est, αἱ ἐμπίδες.

Quomodo à *Judæis* nugivendis narratur יתוש *jatthus*, in *Titi* nares irrepsisse, & cerebrum ejus toto septennio convulsisse. *Talmudici* in Tractatu *Gittin* cap. 5. fol. 56. b. בא יתוש ונכנס בחוטמו נקר ממוחו שבע שנים, *Venit* jatthus, *qui in nares ejus ingressus, illius cerebrum perfodit per septem annos.* Et paulò post, אר״ פנחס בן ערובא אני הייתי בין גדולי רומי וכשמרת פצעו ארת מוחו ומצאו בו כצפור דרור משקל שני סלעים במתניתא תנא כגוזל בן שנה משקל׳ שני ליטריין אמר אביי נקטינן פיו של׳ נחושת וציפורניו של ברזל, *Dixit* R. Phinees Arubæ *filius, Fui inter magnates* Romæ, *ubi, cum mortuus est, cerebrum ejus aperuerunt, & in eo repererunt tanquam hirundinem ponderis duorum siclorum. In* Misna *traditur tanquam columbæ pullum bilibrem. Dixit* Abjai, *Accepimus os ejus fuisse æreum, & ungues ferreos.* Imo hos impostores ferrei oris fuisse oportet, quibus tamen multi suffragium addunt. Nam id ipsum legitur in *Beresith Rabba* capite decimo, כיון שעלה לרומי נכנס למרחץ כיון שיצא הביאו פיילא פוטירון של יין לשתות ונכנס יתוש בתוך חוטמו והיה נוקר ארת מוחו והולך עד שיעשה גדול כמו גוזל של שתי ליטראורת והיה מצוה ואומר פצעו מוחו של׳ אותו האיש ודעו במה אלהיהם של יהודים נפרע מאותו האיש מיד קראו לרופאים ופצעו מוחו והוציאוהו כגוזל של׳ שתי ליטראורת אמר ר׳ אליעזר בר יוסי אנא אנא חמיתיה ברומי תרתין ליטרין, *Cum* Romam *rediit, in balneum ingressus est, ex quo cum exiit, allatum est ipsi vini poculum, ex quo biberet. Et ingressus est* jatthus (seu *culex*) *in nares ejus, qui in cerebrum usque penetrans ita crevit, ut ad magnitudinem pulli duarum librarum pervenerit. Et ejus cerebrum aperiri jussum est, ut sciretur quomodo* Judæorum *Deus in illum animadvertisset. Medici igitur statim vocati ex aperto cerebro eduxerunt tanquam pullum bilibrem. Dixit nempe* R. Eliezer *filius* Jose *se illum* Romæ *vidisse, & fuisse duarum librarum.* Nec dissimilia reperias in *Vaikra Rabba* capite vigesimo secundo, & in *Midras Koheleth* capite quinto. Sed & *R. Eliezer* in *Capitulis* sectione quadragesimâ nonâ idem prodigium his verbis refert, טיטוס הרשע נכנס לבירת קדש קדשים ואמר אין צר ואויב יכול׳ לפני מה עשה הקב״ה שלח עליו יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו והיה מהלך עד שהגיע למוחו ונעשה כגוזל׳ בן יונה משקל שני סלעים להודיעו שאין גבורתו מאומה *Impius* Titus *domum Sanctuarii ingressus dixit, Nullus est hostis, aut adversarius, qui possit coram me consistere. Quid fecit Deus Sanctus Benedictus? Misit in eum culicem unum, qui nares ejus subiens, usque ad cerebrum penetravit, & factus est ut columbæ pullus ponderis duarum librarum, ut doceret potentiam ejus nihil quidquam esse.* Sed tam putidi commenti puduit posteriores. Proinde in *Chronologia R. Ganz* libro secundo quidam negant, hæc ad lite-

literam esse sumenda. Et *R. Azarias* in suo *Meor enajim* libri tertii capite decimo sexto, postquam multis rationibus Physicis, ac Historicis, hanc fabellam confutavit, tandem ita concludit, וּבְכֵן כל מעשה טיטוס הנזכר יכול ורשאי אתה לומר כי ספורו איננו רק המצאה ואופן למוד נהוג אצל תמימי הדעת ליסוד בלב ההמון כי גדול אדונינו ורב כח להשיב את מתקוממיו ובפרט אל כל זד יהיר גמול ועונש אף על ידי הקטנה שבבריאותיו, *Itaque de Historia* Titi *supra memorata liberè potes dicere, narrationem ejus nihil aliud esse, quàm apologum, & modum docendi apud doctos usitatum, ut in animis vulgi hoc stabiliatur, maximum esse, & potentissimum Dominum nostrum, ut iis qui adversus ipsum insurgunt, & superbis maximè pœnas meritas infligat, etiam per minimam quamque creaturam.* Ex quo specimine colliges, quæ fides adhibenda sit *Judæorum* narrationibus. De *Nimrode Arabes* non dissimilia fabulantur. *Alcamus*, السكينة الاتان واسم البقة الداخلة انف نمرود وصحابي Socaina *asina, & nomen culicis, qui ingressus est in nares* Nimrodis, *& sociorum ejus.*

Hæc de culicibus, qui vel ex vino, vel ex aquis, oriuntur. Tertium genus est arborarium: ut ὁ δίρκος ex pinu nascens, ὁ ψὴν ex caprifico, vel ex palma, & κνὶψ, vel ζκνὶψ, ex ulmo, quercu, & ficu. De primo sic *Eustathius* in *Catalogo Iliad.* β'. Ὁ δὲ ἐθνογράφος φησιν, Φθὶρ ὄρος Καρίας, οἱ κατοικοῦντες Φθῖρες· οἱ δὲ Σχολιασαὶ οὕτω. Φθιρῶν, ὄρος Καρίας περὶ Μίλητον, πολλὰς ἔχων πίτυς· ὧν τὰ ἐξανθήματα οὕτω καλεῖται ὡς ὅμοια φθειρζίν· οἱ δὲ δίρκοι λέγονται, ὡς δηλοῖ Παυσανίας, ἐν τῷ κατ' αὐτὸ Λεξικῷ εἰπὼν, Δίρκοι οἱ φθεῖρες. *Auctore* (Stephano) *eo qui de Gentibus scripsit*, Phthir *est* Cariæ *mons, cujus incolæ* Phthires. *Ad quem ita* Scholiastæ, Phthiron *mons* Cariæ *circa* Miletum, *multas pinus habens, unde quæ efflorescunt sic appellantur, quia sunt pediculis similia, qui etiam Dirci dicuntur, ut in* Lexico *suo docet* Pausanias, *&c.* De his pediculis aliud non reperio. De psene sic *Philosophus Historiæ* libri quinti capite trigesimo secundo, Οἱ δὲ ῥῖνες οἱ ἐν τοῖς ἐρινοῖς ἔχουσι τὰς καλουμένας ψῆρας, lege οἱ δὲ ἄῤῥενες & τὰς καλουμένας ψῆνας, *mares in caprificis culices habent, quos psenas vocant.* Nam in his arboribus, ut in palma, sexus observatur. Nec desunt, qui caprificos omnes pro maribus habeant, & ficus pro fœminis. *Hesychius*, Ἐρινάδες, ὄλυνθοι, ἢ συκαῖ ἄῤῥενες. Item, Ἐρινὸς θεὸς (ὄλυνθος) ἢ σῦκος ἄῤῥην. Et tam ficum, quàm palmam fœminam à mare juvari docet *Theophrastus*, cùm de utraque dicit *Historiæ* libro secundo ferè in fine: Φαίνεται δὲ ἀμφοῖν ἀπὸ τοῦ ἄῤῥενος ταῖς θηλείαις βοήθειαν γίνεσθαι. Idem *De causis plantarum* libri secundi capite duodecimo & decimo tertio multis docet, quomodo Οἱ ψῆνες οἱ ἐκ τῶν ἐρινῶν τῶν ἐπικρεμαννυμένων γινόμενοι, διοίγουσι τὰ ἐπὶ τῆς συκῆς, *psenes* (id est, *culices*) *qui ex caprificis appensis nati sunt, poma fici aperiant.* Ita de palmis *Herodotus*, libro tertio, Ψῆνας γὰρ δὴ φέρουσι ἐν τῷ καρπῷ οἱ ἔρσενες, καθάπερ δὲ οἱ ὄλυνθοι. *Psenas* (seu *culices*) *in fructu ferunt palmæ masculæ ut caprifici.* Et paulò ante dixerat harum fructum alligari palmis fœminis, ἵνα πεπαίνηταί σφι ὁ ψὴν τὴν βάλανον ἐσδύνων, καὶ μὴ ἀποῤῥέῃ ὁ καρπὸς ὁ τοῦ φοινικός, *ut psen* (seu *culex*) *palmulam penetrans ad maturitatem perducat, neque palmæ fructus decidat.* Quæ eadem reperias *Athenæi* libro decimo quarto.

Est & aliud culicis genus ex ulmo nascens. *Theophrastus Historiæ* libri tertii capite decimo quarto, Ἐν ταῖς κωρυκίσι (ἡ πτελέα) τὸ κόμμι καὶ θηρία ἄττα κωνωποειδῆ φέρει. *In folliculis gummi fert ulmus, & animalcula quædam, quæ culicum speciem habent. Dioscorides* libro primo, de ulmo; *Humor, qui in prima foliorum productione in folliculis ejus invenitur, cuti nitorem inunctus affert*, ξηραινόμενον δὲ τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἀναλύεται εἰς θηρία κωνωποειδῆ, *cùm vero exaruit humor ille in bestiolas culicibus similes resolvitur.* At hi culices *Græcè* non vocantur ψῆνες, ut in palma, & caprifico, de quibus actum, sed κνῖπες, vel σκνῖπες. Atque hi quidem etiam in robore & ficu gignuntur. Sed in ficu geniti cnipes psenas vorant. Hæc omnia ex *Theophrasto*, qui de polio & ulmo dicit circa finem libri secundi *Historiæ* plantarum, Ἐγγίνεται γὰρ ἐν τούτοις θηρίδιά ἄττα, κνῖπες, οἳ, ὅταν ἐν ταῖς συκαῖς γίνωνται, κατεσθίουσι τὰς ψῆνας. *In istis gignuntur bestiolæ quædam cnipes nomine, quæ, cùm in ficis nascuntur, psenas comedunt.* Et lib. 4. cap. decimo septimo, Ἐγγίνονται δὲ καὶ κνῖπες ἔν τισι τῶν δένδρων· ὥσπερ ἐν τῇ δρυῒ, καὶ τῇ συκῇ. *Generantur etiam cnipes in nonnullis arboribus, ut in quercu, & ficu.* Et paulò post, Γίνονται δὲ καὶ ἐν λαχάνοις τισίν. *Gignuntur etiam in quibusdam oleribus.* Hinc *Hesychius*, Κνὶξ (lege Κνὶψ) ζῶον πτηνὸν ὅμοιον κώνωπι. KNIPS *animal alatum culici* (vinario) *simile.* In *Aristophanis Avibus* tam κνῖπες, quàm ψῆνες ficubus vescuntur. Dicit enim *Pisthetærus*, Εἶθ' οἱ κνῖπες καὶ ψῆνες ἀεὶ τὰς συκᾶς οὐ κατέδονται. Et cnipes *culicum* nomine à *Plinio* & *Columella* describuntur. Quorum ille libri decimi septimi capite vigesimo quarto, *Sunt*, inquit, *culicum genera aliquibus molesta, & glandibus, & fico.* Et libri decimi noni capite undecimo, *Infestant & culices hortos, riguos præcipuè, si sunt arbusculæ aliquæ.* Et *Columella* libri duodecimi capite tertio, *Qui æstate ista feret, caveat, ne propter siccitates culex adhuc tenera folia prorumpentia consumat. Arabicè* hic idem culex بق *bak* vel بقة *bakka* nominatur. *Abenbitar* capite دردار *Dirdar* (quomodo *ulmum* vocant *Persæ*, & *Arabes*) سميت شجرة البق لانها تحمل نفخات علي شكل الحنظل مملوة رطوبة فاذا جففت وانفقات خرج منها ذلك البق وهو البعوض *Vocatur arbor* ALBAK, *quia fert folliculos, instar colocynthidis humore plenos, qui cùm exarescunt, & diffinduntur, inde prodeunt hi* ALBAK, *qui sunt culices.* Quod notandum non solùm in veterem *Avicennæ* Interpretem, qui libro secundo *Canonis* reddit *arborem cimicum*: & in *Baal Aruch*, cui פשפש בלשון ערבי בק, *cimex* Arabica *lingua* BAK *dicitur.* Sed & in *Arabum* doctissimos, qui in eodem errore sunt. Ita *Damir*, قال الجوهري البقة البعوضة والجمع البق وهو وهم والبق معروف هو الفسافس *Dixit* Giauhari *voce* BAKKA, *cujus Plurale est* BAK, culicem *significari. Sed hic est error. Notum enim est* ALBAK *esse* cimices. Quin voce بقة *bakka culicem* significari constat, non solùm apud *Arabes*, ut statuunt *Giauhari* & *Abenbitar*, sed & apud *Hebræos*, & *Syros*. Vox enim est in *Talmude* frequens. Et eandem *Syrus* Interpres pro *culice* usurpat *Matth.* 23. v. 24. In *Glossa Talmudis* Tractatu *Cholin*, explicatur צנ"צלא *Zanzala*, quomodo *Itali culicem* vocant. Proinde fallitur vir doctissimus, qui putat esse *Gallicum chenille*, id est, *erucam*. Fatendum tamen est in *Avicenna* semel pro *cimice* adhiberi.

 Nempe

Nempe libro tertio *Canonis*, *Fen.* 9. cap. 7. ubi dicit الفسافس ضربا من البق الحمر الدموية الشبيهة بالقراد *cimices esse speciem* ALBAK, *rubras sanguineas*, *ricinis similes.* Quod videtur errori ansam dedisse. Itaque cautioribus البق *albak* vox est æquivoca, quæ & *culicem* & *cimicem* significat. *Alcamus*, البقة البعوضة والدويبة مفرطحة حمرا منتنة ALBAKKA, *culex*, *item animalculum latum*, *rubrum*, *fœtidum*, id est, *cimex.* Hinc in *Alsamio* alius est بق الخشب BAK *lignorum*, id est, *culex arborarius*; alius بق الحيطان BAK *parietum*, id est, *cimex*, qui sæpe nascitur in parietibus lecto proximis. Interim cùm *ulmus* vocatur *arbor* ALBAK, rectè omnino monet *Abenbitar culicem* significari. Neque enim cimices, sed culices generat ulmus, ut abundè probavimus. Rursus *Avicennæ* lib. 4. *Fen.* 6. tract. 3. cap. 12. طرد البعوض والبق malè redditur, *Effugatio culicum & cimicum.* Ibi enim البق & البعوض sunt synonyma, & utrumque *culices* sonat. Sed & *Græcum* ζνὶψ videbitur esse æquivocum, cum à *Galeno* aliquoties usurpetur pro vermiculo, à quo vites infestantur. Ut cùm dicit ἀμπελῖτιδα γῆν vitibus inunctam perdere τοὺς γεννωμένους ἐπ' αὐτῶν σκώληκας, οὓς ζνῖπας ὀνομάζουσιν, *vermes scnipas nomine qui in iis generantur*: & τοὺς (τῆς ἀμπέλων) ὀφθαλμοὺς διεσθίοντες οἱ ζνῖπες, *scnipes*, *qui vitium oculos comedunt.* Verum enimvero docti rectè observant pro σκνῖπες legendum esse ἶπες, quomodo vocari constat *vermes vitibus infestos* à *Theophrasto*, & aliis. Unde est, quod *Strabo* libro decimo tertio *Herculem* ἰποκτόνον ab *Erythræis* coli tradit, ὅτι φθαρτικὸς τῶν ἀμπελοφάγων ἰπῶν, *quia perdit ipes vermes*, *qui vites comedunt.* Ut *Ionibus* κῶς pro πῶς, & κοτὲ pro ποτὲ, ita ἶκες dicti pro ἶπες. Hinc *Alcman*, Καὶ ποίκιλον ἶκα τῶν ὀφθαλμῶν ἀμπέλων ὀλετῆρα. Et *Hesychius*, Ἶξ, θηρίδιόν τι ἀμπέλους ἐσθίον. Aliud igitur ἶπες, aliud σκνῖπες. De quo culicum genere hic ideo plura diximus, quia in *Mose*, & *Psalmis*, *Hebræum* כנים *Græci* σκνῖπες constanter reddunt. Unde auctor libri *Sapientiæ* capitis decimi noni versu decimo, Ἐξήγαγεν ἡ γῆ σκνῖπα. Et *Philo* libro primo *De vita Mosis*, Φορὰ ζνιπῶν ἐχώθη (vel ἐχύθη potius.) Et *Origenes* in Homilia *De decem plagis*, *Et facti sunt scinipes.* Hieronymus *sciniphes*, vel *ciniphes* exponit. Neque veterum *Patrum* ullus est, qui aliter sumat. *Josepho* tamen, & *Hebræis* omnibus, כנים sunt *pediculi.* Itaque necesse est, ut has versiones inter se conferamus: quod capite sequenti fiet.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De Pediculis.

Scnipes, *seu ciniphes*, *à* Patribus *ita describi*, *ut videantur potius* ἐμπίδες *intelligi*, *seu* palustres culices. Nisibeni *culices unde nati. Horum meminisse* Arabes. *Culicis malleus*, *id est*, *aculeus*, *quam gravis*, *ex* Talmudicis. *Nomine* כנים cinnim, pediculos *potius significari.* 1. *Quia in* Ægypto *non orti sunt ex aquis*, *sed ex terra.* 2. *Quia erant in hominibus*, *& jumentis*; *quod de culice non dicitur.* 3. *Quia nomen* כנים à firmitate, *&* stabilitate *ductum*, *non convenit culici*, *sed pediculo.* 4. *Quia* כנה cinna, Talmudicis *est* pediculus. 5. *Ad* Hebræum *alludunt* κόνις *pro* lende, *&* κικνία *pro* minoribus pediculis. 6. *Ad* כנם *alludunt* Samaritanum ࠊࠍࠌ Chaldæum קלם & Arabicum قمل 7. Josephus, Chaldæi, Syri, Arabes, *&* Hebræi *omnes sic reddunt.* 8. Alcoranus *etiam &* Mahumetanorum *doctissimi. Cur* Exod. 8. vers. 16. 17. *ad pediculos procreandos terra potius ab* Aarone *quam à* Mose *sit percussa.* Hebræorum *commentum*, *quod refellitur. Vera ratio*, *cur* Ægyptios *Deus modo immediatè*, *modo per servos suos percusserit. Pediculi ex pulvere quomodo procreati. Pediculi tam bestiis*, *quam hominibus infesti*, *herbis etiam*, *&* vitibus. *In solo homine plures pediculorum species. Pediculi inguinales*, *lendes*, *acari*, *seu* cirones, *alati in* Rhizophagis, *ricini. Cur hujusmodi bestiolis usus sit Deus in* Ægyptiorum *perniciem. Sacerdotes* Ægyptii *à pediculis quanto studio sibi caverint*, *tanquam in hujus plagæ memoriam.* Magi *cur* Hebræis חרטמים hartumim. *Variæ vocis origines ab aliis allatæ. Sententia auctoris. Murmura Magica.* Heth *initiale sæpe perit.* Mem *in* Nun *sæpe mutari.* חרטם hartum, *propriè* ἐπαοιδός. לט lat, *id est*, secretum murmur, *&* חרטם *correlata. Magi* علما ulama, Arabibus. *Inde* Elymas *Act.* 13. *vel ab* Elymæis *populis. Ad* חרטם hartum, *alludit* Ἄρτεμις, Diana, *seu* Hecate, *quam Magi invocabant. Magorum principes* Jannes & Jambres, 2 *Tim.* 3. *vers.* 9. Magi ita fecerunt, *id est*, facere conati sunt. *Scripturæ Phrasis. Cur Magi non potuerint pediculos procreare.* Hebræorum *ratio futilis*, *quæ refellitur. Vera ratio. Magi tribus quasi gradibus dejecti.* Digitus Dei *quid in Scriptura. Non opponitur* manui, *sed pro* manu *sumitur. Magi fatentur se esse* θεομάχους. *Pediculi per totam* Ægyptum, *non tamen in terra* Gosen. *Loca Scripturæ*, *quæ nonnulli ad pediculos referunt.* Arabica *versio emendata* Psal. 77. vers. 51. *&* Græca Jerem. 43. v. 12. Antiochum *&* Herodem *vermes eroserunt*, *non pediculi.*

De scnipe sic *Philo* libro primo *De vita Mosis*, Τὸ δὲ ζῶον, εἰ καὶ βραχύτατον, ὅμως ἀργαλεώτατον· οὐ γὰρ μόνον τὴν ἐπιφάνειαν λυμαίνεται, κνησμοὺς ἐμποιοῦν ἀηδεῖς, καὶ βλαβερωτάτους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐντὸς βιάζεται διὰ μυκτήρων, καὶ ὤτων· σίνεται δὲ καὶ κόρας ὀφθαλμῶν εἰσπετόμενον, εἰ μὴ φυλάξαιτό τις. *Animal est minutissimum*, *sed molestissimum tamen*: *neque enim solam superficiem lædit injucundos & valde noxios pruritus excitans*, *sed & in interiora per aures naresque penetrat. Oculorum quoque pupillas infestat involans*, *nisi quis sibi caveat.* Et *Origenes* Homiliâ tertiâ in *Exodum*, *Hoc animal pennis quidem suspenditur per aëra volitans*: *sed ita subtile est*, *& minutum*, *ut oculi visum nisi acute cernentis effugiat*: *corpus tamen*, *cum insederit*, *acerrimo terebrat stimulo*, *ita ut quem volitantem videre quis non valeat*, *sentiat stimulantem.* Et *Augustinus*, vel quisquis est, in libro *De convenientia decem præceptorum & decem plagarum*: *Ciniphes natæ sunt in terra Ægypti de limo*, *muscæ minutissimæ*, *inquietissimæ*, *& inordinatè volantes*, *non permittentes homines quiescere. Dum abiguntur*, *iterum irruunt*, &c. Proinde cum *Persarum* Rex, *Sapores*, *Nisibin* obsideret, narrat *Theodoretus* Deum *Jacobi* Episcopi precibus flexum in eos immisisse ζνιπῶν καὶ κωνώπων νέφος, *scnipum & culicum nubem*, qui cum magna vi irrupissent,

sunt, οἵ τε ἄνδρες τοῖς θείοις κατετιτρώσκοντο βέλεσιν, οἵ τε ἵπποι, καὶ οἱ ἐλέφαντες, τὰ δεσμὰ διαῤῥήξαντες, ἐδραπέτευον, τῇ δὲ κἀκεῖσε σκεδαννύμενοι, καὶ φέρειν ἐκείνας οὐ δυνάμενοι τὰς ἀκίδας, *viri quidem divinis telis vulnerabantur, equi autem, ac elephantes, ruptis vinculis, cum aculeos illos ferre non possent, huc & illuc dispersi fugiebant.* Hæc ille in *vita Jacobi* sic attigisse non contentus, refert multò pluribus *Historiæ Ecclesiasticæ* libri secundi capite vigesimo sexto. Quæ tamen nullus capio, nisi *scniphum* nomine καταχρηστικῶς intelligantur quivis *culices*, aut peculiariter *palustres*, qui aliis ἐμπίδες. *Scnipes* enim propriè dicti, cum oleribus vescantur, & fructu arborum, hominibus, & jumentis non solent esse infesti. At palustres culices, qui sanguine maximè aluntur, in locis, quæ ad Austrum vergunt, sunt utrisque gravissimi. Ita *Æthiopici* culices in *Rhizophagorum* paludibus orti, primò leonibus, deinde etiam incolis graves, loca illa prorsus desolârunt. Et ex oblimato *Mæandri* ostio nati culices *Myusios* ex sedibus suis pepulerunt. *Horatio Poëta*, ex *Appii* foro *Feroniam* per *Pontinas* paludes naviganti,

--- mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. ---

Eosdem quoque *Tiberiadensibus*, qui ad lacum *Tiberiadis*, & *Ægyptiis*, qui ad *Nili* paludes degunt, molestos fuisse probavimus. Ac primum ab *Alexandrinis* usurpata fuisse conopea, quæ *culicaria* vocat *Juvenalis Scholiastes*, ut sibi ab hoc malo quomodocunque caverent. Quod hodieque durare testatur *Bellonius Observationum* libri secundi capite trigesimo quinto: *Nobis*, inquit, *in urbe* Cairo *noctu dormientibus tam infesti erant culices, ut mane in facie apparerent tanquam rubra* ἐξανθήματα. *Itaque vel vultu operto sub conopeis dormire necesse erat, aut in summa parte ædium. Nisibenos* quoque culices ejusdem fuisse originis, valdè verisimile est. Tum enim, ut refert *Julianus Imperator* orationis primæ pag. 49. Ἐπεῤῥεῖ Μυγδόνιος πελαγίζων τὸ περὶ τῷ τείχει χωρίον, καθάπερ ὁ Νεῖλός φασι τὸν Αἴγυπτον· προσήγετο δὲ ἐπὶ νεῶν τοῖς ἐπάλξεσι τὰ μηχανήματα. Mygdonius *amnis in pelagi modum æstuans campum mœnibus adjacentem inundaverat, sicut* Nilus Ægyptum: *ita ut machinæ ad propugnacula navibus admoverentur.* Nempe alveum fluvii, qui *Nisibin* intersecat, supra urbem obstruxerat *Sapores* ripis utrimque altiùs exaggeratis, ut fluentem aquam coerceret, atque eam ita collectam, velut machinam, in mœnia urbis immitteret. Ita narrat *Theodoretus.* Inde igitur facta est eluvies, ex qua nati culices *Jacobi* Episcopi precibus in hostiles copias conversi sunt. Cujus miraculi memoria durat hodieque apud *Arabes*, qui in *Damire* narrant,

ان بعض جبابرة الملوك بالعراق كان

يعذب بالبعوض *Reges aliquos potentissimos in* Irak (*seu* Mesopotamia) *per culices fuisse punitos.* Et *Zamachsari* vult *Alcoranum* in *Surata vaccæ* huc alludere. Neque dubium, quin ad idem culicum genus pertineat, quod scribunt *Talmudici* in *Cholin* cap. 58. b. שיתין מני פרזל תלו ליה לבקא בקורנסיה *Sexaginta libræ ferri suspensæ sunt in malleo* (id est, aculeo) *culicis.* Quibus culicem innuunt tam graviter pungere, quàm si haberet aculeum multo ferro gravatum. *Seniores* igitur σκνιπῶν nomine, qui in *Ægypto* fuerunt ἐν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς τετράποσι, *in hominibus, & in jumentis*, videntur hos culices intellexisse. Qui quidem ἐμπίδες potius quam σκνίπες dicendi fuerant. Illis tamen placuit magis σκνιπῶν nomen, aut κνιπῶν, quia visum est ad כנים *cinnim*, nonnihil alludere.

Sed *Græci* σκνιπῶν nomine quidquid intellexerint, *Hebræo* nomine כנים *cinnim*, puto *pediculos* potiùs quàm *culices* significari. 1. Quia neque in σκνῖπας propriè dictos, neque in ἐμπίδας, seu *palustres culices* satis quadrant, quæ habet *Moses* περὶ τῶν כנים *cinnim.* Non in σκνῖπας propriè dictos, propter rationes jam allatas; neque in *palustres culices.* 1. Quia כנים *cinnim*, è pulvere terræ orti sunt, *Exod.* 8. *vers.* 16. 17. At palustres culices locis aquosis oriuntur. Unde *Poëta* in *Epigrammate*,

Τὰς κώνωπας ἐρᾶν μᾶλλον πρέπει, ἤπερ ἄνδρας,
Φύντας τῶν γονίμων, ὡς Κύπρις, ἐξ ὑδάτων.

Plusquam viros culices amare decet, natos, ut Cypris, *ex fœcundis aquis.* Sic ἐμπὶς in *Philosopho* fit ex verme in limo & aquis nato. Et à *Grammaticis* definitur ζῶον παρὰ τοῖς ὕδασι γινόμενον, *animal ad aquas genitum.* Ut יתוש *jatthus*, ab *Hebræis* רחש שגדל במים, *insectum ad aquas crescens.* Et *Basilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ septimâ dicit in creatione otiosum non fuisse quidquid aquarum fuit ἐν ἰλύσι, καὶ τέλμασι, *in limosis & palustribus locis.* Βάτραχοι γὰρ, καὶ ἐμπίδες, καὶ κώνωπες ἐξ αὐτῶν ἀπεξένυντο, *ex iis enim ranæ, empides, & culices emergebant.* Et *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite primo, *Culices quoque & ranunculi circa gentiles strepunt paludes: & ipsæ audierunt Domini mandatum dicentis, Producant aquæ reptilia animarum viventium.* Itaque Scriptor *De decem plagis*, sub *Augustini* nomine supra citatus, ciniphes in *Ægypto* scribit de limo esse natos. Sed כנים *cinnim*, *Moses* de pulvere terræ. 2. *Exod.* 8. *vers.* 17. כנים *cinnim*, leguntur fuisse *in hominibus, & in jumentis.* Quod pediculis convenit multò magis, quàm culicibus. Cùm pediculi verè iis insint, quos vetustas *pedicosos*, nos *pediculosos* appellamus. Ab homine enim, aut à jumento, cui semel adhæserunt, nunquam recedunt, nisi inviti. Sed culices, utut homines & jumenta graviter pungant, iis inesse non dicuntur, quia, ut supra docuit Veterum aliquis, sunt inquietissimi, neque ullibi constanter manent. Proinde apud *Achillem Tatium* libro secundo ita loquitur culex, Ἐμπεσὼν δὲ ὡς ἀπὸ βέλους ποιῶ τὸ τραῦμα, ὁ δὲ παταχθεὶς ἐξαίφνης βοᾷ, καὶ τὸν τετρωκότα ζητεῖ· ἐγὼ δὲ παρὼν οὐ πάρειμι· ὁμοῦ δὲ καὶ φεύγω, καὶ μένω, καὶ περιπαπεύω τὸν ἄνθρωπον τῷ πτερῷ. *Vibratus tanquam telum vulnus infero: Et qui percussus est illicò clamat, & vulneris auctorem quærit. Ego verò adsum, & absum, simulque fugio & maneo, alisque hominem obequito.* 3. Mihi occurrit nulla ratio, cur culices dicantur כנים *cinnim.* Sed pediculis hoc nomen vel maximè convenit. Est enim *à firmitate* & *stabilitate* sumptum. Nempe כון *cun* in *Niphal* נכון *nacon*, *stabile* & *firmum esse* significat, in *Pihel* כונן *conen*, *stabilire*, in *Hitphahel* התכונן *hithconen*, *stabiliri:* & eadem notione כנן *canan*, olim in usu fuisse docet, quòd nomen כן *cen*, pro *basi* cum Affixis habet *Daghes.* Ita legitur כנו *canno*, *basis ejus*, tanquam à כנן *canan*, Exod. 30. vers. 28. Indidem כנים *cinnim*, *firmum* & *stabile animalculum*, & δυσαφαίρετον ἀπὸ τοῦ σώματος, *quod à corpore non facilè eximitur*, ut ait *Philosophus Historiæ* libri quinti capite trigesimo primo. Proinde *Arabicè pediculi* cognominantur بنات الدروز *filiæ durouz*, id est, *suturarum*, aut *commissurarum* لملازمتة propterea quod firmissimè adhærent, quasi capiti, & corpori, per suturas, & commissuras conjuncti. Ita habetur in *Alcamus.* 4. Talmudicis כנה *cinna*, est *pediculus.* Ut in Tractatu *De Sabbatho* cap. 14. fol. 107. b. ההורג כנה בשבת כהורג גמל בשבת, *Qui pediculum* Sabbatho *necat tam reus est, quàm qui camelum* Sabbatho *necat.* Et Plurali, כנים *cinnim*, paulò post, יושב הקב״ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים, *Qui sedet in* cœlis *cibat* omnia animalia *à cornibus* reemim *usque ad ova* cinnim *seu pediculorum*,

rum; id eſt, à maximis animalibus, ut ſunt in *Judæorum* fabulis *remim*, ad minima, ut *lendes*. 5. Ab eodem verbo כון *cun*, vel *Pihel* כונן *conen*, à quo *Hebræum pediculi* nomen, ortum videtur *Græcum* κόνις pro *lende*, ſeu *ovo pediculi*. Cujus Plurale κόνιδες paſſim occurrit. *Ariſtoteles Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo primo. Οἵ τε φθεῖρες, καὶ ψύλλαι, καὶ κόρεις ἐκ μὲν τῆς ὀχείας πάντα γεννᾷ τὰς καλουμένας κόνιδας. *Pediculi, pulices, & cimices omnes ex coitu conides ſeu lendes generant.* *Athenæus* libro octavo, Ἐκ τῆς τῶν φθειρῶν ὀχείας αἱ κόνιδες γεννῶνται. *Ex pediculorum coitu conides naſcuntur.* *Dioſcorides* libro primo de cedro, Φθεῖράς τε, καὶ κόνιδας φθείρει περιχρισθεῖσα, *Pediculos, & conidas inunctu necat.* Et libro ſecundo de melle, Φθεῖρας, καὶ κόνιδας φθείρει καταχριόμενον, *Inunctum pediculos, & lendes perdit.* Et de vino ex tamarice: Περίχυμα τοῖς φθεῖρας, καὶ κόνιδας γεννῶσιν ἐπιτήδειον, *Aptè iis inſpergitur, qui pediculos, & lendes generant.* Fortaſſe etiam ex כנים *cinnim*, facta κιννία pro minoribus pediculis. *Heſychius*, Κιννία, μικρὰ φθειρία. In voce κικνία, pro κιννία, vel κινία, ex כנים geminatum eſt *Kappa*. Ut κέκαμον pro ἔκαμον *laboravi*, κέκλυθι pro κλῦθι *audi*, κηκή, *acies* pro ἠκή vel ἀκή. Quibus addi poteſt καύχημα *gloriatio* pro ἄυχημα. 6. Ex כנים factum כנם cum M epenthetico pro pediculorum copia, *Exod.* 8. *v.* 17. Et ex כנם, L & N de more permutatis, *Samaritani* fecerunt ࠒࠋࠌ *Chaldæi* קלם, & *Arabes* قمل quomodo pediculos vocant, voce paulatim ita deflexâ, ut priſcæ originis veſtigia vix ulla ſervet. 7. Jam, ſi auctoritate certetur, auctori *Sapientiæ*, *Græcis*, *Philoni*, & *Hieronymo*, opponetur primo *Joſephus*, cujus verba ſunt, Φθειρῶν τοῖς Αἰγυπτίοις ἐξήνθησεν ἄπειρόν τι πλῆθος ἔνδον ἀναδιδομένον, ὑφ' ὧν κακοὶ κακῶς ἀπόλλυντο, μήτε λουτροῖς, μήτε χρίσετι φαρμάκων διαφθεῖραι τὸ γένος αὐτῶν δυνάμενοι. *Pediculorum intus diffuſorum pullulabat Ægyptiis immenſa multitudo, à quibus mali malè perdebantur, cum neque lavacris, neque medicamentorum unctionibus eos poſſent extinguere.* Idem ſequuntur *Chaldæi*, *Jonathan*, & *Onkelos*, *Syrus Samaritanus*, *Arabes* quatuor, editi duo, & manuſcripti totidem, quos in *Suecia* conſului, *Hebræi* omnes nullo excepto, eoſque ſequuti recentiores *Lexicographi* & *Bibliorum* Interpretes. 8. Si *Mahumetani* digni ſunt, qui in hoc cenſu ponantur: quamvis de hoc animali ſit gravis inter illos contentio, & alii intelligant السوس الذي يخرج من الحنطة *tineam, quæ exit ex tritico*, id eſt, curculionem. Alii الجراد الطيار الذي له اجنحة *locuſtam volucrem & jam alatam*. Alii الدبا وهو الجراد الصغير الذي لا اجنحة له *daba, id eſt, locuſtam parvam necdum alatam*. Alii الحمنان وهو ضرب من القراد *alhemnam, qui eſt ricini ſpecies*. Alii دواب سود صغار *animalculum nigrum*. Alii البراغيث *pulices*; tamen ſtatuit *Ata Choraſanius* hic ſignificari القمل *pediculum*. Et huic ſuffragium addunt *Arabum* doctiſſimi, qui *Moſem* iviſſe narrant

بقرية من قري مصر تدعي عين الشمس فضربه بعصاه فانتشر كله قملا في مصر فتتبع ما بقي من زروعهم واشجارهم ونباتهم واكله ولحس الارض وكان يدخل بين ثوب احدهم وجلده فيعضه وكان احدهم ياكل الطعام فيمتلي قملا فلم يصابوا بلا كان اشد عليهم من القمل فانه اخذ شعورهم وابشارهم واشفار عيونهم وحواجبهم وجلودهم كانه الجدري عليهم فمنعهم النوم والقرار فصرخوا واستغاثوا بموسي وقالوا انا نتوب فادع لنا ربك ليكشف عنا هذا البلا فدعا لهم موسي عليه السلام فرفع الله عنهم القمل بعد ما اقام عليهم سبعة ايام من السبت الي السبت

ad urbem Ægyptiam, quæ vocatur Ainſams (Fons Solis) *quam cùm virgâ ſuâ percuſſiſſet, inde ſparſos fuiſſe pediculos per totam* Ægyptum, *qui aggreſſi quidquid ex ſeminibus, arboribus, & herbis ſupererat, totum id conſumpſerint, adeoque terram linxerint. Et inter cujuſque veſtem & pellem irrepſerint, ut eum morſu divexarent. Et ſi quis cibum comederet, eum ſcatuiſſe pediculis, nec ullam iis accidiſſe plagam moleſtiorem plaga pediculorum, qui capillos invadebant, & carnem, & palpebras, & ſupercilia, & pellem, ac ſi variolis laboraſſent; ſomnumque & quietem arcebant. Itaque ad* Moſem *clamaviſſe, & opem ejus imploraviſſe, dicentes, Nos pœnitet, roga igitur pro nobis Dominum Deum tuum, ut hoc malum avertat. Et oraſſe pro ipſis* Moſem, *cui bene ſit: & Deum pediculos ab ipſis abſtuliſſe poſt ſeptem dies elapſos, ab uno nempe Sabbatho & aliud Sabbathum.* Hæc in *Damire*, qui pediculos in plagis *Ægyptiis* fuiſſe probat ex *Alcorani Surata* اعراف ſeu *De limbis*, in qua Pſeudo-Propheta Deum inducit ita loquentem, فارسلنا عليهم الطوفان والجراد والقمل والضفادع والدم *Miſimus in eos diluvium, & locuſtas, & pediculos, & ranas, & ſanguinem.*

His præmiſſis ad *Moſis* verborum explicationem nos conferimus *Exod.* 8. *verſ.* 16. 17. *Aaron*, jubente *Moſe* Dei nomine, percutit pulverem terræ, qui verſus eſt in pediculos per totam terram *Ægypti*, & tam in hominibus, quam in jumentis fuerunt hi pediculi. In *Chaldaica Jonathanis* Paraphraſi Deus *Moſi* dicit, *Jube* Aaronem, *ut pulverem virgâ ſuâ percutiat* ברם על ידך לית אפשר למילקי ארעא דבה הוה לך שיזובתא כד קטלתא ית מצראי וקבילתיה, *Sed terra manu tuâ non debet percuti, quia per eam tibi fuit effugium, cùm illa recepit Ægyptium.*

gyptium, *quem interfeceras.* Et *R. Selomo* idem sequitur. Sed inanis est hæc observatio, cum hic ipse *Moses* legatur manu suâ terram *Ægypti* percussisse, ut locustas accerseret, *Exod.* 10. *v.* 12. 13. Et quomodo hic terram, ita etiam aquas per *Aaronem* bis percusserit: semel ut in sanguinem verteret, *Exod.* 7. *v.* 19. 20. Et rursus ut ex iis ranas educeret, *Exod.* 8. *v.* 5. 6. Nec *Mosi* licuisset magis terram *Ægypti Aaronis* manu quam sua percutere. Nam quod quis per alium facit, id censetur ipse facere. Sunt, qui *Mosem* observant *Aaronis* ministerio accersivisse plagas, quæ ex terra & aquis educebantur: cùm grandinem, locustas, & tenebras, quæ ex superiore elemento, nempe ex aëre, inflictæ sunt, ipse per se accersiverit. Sed anxiè quærendum non est, cur Deus quasdam plagas *Mosis* aut *Aaronis* interventu, quasdam immediatè in *Ægyptios* inflixerit. Sufficit enim ut in genere sciamus Deum variis modis has plagas immisisse, ne si omnes aut *Mosis* aut *Aaronis* virgâ inflixisset, hæreremus in mediis, quasi aut *Mosis*, aut *Aaronis*, aut peculiari aliquâ virgæ virtute hæc gesta fuissent. Quomodo Magistri virgam hanc in *Edenis* horto scilicet ab Angelo ex arbore vitæ decerptam fuisse fingunt, atque ideo polluisse vi quâdam θαυματουργικῇ. Nec desunt è *Christianis*, qui Deum hujusmodi vires rebus inanimatis indidisse asserant. Quod tam ex hac virga probari volunt, quàm ex sudariis, & semicinctis, à *Paulo* ad ægros delatis, *Act.* 19. *v.* 12. Sed cùm vera miracula vim infinitam requirant, non videtur illa vis posse creaturæ communicari. Itaque virga *Mosis* non mutavit aquas in sanguinem, nec ranas produxit, aut pediculos. Sed, eâ motâ, id præstitit Deus, quod se facturum promiserat. Interim Deus servorum operâ ad hæc præstanda non frustra usus est. Sic enim illis auctoritatem tam apud *Ægyptios*, quàm apud *Israëlitas*, conciliavit. Apud *Ægyptios*, ut Dei populum durâ servitute oppressum in libertatem dimitterent. Et apud *Israëlitas*, ut illos sequerentur duces. *Aaron* porro virgâ pulverem percutere jussus est, ut ex eo fierent pediculi. Non quòd ex pulvere pediculi progenerari soleant. Illos enim *Philosophus* (a) ἐκ τῶν σαρκῶν *è carnibus* putrefactis oriri scribit, aut ὅταν ὑγρασία πολλὴ ἐν τῷ σώματι ᾖ, *cum in corpore multa est humiditas.* *Theophrastus* (b) ἐξ αἵματος διαφθαρέντος *ex sanguine corrupto. Plinius* item, cùm nasci ait, (c) *in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus*, id est, pediculos. *Galenus* (d) & *Avicenna* (e) *ex sudore & sordibus.* At ex pulvere nasci pediculos nemo est, qui scripserit. Itaque non fuit hæc productio naturalis, sed divina creatio, ut cum homo factus est ex terræ pulvere. In qua tamen id servatum est, ut quomodo ranæ ex aquis eductæ fuerant, quia sunt aquaticæ, ita ex terræ pulvere pediculi educerentur, quia pediculus est terrestre animalculum.

(a) *Hist. anim. l.* 5. *cap.* 31.
(b) *De Caus. l.* 2. *cap.* 12.
(c) *Lib.* 26. *c.* 13.
(d) *Lib.* 1. *De comp. medic. c.* 1.
(e) *Can. l.* 4. *Fen.* 7. *tract.* 3. *cap.* 26.

Pediculi autem illi non solum hominibus, sed & bestiis infesti fuerunt. Illis enim tam obnoxiæ sunt bestiæ, quam homines. *Philosophus Historiæ* libri quinti capite trigesimo primo, Τῶν ἐχόντων τρίχας πλὴν ὄνος οὐκ ἔχει οὔτε φθεῖρας, οὔτε κρότωνας· οἱ δὲ βόες ἔχουσιν ἄμφω. Τὰ δὲ πρόβατα καὶ αἶγες κρότωνας, φθεῖρας δὲ οὐκ ἔχουσι· καὶ ὕες φθεῖρας μεγάλους, καὶ σκληρούς· ἐν δὲ τοῖς κυσὶν οἱ καλούμενοι γίνονται κυνοραϊσταί. *Animalium, qui pilos habent, solus asinus neque pediculos habet, neque ricinos. Boves utroque malo laborant. Oves, & capræ ricinos habent, non pediculos: sues magnos & duros pediculos. In canibus ii gignuntur, quos vocant cynoraistas.* Quod sequutus *Plinius* libri undecimi capite trigesimo tertio, *Pilos habentium asinum tantum immunem hoc malo credunt, & oves.* Tamen *Geoponicων* libro decimo octavo, *Didymus*, ne oves quidem excipiens; Ἐὰν φθεῖρας ἢ κρότωνας ἔχῃ πρόβατον, inquit, σφενδάμου ῥίζας κοπτέον. *Si pediculos, aut ricinos ovis habet, aceris radices scindendæ sunt*, &c. Et in *Alcamus* ساست الشاة de ove dicitur, cum كثر قملها *multiplicantur pediculi ejus.* Itaque tam ovium quam caprarum pediculos describi video in Recentiorum scriptis. Horum enim multa genera, neque brutorum pediculi sunt iidem, qui hominum. Quin alii equorum, alii boum, alii porcorum, alii canum, alii ovium & caprarum proprii: & sua cuique lues, & peculiare malum est. *Muffetus* in *Insectorum theatro* libri secundi capite vigesimo tertio, *Equi quis non pediculos vidit, lendes rubentibus capitibus, reliquo corpore obscurius albicante conspicuos. Boum & vitulorum nigri sunt, & in macris magni multique, pediculis porcorum fere similes, sed breviores, & paulo crassiores. Porcorum pediculi formâ illis respondent: sunt autem adeò grandes, & duri, ut vix digitis interimantur. Canes, quamvis rariùs, aliquando tamen pedicul antur. Sunt autem eorum pediculi parvi, lentiginosi, capite albicante, reliquo corpore ex cæruleo livente vel nigricante, ut in canibus* Melitæis *primum vidi. Pediculi ovium minuti valde, quibus corpora rubent, capita candicant. Caprini ab his parum differunt.* Sunt etiam leonum & cervorum pediculi. Sunt aquilarum, accipitrum, olorum, anserum, gallinarum, phasianorum, columbarum, perdicum, coturnicum, de quibus multa Scriptores. In quibus *Philosophus* ubi supra, Καὶ οἱ ὄρνιθες ἔχουσι· καὶ οἵ γε καλούμενοι φασιανοί, ἐὰν μὴ κονιῶνται, διαφθείρονται ὑπὸ τῶν φθειρῶν, καὶ τῶν ἄλλων δὲ ὅσα πτερὰ ἔχει τῶν ἐχόντων καυλόν. *Etiam aves* (pediculos) *habent. Et phasiani quidem per eos pereunt, nisi se pulverent. Et quæcunque aves pennas habent, quæ caule constant, iis sunt obnoxiæ.* Delphines quoque & salmones in piscibus: & in insectis scarabæi: & in plantis abrotonum, absinthia, aquilegia, nymphæa, *&c.* suos habent pediculos. Vites etiam, si *Ctesiæ* credimus, qui ad *Hyparchi* fluvii fontes animalcula quædam describit, quæ arbores electriferas depascuntur, & corrumpunt, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἕλλησι οἱ φθεῖρες τὰς ἀμπέλους, *ut pediculi in* Græcia *vites.* Ita ut vix ulla sit pestis, quæ latius divagetur. Quid, quod etiam in homine plures pediculorum numerantur species? *Philosophus* duas recenset: Ἔστι, inquit, γένος φθειρῶν, οἳ καλοῦνται ἄγριοι, καὶ σκληρότεροι τῶν ἐν τοῖς πολλοῖς γιγνομένων· εἰσὶ δὲ οὗτοι δυσαφαίρετοι ἀπὸ τοῦ σώματος. *In pediculorum genere sunt, qui vocantur feri, vulgaribus duriores, quique difficilius ex corpore eximuntur.* Quæ ad inguinalis pediculi descriptionem pertinere putantur. His addi queant *lendes, Græcè* κόνιδες, & *Arabicè* صيبان *seiban*, qui aut ova sunt, aut veluti quoddam pediculorum rudimentum. Et minimi illi, quos Galli *cirones*, Itali *pedicellos* vocant, nonnulli *Latinè acaros.* Alati iidem pediculi in *Acridophagis* ricinis similes. *Agatharchides* capite vigesimo septimo, Ἅμα πλησιάζειν τὸ γῆρας, ἐγγίνεται τοῖς σώμασιν αὐτῶν πτερωτὰ γένη φθειρῶν, ὅμοια μὲν τῷ τύπῳ τοῖς κρότωσι, βραχὺ δ' ἐλάττω τῶν ἐν τοῖς κυσὶ φαινομένων. *Simulac senium imminet, corporibus ipsorum volatile pediculorum genus innascitur, figurâ quidem similes, sed aliquanto minores ricinis, qui in canibus apparent.* Et *Diodorus* lib. 3. Ἐμφύονται τοῖς σώμασι πτερωτοὶ φθεῖρες, οὐ μόνον διάφοροι τοῖς εἴδεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἰδέαις ἄγριοι, καὶ παντελῶς εἰδεχθεῖς, *in ipsorum corporibus alati pediculi procreantur, non solum genere diversi, sed & specie horridi, atque omnino visu deformes.* Quas pediculorum species omnes contineri puto sub *Hebræo* nomine כנים *cinnim*, ut & cognatum animal τὸν κρότωνα, id est, *ricinum*, quem cum pediculo conferens dicit *Plinius* libri undecimi capite trigesimo quarto, *Est animal ejusdem turpitudinis infixo semper sanguini capite vivens, atque ita intumescens, unum animalium, cui cibi non sit exitus, dehiscitque nimia satietate, alimento ipso moriens. Nunquam in jumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia: in ovibus & in capris hoc solum.* Hæ porrò diversæ species aut in ipsos homines, aut in bestias, ferebantur, prout naturæ ductus singulas impellebat.

Philo, qui pro *pediculis scnipes* hic intelligit, quærit, cur

cur Deus in *Ægyptios* utatur ὅτως ἀφανέσι, καὶ ἠμελημμένοις ζώοις, *tam vilibus, & contemptis animalculis*, nec urſos adhibuerit potius, & pardos, & leones, & alia ferarum genera, quę hominum carne veſcuntur, aut ſaltem *Ægyptias* aſpides, quarum morſus eſt immedicabilis. Et reſpondet, 1. Deum incolas caſtigare voluiſſe, non è medio tollere. 2. Homines, cum bella gerunt, auxilia ſibi adſciſcere potentiſſima, quorum opera ſuæ infirmitati ſubveniatur: Deum verò, qui eſt omnipotens, ſi quando mediis utitur ad rebelles puniendos, infirmiſſima quæque eligere, quæ, utut parva, & vilia, viribus ſummis inſtruat; idque hic accidiſſe. Nempe per animalcula Deus de hoſtibus ſuis triumphavit glorioſius, & illorum ſuperbiam magis retudit. Superbum enim hominem nihil tam graviter pungit, quam cum vili animalculo cogitur tanquam inferiori cedere. *Jud. 9. Abimelech* à muliere percuſſus rogavit ſervum, ut ſe occideret, ne à muliere diceretur eſſe occiſus. Quanto gravius fuit *Ægypti* Regi à ranis, & cynomyis, & locuſtis, & pediculis victum ſe agnoſcere? Cujuſmodi beſtiolis in ſummorum Regum perniciem ſi Deus quandoque uſus eſt, quid habebunt hominum potentiſſimi, quod opponant Angelorum legionibus, quorum unus millia hominum prope ducenta, unâ nocte interemit in *Sennacheribi* copiis? *Herodotus* libri ſecundi capite trigeſimo ſeptimo, Sacerdotes *Ægyptios* tertio quoque die corpus eradere ſcribit, ἵνα μήτε φθεὶρ, μήτέ τι ἄλλο μυσαρὸν ἐγγίνηταί σφι θεραπεύυσι τὺς Θεὺς, *ne Deos colentibus pediculus, aut quid aliud inſit immundum.* Et eoſdem lineis veſtibus indui tradit *Plutarchus* in *Iſide*, quia linum eſt ἥκιςα φθειροποιὸν, id eſt, quia minimè pediculos gignit. Quas cautiones crediderim illos adhibuiſſe in hujus plagæ memoriam, illâ enim veriſimile eſt Magos & Sacerdotes gravius fuiſſe afflictos.

Hoc ſaltem certum, quod ſequitur verſu decimo octavo & nono, Magos, qui prioribus *Moſis* miraculis præſtigias ſuas oppoſuerant, hic demum ſuccubuiſſe, ingenue profeſſos nihil ſimile à ſe poſſe præſtari, cum hic eſſet digitus Dei. *Magi* Hebraicè חרטמים *hartumim*, vocantur, voce, cujus ut origo, ita præciſa ſignificatio nondum eſt nota: ſunt, qui compoſitam eſſe velint ex חרר *harrar*, *ardere*, & טמיא *tumaja*, id eſt, *mortuorum oſſa*, quorum in Magia ſit multus uſus. Proinde νεκρομάντις *Talmudicis* eſt אובא טמיא. Ita igitur חרטם is eſſet, *qui ardet cadaverum oſſa*, vel *ardenti ſtudio iis occupatur.* Quod non puto poſſe ſtare, quia טמיא propriè *immunda* ſonat, nec pro *oſſibus* alibi quam in *Talmude* reperitur, aut in *Rabboth*, & *Midraſoth*. Aliis eſt compoſita vox ex חור־טום *chortum*, vel אטום *atum*, id eſt, *foramen obſtructum.* Nam, ut ait *Saadias* in *Dan.* 1. *v.* 20. היו נוקבין חור באילן ומכניסין בו דבר כשפים אוטמין אותו והוא מגיד להם כל דבר *Perforabant arborem, & in foramine aliquid ponebant ad divinationes pertinens, eoque obſtructo, id quidvis iis revelabat.* Nempe, ut *Homerus Dodonæ* Veteres ſcribit

(f) Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βυλὴν ἐπακῦσαι.

(f) Odyſſ. ξ. v. 328.

Ex quercu procera Jovis *voluntatem audiviſſe.* Quod *Strabo* libro ſeptimo fabuloſum eſſe cenſet. *Aben Ezra* in *Gen.* 41. quadratam eſſe vocem מצרית או ארמית, *Ægyptiam*, *aut Chaldæam*, quæ ſignificet חכמי תולדת, *Genethliacos*, aut in genere *Phyſicos.* At cum in *Daniele* Chaldæorum, & in *Moſe Ægyptiorum* Magi חרטמים *hartumim*, appellentur, eam neque *Chaldæam*, neque *Ægyptiam* eſſe vir doctus rectè colligit. Neque enim *Ægyptiâ* voce *Chaldæi*, aut *Chaldæâ Ægyptii* Magi appellarentur. Sunt in *Mercero*, quibus חרטם *hartum*, eſt *qui ſe devovet*, quaſi fiat à חרם *haram*, *devovere*, inſerto *Teth*, quod eſt ſine exemplo. *Fullerus* (g) finale *Mem* in חרטם *hartum*, Heemanticum eſſe contendit, ut deducat à חרט *heret*, id

(g) Miſcellan. lib. 5. cap. 15.

eſt, à *ſtylo ſcriptorio*, quo Magi ſcilicet figuras & characteres pingant, ad nefariæ ſuæ artis opera adhibendos. *Conſtantinus l'Empereur* in *Danielem* mavult referre ad חרש *hares*, qui *magus* eſt *Chaldæis*, quia *Teth* eundem ferè ſonum habet, ac *Thau*, in quem *Scin* ſæpe mutatur. Sed ש in ת mutare *Chaldæorum* eſt, non *Hebræorum*. Et quamvis ט ſit ſono vicinum, tamen ש in ט nunquam mutatur. Poſt aliorum ſententias, jam licet noſtram proferre. *Arabicè* رطن *ratana* eſt *murmurare*, & *ignotæ linguæ verba proferre. Chaldæi* quoque Paraphraſtæ & *Syrus* paſſim utuntur Verbo ܪܛܢ *retan*, in *murmurandi* notione. Sed & iiſdem *Chaldæis* quandoque רטן *retan*, eſt *incantare.* Hinc *Chaldaica* Paraphraſis *Deut.* 18. *v.* 11. רטן רטן *raten retan*, id eſt, *incantans incantatione.* Et *Pſ.* 58. *v.* 6. de aſpide, *Ea eſt ſapientior* מן רטני רטן *min ratene retan*, id eſt, *iis, qui incantant incantatione.* Hinc in *Talmudis* Tractatu *Sota* cap. 3. fol. 22. a. רטין *ratin*, & מגושא *magus*, ponuntur ut ſynonyma. Nempe magorum proprium eſt verba ignota demurmurare, quaſi in illis eſſet magna vis. *Ovidius*,

Ter novies carmen Magico demurmurat ore.

Et apud *Valerium Flaccum Argonauticωn* libro ſeptimo *Medea*, dum in eo eſt, ut *Jaſoni* artibus ſuis robur atque animum inſpiret,

Carmina nunc totos ſolvit figitque per artus
Æſonidæ, & totum SEPTENO MURMURE *fertur*
Per clypeum, atque viro graviorem reddidit haſtam.

Et in *Apulejo* ſaga *Pamphile*, in bubonem mutanda, fingitur multum cum lucerna ſecreto colloquuta. Porrò ad חרטם *hartum*, alludit רטן *retan*, & videtur ex eò deductum. Initialis aſpiratio periit, ut in *Talmudico* סחום, *cartilago*, pro חסחום, & פירא *foſſa* pro חפירא. Quomodo *Eſ.* 2. *v.* 20. פירות *foſſæ* pro חפירות juxta *Kimchium.* Sic *Tigris* amnis *Chaldæum* nomen דגלה, & *Arabicum* دجلة & *Armenium Diglito* apud *Plinium* libri ſexti capite vigeſimo ſeptimo facta ſunt ex *Hebræo* חדקל *Hiddekel*, aſpiratione demptâ. *Caula ovium* Chaldaice eſt חטרא, & *Syriacè* ܚܛܪܐ. *Milvus* Arabicè حداة & Hebraicè דאה. Et Conjugata eſſe apparet בצל *cæpe*, & חבצלת *lilium*; quia utrumque eſt bulbacei generis, quamvis in illo deſit *Heth.* Præterea in רטן, *Nun* finale factum eſt ex *Mem* finali vocis חרטם *hartum*, qua permutatione nihil eſt frequentius. Sic *Hebræis adverſari* שטם vel שטן dicitur, unde *Satanas:* & Chaldæis *robuſtus* חסים, vel חסין: *Pinguis* Hebræis דשן, & Arabibus دسم *Pollex* Hebræis בהן, & Arabibus ابهام Locus Hebræis מקום, & מכון, ut Arabibus مكان *Ruta* Talmudicis פינם, ſed Syris ܦܝܓܢܐ & Arabibus فيجن ut Græcis πήγανον. *Balſamum* Arabibus بلسان *balſan.* Et Pluralia *Hebræa* in ים, *Syri* & *Chaldæi* mutant in ין *in.* Sed & in *Hebræo* Textu legas רצין, *curſores*, & צדנין, *Sidonios*, 1 Reg. 11. v. 13. 32. & alibi multa hujuſmodi. Puto igitur *Chaldæa* רטן *retan*, *demurmurare*, vel *incantare*, & רטין *ratin*, id eſt, *Magus*, vel *incantator*, facta fuiſſe ex Hebræo חרטם *hartam*, & חרטום *hartum*, quę idem ſignificaverint. Sic חרטם *hartum*, propriè eſſet ἐπαοιδὸς *incantator*, ut in *Daniele Theodotion* conſtanter reddit, & *Seniores* hoc ipſo *Exodi* loco, & tribus aliis. Quod confirmant ipſa verba *Moſis*, *Et ſic fecerunt* חרטמים בלטיהם, hartumim *per incantationes ſuas.* Ex iis enim ſequitur חרטמים eſſe *incantatores.* Cum ibi לטים *latim*, nihil aliud ſint, quam *ſecreta murmura*, quorum in incantatione uſus. Relata igitur ſunt חרטם *hartum*, & לט *lat*, atque inter ſe cohærent. Notandum obiter in *Arabica* Paraphraſi

raphrasi, quę *Parisiis* edita est, *Magos* vocari علما *Ulama*, unde *Elymas* pro *Mago*, *Act.* 13. *v.* 8. Nisi quis malit ab *Elimæis* deducere. Nam & *Magi* sunt *Persica* gens, de qua *Clemens* libro sexto *Stromatωn*, & *Eusebius* libro sexto *Præparationis*, & Historici *Arabes* passim. Ne dicam *Chaldæorum* nomen eâdem notione sæpe usurpari, quod etiam pueri sciunt. Sed, quod me penè fugerat, ad חרטם *hartum*, alludit Ἄρτεμις *Diana*, quam magi sæpe invocant. Ut in *Theocriti Pharmaceutria Simætha Saga*,

--- τύ δ' Ἄρτεμι, καὶ τὸν ἐν Ἅδᾳ
Κινήσαις Ῥαδάμανθα, καὶ εἴ τιπερ ἀσφαλὲς ἄλλο.

Nempe *Diana* eadem est, quæ *Hecate*, quam præesse veneficiis & Magicis artibus Veteres crediderunt. Hinc *Scholiastes*, Ἣν δὲ πρὸ τούτου Ἑκάτην ἐκάλησε, ταύτην νῦν Ἄρτεμιν λέγει. *Quam vocaverat antea* Hecatem, *eam nunc* Artemin, (id est, Dianam) *dicit*. Itaque *Medea Senecæ* in veneficiis suis eandem sic compellat,

Tibi sanguineo cespite sacrum
Solenne damus: tibi de medio
Rapta sepulchro fax nocturnos
Sustulit ignes, &c.

In *Magis Ægyptiis* eminebant *Jannes* & *Jambres*, *Talmudicis* non ignoti, quorum amentia tandem ἔκδηλος *manifesta* facta est omnibus, ut ait *Paulus*, 2 *Tim.* 3. *v.* 9. Nempe cum hactenus *Mosi* utcunque obstitissent, & miracula ejus illusionibus suis aliquo modo essent imitati, in isto substiterunt, ultro agnoscentes se non posse ulterius progredi. Ita enim habent Prophetæ verba, *Sic etiam fecerunt Magi incantationibus suis*, *ut pediculos producerent*, *sed non potuerunt*, &c. *Et* Pharaoni *dixerunt*, *Hic est digitus Dei*. Itaque *ita fecerunt*, id est, ita facere conati sunt. Ut *Matth.* 7. *v.* 13. Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, *Intrate per portam angustam*, id est, ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν, *intrare contendite*, ut *Luc.* 13. 24. Ratio autem, cur qui saltem in speciem virgas suas in serpentes, & aquas in sanguinem mutaverant, & ranas ex amne produxerant, non potuerint terræ pulverem in pediculos simili ratione mutare, ab *Hebræis* hæc affertur, שאין השד שולא על בריה פחותה מכשעורה, *Quod diabolus non dominatur super creaturam, quæ grano hordei sit minor*. Ita *R. Selomo* ex vetustioribus, quæ ratio est futilissima. Quidni enim princeps mundi in hæc minutula tam dominetur quam in majora animalia? Neque ab *Ethnicis* ita creditum, qui quosdam phthiriasi periisse referunt propter impietatem in Deos suos. *Pausanias*, in *Bœoticis*, Sylla *illud ipsum*, *quod* Alalcomenis, *fuit* Minervæ *signum eripuit*. *Hunc hominem*, *qui* Græcorum *civitates & patrios Deos tam furenter vexarat*, *morbus omnium teterrimus oppressit*, *pediculis è toto corpore erumpentibus*. *Valerius* libri primi capite primo, de *Q. Pleminio* legato *Scipionis*, qui *Locris Proserpinæ* thesaurum spoliaverat: *Cum vinctum* Romæ Senatus *protrahi jussisset*, *is ante causæ dictionem in carcere teterrimo genere morbi consumptus est*, id est, *phthiriasi*, ut volunt. Diabolo nimirum injuriam Diis à se confictis illatam sic ulciscente. Quæ si vera sunt, pediculos in *Syllæ* & *Pleminii* carnibus produxisse Diabolus rectè dicetur. Sed & ipsi *Hebræi* Diabolum *Beelzebub*, id est, *muscæ dominum* appellârunt, quæ grano hordei sæpe minor est. Queat igitur pari ratione nominari בעל־כנים *Baal-cinnim*, *dominus pediculorum* & cujuscunque *insecti*. Sed ideo Magi pediculos producere non potuerunt, quia noluit Deus id illis concedere. Diabolo enim dicit id ipsum, quod mari; (h) *Huc usque venies*, *& non procedes amplius*. Ne Magi præstigiis suis *Pharaoni* imponere pergerent, eos tribus quasi gradibus ex illo honoris fastigio dejecit, in quo erant apud *Ægyptios*. Primò, cum *Aaronis* virga in serpentem verè mutata illorum virgas deglutivit, quæ solam habebant serpentum speciem *Exod.* 7. *vers.* 12. Secundò, cum neque pediculos, neque cynomyias, neque locustas, neque quidquam eorum, quæ deinceps à *Mose* producta sunt, potuerunt imitari. Tertiò, cum iisdem ulceribus, quibus reliquos *Ægyptios* afflixerat *Moses*, etiam ipsi divexati, non potuerunt coram *Mose* consistere, *Exod.* 9. *v.* 11. Sed præcipuè notanda est hæc confessio, quam ab ipsis extorsit vis veritatis; *Hic est digitus Dei*. In *Historia Hebraica Templi secundi* legitur *Antiochum Epiphanem* in lethali morbo idem dixisse. Verba sunt, נגעו ה׳ הוא וכל מחנהו בגרב ובחרס ובכל חלאים רעים וכשראה כל זה אמר אצבע אלהים היא, *Percussit eum Dominus*, *& totum ejus exercitum*, *scabie*, *& prurigine*, *aliisque pessimis morbis*: *quod omne cum videret*, *dixit*, *Hic est digitus Dei*. *Digitus Dei*, id est, *spiritus* vel *virtus Dei*. Quâ phrasi dixit *Christus* Luc. 11. v. 20. Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, *Si in digito Dei ejicio dæmonia*, id est, ἐν πνεύματι, *in spiritu*, ut explicatur *Matth.* 12. *v.* 28. *Tertullianus* in *Marcionem* libri quarti capite vigesimo sexto de *Pharaonis* Magis, *Virtutem creatoris digitum Dei appellaverunt*. Quæ meliora, quam quæ sequuntur; *Digitus Dei est hoc*, *quod significarent etiam modicum*, *validissimum tamen*. Quasi *digitus* hic diceretur κατ' ἐξουθενισμὸν, prout toti manui opponitur. Quomodò etiam à *Philone* sumptum, qui in hunc locum scnipem scribit, utut vile animalculum, ita valuisse, ut tota *Ægyptus* exclamare cogeretur, *Hic est digitus Dei*: χεῖρα γὰρ Θεοῦ μηδὲ τὴν σύμπασαν οἰκουμένην ὑποστῆναι ἂν, *manum enim integram Dei ne totam quidem terram ferrè posse*. Quin hic *digitus Dei* idem est, quod *digiti*, per Numeri Enallagen. Ut *Exod.* 31. *v.* 18. *Dedit* Mosi *tabulas scriptas digito Dei*, id est, *digitis Dei*; neque enim uno digito scribimus. Et *digiti* sæpe sumuntur pro *tota manu*: ut Psal. 8. v. 4. *Cum aspicio cœlos tuos*, *opus digitorum tuorum*, id est, *manuum*. Et Psal. 144. v. 1. *Docet manus meas prælium*, *digitos meos bellum*. Itaque *Hic est digitus Dei*, idem est ac si dixissent, *Hæc est manus Dei*. Ut Psal. 109. v. 27. *Ut cognoscant hanc esse manum tuam*, *te Dominum fecisse hoc*. Quod autem Magi fatentur hanc esse Dei manum, non ideo fatentur, ut Deo dent gloriam, sed tantum, ut famæ suæ consulant, nec putentur *Moses* aut *Aaron* illis esse virtute aut scientia superiores: quasi dicerent. *Nos non cohibent* Moses *aut* Aaron, *sed divina vis utrisquè major*. Non malè igitur *Jonathan*, *Magi* Pharaoni *dixerunt*, לא מן כח גבורת משה ואהרון היא אלהן מחא משתלחא מן קדם יהוה היא, *Hoc non contigit* Mosis *aut* Aaronis *virtute*, *sed plaga hæc est à Domino immissa*. Interim hâc confessione abunde revincuntur: cum eo ipso *Mosem* inviti sibi præferant, quod Dei virtutem per *Mosem* agnoscunt ea operari, quæ ipsi imitari non possunt. Quod idem est, ac si *Mosem* faterentur esse Dei Prophetam, se verò θεομαχεῖν, & cum Deo certamen suscepisse. Tamen hanc veritatem in injustitia detinentes, ab instituto non desistunt, & Dei servis pro viribus obsistere pergunt, ut colligitur ex *Exod.* 9. *v.* 11. Ita ut his Magis tribui potuerit illud *Medeæ*,

--- *video meliora*, *proboque*,
Deteriora sequor. ---

Pediculos per totam *Ægyptum* procreatos fuisse legitur *Exod.* 8. *v.* 16. 17. Unde *Psaltes* Psal. 105. v. 31. *Et pediculi in omnibus finibus eorum*. Tamen ut ab aliis plagis *Exod.* 8. *vers.* 22. & 9. *vers.* 7. 26. & 10. *vers.* 23. & 12. *v.* 23. ita etiam ab ista immunis fuit terra *Gosen*, quæ pro parte *Ægypti* tum temporis non habebatur, quia non habebat *Ægyptios* incolas, sed *Judæos*.

Novum videri poterit, quod in *Arabica* versione legitur *Ps.* 77. 51. (*Hebræis* 78. 46.) اطعم القمل ثمارهم *cibavit pediculum fructibus eorum*, cum pediculi

(h) *Job.* 38. 11.

culi non soleant vesci terræ fructibus. Sed ibi *Hebræa* habent, ויתן להסיל יבולם, *Et dedit brucho proventum eorum.* Et *Syrus* quoque ܩܡܨܐ, id est, *locustæ.* Itaque *Arabicum* القمل *alkamla*, id est, *pediculum*, mutandum in القمص *alkamsa*, id est, *locustam.* Quamvis enim illa vox sit *Syris* usitatior, tamen etiam *Arabibus* القيمص est locustæ genus, & definitur in *Alcamus*, الجراد اول ما يخرج من بيضه *locusta quamprimùm ab ovo suo exit*, quæ nimirum aliis دبا *daba.*

Hoc quoque parum capiunt Interpretes, quod de *Nabuchodonozore* habet *Græca* versio *Jerem.* 43. *v.* 12. Φθειριεῖ γῆν Αἰγύπτου, ὥσπερ φθειρίζει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. *Excutiet pediculos terræ* Ægypti, *ut pastor excutit pediculos vestis suæ.* Neque enim satisfaciunt hæc Theodoreti, *Ut doceret non perfunctoriè bellum in Ægyptum gesturum, sed illam exactè deleturum*, ἀπεικάζει αὐτὸν ποιμένι τοὺς φθεῖρας συλλέγοντι, *eum cum pastore confert, qui pediculos suos colligit: nempe id accuratè faciunt pastores, quia otio maximè abundant.* Hæc, inquam, non satisfaciunt, quia in *Hebræo* Textu nihil simile habetur. Nec *Prophetam* verisimile est egregium bellatorem cum pastore comparâsse, qui pediculos suos eximit. Verum enimverò suo loco abunde probavimus *Græcos* non scripsisse φθειριεῖ & φθειρίζει, sed φθερεῖ & φθείρει. Ut sensus sit, fore, ut *Ægyptum* destruat *Nebucadnetsar*, quomodo pastor deterit vestem suam. Quę ipsa versio cum non sit Sacro Textui satis consona, tamen causæ non defuerunt, cur sic redderent.

De *Sylla*, qui phthiriasi periit, meritò dicit *Plinius* lib. 7. cap. 43. *Age, non exitus vitæ ejus omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente se ipso corpore, & supplicia sibi gignente? Plutarchus* in *Sylla* plures alios memorat, qui eodem genere mortis occubuerunt. Nempe *Acastum Peliæ* filium, *Alcmanem* Poëtam, *Pherecydem* Theologum, *Olynthium Callisthenem*, dum in vinculis fuit, *Mutium* Jurisconsultum, & *Eunum* illum, qui in *Sicilia* bellum servile moverat. His multi nostrorum *Antiochum Epiphanem*, & *Herodem Agrippam* accensent, quia viventium corpus à vermibus legitur fuisse consumptum. Nam de priore dicitur, 2 *Machab.* 9. *vers.* 9. Ὥς τε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσσεβοῦς σκώληκας ἀναζεῖν, καὶ ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν. *Ita ut ex impii corpore vermes ebullirent, ejusque viventis carnes cum doloribus & angoribus deciderent.* Et de altero *Act.* 12. *vers.* 23. Καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν, *Et erosus à vermibus exanimatus est.* Volunt igitur *vermium* nomine *pediculos* intelligi, à quibus hi consumpti fuerint. Sed in *Actorum* loco hos omnino refellit vetustissimus ille *Bezæ* codex, qui sic habet; καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἔτι ζῶν, οὕτως ἐξέψυξεν, *Et à vermibus erosus adhuc vivus, ita exanimatus fuit.* Quod de veris vermibus rectè dicitur, qui erodere non solent nisi mortuos; sed frustrà observaretur, si res esset de pediculis. Pediculi enim vivis, non mortuis, infesti sunt. Quin morituri hominis corpus deserunt. Ita observat *Philosophus* ἐν τοῖς Ζωϊκοῖς, quæ hodie non exstant. Diversi enim sunt libri illi Περὶ ζώων, quos habemus, ab illis, quibus titulum fecerat τὰ Ζωϊκά. Sed ipsamet *Philosophi* verba sic citat *Apollonius Mirabilium* capite vigesimo septimo, Οἱ φθεῖρες ἐν τῇ κεφαλῇ ἐν ταῖς μακραῖς οὐ φθίνουσι νόσοις, μελλόντων τελευτᾷν τῶν πασχόντων, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰ προσκεφάλαια εὑρίσκονται, προλελοιπότες τὴν κεφαλήν. *Pediculi capitis in longis morbis non tabescunt, cum ægri sunt inter ituri, sed, capite deserto, in pulvinaribus inveniuntur.* Nempe, ut asserit *Alexander Aphrodisæus* libri secundi *Problemate* trigesimo, pediculi tepore quodam, & succo sanguineo, eoque dulci opus habent, quibus cum destituantur in morituris corporibus, facilè illa deserunt, ut quærant meliora loca. *Scaliger* quoque in *Cardanum Exercitatione* 246. extremâ tradit, tanquam in publicis nosocomiis rem notissimam, *ubi è miseris illis moritur aliquis, confestim è veteri hospitio, scilicet cadavere, demigrare pediculos.* Et cur à defuncto statim fugiant pediculi, causas disquirit *Ambrosius Leo Nolanus* Problemate 225. quas hic afferre nihil attinet. Tantum colligimus, vermes, quos ait *Lucas Herodem* adhuc vivum erosisse, non fuisse pediculos, sed veros vermes, qui, licet mortuos sæpiùs, tamen etiam vivos nonnunquam erodunt. Nec paucos aliunde illustres hoc mortis genere occubuisse probabimus in capite *De vermibus.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Pulice.

Pulex *Hebrais* פרעוש paros. *Quomodo inde fiat* Arabicum برغوث borguths, *&* Syriacum ܦܘܪܬܥܢܐ purthaana, *vel* ܦܘܪܬܥܢܐ purtaana, *quod pro* pulice *malè redditur* culex. *In* Plinio, *&* Augustino, culex *pro* pulice, *& in* Giggeio *multoties. Descriptio pulicis ex* Arabibus. *Dicitur* pater saltûs. *Habet elephantis proboscidem. Pulicem inter orandum occidere nefas.* Psyllium *Arabibus* برغوثي borguthsi. *Cur* pulicem *se vocet* David. Pediculus *pro* vili *in* Homero. *Tenuiores* Claudius pulices *vocavit. Copiæ imbelles*, ψύλλων νέφος, *&* ἱππικόν. In pulicis morsu Deum invocat, *Proverbium.* Socratem *pulicum saltus metitum esse præter* Aristophanem *etiam scripsit* Xenophon. Excoriat pulicem, ut pellem habeat, *de viro sordido dictum. Ad cerastis morsum non adhiberi* ψύλλαν, pulicem, *ut putat* Phile, *sed* ψύλλον Psyllum, *qui virus exsugat. Vir illustris in* Esdra, פרעוש, *id est*, pulex *dictus.* Psyllus Græcis *viri nomen*, Psylla *vel* Psyllium *urbis.* Psyllici *canes.* Psylli *populi unde dicti. Ager* Siciliæ terra di pulici *hodie, non à* pulice, *sed à* Polluce.

Ut pauca habet Scriptura de pulice, ita nos pauca dicemus. Nomen *Hebræum* פרעוש *paros*, vel ἀρχαικῶς *pharos*, verè esse *pulicem* patet tam ex consensu Interpretum, quam ex vicinis linguis. *Arabicè* enim dicitur برغوث *borguths*, mutatis tribus literis, sed in tres alias homogeneas. Nempe *Pe* in *Be*, *Ajin* in *Gain*, & *Scin* in *Thse.* Indidem *Syrum* ܦܘܪܬܥܢܐ *purthaana*, iisdem Radicalibus, nisi quod *Scin* de more in *Thau* mutatum est, & ex ultima sede translatum in penultimam. In *Midras* Cant. 1. 12. perperam scribitur per *Teth*, אפילו פורטענה לא עקץ בם בא הב"ה ומצאן ישנים, *Nisi pulex eos pupugisset, veniens Deus Sanctus Benedictus eos reperisset dormientes.* Et hujus Plurale פורטעני *purtaane*, viri duo doctissimi *Boderianus* & *Buxtorfius* male reddunt *culices.* Nisi sit mendum Librarii, qui *culices* scripserit pro *pulices.* Quale in his *Plinii* libri decimi noni capite decimo, *Bestiolarum quoque genera innascuntur, napis culices, raphano erucæ & vermiculi.* Quæ sic in *Theophrasto Historiæ* libri septimi capite quinto, Θηρία δὲ ἐγγίνεται, ταῖς μὲν ῥαφανίσι ψύλλαι, τῇ δὲ ῥαφάνῳ κάμπαι καὶ σκώληκες.

Legen-

Legendum igitur in *Plinio*, *napis pulices*, non *culices*. Rursus in *Soliloquiis*, quæ *Augustino* tribuuntur, capite vigesimo quarto, *Num damnabis*, *Rex* Israël *æterne*, *canem mortuum?* *Num damnabis culicem unum?* Legendum *pulicem unum.* Palam enim alludit ad hæc *Davidis*, 1 *Sam.* 24. *v.* 15. *Post quem egressus est Rex* Israëlis? *quem persequeris? canem mortuum? pulicem unum?* In *Arabico Giggeii Lexico* mendum idem tam sæpe occurrit, ut non possit auctori non adscribi. Sic tom. 1. pag. 263. برغوث *culex*, & pag. 1196. الخدوش *musca*, *culex.* Et tom. 2. p. 1249. الصوابة *Ovum id, ex quo culices gignuntur.* Et pag. 1365. الاصلم *culex.* Et tom. 3. pag. 276. العزام *culex.* Et pag. 1165. قرص البراغيث *morsus culicum.* Et pag. 1166. القرصة *Cùm quis à culice mordetur.* قرصة البراغيث *illum culices momorderunt.* Et tom. 4. pag. 1147. ابو الوثاب *Vulpes*, *muscula*, *culex.* Quibus locis omnibus *culicis* nomine pro *pulice* illum abuti constat, quia *Alcamus*, quem sequitur, ubique habet البرغوث *alborguthso*, vel Plurale البراغيث *albaragithso.* Qua voce *pulicem* significari tam certum est, quàm quod est certissimum. Ita enim describit *Alkazuinius*, هو اسود احدب ضامر اذا وقع نظر الانسان عليه احس به فيوثب تاره الي اليمين وتاره الي الشمال حتي يغيب عن نظر الانسان *Est niger, gibbosus, macer, cùm in eum incidit hominis visus, statim sentit, & modo ad dextram, modo ad sinistram salit, donec à conspectu hominis lateat.* *Damir* quoque asserit esse animal multi saltûs, atque inde vocari طامر *tamir*, id est, *salientem*, & ابو الوثاب id est, *patrem saltûs:* nec solùm anteriùs, sed & retrorsum salire, ut venatorem fugiat, & esse احدب ثرا *valde gibbosum*, & promuscide, quâ fugit, elephantem imitari. Idem multis quærit, an illud liceat inter orandum interficere, aut orare cum veste hujus nuper occisi sanguine delibutâ. Medici quoque, ut *Avicenna* Can. 4. *Fen.* 6. tract. 3. cap. 11. & apud *Damirem Hamri* & *Razi* iis remediis fugant البراغيث quibus *Græci* & *Romani* pulices. Et *herba pulicaris*, ut *Græcè* ψύλλιον ἀπὸ τῶν ψύλλων *psyllum à pulicibus*, ita *Arabicè* vocatur برغوثي *borguthsi*, quamvis vulgare nomen sit بزرقطونا *bazarkatuna*, unde *zargatona* Hispanis. *Abenbitar*, بزرقطونا وهو الاسفيوس بالفارسية وفسليون باليونية وتاويله البرغوثي BAZARKATUNA Persicè *dicitur* ASPHIUS, *&* Græcè PSYLLION, *quod* Arabicè *redditur* ALBORGUTHSI.

Propheta *David* cum Rege *Saüle* disceptans, ὅπως τῇ ταπεινότητος ὑπερβολῇ τὴν ἀτεράμονα καταμαλάξῃ καρδίαν, *ut humilitatis exuperantia præfractum cor emolliret*, ut ait *Theodoretus*, se semel atque iterum pulicem appellavit. Prior locus jam citatus est ex 1 *Sam.* 24. *v.* 15. *Post quem egressus est Rex* Israëlis? *Quem persequeris? canem mortuum? pulicem unum?* Alter capitis vigesimi sexti versu vigesimo, *Egressus est Rex* Israëlis *ad quærendum pulicem unum.* Qui si unus quæratur, vix invenitur, & inventus vix capitur, & captus venatori levis est præda, Regi maximè. Pro pulice in uno loco *Chaldæus* habet הדיוטא חד, *idiotam*, (id est, plebeium) *unum:* in altero חליש חד, *infirmum unum.* Non malè, cùm hyperbolicâ hâc metaphorâ *David* nihil aliud significet, quàm se vilem esse homuncionem, in quo insequendo Rex potens, qualis erat *Saül*, malè operam suam collocet: cùm propter tenuitatem facilè latere possit, nec si tandem caperetur, magnum operæ prætium *Saül* facturus esset. Non dissimili hyperbole de *Agamemnone* dicit *Achilles* libri decimi *Iliad.* versu 378. Τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ, vel, ut alii legunt, ἐγκάρος αἴσῃ, *non pluris illum facio quàm pediculum.* Ita enim ex *Eustathio* multi accipiunt. Et apud *Dionem Claudius*, ut doceret se tenuiorum hominum insidias susque deque habere, Οὐ τὸν αὐτὸν χρὴ τρόπον ψύλλαν τε καὶ θηρίον ἀμύνεσθαι, *Non oportet eodem modo adversùs pulicem, quàm adversùs feram se tueri.* Proinde *Tzetzis* Historiarum *Chil.* 9. *Hist.* 272. *Xerxis* imbelles copiæ vocantur ψύλλων νέφος *pulicum nubes.* Et in *Anonymi* Epigrammate *Anthol.* libri secundi capite trigesimo secundo *Cajus* pumilio dignus esse dicitur, qui militiæ det nomen.

Εἰ μὲν ἀττελάβους ἄγεται στρατὸς, ἢ κυνομυίας,
Ἢ μύας, ἢ ψύλλων ἱππικὸν, ἢ βατράχων,

Si in attelabos copiæ ducantur, aut cynomyias, aut mures, aut pulicum, vel ranarum equitatum. Hinc ridetur in fabulis qui à pulice morsus *Herculem* invocavit. Unde natum Adagium apud Parœmiographos, Ἐν ψύλλας δήξει θεὸν ἐπικαλεῖται, *In pulicis morsu Deum invocat.* Et *Aristophanes* in *Nebulis*, ut *Socratem* doceat de rebus nihili philosophari, fingit illum pulicis saltum dimetiri, & saltu suo proprios pedes quot transiliat. Verba sunt *Actûs* 1. *Scenâ* 2.

ΜΑ. Ἀνήρετ' ἄρτι Χαιρεφῶντα Σωκράτης
Ψύλλαν ὁπόσους ἅλλοιτο τοὺς αὑτῆς πόδας.
Δακοῦσα γὰρ τοῦ Χαιρεφῶντος τὴν ὀφρῦν,
Ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Σωκράτους ἀφήλατο.
ΣΤΡ. Πῶς δῆτα τοῦτ' ἐμέτρησε; ΜΑ. Δεξιώτατα.
Κηρὸν διατήξας, εἶτα τὴν ψύλλαν λαβὼν,
Ἐνέβαψεν εἰς τὸν κηρὸν αὐτῆς τὼ πόδε,
Κᾆτα ψυγείσῃ περιέφυσαν Περσικαί,
Ταύτας ὑπολύσας ἀνεμέτρει τὸ χωρίον.

DISC. *Nuper interrogavit* Chærephontem Socrates, *quot suos ipsius pedes saltet culex. Demorso enim* Chærephontis *supercilio*, *in* Socratis *caput insilierat.* Strepsi. *Quomodo igitur id metitus est?* DISC. *Dexterrimè. Ceram enim liquefecit, & capto pulice, pedes ejus in ceram immersit: & mortuo crepidæ adnatæ sunt, quibus solutis spatium dimensus est.* Et *Act.* 3. *Sc.* 1.

ΦΕΙ. Τίς φησι ταῦτα; ΣΤΡ. Σωκράτης ὁ Μήλιος,
Καὶ Χαιρεφῶν, ὃς οἶδε τὰ ψυλλῶν ἴχνη.

PHI. *Quis hæc dicit?* STR. *Socrates Melius* (id est, tam atheus, quàm *Diagoras Melius*) *&* Chærephon, *qui novit pulicum vestigia.* Nempe de *Socrate* fuisse tale aliquid disseminatum etiam ex *Xenophontis Symposio* colligere est, ubi *Socrati* dicit quidam *Syracusanus*, Εἰπέ μοι πόσους ψύλλα πόδας ἐμοῦ ἀπέχει· ταῦτα γάρ σε φασὶ γεωμετρεῖν. *Dic mihi quot pedes à me distet pulex: ajunt enim te hæc dimetiri.* Eodem pertinet, quòd de sordido *Euclione* scribit *Petrus Nellus* Satyricus *Italus: Scortica di pulci porhaver la cuoia*, id est, *Excoriat culices ut pellem habeat.* Ut *Philen* præteream, quæ ut in Medicina doceat prodesse res vilissimas, ad cerastis morsum se adhibere ait εὐτελῆ ψύλλαν μόνην *nil nisi vilem pulicem:* sed, nisi fallor, gravi errore. Sic enim ταῖς ψύλλαις *pulicibus* tribuit, quod alii τοῖς Ψύλλοις, *Psyllis populis.* Ælianus *Historiæ*

storiæ libri primi capite quinquagesimo septimo, ubi de *Africæ* cerastis; Ἔστι δὲ αὐτοῖς πρὸς τοὺς καλουμένους Ψύλλους ἔσπονδα, οἵπερ οὔτε αὐτοὶ δακόντων ἐπαΐουσι τῶν δηγμάτων, καὶ τοὺς τῷ τοιούτῳ κακῷ περιπεσόντας ἰῶνται ῥᾷστα. *Illis est pax cum iis, qui* Psylli *dicuntur, qui nec ipsi, si mordeantur, morsum sentiunt, & eos, qui in id malum incidunt, facillimè sanant.* Et multò antè scripserat *Callias* libro 10. *De rebus Agathoclis*, τοὺς κεράστας ὄφεις δεινοὺς εἶναι τὸ δῆγμα, ἀναιρεῖν γὰρ καὶ ζῶα ἄλογα, καὶ ἀνθρώπους, εἰμὴ παρείη Λίβυς ἀνὴρ Ψύλλος ὢν τὸ γένος, *cerastas serpentes esse diri morsûs, & tam bruta, quàm homines, interimere, nisi adsit vir* Libycus Psyllus *genere*. Quâ autem ratione id fiat, vide apud *Ælianum* ubi supra, & libri decimi sexti caput vigesimum septimum & vigesimum octavum.

Ut à culice *Conopem* servum in *Achille Tatio*, sic à pulice Virum illustrem nomen duxisse mirabere. Is est פרעש *Paros*, vel *Pharos*, qui sæpe nominatur in libris *Esdræ*, & *Nehemiæ*. Sed & in *Menandri Messenia* Ψύλλος est viri nomen, de quo *Suidas*. Et *Psylla*, vel *Psyllium*, *Bythiniæ* urbs non procul ab *Heraclea*. Et apud *Pollucem* οἱ κύνες οἱ ψυλλικοὶ *Psyllici canes* ab *Achaiæ* urbe dicti. Nec desunt, qui *Græcos Africæ Psyllis* ἀπὸ τῶν ψύλλων *à pulicibus Græcum* nomen indidisse suspicentur, quia pulicum more sanguinem exsugebant, nempe ut à serpentibus percussos ita sanarent. *Plinius* libri vigesimi octavi capite tertio, *Quorundam hominum tota corpora prosunt, ut ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso levant percussos, suctuve modico. Quorum è genere sunt* Psylli Marsique. *Suetonius* in *Augusto* capite decimo septimo, Cleopatræ *etiam* Psyllos *admovit, qui venenum ac virus exsugerent.* *Arnobius* libro secundo, *Adversùs ictus noxios, & venenatos colubrarum morsus, remedia sæpe conquirimus, & protegimus nos labiis* Psyllis, Marsisve *dentibus.* Ita legit *Cl. Salmasius* pro vulgato, *laminis* Psyllis, Marsis *vendentibus*. *Celsus* libri tertii capite vigesimo septimo, ubi de serpentum morsu; *Homo adhibendus est, qui vulnus exsugat: neque* Hercules *scientiam propriam habent, qui* Psylli *nominantur, sed audaciam usu ipso confirmatam.* Unum addo, in *Sicilia* agrum circa *Pintiam* urbem vernaculo sermone vocari *terra di pulici*, non tamen *à pulicibus*, sed à templo *Pollucis* ibi olim culti.

CAPUT VIGESIMUM.

Formicæ nomen *Latinum*, *Græcum*, *Hebræum*, & *Chaldaicum*.

Formica, φόρμιγγα, βύρμηξ, & μύρμηξ *unde dicta.* B, M, & F, *literæ permutabiles.* Ex Græco *Accusativo formari* Latinum *Nominativum.* Formica *Hebraicè* נמלה nemala. *An quia granorum capita abscindit, ne regerminent? Quod docent Scriptores omne genus.* Ποίμνη Epiphanio ἡ μυρμηκιά. Hieronymus *emendatus. Formica, cur grana coriandri quadrifariam dividat, lentes, hordeum, & fabas solùm excorticet.* Coriandrum *Arabicè* كسفرة *pro* كزبرة Job. 24. v. 24. נמל namal, *est* spicæ caput abscindere. *Inde* formica נמלה nemala; *quia spicarum summitates abscindit, ut grana ex iis eximat. Insignis de eo* Æliani *locus non satis intellectus.* Ἀθέρας *esse spicarum capita. His opponi* οὐραγοὺς *in* Æliano, *sed legendum* οὐρόγκους, *vel* οὐῤῥύγκους. *Infimam spicam à* Varrone urruncum dici. Formica *Chaldæis* שומשמנא sumsemana, *ab insigni odoratu.* Arabibus سمسمة simsima *formicæ species.*

Formicam dici eò quòd *ferat micas farris* perperam statuit *Isidorus*. Vox enim est *Græca* originis. Quam scilicet μύρμηκα nominat *Græcorum* vulgus, nonnulli βύρμηκα vocabant, aut βύρμακα. *Hesychius*, Βύρμακας, μύρμηκας. Nempe *M* in *B* sæpe mutari docent voces μέλλειν & βέλλειν μυρσίνη & βυρσίνη, τέρμινθος & τερέβινθος, ἐπισομεῖν & ἐπισοβεῖν. Rursus literæ B & Φ, vel *F*, non sunt minùs permutabiles. Dicitur enim βισάκιον & φισάκιον, ἀμφιλαβὴς & ἀμφιλαφὴς, στροβῶ & στρέφω. Et *Latina*, *triumphus*, *fremo*, *fascinus*, *fullo*, facta sunt ex *Græcis* θρίαμβος, βρέμω, βάσκανος, βυλλῶν. *Formica* itidem ex βύρμηκα. Quamvis ipsos *Græcos* φόρμιγγα pro *formica* dixisse doceant hæc *Hesychii*, Φόρμιγγα, μύρμηκα. Neque id præter morem, quod ex Accusativo βύρμηκα, vel φόρμιγγα, factum Nominativum *formica*. Sic enim Nominativa sunt *orca*, *forda*, *sporta*, *tæda*, *fera*, *spelunca*, ex *Græcis* Accusativis ὄρυγα, φοράδα, σπυρίδα, δαΐδα, θηρὰ, vel φηρὰ, σπήλυγγα. Sed & id verisimile est, quod *Grammatici* asserunt, μύρμηκα *Græcè* dici, quasi μέρμηκα, vel μερμέρηκα, παρὰ τὸ μερμερίζω καὶ φροντίζω, cùm sit sollicitum animal, & de futuro valde anxium. Itaque μύρμηξ quasi μέρμηξ potuit appellari, ut urbs circa *Trojam*, & *Lampsacum*, rubris mœnibus, unde *Sibylla Erythræa*, in *Stephano* modo Μερμησσὸς nuncupatur, modo Μυρμισσός.

Sed *Hebræum formicæ* nomen נמלה *nemala*, fit à נמל *namal*, quod *succidere* est. An quia Naturæ quodam instinctu grana, quæ sub terra recondit, aut media dividit, aut eorum capita abscindit, quasi vereatur ne regerminent? Quod testari video Scriptores omne genus. *Plinii* libri undecimi capite trigesimo, *Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant è terra.* *Plutarchus* in libro *Utra anim.* Ἵνα μὴ γενόμενος σπέρμα τὴν σιτίου χρείαν διαφθείρῃ, παραμένῃ δὲ αὐτοῖς ἐδώδιμος, ἐξεσθίουσι τὴν ἀρχὴν, ἀφ᾽ ἧς τὸ βλαστὸν ὁ πυρὸς ἀφίησιν. *Ne tritici granum semen evadens cibi usum perdat, atque ut edule ipsis maneat, caput ejus erodunt, ex quo germen emittit.* *Lucianus* in *Icaro-Menippo*, Πυροῦ ἡμίτομον θεῖ φέρων, *Frumenti granum semi-sectum ferens currit.* Ælianus *Historiæ* libri secundi capite vigesimo quinto, Ἑκάστου σπέρματος διατρήσαντος τὸ μέσον, τὸ μὲν ἐκπεσὸν δεῖπνον γίνεται μύρμηκι, τὸ δὲ λοιπὸν ἄγονόν ἐστι. *Postquam singula semina in medio exterebrârunt, quod excidit formicæ pro prandio est, reliquum autem sterile.* *Zoroastres* in *Geoponicis* libri decimi quinti capite primo, Οἱ μύρμηκες, ἵνα ὁ σῖτος ἀποθησαυριζόμενος παρ᾽ αὐτῶν μὴ φύῃ, τὰς ἐντεριώνας τῶν ῥαγῶν ἀφαιροῦσι. *Formicæ, ne frumentum apud se reconditum germinet, granorum interiora eximunt.* *Origenes* libro quarto *Contra Celsum*, aut *Celsus* ipse verius; Τῶν ἀποτιθεμένων καρπῶν τὰς ἐκφύσεις ἀπεκτιθέασιν οἱ μύρμηκες, ἵνα μὴ σπαραγγῶσιν, μένοιεν δὲ δι᾽ ἔτους αὐτοῖς εἰς τροφήν. *Reconditarum frugum germina eximunt formicæ, ne regerminent, & ut illis per annum in alimenta maneant.* *Basilius* in *Hexaëmeron* Homiliâ nonâ Διακόπτει ταῖς ἑαυτοῦ χηλαῖς τῶν καρπῶν τὸ μεσαίτατον, ὡς ἂν μὴ ἐκφυέντες ἄχρηστοι πρὸς τροφὴν αὐτῷ γένοιντο. *Secat unguiculis suis medias fruges, ne germinantes ipsi fiant ad alimentum inutiles.* *Epiphanius* in *Physiologo* capite decimo octavo, Ὅταν ἀποταμιεύσῃ τοὺς κόκκους ἐν τῇ ποίμνῃ, διχοτομεῖ αὐτοὺς, &c. *Cùm grana in cellula recondit, illa dividit*, &c. Mira est κατάχρησις in verbo ποίμνη, quod propriè *gregem* sonat, deinde etiam *caulam ovium*. At hic sumitur pro τῇ μυρμηκιᾷ. *Hieronymus* in vita *Malchi*, *Illæ venturæ hyemis memores, ne madefacta humus in barbam horrea verteret, illata semina præcidebant.* Pro corruptis vocibus *in barbam* lego *in herbam*. *Eustathius* in *Hexaëmeron*, Οἱ δὲ μύρμηκες τὸν σῖτον συνάγοντες διὰ μέσου τῶν κόκκων τέμνουσι, πρὸς τὸ μὴ ἐκφῦσαι αὐτὸν νοτιζόμενον. *Formicæ, cùm frumen-*

mentum colligunt, media grana abſcindunt, ne madefacta germinent. Piſidas *De mundi opificio*,

Πρόελθε, μύρμηξ, σιτοκλέπτης, ἐργάτης
Τὸ κόκκον ἡμίτμητον ἐγκλείων κάτω,
Μήπως νοτιωθῇ καὶ σαπῇ ταῖς ἰκμάσι,
Καὶ φθαρτικὴν κάτωθεν ἀνθήσῃ χλόην.

Accede, formica, frugilega, operaria, granum ſemiſectum humi recondens, ne humoribus madefiat, & putreſcat, & è terra in pernicioſam herbam effloreſcat. *Tzetzes* in *Heſiodum*, τὸν σῖτον εἰς δύο τέμνων ἀποτίθησι, μή πως ἀναφύσει. *Frumentum in duas partes diſſectum reponit, ne regerminet. R. Levi* in *Prov. 6. v. 6.* היא אוכלת חודו של זרע אשר בו מה שמדרגתו מדרגת זרע הזכר כמו שנזכר בספר הצמחים בדרך שלא יצמח מהגרגרים הטמון כארץ ובזה יהיה נשמר מהעיפוש *Comedit grani cuſpidem, quæ proportione reſpondet ſemini maris, ut traditur in libro De ſeminibus, ne germinent grana, quæ ſub terra latent, & ut à corruptione ſic ſerventur.* Liber *Hebraicus* in *Sueſia* MSS. *Nôrant homines naturam formicarum*, &c. ואיך יחתכו גרגיר החטה לשנים ואיך יקלפו השעורים והפולים והעדשים כי הם יודעי שלא יצמחו אחרי כן, *Et quomodo frumenti granum in duas partes incidant, & quomodo hordeum, fabas, & lentes excorticent, quia ſciunt eas poſtmodum non germinare.*

Alkazuinius, اذا جمعت الحب في موضع بيتها خافت ان ينبت فتقطع كل حبة قطعتين ليذهب عنها قوة النبت ويقطع حبة الكزبرة لرباع قطاع لان نصفها ينبت واذا كان عدسا او شعيرا او باقلا يقشرها ولا يكسرها فان بالتقشير يذهب عنها قوة النبت *Cum grana collegerunt in apothecis ſuis, quia metuunt, ne germinent, in duas partes ſingula ſecant, ut ſic iis eximatur virtus vegetativa. Sed coriandri granum quadrifariam dividunt, quia etiam dimidiatum regerminat. Lentem autem, hordeum, & fabam non frangunt, ſed excorticant, quia per excorticationem vegetandi facultate privantur.* Idem in *Damire* legitur de granis, & coriandro, quod non vocatur الكزبرة *alkuzbara* per *Ze* & *Be*, ut in *Alkazuinio*, & aliis, ſed الكسفرة *alchuſphara* per *Sin* & *Phe*, in utroque meo exemplari. Quod obiter moneo, quia *Giggeio* hæret calculus in voce الكسفرة *alchuſphara*, & doctiſſimus *Golius* noſter eam intactam planè præterit. Sed, ut ad rem jam redeamus, quamvis tot Scriptoribus fidem abrogare vix poſſimus, tamen ſi videatur ſubtilius *Hebræum formicæ* nomen hinc deducere, quia *Græci* vetuſtiores de formica nihil tale obſervaverunt, neque quiſquam eorum, qui vixerunt ante *Plinium*, quod meminerim; ſaltem formicas conſtat ſpicarum ſummitates ideo abſcindere, ut ex iis grana eximant, quod *Hebraicè* Verbo נמל *namal*, aptiſſimè efferatur, cùm Scriptura illud uſurpet in ſimili argumento. Nempe, cùm de impiis dicitur *Job. 24. v. 24.* וכראש שבולת ימלו, *Et ut ſpicæ caput abſcinduntur.* Ad quæ verba ſcribit *Kimchius* in *Lexico* ימלו eſſe à נמל *namal*. Itaque formicas נמלים *nemalim*, inde dici vero eſt conſentaneum. Rem graphice deſcribit *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſexti capite quadrageſimo tertio, ſed iis verbis, quæ non ſatis intelliguntur. Proinde libet illa explicare, Οἱ δὲ μύρμηκες προϊόντες ὥσπερ ἐπισιτίσασθαι τοῖς μεγίστοις ἕπονται· οἱ δὲ ἄγουσι στρατηγῶν δίκην· καὶ εἰς τὰ λήϊα ἐλθόντες, οἱ μὲν ἔτι νεαροὶ τὴν καλάμην ὑφεστᾶσιν· οἱ δὲ ἡγεμόνες ἀνέρπουσι, καὶ τοὺς καλουμένους οὐραγοὺς τῶν καρπίμων διατραγόντες τῷ δήμῳ τῷ κάτω ῥιπτοῦσιν· οἱ δὲ περιελθόντες τοὺς μὲν ἀθέρας ἀποκόπτουσιν, ἐκλέπουσι δὲ τὰς τῶν πυρῶν στελούσας τε, καὶ περιαμπεχούσας θυλακίδας. *Formicæ tanquam pabulatum proficiſcentes natu grandiores ſequuntur, quæ ducum inſtar præeunt: & cum ad agrum ſegetum devenerunt, ſub calamis ſtant juniores. Duces autem aſcendunt, & frugum uragos, quos vocant, eroſos populo, qui infra eſt, abjiciunt. Illæ autem circumſtantes ſpicarum capita abſcindunt, & glumas, quibus granum induitur & includitur, deglubunt*, &c. Ἀθέρας expono τῶν ἀσταχύων τὰ ἄκρα cum *Homeri Scholiaſte* in *Odyſſ.* λ'. verſu 127. His opponit *Ælianus* οὐραγοὺς, vel, ut alii ſcribunt, οὐραχοὺς τῶν καρπίμων, *frugum uragos*, vel *urachos*. Quorſum nemo facile dixerit. Alibi enim οὐραγὸς eſt plane aliud, nempe *dux extremi agminis*: item *in embryo meatus urinarius*, qui & οὐραχὸς nonnullis. Sed pro οὐραγοὺς, vel οὐραχοὺς, in *Æliano* ſcripſerim οὐρύγγους, vel οὐρρύγκους. Ut *Græcè* οὔρρυγκος ſit idem, quod *urruncum Varroni*, cujus verba ſunt *Rei Ruſticæ* libri primi capite quadrageſimo octavo, *Illud autem ſumma in ſpica jam matura, quod eſt minus quam granum, vocatur* FRIT. *Quod in infima ſpica ad culmen ſtramenti ſummum, item minus quam granum eſt, appellatur* URRUNCUM. Sic in *Æliano* ἀθέρες opponerentur τοῖς οὐρρύγκοις, ut in *Varrone* FRIT URRUNCO, quia illud in ſumma, hoc in infima ſpica eſt.

Arabicum formicæ nomen نملة *nimla*, *Hebræo* ſimile eſt: ſed *Chald.* & *Syr.* ܫܘܡܫܡܢܐ *ſumſemana*, unde oriatur, non ſatis ſcio. Niſi putetur fieri, Radicalibus geminatis, ab *Arabico* شم *ſamma*, quod *odorari* ſignificat. Quia formicam ſcribunt *Arabes* odoratu maxime valere. *Damir*, النمل شديد الشم *Formica eſt vehementis odoratus.* Alkazuinius, ومن عجايبه انه مع لطافة جسمه وشخصه وخفة وزنه له شم ليس لا حد من الحيوان مثله واذا وقع شي من يد الانسان في موضع لا يري فيه شيا من النمل فلا يلبث ان يقبل النمل كالخط الاسود الممدود الي ذلك الشي *E mirabilibus ejus eſt, quod cum corporis ſui tenuitate, & ponderis ſui levitate, odoratum habet, qualem nullum animal. Cum enim aliquid cecidit è manu hominis in loco, in quo formicæ nullæ apparent, ſine mora formicæ accedunt tanquam linea nigra ad rem illam protenſa.* Eſt & سمسمة *ſimſima* in uſu apud *Arabes* pro certa formicæ ſpecie. *Alcamus* السمسمة نمل حمر SIMSIMA, *formica rubra*, ſed per *Sin* ſcribitur, non per *Scin*, ut *Chaldæum* שומשמנא.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Explicatur *Solomonis* locus de formica Prov. VI. 6. *Vade ad formicam, ó piger,* &c.

Ælianus, *ut* Solomon, *formicam pigris in exemplum proponit.* Vade ad formicam, *quomodo ad Doctores itur.* Aspice vias ejus, *etiam propriè dictas. Eadem via semper incedunt. Vacuæ cedunt onustis. Onera partiuntur. Succumbentes adjuvant. Egrediens ingredienti non obstat.* Poëta Agathon *formicæ vias cecinit. Tamen hic aliud* viæ formicæ, *nempe vivendi ratio, de qua citatur ex* Hebræo *Scriptore locus insignis.* Aspice vias ejus, & sape: *non solum ut doctior, sed & ut sis sapientior, & referas ad vitæ praxim. Sic* Horatius *&* Juvenalis. Ducem non habet. Ducem *Hebraice* קצין, *pro quo* Græci γεώργιον, *&* Syrus messem, *quia aliter legerunt. Formica* Aristoteli ἄναρχος. *Parat æstate cibum, colligit in messe escam.* Æstas & messis *synonyma. Sed* æstas *ibi pro* vere. *Formicæ cryptas qua arte effodiant, quomodo ab aquarum alluvione defendant. Variæ in iis mansiones, commune stabulum, penus, cœmeterium, in quo patria monumenta. Apothecas subterraneas* Ælianus ζειὰς *vocat. Variæ mansiones sepibus distinguuntur. Viæ ad illas cur flexuosæ. Inde hyeme non prodeunt, sed circa messem. Onera quomodo vel ore vel humeris ferant, & partiantur inter se, & semina dividant, si meatus sit angustior, & madefacta sudo cœlo proferant, ut exsiccent. Noctu in pleniluniis laborant, interluniis cessant. Sabbatha quoque septima, & tricesima ab iis observari nugatur* Tzetzes. *Origo fabulæ.*

De formica dicit *Solomon* Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, O piger; aspice vias ejus, & sape. Cum ducem non habeat, præfectum, aut dominatorem, comparat æstate cibum suum, colligit in messe escam suam.* Et *Prov.* 30. *v.* 25. *Quatuor ista sunt minima terræ, sed sapientia tamen, & sapientiam edocta: Formicæ populus non potens, quæ æstate parant cibum suum,* &c. In priore loco *Solomon* formicarum diligentiam pigro imitandam proponit. Ita etiam *Ælianus Historiæ* libri quarti capite quadragesimo tertio, Οὕτως ἄρα αὐταῖς τε ἐθελουργὸν, καὶ τὸ ἐθελόπονον πάρεστι ἀπροφασίστως, καὶ ἄνευ τινὸς ὑποτιμήσεως ἐθελοκακούσης, καὶ σκήψεως, εἰς ἣν ὑποχωρεῖ τὸ ῥᾴθυμον· ὡς καὶ ταῖς πανσελήνοις μηδὲ νύκτωρ βλακεύειν, μηδὲ ἐλιννύειν. *Tanta sedulitate, & tanto laboris studio, ad opus se conferunt, absque ullo prætextu, aut ignaviæ excusatione & velamine, cujusmodi desides obtendere solent: ita ut in pleniluniis ne noctu quidem torpeant, & quiescant.* Cætera ibi vide. Jam, ut verba *Solomonis* accuratius perpendamus, *Vade,* inquit, *ad formicam,* nempe quomodo ad Doctorem ire moris est. Ut *Jeroboam* uxori, illam amandans ad *Prophetam* 1 Reg. 14. v. 3. *Vade ad illum,* ait, *is indicabit tibi,* &c. Verum quia hic doctor verbo non docet, sed exemplo, piger non jubetur formicam audire, sed intueri. *Aspice vias ejus:* quę vel si propriè sumerentur, tamen esset quod disceremus. Nam in ipso itinere mira se prodit sedulitas, mirus ordo, mira inter illas concordia. Quo nomine eas multi laudant. Ut ex Philosophis *Aristoteles* quidem brevius *Historiæ* libri noni capite trigesimo octavo, Ἀεὶ μίαν ἀτραπὸν πάντες βαδίζουσιν. *Eadem via semper omnes incedunt.* Sed pluribus *Plinius, Silices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas.* Et *Plutarchus,* Τῶν δὲ πᾶσιν ἐμφανῶν ἥ τε περὶ τὰς ἀπαντήσεις ἐστὶν εὐγνωμοσύνη, τῶν μηδὲν φερόντων τοῖς φέρουσιν ἐξισταμένων ὁδοῦ, καὶ παρελθεῖν διδόντων· αἵ τε τῶν δυσφόρων, καὶ δυσπαρακομίστων, διαβρώσεις, καὶ διαιρέσεις, ὅπως εὐβάστακτα πλείοσι γένηται. *Ex iis, quæ omnibus nota sunt, est in occursu benevolentia, dum vacuæ onustis cedunt via, & transitum præbent, & quæ difficulter gestantur, & afferuntur, erosa dividuntur, ut in plures distributa sint gestatu faciliora.* Et *Ælianus,* Οἱ δὲ μύρμηκες προϊόντες ὥσπερ οὖν ἐπισιτίσασθαι τοῖς μεγίστοις ἕπονται, οἱ δὲ ἄγουσι στρατηγῶν δίκην. *Cum formicæ proficiscuntur tanquam ad pabulandum, sequuntur natu maximas, quæ tanquam duces præeunt.* Item, Πάνυ αἰδεσίμως καὶ πεφεισμένως ἀλλήλοις ὑπαφίστανται τῆς ὁδοῦ, καὶ μᾶλλον τοῖς ἀχθοφόροις οἱ κοῦφοι. *Cum multo honore, & modestia, aliæ aliis de via cedunt, & maxime vacuæ onustis.* Et ex oratoribus *Dio Chrysostomus* Orat. polit. in concione. Καὶ μέν τοι καὶ μύρμηκας πάνυ ἡδέως ἰδεῖν ἐστιν, ὅπως μὲν οἰκοῦσι μετ' ἀλλήλων εὐκόλως, ὅπως δὲ ἐξίασιν, ὅπως δὲ τὰ βάρη μεταλαμβάνουσι, ὅπως τε παραχωροῦσιν ἀλλήλοις τῶν ὁδῶν. *Formicas etiam videre jucundum est, quomodo aliæ cum aliis facile degant, quomodo exeant, quomodo onera partiantur, & sibi in viis mutuo cedant.* Et è *Poëtis Aristophanes in Thesmophoriazousis* de *Agathone* Poëta *Tragico,*

Μύρμηκος ἀτραποὺς ἤτι διαμινυρίζεται.

Formicæ vias aut aliud quid cantillat. Et *Virgilius* Spondæorum tarditate nobis ob oculos ponens formicarum in rependo laborem & tarditatem.

It nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Convectant calle angusto, pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris, pars agmina cogunt,
Castigantque moras, opere omnis semita fervet.

Ex *Patribus* denique *Hieronymus* in *Malchi* vita, *Aspicio formicarum gregem angusto calle fervere, ferre onera majora quam corpora. Aliæ herbarum quædam semina forcipe oris trahebant. Aliæ egerebant humum,* &c. *Quodque magis mirum in tanto agmine egrediens non obstabat intranti. Quin potius si quam vidisset sub fasce & onere concidisse, suppositis humeris adjuvabat.* Tamen cum jubetur piger *formicæ vias aspicere, Hebræa* Phrasi mores & vivendi rationem intelligo. Quam si totam persequi esset animus, docendum haberemus, איך יחפרו תחת הארץ ויעשו להם בתים ויתקנו חדרים ועליות ומחיצות ושבילות בעלי עקלתונות ואיך ימלאו אוצרות מגרגרים הצמחים מזון לכתו ואיך ישימו בתיהם שפלים כדמות ביב לצקרת אליהם מי המטר ואם יארע שיטבול ממזונם דבר איך יוציאוהו וישטחוהו שטוח בשדה ואיך יחבאו גרגירי המזונות בחדרים עקלתונים למעלה לשמרם ממי המטר, *Quomodo sub terra fodiant, & ædificent sibi domos, & cellulas sibi construant, & cœnacula, & tabulata, & vias anfractuosas, & horrea sua granis impleant, cibum in hyemem recondentes, & loca depressiora sibi adornent in alveorum modum, in quæ pluviales aquæ confluant: & si madefieri contingat aliquid ex ipsorum cibis, quomodo illud foras educant, & in agro exporrigant, & quomodo grana ad cibum suum destinata in cellis flexuosis recondant in summa parte, ut ab aquis pluviis sarta & tecta sint.* Hæc, & alia longè plura, de formica reperire est in *Hebræo* Scriptore, de quo supra, qui *Arabum* scrinia compilavit, quomodo illi *Græcorum.* Sed hæc missa facientes ad *Solomonis* verba nos conferimus.

Aspice (inquit) *vias ejus, & sape.* Neque enim nos jubet formicæ mores intueri, ut doctiores, sed

ſed ut ſapientiores ſimus. Nobis igitur ob oculos proponit hoc exemplum, quomodo *Iſraëlitis* Eſaias *bovem & aſinum, qui poſſeſſorem ſuum nôrunt, & præſepe Domini ſui.* Et *Jeremias ciconiam, turturem & hirundinem, quæ obſervant tempus adventûs ſui.* Chriſtus etiam, *Eſtote prudentes ut ſerpentes, & ſimplices ut columbæ.* Itaque theoria ſimplex hic non ſufficit, ſed ad praxin vitæ referenda eſt hæc cognitio. Quod fecere etiam *Ethnici.* Hinc *Horatius Satyra* prima.

Parvula nam exemplo eſt magni formica laboris.
Ore trahit quodcunque poteſt, atque addit acervo.
Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.

Et *Juvenalis Satyrâ* ſextâ,

--- frigusque famemque
Formica tandem quidam expavere magiſtra.

Sequitur in *Solomone, Ducem non habet, neque præfectum, aut dominatorem.*] *Hebræum* קצין *katſin*, cum *Hieronymo ducem* reddimus, quia cum ſequentibus ſic optimè cohæret : neque aliter ſumitur in aliis Scripturæ locis. Exempla vide *Joſ.* 10. *v.* 24. *Jud.* 11. *v.* 6. 11. *Prov.* 25. *v.* 15. *Eſ.* 1. *v.* 10. & 3. *v.* 6. 7. & 22. *v.* 3. *Dan.* 11. *v.* 18. *Mich.* 1. *v.* 3. & 3. *v.* 9. Tamen pro *duce Græci* hic habent γεώργιον. *Arabs* فلاحة *arvum*, ſeu *arationem* : *Chaldæus*, & *Syrus*, חצדה *meſſem.* Hi nempe pro קצין *katſin*, videntur legiſſe קציר *katſir*, id eſt, *meſſem*; illi קטין *katin*, id eſt, *agrum*, aut *agellum*: *Talmudici* ſic ſæpe uſurpant. Et formicis convenit ſatis, quod de avibus dicit *Chriſtus*, Matth. 6. verſ. 26. *Non ſerunt, neque metunt*, nempe in agro ſibi proprio. Sed cur à recepta lectione diſcedamus, cauſa nulla eſt. Neque enim fruſtra *Solomon* tria ſynonyma congerit, cùm formicam negat habere ducem, præfectum, aut dominatorem. Cùm hoc in ea ſit vel maximè mirabile, quòd, cùm nullius imperio ſubſit, tamen vivat tam politicè, quaſi moderatorem haberet, qui ſingula præſcriberet. Neque *Philoſophum* id fugit, qui *Hiſtoriæ animalium* libri primi capite primo, poſtquam grues, apes, & formicas inter politica animalia recenſuit, horum alia obſervat vivere ὑφ' ἡγεμόνα *ſub duce*, grues ſcilicet, & apes, alia verò eſſe ἄναρχα *ſine duce*, nempe formicas.

In ſequentibus, *Parat æſtate cibum ſuum, colligit in meſſe eſcam ſuam*, *æſtas* & *meſſis* ſunt ſynonyma, ut paſſim. Sic *Prov.* 10. *verſ.* 5. *Qui congregat æſtate, filius eſt intelligens; ſed qui ſtertit in meſſe, filius eſt pudefaciens.* Prov. 26. verſ. 1. *Ut nix æſtati, & pluvia meſſi* (non convenit.) Eſ. 16. v. 9. *Concidit æſtatis tuæ, & meſſis tuæ celeuſma.* Jerem. 8. v. 20. *Tranſiit meſſis, finita eſt æſtas.* Ita *Græcè* θέρ☉ *æſtatem*, & *meſſem*, θερίζειν *æſtivare* & *metere* ſonant. Sed *Hebræis* id dices minùs convenire, quàm *Græcis*; quia *Græcis* quidem æſtiva erat meſſis, ſed verna *Hebræis*, inter *Paſcha* & *Pentecoſten*, quæ feriæ in ver incidebant. *Hebræos* reſpondeo nullam habuiſſe vocem, quâ *ver* ſignificarent, & nomen קיץ apud illos commune fuiſſe *veri* & *æſtati*. Id ex Evangelio (a) conſtat, in quo, cùm arborum ramus tener eſt, & folia germinant, *æſtas inſtare* dicitur. *Æſtas*, id eſt, *ver.* In *Judæa* enim arbores ſub finem hyemis folia emittere jam incipiunt. Et in hoc ipſo loco, *Parat æſtate cibum ſuum*, id eſt, *vere*, quod *Hebræis* fuit meſſis tempus.

(a) *Matth.* 24. 32. *Marc.* 13. 28. *Luc.* 21. 30.

Porrò è multis hoc unum de formica refert *Solomon* hic, & *Prov.* 30. *verſ.* 26. quia huc refertur ferè quidquid in formicis miramur. Quorum primum illud eſt, quod de domo commoda, & amplis horreis, ſibi proſpiciunt, in quæ grana recondant. Domus ſunt cryptæ ſubterraneæ, quas ipſæ ſibi fodiunt, terram unguibus eruentes & circumquaque aggerantes, ut propugnaculi vicem præſtet, & ab aquarum alluvionibus eas defendat. *Ælianus* libri ſexti capite quadrageſimo tertio, τὴν δὲ γῆν, ἣν ἐξορύττουσιν, ἀλλὰ καὶ ταύτην τε ὑπὲρ τοῦ ςομίου περιβαλόντες, οἱονεὶ τείχη τινὰ καὶ προβλήματα ἐργάζονται, ὡς μὴ τὸ ὕδωρ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταθέον ῥᾳδίως εἶτα αὐτοὺς ἐπικλύσαν, ἢ ἀπολέσῃ πάντας, ἢ τοὺς γεπλείςους. *Alkazuinius*,

ومن عجايب اتخاذه المغارة تحت
الارض وفيها منازل ودهاليز وغرف
وطقات منعطفات تملاوها حبوبا وذخاير
للشتا وتجعل بعض بيوتها منخفضا
لينصب اليها الما وبعضها مرتفعا للحب

Eſt id mirabile, quod latibula ſubterranea ſibi ſumunt; in quibus variæ ſunt manſiones, & veſtibula, & cœnacula, & tabulata flexuoſa, quæ granis implent, & apothecæ in hyemem; & è domibus ſuis nonnullas faciunt demiſſiores, in quas aquæ influant, & celſiores alias ad grana recondenda. *Plutarchus* in iis haberi ſcribit τρεῖς κοιλότητας, ὧν τὴν μὲν ἐνδιαίτημα κοινὸν αὐτοῖς εἶναι, τὴν δὲ τῶν ἐδωδίμων ταμεῖον, εἰς δὲ τὴν τρίτην ἀποτίθεσθαι τοὺς θνήσκοντας, *tres cavernas, quarum una ſit omnium commune ſtabulum, ſecunda ciborum penus, tertia, in qua mortuæ reponantur.* Ibi nimirum habent gentilitia illa ſepulchra, de quibus apud *Origenem Celſus*, Τοῖς ἀποθνήσκουσι μύρμηξι φησὶ τοὺς ζῶντας ἴδιόν τι ἀποκρίνειν χωρίον, κἀκεῖνο αὐτοῖς εἶναι πάτρια μνήματα, *Mortuis formicis ait vivas proprium locum ſecernere, hæcque illis eſſe paterna monumenta.* Hinc de iiſdem *Plinius* : *Sepeliuntur, inter ſe viventium ſolæ præter hominem.* Et *Ælianus* libri quinti capite quadrageſimo nono, Καὶ ἐκεῖν☉ ἐκφορᾶς νεκρῶν μέλειν, καὶ καθαίρειν τοὺς σφετέρους χηραμοὺς ἡ σοφωτάτη φύσις ἔδωκεν. *Illis à ſapientiſſima Natura hoc inditum eſt; ut mortuorum elationis curam gerant, & latibula ſua ſic purgent.* Et lib. 6. cap. 43. Τοὺς τεθνεῶτας μύρμηκας οἱ προσήκοντες ἐν ταῖς τῶν πυρῶν κηδεύουσι θυλακίσιν. *Mortuas formicas neceſſarii granorum folliculis condunt.* Tamen apud eundem in tribus τῆς μυρμηκιᾶς partibus non eſt cœmeterium : ſed primam vult eſſe ὅσον ἀνδρῶνα, ἐν ᾧ διαιτῶνται οἱ ἄρρενες, καὶ ὅσον σὺν αὐτοῖς θῆλυ, *Tanquam andronem, in quo mares degant, & quæcunque cum illis eſt fœmina.* Secundam, ἔνθα ἀποτίκτουσι κύουσαι μύρμηκες, οἱονεὶ γυναικῶνα, *tanquam gynæcona, in quo gravidæ formicæ pariant.* Tertiam θησαυρόν τε καὶ σιρὸν τοῖς ἠθροισμένοις σπέρμασι, *penu, & ſirum, in quo congeſta grana recondantur.* Quale eſt, quod libri ſecundi capite quadrageſimo quinto, formicas à pabulatione domum reverſas implere refert τοὺς ἐν τῷ μυχῷ σφίσι σιροὺς πυρῶν τε, καὶ κριθῶν, *frumento & hordeo ſiros, quos in receſſu habent.* *Siros* eleganter appellans ſubterraneas illas granorum apothecas. Id enim propriè eſt σιρός. *Varro Ruſticorum* libri ſecundi capite quinquageſimo ſeptimo, *Quidam granaria habent ſub terris, uti ſpeluncas, quas vocant* σιροὺς, *ut in* Cappadocia, *ac* Thracia. De iiſdem vide *Columellam* libri primi capite ſexto, *Plinium* libri decimi octavi capite trigeſimo, *Vitruvium* libri ſexti capite octavo, qui *Varronem* videntur ſequi. *Curtius* quoque libro ſeptimo de *Bactrianis* agens, *Siros vocabant barbari : quos ita ſolerter abſcondunt, ut niſi qui defoderunt invenire non poſſint. In iis conditæ fruges erant.* Et *Stephanus*, Σύασσ☉ ς κώμη Φρυγίας ἐν ταύτῃ τῇ κώμῃ φασὶ Κιμμερίους εὑρεῖν ἐν σιροῖς τεθησαυρισμένας μυριάδας πυρῶν, ἀφ' ὧν αὐτοὺς ἐπὶ πολὺν χρόνον διατραφῆναι. *Syaſſus* Phrygiæ *pagus, in quo* Cimmerios *reperiſſe ajunt tritici modiorum decem millia in ſiris recondita, quibus diu ſuſtentati fuerint.* Et *Heſychius*, Σιροῖς, ὀρύγμασιν, ἐν

οἷς κατετίθεντο τὰ σπέρματα. Ut paulo infra, σιροὺς definit τάφρους ἐσκεπασμένας, lege ἐσκεπασμένους. Pro σιρὸς scribitur σιῤῥὸς à *Simplicio* & *Suida*. An deflexa est vox ex *Hebræa* אצר *atsar*, *recondere*, unde אוצר *otsar*, *Chaldæi* pro *horreo* sæpe usurpant, ut *Gen.* 41. *v.* 56. *Prov.* 3. *v.* 10. *Joel.* 1. *v.* 17. Et LXX. reddunt τὴν οἰκίαν τὴν ὑπόγαιον, *domum subterraneam*, Jerem. 38. v. 11. *Hirtius* libro quinto *De bello Africano* hujusmodi subterraneos specus etiam in *Africa* describit. *Est in* Africa (inquit) *consuetudo incolarum*, *ut in agris*, *& in omnibus fere villis*, *sub terra specus*, *condendi frumenti gratia*, *clam habeant: atque id propter bella maxime*, *hostiumque subitum adventum præparent.* Sed quo nomine *Libes* hos specus appellaverint, non addit. Utut sit, cum his barbarorum specubus aut siris ab *Æliano* conferuntur formicarum apothecæ. Harum porro diversæ mansiones ne confundantur, eodem teste, αἱμασίας τινὰς μέσας διειργούσας ἀπ᾽ ἀλλήλων τοὺς χηραμοὺς διατειχίζουσι, καὶ μάλα εὐτέχνως, *sepimenta quadam cavernas alias ab aliis secernentia summa arte ædificant.* Et, ne infensis animalibus facilis ad illas sit accessus, eo recta via non itur, sed καμπαῖς, καὶ στρεβλότησι κεκλασμένας ὑποπορεύσεις καὶ ἀνατρήσεις ἐχούσαις, *flexibus*, *& ambagibus anfractuosas vias & meatus habentibus.* Ita in *Plutarcho* habetur. Quomodo pari de causa in formicarum latibulis describit *Ælianus* ποικίλας τε ἀτραποὺς, καὶ ἑλιγμοὺς, καὶ περιόδους, *multas vias*, *& flexiones*, *& anfractus.* Quod tamen alio sic trahit *R. Levi*, *Hebræus* Doctor, אם היתה חורה בכותל הנה היא תעלה בו ארחות עקלקלות באופן שלא תקשה כל כך העליה עם כובד המשא שתשא בפיה, *Si in muro sit latibulum ejus*, *eo ascendit illa per flexuosas vias*, *ne arduus illi sit ascensus*, *cum gravitate oneris quod ore defert.*

Hæc de formicarum latibulis, ex quibus tota hyeme non excedunt. *Horatius Satyra* prima,

> *Quæ, simul inversum contristat* Aquarius *annum,*
> *Non usquam prorepit*, *& illis utitur antè*
> *Quæsitis sapiens.* ---

Eustathius in *Hexaëmeron*, Μένουσι τὸν χειμῶνα ἀπρόϊτοι, διὰ τοῦ θέρους αὐτάρκη τὴν τροφὴν πορισάμενοι. *Hyeme non egrediuntur*, *quia æstate sufficientem sibi cibum comparaverunt.* Sed circa messis tempora demum inde exeuntes divagantur, ut victum sibi quæritent. *Phocylides*,

> Μύρμηκες, γαίης μυχάτους προλελοιπότες οἴκους,
> Ἔρχονται βιότοιο κεχρημένοι, ὁππότ᾽ ἄρουραι,
> Λήϊα κειράμεναι, καρπῶν πλήθουσιν ἀλωαῖς.

Formicæ intimis terræ penetralibus relictis, *prodeunt cibis egentes*, *cum arva*, *segetibus detonsis*, *frugibus implent areas.* Et ad trituram *Ælianus* (b) quandoque ire singulas scribit, quandoque binas, aut ternas, ut triticum & hordeum legant. Sed & ante messem, culmis adhuc stantibus, tanquam ad pabulandum proficisci, & spicas à majoribus morsu abscissas minores excipere, & grana ex suis glumis excutere, quæ domum ferant, neque ad id tritura aut ventilabro egere. Atque, ut ait *Alkazuinius*, اذا وجدت واحدة شيا لا يقدر علي حمله اخذت منه قدر ما تقدر عليه منه واخبرت الباقين فيجتمع عليه جماعة يجرونه بجد وعنا *Cum una earum quid reperit*, *quod sola non potest ferre*, *postquam abstulit quodcunque potuit*, *aliis id nuntiat*, *quæ ad eam turmatim convenientes*, *illud cum studio & cura trahunt.* Et jam dictum, quomodo onera inter se dividant, & vacuæ onustis via cedant, & sub fasce concidentes sublevent, & grana eâ parte arrodant, qua exit seges, ne ex granis congestis nascantur fruges. Modica onera morsu gerere docet *Plinius*, sed majora aversas, atque humeris obnixas, postremis pedibus moliri. Ut *Poëta Georgicorum* libro quarto,

(b) Æl. l. 2. cap. 25. & lib. 6. c. 43.

> --- *pars grandia trudunt*
> *Obnixæ frumenta humeris.* ---

Sed & semina ad latibuli introitum dividunt, si meatus sit angustior, & madefacta imbre proferunt, atque siccant. Quod ultimum multi observant, ut mirabile, & inprimis observandum. Sic *Plutarchus* efferri dicit, cum sentiunt εὐρῶτα *mucorem*, & eorum timent φθορὰν, καὶ σῆψιν, *corruptionem*, *& putredinem.* Et *Basilius*, de frugibus quas recondidit; Διαψύχει αὐτοὺς, ὅταν αἴσθηται αὐτῶν διαβρόχων, καὶ οὐκ ἐν παντὶ προβάλλει καιρῷ, ἀλλ᾽ ὅταν προαίσθηται τοῦ ἀέρος ἐν εὐδινῇ καταστάσει φυλαττομένου· ἀμέλει οὐκ ἂν ἴδοις ὄμβρον ἐκ νεφῶν ἀποῤῥυέντα παρ᾽ ὅσον χρόνον ἐκ τῶν μυρμήκων ὁ σῖτος προβέβληται. Quod *Ambrosius* sic imitatur, *Cum advertit madidatos imbre fructus suos humescere*, *explorato diligentius aëre*, *quando jugem servare possit temperiem*, *acervos referat suos*, *& de cavernis foras humeris suis exportat*, *ut jugi Sole propria frumenta siccentur. Denique haudquaquam illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbres videris*, *nisi cum fruges suas horreis propriis formica revocaverit.* Et *Epiphanius* in *Physiologo*, Ἡ μύρμηξ θυμόσοφος τυγχάνουσα προνοεῖ καῦμα μέγα, ἢ καὶ βροχὴν ἔρχεσθαι. Θεωρουμένου δέ σου τὴν μύρμηκα τὸν κόκκον τοῦ σίτου εἰς τὴν ὀπτὴν εἰσκομίζουσαν, ἐρχόμενον τὸν χειμῶνα· ἣν δὲ ἐκφέρουσαν θεάσῃς, γαλήνην ἐσομένην γνῶθι. *Formica*, *cum ingenio polleat*, *magnum æstum & futuram pluviam præsentit. Formicam igitur cum vides frumentum in cavernam ferre*, *tempestatem imminere intellige*; *sed cùm efferre videris*, *serenitatem instare scio.* Et *Pisidas*,

> Ὅταν δὲ πυκναὶ τῶν νεφῶν αἱ συγχύσεις
> Τοῖς ἐργομόχθοις ἀντιπνεύσωσιν πόνοις,
> Πόθεν σε μάντιν τοῦ Ζαμόλξιδος πλέον
> Ἕκαστος οἶδεν εὐσυνόπτως ἀγρότης,
> Ὅτε προδεικνὺς αἰθρίαν πεπηγμένην,
> Τὸν σῖτον ἀπλοῖς ἐξ ἐνύγρου πυθμένος,
> Εἰς ἄξυλον πῦρ εἰς τὸν ἥλιον φέρων,
> Ὅπως πυρωθεὶς ταῖς βολαῖς ταῖς ἐμφλόγοις,
> Ὡς ἄρτος ὀπτὸς εὑρεθῇ πεφρυγμένος.

Cum verò crebræ nubium effusiones (ô formica) *laboriosis operibus tuis se opponunt*, *unde te quisque rusticus meliorem* Zamolxide *vatem perspicuè novit? Cum sudum & stabile cœlum prædicens frumentum ex humido cavo educis*, *ad ignem sine ligno*, *ad Solem*, inquam, *ferens*, *ut ignitis radiis incensum*, *frictum inveniatur ut coctus panis.* Et *Tzetzes* in *Hesiodum*, Ὄμβρου παρεσχηκότος, ἐξάγει τὸν νοτισθέντα σῖτον, καὶ τῷ ἡλίῳ ξηραίνει, μή πως σαπῇ τῇ ἰκμάδι. *Cum fuit imber*, *madefactum frumentum profert*, *& ad Solem exsiccat*, *ne humore putrescat.* Idem tradunt *Hebræi*, & *Arabes*. *R. Levi*, אם יבואו מים בחורי הנמלים יוציאו תכף הזרע משם ליבשו ואחר כן יושיבו להצניעו לשמרה מהעיפוש *Si ad formicarum latibula aquæ defluant*, *semina inde statim educunt*, *ut exsiccata rursus condant*, *& sic incorrupta servent.* Damir, اذا خاف العفن علي الحب اخرجه الي ظاهر الارض ونشره *cum timet*, *ne grana putrescant*, *ea extra terram profert*, *& spargit.* *Alkazuinius*, postquam formicam grana dividere docuit, ne regerminent;

ثم

ثم ياتي بقطاعها وتبسطها في الشمس حتي تزول عنها النداوة ولا يتعفن واذا احست بالغيم ردتها الي مكان خوفا من المطر واذا ابتل شي منها بالمطر تنشرها يوما الصحو لتزول عنها النداوة *Deinde ad illas granorum partes se conferens, eas ad Solem expandit, ut amoveatur ab illis humiditas, neque putrescant. Sed, cum nubes imminere sensit, in priore loco reponit, à pluvia illis metuens. Quod si nonnullas ex illis pluvia madefecerit, die sereno eas iterum spargit, donec abstergatur hæc humiditas.* Ælianus, *Variorum* libri undecimi capite duodecimo, formicas μαντικῆς τινα αἴσθησιν, *aliquem divinationis sensum* habere inde probat, quod, instante fame, in colligendis undiquaque frumentis, atque aliis seminibus, magis assiduas se præstant. Ὅταν μέλλῃ λιμὸς ἔσεσθαι, inquit, δεινῶς εἰσι φιλόπονοι πρὸς τὸ θησαυρίσαι, καὶ ἑαυτοῖς ἀποταμειώσασθαι τοὺς πυροὺς, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν σπερμάτων, ὅσα μυρμήκων δεῖπνόν ἐστιν. Nec interdiu solum laborant, sed & noctu in pleniluniis, cùm in novilunio plane quiescant. *Aristoteles* libri noni capite trigesimo octavo, Ἐργάζονται καὶ ταῖς νύκταις ταῖς πανσελήνοις. *Hellanicus* apud *Antigonum Mirabilium* capite 140. Οἱ μύρμηκες ταῖς νουμηνίαις ἀναπαύονται: *Plinius* libri secundi capite quadragesimo primo, *Exquisivere diligentiores minimum animal formicam sentire vires sideris, interlunio semper cessantem.* Et libri undecimi capite trigesimo, *Operantur & noctu plena Luna: eædem interlunio cessant. Ælianus Historiæ* libri quarti capite quadragesimo tertio tam diligentes esse asserit, ὡς καὶ ταῖς πανσελήνοις μηδὲ νύκτωρ βλακεύειν. Sed, eidem si credimus libri primi capite vigesimo secundo, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τῇ νέᾳ, εἴσω τῆς ἑαυτῶν στέγης, οἰκουρῦσι, τὴν ὀπὴν οὐχ ὑπερβαίνοντες, ἀλλὰ ἀτρεμοῦντες: Quid, quod formicam quidam asserunt non solum ταῖς νεομηνίαις, sed & Sabbatho, *Judæorum* instar, quiescere? *Tzetzes* in *Hesiodum*, Ἐν σαββάτῳ καὶ λ' τοῦ μηνὸς τῆς σελήνης οὐκ ἐργάζεται. Tam verè quam dicit *Hesiodus* de mensis die duodecima,

--- ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται,

cum formica acervum colligit. Quasi illo solum die, aut illo die potissimum fruges in terra conderet. Hujusmodi nænias

--- *Credat Judæus Apella,*
Non ego, ---

cui pro compertissimo habetur, formicas neque septima neque trigesima Sabbatha feriari. Sed alio detortum est, quod vetustiores scripserant, illas in pleniluniis etiam noctu laborare, in interluniis cessare. Quod cùm illi nonnisi de nocturno labore scripsissent, tamen posteri sic acceperunt, quasi formicas novâ Lunâ voluissent ab omni labore abstinere. Cui commento superadditum alterum de die septimo. An quia, ut *Antigonus* ubi suprà, (c) fortasse etiam alii in eadem serie orationis scripserant, *Euripum* die septimâ, & trigesimâ formicas quiescere. Quorum cum solùm ultimum ad formicas pertineret, tamen vel per legentium incuriam, vel per mentiendi libidinem, contigit, ut ad illas utrumque referretur.

(c) *Mirab. cap.* 140.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Explicatur *Solomonis* locus alter de Formica *Prov.* 30. *v.* 25. *Quatuor ista sunt minima terræ, &c.*

Formicæ inter minima terræ. *Formicæ species* ذر *id est*, atomus, Arabicè *dicta. Cujus centum non pendunt nisi unum hordei granum. Formicæ illæ majores in* India *fabulosæ. Formica quam sapiens. (Obiter voces synonymas* στήραγγας, *&* λαβυρίνθους *esse* Syræ *originis.) Formica cognitionis & solertiæ symbolum apud* Arabes & Ægyptios. *A scientia* Græcè *dicitur* ἴδρις. *Politici homines in formicas migrant. Formicæ cur ingenio maximè valeant.* Cleanthes *illis* rationem *tribuit*, *Celsus* colloquii speciem, *Cicero* mentem, *&c. Plutarchus* omnium virtutum semina. *Formicarum populus, classis, concio, exercitus. Populus ille debilis, tamen suo modo potens. Nihil neque infirmius, neque fortius. Gens à formicis excisa. In* India *quam timeantur. Formicarum navigia. Cæteris animalibus, quæ cibos recondunt, quam sit præstantior formica.* Solomon *formicæ mysteria intellexit. Fabulosa ejus colloquia apud* Arabes *cum formica* Tachiâ *nomine.*

Explicato *Solomonis* priore de formica loco, in altero huic parallelo, *Prov.* 30. *v.* 25. pauca supersunt, quæ Lectorem remorentur. *Quatuor ista*, inquit, *sunt minima terræ, sed sapientia tamen, & sapientiam edocta: formicæ populus debilis, quæ æstate parant cibum suum*, &c. Formicam in terræ minimis meritò poni neminem latet, cum vix ullum sit animal minus. Unde est, quod *parvulam Horatius* & *Apuleius, minimum animal* appellat *Plinius*. Et μύρμηκας βαιοτάτους, *formicas minutissimas*, *Philippus* in *Epigrammate*. Quin, si *Arabibus* credimus ذر *dsar* est formicæ genus tam parvum, ut centum ex illis non pendant supra unum hordei granum. Ita tradit *Alcamus*, الذر صغار النمل ومائة منها زنة حبة شعير الواحد. Et verò hoc ipsum nomen ذر *dsar* pro *atomo* usurpatur. Et Verbum ذر *dsarra* significat *in minimas partes comminuere* & *conterere*, quomodo fit in mortario. Formicæ igitur hoc nomen *à tenuitate* est inditum. Frustrà majores illas in *India* formicas objeceris, quas vulpibus majores describunt *Herodotus*, & *Megasthenes* in *Arriano*; *Plinius* colore felium, & magnitudine *Ægypti* luporum. Et *Nearchus* iisdem tribuit pardalis pellem, *Erythræus* cornua, *Solinus* leoninos pedes, & formam canis maximi. Nam, ut de nostratibus, non de *Indicis* formicis *Solomonem* egisse taceam; *Straboni* planè assentior, qui libro secundo & decimo quinto magnas illas formicas, à quibus aurum erui & asservari dictitant, reponit inter fabulas. Et ex eo ipso *Daimachum* & *Megasthenem* sublestæ esse fidei probat, quod hujusmodi commenta narrent. Et *Arrianus* in *Indicis*, postquàm auctores fabulæ, *Nearchum* & *Megasthenem*, observavit has non vidisse, Καὶ ἐγὼ, inquit, ὅτι οὐδὲν τούτου ἀτρεκέστερον ἀναγράψαι ἔχω, ἀπίημι ἑκὼν τὸν ὑπὲρ τῶν μυρμήκων λόγον. *Ego vero, quia quod de ea re scribam nihil habeo certius, libenter hunc de formicis sermonem missum facio.* Narrat quidem *Busbequius* Epistolâ quartâ de legatione *Turcica Bajazeti* à *Persarum* Rege missam

missam fuisse *formicam* Indicam *mediocris canis magnitudine, mordacem admodum, & sævam*. Sed is neque vidit formicam illam, neque ab aliis visam describit. Nobis igitur fidem suspendere liceat, donec hujusmodi formicarum descriptionem exhibeat idoneus testis. Ex *Agatharchide*, *Strabone*, & *Græcis* Interpretibus *Job*. 4. *v*. 11. notum est in *Arabia Troglodytica* leonum fuisse genus, qui vel simpliciter μύρμηκες, vel composita voce μυρμηκολέοντες dicebantur, quibus tamen cum formicis nihil fuit commune, quàm nudum nomen. Sic *formicæ* vocabulum *Indico* animali tribui potuit à formica valde diverso.

Neque novum id videri debet, quod à *Solomone* formica dicitur *sapiens & sapientiam edocta*, cum eandem à sapientia commendent fere illi omnes, qui ejus naturam accuratius perspexerunt. Sic de formica *Horatius* suprà,

--- utitur antè
Quæsitis sapiens. ---

Et *Epiphanius* in *Physiologo*, Ἡ γὰρ μύρμηξ θυμόσοφος τυγχάνουσα, *Formica autem animo sapienti cum sit*, *Ælianum* imitatus, qui sermonem de formicis ita incipit libri decimi sexti capite decimo quinto, Θυμόσοφα δὲ παρ' ἡμῖν ζῶά ἐστιν. *Sapienti animo sunt apud nos animalia*, &c. & de iisdem addit paulò post, Περιόδους τινὰς, καὶ, ὡς εἰπεῖν σήραγγας Αἰγυπτίους, ἢ λαβυρίνθους Κρητικοὺς σοφίᾳ τινὶ ἀπορρήτῳ διατρήσαντες. *Ambitus quosdam, &, ut ita dicam, Ægyptias seranges, & Creticos labyrinthos ineffabili quadam sapientia effodientes.* Ubi obiter nota pro synonymis poni σήραγγας & λαβυρίνθους, ac si in *Ægypto* ΣΗΡΑΓΞ id ipsum fuerit, quod in *Creta* ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ. Nempe utraque vox *Phœnicibus loca* sonabat *perplexa* & *intricata*. Illius enim Radix שרג *sarag*, Hebræis *perplexum esse* significat. Et *Chaldæis* ערבל *arbel*, id ipsum est, unde ערבלות *arbeluth*, videtur pro *labyrintho* usurpatum, & inde factum *Græcum* λαβύρινθον, R & L transpositis, ut in *calasiri* pro *toga talari* ex קרסל *carsol*, id est, *talo*: & κλήρῳ pro *sorte* ex גורל *goral*: & *beryllo* ex בלור *belur*: & *Calari* pro *Carali Corsicæ* metropoli. Sed ad formicæ sapientiam ut redeamus, ea fuit *Ægyptiis* in tanta admiratione, ut formicam haberent pro cognitionis Hieroglyphico. *Hori Apollinis* verba sunt libri primi capite quadragesimo nono, Γνῶσιν δὲ γράφοντες, μύρμηκα ζωγραφοῦσιν. *Arabes* quoque solent in pueri nascentis manu formicam ponere, hâc prece additâ; *Exeat is ingeniosus & solers*. Et talem puerum vocant نمل quasi μυρμήκιον dixeris. Ita habet *Alcamus*,

النمل صبي يجعل في يده نملة
اذا ولد يقولون يخرج كيسا ذكيا.

Ut ab his palam sit formicam pro ingenii & solertiæ symbolo adhiberi. Et apud *Græcos* vetustissimos formica dicebatur ἴδρις, id est, *docta*, & *perita*, ut suprà in *Hesiodo*, ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται, *cum idris acervum colligit*. Ubi *Scholia*, Ἴδρις, ἔμπειρος· λέγει δὲ τὸν μύρμηκα, ὡς προγινώσκοντα καὶ ἀνέμους, καὶ ἀναισίους ἡμέρας. *Idris*, id est, *perita*. *Formicam sic appellat, quia ventos & dies inauspicatos prænovit.* Reliqua ibi vide. *Plato* in *Phædone* statuit hominum πολιτικὸν καὶ ἥμερον γένος, *civile & mite genus*, post mortem in apes aut formicas migrare, & vicissim ἄνδρας μετρίους, *homines modestos*, ex illis progenerari. *Aristoteles* libri secundi *De partibus animalium* capite quarto moveri dicit facilius eorum animalium sensus, quorum humor tenuior ac purior est. Atque inde esse, quod τῶν ἀναίμων ἔνια συνετωτέραν ἔχει τὴν ψυχὴν ἐνίων ἐναίμων, οἷον ἡ μέλιττα, καὶ τὸ τῶν μυρμήκων γένος, *nonnulla ex iis animalibus, quæ sanguine carent, animum habent sagaciorem nonnullis, quæ sanguinem habent, ut apes, & formicarum genus*. Et *Physicorum* libri secundi capite octavo dubitari ait, πότερον νῷ, ἤ τινι ἄλλῳ ἐργάζονται οἵ τε ἀράχναι, καὶ οἱ μύρμηκες, *utrum intellectu, an alia aliqua ratione, operentur araneæ, & formicæ*. *Zenonis* successorem *Cleantem* narrant *Plutarchus* & *Ælianus* aliquando duos formicarum greges observâsse, quarum aliæ ab aliis, post crebras itiones, tandem lumbrico dato cadaver redemerint, &, hoc argumento persuasum, quod anteà negaverat, postmodum docere cœpisse mutis etiam animantibus inesse rationem. Quod ipsum de formicis *Celsus* apud *Origenem* multis contendit. Καὶ μὴν δὴ, inquit, καὶ ἀπαντῶντες ἀλλήλοις διαλέγονται· ὅθεν οὐδὲ τῶν ὁδῶν ἁμαρτάνουσι· οὐκοῦν καὶ λόγου συμπλήρωσίς ἐστι παρ' αὐτοῖς, καὶ κοιναὶ ἔννοιαι καθολικῶν τινων, καὶ φωνή. *Quin cum sibi mutuo occurrunt, colloquuntur. Quare neque à via aberrant. Rationis itaque consummatio est in ipsis, & communes rerum quarundam universalium notiones, & vox*, &c. Id est, quasi vox, & quasi collocutio: Ita enim *Plutarchus*, Cleanthes *alias formicas vidit*, οἷον ἐντυγχάνειν αὐτοῖς, καὶ πάλιν κατέρχεσθαι *tanquam colloqui cum istis, & rursus abire*. Et *Plinius*, ubi de formicarum nundinis, & commerciis: *Quæ tunc earum concursatio? quam diligens cum obviis quædam collocutio, atque percontatio?* *Quædam collocutio*, id est, quiddam, quod collocutionis instar sit; quia aliæ aliis mentem suam tam aperiunt, quam si verè loquerentur. Neque *Ciceronem* aliter sensisse de formicis docent hæc illius verba libro tertio *De natura Deorum*, *In formica non modo sensus, sed etiam mens, ratio, memoria*. Itaque *Isidorus Originum* libri noni capite secundo vult *Myrmidones propter astutiam* à formicis traxisse nomen. Sed nemo formicas laudat *Plutarcho* uberius, qui omnium in iis virtutum semina deprehendit. Οὐδὲν, inquit, οὕτω μικρὸν ἡ φύσις ἔχει μειζόνων καὶ καλλιόνων κάθοπτρον· ἀλλ' ὥσπερ ἐν σταγόνι καθαρᾷ πάσης ἔνεστιν ἀρετῆς ἔμφασις. *Nullum natura maximarum pulcherrimarumque rerum tam angustum habet speculum: sed ut in purà guttula omnium in iis virtutum est imago.* Quod ne videatur gratis dixisse, quatuor virtutes morales, id est, fortitudinem, temperantiam, prudentiam, & justitiam, in iis eminere observat. Neque amicitiam tacet, qua sibi mutuo sunt adjumento. Itaque *Sidonius* formicas homini opponere industriæ ratione non dubitavit. *Dicant velim* (inquit libri septimi Epistolâ decimâ quartâ) *in hominis forma quid satis præstans, quid spectabile putent*, &c. *An industriam, cui pro suo modulo comparari nec formica formidat?* Et *Marcionem Tertullianus* ita provocat libri primi capite decimo quarto, *Imitare, si potes, apis ædificia, formicæ stabula*, &c. Nec defuerunt, qui formicam homini etiam præferrent, propter vim illam μαντικὴν, cujus exempla supra adduximus. In quibus utut quædam sint Oratorio more in majus aucta, fatendum tamen multa esse vera, neque ulla re magis affici naturæ contemplatores, quam tot virtutum concursu in tam tenui & tam debili corpusculo.

Quod quia admirationem auget, non præteriit *Solomon*. *Formicæ*, inquit, *sunt populus infirmus, qui tamen æstate victum sibi comparat*. *Populum* vocat, ut versu sequente *chœrogryllios*, & *locustas* Propheta *Joel* capitis primi versu sexto, quia gregaria sunt animalia. Hinc *Plutarchus*, in libro, cui titulus *An seni gerenda sit Respublica*, notat τὸ κοινωνικὸν, καὶ πολιτικὸν καὶ μύρμηξιν ἄχρι τέλους παραμένειν, *formicis etiam finem usque manere societatis & vitæ civilis amorem*. Et *populi* nomen illis adscribunt multi ἐκ τοῖς ἔξωθεν. Sic apud *Ælianum* libri sexti capite quadragesimo tertio majores formicæ, quæ in culmos ascendunt, spicas morsu abscissas projiciunt τῷ δήμῳ τῷ κάτω, *populo, qui infrà est*, id est, formicis minoribus. Et de iisdem *Phocylides*,

φῦλοι

--- φῦλον δ' ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον,

popellus eſt multi laboris. Et *Apuleius* libro ſexto, *Formicula illa parvula*, &c. *diſcurrens gnaviter, convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum claſſem*, &c. *Ruunt aliæ ſuperque aliæ ſepedum populorum undæ*, id eſt, formicarum turmæ ſex pedes habentium. Nec diſſimili Metaphorâ *Lucianus* in *Icaro-Menippo*, Οἶμαί σε πολλάκις ἤδη μυρμήκων ἀγορὰν ἑωρακέναι. *Puto te ſæpenumero formicarum concionem vidiſſe.* Et *Philippus Anthologiæ* libri primi capite trigeſimo tertio, Βωλοτόμοι μύρμηκες, ὁ γῆς ςρατός. *Glebicidæ formicæ, terræ exercitus.* Numeri ratione, non virium. Populus enim ille *Solomoni* eſt לא עז, *non potens*, id eſt, infirmus, imbecillus. Nam in tantulo corpore non poſſunt eſſe magnæ vires. Inde eſt, quod *Arabes* hominem fractum viribus, atque elumbem, per contemptum vocare ſolent

اضعف من النمل *formica debiliorem.* Fatendum tamen contrario Epitheto eum, qui pollet viribus, appellari اقوي من النمل *formica robuſtiorem.* Utrumque eſt in *Arabum Proverbiis* ex animalium natura ſumptis, quæ magno ſtudio collegit *Damir.* Sed de eodem animalculo diverſo reſpectu hæc dicuntur. Collata enim formica cum homine animal eſt debiliſſimum. Itaque, cum formicæ confertæ ſunt, harum quandoque centurias uno pede vel incauti obterimus. Tamen vix ullum eſt animal, quod pro modulo ſtaturæ plus robore valeat, & graviora ferat onera: Hinc *Ovidius* libro ſeptimo *Metamorphoſeωs*,

Grande onus exiguo formicas ore gerentes.

Et *Plinius*, *Si quis comparet onera corporibus, earum fateatur nullis portione vires eſſe majores.* Et *Ambroſius*, *Exigua eſt formica, quæ majora ſuis audet viribus.* Et *Hieronymus* in *Malchi vita* eandem dicit ferre onera majora, quam corpora, ut ex *Arabibus Alkazuinius*,

يحمل ما يكون اثقل منه *Fert quod ſeipſa gravius eſt.* Et *Damir*, ليس في الحيوان ما يحمل ضعف برنه مرار غيره علي انه لا يرضي باضعاف الاضعاف حتي انه يتكلف حمل نوي التمر وهو لا ينتفع به

Nullum eſt animal, quod quandoque ferat duplum pondus corporis ſui præter formicam, cui non ſufficit ferre duplum dupli, uſque adeo, ut nitatur in ferendo dactyli nucleo, quamvis ipſi inutili. Item, حكي ان رجلا قال لبعض الملوك جعل الله قوتك قوت النمل فانكر عليه فقال ايها الملك انه ليس في الحيوان ما تحمل ما هو اكبر منه الا النملة وقد اهلك الله بالنمل امة من الامم وهم جرهم

Narratur non nemo cuidam Regi dixiſſe, Formica vires indidit tibi Deus. Quod cum Regi diſplicuiſſet: at, inquit, O Rex, nullum eſt animal præter formicam, quod pondera ferre poſſit ſe graviora. Et gentium una eſt, nomine Gerham, *quam per formicas perdidit Deus.* Fortaſſe in *India*, (*a*) ubi omnes cibos & veſtes conficerent, niſi promptuaria, & ciſtæ procul à parietibus quatuor columnis ſuſpenderentur, pelvibus aqua plenis ad columnarum pedes appoſitis, ut formicis ſint inacceſſæ. Quamvis ne ſic quidem omnes arceantur. Glumas enim, & minutas paleas pro cymbis adhibentes, navigant quocunque volunt. Eò pertinet *Philippi* Epigramma de ruſtico, qui mellis urceum, ut à formicis defenderet, in mediis aquis poſuerat, *Anthologiæ* libri primi capite trigeſimo tertio:

Οἱ δὲ νέας κάρφας ἀχυρτίδας αὐτοφέροντες
Αὐτοκυβερνητὶ πρὸς τάχος ἐτρόχασαν.

Illæ autem novas paleolas recentes per ſe ferentes, ſuo ipſarum remigio celeriter accurrebant. Quod ſupereſt in loco *Solomonis*, in quo verſamur, formicas, utut populum debilem, tamen æſtate cibum ſibi comparare, in priore jam explicatum. Itaque hoc ſolum addimus ex *Sophiano Abinæ* filio

ليس شي من الحيوانات يخبا قوته الا الانسان النمل والفار *Non eſt ullum animal, quod cibum ſuum recondat, præter hominem, formicam, & murem.* Sed mus recondit ad breve tempus, non ut formica in annum. Alii العقعق *picam* addunt, quæ præter cibum etiam alia quævis recondit, ſed fruſtra, quia loci obliviſcitur. Alii ſphinges, & ſatyros, qui cibum non alibi, quàm in maxillis recondunt, idque ſolum ad diem. *Plinius* libri decimi capite ſeptuageſimo ſecundo, *Condit in theſauros maxillarum cibum ſphingiorum, & ſatyrorum genus: mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromit. Et quod formicis in annum ſolenne eſt, his in dies, & horas.* Omnino igitur formicæ hoc eſt peculiare, quod condit æſtate ciborum quantum ſit ſatis non ſolùm in hyemem, ſed & in plures annos.

Alkazuinius, يجمع غدا سنين لو عاش ولا يكون عمره اكثر من سنة *Victum colligit ad biennium, ſi tantum viveret: ſed non vivit ſupra annum unum.* Itaque, ut plantarum & animalium omnium, ita etiam formicæ natura *Solomoni* (*b*) fuit perſpectiſſima. Nec immerito *Mahumetani Theologi* apud *Euthymium* illum dicunt τὰ μυρμήκων κατανοῆσαι τὰ μυςήρια, *formicarum myſteria intellexiſſe.* Sed iidem de formicarum cum *Solomone* colloquiis multa nugantur, quæ in *Damire*, & *Alkazuinio*, videre eſt. Et in *Alcorani Surata* 27. (al. 37.) cui titulus النملة *Formica.* Et in *Lexico Alcamus*, ubi طخية *tachia* vocatur *formica* illa, quæ *Solomonem* alloquuta creditur. Haud dubie, quia ſermo illius non fuit ſatis perſpicuus. Nam طخا Verbum *obſcurum eſſe* ſonat, & طخيا *tachiao*, *ſermonem obſcurum, quemque non intelligas.* Sed in his nugis pudet immorari.

(*a*) *Vide Bened. Curtium l. 14. c. 5. De hortis.*

(*b*) 1 Reg. 4. 33.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De Aranea.

Aranea *ut* Hebræis עכביש acchabis, *sic* Chaldæis עכוביתא acchubita, *&* Arabibus عنكبوت anchabuths. *Fortasse, inversis Radicalibus, à* שבך, *propter retia, & casses, quas texit.* Psal. 140. v. 4. עכשוב achsub, *non est* aranea, *ut à* Chaldæo; *sed* aspis, *ut à* Paulo *redditur*, Rom. 3. v. 13. Et שממית semamith, *quæ manibus captat, & in Regum palatiis degit*, Prov. 30. v. 24. *est* stellio, *non* aranea, *ut volunt Recentiores.* Arabica *tria nomina araneæ*, عكاش *&* شبث *&* مول *aut his similia in Sacro Textu à Veteribus lecta. Primum* Job. 27. v. 18. *Secundum* Ps. 38. 12. *Tertium* Ps. 89. 10. *Chaldæum* עכוביתא acchubitha, *æquivocum est, nec solum* araneam *sonat, sed &* herbæ spinosæ *&* edulis *genus*, Jerem. 17. vers. 6. *id est*, σίλυβον, silybum, *vel* sillybum: *quod probatur ex* Arabibus. *Telæ aranearum*, Esa. 59. vers. 5. קורי *vocantur, non quia à trabibus pendent, ut* Hebræi *statuunt, sed quasi* חורי, *id est*, retia. Cheth *&* Koph *esse literas permutabiles.* Os. 8. vers. 6. שבבים *non sunt* fila aranearum, *ut* Hebręus *quidam* Hieronymo *persuasit, sed* fragmenta. *Quorsum eadem fila à* Talmudicis *vocentur* חוט של בוכיא. Ἀράχνη *ab* ארג arag, texere, *quod de aranea dictum* Es. 59. vers. 5. *G & X permutabiles.* Aranea *an ab* ἀράχνη, *ut lana à* λάχνη? *Ut araneæ opera, sic impiorum molimina fluxa, & evanida*, Es. 59. v. 5. 6. Patrum *quidam ad Hæreticos id referunt. (Obiter de telis aranearum, quæ deciderunt, cum* Monothelitas *damnavit sexta Synodus, & quomodo id acceptum.) Alii referunt ad Astrologos: ut ad Sophistas* Aristo Chius; *alii melius ad peccatores in genere.* Job. 8. vers. 14. Domus araneæ *est ipsa tela; quia ibi degit, & parit. Phrasis in Oriente frequens.* Ps. 59. vers. 3. *in* Thargum *fabula de aranea, quæ telam suam texuit in ore speluncæ, in qua latebat* David. *Idem jactari de* Felice Nolano *Episcopo.*

Aranea Hebraicè עכביש *acchabis*, dicitur, *Job.* 8. *v.* 14. & *Esa.* 9. *v.* 5. Unde *Chaldæis* עכוביתא *acchubitha*, & *Arabibus* عنكبوت *anchabuths*, addito N, quasi lateat in *Daghes*, & finali *Sçin* in *Thse* mutatâ, ut à *Chaldæis* in *Thau*: quod illis linguis tralatitium. Origo vocis prorsus ignota, nisi, inversis Radicalibus, deducenda videatur à Verbo סבך, vel שבך *sabach*, quod *implexum esse* sonat. Proinde *Arabibus* شباكة *sobbacha* est *reticulatum opus*, & شبكة *sabecha rete*, ut Hispanis *xabega*. Ita nomen עכביש egregiè expresserit araneę naturam, quæ retia, muscis, & culicibus venandis, tanta conficit arte, ut ejus opus *Plutarcho* sit θήρας σαγηνευταῖς ἀρχέτυπον. Hinc araneę stamen plerique Veteres retia, casses, laqueos, & pedicas appellant. *Virgilius* libro quarto *Georgicorum*:

In foribus laxos suspendit aranea casses.

Plinius libri undecimi capite vigesimo quarto, *Quanta arte celat pedicas scutulato rete grassantes? Lucianus* quoque muscam ait fugere insidiantem araneam, ὡς μὴ ἁλίσκοιτο σαγηνευθεῖσα, καὶ περιπέσοσα ταῖς τοῦ θηρίου πλεκτάναις, *ne capiatur irretita, & in bestiæ hujus laqueos incidens.* Ælianus *Historiæ* libri primi capite vigesimo primo, Τοῖς κούφοις τῶν πτηνῶν θήρατρα ἀποφαίνει, ὡς δίκτυα ἐκπετάννῦσα. *Levioribus volucribus casses profert, quos ut retia extendit.* Augustinus *Confessionum* libri decimi capite trigesimo quinto, *Me domi sedentem stellio muscas captans, vel aranea retibus suis irruentes implicans, sæpe intentum facit.* Theodoretus *De Providentia* Sermone quinto, Πλέκει τὰ θήρατρα, οὐκ ὑπὸ λόγου τὴν τέχνην διδαχθεῖσα, ἀλλὰ τὴν φύσιν ἔχων διδάσκαλον. *Classes contexit non ratione artem edocta, sed Naturam habens magistram. Phile* capite sexagesimo,

Μυίαις δὲ, καὶ κώνωψι, καὶ κρυψιπτέροις
Ἐντεταμένον θήρατρον ἀράχνης φέρον.

Muscis, & culicibus, & vagini-pennibus extensum rete ferens aranea. Alkazuinius, لما عرفت ضعف قوايمها وانها تعجز عن الصيد اعدت للصيد مصايد وحبايل من الخيوط *Quia pedum suorum debilitatem novit, & ad venationem quàm parùm valeat, venatoria retia, & funes ex filis concinnat*, &c.

In his *Psal.* 104. *vers.* 4. חמת עכשוב, *venenum* achsub *sub labiis eorum*, Chaldæus pro *veneno achsub* habet ארסא דעכוביתא, *venenum araneæ.* Quod sequitur *R. Selomo*, quasi עכשוב per Metathesin factum sit ex עכביש. Sed alii meliùs vel *aspidem*, vel *serpentis genus* exponunt. Sic enim hæc meliùs cohærebunt cum priore hemistichio, *Linguam suam acuerunt* כמו נחש, *ut serpens.* Præterea in eorum numero, quibus עכשוב est *aspis*, unus habetur omni exceptione major, nempe *Paulus Apostolus*, qui *Rom.* 3. *v.* 13. sic exponit verba *Psaltis*, Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν, *Venenum aspidum sub labiis eorum.* Denique Nomen עכשוב *aspidi* apprimè convenire suo loco (a) docuimus.

Sunt ex *Hebræis*, qui *araneam* putant aliter appellari שממית *semamith* Prov. 30. v. 24. ubi legitur *semamith captare manibus, & esse in Regum palatiis.* Quam illorum sententiam recentiores Scripturæ Interpretes tanto applausu exceperunt, ut vix unum reperias, qui aliter exponat. Sed vetustiores *stellionem* reddiderant summo consensu. Et verissimam esse hanc versionem tam multis rationibus probavimus (b) in libro *De lacertorum generibus*, ut non putemus id ampliùs in dubium posse revocari. Sed & *Solomonis* verba docuimus (c) araneæ non quadrare satis, cui digitos quidem tribuunt *Aristophanes*, *Ovidius*, *Pisidas*, atque alii. Sed qui manus illi tribuat, ne unus quidem reperietur. Araneæ enim pedes tenuitate, & incisuris suis ad digitorum formam aliquo modo accedunt. Sed quorsum manus vocentur, dici non potest, cùm à forma manus maximè distent. Itaque apud *Symposium Ænigmatistam* de se dicit aranea,

Nulla mihi manus est, pedibus tamen omnia fiunt.

Nec araneam *Solomon manibus apprehendere* nudè dixisset, sed *nere*, & *texere*, quod multò est mirabilius. Neque in Regum palatiis illam degere scripsisset, cùm in pauperum casis multò habitet tutiùs, & libentiùs. Quod abundè docet Apologus de podagra & aranea.

Quia pro שממית *semamith*, *Chaldæus* habet אקמתא *akmetha*, vel *akmatha*, ut Hebraicum שממית, ita Chaldaicum אקמתא, *araneam* esse volunt nonnulli in his literis ad miraculum usque docti; sed pari errore, quo prius, quod illorum pace dixero. Nam pro אקמתא legendum אמקתא, ut in *Syro* hic, & *Lev.* 11. *v.* 30. ubi habe-

(a) Lib. 5. c. 4. p. 379. supra.
(b) Parte prima l. 4. c. 7. pag. 1083.
(c) Ibid. pag. 1084. lin. 33.

habetur pro *Hebræo* אנקה *anaka.* Nempe אנקה & אמקתא, N & M permutatis, idem ſunt. Et אנקה eſt שממית *ſemamith*, *ſtellio*, ut à *Samaritano* rectè redditur. *Stellio* אנקה *anaka*, dicitur ab אנק *anak*, quod *clamare* & *ſtridere* eſt: quia eſt acerbi ſtridoris, ut docet *Plinius*, libri vigeſimi noni capite quarto. Sed hæc alibi (*d*) latiùs explicata hic pluribus repetere neceſſe non eſt.

(*d*) *Partis primæ l.* 4. *cap.* 2, *pag.* 1063. & *ibid. cap.* 7. *pag.* 1083.

At aliud eſt, quod moneam, nempe *Arabes* præter vulgatum عنكبوت *anchabuths* plura alia habere *araneæ* nomina; in quibus notanda hæc tria, شبث *ſebths*, & عكاش *occhas*, & مول *mul*, quia ad rem noſtram faciunt. Primum شبث *ſebths* (barbaris *ſciebi*) alii *Arabum araneam* in genere eſſe aſſerunt, alii *araneæ ſpeciem*, alii *araneæ vicinum animal.* De eo ante alios videndus *Avicenna* lib. 4. *Canonis Fen.* 6. tract. 6. cap. 5. cujus titulus,

اصناف العناكب والشبثان والرتيلاوات

De ſpeciebus aranearum, & ſebthſan, & *rutelarum*, ſeu *phalangiorum.* Et capite octavo, *De* ſebths & *curatione ejus*, cujus initium tale eſt,

هذا كالعنكبوت الكثير القوايم الطويلها

Is eſt inſtar araneæ multos habens pedes, & *longos*, &c. Secundum عكاش *occhas* propriè ſignificat *araneum*, id eſt, *araneæ marem.* Radix عكش *acaſa*, *texere*, de aranea propriè. *Alcamus*, عكشت العنكبوت نسجات *Aranea texuit.* Et in quinta Conjugatione

تعكشت العنكبوت نبغت قوايمها تنسج

Aranea contraxit pedes ſuos, ut texeret. Tertium مول *mul*, vel مولة *mula*, eſt *aranea* in genere. Ita exponunt *Giauhari*, & *Alcamus*, & recentiores *Lexicographi.* Fallor, aut tres voces ſimiles habuêre *Hebræi*, aut *Syri*, quibus *araneam* ſignificarent, nempe סכרת, & עכש, & מול. Quas veteres Interpretes in quibuſdam Sacri Textûs exemplaribus cùm aut verè legiſſent, aut ſe legiſſe crediſſent, *araneam* interpretati ſunt. Primi exemplum eſto, quòd *Job.* 27. *verſ.* 18. *Hebræum* וכסכה, & *ut tabernaculum*, *Græci* reddunt, καὶ ὥσπερ ἀράχνη, id eſt, ut conjectamus, וכסכרת. Sic enim legiſſe videntur literarum affinitate decepti. Et *Pſal.* 38. (*Hebræis* 39.) *verſ.* 12. *Hebræum* כעש, *ſicut tineam*, iidem ὡς ἀράχνην, quia pro כעש legerunt כעכש, *araneam*, & notam ſimilitudinis, ut ſæpe alias, de ſuo ſuppleverunt. Quale eſt, quod *Job.* 27. *verſ.* 18. in priore hemiſtichio illud ipſum כעש *Syrus* reddidit [Syriac] & *Arabs* مثل العنكبوت *ut aranea:* ſed *Græci* rectè ὥσπερ σῆτες; Hieronymus *ſicut tinea*, Chaldæus כרקוביתא, omnes eodem ſenſu. *Pſalmi* denique 89. (*Hebræis* 90.) verſu decimo verba כמו הגה, *ut ſermo*, vel *ut cogitatio*, ſeu *meditatio*, cur LXX. tam alieno ſenſu exponant ὡς ἀράχνη ἐμελέτων, *ſicut aranea meditabantur*, non facilè dixeris, niſi illos ſupponas pro כמו, unâ literâ additâ, legiſſe כמול, *ut aranea.*

Hoc quoque obſervandum eſt *Chaldæum araneæ* nomen עכוביתא *acchubitha*, eſſe prorſus æquivocum. Eſt enim herbæ genus, quod illo ipſo nomine appellant, cujus Plurale *Hebræum* eſt עכוביות *acchubijoth.* Occurrit hac notione עכוביתא *acchubitha*, in *Chaldæa* Paraphraſi *Jerem.* 17. *verſ.* 6. pro *Hebræo* ערער, quod plerique *myricam* reddunt. Sed apud *Kimchium Rabbi Hai* definit herbæ genus קוץ מבחוץ ומבפנים פרי נאכל, *exteriùs ſpinoſæ, ſed fructum edulem intùs habentis.* Et in *Bereſith Rabba* ſectione vigeſima, עכוביות aliis ſunt idem, quod דרדר, *cardui*, vel *tribuli:* aliis idem, quod קוץ, *ſenticeta*, Gen. 3. verſ. 18. in quem locum *R. Selomo* עכביות comedi dicit ע״י תיקון, *per manus præparationis*, id eſt, cùm præparatæ ſunt. Ex hac *Hebræorum* inconſtantia apparet illos neſcire quid ſint עכביות. Sed commodum ſuccurrunt *Arabes*, à quibus docemur עכוביתא eſſe *ſilybum*, vel *ſillybum*, de quo *Dioſcorides* libro quarto, Σίλυβον, ἄκανθά ἐςι πλατεῖα, φύλλα ἔχουσα χαμαιλέοντι ὅμοια τῷ λευκῷ· ἥτις ἀρτιφυὴς ἑφθὴ σὺν ἐλαίῳ καὶ ἁλσί. *Silybum lata eſt ſpina, folia habens chamæleonti albo ſimilia; quæ recens nata cùm oleo & ſale elixa comeditur.* Et *Plinius* libri vigeſimi ſecundi capite vigeſimo ſecundo; *Sillybum, chamæleonti albo ſimilem, æquè ſpinoſam; ne in* Cilicia *quidem, aut* Syria, *aut* Phœnice, *ubi naſcitur, coquere tanti eſt: ita operoſa ejus culina traditur.* Id ipſum inquam eſſe עכוביתא *acchubitha*, ſic docet *Avicenna* libro ſecundo *Canonis* capite *De Silybo*, quod ab Interprete omiſſum eſt:

سلوبون الماهية قال ديوسقوريدوس زعم
بعض الناس سلوبون نبات يسميه اهل
الشام العنكبوت ولها ورق شبيه الابيض
من خمالاون ويوكل اذا كان رطبا
مع ملح ودهن بعد ان يسلق

Silybum quid eſt? Dixit Dioſcorides, (id eſt, *Dioſcoridis* Interpres *Arabs*) *Nonnulli aſſerunt ſilybum eam eſſe plantam, quam* Syri *vocant araneam. Huic folium eſt, quale chamæleonti albo. Et recens comeditur cum ſale & oleo, poſtquam elixa fuit.* Nomine עכוביתא *acchubitha*, decurtato, vocatur عكوب *acchub* in *Abenbitare*; qui eò refert verba *Dioſcoridis* de ſilybo. *Themthemi* longam habet ejus deſcriptionem, quæ ſic incipit;

العكوب ياكل الناس بالشام وغيرها وهو
نوع من الشوك الذي ترتعه الجمال وهذا
الشوك لها قلب يطول من الارض نحو
من ذراعين ولها ورق عريض واسع اخضر
مجزع ببياض كانما قد نقش التجزيع

ACCHUB Syri, & *alii comedunt. Eſt ſpinæ ſpecies, qua paſcuntur cameli. Huic ſpinæ medulla eſt prope duos cubitos ſupra terram elata,* & *folium latum,* & *amplum, viride, albo variegatum, quaſi pictum aut ſculptum eſſet.* Sequitur, folium eſſe ſpinoſum, & in ſummo caule fructum haberi rotundum, oblongum, in cinaræ modum tanquam acubus circumvallatum, mollem, humidum, ſuavem, qui fructus comeditur. Ex illo

fructu

fructu, cùm exaruit, nasci florem rubrum, & ex flore semen pulverei coloris, grano cnici simile, albâ lanugine, instar lanuginis (a) bedoard. Atque id quoque semen comedi: & Christianis maximè vendi solennis jejunii tempore. Quamvis Musulmani quoque eo utantur, idque ferè antequam bibant. Adduntur multa de coquendi modo, ex quibus patet à Plinio verè scribi operosam esse ejus culinam. Neque radix est inutilis: ex ea enim gummi elicitur, quod vocant gummi الكنجرزد alchangerzed, utile ad bilem flavam & nigram vomitu eliciendam. Pauca hæc ex multis libuit de ignota herba excerpere, tam in herbariorum gratiam, quàm eorum, qui Hebræas literas amant. Herbariis enim Dioscoridis σίλυβον, & Plinii sillybum tam ignotum est, quàm Hebrais hodie ignota est herba עכוביתא acchubitha. Neque mihi constat hactenus, quorsum hoc cardui genus araneæ nomine Syri indigitent, nisi spinæ illæ, quibus tanquam acubus fructus circumvallatus est, putentur araneæ pedes aliquo modo referre. Aut (ut suspicatur doctissimus mihique amicissimus Medicus D. Cornelius Vicman) folia habere araneosâ lanugine obducta, ut huic simile, cardui genus, acanthium, de quo Oribasius, Ἐπ᾽ ἄκρῳ δὲ ἀκανθώδεις ἐξοχὰς ἔχει, καθ᾽ ἃς ἀραχνοειδὴς ἐστὶ χνοῦς, ὃ συλλεγομένου καὶ ὑφ᾽ ἓν τιθεμένου βαμβακοειδὴς γίνεται. Et multò antè Plinius, Foliis aculeatis per extremitates & araneosa lanugine obductis, quæ collecta vestes etiam quædam bombycinæ similes fiunt in Oriente. Sed herbariæ rei peritis id relinquo disquirendum.

(a) Beduard est spina alba bicubitalis, tribulo similis amomi foliis, flore purpureo.

Telas aranearum Esaias vocat קורי עכביש kure acchabis, capitis quinquagesimi noni versu quinto. Quorsum non satis scitur. R. Menachem deducit à voce קורה kora, quæ trabem sonat; על שם שהעכביש מסך ארוגותיו בקורות, quia aranea stamina sua trabibus obsepit, dum nempe ab una trabe ad aliam fila deducit. Unde Poëta libro quarto Metamorphosews,

--- non illud opus tenuissima vincunt
Stamina, nec summo quæ pendet aranea tigno.

Et libro primo Amorum,

Vel pede quòd gracili deducit aranea filum,
Cùm leve deserta sub trabe nectit opus.

Sed aliter Kimchius, שתארוג לכסות כמו הקורות, Quia texit, ut tegat, quomodo trabes supple tegunt. Quæ videntur valde coacta. Nec iis assentior magis, qui à קרה kara, deducunt, id est, ab occurrendo, quòd inde aranea muscis occurrat. Itaque cùm nihil aliud se offerat, puto קורי kure, dici pro חורי chure, Cheth & Koph permutatis. Ut significentur araneæ retia, & casses, de quibus jam diximus. Nam Esa. 19. vers. 9. חורי sunt retia, quæ sic vocantur propter חורים chorim, seu foramina, quibus scatent. Non me latet à Mercero hoc rejici tanquam alienum, quasi literæ Cheth & Koph cognatę non sint, nec invicem permutabiles. Nempe virum sui temporis in Hebraicis literis facilè doctissimum fugerat in Jonathane Gen. 21. vers. 15. legi אתקליש, pro אתחליש, attenuatus est. Et Deut. 6. 7. חיתון, pro vulgato קיתון, id est, κοιτὼν conclave. Et in Syro Luc. 22. v. 55. & Actor. 28. v. 2. אוחד, accendere pro Hebræo אוקיד. Et Æthiopicum ቀጥረ: in claudendi & sepiendi significatione passim occurrere pro Chaldæo חתר. Quæ exempla abundè probant Koph pro Cheth quandoque scribi, & vicissim Cheth pro Koph. Proinde cùm 1 Sam. 8. v. 16. de Saüle dicitur, Accipiet את בחוריכם, juvenes vestros, LXX. reddiderunt τὰ βουκόλια ὑμῶν, id est, בקריכם. Et verba Os. 7. v. 6. קרבו, Admoverunt instar clibani cor suum, iidem exponunt, Ἀνεκαύθησαν ὡς κλίβανος αἱ καρδίαι αὐτῶν, ac si קרבו eo loco sit pro חרבו. Et Exod. 35. vers. 35. pro omnia opera חרש, fabri, iidem habent πάντα τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου omnia opera sancti, id est, קדש, id est, Koph pro Cheth, & Daleth pro Res.

Os. 8. vers. 6. dicitur de vitulis illis, quos erexerat Jeroboam, per Numeri Enallagen, Fragmenta fiet vitulus Samariæ, id est, in frusta comminuetur, quomodo Aaronis vitulus, qui in pulverem comminutus est, Exod. 33. v. 20. & Deut. 9. vers. 21. Fragmenta Hebraicè שבבים dicuntur, voce, quam in Sacro Textu alibi frustra quæras. Proinde Interpretes in diversissima abeunt. Et in his Hieronymus reddit, In aranearum telas erit vitulus Samariæ, ab Hebræo quodam sic edoctus, ut in Commentario profitetur his verbis: Nos ab Hebræo didicimus שבבים propriè nominari aranearum fila per aërem volantia, quæ dum videntur intereunt, & in atomos atque in nihilum dissolvuntur. Sed Hebræus ille, quisquis fuerit, vereor, ne viro magno imposuerit, cùm in Hebræorum scriptis nihil tale reperiatur. Quin Talmudicis שבב est frangere, & שובא מכשורא, fragmentum de trabe. Inde igitur שבבים à Propheta pro fragmentis usurpari valdè verisimile est. Itaque Chaldæus habet, לניסרי לוחין יהי, in fragmenta tabularum erit.

Hoc quoque in incerto est, cur filum araneæ vocetur חוט של בוכיא, in Talmudico illo scito Tractatûs Succa fol. 52. d. יצר הרע דומה לתחלה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה בעבותות העגלה Mala concupiscentia initio similis est filo araneæ, sed in fine est instar funium plaustri. Neque enim בוכיא buchja, pro aranea reperitur uspiam. Et lectio vocis diversa est. Nam pro בוכיא buchia, habetur כוביא chubja, in Sanhedrin, & in Aruch כוכיא chuchja. Sed, si quid in his video, præferendum בוכיא buchja, quomodo dici putaverim non araneam, sed araneæ telam à perplexitate filorum; quia בוך buch, Hebræum in Niphal perplexum esse sonat. Ex qua conjectura חוט של בוכיא, erit propriè filum τοῦ ἀραχνίου, non τῆς ἀράχνης. Nisi quo sensu ἡ ἀράχνη non solùm pro animali, sed & pro tela sumitur. Ut Lucilii Epigrammate de nano Chæremone, Anthologiæ libri secundi capite trigesimo secundo;

Καὶ τάχ᾽ ἂν ἐῤῥοίζητο δι᾽ αἰθέρος, εἰ μὴ ἀράχνῃ
Τοὺς πόδας ἐμπλεχθεὶς ὕπτιος ἐκρέματο.

Et fortè per ætherem cum stridore delatus fuisset, nisi ex aranea (id est, ex araneæ tela) pedibus implicatis supinus pependisset.

Texere Hebraicè ארג arag, cùm de aranea dicatur Esa. 59. v. 5. vero consentaneum est inde factum esse nomen τῇ ἀράχνῃ· non ex fabulosa Arachne, quàm in araneam mutatam fuisse fingunt. Eodem facit, quòd in Pomario aranea definitur ab Hebræorum Grammaticis תולעת קטנה שארגת ארג לטרוף זבובים בחלונות, vermiculus telam in fenestris texens ad capiendas muscas. In quibus verbis ארג arag, texere est araneæ actio; & ארג ereg, tela, ejus opus, ut in R. Menachem ארוגה aruga. Sic in ἀράχνῃ, χ fiet ex Hebræo ג, ut sæpe Latinum G ex X. Sic χαλβάνη galbanum, λείχω lingo, ἄγχω ango, &c. Ex ἀράχνῃ fit aranea, ut lana ex λάχνῃ, extritâ mediâ, ut multi volunt, quibus tamen non assentior. Nam lana Græcè est λῆνος, Doricè λᾶνος. Vide Scaligerum in Varronem libro quarto De lingua Latina.

Si hic liberet rhetoricari, multa haberemus dicenda de araneæ industria, post (b) Aristotelem, (c) Plinium, (d) Plutarchum, (e) Ælianum, & Arabum doctores (f) Damirem & (g) Alkazuinium. Sed quæ ad rem nostram nihil facerent, cùm Scriptura hoc solum in aranea spectet, quòd ejus opera fluxa sunt & evanida. Proinde cum his confert impiorum molimina, in quibus nihil est solidi. Sic Es. 59. vers. 5. 6. Texuerunt telas araneæ, &c. Quæ quidem ad Hæreticorum argutias referunt multi Veterum. Hieronymus Epistolâ

(b) Hist. anim. l. 9 cap. 39.
(c) Lib. 11 cap. 24.
(d) De sollert. anim.
(e) Hist. anim. l. 1 cap. 11.
(f) Lib. De anim. ca. Aranea.

lâ 139. ad *Cyprianum*, *Super persona Hæreticorum scriptum est in* Esaia, "Telam araneæ texunt, *quæ parva & levia potest capere animalia, ut muscas, & culices, & cætera hujusmodi; à fortioribus autem rumpitur*, &c. *Gregorius Nazianzenus* de iisdem Oratione vigesima tertia, Τὴν μικρολόγον σοφίαν διάπτυε πλέον, ἢ τὰ τῶν ἀραχνίων νήματα, μυίας μὲν κρατοῦντα, σφηξὶ δὲ ῥηγνύμενα, οὔπω λέγω δακτύλοις, οὐδὲ ἄλλῳ τινὶ τῶν βαρυτέρων σωμάτων. *Minutam & jejunam illam sapientiam magis despice, quam aranearum telas, quæ muscas quidem retinent, à vespis autem perrumpuntur, ne dicam à digitis, aut alio quopiam graviore corpore.* Et *Gregorius Nyssenus* contra *Eunomium* Oratione prima, τοιοῦτον τάχα ἐστὶν ὃ φησι περὶ τῶν ἀσεβῶν ὁ προφήτης, ὅτι ἱστὸν ἀράχνης ὑφαίνουσιν· ὡς γὰρ ἐπ' ἐκείνου σχῆμα μὲν ἐστι τοῦ ὑφάσματος, ὑπόστασις δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ σχήματι· ὁ γὰρ ἀψάμενος οὐδενὸς ὑφεστῶτος ἅπτεται, περιφθειρομένων τῇ τῶν δακτύλων ἀφῇ τῶν ἀραχνίων νημάτων· τοιαύτη ἐστὶν καὶ ἡ τῶν ματαίων λέξεων ἀνυπόστατος ἰσχυρία. *Tale hoc fortasse, quod de impiis Propheta dicit*, "Telam araneæ texunt. *Ut enim in illa figura quidem est textura, sed nulla est in figura soliditas: qui enim tangit nihil quod subsistat tangit, pereuntibus digitorum tactu aranearum filis. Talis est etiam hæc inanium dictorum textura, nihil firmum habens.* Proinde, cum quâ horâ *Monothelitarum* Hæresin *Constantinopoli* damnaret sexta *Synodus Oecumenica* Anno 681. telæ aranearum nigerrimæ magna copia in populum decidissent, id ita acceptum est, quasi Deus tam insolitâ pluviâ significatum voluisset Hæreseos sordes ex Ecclesia fuisse ejectas. Vide *Anastasium*, *Reginonem Abbatem*, & alios. Alii eadem *Prophetæ* verba ad *Astrologos* referunt, de quibus *Basilius* Homiliâ sextâ in *Hexaëmeron*, Ταῦτα μὲν αὐτῶν τὰ σοφὰ ταῖς τῶν ἀραχνίων ὑφάσμασιν ἔοικεν, οἷς ὅταν μὲν κώνωψ, ἢ μυῖα, ἤ τι τῶν παραπλησίως τούτοις ἀσθενῶν ἐνεχθῇ καταδεθέντα κρατεῖται· ἐπειδὰν δὲ τῶν ἰσχυροτέρων τι ζώων ἐγγίσῃ, αὐτό τε ῥᾳδίως διεκπίπτει, καὶ τὰ ἀδρανῆ ὑφάσματα διέῤῥηξε καὶ ἠφάνισε. Quæ sic imitatur *Ambrosius* libri quarti in *Hexaëmeron* capite quarto, *Vos, qui validiores estis, cum videritis Mathematicos, dicite*, "Telam araneæ texunt, *quæ nec usum aliquem potest habere, nec vincula, si tu non quasi culex, aut musca, lapsu tuæ infirmitatis incurras, sed quasi passer aut columba casses invalidos præpetis volatus celeritate dissolvas.* Quibus consentanea hæc sunt *Aristonis Chii* apud *Laertium* libro septimo, Ἐοικέναι τοὺς διαλεκτικοὺς λόγους τοῖς ἀραχνίοις ἃ καί τοι δοκοῦνται τεχνικόν τι ἐμφαίνειν, ἄχρηστά ἐστιν, *similes esse Dialecticos sermones aranearum telis, quæ etsi quid artificiosum proferre videantur, sunt inutiles.* Interim Prophetam agere certum est de mundanis hominibus, qui magno molimine nihil agunt, nec de operibus suis ullum fructum colligunt. Qua in parte araneæ non sunt omnino similes, quæ retia sua non frustrà texit, cum iis muscas captet, & culices, quibus vescitur. Sed, si araneis prosunt hæc retia, nobis tamen sunt inutiles. Proinde impios *Propheta* non confert araneis, sed eorum opera telis aranearum, quæ hominibus nihil prosunt. *Texuerunt telas*, inquit *Propheta*, *telæ illorum non erunt pro panno, neque operient se factis suis.* Rectè igitur *Origenes*, & ad *Prophetæ* mentem, Homiliâ secundâ in *Psalmum* trigesimum octavum, *Omnia, quæ texit, & agit peccator, tam nihil esse scias, quam illa, quæ texit aranea, licet varia videantur, & composita, licet exquisita quadam arte digesta. Quanta texuerunt illi divites, qui ante nos fuerunt, qui divitias variis artibus & callidis adinventionibus congregabant, qui magistratus, qui honores, qui consulatus, diversa ambitione quærebant, isti omnes telas araneæ texuerunt. Tam enim vana, tam frivola, quàm est araneæ textrina, fuerunt omnia, quæ gerebant.* Et in eundem *Psalmum Hieronymus*, vel quisquis est, *Ille, qui agit quæ mundanæ vanitati sunt apta, telas texit araneæ juxta* Esaiam *Prophetam, hoc est, diu noctuque in opere vano vacat, & non utilia, sed dissolubilia, & corruptibilia operatur.* Et in *Psalmum* octogesimum nonum, *Quomodo aranea, quæ mittit fila, & huc illucque discurrit, & texit tota die, labor quidem grandis est, sed effectus nullus est: sic & vita hominum huc illucque discurrit. Possessiones quærimus, divitias apparamus, procreamus filios, laboramus, in regna sustollimur; & omnia facimus, & non intelligimus, quia araneæ telas teximus.* Et *Gregorius* in *Jobum* libri decimi quinti capite nono, *Telas araneæ texere est pro hujusmodi concupiscentia temporalia qualibet operari. Quæ dum nulla stabilitate solidata sunt; ea proculdubio ventus vitæ mortalis rapit.* Plura hujus argumenti vide in *Hieronymi*, *Cyrilli*, *Theodoreti*, & *Procopii* Commentariis in *Esaiam*.

Esaiæ loco parallelus est alius de hypocrita *Job.* 8. *vers.* 14. *Fiducia ejus est domus araneæ. Innitetur domui suæ, & illa non stabit: fulciet se super eam, neque illa consistet.* *Domus araneæ* est ipsa tela, in qua plerumque degit, & fœtus suos parit. *Aristoteles* libri quinti *Historiæ* capite vigesimo septimo, postquam araneas docuit parere vermiculos, qui mutentur in araneas, Τίκτει δὲ πάντα μὲν εἰς ἀράχνιον· ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς λεπτὸν καὶ μικρὸν, τὰ δὲ εἰς παχὺ, καὶ τὰ μὲν ὅλως ἐν κύτει στρογγύλῳ, τὰ δὲ μέχρι τινὸς περιέχεται ὑπὸ τοῦ ἀραχνίου. *Eos omnes in tela pariunt: sed alios in subtili & brevi, alios in densiore, alios omnino in cavo rotundo, alios ita ut aliquandiu tela illa tanquam fasciis obvolvantur.* Et infrà, Αἱ δὲ λειμώνιαι ἀράχναι προαποτίκτουσιν εἰς ἀράχνιον, οὗ τὸ μὲν ἥμισυ πρὸς αὐταῖς ἐστι, τὸ δὲ ἥμισυ ἔξω· καὶ ἐν τούτῳ ἐπωάζουσαι ζῶα ποιοῦσι· τὰ δὲ φαλάγγια τίκτει εἰς γύργαθον πλεξάμενα παχὺν, ἐν ᾧ ἐπωάζουσι. *Pratenses araneæ in tela pariunt, cujus dimidium est ad ipsas matres, reliquum foris. Et in eadem tela incubant, & fœtum vivificant. Phalangia autem pariunt, atque incubant in reti crasso à se confecto.* Proinde *Gregorius Nazianzenus* Oratione trigesimâ quartâ aranearum telas simul præbere scribit οἴκησίν τε τιμίαν, καὶ θήραν τῶν ἀσθενῶν εἰς τροφῆς ἀπόλαυσιν, *& domum eximiam, & infirmorum animalium venationem in usum cibi.* Nec multo aliter *Pisidas* de aranea;

> Ὃς διττὸν ἔργον ἐξ ἑνὸς ποιεῖ μίτου,
> Αἶνα πρὸς ἄγραν, καὶ πρὸς οἴκησιν στέγην.

Quæ ex uno filo duplex opus conficit, rete ad venationem, & domum ad habitationem. Tamen apud nostros Scriptores domûs araneæ rara est mentio, sed apud *Orientales* frequens. *Alcamus*, بيت الجعرية Algiuduba, *domus araneæ*. Eundem consule in العكاشة & الشع & الوشع & الخق & العنطل & videbis totidem esse voces, quas domum araneæ reddit. *Alkazuinius* etiam de aranea; وهي تنسجه وتسعى بيتها فاذا وقعت في مصيدته ذبابة تضطرب فيها ويمشي اليها وتمص رطوبتها *Concinnat telam suam, & in domum suam ascendit: & si musca in rete inciderit, statim commota ad illam fertur, ut humorem ejus exsugat.* Alibi non reperi, neque capio satis, quod habet *Damir* de domo araneæ, هذا النوع ينسج

بنشج بيته دايما مثلث الشكل . ويكون
سعة بيته بحيث يغيب فيه شخصه

Hæc animalis species domum suam semper texit figuræ triangularis, ita ut sit in ea spatium, in quo lateat corpus ejus.

Paulus ad *Philippenses* scribens capitis primi versu sexto confidit fore, ut qui in ipsis bonum opus incœperat, id perficiat usque ad diem *Jesu Christi*. Eâdem fiduciâ dicit *David* Psalm. 57. vers. 3. *Clamabo ad Deum excelsum* לאל נומר עלי, *ad Deum, qui perficit erga me*, nempe opus, quod incœperat. Id enim esse supplendum patet, tam ex loco *Pauli* nuper adducto, quam ex *Psalm.* 138. *vers.* 8. ubi post hæc verba, יהוה יגמר בעדי, *Dominus perficiet pro me*, sequitur in eodem versu, *Opera manuum tuarum ne deseras.* Sed longe aliud supplevit *Chaldæus* Interpres, qui *Davidis* verba, quæ diximus, sic παραφράζει, אצלי קדם אלהא עילאה ותקיפא דזמין עכוביתא למגמר בפום אספלידא עיזלא אמטולתי, *Rogabo coram Deo excelso, & forti, qui destinavit araneam, ut perficeret propter me telam in ore speluncæ.* Cujus fabulæ confingendæ duplex videtur fuisse occasio. Una, quod in titulo legitur *David Psalmum* istum scripsisse, cum in speluncam fugit à facie *Saülis*, 1 *Sam.* 24. vers. 4. Altera, quod *Felici Nolano* Presbytero *Christiani* tale quid accidisse narrabant. Is enim, cum à Tyranno ad necem quæreretur, fugiens in angusto duorum parietum intervallo se occultavit, cujus aditus cum repente aranearum telis prætextus visus esset, nemini recentis latebræ suspicionem reliquit; atque ita ereptus è periculo est. Vide *Paulinum*, *Adonem*, & *Bedam* in illius vita. Idem accidisse *Davidi* in spelunca latenti voluit *Chaldæus* Interpres.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Scarabæo in *Græca* versione *Habakuk*. 2. v. 11.

Poëtę *vocem tribuunt in ædibus, in quibus crimen perpetratum; ut* Hab. 2. vers. 11. Lapis è pariete clamat, וכפים, & *chaphis* è ligno respondet ei. *Ubi nescitur quid sit* כפים chaphis. *Plerisque est pars ædificii*, Aquilæ μάζα, Symmacho *&* Theodotioni σύνδεσμος, *Hieronymo* lignum quod inter juncturas ædificiorum est. Ἱμάντωσις *seu* loramentum, *Eccles.* 22. *vers.* 18. Hesychio στεγάνωμα, *Chaldæo* frustum, *Syro* clavus, *Arabi* paxillus. *At* Græcis κάνθαρος scarabæus, *aut* σκώληξ vermis. *Quod alii alio*, Ambrosius *ad* Christum *refert*, *qui* è ligno *clamavit*, *id est*, è cruce. Cyrillo *&* Theophylacto κάνθαρος *ibi non est* scarabæus, *sed* ligni compages. *Quod est sine exemplo. At* κανθὸς ferreum ligni vinculum, *sed* in rota. Aquila *μάζαν reddit, quasi* כפים *sit* κόπις. Græci *κάνθαρον, quasi sit* חפושית, *aut* σκώληκα, *id est*, ligni teredinem. *At* כפים chaphis, Talmudicis *est later sesquipalmi, ut à mensura quidam lateres* bessales *vocantur*, *&* didori, tetradori, pentadori. *Quæ significatio hic quadrat.*

Nerei, crimine admisso, posse latere se putent, etiam ipsis ædibus, in quibus crimen est perpetratum, per Prosopopœiam sermo tribuitur. Sic in *Euripidis Hyppolyto* versu 417.

(a) Οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τέρεμνά τ' οἴκων, μήποτε φθογγὴν ἀφῇ.

Neque tenebras conscias expavescunt, & tecta ædium, ne quando vocem edant. Et Juvenalis Satyrâ nonâ,

--- *secretum divitis ullum*
Esse putas? servi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, & postes, & marmora ---

(a) He[...] Euripid[...] citat La[...] cianus i[...] Indocto,

Tale illud in *Babylonios*, & quosvis rapaces, & violentos dominos. *Hab.* 2. *vers.* 11. 12. *Lapis è pariete clamat*, וכפים, *&* CHAPHIS *è ligno respondet ei. Væ ædificanti civitatem ex cædibus, & condenti urbem ex iniquitate.* In quibus *Prophetæ* verbis quid sit כפים *chaphis*, non satis constat. Hoc quidem in genere apparet ex ipsa contextûs serie כפים aliquid esse in ædificio lapidi analogum. Sed quia verbum unum est ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων, de vera ejus interpretatione valde ambigitur, & diversissimæ sunt sententiæ, quod veteres versiones conferenti patebit. *Aquila* enim hic habuit *μάζα* (an *massa*) *de ligno respondebit*, sensu minus perspicuo, cum non satis intelligatur, quid *massa sit in ligno. Symmachus*, Σύνδεσμος οἰκοδομῆς ξύλινος, ut *Theodotio*, & *Quinta editio*, Σύνδεσμος ξύλου. Et hos sequutus Hieronymus, *Lignum quod inter juncturas ædificiorum est.* Nempe, si illi credimus in *Commentariis* in hunc locum, כפים *lignum* significat, *quod ad continendos parietes in medio structuræ ponitur*, & vulgo apud *Græcos* appellatur ἱμάντωσις. Propriè ἱμάντωσις est *corrigia calcei. Hesychius*, Ἱμάντωσις, σύνδεσμος τῶν κορυγίων τοῦ ὑποδήματος· lege τῶν κοῤῥιγίων. Sed ad ædificiorum compagem inde transfertur. *Suidas*, Ἱμάντωσις, δέσις ξύλων ἐμβαλλομένων ἐν τοῖς οἰκοδομήμασι. Unde *Sirachides* Eccles. 12. vers. 18. Ἱμάντωσις ξυλίνη ἐνδεδεμένη εἰς οἰκοδομὴν ἐν συσσεισμῷ οὐ διαλυθήσεται, *compages lignea in ædificatione connexa in terræ motu non dissolvetur.* Vulgatus *loramentum* optimè reddit. Ita enim eximiæ illæ *Glossæ*, *Loramentum*, Ἱμάντωσις, οἰκοδομήν· lege Ἱμάντωσις οἰκοδομῆς. Aliter στεγάνωμα *Græcè* dixeris. *Hesychius*, Στεγανώματα, τὰ ἐν τοῖς τείχοις, οἱ λεγόμενοι σύνδεσμοι. Jam si alii consulantur, כפים à *Chaldæo* redditur שפא מגו מרישא, *frustum è medio trabis*: à *Syro* ܣܟܠܐ ܡܢ ܩܝܣܐ, *clavus è ligno*: ab *Arabe* الوتد من الشجرة *paxillus ex arbore.* At *Selomoni* כפים est קסם *festuca*. Aben Ezræ המקום הקשה בעצי הקורות והוא הקרוי קשר בלשון לעז, *Locus durus in lignis trabium, qui vulgo nodus vocatur.* Pomario *laquearium.* Kimchio denique מרהיט קרוי הבתים, *ambulacrum contignatum in ædibus.* Qui quidem Interpretes ita inter se diversi sunt, ut in eo conveniant, aliquam ædificii partem, aut particulam saltem, verbo כפים *chaphis*, significari.

At jam alii sequentur, quibus כפים est animal, *scarabæus* nempe, vel *vermis*. In his *Græci Seniores*, Λίθος ἐκ τοίχου βοήσεται, καὶ κάνθαρος ἐκ ξύλου φθέγξεται αὐτά. *Lapis ex pariete clamabit, & scarabæus è ligno loquetur ea.* Pro quibus in *Hieronymo* editio prior ἀνώνυμος, ὡς σκώληξ *quasi vermis in ligno loquens.* Et posterior, σκώληξ *vermis de ligno loquetur ea.* Itaque κάνθαρον *scarabæum*, aut σκώληκα *vermem* hic agnoscunt multi Veterum, & variè interpretantur. *Theodoretus* de lapide & scarabæo hæc dici statuit ὑπερβολικῶς, quomodo *Christus* ad *Judæos* de pueris dixit, *Si hi tacuerint, lapides clamabunt*, Luc. 19. vers. 40. *Hieronymus scarabæi* nomine *magistros quosque perversos* intelligit, *qui turpis lucri gratiâ assumentes prædicationem crucis, loquuntur ex utero.*

Deus

Deus enim eorum venter est, & omnia ciborum causâ faciunt, qui rediguntur in stercus, quia scarabæus vermis est stercoris. Apud eundem alius *hæreticos* significari putat, *quia dogmata habent stercori comparanda. Unde & Apostolus doctrinæ veteris errorem dicit se reputâsse* (σκύβαλα, *id est, stercora*, Phil. 3. vers. 8. Ibidem etiam alius, per *lapidem, qui de pariete clamavit, Dominum Salvatorem* intelligit, & per *scarabæum de ligno loquentem, latronem qui Dominum blasphemavit.* Denique, ut ab eodem additur, *sunt nonnulli, qui putent cantharum de ligno loquentem ad Salvatoris personam referri posse. Quod impium esse*, inquit, *ex ordine ipso sermonis apparet. Cantharus enim de ligno loquetur ea, non intelligitur in bonam, sed in malam partem.* Tamen ita accepit vir piissimus, idemque maximi nominis, *Ambrosius* nimirum, cujus hæc verba sunt in oratione *De obitu* Theodosii: *Adoravit* (Helena) *illum, qui pependit in ligno*, &c. *illum, inquam, qui sicut scarabæus clamavit, ut persecutoribus suis peccata condonaret.* Et in *Lucam* cap. 23. *Vermis in cruce* (erat Dominus *Jesus*) *scarabæus in cruce. Et bonus vermis, qui hæsit in ligno. Bonus scarabæus, qui clamavit è ligno. Quid clamavit? Sequitur, Pater, dimitte illis. Clamavit quasi scarabæus, Deus, Deus in me, respice in me, quare me dereliquisti? Et bonus scarabæus, qui lutum corporis nostri ante informe atque pigrum virtutum versabat vestigiis. Bonus scarabæus, qui de stercore erigit pauperem*, &c. Tale est, quod *Pierius* & *Aldrovandus*, tanquam ex *Augustino* citant, nondum tamen à me repertum: *Bonus ille scarabæus meus, non ea tantùm de causa, quod unigenitus, quod ipsemet sui auctor, mortalium speciem induerit, sed quod in hac fæce nostra se volutârit, & ex ipsa nasci voluerit.* Et quod in *Hieronymo* quidam *vermem in ligno loquentem illum esse ajunt, qui dicit in* Psalmo "*Ego autem sum vermis, & non homo.* Sed *Cyrillus*, ne cogatur ad tam aliena delabi, suspicatur ibi κάνθαρον *Senioribus scarabæum* non esse, sed id ipsum, quod reliquis Interpretibus ἔνδεσμον ξύλου. Nempe, inquit, τάχα που τὰς τῶν οἰκιῶν μίτρας, καὶ τὴν ἐν αὐταῖς ἀναπλοκὴν τῶν ξύλων, ἤτοι σύνδεσμον κανθάρους ὠνόμαζον κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ, διὰ τὸ οἷον πολλοῖς ἀντέχειν ποσὶ τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς ὀροφὴν, *illa ætate fortasse ædium cinctus, & lignorum in iis connexionem, aut colligationem*, cantharos *appellabant, eo quod impositum ipsis tectum multis quasi pedibus sustinerent.* Cui sententiæ subscribit *Theophylactus.* Res tamen est sine exemplo, ut κάνθαρος ita sumatur. Itaque verisimilior fuisset hæc conjectura, si κανθὸς scribi voluissent pro recepto κάνθαρος, quia κανθὸς, *canthus*, est *ferreum ligni vinculum.* Quamvis neque hoc satisfaciat. Quia κανθὸς non dicitur ligni vinculum quodvis, sed *ferreus ille circulus, quo rotæ vinciuntur.* Ἐπίσωτρον alii vocant. *Ovidius* in curru *Solis curvaturam rotæ.* Vide *Persium Satyra* quinta, *Suidam, Eustathium, Etymologicum magnum, Hieronymum* in *Ezechielem* libro tertio, *Vulgatum* Interpretem 3 Reg. 7. v. 33. &c.

Nunc docere conabimur quid respexerint singuli Interpretes voces כפים. *Aquila* μάζαν videtur explicâsse, quasi כפים sit idem, quod *Græcum* κόπις. Nam κόπις *Hesychio* est μάζα. Alii *lignorum* σύνδεσμον, aut *frustum trabis*, aut *clavum*, aut *subscudem*, aut *paxillum*, aut *festucam*, aut *ligni nodum*, aut *ambulacrum contignatum*, aut *laqueare* reddiderunt; quia ex *Prophetæ* verbis כפים, *chaphis è ligno*, &c. collegerunt voce כפים aliquid significari, quod ligneum, aut in ligno sit. *Seniores* maluerunt κάνθαρον seu *scarabæum* interpretari; quia כפים *chaphis*, alludit ad חפושית *chaphusith*, vel *chippusith.* Sic *Hebræi scarabæum* vocant, ut *Chaldæi* חפושתא *chippustha*; & *Arabes* cum Epenthesi خنفسا *chunphasa.* Legitur in *Talmudico* Tractatu *Cholin*, cap. 3. fol. 67. b. כל הולך לרבות את החפושית ואת הדומה להחפושית, *Omne animal multipes; scarabæum puta, & scarabæo similia.* Et in Tractatu *De Idololatria* cap. 2. fol. 28. b. תרבא דחפושתא גלמניתא, *Adeps scarabæi magni.* Utroque loco *Glossator R. Selomo* explicat *Gallica* voce אישק׳רבוט *escarbot*, Baal Aruch *Hispanica* סק׳רווי״ו *scarvajo*; Pomarius *Italica* סקאר״אבוני *scarabone. Scarabæus* ita dicitur ab *Hebræo* Verbo חפש *chaphas*, quod *scrutari* est; quia scrutatur stercora. Proinde *Gallorum* vulgus σκατώρυχον, seu *stercoris scrutatorem* appellat. Pro *scarabæo* σκώληκα *vermem* habuerunt duæ versiones ἀνώνυμοι, ut intelligatur teredo; vermis species in ligno nascens. Quia non videbatur convenire, ut scarabæus, qui vix alibi quam in stercore degit, *è ligno clamare* diceretur.

Ex his constat Veteres vocem כפים *chaphis*, nonnisi ex conjectura interpretari. Quod nihil necesse fuit, cum eâ notione à *Talmudicis* usurpetur, quæ potest hic habere locum. Iis nimirum כפים idem est, quod אריח, *later longus sesquipalmo*, ut לבינה, *later trium palmorum.* Ita definiunt Talmudici *in Bava Metsia* cap. 10. fol. 117. b. & in *Bava Bathra* cap. 1. fol. 3. a. Nempe lateres per palmos olim dimetiebantur. Et laterem didoron, tridoron, tetradoron, ac pentadoron, à duobus, tribus, quatuor, & quinque palmis nominant (b) *Plinius*, & (c) *Vitruvius.* Sed & *bessalis later*, vel *bessale* simpliciter, dictus est later δίδωρος, quia mensuram habet bessis, id est, duos pedis trientes. Pes enim est trium palmorum. Ac proinde βήσαλον à *Græcis* recentioribus primo pro *bessali latere*, deinde etiam pro quovis latere est usurpatum. *Tzetzes* Chil. 9. Hist. 275.

(b) *Plin.* l 35. c. 14. (c) *Vitruv.* lib. 2. c. 3.

Ὀπτὴν δὲ πλίνθον γίνωσκε τὴν βήσαλον καλουμένην.
Τοῦ Βαβυλῶνος κτίσμα γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ βησάλου.

Coctum autem laterem scito, quem besalon *vocamus: Babylonis enim extructio fuit è besalo.* Ita כפים propriè *later sesqui-palmi*, à *Prophetà* sumi videtur pro quovis latere. Et ejus verba sic reddiderim, *Lapis ex pariete clamat, & later ex ligno respondet ei.* Agitur de pariete, in quo lapides & lateres inter ligneas trabes inserti sunt, quales hodie multos videmus. In tali pariete lateres ex ligno respondent, id est, ex medio tabulato, in quo inter trabes sunt dispositi. Nihil opus est divinare, neque novam voci כפים significationem affingere, cum hæc conveniant satis. Accedit, quod cum in priore hemistichio *lapis clamare* dicatur, *laterem huic respondere* rectius dixeris, quam lignorum compagem, aut frustum trabis, aut subscudem, aut paxillum, *&c.* quia inter lapides & lateres major est analogia. Quid enim aliud est later, quàm gleba terræ in lapidis duritiem excocta, quæque proinde in ædificio lapidis vice fungitur? Unde illud Sacri Scriptoris *Gen.* 11. *v.* 3. *Et fuerunt illis lateres pro lapidibus.*

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De Tinea.

Tinea à φθίνειν. Initiale Φ ante Conſonam perire, & ϑ in t ſæpe mutari. Βρῶσις Matth. 6. v. 19. *non eſt* eroſio, *ſed tinea.* Σὴς tinea, *Hebræis* סס *ſas* Eſa. 51. v. 1. *Chaldæis* סססא ſaſa, *Arabibus* سوس ſus, *unde dicta: item* עש as *Hebræis* tinea, *Chaldæis* עשא aſſa, *Arabibus* عثة otthſa, *unde. Blattæ & tineæ quid differant. Blatta purpura, & purpuræ quæ pars. Tineæ proprium, laneas & lineas veſtes conſumere.* Ἱμάτια σητόβρωτα Job. 13. & Jac. 5. *Quid ſit* contineri coram tinea *Job.* 4. *verſ.* 19. *An cum tinea conferatur Deus*, Pſ. 39. verſ. 12. & *Oſ.* 5. *verſ.* 12. *Quomodo tinea theſauros corrumpat*, Matth. 6. & Luc. 12. *Veſtes olim in theſauris. Tineæ domus* Job. 27. 18. *non* Arcturi, *ut vult vir doctus. De tineis loca quatuor in* Græca *verſione, quæ* Hebræi *non agnoſcunt. In primo & ultimo malè lectum.* In ſecundo רקב, *id eſt*, caries (*oſſium*) *pro* tinea *ſumptum*; *ut &* Sirach. 19. verſ. 3. *Tertius* Prov. 23. verſ. 20. *in* Hebræo *prorſus deeſt, quamvis illum habeant* Romanus, Chaldæus, Syrus, & Arabs *Interpres. In* Chaldæo *multa errata, quæ corriguntur.*

Tineam à *tenacitate* dici volunt *Iſidorus* & alii. Nos potius ἀπὸ τοῦ φθίνειν. Initiale φ periit, ut in Θοῦθ pro Φθοῦθ, & in Θιροφάγοι pro Φθιροφάγοι· & ϑ mutatum in *t*, ut paſſim. Ita ex λήθω fit *lateo*, ex ποθῶ *opto*, ex θεῶ *tueor*, *intueor*, ex θυμοῦμαι *tumeo*, ex θύος *tus*, ex θύλλης *talla*, & *veſtis* ex ἔσθης, & **tongue** vel **tonge** *Anglicum* & *Belgicum* ex *Græco* φθόγγος.

Matth. 6. v. 19. σὴς καὶ βρῶσις ſunt ferè ſynonyma. Neque enim ibi βρῶσις eſt *eroſio*, ſed *tineæ* ſpecies: & falluntur, qui putant rem eſſe ſine exemplo, ut *tinea* dicatur βρῶσις. Nam *Eſ. 50. v. 9. Hebræum* עש *Senioribus*, & *Theodotioni* σὴς, & *Aquilæ* fuit ἡ βρῶσις. Ita teſtatur *Procopius* in *Eſaiam*. Et *Baruch. 6. v. 11.* de Gentium Diis dicitur, Οὗτοι δὲ οὐ διασώζονται ἀπὸ ἰοῦ, καὶ βρωμάτων. *Hi autem non liberantur ab ærugine, & tineis.* Itaque βρῶσις, ſeu βρῶμα eſt *tinea*.

Sed *tineæ* vulgatum nomen eſt σὴς, de cujus origine *Grammatici* fruſtrà diſputant, cum fiat ab *Hebræo* סס *ſas*. Extat id *Eſ. 51. v. 8.* וכצמר יאכלם סס *Et ut lanam comedet eos ſas*, ſeu *tinea*. A *Chaldæis*, & *Syris* ſcribitur ܣܣܐ *ſaſa*, & ab *Arabibus* سوس *ſus*. Et iiſdem شاس *ſaſa* Verbum *lanam tineis*, *cibum vermibus*, *frumentum curculionibus*, & *ovem pediculis ſcatere* ſignificat.

Hebræum aliud *tineæ* nomen עש *as*, in ſcriptis *Propheticis* ſæpe occurrit. Exempla vide *Job. 4. v. 19.* & *13. v. 28.* & *27. v. 18. Pſ. 39. v. 12.* & *50. v. 9. Eſ. 51. v. 8. Oſ. 5. v. 12.* Idem *Chaldaicè* eſt עשא *aſſa*, & *Arabicè* عثة *otthſa*. Ut verbum عشي *atthſa* uſurpatur de tinea, quę lanam rodit. Neque dubium, quin *Hebraicè* עשש idem ſignificaverit. Quamvis *Pſ. 6. v. 8.* & *31. v. 11.* Metaphoricè uſurpatur de oculis, & oſſibus, qui præ dolore contabeſcunt, quaſi à tinea conſumerentur.

Multi blattas & tineas pro ſynonymis habent, quia in *Poëtis* ſæpe junguntur. *Horatius* libri ſecundi *Satyrâ* tertiâ,

> *— Cui ſtragula veſtis,*
> *Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arca.*

Martialis libri ſexti *Epigrammate* ſexageſimo,

> *Quam multi tineas paſcunt, blattaſque diſerti.*

Et libri decimi quarti *Epigrammate* trigeſimo ſeptimo,

> *Conſtrictos niſi das mihi libellos,*
> *Admittam tineas, truceſque blattas.*

Sed *blattas* inter ſcarabæorum genera reponere videtur *Plinius* libri undecimi capite vigeſimo octavo: & eaſdem deſcribit libri vigeſimi noni capite quinto, quomodo τὰς σίλφας *Dioſcorides* libro ſecundo, quæ *Arabibus* ſunt بنات وردان *benath wardan*. *Damir* porrò dicit الصرصور, id eſt, *gryllum*, eſſe in ſpeciebus τῶν بنات وردان. Quæ ſunt prorſus ἀσύστατα. Itaque amplius diſquirendum. Quid, quod apud ſequentis ævi Scriptores *blatta* plane aliud eſt, *purpura* ſcilicet, aut *purpuræ* genus? Sic *Eutropius* in *Nerone* ſcribit eum *piſcatum eſſe retibus aureis, quæ funibus blatteis extrahebat:* pro eo, quod *Suetonius*; *Piſcatus eſt reti aureo, purpurâ coccoque funibus nexis.* Et *Lampridius* de *Heliogabalo*, *Paraverat funes blatta & ſerico & cocco intortos, quibus, ſi neceſſe eſſet, laqueo vitam finiret.* Et *Vopiſcus* de *Aureliano*, *conceſſit ut blatteas matronæ tunicas haberent.* *Sidonius* libri noni Epiſtolâ decimâ tertiâ *Tonantio*,

> *Rutilaſque ferre blattas,*
> *Recoquente quas aheno*
> Meliboea *fucat unda.*

Et Epiſtola decimâ ſexta *Firmino*,

> *Blattifer vel quam tribuit Senatus:*

id eſt, *Senatorum* ordo purpuratus. Et *Carmine* quinto,

> Pontus *Caſtorea*, *blattam* Tyrus, *æra* Corinthus.

Et *Theodoricus* Rex *Theoni* apud *Caſſiodorum* libri primi Epiſtolâ undecimâ, *Cum blatta, quam noſtro cubiculo dare annis ſingulis conſueviſti, venire feſtina. Cum blatta*, id eſt, *cum purpura*, ut totam Epiſtolam legenti conſtabit. Proinde *blattela* (lege *blattea*) *Gloſſario* eſt θρόμβος αἵματος τῶν κογχυλίων, *grumus ſanguinis conchyliorum.* Et *Actuario* βλάττιον Βυζάντιον eſt ὄσπον τοῦ ῥινὸς τῆς πορφύρας, *os naris purpuræ.* Et *tunicam blateam* pro *purpurea Gregorius Turonenſis*, ut βλάτιον pro *purpura Nicetas*, *Cedrenus*, & *Codinus* non uno in loco uſurpant. Unde compoſitas voces ὀξύβλαττον, *ſerico-blattum*, & *blattoſericum*, ex idoneis Scriptoribus proferremus, ſi tanti eſſet.

Sed, ad tineam ut redeamus, nihil in ea tam proprium eſt, quàm quod præcipuè lanam, & laneas veſtes, conſumit. Hinc *Philoſophus Hiſtoriæ* libri quinti capite trigeſimo ſecundo quædam animalia gigni narrat ἐν ἐρίοις, καὶ ὅσα ἐξ ἐρίων ἐστὶν, οἷον οἱ σῆτες, οἱ ἐμφύονται μᾶλλον, ὅταν κονιορτώδη ᾖ τὰ ἔρια, *in lanis, & iis, quæ ex lanis conſtant, ut tineæ, quæ tunc maximè oriuntur, cum lanæ ſunt pulverulentæ.* Et de iiſdem paulò poſt, Γίνεται δὲ ἐν χιτῶνι ὁ σκώληξ οὗτος. *Naſcitur etiam in tunicis ille vermis.* Ut de polio *Theophraſtus Hiſtoriæ* libri primi capite decimo ſexto, Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τοὺς σῆτας τοὺς ἐν τοῖς ἱματίοις ἀγαθόν. *Hoc etiam contra tineas, quæ ſunt in veſtibus, utile eſt.* Quibus *Menander* ita concinit,

> Καὶ πάντα τὰ λυμαινόμενα ἔνεστιν ἔνδοθεν,
> Οἷον ὁ μὲν ἰὸς τὸν σίδηρον, ἂν σκοπῇς,
> Τὸ δ' ἱμάτιον οἱ σῆτες, ἡ δὲ θρὶψ ξύλον.

Et quæcunque corrumpunt intus ſunt, ut rubigo ferrum, ſi advertas, & veſtem tineæ, & teredo lignum. Et *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo quinto, *Pulvis in lanis & veſte tineas creat.* Et *Iſidorus*, *Tinea vermis veſtimentorum, dicta quòd* Teneat. *Arabes* quoque, ut *Avicenna* Tomi ſecundi paginâ 136.
الافسنتين

الاقسنتين يمنع الثياب عن التسوس

Absinthium vestes prohibet à tineæ generatione. *Damir* denique, & *Alcamus*, السوس دود يوقع في الصوف

Tinea, vermis, qui in lanam incidit. Proinde in Sacris Scriptoribus nihil tam frequens, quam ab ea lanam & vestes absumi. Sic Job. 13. v. 28. *Ut vestem comedet illum tinea.* Es. 50. 9. *Omnes illi ut pannus veterascent. Tinea consumet eos.* Es. 51. v. 8. *Quasi vestem consumet eos* עש *as, & tanquam lanam erodet eos* סס *sas*, id est, *tinea*, quam *Hebræi*, ut docuimus, utraque voce nominant. *Sirach.* 42. *v.* 13. *De vestimentis procedit tinea.* Hinc composita vox σητόβρωτος, *à tinea consumptus*, est in vestium Epithetis. Ut in *Græca* versione *Job.* 13. *v.* 28. Ὁ παλαιῦται, *&c.* ὥσπερ ἱμάτιον σητόβρωτον. Et *Jacob.* 5. *v.* 2. Ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν. Sunt & alia de tinea loca minus expressa, quæ tamen eodem respiciunt. Sic *Job.* 4. *v.* 19. de hominibus dicitur, qui habitant domos luteas, quorum fundamentum est in pulvere; *Conterent eos coram tinea.* Sensus est, fore, ut conterantur, & absumantur, quomodo à tinea vestes conteri atque absumi solent. Et *Psal.* 39. *vers.* 12. *Cum increpationibus pro peccato virum corripis, dissolvis tanquam tinea desiderabilia ejus.* Vult occulta Dei maledictione reprobos ipsos tabescere, & quidquid illis charissimum est sensim dissolvi, & consumi, quomodo tinea cæco morsu absumit pretiosissima quæque vestimenta. Quo ipso sensu dicit *Os.* 5. *vers.* 12. *Ero ut tinea Ephraimitis.* Neque timendum est, ne vilescat Dei majestas, cum à *Prophetis* confertur cum tam vili animalculo. Nam, si propriè loqui velimus, non confertur Deus cum tinea: sed lenta Dei judicia cum vitio, quod à tinea vesti accidit. Sensim enim id inolescit, ita ut quod prius solidum atque integrum videbatur, tandem tacito morsu conficiatur, atque exedatur.

Petes quorsum thesauros *Christus* in terra congeri vetet, ubi tinea corrumpit, *Matth.* 6. *v.* 19. 20. & *Luc.* 12. *v.* 33. cum in lapides, & pretiosa metalla, ex quibus potissimum thesauri constant, tinea nihil possit? Respondeo non solum gemmas, & aurum, vel argentum, sed vestes quoque à Veteribus in thesauris fuisse repositas. Hinc *Esdr.* 2. *v.* 69. *Dederunt, in thesaurum operis, auri drachmarum unum & sexaginta millia, & argenti minarum quinque millia, & Sacerdotales tunicas centum.* Et *Nehem.* 7. *v.* 70. Atthirsata *dedit in thesaurum auri mille drachmas, crateras quinquaginta, tunicas Sacerdotales quingentas triginta.* Et *Job.* 27. *v.* 16. *Si* (in thesaurum) *congesserit argentum ut pulverem, & ut lutum comparaverit vestem.* Proinde apud *Poëtam Æneidos* libro nono describitur *Messapus.*

--- *dives pictaï vestis & auri.*

Et, *Susis* captis, *Alexander* in Regiis thesauris reperit πορφύρας Ἑρμιονικῆς τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, *purpuræ* Hermionicæ, *talenta quinque millia, quæ annos decem minus ducentis ibi reposita fuerat.* Ita habetur in *Plutarcho.*

Tineæ domus est foramen, quod in veste aut panno confecit. Quæ domus est parum firma, cum atteratur in dies illa ipsa tineæ tabe, qua primo constructa fuerat, donec pannus ipse, in quo domus est, in nihilum abeat. Rectè igitur *Jobus* de impio, cujus labores sunt vani, & irriti, capitis vigesimi septimi versu decimo octavo, *Ædificat ut tinea domum suam, & ut tugurium, quod fecit* pomorum *custos.* Quod opus est αὐτοκάβδαλον, quia, pomis collectis, diruitur, aut negligitur. Fatendum interim vocem עש *as*, quæ alibi *tineam* sonat, pro *Arcturo* sumi *Job.* 9. *v.* 9. Quod sequutus vir doctissimus verba *Jobi*, quæ diximus, ita interpretatur; *Utut ædificaverit quasi* Arcturi *domum suam, erit velut tugurium, quod fecit custos.* Ac sic *Job* velit impios ædes splendidas & magnificas sibi extruere, quęque tanquam in cœlo sint, instar *Arcturi* domus: sed tamen parùm durent, & statim destruantur, velut ὀπωροφυλάκιον. Verum enimverò hæc versio à mente Sacri Scriptoris prorsus est aliena. Sic enim opponuntur duo hemistichia, quę *Job* conjunxit. Et ejusdem rei duæ similitudines sic divelluntur, quasi ad diversa referantur.

Præter loca, quæ citavimus, quatuor alia de tineis in *Græca* versione occurrunt, sed *Hebræis* reclamantibus. Illa tamen hic obiter indicare non pigebit. Primus locus est in *Jobo*, in fine capitis trigesimi secundi; ubi *Hebræus* textus, ישאני עשני, *Tollet me, qui fecit me*, *Græci* autem Ἐμὲ σῆτες ἔδονται, quasi legerint ישאוני עשין. Secundus est *Prov.* 14. *v.* 30. ubi *Hebræa* ורקב עצמות קנאה, *Et caries ossium, invidia.* Sed *Græca*, Σὴς δὲ ὀςέων, καρδία αἰσθητική. *Tinea autem ossium, cor sensitivum:* vix ullo sensu, nisi legatur καρδία ζηλωτική, *cor invidum.* Quod mutatum putaverim in καρδία αἰσθητικὴ, quia ejusdem capitis versu decimo pro *Hebræis* לב יורע, legitur καρδία αἰσθητική. Utut sit; causæ non defuerunt, cur רקב *racab*, quod propriè *cariem & putredinem* sonat, *tineam* reddiderint. Videntur enim רקב & עש pro synonymis poni *Job.* 13. *vers.* 28. & *Os.* 5. *v.* 12. Et in *Chaldæis* Paraphrasibus voces ejusdem originis רוקבא *rukba*, & רקבוביתא *rakbubitha*, pro *tinea* usurpantur *Esa.* 51. *vers.* 8. & *Job.* 27. *vers.* 18. Itaque, si ossa tineæ morsibus essent obnoxia, non displiceret, quod *Hebræa* רקב עצמות *Græcè* redduntur σὴς ὀςέων. Similis, ut conjectamus, locus *Sirachidis* de mœcho capitis decimi noni versu tertio, Σῆτες καὶ σκώληκες κληρονομήσουσιν αὐτόν. *Tineæ & vermes hæredes ejus erunt:* id est, cadaver ejus depascentur. *Tineas* enim *Græcus* Interpres posuisse videtur pro *Hebræo* רקב, quod propriè *cariem & putredinem* sonat. Rectè igitur hic *Hieronymus*, *Putredo & vermes hæreditabunt illum.* Quia cadaver non est tineis obnoxium, sed vermibus, & putredini. Tertii loci *Prov.* 25. *vers.* 20. Ὥσπερ σὴς ἐν ἱματίῳ, καὶ σκώληξ ἐν ξύλῳ, οὕτως λύπη ἀνδρὸς βλάπτει καρδίαν, *Ut tinea in veste, & vermis in ligno, ita tristitia viri lædit cor*, in *Hebræo* textu neque vola, neque vestigium est. Tamen olim fuisse lectum, ex eo fit verisimile, quod præter *Origenem*, qui citat in *Matthæi* caput decimum tertium, eum penè totidem verbis exhibent veteres Interpretes, quotquot sunt, *Romanus*, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs.* Nisi quod in *Chaldæam* Paraphrasin menda quædam irrepserunt ex *Syra* corrigenda. In hac enim ita habetur, ܐܝܟ ܣܣܐ ܠܡܐܢܐ ܘܐܝܟ ܒܠܛܝܬܐ ܠܩܝܣܐ ܗܟܢܐ ܟܪܝܘܬܐ ܡܚܪܐ ܠܠܒܐ ܕܓܒܪܐ *Ut tinea vestem, & ut caries ligna, ita mæror lædit cor viri.* Sed in *Chaldæa* legitur סמא *sama argentum*, pro ססא *sasa*, *tinea* & מלטיתא *maltitha*, vox nihili pro בלטיתא *baltitha:* id est, *caries*; & מחרא *mechara* per *Cheth*, pro מהרא *mehara*, per *He*, *lædit*, à Radice הרר, quæ *lædere, nocere, & molestum esse*, significat. Penè me fugerant *Hieronymus* & *Augustinus:* quorum hic eundem locum citat *De civitate Dei* libri vigesimi primi capite nono: ille in *Commentariis in Esaiam* pene in fine, sed tanquam obelo notatum. *In Proverbiis*, inquit, *Tinea ossium, cor intelligens: & iterum sub obelo,*
„ *Sicut tinea vestimentum, & vermis lignum, sic mæ-*
„ *ror excruciat cor viri.* Obelis nempe, seu virgulis, notaverat *Origenes* quæ ex superfluo videbantur addita, ut testatur idem *Hieronymus* Præfatione in *Pentateuchum* & *Paralipomena.* Itaque utut extet hic locus in veterum versionibus, obelo tamen illum confodit *Origenes*, quia in *Hebræo* non reperit.

Quartus locus est *Mich.* 7. *v.* 4. Τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν ὡς σὴς ἐκτρώγων. *Bona eorum ut tinea exedens*, pro *Hebræis* טובם כחדק, *Optimus eorum ut spina est.* An pro כחדק legerunt כהרקב, *sicut caries*, vel, ut alibi reddunt, *sicut tinea?*

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Varia Vermis nomina, & de Vermibus in homine vivo & mortuo.

Vermis *nec* à vertendo, *nec* à verrendo, *nec* à vere, *ut volunt: sed ex* Græco ἕλμινς *præfixo* digamma *Æolico. Et* ἕλμινς *quasi* εἵλμινς ἀπὸ τοῦ εἰλεῖσθαι. Σκώληξ *ut* σκέλετον, ἀπὸ τοῦ σκέλλειν. *Hebræum* רמה rimma, *&* תולע thola: *quorum prius* Arabibus *est* tinea. *In posteriore* ת *est Servile, & Radix est* לוע vorare. *Multæ voces, in quibus* Thau *Servile speciem habet Radicalis. Vermes etiam in vivo homine*, Job. 7. v. 5. Herodes Agrippa σκωληκόβρωτος. *Idem de* Antiocho 2 Macchab. 9. v. 9. *Et in Historia de* Pheretima, Cassandro, Herode Ascalonita, Alexandro *impostore apud* Lucianum, Galerio Maximiniano, Juliano Juliani *Apostatæ patruo*, Nestorio, *&* Dodone. *Vermes mortuo substernuntur*, Es. 14. *Gloria hominis* εἰς κοπρίαν, καὶ σκώληκας, *potius* εἰς ζαπρίαν, 1 Macchab. 2. *Cadaveris hæreditas vermes, & contra, vermium hæreditas cadaver*, Eccles. 10. v. 13. *&* 19. v. 9. *Vermis* Jobi *mater & soror*, Job. 17. *Sors omnibus communis*, Job. 21. מתקו רמה, exsugit eum vermis, *Job.* 24. *v.* 20. *Male alii*, dulcis est ei vermis.

Lumbricus Græcè est ἕλμινς, apud *Aristotelem, Hippocratem, Dioscoridem, Galenum, Alexandrum Aphrodisæum*, atque alios optimæ notæ Scriptores. Inde Romanum *vermis*, R, & L permutatis, & præfixo *digamma Æolico.* Quomodo *Velia, vomo, Vesta, vestis, vesperus*, facta ex Græcis Ἐλεία, ἐμῶ, Ἑσία, ἐσθής, ἕσπερος. Valeant igitur *Grammaticuli*, qui *vermem à vertendo*, vel *à verrendo* dici volunt, vel *à verno tempore*, quo potissimum è terra exeat. Sed ἕλμινς, quasi εἵλμινς, ἀπὸ τοῦ εἰλεῖσθαι non incommode deducatur, quia *varie torquetur* & *convolvitur.* Porrò ut ἕλμινς *lumbricum*, ita σκώληξ *vermem* in genere sonat; quod Nomen, per multas ambages, tandem deflectit ἀπὸ τοῦ σκέλλειν *magnus Etymologus.* Neque fortasse id malè. Inde enim est σκέλετον, quale tandem fit *cadaver*, quod vermes depascuntur.

Vermis Hebraicè dicitur רמה *rimma*, & תולע *thola*, vel תולעה *tholea*, & תולעת *tholaath.* Prioris exempla habes *Exod.* 16. *v.* 24. *Esa.* 14. *v.* 11. & multoties in *Jobo.* Posterioris *Exod.* 16. *v.* 20. *Deut.* 28. *v.* 39. *Job.* 25. *v.* 6. *Psal.* 22. *v.* 7. *Jon.* 4. *v.* 7. Et in aliquot *Esaiæ* locis. רמה *rimma*, ut *Hebraice vermem*, sic *Arabicè* الارضة *tineam* sonat, & بالية العظام *cariem ossium*: ut رم *ramma* Verbum de osse *putrescere est* & *cariosum fieri.* Ita habet *Alcamus.* At *Hebraicum* רמם *ramam*, est σκωληκιᾶν *verminare*: ut cum de Manna dicitur *Exod.* 16. *v.* 20. וירם תולעים *Et verminavit*, (seu *produxit*) *vermes.* In altero *vermis* nomine תולע *thola*, creditum est hactenus *Thau* esse Radicale: ego Servile esse putaverim, & fieri à Radice לוע, quomodo à Radice רוק, vel ריק, Nomen תורק *Cant.* 1. *vers.* 3. Nempe לוע *vorare* est, & *deglutire*: unde Nomen תולע, *vermi* vel maximè convenit, qui fere totus venter est, & miserorum hominum viscera assiduis morsibus lacerat, & depascitur. *Serenus Samonicus* capite trigesimo primo,

> *Quid non adversum miseris mortalibus addit*
> *Natura, interno cum viscere tænia serpens*
> *Et lumbricus edax vivant inimica creanti?*
> *Quod genus assiduo laniat præcordia morsu.*

Si objeceris in מתלעים *Nahum.* 2. *v.* 3. *Thau* palam esse Radicale, quod evinci videtur ex ipsa Verbi forma: Respondebo idem esse judicium de *Chaldæis*, aut *Talmudicis* verbis תבל, *miscere*, תחל vel התחיל, *incipere*, נתכן, *aptari*, תכס, *fricare*, תלעב, *irridere*, תרם, *separare*, אתפח, *intumescere*, unde תפיחה, *tumor*: in quibus tamen omnibus *Thau* Servile est, non Radicale. Nam תבל, est à בלל, תחל à חלל unde תחלה, *initium*; נתכן à כון, unde תכונה, *dispositio*; תכס à כסס, vel כסכס; תלעב à לעב; תרם à רום, unde תרומה, *oblatio* & *separatio*; אתפח & תפיחה à נפח. Quæ exempla apertè docent quandoque Servile *Thau* speciem habere Radicalis.

Scriptura vermes describit in homine, plantis, & cibis, item in ligno, si *Græcos*, & *Hieronymum* sequimur. Hominem porrò hic intellige tam vivum, quam mortuum. Quippe etiam in vivis hominibus vermes ebullire notum est. Proinde *Job* de se dicit capitis septimi versu quinto, *Induta est caro mea vermibus:* id est, Vermes me undequaque obsident, & vestis instar ambiunt. Nempe ex maligno illo ulcere, quo, permittente Deo, eum afflixerat Diabolus, *Job.* 2. *vers.* 7. vermes per totum corpus ebulliebant. Quod multis fuit lethiferum. Sic de *Antiocho Epiphane* jamjam morituro legitur 2 *Macchab.* 9. *v.* 9. Ὥστε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσσεβοῦς σκώληκας ἀναζεῖν, καὶ ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν. *Ita ut ex impii corpore vermes ebullirent, ejusque viventis carnes cum doloribus & angoribus deciderent.* Et *Actor.* 13. *vers.* 23. *Herodes Agrippa* γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν, aut, ut habet disertius *Bezæ* codex vetustissimus, γενόμενος σκωληκόβρωτος ἔτι ζῶν, οὕτως ἐξέψυξε, *cum adhuc vivus à vermibus esset erosus, ita exspiravit.* Ut in *Herode Ascalonita* à *Josepho* describitur τοῦ αἰδοίου σῆψις σκώληκας ἐμποιοῦσα, *pudendi putrefactio vermes generans*, *Antiquitatum* libri decimi septimi capite octavo. Et in *Herodoti Melpomene Pheretima* ζῶσα εὐλέων ἐξέζεσε, *vivens vermibus ebulliit.* In *Pausaniæ Bœoticis Cassander Antipatri* filius ἐπλήσθη ὕδερῳ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ζῶντι ἐγένοντο εὐλαί, *aquis inter cutem plenus obiit, & ex viventis etiamnum corpore eruperunt undique vermes.* In *Luciani Pseudo-mante* impostor *Alexander* ἀπέθανεν, ὡς Ποδαλειρίου υἱὸς, διασαπεὶς τὸν πόδα, μέχρι τοῦ βουβῶνος, καὶ σκωλήκων ζέσας, *obiit ut* Podalirii *filius, pede ad inguen usque putrefacto, & vermibus ebulliens.* Ut de *Galerio Maximiniano* Imperatore tradit *Eusebius Historiæ* libri octavi capite decimo sexto, Ἀφ' ὧν (σπλάγχνων) ἄλεκτόν τι πλῆθος σκωλήκων βρύειν, θανατώδη δὲ ὀδμὴν ἀποπνεῖν. *Ex ejus visceribus scaturivisse vermium vim infinitam, quæ lethalem odorem exhalaverit.* Et de *Diocletiano Eutychius Alexandrinus* pag. 406. وكان الدود بدنه يتساقط من لحمه الي الارض وسقط لسانه مع حنكه ومات *Ita verminavit corpus ejus, ut vermes ex ipsius carne in terram caderent: & lingua quoque cum faucibus decidit, & mortuus est.* Quibus non

non absimilia hæc *Cedreni* de eodem, Τῆς γλώσσης αὐτοῦ σαπείσης μετὰ τοῦ φάρυγγος, καὶ πλῆθος σκωλήκων ἀναβρασάσης τὸ πνεῦμα ἀπέῤῥεξεν. *Cùm lingua ejus, cum ipsis faucibus putrefacta, vermium copiam ebulliisset, vitam abrupit.* Et *Sozomenus* libri quinti capite octavo, de *Juliano*, *Juliani* apostatæ patruo, cujus pudendum computruerat; Καταβαπεῖσαί τε αἱ δὲ σάρκες εἰς σκώληκας μετέβαλον, καὶ τὸ πάθος ἐκράτει τῆς τῶν ἰατρῶν τέχνης. *Et ibi putrefactæ carnes in vermes mutatæ sunt, & Medicorum artem vis morbi superabat.* *Nestorius* quoque, si *Evagrio* credimus libri primi capite septimo, τὴν γλῶσσαν, σκώληξι διαβρωθεὶς, ἐπὶ τὰ μείζω τε καὶ ἀθάνατα κατ' αὐτοῦ δικαιότερα μετεχώρησε, *linguam à vermibus erosus ad graviora & sempiterna supplicia ipsi meritò infligenda migravit.* Quale quod ex *Surio* refert *Baronius* ad Annum 698. de *Dodone*, qui *Lambertum Tungrensem* Episcopum interfecerat: Dodonis *viscera omnia statim computruêre, eaque mirè fœtentia per os rejecit, ac tandem, propter nimiam fœtoris intolerantiam, corpus ejus in* Mosam *projectum est, vermibus & tabe corruptum.* Alibi probavimus non sine magno errore hæc ad phthiriasin referri. Hi vermes à *Talmudicis* vocantur קוקיאנין *kokjanin*, in Tractatu *Cholin*, & *Beracoth*, & *De Sabbatho*.

Etiam de iis vermibus, à quibus cadavera statim à morte absumuntur, sæpe meminêre Sacri Scriptores, ut ferocientis hominis fastum deprimant, qui tandem cedit in prædam tam vili animalculo. Sic de Rege *Babyloniæ* legitur *Esa.* 14. *vers.* 11. *Substernetur tibi lumbricus, & vermis te operiet.* Et *Mattathias* de *Antiocho* dicit 1 *Macchab.* 2. *vers.* 62. *Verba viri peccatoris ne timeatis, gloria enim ejus in stercus & vermes abitura est. Græcè*, εἰς κοπρίαν, καὶ εἰς σκώληκας. Malim, εἰς σαπρίαν, *in putredinem, & vermes*; quia in *Græca* versione hæc duo sæpe junguntur: ut *Job.* 7. *vers.* 5. ἐν σαπρίᾳ σκωλήκων, *in putredine vermium.* Et *Job.* 25. *vers.* 6. Ἄνθρωπος σαπρία, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου σκώληξ. *Homo est putredo, & filius hominis vermis. Sirachides* quoque hominem in genere eidem fato subjicit, cum scribit *Eccles.* 10. *vers.* 13. *Cùm morietur homo, in hæreditatem habebit reptilia, & bestias, & vermes.* Et, inversâ sententiâ, *Eccles.* 19. *vers.* 3. *Tineæ & vermes eum in hæreditatem habebunt.* Quia utrumque verum, & cadaver habere vermes, & ab iis haberi. Sed & *Job*, tanquam brevi moriturus, & omni vitæ istius cogitatione abdicatâ, capitis decimi septimi versu decimo quarto, *Foveæ dixi, Pater meus; & vermi, Mater & soror mea es. Matrem* vocat & *sororem*, potiùs quàm *patrem* & *fratrem*; quia ibi vermis est רמה vox Fœminini generis. Et capitis vigesimi primi versu vigesimo sexto, ut doceat piis & impiis communem esse sortem, *Pariter*, inquit, *in pulvere jacent, & vermis obtegit eos.* Quale est, quod de impio scribit *Job.* 24. *vers.* 20. מתקו רמה, *exsugit eum vermis*, per Generis Enallagen in hac lingua frequentem; Fœmininum enim est Nomen, & Verbum Masculinum. Alii, *dulcis ei est vermis*, sensu valde obscuro, nec cum verbis satis congruo. Dicendum enim fuisset, מתק לו רמה. Ut *Job.* 21. *vers.* 33. מתקו לו רגבי נחל, *Dulces ei fuerunt glebæ torrentis.* Itaque nobis hoc loco מתק est *exsugere*, quomodo *Syri* usurpant. Unde est quòd *Arabs* hic habet امتصهم *exsugit eos.* Et *Jo. Baptista Ferrarius* in *Lexico Syriaco*, ܡܨܐ *suxit*, ܡܨܝܐ *suctus*.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

De Vermibus in plantis, in ligno, & in cibis.

Vermes vitium, Deut. 28. v. 39. *Græcis* ἶπες, *vel* ἶκες. *Unde* Hercules ἰποκτόνος. Ἀπὸ τοῦ ἴπτειν, à lædendo. *Hic vermis Latinis* involvulus, convolvulus, volvox. *Vermis percussit* kikajon, *Jon.* 4. *v.* 7. *Ergo* kikajon *non* κολόκυνθα cucurbita. *Eam enim vermes non tangunt. Inde Proverbium*, Ὑγιέστερος κολοκύνθας. *Sed* kikajon *est* κρότων ricinus. *Proverbium* Κρότωνος ὑγιέστερος *nec de planta, nec de animali dicitur, sed de* Crotone *urbe. In Scriptura toties* תלעת שני, vermis dibaphi *cocci. Nam ut purpura dibapha, ita & coccus. Cocci descriptio ex* Dioscoride. *Ejus grana cur* cusculia *dicta. In illis vermiculi, ex quorum sanie coccineus color. Inde* κόκκος *Latinis* vermiculus, Græcè *etiam* σκωλήκιον, & σκώληξ. Emblemate vermiculatus. Pelles vermiculatę, *id est*, coccineæ. *Arabibus* قرمز kermez *tam* vermis, *quàm* color, *qui Recentioribus* carmesinus. *De* kermez *multa.* Chaldæis *color* זהורי zehori, *à luce & splendore. Pro* He *Syri* Cheth, *&* Samaritani Ajin *hic habent. Æthiopicum* ላያ: laja *pro Ægyptio* ΚΑ'ΛΛΑΙΑ. *Tria loca de verme ligni in* Græca *aut* Vulgata *versione* Hebræis *ignota. Primus* 2 Reg. 23. v. 8. *in Vulgata* quasi tenerrimus ligni vermiculus. *Nunquid potiùs*, quasi tenerrimi l. v. *Ibi enim nascitur. Hæc versio unde sit nata. Secundus in* Græca *Prov.* 12. *v.* 4. Sicut in ligno vermis, *Hebræis* ut caries in ossibus. *Causa erroris. Tertius Prov.* 25. *v.* 20. Ut tinea in veste, & vermis in ligno, *&c. Quæ* Hebræi *non habent, sed omnes versiones, & multi* Patrum. *Vermis ligni quatuor genera. In his thrips, à quo ligna erosa pro sigillo apud* Lacones. Ῥόμοξ *&* θρὶψ ligni vermes, *unde* Hesiodo ἀδηκτοτάτη. Teredo *in mari, & navibus*, cossus *vel* cusus, *unde* GUSANO Hispanis *pro ligni verme.* Tarmes *idem. Ejusdem vermis tria nomina* Arabica. *Mannam cur in crastinum servari prohibuerit Deus.* Israëlitarum *incredulitas. Cur Manna contra mandatum servata vermes produxerit. Id fuisse miraculosum. In hac historia* רמה *&* תולע *promiscuè sumi, ut in* Jobo, *&* Esaia. *Num.* 11. *v.* 20. *coturnices* לזרא, *id est*, in vermem *nonnullis; sed id incertum. Conferuntur hujus vocis versiones.* Samaritana *&* Onkelos *emendantur. Vera versio asserta, & ex* Arabismo *probata.*

Jam de plantarum vermibus, in quibus qui rodit vites, *Deut.* 28. *vers.* 39. *Vineas plantabis, & coles: sed vinum non bibes, neque colliges; quia comedet illas vermis. Vermes vitibus infestos Græci* peculiari nomine vocant ἶπας, vel ἶκας, à Singulari ἶψ, vel ἶξ. *Theophrastus* libri tertii *De causis* capite vigesimo septimo postquam egit de vermibus, qui malis innascuntur; Παραπλήσιον δὲ τὸ συμβαῖνόν ἐστι καὶ τῇ ἀμπέλῳ· καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τοῖς νοτίοις οἱ ἶπες γίνονται. *Huic proximum, quod & vitibus evenit: in his enim* Austro *potissimùm ipes gignuntur.* Et infra, Ἐνιαχοῦ δὲ οὐ γίνονται τὸ ὅλον ἶπες· ὅταν εὔπνους τε, καὶ ἔνυγρος, μηδ' εὔτροφος ὁ τόπος ὑπάρχῃ. *Ipes alicubi prorsus non generantur. Nempe ubi lenes spirant venti, neque humidus, & pinguis locus est.* Hinc *Strabo* docet libro decimo tertio, Ἡρακλέα ἰποκτόνον, *Herculem Ipoctonum* ab iis *Erythræis* coli, qui *Meliuntem* accolunt, ὅτι φθαρτικὸς τῶν ἀμπελοφάγων ἰπῶν, *quia ipes*

viti-

vitibus infestos perdit. Jonice κῶς pro πῶς, & κοτὲ pro ποτὲ dicitur: ita ἶκες pro ἶπες. Quomodo scripsit *Alcman. Ammonius* in libello *De similibus*, &c. Ἶκες (λέγονται) τὰ διεσθίοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀμπέλου. Ἀλκμὰν, Ποικίλον ἶκα, τῶν ὀφθαλμῶν ἀμπέλων ὀλετῆρα. Ikes *dicuntur animalcula, quæ oculos vitium comedunt.* Alcman, "*Varium* ikem, *vitis oculorum perditorem.* Proinde *Hesychius*, Ἶξ, θηρίδιόν τι ἀμπέλους ἐσθίον. Sed ἶψ est antiquius. Fit enim ἀπὸ τοῦ ἴπτειν, quod *lædere* & *nocere* est. *Latinè* hic vermis *involvolus* vocatur, & *convolvolus*, & *volvox*. Plautus *Cistellariæ* Actus quarti Scenâ secundâ,

> LA. *Imitatur nequam bestiam, & damnificam.*
> PH. *Sed quamnam amabo?*
> LA. *Involvolum, quæ in pampini folio intorta implicat sese.*

Plinius libri decimi septimi capite vigesimo octavo, *Ne convolvolus fiat in vinea*, &c. Et paulò post, *Alii* volvocem *appellant, animal prærodens pubescentes uvas.* Sed *Festus*, *Plautum* sequutus; *Involvolus, vermiculi genus, qui se involvit pampino.*

Aliud memoratur vermiculi genus *Jon.* 4. *v.* 7. qui percussit *kikajon*, ita ut exaruerit. Unde conjectura non levis *Hebræa* voce קיקיון *kikajon*, non significari κολόκυνθαν, *cucurbitam*, quomodo *Græci* verterant. *Græcum* enim *Proverbium* vetus ex *Epicharmo* citat *Athenæus* libro secundo, Ὑγιέστερος κολοκύνθας, *Cucurbita sanior*: cujus ratio hęc esse dicitur, quod cucurbita vermiculis nullo modo sit obnoxia. Et vero jam nemo est, paulò humanior, qui non habeat compertissimum *kikajon* esse κρότωνα, seu *ricinum*, quem *Herodotus* σιλικύπριον, id est, σεσελὶ κύπριον. *Ægyptii*, apud *Strabonem*, *Dioscoridem*, & *Plinium*, κίκι. *Talmudici* קיק *kik*; *Arabes* & *Pœni*, apud *Hieronymum*, & alios, الخروع *elcheroa*; officinæ *palmam Christi* nominant. At, inquies, tam κρότωνος, seu *ricini*, quam cucurbitæ sanitatem prædicârunt *Græci* veteres, quorum hoc est *Proverbium*, Κρότωνος ὑγιέστερος, *Ricino sanior*. Citant *Suidas*, *Zenodotus*, *Apostolius*. Et eo alludit *Palladas* in *Epigrammate* de *Dizythis* libri primi *Anthologiæ* capite trigesimo nono. Inde igitur colligere est tam ricinum, quam cucurbitam vermibus esse inaccessa. Responderi queat hoc *Proverbio* non agi de planta ricino, sed de ricino animali: quæ *Suidæ* sententia est. Is enim ricinum animal ideo sanum aut integrum dici statuit, quia est πάντοθεν ὅμοιον, καὶ μηδεμίαν ἔχει διακοπὴν, ἀλλ' ἐστὶ λίαν ὁμαλὸν, *undiquaque sibi simile, cum nullam habeat incisuram, sed sit omnino planum.* Sed aliud habeo, quod regeram, nempe illud Adagium neque ad ricinum plantam, neque ad ricinum animal, sed ad *Crotonem* urbem pertinere; quam fuisse saluberrimam vel ex eo probatur, quod tot numero athletas, atque in his *Milonem* illum πολυθρύλλητον protulerit. Cùm scilicet *Myscellus* & *Archias Delphos* se contulissent, oraculum consulturi de loco condendæ urbis, ab *Apolline* rogati, utrum mallent

> Πλοῦτον ἔχειν κτεάνων, ἢ τερπνοτάτην ὑγίειαν,
> *Divitiis pollere, locosve habitare salubres.*

Salubritatem *Myscellus*, & *Archias* divitias elegit. Proinde *Myscello Croton*, & *Archiæ Syracusæ* condendæ obtigerunt. Quarum urbium illa saluberrima, sed pauper: hæc ditissima fuit, sed insalubris. Historiam referunt *Strabo* libro sexto, *Stephanus* in Συρακοῦσαι, *Suidas* verbo Ἀρχίας, & rursus in Μύσκελλος, & *Aristophanis Scholiastes* in *Equitibus* ad verbum πλουθυγίειαν, quo *Comicus Athenis* tribuit *Syracusarum* opes, & *Crotonis* salubritatem. Itaque nullus dubito, quin eo referendum sit Veterum Adagium, Κρότωνος ὑγιέστερος, quod malè redditur *Ricino sanior*, cum reddendum fuerit, *Crotone salubrior.*

Est & in plantarum vermibus *vermis cocci*, de quo *Moses* minimum triginta locis. Sic *Exod.* 25. *v.* 4. *Et hyacinthinum, & purpuram,* ותולעת שני, *& vermem cocci.* Pro quo, inversis vocibus, legas שני תולעת, *coccum vermis*, Levit. 14. v. 4. & sæpe alibi. Nec semper junguntur hæ voces. Nam שני pro *cocco* quandoque solum occurrit, ut *Gen.* 38. *v.* 28. 30. *Jos.* 2. *v.* 18. 21. &c. Et vicissim תולע, id est, *vermis*, in nonnullis Scripturæ locis, per se *coccum* significat, sine additione vocis שני. Sic *Es.* 1. *v.* 18. *Si rubra fuerint* (peccata vestra) כתולע *ut vermis*, id est, *ut coccus.* Et *Thren.* 4. *v.* 5. האמנים עלי תולע, *qui nutriebantur in verme*, id est, in *coccino*, seu *coccineis vestibus.* Hinc *Nahum.* 2. *v.* 3. *Bellatores* מתלעים *vermiculati*, id est, *coccinati. Græci* reddunt ἐμπαίζοντες, *illudentes*, quasi legerint מתלעגים, ut conjectat vir doctissimus, & in his exercitatissimus. Sed vox התלעג non est in usu. Itaque nullus dubito, quin legerint מתעללים. Nam התעלל est ἐμπαίζειν, & תעלולים ἐμπαῖκται, vel ἐμπαίγματα, quomodo iidem reddunt octo Scripturæ locis. Jam operæ-pretium erit docere, quorsum *coccus* שני dicatur, aut תולע, sive conjunctæ, aut separatæ sint voces. Et שני quidem *iterationem* sonat. Fit enim à Verbo שנה, quod *iterare* & *duplicare* est. Itaque שני propriè est δίβαφον. Purpuræ apud Veteres fuit id Epithetum, quia bis tingebatur. *Horatius* libri secundi *Odâ* decimâ sextâ,

> --- *Te bis Afro*
> *Murice tinctæ*
> *Vestiunt lanæ.* ---

Ovidius *De Arte* libri tertii versu 170.

> *Nec quæ bis* Tyrio *murice lana rubet.*

Tibullus libro quarto in laude *Sulpiciæ*,

> *Sola puellarum digna est, cui mollia caris*
> *Vellera det succis bis madefacta* Tyros.

Martialis libri quarti *Epigrammate* quarto,

> *Quod bis murice vellus inquinatum.*

Cicero Epistolâ decimâ sextâ libri secundi, *Curtius noster dibaphum cogitat.* Et Epistolâ decimâ libri secundi ad *Atticum*, Vatinii *strumam Sacerdotii* διβάφῳ *vestiant. Plinius* libri noni capite trigesimo nono, *Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta esset, velut magnifico impendio, qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur.* Et ibidem *Cornelius Nepos*, postquam egit de violacea & rubra purpura; *Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi.* Ut igitur *Græci* δίβαφον appellârunt quod purpurâ, ita *Hebræi* שני *sani*, quod cocco bis tinctum fuit. Neque obscurum, cur שני תולעת, *coccum vermis*, aut תולעת שני, *vermem cocci*, aut solùm תולע, *vermem* iidem appellaverint. Apud *Dioscoridem* libro quarto κόκκος βαφικὴ *coccus tinctoria* est θάμνος μικρὸς φρυγανώδης, ᾧ πρόσκεινται οἱ κόκκοι ὡς φακοὶ, *frutex parvus surculosus, cui grana ut lentes adhærent. Cusculia* vocat *Plinius* libri decimi sexti capite octavo, id est, κοσκύλια, quia è cortice eraduntur. *Græcè* enim κοσκύλλειν est *minutias excrescentes præsecare.* Porrò, ut magnus auctor in *Solinum* asserit, ea grana *scatent intus parvis vermiculis, quorum sanies coccino tingendo præclara est, & eximium illum colorem, quem nos miramur, & adorârunt Veteres, efficit. Hinc vermiculum pro ipso cocco dixerunt.* Glossę *nostræ*, Κόκκος, vermiculus. *Editæ*, Κόκκος, βάμμα, vermicula, hoc coccum. *Hinc emblemate vermiculatum* Lucilio, *coccineo colore tinctum. Nam tesselæ illæ, quibus pavimenta variabant, diversis coloribus erant tinctæ. Falluntur, qui aliter exponunt. Apud* Hieronymum *in Epistolis pelles vermiculatæ, quas alio loco coccineas dixerat.* Plinius *lib.* 24. *cap.* 4. *de cocco ilicis, Est autem genus ex eo in* Africa *ferè aut* Asia *nascens, celerrimè in vermiculum se mutans, quod ideo* scolecion *vocant.* Hæc ille paginâ 272. Et rursus pag. 1214. *Apud recentiores* Græcos σκώληξ *passim pro cocco. Ut in* Democriti *suppositio opere De purpuræ tingendæ ratione,* σκώληξ Γαλατίας *pro* cocco Gala-

Galatico, & σκώληξ ὁ πορφύριος. *Vermem etiam Latini appellavere.* Glossæ veteres, *Fucus*, vermiculus. *Unde* vermi-tinctum. Hactenus vir eximius. Ex quibus cum constet satis, cur *coccus Hebraice* dicatur *vermis*, solum addimus *Arabes* id ipsum significare per vocem قرمز *kirmiz*, vel *kermez*, ut vulgò efferunt. *Alcamus*, القرمز صبغ ارمني يكون من عصارة دود يكون في ارحامهم Alkermez, *color* Armenius, *qui exprimitur è vermibus, in quorum visceribus latet.* Et *Sariph*, القرمز اسم حيوان واقع علي شجرة الامارة وهو نوع من نبات البلوط سوا Alkermez, *nomen animalis incidentis super ilicem, quæ est species quercus mediocris*, &c. Alii in *Abenbitare*, القرمز هو حيوان يتكون علي الشوك وعلي نبات يستعمل وقود النار يكون بين الشجر والعشب في التوسط وقضبانه كثيرة دقاق ويتكون هذا الحيوان عليه كانه العدس وهو في اول تكونه صغير ثم لا يزال يكبر حتي يكون في قدر الحمص Alkermez *est animal, quod in spinosa planta generatur, & in arbusto, ex quo sulphurata fiunt ad ignem accendendum, media magnitudinis inter herbam & arborem, ramis multis, sed tenuibus. Hoc autem animal instar lentis est initio valde parvum, sed augeri non desinit, donec ciceris magnitudinem assequatur.* Ibidem multo plura sunt, & citantur quæcunque de cocco habent *Dioscorides* & *Galenus* tanquam dicta de *kermez*. Unde constat *Arabum kermez* esse *Græcorum* κόκκον βαφικήν, & hâc voce tam *granum tinctorium* significari quam *vermem*, ex cujus sanie color elicitur. Ex *kermez* formatur قرمزي *kermezi*, nobis *cramoisi*, voce palam ex *Arabibus* mutuata, ut *vermeil* ex *vermiculo*, quæ vox pro *cocco* est frequens in *Vulgata* versione. Is ipse color *Chaldæis* זהורי *zehori*, dicitur à *luce* & *splendore*. Illis enim זהור *zehor*, *lucem* sonat. *Syri* per *Cheth* ܙܗܘܪܐ scribunt, & *Samaritani* per *Ajin* [Samaritan] prout literæ *He*, *Cheth*, & *Ajin* facile permutantur. *Æthiopibus* idem est ላይ: *laia*, voce, nisi fallor, decurtata ex *Ægyptia* ΚΑ'ΛΛΑΙΑ, unde *Callainus* vel *Calainus color.* *Hesychius*, Καλλάιοι, οἱ τῶν ἀλεκτρυόνων πώγωνες, καὶ πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα, &c. καὶ παρ' Αἰγυπτίοις χρῶμα καλάινον, &c. Κάλλαια τὰ βαπτὰ ἔρια. Sed de his alibi.

Nunc, si sequimur Interpretes, erit, quod dicamus de verme ligni. Nam in catalogo fortium *Davidis* ita habet *Vulgata* versio 2 *Reg.* 23. *v.* 8. *Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.* Et *Græca* Prov. 12. v. 4. Ὥσπερ δὲ ἐν ξύλῳ σκώληξ, οὕτως ἄνδρα ἀπόλλυσι γυνὴ κακοποιός. *Sicut in ligno vermis, sic virum perdit mulier malefica.* Et 25. v. 20. Ὥσπερ σὴς ἐν ἱματίῳ, καὶ σκώληξ ἐν ξύλῳ, &c. *Sicut tinea in veste, & vermis in ligno, ita tristitia viri lædit cor:* sed tria ista loca in *Hebræo* textu aut plane desunt, aut multò aliter se habent. In primo non capio quid sit *tenerrimus ligni vermiculus.* Et clarior esset sensus, si scriberetur, *tenerrimi ligni vermiculus*, id est, in tenerrimo ligno nasci solitus. *Basilius Seleuciensis* Conc. 12. Οἱ σκώληκες τοῖς ἁπαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα. *Vermes tenerrimis lignis maxime innascuntur.* Sed, quocumque modo scribas, vix, ac ne vix quidem *Latina* verba cum *Hebræis* conciliaveris, quæ habent הוא עדינו העצני, *Is est Adino Esnita*; ut *Græci* Ἀδινὼ ὁ Ἀσωναῖος. Utut enim postrema vox העצני, ad עץ, id est, *lignum alludere* videri possit, ut præcedens עדינו ad עדן, & עדין, quâ *deliciæ significantur*, & *quod tenerum & delicatum est:* in his tamen de vermiculo ne γρῦ quidem habetur. Sed *Hebræi* nugatores, hunc locum ad *Davidem* referentes, nescio quid de verme muginantur, quod veteri Interpreti potuit imponere. Ita enim ad hæc verba *R. Selomo* ex *Hebræis* vetustioribus, כשעוסק בתורה כורך ומקשר עצמו כתולעת כמו מעדנות כימה וכשיוצא בשעה שהיה למלחמה קשה כעץ. Et *Kimchius*, בשעה שהיה עוסק בתורה מעדן עצמו כתולעת ובשעה שהיה יוצא למלחמה מקשה עצמו כעץ. Sensus est, *Davidem* dici עדינו *Adino*, à *deliciis* facto nomine, quia cum occupabatur in lege, deliciabatur in ea, vermis instar, qui convolvitur, & se contorquet. Sed eundem עצני vocari, tanquam à *ligno*, quia in bellum proditurus, ligni instar, durum ac rigidum se exhibebat. Secundus locus in *Hebræo* non habet, *sicut in ligno vermis*, sed כרקב בעצמתיו, *ut caries in ossibus ejus.* Neque vox בעצמתיו reddi potest *in ligno* nisi è septem literis quatuor postremæ inducantur. Tertii loci in *Hebræo* textu neque volam esse, neque vestigium, monuimus in capite *De tinea*; quamvis illum admittant præter *Græcos* Interpretes *Romanus*, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs*: & è veteribus citent *Origenes* in *Matthæum* capite decimo tertio, *Augustinus* libri vigesimi primi *De civitate Dei* capite nono, & *Hieronymus* in ultimum *Esaiæ*; sed sub obelo, ut diximus.

Interim vermium in ligno nascentium plures traduntur species. *Theophrastus* libri quinti *Historiæ* capite quinto, Ἐσθίεται δὲ τὰ μὲν ἐν τῇ θαλάττῃ σηπόμενα ὑπὸ τερηδόνος· τὰ δ' ἐν τῇ γῇ ὑπὸ σκωλήκων, καὶ θριπῶν· οὐ γὰρ γίνεται τερηδὼν, ἀλλ' ἢ ἐν τῇ θαλάττῃ· ἔστι δὲ ἡ τερηδὼν τῷ μὲν μεγέθει μικρόν· κεφαλὴν δὲ ἔχει μεγάλην, καὶ ὀδόντας· οἱ δὲ θρῖπες ὅμοιοι τοῖς σκώληξιν, ὑφ' ὧν περαίνεται κατὰ μικρὸν τὰ ξύλα. Unde sumpta hæc *Plinii*, licet nonnihil diversa, libri decimi sexti capite quadragesimo primo, *Infestantium* (ligna) *quatuor genera. Teredines, capite ad portionem gravissimo, rodunt dentibus. Hæ tantum in mari sentiuntur, nec aliam putant teredinem proprie dici. Terrestres tineas vocant. Culicibus vero similes thripas. Quartum est & è vermiculorum genere*, &c. Ad *Theophrasti* & *Plinii* teredinem pertinent hæc *Poëtæ* libro primo *De Ponto*,

Estur, & occulta vitiata teredine navis.

Alii solum dicunt teredinem in ligno generari. *Plutarchus Symposiacwn* libri secundi Quæstione tertia, Τερηδόνες ἐμφύονται ξύλῳ κατὰ σῆψιν ὑγρότητος, ἢ πέψιν. *Hesychius* Τερηδὼν, σκώληξ οἰκῶν ἐν ξύλῳ. *Suidas* ξυλοτρώκτην vocat. De thripe notandum est priscos *Lacones* pro sigillis habuisse ligna ab eo erosa: quod inventum *Herculi* tribuit *Philo-stephanus. Hesychius* in Θριπόβρωτος. Οἱ Λάκωνες ἐν σφραγῖσιν ἐχρῶντο ξύλοις ὑπὸ σητῶν βεβρωμένοις κατασημαινομένοις ὅποτε βούλοιντο. Φιλοστέφανος δέ φησι πρῶτον Ἡρακλέα χρήσασθαι. Hinc θριπόβρωτος σφραγὶς *Lycophronis* versu 508. Quo alludens in *Luciano Lexiphanes* olivas suas se servare dicit ὑπὸ σφραγῖσι θριπηδεστάτοις *sub sigillis à thripe maximè erosis.* Id enim est, θριπηδεσός. *Hesychius*, Θριπηδεσὸν, ξύλον ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένον· οἱ γὰρ ἐν τοῖς ξύλοις

ξύλοις σῆτες ὄτως ἐκαλοῦντο. Eidem *Hesychio* Ῥίμοξ est σκώληξ ἐν ξύλοις. Et *Tzetzi* θρίξ, εἶδος σκώληκος ἐγγινομένου ἔνδον ξύλου. Unde *Hesiodo* in *Operibus* ἀδηκτοτάτη dicitur sylva, quæ hujusmodi vermes non gignit. Romanis id ipsum fuit *cossus*. *Plinius* libri undecimi capite trigesimo tertio, *Quædam ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim cossi tantum in eo, sed etiam tabani ex eo nascuntur.* Festus, COSSI *ab antiquis dicebantur natura rugosi corporis homines, à similitudine vermium ligno editorum, qui* cossi *appellantur.* Sequior ætas *cusos* pro *cossis* dixit. *Glossæ*, *Cusus*, ξύλου σκώληξ. Unde Hispanum *Gusano*. *Tarmes* etiam locum hic habet, licet *Festo* sit *genus vermiculi carnem exedens*, & *Isidoro vermis lardi*. In *Vitruvio* enim abies *alit tarmitem, ab eoque vitiatur*. Et in *Plauti Mostellaria* Actus tertii Scena penultima ligneos ædium postes *ambos ab infimo tarmes secat*. *Arabice* idem vermis قتع *katha* vocatur. *Damir*,

القتع دود يكون في الخشب ياكله

ALKATHA, *vermis, qui est in ligno illud exedens.* Sed magis in usu sunt سرفة *serpha*, & أرضة *ardha*, unde vernaculum *artre*. *Damir*,

الارضة دويبة صغيرة كنصف العدسة
تاكل الخشب ويقال لها السرفة

Alardha, *animalculum dimidia lente non majus, lignum rodens, quod aliter* serpha *vocatur.* Et infra,

من شانها ان تبني لنفسها بيتا
حسنا من عيدان تجمعها مثل غزل
العنكبوت منخرطا من اسفله الى
اعلاه وفي الحدي جهاته باب مربع

E natura ejus est, ut sibi pulchram domum exstruat è lignis, quæ disponit, ut aranea netum suum, tornatili opere, ab imo usque ad summum, & in una facie porta est quadrata, &c. Cætera ibi vide.

De Manna, quæ, contra Dei mandatum in posterum servata, putrescebat, & producebat vermes, *Exod.* 16. *v.* 19. 20. multa observant *Theologi*. 1. Similem legi prohibitionem de agno *Paschatis* Exod. 12. v. 10. *Nihil ex eo reliquum facietis in matutinum usque.* Et de sacrificio Eucharistico *Levit.* 22. *v.* 30. *Eodem die comedatur, ne quidquam ex eo servetis usque manè.* Quia in iis, quæ ad Dei cultum quocunque modo pertinent, ut in Sacramentorum & sacrificiorum celebratione, comperendinare non licet, & de die in diem differre. Præterea noluit Deus *Israëlitas*, de postero sollicitos, quidquam de Manna per diffidentiam servare. Illos pendere voluit ex providentia sua, qua etiam corvis prospicit, & passerculis. Quo verba *Christi* pertinent *Matth.* 7. *v.* 31. 34. *Ne estote solliciti dicentes, Quid edemus? aut Quid bibemus?* &c. *Ne estote solliciti de crastino: crastinus enim dies de se ipso sollicitus erit. Unicuique diei vexatio sua sufficit.* Et *Apostoli* Hebr. 13. v. 5. *Sint mores vestri sine avaritia. Estote contenti præsentibus. Dixit enim ipse, Non te deseram, neque te derelinquam.* 2. Ex eo, quod, inter tot miracula, de Dei verbo diffidunt, incredulitatem colligunt in animis hominum altissimas agere radices, nec nisi ab ipso Deo posse revelli, ac proinde *Ephes.* 2. *v.* 8. fidem vocari *donum Dei*. 3. Mannam computruisse, & vermes produxisse, justo Dei judicio notant, eoque mitissimo. Immorigeros enim, quos Deus in seipsis plectere potuisset, solum punivit in cibo, quem contra mandatum servaverant. Et hoc ipso docuit, quam verè dicatur ab Apostolo *Tit.* 1. *v.* 15. *Omnia munda mundis. Iis autem, qui polluti sunt, & non credunt, nihil est mundum; quia polluta est eorum mens, & conscientia.* 4. Tam subitam in Manna corruptionem extraordinariam & miraculosam fuisse ex eo eliciunt, quod non solum à die sexta in septimam, sed & in arca fœderis per aliquot sæcula manserit incorrupta. Ut de vulgari Manna taceamus, quæ in annum unum, aut alterum, sæpe servatur. Sed hæc sunt alterius loci. Obiter nota in hac Historia רמה & תולע idem esse. Legitur enim Manna produxisse תולעים, cum servata est contra mandatum: sed, cum vigilia Sabbathi in posterum servata est, prout præceperat Deus, *non computruit*, inquit, *Moses*, *neque fuit in ea* רמה. Ergo תולע & רמה sunt prorsus synonyma. Proinde *Job.* 25. *v.* 6. & *Es.* 14. 11. in eodem versu ponuntur tanquam ἰσοδύναμα.

Sunt, qui coturnices etiam in vermes versas fuisse colligunt, ex eo, quod dicit Deus *Num.* 11. *v.* 20. *Usque ad plenum mensem comedetis, donec exeat è naribus vestris, & sit vobis* לזרא, *in* ZARA. Ita enim *Rabbi Abitar* in *Midbar Rabba* sectione septima, מאי לזרא לדודי'א או שאחיה אותן דודא במעיהון, *Quid est* in ZARA? *Id est*, in vermes. *Aut vivificabo eas* (carnes,) *ut fiant vermes in visceribus ipsorum.* Sed hęc versio valde incerta est. Alii enim קרדא, *crotonem*, aut *ricinum* reddunt. *Baal Aruch* בוטנא *tumorem*, quomodo legendum puto in *Samaritano* pro [illegible] *Jonathan*, ריחוק *abominationem. Onkelos*, תכלא, *scandalum:* pro quo legerim תפלא, *insipidum. Syrus*, ܐܘܟܦܐ, *cruditatem:* ut & *Symmachus*, ἀπεψίαν. *Arabs Erpenianus*, غريب *aversionem*. Alter *Parisiis* editus, هزال *maciem*. Manuscripti duo, تبشمون *nauseabitis*; ut *Hieronymus*, *nauseam. Seniores*, χολέραν, *bilem. Baal Hatturim*, חלי מעים, *tormina viscerum.* Quia per *Gematriam* hæ duæ voces idem valent, quod זרא, nempe CCVIII. Iis accedo, qui *nauseam* & *fastidium* vertunt, quomodo *Hieronymus*, *Jonathan*, quidam *Arabum*, & *Hebræi* recentiores. Quia ذار *dsaara Arabicè* de cibo est *fastidire & abhorrere*. Id porrò factum ex זרא *zara*, per Metathesin, & mutationem ז *Zajin* in *Dsal*; quæ in illis linguis fere perpetua est. Et hæc optimè cohærent. Carnes, quas tam avidè appetitis, vobis largiri non desinam, donec sint vobis fastidio. Itaque falluntur, qui זרא *zara*, *vermis genus* esse contendunt.

CAPUT

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De Vermibus *Metaphoricis*.

Homo vermis, Job. 25. v. 6. Psal. 22. v. 7. Es. 41. v. 14. πρὸς ἐξουθενισμὸν, *ut in* Homero Harpalion. *In verme duo contemnuntur: 1. origo: 2. ipsa natura. Animal cæcum, surdum, informe, inerme, sine pedibus, omnibus injuriis expositum. Rudimentum animalis potius quam verum animal. Tria loca, quæ allata sunt, quomodo inter se differant: 1. de homine in genere, 2. de* Christo, *3. de Ecclesia. Et pro ratione personarum varie intelliguntur. Homo in se vere ut vermis.* Christus *& Ecclesia vermes in hominum opinione. De* Christi *similitudine cum verme multa præter rem afferri. Cur pœnæ* Inferorum *cum immortali verme conferantur. Vermis est peccati conscientia, quæ reos perpetuò mordet. Vermem etiam ad corpus pertinere probat* Augustinus *ex* Eccles. 7. v. 17. *sed falsa versione deceptus.* Tityi *vultur in fabulis idem significavit, quod ille vermis.*

Sunt etiam in Scriptura vermes *Metaphorici*, de quibus superest agendum. Ita homo quandoque vocatur *vermis*: ut *Job. 25. v. 5. 6. En! usque ad Lunam non lucebit, & stellæ non sunt mundæ in oculis ejus. Quanto minus homo vermis, & filius hominis vermiculus?* Et *Psal. 22. v. 7. Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & contemptus à populo.* Et *Es. 41. v. 14. Noli timere, vermis* Jacob. Quæ pertinent πρὸς ἐξουθενισμόν. Sic *Iliad. ν. Harpalion*, homo non magnæ rei, à *Merione* cæsus,

> --- ὥς τε σκώληξ ἐπὶ γαίῃ
> Κεῖτο ταθείς. ---

Ut vermis super terram jacebat extensus. In quæ verba *Eustathius*, Ὅρα τὸ ταπεινὸν τῆς παραβολῆς· δηλοῖ γὰρ οὐδὲν εὐγενὲς τοῦ πεσόντος. *Vide quam humilis sit similitudo: nihil enim generosum in cadente significat.* Et infrà, Δῆλον δὲ, ὡς ταπεινοτέρα ἡ τοιαύτη παραβολὴ πάνυ, καὶ τῆς ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν μήκωνα· οὐ γὰρ οὕτως ἀγεννὴς ὁ πρὸς ἐκείνην παραβληθεὶς, ὡς ὁ εἰκασθεὶς πρὸς σκώληκα. *Manifestum autem est, hanc similitudinem eâ multo humiliorem esse, quam alibi sumit à papavere.* (Nempe *Iliad. θ*. Ubi *Gorgythion*, ictu sagittæ percussus, papaveris instar, caput inflexisse legitur.) *Neque enim tam ignobilis est, qui cum papavere, quàm qui cum verme confertur.* In verme enim duo sunt, quorum ratione maximè contemnitur. Primò origo prorsus ignobilis. Quippe vermem *Aristoteles* plerumque nasci scribit ἐν τοῖς περιττώμασι, *in excrementis, Historiæ* libri quinti capite decimo nono. Unde *Lucretius* libri secundi versu 870.

> *Quippe videre licet vivos existere vermes*
> *Stercore de tetro, putrorem cum sibi nacta est*
> *Intempestivis ex imbribus humida tellus.*

Præterea in natura vermis vix quidquam est, quod non sit prorsus καταφρόνητον. Animal cœcum & surdum est, informe & inerme, sine pedibus, quantum quantum est humi prostratum, & cæterorum injuriis patens. Denique non tam animal esse videtur, quàm animalis rudimentum. Proinde insecta, quotquot volant, prius sunt vermes, deinde, pedibus & alis paulatim accedentibus, perfectiora evadunt. Omnino igitur ad contemptum id pertinet, quod in Scriptura homo *vermi* comparatur. Tamen tria loca, quæ in hanc rem citavimus, ita similia sunt, ut non parum inter se differant. In primo enim, *Homo vermis, & filius hominis vermiculus*, agitur de homine in genere. In secundo sub *Christi* persona dicit *David*, *Ego sum vermis, & non homo.* In tertio de Ecclesia dicitur; *Noli timere, vermis* Jacob. Et pro ratione personarum hæc variè intelliguntur. Nam homo in genere, & in se consideratus, verè instar vermis est. Sordidos enim habet natales, & ut vermis è terra sumptus est. *Phocylides*,

> Σῶμα γὰρ ἐκ γαίης ἔχομεν, καὶ πάντες ἐπ' αὐτὴν
> Λυόμενοι κόνις ἐσμέν. ---

Hinc *Palladas Anthologiæ* libri primi capite octogesimo primo,

> Ἐκ πηλοῦ γέγονας· τί φρονεῖς, μέγα;

Item,

> Εἰ δὲ λόγον ζητεῖς τὸν ἀληθινὸν, ἐξ ἀκολάστου
> Λαγνείας γέγονας, καὶ μιαρᾶς ῥανίδος.

Homo in consiliis cæcus est, & futurorum improvidus;

> *Proh superi, quantùm mortalia pectora cæcæ*
> *Noctis habent!*

De cætero tam infirmus est, & obnoxius tot malis, ut ideo jure exclamet *Poëtarum* vetustissimus:

> Οὐ μὲν γάρ τί πού ἐστιν ὀϊζυρώτερον ἀνδρὸς
> Πάντων, ὅσσά τε γαῖαν ἔπι πνείει τε, καὶ ἕρπει.

Nihil usquam est homine miserius omnium animalium, quæ supra terram spirant, & serpunt. Itaque, utut homo multum turgeat, & sibi multum tribuat, tamen in corruptę naturæ statu supra vermium sortem parùm assurgit. At de *Christo*, vel Ecclesia, absit à nobis, ut idem sentiamus. Quamvis enim in servi forma *Christus* apparuerit, & carnem infirmam susceperit, & acerbissimorum hostium sannis, & ludibriis, atroci denique morti fuerit expositus: tamen erat Dei Filius, & se esse omnipotentem probavit tam è mortuis resurrectione, quàm ascensione in cœlos. Ecclesia quoque, licet debilis, & variis persecutionibus obnoxia, perstat tamen, & jugiter manet, neque portæ Inferorum adversus eam prævalent. Itaque *Christus* & Ecclesia *vermes* vocantur non in se, sed in hominum opinione, à quibus contemnuntur, & eo loco habentur, quó vermiculi solent. Proinde de eodem *Christo* dicitur *Esa. 53. vers. 2. 3. Non est forma ei, neque decor: & cùm intuemur eum, non inest species, cur desideremus eum, contemptus & abjectissimus hominum est.* Fuerunt è Veteribus, quibus *Christus* cum *verme* conferri visus est; quia vermis, utut debilis, & specie exiguus, materiam tamen corrodendo delet, ac perdit, quomodo *Christus*, quamlibet exilis, & in speciem infirmus, contrarias Dæmonum potestates subvertit, & deperdidit. Aut quia *Christus* morti datus est in escam, quomodo piscibus vermes. Aut quia ut vermis è pluvia cœlitus in terram ingruente absque ullo coitu generatur: ita *Christus* superno Sancti Spiritûs in virginem illapsu formatus est absque ulla viri copula. Sed hæc, utut speciosa, tamen præter rem afferuntur: quod illorum pace dixero. *Christus* enim quorsum *vermis* appelletur in *Psalmo*, legenti statim apparet. *Ego*, inquit, *sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & contemptus à populo.* Ideo igitur fuit *vermis*, quod illum contempsit populus, & pro nihilo habuit.

Neque aliud causæ succurrit, cur תולע *Thola*, id est, *vermis*, nomen fuerit inditum *Israëlitarum* nonnullis. Sic filiorum *Isachar* natu maximus *Thola* dictus est *Gen. 46. vers. 13.* Et alius ex eadem tribu *Jud. 10. vers. 1.* Fortasse quia nascentes à parentibus spreti sunt, neque ullam de se spem excitârunt. Uterque tamen, Deo favente, evasit in magnum virum. Et ex priore orti sunt *Tholaitæ Num. 26. v. 23.* viri fortissimi, & fœcundissimi, quorum *Davidis* diebus numerati sunt viginti duo millia sexcenti, *1 Par. 7. v. 2.* Posterior liberavit, & judicavit *Israëlem* annis viginti tribus, *Jud. 10. v. 1. 2.*

Metaphorâ à priore diversissimâ describuntur pœnæ Inferorum per *vermem*, *qui non moritur, & ignem, qui non extinguitur.* Sic *Esa. 66. v. 24. Vermis eorum non*

non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Marc. 9. vers. 44. 46. 48. *Ubi vermis eorum non interit & ignis eorum non extinguitur.* Cujus locutionis etiam alibi vestigia: ut *Sirach.* 7. *vers.* 17. (al. 19.) *Ultio impii, ignis, & vermis.* Et *Judith.* 16. *vers.* 19. (al. 21.) *Indet ignem vermesque carnibus eorum, quorum sensu fleant in sæculum.* Cadavera dimittit vermis, cum absumpsit usque ad ossa, ita ut, præter solum σκέλετον, nihil supersit. At in Inferis alius est vermis, qui animas nunquam dimittit. Et *vermis* nomine plerique intelligunt peccati conscientiam, quæ reos perpetuo mordet. Sed *Victor Antiochenus* id disertius & uberius explicat, quam ullus Veterum, quod meminerim: *Omni,* inquit, *supplicio gravius est immortalem illum vermem perpetua citra ullam prorsus intermissionem avide vorantem direque corrodentem circumferre. Designatur autem hoc* vermis *nomine impurata sceleratatque conscientia. Siquidem una hæc animam peccatricem, nulliusque boni sibi consciam, inutilis pœnitentiæ aculeis instar edacis vermis, continuo pungit, & rodit. Unusquisque ergo sceleratorum sui-ipsius accusator erit. Etenim dum ea secum perpendit, animoque jugiter revolvit, quæ in mortali hac vita improbe gessit, vel invitus se reum confiteri compelletur, propriæ nimirum conscientiæ stimulis actus, ejusdemque contra se testimonio aperte convictus. Ad hunc itaque sensum peccatorum* vermis immortalis *dicitur. Neque enim quæ de vermi hic disputantur ad sensilem aliquem vermem, qui impiorum corda ad Inferos rodat, transferenda sunt.* Sic in *Theophylacto* vermis ille ἡ συνείδησίς ἐστιν ἑκάστου, καὶ ἡ μνήμη τῶν πραχθέντων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ αἰσχρῶν, ἥτις ὥσπερ σκώληξ καταδαπανᾷ, *uniuscujusque est conscientia, & memoria eorum, quæ in hac vita fœde sunt acta, quæ quasi vermis absumit.* Quam sententiam apud Veteres fuisse maximè receptam docent hæc *Hieronymi in Esaiam, Vermis, qui non morietur,* &c. *à plerisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torqueat in suppliciis constitutos, quare, vitio suo atque peccato, caruerint electorum bono.* Item hæc *Augustini De civitate Dei* libri vigesimi primi capite nono, *Qui pœnas animæ & corporis in illo supplicio futuras esse non dubitant, igne uri corpus, animam autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant.* Quod etsi fateatur esse *credibilius,* tamen ipse aliter statuit, nempe tam vermem, quam ignem ad utrumque, id est, ad corpus & ad animam pertinere. Sed vir tantus nititur valde fragili fundamento, quod malo ex ipsius verbis, quam ex meis Lector ediscat. *Legitur,* inquit, *in veteribus Scripturis,* "Vindicta carnis impii ignis, & vermis: *potuit brevius dici,* "Vindicta impii. *Cur ergo dictum est,* carnis impii: *nisi quia utrumque, id est, & ignis, & vermis pœna erit carnis?* Ad quæ duo possunt regeri, 1. Locum, quem citat, in eo libro legi, quem in Canonem suum *Judæi* non admittunt. Nempe *Sirach.* 7. v. 17. ut jam ante indicavimus. 2. Locum illum *Græce* sic legi in omnibus exemplaribus, Ἐκδίκησις ἀσεβοῦς, πῦρ, καὶ σκώληξ. *Vindicta impii, ignis, & vermis.* Itaque in *Græco* textu nulla est *carnis* mentio, ut neque in *Syra* versione, neque in *Arabica.* Et vox *carnis,* quâ solâ nititur vir sanctus, alibi non reperitur, quàm in *Vulgata* versione; unde obiter colligere est, fontes non frustra consuli, cum sæpe versiones in devia nos abstrahant. Vetus illa fabula de vulturibus, qui in *Inferis* renascens *Tityi* jecur perpetuo lancinant, videtur idem significâsse, quod in nostris Scriptoribus *vermis* ille, *qui non moritur.*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De Scorpione.

Nepa Plauto *non est* cancer, *ut quidam, sed* scorpio; *cujus incessus tam obliquus, quam cancri. De eo* Nonnii *locus emendatus, & explicatus.* Nepa *in* Cicerone & Manilio *pro* scorpione cœlesti. Nepa Festo *vox* Afrorum, *id est,* Punica. *Fortasse* נב neb, *vel* נבא nebba, *à caudæ internodiis.* Ambubaiæ *unde.* Σκορπίοι Græcamne *habeat originem, aut* Hebraicam. *Scorpio,* Hebræis עקרב akrab, *pro* עקצרב akatsrab, *à magno aculeo.* עקץ akats, pungere, *de scorpione sæpe usurpatum.* Apoc. 9. v. 3. scorpii terræ *opponuntur* volucribus: *de quibus multa.* Lucianus *emendatus. Est & marinus scorpio. Qui pressius loquuntur,* scorpionem terrestrem *dicunt, non* scorpionem *simpliciter. Scorpionis descriptio.* Ὀκτώπους *pro* scorpione. Hesychius *emendatus. Scorpionem* Poëtæ *à cauda maximè describunt, in qua venenum, & aculeus. Vide* Apoc. 9. v. 10. *Scorpionis cauda* πολυσφόνδυλος. Avicenna *sex vertebras illi tribuit. Alii septem, quæ* Arabibus خرزات *&* Talmudicis חומרי, *de qua voce disputatur.* Nicandro *scorpionis* σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, *id est,* πολύδεσμοι, *non præcisè* novem. *Sic* ἐννεάκροος *vestis, cornix* ἐννεάγηρα, Callirhoë *fons* ἐννεάκρουνος, Timavi *ora novem. Scorpiones sæpè* δίκεντροι. *Aculeus tenui fistula perforatus, quæ* Nicandro διπλόη, *& quorsum, foramen non videtur.* Galenus *ullum esse negat. Tam tenui aculeo maximas belluas interimunt. Cauda semper erecta, ut in ictum intenta. Tamen* Arabibus جرارة gerrara, *parvi scorpionis species, qui caudam humi trahit. Ejus natales, & descriptio. Explicatur de eo locus* Avicennæ ἀνερμήνευτος. *Dolor ex punctura qualis* Apoc. 9. v. 5. 6. Ἔγχριμψις *&* ἐγχρίπτειν *de scorpione quid significent fugit* Lexicographos. *Plura ex* Medicis, *&* Poëtis, *de gravi dolore eorum, qui puncti sunt. Cur locustæ scorpionum caudis* Apoc. 9. *noceant solum quinque menses. Scorpio hyeme torpet, æstivis mensibus caudam erigit. Scorpiones cum serpentibus Scriptura sæpe jungit, & pro serpentibus nonnulli habent.* Scorpio *pro* ovo Luc. 11. v. 12. *quia scorpio magnus & albus, quales in* Judæa, *ovo similes. Loca à scorpionibus dicta, aut iis infesta. Ascensus* Acrabim, Acrabatene *duplex,* Acrabene *prope* Nisibim, Ptolemæo *malè* Acabene. *Et prope* Saharuz *in* Aderbigian, *quæ olim* Atropatia. *In Æthiopia* Acrabatan, *Æliano* Arrhatan. *In* Aria *regio* σκορπιοφόρος. Σκορπιανοί *qui* Stephano. *Ezech.* 2. v. 6. cum scorpionibus habitas, *id est, cum hominibus sævis & truculentis. Quam usitata phrasis.* Apoc. 9. v. 3. 10. scorpionum *nomine alii* Patrum *Dæmones, alii Hæreticos intelligunt.* Ignatii *de eo locus emendatus. Etiam ad Dæmones referunt potestatem datam* Apostolis *calcandi super serpentes & scorpiones,* Luc. 10. v. 19. *Sed ad literam id sumi probatur ex* Marc. 16. v. 18. *&* Act. 28. v. 5. *Scorpiones flagri genus,* 1 Reg. 12. v. 11. ܥܩܪܒܐ Syro, *&* Chaldæo: Græcis μάραγνα, *vox vetus.* Hesychius *emendatus.* Marrugina *idem in* Glossario. *Scorpio, machinæ bellicæ genus,* 1 Macch. 6. v. 51. *An eâ lapides, vel spicula, conjiciantur.*

Latinum Nepæ nomen pro *scorpione,* jam prope obsoletum, fuit olim in multo usu. *Plautus* in *Casina* Actûs secundi Scenâ ultimâ,

Recessim

Recessim cedam ad parietem, *imitabor* nepam.

Cicero libro quinto *De Finibus*, *Cornibus uti videmus boves*, nepas *aculeis*. Ita cum *Nonio* legendum, non cum Recentioribus *vespas*. *Samonicus* capite decimo quarto inter ea remedia, quæ oculorum dolorem mitigant,

Viventisve nepæ *lumen gestetur amicum.*

Glossæ optimæ, *Nepa*, Σκορπίος. *Glossæ Philoxeni*, Γήϊνος σκορπίος, *Nepa*. Festus, NEPA, *Afrorum linguâ sidus, quod Cancer appellatur, vel, ut quidam volunt, scorpius.* Nonius, NEPAM *quidam cancrum putant ob illud* Plauti,

"*Retrovorsùm cedam*, *imitabor* nepam:

aut illud aliud, *aut cùm* nepa *esset dubium in utroque. Nam verè* NEPA *scorpius dicitur.* In quibus verba, *Aut illud aliud*, *aut cùm* nepa *esset dubium in utroque*, cùm palàm sint corrupta, sic legerim donec quid melius occurrat, *Aut illud*,

A leva tu cum nepa *is.*

Sed dubium in utroque. Sensus est hæc duo *Plauti* loca, unum ex *Casina*, alterum ex Comœdia, quæ periît, proferri à nonnullis, ut probent *nepam* esse *cancrum*. Sed meritò dubitari, an ad *cancrum* pertineant, cùm certo sit certius *nepam* esse *scorpium*. Neque verò in his locis de *nepa* quidquam habetur, quòd non possit tam ad *scorpium*, quam ad *cancrum* referri. Nam ut *cancer* ita & *scorpius* dicitur obliquè ferri, & lævorsùm incedere. *Nicander* de scorpio in *Theriacis* versu 799.

--- ὄγε ῥαιβὰ φέρει φλογὶ εἴκελα γυῖα,

Ille obliqua fert membra flammæ similia. Et ibi *Scholiastes*, Ῥαιβὰ μὲν ἦν, ἤγουν σαμβὰ, καὶ στρεβλά· γυῖα δὲ νῦν τοὺς πόδας· βούλεται γὰρ δηλοῦν, ὅτι στρεβλῶς περιπατοῦσιν οἱ σκορπίοι. *Obliqua, id est, inflexa, & tortuosa. Et membra, id est, pedes. Significat enim scorpios obliquè incedere.* Proinde sunt è *Grammaticis*, qui *scorpionem* dici volunt παρὰ τὸ σκαιῶς ἕρπειν, *eò quòd obliquè* (aut, *eò quòd lævorsùm*) *repat*. Nempe ut cancris, ita & scorpionibus sunt octo pedes, iique non dissimiles, itaque nec dispar incessus. Sed *nepam* esse *scorpionem* ex eo maximè constat, quòd pro *cælesti scorpione Cicero* passim in *Aratæis nepam* habet. Exemplo hæc sint.

Atque oculos urget pedibus, pectusque Nepaï.
Inde Nepæ *cernes propter fulgentis acumen.*
Hæc caput atque oculos torquens ad terga Nepaï.
Tergaque Centauri *atque* Nepaï *portat acumen.*
Ipsaque consequitur lucens vis magna Nepaï.
Dum Nepa *&* Arci-tenens *invisunt lumina cœli.*
Non se cùm medium pandet Nepa. ---
Cum verò vis est vehemens exorta Nepaï.
Quare cum magnis sese Nepa *lucibus effert.*

Cujusmodi hæc *Manilii* libro secundo,

--- *pietate ad sidera ductam*
Erigonem, *ictuque* Nepam, *spolioque* Leonem.

Et libro quarto,

Hærentesque decem partes Nepa *vindicat ipsi.*

Et libro quinto,

Sed regione Nepę *vix partes octo trahentes.*

NEPAM *Afrorum* esse vocabulum scribit *Festus*, id est, *Pœnorum*, ut interpretor, quorum linguâ נב *neb*, vel נבה *nebba*, dici potuit à *caudæ internodiis*. Saltem *Arabicè* نب *nabba* Verbum in secunda *internodiis distingui* significat. Sed magis propriè de planta dicitur. Unde أنبوب *anbub*, *internodium*, aut *calami pars inter duo internodia*, & in genere *calamus* καταχρηστικῶς, ut *Chaldaicè* אבובא *abbuba*, N latente in *Daghes*. Itaque pro חליל, id est, *fistulâ*, seu *tibiâ*, sumitur in *Paraphrastis*. Hinc *Ambubaiæ* dictæ αὐλητρίδες. *Horatius* libri primi *Satyrâ* secundâ,

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ.

Ex *neb*, vel *nebba*, factum *nepa*, B & P permutatis; ut in vocibus, *papa*, *pasco*, *canopus* ex *Græcis* βαβαὶ, βόσκω, Κάνωβος, *sirupus* ex *Arabico* شراب *serab*; ἄππα *Græcè* ex *Syro* ܐܒܐ *Abba*. Hæc de *Pæno scorpii* nomine.

Græcum nonnulli, ut jam diximus, ἀπὸ τοῦ σκαιῶς ἕρπειν, *ab obliquo incessu* ducunt: sed alii verisimiliùs ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰὸν, *à veneno*, *quod diffundit.* Quo *Tertullianus* alludens in *Scorpiaco*, *Id spiculum*, inquit, *virus*, *qua figit*, *effundit.* Et *Hieronymus* Epistola octava ad *Demetriadem*, *Cumque hoc, quasi scorpionis ictu simplices quosque percusserint, venena diffundat.* Et de iisdem in *Ezechielis* caput secundum, *Ut eadem plaga & cutem aperiat, & venena diffundat.* Tamen ex *Hebræo*, עקרב *akrab*, potuit fieri σκορπίος, cum προσθέσει τοῦ Σίγμα, qualem habent voces σκνὶψ, σμῦς, σμικρὸς, σμυδρὸς, σμάραγδος, σμύρνα, &c. Et עקרב *akrab*, si quid video, proprie μακρόκεντρον sonat, id est, *animal magno aculeo.* Quod nomen scorpioni sit aptissimum. Nam, ut observat *Philosophus Historiæ* libri quarti capite septimo, Μόνον τῶν ἐντόμων μακρόκεντρόν ἐστι. *Hoc insectorum solum magnum habet aculeum.* Nempe ut *murem agrestem* עכבר *achbar*, dici notavimus (*a*) pro עכלבר *achalbar*; quia *deperdit agros*: ita עקרב *akrab*, *scorpio* dicitur pro עקץ רב *akatsrab*, à *magno aculeo*, media vocis litera per compendium elisa. Hoc etymon duo confirmant: primùm, quòd עקרב non habet in Plurali עקרבים *akrabim*, prout haberet, si vocabulum esset simplex; sed עַקְרַבִּים *akrabbim*, B geminato per *Daghes*. Unde constat in עקרב ultimam vocis Syllabam deduci ex רב *rab* geminante secundam. Porro רב *rab*, *magnum* sonat. Alterum, quòd עקץ *akats*, vel עקס *akas*, *pungere*, & עוקס *okes*, vel עוקץ *okets*, *aculeus* de scorpione sæpe dicuntur. Sic *Deut.* 8. *vers.* 15. in *Thargum Jonathanis*, ועקרבים עקצים, *Et scorpiones pungentes.* Et *Talmudici* in *Bechoroth* fol. 31. b. מאן דעקץ לי עקצוה עקרבא, *Quis pungit me, pungent eum scorpiones.* *Aruch* per *Samech* scribit דעקס. Et in *Berachoth* capite 8. אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור כל מאי דהנה טריקה ליה עקרבא לא חוו חיי, *Nisi esset aculeus scorpionis, qui positus est in fluvio* Dinor, *nemo eorum, qui à scorpione puncti sunt, vivus superesset.* Et *R. Selomo* in 1 *Reg.* 12. *vers.* 11. de virgis ex cynosbato, עקצים כעקרב, *pungunt ut scorpio.* Et versio *Syriaca Apoc.* 10. *vers.* 10. ܘܐܝܬ ܗܘܐ ܠܗܘܢ ܕܘܢܒܬܐ ܕܡܝܢ ܠܥܩܪܒܐ ܘܥܘܩܣܐ *Et habebant caudas similes* (caudis) *scorpionum, & aculeos.* Ubi rursus ܥܘܩܣܐ habet *Samech*, quomodo *Syri* constanter scribunt.

Cùm vulgus alios scorpiones nullos noverit præter terrestres, non tamen frustra est, quod à *Johanne* dicuntur οἱ σκορπίοι τῆς γῆς, *scorpii terræ*, Apoc. 9. vers. 3. *Lucianus* enim in *Dipsadibus*, inter venenatas *Libyæ* feras, describit σκορπίων γένος διττόν· τὸ μὲν ἕτερον ἐπιγειόν τε, καὶ πεζὸν, ὑπέρμεγα, καὶ πολυσφόνδυλον· θάτερον δὲ ἐναέριον, καὶ πτηνὸν, ὑμενόπτερον δὲ, οἷα ταῖς ἰκτίσι καὶ τέττιξι, καὶ νυκτερίσι τὰ πτερά. *Scorpionum genus duplex; unum quidem terrestre, & pedestre, permagnum, & multas* (in cauda) *vertebras habens: alterum vero aërium, & volucre, membraneis alis, quales viverris, cicadis, & vespertilionibus.* Nota obiter ἰκτίδας, seu *viverras*, absurdè poni inter alata animalia. Itaque pro ταῖς ἰκτῖσι, καὶ τέττιξι, id est, *viverris & cicadis*, omnino legendum, ταῖς ἀκρῖσι, καὶ τέττιξι, *locustis, & cicadis*: quod miror vidisse neminem. Sed, ut ad rem redeam, etiam in *Mauritania*, auctore *Strabone* libro decimo sexto, σκορπίων δὲ καὶ πτηνῶν, καὶ ἀπτέρων λέγεται πλῆθος, *dicitur esse scorpionum copia tam*

(a) Part. 1. l. 3. cap. 34. pag. 1017. lin. 38. &c.

alatorum, quàm sine alis. Et *Plinius* libri undecimi capite vigesimo quinto, *Hoc malum* Africæ *volucre etiam* Austri *faciunt, pandentibus brachia, ut remigia sublevantes.* Apollodorus *idem plane quibusdam inesse pennas tradit.* Sed & in *Ægypto Pammenes* se vidisse testatur σκορπίες πτερωτὲς, καὶ δικέντρες, *scorpiones alatos, & duplici aculeo.* Ita habet *Ælianus* libri decimi sexti capite ultimo. Ut in *Indiæ Prasiis Megasthenes* haberi ait σκορπίες πτηνὲς, ὑπερβάλλοντας μεγέθεσι, *scorpios volucres, permagnos,* auctore *Strabone* libro decimo quinto. Et apud *Pausaniam* in *Bœoticis* ἀνὴρ Φρὺξ ἤγαγεν εἰς Ἰωνίαν σκορπίον ταῖς ἀκρίσιν ὁμοιότατα πτερὰ ἔχοντα, *homo* Phryx *in* Joniam *scorpium attulit alas habentem locustarum alis simillimas.* Proinde *Nicander* in *Theriacis* de scorpionibus melichloris,

> Οἷς δὴ καὶ νώτοισι περὶ πτερὰ πυκνὰ χέρονται
> Μάσακι σιτοφάγῳ ἐναλίγκια.

Quibus etiam alæ densæ circa tergum funduntur, frugivoræ locustæ similes. Et *Epiphanius* in *Hieracitas* de auctore sectæ *Hieracæ,* Συνετρίψαμεν τοῦ σκορπίε τὰς πτέρυγας, *Scorpii alas contrivimus.* Item, Ὄφις γὰρ πτερωτὸς ὄντος, καὶ σκορπίος πτέρυγας ἔχων. *Is enim est volucer serpens, & alatus scorpio.* Et *Avicenna,*

واما العقرب بالجناح فهو كبير وكثيرا

ما يمنعه الريح اذا طار عن ان يقع

فيسافر من بلاد الي بلاد *Scorpio autem alatus magnus est; & sæpe evenit, ut, cùm volat, prohibeat eum ventus, quo minus in terram cadat: ac proinde ejus vi migret è regione in regionem.* Et *Damir,*

ومن انواعها الطيارة وهذا النوع يقتل غالبا

Etiam in eorum speciebus sunt scorpii volantes, quæ species est maxime lethifera.

Est & marinus scorpio, cujus meminêre *Aristoteles, Agatharchides, Dioscorides, Plinius, Ælianus, Athenæus, Galenus,* alii. Is cum terrestri nihil habet commune, præter venenatos aculeos, non in cauda, sed in capite, & toto corpore sparsos. Tamen *Dioscorides* de utroque conjunctim egit, & capite *De terrestri scorpione* aliud *De marino* subjicit. Itaque quamvis *scorpionis* simpliciter dicti nomine ferè *terrestris* intelligatur, tamen qui pressius loquuntur, addito Epitheto *scorpionem terrestrem* appellant, ut *Johannes scorpionem terræ,* vel ut à *volucri scorpione,* vel ut à *marino* distinguant. Ita *Ctesias,* ubi de mantichora; Τὴν δὲ κέρκον ἔχει, οἷόν περ σκορπίος ὁ ἠπειρώτης. *Caudam habet, qualem scorpius terrestris.* Aristoteles *Historiæ* libri quinti capite vigesimo sexto, Τίκτεσι δὲ καὶ οἱ σκορπίοι οἱ χερσαῖοι σκωληκώδη πολλὰ, καὶ ἐπωάζεσιν. Quod *Plinius* sic imitatur libri undecimi capite vigesimo quinto, *Scorpiones terrestres vermiculos ovorum specie pariunt.* Et Antigonus *Historiâ* nonagesima quarta docet τὲς σκορπίες τὲς χερσαίες ὑπὸ τῶν τέκνων ἀποθνήσκειν, *scorpiones terrestres à prole sua interimi.* Et *Dioscorides* libro secundo, Σκορπίος χερσαῖος, ὠμὸς, λεῖος, ἐπιτεθεὶς, βοήθημα τῆς ἰδίας πληγῆς γίνεται. *Scorpius terrestris, crudus, contritus, impositus, proprii vulneris remedio est.* Nec multo aliter *Paulus Ægineta* libro sexto. *Hesychio* itidem βλήσας est ὁ χερσαῖος σκορπίος, ut *Philoxeno* γήϊνος σκορπίος, *nepa.*

Scorpionis terrestris novem genera describunt *Ælianus, Apollodorus,* apud *Plinium,* & *Avicenna.* *Nicander* octo duntaxat, quæ non solum coloribus, sed & viribus differunt. Unde *Tertullianus* in *Scorpiaco, Tot venena, quot ingenia; tot pernicies, quot & species; tot dolores, quot colores* Nicander *scribit, & pingit.* Sed hæc consultò præterimus; quia nihil faciunt ad rem nostram.

Ad scorpionis descriptionem pertinet corpus ovi figurâ, in quo caput ita conditum est, ut vix emineat: & χηλαὶ, seu *cancrina brachia,* quibus amplectitur quidquid obvium est, ut sit firmior, & pungat fortiùs. Et octo pedes, à quibus dicitur ὀκτώπες, ut in *Proverbio* Ὀκτώποδα ἀνεγείρειν, *Octipedem excitare,* id est, *scorpionem.* Unde *Hesychius,* Ὀκτώπες, σκορπίος. Ita enim legendum, non ὀκτώπας. Sed cauda imprimis est terribilis, in qua venenum, & aculeus. Itaque passim à *Poëtis* non aliter quàm à cauda describitur. Ut in *Juliani* Epigrammate *De signis cœlestibus,*

> Libra *subit, caudaque animal quod dirigit ictum.*

Et *Hilasii,*

> Libraque *lance pari, & violentus acumine caudæ.*

Et *Eusthenii,*

> *Momentumque sequens, caudaque timendus adunca.*

Et *Maximiniani,*

> *Quam sequitur* Libra, *& violenta cuspide sævus.*

Et *Vitalis,*

> Libra *simul, nigrumque gerens in acumine virus.*

Et *Asmeni,*

> Libra *subest, caudaque gerens lethale venenum.*

Et *Euphorbi,*

> *Hinc æquale jugum, caudaque venenifer unca.*

Proinde vastatrices illæ locustæ *Apoc.* 9. *vers.* 10. habuisse dicuntur *caudas scorpionibus similes, & aculeos in caudis suis,* id est, *caudas aculeatas, quomodo scorpionum caudæ.* Quod ut intelligatur, necesse est scorpionis caudam accuratiùs describere, de quo meritò dici queat quod de pavone dixit *Chrysippus,* τὸ ζῶον γεγονέναι ἕνεκα τῆς κέρκε, *animal propter caudam fuisse creatum.* Scorpionem *Lucianus* vocat πολυσφόνδυλον, quia multas habet in cauda vertebras, nempe sex aut septem ad summum. Eum enim vertebrarum numerum in iis esse observant, qui mole corporis, veneno, & viribus maximè pollent. *Avicenna* quidem nonnisi sex agnovit, quod hæc illius verba testantur, وقد تختلف خرزات ذنب

العقارب فمنها ما له ست خرزات

تشتد سطوتها في زمان طلوع الشعري

وبقتل ولربتها منها ما له اقل

Vertebræ caudæ scorpionum diverso modo se habent. Eorum enim qui sex habent vertebras validior est impetus, cùm Sirius *oritur, & punctio est lethifera: sed aliis minor est vertebrarum numerus.* Alii tamen aliter statuunt, nempe scorpionem in cauda septem habere vertebras. *Strabo* de *Mauritania* ubi supra, Σκορπίων δὲ καὶ πτηνῶν, καὶ ἀπτέρων, λέγεται πλῆθος, μεγέθει δὲ ἑπτὰ σφονδύλων. *Scorpionum ibi alatorum, & sine alis, copia memoratur, magnitudine autem septem vertebrarum.* *Plinius* libri undecimi capite vigesimo quinto, *Constat & septena caudæ internodia sæviora esse; Pluribus enim sena sunt.* Ælianus *Historiæ* libri sexti capite vigesimo, Καί πε ἑπτὰ ἔχων σφονδύλες ὤφθη τις. *Etiam aliquis visus est septem habens vertebras.* *Talmudici* in Tractatu *Gittin* cap. 7. fol. 69. a. לברוקתי לית׳ עקרבא דשבע חומרי, *Contra suffusionem oculorum sumatur scorpio septem juncturarum.* *Glossa* malè hic habet תנומר בשבע גוונים, *distinctus septem coloribus:* cùm alibi חומרי sint קשורים, *ligamina, & amuleta collo appensa* & *margaritæ filo consertæ.* Proinde in scorpione septem חומרי sunt septem illæ חוליות, *vertebræ, quas habet in cauda tanquam consertas,* quomodo accepit *Aruch.* Hoc maxi-

maximè confirmatur ex *Arabica* lingua, quâ non ſcorpionis ſolùm, ſed in genere *ſpinæ vertebræ* خرزات *charazath* appellantur voce, quæ propriè *grana filo conſerta* ſonat, à Verbo خرز *charaza*, id eſt, *filo conſerere* aut *conſuere*. Et חרז *charaz*, idem *Hebrais*; unde חרוזים *charozim*, *monilia*, Cant. 1. verſ. 10. Præter has ſeptem vertebras, duas videtur addere *Nicander* in *Theriacis*, cum ſcribit de ſcorpionum quarto genere;

Σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι ὑπερτείρουσι κεραίης,

Vertebræ novem juncturis connexæ ſuo apice affligunt. Sed, ut ibi habet *Scholiaſtes*, ἐννεάδεσμοι idem eſt, quod πολύδεσμοι. Quaſi non præciſè novem, ſed multis juncturis connexas vertebras hâc voce *Poëta* deſignet. Proinde ſequitur in iiſdem *Scholiis*, Οὔτε οὖν διὰ τὸ ἐννέα δέσμους ἔχειν, ὥς φησιν Ἀντίγονος, τὸ Ἐννεάδεσμοι εἶπεν, οὔτε διὰ τὸ ἐννεασπονδύλους, ὥς φησι Δημήτριος. τοὺς γὰρ σπονδύλους ὁ σκορπίος οὐ πλείους ἔχων τῶν ἑπτὰ ὁρᾶται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς σπανίους, καθά φησιν Ἀπολλόδωρος. *Vocem* ἐννεάδεσμοι *non ideo uſurpat, quòd novem ſint junctura, ut dicit* Antigonus, *neque quòd ſint novem vertebræ, ut* Demetrius *aſſerit. Neque enim videtur ſcorpio, qui plures quàm ſeptem vertebras habeat, quod ipſum eſt valde infrequens, ut ſcribit* Apollodorus. Tale in *Heſychio*, Ἐννεάκροσσον, πολλοὺς κροσσοὺς ἔχον, *Novem habens fimbrias, id eſt, multas.* Et in *Arato*

--- ἐννεάγηρα κορώνη.

id eſt, πολύγηρα, *novies-vetula cornix*, id eſt, *valde vetula*; ut ibi *Theon*. Et quòd *Timavo* ora novem *Poëta* his verbis tribuit libro primo *Æneidos*,

Unde per ora novem vaſto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva ſonanti.

Cùm *Martialis* nonniſi ſeptem tribuat libri quarti *Epigrammate* vigeſimo quinto,

Et tu Ledæo *felix* Aquileia Timavo;
Hic ubi ſeptenas Cyllarus *haurit aquas.*

Proinde ad *Virgilium* Servius, *Multi ſeptem eſſe dicunt: quòd ſi incerta fides eſt, finitus eſt numerus pro infinito.* Fortaſſe etiam eodem ſenſu *Callirhoe* (fontis *Attici* nomen id fuit) dicta eſt ἐννεάκρουνος. Neque enim ejus aquæ ex novem præciſe tubis, ſed ex duodecim erumpebant. Quod ex *Cratino* probant *Suidas* in Δωδεκάκρουνος, & *Tzetzes Chiliadis* octavæ Hiſtoriâ centeſimâ octogeſimâ quartâ, & *Chiliadis* undecimæ Hiſtoriâ centeſimâ ſeptuageſimâ quartâ.

In extrema ſcorpionis cauda eſt aculeus, quem quandoque geminum habet. Ita docent ex *Apollodoro Plinius*, & ex *Pammene Ælianus*, qui hujuſmodi ſcorpiones δικέντρους vocat *Hiſtoriæ* libri ſexti capite vigeſimo, & libri decimi ſexti capite quadrageſimo ſecundo. Hinc *Avicenna*, وقد يتفق

ان يكون لبعض العقارب ابرتان فيما

زعم بعضهم تترك ثقبتين عند السعة

Et accidit, ut quibuſdam ſcorpionibus ſint duo aculei: ita ut illos nonnulli poſt punctionem duo foramina relinquere aſſerant. Porrò aculeum illum, ſive ſimplicem, ſive geminum, tenui fiſtulâ perforatum eſſe, quâ venenum infundat, tradit *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo. Quod ſequutus *Tertullianus*, *Id ſpiculum*, inquit, *& fiſtula eſt patulâ tenuitate, in vulnus, & virus, qua figit, effundit. Hieronymus* quoque ſcorpiones ſcribit *fiſtulato vulnere venena diffundere.* Item, *aculeo fiſtulato percutere, ut eadem plaga & cutem aperiat, & venena diffundat.* Et *Baſilius* in *Hexaëmeron* Homilia nona magnitudinem elephantis negat ſe tantopere mirari, ἢ τὸ λεπτότατον τοῦ σκορπίου κέντρον, πῶς ἐκοίλανεν ὥσπερ αὐλὸν ὁ τεχνίτης, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν ἰὸν τοῖς τρωθεῖσιν ἐνίεσθαι, *quàm tenuiſſimum ſcorpionis aculeum, quomodo in fiſtulæ modum excavavit artifex, ut venenum in ictos per ipſum infundatur.* Hanc ſcorpionis fiſtulam, in qua venenum latere creditur, κολπώδη διπλόην, *ſinuoſam duplicitatem* appellat *Ælianus* libri noni capite quarto. Sed & *Nicandri Scholiaſtes* διπλόην vocat, qua de cauſa non ſatis ſcitur. An quia duplex eſt quidquid concavum? Aut quia ut διπλόη ad animum tranſlatum *ſimplicitati* opponitur, & *dolum intùs latentem* ſonat? ſic, cùm refertur ad res corporeas, *receſſum* ſignificat, & *quod ab oculis noſtris remotum eſt.* Certè non abſimili Metaphora *Nazianzeno* in Oratione *De amore pauperum*, Τὰ πολλὰ τοῦ νομικοῦ βάθους, καὶ τῆς διπλόης, ſunt *Legis profundi atque abditi ſenſus, & tanquam in receſſu latentes.* Utut ſit, hanc κολπώδη διπλόην aſſerit idem *Ælianus*, ὑπὸ τῆς ἄγαν λεπτότητος οὐ πάντῃ σύνοπτον, *præ tenuitate nullo modo viſu percipi*: & in eadem ὀπὴν εἶναι, δι' ἧς ἔξεισιν (τὸ φάρμακον) οὐδὲ ταύτην ὄψει θεωρητὴν, *foramen eſſe, quo venenum exeat, quod ipſum oculos fugiat.* Nec multò aliter *Scholia* in *Nicandrum*, Παντὸς δὲ σκορπίου τὸ κέντρον τετρημένον ἐστὶν, ἔχον διπλόην τινὰ δυσθέατον διὰ λεπτότητα, δι' ἧς τὸν ἰοβόλον ἰχῶρα προΐησιν. *Omnis autem ſcorpionis aculeus perforatus eſt, habens fiſtulam quamdam, quæ præ tenuitate videri nequit, unde venenoſa ſanies emittitur.* Sed *Galenus*, libri ſexti *De locis affectis* capite quinto, diſertè negat in ſcorpionis aculeo ullum eſſe hujuſmodi foramen, quo venenum dejici poſſit. Et hujus animalculi vim noxiam referre mavult ad ſubſtantiam ſpiritualem, quæ, ut mole minima, ita facultate maxima ſit. Utut ſe res habeat, hujus ſubſtantiæ facultas non immeritò dicitur eſſe multò maxima, cùm proceriſſima animalia ſcorpio punctione necet. De homine res notiſſima eſt. Et de leone ſic *Ambroſius* in *Hexaëmeron* libri ſexti capite ſexto, *Leo quidem Rex ferarum, qui comantes cervice toros excutit, exiguo ſcorpionis aculeo exagitatur, & veneno ſerpentis occiditur. Sed quis non miretur tam brevi ſcorpionem aculeo, ut incorporeum putes, ingentium corporum excire mortem.* Et *Damir* de animalibus multò maximis;

ومن غريب امرها انها مع صغرها

تقتل الفيل والبعير بلسعتها *Eſt & è*

mirabilibus naturæ eorum (ſcorpionum) *quod, quamlibet parvi, elephantem, & camelum, punctione ſuâ interimunt.* Sed in ſcorpione graviſſimum, quòd, auctore *Plinio*, *ſemper cauda in ictu eſt, nulloque momento meditari ceſſat, ne quando deſit occaſioni. Caudam in ictu eſſe* dicit, quia ſemper erecta & intenſa eſt, ut ad ictum ſit paratior. Hinc *Lucilius* apud *Nonium* voce *Tenta*,

Hic ut muſcipulæ contentæ, ut ſcorpiu' caudâ
Sublatâ. ---

Et *Ovidius* libro quarto *Faſtorum*,

Scorpius elatæ metuendus acumine caudæ.

Et *Tertullianus* ubi ſupra, *Arcuato impetu inſurgens hamatile ſpiculum in ſummo, tormenti ratione, reſtringens.* Et *Macrobius*, *Tranſactâ hâc* (hyeme) *aculeum rurſus erigit.*

Scorpionis tamen genus eſt, quod caudam non erigit, ſed humi jacentem trahit, atque ob id ipſum *Arabicè* جرارة *gerrara* dicitur. Nam ut *Chaldais* גרר *gerar*, ſic *Arabibus* جر *giarra* eſt *trahere*. Hinc *Alcamus*, الجرارة عقيرب تجر ذنبها *Algerrara*, σκορπίδιον ſeu *ſcorpio parvus*, *caudam ſuam trahens.* De hujus ſcorpionis natura nihil habent Veteres, quamvis ſcorpionum ſpecies tam accuratè deſcribant. Sed *Avicenna* multa lib. 4. *Fen.*

Fen. 6. Tract. 5. cap. 4. Cujus capitis prima verba reddere operæ-pretium eſt; quia in iis Interpretes ne γρῦ quidem vident. Ea ſic habent

هزا كالعقارب انجزانية الجثث جارة الاذناب وسمومها حادة وتكثر بالخوز وبعسكر مكرم خاصة في معادن الانجزان

Hæc (nempe *agerrara*, de qua in titulo capitis) *ſcorpionum inſtar eſt, laſerpiciaria corpore* (id eſt, ſpecie, & colore laſerpicii) *trahens caudam, veneni acutiſſimi. Frequens eſt in Chuz* (ſeu *Suſiana*) *maximè circa* Aſcar-Mecram (inſignem *Suſianæ* urbem) *& in locis laſerpicio fœcundis.* Quibus concinunt hæc *Nubienſis Geographi* in deſcriptione *Chuſiſtan*, ſeu *Suſianæ*, Clim. 3. part. 6.

ومدينة عسكر مكرم مدينة كبيرة حسنة علي نهر المشرقان وبها صنف من العقارب علي ورقة الانجزان وصفرتها تسمي الجرارة اذا لسبت احدا مات الحينة وقلما يسلم من لسبتة

Et urbs Aſcar-Mecram *magna urbs eſt, & egregia, ad fluvium* Meſercan *ſita, in qua ſcorpionum eſt ſpecies ſuper folium laſerpicii, & ejuſdem flavedinis. Vocatur* algerrara. *Ab ea qui punctus eſt ipſo momento moritur: rari enim ſunt, qui evadant.* Sic ille: ſed in *Avicenna* is, quem ferîit *algerrara*, non tàm ſubitò moritur; quin

لم يشعر بها في الحال بل غدا او بعده

tum temporis ad eam non attendit, ſed manè, vel poſtridie demùm. Cætera ibi vide. Nos enim hæc ſolùm obiter. Tantùm addo, videndum eſſe, an *Aſcar Mecram* ſit prope *Suſas Boream* verſùs. Quo dato; crediderim de his ſcorpionibus *Ælianum* egiſſe libri decimi quinti capite vigeſimo ſexto, ubi narrat in itinere à *Perſicis Suſis* in *Mediam* ſecundâ ſtatione multos naſci ſcorpiones; ac proinde *Perſarum* Regem, illâc iter facturum, triduò ante mittere, qui eos venentur; quia locus alioqui eſſet ἄβατος.

Dolorem quod attinet, qui ex punctione ſcorpionis oritur, eum eſſe graviſſimum docent hæc verba *Johannis* Apoc. 9. verſ. 5. 6. *Cruciatus eorum erit ut cruciatus ſcorpionis, cùm percuſſerit hominem. Itaque per eos dies homines quærent mortem, nec invenient eam, & mori deſiderabunt, ſed fugiet mors ab eis.* In quæ verba *Andreas Cæſarienſis*, Σκορπίου δὲ τύμματι παρέβαλε τὴν ὀδύνην, ἐπεὶ καὶ αὕτη, ὡς εἴπαν, θανάσιμος. *Scorpii percuſſioni dolorem comparavit, quia dolor ille lethalis omnino eſt.* Et aliquantò ante, Τὸ τῶν σκορπίων, ἐπιφέρει ὑπόδειγμα, ἀλγεινοτέραν τὴν αἴσθησιν τῇ κέντρου ἐγχρίμψει παρεχόντων. *Scorpionum ſubjungit exemplum, qui graviſſimum doloris ſenſum aculei infixione præbent.* Ubi notanda vox ἔγχριμψις, vel, ſi mavis, ἔγχριψις, à Verbo ἐγχρίμπτω, vel ἐγχρίπτω deducta, quod in hoc ipſo negotio adhibuit *Megaſthenes*, apud *Ælianum* libri decimi ſexti capite quadrageſimo primo, cum *Indicos* ſcorpiones ſcribit τὸ κέντρον ἐγχρίπτειν τοῖς Εὐρωπαίοις παραπλησίως, *aculeum infigere ferè ad inſtar Europæorum.* *Pollux* etiam libri ſexti capite vigeſimo nono, Σκορπίος, inquit, ζητῶν ὅτῳ ἐγχρίψει τῷ κέντρῳ, *Scorpius quærens cui aculeum infigat.* Itaque ἐγχρίπτειν idem ibi eſt, quod ἐγχρίειν, quod fugit hactenus *Lexicographos*. De cętero graves illos dolores, quos ſcorpio punctione excitat, *Medici* & *Philoſophi* multis deſcribunt. In his *Dioſcorides* libro ſexto, Τοῖς δὲ ὑπὸ σκορπίου δηχθεῖσιν ὁ μὲν τόπος εὐθέως ἄρχεται φλεγμαίνειν· σκληρὸς δὲ, καὶ ἐνερευθὴς, καὶ περιπαθὴς σὺν ὀδύνῃ γινόμενος. *Cùm quis à ſcorpione morſus eſt, locus quamprimùm inflammari incipit, duruſque eſſe, & ruber, & vehementi dolore affectus,* &c. Item, Ἐπαλγὴς περὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αἰσθήσεως, καθάπερ ἀπὸ βελόνης κεντημάτων ὀδυνόμενος. *Totâ cute dolet eo dolore, qui ex acuum punctionibus oritur.* Multò plura habent *Avicenna*, & reliqui *Arabes*, quos longum eſſet hic exſcribere. Nec *Poëtæ* tacuerunt quàm graviter ii doleant, quos pupugit tam dirum animal. Sic in libro *De lapidibus*, quem *Orpheo* tribuunt, capite *De ſcorpio lapide*, *Orion* à ſcorpione percuſſus deſcribitur

Πικρῇσιν τότε γυῖα πεπαρμένος ἀμφ' ὀδύνῃσι,

acerbis tum circa membra punctus doloribus. Et tractatum de ſcorpione *Nicander* ſic incipit,

Εἶδ' ἄγε καὶ κέντρῳ κεκορυθμένον ἀλγινόεντι
Σκορπίον αὐδήσω. ---

Age verò canam etiam aculeo dolorem inferente armatum ſcorpionem. Atque eodem pertinere quæ habet de ſcorpione melichloro *Scholiaſtes* & his verbis docet, Τῷ ὄντι ἔχθιστός ἐστι τοῖς ἀνδράσι, εἰ βλάψειέ τινα τούτων, ἐπὶ γὰρ πολὺν χρόνον ἔχουσι τὰς ἀλγηδόνας. *Revera eſt hominibus infeſtiſſimus, ſi quem læſerit: doloribus enim diutiſſimè torquentur.* Item, Τὸ δὲ ἴκελα φλογί φησι (τὰ γυῖα) διὰ τὰς ἐπαγομένας ἀλγηδόνας ἐκ τούτων τοῖς δηχθεῖσιν. *Membra flammæ ſimilia eſſe ait propter dolores, quos punctu inferunt.* Nempe prout diverſa eſt ſpecies, ita diverſus dolor, unde *Tertullianus*, *Tot dolores, quot & colores.* Sed in pleriſque cum acuum punctura ſentitur ardor igneus. Hinc apud *Senecam Hercules*, ardens in fatali illa veſte *Lernæo* ſanguine tincta, exclamat;

(c) *Eheu quis intùs ſcorpius, quis fervidâ*
Plagâ revulſus cancer infixus meas
Urit medullas? ---

(c) Herc. Oet. Act. 4.

Nec fruſtra eſt, quòd myſticis locuſtis, quæ ſcorpionum caudas habent, non datur poteſtas nocendi hominibus, niſi per menſes quinque. Quippe ut locuſtæ, ita nec ſcorpiones diutiùs nocent. Nam per frigora torpent, nec quidquam ab iis eſt periculi. Tertullianus, *Familiare periculi tempus, æſtus: Auſtro & Africo ſævitia velificat.* Macrobius *Saturnalium* libri primi capite vigeſimo primo, *Scorpius hyeme torpeſcit, & tranſacta hac, aculeum rurſus erigit vi ſua, nullum natura damnum ex hyberno tempore perpeſſa. Avicenna* quoque nos docuit ſcorpiones majori impetu inſurgere في زمان طلوع الشعري *qua tempeſtate exoritur* Sirius. Proinde in *Africæ* urbe *Peſcara*, ut *Leo Africanus* auctor eſt, cives ferè omnes metu ſcorpionum, quorum ibi eſt magna copia, æſtatis tempore relicta urbe, rus commigrant, nec niſi *Novembri* menſe redeunt.

Sunt, qui ſcorpionem cenſent inter ſerpentum ſpecies. In his *Cornelius Celſus* libri quinti capite vigeſimo ſeptimo, *In quibuſdam etiam aliis ſerpentibus certa quædam auxilia nota ſunt. Nam ſcorpio ſibi ipſe pulcherrimum medicamentum eſt.* Nempe in eo veneni vis eadem, quæ in ſerpentibus. *Plinius*, ubi ſupra de ſcorpione; *Peſtis importuna veneni ſerpentium, niſi quòd graviore ſupplicio lenta per triduum morte conficiunt.* Hinc Scriptores Sacri ſcorpiones cum ſerpentibus ferè jungunt. Sic *Moſes* Deut. 8. v. 15. *Qui duxit te per deſertum magnum & formidabile, in*

quo

quo angues, ſerpentes urentes, & ſcorpiones. Quod ſequutus *Chaldæus* ſic habet in editione *Veneta*, & *Buxtorfiana*, *Cant.* 2. *v.* 6. וקטיל כל חיון קלן ועקרבין די במדברא, *Et interfecit omnes ſerpentes urentes, & ſcorpiones, qui erant in deſerto.* Et *Sirachides* Eccleſ. 39. *v.* 30. (al. 35.) *Ferarum dentes, & ſcorpii, & viperæ, & gladius ulciſcens ad internecionem impios. Chriſtus* quoque *Luc.* 10. *v.* 19. *Do vobis poteſtatem calcandi ſerpentes, & ſcorpiones.* Et *Luc.* 11. *v.* 11. 12. *Si piſcem petierit, num pro piſce dabit ei ſerpentem? Aut, ſi petierit ovum, num dabit ei ſcorpium?* In quibus verbis *piſcem* cum *ſerpente* conferri nota, & *ovum* cum *ſcorpione* propter ſimilitudinem. Nam, ut de anguilla taceam, quæ eſt angui ſimillima, omnis piſcis repit in aquis, ut ita loquar, quomodo ſerpens in terra. Unde eſt, quod utrumque *Hebræi* vocant רמש & שרץ. Et ſcorpionis corpus eſt ovo προσεμφερές, maximè ſi ſit album, quale habet ſcorpionum prima ſpecies apud *Nicandrum*, *Ælianum*, *Avicennam*, & alios. Nec mole ab ovo ſcorpiones plurimum diſtant in *Judæa*, ſi verum eſt, quod aſſerunt Monachi in *Meſuam*, *circa* Hieroſolymam, *& per totam* Syriam, *magnos eſſe ſcorpiones, ut ſunt apud nos cancri fluviatiles, quos* gambaros *vulgo nominant*, id eſt, *cammaros.* Sic in intima *Nubia* circa *Nili* fontes reperias apud *Geographum Nubienſem* Climatis primi parte quartâ,

عقارب علي قدر العصافر سود الاوان فقتل في الحال

Scorpiones nigri coloris, ad magnitudinem paſſerum accedentes, qui ſtatim interficiunt.

Deſertum inter *Judæam* & *Ægyptum* ut ſerpentibus, ita & ſcorpionibus fuiſſe infeſtum, nuper ex *Moſe* didicimus *Deut.* 8. *verſ.* 15. & ex *Chaldæo* Paraphraſte *Cant.* 2. *v.* 6. Sed & in partibus *Judææ* Meridianis, non procul ab extremo lacu *Aſphaltite*, mons fuit à ſcorpionum copia *Hebraicè* dictus מעלה עקרבים *aſcenſus acrabbim*, vel *ſcorpionum*, *Num.* 34. *v.* 4. *Joſ.* 15. *v.* 3. & *Jud.* 1. 36. A quo monte dicta videtur regio *Acrabatene Idumææ* vicina, 1 *Macchab.* 5. *v.* 3. Sed alia fuit *Acrabatèna* multò notior, una ex *Judææ* Toparchiis in parte diverſiſſima, nempe trans *Samariam*, de qua ſæpe *Joſephus* libri ſecundi, *De bello Judaico* capite tertio, & quinto, & *Plinius* libri quinti capite decimo quarto. *Agrabat* ſcribit *Iſidorus* libri decimi quarti *Originum* capite tertio. At in *Ptolemæo Acraba* eſt *Meſopotamiæ* oppidum non procul à *Carrhis.* Et *Acabene* regio prope *Tigrim*, & *Niſibim*; pro quo *Acrabene* legerim. Nam & ipſa videtur à ſcorpionibus dicta, qui frequentes circa *Niſibim. Geographus Nubienſis* Climatis quarti parte ſextâ,

وبارض نصيبين عقارب قتالة *Etiam in terra* Niſibena *ſunt ſcorpiones mortiferi. Damir* in capite *De Scorpione*,

وبنصيبين عقارب قتالة يقال ان اصلها من شهروز وان بعض الملوك حاصر نصيبين فاتي بالعقارب منها وجعلها في الكيزان الفقاع ورمي بها في المنجنيق الي نصيبين

Lethiferi ſunt ſcorpiones circa Niſibin, *quorum origo dicitur eſſe ex* Saharuz, *& Regem quendam, cum obſideret* Niſibin, *ſcorpiones inde attuliſſe, & in hydriis zythi poſitos per machinas bellicas in* Niſibin *projeciſſe.*

Nempe etiam *Saharuz* cenſetur inter loca, quæ hac peſte ſunt infamia, ut ſupra *Aſcar-Mecram.* Idem *Damir* paulò antè,

والعقارب القتالة تكون في موضعين بشهروز وبعسكر مكرم وهي تلسع وبقتل وربما تناثر لحم الملسوع وتعفن واسترخي حتي انه لا يدنو منه الا وهو ماسك انفه مخافة اعدايه

In duobus locis lethiferi ſunt ſcorpiones, nempe circa Saharuz *&* Aſcar-mecram; *qui punctione interimunt. Quandoque caro puncta decidit, & putreſcit, & pendula eſt, ita ut nemo aliter, quam naſo compreſſo, accedat, contagionis metu.* Pro شهروز *Saharuz* aliud *Damiris* exemplar habet شهزور *Sahazur*, & *Nubienſis* conſtanter شهرزور *Saharzur*, quoties hujus urbis meminit. Meminit autem multoties, *Climatis* quarti parte ſextâ, inter urbes terræ *Adarbigian*, quæ eadem eſſe videtur cum Veterum *Atropatia*; quia conveniunt nomen & ſitus. Non poſſum non addere, *Æthiopiæ* lacum prope *Eſtamenam*, aut *Aſtaboram* fluvium, cujus accolas pepulit σκορπίων πλῆθος ἄμαχον, *ſcorpionum multitudo inexpugnabilis*, perperam, niſi fallor, Ἀῤῥατὰν, pro Ἀκραβάταν, ab *Æliano* vocari *Hiſtoriæ* libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo. Puto enim *Acrabatan* à *ſcorpionibus* dictum. Quia עקרב *acrab*, pro *ſcorpione* non ſolùm ab *Hebræis*, & *Syris*, ſed & à *Chaldæis*, *Arabibus*, & *Æthiopibus* uſurpatur. Et *Græci* quoque *Aſiæ* partem à *ſcorpionum copia* nominârunt Σκορπιοφόρον χώραν, ut ex *Ptolemæo* conſtat. Nec deerunt, qui *Scorpianos* populos indidem dici conjectent apud *Stephanum*, tanquam ex *Herodoto.* Verba ſunt, Σκορπιανὸς, ἔθνος. Ἡρόδοτος ἑβδόμῃ. Sed cum *Herodotus* nec in libro ſeptimo, quem is citat, nec uſquam alibi *Scorpianorum* meminerit, videtur Σκορπιανὸς deflexum ex Παρικανός. *Paricani*, vel *Paricanii*, *Aſiæ* populi ſunt tam ex *Herodoto* libro tertio & ſeptimo, quam ex *Mela* & *Plinio* noti, quorum *Paricane* Metropolis apud eundem *Stephanum* ex *Hecatæo.*

Is, qui merito ſuo aliis exoſus, atque inviſus eſt, *Arabico* Adagio dicitur eſſe اعدي من العقرب *Scorpione odioſior.* Et paſſim hujuſmodi homines cum ſcorpionibus conferuntur. Sic *Ezech.* 2. *v.* 6. ואל עקרבים אתה יושב, *Et cum ſcorpionibus tu habitas.* Ubi *Chaldæus* Interpres, ובגו עמא דעובדהון דמן לעקרבין ארת יתיב, *Et in medio populi, cujus opera ſimilia ſunt ſcorpionibus, tu habitas. Hebræi* doctores, *Selomo* & *Kimchius*, *ſpinas* hic intelligunt *ſcorpionum* nomine: ut 1 *Reg.* 12. *v.* 14. de quo loco infra dicetur. Nos cum *Hieronymo* ſcorpionem animal, cum quo conferantur hi homines, qui *Prophetæ* moleſti erant. Quia nulla ſimilitudo eſt uſitatior. Sic *Sirach.* 26. *v.* 10. de muliere nequam, Ὁ κράτων αὐτῆς, ὡς ὁ δρασσόμενος σκορπίου. *Qui tenet eam ſimilis eſt ei, qui prehendit ſcorpionem.* In *Caſſandra Lycophronis* verſu 476. σκορπίος dicitur *Hercules* διὰ τὸ φοινικὸν *propter cædes patratas*, ut habet *Scholiaſtes. Anthologiæ* libri ſecundi capite quadrageſimo tertio *Ammianus* de malo homine dicit,

Θᾶττον ποιήσει μέλι κάνθαρος, ἢ γάλα κώνωψ,
Ἢ σύ τι ποιήσεις, σκορπίος ὢν, ἀγαθόν.

Potius mel faciet scarabæus, aut lac culex, quam tu quid boni facias, cum sis scorpius. Et *Apulejus* libro nono, *Nôsti quemdam barbarum nostræ civitatis decurionem, quem* Scorpionem *præ morum amaritudine vulgus appellat.* Et *Procopius* apud *Suidam*, Ἦν δ᾽ ἄρα ἡ Θεοδώρα σκορπιώδης. *Erat autem* Theodora *scorpioni similis:* id est, inquit *Suidas*, πληκτικὴ, καὶ ὀργὴν ζκοτεινὴ, *ad percutiendum prona, & iram occultans.* Hinc *Pollux* libri sexti capite vigesimo nono, Ὁ δὲ ὀργίλος λέγοιτ᾽ ἂν ἄγριος, θηριώδης, ἰοῦ γέμων, σκορπιώδης, ζκορπίος. *Iracundus autem dicatur ferus, ferinus, veneni plenus, scorpioni similis, scorpio.* Et σκορπιοῦν est *efferari, irritari, scorpii in morem exasperari. Hesychius*, Σκορπιοῦται, ἀγριαίνεται, ἐρεθίζεται. Σκορπιοῦ, ὡς τὸ θηρίον τραχύνον ὀργίζου. Aliis idem σκορπιαίνεσθαι. *Suidas*, Σκορπιαίνεσθαι, ἀποθηριοῦσθαι, τραχύνεσθαι, ἀπαυθαδίζεσθαι, *efferari, exasperari, arroganter pertinacem esse.* Apud eundem ignotus auctor, Ἐς μὲν τοι τὰς συνθεατρίας εἰώθει ἐσαεὶ σκορπιαίνεσθαι· βαζκανίᾳ γὰρ πολλῇ εἴχετο. *In mulieres, quæ in eodem cum illa theatro partes suas agebant, semper solebat exasperari. Erat enim maximè invida.*

Cum locustis mysticis potestas & aculei scorpionum tribuuntur *Apoc. 9. v. 3. 10. scorpionum* nomine *Diabolos* intelligunt vetustissimi Doctores. *Andreas Cæsariensis*, Σκορπίων οὐραῖς καὶ κέντροις αἱ τῶν δαιμόνων ἀπεικάσθησαν προζβολαὶ αἱ πρὸς ἀνθρώπους· ἐπειδὰν καὶ οἱ δαίμονες οὐχὶ ἅμα τῷ χρηματίσαι, τὸ βλαπτικὸν ἀποφαίνουσιν, ὅτι μηδὲ σκορπίος ταῖς καρκινώδεσι χηλαῖς, ἀλλὰ τῷ ἐξόπισθεν οὐράνῳ (lege οὐραίῳ) διὰ τοῦ κέντρου. *Scorpionum caudis & aculeis assimilati sunt Dæmonum insultus, quoniam Dæmones non statim ac loquuntur, nocendi vim aperiunt: sicut neque scorpius chelis cancrorum in morem denticulatis lædit, sed caudâ quæ est à tergo, per aculeum.* Ambrosius, *Per scorpiones vero possumus Dæmones accipere: quia sicut scorpiones, dum non prævidentur, corpora hominum suo veneno inficiunt, & extinguunt, ita & Dæmones incautis hominibus venena malarum persuasionum ingerunt, & dum ad perpetranda scelera pertrahunt, eorum animas veneno suæ malitiæ infectas occidunt.* Tamen idem aliquanto post caudis scorpionum assimilari vult Hæreticos, quorum doctrina est venenosa, & eorum blasphemias per aculeos designari. Sic *Ignatius*, aut quisquis est, in Epistola ad *Antiochenos* de falsis Doctoribus scribit, Βλέπετε τοὺς κύνας τοὺς ἐνεοὺς, τοὺς ὄφεις τοὺς συρομένους, τὰ αἰολόδορα δρακόντια (sic lege pro φιλόδορα voce nihili) τὰς ἀσπίδας, τοὺς βασιλίσκους, τοὺς ζκορπίους. *Videte canes mutos, serpentes irrepentes, varia pelle dracones, aspides, basiliscos, scorpios.* Et *Tertullianus* contra *Gnosticos* scribens eos passim *scorpios* vocat. Ita capite quarto, *Ingeminat scorpius plagam.* Et capite septimo, *Incutiat adhuc scorpius, homicidam Deum ventilans.* Et capite undecimo, *Quemcunque igitur conceperint ventum argumentationis scorpii isti, quocunque se acumine impegerint.* Itaque *Scorpiacum*, libri titulus, nihil quidquam significat, quam *potionem adversus scorpios.* Alii in *Johanne* per *scorpionum caudas* aliud intelligunt. Nos in re obscura ἐπεχόμεν, nec audemus quidquam definire.

Ita in his *Christi* verbis ad Discipulos, *Luc. 10. v. 19. Ecce! do vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & supra omnem vim inimici, & nihil vos lædet, serpentum* & *scorpionum* nomine *Dæmones* intelligunt multi veterum. Sic *Clemens Alexandrinus* libro quarto *Stromatωn* justos potestatem accepisse dicit ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων περιπατεῖν, κυριεύειν τε καὶ δαιμόνων, καὶ τῆς τοῦ ἀντικειμένου στρατιᾶς, *super serpentes & scorpios ambulandi, & in Dæmones & adversarii copias dominandi.* Quod videtur addidisse ἐξηγητικῶς. Neque aliter explicant *Beda*, *Euthymius*, & *Theophylactus.* Atque hic quidem serpentes à Dæmonibus ita distinguit, ut, in Dæmonum genere qui palam percutiunt, habeantur pro serpentibus; qui occultius, pro scorpiis. Ὅσοι μὲν inquit, ἐμφανέστερον πλήττουσιν, οὗτοι ὄφεις· ὅσοι δὲ ἀφανέστερον, οὗτοι σκορπίοι. Et exemplis allatis rem pluribus edisserit. Sed causam non video, cur eo loco *Christus* de veris serpentibus, & de veris scorpiis, egisse non putetur. Maxime cum alius locus sit isti parallelus *Marc. 16. v. 18. Serpentes tollent, & si quid lethale biberint, non nocebit eis.* Quæ promissa fuisse ad literam impleta, patet ex *Paulo.* Is enim viperam, quę manum ejus invaserat, illæsus in ignem excussit, *Act. 28. v. 5.* Omnino igitur id ipsum à *Christo* in *Luca* promittitur, sed verbis nonnihil diversis, quæque palam alludunt ad verba *Davidis* Psal. 91. v. 13. *Super aspidem & basiliscum ambulabis*, &c. Proinde *Basilius* in *Hexaëmeron* Homilia nona agnoscit utroque loco idem agi: Πίστεως, inquit, ἐστὶν ἀπόδειξις τὰ θηρία. Πέποιθας ἐπὶ Κύριον; ἐπὶ ἀζπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήζῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα καὶ ἔχεις τὴν διὰ πίστεως ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. *Fidei demonstratio sunt feræ. Confidis in Dominum? Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, & potestatem habes ex fide ambulandi super serpentes & scorpios.* Et *Tertullianus* adversus *Marcionem* libri quarti capite vigesimo quarto Dæmones in hoc loco concedit ita significari, ut simplex sensus maneat, quo veræ bestiæ intelliguntur. Verba sunt, *Et utique scimus (salva simplicitate Scripturæ: nam nec ipsæ bestiæ nocere poterunt, ubi fides fuerit) figuratè scorpios & colubros portendi spiritalia malitiæ*, &c. Nec frustra est, quod serpentes, & scorpiones, & hujusmodi si quæ alia sunt, *Christus* vocat *vim inimici*, id est, *Diaboli.* Mortis enim imperium Diabolo cum tribuatur *Hebr. 12. v. 14.* videntur lethalia omnia ipsi aliquo modo subservire; quomodo carnifici instrumenta, quibus reos torquere solet.

Quæritur, quid sint scorpiones in his *Roboâmi* verbis 1 *Reg. 12. v. 11. Pater meus castigavit vos* בשוטים *scuticis: & ego castigabo vos* בעקרבים *scorpionibus.* Ita enim hanc vocem reddunt *Græci* Interpretes, *Josephus*, *Hieronymus*, & *Arabs.* Constat tamen animal haudquaquam significari, sed flagri genus scutica gravius. Hebræi *virgam spineam*, aut *flagellum spinis aculeatum* intelligunt. *R. Selomo Gallica* voce reddit אישג״לנטיר *églantier*, id est, κυνόσβατον; cujus arboris virgę, inquit, עוקצים כעקרב, *scorpionis instar pungunt.* Et *Kimchius*, postquam de scuticis egit, ועקרבים קשים מהם שהם עוקצים בקוצים שבהם, *Illis*, ait, *graviores sunt scorpiones, quia pungunt spinis, quas habent.* Et *R. Levi* scorpiones definit שבטים אשר בהם קוצים שנוקבים ומכאיבים, *virgas spinis instructas, quæ cum dolore infiguntur*, nempe in cutem, & carnem. *Chaldæus* pro *scorpionibus* habet במרגנין, & *Syrus* [illegible] quod *Elias* in *Methurgemam* exponit מין קוץ, *spinæ speciem.* Sed מרגנין *maragnin*, à Singulari מרגנא *maragna*, (ita enim legendum) est ipsissima vox *Græca* μάραγνα, quam pro *equestri flagello* usurpavit *Plato Comicus.* Quod *Pollux* libri decimi capite decimo tertio Περὶ ἱππικῶν σκευῶν ita testatur: Ὁ μὲν τοι Πλάτων ὁ Κωμικὸς ἐν Κλεοφῶντι μάραγναν τὴν μάστιγα ὠνόμασεν. Et *Hesychius*, Μαραίνα, μάστιξ, ῥάβδος, γαυρία, Μαράγνα, γῇ ταυρείᾳ. Lege, Μαράγνα, μάστιξ, ῥάβδος, ταύρεια. Μαράγνᾳ, τῇ ταυρείᾳ. Nam pro μάραινα, voce nihili, rescribendum esse μάραγνα tria docent, 1. Literarum ordo. 2. Μαράγνᾳ sequens in alio casu. 3. Quod alibi σμάραγνα cum προσθέσει τοῦ σίγμα in eodem *Hesychio* redditur μάστιξ, ῥάβδος, καὶ χωρὶς τοῦ σ, *flagellum, virga, etiam cum scribitur sine σ.* Porro quamvis ταύρειαν, id est, *lorum bubulum* exponat *Hesychius*, tamen *Hebræos* non rejecerim, qui spinæ genus esse statuunt. Potuit enim id verbi primò *virgam spinis, ad instar scorpionis, aculeatam* significare, prout idem *Hesychius* ῥάβδον vocat,

vocat, deinde καταχρηστικῶς pro loro bubulo, & quovis alio *flagello* sumi. Huc facit, quod in *Glossis* optimæ notæ *marrugina* redditur εἶδος παλιούρε· ἔστι δὲ ἀκανθώδες δένδρον *paliuri species; quæ est arbor spinosa.* Nam *marrugina*, si quid video, est idem, quod μάραγνα. Utut sit, ævo deteriore *Latini* etiam Scriptores *scorpionem* usurpârunt pro *flagello aculeato.* Isidorus *Originum* libri quinti capite vigesimo septimo, *Si lenis fuerit, virga est; si nodosa, vel aculeata, scorpio rectissimo nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur. Honorius* in Sermone *De S. Laurentio*, *Victima* Christi *in catasta extenditur. Cum scorpionibus, id est, flagellis in modum scorpionum aculeatis, caditur.* Tamen in *Lectionali scorpiones* à *flagellis* distinguuntur. *Scorpionibus*, inquit, *dehinc fustibus aggressus, exinde flagellis dirè caditur.*

Sumitur etiam *scorpio*, *Græcè* σκορπίος, vel σκορπίδιον, pro *machina bellica*, *qua sagittæ mittuntur.* Ut 1 *Machab.* 6. *v.* 51. de Rege *Eupatore Hierosolymam* obsidente: Ἔστησεν ἐκεῖ βελοστάσεις, καὶ μηχανὰς, καὶ πυρόβολα, καὶ λιθόβολα, καὶ σκορπίδια εἰς τὸ βάλλεσθαι βέλη. *Statuit ibi balistas, & machinas, tormentaque ad ignem, & ad lapides ejaculandos, & scorpiones ad mittendas sagittas.* Ut apud *Polybium Archimedes Syracusis* τοξότας, καὶ σκορπίδια παραστήσας ἐντὸς τοῦ τείχους, διὰ τούτων ἀχρήστους ἐποίει τοὺς ἐπιβάτας, *sagittariis, & scorpionibus intra mœnia constitutis, horum opera classiarios inutiles reddebat.* Et apud *Plutarchum* in *Marcello*, cum ab eo clam positi fuissent οἱ σκορπίοι βραχύτονοι, *parvi scorpii*, quique hostium oculos fallebant, cum se latere putantes, αὖθις ἂν βέλεσι πολλοῖς ἐντυγχάνοντες, *rursus in multas sagittas inciderent*, recedere coacti sunt. *Ammianus*, qui hanc machinam multis describit libro vigesimo tertio, *scorpionem* appellari dicit, *quoniam aculeum habet desuper erectum.* Et *Tertullianus* in *Scorpiaco*, *Bellicam machinam retracta tela vegetantem de scorpio nominant.* Et *Vegetius*, *Scorpiones dicebant, quas nunc manu-balistas: ideo sic vocari, quod parvis subtilibusque spiculis mortem inferant.* Nota *spiculis*, id est, βέλεσιν, ut supra, quæ & ipsa *scorpiones* dicta, ut in *Cæsare: Quidam ante oppidi portam Gallus, scorpione ab latere dextro trajectus, exanimatusque, concidit.* Et in *Hirtio* libro quinto *Belli civilis*, *Scorpione accuratius misso Decurio percutitur, & ad portam decumanam defigitur.* Unde rursus colligitur, spicula hæc fuisse, non lapides. Neque enim lapidibus, sed spiculis trajiciuntur homines, & defiguntur. Et vero *Vitruvius* libri decimi capite decimo quinto & decimo sexto catapultis & scorpionibus sagittas mitti docet, & balistis lapides. Huic tamen διαῤῥήδην oppositus *Ammianus*, ubi supra, scribit scorpione lapides, & balista sagittas mitti. Quam litem componere nostrum non est. Fortasse ejusdem machinæ diversus fuit usus. Sic nos arcubalistis modo sagittas, modo plumbeas glandes, emittimus.

CAPUT TRIGESIMUM.

De Cochlea, seu Limace.

Vox שבלול Ps. 58. v. 9. *ubi solum extat*, *alii* ceram *explicant*, *alii* vermem, *alii* secundinas, *alii* limacem, *alii* fluentum aquæ. *Nos* limacem *præferimus cum auctore* Berescith Rabba, *cujus verba corrupta emendantur.* Limax σέσιλος, σέσηλος, σελάτης, σεσελίτης, σέμελος. *Solitanæ cochleæ magni nominis. Cochlea vermis genus. Cochlea* Hesiodo φερέοικος. *Ciceroni* domi-porta. Ἀπιστότερος τῶν κοχλιῶν, *quorsum. Probatur ex* Talmude שבלול *esse* limaceam. *Hujus usus ad tumores. Limax non totus contabescit, ut* Hebræi *volunt: sed, ut habet* Chaldæus *Interpres*, humectat viam suam, *unde* Græcis ὑγροκέλευθος. *Vir summus notatur, qui hoc alio refert perperam.* Μύξα κοχλιῶν. *Cochlea suo sibi succo vivit. Cur impius dicatur esse ut* limax liquescens. *Cur* cochlea *vocetur* שבלול Sabbelul, *an quasi* semitator, *quia* שביל sebil, *id est*, semitam, *signat? Aut, voce composita ex* שב *&* לול, *quia habitat in testa in modum* κοχλίου *inflexâ? Aliæ interpretationes refelluntur. Cur Symmachus* secundinas *reddiderit, & Aquila* vermem? *Quis sit sensus horum verborum*, Liquefient ut aquæ. Limax à limo *dicitur. Quid à cochlea differat.*

Est perincertum quid sit שבלול *sabbelul*, Ps. 58. v. 9. ubi de impio dicitur כמו שבלול תמס יהלך, *Ut* sabbelul *liquefactionis* (vel *liquescens*) *abibit.* Nempe hoc vocabulum alibi nusquam occurrit in Scriptura, neque in ejus interpretationem Veteres consentiunt. Illius enim quinque versiones reperire est, easque ab invicem diversissimas. Prima *Seniorum* est, qui hic habent; Ὡσεὶ κηρὸς τακεὶς ἀνταναιρεθήσονται. Unde *Vulgatus*, *Sicut cera, quæ fluit, auferentur.* Nec multò aliter *Theodotion*, *Syrus*, uterque *Arabs*, & *Æthiops.* Secunda est *Aquilæ*, Ὁμοίως γῆς ἐντέρῳ τακὲν πορεύεται· à qua *Hieronymus* parum recedens *Hebræa* sic expressit; *Quasi vermis tabefactus pertransiet.* Tertia est *Symmachi*, Ὥσπερεὶ χόριον διαλυθὲν διαφωνεῖ, *Ut secundinus fœtus dissolutus perit.* Διαφωνεῖν hic *perire* est, ut in *Græca* versione *Ezech.* 37. *v.* 11. Ἀπόλωλεν ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν. *Periit spes nostra, periimus*, male reddunt, *dissonuimus.* In *Hebræo* enim est, נגזרנו לנו, *excisi fuimus.* Proinde *Hesychius*, haud dubie hunc ipsum locum respiciens, vocem διαπεφωνήκαμεν reddit ἀπωλόμεθα. Quarta est interpretatio *R. Selomonis*, *Aben Ezræ*, *Kimchii*, & Recentiorum fere omnium: *Ut limax* (vel *ut cochlea*) *liquescens abibit.* Quinta denique eorum, quibus שבלול *sablul*, geminato *Lamed*, idem est, quod שבולת *sibboleth*, Ps. 69. v. 3. 16. & *Es.* 27. *v.* 12. *aqua* scilicet *fluentum*, aut *alveus.* Quasi *Psaltes* impiorum vitam effluere velit instar alvei aquarum. Quod de hominibus in genere dicit *Thecoita* mulier 2 *Sam.* 14. *v.* 14. *Omnes morimur, & sumus ut aqua, quæ in terram effluunt, neque amplius revocantur.* Quosdam *Hebræos* ita reddere asserunt *R. Selomo* & *Pomarius.* Et illam versionem *Aben Ezra* tam convenire putat, quam priorem, quæ שבלול, *limacem* aut *cochleam* exponit. Vides igitur, Lector, eandem vocem שבלול *sablul*, aliis esse *ceram*, aliis *vermem*, aliis *secundinas*, aliis *limacem*, aliis denique *fluentum aquæ.* Nec facile est litem decidere, cum harum versionum nulla sit, quæ non habeat graves auctores. Tamen causas habere me puto non leves, cur iis, qui *limacem* exponunt, meum addam suffragium.

Vetus enim est hæc sententia שבלול *sabbelul*, esse *limacem:* & præter *Selomonem*, *Aben Ezram*, *Kimchium*, & *Pomarium*, quos jam antè citavimus, auctores habet *Hebræorum* antiquissimos. Sic in *Beresith Rabba*, qui liber est pervetustus, capitis quinquagesimi primi ferè initio voces כמו שבלול, *ut sabbelul*, sic explicantur כהדין כילי סלי לימצ״א כשלשול הזה שהוא נמהה בצואה, Id est, *ut istud* (animal, quod vocatur) *cochlea*, *sesilus*, *limax*, *ut iste vermis, qui in sordibus consumitur.* Pro vocibus כילי" סילי" palam corruptis, rescribendum כוכלי" ססילי", quomodo *Hebræus* Scriptor videtur expressisse *Græca* duo *limacis* nomina κοχλίαν, & σέσιλον, vel σέσηλον, vel σεσελίτα: Prius κοχλίας est notissimum. Posterius profert *Athenæus* libro secundo ex *Epicharmo*, Λέγονται δὲ τινὲς τῶν κοχλίων καὶ σέσιλοι. Ἐπίχαρμος,

Κόγχον δὲ τὸν σέσιλον ἄπαγ' ἐς τὸν φθόρον.

Cochlearum quædam sesili vocantur. Epicharmus, "*Concham sesilum in malam rem deducito. Dioscorides* etiam in capite *De cochlea terrestri*, Ὁ κοχλίας ταῖς ἀκάνθαις καὶ τοῖς θαμνίσκοις προσκεκολλημένος ἄγριος, ὃν τινες σέσι-

σέσιλον, ἢ σεσέλιτα καλοῦσι. *Sylvestris illa cochlea, quæ dumis & fruticibus adhæret, quam nonnulli* sesilum, & seselitem *vocant.* Pro *seselite* & *sesilo*, *selatem*, & *seselum* alii scribunt. *Hesychius*, Σελάτης, κοχλίας. Idem, Σεσῆλοι, κοχλίαι, Λάκωνες. Itaque *sesilus*, vel *seselus*, pro *limace*, *Laconicum* fuit verbum. Et inde corrigendus *Apellas*, qui σέμελον scribit. *Athenæus* ubi suprà, Ἀπελλᾶς δὲ Λακεδαιμονίους φησὶ σέμελον τὸν κοχλίαν λέγειν. Tamen ipsi *Hesychio* σέμελος κοχλίας· sed *Laconicam* esse vocem ab eo non observatur. Quid si in *Beresith Rabba*, levissimâ mutatione, pro סילי״, scribas סולי״, id est, *Vau* pro *Jod*, ut intelligantur *Solitanæ* in *Africa* cochleæ, quæ tanti nominis fuerunt apud Veteres. *Varro* libri tertii *De re rustica* capite decimo quarto, ubi de cochlearum generibus; *Mediocres, quæ ex* Africa *afferuntur: non quod in his regionibus quibusdam locis eæ magnitudinibus non sint dispariles. Nam & valde amplæ sunt quædam ex* Africa, *quæ vocantur* Solitanæ, *ita ut in eas* LXXX *quadrantes conjici possint. Plinius* libri noni capite quinquagesimo sexto, *Cochlearum vivaria instituit* Fulvius Hirpinus, *&c. distinctis quidem generibus earum. Separatim ut essent albæ, quæ in* Reatino *agro nascuntur: separatim* Illyricæ, *quibus magnitudo præcipua:* Africanæ, *quibus fœcunditas: ex his* Solitanæ, *quibus nobilitas.* Et libri trigesimi capite sexto, *Laudatissimæ autem sunt* Africanæ, *ex his* Solitanæ. Sequitur in *Beresith Rabba*, כשלשול הזה *Sicut vermis iste, qui in sordibus consumitur.* Quibus verbis cochleam *vermem* appellat generico nomine. Quomodo *Isidorus* libri duodecimi capite quinto, *Limax vermis limi dictus, quod in limo, vel de limo nascatur: unde & sordidus semper & immundus habetur.* Nempe *vermis* nomen sæpe complectitur insecta, quæcunque repunt. Itaque *limacem*, seu *cochleam*, *Damir* etiam sic describit, ac si sit vermis species. Verba sunt,

الحلزون دود في جوف انبوبة حجرية
توجد في شطوط الانهار وسواحل البحر
وهذه الدودة تخرج بنصف بدنها من
تلك الانبوبة الصدفية وتمشي يمنة
ويسرة تطلب مادة تغذي بها فاذا
احست برطوبة او لين انبسطت واذا
احست بخشونة او صلابة انقبضت وغاصت
في جوف الانبوبة الصدفية حذارا من المؤذي
لجسمها واذا انصابت جرت بيتها معها

Hallazon (id est, *limax*) *vermis est in medio testæ petrosæ latens, In fluminum ripis & marium littoribus reperitur. Media porrò parte sui corporis ille vermis ex ostrea illa testa exiens fertur in dextram & sinistram, ut quærat unde alatur. Et, si quid humidum aut molle sentiat, extenditur: sed, si durum quid sentiat, aut asperum, contrahitur, & in ostreaceam testam se condit, cavens ne lædatur corpus. Et quocunque repat, domum suam secum trahit.* Itaque in *Hesiodi Operibus* versu 569.

Ἀλλ᾽ ὁπότ᾽ ἂν φερέοικος ἀπὸ χθονὸς ἂν φυτὰ βαίνῃ.

Φερέοικος, *Athenæo* teste, est *cochlea*, non *testudo*, ut volunt, quæ à terra non evehitur. *Domi-portam* reddit *Cicero De Divinatione* libro secundo, *Si quis*, inquit, *Medicus ægroto imperet, ut sumat*

Terri-genam, herbi-gradam, domi-portam, sanguine cassam,

potiùs quàm, hominum more, cochleam. Et *comicus Anaxilas* quendam arguit tanquam cochleis diffidentiorem, quæ præ diffidentia perpetuo domum circumferunt. Verba sunt,

Ἀπιστότερος εἶ τῶν κοχλιῶν πολλῷ πάνυ,
Οἳ περιφέρουσ᾽ ὑπ᾽ ἀπιστίας τὰς οἰκίας.

Sic ille ludit, cum conchæ sint cochlearum nativæ domus. Unde *Sidonius*, *Reptilesque conchæ cum domibus nativis antecessuræ.* Citantur etiam ex *Talmude* duo loca, quibus mentio fit τοῦ שבלול *sabbelul*. Prior est in Tractatu *De Sabbatho* cap. 8. fol. 77. b. ubi Doctores, dum in eo sunt, ut Deum probent vilissima etiam animalia non creâsse de nihilo, ita habent de τῷ *sabbelul*, ברא שבלול לכתית, *Creavit sabbelul ad tumores*, supple *sanandos*. Et *Scholiastes* in margine rectè observat ibi שבלול esse לי״מצא, *limacem*. Cochleas enim tumoribus illitas magni usus esse scribunt Medicorum filii. *Dioscorides* ubi suprà, Ὠμοὶ δὲ σὺν τοῖς κελύφοις καταπλασθέντες, ἐξικμάζουσι τὰ ὑδρωπικά, καὶ οἰδήματα, καὶ οὐκ ἀφίστανται πρὶν ἢ πᾶν ἀνικμασθῆναι τὸ ὑγρόν. *Crudæ cum suis testis illitæ hydropicos tumores exsiccant, neque prius decidunt, quam humorem illum omnem exhauserint.* Hæc nonnisi de hydropicis tumoribus. Sed multò generalius *Galenus* libri undecimi *Simplicium* capite trigesimo tertio, Ἄκαυστοι δ᾽ οἱ κοχλίαι λειωθέντες ἅμα τοῖς ὀστράκοις ἐπιτίθενται, κατά τε τῆς γαστρὸς ὅλης ἐπὶ τῶν ὑδερικῶν· κατά τε τῶν ἐν τοῖς ἄνθροις ὄγκων ἐπὶ τῶν ἀρθριτικῶν. Καὶ γίνεται μὲν ἡ πρόσθεσις αὐτῶν δυσαφαίρετος· ἱκανῶς δὲ ξηραίνει, &c. Τοῦτο δὲ ποιητέον κἀπὶ τῶν δυσλύτων ἐκ πληγῆς ὄγκων, καὶ περὶ θλάσεως γενομένης ἐν ὠσί. Ξηραίνουσι γὰρ ἱκανῶς ἅπαντας αὐτούς, κἂν γλίσχρον, καὶ παχὺ κατὰ βάθους ὑγρὸν περιέχηται. *Cochleæ non exustæ una cum testis imponuntur, & toti ventri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus. Et ægrè quidem divelli poterunt. Impense autem desiccant. Idem faciendum in tumoribus ex ictu natis difficulter solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Eos enim omnes* (tumores) *magnopere desiccant, etiamsi viscosus crassusque humor in alto contineatur.* Hæc eadem reperire est in *Ætii Tetrabiblo* Serm. 1. cap. 183. qui est de cochlea terrestri, & in *Abenbitare*, qui sic orditur caput *De cochlea terrestri*,

حلزون ج واما الحيوان المسمي قوخلياس
وهو جنس ما من اجناس الحلزون

Hallazon Galeni *est animal, quod* Græcè *vocatur* κοχλίας, *quod unum genus est ex generibus τοῦ hallazon* seu *cochleæ.* Fallitur: nam *Græcum* κοχλίας tam latè patet, quam *Arabicum hallazon.* Sed in eo loco, quem citat, *Galenus* solum agit de terrestri cochlea, seu limace.

Alter de limace locus est in *Moëd Katon* cap. 1. fol. 6. b. ubi citantur in *Gemara* verba *Psaltis* περὶ τῷ שבלול *sabbelul*. Et in *Scholiis* hæc leguntur, שבלול שקורין לימ״צון תמס יהלך כלומר שיוצאת חוץ מנרתיקו רירות נופלת ממנו עד שהוא נימוק ומת, Sabbelul, *quem* limacem *vocat, liquescendo it, quasi dicatur ex ejus testa sativa exire ex ipso defluens, donec contabescat, & moriatur.* Quod quidem non est omni ex parte verum. Neque enim fando unquam auditum est, limacem ex testa sua tantum salivæ emisisse, ut totus contabuerit.

Ut lacrymis consumpta suis Phœbeïa Byblis
Vertitur in fontem. ---

Certum tamen est, quod hic habet *Chaldæus* Paraphrastes, היך זחיל תיבללא דמאים אורחה, *Ut* thiblala *reptile, quod humectat viam suam. Chaldæis* תיבללא *thiblala*, idem est, quod *Hebræis* שבלול *sabbelul*, ש & ת de more permutatis. *Thiblala* igitur, id est, *limax*, dicitur *humectare viam suam.* Unde est, quòd à *Græcis* vocabatur ὑγροκέλευθος, quasi dicas, *humidis-*

viis-

viis-animal. Extat illa vox in veteri de cochlea gripho apud *Athenæum* libri secundi capite vigesimo secundo,

Ὑλογενὴς, ἀνάκανθος, ἀναίματος, ὑγροκέλευθος.

Neque id referendum est ad marinam cochleam, ut putavit vir summus. Nam in *Athenæi* capite, in quo affertur hic griphus, solùm de terrestri agitur. Et marina cochlea non est ὑλογενὴς, id est, *in sylvis genita*. Nec plerumque est ὑγροκέλευθος, neque ullam init viam, cùm sit immobilis, & saxo suo tanquam glebæ addicta & adstricta. Omnino igitur ibi res est de terrestri cochlea, quæ meritò vocatur ὑγροκέλευθος, cùm ejus viæ nunquam non sint humidæ. Quia quoddam virus illis aspergit, quod *Hippocrates*, *Galenus*, & *Ætius* μύξαν κοχλιῶν *mucum cochlearum* appellitant. Plinius *spumam* & *succum*. Ut *Plautus* in *Captivis* Scenâ primâ,

Quasi cùm caletur cochleæ in occulto latent:
Suo sibi succo vivunt, ros si non cadit.

Unde *Symmachus* libri primi Epistolâ trigesimâ tertiâ: *Ajunt cochleas, cùm sitiunt aëris,* (malim *roris*) *atque illis de cœlo nihil illiquitur, succo proprio victitare*. Itaque cùm inter eundum cochleæ vitalis illius succi semper aliquid emittant, & quò magis promoventur, eò plus substantiæ deperdant, impius à *Psalte* rectè dicitur ire כתבלול תמס, *ut limax liquescens*. Ita enim de malo in malum procedunt, *Jerem. 9. v. 3.* & proficiunt in pejus, *2 Tim. 3. v. 13.* Et fortasse ob id ipsum *cochlea Hebræis* dicta est שבלול *sabbelul*, quòd proprio succo tramitem seu semitam suam signet. *Semita* enim *Hebraicè* est שביל *sebil*. Inde שבלול *sabbelul*, quasi *semitator*, vocari potuit hoc insectum, ultimâ geminatâ, ut in נאפוף *Os. 2. v. 2.* & גבנון *Psal. 68. v. 17.* & in חבקוק *Habbacuc Prophetæ* nomine. Quamvis aliud occurrat non minùs verisimile. Notum est κοχλίαν *cochleam* dici gradum in cochleæ modum inflexum. Sic *Strabonis* libro decimo septimo describitur *Alexandriæ* Πάνειον, seu *Panis* templum, διὰ κοχλίου τὴν ἀνάβασιν ἔχον, *per cochleam ascensum habens*. Et 1 *Reg. 6. v. 8.* *Vulgata* rectè habet, *Et per cochleam ascendebant*, pro *Hebræis* ובלולים יעלו. *Hebraicè* enim לול *lul*, est ἑλικτὴ ἀνάβασις, ut ibi habet *Græca* versio. Quod graduum genus cùm *Græcè* & *Latinè* ab animali nomen habeat, *Hebræos* contra suspicor ab hujusmodi gradu animali nomen fecisse. Atque inde *cochleam* animal compositâ voce appellâsse שבלול *sabbelul*; quia ישב בלול *jasab belul*, habitat in *lul*, id est, in *testa*, quæ in modum hujusmodi gradus inflexa est. *Jod* excidisse non mirabitur, qui sciet in hoc verborum ordine primam excidere in Imperativo, & Infinitivo, & passim in Derivatis. Itaque *habitatio* tam שיבה *siba*, dicitur, quàm ישיבה *jesiba*.

Jam, si hanc interpretationem vocis שבלול *sabbelul*, conferas cum aliis, quæ allatæ sunt, in iis esse comperies, quod meritò desideres. Nam, ut à prima ordiar, si de *cera* res esset, *Psaltes* dixisset כדונג, ut *Psalm. 22. vers. 15.* & *68. v. 3.* & *97. v. 5.* non כמו שבלול, quâ voce pro *cera* nemo reperitur usus. Idem judicium de reliquis. Nam *vermis* in Scriptura est רמה, vel תולעה, *secundinæ* שליה, *fluentum aquæ* שבלת, non שבלול. Neque *Hebræorum* ullus est, qui vocem שבלול pro *verme*, aut pro *secundinis* adhibeat, aut pro *fluento aquæ*. At שבלול esse *limacem* apud Magistros illorum vetustissimos abundè probant superiora. Præterea quorsum dicatur impius *ire* vel *abire ut cera liquefacta*, cùm cera liquefacta nusquam eat, aut certè à loco, in quo fusa est, parùm recedat? Itaque, qui *ceram* hic intelligunt, *eundi* vel *abeundi* verbum in aliud mutare coacti sunt, ut sensui consulerent. Multò minùs verba *Psaltis* ad *secundinas* referre possis, quæ neque liquescunt, neque uspiam eunt. Sed puto me videre quid *Symmachum* moverit, ut vocem שבלול, χόριον, id est, *secundinas*, redderet. *Limacem* pro *sesilo Hebræi* corruptâ voce סילי vocabant, vel, ut legit *Boderianus*, סליא *silja*, quæ ipsa vox *secundinas* significat. Itaque cum alicubi שבלול per סליא reddi reperisset *Symmachus*, putavit esse *secundinas*, æquivocâ voce deceptus. Sic *Aquila vermem* reddidit, quia quomodo *Arabes* supra حلزون *hallazon*, ita *Hebræi* שבלול, *vermem* esse dicebant, id est, vermis speciem. Sed, si intelligatur *vermis* propriè dictus, nobis edisserat qui potest, cur vocetur *vermis liquefactionis*, seu *liquescens*. Idem ad *aquarum fluenta* referre multò sit ineptius: neque enim aquæ liquescunt, cùm sua natura sint liquidæ. Proinde hæc verba versûs proximè antecedentis, ימאסו כמו מים, *liquefient ut aquæ*, sanè sunt intelligenda, non quasi *aquas liquescere* significent. His enim solùm docetur fore, ut impii ita effluant, ac si essent tam liquidi quàm aqua. *Liquefient ut aquæ*, id est, *liquidi fient ut aquæ sunt liquidæ*, non *ut aquæ liquefient*. Cùm igitur aqua non liquescat, שבלול תמס non potest esse *fluentum aquæ liquescens*. Insuper cùm *Propheta* de impiis dixerit versu octavo, *Liquefient ut aquæ*, quorsum idem inani repetitione adderet versu nono, *Ut fluentum aquæ liquescens abibunt*. Hæc de loco, in quo versamur.

Limacem à *limo* dici jam observavit *Isidorus*. Præiverat *Varro* libro sexto *De Lingua Latina*, *Limax à limo, quòd ibi vivit*. Et *Festus*, *Limaces, cochleæ à limo appellatæ*. *Limacem* à *cochlea* distinguit *Plinius*, aut *nudam cochleam* vocat, quomodo τὸν κοχλίαν τὸν γυμνὸν *Ælianus* libri secundi capite quadragesimo quinto. Et alii voce compositâ γυμνοκοχλίαν. *Glossæ* veteres optimæ, *Limax*, γυμνοκοχλίας. Itaque à *Plinio limax* propriè is dicitur, qui conchâ caret. Tamen in *Horto* Columellę *implicitus conchæ limax* est cochlea terrestris propriè dicta.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS, PARS SECUNDA,

Liber Quintus,

DE *Aquaticis Animalibus.*

CAPUT PRIMUM.

Varia Ranæ nomina.

Rana *cur* Græcè βάτραχος. Ὀνοματοποιητικὰ *hujus pleraque nomina*, *ut* Romanum, Æthiopicum, Talmudicum, Arabicum, Ægyptium, Punicum. Hebræi צפרדע *origo ignota hactenus. Neque enim composita vox ex* צפר, & רע, *ut volunt : sed ex* ضفق & ردع *quia in ripis limosis degit.* Nubiensis Geographus *emendatus.* Ranæ Chaldæum & Samaritanum *nomen*, *quomodo ex* Hebræo *deductum. Cur idem* Persidis *fluvius* Oroates & Batrachites. *Ranæ* جران giran *in* Erpeniana Pentateuchi *Paraphrasi.* Γυρῖνοι, *vel* γέρυνοι, *non sunt* ranæ, *sed* ranunculi. Tzetzes *notatus.* Γυρῖνοι *unde dicti.*

RANÆ pleraque nomina facilem habent originem. Ita *Græcè* βάτραχος dicitur, quasi βοάτραχος, παρὰ τὸ βοὴν τραχεῖαν ἔχειν, *quia vocem habet asperam & inconditam. Latinum* nomen est ὀνοματοποιητικόν. Proinde *ranam* dicit *Varro* à sua voce esse dictam. Idem esto judicium de *Æthiopico* ቈርናናዐት : *kuornanaath*, & *Talmudico* אקרוקא *akruka*, & *Arabico* قر *kurron*, & *Ægyptio* ΧΡΟΟΥΡ *chrour* & *Punico* קרור *kurur*. *Ranam* enim apud *Pœnos* id habuisse nominis suadet, quòd *Apuleius Herbarii* capite nono de *batrachio*, seu *ranunculo*, scribit, *Punici* ATZICURUR *appellant.* Legerim חציר־קרור *atsir-curur*, id est, *herbam ranæ.* Sed *Hebraici ranæ* nominis צפרדע *tsephardea*, ratio valde obscura est, nequedum à quoquam cognita. Nam toto cœlo aberrant, qui *Ægyptium* esse suspicantur, cùm *Copticum* ΧΡΟΟΥΡ ab *Hebræo* sit omnino diversum. Neque verius est, quod multi asserunt, *ranam Hebraicè* dici צפרדע *tsephardea*, à vocibus צפר *tsephar*, & רע *dea* : quarum hæc *scientiam*, illa *matutinum tempus* significat, quod rana præsentiat & clamore suo indicet. Ranarum enim clamor matutinus non est, sed vespertinus. Hinc *Sidonius* libri secundi Epistola secunda, *Hic jam quàm volupe auribus insonare cicadas meridiè concrepantes, ranas, crepusculo incumbente, blaterantes?* Cùm enim in aquis coire non possint, noctem expectant, quâ è paludibus suis in terram prodeuntes *Veneri* liberiùs indulgeant. Porrò clamor vespertinus, quem *Græci* ὀλολυγόνα, *Latini* COAXATIONEM appellant, illis est pro incentivo & amatorio carmine; ut pluribus scribunt *Ælianus Historiæ* libri noni capite decimo tertio, & *Plutarchus* in libro *Utra anim.* &c. Nobis igitur neque *Ægyptiæ*, neque *Chaldaicæ*, sed *Arabicæ* originis vocabulum est צפרדע *tsephardea*, quod hodieque *Arabes*, medio R eliso ضفدع *diphda* scribunt pro ضفردع *dipharda*, vel *diphrada*. Nempe in compositis vocibus exempla passim occurrunt hujusmodi elisionum. Sic *Abraham* dicitur pro אב־רב־המון *ab-rab-hamon*, id est, *pater magnæ multitudinis*; *Samuel*, pro שאול־מאל, *Saül-meel*, id est, *petitus à Domino*. Et in עכבר *achbar*, pro

pro *mure*, & עקרב *akrab*, pro *ſcorpione*, ſimile compendium obſervavimus. Itaque, ut *Hebræis rana* eſt צפרדע *tſephardea*, ſic priſcis *Arabibus* videtur fuiſſe ضفردع *dipharda*, vel *diphrada*, deinde contractâ voce, ضفدع *diphda*. Idem enim eſt *Arabum*, quod *Hebræorum* vocabulum. Nec eſt, quod quenquam turbet, quòd *Hebraici* literam initialem per TS, *Arabici* per D efferimus. Utrobique enim eſt *Tſade*, ſed quod *Arabes* efferunt ut D propter punctum appoſitum. *Rana* autem ضفردع *diphrada* dicta videtur voce compoſitâ ex ضف *diph*, & ردع *rada*: quarum vocum illa *ripam*, hæc *limum* ſonat. Prior ضف *diph* vel Fœmininâ terminatione ضفة *dippha* pro *ripa*, frequens eſt in *Geographis*. Sic in *Nubienſi* Climatis primi parte prima, de *Nigro flumine* dicitur, quem *Arabes Nilum* vocant, وينبت علي ضفته القصب الشركي *Et ad ripam ejus creſcit calamus Sarachienſis* (credo legendum سكري *ſacchareus*, ſeu *ſacchari*) & parte quarta de vero *Nilo*, وكثر مدن مصر علي ضفتيه معا Ægypti *quoque multæ ſunt urbes ad utramque ejus ripam.* Et Verbum ضف *dappha* de animalibus eſt, *ad amnis*, aut *lacûs*, aut *paludis ripam turmatim degere* aut *convenire*. Poſterior ردعة *rada* pro *limo* ſæpius ſcribitur ردغة *radja* per *Gain*. Unde Verbum ارندغ *limoſum eſſe*, & ارندغ *in limum incidere*. Tamen etiam occurrit cum *Ain* ſimplici ردعة *rada*, & رداع *rida*, in *Giggeio* & *Golio*. Et in *Pſalterio* apud me MSS. & in *Savariana* ejuſdem editione *Pſ.* 68. *verſ.* 18. سلمني من ردعة الطين *Salva me à limo luti*, ſeu *lutoſo*. Itaque ex ضف *diph*, & ردعة *rada*, conflata vox ضفردع *Hebraicè* צפרדע, *animal ſignificat ad limoſas amnium aut paludum ripas degens.* Quòd graphicè nobis exprimit ranæ genium, de qua *Ovidius* libro ſexto *Metamorphoſeωs*,

--- juvat eſſe ſub undis,
Et modò tota cavâ ſubmergere membra palude;
Nunc proferre caput, ſummo modò gurgite nare;
Sæpe ſuper ripam ſtagni conſiſtere, ſæpe
In gelidos reſilire lacus. ---

Proinde in *Batrachomyomachia*, quam *Homero* tribuit vulgus ſcriptorum, ſed nonnulli veriùs *Pigreti*, vel *Tigreti Cari*, τῶν βατράχων alius vocatur Λιμνόχαρις, alius Λιμνήσιος, alius Βορβοροκοίτης, alius Πηλεὺς, aut Πηλούσιος, aut Πηλοβάτης. Quæ *ranæ* nomina, à *Poëta* ex argumento conficta, *Hebræo* & *Arabico*, quæ explicamus, bellè reſpondent. *Chaldæi*, quibus ſolenne eſt *Hebræa* צ & פ permutare in ע & ו ex צפרדע fecerunt עורדענא, unde contractum *Syrum* ܥܘܪܕܥܐ & *Samaritanum* ࠏࠅࠓࠃࠏࠍࠀ Videndum an huc alludat, quod maximus *Suſianæ* vel *Perſidis* fluvius à *Barbaris Oroates* dicebatur, ut à *Græcis Vatrachites*, id eſt, Βατραχίτης, tanquam à ranis.

In *Arabica Pentateuchi* Paraphraſi, quam *Leidæ* edidit *Erpenius* ὁ μακαρίτης, *ranæ* conſtanter vocantur جران *giran*, voce alibi nunquam à me lecta; ſed orta, ut quidem puto, ex *Græcis* γέρυνοι, vel γυρῖνοι; quibus *ranas aquaticas* ab *Arato* ſignificari his verbis teſtatur *Tzetzes* Chiliadis octavæ Hiſtoria 167.

Πᾶς μὲν χερσαῖος βάτραχός ἐστιν ἐκ τῶν ἀφώνων,
Οἱ δ' ἔνυδροι, οὓς Ἄρατος γερύνους ὀνομάζει,
Καὶ καυαχοὺς, φωνητικοὶ, πλὴν Σεριφείων μόνων.

Muta eſt omnis rana terreſtris, aquaticæ autem, quas Aratus *nominat gerynos, & cavachos* (lege καναχοὺς, *canachos* per N) *vocales ſunt, præter* Seriphias *ſolas.* Sed locus, quem *Arato* tribuit, eſt in *Nicandri Theriacis* verſu 620.

Ἀλλ' ἤτοι γερύνων καναχοὶ περιάλλα τοκῆες
Βάτραχοι. ---

Neque ibi *Nicander* ranas *gerynos*, aut *canachos*, vocat, & multò minùs *cavachos*. Sed καναχοὺς βατράχους, id eſt, *obſtreperas ranas*, vocat γερύνων τοκῆας, *gerynorum parentes*. Itaque γέρυνοι propriè *ranæ* non ſunt, ſed *ranunculi*. Proinde idem *Alexipharmacωn* verſu 563.

--- γερύνων λαιδροὺς δαμάσαιο τοκῆας,

gerynorum impudentes parentes contere, id eſt, *ranunculorum*. Hinc *Scholiaſtes*, Γερύνες (lege γέρυνοι) ἤγουν τὰ γεννήματα τῶν βατράχων, ἤτοι οἱ μικροὶ, καὶ ἀδιάπλαστοι βάτραχοι, id eſt, *ranunculi adhuc informes*. Et *Aratus Phœnomenωn* verſu 947.

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων,

Indidem ex aqua coaxant patres gyrinorum; qui cum *gerynis* iidem ſunt. Et hanc lectionem plures ſequuntur. *Plinius* libri noni capite quinquageſimo primo, *Ranæ pariunt minimas carnes nigras, quas* gyrinos *vocant, oculis tantùm & cauda inſignes: mox pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Heſychius*, Γύρινον τὸ ἐκ τοῦ βατράχου παιδίον. *Suidas*, Γυρῖνοι, οἱ μικροὶ βάτραχοι. Et ratio nominis petenda ex *Euſtathio* in *Odyſſ.* τ'. ubi ἐκ τοῦ γυρὸς ὀξυτόνου, καὶ γυρῖνοι, βάτραχοι γυροὶ τὸ σχῆμα παρ' Ἀττικοῖς, μήπω πόδας ἔχοντες. Vult à *gyro* dici *gyrinos* ranunculos adhuc informes; quia rotundi ſunt antequam pedes habeant. Sed idem addit *Iones* pro *gyrinis* vocare γερίνους. Malim γερύνους, quia in *Nicandro* ſic lego, qui *Colophonius* fuit. *Colophon* autem *Ioniæ* erat oppidum.

CAPUT SECUNDUM.

Explicatio verborum *Moſis* de ranis *Ægyptiis Exod.* 8. &c.

Cur Deus minetur antequam feriat. נגף percutere *plerumque ad mortem pertinet: non tamen id perpetuum.* צפרדעים *non eſſe* crocodilos, *ut quidam volunt; ſed* ranas, *eaſque* aquaticas, *non* terreſtres, *id eſt*, bufones, *multis probatur. Tota* Ægyptus *ranis percuſſa. An controverſos* Ægyptiorum *&* Æthiopum *limites hac plaga diſtinxerit.* Fluvii *nomine rivos etiam, & ſtagna, & paludes, & quaſvis aquas ſignificari. Deus verus* Nili *Dominus, non* Pharao. *Ranæ etiam naturaliter ex limo generantur. Et* Nilus *his fœcundiſſimus. Tamen hæc ranarum productio cur miraculoſa. Rana animal amphibium, proinde è flumine aſcendunt.* Hebræi *quam ineptè probent ranas proceriſſimas* Pharaonis *palatio fuiſſe deſtinatas. Ranæ quomodo in ædium intima penetraverint. Eas* Judæi *nugantur in intima hominum corpora penetrâſſe, aut in iis fuiſſe productas. Et* Pharaonem *primum omnium ſic fuiſſe mulctatum.* Iſraëlitæ *ab hoc malo immunes.* Samaritani *in ipſo textu* Moſis *multa de ſuo addiderunt.* Moſes *quomodo* Aaroni *Deus. Cur aquas per ſe non percuſſerit, ſed per* Aaronem. *Quomodo* Aaron *omnes* Ægypti *aquas percuſſerit.* Aſcendit rana, *id eſt*, aſcenderunt ranę. *Numeri Enallage* Hebræis *familiaris. Tamen* Hebræi *ſibi fingunt*

unam præcisè ranam ad Aaronis *nutum ex aquis prodiisse, quæ reliquas aut pepererit, aut sibilo suo evocaverit. Rana magna ut pagus* Hagaroniæ. *Hujus plagæ cum* Ægyptiorum *peccatis analogia. Hæc plaga quàm fuerit gravis. Nullum esse sensum corporis, cui non fuerit molesta. Hujus elegans descriptio ex* Philone, *&* Josepho. *Locorum incolæ à ranis quandoque pulsi. In* Pæonia *&* Dardania *idem accidit, quod in* Ægypto. Phænias *&* Ælianus *emendati. An Magi veras ranas produxerint. Eos malum, quod avertere debuerant, in majus auxisse. Cur* Pharao *confugit ad Deum. Quid significent hæc* Mosis *obscura verba*, Gloriare supra me, quando precabor pro te. *Cur temporis optionem* Pharaoni *dederit* Moses. *Cur liberationem petat* Pharao, *non in præsens, sed in crastinum. Quomodo* Moses *miraculum* Pharaoni *certò promiserit, Deo non priùs consulto. Clamavit* Moses *ad Deum* super verbum ranarum, *id est,* propter ranas: *sed* Hebræi *intelligunt propter ranarum vocem, quæ in* Ægyptiorum *ventre coaxaverint. Ranæ* Poëtis loquaces, *&* locutuleæ. *Et in* Cicerone ῥητορεύουσι. *Arabibus* disertæ. *An Deus ranas fulmine subegerit, ut vult* Alcimus. *Cur eas super terram mortuas jacere voluerit.* In acervos acervos, *id est*, multos acervos. *Hæc repetitio sæpe alibi. Quot fuerint ranarum acervi juxta* Hebræos. *In peccatorum pœnis mensura pro mensura.* Pharao *liberatus, promissorum immemor.*

Sermonem de ranis in *Ægyptios* immissis *Moses* ita orditur *Exod.* 8. *vers.* 1. *Dixit quoque Dominus ad* Mosem, *Ingredere ad* Pharaonem, *& dic ei, Hæc dicit Dominus, Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. Sin autem nolueris dimittere, ecce! ego percutiam omnes terminos tuos ranis.* Jam antea Deus aquas mutaverat in sanguinem, neque hæc plaga quidquam profecerat. Ad alteram igitur progreditur. Sed minatur antequam feriat, ut sciat *Pharao* hęc casu non accidere, sed certo Dei consilio: & nisi discat justitiam monitus, & Deum non temnere ampliùs, saltem fiat ἀναπολόγητος. Comminatio autem sic habet, *Ecce! ego percutiam omnes terminos tuos ranis. Hebræum* נגף *percutere*, & Nomen inde deductum מגפה, *percussio*, seu *plaga*, plerumque ad mortem pertinent. Sic *Exod.* 12. *vers.* 12. 13. 27. dicit Deus se percussurum terram *Ægypti* tollendo primogenitos. Et *Num.* 14. *vers.* 37. de malis exploratoribus, *Mortui sunt* במגפה, *percussione*, seu *plagâ*. Num. 16. vers. 49. *Mortui sunt* במגפה, *percussione illa quaterdecies mille septingenti.* Num. 25. vers. 9. *Mortui sunt percussione illa vicies quater mille.* Et 1 Sam. 25. vers. 38. ויגף *Et percussit Deus* Nabalem, *& mortuus est.* Et 2 Paral. 13. v. 20. idem de *Jeroboamo.* Ut *Ezech.* 24. *vers.* 16. *Ecce! ego tollo à te percussione desiderium oculorum tuorum.* Non tamen id esse perpetuum, ut percussio sit lethalis, *R. Selomo* rectè docet ex *Exod.* 21. 22. *Si percusserint mulierem gravidam, ita ut ejiciatur fœtus ejus, nec tamen moriatur.* Ita ranis *Ægyptios* graviter percussit Deus, non tamen lethali plagâ. *Aben Ezra* cum his verbis *Percutiam ranis*, &c. confert quod dicitur *Psal.* 78. *vers.* 45. *Immisit ranas, quæ perderent eos*, qui locus infra explicabitur. Idem addit vocem צפרדעים aliter atque aliter explicari, & multos esse, qui dicant, שהוא מין דג נמצא במצרים יקרא בלשון ערב אלת״מסח ויוצא מן הנהר וחוטף בני ארם, Ægyptii *piscis speciem esse* Arabicè THIMSACH *dicti, qui ex flumine egressus rapit homines.* Quæ palàm ad crocodilum pertinent. Is enim *Arabicè* تمساح *thimsach* dicitur, ut olim *Ægyptiis* ΧΑ΄ΜΨΑ, auctore *Herodoto* libri secundi capite sexagesimo nono. Sed hæc interpretatio palàm est falsa. Nam צפרדע verè esse *ranam* multa sunt, quæ apertè doceant. 1. Consensus Interpretum. 2. Quòd *Arabicum ranæ* nomen ضفدع *Chaldæum* עורדענא, *Syrum* ܥܘܪܕܥܐ, *Samaritanum* ࠑࠐࠓࠃࠏ ab *Hebræo* ita desciscunt, ut manifesta servent priscæ appellationis vestigia. 3. Quòd in ranas quadrat universa hæc historia, ut patebit ex sequentibus. In crocodilos non item, qui non nascuntur ex limo, & sunt mole majores, quàm ut in lectos, furnos, & mactras potuerint subrepere. Præterea, si *Ægyptiorum* ædes, cubicula, penuaria, tam atroces feræ replevissent, omnes incolas discerpsissent, & devorâssent, neque eorum ullus tantæ cladi superfuisset. Neque petiisset *Pharao* in crastinum liberari, sed præsens remedium tam urgenti malo postulâsset. Denique maluit Deus per animalcula parvi momenti; puta ranas, pediculos, muscas, locustas, quàm per majores feras *Ægyptiorum* fastum retundere, & tenuibus uti mediis, ut virtutem suam magis proderet. Iis porrò non assentior, qui ranas omne genus hic intelligunt, id est, tam terrestres, quàm aquaticas. Patet enim hic solùm agi de aquaticis: 1. ex nomine צפרדעים, quo *ranas amnicolas*, & *in limosis stagnorum* aut *paludum ripis degentes* significari docuimus. 2. Ex eo, quòd ortæ leguntur ex amne, rivis, & stagnis. 3. Quia, postquam cessavit plaga, solùm in aquis remanserunt. 4. Cùm terrestres ranę pleræque sint venenosæ, ex hac peste pauci evasissent. Et ex earum acervis fœtor exhalans totam *Ægyptum* infecisset. Nullam enim *Ægypti* partem ab hac clade fuisse immunem, colligitur ex ipsa comminatione, *Ranis percutiam omnes terminos tuos.* Itaque in *Semoth Rabba* Sectione decimâ fabulatur è priscis Doctoribus aliquis magnum ex hoc malo bonum *Ægyptiis* evenisse, diuturnam scilicet pacem cum vicinis *Æthiopibus*, cum quibus antea de finibus multa fuerat contentio. המצריים אומרים עד כאן תחומנו והכושים אומרים עד כאן תחומנו כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם הגבול שהיו נכנסות לתוכו הדבר ידוע שאין השדה שלו שנא׳ את כל גבולך גבולך ולא של אחרים, Ægyptii *nempe dicebant, Huc usque sunt fines nostri. Et regerebant* Æthiopes, *Imò fines nostri huc usque sunt. Sed, ranis venientibus, pacem inter se sanciverunt. Quia quæcunque loca ranæ invaserant, palàm erat ea non esse Æ*thiopum : *cùm dixisset Deus*, (Percutiam omnes) *terminos tuos, terminos*, inquam, *tuos*, *non alienos.* In quibus hoc saltem verum est, *Ægyptiorum* & *Æthiopum* tam incertos fuisse fines, quàm *Mysorum* & *Phrygum.* Nam in extrema *Ægypto Philæ* & vicina loca erant ambigui juris, ut alibi probavimus. Sed ranas hanc litem decidisse *Rabbinicum* commentum est: cùm eas immiserit Deus in omnem *Pharaonis* ditionem, sive legitima fuerit, sive à vicinis per vim extorta. *Ranis percutiam omnes terminos tuos:* id est, quidquid nunc est sub ditione tua, sive jure, sive injuria.

Sequitur versu tertio & quarto, *Et producet fluvius ranas, quæ ascendent, & ingredientur in domum tuam, & in conclave cubilis tui, & in lectum tuum, & in domos servorum tuorum, & in domos populi tui, & in furnos tuos, & in mactras tuas. Et ad te, & ad populum tuum, & ad omnes servos tuos ascendent ranæ.* Quod in genere dictum fuerat, *Percutiam omnes terminos tuos ranis*, jam Deus proponit explicatiùs, ut *Pharaonis* animum magis feriat, *Et ebulliet fluvius ranas. Fluvii* nomine rivos etiam, & stagna, vel paludes significari constabit ex versu quinto. Sed & *Hebræi aquas* omnes hic intelligunt, ubicunque locorum fuerint. Quia cùm in *Ægypto* vix pluat, & quidquid aquarum est in rivis, aut stagnis, aut domesticis vasis, ex fluvio educatur, cùm Deus jussit fluvium, ut aquas produce-

duceret, hoc mandatum pertinuit etiam ad quaſvis aquas, quæ vel ex fluvio per meatus ſubterraneos in ſtagna & paludes penetraverant, vel ab eodem hauſtæ in vaſis erant reconditę. Proinde in *Semoth Rabba* dicit *Rabbi Jochanan* כל מקום שהיה שם עפר והיה טפה של מים בו היה נעשה צפרדע *Ubicunque locorum erat pulvis, & aquæ gutta, ibi fiebat rana.* Et alius ibidem, ובשעה שהיו מוזגין על הכוס היה מתמלא מן הצפרדעים *Cum in calice potum aqua temperarent, ſtatim implebatur ranis.* Alius item Deum obſervat hoc mandato docuiſſe non ad *Pharaonem*, ſed ad ſe pertinere fluvii dominium. Verba ſunt, אמר לו הק"בה אתה אמרת לי יאורי אראה אותך אם הוא שלי או שלך שמכתו ממני תבא עליו ואני גוזר עליו והוא יעלה צפרדעים כשם שגזרתי על המים שבתחלה אמרתי ישרצו המים ועשו צווי כן היאור יעשה גזירתי *Dixit ei Deus Sanctus Benedictus, Cum tu, ô* Pharao, *dicas, Mihi eſt fluvius meus* Ezech. 29. verſ. 3. *docebo te, an ſit meus, vel tuus; quia plaga ejus in eum à me veniet, & ego de illo ſtatuam, ut producat ranas, quomodo initio decrevi, ut aquæ producerent*, Gen. 1. v. 20. *& impleverunt mandatum meum, ita fluvius decreto meo ſe præbebit obſequentem.* Fluvio porrò naturale erat, ut ranas produceret. Ranarum enim generatio eſt æquivoca. Neque omnes ex coitu generantur, ſed quædam ex limoſis aquis. *Ovidius* libri decimi quinti *Metamorphoſews* verſu 375.

Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat, utque eadem ſint longis ſaltibus apta,
Poſterior ſuperat partes menſura priores.

Hinc *Ælianus Hiſtoriæ* libri ſecundi capite quinquageſimo ſexto, in itinere ex *Italica Neapoli Dicæarchiam* ſeu *Puteolos* ranas ſe vidiſſe ſcribit, quarum τὸ μὲν μέρος τὸ πρὸς τῇ κεφαλῇ εἷρπε, καὶ δύο πόδες ἦγον αὐτὸ, τὸ δὲ ἐπεσύρετο ἔτι ἄπλαστον, καὶ ἐῴκει ἔκ τινος ὑγρᾶς ἰλύος συνεστῶτι, *pars, quæ ad caput eſt, duobus pedibus acta repebat, trahebatur vero reliquum adhuc informe, & ex quodam humido cœno coaluiſſe videbatur.* Atque ex omnibus fluviis id *Nilo* maximè convenit, ut animalcula generet, cum aquas habeat valde fœcundas. *Ovidius* libri primi *Metamorphoſews* verſu 422.

Sic ubi deſeruit madidos ſeptemfluus agros
Nilus, *& antiquo ſua flumina reddidit alveo,*
Æthereoque recens exarſit ſidere limus,
Plurima cultores verſis animalia glebis
Inveniunt, & in his quædam modo cœpta per ipſum
Naſcendi ſpatium, quædam imperfecta, ſuiſque
Trunca vident humeris, & eodem corpore ſæpe
Altera pars vivit, rudis eſt pars altera tellus.

Itaque non ſolum ranas, quo tempore exundat *Nilus*, ſed & πλῆθος μυῶν ἐκ γῆς ἀναρίθμητον γεννᾶσθαι, *innumerabilem murium multitudinem è terra procreari* aſſerit *Diodorus* libro primo. Proinde *Nilum Ariſtoteles* dicit eſſe πολύγονον, *fœcundiſſimum.* Et *Strabo* lib. 15. γόνιμον μᾶλλον ἑτέρων, καὶ μεγαλοφυῆ γεννᾶν, καὶ τἆλλα, καὶ τὰ ἀμφίβια, *eſſe aliis omnibus fœcundiorem, & majora producere cum alia, tum amphibia.* Cum igitur Deus *Nilum* jubet, ut ranas producat, nihil illum jubet, quod ſit ſupra naturam. Sed in eo fuit miraculum: 1. Quod ranas *Nilus* tantâ copiâ produxit. 2. Quod illas eo ipſo momento produxit, quo juſſus eſt. 3. Quod ranæ illę, naturali elemento relicto, ad hominum urbes, & domos ſe contulerunt. 4. Quod omnes die dictâ funditus perierunt.

De ranis ſequitur verſu tertio, *Et aſcendent, & venient in domum tuam. Aſcendent*, nempe ex flumine, inquit *Selomo.* Nam, ut addit *Aben Ezra*, amnis ſemper eſt urbe demiſſior. Et ranam è flumine in terram quandoque aſcendere nihil mirum, cum ſit animal amphibium. Proinde rana de ſe dicit in *Batrachomyomachia*,

Ἀμφίβιον γὰρ ἔδωκε νομὴν βατράχοισι Κρονίων,
Σκιρτῆσαι κατὰ γῆν, καὶ ἐφ' ὕδατι σῶμα καλύψαι.

Ancipitem enim ranis victum dedit Saturnius, *in terra ſalire, & in aqua corpus tegere.* Et *Varro De lingua Latina* libro quarto, *Græci ea, quæ in aqua & terra poſſunt vivere, vocant* ἀμφίβια, *è queis rana*, &c. Et *Kalonymus* ex *Abulſapha* in libro *De animalibus*, והוא מ"הבח אשר יחיה במים וביבשה *Eſt è numero animalium, quæ vivunt in aquis, & in terra.* Et aliquantò antè, והוא הנכנס בבתי בני אדם *Etiam hæc in hominum domos ingreditur.* Quæ cum plana ſint & expedita, *R. Juda* filius *Salom*, ex eo quod ranas aſcendiſſe dicit *Moſes* in domum *Pharaonis*, ineptè colligit, המעולות שבהן, harum proceriſſimas Regio palatio fuiſſe deſtinatas, quaſi *aſcendere* dicantur ſtaturæ ratione, non ſitûs. Id, inquam, ineptè colligit. Neque enim in ſolius *Pharaonis*, ſed & in ſervorum ejus, adeoque totius populi domos aſcendiſſe leguntur. Quæ ſequuntur de cubiculis, lectis, furnis, & mactris, docent his ranis omnia fuiſſe pervia; quia vi quâdam θεηλάτῳ impellebantur. At quomodo potuerunt in ædium intima, & maximè arcana, clauſis oſtiis, ac feneſtris, penetrare? Hanc objectionem ita proponit & diluit *R. Ezechias*, in *Semoth Rabba.* אם בשיטה הזי לא לקו בתיהם של גדולים שהיו עשויים בשיש ובפיספס אלא מלמד שהיה הצפרדע עולה מהתהום ואומר לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי והיה נבקע השיש ועולה *Si hâc ratione id factum, non percuſſæ ſunt Magnatum domus, quæ ex marmore & lapidibus cæſis conſtabant. Quin diſce ranam ex abyſſo aſcendentem marmori dixiſſe, Da mihi locum, ut aſcendam, & creatoris mei voluntatem exequar: & illa, marmore diffiſſo, aſcendebat.* Quidni enim rana potuerit lapides & marmora diffindere, æque ac vermis שמיר, de quo ſuo loco agetur? Nihilo plus ſapiunt, qui ranas ſibi fingunt in domos irrepſiſſe per penetrationem dimenſionum, ut loquuntur, de qua ante hæc poſtrema ſæcula ne fando quidem quidquam auditum eſt. Neque iis facilè aſſenſerim, qui ædium fores & feneſtras ranis patuiſſe volunt, etiam invitis dominis, per angelorum miniſterium. In miraculis enim ſufficit, ut id credamus, quod Scriptura revelat, neque opus eſt quidquam ulterius ſibi fingere. Ranas igitur dixerim, vel per parietum rimas, quomodo mures, & colubros, in ædes penetrâſſe: vel etiam per oſtia, quæ ſemper clauſa eſſe non poſſunt; cum variis de cauſis neceſſe ſit è domo quandoque egredi, atque in eam rurſus ingredi. Ad exaggerationem pertinent hæc quarti verſûs, *Et ad te, & ad populum tuum, & ad omnes ſervos tuos aſcendent ranæ.* Quaſi dicatur fore, ut, non contentæ domos ingredi, ipſos homines impetant. Sed hic *Hebræi* rurſus ſuo more nugantur. Volunt enim ranas illas non ſolùm in ædes, ſed & in ipſa hominum corpora penetrâſſe. *R. Selomo*, בתוך מעיהם נכנסין ומקרקרין *in media eorum viſcera ingrediebantur, & coaxabant. Jonathan* quoque in *Paraphraſi*, ובגופך ובגופי עמך ובכל עבדיך ישלטון עורדעניא *Et in corpus tuum, & in corpus populi tui, & in omnes ſervos tuos irruent* (aut *prævalebunt*) *ranæ.* Quamvis alii ranam in *Pharaone* procreatam fuiſſe malint. Ita enim *Rabbi Acha*, ראיה שהיה שותה מים וטפה אחת יורדת על לבו ונעשה צפרדע ונבקעת שם *Probabile eſt, cum biberet aquam, guttam unam in cor ejus illapſam factam fuiſſe ranam, atque ibi fiſſam fuiſſe.* Imo *fixam fuiſſe*, id eſt, *hæſiſſe.* Legendum enim נקבעת pro נבקעת. Neque id eſt ſolidius, quod ex verborum ordine, בכה ובעמך, *in te, & in populum tuum*, *Pharaonem* colligunt immiſſis ranis primùm fuiſſe caſtigatum, quia primus peccaverat.

caverat. Ita habetur in *Semoth Rabba*, פרעה התחיל בעבירה תחלה שנאם ויאמר אל עמו ובו התחיל חמכה תחלה שנ״א ובכה ואחר כך ובעמך Pharao *in transgressione præiverat, prout de eo legitur* Exod. 1. 9. *Et dixit populo suo*, &c. *Proinde ab eo incœpit plaga, prout hic primo dicitur*, "*Et in te, deinde & in populum tuum.* Sed, ut taceam, *Pharaonem* illum, qui dixit populo suo, *&c. Exod.* 1. *vers.* 9. non eundem fuisse cum illo *Pharaone*, quem Deus tot mulctavit plagis; sive à *Pharaone*, aut à populo pœna incœperit, aut, quod vero similius est, in utrosque simul à Deo sit animadversum: tamen à *Mose* debuit *Pharao* prior nominari, quia dignior. Itaque verborum ordo non probat, quod illi volunt. Sed plus rationis in *Rabbi Japheth*, qui ex his ipsis verbis, *Ad te, & ad populum tuum*, &c. concludit כי בו ובעמו יעלו בלבד ולא בעם ישראל, *ranas solum in* Pharaonem, *& populum ejus ascendisse, in* Israëlitas *non item.* Et frustra est *Aben Ezra*, qui conatur eum refellere, sed nulla ratione idonea. Itaque in verbis, quę suprà explicata sunt, *Percutiam ranis omnes terminos tuos*, ea solum loca intelligo, in quibus erant *Ægyptii*. Neque enim verisimile est, *Israëlitas* iis ipsis pœnis fuisse obnoxios, quæ ipsorum gratiâ *Ægyptiis* infligebantur. Quin has plagas in reos Deus ita dirigebat, ut ab aliis eas arceret, quos volebat exemptos. Non solum ut parceret suis, sed & ut *Ægyptii* cladem suam Dei justitiæ, non casui, aut naturalibus causis, adscribendam esse cognoscerent.

Post verba, quæ explicavimus, *Samaritani* multa de suo infulciunt, non solum in Paraphrasim, sed & in ipsum *Mosis* textum: Nempe *Mosem, & Aaronem, ad* Pharaonem *ivisse, & ei hæc denuntiâsse, Ita dicit Dominus, Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi*, & reliqua, quæ habentur versibus secundo, tertio & quarto. Quasi non sit satis, quod *Moses* jubetur hæc *Pharaoni* dicere, nisi dixisse referatur totidem verbis: quâ fide nuntii apud *Homerum* illa ipsa verba numerant, ad quæ dicenda missi sunt. Quod quidem haud dubiè præstitit *Moses*, prout jubetur *Exod.* 4. *v.* 12. & 6. *v.* 29. At rem, quæ per se satis suppletur, non solum superfluè, sed & ausu nefario ei libro addiderunt, cui nefas est quidquam addere, vel detrahere. *Deut.* 12. *v.* 32.

Pharaonem autem Dei minas susque deque habuisse, ac proinde Deum ad pœnas infligendas se accinxisse docent, quæ habentur versibus quinto & sexto, *Dixitque Dominus* Mosi; *Dic* Aaroni, *Extende manum tuam cum virga tua in flumina, in rivos & in stagna: & fac, ut ascendant ranæ super terram* Ægypti. *Et extendit* Aaron *manum suam super aquas* Ægypti: *& ascenderunt ranæ, & cooperuerunt terram* Ægypti. *Aaron*, jussu *Mosis*, manum & virgam in *Ægypti* aquas extendit, tanquam illius legatus, & vicarius. *Moses* enim illi erat tanquam pro Deo, *Exod.* 4. *v.* 16. Ut habet vetus Adagium apud *Suidam*, & alios; Ἄνθρωπος ἀνθρώπου δαιμόνιον, *Homo homini Deus. Hebræi* aliud comminiscuntur, nempe *Mosem* non debuisse aquas per se percutere, quia in illis servatus fuerat. Hinc *Jonathan* in *Paraphrasi*, משה לא אלקי ית מיא לא בארמא ולא בעורדעניא מן גלל דהות ליה בהון שיזבתא בזמן דטלקת יתיה אמיה בנהרא, Moses *aquas non percussit, neque sanguinis, neque ranarum plagâ; quia per eas salutem consequutus fuerat, cum à matre in flumen projectus est.* Et *Rabbi Tanchuma* in *Semoth Rabba*, אמר לו הקב״ה למשה המים ששמרוך בשעה שהושלכת ליאר לא ילקו בידיך, Mosi *dixit Deus Sanctus Benedictus, Aquæ, quæ te servârunt, cum in amnem projectus es, manu tua non percutientur.* Quasi non idem sit, quod eas *Moses* per *Aaronem* percussit, quam si per se percussisset. Cum autem versu secundo ranas solùm è flumine producendas dixisset Deus, hic *Aaron* jubetur virgam extendere super flumina, rivos, & stagna, vel paludes. Sed res eodem recidit, cum septem *Ægypti* flumina, de quibus *Es.* 11. *v.* 15. & rivi, sive διώρυγες, adeoque stagna etiam, & paludes, quotquot in *Ægypto* sunt, ex uno *Nilo* deducantur. Neque hic disquirendum, quomodo non solum flumina, & rivos, sed & stagna, & paludes, & mille aquarum colliquias, & sulcos, & elices, qui per totam *Ægyptum* sparsi sunt, *Aaron* virgâ percusserit. Non enim singulos adiit: sed solum in genere notavit, & virgâ eminus in eos intentâ designavit: quod *Aben Ezra* verè asserit.

Aquæ autem locorum ubivis, Creatoris dicto statim obsequentes, ranas ebullierunt, quæ ex iis ascendentes cooperuerunt terram *Ægypti. Hebræa* habent, ותעל הצפרדע ותכס, *Et ascendit rana, & cooperuit*, &c. pro *ascenderunt ranæ, & cooperuerunt*, per Numeri Enallagen, quâ figurâ nihil frequentius. Sic *Gen.* 3. *vers.* 2. *De fructu arboris hujus horti vescimur. Arboris*, id est, *arborum*. Et versu septimo, *Consuerunt folium ficus*: id est, *folia. Gen.* 4. *vers.* 20. de *Jabale*; *Hic pater fuit habitantis in tentoriis*: id est, *habitantium*. Gen. 12. vers. 5. *Sumpsit* Abraham *animam, quam acquisiverat Charane. Animam*, id est, *animas*, seu *personas*. Ita *rana* hic, id est, *ranæ*: ut *Psal.* 78. *vers.* 45. *Et ranam* (supple *misit*) *quæ perdidit eos.* Et paulò infrà in capite, in quo versamur; *Percute terræ pulverem, ut sit* לכנם, *in pediculum*: id est, *in pediculos.* Neque *Jarchium* id latuit. Et unam præcisè ranam exiisse, intelligunt ex omnibus illis aquis, in quas *Aaron* virgam extenderat. *Midras* in hunc locum, צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזרת נחילים נחילים *Unica rana fuerat, quam percusserunt; & ea divisa est in multa examina.* Et *R. Akiba* in *Semoth Rabba* צפרדע אחת היתה והיא השרצה ומלאה את ארץ מצרים *Unica fuerat rana, quæ tam fœcunda fuit, ut impleverit totam* Ægyptum. Nempe rana fuit illi similis, de qua nugator *Talmudicus* in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 73. b. חזיא לי ההיא אקרוקתא דהויא כי אקרא דהגרוניא ואקרא דהגרוניא כמה הויא שיתין בתי אתא תנינא ובלע אתא פושקנצא ובלעא לתנינא וסליק יתיב באילנא חזי כמה נפיש חיליה דאילנא אמר רב פפא בר שמואל אי לא הואי התם לא הימני, *Mihi visa est rana quædam, quæ erat magna ut pagus* Hagaroniæ. *Pagus autem* Hagaroniæ *quantus fuit? Sexaginta domorum. Venit draco, qui ranam illam deglutivit. Venit corvus, qui deglutivit draconem, & avolavit, seditque in arbore quadam. Vide quantum fuerit robur istius arboris. Dixit* Rabbi Papa Samuëlis *filius, Nisi illic fuissem, non credidissem.* Mihi proinde parcent recutiti Doctores, si non sum ego credulus illis, cum ibi terrarum nunquam fuerim. Verum enimverò

Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

Quid, quòd in ipsis *Judæis* fuere, qui dubitaverint, an re verâ ex unica rana reliquæ omnes propagatæ sint. Et hac in parte *Eliezer Azariæ* filius ab *Akiba* dissentire ausus est, atque aliud comminisci longè scilicet verisimilius, צפרדע אחת היתה ושרקה להן ובאו, *Rana fuit unica, quæ sibilo reliquas evocavit, adeoque illæ venerunt.* Ranis nimirum illa ætate pro coaxatione fuit sibilus, isque tam gravis, ut una sibilans per totam *Ægyptum* audita sit.

Nunc, ut serio agatur, de hujus plagæ natura, & gravitate, paucis dicendum. Atque id primò observandum ex *Ægyptiorum* peccatis id fuisse gravissimum, quod *Hebræorum* filios in *Nilum* projici jusserant;

rant. Proinde amnis, tanquam illorum crimine contaminatus, videtur hujus criminis pœnas ab illis repoſcere, & primò pro aquis dat ſanguinem, εἰς ἔλεγχον νηπιοκτόνȣ διατάγματ☉, *ad redargutionem mandati infanticidæ*, ut habetur *Sap.* 2. *v.* 7. Secundò *pro piſcibus eructat illis idem fluvius ranarum multitudinem.* Sap. 19. v. 10. Nec deſunt, qui ranas per domos reptitantes, coaxantes, atque in ſtratis jacentes, infantum inceſſum, vagitum, atque in cunis quietem volunt aliquo modo adumbrâſſe, ut ipſa pœna crimen admiſſum illis in memoriam revocaret. De quo conſule imprimis *Theodoretum* in *Exodum* Quæſtione decimâ nonâ. Utut ſit, etſi rana non videatur animal uſque adeò maleficum, cùm neque morſu, neque veneno noceat, gravis tamen fuit hæc plaga, nec ſenſuum corporis ullus eſt, cui moleſta non fuerit ranarum tanta multitudo. Horrendum enim erat ſpectaculum, non ſolùm agros, ſed & urbium plateas, atque ipſas domos videre tam turpi agmine ſcatentes. Et aures fatigabat continua coaxatio. Nec palato ſapiebant cibi illarum contactu ſœdati. Nocturnam quoque quietem interturbabant tam importunæ σύγκοιτοι. Teter denique mortuarum odor ſævam Mephitim exhalabat. Hæc incommoda graphicè deſcribunt *Judæi* duo ſermonis elegantiâ *Græcis* haudquaquam inferiores. Prior *Philo* ſic habet libro primo *De vita Moſis*, Βατράχων πληθὺς ἀνέρπει τοσαύτη, ὡς μὴ μόνον ἀγορὰς, καὶ πᾶσαν τὴν ὕπαιθριον, ἀλλὰ πρὸς τȣ́τοις ἐπαύλεις, οἰκίας, ἱερὰ πάντα, ἰδιωτικὸν, καὶ δημόσιον τόπον πεπληρῶσθαι. *Ranarum tanta vis prorepſit, ut non tantùm fora compleret, & ſub dio quidquid erat, ſed etiam villas, domóſque, ac ipſa templa, & tam privata, quàm publica omnia.* Et paulò poſt, Μήτ' ȣ̓̂ν ἔξω προελθεῖν ἕνεκα τȣ̃ προκατέχεσθαι τȣ̀ς ςενωπȣ̀ς, μήτε ἔνδον δυνάμενοι μένειν· καὶ γὰρ τὰ ἐν μυχοῖς ἤδη προκατειλήφεισαν, ἄχρι καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ἀνέρποντες, ἐν ἐσχάταις ἦσαν συμφοραῖς, καὶ σωτηρίας ἀπογνώσει, *Itaque cùm neque foràs* (Ægyptii) *progredi poſſent, viis jam occupatis, neque intùs manere; quia ranæ jam intimas ædes repleverant, uſque ad ſummas contignationes adrepentes, ad incitas redacti erant, & de ſalute deſperabant.* Alter *Joſephus Antiquitatum* libri ſecundi capite quinto, Βατράχων πλῆθ☉ ἄπειρον τὴν γῆν αὐτῶν ἐπεβόσκετο· μεςὸς δὲ τȣ́των καὶ ὁ ποταμὸς ἦν, ὡς διανεμομένȣς τὸ ποτὸν τῷ τῶν ζώων ἰχῶρι κεκακωμένον λαμβάνειν, ἐναποθνησκόντων, καὶ συνδιαφθειρομένων τῷ ὕδατι ἥ τε χώρα μέςη κακῆς ἦν ἰλύ☉ γενομένων τε καὶ ἀποθνησκόντων, τάς τε κατ' οἶκον αὐτῶν διαίτας ἠφάνιζον ἐν βρωτοῖς εὑρισκόμενοι καὶ ποτοῖς, καὶ ταῖς εὐναῖς αὐτῶν ἐπιπολάζοντας, ὥςε χαλεπὴ ἦν, καὶ δυσώδης, ἀποθνησκόντων τῶν βατράχων, καὶ ἐν αὐτῇ διεφθαρμένων. *Ranarum vis immenſa terram eorum populabatur. Refertus erat & fluvius, ita ut potus inde nonniſi harum ſanie vitiatus hauriri poſſit, immorientibus ranis, & in aqua putreſcentibus. Plena erat & regio turpi limo, ex quo enaſcebantur, rurſuſque in eundem reſolvebantur. Quin & domeſticum victum fœdabant, in eſculentis & poculentis repertæ. Et in lectis quoque oberrantes. Ita ut omnia fœterent putore ex ranis mortuis & corruptis exhalante infecta.* Proinde ſi hæc plaga vel in paucas durâſſet hebdomades, *Ægyptios* neceſſe fuiſſet ſolum vertere, atque in alias ſedes migrare.

Neque res eſt ſine exemplo. *Gallis* enim alicubi idem accidit; ut docent hæc *Plinii* libri octavi capite vigeſimo nono, *Marcus Varro auctor eſt ab ranis civitatem in* Gallia *pulſam.* Et in *Thracia Abderitis*, ut ex *Trogo* ſcribit *Juſtinus* libro decimo quinto: Caſſander *ab* Apollonia *rediens, in* Abderitas, *qui propter ranarum muriumque multitudinem, relicto patrio ſolo, ſedes quærebant.* Lege *rediens incidit in Abderitas*, ex *Oroſio* libri tertii capite vigeſimo tertio. *Abderitæ* igitur veri fuerunt βατραχομυομάχοι. Sed imprimis memorabile eſt, & *Moſis* hiſtoriæ de ranis προσεμφερὲς, quę de *Pæonia*, & *Dardania*, referuntur à ſcriptoribus pervetuſtis *Phœnia* & *Heraclide Lembo*, quorum ille *Ariſtotelis* fuit diſcipulus, & amicus *Theophraſtis*, hic ſub *Ptolemæo Philometore* vixit circa *Olympiadem* CL. Et *Phœnias* quidem ſcripſit ὗσαι τὸν Θεὸν βατράχȣς περὶ Παιονίαν, καὶ Δαρδανίαν, ὧν καὶ τοσȣ̃τον ἦν πλῆθ☉, ὡς τὰς ὁδȣ̀ς πληρȣ̃σαι· ὡς δὲ κτείνοντες, καὶ συγκλείοντες τὰς οἰκίας, ȣ̓δὲν ἤνυον· ἀλλὰ καὶ τὰ σκεύη ἐπληρȣ̃ντο, καὶ μετὰ τῶν ἐδεσμάτων ἦσαν οἱ βάτραχοι συνεπόμενοι· καὶ ȣ̓δὲ τοῖς ὕδασι ἦν χρῆσθαι, ȣ̓δὲ τȣ̀ς πόδας ἐπὶ γῆν θεῖναι, οἷα συνεσωρευμένων αὐτῶν· ὠχλȣ̃ντο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς τῶν τετελευτηκότων ὀσμῆς, ἔφυγόν φασι τὴν χώραν, *Deum ranarum pluviam immiſiſſe circa* Pæoniam, & Dardaniam, *quarum tanta fuerit copia, ut vias impleverint. Cumque adeò eas occidendo, & domos occludendo nihil proficerent, ſed & vaſa implerentur, & cum cibis ranæ ſequerentur. Neque aquis uti liceret, neque pedes uſpiam in terra figere, cùm ubique coacervatæ eſſent. Et mortuarum fœtor illis eſſet gravis, dicuntur ex ea regione ſe ſubduxiſſe.* Ita citat *Euſtathius* in librum primum *Iliados* pag. 26. *Athenæus* quoque libri octavi capite ſecundo hoc idem refert ex *Heraclide Lembo*, quem *Phœniam* ſequi apparet, ita tamen ut in nonnullis differat. Ille enim *ranis ſolas vias*, hic τὰς οἰκίας, καὶ τὰς ὁδȣ̀ς πλήρεις εἶναι, *tam domus, quàm vias plenas fuiſſe* aſſerit. Et à *Phœnia* οἱ βάτραχοι *ranæ* cum cibis deſcribuntur συνεπόμενοι *ſequentes:* ſed in *Heraclide* longè meliùs συνεψόμενοι, καὶ συνοπτώμενοι, *ſimul elixæ, & aſſæ.* Proinde etiam in *Phœnia* legendum συνεψόμενοι. Porrò cùm *Autariatas* olim circa *Pæoniam* & *Dardaniam* habitâſſe ſit planum ex *Strabonis* libro ſeptimo, non dubium, quin huc pertineat, quod alii de *Aphtariatis*, *Autariatis*, vel *Autoriatis* referunt, ranas, vel ranarum pluvias eos aliò migrare coëgiſſe. Sic *Agatharchides* libri quinti capite vigeſimo octavo, poſtquam narravit prope *Acridophagos* regionem eſſe deſolatam, à ſcorpionibus & ſolpugis gente ſublatâ, addit, Καὶ μυῶν δὲ πλῆθ☉ ἀρȣραίων, ὡς τοῖς περὶ Ἰταλίαν, καὶ ςρȣθοὶ τὰ σπέρματα κατεσθίοντες, ὡς περὶ Μηδίαν, καὶ βάτραχοι, ὃ γέγονε περὶ τȣ̀ς Ἀφθαριάτας, καὶ λεόντων ἐπιπολασάντων (πλῆθ☉) πόλεις μετανέςησαν, ὡς ἐπὶ Λιβύης. *Murium etiam agreſtium copia, ut in* Italia, *& aviculæ ſemina comedentes, ut circa* Mediam; *& ranæ, quod accidit circa* Aphthariatas, *& leonum increbreſcentium multitudo, ut in* Africa, *civitates aliò migrare coëgerunt.* Et *Diodorus* libro tertio, (*a*) Τȣ̀ς δὲ καλȣμένȣς Αὐταριάτας βάτραχοι τὴν ἀρχέγονον σύςασιν ἐν τοῖς νέφεσι λαμβάνοντες, καὶ πίπτοντες ἀντὶ τῆς συνήθȣς ψεκάδ☉, ἐβιάσαντο τὰς πατρίδας καταλιπεῖν, καὶ καταφυγεῖν εἰς τȣ̃τον τὸν τόπον, ἐν ᾧ νῦν καθίδρυνται. Autariatas, *qui vocantur, ranæ primigeniam conſtitutionem in nubibus accipientes, & pro conſueto rore cadentes, coëgerunt patrias ſedes relinquere, & ad ea loca confugere, quæ nunc occupant.* Ælianus quoque libri decimi ſeptimi capite quadrageſimo primo, Βάτραχοι δὲ ἡμιτελεῖς πολλοὶ πεσόντες ἐξ ἀέρ☉ Αὐτωριάτας Ἰνδῶν μετῴκισαν εἰς χῶρον ἕτερον. *Ranæ imperfectæ multæ ex aëre delapſæ* Autoriatas *Indorum* (populos) *alio migrare coëgerunt.* Sed ne mireris *Indis* hanc gentem adſcribi, qui à *Dardanis* & *Pæonibus* tantum diſtant,

Quantum Hypanis Veneto *diſtat ab* Eridano,

pro Αὐτωριάτας Ἰνδῶν, me auctore, ſcribe Αὐτωρίπτας Μαιδῶν. In iis enim locis *Mædos* populos & *Mædicam* regionem deſcribunt *Ariſtoteles* in *Mirabilibus*, *Livius*, *Strabo*, *Ptolemæus*, *Stephanus*, & *Geographorum* alii. Olim legebam ἔνθεν μετῴκισαν, *illinc migrârunt*, vel ἔνδον *intus*, id eſt in interiorem regionem, & *Græciæ* viciniorem, nempe in *Epiri Theſprotiam*, quod ſuadebant hæc *Stephani*, Αὐταριᾶται, ἔθν☉ Θεσπρωτικόν. At prior conjectura mihi nunc magis arridet.

Hâc calamitate preſſi & propè oppreſſi *Pharao*, & *Ægyptii*, primò ad *Magos*, id eſt, ad Dæmones, deinde ad Deum recurrunt, contra quàm in *Poëta Juno*,

Flectere ſi nequeo Superos, Acheronta *movebo.*

Et *Magi* quidem in ſpeciem idem fecerunt, quod

(a) Edit. Steph. pag. 114.

Moſes, id eſt, ranas produxerunt incantationibus ſuis, שהיו סבורין שהם מעשה שדים, *ut putarent* Ægyptii *etiam eas ranas, quas produxerat* Moſes, *eſſe Dæmonum opus.* Ita in *Semoth Rabba.* At cum paucas produxiſſent, & ex paucis aquis, ut ait *Aben Ezra*, vidit *Pharao* quantum *Aaronis* opus ab eorum opere differret. Sed neque *Magos* certum eſt veras ranas produxiſſe. Eas enim aliunde allatas fortaſſe ſuppoſuerant, aut præſtigiis ſuis *Pharaoni* impoſuerant. Quamquam ex putri materia ranas producere non ſit magnæ molis opus, cum quandoque ex genitali aqua, cœleſti calore condenſata conformataque, ranunculos etiam in nubibus excludi conſtet. Utut ſe res habeat, omnino *Magorum* hic fuit συκίνη ἐπικουρία. Cùm enim à *Pharaone* advocati fuiſſent, ut à ranarum plaga liberarent *Ægyptios*, quod malum avertere debuerant, augent in majus, ranis aliis de novo productis. Quo exemplo *Balaam*, vocatus, ut *Iſraëlitis* malediceret, iis benedixit. Et *Balak* apud illum ſic conqueritur *Num.* 23. *v.* 11. & 24. *verſ.* 10. *Quid eſt hoc, quod agis? Ut malediceres hoſtibus meis, te vocaveram. Ecce! autem iis benedicendo benedicis.* *Pharào* potuit itidem *Magis* ſimile quid objicere, "Vos vocaveram, ut hanc peſtem à nobis amoliremini, & illam nova acceſſione cumulatis. Ita igitur ab iis deluſus ad *Moſem* confugere coactus eſt. Quod rectè obſervat *Aben Ezra*, קרא למשה כי ראה שהחרטומים הוסיפו על המכה ולא יכלו לחסרה, Moſem *vocavit, quia* Magos *plagæ addidiſſe vidit, ſed illam minuere non potuiſſe.* Paſtoribus Evangelii poteſtatem dedit Dominus εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, *in ædificationem, & non in deſtructionem.* At poteſtas Dæmonis tota eſt in deſtructionem. Neque enim Medici, ſed carnificis vices gerit.

Vocavit igitur Pharao Moſem, *&* Aaronem, *& dixit eis; Orate Dominum, ut amoveat ranas iſtas à me, & à populo meo; & dimittam hunc populum, ut ſacrificet Domino.* Legitur in *Semoth Rabba Pharaonem* Dei auxilium ideo primùm imploràſſe; כיון שהתחילה הפורענות בגופו, *quia in corpore ejus primùm incœperat plaga*, in quod ſcilicet ranæ penetraverint. Quod nullo fundamento niti jam docuimus. Sed monſtra ſibi fingere nihil opus eſt, cum abunde ſuffecerit communis calamitas ad hanc vocem ab illo extorquendam. Redactus erat ad incitas, & in malis, quæ illum premebant, videbat nihil opis eſſe in *Magis*, quibus hactenus multum tribuerat. Confugit igitur ad Deum, quem ut malum inflixiſſe, ita amovere poſſe credidit. Et cum antea non ſolum Dei mandatum, ſed & Deum ipſum nihili faciens, *Moſi* dixiſſet *Exod.* 5. *verſ.* 2. *Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam* Iſraëlem? Nunc malis fractus ipſum implorat, & dat illi gloriam, non tamen ſincero animo, ut ex eventu patebit.

In reſponſione *Moſis* initium eſt valde obſcurum: ita enim habet ad verbum, *Gloriare ſupra me; quando deprecabor pro te*, &c. *Hebraicè* התפאר עלי למתי אעתיר לך, quæ non videntur cohærere. Tamen, ſi verbis ſtemus, non poſſumus aliter reddere. Patet id ex collatione hujus loci cum aliis ſimilibus. Sic *Jud.* 7. *verſ.* 2. פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לו, *Ne glorietur ſupra me* Iſraël, *dicendo, Manus mea ſervavit me.* Et *Eſ.* 10. *verſ.* 15. היתפאר הגרזן על החוצב בו, *An gloriabitur ſecuris ſupra eum, qui illâ ſecat?* Proinde plerique Veteres non tam verborum, quam ſenſûs habita ratione, planè aliter reddunt. *Græci*, Τάξαι πρός με, πότε εὔξομαι περὶ σοῦ. Hieronymus, *Conſtitue mihi, quando deprecor pro te.* Syrus, ܫܐܠ ܠܟ ܙܒܢܐ *Pete tibi tempus.* Onkelos, שאל לך גבורא והב לך זמן, *Pete tibi, miraculum, & conſtitue tibi tempus.* Arabs Pariſ. اقترح علي *Pete à me*, &c. Quæ quidem cum ſequentibus rectè cohærent, & commodum ſenſum gignunt. Sed ab *Hebræis* verbis videbuntur diſſidere δὶς διὰ πασῶν. Quid enim hæc Interpretum, *Conſtitue mihi, Pete à me, Pete tibi tempus*, &c. quid, inquam, habent commune cum eo, quod dicit *Moſes*, *Gloriare ſupra me?* Sed, utut verbis differant, tamen à *Moſis* ſenſu non procul abſunt. Nam poſt verba, *Gloriare ſupra me*, ſupplendum eſt לאמר, *dicendo* ex *Jud.* 7. *v.* 2. ubi plenior eſt locutio, *Ne glorietur ſupra me* Iſraël, *dicendo*, &c. Itaque *Moſis* hæc eſt mens: etiamſi non ſit tutum mihi definire tempus liberationis tuæ, quæ tota pendet ex Dei ſolius nutu, & arbitrio; ego tamen, qui Propheta ſum, & voluntatis ejus Interpres, do tibi Dei nomine temporis optionem, & ut hoc tibi juris in me arroges, tu mihi diem præſcribas, quâ vis, ut à Deo impetrem, ut hæ ranæ amoveantur. Itaque *Moſis* verba ſic reddiderim, *Gloriare ſupra me*, dicendo *quando pro te intercedam, & pro ſervis tuis, & pro populo tuo, ut ranas à te exſcindat* (Deus) *& à domibus tuis, ita ut in ſolo flumine remaneant.* Quia *Pharaonem* videbat Magis & Aſtrologis eſſe addictum, qui ex aſtrorum motibus ita pendent, ut eò referant quidquid in terris accidit, voluit *Moſes*, ut penes ipſum eſſet diem præfinire quemcunque vellet, ut, poſtquam votis ipſius eſſet ſatisfactum, liberationem ſuam ſoli Deo imputaret. Ita Deus, liberrimum agens, tamen miracula editurus, quandoque hominibus dat poteſtatem eligendi quodcunque velint, ut ſua virtus illis ſit notior, nec ulla ſit dubitandi materia. Proinde *Eſ.* 7. *v.* 11. *Achazo* Regi per *Eſaiam* dixit, ut hic *Pharaoni* per *Moſem*; *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo; ex infimis pete, aut ex altiſſimis:* id eſt, *ex cœlo, aut ex terra.* Nam undecunque petas, Deus ſe præſtiturum pollicetur. Et *Ezechiæ* 2 Reg. 20. v. 9. *Progrediatur umbra decem gradibus, aut retrocedat decem gradibus.* Hic itidem *Pharaoni* permittitur, vel eâ ipſâ die, vel craſtinâ, vel perendie, quovis denique tempore liberationem petere à ranis: & quidem ea lege, atque nomine, ut ea die, quam ipſe definiverit, ranæ omnes ita pereant, ut ne una quidem ſuperſit, præterquam in flumine, qui ranarum eſt natalis, & naturalis locus. *Fluminis* enim nomine, etiam rivi, & paludes intelliguntur; ut ſupra verſu tertio.

Hâc optione datâ, liberationem petîit *Pharao* למחר, *in diem craſtinum.* At cur non in diem præſentem? Nam, ut *Rabbi Samuel*, *Chophni* filius, hic verè objicit, אין מנהג האדם לבקש רק שיסור המכה ממנו מיד *Non ſolent homines quidquam aliud petere, quam ut plaga ſtatim ab ipſis amoveatur.* Quam objectionem idem ſic ſolvit, חשב פרעה מערכת כוכבי שמים הביאה הצפרדעים על מצרים ומשה היה יודע זה וחשב פרעה כי עתה הגיע עת סור הצפרדעים על כן נסהו והאריך ואמר למחר *Sentiebat* Pharao *ſtellarum conſtitutionem ranas in* Ægyptum *induxiſſe, atque id* Moſi *fuiſſe perſpectum* (utpote inſigni Aſtrologo) *& idem credebat jam inſtare tempus, quo ranæ debebant amoveri. Itaque, ut tentaret ipſum, tempus illud protraxit, nec niſi in craſtinum petîit liberari.* *Hebræorum* alii ex *Exod.* 7. 25. ſingulas *Ægypti* plagas per ſeptem dies duràſſe colligunt. Et diem, quo *Pharao* petîit à ranis liberari, ultimum fuiſſe volunt ex illis ſeptem neceſſario implendis: ac proinde *Moſem Pharaoni* liberationem non obtuliſſe in præſens, ſed in futurum. Ita habetur in *Semoth Rabba.* Quod cum *Moſis* verbis apertè pugnat. Is enim *Pharaoni* neque præſens, neque futurum tempus determinavit, ſed quodcunque vellet obtulit. Id non facturus, ſi ſingulis plagis Deus certum aſſignàſſet tempus. Potuiſſet enim *Pharao* aliud pe-

tere;

tere, quam quod Deus definiverat. Sed, si locus est conjecturis, fortasse *Pharao Mosem*, & *Aaronem* vocaverat sub vesperam, nec ausus est illa ipsa die liberationem petere; quia rem tantam non credidit posse impetrari, nisi multis precibus. Utut sit, respondit *Moses*, *Secundùm verbum tuum fiet, ut scias non esse alium sicut Dominum Deum nostrum:* ac proinde Magis tuis deinceps non fidas, aut idolis gentium, quæ nihil possunt, sed à solo Deo pendeas, qui vulnus infligit, & obligat, occidit, & in vitam revocat, demittit in sepulchrum, & educit, 1 *Sam.* 2. *v.* 6. Si petas, quâ fiduciâ *Moses* hoc *Pharaoni* tam certo promiserit, Deo non ante consulto? Respondeo, *Mosem* habuisse fidem miraculorum, & Dei spiritum intus agentem, cujus occultis stimulis ad id audendum impulsus est.

Promissis autem ut staret, egressus à *Pharaone*, *clamavit ad Dominum* על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה, *Super verbum ranarum, quas* Pharaoni *posuerat. Super verbum ranarum*, id est, ܡܛܠ ܥܘܪܩܕܥܢܐ *propter ranas*, ut *Syrus*; vel על עסק, *super negotium*, ut *Chaldæi*, vel علي سبب & بسبب *in causa*, & *super causa ranarum*, ut *Arabes* interpretantur. Nempe דבר *Hebræis* non solùm *verbum*, sed & *rem*, *negotium*, *causam* significat, cum locus ita postulat. Et dici potest Deus *ranas* vel *verbum ranarum* posuisse *Pharaoni*. Quomodo *Jerem.* 32. *v.* 20. *Qui posuisti signa & prodigia in terra* Ægypti. Et *Psal.* 105. *v.* 26. *Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigia in terra* Cham. In quibus locis *ponere* est *edere*, vel *immittere*. Itaque *ranas posuit* Pharaoni: id est, *immisit*. Sed *Græci* multò aliter, Περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν βατράχων, ὡς ἐτάξατο Φαραώ. *Pro finitione ranarum, sicut constituerat* Pharao. Et *Hieronymus*, *Pro sponsione ranarum, quam condixerat* Pharaoni. Quasi *Moses* à Deo petierit, ut ratum haberet verbum, quod proposuerat *Pharao*, aut potius quo *Moses*, data fide, *Pharaoni* se obstrinxerat. Quod *Aben Ezram* sequi suadent hæc illius verba, ויצעק כי בטח בשם שלא יבי״שהו כי אמר אל פרעה מעצמו כדברך יהיה בלא רשות השם *Et clamavit, quia sperabat in Deum, fore, ut non pudore confunderetur; quia* Pharaoni *per se dixerat, absque Dei permissione, fiet juxta verbum tuum.* Neque displicet hæc versio. Quidni enim reddamus, *Clamavit ad Dominum super verbum ranarum* (seu *de ranis*) *quod proposuerat Pharaoni*, cum Verbum שם passim ita sumatur? Sic *Exod.* 15. *vers.* 25. שם לו חק, *Posuit ei statutum:* id est, *proposuit*. Harum igitur versionum cum utraque placeat, & stare possit cum verbis Sacri Textus, Lectori libera sit optio. Sed tertiam afferunt *Hebræi* nugatores, quæ absurda & jocularis est. Volunt nimirum *Mosem* ad Deum clamâsse *super verbum ranarum, quas posuerat in* Pharaone, & reliquis *Ægyptiis:* id est, Deum rogâsse, ut importunos ranarum ὀλολυγόνας in eorum medio pectore coaxantium virtute sua sedaret. Hinc Magistri veteres in *Semoth Rabba*, לא די להם למצרים השחתת הצפרדעים אלא שהיה קולן של צפרדעים קשה להם ממכתן שהיו נכנסות בגופם וצועקים בתוכם שנאמר על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה על דבור הצפרדעים *Non satis fuit, quod* Ægyptios *ranæ perdebant* (id est, *castrabant*, ut postea dicetur.) *Sed & vox illarum ipsa plaga erat molestior. Nam in illorum corpora illapsæ, in intimis visceribus coaxabant. Ac proinde dicitur*, "*Super verbum ranarum, quas posuerat in* Pharaone: *id est, super ranarum coaxationem.* Quam scilicet *verbum* aut *sermonem* dici volunt καταχρηστικῶς. Quomodo eas ῥητορεύειν dicit *Tullius* ad *Atticum* libri decimi quinti Epistola decima sexta, *Pluvias*, inquit, *metuo, si prognostica nostra vera sunt. Ranæ enim* ῥητορεύουσι: Et *Poëta loquaces* & *locutuleas* appellant. *Virgilius* libro tertio *Georgicorum*,

--- *hic piscibus atram*
Improbus ingluviem, ranisque loquacibus explet.

Alcimus Avitus de *Pharaone*, in libro *De transitu maris Rubri*,

--- *locutuleis frendet succumbere ranis.*

Quibus concinit, quod in *Hebraico* libro, *De natura animalium*, rana pro aquaticis legatione fungitur; quia הוא צח הלשון בעל דברים משבח ומהלל השם, *est diserta linguæ, & dicendi perita, hymnisque & laudibus Deum celebrat.*

Et fecit Dominus juxta verbum Mosis] id est, opere complevit, quod *Moses* ab ipso precibus petierat, & *Pharaoni* promiserat. *Et mortuæ sunt ranæ de domibus, villis, & agris:* Deo nempe spiritum illarum subducente. Quod de brutis animalibus dicitur *Psal.* 104. *v.* 29. *Auferes spiritum eorum, & deficient.* Mirari subdit, unde habeat *Alcimus*, ubi supra, ranas fulmine fuisse subactas. Verba sunt,

--- *locutuleis frendet succumbere ranis,*
Quarum mox cumulis flamma tonitruque subactis.

De quo Scriptura ne γρῦ quidem, neque *Hebræorum*, aut nostrorum ullus, quod meminerim. Neque verò quisquam potest in animo sibi fingere quomodo per totam *Ægyptum* fulmen cœlitus delapsum, hominibus intactis, solas ferierit ranas, nisi pro uno miraculo penè infinita supponat. Ne dicam esse ridiculum, quod Deus tam potenti telo certâsse inducitur cum tam vilibus animalculis. Quale est, quod in *Batrachomyomachia Jupiter*, de ranarum & murium pugna valde sollicitus, ut hoc certamen divelleret,

Πρῶτα μὲν ἐβρόντησε, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.
Αὐτὰρ ἔπειτα κεραυνὸν, δειμαλέον Διὸς ὅπλον,
Ἧκ' ἐπιδινήσας· ὁ δ' ἄρ' ἔπτατο χειρὸς ἄνακτος.
Πάντας μὲν ῥ' ἐφόβησε βαλὼν βατράχους τε μύας τε.

Primum quidem intonuit, magnum autem commovit cœlum. Sed postea fulmen, terribile Jovis *telum, misit contorquens. Illud autem evolavit è manu Regis. Et omnes quidem jaculatus terruit, ranasque muresque.* Tamen ne sic quidem à pugna cessatum est. Ranas autem poterat Deus in nihilum redigere, aut in limum resolvere, quod quotannis fieri nonnulli volunt. *Plinius* libri noni capite quinquagesimo primo, *Mirumque, semestri vita resolvuntur in limum nullo cernente, & rursus vernis aquis renascuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eveniat.* Poterat etiam eas in fluvios, & rivos, & paludes abigere, unde eruperant. Sed mortuas jacere maluit, ut de rei veritate constaret, nec putaretur *Moses* per præstigias hominum oculis illusisse. Neque ab hominibus occidi voluit, sed per se mori, ne sibi quidquam tribuerent *Ægyptii*, tanquam sua virtute ab hoc malo liberati. Addunt *Hebræi* per se mortuas esse inutiles, cum occisæ suum usum habeant ac proinde Deum occidi noluisse, ne usui essent *Ægyptiis*. Ita est in *Semoth Rabba*, לפי שלא היה להם שום הנאה בנבלתן ובעורן לכן מתו, *Ne corpora, aut pelles earum, ulli essent usui, ideo mortuæ sunt.* De pellis usu nihil legi. Sed carnes in cibum nonnulli adhibent. Ut taceam Medicos usus, de quibus *Dioscorides*, *Plinius*, *Galenus*, *Ætius*, & Medicorum alii. Et Magicos in *Democrito*, quo citato *Plinius* libri trigesimi secundi capite quinto, *Addunt*, inquit, *alia Magi, quæ, si vera sunt, multo utiliores vitæ existimentur ranæ, quam leges.* Ranas igitur per se mortuas *Ægyptii* collegerunt חמרים חמרים, *acervos, acervos*, id est, *in multos acervos.* Nam hæc repetitio *Hebræis* frequentiam denotat. Sic *Gen.* 14. 10. *Et vallis Siddim* בארות בארות, *putei, putei:* id est, *referta erat puteis.* Jerem. 2. v. 13. *Ad excidendum sibi* בארות בארות, *cisternas, cisternas:* id est, *multas cisternas.* Esa. 25. v. 7. הלוט

הלוט,

הלוט, *operimentum, operimentum ſuper omnes populos,* id eſt, *duplex*, vel *multiplex operimentum.* Pſal. 122. v. 4. *Quia illic aſcenderunt* שבטים שבטי יה, *tribus, tribus Domini:* id eſt, *omnes tribus.* Marc. 5. v. 40. *Et diſcubuerunt* πρασιαὶ, πρασιαὶ, *areolæ, areolæ:* id eſt, *areolatim*, vel *per multas areolas.* Jam *Hebræorum* audi argutias. Ex eo quòd *Moſes* quatuor verbis dicit ויצברו אותן חמרים חמרים, *Collegeruntque eas acervos, acervos*, concludunt in *Semoth Rabba*, שכל אחד מהם היה עושה ארבע אשפות, *unumque ex iis* (id eſt, *ex Ægyptiis*) *collegiſſe quatuor acervos.* Itaque ſi tum *Ægyptus* tot habuit incolas, quot habebat ętate (a) *Joſephi Hiſtorici*, id eſt, quinquaginta ſupra ſeptingentas hominum myriadas, acervorum fuerint tria myriadum millia. Quod quàm abſurdum ſit, neminem eorum latet, qui ſciant quid ſit *chilias myriadum.* Utut ſit, quomodo *Joel.* 2. *verſ.* 20. de locuſtarum copia dicitur in mare à vento detruſâ, *Et aſcendet fœtor ejus:* ita hic de ranarum acervis, *Et terra fœtuit.* Ad quæ verba *Hebræi*, והיתה הארץ מבאשת לפי שהיו ישראל נבאשין במכות המצרים מדה כנגד מדה, *Et terra fuit fœtens, quia* Iſraëlitæ *fœtuerant propter* Ægyptiorum *plagas. Menſura pro menſura.* Alludunt ad locum *Exod.* 5. *verſ.* 21. in quo *Iſraëlitarum* odor fœtuiſſe dicitur ante oculos *Pharaonis*, & ſervorum ejus. Mens igitur eſt Deum *Ægyptiis* pari menſurâ remetiri ut *Matth.* 7. *v.* 2. & *Jac.* 2. *verſ.* 13.

(a) Vide De bel. Jud. l. 2. cap. 16.

Pharaonem quod attinet, cùm vidit ſibi datam eſſe הרוחה, *requiem*, aut *reſpirationem; ingravavit cor ſuum, & non audivit eos, ſicut prædixerat Dominus.* Dum ipſum, & *Ægyptios*, ranæ vexabant, multa promiſerat, quorum immemor, quamprimùm fuit ab hoc malo liberatus, ad ingenium ſuum rediit, neque *Moſem*, aut *Aaronem* ampliùs audire voluit. Quòd *Moſi* prædixerat Deus *Exod.* 3. *v.* 19. *Scio Regem Ægypti non permiſſurum, ut abeatis, niſi per manum validam.* Proinde hic *Hebræi*, כך דרך הרשעים כשהם בצרה הם צועקים ובעת הרוחה חוזרין לקלקולן *Ita ſolent impii; cùm ſunt in anguſtia, clamant: ſed tempore reſpirationis, redeunt ad corruptionem ſuam.* Sed *David* præiverat *Pſal.* 78. *v.* 34. *Cùm occideret eos, requirebant eum*, &c. *Sed conabantur eum ore ſuo decipere, & linguâ ſua mentiebantur ei. Eorum enim animus non erat rectus erga eum, neque conſtantes fuerunt in fœdere ejus.* Quomodo qui affecti ſunt, neceſſe habent rurſus à Deo caſtigari. Proinde novas plagas ſtatim infligit in *Pharaonem*, & *Ægyptios:* & in eos immittit pediculos, & cynomyias, de quibus ſupra jam actum.

CAPUT TERTIUM.

Explicantur *Davidis* duo loca de ranis *Ægyptiis.*

Rana vaſtavit eos, *Pſal.* 78. *verſ.* 45. *id eſt, corrupit quidquid eorum erat. At* Hebræis vaſtavit, *id eſt,* caſtravit; *quod probare ſe putant ex* Levit. 22. v. 25. *ſed refelluntur.* Produxit terra eorum ranas, *Pſal.* 105. *verſ.* 30. *At* Exod. 8. verſ. 2. *ranas non producit terra, ſed fluvius.* Reſp. *vel terram intelligi limoſam, & uliginoſam, in fluvio latentem, vel terra, id eſt, regio, cujus pars fluvius, quod probant multa Scripturæ loca.* In Regum conclavia penetraverunt. *At unus erat Rex* Pharao. *Volunt intelligi Principes, ut* Eſa. 19. verſ. 2. *ubi de* Ægypto *dicitur,* Regnum in regnum pugnabit, *id eſt, inquiunt, principatus. Quin varia* Ægypti *regna tum erant. At unum ætate* Moſis. *Ergo Regum conclavia dicuntur per Enallagen Numeri* Hebræis *familiarem.*

De ranis *Ægyptiacis* præter *Moſem* loquitur *David* duobus locis. Prior eſt *Pſal.* 78. *verſ.* 45. *Miſit in eos cynomyiam, & conſumpſit eos; & ranam, & vaſtavit eos. Cynomyiam, & ranam:* id eſt, cynomyias, & ranas magna copia; ut ſupra *Exod.* 8. *verſ.* 6. *Et aſcendit rana. Ranæ* autem dicuntur *vaſtâſſe Ægyptios*, id eſt, *Ægypti* urbes, villas, domos, & agros, denique quidquid *Ægyptiorum* erat. De agris intelligit *Apollinaris* in *Paraphraſi*, ubi *Pſalmi* verba ſic reddit,

Βάτραχος ἔνθεν ἔπειτα μολὼν ἀλάπαξεν ἀρούρας,

Rana inde poſtea veniens vaſtavit agros. Et *Joſephus* ejuſdem miraculi deſcriptionem ita orditur, Βατράχων πλῆθος ἄπειρον τὴν γῆν αὐτῶν ἐπεβόσκετο. *Ranarum immenſa vis terram eorum populabatur. Vaſtare Hebræis* eſt שחת. Proinde ut de ranis hic dicitur ותשחיתם, *Et vaſtavit eos:* ita de muſcis *Exod.* 8. *v.* 24. תשחת, *vaſtata eſt terra à cynomyia.* Et de muribus 2 *Sam.* 6. *v.* 5. *Facietis imagines veſtrorum murium,* המשחיתים, *qui devaſtant terram.* Quæ cùm ſint plana, & expedita, libuit tamen *Judæis* nugatoribus longè aliud intelligere, cùm ranæ à *Pſalte* dicuntur *Ægyptios* devaſtâſſe. *Vaſtare* enim iſto loco iis idem eſt, quod *caſtrare.* Proinde ad vócem ותשחיתם habet *Selomo Jarchi*, שומטין את ביציהם, *Teſticulos eorum excidebant.* Et multò antè *Rabbi Ezechias* in *Semoth Rabba*, ועולה ונוטלת בית הסתרים שלהם ומפרסן שנאמר וצפרדע ותשחיתם כמה דאתאמר כי משחתם בהם *Et aſcendebat rana, & partes eorum pudendas eximebat. Prout dicitur* Pſal. 78. v. 45. "*Miſit ranam, quæ vaſtavit eos. Quo ſenſu uſurpatur in his* Levit. 22. verſ. 25. "*Quia vaſta*"*tio eorum eſt in iis.* Nempe in eo *Levitici* loco Deus vetat ſibi offerri bovem, aut ullum pecudis genus, quod, vel compreſſis; vel contuſis; vel avulſis, aut quocunque modo ablatis ſit teſticulis. Et defenſioni pro ratione hoc additur, quòd משחתם בהם, *corruptio eorum eſt in iis.* Vox autem משחתם eſt à Verbo שחת, quod *vaſtare, perdere, corrumpere* ſignificat. Ac proinde ad hoc ipſum corruptionis genus referunt, quòd ranas ſcribit *Pſaltes Ægyptios* vaſtâſſe, & corrupiſſe. Sed duo petîerim libens. 1. Quâ novaculâ ranæ homines caſtraverint, cùm ne dentes quidem habeant. 2. Quomodo propagati ſint *Ægyptii* à ranis ita caſtrati. Fuit enim hæc plaga communis omnibus, nèque ab ea immunis quiſquam fuit.

Poſterior locus eſt *Pſal.* 105. *verſ.* 30. *Et produxit terra eorum ranas, quæ in Regum ipſorum conclavia penetraverunt.* Qui non videtur ſatis convenire cum his *Moſis* Exod. 8. verſ. 3. *Et producet fluvius ranas. David* enim terræ tribuit, quod amni *Moſes.* Sed duo habeo, quæ reſpondeam. Primò hic poſſe intelligi non terram quamvis, ſed limoſam, & uliginoſam, qualis & in *Nili* ripa, aut in ipſius alvei fundo. Omnino enim ex flumine ranæ ſic productę ſunt, ut tamen terra hujuſmodi fuerit illis pro materia proxima. Secundò, quod puto verius, terra eorum hic idem eſt, quod regio eorum, id eſt, *Ægyptus*, cujus portio eſt *Nilus.* Itaque rectè dicitur *Ægyptiorum* terra producere, quidquid in *Nilo* producitur. Si probatione eſt opus in re tam clara, nonne ſequitur, flumina eſſe terræ partem ex *Deut.* 10. 7. ubi *Jotbatha* (Joſepho *Jotopata*) legitur eſſe *terra fluminum?* Et ex *Hab.* 3. *verſ.* 9. ubi Deus dicitur *in flumina ſcidiſſe terram?* Quin ipſa maria quodammodo pertinent ad vicinas terras. Proinde claſſem inſtruxiſſe ſcribitur *Solomon* in terra *Edom* 1 *Reg.* 9. *verſ.* 26. id eſt, in mari vicino terræ *Edom.* Et inter proventus terræ *Havila* cenſetur margaritæ,

garitæ, quæ ex vicino mari educuntur. Id enim sibi volunt hæc verba *Mosis* Gen. 2. v. 12. *Aurum illius terræ bonum est: ibidem est* בדלח *bedolach*, seu *margarita*. Quid, quod *Exod.* 15. *v.* 12. de *Ægyptiis* legimus, quos mare absorpserat, *Deglutivit eos terra.* Et *Jon.* 2. *vers.* 7. dicit *Jonas* in ventre ceti, *Terræ vectes super me in æternum erant.* Quia mare ipsum, quod *Ægyptios* & *Jonam* absorpserat, est in abyssis terræ.

In eodem *Davidis* loco rogant Interpretes, cur ranæ penetrâsse dicantur *in Regum conclavia*, cum unus fuerit in *Ægypto* Rex. Et respondent *Regum* nomine Principes posse intelligi, quomodo singulos *Ægypti* nomos *regna* vocat *Propheta*, cum de *Ægypto* dicit *Esa.* 19. *vers.* 2. *Committam Ægyptios cum Ægyptiis, ut quisque pugnet in fratrem suum, & quisque in amicum suum, civitas in civitatem,* ממלכה בממלכה, *regnum in regnum.* Sed hæc frustra dicuntur, cum eo loco *Esaias* de *Ægypto* non agat, qualis fuit ætate *Mosis*, sed qualis futura erat post paucos annos. Notum enim est ex *Herodoti* libri secundi capite centesimo quadragesimo primo, & centesimo quadragesimo septimo, Regem *Assyriorum Sanacheribum Ægyptum* invasisse sub *Sethone* Rege. Atque, eo mortuo, *Ægyptios* sibi constituisse δυώδεκα βασιλέας, ἐς δυώδεκα μοίρας δασαμένους Ἄιγυπτον πᾶσαν, *duodecim Reges, qui totam* Ægyptum *in duodecim partes* (seu *regna*) *diviserint. Esaias*, igitur *Sethoni* & *Sanacheribo* ęqualis, ut constat ex capitibus trigesimo sexto & trigesimo septimo prædicit fore, ut *Ægyptus*, quæ hactenus sub uno Rege vixerat, mox plures Reges agnoscat, & in plura regna dividatur. Vides igitur, Lector, quisquis es, hinc non effici, quod voluerant, *Ægypti* Principes ætate *Mosis* potuisse *Reges* vocari. Et verò *Davidem* constat hic agere de *Pharaone* illo, qui tum solus regnum obtinebat. Alludit enim ad id, quod *Moses Pharaoni* dixerat *Exod.* 8. *vers.* 3. *Ranas producet fluvius, quæ ascendent, & ingredientur domum tuam, & conclave cubiculi tui.* Dicendum igitur hîc *Regum* nomine solum *Pharaonem* intelligi, per Numeri Enallagen, qua in Scriptura nihil frequentius. Sic *Gen.* 19. *vers.* 29. *Cum Deus subverteret civitates illas, in quibus* (id est, in quarum una) *habitaverat Lot.* Gen. 21. vers. 7. *Quis dixisset* Abrahamo, Sara *lactabit filios?* id est, unum *Isaacum*. Gen. 28. vers. 11. *Accepit de lapidibus illius loci* (id est, lapidum unum) *& fecit sibi cervical.* Gen. 46. vers. 7. *Jacob* in *Ægyptum* deduxit *filias suas*, id est, *Dinam*, quæ erat unica. Num. 26. v. 42. *Filii Dan Sucham*, qui solus fuit. *Jos.* 7. *vers.* 1. Israëlitæ *prævaricati sunt in anathemate:* id est, solus *Achan*. Jud. 12. vers. 7. *Sepultus est in urbibus* Galaad: id est, in una urbium *Galaad*. 1 Samuel. 9. vers. 21. שבטי בנימין, *tribus Benjamin* Plurali, cùm fuerit unica. 2 *Par.* 16. *vers.* 4. de *Asa*, *Sepelierunt eum in sepulchris suis:* id est, in sepulchro suo. 2 *Par.* 24. *v.* 25. *Propter cædes filiorum* Jojadæ *Sacerdotis:* id est, *Zachariæ*, qui solus cæsus est. Psalm. 132. vers. 7. *Accedemus ad tabernacula ejus*, cum tabernaculum nonnisi unum fuerit. *Psalm.* 137. *vers.* 1. *Ad flumina* Babylonis *sedimus:* id est, ad *Euphratem*. Dan. 3. v. 12. *Deos tuos non colunt:* id est, auream illam statuam, quam *Nebuchadnetsar* erexerat. *Zachar.* 9. *vers.* 9. *Insidens asino, & pullo nato ex asinabus:* id est, ex asinarum una. Matth. 2. vers. 20. *Mortui sunt, qui petebant animam pueri:* id est, Herodes. Et passim (a) *Scriptum est in Prophetis:* id est in uno *Prophetarum*. Matth. 27. vers. 44. *Id ipsum autem & latrones exprobrabant ei:* id est, latronum unus. Hebr. 11. vers. 37. *Dissecti sunt*, de uno Esaia. Et in *Psalmo ranæ penetrasse* dicuntur *Regum conclavia*, id est, unius *Pharaonis*. Quod hic observat *David* ut maximè notandum, Regem potentissimum, inter medios satellites, in intimis palatii sui penetralibus, non potuisse defendi à tam vili animalculo. Itaque de locustis *Moses* id ipsum *Pharaoni* repetit *Exod.* 10. *v.* 16. *Implebunt domos tuas, domosque omnium servorum tuorum*, &c.

(a) Matth. 2.33. Job. 6.45. Act. 7.42. & 13.40.

CAPUT QUARTUM.

De Ranis Mysticis.

Tres impuri spiritus ranis similes, Apoc. 16. v. 13. *In rana multa odiosa.* 1. *Vox rudis & incondita. Itaque ranis conferuntur clamosi, obstreperi*, &c. 2. *Ranæ convitiari videntur, quia radunt aures mordaci quâdam vocis acrimoniâ.* Convitia ranæ. Ulubrenses *ranunculi.* Lycii *cur in ranas à* Latona *mutati.* Plutarchum *hanc Fabulam ignorâsse.* 3. Poëtæ *à* Patribus *cum ranis collati propter inanem loquacitatem.* 4. *Iisdem* Hæretici *&* Sophistæ *similes.* 5. *Item impii, qui in peccatorum sordibus, tanquam in luto, permanent.* 6. *Monachi boni, & mali, apud* Epiphanium. 7. *Qui perpetuo potu se ingurgitant.* 8. *Rana propter oculos sanguineos, impudentiæ Symbolum.* 9. *Et superbiæ, propter inflatas buccas. Ranæ cur* παρφυσίδες. *Fabula de rana & bove. Ranæ ultra solitum vocales tempestatem præsagiunt; numerosæ pestem afferunt. Rana tamen in pretio* Mahumetanis. *Unum è quinque animalibus quæ occidere nefas:* 1. *quia Deum laudant;* 2. *quia* Abrahami *rogum aquis insperserunt. Ranarum cultores in* Philastrio. *Ranæ elogium in* Hebræo *libro* De animalibus.

Jam pauca de ranis Mysticis in illud *Apoc.* 16. *v.* 12. *Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestiæ, & ex ore Prophetæ illius, tres impuros spiritus, similes ranis* prodeuntes. Hi tres immundi spiritus, sive sint veri Dæmones, aut, quod vero similius, falsi Doctores, cum ranis conferuntur, quia in ranarum natura multa sunt, quorum nomine illas aversamur. 1. Rudis & incondita vox, quâ nobis obstrepunt, atque obtundunt. Hinc *Isidorus*, *Circa genitales strepunt paludes; & sonos vocis importunis clamoribus reddunt. Horatius* libri primi *Satyra* quinta,

--- mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. ---

In *Symposio* rana ipsa de se,

Cumque canam semper, nullus mea carmina laudat.

Proinde in *Aristotelis Physiognomonicis*, Ὅσοι ἐκ τῶν πλευρῶν περίογκοί εἰσιν, οἷον πεφυσημένοι λάλοι, καὶ μωρολόγοι, ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς βατράχους. *Quicunque latera habent turgida, & tanquam inflata, sunt loquaces, & stultiloqui, & ad ranas referuntur. Martialis* de *Vetustina*, libri tertii *Epigrammate* nonagesimo secundo,

Meliusque ranæ garriant Ravennates.

Quæ scilicet ineptissimè garriunt. Quocirca, si *Tzetzæ* credimus *Chiliadis* octavæ Historiâ ducentesimâ primâ *Aristophanes* ἐν Βατράχοις per ranas significat

--- κράκτας, ἀκαιροβόας,
Ἐκείνους μεγαλύνοντας οὐ λογισμῷ, καὶ κρίσει,
Ἀλλ' ἀλογίστοις ταῖς φωναῖς τρόπῳ βατράχων λίμνης.

Clamosos, intempestivè obstrepentes, illos, qui glorientur non ratione, & judicio, sed inconsideratis vocibus, more ranarum palustrium. Et in *Theocriti Thalysiis* malus *Poëta* cum bonis certamen iniens,

--- βάτραχος δέ ποτ' ἀκρίδας ὥς τις ἐρίσδει,

ut rana quædam contra locustas contendit. 2. Quin convitiari ranæ videntur, quia radunt aures mordaci quâdam vocis acrimoniâ. Hinc in *Horto Columellæ*, ubi de natura soli eligendi;

Nam neque sicca placet, nec quæ stagnata palude
Perpetitur querulæ semper convitia ranæ.

Et

Et ſibi obloquentes *Ulubrenſes* Cicero *ranunculos* per jocum vocat libri ſeptimi Epiſtola decima octava *ad Trebatium*. Unde eſt, quod in fabulis mutantur in ranas *Lycii* ruſtici, quia *Latonam*, *Apollinem* & *Dianam* nuper natos ulnis geſtantem, non ſolùm à potu prohibuerant, ſed & ad *Melen* vel *Meliten* fontem accedentem ut biberet convitiis proſciderant. *Ovidius Metamorphoſeωs* libro ſexto,

Hi tamen orantem perſtant prohibere, minaſque,
Ni procul abſcedat, convitiaque inſuper addunt.

Et paulò poſt Deæ numine in ranas mutati,

--- nunc quoque turpes
Litibus exercent linguas, pulſoque pudore,
Quamvis ſint ſub aqua, ſub aqua maledicere tentant.
Vox quoque jam rauca eſt, inflataque colla tumeſcunt,
Ipſaque dilatant patulos convitia rictus.

Obiter nota hujus fabulę pręter *Ovidium* meminiſſe vetuſtiſſimos Scriptores, *Menecratem Xanthium* in *Lyciacis*, & *Nicandrum* in libris Ἑτεροιυμένων, & ex iis *Antonium Liberalem Fabula* trigeſima quinta, & *Probum* in librum primum *Georgicorum*. *Plutarchum* tamen id prorſus latuiſſe colligas ex eo, quod in *Sympoſio* ferè extremo miratur, cur *Corinthiorum* Rex *Cypſelus* in Templo *Apollinis Delphis*, prope palmam, ad quam *Apollo* natus fingitur, ranas ſculpi curaverit, & anxiè rogat, Τίνα πρὸς τὸ Θεὸν, ἢ τὸ ἀναγέντα λόγον ἔχουσι; *Qua ratione ranæ illæ Deum Apollinem*, (aut *Cypſelum*) *qui dedicaverat, attingant?* Et, in libro *De Pythiæ oraculis*, hanc quæſtionem rurſus attingens, poſtquam pluribus aſſeruit, neque palmę, neque *Corinthiis*, neque ipſi Deo cum ranis quidquam eſſe commune, tandem concludit illis ranis ſignificari Solem (qui ſit idem cum *Apolline*) & ranas ali ex humidis, aut acceſſu ſuo vêr reducere, cujus ranæ illæ ſint Symbolum, quia incipiunt vere canere. Quâ μετεωρολεσχίᾳ planum facit, ſe nihil legiſſe de fabula, quam citavimus. Sed nec illam apud Veteres fuiſſe valde notam docet *Poëta*, qui ſic orditur:

Res obſcura quidem eſt ignobilitate virorum,
Mira tamen, &c.

3. Sunt è *Patrum* choro, qui veteres *Poëtas ranis* accenſent propter inanem loquacitatem. *Origenes* in *Exodum* Homilia quarta, *Per ſecundam vero plagam, in qua ranæ producuntur, indicari ſingulariter arbitror carmina* Poëtarum, *qui inani quadam & inflata modulatione, velut ranarum ſonis & cantibus, mundo huic fabulas intulerunt. Ad nihil enim illud animal utile eſt, niſi quod ſonum vocis improbis & importunis clamoribus reddit.* Quibus ſimillima habent Auctor *Sermonis* octogeſimi ſeptimi *De tempore*, & *Hieronymus*, vel quiſquis eſt, in *Pſalmos* ſeptuageſimum ſeptimum, & centeſimum quartum. 4. *Auguſtinus*, aut qui illius abutitur nomine, in libro *De convenientia decem præceptorum cum decem plagis*, per *ranas* vult *Hæreticos* & *Philoſophos* intelligi: *qui*, inquit, *per ſuperbiam, & inanem contentionem, ſtrepitum vocis habere poſſunt, doctrinam veræ ſapientiæ inſinuare non poſſunt. Qui enim* Chriſtianæ *veritati contradicunt, & in ſua vanitate decepti decipiunt, ranæ ſunt tædium afferentes auribus, non cibum mentibus.* 5. Quia rana è luto nata, ibidem degit, & volutatur, etiam pro *ranis* ii habentur, qui, in peccatis nati, in iiſdem ſordibus permanent, & conſeneſcunt. *Andreas Cæſarienſis* in *Apocalypſin*, Ἔθος αἰεὶ τῶν δαιμονίων, καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τῷ βορβορώδει βίῳ ἐμφιλοχορούντων (lege ἐμφιλοχορεῖν. *Semper ſolent Dæmones, & peccatores* (ut ranæ) *cœnoſâ vitâ delectari.* Et qui in *Apocalypſin* ſcripſit ſub *Auguſtini* nomine Homilia decima tertia; *Ranis ſunt ſimiles homines, qui in peccatis, & criminibus, quæ alii per pœnitentiam, vel baptiſmum, deponunt, volutari non erubeſcunt.* Quin ipſas peccatorum ſordes pro *ranis* habuit *Gregorius Nyſſenus*, cujus hæc ſunt; Ἀληθῶς γὰρ ἄντικρυς βατράχων γένη εἰσὶ τὰ φθοροποιὰ τῆς κακίας γεννήματα, ἐκ τῆς ῥυπαρᾶς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, οἷον ἔκ τινος βορβόρου, ζωογονούμενα. *Omnino enim ranarum genera ſunt exitiales malitiæ fœtus ex ſpurco hominum corde tanquam ex quodam limo geniti.* 6. In *Epiphanii Phyſiologo* capite vigeſimo ſecundo, ὁ ξηροβάτραχος, *rana terreſtris*, quæ calorem Solis excipit, geluque, & imbres, & ventos, & hybernas tempeſtates tolerat, Symbolum eſt Monachi ἐναγχολουμένου, *qui libenter jejunat, & quidvis patienter ſuſtinet.* Sed ὁ ὑγροβάτραχος, *rana aquatica*, quæ in frigore & æſtu latet in aquis, nec niſi moderata cœli temperie emergit, refert Monachos μὴ ἀσκουμένους, *qui famem, ſitim, continentiam, & χαμαικοιτείαν ferre non poſſunt.* 7. Quamvis rana ſit abſtemia, nec quidquam bibat præter ſolas aquas; tamen, quia frequenter bibit, & in ſuo potu immerſa eſt; ranis ii conferuntur, qui perpetuo potu ſe ingurgitant, ut in *Archeſtrato Syracuſii*,

Οἱ πίνουσι μόνων βατράχων τρόπον, οὐδὲν ἔδοντες,
Qui ranarum in morem ſolum bibunt, nihil edentes.

8. Rana etiam impudentiæ Symbolum fuit apud *Ægyptios*, qui ἄνθρωπον ἀναιδῆ θέλοντες δηλῶσαι, βάτραχον γράφουσιν· οὗτος γὰρ αἷμα οὐκ ἔχει, εἰ μὴ ἐν μόνοις τοῖς ὀφθαλμοῖς· τοὺς δὲ ἐκεῖ αἷμα ἔχοντες ἀναιδεῖς καλοῦσιν. *Hominem impudentem deſignantes ranam pingunt. Hæc enim alibi ſanguinem non habet, quam in oculis. Porro qui illos ſanguineos habent, impudentes vocant.* Hæc *Horus* libri ſecundi *Hieroglyphicωn* capite nonageſimo ſexto. Sed & *Nicander* in *Alexipharmacis* λαίδρους *impudentes* appellat γερύνων τοκῆας, *gerynorum* (ſeu *ranunculorum*) *parentes*, id eſt, *ranas*. Et de iiſdem *Ovidius* ſupra.

Litibus exercent linguas, pulſoque pudore, &c.

9. Superbiam quoque ranæ imputant, quia buccam diſtendit, & latera habet tanquam faſtu turgida. Hinc in *Heſychio* Παρφυσίδες, βάτραχοι. Nempe παρὰ τὸ φυσᾶν τὰς παρειὰς, *eò quòd genas inflent.* Et in ludicra illa ranarum pugna cum muribus Rex ranarum φυσίγναθος ab *inflatis buccis* appellatur. Ideoque tenues, qui potentiorum cultum & magnificentiam æmulantur, comparantur ranæ, quæ ſeſe inflando totis viribus ad bovis magnitudinem aſpirabat. Quod ita bellè expreſſit *Satyricus Sermonum* libri ſecundi *Satyra* tertia,

An quodcunque facit Mecœnas, *te quoque verum eſt,*
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos eliſerit: illa rogare,
Quantane? Num tandem, ſe inflans, ſic magna fuiſſet?
Major dimidio. Num tanto? Cum magis atque
Se magis inflaret. Non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. Hæc à te non multum abludit imago.

Ex his jam conſtare credo, quibus virtutibus polleant ſpiritus immundi ranis ſimiles; & homines garrulos, moleſtos, importunos, in fœdiſſimis vitiis tanquam in cœno ſe volutantes; nihil minus quam quod profitentur re atque opere præſtantes, gurgites, ventres, impudentes, ſuperbos hoc typo adumbrari. Iidem clamoribus ſuis Reges ad bellum concitare leguntur *Apoc.* 16. *verſ.* 14. Non ſine ad id alluſione, quod *ranæ ultra ſolitum vocales tempeſtatis ſigna ſunt.* Ita habetur in *Plinio.* Et idem ex *Arato*, *Cicerone*, *Marone*, *Plutarcho* & *Æliano* confirmare ſit facillimum. Sed & harum frequentia peſtem præſagit, aut etiam infert. *Damir*,

قال ابن سينا اذا اكثرت الضفادع في سنة
وزادت علي العادة فان الوبا يقع عقبها

Dixit Avicenna, *Quo anno ranæ multæ ſunt, & abundant præter ſolitum, peſtis in ejus finem incidet.* Hæc in genere de ranis myſticis: nam ad ſpecialia deſcendere inſtituti noſtri non eſt.

At

At rana, qualis qualis eſt, *Mahumetanis* eſt in pretio: & quinque animalium unum eſt, quæ occidere non licet. Ea nempe ſunt النملة والنحلة والضفدع والهدهد والصرد *formica, & apis, & rana, & upupa, & ſurad*, id eſt, *lanius minor, qui paſſeres venatur*. Rànas autem cur tanti faciant, cauſa eſt duplex. Una, quod, *Abdàllâ* teſte نقيقهن تسبيح illarum coaxatio eſt Dei laudatio. Altera, quod الضفدع فانما مرت بابراهيم علية السلام فحملت في افواها الما وكانت ترشة علي النار *Ranæ ad* Abrahamum; *cui bene fit, ſe contulerunt*, (cum ſcilicet in ignem à *Chaldæis* conjectus eſt) *& ore ſuo aquas attulerunt, quibus illum in igne aſpergerent*. Nec miraculi veritas cuiquam poteſt eſſe ſuſpecta, cum id aſſerat teſtis omni exceptione major *Propheta Mahumetes*, & ex eo *Anas ben Malich*, ex quo rurſus *Alkazuinius*. Pari ſtultitiâ jam ante *Chriſtum*, ſi Philaſtrio credimus, nonnulli ranas coluerunt, *quas ſub* Pharaone *per iram Dei tunc temporis* Ægyptiorum *terra emanavit, ut putore* Ægyptios *defatigarent, inque eo ſcelere* (inquit) *adhuc perſeverant, putantes Dei iram ex hac vana obſervantia poſſe placari*. Sed & in libro *Hebraico De natura animalium*, quem in *Suecia* legi MSS, rana his ipſis de cauſis mire laudatur; Verba ſunt, הוא חכם ויקר וסכלן רב התושבחות ומרבה שיר לאלהיו לילה ויום וירבה התהלה בצהרים והתהלה בערבים והוא נכנס בבתי בני האדם ויש קבלת כבוד על בני ישראל משני חסדים שעמלם אחד מהם כשהשליך נמרוד בן כוש לאברהם ידיד הרחמן באור כשדים הוא הביא מים בפיו ויריקם על האש לכבותו ופעם אחר בימי משה בן עמרם נביא האמת שעזרו להחריב פרעה ועמו *Sapiens eſt rana, & venerabilis, & prudens, in Dei ſui laudes effuſa, & multa cantica nocte dieque illi canens, meridianoſque & veſpertinos Hymnos ſubinde inculcans. Etiam in domos hominum ingreditur, & apud* Iſraëlitas *in ſummo honore eſt, propter duo beneficia, quæ in eos contulit. Unum, quod cum* Nimrod, Chuſi *filius, Deo dilectum & charum* Abrahamum *in* Chaldæorum *ignem conjecit, illa ore ſuo aquas attulit, quas in ignem effudit, ut illum extingueret. Alterum diebus* Moſis *filii* Amram *Prophetæ veritatis, cui auxiliata eſt ad debellandum* Pharaonem *& populum ſuum*. Ita impurum animal multis laudibus evehunt recutiti Doctores ipſi æquè impuri.

CAPUT QUINTUM.

Probatur בדלה *bedolach, Gen.* 2: *v.* 12. & *Num.* 11. *v.* 7. non eſſe *Bdellium*, nec *Cryſtallum*, ut volunt; ſed *Margaritam.*

Novi Teſtamenti *loca de margaritis. In* Veteri Teſtamento *tres voces, quæ* margaritas *ſonant, ſed aliter redditæ à Veteribus. Prima* בדלה bedolach, *cur* cryſtallum & bdellium *reddita. Terra* Havila, *ubi* bedolach, *eſt* Arabiæ *pars margaritifera circa* Catipham, & Baharain. *Unde* margarita *Æthiopicè* ባሕርዩ: bahrio. Baharain, & Katar, & *olim* Θαρῶ. Tharo *unde dicta. Manna cum margaritis confertur, quia album & rotundum.* Talmudicis *id non ignotum.* Hebraica *fabula, margaritas ſimul cum Manna pluiſſe.* Hebræorum, Arabum, *& Recentiorum non paucis* דבלה bedolach, *eſſe* margaritam. *De nomine conjectura. In fine* Cheth *pro* He, *aut paragogicum.* בדל badal, & פרד parad, *ſynonyma in* ſeparandi & ſegregandi *notione. Hinc egregia & eximia margarita* בדלה bedolach, *dicta, ut* Arabibus فريد pharid, & Latinis UNIO. Unicum *pro* eximio. Rubri maris *inſula margaritifera.* Biblos *forte* בידלה Bidlach *Barbaris.* בדלה bedolach *neque* bdellium *eſſe, nec* cryſtallum, *neque gemmarum ullam.*

De margaritis *Apoſtoli* meminere non infrequenter. Sic *Matth.* 7. 6. *Ne projicite margaritas veſtras coram porcis.* Et *Matth.* 13. *v.* 45. 46. *Simile eſt regnum cœlorum negotiatori quærenti pulchras margaritas: qui, nactus quamdam magni pretii margaritam, abiit & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.* Et 1 *Tim.* 2. *v.* 9. *Similiter & mulieres amictu honeſto, cum verecundia, & modeſtia, ornare ſe* (volo) *non cincinnis, aut auro, & margaritis.* Et *Apoc.* 17. *v.* 4. *Erat autem mulier illa amicta purpura, & cocco, & inaurata auro, & lapidibus pretioſis, & margaritis.* Et *Apoc.* 18. *v.* 12. *Merces auri, & argenti, & lapidis pretioſi, & margaritæ.* Et verſu 16. *Deaurata erat auro, & lapide pretioſo, & margarita.* Et *Apoc.* 21. *v.* 21. *Duodecim portæ duodecim margaritæ ſunt, & ſingulæ portæ ſunt ex ſingulis margaritis.* Sed in *Prophetarum* ſcriptis altum eſſe de margaritis ſilentium ſuadent Veterum verſiones. *Græca* enim *margaritam* nuſquam nominat, & *Vulgata* uno ſolum loco, eoque alieno, ut infra docebimus. Tamen parum veriſimile eſt, aut margaritas *Judæis* fuiſſe prorſus ignotas, cum ex *Arabia, Judææ* vicina deferantur: aut, ſi notæ fuerunt, earum non meminiſſe *Prophetas*, qui auri ſeptem genera, & gemmas quaſque pretioſiſſimas, etiam cum pompa deſcribunt multis in locis. Itaque, ut è mari urinatores; ita nos ex *Propheticis* ſcriptis latentes margaritas eruere conabimur. Quibus pro concha, in profundo demerſa, ſunt obſcuræ voces, neque dum ſatis explicatæ. Hujuſmodi tres iſtæ occurrunt בדלה *bedolach*, פנינים *peninim*, & דר *dar*: quarum ſingulis *margaritas* intelligimus.

Primam בדלה *bedolach*, ex *Moſe* habemus; cujus verba ſunt in *Paradiſi* deſcriptione *Gen.* 2. *v.* 12. *Ibidem eſt* bedolach, *& lapis* ſoham. Et in deſcriptione Mannæ *Num.* 11. *v.* 7. *Manna autem erat ut ſemen coriandri, & ſpecies ejus ut ſpecies* bedolach. *Græcis* in priore loco *bedolach eſt ὁ ἄνθραξ carbunculus*; quomodo ab iiſdem redditur פוך *puc*, Eſ. 54. verſ. 11. תרשיש *tharſis, Ezech.* 10. *v.* 9. & 28. *v.* 13. At in poſteriore loco *ſpecies bedolach* illis eſt εἶδος κρυςάλλου, *ſpecies cryſtalli*: quod ſequuntur ex *Hebræis R. Selomo, Elias*, & *Pomarius*. Nempe ut *Syra* verſio *pro* בדולחא *bedolcha*, conſtanter habet ܒܪܘܠܟܐ *berolcha, Res* & *Daleth* permutatis: quia ſunt literæ figura maximè vicinæ: ita *Græci* Interpretes, pro *Hebræo* בדולח *bedolach*, videntur legiſſe ברולח *berolach*, & *beryllum* intellexiſſe, lapidis genus ad cryſtallum valde accedens. Proinde *Abenbitar*, ubi de ſpeciebus مهي ſeu cryſtalli, والصنف الاول هو البلور *Hujus primæ ſpecies eſt belur*, ſeu *beryllus*. Alii בדלה *bedolach*, pro *cryſtallo, bdellium* reddiderunt; quia *bedolach* & *bdellium* ſunt voces ſono proximæ. Itaque *Num.* 11. *v.* 7. ad voces ὡσεὶ σπέρμα κορίου, *ut ſemen coriandri*, male habetur id *Scholium* οἱ λοιποὶ βδελλίου, *reliqui* reddunt *bdellii*. Quid enim eſſet *ſemen bdellii*? Omnino igitur hoc *Scholium* pertinet ad id, quod ſequitur in eodem verſu, εἶδος κρυςάλλου: Et innuit *Hebræum* בדלה *bedolach*, quod ibi

crystallum exponunt *Seniores*, álios *Græcorum* Interpretes, nempe *Aquilam*, *Symmachum*, & *Theodotionem*, reddidisse *bdellium*. *Josephus* enim præiverat, à quo Manna describitur ὅμοιον τῇ τῶν ἀρωμάτων βδέλλῃ, *aromatico bdellio simile*. Proinde etiam *Hieronymus* utroque *Mosis* loco pro *bedolach* habet *bdellium*. Eosque adeo novi, quotquot sunt, Interpretes magno consensu sequuntur.

Tamen causæ non desunt, cur credamus voce בדלח *bedolach*, *margaritam* significari. Primò terra *Havila*, in qua *bedolach*, est ea pars *Arabiæ* ad *Catipham*, & *Baharen*, ex qua margaritæ eruuntur. Quod in accurata *Paradisi terrestris descriptione* tot asserimus argumentis, ut vix quidquam deesse putemus ad perfectam probationem. Itaque hic monuisse sufficiet à nobis nomine *Phison*, à quo alluitur terra *Havila*, eum *Euphratis* ramum intelligi, quem locorum αὐτόπτης *Petrus Teixeira*, *Itineris ab India in Italiam* paginâ 73. in sinum Persicum ferri ait *en Katifa junto à Barhen*, id est, *ad Catipham prope Barhen*, vel *Baharain* verius. In quibus locis celebris illa est margaritarum piscatio, quam idem sic describit *Chronici Armuziæ* paginâ 26. 27. 28. *Insula* Barhen *sita est in meditullio sinus* Persici *centum leucis ab* Armuzia, *& totidem à* Basora *exiguo intervallo à continente* Arabiæ *è regione portus* Catiphæ, *&c. Famosa est insula ob unionum copiam, quæ in ambitu, & vicino mari, capi solet*, &c. *Piscationem autem in* Barhen *ordiuntur interdum mense* Junio; *sed maximè* Julio, *producuntque ad finem* Augusti. *Solent autem ut plurimum tum convenire circiter ducentæ cymbæ, centum ex hac insula, quinquaginta è* Julfar, *& totidem de* Nihhelu. *Capiuntur autem conchæ plerumque in portu* Arabiæ, *quem vocant* Katar *decem leucis ab hac insula versus Meridiem. Ostreum cum avellitur, statim se aperit, & margarita eximitur. Uniones hujus sinus longe præstant reliquis totius orbis tam pulchritudine, quam pondere. Nam si duæ margaritæ ejusdem magnitudinis, & figuræ, quarum una ex hoc loco, altera aliunde sumpta sit, inter se conferantur, semper quæ ex* Bahren *sumpta est, reperietur esse gravior. Solent autem hinc quotannis educi ad valorem quingentorum millium ducatorum, præter magnum numerum, qui celatur.* Et *Alkazuinius* in capite *De Insulis maris Persici*,

ذكر البحريون ان صدف الدر لا يوجد الا في بحر ينصب فيه الانهار المقربة فاذا اتي وقت الربيع يكثر هبوب الرياح وارتفاع الامراج حملت الريح رشاشة من بحر اوقيانوس وفيه . ما شبيه الدبق لزج مثل الغرا فيتولد منه الدر بان تقع تلك الرشاشة في محل الصدف فيلقمه الصدف كما يلقم الرحم المني فربما وقعت فيها قطرة كبيره ينعقد درا كبيرا وربما يقع رشاشات ينعقد منها اجزا صاغر كما ترا في اكثر الاصداف ثم ان الصدف ان التقمت المطر خرجت من قعر الما الي ظاهر هزه عند هبوب الشمال وطلوع الشمس وغروبها ولا يخرج في وسط النهار فان شدة حرارة الشمس ووهج الشمس يفسد الدر واذا خرجت فتحت فاها ليقع الشمال علي الدر فينعقد من اثر الشمال وحرارة الشمس وتكون في الصدف كما تكون الجنين في الرحم ثم ان جوف الصدف ان كان خالي من الما المر تكون الدر كدرا او اصفر غير مهندم واذا تم الدر في الصدف بينتقل الصدف الي موضع صلب وينبت عروقها فيه ويكون عند الناس خبر من وصول ثقل الصدف فاذا انتقل علي الارض بالبحرين يتهنا الناس بعضهم بعضا بوصول ثقل الصدف والغواص اذا نزل لاخراجه يقلعه من الارض بالقوة فما خرج في وقته يبقا طريا مقبلا وما اخرج قبل وقته او بعده لا يبقي كذلك بل يتغير لونه

Ajunt Baharienses (id est, *incolæ* insulæ *Baharain*) *concham margaritiferam non reperiri, nisi in mari, ad quod amnes rapidi defluunt. Porro verno tempore, quo ventus spirat gravius, & fluctus intumescunt, ventus ex Oceano guttas defert, in quibus aqua viscosa est & lenta, instar glutinis, unde generatur margarita. Cum scilicet hujusmodi gutta incidit in locum conchis refertum, eam concha deglutit, quomodo vulva semen. Atque illa gutta, si magna sit, ex ea margarita magna, sive unio, coagulatur. Sed, si solum guttulæ incidant, ex iis concrescunt partes tenues, ut videre est in plerisque conchis. Cum autem deglutiit pluviam, exit ex fundo aquæ in apertum, idque* Aquilone *flante, & circa Solis ortum, vel occasum. Neque enim exit circa Meridiem, quia vis & intensio caloris margaritam corrumperet. Et, cum exit,*

os ſuum aperit, ut incidente aquilone *ſuper margaritam, ea coaguletur tam ex* Aquilonis *impreſſione, quam ex calore Solis. Eſtque in concha margarita ut embryo in vulva. Tum, ſi venter cochleæ careat aqua amara, margarita erit turbida, aut flava, & inconcinna. Quamprimum autem margarita in concha perfecta eſt, transfertur concha ad locum durum, in quo creſcunt radices ejus*, (quibus nimirum in eo loco defigatur.) *Tum verò increbreſcit rumor veniſſe concharum turmam: cumque migrat ad terram, quæ eſt prope* Baharen, *locorum incolæ ſibi mutuo gratulantur, eo quod cochlearum turma venerit. Et urinator ad concham educendam ſe immergens, eam ex terra vi extrahit. Margarita autem, quæ ſuo tempore educta eſt, manet recens, & alba* (ut album oculi.) *At ſi vel maturius vel ſerius educatur, non manet in eo ſtatu, ſed alteratur color ejus.* Neque aliud voluit *Benjamin*, cum de *Catipha* ſcripſit, cujus littori *Baharain* inſula eſt oppoſita, ושם ימצא הבדולח ובארבע ועשרים בניסן ירד שם מטר על פני המים ומקבלים המטר ההוא ונסגרים ונופלים לתוך קרקע הים ובחצי תשרי באין שם שני בני אדם לקרקע הים בחבלים ומלקטים את השרצים ההם ומוציאין אותם ומבקעים אותם ומוציאים מתוכם אבנים הללו, *Ibi invenitur* BEDOLACH (id eſt, *margarita*, vel etiam *concha margaritifera*, de qua per Enallagen Numeri ſtatim addit) *Die* Niſan *vigeſimo quarto, delapſam in ſuperficiem aquarum pluviam excipiunt, qua concluſa, in maris fundum ſe demittunt. Deinde medio menſe* Tiſri *eò per funes ſe demittunt duo homines, qui reptilia illa collecta diffindunt, & ex iis educunt lapides margaritarum. Hebræa* אבנים הללו ſignificant *lapides iſtos:* ſed legendum אבני הלולו *lapides lulu*, id eſt, *margaritas. Arabes* enim *margaritam* appellant حجر اللولو *lapidem lulu.* Et *Kalonymus* in libro *De natura animalium*, תולעת הבדלח הנה הוא מהיותר קטנים מה"בח שבים והיותר חלוש הכח והיותר דק היצירה והיותר רב התבונה וחכמה וזה שהיא תחיה בקרקע הים אל תחתיתו מתעסקת בבקשת מזונה עד בא עת מהזמן תעלה מתחתית המים ביום המטר יתפתח נרתיק אשר מונחת בו והוא עשוי כצורת שני אזנים מעצמות מגני הדגים ויזלו שמה מימי המטר וכאשר תקבלם תסגור אתם האזנים סגירה מהודקת שלא יכנסו שם מי הים המלוחים ותרד בנחת אל קרקע הים כמו שהיתה עשה מקדם ותעמוד שם עד שיקפאו המים בדולח והם פ"ירליש בלעז *Vermis* ꝫ *bedolach* (id eſt, *margaritam ferens*, ut patet ex ſequentibus) *cum ſit è minimis animalibus, qui in mari ſunt, & viribus infirmiſſimus, & natura tenuiſſimus, prudentia tamen & ſapientia plurimum pollet. Nempe vivit in fundo maris in imo gurgite, ibique in quærendo victu occupatur, donec veniat tempus commodum, quo inde excedat die pluviæ, & thecam aperiat, in qua latet, facta ad inſtar duplicis armaturæ oſſeæ, quæ piſcibus ſit pro clypeo. In illam autem defluunt aquæ pluviæ, quas cum excepit, armaturam illam arctiſſimè claudit, ne ſalſæ maris aquæ eo penetrent. Et deſcendit, ut quieſcat in fundo maris, ut antea fecerat, ibique degit, donec aquæ in* bedolach *concreverint, id eſt, in perlas, ut vulgo vocant.* Et paulò poſt, ויתפארו בעדי הבדולחים אשר יצאו מגוף זה התולעת *Et gloriantur* (homines) *ornatu* bedolechim, *ſeu margaritarum, quæ ex hujus vermiculi corpore exierunt.* Inſula, quam diximus, بحرين *Baharain*, id eſt, διθάλασσ☉, ſeu *bimaris*, appellatur. Sic *Act.* 27. *v.* 41. ubi *Pauli* naufragium

vis incidiſſe legitur εἰς τόπον διθάλασσον, *in locum bimarem, Arabica* verſio *Pariſiis* edita habet *in locum* ذي بحرين *dſi baharain*, id eſt, *in quo ſunt duo maria.* Proinde ad inſulam *Baharain* pertinere certum eſt hæc *Andreæ Bellunenſis*, ALIEMEN *eſt regio, quæ incipit ab exitu ſinus* Rubri maris *uſque ad principium ſinus* Perſici, *in quo eſt locus dictus* DUO MARIA, *non multum diſtans ab inſula Ormus* (imo centum circiter leucis) *Et in loco* DUO MARIA *dicto expiſcantur margaritas cæteris præſtantiores.* Sed illa inſula cur ſic vocetur non ſatis conſtat. Nam locorum incolæ varia comminiſcuntur. Sed nihil tam veriſimile, quam quod nonnulli aſſerunt, portionem ejus olim in longam *Cherſoneſum* fuiſſe exporrectam, quam mare demerſerit. Cujus rei indicio ſint duo fontes hodieque in medio mari ebullientes. Itaque διθάλασσ☉ dici potuit hæc cherſoneſus, & ex illa tota inſula, eo quod idem mare tanquam in duo divideret. Utut ſit, ab hac eadem inſula margaritam *Æthiopes* በሐረ: *bahario* vocant, quaſi *Bahrienſem* dixeris. Exempla vide in *Æthiopica Novi Teſtamenti* Paraphraſi *Matth.* 7. *v.* 46. &c. *Arabiæ* portum *katar* huic inſulæ *Teixeira* ſcribit ad Meridiem opponi, & diſtare decem leucis. An *katar* eſt *Ptolemæo* Καδάρα πόλις Ἀιταιέων, *Kadara Ætæorum urbs?* malè *carada* Interpretibus. Cui oppoſita inſula Θαρώ poſſet eſſe بحرين *Baharain*; quæ olim *Arabicè* dicta ſit inſula در *dar*, id eſt, *margaritarum.* Unde *Græcorum* Θαρώ. Ut in *Suida* Θευζάρης *Bacchi* nomen, pro *Arabico Duſares.* Et *Dorice* ψύθ☉ in *Euſtathio* pro ψεῦδ☉. Contra quam *Deus, perdo, gaudeo,* pro *Græcis* θεὸς, πέρθω, γαθέω.

Ita cum *Num.* 11. *v.* 7. Manna legitur ſpeciem habuiſſe ꝫ בדלח *bedolach*, id apprime conveniet, ſi nomine *bedolach margaritam* intelligamus, cum Manna & album fuerit, & rotundum, quæ duo ſunt in margarita maximè inſignia. Album fuiſſe ſcribunt *Græci Interpretes Exod.* 16. 14. Καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου λεπτὸν ὡσεὶ κόριον, λευκόν. Nempe is eſt Mannæ color nativus, ut omnes ſcribunt, & patet ex αὐτοψίᾳ, ac proinde ibidem cum pruina confertur. Et מחספס, id eſt, *rotundum*, fuiſſe ſcimus ex ipſo *Moſe* ubi ſuprà. Neque eſt quod hæc expoſitio tanquam nova rejiciatur. Nam, quod neminem obſervâſſe miror, *Talmudici* Doctores hunc ipſum locum explicantes in *Joma* capite octavo fol. 75. a. Manna fuiſſe dicunt עגול כגידא ולבן כמרגלית, *rotundum ut coriandrum, & album ut margalith*, id eſt, *ut margaritam.* Et *Baal Hatturim* in *Geneſews* caput ſecundum in hunc *Numerorum* locum excurrens, conjectat Mannæ tribui ſpeciem ꝫ *bedolach* שאבנים טובות ומרגליות ירדו עם המן *quia pretioſi lapides, & margaritæ cum manna deſcendebant. Arabum* quoque verſiones, una *Leidæ*, altera *Pariſiis* editæ, in reliquis diverſiſſimæ, tamen hic συμφωνοῦσαι, in utroque *Moſis* loco pro בדלח habent اللولو *allulu*, id eſt, *margaritam.* Ita etiam duæ manuſcriptæ, quas in *Suecia* percurri *Num.* 11. *v.* 7. Quamvis in loco *Geneſews* una الحمر *carbunculum*, altera المها *cryſtallum* habeat. *Saadiæ* quoque *bedolach* fuiſſe *margaritam* docent hæc *Aben Ezra* in *Geneſin*, אמר הגאון כי הבדולח הם האבנים הקטנים עגולים היוצאים מהמים שהם דקים נדמה המן אליהם, *Dixit* (Saadias) Gaon *voce* BEDOLACH *Lapillos rotundos deſignari ex aquis educi ſolitos, quibus, quia tenues ſunt, Mannæ grana conferuntur.* Neque aliud ſibi volunt hæc *Kimchii* in *Lexico*, ויש אומרים

שחיא אבן לבנה עגולה שנוקבים אותה ומחברים ממנה אבנים ועושים מהם ענק *Sunt, qui dicunt lapidem eſſe album; & rotundum, ex quo perforato, & cum aliis ſimilibus conſociato torquem conficiunt.* Quibus verbis margaritas deſcribi nemo non videt. Et ne temere hæc pręterirentur, נימוק *nimok*, ſcriptum eſt ad marginem, quaſi dicas, rem eſſe obſervandam. A *Benjamine* quoque & *Kalonymo* בדלח pro *margaritis* ſumi jam ſuprà didicimus. His ſufficiet addere autorem *Hiſtoriæ Templi Secundi* à *Munſtero* editum, qui paſſim ita uſurpat. Ut cum dicit paginâ 40. *Antiochum Pium* bovem miſiſſe Deo *Iſraëlis* offerendum, צפה קרניו בזהב שחוט וחגר אותו בחוטי בדלח, *cujus cornua operuerat auro ductili, quemque cinxerat filis bedolach*, id eſt, *margaritis filo conſertis.* Et paginâ 146. *Herodis* vitem auream habuiſſe אשכולות של בדלח, *botros ex bedolach*, id eſt, *ex margaritis.* Vide item paginas 87, & 187, & 248; ubi inter gemmas & lapides pretioſiſſimos nominatur בדולח *bedolach.* Itaque fallitur *Munſterus*, qui *cryſtallum* ubique reddit. Denique è Recentioribus in eandem ſententiam palam propendent *Pagninus* in *Lexico*, *Oleaſter*, *Auguſtinus Steuchus*, *Mercerus*, & alii, qui in his literis primas tenent.

Jam ſi quæratur ratio nominis, reſpondebo vel vocem eſſe peregrinam, ut pleraſque quadratas, vel *Cheth* haberi loco *He*, cum ob figuræ tum ob ſoni affinitatem, ut in multis vocibus, quas obſervavit *Cappellus* ὁ μακαρίτης *Criticæ Sacræ* paginis 23. & 254. Et in *Thargum Hieroſolymitano* גביה per *Cheth* idem eſt, quod גביה per *He*, *Levit.* 21. *v.* 20. Et קשח in *Jobo* & in *Eſaia* idem, quod alibi קשה. Ac proinde בדלה per *He* ſcribitur in *Samaritana* verſione, *Num.* 11. *v.* 7. Hoc ſi dederis, aut finale *Cheth* eſſe Paragogicum, deducetur בדלח *bedolach*, à Verbo בדל *badal*, quod *ſeparare* & *ſegregare* ſignificat. Ita dicetur בדלח non *margarita* quævis, ſed egregia, & eximia, quæque præſtantiæ nomine à reliquis eſt ſegregata. Id *Arabicè* eſſet فريد *pharid. Golius* noſter ex *Giauhari*, & *Camuſo*, & *Maruphide*: فريد PHARID, *ſingularis margarita, quæ in linea, ſeu monili inter alias connexas eminet.* Nempe *Hebræa* בדל *badal*, & פרד *parad* (Arabicè *pharada*) ſunt prorſus ſynonyma. Proinde utrumque reddunt *Seniores* χωρίζειν, διαχωρίζειν, ἀφορίζειν, διαςέλλειν, διιςάναι, Hieronymus *dividere*, & *ſeparare.* Et *Græcè* quoque ſeparari dicuntur, quæ electa & eximia ſunt. *Heſychius*, Ἀφωρισμένος, ἐκλελεγμένος, διακεκριμένος. Niſi ſit ſumptum ex *Rom.* 1. *v.* 1. Sic *Romana lingua egregius*, propriè, qui è grege lectus eſt & ſegregatus, unde ad alia transfertur. Neque remotum, quod *uniones* vocant margaritas illas eximias. *Unicum* enim illud eſt, quod à cæteris eſt ſeparatum. *Unionum* porrò nomine id proprie ſignificari docent Veteres. *Plinius* libri noni capite trigeſimo quinto, *Cum* Ælius Stilo Jugurthino *bello unionum nomen impoſitum maximè grandibus margaritis prodat. Gloſſæ* optimæ *Uniones*, Μαργαρῖται μεγάλοι, μονόκοκκοι. Nempe *Latinè unicum* dicitur quidquid eſt eximium. *Afranius* apud *Feſtum* voce *Sagaces*:

Qui tam ſagaci corde atque ingenio unico.

Propertius libro primo ad *Cynthiam*:

Unica nec deerit jucundis gratia verbis.

Catullus Cæſari, *Imperator unice*: id eſt, *ſumme. Plinius* de *Cleopatræ* unionibus, *Gerebat auribus tum maximè ſingulare illud ac vere unicum naturæ opus.* Feſtus, *Pimpleides Muſæ à fonte* Macedoniæ *dictæ, propter liquoris ejus unicam ſubtilitatem.* Item, *Sardanapalus Rex* Aſſyriorum *fuit unica luxuria.* Pro בדלח *bedolach*, *Jonathan* mutatis vocalibus, ſcribit בידלח *bidelach*; & בידלחא *bidlecha.* Nempe ita *Syri* efferebant. Quomodo dictam putaverim inſulam margaritiferam in *Rubro mari*, quam *Græci* Βίβλον vocabant; prout barbara vocabula ſolebant emollire, atque ad ſuæ lingue genium accommodare. De ea inſula vide *Philoſtratum*, & *Photium* in *Excerptis.*

Cum hac interpretatione vocis בדלח *bedolach*, quam aſſerimus, reliquas ſi conferas, videbis in iis omnibus eſſe, quod deſideres. Bdellium enim, utut demus etiam in *Havila*, aut circa *Havilam*, provenire, tamen cur Manna dicatur habere bdellii ſpeciem non apparet, cum bdellium neque colore neque figurâ Mannam referat. Bdellium enim fere nigrum eſſe, atque inde dici שחלת alibi probavimus. Neque id in grana rotundatur, ſed concreſcit in grumos, & quaſi glebas. Unde eſt, quod ἀδρόβωλος appellatur ejus ſpecies. Carbunculum autem cum Manna nihil habere commune nemo eſt, qui neſciat. Neque multo ſimilior *cryſtallus*, aut יהלום, *adamas*, quomodo redditur בדלח à nonnullis apud *Kimchium.* Lacteum enim candorem habet Manna, non cryſtalli, vel adamantis. Præterea ex his *Moſis* שם הבדלח ואבן השהם, *ibi eſt bedolach & lapis ſoham*, id eſt, *beryllus*, vel *onyx*, planè colligitur *bedolach* non eſſe lapidem propriè dictum, qualis eſt beryllus, vel onyx. Alioqui dixiſſet *Moſes*, *Ibi eſt lapis bedolach, & lapis ſoham*, vel ibi ſunt *lapides bedolach, & ſoham.* Itaque *bedolach* neque eſt *carbunculus*, nec *cryſtallus*, neque *adamas*, qui tam ſunt lapides, quam onyx, & beryllus, & revocantur ad idem genus.

CAPUT SEXTUM.

Probatur פנינים *peninim* eſſe *Margaritas.*

Scripturæ loca de peninim. *Quam variè reddatur hæc vox.* Margaritas *optimè reddi.* 1. *Quia ad* פנינים peninim, *alludunt* πίννα (*id eſt*, margaritifera concha) πίνωσις, πιννικὸν vel πινικὸν, πίννινος λίθος. *Pinnæ ſp.* perna, *unde vernaculum* perla. 2. *Gemmarum nomina in Scriptura Singulari Numero fere, quia ſingulæ in annulis*, &c. *At* פנינים peninim *ſemper Plurali, quia in torquibus & armillis margaritæ plures conſertæ.* חוטי בדלח filum *aut* linum margaritarum, linea dives. 3. *Job.* 28. *v.* 18. Extractio peninim, *id eſt*, piſcatio margaritarum. *Cur dicatur* extractio. *De voce, & ipſa re multa.* 4. Peninim, *Scriptura cenſet inter res pretioſiſſimas. Margaritis præter adamantem nihil pretioſius.* Serviliæ Bruti *matris &* Cleopatræ *margaritarum pretium quam immane.* 5. *Tamen Prov.* 20. *v.* 15. רב פנינים, *magna eſt* margaritarum copia. *Præcipuè circa* Baharain *& in* America. *Alia piſcationum loca.* Chares *emendatus.* 6. *Remota à* Judæa *loca margaritifera*, Proverb. 31. v. 10. *nempe in intima* Arabia. *Ut calamus aromaticus, qui* è longinqua terra venire *dicitur* Jerem. 6. v. 20. *Non alibi fuiſſe, quam in* India *falſum.* Arabici *multa mentio. Fuit etiam prope* Judæam *ex* Aulone, *ſed poſt* Prophetarum *tempora. Obj. De* Nazaræis *dicitur* Thren. 4. v. 7. אדמו, Rubuerunt corpore ut peninim. *At margaritæ non rubent niſi per vitium. Reſp. rubere ibi ſplendere eſt: ut Latinum* rutilare, rutilus, purpureus. Candidus *&* λευκὸς *unde dicantur.* Chaldæis סמנין, *primò* minium *deinde quemvis colorem ſonat.* ארם, rubere Hebræis *&* candere *Arabibus.* Levit. 13. v. 19. *Lepra alba dicitur* אדמדמת, *quod neque* ſubrubram, *neque* impenſè rubram *ſonat, neque* rubrum albo fuiſſe miſtum;

mistum; *sed lepram fuisse* lucidam. *Itaque ibidem* בהרת *vocatur à* בהר, *quod* lucere *est. Ita* Cant. 5. vers. 10. *sponsus est candidus* ואדום & lucidus. *Ita hic* Nazaræi, *qui in eodem versu lacti & nivi comparantur propter summum candorem.* Nazaræi *non voto, sed dignitate*, i. e. *principes.* Margaritæ *à splendore dictæ* Græcè *&* Arabicè. *Concha margaritifera cur vocetur* berberi. *Color exaluminatus.* Dioscorides *ex* Plinio *&* Arabe *emendatus. Quo sensu margarita lapis* διαφανὴς *vocetur à* Theophrasto. *Refellitur vir magnus, qui, addita negatione, legi vult* οὐ διαφανής.

Secundum *margaritarum* nomen פנינים *peninim*, extat in aliquot Scripturæ locis: ut cum de sapientia dicitur *Job.* 28. *v.* 18. ומשך החכמה מפנינים ad verbum, *Et extractio sapientiæ præ* peninim, supple *quærenda.* Et de eadem *Prov.* 3. *v.* 15. *Est pretiosior* τοῖς peninim. Et *Prov.* 8. *v.* 11. *Melior est sapientia* τοῖς *peninim.* Et *Prov.* 20. *v.* 15. *Aurum &* peninim *abundè sunt, sed labra erudita sunt rara supellex.* Et *Prov.* 31. *v.* 10. *Mulierem strenuam quis inveniet? Remotior enim est* τοῖς peninim *comparatio ejus.* Et, *Thren.* 4. *v.* 7. Nazaræi *ejus erant nive puriores, lacte candidiores, corpore rutili ut* peninim. Et varii variè reddunt. *Aquila* τὰ περίβλεπτα, conspicua, illustria, quasi fiat à פנה, id est, *aspicere*, mediâ geminatâ: ut in הגיג ab הגה, & חזיז à חזה, & צליל à צלה, & זנונים à זנה. *Seniores* in *Jobo*, & *Symmachus* in *Proverbiis*, τὰ ἐσώτατα, *intima.* Ac si פנינים *peninim*, per N idem sit, quod per M פנימים *penimim.* Hieronymus valde inconstanter: quandoque *occulta*, ut *Job.* 28. *v.* 18. *Trahitur sapientia de occultis.* Nonnunquam *cunctas opes*, & *cuncta pretiosissima*; ut *Prov.* 3. *v.* 15. *Pretiosior est cunctis opibus sapientia*; & *Prov.* 8. *v.* 11. *Melior enim sapientia cunctis pretiosissimis.* At *Prov.* 20. *vers.* 15. eidem רב פנינים, est *multitudo gemmarum.* Et *Prov.* 31. *vers.* 10. מפנינים, *de ultimis finibus.* Et *Thren.* 4. *v.* 7. אדמו עצם מפנינים, *rubicundiores ebore antiquo.* Quæ versionum inconstantia docet incomparabili viro calculum hic hæsisse. Sunt, qui putent esse pretiosi lapidis genus. Et *Syrus* in *Jobo* smaragdum & carchedonium, in *Jeremia* sardium exponit. Plerique tamen in genere *lapides pretiosos* vertunt. Quod in *Solomonis Proverbiis* semper sequuntur *Græci Seniores*, *Chaldæi*, *Syri*, & *Arabes*, & multi *Hebræorum.* Nec desunt, qui *margaritas* interpretentur. Ita in *Jobo* Chaldæus, *Tractio sapientiæ melior est* מן מרגלין, *margaritis.* Et *Arabs*, بالزمرد والدر لا تباع *smaragdo & unionibus non venditur.* Et *R. Selomo* in *Prov.* 8. 11. מפנינים *præ peninim* reddit מן מרגליות, *præ margaritis. Pomarius* quoque in *Lexico* ad vocem פנין *penin*, אבן יקרה או הוא כדמות אבן לבן היוצא מבטן דג אחד הנקרא אוסטריקי ונמצא בים אוקיאנוס, *Lapis pretiosus, vel lapillo albo similis, qui educitur è ventre piscis ostrei nomine in Oceano reperiri solito.*

Hanc interpretationem multa adstruunt. Primò, quod ad פנין *penin*, alludit πίννα, *pinna*, *conchæ margaritiferæ* nomen in usu apud *Græcos*, & *Romanos. Isidorus Characenus* in *Parthiæ* periegetico apud *Athenæum* libro tertio, Φασὶ δὲ, ὅταν βρονταὶ συνεχεῖς ὦσι, καὶ ὄμβρων ἐκχύσεις, τότε μᾶλλον τὴν πίνναν κύειν, καὶ πλεῖστην γίγνεσθαι μαργαρῖτιν, καὶ εὐμεγέθη. *Ajunt autem, cum tonitrua continua sunt, & imbrium effusiones, tum maximè pinnam concipere, & plurimam generari margaritam & ampliorem. Plinius* libri noni capite trigesimo tertio, *In* Acarnania, *quæ vocatur pinna margaritas gignit.* Hinc πίννινος λίθος, *pinninus lapis* pro *margarita* occurrit in *Græca* versione *Esth.* 1. *vers.* 6. ut πίννινον ἔριον, *pinnina lana* passim pro *lana*, seu *bysso*, *quæ ex pinna educitur.* Et *Græci* alicujus Interpretis verbum *πίνωσις ab Hieronymo margaritum* redditur Prov. 25. v. 12. ut pluribus dicetur infra. Indidem Veteres πινικὸν vel pro ipsa *pinna* sumunt, vel potiùs pro *margarita. Ptolemæus* libri sexti cap. 7. Σύαγρος ἄκρα Σαχαλιτῶν ἐν τῷ Σαχαλίτῃ κόλπῳ, ἐν ᾧ κολύμβησις πινικοῦ. *Syagrus, arx* Sachalitarum *in* Sachalite *sinu, in quo piscatio pinici.* Et libri septimi capite primo, Κομάρια ἄκρα, καὶ πόλις Καρέων ἐν κόλπῳ Κολχικῷ, ἐν ᾧ κολύμβησις πινικοῦ. Comaria, *arx, & urbs* Careorum *in sinu* Colchico, (*hodie Cochin*) *in quo piscatio pinici. Arrianus* in *Periplo maris Erythræi* de *Apologo* & *Ommana Persici* maris *Emporiis*, Εἰσφέρεται δὲ ἀπὸ ἑκατέρων τῶν ἐμπορίων εἴς τε Βαρύγαζαν, καὶ εἰς Ἀραβίαν, πινικὸν πολύ. *Affertur ab utroque emporio in* Barygazam & Arabiam *multum pinicum.* Et de maritima regione prope *Colchos*, Ἐν ᾗ κολύμβησίς ἐστιν ὑπὸ τὸν βασιλέα Πανδίονα πινικοῦ; *In qua pinici piscatio est sub* Pandione *Rege.* Et paulò post de regione à *Comare* ad *Colchos*, ἐν ᾗ κολύμβησις τοῦ πινικοῦ ἐστιν. Item, Ἐν ἑνὶ τόπῳ τερονεῖται (lege περονεῖται) παρ' αὐτὴν τὴν Ἠπιοδώρου συλλεγόμενον πινικόν· φέρονται γὰρ ἐξ αὐτῆς σινδόνες ἐβαργαρίτιδες (lege μαργαρίτιδες) λεγόμεναι. *In uno loco perforatur pinicum, quod colligitur juxta ipsam* Epiodori *insulam. Inde enim afferuntur sindones margaritides dictæ*; quia ex pinico, seu margaritis consertæ. Et de *Taprobana*, Γίνεται δὲ ἐν αὐτῇ πινικόν. *In ea autem nascitur pinicum.* Et ubi de *Gange* fluvio, *Ad quem est emporium* Ganges, *ejusdem cum amne nominis per quem affertur malabathrum, &* Gangetica *nardus*, καὶ πινικὸν, *& pinicum.* In locis, quæ citavimus, πινικὸν non esse *concham*, sed ipsam *margaritam*, ex eo patet, quòd περονεῖσθαι, & inter pretiosas merces φέρεσθαι, vel ἐκφέρεσθαι legitur. Proinde in *Arriano concha* non dicitur πινικὸν, sed πινίκιον κόγχον· cum de sinu Persico scribit, Πλεῖσται κολυμβήσεις εἰσὶν τοῦ πινικίου κόγχου. *Multæ* (ibi) *sunt piscationes piniciæ conchæ.* Itaque ex πίννα, vel πίνα, quod animalis nomen est, primò fit πινικὸν, id est, *margarita*, deinde Adjectivum πινίκιος, unde πινίκιον κόγχον, *concha pinicia*, seu *margaritifera.* Et in *Philoxeni Glossis*, pro Πίνινον, *Marinum*, utraque voce mendosa, rescribendum Πινικὸν, *Margaritum.* Ut in optimis illis, quas citat *Salmasius* in *Solinum* pag. 1125. Πινικόν, *Margaritæ.* His, quæ de pinna diximus, adversari videbitur *Theophrastus*, qui non in pinna, sed ἐν ὀστρέῳ τινὶ παραπλησίῳ ταῖς πίνναις πλὴν ἐλάττονι; *in ostreo quodam pinnis proximo, nisi quod minus est*, margaritas concipi scribit. At alii jam observârunt ostreum hoc pinnæ simile, sed minùs esse pernam pinnæ speciem; quam hiantem ait *Plinius* (a) in arena stare defixam, (a) *Lib.* 32. *c.* 11.
velut suillo crure, unde illi *pernæ* nomen. A quo *perla* vulgare vocabulum, non à *perula*, ut volunt viri magni duo, *Casaubonus* & *Salmasius.* Ut *pinna* est *Hebræum* פנין *penin*, in quo versamur, pro *margarita* à *Prophetis* usurpatum. Utrumque enim *perna*, & *pinna*, tam pro *margarita*, quàm pro *ostreo* tandem usurpari cœptum. *Pandectarius: Perna quid est? Est lapis margarita.* Item: *Hager allulu* Arabicè حجر اللولو *sive alba margarita, vel perna est, quæ in ostreis reperitur.* Et rursus, *Pina*, Græcè *piscis, in quo margarita generatur, interdum pro ipsa margarita dicitur.* Obiter nota *pinam* scribi pro *pinna.* Nam verè *Pandectarium* ita scripsisse docet literarum ordo. Sic in *Arriano*, & *Ptolemæo*, constanter legi vidimus πινικὸν pro πιννικόν. Quin etiam in Sacro Textu פניים *penijim*, unico N scribitur *Prov.* 3. *v.* 15. Sed in margine *Masorethæ* legendum monent פנינים *peninim.*

II. Ecce aliud argumentum, quo probetur hac voce *margaritas* potius significari quàm quosvis lapides pretiosos, quomodo reddunt plerique Veteres. Lege *Job.* 18. *v.* 15. 16. 17. 18. 19. Ibi videbis ab argento & auro undecunque allato & gemmarum multis speciebus, nempe שהם, & ספיר, & זכוכית, & ראמות, & גביש, & פטדת כוש, distingui פנינים,

peninim, tanquam ab iis quid diversum. Itaque falluntur, qui volunt nomine *peninim* omnes *gemmas* significari. Sed neque est gemmæ certa species. Gemmarum enim nomina Scriptura solet Singulari numero efferre, ut passim videre est. Sed פנינים *peninim*, nonnisi Plurali numero usurpant. Nempe in annulis, & in ornatu quotidiano, ferè singulæ gemmæ adhibentur. At margaritæ in torquibus, & monilibus, plures conseri solent. Quod jam olim in usu fuisse apud *Orientis* populos testantur Scriptores vetustissimi. *Theophrastus* de *Indis*, & *Rubri maris* accolis; Ποιοῦσι δὲ ἐξ αὐτοῦ τοὺς πολυτελεῖς ὅρμους. *Ex ea* (margarita) *faciunt pretiosa monilia.* Rerum *Alexandri* Scriptor *Chares Mitylenæus* libro septimo de *Medis*, & *Persis*: Κατασκευάζουσι δ' ἐξ αὐτῶν ὁρμίσκους τε, καὶ ψέλλια, περὶ τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας. *Ex iis monilia & armillas adornant circa manus, & pedes.* Et de iisdem *Ammianus* propè in fine libri vigesimi tertii, *Armillis uti, monilibusque aureis, & gemmis, præcipuè margaritis, quibus abundant, adsuefacti post* Lydiam *victam, &* Crœsum. Proinde in margaritæ descriptione inter cætera habet *Kimchius* שנוקבין אותה ומחברין ממנה אבנים ועושים מהם ענק, *illam perforari, & plures ejus generis lapillos simul conseri, ut ex iis fiat torquis. Margaritas* ita *consertas* supra vocavit auctor *Chronici secundi Templi* חוטי ברולה *fila bedolach*, id est, *margaritarum.* Romani *filum* aut *linum* aut *lineam* appellabant. *Hieronymus* in vita *Pauli Eremitæ. Qui uno filo villarum insuunt prædia.* Pro eo, quod *Tertullianus* libro penè extremo *De habitu muliebri*, *Uno lino decies sestertium inseritur.* Unde *dilinum, trilinum, tetralinum*, pro *duplici, triplici, & quadruplici filo margaritarum.* Et apud *Jurisconsultos*; *Si linea margaritarum surrepta sit*, &c. Item, *Si maritus uxori margaritas extricatas dedisset in usu, easque uxor inscio viro perforâsset, ut pertusis in linea uteretur.* Neque aliud *linea dives* inter ludorum missilia. *Martialis* libri octavi *Epigrammate* septuagesimo octavo.

Omnis habet sua dona dies, nec linea dives
Cessat, & in populum multa rapina cadit.

De quo loco vide *Turnebi Adversaria* libri vigesimi noni capite nono, & *Salmasium* in *Solinum* pagina 921.

III. Nec leve momentum habent *Jobi* verba, quę citavimus, modò rectè intelligantur, ומשך חכמה מפנינים, *Et extractio sapientiæ præ* peninim, id est, *margaritarum extractioni est præferenda.* Sic enim alluditur ad modum, quo vel conchæ, vel margaritæ è fundo maris extrahuntur. Et conchas quidem Veteres duplici ratione extrahebant. Primò urinando, & per κολύμβησιν, de qua supra toties *Ptolemæus*, & *Arrianus.* Sed nemo disertiùs *Isidoro Characeno*, qui circa insulam *Persici* maris margaritis fertilem, casas extrui dicit, ἐξ ὧν καθαλλομένους εἰς τὴν θάλασσαν ἐπ' ὀργυίας εἴκοσιν ἀναφέρειν διπλοῦς κόγχους, *ex quibus ad ulnas viginti ad mare prosilientes, nonnisi duas referre conchas*, nempe quâque manu singulas. Addit in magno periculo versari, qui margaritas ita venantur, quia si in hiantem concham rectà manum indiderint, illa clauditur protinùs, & urinatorum digiti sæpe sic abscinduntur, quo cruciatu statim intereunt. At qui à latere conchæ manum subjiciunt; ῥᾳδίως τοὺς κόγχους ἀπὸ τοῦ λίθου ἀποσπῶσιν, *facilè conchas ex saxo extrahunt.* Qui conchas sic ἀποσπῶσιν, *Hebraicè* dicerentur מושכי פנינים. Atque ipsa tractio משך, seu ἀπόσπασις. Itaque *Job* vocabulum τεχνικὸν hic adhibuit. Ut *Manilius* agens de margaritarum urinatore dicit libro quinto *Astronomicωn*,

Cumque suis domibus conchas, valloque latentes
PROTRAHIT immersas. ---

Et *Alkazuinius* suprà, والغواص اذا نزل لاخراجه يقلعه من الارض بالقوة *Et urinator cum descendit, ut eam educat, illam è terra vi EXTRAHIT.* Ut *Hector Bœthius* quo loco agit de margaritarum expiscatione in *Scotia*, *Piscantes id maximè observant, ut primo ATTRACTU testas conjunctas arctissimè detineant, protinus illis alioquin unionem evomituris.* Hoc idem uberius edisserit *Ludovicus Vartomanus* libri tertii *Navigationum* capite secundo, ubi de insula *Persidis*, ad quam margaritæ leguntur. *Sunt ibi* (inquit) *nonnulli, qui* (margaritarum) *piscatu victum quæritant. Hi vecti cymbis in mare jactum faciunt prægrandis saxi dependente fune, idque fit ab gemina cymbæ parte, ut, utrimque jactis in profundum lapidibus, constabiliri navis, non aliter quam si in anchoris foret, possit. Firmata suo pondere cymba, alius, cui id munus obtigit, in æquor jacit funem saxo dependente. In navi media alius, mantica in pectus tergumque dependente, alligato pedibus lapide, se vibrat in pelagus, subtusque aquas urinantium more natat, actusque in profundum ad passus quindenos, tantisper urinat, donec legerit conchas, in quibus delitescunt uniones, ac margaritæ: collectas manticæ indit, lapidemque protinus, quo pedes gravabantur, abjicit, funique innixus in superiora evadit.* Quod de funibus dicit, lucem addit his *Benjamini*, quæ supra citata sunt; *Eo per funes descendunt duo homines, qui reptilia colligant*, &c. Alter conchas expiscandi modus fuit per retia, olim apud *Indos* in multo usu circa *Perimudam* insulam, de quo multa *Ælianus* libri decimi quinti capite octavo. Summa est, quo tempore *Bactris* imperabat *Eucratides*, *Soran*, Regii generis virum, *Perimudam Indiæ* urbem, & insulam tenuisse, cujus insulæ *Ichthyophagi* conchas margaritiferas retibus in orbem circa littus extensis capiunt. Has esse στρομβοειδεῖς, gregatim natare, & æquè ac apum examina Regem habere, cum colore tum magnitudine præstantiorem, quo capto cæteras duce orbatas facilè capi: ac proinde piscatores plus operæ in eo capiendo impendere. Quibus consonant hæc *Plinii* libri noni capite trigesimo quinto, *Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine & vetustate præcipuas esse veluti duces, miræ ad cavendum solertiæ: has urinantium cura peti, illis captis, facilè cæteras palantes retibus includi.* Et *Solini* in capite de *Taprobane*, *Gregatim natant: certa examini dux est; Illa si capta sit, etiam quæ evaserint, in plagas revertuntur.* Cujus historiæ auctorem esse *Megasthenem* colligimus ex his *Arriani* in *Indicis*, Λέγει Μεγασθένης θηρεύεσθαι τὴν κόγχην αὐτοῦ δικτύοισι, νέμεσθαι δ' ἐν τῇ θαλάσσῃ κατ' αὐτὴν πολλὰς κόγχας, καθάπερ τὰς μελίσσας, καὶ εἶναι γὰρ καὶ τοῖσι μαργαρίτῃσι βασιλέα, ἢ βασίλισσαν, ὡς τῇσι μελισσίῃσι· καὶ ὅστις μὲν ἐκεῖνον κατ' ἐπιτυχίην συλλάβοι, τοῦτον δὲ εὐπετέως περιβάλλειν καὶ τὸ ἄλλο σμῆνος τῶν μαργαριτῶν, εἰ δὲ διαφύγοι σφᾶς ὁ βασιλεὺς, τούτῳ δὲ οὐκέτι θηρατοὺς εἶναι τοὺς ἄλλους. Neque in rebus *Indiæ* contemnenda est *Megasthenis* auctoritas, qui cum Regibus *Indicis* ideo moratus est, ut fidem, quam oculis dederat, memoriæ daret. Quod testantur *Plinius* libri sexti capite decimo septimo, & *Solinus* capite *De India.* Quid, quod *Patrum* nostrorum ævo à *Petro Martyre* traditum est *Decadis* tertiæ capite secundo *Novi orbis* Regulos retia & piscaria concharum margaritas gignentium littora pro prædiis habuisse? Quo ipso nomine harum piscatio *Hebræis* merito dicatur משך, *tractio.* Cum piscatorum id sit verbum, qui tam hamos & retia trahunt, quam in iis quidquid capitur, atque involvitur. Hinc *Job.* 40. *v.* 20. תמשוך לויתן חכה, *An trahes* Leviathan *hamo?* Et *Psal.* 10. *v.* 9. במשכו ברשתו, *cum trahit eum in rete suum.* Et *Joh.* 21. *v.* 6. *Rete trahere non poterant præ multitudine piscium.* Et versu octavo, *Trahentes rete piscium.* Et versu undecimo, *Et traxit rete*

rete in terram plenum piscibus magnis. Unde natum *Proverbium* in eos, qui operam frustra insumpserunt, apud *Aristophanem* in *Thesmophor.*

Αὐτὴ μὲν ἡ μήρινθ᾽ οὐδὲν ἔσπασεν.

Iste quidem funis nihil attraxit. Nec concham è mari traxisse sufficit, nisi margarita quoque ex concha extrahatur. Itaque hic etiam *extrahendi* verbum adhibetur. *Monachi* in *Mesuen*, *Cùm è conchis extrahuntur margaritæ, integræ sunt: arte autem perforantur: ut filo insertæ melius ad monilia aptentur. Sylvius* apud *Gesnerum* pag. 625. *Uniones minimos ex mytulorum conchis extraxi.* Quod quandoque non fit sine vi. Plinius, *Crassescunt etiam in senecta, conchisque adhærescunt, nec iis avelli queunt, nisi limâ, quibus una tantum est facies, & ab ea rotunditas, aversis planities, ob id tympana nominantur.* Proinde huc etiam pertinet משך הפנינים, *attractio margaritarum.* Et opera, quæ in sapientiæ comparatione insumitur, à *Jobo* appellatur *attractio sapientiæ*, manifesta allusione ad hanc, quam descripsimus, vel concharum, vel margaritarum extractionem; quia res est operosi plena laboris; sed quæ, cum semel ex animi voto successit, insumptæ operæ non pœnitet.

IV. Neque id temerè prætereundum, quod, tam in *Jobo* quam in multis *Proverbiorum* locis recensentur פנינים *peninim*, una cum auro, & gemmis, & rebus pretiosissimis. Id enim margaritis bellè convenit, de quibus *Plinius* libri noni capite trigesimo quinto, *Principium ergo columenque* (malim *culmenque*) *omnium rerum pretii margaritæ tenent.* Non tamen citra Hyberbolen, cum idem alibi margaritis adamantes præferat, sed solos ex gemmis omnibus. Verba sic habent libro trigesimo septimo initio capitis quarti, *Maximum in rebus humanis, non solùm inter gemmas, pretium habet adamas.* Et in fine, *Proximum apud nos* Indicis *Arabicisque margaritis pretium est.* Cautè dixit *apud nos:* quia non idem apud omnes, quod apud *Romanos* fuit margaritarum pretium. Apud *Athenæum Androsthenes* margaritas vendi asserit περὶ Πέρσας τε, καὶ τοὺς ἄνω τόπους, πρὸς χρυσίον, *apud* Persas, *& superiores locos, auro contra.* Ac si pro auri certo pondere margaritæ pari pondere repensæ fuerint. Quod tamen vix crediderim, cùm alii *Persas*, & *Indos* testentur margaritas longè pluris auro æstimâsse. *Chares Mitylenæus*, Κατασκευάζουσι δ᾽ ἐξ αὐτῶν ὁρμίσκους τε, καὶ ψέλλια, περὶ τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς πόδας, περὶ ἃ σπουδάζουσιν οἱ Πέρσαι, καὶ Μῆδοι, καὶ πάντες Ἀσιανοὶ, πολὺ μᾶλλον τῶν ἐν χρυσίου γεγενημένων. *Monilia ex illis atque armillas conficiunt circa manus, & pedes, quas* Persæ, & Medi, & Asiani *omnes longè pluris faciunt iis, quæ ex auro fiunt.* Tradit quoque *Megasthenes* apud *Arrianum* in *Indicis* εἶναι καὶ παρ᾽ Ἰνδοῖσι τὸν μαργαρίτην τρισάσιον κατὰ τιμὴν πρὸς χρυσίον, *etiam apud* Indos *margaritam contra triplum auri vænire.* Sed hæc certò definiri non possunt, cùm non sit margaritis omnibus idem pretium, in illis enim candor, & magnitudo, & orbis, & lævor, & pondus pretium auget in immensum. Itaque apud *Suetonium Cæsar Marci Bruti* matri *Serviliæ* sexagies sestertium margaritam mercatus esse legitur, id est, ex *Budæi* supputatione, aureorum nostratium centum quinquaginta millium. Et centies sestertium se cœnaturam professa *Cleopatra*, quæ eidem sunt aureorum millia CCL. unam è duabus margaritis, quas auribus gerebat, aceto diluit, atque absorpsit. Ut non sit, quòd miremur rem à *Christo* traditam, mercatoris etiam opulenti censum universum absumi in unius margaritæ coëmptione. Unde *Manilius* libro quinto ex Cl. *Salmasii* emendatione;

Censibus æquantur conchæ, lapidumque nitori
Vix unquam est locuples, oneratur terra profundo.

Id est, tanti pretii habentur margaritæ, ut terra vix sit satis dives ad eas comparandas. Et *Tertullianus* in fine libri *De habitu muliebri*, ut habet *Agobardi* codex: *De brevissimis loculis patrimonium grande profertur. Uno lino decies sestertiùm inseritur. Saltus & insulas tenera cervix circumfert. Graciles aurium cutes Calendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. Hæ sunt vires ambitionis, tantarum substantiarum usuram uno & muliebri corpusculo bajulare.*

V. Sed quamvis margaritarum pretium in tantum auxerit mulierum libido, & vesania, margarita tamen res rara non est. Nec immeritò *Solomon* Prov. 20. v. 15. *Aurum est*, ורב פנינים, *& copia peninim*, seu *margaritarum.* Hoc saltem certum est gemmas aliquantivis pretii multò minori copia suppetere. Circa solam insulam *Baharain*, quam supra descripsimus, locorum incolæ, toto *Julio* atque *Augusto* mensibus, margaritas ducentis cymbis, quandoque etiam trecentis, expiscantur. Prior cymbarum numerus ex *Teixeira*, posterior ex *Vartomanno* adstruitur. Et margaritarum pretium, quæ quotannis inde educuntur, quingenta ducatorum millia superare jam docuimus. Sunt & alia maris *Persici* loca, ut *Catipha*, *Julphar*, *Camaron*, margaritis celeberrima. Sic in *Arabiæ* & *Indiæ* littorum pluribus locis πινικοῦ κολυμβήσεις describunt *Arrianus* & *Ptolemæus.* Sed quæ alii sparsim habent, *Chares* in unum colligens, margaritas capi dicit κατὰ τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν, ὡσαύτως δὲ κατὰ τὴν Ἀρμενίαν, καὶ Περσικὴν, καὶ Βαβυλωνίαν, *in mari* Indico; *& juxta* Armeniam, & Persidem, & Susianam, & Babyloniam. In quibus verbis mirabere quorsum *Armeniam*, quæ mediterranea est regio, locis margaritiferis adscripserit. Quod cum sit absurdum prorsus, τὴν Ἀρμενίαν meo periculo muta in τὴν Καρμανίαν, *Armeniam* in *Carmaniam.* Quæ cum littorea sit regio inter *Indiam* & *Persidem* media, vero ordine ab Ortu in Occasum procedens dixerit auctor margaritas in *India*, *Carmania*, *Perside*, *Susiana*, & *Babylonia* gigni. Præter quæ loca, jam olim à Veteribus deprehensa, & observata, multò plura unionibus fœcunda detexerunt Recentiorum navigationes. Quas quia percurrere non vacat, neque verò necesse est, pauca hæc observâsse sufficiet. *Americus*, circa finem secundæ navigationis, gentis ignotæ meminit in *America*, à qua centum decem & novem unionum marchas, seu selibras quadraginta circiter ducatis comparaverit. Conchas etiam nonnullas memorat, in quarum una centum & triginta margaritas repererint. Cùm *Ælianus Historiæ* libri decimi capite decimo tertio, solùm à nonnullis asseri dicat καὶ εἴκοσι προσπεφυκέναι μιᾷ κόγχῃ *etiam in una concha viginti esse procreatos.* Et *Petrus Martyr Decadis* tertiæ capite primo, *Tumaccum* Regulum narrat, cùm *Hispanos* tanti facere uniones animadverteret, suis, ut ad piscationem se accingerent, imperâsse, qui quarto die regressi sint, *libras octunciales unionum afferentes duodecim.* Gemmas tanta copia nusquam terrarum reperire est.

VI. Remota esse à *Judæa* margaritarum loca insinuat *Solomon*, cum de strenua muliere scribit *Prov.* 31. *vers.* 10. *Remotior est* τοῖς peninim *comparatio ejus.* Nempe nusquam propiùs occurrit ἡ πινικοῦ κολύμβησις, quàm in *Persico & Sachalite sinu.* Quibus *Chaldæi*, & *Babylonii*, multò *Judææ* viciniores, tamen ubique describuntur ut gens remota valde. Sic 2 *Reg.* 20. *v.* 14. *Ex terra longinqua venerunt*, ex Babylonia. *Es.* 5. v. 26. *Attollet signum ad gentes è longinquo:* id est, ad *Chaldæos*, & *Assyrios.* Jerem. 5. v. 15. de iisdem, *Adducam contra vos gentem è longinquo.* Habac. 1. v. 8. *Equites ejus* (Assyrii) *è longinquo venient.* Cum igitur *Prophetæ* pro remota habuerint terram *Babyloniæ*, *Chaldæosque*, & *Assyrios*, qui ex ea eruperant, *è longinquo venisse* dicant: quidni *remota esse* dicatur margaritarum comparatio; quas ex remotioribus locis comparare necesse fuit.

Tale est, quod habetur *Jerem.* 6. *v.* 20. קנה הטוב, *calamum bonum*, seu *aromaticum*, è longinqua terra venire

venire. In quibus tamen verbis est, quod Lectorem remoretur, qui non capiet, cur calamus in *Judæam* dicatur ex longinquo advehi, cum in *Theophrasto* libri noni *Historiæ plantarum* capite septimo nasci legatur in loco, quem *Aulonem* appellant, inter *Libanum* & alium montem stadiis à mari circiter CL. quibus subscribit *Plinius* libri duodecimi capite vigesimo secundo. Itaque, si his credimus, calamus aromaticus vel in *Judæa* nascebatur, vel in locis *Judææ* proximis. Accedit, quòd ex *Absyrto* meminit *Vegetius* in pulveris quadrigarii confectione *calami Syriaci & aromatici*. Tamen Cl. *Salmasius* in *Solinum* pag. 1052. negat ullum fuisse calamum aromaticum præter *Indicum*, qui *Arabicus* & *Syriacus* sit appellatus, quia ex *India* in *Arabiam* & *Syriam* advehebatur. Ego *Prophetarum* ævo nullum in *Syria* fuisse calamum aromaticum cùm ex *Jeremia* colligo, tum ex his *Es*. 43. *v*. 24. *Non emisti mihi argento calamum*, quibus insinuat *Propheta* aroma fuisse peregrinum magni pretii. Tamen solùm in *India* crevisse non concesserim, cùm *Mosis* ævo *Judæis* jam fuerit notus, ejusque adeo mentio fiat *Exod*. 30. *v*. 23. *Indiam* enim *Judæis*, aut vicinis gentibus, jam tum fuisse apertam, mihi non fit verisimile. Puto igitur calamum illum etiam in *Arabiæ* parte aromatifera provenire, quam *Dionysius Periegetes* versu 937. odorem exhalare scribit,

Ἢ θύου, ἢ σμύρνης, ἢ εὐόδμου καλάμοιο,

aut thuris, aut myrrhæ, aut odorati calami. Unde *Festus Avienus*,

--- *hic ladani vim*
Vellera defundunt, calami coma pullulat almi.

Et *Priscianus*;

Namque thyo, myrrhâque viget, cum thuris odore,
Et casia, necnon & cannæ dulcis odore.

Malim,

--- *& cannâ dulcis odoris*,

id est, -- εὐόδμου καλάμοιο. Ac proinde calamum odoratum *Arabicum* vocat *Plutarchus* in libro *Quòd bruta ratione utantur*. Quomodo etiam *Theophrastus*, & *Plinius*, non satis sibi constantes. Et de *Sabæis* dicit *Agatharchides*, Δένδρα γὰρ ἠλίβατα σμύρνης τε, &c. καὶ καλάμου, καὶ τῶν ἄλλων ἀνεῖται τῶν τοιούτων. *Celsa exsurgunt arbusta myrrhæ, &c. & calami, & aliorum id genus.* Et *Diodorus* de iisdem libri tertii pag. 125. Καθ' οὓς ἐστι δένδρα μεγάλα λιβανωτοῦ καὶ σμύρνης· πρὸς δὲ τούτοις φοίνικος, καὶ καλάμου, καὶ κιναμώμου. Et *Strabo* libro decimo sexto, Εἰσὶ δὲ καὶ φοίνικες εὐώδεις, καὶ κάλαμος. Quin *Propheta Jeremias* id ipsum non obscurè docet. Ibi enim sic loquitur Deus, *Quorsum mihi thus de* Saba *veniet, & calamus bonus de terra longinqua?* Ita ut *terra longinqua* in posteriore hemistichio idem sit, quod in priore *Saba*. Quo eodem exemplo *Sabæi gens longinqua* vocantur *Joel*. 3. *v*. 8. Et *Sabæorum* Reginam ad *Solomonem* venisse dicit *Christus è terræ finibus*, Matth. 12. v. 42. quia *Sabæi* extimas ad meridianum *Oceanum* terras occupant. Sed & alibi probavimus ex *Ezech*. 27. *v*. 19. ad *Tyriorum* nundinas, casiam, & calamum ex *Uzal* fuisse advectum, qui locus fuit circa *Sabæos*. Vide nostrum *Phaleg* libri secundi capite vigesimo primo.

Docuimus hactenus *Hebræa* voce פנינים *peninim*, *margaritas* significari. Sed unum potest objici, quod *rubere* dicuntur *Thren*. 4. *v*. 7. Ibi scilicet *Jeremias* de *Nazaræis* dicit, quorum vegetus erat color ante captivitatem *Babylonicam*, אדמו עצם מפנינים *corpore rubri fuerunt præ* peninim (aut *plusquam*) peninim. Id autem non videbitur margaritæ convenire, quæ *candore notabilis ipso est*. Regeret fortasse aliquis non omnes margaritas candere. In aliis enim rufus, in aliis aureus seu fulvus eminet color, quorum ille idem cum rubro, hic est illi vicinus. Plinius, *In nostro mari* (uniones) *reperiri solebant crebrius circa* Bosphorum Thracium *rufi, ac parvi, in conchis, quas myas appellant. Androsthenes* apud *Athenæum*, Καὶ ἔστιν ἡ μὲν χρυσοειδὴς σφόδρα, ὥστε μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι, ὅταν παρατεθῇ παρὰ τὸ χρυσίον. *Est & margarita quandoque aurei coloris, ita ut auro admota non facilè dignoscatur.* Quod idem habet *Eustathius* in *Iliad*. λ'. Neque à fulvo gilvus color plurimùm distat, quem Scriptores tribuunt nonnullis margaritarum. *Tzetzes Chiliadis* undecimæ Historiæ 375.

Πῆ μὲν ὠχροὶ, πῆ δὲ κιῤῥοὶ, καὶ πῆ τῶν κακοσφαίρων,
Alibi quidem pallidæ, alibi autem gilvæ, alibi non bene rotundæ. Sed frustra hæc afferuntur, cum margaritarum candere sit maximè proprium, atque in iis alii colores præter candidum non solùm infrequentes, sed & vitiosi sint. Itaque, etsi margaritarum quædam rufæ, fulvę, & gilvæ sint, nemo tamen aliquid *rufum*, aut *fulvum*, aut *gilvum ut margaritam esse* dixerit. Ut neque *nigrum esse ut hominem*, quamvis hominum quidam nigri sint, *Mauri* puta, atque *Æthiopes*. Scio in insula *Zipangri* ad extremum Orientem *Paulum Venetum* libri tertii capite secundo margaritas rubras describere, quę albas pretio longè superent. Sed id frustra adducatur, cum hæ margaritæ Veteribus tam ignotæ fuerint, quàm insula, in qua nascuntur. At objectioni ut occurramus; asserimus *Hebræum* אדם *adam*, etsi propriè *rubere* significet, posse tamen aliter sumi, æquè ac *Latinum* RUTILARE, quod sępe nihil quidquam quàm *splendere* est. Ut *Æneidos* libro octavo,

Arma inter nubem cœli regione serenâ
E cœlo rutilare vident. ---

Hinc *Philoxeni* Glossæ: Λάμπω, *niteo, splendeo, rutilo*. Et passim in *Poëtis rutilare* dicuntur *Luna*, & *stellæ*, splendoris ratione, non rubedinis, quę in iis vix ulla apparet. Eodem exemplo à *Poëtis purpurea* vocantur, quæ sunt eximii candoris, ut nix, & cygni. *Albinovanus* in *Mecœnatis* obitum,

Brachia purpurea candidiora nive.

Horatius ad *Venerem* libri quarti Oda prima,

Tempestivius in domo
Pauli, *purpureis ales oloribus*
Comessabere Maximi.

Quia utrique colori, candido, inquam, & purpureo, hoc commune est, ut admixti luminis multum habeant. Itaque ut à Verbo זהר *zehar*, quod *lucere* est, *Chaldaicum* זהורי *zehori*, pro *purpureo* & *coccineo* sumitur. Vicissim candori nomen est à luce ignea. Nam candere proprium est ignis. Quin λευκὸν *album* fit ἀπὸ τοῦ λεύσσειν, quod *videre* est, quia color est maximè conspicuus. Inde in *Hesychio*, Λευκὰ, φαιδρὰ, λαμπρά. Item, Λευκανθίζοντα, λάμποντα. Rursus, Λευκὸν, τὸ λαμπρόν. Ita ut λευκὰ *alba* dici possint quæcunque insigniter splendent, quomodo rutila, & purpurea. Sed, quod maximè ad rem facit, illud ipsum verbum אדם, quod Hebraicè *rubere* est, Arabicè *candere* significat. Hinc illis أدم *adamo* de camelo, & jumento quovis, est *maximè candidus*: & ناقة أدما *naka adma, camela, summè candida*. Et أدمة *candor eximius*. Ita exponunt *Lexicographi*, in his *Alcamus, Giggeius, Golius* &c. Ne mirum videatur, & insolens, quòd eodem sensu de *Judæorum Nazaræis* à *Jeremia* dicitur אדמו עצם מפנינים *candebant*, vel *lucebant*, & *nitebant corpore præ margaritis*. Constabit hæc à me verè dici perpendenti quo sensu בהרת, id est, *lucida*, lepræ macula à *Mose* vocetur לבנה אדמדמת, *Lev*. 13. *v*. 19. quòd esset *alba impensè rubra*, si אדם nihil quidquam quàm *rubere* significaret. Id verò esset absurdissimum, ut plaga alba diceretur *impensè rubra*. Neque enim fieri potest, ut quod album est, sit idem summè rubrum: cùm rubedo in intenso gradu albedinem prorsus excludat. Huic incommodo tribus modis occurrunt Interpretes. 1. Alii enim hæc duo divellunt, quasi *Moses* dixisset plagam, vel albam esse, vel rubram. Sic *Græci* τηλαυγὴς λευκαίνουσα ἢ πυῤῥίζουσα *lucida plaga albescens, vel rufescens*. Et Hieronymus

cica-

cicatrix alba, sive subrufa. Et *Syrus*, ܒܘܗܩܐ ܕܚܘܪܐ ܐܘ ܕܣܘܡܩܐ *vitiligo, quæ alba, aut rubra est.* At cum Deus hæc duo junxerit non solum hoc versu, sed & ejusdem capitis versibus vigesimo quarto, & quadragesimo secundo, quidni hic habeat locum illud *Christi*, (a) *Quod Deus conjunxit, homo ne separet?* 2. *Jonathan* in *Paraphrasi*, *Talmudici* & *Maimonides*, in tractatu *De lepra*, *R. Selomo*, & *Aben Ezra* in hunc locum, *Kimchius* denique in *Lexico* colorem intelligunt ex albo & rubro mixtum, ut si lacti misceatur sanguis. Sed color sanguinis lacte admixto non est אדמדם, id est, *impense ruber*, aut *summè ruber*. 3. Ideoque Recentiores, cum probe animadverterent hæc duo simul stare non posse, ut album dicatur, quod summè rubrum est, vocem אדמדם emolliverunt, quasi non significaret *summè rubrum*, sed *subrubrum*, *subrubidum*, *subrufum*, *rubicans*, *ad ruborem inclinans*. Proinde in *Pagnino* hic legas, *Macula alba subrufa*: in *Munstero*, *Macula candida atque subrufa*: in *Castalione*, *Albo rubicans macula*: in Junio, *Papula alba subrubida*. Quod sequuntur vernaculi Interpretes, credo, quotquot sunt. Tamen geminatas Radicales in אדמדם certum est significationem non minuere, sed intendere. Itaque si אדום *rubrum* sonat, geminatum אדמדם significabit *impense rubrum*. Ea enim est hujus formæ vis. Sic quia ירוק *flavum* est, ירקרק significat *summè flavum*. *Kimchius* in *Lexico*, וכן אמרו רז״ל ירקרק ירוק שבירוקים אדמדם אדום שבאדומים *Dixerunt Patres nostri beatæ memoriæ*, ירקרק jerakrak, *id esse, quod flavum est in flavis*; *&* אדמדם adamdam, *id, quod rubrum est in rubris*, id est, maximè rubrum. Hinc *Ps.* 68. *v.* 14. בירקרק חרוץ, id est, *in auro flavissimo*. Is enim est auri color, qui proinde *fulvus* vocatur. Et *Cant.* 1. *v.* 16. שחרחורת non est *subfusca*, ut volunt, sed *valde fusca*. Qualem se fatetur esse sponsa, quia Sol illam exusserat, dum custodiret vineas. Sic per exaggerationem impiorum generatio dicitur esse פתלתל, *valde contorta*, Deut. 32. v. 5. Et via illorum הפכפך, *perversissima*, Prov. 21. vers. 8. Et כחלקלקות, tanquam loca *valde lubrica*, Jerem. 23. v. 12. Quia declinant ad עקלקלותם *obliquitates suas obliquissimas*, Psal. 125. v. 6. Ita etiam אספסוף est *populi colluvies undecunque collecta*, Num. 11. v. 4. Et קלוקל *vilissimus, levissimus*, Num. 21. v. 5. Et עגלה יפהפיה, *vitula formosissima*, Jerem. 46. v. 20. Et *talpæ* dicunt חפרפרות, *quia multum* fodiunt, *Es.* 2. *v.* 20. Et קטיקטון, est *valde parvus* in *Vaikra Rabba* Sectione decima quinta. Ex quibus exemplis abunde patet, quo pertineat hæc literarum geminatio, nempe ad vim vocis geminandam, atque intendendam, ut apud nos Superlativus gradus. Itaque verissimum est, quod diximus. Et, si simplex אדום, nihil quidquam quam *rubrum* sonat, geminatum אדמדם, *maxime rubrum* sonabit. Ac proinde בהרת לבנה אדמדמת, erit *macula alba maxime rubra*. Quæ cum sint ἀσύςατα, hæc verba necesse est aliter interpretari, nempe *maculam albam maximè lucidam*. Quo pertinet, quod בהרת, *bahereth*, à *Mose* appellatur. Nam *Arabicè* بهق *bahara lucere* est, & *Chaldaicè* בהיר, *bahir*, est *lucidus*. *Hebraicè* etiam, unde *Job.* 37. *v.* 21. אור בהיר, *lumen lucidum*. Itaque vox בהרת *bahereth*, inde deducta proprie sonat *maculam lucidam*, vel *instar nivis candidam*, atque ideo *lucentem*. Qui verus lepræ color est. Proinde lepræ albedo confertur cum nivis albedine, *Exod.* 4. *v.* 6. *Num.* 12. *v.* 10. & 2 *Reg.* 5. *v.* 27. Et ob id ipsum lepra alba, ut summè rubra, ita nec subrubra dici potest. Cum albedo nivea omnem rubedinem excludat. Rursus verba sponsæ *Cant.* 5. *v.* 10. דודי צח ואדום, nolim reddere, *sponsus meus candidus est*; *&* *ruber est*, sed *Sponsus meus est candidus*, *&* *lucidus*: id est, summo candore nitens, ἐν διὰ δυοῖν. Quod *Jeremias* sic imitatur in loco in quo versamur, ut patebit totum legenti. זכו נזיריה משלג צחו מחלב אדמו עצם מפנינים, id est, *Ejus* Nazaræi *fuerunt nive puriores, lacte candidiores, corpore margaritis lucidiores*. Voto *Nazaræos* hic intelligit *R. Selomo*, quasi propter intonsam cæsariem reliquis comptiores & venustiores fuerint. Sed cum *Hebraicè* נזיר, *Nazaræus*, dicatur, qui à cæteris, vel voto, vel dignitate separatur, malo hic intelligere dignitate *Nazaræum*, quomodo *Nazaræi* iidem sunt, qui populi principes, atque magnates. Quo sensu *Josephus* dicitur נזיר אחיו, *Nazaræus fratrum suorum*, Gen. 41. v. 26. quia dignitate suprà eos plurimum eminebat. Hos igitur olim, id est, ante captivitatem *Babylonicam*, in boni habitus argumentum, candoris quasi lumine nivem, & lac, & margaritas superasse dicit *Propheta*. Quomodo si acceperis, omnia bellè cohærebunt, quia nix, lac, & margaritæ sunt concolores. At si cum vulgo interpretum eosdem esse dixeris nive & lacte candidiores, & gemmis vel lapidibus rubicundiores, primum hoc erit incommodum, quod iidem *candere* & *rubere* dicentur, quod non convenit. Ne dicam intensum in facie ruborem ægri, aut ebriosi, potius signum esse, quam bene se habentis. Præterea nemo aliquem esse dixerit gemmis rubicundiorem, cum pleræque gemmæ non rubeant, sed soli carbunculi, aut his congeneres charchedonii, sandastri, lychnitæ sardæ, *&c.* Itaque *Propheta* hic verbo אדמו *Judæorum Nazaræos* rubuisse non significat, sed canduisse, & luxisse ut margaritas, quas à candoris luce, & splendore nomen habere multi putant, quia μαίρειν & μαρμαίρειν *splendere* est, & μαρμαρυγὴ *splendor*. Unde ut, μάμαρον, & μάραγδ☉, vel cum προθέσει σμάραγδ☉, ita etiam μαργαρίτης, ut volunt. Proinde *Nonnus* libro trigesimo quarto margaritam appellat λίθον ἅλμης μαρμαρέην *lucidum maris lapidem*. Et *Arabicè* لال *lala* & درّ *darra lucere* est, unde لولو *lulu* & درّة *dorra*: quorum illud *margaritam* in genere, hoc proprie *unionem* sonat. Conchæ quoque margaritiferæ priscum nomen βέρβερι, quod ad *Indorum* linguam pertinere vult *Androsthenes*, ego *Phœnicum* potius vocabulum esse crediderim, prope ejusdem originis. *Phœnices* enim in *Indiam* navigare cœperunt ante tempora *Solomonis*. Et *Phœniciâ* linguâ, ברר barar, *clarum*, *purum*, *nitidum* esse significat. Hinc *Es.* 49. *v.* 2. חץ ברור, *sagitta expolita & nitens*. Cant. 6. v. 10. ברה כחמה, *clara ut Sol*. Et *Talmudicis* יום צח וברור, *dies clarus & serenus*. Itaque ut à ברר primâ geminata ברברים *barburim* dicuntur 1 *Reg.* 4. *v.* 13. ita & ברברי *berberi*, dici potuit. Et nomen maximè convenit *conchæ margaritiferæ*, quæ reliquas nitore, claritate, & puritate longè superat, maximè in interna parte.

Margaritæ candorem alii apud *Androsthenem* cum argento conferunt, alii cum piscium oculis. *Est in candore ipso*, inquit *Plinius*, *magna differentia. Clarior in* Rubro *mari repertus.* Indicus *specularium lapidum squamas assimulat*, &c. *Summa laus coloris est exaluminatos vocari.* Nempe à liquidi aluminis colore: cujus probatio in *Plinio* est. *Ut sit limpidum, lacteum, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris.* Quæ sumpta sunt ex his *Dioscoridis* libro quinto, Τῆς δ' ὑγρᾶς τὴν μάλιστα διαφανῆ προκριτέον, καὶ γαλακτώδη, ὁμαλήν τε, καὶ δι' ὅλου χυλώδη, ἔτι δὲ ἄλιθον, καὶ πυρῶδες ἀποπνέουσαν. Ultima verba sic reddit *Arabs* وتفوح فيه رايحة النارية *Et exhalat ex eo odor igneus*, unde constat eum cum *Plinio* legisse πυρῶδες, non τυρῶδες, quod hodie perperam habent nostra exemplaria.

In *Theophrasto* margarita legitur esse lapis διαφανὴς μὲν τῇ φύσει, *natura quidem pellucidus*. Quod verum esse

(a) Matth. 19. v. 6.

eſſe negat Cl. *Salmaſius* in *Solinum* paginâ 1113. Itaque legendum contendit addita negatione, οὐ διαφανής. Cui viri magni conjecturæ quo minus aſſentiar, multa prohibent. 1. Primò enim videtur audacius propoſitionem Affirmativam mutare in Negativam. Itaque eo confugiendum non eſt, niſi cum cogit

Ferro trabali vincta neceſſitas.

2. Neque ſcripſiſſet *Theophraſtus* οὐ διαφανὴς μὲν, ſed οὐ μὲν διαφανής. Negativa igitur addita, etiam particula μὲν ſuo loco eſſet movenda. Cumque de margaritæ natura hoc ſolum dicat *Theophraſtus*, parum veriſimile eſt, illum margaritam deſcripſiſſe non ab eo quod eſt, ſed ab eo quod non eſt: adeoque de lapide tam eximio nihil quidquam tradidiſſe, quam quod illi cum topho, & cote, & ſilice, & viliſſimo quoque lapide ſit commune. 4. Præterea hæc optimè cohærent, Τῶν σπουδαζομένων δὲ λίθων, aut, ut legit *Athenæus*, Τῶν θαυμαζομένων δὲ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλούμενος, διαφανὴς μὲν τῇ φύσει, ποιοῦσι δὲ ἐξ αὐτοῦ τοὺς πολυτελεῖς ὅρμους. *Ex pretioſis lapidibus* (aut *qui admirationi ſunt*) *eſt margarita natura pellucida, è qua fiunt magni pretii monilia.* Hæc, inquam, optimè cohærent, quia omnia pertinent ad margaritæ commendationem. Sed ſi dicas *admirationi eſſe margaritam, natura non pellucidam, ex qua pretioſa monilia fiunt*, totam ſeriem orationis abrumpes. Neque ulla occurret ratio, cur tam alieno loco *Theophraſtus* infulſerit margaritam non eſſe pellucidam. 5. Non ſolum libri omnes hanc lectionem exhibent: ſed & *Athenæus*, qui ſub *Marco Aurelio* ſcripſit ante annos prope mille quingentos, eadem verba planè ſic citat libri tertii capite decimo tertio. Et ei penè æqualem *Clementem Alexandrinum* conſtat eodem modo legiſſe ex *Pædagogi* libri ſecundi capite duodecimo, ubi *Theophraſti* locum de margaritis poſtquam ex parte protulit, eum ad *Chriſtum* refert, quem dicit eſſe μαργαρίτην τὸν διαυγῆ, καὶ καθαρὸν; & τὸν λόγον τὸν διαφανῆ, *margaritam perſpicuam, & puram, & verbum pellucidum:* palam ad id alludens; quod margaritam *Theophraſtus lapidem* eſſe pellucidum dixerat. 6. Et vero præter *Theophraſtum*, multi alii margaritam perſpicuam aut pellucidam eſſe ſcribunt. Sic *Iſidorus Characenus* margaritam in concha creſcere tradit, quamdiu carni adhæret. Sed à carne divulſam à concha non amplius ali, λειοτέραν δ᾽ αὐτὴν, inquit, καὶ διαυγεστέραν ποιεῖ, *ſed læviorem eam pellucidioremque efficit.* Et ſtatim, Ἡ μὲν οὖν ἐμβύθιος πίννα διαυγεστάτην ποιεῖ. *Pinna, quæ in alto degit, margaritam pellucidiſſimam gignit. Clemens* quoque *Alexandrinus* margaritas recenſet inter τὰ διαυγῆ τῶν λιθιδίων, id eſt, *lapides pellucidos.* Et *Piſidas* verſu 128. de æthere, vel cœlo dicit;

Προέρχεται δ᾽ νυμφικῶς ἐστεμμένος,
Λαβὼν διαυγεῖς μαργαρίτας ἀστέρας.

Procedit vero in ſponſi modum exornatus, aſtra geſtans, ut pellucidas margaritas. Euſtathius in *Iliad.* λ΄, Διαφέρει δέ φασιν εἰς διαύγειαν, καὶ καθαρότητα, καὶ μέγεθος ὁ ἐκ ἐμβυθίου πίννης μάργαρος. *Pelluciditate autem, & puritate, & magnitudine præſtare ajunt margaritam in alto degentem. Tzetzes Chiliadis* undecimæ Hiſtoria 375.

Ὅσαι δὲ λάϊγγες ἐντὸς πέσωσι τῶν ὀστρέων
Γίνονται διαυγέστεροι τῷ λείῳ τῶν ὀστράκων,
Καὶ στίλψιν δὲ λαμβάνουσι, καὶ μάργαροι καλοῦνται.

Quotquot autem lapilli intra conchas ceciderint, per earum lævorem fiunt pellucidiores, & ſplendorem accipiunt & margaritæ vocantur. Ita etiam loquuntur recentis ævi Scriptores. Ut *Maſſarius* in *Plinium* libri noni capite trigeſimo quinto, *Exaluminati uniones illi appellantur, qui colore maximè præſtant, & perlucidiſſimi ſunt. Rondeletius* de *Teſtaceis* libri primi capite quinquageſimo primo humorem in conchis ſcribit *craſſiorem effectum pellucidumque eſſe generandorum unionum materiam.* Geſnerus *De piſcibus* pagina 633. *Quo maturiores margaritæ fuerint, & albiores, & magis ſplendidæ ſunt, & tranſlucidæ.* Sed & ipſe *Salmaſius* ſui immemor, illâ ipſâ paginâ, quâ margaritam dixerat in *Theophraſto* falſo dici pellucidam, & locum eſſe corrigendum addita negatione, illa, inquam, ipſa pagina de margarita ſic habet: *Lapis eſt potius quam os, profecto ejuſdem ferme materiæ cum ipſa concha, ſed purioris, & PELLUCIDIORIS.* Margaritas tamen fateor non eſſe perfecte perſpicuas, & pellucidas. Illa enim ſolum corpora ſunt perfectè pellucida, quæ omnes colores tranſmittunt, ut cœlum, & præter terram reliqua elementa, & vitrum, & cryſtallus, & metallum gypſinum, & obſidianus vel opſianus lapis, & ſpecularis, & ſelenites, qui hodie *talchus* vocatur, mutuato nomine à *Perſis* & *Arabibus.* Sed imperfectè pellucida ſunt, quæ ſolâ luce tranſmiſſa reliquos colores retinent. Quomodo apud *Suidam* cornu eſt διαφανές. Hinc tauro, qui *Europam* rapuit, *Poëta* tribuit

Cornua parva quidem, ſed quæ contendere poſſes
Facta manu, puraque magis pellucida gemma.

Itaque ex cornu jam olim laternæ factæ. *Plautus* in *Amphitruone.*

Quo ambulas tu, qui Vulcanum *in cornu concluſum geris.*

Luce tamen excepta, nullum colorem cornu tranſmittit. Ita etiam pellucidus fuit lapis Phengites, de quo *Plinius* libri trigeſimi ſexti capite vigeſimo ſecundo, Nerone *Principe in* Cappadocia *repertus eſt lapis duritia marmoris, candidus, atque tranſlucens, etiam qua parte fulvæ inciderant venæ, ex argumento phengites appellatus. Hoc conſtruxerat ædem* Fortunæ, *quam* Seiam *appellant*, &c. *Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quam ſpecularium modo, tanquam incluſa luce non tranſmiſſa.* Quandoque etiam alabaſtrites, quem ejuſdem libri capite octavo probari dicit, *quam maxime mellei coloris, in vertice maculoſi, atque non tranſlucidi.* Quale eſt, quod de murrhinis, quas *porcellanas* vocamus, tradit libri trigeſimi ſeptimi capite ſecundo, *His maculæ pingues placent, tranſlucere quidquam, aut pallere vitium eſt.* Et capite decimo, *Morion* Indica *nigerrimo colore tranſlucet.* Contrà quam *Philoſophus*, qui ſcribit τὸ μέλαν μὴ εἶναι διαφανές, *nigrum non eſſe pellucidum*, libri quinti *De generatione animalium* capite primo. Tamen etiam in *Theophraſto* lapis in *Ægypto* deſcribitur μέλας διαφανὴς, ὁμοίως τῷ Χίῳ, *niger, pellucidus, ut qui in* Chio *eſt.* Nempe διαφανεῖς & tranſlucidos hujuſmodi lapides vocant *Plinius* & *Theophraſtus*, quia lucem tranſmittebant. Sed eoſdem pellucere negavit *Philoſophus*, quia non erant reliquis coloribus pervii. De margaritis idem dixerim.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Refellitur *Bootius*, qui פנינים *peninim* esse *Corallium* magno molimine contendit.

Hebræum אדם *ad* rubrum *pertinere, cum* albo *opponitur, non item cum componitur, ut in tribus Scripturæ locis.* Bootius *ut certa tria supponit, quæ vel falsa, vel incerta. Labra quidem corallina sunt, non reliquum corpus, ne genæ quidem. Rubor in facie non est color bene se habentis, sed ægri potius, aut ebriosi. Formosi à candore, non à rubore commendantur.* Sardius *lapis ruber:* Apoc. 4. v. 3. Sardio *Veteres intelligunt ignem ultimi judicii.* Sardius *neque à* Sardibus, *neque à* Sardinia *dictus, sed ab* Hebræo שרד sered, *id est*, fabrorum rubrica. *Sardii ruborem* Bootius *negat quidquam habere commune cum rubore carnis. Cum tamen inde* carneolum *vocent, & corrupte* corneolum, Gall. *cornaline. Sarda* Solino *gemmarum vilissima, cum* Plinius *utilissimam dixerit. Multa de pretio sardæ, & sardonychis, qui nonnullis sardæ species. Sardius lapidum duodecim primus*, Exod. 28. v. 17. & Ezech. 28. v. 13. *In* Aaronis *humerali duo sardonyches. Sardonyx in corona Regis* Ammonitarum. *Deus* Ammon Moloch, & *Sardonyx dicta* Molochas. Hebræorum *commentum de eadem corona. Gemma* Polycratis *Sardonyx* Plinio, *sed* Herodoto *smaragdus. Sardonyches in pretio* Romæ *& in* Syria. *Unde dicatur* Drimylus *mons prope* Euphratem, *ubi Sardonyches.* Indiæ *mons Sardonyx*, Job. 28. v. 16. *Sardonyx, lapis pretiosissimus. Sardonyches* Chaldæis סנדלכין sandalchin. *Sardonyches in* Arabia. *Corallium non est gemma, sed* λιθόδενδρον, *ἀπὸ τῆς κουρᾶς* à tonsione *dictum. Coralium quo sensu* Basilius *vocet* πολυτίμητον. Arianos *coralium è terra effodisse fabula, & unde orta.* Margianes Ariæ *vicinæ nomen alludit ad* مرجان margian. Arabes *corallium sic vocant, ut* Romani margellam. Τὰ κουράλια *in* Luciano *vox corrupta, & à* Bootio *in alienum sensum detorta. In eam conjecturæ. Regulum fuisse* Nisum *illum, cujus regia coralio dives fuit. Coralium in* India *fuit magni pretii, non tamen in* Judæa. *Cur* Jace *in* Persico *mari dictum. Aurum olim apud* Casandres *metallorum vilissimum. Veterum nugæ de virtute corallii in* Orphei *libro* De lapidibus. *Ejus Interpres quam ineptus.* Plinii *locum de* Gorgonia *à* Salmasio *frustra sollicitari. Corallii præ margaritis quanta vilitas. Medico* Bootio *alius* Bootius *opponitur item Medicus.*

Hoc caput jam absolveram, cum in Cl. *Bootii Diatribam* incidi, *Animadversionum sacrarum* libri quarti capite tertio, in qua omnem lapidem movet, ut probet voce פנינים *peninim*, neque *ebur*, neque *gemmas* in genere, neque *margaritas*, neque *carbunculos* significari, neque *sardam*, aut *sardium*, prout alii reddiderant, sed *corallium*. In qua *Diatriba* hoc solum perpendendum est, quibus fretus rationibus *peninim* pro *margaritis* velit esse *corallia*. *Ex Thren. 4. v. 7.* inquit, *satis apparet* peninim *certam aliquam, sive gemmarum, sive alterius rei pretiosæ, speciem, eamque coloris rubicundi significare. Margaritæ autem non rubore, sed candore censentur. Nisi igitur doceri possit (quod doceri non posse certus sum) rubrum colorem de quovis colore splendido usurpari ab* Hebræis, *quomodo* purpureum *usurpant* Poëtæ Latini, peninim *nequit significare margaritas.* Hæc ille confidenter admodum, prout solet. Certum se esse dicit doceri non posse voce אדם, quæ *rubrum* propriè sonat, quemvis colorem splendidum significari. Nos tamen supra docuimus *Arabicâ* linguâ, quæ *Hebraicæ* dialectus est, illa ipsa voce *candidum* significari. Et lucidam vitiliginis maculam (quæ ab insigni albedine *Græcè* dicitur ἀλφὸς, & λευκὴ, & in Scriptura *nivi* confertur) à *Mose* non solum אדומה dici, sed & Superlativo gradu אדמדמת, id est, maximè rubram, siquidem אדום, prout vult *Bootius*, nihil aliud quam *rubrum* sonat. Quod esset prorsus absurdum, cum hæc eadem macula ibidem לבנה, id est, *alba*, appelletur. Omnino igitur אדמדמת eo loco non pro *ruboris*, sed pro *albedinis* luce, atque intensione sumendum. Quomodo *Latinè rutila* & *purpurea* dicuntur, quæ sunt maximè candida. Pari exemplo *Cant. 5. v. 10.* Sponsus legitur esse צח ואדום, *candidus & rutilus*, id est, *summe candidus*. Et de *Nazareis* dicitur *Thren. 4. v. 7. Fuerunt nive puriores, lacte candidiores, corpore rutili plus quam peninim. Rutili*, id est, *summo candore lucentes.* Nam si *rubros* reddideris, hæc cum præcedentibus non cohærebunt. Tria loca, quæ citavimus, sunt ut *Solomonis* funiculus triplicatus, qui non facilè frangitur, *Eccles. 4. v. 12.* Atque ex iis hæc regula videtur tuto posse confici, אדם vocem esse æquivocam, quæ ad *ruborem* vulgo pertinet, maximè cum *albo* opponitur, ut *Es. 1. v. 18.* At cum eadem *albo* componitur, ut in tribus locis, quæ diximus, non intelligitur color ab albo diversus, sed idem in intenso gradu. Nihil videtur remotius, quàm ut *purpureus* color credatur idem esse cum *summè candido*. Tamen *purpureum* à *Latinis* sic usurpari *Bootius* ultro concedit, quia purpureos olores *Horatius*, & *purpuream nivem* dixit *Albinovanus*. Ita cum albas & niveas lepræ maculas *Moses* in *Levitico* describit ut ruberrimas, cum Sponsus idem à *Solomone candidus* & *ruber* dicitur, cum *Jeremias* corpore rubere scribit illos ipsos, quos lacte & nive candidiores esse dixerat, quidni rubrum agnoscas in illis locis idem esse, quod in *Romanis* Poëtis *purpureum*, nempe *summè candidum*? Maximè cum *Arabes* hanc ipsam vocem ita usurpent. Et *rutilare* (id est, *rubere*) elegantissimè dicantur etiam quæ sunt summè candida? Quo semel concesso sequetur פנינים *peninim*, esse *margaritas*. Nihil enim aptius, quam margaritis eos conferre, vel preferre, quos volumus à candore commendare. Proinde apud *Poëtas* nihil est usitatius. *Silius* libro duodecimo,

> *Dilectus* Pœno Cinyps *quo gratior ore*
> *Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris,*
> *Quale micat semperque novum est, quod* Tyburis *aura*
> *Pascit ebur, vel qui miro candoris honore*
> *Lucet in aure lapis rubris advectus ab* Indis.

Et *Martialis* de *Erotio* puella libri quinti *Epigrammate* trigesimo octavo,

> *Cui nec lapillos præferas* Erythræos.

Ut de *Partheniana* toga, quæ candore erat insignis, libri octavi *Epigrammate* vigesimo octavo;

> *Spartanus tibi cedet olor*, Paphiæque *columba*,
> *Cedet* Erythræis *eruta gemma vadis.*

Præterea πίννα *pinna*, & פנינים *peninim*, sunt vicinæ voces. Et quidquid περὶ τοῖς *peninim* alibi habent Sacri Scriptores, margaritis apprimè convenit, quæ & pretiosissimæ sunt, & cum labore extrahuntur, & è remotis petuntur locis, & Plurali numero semper vocantur *peninim*, quia margaritæ plures solent in uno filo conseri. Cum *Chaldæo* denique, & *Arabe Jobi* Paraphrastis in hanc interpretationem consentiunt ex *Hebræis R. Selomo* & *R. Levi* in *Proverbia*, & *Pomarius* in *Lexico*. Et ex Recentioribus, ipso *Bootio* teste,

Pagninus, *Mercerus*, *Lutherus*, *Cajetanus*, *Marinus*, *Borrhæus*, *Montanus*, *Mariana*.

Audiamus tamen cur פנינים *peninim*, *Bootius* malit esse corallia. Putavit id certo concludi ex *Thren.* 4. *v.* 7. *Sanè*, inquit, *coralliorum mentionem* Thren. 4. *esse aptissimam*, *& colorem coralliorum rubrorum quam proximè ad sanguinem accedere*, *ac propterea eam rubedinem*, *quæ in ætatis ac formæ flore elucet convenientissimè cum iis comparari*, *res est certa*, *ac manifesta*. Hæc ille tanquam ex tripode, quibus tanquam certa tria vel asserit, vel supponit, quæ vel incerta, vel falsa sunt. Primò verbum אדמו, quo *Jeremias* utitur, ad *ruborem* necessario pertinere, cum ad *candorem* eo in loco pertineat, ut probavimus. Secundò, ruborem, qui in ætatis ac formę flore elucet, convenientissime, cum coralliis comparari non facile concesserim. Nam in toto hominis corpore corallinum nihil est præter labra. Itaque hæc sola cum corallio conferuntur. *Cornelius Gallus*, aut quisquis est,

Porrige labra, labra corallina.

Et hunc imitatus *Petrus Crinitus*.

--- labra corallina
Quæ me sollicitum tenent.

Nempe inter genera corallii, ut auctor est *Dioscorides*, Ἄριςόν ἐςι τὸ πυῤῥὸν τῇ χρόᾳ, καὶ ἐμφερὲς ἀνθηρικῷ χρώματι, ἢ ζάνδυκι κατακορεῖ. *Optimum est, quod rubet, sandarachæque aut sandici saturæ colore simile.* Ἀνθηρὸς, id est, *floridus*, *Græcè* dicitur color, qui maximè rubet. Unde est, quod ἀνθηρὸν vocant τὴν ζανδαράχην, ut est in *Hesychio*: & ἀνθηρικὸν χρῶμα est *color sandarachinus*. Neque aliud σάνδυξ κατακορὴς *sandix satur*, id est, cujus color est plenus, meracus, pressus, astrictus. Quo sensu *Poëta* dixit

--- hyali saturo fucata colore.

Arabs Interpres pro ἀνθηρικῷ videtur legisse συρικῷ. Is enim ita hic habet اجون ما يكون منه الاحمر الشبيه بالجوهر الذي يقال له سريقن وهو فيما زعم بعض الناس الاسرنج *Optimum est rubrum simile substantiæ, quæ vocatur* syricon, *quam quidam asserunt idem esse, quod* asrengi. Eidem *sandix* est زنجفر *zingiaphir*. Neque verò *sandaracha*, *sandix*, *syricon*, *asrengi*, *& zingiaphir*, multum inter se differunt. Sed de his accuratius disserendi non est hic locus. Et ad præsens institutum sufficit, ut observemus, sandarachæ, seu sandicis colorem inter rubri coloris genera maxime ardere, atque excitatum esse, ac proinde corallio tribui, in quo rubrum est maximè intensum. Is autem color in iis, qui bene se habent alibi nusquam est, quam in labris. Nam genæ rubent mollius, & *roseæ* dicuntur vel *purpureæ*, non *corallinæ*. *Poëta* summus de *Lavinia Æneidos* libro duodecimo,

Et roseas laniata genas.

Ovidius libri primi *Amorum Elegia* quartâ,

Purpureas tenero pollice tange genas.

De cętero *rubere* dicuntur, qui vel ægri, vel ebriosi sunt. In *Avicenna* (a) حمرة الوجه *rubor faciei* significat اورام الرية *pulmonis apostemata*. Et de bibace muliere dicit *Juvenalis Satyrâ* sextâ,

--- tandem illa venit rubicundula; totum
Oenophorum sitiens. ---

Et *Martialis* libri quinti *Epigrammate* quarto,

Hanc tu rubentem prominentibus labris
Quoties venire, Paule *videris contrà.*

Ideoque sic pingitur *Bacchus*, de quo non nemo;

Spumat & plenis rubicundus uvis.

Et qui ad veterum *Poëtarum* majestatem proximè accedit vir amplissimus D. *Jacobus Mosantius de Brieux*, in suprema *Mediomatricum* Curia ex-senator, ut rosis lilia præferat, rosas æquè ac coralium, & ostrum, in puellarum corpore docet angustis finibus coërceri, cum lilia ubique pateant. Verba sunt in eximio *De liliis* Poëmatio,

Vivida certe aliquid, rosa confert ad decus oris.
Illa sed angustis arctatur finibus, & quos
Coralium asseruit pridem, & sibi vindicat ostrum,
Candida sed nullis clauduntur lilia metis,
Candidulasque genas, & se per candida colla,
Candidulosque sinus, & candida brachia fundunt,
Nympharumque omnes latè dominantur in artus.

(a) Avic. Can. lib. 3. Fen. 10. tract. 1. cap. 2.

Sed inprimis id notandum est in *Jeremia* non dici *Nazaræos* facie rutilâsse, multò minus genis, aut labris, sed corpore. Ita enim habet *Propheta*, אדמו עצם מפנינים, *Rutili fuerunt corpore plus quàm peninim.* Itaque non potest intelligi *rubor* propriè dictus, à quo labra fortasse, aut genæ commendantur, non totum corpus. Et cum in juvenili corpore sola labra corallii colorem ęmulentur, totum corpus eâ de causâ cum corallio conferre tam sit absurdum, quam totum *Æthiopem* ebori comparare, quia est albus dentes.

Concedamus tamen hęc duo, quę falsa esse jam apparet; 1. *Jeremiam* agere de juvenili faciei rubore; 2. Hunc cum corallii rubore rectè conferri: non sequetur tamen corallium designari voce פנינים *peninim*; nisi hoc insuper supponas, nihil aliud hâc voce posse significari, quod faciei ruborem æquè bene exprimat. Hoc porrò esset falsissimum. Nam, ut de *carbunculis* taceamus, quos *Junius* hic intellexit, cur non accessit *Bootius Syro* Interpreti, qui *peninim* reddidit ܣܪܕܘܢ *sardon*, id est, *sardam*, vel *sardium*. Quippe ut corallium, ita & sardium rubere in confesso est. Hinc *Orpheus* in *Achate*

--- σάρδιαθ᾽ αἱματόεντα

Sardiaque sanguinea dixit. Et *Theophrastus* in libro *De lapidibus*, Τῦ γὰρ ζαρδίυ τὸ μὲν διαφανὲς, ἐρυθρότερον δὲ, &c. *Plinius* quoque libri trigesimi septimi capite septimo sardium inter lapides rubros recenset. Et in *India* describit trium generum, rubrum, &c. *Epiphanius* item in libro *De duodecim gemmis*, Πρῶτος λίθος σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος ὅυτω καλόυμενος. Ἔςι δὲ πύρωπος τῷ εἴδει, καὶ αἱματοειδής. *Primus lapis Sardius, quem Babylonium vocant, colore igneus, & sanguineus.* Et *Isidorus Originum* libri decimi sexti capite octavo, *Sardius dicta est, quod primùm reperta sit à* Sardis. *Hæc rubrum habet colorem.* Itaque cum *Apoc.* 4. *v.* 3. *Johanni* Deus apparet in solio sedens, ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι, καὶ σαρδίνῳ, *aspectu similis lapidi jaspidi, & sardio*, Veteres ut *jaspidis* colore aqueo diluvium, quo prior mundus perîit, ita rubro *sardii* colore ignem ultimi judicii, quo posterior absumetur, significari volunt. In ea sententia sunt *Victorinus Pictaviensis* (si verè opus est illius) & *Primasius* in *Apocalypsin*. *Andreas* quoque, & *Aretas*, *Cæsarienses* Episcopi, Dei faciem volunt cum sardio conferri, διὰ τὸ φοβερὸν τῦ θεῦ, πυροειδὲς γὰρ τὸ ζάρδιον, *propter terrorem Dei, igneum enim est sardium.* Quocirca cum *Grammatici* (b) acriter inter se disputent, an à *Sardibus*, aut *Sardinia*, dicatur sarda lapis, & in neutro loco reperiatur, videndum annon potius à colore dicatur, quo rubricam imitatur. *Rubrica* scilicet *Hebræis* est שרד *sered*. Sic *Es.* 44. *v.* 13. *Faber lignarius lineam extendens, delineat illam* בשרד, *rubricâ.* A *Kimchio*, & *Aquinate*, שרד *sered*, definitur חוט הצבע שמסמן בו הנגר מה שרוצה לכרות מן העץ, *filum coloratum, quo faber signat ligna incidenda.* Ab *Aben Ezra*, מין ממיני הצבועים, *species aliqua coloris.* A *Mardochæo*, כלי מה מן כלי הציירים, *Instrumentum aliquod pictorum.* At à *Pagnino*, *filum phœnicium.* Et à *Mercero*, *minium vel rubrica quo signant fabri*, &c. Optimè. Fabri enim apud Veteres funiculo rubricâ tincto

(b) Hesych. in Νησαία.

ćto ligna ſecanda dirigebant, quod hodieque eſt in uſu. Proinde in *Philippi Epigrammate Anthologiæ* libri ſexti capite vigeſimo ſeptimo *Leontichus* faber propter ſenium ad fabrilia tractanda jam impar *Minervæ* conſecrat

--- Πέλεκυν σελεχητόμον, ἰθύδρομόν τε
Πρίονα μιλτείῳ σάγματι πειθόμϑυον.
Τρύπανα θ' ἑλκεζίχειρα, τέρεθρά τε, μιλτοθυρῆτε
Σχοῖνον ὑπ' ἀχρονύχῳ ψαλλομϑύην κανόνι,

ſecurim truncos cædentem, & recta currentem ſerram rubricato liquori obſequentem, terebrumque manu tractum, & terebella, & rubricatum funem à regula, quæ eſt in ſummis digitis impulſum. Et in alio nondum edito etiam à fabro dedicantur

Στάθμαι καὶ μιλτεῖα, καὶ αἱ σχεδὸν ἀμφιπλῆγες
Σφῦραι, καὶ μίλτῳ φυρόμϑυοι κανόνες.

Libella, & rubricæ, & utrimque percutientes mallei, & rubrica inquinatæ regulæ. Hinc *Plinius* libri trigeſimi quinti capite quinto. *Ex reliquis rubricæ generibus fabris utiliſſima* Ægyptia *&* Africana. Itaque ut *rubrica Hebræis* eſt שרד *ſered*; ita gemma rubricæ concolor à *Phœnicibus* שרדא *ſarda*, dici potuit. Unde *Græcè* σαρδῶ, & ζάρδιον, & *Latinè Sardium*, aut *ſarda*. Et ipſe *Bootius* gemmam hanc inter rubras à *Theophraſto* & *Plinio* collocari agnoſcit. Sed *Sardii*, inquit, *rubedo nimis diverſa eſt ab ea, de qua hic agitur.* Itane verò? At ego hactenus planè aliter ſenſeram, nempe juvenilem illum vultûs ruborem, qui in vegeto corpore emicat, ſardio lapide longè meliùs, quàm corallio exprimi. Cùm enim corallii rubor ſit prorſus ſanguineus, imò, ut ſupra probatum eſt, ſandiceus, & ſandarachinus, idem in ſardio color languidior, atque dilutior eſt, & illi colori ſimilior, quem à carne *incarnatum* linguæ vernaculæ appellant. Unde eſt, quòd huic ipſi lapidi *carneoli*, vel corruptè *corneoli* nomen hodie indiderunt *Europæi* ferè quotquot ſunt. *Agricola* libro ſexto *De natura foſſilium*, *Rubra eſt ſarda, quæ & ſarda, & ſardius, & ſardo vocatur. Nunc gemmarii* carneolum *appellant, quod colore ſimilis ſit carni. Adrianus Toll.* in *Gemmarum hiſtoria* libri ſecundi capite octogeſimo, *Sardius à carne ſanguinolenta, cui ſimilis eſt colore, nomen* carneoli *vel corruptè* corneoli *habet.* Itaque auctore *Plinio* libri trigeſimi ſeptimi capite ſexto, *Sardonyches olim, ut ex nomine ipſo apparet, intelligebantur candore in ſarda, hoc eſt, velut carnibus ungue hominis impoſito, & utroque tranſlucido.* Senſus eſt, ut ſardam carni, ita onychem ungui humano eſſe concolorem, ac proinde tanquam ungue perſpicuo carni item perſpicuæ ſuperinducto fieri ſardonychem. *Bootium* igitur conſtat graviter hallucinari, cum ſardii ruborem ab humanæ carnis rubore tanto intervallo diſtare ſcribit, ut hujus cum illo collatio inſtitui non potuerit.

Sed idem aliud affert, quod videri poterit aliquantò veriſimilius: nempe *ſardium vix venire poſſe in cenſum rerum pretioſiſſimarum, inter quas* peninim *numerari clarum eſt. Cùm ſit gemma vulgaris, ut eam vocat* Plinius. *Imò lapis, qui marmore quidem præſtat, inter gemmas verò viliſſimus dicitur, quæ ſunt ipſa* Solini *verba.* Potuit addere etiam *Iſidori.* Solet nimirum *Iſidorus* ex *Solino* multa exſcribere, ut *Solinus* ex *Plinio*, ſed plerumque perperam intellecto: quod illi ſuſpicor hic eveniſſe. *Plinius* cùm carbunculum, ſandaſtrum, lychnitem, & carchedonium ſcalpturæ contumaciter reſiſtere, partemque ceræ in ſigno tenere dixiſſet, addit continuò poſt, *E diverſo ad hæc ſarda utiliſſima.* Nempe ad ſcalpturam, & ſignum, ut quæ nec ſit δύςγλυπτος, nec ceram in ſigno teneat. Sed *Solinus*, quem in *Plinio* accepiſſe non pauca multò aliter quàm oportuit docuit magnus auctor, videtur pro *utiliſſima* legiſſe *viliſſima*, atque ad orationis ſeriem parùm attentus, ex eo confeciſſe, quòd ſardam ſcribit eſſe inter gemmas viliſſimam. Saltem hoc certum eſt, vetuſtiores de ſarda nihil tale prodidiſſe. Et *Plinium* libri trigeſimi ſeptimi capite decimo plus centum gemmas hac viliores per Alphabeti ordinem recenſuiſſe conſtat. Idem vulgarem ſardam eſſe dicit, non tamen vilem. Quin *Babylonicam* maximè laudat. Et alibi quaſdam deſcribit argenteis, quaſdam aureis venis ſublitas. Et mares aſſerit excitatius fulgere, quod habet ex *Theophraſto*, neque ullam tranſlucentium tardius ſuffuſo humore hebetari. Hac denique gemma ſubjungit quaſdam apud *Menandrum* & *Philemonem* fabulas ſuperbire. *Menandri* nempe de *Sarda* locus fuit in Παιδίῳ,

Εἶναι σμαράγδων ταυτ' ἔδει, καὶ σαρδίων.

Ita enim legendum apud *Athenæum* capite decimo quarto. Eaſdem in mundo muliebri cenſet *Ariſtophanes* in alteris Θεσμοφοριαζούσαις, quæ hodie non extant. Sed ex iis *Clemens Alexandrinus Pædagogi* libri ſecundi capite duodecimo, & *Pollux* libri ſeptimi capite vigeſimo ſecundo, multos verſus proferunt huc attinentes, quorum unus hic eſt

Πομφόλυγας, ἀποδέσμους, ὀλίσβους, ζάρδια.

Et *Lucianus* in oratione *De Domo*, mulieri formoſæ adſcititios ornatus abeſſe ex eo probat, quod unuſquiſque ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν λίθων τῶν πολυτελῶν ἐκπλαγείς, *auri & magni pretii gemmarum fulgore obſtupefactus, pro eo, quod colorem, vel vultum, vel cervicem, vel cubitum, vel digitum, laudare debuerat, his relictis,* ἐς τὴν σαρδῶ, ἢ τὴν σμάραγδον, ἢ τὸν ὅρμον, ἢ τὸ ψέλλιον ἀποβλέπει, *ad ſardam, aut ſmaragdum, aut monile, aut armillas reſpicit.* In *Theophraſto* lapis idem cenſetur in rariſſimis. Ἔνιοι δὲ, inquit, καὶ σπάνιοι πάμπαν εἰσὶ, καὶ σμικροὶ, καθάπερ ἥτε σμάραγδος, καὶ τὸ σάρδιον, καὶ ὁ ἄνθραξ, καὶ ὁ σάπφιρος. *Quidam ſunt & rari prorſus, & parvi, ut ſmaragdus, ſarda, carbunculus, & ſapphirus. Plato* in *Phædone* aliam ſibi terram fingit cœlo proximam, cujus montes, & lapides, gemmarum inſtar, pelluceant, ὧν καὶ τὰ ἐνθάδε λιθίδια εἶναι ταῦτα τὰ ἀγαπώμϑυα μόρια, σάρδιά τε, καὶ ἰάσπιδας, καὶ σμαράγδους, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, *horumque adeo quaſdam eſſe particulas lapillos, qui apud nos in pretio habentur, ſardas ſcilicet, jaſpides, ſmaragdos, atque alios hujuſmodi.* In *Græca* verſione *Prov.* 11. *v.* 12. ſermo ſapiens in aure docili eſt *ut malum aureum* ἐν ὁρμίσκῳ ζαρδίου, *in monili ex ſardio*: aut ut cum inauribus aureis σάρδιον πολυτελὲς δέδεται, *ſarda magni pretii adalligatur*, id eſt, inſeritur. *Græcè* enim χρυσόδετα vocantur, quæ auro inſerta ſunt. *Exod.* 28. *v.* 17. è duodecim gemmis in *Aaronis* pectorali prima eſt τὸ σάρδιον. Ut cum *Tyrio* Principi dicitur *Ezech.* 28. *v.* 13. Πάνθα λίθον χρηστὸν ἐνδέδεσαι, σάρδιον, καὶ τοπάζιον &c. rurſus ſardius lapis primus eſt è duodecim gemmis, quibus ille ornatur. *Johanni* denique Deus ipſe ſe exhibuit aſpectu ſimilem jaſpidi, & ſardio, *Apocal.* 4. *v.* 3. Et quamvis ſardam *Theophraſtus* in iis lapidibus cenſeat, quæ placent τῇ ὄψει μόνον, *ſolo viſu.* Tamen apud *Epiphanium* δυνάμεως ἐστὶ θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηνται ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα καὶ ἄλλας πληγὰς ὑπὸ σιδήρου γιγνομϑύας, *medendi vim habet, & eo Medici utuntur ad tumores & alias plagas ferro inflictas.* Unde *Andreas Cæſarienſis*, Λέγει ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἰατρεύειν αὐτὴν οἰδήματά τε, καὶ ἀπὸ σιδήρου πληγὰς ἐπιχριομένην. *Magnus* Epiphanius *eam gemmam inunctam curare dicit tumores, ac plagas à ferro illatas.* Rectè, niſi quod Medicos hunc lapidem inungere non dixit *Epiphanius*, ſed eo uti. At *Epiphanii* verbum κέχρηνται videtur *Andreas* à χρίω deduxiſſe, cum ſit à χράω. Hæc de ſardio hactenus, ex quibus hunc lapidem non tam vilem eſſe colligas, quam credi voluit *Bootius.*

Res patebit clariùs, ſi quod è doctis multi volunt, in ſardæ ſpeciebus cenſeatur ſardonyx: qui fuit lapis magni nominis apud Veteres. Proinde primus è duodecim lapidibus, qui *Aaronis* τὴν ἐσσῆνην diſtinguebant, ut *Senioribus* ſardius, ita *Joſepho* ſardonyx fuit. Eidem ſardonyches fuere duo lapides *ſoham* in hume-

rali

rali *Aaronis Exod.* 28. *v.* 9. Πορποῦς, inquit, τὴν ἐπωμίδα σαρδόνυχες δύο κατὰ τῶν ὤμων ἑκάτερον τέλος. Ita etiam *Aquila. Hieronymus* in Epistola *De veste Sacerdotali*, Josephus (*a*) *sardonychas vocat, cum* Hebræo Aquilaque *consentiens, ut vel colorem lapidum, vel patriam demonstraret.* Ex *Ammonitarum* metropoli *Rabbath*, quæ *Græcis Philadelphia*, auream Regis coronam talento gravem, & insigni lapide ornatam, abstulisse legitur *David* 2 *Sam.* 12. *v.* 30. Multi per Numeri Enallagen plures intelligunt gemmas, quibus corona hæc fuerit interstincta. Sed *Josephus* sardonychem. Αὐτὸς δὲ, inquit, τὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀμμανιτῶν λαμβάνει στέφανον, ἕλκοντα χρυσοῦ τάλαντον, καὶ πολυτελῆ λίθον ἔχοντα ἐν μέσῳ σαρδόνυχα. *Ille autem Regis* Ammonitarum *coronam accepit, auri talento gravem, quæ pretiosum lapidem, sardonychem scilicet, in medio habebat.* Quod unde habeat mirari subit, cum de sardonyche ne γρῦ quidem aut Sacer Textus, aut ullus Interpretum hic habeat. Sed fabulę originem puto me deprehendere. *Rex Hebræis* est מלך *melech* & Deus *Ammonitarum* iisdem literis, sed diversis vocalibus *Molech*, vel *Moloch*. Proinde ubi legitur *David* accepisse *coronam* מלכם, *Regis eorum*, *Hebræi* vetustiores in vocis ambiguitate ludentes, legebant *coronam Molech* (seu idoli) *eorum*, vel simpliciter *coronam Milchom*, quomodo vocatur hoc idolum 1 *Reg.* 11. *v.* 5. Ita habetur in *Kimchio*. Itaque ex eorum mente corona, quam cepit *David*, fuit corona τοῦ *Moloch*, & lapis in ea eximius gemma τοῦ *Moloch*. Rursus in *Oriente* Sardonix *moloch*, vel *molochas* dicebatur. Quod his verbis tradit *Epiphanius* in capite *De Sardio*, Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος σαρδόνυξ, ὃς καλεῖται μολοχάς. Sensus est præter sardium, alium esse lapidem sardio non absimilem, qui *Græcè* vocatur σαρδόνυξ, & *Syriacè*, nisi fallor, ܡܠܟܐ *molocha*. Proinde ex lapide *Moloch*, id est, gemma, *Ammonitarum* Deo ablata, prout ab *Hebræis* creditum, *Josephus* fecit lapidem *molochan*, seu *sardonychen*. Sed aliud de hoc lapide fuit *Hebræorum* commentum, quod ita refert *Kimchius*; ובדברי רז״ל כי אבן יקרה שהיתה בה שוה ככר ועוד׳ אמרו אבן שואמת היתה והיתה מעמידה אותה באויר, *In verbis Patrum nostrorum beatæ memoriæ, dicitur eximius ille lapis, qui in ea corona fuit, auri talento valuisse. Item magnetem fuisse, quo in aëre detinebatur.* Quale est, quod de vitulo *Jeroboami* legitur in *Sanhedrin* cap. 11. fol. 107. b. אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים ולארץ, *Lapis attrahens* (id est, *magnes*) *suspensum tenebat peccatum Jeroboami* (id est, vitulum) *inter cœlum & terram.* Eodem lapide *Dinocrates* architectus *Alexandriæ Arsinoes* templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulachrum ejus è ferro pendere in aëre videretur. Sic testatur *Plinius* libri trigesimi quarti capite decimo quarto. Quod idem de sepulchro *Mahumetis* diu creditum. Sed hanc fabulam hodie multi refellunt: *Vartomannus* imprimis *Navigationum* libri primi capite undecimo. Alia de sardonyche vetus est historia. Nemo est, qui *Samium Polycratem* nesciat gemmam, quâ delectabatur, in mare abjecisse, & in piscis præcordiis postmodum reperisse. Hanc historiam ita referunt *Cicero* libro tertio *De Finibus*, *Strabo* libro decimo quarto, & *Valerius* libri sexti capite nono: ut gemmę quod fuerit genus divinandum nobis relinquant. Sed disertè *Plinius* libri trigesimi septimi capite primo, *Sardonychen eam gemmam fuisse constat: ostenduntque* Romæ, *si credimus, in* Concordiæ *delubro, cornu aureo* Augustæ *dono inclusam, & novissimum prope locum tot prælatis obtinentem.* Et *Solinus* in capite *De Arabia*, *Ex istius littoris sinu*, Polycrati *Regi advecta sardonyx gemma, prima in orbe nostro luxuriæ excitavit facem.* Neuter verè, ut quidem puto; quia *Herodotus*, qui librum ea de re ab ipso *Polycrate* scriptum consuluerat, smaragdum fuisse refert. Ἦν οἱ σφρηγὶς, inquit, ἣν ἐφόρεε χρυσόδετος, σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα. *Erat ei pro sigillo smaragdus, quam gestabat auro inclusam.* Sed hæc *Plinii* certiora sunt ejusdem libri capite sexto, *Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonychas. Primus autem* Romanorum *sardonyche usus est prior* Africanus, *ut tradit* Demostratus, *& inde* Romanis *hanc gemmam fuisse celeberrimam.* Quod *Poëtarum* suffragiis confirmare sit obvium. *Persius* Satyrâ primâ,

Et natalitiâ tandem cum sardonyche albus.

Martialis libri secundi *Epigrammate* vigesimo nono,

Rufe, *vides illum subsellia prima tenentem,*
Cujus & hinc lucet sardonychata manus.

Et libri quinti *Epigrammate* undecimo,

Sardonychas, smaragdos, adamantas, jaspidas, uno
Portat in articulo Stella, Severe, *meus.*

Juvenalis Satyrâ sextâ,

--- *densi radiant testudine totâ*
Sardonyches. ---

Et Satyrâ septimâ,

--- *conducta* Paulus *agebat*
Sardonyche, atque ideo pluris quam Gallus *agebat.*

Et Satyrâ decimâ tertiâ,

--- *gemmaque princeps*
Sardonyches, loculis quæ custoditur eburnis.

Hæc de *Romanis*. In *Syria* non minus in pretio fuisse sardonyches ex *Luciano* colligas, in quo *Syriæ* Deæ χρυσός τε ἄλλος περικέαται, καὶ λίθοι κάρθα πολυτελέες, *& aliud aurum circumpositum est, & lapides valde pretiosi*, in quibus censentur ὄνυχες οἱ Σαρδῷοι πολλοὶ, καὶ ὑάκινθοι, καὶ σμάραγδοι, *sardonyches multæ, & hyacinthi, & smaragdi.* Neque hic prætereundum, quod refert *Plutarchus* libro *De fluviis* in *Euphrate*; Παράκειται δ' αὐτῷ ὄρος Δρίμυλλον καλούμενον, ἐν ᾧ γεννᾶται λίθος σαρδόνυχι παρόμοιος, ᾧ οἱ βασιλεῖς ἐν ταῖς βασιλείαις χρῶνται. *Ibi adjacet mons* Drimyllus *dictus; ubi nascitur lapis sardonychi similis, quo utuntur Reges in regiis suis.* Malim ἐν τοῖς βασιλείοις, *in diadematibus.* Nam βασίλειον quandoque in *insigne regium* seu *diadema*. Et hoc quoque potuit respicere *Josephus*, cùm Regis *Ammonitarum* coronam sardonyche insignem supra descripsit. Idem fere, quod in *Plutarcho*, etiam in *Stobæo* legas *Sermone* nonagesimo octavo, Ἐν ὄρει Δρίμυλλον καλουμένῳ τῆς Παρθίας γεννᾶται λίθος σαρδόνυχι παρόμοιος, &c. *Parthiæ* adscribit montem *Euphrati* vicinum, quia tum *Parthorum* imperium ad *Euphratem* usque extendebatur. Hinc paulò antè *Stobæus* idem ex *Chrysermo*, Ἐν Εὐφράτι ποταμῷ τῆς Παρθίας γεννᾶται λίθος ἀετίτης καλούμενος. Hic autem *Niciam* citat, nempe *Niciam Malloten* in opere *De lapidibus*, ex quo etiam *Plutarchus*. *Drimylus* mons, in quo nascebatur hic lapis, *Chaldæis* erat, דרומילוס *Drumilos*. *Beresith Rabba* Sectione 48. אמר ר׳ אבהו אהל פלן של אבינו אברהם מפול׳ש הי׳ה ר׳ יודן אמר כהדין דרומילוס *Dixit* Rabbi Abhu, *Tentorium, seu Papilio* (פלן contractum ex פפיליון) *patris nostri* Abrahami, *erat valde patens.* R. Jodan *dixit, ut iste drumilus.* In Glossa *drumilus* explicatur רחבה גדולה *platea magna*, sed in *Ialchut* melius סנה, *dumus*, ut Cl. *Buxtorfius* observat. Deflexum enim est ex *Græco* δρυμός. Itaque *nemus* significat. Atque hinc monti factum nomen, qui nemorosus erat. Est & in *India* mons *Sardonyx* ab argumento dictus. In eo enim multi sardonyches. *Ptolemæus* libri septimi capite primo, Σαρδόνυξ ὄρος, ἐν ᾧ ὁμώνυμος λίθος. Ad hunc montem refero, quod *Photius Ctesiam* in *Indicis* agere prodidit περὶ τῶν ὀρέων τῶν μεγάλων, ἐξ ὧν ἥ τε σαρδὼ ὀρύσσεται, καὶ οἱ ὄνυχες

(a) Antiq. l. 3. c. 8.

ὄνυχες, καὶ αἱ ἄλλαι σφραγῖδες. Nempe sardonyches *Græcè* dicuntur Σαρδῷοι ὄνυχες. Et *Ctesias* sic vocaverat, ut *Lucianus* supra. Sed aliter divisis vocibus pro Σαρδῷοι ὄνυχες lectum Σαρδῶ οἱ ὄνυχες. Tamen ab *Indis* sardonyches olim fuisse neglectas *Plinius ex Zenothemi* refert. *Has* (inquit) Indis *non habitas in honore* Zenothemis *scribit: tantæ alias magnitudinis ut inde capulos factitarent. Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio, quoniam solæ prope gemmarum scalptæ ceram non auferrent. Persuasimus deinde* & Indis, *ut ipsi quoque iis gauderent.* Jam si consulas Sacros Scriptores, *Johannem* ut sardii, ita etiam sardonychis meminisse reperies *Apoc.* 21. *v.* 20. ubi è fundamentis duodecim cœlestis illius *Jerusalem* ὁ πέμπτος σαρδόνυξ, ὁ ἕκτος σάρδιος, *quintum sardonyx, sextum sardius.* Et *Græca* nomina retinent *Syrus* & *Æthiops.* Rursus *Job.* 28. *v.* 16. ubi de sapientia dicit *Græca* versio, Καὶ οὐ συμβασταχθήσεται χρυσίῳ σωφείρ, ἐν ὄνυχι τιμίῳ καὶ σαπφείρῳ. Pro ἐν ὄνυχι τιμίῳ, quod *Hebraicè* est בשהם *in soham, Scholiastes* ex aliorum interpretatione habet ἐν σαρδονυχέῳ. Et *Hieronymus*, lapidi sardonychæ pretiosissimo. Quasi vel pretiosi, vel pretiosissimi Epithetum sardonychi meliùs conveniat, quàm simplici onychi. Et versu decimo octavo pro *Hebræis* ראמות וגביש, *ramoth & gabis*, quæ sunt ignotæ gemmarum species, *Chaldæus* habet, סנדלכין ובירולין, *sandalchin & birulin*, id est, sardonyches, & beryllos. Et de *Assuero* legitur in *Chaldæo Esth.* 1. *v.* 4. חפר בספר פרת ואשכח תמן שית מאה ותמנן אחמיתין דנחשא מליין דהב טב יוהרין וברולין וסנדלכין *Fodit in* Euphratis *ripa, & ibi reperit sexcentas & octoginta arcas æreas, plenas margaritarum, beryllorum, & sandalchin*, id est, sardonychum. Et in *Talmudico* Tractatu *Sanhedrin* capite septimo, ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלכין טובים, *Et aliquem misit in meridiem, ut bonos* sandalchin *afferret.* Id est, in *Arabiam*, ubi sardonyches optimæ. *Plinius* ut supra, *Nullo sardarum vestigio* Arabicæ *sunt, cœperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cæruleum imitante, aut unguem; creditum enim candido pingi, nec sine quadam spe purpuræ, candore in minium transeunte.* Item Arabicæ *excellunt candore circuli prælucido, atque non gracili, neque in recessu gemmæ, aut in dejectu renidente, sed in ipsis umbonibus nitente, præterea substrato nigerrimo colore.* Hæc omnia *Plinius* de *Arabica* sardonyche. Et *Solinus* in capite *De Arabia*, *Ex istius littoris sinu* Polycrati *Regi advecta sardonyx.* Et *Isidorus* libri decimi sexti capite octavo, *Sardonyx reperitur apud* Indos & Arabes *detecta torrentibus.* Quæ ideo nos attulimus ad *Chaldæam* vocem סנדלכין *sandalchin*; quia nondum in mentem cuiquam venerat hâc sardonyches significari. Quod tamen iis debuit esse valde obvium qui harum linguarum genium nôrunt. Cùm in voce πολυγραμμάτῳ *sardonyches*, & *sandalchin*, eásdem habeat consonantes, nisi quod L est pro R, & locum cum N permutavit. Nam verus ordo esset סלרנכין *saldanchin.* Sed sardonychum nomen facilè degeneravit in סנדלכין *sandalchin*, apud *Chaldæos*; quia voci סנדל *sandal*, jam assueverant: quę apud illos & σανδάλιον seu *calceum* sonat. Et planum piscem, qui nobis *solea*, & in *Matrone* σάνδαλον. Et *abortivum fœtum*, seu *molam* verius à plana forma.

Porrò quæ tam in sardarum, quàm in sardonychum commendationem hactenus attulimus, nolumus ita accipi, ac si eas haberemus inter res pretiosissimas. Quamvis enim tam sardam, quàm sardonychem negemus gemmarum esse vilissimas, tamen hic *Bootio* ex parte accedimus, & libenter illi concedimus sardam esse minùs pretiosam, quàm ut ad illam pertinere possint tot *Jobi* & *Solomonis* loca, quibus patet *peninim* in eorum censu poni, quæ sunt longè pretiosissima. Sed hâc ratione ex censu τῶν *peninim* tam *corallium*, quàm *sardam* excludi contendimus. Si enim sardæ ideo non sunt *peninim*, quia in gemmis prima loca non obtinent, quæ adamantibus debentur, & smaragdis, & carbunculis, aut, ut hoc *Bootio* demus, quia sunt gemmarum vilissimæ. Quidni de corallio id ipsum concludatur, quod ne gemma quidem est, sed λιθόδενδρον, ut est in *Dioscoride*, id est, arbustum, seu frutex ad lapidis naturam accedens? Proinde *Theophrastus* non dicit esse lapidem, sed tanquam lapidem; Τὸ γὰρ κουράλιον, καὶ γὰρ τοῦθ' ὥσπερ λίθος. Evellique retibus dicit *Plinius*, aut acri ferramento præcidi, atque hac de causa *curalium* vocitari, nempe ἀπὸ τῆς κουρᾶς, quod præcidatur, ac veluti tondeatur in mari. Et *Alkazuinius*,

ينبت في البحر كما ينبت شجر في البر

Crescit in mari, ut arbores crescunt in terra. Et *Pomarius* in *Lexico*, אלגום קו'רלו בלעז נמצא בתחתית הים ויגדל כמו עצים, *Algum* Italicè *corallo*, *in maris fundo reperitur, & crescit ut arbores.* Quod in sententiam suam posse objici cum prævideret *Bootius*, corallio contendit olim fuisse locum inter pretiosissima quæque: atque ut probet hoc παράδοξον, quinque profert Veterum testimonia, ex quibus rem confici putat. Primum *Basilii*, à quo corallium vocatur πολυτίμητος λίθος, *lapis magni pretii*, Oratione septima in *Hexaëmeron*, non sexta, ut ille asserit. Secundum *Dionysii Periegetis*, qui scribit *Arianis*, quanquam sterilis, & arenosæ regionis incolis, abundè tamen de victu, atque opibus prospectum, quia corallium & sapphirum ex arenis suis effodiunt. Tertium *Luciani*, qui τῶν τρυφώντων πλουσίων τὰ σφιγγία, καὶ τὰ κουράλια, *delicatorum divitum sphinges, & corallia* memorat, non in tractatu, quem citat *Bootius* Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, sed in Apologia pro illo Tractatu. Quartum ex *Ciri Virgilii*, ubi *Nisi* regia dives esse dicitur *coralio fragili.* Quintum denique ex *Plinio* libri trigesimi secundi capite secundo. *Quantum apud nos* Indicis *margaritis pretium est, tantum apud* Indos *in curalio.* Sed hæc omnia frustra, ut sequentia docebunt.

Basilii locum, πῶς ὁ πολυτίμητος λίθος τὸ κουράλιον χλόη μέν ἐστιν ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐπειδὰν δὲ εἰς τὸν ἀέρα ἐξενεχθῇ πρὸς λίθου στερρότητα μεταπήγνυται, ita expressit *Ambrosius* in *Hexaëmeron* libri quinti capite undecimo, *Quomodo etiam non indecorus lapis corallium in mari herba sit, si in aërem transferatur, in lapidis firmitatem solidetur.* Ex quibus, pro verbis, ὁ πολυτίμητος λίθος, illum legisse colligas οὐκ ἀτίμητος λίθος, id est, *non indecorus lapis.* Quamvis corallium magni pretii lapis meritò appellari possit, non si cum gemma, aut margarita, sed si cum vulgari lapide conferatur. Cùm è vulgarium quoque numero pro pretiosis ii habeantur, qui præferuntur cęteris, ut majores, firmiores, & magis expoliti, ad magni momenti ædificium. Sic 1 *Reg.* 5. *v.* 17. *Præcepitque Rex, ut adveherent lapides magnos, lapides pretiosos ad fundamentum Templi.* Ubi *Hebræi* אבנים יקרות, & *Græci* λίθους τιμίους. Vide 1 *Reg.* 7. *v.* 9. [illegible] 11. & 2 *Par.* 3. *v.* 6. &c.

Nihilo plus est virium in *Dionysii* loco, quo *Arianos* in agro arenoso degentes, atque omnium rerum sterili, coralium, & sapphirum è terra sua effodere scribit, unde victum sustineant. Neque enim sequitur ferrum esse rem magni pretii, ex eo, quod de *Chalybibus* scribit *Xenophon Cyri Minoris* libro quinto. Ὁ βίος ἦν πλείστοις αὐτῶν ἀπὸ σιδηρείας, *Plerisque eorum victus erat ex ferraria.* Aut plumbum in cimeliis esse habendum, quia *Georgius Agricola* libro primo *De metallis* Barones quosdam in *Germania* memorat, qui non tenues opes adepti sint ex plumbi candidi puteis: & patrum nostrorum memo-

memoria hoc idem metallum effudisse *Moncero Fribergensi* ducenta millia nummûm argenteorum. Possunt etiam è re vili multæ opes comparari, cum magnâ copiâ suppetunt, multò magis è corallio, quod utut inter pretiosissima non computem, non tamen pro vili habeo. Taceo fabulosum esse, quod de *Arianis* hic habet *Dionysius*. Nam *Ariani*, quorum situm describit *Dionysius* ad occasum *Indi* fluvii, prope *Oritas*, & *Aribas* (seu *Arbias*) & *Arachotas*, & ad clivum *Paropanisi*, sunt *Ariæ* regionis incolæ. Quam cum vicina *Margiana* esse optimo vino ad miraculum usque fertilem his verbis docet *Strabo* libro secundo, Ἐν δὲ τῇ Μαργιανῇ τὸν πυθμένα φασὶν εὑρίσκεσθαι τῆς ἀμπέλου πολλάκις δυοῖν ἀνδρῶν ὀργυίαις περίληπτον τὸν δὲ βότρυν δίπηχυν. Παραπλησίαν δὲ λέγουσι καὶ τὴν Ἀρίαν· εὐοινίᾳ δὲ καὶ ὑπερβάλλειν ἐν ᾗ γε καὶ εἰς τριγένειαν παραμένειν ἐν ἀπιττώτοις ἄγγεσι τὸν οἶνον. *In* Margiana *sæpe vitis truncum inveniri asserunt tantæ crassitudinis, ut duorum hominum ulnis vix ambiatur, uvam autem bicubitalem. Et* Ariam *huic esse parem, adeoque vini proventu superiorem, quod in vasis non picatis ad tres usque ætates duret.* Quæ ipsa libro undecimo ferè iisdem repetit verbis. Itaque in solo tam fertili nihil opus fuit, ut incolæ in corallio intra terræ viscera quærendo se fatigarent. Et labor fuisset irritus, cum corallium non nisi in mari gignatur. Hinc de iisdem populis *Priscianus* in *Dionysii* Paraphrasi,

> *Curalii lapidem qui rubrum littore carpunt.*

Quasi corallium non effoderint è terra; sed è mari eruerint. Sed repugnat locorum situs, cum *Aria* illa sit prope *Paropanisum*, & è mari remotissima. Neque verò eos corallium è mari petiisse tradit *Dionysius*, sed è terra, quæ illius ubique locorum fuerit fera. Verba sunt,

> Ἄλλον γάρ σφιν ἀκήρατον αἶα κομίζει,
> Πάντη γὰρ λίθος ἐστὶν ἐρυθροῦ κουραλίοιο.

Alium ipsis censum perpetuum terra profert: ubique enim lapis est rubri corallii. Quod putidissimum est mendacium, quodque naturæ rerum ignaros viatores non tam de *Aria*, quàm de vicina *Margiana* confinxisse putaverim, occasione sumptâ ex nomine, quia ad *Margianam* alludit مرجان *margian*, Arabicum *corallii* nomen. Hinc *Alkazuinius* بسد هو أصل المرجان BOSSAD *est radix* τοῦ *margian*, seu *corallii*. Et *Benjamin* in *Itinerario*, בטראפנה ימצא אבן הקור'ל הנקרא אלמר"גאן, *Prope* Drepanum *reperitur corallii lapis* (Arabicè) *dictus margian.* In *Latino Serapione* capite centesimo *mergen* scribitur. Neque remotum *margella* in *Glossis Philoxeni*, Κοράλλιον, *margella.* *Phœnices* igitur putaverim jam olim idem vocabulum pro corallio usurpâsse, & *Margianæ* nomen inde deduxisse. Quàm cum ad vicinam *Ariam* tanquam ejus partem referrent, inde factum esse, ut corallium in *Aria* fingerent ex ipsa terra erui. Neque mirum est fabulam in *Oriente* natam *Dionysio* innotuisse. Quem in *Susiana* genitum esse tradit *Plinius* libri sexti capite vigesimo septimo, & ad commentanda omnia in *Orientem* ab *Augusto* præmissum, ituro in *Armeniam* ad *Parthicas Arabicasque* res, majore filio.

Sequitur *Luciani* locus, quem quisquis attentè legerit, mendosum esse fatebitur in voce κουράλια, cùm ea vox ad rem non faciat. In Oratione Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, aulicæ vitæ molestias graphicè depinxerat, & quàm sit indignum docto homine, & liberaliter instituto, tenuis lucelli spe illectum, magnatibus operam suam addicere. Tamen idem jam senior in *Cæsaris* aulam se contulerat. Quod illi objiciens *Sabinus* quidam quot *Midæ*, quot *Crœsi*, quot *Pactoli* illi persuaserint, ut charâ illâ libertate, cui à pueris assueverat, abdicata se huc illuc trahendum ac raptandum præberet, καθάπερ ὑπὸ κλοιῷ τινι χρυσῷ τὸν αὐχένα δεθέντα, οἷά ἐστι τῶν τρυφώντων πλουσίων τὰ σφιγγία καὶ τὰ κουράλια, *ac si collum vinctum haberet aureo quodam collari, qualia sunt delicatorum monilia & corallia (id est, monilia è corallio facta.)* Ita reddit Cl. *Bootius*, sed, quod illius pace dixero, ineptissime. 1. Primò enim τὰ σφιγγία sunt *sphinges*, non *monilia*. 2. Et vel si monilia reddas, tamen τὰ σφιγγία, καὶ τὰ κουράλια non erunt *monilia ex corallio*, sed *monilia & corallia*. 3. Præterea τοὺς πλουσίους *divites* inter *Romanos*, de quibus hic agitur, olim habuisse monilia corallina, merum somnium est, cùm ne monilia quidem habuerint. Monile enim muliebre fuit ornamentum, ut notat *Servius* in librum septimum *Æneidos*. 4. Denique *Lucianus* ineptè diceretur aureo collari esse revinctus qualia sunt divitum monilia corallina. Nam utut ponas divites habere monilia, tamen iis monilibus non dicentur esse *revincti*, quasi captivi detinerentur. Nec monile corallinum cum aureo collari tanquam simile conferri potest. Nihil enim est auro commune cum corallio. Itaque *Bootius*, hunc *Luciani* locum intactum præterire debuisset potius quàm illi tam ridiculum sensum affingere, & verbis auctoris tam parùm consonum. Sed fortasse pro τὰ κουράλια legendum τὰ παρδάλια, vel πορδάλια. Ut significetur *Lucianus* aureâ catenâ esse revinctus, quomodo è simiarum genere sphingia, & pardalia, seu pantheræ vinciri solent in opulentiorum ædibus. Sphingia dicimus cum *Plinio* libri sexti capite vigesimo nono, & τὰ παρδάλια vel πορδάλια cum *Philosopho* libri secundi *Historiæ animalium* capite undecimo, & *Photio* in *Excerptis* ex *Philostrato*. Nobilissimus, atque idem doctissimus, mihique amicissimus *Dominus de Grentemesnil* τὰ κουράλια mutat in τὰ κυνάρια. Cui conjecturæ suffragium adderem libens, si catelli vincti detinerentur, de quo hic videtur agi. Pro τὰ σφιγγία καὶ τὰ κουράλια legebam olim τὰ ὀφίδια καὶ τὰ κολλάρια, *armillæ & collaria*, seu *monilia*. Quasi verborum hic esset sensus, *Lucianum* aureis vinculis detineri, qualia sunt opulentiorum armillæ, & torques. Ὀφίδια propriè sunt *anguiculi*, sed & *armillæ anguium figuram habentes, quæque brachium in anguium modum circumplicant.* Ἐπικαρπίους ὄφεις vocat *Philostratus* in *Epistolis*. Et pluribus describit *Nonnus* libro quinto, *Dionysiac. Collarium* autem pro torque est *Romana* vox, quâ *Plautus*, *Lucilius*, & *Varro* usi sunt. Unde קולרין *kolarin*, vel קולריא *kolaraja*, *Chaldæis* & *Talmudicis*. Et *Græcis* κολλάριον. *Hesychius*, Κλοιὸς, περιτραχήλιος δεσμὸς, κολλάριον, ἤτοι μανιακής. *Philoxenus* in *Glossis* Κολλάριον, *collarium*. *Aristophanis Scholiastes* ad *Vespas* Κλοιὸς τὸ κολλάριον παρ' ἡμῖν λεγόμενον. Et in *Plutum*, Κύφων δὲ δεσμός ἐστι ξύλινος, ὃν οἱ μὲν κλοιὸν ὀνομάζουσιν, οἱ δὲ καλιὸν, lege κολλάριον. Itaque videbantur *Luciani* σφιγγία in ὀφίδια, & κουράλια in κολλάρια sine crimine posse mutari, quia hæ voces ab invicem non multum abludunt. Sed jam displicet hæc conjectatio. 1. Quia divites torquatos & armillatos non reperio, nisi inter barbaros, de quibus hic agi nemo dixerit. Torquatus quidem fuit *Manlius*, sed peculiari de causa, quam nemo nescit. Ita etiam nonnulli alii, non tamen opum, sed virtutis causa torque donati. 2. Κολλάρια ad pœnam potiùs quàm ad ornatum pertinent. 3. Et vox erat ignota *Græcis* ævo *Luciani*, qui purissimè scripsit, neque solet *Latina* vocabula usurpare. 4. Denique aurea vincula, quibus *Lucianus* detineri credebatur, conferri vix possint cum armillis, & monilibus, à quibus non detinentur, qui illis utuntur ad ornatum. Hæc igitur conferri jam malo cum catenis aureis, quibus *Romani* Magnates sphinges, & pardos devinciebant. Nam ad hæc quoque aurum adhibitum. Hinc de cervis *Martialis* libri primi *Epigrammate* 105.

> *Mordent aurea quod lupata cervi.*

Et *Ovidius* de cervo quem occidit *Cyparissus Metamorphoseωs* libro decimo,

> *Pendebant tereti gemmata monilia collo.*

Et

Et *Plinius* lib. 8. cap. 32. *Vita cervis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis.* Proinde sphinges quoque, & pardos catenis aureis devinctos fuisse credibile est. Quo facit, quod ex *Philostrato* refert *Photius*, act. 241. ἁλῶναι ποτὲ ἐν Παμφυλίᾳ πορδάλιον στρεπτῷ ἅμα, ὃν περὶ τῇ δέρῃ ἔφερε χρυσοῦν δὲ ἦν, καὶ ἐπεγέγραπτο Ἀρμενίοις γράμμασιν, βασιλεὺς Ἀρσάκης θεῷ Νυσίῳ. *Aliquando in* Pamphylia *captum fuisse pordalium*, (id est, *pantherum*, seu *pardum*) *aureum torquem circa collum habentem*, Armeniis *literis ita inscriptum*, *Rex Arsaces Deo Nysæo.* Tamen si quis aliud vero similius proferat, illud libenter amplectar. Modo id concedatur, quod ut rem certam assero, vocem κυράλια in *Luciano* esse corruptam, ac proinde nihil ex ea de corallio posse elici.

Nec multo plus virium in eo, quod apud *Virgilium* adhuc pueriliter balbutientem in *Ciri* sic loquitur *Nisi* filia,

> *Non me deliciis commovit regia dives*
> *Coralio fragili, & lacrymoso movit electro.*

Unde perperam colligit *Bootius* regales opes tum coralio & electro potissimum constitisse. Neque enim de magno Rege ibi agitur, sed de *Niso Megarorum*, id est, oppidi Regulo in aspero loco siti. Nempe cum quatuor *Pandionis* filiorum minimus fuerit *Nisus*, illi quatuor *Atticæ* partium cessit pessima. Hinc de *Pandione Sophocles* apud *Strabonem* libro nono,

> Νίσῳ δὲ τὴν ἀνώμαλον ἐξαιρεῖ χθόνα
> Σκείρωνος ἀκτῆς. ---

Ἀνώμαλον, id est, τραχεῖαν. Ita est in *Hesychio*. Itaque vult *Pandionem*, *Niso* asperrimam regionis partem assignâsse, *Scironis* scilicet littoreas petras. Proinde *Virgilius* decorum servat, cum hujusmodi Regulo pro auro, gemmis, & margaritis, non aliud quidquam in cimeliis tribuit, quam corallium, & electrum. *Electrum*, inquam, *lacrymosum*, id est, succinum, quod è lacrymis sororum *Phaëtontis* ortum esse fabulantur. Ne quis hic aliud electrum sibi fingat auro simile, eoque adeo pretiosius. Quidni igitur *Bootii* argumentum κατὰ βίαιον sic invertere liceat, atque in ipsum retorquere? *Nisum Megaræ* Regulum multo corallio, atque electro divitem facit *Poëta*. Ergo ex *Poëtæ* mente corallium, & electrum, magni non erant pretii tum temporis. Alioqui *Nisi* regiam non scripsisset his abundâsse.

Sensit ipse *Bootius* parum esse ponderis in iis argumentis, quibus hactenus usus est. Proinde ultimum ut palmarium cum hac præfatione proponit. *Utut sit de* Occidente, *& si quis contendat his testimoniis doceri quidem corallium in pretio fuisse, non tamen inter pretiosissima habitum. De* Oriente *tamen res est plana ex* Plinio, *qui scribit ita: Quantum apud nos* Indicis *margaritis pretium est, tantum apud* Indos *in corallio.* Unde paulò post colligit: *Nihil autem impedit, quod de una* Orientis *gente* Plinius *narrat, id de aliis quoque ejusdem plagæ populis suspicari.* Itaque tota hæc argumentationum moles tandem in suspicionem desinit, eamque prorsus absurdam. In *Jobo*, & *Solomone*, quorum hic *Judæus*, ille *Idumæus* fuit, *peninim* sæpe censentur inter res pretiosissimas. Proinde *Bootio*, cui *peninim* sunt corallia, hoc probandum incumbebat, corallium in *Judæa*, & *Idumæa* fuisse pretiosissimum. Sed is de cepis interrogatus, respondet de alliis. Pro *Judæa*, & *Idumæa*, *Indiam* profert inde dissitam senis circiter milliarium millibus. At *Judæa*, & *India*, inquit, sunt ejusdem plagæ, quia scilicet nostro respectu utraque est ad *Orientem*. Ac proinde quod de *India* scripsit *Plinius*, id de *Judæa* quoque suspicari possumus. Sic nobis, qui *Cadomi* sumus, *Belgæ*, & *Seres* erunt ejusdem plagæ populi. Utrique enim nostri respectu ad *Orientem* est sedes. Et de *Seribus* si quid dicatur, id suspicari poterimus *Belgis* etiam convenire. Hæc homini alioqui docto potuisse excidere quis credat, qui non legerit? Sed ut pressius agamus, si non in *India* solum, sed in toto *Oriente*, id est, in *Asia* universa, quomodo *Orientis* nomen hic usurpare videtur *Bootius*, idem corallio pretium fuit, quod apud nos margaritis, cur hoc observavit *Plinius* de solis *Indis*?

Dic aliquem, sodes, dic, Quintiliane, *colorem.*

An *Plinium* id latuisse dices, qui libro primo auctores plus quinquaginta recenset, ex quibus *Asiæ* descriptionem se petiisse profitetur, qualis habetur libris quinto & sexto? Sed *Judæam* imprimis certum est ei fuisse notissimam, cum trium *Vespasianorum* Historiam scripserit, nempe patris, & filiorum, *Titi*, & *Domitiani*, quorum ille ab excidio *Judææ* tantum nominis consecutus est. Itaque si vel in tota *Asia*, vel in *Judæa* saltem multo carius vænisset corallium quam apud *Europæos*, & margaritarum pretium exæquâsset, neque id nescivisset *Plinius*, neque intactum præteriisset, quo loco narravit, quanti fieret in *India*. Præterea cum corallium in mari *Mediterraneo* passim reperiatur, in *Gallico* sinu circa *Stœchadas* insulas, in *Etrusco* apud *Graviscas*, in *Campano* ante *Neapolim*, in *Siculo* circa *Heliam* & *Drepanum*, & *Pachynum* promontorium, in *Africano* circa *Erythra*. Quam causam sibi finget *Bootius*, cur in *Judæa*, quæ mari *Mediterraneo* vicina est, corallium longe pluris venerit quam apud alios ejusdem maris accolas? Maximè cum corallii proventus nullibi terrarum sit tantus, quam circa *Siciliam* insulam. Eam autem jam inde ab heroicis temporibus, id est, diu ante *Solomonem*, vicinos *Judææ Tyrios* tenuisse alibi probavimus. At in *India* corallium est rara merx, atque ob id ipsum cara. *Gignitur quidem & in Rubro mari*, inquit *Plinius*, *item in* Persico *vocatur jace*, aut *jacem* potius, ut quidem puto, nempe ob id ipsum quod est nigrius. Nam אכם *acam*, *Chaldæis nigrum* esse sonat, unde *jacem*, præfixo *jod* firmativo nominis. Sed M periit, ut in *Maria* pro *Mariam*, & *Gehenna* pro *Gehinnom*. Et quia corallium illud nigrius, ita etiam vilius est. Proinde in *Rubri* maris *Musam*, & in *Arabiæ Fœlicis* metropolim, Sabbatha, corallium ex *Ægypto* deferebatur, nempe ut *Arabici* littoris corallio pretiosius. Ita testatur *Arrianus* in *Periplo*. Idem corallii meminit ad *Barbaricum* emporium allati in *Sinthi* seu *Indi* amnis faucibus situm. Ex *Ægypto* scilicet, ut videtur, æquè ac in *Arabiam*. Itaque corallium ex tam dissitis oris cum periculo exportatum non potuit non esse carum. Præcipuè, cum, nauticâ pyxide nondum repertâ, neque tam faciles fuerint, neque etiam ita frequentes longinquæ illæ navigationes. Unde est quod corallium apud *Indos* in summa caritate fuit usque ad ætatem *Pauli Veneti*, qui de *Indiæ* provincia *Tebeth* (*Arabicè* التبت) hæc scribit navigationis libri secundi capite trigesimo: (a) *Utuntur ibi corallio pro moneta. Nam est is lapis apud eos in magno pretio. Et omnes fœminæ eum collo deferunt, appenduntque quasi rem pretiosam ad colla idolorum.* At postquam reperta pyxis maria illa nobis aperuit; corallium etiam in *India* paulatim cœpit vilescere. Saltem de immani illo corallii apud *Indos* pretio nihil scribunt, quod meminerim, recentes navigatores. Nempe augetur, aut minuitur mercium pretium, non solum pro locorum, unde afferuntur, distantia vel vicinia, sed etiam prout in exportatione plus vel minus est laboris & periculi. Quæ cum satis clara sint, conabor tamen illustrare exemplo non absimili. Quamdiu apud *Casandres* (populos *Sabæis* vicinos in *Arabia* Fœlici) rara fuit navigatio, aurum ibi tam vile fuit, & reliqua metalla tam pretiosa, ut ferro duplum, æri triplum, argento decuplum auri rependerent. Ita testantur *Agatharchides* libri quinti capite quadragesimo quarto, & *Artemidorus* apud

(a) *Vide Geogr. Nub. Clim 3. Part. 9.*

apud *Strabonem* libro decimo sexto, ut à nobis restitutus est in nostro *Phaleg* libri secundi capite vigemo septimo. Jam finget ibi aliquem esse tam ineptum, ut ex his locis contendat aurum in tota *Asia* fuisse metallorum omnium vilissimum, tali argumento usus. *In Oriente aurum fuit vilius ferro & ære. Ita enim res se habuit apud* Casandres, *ut auctores sunt* Agatharchides *&* Strabo. *Nihil autem impedit, quominus quod illi narrant de una Orientis gente, id de aliis quoque ejusdem plagæ populis, id est, de* Asiaticis *omnibus, suspicemur.* Quis sic argumentantem aut argutantem potius ferat? Tamen hoc argumentum *Bootii* argumento geminum est, neque ovum ovo similius.

Quædam apud eundem sequuntur de corallii viribus, quibus multo plura addidisset, si in supposititio Orphei libro de lapidibus legisset Veterum nugas de corallio. Harum initium tale est:

Ἴσθι δ᾽ ἀμαλδύνειν σκορπήϊα κέντρα δύνασθαι,
Καὶ Περσηΐδαο μένος μέγα κουραλίοιο.
Ἠδὲ παλαμναίην ἀνεμώλιον ἀσπίδα θεῖναι.

Scito etiam Perseidæ (id est, à *Perseo* orti juxta fabulam) *magnam virtutem corallii mederi posse scorpionis aculeis, & perniciosam aspidem irritam reddere.* Pro quo Latinus Interpres *Hellenismi* prorsus ignarus: *Scias vero molliri scorpionis aculeos posse. Etenim* σηΐδαο *magnum robur corallii, &* Palamneam *ventosum clypeum ponere.* Ex quo specimine judica de reliquis versibus plus centum in corallii laudes, quos barbarus Interpres ita detorsit ut ne micam quidem in iis reliquerit boni sensus. Obiter nota hæc ibi legi:

Καὶ πολιὸν Νηρῆα κυκώμενον ἐξυπαλύξαι
Ἐσθλὴ κουραλίοιο βίη θνητοῖσιν ὄπασσε.

Etiam canum mare concitatum effugere dat mortalibus bona corallii vis. Unde *Plinius* libri trigesimi septimi capite decimo, *Gorgonia nihil aliud est quam corallium: Nominis causa quod in duritiem lapidis mutatur, emollit maria,* &c. Itaque hæc verba, *emollit maria,* frustra sollicitat vir magnus in Solinum pagina 90. & scribi vult *è molli marina,* sensu obscuro aut nullo verius. Quasi sit ridiculum hanc vim tribui corallio ut maria emolliat, quia nunquam non mollia & pacata essent in locis in quibus provenit. At Orpheum si legeris multa huic tribui reperies longe absurdiora. Amuletum enim esse dicitur contra bellicam hastam, & piratas, & venena, & execrationes, & odia, & incantationes, & pestem, & siccitatem, & grandinem, & fulmen, & vermes, & erucas, & rubiginem, & mures, & locustas, & quid non? Quale illud *Pomarii* ubi supra ואומרים שכל׳ מי שישא בצוארו האדום השדים אינם יכולים להזיק אליו, *Quisquis rubrum corallium in collo gestat, ei dæmones posse nocere negant.* Sed corallii vires sive veras sive fictas hic non quærimus. Solum agitur de pretio, quod infra margaritas tantum subsidit, ut duorum Cleopatræ unionum pretium facilè potuerit sufficere ad comparandum corallii quantum satis sit onerandis aliquot navibus. Rem ita definit alius *Bootius Rudolphi* Imperatoris Medicus, qui gemmarum & lapidum historiam accuratè scripsit: *Fragmenta corallii ad medicum usum si rubeant, ac quisquiliis careant, si libram pendent, thalero venduntur.* Hæc ille libri secundi capite centesimo quinquagesimo quinto. An lapidi tam vili locus inter pretiosissima dari queat, judicabit cordatus Lector.

CAPUT OCTAVUM.

Esther. I. *v.* 6. דר *dar*, margaritam esse probatur, & plerosque Veteres ita interpretari.

Ibi דר dar, *non esse habitationem, sed lapidis genus.* דרא dara, *lapis* Talmudicis, *qui lucem infert cœnaculo, non est carbunculus, sed lychnis vel lychnites. Lychnis in templo* Syriæ *Deæ. In cœlo lychnitæ duo. Lychnites in nido ciconiæ.* Psellus *emendatus. Idem lapis pro face* Tyri *Regi. Et in corona Imperatorum Orientis. Orphanum vocant Recentiores. In libro* Esther *non est lychnis, sed margarita. In* Midras *ita sumi. In* Chaldæa *Paraphrasi* דורא dura, *id ipsum esse.* دور Arabicè *circumire. Multæ ex eo verbo voces derivatæ, etiam* Hebraicæ. *In his* Es. 22. vers. 18. & 29. vers. 3. כדור, *id est,* sicut pila, *vel* sicut orbis. *Dii homines ut pilas habent.* Jerusalem *à* Romanis *corona cincta & indagine.* Caph *in* כדור *servile esse, non radicale, ut volunt. Margarita* Hebræis דר *&* Chaldæis דורא dura, *quia rotunda.* Hebræum דר dar, *à* Græcis *non reddi* πάρινον λίθον, *ut putat, sed* πίννινον, *id est, margaritam. Jurisconsultus margaritam è censu lapidum eximit. Tamen alii aliter. In animalibus multi lapides. Margarita conchæ nucleus, callus, verruca, osficulus non vocatur nisi improprie. Margarita lapis est* Hebræis, Arabibus, *&* Græcis. *Recentioribus* λιθομάργαρον. Romanis *etiam Poëtis, Historicis, & Philosophis. Margaritas in pavimento sterni res videbitur sine exemplo. Fabulæ* Milesiæ *de palatio* Psyches. *Quo sensu* Romanæ *mulieres dicantur margaritas calcâsse.* Persarum *luxus & opes. Regiæ* Susis *&* Ecbatanis *quales.* Atossæ χρυσεόσιλβοι δόμοι. *Alibi similis luxus. Templum Solis in* India *margaritis stratum.* Babylone Beli *Regia auro tecta & strata.* Festus *emendatus. In privatorum ædibus in* Arabia, *gemmæ parietibus agglutinatæ. In his* cholam, *smaragdi genus. Ebusopis palatium in Colchide.* Romæ *Musea & cubicula ex margaritis.* Pompeji, Neronis, Domitiani, Heliogabali *luxus. Terra, scobe & aurosa arena strata.* Basilii Macedonis *templa argento, auro, gemmis & margaritis distincta.* Prov. 25. vers. 12. חלי *non est margaritum, sed quidquid ad muliebrem mundum pertinet, etiam* Arabicè. *Quandoque latius sumitur pro quovis ornatu in vestibus. Quam hic fluctuent Interpretes. Sapientia margaritis in Scriptura sæpe confertur aut præfertur. Regnum cœlorum, id est, Evangelium, quomodo margaritæ simile. Margaritæ ex remotis locis, & eas commendant candor, lævor, soliditas, vires abditæ, splendor, ornatus, pretium; quæ omnia in Evangelio. Margaritarum pretium barbaris ignotum, nec eæ porcis objiciendæ.*

Superest ut dicamus de nomine דר *dar*, quo margaritam significari contendimus *Esth.* I. *vers.* 6. ubi in *Assueri* convivio lectos aureos & argenteos fuisse narratur על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת, *super pavimentum bahat & ses & dar & sochereth.* Nempe series ipsa docet lapidum hæc esse nomina, quibus stratum fuerit atrium palatii. Atque eos toto cœlo errare (*Fullerus* dico in *Miscellaneis* libri quinti

latii. Atque eos toto cœlo errare (*Fullerum* dico in *Miscellaneis* libri quinti capite sexto, post *Junium* & *Tremellium*) qui סוחרת *sochereth*, hic ambitum, & דר *dar*, habitationem reddunt, aut solum, aut atrium. Certè quatuor hæc nomina בהט ושש ודר וסוחרת, *bahat & ses & dar & sochereth*, in eadem serie orationis ita cohærent, ut sine piaculo non possint à se mutuo divelli, ut pars eorum in alium sensum trahatur. Itaque ut בהט *bahat*, & שש *ses*, lapidum esse nomina quibus stratum fuit *Assueri* atrium, convenit inter omnes; idem de דר *dar*, & סוחרת *sochereth*, fateri necesse est. Sed harum vocum ignoratio viros alioqui doctissimos in errorem egit transversos. Cum enim nusquam legissent דר *dar*, & סוחרת *sochereth*, pro lapidibus haberi, diversa interpretamenta, & ab hoc loco aliena coacti sunt operosè conquirere. Quo exemplo quidam Veterum ex iis ipsis vocibus fecerant, κύκλῳ ῥόδα πεπασμένα, id est, *rosas in circuitu sparsas*. Ac si legissent ורד בסוחרת *rosam in circuitu* pro ודר וסוחרת ut à *Fullero* rectè notatum est. Ex cujus observatione si profecisset *Nobilius*, hæc verba ex editione τῶν ἑβδομήκοντα à Complutensibus recte erasa non iterum infulsisset in textum. Maneat ergo hoc ratum, ut בהט *bahat*, & *ses*, ita דר *dar*, & סוחרת *sochereth*, esse genera lapidum. Sed qualium definire, hoc opus, hic labor est. Nos conabimur docere quid nomine דר *dar*, hoc loco significetur.

Dar lapidem *Darium* Munsterus interpretatur, quod nomen ut ab eo confictum alii interpretes meritò rejecerunt. Multi Recentiorum pro *Dario Parium* scribunt, qui se putant LXX interpretum auctoritate niti. In ea sententia sunt *Pagninus*, & *Mercerus*, & uterque *Buxtorfius*, viri quanti & quales, quos tamen graviter falli postmodum docebitur. Duplicato errore multi (a) *Alabastritem* reddunt, quasi *Alabastrites* sit idem cum *Pario*, cum hæc sint genera marmoris longè diversissima. *Parium* ex *Paro* insula, *Cycladum* una, effoditur. *Alabastrites* ex *Alabastro* urbe non procul à *Thebis Ægyptiis*. *Parium* est candidissimum, *Alabastrites*, vel mellei coloris, vel candidi, sed maculosi, & variis coloribus interstincti, quamvis in eo candidus color pro vitio habeatur. *Strabo* libro duodecimo, *Alabastritem* confert cum *Synnadico*, seu *Phrygio* marmore κατὰ τὴν ποικίλαν. Neque alia ratio est cur à *Dioscoride* libro quinto vocetur *onyx*, quam quia colorum eadem est in utroque varietas.

(a) *Theophr. lib. de lapidibus. Plin. l.* 36. *c.* 8. *& lib.* 37. *c.* 10. *Isid. Orig. l.* 16. *c.* 5.

In tractatu *Megilla* cap. 1. fol. 12. a. *Talmudici* de lapide דר *dar*, suo more nugantur, potius quam explicant qualis fuerit. Verba sunt רב אמר דרי דרי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרא שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה Rab *dixit vocari* dar *quasi* דרי דרי *dare*, *dare* (id est, ordines, ordines; quia per certas lineas digeritur) Samuel *dixit lapidem esse pretiosum* dara *nomine in maritimis arcibus*, *qui si in medio cœnaculo constituatur*, *lucem præbet accumbentibus* (Addit *Glossa* כצהרים *tanquam in pleno meridie*) R. Ismaël dar *vocari*, *quasi proclamet* דרור *deror*, id est, *libertatem omnibus mercatoribus*. Nempe להעביר מהן מכס של סוחרין, *ut à mercatorum vectigalibus liberi sint*, ut habetur in *Glossa*.

Cum in *Kimchii Lexico* hæc ex parte legisset *Cl. Fullerus*, ex eo quod lapis ille in medio cœnaculo positus convivis omnibus lucem præbere dicitur, collegit esse carbunculum à similitudine ignium sic appellatum. Quod mihi non fit verisimile, quia proclive fuisset *Talmudicis*, si carbunculum innuere voluissent, eum proprio nomine designare, sive illud sit אדם à rubedine, aut אקדח ab ardore. Neque ferenda sit hyperbole de carbunculo lapide notissimo, ut lumine suo dicatur totum implere cubiculum. Itaque si quid veri lateat in hoc commento, malim ad *lychnitem* vel *lychnin* referre, de quo his gemina scribunt Veteres. *Lucianus* in *Syria Dea*: Λίθον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ φορέει, λυχνὶς καλέεται, οὔνομα δὲ οἱ τοῦ ἔργου ἡ συντυχίη. Ἀπὸ τούτου ἐν νυκτὶ σέλας πολλὸν ἀπολάμπεται· ὑπὸ δὲ οἱ καὶ ὁ νηὸς ἅπας οἷον ὑπὸ λύχνοισι φαείνεται· ἐν ἡμέρῃ δὲ τὸ μὲν φέγγος ἀσθενέει· ἰδέην δὲ ἔχει κάρτα πυρώδεα. *Gemmam in capite gerit quæ lychnis vocatur. Nomen autem ex effectu sortita est. Ab ea enim noctu multus fulgor coruscat, unde tota ædes tanquam lucernis collucet. Splendor autem interdiu hebetatur. Speciem habet valde igneam.* *Dionysius Periegetes* versu 329.

— λυχνίς τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίη.

Quod *Priscianus* ita reddidit

Et flammæ similis splendenti lumine lychnis.

Plinius libri trigesimi septimi capite septimo, *Ex eodem genere ardentium lichnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia.* *Pisidas* de mundi opificio; postquam aërem vel cœlum potius stellis tanquam margaritis ornatum esse dixit, addit

Ἔχει δὲ πρὸς τὰ στέρνα λυχνίτην ἕνα,
Ὡς πῦρ ἀποστίλβοντα πρὸς τὴν ἡμέραν.
Ἄλλον δὲ λευκόπυρσον, ὡς πρὸς τοὺς πόδας,
Δεικνύντα λευκὴν πανταχοῦ τὴν ἑσπέραν.

Habes ad pectus lychnitem unum, qui ut ignis fulget ad diem, & lychnitem alium albâ face tanquam ad pedes, qui albam vesperam ubique ostendit, id est, illustrat. Solem & Lunam intelligi patet, quasi sint in cœlo tanquam lychnitæ in cœnaculo, ille ut lumen diurnum, hic ut nocturnum inferat. *Philostratus* in *Apollonio* libri secundi capite septimo ciconiam scribit, lychnitem in nidum suum tanquam facem inferre. Proinde nullum dubium est quin de hoc eodem lapide sit accipiendum quod ab *Æliano* narratur *Historiæ* libri octavi capite vigesimo secundo, ciconiam cujus crus fractum *Tarentina* mulier obligaverat & sanaverat, accepti beneficii memorem, anno sequente in ejus sinum lapidem conjecisse, cujus fulgore noctu splendebat domus, ὡς εἰσκομισθείσης δαδὸς, *tanquam illata face*. In *Pselli* libro de lapidibus, nescitur quid sibi velint hæc de eodem lapide: Ὁ λυχνίτης, ἔστι δὲ νυκτάλωπος, *Lychnites, est autem luscitiosi*. Et *Cl. Maussacus* legi vult, ἔστι δὲ νυκτάλωψ, *Est autem luscitiosus*. Utrumque nullo sensu. Sed meo periculo rescribe νυκταλωτός. Ut sensus sit hunc lapidem noctu capi seu colligi, quia cum noctu multum luceat, ad diei lumen hebescit, ut ex *Luciano* didicimus, ac proinde non reperitur. Videtur de hoc ipso lapide cogitâsse *Kimchius*, cum scripsit ad *Ezek.* 28. *v.* 14. *Tyri* Regem noctu ambulâsse בתוך אבנים יקרות אבני אקדח מאירות כאש שהיו מוליכים לפניו במקום נרות להאיר בלילה *in medio gemmarum & lapidum ardentium, ac ignis instar fulgentium, quos ante eum deferebant, ut loco facium essent, & noctu lumen præstarent.* Nec alio referenda quæ de corona Imperatoris in palatio *Blachernis*, & gemmis in ea fulgentibus tradit *Benjamin Itinerar.* pag. vigesimâ sextâ, בלילה אין צריכים שם נרות כי הכל רואים מאור המרגליות אשר מאירים להם עד מאד *Ibi nocte lucernis nihil opus est, quia omnibus est conspicuus gemmarum fulgor quæ multum lucis iis præbent.* *Barbari* Scriptores hunc eundem lapidem orphanum vocant. *Pandectarius* ex *Alberto*, qui ex *Evace*: *Lapis orphanus est ille qui in corona* Romani *Imperatoris, non unquam alibi, visus est, propter quod orphanus vocatur*, &c. *Est autem lapis perlucidus. Et traditur quod aliquando in nocte fulsit: Sed nunc non micat in tenebris.* *Cardanus* in libro de gemmis: Orphanus *colore purpureo adeo eximio ut referant parem non inventum: Lucet autem in tenebris. Hodie haberi à regibus* Camanæ, *emporii* Indiæ *extra* Gangem, *quam urbem nunc* Calechutam *vocant*, *dicitur à pluribus.*

ribus. Honores regios eo ſervari putant. Sunt qui pyropum eſſe velint. Alii album radios igneos emittentem, &c. Alii opali ſpeciem eſſe volunt. *Talmudicis*, ut jam docuimus, דרא *dara*, dicitur. Sed hunc lapidem nomine דר *dar*, in libro *Eſther* ſignificari non eſt vero conſentaneum, quia lapis hâc vi præditus pedibus non ſupponitur in pavimento, ſed laquearibus ſurſum inſeritur, ut inde lumen undiquaque diffundat. Proinde ad *lychnin* poteſt accommodari, quod λύχνον dicit *Chriſtus* non poni ſub modio, ſed in candelabrum, ut luceat omnibus qui ſunt in domo, *Matth.* 5. *v.* 15. Et quod de lychnis dixit *Poëta*,

--- *dependunt lychni laquearibus aureis.*

Itaque nos aliter ſentimus, nempe, דר *dar*, eſſe margaritam vel unionem. Quam interpretationem noſtro ſeculo miror nemini in mentem veniſſe, cum in ea confirmanda cum hodierno uſu *Arabum* conſpiret veterum Interpretum fides. Quæ ſingula ut probemus, à *Chaldæo* libet ordiri, in quo pro דר *dar*, hic habetur דורא דכרכי ימא רבא *Dura, qui* defertur *ex arcibus maris magni. Dura*, id eſt, margarita, quod ne gratis dici putetur, in *Midras Eſther* ad verbum דר *dar*, hæc habentur אמר רב הונא אית אתר דצוחין למרגלית דורה *Dixit* Rab Huna *locum eſſe, in quo margarita vocatur* Dura. Et aliquanto ante אמר רב נחמן בא וראה שלותו של אותו רשע מה היא שהיה ביתו רצוף באבני טובות ומרגליות *Dixit* R. Nachman, *veni & vide quam proſpere res ceſſerint huic impio, cujus domus ſtrata fuit lapidibus pretioſis & margaritis.* Item, רבי ניסא דקוסרי אמר למרגלית שהיא אהובה על בעלה Rabbi Niſa *Cæſarienſis dixit margaritam hâc voce ſignificari, quia chara eſt Domino ſuo.* Nempe *R. Niſa* דד *dad*, pro דר *dar*, legerat in Sacro Textu, vel in *Thargum* דודא *duda*, pro דורא *dura*, quaſi ad דוד *dod*, alluderet, quod amorem ſignificat. Sequitur רבי יוחנן אמר למרגלית שמוצאה את בעלה לחירות הדא מה דאתאמר וקראתם דרור Rabbi Jochanan *dixit ſignificari margaritam, quia Dominum ſuum in libertatem vindicat. Nempe dicitur* Lev. 25. 10. *Et proclamabitis* דרור *deror*, id eſt, *libertatem.* Quaſi דר *dar*, ad דרור *deror*, alludat. Ita Magiſtri in libro *Midras* pervetuſto. Et vero voce דורא *dura*, *Chaldæum* Interpretem margaritam ſignificâſſe ipſius verba palam docent, quibus margaritarum emporiis ut proprium locum aſſignat כרכי ימא רבא, *arces*, vel *urbes*, *munitas maris magni.* Id enim margaritis peculiare eſt in omni genere lapidum, ut in mari naſcantur, ac proinde deferantur ex maritimis locis. Cum alii lapides, ſi ex τοῖς παραλίοις deferantur, ut ſæpe fit, tamen hoc in eorum deſcriptione ponere ſit valde ridiculum, cum ex mari deferri res ſit illis merè accidentaria. Itaque etiam *Serapion Arabs* cap. 397. margaritas definit *lapides qui deferuntur ex maritimis.* Neque fruſtra *Chaldæus* arcium meminit, aut munitarum urbium ad mare magnum. Nam ubicunque frequens erat margaritarum piſcatio in *Arabico* littore aut Indico ad Oceanum, ibi arces & munimenta extruere moris erat, ut piſcatio tutior eſſet, neve in merces tam pretioſas ſubinde involarent homines mortalium omnium rapaciſſimi. Hinc in *Ptolemæo*, Σύαγρος, ἄκρα Σαχαλιτῶν, ἐν τῷ Σαχαλίτῃ κόλπῳ, ἐν ᾧ κολύμβησις πινίκου. Item: Κομάρια ἄκρα καὶ πόλις Καρέων ἐν κόλπῳ Κολχικῷ ἐν ᾧ κολύμβησις πινίκου. Ergo *Syagrus* & *Comaria* erant כרכי ימא רבא, arces vel urbes munitæ maris magni, id eſt, Oceani, unde margaritæ deferebantur. Talium ſæpe meminit *Arrianus* in *Periplo.* In his fuere *Omana* & *Barygaza*, & in inſulis *Salinæ* & *Hepiodorus.*

Sed ut conſtet planius vocibus דר *dar*, & דורא *dura*, margaritam ſignificari, earum origo eſt aperienda, quæ *Hebræorum* doctiſſimos fugit hactenus, abſit invidia dicto. *Arabicè*, دور vel ut ſcribitur, دار *dara*, in prima conjugatione eſt *circumire*: In ſecunda *vertere, in orbem agere*: In tertia *cum alio obire & circumire*: In quarta & octava *ambire*: In quinta *verti*: In decima *rotundare*. In Sacris Paraphraſibus ferè reſpondet hoc verbum *Hebræis* סבב, & גלל, & הקיף; Et *Græcis*, κυκλοῦν, στρέφειν, περιάγειν. Hinc دور *daur*, orbis, & circuitus, & quidquid rotundum eſt. Sic in *Exodo* paſſim بدور in circuitu, *Hebraicè* סביב. In *Geographo Nubienſi* دور الجزيرة *ambitus inſulæ*. In *Alcamus* دور السكك *tornus monetæ*. Gallus *moulinet* (unde *Græcum* τορέω videtur poſſe deduci.) دايرة *daira* circulus; دوار *dawar* vertigo, تدوير *thadwir*, revolutio, دوران *dawaram*, circumductio, استدار *iſthidar*, ambitus, مستدير *muſthadir*, rotundus. Quæ voces in *Euclide*, *Arabe* & *Mathematicorum* libris frequentiſſime occurrunt. Indidem *Hebræis*, & *Chaldæis* vocibus multis origo eſt. Ita דור *dur*, habitare eſt, quia rotundæ fuerunt primæ habitationes. Proinde urbs ab orbe dicta, & πόλις ἀπὸ τοῦ πολεῖν. Item דור *dur*, & מדורה *medura*, rogus, lignorum ſtrues rotunda. *Dan.* 3. *v.* 1. דורא *dura*, loci nomen, *Seniores Hieronymo* teſte περίβολον reddiderant. דור *dor*, eſt generatio ſeu periodus annorum intra quos circumſcribitur humanæ vitæ terminus. Sic *Arabicè* in Epiſtola *Ignatii* ad *Scaligerum* دولاب كمل الدور Cyclus *implevit periodum*. Et *Exod.* 34. *v.* 22. in *Erpeniana* Paraphraſi, تدوير السنة *anni revolutio*, Hebræis, תקופת השנה. Geminatis radicalibus דרדר *dardar*, tribulus vocatur propter ſemen rotundum in rotunda ſiliqua latens, de quo *Theophraſtus Hiſt.* lib. 6. cap. 5. in Talmudico tractatu *kelim*, cap. 15. דרדור עגולה *dardur*, ſeu cupa vini *rotunda*. Sed & דור *dur*, pro pila & circulo extat in *Eſaiæ* duobus locis prefixo *caph* ſimilitudinis, primus eſt, *Eſ.* 22. 18. *Volvendo volutabit volutatione* Dominus, כדור. *ſicut dur*, id eſt, *ſicut pilam ad terram latam ſpatiis*, ibi ſcilicet כדור, idem eſt ac כגלגל, in locis parallelis. Sic *Pſal.* 83. *v.* 14. *Deus mi pone eos* כגלגל, *ſicut pilam, ſicut ſtipulam coram vento.* Et *Eſ.* 17. *verſ.* 13. *Agitabitur ut gluma montium coram vento*, וכגלגל, *& ſicut pila coram turbine.* Huc pertinet ſcitum vetus, (*b*) quo Dii dicuntur homines habere quaſi pilas, quia (*b*) *Plaut. Prolog. capt.*

Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

In altero *Eſaiæ* loco capitis vigeſimi noni verſu tertio, Deus Hieroſolymam vel à *Babyloniis*, vel à *Romanis*, nutu & impulſu ſuo obſidendam ita predicit וחניתי כדור עליך, *Et caſtra metabor velut orbis* (id eſt in orbem) *contra te.* Quia cinguntur obſeſſæ urbes, velut coronâ & indagine. Quo malo tum potiſſimum laboravit urbs maledicta, (*c*) cum *Romani* primo aggeres circa urbem, mox murum ædificârunt ſtadiorum undequadraginta, ne civibus, qui fame preſſi ex urbe dilabebantur, ullus pateret exitus. Murus ille à *Chaldæo* Interprete alicubi appellatur שור מקף *murus ambiens*, à *Joſepho* περίβολος. In illo caſtella erant tredecim, quorum ambitus decem ſtadiorum fuit. Penè ſuperat fidem quod in *Joſepho* legimus fido & oculato teſte, tantæ molis opus à *Romano* exercitu triduo fuiſſe perfectum. Sed, ut idem obſervat.

(*c*) *Joſeph. de bel. l.* 6. *c.* 11. & 13.

ὅρμῳ

ὁρμή τις δαιμόνιος, *divinus quidam impetus* militibus incidit ad opus se accingentibus. Itaque quod hostibus tribuit *Christus*, *Luc.* 19. *v.* 43. Περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί σε καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν. Hoc à se faciendum Deus docet hoc loco; *Castra metabor velut in orbem contra te, & obsidebo stativis, & statuam contra te munitiones.* Hæc ideò pluribus docui, quia *Hebræos* latent. Itaque de voce כדור, quę bis est in *Esaia*, rem planè absurdam commenti sunt, nempe *caph* præfixum ad radicem pertinere, ut in כידור, *Job.* 15. *v.* 24. Et *Esaiæ* utroque loco *caph* aliud supplendum esse in notam similitudinis. Itaque כדור, *caddur*, ibi esse volunt pro ככדור *caccaddur*. Neve putes hunc errorem hodie & heri natum, præter *Nathanem*, & *Kimchium*, & *Mardochæum*, & *Abarbanelem*, & *Pomarium*, & *Aquinatem*, à quibus id expresse traditur; *Misnæ* & *Gemaræ* scriptores, & *R. Mosem Maimonidem* in eodem fuisse errore ex eo constat, quòd sphæram כדור, appellant & הכדור, tanquam ab *Esaia* sumpto nomine. Post quos si *Santes*, *Munsterus*, *Mercerus*, *Arias*, *Junius*, *Tremellius*, *Schindlerus*, *Buxtorfius*, atque alii è nostris similiter lapsi sunt, eos ego veniâ dignissimos judico. Quamvis etiam ex *Hebræorum* numero *Aben Ezra*, jam monuisset ante nos, *caph*, in כדור, servile esse, & pertinere לדמות, *ad similitudinem*. Quod ipsum *Selomo Jarchi* satis aperte insinuat, cum scribit in librum *Jobi* se non alibi legisse כידור. Neque ullum tale verbum. Itaque ex illius mente כדור, & כידור, nihil inter se commune habent. Nunc ut è diverticulo redeamus in viam, ut in *Esaia* דור *dur*, est pila, globus, corpus sphæricum, ab *Arabico* verbo, دور ex quo plura hujusmodi, quòd hactenus probatum est. Ita de lapide dictum דר *dar*, in sacro textu libri *Esther*, & דורא *dura*, in Paraphrasi lapis est globosus & rotundus, qualis à naturâ nullus est præter solam margaritam.

Quæ de hac voce dicta sunt, non parum confirmat usus *Arabum*, apud quos در *dur* vel *dor* est unio, cujus plurale est *dar*. درة *durra* nomen vicis est una margarita, eaque magna. Et جناح الدر *latus margaritarum*, id est, filum seu linea. Et الدر فرايد الدر *uniones eximii*. Itaque in *Alcamus* الدر definitur اللولوة العظيمة *margarita magna.* Ita *Matth.* 13. *v.* 46. in *Arabica* Paraphrasi, *Et reperit* درة *durra magni pretii*, id est, unionem. Sic in *Alkazuinii* loco quem supra citavimus صدف الدر *concha margaritifera.* يتولد منه الدر *Ex ea generatur margarita.* ينعقد درا كبيرا *magnum unionem coagulat.* وهج الشمس يفسد الدر *calor Solis margaritam corrumpit.* Item ليقع الشمال علي الدر *Ut cadat Aquilo super margaritam.* يكون الدر كدرا *margarita erit turbida.* Item اذا تم الدر *cum margarita perfecta est. Damir* in capite de الجواد qui unus fuit equorum Mahometis, solium *Solomonis* describit مرصعا الدر والياقوت والزبرجد *distinctum margaritis, carbunculis & smaragdis. Eutychius* Historiæ part. 1. pag. 306. de Cleopatra: *Omni mundo suo se ornavit, auro & argento* والدر والياقوت والزبرجد *& dar* (seu unionibus) *& carbunculis & smaragdis.* Et part. 2. pag. 85. *Præcepit* من الدر *de unionibus, carbunculis, reliquisque gemmis quæ erant in corona* Chakani, *&c.* Et in Poëtis دري *durri* vel *dirri*, unionis instar candens, ensis est & syderis epithetum. Neque est quod quis putet در *dur Arabum* & דורא *dura Chaldæorum* diversa esse vocabula, eo quod in illo secunda geminetur. Nemo enim est qui nesciat in illis linguis permisceri verborum ordines, & deficientia in secunda confundi passim cum geminantibus secundam. Et ad utrumvis referas *Hebræum* דר *dar* parum refert, quamvis ad prius malim. Verum enim est quod diximus, margaritam à rotunditate sic dici. Tamen *Arabes* suum درة *durra* referunt ad verbum در *darra*, quod inter cætera lucere significat. Sed verbum puto ex nomine, non nomen ex verbo factum.

Jam ad *Græcam* versionem me confero, in qua omnes credidere hactenus, etiam ipse Fullerus, quantumvis in his rebus oculatus, πάρινον λίθον parium lapidem esse pro *Hebræo* דר *dar*, quia in lapidum censu quibus stratum fuit Assueri cœnaculum, utrique est tertius locus. *Hebræis* enim verbis על רצפת בהט ושש ודר, *super pavimentum Bahat & ses & dar*, *Græca* è regione sic respondent, ἐπὶ λιθοστρώτου σμαραγδίτου λίθου, καὶ πιννίνου, καὶ παρίνου. Sed viros tam perspicaces manifestam in his vocibus metathesin non animadvertisse miror, alias tamen in *Græca* versione frequentissimam. Ibi enim πάρινος λίθος non est pro דר *dar*, ut putatur, sed pro antecedente שש *ses.* Nam 1 *Par.* 29. *v.* 2. אבני שש, *lapides ses*, Septuaginta reddunt πάριον πολὺν *parium multum*, aut ut habent Complutenses λίθους παρίους, *lapides parios.* Et *Cant.* 5. *v.* 15. עמודי שש *Columnæ ses*, Aquilæ & *Theodotioni* sunt στῦλοι πάρινοι. Sed ne longius exempla petantur, in hoc ipso loco in quo versamur, aulæa byssina & carpasina memorat *Græca* versio appensa ἐπὶ στύλοις παρίνοις, *super columnas parias* quæ in *Hebræo* sunt עמודי שש, *columnæ ses.* Itaque nullum dubium quin πάρινος λίθος sit pro שש. Superest igitur, ut antecedens πίννινος λίθος habeatur loco דר *dar.* Porrò πίννινος λίθος est margarita. Margaritæ scilicet λίθος est genus ut πίννινος differentia, quia è pinna educitur. Jurisconsultum quidem scio (*d*) margaritam eximere ex gemmarum & lapillorum censu. Et vero non est lapis in terra editus, quomodo gemmæ proprie dictæ. Itaque in his *Gen.* 2. *v.* 12. שם הבדלח ואבן שהם, *Ibi bedolach & lapis soham*, *Bedolach*, id est, margarita, non vocatur lapis ut sequens *soham*, quod jam supra observatum. Tamen nihil obstat quominus margarita vocetur lapis in concha editus, quomodo multos alios certum est in animalibus nasci. Sic in galli jecore nascitur lapis alectorius: In ventriculis hirundinis & lacerti *Chelidonius* & saurites: In oculis hyænę & testudinis hyænius & chelonius: In felle porci & hystricis porcinus & Malacensis: In cerebro draconis dracontias: Et cynædius & synodontites in cerebris piscium cognominum: lyncurius quoque ut multi volunt ex urina lyncis. Si qui igitur margaritam nucleum aut callum aut verrucam, aut ossiculum appellant, ita appellant ἀναλογικῶς propter duritiem similem. Alioqui enim nucleus pomorum aut nucum est proprius; callus & verruca in cute nascuntur; margarita in media conchæ carne. Ita tamen ut ossis vices supplere non possit, cum non eodem modo se habeat in omnibus. In plerisque scilicet concharum omnino nulla, in aliis plures numero procreantur. *Ælianus* in una concha memorat viginti fuisse editas, *Americus* centum & triginta. Proinde ex consensu gentium sub genere lapidum, non nucleorum aut ossium continentur uniones. Ex *Hebræis* saltem *Saadias* & *Aben Ezra* definiunt *lapillos rotundos qui ex aquis* edu-

(*d*) *Cum aurum* 19. *§. Margaritas.* & 18. *§ de aur. & arg. leg.*

educuntur. Kimchius *lapidem candidum, rotundum, quem perforant, ut ex pluribus lapidibus consertis fiat torquis.* Et *Benjamin*, ubi de conchis margaritiferis: *Ex medio illarum* educunt אבנים הללו, *lapides, illos* aut אבני הלולו, *lapides lulu*, id est, margaritas. Et *Pomarius: Lapis est albus qui educitur ex ventre piscis*, &c. quid quod *Chaldæi* margaritas כיפי, id est, *lapides* simpliciter nominant, ut scribit idem *Pomarius* post auctorem *Baal Aruch*. Hinc in *Thargum* Prov. 3. vers. 15. & passim כיפי טבתא, *lapides bonos* legas, pro *peninim* seu margaritis. Sic in *Arabe Serapione* حجر اللولو in Pandectis *hager allulo* ad verbum est *lapis margaritæ*. Quomodo etiam loqui amant *Græcorum* antiquissimi. *Theophrastus* in libro de lapidibus τῶν σπουδαζομένων δὲ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ μαργαρίτης καλούμενος. Et apud *Athenæum Androsthenes:* Ἐν δὲ ἴδιον ὃ καλοῦσι ἐκεῖνοι βερβερὶ, ἐξ οὗ ἡ μαργαρῖτις λίθος. Et *Strabo* de *India* lib. 15. Φέρει δὲ καὶ λιθίαν ἡ χώρα πολυτελῆς κρυστάλλων, καὶ ἀνθράκων παντοίων, καθάπερ καὶ μαργαριτῶν. Hinc voce composita λιθομάργαρον margarita dicitur à *Græcis* recentioribus. *Anonymus* de amoribus *Callimachi* & *Chrysorrhoes:* Ὁ τροῦλλος ἦν ἀπὸ χρυσοῦ μετὰ λιθομαργάρου, *Fornix erat ex auro cum margarita lapide.* Addo jam *Romanos* Poëtas qui ab hoc loquendi genere non abhorrent. *Horatius* enim *niveos viridesque lapillos* appellat uniones & smaragdos libri primi *Satyra* secunda. *Ovidius* de *Arte* Amandi libro tertio.

Vos quoque non caris aures onerate lapillis,
Quos legit in viridi decolor Indus aqua.

Silius Italicus libro duodecimo.

Lucet in aure lapis rubris advectus ab Indis.

Martialis libri quinti *Epigrammate* trigesimo octavo,

Cui nec lapillos præferas Erythræos.

Seneca in *Hippolyto* versu 388.

--- *nec niveus lapis*
Deducat aures, Indici donum maris.

Et in *Hercule Oetæo* versu 661.

Nec gemmiferas detrahit aures
Lapis Eoa *lectus in unda.*

Ex Historicis etiam ita *Curtius* libro nono de filio *Sophitis: Pendebant ex auribus insignes candore & magnitudine lapilli*, id est, margaritæ. Et è naturæ scriptoribus *Solinus* & *Isidorus* in conchis *hoc genus lapidum* reperiri scribunt. Quocirca velit nolit Jurisconsultus,

Quem penes arbitrium non est, nec norma loquendi,

margarita est lapis. Et cur vocetur λίθος πίννικος clarum est ex iis quæ de pinna diximus. Quod me fugerat in *Alexandrino* exemplari *Græcæ* editionis à magno illo Usserio publici juris facto, sic habetur *Esth.* 1. *v.* 6. ἐπὶ λιθοστρώτους σμαραγδίνους, καὶ παρίνου καὶ πιννίνου λίθου, *super pavimenta smaragdina, & Parii & pinnini lapidis:* vocibus in eo ordine dispositis quem contendo verum esse & *Hebræo* consonum.

Unicus ergo superest scrupulus eximendus, qui ex eo nascitur quod margaritam numeramus inter lapides pavimento destinatos in Assueri Regia. Res enim putabitur esse sine exemplo, ut tam pretiosa merx in solo substernatur pedibus conculcanda. Nisi *Milesiis* fabulis credimus in *Apuleio*, qui Psychen *gemmas & monilia calcâsse* narrat, in palatio cujus *pavimenta ipsa lapide pretioso cæsim diminuto in varia picturæ genera discriminabantur.* Nam *Romanas* mulieres *calcare margaritas ac per uniones ambulare Plinius* alio sensu dicit, quia socculos habebant margaritis interstinctos. At nihilo est absurdius margaritas ad pavimenti ornatum adhiberi quam smaragdos & carbunculos. Quorum illud in *Græca* & Vulgata expressum, hoc à *Fullero* affertur, ut à vero non absimile. Si cui minus hæc probentur, cogitet quantus fuerit Persarum luxus, quam profusę divitiæ. Neque ullibi profusiores legi quam in hoc epulo. Cogitet etiam *Susarum* Regiam hic describi, quam admirabilem fuisse tradunt *Aristoteles* & *Apuleius*, ejusdem adeo tectum & septum exterius auro, argento, electro atque ebore fulsisse. Sed ipsos audire melius. Ita igitur *Aristoteles* in libro de Mundo, de Persarum Imperatore: Ἵδρυτο ἐν Σούσοις ἢ Ἐκβατάνοις πάντι ἀόρατος, θαυμαστὸν ἐπέχων βασίλειον οἶκον, καὶ περίβολον χρυσῷ καὶ ἠλέκτρῳ καὶ ἐλέφαντι ἀστράπτοντα. Quæ verba sic *Apuleius* περιφραστικῶς suo more diducit: *Cum apud* Susam *&* Ecbatanas *ut in fano quodam sacratus, nulli temerè notitiam moris* (malim *oris*) *sui panderet, sed circumseptus admirabili regia, cujus tecta fulgerent eboris nive, argenti luce, flammis ex auro, vel electri claritate.* Sic apud *Polybium* libro quinto in *Ecbatanorum* Regia trabes, lacunaria & columnæ in porticibus & peristyliis, laminis partim argenteis, partim aureis erant circumamictæ. Omnes item tegulæ fuere argenteæ. Quò pertinet quod in *Æschyli Persis* Atossa (Reginam *Esther* nonnulli intelligunt, quæ prius *Adassa* dicta *Esth.* 2. *v.* 7.) Atossa, inquam, jactitat χρυσεοσιλέβους δόμους (id est) πολυχρύσους (ut in *Dione* explicatur Orat. 2. de Regno) atque extrinsecus etiam multo auro fulgentes. Quantò igitur credibilius est atrium interius gemmis & margaritis fuisse conspicuum? Maximè si verum est quod scribit *Androsthenes* margaritarum annonam apud *Persas* non fuisse cariorem quam auri? Neque desunt in Historiis similis luxûs exempla. Ut ab Indis incipiamus in *Romanos* desituri; in *Apollonio Philostrati* libri secundi capite undecimo describitur templum Solis in *India*, in quo τὸ δὲ ἔδαφος αὐτὸ μαργαρίτιδος ξύγκειται συμβολικὸν τρόπον ᾧ βάρβαροι πάντες ἐς τὰ ἱερὰ χρῶνται, *ipsum pavimentum margaritis est stratum Symbolicâ ratione, quâ* (ibi) *in templis utuntur omnes barbari. Beli* Regia *Babylone* auro tecta & strata fuit. *Festus Avienus* in descriptione orbis, ubi de *Babylone*.

--- *stat maxima belli* (lege *Beli*)
Aula quoque argento, domus Indo *dente nitescit,*
Aurum tecta operit, sola late contegit aurum.

Apud *Sabæos* & *Gerrhæos*, etiam in privatis ædibus θυρώματα, καὶ τείχη, καὶ ὀροφαὶ δι' ἐλέφαντος, καὶ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λιθοκολλήτου τυγχάνει διαπεποικιλμένα, *fores, & parietes, & tecta ex ebore, auro, argento, gemmisque intextis, & agglutinatis erant distincta.* Ita *Artemidorus* apud *Strabonem* libro decimo sexto. Neque dissimilia legas in *Agatharchide* & *Diodoro*. Et *Plinius* libri trigesimi septimi capite quinto, *Juba est auctor*, smaragdum, *quem* cholam *vocant*, in Arabia *ædificiorum ornamentis includi.* Apud *Eutychium* pag. sexagesima قارون *Karon* (diebus *Ragu Arabum*, ut volunt) longe opulentissimus سبك الذهب وعمل منه لبنا وبنا مدينة اوقنين بلبن الذهب *lateribus ex auro fusis, ex iis extruxit urbem* Ukinin. In *Colchide Ebusopis Colchorum* Regis *aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur, & columnæ, atque parastatæ.* Plinius libri trigesimi tertii capite tertio, *Romæ Pompeius* habuit *museum ex margaritis.* Et *Nero, cubicula viatoria unionibus construebat*, ut tradit idem libri trigesimi septimi capite secundo. *Seneca Romanorum* in balneis luxum suggillans *Epistolâ* octogesimâ sextâ, *Eo deliciarum*, inquit, *provenimus, ut nisi gemmas calcare nolimus. Martialis* sic de area domûs in qua natus est *Domitianus*, libri noni *Epigrammate* vigesimo primo,

Hæc quæ tota patet, tegiturque & marmore & auro
Infantis Domini conscia terra fuit.

In *Lampridio Heliogabalus* à sacerdotibus *Syris* monitus biothanatum se futurum, *fecerat altissimam turrim, substratis aureis gemmatisque ante tabulis, ex qua se præcipitaret, dicens etiam mortem suam pretiosam esse debere.* Sed & idem *scobe auri porticum stravit*

stravit & argenti, dolens quod non posset & electri, idque frequenter, quacunque fecit iter pedibus usque ad equum vel carpentum, ut fit hodie de aurosa arena. Sic *Herodiani* libro quinto cum *Heliogabali* Dei sui tensam duceret retrò ambulans, *ne impingeret laberetur que ignarus quo tenderet*, γῆτε ἡ χρυσίζουσα παμπλείστη ὑπέστρωτο, *aurosa terra multa substrata est.* Ad quem morem alludens *Synesius* ad *Arcadium* in oratione de Regno ferè mediâ: ὑμῖν δὲ, ait, οὐδὲ τοὔδαφός ἐστιν ἀνεκτὸν, οὐδ' ἂν ἐμπεριπατήσετε κατὰ φύσιν ἐχούσῃ τῇ γῇ· ἀλλὰ δεῖ τὴν χρυσῖτιν ἐπιφορεῖν, ἣν ἐκ τῆς πέραν ἠπείρων ὑμῖν ἀπῆναί τε καὶ ὁλκάδες διακομίζουσι, *Vobis neque pavimentum est tolerabile, neque in nudo solo ambulatis: sed aurosa arena inferenda est, quam ex ulterioribus terris vehicula vobis & actuariæ naves advehunt.* Aurosa terra, vel arena dicitur, quæ ex auri fodinis sumpta est, & admixta habet multi auri ramenta. Hispaniæ amnes hujusmodi arenam volvere, auctor est *Strabo* libro tertio. Jam ad inferiora sæcula si libet descendere, occurrent in sacris ædibus à *Basilio Macedone Constantinopoli* extructis, columnæ, parietes, gradus, ipsaque etiam pavimenta auro, argento, gemmis, & margaritis distincta & exornata. Quod in hujus *Basilii* vita ab *Allatio* editâ non semel tradit successorum unus *Constantinus Porphyrogenneta.* Sic pag. 143. & 144. templum ornatum describit, καὶ χρυσῷ καὶ λίθοις τιμίοις καὶ μαργάροις καταπεποίκιλται καὶ καταπεπλούτισται, *Adyta templi, auro & argento & lapidibus pretiosis & margaritis variata & ditata sunt.* Item, cancelli qui altaria secludunt ab iis quæ extra sunt, & quæ sursum sunt superliminaria &c. & interiora sedilia, & gradus qui ante illa sunt, & sacræ mensæ ἐξ ἀργύρου πάντα περικεχυμένον ἔχοντες τὸν χρυσὸν, καὶ λίθους τιμίους ἐκ μαργαριτῶν ἠμφιεσμένους πολυτελῶν τὴν σύμπηξιν καὶ σύστασιν ἔχουσιν, *omnia ex argento cui superfusum aurum, & gemmæ margaritis pretiosissimis distinctæ, compactionem, & constructionem habent.* Et pag. 149. Τὸ μὲν γὰρ ἔδαφος ἅπαν ἐξ ἀργύρου σφυρηλάτου, &c. κατασκεύασται, οἱ δὲ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῖχοι ἄργυρον ἄφθονον καὶ αὐτοὶ ἐπικείμενον ἔχουσι διηνθισμένον χρυσῷ, καὶ τιμίοις πεποικιλμένον λίθοις, καὶ μαργάρων λαμπρότητι, *Nam pavimentum omne ex argento malleo ducto,* &c. *confectum est. Dextrâque & lævâ parietes multo argento obducti sunt, auro, lapidibus pretiosis, & margaritarum splendore distincto.* Tamen ille *Basilius* præ *Assuero* regulus fuit. Itaque in *Plauti Bacchidibus*, *Chrysalus* servus à domino interrogatus, an dives sit *Dianæ Ephesiæ* sacerdos *Theotimus*, ita respondet:

--- Etiam rogas
Qui soccis habeat auro suppactum solum?

Vulgatæ locum *Prov.* 25. *v.* 12. *inauris aurea & margaritum fulgens* &c. consultò præterivimus, quia *Hebræa* חלי כתם, quibus *Latina* respondent *margaritum fulgens*, plane aliud sonant, nempe ornamentum auri. *Rabbi Selomo* in *Cant.* 7. *v.* 1. & *Os.* 2. *v.* 13. rectè monet vocem esse *Arabum*, apud quos حلي *chali* proprie est mundus muliebris. Sic apud *Eutychium*, ubi de vitulo aureo, pag. 106. اخذوا حلي نساهم فسبكوه فخرج لهم راس عجل *ceperunt mundum mulierum suarum, ex quo fuso prodiit iis caput vituli.* Et in *Arabica* Paraphrasi 1 *Pet.* 3. *v.* 3. eò pertinet حلي الذهب *ornatus auri.* Ut de muliere dicitur *Os.* 2. *v.* 13. *Exornavit se inauribus suis* וחליתו, & reliquo *mundo suo.* Tamen sæpe latiùs sumitur, & in viros etiam quadrat. Ut cùm de Nigritis dicitur Geographi *Nub.* Clim. pag. 1. part. 1. وحليهم النحاس الاحمر والنظم من الزجاج *Et ornatus eorum aurichalcum, & grana, & murenulæ vitreæ.* Et capite sequenti de Rege *Abutalebo*, وله حلية حسنة *ornamenta habet pulcherrima.* Quale est, quod *Eutychii* pag. 205. Rex *Achab*, *Josaphato* Regi dixit غير حليتك *muta ornatum tuum.* A Singulari חלי Plurale fit חלאים *Cant.* 7. *v.* 1. *Jod* & *Aleph* permutatis, ut in צבאים ex צבי & פתאים ex פתי. Et חלאים ibi dicuntur esse *opus manuum artificis*, non cujusvis, sed aurifabri, cujus est monilia, torques, annulos, & minuta hujusmodi, quæ ad muliebrem mundum pertinent, fabricare & concinnare. Quin apud *Arabes* حلي verbum est mulierem his nugis exornare, & in quinta تحلي sic exornari. Interim ut *Hieronymus* חלי, *margaritum* hic reddit, ita *Os.* 2. *v.* 13. הליתו, *Chaldæus* & *Syrus* margaritas interpretantur. Et vox eadem aliis est πίνωσις, quod ut πινικὸν videtur à pinna, vel pina factum: Aliis σάρδιον, aliis *smaragdus*, aliis ὅρμισκος, καθόρμιον, δειροπέδη, *monile, torques, collare*, aliis *gemma* in genere. Itaque ne fluctuarent amplius Interpretes, illius ex *Arabismo* veram significationem aperire visum est.

Addam pro corollario passim in Scripturis sapientiam margaritis aut conferri, aut præferri, ut *Job.* 28. *v.* 18. *Prov.* 3. *v.* 15. & 8. *v.* 11. & 20. *v.* 15. Sed imprimis Evangelii doctrinam his *Christi* verbis *Matth.* 13. *v.* 45. 46. *Simile est regnum cœlorum negotiatori quærenti pulchras margaritas*, &c. Regnum colorum, id est, Evangelii doctrina ab Apostolis mox ubique disseminanda. Passim enim hæc doctrina vocatur regnum Dei, ut *Matth.* 3. *v.* 2. *In propinquo est regnum cœlorum*, id est, tempus quo gentibus prædicabitur Evangelium. Et *Matth.* 11. *v.* 11. de *Johanne Baptista*, *Qui est minimus in regno cœlorum, major est eo.* In regno cœlorum, id est, inter eos quibus Evangelium prædicandi munus incumbet. Et *Matth.* 21. *v.* 43. *Aufertur à vobis regnum Dei, ut detur populo qui ferat ejus fructus.* Quod impletum *Actor.* 13. *v.* 46. cum *Judæis* dicunt *Paulus* & *Barnabas*, *Vobis necesse fuit primum exponi sermonem Dei: postquam autem illum repellitis*, &c. *nos convertimus ad Gentes.* Hoc ergo Dei regnum, id est, Evangelii doctrina, cum margarita confertur non immeritò. 1. Nam si margaritæ nobis è remotis locis, & ex ultimo oriente afferuntur, hanc doctrinam è cœlis attulit qui vocatur Oriens ex alto *Luc.* 1. *v.* 78. ἀνατολὴ ἐξ ὕψους. 2. Si candor in margaritis magni fit, hic nobis offertur calculus candidus *Apoc.* 2. *v.* 17. per quem etsi fuerint peccata nostra ut coccinum, tanquam nix dealbabuntur, *Esa.* 1. *v.* 18. 3. Aut si lævor in iis placet, quodque ad amussim rotundæ sunt, nec quidquam habent inæquale, Evangelii gratiâ nihil est æqualius, cum omnes ex æquo admittat. *Non enim est* Judæus, *neque* Græcus, &c. *Omnes enim vos unum estis in* Christo Jesu, *Gal.* 3. *v.* 28. 4. Aut si in margaritis requiritur firmitas & soliditas, quid firmius & solidius est Dei promissis, *quæ in* Christo *sunt etiam &* Amen, 2 *Cor.* 1. *v.* 20. Cœlum & terra transibunt, sed non transibunt verba ejus, *Marc.* 13. *v.* 31. 5. Aut si sint in pretio propter vires abditas, *Evangelium est Dei virtus ad salutem omni credenti* Rom. 1. 16. Et ab antiqui serpentis morsu nos sanat; nec solum ægros sublevat, sed & mortuos suscitat. *Venit enim hora & nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierint, vivent*, Joh. 5. *v.* 25. 6. Splendoris quoque & ornatûs ratione quæruntur uniones, ac proinde appenduntur auribus, collo & brachio ligantur. Sed & mandata sua Deus collo jubet alligari Prov. 3. v. 3. Nec quidquam

quam auribus tam decorum eſt, quam ejus verbum audire, aut manibus quam illud exequi. *Lollia Paulina* ſmaragdis margaritiſque operta fuiſſe legitur alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitiſque, ſummâ quadringenties ſeſtertiûm, id eſt, aurei millionis æſtimatis. Iis tamen conferenda non fuit, qui bonorum operum luce reliquis hominibus prælucent *Matth.* 5. *v.* 15. & in medio nationis pravæ & perverſæ ſplendent, ut luminaria in mundo *Phil.* 2. *v.* 15. Proinde *Paulus* 1 Tim. 2. v. 9. vult, ut mulieres modeſtiâ & verecundiâ ſe ornent, non cincinnis, aut auro, & margaritis. Et *Petrus* 1 Petr. 3. v. 3. pro ornatu externo in nodis capillorum, & circumpoſito auro, & veſtimentorum amictus ſit occultus cordis homo, ſitus in incorruptione lenis ac quieti ſpiritûs, qui coram Deo pretioſus eſt. 7. Pretium quod attinet, etſi, auctore *Plinio*, principium, culmenque omnium rerum pretii margaritæ teneant, tamen Dei ſapientiam meritò dicit *Solomon* pretioſiorem eſſe margaritis, & omnia deſiderabilia ei non poſſe æquari, *Prov.* 3. *v.* 15. His enim fratrem non redimet quiſquam *Pſal.* 49. *v.* 8. Neque caducis rebus, ut argento & auro, redempti eſtis, ſed pretioſo Chriſti ſanguine, 1 *Pet.* 1. *v.* 18. Tamen, ut margaritarum pretium latet barbaros, qui rem tantillam mirantur à nobis tanti fieri: ita Evangelium noſtrum iis, qui pereunt, tectum eſt, quorum mentes excæcavit Deus hujus ſæculi, ne fulgeat illis lumen Evangelii gloriæ Chriſti 2 *Cor.* 4. *v.* 4. Ac proinde cavendum ne margaritas noſtras coram porcis projiciamus, qui non ſolum eas conculcant pedibus, ſed & converſi nos dilacerant *Matth.* 7. *v.* 6. Sed in capite de porcis locus iſte jam eſt explicatus.

CAPUT NONUM.

Multa ex *Hebræorum* monumentis de חלזון *chilzon*, id eſt, cochlea purpuraria. Alia quædam obiter.

In Jonathane *Deut.* 33. *v.* 19. טריתא taritha, *non eſt thunnus, nec piſciculus ſalitus, ſed quivis piſcis, dum eſt recens.* Et חלזונא chilzona, *cochlea purpuraria. Utraque vox* Arabica. *At* חלזון, *oculi morbus*, Levit. 21. v. 20. *eſt* Græcè χάλαζα, *vel* χαλάζιον. Arabs *Cebetis Interpres notatus.* חלזון *etiam quævis cochlea. Purpuraria cochlea terreſtri ſimillima.* שפון *non eſſe conchylium, ut volunt. Purpuræ in petris, & in arena. Tria ex littore beneficia* Zabulonitis. 1. *purpura.* 2. *piſces edules.* 3. *vitrum ex arena* Beli fluvii *conflatum.* Plinius & Iſidorus emendati. Ὑελίς, & ὕελος, *ex* Hebræis חול, *vel ex* חולסית. 2 Reg. 25. v. 12. כורמים *vinitores dici, qui balſamum colligunt, &* יוגבים *qui piſcantur purpuram, & quorſum. Vineæ Engadi* Cant. 2. 14. *id eſt, balſameta. Balſami arbor, viti ſimilis. Cur purpurarii vocentur* יוגבים, *vel* יוקבים. *Purpurarium* Judææ *littus à* Tyri *ſcalis uſque ad* Chaipham. *Utriusque ſitus.* Benjamin *emendatus. Præcipua purpuræ ubertas circa* Chaipham *ad* Carmeli *radices. Inde* Chaipha *olim* Porphyria, & כרמל carmel, Hebraicè *purpura. Laus terræ* Chanaan, *Gen.* 43. *v.* 11. *in quibus ſita: purpura, vino, balſamo, myrrha, oliva. Vinum* Sorek, Tralliano Aſcalonite. *Olivæ* אגורי *dictæ. Locus* Bereſith Rabba *emendatus. Veſtes* Iſraëlitarum *in deſerto cum ipſis creviſſe, ut concham* חלזון chilzon, *quod ex* Ariſtotele *explicatur. Purpuram contundi, quamprimum capta eſt, ne florem evomat. De locis* Ariſtotelis & Plinii *conjecturæ.* Πορφύρεος θάνατος *quid in* Homero. *Purpuræ tres partes. Superior* τράχηλος, *media* μήκων, *ima* πύθμην. *Flos purpuræ inter primam & mediam. Color, qui ex illo fit,* Hebræis תכלת thecheleth. Chaldæis תכלא thichla, *vel* thachla. *Color ille qua arte fiat ex* Maimonide, *in quo notatur craſſum* σφάλμα.

Deut. 33. *v.* 19. in Paraphraſi *Jonathanis*, de *Zabulonitis* dicitur ארום על ספר ימא רבא שרן ויתפרנקון מן טריתא וחלזונא יאחדון יצבעון מאדמיה תיכלא לחוטי גוליתהון *Quia habitant ad littus maris Magni* (ſeu Mediterranei) *& in deliciis habebunt* taritha: & chilzona *capient, cujus ſanguine hyacinthum tingent ad fila veſtium ſuarum.* In his verbis Magiſtri quærunt, quid ſint *taritha* & *chilzona.* Et de utroque multa nugantur. Sunt quibus טריתא *taritha*, eſt quilibet piſcis magnus. Alii *thunnum* definiunt, aut *thunni fruſtum.* Ita *David* de *Pomis* in *Lexico*, & *R. Selomo* in tractatum *Berachoth* cap. 6. fol. 44. a. ubi agitur de quadam urbe *Jannæi* Regis, ex qua ſingulis hebdomadibus afferebantur ששים רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים *ſexaginta myriades ſimpulorum* tarith *iis qui ficus putabant.* Sed in *Avoda zara* cap. 2. fol. 35. b. ubi vetatur eſus טרית טרופא *tarith terupha*, id eſt, τὸ *tarith*, quæ ab homine *Ethnico* diſcerpta eſt, in *Gloſſa tarith* definitur מין דגים קטנים מלוחים *ſpecies piſciculorum qui ſale conditi ſunt.* Sic in *Aruch*, voce ספל piſcis *tarith*, eſt המלוח, *ſalſus.* At mihi piſcis recens cujuſcunque generis. Quia طري *taria*, verbum *Arabicè* recentem eſſe ſonat. Et *Avicennæ* paſſim *butyrum recens eſt* سمن طري *ovum recens* بيض طري, *bdellium recens* مقل طري, & ita de reliquis. Nulla vox eſt frequentior. Quidni igitur pari ratione سمك طري dicatur piſcis recens ex mari allatus, Gallis *marée fraîche?* Proinde *Jonathan* ויתפרנקון מן טריתא *Illis in deliciis erit* taritha. Rectè, ſi piſces recens captos intelligas: Ii enim palato maximè placent, non item ſale conditi. Indidem apparet *thunnum* non ſignificari, neque certam piſcis ſpeciem, quia in piſcoſo littore, quale *Zabulonitarum* fuit, non *thunnus* ſolus, aut quivis alius piſcis, ſed piſces in genere illis fuerunt in deliciis. Nempe habitabant circa *Carmelum* & *Ptolemaïdem*, nec procul à *Tyro* & *Sidone*, quam *à piſcium ubertate* dici *Juſtinus* verè obſervat (*a*). Proinde *Tyrii* piſces venales *Jeroſolymam* deferebant, *Nehem.* 13. *v.* 16. & vendebant ad portam piſcium, de qua *Nehem.* 3. *v.* 3. & 12. *v.* 39. & *Soph.* 1. *v.* 10.

(a) Lib. 18.

At, ſi quid eſſet טרית *tarith*, ſine piaculo potuit ignorari, quis non miretur eoſdem neſciviſſe quid ſit חלזונא *chilzona?* cum tam diſertè ſcribit *Jonathan* ex ejus ſanguine tingi תיכלא *thichla*, id eſt, hyacinthum, purpuræ genus. Unde plane ſequitur *chilzona* concham eſſe, ex qua purpura elicitur, (quæ & ipſa dicitur purpura) aut conchylium ſaltem, aut muricem, concharum genera purpuræ non abſimilia. Tamen alii magnum piſcem, alii bombycem, alii vermem intelligunt. Et חלזון *chilzon*, in *Aruch* ſic deſcribitur גופו דומה לים וברייתא דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה ובדמה צובעים תכלת לפיכך דמיו יקרים *Corpus ejus* (malim גונו *color ejus*) *mari ſimile* (id eſt, cœruleum.) *Et ſtructura corporis piſci ſimilis eſt, & unus ſolum in terram aſcendit ſingulis ſeptuaginta annis, ex cujus ſanguine tingunt hyacinthum. Proinde id eſt magni pretii. Rabbi Selomo*

mo ſcribit in *Exod.* 25. 4. coloris eſſe ירוק, *viridis.* Et in *Levit.* 21. 20. eodem nomine à *Talmudicis* vocari albuginem, quæ pupillæ obducitur propter ſimilitudinem. Nugæ nugaciſſimæ. Nam morbus in oculo, qui *Levit.* 21. 20. à *Moſe* vocatur תבלל, & à *Paraphraſtis* & *Talmudicis* חילין *chilliz*, & חלזון *chalazon*, eſt *Græcorum* χάλαζα, vel χαλάζιον, quod *Ægineta* definit ἀργοῦ ὑγροῦ σύστασιν κατὰ τὸ βλέφαρον, *concretionem lenti* aut *albi humoris in palpebra.* Et *Galenus* in definitionibus περιφερῆ τινα ἔνδοθεν τοῦ βλεφάρου ἐπάρματα γεγραμμένα, ἐοικότα τῇ χαλάζῃ, *rotunda quædam tubercula in interiori parte palpebræ impreſſa, grandini ſimilia.* Et *Celſus* libro ſeptimo, *vitium in palpebris, quod digito mobile huc vel illuc impellitur, non diſſimile illi quem* κριθήν *vocant.* Et *Ætius* tetrab. 2. Serm. 3. cap. 81. grandine affici dicit palpebras, *cum everſis ipſis rotundæ quædam eminentiæ pellucidæ grandini ſimiles apparent, ex quibus diſſectis humor educitur ovorum albugini ſimilis.* At חלזון *chilzon*, vel *challazon* potius pro conchæ ſpecie, vox eſt merè *Arabica*, qua cochlea ſignificatur, vel terreſtris, vel aquatica. Vox extat in *Avicenna* lib. 2. cap. صدف ſeu de oſtrea: In *Damire* capite حلزون *chalazon*, quomodo limacem vocat. In *Arabico Dioſcoride*, ubi الحلزون البري eſt cochlea terreſtris: *Græcè* κοχλίας χερσαῖος. In *Abenbitare*, qui ſic explicat, quid ſit in *Galeno* cochlea, *ſimplicium* libri undecimi capite trigeſimo tertio, الحيوان المسمي قوخلياس وهو جنس ما من اجناس الحلزون *Animal quod vocatur* (Græcè) κοχλίας, *& eſt genus quoddam τοῦ chalazon.* In *Paraphraſi* tabulæ *Cebetis*, ubi *Græca*, πανταχοῦ γάρ ἐστιν αὐτῷ ἀσφάλεια, ὥσπερ τὸ Κωρύκιον ἄντρον ἔχοντι, *undiquaque eſt in tuto, ut qui corycium antrum tenet*, *Arabicè* ſic redduntur وهو محروس من جميع جوانبه بمنزل الحلزون الذي يطبق به الصدف الذي يجنه *Munitus eſt ab omni parte, ad inſtar chalazon* (ſeu cochleæ) *quam circumdat concha quæ protegit eam.* *Arabi* ſcilicet interpreti ignotum erat *Corycium* antrum. Putavit igitur aliud ſignificari, nempe τοὺς κωρύκους, vel τὰ κωρύκια, quæ in conchis ſuis tanquam in antro lateant. Κωρύκους, à *Macedonibus* vocari τὰς τραχείας κόγχας *aſperas conchas*, ex *Hegeſandro* docet *Athenæus* libro tertio. Et *Plinii* libri trigeſimi ſecundi capite ſeptimo: *Muricum generis ſunt quæ vocant* Græci *colycia, alii corycia.* Ex his patet, *Arabibus* حلزون *chalazon*, id eſſe, quod diximus, nempe cochleam in genere. Neque aliud חלזון *chilzon* priſcis *Hebræis* & חלזונא *chilzona Chaldæis.* Quandoque enim pro terreſtri cochlea ſeu limace ſumi videas. Ut *Deut.* 18. 42. כל אילניכון ופירי ארעיכון ישיצי חלזונא *Omnes arbores veſtras & fructus terræ veſtræ perdet chilzona*, id eſt, limax. Quod ſequutus *Pomarius* חלזון *chilzon*, terreſtrem ſcilicet, definit תולעת שחור שאוכל העשבים והאילנות *vermem nigrum qui herbas & arbores depaſcitur.* Et in tractatu *Sanhedrin.* fol. 91. a. עלה להר וראה שהיום אין בו אלא חלזון אחת למחר ירדו גשמים ונתמלא כלו חלזונות *Aſcende in montem, & videbis in eo hodie non eſſe, niſi unum chilzon* (ſeu limacem.) *At cras ſi pluviæ ingruant, limacibus complebitur*

mons univerſus. Rurſus quandoque uſurpatur pro cochlea marina, & ſpeciatim pro purpura ſeu conchylio. Ut in loco, quem citavimus ex *Jonathanis Paraphraſi*, Deut. 33. 19. Quomodo etiam ab *Arabibus* uſurpari docet, quod *Eutychius*, *Patriarcha Alexandrinus* (à præſtantiſſimo viro *Edvardo Pocockio* anno præterito editus) primam purpuræ inventionem cani tribuens; non quidem *Herculis*, juxta receptam fabulam, ſed paſtoris cujuſdam, dum *Tyri* regnaret *Hiram*, hæc verba habet, فاصاب الكلب حلزونة تمشي علي الشط لونها كلون البرفير فاكلها فامتلا فمه من دم الحلزونة *Et reperit canis chalazonam purpurei coloris, in littore reptantem, & eam edit, & os ejus impletum ſanguine chalazonæ.* Et infra de *Hirami* infectoribus. فخرج الصباغون الي شط البحر فطلبوا الحلزونة فاصادوها فصبغوا له البرفير *Et* (*Hirami* Regis) *infectores ad littus maris exierunt & quæſierunt halazonam* (id eſt, cochleam purpurariam) *& repererunt eam, & tinxerunt ei purpuram.* Hæc ille pagina 174. Nec mirum utramque cochleam, terreſtrem, inquam, & marinam, ſub communi nomine contineri, cum una alteri ſit ſimillima. Quod his verbis teſtatur *Bellonius*, qui purpurarias cochleas adhuc vivas ſæpe viderat: *Ejus concha cochleam terreſtrem penitus referret, niſi clavata eſſet, & canalem ad latus, qua linguam exerit, haberet. Cornua limacum more attollit, atque eodem pacto ſerpit, iiſdemque cornibus iter ſibi prætendit.* Partim ex *Jonathane* expreſſa ſunt hæc *Talmudicorum* in *Megillath Eſther* cap. 1. fol. 6. a. אמר זבולון לפני הק״בה רבונו של עולם לאחי׳ נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחי׳ נתת ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו כולן צריכין לך על ידי חלזון. שנאמר ושפוני טמוני חול תני רב יוסף ספוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה, *Dixit Zabulon Deo ſancto & benedicto: Domine mundi, fratribus meis dediſti agros & vineas: At mihi dediſti montes & colles. Fratribus meis dediſti terras: At mihi maria & amnes. Cui reſpondit Deus: Omnes fratres tui te egebunt propter chilzon* (ſeu cochleam purpurariam) *Dicitur enim* (de Zabulonitis) Deut. 33. 19. *Theſauri abſconditi arenæ* (ſupple *eorum erunt.*) *Docuit autem* Rabbi Joſeph *voce* שפוני, id eſt, theſauri, *intelligi* חלזון *chilzon* (ſeu purpuram) *voce* טמוני, id eſt, abſconditi, טרית *tarith*, (ſeu piſces recentes) *& voce* חול *chol*, ſeu arenæ, זכוכית לבנה, *vitrum album.* Proinde in *Lexicis*, *Talmudicis*, aut *Chaldaicis* ferè quotquot ſunt, ספון, vel שפון, habetur pro piſce, ex cujus ſanguine fit purpura vel hyacinthus. Abſurde, cum שפון purpuram, aut conchilium non magis ſignificet quam טמון piſces recentes, aut חול vitrum. Tantum quia ex littorali arena, quæ alioqui ſolet eſſe ſterilis & infœcunda, magnas opes *Zabulonitis* acceſſuras promittit *Moſes*, idque his tribus vocibus שפוני טמוני חול *theſauri abſconditi arenæ*, *Talmudici* totidem beneficia enumerant quæ illis inde provenerint. Primò חלזון purpuram, ſeu conchylium, ex cujus ſucco lanas in veſtium uſum imbuerint. Purpuræ enim, quamvis in petris frequentius, tamen etiam in arena proveniunt. *Oppianus Halieuticωn* libri primi verſu 314.

Πολλὰ μὲν ἐν πέτρῃσι, τὰ δ᾽ ἐν ψαμμάθοισι νέμονται,
Νειρῖται, στρόμβων τε γένος, καὶ πορφύραι αὐταί,

Multa quidem cochlearum genera in petris, alia autem in arenis pascuntur, neritæ, stromborumque genus, & ipsæ purpuræ. Secundò טרית *tarith*, pisces, quos quotidie recentes in arenario suo littore piscati sint in gulæ & ciborum delicias. 3. Denique זכוכית לבנה, *vitrum album*, id est, clarum & perspicuum, ex quo specula conflaverint, & vasa omnis generis, quæ ne aureis quidem cederent, nisi materia esset fragilis. Neque id à *Jonathane* omissum in loco jam citato; Ibi enim, post piscium & purpurariæ conchæ mentionem, sequitur ומן חלא מפיקין אספקלרין ומני זגוגיתא, *Et ex arena specula educunt, & vasa vitrea.* Nempe in *Zabulonitarum* finibus ad secundum à *Ptolemaide* stadium erat *Belus* fluvius, ex cujus arenis vitrum conflatur. *Tacitus Historiæ* libro quinto, Belus *amnis* Judaico *mari illabitur, circa cujus os conlectæ arenæ admixto nitro in vitrum excoquuntur. Modicum id littus, sed egerentibus inexhaustum. Plinius* libri quinti capite decimo nono, Rivus Pagida, *sive* Belus, *vitri fertiles arenas parvo littori miscens. Ipse è palude* Cendevia *à radicibus* Carmeli *profluit.* Et libri trigesimi sexti capite 26. *Quingentorum est passuum non amplius littoris spatium. Idque tantum per multa sæcula gignendo fuit vitro. Fama est appulsâ nave mercatorum nitri, cum sparsi per littus epulas pararent, nec esset cortinis attollendis lapidum occasio, glebas nitri è nave subdidisse. Quibus accensis permixta arena littoris, translucentes nobilis liquoris fluxisse rivos, & hanc fuisse originem vitri. Josephus* de bello *Judaico* libri secundi capite nono, Ἀναδίδωσι δὲ τὴν ὑαλίνην ψάμμον, ἣν ὅταν ἐκκενώσῃ πολλὰ πλοῖα προσχόντα, πάλιν ἀναπληροῦται τὸ χωρίον κατασυρόντων μὲν ὥσπερ ἐπίτηδες τότε τῶν ἀνέμων εἰς αὐτὸ, τὴν ἔξωθεν ἀργὴν ψάμμον, τοῦ δὲ μετάλλου πᾶσαν εὐθέως μεταβαλλόντος εἰς ὕαλιν. Obiter moneo pro *quingentorum passuum*, *Isidorum* ex *Plinio* habere *quinque millium passuum*, (a) quorum utrumque mendosum. [(a) Isid. Orig. l.16. cap. 15.] Scribendum enim *quinquaginta passuum.* Ut illis cum *Josepho* conveniat, qui locum definit ἑκατοντάπηχυν centorum cubitorum, id est, *passuum quinquaginta*, si singulis passibus duos cubitos assignes, quæ minima est mensura passûs. Hæc arena *Græcè* ὑελὶς dicta est, ut *Hebraicè* חול *hol*, unde vitrum ὕελος. *Theophrastus* in libro de lapidibus, Εἰ δὲ καὶ ὁ ὕελος ἐκ τῆς ὑελίδος, ὥς τινές φασι, καὶ αὕτη πυκνώσει γίνεται. *Si etiam vitrum ex hyelide constat, ut quidam asserunt, etiam ipsa ex densatione fit.* Vel ὑελὶς est חולסית *hulsith*, quomodo *Hebræi* vocant solum hujusmodi arenæ ferax. *Aruch*, חולסית קרקע שעפרו חול שמוציאין ממני זכוכית מצולה, Hulsith, *solum, cujus pulvis arena est, ex cujus fundo vitrum educitur.* Hæc de loco *Deuteronomii.*

Ecce alium ex 2 *Reg.* 25. 12. quem ad purpuram referunt *Talmudici* pari acumine, quo priorem. Ibi *Nabuchodonozori* præfectus *Nabuzardan*, reliquis *Israëlitarum* in captivitatem deportatis, solùm tenuissimos in *Judæa* reliquisse legitur לכורמים וליוגבים *in vinitores & agricolas.* Quibus proinde dedit כרמים ויגבים *vineas & agros*, quos excolerent, ut habetur *Jerem.* 39. 10. Quæ cum clara & obvia sint, tamen libuit magistris per כורמים seu *vinitores* eos intelligere qui balsamum legebant, & per יוגבים seu *agricolas* purpuræ piscatores. Ita docent *Talmudici* in tractatu de *Sabbatho* cap. 2. fol. 26. a. כורמים תני רב יוסף אלו מלקטין אפרסמון מעין גדי ועד רמתא יוגבים אלו צײדים חלזון מסולמות של צור ועד חיפה *Vinitores, dixit* Rabbi Joseph *illos esse qui balsamum colligunt ab* Engadi *usque* Ramatha. *Et agricolas eos qui piscantur* chilzon (seu purpuram) *à* Tyri *scalis usque* Chaipham. Neque obscurum est, cur vinitorum nomine balsami cultores intelligant circa *Engadi.* Cum prope *Engadi* (*Josepho Engadde*) balsameta fuisse constet. *Josephus Antiquitatum* libri noni capite primo, Καταστρατεύονται πρὸς Ἐγγαδδὲ πόλιν κειμένην πρὸς τῇ Ἀσφαλτίδι λίμνῃ, τριακοσίους ἀπέχουσαν σταδίους τῶν Ἱεροσολύμων· γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῇ φοίνιξ ὁ κάλλιστος καὶ ὀποβάλσαμον. Et per *vineas* Engadi, *Cant.* 1. 14. balsameta illa significari volunt plerique Interpretes. *Hieronymus* in locis: *Vocatur usque hodie vicus prægrandis* Judæorum Engaddi *juxta mare mortuum, unde & opobalsamum venit, quas vineas* Engaddi Salomon *nuncupat. Aponius* in *Cantica* libro tertio, *Vineæ* Engaddi *non vinum, sed balsama gignunt.* Et in eundem librum *Robertus Foliot Londinensis Episcopus* ante annos propè quingentos: Engaddi *planities est juxta* Jericho, *in qua consistunt arbores in modum vineæ consitæ, ex quibus, dum vulnerantur, fluit balsamum.* Rectè *in modum vineæ consitæ.* Ita enim Veteres tradunt. *Trogus* libro trigesimo sexto. *Arbores opobalsami in vinearum morem excoluntur. Plinius* libri duodecimi capite vigesimo quinto. *Balsami arbuscula est viti similior*, &c. Malleolis *seri dicitur, nuper vincta ut vitis: Et implet colles vinearum modo, quæ sine adminiculis se ipsa sustinent. Tondetur similiter fruticans, & rastris nitescit*, &c. Cum igitur ad instar vineæ fuerint hæc balsameta, non est prorsus absurdum, quod vinitorum nomine magistri eos intelligunt quibus balsami excolendi cura commissa fuit. Sed cur iisdem agricolæ sint purpurarii, non est æque obvium. Et nos fortasse lateret hoc mysterium, nisi *Talmudis Glossa* monuisset יוגבים *jogebim*, hic illis esse idem quod יוקבים *jokebim*, tanquam à יקב *jekeb*, quod torcular significat. Quasi sic dicantur purpurarii שעוצרים ופוצעים את החלזון להוציא דמו *quia premunt & contundunt* chilzon (seu concham purpurariam) *ut sanguinem ejus exprimant*, ex qua fiat purpura. Addit ibi fuisse relictos ללבושי המלך, *ad vestes Regis*, id est, ut purpuram in regios usus conficerent. In quibus, utut fictitiis, tamen verum id esse puto, quod purpurarium *Judææ* littus extendunt *Talmudici* מסולמות צור ועד חיפה *à* Tyri *scalis usque ad* Chaipham. *Tyri* scalarum etiam alibi mentio, ut in *Vaikra Rabba* Sect. 22. כיון שהגיע לסולמי צור חמא ארי קטיל ומקלק באורחא, *cum pervenit ad Tyri scalas, leonem unum vidit occisum, & in viam projectum.* Et situm docet *Josephus* belli *Judaici* libri secundi capite nono, ubi *Ptolemaïdem Septentrionem* versus scribit montem habere altissimum, stadiis centum dissitum, ὃ καλοῦσι κλίμακα Τυρίων οἱ ἐπιχώριοι, *quem scalam* Tyriorum *vocant incolæ.* Ibidem *Carmelum* legas à *Ptolemaïde* ad meridiem abesse cxx. stadiis. Porro ad *Carmeli* radices fuit *Chaipha. Geographus Nubiensis Cl.* 3. part. 5. وحيفا تحت طرف الكرمل وهو طرف خارج في البحر وبه مرسي حسن لارسا الاساطيل وغيرها *Et* Chaipha *est sub promontorio* Carmeli *montis: Quod promontorium in mare procurrit, portumque habet ad magnarum navium, aliarumque adeo stationem commodum.* Et *Benjamin*, postquam egit de *Accho* seu *Ptolemaïde* pagina trigesima sexta, ומשם ג׳ פרסאות לניפש היא גד החיפה על שפת הים ומצד אחר הר הכרמל עליה *Inde tribus parasangis distat* Naiphas (imo כיפש *Chaiphas*) *quæ est* Gad-Chaipha *ad littus maris: Et huic ab altera parte mons* Carmelus *imminet.* Et *Brocardus* in descriptione itineris ab urbe *Acone*, seu *Ptolemaïde* versus *Austrum: Quatuor sunt leucæ ad oppidum* Caiphæ *in pede montis* Carmeli *ad* Aquilonem *situm. Caipham* scribit pro חיפה *Chaipha*, quomodo nostri omnes, quasi à *Caipha* sacerdote hujus conditore nomen traxerit, quod videtur commentitium. Utut sit, ex his

appa-

apparet purpurariæ piscationis locum à *Scalis Tyriorum* usque ad *Chaipham* & *Carmelum* patuisse stadiis circiter ccxxx. Tamen, si quid video, purpurarum ubique non fuit par copia, sed harum præcipua ubertas circa *Carmelum* & *Chaipham*. Eò scilicet videtur referendum quod in *Guilielmo Tyrio* *Caiphæ* vetus nomen fuit *Porphyria*. Ut eadem fuerit quæ *Phœniciæ* Πορφυρεὼν apud *Stephanum* ex libro quinto *Polybii*, tanquam à purpuræ piscatione facto nomine. Præterea 2 *Paral.* 2. 7. 14. & 3. 14. כרמיל *carmil*, ponitur inter purpuræ species. *Coccum* reddunt Interpretes, ego purpuræ genus ad *Carmelum* capi solitę. Huc facit quod כרמל *carmel*, & ארגמן *argaman*, id est, *purpura*, palam sunt synonyma in his *Cantici* verbis capitis septimi versu quinto, *Caput tuum* ככרמל, *sicut carmel*, *& cincinnus capitis tui* כארגמן, *sicut argaman*, seu *purpura*.

Gen. 43. 11. *Jacob* filios suos ad *Josephum* ferre jubet מזמרת ארץ, *de laude terræ*, id est, ea ferre quæ in *Judæa* maximè sunt decantata. Ad quem locum hæc habet *Rabbi Josue Sochnita* nomine *R. Levi* in *Beresith Rabba* Sect. 91. דברים שהן מזמרין בעולם חלזון חמר קטף ומור אגורי, *Hæ sunt res terræ* Chanaan *quæ in orbe sunt maximè decantatæ*, Chilzon, seu purpura, *vinum*, *balsamum*, *myrrha*, *oliva*. De purpura, & balsamo jam patuit. Vinum quoque sæpe commendatur, ut in *Alexandro Tralliano* vinum *Sareptanum*, *Ascalonite*, *Gazense*, &c. Et *Sidonii* Carm. 17.

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna,
Quæque Serapteno *palmite missa bibas.*

Et *Corrippus* libro tertio,

--- *& dulcia* Bacchi
Munera quæ Serapta *ferax*, *quæ* Gaza *creârat.*

Serapta, id est, *Sarepta*. *Ascalonite* in Scriptura est vinum *Sorek*. Nam torrens *Sorek* est prope *Ascalonem*. De oliva hæc *Plinius* libri decimi quinti capite tertio; *Decapoli verò Syriæ perquam parva*, *nec cappari majores*, *carne tamen commendantur*. An hæ sunt אגורי *egure*, quas *Hebræi* in *Beresith Rabba* deprædicant, tanquam olivæ genus in *Judæa* præstantissimum? Non puto, quia *Decapolitanæ* describuntur *perquam parvæ*, *nec cappari majores*. At אגורי *egure*, mediocres. *Talmudici* in *Berachoth* cap. 6. fol. 39. a. זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי *Oliva quam ajunt neque magnam esse neque parvam*, *sed mediocrem*, *ea est egori*. Ita etiam in *Kelim* cap. 17. §. 8. Et *Abhu* sic vocari dicit, ששמנו אגור בתוכו, *quia habet oleum suum in medio collectum*. Nam אגר *agar*, est *colligere*, Græcè ἀγείρειν. At cum *Judææ* purpura, vino, balsamo, & olivis, myrrham etiam celebrari meritò mirabere, cum in *Judæa* non proveniat myrrha, sed in *Arabia* intima circa *Saba* & *Atramita*. Itaque in *Berescith Rabba* vox ומור, *& myrrha*, mihi suspecta. Fortassè legendum תומר, *dactylus*, vel תמר, *palma*.

In hæc verba *Cant.* 4. 11. *Odor vestium tuarum sicut odor* Libani, *Midras* agit pluribus de *Israelitarum* vestibus in deserto, quibus id fuit peculiare quod perdurârunt, neque detritæ sunt per annos quadraginta *Deut.* 8. *v.* 4. & 29. *v.* 5. *Nehem.* 9. *v.* 21. Et ad quæstionem, an pueris adolescentibus vestes quoque simul creverint, auctor ita respondet. צא ולמד מן החלזון שכל זמן שהוא גדל נרתיקו גדל עמו *Egredere*, *& à chilzon* seu cochlea *disce*, *quod quamdiu crescit*, *etiam cum ea crescit theca ejus*, id est concha. Quod ad marinam non minus pertinet quàm ad terrestrem cochleam, & purpuram maximè, quæ cum sex aut septem annis vivat in concha, tot orbes habet quot annos agit. *Aristoteles Historiæ* libri quinti capite decimo quinto. Ζῇ γὰρ ἡ πορφύρα περὶ ἔτη ἕξ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν φανερὰ ἐστιν ἡ αὔξησις, τοῖς διαστήμασι τοῖς ἐν τῷ ὀστράκῳ τῆ ἕλικος. Quorum verborum mentem ita expressit *Gaza*: *Annos enim circiter sex purpuræ vivunt*: *Et singulis annis eorum incrementum patet per orbes*, *quibus totidem quot annos habent*, *testa intorta cuniculatim in crepidinem desinit*. Et *Plinius* libri noni capite trigesimo sexto, purpuram cum buccino conferens: *Clavatum est* (purpuræ rostrum) *ad turbinem usque aculeis in orbem septenis ferè*, *qui non sunt buccino*: *Sed utrisque orbes totidem quod habeant annos*.

De purpuræ piscatione *Talmudici* obiter agunt in Tractatu *De Sabbatho*, cap. 7. fol. 75. a. ibi enim disputant, an הצד חלזון ופוצעו, *qui piscatus chilzon*, seu purpuram, *illam premit atque contundit*, violati *Sabbathi* sit bis reus aut semel tantum. Et plerique statuunt non nisi semel esse reum. Quia cum vivæ purpuræ sanguis mortuæ sanguine præstet, qui purpuram piscatus est, si non statim sanguinem exprimeret, de ea in vivis servanda semper esset sollicitus, quæ cura illum torqueret & magis distraheret à *Sabbathi* observatione, quam si perimat eo ipso momento quo capta est. Quæ illustrant hæc *Philosophi* ubi supra: Σπουδάζουσι δὲ ζώσας κόπτειν· ἐὰν γὰρ πρὶν κόπτειν πρότερον ἀποθάνῃ, συνεξεμεῖ τὸ ἄνθος, *Dant operam ut vivas contundant. Nam si priusquam tududeris moriantur*, *florem simul evomunt*. Quod his verbis *Plinius* ita sequitur ut non planè assequatur: *Vivas capere contendunt*, *quia cum vita succum eum evomunt*. Neque enim vivas capi, sed & vivas contundi dixerat *Philosophus*, quomodo & *Talmudici*. Fortassè *Plinius* scripserat, *vivas captas contundunt*. Vel pro ζώσας κόπτειν, legerat in *Philosopho* ζώσας κρατεῖν. *Eustathius* in libri quinti *Iliad.* mortem ab *Homero* vocari vult purpuream, πορφύρεον θάνατον, non solum propter sanguinem, qui coloris est nigri seu purpurei, sed & τὴν ἐκ μιᾶς πληγῆς· ὡς καὶ ὁ Αἰλιανὸς φησὶν, ἱστορῶν τοὺς πορφυρέας μιᾷ καταφορᾷ χειρὸς τὴν ζῶσαν πορφύραν συντρίβειν, ἵνα καλὸν οὕτω τὸ βάμμα τῆς πορφύρας γένηται, *mortem uno ictu inflictam*: *Quod* Ælianus *quoque docet*, *purpurarios referens uno manûs ictu viventem purpuram conterere*, *ut tinctura purpuræ pulchra sic fiat*. Nempe si repetitis ictibus percutiatur, succi florem amittit, sive is prorsus effluat, aut εἰς τὸν τῆς σαρκὸς ὄγκον in massam corporis spargatur, atque ea ratione ad lanarum infecturas fit inutilis, ut pluribus docet *Ælianus* Historię libri decimi sexti capite primo; *Homerum* tamen eò respexisse, cum mortem purpuream appellavit, mihi non fit verisimile. Prima ratio, quæ petitur ex purpureo colore sanguinis, cum vera sit & solida, aliam exquirere nihil necesse est.

Sed ut intelligatur, quod dicit *Ælianus*, purpuræ repetitis ictibus læsæ tinctorium fucum in totam corporis massam spargi, sciendum est in purpurę corpore tres esse potissimum partes, superiorem, quæ τράχηλος cervix, mediam, quæ μήκων papaver, imam, quæ πύθμην fundus vocatur à Philosopho. De his multa insignia habet *Cl. Salmasius* in *Solinum* pag. 1126. quæ non sunt hujus loci. Tantum ex *Aristotele* observamus florem illum non esse in toto purpuræ corpore sparsum, sed ἀνὰ μέσον τοῦ μήκωνος καὶ τοῦ τραχήλου inter cirrum & spondilum (sic enim alii vocant.) Quod interpretatur *Plinius*, *in mediis faucibus*.

Color, qui ex illo succo fit, *Hebraicè* vocatur תכלת *techeleth*, & *Chaldaicè* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*. Quod magistri constanter docent, quorum antiquissimus *Jonathan* in Paraphrasi *Deut.* 33. 19. (si quidem is verè est *Jonathan*) והלזונא יאחדון ויצבעון מארמיה תיכלא, *Et chilzona* seu purpurariam cochleam *capient*, *& ex sanguine ejus tingent thichla* seu purpuram. Quomodo etiam *Glossa Talmudis* in *Megillath Esther* de *Chilzon* cap. 1. fol. 6. a. צובעים בדמו תכלת ונכמר בדמים יקרים *Ejus sanguine tingitur thecheleth* seu purpura, *quæ magni constat*. Et *Baal Aruch* in *Chilzon*, בדמיה צובעים תכלת לפיכך דמיו יקרים, *Illius sanguine*

guine tingunt thecheleth, ſeu purpuram, *quæ proinde eſt magni pretii. Kimchius* quoque in *Lexico* de תכלת *thecheleth*, והוא צבוע בדם חלזון עם סמנים ידועים, *color ille tingitur ſanguine* τȣ̃ chilzon *cum notis pigmentis. Aquinas* etiam & *Pomarius*, תכלת צבע שנעשה מדם חלזון, *thecheleth, color qui fit è ſanguine* τȣ̃ chilzon. *R. Selomo* in *Exod. v.* 4. תכלת צמר צבוע בדם חלזון, *thecheleth eſt lana, quæ tingitur ſanguine* τȣ̃ chilzon. *Rabbi Moſes* filius *Maimon* in tractatu תכלת ציצית, ſeu de *Judæorum* fimbriis, quibus vittam *thecheleth*, jubebantur aſſuere *Num.* 15.38. docet diſertius, quomodo in illius cochleæ ſanguine lana tingatur. Verba ſunt capitis ſecundi ſectione ſecundâ, כיצד צובעים תכלת של ציצית לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד ואחר כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי ומרתיחים אותו באהלא וכיוצא בו כדרך שהצבעין עושין כדי שילקוט את העין ואחר כך מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו ובים המלח הוא מצוי ונותנים את הדם ליורה נותנים עמו סממנין כמו הקמוניה וכיוצא בהן כדרך הצבעין עושין ומרתוחין אותו ונותנים בו הצמר עד שיעשה כעין רקיע וזו היא תכלת של ציצית *Cum fimbriarum thecheleth* (ſeu purpuram) *infecturi ſunt, lanam ſumunt, quam in calce maceratam, & ſubinde lotam, donec ſit nitida, in ſapone elixant, atque aliis hujuſmodi, quomodo infectores ſolent, ut lana colorem imbibat. Quo facto ſanguinem* τȣ̃ *chilzon afferunt, qui piſcis eſt coloris thecheleth, atri ſanguinis, inſtar atramenti, qui in mari ſalſo reperitur. Et ſanguinem in cortina ponunt cum pigmentis variis, cimolia, puta, atque aliis hujus generis pro more infectorum. Et poſtquam elixus eſt, lanam in eum immergunt, donec fiat cœlo concolor. Et hic eſt color* thecheleth *fimbriarum.* Hæc ex *Maimonide.* In quo id abſurdiſſimum, quod חלזון *chilzon*, ſeu purpurariam cochleam reperiri ſcribit in mari ſalſo, id eſt, in lacu *Aſphaltite*, qui vocatur mare ſalſum, *Gen.* 14. 3. *Num.* 34. 3. & paſſim. Nam purpuræ piſcationem fieri notum eſt in mari Mediterraneo, quod *Hebræis* eſt mare magnum, non in *Judææ* lacubus: multò minùs in *Aſphaltite*, in quo nullum animal vivit. Et ſi quis è *Jordane* piſcis in illum influat, ſtatim moritur. Sed *Hebræorum* doctiſſimis, qualis fuit *Maimonides*, ſolenne eſt vix quidquam ſcire præter ſermonem, & ritus ſuos. Alibi tam peregrini ſunt, ut etiam in notiſſimis impingant & fæde labantur.

CAPUT DECIMUM.

Hebræum תכלת *thecheleth*, à Veteribus *hyacinthum*, vel *hyacinthinum* reddi; de quo colore dubitatur, ſitne purpureus, an cœruleus.

Vocem תכלת thecheleth, Græci *ſemel* purpuram, *alibi ſemper* hyacinthum, *vel* hyacinthinum *reddunt. Ita etiam omnes Veteres.* Hyacinthinus *color olim magni pretii.* Hyacinthi *flos purpureus. In* Gallia *fuit cocci vice. Vaccinium eſt hyacinthus. Lapidi hyacintho violaceus, vel purpureus color, ſed dilutior.* Rubinus *Arabibus* ياقوت jakuth, *id eſt*, hyacinthinus. Heſychio *&* Suidæ hyacinthinum πορφυρίζον. *Tamen hyacinthus flos* Columellæ *&* Græcis Poëtis *cæruleus. Lapis quoque cœruleus*, Solino, Martiano, *& multis Patrum: Ab iiſdem hyacinthinum colorem cum cœlo conferri ſexcentis locis. In velo tabernaculi quatuor colores figura quatuor elementorum* Hebræis *quoque* תכלת thecheleth, *color cœlo & mari ſimilis. Sed &* Arabes *idem ſentiunt. At purpura non à cœruleo, ſed à rubro colore commendatur. Itaque purpuræ colorem* Poëtæ *ſanguini tribuunt; item Soli, Auroræ, vino, uvis, moris, narciſſo, roſæ, papaveri, violæ, puellarum labris & genis, maximè in pudore, amethyſto*, &c. *Et purpureus, coccineus, & puniceus color promiſcuè ſumuntur tam à ſacris, quam à profanis Scriptoribus. Contra hyacinthinum à purpureo iidem ſæpe diſtinguunt, & diverſa eſt materia.*

JAM penitius diſquirendum eſt, quis ſit color תכלת *thecheleth*, *Chaldaicè* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*, quæ quæſtio eſt valde intricata. Vox תכלת *thecheleth*, extat circiter trigeſies in ſola *Exodo.* Occurrit etiam aliquoties in aliis Scripturæ libris. *Græci Num.* 4. 7. ὁλοπόρφυρον reddunt vel ſimpliciter πορφυρȣ̃ν, ut habet *Complutenſis* editio: ſed alibi ſemper ὑάκινθον & ὑακίνθινον, quod ſequuntur *Philo*, *Joſephus*, *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, *Hieronymus*, & Veteres omnes, nullo excepto. Eum colorem eſſe eximium non ſolum ſacri Scriptores, ſed & profani docent. *Xenophontis Cyrop.* libro ſexto, *Suſianæ* Regi *Abradatæ* offert uxor *Panthea*, cum aurea caſſide & armillis, χιτῶνα πορφυρȣ̃ν ποδήρη ςολιδωτὸν κάτω, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ, *tunicam purpuream talarem, in extrema ora rugatam, & conum hyacinthini coloris. Athenæi* libro duodecimo, *Democritus Epheſius*, poſtquam populares ſuos habere dixit *Corinthii* operis calaſires: Εἰσὶ δὲ, inquit, αἱ μὲν πορφυραὶ τȣ́των, αἱ δὲ ἰοβαφεῖς, αἱ δὲ ὑακίνθιναι, *harum quædam purpureæ ſunt, quædam violaceæ, quædam hyacinthinæ. Arriani* libro ſexto ferè extremo apud *Paſargades* circa *Cyri* ſepulchrum, ἀναξυρίδες Μηδικαὶ καὶ ςόλαι ὑακινθινοβαφεῖς ἔκειντο, αἱ δὲ πορφύρας, αἱ δὲ ἄλλης καὶ ἄλλης χρόας, *braccæ Medicæ & ſtolæ hyacinthinæ jacebant, quædam etiam purpureæ, & aliæ diverſi coloris.* Perſiæ *Satyrâ* primâ,

Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna eſt.

id eſt, tricliniaris veſtis mollior, & coloris exquiſitiſſimi. Quod ad ætatis ſuæ mulieres ſolitò comptiores transferens *Hieronymus* Epiſtolâ decimâ ad *Furiam*; *Hic aliqua*, inquit, *cui circum humeros hyacinthina læna eſt.* Hyacinthinum colorem cum rubro purpureo plerique eundem eſſe putant, aut illi ſimillimum, ſive ab hyacintho flore, aut ab hyacintho lapide nomen habeat. Florem enim deſcribit *Dioſcorides* πλήρη πορφυροειδȣ̃ς, *purpureo colore plenum.* Et in Auctario hyacinthus à nonnullis vocatur πορφυροανθές. Hinc à *Luciano* in Amoribus, muliebris capitis cincinni deſcribuntur ὑακίνθοις τὸ καλὸν ἀνθȣ̃σιν ὅμοια, πορφύροντες, *perinde ad pulchrè florentes hyacinthi purpuraſcentes: Poëtæ* quoque hyacinthum πορφυρέην appellant. Ut *Euphorion*,

Πορφυρέη ὑάκινθε σὲ τȣ̃νομα φασὶν ἀοιδοὶ, &c.

Purpuree hyacinthe te nomen Poëtæ *dicunt*, &c. Et *Pancrates* apud *Athenæum* libro decimo quinto,

Ὀυλὴν ἕρπυλλον, λευκὸν κρίνον, ἠδ᾽ ὑάκινθον
Πορφυρέην, ---

Criſpum ſerpillum, album lilium, atque hyacinthum purpureum. Hinc *Poëta* Eclogâ tertiâ:

Munera ſunt lauri, & ſuave rubens hyacinthus.

Ut *Eclogâ* ſtatim ſequenti dixit, *ſuave rubenti murice.* Rurſus libro quarto *Georgicorum*,

Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.

id eſt, purpureos aut ſubpurpureos. Nam, ut docet *Servius* ad librum nonum *Æneidos*, *ferrugo coloris* genus

genus est vicinus purpuræ subnigræ. Et de hoc eodem flore *Ovidius* lib. 10. *Metamorphoseως.*

--- Tyrio*que nitentior ostro*
Flos oritur, formamque capit quam lilia, si non
Purpureus color his, argenteus esset in illis.

Proinde *Plinii* lib. 21. cap. 26. hyacinthus in *Gallia* legitur in tinctura lanarum, cocci vices præstitisse. *Hyacinthus*, inquit, *in* Gallia *optimè provenit: hoc ibi pro cocco hysginum tingitur.* Et lib. 26. cap. 18. *Vaccinia* (id est hyacinthi) Italiæ *mancipiis sata*; Galliæ *vero etiam purpuræ tingendæ ad servitiorum vestes.* Ut *Vitruvius* lib. 7. *Eadem ratione vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem.* Et in *Glossario Vaccinium* redditur ἄγχουσα, ὑάκινθος. Non quod idem sint anchusa & hyacinthus, sed quia uterque flos ex æquo purpurascit. Lapis quoque hyacinthus, vel violaceus describitur, vel purpureus, sed dilutior. *Plinius* lib. 37. cap. 9. *Ille emicans in amethysto color violaceus, dilutus est in hyacintho. Solinus* de eodem in capite de *Æthiopia: Optimus in illo tenor, si nec densiore fuco sit obtusior, nec propensa perspicuitate detectior, sed ex utroque temperamento lucis, & purpuræ fucatum suaviter florem trahat.* Quin rubinus noster ab *Arabibus* & *Persis* ياقوت id est, hyacinthus nominatur, quasi hyacinthini sit coloris. Et ὑακίνθινον, *Hesychius* & *Suidas* exponunt ὑπομελανίζον, πορφυρίζον.

Tamen hyacinthinum colorem esse cœruleum jam iis rationibus probabimus quas nemo facile refellet. Ratio prima ab hyacintho flore ducitur, cui cœruleum colorem tribuunt idonei Scriptores. Sic *Columella* in horto scribit.

Nec non & niveos & cœruleos hyacinthos.

Quomodo *Græci* quoque *Poëtæ* κυανέους ὑακίνθους, ut observatum à *Salmasio* in *Solinum* cap. 997. Secundò lapis hyacinthus cœruleus, & cœlo concolor à multis describitur. *Solinus* ubi supra: *Inter ea quæ diximus nitore cœruleo, hyacinthus invenitur lapis pretiosus, siquidem inculpabilis invenitur. Martianus Capella* lib. 1. *neque* Scythidis *vireta, nec cerauniorum vibrans fulguransque lumen, nec flucticolor hyacinthi credebatur abesse profunditas. Ambrosius* in *Apoc.* 21. *v.* 20. *Hyacinthus, cujus species hyacinthino colori nomen imposuit, pretiosissimus est, cœli sereni colorem habens, sicut sapphirus. Andreas Cæsariensis* in illum ipsum locum: Τούτῳ κυανίζοντι τὴν χρόαν, ἤγουν ἀερίζοντι, &c. Hinc *Hieronymus* ad *Demetriadem*, *Epist.* 7. *Ut taceam de inaurium pretio, candore margaritarum, smaragdorum virore, cerauniorum flammis, hyacinthorum pelago,* id est, de hyacinthis cœruleis, qui pelagi color est. Et *Isidorus Originum* lib. 16. capite 9. *Hyacinthus ex nominis sui flore vocatur: In* Æthiopia *invenitur: cœli colorem habet.* Eodem pertinet quod in *Epiphanii* libro de duodecim gemmis, hyacinthi prima species vocatur θαλασσίτης, tanquam mari concolor. Et lapis תרשיש, *tharsis*, seu marinus *Symmacho* est *hyacinthus.* Aquilæ etiam *Ezek.* 1. 16. ubi ad verba ὡς εἶδος θαρσεῖς *quasi species* tharsis *Theodoretus*, Κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον, ὡς ὅρασις ὑακίνθου. Et *Hieronymus*, *Visio* tharsis *quam nos in mare vertimus, Aquila hyacinthum posuit, qui lapis, cœli habet similitudinem.* Denique hyacinthum, & hyacinthinum cum cœlo, & aëre Veteres sexcentis locis conferre videas, ac si sint ejusdem coloris. Sic, quia tabernaculi velum ex bysso, purpura, hyacintho, & cocco fuit, *Exod.* 26. *v.* 31. in iis quatuor, quærunt Veteres imaginem quatuor elementorum, terræ in bysso quæ ex terra, aquæ in purpura quæ ex mari provenit, aëris in hyacintho, & ignis in cocco, propter colorum similitudinem. Quo referenda hęc *Philonis* in libro de congressu quærendæ eruditionis causa: Σύμβολον δὲ γῆς μὲν ἡ βύσσος, φύεται γὰρ ἐκ ταύτης, ἀέρος δὲ ὑάκινθος, &c. Et *Josephi Antiquitatum* lib. 3. cap. 8. τὸν δὲ ἀέρα βούλεται δηλοῦν ὁ ὑάκινθος. Et *Origenes* in *Exodum Homilia* 13. *Hyacinthus ergo ad aërem refertur, hoc enim ipse indicat color,* &c. Et *Theodoreti* in *Exodum Quæst.* 6. Ὁ μὲν γὰρ ὑάκινθος ἀέρι προσέοικε. Quod ipsum toties repetunt, quoties de hoc colore res est. *Josephus* ubi supra: Ἀποσημαίνει δὲ καὶ ὁ τοῦ ἀρχιερέως χιτὼν τὴν γῆν, λίνεος ὤν· ὁ δὲ ὑάκινθος τὸν πόλον. Et infra: Καὶ ὁ πῖλος δέ μοι δοκεῖ τοῦ οὐρανοῦ τεκμήριον, ὑακίνθινος πεποιημένος. *Gregorius Nyssenus* in libro de vita *Mosis*: Ὑάκινθός ἐστιν ἡ τοῦ ποδήρους βαφή, φασὶ δέ τινες τῶν πρὸ ἡμῶν τεθεωρηκότων τὸν λόγον, τὸν ἀέρα σημαίνεσθαι τῇ βαφῇ. *Hieronymus* in *Jer.* 10. *v.* 9. *Hyacintho operiuntur & purpura, ut superficie sui oculos decipiant, dum cœlorum sibi colorem & regna cœlestia pollicentur.* Et in *Ezech.* 16. *v.* 10. ad verba, *calceavi te hyacintho*, vel ut alii *janthino: cum loti fuerint pedes & omni sorde purgati, calceantur hyacinthinis*, vel ut alii *janthinis, quod utrumque aërii &* κυανέου *coloris est, ut rapiantur in occursum Domini in aërem, & ad cœlestia regna festinent.* Et in *Ezech.* 27. *v.* 24. *Involucra hyacinthina, propter coloris similitudinem, referamus ad aëreas potestates. Ambrosius* in *Apocalypsin* cap. 9. ubi de loricis hyacinthinis, *per hyacinthum, qui cœli figuram habet,* &c. Pauca hæc ex multo pluribus. Itaque nisi velimus veteres omnes ignorâsse, quis color esset hyacinthinus; illum fateri necesse est eundem esse cum cœruleo, aut saltem illi vicinum.

Non possum non addere ὑακίνθινα *Epiphanio* in *Alogis* Sect. 34. idem esse quod καλλαΐνα. Verba sunt: Τὰ δὲ πύρινα ἵνα εἴπῃ τὰ κόκκινα ἐνδύματα, καὶ ὑακίνθινα, ἵνα δείξῃ τὴν καλλαΐνην ἐρέαν, *Vestes igneas* (dixit *Johannes Apoc.* 9. *v.* 17.) *ut coccineas significaret, & hyacinthinas ut lanam callaïnam indicaret.* Ea porro vox pari videtur homonymia laborare. Nam ad purpureum colorem κάλλη nonnunquam pertinent. *Hesychius*: Καλλιάνθη, πορφυρᾶ. Lege Κάλλη, ἄνθη, πορφυρᾶ. Ut in *Etymologico*: Κάλλη, τὰ ἄνθη, ἢ τὰ πορφυρᾶ ἱμάτια. Et in *Suida*: Κάλλη, τὰ πορφυρᾶ ἱμάτια. Quâ notione usurpârunt *Æschylus* & *Eupolis*. Est & flos ejusdem nominis, ex quo fit color. *Hesychius*: Καλλῖδος, ἀνθοῦσμιον πρὸς βαφὴν ἁρμόζον. Lege, Κάλλη, εἶδος ἄνθους ποιὸν πρὸς, &c. *Calle, floris genus ad tingendum aptum.* Inde κάλλαια purpurea quævis, & gallorum paleæ seu barbæ à purpureo colore. *Hesychius*, Κάλλαιοι (imo Κάλλαια) οἱ τῶν ἀλεκτρυόνων πώγωνες, καὶ πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα. *Etymologicum*: Κάλλαια καλοῦνται τὰ κάτωθεν τῶν ἀλεκτρυόνων ὥσπερ γένεια, διὰ τὸ εἶναι ἀνθηρὰ καὶ πορφυρώδη, τὰ πορφυρᾶ γὰρ κάλλη ἐκαλοῦντο. Ita etiam *Ammonius*, & *Eustathius* in *Iliad.* χ'. Nempe κάλλαια vox pro gallorum barbis occurrit in *Aristophanis Equitibus*, *Aristotelis Historiæ* libri noni capite quadragesimo nono, *Athenæi* libro nono in *Pausaniæ Bœoticis*, & *Epistolis Philostrati.* Et indidem χρῶμα καλάϊνον, vel καλλάϊνον deducunt *Etymologus*, & *Hesychius*, quorum hic παρ' Αἰγυπτίοις, *apud Ægyptios* hoc vocabulum in usu esse testatur. Potuit igitur per aphæresin κάλλαια mutari in *Æthiopicum* ለ.ይ: *laia*, quo pro coccino utitur *Æthiops* Interpres *Apocal.* 17. *v.* 4. & *cap.* 18. *v.* 12. 16. Itaque hactenus, κάλλη, κάλλαια, καλλαΐνα, dicuntur quæ purpurea sunt. At alibi καλλάϊνον dici videas colorem Venetum seu cœruleum. *Glossæ* veteres *Latino-Græcæ*, Καλλάϊνον, *Venetum.* Καλλάϊνος, *Venetianus.* Incertus auctor de circo apud *Salmasium* in *Solinum*: Βένετον δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ παρ' ἡμῖν καλλάϊνον χρῶμα προσαγορεύουσιν. *Martialis* in *Apophoretis*:

Indueras albas, exue callaïnas;

id est, eodem Interprete, *Venetas*, seu *cœruleas. Arethas* in *Apocalypsin* capite sexagesimo septimo de *Sapphiro*: Οὗτος τοῦ καλλαΐνου χρώματος καλουμένου, ὅ τι-

νες Βένετον φασὶ, τῷ ὐρανίῳ ἀπεικάζεται χρώματι, ἤτοι τῷ τῦ ἀέρος βάθει. *Is* callaïni *cum sit coloris, quem nonnulli Venetum vocant, cœruleo colori similis est aut profundo aëri.* Est & lapis callaïs sapphiro similis. *Plinius* lib. 37. cap. 10. *Callaïs sapphirum imitatur, candidior & littoroso mari similis.* Et cap. 8. ubi de topazio gemma. *Comitatur eam similitudine proprior quam autoritate callaïs viride pallens.* Aliis *callaina* scribitur, vel *callaica*. Unde *Solinus*: *Germaniæ continentibus callaica reperitur*, &c. *viret pallidum.* Sic apud *Dioscoridem* lib. 5. inter jaspidum species est ὁ τερεβινθίζων καλλαΐνῳ χρώματι προσόμοιος. Recentiores γαλαΐζον dicunt. *Achmes onirocrit.* cap. 220. ὑζίον γαλαΐζον ἢ βένετον, *ocrea cœrulea aut Veneta. Græcis* idem hodie γαλάσιο. Itaque jam constat quorsum *Epiphanio* idem sint ὑακίνθινα & καλλαΐνα, utrumque scilicet non solum pro colore purpureo, sed & pro cœruleo colore usurpatur, quomodo sumit *Epiphanius*.

Huc *Hebræorum* accedunt suffragia. Nam plerisque eorum תכלת *thecheleth* est color mari aut cœlo similis, ut hyacinthus *Græcis*. *Talmudici* in Tractatu *Menachoth* capite quarto, ubi de hoc colore multa, מה נשתנה תכלת מכל מיני הצבעונים מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר *Quid differt thecheleth ab omnibus aliis colorum speciebus?* (id est, qua in re illis est præstantior, quomodo *Græcè* sumitur διαφέρειν) *Resp. in eo quod thecheleth est mari similis; Et mare simile firmamento cœli: Et firmamentum throno gloriæ. Prout dicitur* Exod. 24. v. 10. *Ejus pedibus suberat similitudo sapphirini lateris, qualis est cœli sereni species. Maimonides* in *tsitsith* cap. 2. וזו היא דמות הרקיע, *Est firmamento similis. Kimchius* in Lexico, הוא העין שקורין לו בלעז אזו"רו אולטרימ"רין, *color ille est quem lingua vernacula vocamus azurum ultramarinum. Pomarius*, והיא כעין צבע ים, *is est mari concolor.* In *Aben Ezra R. Japheth* תכלת *thecheleth* dici vult quasi תכלית *thachlith*, quod perfectionem sonat. Unde colligit nigrum significari, in quem colorem omnes redeunt, nec ipse in ullum alium quacunque arte humana. Sed hunc refellit idem *Aben Ezra* magistrorum auctoritate, quibus *thecheleth* est color ירוק, *viridis*. Quod idem asserit R. *Selomo* in *Exod.* 25. *v.* 4. Cæsium intelligo seu cumatilem, quem *Galli* vocant *viridem marinum*. Quod propè omiseram, *Arabes* quoque *Pentateuchi* interpretes, tam qui *Parisiis*, quam qui *Leidæ* est editus, pro תכלת *thecheleth* اسمانجون cœlestem seu cœruleum colorem habent. *Hebræis* igitur & *Arabibus* cum *Græcis* & *Hieronymo* convenit in hujus vocis interpretatione.

Sed quam inter se conveniunt, tam à rei natura dissentire videbuntur, cum cœruleus color à purpureo non sit parum diversus; neque à cœruleo, sed à rubro colore purpura commendetur, Tyria, inquam, purpura, de qua hic potissimum agitur. *Virgilius* lib. 3. *Georgicorum*,

--- *quamvis* Milesia *magno*
Vellera mutentur Tyrios *incocta rubores.*

Ovidius de *Arte* lib. 3. v. 170.

Nec quæ bis Tyrio *murice lana rubet.*

Seneca in *Hercule Oetæo Actu* 2.

Nec Sidonio *mollis aheno*
Repetita bibit lana rubores.

Statius lib. 1. *Sylvarum* in Epithalamio *Stellæ* & *Violantillæ*:

Vellera Sidonio *jam pauca rubescere tabo.*

Et lib. 3. in *Propemptico* Metii Celeris:

Qua pretiosa Tyros *rubeat, qua purpura succo*
Sidoniis *iterata vadis.*

Veterum catalecta:

Pande puella genas roseas,
Perfusas rubro purpuræ Tyriæ.

Vitruvius lib. 7. cap. 13. ubi de diversis purpuræ coloribus: *Puniceum quidem profert* Africa, Tyros *autem rubeum.* Pro rubro purpureum dixit *Tibullus* lib. 2. *Elegia* 6.

Illi selectos certent præbere colores
Africa *puniceum, purpureumquè* Tyros.

Plinius cum sanguine confert lib. 9. cap. 38. *Tyrius*, inquit, *pelagio primùm satiatur, immatura viridique cortina, mox permutatur in buccino. Laus ei summa, color sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens. Unde &* Homero *purpureus dicitur sanguis.* Nempe *Iliad.* ρ'. 360.

--- αἵματι δὲ χθὼν
Δεύετο πορφυρέῳ. ---

Sanguine purpureo terra madebat. Quo pertinere notavimus quod apud eundem eos qui in prælio morte violenta cadunt,

Ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταίη,

Cepit purpurea mors, & validum fatum, Iliad. ε, & passim. Inde purpureum Poëtæ vocant quidquid insigniter rubet, ut Solem & Auroram. *Virgilius* in *Ciri*:

Purpureos inter Soles & candida Luna
Sydera. ---

Et in *Ætna*:

Purpureoque rubens surgat jubar aureus ostro.

Ovidius Metamorphoseωs lib. 3.

Qui color infectis adversi Solis ab ictu
Nubibus esse solet, aut purpureæ Auroræ.

Et lib. 6.

--- *ut solet aër*
Purpureus fieri, cum primùm Aurora movetur.

Et in Epistola *Phædræ*, *Hippolyto*:

Purpureo tepidum qui movet axe diem.

Et *Cydippes Acontio*:

Demere purpureis Sol juga vellet equis.

Et vinum: lib. 2. de *Arte*:

Plenaque purpureo subrubet uva mero.

Et uvas: *Horatius* Epod. 2.

Certantem & uvam purpuræ.

Et mora: lib. 4. *Metamorphoseωs*,

Purpureo tinxit pendentia mora colore.

Et Narcissum: *Virgilius* Ecloga 5.

Pro molli viola, pro purpureo narcisso.

Et rosam: Idem in rosis:

Hanc tenui folio purpura rubra notat.

Et papavera: *Propertius* lib. 2.

Candida purpureis mixta papaveribus.

Et violas: *Venantius* de *Pascha*:

Mollia purpureum pingunt violaria campum.

Et puellarum labra & genas: *Ovidius* lib. 1. Amorum:

Purpureas tenero pollice tange genas.

Et lib. 3.

Illic purpureis condetur lingua labellis.

Et *Statius* Epicedio in *Glauciam* lib. 2. *Sylv.*

O! ubi purpureo suffusus sanguine candor.

Præcipuè in pudore. Idem lib. 2. *Theb.* versu 231.

Candida purpureum fusa super ora ruborem.

Seneca in *Hippolyto* Actu 2.

Non ora tingens nitida purpureus rubor.

Et amethystos: *Ovidius* lib. 3. de *Arte*:

Hic Paphias *myrtos, hic purpureos amethystos.*

Plinius quoque lib. 37. cap. 9. *Alius ex hoc ordo purpureis* (gemmis) *dabitur, & ab illis discedentibus Principatum amethysti* Indicæ *tenent.* Et paulo infrà, *Indicæ* (amethysti) *absolutum purpuræ colorem habent: ad hanc-*

hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Proinde in *Martialis apophoretis*, ita de se lana *amethystina*,

Ebria Sidoniæ *cum sim de sanguine conchæ.*

Eodem facit quod apud *Stephanum Byzantium Uranius*, mare Rubrum dici asserit, ἀπὸ τῶν παρακειμένων ὀρῶν, ἃ ἐρυθρὰ δεινῶς εἰσι καὶ πορφυρᾶ, *à vicinis montibus, qui insigniter rubri sunt & purpurei.* Sed purpureum rubri coloris esse genus ii maximè docent, qui pro purpureo coccineum & puniceum usurpant καταχρηστικῶς. Cujus καταχρήσεως exempla passim occurrunt. Ita (*a*) *Matthæus* χλαμύδα κοκκίνην vocat, quam πορφύραν (*b*) *Marcus*, & (*c*) *Johannes* ἱμάτιον πορφυροῦν appellant. In *Justini* dialogo cum *Tryphone Judæo* τὸ κόκκινον βάμμα est vitta hyacinthina vel purpurea, de qua *Num.* 15. *v.* 38. *Arabs* Interpres *Erpenianus* pro coccino habet ارجوان *argewan*, id est, purpuram, *Apoc.* 17. *v.* 4. & 18. *v.* 12. 16. Contra כרמיל *carmil*, coccinum reddunt Interpretes ferè quotquot sunt, 2 *Paral.* 2. *v.* 7. 14. & 3. *v.* 14. cum purpuram debuissent, ut supra probavimus. Pari catachresi *Horatius* lib. 2. *Satyra* 6. de qua veste dixerat,

(*a*) Vide Matth. 27. v. 28.
(*b*) Marc. 15. v. 17. 20.
(*c*) Joh. 19. 2. 5.

--- *rubro ubi cocco*
Tincta super lectos candebat vestis eburnos.

Addit tertio post versu,

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit.

Et de ave porphyrione *Eustathius* in *Odyss.* γ΄. Καλεῖται δὲ πορφυρίων διὰ τὸ τοῦ ῥύγχους φοινικοῦν, *Porphyrio autem vocatur à puniceo rostri colore.* Quasi puniceus color idem sit cum purpureo, à quo nomen porphyrioni. Sic *Martianus Capella*, purpuræ puniceum fulgorem tribuit, cum de Sole dicit lib. 1. *Mox ut cœpit ingressui propinquare, purpuræ rutilantis puniceus quidam fulgor antevenit.* Et in ara 1. *Dosiadæ*, quam Cl. *Salmasius* primus edidit,

Λιβάδεσσιν οἷα κάχλην
Ὑπὸ φοινίησι τέγγει,

Ut puniceis liquoribus purpuram (seu purpuream vestem) *imbuit.* Et *Nonnus* de cane *Herculis*, qui purpuram momorderat,

Χείλεα φοινίξας διερῷ πυρὶ, τῷ ποτε μούνῳ
Φαιδρὸν ἁλιχλαίνων ἐρυθαίνετο φᾶρος ἀνάκτων.

Labra humidi ignis puniceo colore inficiens, quo olim solo amœna purpuratorum rubefiebat vestis Regum. Et de eodem *Julius Pollux*, Ὁ δὲ λύθρος ἄρα τὰ χείλη τοῦ κυνὸς αἱμάξας ἐφοίνιξεν, *Sanguis autem labia canis cruentans puniceo colore infecit.* Et paulò post de *Hercule*, πρῶτος γενόμενος εὑρετὴς τῷ Τυρίῳ λόγῳ τῆς φοινίσσης βαφῆς, *Juxta* Tyrium *sermonem primus fuit inventor punicei coloris*, id est, purpurei.

Ex his cum rubram esse purpuram satis constet, videtur omnino sequi hyacinthinum colorem, si verè sit cœruleus, diversum esse à purpureo. Et verò palam distinguitur à *Xenophonte*, qui *Abradatæ* tribuit χιτῶνα πορφυροῦν, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ, *tunicam purpuream, & conum hyacinthini coloris.* Et à *Democrito Ephesio*, apud quem *Ephesii Calasires* habent, quarum αἱ μὲν πορφυραῖ, αἱ δὲ ἰοβαφεῖς, αἱ δὲ ὑακίνθιναι. Quid, quòd à Sacris Scriptoribus, locis, nisi fallor, triginta תכלת *thecheleth*, & ארגמן *argaman*, memorantur tanquam diversi colores? Ut *Exod.* 25. *v.* 3. 4. *Hæc est oblatio, quam ab eis accipietis, aurum & argentum & æs* ותכלת וארגמן, *& thecheleth, & argaman*, & passim toto illo libro. Porro ארגמן *argaman* esse purpuram tam certum esse videtur quam quod est certissimum. *Græci* enim & *Hieronymus* ita constanter reddunt. *Chaldæi* quoque, *Syri*, & *Arabes* ארגונא *argevana*, vel ارجوان *argewan*, voce ejusdem ferè soni, qua purpuram hodieque ab illis significari nemo est qui nesciat. Cujus interpretationis primus auctor est *Esdras* 2 *Par.* 2. *v.* 7. aut vero *Daniel*, qui purpuram pro ארגמן *argaman*, semper vocat ארגון, *argavan.* Proinde hyacinthum à purpura palam distinguunt *Philo*, *Josephus*, *Græcique*, & *Latini* Patres, quibus hyacinthum, purpuram, coccum, & byssum, *Exod.* 25. *v.* 4. quatuor elementa esse diximus. Denique cum purpura ex purpurariæ conchæ sanie fiat, colorem hyacinthinum ex hyacintho flore, seu, quod idem est, vaccinio, fieri ex *Plinio* colligere est.

CAPUT UNDECIMUM.

Probatur תכלת *thecheleth*, & ארגמן *argaman*, esse marinæ purpuræ duo genera, quorum illud cœruleum ex conchylii, hoc propriè purpureum fuerit, ex purpuræ propriè dictæ sanie factum.

Purpura ex tribus concharum generibus, purpura propriè dicta, conchylio, & murice seu buccino. Conchylium & purpuram sæpe promiscuè sumi, sæpe etiam distingui. Purpuræ propriè dictæ color ruber. Conchylii glaucus & mari similis. Conchylii color medius inter purpureum, & cœruleum, ut purpurisso Indico *& pantherarum oculis.* Κάλχη, *vel* χάλκη *purpura.* Χάλκανθον *seu* vitriolum *inde dictum cærulei coloris. Veteribus color* תכלת thecheleth, *hyacinthinus dictus, non à materia, sed à colore. Purpura hyacinthina,* ארגמן argaman, *vel* ארגון argavan, *rubra purpura ex ejus conchæ sanie facta, quæ propriè purpura dicitur.* Græci *&* Hieronymus *semper* purpuram *reddunt.* Hebræi *rubram esse dicunt, &* carmesinam, *id est, coccineam, & laccæ concolorem. Quatuor laccæ species omnes rubræ.* 1. Arabica, 2. Talmudica, 3. Græciæ *recentioris*, 4. Lusitanorum. *Tertia olim* Anchusa *cur* πορφυρίς, *&* ἀλκιβιάδιον, *&* ἄγχουσα, *&* κάλυξ *dicta. Præter purpuram marinam purpuræ factitiæ fuerunt variæ species, puta ex vacciniis, & alga* Cretica, *& amorge herba, & herba purpurea in* Abasenis, *&* Ibera *ferrugine, & flore purpureo ad fontes* Hyparchi *Fluvii &* Indica *sandice, quæ fuit divini fulgoris. Proinde* purpura marina διακριτικῶς *sæpe dicitur.* Ἁλιπόρφυρος *&* πορφυροῦς *quid differant. Item* πορφυροῖ *&* ἀλουργεῖς. *Harum vocum Interpretes notati. Marinæ purpuræ diversæ species.* תכלת thecheleth, *&* ארגמן argaman, *utraque in insulis* Elisæ, *seu* Græciæ, Ezech. 27. v. 7. *Ex* תכלא thachla, *vel* tachla κάχλη *&* κάλχη. Τ *&* Κ *cognatæ literæ & permutabiles. Literæ sæpe permutatæ ut conjunctis syllabis ab eadem, aut simili litera fiat initium.* Κόχλος *concha purpuraria. Cur* Herculis *cani purpuræ inventionem* Phœnices *tribuerint. Voces* ארגמן argaman, *&* ארגון argavan *facta ex* ארם גון aram gavan, *quasi dicas,* Syriæ *colorem. Multi colores à locis denominati. Purpura ex* Aram *Ezech.* 27. *v.* 16. *Ad voces* ארגמן argaman, *&* ארגון argavan, *variæ allusiones. Arboris* Persicæ ارجوان argiawan *descriptio. An purpura ab ea dicta sit* argiawan, *ut volunt.*

Ab his ambagibus ut nos extricemus, notandum est plura esse concharum vel ostrearum genera, ex quibus purpura elicitur, purpuram propriè dictam, conchylium, & muricem, seu buccinum. Quæ nomi-

nomina licet à *Poëtis* aliisque adeo scriptoribus promiscuè passim usurpentur, tamen inter se differunt, & varia concharum genera sonant, ex quibus fiebat purpura, colore nonnihil diversa. In his conchylium pro purpura sumi, aut cum purpura confundi pauca hæc è multis doceant. *Lucretius* lib. 6. versu 1072.

> *Purpureusque color conchyli mergitur una*
> *Corpore cum Lunæ.* ---

Serenus Samonicus cap. 44.

> *Purpura torretur conchyli perlita fuco.*

Et cap. 60.

> *Purpureo triti cineres de vellere prosunt.*
> *Quod fuerit vero conchyli sanguine tinctum.*

Ita *Marcellus Empyricus lanæ purpureæ* meminit *optimè in conchylio tinctæ.* Et *Vitruvius* lib. 7. cap. 13. *Incipiam nunc de ostro dicere, quod & carissimam & excellentissimam habet præter hos colores aspectus suavitatem. Id autem excipitur ex conchylio marino, ex quo purpura inficitur. Sidonius* etiam lib. 2. Epistola 2. *Per scopulos Æthiopicos & abrupta purpurea genuino fucata conchylio. Hesychius*, Κογχύλια, τὰ ὄστρεα, καὶ πορφύραι. *Suidas*, Κογχύλη, ὅθεν ἡ πορφύρα. Tamen conchylium propriè dictum à purpura *Plinius* sæpe distinguit. Ut, cum de *Tyro* dicit lib. 5. cap. 19. *Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque purpura constat.* Et lib. 9. cap. 35. ubi de luxuria concharum in cibo: *Sed quota hæc portio, reputantibus purpuras, conchylia, margaritas?* Item, *Conchylia & purpuras, omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria, paria pene etiam margaritis pretia fecit.* Et cap. 36. *Concharum ad purpuras & conchylia eadem quidem est materia, sed distat temperamento.* Et cap. 37. *Calculosæ appellantur à calculo maris, mirè apto conchyliis: Et longe optimum purpuris dialutense, id est, vario genere soli pastum.* Et cap. 39. postquam egit de mixtura buccini cum purpura in colore purpureo, *In conchyliata veste*, inquit, *cætera eadem sine buccino*, id est, præter buccinum. Et lib. 21. cap. 8. ubi de vestium æmulatione cum floribus: *Colores*, ait, *animadverto tres esse principales; unum in cocco, qui in rosis micat, gratius nihil traditur aspectu, & in purpuras* Tyrias *dibaphasque ac* Laconicas. *Alium in amethysto, qui in viola, & ipse in purpureum quemque janthinum, appellavimus*, &c. *Tertius est, qui proprie conchylii intelligitur*, &c. Et lib. 22. cap. 2. *Transalpina Gallia herbis* Tyrium (id est, purpuram) *atque conchylium tingit. Dioscorides* quoque lib. 2. cap. de onyche, Ὄνυξ ἐστὶ πῶμα κογχυλίου ὅμοιον τῷ τῆς πορφύρας. *Onyx est conchylii operculum, purpuræ operculo simile.* Et infra, Αὐτὸ δὲ τὸ κογχύλιον καὲν ποιεῖ ὅσα καὶ ἡ πόρφυρα, *Ipsum conchylium adustum, eadem operatur quæ purpura.* Itaque utut purpura & conchylium pro eodem sæpe usurpentur, quia sunt vicinæ naturæ, & in eosdem usus adhibentur, tamen diversas esse concharum species, credo, jam patet. Proinde cum rubere purpuram abunde probaverimus, conchyliis glaucum colorem & mari similem his verbis tribuit *Plinius* libri 9. cap. 36. *Unde conchyliis pretia, queis virus grave in fuco, color austerus in glauco, & irascenti similis mari.* Et lib. 21. cap. 8. ubi vestium & florum colores inter se conferuntur, postquam trium colorum, quos principales vocat, purpureum cum cocco & rosis, & janthinum cum viola comparavit, *Tertius*, inquit, *est qui propriè conchylii intelligitur*, multis modis: *Unus in heliotropio, & in aliquo ex his plerumque saturatior; Alius in malva ad purpuram inclinans; Alius in viola serotina conchyliorum vegetissima.* Quibus verbis in conchylio tres enumerat species, & quasi colorum gradus, qui paulatim ad purpureum, aut saltem ad janthinum videantur assurgere. Primum cum heliotropio confert, cui idem lib. 12. cap. 21. *cæruleum florem* tribuit: Secundum cum malva, quæ quidem purpurea non est, sed ὑποπόρφυρος ad purpureum inclinans: Tertium cum viola, sed serotinâ, in quo ab janthino differt qui tempestivæ violæ similis est; Atque hic substitit conchylium. Nam in purpura laus fuit summa, ut nigricans esset aspectu, & rubens color nigrante deterior erat. At in conchylio laudatur pallor saturitate fraudatus, tantoque dilucidior, quanto magis vellera esuriebant, quæ in *Plinio* reperies lib. 9. cap. 38. & 39. Ex his conchylium colligere est, medii fuisse coloris inter purpureum & cœruleum, atque ex utroque mixti. Ita ut conchylio id convenerit quod de Indico purpurisso scribit *Plinius* libri 35. cap. 6. *Mixturam purpuræ cœruleique mirabilem reddit.* Et de pantherarum oculis *Oppianus* libro 3. *Cyneget.*

> Γλαυκιόωσιν ὄμμα τε καὶ ἔνδοθι φοινίσσονται,

Glauci sunt simul, atque intus punicei. Itaque cum de purpurisso scribit *Plinius*, ubi supra: *Pingentes sandice sublitâ, mox ovo inducentes purpurissum, fulgorem minii faciunt: Si purpuram facere malunt, cœruleum sublinunt, mox purpurissum ex ovo inducunt.* Videtur purpuræ nomine conchylium intelligere, quod cum fuerit ex parte cœruleum, non potuit aliter pingi quàm cœruleo tabulæ sublito. Eodem facit quod aliud agens observat *Salmasius* in *Solinum*, chalcantum ab ære non dici, ut volunt, sed à purpura: Non à χαλκός, sed à χάλκη. Purpura enim *Græcè* dicitur κάλχη & χάλκη. Et κάλχη quidem est frequentius. Ut in *Nicandri Alexipharmacis* inter remedia contra dorycnion,

> --- στρόμβων δὲ πολὺ πλέον, ἢ ἔτι κάλχης.

buccinorum autem multò magis, aut etiam purpura (dapes medebuntur.) Et in *Lycophrone* versu 864. legas πέπλους κάλχῃ φορύκτους, *vestes purpura infectas.* Proinde *Nicandri Scholiasti* κάλχη est τὸ ἄνθος ἢ ζῶον ᾧ βάπτεται ἡ πορφύρα, *purpuræ flos, aut animal quo tingitur.* Unde *Polluci* καλχαίνων *tingens.* Sed & *Hesychio* χ & κ transpositis χάλκε est πορφύρα. Hinc igitur χάλκανθον à purpuræ flore dictum, cœruleæ nimirum. Is enim est calcanthi color. *Plinius* libri trigesimi quarti capite duodecimo, *Color est cœruleus perquam spectabili nitore, vitrumque esse creditur*, unde *Vitriolum* dixere Recentiores. Cœrulea autem purpura, à cujus flore chalcanthum dictum, quid aliud sit quàm conchylium? Neque aliud *Hebræorum* תכלת *thecheleth*, & *Chaldæorum* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*, quem colorem esse cœruleum ab ipsis didicimus. Itaque *Græci* veteres *hyacinthinum* reddiderunt, non à materia, sed à colore. Neque enim ex hyacintho fiebat, sed illi erat concolor. At materia fuit sanguis חלזון *chilzon*, ut *Hebræi* tanto consensu docent, id est, conchylii. Proinde inter purpuræ species censetur *hyacinthina* in Lege *Gratian. Valer.* & *Theod.* quæ sic habet: *Fucandæ atque distrahendæ purpuræ vel in serico, vel in lana, quæ blatta vel oxyblattea atque hyacinthina dicitur, facultatem nullus possit habere privatus. Sin autem aliquis supra docti muricis vellus vendiderit, fortunarum suarum & capitis sciat se subiturum esse discrimen.*

At ארגמן *argaman*, vel quod idem est ארגון *argavan* est rubra purpura, non ex conchylio facta, sed ex illius cochleæ sanie quæ proprie purpura dicitur. Itaque *Græci* & *Hieronymus* purpuram exponunt. Et *Hebræi*, qui purpuram nullam nôrunt præter תכלת *thecheleth*, tamen ארגמן *argaman*, constanter docent speciem esse rubri coloris. Itaque à *Kimchio* & *Pomario* קרמז *carmesinus* seu coccineus vocatur: à *Selomone* & *Aben Ezra* אדום, ruber: A *R. Jona* הצבע שקורין לקא, *color qui lacca dicitur.* Laccam *Arabum* intelligi verisimile est, de qua *Serapio*: *Lacca est gummi arboris, quæ nascitur in* Arabia, *quæ est similis myrrhæ, habens odorem bonum, & administratur in*

suffitu

suffumigiis & tinguntur ex ea panni rubei coloris, & dicitur tinctura illa kartas, & defertur similiter de Armenia. Nam aliud est לכ"א *lacca*, *Talmudicorum* in *Cholin.* fol. 28. a. & in *Pesachim* fol. 24. b. res factitia ex sanguine, furfure, *&c.* quâ coria rubefaciunt alutarii. *R. Selomo* definit צבע עור אדם, *colorem corii rubrum*. Et in uno loco *Gallicè* vocat פ"רקא, in altero ס"רכא, quorum neutrum intelligo. Aliud item recentis *Græciæ* λάκχη, quæ Veterum fuit ἄγχουσα. *Nicomedes Jatrosophista*; Λαχὰς, ἄγχουσα. *Pandectarius*: *Anchusal. la. lacca.* Legendum est, *Anchusa*, Lat. *lacca*. Anchusæ autem radicem adhibebant mulieres ad genas purpurissandas; seplasiarii ad unguenta coloranda, infectores ad lanam præparandam, ut purpuram facilius admitteret, & servaret tenaciùs. *Anchusa* enim est purpuræ concolor. Unde est πορφυρὶς vocata, & ἀλκιβιάδιον in *Auctario Dioscoridis*, quia in *Alcibiade* accusabant θηλύτητας ἐσθήτων ἁλουργῶν, *muliebrem purpurearum vestium mollitiem*, ut in *Plutarcho* habetur. Sed & in *Dioscoride* nonnulli κάλυκα vocant; quia κάλυξ inter cætera τὴν θαλασσίαν πορφύραν; *marinam purpuram* significat, ut *Hesychius* auctor est. Quod ipsum sonabat *anchusæ* nomen. Quippe ut ὄρνιχες pro ὄρνιθες, ita ἄγχουσα pro ἄνθουσα dicta est, à purpuræ lumine & flore, qui *Græcè* vocatur ἄνθος. Aliud denique est lacca *Lusitanorum* rubra, translucida, ad lanarum infecturas potissimum expetita, quam alatæ formicæ in India in vastæ arboris ramis eo ferè modo conficiunt, quo apes, ceram & mel. Interim his omnibus laccis id commune est quod rubræ sunt vel purpureæ, & vel in fucis, vel in corii, vel in vestium incturis adhibitæ. Itaque cum ארגמן *argaman*, *R. Jonas* ל"קא laccam interpretatur; constat laccæ nomine rubrum aut purpureum colorem ab eo designari. Concludimus igitur ארגמן *argaman* purpuram rectè reddi; Adeoque *Hebræa* ארגמן *argaman*, seu ארגון *argavan*, & תכלת *thecheleth*, non aliter differre quam πορφύραν καὶ κογχύλιον, *purpuram & conchylium.*

Aliud olim suspicabar, תכלת *thecheleth* marinam esse purpuram, & ארגמן *argaman* factitiam. Fallitur enim; si quis putat nullam aliam esse purpuram, quam quæ ex marinæ cochleæ sanguine elicitur. Fit enim etiam ex iis, quæ in terra nascuntur. Unde *Petronius*,

Quæsitus tellure nitor, certaverat ostro.

Sic de *Gallia* dicit *Plinius* libri decimi sexti capite decimo octavo, *Vaccinia* Italiæ *in aucupiis sata*, Galliæ *verò etiam purpurea, tingendi causâ, ad servitiorum vestes.* Et libri vigesimi secundi capite secundo, Transalpina Gallia *herbis* Tyrium *atque conchylium tingit, omnesque alios colores, nec quærit in profundis murices*, &c. Et de Creta *Theophrastus* Historiæ libri quarti capite septimo, Καὶ ἐν Κρήτῃ δὲ φύεται (τὸ φῦκος) πρὸς τῇ γῇ ἐπὶ τῶν πετρῶν πλεῖστον καὶ κάλλιστον, ᾧ βάπτουσιν οὐ μόνον τὰς ταινίας, ἀλλὰ καὶ ἔρια, καὶ ἱμάτια· καὶ ἕως ἂν ᾖ πρόσφατος ἡ βαφὴ, πολὺ καλλίων ἡ χρόα τῆς πορφύρας, *Etiam in* Creta *juxta terram super saxa nascitur alga plurima & pulcherrima, quâ non solùm vittas; sed & lanas vestesque inficiunt. Et quàmdiu recens est tinctura, color purpurâ longè præstat.* Unde *Plinius* libri 13. capite 25. *Circa Cretam insulam nato* (phyco) *in petris purpuras quoque inficiunt.* Hujusmodi algâ pasci purpuras, atque inde florem seu colorem suum trahere quidam asserunt, auctore *Philosopho* Historiæ libri sexti capite decimo tertio. De *Amorgo* quoque vel *Amorgunte*, unâ *Cycladum*, *Suidas*, Ἀμόργεια, χρώματος εἶδος ἀπὸ νήσου Ἀμοργοῦντος, Amorgia, *coloris species ex* Amorgunte *insula*; nempe purpurei ex *Amorge* herba, in illa insula natâ. *Etymologus* enim in Ἀπομάρξατο ἀμόργινα ἱμάτια, reddit τὰ πορφυρᾶ. Et eidem ἀμόργη est εἶδος βοτάνης πορφυρᾶς. Et *Eustathio* in *Odyss.* θ', ἀμόργη non solum est *amurca*, ἀλλὰ καὶ πορφύραν σημαίνουσα κατὰ τοὺς παλαιούς. Ut de *Arabia Uranius* apud *Stephanum* in Ἀβασηνοί. Γεωργοῦσι

δὲ καὶ πορφυρῆν ποίην εἰκέλην αἵματι Τυρίου κοχλίου, *Colunt etiam herbam purpuream cochleæ* Tyriæ *sanguini similem.* Et de *Iberia Servius* ad Poëtæ verba libro nono *Æn. ferrugine clarus* Iberâ; Ferrugo *coloris genus, qui vicinus est purpuræ subnigræ.* Ibera *autem non* Hispana, *sed* Pontica, &c. Et de *India Ctesias* in *Indicis* apud *Photium*, ubi de *Hyparcho* flumine: Παρὰ δὲ τὰς πηγὰς τούτου τοῦ ποταμοῦ ἐστι πεφυκὸς ἄνθος πορφυροῦν, ἐξ οὗ πορφύρα βάπτεται, οὐδὲν ἧττον τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ πολὺ εὐανθεστέρα. Et *Vopiscus* in *Aureliano*: *Meministis fuisse in templo* Jovis Opt. Max. Capitolini *pallium breve, purpureum, lanestre, ad quod cum matronæ atque ipse* Aurelianus *jungerent purpuras suas, cineris specie decolorari videbantur cæteræ, divini comparatione fulgoris. Hoc munus Rex* Persarum *ab* Indis *interioribus sumptum* Aureliano *dedisse prohibetur*, &c. *Dicitur enim sandix* Indica, *talem purpuram facere si curetur.*

Itaque qui pressius loquuntur purpuram, quæ fit ex conchæ sanguine; *marinam* vocant διακριτικῶς, ut ab aliis distinguant. Sic de *Juda Macchabæo* legas 1 *Macchab.* 4. 23. *Accepit aurum multum, & argentum, & hyacinthum*, καὶ πορφύραν θαλάσσιαν *& purpuram marinam.* Et *Diodori* libro 17. inter spolia *Persepolitanis* ablata censentur, πολλαὶ καὶ πολυτελεῖς ἐσθῆτες, αἱ μὲν θαλασσίαις πορφύραις, αἱ δὲ χρυσοῖς ἐνυφάσμασι πεποικιλμέναι, *multæ & pretiosæ vestes, aliæ quidem marinis purpuris, aliæ autem aureis texturis distinctæ.* Et apud *Athenæum* libro 12. *Sybaritæ, Phylarcho* referente; τοὺς τὴν πορφύραν, τὴν θαλαττίαν βάπτοντας, καὶ τοὺς εἰσάγοντας ἀτελεῖς ἐποίησαν, *purpuræ marinæ infectores & eam afferentes à tributis exemerant.* Sic in *Dioscoridis* capite de lanis, libro secundo. Τὸν δ' αὐτὸν τρόπον καὶ κροκύδες καίονται θαλασσίας πορφύρας, *Eodem etiam modo cremantur marinæ purpuræ flocci.* Et *Paulus Ægineta* libro tertio docet plerisque oris & colli affectionibus prodesse, λινοῦν ἀπὸ πορφύρας θαλαττίας περιτεθὲν ἐχίδνης τραχήλῳ, καὶ πνίξαν αὐτὴν, *filum è purpura marina quo vipera collo circumdata, suffocata fuerit.* Quod *Avicenna* reddit

(a) خيوط وخصوصا مصبوغة بالارجوان البحري فتختنق بها افعي *Fila maximè quæ tincta sint in argiawan* (seu purpura) *marinâ, quâ suffocata fuerit vipera.*

(a) *Arab.* p. 382. *Lat.* l. 3. *Fen.* 9. *cap.* 10.

Galenus de composit. medicam. libri sexti capite secundo, Χάλκανθον κηρύματι (lege μηρύματι) θαλασσίας πορφύρας εἰλήσας σύγκαυσον, *Chalcanthum marinæ purpuræ flocco involutum urito.* *Aristophanis* Scholiastes in *Acharnan.* ad verbum περιαλουργός: Μετενήνεκται δὲ ἡ λέξις ἀπὸ τῆς βαφῆς τῆς πορφυρᾶς τῆς θαλάσσης, *Translata autem est vox à tinctura purpuræ marinæ.* *Hesychius* in Κάλυξ; Σημαίνει δὲ καὶ τὴν θαλαττίαν πορφύραν; *Marinam etiam purpuram significat.* Et in Παραλουργεῖς: Ἀλουργὲς dicit esse τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης πορφυρᾶς ὕφος, *contextum ex marina purpura.* Ut alibi Ἅλουργα, τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης πόρφυρα. Et *Suidas* una voce Ἅλουργα, θαλασσοπόρφυρα. Sed nihil opus erat vocem fingere, cum antiqua suppetat ἁλιπόρφυρα apud *Homerum* Odyss. ζ. ubi *Alcinoi* uxor describitur, ἠλάκατα στρωφῶσ' ἁλιπόρφυρα, *lanas colo circumvolutas marinâ purpurâ tinctas versans.* Et ἁλιπόρφυρα *Hesychius* & *Eustathius* exponunt, τὰ ἐκ θαλασσίας πορφύρας. Nota imprimis de Rege *Persarum Pollucis* verba lib. 7. cap. 13. Ὁ μὲν βασίλειος κάνδυς ἁλιπόρφυρος· ὁ δὲ τῶν ἄλλων πορφυροῦς. Quę perperam reddit Interpres; *Candys Regis totus purpureus, aliorum verò purpurâ ornatus erat. Totus purpureus* esset ὁλοπόρφυρος, & *purpurâ ornatus* esset διαπόρφυρος, quorum neutrum habet *Pollux*, sed ἁλιπόρφυρος & πορφυροῦς. Itaque sensus est Regis *candyn* seu tunicam ex marina purpura fuisse; quæ majoris erat pretii: Sed reliquorum nobilium ex vulgari purpura, quæ diversæ fuit materiæ. Sic

Demetrius Epheſius de *Jonum* luxu, ubi ſupra: Καὶ σαράπεις μήλινοι, καὶ πορφυροῖ, καὶ λευκοῖ, οἱ δὲ ἁλουργεῖς, *Et* Serapes *ipſis fuerunt lutei, purpurei, & albi, quidam etiam ex marina purpura.* Quo etiam in loco, doctiſſimo Interpreti calculus hæſit. Neſcivit enim quid differrent πορφυροῖ, & ἁλουργεῖς, ut apparet tam ex verſione, quam ex notis appoſitis. Neque magnus *Caſaubonus* cæcutienti præluxit.

Ego vero cum ex talibus locis collegiſſem purpuræ nomine, quoties marinæ purpuræ opponitur, aut ab illa diſtinguitur, aliud ſignificari, nempe purpuram ex alga, aut vacciniis, aut ſandice, aut amorge, aut ferrugine, denique ex diverſa materia confectam: Conjeceram hujuſmodi purpuram *Hebraicè* dici ארגמן, vel ארגון, ut marinam, תכלת. Atque inde eſſe quod marina purpura à *Syro* Interprete cum *Epitheto* dicitur ܐܪܓܘܢܐ ܕܝܡܐ 1 *Macchab.* 4. 23. & ab *Avicenna*, ubi ſupra الارجوان البحري. Sed re jam accuratius perpenſa, ſentio *argaman*, vel *argavan*, & *thecheleth*, eſſe diverſas marinæ purpuræ ſpecies, quarum illa rubra fuerit, hæc cœrulea potiùs. Proinde *Ezech.* 27. 7. affertur utrumque purpuræ genus *ex inſulis* Eliſæ, id eſt, *Græciæ* in mari *Ægeo*. Et utrumque in ſummo pretio fuit. Quin ארגון *argavan* fuiſſe colligas aliquanto pretioſius, ex eo quod, *Dan.* 5. 7. 16. 29. is quem *Aſſyriorum* Rex ad ſummos honores vult evehere, non veſtitur תיכלא *thichla*, ſed ארגונא *argavana*. Itaque *argavana* non fuit vulgaris purpura ex herbis facta, ſed maximè pretioſa. Neque puto tam fuiſſe vetus, adulterinum hoc purpuræ genus, ut à Prophetis potuerit memorari: à *Moſe* præſertim, in quo voces תכלת & ארגמן ſunt toties repetitæ.

Ex *Hebræo* תכלת *thecheleth* factum *Chaldæum* תיכלא *thichla*, vel תכלא *thachla*, ἀρχαϊκῶς *tachla*, unde *Græca* κάχλη, & κάλχη pro purpura. Nam, ut buphthalmum Veteres vocaverunt κάχλαν, & κάλχαν, ita purpuram κάχλην, & κάλχην. Sic in ara *Doſiadæ* jam citata,

Λιβάδεσσιν ὅια κάχλην
Ὑπὸ Φοινίησι τέγγει.

Porrò ex תכלא *tachla* deflexum κάχλη, τ & κ permutatis, quæ ſunt cognatæ literæ. Sic κίβωτος arca eſt ex *Chaldæo* תיבות *tibut*, & *quis* ex τις. Et *Dores* dicunt ὅκα, πόκα, τόκα, ἄλλοκα, pro ὅτε, πότε, τότε, ἄλλοτι. Sed hic aliquid peculiare. Nam κάχλη dictum pro τάχλη, κ & τ permutatis, propter χ ſequens, quia vox facilius effertur, cum conjunctis ſyllabis, ab eadem, aut ſimili litera eſt initium. Proinde *Græci* Βιβλίους pro *Gibliis* dixerunt, *Ezech.* 27. 9. & *Poëtæ* τέτορες pro τέσσαρες, & *Æoles* πέμπε pro πέντε. Et λείριον, *Latinè* eſt *lilium*, πορφύρα, *purpura*, *Æolicum* φύπης pro θύτης, *popa*. Et Recentiores pro fibro dixerunt *bebrum*. Et *galli gingembre* pro *zingibere*. Potuit etiam ex תכלא *tachla* deduci κόχλος, & κογχύλιον. Nam ut κογχύλιον, ita & κόχλος ſpeciatim purpurariam concham ſonat. *Perictyone Pythagorica* in libro de concinnitate mulieris: Διφᾶσθαι εἵματα ἐοικότα λίην καὶ ποικίλα ἀπὸ θαλασσίης βάψιος κόχλου, μωρίη πολλή, *Veſtes quærere valde ſplendidas, & varias ex marino tinctu cochleæ* (id eſt, purpuræ, ſeu conchylii) *inſignis eſt ſtultitia.* Naumachius,

Εἵματα δ' εἰναλίης ἐρυθαίνεται αἵματι κόχλου,

Veſtes marinæ cochleæ cruore inficiuntur. Nonnus Dionyſ. libro quadrageſimo,

Καὶ Τυρίης σκοπίαζε δεδευμένα φάρεα κόχλῳ.

Et Tyriæ (regionis) *cochleâ tinctas veſtes conſpexit.* Et paulò poſt de cane *Herculis*,

Χιονέας πορφύρε παρηΐδας αἵματι κόχλου.

Niveas *purpuravit malas ſanguine cochleæ.* Cui cani purpuræ inventionem cur *Phœnices* tribuant, obiter aperire libet. Verbum כלב *chelab*, *Syris* primo ܟܠܒ ſpargere, inſpargere, deinde etiam ܨܒܥ, tingere ſonat. Et nomen כילב *chilab*, צובע tinctorem, ſeu infectorem. Ita *Boderianus*, tanquam ex *Aruch*, ubi tamen non reperi, ſed in *Pomario*, & *Aquinate*. Canis porrò nomen כלב *cheleb*, iiſdem ſcribi literis neminem latet. *Tyrios* igitur luſiſſe apparet in ambigua voce כלב, quæ, & infectorem, & canem ſignificat, & *Herculis* cani tribuiſſe nobilem artem, quam lanarum infector *Herculis* ævo *Tyri* reperit, *Herculis* inquam illius antiquiſſimi, qui *Moſe* fuit vetuſtior. Proinde in *Moſis* ſcriptis de purpura multa eſt mentio. Et gravi errore *Eutychius Alexandrinus Patriarcha* hæc refert ad *Hirami* illius tempora, qui *Solomoni* fuit æqualis.

Aliud purpuræ nomen eſt ארגמן *argaman*; vel ארגון *argavan*, quæ duæ voces ſolâ dialecto differunt. Prior enim *Hebraica eſt*: Poſterior *Syra*, *Chaldæa*, *Arabica*, *Perſica*. Quamvis etiam in *Hebræo* textu ארגון *argavan*, pro purpura legatur 2 *Par.* 2. 7. ſed alibi nuſquam, quod meminerim. At *Daniel*, qui *Chaldaicè* ſcripſit, & *Chaldæi Paraphraſtæ*, & *Syrus*, pro ארגמן *argaman*, ſemper habent ܐܪܓܘܢܐ *argevana*, & *Arabes* ارجوان *argiawan*, *Kimchius* ארגון *argavan*, putat factum eſſe ex ארגמן *argaman*, permutatis *Mem* & *Vau*, quæ literæ non ſunt permutabiles. Ego utrumque puto deflexum ex ארמגון *aramgun*, vel *aramgavan*; quaſi *Syrium* colorem dixeris. Quomodo *Syris* ܣܣܓܘܢ *ſaſgon*, eſt color hyſginus, & *Arabibus* اسمانجون *iſmanagiun*; cœleſtis, vel cœruleus color, quia גון *gavan*; vel *gun*, eſt color. Ex ארמגון *aramgavan*, extrito *Vau*, ut fit in quieſcentibus *ajin*, factum *aramgan*, & literis trajectis ארגמן *argaman*. Rurſus ex eodem ארמגון *aramgavan* factum ארגון *argavan*, eliſo *Mem* ex media voce. Quæ eliſio eſt frequens in compoſitis. Similes enim obſervavimus in vocibus אברהם *Abraham*, שמואל *Samuel*, עקרב *ſcorpio*, עכבר *mus*, ضفدع *rana*, &c. Itaque ארגמן, vel ארגון eſt *Syrus* color, quomodo appellatur non immeritò, cum in *Syria* primò cœperit uſurpari, cujus *Tyrus*, vel eſt portio, vel appendix. Ut de *Babylonica* purpura taceam, cujus præter *Arrianum* etiam *Hebræi* paſſim meminerunt in *Joſ.* 7. 21. ut alibi docuimus. Nec aliud intelligo in *Philoſtrati Epiſtola* quâ roſas extollit ὑπὲρ τὸν Βαβυλώνιον κόκκον, καὶ τὴν Τυρίαν πορφύραν, *ſupra* Babylonium *coccum*, & Tyriam *purpuram*. Coccum enim, & purpuram paſſim promiſcue ſumi abundè probavimus. Proinde, *Ezech.* 27. 16. mentio fit ארגמן *argaman*, ſeu purpuræ ex *Aram* allatæ; id eſt, ex *Babylonia* quæ pars eſt ארם נהרים, *Syriæ Meſopotamenæ.* Et apud *Diodorum*, qui *Cteſiam* ſequitur, *Aſſyriæ* Rex *Sardanapalus* muliebriter vixiſſe legitur, διαιτώμενος μετὰ τῶν παλλακίδων, πορφύραν δὲ καὶ τὰ μαλακώτατα τῶν ἐρίων ταλασιουργῶν. In quo ipſo habitu, auctore *Trogo*, illum invenit *Arbaces*, *inter ſcortorum greges purpuram colo nentem.* Itaque color ille à loco dictus eſt, ut *Puniceus*, *Tyrius*, *Sarranus*, *Armenius*, *Venetus*, *Spanus*, *Melinus*, *Syriacus*, *Minium*, *Sinopis*, *Creta*, *Syricum*, &c.

Ad ארגמן *argaman* alludere nonnulli putant Ἀμοργον *Amorgon*, *Græcæ* inſulæ nomen, unde Ἀμόργινα ἱμάτια, *Amorginæ veſtes*, id eſt, purpureæ. Et *Arabicum* مرجان *margian*, vel *margan* pro corallio. Et *magran* pro rubrica ſinopide, quæ *Arabicè* مغرة *magra*, vel مكرة dicitur. Ut ad ארגון *argavan* alludit *Græcum* ῥῆγος, quod explicat *Etymologus* τὸ πορφυροῦν περιβόλαιον, *amictum purpureum.*

Unde

Unde plurale ῥήγεα καλὰ πορφύρεα, *ſtragula pulchra purpurea. Odyſſ. κ. 352.* & paſſim. Et *Anacreonti* ἁλιπόρφυρον ῥέγ☉, veſtis eſt *ex marina purpura.* Indidem ῥηγεὺς, ῥογεὺς, & ῥεγεὺς pro lanarum infectore. Quæ ſcripturæ inconſtantia docet vocem utut vetuſtiſſimam, cum in *Homero* ſit frequens, tamen eſſe peregrinam.

Eſt & apud *Perſas* arbor vel arbuſtum ارغوان dictum à flore purpureo. *Arabes* more ſuo ارجوان *argiawan* ſcribunt. Quia rara eſt planta & eximia, ipſamque adeo purpuram ab ea denominari aſſerunt; ejus deſcriptionem non pigebit hic apponere ex *Tiphaſii* libro de diſcrimine lignorum هو شجر ببلاد الفرس له زهر احمر شديد الحمرة فسمت باشمة كل لون شبيهة في الحمرة وشجره كثير باصبهان ويورد وردا شديد الحمرة القانية كما قلنا حسن المنظر لا رايحة له يوكل زهره وفي طعمه حلاوة وينتقل به علي الشراب وخشبه رخو سخيف ويحرقه الناس فيكون منه رماد اسود يتخذونه خطاطا للحواجب يسودها ويحسن شعرها ولها اصله ادوية التي يطبخ ويشرب ماوه ويتقيا به مجرب في ذلك واخبرني من اتو به ان من هذا الشجر شي كثير بميا فارقين ايضا واخبرني اخر غيره ان منها ايضا شي كثير بكروم جبل قرطب من الاندلس *Arbor eſt in* Perſide, *cujus flos inſigniter rubet, à qua denominant* Arabes *quidquid rubore ipſi ſimile eſt. Frequens eſt arbor illa circa* Eſpahan. *Roſam producit inſignis rubedinis, ut jam diximus, pulchram viſu, ſed ſine odore. Flos eſt edulis & dulcis ſaporis. Aliquantum ex eo ſumitur poſt potum. Lignum habet molle & tenue, ex quo combuſto cinerem nigrum faciunt, quo lineas ſuperciliis inurunt, ut nigriora ſint, & venuſtiore pilo. Cortex radicis eſt inter pharmaca quæ vomitum provocant, cum ejus cocti ſuccus bibitur, quod experimento probatum eſt. Narravit mihi qui hanc attulit, abundare eandem arborem circa* Maia-farikin (urbem *Armeniæ* non procul ab *Amida.*) *Et alius, multam eſſe in vitibus montis Cordubenſis* (vel *in monte Churum nomine prope Cordubam*) *in* Hiſpania. Hæc ille, quaſi *Perſica* hæc arbor purpurę nomen dederit. Quod falſiſſimum, cum vox ארגון *argavan* pro purpura *Hebræa* & *Chaldæa* ſit, quâ *Daniel* & *Eſdras* uſi ſunt ante annorum plus duo millia. Itaque purpura ab arbore nomen non habet, ſed arbor à flore cujus color eſt purpureus. Quæ ſit arbor illa mihi aliunde compertum non eſt. Neque enim aſſentior viro doctiſſimo mihique amiciſſimo, qui *Syringam* exponit, id eſt, *lilac* vernaculè.

Si liberet excurrere, multa haberemus addenda de purpuræ inventione, piſcatione, & tingendi ratione: De pretio olim immani & margaritis penè pari; de uſu atque abuſu: De tempore quo cœpit paulatim vileſcere, & tandem prorſus negligi: Ita ut hodie deſierit eſſe in uſu, neque quiſquam ſit mortalium, qui illius parandæ modum ſciat. Sed ad inſtitutum noſtrum pleraque hæc minus pertinent. Et in re non magni momenti modum jam exceſſiſſe videbimur.

CAPUT DUODECIMUM.

De ceto *Jonæ*.

Is non fuit cetus propriè dictus. Cete enim & quotquot animalia pulmone ſpirant, gulæ meatus habent anguſtiores quàm ut poſſint ſolidum hominem deglutire. Sed fuit piſcis magnus, ut à Jona *vocatur. Nempe canis carcharias, qui & lamia dicitur à gulæ vaſtitate. His non ſolùm Oceanus & mare Rubrum abundant, ſed & Mediterraneum. In horum ventre reperti loricati homines.* Hercules, *cur* Lycophroni τριέσπερ☉ λέων. *De eo fabula ex Hiſtoria* Jonæ *palàm ſumpta.* Cyrillus *emendatus. Cetum non revomuiſſe* Jonam *in* Euxino *mari, ut vult* Joſephus. *Tantum iter triduo confici non potuit. Mare illud cetis inacceſſum: nec ibi fuiſſet* Jonas Ninivæ *propior.* Ariſtoteles *emendatus.* Sulpicius Geographiæ *quàm imperitus.* Arabes Jonam *per dies XL in ventre ceti hæſiſſe fingunt. At Seniores quadraginta dies* Ninivitis *aſſignatos in triduum mutant. Dubitat* Auguſtinus, *uter ſit verior numerus. Huic dubio ſatisfit.*

Cum *Matthæi* capite duodecimo verſu 40. *Jonam* fuiſſe legis ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, *in ventre ceti*! Cave ne cetum intelligas propriè dictum, quales balæna vel priſtis aut phyſeter. Quæ utut vaſtæ belluæ, tamen gulæ meatus habent ita anguſtos, ut ſolidum hominem deglutire haudquaquam poſſint. Naves quidem integras ab iis monſtris abſorberi refert *Dionyſius Periegetes.* Verba ſunt verſu 603.

> Πολλάκι δ' ἂν καὶ νῆα σὺν αὐτοῖς ἀνδράσι νηὸς
> Κεῖνα καταβρώξειε τεράατα.

Unde *Priſcianus*,

> *Quippe ſolent pariter navem ſorbere, viroſque.*

Et *Feſtus Avienus*,

> *Protinus hæc ipſas abſorbent fauce carinas,*
> *Involvuntque ſimul mox monſtra natantia, nantes.*

Sed mendaciorum pater *Homerus* non auſus eſt tale quicquam de *Scylla* ſua confingere, quæ licet,

> --- πέλωρ κακὸν, οὐδέ κε τίς μιν
> Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν,

monſtrum malum, quo viſo nemo lætabitur, neque ſi Deus occurreret: Tamen ſolis nautis abſorptis naves relinquebat intactas. Itaque ipſas naves à cetis abſorberi, fabulæ monſtrum eſt quovis ceto portentoſius. Quin apud *Vincentium Doctrinalis* libri decimi

sexti capite centesimo vigesimo octavo, *cetus habet oris meatus strictos, unde nonnisi parvos pisciculos deglutit.* Et Scaliger de balæna professus se non vulgaria dicturum, sed comperta, inter cætera hæc habet: *Neque molem grandiorem vorare licet eis, propter gulæ angustias: aditus enim vix semipedem patet.* Nempe quotquot animalia pulmone spirant, iis gulæ meatus coarctari necesse est, quomodo collum in follibus, ut ex his angustiis spiritus per fauces majore nisu erumpat. Absit igitur ut putemus per tam arctos meatus solidum hominem una cum veste potuisse transglutiri. Proinde ceti nomine piscem aliquem è cetaceis intelligi satiùs est (quomodo ceti vocabulum non raro usurpari suo loco probavimus.) *Maximè* cum qui in *Matthæo* cetus, in *Historia Jonæ* dicatur דג גדול *piscis magnus*, & piscis simpliciter in *Syra*, *Arabica*, & *Æthiopica Matthæi* versionibus.

E cetaceis porrò piscibus nullum novi, in quem hæc Historia quadret aptiùs quàm in eam marini canis speciem, de qua sic *Ælianus Historiæ* libri primi capite octavo, Κύνων θαλαττίων τρία γένη, καὶ οἱ μὲν αὐτῶν εἰσὶ μεγέθει μέγιστοι, καὶ κητῶν ἐν τοῖς ἀλκιμωτάτοις ἀριθμοῖντ' ἄν. *Canum marinorum tria sunt genera: Atque ex iis quidam sunt tantæ magnitudinis ut cetis robustissimis meritò accenseantur.* Carcharias alii vocant ab asperitate dentium & acumine. Alii lamias & lamnas, ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαιμὸν, *à gulæ vastitate.* Unde *Oppianus* libro primo *Halieuticωn* versu 370.

--- δυσαντέα χάσματα λάμνης,

Infausti rictus lamiæ. Mare Rubrum his belluis tam est refertum, ut è navi prospicere tutum non sit, remos plerumque ipsis invadentibus. Sic *Plinius* ex *Theophrasto.* Sed & in *Oceano*, & *Mari Mediterraneo* non infrequenter occurrunt. Mediocrem unam se vidisse scribit *Rondeletius* in *Santonico* littore, quæ mille librarum pondus non excesserit, gulæ tamen tam patentis, ut hominem etiam obesum capere potuerit. Quod *Petro Gillio* fidem adstruit, referenti *Niceæ*, & *Massiliæ* captas fuisse lamias quater mille librarum, in quarum ventriculo loricati homines, integri reperti sint. Itaque etiam ab *Archestrato* canis marinus vocatur θηρίον ἀνθρωπόφαγον. Et *Cassandra* in *Lycophrone Trojam* jam olim vastatam, incensam fuisse dicit à navibus

Τριεσπέρου λέοντος, ὅν ποτε γνάθοις
Τρίτωνος ἠμάλαψε κάρχαρος κύων,

Trinoctii leonis, asper quem canis
Tritonis avidis faucibus deglutiit.

Id est, *Herculis* quem absorpsit canis carcharias à *Neptuno* immissus. Cum enim *Hesionem Laomedontis* filiam jam esset devoraturus, *Hercules* Χωσὸν τεῖχος ποιήσας, καὶ στὰς ὡπλισμένος παρὰ τὸ στόμιον, ὡς κεχηνὸς ἐπῄει τὸ κῆτος, ἀθρόως τῷ τούτου ἐμπεπήδηκε στόματι, τρισὶ δὲ ἡμέραις ἔνδοθεν κατακόπτων αὐτὸς (lege κατακόπτων αὐτὸ) ἐξῆλθεν, ἀποβεβληκὼς τὴν τοῦ ἑαυτοῦ κεφαλῆς τρίχωσιν, *aggere facto, cum ad ostium staret armatus, ut ore hiante cetus accessit, statim in os illius insiliit: & cum toto triduo eum intus discerpsisset, capitis sui cæsarie amissâ exiit.* Ita *Scholiastes*, qui & ob id ipsum *Herculem* à *Lycophrone* dici vult τριέσπερον (quomodo vel in *Simmiæ*, vel in *Dosiadæ* ara secunda) διὰ τὸ ἐν τῷ κήτει τρεῖς ἡμέρας ποιῆσαι, ἃς ἑσπέρας καλεῖ, διὰ τὸ ἀφώτιστον καὶ σκοτεινὸν εἶναι τὴν γαστέρα τοῦ θηρὸς, *eò quod tribus diebus in ceto hæsit, quos vesperas vocat, quia obscurus & tenebrosus erat venter belluæ.* Quod ipsum habet *Phavorinus* in voce τριέσπερος. Neque id *Cyrillum* (a) fugit, qui *Græcos* observat de suo *Hercule* fabulam habere sacræ de *Jona Historiæ* non absimilem, illum scilicet καταποθῆναι μὲν ὑπὸ κήτους· ἐκδοθῆναι δὲ πάλιν ἐκ τοῦ ἐκφύντος (malim ἐμφύντος) θερμότητος ἐψιλωμένης αὐτῷ τῆς κεφαλῆς· καὶ μόνης τριχὸς πεπονθότι τὴν ἀπόφασιν (lege πεπονθότα τὴν ἀποψίλωσιν, aut φαλάκρωσιν) unde *Theophylactus* in *Jonam* ex versione *Leoniceri*: nam *Græca* non sunt ad manum. *Apud* Græcos *nonnihil tale de* Hercule *narratur. Nempe quod & ipse à balæna devoratus, incolumis remanserit: nisi quod tantummodo depilatus redierit, idque ob ingenitam & internam belluæ caliditatem.* Nempe cum per *Phœnices* ad *Græcos* venisset fama tenuis de vate *Hebræo*, quem canis carcharias deglutitum, & in ventre servatum toto triduo, tandem sanum & incolumem evomuerit in littore, id *Herculi* suo tribuere non dubitarunt, quod videbatur esse summi roboris argumentum.

(a) Comment. in Jonam c. 2.

In eadem sententia fuisse veteres *Judæos* ex *Josepho* colligas. Is enim *Jonam* in *Syriaco*, vel *Cilicio* mari voratum inter *Phœniciæ Joppen* & *Ciliciæ Tarsum* in *Euxino* post triduum revomitum fuisse narrat. Quæ maria tam sunt dissita, ut tantillo temporis spatio non potuerit cetus tantum itineris emetiri, nisi statuatur fuisse unus è velocissimis. At majora cete tarda sunt omnia præter canem. *Oppianus*,

Πᾶσι δ' ὑπερφυέεσσι πέλει θήρεσσι θαλάσσης
Νόσφι κυνῶν βαρύγυια, καὶ οὐκ εὔπρηκτα κέλευθα.

Tardigrada, excepto cane, sunt, lenteque feruntur
Quotquot marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Sed ne charchariam quidem triduo verisimile est è mari, quod medium est inter *Joppen* & *Tarsum*, ad *Euxinum* usque natâsse: Præsertim *Euxini* maris eam partem si intelligas, quæ *Nino* urbi propior erat, quod insinuat *Josephus*. Illa enim à *Tarso* distat itinere maritimo milliaribus minimum mille sexcentis. Taceo quod in *Euxinum* mare, propter *Propontidis* angustias, majora cete nulla penetrant. *Oppianus* de *Ponto Euxino Halieuticωn* libri primi versu 606.

Ἐν δὲ οἱ οὔτέ τε κῆτος ἀνάρσιον, οὔτέ τι πῆμα
Ἐντρέφεται νεπόδεσσιν ὀλέθριον.

Non infesta inibi cete, nec piscibus ulla
Perniciosa vagis animalia.

Et paulò post,

Παῦροι μὲν δελφῖνες, ἀκιδνότεροι δὲ καὶ αὐτοὶ,
Κητείης γενεῆς, καὶ ἀκηδέες ἐννεμέθονται.

Delphines ibi pauci habitant innoxia cete,
Quæque adeo tam mole aliis, quam robore cedunt.

Ammianus de eodem mari libro vigesimo secundo. Ibi *securi* pisces *voracium belluarum. Nihil enim in* Ponto *hujusmodi aliquando est visum, præter innoxios delphinas & parvos.* Et multo antè *Philosophus Historiæ* libri octavi capite decimo tertio. Πάντες δὲ εἰσπλέουσιν εἰς τὸν Πόντον διά τε τὴν τροφὴν, καὶ διὰ τὰ θηρία τὰ μεγάλα, ὅτι ἐλάττω εἰσὶν ἐκεῖσε. Ἔξω γὰρ φαλαίνης (lege φωκαίνης) καὶ δελφῖνος, οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ Πόντῳ, καὶ ὁ δελφὶς μικρός. *Omnes in* Pontum *navigant, & propter alimentum, & quia magnæ belluæ ibi sunt pauciores. Nam præter phocænam* (id est, tursionem) *& delphinum, nulla in* Ponto *est bellua. Quin delphinus ibi parvus est.* Pro Φαλαίνης cum *Gaza* lego Φωκαίνης ex capite duodecimo libri sexti, ubi φώκαιναν, seu tursionem, dicit esse ὅμοιον δελφῖνι μικρῷ, γίνεσθαι δὲ ἐν τῷ Πόντῳ, *parvo delphini similem, nasci autem in* Ponto. Sed φώκης pro φωκαίνης alios legisse docent hæc *Plinii* libri noni capite decimo quinto. *In* Pontum *nulla intrat bestia malefica, præter vitulos* (id est, phocas) *& parvos delphinas.* Et hæc *Æliani Historiæ* libri noni capite quinquagesimo nono. Πολλοῖς ἰχθύσιν εὐθηνεῖται ὁ Εὔξινος Πόντος· θηρία γὰρ τρέφειν οὐκ ἔμαθε· φώκην δὲ εἴπου τρέφει καὶ δελφῖνας βραχίστους, τῶν δὲ ἄλλων ἁπάντων οἱ τῇδε ἰχθῦς ἐν σκέπῃ εἰσὶ, *Multis piscibus abundat* Euxinus Pontus. *Neque enim solet belluas procreare. Sicubi autem phocas alit & parvos delphinas, à ceteris omnibus pisces ibi tuti sunt.* Quod sequutus *Petrus Gellius* de *Bosphoro Thraciæ* libro tertio, *Canes*, inquit, *carchariæ, qui lamiæ & Scyllæ nominantur, illuc non subeunt, propterea quod* Pontus Euxinus *feris piscibus frequentari non soleat, nisi delphinis & phocis.* Itaque vel si nihil

nihil aliud esset, tamen in eo mari *Jonam* à ceto evomitum parum esset verisimile, quod majoribus cetis est plane inaccessum. Adeoque non fuit necesse Prophetam in *Ponto* evomi, ut *Ninivitis* esset propior, cum in mari *Syriaco Alexandria*, hodie *Alexandretta*, *Nino* urbi tam vicina sit quam quælibet pars *Euxini* maris. Proinde *Josepho Jonam* referenti εἰς τὸν Εὔξεινον ἐκβρασθῆναι Πόντον, non magis credo quam *Sulpicio*, qui post triduum *Ninivitarum* littoribus ejectum fuisse scribit, *Geographiæ* sic se prodens maximè imperitum, cum nulla sint *Ninivitarum* littora, nec ripæ *Tigridis*, ad quas *Ninive* sita erat, è mari *Syriaco* aliter adiri possint, quàm totâ *Africâ* quanta quanta est, & parte *Asiæ* circumactâ. Quale pensum triduo ne *Talos* quidem absolverit, quem Poëtæ *Cretam* universam ter singulis diebus circumivisse scribunt. Itaque prudentius *Assahili Arabs* huic excursioni quadraginta dies assignat. Is enim ita de *Jona*

اقام في بطن الحوت اربعين يوما يتردد به في ما الدجلة *Cum stetisset in ventre piscis per quadraginta dies, ab eo ejectus est in aquis* Tigridis. Sed & *Achmed* Sacerdos in libro الزهد, id est, de contemptu mundi, id ipsum asserit, *Jonam* in ventre ceti moratum esse dies quadraginta. Nempe in eadem Historia quadraginta dies assignantur *Ninivitarum* pœnitentiæ. Itaque *Mahumetani* numeros permutarunt. Et quot dies *Ninivitis* indulsit Deus, tot dies *Jonam* hesisse voluerunt in ventre ceti.

Contrario errore Seniores quadragenario dierum numero mutato in triduanum, *Jonæ* prædicationem ita efferunt, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται. *Arabs* etiam الي ثلاثة ايام ونينوي تخسف *Adhuc tres dies & Ninive subvertetur*. Et *Sulpicius*, *Jussa prædicat, urbem scilicet ob peccata populi triduo perituram*. Ita etiam *Græci* Patres, *Theodoretus*, *Cyrillus*, *Theophylactus*. Sed pridem observavit *Theodoretus* legi quadraginta dies in *Aquila*, *Symmacho*, *Theodotione*, *Syroque*, & *Ebræo* textu. His adde *Chaldæum* Interpretem, & Vulgatum, & *Hieronymum*, qui miratur, cur Seniores, quadraginta in tres mutaverint, *cum in* Hebræo *nec literarum, nec syllabarum, nec accentuum, nec verbi sit ulla communitas. Tres enim dicuntur* שלוש, *& quadraginta* ארבעים. *Theodoretus* & *Theophylactus*, Scribarum suspicantur errorem esse, non Interpretum. Et in hac μεταπτώσει bonus *Augustinus* de Civit. Dei lib. 18. cap. 44. mysteria multo labore quærit. Sed verum est id quod diximus, diversos ejusdem Historiæ numeros esse permutatos. Cujus mutationis exempla passim occurrunt. Sic 1 *Macchab.* 6. quia versu 30. legitur *Antiochus* habuisse triginta duos elephantos, etiam versu 37. leguntur viri triginta duo singulis elephantis insedisse, qui numerus justo auctior, ut alibi probavimus, perperam ibi translatus est. Nec difficile est satisfacere quæstioni quam movet *Augustinus*, *Quomodo sciam quid* Jonas *Propheta dixerit* Ninivitis? *Utrum triduum*, & Ninive *evertetur, an quadraginta dies?* Nam ut taceam versionis quamlibet vetustæ auctoritatem cum *Hebraico* textu nullo modo esse conferendam, & quòd *Hieronymus* & *Eucherius* insinuant, pœnitentiæ convenire quadragenarium numerum, quia solemnem illum fecerunt *Mosis*, *Eliæ*, & Christi jejunia: Si *Jonas* urbem ingrediens, quæ nonnisi tribus diebus poterat peragrari, prædicare jussus est, fore ut tertia die exscinderetur, triduanum id tempus quod illis indulserat Deus, cum *Jonæ* prædicatione fuisset prorsus impletum, nec ullus superfuisset locus pœnitentiæ, & jejuniorum indictioni.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Probatur נחש בריח, serpentem vectis, *Esa. 27. v. 1. esse Zygænam.*

Zygæna *non est cetus, ut multi volunt, sed cetaceus piscis. Nomen habet à jugo vel boum vel bilancium. Utrumque enim capite refert.* Italis balista *&* martello. *Massiliensibus* barretella. Hebræis נחש בריח Esa. 27. v. 1. *Serpens pro magno pisce* Amos 9. v. 3. *Loca Veterum & Recentiorum de* Zygæna. *In* Brasilia Panapana *piscis* Zygænæ *similis*. Sydus *ejusdem nominis* Job. 26. v. 15.

De *Zygæna* pisce *Romani* Scriptores altum silent. Sed eam *Oppianus*, *Ælianus*, *Galenus*, *Æginetus*, *Basilius*, *Phile*, *Suidas* inter maxima cete numerant. Quamvis re vera non sit cetus, sed cetaceus piscis. Non tamen longus, ut putavit *Philosophus* Historiæ lib. 2. cap. 15. sed γαλεώδης. *Zygæna* dicitur ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ, sive jugum intelligas, quod transversum boum collis imponitur, aut transversum librile, ex quo lances dependent. Utrumque enim monstrosâ capitis formâ refert *Zygæna*, quod neque rotundum, neque rostratum, neque fastigiatum, neque in latera compressum, quale in piscibus reliquis esse solet; sed (quod ei peculiare est) in latera extensum atque transversum habet hoc ferè modo:

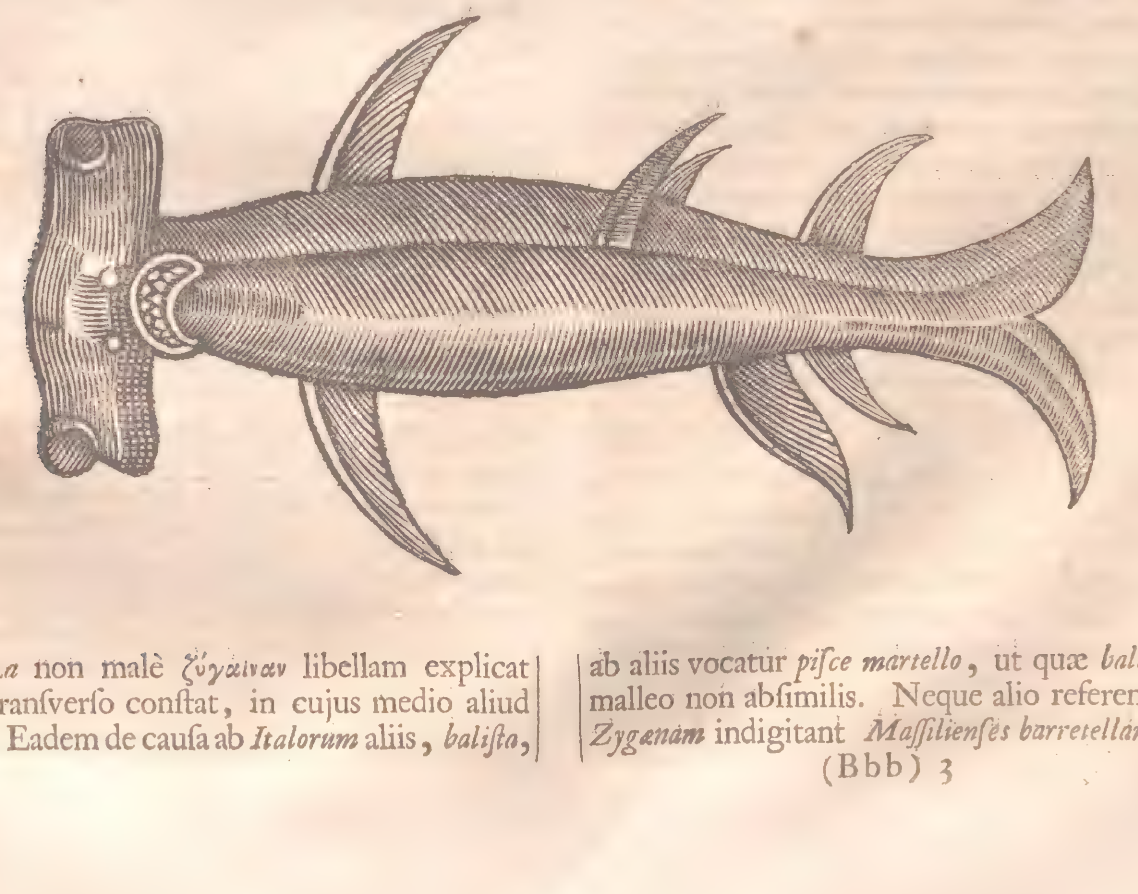

Proinde *Gaza* non malè ζύγαιναν libellam explicat quæ ligno transverso constat, in cujus medio aliud erectum est. Eadem de causa ab *Italorum* aliis, *balista*, ab aliis vocatur *pisce martello*, ut quæ *balistæ* sit, & malleo non absimilis. Neque alio referendum quod *Zygænam* indigitant *Massilienses barretellam*, & *peis*

Jouziou piscem *Judæum*, à birreto seu quadrato petaso quo utebantur olim *Judæi Avenonienses*. Eodem pertinere suspicor *Hebræum*, ceti, vel cetacei piscis nomen, נחש בריח. Ad verbum enim נחש בריח est *serpens vectis*, vel in quo aliquid transversum vectis instar, quâ in transversum obductâ firmantur fores. Serpens נחש eo loco idem plane est, quod תנין *cetus*. Sic Amos 9. v. 3. *Si occultent se à conspectu meo in fundo maris, inde jubebo* את הנחש *serpentem, ut mordeat eos*. Serpentem, id est, תנין *cetum*, לויתן *Leviathan*, ut rectè monent *Kimchius* & *Aben Ezra*. Eodem exemplo *serpens vectis* est *cetus transversarius*, seu cujus caput vectis instar est transversum, qualem præter *Zygænam* nullum novimus. Cetum hic accipio pro cetaceo pisce, quomodo *Græci* usurpant, quoties *Zygænam* cetis accensent. Itaque cum scribit *Esaias* capite 27. v. 1. *Dominum adversurum gladio suo durissimo, maximo, validissimo, in* Leviathanem *serpentem vectis*, idem est, ac si dixisset, *in cetum*, vel cetaceum piscem *Zygænam*. Sive eo loco *Zygæna* sit diaboli typus, ut volunt: aut Ecclesiæ hostium in genere. Quorum naturam cum forma exprimit, quam portentosam esse diximus, tum immanitate & robore, quo inter cetaceos pisces *Zygæna* plurimùm valet. Hæc ut apertiora sint, en tibi de *Zygæna* Veterum aliquot loca. *Oppianus Halieuticωn* lib. 1.

Κήτεα δ' ὀβριμόγυια, πελώρια θαύματα πόντε,
Ἀλκῇ ἀμαιμακέτῳ βεβριθότα, δεῖμα μὲν ὄσσοις,
Εἰσιδέειν· αἰεὶ δ' ὀλοὴ κεκορυθμένα λύσσῃ,
Τῶν ἤτοι κρυόεις τε λέων, βλοσυρή τε ζύγαινα.
Vasta etiam cete, pontique immania monstra,
Viribus indomitis pollentia, lumine torvo
Horrida, continuam rabiem spirantia & iras,
In quibus est dirusque leo, & truculenta Zygęna.

Idem lib. 5. *Halieuticωn* docens quanto marinæ belluæ terrestribus antecellant:

--- τίς δε λέοντος ἐνὶ φρεσὶν αἴθεται ἀλκὴ,
Ὅσσῃ ῥιγεδανῇσιν ἀνισώσαιτο ζυγαίναις;
--- *quisve leo est tanto qui ferveat intus*
Robore, ut horribiles queat exæquare Zygænas?

Ælianus Historiæ lib. 9. cap. 49. Τῶν κητῶν ἐσι μέγισα ὅ τε λέων, καὶ ἡ ζύγαινα, καὶ ἡ πάρδαλις, *cetorum maxima sunt leo, &* Zygęna, *& pardalis*. Item, Ἡ ζύγαινα, ὐκ αἴσιον ὁρᾷ, ὐδὲ ἐργάζεται τοῖς ναυτιλλομένοις ἄυτηγε, Zygæna *neque fausto est aspectu, neque opere, navigantibus*. *Basilius* in *Hexaëmeron Homilia* 7. Φάλλαιναι καὶ ζύγαιναι φοβεραι, *balænæ, &* Zygænæ *terribiles*. Neque aliter Recentiores. *Wottonus*, Zygæna *inter cete numeratur ferocissima*. Bellonius, *Cetaceus piscis est horridus ac plane monstrosus. Dentes in quinque ordines digestos, numerosissimos, planos, ut carcharias gerit. Oculos deorsum potius quam sursum leonina quadam voracitate convertit*. Rondeletius, *Aspectu est horribili trucique, occursuque inauspicato*. Salvianus, Zygæna *terribilis est, & robustissima. Non solum enim pisces reliquos etiam magnos atque natantes homines, si qui obvii occurrunt, suæ frontis acie vulnerare ac subvertere, sed amplo etiam ore & valde denticulato dilaniare solet*. Sed & ex *Hebræis Gersom Solomonis* filius in *Porta* cœli fol. b. ובזמננו זה נראה דג אחד גדול ארכו שעור אמה וראשו הוא רחב כשתי זריתות ועיניו הם בזה הענין העין האחד בקצה ראשו והעין האחר בסוף החצה האחר ונפלאו עליו כל הרואים אותו כי לא נראה כמוהו, *Etiam hoc nostro tempore visus est piscis magnus, longus cubito, capite lato duobus palmis, & oculis hoc modo. Unus oculus erat in extremo capite, & alter in altero extremo: & omnes qui videbant, mirabantur, quia talem piscem nemo viderat*. *Zygæna*, quam vidit hic *Judæus*, fuit haud dubiè una è minimis, neque dum perfectam corporis staturam attigerat. Piscis enim tantulæ molis inter cete non haberetur. *Zygænæ* formâ planè similis est *panapana*, piscis in *Brasilia* fluviatilis, sed mole minor. Vide *Bellonium*, *Rondeletium*, *Aldrovandum*, *Joannem* de *Leri* itineris sui cap. 12. *Joannem* de *Laet Americæ* suæ lib. 15. capite 14. &c.

Cæterum insigne aliquod sydus hujus nominis apud *Syros* fuisse ex his *Jobi* colligo cap. 26. v. 13. *Spiritu suo cœlos ornavit, formavit manus ejus serpentem vectis*. Nam qui cetum hic intelligunt, copulare videntur ἀσύνδετα. Ex *Hebræis* in eadem mecum sententia sunt *R. Levi* & *Aben Ezra*, quorum hic draconis sydus, ille viam lacteam putat à *Jobo* designari. Nos in re ignota non audemus temerè quicquam definire, donec aliunde nova lux in tenebris palpantibus oboriatur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De pisce *Tobiæ*.

Pisci Tobiæ *non est callionymus, ut volunt* Vallesius *& alii. Ille fluviatilis, & magnus, & anthropophagus. Hic marinus, & parvus, nec nisi pisciculis infestus*. Hebręi MSS. Tobiæ *diversa lectio, sed falsa. Piscis ille emersit, non tamen in terram se contulit, ut supponit* Vallesius. Callionymus *non suffecerit in viaticum duobus viris, neque edulis est*. Tobiæ *piscis silurus fuit, qui maximæ molis est, robore & audacia insignis: in quodcunque animal grassatur, etiam in homines*, Glanidi *similis. In* Euphrate *est, adeoque in* Tigri. Branchia *potuit attrahi, & in viaticum sale condiri*. Judæis *quidem immundus, æquè ac callionymus: sed alius cibi penuriâ licitus. Fel ad oculorum albugines extergendas utile*. Silluarium Vegetio. Glanidum *suffitu dæmones pelli crediti. Idem tribuunt* Arabes *pisci* الجري algiri, *quem Silurum esse volunt, cum sit anguilla*. שביטא sibbota, *piscis nonnullis* borbota, *id est*, Silurus, *qui barbaris Scriptoribus Solaris tanquam à Sole. Sed* ζίλυρος *est* ψίλυρος, σ *&* ψ *permutantur*, שבוטא sibbota, Judæis *mundus, & aliis colias, aliis thynnus, aliis scorpio, mihi* λάβραξ, *seu lupus. Quomodo* Pandectario, *quia mugili est similis, retia lacerat, cerebrum habet eximii saporis, à varietate colorum*, Hebræis *dictus est, ut nobis* bar, *&* Ital. varolo.

Dum in cetaceis sumus, hoc quoque disquirendum est in quem piscem maximè quadret immanis piscis descriptio apud *Tobiam* cap. 6. quem è fluvio *Tigri* in se irruentem *Tobias* Angeli jussu in siccum traxisse legitur, atque ex assatæ carnis τοῖς μεκανδρύοις tantum saliisse, quantum utrique sufficeret quousque *Ragas* pervenirent civitatem *Medorum* decem dierum itinere inde distantem, servato corde cujus fumo dæmonium pelleret, & felle quo albugines ex oculis abstergeret. *Franciscus Vallesius*, magni acuminis olim Philosophus in *Hispania*, Sac. Phil. cap. 42. callionymum intellexit; cujus felle Medici utuntur ad extergendas albugines, quique interdiu in terram exire legitur ad somnos capiendos. Unde est, quod ab *Oppiano* vocatur ἡμεροκοίτης *Halieuticωn* lib. 2. Vult igitur *Vallesius* callionymum, cum suo more in terram egrederetur, *Tobiæ* terrorem incussisse, ac si voraturus accederet. Ita enim habet *Vulgatus*: *Piscis immanis exivit ad devorandum eum: quem expavescens* Tobias *clamavit voce magna, dicens, Domine invadit me*. Adde si lubet callionymum ex *Gesneri* sententia esse *Arabum sabot*, piscis genus

genus quem *Damir* ſcribit frequentem eſſe in *Tigri* flumine, & *Abenbitar* in *Euphrate*, & ex ejus felle fieri collyrium. Quæ tamen talia non ſunt, ut me trahant in aſſenſum. Quin hoc *Valleſii* commento non puto quicquam eſſe abſurdius, quod & illius pace dixerim, & virorum doctiſſimorum (*b*) quos ille in aſſenſum traxit. Nempe marinus eſt piſcis callionymus, hic fluviatilis fuit, utpote in *Tigri* repertus prope *Ninum* quingentis minimum à mari milliaribus. Vix pedalis eſt magnitudinis callionymus, piſciculis veſci ſolitus, quos apophyſi quadam ex ore demiſſa venatur in ranæ modum. Hic fuit piſcis anthropophagus, magnæ molis, neque minoris audaciæ, ut qui *Tobiam* aggredi non timuerit, atque ita perculerit, ut is paveſcens ad Angelum voce magna clamaverit, *Domine, invadit me.* Fateor quidem habuiſſe me à nobiliſſimo & doctiſſimo juvene *D. Petro Daniele Huet* Hebræum *Tobiæ* exemplar manuſcriptum, in quo piſcis, qui è *Tigri* emerſit, ipſum *Tobiam* invaſiſſe non legitur, ſed ſolum ejus panem ediſſe. Ita enim habent *Hebræa* וירד טוביה אל הנחל לרחוץ רגליו ויצא פתאום דג אחד מן הנחל ויאכל את לחם הנער *Et deſcendit* Tobias *ad flumen, ut lavaret pedes ſuos: Et ſtatim exivit piſcis aliquis ex flumine, & comedit panem pueri.* Sed *Munſteri* editio διαῤῥήδην habet לאכול את הנער *ad devorandum puerum*, planè ut Vulgatus Interpres. *Græcus* quoque, καὶ ἐβουλήθη καταπίειν τὸ παιδάριον. Et *Syrus* ܘܒܥܐ ܠܡܒܠܥܗ ܠܛܠܝܐ, *Et quæſiit* (id eſt, conatus eſt,) *vorare puerum.* Et *Hebræus* à *Fagio* editus: ולקח את הנער ורצה לבלע, *Et invadens puerum voluit eum vorare.* Unde eſt quod in Vulgato ſequitur, *invadit me.* Sed & oppido falſum eſt quod ſupponit *Valleſius*, piſcem illum in terra fuiſſe. Emerſiſſe quidem legitur ex mediis aquis, ut in *Tobiam* irrueret, dum in flumine lavabat pedes. *Græca* editio, Καὶ ἀνεπήδησεν ἰχθὺς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. Vulgata, *Et ecce piſcis immanis exivit: Hebræa Munſteri* ויצא פתאום דג אחד מן הנחל. Et *Fagii* ויבא דג גדול מן הנהר. *Et venit è fluvio magnus piſcis.* Et *Syrus* ܘܫܘܪ ܢܘܢܐ ܡܢ ܢܗܪܐ; *Et piſcis ex amne exiliit.* Non tamen è fluvio legitur ita emerſiſſe, ut in terram ſe conferret. Etiam in medio mari piſces ex aquis emergunt, quoties è fundo maris in ſuperficiem feruntur; Quo modo emerſit hic piſcis, ita nimirum ut fluvio adhuc innataret. Quod ſequentia palam docent in *Græca* editione; Καὶ ἐκράτησε τὸν ἰχθὺν τὸ παιδάριον, καὶ ἀνέβαλεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν. Et in Vulgata: *Quod cum feciſſet, attraxit eum in ſiccum.* Et *Syrus* ܘܐܚܕܗ ܛܠܝܐ ܠܢܘܢܐ ܗܘ ܘܐܣܩܗ ܠܝܒܫܐ *Et puer piſcem illum arreptum in terram tulit.* Et editio *Pagii* ותפש את הדג והוציא מן הנהר, *Et piſcem correptum eduxit ex fluvio.* Quomodo traxit aut tulit aut jecit piſcem in terram, & è fluvio eduxit, ſi jam ante fuit in terra, ut ſupponit *Valleſius*? Præterea ut demus edulem eſſe callionymum, quod nonnulli aſſerunt, οἱ δὲ πλείους ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς, *ſed illis plerique contradicunt*, auctore *Æliano* lib. 13. cap. 4. non tamen pro viatico duobus viris ſuffecerit caro tantuli piſcis à *Tigri* fluvio Ragas uſque, quæ diſtabant itinere minimum decem dierum.

(*b*) Vide Delrio diſq. magic. l. 1. c. 3. Nic. Serar. in Tob. 6. Voſſ. de Idol. l. 4. cap. 39.

Itaque aliter ſtatuo, de ſiluro ſcilicet agi, qui inter piſces amnicos ratione molis, roboris & audaciæ facilè primas obtinet. De mole ſic *Plinius* Hiſtoriæ lib. 9. cap. 15. *Præcipua magnitudine thynni: Invenimus talenta quindecim pependiſſe*, &c. *Sunt & in quibuſdam amnibus haud minores, ſilurus in* Nilo, *&c.* Et *Auſonius* in *Moſella*,

Nunc pecus æquoreum celebrabere, magne ſilure,
Quem velut Actæo *perductum pectora olivo,*
Amnicolam delphina reor, ſic per freta magnum
Laberis, & longi vix corporis agmina ſolvis.

Item,

Talis Atlantiaco *quondam balæna profundo.*

Et verò Silurum, *Poloni Sum*, *Suevi Waller*, & *Walle* quaſi balænam appellant propter immenſitatem. In *Viadro Sileſiæ* amne tantæ eſt magnitudinis, ut currui impoſitus plerumque extra emineat. In *Albi Germaniæ* longitudo eſt trium ulnarum, pondus librarum cxx. In *Tibiſco Daciæ* flumine, & *Hungariæ* lacu *Peiſo*, ſiluros reperire eſt longos octo cubitos, graves libras CL. In Viſtula *Poloniæ* captus eſt unus, qui æquabat ſedecim pedes. Protelis boum è *Danubio* extrahi dicit *Plinius*, (*c*) id eſt, boum tractibus. Quod *Ælianus* multis explicat Hiſtoriæ libri 14. capite 25. Hæc de mole. Jam de robore & audacia non minus conſtat. Silurum graſſari dicit *Plinius* ubicunque eſt, omne animal appetere, equos natantes ſæpe demergere. Inde vulgare Proverbium apud *Bohemos*, referente *Gelenio*: *Piſcis piſcem invadit, invadit ſilurus omnes.* Ut rectè *Ambroſius* in *Hexaëmeron* lib. 5. cap. 5. divitem improbæ cupiditatis ingluvie abſorbentem infirmorum patrimonia cum ſiluro conferat, de minorum piſcium viſceribus alvum replente. Immenſa ſcilicet eſt voracitas, rictus oris maximè patens, labia aſpera in limæ modum, *ea aſpectus atrocitas ut terrorem etiam mortuus ſpectantibus videatur afferre.* Cætera etiam alii tradunt, ultimum hoc ſolus *Manardus*. In quo inſuper id notandum, quod ſilurum etiam in homines inſurgere affirmat: *In animalia*, inquit, *quantumvis magna audaciſſimè inſurgit, adeo ut nec hominibus parcat.* Sic *Johannes Vitus Hungarus* apud *Geſnerum* ſiluri meminit capti prope *Nadlac* oppidum, in cujus ventre viderit caput hominis cum dextra manu. Et puerum *Salvianus* in *Danubio* natantem ab eodem piſce narrat fuiſſe deglutitum. Neque id latuit Veteres. Habemus enim ea de re locum inſignem in *Pauſaniæ Meſſeniacis*, Θηρία δὲ εἰς ὄλεθρον ἀνθρώπων οὐ πεφύκασιν οἱ Ἑλλήνων ποταμοὶ φέρειν, καθάπερ γε Ἰνδὸς καὶ Νεῖλος ὁ Αἰγύπτιος, ἔτι Ῥῆνος καὶ Ἴστρος, Εὐφράτης τε καὶ Φᾶσις· οὗτοι γὰρ δὴ θηρία ὅμοια τοῖς μάλιστα ἀνδροφάγα ἀνιᾶσιν, ταῖς ἐν Ἕρμῳ καὶ Μαιάνδρῳ γλάνισιν ἐοικότα ἰδέας, πλὴν χρόας τὸ μελαντέρας καὶ ἀλκῆς. Ταῦτα δὲ αἱ γλάνεις ἀποδέουσιν. *Belluas in perniciem hominum* Græciæ *amnes non alunt, ſicut* Indus & Nilus Ægyptius, Rhenus *item* & Danubius, Euphrates *etiam* & Phaſis. *Hi enim belluas educant, quæ quantum quævis aliæ hominibus vorandis inhiant: Specie verò accedunt ad eas quæ in* Hermo & Mæandro *degunt, glanides; ſed colore ſunt nigriore & robore majore. His enim* duabus rebus *glanides* illis belluis *ſunt inferiores.* Siluros ſcribi certum eſt, qui figurâ corporis glanides planè referunt. *Ælianus* Hiſt. lib. duodecimi capite decimo quarto, Ὁ δὲ γλάνις ἐστὶ μὲν περὶ τὸν Μαίανδρον, καὶ σιλούρῳ μὲν τὸ εἶδος ὅμοιός ἐστι, *Glanis quidem eſt circa* Mæandrum, *ſpecie ſiluro ſimilis.* Hinc factum ut plerique glanidem cum ſiluro confunderent. In his *Plinius*, *Gaza*, & *Bellonius*, *Græci* quoque recentiores qui tam ſilurum quam glanidem communi nomine γλάνεον vocant. Omnino igitur in *Pauſania* piſcis ille ἀνδρόφαγος, glanidis ſpecie, ſilurus eſt. Quem & *Euphratis* facit incolam; unde in *Tigrim* facilis excurſus, cum alter in alterum influat, neque *Tigris Euphrate* ſit multò minor. Proinde etiam in *Tigri* marinas belluas, id eſt, cetaceos piſces, aſcendere certo anni tempore, nempe circa canis exortum, teſtatur *Diodorus* libro decimo nono, verba ſunt, Ἔχει δὲ καὶ θαλάττιον ἰχθὺν πολὺν, καὶ θηρία τῶν πελαγίων, ἃ φαίνεται μάλιστα περὶ κυνὸς ἐπιτολάς. Hactenus igitur id probavimus, immanem piſcem eſſe ſilurum, & humanæ carnis avidum, & in *Euphrate* amne, adeoque & *Tigri* notum, quæ in *Tobiæ* piſcem

(*c*) Plin. l. 9. cap. 15. vide Turneb. Advers. l. 24. cap. 42.

piſcem omnia ad amuſſim quadrant. Jam cætera expendamus.

Et Tobiæ *dixit Angelus, apprehende branchiam ejus, & trahe eum ad te: quod cum feciſſet, attraxit eum in ſiccum.* Qui pote, ſi de ſiluro res eſt, quem protelis boum ex *Danubio* extrahi diximus? Reſpondeo ſilurum hunc fuiſſe de mediocribus, quales etiam hamo piſcatores attrahunt, quantò magis apprehenſa manu branchia? Tale eſt, quod ex *Schnebergero* refert *Geſnerus* hamo captam anguillam, cum ſilurus vorare vellet, eam lubricitate corporis per ſiluri branchias transîiſſe, ſimulque ſilurum cum anguilla, utrumque mediocris magnitudinis, captum eſſe.

Quod de piſcis eſu additur, & illius carnibus in viaticum ſalitis, etiam ſiluris convenit, quos recentes ſalſoſve in cibum ſumi teſtantur *Dioſcorides*, *Plinius*, *Athenæus*, alii. In quem finem venditi *Romæ*

--- *(d) Pharia de merce ſiluri.*

(d) *Juv. Sat.* 14.

Non hic diffitebor tamen quod à *Bellonio* obſervatur, *Conſtantinopoli Judæos* à ſiluri eſu tanquam immundi abſtinere, quod glaber ſit, & ſquamis careat; quâ ratione fuerit etiam *Tobiæ* interdictus. Sed violationem legis ceremonialis excuſare potuit alîus cibi penuria. Sic *David* eſuriens τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, *Matth.* 12. *v.*4. Utut ſe res habeat, eodem incommodo urgetur eorum ſententia, qui callionymum hic intelligunt. Callionymus enim, præterquam quòd ſquamis caret, gravis eſt & viroſi ſaporis, quia in luto verſatur, & cœnoſa aqua veſcitur. Hinc *Athenæi* lib. 8. καλλιώνυμος βαρύς. Et *Æliani* lib. 13. cap. 4. Εἰσὶ μὲν οὖν οἱ καὶ φασιν αὐτὸν ἐδώδιμον, οἱ δὲ πλείους ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς· οὐ ῥαδίως γὰρ αὐτοῦ μνημονεύουσιν ἐν ταῖς ἀπὸ τῶν ἰχθύων πανθοινίαις, *Quidam edulem eum eſſe dicunt: ſed plerique aliter ſentiunt: nec facilè ejus meminerunt in conviviis ex piſcibus.*

Sed neque ad oculorum albugines extergendas ſiluri fel eſt inutile, *Hermolaus* in *Dioſcoridem*: Vegetius, *ſilluarion, ut puto, ſilurum vocavit, cujus felle ſuffuſos oculos inungi cum* Attico *melle, præcipit bobus.* Sic apud *Galenum*, (e) & *Aëtium* (f) vel hyænæ piſcis adhibetur ad oculorum cicatrices, ſuffuſiones, & alias hebetudines. Porro hyænam alii cum ſiluro, alii cum glanide, qui à ſiluro parum differt, piſcem eundem eſſe volunt, quia terreſtris etiam hyæna *glanos* vocatur.

(e) *Gal. Simplic. l.*10. *c.*12.
(f) *Aet. l.* 7. *c.* 111.

Denique quod in *Tobia* eſt maximè παράδοξον, hunc piſcem ſuffitu ſuo dæmones pepuliſſe, glanidi piſci tribuunt ſuperſtitioſi Scriptores. Auctor libri de paratu facilibus, *Galeno adſcripti*, cap. 241. *Ad pharmacias Caridii*, &c. *decoctum bibat, & geſtet etiam glanidum* (γλανέων) *oſſa: Hæc enim ſuffitu ſuo dæmones pellunt.* Idem citat *Geſnerus* ex *Kiranide*.

Et in *Damire*, *piſcis* الجري *algiri*, vel الجريث *algeriths* ſimili virtute pollet, ſi creditur *Algiahidh*, (Scriptor *Arabs* nugaciſſimus) cujus verba ſunt ان مرارته يسعط بها الفرس المجنون يذهب جنونه, *Si felle ejus provocetur ad ſternutationem equus dæmoniacus, diſcedet ab eo diabolus.* Porro, juxta pleroſque *Arabum*, *algiri* eſt ſilurus. *Azzamachſari*, الجري قيل انه السلور *Algiri dicitur eſſe ſilurus. Suleiman Ben Haſan* de eodem سماه دسقوريدوس بسلوروس *Dioſcorides vocat eum ſilurum.* Abenbitar, سلورس هو الجري *Silurus eſt algiri.* Et ſtatim refert ad *algiri*, quicquid de ſiluro habent *Dioſcorides* & *Galenus*. Tamen ut dicam quod res eſt, ab iiſdem Scriptoribus الجري ſic deſcribitur, ut appareat eſſe anguillam, quæ *Hebræis* eſt צלכח. Unde eſt quod alio nomine ibidem vocatur انكليس ἔγχελυς, & *Perſicè* مارماهي *marmahi*, quaſi ὀφιοίχθυν dixeris, quia piſcis eſt ſerpentis ſpeciem habens. Proinde quotquot *Arabes* ſilurum interpretantur, ſilurum cum anguilla; piſcem eundem eſſe putant, ut re vera eſt illi ſimilis. Eſt & الجري *algiri*, piſciculus circa *Baſoram* in *Euphratis* oſtio, qui pedes habet poſteriores ranarum inſtar, ſed nullos anteriores. Ita teſtatur *Ibnoſaida*.

Jam *ſabot* piſcem quod attinet (*Arabes* ſcribunt السبوط & الشبوط, & *Talmudici* שבוטא *ſibbota*) in *Arabici Dioſcoridis* capite de felle; verum eſt pro callionymo ſumi. At in *Aruch* manuſcripto, quem citat Cl. *Buxtorfius* שבוטא *ſibbota*, piſcis eſt, qui vernacula lingua vocatur בורבוטא *borbota*, id eſt, ſilurus. Ita enim appellant Scriptores infimæ antiquitatis. *Vincentius Doctrinalis* lib. 16. cap. 126. Borbotæ *piſces ſunt fluviatiles, aliquatenus anguillis ſimiles; lubrica namque ſunt, excoriantur ſicut anguillæ: corium habent nigrum,* (carnem) *eſu dulcem, & hepar præ omnibus piſcibus melius, & delicatius. Caput magnum reſpectu corporis; os amplum, & latum valde. Cum autem ætate duodecim annos exceſſerit, in corpus magnum creſcit. Et tunc nomen ejus mutatur, & Solaris vocatur.* Et cap. 134. *Solaris dictus eſt; quod in Sole libenter in ripis jacet.* Ita etiam *Albertus*. Sed uterque fallitur. Solaris, id eſt, ſilurus, ut ex deſcriptione patuit. Vocem corruperunt Recentiores, ut à Sole deducerent. *Græcè* ζίλουρος dicitur, quaſi ζείουρος, ἀπὸ τοῦ σείειν τὴν οὐρὰν à quatienda cauda, ſi *Athenæo* credimus. Mihi σίλουρος, idem eſt, quod ψίλουρος, caudâ glaber, vel caudâ tenuis, quia cum caput amplum habeat; deſinit in caudam tenuem, anguillæ more. Benedictus *Martinus* apud *Geſnerum* de piſce *Saluth*, ſiluri ſpecie, in *Helvetia*: *Caput habet amplum, & bene latum: Reliqua corporis pars eſt contractior, ut in acumen prope deſinat.* Σίλουρος & ψίλουρος idem ſunt, quomodo σίττακος, & ψίττακος, Σιττακήνη, & ψιττακήνη, σαυκρόποδες, & ψαυκρόποδες, σάγδα, & ψάγδα, unguenti genus in *Heſychio*. Sed, ne *ſabot* idem eſſe cum borbota ſeu ſiluro credatur, duo potiſſimum obſtant. Unum, quod *Arabes* الشبوط *ſabot* deſcribunt صغير الراس parvi capitis. Alterum, quod ſilurus *Judæis* eſt immundus. *Ibnoabas* de ſiluro, هو شي نحرمه اليهود ونحن لا نحرمه *Res eſt* Judæis *interdicta, ſed nos illam non interdicimus.* Et *Bellonius*: *Hujus piſcis eſu ex ſuæ Legis interdicto* Judæi *abſtinent, quod glaber ſit, & careat ſquamis.* At שבוטא *ſibbota*, vel *ſabot*, piſcis mundus eſt, ut *Talmudici* diſertè docent in *Talmude Jeroſolymitano*, tractatu de jejunio cap. 4. Proinde iidem in tractatu *de Sabbatho*, רבא מלח שבוטא, *Rabba ſalivit ſibbotam* in honorem Sabbathi. Quid quòd τῷ *Aruch* in voce אספנין planè aliud eſt שבוטא, nempe קולייס אוספנין *Colias Hiſpanorum*, piſcis à ſiluro diverſiſſimus, & ſcombro non abſimilis. Et *Gloſſa Talmudis* טוני"נא *toninam*, id eſt, thynnum, explicat. Ex qua verſionum inconſtantia, *Hebræos* apparet hic cæcutire. Itaque videndum, annon rectius *Arabs Pandectarius*, Sabot *eſt nomen cujuſdam piſcis, & eſt ſpinola.* Scorpionem intelligit *Geſnerus*, piſcem multis aculeis horrentem. Sed quę ſequuntur in eodem *Pandectario*,

Laura-

Laurachi labrax, *id est*, *variolus*, *similis cephaleo*, *aliter lauratius*, docent agi de lupo, qui *Græce* dicitur λάβραξ, hodiè λαύρακι, ἀπὸ τῆς λαβρότητος, ab immensa voracitate, nobis *bar*, Italis *varolo*, quasi varius, vel variolus à varietate colorum: item *spicola*, vel *spigola*, quomodo pro *spinola* legendum in *Pandectario*. Neque frustra dicitur *cephaleo*, seu *cephalo*, id est, mugili, esse similis. Idem enim de lupo tradunt. *Paulus Ægineta*, & *Kiranides* apud *Gesnerum*. Omnino igitur ex *Pandectarii* sententia *sabot* est lupus. Quod ut expendatur, sciendum quomodo piscem *sabot* describant *Arabes*. *Alcamus* ait esse caudâ tenuem, latum in medio, parvum capite. *Damir* addit in ea specie plerosque esse mares, paucas fœminas. Captos laceratis retibus magno impetu prosilire, quandoque ad decem cubitos. In amne *Tigri* esse plurimos *Abenbitar*, in *Euphrate* etiam, & in maris *Persici* littoribus, maximè circa *Siraph*, quæ maritima est urbs *Persidis* notissima. Idem, & *Rasi*, ex eorum felle præscribunt collyria ad oculorum suffusiones (*g*). In his vix quicquam est quod lupo non conveniat. Lupus enim, is inprimis qui paulò est pinguior, ventre prominet, capite est oblongo, caudâ tenui. Et si se retibus senserit implicitum, quanto potest impetu, in ea grassatur, ut discerpat, & sibi paret exitum. *Hæc in variolo* (id est, in lupo) *se animadvertisse nostri piscatores magno consensu testantur*, inquit, *Cœlius Calcagninus* in *Epistola* ad *Johannem Baptistam Angiarium*. Idem in mari reperitur, & in fluviis, præcipuè circa ostia, & in *Kiranide* fel ejus cum melle illitum, visum acuit, & oculorum hebetudines, suffusiones, nebulas, albugines, mydriasim, nyctalopem curat, aliosque hujus generis morbos. Eodem facit quod מוחא דשבוטא, *cerebrum sibbotæ* commendant *Talmudici* tractatu *cholin*, tanquam gratissimi saporis. Quomodo λάβρακος κρανίον, *Græci* Scriptores (*h*). In his *Aristophanes* in *Lemniis*, *Eubulus* in *Nutricibus*, *Eriphus* in *Melibœa*, ubi inter eas dapes recenset, ἃς, inquit, οὐδὲ μάκαρας ὑπερορᾶν οἶμαι θεούς, *quas ne beatos quidem Deos aspernari puto.* De cætero nomen שבוטא *sibbota*, non malè exprimit nostrum *bar*, & Italicum *varolo*, quæ nomina deduci à varietate colorum observavimus. Nam שבץ, *Hebræis* est, aurum, vel varios colores panno intexere. Inde שבוטא, dictus videtur *Chaldæa* dialecto, (quâ *tsade Hebræum* mutatur in *teth*) piscis diversicolor. Hos lupos *Xenocrates* appellat ἐπιστιγμένους, quasi maculis interpunctos διακριτικῶς; Quia lupi pisces sunt duorum generum, alii varii, & maculosi, alii sine maculis. *Columella* libri noni capite decimo septimo, *Tum etiam sine macula, nam sunt & varii, lupos includamus.*

(*g*) *Rasi de morb. cur. lib.* 9. *cap.* 27.

(*h*) *Vid. Athen. l.* 7. *cap.* 14. & 17.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Job. 40. 10. בהמות *behemoth*, non esse elephantem, ut volunt, sed hippopotamum.

Behemoth, & Leviathan, *id est*, *hippopotamus*, & *crocodilus*, *conjunctim à* Jobo *describuntur*, *ut passim à Veteribus*, *quia multa habent communia. Hippopotamus quàm vastum sit animal.* Græcè θηρίον, & Latinè bellua, *ut* Hebraicè behemoth. *Nomen* בהמה behema, *commune aquaticis cum terrestribus. Hippopotamus maximè accedit ad formam terrestrium.* Behemoth *non est* Plurale, *sed* Singulare Ægyptium. *Pluralia ejusdem formæ.* Behemoth quem feci tecum. *Imò* juxta te *in vicinia* Arabiæ. עם *pro* juxta *sæpe sumitur. Fœno pasci, rarum aquaticis. Hippopotamus bovi similis. Vis animalium in lumbis. Elumbis. Delumbare. Alvus elephanti mollior, hippopotami non item. Hastæ, & missilia ex ejus corio, quo non aliud firmius.* Lectis *in* India *pellis*, *ut hippopotami.* חפץ, *retorquere. Hippopotamus caudam retorquet suis instar. Cur cauda ejus dicatur esse, ut cedrus.* פחדים *sunt femora*, *non testiculi*, *nisi secundario*, *ut* ירך, & *femur. Nervi perplexi*, *quia copiosi.* Πλοχμοὶ, πλεκτάναι, πλόκαμα, *quid* Græcè. מטיל metil, *vectis ferrea unde dicta. Equi*, & *tauri*, *cur* Poëtis, χαλκόποδες, & χαλκοκρότοι. Æreus, *id est*, *fortis. Hippopotami ossa duriora quam elephanti.* Proconnesi *statua* Cybeles *ex ejus dentibus. Hippopotamus cur principium viarum Dei. Multa in eo miranda. Repertor detrahendi sanguinis.* הרבא harba, *seu* harpe Phœnicum *inventum. Harpe* Saturni, Jovis, Nemesis, & Persei, *quæ in cœlum translata.* Mycenæ *sic dictæ*, *quia ibi ejus* μύκης, *seu capulus. Harpe propriè falcatus ensis.* Romanis *idem sica (unde sicarii*, Act. 21. 38.) & κόπις, Persis σαγαρὶς, & Laced. ξυήλη. Jos. 13. 22. ἅρπη *in* Græca *versione. Hippopotamo Deus* harpen *applicavit*, *id est*, *falcatos dentes*, *quos etiam* Poëtæ ἅρπην *vocant. Hàc illum segetes demetere*, & *perdere. Lapis hippopotami dentibus similis cur dicatur nympharena. Alii lapides ebori similes. Montes fœno fœcundi. Aquatilia in montibus pasci quam* παράδοξον. *Montes etiam in* Ægypto *inferiore. In Samogithia* Mors *hippopotami species mari relicto montes petit. In latibulo arundinis cubat hippopotamus*, *non elephas. Quid sit* fera arundinis, *Psal.* 68. 31. Nilus δονακώδης. Salices *torrentis*, *id est*, Nili. Nilus *cur dicatur torrens*, & διιπετής. Nilum *non aliunde augeri quàm ex æstivis imbribus. In* Ægypto *viticis* & *papyri copia*, *maximè circa* Sain *ubi hippopotami. Nova explicatio loci*, Job. 40. 18. *Recepta versio*, Jobo *affingit portentosam hyperbolen*, *quod dicit*, *elephantem fluvium integrum sorbere*, *quod de* Pythio *dracone*, Poëtæ *fabulantur*, & Græcia *mendax de* Xerxis *copiis. Hanc versionem cum* Hebræis *verbis non convenire.* Hebraicè הגיח, *non est educere*, *sed erumpere.* אל *pro* על. *Elephantes in aquis statim suffocari*, *nisi promuscis emineat. At hippopotamus*, *quamvis sit natatus expers*, *tamen integros dies degit in fundo* Nili. Nonnus *notatus.* Nicandri Scholiastes *emendatus. Hippopotamum nonnisi dolo capi*, & *quâ arte. Hippopotami quando* Romę *primùm visi. Quando in* Ægypto *defecerint. Horum* Æthiopica *duo nomina explicantur.*

Jobi capite quadragesimo, & quadragesimo primo, ita describuntur *Behemoth*, & *Leviathan*, ut appareat esse bestias vastæ molis. Unde factum, ut Recentiorum plerique putaverint *behemoth* esse elephantem, & *Leviathan* balænam, hanc aquatilium, illum terrestrium animalium sine controversia maximum. Quorum ego sententiæ libenter accederem, nisi re accuratius perpensa multa de illis dici viderem, vel in receptis versionibus, quæ ab elephantis & balænæ natura quam maximè abhorrent. Ut taceam Interpretes, hoc præjudicio abreptos, alio detorsisse quædam, quæ si rectè explicentur, & ut *Hebræa* verba sonant, luce clarius apparebit nominibus *behemoth* & *Leviathan* duo animalia describi ab elephante & balæna longè diversissima. Quænam autem illa sint, definire non est obvium. Mihi tamen placet inprimis quod doctrinæ non vulgaris atque acerrimi judicii viri, *Beza* & *Deodatius*, *Leviathanem* statuunt Niloticum esse crocodilum. Unde su-

spicio non levis τοῦ Behemoth esse crocodilo socium animal, atque ejusdem *Nili* incolam hippopotamum. Cujus sententiæ novitate nolim quenquam absterreri, priusquam rationes meas apud se perpenderit. Quarum prima hæc esto, quod ut in præcedenti scena capite trigesimo octavo de solis terrestribus actum, ita in hac vero consentaneum est solum agi de aquaticis, ne instituti ordinis ratio perturbetur. Itaque cum *Leviathan* ex omnium consensu aquaticum sit animal, idem videtur de *behemoth*, quia in eadem serie orationis utrumque describitur. In qua sententia fuisse veteres *Hebræos* vel ex spurio *Esdra* colligas libri quarti capite sexto versu 47.48.49. ubi manifestè *behemoth* (aut *Enoch*, ut pleraque exemplaria corruptè habent) inter aquatilia ponitur quæ quinto die creata sunt. In aquatilibus porro hippopotamus & crocodilus rectè junguntur, quia magna est inter hæc duo naturæ similitudo. Vastum enim utrumque est, & ferum, & quadrupes, & ex genere τῶν ἀμφιβίων, & χαυλιόδους, & ἀνθρωποβόρον ζῶον. Et quod jam observavimus, utrique communis est in *Nilo* habitatio. Quo faciunt verba *Plinii* libri vigesimi octavi capite octavo, *Est crocodilo cognatio quædam amnis ejusdem, geminique victus cum hippopotamo.* Proinde rari sunt Scriptores qui non de utroque conjunctim agant. Videndi ante alios, *Herodotus*, *Diodorus*, *Mela*, *Plinius*, *Solinus*; *Philo*, *Pausanias*, *Marcellinus*, *Isidorus*, *Eustathius Antiochenus*. Neque nomen *behemoth* malè convenit hippopotamo. Cum *Hebraicè* בהמה *behema*, sit bestia quævis quadrupes, maximè si sit majoris molis, qualis est hippopotamus, de cujus mole Veteres diversa tradunt, quia in eadem animalis specie statura sæpe variat. Nemo minorem facit *Aristotele*, qui tribuit illi μέγεθος ἡλίκον ὄνου, *asini magnitudinem*. At in *Herodoto* hippopotami statura est, ὅσον τε βοῦς ὁ μέγιστος, *quanta maximi bovis*. In *Diodoro*, οὐκ ἐλάττων πήχεων πέντε, *cubitis quinque non minor*. In *Achille Tatio*, κατὰ μὲν τὴν ἰδέαν καὶ θέσιν ὡς ἵππος, τὸ δὲ μέγεθος ὡς τριπλάσιον, *specie quidem & situ* partium *ut equus*, *sed magnitudine tripla*. Quin hippopotamum idem appellat *Ægyptium* elephantem, quia proximi ab eo roboris esse judicatur. Unde est quod barbari Scriptores hippopotamum robore & statura cum elephanto conferunt, aut etiam illi præferunt. Ita *Vincentius*, *Doctrinalis* libri decimi sexti capite centesimo quadragesimo quarto, *Hippopotamus est bellua in terra nascens, æqualiter potens elephantibus, plerumque major.* Et quisquis *Alexandri* Magni epistolam ad *Aristotelem* supposuit: *Majores elephantorum corpore, hippopotami inter profundos aquarum gurgites emersi apparuerunt.* Quæ licet in majus aucta sint, constat tamen hippopotamum paucis animalibus cedere mole & statura corporis. Proinde *Græci* θηρίον, Latini *belluam* vocant, & *Hebræi* בהמות *behemoth*. *Diodorus*, Θηρία δὲ ὁ Νεῖλος τρέφει τόν τε κροκόδειλον, καὶ τὸν καλούμενον ἵππον. Plinius, *Major altitudine in eodem* Nilo *bellua, hippopotamus editur.* Ammianus, *inter arundines hæc bellua cubilibus positis.* Scio *Mercerum* & alios definire בהמה *behema*, bestiam terrestrem quadrupedem, ac si *behema* dicatur de solis terrestribus. Sed aliter docent *Arabes*, suo nimirum idiomate بهيمة *bahima*, quod idem est, tam significare quadrupedes quæ in aquis quam quæ in terra degunt. *Alcamus*

البهيمة كل ذات اربع قوايم ولو في الما

Albahima, omne animal quadrupes, etiamsi in aquis degat. Ita etiam *Giauhari* apud doctissimum *Golium*. Quamvis vel si verum id esset בהמה solum dici de terrestribus, tamen hippopotamus censeri posset inter בהמות *behemoth*. 1. Quia est animal ἀμφίβιον, tam χερσαῖον quam ποτάμιον, ut in *Diodoro* habetur. 2. Et ratione similitudinis quam habet cum mere terrestribus. Aquatilium certè nullum est quod ad terrestrium formam tam propè accedat. Unde factum putaverim, ut omnium aquatilium solùm dicatur בהמה *behema*, κατ' ἐξοχὴν, vel בהמות *behemoth* etiam ex *Ægyptia* dialecto. Neque enim *behemoth* plurale est, ut volunt, sed singulare *Ægyptium*. Talia θὼθ, φαὼθ, φαμενὼθ, mensium *Ægyptiorum* nomina, *Anthol.* lib. 1. cap. ultimo. *Racoth* in Lexico *Coptico Alexandria*, quæ *Straboni*, *Pausaniæ*, & *Stephano* Ῥακῶθις. *Soth* vel *sothi* canis, qui Σῶθις *Horo*, *Plutarcho*, *Porphyrio*, & *Damascio*. *Omoth* tertius capricorni decanus in *Julio Firmico*. *Anoth* telephium, & *mothoth* chelidonium majus in *Auctario Dioscoridis*. Iisdem fuere *cathoth* polium, & *titoth* cyclamen, quæ Apuleio *cathotis* & *titothos*. Et planta *Ægyptiæ* fabæ similis *lot* vel *melilot*, quæ *Græcis* λωτὸς vel μελίλωτος. Itaque in voce *behemoth* terminatio est *Ægyptia*, ut *Ægyptium* est ipsum animal.

Illius porrò descriptionem Deus sic aggreditur *Job.* 40. 10. *Behemoth quem feci* עמך *tecum*, vel potius *juxta te*, id est, in vicinia tua, ac si diceret Deus; Argumenta potentiæ, nihil opus est, ut ex longinquo petam, cum propinqua suppetant. Inter belluas quas in *Nilo* creavi *Arabiæ* tuæ vicino, quam mirabilis est hippopotamus? Hoc loco עם, *juxta* reddimus, quomodo sæpe sumitur. Sic *Jos.* 7.2. *Hai* legitur esse עם בית און, *juxta* Bethaven. Jud. 9.6. *Constituerunt* Abimelechum *Regem* עם אלון, *prope quercetum.* Jud. 18.3. *cum* essent עם בית מיכה, *prope domum* Michæ. Jud. 19. 11. *Ipsi erant* עם יבוס, *prope* Jebus. 2 Sam. 6.7. de Uza, *Et mortuus est ibi* עם הארן האלהים, *prope arcam Dei.* 2 Sam. 20.8. *Cumque illi essent* עם האבן הגדולה *prope lapidem magnum.* Et in ipso *Jobi* libro capite 17. versu 3. עמך, *Hieronymus* reddit *juxta te*, quomodo nos hoc loco.

Fœnum ut bos comedit) Bos & elephas ex æquo jumenta sunt: Ideoque nihil mirum est si eodem cibo vescantur. At ut hippopotamus, aquaticum animal & in fundo *Nili* plerumque degens, bovis instar fœno pascatur, hoc verò mirum est & inauditum, ideoque nec ab aliis prætermissum. *Diodorus*, Καταvέμεται τόν τε σῖτον καὶ τὸν χόρτον, *Depascitur frumentum & fœnum.* Et eum ad pabulum è fluvio prodire dicit *Nicander Theriac.* versu 569.

Χίλοις ὅτε χλοάζουσι νέον δ' ἀπεχεύατο ποίην.
Pabula cum incipiunt herbâ florere recenti.

Neque de nihilo est quod bovi comparatur, quem non solùm pastu & cibo, sed & mole refert corporis, & formâ capitis & pedum. Unde *Itali bomarin*, id est, bovem marinum appellant. Qua de re legendi sunt ex Veteribus, *Herodotus* & *Diodorus*, ex Recentioribus *Gesnerus*, *Bellonius*, *Alcisius Cadamustus*, *Leo Africanus*, & alii.

11. *Ecce nunc potentia ejus in lumbis, etiam robur ei est in umbilico ventris*) Prius hemistichium nihil habet quod Lectorem remoretur. In lumbis enim sedem esse virium, nemo nescit. Hinc *Nahum.* 2. 1. *Robora lumbos*, *Psal.* 69. 24. *Lumbos eorum nutare fac.* Et Roboam Judæis: *Minimus digitus meus crassior est lumbis patris mei.* Itaque *elumbis* pro debili sumitur & *delumbare* est debilitare. Sed si de elephante res est, quomodo in illum quadrabit posterius hemistichium, *etiam robur ei est in umbilico ventris.* Cum *Plinius* & *Solinus* elephantem doceant *durissimum dorso tergus habere, sed ventri molle.* Unde est quod *Rhinoceros* in elephantum dimicaturus, *ejus alvum maximè petit quam scit esse molliorem.* Ita *Plinius* lib. 8. cap. 20. Quibus hæc *Æliani* consonant Hist. lib. 17. cap. 44. Ὑπεισιν οὖν αὐτοῦ τὰ σκέλη καὶ τὴν νηδὺν, ὑποτέμνει τε καὶ ὑποσχίζει τῷ κέρατι, *Subit igitur* (Rhinoceros) *ipsius crura & alvum, quam cornu suo discerpit & dilacerat.* Sed & ex animalculis יתוש *jatthus*, *Gr.* ἐμπὶς, culicis aquatici genus, eâ ipsa ratione elephantem territat & discruciat. Itaque

que ad hæc *Talmudica* in de *Sabbatho* fol. 77. b. אימת יתוש על הפיל, *terror jattus*, seu culicis, *super elephantem*, *Baal Aruch* sic habet רחש הוא שנדל במים נכנס לו בטבורו ומפחידו, *Reptile est in aquis crescens, quod umbilicum ejus subiens, eum terret.* Et magnum illum elephantem *Eleazarus* hac eadem parte confodit. Sic habetur 1 *Macchab.* 6. 46. Εἰσέδυ ὑπὸ τὸν ἐλέφαντα, καὶ ὑπέθηκεν αὐτῷ, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν. Et *Josephi Antiquitatum* libri duodecimi capite decimo quarto. Ὑποδὺς δὲ ὑπὸ τὴν γαστέρα, καὶ πλήξας ἀπέκτεινε τὸν ἐλέφαντα. Et *Chronicon* templi secundi pagina vigesima septima, ויתקע את חרבו בכרס הפיל, *Et gladium suum infixit in ventrem elephanti.* Sed disertissimè omnium *Gorionides* libri tertii capite secundo, ויבא בין רגלי הפיל וידקור אותו בחרבו על טבורו ויפול הפיל עליו, *cum venisset inter elephanti pedes, confodit eum gladio suo in umbilicum impacto, & super eum cecidit elephas.* Apparet igitur *Behemoth*, non esse elephantem, quia elephantis robur esse in umbilico ventris non dixisset Sacer Scriptor, cum à vero nihil sit alienius. At hippopotamus ventre & umbilico, non minus quam reliquo corpore, tectus est, & quasi cataphractus impenetrabili corio tantæ soliditatis & spissitudinis, ut tornetur in hastas & missilia. Δόρατα vocat *Philosophus Historiæ* libri secundi capite septimo. Et ξυστὰ ἀκόντια, *rasilia tela*, id est, torno, aut radulâ, seu dolabrâ expolita, *Herodotus* in *Euterpe*. Quo sensu dixit *Poëta*,

--- *& rasæ hastilia virgæ.*

Hinc *Cyrus* ad milites, *Cyrop.* libro quinto. Ὅσις δὲ πεπαίδευται καὶ παλτὸν ξύσασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθέσθαι, *Quisquis telum dolare didicit, bonum est, ut ne dolabræ oblivisćatur.* Itaque cum hippopotamus in *Diodoro* corium habere legitur, πάντων τῶν θηρίων σχεδὸν ἰσχυρότατον, vox σχεδὸν est otiosa, ut in *Platone* passim. Nec sine hyperbole *Ptolemæus* (a) in *India* extra *Gangem*, *Lestas*, seu latrones describit, τὸ δέρμα ἔχοντας παραπλήσιον ἵππων ποταμίων, ὡς μὴ διακόπτεσθαι βέλεσιν, *pellem hippopotamis similem habentes, ita ut sagittis trajici nequeat.* Quod sumptum videtur ex *Indicis Ctesiæ*: Nam in *Bavarico* codice hæc leguntur ab aliis prætermissa, *Visos in Gaitæ fluminis quadam parte ferinos homines, hippopotami ferè cute, quam ne tela quidem ipsa perfoderent.*

(a) Lib. 7. cap. 2.

12. *Retorquet caudam suam, quæ est, ut cedrus*] Verbum חפץ alii aliter reddunt. Nos cum *Chaldæo* Interprete כפף, *curvare*, vel *retorquere*. Sic *Arabicè* حفض العود curvavit, inflexit, contorsit lignum. Caudam retorquere suum proprium. *Plinius* libri undecimi capite quinquagesimo, *Caudam sues retorquent, canum degeneres sub alvum reflectunt.* Hippopotamis autem caudam esse suum, vel aprorum in modum, tortilem scribunt auctores gravissimi. *Aristoteles*, Ἔχει δὲ χαυλιόδοντας ὑποφαινομένους, κέρκον δὲ ὑός. *Plinius in eodem Nilo hippopotamus editur caudâ, & dentibus aprorum.* Quidam legunt, *caudâ tortâ, & dentibus aprorum.* Quam lectionem hæc *Solini* confirmant: *Hippopotamus in eodem flumine ac solo nascitur, aprugineis dentibus, cordâ tortuosâ.* *Bellonius* quoque, testis αὐτόπτης, caudam habere dicit, *ut porci & testudines*, rotundam. Ut falli necesse sit *Herodotum*, & *Diodorum*, qui pro porcina caudam equinam hippopotamo assignant.

Ut cedrus] Elephanti cauda est brevis. *Nonnus* in ejus descriptione *Dionysiacωn* libro vigesimo sexto versu 315.

Λεπτοφυής, ἐλάχεια τινάσσεται ἄστατος οὐρή.

Tenuis parva agitatur instabilis cauda. Sed & hippopotamus brevem habet caudam, ratione corporis. Itaque de utrovis intelligas, cedro non comparabitur ratione longitudinis. Sed hippopotami cauda potuit cum cedro conferri, ratione glabritiei, rotunditatis, spissitudinis, & firmitatis, quam summam esse oportet in ea, quâ diximus, tergoris soliditate. *Eustathius Antiochenus* in *Hexaëmeron*, Ὁ δὲ λεγόμενος ἱπποπόταμος οὐρὰν παχεῖαν ἔχει καὶ ψιλὴν τριχῶν, *caudam habet densam & depilem.* Pro παχεῖαν *Leo Allatius* legit βραχεῖαν, *brevem.* Quomodo est in *Achille Tatio*, Οὐρὰ βραχεῖα καὶ ψιλὴ τριχῶν. Et in *Ammiano*, Bifidas *habentes ungulas, caudasque breves.* In *Bellonii* descriptione neutrum omissum: *Caudam habet*, inquit, *brevem, crassam, rotundam*, &c. Caudam brevem, & crassam, id est, βραχεῖαν καὶ παχεῖαν. Ergo cum hippopotami cauda brevis crassaque sit, & valdè firma, tamen is ad libitum eam flectit & retorquet, quod ut maximi roboris argumentum hic observatur.

Nervi femorum ejus perplexi sunt] vel *intricati. Hebræum* פחדים alii *testiculos*, alii *territationes*, nos *femora* explicamus ex *Arabica* lingua, qua فخذ est *femur. Avicenna* in ossium anatomia capite vigesimo septimo الفخذ *est os femoris maximum*, inquit, *in humano corpore, & quidquid est supra se deferens, quidquid infra transferens.* At *Arabum* aliis الفخذ est totum femur. Sic *Psal.* 44. 4. *Accinge gladio tuo* على فخذك *super femur tuum*, Apocalypsios 19. versu 16. *Nomen scriptum est in veste ejus* وفخذه & *femore ejus*, Sirach. 19. 12. *Qualis est sagitta fixa* في فخذ المر *in femore hominis.* Unde verbum فخذ est femur lædere. Et mulier الفخذا dicitur, cum divaricatis cruribus, & femoribus, virum admittit. Sed & in hoc ipso loco *Arabs* habet عروق افخاذه & *Syrus* ܓܝܕܐ ܕܦܚܕܘܗܝ Et utrumque redditur à *Gabriele Sionita*, *nervi coxarum ejus.* Si *Chaldæos* opponas, quibus פחדין sunt testiculi: ut *Levit.* 21. 20. in *Onkelo* מרים פחדין, *attritus* testiculis: Respondebo hanc esse vocis secundariam notionem. Quomodo *Hebræum* ירך, quod proprie femur sonat, etiam pro ea parte sumitur, quæ generandi vim habet, *Gen.* 46. 26. *Exod.* 1. 5. *Num.* 5. 22. & passim. Ita etiam femur sumitur *Historiæ* tripartitæ libri decimi capite trigesimo tertio, cum dicitur de *Benjamine* martyre: *Alium rursum calamum acutum in ejus* FEMUR, *unde humana origo descendit, jussit immitti.* Pro eo quod *Theodoretus Ecclesiasticæ Historiæ* libri quinti capite trigesimo octavo, Ἕτερον αὖ πάλιν κάλαμον ὀξύνας, ἐνέβαλε τῷ παιδογόνῳ μορίῳ. Itaque quamvis פחד alibi pro testiculo possit sumi, tamen propriè est femur. Neque aliud intelligo in his *Jobi* de *Behemoth* גידי פחדיו ישרגו, quæ proinde sic interpretor, *Nervi femorum ejus perplexi sunt.* Quia robur belluæ, in quo jam versatur Deus, non aliunde melius colligitur quam ex nervorum copia: Quos valde frequentes esse oportet, cum se mutuo implicant, ut rami arborum solent in sylvarum opacitate. *Græci* videntur hanc phrasin æmulari, cum πλοχμοὺς, & πλεκτάνας vocant, polyporum brachia, & cirros, quia ἐκ τῶν ἰνῶν πεπλεγμένοι εἰσὶν, *ex fibris implicati sunt.* Et πλόκαμα τὰ περιόσεα νεῦρα, *nervos qui ossa ambiunt*, quorum rami tenuissimi decussantur atque implicantur. Similis est decussatio, & perplexitas in nervis femorum hippopotami, quæ proinde robustissima sunt. Adeo ut hoc animal nonnulli tradant navem uno pede facilè diffringere, vel inclinatam mergere, quod de cymba malim accipi, quia de nave superat fidem.

13. *Ossa ejus ut æs fusum*, *ossa*, inquam, *ejus sunt sicut vectis ferrea*] Ad verbum *ossa ejus* אפיקי נחושה, *defluxus* seu *fusiones æris. Chaldæus* פצידי נחשא, quæ eodem recidunt. Vectis ferrea est מטיל *metil.* Alibi non repe-

reperitur. Radix *Arabicè* مطل *matala*, est ferrum cudere, & extendere. Unde مطال *matal*, qui cudendo cassides ferreas conficit, atque alia hujusmodi, & مطول *mamtul* de ferro, *cusum & in longum extensum*. Rectè igitur Veteres מטיל *metil*, ad ferrum referunt. Et à Senioribus redditur σίδηρος χυτὸς, *ferrum fusile*, à *Symmacho* συμβλήματα σιδήρου, *commissuræ ferri*, ab *Hieronymo*, *laminæ ferreæ*. Sensus est, hippopotami ossa non esse, ut in plerisque piscibus, meras cartilagines, sed æris & ferri instar durissima, firmissima, validissima. Ut *Mich.* 4. 13. *Surge & tritura, filia* Sion, *quia cornutuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas, & comminues populos multos.* Quo sensu equi & tauri à Poëtis χαλκόποδες appellantur & χαλκόκροτοι, *æripedes* & *ærisoni*, qui maximè pedibus valent, durissimamque habent ungulam. Alii aliter accipiunt, sed habeo quos sequar. *Hesychius*, Χαλκόποδας, ἰσχυρόποδας. *Homeri* vetus Scholiastes in *Iliad.* θ', Χαλκόποδας, στερεόποδας. *Suidas*, Χαλκοκρότων, χαλκοπόδων, τουτέστι τὰς ὁπλὰς ἰσχυρὰς ἐχόντων. Item, Χαλκόπους, ἐριννύς, ἤγουν στερρεά: Lege στερρὰ vel στερεὰ, ut in Scholiaste *Sophoclis* in *Electra*. Et in *Oedipo Coloneo* versu 1039. Τὸν χαλκοβόαν Ἄρη, idem explicat στερρεοβόαν μεγαλόφωνον. Lege στερεοβόαν. *Virgilius* libro tertio Georg.

--- temo trahat æreus orbes.

& ibi *Servius*, *Æreus*, *fortis*. Et *Æn.* 5.

--- vastis tremit ictibus ærea puppis:

Ubi rursus *Servius*, *Ærea*, *fortis: nam ærea non est puppis, sed prora.* Ut infrà eodem libro: *Ærea, quem obliquum rota transiit.* Et *Horatius* libro tertio, *Od.* 16.

Inclusam Danaen *turris ahenea*
Robustæque fores, &c.

Nunc ut ad rem redeamus, in hippopotamo summa est ossium firmitas, adeoque major esse creditur quam in elephanto: qui, cum nihil habeat dente durius, ex quo fit ebur, tamen hippopotami dens duritie præcellit. Quod his verbis asserit *Odoardus Barbosa* in *Cephalæ* descriptione: *Hanno* (gli ippopotami) *i denti, come gli elefanti piccoli, & è migliore avorio di quello de gli elefanti; è più bianco, è più forte, è di maniera, che non perde il colore.* Quod sequutus *Scaliger* in *Cardanum* Exercit. 187. *sect.* 2. *Hippopotamo*, inquit, *dentes, utrimque singulæ ex inferiore mandibula surrecto flexu, sesquipede majores, candore splendoreque ebori pares: Eò præstantiores quod ut ebur nunquam pallescant, amisso candore: Materiam quoque firmiorem tradunt.* Sed & *Diepenses* artifices in ea arte peritissimi, hippopotami dentem asserunt ebore difficilius scalpi. In usu fuisse etiam apud Veteres ex *Pausania* didici, qui in Matris Magnę statua *Proconnesi*, cætera scribit ex auro constitisse, sed faciem ex hoc dente, quo pro ebore usi sint: Καὶ αὐτῇ τὸ πρόσωπον ἀντὶ ἐλέφαντος ἵππων τῶν ποταμίων ὀδόντες εἰσὶν εἰργασμένοι. Hæc ille in *Arcadicis*.

14. *Ille est principium viarum Dei*] id est, operum in hoc genere. Nam cæteræ בהמות *behemoth*, seu quadrupedes bestiæ, die sexto creatæ sunt, hippopotamus quinto, quo die dixit Deus, *Aquæ producant*, &c. ut notatur in quarto *Esdræ*. Aut principium operum Dei, *Gr.* τὸ ἐξαίρετον, *Gall. un chef-d'œuvre de Dieu*, unum ex operibus Dei præstantissimis. Quomodo vocatur *Amalec* ראשית גוים, *principium gentium Num.* 24. 20. id est, gens una è nobilissimis. Dei timor ראשית חכמה *principium sapientiæ*. Mel ἀρχὴ γλυκασμάτων in *Sirachide*. Ita vocatur hippopotamus *principium viarum Dei*, id est, Dei opus eximium. Utut enim sit perniciosum animal, tamen in eo multa sunt quæ admirationem excitant, vasta moles corporis; robur immane; tergus impenetrabile; stupendus oris hiatus, & portentosa voracitas; candor dentium & firmitas; mari, terræ & amni vita communis: & in tanta corii duritie ingenium ultra animalia cuncta ratione carentia sagacissimum, ut est in *Ammiano* libro vigesimo secundo. Unde sagacitatis hujus duo documenta profert, à *Plinio* etiam & *Solino* non prætermissa. Unum, quod postquam segetes abundè depastus est, *cumque jam cœperit redire distentus, aversis vestigiis distinguit tramites multos, ne unius plani itineris lineas insidiatores sequuti, repertum sine difficultate confodiant.* Alterum, quod cum *aviditate nimia extuberato ventre pigrescit, super calamos recens exsectos femora convolvit & crura, ut pedibus vulneratis cruor egestus, sagina distentum, faciat levem, & carnes saucias cœno oblinit, quamdiu in cicatrices conveniant plagæ.* Hinc vocat *repertorem detrahendi sanguinis Plinius* libri vigesimi octavi capite octavo, & *medendi magistrum*, libri octavi capite vigesimo sexto. Apud *Papremitanos* sacrum fuisse animal scribunt *Herodotus* & *Plutarchus*, quamvis in reliqua *Ægypto* fuerit execrationi, tanquam *Typhonis* symbolum.

Qui fecit eum, applicavit ei חרבו, *harpen ejus*) id est, *applicavit ei harpen. Hebræum* חרב *hereb*, & *Chaldaicum* חרבא *harba*, alii *gladium*, nos hic *harpen* interpretamur. Neque enim ἅρπη *Græca* vox aliunde deducitur quam ex *Phœnicia harba*. *Eusebius* ex *Sanchoniathone*, Scriptore *Phœnicio*, libro primo præpar. Τῆς δὲ Ἀθηνᾶς γνώμῃ καὶ Ἑρμοῦ κατεσκεύασε Κρόνος ἐκ σιδήρου ἅρπην καὶ δόρυ, *Ex* Minervæ *autem &* Mercurii *sententia paravit* Saturnus *ex ferro harpen & hastam.* Harpen, id est, חרבא *harba. Phœnices*, sic efferebant, & sic scripserat *Sanchoniathon*. *Hesiodus* etiam in *Theogonia*, *Saturnum* illa instruit,

--- δεξιτερῇ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην
Μακρὴν, καρχαρόδοντα, ---

Dextra immanem cepit harpen, longam, asperos dentes habentem. Hac ibi dicitur castrâsse patrem cœlum. Alii eadem harpe, *Jovem*, *Saturni* patris pudenda exsecuisse fingunt, idque in insula *Corcyra*, quæ ideo alio nomine *Harpe* dicta fuerit, ut alibi probavimus ex *Lycophrone*. *Nemesi* quoque harpe tribuitur reis infesta. Unde est quod *Nonni* lib. quadragesimo octavo, *Diana Auræ* irata, *Nemesin* in illam sic invocat,

Ἤ μιν οἰστρήσειε τεῇ χαλκήλατος ἅρπη.

Aut eam exstimulet ærea tua harpe. Est & *Mercurii* gestamen, qui *Argi* caput amputaturus, *Valer. Argonaut.* libro quarto,

--- mediis in cantibus exigit harpen.

Sed *Mercurius* harpen *Perseo* concessit, quâ *Medeæ* caput abscidit. *Orpheus* in corallio,

Ἀμφιβαλὼν ἅρπην Κυλληνίδα λευκαρίῃσι

Cum Perseus, *Mercurii harpen in* Medusæ *gulam immisisset.* Itaque hoc aggressurus libro quarto *Lucani*,

--- Cyllenida sustulit harpen;
Harpen alterius monstri jam cæde madentem,

id est, *Argi* à *Mercurio* cæsi. Et *Metamorphoseωs* libro quinto, idem in *Lycabam* irruens,

Vertit in hunc harpen madefactum cæde Medusæ.

Et paulò post,

--- Ethemona frustra
Brachia tendentem Cyllenide conficit harpe.

Eam harpen una cum *Perseo* in cœlum inseruerunt *Astronomi*. Itaque apud *Proclum* in *Persei* asterismo quædam stellæ dicuntur καταστερίζεσθαι εἰς ἅρπην, id est, ita disponi, ut harpes formam imitentur. Non tamen harpe tota in cœlum est translata. *Argivis* enim *Mycenis* ex eo nomen inditum (ut in *Alexipharmacis* tradit *Nicander*)

--- μύκης ὅτι κάππεσεν ἅρπης
Ἄκρον ὑπαὶ πρηῶνα Μελανθίδος,

quod cecidit harpes myces (id est, capulus) *super summum* Melanthidis *verticem* prope *Mycenas*. Proinde *Etymologus*: Ἀπὸ τοῦ μύκητος τοῦ Περσέως ἐκεῖ ἐντὸς ἐκλήθη ἡ πόλις Μυκήνη, Mycene *urbs dicta est à* Persei *capulo ibi extante*. Ex his colligere est quorsum in *Lu-*

ciani Pseudomante, impostor quidam habuit ἅρπην κατὰ τοῦ Περσέα, ἀφ' οὗ ἑαυτὸν ἐγενεαλογεῖ μητρόθεν, *harpen* Persei *exemplo, à quo maternum genus deducebat.* Harpe autem proprie est falcatus ensis. *Hesychius*, ξιφοδρέπανον, ἡ λεγομένη ἅρπη ὅπλον. *Ovidius Metamorphoseωs* libro primo, ubi de *Argo* à *Mercurio* confosso,

Nec mora, falcato nutantem vulnerat ense.

Falcato, ense, id est, harpe. In *Suida* id ipsum est λογχοδρέπανον. Neque aliud *hamatum ferrum* in his *Lucani* lib. 9.

Quos habuit vultus hamati vulnere ferri
Cæsa caput Gorgon.

Albricus in *Mercurio gladium curvum*, & in *Perseo telum falcatum* appellat. Ejus inventum *Thracibus*, tribuit *Clemens* lib. 1. *Stromatων.* Ναὶ μὴν, inquit, Θρᾷκες πρῶτοι τὴν καλουμένην ἅρπην εὗρον, ἔστι δὲ μάχαιρα καμπύλη, *Certè* Thraces *harpen, quam vocant, primi invenerunt; est autem gladius curvus.* Ego *Græcos* à *Thracibus*, seu *Thraces* à *Phœnicibus* puto hoc gladii genus accepisse. *Romani sicam* dicebant. *Glossæ* optimæ: *Sica*, Θρακικὸν ξίφος ἐπικαμπές. Unde dicti *Sicarii*, *Actor.* 21. *v.* 38. Quod his verbis docet *Josephus Antiquitatum* lib. 20. cap. 7. Οἱ σικάριοι δὲ καλούμενοι, λῃσταὶ δέ εἰσιν οὗτοι, τότε μάλιστα ἐπλήθυνον, χρώμενοι ξιφιδίοις παραπλησίοις μὲν τὸ μέγεθος τοῖς τῶν Περσῶν ἀκινάκαις, ἐπικάμπεσι δὲ, καὶ παραπλησίοις, ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίων σίκαις καλουμέναις, ἀφ' ὧν καὶ τὴν προσηγορίαν οἱ λῃστεύοντες ἔλαβον; *Qui sicarii vocantur, hi autem latrones sunt, tum maximè excreverunt, gladiolis utentes ad* Persicæ *acinacis mensuram accedentibus, sed curvis, ferè quomodo sicæ* Romanis *dictæ, unde latronibus illis sicariorum nomen inditum.* Ita etiam *Oecumenius*, & *Suidas* in Σικάριοι. Fortasse etiam κόπις, & σάγαρις, id ipsum fuit. Idem enim esse colligit *Suidas* ex hoc *Xenophontis* lib. 2. *Cyrop.* ubi de armatura *Persarum:* Κόπις δὲ ἢ σάγαρις εἰς τὴν δεξίαν. Et copides definit *Curtius* lib. 8. *gladios leviter curvatos falcibus similes.* Neque diversa *Laconum* ξυήλη, quæ *Hesychio* est ξιφίδιον, ὅ τινες δρέπανον λέγουσιν, *gladiolus à nonnullis falx appellatus.* Pollux scribit ξυίνην. Nempe hæc gladii forma olim in usu fuit apud plerosque populos. Proinde in vetustissimis *Poëtarum* fabulis *Saturno, Jovi, Mercurio, Perseo, Nemesi harpen* tribui docuimus. Dubito interim, an *Hellenistæ harpen* pro gladio dixerint, quia nusquam comparet hæc vox in *Philone*, nec in *Josepho*, nec in versione Seniorum, quod meminerim. Nisi fortasse, *Jos.* 13. *v.* 22. ubi *Balaam* occisus fuisse legitur ἐν τῇ ῥοπῇ, vel ἐν τῇ τροπῇ. Sed legendum suspicor ἐν τῇ ἅρπῃ, ut in *Hebræo* textu בחרב, *in hereb*, & in *Chaldæa*, & *Syra Paraphrasi* בחרבא, *in harba*, id est, in gladio.

Nunc ut è diverticulo redeamus in viam, *harpe* hic fingitur instructus hippopotamus, quia χαυλιόδοντας, id est, dentes exertos habet molliter flexos, acutos, prælongos; quibus tanquam *harpe*, vel ense curvato in modum falcis, fruges demetit & corrumpit. Proinde etiam *Græci Poëtæ harpen* tribuunt hippopotamo. *Nicander Theriacων* versu 566.

Ἢ ἵππου τοῦ Νείλος ὑπὲρ Σάϊν αἰθαλόεσσαν
Βόσκει, ἀρούρῃσιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἍΡΠΗΝ.

Aut fluvialis equi, Nilus quem pascit adustam
Trans Saïn, atque HARPEN *damnosam immittit in agros.*

Ad quæ verba *Scholiastes:* Ἅρπη δὲ σημαίνει μὲν δρεπάνην· νῦν δὲ τοὺς ὀδόντας λέγει· δεικνὺς ὅτι ὅλους τοὺς στάχυας τρώγει. Harpe *quidem falcem significat, Nunc autem* (hippopotami) *dentes sic vocat, docens* hoc animal *segetes penitus absumere.* Et de eodem *Nonnus Dionysiacων* lib. 26.

Αἰχμῇ καρχαρόδοντι διαχίζων ῥάχιν ὕλης,
Καὶ διερὴν ἀχάρακτον ἔχων γένυν ἅρπαγα καρπῶν,
Μιμήλῃ δρεπανῇ σταχυηφόρα λήϊα τέμνει,
Ἀμητὼρ ἀσίδηρος ἀμαλλοφόρου τοκέτοιο.
Dentis acuta acies, sylvæ aspera dorsa recidit,
Quamque habet informem, & frugum maxilla voracem,
Divitibus segetes secat æmula falcis in arvis.
Spicarumque metit, ferro non indiga, culmos.

Vides, Lector, hippopotamo *harpen* à *Poëtis* tribui, & dentes falcis æmulos, quibus omnia demetit, aut perdit, & corrumpit. Quæ quam vera sint, docebunt hæc *Achillis Tatii* lib. 4. Ἔστι μὲν ἀδδηφαγώτατον, καὶ ποιεῖται (malim ποιεῖ) τροφὴν ὅλον λήϊον. *Animal est voracissimum, ita ut segete plenum campum in alimentum absumat.* Et hæc *Diodori* lib. 1. Κατανέμεται τόν τε σῖτον, καὶ τὸν χόρτον, ὥς τε εἰ πολύτεκνον ἦν τοῦτο τὸ ζῶον, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἔτικτεν, ἐλυμαίνετο ἂν ὁλοσχερῶς τὰς γεωργίας τὰς κατ' Αἴγυπτον, *Depascitur frumentum & fœnum, ita ut, si fœcundum esset hoc animal & quotannis pareret, deperderet funditus agros, qui in Ægypto sunt.* Quæ alio detorsit *Latinus* Interpres. Dens exertus, qualis in elephante est, & apro, & hippopotamo, *Arabicè* ناب *nab*, dicitur, & *Chaldaicè* ניב *nib*, vel *niph*. Ita enim sonat B finale. Quod nomen huic denti peculiare non est, sed commune caninis omnibus. Tamen exertos dentes sic appellari constat. Itaque in his *Plinii* lib. 37. cap. 10. Nympharena (lapis) *urbis, & gentis* Persicæ *nomen habet, similis hippopotami dentibus.* Vox *nympharena* simplex non est, sed composita, ut quidem puto, & deflexa ex *Niph-Arienes.* Et *Ariene*, seu *Ariana*, est *Persica* illa gens, unde affertur lapis exorto hippopotami denti candore, vel forma similis ac proinde ניב *niph*, vocatus. Alioqui enim *Persica* gens *Nympharena*, nulla legitur. Videndum, an hic lapis idem sit qui *Chernites* ebori simillimus, in quo *Darium* conditum fuisse referunt *Theophrastus* (a) & *Plinius* (b). Aut idem cum *Arabica* gemma ebori simillima in eodem *Plinio* (c), aut cum lapide العجي *alagi*, seu eburneo, lib. 2. *Avicennæ.* Jam si ad elephantem referas hæc *Jobi* verba: quid in illo erit harpe, aut gladius? An dentes, qui innoxii sunt? Aut promuscis, quæ cum gladio nihil habet similitudinis? Itaque gladium, aut telum Veteres nusquam vocant, sed manum. Quod cum animadvertisset vir in his impense doctus, *Jobi* verba sic accepit, ac si elephantem significent unius Dei gladio posse confici, hoc modo: *Qui fecit eum, applicavit ei gladium suum*, id est, solus est, qui eum possit vi sua tanquam admoto gladio conficere. Sed ut de homine taceam, quis elephantem nescit à tigride etiam, & dracone, & rhinocerote vinci. Præterea quis ferat, ut *applicare alicui gladium*, & *eum gladio conficere*, pro eodem sumantur? Adde parum hæc cohærere cum tota serie contextus. At ex nostra interpretatione ita hic versus cum sequente connectitur: *Qui fecit eum, applicavit ei* harpen; sive messorios dentes, exertos, & recurvos in modum falcati ensis.

(a) *Lib. de lap.*
(b) *Lib* 36. *cap.* 27.
(c) *Lib.* 37. *cap.* 10.

15. כי בול הרים ישאו לו; *Quia proventum ei montes proferunt, etiam* (ii montes) *ubi ludit omnis agri bestia.* Hæc enim est vera ratio, cur falcatis dentibus aquaticum animal instrui oportuerit, quia non tam in aquis, quam in terra pascitur, in qua tam fœnum, quam segetes falce metuntur. Montium ideo meminit, adeoque montium in quibus ludunt, id est, luxuriantur, & lasciviunt omnes agri bestiæ. 1. Quia montes quoque fœno & pabulo fœcundi esse solent. Sic *Psal.* 147. *v.* 8. *Producit in montibus fœnum.* Prov. 27. v. 25. *Colliguntur herbæ montium.* Hinc *Psal.* 50. *v.* 10. *Mea est omnis bestia sylvæ, jumenta in montibus mille*, ut *Poëta*,

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

2. Quia magis est παράδοξον & θαυματῶδες, aquaticum animal non solum in terra pasci, sed & in vertice montium cum pecore & jumentis. Huc pertinet, quod *Ovidius*, ut in diluvio doceat multa accidisse præter naturæ ordinem, etiam hoc exemplo utitur,

... hic summa piscem deprendit in ulmo,
Et modo quâ graciles gramen carpsere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocæ.

Montium porro nomine colles & aggeres intelligo *Nilo* vicinos, de quibus *Strabo* lib. 17. Ἐν δὲ ταῖς ἀναβάσεσι τοῦ Νείλου, καλύπτεται πᾶσα (Αἰγύπτου χώρα) καὶ πελαγίζει, πλὴν τῶν οἰκήσεων· αὗται δ' ἐπὶ λόφων αὐτοφυῶν ἢ ἵδρυνται, Nili *alluvionibus obtegitur atque inundatur tota* Ægypti *Regio, præter habitationes, quæ vel nativis collibus vel aggeribus impositæ sunt.* Quanquam etiam in multis inferioris *Ægypti* locis, ubi hippopotami, sint etiam veri montes, ut prope *Pelusium, Casius.* Et prope *Memphim* alius, de quo *Herodotus* lib. 2. cap. 12. *Sinopion* vocat *Eustathius* in *Dionysium Periegeten.* Et prope *Scetim Nitria* mons nitrariis egregiis & quinquaginta circiter monasteriis apud Veteres notissimus. Alius item prope ostium *Heracleoticum*, cujus meminit *Heliodorus* præclari operis statim initio. Quid quod *Matthias* à *Michou*, lib. 1. *Sarmatiæ Asiaticæ* capite 14. quorundam piscium meminit in Septentrionali Oceano, qui mari relicto scandunt in summitatem montium, *Morss Moscovitæ* nominant. Hos autem hippopotamis esse quam simillimos, ex *Sigismundo* colligere est, qui sic describit: *Circa ostia* Petzoræ *fluvii, varia magnaque in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem animal quoddam magnitudine bovis, quod accolæ* Morss *appellant. Breves huic instar castorum sunt pedes, pectore pro reliqui corporis sui proportione aliquanto altiore latioreque, dentibus superioribus duobus in longum prominentibus. Hoc animal*, &c. *Oceano relicto gregatim* MONTES PETIT. Nec multo aliter *Leonardus Nogarola* apud *Scaligerum* in *Cardanum* Exercit. 218. *Est* Morss *piscis ad littora populorum, qui* Samogithii *appellantur. Bestia, bovis magnitudo, crura brevia, qualia & fibris. Pectus cæteris membris latius & elatius: Dentes geminos, exertos, grandes habet, affines ebori, candore, è quibus tum gladiorum capulos, tum alia opera faciunt. Pretium appensæ materiæ, ut ebori. Somnum capturus* Morss *in terram exit, excelsa loca eligit, nec unquam nisi gregatim.* Vitam ambiguam vides, magnitudinem bovis, pedes quaternos & breves, duos dentes exertos, eboris instar candidos, sedem in ostio magni fluminis, totidem characteristicas hippopotami notas, quibus hoc accedit insuper, quod in montibus libenter degit.

16. *Sub umbrosis cubat, in latibulo arundinis & cœni.*] Egregium verò elephantum latibulum, quos scribit *Ælianus*, Historiæ libri septimi capite sexto, διὰ τῶν μεγίστων ἴεσθαι δένδρων, οἷον διὰ ληΐου, &c. τῇ δὲ αὐτοὺς τῶν δένδρων εἶναι ὑψηλοτέρους, *ire per maximas arbores ut per segetes*, &c. *& aliquando arboribus esse proceriores.* Quid quod elephas ne cubat quidem nisi rarius, sed rectus dormit. *Ælianus* Historiæ libri quarti capite trigesimo primo, Καθεύδει γε μὴν ὀρθοσαδὴν, κατακλῖναι γὰρ καὶ ἐξαναστῆναι ἐργῶδες αὐτῷ. Porta cœli fol. 26. c. ויישן עומד, *etiam stans dormit.* At de hippopotamo, en locum *Jobi* loco geminum, *Marcellini* libro vigesimo secundo, *Inter arundines celsas & squalentes nimia densitate hæc bellua cubilibus positis*, &c. Neque verò cubile solùm, sed & victum in iis quærit. *Bellonius, Vivit arundinibus, & cannis sacchari, & foliis papyri herba.* Taceo, quod in nimia satietate medicina illi sunt recens cæsæ arundines, ut supra est observatum. Unde est, quod venatores decipulam in illius perniciem adornatam, ἐπικαλύπτουσιν ἄνωθεν καλάμῃ, *desuper arundine obtegunt*, ut hoc quasi lenocinio incautum alliciant. Ita *Achilles Tatius*, & *Eustathius* in *Hexaëmeron.* Videndum igitur, an verba Psaltis *Psal.* 68. *v.* 31. גער חית קנה, *increpa feram arundinis*, ad hippopotamum pertineant, tanquam figuram populi *Ægyptii*, de quo sub hoc typo voluit agi *Chaldæus* Interpres, quia statim mentio fit taurorum & vitulorum, quos colebant *Ægyptii. Nili* porro & vicinorum lacuum ripas arundinetis scatere si quis nesciat, legat *Heliodorum*, qui non solum crocodilos & hippopotamos, sed & latrones ibi describit, τὸν πολὺν κάλαμον ἀντὶ χαρακώματος προβεβλημένους, *magna vi arundinum tanquam vallo munitos.* Proinde alicubi *Bacchylides*, δονακώδεα τὸν Νεῖλον ἔφη, *arundinosum* Nilum *appellavit.* Ita observat *Eustathius* in *Iliad.* λ'. Et locum citat *Athenæus* lib. 1. τὴν ἀχείμαντόν τε Μέμφιν, καὶ δονακώδεα Νεῖλον. *Kimchium* & alios, qui elephanti viderunt hæc non posse convenire, eo adegit desperatio, ut interrogatione additâ legerint, *An sub umbrosis cubat, in latibulo arundinis & cœni?* Id est, sub umbra & latibulo arundinis non cubat, affirmativâ sic mutatâ in negativam. Quod si admittatur, nihil est in Scriptura tam disertum quod non possit eludi. Alii de Indicarum arundinum proceritate multa proferunt, quæ sunt extra rem. Quia ævo *Jobi* India ibi locorum non erat nota.

17. *Tegunt eum umbrosæ* arbores, unaquæque *umbrâ suâ: Circumdant eum salices* Nili.] En aliud hippopotami latibulum, salicta & fruticeta, quæ vel in fluminum ripis, vel in maris littore sunt! Auctor *Hamburgensis* navigationis An. 1549. de iisdem apud *Gesnerum*: *Versantur ut plurimum circa littora fruticosa aut sylvosa, & hominibus insidiantur, quos comprehensos vorant. Quamobrem accolæ fruticeta resecant, ne in iis latitare possint. Salices* Nili *Hebraicè* ערבי נחל, *salices nahal*, id est, torrentis. Sed ibi נחל *nahal*, torrens pro *Nilo* accipitur, ut in Scriptura passim. Exempla vide, *Num.* 34. *v.* 5. *Jos.* 15. *v.* 4. 47. 1 *Reg.* 8. *v.* 65. 2 *Reg.* 24. *v.* 7. 2 *Par.* 7. *v.* 8. *Esa.* 27. *v.* 12. Proinde *Nahum.* 34. *v.* 5. pro *Hebræo* נחל *nahal*, legitur נילוס, *Nilus*, in *Jonathane* & *Jerosolymitano* Interprete. Atque hinc *Nili* nominis origo certissima est. Neque enim Veteres נחל, ut nos hodie, *nachal*, vel *nahal*, sed νεέλ *neel* efferebant. Ita scribit *Epiphanius* in hæresi *Manichæorum.* Jam ex *Neel Græcè* fit Νεῖλος, quomodo *Ægyptium* νεισί vel μεισί serpens ex נחש *nees*, quod olim dictum pro *nahas.* Neque verò *Judæis* & *Ægyptiis* peculiare id fuit ut torrentis nomine *Nilum* intelligerent, cum etiam *Romani* Poëtæ sic loquantur: *Lucanus* lib. 9.

Atque alii Reges Nilo *torrente natabunt.*

Valerius Argonauticon lib. 4.

Contra Nilus *adest, & toto gurgite torrens.*

Nempe *torrens* dicitur *Nilus*, quia excrescit & decrescit, non aliter quam torrentes qui ex aquis pluviis constant. Quam causam esse conjectat *Strabo (d)* cur illum *Homerus* appellet διιπετῆ, id est, à *Jove* delapsum. Ὁ μὲν γὰρ χειμάρρους ὑπερβέβληνται τοὺς ἄλλους ποταμοὺς τῷ διιπετὴς εἶναι. ὁ δὲ Νεῖλος καὶ τοὺς χειμάρρους, ἐπὶ τοσοῦτον πληρούμενος, καὶ πλήθους καὶ χρόνου. Vult epithetum διιπετέος tanto magis *Nilo* convenire quam cæteris torrentibus, quanto ipsius incrementum copiosius & diuturnius est. At ad hunc locum *Eustathius*: Φασὶν οἱ παλαιοὶ τὸ διιπετὲς προσαρμόττειν τῷ Νείλῳ εἴπερ τῷ ἄλλῳ, χειμάρρων γάρ φασιν ἐπίθετον τὸ διιπετές, τοιοῦτος δέ πως καὶ ὁ Νεῖλος ἐξ ὄμβρων δοκῶν θερινῶν πληροῦσθαι, *Dicunt Veteres hoc* Nilo *maximè convenire, ut à* Jove *delapsus dicatur. Torrentium enim hoc esse epithetum, qualis est* Nilus, *cum ex æstivis imbribus impleri videatur.* Addit *Homerum* ab *Ægyptiis* Sacerdotibus edoctum, *Græcorum* primum, veram causam indicâsse τῆς Νείλου ἀναβάσεως, æstivas nimirum in *Æthiopia* pluvias, quibus amnis auctus exundat, *Aristotelem*que & *Eudoxum* idem sensisse. Quod cum sit verissimum & certissimum, non possum mirari satis Recentiorum μετεωρολεσχίας, qui, hac sententia rejecta, alias in medium adducunt ab omni verisimilitudine tam remotas, ut videantur in hoc argumento ludere potius quam serio scribere. Sed cum hæc sint alterius loci, mihi sufficit docuisse, cur *salices torrentis* exponam *salices* Nili. Ad salicum genus pertinent ἄγνος *vitex*, & ἐλαίαγνος *oleagnus.* Utriusque est in *Ægypto* fertilitas. Sic τὴν ἐλαία-

(d) Strab. l. 1. Hom. Odyss. vers. 477. & 581.

ἐλαίαγνον, *Theophrastus* provenire dicit ἐν Αἰγύπτῳ περὶ τὰ ἕλη, *in Ægypto circa paludes*, Historiæ lib. 4. cap. 11. Et à viticis copia vocatur Ἄγνου κέρας, *Agnu keras*, seu viticis cornu, promontorium in *Ægypto* inter *Bolbiticum*, & *Sebenniticum* ostium, cujus meminit *Hesychius* post *Strabonem* lib. 17. Per hæc *Nili* ostia in *Saiticam* præfecturam navigabatur, ubi hippopotamos loco jam citato describit *Nonnus*. An hoc respexerunt *Græci* Interpretes, qui pro torrentis salicibus, habent κλῶνες ἄγνου, *ramos viticis?* Non κλῶνες ἀγροῦ, *ramos agri*, ut perperam habent quædam exemplaria. Iidem præcedente versu בסתר קנה, reddunt πάπυρον καὶ κάλαμον, quasi de *Nilo* cogitaverint, in cujus palustribus *papyrum* nasci constat, adeoque circa *Sain*, ubi hippopotami. Proinde *Saiticæ* chartæ meminit *Plinius* lib. 13. cap. 12. *Syrus* & *Arabs* reddunt: *Circumdant eum corvi torrentis.* Quia pro ערבי נחל *arbe nahal*, mutatis vocalibus legerunt עֹרְבֵי נַחַל, *orebe nahal*, quomodo *Prov.* 30. *v.* 17. Sed *Chaldæus*, *Aquila*, & *Hieronymus* reddunt *salices torrentis.* Et *Masorethæ* sic legerunt. Neque solum orationis series hanc lectionem firmat, sed & loca parallela, *Levit.* 23. *v.* 40. *Psal.* 137. *v.* 2. *Esa.* 15. *v.* 7. & 44. *v.* 4. in quibus agitur de salicibus ad torrentes, amnes, & aquas consitis.

18. *Ecce premat eum fluvius, non trepidabit, securus erit, quamvis erumpat* Jordanes *super os ejus.*] Hæc versio à vulgari multum discrepat. *Pagninus* enim, & *Arias*, & *Mercerus*, & *Junius*, & Recentiores quotquot legi, *Judæos* sequuti Commentatores, ea verba sic ferè reddunt: *Premet fluvium*, ita ut *non festinet*, *confidet quod* Jordanem *educet in os suum.* Ac si dicatur elephas, de quo volunt hic agi, objectu corporis sui premere, & sistere flumen integrum, & unico haustu sorbere. Sed auctori sacro sic affingitur portentosa hyperbole, qualis *Poëtarum* est, cum *Pythium* draconem fingunt totum *Cephisum* ebibisse. *Statius* lib. 7. *Theb.* versu 349.

> Cephisi *glaciale caput, quo suetus anhelam*
> *Ferre sitim* Python, *amnemque avertere ponto.*

Nestor Anthologiæ lib. 1. cap. 33.

> Αὐτὰρ ὁ διψήσας ποταμῷ ὑπέθηκε γένειον,
> Πᾶς δ᾽ ἄρα Κηφισσὸς εἴσω ῥέεν.
> *Cumque adeo sitiens mentum supponeret alveo,*
> *Totus iit* Cephissus *in os.*

Et *Claudianus* præfatione in *Rufinum:*

> *Qui spiris tegeret montes, hauriret hiatu*
> *Flumina, sanguineis tangeret astra jubis.*

Neque dissimile habetur *Pseudo-prophetæ* commentum in *Euthymii Moamethicis:* Ἐμυθολόγησε κάμηλόν τινα γένεσθαι δυναμένην πίνειν ὅλον τὸν παραῤῥέοντα ποταμόν, *Quendam camelum esse fabulatus est, qui præterfluentem fluvium posset totum ebibere.* Quibus uni animali tribuitur, quod de universo *Xerxis* agmine vix credimus. Proinde quod ejus copiæ in *Asia Scamandrum*, aut *Mæandrum* etiam, in *Thessalia Peneum*, in *Attico* solo *Ilissum* ebibisse referuntur, multi (e) rejiciunt inter fabulas. Neque id affirmat *Herodotus* (f) nisi de solo *Chidoro* obscuri nominis fluviolo. Χείδωρος, inquit, μοῦνος οὐκ ἀντέχρησε τῇ στρατιῇ πινόμενος, ἀλλ᾽ ἀπέλιπε, *Chidorus solus copiis abundè potum non suppetiit, sed defecit.* Et hæc quoque, ut multa alia de *Xerxe* à *Græcis* conficta ita deridet *Juvenalis Satyra* 10.

> --- *creditur olim*
> *Velificatus* Athos, *& quicquid* Græcia *mendax*
> *Audet in* Historia: *constratum classibus iisdem*
> *Suppositumque rotis solidum mare: credimus altos*
> *Defecisse amnes, epotaque flumina* Medo
> *Prandente, & madidis cantat quæ* Sostratus *alis.*

(e) Vide Tzet. Chil. 1. Hist. 32. & Isac. in Lycophr. fol. 207. b.

(f) Herodot. lib. 7. cap. 127.

Nec veriora sunt, quæ *Trebellius Pollio* scribit in *D. Claudio* de *Scytharum* copiis ab ipso fusis: *Trecenta viginti millia armatorum fuerunt. Adde servos, adde familias, adde carraginem, & epota flumina, consumptasque sylvas.* Nec quæ *Claudianus* in primo *Stilichonis Panegyrico.*

> *Denique felices aquilas quocunque moveres,*
> *Arebant tantis epoti millibus amnes.*

Et in de bello *Getico*,

> --- *subsidere nostris*
> *Sub pedibus montes, arescere vidimus amnes.*

Hæc, inquam, veriora non sunt. Nam in *Pollione*, vita *D. Claudii* non tam est Historia, quam perpetua panegyris in nepotis gratiam scripta, *Constantii* nempe *Cæsaris*, qui tum vivebat. *Claudianus* itidem, ut *Stilichoni* faveret, *Poëtica* fide scripsit, atque omnia auxit in majus. Et in iis quæ citavimus ex carmine de bello *Getico*, non loquitur *Poëta*, sed *Getarum* Dux *Alarichus* Thrasonicè se efferens. Quomodo *Sennacherib*, cum dicit 2 *Reg.* 19. *v.* 24. *Exsiccabo planta pedum meorum* כל יארי מצרים, *omnes fluvios Ægypti.* Id est, *Ægyptus*, cui confiditis, mihi erit tam pervia, quam si me veniente omnes fluvii, quibus munitur, exarescerent. Hæc ideo à nobis allata sunt, ut appareat receptam interpretationem loci in quo versamur, intolerandam hyperbolem Sacro Scriptori tribuere, quasi elephantem dixerit epotare totum amnem. Quod de totis exercitibus, quanti quanti sint, ab iis nunquam creditum, qui æqua lance res perpendunt.

Per me tamen non stabit, quominus hanc hyperbolem, utut portentosam admittamus, modo cum *Hebraicis* verbis stare possit. Sed ab iis non videtur quicquam esse alienius. Nam qui sic interpretantur: *Premit fluvium* ita ut *non festinet*, *confidit quod* Jordanem *educet in os suum*, 1. Supponunt נהר & ירדן esse accusativi casus, cum præfixam non habeant accusativi notam. 2. Et in his verbis, *premet fluvium*, ita ut *non festinet*, illud *ita ut*, de suo addunt. 3. Hoc precipuum quod חפז, non est festinare simpliciter, ut illi volunt, sed vel trepidare, vel festinare præ metu, fugientis in morem, quod hic non habet locum. 4. Addo hæc verba precisè sumpta, *confidit quod* Jordanem *educet in os suum*, nullum habere sensum commodum. Neque enim in os educimus, sed inducimus. Inde res educi dicitur unde prodit, eò induci quo recipitur. 5. Quid quod verbum הגיח, quo *Job* utitur, neque *educere*, neque *inducere*, sed *erumpere*, ut patet ex collatione trium locorum præter istum, quibus in Scriptura occurrit. Primus *Job.* 38. *v.* 8. de mari בגיחו, *cum illud erumperet.* Secundus *Judic.* 20. *vers.* 33. de cohorte in insidiis מגיח ממקומו, *erumpens è loco suo.* Tertius *Dan.* 7. *v.* 2. de quatuor ventis cœli מגיחן לימא רבא, *erumpentes in mare magnum.* Ita omnino hic יגיח ירדן, *erumpet* Jordanes, non *educet* Jordanem אל פיהו, *ad os ejus*, id est, על פיהו, *super os ejus.* Passim enim permutantur hę particulæ. Sic 1 *Reg.* 13. *v.* 29. *Posuit eum* אל החמור, *ad asinum*, id est, על החמור, *super asinum*, ut ibi notat *Kimchius.* Jer. 4. v. 3. *Ne seratis* אל קוצים *ad spinas*, id est, *super spinas.* Ezech. 18. v. 6. 11. *comedere* אל ההרים, *ad montes*, id est, על ההרים, *super montes*, ut habetur v. 15. Porro fluvius hic dicitur *erumpere super os*, quo sensu dicuntur aquæ *intrare usque ad animam*, Psal. 69. v. 2. & torrens *transire super animam*, Ps. 124. v. 4. id est, supra os, & nares eo usque attolli, ut spirandi meatus intercludat. Jam si conferatur nostra versio cum verbis Sacri Textus, nemo erit qui non statim animadvertet nos ea sequi mordicus, & κατὰ πόδα. Illa nimirum sic habent הן יעשק נהר, *Ecce premat fluvius*, LXX in eundem sensum, ἐὰν γένηται πλημμύρα, *si fuerit inundatio.* Et *Syrus* [illegible]; & *Arabs* ان طفر النهر *si irruperit fluvius*, לא יחפז *non trepidabit*, Symmachus οὐ καταπληγήσεται *non consternabitur.*

nabitur, Syrus ܠܐ ܢܕܚܠ, Arabs لا يخاف *non timebit*. Sequitur aliud hemistichium de more huic ἀντίστροφον, יבטיח כי יגיח ירדן אל פיהו, *Securus erit, etiamsi erumpat* Jordanes *super os ejus*, id est, fluvius quilibet. *Jordanis* enim nomen, ut notius, pro quovis fluvio usurpat, ut *Græcos* Idam pro quovis monte, & *Acheloum* pro quavis aqua sumere notat *Eustathius* in lib. 2. *Iliados*. Hęc tam clara & aperta sunt, ut jam per se cuivis pateant, *Hebraicis* literis vel modicè tincto. Et haud dubiè sic vertissent Sacri Textus Interpretes, quia verba id postulabant, nisi obstitisset præjudicium quod diximus, nempe de elephante hic agi, de quo haudquaquam sit verum, eum premente fluvio non trepidare, & securum dègere, etiamsi totus *Jordanes* erumpat super os ejus. Quippe eatenus duntaxat in aquam progreditur, ἕως ἂν ὁ μυκτὴρ ὑπερέχει αὐτȣ̃, ἀναφυσᾷ γὰρ διὰ τȣ́τȣ καὶ τὴν ἀναπνοὴν ποιεῖται, *quatenus supereminet promuscis, per quam respirat & spiritum ducit*. Hæc *Philosophus*, Historię lib. 9. cap. 46. Et idem libri 2. capite 1. Διὰ τȣ̃ ὕδατος βαδίζων, τȣ́τῳ (μυκτῆρι) ἀναφυσᾷ, *Per aquam incedens* (promuscide) *respirat*. Et *Ælianus* Historiæ lib. 7. cap. 15. Εἰ καλύπτοιντο ὑπὸ τȣ̃ ῥεύματος, ἀνέχȣσι μέντοι τὰς προβοσκίδας ὑπὲρ τὸ ὕδωρ, *Si à flumine obtegantur, promuscides supra aquas attollunt*. Ita etiam ex *Hebræis R. Gersom* in *Porta* cœli fol. 20. b. כי הוא טבע לעמוד בעומק המים זמן מרובה ובאותו החותם מתנשם ומוציאו חוץ למים ומקבל רב אויר למען יוכל לעמוד זמן רב בתוך המים, *Quia naturale est illi diu stare in fundo aquarum, & illa proboscide respirat, & eam extra aquas educit, & multum aërem accipit, ut in mediis aquis diu stare possit.* Et fol. 26. c. rursus de eadem promuscide שותה בו ומתנשם ולרוב עמידתו במים נצרך לכלי זה שיחזוק רב אויר, *Ea bibit, & respirat: & quia diu manet in aquis, eo vase illi opus est, quo contineat multum aëris.* Ita cum *Rhodanem* trajecit *Hannibal*, perière quidem Indi quibus commissi fuerant elephanti: at elephanti servati sunt: Διὰ γὰρ τὴν δύναμιν καὶ τὸ μέγεθος τῶν προβοσκίδων, ἐξαίροντες ταύτας ὑπὲρ τὸ ὑγρὸν καὶ διαπνέοντες, ἅμα δὲ ἐκφυσῶντες πᾶν τὸ παρέμπιπτον. *Nam quia prævalidas magnasque habent proboscides, his supra aquam sublatis, simul respirabant, & quicquid inciderat, efflabant.* Ita *Polybius* lib. 3. Item, Ἀντέχοντο πολὺ καθ' ὕδατος ὀρθὴν ποιȣ́μενοι τὴν πορείαν, *Aquis diu obsistebant, recto itinere in ulteriora progredientes.* Diu, id est, quantum necesse fuit ad amnem trajiciendum. Interim ex his colligere est elephantem aquis statim obrui & suffocari, nisi emineat promuscis, per quam aspiret & expiret. Proinde elephas non est illud animal, de quo *Jobus*, quod utut prematur à fluvio, non trepidat, & securus est, etsi *Jordanes* vel amnis alius quilibet supra os ejus erumpat, & spirandi meatus illi intercludat. At verò hippopotamum sub aqua constat intrepidum degere, neque superfusi fluminis eruptione quicquam moveri. Quamvis enim ut phocas, & crocodilos, & marinas testudines, ita etiam hippopotamum tandem suffocari tradat *Aristoteles* Historiæ lib. 8. cap. 2. nisi per certa temporis intervalla respiret: eum tamen certum est diu continere spiritum. Cum nempe sit natatus expers, tamen integros dies degit in fundo *Nili*, per limum reptans aut jacens, donec appetente nocte pabulatum exeat. *Diodorus*, *Dies quidem in aquis degit*, γυμναζόμενον κατὰ βάθȣς, *in profundo sese exercens, noctu verò per regionem pascitur.* Nota hæc verba, *in profundo sese exercens*, quia emergere non potest propter natandi imperitiam. Fateor quidem à Nonno ut natantem describi, *Dionysiacωn* lib. 26.

Κεῖθι μελαμψηφῖδι διαξύων ῥόον ὁπλῇ
Νήχεται ὑδατόεις ποταμήϊος ἵππος ἀλήτης,
Illic ater inest cui calculus ungue fluentum
Abradens fluvialis equus natat humidus erro.

Sed docti pridem observarunt parum accuratum Scriptorem esse *Nonnum*: Et alii peritiores statuunt multò aliter. *Nicander* in *Theriacis* versu 570.

Τόσσον ἐπιστείβων λείπει βυθὸν, ὁσσάτιόν περ
Ἐκνέμεται. ---
Tantum digreditur calcans ex gurgite, quantum
Pascitur. ---

In quæ verba *Scholiastes*, Τὸ στείβων πρὸς ἀντὶ διαστολὴν τȣ̃ κολυμβᾷν εἶπε, νηκτὸν γάρ ἐστι τὸ ζῶον. Sed locus in mendo cubat: & addita negatione sine dubio legendum, νηκτὸν γὰρ ȣ̓κ ἐστὶ τὸ ζῶον. Vult enim *Scholiastes* calcandi, non urinandi verbum à *Nicandro* hic adhiberi, quia hippopotamus non est animal natatile. Itaque in flumine non urinatur, sed limum reptando calcat. *Scaliger*, *Pedes ad ingressum, non ad natatum habet.* Et eundem *Bellonius non natare* asserit, *sed fundum fluminis inhabitare, ac passim in* Nili *profundo divagari.*

19. *In oculis ejus quis capiet eum, & hamis perforabit nasum?*] In oculis ejus, id est, aperta vi & manifesta, sine machinis & dolo. Vix enim est ut capiatur aliter quam per dolum. *Achilles Tatius* lib. 4. Ἀπάτῃ δὲ ταύτῃ πάσχει τὴν ἄγραν. Et *Eustathius* in *Hexaëmeron*, Ἀπάτῃ δὲ θηρᾶται τοιαύτῃ, *Hoc autem dolo capitur.* Eorum quæ verbosè prosequuntur, summa est, circa hippopotami cubile fossam excavatam cannis obtegi & arenâ aggestâ, atque in ea latere arcam, in quam ex improviso bellua decidens includatur. Et hac arte capi addit *Tatius*, ἐπεὶ πρόσγε τὸ καρτερὸν, ȣ̓δεὶς ἂν αὐτȣ̃ κρατήσειεν βίᾳ· τὰ γὰρ ἄλλα ἐστιν ἀλκιμώτατος, καὶ τὸ δέρμα φέρει τραχὺ, καὶ ȣ̓κ ἐθέλει πείθεσθαι σιδήρȣ τραύματι, ἀλλ' ἔστιν, ὡς εἰπεῖν, ἐλέφας Αἰγύπτιος, καὶ γὰρ ἐπιδεύτερα φέρεται εἰς ἀλκὴν ἐλέφαντος Ἰνδȣ̃, *quia tanti est roboris, ut vi à quoquam capi non possit. Nam & cætera est robustissimus, & cutis tam asperæ, ut neque ferro cedat, neque ab eo vulneretur, meritoque dici possit elephas* Ægyptius. *Nam roboris nomine ab elephante* Indo *fert secundas.* *Albertus* & *Vincentius* negant ullis instrumentis posse capi, *nisi reti ferreo apud* Damascenos *in hoc opus fabricato. Captum quoque non occidi, nisi ferreis malleis propter pellis crassitudinem.* Tamen asserit *Diodorus* pellem etiam perforari ὥσπερ τισὶ κοπεῦσιν ἐπὶ σιδηροῖς ἀγκίστροις, *tanquam quibusdam cælis in hamis ferreis: Tum uni eorum quæ infixa sunt alligare* ἀρχὰς (fortè ἀρτάνας vel σπάρτας) στυππίνας, *laqueos* vel *funes stupeos, atque ita dimitti belluam, donec exanguis deficiat.* Interim ne quis putet facilem esse hanc capturam, idem addit eodem loco non aliter capi hippopotamum, quàm πολυχειρίᾳ τῶν τυπτόντων τοῖς σιδηροῖς ἐμβολίοις, *multâ manu & molimine cædentium retibus ferreis*, congregatis in eam rem undiquaque navigiis, ubicunque apparuerit.

Scaurus ædilis, pater illius quem defendit *Tullius*, in temporario euripo hippopotamum *Romæ* primus ostendit. Exinde in amphitheatris sæpe visi sunt. Sic ab *Antonino Pio* edita munera, in quibus elephantes, & crocutas, & strepsicerotas, & crocodilos etiam atque hippopotamos exhibuit. Et *Heliogabalus* habuit hippopotamos, & crocodilum, & omnia *Ægyptia* quæ per naturam sui exhiberi poterant. Proinde *Calphurnii* Ecloga 7. *Corydon Romæ* in spectaculis inter cætera se vidisse narrat

--- *equorum nomine dignum*
Sed deforme pecus, quod in illo nascitur amne,
Qui sata riparum venientibus irrigat undis.

Id est, hippopotamos in *Nilo* natos. Sed ætate *Juliani Apostatæ* in *Ægypto* jam defecerant. Testis *Themistius* *Orat.* 10. Δυσχεραίνομεν ἐξηρημένων ἐκ Λιβύης μὲν ἐλεφάντων, ἐκ Θετταλίας δὲ λεόντων, ἐκ δὲ τῶν ἑλῶν τῶν περὶ τὸν Νεῖλον τῶν ἵππων τῶν ποταμίων, *Ægrè ferimus quod* in

in Lybia *elephantes*, *in* Thessalia *leones*, *& in paludibus* Nilo *vicinis hippopotami defecerint.* Et de iisdem *Marcellinus* libro vigesimo secundo, *Nunc inveniri nusquam possunt, ut conjectantes regionum incolæ dicunt, insectantis multitudinis tædio ad* Blemmyas *migrasse compulsi.* Ubi hodieque reperitur hippopotamus, & ביחת *bicht*, vocatur, & גומר *gomar.* Videtur utrumque nomen ex argumento inditum. Nam *Arabicè* بخث *bachathsa*, est scrutari, & غمر *gamara*, in profundo demergi. Inde igitur vocatum animal, quod in abyssis demersum eos scrutatur quasi.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Job. 40. 20. *&c.* Leviathanis nomine non significari Balænam, sed Crocodilum.

תנין thannin, *&* לויתן Leviathan, *sunt synonyma. Utrumque pro dracone sumitur, qui dicitur* Leviathan *à multiplici flexu, quod probatur ex* Arabismo. *Utraque vox etiam cete significat, & crocodilos. Crocodilus non est prorsus elinguis. Juncus in naribus ejus*; id est, *funis junceus*, χοίνιον. חבל המגג, *Spina* חוח, *pro hamo. Voces aliæ similes. Mancipium unde. Aves pueris, & puellis, queis cum lusitent. Pueri crocodilis in prædam sæpè cadunt. Crocodilitis quæstio.* Syrus *Interpres bis emendatus.* Chananæi, Phœnices, *mercatores idem.* שכות, *&* צלצל, *pro telis piscatoriis unde dicta. Fabulæ monstrum in* Græca *versione versu* 26. *Balæna facilè ad ictus penetrabilis, crocodilus non item. Crocodili aspectus quàm terribilis. Eo viso quid acciderit* Artemidoro Grammatico *ex* Aureliani Chroniis Obj. *Leviathan hic describitur ut bellua, quæ nec capi, nec domari potest, nec cicurari. Ergo non est crocodilus, qui sæpè captus, & domitus est.* Resp. *idem de cetis posse objici, & de quovis animali, cum nullum sit animal quod non subeat jugum hominis. Tamen crocodilus non facilè vincitur, quia & mole vastus est, & viribus tremendus. Ejus moles quanta sit, & venatio quàm ardua. In* Augusti *nummo crocodilus ad palmam revinctus.* Δενδρίτης ὁ κροκόδειλος, Hesychio. *De* Tentyritis *quod ajunt, vix credibile. Omnia animalia feritate superat crocodilus.*

L*eviathan*, vel ut *Hebræi* scribunt לויתן *liujathan*; propriè est idem quod תנין *thannin*, draco. Hinc תנין, & לויתן, promiscuè sumuntur, *Psal.* 74. 13. 14. & *Es.* 27. 1. Et *Aquila* pro תנין *thannin*, habet *Leviathan*, Ezech. 32. 2. Contra quam *Arabs Psalmorum* Interpres *Savarianus*, qui bis utitur voce تنين *thanin*, pro *Hebræa Leviathan*, *Kimchius* in *Psal.* 74. *Leviathan*, & *thanim* sola magnitudine distinguit, *leviathan* definiens, התנין הגדול, *magnum thanin*, seu draconem. Inde colligit vir doctus vocem esse compositam ex לוית תנים *levijath thannim*, id est, ex conjunctione draconum, quasi in uno *leviathan* multi dracones conjuncti sint. Tam appositè, quam qui apud *Gellium Testamentum* dici voluit à contestatione mentis. Planum est *leviathan* simplicem esse vocem, cujus ultima syllaba תן *than*, pertinet ad formam nominis, ut in נחושתן, & סכלתן, & ענותן, & עקלתן. Radix porrò nec *Hebræa* est, nec Syra, sed Arabica. *Arabice* scilicet verbum لوي passim occurrit in significatione flectendi & contorquendi. Sic in sacris *Paraphrasibus* (a) ملتوي idem est, quod σκολιὸς, obliquus, & διεστραμμένος, distortus. *Avicennæ Tomo* primo pagina octava, ملاواة الرجلين est *contorsio pedum in lucta*. In *Nasrio* لية الطولبنس est *tulbandis*, sive pilei *Turcici* in spiras convoluti multiplex flexus. Et quod ad rem facit inprimis, لوا الحية in *Alcamus* est serpentis flexus, quo in spiras se contrahit. Ut *Georgicorum* libro primo,

> Maximus *hic flexu sinuoso elabitur anguis.*

Et *Æneidos* libro undecimo,

> Saucius *at serpens sinuosa volumina versat.*

Itaque *leviathan* propriè sinuosum est animal, & in plures spiras volubile, qualis est maximè draco. *Eustathius* in *Hexaëmeron*, Ποικίλων σχημάτων τύπους ἀποτελεῖ ὁ δράκων ἑλικοειδὴς, *multorum schematum formas volubilis draco exprimit.* Neque aliter elephantes à draconibus oppugnantur. Plinius, *Ipsos circumflexu facili ambiunt, nexuque nodi præstringunt.* Solinus, *Primum pedes nodis illigant, ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem. Tzetzes Chiliade* octavâ *Historia* centesima decima tertia,

> Τοὺς πόδας περιπλέκουσιν ἐκείνων τῶν θηρίων,
> Εἰς γῆν τε καταβάλλοντες ἐσθίουσι ῥαδίως.

Itaque *leviathan* ab *Esaia* definitur נחש עקלתן, *serpens obliquus*, vel *tortuosus.* Hæc de propria & primaria significatione vocis *leviathan*, quam nemo attigit hactenus, quod quidem sciam. Verum ut vox synonyma *thannin* ita draconem significat, ut sæpe transferatur ad cetos & marinas belluas; quia draconum formam & flexum aliquo modo referunt: Ita nomine *leviathan* passim cetos & balænas appellari videas, ut *Psal.* 74. 14. & 104. 26. & *Esa.* 27. 1. Qua ipsa de causa factum ut utroque nomine, *thannin*, inquam, & *leviathan*, crocodili significentur; quia crocodili sunt *ad similitudinem draconis*, ut asserit *Haitho Armenus* in libro de *Tartaris* capite quinquagesimo quarto. Sed de *thannin* agetur infrà. Nunc Deum audiamus de *leviathane*, id est, de crocodilo disserentem, *Job.* 40. 20. usque ad finem, & *Job.* 41. capite ferè toto.

(a) *Vide. Deut.* 32. 5. *Psal.* 17. 29. *Luc.* 9. 41. *Act.* 2. 46. & 20. 30. *Phil.* 2. 15.

Gen. 1. 21. *Psalm.* 74. 13. & 147. 7. &c.

JOB. XL.

20. *An Extrahes* Leviathanem *hamo, & in fune demerges linguam ejus?*] Id est, *& in lingua ejus demerges funem? Hypallage.* Porrò demergere funem in lingua, est hamum fune appensum in lingua defigere. Id vero crocodilo convenire non videbitur, quem elinguem esse fere omnes scribunt. Sic è *Græcis Herodotus* libro secundo, Γλῶσσαν δὲ μοῦνον θηρίων οὐκ ἔφυσε. *Aristoteles Historiæ* libri secundi capite decimo, de quadrupedibus oviparis, Γλῶτταν πάντα (ἔχουσι) πλὴν ὁ ἐν Αἰγύπτῳ κροκόδειλος. *Diodorus* libro primo, Γλῶτταν δὲ οὐκ ἔχει. *Plutarchus* in *Iside*, Μόνος μὲν ἄγλωσσος ὤν. E *Romanis Plinius* libri octavi capite vigesimo quinto, *Unum hoc animal terrestre linguæ usu caret. Solinus*, capite de *Ægypto*, *Linguam non habet. Apuleius Apologiâ* primâ, *Est ore amplò, sed elingui. Ammianus* libro vigesimo secundo, *Inter aquatiles bestias crocodilus*, &c. *lingua carens.* Sed huic objectioni duo sunt quæ respondeam. Unum quod *leviathan* linguam habere præcisè non asseritur, sed linguam habere negatur in qua defigatur hamus, quod piscibus passim accidit. Alterum, quod quicquid asserant, qui suprà citati sunt, crocodilum tamen certum est non esse prorsus elinguem. Linguam enim habet, sed immobilem, & inferiori maxillæ adhærentem. Proinde *Philosophus* de partibus *Animalium*

libri ſecundi capite decimo ſeptimo. Ἔχει δὲ τὰ μὴ ἔναιμα τῶν ζώων τὸ αἰσθητικὸν τῶν χυμῶν μόριον, καὶ τὰ ἔναιμα πάντα, *Omnia* (ovipara) *tam ſanguinea, quam exſanguia habent eam partem, quæ ſapores ſentire poteſt*; id eſt, linguam. Et ne quis objiciat linguam crocodilis deeſſe, & nonnullis piſcium, addit continuo poſt: Καὶ γὰρ ὅσα μὴ δοκεῖ τοῖς πολλοῖς ἔχειν, οἷον ἔνιοι τῶν ἰχθύων, καὶ οὗτοι τρόπον τινὰ γλίσχρον ἔχουσι, καὶ σχεδὸν παραπλησίως τοῖς ποταμίοις κροκοδείλοις, *Quippe quæcunque eâ parte carere pleriſque videntur, ut nonnulli piſcium, etiam illi aliquo modo reſtrictam habent, quo ferè modo aquatici crocodili.* Item, ὥστε ἐὰν μή τις τὸ στόμα ἐπικλίνῃ, μὴ φαίνεσθαι ἀφεστηκὸς τοῦτο τὸ μόριον, *ita ut niſi quis os inclinaverit, hæc pars diſtincta non appareat.* Et rurſus, poſtquam de piſcibus actum: Τοῖς δὲ κροκοδείλοις συμβάλλεταί τι πρὸς τὴν τοῦ μορίου τούτου ἀναπηρίαν, καὶ τὸ τὴν σιαγόνα τὴν κάτω ἀκίνητον ἔχειν· ἐστὶ γὰρ ἡ γλῶττα τῇ κάτω συμφυής, *crocodilis autem aliquid inſuper accedit ad hujus partis vitationem, quod nempe maxilla inferior eſt immobilis. Lingua enim maxillæ inferiori adhæret.* Cum igitur alibi negat crocodilum habere linguam, ex rei veritate non loquitur, ſed ex vulgi ſententia: aut linguam intelligit à maxilla ſeparatam, quæque liberè moveatur. Denique crocodilo negat id eſſe quod primâ fronte non apparet. Patet id manifeſtiſſimè libri quarti de partibus capite undecimo, ubi cum dixiſſet de quadrupedibus oviparis: Ἔχει δὲ τὰ ζῶα ταῦτα καὶ γλῶτταν ἐν τῷ στόματι, πλὴν τοῦ ποταμίου κροκοδείλου, *Etiam illa animalia linguam in ore habent, præter fluviatilem crocodilum.* Ne quis putaret hoc ſimpliciter dictum, addit, Οὗτος δ' οὐκ ἂν δόξειεν ἔχειν, ἀλλὰ τὴν χώραν μόνην, *Is enim linguam habere non videatur, ſed ſolùm locum.* Ut crocodilum ab illo eximi ſcias ex numero animalium qui linguam habent, non quod nullam habeat prorſus, ſed quod videatur non habere. Ita etiam *Plinius* libri undecimi capite trigeſimo ſeptimo, *Lingua non omnibus eodem modo*, &c. *Piſcibus paulò minùs quàm tota adhærens, crocodilis tota.* Proinde idem alibi cautè dixerat: *Unum hoc animal terreſtre linguæ uſu caret.* Non dixit *linguâ*, ſed linguæ uſu, quia linguam habet, ſed immobilem. Nec ſimpliciter *unum hoc animal*, ſed *unum hoc animal terreſtre*, quia in aquaticis multa ſunt hujuſmodi, nempe plerique piſces. Itaque non debuit hic locus exagitari à viro magno in *Solinum* (c), quaſi *Plinius Herodoti* mentem non perceperit. Neque enim ibi *Herodoti*, ſed naturæ interpretem ſe exhibuit *Plinius*. Concinunt *Hebræi*, & *Arabes*. Ex illis ſcilicet *Gerſom Solomonis* filius in *Porta cœli* fol. 33. c. de crocodilo dicit, לשונו דבוקה במלתעת, *lingua ejus maxillæ adhæret* Ex his *Alkazuinius*, & *Damir* eidem tribuunt لسان طويل *linguam prolixam*, qualem eſſe neceſſe eſt, ſi maxillam inferiorem ad dentes uſque totam obtegat. E Recentioribus tamen *Bellonius*: *Linguâ pro corporis magnitudine adeo exigua, atque inferiori maxillæ ita inhærente, ut ſolum ejus veſtigium eſſe credas.* Et *Cardanus* de *Varietate* libri ſeptimi capite trigeſimo ſeptimo, *linguam habet brevem, latam, hærentem, & intus ſuperiori mandibulæ* (imo inferiori). *Scaliger* in *Cardanum Exercitatione* centeſima octogeſima ſecunda. *Accuratiùs inſpicienti in crocodilo quoque lingua conſpecta eſt, quæ multos latuerat ob exiguitatem. Samuel Purchas Angelus* in *Africæ* deſcriptione, ex theſauro temporum: Ariſtoteles *crocodilos negat habere linguam. At ego* (*inquit meus auctor*) *vidi magnos & parvos, mortuos atque exſiccatos, in quibus omnibus linguam reperi, ſed brevem, tenuem, & latam.*

(c) Pag. 442.

21. *Nunquid aptabis juncum naribus ejus?*) Juncum *Græcè* σχοῖνον, id eſt, funem junceum, vel capiſtrum è fune junceo. *Plinius* libri decimi noni capite ſecundo: *Junco Græcos ad funes uſos nomini credamus, quo herbam eam appellant.* Nomen illud eſt σχοῖνος, quod & juncum ſignificat, & funem è junco plexum. Sic *Hebraicè* funis junceus peculiari nomine vocabatur חבל המגג, quia מגג in *Aruch* eſt מין גומא שעושין ממנו חבל, *junci ſpecies, ex quo fit funis.* Hinc *Talmudici* in *Eruvim* fol. 58. a. שלשה חבלים חם של מגג ושלנצר ושל פשתן, *Triplices funes ſunt, ex junco, ex vimine, & ex lino.*

Et ſpina perforabis maxillam ejus?] Spina *Hebraicè* חוח, id eſt, hamo ſpinæ inſtar acuto. Nam *Hebraicæ* voces חוח, & סיר, & *Chaldaica* סלוא, quæ propriè ſpinam ſignificant, etiam pro hamo ſumuntur. Summa eſt, tam vaſtum animal hamo non facile capi, quomodo piſciculi ſolent.

22. *An multiplicabit ad te preces? An te alloquetur verbis mollibus?*) *Proſopopæia* elegans, quâ ſignificatur hæc bellua homini non ultro ſubjici. רכות, ſupp. מלות, *verba mollia*, ut קשות, *dura*, Gen. 42. 30.

23. *An feriet fœdus tecum, & eum accipies in ſervum perpetuum?*] Quomodo victi à victoribus vitam redimere ſolent libertatis pretio. Unde *mancipii* nomen, & ſervi, quod manu capti ſerventur. *In ſervum perpetuum*, Hebraicè *in ſervum ſæculi*, ſeu æternum, ut æternum id dicitur, quod durat in totam vitam. Quale illud,

Serviet æternum qui parvo neſciet uti.

24. *An ludes eo tanquam ave, & ligabis eum pro puellis tuis?*] Nempe ut illo ſe oblectent: *Catullus*:

Paſſer deliciæ meæ puellæ,
Quîcum ludere, &c.

Plautus in *Captivis*, *Act.* 5.

--- *quaſi patritiis pueris, aut monedulæ*
Aut anates, aut coturnices dantur, quîcum luſitent.

Pauſanias in *Corinthiacis* de *Junone*; Κοκκύγα δὲ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθῆσθαί φασι, λέγοντες τὸν Δία, ὅτε ἤρα παρθένου τῆς Ἥρας, ἐς τοῦτον τὸν ὄρνιθα ἀλλαγῆναι, τὴν δὲ ἅτε παίγνιον θηρᾶσαι, *Cuculum verò ideo ſceptro impoſitum ajunt, quod virginis ejus amore captus* Jupiter, *in eam ſe avem vertit, quam puella tanquam ludicrum captaverit.* Plura vide in paſſere. At cum crocodilo quis ludat, animali truculento, pueris præſertim infenſo & puellulis, quæ nonnunquam ad *Nilum* incautiùs accedentes, in prædam illi cedunt? Ex *Æliano* diſcimus id *Ombitarum* liberis accidiſſe non infrequenter; Et Ψαμμούθου, *Pſammuthi*, (Malim Ψαμμιτίχου, aut Ψάμμιος) Regis filiam à crocodilo fuiſſe raptam. Apud *Maximum Tyrium Sermone* trigeſimo octavo, narratur de *Ægyptia* muliere, cui cum crocodili catulo puer fuit æqualis, συναθύρων αὐτῷ, καὶ συντρεφόμενος, *qui cum ipſo ludebat, & educabatur*: Et mitem quidem fuiſſe crocodilum illum, dum vires erant infirmæ: προελθὼν δὲ εἰς μέγεθος ἤλεγξε τὴν φύσιν, καὶ διέφθειρε τὸν παῖδα, *ſed cum staturâ auctus eſt, ingenium detexit, puerumque occidit.* In *Elmacino Arabe* libri primi capite duodecimo vidua quædam in *Ægypto* cum filio iter faciebat

وهو علي البحر يشرب ما فخزه التمساح

qui cum è mari (id eſt, è *Nilo*) *aquam biberet, abripuit eum crocodilus.* Crocodili *Saitici* meminit *Petrus Martyr*, qui tres infantes in quodam rure *Niliaco* è cunis raptos deglutiit. Ut *Vincent le Blanc Navigationum* parte ſecunda capite vigeſimo, alterius à quo raptus eſt puer, quem pater manu ducebat. Hinc crocodilitis quæſtio apud *Stoicos* tam celebris, de muliere cujus filium accepit crocodilus, ſe redditurum profeſſus, modo illa verum diceret. De qua vide *Quintilianum* libri primi capite ſeptimo, *Lucianum* in *Hermotimo* & in vitarum *Auctione*, *Doxapatrem* in *Aphthonium*, *Politianum* in *Miſcellaneis*, capite quinquageſimo quinto, &c.

25. *An epulabuntur socii super eo?*] An futurum est, ut piscatores, qui societate initâ ad belluarum piscationem se conferunt, eo capto,

--- agitent convivia læti?

An distribuent illum inter Chananæos?] Syrus בית מגניאא, *inter multos*, per exscriptorum errorem. Fallor enim, ut auctor scripserat, בית סוריאא, *inter* Syros. Septuaginta pro *Chananæis* habent *Phœnices*, *Aquila* μεταβόλας, *mercatores*; Neutrum malè. Nam quia *Chananæi* mercaturæ erant dediti, ideo *Chananæus* in Scriptura passim pro mercatore sumitur. Porrò *Chananæus* idem qui *Phœnix*. Nempe si *Philoni Byblio* credimus, qui *Sanchoniatonem*, veterem Scriptorem *Phœnicium*, *Græcè* transtulit, primus χνᾶ, id est, *Chanaan*, *Phœnicis* cognomen habuit. Unde & *Phœnice* regio χνᾶ dicitur apud *Stephanum*. Sed hæc obiter.

26. *An implebis pellem ejus missilibus, & caput ejus telis piscatoriis?*) Quidni, si de balæna res est, cujus capturam qui scripsere, testantur eam obrui telorum nimbo à nautis circumstantibus? At de crocodilo secus, cujus corticosam cutem telis esse impenetrabilem docebimus in caput sequens. שכות, *missilia* explicabimus ex *Arabica* lingua, quâ شوكة vel شكة *missile*, & teli acumen est. Vide *Giggeium Tom.* secundo pag. millesimâ centesimâ quinquagesimâ octavâ, & millesimâ ducentesimâ vigesimâ septimâ. Sed & צלצל pro telo, geminatis radicalibus, alludit ad *Arabicum* ضال quod sagittas explicant *Giggeius* & *Golius*, ille in ضول, hic in ضيل. *Syrus* habet nullo sensu: *implebisne pellem ejus carne, & caput ejus in umbra ignis?* Nempe pro בשכות, missilibus legit בשרות, quod putavit idem esse ac בשרים, carnes. De cætero בצלצל דגים, reddiderat בטללא דנונא, *in umbra piscium*, sed ex דנונא factum דנורא, id est, ignis ex piscibus. Neque aliis Interpretibus *Jobi* mens hic fuit satis perspecta. Omnes tamen ferendi præ *Græcis*, qui prioris hemistichii *Hebræa* tria verba portentoso errore sic reddunt: Πᾶν ἢ πλωτὸν συνελθὸν ἢ μὴ ἐνέγκῃ (al. ἐνέγκωσι) μίαν βύρσαν ἐρᾶς αὐτῦ. Ad quæ verba *Olympiodorus*: Περὶ ἢ κήτυς δῆλος ὁ νῦς, ὅτι πάντα τὰ πλωτὰ ὁμῦ συνελθόντα, ἐκ ἂν ἐνέγκωσι μίαν λεπίδα τ̃ ἐρᾶς αὐτῦ, *De ceto verborum sensus planus est, quod navigia omnia, si in unum coëant, squamam unam caudæ ejus ferre non possint.* Quæ quidem Seniorum verbis significari planum est, ut dicit *Olympiodorus*. At hic duo valdè obscura sunt: Unum, quorsum sibi persuaserint, id ex *Hebræis* verbis posse elici, quæ nihil quicquam habent simile? Alterum, quomodo id stare possit cum ipsa natura rerum, ut navium multæ myriades ceti squamam unam ferre non possint? Dicat qui potest unde irrepserint in sacram versionem tam apertæ fabulæ.

27. *Impone manum tuam super illum, non perges meminisse prælii.*] Tantus te invadet horror, ut de fuga cogites potius quàm de pugna, cum ipso tactu compereris cutem esse illi contra omnem ictum invictam.

28. *Ecce spes illius, qui manum in illum injecerit, frustrata est! Nonne etiam ad aspectum ejus prosternetur?*] Sic apud *Heliodorum Cnemon*, crocodilo viso, σφόδρα ἐπτοεῖτο πρὸς τὴν ὄψιν, ἐδὲ ἀκριβῶς αὐτῷ ἢ ζῶς φανέντος, ἀλλὰ σκιᾶς αὐτὸν πλεὸν χθαμαλῆς ὑποδραμέσης, *hoc spectaculo valdè territus est, quamvis ipsum animal non vidisset accuratè, sed tenuis umbra potius cursim ipsum subiisset.* Et *Cœlius Aurelianus* in Chronicis capite de furore & insania. *Artemidorum Grammaticum* memorat nitente gressu crocodilum in arena jacentem expavisse, atque ejus motu percussa mente, credidisse sibi sinistrum crus atque manum à serpente comestam, & literarum memoria caruisse, oblivione possessum. Hæc ille tanquam ex *Apollonio*, cujus mirabiles *Historias* hodieque habemus. Sed in iis nihil tale reperio. Illas igitur *Cœlius Aurelianus* auctiores viderat.

Properabimus ad caput sequens. Sed antequam ulteriùs progrediamur, scrupulus eximendus est. Si *Leviathan* sit crocodilus, quorsum hæ provocationes? *An hamo extrahes leviathan? An aptabis juncum naribus ejus? An feriet fœdus tecum? An epulabuntur socii super eum* (captum?) *An distribuent illum inter negotiatores?* Ac si agatur de bellua quam capere nemo possit, nec domare, nec cicurare. Nonne hamo capitur crocodilus atque aliis artibus. Nonne *Tentyritæ* leguntur crocodilos ultrò insequi, fugientesque injecto trahere laqueo, dorsoque equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, additâ in os clavâ, dextrâ lævâque ejus extrema utrimque tenentes, ut frænis, in terram agere captivos? Nonne cicurari etiam nonnulli Scriptores tradunt, ita ut se vocantes intelligant, & offam patiantur in os ingeri, & aperto rictu purgandos manibus dentes & linteolo detergendos præbeant? Taceo de anicula in eodem lecto cum crocodilo decumbere solita. De iis item à quibus in papyraceis scaphis navigantibus, abstinuisse crocodili leguntur *Isidis* reverentia, cui sacra erat papyrus. Et de septem diebus quos habebat natales *Apis*, quibus, quasi pacto castrensi fœdere, ab omni sævitia scilicet sic desciscebant, ut per eos neminem attingerent. De his, inquam, taceo, ne ad fabulas devenisse videar. Et verò in Veterum scriptis vanissima multa sunt otiosorum hominum commenta, ex quibus quisquis rerum naturam æstimaverit, sæpe in errorem incidet. Tamen non diffitendum crocodilos tam posse capi, quam cæteras in mari & terra belluas. Ac si quis indè colligat hic non agi de crocodilis, quia hæc provocatio, *An hamo extrahes*, &c. ita esset superflua: Is eâdem operâ negaverit etiam de cetis agi, quę utut crocodilos corporis mole multum superent,

Ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσιν ἐπεφράσαντο βαρεῖαν
Ἄτην, ἡμερίων ἄμαχον γένος, ἐκ δ' ἁλιῆων
Ὄλλυνται, κήτειον ὅτ' εἰς μόθον ὁρμήσονται.

Attamen his hominum genus insuperabile nôrunt
Damnum inferre grave, & fato piscator amaro
Afficit, ad cetea semel cum prælia ventum est.

--- ἐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν
Νόσφι θεῶν, μένοισι δ' ὑπείξομεν ἀθανάτοισι.

--- nam deme Deos, nihil orbis habebit
Supra homines: præter superos, non cedimus ulli.

Ita *Oppianus* libro quinto *Halieuticωn*. Et *Simonides*, Τραχὺ μὲν (lego Βραχὺ μὲν) σθένος ἀνδρὸς, ἀλλὰ ποικιλίᾳ πραπίδων, δεινὰ μὲν πόντυ, χθονίων τ', ἀερίων τε δάμναται παιδεύματα, *Parvum est hominis robur, sed mentis versutia, maris, terræ, & aëris animalium solertissimas artes superat.* *Plutarchus* quoque de Fortuna, equos velocissimos hominibus ait currere, canes pugnacissimos hominem servare, eidem pinguescere porcos, & pisces suavissimos esse pro obsonio: elephantem quoque, qui tantus & tam terribilis est, illi esse pro ludicro. Neque *Ethnicorum* hic opus emendicare suffragia: cum in hanc rem expressa sint verba conditoris ipsius, *Genes.* 1. 28. & 9. 2. & *Davidis Psalm.* 8. 7. 8. 9. Et *Jac.* 3. 7. Igitur quoquò te vertas, tamen id agnoscendum, etiam Leviathanem, quodcunque tandem sit animal, posse hominis subire jugum, & in illius venire manus. Adeoque hæ ad *Jobum* provocationes tantum eò pertinent, ut scias non esse, quod sibi quis facilem de eo animali spondeat victoriam, cum & mole sit vastum, & robore tremendum. Quod in crocodilum apprimè quadrat, qui, licet balænæ plurimum cedat magnitudine, staturam tamen hominis longè superat. Cum enim hominis statura ut plurimum sit trium cubitorum cum semisse, ra-

rò quartum attingat. Crocodilo octo cubitos aſſignat *Alkazuinius*, *Ammianus* decem, *Damir*, *Leo Africanus*, & *Marmolius* totidem, *Ariſtoteles* quindecim, *Diodorus* ſexdecim, *Herodotus* decem & ſeptem, *Plinius* duodeviginti, *Iſidorus* viginti, *Solinus* totidem ulnas, *Ælianus* ſub *Pſammeticho Ægypti* Rege unum XXV cubitorum viſum fuiſſe memorat, alterum ſub *Amaſide* palmorum quatuor ſupra ſex & viginti cubitos. Noſtro ævo *Petrus Martyr Decad.* quintæ capite nono, unum in *Americæ* aliqua parte repertum XLII pedum. Et ſuperioribus annis, ut ad *Melam* ſcribit *Cl. Voſſius*, *Luſitani* ad amnem *Cuama*, qui ex iiſdem ac *Zaire* oritur fontibus, quamvis in contraria fluat, invenere crocodili cadaver ad ſexaginta pedes porrectum. Quod, utut portentoſum, leve tamen eſt præ *Panamenſibus* crocodilis, quos ad centum pedes creſcere ſcribunt *Johannes* de *Lopez Hiſtoriæ Indicæ* libri ſexti capite primo, & *Johannes* de *Leri Americæ* ſuæ capite decimo. Hæc de mole, ſed de robore atque immanitate dicetur in ſequentibus, ac quam facilè maxima ac robuſtiſſima quæque animalia, nedum homines, uno caudæ ictu proſternat. Itaque crocodili venatio ſemper habita eſt inter difficillimas. *Diodorus* ævo ſuo *Nilum*, & lacus adjacentes his ſcatuiſſe ſcribit, tamen raros admodum fuiſſe qui caperent, eoſque non hamis, ut olim *Herodoto* referente, ſed retibus ferreis uſos, quomodo factum diximus in venatione hippopotami. Huc facit quod *Auguſtus* (d) *Ægypto* perdomitâ crocodilum ad palmam arborem catena religatum in nummis cudi voluit cum hac inſcriptione: *nemo antea religavit.* Ut doceret *Romano Imperatori* tam fuiſſe difficile *Ægyptios* ſub jugum mittere quam piſcatori arduum eſt opus crocodilum vinculis conſtringere. Inde fortaſſe *Heſychio* Δενδρίτης ὁ κροκόδειλος. *Arboreus crocodilus*, id eſt, in illo nummo ad arborem religatus. Quin hodie cum poſteriorum ſagacitas, deceſſorum inventis multa addidit, piſcatori tamen crocodilum à ſe captum *Cairam* deferenti, aurei nummi de fiſco ſolvuntur decem. Ex quo fit ut vix credam quæ de *Tentyritis* Veteres tanto conſenſu ſcribunt, niſi *Plinio* aſſentiaris, qui eos arcanam à natura vim contra has belluas habuiſſe ſubinnuit, cum olfactu ejus generis hominum crocodilos, ut *Pſyllorum* ſerpentes, fugari tradit. Sed quæretur iterum, cur ea naturæ vis ævo noſtro ſic deſîerit in ejuſdem loci incolis, ut illius hodie ne minima quidem ſuperſint veſtigia. Jam utut hoc animal longo uſu cicurari concedamus, quod his verbis teſtatur *Philoſophus Hiſtoriæ* libri noni capite primo: Τὰ ἀγριώτατα διὰ τὰς ὠφελείας ἡμεροῦται, ὅιον ἐνιαχοῦ τὸ τῶν κροκοδείλων γένος πρὸς τὸν ἱερέα, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τροφῆς: Deus tamen communem belluæ naturam reſpiciens potuerit his verbis uti: *An multiplicabit ad te preces? An feriet fœdus tecum? An ludes cum eo*, &c. Quia quamvis cultu miteſcat tandem & manſuefiat, tamen naturâ ſuâ crocodilus omnia animalia feritate ſuperat. Hinc *Plutarchus* in *Iſide* crocodilum eſſe aſſerit, τῶν ἀγρίων ζώων τὸ θηριωδέςατον, *ferorum animalium efferatiſſimum.* Et in libro utra animalia, *&c.* τὸ πάντων ἀμικτότατον, καὶ τὸ θηριωδέςατον, ὧν τρέφουσι ποταμοὶ, καὶ λίμναι, καὶ θάλασσαι, ζῶον, *à ſocietate maximè alienum animal, & atrociſſimum omnium, quæ flumina, aut lacus, aut maria educant.* Quod ipſum innuit Philoſophus eo loco quem nuper citavimus. Jam pergimus ad reliqua.

(d) *Cauſin. Parab. Hiſt. l. 3 c. 32. Ant. Auguſt. de numiſmat. Dial. 6. Sect. 9.*

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Ad Crocodilum referri reliqua de Leviathane, *Job.* 41.

Nemo crocodilum audeat excitare, nempe cum ſatur in littore dormit. Crocodilus cutem non exuit, ut ſerpens. Frænum pro labiis, ut Græcè χαλινοὶ, *pars labiorum. Rictus oris in crocodilo valvarum inſtar. Magno hiatu aperitur.* Buculam *integram vorat. Fauces ſeptem pedum. Gyrus dentium terribilis. Dentes ei ſexaginta, vel exerti, vel ſerrati. Morſus tenax, & perniciosſus. Numerus ſexagenarius in crocodilo ſolemnis. Squamis ut ſcutorum laminis cohærentibus totum tergum eſt obductum. In balæna nihil tale.* Bootii *evaſio, & naturæ crocodili quam ſe prodat imperitum. Cetum ſquamatum deſcribit* Nearchus, *ſed ſolus, & ex aliorum fide, & mendaciſſimus Scriptor. Cur pro ſigillo arcto* Græci *habeant* ζμιρίτην λίθον. *Crocodilos veriſimile eſt ſternutare frequentiùs, quia ad ſolem apricantur. Auroræ* Hieroglyphicon, *crocodilorum oculi, at balæna prope cæca.* Horus *emendatus, & explicatus. Ex ore & naribus crocodili cur exire dicantur lampades, ſcintillæ, fumus,* &c. *Idem de hippopotamo cognato animali ſcribi. At balæna nimbos efflat. In collo ejus robur, quod balæna nullum habet; at crocodilus habet. Id à nonnullis falſo negari. Nam caput reſupinat ad morſum, & colli motu trochilum excutit. Ante eum mœror inſultat, ut pavor ante* Martem, *&* Palladem. *Inſultare quid propriè. A* Chaldaico דוץ duts, *ſalire,* דיצא ditſa, *caprea, &* δίζα, *capra. Tori carnis,* מפלי, *id eſt, procidua, prominentia, non* melandrya, *ut reddit* Junius. *Cor, viſcus firmiſſimum. Cor* Sabibi, *durum, & compactum inſtar lapidis. Cor* Mahumetis *quàm grave. Cor* Nabalis *in lapidem, Cor lapideum. Cor coagulatum.* Λιθοκάρδιοι. *Crocodilus quàm immiſericors. Elatio belluæ, id eſt, emerſio. Fractio pro metu, quia animus metu frangitur. Tria armorum genera ex* Arabiſmo *novè explicata. Sagittæ filiæ arcus, filiæ pharetræ, filiæ mortis. Crocodili cutis contra omnem ictum invicta, & impenetrabilis. At balænæ corium omnibus telis pervium. Inter tormenta Veterum fragmenta teſtarum impolita jacentibus ſubſterni. Verſus 21. nova explicatio, ut in Æ*liano *crocodili cutis cum teſtis confertur, & cum tribula lapide, & ferro exaſperata. Crocodili odor ut muſci. Mare profundum abyſſus de* Nilo, *& lacubus viciniis in quibus crocodili.* Nilus *mare vocatur,* Eſ. 11. 15. *Ejus aqua mari ſimilis. Lacus* Hebraicè *maria. Hinc ſeptem maria in terra* Chanaan, *quorum cenſus inſtituitur. Hippopotamus* Arabicè equus maris. Κροκόδειλος χερσαῖος καὶ θαλάσσιος. Nili *littus in* Plinio. *Profunda* Nili, Zachar. 10. 11. *Abyſſi de rivis & fontibus,* Deut. 8. 7. &c. *Non ſolum mare, ſed & lacus caneſcere. Verſu 24. Leviathan deſcribitur tanquam in pulvere reptitans, ſed qui, ut cætera reptilia, non atteratur. Non eſt metus expers, ut nec balænæ. In proceriſſima animalia dominatur majorum virium fiducia. Ea videt, id eſt, deſpicit, ut* Cant. 1. 6.

Leviathanem non eſſe balænam, ſed crocodilum multò apertiùs patebit ex ſequentibus, capite quadrageſimo primo ferè toto, quod jam explicabimus.

1. *Non est ita ferox ullus ut excitet eum*] ut de leone legitur, *Gen.* 49. *v.* 9. & *Num.* 24. *v.* 9. *Quis illum suscitabit?* Ita hic de crocodilo: *Non est ita ferox*, aut *ita audax ullus ut* excitet eum, cum satur in littore dormit. Plinius, *Hunc saturum cibo piscium, & semper esculento ore in littore somno datum*, &c. *Solinus*, *Per diem humi acquiescit.* Albertus, *Satiati piscibus, quasi somnolenti caput ingerunt ripis.* Cætera præterea usque ad versum tertium, quia nihil faciunt ad hanc rem quam agimus.

2. *Illius membra non silebo, nec statum virium ejus, nec structuræ gratiam.*] Qualia membra, quæ vires crocodilo suppetant, vel ex his *Ammiani* collige. *Ut armatus est unguibus si haberet etiam pollices, ad evertendas quoque naves, sufficeret viribus magnis:* De structuræ gratia dicetur in sequentibus.

3. *Quis retexit superficiem vestimenti ejus?*] Id est, corticosam cutem, quam crocodilus nunquam exuit, longè aliter atque serpentes, qui deponunt ferè quotannis. *Suidas* in Φολιδωτὶν, Φολιδωτὸς κροκόδειλος, καὶ τὸ τῶν ὄφεων πᾶν γένος, ταῦτα δὲ λέγεται κατά τινας καιροὺς τὸ γῆρας ἐκδύεσθαι· ὁ δὲ κροκόδειλος τὸ γῆρας οὐκ ἐκδύεται. Vult serpentem & crocodilum, cum uterque cutem habeat ex æquo corticosam, in eo tamen differre, quod exuvias serpens exuit, crocodilus non exuit.

4. *In duplex frænum ejus quis ingredietur?*] Id est, in labia seu rictus ejus, qui fræni duplicati speciem habent. Ita *Rabbi Selomo.* Huc facit, quod etiam *Græcè* χαλῖνοι, *fræna*, sunt labiorum pars quædam. Proinde *Pollux*, (a) cum προσόμιον vocari dixisset τὴν εἰς ἄλληλα τῶν χειλῶν συμβολὴν, *mutuam labiorum commissuram*, addit, Τὰ δὲ ἑκατέρωθεν αὐτῶν ἐπὶ τὰς γνάθους καταλήγοντα χάλινοι, *Fræna verò nominantur ex partes, quæ utrimque ad maxillas desinunt.* Phrasis utrobique eadem.

(a) Lib. 2. cap. 4. sect. 20.

5. *Valvas faciei ejus quis aperiet?*] Id est, rictum oris immensum, quem diducit cum libet, atque aperit valvarum instar, magno & horrendo hiatu. Hinc *Achilles Tatius* ex *Cl. Salmasii* emendatione: Κεφαλὴ δὲ αὐτῷ τοῖς νώτοις συμφύεται, καὶ εἰς μίαν στάθμην ἰθύνεται· ἔκλεψε γὰρ αὐτοῦ τὴν δείρην ἡ φύσις· ἐστὶν δὲ τοῦ λοιποῦ βλοσυρώτερα τὰ χάσματα, καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐπὶ τὰς γένυς ἐκτείνεται καὶ ἀνοίγεται πᾶσα· τὸν μὲν γὰρ ἄλλον χρόνον, παρ' ὅσον οὐκ ἔχηνε τὸ θηρίον, ἔστι κεφαλή· ὅταν δὲ χάνῃ πρὸς τὰς ἄγρας, ὅλος στόμα γίνεται, *Caput ipsi cum dorso continuatur & ad unam amussim dirigitur. Nam cervicem natura subtraxit, & hiatus imprimis horrendi sunt: Nam plurima ex parte in maxillas patet atque aperitur totum, & reliquo quidem tempore caput est, quamdiu bellua non hiat. Ubi verò hiare ad prædam incipit, fit totum os.* Eodem pertinet, quod in crocodilo hic ipse Scriptor τῶν γενύων πεδίον, καὶ τοῦ στόματος αὐλὴν describit, id est, *maxillarum campum, atque oris aream.* Et illum in plerisque sequitur *Eustathius Antiochenus.* Nec multò aliter Recentiores. *Vincentius*, *Os patulum & apertum habet, & hiatum usque ad aures.* Sed *Albertus* cautius, *Rictus oris ejus usque ad aures pateret, si aures haberet.* Sic *Arabes* crocodilo ante omnia adscribunt فم واسع *os valde patens.* Et in Porta cœli hæc bellua אוכלת בפעם אחת שמספיק לה זמן מרובה, *una vice*, id est, uno bolo, *comedit quantum ipsi sufficiat in multum tempus. Leo Africanus*, *Marmolius*, & *Scaliger*, hiatu tanto esse scribunt ut integram buculam possit excipere. *Petrus Martyr* ubi suprà, crocodili meminit, cujus fauces patuerint latitudine septem pedum. Proinde *Martialis* lib. 3. *Epigram.* vasti oris vetulam ita suggillat,

> *Cum comparata rictibus tuis ora*
> Niliacus *habeas crocodilus angusta.*

In gyro dentium ejus terror] Id est, omnia sunt in iis ad terrorem comparata. Crocodilus scilicet sexaginta numero dentes, eosque majores habet quam pro ratione corporis; & in illis quosdam exertos, alios serratos & pectinatim coëuntes, morsum tenacissimum, atque ita perniciosum, ut non curetur àliter quàm morsus rabidi canis. Dentium numerum scimus ex *Æliano*, *Damire*, & *Gesnero*, qui numerasse se dicit, magnitudinem ex *Herodoto*, formam ex *Diodoro* & aliis. De morsu hæc scribunt Veteres. *Diodorus*, Καὶ τὰ μὲν δήγματα ποιεῖ ἁδρὰ καὶ χαλεπά, καὶ τὸ διαιρεθὲν τῆς σαρκὸς παντελῶς ἀπεργάζεται δυσίατον. *Plinius*, *Superiore mobili maxillà imprimit morsum*, *aliàs horribilem, pectinatim stipante se dentium serie.* Solinus, *Morsus ejus horribili tenacitate conveniunt.* Marcellinus, *Ordine dentium pectinato, perniciosis morsibus, quicquid contigerit pertinaciter tenens.* De cura vide *Plinium*, *Galenum*, *Aetium*, *Paulum*, *Avicennam*, &c. Non possum non addere crocodilo à nonnullis multò plures dentes adscribi quàm diximus. Ab *Achille Tatio*, tot quot in anno dies. Φασὶ δὲ, inquit, ὅτι τὸν ἀριθμὸν τυγχάνουσιν ὅσας ὁ θεὸς εἰς ὅλον ἔτος ἀναλάμπει τὰς ἡμέρας. Ab *Alkazuinio*, ducentos. Verba sunt

له فم واسع وستون نابا في فكه الاعلي واربعون في الاسفل وبين كل نابين سن صغير مربع يدخل بعضها في بعض عند الاطباق *Os ipsi est latè patens, & canini dentes sexaginta in superiore maxilla, quadraginta in inferiore, & in singulis interstitiis dens parvus unus quadratus. Illi autem dentes mutuò se penetrant æquali proportione. Græci* uno verbo καρχάρους, id est, serratos dixerint, vel pectinatim inter se coëuntes, quod *Plinius* & *Ammianus* supra nos docent. Sed aliter *Abuhamed Hispanus* له ثمانون نابا اربعون في الفك الاعلي واربعون في الفك الاسفل *Habet octoginta caninos, quadraginta in superiore maxilla, & totidem in inferiore.* Et *Tzetzes* Chil. tertia Hist. 115.

> Ὡς καὶ τὸν Ἡρακλέα δὲ ὁ Χῖος Ἴων λέγει
> Ἔχειν ὀδόντων τρίστοιχον θέσιν ἀρραγεστάτην,
> Ὡς καὶ τὴν Σκύλλαν Ὅμηρος φησὶν ἐν Ὀδυσσείᾳ,
> Πολλοὶ καὶ τὸν κροκόδειλον, τινὲς δὲ καὶ τὰ κήτη.

Ut etiam Herculem, Jon Chius *asserit habuisse dentium triplicem ordinem infractum; ut Scyllam quoque* Homerus *ait in* Odyssea, *multi etiam crocodilum, quidam & cete.* Sed hæc fabulis propiora sunt. Et *Gesnero* potior fides, qui in crocodilo sexaginta dentes asserit se numerasse. Et numerus ille in crocodilis solennis esse perhibetur. *Plutarchus* in *Iside*, Ἑξήκοντα δὲ ὠὰ τίκτουσι, καὶ τοσαύταις ἡμέραις ἐκλέπουσι, καὶ τοσούτους ζῶσιν ἐνιαυτοὺς οἱ μακροβιώτατον ζῶντες; *Ova sexaginta pariunt, & diebus totidem fovent, & totidem annos vivunt qui sunt maximè vivaces.* *Ælianus* lib. 10. cap. 21. Κύει δὲ ἄρα τὸ ζῶον τοῦτο ἑξήκοντα ἡμέραις, καὶ τίκτει ὠὰ ἑξήκοντα, καὶ τοσαύταις ἡμέραις θάλπει αὐτά· σφονδύλους δὲ ἔχει ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοσούτοις νεύροις τε αὐτὸν τοσούτοις φασὶ διεζῶσθαι· λοχεῖα τε αὐτῶν ἐς τοσοῦτον πρόεισιν ἀριθμὸν, καὶ ἔτη βιοῖ ἑξήκοντα; πάρεσι δὲ καὶ ὀδόντας ἑξήκοντα τοῦδε τοῦ ζώου ἀριθμεῖν. Φωλεύει δὲ ἄρα καθ' ἕκαστον ἔτος ἑξήκοντα ἡμερῶν ἀτρεμεῖ τε καὶ ἀτροφεῖ, *Fert uterum hoc animal dies sexaginta, & ova sexaginta parit, & ea totidem diebus fovet, vertebrasque habet in dorsi spina totidem; totidemque nervis cingitur. Partus etiam curatio eundem implet dierum numerum: Et annos sexaginta vivit; & dentes habet sexaginta, & sexaginta diebus quotannis latet quietè & sine cibo.* Hæc ille ex Ægy-

Ægyptiis. Et *Damir* وزعم بعض الباغتين عن طبايع الحيوان انه يعيش ستين سنة وله ستين سنا وستين عرقا ويسفد ستين مرة *Asserunt nonnulli scrutatores naturæ animalium* (חכמי המחקר, *Hebræis*, & *Paulo* συζητηταὶ, 1 *Cor.* 1. *vers.* 20.) *illum sexaginta annos vivere, & habere sexaginta dentes, & sexaginta nervos, & coire sexagesies.*

6. *Tergum est, ut laminæ scutorum*, quarum unaquæque est *clausa arcto sigillo.*

7. *Una alteri tam vicina est ut ventus non ingrediatur.*

8. *Unaquæque proximæ suæ cohæret, ita continentes se ut non separentur.*

Hac periphrasi describitur squamarum commissura, quibus ut scutorum laminis cohærentibus totum dorsum est obductum. *Bootius*, cui leviathan est balæna, in his explicandis non parum sudat, ingenuè agnoscens se in difficili loco versari. *Difficultas*, inquit, *oritur, quomodo hæc in balænas quadrent, cum pellis earum glabra describatur ab* Oppiano, *aliisque, qualis & est revera.* Et post alia quædam hinc inde agitata, tandem concludit *allegoricè accipienda quæ de squamis hic dicuntur, q. d. Æquè tutus est ab omni hominis assultu* Leviathan, *ac si squamis latissimis & fortissimis ac arctissimis & arctissimè inter se cohærentibus corpus munitum haberet.* Quæ mira est evadendi ratio, & quâ liceat ex quovis quidvis facere. Hic leviathanis tergum ab ipso Deo describitur squamis tanquam scutis munitum, iisque tam frequentibus & ita sibi mutuò cohærentibus, ut ne aërem quidem admittant, quasi contiguitas continuitatem mentiatur. Tamen, si *Bootio* credimus, agitur de animali, in cujus tergo nulla est squama. Et Deo id asserenti *Job* potuerit regerere se in *Leviathanis* tergo nihil tale animadvertisse. At, inquit, tam in tuto est, quàm si squamas haberet. Quid tum? Finge tibi *Achillem* reverà fuisse invulnerabilem, prout Poëtæ illum describunt. An ideo dici potuit habuisse totum corpus continuâ squamarum serie obsitum atque obtectum? Præterea ne hoc quidem verum est, balænam tam esse tutam ab omni hominis assultu, quàm si tergum haberet densissimis squamis obsitum. Nam si in tanta mole corporis cutem haberet squamis latissimis, fortissimis, ac arctissimis munitam, quæ sunt ipsa *Botii* verba, ejus piscatio quàm est facilis, tam esset operosa & ardua, ne dicam impossibilis, & supra vires humanas. Patet igitur *Bootio* calculum hic hærere. Sed habet unde se soletur, nempe quod *& Bochartus*, inquit, *qui ex* Leviathane *facit crocodilum, nihilo commodius hic se expedire potest, cum crocodilis quoque nullæ prorsus sint squamæ.* Quæ *Booti* verba, cum primum legerem, vix credidi oculis meis. Quia vero nihil est tam absimile, quam hominem non plane rudem, quique Medicinam in *Belgio*, in *Anglia*, in *Hibernia*, & in *Gallia* diu cum laude exercuit, id ignorasse quod lippis notum est & tonsoribus. Quorum in magnis urbibus paulo humanior vix quisquam est, qui non habeat crocodili cutem in officina pensilem. *Bootium* igitur valdè mirum est in crocodili cutem nunquam incidisse, aut non vidisse pictum, aut ejus descriptionem nunquam legisse vel in Veterum vel in Recentiorum scriptis, qui crocodilo squamas, vel quod idem est, cortices videntur quasi certatim tribuere. In illis *Herodotus*, Ἔχει δὲ καὶ δέρμα λεπιδωτὸν ἄῤῥηκτον ἐπὶ τοῦ νώτου, *Pellem verò squamatam habet, & infractam in dorso. Aristoteles* Historiæ lib. 2. cap. 10. Οἱ δὲ κροκόδειλοι οἱ ποτάμιοι ἔχουσι, &c. δέρμα ἄῤῥηκτον, φολιδωτὸν, *Crocodili fluviatiles cutem habent infractam, squamatam.* Diodorus, Τὸ μὲν γὰρ δέρμα αὐτοῦ πᾶν φολιδωτόν ἐστιν, καὶ τῇ σκληρότητι διαφέρον, *Ejus enim pellis tota squamata est & duritie eximia. Ælianus* Historiæ lib. 10. capite 24. Νῶτα πέφυκε καὶ τὴν οὐρὰν ἄῤῥηκτος· λεπίσι μὲν γάρ τε καὶ φολίσι πέφρακται, καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, ὥπλισται, *Impenetrabile tergum & caudam à natura sortitus est: squamis enim & corticibus obsepitur, &, ut ita dicam, armatur.* Achilles Tatius, Δορὰ δὲ φολίσι ῥυσσὴ, *Cutis autem squamis aspera est.* Unde hæc mendosa in *Eustathii Hexaëmero* corrigere est, Ἡ δὲ δορὰ αὐτοῦ λεπὺς τυγχάνει ῥυτὴ, & legendum, λεπίσι τυγχάνει ῥυσσὴ, *Squamis aspera est. Suidas* in Φολιδωτὸν, Φολιδωτοὶ ἰχθύες, καὶ σαῦρα, καὶ σαλαμάνδρα, καὶ χελώνη, καὶ κροκόδειλος, *Squamati sunt pisces, lacerta, salamandra, testudo, & crocodilus.* Jam è Recentioribus *Volaterranus*, *Squamis prædurís ostrearum modo totus obducitur.* Petrus Martyr, *Dorsum squamis durissimis, conchylii ferè duritia,* &c. *armatur.* Item, *Ursinas diceres crocodili manus pedesque, nisi huic essent squammei, illi autem villosi.* Gesnerus, *Tergum & cauda, imo tota pars prona, ut ipse observavi, multis corticibus subrotundis squamatim compingitur, & eminentibus iis secundum longitudinem exasperatur.* Bellonius, *Cutis est rugosa, multis in tergo tuberculis armata, subtus levis, sursum verò sessilibus squamis aspera. Georgius Marcgravius* Hist. Nat. lib. 6. cap. 15. *Totum corpus vestitur cute squamata, ac in capite & tota superiori parte corporis ac cauda loricata. In toto autem inferiori corpore squamæ quadratæ ferè sunt,* &c. *In lateribus varias rotundas figuras habent squamæ, ac tuberculis scatent.* Et paulò post de dorso, *Suntque illæ squamæ duræ,* &c. Et de caudæ pinna, *Est autem illa pinna multis squamis quasi composita,* &c. Itaque, si, quod assero, leviathan est crocodilus, verè dixit *Bootius Bochartum* ex hoc *Jobi* loco expedire se non posse. Cur enim ex eo loco expedire me coner, in quo nihil est impeditum? Cum crocodilum esse talem qualem illum describit Sacer Scriptor sub Leviathanis nomine, doceat αὐτοψία, & ejus picturæ quotquot sunt, & doctorum suffragia tam prioris ævi quàm nostri, uno excepto *Bootio*, qui omnium hominum primus & solus negavit ullas crocodilo esse squamas.

Sed ne quid dissimulem, priori responso diffisus *Bootius*, hoc addit, *Si quis urgeat ista sic quomodo sonant accipienda*, (nempe *Jobi* verba in quibus versamur) *sciat in ipsis cetis inveniri posse, in quos ista cadant. Quanquam enim pleraque omnia illorum genera squamis prorsus careant, esse tamen cetos, qui iis præditi sunt, discere possumus ex* Arriani *Indicis, prodentis,* Nearcho *auctore,* Macedonibus, *dum è* Mesambria Taocem *navigant, visum cetum in littus ejectum cubitorum quinquaginta, corio squamoso tam crasso ut cubitum æquaret.* Et verò in *Arriano* hæc *Nearchi* verba sunt, Κατὰ τοῦτον τὸν παράπλουν ὀφθῆναι κῆτος ἐμβεβλημένον εἰς τὴν ἠϊόνα, καὶ τοῦτο προσπλώσαντάς τινας τῶν ναυτῶν ἐκμετρῆσαι, καὶ φάναι εἶναι πήχεων πεντήκοντα· δέρμα δὲ αὐτῷ εἶναι φολιδωτὸν· οὕτω τι ἐς βάθος ἧκον, ὡς καὶ ἐπὶ πῆχυν ἐπέχειν. Sed ad hunc locum tria notanda sunt. 1. Primò nullum alium citari qui ceti meminerit squamis obducti. 2. Hunc cetum ab ipso *Nearcho* non esse visum, sed à nautarum nonnullis, ut quidem ait, cui hominum generi non satis tuto creditum, cum sæpenumero tam sit infidum quam ipsum mare. 3. Quin si *Nearchus* ipse squamatum hunc cetum se vidisse profiteretur, res tamen esset valde incerta, cum illum pleraque mentiri his verbis testetur *Strabo* lib. 2. Ἅπαντες οἱ περὶ τῆς Ἰνδικῆς γράψαντες, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψευδολόγοι γεγόνασι, καθ' ὑπερβολὴν δὲ Δηΐμαχος: Τὰ δὲ δεύτερα λέγει Μεγασθένης, Ὀνησίκριτός τε, καὶ Νέαρχος, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι παραψελλίζοντες ἤδε, καὶ ἡμῖν δ' ὑπῆρξεν ἐπιπλέον κατιδεῖν ταῦτα, ὑπομνηματιζομένοις τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις, *Quicunque de* India *scripserunt, ple-*

raque

raque mentiti sunt: Præ reliquis Deimachus, *proximè* Megasthenes, Onesicritusque, *&* Nearchus, *aliique hujus farinæ, nonnihil etiam balbutientes. Nobisque ista plenius perspicere contigit, cum de rebus* Alexandri *faceremus commentarium.* Nos igitur squamatos cetos cum *Chimæris* & *Gorgonibus* in *Utopiam* amandabimus, donec alius adducatur testis ἀξιοπιςότερ☉, qui rei aliunde ignotæ & inauditæ fidem faciat.

Versu sexto גאוה, Recentiores elationem vertunt. Aquila & *Hieronymus*, σῶμα, *corpus*, melius. Ibi enim גאוה, *aleph* inserto ut passim, idem planè est quod גו, vel גוה, id est, *corpus* vel *tergum* etiam, ut *Esa*. 38. *v*. 17. qua notione hic sumimus, quia crocodili squamæ potissimum in tergo sunt. In eodem versu חותם צר, σφραγὶς ςένη, *sigillum arctum*, ut rectè habent *Græca* Scholia. Quorsum igitur LXX. reddunt σμιρίτην λίθον, *lapidem smiritem?* An quia pro *chotham tsar*, sigillo arcto, mutatis vocalibus, ab illis lectum *chothem tsur*, obsignans lapis, vel obsignans lapidem, seu sigillum in lapide imprimens. Quo nomine putaverint appellari *smirin* lapidem, cujus in lapillorum sculptura præcipuus usus est. Ut eum non aliter describat *Herodotus*, quàm λίθον ὀξὺν πεποιημένον, τῷ καὶ τὰς σφραγῖδας γλύφεσι. Ita etiam *Stephanus*, cùm in *Armenia* haberi dicit λίθον τὴν γλύφεσαν καὶ τρυπῶσαν τὰς σφραγῖδας. Et diserte *Dioscorides*, Σμίρις λίθ☉ ἐςὶν, ᾗ τὰς ψήφες οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχεσι. Neque dissentit *Hesychius*, cum σμίριν definit ἄμμε εἶδ☉, ᾗ σμήχονται οἱ σκληροὶ τῶν λίθων. Nam in pulverem contusus ad hoc opus adhibetur. Unde est quod ἄμμον seu arenam appellat. Sed hunc lapidem *Hebraicè* שמיר vocari in *Jeremia*, *Ezechiele*, & *Zacharia* libro sequente docebimus. Hos eodem versus *Chaldæi* perperam ad dentes referunt, de quibus versu 5.

9. *Sternutationibus ejus splendet lux.*] Cùm sternutat crocodilus, per nares confertim actus spiritus tanto prorumpit impetu, ut scintillare videatur, & flammas emittere. Quod ideo huic animali frequentius accidere mihi fit verisimile, quia οἱ πρὸς τὸν ἥλιον βλέψαντες πτάρνυνται μᾶλλον, *qui ad Solem oculos obvertunt, magis sternutant*, ut observat *Philosophus* Problem. sect. 32. paragr. 4. Crocodilo porro id solenne est, ut oculis ad Solem obversis apricetur. *Strabo* lib. 17. Ἡλιάζονται κεχηνότες, *Rictu diducto insolantur*, aut Solem captant. *Ælianus* Historiæ lib. 3. cap. 11. Ἐπὶ τὴν ὄχθην προηλθὼν, κατὰ τῆς ἀκτῖν☉ κέχηνεν, *ad littus progressus, ad Solis radios hiavit.* Albertus, *Crocodilus immobilis ad Solem jacet.* Leo Africanus, *Ulterius navigantes quamplurimos crocodilos ad insularum ripas in medio* Nili *ad Solem aperto rictu apricantes conspeximus.* Sic *Petrus Martyr*. Dec. 3. cap. 4. de Colono, *Plerisque in locis* (se reperisse scribit) *crocodilorum multitudinem in arena vasto hiatu Solem captantium.*

Et oculi ejus ut palpebræ Auroræ] Hac in parte mirus fuit ἱερογραμματέων *Ægyptiorum* cum sacro vate consensus. Illi enim apud Horum *Hieroglyph*. lib. 1. cap. 65. Ἀνατολὴν λέγοντες, δύο ὀφθαλμὲς κροκοδείλε ζωγραφᾶσιν, ἐπειδήπερ (lege ἐπειδὴ πρὸ) παντ☉ σώματ☉ ζώε οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκ τᾶ βυθᾶ ἀναφαίνονται, *Auroram significantes, duos oculos crocodili pingunt, propterea quod ante totum corpus animalis, oculi ex fundo apparent.* Quomodo scilicet Solis corpore nondum exorto, Auroræ radii emicant. Ita *Hori* locus insignis; sed ab Interpretibus malè acceptus. Sed & aliud mysterium videtur hic subesse. *Herodotus*, *Aristoteles*, *Plinius*, *Solinus*, *Ammianus*, crocodili oculos docent in aquis hebescere, extra esse visus acerrimi. Ac si lumen amissum tum demum recuperent cum ex aquis emergunt. Idem de Sole creditum, eum novo lumine ex aquis emergere. Denique si nihil aliud esset, nemini novum videbitur cum *Auroræ* palpebris conferri animalis oculos, quòd Veteres deprædicarunt, tanquam ἐν τῇ αἰθρίῃ ὀξυδερκέςατον, *sub dio perspicacissimum.* At qui balænam hic intelligunt,

Monstrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum,

Velim, dicant, quid *Auroræ* radiis simile habeant balænę oculi, quos magni auctores (c) scribunt prægravi superciliorum pondere, aut arvinâ statim obrui, cum scilicet bubulorum magnitudinem parum excedant. Unde est quod amisso duce fertur talpâ cæcior in vada & scopulos impingere,

Ου γὰρ ἔτ' ἐθ' ἅλμης ἰσειδέ☉ εἶδε κέλευθα,
Ἀτρεκέως, ἐ πῆμα παράσχεδον, ἐξαλέαθαι.

Ita *Oppianus Halieuticωn* lib. 5.

10. *Ex ore ejus velut lampades exeunt, scintillæ ignis excluduntur:*

11. *Ex naribus ejus egreditur fumus ut ollæ ferventis & aheni.*

12. *Halitus ejus carbones incendit, & ex ore illius flamma prodit.*

Eadem de hippopotamo in *Achille Tatio* legas, Μυκτὴρ ἐπὶ μέγα κεχηνὼς, καὶ πνέων πυρώδη καπνὸν, ὡς ἀπὸ πηγῆς πυρὸς, *Nares perquam patulæ, ac ignitum fumum tanquam ab ignis scaturigine spirantes.* Et in *Eustathio Antiocheno*, Ἔχει κεχηνότα τὸν μυκτῆρα, πυρώδη καπνὸν ὡς ἐκ καμίνε πνέοντα., *Patulum habet nasum, ignitum fumum tanquam ex fornace spirantem.* Nempe duo hęc animalia, inter quæ cognationem quandam intercedere ex *Plinio* (d) jam didicimus, quæque in respirandi modo inter se confert *Philosophus* Historię lib. 8. cap. 2. quo diutius spiritum continuere, dum aquis erant immersi, eò spirant acrius, cum incipiunt emergere, ut torrentes obice rupto, majore impetu feruntur. Tum igitur spiritus diu pressus sic effervescit, & erumpit tam violenter, ut flammas ore & naribus videatur evomere. *Balæna*, fateor, ut mole crocodilo major est, ita spirat vehementius. Ea tamen non vomit ignes, sed in sublime nimbos efflat, ut in *Plinio* habetur lib. 9. cap. 6.

13. *In collo ejus moratur robur.*] An in collo balænæ quod nullum habet? Imo in crocodili collo, quem cum balæna sic confert *Scaliger* Historiæ animalium lib. 2. sect. 128. *Collum habent* Triton *& crocodilus: balæna & delphin nullum.* Objicies de crocodilo in *Achille Tatio* legi, Κεφαλὴ δὲ αὐτῷ τοῖς νώτοις συμφύεται, καὶ εἰς μίαν ςαθμην ἰθύνεται· ἔκλεψε γὰρ αὐτᾶ τὴν δειρὰν ἡ φύσις, *Caput ipsi cum dorso continuatur; & ad unam amussim dirigitur. Collum enim ei natura subtraxit.* Unde est quod *Eustathius* in *Hexaëmerô*, eundem habere scribit κεφαλὴν τοῖς νώτοις συνυφαινομένην, *caput dorso contextum*, & hiare μέχρι τῶν ὤμων, *usque ad humeros*, ita ut collo nullum supersit spatium. Collum enim definitur τὸ μεταξὺ κεφαλῆς καὶ ὤμων *quod inter caput & humeros interjacet.* Respondeo tutius *Aristoteli* credi, qui sic habet de crocodilis, de part. anim. lib. 4. cap. 11. Ἔχεσι δὲ καὶ αὐχένα διὰ τὴν τᾶ πνεύμον☉ θέσιν, δέχονται γὰρ τὸ πνεῦμα διὰ τὸ μῆκ☉ τὸ τῆς ἀρτηρίας, *Habent etiam collum propter pulmonis constitutionem: Recipiunt enim spiritum propter arteriæ longitudinem.* Itaque cum idem testetur Problematum sect. 10. iis animalibus quibus collum omnino deest, caput esse immobile, crocodilum dicit *Plinius* lib. 8. cap. 25. *caput resupinare ad morsum.* *Antigonus* quoque *Mirab.* Histor. 39. postquam trochilum purgare dixit crocodili dentes & sentire crocodilum quam hoc sit commodum, addit, ὅταν ἐξελθεῖν βέλεται ὁ τρόχιλ☉, τὸν αὐχένα κινεῖν, ἵνα μὴ συνδεχθῇ, *cum vult exire trochilus*, crocodilum *movere collum, ne is mordeatur.* Quod clarius in *Philosopho* Historiæ libri noni capite sexto, Καὶ ὅταν ἐξελθεῖν βέλεται (τὲς τροχίλες) κινεῖ τὸν αὐχένα, ἵνα μὴ συνδάκῃ, *Et cum crocodilus vult ut trochili exeant, collum movet, ne mordeat*, id est, colli motu eos excutit, ut discedant antequam os comprimat, ne morsu suo illos conterat. Itaque fallitur quisquis putat crocodilo deesse collum. Neque id concedere debuit

(b) Herod. in Euterpe, &c.

(c) Ælian. l. 2. c. 13. Plut. utra anim.

(d) Lib. 28. c. 8.

buit Cl. *Deodatius* in notis ad hunc locum, cum nobiscum sentiat leviathanem esse crocodilum.

Ante eum mæror insultat] id est, præcedit tanquam metator, & comes, *tumidique anteambulo Regis.* Ut eos statim invadat quibus crocodilus fit obviam. Utut enim evaderent, tamen mali ominis esse putabant, quòd huic belluæ occurrissent. Hinc in *Heliodoro Calasiris Ægyptius* sacerdos, cum reptantem vidisset in via crocodilum, κώλυμά τι τῆς καθ' ὁδὸν ἐπισημαίνεσθαι προύλεγεν, *impedimentum aliquod in itinere significari prædicebat.* Ex hujusmodi locutionibus apud *Poëtas* natum, quod ira, furor, & pavor *Marti* pro comitibus & armigeris assignantur, quasi illum ubique comitentur, aut præcedant. *Statius* de *Marte*, *Thebaidos* lib. 3. versu 424.

--- comunt furor, iraque cristas,
Fræna ministrat equis pavor armiger. ---

Et multo ante *Hesiodus* in *Clypeo*, postquam *Martis* descripsit currum,

--- παρὰ δὲ δεῖμός τε φόβος τε
Ἕστασαν, ἱέμενοι πόλεμον καταδύμεναι ἀνδρῶν.

Juxta autem terror & pavor stabant, bellum virorum inire gestientes. Aliis hi sunt equi *Martis* qui currum trahunt. *Valerius Flaccus* lib. 3. *Argonaut.*

--- *nec dextra* Jovis, *terrorque pavorque*
Martis *equi.* ---

Smyrneus lib. 8.

--- φέρον δέ μιν ἐς μόθον ἵπποι,
Αἴθων, καὶ Φλόγιος, Κόναβος δ' ἐπὶ τοῖσι, Φόβος τε·

Illum autem ad prælium ferebant equi. Æthon, & Phlogius, Conabus*que cum his*, Pavor*que. Palladi* quoque, bellorum iidem adsunt comites. Hinc in pompa quam describit *Apuleius* lib. 10. *illam quam cultus armorum* Minervam *fecerat, duo pueri muniebant, præliaris Deæ comites armigeri, Terror & Metus, nudis insultantes gladiis.* Quæ eo libentius profero, quia insultandi verbo utitur etiam Sacer Scriptor. *Ante eum*, inquit, *mæror insultat.* Quod est aliquanto plus quam si solum dixisset, *ante eum mæror incedit.* Nam insultare est alacriter & cum aliqua pompa ferri, ut cum equum dicit *Poëta* lib. 3. *Georgicorum*,

Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Et *Æneid.* lib. 11.

--- *fremit æquore toto*
Insultans sonipes.

Hebraïcum insultandi verbum דוץ *duts*, vel דיץ *dits*, alibi non occurrit in Sacro Textu. Sed *Arabibus* ignotum non est, quamvis apud *Chaldæos* & *Syros* usitatius.
(e) *Luc.* 1. Ter occurrit pro σκιρτᾷν, in *Luca Syro* (e). Hinc ca-
v. 41. 44. prea דיצא *ditsa Chaldæis*, ut multi volunt, & capra
& c. 6. 23. δίζα *Laconibus*, quia ζῶον ἁλτικώτατον. *Virgilius* lib. 4. *Georgicorum*,

--- *neque oves hœdique petulci*
Floribus insultent.

14. *Tori carnis ejus cohærent*, Unusquisque *compactus est, in eo non dimovetur.*] *Tori* carnis ejus, id est, partes prominentiores, *Hebraicè* מפלי בשר, ad verbum *procidua carnis ejus.* Sic *Græcè* προπετὴς, prociduus is dicitur, cui pars aliqua corporis prominet. Ut cum apud *Lacedæmonios* insigne probrum fuisse tradit *Agatharchides*, si quis τὸν ὄγκον τοῦ σώματος προπετὴς ἐφαίνετο. Ut *Gnathonem* tradit *Lynceus* habuisse κοιλίαν προπετεστέραν. Cum מפלי בשר, Cl. Junius *melandrya carnis* reddidit, aut de vivi animalis carne hic agi non cogitabat, aut non satis intellexit quid essent *melandrya*, salsamenta nimirum quæ ex *thynni* vel *orcyni* interiore
(f) *Lib.* 9 *cap.* 15. pulpa fiebant, quernis assulis similia. De quibus vide
(g) *Lib.* 3. *Epigram.* 76. *Plinium* (f), *Martialem* (g), *Festum* in *Elatatena*, & è *Græcis Athenæum* (h), *Oribasium* (i), &c.

(h) *Lib.* 7.
(i) *Lib.* 2.
15. *Cor ejus firmum est ut lapis, firmum*, inquam, *ut fragmen metæ.*] Plerique de animo hoc intelligunt: ego de viscere cordis, quod in omnibus animalibus maximè firmum esse oportuit, ut fons nativi coloris ibi esset in tuto. *Aristoteles* de partibus *Animalium* lib. 3. capite 4. Μέσον τε τῆς καρδίας ἐστὶ σῶμα πυκνὸν καὶ κοῖλον πεφυκὸς, πρὸς τὸ φυλάσσειν τὴν ἀρχὴν τῆς θερμότητος. Sed in belluis præsertim, quæ minus sensu valent, magna est cordis firmitas. Quippe, ut idem habet capite 6. Τὰ μὲν ἀναίσθητα σκληρὰν ἔχει τὴν καρδίαν καὶ πυκνήν. Motus etiam multo tardior; Ἐν ἀνθρώπῳ γὰρ, inquit, συμβαίνει μόνον, ὡς εἰπεῖν, τὸ τῆς πηδήσεως (τῆς καρδίας) διὰ τὸ μόνον ἐν ἐλπίδι γίνεσθαι καὶ προσδοκίᾳ τοῦ μέλλοντος. Proinde belluæ cor, ratione firmitatis & tarditatis, meritò cum meta confertur, id est, cum inferiore mola, quæ stat immota, dum catillus supra vertitur. Apud *Arabes* cor habere lapidis instar, durum & compactum, signum est fortitudinis. Sic in *Historia Saracenica Elmacini* cap. 12. postquam obiit *Sabib* vir fortissimus, quique in *Chalifam Abdolmelichum* bellum aliquandiu cum miro successu gesserat شقوا

قلبه فوجدوا صلبا مجتمعا كانه صخرة

cor ejus fiderunt, & compererunt durum, & compactum esse instar lapidis. Mirum, ni tale fuerit cor ipsius *Pseudo-prophetæ*, quod *ponderaverunt* (Angeli) *cum decem cordibus gentis suæ; post cum mille, & majoris ponderis est inventum. Et unus Angelus dixit alteri: Si cum omnibus* Arabibus *in trutina poneretur, omnibus prævaleret.* Hæc mentitur *Mahumetes* se in visione à *Gabriele* Angelo audivisse, ut auctor est *Rodericus Toletanus Historiæ Arabicæ* cap. 1. Diversa de causa cor *Nabalis* lapidis instar induruit, 1 *Sam.* 25. *vers.* 37. Nempe præ metu *Davidis*, & præ horrore periculi in quo versatus fuerat. Ita *R. Esaias*, melius quàm *Selomo*, & *Kimchius*, qui cor illius volunt ita obriguisse, quia malè illum habebat munus *Davidi* ab uxore oblatum. Utrumque jungit *R. Levi.* Aliud rursus *cor lapideum*, Ezech. 36. vers. 26. quod *Chaldæus* explicat לבא דרשיעא דהוא תקיף כאבנא, *cor impium, quod lapidis instar durum est.* Hinc *Psal.* 118. (*Hebr.* 119. versu 70.) ubi *Græci* ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν, *ut lac coagulatum est cor eorum. Scholia* habent, ἐσκληρύνθη, ἀπελιθώθη, *induratum est, in lapidis morem obriguit.* Quo corde qui præditi sunt, à *Basilio* uno verbo vocantur λιθοκάρδιοι. Sed *Græcè* vocatur λιθοκάρδιος, qui est immisericors. Vide *Scholia* in *Orestem Euripidis* versu 121. Eo sensu si quis velit cor lapideum crocodilis tribui, non vehementer repugnabo. Cum ab *Æliano* describantur animalia παμβορώτατα σαρκῶν ἐσθίειν, καὶ ἀφειδέστατα, *in absumendis carnibus maximè omnium voracia, & immisericordia.*

16. *Ab elatione ejus timent fortes, præ metu aberrant.*] Tanquam consilii inopes, & nescii quo se vertant, vastam videntes belluam, atque immanem, & humanæ carnis avidam, & caudâ, squamis, unguibus, dentibusque horribilem. Hic elatio belluæ est super aquas emersio. Quo sensu, *Gen.* 7. *vers.* 17. sublata fuisse legitur arca *Noe*, nempe super aquas diluvii, quibus cætera submersa. *Præ metu*, *Hebræis* משברים ad verbum *præ fractionibus*, aut *præ contritionibus.* Sed in Oriente frangendi & atterendi verba etiam timendi significationem habent, quia animus metu frangitur. Sic *Hebræis* חתת, & *Chaldæis* תבר, (quod fit ab *Hebræo* שבר) ad utrumque sunt ambigua. *Aberrarunt*] יתחטאו, nam חטא non tam peccare, quàm errare est. Alii *à peccatis se purgant.* Alii frigidius *alvum solvunt*, quasi præ metu. Drusius *nauseant, vomunt.*

17. *Appetentis eum gladius non consistet, neque lancea, telum, aut spiculum.*

18. *Reputat ferrum ut paleam, æs ut lignum putridum.*

19. *Non*

19. *Non fugat eum sagitta: In stipulam ei vertuntur lapides fundæ.*

20. *Sicut stipula, reputatur fustis, & ridet ad vibrationem hastæ.*

Tria hic armorum nomina quæ alibi frustra quæras, מסע *telum*, שריה *spiculum*, תותח *fustem*, ex *Arabica* lingua novè explicamus. Primum מסע, alibi est iter, seu profectio, quia נסע est *proficisci*. Sed hic telum, quia *Arabicè* نشغ est confodere. Sic in *Alcamus* نشغ بالرمح *confodit hastâ*. Secundum שריה *sirja*, volunt idem esse quod שרין *sirjon*, loricam, sensu palam repugnante, quia hic agitur de armis quæ oppugnant, non quæ propugnant. Itaque spiculum reddimus, quia *Arabicum* سرية *sirja*, id ipsum est in *Camus*, & in *Giauhari*, qui *parvam sagittam* exponunt. Tertium, תותח, *Græci* reddunt σφῦραν, & *Hieronymus malleos*, *Chaldæus* נרגיא *secures*, *Syrus* ܠܢܝܙܟܐ & *Arabs* النيزك *hastile*. Nos fustem, tanquam ab *Arabico* verbo وتخ, quod fuste percutere sonat; inde ميتخة *fustis*. Aut *Hebraicè* יתח idem fuit quod *Arabicè* وتخ unde תותח, formæ תושב. Sagitta versu 19. *Hebraâ* phrasi nominatur בן קשת *filius arcus*: Ut *Lament*. 3. 13. בן אשפה *filius pharetræ*. Et sagittæ vocantur *Arabicè* بنات المنايا *filiæ mortis*. Hæc de verbis. Rem quod attinet, hanc descriptionem crocodilo convenire nemo non videt, cui *Herodotus* lib. 2. tribuit δέρμα ἄῤῥηκτον, id est, interprete *Plinio*, *cutem contra omnem ictum invictam*. Ita etiam *Philosophus Historiæ* libri secundi capite decimo. Unde est quod de *Part*. libri quarti capite undecimo, docens quid differant φολὶς & λεπὶς, quarum illa pro testudinis, dracones, & crocodili, hæc pro piscis squama sæpius usurpatur (quamvis has voces non rarò promiscuè sumi videas) ἐςὶ δὲ, inquit, ἡ φολὶς ὅμοιον χώρᾳ λεπίδος, φύσει δὲ σκληρότερον. Δηλοῖ δ' ἐπὶ τῶν χελωνῶν τοῦτο, καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων ὄφεων, καὶ ἐπὶ τῶν ποταμίων κροκοδείλων· ἰσχυρότεραι γὰρ γίνονται τῶν ὀςῶν. *Est* φολὶς *loco* λεπίδος, *& illi similis, sed durior, ut apparet in testudinibus, & magnis serpentibus, & fluviatilibus crocodilis. Sunt enim ossibus firmiores.* Et *Seneca Natural. Quæst.* lib. 4. cap. 2. *Superiorem partem corporis duram & impenetrabilem* esse dicit, *etiam majorum animalium dentibus.* Et *Solinus*, *circumdari maxima cutis firmitate, in tantum ut ictus quovis tormento adactos repercutiat.* Et *Ammianus*, *cutem ita validam gerere, ut ejus terga cataphracta vix tormentorum ictibus perforentur.* Et *Eustathius Antiochenus* tam duris squamis ejus tergum obduci, ὥςε καὶ τὸν ὀξύτατον σίδηρον ἐπανεχθέντα ἀμβύνεσθαι. *Ut etiam acutissimum ferrum repercussum obtundat.* Et *Isidorus tantâ cutis duritiâ esse armatum, ut quamvis fortium ictus lapidum, tergo repercussos non sentiat.* (Alii *tergore percussus.*) Et *Alkazuinius*

ظهر كظهر السلحفاة لا يعمل الحديد فيه

Tergum, ut tergum testudinis, quod non penetrat ferrum. Ita etiam *Damir*. Et *Petrus Martyr*, *corium esse adeo durum, ut neque sagittis transfigi possit.* Et *Marmolius*: *Tienen el cuero tan duro, que no le puede passar una vallesta*, corio tam duro sunt, ut illud trajicere ballista nequeas. Et *Scaliger* in *Cardanum*, *recentiores etiam pilulis scolopettorum, & falconettorum ictibus impervium prædicare.* Et *Vincentius* le *Blanc Navigat.* part. 2. cap. 3. *tam dura pelle esse obductum, ut alibi quam sub ventre nullo modo possit penetrari.* At balænæ corium omnibus telis esse pervium docent, quotquot de illarum piscatione scripserunt. Quod verè ab illis tradi sum expertus non ita pridem, cultello multoties in balænæ recens captæ corii partes durissimas nullo negotio impacto.

21. *Pro eo sunt acumina testæ, sternit se ut tribulam in luto.*] Hic versus est subobscurus. Alii תחתיו *sub eo* & חרוץ *rem acutam*, hoc modo explicant: *Sub eo sunt acutæ testæ, sternit sibi rem acutam in luto.* Ac si agatur hoc loco de cubili belluæ, cui ob cutis duritiem super lapides & rupes, testarum instar acutissimas, jacere perinde sit. Quod alioqui molestissimum. Proinde è tormentis Veterum unum hoc fuit, acutas testas homini jacenti substernere, ut docet *Prudentius* in hymno de *Vincentio Martyre*:

Fragmenta testarum jubet
Hirta, impolitis angulis,
Acuminata, informia,
Tergo jacentis sternerent.

Itaque quod cubilis genus invito martyri substratum est, ut ne posset quiescere, hoc idem Leviathanem volunt sibimet sternere, nec in eo dormire minùs quàm nos in molli lecto. Quod quidem ferri potest. Sed credo non defuturos quibus tam arrideat nostra versio, quâ non belluæ cubile, sed ipsum tergus, testarum eminentiis, & tribulæ comparatur. Ut hic sit sensus à prioribus repetitus, frustra gladium, & hastam, & quodvis aliud telum in hoc animal intentaveris. Nam pro eo nihil feries quam testarum eminentias, id est, squamas tam forma, quam duritie, testis similes. Ut non jam animalis corpus, sed tribulam potiùs in luto jacere putes, cujus tergum lapidibus, & ferro exasperatum quosvis ictus repercutiat. Latet igitur in his verbis similitudo duplex, quarum priore à testis ductâ etiam *Ælianus* in eodem argumento utitur *Hist*. lib. 10. cap. 24. Νῶτα δὲ πέφυκε καὶ τὴν οὐρὰν ἄῤῥηκτος, λεπίσι μὲν γὰρ τε καὶ φολίσι πέφρακται, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις ὥπλισαι, καὶ ἐοίκασιν ὀςράκοις καρτεροῖς, *Tergum autem impenetrabile, ut & caudam à natura sortitus est: Squamis enim & corticibus obsepitur, &, ut ita dicam, armatur, quæ testis validis sunt similes.* Nota *testis validis similes*, plane ut *Job*, *sunt ut acumina testæ.* Eodem redit posterior similitudo à חרוץ, seu tribula ducta, quam *Varro* (k) definit *tabulam lapidibus ferrove asperatam.* Et *Kimchius* in *Lexico* לוח עץ ואבנים דקות תחובות תחתיו, *tabulam ligneam sub qua lapilli tenues infixi sunt.* Et *R. Selomo* in *Es*. 41. 15. כלי הוא של עץ וכבד ועשוי חריצים חריצים כעין כלי נפחים של ברזל שקורין לי׳מא בלע״ז *Instrumentum ligneum grave, in quo crebra eminent incisurarum acumina, ut in instrumento fabrorum ferri, quod limam vernaculè vocant.* In crocodili squamis eadem est scabricies, durities eadem, eadem tuberculorum extantium inæqualitas, ut non potuerit aptior similitudo deligi, quæque rem, de qua agitur, magis ad vivum effingeret, & ob oculos poneret. In luto porrò sternere se crocodilus dicitur, ut libro quarto *Georg*.

(k) *Varr. de re rust.* l. 1. c. 52.

Sternunt se somno diverso in littore phocæ.

22. *Fervere facit tanquam ollam, profundum mare reddit ut mortarium unguenti.*] Cùm in maris fundo se jactat, agitatione suâ belluas in aquis excitat, atque eas uligine & cœno commotis ita inficit, ut unguenti speciem præ se ferant. Est & aliud hoc loco non temerè prætereundum. Crocodili fragrantiam commendant multi Scriptores. *Damir*

ورايحته كرايحة المسك الا ان فيه زهوكة وتقول القبط انه المسك

Odor ejus est ut musci odor, nisi quod in eo est Zahucha; *Et* Coptitæ *muscum esse dicunt.* Mentem ejus non capio satis, nisi velit crocodili fragrantiam peculiari nomine dici *Zahucha* (voce mihi aliunde ignotâ) quamvis *Copitæ* muscum appellent.

Alkazuinius تنسم من بيضه رايحة المسك *Ex ovis ejus exhalat odor muſci. Petrus Martyr* decad. tertiæ capite quarto, ubi de Coloni ſeu Columbi navigationibus in novum orbem: *Crocodilis alicubi occurrebant, qui cum aufugerent, aut mergerentur, odorem à tergo, muſco, vel caſtoreo ſuaviorem relinquebant.* Nili *accolæ de crocodilo fœmina idem mihi retulerunt, de abdomine præſertim, quod* Arabicos *æquet odores quosque. Samuel Purchas* in *Floridæ* deſcriptione ex *Nicolao Challuſio Diepenſi*: *Crocodilorum caro vitulinæ eſt ſimilis, & palato maximè ſaperet, ſi minùs redoleret muſcum. Vincentius* le *Blanc. Navigat.* partis primæ capite ſecundo. Ubi de crocodilis inſulæ *Madagaſcar*: *Caro alba eſt, & ejuſdem cum capone ſaporis, & odoris optimi; Unde eſt quod ambarum ex eo animali deſumi nonnulli putant.* Et capite vigeſimo ſeptimo, de crocodilo in lacu quodam *Indiæ* Regni *Pegu* ſe præſente interfecto, *carnis odor tam ſuavis erat, ut cum muſco certare potuerit.* Quod ipſum teſtatur *Johannes* de *Laet Americæ* ſuæ pag. centeſima vigeſima ſexta, centeſima quadrageſima tertia, *&c.* Rem de crocodilo tam inſignem omiſiſſe Veteres non poſſum mirari ſatis. Quæ tamen non poteſt non eſſe vera, cum eam unâ voce aſſerant omnium gentium populi *Indi*, *Arabes*, *Ægyptii*, *Africani*, *Americani*, ut conſtat ex ſuprà allatis. Itaque huc videtur poſſe referri quod à *Jobo* leviathan dicitur mare reddere ut mortarium unguenti, ſuâ nimirum fragrantiâ. Hunc enim crocodili odorem etiam ex mediis aquis diffundi docent verba *Martyris* quæ ſuprà citavimus, *cum aufugerent, aut mergerentur, odorem à tergo muſco vel caſtoreo ſuaviorem relinquebant.*

At quorſum *Job* maris meminit, & profundi, verſu ſequenti, abyſſi, ſeu voraginis, quæ maris ſunt ſynonyma, cum crocodilus non ſit marinum animal, ſed fluviatile? Facilis eſt reſponſio. Primò enim maris nomine *Nilum* intelligimus, ut *Eſ.* 11. 5. ubi lingua maris *Ægypti*, *Kimchio* eſt *Nilus* amnis. Et in *Elmacini Hiſtoria Sarac.* libri primi capite duodecimo de cujuſdam viduæ filio

وهو علي البحر يشرب ما فخزه التمساح

Dum è mari (id eſt, è *Nilo*) *aquam biberet, rapuit eum crocodilus.* Ita de *Nilo* ſæpe *Arabes* propter amnis amplitudinem, & quia certis temporibus per totum de *Ægypti Delta* maris inſtar diffunditur. Sic apud *Eutychium Alexandrinum* partis primæ pagina octogeſima ſexta dicit *Pharao* رايت سبعة بقرات سمان حرجن من البحر *Vidi ſeptem vaccas pingues è mari prodeuntes*, id eſt, è *Nilo* flumine, *Gen.* 41. 18. Rurſus partis ſecundæ pagina trecenteſima ſeptuageſima ſeptima. *Calipha Soliman* juſſit *Ægypti* præfectum, ut menſurandæ *Nili* aquæ columnam extrueret في الجزيرة التي بين بحر الفسطاط وبحر الجيزة *in inſula, quæ eſt inter mare* Fuſtat, *& mare* Gizæ, quibus verbis *Nili* alveos, maria vocari palam eſt. Ut pag. quadringenteſima nonageſima quarta,

فعطفت مراكب المكتفي في البحر من نحية تنيس. فدخلت الي عمل مصر وضياعها

Naves Almoctaſi *flexo in mare curſu ex parte* Tenniſi (quæ olim *Tanis*) *in ditiones* Ægypti, *ejuſque agros ingreſſæ ſunt.* In mare, id eſt, in *Nili* alveos, qui in *Ægypto* pro mari habentur. Nam *Plinio* teſte lib. 35. cap. 11. Nili *aqua eſt mari ſimilis.* Secundò lacus, vel in *Ægypto*, vel etiam extra *Ægyptum* ſunt crocodilis fertiles. Nam utut à mari abhorreat, lacuſtre tamen eſt animal crocodilus. Adeo ut ineffabilem eorum copiam fuiſſe teſtetur *Diodorus* κατὰ τὸν ποταμὸν καὶ τὰς παρακειμένας λίμνας, *in flumine* Nilo *& in lacubus qui flumini adjacent.* Et ex *Strabonis* libro decimo ſeptimo, nota eſt *Hiſtoria* de crocodilo *Sucho* ab *Arſinoitis* in lacu ſeorſum nutrito. Sic in *Mœride* lacu ſacros fuiſſe crocodilos ſcimus ex *Herodoto* in *Euterpe*. Et ex *Æliano* libri decimi capite vigeſimo primo. *Ombitas* crocodilos aluiſſe ἐν ταῖς λίμναις ταῖς ὑπ' αὐτῶν πεποιημέναις, *in lacubus à ſe factis.* Ut de urbe *Libyæ* taceam (l), in qua narrat *Amometus* ſacerdotes ex lacu quodam cantionum illecebris præſtrictos crocodilos XVII cubitorum eduxiſſe. Et de lacu *Troglodytico* propè *Pytholai* promontorium, in quo ali hippopotamos, & crocodilos, auctor eſt *Strabo* libro decimo ſexto. Hi porrò lacus *Hebræis* erant totidem maria. Sic enim dicunt mare *Salis*, mare *Sodomæ*, mare *Cinnereth*, ſeu *Genezareth*, cum hæc maria ſint meri lacus. Rem nemini non notam hic probare nihil eſt opus. Sed quod hactenus nemo tentavit, quod quidem ſciam, obiter explicare conabor, quorſum *Hebræi* in terra *Chanaan* maria ſeptem numerent, in verba, *Pſal.* 24. 2. *Super maria fundavit eam*, quæ ad terram ſuam referunt. Septem hæc maria ita recenſent *Talmudici* in *Bava Bathra* cap. 5. fol. 74. b. 1 ימה של טבריה 2 וימה של סדום 3 וימה של חילת 4 וימה של חילתא 5 וימא של סובכי 6 וים אפמיא 7 וים הגדול 1. *Mare* Tiberiadis, 2. *Mare* Sodomæ, 3. *Mare* Helath, 4. *Mare* Helatha, 5. *Mare* Sobchi, 6. *Mare* Apamiæ, 7. *Mare* Magnum. Sed *Kimchius* multò aliter tanquam ex *Midras* ſeu *Commentario* in *Pſalmos* vetuſtiſſimo, qui jam non eſt ad manum 1 ימא רבא 2 ימא דסוכני 3 ימא דטבריא 4 ימא דמלחא 5 ימא דחולתא 6 ימא דחולייתא 7 ימא דשרייתי 8 ימא דאספמיא, id eſt, 1. *Mare* Magnum, 2. *Mare* Sochni, 3. *Mare* Tiberiadis, 4. *Mare* Salis, 5. *Mare* Hultha, 6. *Mare* Haljetha, 7. *Mare* Sarjethi, 8. *Mare* Apamiæ. Quæ jam eſſent octo maria, non ſeptem ſimpliciter: Unde apparet locum eſſe corruptum. Sed neque *Talmudica* ſatis ſana ſunt. Itaque nec ex ſingulis, nec ex utriſque collatis facilè eſt verum eruere. Dicam tamen quid ſentiam. Videtur hic terra *Chanaan* latè ſumi, prout *Solomonis* ævo ab *Ægypto*, & mari *Rubro* uſque in *Syriam Antiochenam* extendebatur. In terra *Chanaan* ſic accepta cenſebantur ſeptem maria. Primum, mare *Magnum*, id eſt, *Mediterraneum*. Secundum, mare *Rubrum*, ad ſinum *Elaniticum*, quem pro mari אילת vel אילתא, *Talmudici* perperam vocant mare חילת *Helath*, & חילתא *Helatha*, & *Kimchius* corruptius חולתא *Hultha*, & חולייתא *Huljetha*. Quin ejuſdem ſinus duo nomina parum diverſa utrique ſic diſtinguunt, quaſi eſſent diverſa maria. Mare tertium, quartum & quintum ſunt tres in *Jordane* lacus, quorum primum prope fontes in *Talmude* vocatur סובכי *ſobchi*, in *Kimchio* סוכני *ſochni*. Sed verum nomen fuit סבכוני *ſabchoni*, vel סמכני *ſamchoni*, in *Joſepho ſamachonitis*, vel *ſemechonitis*, *Antiq.* lib. 5. cap. 6. & de bello libri tertii capite decimo octavo. Sextum eſt *mare* Apamiæ, ut rectè habet *Talmud*, ſed *Kimchius* perperam *Aſpamiæ*. Fuit hic lacus prope *Orontem* & *Apamiam*. Ab *Æliano* vocatur λίμνη ἡ Ἀπαμεῖτις, ubi ſiluri multi, *Hiſtoriæ* libri duodecimi capite vigeſimo nono. Pulchrè deſcribitur in *Oppiano* libro ſecundo *Cyneget.* verſu 114. *&c.* ubi *Pella* eſt *Apamia*. Eam enim *Macedones* ſic appellaſſe ſcimus ex *Stephano* & *Euſtathio* in *Dionyſium*. Septimum, in *Kimchio* eſt mare שרייתא *ſarjetha*, ſic ſcribendum, non שרייתי *ſarjethi*. Mare *ſarjetha*, id eſt, *Auſtrale*. *Talmudicis* enim

שריא

(l) *Ælian.* l. 17. c. 6.

שריא *ſarja*, eſt רוח דרומית, *ventus* Auſtralis, ut obſervat *Aruch* in אסתנא. Et mare *Auſtrale* mihi eſt *Sirbonis* lacus, quo ad *Auſtrum* terminatur terra *Chanaan*. Id à *Talmudicis* omiſſum, quia completa jam erat ἡ ἑπτάς, mari *Helath*, vel *Helatha*, bis numerato. Hæc igitur fuerunt *Hebræorum* ſeptem maria, quorum quinque maria non ſunt, ſed ſolùm lacus. Neque *Hebrais* peculiare id fuit quod lacubus marium nomen indiderunt. *Æthiopicum* enim lacum circa *Pytholai* promontorium, θάλατταν, mare vocari aſſerit *Strabo* libro decimo ſexto. Et in *Ariſtotelis Meteorologicorum* libri primi capite decimo tertio, memoratur ἡ ὑπὸ τὸ Καύκαϲον λίμνη, ἣν καλοῦσιν οἱ ἐκεῖ θάλασσαν, *lacus ſub* Caucaſo, *quem incolæ mare appellant*. Idem niſi fallor quod *Agathias* libro tertio, *mare parvum* appellat. Ut lacus *Arabicè* dicitur بحيرة *buheira*, quaſi *parvum mare*. Nam mare eſt بحر *bahr*, cujus بحيرة *buheirà*, diminutivum. Quid quod quivis magnus amnis vocatur البحر *albahro*, mare, ut aſſerunt *Giauhari* & *Alcamus*. Unde eſt quod *Nilus* ſuprà ſic dictus eſt ab *Elmacino* & *Eutychio*. Et in *Damire* hippopotamus vocatur فرس البحر *equus maris*, id eſt, *Nili*. Sed magni *Etymologici* auctor crocodilum diſtinguit in χερσαῖον *terreſtrem* & θαλάσσιον *marinum*, id eſt, *Nilicolam*. *Plinius* quoque *Nili* ripam littus vocat, cum de *Nealce* pictore ſcribit libri trigeſimi quinti capite decimo. *Aſellum in littore bibentem pinxit, & crocodilum inſidiantem ei.* Conſtat igitur quam futile ſit, quod nonnulli colligunt leviathanis nomine crocodilum non poſſe ſignificari, ex eo quod marina ſedes illi à *Jobo* aſſignatur. Sed neque agi de vero mari probant voces מצולה *profundum*, & תהום *vorago*, ſeu *abyſſus*, quæ ab eodem adhibentur tanquam maris ſynonyma. Nam מצולה *profundum*, etiam de luto dicitur, *Pſal*. 69. 3. Et quod maximè notandum מצולות יאר *profunda fluvii* legere eſt, *Zachar*. 10. 11. ubi de *Nilo* res eſt. Abyſſum quoque de fontibus, & rivis, aquarum alveis paſſim uſurpari reperias. Sic *Deut*. 8. 7. *Dominus Deus tuus introducit te in terram irriguam fluminibus aquarum, fontibus* ותהומות, *& abyſſis, quæ per valles & montes erumpunt*. Pſal. 78. 15. *Fidit petras in deſerto, ut potum præberet eis* כתהומות, *tanquam* in *abyſſis plurimum*. Ezech. 31. 4. de cedro *Libani*: *Aquæ nutrierant eam*, תהום *abyſſus extulerat illam*. Et verſu 15. *Obtexi ſuper eum abyſſum, & prohibui flumina ejus*. Itaque ex his vocibus non poteſt confici quod illi volunt. Sed agi de mari propriè dicto ſuadebit fortaſſe verſus ſequens.

22. *Pone ſe lucidam reddidit ſemitam: habuerit quispiam abyſſum pro canicie.*] Qui ſulcum à tergo ducens ſpumam albicantem excitat. Quod videri poſſit proprium eſſe maris. Cum *Homerus* dicat toties πολιὴν ἅλα, & πολιὴν θάλασσαν, *canum ſalum*, *canum mare*, id eſt, λευκὴν διὰ τὸν ἀφρὸν, *album propter ſpumam*, ut ibi *Scholiaſtes*: qualem in mari ſpumam remi excitant. Hinc *Odyſſ*. μ. verſu 172.

--- : λεύκαινον ὕδωρ ξεστῇς ἐλάτῃσιν,

aquam dealbabant politis remis. Et *Apollonius*, ubi de *Argonautis* remigantibus libro primo verſu 545.

--- μακραὶ δ᾽ αἰὲν ἐλευκαίνοντο κέλευθοι,

Longe ſemper albeſcebant viæ. Et *Catullus* in *Epithalamio Pelei*

Tortaque remigio ſpumis incanuit unda.

Et *Ovidius* in *Epiſtola Oenones*:

--- *remis eruta canet aqua.*

Caneſcit etiam mare, cum à navibus ſulcatur. *Manilius* libro primo,

Ut freta caneſcunt, ſulcum ducente carinâ.

Et cetorum agitatione. Unde *Statius* in *Delphinis* libro primo *Achill*.

--- *quâ cana parumper*
Spumant ſigna fugæ, & liquido perit orbita ponto.

Ita hic crocodilus motu ſuo *lucidam reddit ſemitam* ità ut *habeatur abyſſus pro canicie*. Nihil tamen eſt quod nos cogat hæc ad mare referre. Cum lacus etiam, & amnes ſpumâ excitatâ caneſcant. Unde *Sidonius* in graphica illa lacus *Abitacini* propè *Claromontem* deſcriptione libri ſecundi *Epiſtolâ* ſecundâ, *Fluvio intratur, qui ſalebratim ſaxorum obicibus affractus ſpumoſo caneſcit impulſu.*

24. *Non eſt ei ſimile ſuper pulverem, ita factum ut non atteratur.*] *Super pulverem* על עפר; Alii *in terra* minùs expreſſe. Nam *ſuper pulverem* ideo dicit, ut reptilia ſignificet, quorum proprium eſt in pulvere ſerpere, *Deut*. 32. 24. Horum itaque verborum ea videtur eſſe mens. Ut reptilibus crocodilus meritò accenſeatur, facit brevitas pedum, quibus reptitat potiùs quàm graditur. Unde, & in *Græcorum* libris διερπύζειν, id eſt, repere dicitur. Sic *Heliodori* libro ſexto. κροκόδειλον ὁρῶσιν διερπύζοντα. A reptilibus tamen hoc differt, quod cum illa pedibus conculcare & obterere ſit obvium, & ſerpenti dictum fuerit, *conteret tibi caput*; Crocodilus העשוי לבלתי חת, *ita factus eſt ut non atteratur*, id eſt, ut atteri non poſſit, propter robur inſitum & ſquamarum duritiem. Alii לבלתי חת, *ut non timeret*, vel *ut eſſet ſine timore*. Sed malui retinere propriam & primariam ſignificationem verbi חתת, quia de crocodilo non uſquequaque verum eſt eum eſſe metûs expertem. Cum non deſint qui ſcribant (m) fugax eſſe animal audaci, & audaciſſimum timido. Sed & de balænis id ipſum poſſet objici, quas ſtrepitu (n) vel fragore fugari notum.

(m) *Vid. Plin. Solin. Ammian.* &c.

25. *Etiam quicquid altum eſt, deſpicit: Rex eſt ſuprà omnes filios elationis.*] Præterquam quod multa habet quorum ratione cæteris reptilibus præferendus eſt, etiam quicquid altum eſt, & filios elationis deſpicit, id eſt, ea animalia quibus corpus procerius eſt, & longiora crura, quorum adminiculo eriguntur in ſublime, adeoque in illis regnat majorum virium fiduciâ. Utut enim ſeſe efferant, eorum maxima quæque uno ictu caudæ proſtrata nullo negotio jugulat & dilacerat. *Diodorus*: Σαρκοφαγεῖ δὲ οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ζώων τὰ προσπελάζοντα τῷ ποταμῷ, *Non ſolùm homines vorat, ſed & terreſtria reliqua animalia quæ ad fluvium accedunt*. *Horus Hieroglyphicorum* libri primi capite ſexageſimo ſeptimo. Οὐκ ἄλλως εἰς ἀπώλειαν φέρει ὁ κροκόδειλος οὗ ἐὰν λάβηται ζώου, εἰ μὴ τῇ οὐρᾷ τῇ ἑαυτοῦ διαπληκτίσας ἄτονον παρασκευάσει· ἐν τούτῳ γὰρ τῷ μέρει ἡ τοῦ κροκοδείλου ἰσχὺς καὶ ἀνδρεία ὑπάρχει, *Non aliter ad exitium perducit crocodilus, quodcunque apprehenderit animal, niſi cauda priùs cæſum invalidum reddiderit. In hac enim parte præcipua eſt crocodili vis & robur. Petrus Martyr Legat. Babylonic.* libro tertio. *Camelum, equum, juvencum, & quodcunque genus quadrupedis ei occurrit, cum in terram famelicus exit crocodilus grandior, ictu caudæ adeo acriter ferit, ut illud cruribus fractis proſternat & interimat. Tanta eſt enim illius caudæ vis, ut fregiſſe quatuor uno ictu grandioris animalis crura repertus ſit aliquando. Dalechampius Hiſtoriæ Plantarum* libri decimi octavi capite nonageſimo nono. *Si in flumine, aut in littore hominem, bovem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcunque tandem animal comprehendere poſſint, illicò devorant.* In inſula *Manilla Philippicarum* una narratur de crocodilo, qui bibentem elephantem ad rivum *Parannacam* unâ manu arreptum diu detinuit, nec niſi poſt longum certamen ab eo victus & diſcerptus eſt. Et de altero in amne *Cuama*, qui cum tigridem auſus eſſet aggredi, pugna utrique fuit lethalis. *Teixeira* de *Perſiæ* Regibus libri primi capite vigeſimo nono utrumque à locorum inco-

(n) *Strab. l.* 15. *Arrian. Ind. Philoſtr. lib.* 3.

incolis ſe didiciſſe profitetur. *Procera* igitur illa animalia hic dicuntur בני שחץ, *filii elationis*, ut Job. 28. v. 8. ut ſic iis opponantur qui ſunt על עפר, *ſuper pulverem*, id eſt, reptilibus, de quibus verſu præcedenti actum. Sed in capite de leonum nominibus jam docuimus, quid propriè ſit שחץ. Hæc porro videre dicitur crocodilus, id eſt, deſpicere, ut *Cant.* 1. *v.* 6. *Ne videte me, eò quòd nigra ſim*, id eſt, ne deſpicite.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Etiam à *Talmudicis* לויתן *Leviathan*, pro crocodilo ſumi. Alia crocodili nomina.

In Talmude *animalium quinque paria, in quibus terror debilioris ſuper fortius.* 1. מפגיע maphgia ſuper leonem, פגע, *occurrere, ut in bonam ita in malam partem ſumitur*, פגעין, *dæmones, &* ערעיתא, *veſpa, ab occurſu dicta, ut volunt. Ita &* מפגיע maphgia, *culex leonibus occurrens. Ut in* Rhizophagis. Diodorus *emendatus. Leones etiam voce abſterret, non ſolo morſu. Eſt & in* Syria. *In oculos irruit.* Græcè λεοντοφόνον. Fabula Judaica *de* onſa. 2. יתוש jatthus, *id eſt*, τοῦ ἐμπίδος, *aquatici culicis* in elephantem, *ut circa* Niſibim. 3. סממית ſemamith, *ſeu ſtellionis* in ſcorpionem, *qui, utut mole minor, creditur eſſe virtute major.* 4. סנונית ſenunith, *id eſt, hirundinis* ſuper aquilam. *Quod falſum. An* ſenunithæ *ſuæ tribuunt quod* Græci τῇ σίττῃ, *quæ* Latinis, ſubis, *pici ſpecies, quæ frangit ova aquilæ?* 5. כלבית calbith, ſuper leviathan. Calbith *eſt canicula. Malè in* Aruch, calcith. *Piſcis parvus immundus, qui ingreditur in os leviathanis, id eſt, ichneumon in crocodili fauces irrumpens. Ichneumon formam habet parvi canis. Inde* Hebraicè calbith, *canicula*, כלבא טינא, canis luti. *Arabicè* canis aquæ, Græcè ἰχνεύμων, *&* ἰχνευτὴς, ἀπὸ τοῦ ἰχνεύειν, *quod canum proprium. Lutra*, κύων ποτάμιος. Caſtor *canis* Ponticus. תנין thannin, *pro crocodilo*, Ezech. 29. verſ. 3. 4. & cap. 32. verſ. 2. 3. Pharao فرعون Arabicè *crocodilus.* Chamſa, *id Ægyptiis olim, ut* Arabibus تمساح thamſach. X *&* Θ *permutabiles.* Σοῦχος, *crocodilus olim ab* Arſenoitis *cultus, hodie* ſuchi Copticis *ab urinando dictus.* Nephoth, *&* Menephoth *crocodili, an à* Memphi, *quæ* منف Menph, Copticis.

Poſtquam probavi Leviathanem in *Jobo* eſſe crocodilum, *Talmudicos* quoque docebo id ipſum vocabulum eadem notione uſurpaſſe, quod colligo ex tractatu de *Sabbatho* cap. 8. fol. 77. b. ubi quinque animalium paria recenſentur, in quibus אימת חלש על גבור, *terror debilioris eſt in fortius*; nempe terror.

1. מפגיע על הארי, *maphgia*, ſeu culicis λεοντοφόνου, *in leonem.*

2. יתוש על הפיל, *jatthus*, ſeu τοῦ ἐμπίδος, id eſt, aquatici culicis, *in elephantem.*

3. סממית על העקרב, *ſemamith*, ſeu ſtellionis, *in ſcorpionem.*

4. סנונית על הנשר, *ſenunith*, ſeu hirundinis *in aquilam.*

5. כלבית על לויתן, *calbith*, ſeu caniculus, *in leviathanem.*

Jam de ſingulis aliquid, ut in ultimo deſinamus. Propriè מפגיע *maphgia*, eſt occurrens. Verbum medium eſt, quod in bonam, vel in malam partem ſumitur pro ratione ſubjecti. In bonam, ut *Eſ.* 59. 16. אין מפגיע, *non eſt, qui occurrat*, id eſt, qui pro *Iſraële* erga Deum intercedat. In malam, ut *Job.* 36. 32. de fulmine ויצו עליה במפגיע, *Præcepit ei Deus in quid occurrat*, i. e. quid feriendum ſit. Nempe ut eſt occurſus bonus, ita etiam eſt פגע רע, *occurſus malus*, 1 Reg. 5. 4. Itaque פגע, paſſim eſt in aliquem infenſo animo irruere, ut *Exod.* 5. 3. *Jud.* 8. 21. & 15. 12. & 18. 25. *&c.* Et פגעין, ſunt dæmones in ſecundo *Thargum*, *Eſth.* 1. 2. Et מפגיע *maphgia*, *Hebræis* culicis genus leonibus occurrens, id eſt, eos acriter impetens. Quomodo veſpam quoque *Chaldaicè* ערעיתא, ab occurſu magiſtri dici notant, ſed minus verè, ut ſuo loco dictum. Porrò culex quem diximus, frequens eſt in *Æthiopiæ* parte, quam *Rhizophagi* tenent circa *Aſtapum*, & *Aſtaboram*. Proinde *Strabo* libro decimo ſexto, *Hæc loca leones alunt, qui ſub ortum caniculæ*, ὑπὸ κωνώπων μεγάλων, *à magnis culicibus inde expelluntur.* Et qua ratione id fiat, ex *Diodoro* (a) diſcimus, cum dicit libro tertio, τοὺς λέοντας πάντας φεύγειν ἐκ τῶν τόπων, ἅμα μὲν ὑπὸ λιμοῦ κακουχουμένους, ἅμα δὲ τὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον καταπεπληγμένους, *leones omnes ex iis locis fugere, partim fame malè affectos, partim ſono vocis* (culicum illorum) *abſterritos.* Sed cur *fame malè affectos?* An veriſimile eſt culices poſſe leonibus famem indicere? Nihil dici potuit abſurdius. Sed in λιμοῦ inſigne mendum eſt, & pro eo legendum δηγμοῦ, ut ſignificetur leones non quidem fame, ſed morſu culicum malè affici. Ita enim *Agatharchides:* Ὑφ᾽ ὧν καὶ οἱ λέοντες ἐκτοπίζονται, οὐχ οὕτως ὑπὸ τοῦ δηγμοῦ δηλούμενοι, καίπερ ὄντος ἐπαχθοῦς, ὡς τὸν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἦχον ἀλλόφυλον ἀδυνατοῦντας φέρειν, *Ab his leones quoque pellentur, non tam à morſu vexati, quamvis moleſto ſatis, quam quia inuſitatum vocis ſonum ferre nequeunt.* Videtur *Diodorus*, qui hic *Agatharchidem* fere ſequitur, pro δηλούμενοι legiſſe δειλούμενοι, timentes, unde illud καταπεπληγμένους. Rectum tamen δηλούμενοι, non à δηλόω, ſed à δηλέω. Interim ut ſcias מפגיע *maphgia*, eſſe id ipſum animal, quod leones ſono vocis abſterret, audi *Talmudis Gloſſam* in locum de quo ſupra. מפגיע חיה קטנה וקולה גדול ושומע וירא שתהא בריה גדולה ובורח, Maphgia *parvum eſt animal, ſed magnæ vocis, quam* leo *audiens, timet ne ſit magnum animal, & fugit.* Nec quærendum unde *Judæis* innotuerit animalculum in intima *Æthiopia* latens, cum etiam in *Syria Meſopotamena* deſcribatur à *Marcellino* lib. 18. ubi notat leonum oculos ab his præcipuè impeti. *Quoniam*, inquit, *oculos, quaſi humida, & lucentia membra eædem appetunt volucres*, &c. Et *Achilles Tatius*, ἐμπίπτει τῷ λέοντι (ὁ κώνωψ) καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπηδᾷ. Proinde auctor *Hiſtoriæ Tamerlanis* pagina decima ſexta البعوضة ترمي مقل الاسد *culex vulnerat oculum leonis.* A leonum cæde *Syrum* hoc animalculum λεοντοφόνον vocavi, fretus *Heſychii* loco qui huc omnino pertinet, Λεοντοφόνον, θηρίδιόν τι πλανώμενον ἐν Συρίᾳ. Sed rejicio ut fabuloſum quod de leone legitur in *Porta* cœli fol. 27. d. וירא מאד מחיה אחת קטנה ונקראת אונ״שא שנכנסת בתוך גופו ויצאת מן הגוף בצד האחר, *Et ſibi maximè timet ab animalculo quodam onſa nomine, quod in medium ejus corpus ingreſſus, ab alia parte exit.* Nobis *onſa*, vel *onca* potius, non eſt animalculum, ſed lynx Veterum, ut ſuo loco docuimus.

(a) Edit. Steph. p. 111.

De leonibus quæ dicta ſunt, profitetur *Agatharchides*

des se referre τ8 παραδόξ8 χάριν, *paradoxi gratiâ*, quasi nihil sit ἰδιώτερον ἢ λέοντας ἐκχωρεῖν κώνωψιν, *singularius quam leones culicibus cedere.* Tamen quò leone major est & robustior elephas, eò mirabilius est quod habent *Talmudici* secundo loco אימת יתוש על הפיל *terror jatthus*, seu palustris culicis, *super elephantem* cadit. Quid enim culex ad elephantem? Proinde *Libanius* in *Epistola* ad *Casium* hæc duo opponens, ut maximè dissimilia, *Ego verò sum*, inquit, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος, *ut culex elephanti collatus.* Et *Persarum* Rex *Zancassanes Turcæ* scribit: Indus *elephas culicem non timet.* Et *Turca*, *Nariciis*: *Non pudet vos culices in elephantem confligere?* Culices tamen, tam audax facinus, nec sine successu quandoque aggredi, patet ex *Theodoreto*, qui in *Persarum* copias *Nisibin* obsidentes ad *Jacobi Episcopi* preces τ͂ σκνιπῶν καὶ τ͂ κωνώπων τὰ νέφη, *ciniphum & culicum nubes* venisse narrat, quæ τ͂ μὲν ἐλεφάντων τὰς προνομαίας αὐλοειδεῖς πεφυκυίας ἐπλήρ8ν, *cavas elephantorum promuscides impleverunt*, &c. *Qui cum animalculorum impressionem ferre non possent, ruptis loris, & excussis sessoribus, ordines turbarunt, castrisque adeo relictis, in fugam totis viribus se dederunt.* Hæc ille *Ecclesiastica Historia* lib. 2. cap. 26. Et rursus in vita *Jacobi Nisibeni*: Οἱ ϑ ἐλέφαντες τὰ δεσμὰ διαῤῥήξαντες ἐδραπέτευον, τῇδε κακεῖσε σκεδαννύμενοι, καὶ φέρειν ἐκείνας 8 δυνάμενοι τὰς ἀκίδας, *Elephanti ruptis vinculis huc illuc dispersi fugiebant, cum aculeos illos ferre non possent.* Unde *Achilles Tatius* lib. 2. Ὁρᾷς ὅσον ἰσχύν ὁ κώνωψ ἔχει, ὡς καὶ ἐλέφαντα φοβεῖν, *Videsne quantum culici insit roboris, cum elephantum etiam terreat?* Ibidem elephas ob id ipsum aures habere dicitur in perpetuo motu, quia moritur illicò, si culex vel minimus in eas ingreditur. Sed & promuscidi timet, quam impleri culicibus ex *Eusebio* didicimus. Hinc *Glossa Talmudica* יתוש נכנס בפיל בחוטמו, *jatthus*, seu culex palustris, *in elephantis promuscidem ingreditur.*

Tertio dicitur esse אימת סממית על העקרב, *terror semamith* seu *stellionis super scorpionem.* Nam stellio scorpioni *visu pavorem affert, & torporem frigidi sudoris.* Ita *Plinius* lib. 29. cap. 4. Et apud *Ælianum Historiæ* lib. 6. cap. 22. *admoto stellione*, νάρκη τ͂ σκορπίον καταλαμβάνει, *torpor scorpionem invadit.* Et in *Galeni* libro de theriaca cap. 9. *stellio scorpiones* πήγνυσιν καὶ 8τως ἀναιρεῖ, *obstupefacit atque ita interimit.* Plura de hoc argumento vide in capite de *semamith*, seu stellione inter lacertorum species. Quibus solum hoc addimus, tertium hoc exemplum posse videri valde dispar duobus quæ præcesserunt. Nam leo, & elephantes mole culicem superant immensum quantum. At scorpio stellionem magnitudine non æquat. Tamen pro magno id habetur quod scorpionem stellio superat, quia alioqui scorpionis venenum multò creditur potentius. *Ælianus* de scorpionibus *Ægyptiis* libri decimi capite vigesimo tertio, Παίσαντες, ἀναιρ8σι παραχρῆμα, *quos percusserunt, statim intersiciunt.* Et *Damir* de scorpione in genere ومن غريب امرها انها مع صغرتها تقتل الفيل والبعير بلسعتها *Et è mirabilibus naturæ ejus est, quod, quamlibet parvus, punctione suâ elephantem & camelum interimit.* De stellione nihil tale legas, qui tamen scorpioni est terribilis.

Quartum, nempe avem סנונית *senunith*, aquilæ esse terrori, quorsum *Talmudici* scripserint, valdè obscurum est. Constat enim illis *senunith* hirundinis esse speciem, ut *Arabibus* سنونو *senunu.* Hirundinem autem ab aquila timeri naturæ scrutatorum nullus observat. Nec causam cur timeat, vel per somnium quisquam potest sibi fingere. Sed *sitta* est avicula hirundine non major, quam cur aquila timeat, causæ non desunt, cum illius ova frangat. *Aristoteles Histor.* lib. 9. cap. 1. Σίττη καὶ τρόχιλος ἀιετῷ πολέμια ἐστιν· ἡ γὰρ σίττη καταγνύει τὰ ὠὰ τ͂ ἀιετ8, *Romani* veteres *subin* vocabant. *Plinius* lib. 10. cap. 14. *Apud Nigidium subis appellatur avis quæ aquilarum ova frangit.* Pici speciem esse putant. Itaque quia *sittæ* & *senunithæ* nomina utcunque similia sunt, *Hebræos* putaverim aves alioqui naturâ dissimillimas promiscuè sumpsisse, & *senunithæ* suæ tribuisse quod de *sitta Græci* scripserant. *Glossator Talmudicus* aliud comminiscitur, nempe *senunitham* seu hirundinem sub alis aquilæ latitantem volatum ejus remorari, & pennas spargere, & dissipare. Verba sunt סנונית ארונד״ילא נכנסת תחת כנפי הנשר ומעכבהו מפריסת ענפיו. Sed hoc ex eburnea porta somnium apud me nullam habet fidem.

Superest ut doceamus, quid sibi velint hæc *Hebræorum* אימת כלבית על לויתן, *Terror* calbith *super leviathan.* Pro כלבית *calbith*, id est, caniculâ, quomodo in *Talmude* legitur, & in *Kimchii Lexico*, voce שמם, *Aruch* legit כלכית *calcith*, deceptus similitudine literarum *Beth* & *Caph.* Neque id Librarii mendum est, sed Auctoris. Nam in alphabethi serie כלכית, est post כלך, & כלכה. Idem tamen obscuro loco non parum attulit lucis, cum ex veterum *Hebræorum* mente, כלכית *calcith*, (id est, כלבית *calbith*,) scribit esse דג קטן טמא נכנס בפיו של לויתן, *piscem parvum immundum, qui ingreditur in os leviathanis.* Omninò enim hæc descriptio pertinet ad ichneumonem, qui cum sit amphibius, atque, ut est in *Vitruvio* (b), *bestiarum piscium que naturæ*, tam potest dici piscis quam crocodilus, de quo *Aben Ezra* in *Exod.* 7. הוא מין דג, *ille est species piscis.* Et *Ovidius* de *Arte* lib. 3.

--- *ad* Pharii *confuge piscis opem.*

Itaque *piscis* est ichneumon, id est, aquaticus, vel amphibius, & *parvus* præ crocodilo, & *immundus* ex Lege, quia cum sit quadrupes, neque est bifidus, neque ruminat. Denique *ingredi* dicitur *in os leviathanis*, quia inhiantis crocodili fauces irrumpit, populatisque vitalibus, erosa excedit alvo; quod citatis Scriptorum locis probare sit superfluum, cum res etiam vulgò nota sit. Vide *Strabonem*, *Plutarchum*, *Plinium*, *Solinum*, *Ammianum*, *Oppianum*, *Isidorum*, *Eustathium Antiochenum*, &c. Neque verò obscurum est, cur ichneumon ab *Hebræis* vocetur כלבית *calbith*, seu canicula, cum canis, vel caniculæ eum habere speciem idonei Auctores scribant. Sic *Diodorus Siculus* lib. 1. Ὁ γὰρ καλ8μενος ἰχνέυμων, παραπλήσιος ὢν μικρῷ κυνὶ, *Nam qui vocatur ichneumon ad parvi canis formam accedens.* Parvi canis, id est, כלבית *calbith*, quod diminutivum est à כלב *celeb.* *Eustathius Antiochenus*, cui palam *hydris* est ichneumon, Ὕδρις δέ ἐστιν ἐν τῷ ποταμῷ μορφὴν ἔχ8σα κυνὸς, *Hydris autem est in flumine, formam habens canis.* Proinde idem animal in *Bava Bathra* cap. 5. vocatur כלבא טינא *calba tina*, pro כלבא דטינא *calba detina*, canis luti. Et *Arabicè* in *Avicenna* (c) كلب الما *canis aquæ.* Neque alia ratio *Græci* nominis. Dicuntur enim ἰχνευταὶ ab *Herodoto* (d), & *Nicandro* (e), & ab aliis ἰχνέυμονες, quia indagant more canum, quorum proprium est τὸ ἰχνέυειν. Unde *Arriani Epictetus* lib. 1. cap. 2. κύνες ἰχνευτικοὶ πάντες. Sed & lutram, vel enhydrin (in quo genere est ichneumon juxta *Solinum*, & *Ammianum*) κύνα ποτάμιον, *Græci* Scriptores passim nuncupant. *Aëtius* (f), *Canis fluviatilis* (id est, lutræ) *testes ad eadem valent, ad quæ castoris.* Causam nominis *Ælianus* ita docet *Historiæ* libri decimi quarti

(b) *Lib.* 8. *cap.* 2.

(c) *Lib.* 4. *Can. Fen.* 6. *tract.* 2. *cap.* 12.

(d) *Lib.* 2. *cap.* 67.

(e) *Ther. vers.* 195.

(f) *Tetrab. lib.* 1. *Serm.* 1. *cap.* 178.

quarti cap. 21. Κύνες δὲ οἱ ποτάμιοι ἰδεῖν μὲν εἰσι κατὰ τοὺς κύνας τοὺς χερσαίους τοὺς μικρούς, *Canes fluviatiles* (lutræ) *specie referunt canes terrestres parvos.* Quod ipsum de ichneumone scribunt *Diodorus* & *Eustathius.* Ita castorem, animal his duobus homogeneum, *Servius* alicubi *canem Ponticum* appellat. Ut jam abunde pateat nomen כלבית *calbith*, seu caniculæ, rectè quadrare in ichneumonem, adeoque hæc *Hebræorum*, *terror* calbith *super* leviathan, nihil aliud sonare quàm ichneumonem crocodilo esse terrori.

Huc quoque notandum venit è duobus synonymis תנין *thannin* & לויתן *leviathan*, quorum utrumque draconem & cetum significat, ut omnes sciunt, etiam תנין *thannin* pro crocodilo sumi. Quod hæc planum faciunt, *Ezech.* 29. *v.* 3. 4. *Sic dicit Dominus Deus; Ecce ego insurgam contra te*, Pharao *Rex* Ægypti, *magne* thannin, *qui cubas in medio rivorum tuorum*, &c. *Et indam hamos maxillis tuis, & agglutinabo pisces rivorum tuorum squamis tuis, & ascendere te faciam è medio rivorum tuorum*, &c. Et *Ezech.* 32. *vers.* 2. 3. *Tu eras sicut* thannin *in maribus* (id est, in *Nilo* & lacubus vicinis, ut supra explicavimus) *& prodibas per flumina tua, & turbabas aquas pedibus tuis*, &c. *At expandam super te rete meum in cœtu multorum populorum, qui te trahent in sagenam meam.* Iis, inquam, verbis *Pharaonem* clarum est cum crocodilo, non cum balæna, conferri, quæ nec pedes habet, nec squamas, nec versatur in *Ægypti* rivis & fluminibus, nec inde ascendit in terram, nec retium indagine cingitur. Sed neque eam hamo capi quisquam dixit præter unum *Oppianum.* Horum igitur pleraque in solum crocodilum quadrant, qui per תנין *thannin* significatur.

Neque de nihilo est quod *Pharaonis* cum crocodilo comparationem Propheta tam multis persequitur. Nam ut alia taceam, ad ipsum *Pharaonis* nomen sic alluditur, quo crocodilum significari ex *Arabibus* discimus. *Alcamus* الفرعون التمساح *Pharao*, *crocodilus.* Itaque cum dicit *Ezechiel*, Pharao, *magne* thannin, *qui cubas in medio rivorum tuorum*, idem est ac si diceret: O qui *Pharaonis* seu crocodili nomine gloriaris, idem te manet casus qui crocodilum, qui ferreo hamo capitur, aut verò ferreis retibus involvitur, atque ita volens nolens è flumine ad necem trahitur.

Ægyptia crocodili nomina Scriptores multa memorant. Vetustissimum *Herodoti* lib. 2. Καλέονται δὲ οὐ κροκόδειλοι, ἀλλὰ χάμψαι, *crocodili autem* (ab *Ægyptiis*) *non vocantur, sed champsæ.* Alludit *Arabicum* تمساح *thamsach*, vel *thimsach.* Nam χ & θ sunt permutabiles, ut in ὄρνιχες pro ὄρνιθες. Secundum est σοῦχος. *Strabo* lib. 17. de urbe *Arsinoe:* Κροκοδείλων δὲ πόλις ἐκαλεῖτο πρότερον· σφόδρα γὰρ ἐν τῷ νομῷ τούτῳ τιμῶσι τὸν κροκόδειλον· καὶ ἔστιν ἱερὸς παρ᾽ αὐτοῖς, ἐν λίμνῃ καθ᾽ αὑτὸν τρεφόμενος, χειροήθης τοῖς ἱερεῦσι, καλεῖται δὲ Σοῦχος, *Crocodilorum urbs primò vocabatur. In illo enim* Nomo *crocodilum plurimum colunt, & est sacer apud eos, in lacu quodam seorsim nutritus, sacerdotibus mansuetus, &* Suchus *appellatur. Damascius* apud *Photium:* Ὁ ἱπποπόταμος ἄδικον ζῶον, &c. ὁ Σοῦχος δίκαιος· ὄνομα δὲ κροκοδείλου καὶ εἶδος ὁ Σοῦχος, *Hippopotamus injustum animal*, &c. *Sed* Suchus *justus est. Est autem* Suchus *crocodili nomen & species.* Durat hodieque nomen. Nam crocodilus *Copticè* σοῦχι *suchi* vocatur, quasi κολυμβήτην dixeris, id est, *natatorem*, seu *urinatorem. Hebræis* enim שחה, *Talmudicis* סוח, *Arabibus* سوح vel صوح est *natare*, vel *urinari.* Nomen ab argumento inditum. Quippe in *Arsinoite Nomo Crocodilopolitani* crocodilum quendam sic appellabant à se certis ritibus consecratum & cultum, in crocodili illius memoriam, qui *Menam* Regem insequentium canum metu in *Mœridem* lacum ruentem, dorso exceptum trajecit in ulteriorem ripam. Meritò igitur *Suchus*, seu κολυμβήτης, dictus est, qui in Rege servando tam egregium natatorem se præstitit. *Historia* de crocodilo & *Mena* Rege partim est in *Herodoto & Strabone*, partim in *Diodoro* & *Stephano* in Κροκοδείλων πόλις. Tertio crocodilos *nephoth* ab *Ægyptiis* vocitari nonnulli tradunt. *Epiphanius* de vitis Prophetarum in *Jeremia:* Τῶν ὑδάτων θῆρες οὓς καλοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι Νεφώθ. Ἕλληνες τοὺς κροκοδείλους. Alii scribunt *menephoth. Pseudo-Dorotheus* in *Synopsi: Cum à bestiis aquaticis turbarentur, quas* Ægyptii menephoth, Græci *verò crocodilos vocant.* Atque id puto rectius: Sic enim à *Memphi* dici videntur, quæ *Arabibus* est منف *Menph*, vel *Meneph.* Itaque *Menephoth*, id est, *Memphitæ.* Et *Memphitæ*, id est, *Ægyptii*, quia *Ægypti* metropolis erat *Memphis.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Sanguisuga.

Sanguisuga olim hirudo, *an quasi* hiludo, *ut* ἐρωδιὸς *pro* ἐλώδιος, *à paludosis locis?* Græcè Βδέλλα ἀπὸ τοῦ βδάλλειν, *id est, exsugere.* Arabicè علقة *alaka*, ab علق *quod pendere est. Multa inde deducta. Ratio originis. Cur* Psal. 12. v. 9. *in* Thargum *impii dicantur* ambulare in circuitum ut sanguisuga. *Sanguisugæ gressus, species volutationis*, Græcè ἰλύσπασις, *quod vermi etiam & serpenti tribuitur. Longè alia mens* Davidis, *qui de sanguisuga ne γρῦ quidem. Quid* Chaldæum *fefellerit.* Infinitivus *pro* Participio, *Prov.* 30. *v.* 15. sanguisugę duæ filiæ, *&c. Sanguisugæ nullæ filiæ, quia non generat. Merceri* σφάλμα, *de bifurcata sanguisugæ lingua, cum linguam non habeat. Sanguisuga quàm sanguinis avida. Verba* Solomonis, *nec cum antecedentibus, nec cum sequentibus jungi.* Græcus, Syrus, *& A*rabs, *cur sanguisugæ pro duabus tres filias assignent. Sanguisuga* עלוקה alaka *dicitur. At* עלוקה aluka, Arabicè علوق aluk, *planè aliud est, nempe fatum, & quod Dei decreto unicuique appensum est, ut* Sap. 11. v. 21. *& in* Daniele, Mene thekel, *&c. Sic lances in manu* Jovis *apud* Poëtas. *Hoc Dei decretum parit*, Soph. 2. v. 2. *Hujus filiæ duæ fossa, &* שאול, *quarum una corpus, altera animam appetit. Aut Paradisus, & Inferi. Hujus sententiæ vestigia in* Midras. Mercerus *notatus.*

QUÆ à suctu sanguinis *sanguisuga Plinii* ævo dici cœpit, prius hirudo vocabatur. Hinc *Plinius* libri octavi capite decimo, ubi de elephantis: *Cruciatum in potu maximum sentiunt, hausta hirudine, quam sanguisugam vulgò cœpisse appellari adverto.* Et libri trigesimi secundi capite decimo. *Diversus hirudinum, quas sanguisugas vocant, ad extrahendum sanguinem usus est.* Proinde qui Scriptores ante *Plinium* vixerunt, hirudinem constanter vocant. *Plautus* in *Epidico*, Act. 2.

--- *jam ego me vertam in hirudinem,*
Atque eorum exsugebo sanguinem.

Cicero ad *Atticum* lib. 1. *Epistola* 13. *Illa concionalis hirudo ærarii, misera & jejuna plebecula. Horatius* de *Arte* in fine:

Non

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Origo vocis nondum est nota: iis enim hærere calculum patet, qui ab hærendo deducunt, ac si *hirudo* diceretur quasi *haredo*, repugnante primâ syllabâ, quæ in *hirudo* brevis est. Sed cum *R* & *L* sint maximè permutabiles, & ardea *Græcè* dicatur ἐλώδιος, pro ἐρωδιός, quidni sanguisuga, *hirudo* vocata sit quasi *hiludo*, quia nascitur ἐν τόποις ἐλώδεσι, aut, si mavis, ἰλυώδεσι, in locis paludosis & limosis? Unde *Glossæ* veteres: *Hirudo*, Λιμναία βδέλλη, id est, paludosa sanguisuga. Et *Theocritus* in *Pharmaceutria*

--- ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας.

Ut palustris hirudo, omnem (sanguinem) *ebibisti.* Et *Oppianus* lib. 2. *Halieut.* sanguisugas vocat κυανόχροα λίμνης ἕρπετα, *nigra paludis reptilia.* Raro enim in aliis aquis, quàm in palustribus, lacustribus, & stagnantibus inveniuntur. *Græcum* βδέλλα fit παρὰ τὸ βδέλλω τὸ ἀμέλγω, à verbo βδέλλω, quod exsugere significat. Ita est in *Etymologo.* Tamen alibi exsugere non est βδέλλειν, sed βδάλλειν, quod & ipse agnoscit, & α mutatum esse in ε, ut in *Attico* λεώς, pro λαός. *Arabicè* علقة *alaka*, dicitur à pendendo, & adhærendo. Nam علق *alaka*, verbum pendere, & adhærere est. Et indidem sunt علق *alak*, trochlea ex qua quid pendet, علاقة *ilaka*, lorum ex quo pendet arcus, vel ensis, عليق *ollaik*, rubus qui vesti adhæret, عالق *alik*, caper, aut camelus, qui summas arborum partes tanquam ab iis suspensus depascitur, عولق *aulak*, appendix, تعليق *thalik*, vel معلاق *milak*, scripturæ genus, in quo characteres alii aliis adhærent, tanquam suspensi ab invicem. Quod *Arabes* à *Persis* & *Hebræi* ab *Arabibus* mutuati sunt. Vide plura apud *Eliam* in *Thisbi* voce משקיט. Proinde العلقة *alaka*, id est, *hirudo*, à *Damire* definitur دود اسود او احمر يكون في الما يعلق بالبدن ويمص الدم *vermis niger, aut ruber, in aqua degens, qui pendet à corpore, ut exsugat sanguinem.* Nota *pendet*, *Arabicè* يعلق unde *hirudo* علقة. Et Medicos *Arabes* eodem verbo semper uti, cum sanguisugas pendere dicunt ex parte corporis cui adhærent. Sic *Avicenna* lib. 1. *Fen.* 4. cap. 22. *Arab.* 23. ومما ينشطها للتعلق مسح الموضع بطين الراس او بدم *Et in iis quibus ad pendendum invitantur, est, ut locus luto capitis* (a)*, aut sanguine illinatur.* Et postquam ad hoc ipsum plura alia præscripsit; *Hac omnia*, inquit, *parata, & reposita esse oportet* عند معلق العلق *apud eum, qui sanguisugas appensurus est.* Et lib. 3. *Fen.* 9. capite 5. *Et sanguisuga quandoque* علقت *pendet in parte conspicua gutturis, quandoque* علقت *pendet intra œsophagum, quandoque* علقت *pendet in stomacho, quandoque tam parva est, ut illum etiam lateat qui accuratè perspicit* علوقها *suspensionem ejus.* Et cap. 7. حتي تترك العلقة الموضع الذي علقت به *donec relinquat* hirudo *locum à quo pendet.* Neque aliter loquuntur Medicorum alii, quod probare sit facillimum. Omnino igitur à pendendo factum est sanguisugæ nomen *Arabicum*, adeoque *Chaldæum* & *Hebræum*, quod cum *Arabico* idem est. Nisi quod quæ *Arabibus* علقة *alaka*, his est עלוקה *aluka*, ut quidem volunt *Hebræi* recentiores. Quod hic observandum duxi, quia vocis originem *Syri* & *Chaldæi* nesciunt.

(a) *Lutum est boni odoris, cujus illitu capilli fiunt longiores: Eo utuntur in balneis Arabicæ mulieres.*

Duo sunt Scripturæ loca quæ Interpretes ad sanguisugam referunt. Prior *Psal.* 12. *v.* 9. ubi *Chaldæus* חזור חזור רשיעיא מהלכין בעלוקא דמצוצא דמהון דבני אדם, *Impii circumcirca* (vel *in circuitum*) *ambulant, ut sanguisuga, quæ sugit sanguinem filiorum hominum.* Quod quo referam, non satis scio, nisi impios, quorum viæ sunt obliquæ & flexuosæ, ideo cum sanguisuga conferri posse putaverit ille Interpres, quia *hirudinum* gressus species est volutationis, quam voce maximè propriâ *Græci* ἰλύσπασιν & ἰλύσπωμα vocant, à verbo ἰλυσπᾶσθαι, quia postquam priore parte processerunt, posteriorem ad illam se convolvendo trahunt, ita ut videantur arcuatim & annulatim progredi. Quod *Gesnerus* ita describit: *Movetur* hirudo *extensione, & contractione corporis sui ceu annulis constituti, sicut lumbrici. Non tamen cuivis corporis parti, ut illi, innititur, sed caudæ tantum & ori. Nam caudæ innitens corpus reliquum quantum potest, aut vult, extendit, sive recta ante se, sive retro, aut reflexum: Tum ore fixo caudam, & reliquum corpus arcuatim attrahit, vel ad os usque contiguè vel quousque libuerit, os versus.* Et multo ante *Philosophus* in libro de *Animalium* incessu cap. 9. ubi τῶν ἀπόδων gressum describit: Τὰ μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, καθάπερ οἱ ὄφεις, τὰς καμπὰς ποιεῖται, τὰ δὲ εἰς τὸ ἄνω, ὥσπερ αἱ κάμπαι· τὰ δὲ ἰλυσπάζει χρώμενα, καθάπερ τὸ καλούμενα γῆς ἔντερα καὶ βδέλλαι· ταῦτα γὰρ τῷ μὲν ἡγεμόνι προέρχεται, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα πᾶν πρὸς τοῦτο συνάγουσι. *Alia quidem super terram ut serpentes inflectuntur: Alia superne ut* Erucæ: *Alia volubili tractu utuntur ut lumbrici, quos intestina terræ appellant, & sanguisugæ. Illa enim, cum anteriore parte processerunt, reliquum corpus totum ei conjungunt.* Itaque ex *Philosophi* mente ἰλύσπασις vermi & *hirudini* propria est. Alii tamen etiam serpenti tribuunt. *Hesychius*, ἰλυσπᾶσθαι, τὸ παραπλησίως τοῖς ὄφεσιν ἢ σκώληξιν ἰέναι, κυλίεσθαι, εἰλεῖσθαι, *volutim trahi, serpentum aut vermium instar progredi, circumagi, convolvi. Eustathius* itidem in lib. 1. *Odyssea:* Τὸ ἰλυσπᾶσθαι, ὁμοίως ὄφει καὶ σκώληκι εἰλεῖσθαι καὶ σπᾶσθαι ἤγουν κινεῖσθαι, ὅθεν καὶ εἰλύσπωμα ἡ τοιαύτη κίνησις. Quod variis in locis summus vates summa expressit arte, *Georg.* lib. 2.

Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squammeus in spiram tractu se colligit anguis.

Ubi *Servius: In spiram dicit, in collectione volubilitatis.* Et lib. 2. *Æn.*

--- *sinuatque immensa volumine terga.*

Et lib. 5. *Æn.*

--- *longos fugiens dat corpore tortus.*

Nec multo post ibidem.

Nexantem nodos, seque in sua membra plicantem.

Quod incessus genus cum non possit non esse sinuosum, utcunque exprimit impiorum artes, qui non rectà, sed oblique & per ambages feruntur. Itaque hæc potuit esse mens *Chaldæi Paraphrastæ.* Sed quicquid ille intellexerit, certum est à Prophetæ mente eum recessisse immensum quantum. *Hebræa* enim sic habent סביב רשעים יתהלכון כרם זלות לבני אדם, quæ ad verbum sic sonant, *circumquaque impii obambulant, cum exaltatur vilitas filiorum hominum.* Sensus est florere impios, & libere se diffundere, cùm exaltantur homines nihili, quibus grassanti malo se opponere, & unumquemque intra officii sui fines coërcere nulla cura est. Quale illud *Solomonis*, Prov. 29. vers. 2. *Cum dominatur improbus;*

probus, suspirat populus. Et vers. 16. *Cum crescunt improbi, crescit defectio.* Itaque ambulare סביב, est circumquaque ferri, non obliquè, & in circulum, ut non solus hic Interpres, sed & plures alii sumunt. Sed leve videbitur prius hoc *παρόραμα*, præ eo quod sequitur, *ut* hirudo *quæ sugit sanguinem filiorum hominum*, de qua *Propheta* ὐδὲ γρῦ, dicam tamen quid illum fefellerit: זלל, unde זלות, vilitas, non solum vilem hominem, sed & epulonem ac comessatorem sonat. Hinc זלות, vorare, & epulari reddidit, tanquam infinitivum verbi זלל. Quomodo fit חנות, misereri à verbo חנן, *Psal.* 77. *v.* 10. Idem pro כרם, per *Res*, id est, cum exaltatur, legit כדם, per *Daleth.* Sic כדם זלות sonaret, *sicut sanguinem vorare*, id est, *sicut sanguinem*, vel *sicut quæ sanguinem vorat filiorum hominum.* Prout infinitivus sæpe pro participio sumitur, ut *Jos.* 3. *vers.* 17. *Stabant Sacerdotes*, &c. *in medio* Jordane הכן *firmari*, id est, מוכנים, firmati. *Habac.* 2. *vers.* 15. *Væ potum danti socio suo, & etiam* שכר *inebria*, id est, משכר *inebrianti.* Hæc porro verba כדם זלות, *ut sanguinem vorare*, vel, *ut quæ sanguinem vorat filiorum hominum*, sic accepta sunt ab illo Interprete, quasi pertinerent ad sanguisugæ descriptionem. Unde nata est versio quam diximus, quæ quidem est planè aliena. Sed sunt alii Interpretes, qui in ejusdem versus expositione non minus à vero aberrarunt, quod docere esset obvium, si faceret ad rem nostram.

Alter de sanguisuga locus est *Proverb.* 30. *vers.* 15. לעלוקה שתי בנות הב הב, *Sanguisugæ duæ sunt filiæ*, quæ dicunt, *affer*, *affer*. Ita ferè Recentiores ex *Symmacho* & *Hieronymo*. Alii Veterum, *Seniores* scilicet, *Chaldæus*, *Syrus*, & *Arabs*, sic in diversa abeunt, ut עלוקה *aluka*, sanguisugam unanimi consensu reddant. Unde nata est multa quęstio, quid hic per sanguisugam significaverit *Solomon*, aut per duas ejus filias, vel tres etiam, ut habent *Græca*, *Syra*, & *Arabica* lectio. Nam ne propriè, & ad literam hæc sumantur, duo potissimum obstant: Unum quòd aliena hic esset mentio sanguisugæ propriè dictæ: Alterum quod sanguisuga nullas habet filias. Neque enim sanguisugæ generant, aut generantur, sed nascuntur ex putredine. Et prorsus absurdum est quod in *Mercero* habetur, duas sanguisugæ filias nonnullos referre ad bisulcam, & *bifurcatam ejus linguam*, *ut* Plinius *tradit.* Cum animalis linguæ cum fœtu nihil sit commune. Ne dicam in *Plinio* nihil legi de lingua sanguisugæ, neque in ullo Veterum. Et verò lingua carent *hirudines*, neque aliter sanguinem sugunt quam ore rotundo in sphincteris modum compresso & coarctato. Proinde coguntur plerique Interpretes ad allegoriam confugere, tanquam ad sacram anchoram. Atque alii quidem hunc versum cum antecedenti jungunt. *Est generatio cujus dentes sunt ut gladii, & ut cultri, molares ejus, ut devorent pauperes è terra, & egenos ex hominibus.* Quasi hujusmodi homines cum *hirudine* conferantur, quæ sanguinis tam est avida, ut ad sanguinem exsugendum carni admota, nunquam desistat, donec decidat plena cruoris. Unde *Theocritus* in *Pharmaceutria:*

Αἲ αἲ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα.
Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;

Eheu, eheu, tristis amor, cur mihi atrum è corpore sanguinem, inhærens ut palustris hirudo, *omnem exsuxisti?* Et *Horatius:*

Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Et *Oppianus* multò uberius de Medico qui sanguisugas apponit:

--- διερὰς δὲ γονὰς κυανόχροα λίμνης
Ἕρπετα τειρομένοιο κατὰ χροὸς ἐστήριξε,
Δαίνυσθαι μέλαν αἷμα· τὰ δ᾽ αὐτίκα γυρωθέντα
Κυρτοῦται, καὶ λύθρον ἐφέλκεται, οὐδ᾽ ἀνίησιν.
Εἰσόκεν αἱμοβαρῆ ζωρὸν ποτὸν αὖ ἐρύσαντα
Ἐκ χροὸς αὐτοκύλιστα πέσῃ μεθύουσιν ὁμοῖα.

Humidam sobolem, nigra statim reptilia, afflictam ad cutem figit, ut depascantur atrum cruorem. Illa verò statim rotundata inflectuntur, & saniem attrahunt, neque remittunt, donec sanguine gravata, postquam meracum potum eduxerunt, de cute sponte voluta cadant, ebriis similia. Quæ satis benè hactenus. Sed cum ventum est ad duas *hirudinis* filias, nihil afferunt quod vel minimam habeat veri speciem. Itaque alii malunt hęc conjungere cum sequentibus in eodem, & sequenti versu: *Tria sunt insatiabilia, imò quatuor, quæ non dicunt, satis est:. Sepulchrum, & occlusa vulva, terra, quæ non satiatur aquis, & ignis qui non dicit, satis est.* Quasi dixerit Sacer Scriptor, duo esse, quæ semper clament, affer, affer, quæque ideo vocentur sanguisugæ filiæ: Imò tria quæ satientur, imo quatuor quæ nunquam dicant, sufficit: nempe sepulchrum, vulva sterilis, &c. Ex qua interpretatione sepulchrum, & vulva sterilis essent sanguisugæ filiæ, quod videtur valde coactum. Præterea in similibus numerorum gradationibus, post primum numerum expressum Scriptura nonnisi unum addit pro auctario, & ἐπιμέτρῳ. Sic in hoc ipso capite versu 18. *Tria ista occulta à me, imò quatuor hæc non novi.* Et vers. 21. *Sub tribus commovetur terra, imò sub quatuor quæ non potest ferre.* Et vers. 29. *Tria ista bene procedunt, imò quatuor bene ambulant.* Et *Amos* 1. *vers.* 3. *Propter tres defectiones* Damasci, *imò propter quatuor.* Et in Lege, *Exod.* 20. *vers.* 5. *Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem.* Et *Prov.* 6. *v.* 16. *Sex sunt quæ odit Dominus, imò septem sunt abominatio animæ ejus.* Et *Job.* 5. *vers.* 19. *In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.* At hic à binario ad ternarium, & à ternario ad quaternarium procedi volunt, quæ phrasis esset sine exemplo. Quod incommodum ut vitarent *Græci* Interpretes, & hos sequuti *Syrus* & *Arabs*, sanguisugæ pro duabus tres filias assignarunt. Sed *Hebræi*, *Chaldæi*, *Symmachus*, & *Hieronymus*, nonnisi duas habent.

Itaque cum hæc verba, neque cum præcedentibus, neque cum sequentibus videantur commodè posse jungi, malo illa separatim sumere. Ita tamen ut voce עלוקה *aluka*, aliud intelligam quam quod vulgò creditur. Videntur enim tot illi Interpretes, qui sanguisugam reddiderunt, duas voces sono similes, sed significatione diversissimas, promiscuè sumpsisse, nempe עלקה *alaka*, & עלוקה *aluka*, quarum illa sanguisugam, hæc planè aliud sonat, quæ duo jam probanda sunt. Et prius illud quidem, nimirum sanguisugam עלקה *alaka* dici, non עלוקה *aluka*, *Arabes* omnes palam profitentur, à quibus accepta vox toto Oriente disseminata est. His addo *Syros*, qui scribunt ܥܠܩܐ, sine *Vau* in *Syro Ferrarii Lexico* pag. 460. & in *Thesauro Thomæ à Novaria* pag. 244. Quibus accedunt *Talmudici:* Hos enim עלקא, vel עלקה, scribere sine inserto *Vau* probat Cl. *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico* exemplis allatis ex *Avoda zara*, & *Bechoroth.* Pro עלקה, legitur ערקה, R & L permutatis in *Lexico Baal Aruch*, sed non inseritur *Vau.* Quod reperio tamen in *Chaldæa Paraphrasi*, *Psal.* 12. & *Proverb.* 30. & in ultima *Talmudis* editione *Amsterodami* procurata *Anno* 1645. sed à nuperis Doctoribus perperam intrusum, & contra fidem veterum exemplarium. Itaque hoc ratum maneat, verum sanguisugæ nomen esse עלקה *alaka.*

At עלוקה *aluka*, ut quidem puto, *Hebraicè* id ipsum est quod *Arabicè* علوق *aluk*; Nempe, ut explicant *Arabes* in *Alcamus*
الغول

الغول والداهية والمنية وما يعلق للانسان

Parca, *& gravis casus*, *& fatum*, *& quod homini impendet*, vel *appensum est*. In quibus primaria vocis significatio, illa videtur esse, quam ultimo loco ponunt. Nam ut علق *alaka* dependere & appendi significat, ita علوق *aluk* est vitæ terminus, & fatum, quod unicuique homini Dei decreto appensum est. Prout id ipsum alio nomine منية *menija* dicitur à verbo مني *mana* numerare, vel aliquid certâ quantitate & numero definire. Quia Deus omnia in mensura, numero, & pondere disponit, *Sap.* 1. *v.* 21. Inprimis cum de vita hominum agitur, quos speciali curâ dignatur. Quod Regi *Babylonio* significavit scriptura illa, Dei manu exarata, *Mene*, *mene*, *thekel*, *upharsin*; id est, *Numeravit*, *numeravit*, *ponderavit*, *& dividunt*. Itaque *Daniel* his verbis alioqui obscuris lucem inferens, Regem sic alloquitur: *Numeravit Deus Regnum tuum* (tanquam subductis calculis) *& complevit illud*; *Et appensus fuisti lancibus*, *atque inventus es levior*; Ac proinde illâ ipsâ nocte Rex occisus est. Similes lances *Poëtæ* ponunt in manu *Jovis*, quibus appendit fata hominum. Hâc tamen differentiâ, quod cum hic morti adjudicetur *Babylonius* Rex quia levior, ut nummus reprobus qui rejicitur, quia non est justi ponderis; contra *Poëtæ* cladem iis imminere volunt quorum lances deprimuntur, quasi ad inferos vergerent. Sic *Iliad.* libro octavo versu 69.

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα,
Ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,
Τρώωντ' ἱπποδάμων, καὶ Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.
Ἕλκε δὲ μέσσα λαβών, ῥέπε δ' αἴσιμον ἦμαρ Ἀχαιῶν.
Αἱ μὲν Ἀχαιῶν κῆρες ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ἑζέσθην, Τρώων δὲ πρὸς οὐρανὸν εὐρὺν ἄερθεν.

Tum vero aureas pater extendit lances, quibus imposuit duo fata longum somnum excitantis mortis, Trojanorum *equitum*, *&* Græcorum *ære armatorum. Traxit autem medias capiens*, *& inclinatus est* Græcorum *fatalis dies. Et* Græcorum *quidem fata in terra multipascua consederunt*; *Troum vero fata ad latum cœlum sublata sunt.* Et *Iliad.* libro vigesimo secundo versu 209. cum iisdem lancibus *Hectoris* & *Achillis* fata, *Jupiter* appendisset,

--- ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ
Ὤχετο δ' εἰς ἀΐδαο.

Inclinatus est Hectoris *fatalis dies*, *& in inferos descendit.* Quale est quod *Æn.* libro duodecimo *Æneâ* & *Turno* pugnaturis:

Juppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet, *& fata imponit diversa duorum*,
Quem damnet labor, *& quo vergat pondere letum.*

Hactenus probare conati sumus *Hebræo* verbo עלוקה *aluka* significari fatum unicuique impendens, non Stoicâ necessitate, sed ineluctabili Dei decreto de hominum vita & morte. Nec mirum, huic decreto & fatali termino prolem tribui, cum *Sophon.* 2. *v.* 2. parere legatur Dei decretum. Ut *Prov.* 27. *v.* 1. dies crastina parere dicitur. Ad quæ verba *Mercerus* observat, *Hebræos* eventus appellare *filios temporis*. Ita hic parit fatalis dies, & decretum de morte hominum, & duas habet filias quæ clamant affer, affer. Hæ filiæ fortasse sunt שאול ואבדה, de quibus *Prov.* 27. *v.* 20. שאול ואבדה לא תשבענה, Vulg. *Infernus & perditio nunquam implentur.* Vel si hæc duo putentur esse ἰσοδύναμα, hæ filiæ erunt שחת ושאול, *fossa* & *seol*, quarum una corpus, altera animam appetit. Nempe שחת sepulcrum sonat in quo corpus conditur; & שאול *seol* plerumque locum, seu statum animæ à corpore separatæ. Falluntur enim qui nomine שאול nonnisi inferos intelligunt, seu damnatorum locum. Filias *Hebræi* vocant, quia utraque vox, vel fœminina, vel saltem communis est. Et fatalis diei filias, quia utramque generat fatalis ille terminus nobis à Deo constitutus. Nam inde est quod uno eodemque momento corpus fossæ destinatur, & anima לשאול τῷ *seol.* Cogor *Hebraicè* loqui, quia *Latina* vox nulla suppetit quæ *Hebraicam* satis exprimat. Et duæ illæ fati filiæ semper clamare dicuntur *affer*; *affer*, quia sunt inexplebiles, & totum genus humanum communi ruinâ involvunt. Itaque versu statim sequente שאול *seol* in quatuor illis primò nominatur quæ nunquam dicunt, satis est. Nec est quod hæc interpretatio vobis עלוקה *aluka* novitatis nomine suspecta sit. Hujus enim vestigia in *R. Selomone* reperias expressa ex *Menachem*, & *Midras* in *Psalmos* qui liber est pervetustus. Verba *Selomonis* sic habent מנחם פתר כמשמע למדנו שהוא ערבי והפותרים אומרים שהוא לשון שאול ומורד וממדרש תלים למדנו כן שפותר שתי בנות גן עדן וגיהנם זו אומרת תנו לי צדיקים וזו אומרת תנו לי רשעים, Menachem *juxta sensum literalem sic interpretatur: Didicimus vocem esse* Arabicam *quam Interpretes* שאול seol, *& illuc descensum significare asserunt. Quod confirmavit* Midras (*seu* Commentarius *in* Psalmos) *qui duas filias interpretatur hortum* Edenis (Paradisum) *&* Geennam; *Quorum ille dicit*, *date mihi justos*, *hæc verò clamat*, *date mihi impios.* Ipsamet *Solomonis* verba profero, quia illa sic citat doctissimus *Mercerus*, ut doceat se non satis attentè legisse. Ita enim habet *Mercerus*: Rabbi Selomo, *inquit*, *in* Midras Tillim (id est, *Psalmorum*) עלוקה *hirudinem exponi geennam*; *sed id est allegoricum.* Nihil tale dicit *Selomo*, neque is quem citat *Menachem.* Sed עלוקה *alukà*, quæ aliis sanguisuga, illis כמשמע, secundum literalem sensum est, animarum translatio in שאול *seol*, quo nomine tam *Paradisum*, quam *Geennam* intelligunt. Quod tam ex *Arabica* lingua probant; quam ex *Midras* in *Psalmos.* Itaque hæc non proferunt tanquam allegorica, sed tanquam ad literalem sensum pertinentia. Et verò *R. Menachem*, quem passim citat *R. Selomo*, non scripsit allegorias, sed *Lexicon* in quo nudas voces explicaverat. Reliqua quæ in hunc locum scribunt Doctores, consulto prætereo, quia sunt omnia præter rem. Multa movent, sed nihil promovent. His igitur neglectis jam pergimus ad caput sequens:

CAPUT VIGESIMUM.

Docetur שחלת *ſecheleth*, Exod. 30. v. 34. eſſe onychen aroma, & quid propriè ſit onyx.

שחלת Secheleth, *unum ex quatuor aromatibus ex quibus factum fuit ſacrum thymiama*, Chaldæorum *unus abſurdè reddit* ſpicam myrrhæ, (*potius* nardi,) *alter* כשת, *quod coſtum eſſe putant, cum ſit* κίσθος, *ex quo ladanum. Itaque* Arabes لاذان ladan *reddunt, quæ vox eſt* Arabica *vetus in* Herodoto. *An inde* שחלת, *quia* שחל *eſt trahere, & ladanum ex ciſtho funibus trahebatur.* Sed שחלת *plerique onychen reddunt ſeu unguem aromaticum. In his* Sirachides Eccleſ. 24. *verſ.* 21. *Onyx* Dioſcoridi *eſt conchylii operculum in nardiferis* Indiæ *paludibus reperti. De eo multa ex* Arabibus. *Conchylium etiam in paludibus, & nardum in aquoſis locis gigni, contra* Rondeletium. Hebræis *aliud* onyx, *nempe aliquid in planta quod lævore & ſplendore ſuo unguem refert. Id eſt, bdellium, quod* Græcis βδέλλα ὄνυξ. Dioſcoridi lachryma arboris *Saracenicæ. An* Saraceni *tum noti.* שחל, Oleaſtro *perperam* Zibethi *felis, &* שחלת, *ejus ſudor.* שחלת, *aroma nigrum, ut* שחל, *leo niger. Tale bdellium.*

Exod. 30. v. 34. Deus ſibi ſoli ſervari jubet thymiama confectum *ex ſtacte*, ושחלת & *ſecheleth, & galbano, & thure mundo.* Nec conſtat ſatis quid ibi ſit שחלת *ſecheleth*, quia vox eſt ἐκ ταῖς ἅπαξ λεγομένων. *Jeroſolymitana* Paraphraſis reddit שובלא מוריא *ſpicam myrrhæ*, ut volunt, quod eſt ineptiſſimum. Neque enim ulla eſt ſpica myrrhæ. Itaque vox מוריא mihi eſt ſuſpecta de mendo. Et fortaſſe Paraphraſtes ſcripſerat שובלא דנרדא *ſpicam nardi*, quæ eſt *Hebræis* שבולת נרד.

Eadem vox שחלת à *Jonathane* redditur כשת *ceſeth*, obſcurum per obſcurius. Itaque hic dicit *Gloſſator*, לא מצאתי חבירו, *non inveni ſocium ejus*, id eſt, locum alium in quo hæc vox uſurpetur. Tamen idem, *coſtum* explicat tanquam ex *Aruch*. Sed coſtus eſſet קשט, non כשת. Mihi igitur כשת *ceſeth*, in ſtatu abſoluto כשתא *ciſtha*, eſt κίσθος, *ciſthus*. Alii κίστον, *ciſtum* malunt, ut in *Dioſcoride* legitur. Sed κίσθον vel κίσθαρον per *Theta* ſcribunt *Plinius*, *Galenus*, *Paulus Ægineta*, *Aëtius*, & *Heſychius*. Hic illam ciſthi ſpeciem intelligo ex qua colligitur ladanum. Id enim ex ciſto vel ciſtho colligi multi ſcribunt. *Dioſcorides*, Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος κίστου, καλούμενον ὑπ' ἐνίων λῆδον. Et paulò poſt, Γίνεται δὲ ἐξ αὐτοῦ τὸ λεγόμενον λάδανον. *Paulus Ægineta* libro ſexto, Λάδανον ἀπὸ κισθοῦ τοῦ λάδανος λεγομένου γίνεται, ἔστι δὲ ἐν Κύπρῳ. *Aëtius* tetrab. Serm. I. Κισθὸς ἢ λάδον ἐξ οὗ τὸ λάδανον. Sed in hederam mutavit *Plinius*, id eſt, κιστὸν in κισσὸν, cum ladanum ſcripſit eſſe œſypum hircorum barbis genibuſque villoſis inhærens, ederæ flore deroſo libri duodecimi capite decimo ſeptimo. *Jonathanis* vocem כשת à nobis ſic rectè reddi multa confirmant. I. Quod *Arabs* uterque editus pro *Hebræo* שחלת *ſecheleth*, habet لاذان *ladan*, id eſt, ladanum. *Arabicam* enim eſſe hanc vocem pridem nos monuit *Herodotus* libro tertio, Τὸ δὲ δὴ λήδανον, inquit, οἱ Ἀράβιοι καλέουσι λάδανον, 2. *Ladanum* eſſe inter præcipua aromata idem his verbis aſſerit, Χρήσιμον δ' εἰς πολλὰ τῶν μύρων ἐστὶ θυμιῶσί τε μάλιστα τοῦτο Ἀράβιοι. Proinde *Plinius*, *Arabia etiamnum & ladano gloriatur*, & de ejus jucundo odore multa ſubjungit. 3. Eſt cur *Jonathan* & *Arabes Hebræa* voce שחלת *ſecheleth* putaverint ladanum ſignificari. *Chaldæis* שחל *ſechal* trahere eſt & attrahere. Sic *Exod.* 2. *v.* 10. de *Moſe* dicitur in *Onkelo*, *Ex aquis fluminis* שחלתיה, *extraxi eum.* Et in *Berachoth* fol. 8. *a.* כמשחל בניתא מחלבא, *ut qui pilum ex lacte extrahit.* Et in *Joma* fol. 78. 8. משחל שחיל *attrahendo attrahit*, ſupple humorem ut aquas. Inde igitur ladanum שחלת, dici viſum eſt, quia funibus ex ciſtho trahitur. *Plinius*, *Sunt qui herbam in Cypro, ex qua id fiat, ledam appellant: Etenim illi ledanum vocant hujus pingue, ei inſidere, atque attractis funiculis herbam in eam convolvi, atque offas fieri.* Dioſcorides, Ἔνιοι καὶ σχοινία ἐπισύρουσι τοῖς θάμνοις, καὶ τὸ προσπλασθὲν αὐτοῖς λίπος ἀποξύσαντες ἀναπλάσσουσι, *Nonnulli tractis per frutices funibus inhærentem illis pinguitudinem eradunt, &* (in paſtillos) *fingunt.* Abenbitar

ومنه من يخذ خبالا فيمرها
علي هذه الشجر فما لزق بها
من رطوبة هذه جمعوه وعملوه اقراصا

Sunt qui ſumptos funes ſuper hoc arbuſtum torquent, & quicquid humoris hujus iis adhæret colligunt, & in trochiſcos conformant.

Tamen vocem שחלת *ſecheleth* plerique Interpretes unguem reddunt, aromaticum ſcilicet. Ita *Græci* ὄνυχα hic habent, *Hieronymus onycha*, *Onkelos* טופרא *tuphra*, *Syrus* ܛܦܪܐ *taphra*, *Arabes* duo MSS. اظفار *adphar*, quæ eodem recidunt. Nam ut unguis *Græcis* ὄνυξ, ita *Chaldæis* טופרא *tuphra*, *Syris* ܛܦܪܐ *taphra*, *Arabibus* dicitur ظفر *dophor*, cujus plurale اظفار *adphar*. Sed & *Talmudici* id ipſum aroma צפורן *tſipporen*, id eſt, unguem, appellant. Ut in Tractatu *Cerithuth* capite primo fol. 78. a. פיטום הקטורת הצרי והצפורן והחלבונה ולבונה, *Confectio ſuffitus eſt ex ſtacte & tſipporen* (ſeu ungue) *& galbano & thure.* Ubi *Gloſſa* צפורן שחלת, *tſipporen eſt ſecheleth.* Et *Maimonides* in Tractatu de vaſis *Sanctuarii* cap. 2. ſect. 4. השחלת היא הצפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות, *Secheleth eſt unguis quem filii hominum in ſuffitibus adhibent.* Neque aliter *R. Selomo*, *Kimchius*, *Elias*, *Pomarius*, *Aquinas*, & *Hebræorum* plures alii. Teſtem omiſeram his omnibus, ſi *Græcos* Seniores excipias, longè antiquiorem *Sirachidem*, qui ſic habet *Eccleſ.* 24. v. 21. Ὡς χαλβάνη, καὶ ὄνυξ, καὶ στακτὴ καὶ ὡς λιβάνου ἀτμὶς ἐν σκηνῇ, *Ut galbanum, & onyx, & ſtacte, & ut thuris vapor in tabernaculo.* In quibus verbis mirum eſt non obſervaſſe Interpretes alludi ad locum quem citavimus ex *Exod.* 30. *verſ.* 34. In quo agitur de thymiamate ad cultum tabernaculi ex quatuor his aromatibus confecto. Itaque ὄνυξ etiam illi idem fuit quod שחלת. Proinde ſi numero ſtamus atque Interpretum auctoritati, illos omnino ſequemur quibus שחלת eſt onyx. Nondum tamen res confecta. Dubitatur enim quid hic ſit onyx. Et recentiores quidem Interpretes conchylii teſtam intelligunt, de qua pauca hæc *Plinius* libri trigeſimi ſecundi capite decimo, *Invenio apud quoſdam oſtracium vocari, quod aliqui onychen vocant, hoc ſuffitum vulvæ pœnis mire reſiſtere: Odorem eſſe caſtorei, meliuſque cum eo uſtum proficere.* Sed plura *Dioſcorides* libro ſecundo, Ὄνυξ ἐστὶ πῶμα κογχυλίου ὅμοιον τῷ τῆς πορφύρας, εὑρισκόμενον ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἐν ταῖς ναρ-

ἐν ταῖς ναρδοφόροις λίμναις, διὸ καὶ ἀρωματίζει, νεμομένων τῶν κογχυλίων τὴν νάρδον· συλλέγεται δὲ ἐπειδὰν ὑπὸ τῶν αὐχμῶν ἀναξηρανθῶσιν αἱ λίμναι· διαφέρει δὲ ὁ ἀπὸ τῆς ἐρυθρᾶς κομιζόμενος, ὑπόλευκος ὢν καὶ λιπαρὸς, μέλας δὲ ὁ Βαβυλώνιος, καὶ μικρότερος, ἀμφότεροι εὐώδεις, θυμιώμενοι, καστορίζοντες ποσῶς τῇ ὀσμῇ, *Onyx eſt conchylii operculum, purpuræ operculo ſimile: In* India *reperitur, in nardiferis paludibus. Proinde odoratus eſt, quia conchylia nardo paſcuntur. Colligitur poſtquam æſtus paludes deſiccavit. Præſtat ſubalbus, & pinguis qui è mari* Rubro *affertur,* Babylonius *niger eſt, & minor. Ambo ſunt boni odoris, cum ſuffiuntur, caſtorei odorem aliquem referentes.* Sequitur hyſtericis, & comitialibus ſuffitos, alvo potos prodeſſe & crematorum cinerem iiſdem pollere viribus cum purpurarum & buccinarum cinere. Quæ eadem reperias in *Paulo Ægineta.* De cætero de hoc onyche *Græci* & *Romani* altum ſilent. Neque enim ad rem eſt, quod profertur ex libro tertio *Propertii:*

Et crocino nares murreus ungat onyx.

Cum murreus onyx non ſit unguentum, ſed vas ex murra, ſeu *porcellana*, ut vocant, onyx ideo dictus, quod ex onyche lapide hujuſmodi vaſcula ſæpe fierent. Sed in *Arabum* ſcriptis onychis teſtæ multa mentio eſt. *Avicenna* vocat اظفار الطيب *ungues odoratos.* Et poſtquam citavit verba *Dioſcoridis*, nonnulla de ſuo addit, in quibus hæc obſervare libuit

القلزمي هي التي يسمي القرشية منها ويقال انها يكون ملتزقة باللحم والجلد وربما وقع شي الي عبادان وكثير منة مكي ويجلب من الجدة وهزه تعالج فتنقي وتطيب *Kelzemia* (ſeu maris *Rubri Conchylia*) *ſunt quæ* Coraſia *appellant. Illa dicuntur carni & cuti maximè adhærere. Quandoque etiam nonnulla reperire eſt prope* Abadan (arcem ad occaſum *Tigridis* XXXVI μ. infra *Baſoram*, de qua *Nubienſis Clim.* 3. *Part.* 6.) *Sed pleræque ſunt* Mecchenſes, *& afferuntur ex* (*Mecchenſi* portu) *Giodda, quæ ad remedia maximè proſunt, pinguesque ſunt, & boni odoris.* Et in titulo de electione

اجودة الضاري الي البياض الواقع الي القلزم والي اليمن والبحرين واما البابلي فاسود صغير جدا قال العطارون خيره البحري ثم المكي الجدي

Optimæ ſunt quæ ad albedinem vergunt, quales reperiuntur in ſinu Arabico, *& in* Jeman, (id eſt, *Oceano* ad Arabiam *Fœlicem*) *&* Baharain (in mari *Perſico*) *ſed* Babylonicæ *nigriores ſunt, & parvæ admodum.* Seplaſiarii *præferunt* Baharienſes, *deinde* Mecchanas *ex portu* Giodda. Multa hic Interpretes ridiculè, & nullo ſenſu. Jam ſequentur alii *Arabes* nondum editi de hac eadem teſta. *Alchalil* filius *Achmet* الاظفار شي من العطر اسود شبية بالظفر *Adphar* (ungues) *aliquid aromaticum nigrum ungui ſimile.* Ibno Raduan وجدن في كتاب الطيب ان انواع الظفر كثيرة منها ما يكون في البحر اليمن ومنها ما يكون في البحر البصرة ومنها ما يكون بالبحرين وهو اجودها ومنها ما يكون ببحر القلزم ويجلب من جدة

Reperi in libris aromatariis, plures eſſe unguis (aromatici) *ſpecies. Alius enim eſt in mari* Jeman: *Alius in mari* Baſoræ: *Alius in* Baharain, *qui optimus eſt: Alius in mari* Kelzem, ſeu *Rubro*, *qui affertur ex* Giodda. Iſaac Ben Omran اجود الاظفار القرشية والبحرين وهي حمراة مقعرة وبعدها الاظفار الفارسية وهي كبار الي السواد وبعدها الاظفار الذكران وهي التي يقال لها البغلية والاظفار القرشية تدخل في الندود والاعواد والبرمكية والمثلثة والاظفار الفارسية والذكران تدخل في بخور القسط البحوي ونحوه *Optimi ſunt ungues* Korafii, *& ex* Baharain, *qui ſunt profunde rubri. Et poſt eos, ungues* Perſici, *qui magni ſunt ad nigredinem declinantes: Poſt quos, ungues ex* Docran, *qui vocantur* Baglii (id eſt, ἡμιόνειοι.) *Porro* Coraſii *ungues miſcentur unguentis ex ambaro, & xylaloe, & pharmaciis, & electuariis,* &c. *Sed ungues* Perſici, & Docran *miſcentur ſuffitibus coſti* Bachavienſis *& ſimilibus.* Poſſent longè plura proferri de ungue aromatico, tam ex hoc ipſo Scriptore, quam ex *Raſi*, & *Maſich*, & *Serapione*, & aliis, quæ libens prætereo, quia ad rem medicam pertinent. Sed in *Alkazuinii* tractatu de animalibus aquaticis, capite عطار *itar* (quo nomine hanc teſtam vocat, quaſi aromaticam dixeris) quædam habentur quæ non poſſum omittere, quia locus *Dioſcoridis* his maximè illuſtratur

سنق من الدواب الصدفية يوجد ببلاد الهند في المياه القايمة المنبتة الناردين ويوجد بارض بابل ايضا وهو من اعجب الحيوانات له بيت صدفي يخرج منه وجلد ارق شي وله راس واذنان وعينان وفم فاذا دخل بيتة يحسبه الانسان صدفه واذا خرج منه ينساب علي الارض ويجري بيتة معه فاذا

جفت المياة في الصيف بجمع ورايحة عطرة لان هذا الحيوان يرتعي الناردين

Species eſt animalis ὀςρακοδέρμȣ, *quod in* India *reperitur in aquis ſtagnantibus nardo fœcundis, nec non in* Babylonia. *Eſtque animal mirabile. Domum habet teſtaceam, ex qua cum foras ſe profert, pelle apparet tenuiſſimâ, caputque, & aures, & oculos, & os exerit. Sed cum in domum ſe recondit, nemo eſt qui non illud putet meram eſſe teſtam. Eo porro ſupra terram reptitante, domus cum eo progreditur. Æſtate colligitur cum aquæ exaruerunt. Odore eſt aromatico, quia nardo paſcitur.* Hæc ille à *Dioſcoride* non longè abiens, niſi quod conchylio aures & oculos craſſo errore tribuit اظفار *adphar*, pro onyche blattam *Byzantiam* explicant, ut *Avicennæ* Interpres, *Pandectarius*, & multi Recentiorum. Blatta enim *Byzantia* ſumitur ex purpura propriè dicta, onyx ex conchylio, quod purpuræ quidem ſimile, non tamen idem eſt. Nec ungue aromatico panni tinguntur, quomodo blatta *Byzantia*. Hoc potiſſimum quod blattæ nihil tribuitur aromaticum. Aliud igitur onyx, aliud blatta *Byzantia*. Sed hi ſunt Interpretum errores, quos præſtare noſtrum non eſt. At in ipſo *Dioſcoride* docti non probant, quod *Indica* conchylia nardo paſci voluerit in paludibus ναρδοφόροις. Et *Marcellus* hic exclamat, *Quomodo in paluſtribus nardus vivat, cui in arida vita eſt? Aut ſi juxta paludes illas nardus naſcitur, quomodo oſtreum, cui natura eſt ſcopulis in mari hærere, extra aquam veſci in arida poſſit? Rondeletius* itidem, *Si conchylia marina ſunt animalia, quomodo in lacubus inveniuntur, colligunturque aquis æſtu exſiccatis? An mare deſerunt turbinata, ut fluvios lacuſque ſubeant.* Uterque fruſtrà. Nam conchylia non ſolum in mari, ſed etiam in paludibus vivere abunde docent hæc *Ptolemæi* in deſcriptione *Cyrenes* libri quarti capite quarto, Καὶ τὴν ὑπὸ Παλίȣρον λίμνην, ἐν ᾗ ἐςὶν κογχύλιον, *& paludem quæ ſub* Paliuro *eſt, in qua eſt conchylium.* Et nardum etiam in aquoſis locis provenire docet alibi *Dioſcorides*, cum nardum *Gangeticam* ideo ſcribit minus habere virium, διὰ τὸ ἐφ' ὑδατωδῶν τόπων εἶναι, *quia eſt in aquoſis locis.* Tamen ſi quis nardi nomine malit malobathrum intelligere, cujus folia lacuſtribus aquis innatant, & pro nardi foliis multi habent, odoris ſimilitudine decepti, de eo nolim cum quoquam magnoperè contendere.

Verum enimvero iis quæ dicta ſunt de ungue aromatico, gravius aliud poteſt objici, nempe *Hebræos*, qui שחלת *ſecheleth* unguem explicant, teſtam non intelligere, aut conchæ operculum, ſed aliquid in planta, quod lævore & ſplendore ſuo unguem referat. In quam rem *Hebræorum* verba ſunt diſertiſſima. *Rabbi Selomo* in Exodum שחלת שורש בשם הלק ומצהיר כצפורן ובלשון המשנה קרוי צפורן, *Secheleth, radix aromatica lævis & lucida ut unguis, unde eſt, quod linguâ* Miſnę *unguis vocatur. Pomarius* etiam הוא שורש בשמי" הנקרא צפורן, *radix eſt aromatica quæ vocatur unguis. Kimchius* quoque, & *Elias*, & *Aquinas*, & *Gloſſa Talmudis* in *Cerithuth* idem ſequuntur, niſi quod pro radice סם, aut בשם appellant, id eſt, aroma, vel plantam aromaticam. Illos igitur putaverim bdellium intellexiſſe quod à *Damocrate* & *Galeno* vocatur βδέλλα ὄνυξ, ut ſic ſcilicet diſtinguatur à ſanguiſuga, quæ eſt βδέλλα λιμναία. Videſis *Galenum* in libro de compoſit. medicament. κατὰ τόπȣς, & in *Damocratis* malagmate libro octavo, & libro ſecundo de *Antidotis*. Nempe βδέλλιον eſt ἔοικὸς ὄνυχι, *ungui ſimile*, lævore ſcilicet & ſplendore. Id de *Saracenico* ſeu *Arabico* bdellio cum dixiſſet *Dioſcorides*, huic alterum oppoſuit ῥυπαρὸν καὶ μέλαν καὶ ἀδρόβωλον, *ſordidum & nigrum & craſſioris glebæ*, quod ex *India* defertur. Sed & *Bactriano nidor ſiccus, multique candidi ungues.* Ita *Plinius* libri duodecimi capite nono. Videndum igitur, an unguis nomine *Hebræi* bdellium ſignificaverint, aroma onyche longè odoratius, & myrrhæ naturâ proximum, quodque δάκρυον δένδρȣ Σαρακηνικȣ̃, Saracenicæ *arboris lachrymam* vocat *Dioſcorides*, quia in *Arabiæ Saracenis* ſeu Scenitis, non procul à *Judæa*, magnus fuit ejus proventus. *Marcellus* negat arborem, quæ fert bdellium, à *Dioſcoride* potuiſſe dici *Saracenicam*, cum *Dioſcoridis* ævo nullum fuerit *Saracenorum* nomen, nec niſi multò poſt ſit invectum. Tamen *Dioſcoridi Plinius* propè æqualis horum diſerte meminit libri ſexti capite vigeſimo octavo, *Nabatæis*, inquit, *Thimanæos junxerunt Veteres: Nunc ſunt* Taveni, Suellini, Saraceni. Et qui putatur utroque antiquior, *Jeroſolymitanus* Interpres *Gen.* 37. *v.* 25. pro turma *Iſmaëlitarum* habet סיעא דסרקי"ן, *catervam* Saracenorum.

Quia שכל *ſachal*, animalis, & שחלת *ſecheleth*, aromatis nomen in ſpeciem ſunt conjugata, ſtatuit *Oleaſter* שחל eſſe *Zibethi* felem, & שחלת odoratum ſudorem quem emittit illud animal. Nobis non licet eſſe tam acutis, ut qui ſciamus שחל eſſe inter leonum ſpecies *Job.* 4. *v.* 10. & 28. *v.* 8. *Oſ.* 5. *v.* 14. & alibi. Neque *Zibethi*, ſive animalis, ſive odoramenti, quemquam meminiſſe ante *Arabes*, qui cum in *Africa* intima primi penetraverint, nobis ignotum antea hoc animal aperuerunt. Concedimus tamen שחל & שחלת eſſe voces conjugatas. Utraque enim eſt à verbo שחר nigrum eſſe vel nigreſcere, *Res* & *Lamed* permutatis, ut ſæpe fit. Itaque שחל *ſachal* eſt leo niger, quales in *Syria* reperiri ſuo loco probavimus. Et שחלת *ſecheleth* aroma nigrum, quod in onychen & bdellium æquè quadrat. *Babylonium* enim onychen nigrum eſſe poſt *Dioſcoridem* ſcribunt *Arabes* magno conſenſu. Si alibi ſubalbeſcunt, tamen nigredo dominatur. Proinde *Alchalil* onychen in genere ſuprà definivit شي من العطر اسود *aliquid aromaticum nigrum.* Bdellium quod attinet, in *India* abſolutè nigrum eſt, & in *Arabia Petræa* ὑποπέλιον *ſublividum*, quod *Arabs* Interpres reddidit من لون البادنجان *coloris melangenæ.* Eſt enim melangenæ nigræ vel ſubnigræ genus, de quo *Dalechampius* in appendice paginâ 23. quod prope omiſeram, nigra eſt arbor ipſa bdellii. *Plinius* libri duodecimi capite nono, *Vicina eſt* Bactriana, *in qua bdellium nominatiſſimum. Arbor nigra eſt magnitudine oleæ*, &c. Itaque veriſimile eſt tam שחל, quam שחלת, à nigredine dici.

DE SCRIPTURÆ ANIMALIBUS,

PARS. SECUNDA,

Liber Sextus,

DE

Dubiis, vel Fabulosis.

CAPUT PRIMUM.

De Tragelapho.

Animalia quædam dubia, aut fabulosa apud Scripturę Interpretes. *In his* Tragelaphus, *quem pro merò figmento multi habent. Frustra opponitur* Photii *locus de animali ex cervo & hirco. Nam pro* τράγου, *legendum* ταύρου. *Sed de* Tragelapho, *ut vero animali, agunt* Aristoteles, Diodorus, Plinius, Solinus, Isidorus, Lucianus. Tragelaphus *in* Germania *frequens, &* Lutetiæ *visus.*

AUT Sacri Textus Interpretes multa nobis imponunt, quod temerè suspicari nefas, aut in Scriptura pro veris, ut videtur, non pauca recensentur animalia, quæ vel dubia sunt, vel fabulosa. Ut in Lege *tragelaphus*, *gryphes*, & *ixos*: In *Jobo myrmecoleon*, & *phœnix*: In *Esaia* & *Jeremia Sirenes*, *Lamiæ*, *Striges*, *Faunificarii*, *pilosi*, *Onocentauri*. In *Ezechiele*, *si Judæis* credimus, vermis שמיר *samir*, qui durissimos lapides nullo labore fiderit, & dedolaverit. In variis Scripturæ libris *monoceros* ceu unicornis, qui hodie nusquam comparet. Ne igitur quisquam inde scandali ansam arripiat, de singulis pauca dicere non erit planè extra rem.

Multis ita persuasum fuit, in rerum natura *tragelaphum* nuspiam reperiri, ut vulgari *Proverbio* hoc animal dixerint κατ' οὐδενὸς, pro re quæ planè nulla est. Ita testantur *Stephanus* & *Etymologus* in γαλήψος. Hinc *Origenes* libro quarto de principiis, Τραγέλαφος μὲν τῶν ἀδυνάτων ὑποστῆναι ζώων τυγχάνει· ὃν ὡς καθαρὸν κελεύει Μωσῆς ἡμᾶς προσφέρεσθαι. Tragelaphus *quidem est ex iis animalibus quæ consistere non possunt; quem ut purum* Moses *offerre nos jubet*. Nempe, *Deut.* 14. *v.* 5. ubi *Hebræum* אקו *akko*, in *Græca*, & *Vulgata* redditur τραγέλαφος, *tragelaphus*. *Nazianzenus* etiam *Orat.* 23: Ταύτης καρπὸς τῆς φιλοσοφίας, οὐ λόγῳ πλαττόμεναι πόλεις· σκινδαψοί τινες, ὡς αὐτοί φασι, καὶ τραγέλαφοι, ἃ γλῶσσα μόνη συντίθησιν. *Hujus* Philosophiæ *fructus, non sermone ficta civitates, scindapsi quidam, ut ipsi ajunt, &* tragelaphi, *quæ sola lingua construit.* Et *Orat.* 37. *Medium inter Deum & creaturas, aut ex utroque compositum*, οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους πλάττοντες ἐννοήσαιειν, *non ii quidem, qui* tragelaphos *confinxerunt, concipere queant.* Et *Zacharias Mitylenæus* in libro de mundi opificio: *Si materiam primam solâ ratione comprehendimus, quemadmodum* tragelaphum ἀναπλαττόμεθα *fingimus, erit utique etiam* ἀνύπαρκτος καὶ ἀνυπόστατος, *talis ut neque existat neque subsistat.* Proinde his multò antiquior *Aristophanes*, inter figmenta, quæ Medicis aulæis appingi solebant, recenset ἱππαλεκτρυόνας καὶ τραγελάφους (a) *equigallos* & *tragelaphos*. Ex *Photio* frustra opponas animalia quædam in *Æthiopia* reperiri ex hirco & cervo composita. Id enim hæc præ se ferre: Οἱ βόαγροί τε καὶ οἱ βούτραγοι, σύγκειται δὲ τὰ θηρία ταῦτα, τὸ μὲν ἐλάφου τε καὶ τράγου, τὸ δὲ ἀφ' οὗπερ ἐπωνυμίαν εἴρηκε. *Boagri etiam & butragi*, seu hircoboves: *Componuntur autem hæ feræ, illæ quidem ex cervo & hirco, hæ autem ab iis animalibus à quibus denominatæ sunt*, id est, ab hirco & bove. Hæc, inquam, frustra opponas, quia locum in mendo cubare planum est. Quorsum enim βόαγροι, id est, boves sylvestres, dicerentur *tragelaphi*, seu animalia quæ ex hirco & cervo constant?

(a) *In Ran. Act.* 4. *Sect.*

Itaque in *Philostrato* (*b*), ex quo hæc excerpsit *Photius*, pro ἐλάφου τε καὶ τράγου rectè habetur ἐλάφου τε καὶ ταύρου. Tamen non solùm in Lege *Mosis* tragelaphi fit mentio, sed & *Job.* 39. *v.* 1. ubi *Græci* hæc habent: Εἰ ἔγνως καιρὸν τοκετοῦ τραγελάφων πέτρας, *An nosti tempus partus tragelaphorum petræ?* Ad quem locum *Olympiodorus*, Τραγέλαφος, αἴγαγρος, & in marg. αἲξ ἄγριος. Et *Augustinus*, *Tragelaphus, compositum ex hirco & cervo animal.* Et in *Arabia Petræa* *Diodorus* (*c*), juxta *Phasim* *Plinius* (*d*), *Solinus* (*e*), & *Isidorus* (*f*), apud *Arachotas* denique *Philosophus* (*g*) tragelaphum nobis describunt. Sed ut ab hircina barba tragelaphum alii vocant, ita *Philosophus* hippelaphum propter equinam jubam. *Lucianus* etiam in *Tragopodagra*, ponit in censu animalium quę podagræ pro remedio adhibentur,

Βατράχους, ὑαίνας, τραγελάφους, ἀλώπεκας,

ranas, hyænas, tragelaphos, vulpes, &c. Quin hodieque in *Germania* nihil est tragelapho frequentius, in *Misenæ* præsertim & *Bohemiæ* saltibus. Et *Salmasius* in *Solinum*, se verum tragelaphum *Lutetiæ* vidisse asserit: *Is*, inquit, *cornua planè cervina gerebat, mentum promissâ hirtum barbâ, & villosos armos, velocissimi in primo cursu impetûs, sed citò deficiebat. Hircum* Barbariæ *eum nominabant, qui circumferebant.* Itaque tragelaphus verum est animal, quamvis pro ente rationis plerique sumant.

(*b*) In vita Apollon. l. 6. c. 12.
(*c*) Lib. 2. cap. 94.
(*d*) Lib. 8. cap. 33.
(*e*) Cap. 22.
(*f*) Orig. l. 12. c. 1.
(*g*) Hist. l. 2. c. 1.

CAPUT SECUNDUM.

De Gryphe.

Fabulæ de gryphibus auctor Aristæus Proconnesius. *Eam cunctanter proponit* Herodotus, *rejiciunt* Plinius, Arrianus, & Pausanias. Origeni *allegoricum, quod de gryphe habet* Moses. *Gryphus in Lege est* γρυπαίετος, *cui rostrum & ungues magis adunci, ideo creditur esse* פרם. *In* Arabicis *versionibus pro* עזניה oznija, *est* عنقا anka, *tam fabulosa quam gryphus. Itaque hæc versio displicet* Aben Ezræ. *Tamen* Arabibus *quandoque* anka *est aquilæ species.*

Grypes vel gryphes, aves auritas, quadrupedes, rostro & alis aquilæ, lupi vel pardi corpore, leonis unguibus, apud *Indos* vel *Arimaspos* auri custodes, dudum ea ipsa quæ finxit, etiam explosit antiquitas. *Herodotum*, alias splendidè mentientem, tamen in *Thalia* puduit hujus commenti: adeo ut de gryphibus non ausus sit quicquam hiscere sine hac præfatione, οὐκ ἔχω οὐδὲ τοῦτο ἀτρεκέως εἰπεῖν, *ne hoc quidem pro comperto dicere queo.* Idem in *Melpomene* fabulæ auctorem nominat *Aristæum Proconnesium* Poëtam, qui *Scythiam* sic descripserit, ut illi cum *Scythis* haudquaquam conveniat. Quocirca *Pausanias* in *Arcadicis*, inter τὰ μυθολογήματα etiam id refert quod ajunt, τοῖς γρυψὶ στίγματα ὁποῖα καὶ τοῖς παρδάλεσιν εἶναι, *gryphibus, quales pardis, inesse maculas.* Et *Arrianus* rerum *Alexandri* libro quinto talia scribi agnoscit, ἐφ' ἡδονῇ μᾶλλον ἢ ἐς ἀφήγησιν τῶν ὄντων, *delectandi causâ potius quàm ut referantur quæ re verâ sunt.* Et rotundè *Plinius* libri decimi capite quadragesimo octavo, *Gryphas auritâ aduncitate rostri fabulosos reor.* Quorsum igitur in Lege *Græci* Interpretes (*a*) βδελύξεσθε τὸν γρυπὰ, οὐ φάγεσθε τὸν γρυπὰ, & Vulgatus *ne comedatis gryphen?* An credibile est Deum populo suo interdixisse usum animalis quod nusquam est? Hoc *Origenem* ita perculit, ut non jam Interpretibus, sed ipsi *Mosi* propè dicam scriberet his verbis, Γρὺψ δὲ οὐχ ἱστόρηταί ποτε ὑποχείριος ἀνθρώπων γεγονέναι, ὃν ἀπαγορεύει ἐσθίεσθαι ὁ νομοθέτης, *In Historia nuspiam in manus hominum devenisse legitur gryphes, quem legislator edi prohibet.* Neque verò quicquam habet quod respondeat quàm quod illi solemne est, hæc allegoricè intelligenda, ut & prius illud de tragelapho. Quod quàm absurdum sit, nemo non videt. Omnino igitur agnoscendum est, ibi γρυπὰ gryphem aliud sonare quam vulgò, nimirum γρυπαίετον *gryphaquilam.* Eo vocabulo post *Æschylum* utitur *Aristophanes* in *Ranis* pro majore aquila, nisi fallor, quæ rostrum habet maximè aduncum. Propriè enim γρυπότης est vel nasi vel rostri insignis quædam aduncitas, unde ad reliqua transfertur. Ita ut γρύπον dicatur quicquid curvum & inflexum est. Sic *Scholiastes Lycophronis*, sphingem habuisse dicit γρυπὸς ὄνυχας, *gryphis ungues*, quod idem est ac si γρύπον dixisset. Itaque aquilæ γρυπότης potest etiam extendi πρὸς τὸ γαμψώνυχον. Et verò hæc duo solent se mutuò consequi, rostri, inquam, & unguium flexus. Ita ut si qua aquilæ species rostri aduncitate sit insignis, eandem unguium curvaturâ eminere sit necesse. Quò respexisse putaverim *Seniores* Interpretes, cum פרם γρυπὰ verterunt. Quippe *Hebræis* פרם *peres*, unde *Macedonibus* παραὸς, aquilæ genus esse putaverunt ab unguibus scissis sic appellatæ, quasi σχιδώνυχον dicas, quod omnibus avibus ita convenit, ut illarum sit magis proprium quæ maximè sunt γαμψώνυχες. Quamvis utut Interpretes concederemus fabulosos illos gryphes hic somniasse, tamen Interpretum culpa non posset in auctorem transferri, quod facit *Origenes*, ac si *Moses* vel ipse Deus tulisset leges de rebus quæ nusquam sunt.

(*a*) Levit. 11 v. 13. & Deut. 14. v. 12.

Par materia est offensionis ex *Arabicis* versionibus, in quibus hoc ipso versu עזניה *oznija*, aquilæ species عنقا *anka* redditur. Quippe *Arabum anca* non minùs est fabulosa quàm γρὺψ *Græcorum*, ut pluribus dicetur in appendice ad hunc librum. *Aben Ezra* igitur, *Saadiæ Arabi* Paraphrastæ, primo auctori hujus versionis, videbitur succensere non immeritò, *Cùm linguâ* Ismaëlis, id est, *Arabicâ*, ut ait, *anka sit nomen rei quæ in mundo non reperitur, nec fuit unquam creata, sed tantùm usurpatur in parabolis, ut fatentur periti sermonis eorum. At nullo modo convenit, ut Deus prohibeat usum rei quæ nunquam fuit.* Hæc ille, cui calculum adderem, si عنقا *anka* nihil aliud significaret quàm quod vulgò. Sed putaverim عنقا *anka* dici quamlibet aquilæ speciem inusitatæ magnitudinis, quomodo in hominibus ענקים *anakim* sunt *Gigantes.* In *Damire* العقاب *Okab*, aquilæ species, alio nomine dicitur عنقا المغرب *anka Occidentis.*

CAPUT TERTIUM.

De Ixo.

Ἰξός, *viscus*, Deut. 14. vers. 13. pro ave ראה raa, *vel* דאה daa. *Alii legunt* ixion *&* xyon. *Malim* oxyn, *ut* ὀξύπτερον. *Accipiter hodie* ξεπτέριος. *Ejus descriptio ex* Orneosophio.

Græcè ἰξός, non est avis, sed viscum quo capiuntur aviculæ. Tamen, *Deut.* 14. *v.* 13. in immundarum avium censu Vulgatus ponit *ixion*, cujus nominis nullam avem reperio, nec in *Græcis*, nec in *Romanis* Scriptoribus. *Lucas Brugensis* scribit *ixion*, & *Albertus xyon*, voces æquè ignotas. Nos mutato nonnihil literarum ordine legendum putamus *oxyn*. Avis ὀξὺς *Græcè* dicitur, & quæ visu pollet, & quæ volatu. Sic ab *Homeri Scholiaste* in *Iliad.* ρ. aquila dicitur ὀξὺς ἐν τῷ ὁρᾷν καὶ ἵπτασθαι. Itaque non poterat aptiùs Hebræum nomen efferri, quod hic ראה *raa* scribitur, tanquam à visûs prestantia, & in *Levitico* דאה *daa* à pernicitate volatûs. Proinde illud ipsum ראה vel דאה, reddidit ὀξύπτερον, veterum Interpretum aliquis, quem in hæc verba citat *Clemens Alexandrinus* libro quinto *Stromatωn*, Οὐ φάγη τὸν ὀξύπτερον, καὶ τὸν ἴκτινον, καὶ τὸν κόρακα. Et accipitrem hodieque *Græci* vocant ξεπτέριον, & ἐξυπτέριον, pro ὀξυπτέρῳ. Puto igitur accipitris potiùs quàm vulturis speciem intelligi, ut hic habent Commentatores *Emanuel Sa*, *Cornelius* à *Lapide*, &c. In *Orneosophio* jussu *Michaëlis Imperatoris* conscripto pag. ducentesimâ quadragesimâ sextâ, inter accipitrum species τὰ ἐξυπτέρια sic describuntur: Τὰ ἐξυπτέρια ὀφείλουσιν εἶναι κοντοπόδαρα· αἱ δυσωμίαι αὐτῶν πλατεαί. Οἱ ἐλάται αὐτῶν στενοὶ, πλὴν ἀποσκελωτοὶ, καὶ ἵνα καθέζωνται ὀλόρθοι· μαύρη ἡ γλῶσσα αὐτῶν. Τὸ ψῆφιν λεπτόν· κρείττονα δὲ ἐξυπτέρια τὰ ἀπὸ τῆς διδυμοτόκου, καὶ τὰ Μοραχριδηνά. Exypteria *debent esse brevibus pedibus: Duobus humeris latis: Pennis alarum majoribus angustis, sed à cruribus remotis, & cum sedent, planè rectis. Linguâ nigrâ: Rostro tenui: Optima autem sunt exypteria ex gemellipara edita, &* Morachridena, quam vocem non intelligo.

CAPUT QUARTUM.

De Myrmecoleonte.

Μυρμηκολέων, myrmecoleon, *vel* formicoleon, *Job.* 4. *vers.* 11. *al. animalculum formicis infestum, al. animal ex formica & leone compositum, al. diabolus, al. scarabæi species. Imo leonis genus,* Hebraicè ליש. *Hujus disertè meminit* Agatharchides. Μύρμηκα *vocant* Strabo *&* Ælianus. *Hunc cum formicis* Indicis *confundunt* Solinus *&* Heliodorus. *Leo-formica* μύρμηξ *dicitur, quia ut rursus formicis vescitur, aut ab* Arabico هرماس hirmas, *aut à* Marmacibus Æthiopiæ. *Formicæ majores in* India.

Anxiè multi quærunt, quod sit animal *myrmecoleon* in his, *Job.* 4. *v.* 11. juxta *Seniores* Interpretes: Μυρμηκολέων ὤλετο παρὰ τὸ μὴ ἔχειν βορὰν, Myrmecoleon *periit eo quòd non haberet escam. Vulgata Lexica* tradunt animalculum esse formicis insidiosum, atque inde esse quòd vocatur *myrmecoleon*, quasi leo formicarius. Hæc descriptio petita est ex *Gregorio* in *Jobum* (a), cujus verba sunt: Myrmecoleon *parvum valde est animal formicis adversum, quod se sub pulvere abscondit, & formicas frumenta gestantes interficit, interfectasque consumit.* Myrmecoleon *autem* Latinè *dicitur, vel formicarum leo, vel certè expressius formica pariter & leo. Rectè autem formica, & leo nominatur, quia sive volatilibus, sive quibuslibet aliis minutis animantibus formica est, ipsis autem formicis leo: Has enim quasi leo devorat, sed ab illis quasi formica devoratur.* Quibus similia hæc *Isidori* (b), Formicoleon *ob hoc vocatus, quia est vel formicarum leo, vel certè formica pariter & leo. Est enim animal parvum formicis satis infestum, quod se in pulvere abscondit, & formicas frumenta gestantes interficit. Proinde autem leo, & formica vocatur, quia aliis animalibus ut formica est, formicis autem ut leo.* Eodem pertinent hæc *Vincentii* (c), *Formicarum leo, qui* Myrmecoleon *dicitur, vermis est de genere formicarum, sed multò major, qui dum adhuc parvus est, & invalidus robore, pacem ac modestiam simulat: Sed cùm vires accepit, pristina consortia despicit, & jam majorum turbam comitatur. Itaque invalescens audacia, formicis ad usus communes laborantibus, inhians delitescit, & qui sibi nihil in æstate paraverat, in hyeme labores earum diripit ac destruit.* Unde *Poëta* barbarus in *Pataviana Bibliotheca* num. 1344.

> *Est* formicoleon *formicarum leo, qui se*
> *Pulvere consepelit, hicque latendo manet.*
> *Formicæ dum prætereunt, pia farra trahentes,*
> *Prodit ab insidiis, has spoliando necat.*

(a) Lib. .. cap. 16.

(b) Orig. l. 12. c. 3.

(c) Doctrin. l. 16. cap. 117.

Alii ex formica & leone, id est, animalculo cui leonina sit species, tertium animal nasci asserunt, quod priora leonis habeat, posteriora formicæ, animalium scilicet naturâ valdè συμφυτικῶν, inde dici *myrmecoleontem. Eustathius* in *Hexaëmeron*: Ὁ δὲ μυρμηκολέων πατέρα ἔχει πρόσωπον λέοντος ἔχοντα, τὴν δὲ μητέρα μύρμηκος. Et paulò post: Καὶ γεννῶσι διφυῆ τὸν μυρμηκολέοντα τὸ μὲν πρόσωπον ἔχοντα λέοντος, τὸ δὲ μέρος τὸ ὄπισθεν μύρμηκος. Neque aliter *Pseudo-Hieronymus* in *Epistola* ad *Præsidium* de cereo *Paschali*: Myrmecoleon *ab ante leo, retrò formica, de duabus feris nascitur.* Et *Damir* ubi de formicarum speciebus.

ومنه ما يسمي نمل الاسد وسمي بذلك لان مقدمه يشبه مقدم الاسد ومؤخره يشبه النمل *Est & in iis quæ vocatur formica leonis, quia anteriora ejus similia sunt anterioribus leonis, & posteriora formicæ.*

Sunt qui animal hujus nominis ullum extare negent. *Olympiodorus* in *Jobum*. Τὸν μέντοι μυρμηκολέοντα οἱ μὲν οὐδὲ ὅλως εἶναί φασι ζῶον καθ' ἱστορίαν, ἀλλὰ κατὰ σύνθεσιν οὕτως εἰρῆσθαι. Myrmecoleontem *quidam asserunt haudquaquam esse animal juxta* Historiam, *sed compositione vocum duntaxat sic nominari.* Proinde ad allegorias confugiunt, & *myrmecoleontis* nomine diabolum intelligunt, ut qui cum leone quædam, & cum formica quædam habeat communia, quod rursus variè exponunt. *Eulogius Alexandrinus* in *Novatianos* libro quarto. Τὸν διάβολον αἰνιγματίζει ὡς λέων μὲν προέρχεται ὠρυόμενος, καὶ τίνα καταπίῃ ζητῶν. Ἡττηθεὶς δὲ, οὐκέτι ὡς λέων ἀλλ' εἰς μύρμηκα συσταλεὶς, κατησχυμμένος ἀφίσταται, καὶ διόλλυται, βορὰν ἐν ἀνθρώποις μὴ εὑρίσκων, (Job) *formicoleonis nomine diabolum ænigmaticè innuit, qui primo venit rugiens ut leo, & quærens quem devoret. Victus verò non ampliùs est ut leo, sed in formicam contractus, discedit pudore suffusus, & perit, in hominibus escam non inveniens. Augustinus* in Jobum, Myrmecoleon *de diabolo accipiendus est, quia utrumque in eo est, cùm & rapit, & occultè prosequitur fru-*

frumenta, quæ sublato oculo facit non germinare. *Beda* in *Jobum*, *Quando prædam agit de sanctis, tanquam de majoribus rebus, ut leo habendus est: Quando verò minima quærit auferre, formica dicendus est.* Contrà *Olympiodorus* diabolum vult esse μύρμηκα μὲν τοῖς εὐσεβέσι, λέοντα δὲ τοῖς ἀσεβέσι, *piis quidem formicam, impiis verò leonem.* Sunt qui myrmecoleontem dici volunt, quia à tenuibus initiis ad majora provehitur. *Theophylactus* in *Lucam* capite vigesimo, Ὁ διάβολος ἀπὸ τῶν μικρῶν ἀρχόμενος, περιπίπτειν ἡμᾶς τοῖς μείζωσι ποιεῖ, διὸ καὶ μυρμηκολέων ὀνομάσαι παρὰ τῷ Ἰὼβ, *Diabolus à parvis incipiens, in graviora nos impellit, quamobrem & myrmecoleon à* Jobo *appellatur.* *Nilus* etiam in *Catena*, Veteres ait diabolum intellexisse, ἐπειδὰν μικρά τινα προπαρασκευάζων ἁμαρτάνειν, καὶ λαθραίως ὑπεισιὼν, εἰς μεγάλα τελευτᾷ, ἐθίζων καταφρονεῖν, *quia parva quædam peccata præstruens, & latenter subrepens, in magnis desinit, ea nihili facere assuefaciens.*

Bustamantinus Complutensis Philosophus edidit volumen ingens de S. Scripturæ animantibus, in quo, nomine myrmecoleontis, scarabei quoddam genus significari statuit, quod à *Plinio* sic describitur: *Tauri vocantur scarabæi terrestres ricino similes: Nomen cornicula dedere. Alii pediculos terræ vocant.* Sed ille hoc de suo asserit, nullo teste idoneo, nullâ ratione fretus.

Nos miramur in hunc lapidem impegisse tot viros doctos, nec primâ statim fronte vidisse inter leonum species censeri myrmecoleontem. Sic enim habet in Vulgata (d) versus proximè præcedens: *Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.* Et in hoc ipso *Græci* Μυρμηκολέων ὤλετο παρὰ τὸ μὴ ἔχειν βόραν, σκύμνοι δὲ λεόντων ἔλιπον ἀλλήλους, *Myrmecoleon periit, quia non habebat escam, & catuli leonum defecerunt ad invicem.* Et vero pro myrmecoleonte *Hebraicè* legitur ליש, unum è leonis nominibus, quod ab Aquila redditur λὶς, iisdem propè literis. Quæ rationes *Mercero* hanc confessionem extorserunt: *Ego myrmecoleontem potiùs genus quoddam leonis putaverim.* Quamvis ibidem addat se hoc nomen nusquam legisse apud profanos auctores. Nempe viro docto non occurrerat locus *Agatharchidis* (e) περὶ μυρμηκολεόντων, qui annexus est capiti de leonibus *Arabicis*. In eo loco sic habetur, Τῶν δὲ καλουμένων μυρμηκολεόντων, οἱ μὲν πλεῖστοι κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν λοιπῶν οὐδὲν παραλλάττουσι, τὴν δὲ τῶν αἰδοίων φύσιν ἀπεστραμμένην ἔχουσι ἐναντίαν τοῖς ἄλλοις, *Eorum autem leonum qui vocantur myrmecoleontes, plerique à reliquis specie nihil differunt, genitalia tantùm habent aversa, contra quam alii.* Μύρμηκας, id est, *formicas*, simpliciter vocat *Strabo* libro decimo sexto, quo loco *Arabiam Troglodyticam* abundare dicit λέουσι τοῖς καλουμένοις μύρμηξιν, ἀπεστραμμένα δὲ ἔχουσι τὰ αἰδοῖα, καὶ χρυσοειδεῖς τὴν χρόαν, ψιλότεροι δὲ τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν, *Leonibus qui formicæ vocantur, qui aversa habent genitalia, & colorem aureum, & minùs villosi sunt quam* Arabici. De his formicis intellige hæc *Æliani* libri decimi septimi capite quadragesimo secundo, Ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ γῇ γίνονται μύρμηκες, καὶ ἔχουσι τὸ παιδοποιὸν σῶμα ἐς τοὐπίσω μετεστραμμένον, ἀντίως τοῖς ἄλλοις, καὶ ἔμπαλιν, *In* Babylonia *terrâ formicæ nascuntur, quarum genitale membrum retrò aversum est, contrario quàm in aliis modo.* Et libri septimi capite quadragesimo septimo, Θώων δὲ μόνοι (lege ἔκγονα) σκύμνοι φιλοῦσι καλεῖσθαι, καὶ τιγρέων ὁμοίως, καὶ μυρμήκων δὲ, καὶ πανθήρων, Thoum *fœtus & tigridum catuli vocari solent, formicarum item & pantherarum.* Nec erat, cur doctissimo Interpreti vox μυρμήκων ibi esset suspecta.

(d) *Job.* 4. v. 10. 11.

(e) *Agatharch.* *cap.* 34.

Cum *Arabicis* & *Babylonicis* hisce formicis, quæ leonum sunt species, commune nihil habent formicæ illæ majores quæ aurum in *India* eruunt & custodiunt, si *Herodoto* (f) credimus, & *Nearcho*, & *Daimacho*, & *Megastheni*, quibus vel hoc nomine fidem derogandam censet *Strabo* (g). Tamen hic *Solinus* (h), κλώθων τὰ ἀσύγκλωστα, ex utroque animali novum procudit monstrum, in *Æthiopia* formicas esse dicens *ad formam canis maximi, arenas aureas pedibus eruentes quos leoninos habent.* Atqui τοὺς μύρμηκας χρυσωρύχους neque in *Æthiopia* fuisse, neque leonum pedes habuisse quisquam scripserat, sed formicarum potiùs ad effodiendam terram. Proinde nullus dubito quin utrumque hoc sumpserit Scriptor parùm accuratus ex Historia myrmecoleontis, ac si myrmecoleon idem esset animal cum formica *Indica* χρυσωρύχῳ. Eodem errore *Heliodorus* Historiæ *Æthiopicæ* libro decimo, *Troglodytas* Regi *Æthiopum* offerre fingit, χρύσον τὸν μυρμηκίαν, *aurum formicinum*, quasi myrmeces *Troglodytici* inter leonum species, iidem essent cum *Indicis* formicis à quibus aurum effoditur.

(f) *Herod.* *lib.* 3.
(g) *Strabo* *l.* 2. & 15. *Arrian.* *Indic.* *Plin.* *l.* 11. *c.* 31. *Ælian.* *Histor.* *lib.* 3. *cap.* 4.
(h) *Solin.* *cap.* 30.

De cætero in myrmecoleonte ratio nominis valde obscura est. Mihi certè nihil occurrit satis certum. Olim conjectabamus *Æthiopicos* hos leones, *myrmecas* pro *Marmacas* appellari, ab *Æthiopiæ* populis *Marmacibus*. *Stephanus*, Μάρμακες, ἔθνος Αἰθιοπικὸν, quod habet ex *Hecatæo*. Aut myrmecoleontem vocari à formicarum esu quibus delectetur. Quomodo *Indi Occidentales* formicarium vocant ursum, qui exertâ linguâ formicas excipit & depascitur. Quamvis nostrates etiam ursos eo ipso cibo vesci *Scaliger* in *Cardanum* asserat *Exercit.* 216. Quin apud *Ælianum* Historiæ libri sexti capite tertio, ursus nimio cibo distentus, μυρμήκων ἐσθίει, καὶ κενοῦται ῥᾷστα, *formicas edit, & facile evacuatur.* Est & tertia conjectura. Inter leonum species apud *Arabes* est هرماس *hirmas*, vel هرمس *hirmis*, vel هرامس *haramis*, quem definit *Alcamus* الاسد الشديد العادي علي الناس *validum leonem in homines insilientem.* An hinc factum *Græcum* μύρμηξ, S finali in Ξ mutato, ut in alphabetho Cadmi: & medio M initio addito. Ut in μάμμη ex *Syro* ܐܡܐ *imma* vel *amma*, id est, mater, *Hesychius*, Μάμμη, ἡ μήτηρ τῶν γονέων. Tale πάππας pro ἄππα ex *Syro* ܐܒܐ *abba*, pater.

At animal *Indicum* canis magnitudine cur μύρμηξ formica diceretur, causa non fuit vocis similitudo, sed rei, si credimus. Nam in *India* verè dicitur esse animal staturâ canis, & formicæ specie. *Thuanus* libro vigesimo quarto, ad A. 1559. *Nuncius etiam à* Thamo (*Persarum* Rege) *quidam, oratoris titulo, ad* Solimanum *venit cum muneribus, inter quæ erat formica* Indica *canis mediocris magnitudine, animal mordax & sævum.* Et *Busbequius* Epistolâ quartâ, de eadem legatione, *Ex eo plures ultro citroque nuncii commearunt. Etiam oratoris titulo quidam à* Persa *ad* Turcam *cum muneribus*, &c. *In his aliquando insuetati generis animantes: Qualem memini dictum fuisse allatam formicam* Indicam, *mediocris canis magnitudine, mordacem admodum & sævam.* Hæc ille, sed ex fama solùm. Itaque suspendam fidem, donec aliquis hoc animal ἐξ αὐτοψίας describat accuratiùs.

CAPUT QUINTUM.

De Phœnice.

De phœnice agi multi putant, Pſal. 91. verſ. 13. & Job. 29. verſ. 18. *Phœnicis annos vivere* Prov. *Phœnicis vitâ fieri magni anni converſionem, qui eſt annorum* 1461. *Cur vocatur* חול Hebraicè. *Non legi* חֹול chol, *ſed* חוּל chul, & הוּל hul. Hebræi *phœnicem ſolum animalium ajunt non comediſſe de fructu vetito, ac proinde mille annos vivere, & combuſtum mox de cinere ſuo renaſci. Eidem mille annos aſſignant plerique Poëtæ. In* Talmude *vocatur* אורשינא orſina, *pro* ornisa, *ut* Grȩcis ὄρνις. *Multi Patres videntur huic fabulæ aſſenſum præbere, ut ævo noſtro* Patritius. *Cortra* Pſal. 91. verſ. 13. *Juſtus florebit*, ὡς φοῖνιξ, ut palma, *non* ut phœnix, *quod docent ſequentia*, & Hebræum תמר. Job. 29. v. 18. וכחול & ut arenam, multiplicabo dies, *non* ut phœnix. *Palma vivax, & gaudet riguis.* Eccleſ. 24. verſ. 15. *Palma* ἐν αἰγιαλοῖς, Al. ἐν ἐγγαδὶ, *qui locus aquis frequens, unde* Engadi *dictus &* Haſaſon thamar. Στέλεχος φοίνικος, truncus palmæ, *non phœnicis. LXX palmæ in* Elim, *non phœnix avis, ut vult* Ezechiel Tragœdus. Ἐγκέφαλον φοίνικος, cerebrum palmæ, *non phœnicis.* Ægyptiis *phœnix aſtrologiæ ſymbolum, non palma. Palma in* Syagris *ex ſe renaſcens occaſionem dedit fabulæ de phœnice.* Chora *in* Syagris *hodie* chor. *Phœnices ſub* Tiberio & Claudio in Ægypto *viſi. Sed uterque ſuſpectus, unus* Tacito, *alter* Plinio. Heliogabalus *convivis phœnicem promiſit.* Æthiopiȩ *Rex phœnicem in Regno ſuo naſci jactat, quod jam olim creditum. Clemens Papa plumam phœnicis ad* Hibernos *miſit: Avis* ſemenda *in* India *pro phœnice habita, etiam à* Cardano & Scaligero. *Eadem* Arabibus, ſemend, ſendal, ſemendal, ſemendar, *quæ in igne non comburitur, & ex ea fit tela* ἄζβεστος. *Non intelligi phœnicem, ſed ſalamandram, de qua multi hoc idem tradunt.* Phile *alas illi tribuit. Variæ* Arabum & Hebræorum *de ea ſententiæ.* Ezechias *ſalamandrâ unctus ignem evaſit. Paucos Patres fabulæ de phœnice aſſentiri, eoſque ambigua Scripturæ verſione deceptos. Pleroſque hanc tradere tanquam incertam, & nonnullos refellere.*

Pro phœnice duo citantur Scripturæ loca; unus ex *Pſal. 91. verſ. 13.* Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, *juſtus florebit velut phœnix.* Alter ex *Job. 29. v. 18. In nido meo expirabo, & ut phœnix multiplicabo dies.* Illum in hanc mentem citant *Tertullianus* de reſurrect. capite decimo tertio, & *Epiphanius* in *Phyſiologo*; hunc *Hebræorum* plerique & *Beda*: Ac ſi *Job* id ſignificet quod Proverbio jactatur apud *Græcos*, ſe phœnicis annos victurum (a), cujus vitâ magni anni fieri converſionem rata fides eſt inter auctores, ut poſt *Manilium* & *Plinium* tradit *Solinus.* Magnus annus eſt quædam ſyderum ἀποκατάστασις, qua *Planetæ* ad idem ſignum referuntur, unde profecti fuerant, & ſtellæ etiam revolvuntur ad idem principium. Ex *Manethone*, *Dione*, *Firmico*, & *Cenſorino* id fieri probat Cl. *Salmaſius* in *Solinum* intra ſpatium annorum MCCCCLXI. Quo eodem annorum numero vita phœnicis *in Tacito* definitur. Hæ ſunt annorum periodi quas *Ægyptios Syneſius* (b) vitâ phœnicis metiri dicit. Unde videtur poſſe colligi in *Jobi* loco, quem diximus, חול vocari phœnicem, quia حول *Arabicè* eſt *vertere, convertere*, الحول *annus vertens*, & حوال الدهر *temporum viciſſitudines.* Ut taceam hæc *Jobi* verba, *in nido meo moriar*, phœnici apprime convenire, quem ſeneſcentem *Plinius* & alii tradunt caſiâ thuriſque ſurculis conſtructum nidum replere odoribus, & ſuperemori. Itaque in *Maſora* notatur in *Jobo*, nomine חול aliud ſignificari quam vulgo. Et *Naardenſis Academiæ* Doctores ad *Euphratem*, *Kimchius* obſervat hic legiſſe חוּל, cum puncto *ſcurek*, ut nempe diſtinguerent à voce חֹול *chol*, arenam ſignificante, quæ ſcribitur cum puncto *cholem.* Quid quod in *Zohare*, libro ut volunt pervetuſto, phœnix & חול dici legitur per *cheth*, tanquam à חַיִל robore & הול per *he*, tanquam ab הלול, id eſt, à laude, eo quod & naturæ vis & Dei laus ſeu gloria in hac ave ſe prodat. Et in Tractatu *Talmudico Sanhedrin*, *Jobi* locus tanquam de phœnice affertur. Sed de phœnice *Judæi* quid ſentiant, nemo docet explicatius *R. Oſaiâ.* Scripſit is librum *Bereſcith Rabba*, id eſt, commentarium in *Geneſin* circa annum Chriſti CCX. Cujus libri capite decimo nono, *Geneſeos* locum explicans, quo mulier dicitur de fructu vetito cepiſſe & comediſſe, & viro ſuo dediſſe, inter cætera hȩc habet, הכל שמעו לה חוץ מעוף אחד ושמו חול הה"ד וכחול ארבה ימי, *Omnia* (animalia) *obedierunt ei* (mulieri, & comederunt ex fructu vetito) *præter avem unicam nomine chul, de qua dicitur* (in *Jobo*) *& ſicut chul* (phœnix) *multiplicabo dies meos.* Et *R. Jannai* ibidem addit אלף שנה הוא חי ובסוף אלף שנה אש יוצאת מקינו ושורפתו ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים וחי, *Ea avis mille annis vivit; & in fine mille annorum ignis exit è nido ejus, & comburit eam, ſed manet in illa velut ovum, ex quo rurſus membra creſcunt, & reviviſcit.* Nec multo aliter *Rabbi Jodan Simeonis* filius לסוף אלף שנים גופו כלה וכנפיו מתמרטים ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל איברים *Poſtquam vixit mille annis, deficit corpus ejus, & alæ ejus deplumes fiunt, & reliquum eſt velut ovum, unde nova membra rurſus creſcunt.* Eadem ferè in *Jalkut* legas, qui liber eſt commentarius in totum V. T. & in *Midras Samuel* ſect. 12. Hinc *R. Selomo Jarchi* in *Jobum*, *Avis, cujus nomen eſt chul* (id eſt, phœnix) *morte multata non fuit, quia non guſtavit de arbore ſcientiæ, ſed poſt mille annos completos renovatur, & redit ad juventutem ſuam.* Et *Pomarius* in libro *tſemach.* חול *chul avis nomen eſt quæ* Italicè *vocatur* פיני צ' *fenice.* Hæc *Hebræi* hactenus, quibus id peculiare eſt, quod phœnicem ideo mortis expertem eſſe volunt, quia ſolus abſtinuit ab eſu vetiti fructus. Sed de cætero ſunt & alii, qui vitæ phœnicis mille annos cum *Hebræis* aſſignant. *Nonnus* in *Dionyſ.* lib. 40.

> Χιλιετὴς ζοφὸς ὄρνις ἐπ' εὐόδμῳ σέο βωμῷ
> Φοῖνιξ τέρμα βίοιο φέρων.

Joannes Gazæus in ecphraſi tabulæ mundi verſu 566.

> Ἔστι δέ τις ζοφὸς ὄρνις ἀπειρεσίων ἀπὸ κύκλων
> Φοῖνιξ χιλιέτηρος, ἀεὶ περίμετρος ὁδεύων.

Martialis,

> *Qualiter* Aſſyrios *renovant incendia nidos;*
> *Una decem quoties ſæcula vixit avis.*

Incertus in phœnice ſub *Lactantii* nomine,

> *Quæ poſtquam vitæ jam mille peregerit annos.*

Claudianus in Phœnice,

> *Namque ubi mille vias longinqua retorſerit ætas.*

Auſonius in Epiſtola ad *Paulinum*,

> *Nec quia mille annos vivit Gangeticus ales.*

In *Talmudico* Tractatu *Sanhedrin* in *Gemara* cap. 11. ſect. 67. אורשינה *orſina* vocatur eadem avis, quo loco fingitur *Noe*, ſic illi bene precatus, יהא רעוא דלא תמות, *ſit* Dei *beneplacitum ut non moriaris.* Et illa, *Jobi* verbis reſpondiſſe עם קני אגוע; *In nido meo*

(a) Lucian. in Sect. ἢν μὴ φοίνικος ἔτη βιώῃ.

(b) Syn. in Dione,

meo moriar, &c. Sed fallor, aut pro אורשינה *orsina*, legendum אורנישא *ornisa*, voce deflexâ ex *Græca* ὄρνις, quâ passim vocari à *Græcis* docent *Nonni* & *Joh. Gazæi* loca nuper adducta. Quibus adde ex *Aristide* in *Platonica* prima: Ὥσπερ ὁ Ἰνδικὸς ὄρνις ἐν Αἰγυπτίαις ἡλίου περιόδοις φύεται. Et ex *Philostrati Epistolis*: Ξένη καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, καὶ ἡ ἀηδὼν τοῦ ἀέρος, καὶ ἡ χελίδων τῆς οἰκίας, καὶ ὁ Γανυμήδης τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ ἀλκύων τῆς πέτρας, καὶ ὁ ἐλέφας Ῥωμαίων, καὶ ὁ ὄρνις ὁ φοῖνιξ τῶν Ἰνδῶν. Et *Achilles Tatius* de sacerdote *Heliopolitano* qui *Phœnicem* ex pictura explorat: Δοκιμάζει τὸν ὄρνιν ἐκ τῆς γραφῆς. Et paulò antè vocaverat τὸν ὄρνιν τὸν ἱερὸν, *sacram avem*.

E Patribus *Beda* solus, quod meminerim, *Jobi* locum explicat ex *Hebræorum* mente, idque cunctanter admodum. Verba sunt: *Palma autem arbor, secundum* Græcos Φοῖνιξ *dicitur. Avis quoque illa, quam multi facile quidem vivere autumant*, Φοῖνιξ, *eodem nihilominus vocabulo nuncupatur. Potuit fortassis de eadem hoc loco dixisse, ut sicut illa nidum sibi faciens, in ipso post multa tempora a semetipsa concremari, & rursus de ejusdem nidi cineribus fertur intra breve tempus resurgere, quæ deinceps multis vivat temporibus. Fieri ergo potest*, ut B. Job *in similitudinem avis illius dicat, se post mortem in carnis cinere, velut in nido pro tempore futurum, & inde resurrecturum in gloriam: atque hos æternos esse dies, quos multiplicandos sibi fidelis Dei cultor expectet. Ita enim & superius locutus est, dicens: Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Fatendum tamen veterum doctorum partem haudquaquam contemnendam, totam de *Phœnice* fabulam non multo aliter adornare quam *Plinium* & *Philostratum*, ut hoc exemplo adstruant resurrectionem corporum. Quod in assensum traxit *Turrianum*, *Pamelium*, & alios nostro sæculo. Et non ita pridem apud Virum Clarissimum *Junium Patritium Oxoniensem Bibliothecarium* (c) tantum potuit, ut, etsi agnoscat incerta quædam de *Phœnice* tradi, profiteatur tamen *se non ambigere quin sit ejusmodi volucris, quæ redivivo suæ carnis humore reparetur, & de suo surgat rogo, corporisque sui hæres, & cineris sui fœtus sit*, &c. *Malo enim*, inquit, *cum* Clemente, Tertulliano, Origene, &c. *errare, quam* Maximum, *& ejus sequacium opinionem sequi*, &c.

(c) In not. ad Epist. Clem. ad Corinth.

At ego sic comparatus sum ut malim rectè sentire cum vulgo quàm errare cum doctissimis, præcipuè cum fontes erroris semel patent, quos his intento digito monstrare facillimum est. Nemo enim est qui non videat imposuisse Patribus φοίνικα, vocem ambiguam, quæ & *palmam* arborem, & *Phœnicem* avem significat. In priore significatu Seniores Interpretes usurpaverant in *Psalmi* loco quem citavimus, quod vel sequentia docent: Δίκαιος, ὡς φοῖνιξ, ἀνθήσει, ὡσεὶ κέδρος ἡ ἐν τῷ Λιβάνῳ πληθυνθήσεται. Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν, id est, *Justus ut palma florebit, ut cedrus quæ est in* Libano *multiplicabitur. Plantati in domo Domini, in atriis Dei nostri florebunt.* Sic omnino vertendum: quia in tota serie orationis justi cum arboribus, non cum avibus conferuntur. Et verò *Græca* vox φοῖνιξ ibi est pro *Hebræa* תמר *thamar*, quæ nihil aliud quàm palmam sonat. Tamen de *Phœnice* accepit quisquis fuit auctor versionis *Italicæ* veteris. Atque id nonnulli Patres avidè arripuerunt, quia videbatur facere ad resurrectionis fidem. In his *Tertullianus* ubi suprà. Quin hunc locum *Epiphanius* in *Physiologo* ad ipsum Christum vult pertinere, quasi de illo *David* scripserit, *Justus ut* Phœnix *florebit*, quia futurum erat, ut *Phœnicis* instar tertiâ die se suscitaret.

Tale quid accidit in loco *Jobi*, cujus verba וכחול ארבה ימים, commodè reddi poterant, & verò reddi debent, *& tanquam arenam multiplicabo dies*. Quâ hyperbole *Sibylla Cumæa* in *Ovidio* dicit *Metamorphoseωs* libro decimo quarto *Fab.* 4.

--- *Ego pulveris hausti*
Ostendens cumulum, quod haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.

Tamen, qua de causa incertum, Seniores reddiderant, ὡς στέλεχος φοίνικος, ut *truncus palmæ*, &c. Unde Vulgatus, *sicut palma multiplicabo dies*. Quod potest ferri, cum palmam testetur *Theophrastus* (d) diutissimè vivere; Et *Plinii* ævo (e) una *Deli* extiterit ab *Apollinis* ætate, qui *Plinium* antecesserat annis plus mille quingentis. Palmæ etiam quadrat inprimis quod à *Jobo* statim additur, *radix mea aperta est juxta aquas*, id est, aquis exposita, *& ros pernoctat in ramis meis*. Neque enim verum est quod scribit *Plutarchus* in libro de *Pythia*, palmam non esse φιλυδρὸν φυτὸν, *plantam quæ gaudeat aquis*. Quin palma, teste *Plinio* (f), *gaudet riguis, totoque anno bibere amat*. Itaque palmæ juxta fontes describuntur, *Exod.* 15. *v.* 27. & ἐν αἰγιαλοῖς, *Eccles.* 24. *v.* 15. (al. 18.) ubi dicit sapientia, Ὡς φοῖνιξ ἀνυψώθην ἐν αἰγιαλοῖς, καὶ ὡς φυτὰ ῥόδου ἐν Ἰεριχῶ, *ut palma exaltata sum in ripis, & ut rosæ plantaria in* Jericho. Verum quidem est pro ἐν αἰγιαλοῖς, quomodo legunt editiones *Aldina*, *Basileensis*, *Romana*, & *Parisina Anno* 1628. alias legisse ἐν Γαδοῖς, id est, ἐν Γαδὶ, vel ἐν Ἐγγαδὶ qui locus fuit propè *Jericho* palmis fertilissimus; Atque id sequi *Syrum*, & *Arabem*, *Vulgatum* etiam, qui habet *in Cades* pro *in Gadis*. Sed mihi perinde est, quia palmas *Jerichuntis*, & *Engadi* constat in locis riguis provenisse. Proinde *Josephus Belli* libri quinti capite quarto, ibi describit τῶν φοινίκων ἐπαρδομένων γένη πολλὰ ταῖς γεύσεσι καὶ ταῖς παρηγορίαις διάφορα, *palmarum irriguarum multa genera tam sapore quam nominibus diversa*. Et ipsum nomen *Enguedi*, vel *Engadi* à fontibus ductum est. Quin eodem refero, quod is ipse locus alio nomine dicebatur *Asason Thamar* 2 *Par.* 20. *vers.* 2. Nam *Asason*, *Hebraicè* חצצון, idem est quod *Arabicè* خضيض vel خضخض *locus multis aquis affluens*, quomodo exponunt *Arabes*. Itaque *Asason Thamar* locum significat irriguum palmis frequentem. Quocirca si חול alibi occurreret pro palma, hæc versio posset admitti, cum in tota Textûs serie nihil sit, quod ei repugnet. Interim, ne quis putet *Græcos* voce φοίνικος avem intellexisse, non arborem, ambiguitatem in hac voce summo studio vitârunt. Neque enim scripserunt simpliciter ὥσπερ φοῖνιξ, sed ὥσπερ στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον βιώσω, quod necessario reddendum *ut truncus palmæ diu vivam*. Nemo enim dixerit se diu victurum, *ut truncum* Phœnicis *avis*. Maximè cum *Græcè* στέλεχος tantum de arbore dicatur, de animali non item. *Hesychius*, στέλεχος, ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου. Igitur στέλεχος φοίνικος nihil quicquam est quam palmæ truncus, quomodo στελέχη φοινίκων sunt *trunci palmarum*, *Exod.* 15. *v.* 27. & *Num.* 33. *v.* 9. & *Sirach.* 50. *v.* 14. Tamen ne sic quidem errori itum est obviam. Neque id obstitit quominus deterior ætas in fabulas proclivis, ex *Phœnice* arbore, id est, palmâ, fecerit *Phœnicem* avem.

(d) De Caus. l. 2. cap. 16.
(e) Lib. 16. cap. 44.
(f) Lib. 13. c. 4.

En aliud hujus erroris exemplum huic planè geminum. In *Pentateucho* (g) bis narratur *Israëlitas* reperisse in *Elim* duodecim fontes, & *septuaginta palmas*: Utrobique *Græca* versio habet ἑβδομήκοντα στελέχη φοινίκων. In his verbis nihil est ambiguum, nihil quod ad avem *Phœnicem* possit trahi, quam sui generis unicam esse omnes uno consensu scribunt. Tamen hinc occasione sumptâ *Judæorum Tragœdus Ezechiel* in *Tragœdia Exagoge*, seu de exitu *Israëlitarum* ex *Ægypto*, nuntium introducit *Mosi* narrantem, in eo ipso loco se vidisse *Phœnicem* avem. Apparet enim *Phœnicem* his versibus describi:

(g) Exod. 15. v. 27. Num. 33. vers. 9.

Ἕτερον δὲ πρὸς τοῖς εἴδομεν ζῶον ξένον,
Θαυμαστὸν, οἷον οὐδέ πω ὥρακέ τις,

Διπλοῦν γὰρ ἦν τὸ μῆκος αἰετοῦ σχεδὸν,
Πτεροῖσι ποικίλοισιν, ἠδὲ χρώμασι.

Cætera in *Clemente* vide libro primo *Stromat.* in *Eusebio* libro nono præparat. & in *Eustathii Hexaëmero.*

Tale est quod vir valde doctus apud *Plutarchum* in libro de tuenda valetudine, ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος vertit *phœnicis cerebrum*, cum debuisset vertere *cerebrum palmæ arboris.* Ita enim *Plinius* (b) & alii (i) palmæ medullam appellant in summo trunco. Hinc *Xenophon* libro secundo *anabas.* Ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος πρῶτον ἔφαγον οἱ στρατιῶται, *Ibi primum palmæ cerebrum milites comederunt.* Et paulò post; Ὁ δὲ φοῖνιξ, ὅταν ἐξαφεθείη ὁ ἐγκέφαλος, ὅλος ἐξηραίνετο, *Palma autem ablato cerebro tota exarescebat. Theophrastus* Hist. plant. libri secundi capite octavo, ὅταν ἀφέλωσι τὸ ἄνω ἐν ᾧπερ ὁ ἐγκέφαλος, *Cum cacumen eximunt in quo est cerebrum. Nicander* in Georgicis.

(b) Plin. l.13.c.4. (i) Athen. l.2. in fine. Vide Muret. Var. lect. l.13. cap. 12.

Σὺν καὶ φοίνικος παραφυάδας ἐκκόπτοντες,
Ἐγκέφαλον φορέουσι νέοις ἀσπαστὸν ἔδεσμα,
Et postquam ramos exscidit multa securis,
Palmarum pueris dant fercula grata cerebrum.

Diphilus Siphnius de alimentis, Οἱ τῶν φοινίκων ἐγκέφαλοι πλησμίοι καὶ πολύτροφοι, *Palmarum cerebrum replet, & largius nutrit. Philostratus* in *Apollonio* libri secundi capite undecimo, Τὰ δὲ ἐμὰ σιτία, λάχανα, καὶ φοινίκων ἐγκέφαλοι, καὶ ὁ καρπὸς τῶν φοινίκων, *Cibi autem mei sunt, olera, & palmarum cerebrum, & fructus.* Palmæ cerebrum *Hebræi* קורא *kora*, vel קולא *kola*, nuncupant, & definiunt ראש הדקל כשהוא רך, *palmæ cacumen, cum tenerum, adeoque edule est.*

Contrario errore ad palmam referunt Interpretes quę de phœnice dixerat *Clemens* libro sexto *Stromatῶn*, Ὁ ὡροσκόπος ὡρολόγιόν τε μετὰ χεῖρα καὶ φοίνικα ἀστρολογίας ἔχων σύμβολα, quæ omnino sic reddenda fuerant, *Horoscopus in manu habens astrologiæ symbola, horologium & phœnicem*, non *palmam*, ut illi volunt. Neque enim palma, sed phœnix astrologiæ symbolum est, quia ejus vita, ut diximus, fieri credebatur magni anni conversio. Proinde in *Hori* Hieroglyphicis ἡλίου ἐστὶν ὁ φοῖνιξ σύμβολον, *phœnix est Solis symbolum.* Et *Joannes Gazæus* in ecphrasi, postquam phœnicem docuit renasci è suo cinere, & tanquam orbe decurso perpetuo redire, *Hoc*, inquit, *Solis circulare signum est*, Ἡλίου τὸ δὲ σῆμα περίδρομον.

Probavimus hactenus hujus vocis homonymiam multis erroribus fecisse locum. Jam quod rei caput est, addo fabulam de phœnice ex eo natam esse, quod palmæ quandam speciem ferunt mortuam ex se renasci. *In meridiano orbe* (inquit *Plinius* libri decimi tertii capite quarto) *præcipuam in palmo obtinent nobilitatem* Syagri, *proximamque margarides. Una earum arbor in* Chora *esse traditur, una &* Syagrorum. *Mirumque de ea accepimus, cum phœnice ave quæ putatur ex hujus palmæ argumento nomen accepisse, mori ac renasci ex seipsa; eratque, cum hæc proderem, fertilis. Chora*, nisi fallor, est castrum حور *Chor* in *Armusii* Regni finibus ad promontorium *Sfacalath*, quod à *Syagris* dactylis Veteres *Syagrum* dixere. Vide *Plinium*, & *Ptolemæum*, & *Arrianum*, & ex Recentioribus *Rhamusium* in *Itinerario.* Ibi probatur *Sfacalath*, ubi حور *Hor* vel *Chor*, esse Veterum *Syagrum.* Quod ab incolis creditum ibi palmam ex se renasci, in causa est loci fertilitas, ex qua factum aliquando ut ex cadente surculo vel palmula, altera palma in prope deficientis locum pullulaverit. Inde ad cognominem avem translata tandem est fabula, ut sæpe ex levissima occasione nascuntur portenta narrationum.

Ex Historiis constare dices phœnicem unum in *Ægypto* visum, *Paulo Fabio*, *L. Vitellio* Consulibus; Alterum *Romam* allatum A.U.C. DCCC. *Claudii* Principis censurâ. Illius, præter *Plinium* libri decimi capite secundo, *Tacitus* meminit his verbis *Annal.* lib. 6. *Paulo Fabio*, *L. Vitellio* Coss. *post longum sæculorum ambitum phœnix in* Ægyptum *venit, præbuitque materiem doctissimis indigenarum &* Græcorum, *multa super eo miraculo disserendi.* Et *Dion* circa finem lib. 57. inter varia mortis *Tiberii* præsagia, Εἰ δέ τι καὶ τὰ Αἰγύπτια πρὸς τοὺς Ῥωμαίους προσήκει, ὁ φοῖνιξ ἐκείνῳ τῷ ἔτει ὤφθη, καὶ ἔδοξε πάντα ταῦτα τὸν θάνατον τοῦ Τιβερίου προσημαίνειν. *Et si quid res* Ægyptiæ *ad* Romanos *pertinent, eo anno visus est phœnix, & credita sunt ea omnia* Tiberii *mortem portendere.* Ita etiam ejus abbreviator *Xiphilinus* in *Tiberio.* Tamen Consules à *Plinio* & *Tacito* designati, phœnicem docent biennio minimum ante *Tiberii* obitum apparuisse. De altero hæc habet *Aurelius* Victor in epitome ubi de *Claudio*, *Hujus temporibus visus est apud* Ægyptum *phœnix quam ferunt volucrem anno D. in* Arabia *memoratos locos advolare.* Et alius ejusdem nominis, sed antiquior in *Cæsaribus*, *Hujus* (Claudii) *anno sexto, cùm quatuordecim regnarit, octingentesimus urbis mirè celebratus: Visusque apud* Ægyptum *phœnix.* Suidas etiam. Ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος ἐλθεῖν φασι τοῦτο (τὸ ὄρνεον) τοῖς Αἰγυπτίοις διὰ τεσσάρων καὶ ν' χ' ἐτῶν, *Sub* Claudio Cæsare *venisse ajunt hanc avem* Ægyptiis *post annos* DCLIV. At à priore illo quem diximus ad *Claudii* mortem viginti solum anni fluxerunt. Itaque ut *Plinius* auctor est, hunc phœnicem *falsum esse nemo dubitavit.* Sed & priorem, teste *Tacito*, *nonnulli falsum phœnicem, neque* Arabum *è terris credidere, nihilque usurpavisse ex his quæ vetus memoria firmavit.* Itaque tota de phœnice fabula *Plinio* fuit jure merito suspecta. *Ferunt*, inquit, *ante omnes nobilem in* Arabia *phœnicem, haud scio, an fabulose.* Et haud dubie convivis ridendum se propinavit *Heliogabalus*, cum iis promisit phœnicem, *vel pro eo libras auri mille, ut in prætorio eam dimitteret*; id est, in urbana villa; ut rectè interpretatur magnus vir in *Lampridium.* Nec eo fuit sapientior *Æthiopiæ* Rex qui in literis ad *Romanum* Pontificem, phœnicem in suo Regno nasci jactavit. Quamvis multò antè idem scripserint *Philostorgius* libro tertio, & qui eum sequitur, *Nicephorus* Historiæ libri noni capite decimo nono, ubi de *Æthiopia*, Ἀλλάγε δὴ καὶ ὁ φοῖνιξ τὸ πολυθρύλλητον πτηνὸν παρ' αὐτοῖς τυγχάνει γινόμενος. Sed de *Clemente* VII. malo, ut alii judicium ferant, quem sæculo tam oculato, *Hibernis* in *Elizabetham* Reginam rebellibus, A. 1599. pro magno scilicet munere misisse phœnicis plumam scribit *Camdenus* (k). Quomodo *Urbanus* III. *Joanni* Regis *Henrici* secundi filio, *Hiberniæ* domino designato, coronulam ex pavonis plumis contextam olim miserat.

(k) Hibern. pag. 783.

At *Scaliger* intercedit *Exercitatione* ducentesimâ trigesimâ tertiâ. *Phœnicem*, inquit, *haud esse penitus fabulosum legimus in* Commentariis *navigationum. In* Mediterraneis Indiæ *reperiri*, semenda *vocatur ab incolis.* Et verò id legere est in *Nicolai Contii* navigatione à *Poggio* descripta. Ex quo eodem fonte puto hæc hausisse *Cardanum* (l) licet in majus aucta. *Referunt tamen quidam in interiore* India *avem esse nomine* semendam, *quæ rostrum habeat triplici ordine, atque ut in ellychniis, undique perforatum: Quæ moritura dulce canat cygnorum exemplo: Inde collectis sarmentis motu alarum accendat illa, uraturque: Ex cujus cinere vermis, tum ex verme avis denuo renascatur.* Huc accedunt *Arabes* quibus سمندل semendal *est avis quædam* Indica *quæ in igne non comburitur.* Ita habetur in *Giggeio.* *Giauhari* scribit سندل *sendal*, sine *M.* Et *Ibno Cholcan* سمند *semend*, sine *L*, & *Ibno Saida* سمندر *semendar*, cum *R* in fine. Ita etiam *Giggeius.* De eadem *Damir* hæc habet

(l) De Subtil. l. 30.

من عجيب امر السمندل الستلزانه بالنار ومسكنه فيها *E mirabilibus naturæ* ſemendal *eſt, quod in igne deliciatur, & in eo habitat.* Et paulò poſt

وقال اخرون ان السمندل طاير ببلاد الهند يبيض ويفرخ في النار ولا تؤثر فية النار اخاصيته جعلها الله فية

Et alii dicunt ſemendal, *avem eſſe in* Indiæ *regione, quæ ova ponit, & pullos excludit in igne: Nec ignis ei quicquam nocet propter proprietatem, quam Deus illi indidit.* Sequuntur mantilia fieri ex ejus plumis, quæ in ignem conjicere moris eſt, ut expurgentur, quod probatur multis exemplis. De cætero de *ſemendal* ab *Arabibus* nihil ſcribi video quod ad *Phœnicis Hiſtoriam* ullo modo pertineat. Et bene eſt quod ipſum nomen retegit hanc fabulam, & perſonatæ avi larvam detrahit. Quis enim eſt qui non videat *ſemendal*, vel *ſemendar* eſſe ſalamandram, quam in igne vivere conſtans fama fuit apud Veteres. Quin *Zoroaſter* in *Geoponicis* libro decimo quinto, eam in igne ſcribit generari. Ἡ σαλαμάνδρα, inquit, τὸ ἐλάχιςον ζῶον, ἐκ τοῦ πυρὸς ἔχει τὴν γέννησιν, καὶ ἐν τῷ πυρὶ βιοῖ, οὐ καιόμενον ὑπὸ τῆς φλογὸς, Salamandra, *minimum animal, ex igne ortum ſuum habet, & in igne vivit, neque à flamma exuritur.* Et telas ex amianto lapide, quæ in ignem conjectæ non comburuntur, ab hinc aliquot ſæculis multi ſcripſerunt ex *ſalamandra* fieri. *Vincentius* in *Doctrinali* libri decimi capite centeſimo undecimo; Salamandra *profert lanam quandam pallidam, de qua contextæ zonæ comburi non poſſunt.* Item: Alexander Papa, *ut fertur, ex hujus animalis lana veſtimentum habuit, quod cum ad munditiam aliquando lavari deberet, non aquis abluebatur, ſed per ignem candeſcebat. Albertus* de *Animalibus*; Salamandræ *aliqui dicunt ineſſe lanam quandam, quæ in igne non aduratur. Paulus Venetus* libri primi capite quadrageſimo ſeptimo; *In provincia* Chinchintalas Tartarorum *Regi ſubjecta, mons eſt in quo inveniuntur* ſalamandræ, *de quibus fit pannus, qui in ignem projectus comburi non poteſt.* Item: *Ajunt* Romæ *mappam quandam haberi ex* ſalamandra *contextam, in qua ſudarium Domini involutum retinetur, quam Rex quidam* Tartarorum Romano *miſit* Pontifici. In libro cui titulus *Cor Philoſophiæ*, juſſu *Philippi Pulchri Galliæ* Regis è *Latina* lingua in *Gallicam* tranſlato ante annos circiter CCCL, narrantur *ſalamandræ* ex igne elementari, in quo generantur & vivunt, in *Indiam* & *Æthiopiam* quandoque decidere, & ex earum pellibus Regi veſtes confici, quæ illum in bello ab hoſtili igne ſartum & tectum præſtent. Itaque *ſalamandræ* tribuitur quicquid de *ſemendal* tradunt *Arabes*; Niſi quod lacerti ſpeciem in avibus abſurde cenſent. Sed & è *Græcis Phile*, *ſalamandræ* alas adſcribit quibus in ignem involet. Verba ſunt:

> Καὶ δέρμα λιτὸν, καὶ πτερῶν ἔχει σκέπην.
> *Tenuemque pellem, & tegmen alarum hæc habet.*

Et paulò infrà:

> Τὸ πῦρ γὰρ αὐτὴ οὐ φοβεῖ τὸ πάμφαγον.
> Ἐφίπταται δὲ, καὶ διώκει τὴν ζέσιν.
> *Flammas vorantes omnia ipſa non timet.*
> *Quâque ardet ignis, maximè involat, & ruit.*

De cætero planum eſt *Arabes* neſcire quid ſit *ſemendal*, quia in illius deſcriptione nullo modo ſibi conſtant. Aliis enim *ſemendal* eſt avis, ut jam diximus; Aliis نوع من الفار يدخل النار *muris genus qui in ignem ingreditur.* Aliis rurſus

دابة دون الثعلب خلنجية اللون حمرا العينين ذات ذنب طويل ينسج من وبرها مناديل فاذا اتسخت القيت في النار فتنقي ولا تحترق وكثير اما توجد ببلاد الهند *eſt animal quadrupes aliquanto vulpe minor, coloris galangæ* (id eſt, ſubrufi,) *rubris oculis, caudâ longâ, ex cujus pilis texuntur mantilia, quæ cum ſordent, in ignem conjiciuntur, & mundantur, nec comburuntur; Et in* India *multa hujuſmodi reperire eſt.* Hæc, & alia in *Damire*, unde *Arabes* in meris tenebris hic verſari patet, & fruſtrà eſſe viros doctos, qui ex talibus nugis credunt fabulam de *Phœnice* poſſe ſtatuminari. Atque ut *Hebræos* hac in parte ſcias tam ſolennia inſanire: *Chamæleontem*, *Kimchius*, forte etiam *ſalamandram* avibus accenſet his verbis in *Lexico*, voce *lelith*, ויש אומרים שהוא עוף גדל מן הרוח כמו סלמנדרא מן האש וקורין לו קמליא׳ון, *Sunt qui avem eſſe dicant* chamæleontem *nomine, quæ ex aëre veſcatur, ut ſalamandram ex igne.* Cæteri *ſalamandram* muris ſpeciem eſſe volunt. Unde eſt quod *Levit.* 11. *verſ.* 29. pro עכבר, ſeu mure, *Chaldæorum* unus habet סלמנדרא, *ſalamandram.* Et ibi *Gloſſator Hebræus* perridiculè: *Cum accenditur ignis in uno loco per ſeptem annos, creatur ex medio ejus ſimilitudo muris, quam vocant* ſalamandram. Addit alius ignem debere eſſe מעצי הדס על ידי כשפים, *è lignis myrteis per hariolorum manus accenſum.* Quæ petita ſunt ex *Gloſſa Gemaræ* in *Cholin.* Hinc Porta cœli fol. 22. c. מן האש נולדת חיה אחת שנקרא סלמנדרא שאינה נזונה כי אם מן האש והוא החמר שלה והוא מתהוה בתנורים הזכוכית שהובערו באש שבע שנים *Ex igne generatur animal* ſalamandra *nomine, quod ſolo igne alitur: Quin ignis eſt materia ejus, & fit in fornacibus vitri, quæ arſerunt per ſeptem annos.* Similis farinæ eſt, quod legitur in Tractatu *Sanhedrin* capite de quatuor ſuppliciis criminalibus, *Ezechiæ* Regis *Judæ* patrem *Achazum* voluiſſe, ut in ignem conjiceretur, ſed cum mater filii corpus unxiſſet *ſalamandrâ*, eum è mediis ignibus evaſiſſe incolumem. En quo nos deduxit incautus *Phœnix* ille fictitius, quem *Hebræorum* nugacitas è *Poëtarum* Fabulis in Scripturam penè introduxit.

Interim cum Patribus clementius agendum eſt, qui ſi quid hac in parte peccârunt, ut in iis quæ de aquila, & vulture, & perdice, & pelicano referunt, non factum id fallendi animo, ſed nimiâ credulitate. Quamvis non ita multi ſint qui huic fabulæ præbent aſſenſum. *Clemens*, *Tertullianus*, *Cyrillus*, *Epiphanius*, *Ruffinus* rem confidentius referunt. Sed *Ruffinus* tanti non eſt. *Tertulliano* & *Epiphanio* impoſuit Scripturæ locus perperam acceptus. *Cyrillo Clemens*, cui hoc nomine *Photius* dicam ſcribit. *Legi*, inquit, *duas* Clementis Epiſtolas *ad* Corinthios, *in quibus hoc merito quis reprehendat*, ὅτι ὡς παναληθεστάτῳ τῷ κατὰ τὸν φοίνικα τὸν ὄρνεον ὑποδείγματι κέχρηται, *quod* Phœnicem *avem adhibet, ut veriſſimum exemplum.* Cæteri ferè de *Phœnice* ſcribunt, ut de re parum comperta, & ex fama tantum nota, quæ tam ficti eſt pravique tenax quàm conſcia veri. Hinc in *Nazianzeno* (m) φάτις, *fama eſt*, & εἰ δέ τοι πιστὸς ὁ λόγος, *ſi quidem fidus eſt ſermo.* In *Origene* (n), ἐάνπερ ᾖ ἀληθὲς,

(m) *Carm.* 3. *& in Præcept. ad Virg. Orat.* 37.

(n) *Cont. Celſ. lib.* 4.

ſi

si tamen est verum. In *Alcimo Avito* (o), *mentitur fama.* In *Augustino* (p), *si tamen, ut creditur, de sua morte renascitur.* In *Clemente Romano* (q), *Eusebio* (r) & *Eustathio Antiocheno* (ſ), φασὶ *ajunt.* In *Ænea Gazæo* (t), λέγεται *dicitur.* In *Ambrosio* (u), *perhibetur.* Et *Pisidas* (y), ut doceat se hoc argumento non uti nisi ad hominem, ut ajunt, post recitatam fabulam de *Phœnice*, quomodo illam *Græci* tradunt, hæc addit:

> Ἑλληνικοῖς ἕλληνες εἴξαντες λόγοις,
> Πείθητε, λοιπὸν τὴν ἀνάστασιν σέβειν
> Graii, *ergo* Graiis *fabulis si creditis,*
> *Ne jam negetis suscitari mortuos.*

Sed & *Maximus Martyr* libro ad *Petrum* Illustrem contra *Severi* dogmata, refellit hoc commentum, cum ex ratione quæ docet impossibile esse τι τῶν ὑπὸ γένεσιν καὶ φθορὰν ἐμψύχων καὶ αἰσθητικῶν σωμάτων μοναδικῆς ὑπάρχειν καθ' ὑπόστασιν φύσεως, *ut ullum animatorum ac sensibilium corporum quæ generationi & corruptioni obnoxia sunt; existentiam quod attinet, sit naturæ singularis.* Tum etiam ex Scriptura, in qua cum *Noë* jubeatur aves in arcam non nisi per paria admittere; quid tum de *Phœnice* factum, quem singularem esse volunt? His *Maximi* argumentis adde, si lubet, nihil tam esse paradoxum, quàm quod fingunt auctores hujus fabulæ, avem esse quæ tædio vitæ sponte se addicat flammis, & *Calani* instar vivicomburium æquo animo patiatur. Cum fuga doloris, imprimis si sit gravis, & vitæ conservandæ studium, naturale sit omnibus animantibus. Præterea perfectum animal vi naturæ non posse ex proprio cinere renasci, cum *Philosophorum* axioma sit verissimum, à privatione ad habitum non dari regressum. Vir egregius *Christianus Schottanus* anno præterito edidit *Heptaëmeron*, in quo diatribe decimâ tertiâ, hanc quæstionem ex professo agitans, sit ne aut fuerit *Phœnix* in rerum natura, quatuor insuper rationes de suo profert quibus hanc fabulam confutet haudquaquam contemnendas. 1. Tam parum eos sibi constare qui illam tradunt, ut nihil habeant in quo possis tutò pedem figere, tanquam in re ab omnibus asserta & credita. 2. Neminem esse qui profiteatur verum *Phœnicem* à se esse visum. 3. Deum in illis *Jobi* capitibus, in quibus majestatem & potentiam suam commendat ex naturæ operibus, hoc non fuisse omissurum, quod præ cæteris esset insigne. 4. Neque *Paulus*, inquit, de resurrectione mortuorum fusè disputans 1 *Cor.* 15. rationem tam obviam præteriisset intactam, præsertim apud *Corinthios*, quibus notissimum erat quicquid de *Phœnice* jactatur. Quamvis enim argumentum à silentio non semper valeat, firmum tamen est, cum à perito disputatore id omittitur, quod maximè ad rem faceret.

(o) De Orig. anim. l. 3. c. 20.
(p) Lib. 4. cap. 20.
(q) Constit. Apostol. l. 5. c. 8.
(r) Vita Constant. lib. 4.
(ſ) In Hexaem.
(t) In Theophrast.
(u) Hexaem. l. 5. cap. 23.
(x) Lib. de opific. mundi v. 1095.
(y) Lib. 1. & seq.

CAPUT SEXTUM.

De Faunis Ficariis.

Fauni *etiam* Fatui, *&* Fatuelli *dicti*; *Et* Fauni *uxor*, fauna, *&* fatua. *Fallitur qui* ficarios *mutat in* sicarios. אי"ם, *à terrore dici putavit* Hieronymus, Jerem. 50. v. 39. *Proinde* Faunos ficarios *reddidit*, *quia* Fauno *terrores* Panici *tribuuntur*; Faunus *enim idem qui* Pan. Fauni *non dicuntur* ficarii *à ficu*, *quæ* Baccho *sacra est*, *sed* Fauno *pinus. Sed fortasse à ficis, id est, tuberculis maximè in facie, quibus non absimiles σατυριασμοὶ, qui* Satyris *tribuuntur.* Avicennæ *Interpres emendatus.* Ficarii *non dicuntur à* ficatis, *vel* picatis *pedibus*, *id est*, *in modum sphingum.* Faunis *enim caprini pedes erant*, *at sphingi leonini.*

Eliminato *Phœnice* jam majora monstra supersunt debellanda, *Fauni ficarii*, *Satyri*, *Lamiæ*, *Striges*, *Sirenes*, *Onocentauri*. Quorum omnium nomina legere est in *Esaiæ* & *Jeremiæ* Interpretibus, sed minore cum periculo, quia ibi non proponuntur ut animalia quæ verè existant, sed tanquam spectra dæmonum in solitariis locis apparere solita. Juvabit tamen perpendere, quo jure, quâve injuriâ in sacrum textum irrepserint tot voces ex Fabulis *Poëtarum* petitæ.

Hebræam vocem אי"ם, nos suo loco *thoas*, *Hieronymus Faunos ficarios* explicat *Jer.* 50. *v.* 39. *Emanuel Sa* legi vult *Fatuos ficarios*, quomodo dici putat dæmonum genus ficariorum specie apparentium. Atque id quidem ferri potest, quamvis nihil sit necesse, quod pro *faunis fatuos* legit. *Fatuos* enim & *fatuellos* pro *faunis* dici non semel testatur *Servius* (a). Et de *Fauna*, vel *Fatua*, *Fauni* uxore mentio est apud *Varronem* (b) & *Macrobium* (c). Sed ut *ficarii* mutentur in *sicarios*, non facilè concesserim: Quia *Faunos ficarios* lego in *Hieronymo* in *Esaiam* capite decimo tertio, & *Isidori Originum* libro octavo, in fine, & rursùs libri undecimi capite tertio. Unde *Glossæ* veteres *ficarius*, *Faunus.* Et apud *Paulum Diaconum*, *Filmer Gothorum* Rex, sagas quasdam *Alraunas* vernaculo sermone dictas ex castris suis proscriptas relegavit in *Scytharum* solitudines, ubi ex earum concubitu homines sylvestres, quos nonnulli *Faunos ficarios* vocant, *Hunnos* gentem ferocissimam procreârunt. Quod ut verum non profero, sed ut probem ab omnibus *ficarios* scribi, non *sicarios*, quibus cum *Faunis* commune nihil est, quod quidem sciam.

Porrò cur אי"ם, *Hieronymus Faunos ficarios* reddiderit, non cuivis patet. Ego rem, ut potero, edisseram. אים, *Hebræis* terribilem, & אימה, terrorem sonat. Inde fieri putavit אי"ם, ac si *Mem* servile in fine vocis pertineret ad radicem: adeoque voluit אי"ם esse spectra quævis terribilia. Quales *Fauni* vel maximè, cum *Fauno* terrores *Panicos*, & quæcunque φάσματα, videntibus terrorem incutiunt, veteres *Romani* tribuerint. *Dionysius Halicarnasseus* libri quinti capite tertio de *fauno*: τούτῳ γὰρ ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ πανικὰ καὶ ὅσα φάσματα ἃ ὅτε ἀλλοίας ἴσχοντα μορφὰς, εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχονται, δείματα φέροντα. *Huic enim* Romani *panicos terrores adscribunt, & quæcunque alia spectra, quæ varias induentia formas in hominum conspectum veniunt, & metum ipsis incutiunt.* *Ovidius* in *Phædra*:

> --- Faunique *bicornes*
> *Numine contactas attonuere suo.*

Romanorum Faunus scilicet Deus, idem qui *Pan Arcadum*, à quo *Panici* dicti repentini terrores. *Euripides* in *Rhæso*:

> Κρονίου Πανὸς τρομερᾷ μάστιγι φοβῇ,

Saturnii Panis *tremendo flagello* ictus *trepidas.* *Pausanias* in *Phocicis*, Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ φόβος σφίσιν ἐμπίπτει Πανικός. Τὰ γὰρ ἀπὸ αἰτίας οὐδεμιᾶς δείματα ἐκ τοῦ του φασὶ γίνεσθαι, *Eâ nocte* Panicus *illos incessit terror. Terrores enim nulla ex causa ortos ab eo* (Pane) *immitti ajunt.* *Polyænus* libro primo *Stratag.* τοὺς κενοὺς τε νυκτερινοὺς τῶν στρατευμάτων φόβους Πανὶ καλίζομεν, *Vanos*, *nocturnosque terrores exercituum*, Pani *nuncupamus.* Proinde ut *Pani* & *Fauno* eadem species, & eadem sacra, ut alibi docuimus (d), sic eadem origo nominis. Nempe פון, verbum *Hebræum*, à quo participia פן *pan*, & פון *pun*, vel *fun*, eum propriè significant qui hæret attonitus. Ita ut פון, unde *Faunus*, & אים, quo nomen אי"ם pertinere creditum, vicinæ sint significationis. Unde est quòd divinus Psaltes utrumque junxit his verbis *Psal.* 88. *vers.* 16. נשאתי אימיך אפונה, *Portavi terrores tuos*, ideo *attonitus hæreo.*

Unum superest disquirendum, quorsum *ficarii* Fauni dicantur. An, ut *Lucæ Brugensi* placet, quia ficus illis sacra est? Minimè: Neque enim *Fauno* ficus, sed *Baccho* fuit sacra, quem propterea *Spartani*

(a) In Æn. l. 6. & 8.
(b) De Ling. Lat. lib. 6.
(c) Saturn. lib. 1.
(d) In Phaleg. p. 645.

Συκί-

Συκίτην appellârunt, & *Naxii* Μειλίχιον, ut auctor *Athenæus* libro tertio. At *Fauno* seu *Pani* consecrata fuit pinus. *Ovidius* in *Oenone:*

Cornigerumque caput pinu præcinctus acutâ
Faunus.

Et *Metamorphoseωs* libro decimo quarto *Fab.* 16.

--- pinu præcincti tempora Panes.

Lucretius de *Pane* libro quarto versu 587.

Pinea semiferi capitis velamina quassans.

Silius libro decimo tertio, de eodem:

Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.

Proinde ficarii nomen à ficis deduci malim quam à ficubus. Ficos hic intelligimus de quibus passim *Martialis*, ut libro primo *Epigr.* 66.

Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos Cæciliane *tuos.*

Et libro quarto *Epigr.* 52.

Gestari junctis nisi desinis Ædile *capris,*
Qui modo ficus eras, jam caprificus eris.

Ficus, id est, ficosus. Et libro septimo *Epigr.* 70.

Ficosa est uxor, ficosus & ipse maritus,
Filia ficosa est, & gener atque socer.

Et libro duodecimo *Epigr.* 33.

Ut pueros emeret Labienus *vendidit hortos,*
Nil nisi ficetum nunc Labienus *habet.*

Id est, pueros ex nequitia ficosos. Et libro decimo quarto *Epigr.* 86.

Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Ficus *Græcis* σύκον, & σύκωσις. Tumor est à fici similitudine sic dictus. Ficos definit *Galenus* ex *Hippocrate* ἐπαναστάσεις σαρκώδεις ἐκ τοῖς τῶν βλεφάρων τόποις γινομένας, *carnosas eminentias in palpebrarum locis obortas.* Alii reliquis etiam corporis partibus adnasci scribunt, sed iis maximè quæ pilosæ sunt. *Celsus* (e) duo facit genera, quorum alterum dicit esse ulcus durum, callosum, & rotundum, ex quo exiguum quiddam & glutinosum exit in barba maximè exoriens, alterum verò humidum & inæquale, ex quo quod exit pus, est mali odoris, præcipuè in capillo proveniens. Ut ab hoc morbo, quo facies maximè deformatur, *Faunos Satyrorum* genus denominari putem, facit, quòd *Græcos* video morbis non absimilibus à *Satyris* desumpta nomina indidisse, utpote quibus persuasum *Satyros* habere vultum quibusdam tuberculis & tumoribus inæquale. Ita *Galenus* est auctor glandulosas eminentias circa tempora & aures ideo ab *Hippocrate* σατυριασμοὺς & φήρεα vocari, vel φηρεῖα, quia Φηρέες, *Ionibus* iidem erant, qui *Satyri.* Sed & elephantiasis, cum incipit efflorescere, appellatur σατυριασμὸς, eò quòd τοῖς Σατύροις ὅμοιοι γίνονται τὸ πρόσωπον, Satyris *de facie similes fiunt*, qui hoc morbo divexantur, ut testatur idem *Galenus* in libro de tumoribus præter naturam. Unde *Avicenna* in capite de signis lepræ, *Can.* 4. 3. 3. 2. *Et apparent super corpus* زوايد غرددية *tubercula glandulosa, qualia in animali quod vocatur* Græcè ساطورس σάτυρος, Interpres perperam habet *sacos.* Concinit *Philosophus*, quo loco σατυρίαν nominari dicit morbum quo præ humoris vel flatus copia in partes faciei decumbentis, ἄλλȣ ζώȣ καὶ Σατύρȣ φαίνεται τὸ πρόσωπον, *alius animalis*, Satyri *nimirum, facies esse videtur.* Hæc ille de generatione *Animalium* libri quarti capite tertio.

(e) Lib. 6. cap. 3.

His duabus tertiam addo de *ficariis* conjecturam, quam mihi suggessit vir doctissimus. Illa sic habet: *Ficarios faunos* dici pro *ficatis*, sive *picatis*, quia pedes habuere in *ficarum* seu sphingum formam. In *Festo* scilicet legas *picatos appellari quosdam, quorum pedes formati sunt in speciem sphingum, quòd eas Dorii phicas vocant.* Sic pro sphinge *Hesiodus* Φίκα dixit, & *Lycophron* φίκειον τέρας, *phiceum monstrum.* In quos locos *Scholiastæ*, φίκειον nominari monent montem quem *Sphinx* incolebat. Quod ipsum tradunt *Apollodorus* libro tertio *Bibliothecæ*, & *Plutarchus* in libello *quod bruta ratione utuntur.* Et nos in *Phaleg* nostro pagina quadringentesima septuagesima, probavimus vocem esse merè *Phœniciam.* Φικὰ in *ficam Romani* mutare potuerunt, servatâ analogiâ, quomodo φοράδα, in *fordam*, ὄρυγα, in *orcam*, σπυρίδα, in *sportam*, & σπήλυγγα, in *speluncam.* Itaque darem manus, si probaretur *Faunos* pedes habuisse *ficatos* sive *picatos*, id est, in formam sphingum. Sed multo aliter statuunt fabularum architecti, qui *Faunis* caprinos pedes, sphingi leoninos assignant. De *Faunis* res notissima. De sphinge sic *Euripides* apud *Ælianum* libri duodecimi capite septimo.

Οὐρὰν δ᾽ ὑπείλλȣσ᾽ ὑπὸ λεοντόπȣν βάσιν,

Caudam remulcens ad leoninos pedes.

Et *Apollodorus* libro tertio. *Sphinx muliebri facie, pectore, pedibusque, ac caudâ leonis.* Et *Ausonius* in gripho ternarii,

Terruit Aoniam, *volucris, leo, virgo triformis.*
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

Et *Scholiastes Aristophanis* in *Ranis:* Οἱ τῆς σφιγγὸς πόδες λεοντώδεις ἦσαν, *Sphingis pedes leonini erant.* Quale est quod illi tribuit *Euripidis Scholiastes* in *Phœnissis* πρόσωπον παρθένȣ, στῆθος δὲ καὶ πόδας λέοντος, *faciem virginis, leonisque pectus & pedes.*

CAPUT SEPTIMUM.

De Pilosis, & Satyris.

Hircus Hebræis שעיר *&* Græcis τράγος, *à pilorum asperitate dictus.* Hircipili *qui dicantur.* *Dæmones, & idola* שעירים*, id est, hirci,* Levit. 17. v. 7. &c. *propter* Ægyptios *qui hircum* ἀπεθέωσαν, *cui Deo sacerdotes primum initiati. Multi Dii hac specie culti. Eadem specie sæpe diabolus se videndum exhibuit. Gallorum* Dusii, Esa. 13. v. 21. *&* 34. v. 14. שעירים, *spectra pilosa, hircinâ specie.* Græcè τριχιῶντες, *&* ὀρθοτριχȣ̃ντες. *Judicium* de Satyro *qui* Antonio *apparuit.*

A שער pilo, *Hebræis* שעיר, est hircus, animal hirsutissimum. Sic *Græcè* τράγον dici volunt ἀπὸ τῆς τραχύτητος, à pilorum asperitate. Et in *Festo hircipili* sunt densorum pilorum homines. Rem ita ponit ob oculos *Theocritus* in *Thalysia:*

Ἐκ μὲν γὰρ λασίοιο δασύτριχος εἶχε τράγοιο
Κνακὸν δέρμ᾽ ὤμοισι.

Hirsutum & villosum humeros circumdabat hirci
Exuvium.

Sed & nomine שעירים, idola, vel dęmones appellari videas, *Levit.* 17. *vers.* 7. & 2 *Chron.* 11. *vers.* 5. ut puto propter *Ægyptios*, qui non modo τὸν τράγον ἀπεθέωσαν, *inter Deos hircum retulerant, sed & in ejus cultum tanto furore ferebantur, ut oporteret* τȣ̀ς ἱερεῖς τȣ̀ς παραλαβόντας πατρικὰς ἱερωσύνας κατ᾽ Αἴγυπτον, τȣ́τῳ τῷ θεῷ πρῶτον μυεῖσθαι, *sacerdotes, qui paterna sacerdotia per* Ægyptum *suscipiebant, huic Deo primùm initiari.* Ita *Diodorus* libro primo *Bibliothecæ.* Accedit quòd complures Dii gentium, ut *Pan Mendesius, Faunorumque*, & *Satyrorum* omne genus, aut hircinâ specie, aut hirco proximâ culti sunt. Et in *Maimonide* (a) צביים *Tsabii*, id est, *Ethnici* apud *Arabes*, & *Chaldæos*, dæmones existimabant hircorum habere formam. Nempe diabolus hirci specie se præbet conspiciendum. Sic in *Jamblichi Babylonicis*, τράγȣ τὶ φάσμα ἐρᾷ Σινώνιδος, *hirci spectrum aliquod deperit* Sinonidem, id est, diabolus hirci specie. Et apud *Philostratum* (b),

ἐπεὶ

(a) More Neboch. l. 3. c. 46.

(b) Vita Apollon. l. 6. c. 13.

ἐπεφοίτα δὲ ἀρὰ τῇ κώμῃ δέκατον ἤδη μῆνα σατύρε φάσμα, λυττῶν ἐπὶ τὰ γύναικα, καὶ δύ' ἀπεκτονέναι ζῴων ἐλέγετο, ὧν μάλιςα ἐδόκει ἐρᾷν, *Venerat in vicum* (*Æthiopiæ* prope *Nili* catarrhactas) *decimo jam ante mense* Satyri *spectrum*, id est, diabolus *Satyri* specie, *furens erga mulieres, jamque duas illarum interfecisse ferebatur, quas videbatur maximè amare.* Idem judicium de *Silvanis*, & *Faunis*, & *Gallorum Dusiis*, de quibus *Augustinus* de civit. Dei libri decimi quinti capite vigesimo tertio. *Quoniam creberrima fama est, multique, se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant,* Sylvanos & Faunos, *quos vulgò* Incubos *vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetiisse ac peregisse concubitum, & quosdam dæmones, quos* Dusios Galli *nuncupant, hanc assiduè immunditiam & tentare & efficere, plures talesque asseverant, ut hoc negare impudentiæ videatur.* Atque ex his confirmatur id quod diximus, diabolum in hirci forma, aut quæ ad hanc proximè accedit, in *Satyri, Sylvani,* & *Fauni* specie potissimum sibi placere. Neque id *Hebræos* latuit. *Kimchius* enim non semel scribit שעירים vocari dæmones לפי שהם נראים כדמות השעירים למאמינים בם *quia credentibus in se hircorum specie conspiciendos se offerunt.* Quod ipsum legere est in *Aben Ezra* Levit. 17. v. 7. Itaque cum *Esa.* 13. *v.* 21. & 34. *v.* 14. prædicitur fore, ut in desolatis urbibus שעירים *hirci*, saltent, & clament alter ad alterum, spectra potiùs intelligo, & ut habetur in *Jamblicho* τράγων φάσματα quàm veros hircos. Eadem mens fuit veterum Interpretum, qui pro hircis vel dæmonia, vel pilosos explicant, *Græcis* τριχιῶντας & ὀρθοτριχῶντας, effictis nominibus ad instar *Hebræi* שעיר, quod à pilis esse diximus. *Pilosi Hieronymo* sunt Satyri vel *Incubones.* Inde sumpta *Satyrorum* vox in nuperis versionibus, atque eo libentiùs usurpata est, quòd species, qualem Poëtæ describunt, ab hircina non abludit, neque ipsa *Satyri* vox ab *Hebraica* שעיר *sahir.*

Absit interim, ut ex his locis quisquam colligat ullos aut jam extare, aut unquam extitisse in rerum natura *Satyros.* Nam vel si שעיר *Hebræis* esset *Satyrus*, quod non liquet, tamen in *Esaia* vox שעירים non significaret veros *Satyros*, sed dæmones *Satyrorum* specie, hominum oculis illudentes. Proinde non assentior narrationi magni Scriptoris, in qua *Satyrus* introducitur *Antonium* in eremo rogans, ut pro se communem Deum deprecetur, tanquam salutis in Christo particeps futurus. Non alios servat Christus quàm quos assumpsit. At non assumpsit Angelos, multò minùs dæmones, aut *Satyros* qui nusquam sunt, sed semen *Abrahæ.*

CAPUT OCTAVUM.

De Sirenibus.

Hebræis שיר sir *cantio, unde Sirenes. Eas in maris littore Poëtæ ponunt. Sed* Græci *Interpretes in solitudine procul à mari. Nempe usurpant* Sirenum *vocem pro* Hebræis draconum *&* struthionum *nominibus. An quia dracones & struthiones describuntur, ut* θρηνητικὰ ζῶα Job. 38. v. 29. & Mich. 1. v. 8. *At Sirenum cantus funesti quidem & ferales, non tamen lugubres erant.* Syrus *quoque eadem voce abutitur, sed pro* איים.

Phœnicum lingua שיר *sir* est cantio. Inde factum *Sirenum* nomen, quæ navigantes scilicet λιγυρῇ θέλγεσιν ἀοιδῇ, *blando cantu demulcent.* Superiora sunt virginum, inferiora τῶν ςρεθῶν, *passerum* vel *struthionum*, non piscium, ut vulgus putat. Sedes in prato vel in scopulis ad maris littus. Unde mirari subit, cur toties *Græci* Interpretes (*a*), atque ex iis Vulgatus (*b*) semel, *Sirenas* accenseant iis animalibus quæ in intimis desertis procul à mari degunt. Maximè cum in fonte *Hebræo* nusquam compareant *Sirenes*, sed pro iis vel תנים *dracones*, vel בנות יענה *struthiones*, quæ duo animalia neque inter se, neque cum Poëtarum *Sirenibus* quicquam habent commune. In sacro certè argumento consultissimum est abstinere prorsus his μυθώδεσι. Proximum ut iis saltem sobriè utaris, nec nisi cum res maximè postulat. A quo temperamento planè videtur aliena *Sirenum* iis locis mentio tam intempestiva. Dicam tamen quid in eorum excusationem afferri possit. Struthiones apud *Hebræos* בנות יענה dici videntur à cantu luctuoso, quod alibi multis expono. Sed & voci תנים, quâ dracones & cete significantur, origo תנות, id est, θρηνεῖν lugere, lamentari *Jud.* 11. *vers.* 40. Quia tam struthiones quàm תנים, *cete* vel *dracones*, (sed cete potiùs, cùm de luctu agitur, ut jam docui) sunt θρηνητικὰ ζῶα. Hinc *Micheas* capitis primi versu octavo, *Edam planctum* כתנים, *sicut cetorum*, *& luctum sicut struthionum.* Et *Job.* 33. *v.* 29. *Surgens in cœtu vociferor. Frater fui* תנים, *cetorum*, *& socius struthionum.* Priore loco pro *struthionibus*, posteriore pro *cetis* Greci *Sirenas* habent. Ab iis nempe creditum lugubres fuisse *Sirenum* cantus: quod tamen Poetæ non tradunt. Nisi lugubres ideo dicas, quia funesti & ferales erant, & in audientium perniciem comparati. Alioqui *Sirenes* cecinisse finguntur quæ cuique erant maximè grata, puta, *Ulyssi* laudes suas,

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν,
Dux celebrate veni, decus ingens gentis Achivæ, *&c.*

Semel tantum (*c*)

Δεινά γ' ἀνεςονάχησαν, ἐπεὶ πότμος ἤιε λυγρός.
His gemitum extorsit vicinia mortis acerbæ.

Cùm scilicet dulcedine cantus *Orpheus* illas devicisset.

Hæc cum scripsissem, animadverti *Syrum* etiam Interpretem *Sirenum* vocem semel atque iterum adhibuisse. Primus locus est *Esa.* 13. *vers.* 22. ubi *Hebræa* habent ועָנה איים, id est, ut suo loco interpretor, *& thoes alternis respondebunt.* Et *Syrus* ܘܢܥܢܘܢ ܣܝܪ̈ܐ, *Et respondebunt* Sires. Sed legendum esse ܣܝܪ̈ܢܘܣ, *Sirenes*, res ipsa docet, & *Ferrarii* Lexicon, qui ita legit hoc verbum in exemplari *Romano.* Alter locus est *Jerem.* 50. *vers.* 39. ubi *Hebræa* ישבו ציים את איים, *habitabant feles sylvestres cum thoibus*, *Syrus* alterâ voce omissâ reddidit ܢܥܡܪܘܢ ܒܗ ܣܝܪ̈ܢܘܣ, *Habitabunt in ea* Sirenes. Sed sive thoes sive feles intellexeris, quid illorum diri clamores & inconditi cum dulci *Sirenum* modulamine commune habeant, nihil video. Itaque *Syrum Hebræas* voces puto non intellexisse.

(a) Job. 30. 29. Es. 13. 22. & 34. 13. & 43. 20. Jer. 50. 39. Mich. 1. 8.
(b) Es. 13. 2.

(c) Orph. Argonaut. v. 1284.

CAPUT NONUM.

De *Lilith*, Lamiis & Strigibus.

Esa. 34. 14. לילית Lilith *nonnullis avis nocturna, Al. lemures*, Lamia, الغول Algol, ἐριννὺς, Furia, שידה dæmonissa. Kimchio *ineptè* Chamæleon *avis.* לילית Lilith *pro fœtu monstroso in* Talmude. *Monstrum capillatum. Quatuor matres dæmonum. Harum una* Lilith, *olim* Adami *uxor, sed desertrix. De hac fabula in* Ben Sira. Judæorum *carmen* ἀποτρόπαιον, *in puerperæ cubiculo scribi solitum.* Lilith *monstrum muliebre noctu apparens.* Lilith, *Regina* Zmargad *in* Sabæis. Lilith, *ut* Strix *Veterum, &* Lamiæ. Lam. 4. 3. תנין, *non sunt* Lamiæ, *sed cete.* Lamiarum *fabulosa descriptio in* Dione, *qui fabulas hortationibus suis sæpe intexit.*

Dubitatur quid sit לילית *Lilith*, Es. 34. vers. 14. *Ibi resedit* Lilith, *& invenit sibi requiem.* Aben Ezra *nocturnam avem* explicat. *Aquinas* animal ita dictum, *quia natura ejus est, ut noctu clamet. Hebraicè* enim ליל *lajil* est nox. Sed spectri genus esse Veteres summo consensu docent, etsi de specie non constet. Lxx reddunt ὀνοκενταύρυς. *Chaldæus* לילין *lilin*, id est, lemures. Et *Syrus* ܠܠܝܬܐ *lelitho*, uterque fictis vocibus ad *Hebrææ* similitudinem. *Vulgatus* ex *Symmacho* Lamiam. *Arabs* الغيلان, quod est *Plurale* τȣ̃ الغول *algol.* Sic illi *Furiam* vocant. Sic *Hebræi* quidam in *Hieronymo* Ἐριννὺν, & *Furiam* reddunt. Et *Jarchius* שידה, τὴν δαίμονα. *Kimchius* in *Lexico* ridiculè *chamæleontem avem*, & in *Commentariis, animal quod noctu clamat, aut avem quæ noctu volat.* Sed ibidem profert locum ex *Talmudico* tractatu *Nidda* in quo *Lilith* aliter sumi constat. Verba sunt המפלה דמות לילית טמאה לידה, *Si abortivo partu mulier similitudinem* Lilith *peperit, partus ille est immundus.* Et ibi *Glossa* habet לילית ולד הוא אלא שיש לו כנפים, Lilith *est instar pueri, nisi quòd habet alas.* Iidem in tractatu *Erubin*, המגדלת שער כלילית, *Quæ alit*, vel *quæ torquet* capillos *ut* Lilith, ut scias monstrum esse capillatum. *Hebræorum* alii Doctores apud *Eliam* in *Thisbi* nugantur quatuor esse matres dæmonum לילית נעמה אוגרת ומחלת, *Lilith, Naama, Ogereth,* & *Machalath*, ex quibus dæmones, quotquot sunt, genuit *Adam* annis centum triginta, quibus abstinuit ab *Eva. Maimonides* etiam id obiter attingit in *More Nebochim* libri primi capite septimo. Et profert locum ex *Midras*, seu *Commentario* mystico in *Genesin*, in quo habetur hæc fabella. Et in libro *Ben Sira*, quem *Babylonicæ* captivitatis tempore vixisse sibi fingunt, *Commentum* aliud legere est de eadem *Lilith* longè putidissimum. Summa est *Ben Siram* à *Nabuchodonozore* interrogatum, cur ante octavum diem morerentur multi infantes, & quid sibi vellent tria nomina סנוי *senoi*, סנסנוי *sansenoi*, & סמנגלוף *sammangeloph*, quæ pergamento inscripta viderat: Respondisse, *Adamo* primam uxorem datam fuisse *Lilith*, quæ originis ratione superbiens, quia ex eadem cum illo terra fuerat creata, noluerit ei se subjicere, & recitato nomine *Jehovæ*, virtute illius avolaverit, & è viri conspectu sublata sit. Quæ uxoris pervicacia cum *Adamo* esset permolesta, & is apud Deum graviter conquereretur: Deum illius oratione permotum, misisse tres Angelos, *Senoi, Sansenoi*, & *Sammangeloph*, qui eam insequuti sint, & ad mare *Rubrum* assequuti, & minati se demersuros, & centum ex ejus liberis in dies interfecturos, nisi rediret quamprimum, viro morem gestura. Sed illam reditum abnuentem, & de liberis acceptâ conditione, de cætero dixisse, dimittite me, cum ideo creata fuerim, ut pueris essem infesta, maribus scilicet intra octavum, & fœminis intra vicesimum ab ortu diem. Promitto tamen, & sanctè juro in nomine Dei viventis me illis parsurum, quoties videbo vos, aut nomen, aut figuram vestram amuleto impressam. Atque inde esse, quòd in dies pereunt centum diaboli. Et pueris statim ab ortu appenduntur nomina trium Angelorum pro amuleto, ut *Lilith* juramenti memor, sit illis propitia. Hæc quæstione sexagesima pluribus refert *Ben Sira*, spurius auctor, & ψευδεπίγραφ☉, qui tamen apud *Judæos* meretur tantum fidei, ut plerique rata habeant hæc nugamenta. Adeoque ut cubiculi parietibus, in quo decumbit puerpera, quatuor hæc verba hodieque inscribant pro carmine ἀποτροπαίῳ אדם חוה חוץ לילית, Adam, Eva, *foras* Lilith, additis in ostio interiore trium Angelorum nominibus, quos huic monstro mortem intentasse diximus. Quæ utut vana & ridicula sint, & ineptè conficta, tamen confirmant id quod diximus, *Lilith* ex sententia veterum fuisse larvæ genus. Neque id malè convenit *Esaiæ* loco, qui sic habet: *Hircus ad socium suum clamabit, ibique adeo residebit* Lilith, *& inveniet requiem suam.* Hirci nomine, diabolum hirci specie conspicuum significari docuimus. Inde valde verisimili ratione colligas, *Lilith* etiam speciem esse spectri, sed muliebris potiùs, quia terminatio fœminina est.

Nomen à nocte ductum, quâ potissimum talibus spectris est locus. Quo multi referunt illud, *Psal.* 91. *v.* 5. 6. *Non timebis à pavore nocturno, à peste in caligine ambulante.* Proinde *Lemures, Chaldæis* לילין, quasi nocturnos appellant. Et *Furias Poëtæ* fingunt esse noctis filias. Et in *Festo* strix vocatur νυκτινόμα, & νυκτιϐόα, ut in *Hesychio* Στρίγλ☉.

Sed & *Lilith* larvis potuit & *Furiis* accenseri, in impiæ cujusdam *Lilith* odium Reginæ זמרגד *Zmargad*, loci in *Sabæis* ita dicti, ut videtur, à smaragdorum copia, quam cum valido exercitu in *Jobi* greges & servos irruisse tradit *Chaldæus* Interpres, *Job.* 1. *v.* 15. Sic *Gorgonas* & *Proserpinam* de solio deturbatas *Poëtæ* ad inferos detruserunt.

Hoc qualecunque spectrum quo nomine appelles, non multum refert, nisi quòd eos maximè probo qui *Strigem* reddunt. Nam & *Striges Poëtis* sunt alatæ mulieres, aut nocturnæ aves, quæ

> *Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,*
> *Et vitiant cunis corpora rapta suis.*
> *Carpere dicuntur lactantia viscera rostris,*
> *Et plenum poto sanguine guttur habent.*

Hinc *Serenus Samonicus*:

> *Præterea si fortè premat Strix atra puellas,*
> *Virosa immulgens exertis ubera labris.*

Et *Plinius* libri undecimi capite trigesimo nono; *Fabulosum puto de strigibus, ubera infantium eas labris immulgere.* Et *Festus*; *Strigum nomen maleficis mulieribus inditum est, quas volatrices etiam vocant. Itaque solent his verbis eas veluti avertere* Græci: Σύρνια πομπεύειν νυκτίνομα, &c.

Sed & *Lamiam* ajunt muliebri specie τὰ παιδία ἀναρπάζυσαν διαφθείρειν. Unde *Horatius* in de *Arte*:

> *Neu pransæ* Lamiæ *vivum puerum extrahat alvo.*

Ut non immeritò *Symmachus*, & eum sequutus *Vulgatus* Interpres, *Lamiæ* vocem hic usurpaverint.

At aliter *judico* de loco, *Lam.* 4. *v.* 3. Lamiæ *nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos.* Quippe in Sacro Textu תנין non sunt *Lamiæ*, sed cete. Videsis caput de cetis libro primo partis primæ, si de

Lamiis agi pertendas, rogabo rursus utrum *lamias* pisces, an empusas intelligas. Si pisces, quorsum his mammæ? si empusæ, cur catuli à Prophetis tribuuntur? Regeres *Lamiarum* insuper tertium esse genus, nempe *Libycas* feras, muliebri facie & mammis, cætera draconum instar squamis obsitas, quas in *Libyca* Fabula pluribus describit *Dion*. Has posse dici תנים dracones, propter similitudinem quam habent cum draconibus. *Corporis reliqua*, inquit *Dion*, *squamis prædura, ut frangere non sit: Aliæ carent sicut voce, sed sibilum edunt draconum imagine quadam.* Neque vero dubium quin Interpres id respexerit. Sed cum præter *Dionem* tale portentum nemo describat, absit à nobis ut huic Scriptori fidem temere adhibeamus, qui, ut *Photius* vere observat, χαίρει μάλιστα καὶ μυθολογήμασι τὰς παραινέσεις συνδιαπλέκειν, *fabulosas etiam narrationes suis hortationibus intexit libentissime.*

CAPUT DECIMUM.

De Onocentauris.

Onocentaurus, & Hippocentaurus, Centauri *species. Magna quæstio inter Scriptores, an* Centauri *verè extiterint.* Centauri *olim in* Thessalia, *& in* Cypro. *Et in* Italia *inter* Ausones *Mares* Centaurus. Onocentauræ *descriptio ex* Pythagora. Phile *describit tanquam* αὐτόπτης. Centaurus Periandro *exhibitus in convivio septem sapientum.* Centauri *duo sub* Claudio *visi, unus in* Thessalia, *alter in* Ægypto. *In* Arabiæ *urbe* Sauna *repertus* Hippocentaurus *ad* Cæsarem *missus à Rege* Arabum. Phlegon *emendatus. Quando hoc monstrum* Romam *allatum.* Sauna *urbs*, Stephano Saunis. Hippocentaurus Antonio Eremitæ *oblatus.* Hieronymus Onocentauros *verè nasci ex Scriptura probat. Tamen* Centauros *pro fabulosis habent, è* Græcis Aristoteles, Xenophon, Diodorus, Plutarchus, Heraclitus, Agatharchides, Palæphatus, Artemidorus, Lucianus, Galenus, *&c. E* Romanis Lucretius, Cicero, Ovidius, Lucanus, Seneca, Celsus *Jurisconsultus. E Patribus* Basilius, Augustinus, *ipse etiam* Hieronymus. *Hæc ut concilientur*, stat. 1. *In* Thessalia Centauros *fuisse* κέντορας ἵππων, *qui* Græcorum *primi equos domuerunt. Mares quoque in Italia* Centaurus *equorum domitor. Nomen unde, & cur fingatur ter mortuus ter revixisse?* 2. Centauros *in* Cypro *cornutos natos è* Jovis *semine in terram sparso, esse naves quibus* Centauri *appicti, cornua sunt antennæ.* Semen Jovis *glandes, & quercus* Jovi *sacræ ex quibus fabricatæ.* 3. Pythagoræ *non Magni sed alterius recentioris* Onocentauram *esse fabulosam. Quorsum* Phile *se vidisse dicat.* 4. *Si equi fœtus quid humanum, aut muliebris quid equinum habeat, monstrum esse, & ex qua causa.* 5. Antonii Hippocentaurum *fuisse spectrum. Eodem sensu* Onocentauros *sumi à Senioribus, &* Hieronymo. Onocentauri, *dæmonum genus, & quale. Cur* Græci, *lapides vertant in* Onocentauros, Es. 34. v. 12. Onocentauri Cyrillo *onagri, &* Gregorio ὀνόταυροι.

C*entauri* nomen commune est *Hippocentauro* quod ex equo, & *Onocentauro* quod ex asino, & homine mixtum est animal. Hoc animal an verè extet, quæstio est celebris, quæ inter priscos Scriptores ultro citroque agitatur. Nec desunt rationes quibus aut extare probetur, aut aliquando extitisse. Nam præter *Thessalos* illos *Centauros* in *Pelio* monte πολυθρυλλήτους, etiam alii in *Cypro* fuere, de quibus *Nonnus Dionysiacων* libro decimo quarto versu 193.

> Κενταύρων δ' ἑτέρη διφυὴς κεκόρυστο γενέθλη
> Κυπριάς.
> *Armanturque alii* Cypria *de stirpe biformes*
> Centauri.

Et in *Italia* jactatur inter *Ausones* πρεσβύτατον γένεσθαι Μάρην τινὰ καλούμενον, οὗ τὰ μὲν ἔμπροσθεν λέγουσιν ἀνθρώπῳ ὅμοια, τὰ κατόπισθεν δὲ ἵππου, καὶ αὐτὸ δὲ τοὔνομα εἰς τὴν Ἑλλάδα φασὶν ἱππομιγὴς δύναται, *vetustissimum fuisse* Maren *quendam nomine, quem antica dicunt hominis, postica verò equi habuisse; Et nomen ipsum id pollere, quod apud* Græcos ἱππομιγὴς, *id est, equo mixtus.* Ita *Ælianus* in *Var.* libri noni capite decimo quinto. Quin apud eundem de *Animalibus* libri decimi septimi capite nono. *Crates Pergamenus* ex *Pythagora, Onocentaurum*, ut verum animal, accuratè describit. Summa est *Onocentauræ* humanum esse os; collum item & pectus, humeros, brachia, manus: Muliebres mammas & comas: Dorsum, latera, ventrem, & posteriores pedes asini: Colorem cineritium, circa ilia subalbidum: Currenti pedum vicem manus præstare: Animum habere indocilem, adeo ut capta præ inedia perire malit. Et *Phile* in *Jambis* ad *Michaëlem* Imperatorem, hoc animal videtur ita describere, quasi ipsa videret. Sic enim habet capite quadragesimo.

> Ἀνθρωπόμορφον εἶδον, Ἰνδὲ, θηρίον,
> *Vidi*, Inde, *formâ præditam humanâ feram*, &c.

Et paulò post;

> Πρόσωπον ἀνδρὸς εἶδον, Ἰνδὲ, καὶ κόμην,
> Καὶ στέρνα, καὶ τράχηλον ἄχρις ἰξύος,
> Καὶ χεῖρας αὐτὰς ἀνδρικὰς, καὶ δακτύλους,
> Ἔπειτα μαζοὺς ὡς γυναικὸς ἠρμένους.
> Ῥάχις δὲ, καὶ πλευραὶ, λαπάραι, γαστὴρ, πόδες,
> Καθαρὸν ὄνον τιν' ὀργανοῦσι τὴν θέαν.
> *Mihi virilis*, Inde, *vultus & coma,*
> *Pectusque visum est, atque collum ad ilia:*
> *Vidi, & viriles huic manus, digitos quoque,*
> *Mammasque ad instar fœminarum pendulas.*
> *Merum sed asinum reliqua spectandum exhibent,*
> *Dorsum, latusque, venter, abdomen, pedes.*

Sed & in convivio septem sapientum apud *Periandrum* exhibitus est *Centaurus* recens editus. *Diocles* apud *Plutarchum* in *Symposio*: Ἔδειξεν ἡμῖν βρέφος, ὡς ἔφη, γεγονὸς ἐξ ἵππου, τὰ μὲν ἄνω μέχρι τοῦ τραχήλου καὶ τῶν χειρῶν ἀνθρωπόμορφον, τὰ λοιπὰ δὲ ἔχων ἵππου, τῇ δὲ φωνῇ καθάπερ τὰ νεογνὰ παιδάρια κλαυθμυριζόμενον. *Ostendit nobis infantem ex equa natum, ut ajebat, superiores quidem partes usque ad collum, & manus humanâ formâ habentem, reliquas verò equinâ, & vagientem, ut solent pueri modo nati.* Sic auctore *Plinio* lib. 7. cap. 3. Claudius Cæsar *scribit* Hippocentaurum *in* Thessalia *natum* (quæ *Centaurorum* vetus fuit patria) *eodem die interiisse. Et nos* (ut ibidem addit *Plinius*) *principatum ejus allatum illi ex* Ægypto *in melle vidimus.* Quod *Phlegon Trallianus* iis verbis refert, quæ, quia lectione non indigna sunt, non grave erit hic inserere: Εὑρέθη, inquit, ἐν Σαύνῃ τῆς Ἀραβίας πόλει ἱπποκένταυρος ἐπὶ ὄρους μάλα ὑψηλοῦ, ὃ ἐστι γέμων φαρμάκου θανασίμου. Καλεῖται δὲ τὸ φάρμακον ὁμώνυμον τῇ πόλει. Ὀξύτατον δὲ καὶ ἀνυτικώτατον τῶν ὀλεθρίων καθέστηκεν. Τὸν δὲ ἱπποκένταυρον συλλαβὼν ὁ βασιλεὺς ζῶον ἀποπέμπει σὺν ἑτέροις δώροις πρὸς Καίσαρα εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τροφὴ δὲ ἦν αὐτοῦ κρέα. Οὐ φέρων δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀέρος, τελευτᾷ. Καὶ οὕτως ὁ Ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου ταριχεύσας ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην. Καὶ πρῶτον ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπεδείχθη, τὸ μὲν πρόσωπον ἀγριώτερον τοῦ ἀνθρωπίνου ἔχων· χεῖρας δὲ καὶ τοὺς τούτων δακτύλους τετριχωμένους, πλευρὰ δὲ συναφῆ τοῖς πρώτοις σκέλεσι καὶ τῇ γαστρί· ὁπλαὶ δὲ ἦσαν αὐτῷ ἵππου στερεαὶ, καὶ ἐπίξανθοι χαῖται, καίπερ ὑπὸ τῆς ταριχείας συμμελαινόμεναι τῷ δέρματι· μέγεθος δὲ ἦν οὐχ οἷόνπερ οἱ γραφόμενοι, οὐδ' αὖ πάλιν μικρόν. Ἐν δὲ τῇ προειρημένῃ πόλει Σαύνῃ ἐλέγοντο καὶ ἕτεροι εἶναι ἱπποκένταυροι.

Τὸν δὲ πεμφθέντα εἰς Ῥώμην εἴ τις ἀπιστεῖ, δύναται ἱστορῆσαι· ἀπόκειται γὰρ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ αὐτοκράτορος τεταριχευμένος, ὡς προεῖπον, *In* Arabiæ *urbe* Sauna *repertus eſt hippocentaurus, in monte admodum excelſo, qui lethali abundat veneno, ejuſdem cum urbe nominis, omnium lethiferorum acerrimo & efficaciſſimo. Hippocentaurum autem* Arabiæ *Rex cum vivum cepiſſet, cum aliis donis miſit in* Ægyptum *ad* Cæſarem. *Veſcebatur carnibus. Sed aëris mutationem non ferens, mortuus eſt. Eum conditum* Ægypti *præfectus* Romam *miſit. Et primum in palatio monſtratus eſt. Faciem habebat humanâ ferociorem. Manus & digitos villoſos. Latera anterioribus cruribus & ventri contigua. Ungulæ erant equinæ ſolidæ. Juba ſubfulva, quamvis illam conditura pellis inſtar denigrâſſet. Magnitudo non quanta pingitur, non tamen exigua. Porrò in urbe* Sauna, *quam diximus, etiam alii feruntur eſſe hippocentauri. Et eum qui* Romam *miſſus eſt, ſiquis non credat, videre poteſt. Conditus enim, repoſitus eſt, ut jam retuli, inter Imperatoris cimelia. Græca* habent ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ αὐτοκράτορος, *in Imperatoris finibus*, nullo ſenſu. *Xylander* corrigit ἐν τοῖς ὄρτοις, *in hortis*, quod non probo, quia ὄρτος pro horto à *Græcis* nunquam uſurpatum. Neque cimelia id genus in hortis aſſervare moris eſt. Sed pro ἐν τοῖς ὁρίοις omnino legendum eſt ἐν θησαυροῖς. Θησαυροὶ quandoque ſunt loca in quibus ſerventur cimelia. *Heſychius*, Θησαυρὸς, εἰς ἀγαλμάτων καὶ χρημάτων καὶ ἱερῶν ἀπόθεσιν οἶκος. *Romam* videtur hoc monſtrum eſſe allatum paulò ante mortem *Claudii*, atque inde eſſe quod *Tacitus Annal.* libro duodecimo, *biformes hominum partus* inter prodigia recenſet quæ portenderunt ejus obitum. *Sauna*, urbs *Arabiæ*, in qua repertum eſt, in *Stephano* dicitur Σαῦνις. Quomodo *Arbela* & *Arbelis*, *Sephora* & *Sephoris*, *Cedaſa*, vel *Cedeſa*, & *Cedeſis*, ſolâ terminatione differunt; unum à Singulari, alterum à Plurali ortum. Nam ut Plurali נציבין fit *Niſibis*, ita *Arbelis*, *Sephoris*, *Cedeſis* à Pluralibus ערבלין, צפורין, קדשין. Exemplis jam allatis unum addo ex *Hieronymo* in vita *Pauli* Heremitæ, ubi de *Antonio Thebaidis* Monacho hæc habentur, *Nec plura his, conſpicit hominem equò mixtum, cui opinio Poëtarum hippocentauro vocabulum indidit. Quo viſo ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem: Et heus tu, inquit, quanam in parte hic ſervus Dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, & frangens potius verba quam proloquens, inter horrentia ora ſenis blandum quæſivit alloquium, & dextræ protenſione manus cupitum indicat iter: & ſic patentes campos volucri tranſmittens fugâ ex oculis mirantis evanuit.* Quid quod idem *Hieronymus* ſtatim initio libri contra *Vigilantium*, *Centauros* verè naſci, videtur ex Scriptura probare, *Multa*, inquit, *in orbe monſtra generata ſunt.* Centauros & Sirenas, *ululas & onocrotalos in* Eſaia *legimus*. Nempe capitis decimi tertii verſu vigeſimo ſecundo, Ὀνοκένταυροι ἐκεῖ κατοικήσουσι. Et rurſus *Eſ.* 34. *v.* 11. Ὀνοκένταυροι οἰκήσουσιν ἐν αὐτῇ. Et verſu decimo quarto, Συναντήσουσι δαιμόνια ὀνοκενταύροις. Et *Vulgatus*, *Occurrent dæmonia onocentauris.* Et paulò poſt eodem verſu, Ἐκεῖ ἀναπαύσονται ὀνοκένταυροι.

Tamen prudentiores inter fabulas rejiciunt de *Centauris* quicquid affertur. Et ſi *Græcos* conſulas, reperies *Ariſtotelem* in libris, quos de animalium Hiſtoria tam accuratè ſcripſit, hos ne nominaſſe quidem: Et alios magno numero pro fabuloſis habere. Sed horum duplex eſt ordo. Alii enim ſolum negant ullos eſſe *Centauros*. Alii inſuper rationibus allatis hoc commentum refellunt. Ita ex primo ordine *Xenophon Cyrop.* libro quarto, *Chryſantem* inducit dicentem, hippocentauros, ſi qui eſſent, ſe maximè æmulaturum, Ὁ δὲ δὴ μάλιστα δοκῶ, ἔφη, ζώων ἐζηλωκέναι ἱπποκενταύρους, εἰ ἐγένοντο. *Agatharchides* de mari Rubro capite quarto dum in eo eſt, ut probet Poëtas multa mentiri, à *Centauris* ſtatim incipit, *Talium*, inquit, *ſumma capita breviter percurramus*, Κένταυρον γεγονέναι, Γηρυόνην, Κύκλωπα, Centaurum *fuiſſe*, Geryonem, Cyclopem, &c. *Diodorus*, libro quarto, Καὶ γὰρ ἐν τοῖς θεάτροις πεπεισμένοι μήτε κενταύρους διφυεῖς ἐξ ἑτερογενῶν σωμάτων ὑπάρξαι, μήτε Γηρυόνην τρισώματον, ὅμως προσδεχόμεθα τὰς τοιαύτας μυθολογίας, καὶ ταῖς ἐπισημασίαις συναύξομεν τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν, *Quamvis enim in theatris plenè perſuaſi neque* Centauros *eſſe biformes, qui ex diverſis corporibus coaluerint, neque tricorporem* Geryonem, *tamen has fabulas admittimus, & earum ſignificatione Dei* (Herculis) *honorem augemus.* *Plutarchus* initio libri quo probat virtutem doceri poſſe, *Boni viri nominantur, & dicuntur ſolum*, id eſt, ſolo nomine extant, ὡς ἱπποκένταυροι, καὶ γίγαντες, καὶ κύκλωπες, *ut* Hippocentauri, *&* Gigantes, *&* Cyclopes. *Lucianus* in *Hermotimo*, Ὅγε νῦν ἔπραττες, ἐπενόεις, οὐδὲν τῶν ἱπποκενταύρων καὶ χιμαιρῶν καὶ γοργόνων διαφέρει, καὶ ὅσα ἄλλα ὄνειροι, καὶ ποιηταὶ, καὶ γραφεῖς ἐλεύθεροι ὄντες, ἀναπλάττουσιν, οὔτε γενόμενα πώποτε, οὔτε γένεσθαι δυνάμενα; *Quod modo faciebas & cogitabas, nihil ab* Hippocentauris *&* Chimæris *&* Gorgonibus *differt, & quæcunque alia & ſomnia, & Poëtæ, & Pictores pro libertate ſua confingunt, quæ nec fuerunt unquam, nec eſſe poſſunt.* *Artemidorus Onirocrit.* libri quarti capite quadrageſimo nono, *Somniavit aliquis prolis cupidus, & uxorem prægnantem habens, hippocentaurum ſibi natum eſſe:* Gemini *ipſi nati ſunt infantes: Duo enim ſunt corpora hippocentauri. Sed neuter puerorum educatus eſt.* Οὐδαμῶς γὰρ ἐνδέχεται ἱπποκένταυρον γένεσθαι, εἰ δὲ καὶ γένοιτο, τοῦτον ἀδύνατόν γε τραφῆναι, *Nequaquam enim poſſibile eſt, ut naſcatur* Hippocentaurus: *nec ſi naſceretur poſſet educari.* Hęc illi. Jam qui ſequentur, argumenta etiam proferent à diverſa hominis & equi natura petita, quibus eos doceant in unum compoſitum non poſſe coaleſcere. *Heraclitus*, περὶ ἀπίστων. Λέγεται περὶ τὸ Πήλιον καὶ τὴν Φολόην γεγονέναι διφυεῖς, τὰ μὲν ἐπάνω τῶν λαγόνων ἀνδρῶν ἔχοντας, τὸ δ᾽ ἄλλο τοῦ μέρους πᾶν ἵππων· οὐκ ἀληθὲς δὲ τοῦτο· δύο γὰρ διηλλαγμένας φύσεις εἰς ἓν συνελθούσας ἀδύνατον ζωογονηθῆναι καὶ τραφῆναι, *Ajunt circa* Pelium *&* Pholoen *biformes fuiſſe, qui hominum habuerint quicquid eſt ſupra ilia, reliqua autem omnia equorum. Sed minimè verum hoc fuit. Naturæ enim duæ diverſæ, ſi in unam coaleſcant, fieri nequit ut vitales ſint, nec ut alantur.* *Palæphatus* in libro ejuſdem argumenti, & ex eo *Apoſtolius Adagio* 1033. Κένταυροι, ὡς θηρία ἐγένοντο, καὶ ἵππου μὲν εἶχον ὅλην τὴν ἰδέαν, πλὴν τῆς κεφαλῆς· εἴτις οὖν πείθεται τοιοῦτον θηρίον γένεσθαι, ἀδύνατα πιστεύει· οὔτε γὰρ ἡ φύσις σύμφωνος ἵππου καὶ ἀνδρὸς, οὔτε ἡ μορφὴ ὅμοια· οὔτε διὰ στόματος καὶ φάρυγγος ἀνθρωπείου δυνατὸν ἵππου τροφὴν διελθεῖν· εἰ δὲ τοιαύτη ἰδέα πότε ἦν, καὶ νῦν ἂν ὑπῆρχε, *Ajunt* Centauros *feras fuiſſe quæ equorum totam ſpeciem excepto capite habuerint. At talem feram quiſquis fuiſſe credit, ea credit quæ ſunt impoſſibilia. Neque enim conſonant natura equi & hominis, neque forma eſt ſimilis, neque per os & guttur humanum permeare poteſt equi alimentum. Quod ſi olim fuit talis ſpecies, ea hodieque extaret.* De eodem argumento *Galenus* multis diſputat de uſu partium libri tertii capite primo. Et docet hominem non potuiſſe *Centauri* inſtar eſſe quadrupedem, ὅτι πρῶτον μὲν ἀδύνατος τῇ φύσει τῶν τοσοῦτῳ διαφερόντων σωμάτων ἡ μίξις, *quia primo corporum naturâ tam diverſorum mixtio eſt impoſſibilis.* Addit ne quidem ex coitu ſpecierum tam diſſitarum animal poſſe procreari, & falli *Pindarum* qui *Centauros* natos eſſe aſſerit ex equabus *Magneſiis*, neque ſi natum fuiſſet, poſſe educari τὸ ζῶον τοῦτο ἄτοπόν τε καὶ ἀλλόκοτον, *animal ita abſurdum & alienum;* niſi gramine & hordeo velis inferiora nutriri, & ſuperiora elixis carnibus. Præterea ex hac forma homini nihil acceſſurum præter velocitatem in

locis

locis planis. At si opus fuerit πρὸς ὄρθον δραμεῖν, ἢ κάταντες, ἢ λοξὸν, ἢ ἀνώμαλον, *per acclive currere, aut per declive, aut per obliquum, aut per inæquale,* crura qualia habemus fore multo commodiora. Rursus, *Centaurum*, inquit, videre vellem οἰκοδομοῦμενον ἢ ναυπηγοῦμενον, ἢ διὰ τῶν ἱςῶν ἐπὶ τὰς κεραίας τῶν πλοίων ἀναῤῥιχώμενον, *domos ædificantem, vel naves fabricantem, aut per malum ad antennas navium manibus reptantem, & scandentem.* Ibidem: Quomodo ædificando per graciles & longas scalas ad altissimos parietes ascenderet? Item, quomodo remigaret, cum ne quidem sedere posset? Quomodo conscenderet arbores, ut fructus decerperet? Item, finge animo, aut fabrum, aut sutorem, aut textorem, aut scribam, quomodo sedebit ad opus? Homini enim soli hoc inest, commodè sedere in ischiis. Item: *Centaurus* nec sedere poterit instar hominis, nec jacere super terram instar feræ. Hæc ille, & multò plura; quibus probet ne quidem animo posse concipi quicquam absurdius, quàm si natura fingatur ex humana & equina conflata. Proinde vetus aliquis *Scholiastes* apud *Phavorinum* in Ἰξίων, cum *tragelapho* jungens *hippocentaurum* tanquam ex æquo conficta, οὐδέν ἐςιν, inquit, ὁ ἱπποκένταυρος, ὥσπερ οὐδὲ ὁ τραγέλαφος, Hippocentaurus *nihil est, ut neque* tragelaphus.

Romani quoque Scriptores idem sentiunt. *Cicero* libro secundo de *Natura* Deorum. *Quis enim* Hippocentaurum *fuisse, aut* Chimæram *putat?* Et libro primo *Tusculanarum Quæstionum. Qui enim satis viderit facto interitu universo, illud animal quod fuerit factum esse nihil, is planè perspiciet inter* Hippocentaurum *qui nunquam fuerit, & Regem* Agamemnonem *nihil interesse. Seneca Epistolâ* quinquagesimâ octavâ. *In rerum natura quædam sunt, quædam non sunt. Et hæc autem quæ non sunt, rerum natura complectitur, quæ animo succurrunt, tanquam* Centauri, Gigantes, *& quicquid aliud falsa cogitatione formatum, habere antiquam imaginem cœpit, quamvis non habeat substantiam.* Vult *Centauros* esse entia rationis, non realia. Hinc *Celsus* Jurisconsultus vanam haberi vult de exhibendo *Hippocentauro* sponsionem. *Quia quod non est,* inquit, *frustra promittitur.*

Sed & commenti vanitatem derident ipsi auctores, *Poëtæ* scilicet. *Lucretius* libro quarto.

Nam certè ex vivo Centauri *non fit imago,*
Nulla fuit quoniam talis natura animantis.

Et libro quinto.

Sed neque Centauri *fuerunt, nec tempore in ullo*
Esse queat duplici naturâ, & corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas.

Nempe, ut addit, cum equus anno tertio jam sit maturus & plenis viribus, eâ ætate infans vix dum excussit mammam. Verba sunt,

Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde,
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam: quin sæpe etiam tunc
Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.

Et quâ ętate pueri vigent, & excedunt ex ephebis, equus præ senio languet.

Post ubi equum validæ vires ætate senectâ,
Membraque deficiunt fugienti languida vitâ,
Tum demum pueris ævo florente juventus
Occipit, & molli vestit lanugine malas.
Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros *posse neque esse.*

Sic quidquid de *Centauris* jactatur, esse ex maximè ἀπίςοις, *Ovidius* his verbis docet *Tristium* libro quarto *Eleg.* 6. al. 7.

--- *credam prius ora* Medusæ
Gorgonis *anguineis cincta fuisse comis.*
Esse canes utero sub virginis, esse Chimæram;
Atruce quæ flammis separat angue leam.
Quadrupedesque homines cum pectore pectora junctos.

Id est, *Centauros*, qui partem pectoris humanam, partem equinam habuerint. Et ex *Lucani* sententia libro tertio, *est populum* Pholoe *mentita biformem*, id est *Pholoenses* falsò prædicant *Centauros* apud se esse natos.

Jam si *Centauros* extare credidit *Hieronymus*, è Patrum choro *Clementem* & *Basilium* illi opponimus, quibus *Centauri* sunt Θετταλικὸν, (a) & Ἑλληνικὸν (b) πλάσμα, Thessalicum, & Græcum *figmentum.* Et *Augustinum*, qui *Græcos* ait *finxisse* (c) *de* Centauris *quod equorum hominumque fuerit natura conjuncta.* Quin ab *Hieronymo* ad *Hieronymum* ipsum provocamus, qui hæc habet in *Es.* 14. *Pro* Onocentauris *quoque, quos soli* Septuaginta *interpretati sunt, imitantes* Gentilium *fabulas, qui dicunt fuisse* Hippocentauros, *tres reliqui Interpretes ipsum posuere verbum* Hebraicum אִיִּים *ijim.* Et in caput trigesimum quartum. Onocentauri, *& pilosi, &* Lamia, *quæ* Gentilium *fabulæ, &* Poëtarum *figmenta describunt.* Et in *Dan.* 4. Scyllam *quoque,* Chymęram, Hydram, *atque* Centauros, *aves & feras, flores & arbores, stellas & lapides factos ex hominibus cum narrent fabulæ.*

(a) *Lib.* 4. *Strom.*
(b) *De vera virgin.*
(c) *De civit. Dei, l.* 18. *c.* 13.

Hæc ut concilientur, primo hoc statuendum est *Centauros* in *Thessalia* non alia de causa fingi, quam quia *Græcorum* primi *Thessali* equos domuerunt, & in his *Chiron* equitandi peritiâ ita excelluit, ut cum equo videretur in unum coaluisse corpus. Unde factum, ut eum *Achilles*, & *Græcorum* alii *Heroës*, pro magistro habuerint. *Diodorus* libro quarto. Τινὲς δὲ λέγουσι τοὺς κενταύρους πρώτους ἱππεύειν ἐπιχειρήσαντας, ἱπποκενταύρους ὠνόμασθαι, καὶ εἰς πλάσμα μύθου καταχθῆναι ὡς διφυεῖς ὄντας, Centauros *nonnulli dicunt, cum equitare primi essent aggressi,* Hippocentauros *fuisse dictos, & id fabulæ confingendæ occasionem dedisse, ac si biformes fuissent. Plinius* libri septimi capite quinquagesimo sexto. *Frænos, & strata equorum* Pelethronius *invenit,* &c. *Pugnare ex equo* Thessali, *qui* Centauri *appellati sunt, habitantes secundum* Pelium *montem. Poëta* libro tertio *Georgic.*

Fræna Pelethronii Lapithę, *gyrosque dedère*
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Subsultare solo, & gressus glomerare superbos.

Lucanus libro sexto.

Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus *sonipes bellis feralibus omen*
Exiluit, primus Chalybem, *frænosque momordit,*
Spumavitque novis Lapithæ *domitoris habenis.*

Orosius libri primi capite decimo tertio. Thessalos Palæphatus *prodit à* Lapithis *creditos, dictosque fuisse* Centauros, *eo quod discurrentes in bello equites veluti unum corpus equorum & hominum viderentur.* Etiam ex *Hebræis Abarbanel* in *Joëlem* capite secundo, *Centaurorum* fabulam non multo aliter interpretatur. Verba sic habent כתבו הקדמונים מהיונים ממספרי דברי הימים מענין האנשים אשר קראו צינטא׳ורוס שהיו אומרים שהם היו ממראה מתניהם ולמעלה אנשים וממראה מתניהם ולמטה היו סוסים והמאמתים מהם כתבו שהיה אמתת הענין הזה שבימים הקדמונים ההם התחילו אנשים לרכוב בסוסים בגבעה אחרת והיו רבים בהם לשלול שלל ולבוז בז ושאר בני אדם שהיו בעמק היו בורחים מהם והיו חושבים שהם היו בריות משונות ושהאדם והסוס היה כלו גוף אחד אלא שחציו של מעלה היה איש ושחציו של מטה היה סוס ובא ארק״וליש הגדול וילחם עמהם והרגם ותפש מהם חיים ואז נודע האמת שהיו

שהיו אנשים רוכבים על הסוסים, *Scripserunt* Græci *veteres ex Historiis temporum de Centauris quos vocant, eos dici supra lumbos hominum habuisse speciem, & infra lumbos equorum. Sed qui sunt veraciores, rem sic referunt. Priscis temporibus cum primi hominum equitare cœpissent in monte quodam, & multi eorum spoliis auferendis & deprædationibus vacarent, & hos fugerent vicinæ vallis incolæ, tanquam portenta ex homine & equo conflata, & quorum pars superior hominem, inferior equum referret: Magnus ille* Hercules *prælio cum illis inito, alios interemit, atque alios cepit vivos. Tum vero patuit quid rei id esset, nempe homines fuisse equis vectos.* Hæc omnia ex *Palæphato*, quem consule. Vide insuper *Servium* in librum tertium *Georgicωn*, *Pindari* Scholiastem in *Pythia* odâ secundâ, Etymologicum voce Κένταυρος, *Tzetzem* Chil. 7. Hist. 99. & Chil. 9. Hist. 273. & de Centauri nomine reperies illos multa nugari. Mihi Centaurus vel *Hippocentaurus* idem est qui κέντωρ vel ἱπποκέντωρ, id est, qui pungit equum. Unde apud Poëtam *Iliad.* δ,

--- Καδμεῖοι κέντορες ἵππων,

& *Iliad.* ε,

Τρῶες μεγάθυμοι κέντορες ἵππων.

Ex κέντωρ factum κένταυρος, ut ταῦρος ex *Phœnicio* תור *tor*, γαῦλος ex גול *gol*, & Τάαυτος ex *Ægyptio* Θὼθ *Thoth*. Quod de *Thessalicis* centauris hactenus probavimus, conjectat etiam *Ælianus* de *Italico* illo *Mare* quem biformem fuisse volunt, Δοκεῖ δέ μοι, inquit, πρῶτος ἵππον ἀναβῆναι, καὶ ἐμβαλεῖν αὐτῷ χαλινὸν, εἶτα ἐκ τούτου διφυὴς πιστευθῆναι, *Mihi videtur primus equum conscendisse, & frænum ei injecisse, atque ea propter creditus fuisse biformis.* Nomen Μάρης, quod ibidem exponitur ἱππομιγὴς, fortè fuit deflexum ex *Germanico man-ros*; quasi ἱππάνθρωπον dixeris. Is enim aliunde videtur in *Italiam* se contulisse, putà, ex vicina *Germania*, atque ob id ipsum fingi ὅτι τρὶς ἀποθανὼν ἐβίω τρὶς, *ter mortuum ter revixisse*, quia cum in patriam subinde secederet, ab *Ausonibus* pro mortuo reputabatur.

Secundò, per *Centauros Cyprios*, in *Bacchi* copiis, quos cornutos passim describit *Nonnus* (d) & natos esse fingit è *Jovis* semine in terram sparso, tum cum *Paphiæ Veneris* amore arderet, plane aliud significari puto, nempe naves è *Cypro* insula, quam πρὸς τὴν ναυπηγίαν τῶν ξύλων, ad navium & classium fabricationem esse valde commodam *Strabo* & alii testantur. Unde est quod *trabem Cypriam Horatius* pro quavis nave usurpat. Naves *Centauri* sæpe vocantur propter *Centauros* pro ἐπισήμῳ, proræ appictos. Sic apud Poëtam *Æneid.* libro quinto, *Sergestus*, Centauro *invehitur magna*. Et *Æneid.* libro decimo, *Cupavo Cycni* filius *Ingentem remis* Centaurum *promovet*. Ut thalamegon suam *Veneti* hodieque *Bucentaurum* nominant. His *Centauris* affinguntur cornua, quia in nave sic vocantur antennarum extremæ partes. Idem *Æneid.* libro tertio.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

Et *Ovidius Metamorphoseωs* lib. 11. fab. decimâ,

Ardua jamdudum, demittite cornua, rector
*Clamat, & antennis totum *subnectite velum.*

Jovis semen in terra sparsum circa templum *Veneris Paphiæ*, unde nati illi *Centauri*, sunt glandes, quæ æque ac quercus, *Jovi* sacræ sunt: Nempe ex glandibus natæ sunt circa *Paphum* & *Papho* proximum *Acamanten* plurimæ quercus, unde materies classibus. Proinde *Geographus* libro decimo quarto ibi describit ὕλην πολλὴν, *plurimam sylvam.* Inde *Sphagnos Cyprius Plinii* libri duodecimi capite vigesimo tertio. Ita vocantur in quercu cani villi odore præstantes.

(d) Dionys. l. 5. v. 614. & l. 14. v. 193. & l. 32. v. 71.

* Al. subducite.

Tertiò, *Indica* illa *Onocentaura*, quam *Phile* ex *Æliano*, & *Ælianus* ex *Cratete Mysio*, & *Crates* ex *Pythagora* describunt, plane videtur fabulosa, cum tale animal in *India* nemo alius observaverit, & unius *Pythagoræ* fide nitatur: Non Magni illius, ut quidem puto, (nam ejus ævo India *Græcis* erat prorsus ignota. Et *Josephus* (e), *Plutarchus* (f), *Lucianus* (g), & alii apud *Laertium* (h) negant illum quicquam scripsisse;) sed alterius *Pythagoræ* recentioris, qui de *Mari Rubro* scripsit, ut ex *Athenæo* (i) constat. Neque ex se loquitur *Philo* cum dicit, Ἀνθρωπόμορφον εἶδον, Ἰνδὲ, θηρίον. Neque illa verba sic accipienda sunt ac si ipse profiteretur se vidisse onocentauram. Tantum per prosopopœiam alium inducit hanc feram *Indo* homini describentem, ut ab ipso doceatur, quodnam sit feræ genus.

Quartò, sive quid humanum habeat equinus fœtus, aut muliebris quid equinum, ut videre est in exemplis à *Plutarcho*, *Plinio*, & *Phlegonte* allatis; ex eo non probatur in rerum natura esse *Centauros*, cum hi sint monstrosi partus, & naturæ à scopo suo aberrantis prodigiosæ παρεκβάσεις (k). Ut cum *Sinuessæ* puer cum elephantino, & porcus cum humano, & *Frusinone* agnus cum suillo capite natus est. Quomodo id fiat, jam non quærimus, & an sub ipso conceptu à matribus haustæ imagines fœtum ita effingant, ut monstrosos concubitus sequantur monstrosi partus. Quod suspicatus *Thales* allato monstro *Centauri* formâ, *Periandro* fuit auctor τὸ μὴ χρᾶσθαι νομεῦσιν ἵππων, ἢ διδόναι γυναῖκας αὐταῖς. Vide etiam *Plutarchi* parallela capite vigesimo nono, ubi de *Epona* & *Onosceli*.

Quinto, spectrum diabolicum fuisse certò credimus hippocentaurum illum quem *Antonio* apparuisse tradit *Hieronymus* in vita *Pauli*. Quamvis pro incerto is habeat, spectrumne fuerit an verum animal. *Hæc*, inquit, *utrum diabolus ad terrendum eum simulaverit, an ut solet eremus monstrosorum animalium ferax, istam quoque gignat bestiam, incertum habemus.* Quod mirum, cum huic monstro verba tribuat, & humani sermonis intellectum, quæ non quadrare in brutum animal, nemo est qui non agnoscat. Certum item est onocentauros in versionibus *Græcâ* & *Vulgatâ* pro animali non usurpari, sed pro dæmonum spectris & larvis *Es.* 13. & 34. Rectè igitur *Theodoretus*, Καλεῖ ὀνοκενταύρους, ἃς οἱ παλαιοὶ μὲν ἐμπούσας, οἱ δὲ νῦν ὀνοσκελίδας προσαγορεύουσι, *Vocat onocentauros quas Veteres empusas, & qui nunc vivunt onoscelidas appellant.* Bis occurrunt pro איים, semel pro לילית, nocturno illo dæmone, de quo jam actum. Ideo persuasum Veteribus onocentauros esse dæmonis genus κάθυλον καὶ σκοτεινὸν, *sylvestre & tenebrosum.* Vide *Hesychium* & *Phavorinum*. Interim nullus capio, quorsum אבני בהו *lapides inanitatis*, mirâ & inauditâ metamorphosi LXX. Interpretes in onocentauros mutaverint *Es.* 34. *vers.* 11. Fallor, an *Aleph* omisso legerunt בני בהו, *filios inanitatis* seu eremi, quo nomine onocentauros & spectra quævis in desertis locis apparentia nominari putaverint? Est & id valde novum quod per onocentauros *Cyrillus* in *Esaiam* intelligit τοὺς ἀγρίους τῶν ὄνων, *sylvestres asinos* sive onagros. Et *Gregorius* in *Jobum* libri septimi capite duodecimo, lubricos & elatos. *Græco quippe eloquio*, inquit, ὄνος *asinus dicitur: Et appellatione asini luxuria designatur, Propheta attestante* (l), *qui ait, ut carnes asinorum carnes eorum.* Tauri *autem vocabulo cervix superbiæ demonstratur: Sicut voce dominica de* Judæis *superbientibus per Psalmistam* (m) *dicitur, tauri pingues obsederunt me*, *Gregorio* scilicet ὀνοκένταυρος idem est quod ὀνόταυρος.

(e) Lib. 1. cont. Apion.
(f) De fort. Alex.
(g) De laps. in salut.
(h) Lib. 8.
(i) Lib. 5. cap. ult. & l. 14. c. 3.
(k) Valer. l. 1. c. 6. Liv. Dec. 3. l. 7. Dec. 4. lib. 1.
(l) Ezech. 23. v. 20.
(m) Psal. 22. v. 13.

CAPUT UNDECIMUM.

De Verme שמיר *ſamir.*

Vermis שמיר ſamir, *cujus tactu lapides findi & diſſilire crediti, quando creatus. Ejus opera* Moſes Ephodi *gemmas, & tabulas Legis*, Solomon *templi lapides aptavit. Ad quem, vel ab* Aſmodæo *Rege dæmonum, vel ab aquila ex horto* Edenis, *vel ab upupa allatus, in arca plumbea ſervatus eſt uſque ad templi deſolationem.* Barbari *Scriptores* thamur *vocant, & à ſtruthione allatum ſcribunt. Probantur hæc ex* 1 Reg. 6. verſ. 7. *Item ex* Ezech. 3. verſ. 9. ubi שמיר ſamir *non eſt vermis, ut volunt, ſed duriſſimus lapis, nempe* σμιρίτης, *quo Veteres etiam uſi ſunt ad gemmas expoliendas, quod probatur contra* Cardanum. *In ſagittis* Æthiopum *idem lapis pro ferro fuit, iſque veneno tinctus. Quale ſit illud venenum. Cur fingatur* ſamir *ab upupa fuiſſe allatus.*

Libet hic nonnihil inſerere de verme שמיר *ſamir*, cujus operâ *Hebræi* fabulantur *Moſem Ephodi* gemmas, ac utraſque Legis tabulas, & *Solomonem* templi lapides aptaſſe ac expoliviſſe. Quamvis enim hordei granum mole corporis non exceſſerit, viribus tamen ita polluit ut ſolo tactu montes diſſilire coëgerit, & duriſſimos lapides levi conatu diffiderit atque dedolaverit. In *Pirke Aboth* Deus creaſſe legitur res decem veſperâ *Sabbathi*, in quibus fuit hic vermis. Quomodo is *Moſi* innotuerit, *Hebræi* non multùm quærunt. Sed eundem ut *Solomoni* ſiſtant in templi lapidibus poliendis ac dedolandis operam ſuam illi præſtiturum, nullum lapidem non movent. Sunt qui allatum fuiſſe aſſerant ab *Aſmodæo* Rege dæmonum. In ea ſententia ſunt *Talmudici* in tractatu *Gittin* fol. 68. a. Quamvis alii *Solomonem* malint ad upupæ nidum miſiſſe, in quo pullos repertos cum vitro includi juſſiſſet, mater ab eorum acceſſu ſe prohiberi non ferens, attulit vermem שמיר *ſamir*, cujus ſolo attactu diſſiliit illud vitrum, & confractum eſt. Unde eſt quòd de upupa dicitur in tractatu *Cholin* fol. 63. a. וזהוא שהביא שמיר לבית המקדש, *Hæc eſt quæ attulit vermem* ſamir *ad domum ſanctuarii.* Tamen cum hoc quoque aliis minùs placuiſſet, *Kimchius* in 1 *Reg.* 6. *v.* 7. Et auctor ẞ *Jalkut* ex *Midras* שוחר טוב, *Solomonem* qui linguas avium apprimè callebat, ab iis quæſiviſſe dictitant ubi eſſet שמיר *ſamir*. Quo audito confeſtim aquilam in hortum *Eden* volaſſe, unde vermem illum attulerit. Quem uſque ad primi templi deſolationem *Judæi* in arca plumbea ſummo ſtudio ſervaverint, rebus mollibus illi ſubſtratis, & copiâ furfurum ei abundè ſubminiſtratâ. Sed magno ſcilicet rei publicæ damno משחרב בית המקדש בטל השמיר, *Ex quo vaſtata fuit domus Sanctuarii, defuit* ſamir. Ita habetur in *Miſna* tractatûs *Sota* capite nono. Ad quem locum *Gemara* de uſu ẞ *ſamir* multa habet inſignia. Ipſa magiſtrorum loca, ex quibus hæc petita ſunt, in *Talmudico Buxtorfii Lexico* videre eſt ad vocem שמיר *ſamir*. Pro שמיר *ſamir*, *Barbari* Scriptores *thamur* ſcribunt. Et in his *Vincentius Bellovacenſis* upupæ ſtruthionem ſubſtituens, totam fabulam ita adornat *Doctrinalis* ſui libri decimi ſexti capite centeſimo vigeſimo tertio. Thamur *dicitur vermis* Salomonis. *Nam* Salomon *cum marmor Parium ad ædificationem templi de remotis partibus convehi præcepiſſet, conſcius prohibitionis Legis, quæ vetuit altaris ædificandi lapides ferro incidi, quæſivit experimentum in vermibus, quod ars humana neſcivit. Nam pullum ſtruthionis in vitreo vaſe recluſit, quem cum videret ſtruthio, & habere nequiret, naturaliter agnitam artem attentans, ad deſertum cucurrit, rediensque vermiculum tulit, cujus ſanguine vitrum linivit, & confractum eſt, ſicque fœtum eripuit. Quod videns* Salomon *hoc experimento, eodem genere vermis in inciſione duriſſimi marmoris uſus eſt, & effectum conſecutus eſt.* Otio noſtro abuteremur, & Lectoris patientiâ, ſi in his nugis refellendis operam impenderemus. Itaque fontes erroris indicâſſe ſufficiet. Quod habetur, 1 *Reg.* 6. *verſ.* 7. *Solomonis* templum ex lapidibus integris, prout advecti fuerant, ſic fuiſſe ædificatum, ut in eo conſtruendo nulli mallei, aut ſecures, aut inſtrumenta ferrea adhibita fuerint, *Gemariſtæ* in *Sota* ſic accipiunt, ac ſi ſimpliciter negetur templi lapides ullo ferro fuiſſe fiſſos, aut dedolatos. Itaque aliud fuit confingendum. Et commodum occurrit שמיר *ſamir*, quem lapide fortiorem fuiſſe poſt vetuſtiores *Hebræos* colligit *R. Selomo* ex his, *Ezech.* 3. *verſ.* 9. כשמיר חזק מצור, *ut* ſamir *rupe fortior eſt.* Ita enim ille accipit, cum planè aliud ſonent. Neque enim *ſamir* rupi, ſed utrique confertur, imò præfertur Prophetæ frons, tanquam utroque fortior. *Similem* τῷ ſamir (inquit Dominus Prophetæ) *firmiorem rupe conſtitui frontem tuam.* Præterea ibi שמיר *ſamir* non eſt vermis, ut nugatores volunt, ſed lapidis genus duriſſimum, ut *Jerem.* 17. *verſ.* 1. & *Zachar.* 7. *verſ.* 12. Plerique adamantem putant. Sed mihi שמיר *ſamir* eſt *ſmiris*, lapis tam durus, ut eo gemmarii ad gemmas expoliendas utantur. In quem uſum etiam à Veteribus eſt adhibitus, contra quàm ſenſit *Cardanus*. *Dioſcorides* libro quinto. Σμύρις λίθος ἐστὶν, ᾗ τὰς ψήφους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι. In noſtris exemplaribus ſcribitur σμύρις. Et in *Græcæ* verſionis pleriſque editionibus, *Job.* 41. *verſ.* 7. σμυρίτης λίθος. Sed in *Complut.* & *Pariſ.* majore σμιρίτης. Et in *Heſychio*, cujus ordo eſt alphabethicus, σμίρις eſt ἄμμου εἶδος, ᾗ σμήχονται οἱ σκληροὶ τῶν λίθων. Neque aliud eſt intelligendum. Ἄμμον enim, id eſt, arenam, ideo vocat, quia in tenuiſſimum pulverem contuſus ad opus adhibetur. Eodem refer hæc *Stephani* in Ἀρμενία: Παρέχονται Ἀρμένιοι λίθον τὴν γλύφουσαν καὶ τρυπῶσαν τὰς σφραγῖδας, *Habent* Armenii *lapidem quo ſigilla ſculpunt & terebrant*, id eſt, *ſmirin*. Et id ipſum *Herodotus* libro ſeptimo videtur ſignificâſſe, cum *Æthiopes*, qui in exercitu *Xerxis* erant, habuiſſe dicit καλαμίνους ὀϊστοὺς μακροὺς, ἀντὶ δὲ σιδήρου ἐπῆν λίθος ὀξὺς πεποιημένος, τῷ καὶ τὰς σφρηγῖδας γλύφουσι, *prælongas ex arundine ſagittas, pro ferro præfixas eo lapide quo ſigilla ſculpunt.* Et *Agatharchides* his verbis propè in fine libri primi, ubi de *Æthiopum* ſagittis: Τὰς ἄκρας τοῦ καλάμου κερκίδος ἀντὶ τοῦ σιδήρου παραμήκης τῷ τύπῳ λίθος ἀνεστήρικται, νεύροις ἐσφιγμένος, ὀξὺς μὲν ὑπερβολῇ, φαρμάκοις δὲ θανασίμοις βεβαμμένος. *In ſummo arundinis faſtigio, pro ferro longus lapis infixus eſt, funibus conſtrictus, ſuprà modum acutus, venenis verò mortiferis tinctus.* Sed lapidem illum neque *Herodotus*, neque *Agatharchides* nominant, quia illos adhuc latebat quomodo vocaretur. *Æthiopum* porrò ſagittas veneno intingi, præter *Agatharchidem*, ſcribunt *Theophraſtus Hiſtoriæ* libri noni capite decimo quinto, *Heliodorus* libro nono, *Claudianus* in *Stilichonem Panegyrico* primo, & *Cyrillus* in *Eſaiam* libro ſecundo. Sed quod ſit illud veneni genus, neſciremus abſque *Arabibus*, à quibus arbuſtum in *Arabiæ* Provinciis *Hegiaz* & *Thehamia* deſcribitur غلقة *ghalka* nomine, valdè amarum, quo coria concinnant *Arabes*

والحبشة تسم بها السلاح فيقتل من اصابه

Et eodem Abyſſini, *ſeu* Æthiopes, *tela ſic inficiunt*

ciunt ut moriatur quisquis iis læditur : Ita *Alcamus* & *Giauhari.*

De cætero cur fingatur upupa hunc vermem *Solomoni* attulisse, docuimus in capite de upupa; & in *Græcis* quoque Scriptoribus upupam legi, non quidem vermis virtute, sed vi cujusdam herbæ obstantia perfringere, & pullos suos in pariete inclusos in libertatem asseruisse.

CAPUT DUODECIMUM.

De Monocerote.

Græci *monoceroti vel asino* Indico *eadem fere tribuunt, quæ Scriptura* τῷ reem. 1. *Insignem proceritatem.* 2. *Cornu elatum.* 3. *Naturam feram & prorsus indomitam.* 4. *Robur magnum. Unde collegerunt* ראם *esse monocerotem.*

Quisquis vel *monocerotis* vel *asini Indici*, qui idem esse meritò putatur, descriptiones apud *Ctesiam*, *Ælianum*, *Plinium*, & alios legerit, facilè conjiciet, cur Lxx Seniores ראם *reem* putaverint esse monocerotem. Nempe *Græci* veteres monoceroti eadem ferè tribuunt quæ Scriptura τῷ *reem.* Primò enim ut in τῷ *reem*, sic in asino *Indico*, vel monocerote, si mavis, insignis est proceritas. *Ctesias* in excerptis apud *Photium*, Εἰσὶν ὄνοι ἄγριοι ἐν τοῖς Ἰνδοῖς ἴσοι ἵπποις, καὶ μείζους, *Sunt in* India *asini sylvestres equis pares, aut etiam majores. Ælianus* libri quarti capite quinquagesimo secundo, Ὄνους ἀγρίους οὐκ ἐλάττονας ἵππων τὸ μέγεθος ἐν Ἰνδοῖς γένεσθαι πέπυσμαι, *Feros asinos equis magnitudine non inferiores apud* Indos *nasci accepi.* Et de monocerote idem libri decimi sexti capite vigesimo, Λέγεται δὲ καὶ ζῶον ἐν τούτοις εἶναι μονόκερων, καὶ ἀπ' αὐτῶν ὀνομάζεσθαι καρκάζωνον, καὶ μέγεθος μὲν ἔχειν ἵππου τοῦ τελείου, *Dicitur & in iis* (Indiæ animalibus) *esse monocerotem quem carcazonum vocant, eumque habere equi adulti magnitudinem.*

Secundò, cum *reem*, cornu unicum, idque celsum & elatum habere collegissent ex his *Davidis* Ps. 92. v. 11. *Et attolles ut* cornu *reem*, *cornu meum :* Huc pertinere putaverunt quæ de asini *Indici* aut monocerotis unico in fronte cornu tradunt Veteres. *Ctesias*, Κέρας δὲ ἔχουσι ἐν τῷ μετώπῳ ἑνὸς πήχεως τὸ μέγεθος, *Cornu habent in fronte cubitale.* Cui mensuræ posteriores auctarium addiderunt. *Ælianus*, Κέρας δὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου (πέπυσμαι) ὅσον πήχεως τὸ μέγεθος καὶ ἡμίσεως προσέτι. *Cornu in fronte habere* (audio) *fere sesquicubitale.* Plinius, *Asperrimam autem feram monocerotem*, &c. *uno cornu nigro media fronte cubitorum duorum eminente.* Solinus, *Cornu è media ejus fronte protenditur, splendore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor.* Quod sequitur *Isidorus.*

Tertiò, ut רים *rem* à *Jobo* ferus & indomitus describitur, ita asinus *Indicus. Ctesias*, Ζῶντα γὰρ οὐκ ἂν λάβοις. *Ælianus*, Ζῶντα μὲν οὖν τέλειον οὐκ ἂν λάβοις. Et de monocerote idem, Τοῦτον δὲ τέλειον ἁλῶναί ποτε οὐδεὶς μέμνηται. *Plinius* de asino, *Hanc feram vivam negant capi.* Solinus, *Vivus non venit in hominum potestatem, & interimi quidem potest, capi non potest.* Isidorus, *Tantæ autem est fortitudinis, ut nulla venantium virtute capiatur.*

Quartò, ut de *rem* in *Jobo* dicitur, *magnum est robur ejus*, & in *Mose*, *cornua reem sunt cornua ejus, quibus populos feriet*, & in Psalmo, *à cornibus remim exaudies me.* Sic asinus *Indicus* vel monoceros describitur ut animal pugnacissimum, & tam calce quam dente & cornu venatoribus terribile. *Ctesias* de asinis apud *Photium*, Μάχονται δὲ καὶ κέρασι, καὶ λακτίσμασι, καὶ δήγμασι, καὶ πολλοὺς καὶ ἵππους καὶ ἄνδρας ἀπολλύουσιν, *Pugnant & cornibus & calcibus & morsibus, ita ut multos cum equos tum viros interimant.* Sed apud *Ælianum* multò uberius, *Quum* Indi *ipsos venatu invadunt*, &c. *adversos equites impetunt, cornibusque feriunt. Illis autem est tantum virium, ut quicquid percusserint, nihil obsistat; sed omnia eis cedant & dissecentur, &, si sors tulerit, diffringantur & perdantur. Equorum etiam latera incursu suo sic dilacerant ut viscera effundantur. Proinde timent equites ad eos accedere. Cum pœna sit illis quòd accesserint, morte miserrimâ mulctari, tamque ipsi quàm equi pereant. Sed & calcibus graviter pugnant. Et morsus eorum ita penetrant ut quicquid dente appetunt, avellant.*] *Græca* ideo prætermisi, quia nemini non sunt ad manum. Ex eodem fonte *Phile*,

> Ὁ μονόκερως δὲ θὴρ παρ' Ἰνδοῖς εὑρέθη,
> Δεινὸς μὲν ὀδ' ἰδεῖν, εἰ δὲ λὰξ ἐπισπέσοι,
> Βαρὺς μαχητὴς, εἰ δὲ κύψας ἐνδάκοι,
> Μόλις εὐφυὴς ἰατρικῆς χειρουργία,
> Πείσει παρελθεῖν τὴν φθορὰν τοῦ κινδύνου,

Monoceros apud Indos *reperitur, visu horrendus, & si calce irruerit, gravis pugnator, si autem inclinatus momorderit, vix industria medicinæ chirurgia liberabit à periculosa labe.* Et paulò post idem describitur

> Τὸ μακρὸν καὶ φθορᾶς πλῆρες κέρας,
> Μᾶλλον δὲ τραχὺ καὶ σιδηρέας ξύνης,
> Ὀξύτερον αὐτὸ καὶ τεθηγμένου βέλους,

Longum & exitiosum cornu, limâ ferreâ asperius, & acuminato telo acutius. Et verò utut monoceros sit cætera terribilis, tamen cornu maximè timetur. *Ælianus*, Ἔστι μὲν οὖν καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος ῥωμαλέον, ἀλκὴ δὲ οἱ τοῦ κέρατος ἄμαχός ἐστι, *Toto quidem corpore validus est, sed in cornu imprimis robur est inexpugnabile.* Solinus, *Cornu*, &c. *ita acutum ut quicquid impetat, facilè ictu ejus perforetur.* Et Isidorus, *ita acutum & validum ut quicquid impetierit, aut ventilet aut perforet.* Hæc afferenda putavimus in eorum gratiam qui *reem* volunt esse monocerotem, ut eos Lector sciat habuisse saltem in speciem, rationes non contemnendas quibus freti hanc sententiam amplecterentur. In quibus tamen nihil esse solidi suo loco docuimus.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Animalia terrestria fabulosa apud *Arabes.*

1. *In* Arabiæ *parte thurifera homines* μονοσκελεῖς, μονόφθαλμοι, μονόχειρες, *denique homines dimidiati, sermonis tamen & rationis usum habentes*, Arab. *dicti* نسناس nisnas, Plinio μονοσκελεῖς. Hebræis ארני השדה. *Horum quinque una venatione capti, quorum unus versus canebat non inconditos.* 2. Senagia *in Regione* Thebeth *animal visu necans, sed ipsum moriens, si priùs videatur. Aliud* Sengia *ibidem piscis venenosus.* 3. *In Regione* Dist *fera quadraginta cubitorum* فلمنط phalmant *nomine, urinæ aspersione homines exurens, quam non aliter evadunt quàm conscensa arbore* ساج sag. 4. Senad *animal lingua spinosâ ad elephantum accedens : Cujus catuli pascuntur capite è vulva exerto.* 5. Saraïs *in Regione* kabul, *vorans animalia quæ cantu suo allicit.* 6. *Animal, cornu divisum habens in ramos LXXII. unde mirabilis concentus. Verum nomen*, Sadhazag. *Quid sit* שדה sidda, *Eccles.* 2. *v.* 8.

Sido

Sido *mulier hymnorum inventrix.* 7. Mirag, *animal unicorne leporis instar, sed terribile.* 8. Gessasa, *jumentum* Anti-Christi *in mari* Rubro. 9. Acsar, *quæ pios ab impiis distinguet in fine mundi.* 10. Alborak, Mahumetis *jumentum, ejus forma, & velocitas, & quos habuerit sessores ante Prophetam.*

DUM in fabulis sumus, libet ex *Arabum* monumentis fabulosa quædam animalia hic exhibere, quæ vel illi de suo commenti sunt, ut sunt in fabulas valdè proclives, aut ab aliis desumpserunt, nugis *Græcorum* & *Hebræorum* interpolatis & auctis.

I. Agmen ducat النسناس *nisnas*, seu semi-homo. Ita enim uno verbo definiri queat hoc monstrum, cui dimidiati hominis forma tribuitur. Caput scilicet, & collum, & pectus dimidia, venter quoque dimidius, oculus unus, auris una, manus una, pes unus, quo licet ἀσκωλιάζων, tamen citissimè fertur, atque arbores etiam scandit. Versari addunt hos semi-homines circa paludes & maris littus in terra *Seger*, quæ est *Arabiæ Fœlicis* pars thurifera circa sinum *Sachalitanum*, ut alibi multis probavimus. Illis pro cibo esse semen السماق *sumak*, seu rhois arbusti, & الضر *sar*, seu granum terebinthi: ita enim vocant *Jemanenses*. Sermonis *Arabici* usum habere, & audiri nonnunquam inter se colloquentes, versus quoque cantitantes, eosque non inconditos, cujusmodi Scriptores *Arabum* multos proferunt. Itaque disputatur utrum feræ sint, quarum esus sit licitus, aut verò homines è gente *Gog* & *Magog*, ut quidam volunt; vel ex stirpe *Arami* filii *Sem*, quæ aliorum est sententia. Fabulæ porrò tam putidæ auctores, non unum atque alterum, sed plurimos citat *Damir* in farragine de *Animalibus*, & in his testem αὐτόπτην, si credimus, *Mahometem* الدلواري *Aldilwarium*, *Chronologum* urbis صنعا *Sanaa*. Refert is sibi cœnanti in quodam oppido terræ الشجر *seger*, oblatam esse in juris paropside manum hominis ut videbatur. A cujus esu cum abhorreret, dictum illi est hanc non esse hominis manum, sed feræ النسناس *nisnas*, μονόποδος, μονόχειρος, & τραγοπώγονος, quæ & *Arabica* lingua loquatur eleganter, & quandoque يرتجز الاشعار *lyricos versus pangat*; Cujusque adeo venatione posset, si vellet, illâ ipsâ nocte recreari. Quod se impensè cupere professus, & cum locorum incolis ad venationem profectus paulò ante *Auroram*, statim in quinque hujusmodi semi-homines inciderunt, quorum unus carmen canens octastichum non inelegans,

Versibu' quos olim Fauni *vatesque canebant*,

& quatuor alii, sermones de rebus variis inter se conferentes, à canibus deprehensi & capti sunt. Octastichum ipsum proferrem, si tanti esset.

In *Talmudico* tractatu כלאים, capite octavo feræ nomine אדני השדה *adane agri*, putantur id ipsum esse. Quo pertinent hæc *Maimonidis* אדני השדה הם חיות הדומות לבני אדם ואומרים המספרים חדושי העולם שהיא מדבר דברים רבים שאינם מובנים ודבורו דומה לדבור אדם שמו אלנאנס בלשון ערב *Adane agri, feræ, sunt hominibus similes: Quin iis auctoribus, qui res novas in orbe referunt, profert hoc animal verba plurima quæ non intelliguntur, quamvis sermo illius ad humanum accedat. Nomen* Arabicum *est alnanas.* Imò النسناس *alnisnas*. Ita enim legendum. Atque ut *Arabicum nisnas* geminatis radicalibus factum ab انس *anas*, id est, homine, propter similitudinem. Ita *Hebræum* אדן *adan* ab אדם *adam*, pari de causa. *M* & *N* permutata sunt, ut in נוף *Noph*, pro מוף *Moph*, id est, *Memphis*. Itaque אדני השדה, sunt homines agrestes seu feri. In *Jarchii* notis *Adan agri* aliis est מין אדם, *species hominis*; Aliis ברנש דטור, *homo montanus*. Item היא חיי מטבורא ופסק על טבורא לא חיי, *Fera est ab umbilico, sed parte quæ supra umbilicum est non est fera.* Cætera ibi vide. *Plinius* quoque libri septimi capite secundo, hominum genus describit *qui* μονοσκελεῖς *vocantur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltum.* *Arabes* huic *Plinianæ* fabulæ reliqua superstruunt.

II. In *Alkazuinii Mirabilibus* صنجة *senagia*, in terra *Thebeth* (quæ pars est *Indiæ Sinis* proxima) est animal immensæ molis; cujus lustrum parasangam patet. Huic *Gorgonum* ferè natura est: ut quo viso cætera animalia statim intereant. At si quod animal *senagia* prior viderit, ipsa moritur. Proinde clausis oculis huic feræ occurrunt, atque ita occisam vorant. Benè est quòd *senagia*, id est cymbalum, appellatur monstrum, cujus descriptio nihil quicquam est, quam κύμβαλον ἀλαλάζον. Est quidem in *Kaimachitis*, qui terræ *Thebeth* contermini sunt; verum animal صنجة *sangia* nomine, ex cujus felle fit venenum præsentissimum. Sed piscem esse, non feram, docet *Nubiensis Geographus Clim.* 4. part. 10.

III. Est & in regione الرشت *Dist* (quæ portio est *Tartariæ*) monstrum horrendum, informe, ingens, longum quadraginta cubitos, ungue & dente minax; corio impenetrabili, فلمنط *phalmant* vocatur ab incolis, qui hujus insidias vix aliter effugiunt quàm conscensâ arbore الساج *sag*, valdè procerâ. Quamvis hâc arte non semper evadant. Accedens enim monstrum ad arborem, urinam in altum quantum potest ejaculatur, & hominem si assequitur, exurit tanquam admotâ face. Aut si res non successerit, inclinato capite ad arboris radices, contentâ voce rugire nunquam cessat, donec grumis sanguinis ex ore erumpentibus medium crepet. Hæc *Damir* refert pluribus. Arborem ساج *sag* (*Talmudicis* שאגא, & *Chaldæis* שאגי & שגי, alii abietem, alii arceuthum, alii buxum interpretantur. Ego potiùs ebenum, quia *Sariph* ita describit

ساج هو شجر هندي وليس في الشجر ما
هو اكبر منه خشبه اسود صلب ويسموا في
الهوا كثيرا وفروخه تسموا وتمتدوا وله
ورق فيها يجي الشجرة منه تظل خلق
كثيرا وخشبه لا يتسوس مع القدم

Sag est arbor Indica, *quâ procerior nullâ est, ligno nigro & duro. Plerumque in aërem sursum attollitur, & rami ejus eminent & extenduntur. Folia habet quamdiu vivit, ita ut ejus umbram homines sæpe captent, neque ætate corrumpitur lignum ejus.* Multa sequuntur de medicis viribus hujus arboris, quarum plerasque ebeno tribui video. Hæc obiter de arbore, cujus apud Scripturæ Paraphrastas frequens

quens mentio. Ita *Chaldæus* uſurpat pro ברותי *Cant.* 1. *v.* 17. *Arabs* pro lignis *algumim* 2 *Par.* 9. 2. Et תדהר *Eſa.* 41. *verſ.* 19. à *Talmudicis* redditur שאגא. Et lignum *Gopher*, ex quo facta eſt arca *Noæ*, *Damir* in capite de ſcorpione aſſerit eſſe lignum الساج *ſag.* Sic etiam *Eutychius* pag. 34. ubi doctiſſimus Interpres reddit platanum *Indicam*, & folio ſequenti, fit ex eodem ligno crepitaculum, quo *Noë* convocat operas ad arcam fabricandam. In *Lexico Coptico* pag. 379. *Copticum* νισενθεῖναι, id eſt, lignum *Settim*, *Arabicè* explicatur خشب الساج *lignum ſag.* Sed de his alias pleniùs cum bono Deo.

IV. Ecce aliud commentum *Alkazuinii*: سناد *ſenad*, inquit, animal eſt elephante minus, bove majus, cujus catuli caput è vulva matris exerunt, atque ita paſcuntur donec invaleſcant. Sed quamprimùm invaluerunt fugam capeſſunt, ne lingat eos mater, quia linguam habet ſpinarum inſtar, quâ lingendo catulorum carnem divellit ab oſſibus. Addit hoc animal eſſe in *India* frequens, ſed in *India Cteſiæ* credo, quæ tota portentis ſcatet.

V. Idem, Regionis كابل *cabul* (propè *Indiam*) ſylveſtre animal deſcribit سرايس *ſarais* nomine, in naſo habens duodecim foramina, unde ſpiritus erumpens fiſtulæ ſonum imitatur, cujus modulatione reliqua animalia ad ſe allecta ſubinde capit & vorat, aut, ſi non poteſt capere, horrendo clamore fugat.

VI. In eodem *Alkazuinio* ejuſdem farinæ aliud animal reperitur in extremis finibus regionis الروم *Græcorum*, cornu diviſum habens in ſeptuaginta duos ramos concavos, unde quoties ducit ſpiritum, canoræ voces audiuntur, ad quarum concentum conveniunt omnia animalia. Sed & Reges ajunt hoc cornu ſibi comparare, & cùm venti flatibus illud recta opponunt, ex eo vocem emitti mirè jucundam, ita ut audientes propè ſtupeant. At ſi contrario ſenſu invertant, lugubres ſonos inde erumpere, quibus adſtantes ad fletum provocantur. Hujus animalis nomen in uno exemplari ſcribitur شادهوار *ſadhawar*, in altero شادهزار *ſadhazar*, ſed utrobique mendoſè. Legendum enim شادهزاج *ſadhazag*, id eſt, modulatè canens. Nempe هزج vel هزاج eſt modulata cantio. Et شاد *ſad*, vel *ſadin* eſt participium verbi شدي *ſada*, quod canere eſt. Ea notione uſurpant *Arabes* conjugatione prima, quarta & octava. Unde nomen شدي cantus, cantio. Atque id ipſum eſt שדה *Eccleſ.* 2. *v.* 8. de qua voce Interpretes tantoperè laborârunt. Dicit nempè *Solomon* ſe ſibi comparaſſe *cantores & cantatrices*, *& delicias filiorum hominis*, id eſt, qui recrearent homines שדה ושדות, *cantu & cantationibus*. Nam שדה eſt pro בשדה. Eâ voce veriſimile eſt, non quaſvis cantiones, ſed propriè ὑμνῳδίας ſignificari ab inventrice ſic dictas. Id eſt, *Sido* muliere apud Phœnices magni nominis, de qua vetuſtiſſimus ille Scriptor *Sanchoniathon*, ἀπὸ δὲ τοῦ Πόντου γίνεται Σίδων ἣ καθ' ὑπερβολὴν εὐφωνίας πρώτη ὕμνων ᾠδῆς εὗρε, *Ex* Ponto *autem* Sido *nata eſt*, *quæ propter canoræ vocis præſtantiam hymnorum cantum prima reperit.* Nempe ut à *Sapphò Sapphicum* carmen *Græci* dixere, ſic à *Sido* ὑμνῳδίας Phœnices שדות *ſidoth* vel *ſiddoth* appellâſſe veriſimile eſt.

VII. Eſt & in *Alkazuinio* معراج *mirag*, animal mirabile, leporis inſtar, flavi coloris, cornu nigrum in capite unicum habens, tam terribile ut illud ferarum nulla videat, quæ non illico fugiat. Hoc monſtrum reperiri addit in inſulis maris.

VIII. Fortaſſe in eadem illa inſula in qua latet الجساسة *algeſſaſa*, portentoſa bellua quam equitabit الدجال *Antichriſtus*, ut res novas inveſtiget. Id enim propriè جس *giaſſa*. Hanc *Ibnoſaida* & alii ſolùm latere dixerant in maris inſulis. Sed *Abu David Segeſtanus* probat in mari *kelzem*, id eſt, *Rubro*, degere ex triginta illorum Hiſtoria qui ex *Mecchæ* portu جدام *Gioddam* ſolventes, appulerunt in inſulam in qua illis occurrens hæc bellua, mira narravit.

IX. Huic gemina eſt altera اقصر *akſar* nomine, longa ſexaginta cubitos, capite bovis, oculis porci, auribus elephanti, cornibus cervi, collo ſtruthionis, pectore leonis, colore pardi, iliis felis, caudâ arietis, pedibus cameli, die judicii ex antro quodam emerſura cum virga *Moſis*, quâ piorum facies dealbabit, & ſingulis inſcribet مومن *maumin*, id eſt, fidelis, & ſigillo *Solomonis*, quo denigrabit vultum impiorum, & ſingulis inſcribet كافر *caphir*, id eſt, infidelis. Eam belluam ex antro ſuo ſemel eduxit Deus ad preces *Moſis*, qui illâ viſâ totus cohorruit, & rogavit ut reduceretur. Cùm apparebit ultimâ die, Sol conſuetum curſum intermittet, nec niſi ab occaſu orietur. Sunt qui hujuſmodi belluas volunt eſſe plures numero, & ſingulis regionibus ſuam aſſignant. Hic authores non profero, quia quotquot ſunt *Arabes*, ſibi placent in hoc commento, cujus *Mahometes* fertur eſſe auctor. Proinde non eſt quod à quoquam in dubium revocetur.

X. Non omittendum eſt in hoc cenſu Prophetæ jumentum البراق *Alborak*, id eſt, ἀστραπαῖον, dictum, quia fulgure velocius. Hoc jumento *Mahomet* noctis unius parte decimâ vectus eſt *Mecchâ Hieroſolymam*, & inde in cœlum uſque, atque è cœlo *Meccham* reductus, poſt multa cum Deo & prioribus Prophetis habita colloquia. Nempè يضع خطوة عند اقصى نظره *ponebat paſſum ad fines proſpectus ſui.* Unde probant ſuperâſſe ſeptem cœlos ſeptem paſſibus, quamvis quingentorum annorum itinere ſingulos ab invicem diſtare dicant. Hoc jumentum alii equo, alii aſino, alii mulo ſimilius fuiſſe putant. Plerique coloris albi, qui colorum eſt nobiliſſimus. Nonnulli رشماس, id eſt, ſternax & contumax, ideo fuiſſe putant, cùm illud conſcendit *Mahometes*, quia nullum hominem ſeſſorem antea habuerat. Tamen etiam *Abrahamo* & *Iſmaëli* & Prophetarum aliis ſerviiſſe plurium eſt ſententia, eaque habetur ſanior. Sed cum inter *Jeſum* & *Mahumetem* diu quieviſſet, nempe per annos ferè ſexcentos, non facilè ſe ſubmiſiſſet, niſi à *Gabriële* monitum, quem ſimul رديفة, id eſt, à tergo, vectum fuiſſe quidam aſſerunt. Quod tamen alii negant, quia *Mahumetes* مخصوص بالشرف propriam habuit dignitatem, quæ non patiebatur, ut Angelus una cum illo etiam à tergo veheretur. Proinde die reſurrectionis hæc eadem vectura erit Prophetæ peculiaris. His multa ſubjungerem de *Solomonis* equo volante, & de felibus qui alas habent veſpertilionis ab auribus ad caudam uſque protenſas, & de vulpe *Noæ* filii *Manſor*, qui alas aliquo accedente expandebat, & recedente premebat, niſi nugarum *Alkazuinii* jam tæderet.

C A-

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Aves fabulosæ apud *Arabes*.

1. Kaukis Arabum Phœnix, *non tamen unicus; nam, ut pyram suam accendat, rostrum affricat fœminæ suæ rostro.* 2. *Aves* ababil, *quæ* Abyssinos Meccham *obsessuros obruerunt lapidibus* sigil *in igne gehennæ excoctis.* 3. Hama *vel* Sada *avis, in quam mutatur spiritus ejus, cujus cædes est inulta, quæ sepulchro semper assidens clamat*, askuni, askuni. 4. Bukir *avis in* Thebaide *sterilitatem aut fertilitatem quomodo præsagiat.* 5. Sudaniæ *aves* Romam *quotannis olivas rostro afferunt quantum satis est in annum.* 6. Mussahir *avis, quæ semper insomnis est, mira virtus.* 7. *Avis* Indica *palumbi specie, veneno admoto fundit lachrymas ad sananda vulnera utiles.* 8. Karkaphenna *proditorum oculis alas suas illinens, eos reddit uxorum aquariolos.* 9. Anka *avis elephantes rapiens, quomodo milvos murem: Ab* Handala *Propheta cur in remotam insulam relegata. Quomodo capiatur ungulis in boves defixis.* 10. Ruch *avis ultra* Sinas, *cujus alæ singulæ patent decem cubitorum millibus. De eadem quid* Paulus Venetus. 11. *Dei gallus, cujus caput est in throno gloriæ, & pedes in Inferis, qui orandi tempus indicat. De eodem multa* Hebræi. *Serpens thronum Dei ambiens, cui sunt alarum septuaginta millia.* Nahar *animal in quarto cœlo, ex cujus plumis excutiuntur indies septuaginta guttarum millia, quæ in Angelos mutatæ stant circum domum* Mamur. *Huic subest templum* Mecchanum. *De bove & pisce terræ bajulis.*

Sequuntur aves aliquot fabulosæ. In his *semenda* Arabicè *semendah* vel *semendal* à *Contio*, *Cardano* & *Scaligero* pro phœnice habetur, qui traditur in igne vivere. Nos suprà Salamandram esse docuimus, nec in avibus censeri, nisi per summum errorem, cum sit lacerti species.

I. Sed de phœnice fabulam *Alkazuinius* ita adornat, planè aliter quàm *Græci* Scriptores

قوقيس هو طاير بارض الهند من شانه أنه عند التزاوج يجمع حطبا كثيرا في عشه ولا يزال الذكر منه يحك منقاره بمنقار الانثي حتي تتاجج النار من حكهما في ذلك الحطب ويشتعل فيحترقان فيها ويصيرا رمادا فاذا سقط المطر علي ذلك الرماد تولد عنه دود ثم تنبت له اجنحة ثم يصير طيرا ثم يفعل كفعل الاول من الحك والاحتراق

Kaukis *est avis in terra* Indiæ, *cujus natura est, ut ad coëundum multum lignum colligat in nido suo, nec mas rostrum suum cesset affricare rostro fœminæ, donec ex mutua fricatione accendatur ignis in illo ligno, & flammas concipiat, & uterque comburatur, & in cinerem redigatur. Super quem pluvia cum decidit, ex eo generatur vermis cui crescunt alæ, & fit avis, quæ eodem modo, quo prior, fœminæ affricatur & comburitur.* In uno exemplari hæc avis قوقس *kaukas* vocatur, & in altero قوقيس *kaukis*. Sed utrumque nomen corruptum est ex *Græco* فونيقس *phœnix*, quamvis à fabula phœnicis hæc fabula multum differat.

II. In *Alcorani Surata*, cui titulus est الفيل elephas, Deus in Abyssinos, qui quo anno natus est *Mahomet*, *Meccham* obsessuri venerant, immisisse dicitur

طير ابابيل ترميهم بحجارة من سجيل

aves ababil, à quibus impetiti sunt lapidibus ex sigil, id est, ex luto præduro in gehennæ igne cocto, eorum nominibus inscriptis quos ii lapides feriebant. Porrò quæ sint aves *ababil*, quas *Mahometes* hos lapides conjecisse vult, nondum constat inter Doctores, neque vero constabit unquam. Asserit *Said Ben Giabir* avem esse quæ degit & pullos edit inter cœlum & terram, rostro avis, & caninis pedibus. At *Achrama* vult avem esse viridem è mari ortam, cui caput sit leoninum. Et *Ibnoabas* كالبلشون *ut balsun*, quæ est ardeæ species. Et *Ibada Ben Musa* conjicit fuisse sturnos. Et *Aisa* species fuisse hirundinum; quales in *Mecchano* templo degunt. Quid si upupas voluerit, quas *Hispani* à *Mauris*, ut videtur, edocti, *abubillas* appellant?

III. Credunt *Arabes* (inquit *Damir* capite de الهامة *hama* ave) spiritum hominis occisi, cum non capitur ثباره *ipsius interfector*, mutari in *hamam* avem, quæ ad sepulchrum ejus perpetuo تزقو *occinat* اسقوني اسقوني *askuni, askuni*, id est, *potate me, potate me*, illius scilicet sanguine qui me interfecit, & avolet quamprimum captus est interfector. Quod ipsum alibi tribuit avi صدي *tsada*, quam ex capite hominis occisi prodire volunt, & id semper occentare, quamdiu umbrâ errat inultâ, *askuni, askuni*, adeoque à siti vocare صدي *tsada*, quia صادي *tsadi* est qui sitit. Quin صدي *tsada* est mas البومة *buma* bubonis, ut *Chaldaicè* צדיא *tsadja* Deut. 14. v. 16. in *Jonathane*. Nomen à verbo צדה *tsada*, vastare, desolare, quia in desolatis locis degit. *Plinius* libri decimi capite duodecimo, *Bubo deserta incolit, nec tantum desolata, sed dira etiam & inaccessa.* Ob id ipsum هامة *hama* vocatur. Nempe هومة *huma* est solitudo. Sed à sono vocis بومة *buma* dicitur, ut bubo, & βύας, Gallis *hibou*.

IV. البوقير *Albukir*, si *Alkazuinio* credimus, sunt aves albæ, quæ quotannis certo tempore conveniunt ad montem جبل الطير *gebal attair* nomine, quasi *montem avium* dicas, بصعيد مصر In *Ægypti Said* seu *Thebaide*, prope انصنا *Ansenam* (id est, *Antinoum*, ut ex *Coptico* Lexico discere est) urbem *Mariæ Ægyptiæ*, matris *Abrahami*, filii Prophetæ: Et super eum

eum montem يحلق *volant.* Atque in illo monte est كوة *foramen*, (Aliud exemplar habet كفة *pedicam*, forte meliùs) in quod omnes, & singulæ caput immittunt, & eximunt, dein in *Nilum* descendunt, & subinde redeunt, unde venerant; neque id facere desinunt, donec una caput suum in foramen sic immiserit ut illam retineat. Tum vero agitatur, & manet suspensa, donec يتلو *se distorqueat*, (Al. يتلف involvatur) & cadat post aliquod tempus. Unâ autem sic suspensâ, reliquæ statim avolant, nec in eo monte ulla apparet usque ad idem tempus anni sequentis. Addunt, avem quæ suspensa est, postquam multa agitatione se liberavit, avolare, & avibus sui generis jungi, quæ in illarum irruentes rostris suis diverberant, donec ad foramen redire cogant, à quo iterum suspendatur, quo facto abeunt, illâ relictâ.

Addit Sacerdos *Abubecrus* الموصلي *Mausaliensis*, (Aliis الضولي *Daulienfis*) Audivi من اعيان *ex oculis*, id est, ex oculatis testibus, illius urbis aves duas hærere in foramine cum annus est fertilis, unam cum est medius, nullam cum est sterilis. Hæc ferè ad verbum *Alkazuinius*; sed de more suo fabulosè, cum neque alii *Arabes*, neque *Coptici* in *Lexicis*, & *Nomenclatoribus* suis hujus avis uspiam meminerint.

V. *Sudania* السودانية vel *Sudana* السودانة, avis est, de qua sic *Damir*: Ajunt in urbe *Roma* arborem esse æream, super quam est ærea *sudania*. Ea sibilat quotannis cum olivæ maturuerunt. Atque eo statim conveniunt *sudaniæ*, quotquot sunt in illis regionibus, & tres olivas singulæ afferunt, unam rostro, duas pedibus, quas imponunt capiti æreæ *sudaniæ*. Ex his *Romani* exprimunt olei quantum satis est in totum annum. *Assaphius* in *Mirabilibus* idem referens, dicit *Romæ* esse طلسم علي صورة الزرزور من نحاس τέλεσμα *æreum sturni specie*, quod certo die anni, sibilo suo omnes sturnos *Romam* evocat, singulos cum oliva in rostro, unde oleum exprimitur quantum in annum sufficiat. Itaque *sudania* est sturni species. *Ibnosaida* definit avem σταφυλοφάγον.

VI. *Mussahir* المسهر, id est, excitans, ut auctor est *Hermes*, avis est, quæ postquam totâ die in quærendo victu occupata fuit, totam noctem ducit insomnem, & perpetua modulatione audientes ita afficit ut eorum nemo sit qui de somno cogitet. Exsiccetur in umbra cerebrum ejus, & sumatur ex eo drachma cum lacte & oleo amygdali, provocabitur sternutatio, neque dormiet qui sic sumpserit, & videbitur ex vino ebrius. Caput manu prehensum, aut appensum, dæmonium abigit, & gaudium conciliat quod vocationis terminos non transgreditur. Hactenus *Hermes* in *Damire*.

VII. *Ibnolathsir* in *Historiis*, & ejus Interpres *Ibnochulchan* ad *A. Hegiræ* CCCCXXI. quosdam *Indiæ* Reges referunt inter cætera dona obtulisse Imperatori *Machmudi Sebachthachini* filio avem علي هيئة القمري *palumbi specie*, cujus hoc proprium est, ut cum illi admovetur cibus venenatus, oculi fleant, & lachrymæ in lapidem obdurescant, qui cum contritus ponitur super latiora vulnera, ea claudit ipso momento.

VIII. Joculare est quod *Addinarius*, *Azzamchasarius*, *Ibnolathsir*, & alii referunt de ave القرقفنة *karkaphennâ*, mihi aliunde ignotâ. *Cum quis*, inquiunt, لا ينكر عمل السو علي اهله *non ignorat malum opus contra populum suum* (conscius, & particeps est consilii alicujus in rempublicam suscepti) *advolat avis* karkaphenna *nomine*, & *incidit super* مشريق *rimam portæ illius*, & *ibi* يمكث *manet* (Al. يكتب *scribit*) *per quadraginta dies.* *Et si is ignorat* (si verè non est mali conscius) *avolat avis*, & *abit* innoxia. *At si non ignorat*, *illius oculos alis suis illinit*, *atque is fit* ديوثا قندعا. *Arabes* eum sic vocant, qui uxoris suæ est aquariolus, atque illam se præsente aliis prostitui videt absque ullo sensu pudoris, ac si in eo nihil esset fœdum.

IX. *Anca Megareb* عنقا المغرب avis anca, seu gryphus ex occidente, est من الالفاظ الدالة علي غير معني *è vocibus quæ id designant*, *quod est sine significatione*, id est, quæ rem designant non existentem. Ita ferè *Arabes*, unde *Poëta* الجود والغول والعنقا ثلاثة اسما اشيا لم توجد ولم تكن *Probitas*, & Algol, (seu Empusa) & Anca (seu gryphus) *tria sunt nomina rerum quæ non reperiuntur*, *nec usquam extant.* De ea tamen *Arabes* mira narrant. *Damir* avem esse peregrinam ad extremum Occasum, quæ ponit ova sicut montes, & loca longinqua petit volatu suo, & ex eo nomen habet quod *in collo ejus* في عنقها est albedo tanquam torquis. *Alkazuinius* tantæ esse molis ut rapiat elephantes quomodo milvus murem: Cum volat ex alis ejus fragorem audiri كالسيل *tanquam torrentis*, (Aliud exemplar كدوي الرعد القاصف *ut fragorem tonitru vehementis.*) Vivere annos mille, & cum fœmina sua copulari circa annum vitæ quingentesimum. Et cum ponit ovum suum, multum torqueri. Fuisse aliquando inter homines, atque iis valdè infestam. Sed cum aliquando sponsam cum monilibus suis rapuisset, ei imprecatum esse *Handalam Saphuani* filium, Prophetam illorum temporum, & Deum illam relegasse in insulam hominibus inaccessam, in qua sunt elephantes, monocerotes, bubali, tigres, & reliquæ feræ, & aves rapaces. Addit unum exemplar, hanc insulam esse in *Mari* ambiente, id est, in *Oceano* sub linea *Æquinoctiali*. *Ilamæ* Sacerdos *Abulbaca Ocharitanus* in libro *Geographico*, cui titulus est شرح المقامات *descriptio locorum*, ait, in الرس *Russia*, (vel in *Armenia* circa *Araxem*) montem esse المخ *Almuch* nomine, elatum ad cœlos ferè per milliare, ad quem quotannis volabat avis *Anca*, magnâ mole corporis, facie humanâ, & omnibus animalibus, maxime avium pulcherrimis aliqua ex parte similis, ut montis illius volucres depasceretur. Quæ cum aliquando deessent, & pro avibus infantes, & puellam etiam invasisset, quæstos esse locorum incolas apud Prophetam suum *Handalam*. A quo cum fuisset diris devota, statim fulmine tactam

tactam cœlitus conflagrâsse. Vixisse porrò illum *Handalam* inter Christi & *Mahometis* ævum, in tempore الفترة cessationis, id est, quo desierunt ad homines mitti Prophetæ. De eadem ave sic *Ibnoabas* in fine libri, cui titulus est ربيع الابرار *ver justorum*, capite de *Avibus*: *Deus ætate* Mosis *creavit ancam avem, faciem humanam habentem, & ex unaquaque parte quatuor alas. Cui Deus ex omni re dedit* قسطا *portionem. Et creavit ei marem ad instar illius. Et* Mosi *dixit, creavi duas aves mirabiles, quibus pro viatico dedi feras quæ sunt circa domum sanctitatis* (id est, circa Templum *Jerosolymitanum*, quod nondum erat conditum.) *Et post tempora* Mosis, *super quem pax, eæ translatæ sunt in* (*Arabiæ* Fœlicis loca) Negidi *&* Hegiaz, *nec desierunt comedere feras, adeoque & pueros rapere, usque ad filios* Chalid *filii* Senan Abasæi, *qui cum illi maledixisset, ita excisum & consumptum est semen ejus, ut hodie in mundo non reperiatur.* Hæc ille. Sed & *Aristotelem* volunt huic causæ patrocinari. Eum enim ita *Damir* hic in partes advocat قال ارسطاطاليس في النعوت العنقا *Dixit* Aristoteles *in epithetis* (id est, in descriptione) *avis ankæ: Illa capitur venatione; & ex unguibus ejus fiunt* اقداح عظام للشراب *magna vasa potoria. Et illas venandi modus talis est. Inter duos boves simul junctos currus ponitur magnis lapidibus gravatus. Et in tugurio currui vicino latet aliquis ignem & aquam in promptu habens. Anca verò in boves irruens ut rapiat eos, postquam ungues in illis aut in illorum uno defixit, nec potest eos avellere, nec boves sursum tollere propter lapidum gravitatem,* &c. *Venator cum igne prodit, & comburit alas ipsius,* &c. Interim verum animal esse *ankam*, neque molis multo amplioris quam vulgus magnarum avium, *Ibnocholcan* his verbis docet: *Vidi in Historiis* Achmed Ben Abdallæ Alpharganæi نزيل مصر *Principis* Ægypti, Azizum *filium* Arami, Ægypti *dominum aves peregrinas apud se collegisse, quales nemo alius.*

فمن ذلك العنقا وهو طاير جاء من
صعيد مصر في طول البلشون واعظم
جسم منه وعلي راسه وقاية وفيه
عدة الوان ومشابهة من طيور كثيرة

Et in iis ancam, quæ avis ipsi venerat ex Ægypti Thebaide, *longa ut avis balsun* (id est, ardea) *& eâ major corpore, super caput * tutelam habens, & multicolores pennas, quæque plures aves referunt.* Quin *Damir* auctor est العقاب *alokab*, id est, aquilę genus, *vocari ancam megareb, quia ex remotis locis venit.* Proinde *Hebræum* עזניה *oznija*, quo aquilæ speciem significari certum est *Levit.* 11. *v.* 13. & *Deut.* 14. *v.* 12. *R. Saadias Gaon* عنقا *ancam* interpretatur, atque eo nomine immerito carpitur ab *Aben Ezra* his verbis טעה הגאון שתרגם אותה אלענקא כי זה השם בלשון ישמעאל על דבר שלא נמצא בעולם ולא היה ולא נברא אלא למשל וכן יודו חכמי לשונם אם כן לא יתכן שיאסור השם הדבר שלא היה, *Errat* Gaon *cum hanc vocem ancam interpretatur; quia anca* Arabicâ *linguâ rei nomen est quæ in mundo non reperitur, nec extat, nec creata est, sed tantum in parabolis usurpatur, quod agnoscunt illius linguæ periti. Proinde non convenit, ut prohibeat Deus usum rei quæ non extat.* Quin licet ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ *anca* sit avis fictitiæ nomen, tamen etiam pro vera ave sumi jam probatum est.

* Vox Arabica mihi suspecta.

X. Ancæ jungenda الرخ *ruch*, avis in extremas Sinarum insulas, id est, in primum orientem, ablegata, ut *anca megareb* in extremum occasum; quod ab illis prudenter factum, ne inter aves tantæ molis ulla sit de præda contentio. Neque enim *ruch ancâ* minor est. Ejus alæ singulæ patent juxta *Algiahid* عشرة الف دراع *decem cubitorum millia*, aut juxta *Abuhamedem Hispanum* عشرة الاف باع *Ulnarum millia* totidem. Neve dubites, in terram *Megareb*, id est, *Africam* occidentalem, venit mercator quidam, qui inter Sinas diu degerat. Habuit is radicem pennæ ex alis pulli ejus, novem aquæ utres continentem. Referebat idem se aliquando profectum ad mare Sinense ventum ad magnam insulam impulisse, ad quam cum appulissent, ut lignum & aquam ex ea sumerent, viderunt قبة tentorium magnum, altum supra centum cubitos, in quo لمعان وبريق *fulgor erat & coruscatio.* Quod mirati cum accessissent, deprehenderunt esse ovum avis *ruch*. Quod lignis, & securibus, & batillis, & lapidibus percutere non desierunt, donec à pullo divisum est, qui erat instar montis. Et ex alarum plumis se suspenderunt, illum attracturi. Sed alas suas ab iis excussit pullus. Ita ut nihil secum attulerint præter hanc plumam, quæ ex alis radicitus evulsa est, cum nondum esset perfecta. Tum pullum interfecerunt, & è carne ejus abstulerunt quantum potuerunt: Quam cum in illa ipsa insula coxissent, lignum quo eam in olla movebant, nigrum evasit. (Addit aliud exemplar, lignum illud fuisse ex arbore النشاب, ex qua sagittas & arcus fieri docent *Arabum* alii.) Sed & eorum senum, qui comederant, canities in nigritiam versa est, neque rediit unquam post esum hujus cibi. Interim cum sub vesperam ex insula discessissent, postridie ad Solis ortum avis *ruch* in aëre conspecta est, ut nubes ingens, habens inter pedes petræ fragmentum ad instar magnę domûs, atque ipsâ nave majus, quod super eos conjecit لما حاذي السفينة *Cum fuit è regione navis.* Sed cum navis præcessisset, illud in mare decidit. Et sic illos potentiâ & misericordiâ suâ eripuit Deus Optimus Maximus. Hæc *Damir* pene ad verbum. Ut jam modestus videri possit *Paulus Venetus*, qui de eadem ave hæc habet lib. 3. cap. 40. *Sunt & aliæ insulæ ultrà* Madagascar *versus meridiem; sed quæ difficillimè adiri possunt propter velocissimum maris cursum. Et in illis certo anni tempore apparet mirabilis species avis, quæ* Ruc *appellatur, aquilæ quidem habens effigiem: sed immensæ est magnitudinis. Ajunt qui illas viderunt aves, plerasque alarum pennas in longitudine continere duodecim passus, spissitudinem verò ejus proportionem tenere longitudinis, & totum avis corpus proportione respondere. Avis verò ipsa tantæ fortitudinis est, ut sola sine ullo adminiculo elephantem capiat, & in sublime sustollat, atque rursum ad terram evadere sinat; quo carnibus ejus vesci possit. Paulo* nimirum id affirmaverat nuncius quidam magni *Cham Cublai*, qui in illis insulis diu fuerat detentus. Potuit *Græculus* aliquis hujus fabulæ esse architectus, qui avem ita vocaverit ἀπὸ τοῦ ῥύγχους à rostri magnitudine, quomodo piscis *Ægyptius* ὀξύρυγχος ab acuto rostro nomen habet. Et trochili species κλαδαρορύγχος à mobilitate rostri. Propriè quidem, *Athenæo* teste, λέγεται ῥύγχος ἐπὶ τῶν συῶν. Sed & apud eundem meleagris avis ῥύγχος ὀξύτερον καὶ μεῖζον ἔχει.

VI. Hæc avis utut magna nihil est ad Dei gallum; de quo Pseudo-propheta, ut referunt multis *Arabes*;

Deus habet gallum album, cujus alæ sunt smaragdis, carbunculis, & margaritis موشيان *distinctæ. Harum una in Ortum, altera in Occasum est expansa. Caput est sub throno gloriæ, & pedes* في الهوي *in inferis. Quotidie summo mane* جوذن *orandi tempus præconio suo significat. Et illum audiunt omnes incolæ cœli & terræ, præter* الثقلين *graves* (supple peccatis, *Arabes* ita vocant dæmones, & homines.) *Proinde illi respondent omnes galli terrarum. At cum instabit dies resurrectionis, dicet ipsi Deus Optimus Maximus, alas tuas contrahe, & vocem tuam reprime, ut judicii horam instare sciant omnes cœli & terræ incolæ, præter* الثقلين *dæmones, & homines.* Alibi hunc gallum dicunt pedes habere في النجوم *in extremis mundi finibus:* Et caput aut collum منطوية *plicatum*, & مثنية *flexum* sub throno. Et circa هناة من الليل *concoctionem noctis*, id est, horâ quâ solet fieri ciborum concoctio, Deum canere hymnos sanctos, & gallum ei accinere. Et tres esse voces quas Deus semper audiat, vocem galli, vocem القاري assidue legentis (nempe in *Alcorano*, ut addit aliud exemplar) & vocem eorum qui summo mane peccatorum veniam petunt. Ex *Hebræis* pleraque sunt sumpta, qui de hoc gallo multa garriunt. Sic *Psal.* 50. *vers.* 11. pro his Prophetæ זיז, *& fera agri mecum est*, *Chaldæus* habet, *& gallus sylvestris, cujus pedes in terra stant, & caput cœlum usque pertingit, cantat coram me.* Quæ ferè ad verbum legere est in *Talmudico* tractatu *Bava bathra* capite quinto. Et *Job.* 3. *vers.* 7. ubi *Job* maledicens nocti qua natus est, *non veniat*, inquit, *cantus in ea*, *Chaldæus* habet, *non veniat cantus galli sylvestris ad laudandum in ea.* Et *Job.* 38. *vers.* 36. etiam in *Thargum*, *Gallo sylvestri* (*Hebraicè* לשבוי) *quis dedit intelligentiam, ut laudet Dominum suum?* De eodem gallo vide *Chaldæum*, Job. 39. vers. 16. & *Psal.* 80. *vers.* 14. & *Thargum* secundum, *Esther.* 1. *v.* 3. ubi de illo longa est fabula. Et *Esther.* 3. *vers.* 8. ubi legitur *Israëlitis* cum *Leviathane* apponendus in diebus *Messiæ*, ut observavit doctissimus *Buxtorfius* in *Lexico Talmudico.* Cui commento *Arabes* assentiri non puto, cum velint esse ملكا في صورة ديك *Angelum galli formâ.* Ita זיז *ziz*, Psal. 50. vers. 11. avis est ingens, quæ בשעה שהוא פורש כנפיו מכה גלגל חמה *cum expandit alas suas, obscurat orbem Solis.* Sic habet *Vajekra Rabba Sect.* 22. Et בר יוכני, *bar juchne*, quam alio nomine רנן *ranan* vocari vult *R. Selomo*, Job. 39. vers. 16. avis quanta sit, ex his collige quæ de illa legere est in *Bechoroth* פעם אחת נפלה ביצה בר יוכני וטבעה ס׳ כרכים ושברה ס׳ ארזים. *Aliquando cecidit ovum* bar juchne, *& submersit sexaginta pagos, & fregit sexaginta cedros.*

His avibus, credo, congener est serpens qui ambit thronum Dei, de quo القرطبي *Cordubensis Alcorani* Commentator, in expositione *Suratæ* غافر *Thronus Dei cùm creatus est, dixit; Nullam creaturam creavit Deus me majorem. Et* اهتز *exultavit propter magnitudinem suam. Sed circumplicavit illum Deus serpente, cui sunt alarum septuaginta millia, & singulis alis plumarum septuaginta millia, & singulis plumis facies totidem, & in unaquaque facie totidem ora, & in unoquoque ore septuaginta linguarum millia, unde quotidiè laudes prodeunt tot numero quot sunt guttæ pluviæ, & folia arborum, & lapides, & quantum est pulveris, & quot sunt dies sæculi, & Angeli in universum.*

Ejusdem notæ est & animal نهر *nohar* in quarto cœlo, de quo *Ibnosaida: Animal est* nohar *in quarto cœlo, quod quotidiè introducit Angelus,* (Aliud exemplar addit *Gabriel*) فينغمس فيه *ut nubes in eo colligantur, deinde educit* فينتفض انتفاضة *Et excutiuntur excussiones ejus. Inde exeunt septuaginta guttarum millia. Ex his totidem Angelos creat Deus, quibus imperat ut circumstent domum* المعمور Mamur. *Quod illi faciunt, nec revertuntur ad Deum amplius. Sed inter cœlum & terram jugiter manent, Deum laudaturi usque ad diem resurrectionis.* Domus *Mamur* est domus in cœlis, cui subesse *Mechanum* templum, & ad ejus exemplar factum esse fabulantur *Arabes.* Hoc citat *Damir* capite حيوان, ut probet etiam in cœlis esse animalia. *Ibnoabas* capite شوس eandem fabulam repetens, ait ex ejus plumis excuti guttas, unde creantur Angeli. *Arabicè* نهر *nohar*, vel نهار *nahâr*, est pullus otidis, quem in cœlo creandis Angelis guttas ex plumis suis excutere, cur velint *Arabes*, si quis quærat, is meritò dicetur cum ratione velle insanire.

Etiam huc pertinent bos & piscis, terræ bajuli, de quibus *Waheb Ben Menubba*, quem citat *Damir* capite الثور, *Terra est, ut navis quæ trahitur & venit. Et creavit Deus Angelum maximum & validissimum, quem terram subire jussit, & humeris eam bajulare: quod ille fecit. Eduxit scilicet manum unam ab Ortu, & alteram ab Occasu, & complexus est extrema terræ, & tenuit ea. Sed pedibus ejus non erat quietis locus. Creavit igitur Deus lapidem ex carbunculo, in cujus medio sunt septies mille foramina. Ex his omnibus exit mare, cujus magnitudinem nemo novit præter Deum. Hunc lapidem jussit Deus ut subesset Angeli pedibus. At lapidi prorsus non erat quietis locus. Proinde magnum bovem creavit Deus, cui sunt quatuor mille oculi, & aures, nares, ora, dentes, & pedes eadem proportione, omnes ab invicem distantes itinere quingentorum annorum. Et huic bovi præcepit Deus ut lapidi subesset, & eum ferret super dorsum & cornua sua. Illi porrò bovi nomen est* كيوثا (Ita unum exemplar, sed aliud melius ليوثا est enim nomen deflexum ex *Leviathan*) *At cum neque tauro quietis esset locus, creavit Deus piscem ingentem, quem nemo potest intueri propter magnitudinem ejus, & fulgur oculorum, & eorum amplitudinem. Nempe, ut ajunt, si poneret maria omnia in una narium suarum, illa essent ut granum unum sinapi in* فلاة *deserto. Hunc porrò piscem pedibus bovis subesse Deus jussit. Nomen illi pisci* بهموت *Behemoth.* Sequitur aquas pisci subesse, aquis aërem, aëri aquas inferiores, illis tenebras, in quibus rectè desinunt homines ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ. Ibidem alia quædam habent ex *Rabbinorum* lacunis hausta, de certamine inter has belluas futuro, ut recreentur fideles, quibus occisæ tandem apponentur, & piscis jecur maximè erit in deliciis. Qui plura de hoc pisce volet, legat *Damirem* capite النون, ubi quidam *Chaboligiari* narrat hunc piscem à diabolo fuisse sollicitatum ad excutiendam è dorso suo terræ machinam, & montes, & populos, & feras impositas, ut tanto onere levatus liberius respiraret. Quod cum jam-

jamjam esset facturus, Deum دابة reptile quoddam per nares illi in cerebrum immisisse. Quo graviter cruciatus, cum Dei opem multis precibus imploràsset, Deum ab hoc malo piscem ea lege liberàsse, ut ne ampliùs tam malo consultori, id est, diabolo, obsequeretur.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Animalia aquatica fabulosa apud *Arabes*, in quibus etiam aves marinæ. In fine multa de *ambaro* seu succino.

1. *Homines marini, ut* Abumuzaina *in* Ægypti *littore quandoque visus ambulans, qui ejulatu suo venatores ad misericordiam inflectit. Et* senex Judæus *è mari emergens nocte Sabbathi. Et* senex marinus *in mari* Damasceno. *Et* filiæ Græcorum *passis crinibus in mari* Græco. *Aliæ Historiæ similes. Pro veris hominibus habuit* Vives. 2. Dulhak, *formâ hominis struthionem inequitantis, vescens carne hominum quos mare ad littus ejicit.* 3. Alkawand, *id est*, Alcyon, *ubi quædam petita ex Historia ciconiæ. Item* alkawand *olei genus.* Simonides *emendatus.* 4. Mazur *avis, ova ponens in mari tranquillo, & nautas periculi monens.* 5. *Pisciculus* zamur, *balænis cantu suo quàm molestus.* 6. *Piscis, cui Dei &* Mahumetis *nomina inscripta.* 7. *Piscis* thalb, *quo dissecto in minimas partes eæ singulæ vivunt.* 8. *Piscis*, Mosis, & Josue, *cujus dimidium cum comederint, hodieque is non videtur nisi dimidiatus.* 9. *Phocarum genus, quæ naves spiculis suis incendunt, nisi ipsarum pelle obtegantur.* 10. *Serra piscis serram habens à capite ad caudam porrectam, & in capite duo ossa quibus remigat.* 11. *Bos aquaticus, qui è mari in terram ascendit ut fruges depascatur. Ambarum ejus stercus. Raiæ g. & salpam Veteres bovem vocarunt. Sed hic phoca significatur, quæ barbaris Scriptoribus* azel *pro* agel, *id est, vitulus.* Gim Arabum *efferri per* Z. *Alii ambarum ejici volunt à pisce, cognomine* عنبر ambar, *balæna* Mauritanis *& Æ*thiopibus. *Aliis ambarum ex pisciculo.* Avicennæ *locus ab Interprete omissus de ambaro ex mari* Germanico *seu* Balthico. *De eodem loca Veterum. Tres amnes ab invicem remotissimos,* Eridanum, Rhodanum, *&* Radaunum *propè* Dantiscum, *ubi ambarum, Veteres promiscuè sumpsisse. Cur* Avicenna Padi *populum in nucem mutaverit. Idem emendatus.* Karabe *vox* Persica *quid significet. Electri* Syrum *nomen non fuit* ܢܗܠܦ, *ut vult* Nicias, *sed* ܟܗܠܦ. *Succinum à succo.* Sacal Ægyptiis *hodie* sachol. Ἤλεκτρον *ab* Arabibus علك elec, *id est, resina.* עלוקא *aluca*, idem *Syris* ܥܠܘܟܐ-ܛܘܪܢܐ aluka-torna, *resina pini, hinc* ἤλεκτρον, *quod Veteres ex pino fluere crediderunt.*

I. Quia quicquid habent Veteres de maris monstris humanâ formâ visis, nostro sæculo curiosi magno studio colligunt; similes *Arabum* Historias ipsis scriptorum verbis libuit hic apponere, quamvis plerasque habeam pro dubiis, aut apertè fabulosis.

ابو مزينة ۞ سمك في البحر علي صور الرجل يقال انهم يظهرون بالاسكندرية ورشيد وبالبرلس علي صورة بني ادم بجلود لزجة واجسام متشاكلة لهم بكا وعويل اذا وقعوا في ايدي الناس وذلك انهم ربما برزوا من البحر الي البر يتمشون فيقع بهم الصيادون فيصيدونهم فاذا بكوا رحموهم واطلقوهم كذا قاله القزويني

Abu-muzaina, id est, pater decoræ, *piscis est maris humanâ formâ. Hi apparere dicuntur circa* Alexandriam & Rosetam & Borles (*Ægypti* urbes) *juxta formam filiorum hominis, pellibus viscosis, & corporibus benè conformatis. Flent & ejulant, cùm in manus hominum inciderunt. Cùm scilicet è mari emergunt, ut in terra ambulent, in eos incidunt venatores & capiunt; sed eorum flentium miserentur, & intactos dimittunt. Ita tradit* Alkazuinius.

الشيخ اليهودي ۞ قال ابو حامد الاندلسي والقزويني في عجايب المخلوقات انه حيوان في البحر وجهه كوجه الانسان وله لحية بيضا وبدنه كبدن ضفدع وشعره كشعر البقر وهو في حجم العجل يخرج من البحر ليلة السبت ويستمر حتي تغيب الشمس ليلة الاحد فعند ذلك يثب كما يثب الضفدع ويدخل الما فلا تلحقه السفن

Senex Judæus, *Dixit* Abu-hamed Hispanus, & Alkazuinius *in libro de miraculis rerum creatarum, esse marinum animal, cujus facies instar humanæ est, barba cana, corpus ut corpus ranæ, pili ut pili bovis, statura vituli: Atque illud è mari emergere nocte Sabbathi, & usque ad Solis occasum & primam noctem divagari, tum verò in mare insilire ranæ modo, & aquas subire, neque naves illud assequi.*

انسان البحر ۞ هو حيوان بحري يشبه الانسان الا ان له ذنبا قال القزويني

في عجايب المخلوقات وقد جا شخص بواحد منها في زماننا مقدداً كما ذكرنا وقيل انه يظهر ببحر الشام في بعض الاحيان من شكله انه شكل انسان له لحية بيضا يسمونه شيخ البحر فاذا راه الناس استبشروا بالخصب وحكي ان بعض الملوك حمل اليه انسانا ما فاراد الملك ان يعرف حاله فزوجه امراة فجاه منها ولد يفهم كلامه وكلام امه فقيل له ما يقول ابوك فقال انه يقول اذنب الحيوانات كلها في اسفلها فما بال هولا اذنابهم في وجوههم ۞

Homo aquaticus. Est animal marinum instar hominis, nisi quòd est caudatum. Dixit Alkazuinius *in* Mirabilibus *creaturarum. Allatum est corpus unius horum ævo nostro, quod conditum servatur, quomodo supra diximus. Porrò quandoque conspici dicitur in mari* Damasceno *animal hujus speciei, cui scilicet est hominis species, & barba cana, unde vocant senem marinum, & eo viso magnam annonæ vilitatem præsagiunt. Sed & hominem aquaticum ferunt Regi cuidam eße allatum, qui statûs ejus pernoscendi cupidus, uxorem illi dedit, à qua susceptus filius sermonem utriusque parentis intelligebat. Et rogatus aliquando quidnam diceret pater ipsius, respondit illum mirari, cur, cum reliqua animalia caudas haberent in infima parte, ipsi haberent* τὰς κέρκους εἰς τὸ ἔμπροσθεν.

بنات الروم ۞ قال ابن الابي الاسعث هي سمكة ببحر الروم شبيهة بالنسا ذوات شعور سبط والوانهن الي السمرة ذوات فروج عظام وثدي وعيون حسان في غاية الملاحة والظرافة ولهن كلام لا يكاد يفهم يضحكون ويقهقهون وربما وقعن في ايدي بعض اهل المراكب تصيدوهن فينكحوهن ثم يعيدوهن الي البحر ۞

Filiæ Arrumi, id est, *Græcorum*; aut, ut habet aliud exemplar, بنات الما *Filiæ aquæ*, seu aquaticæ.

Dixit Ibnolabialsaths, *pisces esse in mari* Græco *mulieribus similes, passis crinibus, colore subfusco, magnis pudendis, & mammis, oculis pulchris maximeque venustis & acribus, & sermonem iis esse qui vix intelligitur, inque risum & cachinnos passim effundi: & in nautarum manus quandoque incidere, qui captas ineunt, & in mare rejiciunt.*

In his *Arabum Historiis* potest aliquid veri subesse. Nam inter marina monstra, quædam humanâ formâ reperiri, aut quæ ad humanam proximè accedit, pro comperto habetur. Quorum alia legas per anchorarum funes ad navium fores & tabulata niti: Alia è mari in terram emersa per littus ambulare, & silicum collisione ignem noctu accendere: Alia rursùs mulierum amore ardere, iisque, nisi maturè subveniatur, vim inferre. Sed & fuere quæ capta cum hominibus diu vixerunt. Inter quæ *Pomeranenses* unum muliebris formæ memorant in urbe quadam *Edam* nomine aliquamdiu servatum, ad muliebria munera exequenda promptissimum, at de cætero salacissimum. Et *Gassendus*, in vita *Pireskii* libro quinto, unum describit visum non ita pridem in *Armoricano* littore. Tam enim in externo quàm in interno mari hæc monstra occurrere palam testantur tam veteres quàm recentiores *Historiæ*. Quo *Tritonum* & *Nereidum* origo referenda est. Sed planè fabulosum censeo, quod ab horum uno *Sabbatha* coli tradunt *Arabes*, atque alii tribuunt humani sermonis usum. Quamvis *Ludovicus Vives*, superioris sæculi Scriptor minimè vanus, idem confidenter asserat, adeoque veros homines velit in mari propagari. *Sunt*, inquit, *etiam homines in mari sicut in terra. Quod pro indubitato est habendum, vivere homines integros in mari, sicut* Plinius *tradit. Quorum unus captus ante annos duodecim in* Batavia, *quem viderunt plurimi. Etenim detentus est supra duos annos mutus, & incipiebat jam fari, quoad ictus bis pestilentiâ in mare est remissus gaudens & exiliens. Sed isti quoque ex terrestribus sunt hominibus progeniti.* Hæc ille libro secundo de veritate fidei *Christianæ* circa initium.

II. Aliud maris monstrum est الدهلاق *duhlak* nomine, vel الدلهاق *dulhak*, (aliud exemplar الدلخاف *dulchaph*) de quo *Alkazuinius* هو حيوان يوجد في جزاير البحر علي هيئة انسان راكب علي نعامة ياكل لحم الانسان الذي يقذفه البحر

Animal est quod reperitur in insulis maris formâ hominis struthionem inequitantis., vescens carne hominum, quos mare ad littus ejicit. Addit ex quorundam sententia monstrum idem naves aggredi, & ἐπιβάτας invadere & oppugnare, atque inclamare etiam صيحة فخر *voce gloriationis.* (Al. صيحة خر *voce ronchi.*) Puto legendum صيحة فرح *voce lætitiæ*, id est, lætâ, & gratâ auribus. Agitur enim de *Sirenum* cantu, quæ in insulis habitabant, & superiora virginum habuerunt, inferiora τῶν στρουθῶν, *passerum*, vel *struthionum*, & pro victu carnes hominum. Proinde apud *Poëtam* πολὺς ἀμφ' ὀστεόφιν θὶς ἀνδρῶν πυθομένων, *ingens illas circumstabat acervus ex virorum putrefactorum ossibus.*

III. *Græca*

III. *Græca* etiam est fabula de القاوند *alkawand*, de qua Damir وكره طاير يتعد في سحل البحر ويحضن بيضه في الرمل سبعة ايام ويخرج افراخه في اليوم السابع ثم يرقها سبعة ايام والمسافرون تتيمنون هذه الايام ويوقنون بطيب الوقت وحلول اوان السفر *Avis quæ nido suo metatur locum in maris littore, & ova sua in arena fovet septem diebus; & die septimo pullos excludit, deinper septiduum cibat. Et illos dies, qui navigant, pro auspicatis habent, & placidum cœlum expectant, & navigationi tempus commodum.* Agi de alcyone tam certum quàm quod est certissimum. Quamvis enim alcyonii dies aliter atque aliter definiantur, iis tamen à plerisque idem numerus qui ab *Arabe* assignatur. *Plinius* libri secundi capite quadragesimo septimo, *Ante brumam septem diebus, totidemque postea sternitur mare alcyonum fœturæ, & inde nomen ei dies traxere.* Et libri decimi capite trigesimo secundo, *Faciunt septem ante brumam diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt.* Et libri decimi octavi capite vigesimo sexto: *Circa brumam plerisque, bis septem alcyonum fœtura ventorum quiete mollius cœlum.* Ita etiam *Basilius* (a), *Eustathius* (b) & *Ambrosius* (c) in *Hexaëmeron*, *Aristophanis* (d) item & *Theocriti* (e) Scholiastæ. Nempe præiverat *Philosophus*, cujus verba sunt (f) Ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς· διὸ καὶ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ, ἀλκυόνειοι ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπάς, *Alcyon circa solstitium hyemale parit. Ideo septem dies qui solstitium præcedunt, & totidem qui sequuntur, si sereni sunt, alcyonii vocantur.* Quin & Philosophus habuit, quem sequeretur, Simonidem, cujus tetrastichum ea de re citat, sed mancum & mutilum, & vocibus ita inversis ut soluta videatur oratio, quę rhythmica est, & suis numeris adstricta. Ego illud sic restituo,

Ὡς ὁπόταν Ζεὺς χειμέριον κατὰ μῆνα πινύσκῃ
Ἤματα δυσθαλποῦς τεσσαρακαίδεκ' ἔτους,
Λανθάνεμόν τε μιν ὥραν ἐπιχθόνιοι καλέουσιν,
Ἱραν παιδότροφον * ποικίλας ἀλκυόνος.

Sic ubi Dictæo *brumali tempore missa*
Ab Jove *bis septem temperat aura dies;*
Ventiprema hæc anni tempestas nomine vero
Nutrix sacra vagæ dicitur alcyonis.

Quibus verbis cum *Simonides* eumque sequutus Philosophus, alcyonios dies quatuordecim numerent, quorsum *Suidas* undecim, *Eustathius* & *Phavorinus* quinque solùm ab iis numerari scribunt? Ita enim *Suidas*. Ἀλκυονίδες ἡμέραι, αἱ εὐδιειναὶ, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ διαφέρονται. Σιμωνίδης γὰρ ἐν πεντάθλοις τὰ φησὶν αὐτὰς καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς περὶ ζῴων. Et *Phavorinus* post *Eustathium*, Σιμωνίδης μὲν γὰρ πέντε φησὶν αὐτὰς καὶ Ἀριστοτέλης. Itaque aut corruptos esse oportet, aut corruptis *Aristotelis* exemplaribus usos *Suidam*, *Eustathium*, & *Phavorinum*. Nempe in numeris id sæpe accidit, quod vel tirones sciunt. Sed in *Simonide* numerus non potuit mutari, propter versus quos restitui. Tamen quia citantur ex illius πεντάθλοις, ex poëmatis titulo sumpta vox πέντε alcyoniorum numerum definire credita est. Illis porrò diebus dicit Arabs, *Deum mare continere, quominùs hyberno tempore super istius avis ova & pullos commoveatur*

(a) Homil. 8.
(b) Pag. 28.
(c) Lib. 5. cap. 13.
(d) In Ranis & in Avibus.
(e) In Thalysiis.
(f) Hist. l. 5. c. 8.
* Suspecta vox ratione metri.

لبره بادوبه عند كبرهما وذلك انهما اذا كبرا حمل لهما قوتهما وعالهما حياتهما الي ان يموتا *propter ejus pietatem erga parentes jam senes. Nempe fert illis victum suum cùm senuerunt, & per totam vitam sustentat eos donec moriantur.* Quæ petita videntur ex Historia ciconiæ, & perperam huc translata. Quamvis etiam alcyonis pietas celebretur, sed in conjugem. *Oppianus* in *Ixeuticis* apud *Gesnerum* pag. 89. *Fertur beneficium hoc (ut mari iis parientibus tranquilletur)* Nereides *in eas contulisse, propter insignem in maritum pietatem.* Quin κηρύλους *cerylos*, (qui sunt alcyonum mares, ut *Antigonus*, *Suidas*, *Aristophanis* Scholiastes, alii scribunt) γηράσκοντας αἱ θήλειαι βαστάζουσι τοῖς πτεροῖς, *cùm consenuerunt fœminæ, alis suis subvehunt.* Unde est quòd *Alcman* æger & senex, nec propriis pedibus ampliùs insistere valens, cerylus fieri cupit, ut gestetur senioribus.

Οὔ μ' ἔτι παρθενικαὶ μελιγάρυες ἱερόφωνοι
Γυῖα φέρειν δύναται· βάλε δὴ βάλε κηρύλος εἴην,
Ὅς τ' ἐπὶ κύματος ἄνθος ἅμ' ἀλκυόνεσσι ποτῆται
Νηεές, ἦτορ ἔχων ἁλιπόρφυρος ἔαρος ὄρνις.

Addit *Arabs etiam, ex hac ave sumi* شحم القاوند *adipem* alkawand *notum, quo excitatur anus, & solvuntur phlegmata diuturna.* Sed de alcyone nil tale lego. Tantùm hic ipse & *Abenbitar* meminere *olei alkawand* ex *Arabia Fœlici*, *Æthiopia*, & *India* afferri soliti; cujus in morbis frigidis & nervorum doloribus plurimus usus. At oleum illud animalis adeps non est, sed succus torculari expressus à fructu juglandi simili, illis locis peculiari. Itaque quòd hujus fructus nomen erat *alkawand*, ad avem transtulere *Arabes*; quia alludit ad *Græcum* ἀλκυών. Quod ne quis ab *Arabico* deducendum putet, *Grammatici* factum docent παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. Proinde densam aspirationem multi præfigunt, in quibus *Theocritus* in *Thalysiis*.

IV. Sunt etiam ex alcyonis Historia detorta hæc; quæ de ave المازور *mazur* scribunt *Arabes*, *esse avem benedictam in Oceano occidentali* يتيامن به اصحاب السفن *quam qui navigant, pro auspicata habent, quia ova ponit ad littus mari tranquillo: Proinde cùm ova illius vident, mare placidum esse colligunt.* Sed quę de eadem sequuntur, unde petita sint, fateor me ignorare, *Venit hæc ipsa avis, cùm ad locum periculosum aut belluam noxiam navis accedit, & coram vectoribus modo sursum, modo deorsum volitat, quasi periculi eos moneret, donec re deprehensâ nautæ recedant.* Hæc *Damir* ex aliquo mirabilium consarcinatore quem non nominat.

V. Fallor, an المازور avis nata est ex pisce الزامور *zumur*? Eædem utrobique literæ, nec quicquam diversum præter ordinem. Et *zamur* piscis quidem est ex definitione *Arabum*, sed à cantu sic nominatus, quia canorus est instar avium: Et de cætero tam φιλάνθρωπος quàm avis *mazur*, & nautis æquè acceptus, moribusque tam illi similis, ut vel utrumque appareat sub eadem incude cusum, vel unum ex altero esse factum. Nempe *zamur* à *Thaugidæo* describitur حوت صغير الجسم الوف الاصوات للناس يستانس باستماعها ولذلك يصحب السفن

السفن متبلزنا باصوات اهلها *piscis parvi corporis, mille vocum, quarum auditu sit familiaris hominibus; unde est quod naves comitatur, vectores cantu recreans.* Sequitur, si cetus accedat, τ̃ *zamur* in ejus aures statim insilire, & perpetuo cantu illi obtundere, donec ad vada & rupes cum impellat, ad quas tam importunum cantorem excussurus, toties caput allidit, & tanto impetu, ut tandem ipse sibi mortem consciscat. Inde pisciculum illum charum esse vectoribus, qui nihil non agunt ut apud se diu detineant, tanquam malorum averruncum. Et, si in retia fortè inciderit, beneficiorum memores dimittunt, ut sacrum piscem, quemque attingere sit nefas. Ejusdem pisciculi *Alkazuinius* obiter ita meminit, ubi de البالة sive balæna,

فاذا بغت علي حيوانات البحر بعث الله سمكة نحو الذراع فتلتصق باذنة ولا خلاص للبال منها فتطلب قعر البحر وتضرب الارض براسها حتي تموت

Et cùm irruit in maris belluas, pisciculum vix cubitalem immittit Deus, qui auri ejus adhæreat: A quo liberari balæna cum nequeat, petit fundum maris, nec ad mortem usque caput terræ allidere cessat. Hæc *Arabes.* At cum cetis *Græci* agunt multò clementiùs, cùm illis pisciculum adjungunt, qui sit viæ dux, & imminentia vada præmonstret, ne in illa temerè impingat.

VI. Jam quæ sequuntur, sunt multo θαυματωδέσερα. In *Alkazuinii Mirabilibus* narrat quidam *Arrachman*, *Aronis* filius, se, cum per mare Occidentis veheretur, venisse ad locum nomine البرطون *Albartun*, & in eadem nave fuisse juvenem صقلي *Sachaliensem*, qui hamo in mare projecto pisciculum fere palmarem piscatus est, in cujus aure dextra scriptum erat لا اله الا الله *non est Deus nisi Deus*, in cervice محمد *Mahomet*, & in aure sinistra رسول الله *Apostolus Dei.*

> *Dic quibus in terris inscripti nomina* Divûm
> *Nascantur pisces, & eris mihi magnus* Apollo.

VII. In libro magni nominis, cui titulus تحفة الالباب *beneficium animorum*, cujus auctor *Abuhamed Hispanus*, legitur in mari الروم *Græco* piscem esse cubitalem التلب *thalb* nomine, qui in minimas partes dissectus moveri non desinit. Et, si torreatur supra carbones, ex igne in coqui faciem insilit. Et caput ejus conjectum in ollam, lapide aut ferro obstructam ne exeat, non coquitur, neque moritur.

VIII. Est & alius, quem vocant حوت موسي ويوشع *piscem* Mosis & Josue, de quo hæc idem *Abuhamed* auctor ἀξιοπιςότατ☉. *Vidi piscem prope urbem* سبتة Septam *è stirpe piscis illius è quo comederunt* Moses *& puer ejus* (Josue), *cujusque dimidium cum vivificâsset Deus, iter suum ad mare persequutus est. Et stirps ejus hodieque in eodem loco perseverat. Piscis autem est cubito longior, latus palmâ, in cujus una parte nihil est præter spinas, & ossa, & cutem tenuem quâ obducuntur viscera. Sed & est unoculus, nec nisi medium habet caput. Proinde ab una parte qui videt, ab eo abhorret, ut qui speciem habeat exesi piscis & mortui. At altera prorsus sana est. Et ei benedicunt homines, & ad loca remota mittunt. Dixit* Ibno Atia: *Ego etiam piscem illum vidi qualis describitur.* Ne quis sit dubitandi locus, cum duo testes suppetant. Piget cætera addere de fonte vitæ ex quo piscis ille biberat, & de maris aquis quas sulcavit, quæ cum in lapidem obduxissent, per eas delatus est *Moses* in insulam remotissimam, unde attulit virgam illam θαυματεργικὴν, quâ in *Ægyptios* usus est. Multa hujusmodi nugantur in *Alcorani Surata* الكهف, id est, speluncæ, in qua de pisce illo agitur.

IX. Qui de minimis piscium in tam crassos errores impegerunt, eos ne mirere, si de magnis majora mentiantur. Ut cùm caput القوقي, id est, phocæ, spinis & spiculis armatum describit *Alkazuinius*, quibus non solùm configat obvios, sed & naves ita incendat, ut inter medias aquas tanquam fulmine percussæ ardeant & consumantur. Ita ut contra hanc pestem non aliud sit ἀμυντήριον, quàm ipsius phocæ pellis, quâ latera navium obtegi necesse sit. Certè apud *Plutarchum* (g), ὀ δοκοῦσιν ἐπιθιγγάνειν οἱ κεραυνοὶ τ̃ φώκης τοῦ δέρματ☉, οὐδὲ τ̃ ὑαίνης, *fulmina neque phocæ, neque hyænæ pellem putantur attingere.* Unde est quod illis (h), τὰ ἄκρα τ̃ ἱςίων οἱ ναύκληροι καταδιφθεροῦσι, *velorum summitates nautæ obducunt.* Et *ad fulminum ictus pavidi*, inquit *Plinius* (i), *altiores specus tutissimos putant, aut tabernacula è pellibus belluarum, quas vitulos marinos appellant, quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat.* Hinc de *Augusto Suetonius* capite nonagesimo. *Tonitrua & fulgura paulò infirmiùs expavescebat; ut semper & ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio.* Sed præter *Alkazuinium*, neminem alium reperies qui phocæ pellem opponat phocæ spiculis, quę nulla sunt. Et rem esse perridiculam sciunt quotquot phocam viderunt, quod & nobis sæpè contigit.

(g) *Sympos. lib. 5. quæst. 9.*

(h) *Ibid. lib. 4. quæst. 2.*

(i) *Lib. 2. cap. 55.*

X. In eodem *Alkazuinio* المنشار *serra*, cetus est in mari *Zingitano* ad montis molem accedens, cui sunt à capite ad caudam tanquam serræ, dentes bicubitales instar ebeni nigri: & in capite ossa duodecim cubitorum, quibus remigat à dextris & à sinistris. Quę fabulosa est *serræ* descriptio. *Serras* inter pisces memorat *Plinius* libri noni capite secundo, & libri trigesimi secundi capite undecimo, sed non describit, neque Veterum quisquam alius præter *Isidorum*, cujus verba sunt *Originum* libri duodecimi capite sexto. Serra *nuncupatur, quia serratam cristam habet, & subternatans navem secat. Gesnerus*, scolopacem piscem intelligit prælongo rostro, radium versus caudam habentem longum, durum, præacutum, alterâ parte *serratum* denticulis quæ *serram* planè referunt. *Gellius* marinam belluam, ex cujus fronte os unum eminet in modum *serræ* dentatum. Quod ad rostrum pertinere credidit *Rondeletius*, nullo auctore, quod quidem sciam.

XI. Nihilo verius, quod *ambarum Alkazuinius* scribit esse stercus بقر الما *bovis aquæ*, seu aquatici, qui è mari in terram ascendit ut fruges depascatur. Apud Veteres raiæ ὀξυρύγχου quædam species à mole corporis bos appellatur. *Salpa* item in *Hesychio*: Σάλπη, inquit, ἰχθῦς ποιὸς, ὃν καὶ βοῦν καλοῦσιν. Quod habet ex his *Pancratis* ἐν ἔργοις θαλασσίοις.

> --- σάλπαι τ' ἰσομήχεες ἰχθῦς,
> Ἃς τε βόας πορκῆες ἁλιζώοι καλέουσιν,
> Οὕνεκα γαςέρι φῦκ☉ ἀεὶ ἀλέουσιν ὀδοῦσιν.

> --- *æquali & corpore salpa,*
> *Quamque bovem vocat æquoreus piscator, aperto*
> *Gutture littoream quia semper commolit algam.*

Ubi

Ubi tamen à salpa bos distingui videtur, ut piscis alius congener. Utut sit, nec rajæ, nec salpæ quicquam habent commune cum ambaro, nec unquam è mari in terram migrant. Sed in *Alkazuinio* bos aquæ haud dubiè est phoca, qui mugitu, maxillâ superiore, & naribus, bovem aut vitulum refert. Unde *Phavorinus* ex aliquo veteri *Scholiaste*: Φώκη, θαλάσσιον ζῶον ἐστι χερσαίῳ βοῒ μᾶλλον παρόμοιον. Proinde illum *Massilienses*, & *Genuenses bovem marinum* appellant, *Galli* cum *Plinio vitulum.* Sic apud *Servium* in librum quartum *Georgicorum*, *phocæ sunt marini boves.* Et *Isidori Originum* libri duodecimi capite sexto. *Bocas dicunt boves marinos, quasi boacas.* Et *Festus*, *Bocas, genus piscis à boando, id est, vocem emittendo appellant.* Imò *bocas* pro phocas. Tale Βερονίκη, Βλίωπος, *&c.* Itaque hoc vult *Alkazuinius*, *ambarum* esse phocæ stercus. Nempe phocæ creduntur ambarum primo devorare, deinde egerere. Unde *Pandectarius*: Azel *est nomen piscis magni devorantis ambarum.* Ex his *Serapionis* capite centesimo nonagesimo sexto. *Mala est & illa ambra quam devorant quidam pisces magni qui dicuntur* azel, *qui cum degluiunt eam, occiduntur ab ea, & natant super aquas mortui, quos videntes homines de* Gingios (Zingitani) *projiciunt super eos uncos ferreos, & extrahunt ipsos de mari, & extrahunt ambram de ventre eorum.* Nempe *azel* est عجل *agel* vitulus. Solemne enim est Interpretibus *gim* & *z* permutare, quia literæ sunt sono similes. Sic جلاب *giuleb* illis est ζελάπιον, جبة *giubba* ζῆπα, جلجلان *gilgiolan*, sesami genus, ζιζελᾶν, جرافة *girapha* camelopardalis *ziraffa*, جدوار *geduar*, planta zingiberi similis, *zedoaria*, جند بيدستر *giunde beidufter* Castoreum *zundebedufter.* Sic عجل *agel* vitulus, *azel* & vitulus, id est, phoca.

At ambarum alii volunt ejici à ceto cognomine. *Damir* ودابة التي تاكله تدعي العنبر *& bellua quæ illud vorat, vocatur anbar. Leo Africanus* libro nono. *Ambarum à pisce ambaro ejici multi volunt.* Quem piscem aut balænam esse volunt, aut cetum illi mole parem. Leo ibidem: *Ambarum piscis est magnitudinis & formæ terribilis, qui vix conspicitur nisi mortuus, quia mare in littus illud ejicit. Caput durum est instar lapidis. Longitudo* XXV *orgyiarum, & amplius, ita ut balænæ nomen illi non malè conveniat.* Et *Paulus Venetus* libri tertii capite trigesimo nono, ubi de insula *Madagascar*: *In mari cete grandia capiuntur, ex quibus ambarum colligitur.* Et *Scaliger* in *Cardanum Exercit.* 104. §. 10. *In* Mauritanorum *libris hæc inveni, ambar ab incolis* Marocci *&* Fez *balænam dici.* Quin & apud *Æthiopes* ዐንበር : *anbar* est cetus. In *Evangeliis Æthiopicis*, Matth. 12. vers. 40. ita vocatur cetus qui devoravit *Jonam.* Hujus *Plurale* ዐናብርት : *anabroth*, id est, cete, occurrit *Dan.* 7. *vers.* 19. & in *Liturgia Romæ* excusa paginâ centesima septuagesimâ sextâ d. Sed obstat quod scuta fiunt ex pelle *ambar.* *Damir* العنبر سمكة بحرية كبيرة يتخذ من جلودها التراس ويقال الترس العنبري *Alanbar, piscis marinus magnus, è cujus pelle sumuntur scuta: Et tale scutum vocatur ambarium.* Unde colligas *alanbar*, nec esse balænam, nec ullum è majoribus cetis. His quippe corium est mollius, quam ut ad scuta possit adhiberi. Itaque hoc phocæ convenit magis, de qua sic *Oppianus* libro quinto *Halieuticωn*,

Φώκη δ' οὐκ ἄγκιστρα τετεύχαται, οὔτέ τις αἰχμὴ
Τρίγλυφος, ἥκεν ἕλοι κείνης δέμας ἔξοχα γάρ μιν
Ῥινὸς ὑπὲρ μελέων στερεὴ λάχεν, ὄβριμον ἕρκος.

Hispida fallaci phoca haud retinetur ab hamo.
Nec trifidæ corpus violatur cuspidis ictu,
Nam prædura cutis valida obtegit undique membra.

Sed sive à majori ceto dicas, aut à phoca sumi ambarum, aut etiam à pisciculo, quod *Assaphius* his verbis asserit في البحر دويبة تقصده رنكا ريحه وهو سمها فيقتلها فيلقطها البحر فيخرج العنبر من بطنها *In mari est animalculum quod propter odoris fragrantiam illud expetit. Sed est ipsi venenum lethiferum; & mare cadaver ejicit, & ambarum educitur ex ventre ejus.* Res *Avicennæ* meritò suspecta est, qui postquam rejecit, ut بعيد *remotum*, id est, probabile, quod ambarum alii زبد البحر *spumam maris*, *alii* روث الدابة *stercus animalis* esse asserunt, quædam addit quæ hic inserere visum est, quia in *Latina* editione planè omissa sunt, & in *Arabica* valdè corrupta

الا اني سمعت من يثق علي قوله
انه اخبرني بانه كان يبحر في
زمن الشباب وكان يسافر سفر
البحر فقال اني لما دخلت بلدا
من بلاد البحر المسمي عندهم
بحر جرمانيق ضحوة النهار كنت *
مع اقوام علي سحل البحر وعند
تموج البحر في السحل كنا نجد
العنبر علي افطاع والوان مختلفا
وكل من سبق اخذه منا كان له

* *Ita lege pro* بخاح فمانيق

Sed quemdam audivi, qui ut rem certam asseverabat, se juvenem olim maria frequentâsse, & maritima itinera pluria confecisse. Et cum, inquit, ad loca maris quædam devenissem, qui ibi vocant mare Germanicum, *circa diem orientem me contuli cum nonnullis ad littus maris. Et cum mare versus littora fluctuaret, ambari frusta varia reperimus, & diversorum colorum, quæ omnia illius erant qui primus occupabat.* Addit عادة هذا البحر هكذي ويكون دايما في كثير من الاوقات

Illius maris hunc morem eſſe, atque id ſemper accidere per certa temporum intervalla. Conſtat agi de mari *Balthico* in *Æſtiis* circa *Dantiſcum* & *Regimontium*, ubi quandoque ſuccinum in littora fluctus propellunt; ita ut abſque ullo labore poſſit à quovis colligi. Et quamvis etiam alibi proveniat ſuccinum, *Germanici* tamen ſuccini ea eſt copia & nobilitas, ut aliorum famam obſcuret. Proinde ſunt è Veteribus qui præter *Germanicum* ſuccinum aliud nullum agnoſcunt. *Tacitus* (*k*) ubi de *Æſtiis*, *Soli omnium ſuccinum, quod ipſi gleſſum vocant, inter vada atque in ipſo littore legunt.* *Theodoricus* (*l*) iiſdem gratias agens propter ſuccina dono data, *Hanc leviſſimam ſubſtantiam*, &c. *ante omnes homines patriâ veſtrâ offerente ſuſcipitis.* Veriſimile eſt olim in *Balthici* maris inſulis & peninſulis hoc bitumen exſudaſſe: Ita enim multi Veteres. In his *Diodorus Galliæ* nomine latius ſumpto, ita ut *Germaniam* etiam complectatur: Τῆς Σκυθίας τῆς ὑπὲρ τὴν Γαλατίαν τ' ἀντικρὺ νῆσός ἐστι πελαγία κατὰ τὸν ὠκεανὸν, ἡ προσαγορευομένη Βασίλεια, εἰς ταύτην ὁ κλύδων ἐκβάλλει δαψιλὲς τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. *Ex adverſo* Scythiæ, *quæ ſupra* Galliam, *inſula in* Oceano *eſt* Baſilia *dicta, in quam quod electrum vocant, fluctus abunde ejicit.* Et multo antè *Pytheas* à *Guttonibus* (ſeu *Gothis*) *Germaniæ* gente, æſtuarium accoli ſcripſerat *Mentonomon nomine, ſtadiorum ſex millium, ab hoc diei navigatione inſulam eſſe* Abalam (*Baſiliam* legit *Cluverius*, quam eandem eſſe vult cum *Suecorum* peninſula *Scandinavia*) *Illo vere fluctibus advehi & eſſe concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximiſque* Teudonis *vendere. Huic &* Timæus *credidit, ſed inſulam* Baltiam *vocavit* (à qua forte mare *Balthicum.*) Et *Methridates in* Germaniæ *littoribus eſſe inſulam aſſerit, vocarique eam Oſerictam, cedri genere ſylvoſam, inde* (ſuccinum) *defluere in petras.* Et *Xenocrates, vocari à Scythis*, (id eſt, populis ſupra *Germaniam*) *ſacarium, quoniam & ibi naſcatur.* Hæc apud *Plinium* libri trigeſimi ſeptimi capite ſecundo, ubi poſt aliorum ſententias ſuam quoque proferens, *Certum*, inquit, *eſt gigni in inſulis* Septentrionalis Oceani, *& à* Germanis *appellari gleſſum. Itaque & à noſtris unam inſularum ob id* Gleſſariam *appellatam* Germanico Cæſare *ibi claſſibus rem gerente*, Auſtraviam *à barbaris dictam.* Sed & *Tacitus*, *in occidentis inſulis*; Et *Caſſiodorus*, *in interioribus inſulis* Oceani Septentrionalis. Tamen in *Herodoto* longè antiquiore legas in extremis *Europæ* finibus Ἠριδανὸν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμὸν, ἐκδιδόντα ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορέην ἄνεμον, ἀπὸ τευ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστὶν, *fluvium quendam* Eridanum *nomine in* Septentrionalem *Oceanum exire, unde electrum venire fama eſt.* Et *Dantiſci natus Cluverius*, *Eridani* nomine *Rodaunum* vel *Radaunum* amnem intelligit, qui *Dantiſcum* præterlapſus ſub ipſis oppidi mœnibus, tertio à mari milliari in *Viſtulam* amnem fluit. Nempe *Græcos* vocis barbaræ ſonum emollientes ex *Radauno* vult *Eridanum* feciſſe, quod *Attici* fluvioli nomen eſt. Atque id quidem poterat ferri. Sed in eo errârunt longè gravius, quod flumen *Germanicum* è *Venedico* ſinu in *Veneticum* tranſtulerunt. Quid quod *Veneticum* illud flumen aſſerit *Philoſtratus* (*m*), quâ viâ non ſatis ſcio, ἀπάγειν τοῖς ἐν Ὠκεανῷ βαρβάροις τὰ ταῖς αἰγείρων ψήγματα, *deferre ad barbaros* Oceani *accolas populorum ramenta*, id eſt, electrum, quod *Phaëthontis* ſorores, in arbores populos mutatas, lachrymas fundere fabulantur. Sic apud *Apollonium* libro quarto *Argonaut. Rhodanus* cum *Eridano* fluvio electrifero confluens,

--- τῇ μέν τ' ἐπερεύγεται ἀκτὰς
Ὠκεανῷ· τῇ δ' αὖτε μετ' Ἰονίην ἅλα βάλλει,
Τῇ δ' ἐπὶ Σαρδόνιον πέλαγος, καὶ ἀπείρονα κόλπον
Ἑπτὰ διὰ στομάτων ἱεὶς ῥόον.

--- *magno hinc ſe murmure miſcet*
Oceano, Joniæque *illinc defertur in oræ*
Littora, Sardoumque *aliunde per oſtia ſeptem*
In mare præcipites fluctus agit ---

Ad quæ verba *Scholiaſtes*, Ῥοδανὸς ποταμὸς τῆς Κελτικῆς τῷ Ἠριδανῷ συμμιγνύμενος καὶ σχιζόμενος, τῇ μὲν εἰς ὠκέανον φέρεται· τῇ δὲ εἰς τὸν Ἰόνιον κόλπον, τῇ δὲ εἰς τὸ Σαρδόνιον πέλαγος. Quod idem eſt ac ſi *Rodaunum* & *Viſtulam Germaniæ* fluvios in *Oceanum*, *Eridanum Italiæ* in *Jonii* maris partem *Adriam*, & *Rhodanum Galliæ* in *Sardoum* mare exeuntes in unum compegiſſet. Hanc fabulam ex parte ſequitur *Dioſcorides*, ex quo *Avicenna* libri ſecundi capite *de nuce Romana*, hæc habet ab Interprete *Latino* prætermiſſa, & in *Arabico* ſic reſtituenda

يقال ان شجرة الحور الرومي
ينبت في النهر الذي يسمي ايريدانوس
وله صمغ يسيل من تلك الشجرة
وعند ما يخرج الصمغ يجمد في
النهر وهو الذي يسمي ايلقطرون ومن
الناس من يسميه خروسوفورن وهو الكهربا

Dicitur populus Romana *creſcere ad fluvium*, Eridanum *nomine*, *& ex illa arbore gummi fluere, quod quamprimum exiit, prope amnem illum concreſcit, & hoc eſſe, quod à* Græcorum *aliis* ἤλεκτρον, *ab aliis vocatur* χρυσοφόρον, *& à nobis carabe.* Pro الجوز, id eſt, nuce, ablato utroque puncto, ſcribendum الحور, id eſt, λεύκην populum arborem, res ipſa docet. Quamvis *Avicennam* ipſum ſcripſiſſe الجوز literarum ordo arguat. Itaque capite de *karabe*, *hoc*, inquit, *eſt gummi arboris*, nempe الجوز الرومي *nucis Romanæ.* Sequitur iſtud gummi eſſe *inſtar Sandarachæ confractæ*, tendens ad flavedinem شفاف والبياض *& albedinem* διαφανῆ *perlucidam* ſeu *tranſparentem.* Ita legit *Abenbitar.* At in *Avicenna* edito legas والبياض والاسفاق nullo ſenſu. Addit paleas & feſtucas ad ſe trahere, ideo vocari كاه ربا *kahrabe*, nempè بالفارسية *Perſicè*, quomodo hic legunt *Abenbitar* & *Latinus* Interpres. *Karabe* ſcilicet *Perſis* eſt سالب التبن *trahens paleam*, ipſo *Avicennâ* Interprete. Itaque كاه *kah* pro palea occurrit *Evang. Perſ.* paginâ centeſimâ decimâ nonâ. Sic in *Syria* ſuccinum vocari ἅρπαγα ſcribit *Nicias*

(*k*) *De morib. German.*

(*l*) *Caſſiod. Var. lib.* 5. *Ep.* 2.

(*m*) *Philoſtr. Icon. in Phaet.*

Nicias apud *Plinium*, quia folia & paleas vestiumque fimbrias rapit. Ut ἤλεκτρον dici volunt παρὰ τὸ ἕλειν τὰ ἐκτὸς, τριβόμενον γὰρ ἁρπάζει τὰ πελάζοντα φρύγανα. Hæc in *Etymologo*. *Syris* ἅρπαξ esset ܚܛܦ *chateph*, vel *chataph*. Quod pro succino cum nusquam extet, mihi fit verisimilius, *Syrum* succini nomen fuisse ܟܛܦ *ketaph*, & vocum similitudinem *Niciæ* imposuisse, aut Interpreti quo usus est, quisquis fuerit. ܟܛܦ *ketaph* propriè *Syris* est lachryma, vel resina, vel gummi arborum, in quo genere esse succinum Veteres crediderunt, & inde illi nomen inditum. *Plinius* libri trigesimi septimi capite tertio: *Quod arboris succum esse prisci nostri credidere, inde succinum appellantes. Tacitus* de moribus *Germanorum*: *Succum tamen arborum esse intelligas*, &c. *Isidorus* libri decimi sexti capite octavo. *Fertur arboris succus esse, & ob id succinum appellari.* Eodem pertinet vetus *Ægyptium sacal*, de quo *Plinius*: Nicias *in* Ægypto *nasci simili modo* (voluit) *& vocari* sacal. *Lexicon Copto-Arabicum* paginâ tercentesimâ quinquagesimâ nonâ. Σάχολ, كماما, lege كمكام, id est, gummi, vel resina *Arabum*. Vide *Giggeium*, & *Abenbitar* in ضرو. Fortasse etiam ἤλεκτρον *electrum* id ipsum est. *Arabibus* enim علك *ilc*, vel *elec*, est resina. Ita passim usurpat *Avicenna*. Et in *Abenbitare* علك الروم est ῥητίνη σχινίνη *resina lentiscina*, seu mastiche, علك الصنوبر ῥητίνη πευκίνη *resina pinea*, علك الصنوبر الكبار ῥητίνη στροβιλίνη *resina strobilina*, علك البطم ῥητίνη τερμινθίνη *resina terebinthina*, علك الحب الخضرا *resina grani viridis*. Idem علك الشرو ῥητίνη κυπαρισσίνη *resina cupressina*, علك النيتوب ῥητίνη πιτυίνη *resina picea*, علك الانباط *resina* Nabateorum, id est, *resina pistacii*. *Syri* per *Koph* ܥܠܘܩܐ *aluka* scribunt. Inde in *Ferrarii Lexico* ܥܠܘܩܐ gummi, succinum. An hinc electri vocem sumpserint *Græci* veteres à *Phœnicibus* edocti, viderint peritiores. Quin cum ארן *oren*, *Ebræis*, & אורנא *orna*, *Chaldæis*, & *Syris* sit pinus (ita reddunt LXX, *Hieronymus*, *Kimchius*, *Pagninus*, *Boderianus*, *Schindlerus*, alii, *Es*. 44. *v*. 14.) quidni ἤλεκτρον putemus vocem esse compositam & contractam ex עלוקת־אורנא *alukat-orna*, quasi dicas *resinam pini?* Id enim esse succinum senserunt nonnulli Veterum. Plinius: *Nascitur* (succinum) *defluente medullâ pinei generis arboribus.* Item: *Pineæ autem arboris esse, indicio est pineus in attritu odor, & quod accensum, tedæ modo ac nidore flagret. Isidorus* libri decimi sexti capite octavo. *Constat non esse succum populi, sed pineæ arboris.* Et capite vigesimo tertio. *Ex pini arboribus fluit quod succinum dicitur.*

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Probatur *Hasmal* in *Ezechiele* esse aurichalcum.

In succino maximè placet color aureus. Proinde χρυσὸν *vocatur*, χρυσίζον, *&* χρυσοήλεκτρον. *Et electri nomine vocatur auri species, nempe quæ argentum habet admixtum. Unde pallere dicitur hoc aurum. Tamen in eo argenti solum quinta portio, al. tertia. Electrum hoc naturale. Ejus usus quam antiquus. Electrum etiam pro crystallo sumptum, quia* ambaro *est simile. Succinum* Germanis *olim* gleſs / *& vitrum* glaſs. *Electrum tria significat*, 1. *succinum*, 2. *aurum argento mixtum*, 3. *crystallum. Quæritur quo sensu* Græci *usurpent, cum in* Ezek. חשמל hasmal *electrum reddunt.* Arabs *in uno loco reddit* karabe *succinum, in altero* maha *crystallum. Beryllus crystallo quam similis.* Mahu Æthiopicè *vitrum. In* Æthiopia *vitrum fossile, ex quo loculi.* Obsidianus, *vel* Obsianus *lapis, aliud pretiosius.* Maha, *vel* mahu, *crystallum unde dictum. Diatreta quid propriè.* Ἤλεκτρον *in* Græca *versione non est succinum, nec crystallum, quæ in igne non lucent.* Orphei *de crystallo locus malè acceptus. Crystallum Soli oppositum ignem concipere, de quo multi Veteres. An eo igne in sacris uti liceat. Electri nomine auri speciem à Senioribus intelligi. Ita accepisse Veteres. Cur hoc electrum statuant esse auro preciosius.* Hasmal Hebræis *Angeli. Vocis origines ridiculæ. Cur* Romulus *dictus* Altellus. *Probatur* hasmal *esse rem inanimam. Metallum hac voce significari ex auro & ære conflatum.* Nun *initiale sæpe deficit. Æris multa species quibus aurum admixtum, aut quæ auro colore vel precio sunt similes.* 1. *Æs* Indicum, *ex quo* Darii *batiacæ.* Batiacæ *unde dictæ. De hoc ære mentio*, Esd. 8. vers. 27. *vasa templi ex eodem ære juxta* Josephum. שהב, *quis color.* 2. *Æs coronarium*, Græcè χολόβαφον, *quia ex taurorum felle tinctum.* 3. Pyropum *æs, in quo quinta auri portio. Sardiis & cerauniis idem color, & collis columbarum.* Pyropum *parmis inductum.* 4. Corinthium *æs ex auro, argento, & ære. Hujus tres species. Usus longe antiquior* Corinthi *excidio.* 5. Aurichalcum, *scilicet vox ex auro & ære composita, ut volunt. Quin* orichalcum *est æs montanum. Cur ita dictum.* Aurichalcum *nonnullis æs vulgare. Quanti olim pretii. Inter præcipuos ornatus. Dubitant quidam, an nativum verè fuerit.* Plato, Aristoteles, Plinius, Pollux, *&c. extare negant. De eo locus* Hesychii *emendatus. Æs* Demonesium orichalcum *dictum.* Mossynœcum *æs.* Orichalcum *album. Andiris* orichalcum *arte factum. In* Apocalypsi χαλκολίβανον, *unde dicatur. Variæ conjecturæ.* 1. *Esse æs* laban, *id est, album* Hebraicè. 2. *Esse æs in igne candefactum*, Hebraicè libbon. 3. *Æs Livianum.* 4. *Æs ex* Libano *effossum.* 5. *Thus masculum æris speciem habens.* 6. *Aliquid mixtum, ex metallis, vitro, & gemmis constans, in* Suida. *Hoc non posse intelligi* Apoc. 1. *quia talis mixtio nondum in usu. Neque thus, quia in igne non lucet. Neque æs* Libani, *ubi nullum æs fuit. Locus* Deut. 33. vers. 15. *quam obscurus. Regnum* Soba *non fuit in* Libano, *sed ad* Euphratem. *Æs in* Cypro, *montibus* Chryseis, Carmelo, Fenno. Sarepta *unde dicta.* Sidon

cur πολύχαλκος. *Æris* Liviani *non magna gloria.* Καλκολίβανος, Ezech. 1. v. 7. & Dan. 10. vers. 6. *æs* קלל, *id est*, *splendens*, *ut* Arabibus جليل, *unde marmor*, Chaldæis גלל. Koph & Gimel *permutari.* קלקל *lævigare.* Ezech. 21. v. 21. *Sagittæ cur lævigatæ. Ibi de* Βελομαντεία. *Concluditur æs* קלל kalal Joanni χαλκολίβανον *esse æs lucidum & album. Quale orichalcum &* Mosſynœcum. *Et* hasmal *esse æs auro concolor*, *ex quo* Darii *batiacæ. Voces quædam semi*-Persicæ, *semi*-Ægyptiæ, *semi*-Hebrææ, *& semi*-Arabicæ.

Bene est quod in electri mentionem incidimus, ne si per nugas *Arabum*, cum Lectoris tædio & fastidio, tam varium opus finiamus,

--- *turpiter atrum*
Desinat in piscem mulier formosa superne.

Oblatâ igitur hâc occasione pro corollario libet hic aliquid addere de *Ezechielis electro*, quod *Hebraicè* dicitur חשמל *hasmal*, quia in ea voce hærent Interpretes, & *Hebræorum* commentaria frustra consulunt. Ut res repetatur altius, sciendum est inter succini species illud maximè placere quod est aurei coloris. *Hesychius* χρυσίζον vocat: *Callistratus* apud *Plinium* χρυσοήλεκτρον: & *Philostratus* χρυσὸν *aurum*, cum dicit λείβεσθαι τῷ χρυσῷ τὴν Ἡλιάδα αἴγειρον, *auro stillare populum* Heliadem, *Apollonii* sui libri quinti capite primo. Inde nomen electri etiam auro inditum, non tamen puro, sed cui argentum est admixtum: Hinc electrum *Strabo* lib. tertio dicit μίγμα ἔχει ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, *mixturam habere argenti & auri.* Et *Pausanias* in *Eliacis* prioribus ἀναμεμιγμένον εἶναι ἀργύρῳ χρυσὸν, *aurum esse argento mixtum.* Et Jurisconsultus, *Si quis electrum ex alieno auro argentoque miscuerit.* Et *Silius* libro primo,

Electri gemino pallent de semine venæ.

Gemino, id est, auri & argenti. *Dionysius Areopagita* libro primo de *Cœl. Hier.* capite decimo quinto, Τὸ μὲν ἤλεκτρον ὡς χρυσοειδὲς ἅμα καὶ ἀργυροειδές. *Tertullianus* adversus *Hermogenem*, *Electrum licet ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamen nec aurum appellabo, sed electrum.* Et adversus *Praxetam*, *Ex carne & spiritu mixtura quædam, ut electrum ex auro & argento. Theodoretus* in *Ezechielem*, Τὸ ἤλεκτρον οἱονεὶ μικτὸν τὸ εἶδος ἔχει, καὶ οὔτε χρυσῷ οὔτε ἀργύρῳ παρεοικὸς, ἀλλ' ὥσπερ ἑκατέρου κρᾶμα τυγχάνει, *Electrum quasi mixtam speciem habet, nec auro simile est nec argento, sed utriusque permistio. Gregorius* in eundem *Ezech.* libri primi Homil. secundâ, *Electrum quippe ex auro & argento est. In electro dum aurum argentumque miscetur, argentum ad claritatem crescit, aurum verò à suo fulgore pallescit.* Rectè *pallescit*, ut ante *Silius*, *gemino pallent de semine.* Et *Statius Theb.* libro quarto,

Electro pallens, & jaspide clarus Eoâ.

Et *Martialis*,

Pallida sic niveo radiant electra metallo.

Et *Plutarchus* in libro de *Pythiæ* oraculis, Ἀνακεραννύντες ἀργύρῳ χρυσὸν, ἰδίαν τινὰ καὶ περιττὴν, ἐμοὶ δὲ φαινομένην νοσώδη χλωρότητα καὶ φθορὰν ἀκαλλῆ παρέχουσι, *Aurum argento miscentes, proprium quendam & singularem pallorem exhibent, sed qui mihi, qualis ægroti & deformis corruptio, videtur esse.* Et *Prudentius Psychomachiæ* sect. 6.

--- *quam summa rotarum*
Flexura electri pallentis continet orbe.

Non tamen argentum & aurum in electro miscebantur æquis portionibus. Sed

Ἤλεκτρον δ' ἐκάλητο, μέρη πρὸς τέσσαρα χρυσοῦ,
Ἀργυρίου ὁπόταν πέμπτον ἐπῆλθε μέρος,
Tunc habet electri nomen, cum partibus auri
Quatuor, argenti portio quinta venit.

Unde *Plinius*, *Ubicunque quinta argenti portio est, electrum vocatur.* Nempe, ut ibidem additur, *si quintam portionem excessit, incudibus non resistit.* Itaque hoc demum electrum verum est, de quo *Martialis* libro octavo *Epigr.* 51.

Vera minus flavo radiant electra metallo.

Tamen electrum fieri scribunt *Servius* & *Isidorus*, *de tribus partibus auri, & argenti unâ.* Et apud *Ennodium* in *Parænesi* electrum vocantur καταχρηστικῶς multa metalla simul conflata, *Semper admirabilis*, inquit, *electri corpus, numerosa metallorum membra pepererunt.* Electrum vel naturale est, vel factitium. Naturalis enim electri multa mentio apud Veteres. Vide imprimis *Plinium*, *Servium*, & *Isidorum.* Usum ejus fuisse antiquissimum docet ab *Helena* sacratus ex electro calix in æde *Minervæ Lindiæ.* Et quod in *Hesiodo* scutum *Herculis*

Ἠλέκτρῳ τ' ὑπολαμπὲς ἔην, χρυσῷ τε φαεινῷ
Λαμπόμενον. ---

Et *Odyss.* σ', *Penelopes* monile aureum ἠλέκτροισιν ἐερμένον, *electris conclusum.* Et *Odyss.* δ', *Menelai* domus bracteis renidens,

Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε καὶ ἀργύρου ἠδ' ἐλέφαντος.

Unde *Plinius*, *& electro auctoritas*, Homero *teste*, *qui* Menelai *Règiam*, *auro*, *electro*, *argento*, *ebore fulgere tradit. Sophocles* etiam in *Antigone*, cum auro *Indico* commendat τὸ πρὸ Σάρδεων ἤλεκτρον, *electrum* Sardense. *Sardibus* nempe *Gygis* fuit & *Crœsi*, & arenas aureas olim volvebant *Pactolus &* Ladon *fluens sub* Sardibus; *flumen tulit aureum later, quod conquadravit religio.* Ita *Festus* in verbo *later* ex *Varronis Hecatombe.* Proinde ut *Homerus*, *Hesiodus*, & *Sophocles*, ita Recentiores passim aurum & electrum simul jungunt, ut vicina metalla. Sic apud *Lucianum* ex ore *Herculis Gallici* prodeunt σειραὶ λεπταὶ χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου εἰργασμέναι, *catenæ tenues ex auro & electro fabrefactæ.* In *Lampridio*, *Heliogabalus scope auri porticum stravit & argenti, dolens quod non posset & electri. Gregorius Nazianz. Carm.* 2.

Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε φαάντερον, ἠδ' ἐλέφαντος.

Et *Carm.* 3.

--- χρυσοῖο καὶ ἠλέκτροιο τάλαντα.

Et *Carm.* 63. in fine,

Χρυσῷ τ' ἠλέκτρῳ τε καὶ ἀργύρῳ, ἠδ' ἐλέφαντι.

Et *Jambico Carm.* 18.

Οὐ χρυσὸς, οὐκ ἤλεκτρος, οὐδὲ ἄργυρος.

Sed & crystallum à Veteribus ἤλεκτρον dicebatur. Hinc in *Dionysii Periegesi* versu 317. verba hæc Ἠδυφανὴς ἤλεκτρος ἀέξεται, *Priscianus* quidem ita reddidit,

Nascitur electrum præfulgens luce nitenti.

Sed *Festus Avienus*,

Hic dites venæ niveum gignunt crystallum.

Ita *Aristophanis* Scholiastes in *Nubes* observat ὕαλον, quâ voce Recentiores vitrum significant, Veteres pro crystallo usurpasse: Adeoque Homerum & alios vetustiores, cum ὑάλου quoque vocem ignorent, pro ea ἤλεκτρον dixisse. Ὅμηρος, inquit, οὐκ οἶδε τὸ ὄνομα, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ καὶ τοῖς ἀρχαίοις ἤλεκτρος μέν ἐστιν. Itaque, si illi credimus, ἤλεκτρος in *Homero* non est metallum, sed lapis crystallinus. Qui nimirum succini instar est διαφανής. Unde factum ut utrique nomen esset commune. Quin apud *Gorræum* legere est ὕαλον, id est, vitrum aut crystallum, dici succini quandam speciem. Et in *Eudemo Rhetore*, *Hesychio*, & *Suida*, cum legitur, ἤλεκτρον esse ἀλλότυπον χρυσίον, *Salmasius* legi vult ὑαλότυπον χρυσίον, aurum vitri formâ, & succinum intelligit, quod auri formam habet simul & vitri. Proinde ut *Germani* veteres succinum *glessum* vocabant, ita iisdem hodie *glas* vitrum sonat. Sed & *succinum Fullerus* deducit ab *Hebræo* זכוכית *zecucith*, quod vitrum aut crystallum exponunt veteres & novi Interpretes.

Cum ex his, quæ diximus, conficiatur ἤλεκτρον apud Veteres tria significasse, nempe 1. succinum, 2. metallum ex auro & argento conflatum, 3. lapidem cry-

crystallinum. Meritò quæri potest quid per ἤλεκτρον intelligant *Græci* Interpretes *Ezech.* 1. *vers.* 4. 27. & 8. *vers.* 2. succinumne, aut metallum, aut crystalli lapidem. Hic enim Interpretes in diversa abeunt. *Arabs*, cujus versio ex *Græca* expressa est, habet الكهربا *alkarabe*, Ezech. 1. vers. 4. id est, succinum. Sed idem parum sibi constans *Ezech.* 1. *vers.* 27. & 8. *v.* 2. habet المها *maha*, id est, crystallum, *Syrus* quoque ܡܗܐ *maha* videtur reddidisse in tribus locis quæ diximus. Sed in primo Scribæ imperiti vocem, quam non intelligebant, planè omiserunt, in reliquis corruperunt; & pro ܡܗܐ *maha* scripserunt ܐܠܗܐ *eloha*, id est, pro crystallo Deum, quasi Propheta dixerit, non *crystalli*, sed Dei colorem aut speciem in medio igne se vidisse; quod planè est alienum. Porrò مها *maha* crystallum esse his verbis me docuit vetus Scriptor *Arabs* de lapidibus, quem citat *Abenbitar*

مها هو صنف من الزجاج غير انه يصاب
في معدنة مجتمع بالمغنيسيا ويوجد
في البحر الخضر فقد يوجد ايضا
بصعيد مصر وهو حجر ابيض جيد لا
يخالطه لون غير البياض ومنه صنف
اقل صبغا وحسنا واشد صلابة اذا
انظر اليه الناظر ظن انه من جنس
الملح واذا قرع به الحديد الصلب
اخرج نار كثيرة والصنف الاول هو
البلور يستقبل به عين الشمس فينظر
الي عين الشعاع الذي قد خرج
من الحجر فما سبقه الشمس بضوها
فيستقبل بذلك الموضع خرقة سودا
فتخذ فيها النار حتي تحرقها ومن
اراد ان يشعل من ذلك نار افعل

Maha *est vitri species, nisi quod in fodinis reperitur in* Magnesia *collectum. Sed & in mari viridi* (id est, *Persico*) *invenitur, & in* Said (id est, *Thebaide*) Ægypti. *Porrò maha lapis est albus, in quo genere excellit is, cui alius color præter album non admiscetur. Alia etiam est species levioris tincturæ, & bonitatis, & majoris duritiei, quam quisquis intuetur, putat esse salis genus. Ex ea in ferrum durissimum impacta excitatur multus ignis. Prima autem species est* albelur, *quam si radiis Solis opponas, ita ut Sol radiis à lapide emissis objiciatur, ne Sol quidem eam luce superabit. Quin & pannus niger ibidem huic lapidi oppositus concipiet ignem, ita ut exardescat, quomodo ignem fervidissimum accendere nemini non est liberum. Albelur* hic crystalli speciem nobilissimam, alibi beryllum sonat. Quippe etiam *Plinius* & *Solinus* beryllos describunt crystallo similes. Et agri *Pisani* crystallos pro beryllis *Itali* vendunt. Quin quia leucosapphirum inter berylli species multi numerant, ספיר *sappir*, id est, sapphirus, *Exod.* 24. *v.* 10. ab *Arabe Erpeniano* redditur بلور *belur*, & à *Parisino* مها *maha*. Rursùs, *Exod.* 28. *v.* 18. & 39. *v.* 9. idem lapis illi est مها *maha*, huic مها البلور *mahalbelur*, quasi dicas κρυσαλλοβήρυλλον. Sic in *Lexico Coptico-Arabico* ὁ βύριλλος (id est, ὁ βήρυλλος) *Arabicè* redditur مها البلور *mahalbelur*. Ita enim legendum, non مها البكور *mahalbecur*, ut *Kircherus* edidit. Etiam *Esa.* 54. *v.* 11. אקדח, *Arabicè* est المها *almaha*, sed ex *Græca* versione, ubi κρύσαλλος redditur. Et *Apoc.* 21. *v.* 20. edit. *Erpen.* المها *almaha*, pro crysolitho, qui sæpè est tam dilutæ flavedinis, ut à vitro vix distinguatur. Unde è vitro vel crystallo ψευδοχρυσόλιθοι, de quibus *Diodorus*. Et *Plinius*, *Sunt & vitreis similes veluti croco refulgentes. Vitreæ verò, ut visu discerni non possint.* Et ejusdem capitis versu 11. pro jaspide etiam habetur *maha.* Quomodo *Exod.* 39. *vers.* 11. ישפה *jaspis*, à *Chaldæo*, & *Vulgato* בורלא *beryllus* explicatur. Sed & apud *Plinium* jaspidis quinta species *ad viciniam crystalli descendit, albicante purpura dejecta.* Et quibus locis diximus, *Gabriel Sionita* المها *almaha* passim adamantem reddit. Videtur itaque المها *almaha*, primò crystallum significare, deinde etiam quosvis lapides κρυσαλλοειδεῖς, in quo genere adamas principem locum tenet. Porrò *maha* vox est *Æthiopica*. Saltem huic simillima ማሕው : *mahu*, vel *machu* pro vitro reperitur in *Æthiopica* versione, *Apoc.* 15. *vers.* 2. & 21. *vers.* 19. Ut in *Thebaide* scilicet, ita etiam in vicina *Thebaidi Æthiopia* ὕελος πολλὴ καὶ εὐεργὸς ὀρύσσεται, *vitrum*, seu *crystallum plurimum*, & *maximè tractabile effoditur.* Ita testatur Herodotus libro tertio atque hujus in mortuorum loculis plurimum fuisse usum. *Cadaver enim*, inquit, *cum* Ægyptio *more condiverunt*, οἱ περιισᾶσι σήλην ἐξ ὑέλου πεποιημένην κοίλην· ἐν μέσῃ δὲ τῇ σήλῃ ἐνεὼν διαφαίνεται ὁ νέκυς, οὔτε ὀδμὴν οὐδεμίην ἄχαριν παρεχόμενος, οὔτε ἄλλο ἀεικὲς οὐδὲν, *illud cavo cippo circumdant, qui è vitro* (aut *crystallo*) *constat, in cujus medio interlucet mortuus, nihil neque ingrati odoris, nec fœditatis ullius exhibens.* Et *Diodorus* libro tertio, περιχέαντες ὕελον, ἐν ταῖς οἰκίαις φυλάττοντες, νομίζουσι δεῖν μήτε τῶν τελευτώντων ἀγνοεῖσθαι τὰς ὄψεις τοῖς συγγένεσι, μήτ' ἐπιλαν θάνεσθαι τοὺς προσήκοντας τῷ γένει τῶν προσωκειωμένων, *vitrum mortuis circumponentes, & in domibus eos asservantes, id nefas esse putant, ut aut illorum facies cognatos lateant, aut propinquorum obliviscantur qui eos genere attingunt.* Sunt qui hic vitri nomine *Obsidianum* intelligant, lapidem *Æthiopicum* nigri coloris, & translucidi, & speculi instar imagines reddentem. Itaque cum *Obsidianum* vocet *Plinius*, tanquam ab *Obsidio* primo inventore, ὀψιανὸν ἀπὸ τῆς ὄψεως, appellari vult *Salmasius*. Et verò ab *Arriano*, & ab alio Scriptore ἀνεκδότῳ, quos ille citat, vocatur ὀψιανὸς λίθος, & ab *Ulpiano* (a) post *Servium*, *Obsianus*, & ab *Isidoro* (b) *Obsius*. Sed ad mortuorum loculos lapidem illum potuisse sufficere non crediderim, cum in uno *Æthiopiæ* loco, nempe in sinu profundo stadiis DCCC. infra *Aduli* emporium, reperiri scribat *Arrianus*. Proinde in gemmarum censu refert *Plinius*. *Gemmas*, inquit, *multi ex eo faciunt.* Item: *usus verò ad potandum argenti metalla & auri pepulit.* Ut scias magni pretii fuisse lapidem, nec in usu promiscuo. In *Herodoto* igitur, & *Diodoro* ὕελος, aliud fuit, nempe

(a) *Lib. cum aurum* 9. §. *gemmæ.*
(b) *Lib.* 16. *c.* 4.

pe ማሐው : *mahu*, vitrum foſſile ſeu cryſtallum, cujus nomen cum ipſa re ad vicinos populos ex *Æthiopia* tranſiit. Radix tamen eſt *Hebræa* מחה *maha*, vel *macha*, id eſt, tergere, abſtergere. Inde cryſtallum meritò dictum, quia nihil eſt terſius. *Cheth Hebræum* retinent *Æthiopes*, ſed *Arabes* in *He* mutant.

Nec ſine cauſa *Herodotus* foſſile hoc vitrum appellat ἐυεργὸν, *tractabile*; Cujuſlibet enim formæ & cælaturæ eſt capax. Atque id veriſſimum, quod docti jam obſervârunt in *Martiali diatreta*, & in Juriſconſultorum libris *calices diatretos* eſſe calices cryſtallinos cælatos. Nempe à cælatura ſic dici *Salmaſius* in *Solinum* docet. Et è cryſtallo conſtitiſſe vel ex *Hebræis* diſcere eſt. *Bereſcith Rabba* ſect. 19. משל לעירוני שהיה עובר לפני חנותו של זגג והיה לפניו קופה מלאה כוסות ודייטריטין *Simile eſt urbis* cujuſdam *civi qui prope vitriarii officinam præteriit, cui ciſta erat plena calicibus & diatretis.* Et de vitriario rurſus ſect. 25. היה בידו קופה מלאה כוסות ודייטריטין *Ciſta erat in manu ejus, plena calicibus & diatretis.* Et in *Scemoth Rabba* ſect. 27. *Parabola eſt de Rege, qui dixit ſervis ſuis, ſervate mihi duos calices* דיאטריטא, והיא *& hi erant diatreti.* Sequitur juvencum degentem in atrio palatii ſervum hos ferentem cornu petiiſſe, & unum fregiſſe. Et in *Midras Eſth.* 1. 7. אלו כוסות דייטריטא של כלי זכוכית שרואין צל פניהם בהם יפין ויקורין ככלי זהב *Iſti calices diatreti cryſtallini, in quibus faciei ſuæ umbram vident, tam pulchri & precioſi ſunt, ac vaſa aurea.*

Redeo jam ad *Græcos Ezechielis* Interpretes, quibus ἤλεκτρον nec videtur eſſe كهربا *karabe* ſuccinum, nec مها *maha* cryſtallum, ut vult *Arabs*. Hæc enim illorum verba *Ezech.* 1. *v.* 4. πῦρ ἐξάςραπτον, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτȣ̃ ὡς ὅρασις ἠλέκτρȣ ἐν μέσῳ τȣ̃ πυρὸς, *ignis fulgurans, & in medio ejus ut electri ſpecies in medio ignis*, neque ad cryſtallum, neque ad ſuccinum pertinere poſſe nulli non patet, cum ea in igne non luceant. Succinum ſi igni admoveas, obſcuratur fulgor inſitus quamprimum concipit flammas, & tota materies in picem reſinamve lenteſcit. Et cryſtallum aut in ignem non conjicitur, aut ſi conjiciatur, nihil aliud quàm fuliginem contrahit. Nugatur quidem *Orphei* Latinus Interpres cryſtallum igne ſubjecto ineffabiles radios emittere. Sed vir *Græcæ* linguæ prorſus rudis, Poëtæ verba non intellexit. Ea ſic habent,

Εἰ γὰρ ἄτερ κρατέροιο θέλεις πυρὸς ἐς φλόγας ὄρσαι,
Κέκλομαι αὐαλέων μὶν ὑπὲρ δαΐδων καταθεῖναι.
Αὐτὰρ ὅγ᾽ ἠελίοιο καταντίον αὐγάζοντος,
Αὐτίχ᾽ ὑπὲρ δαΐδων ὀλίγην ἀκτῖνα τανύσσει.
Ἡ δ᾽ ὅτε καρφαλέης τεθίγῃ καὶ πίονος ὕλης
Καπνὸν, ἔπειτα δὲ πῦρ ὀλίγον, μετὰ δὲ φλόγα πολλὴν
Ὄρσει, τὴν δ᾽ ἄρα φασὶ παλαιγονίης ἱερὸν πῦρ.

Quę ad verbum ſic ſonant: *Si enim ſine forti igne* (id eſt, ſine ignis ulla vi) *velis cryſtallum in flammas accendere: Jubeo ut tædis ſiccis illud imponas. Id porro Sole ex adverſo lucente ſtatim ſuper tedas radium parvum emittet, qui cum aridam & pinguem materiam attigerit, fumum primo, deinde parvum ignem, mox flammam multam accendet: Quam* Palægoniæ *dicunt eſſe ſacrum ignem.* Itaque hæc verba, quæ ridiculus Interpres planè in alium ſenſum torquet, nihil aliud ſignificant quàm accendi facem admotam cryſtallo Soli oppoſito, cujus artis ita meminit *Ariſtophanes* in *Nubibus*.

ΣΤΡ. Ἤδη παρὰ τοῖσι φαρμακοπώλαις τὴν διαφανῆ
Ταύτην ἑώρακας τὴν καλὴν τὴν διαφανῆ,
Ἀφ᾽ ἧς τὸ πῦρ ἅπτȣσι; ΣΩ. τὴν ὕαλον λέγεις,

STR. *Vidiſtine apud pharmacopolas pulchrum lapidem illum tranſlucidum, quo ignem accendunt?* SOCR. *cryſtallum dicis.* Ad quæ verba Scholiaſtes, quomodo *Suidas* in ὕαλος, deſcripſit emendatiùs quàm noſtræ editiones, Καταϭκεύσμά ἐϛιν ὑάλȣ τροχοειδὲς, παχὺ, εἰς τȣ̃το τεχναϭθέν· ὅπερ ἐλαίῳ χρίσαντες καὶ ἡλίῳ θερμήναντες προσάγȣσι θρυαλλίδα, καὶ οὕτως ἅπτȣσι πῦρ, *Cryſtallinum inſtrumentum eſt rotundum, denſum, ad hoc factum: cui oleo inuncto & ad Solem calefacto ellychnium admovent, atque ita ignem accendunt.* Meminit etiam *Theophraſtus* circa finem libri de igne. Et ſimilia habet Scriptor *Arabs* quem citavimus de مها *maha*. *Plinius* quoque libri trigeſimi ſeptimi capite ſecundo, Medicos quoſdam ait, *quæ ſunt urenda corporum, non aliter utilius id fieri putare quam cryſtallina pila adverſis poſita Solis radiis.* Et apud *Baronium* ad A. 751. §. 14. *Zacharias Papa* à *Bonifacio* conſultus, niſi fallor, an liceret eo igne in ſacris uti, ita reſpondet, *De igne verò qui ex cryſtallis ſumitur (ut aſſeruiſti) nullam habemus traditionem.* Sed editio noſtra epiſtolarum *Zachariæ* ſolùm habet, *De cryſtallis autem, ut aſſeruiſti*, &c. Sed hæc obiter.

Cum igitur neque ſuccinum neque cryſtallum in medio igne luceant, aliud omnino eſt electrum illud de quo *Græci* in *Ezechiele*, nempe metallum quod diximus ex auro & argento conflatum. Id enim metallorum eſt proprium, ut in ignem conjecta clariùs micent. Auri maximè, cujus in igne nil deperit, tutò in incendiis rogiſque durante materia. Quin, quo ſæpiùs arſit, proficit ad bonitatem, & ferè ſimili colore, quo ignis, rubet. Proinde *Theodoretus* & *Gregorius*, quorum loca jam citata ſunt, electrum diſertis verbis hic definiunt miſtionem ex argento & auro. Et ad hunc locum palam alludens *Dionyſius Areopagita* de *cœl. hier.* capite decimo quinto, cœleſtibus ſubſtantiis *Theologiam* electri ſpeciem tribuere dicit, ὡς χρυσοειδὲς ἅμα καὶ ἀργυροειδὲς, ἐμφαίνει τὴν ἄσηπτον ὡς ἐν χρυσῷ, καὶ ἀδάπανον, καὶ ἀμείωτον, καὶ ἄχραντον διαύγειαν· καὶ τὴν φανὴν ὡς ἐν ἀργύρῳ, καὶ φωτοειδῆ, καὶ ȣ̓ρανίαν αἴγλην, *ut quod auri ſimul & argenti ſpeciem præ ſe ferens, declarat ut in auro incorruptibilem, inconſumptum, integrum, & intaminatum ſplendorem, claramque ut in argento & lucidam & cœleſtem lucem.* Neque dubium eſt quin idem ſenſerint *Origenes* atque *Hieronymus*, licet hoc electrum non ſolùm argento ſed & auro precioſius eſſe velint. Nativum enim electrum ſignificant, de quo *Plinius*, *Quod eſt nativum, venena deprehendit. Namque decurrunt in calicibus arcus cœleſtibus ſimiles, cum igneo ſtridore & gemina ratione prædicunt.* Et *Q. Samonicus*,

Produnt electri variantia pocula virus.

Itaque ratione virtutis, auro præferebant Veteres: Et pocula ex eo conflabant quæ à veneno eos tuerentur. Sic apud *Trebellium*, *Quietus Tyrannus electridem pateram Pontifici propinavit.* Et jam actum eſt de *Helenæ* calice *Minervæ Lindiæ* conſecrato.

Unum ſupereſt diſquirendum, an ἠλέκτρȣ voce *Hebræum* חשמל *haſmal Græci* rectè expreſſerint. Cui quæſtioni reſponſio non eſt obvia. Neque enim *Hebræi* ſciunt quid hoc loco ſit חשמל *haſmal*. Plerique unum eſſe volunt ex Angelorum decem ordinibus, cujus nomen ſit contractum ex חיות אש ממללות, quaſi dicat *animalia lignea loquentia*. Vel compoſitum ex verbis חשה & מלל, quorum illud tacere, hoc loqui ſignificat: Quia cùm aliquandiu tacuerunt, ut Deum loquentem audiant, mox in illius laudes ora reſolvunt. Tam abſurdè quàm qui in *Feſto Romulum* ideò dici volunt *Altellum*, quod à *Tatio Sabinorum* Rege poſtulatus in colloquio pacis, alternis vicibus audierit, locutuſque fuerit. Hæc ferè *Talmudici* Doctores. Sed *Maimonides* in *More Nebochim* libri tertii capite ſeptimo חשמל referre mavult ad חוש & מול, id eſt, feſtinare & excidere. Credo, quia Angeli Dei judicia ſummâ alacritate exequuntur. *Rabbini* denique recentiores, *Kimchius*, *Jarchius*, *Pomarius* colorem ignis hic intelligunt, quod ſequutus *Junius*, reddit *colorem vividiſſimum*.

mum. Quæ ad amussim perpendere cum otii nostri non sit, solùm monebo Lectorem *Rabbinorum* originationibus nihil esse insulsius. Et tria verba literarum duodecim חיות אש ממללות ab aliis contrahi perperam in unum τετραγράμματον חשמל. Atque id esse valdè ridiculum, quòd unum Angelorum ordinem ex eo nomen habere volunt, quòd taceat, & loquatur per vices. Cùm non solùm Angelus omnibus, sive bonis, sive malis, sed Deo etiam, & hominibus res hæc æquè conveniat; Etiam longè petitum est, quòd idem verbum alii deducunt à celeritate in exscindendo, id enim in malos potiùs quàm in bonos Angelos quadrat. Quid quòd חשמל *hasmal* in *Ezekiele* neque Angeli neque rei vivæ nomen esse palam arguit vox כעין antecedens, cùm in medio ignis fuisse dicitur כעין החשמל *ut color hasmal.* Nam illud כעין solùm usurpatur de re inanima. Sic *Num.* 11. 7. ועינו כעין הבדלה, *& color ejus ut color bdellii*, (vel *margaritæ* veriùs.) *Dan.* 10. *vers.* 6. & *Ezech.* 1. *vers.* 7. כעין נחשת קלל, *ut color æris lucidi.* Ezech. 1. vers. 16. כעין תרשיש, *ut color cyanei:* Quod pleniùs, *Ezech.* 10. *vers.* 9. כעין אבן תרשיש, *ut color lapidis cyanei.* Et *Ezech.* 1. *vers.* 22. כעין הקרח, *ut color gelu.* At de re viva dicitur דמות *similitudo.* Tale, *Ezech.* 1. *vers.* 5. דמות ארבע חיות, *similitudo quatuor animalium.* Et דמות אדם, *similitudo hominis.* Et versu 10. דמות פניהם, *similitudo faciei ipsorum.* Et versu 13. דמות החיות, *similitudo animalium.* Et *Dan.* 10. *vers.* 16. כדמות בני אדם, *ut similitudo filiorum hominis.* Itaque si Angeli nomen esset חשמל *hasmal*, Propheta non dixisset כעין החשמל, *ut color* hasmal, sed דמות, *similitudo*, vel כדמות, *ut similitudo hasmal.* Sed neque coloris nomen est *hasmal.* Nam si color esset, כָּעַיִן legeretur in statu absoluto, non כְּעֵין in constructo. Et כְּעֵין הַחַשְׁמַל *Hebraicè* non magis posset dici, quàm *Latinè color flavi*, aut *color aurei*, pro *color flavus*, aut *color aureus.* Quibus incommodis cum non sit obnoxia *Græca* versio, quæ *hasmal* electrum reddit, illa videtur esse verior.

Itaque hoc solùm in ea desidero, quòd illius auctores ad vim vocis *Ebrææ* non videntur satis attendisse, quæ non tam electrum significat, id est, metallum ex auro & argento, quam ex auro & ære conflatum. *Ezekiel* enim hanc vocem à *Chaldæis* mutuatus est, inter quos erat captivus, cum Prophetias suas scriptis tradidit. *Chaldæis* autem nomen חשמל *hasmal* compositum est ex נחש & מלל, quorum illud *æs*, hoc *aurum* sonat, propriè aurum rude quale è fodina educitur. Quo sensu ex *Talmudico* tractatu *Ketuboth* citant *Baal Aruch*, *David* de *Pomis*, *Aquinas*, & *Ebræorum* alii. Ex נחש & מלל compositum, plenum esset נחשמלל *nechasmelal.* Sed finale *Lamed* excidit per *Apocopen* huic linguæ familiarem, quia est è geminatis. Et *Nun* initiale per *Aphæresin*, quia non in verbis solùm, sed & in nominibus sæpè deficit. Sic זר *zer* corona est pro נזר *nezer*, & גר *gar* fluvius pro נגר *negar*, & בול *bul October* pro נבול *nabul*, & צור *tsor* vimen *Chaldæis* pro נצור *natsor*, & קולון *koluan* pro נקולון *nicoluan*, *nicolaus* dactyli species. Et *Arabicè* بختنصر *Bucadnetsar* pro *Nebucadnetsar.* Ita planè חשמל *hasmal* dicitur pro נחשמל *nehasmal*, vel etiam נחשמלל *nehasmelal*; quod esset propriè τὸ χαλκοχρυσίον, sive metallum intelligatur ex ære & auro constans, aut æs, aurum pretio vel colore referens, cujusmodi æs à *Diodoro* libro quinto vocatur χαλκὸς χρυσοειδής. Hujus æris multæ species.

Prima esto æs *Persicum*, vel *Indicum* potiùs, quod in *Mirabilibus Philosophus* ita describit: Φασὶ δὲ καὶ ἐν Ἰνδοῖς τὸν χαλκὸν οὕτως εἶναι λαμπρὸν καὶ καθαρὸν καὶ ἀνίωτον, ὡς μὴ διαγινώσκεσθαι τῇ χρόᾳ πρὸς τὸν χρυσόν· ἀλλ' ἐν τοῖς Δαρείου ποτηρίοις βατιακὰς εἶναί τινας καὶ πλείους, ἃς εἰ μὴ τῇ ὀσμῇ, ἄλλως οὐκ ἦν διαγνῶναι πότερον εἰσὶ χαλκαῖ ἢ χρυσαῖ, *Ajunt æs esse in* Indis *tam lucidum, & purum, & rubiginis expers, ut colore ab auro non dignoscatur. Sed & inter* Darii *pocula aliquot esse batiacas, de quibus aliter quàm ex olfactu dijudicari non possit, utrum æreæ vel aureæ sint. Ezechielis* ævo illud æs in *Babylonia* si jam fuit, meritò vocari potuit *hasmal*, vel χαλκόχρυσος, cum auri fulgorem tam perfectè expresserit, ut ab eo non potuerit solo visu dignosci. *Persica* pocula ex illo ære facta, *batiacas* nuncupat *Philosophus.* Sic à *Diphilo* βατιάκη, & à *Philemone* βατιάκιον, inter pocula memorantur apud *Athenæum* libro undecimo. Et λαβρώνιον, poculi genus latissimum, ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ πίνειν λαβρότητος appellatum, *Didymus* simile esse ait βομβυλιῷ ἢ βατιακίῳ. Itaque βατιάκη dicta videtur à cucurbitæ forma & amplitudine, quæ *Chaldaicè* בטיח *batiach* dicitur, ut *Arabicè* بطيخ *batich.* Fallor, an de hoc eodem ære mentio est *Esdr.* 8. *vers.* 27. ubi inter vasa Deo consecrata censentur כלי נחשת מצהב טובה שנים חמודות כזהב, *vasa duo æris flavi, boni, pretiosa ut aurum.* LXX habent σκεύη χαλκοῦ στίλβοντος. *Vulgata*, & *Castalio*, *vasa æris fulgentis.* Arabs آنية نحاس تبرق *vasa æris fulgurantis.* *Syrus* ܡܐܢܐ ܕܢܚܫܐ ܩܘܪܢܬܝܐ *vasa æris* Corinthii. Junius, *Instrumenta ex orichalco præstante.* Sed *Pagninus*, *vasa æris flavi*, & *Arias*, *aurei coloris.* Nempe מצהב in *Kimchio* est גוון קרוב לגוון הזהב, *color auri colori proximus*, ex auro facto nomine, *Zajin* & *Tsade* permutatis. Sic *Talmudicis* ציהוב dicitur color χρυσοειδής, in collo columbarum. Et inter signa lepræ, *Levit.* 13. *v.* 30. שער צהב, *Græcè* θρὶξ ξανθίζουσα, *Arabi Erpeniano* est capillus ذهبي *aureus.* Etiam in hoc numero meritò haberetur illud æs ex quo mare æneum & vasa sacra conflavit *Solomon*, si verè scriberet *Josephus Antiquitatum* libri septimi capite sexto, fuisse οὐ χρυσοῦ κρείττονα, *auro præstantius.* Sed hoc ille de suo finxit, cum Scriptura solum vocet נחשת ממרט *æs tersum*, 1 Reg. 7. v. 45.

Secundò in *Cyprii* æris generibus *coronarium tenuatur in laminas, taurorumque felle tinctum, speciem auri in coronis histrionum præbet.* Ita *Plinius* libri trigesimi quarti capite octavo. Coronarium inde appellari addit. *Isidorus* libri decimi sexti capite decimo nono: *Græci* χολοβάφον vocant, & χολοβάφινον; id est, felle tinctum. *Pollux*, Χολοβάφος, χολοβαφίνη, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῶν πλασμάτων οἱ Ἀττικοὶ τὴν χρυσοειδῆ ἐκάλεσαν, Cholobaphus, cholobaphina; *ita enim in ludis scenicis colorem auro similem* Attici *appellabant.* Hesychius, Χολόβαφα, τὰ χρυσῷ ἐμφερῶς βεβαμμένα, cholobapha, *quæ in auri speciem tincta sunt.* *Nicander* de dracone in *Theriacis* 443.

--- νέρθε δὲ πώγων
Ἔπλεθ' ὑπ' ἀνθερεῶνα χολοιβάφος.

Infra autem barba sub mento est cholobapha, id est; χρυσίζων, *aurum referens*, ut ibi *Scholiastes.* Proinde *Philosophus* ferè initio libri primi de elenchis *Sophisticis* elenchum veri *Syllogismi* speciem habere dicit, quomodo lithargyrina & stannea videntur esse argentea, τὰ δὲ χολοβάφινα χρυσᾶ, colobaphina *autem aurea.* Potuit etiam istud æs vocari *hasmal*, vel χαλκόχρυσον, non quòd verè esset aureum, sed quod haberet auri speciem.

Tertiò cum æri coronario in singulas uncias sex addebantur auri scrupuli, id est, quatuor æris partibus auri quinta, fiebat pyropum æs, ita dictum quòd ignem fulgore suo referret. Quomodo *Eumolpus*

(a) *Apud Diodor. lib. 1. p. 7.*

molphus in *Bacchicis* (a) *Bacchum* seu Solem appellat.

'Ασροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν.

Strabo libro decimo quinto *Persas* in auro dicit in honore habuisse τὸ πυρωπὸν, id est, *igneam speciem*, quia ignem colebant. Et *Sardius* lapis ab *Epiphanio* describitur πυρωπὸς τῷ εἴδει καὶ αἱματοειδής, vel, ut habet alia editio, πυῤῥωπὸς καὶ αἱματώδης. Pyropum id esse quod diximus (non carbunculum, ut hodiè nullo auctore plerique volunt) his verbis docet *Plinius*, ubi de auro coronario, *Idemque in uncias additis auri scrupulis senis, prætenui pyropi bracteâ ignescit.* Addit Isidorus, *flammasque imitatur*, alludens ad hæc *Ovidii*, ut scias idem describi,

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammasque imitante pyropo.

Eodem pertinet quod in *Solino*, *Lusitanis Cerauniis color est è pyropo.* His enim fulgorem esse igneum alii docent. *Martianus Capella* libro primo, *Ceauniorum vibrans fulguransque lumen.* Et expressiùs *Claudianus* in *Laude Serenæ*.

--- Pyrenæisque *sub antris*
Ignea fulmineæ legere Ceraunia nymphæ.

Sed & in variis coloribus quibus columbarum pluma Soli opposita fulget, hic quoque à *Lucretio* memoratur lib. 2. versu 802.

Namque alias fit, uti claro sit rubra pyropo:

ut *Philo* in libro de temulentia, columbæ cervicem Solis radiis oppositam, colorem habere dicit φοινικῶν καὶ κυανῶν πυρωπόν τε, *puniceum cœruleum & pyropum.* Et *Romanos Propertius* ævo suo parmis pyropum induxisse docet, cum prisci temporis frugalitatem ita laudat libri quarti Elegiâ decimâ,

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo.

Quo sensu idem Elegiâ primâ ejusdem libri,

Nec rudis infestis miles radiabat in armis.

Unde pyropum colligas metallum esse, non carbunculum. Nam auri vel æris bractea parmæ induci rectè dicitur, ut parieti tectorium: Carbunculus non item. Parmę enim induci dicuntur quæ illam obtegunt, quod de carbunculo quis putet? Pyropo igitur nomen *hasmal* potuit convenire, cum ex ære & auro fuerit conflatum, & igneo fulgore coruscaverit, qualis *hasmal* describitur à sacro vate.

Quarto *Corinthii* æris materia fuit ex ęre, argento, & auro simul conflatis, idque diversa ratione, prout æramentario visum. Proinde *Corinthii* æris tria genera censent *Plinius* & *Isidorus*, candidum argento nitore quàm proximè accedens, in quo illa mixtura prævaluit; alterum in quo auri fulva natura; tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. In his quidni *hasmal* dicatur vel χαλκόχρυσις *Corinthii* secunda species, in qua prævalet auri cum ære mixtura? Scio *Corinthium* æs rem credi valde novitiam, nec à plerisque Scriptoribus ejus originem arcessi longiùs quàm ab excidio *Corinthi* urbis, quæ à *L. Mummio Achaico* diruta est anno V. C. DCVIII. *Plinius* libri trigesimi quarti capite secundo, *Ex illa verò antiqua gloria* Corinthium *maximè laudatur. Hoc casus miscuit,* Corintho *cum caperetur incensa. Florus* libri secundi capite decimo sexto, *Quicquid* Corinthii *æris toto orbe laudatur,* (Corinthi) *incendio superfuisse comperimus. Nam æris notam pretiosiorem ipsa opulentissimæ urbis fecit injuria, quia incendio perustis plurimis statuis atque simulachris, æris, auri, argentique venæ in commune confluxere. Orosius* libri quinti capite tertio, *Cum propter multitudinem & varietatem statuarum simulachrorumque in illo civitatis incendio permixta in unum auri argentique atque æris, omniaque simul metallo fluxissent, novum genus metalli factum est. Isidorus* etiam libri decimi sexti capite decimo nono ridiculè in *Hannibalem* pridem fato functum transferens *Corinthii* à *Romanis* captæ gloriam; *Cum hanc civitatem* (Corinthum) Hannibal *cepisset, omnes statuas æneas & æreas & argenteas in unum rogum congessit & eas incendit. Ita ex hac commistione fabri sustulerunt & fecerunt paropsides.* Sed mirum est hanc fabellam tot habuisse assertores, cum invicto argumento eam refellat ille ipse qui primus evulgavit, *Plinium* dico, qui uno ante *Corinthum* captam sęculo desiisse observat nobiles illos fictores quorum omnia signa *Corinthia* appellantur. Quin horum unum *Phidiam* annis plus quam trecentis hanc cladem præcessisse. Quid quòd hujus narrationis neque vola neque vestigium est in *Strabone*, qui de *Corintho* tam multa habet, nec in *Aristidis Isthmica*, nec in *Pausaniæ Corinthiacis*, nec in *Dionis Chrysostomi* Orat. 37. quæ tota est in *Corinthi* laudem, nec in *Græcorum* ullo alio, quod quidem sciam? Solùm in *Plutarchi* libro de *Pythiæ* oraculis (b), alii *Corinthi* domum unam arsisse dicunt, in qua cum auri argentique nonnihil esset, æris autem magna vis, commista illa & in eandem confusa massam ex eo metallo, cujus major inerat pars, *Corinthii* æris nomen acceperint. Alii ærarium quemdam fabrum *Corinthi* fuisse, qui cum incidisset in thecam auri plenam, eamque sibi abstulisset, ne id resciretur metuens, dissectum in minutas particulas aurum paulatim æri admiscuerit, admirabilemque illam temperaturam effecerit, qua magnas sibi opes postea comparaverit. Sed neutri rem accidisse dicunt, tum cum excisa est *Corinthus.* Quod in *Græcia* qui affirmâsset, risum debuisset *Græcis* omnibus, quorum latebat neminem, usum æris *Corinthii* multò fuisse antiquiorem. Tamen utramque narrationem rejicit *Plutarchus* ut fabulosam, æs asserens arte non casu ita misceri. Nec desunt qui aurichalcum, cujus mentio est apud *Hesiodum* & alios Poëtas vetustissimos, ut mox dicturi sumus, *Corinthii* æris speciem fuisse putent. In quo numero fortasse fuerunt *Bibliorum* Interpretes *Syrus* & *Arabs*, quorum ille ܕܢܚܫܐ ܩܘܪܢܬܝܐ *ex ære Corinthio*, hic من نحاس رومي *ex ære Græco* fuisse refert omnia vasa, quæ fecit *Hiram* Regi *Solomoni* pro domo Dei 3 *Reg.* 7. *v.* 45. Id saltem inde colligas, ex eorum sententia *Corinthium* æs fuisse in usu non *Ezechiëlis* modo, sed & *Solomonis* ævo, quo tempore templum condidit, id est, annis plus nongentis ante *Corinthi* excidium.

(b) *Vide Muret. Var. lib. 3. cap. 5.*

Quinto, si Scriptorum numero stamus, *Latina* vox *aurichalci* planè exprimet *Hebræum* חשמל. Ex auro enim & ære, quod *Græcè* est χαλκός, multi conflatam esse putant, quomodo vocem חשמל ex נחש & מלך, id est, ex ære & auro componi docuimus. Festus, *Aurichalcum quidam putant compositum ex ære & auro, sive quod colorem habeat aureum. Servius* in *Æneid.* libro duodecimo, *Inter quæ* (metalla) *aurichalcum pretiosius visum est, quod splendorem auri, & duritiem æris possideat. Isidorus Orig.* libri decimi sexti capite decimo nono, *Aurichalcum dictum quod & splendorem auri, & duritiam æris possideat.* Item, *Fit ex ære & igne multo ac medicaminibus perducitur ad aureum colorem. Ambrosius* in *Apocal.* capite primo, *Æs namque in fornace quibusdam medicaminibus tamdiu conflatur, usque dum colorem auri accipiat, & dicitur aurichalcum. Primasius* in *Apocal. Aurichalcum ex ære fit, cum igne multo & medicamine adhibito perducitur ad aureum colorem.* Ita etiam *Rupertus* & illum sequuti plures. Sed & è *Græcis Hesychius*, 'Ορείχαλκος, χαλκὸς χρυσῷ ἐοικώς, *Aurichalcum, æs auro simile.* Tamen, ut dicam quod res est, ab aureo colore aurichalcum dici nugæ sunt. Hujus quippe metalli verum nomen est orichalcum, ut *Græcis* ὀρείχαλκος. Aurichalcum quidem scripsere *Romanorum* vetustissimi, ut huic etymo faverent. Ita enim scripsisse *Plautum* in *Milite* & *Pseudolo*, metri ratio; & *Festum* in Lexico, literarum

rum series aperte docent. Digesta etiam & Scripturæ Vulgatus Interpres, & Veterum Doctorum non pauci, *Ambrosius*, *Hieronymus*, *Primasius*, *Isidorus*, alii, aurichalcum constanter scribunt. Sed in *Horatio* (c) *Virgilio* (d) & *Statio* (e) legas orichalcum, non aurichalcum. Orichalcum, id est, montanum æs. Quod illi nomen Veteres ideo videntur indidisse, quia vetus erat fabula, è sylvosis montibus incendio correptis præstantissima metalla defluxisse. Ita *Galliæ* montes, olim *Riphæi*, dein *Olbii*, nunc *Alpes* dicti, ut ait apud *Athenæum* (f) non optimus *Geographus Posidonius*, αὐτομάτως ὕλης ἐμπρησθείσης ἀργύρῳ διεῤῥύη, *sylva per se incensa argento profluxerunt*, & *Strabo* libro tertio. Idem de *Hispaniæ* metallis agens, negat se illi fabulæ fidem derogare quâ fertur ὅτι τῶν δρυμῶν ποτε ἐμπρεσθέντων ἡ γῆ τακεῖσα ἅτε ἀργυρῖτις καὶ χρυσῖτις, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐξέζεσε, διὰ δὲ τοῦτο πᾶν ὄρνος καὶ πάντα βουνὸν ὕλην εἶναι νομίσματος, *sylvis olim incensis terram liquatam, tam quæ argento quam quæ auro fœcunda est, & in superficiem ebulliisse, & propterea montem omnem atque omnem collem materiam esse nummorum.* Et *Aristoteles* in *Mirabilib.* Ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ λέγουσι τῶν δρυμῶν ἐμπρεσθέντων ὑπό τινων ποιμένων, καὶ τῆς γῆς διαθερμαντείσης ὑπὸ τῆς ὕλης, φανερῶς ἀργύρῳ ῥεῦσαι τὴν χώραν, *Saltibus in* Hispania *incensis à pastoribus, & terra à sylva calefactâ regionem ajunt argento palam fluxisse.* *Diodorus* quoque libro quinto in *Pyrenæo* saltu scribit id contigisse, καὶ τὰ μὲν ὄρη διὰ τὸ συμβεβηκὸς κληθῆναι πυρηναῖα, *& montes hunc casum dictos esse* Pyrenæos. Ne porrò argenti solum & auri metalla eo casu liquata credas, audi quid *Lucretius* libro quinto versu 1250.

(c) De arte.
(d) Æn. lib. 12.
(e) Theb. lib. 10.
(f) Lib. 6.

Quicquid, id est, quâcunque è causa flammeus ardor
Horribili sonitu sylvas exederat altas
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat rivis ferventibus in loca terræ
Concava, conveniens argenti rivus & auri,
Æris item & plumbi.

Unde *Seneca* Epist. 90. *Ferri* (malim *auri*) *metalla & æris invenerunt, cum incendio sylvarum adusta tellus, in summo venas jacentes liquefacta fudisset.* Et *Isidorus* libri decimi sexti capite decimo septimo, *Dum quâcunque causâ ardentes sylvæ excoquerent terram, ex calefactis venis fudit rivos cujuscunque structuræ, sive æs illud fuerat, sive aurum*, &c. Et *Servius* in *Æneid.* libro duodecimo, *Lucretius dicit cum primum homines sylvas incendissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu fertilis omnium, ex incendii calore desudavit metalla, inter quæ orichalcum*, &c.

Hæc fortasse plus satis de orichalci nomine. Sed rem definire cuivis non est obvium. Ut error errorem trahit, qui ab aureo colore dictum putârunt, hoc nomine designârunt vulgare illud æs, quod cum naturâ sit rubrum, admixtâ Cadmiâ flavescit. *Festus*, *Cadmia terra quæ in æs conjicitur, ut fiat aurichalcum.* Inde est quod *Ambrosius*, *Primasius*, *Isidorus* & *Rupertus* in locis jam citatis aurichalcum ex ære fieri ajunt, quod concoctione & medicaminibus perducitur ad aureum colorem. Et *Lucretium* citans *Servius*, tanquam de aurichalco dicta accipit, quæ ille de vulgari ære dixerat. Proinde aurichalcum auro opponi sæpe videas, tanquam multo vilius. *Cicero* libro tertio Offic. *Si quis aurum vendens, orichalcum se putet vendere, indicetne ei vir bonus aurum illud esse, an emat denario quod sit mille denariûm?* Suetonius in *Vitellio* capite sexto, *In urbano officio dona atque ornamenta templorum surripuisse & commutâsse quadam ferebatur, proque auro & argento stannum & aurichalcum supposuisse.* Digesta tit. de contrahenda emptione *L. Labeo* 45. *Si vas aurichalcum pro auro vendidisset ignorans, tenetur ut aurum quod vendidit, præstet.* Vulgata versio *Eccles.* 47. *v.* 20. de Rege *Solomone*: *Collegisti ut aurichalcum, aurum*, &c. *Apollinaris* Ps. 31.

Γαμφηλὰς ξυνέαξον ὀρειχάλκοισι χαλινοῖς,

Maxillas constringe frænis ex orichalco, id est, æreis. Quin hodieque sermone vernaculo æs vulgare *archal* dicitur, id est, aurichalcum. At apud Veteres orichalcum aliud fuisse ære longè pretiosius, nec multum infra auri pretium res ipsa clamat. Nam in *Critia Platonis Atlantidem* insulam, inter cætera metalla, produxisse legimus τὸ νῦν ὀνομαζόμενον μόνον, τότε δὲ πλέον ὀνομαστὸν ἦν, τὸ γένος ἐν γῆς ὀρυττόμενον, ὀρείχαλκον κατὰ τόπους πολλοὺς τῆς νήσου, πλὴν χρυσοῦ τιμιώτατον, ἐν τοῖς τότε ὄν, *nunc solo nomine notum orichalcum, tum autem metalli genus celeberrimum, & omnium excepto auro pretiosissimum, quod ibi è terra multis locis effodiebatur.* Inde apud veteres Poëtas inter præcipua ornamenta, cum auro sæpe nominatur aurichalcum. Sic *Homeri* hymno quinto *Horæ* Veteri ponunt

--- ἐν τρητοῖσι λοβοῖσιν
Ἄνθεμ' ὀρειχάλκου χρυσοῖο τε τιμήεντος,

in auriculis perforatis donum (id est, inaures) *ex orichalco & auro pretioso.* In *Hesiodi* scuto, *Hercules* cum aureo thorace induit κνημῖδας ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ, *lucentes orichalci ocreas.* In *Virgilio Turnus.*

--- auro squallentem, alboque orichalco
Circumdat loricam humeris. ---

In *Plauto* non semel *aurichalco contrà*, id ferè est quod aliis *auro contrà.* Sic in curculione *Act.* 1. *Scena* 3.

Cedo mihi contrâ aurichalco cui ego sano serviam.

Et in *Milite Act.* 3. *Sc.* 1.

Cede mihi tres homines aurichalco contra cum istis moribus.

Et in *Pseudolo Act.* 2. *Sc.* 3.

Dii immortales, aurichalco contra non charum fuit
Meum mendacium, hic modo quod subito commentus fui.

Itaque *Hesiodi Scholiastes*, orichalcum dicit εἶναι ὕλην τινὰ μεταλλικὴν χαλκοῦ τιμιοτέραν, *materiam quandam esse metallicam ære pretiosiorem.* Et *Plinius* orichalcum *præcipuam bonitatem admirationemque diu tenuisse.* Et de *Chrysolithis* agens libri trigesimi septimi capite nono, ex *Salmasii* emendatione, *Fundâ includuntur perspicuæ; cæteris subjicitur aurichalcum, quondam etiam & per se gemmarum in usu.* Quasi velit aurichalcum olim & per se in usu gemmarum fuisse apud veteres, vel eo, auri vice, usos veteres ad gemmas includendas.

De cætero tam rarum inventu est nativum orichalcum, ut *Plato* illud describat tanquam ὀνομαζόμενον μόνον, *solo nomine notum*: Et an verè extet, aut vero unquam extiterit, jam inde ab *Aristotele* controversa res fuerit inter Scriptores. *Apollonii Scholiastes* in libro quarto versu 973. Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τελεταῖς φησὶ, μηδὲ ὑπάρχειν τὸ ὄνομα, μηδὲ τὸ τούτου εἶδος· τὸ γὰρ ὀρείχαλκον ἔνιοι ὑπολαμβάνουσι λέγεσθαι μὲν, μὴ εἶναι δὲ τῶν δὲ εἰκῇ διαδεδομένων καὶ τοῦτο· οἱ γὰρ πολυπραγμονέστεροι φασὶν αὐτὸν ὑπάρχειν: Aristoteles, *in mysteriis hujus ait neque nomen neque speciem uspiam extare. Alii nominari quidem arbitrantur, sed non extare. Sed hoc ex illorum est numero quæ temere traduntur. Illud enim extare asserunt curiosiores.* Ferè eadem habet *Hesychius*, sed mutila & corrupta, quæ sic corrige: Ὀρείχαλκον, τῶν εἰκῇ διαδεδομένων εἶναι τοὔνομα· οἱ δὲ πλείους ὑπάρχειν αὐτό ἐστι δὲ καὶ ὕλη ὅμοια χάλκῳ. Et Plinius, *Nec reperitur longo jam tempore effœta tellure.* Et *Tzetzes* in *Hesiodum*, *Etymologus*, *Phavorinus*, alii, Ὀρείχαλκος, εἶδος ὕλης οὕτω καλουμένης ἥτις νῦν οὐχ εὑρίσκεται, orichalcum, *materiæ sic dictæ genus, quæ nunc non invenitur.* Et *Pollux*, Τὸ δὲ τοῦ ὀρειχάλκου μέταλλον, οὐδέπω καὶ νῦν εἰς πίστιν ἥκει βεβαίαν; Orichalci *vero metallum hodieque nondum firmâ fide creditur.*

Tamen æs *Demonesium*, id est, è *Demoneso* insula

prope *Chalcedonem*, pro *orichalco* videbitur esse habitum, ex his *Aristotelis* in *Mirabilibus*. Ἔστι δὲ αὐτόθι χαλκὸς κολυμβητὴς ἐν δυοῖν ὀργυιαῖς τῆς θαλάσσης· ὅθεν ὁ ἐν Σικυῶνι ἐστὶν ἀνδριὰς ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἐν Φενεῷ οἱ ὀρείχαλκοι καλούμενοι, ἐπιγέγραπται δὲ αὐτοῖς Ἡρακλῆς ὁ Ἀμφιτρύωνος Ἦλιν ἑλὼν ἀνέθηκεν, *Est autem ibi æs quod urinando è fundo maris effoditur ad duas orgyas alti: Ex quo est* Sicyone *statua in veteri templo* Apollinis, *& quæ* orichalcæ *vocantur in urbe* Pheneo, *quibus inscriptum est*, Hercules Amphitryonis *filius*, Elide *captâ*, *dedicavit*. In quibus nota hæc verba, οἱ ὀρείχαλκοι καλούμενοι, quasi ex *orichalco* fuerint hæ statuæ. Idem olim suspicabar de ære *Mossynæco*, quod *Philosophus* vocat λαμπρότατον καὶ λευκότατον, quæ sunt *orichalci* notæ characteristicæ. Nec paradoxum videri debet quod album describimus, cum aureum ei colorem tribuant plerique Scriptores. Ita enim eximius *Poëta*, *auro squallentem*, *alboque* orichalco. Et frustrà est *Servius*, qui album dici tradit *auri comparatione*. *Nam*, inquit, *album non est*. Frustra, inquam, est *Servius*, cum *Græci* etiam tam nativum, quam factitium *orichalcum* album describant. *Hesiodi* vetus *Scholiastes*: Ὀρείχαλκος, τὸ λευκὸν χάλκωμα, Orichalcum *æs album est*. Et in eundem *Tzetzes*, postquam *orichalcum* ex quorundam sententia reperiri negavit, addit: Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι χύμευσίς ἐστι χαλκοῦ τοῦ νῦν εὑρισκομένου· οὐ γὰρ σευασίᾳ (lege οὗτος γὰρ σκευασίᾳ) τινὶ γίνεται χαλκὸς λευκὸς, φύσει πυῤῥὸς ὤν. *Alii dicunt* Chymicam *esse fusionem æris quod nunc reperitur. Illud enim præparatione quadam fit album æs, cum naturâ sit rubrum. Etymologus* etiam: Χύμευσίς ἐστι τοῦ νῦν εὑρισκομένου λευκοῦ χαλκοῦ· οὗτος γὰρ σκευασίᾳ τινὶ γίνεται λευκὸς φύσει (adde ex *Tzetze* πυῤῥὸς ὤν.) Hujusmodi præparatione fiebat *orichalchum* in *Phrygiæ* urbe *Andiris*, ut his verbis testatur *Stephanus* post *Strabonem* libro decimo tertio. Ἄνδειρα πόλις, ἐν ᾗ λίθος ὃς καιόμενος σίδηρος γίγνεται, εἶτα κατὰ γῆς τινὸς καμινευθεὶς, ἀποστάζει ψευδάργυρον, εἶτα κραθεὶς χαλκῷ, ὀρείχαλκος γίνεται. Andira *urbs in qua est lapis, qui exustus fit ferrum: Deinde cum terra quadam in camino excoctus pseudargyrum exsudat, atque æri mistus postmodum fit* orichalcum.

Fortasse *Hebræis orichalcum* inde dicebatur נחשת לבנה *nechoseth lebana*, æs album: Atque ex eo facta fuerit *Græca* vox χαλκολίβανος, quam *Hieronymus* reddit *aurichalcum*, Apoc. 1. v. 15. Vel χαλκολίβανος est æs in igne candens, quia לבן *libben Hebræis* est aliquid in igne candefacere. *Misna* ubi de operibus quæ die *Sabbathi* prohibita sunt ליבן סכין באור, *gladium in igne candefacit*. Unde לבון *libbon* metallorum in igne candefactio. Firmatur hæc conjectura ex iis quæ sequuntur in Sacro Textu: Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι, *Pedes ejus similes* erant *chalcolibano*, *ut in fornace ardentes*. Illud enim ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι additum videri possit ἐξηγητικῶς. Maximè si pro πεπυρωμένοι legatur πεπυρωμένῳ, quomodo legit *Vulgatus*, qui hic habet, *pedes ejus similes* aurichalco *sicut in camino ardenti*, id est, *aurichalco*, vel *chalcolibano* ardenti ut in camino. *Syrus* quoque idem sequutus ܘܪ̈ܓܠܘܗܝ ܕܡܝܢ ܠܢܚܫܐ ܠܒܢܢܝܐ ܕܡܫܠܗܒ ܐܝܟ ܕܒܟܘܪܐ *pedes ejus similes æri Libaniti, quod ardet tanquam in fornace*. Et *Arabs Erpenianus* رجلا كالنحاس مبرق كانه سبك في قامين *Pedes ejus sicut æs fulgens, ac si in camino funderetur*. Et alter *Arabs* كانت رجلاه كالنحاس المضي المحمي في اتون النار *Erant pedes ejus, ut æs lucens, incensum in fornace ignis*. Et *Æthiops* ወእገሪሁ፡ ከመ፡ ብርት፡ ሊባ፡ ኖስ፡ ዘአርነዎ፡ ውስተ፡ እሳት፡ *Pedes ejus ut æs Libani quod fuderunt in igne*. Et capite secundo versu 18. ከመ፡ ርስን፡ ብርት፡ ሊባኖስ፡ *ut fusio æris Libani*, pro *Græco* ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ. Itaque, hoc si sequimur, χαλκολίβανος ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένος, erit *æs candens*, *ut in fornace ardens*. Tertia conjectura est, χαλκολίβανον, unâ literulâ elisâ, dici pro χαλκολιβιανὸν, quod esset *Livianum æs*. Nempe ut *Livia Straboni*, *Plutarcho*, *Dioni*, & aliis est Λιβία, ita *Livianum æs* χαλκὸς Λιβιανὸς, & compositâ voce χαλκολιβιανός. De hujus præstantia sic *Plinius* libri trigesimi quarti capite secundo. *Proximum* (aurichalco) *bonitate fuit* Sallustianum *in* Centronum Alpino *tractu, non longi & ipsum ævi. Successitque ei* Livianum *in* Gallia. *Utrumque à metallorum dominis appellatum*, *illud ab amico divi* Augusti, *hoc à conjuge*, *velocis defectus*. Livianum *quoque certè admodum exiguum invenitur. Summâ gloriâ nunc in* Marianum *conversâ*, *quod &* Cordubense *dicitur*. *Hoc à* Liviano Cadmiam *maximè sorbet*, *&* aurichalci *bonitatem imitatur*.

His tribus conjecturis, quæ nostræ sunt, aliorum addo totidem. Prima est, χαλκολίβανον τὸν χαλκὸν ἐν τῷ Λιβάνῳ ὄρει μεταλλευόμενον, *æs ex* Libano *monte effossum*, quæ habet sectatores è Veteribus *Andream*, & *Aretham Cæsarienses*, *Syrum* item Interpretem, & *Æthiopicum*. Et nostro sæculo magni nominis viros non paucos, qui æs è *Libano* monte olim effossum fuisse probant his rationibus. 1. De tribu *Aser*, qui *Libano* proxima fuit, dicit *Moses*, Deut. 33. v. 25. *Ferrum & æs calceamentum ejus*, quibus verbis innui volunt fore ut *Aseritani*, solum calcent, æris & ferri fodinis fœcundissimum. 2. Legitur *David* multum æris accepisse ex *Adadezeri* urbibus *Betach*, & *Berothai*, 2 *Sam*. 8. *v*. 8. quæ aliter vocantur *Tibchath*, & *Chun*, 1 *Paral*. 18. *v*. 8. Hæ porro urbes sitæ fuere, ut inquiunt, ad radices montis *Libani*, inter *Emath* & *Damascum*. 3. Ab *Antilibano* parum distant *Sidon* & *Sarepta*, quarum illa dicitur πολύχαλκος ab *Homero Odyss*. ό, versu 424. hæc à fusione metallorum nomen habet. *Hebræis* enim צרף, unde צרפת *Sarepta*, est metalla fundere & conflare. Secunda interpretatio, quam post *Andream* refert *Arethas*, & nostro sæculo multis asserere conatus est *Antonius Nebrissensis Quinquagenæ* tertiæ capite quarto, *chalcolibani* nomine vult intelligi τὸν χαλκοειδῆ λίβανον, ὃν ἰατρῶν παῖδες ἄῤῥενα καλοῦσιν, εὐώδεις καὶ αὐτὸν πυρὶ ὁμιλοῦντα ἀτμοὺς ἀποπέμποντα, *thus æris speciem habens*, *medicorum filiis masculum dictum*, *quod & ipsum igni admotum suaves emittit odores*. Unde Scriptor anonymus de thure in *Solino Salmasii* paginâ millesimâ centesimâ qninquagesimâ primâ. Καὶ ὁ μὲν ἄῤῥην ὀνομάζεται χαλκολίβανος, ἡλιοειδὴς (lege χαλκοειδὴς) καὶ πυῤῥὸς ἤγουν ξανθὸς, *Masculum thus vocatur* chalcolibanum, *quod æris speciem habet*, *& fulvum aut flavum est*. Addit *Nebrissensis Orphei* hymnis hos titulos pręponi, Ἀπόλλωνος, vel Λητοῦς θυμίαμα χαλκολίβανος, id est, Apollinis *aut* Latonæ *suffimentum* chalcolibanum, seu thus masculum, quod tamen in meis editionibus nusquam reperi. Idem in *Vulgata* pro *aurichalco* scribi vult *orichalcum*, & montis masculum thus intelligi, quod multo est absurdissimum. Tertia interpretatio est *Suidæ*: Χαλκολίβανον, εἶδος ἠλέκτρου τιμιώτερον χρυσοῦ· ἔστι δὲ τὸ ἤλεκτρον ἀλλότυπον χρυσίον μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λιθείᾳ. Ὁποίας ἐστὶ συνθέσεως καὶ ἡ ἁγία τράπεζα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, Chalcolibanum, *electri genus auro pretiosius. Est autem electrum ex alienis conflatum, vitro & gemmis mixtum, cujus compositionis est sacra mensa magnæ Ecclesiæ*, id est, *S. Sophiæ Constantinopoli*, ut idem habet in voce ἤλεκτρον. Eandem mensam *Cedrenus* pluribus ita describit: *Tunc fecit & sacram mensam*, ἔργον

γον ἀμίμητον, *opus inimitabile; Ex auro enim & argento, & lapide omnis generis, & ligno, & metallo, & aliis speciebus quascunque fert terra & mare & universus orbis; Cum ex omnibus collegisset, quæ quidem optima sunt & pretiosissima largiùs, quæ verò minoris pretii parciùs; fusilibus fusis arida in hac conjecit: Atque ita eam in typum infusam perfecit;* ὅθεν καὶ ποικίλη φαινομένη θάμβος παρέχει τοῖς ἐπ' αὐτὴν ἀτενίζουσιν, *unde tam varia apparuit, ut intuentes in stuporem conjiceret.* Hunc cinnum quorsum *Suidas* appellaverit χαλκολίβανον, mihi non constat, nisi quod voluit rei novæ novum nomen imponere. Sed pro ἤλεκτρον ἀλλότυπον, aut ὑαλότυπον, ut emendat *Salmasius*, legendum fortè ὁλότυπον, id est, παντότυπον ex omnibus formatum & expressum.

His aliorum conjecturis ideo non acquiesco, quia nihil in iis firmum reperio. Nam ut à prima ordiar, de ære *Libanitico* nihil apud Veteres, nihil apud Recentiores legas. Neque ad rem faciunt Scripturæ loca quæ afferunt. Primus *Deut.* 33. *v.* 25. *Ferrum & æs calceus tuus*, obscurior est, quàm ut ex eo certa conclusio possit elici. Vox enim מִנְעָל *minal*, quæ pro calceo est, hâc formâ nusquam occurrit. Quin alibi נעל *naal* est calceus. Et מנעל *manal* sera, pessulus, cui proximè accedit *minal*. Itaque *Arabs Erpenianus* hic habet اقفالك *pessuli tui*, & *Paris.* مغالقك *seræ tuæ*. Cujus locutionis sensum *Chaldæus* ita expressit תקיף כפרזלא ונחשא מותבך, *fortis ut æs & ferrum, habitatio tua.* Et *Kimchius* וי"ם אותו מענין הראשון כלומר שתהיה ארצו חזקה כאילו סגורה בחומות נחשת וברזל Jonathan *ex priore significatu hoc interpretatur, quasi dicat fore ut terra ejus tam munita sit, quàm si esset clausa muris aheneis & ferreis.* Et *R. Selomo* שהיה גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלין אותה שלא יוכלו האויב יכנס בה כאילו היא סגורה במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת *Quia potentes eorum habitabant in urbibus littoreis, quas obserabant, ne posset hostis ingredi, quasi clausæ fuissent seris & repagulis ferreis & æneis.* Sed & נעל *naal* est compes, quomodo quidam accipiunt hæc *Davidis Ps.* 60. *v.* 10. על אדום אשליך נעלי, quasi dicat, *super* Edom *conjiciam compedem meum.* Quod hic sequutus *Samaritanus* habet צמתכצמתך *compedes tui ex ære & ferro.* Ibi enim צמתכ est compes, ut *Hebræum* צינוק *Jerem.* 29. *v.* 26. Atque ita ferè *Masius*. Is enim per æs & ferrum barbaros intelligit in *Galilæa Gentium*, qui *Aseritas* presserunt, ut pedem premit calceus ferreus, id est, compes. Itaque in hoc loco nihil certi. Multò minus est virium in eo, quod legitur *David* multum æris attulisse ex urbibus *Adadezeri* Regis *Soba*. Falsum enim est quod supponunt, ditionem Regis illius fuisse circa *Libanum*. Quamvis inter hujus sententiæ assertores sit *Arabs* Interpres libri Paralipomenon. Illi enim urbes *Tibhath* & *Chun*, unde illud æs allatum legitur 1 *Par.* 18. *v.* 8. sunt حمص *Emesa*, & بعلبك *Baalbec.* Quarum hæc in *Libano* sita est علي سفح جبل *ad radicem montis*, ut habet *Geographus Nubiensis* clim. 3. part. 5. Et creditur esse Veterum *Heliopolis*, ubi describit *Theodoretus* Historiæ libri quarti capite decimo nono, ὄρη κύκλῳ πανταχόθεν οὐρανῷ προσπελάζοντα, *montes circumquaque in cœlum assurgentes.* At nos alibi (*d*) docuimus Regnum *Soba* fuisse circa *Palmyram*, & ad *Euphratem* attinuisse, adeoque urbem *Chun*, quæ alio nomine vocatur *Berothai* 2 *Sam.* 8. *v.* 8. esse *Ptolemæi* Βαράθημα, *Arabiæ Desertæ mediterraneum* oppidum à *Libano* valde remotum. Pone tamen Regnum

(*d*) *Phaleg.l.*2.*c.*6.

Soba in ipso *Libano* fuisse, quidni æs eò potuerit aliunde advehi, ex *Cypro* puta, quæ insula est & *Libano* monti proxima, & ære fœcundissima. Nec procul est *Cermelus*, de quo *Hesychius*, ἀφ' οὗ χαλκὸς γίνεται, *Cermelus* (id est, *Carmelus*) *unde æs gignitur.* Fuerunt etiam in vicinia *Chrysei* montes *Arabiæ Desertæ* undecim millibus à monte *Choreb*, quos olim auri & æris metallis abundâsse scribit *Hieronymus* in locis, sed quæ suo tempore jam defecerant. Et *Idumææ* castrum *Phinon* vel *Phunon*, ubi æris metalla, damnatorum suppliciis idem refert effodi inter *Petram* & *Zoaram*. De quo loco plura diximus in capite de serpente *Saraph*. Hic solùm ex *Theodoreto* hæc afferam libri quarti capite decimo nono, Τοῖς Φεννησίοις καὶ Προκοννησίοις παρεδίδοντο μετάλλοις, *Ad* Phennesia & Proconnesia *metalla damnabantur*: Quæ sunt maximè ad rem. De iis enim agitur qui *Heliopoli* erant ad *Libani* radices, unde non fuisset opus eos ad *Proconnesia* & *Phennesia*, (id est, *Phenon*) metalla mitti, si quæ fuissent in ipso *Libano*. Jam quod superest, *Sareptam* à conflando nomen habere, & *Sidonem* ab *Homero* appellari πολύχαλκον, non est ullius momenti. Neque enim necesse est ab æris conflatura dictam *Sareptam*, cum æque potuerit à conflando vitro sic appellari, quam artem in iis locis natam esse nemo nescit. Et æs *Sareptæ* conflatum si quod fuit, tam potuit *Temesæum* esse ex *Cypro* quàm *Libanense*. Quod ipsum quidni dicatur de *Sidoniorum* ære? Aut *Sidonem* πολύχαλκον appellari, non æris, sed potentiæ vel opulentiæ ratione? Ita enim *Scholiastes* vetus, Σιδῶνος πολυχάλκου σεῤῥᾶς, ἐν αὐτῇ γὰρ χαλκὸς οὐ γίνεται ἢ πλούσιας, ὡς πορφύρας ἐν αὐτῇ γινομένης, *Sidonis* πολυχάλκου, *id est, validæ, neque enim ibi gignitur æs, aut divitis, aut in qua fiat purpura.* Neque aliter *Eustathius*. Sic opum ratione *Trojam* alicubi (*e*) Poëta vocat πολύχρυσον, πολύχαλκον. At respectum habet ad firmitatem, cùm cœlum appellat πολύχαλκον *Odyss.* γ'. Ut *Job* qui cœlos dicit esse חזקים כראי מוצק, *firmos ut speculum* fusum, capite trigesimo septimo versu 18.

(*e*) *Iliad.* σ'. *v.*289.

Secundò, hoc quoque certum est *Joannis* χαλκολίβανον non esse thus. Nam utut concederetur thus masculum à colore fulvo dici χαλκολίβανον (quod ut credam non possum à me facile impetrare, quia album esse asserunt *Græci*, *Hebræi*, *Arabes* quotquot legi hactenus, atque ipsum nomen *Hebræum* id evincit) tamen *Joannis* χαλκολίβανον aliud esse oportet, aliquid nempe quod in mediis ignibus perduret & splendeat. Neque enim odoris sed splendoris ratione cum *chalcolibano* in fornace ardenti conferuntur pedes viri illius, de quo *Joannes*.

Tertiò, illud etiam statuendum est, hic de eo *Chalcolibano* non agi, cujus descriptio est in *Suidâ*. Neque enim *Joannes*, viri qui ei apparuit pedes, cum eo comparavit, quod tum temporis nusquam erat: neque verò fuit uspiam ante *Justiniani* ævum, qui ut omnium quæ à Christo largè acceperat, bonorum gratum se exhiberet, mensam hanc quam illi obtulit, ita coagmentavit ut nihil esset in rerum natura pretii aliquantivis quod in ea non elucesceret. Proinde circa mensam legebatur hæc inscriptio, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέρομεν οἱ δοῦλοί σου, Χριστὲ, Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα, ἃ εὐμενῶς πρόσδεξαι υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ, *Tua ex tuis tibi offerimus servi tui, Christe,* Justinianus & Theodora, *quæ benevolè accipe, Fili & Verbum Dei.* Cætera in *Cedreno* vide.

Quartò, ut vineta egomet cædam mea, quo minus χαλκολίβανον pro χαλκολιβανῷ dici putem, obstat quod *Liviani* æris non magna fuit gloria, quia teste *Plinio* admodum exiguum inveniebatur. Itaque è *Gallia* in qua nascebatur, in Orientem famam ejus penetrâsse parum verisimile est.

Superest igitur, ut χαλκολίβανος, vel sit נחשת לבנה *æs laban*, seu album, vel נחשת ליבון *æs libon*, seu *ignei candoris*, quale est cùm in igne candet. Id ipsum

ipsum vocari, *Dan.* 10. *v.*6. נחשת קלל *æs kalal*, patebit conferenti loca. Utrobique enim vir describitur aureâ zonâ cinctus, & oculis igneis, & voce magni fragoris, & pedibus multi splendoris, qui hic quidem dicuntur esse *similes* chalcolibano, & ibi כעין נחשת קלל *ut color æris kalal.* Sed & *Ezech.* 1. *v.*7. pedes quatuor animalium quæ adstabant throno gloriæ, leguntur fuisse נוצצים כעין נחשת קלל, *scintillantes ut color æris* kalal. Itaque quicquid sit *æs kalal*, id ipsum esse *chalcolibanum* valde verisimile est. Sed non satis scitur quid sit *æs kalal*. Plerique *Hebræorum*, ut *Jarchius*, *Kimchius*, *Aben Ezra*, *Jachiades*, &c. æs purum, & tersum reddunt. Et *Saadias* נחשת יוצהב ויובהק בנפול עליו עין השמש *æs rutilans*, & *coruscans, cùm illud feriunt radii Solis.* Sic à *Syro* ܡܨܒܗܒ *fulgurans*, ut à Senioribus ἐξαστράπτον, & à *Theodotione* στίλβων, fulgens redditur. Quorum illud in *Ezechiele*, hoc in *Daniele* sequitur *Arabs* Interpres. At apud *Saadiam* alii volunt קלל *kalal*, idem esse quod קלוי ומוצק באש, *kalui*, id est, *tostum*, vel *exustum*, & *fusum in igne.* Quomodo *Menahemum* explicare tradit *R. Selomo.* Quo fortasse referendum quod *Chaldæus* reddit נחש מצלהב *æs flammans*, & *Vulgatus*, *æs candens.* Id si sequamur, χαλκολίβανος erit נחשת ליבון *æs libon*, sive in igne candens. Sed ut æs in igne fusum קלל *kalal*, dicatur pro קלוי *kalui*, tanquam à קלה, id est, urere, *Grammaticæ* rei ratio vix permittit. Præterea קלה, propriè torrere, & frigere est. Sic *Levit.* 2. *v.*14. אביב קלוי באש, est χίδρον πυρὶ πεφρυγμένον, *spica igne fricta* vel *tosta.* Et *Arabicè* مقلي est sartago. Quod ad metallorum fusionem non videtur posse transferri, nisi valdè impropriè. Proinde קלל *kalal*, hoc loco non videtur eò pertinere. Sed fortasse id ipsum est quod *Arabicum* جليل *gelil*, quod de homine, illustrem, & magnificum, de luce vel colore, splendidum sonat. Sic *Apoc.* 21. *v.* 11. editione *Erpenianâ* ونورها نور جليل مثل نور المها الرقيع *Et lux ejus, lux erat splendida ut lux crystalli coruscantis.* Quò referendum quod *Chaldaicè* גלל *gelal*, est marmor. Ut *Esdr.* 5. *v.* 8. *Ipsa* (domus Dei) *ædificatur* אבן גלל, *lapide marmoreo.* Ita reddunt post *Talmudicos Jarchius*, *Kimchius*, *Aruch*, *Elias*, *Pomarius*, *Pagninus*, *alii.* Lxx. λίθοις ἐκλέκτοις, *Esdras Apocryphus* libri tertii capitis sexti versu 9. διὰ λίθων ξυστῶν πολυτελῶν, *lapidibus politis magni pretii.* At *Vulgata* planè contra *lapide impolito.* Quorsum nescio, nisi sit error scribæ. Et 1 *Reg.* 14. *v.* 10. ubi prædicitur fore, *ut amoveatur domus* Jeroboami כאשר יבער הגלב, *ut amoveatur galal*; vox *galal*, quam alii stercus exponunt, à *Talmudicis* exponitur *dens* שהוא דומה לאבן גלל, *quia est similis lapidi gelal*, id est, marmori. Ita in *Lexico Kimchius.* Itaque ut אבן גלל *lapis gelal*, vel *galal* est lapis politus, & lucidus seu marmor, sic נחשת גלל *æs galal*, est æs politum, & lucidum. Sed pro גלל *galal*, quomodo scriberent *Chaldæi*, & *Arabes*, *Hebræi* scribunt קלל *kalal*, quia *G* & *K* sunt literæ maximè permutabiles. Proinde *fovea Chaldæis* est קומצא, & גומצה, *clava* קולפא, & גולפא, *gilo* vasis genus קולתא & גולתא *venator* κυνηγὸς קניגי & גניגי, *clamare* קעא, & געא, *stannum* κασσίτερον, קסטירא, & גסטרון, Mons *Armeniæ Gordiæus*, in quo requievit arca קרדו, *kardu Chaldæis*, & جردي *Giordi Arabibus.* Nomen קלל *kalal*, id esse quod diximus, apertè docet verbum geminatum קלקל *kilkel*, inde deductum. Nam קלקל est levigare, & expolire. De ferro dicitur, *Eccles.* 10. *v.* 10. *Si hebetatum fuerit ferrum, & is faciem* (id est, aciem ejus) *non expoliat*, *Hebraicè* והוא לא פנים קלקל. Et *Ezech.* 21. *v.* 21. *Stetit Rex* Babylonis *in capite viæ, in bivio ad divinandum divinationem*, קלקל בחצים, *expolivit tela.* Fuit hæc species βελομαντείας juxta *Kimchium* פני שמחדדין ומלטשין ברזל החץ עד שיהיה בהיר מאד ורואין בו בעלי הקסם כמו שרואין בבוהן היד בצפורן לבהירות הצפורן וכן רואין בסייף וכן במראה *Quia acuebant, & expoliebant aciem ferri telorum, ita ut valdè splenderet, & conjectores in ea viderent*, (quod futurum erat) *quomodo vident in ungue pollicis manûs, quia splendet, ita etiam in gladio vident, & in speculo.* Itaque hæc divinatio pertinebat ad καθοπτρομαντικήν. Ex his omnibus concludimus נחשת קלל, *æs kalal* in *Ezechiele*, & *Daniele* esse æs politum, & lucidum. Et *Johannem*, χαλκολίβανον, id est, *æs album* reddidisse voce *Semi-Hebræâ*, vel quia albedo est color lucis, vel quia hoc genus æris reverâ fuit album. Quale à *Poëta* describitur *orichalcum*, & à *Philosopho Mossynæcum* æs, quod ex *Tubal*, & *Mesech Tyrum* deferebatur, ut alibi multis probamus ex *Ezech.* 27. *v.* 13. Ut non mirum sit album illud æs notum fuisse *Judæis*, ejusque adeo meminisse *Evangelistam.* At voce חשמל *hasmal*, quâ propriè χαλκόχρυσον significari docuimus, nobile illud æs intelligimus auro concolor, ex quo *Persarum* Rex *Darius* aliquot batiacas, & vasa duo habuit *Esdras*, æqualis cum auro pretii. Neque novum videri debet quod χαλκολιβάνου vocabulum *Semi-Hebræum* esse diximus, cum multa sint hujusmodi. Sic *Semi-Persica* sunt ἀποκιδαρόω, cidari nudo, *Levit.* 10. *v.*6. & 21. *v.* 10. Γαζοφυλάκιον sacrum ærarium in *Evangelio* passim, & ei præfectus in *Nonno* γαζοφύλαξ. Et in *Xenophonte* τιαροειδὴς, tiaræ speciem habens. Et in *Suida*, & *Eustathio* ἀγγαροφορεῖν, onera ferre per successionem. *Semi-Ægyptia* in *Cicerone*, *Juvenali*, *Josepho*, & aliis. Ἀλαβάρχης *Alexandriæ*, In *Polluce* vestium species, ἡμιτύβιον, & ἡμιφαζώνιον; In *Athenæo* ἡμίνηρος, pro pisce coracino; In *Josepho* ἡβαιοφόρος, *Festum* quo ferebantur parmarum; In *Græca* versione πυργοβάρεις, turrita palatia, *Psal.* 121. *v.* 7. *Semi-Hebræa* in *Justiniano*, novella centesima quadragesima sexta, ἀρχιφερεκῖται, qui publicis lectionibus in *Judæorum* Synagogis præsunt, quia in פרקים *perakim*, vel ἀρχαικῶς φερεκὶμ, id est, capitula distinguunt quæ legenda sunt; Et in recentioribus κακομάζαλος infaustus, sub malo sydere natus, quia *Hebræis* מזל *mazal* est sydus. *Semi-Arabica* in *Symeone Sethi* καφουρέλαιον, oleum camphoræ, & ἰοζουλάπιον, *zulapium*, vel *giuleb* ex violis, non ex rosis ut perperam interpretatur non nemo.

FINIS.

INDEX

INDEX
LOCORUM SCRIPTURÆ.

Quæ citantur & explicantur in secunda parte hujus Operis.

GEN. 1, 3. col. 77. l. 46. & 256. l. 66.
1, 10. c. 657. l. 25.
1, 28. c. 774. l. 63.
2, 7. 8. 19. c. 486. l. 29.
2, 12. c. 669. l. 2. & 674. l. 43. & 714. l. 49.
3, 1. c. 20. l. 1. & 256. l. 14. & 440. l. 12.
3, 2. c. 660. l. 20.
3, 14. c. 433. l. 23.
3, 15. c. 416. l. 54. & 440. l. 32.
3, 18. c. 406. l. 9.
4, 3. c. 505. l. 41.
4, 20. c. 660. l. 23.
5, 29. c. 34. l. 5.
6, 2. c. 403. l. 22.
6, 9. c. 34. l. 10.
6, 11. c. 234. l. 38.
6, 12. c. 34. l. 12. & 559. l. 22.
7, 2. 3. 19. c. 229. l. 40.
7, 12. c. 209. l. 55.
7, 17. c. 784. l. 58.
7, 19. c. 28. l. 30.
8, 1. c. 29. l. 33.
8, 3. c. 211. l. 2.
8, 5. c. 30. l. 55. & 209. l. 52.
8, 5. 6. c. 211. l. 20.
8, 5. 6. 7. c. 212. l. 39.
8, 7. c. 209. l. 37.
8, 8. c. 28. l. 67. & 212. l. 42.
8, 9. c. 189. l. 66.
8, 11. c. 28. l. 69.
8, 13. c. 211. l. 21.
8, 20. 21. c. 34. l. 42.
8, 21. c. 34. l. 45.
9, 2. c. 774. l. 63.
10, 3. c. 130. l. 67. & 191. l. 30.
10, 4. c. 191. l. 29.
10, 11. c. 458. l. 64.
11, 3. c. 614. l. 62.
11, 28. c. 404. l. 64.
12, 5. c. 660. l. 25.
12, 10. c. 482. l. 46.
13, 10. c. 474. l. 47.
14, 1. c. 7. l. 74.
14, 3. c. 727. c. 44.
14, 10. c. 666. l. 71.
15, 9. c. 4. l. 49. &c. & 6. l. 62.
15, 10. c. 251. l. 7.
15, 14. 16. c. 37. l. 64.
19, 29. c. 669. l. 42.
21, 7. c. 669. l. 44.
21, 15. c. 607. l. 60.
22, 1. c. 210. l. 62.
24, 14. c. 44. l. 10.
24, 55. c. 505. l. 42.
25, 13. c. 101. l. 21.
26, 1. c. 482. l. 47.
27, 21. c. 531. l. 73.
28, 11. c. 669. l. 45.
30, 5. c. 156. l. 24.
30, 37. c. 469. l. 64.
31, 7. c. 106. l. 28.
32, 14. c. 235. l. 17.
35, 8. c. 413. l. 31.
36, 24. c. 537. l. 1.
36, 26. c. 191. l. 35.
36, 39. c. 191. l. 31.
36, 41. c. 427. l. 47.
37, 25. c. 532. l. 943. & 808. l. 34.
38, 28. 40. c. 624. l. 6.
39, 6. c. 560. l. 30.
41, 6. c. 102. l. 72.
41, 6. 27. c. 484. l. 34.
Gen. 41, 8. 24. c. 384. l. 14.
41, 18. c. 787. l. 55.
41, 30. c. 482. l. 50.
41, 51. c. 256. l. 56.
41. 56. c. 595. l. 5.
43, 11. c. 515. l. 20. & 521. l. 57. 73. & 532. l. 9. 48. & 533. l. 43. & 725. l. 18.
43, 16. 19. c. 444. l. 46.
43, 25. c. 215. l. 66.
43, 32. c. 560. l. 27.
45, 23. c. 235. l. 19.
46, 7. c. 669. l. 47.
46, 13. c. 639. l. 63.
46, 23. c. 137. l. 37.
46, 26. c. 758. l. 40.
46, 34. c. 560. l. 20.
47, 18. c. 247. l. 60.
47, 19. c. 463. l. 10.
48, 22. c. 536. l. 72.
49, 5. c. 234. l. 47.
49, 9. c. 248. l. 15. & 777. l. 2.
49, 14. c. 248. l. 17.
49, 17. c. 400. l. 65. & 416. l. 43. & 417. l. 28. & 419. l. 58. & 420. l. 49.
49, 26. c. 690. l. 12.
50, 1. c 143. l. 72.
50, 9. c. 558. l. 67.
Exod. 1, 5. c. 758. l. 40.
1, 9. c. 659. l. 6. 10.
1, 15. c. 364. l. 4.
2, 10. c. 804. l. 6.
3, 8. 17. c. 520. l. 9.
3, 19. c. 667. l. 37.
4, 3. c. 428. l. 72.
4, 6. c. 689. l. 68.
4, 12. c. 659. l. 42.
4, 16. c. 659. l. 59.
5, 2. c. 663. l. 51.
5, 3. c. 792. l. 13.
5, 21. c. 667. l. 25.
6, 29. c. 659. l. 42.
7, 7. c. 462. l. 50.
7, 9. c. 428. l. 71.
7, 12. c. 582. l. 1.
7, 15. c. 557. l. 5. & 664. l. 64.
7, 19. 20. c. 577. l. 6.
8, 1. 2. c. 655. l. 33.
8, 3. 105. l. 1. & 657. l. 71. & 668. l. 55. & 669. l. 37.
8, 3. 4. c. 656. l. 60.
8, 4. c. 658. l. 55.
8, 5. 6. c. 577. & 659. l. 48.
8, 6. c. 254. l. 72. & 668. l. 9.
8, 7. c 663. l. 1.
8, 8. c. 663. l. 35.
8, 9. c. 663. l. 57.
8, 10. c. 664. l. 48. & 665. l. 5.
8, 12. c. 665. l. 17.
8, 13. c. 665. l. 15.
8, 14. c. 106. l. 15. & 666. l. 68.
8, 16. c. 254. l. 72. & 497. l. 12. & 660. l. 29.
8, 16. 17. c. 574. l. 7. & 576. l. 63. & 582. l. 65.
8, 17. c. 574. l. 29. & 575. l. 25. & 577. l. 53.
8, 18. c. 391. l. 11.
8, 18. 19. c. 579. l. 36.
8, 20. c. 557. l. 6.
8, 21. c. 496. l. 74. & 552. l. 28. & 557. l. 24.
8, 22. c. 552. l. 30. & 557. l. 52. & 558. l. 10. & 582. l. 67.
8, 24. c. 552. l. 32. & 558. l. 63. & 559. l. 7. & 668. l. 21.
Exod. 8, 25. c. 559. l. 40.
8, 26. c. 559. l. 44.
8, 29. c. 552. l. 34.
8, 31. c. 552. l. 35. & 555. l. 54. & 562. l. 4. 8.
9, 1. c. 558. l. 69.
9, 7. 26. c. 582. l. 67.
9, 11. c. 582. l. 6. 60.
9, 25. c. 462. l. 10.
9, 26. c. 557. l. 55.
10, 5. c. 443. l. 14.
10, 5. 12. 15. c. 462. l. 65.
10, 6. c. 462. l. 69. & 670. l. 1.
10, 6. 24. c. 461. l. 65.
10, 12. 13. c. 577. l. 1. 4.
10, 13. c. 103. l. 25. & 484. l. 27.
10, 14. c. 458. l. 50. & 465. l. 2. & 55. l. 70.
10, 15. c. 479. l. 17.
10, 17. c. 463. l. 5.
10, 19. c. 101. l. 22. 25. & 481. l. 34. & 491. l. 38.
10, 23. c. 557. l. 58. & 582. l. 67.
11, 5. c. 660. l. 5.
12, 13. 23. 27. c. 655. l. 47.
12, 20. c. 627. l. 54.
12, 23. c. 582. l. 67.
12, 37. c. 171. l. 73.
14, 21. c. 102. l. 74. & 103. l. 35. & 409. l. 21.
15, 9. c. 458. l. 61.
15, 11. c. 18. l. 39.
15, 12. c. 669. l. 4.
15, 25. c. 66. 5. l. 50.
15, 27. c. 820. l. 18. 55. 61.
16, 2. c. 109. l. 55.
16, 12. 13. c. 109. l. 24.
16, 13. c. 91. l. 72. & c. 93. l. 20. & c. 94. l. 31. & c. 97. l. 13. 38. & c. 100. l. 40.
16, 14. c. 678. l. 41. 45.
16, 16. c. 105. l. 74.
16, 19. 20. c. 627. l. 53.
16, 20. c. 619. l. 63. 72.
16, 24. c. 619. l. 62.
16, 31. c. 488. l. 33. & 519. l. 6. & 523. l. 57.
16, 36. c. 106. l. 1.
17, 1. c. 97. l. 48.
17, 7. c. 558. l. 60.
19, 4. c. 171. l. 70. & 182. l. 38.
20, 5. c. 800. l. 30.
21, 6. c. 403. l. 19.
21, 15. 17. c. 176. l. 19.
21, 22. c. 655. l. 58.
22, 8. 9. 28. c. 403. l. 20.
22, 18. c. 384. l. 15.
23, 1. c. 232. l. 63. & 234. l. 50.
23, 27. 28. c. 536. l. 13. 25.
23, 28. c. 496. l. 64. & 534. l. 31.
23. 29. c. 226. l. 43. & 229. l. 20.
24, 10. c. 731. l. 34. & 874. l. 8.
25, 3. 4. c. 733. l. 62.
25, 4. c. 624. l. 1. & 721. l. 1. & 731. l. 49. & 734. l. 2.
26, 31. c. 729. l. 69.
28, 7. c. 698. l. 47.
28, 9. c. 699. l. 1.
28, 17. c. 12. l. 6. & 58. l. 11.
28, 18. c. 874. l. 11.
29, 40. c. 403. l. 17.
30, 23. c. 687. l. 21.
30, 28. c. 574. l. 55.
30, 34. c. 803. l. 37. & 804. l. 60.
31, 18. c. 582. l. 34.
33, 3. c. 558. l. 50.
33, 29. c. 608. l. 7.
Exod. 34, 9. c. 558. l. 52.
34, 22. c. 712. l. 38.
35, 35. c. 607. l. 73.
38, 21. c. 248. l. 2.
39, 9. c. 874. l. 11.
39, 11. c. 874. l. 27.

Levit. 1, 14. c. 4. l. 51. &c. & 25. l. 34.
1, 15. 16. 17. c. 26. l. 20. 30. 56.
1, 16. c. 165. l. 47.
2, 11. c. 518. l. 52.
2, 11. 12. c. 528. l. 34.
2, 13. c. 40. l. 31.
4, 6. c. 51. l. 60.
5, 7. c. 25. l. 35. 59.
5, 7. 11. c. 4. l. 51.
5, 8. c. 26. l. 20. 30. 55.
9, 2. c. 1. 36.
10, 16. c. 888. l. 48.
11, 13. c. 161. l. 3. & 185. l. 57. & 187. l. 54. & 230. l. 5. & 812. l. 5. 44. & 853. l. 62.
11, 13. 16. c. 225. l. 52.
11, 14. c. 191. l. 22. &c. & 192. l. 62.
11, 15. c. 198. l. 18.
11, 16. c. 220. l. 72. & 332. l. 11. & 263. l. 26. &c. & 266. l. 19. &c.
11, 17. c. 83. l. 4. & 272. l. 61. &c. & 278. l. 1. &c. & 281. l. 28. &c.
11, 18. c. 285. l. 19. &c. & 292. l. 35. &c. & 297. l. 47. &c.
11, 19. c. 321. l. 52. &c. & 328. l. 53. &c. & 335. l. 39. &c. & 343. l. 46. & 349. l. 38.
11, 20. c. 497. l. 51. & 525. l. 4.
11, 20. 21. 12. c. 451. l. 53. & 452. l. 28.
11, 21. c. 465. l. 63.
11, 21. 22. c. 491. l. 32.
11, 22. c. 60. l. 19. & 348. l. 16. & 447. l. 74. & 448. l. 16. & 449. l. 1. 16.
11, 29. c. 824. l. 31.
11, 29. 30. c. 354. l. 56.
11, 30. c. 285. l. 20. & 604. l. 74.
12, 6. c. 4. l. 51. & 25. l. 39. 59.
13, 19. c. 688. l. 64.
13, 24. c. 689. l. 4.
13, 42. c. 689. l. 5.
14, 4. c. 111. l. 23. &c. & 146. l. 43. & 150. l. 63. & 624. l. 4.
14, 22. c 4. l. 51. & 25. l. 45.
14, 49. &c. c. 150. l. 63.
15, 13. 14. c. 25. l. 47.
15, 28. 29. c. 25. l. 48.
16, 14. c. 151. l. 61.
17, 7. c. 828. l. 58. & 829. l. 26.
19, 31. c. 384. l. 28.
20, 9. c. 176. l. 19.
21, 10. c. 888. l. 49.
21, 20. c. 679. l. 33. & 721. l. 2. 5. & 758. l. 37.
22, 25. c. 668. l. 37.
22, 30. c. 627. l. 56.
23, 14. c. 46. l. 62.
23, 40. c. 765. l. 24.
24, 11. 16. c. 290. l. 27.
25, 10. c. 711. l 42.
25, 14. 29. c. 4. l. 52.
25, 29. c. 505. l. 44.
26, 1. c. 115. l. 7.
29, 16. c. 263. l. 40.
26, 26. c. 106. l. 32.
Num. 1, 4. c. 191. l. 37.

Num. 4, 7. c. 728. l. 25.
5, 22. c. 758. l. 40.
6, 10. c. 4. l. 52. & 25. l. 50.
7, 42. c. 191. l. 37.
10, 1. c. 97. l. 50. & 101. l. 52.
10, 11. c. 97. l. 23.
10, 11. 12. 33. c. 104. l. 58.
10, 12. 33. c. 102. l. 18.
10, 33. c. 97. l. 22.
11, 1. c. 109. l. 4.
11, 3. c. 109. l. 11.
11, 4. c. 689. l. 46.
11, 4. 5. 6. c. 108. l. 33.
11, 6. c. 97. l. 16.
11, 7. c. 674. l. 45. 63. & 678. l. 36. & 679. l. 36. & 877. l. 18.
11, 18. c. 104. l. 59.
11, 21. c. 97. l. 35. 44.
11, 31. &c. c. 91. l. 73. & 93. l. 21. & 100. l. 6. & 104. l. 22.
11, 31. c. 109. l. 13.
12, 1. 10. c. 544. l. 40.
12, 10. c. 689. l. 68.
13, 15. c. 191. l. 38.
13, 24. c. 213. l. 23. & 403. l. 32.
13, 34. c. 467. l. 31.
14, 14. c. 183. l. 26.
14, 22. c. 106. l. 29.
14, 37. c. 655. l. 49.
14, 42. c. 558. l. 44.
15, 5. c. 403. l. 17.
15, 32. c. 368. l. 62.
15, 38. c. 727. l. 11. & 733. l. 16.
16, 13. c. 521. l. 74.
16, 30. c. 247. l. 61.
16, 49. c. 655. l. 50.
18, 12. c. 470. l. 13.
20, 29. c. 424. l. 46.
21, 5. c. 134. l. 20. & 689. l. 47.
21, 5. 6. c. 424. l. 18. & 425. l. 40.
21, 6. c. 425. l. 16.
21, 7. c. 425. l. 48.
21, 9. c. 429. l. 49.
21, 10. c. 424. l. 52. & 427. l. 45.
21, 17. 18. c. 424. l. 59.
22, 4. c. 446. l. 9.
23, 3. c. 419. l. 56.
23, 11. c. 663. l. 19.
23, 23. c. 261. l. 16.
23, 38. c. 424. l. 41.
24, 3. c. 118. l. 73.
24, 6. c. 156. l. 30.
24, 9. c. 777. l. 2.
24, 10. c. 663. l. 20.
24, 20. c. 759. l. 58.
24, 21. c. 413. l. 40.
25, 9. c. 655. l. 52.
26, 23. c. 630. l. 67.
26, 42. c. 137. l. 37. & 669. l. 49.
31, 27. c. 459. l. 24.
32, 1. c. 248. l. 4.
33, 9. c. 820. l. 55.
33, 16. c. 97. l. 21.
33, 35. 36. c. 118. l. 68.
33, 42. 43. c. 427. l. 47. 49.
34, 3. c. 727. l. 44.
34, 4. c. 417. l. 73. & 641. l. 41.
34, 5. c. 764. l. 29. 31.
34, 15. c. 103. l. 25.

Deut. 1, 31. c. 183. l. 30.
1, 41. c. 558. l. 46.
1, 44. c. 496. l. 58. & 507. l. 42. &c.
2, 8. c. 118. l. 68.
2, 9. 10. 11. c. 537. l. 4.
4, 9. c. 465. l. 24.
4, 17. c. 145. l. 60.
4, 19. c. 497. l. 43.
6, 6 20. c. 465. l. 25.
6, 7. c. 607. l. 61.
7, 20. c. 496. l. 66. & 534. l. 33. & 536. l. 17. 47. & 539. l. 20.
7, 21. c. 558. c. 34.
7, 25. c. 561. l. 7.
8, 4. c. 725. l. 62.
8, 7. c. 789. l. 42.
8, 8. c. 518. l. 19. & 520. l. 9.
Deut. 8, 15. c. 398. l. 18. & 429. l. 57. & 634. l. 36. & 640. l. 73. & 641. l. 36.
9, 21. c. 608. l. 7.
10, 7. c. 424. l. 60. & 668. l. 67.
11, 14. c. 403. l. 30.
11, 17. c. 28. l. 54.
14, 2. &c. c. 161. l. 3.
14 5. c. 809. l. 26.
14, 11. c. 145. l. 64. & 131. l. 9.
14, 12. c. 812. l. 5. 44. & 853. l. 63.
14, 12. 14. c. 225. l. 32.
14, 13. c. 191. l. 26. & 195. l. 58. &c. & 230. l. 10. & 353. l. 13. & 813. l. 16.
14, 13. 17. c. 197. l. 4.
14, 16. c. 274. l. 16. & 852. l. 58.
14, 17. c. 297. l. 49. &c.
14, 25. c. 470. l. 13.
16, 6. 7. c. 471. l. 22.
16, 10. 11. c. 471. l. 26.
16, 21. c. 247. l. 65.
18, 3. 4. c. 470. l. 13.
18, 10. c. 384. l. 10.
18, 11. c. 384. l. 28. & 580. l. 14.
18, 47. c. 721. l. 62.
19, 16. c. 232. l. 63. & 234. l. 50.
21, 18. c. 176. l. 19. & 551. l. 1.
22, 6. c. 113. l. 39. & 145. l. 68.
22, 6. 7. c. 158. l. 50.
23, 14. c. 558. l. 36.
28, 22. c. 134. l. 14. & 263. l. 41. & 484. l. 31.
28, 23. c. 248. l. 18.
28, 27. c. 41. l. 2.
28, 30. c. 41. l. 19.
28, 38. c. 445. l. 20. & 486. l. 43.
28, 39. c. 619. l. 63. & 622. l. 59.
28, 42. c. 446. l. 25. & 486. l. 45.
28, 49. c. 170. l. 50. & 185. l. 16.
29, 5. c. 725. l. 62.
31, 17. c. 758. l. 47.
32, 3. c. 407. l. 17.
32, 5. c. 689. l. 40.
32, 7. c. 464. l. 68.
32, 11. c. 176. l. 66. & 183. l. 1.
32, 13. c. 519. l. 29. & 522. l. 9. & 525. l. 10.
32, 16. c. 561. l. 9.
32, 22. c. 103. l. 7.
32, 24. c. 790. l. 15.
32, 33. c. 381. l. 7. & 383. l. 19. & 437. l. 58. & 438. l. 52.
33, 19. c. 720. l. 12. & 722. l. 4. 52. & 726. l. 64.
33, 22. c. 248. l. 16.
33, 25. c. 884. l. 32. & 885. l. 21.
34, 1. 5. c. 462. l. 52.

Jos. 5, 10. c. 558. l. 38.
3, 15. c. 341. l. 2.
3, 17. c. 799. l. 18.
4, 6. c. 465. l. 25.
5, 6. c. 462. l. 54.
7, 1. c. 669. l. 50.
7, 2. c. 756. l. 27.
7, 21. c. 138. l. 57.
10, 24. c. 593. l. 21.
11, 18. 21. c. 624. l. 7.
13, 22. c. 761. l. 44.
15, 3. c. 641. l. 42.
15, 4. 47. c. 764. l. 29.
16, 8. c. 216. l. 67.
17, 9. c. 216. l. 67.
24, 11. 12. c. 536. l. 38.
24, 12. c. 496. l. 67. & 534. l. 36. & 536. l. 5. 18.
24, 30. c. 137. l. 34.

Jud. 1, 36. c. 641. l. 42.
2, 9. c. 137. l. 35.
3, 11. c. 459. l. 68.
4, 4. c. 413. l. 32.
5, 21. c. 431. l. 63.
6, 2. c. 404. l. 59.
6, 5. c. 443. l. 1. & 467. l. 15.
7, 2. c. 663. l. 63. & 664. l. 12.
Jud. 7, 12. c. 443. l. 2. & 467. l. 16.
7, 25. c. 203. l. 7. 9.
8, 21. c. 792. l. 14.
9, 6. c. 756. l. 28.
9, 13. c. 403. l. 16.
9, 53. c. 579. l. 13.
10, 1. c. 630. l. 63.
10, 1. 2. c. 630. l. 71.
11, 4. c. 505. l. 49.
11, 6. 11. c. 593. l. 21.
11, 40. c. 437. l. 45. & 505. l. 51.
12, 17. c. 669. l. 51.
14, 8. c. 414. l. 41. & 496. l. 59. & 503. l. 70. & 511. l. 7. & 519. l. 20.
14, 8. 9. c. 216. l. 19.
14, 9. c. 520. l. 54. 60. & 522. l. 56. & 525. l. 17.
14, 14. c. 522. l. 4. 51. & 523. l. 32. 50.
14, 18. c. 523. l. 51.
15, 14. c. 792. l. 14.
15, 16. c. 106. l. 17.
18, 3. c. 756. l. 30.
18, 25. c. 792. l. 14.
18, 27. c. 420. l. 23.
19, 11. c. 756. l. 32.
20, 33. c. 766. l. 47.

Ruth. 1, 1. c. 482. l. 56.
2, 4. c. 46. l. 63.
2, 14. c. 183. l. 19.
2, 14. c. 215. l. 66.
2, 17. c. 247. l. 66.

1 Sam. 1, 3. c. 505. l. 53.
1, 7. c. 505. l. 55.
1, 8. c. 106. l. 33.
1, 20. c. 505. l. 55.
2, 6. c. 665. l. 11.
2, 19. c. 505. l. 58.
4, 3. c. 558. l. 54.
6, 5. c. 537. l. 8. & 559. l. 9.
8, 16. c. 607. l. 68.
8, 21. c. 502. l. 54.
9, 16. c. 261. l. 18.
9, 21. c. 669. l. 52.
13, 18. c. 360. l. 9. & 395. l. 26.
14, 25. 26. c. 519. l. 21.
14, 25. vel 26. c. 520. l. 62. 64.
14, 26. c. 414. l. 20. & 520. l. 36.
14, 27. c. 515. l. 25. & 519. l. 32. & 525. l. 17. & 526. l. 70.
14, 29. c. 522. l. 5.
16, 2. c. 561. l. 55.
16, 4. c. 13. l. 71.
17, 17. c. 46. l. 63.
18, 25. 27. c. 130. l. 38.
24, 4. c. 611. l. 31.
24, 15. c. 585. l. 9. & 586. l. 2.
25, 18. c. 46. l. 63.
25, 37. c. 784. l. 33.
25, 38. c. 655. l. 53.
26, 20. c. 81. l. 3. &c. & 83. l. 42. & 153. l. 13. & 586. l. 5.
27, 7. c. 505. l. 60.
28, 3. c. 384. l. 28.

2 Sam. 1, 21. c. 248. l. 19.
1, 23. c. 170. l. 67.
2, 20. c. 114. l. 58.
3, 14. c. 130. l. 39.
3, 29. c. 143. l. 52.
6, 5. c. 668. l. 23.
6, 7. c. 756. l. 32.
8, 3. c. 191. l. 32.
8, 8. c. 884. l. 37. & 885. l. 74.
11, 1. c. 458. l. 66.
12, 30. c. 699. l. 9.
14, 14. c. 646. l. 45.
17, 25. c. 406. l. 67.
17, 28. c. 46. c. 59. & 47. l. 73.
17, 29. c. 515. l. 22.
20, 8. c. 759. l. 33.
20, 8. c. 756. l. 33.
20, 12. c. 174. l. 62.
21, 1. c. 482. l. 60.
2 Sam. 22, 1. c. 191. l. 38.
23, 25. c. 191. l. 34.

1 Reg. 3, 9. c. 558. l. 71.
3, 26. c. 302. l. 55.
4, 13. c. 690. l. 51.
4, 23. c. 111. l. 74. & 127. l. 52.
4, 33. c. 151. l. 30.
5, 4. c. 792. l. 12.
5, 17. c. 702. l. 59.
6, 7. c. 841. l. 53. & 842. l. 13.
6, 8. c. 649. l. 50.
7, 9. 10. 11. c. 702. l. 62.
7, 10. c. 363. l. 63.
7, 33. c. 613. l. 56.
7, 45. c. 878. l. 46. & 880. l. 42.
8, 4. c. 214. l. 50.
8, 37. c. 444. l. 11.
8, 65. c. 764. l. 30.
9, 26. c. 668. l. 73.
10, 11. c. 37. l. 32. & 143. l. 30.
10, 22. c. 136 l. 3. &c.
11, 13. 33. c. 580. l. 60.
12, 11 c. 644. l. 37.
12, 14. c. 642. l. 62.
13, 14. c. 114. l. 59.
14, 3. c. 591. l. 65.
14, 10. c. 887. l. 60.
17, 3. 4. 5. 6. c. 213. l. 33.
17, 18. c. 28. l. 63.
18, 2. c. 482. l. 64.
18, 17. c. 14. l. 59.
18, 20. c. 446. l. 10.
18, 34. c. 44. l. 11.
19, 5. 6. c. 216. l. 5.
19, 18. c. 215. l. 73.

1 Reg. 1, 2. c. 499. l. 36.
4, 38. c. 482. l. 65.
5, 10. c. 151. l. 59.
5, 18. c. 113. l. 23. &c.
5, 27. c. 589. l. 68.
6, 25. c. 38. l. 48. &c.
7, 1. c. 247. l. 67.
8, 1. c. 482. l. 65.
10, 27. c. 41. l. 27. & 43. l. 15.
17, 30. c. 112. l. 58. &c.
17, 31. c. 109. l. 43.
18, 4. c. 427. l. 29.
18, 8. c. 405. l. 17.
18, 27. c. 38. l. 72. & 41. l. 23.
18, 30. 31. c. 8. l. 28.
18, 32. c. 29. l. 22. & 520. l. 9. & 521. l. 61.
19, 24. c. 766. l. 17.
20, 9. c. 664. l. 38.
20, 12. c. 533. l. 49.
20, 14. c. 686. l. 62.
23, 8. c. 625. l. 70. & 626. l. 4.
23, 13. c. 561. l. 12.
24, 7. c. 764. l. 30.
25, 12. c. 723. l. 54.

1 Par. 1, 6. c. 191. l. 30.
1, 7. c. 191. l. 29.
1, 39. al. 41. c. 191. l. 36.
1, 46. c. 191. l. 32.
1, 52. c. 427. l. 48.
2 1. c. 69. l. 8.
7, 2. c. 630. l. 70.
11, 27. c. 191. l. 31.
16, 32. c. 11. l. 55.
18, 3. c. 191. l. 33.
18, 8. c. 884. l. 38. & 885. l. 61.
19, 21. 22. c. 471. l. 28.
26, 18. c. 26. l. 64.
29, 2. c. 714. l. 31.

2 Par. 1, 10. c. 558. l. 72.
2, 7. c. 733. l. 72. & 740. l. 22.
2, 7. 14 c. 733. l. 20.
2, 8. c. 137. l. 33.
3, 6. c. 702. l. 63.
3, 14. c. 725. l. 10. & 733. l. 20.
6, 28. c. 484. l. 31.
7, 8. c. 764. l. 30.
7, 13. c. 215. l. 7. & 486. l. 48.
7, 14. c. 725. l. 10.

2 Par. 9, 2. c. 847. l. 2.
9, 10. 11. c. 143. l. 71.
9, 21. c. 136. l. 3. &c.
11, 5. c. 828. l. 58.
13, 20. c. 655. l. 54.
16, 4. c. 669. l. 54.
20, 2. c. 820. l. 35.
21, 16. c. 214. l. 41.
24, 25. c. 669. l. 55.
26, 6. c. 405. l. 4.
28, 18. 19. c. 405. l. 12.
31, 5. c. 518. l. 16. & 528. l. 4.

Esdr. 2, 46. c. 137. l. 40.
2, 69. c. 617. l. 47.
4, 14. c. 40. l. 58.
5, 8. c. 887. l. 52.
6, 11. c. 426. l. 35.

Nehem. 2, 3. c. 620. l. 12.
2, 13. c. 439. l. 5.
3, 3. c. 720. l. 17.
4, 7. c. 214. l. 41.
4, 12. c. 106. l. 30.
4, 18. c. 134. l. 6.
7, 48. c. 137. l. 40.
7, 80. c. 617. l. 50.
8, 6. c. 526. l. 1.
9, 21. c. 725. l. 62.
9, 29. c. 551. l. 6.
11, 4. c. 395. l. 28.
12, 3. c. 137. l. 38.
12, 15. c. 137. l. 39.
12, 39. c. 720. l. 17.
13, 16. c. 720. l. 55.

Esther. 1, 2. c. 792. l. 15.
1, 3. c. 855. l. 44.
1, 4. c. 701. l. 29.
1, 6. c. 681. l. 73. & 708. l. 63. &c.
1, 7. c. 875. l. 28.
1, 7. c. 716. l. 18.
3, 8. c. 855. l. 45.
7, 10. c. 426. l. 29.
9, 13. c. 426. l. 32.

Job. 1, 15. c. 832. l. 45.
1, 19. c. 270. l. 54.
3, 7. c. 620. l. 35.
3, 7. c. 113. l. 24. &c. & 239. l. 27. & 240. l. 8. & 855. l. 37.
4, 10. c. 376. l. 49.
4, 10. 11. c. 815. l. 30.
4, 11. c. 599. l. 7. & 813. l. 71.
4, 15. c. 454. l. 61.
4, 19. c. 615. l. 60. & 617. l. 22.
5, 19. c. 800. l. 33.
6, 6. c. 40. l. 29.
6, 12. c. 425. l. 72.
7, 5. c. 620. l. 30. & 621. l. 31.
7, 9. c. 248. l. 21.
8, 14. c. 603. l. 53. & 610. l. 18.
9, 3. c. 373. l. 15.
9, 9. c. 113. l. 60. & 617. l. 74.
9, 26. c. 171. l. 2.
9, 30. c. 11. l. 60.
11, 12. c. 248. l. 23.
11, 24. al. 29. c. 151. l. 72. &c.
13, 9. c. 561. l. 72.
13, 28. c. 615. l. 61. & 617. l. 11. 18. & 618. l. 29.
13, 38. c. 121. l. 54.
14, 8. c. 463. l. 12.
15, 24. c. 713. l. 11.
17, 3. c. 756. l. 36.
17, 14. c. 621. l. 41.
19, 3. c. 106. l. 31.
20, 14. c. 381. l. 1.
20, 16. c. 359. l. 47. & 364. l. 31. & 407. l. 19.
20, 17. c. 529. l. 30.
21, 21. c. 459. l. 18.
21, 26. c. 621. l. 50.
21, 33. c. 621. l. 50.
22, 20. c. 247. l. 61.
24, 13. c. 426. l. 58.
24, 20. c. 621. l. 54.
25, 5. 6. c. 629. l. 32.

Job. 25, 6. c. 919. l. 64. & 621. l. 36. & 628. l. 30.
26, 13. c. 748. l. 8.
27, 16. c. 617. l. 52.
27, 18. c. 605. l. 51. 59. & 615. l. 61. & 618. 3.
27, 21. c. 103. l. 2.
28, 7. c. 195. l. 6. & 353. l. 16.
28, 8. c. 791. l. 3.
28, 15. c. 457. l. 27.
28, 15. 16. 17. 18. 19. c. 682. l. 71.
28, 16. c. 701. l. 17.
28, 18. c. 681. l. 18. 34. 49. & 683. l. 46. & 701. l. 25. & 718. l. 29.
29, 18. c. 413. l. 40. & 817. l. 58.
29, 30. c. 172. l. 15.
30. 19. c. 430. l. 3.
30, 28. 29. c. 227. l. 65. & 437. l. 24.
30, 29. c. 218. l. 29. & 220. l. 73. & 830. l. 12. 33.
31, 1. c. 11. l. 41.
32, 7. c. 464. l. 69.
32, 22. c. 618. l. 15.
33, 21. c. 416. l. 56.
36, 32. c. 792. l. 9.
37, 8. c. 404. l. 42.
37, 21. c. 689. l. 63.
38, 1. c. 394. l. 8.
38, 11. c. 215. l. 12. & 581. l. 69.
38, 12. c. 215. l. 13.
38, 16. c. 140. l. 11.
38, 18. c. 766. l. 46.
38, 24. c. 103. l. 26.
38, 32. c. 113. l. 35. &c.
38, 36. c. 114. l. 65. &c. & 239. l. 30. & 256. l. 34. & 855. l. 40.
38, 39. c. 376. l. 53.
38, 40. c. 404. l. 43.
39, 1. c. 208. l. 17. & 811. l. 4.
39, 3. c. 203. l. 44.
39, 12. c. 134. l. 48.
39, 13 al. 16. c. 115. l. 72.
39, 14. c. 81. l. 20. & 409. l. 17.
39, 16. c. 238. l. 39. &c. & 329. l. 41. & 855. l. 43. 57.
39, 17. c. 227. l. 53. & 250. l. 10. &c.
39, 17. 18. 19. c. 233. l. 16.
39, 18. c. 250. l. 34. & 253. l. 60. &c.
39, 19. c. 254. l. 9. &c.
39, 20. c. 256. l. 9. &c.
39, 20. al. 23. c. 457. l. 49.
39, 21. c. 261. l. 10. &c.
39, 22. 24. c. 250. l. 36.
39, 29. al. 26. c. 269. l. 24. &c.
39, 30. &c. c. 173. l. 7. &c.
39, 31. c. 173. l. 47.
39, 32. c. 174. l. 1.
39, 33. c. 174. l. 57.
40, 10. c. 754. l. 55. & 756. l. 20.
40, 11. c. 756. l. 54.
40, 12. c. 756. l. 45. 65. & 758. l. 14.
40, 13. c. 758. l. 66.
40, 14. c. 759. l. 50. & 760. l. 13.
40, 15. c. 762. l. 54.
40, 16. c. 763. l. 46.
40, 17. c. 764. l. 18.
40, 18. c. 765. l. 25.
40, 19. c. 768. l. 23.
40, 20. c. 684. l. 69. & 769. l. 55. &c. & 770. l. 50.
40, 20. 21. 23. 25. c. 774. l. 9.
40, 22. c. 772. l. 15.
40, 23. c. 772. l. 21.
40, 24. c. 772. l. 29.
40, 25. c. 216. l. 73. & 773. l. 1.
40, 26. c. 773. l. 18.
40, 27. c. 773. l. 58.
40, 28. c. 773. l. 63.
41, 1. c. 777. l. 1.
41, 3. c. 777. l. 11.
41, 4. c. 777. l. 17. 26.

Job. 41, 5. c. 777. l. 35. 70.
41, 6. c. 781. l. 9. 13.
41, 6. 7. 8. c. 779. l. 16.
41, 7. c. 842. l. 37.
41, 9. c. 781. l. 35. 55.
41, 10. 11. 12. c. 782. l. 13.
41, 13. c. 782. l. 38. & 783. l. 3. 38.
41, 14. c. 783. l. 55.
41, 15. c. 713. l. 72.
41, 16. c. 784. l. 53.
41, 17. c. 785. l. 7. 12.
41, 17. 18. 19. 21. c. 784. l. 71.
41, 19. c. 785. l. 27.
41, 20. c. 785. l. 18.
41, 21. c. 786. l. 6.
41, 22. c. 786. l. 60.
41, 23. c. 787. l. 35. & 789. l. 40. 53.
41, 24. c. 790. l. 11.
41, 25. c. 790. l. 34.

Psal. 1, 4. c. 508. l. 50.
2, 9. c. 427. l. 37.
4, 8. c. 470. l. 46.
5, 1. c. 290. l. 15.
5, 7. c. 27. l. 73.
6, 8. c. 615. l. 67.
7, 10. c. 114. l. 70.
7, 17. c. 234. l. 54.
8, 4. c. 581. l. 36.
8, 7. 8. 9. c. 774. l. 64.
8, 8. 9. c. 145. l. 74.
9, 19. c. 159. l. 15.
10, 1. c. 146. l. 43.
10, 9. c. 684. l. 71.
11, 1. c. 152. l. 72. &c. & 248. l. 24.
11, 5. c. 234. l. 57.
14, 9. c. 798. l. 10. & 800. l. 64.
14, 4. c. 248. l. 26.
17, 8. c. 183. l. 22.
18, 10. c. 191. l. 40.
18, 48. c. 502. l. 55.
19, 11. c. 520. l. 41. 50. & 523. l. 70.
22, 7. c. 619. l. 64. & 629. l. 35.
22, 13. c. 840. l. 66.
22, 15. c. 531. l. 17. & 650. l. 8.
25, 19. c. 234. l. 59.
26, 2. c. 114. l. 70.
26, 9. c. 202. l. 32.
27, 12. c. 234. l. 60.
31, 10. 11. c. 615. l. 67.
31, Hebr. 32. 9. c. 882. l. 2.
33, 6. c. 350. l. 61.
34, 11. c. 208. l. 15.
36, 7. c. 156. l. 22.
36, 8. c. 183. l. 23.
37, 11. &c. c. 232. l. 63.
39, 12. c. 605. l. 55. & 615. l. 61. & 617. l. 26.
44, 4. c. 758. l. 21.
44, 26. c. 438. l. 70.
45, 3. c. 199. l. 48.
45, 5. c. 247. l. 68.
45, 8. c. 35. l. 16.
46, 6. c. 558. l. 41.
47, 4. c. 502. l. 54.
48, 3. c. 115. l. 23.
48, 8. c. 103. l. 1.
49, 8. c. 719. l. 21.
50, 9. c. 615. l. 61.
50, 10. c. 762. l. 65.
50, 11. c. 116. l. 6. &c. & 239. l. 35. & 240. l. 6. & 855. l. 32. 51.
50, 20. c. 343. l. 71.
51, 8. c. 115. l. 2.
55, 7. c. 14. l. 14.
55, 24. c. 459. l. 21.
50, 1. c. 18. l. 2. &c.
57, 2. c. 183. l. 24.
57, 3. c. 611. l. 14.
58, 3. c. 234. l. 61.
58, 5. c. 407. l. 59.
58, 5. 6. c. 385. l. 30. & 389. l. 20. & 390. l. 69.

Psal. 58, c. 580. l. 15.
58, 9. c. 646. l. 16. &c.
59, 16. c. 247. l. 61.
60, 10. al. 12. c. 458. l. 71.
60, 10. c. 885. l. 47.
61, 5. c. 183. l. 24.
63, 7. c. 247. l. 61.
63, 8. c. 183. l. 24.
68, 3. c. 531. l. 18. & 650. l. 8.
68, 14. c. 9. l. 14. &c. & 689. l. 34.
68, 17. 1. 649. l. 44.
68, 19. c. 13. l. 44.
68, 19. c. 13. l. 44.
68, 31 c. 763. l. 68.
69, 2. c. 766. l. 61.
69, 3. c. 789. l. 38.
69, 3. 16. c. 646. l. 41.
69, 24. c. 756. l. 58.
72, 14. c. 234. l. 61.
73, 2. 17. 26. 28. c. 33. l. 66.
73, 6. c. 234. l. 61.
73, 3. c. 115. l. 8.
73, 21. c. 114. l. 70.
74, 13. 14. c. 769. l. 58.
74, 14. c. 770. l. 38.
74, 19. c. 58. l. 35.
77, 10. c. 799. l. 13.
77, 45. c. 497. l. 2.
78, 3. 4. 5. 6. 7. c. 465. l. 16.
78, 8. c. 375. l. 48. & 551. l. 3.
78, 15. c. 789 l. 45.
78, 19. &c. c. 108. l. 34.
78, 21. c. 109. l. 1.
78, 23. c. 15. l. 12.
78, 26. c. 103. l. 27.
78, 26. 27. 101. l. 10.
78, 27. c. 104. l. 62.
78, 28. c. 104. l. 22.
78, 34. c. 667. l. 43.
78, 31. c. 108. l. 56.
78, 45. c. 552. l. 36. & 553. l. 10. & 554. l. 27. & 655. l. 63. & 660. l. 27. & 668. l. 6. 35.
78, 46. c. 465. l. 68. & 436. l. 50. & 582. l. 72.
78, 47. c. 404. l. 52. & 463. l. 14.
80, 2. c. 156. l. 22.
80, 14. c. 116. l. 13. & 855. l. 43.
81, 17. c. 519. l. 27. & 522. l. 11. & 525. l. 11.
82, 6. 7. c. 403. l. 20. 23.
82, 13. c. 472. l. 16.
83, 4. c. 146. l. 43.
83, 14. c. 712. l. 50.
84, 4. c. 51. l. 65. & 53. l. 24. &c. & 146. l. 30. & 153. l. 29. &c.
88, 16. c. 826. l. 68.
89, 10. c. 290 l. 21.
90, 10. c. 605. l. 64.
91, 4. c. 183. l. 24.
91, 11. c. 183. l. 38.
91, 13. c. 376. l. 71. & 381. l. 65. & 383. l. 19. & 407. l. 20. & 644. l. 13. 817. l. 57.
92, 11. c. 843. l. 46.
96, 11. c. 11. l. 55.
97, 5. c. 531. l. 20. & 650. l. 8.
98, 7. c. 11. l. 55.
101, 8. c. 146. l. 43.
102, 7. c. 83. l. 5. & 272. l. 62. &c. & 292. l. 35. & 296. l. 63.
102, 8. c. 153. l. 54. &c.
102, 11. c. 378. l. 11.
103, 5. c. 166. l. 16.
103, 13. c. 302. l. 47.
103, 16. c. 146. l. 43.
104, 15. c. 403. l. 14.
104, 16. c. 156. l. 20. &c.
104, 17. c. 247. l. 9. & 321. l. 51. & 330. l. 4.
104, 20. c. 146. l. 26.
104, 21. c. 204. l. 44. & 208. l. 16.
104, 26 c. 770. l. 38.
104, 27. c. 159. l. 19.
104, 29. c. 667. l. 18.

Pſal. 104, 31. c. 497. l. 3. 14. & 552. l. 37. & 553. l. 12. & 554. l. 31. & 559. l. 17.
104, 38. c. 92. l. 74.
105, 5. c. 544. l. 24.
105, 27. c. 665. l. 29.
105, 30. c. 668. l. 36.
105, 31. c. 581. l. 65.
105, 34. c. 443. l. 4. & 455. l. 66. & 465. l. 70. & 486. l. 52.
105, 40. c. 92. l. 22. & 93. l. 23. & 94. l. 33. & 109. l. 54.
106, 15. c. 108. l. 72.
107, 18. c. 212. l. 3.
107, 33. c. 398. l. 25.
109, 23. c. 414. l. 60. & 457. l. 61.
109, 27. c. 582. l. 41.
111, 9. c. 558. l. 5.
114, 1. c. 131. l. 15.
116, 8, c. 20. l. 16.
118, 12. c. 496. l. 60. & 509. l. 41. & 511. l. 11.
119, 10. c. 454. l. 63.
119, 37. c. 11. l. 40.
119, 70. c. 784. l. 41.
119, 103. c. 523. l. 71.
119, 119. c. 248. l. 27.
121, 7. c. 888. l. 58.
122, 4. c. 667. l. 3.
123, 7. c. 146. l. 44.
124, 4. c. 766. l. 62.
124, 7. c. 156. l. 46. &c.
125, 6. c. 689. l. 44.
130, 7. c. 558. l. 5.
132, 7. c. 969. l. 57.
133, 2. c. 248. l. 6.
137, 1. c. 669. l. 59.
137, 2. c. 765. l. 25.
138, 8. c. 611. l. 18.
139, 0. c. 171. l. 49.
140, 2. 5. 12. c. 234. l. 62.
140, 4. c. 364. l. 44. & 379. l. 28. & 425. l. 12. & 604. l. 30.
144, 1. c. 582. l. 38.
145, 15. c. 204. l. 46.
147, 8. c. 762. l. 63.
147, 9. c. 204. l. 46.
148, 10. c. 146. l. 2.

Proverb. 1, 4. c. 19. l. 67.
3, 10. c. 595. l. 6.
3, 15. c. 681. l. 20. 36. & 682. l. 66. & 685. l. 25. & 715. l. 8. & 718. l. 30. & 719. l. 19.
3, 34. c. 247. l. 62.
5, 3. c. 520. l. 43. & 524. l. 36.
6, 6. c. 256. l. 21. & 591. l. 44. &c.
6, 8. c. 526. l. 65.
6, 16. c. 800. l. 31.
6, 18. in Græc. verſ. c. 511. l. 39.
7, 22. c. 264. l. 70.
8, 5. c. 19. l. 69.
8, 11. col. 681. l. 21. 37. 53. & 718. l. 30.
8, 36. c. 232. 69.
10, 5. c. 593. l. 45.
11, 12. c. 698. l. 42.
12, 4. c. 525. l. 72. & 626. l. 31.
14, 14. c. 134. l. 48.
14, 15. c. 19. l. 70.
14, 30. c. 618. l. 19.
16, 24. c. 520. l. 49.
17, 21. c. 248. l. 29.
18, 11. c. 115. l. 9.
19, 25. c. 19. l. 71.
20, 1. c. 403. l. 55.
20, 15. c. 681. 22. 38. & 718. l. 30.
21, 3. c. 19. l. 72.
21, 8. c. 689. l. 41.
21, 13. c. 791. l. 24.

Proverb. 23, 5. c. 171. l. 60. & 172. l. 57.
23, 15. 26. c. 14. l. 71.
23, 18. c. 247. l. 62.
23, 29. c. 403. l. 57.
27, 32. c. 399. l. 35. & 403. l. 7.
23, 33. c. 403. l. 61.
24, 13. c. 520. l. 44. & 525. l. 12.
24, 13. 14. c. 523. l. 73.
24, 16. c. 426. l. 70.
25, 12. c. 682. l. 2. & 717. l. 51.
25, 15. c. 593. l. 22.
25, 16. c. 519. l. 15. & 525. l. 13. 63.
25, 20. c. 618. l. 43. & 626. l. 1. 35.
25, 22. c. 13. l. 43.
26, 1. c. 593. l. 47.
26, 2. c. 53. l. 21. &c. & 157. l. 30.
23, 1. c. 801. l. 63.
27, 7. c. 520. l. 45. & 525. l 64.
27, 20 c. 802. l. 4.
27, 25. c. 762. l. 64.
29, 2. c. 798. l. 74.
29, 16. c. 799. l. 2.
30, 15. c. 799. l. 30. &c.
30, 17. c. 176. l. 15. & 178. l. 25. & 200. l. 65. & 201. l. 15. 35. & 765. l. 20.
30, 18. c. 800. l. 24.
30, 19. c. 171. l. 20.
30, 21. c. 800. l. 25. 64.
30, 24. c. 256. l. 25. & 604. l. 45.
30, 25. c. 591. l. 48. & 598. l. 34. &c.
30, 25. 26. c. 467. l. 60.
30, 26. c. 593. l. 64.
30, 27. c. 458. l. 58. & 495. l. 69.
30, 29. c. 800. l. 27.
30, 29. 31. c. 116. l. 26. &c.
30, 31. c. 116. l. 2. &c. & 535. l. 58.
31, 10. c. 681. l. 23. 39. & 696. l. 57.

Eccleſiaſt. 1, 2. c. 33. l. 70.
2, 8. c. 847. l. 52.
2, 10. c. 33. l. 70.
7, 19. c. 106. l. 34.
10, 1. c. 496. l. 54. & 498. l. 48.
10, 10. c. 888. l. 13.
10, 11. c. 390. l. 64. & 425. l. 6.
12, 4. al. 6. c. 118. l. 6. &c. & 156. l. 7.
12. 6. c. 145. l. 35. & 146. l. 45.
12, 7. c. 493. l. 35.
12, 8. c. 44. l. 11.
12, 13. c. 33. l. 70.

Cant. 1, 4. c. 620. l. 3.
1, 4. al. 5. c. 470. l. 35.
1, 6. c. 689. l. 36. & 791. l. 8.
1, 10. c. 56. l. 56. &c.
1, 12. c. 584. l. 62.
1, 14. c. 724. l. 5.
1, 15. c. 11. l. 19. & 248. l. 30.
1, 17. c. 847. l. 1.
2, 6. c. 641. l. 3. 37.
2, 11. 12. c. 56. l. 15.
2. 12. c. 4. l. 65. & 5. l. 2. & 37. l. 50.
2, 13. c. 213. l. 32.
2, 14. c. 17. l. 32. &c.
3, 11. c. 199. l. 53.
4, 1. c. 11. l. 20.
4, 11. c. 520. l. 42. & 524. l. 25. & 725. l. 58.

Cant. 5, 1. c. 515. l. 22. & 519. l. 35. & 527. l. 17.
5, 4. c. 24. l. 35.
5, 6. c. 524 l. 22.
5, 10. c. 689. l. 70. & 694. l. 20.
5, 11. c. 199. l. 40.
5, 12. c. 11. l. 20. 43.
5, 15, c. 14. l. 34.
6, 10. c. 690. l. 48.
3, 1. c. 717. l. 55. & 718. l. 11.
7, 4. c. 248. l. 32.
7, 5. c. 725. l. 15.
8, 6. c. 156. l. 23.

Eſaias 1, 1. c. 405. l. 1.
1, 3. c. 134. l. 49. & 256. l. 18. & 512. l. 67. & 593. l. 3.
1, 6. c. 381. l. 11.
1, 10. c. 593. l. 22.
1, 18. c. 624. l. 9. & 694. l. 31. & 718. l. 55.
2, 16. c. 115. l. 6.
2, 20. c. 350. l. 49. & 580. l. 34. & 689. l. 49.
3, 6. 7. c. 593. l. 22.
4, 4. c. 247. l. 62.
5, 6. c. 215. l. 13.
5, 12, c. 290. l. 17.
5, 26. c. 506. l. 29. & 686. l. 63.
6, 2. c. 429. l. 51.
7, 11. c. 664. l. 34.
7, 15. c. 525. l. 20.
7, 18. c. 496. l. 55. 61. & 498. l. 59. & 506. l. 20. & 509. l. 43.
7, 19. c. 200. l. 70.
7, 22. c. 525. l. 14.
8, 6. c. 439. l. 17.
8. 8. c. 184. l. 70.
8, 20. c. 149. l. 30.
8, 23. c. 261. l. 21.
9, 3. c. 470. l. 45.
9, 5. c. 603. l. 54.
9, 18. c. 116. l. 58.
10, 14. c. 149. l. 44. & 222. l. 49.
10, 15. c. 663. l. 65.
11, 5. c. 787. l. 38.
11, 6. c. 34. l. 38.
11, 8. c. 382. l. 2. & 399. l. 36. & 404. l. 32. & 407. l. 21. & 415. l. 8.
13, 16. c. 41. l. 19.
13, 21. c. 200. l. 62. & 218. l. 19. & 220. l. 25. & 226. l. 65. & 438. l. 66. & 829. l. 27. & 830. l. 12.
13, 22. c. 413. l. 59. & 830. l. 13. 51. & 835. l. 55.
14, 11. c. 254. l. 68. & 619. l. 62. & 621. l. 29. & 628. l. 30.
14, 13. c. 172. l. 64.
14, 28. c. 405. l. 13.
14, 29. al. 15. 2. c. 399. l. 39. & 404. l. 71. & 407. l. 23. & 429. l. 52.
15, 7. c. 200. l. 74. & 765. l. 25.
16, 9. c. 593. l. 48.
17, 13. c. 262. l. 33. & 712. l 52.
19, 2. c. 669. l. 15.
19, 9. c. 607. l. 53.
22, 3. c. 593. l. 22.
22, 7. c. 280. l. 22.
22, 27. c. 118. l. 18. &c.
22, 18. c. 712. l. 47.
24, 7. c. 470. l. 18.
24, 15. c. 404. l. 64.
24, 22. c. 247. l. 71.
25, 7. c. 667. l. 1.
27, 1. c. 747. l. 17. & 769. l. 58. & 770. l. 38.
27, 5. c. 379. l. 71.
27, 12. c. 646. l. 42. & 764. l. 30.

Eſaias 29, 3. c. 712. l. 58.
29, 4. c. 149. l. 30.
29, 16. c. 247. l. 62.
30, 1. c. 290. l. 23.
30, 6. c. 359. l. 50. 57. & 360. l. 3. & 364. l. 48. & 421. l. 52. 58. & 423. l. 6. & 448. l. 66. & 527. l. 34.
33, 4. c. 459. l. 5. & 478. l. 61.
33, 9. c. 470. l. 22.
33, 15. c. 391. l. 25.
34, 10. c. 200. l. 31.
34, 11. c. 281. l. 35. & 284. l. 58. & 296. l. 66. & 409. l. 46. & 415. l. 14. & 835. l. 57.
34, 13. c. 218. l. 20. & 266. l. 65. & 320. l. 26. 74. & 430. l. 3. & 438. l. 66. & 830. l. 12.
34, 14. c. 829. l. 27. & 831. l. 26.
34, 15. c. 81. l. 7. & 87. l. 52. & 353. l. 16. & 408. l. 54.
35, 7. c. 398. l. 32.
35, 15. c. 84. l. 1.
36, 12. c. 38. l. 72. & 41. l. 23. & 43. l. 12.
38, 14. c. 13. l. 13. & 59. l. 70. & 63. l. 49. & 69. l. 2. & 149. l. 34.
38, 15. c. 196. l. 4.
38, 17. c. 781. l. 12.
39, 2. c. 533. l. 49.
40, 10. c. 531. l. 60. & 532. l. 6.
40, 22. c. 467. l. 32.
40, 31. c. 166. l. 29.
41, 14. c. 629. l. 37.
41, 15. c. 786. l. 48.
41, 19. c. 143. l. 66. & 847. l. 3
42. 13. c. 458. l. 70.
42, 14. c. 364. l. 2.
42, 25. c. 247. l. 72.
43, 20. c. 218. l. 22. & 220. l. 74. & 266. 65. & 430. l. 3. & 830. l. 12.
43, 24. 687. l. 17.
44, 4. c. 765. l. 25.
44, 13. c. 696. l. 64.
44, 14. c. 869. l. 55.
44, 20. c. 439. l. 3.
45, 12. c. 215. l. 11.
49, 2. c. 269. l. 32. & 690. l. 47.
49, 15. c. 260. l. 23. & 302. l. 57.
50, 9. c. 615. l. 45. & 617. l. 11.
51, 8. c. 615. l. 53. 61. & 617. l. 14. & 681. l. 32.
53, 2. c. 425. l. 68.
53, 2. 3. c. 630. l. 41.
53, 6. c. 34. l. 14.
54, 11. c. 674. l. 48. & 874. l. 18.
58, 7. c. 187. l. 2.
58, 8. c. 473. l. 47.
59, 5. c. 359. l. 55. & 364. l. 59. & 399. l. 40. & 406. l. 72. & 409. l. 7. & 608. l. 49.
59, 5. 6. c. 608. l. 72.
59, 9. c. 607. l. 32.
59, 11. c. 13. l. 14.
59, 16. c. 792. l. 6.
60. 8. c. 13. l. 52. & 17. l. 20.
60, 18. c. 234. l. 62.
63, 15. 16. c. 302. l. 49.
64, 2. c. 531. l. 5
64, 5. c. 409. l. 23.
65, 2. c. 551. l. 4.
66, 7. c. 408. l. 67.
66, 15. c. 202. l. 35.
66, 24. c. 630. l. 74.

Jerem. 2, 13. c. 666. l 73.
4, 3. c. 766. l. 56.

Jerem. 4, 13. c. 170. l. 68. & 185. l. 14.
5, 15. c. 686. l. 65.
5, 27. c. 90. l. 9.
6, 20. c. 686. l. 73. &c. & 687. l. 49.
8, 7. c. 506. l. 18. &c. & 59. l. 67. & 65. l. 28. & 70. l. 20. &c. & 79. l. 68. & 247. l. 8. & 256. l. 20. & 325. l. 9. & 330. l. 72. & 333. l. 32. & 512. l. 68. & 593. l. 4.
8, 17. c. 390. l. 59. & 393. l. 17. & 399. l. 42.
8, 20. c. 593. l. 49.
9, 3. c. 649. l. 37.
9, 11. c. 438. l. 66.
10, 9. c. 730. l. 15.
10, 22. c. 404. l. 43. & 438. l. 66.
11, 10. c. 114. l. 71.
17, 1. c. 842. l. 29.
17, 6. c. 472. l. 19. & 606. l. 2.
17, 10. c. 114. l. 71.
17, 11. c. 81. l. 8. &c. & 84. l. 10 &c. & 409. l. 13.
18, 17, c. 103. l. 3.
23, 12. c. 114. l. 72.
22, 3. c. 232. l. 68.
23, 9. c. 77. l. 36.
23, 12. c. 689. l. 43.
25, 28. c. 5. l. 25.
25, 38. c. 5. l. 12.
29, 26. c. 885. l. 51.
30, 13. c. 381. l. 12.
31, 12. c. 403. l. 28.
31, 20. c. 302. l. 51.
31, 40. c. 201. l. 12.
32, 20. c. 665. l. 28.
38, 11. c. 595. l. 7.
39, 20. c. 723. l. 61.
43, 12. c. 583. l. 17.
46, 5. c. 5. l. 26.
46, 14. c. 8. l. 24.
46, 16. c. 1. 14. & 5. l. 13.
46. 20. c. 689. l. 48.
46, 23. c. 443. l. 5.
48, 28. c. 17. l. 25. &c.
48, 36. c. 290. l. 18.
48, 40. c. 170. l. 70, & 184. l. 63.
49, 16. c. 172. l. 17. & 173. l. 1. & 413. l. 41.
49, 22. c. 170. l. 71. et 184. l. 64.
49, 23. c. 438. l. 66.
50, 16. c. 1. l. 14. & 5. 13.
50, 39. c. 218 l. 18. & 220. l. 25. & 226. l. 65. et 826. l. 12. et 830. l. 12. 57.
51, 11. c. 269. l. 30.
51, 14. c. 443. l. 7.
51, 27. c. 454. l. 61. & 457. l. 52 et 478. l. 72.
51, 34. c. 436. l. 45.
51, 37. c. 328. l. 66.

Thren. 2, 8. c. 470. l. 18.
2, 11, 12. c. 227. l. 44.
3, 13. c. 785. l. 29.
3, 52. c. 146. l. 46. et 157. l. 7. &c.
4, 3. c. 218. l. 24. et 220. l. 27. et 221. l. 1. et 227. l. 35. et 229. l. 16. & 231. l. 8. et 233. l. 16. et 247. l. 12. & 254. l. 60. & 260. l. 28. & 376. l. 62. & 832. l. 71.
4, c. 227. l. 41.
4, 5. c. 623. l. 11.
4, 7. c. 248. l. 33. & 681. l. 25. 40. & 687. l. 63. &c. et 690. l. 1. et 693. l. 69. &c. et 694. l. 22. et 695. l. 4.
4, 10. c. 302. l. 59.
4, 15. c. 165. l. 50.
4, 19. c. 170. l. 73. et 185. l. 4.

Ezekiel. 1, 4. 22. c. 871. l 20. &c. et 875. l. 37.
1, 4. 27. c. 873. l. 1.
1, 5. c. 877. l. 25.
1, 7. c. 877. l. 20. et 887. l. 9.
1, 10. c. 183. l. 62. et 877. l. 28.
1, 13. c. 877. l. 29.
1, 16. c. 729. l. 61. et 877. l. 21.
1, 22. c. 877 l. 24.
2, 6. c. 496. l. 70. et 545. l. 36. et 550. l. 21. & 642. l. 55.
3, 3. c. 523. l. 68.
3, 9. c. 842. l. 23.
7, 16. c. 13. l. 19. et 17. l. 63. &c. & 24. l. 37.
7, 19. c. 493. l. 66.
7, 25, c. 89. l. 12.
8, 1. c. 873. l. 1.
10, 9. c. 674. l. 49. et 877. l. 23.
10, 14. c. 183. l. 62.
16, 10. c. 730. l. 18.
16, 13. c. 525. l. 15.
16, 19: c. 529. l. 32.
17, 3. c. 164. l. 18. et 169. l. 10. 73. & 184. l. 37, 53. et 247. l. 32.
17, 3. c. 165. l. 35. &c.
17, 10. c. 102. l. 73.
17, 23. c. 146. l. 5. & 151. l. 29.
18, 6. 11. 15. c. 766. l. 57.
19, 2. c. 102. l. 73.
21, 21. c. 888. l. 16.
22, 24. c. 28. l. 26.
22, 26. c. 232. l. 65.
23, 6. 12, 23. c. 475. l. 53.
23, 20. c. 481. l. 10. & 840. l. 63.
24, 16. c. 655. l. 55.
26, 7. 10. 11. c. 475. l. 53.
27, 7. c. 739. l. 24.
27, 9. c. 739. l. 52.
27, 13. c. 888. l. 40.
27, 15. c. 140. l. 20.
27, 17. c. 521. l. 72.
27, 19. c. 687. l. 57.
27, 24. c. 730. l. 23.
27. 26. c. 103. l. 1. 26.
27, 27. c. 214. l. 40.
28, 13. c. 674. l. 49. et 698. l. 49.
29, 3. c. 657. l. 22.
29, 3. 4. c. 795. l. 15.
31, 4. c. l. 47.
31, 15. c. l. 49.
32, 2. c. 769. l. 59.
32, 2. 3. c. 795. l. 21.
36, 26. c. 784. l. 38.
37, 11. c. 646. l. 32.
39, 3. c. 183. l. 60.
39, 4. 17. c. 146. l. 9.
42, 16. c. 103. l. 19.
45, 9. c. 234. l. 64.
45, 11. c. 106. l. 2.
47, 3. c. 248. l. 7.

Daniel. 1, 8. c. 49. l. 58.
1, 12. 16. c. 49. l. 59.
2, 44. c. 427. l. 38.
3, 1. 712. l. 31.
3, 12. c. 669. l. 61.
4, 9. 18. c. 146. l. 7.
4, 20. c. 146. l. 11.
4, 30. al. 33. c. 166. l. 38. & 185. l. 67.
4, 31. c. 516. l. 69.
5, 7. 16. c. 739. l. 28.
7, 2. c. 766. l. 49.
7, 4. c. 184. l. 54. & 185. l. 24.
7, 9. c. 200. l. 3.
7, 19. c. 865. l. 61.
9, 21. c. 261. l. 20.
10, 6. c. 877. l. 20. & 887. l. 4.
10, 16. c. 877. l. 30.
11, 18. c. 593. l. 23.

Ofe. 2, 8. c. 403. l. 28.
2, 13. c. 717. l. 56. 68. & 718. l. 20.
4, 16. c. 496. l. 71. & 545. l. 37. & 550. l. 72.
5, 12. c. 615. l. 61. & 617. l. 32. & 618. l. 30.
7, 6. c. 607. l. 70.
7, 11. c. 18. l. 10. & 20. l. 2.
8, 1. c. 184. l. 56.
8, 6. c. 608. l. 3.
8, 9. c. 154. l. 68.
11, 1. 3. c. 183. l. 32.
11, 2. c. 649. l. 44.
11, 9. c. 24. l. 30.
11, 11. c. 13. l. 68. & 24. l. 40.
13, 3. c. 479. l. 73.
13, 15. c. 102. 74.

Joel. 1, 2. c. 464. l. 64.
1, 3. c. 465. l. 8.
1, 4. c. 443 l. 45. & 444. l. 11. & 446. l. 39. & 455. l. 66. & 465. l. 26.
1, 5. c. 467. l. 41.
1, 6. c. 443. l. 8. & 467. l. 52.
1, 7. c. 469. l. 10.
1, 9. c. 467. l. 46. & 470. l. 1.
1, 10. c. 470. l. 10.
1, 11. c. 470. l. 30. & 496. l. 3.
1, 12. c. 470. l. 32. 41. & 484. l. 6.
1, 15. c. 470. l. 72.
1, 16. c. 467. l. 47. & 471. l. 16.
1, 17. c. 471. l. 38. & 595. l. 6.
1, 18. 19. 20. c. 483. l. 73.
1, 19. c. 472. l. 10.
1, 20. c. 204. l. 48. & 472. l. 13.
2, 1. c. 457. l. 14.
2, 1. 2. c. 473. l. 27.
2, 3. c. 473. l. 64.
2, 4. c. 474. l. 54.
2, 5. c. 475. l. 55.
2, 5. 6. 7. 8. 9. c. 476. l. 64.
2, 6. c. 478. l. 71.
2, 10. c. 479. l. 1.
2, 11. c. 160. l. 12. & 480. l. 30.
2, 20. c. 444. l. 51. & 480. l. 43 & 667. l. 18.
2, 22. 23 24. c. 481. l. 68.
2, 25. c. 443. l. 46. & 455. l. 66. & 465. l. 30. 40. 48. & 466. l. 68. & 481. l. 5. & 486. l. 55.
3, 8. c. 687. l. 53.
3, 11. c. 114. l. 43.

Amos. 1, 3. c. 800. l. 28.
3, 10. c. 234. l. 66.
4, 7. c. 28. l. 56. & 483. l. 74.
4, 7. 8. 9. c. 483. l. 41.
4, 8. c. 484. l. 33.
4, 9. c. 443. l. 46. 73. & 484. l. 52.
5, 26. c. 113. l. 15.
6, 6. c. 516. l. 31. & 565. l. 13. 54.
7, 1. c. 443. l. 23. & 484. l. 56.
7, 1. 2. 3. c. 483. l. 54.
7, 2. 3. c. 487. l. 37.
9, 3. c. 215. l. 8. & 747. l. 8.
9, 4. c. 215. l. 13.

Abdias. 11, c. 413. l. 42.

Jonas. 1, 5. c. 181. l. 68.
2, 1. c. 473. l. 17.
2, 7. c. 669. l. 6.
2, 10. al. 11 c. 215. l. 9.
3, 4. c. 745. l. 29. 35.
3, 8. c. 234. l. 67.
4, 6. c. 293. l. 33. &c.
4, 7. c. 619. l. 64. & 623. l. 22.
4, 8. c. 103. l. 5.

Mich. 1, 3. c. 593. l. 23.
1, 4. 531. l. 21.
1, 6. c. 165. l. 56. & 666. l. 73.
1, 8. c. 218. l. 26. & 227. l. 64. & 437. l. 26. & 830. l. 12.
3, 3. c. 187. l. 6.
3, 9. c. 593. l. 23.
3, 12. c. 248. l. 34.
5, 13. c. 759. l. 8.
7, 4. c. 619. l. 3.

Nahum. 2, 1. c. 756. l. 57.
2, 3. c. 624. l. 13.
2, 7. c. 13. l. 34.
2, 12. c. 413. l. 45.
3, 2. c. 475. l. 53.
3, 15. c. 443. l. 10. & 467. l. 50.
3, 15. 16. c. 455. l. 67.
3, 15. 16. 17. c. 458. l. 5.
3, 16. c. 445. l. 23. & 447. l. 72 & 455. l. 23.
3, 17. c. 443. l. 23. & 448. l. 56.

Habac. 1, 2. c. 234. l. 69.
1, 8. c. 170. l. 74. & 185. l. 15. & 475. l. 54. & 686. l. 66.
2, 4. c. 426. l. 63.
2, 9. c. 413. l. 43.
2, 11. 12. c. 612. l. 14. &c.
2, 15. c. 799. l. 20.
2, 3. c. 558. l. 71.
3, 9. c. 668. l. 68.
3, 11. c. 69. l. 6.
3, 15. c. 106. l. 13.

Sophon. 1, 10. c. 720. l. 17.
2, 2. c. 801. l. 62.
2, 14. c. 200. l. 33. & 296. l. 67.
3, 1. c. 5. l. 17.
3, 4. c. 231. l. 65.
3, 15. c. 558. l. 42.

Aggæus. 2, 12 13. c. 498. l. 54.
2, 18. c. 484. l. 30.

Zachar. 5, 9. c. 247. l. 9. & 321. l. 60. & 325. l. 9. 57. & 332. l. 43. & 333. l. 32.
7, 11. c. 551. l. 7.
7, 12. c. 842. l. 29.
7, 14. c. 474. l. 49.
8, 33. c. 106. l. 36.
9, 3. c. 9. l. 62.
9, 9. c. 669. l. 62.
10, 8. c. 297. l. 74.
10, 11. c. 789. l. 39.
12, 1. c. 558. l. 21.
14, 2. c. 41. l. 19.
14, 3. c. 458. l. 69.

Malach. 1, 3. c. 438. l. 66.

APOCRYPHA.

3 Efdr. 3, 19. 20. c. 403. l. 27.
6, 9. c. 887. l. 56.
9, 52. c. 526. 63.

4 Efdr. 6, 47. 48. 49. c. 759. l. 54.

Tobia. 2, 9. al. 11. c. 157. l. 13.
2, 11. c. 67. l. 49.
6, 2. c. 748. l. 55.
6, 3 c. 749. l. 34. 50.
6, 7. c. 751. l. 46.
8, 3. 4. c. 751. l. 46.
8, 11. c. 121. l. 24.
8, 13. 14. c. 121. l. 29.

Judith. 2, 2. c. 467. l. 17.
2, 11. c. 443. l. 12.

Judith. 16, 17. al. 21. c. 631. l. 5.
16, 18. c. 531. l. 23.

Sapient. 5, 10. 11. c. 171. l. 20.
11, 7. c. 661. l. 5.
11, 21. c. 801. l. 16.
12, 8. c. 534. l. 56. & 536. l. 20. 43.
16, 2. c. 93. l. 26. & 108. 18.
16, 5. c. 425. l. 2.
16, 9. c. 462. l. 72. & 559. l. 18.
16, 10. c. 437. l. 59.
18, 9. c. 559. l. 43.
19, 2. c. 92. l. 26.
19, 10. c. 108. l. 7. & 571. l. 50. & 661. l. 7.
19, 12. c. 100. l. 8.
19, 20. c. 523. l. 62.

Sirach. 7, 17. al. 19. c. 631. l. 4. 54.
10, 13. c. 621. l. 40.
11, 2. c. 516. l. 36.
11, 3. c. 516. l. 23. & 759. l. 60.
11, 4. c. 515. l. 63.
11, 5. c. 516. l. 59.
11, 31. al. 37. c. 89. l. 57. &c.
12, 17. c. 371. l. 33.
12, 18. c. 612. l. 38.
19, 3. c. 618. l. 37. & 621. l. 42.
19, 12. c. 758. l. 26.
24, 15. (al. 18.) c. 820. l. 19.
24, 19. 20. (al. 26. 27.) c. 524. l. 2.
24, 21. c. 804. l. 55.
26, 10. c. 642. l. 65.
27, 15. c. 455. l. 7.
28, 16. 19. c. 544. l. 60.
36, 28. c. 413. l. 36.
39, 30. (al. 35.) c. 641. l. 5.
39, 31. c. 40. l. 71.
39, 35. (al. 38.) c. 372. l. 34.
39, 41. c. 524. l. 68.
41, 25. c. 202. l. 30.
42, 13. c. 617. l. 15.
43, 17. (al. 19.) c. 460. l. 31.
49, 2. c. 524. l. 18.
50, 14. c. 820. l. 55.

Baruch. 6, 11. c. 615. l. 47.
6, 21. c. 62. l. 20.

1 Macchab. 2, 41. c. 216. l. 21.
2, 62. c. 621. l. 31.
4, 23. c. 738. l. 23. & 739. l. 17.
5, 3. c. 641. l. 43.
6, 30. c. 746. l. 3.
6, 51. c. 645. l. 19.

2 Macchab. 9, 9. c. 583. l. 48. & 620. l. 37.

NOV. TESTAM.

Matthæus 2, 6. c. 516. l. 30.
2, 20. c. 669. l. 64.
2, 33. c. 669. l. 66.
3, 2. c. 718. l. 36.
3, 4. c. 488. l. 16. &c. & 518. l. 58. & 525. l. 18.
3, 7. c. 375. l. 31.
3, 10. c. 443. l. 61.
3, 16. c. 35. l. 42. & 37. l. 18.
4, 5. c. 54. l. 54.
4, 16. c. 349. l. 71.
5, 15. c. 711. l. 11. & 719. l. 7.
5, 26. c. 158. l. 24.
6, 19. c. 615. l. 42. & 617. l. 42.
6, 26. c. 204. l. 19. & 208. l. 36. & 593. l. 30.

Matth. 7, 2. c. 667. l. 29.
7, 6. c. 674. l. 31. & 719. l. 30.
7, 13. c. 581. l. 35.
7, 19. c. 443. l. 61.
7, 31. 34. c. 627. l. 65.
7, 46. c. 678. l. 24.
8, 32. c. 394. l. 14.
9, 9. c. 349. l. 71.
10, 16. c. 19. l. 40. &c. & 256. l. 15. & 512. l. 69. & 593. l. 6.
10, 29. c. 146. l. 47. & 159. l. 60. & 208. l. 38.
11, 11. c. 718. l. 38.
11, 16. c. 349. l. 71.
11, 28. c. 34. l. 7.
11, 29. c. 34. l. 3. & 35. l. 12.
12, 4. c. 751. l. 25.
12, 24. c. 501. l. 32.
12, 28. c. 582. l. 20.
12, 34. c. 375. l. 31.
12, 40. c. 742. l. 52. & 865. l. 59.
12, 42. c. 687. l. 55.
13, 31. c. 431. l. 55.
13, 45. 46. c. 674. l. 14. & 718. l. 31.
13, 46. c. 713. l. 47.
16, 20. c. 122. l. 57.
18, 20. c. 558. l. 30.
19, 6. c. 689. l. 6.
19, 14. c. 43. l. 1.
20, 19. c. 426. l. 21.
21, 12. c. 23. l. 31.
21, 34. c. 718. l. 41.
22, 4. c. 134. l. 3.
23, 24. c. 497. l. 9. & 564. l. 30. & 570. l. 69.
23, 33. c. 375. l. 31.
23, 34. c. 426. l. 23.
23, 37. c. 125. l. 17. &c.
24, 28. c. 175. l. 39. & 184. l. 5. & 196. l. 64.
24, 29. c. 479. l. 56.
24, 37. &c. c. 34. l. 21.
26, 2. c. 426. l. 24.
26, 20. &c. c. 122. l. 60.
26, 36. c. 122. l. 65.
26, 40. c. 122. l. 68.
26, 42. 43. 44. c. 122. l. 69.
26, 47. c. 122. l. 70.
26, 57. c. 122. l. 72.
27, 22. c. 426. l. 26.
27, 28. c. 733. l. 12.
27, 44. c. 669. l. 67.
27, 51. c. 444. l. 44.

Marcus. 1, 6. c. 488. l. 17. &c. & 518. l. 59.
1, 10. c. 35. l. 42. & 37. l. 19.
2, 27. c. 216. l. 28.
5, 40. c. 667. l. 5.
9, 44. 46. 48. c. 631. l. 1.
9, 49. c. 40. l. 31.
11, 15. c. 27. l. 31.
13, 31. c. 718. l. 63.
13, 35. c. 119. l. 68.
14, 17. c. 112. l. 57.
14, 26. c. 122. l. 63.
14, 30. 68. 69. 70. 71. c. 121. l. 47.
14, 32. c. 122. l. 66.
14, 37. c. 122. l. 68.
14, 39. 40. c. 122. l. 68.
14, 39. 40. c. 122. l. 69.
14, 42. c. 158. l. 26.
14, 43. c. 122. l. 70.
14, 53. c. 122. l. 72.
15, 17. 20. c. 733. l. 13.
16, 18. c. 373. l. 32. & 644. l. 7.

Lucas. 1, 7. 8. c. 718. l. 51.
2, 24. c. 25. l. 62.
3, 7. c. 375. l. 31.
3, 9. c. 443. l. 61.

Lucas. 3, 21. c. 37. l. 20.
3, 22. c. 35. l. 42.
4, 6. c. 394. l. 7.
4, 18. c. 35. l. 17.
6, 4. c. 216. l. 23.
7, 14. c. 113. l. 68.
10, 19. c. 641. l. 8. & 643. l. 62.
11, 11. 12. c. 641. l. 9.
11, 15. c. 501. l. 32.
11, 20. c. 582. l. 17.
12, 6. c. 146. l. 47. & 157. l. 62.
12, 24. c. 203. l. 48. & 208. l. 20. 40.
12, 32. c. 34. l. 30.
12, 33. c. 617. l. 42.
13, 1. c. 561. l. 21.
13, 7. 9. c. 443. l. 62.
13, 24. c. 581. l. 37.
13, 34. c. 125. l. 18. &c.
14, 12. c. 215. l. 65.
15, 23. c. 134. l. 58.
17, 37. c. 175. l. 39. & 184. l. 31. 196. l. 64.
19, 27. c. 196. l. 40.
19, 40. c. 612. l. 72.
19, 43. c. 713. l. 3.
22, 24. c. 122. l. 61.
22, 34. c. 121. l. 51.
22, 36. c. 122. l. 64.
22, 47. c. 122. l. 70.
22, 52. c. 26. l. 69.
22, 54. c. 122. l. 72.
22, 55. c. 607. l. 62.
22, 56. 57. 58. c. 122. l. 11.
22, 59. c. 123. l. 3.
24, 42. 43. c. 525. l. 19.

Johan. 1, 3. c. 350. l. 62.
1, 23. c. 35. l. 2.
1, 32. c. 35. l. 42. & 37. l. 19. 23.
2, 8. c. 403. l. 36.
2, 14. c. 26. l. 85.
2, 16. c. 27. l. 33.
3, 14. c. 425. l. 61. & 426. l. 12. & 429. l. 50.
3, 14. 15. c. 426. l. 50.
3, 34. c. 35. l. 15.
4, 10. 11. c. 151. l. 41.
5, 19. c. 350. l. 70.
5, 21. c. 527. l. 15.
5, 23. c. 427. l. 30.
5, 25. c. 718. l. 69.
6, 45. c. 669. l. 66.
7, 38. c. 151. l. 42.
8, 44. c. 375. l. 55. & 436. l. 17.
11, 26. c. 427. l. 22.
12, 24. c. 431. l. 56.
12, 32. c. 426. l. 14.
12, 38. c. 34. l. 18.
13, 4. c. 122. l. 59.
13, 12. *usque ad* 18. c. 122. l. 60.
16, 13. c. 35. l. 3.
18, 3. c. 122. l. 70.
18, 13. c. 122. l. 71.
18, 15. c. 122. l. 73.
18, 13. &c. c. 122. l. 26.
18, 19. c. 123. l. 1.
18, 21. c. 122. l. 72.
18, 25. c. 123. l. 2.
19, 2. 5. c. 733. l. 13.
19, 34. c. 151. l. 39.
20, 19. 22. c. 34. l. 70.
21, 8. c. 684. l. 73.
21, 11. c. 684. l. 74.

Acta. 2, 3. c. 37. l. 52.
2, 37. c. 425. l. 52.
7, 42. c. 669. l. 66.
7, 51. c. 375. l. 45.
8, 9. c. 384. l. 10. & 384. l. 16.
8, 21. c. 256. l. 74.
10, 9. 10. c. 215. l. 67.
10, 15. c. 216. l. 14.

Acta. 10, 38. c. 35. l. 19.
11, 1. c. 34. l. 72.
11, 28. c. 482. l. 67.
12, 22. c. 285. l. 32.
12, 23. c. 285. l. 54. & 516. l. 69. & 583. l. 53.
13, 8. c. 375. l. 54. & 384. l. 10. & 581. l. 3.
13, 23. c. 620. l. 41.
13, 40. c. 669. l. 66.
13, 46. c. 718. l. 43.
14, 10. 19. c. 375. l. 28.
16, 6. c. 383. l. 48.
16, 29. 30. c. 425. l. 55.
19, 12. c. 577. l. 28.
19, 19. c. 384. l. 12.
20, 28. c. 151. l. 50.
21, 38. c. 761. l. 18.
27, 2. c. 453. l. 24.
27, 19. c. 181. l. 68.
27, 40. c. 453. l. 18.
27, 41. c. 678. l. 2.
28, 2. c. 607. l. 63.
28, 3. c. 368. l. 48.
28, 4. c. 371. l. 7.
28, 5. c. 373. l. 30. & 644. l. 11.
28, 6. c. 375. l. 58.

Rom. 1, 1. c. 679. l. 53.
1, 16. c. 718. l. 66.
1, 17. c. 426. l. 63.
3, 13. c. 379. l. 40. & 604. l. 39.
8, 1. c. 34. l. 48.
8, 3. c. 425. l. 66.
8, 26. c. 35. l. 4.
10, 18. c. 426. l. 9.
16, 19. c. 21. l. 8.

1 Corinth. 1, 20. c. 779. l. 12.
4, 3. c. 471. l. 4.
8, 6. c. 350. l. 63.
9, 9. c. 160. l. 1.
13, 1. c. 426. l. 3.
15, c. 825. l. 45.
15, 36. c. 463. l. 12.
15, 37. c. 431. l. 56.
15, 55. c. 427. l. 1.

2 Cor. 1, 20. c. 718. l. 62.
4, 4. c. 426. l. 60. & 719. l. 27.
4, 7. c. 151. l. 46.
11, 2. c. 24. l. 30.
11, 3. c. 440. l. 14.

Galat. 3, 13. c. 34. l. 49.
3, 28. c. 427. l. 18. & 718. l. 59.
5, 20. c. 384. l. 17.
5, 22. c. 34. l. 59. & 35. l. 8.
6, 7. c. 561. l. 72.

Ephes. 2, 2. c. 270. l. 53.
2, 8. c. 628. l. 9.
4, 7. c. 35. l. 14.
4, 8. c. 13. l. 47.
5, 1. c. 34. l. 39.
6, 16. c. 425. l. 35.

Philip. 1, 6. c. 611. l. 11.
2, 9. 10. c. 427. l. 34.
2, 15. c. 719. l. 9.
3, 7. 8. c. 33. l. 72.

Coloss. 1, 12. c. 350. l. 65.
3, 3. c. 427. l. 14.

1 Thess. 2, 7. c. 219. l. 45.

1 Tim. 1, 20. c. 425. l. 43.
2, 9. c. 674. l. 17. & 719. l. 9.
5, 25. c. 403. l. 39.

2 Tim. 3, 13. c. 649. l. 38.
4, 10. c. 33. l. 54.
4, 15. c. 426. l. 18.
Tit. 1, 15. c. 628. l. 15.

Hebr. 1,2. c. 350. l. 68.
1,6. c. 427. l. 31.
6,19. c. 444. l. 45.
7,25. c. 151. l. 68.
9,22. c. 151. l. 35.
11,1. 27. c. 426. l. 48.
11,37. c. 669. l. 68.
12,14. c. 644. l. 33.
13,5. c. 628. l. 3.
13,8. c. 427. l. 25.

Jac. 1,13. c. 210. l. 66.
2,13. c. 667. l. 29.
3,7. c. 774. l. 64.
4,7. c. 427. l. 6.
5,19. c. 67. l. 19.

1 Pet. 1,18. c. 719. l. 23.

1 Pet. 3, 3. c. 717. l. 66. & 719. l. 11.
3,18. c. 151. l. 37.
3,20. c. 34. l. 18.
3,21. c. 34. l. 33.

2 Pet. 2,4. c. 11. l. 38.

1 Joh. 1,16. c. 11. l. 38.
5,16. c. 151. l. 40.

Apocal. 1,10. c. 34. l. 73.
1,14. c. 200. l. 3.
1,15. c. 883. l. 47.
2,17. c. 718. l. 53.
2,18. c. 884. l. 5.
4,3. c. 34. l. 52. & 696. l. 49. & 698. l. 53.

Apocal. 4,7. c. 183. l. 62.
7,1. c. 270. l. 48.
8,13. c. 169. l. 22. & 183. l. 63.
9,2. 3. 4. 5. &c. c. 494. l. 71.
9,3. c. 634. l. 38.
9,3. 10. c. 643. l. 24.
9,5. 6. c. 639. l. 58.
9,7. c. 474. l. 55.
9,8. c. 456. l. 39. & 468. l. 68.
9,9. c. 475. l. 61. & 478. l. 55.
9,10. c. 457. l. 41.
9,17. c. 730. l. 26. 36.
10,9. 10. c. 523. l. 69.
10,10. c. 623. l. 49.
12,1. 3. c. 436. l. 13.
12,4. c. 171. l. 47.
12,7. c. 433. l. 9.
12,9. c. 439. l. 21.

Apocal. 12,12. c. 436. l. 18.
12,14. c. 183. l. 56.
12,14. 15. c. 433. l. 44.
15,2. c. 874. l. 38.
16,13. c. 670. l. 36.
16,14. c. 672. l. 60.
17,4. c. 674. l. 20. & 733. l. 17.
18,12. c. 674. l. 22. & 733. l. 18.
18,16. c. 674. l. 23.
19,6. c. 758. l. 23.
21,10. c. 701. l. 14.
21,11. c. 874. l. 26.
21,19. c. 874. l. 39.
21,20. c. 729. l. 46. & 874. l. 20.
21,21. c. 674. l. 25.

INDEX AUTORUM

Qui citantur, laudantur, notantur, & emendantur in secunda parte hujus operis.

Abarbanel 142. 24. & 467. 1. 54. & 470. 50. & 471. 19. & 475. 38. & 480. 54. & 482. 32. & 499. 11. & 838. 53.

Abdalla 491. 52.

Abdorrachman Abubecri filius in Carmine de Aticæ uxoris repudio 51. 73.

Abenbitar 46. 45. & 99. 60. & 192. 18. & 224. 26. & 233. 5. & 235. 13. 47. 68. & 236. 10. & 282. 63. & 306. 55. & 307. 25. & 329. 22. & 336. 40. & 337. 34. & 361. 52. & 362. 3. & 570. 35. & 585. 62. & 625. 22. & 721. 28. & 749. 1. & 751. 71. & 753. 16. & 804. 19. & 862. 32. & 869. 26. 29. &c.

Abenbitar ex veteri Scriptore de Lapidibus 873. 19.

Abenbitar notatus 648. 54.

Aben-Ezra 11. 26. & 12. 35. & 14. 1. & 15. 1. & 18. 20. & 50. 16. & 58. 9. & 100. 39. & 101. 23. & 102. 23. & 108. 70. & 114. 31. & 115. 11. & 172. 14. & 187. 1. & 190. 47. & 193. 11. & 205. 15. & 224. 32. & 226. 43. & 229. 13. 42. & 240. 19. & 269 74. & 270. 6. & 274. 50. & 279. 46. & 290. 3. & 301. 4. & 337. 50. & 345. 15. & 354. 56. & 404. 50. & 414. 60. & 416. 52. & 425. 6. & 442. 6. & 444. 31. 54. 59. & 445. 67. & 446. 16. & 457. 65. & 459. 50. & 466. 74. & 494. 32. & 528. 40. & 534. 44. & 554. 14. & 558. 14. & 559. 74. & 579. 60. & 612. 52. & 646. 38. 49. & 655. 62. & 657. 73. & 659. 21. & 660. 13. & 663. 5. 26. & 665. 40. & 678. 66. & 689. 9. & 696. 69. & 714. 73. & 731. 42. 47. & 736. 70. & 747. 12. & 794. 37. & 812. 47. & 829. 26. & 831. 26. & 887. 15.

Aben-Ezra laudatus 715. 24.

Aben-Ezra notatus 444. 31. & 853. 65.

R. Abia vel Abii 353. 9. 74.

R. Abitar 628. 36.

Absyrtus 687. 10.

Abubecrus Sacerdos Mausaliensis, aliis Dauliensis 851. 21.

Abuchalid Andalusius seu Hispanus 236. 24.

Abuchanipha 45. 68. & 46. 9. & 333. 2.

Abuchatim Andalusius seu Hispanus 336. 48.

Abuchamed Hispanus 778. 38. & 854. 12. & 858. 62. & 863. 53. 55. 64. 65. *Is librum scripsit cui titulus* Thochphatholalbabi *beneficium animorum.*

Abulabas Cordubensis Alcorani Commentator 305. 39.

Abulbaca Ocbaritanus, Geographus Ilamæ Sacerdos 852. 59.

Abulsaphæ Arabis liber de Animalibus quem ex Arabicâ lingua in Hebræam transtulit Kalonymus anno Christi 1316. coll. 16. l. 23. *V. Kalonymus & liber Hebr. de Animalibus.*

Abu-Nawas in Opere de Aucupiis cui titulus Tarida 194. 67.

Abu-Ubid. 60. 49.

Abu-Ubid notatus 246. 24.

Abydeni Chaldaica 31. 27.

Abyssinorum historiæ 469. 70.

R. Acha 658. 67.

Achilles Tatius 138. 44. & 241. 31. & 566. 27. 73. & 574. 39. & 584. 16. & 755. 37. & 758. 5. & 762. 5. & 763. 67. & 768. 26. 31. & 777. 38. 50. & 778. 17. & 780. 10. & 782. 19. 43. & 792. 57. & 793. 30. & 189. 10.

Ælianus de Animalibus 11. 30. & 15. 45. & 21. 70. & 23. 18. & 55. 38. & 57. 40. & 66. 30. & 70. 39. 56. 57. & 71. 15. & 72. 51. 57. & 73. 33. 66. & 74. 42. 55. & 76. 38. 47. & 78. 13. 20. 68. & 79. 10. & 80. 12. & 87. 41. 44. & 88. 9. 53. & 90. 62. & 91. 19. & 116. 73. & 133. 6. 10. & 135. 11. & 138. 63. 70. & 139. 10. 14. & 154. 46. & 160. 32. & 163. 2. & 169. 13. & 170. 32. & 174. 25. 74. & 175. 4. 30. & 179. 23. & 180. 2. & 181. 8. & 195. 20. & 197. 41. & 199. 68. & 204. 62. & 207. 58. & 213. 11. & 221. 30. & 225. 66. & 241. 7. 10. & 242. 14. 50. 62. 67. 69. & 243. 47. & 245. 40. 50. 54. & 250. 47. & 252. 57. & 255. 63. 73. & 257. 8. & 258. 23. & 259. 13. & 270. 28. & 271. 5. & 273. 74. & 275. 45. & 277. 17. & 281. 46. & 284. 9. & 286. 74. & 287. 13. & 291. 4. & 292. 64. & 295. 30. & 300. 72. & 301. 65. & 308. 15. 18. & 309. 9. 13. & 312. 45. & 313. 66. & 316. 7. 9. & 318. 17. & 323. 74. & 327. 38. 52. & 328. 20. 44. & 331. 20. & 335. 72. & 339. 51. & 342. 28. & 346. 23. & 347. 19. & 348. 23. & 349. 6. 14. & 359. 5. & 361. 29. & 363. 17. & 364. 11. & 365. 2. & 367. 26. & 370. 71. & 372. 68. & 373. 64. & 376 13. & 377. 64. & 378. 60. & 380. 17. & 381. 14. 29. 33. 40. & 382. 20. 30. 52. 55. & 381. 14. & 388. 50. & 391. 65. 66. & 393. 45. & 307. 7. 55. & 398. 1. 12. & 400. 52. & 501. 8. 56. & 402. 25. & 404. 23. & 405. 68. & 410. 69. 73. & 411. 53. 70. & 412. 52. & 417. 47. & 418. 11. 71. & 419. 22. & 422. 15. & 423. 11. 45. & 424. 5. & 430. 46. & 431. 4. 47. 60. & 432. 63. & 435. 37. & 437. 31. 36. 71. & 438. 60. & 450. 18. & 456. 21. & 468. 49. & 474. 7. & 476. 3. & 491. 26. & 500. 40. 41. 59. & 503. 17. & 504. 29. & 505. 1. & 506. 46. & 509. 61. & 512. 38. & 539. 35. 55. & 540. 27. 52. & 541. 38. & 521. 49. & 542. 10. & 543. 25. 28. & 547. 60. & 550. 9. & 552. 1. 39. 41. & 557. 41. & 567. 36. & 586. 74. et 587. 13. et 588. 44. et 590. 5. 23. et 591. 52. et 592. 12. et 593. 71. et 594. 35. 40. &c. et 595. 17. 27. 53. et 597. 37. 39. et 599. 21. 25. et 600. 7. 70. et 604. 4. et 608. 67. et 635. 7. 42. et 636. 62. et 637. 49. et 638. 6. 16. 19. et 639. 50. 72. et 650. 55. et 652. 12. et 657. 35. et 662. 52. et 684. 30. et 686. 46. et 710. 35. et 714. 68. et 726. 43. 49. et 743. 22. et 744. 61. et 746. 43. 49. et 747. 42. 45. et 749. 63. et 750. 16. 55. et 751. 30. et 756. 69. et 763. 48. 53. et 767. 24. et 772. 45. et 775. 6. et 778. 4. 60. et 780. 5. et 781. 45. et 782. 5. et 784. 49. et 786. 35. et 788. 13. 16. 66. et 793. 44. 57. et 794. 74. et 816. 34. et 828. 13. et 834. 15. et 839. 25. et 840. 2. et 843. 27. 35. 39. 51. 61. 62. et 844 4. 33.

Ælianus in variis 4. 11. et 9. 48. et 15. 48. et 21. 71. 347. 19. et 453. 10. et 524. 62. et 597. 16. et 834. 15.

Ælianus emendatus 76. 50. et 252. 71. 74. et 318. 27. et 397. 24. et 398. 11. et 468. 50. et 540. 5. 9. et 642. 33. et 662. 61.

Ælius Stilo 679. 59.

Æneas Gazæus 825. 4.

Æschylus 255. 24. et 314. 24. et 345. 64. et 346. 18. et 545. 70. et 547. 4. &c. et 716. 17. et 750. 22. et 812. 19.

Æschylus emendatus 319. 15.

Æsculapius 306. 69.

Æsopus 81. 40.

Æthicus 77. 4.

Æthiopiæ regis literæ 822. 40.

Æthiops Scripturæ Interpres 20. 71. et 35. 50. et 51. 68. et 92. 73. et 125. 66. et 321. 63. et 377. 9. 15. et 398. 31. et 511. 17. et 607. 64. et 646. 26. et 874. 38. et 884. 29.

Æthiopicum Psalterium 444. 66.

Æthiops aliter legit 453. 25. et 495. 72. et 884. 3.

Æthiops notatus 204. 36.

In Æthiope alæ aquilæ pro alis Auroræ 171. 53.

Aëtius 226. 23. et 360. 47. et 361. 50. et 366. 70. et 374. 32. 53. et 382. 57. 68. et 400. 57. et 401. 22. et 406. 20. et 417. 12. et 419. 10. et 422. 31. 43. et 430. 7. 18. 43. et 435. 61. et 436. 32. et 437. 47. et 648. 52. et 649. 26. et 721. 15. et 751. 41. et 794. 72. et 803. 55. 62.

Afranius 679.63.
Agatharchides 30.10.34. et 95.49. et 132.38. et 225.59. et 411.60. et 412.43.44. et 413.1.25. et 450.64. et 463.54. et 490.10. et 405.9. et 539.34.54. et 540.25.49. et 567.15. et 599.6. et 635.42. et 662.33. et 687.41. et 697.37. et 706.73. et 716.44. & 783.61. et 792.35.74. et 815.42. et 835.73. et 842.52.
Agatharchides emendatus 412.45.
Agathias 64.11. et 789.15.
Georgius Agricola 702.72.
Agrœtas 314.30.
Agudda 209.66. et 211.44.
Ainswörthus 538.10.
Aisa 850.36.
R. Akiba 660.37.
Alachphas 92.43.
Alasmius 341.42.
Albacra 46.21.
Albertus Magnus 53.44. et 90.74. et 173.43. 178.39. et 181.44 et 186.1.194.25. et 253.30. et 259.17. et 261.57. et 276.21. et 295.46. et 296.33. et 315.1. et 325.67. et 329.60. et 338.16. &c. & 345.24. et 415.63. et 474.60. et 710.64. et 752.33. et 768.41. & 777.7.55. et 781.48. et 813.20. & 823.41.
Albinovanus 64.22. et 688.35.
Albricus 761.9.
Alcamus 7.20. et 11.73. et 16.70. et 17.72. et 26.37. et 30.15. et 43.31. et 45.57. & 46.42. et 52.20. et 82.20. et 89.6. et 98.11. et 114.6.11.19. & 126.4. & 130 15. & 313.27. & 144.16.30. & 149.43. & 159.20. & 155.3. & 157.1. & 163.58.49. & 192.37. & 200.11. & 223.45. & 228.15.20.28. & 233.49. &c. & 234.14.20. & 246.26. & 252.22. &c. & 255.34. & 260.49.59. & 267.60. & 284.53. & 287.41. & 292.64. & 298.25. & 304.61. & 305.11. & 306.45. & 307.8.25. & 311.73. & 317.13. & 329.25. & 333.38. & 336.6. & 341.31. & 350.28. & 359.63. & 376.19. & 378.40. & 379.65. & 388.29. & 393.8. & 395.59. & 413.47. & 416.72. & 417.3. & 418.1. & 429.13. & 430.30. & 443.60. & 445.32.72. & 456.16. & 458.3. & 468.54. & 471.64. & 477.67. & 486.8. & 491.67. &c. & 508.37. & 518.23. & 521.64. & 544.51. & 551.28. & 554.61. & 555.12. & 556.41. & 569.20. & 571.10. & 574.66. & 577.73. & 590.70. & 598.45. & 599.50. & 605.36.45. & 610.50. & 617.4. & 625.8. & 638.69. & 679.43. & 688.58. & 712.16. & 713.45. & 753.12. & 755.65. & 770.13. & 785.11.16. & 789.21. & 795.40. & 800.72. & 816.40. & 843.1.
Alcamus emendatus 307.15.
Alcanzius vel Alchindus medicus Arabs celebris Avicennæ propè æqualis 45.33.
Alchag seu peregrinatio liber Arabs 82.31.
Alchalil filius Achmed 805.69. & 808.54.
Alcimus Avitus 32.39. & 390.2. & 391.46. & 666.6.20. & 825.1.
Alcman 180.18. & 220.34. & 571.45. & 623.5. & 862.21.
Alcoranus 347.42. & 350.74. & 351.12. & 576.54. & 602.58.
Alcorani locus explicatus 144.51.
Alcorani Surata Alachrab 305.34.
Ulysses Aldrovandus 87.62. & 259.19. & 445.45. & 474.61. & 506.11. & 553.25. & 748.4.
Alexander Aphrodisæus 97.67. & 259.15. & 584.1. & 619.43.
Alexander Myndius 93.44. & 155.23. & 411.4.
Alexander Trallianus 725.28.
Alexandri Magni ad Aristotelem spuria epistola 755.47.
Alexis Comicus 48.40. & 55.36. & 469.26. & 474.8. & 491.17.
Algiabid 149.20. & 223.51. & 299.13. & 300.14. & 322.13. & 751.56. & 854.11.
Alkazelis error 92.52.
Alkazuinius de Naturæ Mirabilibus 16.32. & 52.2. et 62.19. et 73.46. et 75.27. et 92.41. et 98.1. et 123.52. & 137.66. et 201.56. & 205.66. et 223.24.56. et 236.41. et 246.10. et 248.69. et 250.70. et 256.3. et 257.45. et 258.34. &c. & 262.43. et 268.55. et 281.58. et 283.12. et 287.74. et 298.34. et 704.23. et 305.62. & 306.7. et 308.44. et 311.70. et 312.1.67. et 313.11. et 315.21. et 316.33.69. et 322.9. et 330.19.48. et 331.53. et 736.52. et 337.34. et 346.68. et 351.27. et 362.26. et 400.36. et 401.30. et 405.51. et 406.29. et 485.34.62. et 514.2. et 562.65. et 566.41. et 585.30. et 589.26. et 590.49. et 594.3. et 595.61. et 596.70. et 601.38. et 602.56.57. et 604.20. & 608.28. et 610.60. et 673 23. et 675.35. et 683.73. et 702.16. et 709.43. et 713.50. &c. & 771.52. et 775.2. et 778.19. et 785.60. et 787.2. et 806.56. & 846.18. et 847.5.23.30.69. et 848.70. et 849.47. et 850.66. et 851.27. et 852.42. et 858.33.62. et 859.38. et 860.51. & 863.17.39. & 864.42.60. & 865.4.16.
Alkazuinius notatus 246.16. & 807.27. & 864.20.37.
Leo Allatius 320.15. & 758.4.
Alleiths Scriptor Arabs 336.15.
Alobab, id est, Universitas, Arabici libri titulus 292.64.
Alphera 354.13.
Alphes de Paschate 42.16.
Alpheus Mitylenæus 126.7.
Alsamius 571.16.
Alvarez 504.56.
Ambrosius 23.73. et 74.68. et 76.2. et 84.27.30. et 85.17.22. et 97.68. et 125.69. et 164.35. et 180.37. et 181.69. et 196.20. et 210.39. et 309.58. et 310.60. et 327.13. et 328.1. et 331.47. et 369.54. et 423.11. et 492.56. et 513.51. et 574.22. et 596.21. et 601.34. et 609.38. et 613.16.20. et 638.32. et 643.35. et 702.48. et 729.45. et 730.25. et 750.23. et 825.5. et 861.36. & 880.60. & 881.3.58.
Sub Ambrosii nomine Autor libri de Sacramentis 36.45.
Ambrosius Leo Nolanus 584.10.
Americus 686.40. & 714.69.
Ammiani poëtæ Epigramma 642.71.
Ammianus Marcellinus 71.46. et 95.40. et 120.56. et 156.11. et 177.6. et 198.49. et 281.39. et 364.51. et 382.40. et 102.19. et 567.4. et 645.33. et 683.18. & 685.45. et 744.43. et 755.56. et 708.6. et 763.57. et 769.2. et 770.65. & 775.2. et 777.13. et 778.11. et 781.67. & 785.53. & 790.30. & 792.54. & 794.48.70.
Ammianus Marcellinus emendatus 310.39.
Ammonius 730.54. & 623.3.
Amœnus in Enchiridio V. & N.T. 32.30. & 492.71.
Amyntæ Mansiones 92.40.
Amyntianus 141.4
Anacreon 15.72. et 18.67. et 43.69. et 65.34. et 66.74. et 741.2.
Anastasius Sinaita 129.53. et 609.30.
Anatolii Geoponica 565.1.
Anaxandrides Comicus 491.6.
Anaxilas Comicus 648.13.
Andreas Cæsariensis 639.61. & 643.25. & 671.63. & 696.56. & 698.59. & 729.48. & 894.27.
Andreas Cæsariensis notatus 698.65.
Andromachus 362.34.
Andron 500.56.
Androsthenes 685.39. & 687.74. & 690.42.56. & 715.15. & 716.23.
Anonymus in Anthologia 65.13.
Poëta Arabs Anonymus quem citat Ibnorasik 152.41.
Anonymus Græcus in Phavorino 324.70.
Poëta vetus Anonymus 342.49.
Poëta Anonymus in Anthologia 370.7.
Poëta Anonymus in Statuas Sapphus & Erinnæ & Homeri 524.52.55.58.
Anonymus in Hipponactis Epitaphio 543.9.
Anonymi Epigramma Græcum in Euripidem 553.65.
Poëta Anonymus de Culicibus 574.9.
Anonymus in Anthologiâ 586.27.
Anonymus de Amoribus Callimachi & Chrysorrhoes 715.20.
Anonymus Scriptor in Salmasio 710.69.
Poëtæ Anonymi 814.27. & 852.30.
Anonymus Scriptor de Thure 884.44.
Antenoris Cretica 541.29.
Antigoni Caristii Mirabilia 73.27. & 75.26. & 88.8.49. & 180.12. & 220.35. & 271.12. & 307.71. & 319.34. & 342.2. & 387.27. & 393.48. & 502.66. & 508.9. & 539.71. & 543.37.44. & 597.31.61. & 635.59. & 637.22. & 782.62. & 862.18.
Antigonus emendatus 324.13.23.35.37. Idem ter emendatus 294.29.
Antiochus Abbas Sabæ 512.8.
Antipater Sidonius 71.9. & 73.13. & 70.17. & 366.71. & 509.64. & 529.37.
Antiphanes Comicus 125.42. & 243 39. & 500.43.
Antiphilus 513.44.
Antiphonis Oratio de Pavonibus 138.68.
Antiphon in Oratione contra Erasistratum 242.21.27.
Antisthenes 542.64.
Antonius Augustinus 135.20. & 775.28.
Antonius Nebrissensis 884.48.
Anyte 476.43.
Appellas 647.12.
Apollinaris in paraphrasi Psalmorum 93.24. & 153.1.61. & 377.2. & 379.36. & 438.24.27. & 553.1.9.12. & 668.13. & 882.2.
Apollodorus 4.18. & 135.14. & 243.14. & 314.26. & 434.23. & 635.4.71. & 637.25.48. & 828.2.17.
Apollonius 4.16. & 25.4. & 314.24.64. & 383.31. & 487.5. & 434.42. & 508.66. & 529.46. & 547.13. &c. & 548.24.70. & 789.62. & 867.69.
Apollonii Scholiastes 314.31. & 434.47. & 509.3. & 546.67. & 548.51. & 868.8. & 882.54.
Apollonii Scholiastes emendatus 548.54.
Apollonii Mirabilia 500.56. & 583.68.
Apollonii Mirabilia olim auctiora 774.2.
Aponius 24.2. & 724.9.
Michaël Apostolius in proverbiorum Centuriis 174.43. & 175.16. & 179.29. & 181.19. & 274.1. & 287.3. & 294.72. & 327.49. & 381.17. & 411.57. & 623.40. & 836.48.
Appianus 49.39. & 186.17. & 510.5. & 541.26.
Apuleius in Asino aureo 103.57. & 121.22. & 127.61. & 143.58. & 163.17. & 170.25. & 172.19. & 174.5.30. & 192.4. & 199.24. & 271.30.60. & 285.19. & 315.51. & 342.36. & 346.71. & 414.51. & 453.36. & 455.3. & 580.29. & 598.40. & 601.2. & 643.2. & 651.15. & 715.60.74. & 716.6. & 756.16. & 770.64. & 783.33.
Apuleii Herbarium 7.27. & 63.35.
Aquila 117.34. et 134.51. et 221.13. & 238.48. et 238.18. et 272.70. et 321.59. et 324.44. & 359.55. et 360.10. et 399.52.59. et 438.69. et 447.56. et 484.32. et 532.15. et 533.41. et 554.1. et 612.24. & 615.46. et 646.26. et 650.29. et 681.28. et 714.37. et 729.60. et 745.43. et 769.58. et 773.9.
Aquila aliter legit 200.49.
Aquila laudatus 781.10.
Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis spuria epistola ad Ptolemæum Ægypti regem 338.73.
Aquinas 42.15. & 43.47. & 81.67. & 112.4. & 115.37. & 142.28. & 145.56. & 146.38. & 193. & 232.19. & 263.71. & 301.4. & 344.61. & 353.47. et 379.45. & 395.

et 395. 33. et 399. 55. et 696. 66. et 727. 5. et 740. 6. et 804. 53. et 808. 5. et 831. 27. et 877. 52.
Arabs Interpres 20. 70. et 35. 49. et 125. 62. 64. et 185. 71. et 193. 8. et 195. 64. et 214. 46. et 254. 13. et 261. 27. 61. et 263. 31. et 292. 40. et 326. 13. et 333. 31. et 374. 13. et 376. 62. et 377. 5. 13. et 383. 13. et 384. 10. et 398. 32. 48. et 399. 63. et 414. 12. et 415. 10. et 448. 72. et 459. 43. et 493. 39. et 511. 51. et 526. 73. et 593. 34. et 618. 50. et 644. 40. et 681. 51. et 694. 71. et 717. 61. et 745. 36. et 755. 30. et 758. 32. et 765. 7. et 766. 71. et 767. 1. et 777. 58. et 785. 22. et 831. 36. et 847. 2. et 873. 3. 6. et 878. 29. et 880. 36. et 885. 59. et 887. 23.
In Arabe alæ aquilæ pro alis auroræ 171. 51.
Arabs emendatus 457. 68. et 513. 39. et 544. 61. et 565. 47.
Arabicus Pſalmorum *Interpres emendatus* 583. 6.
Arabica verſio notata 165. 40. et 204. 37. et 208. 23. et 823. 68.
Arabs editus & unus è manuſcriptis aliter legit 58. 69. et 59. 1.
Arabs aliter legit 511. 24. et 495. 5.
Baruchi *Arabs Interpres aliter legit* 62. 26.
Arabs Pentateuchi Interpres manuſcriptus aliter legit 597. 49. 58.
Arabs uterque aliter legit 883. 66. 73.
Arabica lectio 799. 40. et 800. 38.
Arabs Erpenianus 106. 21. et 887. 45.
Arabs Pariſiis editus 106. 19. et 211. 35. et 321. 65. et 534. 47.
Arabs uterque 212. 50. et 416. 64. et 646. 26.
Arabes Pentateuchi *Interpretes* 731. 51.
Arabes Pentateuchi *Interpretes quatuor, duo editi, & duo manuſcripti* 345. 51. et 626. 48. et 678. 57. 61.
Arabes Pentateuchi *Paraphraſtæ editi duo* 281. 57. et 554. 3. et 803. 68. et 885. 25.
Arabs Pentateuchi Interpres Erpenianus 446. 27. et 536. 65. et 653. 50. et 712. 28. et 870. 9.
Arabs Pentateuchi *Interpres Pariſiis editus* 532. 19. et 580. 74. et 664. 2. et 874. 10.
Arabes Pentateuchi *Interpretes manuſcripti duo in Suecia* 210. 32. et 532. 20. et 533. 45. et 554. 6. et 804. 34.
Arabs Joſuæ Interpres 538. 4.
Arabs Pſalmorum Paraphraſtes 582. 71.
Arabs Pſalmorum Interpres Savarianus 554. 26. 31. et 769. 60.
Arabica Pſalteria manuſcripta 321. 61. et 457. 73. et 653. 40.
Pſalterium Romæ editum Arabice & Syriace 554. 35.
Arabs Eſaiæ Paraphraſtes 282. 51.
Arabs Ezechielis Interpres notatus 875. 34.
Arabica verſio in Sirachide corrupta emendatur 91. 20.
Arabica Paraphraſis N. T. 360. 21. et 733. 16.
Arabs N. T. *Interpres Erpenianus* 368. 53.
Arabs uterque in Apocalypſin 495. 41. 44.
Arabici Poëtæ *Anonymi* 138. 35. et 190. 56. et 194. 54. et 275. 66. et 283. 35. 60. et 304. 21. et 486. 70.
Arabs Anonymus emendatus 475. 9.
Arabs Anonymus autor Viridarii doctorum 140. 1.
Arabes Onirocritici 31. 63.
Aſtrologi Arabes 113. 71.
Arabes nondum editi de Onyche 805. 68.
Arabica Proverbia 79. 1. et 246. 24. 32. et 248. 73. et 251. 9. et 252. 4. et 255. 41. et 260. 40. et 283. 45. et 284. 44. et 288. 41. et 304. 18. et 497. 34. et 642. 52.
Arator 369. 63. et 373. 53.
Aratus 73. 35. et 212. 60. et 372. 33. et 637. 27.
Arati Scholiaſtes 213. 6.
Arceſilas 11. 2.
Archelaus Ægyptius 401. 8. et 406. 49. et 503. 44. et 543. 42.
Archeſiſtratus Syracuſius 672. 16. et 743. 43.
Arculphus Epiſcopus, vel Arnulphus 492. 30. et 518. 73.
Arcuſſiani liber Gallicus de Aucupio 289. 45.
Arethas Cæſarienſis 696. 56. et 730. 73. et 884. 28.
Arias Montanus 220. 48. et 232. 23. et 238. 60. et 274. 74. et 291. 47. et 301. 59. et 374. 19. et 878. 33.
Arias notatus 301. 6.
Ariſtænetus 327. 71.
Ariſtæus Proconneſius nugaciſſimus Scriptor 185. 56. et 811. 56.
Ariſteus ſuppoſititius, ſed vetuſtus Scriptor & à Joſepho pro genuino habitus, citatur & emendatur 348. 5. 14. et 355. 55.
Ariſtides 819. 5. et 880. 12.
Ariſto Chius in Laërtio 609. 45.
Ariſtophanes 21. 17. et 46. 73. et 48. 35. et 63. 60. et 65. 73. 84. et 66. 6. 9. et 78. 46. et 94. 3. et 104. 5. et 106. 62. et 120. 42. et 125. 24. et 136. 57. 58. et 154. 41. et 158. 57. et 162. 1. et 165. 26. et 186. 33. et 199. 31. et 201. 22. 46. 50. et 221. 27. et 242. 34. et 243. 25. et 265. 17. 20. et 266. 51. et 278. 37. et 287. 51. et 327. 24. et 340. 56. et 345. 36. et 346. 38. 44. et 449. 74. et 452. 33. et 455. 39. et 490. 47. et 491. 9. 12. et 524. 44. et 534. 66. 67. et 536. 55. et 537. 9. 13. et 565. 60. et 570. 22. et 576. 37. et 592. 27. et 670. 60. et 683. 3. et 698. 5. et 730. 56. et 753. 36. et 810. 14. et 812. 20. et 875. 67.
Ariſtophanis Scholiaſtes 22. 21. et 47. 2. et 66. 2. et 72. 25. et 78. 50. et 94. 71. et 95. 15. et 104. 8. 9. et 136. 62. et 165. 31. et 172. 16. et 180. 20. et 186. 34. et 200. 28. et 219. 41. et 221. 48. et 243. 24. et 264. 34. 48. et 265. 21. 23. et 278. 40. et 287. 54. et 302. 11. et 327. 68. et 340. 52. et 380. 23. 39. et 452. 38. et 455. 40. et 490. 60. et 508. 13. et 538. 43. et 566. 4. et 604. 55. et 623. 68. et 704. 48. 50. et 738. 50. et 828. 22. et 861. 36. et 862. 18. et 872. 53.
Ariſtophanis Scholiaſtes emendatus 875. 74.
Ariſtophanis Scholiaſtes notatus 243. 29.
Ariſtophanis Scholiaſtes manuſcriptus in Lyſiſtratum nondum editus 536. 59. et 565. 64.
Ariſtophontis Pythagoriſta 474. 4.
Ariſtoteles 1. 28. et 10. 41. et 21. 70. et 22. 26. 68. et 23. 1. et 39. 38. et 56. 6. 20. 24. 31. 54. 67. et 58. 59. et 65. 40. et 67. 21. 57. et 68. 7. et 70. 27. et 72. 64. et 73. 24. 55. et 74. 48. et 75. 19. et 76. 61. et 78. 12. 96. et 87. 6. 45. et 88. 5. 6. 35. 43. 45. et 89. 20. 65. et 91. 19. et 93. 35. 41. et 67. 54. et 102. 38. 44. 49. 51. 58. et 103. 33. 52. 61. et 104. 26. et 125. 25. 26. 28. et 147. 51. 57. et 154. 30. et 164. 53. et 195. 14. et 168. 53. et 173. 27. et 174. 2. 69. et 175. 65. et 178. 44. et 180. 65. 72. et 181. 2. 48. 53. 58. et 187. 55. et 188. 72. et 189. 31. et 192. 32. et 193. 30. et 195. 17. et 196. 12. 15. et 198. 39. et 267. 49. et 221. 28. et 236. 51. 54. et 248. 46. et 253. 70. et 261. 46. et 264. 55. et 265. 36. et 268. 67. 69. et 270. 8. et 273. 60. 65. 73. et 267. 42. 46. et 280. 18. et 286. 30. et 287. 5. 9. et 290. 72. et 294. 36. 42. et 296. 11. et 300. 40. et 302. 1. 21. 25. et 307. 42. 48. et 308. 37. 39. et 313. 60. et 314. 1. et 315. 68. et 316. 28. et 317. 21. 24. et 319. 38. 48. et 323. 14. 18. et 327. 23. et 328. 69. et 329. 71. et 331. 3. et 335. 66. et 339. 21. et 340. 8. 14. 47. et 342. 23. et 345. 67. et 346. 12. 15. et 348. 20. et 349. 41. et 352. 1. et 364. 16. 68. et 365. 13. 19. 23. 53. et 381. 20. et 390. 53. et 391. 3. 43. et 410. 13. 55. et 411. 2. 42. et 415. 17. 35. et 438. 41. et 443. 28. et 448. 31. et 449. 18. 49. et 452. 43. 61. 69. & 453. 3. 55. & 472. 38. & 476. 5. & 484. 63. 69. & 491. 21. & 498. 5. & 503. 74. & 507. 13. 15. 34. & 509. 55. & 512. 22. 27. & 513. 39. 67. & 519. 67. 71. & 521. 49. & 536. 43. 46. & 542. 9. & 543. 15. & 547. 33. 36. 40. 42. 52. & 553. 55. & 555. 34. 36. 38. & 559. 10. & 564. 61. & 565. 71. & 569. 43. & 574. 23. 57. & 575. 6. & 577. 41. 46. & 578. 24. 38. & 591. 72. & 593. 38. & 597. 29. & 599. 68. & 600. 2. & 608. 66. et 610. 21. 30. et 616. 53. et 619. 42. et 629. 56. et 634. 21. et 635. 42. 55. et 657. 58. et 662. 63. et 670. 51. et 692. 54. et 704. 28. et 715. 74. et 716. 2. et 725. 75. et 726. 20. et 730. 56. et 737. 65. & 744. 46. & 746. 44. & 755. 33. & 757. 25. 55. & 767. 20. 22. & 770. 55. 74. & 771. 1. 6. 12. 15. 28. & 775. 3. 48. & 779. 74. & 781. 41. & 782. 28. 54. 59. 68. & 784. 2. 7. & 785. 62. 46. & 789. 11. & 794. 4. & 798. 32. & 811. 12. & 827. 59. 64. & 835. 64. & 861. 38. & 877. 74. & 878. 64. & 881. 22. & 882. 53. & 883. 2.
Ariſtotelis Mirabilia 271. 7. 55. & 278. 30. & 374. 57. & 387. 20. 44. & 388. 34. & 540. 1.
Ariſtoteles emendatus 147. 59. & 307. 42. 58. & 540. 2. 9. 10.
Ariſtotelis locus olim corruptus, nunc emendatus 218. 64.
Ariſtoteles emendatus & explicatus 314. 10.
Ariſtoteles explicatus 452. 66. & 498. 16.
Ariſtotelis τὰ Ζωικά, *quæ hodie non extant* 583. 64.
Ariſtoteles, aut quiſquis eſt, Autor libri de Mundo 372. 10.
Ariſtoteles Spurius 853. 25.
Ariſtoxenus in Epimetheiorum libro 314. 36. & 514. 56.
Ariſtoxenus Cyrenæus 522. 23.
Arnobius 152. 34. & 210. 36. & 387. 58. & 414. 55. & 530. 48. & 587. 33.
Arnobius notatus 487. 15.
Arnobius in Pſalmos 323. 56.
Arnoldus Lubecenſis 15. 33.
Arnoldus de Villa-nova apud Geſnerum 323. 40.
Arrianus 130. 74. & 131. 49. & 141. 7. & 185. 57. & 598. 57. 67. & 682. 63. & 686. 23. & 728. 40. & 790. 32. & 811. 61. & 821. 62. & 874. 63. 68.
Arriani Indica 342. 10. & 684. 50. & 780. 50.
Arrianus emendatus 682. 20.
Arriani Epictetus 213. 33. & 794. 68.
Arrianus in Periplo 129. 70. & 138. 53. & 143. 29. & 145. 5. & 682. 11. &c. & 706. 44. & 711. 21.
Artemidorus 57. 8. & 132. 20. & 172. 51. & 180. 34. & 411. 64. & 412. 74. & 439. 70. & 490. 26. & 532. 67. & 706. 74. & 716. 42. & 836. 26.
Artemidori Ὀψαρτυτικὰ *explicata, & Interpres notatus* 112. 15.
Aruch 353. 32. & 354. 1. & 383. 72. & 395. 35. & 596. 19. & 456. 32. & 536. 61. & 548. 56. & 566. 10. 26. & 608. 32. & 614. 15. & 628. 43. & 636. 74. & 715. 8. & 720. 31. 67. & 726. 73. & 752. 64. & 772. 3. & 794. 29. & 800. 62. & 877. 52.
Aruch emendatus 344. 34. & 720. 70.
Aruch notatus 794. 24. & 803. 50.
Aruch manuſcriptus 752. 19.
Aſclepiades 4. 17. & 531. 55.
Aſmenus de Signis cœleſtibus 636. 24.
Aſſabili Arabs 745. 17.
Aſſaphius 751. 40. & 866. 10.
Aſſariph, vel Sariph 99. 60. & 100. 13. & 282. 64. & 306. 4. 70. & 336. 40.
Aſſariph emendatus 307. 15.
Ata Choraſanius 575. 63.
Athanaſius 215. 42. & 427. 57.
Athanaſius, aut quiſquis ſcripſit, in Evangelii parabolas 375. 37.
Athenæus 2. 3. et 3. 61. et 4. 6. et 5. 39. et 9. 39. et 16. 3. et 25. 1. et 43. 69. et 55. 37. 70. et 87. 45. et 90. 59. et 91. 19. et 95. 26. et 96. 9. 19. et 99. 36. et 104. 63. et 107. 47. et 111. 61. et 112. 16. 32. et 125. 38. 56. et 132. 71. et 138. 69. et 155. 23. et 221. 27. et 225. 64. et 242. 29. et 250. 57. et 284. 6. et 300. 46. et 349. 62. et 373. 36. et 376. 12. et 410. 69. 73. et 411. 2. et 448. 50. et 469. 26. et 474. 4. 9. et 481. 24. et 491. 4. et 500. 44. et 514. 44. 55. 69. et 523. 1. 11. et 533. 52. et 539. 31. et 552. 26. et 569. 68. et 575. 9. et 623. 26. et 635. 43. et 646. 73. et 647. 13. et 648. 7. et 649.

649. 13. & 662. 19. & 681. 64. & 685. 39. & 687. 74 & 691. 18. & 698. 14. & 715. 15. & 721. 54. & 728. 35. 64. & 730. 57. & 738. 30. & 751. 17. 29. & 752. 38. & 744. 6. & 783. 70. & 821. 9. & 827. 2. & 840. 10. & 878. 16. & 881. 21. & 889. 55.
Athenæus emendatus 56. 5. & 93. 43. & 154. 36. 39.
Attaugidis Arabis liber de Antipathia & Sympathia 322. 47.
Averroes 224. 50. & 258. 31.
Augustinus 35. 29. & 36. 15. 17. & 93. 31. & 125. 68. & 126. 35. 41. 44. 48. 55. 60. & 153. 73. & 168. 50. 56. 59. & 203. 61. & 210. 41. & 212. 20. 21. & 215. 45. & 254. 54. & 301. 28. & 323. 56. & 385. 68. & 386. 1. 6. & 388. 66. 69. 71. & 420. 42. & 430. 35. & 433. 2. 15. & 446. 58. & 452. 58. & 481. 46. & 492. 59. & 499. 63 & 511. 15. & 519. 30. & 537. 69. 73. & 538. 57. & 553. 1. 3. & 604. 7. & 613. 29. & 618. 49. 65. & 626. 39. & 631. 39. & 745. 52. & 811. 8. & 814. 74. & 825. 2. & 829. 9. & 838. 10. & 840. 31.
Augustino adscriptum opus de Scripturæ mirabilibus 36. 41. & 93. 71. & 216. 2. 28.
Augustino falso attributi Sermones ad fratres in eremo 515. 44. (Ubi locus emendatur) & 550. 42.
Augustinus, vel quisquis est autor cujusdam sermonis de tempore, & libri de decem plagis 572. 65. & 573. 26. & 671. 49. 52. & in Apocalypsin ibidem 67.
Augustinus, vel quisquis est autor Soliloquiorum 435. 22. & 585. 2.
Avicenna 39. 32. & 44. 33. 51. 68. & 52. 52. & 98. 4. 24. & 139. 57. & 140. 67. & 226. 37. & 233. 4. & 235. 13. 47. 69. 73. & 236. 22. & 264. 5. & 299. 30. & 305. 66. & 306. 22. & 307. 23. & 329. 19. & 331. 64. & 353. 59. & 360. 28. 41. 54. & 361. 17. & 365. 65. & 366. 13. 19. 37. & 374. 34. & 377. 74. & 378. 1. 4. 15. 20. 22. & 379. 62. & 382. 61. 73 & 391. 38. & 392. 6. 65. 67. 70. 72. 74. & 393. 1. & 395. 45. & 397. 63. & 398. 5. & 399. 68. & 401. 20. & 402. 27. & 405. 47. & 406. 23. & 411. 30. & 412. 6. 18. 40. & 415. 62. & 417. 14. 67. & 418. 77 & 422. 44. & 429. 26. 27. & 430. 3. 9. &c. & 435. 4. 54. 62. & 436. 33. & 444. 37. & 540. 66. & 570. 73. & 577. 46. & 605. 19. 25. & 606. 24. & 616. 74. & 635. 24. 71. & 636 39. & 637. 53. & 638. 74. & 640. 16. 54. & 695. 63. & 721. 22. & 738. 40. & 739. 19. & 758. 16. & 762. 36. & 770. 6. & 794. 63. & 797. 52. 63. 71. & 805. 26. 29. 51. & 827. 53. & 866. 22. 33. & 868. 16.
Avicenna emendatus 429. 49. & 430. 23. & 868. 21.
Avicenna notatus 400. 27.
Avicennæ Interpres 282. 56.
Avicennæ Interpres notatus 392. 48. 55. & 402. 30. & 570. 50. & 571. 25. & 807. 30.
Avicennæ Interpres notatus, aut emendatus 429. 44. & 430. 9. 13. 21.
Avicennæ versio Arabico textui quid addat 44. 58.
Avicennæ versio emendata 282. 59.
Avienus 66. 47. & 73. 20. 36. & 419. 19. & 687. 28. & 716. 33. & 742. 64. & 872. 51.
Avienus in Arati versione 343. 60.
Avoda-Zera, seu de Idololatria Tract. Talmud. 6. 27. & 443. 55. & 526. 10. & 614. 12. & 720. 28. & 860. 61.
Sextus Aurelius Victor 359. 27. & 822. 16. & alius ejusdem nominis ab eo tamen diversus, ibidem 19.
Ausonius 10. 71. & 33. 10. & 73. 17. & 146. 74. & 221. 6. & 749. 74. & 818. 68. & 828. 18.
Autocrates in Achaicis. 4. 6.
R. Azarias in Meor Enajim. 4. 63. & 6. 13. 35. & 569. 1.
Azzamachsari 751. 65. & 851. 72. Vide Zamachsari.

B.

Baal Aruch 42. 15. & 43. 44. & 45. 47. & 54. 10. 14. & 81. 64. & 128. 46. & 129. 21. & 131. 37. & 156. 54. & 263. 55. & 293. 73. & 340. 71.
Baal Aruch emendatus 294. 1.
Baal Aruch notatus 570. 51.
Baal Hatturim 24. 9. & 118. 74. & 161. 6. & 164. 32. & 185. 18. & 202. 52. & 210. 17. & 274. 50. & 290. 2. & 294. 24. & 353. 43. & 628. 53. & 678. 53.
Bacchylides 764. 4.
Odoardus Barbosa 130. 47. & 423. 47. & 759. 33.
Barnabæ Epistola 355. 59.
Baronius notatus 488. 72.
Basilius 23. 48. & 53. 4. & 74. 64. & 75. 73. & 97 68. & 117. 7. & 180. 24. & 181. 5. & 196. 17. & 221. 11. & 227. 28. & 309. 53. & 310. 59. & 327. 73. & 331. 41. & 368. 60. & 370. 23. & 498. 62. & 512. 5. & 525. 12. & 574. 17. & 588. 59. & 596. 16. & 609. 32. & 637. 71. & 644. 15. & 702. 29. 45. & 746. 42. & 747. 47. & 784. 45. & 838. 7. & 861. 35.
Basilius Seleuciensis 626. 7.
Bava Bathra Tract. Talmudicus. 340. 58. & 459. 28. & 660. 42. & 788. 30. & 794. 60. & 859. 36.
Bava Kama Tract. Talmud. 353. 36. & 395. 38.
Bava Metsia Tract. Talmud. 127. 72. & 527. 42. & 614. 30.
R. Bechai 64. 69. & 536. 65.
Bechoroth Tract. Talmud. 113. 41. & 230. 14 & 634. 38. & 800. 61. & 855. 58.
Beda 386. 2. & 492. 29. & 518. 71. & 614. 39. & 643. 72. & 815. 3. & 817. 62. & 819. 14.
Bellarminus 29. 8. & 420. 61.
Bellonius 48. 3. & 67. 69. & 83. 8. & 104. 40. & 147. 66. & 188. 29. & 191. 61. & 196. 12. & 264 29. & 276. 64. & 295. 51. & 296. 37. & 329. 1. & 330. 68. & 332. 17. & 364. 56. & 378. 24 & 418. 16. & 562. 10. & 573. 30. & 722. 32. & 747. 51. & 748. 3. & 750. 60. & 751. 19. & 752. 57. & 757. 61. & 758. 7. & 763. 60. & 768 20. & 771. 56. & 780. 25.
Andreas Bellunensis 192. 33. & 282. 60. & 304. 31. & 317. 8. 30. & 678. 8.
Petrus Bembus 196. 23.
Ben-Sira 831. 60.
Benedicti regula 550. 52.
Benjamin Judæus 677. 18. & 703. 46. & 710. 58. & 715. 2. & 724. 62.
Berachoth Tract. Talmud. 93. 5. & 114. 36. & 136. 36. & 621. 24. & 634. 40. & 720. 24. & 725. 45. & 804. 8.
In Berachoth vox corrupta emendatur 83. 69.
Beresith Rabba 28. 13. & 29. 3. & 81. 26. & 177. 45. & 207. 73. & 211. 44. & 214 41. & 353. 40. & 396. 11. & 419. 40. & 531. 63. & 532. 11. & 568. 8. 35. & 600. 6 & 646. 61. & 647. 33. et 700. 58. et 725. 22. 41. et 875. 15. 21.
In Beresith Rabba loca emendata 646. 68. et 647. 16. et 725. 55.
Sanctus Bernardus 20. 59. et 24. 7. et 525. 30.
Beroaldus 192. 9.
Beroaldus notatus 453. 41.
Besar Jazidi filius Arabs Poëta cæcus 173. 68.
Betsa Tract. Talmud. 51. 42. et 415. 56.
Beza 21. 10. et 296. 56. et 369. 50. et 374. 19. et 754. 73.
In Bezæ vetustissimo exemplari vox aliter lecta 21. 13.
Bianor 509. 68.
R. Bibi Bar Abii 297. 70.
Vincentius de Blanc 382. 37. et 423. 55. et 772. 65. et 785. 72. et 787. 14. 19.
Flavius Blondus 107. 4.
Boderianus 419. 46. et 650. 27. et 740. 4.
Boderianus notatus 584. 68.
Hector Boëthius 684. 4.
Bœus in Ornithogonia 162. 9. et 302. 16. et 525. 45.
Bonfinius refellitur 510. 10.
Bootius refellitur 693. 61. et 779. 24.
Bootius alius Rodolphi Imperatoris Medicus 707. 59.
Borrhæus 538. 9.
Brissonius de regno Persico 318. 4.
Broçardus 724. 68.
Brodæus 423. 38.
Budæus 103. 54. et 191. 53. 63. et 270. 11. et 685. 60.
Budæi Λογισμός 158. 3.
Busbequius 329. 33. et 598. 73. et 816. 58
Bustamantinus 385. 34. 52. et 815. 20.
Buxtorfius 18. 33. et 220. 49. et 800. 59.
Buxtorfius uterque 909. 33.
Buxtorfius notatus 544. 28. et 570. 71. et 584. 68.
Buxtorfii Synagoga 119. 24. et 510. 39.

C.

Aloysius Cadamustus 22. 33. 36. et 386. 15. et 389. 2. 68. et 445. 39. et 479. 39. 43. et 276. 11. et 559. 2.
Cæsar 331. 18. et 645. 42.
Cæsarius 20. 62.
Cajetanus 29. 7.
Cajetanus notatus 488. 68.
Cælius Calcagninus 753. 27.
Callias 417. 47.
Callias de rebus Agathoclis 587. 7.
Callimachus 268. 67. et 278. 41. et 413. 57. et 548. 21.
Callisthenes 124. 33.
Callistratus 87. 25.
Callixenus Rhodius 141. 74. et 143. 56. et 221. 44.
Calphurnius 66. 38. et 529. 50. et 768. 64.
Cambdenus 822. 50.
Martianus Capella 11, 2. et 120. 64. et 729. 42. et 733. 32. et 879. 19.
Ludovicus Capellus 679. 31.
De Capite Anni Tract. Talmud. 115. 17.
Julius Capitolinus 95. 32. et 152. 57. et 178. 59.
Cardanus 123. 45. et 201. 74. et 246. 36. et 253. 30. et 423. 41. et 710. 70. et 771. 59. et 822. 60.
Cardanus notatus 249. 24. et 842. 33.
Carneades 11. 4.
Casaubonus 237. 21.
Casaubonus notatus 112. 30. et 682. 52.
Cassander 130. 64.
Cassianus 47. 12. et 49. 3. et 550. 32. 38.
Cassiodorus 72. 19. et 74. 29. 71. et 75. 72. et 78. 70. et 84. 39. et 85. 33. et 207. 6. et 319. 63. 72. et 386. 1. et 636. 38. et 867. 12. 47.
Castalio 186. 38. 42. et 238. 67. et 263. 33. et 291. 47. et 301. 59. et 369. 50. et 374. 14. et 399. 53. et 416. 68. et 513. 53. et 689. 20.
Castalio notatus 128. 70. et 129. 3.
Catalecta Veterum 732. 3.
Cato 50. 40. et 112. 48.
Catullus 9. 72. 74. et 64. 15. et 152. 28. et 158. 33. 35. 37. et 201. 41. et 679. 69. et 772. 30. et 739. 65.
Caussinus 775. 28.
Cebetis Arabs Interpres notatus 721. 49.
Cedrenus 90. 38. et 616. 47. et 621. 1. et 884. 74. et 886. 67.
Celsus 42. 62. et 394. 48. et 415. 24. et 512. 46. et 587. 37. et 588. 54. et 721. 13. et 827. 34. et 837. 40.
Celsus apud Origenem 317. 50. et 594. 30. et 600. 11.
Censorinus 120. 21. et 121. 5. et 196. 37. et 817. 70.
Cerithuth Tract. Talmud. 804. 43.
Chabolagiari 856. 71.
Chaldæus Paraphrastes 1. 19. et 13. 55. et 17. 22. 29. 38. et 113. 26. 36. et 115. 31. 73. et 116. 10. 15. 43. et 140. 21. et 189. 50. et 238. 60. et 239. 19. 24. et 253. 61. et 254. 10. et 256. 35. 49. et 261. 21. 32. et 325. 58. et 359. 57. et 379. 30. et 384. 27. et 398. 28 50. et 399. 49. 60. et 404. 43. et 407. 45. et 414. 10. 22. et 426. 29. et 444. 9. et 457. 66. et 459. 40. et 466. 67. et 469. 46. et 471. 47. et 494. 34. et 499. 1. et 509. 44. et 544 25. et 551. 20. et 561. 20. et 586. 9. et 593. 24. et 604. 69. et 606. 2. et 608. 21. et 611. 22. et 612. 46. et 641. 2. 36. et 642. 56. et 644. 52. et 649. 6. et 681. 49. et 694. 71. et 701. 27. 29. et 711. 19. et 712. 68. et 745. 47. et 757. 46. et 758.

et 758. 68. et 763. 71. et 784. 39. et 785. 19. et 798. 11. et 831. 31. et 832. 37. 45. et 847. 1. et 855. 33. 37. 40. &c. et 885. 29. et 887. 28.
Chaldæus aliter legit 379. 30. et 404. 11. et 457. 24. et 799. 13.
Chaldæus & Symmachus aliter legerunt 79. 64.
Chaldæus Psalmorum Interpres 389. 25.
Chaldæus Cantici Paraphrastes 7. 9. et 37. 60.
Chaldæi duo 291. 48.
Chaldæi tres 344. 68.
Chaldæus emendatus 84. 1. et 457. 53. et 618. 51.
Chaldææ versionis triplex mendum eluitur 116. 42.
Chaldæi Interpretis duplex versio 115. 28.
Chaldaicæ linguæ recentiores Lexicographi notati 223. 71.
Nicolaus Challusius Diepensis 787. 12.
Chalpholachmar 206. 27.
Chalvia Arabs in libro Laisa de rebus, quæ in aliquo, aut alicubi non sunt 260. 70. Vide Ibno Chalvia.
Chamza Grammaticus Arabs 146. 53.
R. Chanina 138. 57.
Chares Mitylenæus 683. 14. et 686. 24.
Chares emendatus 686. 31.
Charito 532. 37.
Charon Lampsacenus 9. 38. 49.
R. Chasan 444. 53.
Chazkuni 224. 31.
Petrus Chieza 390. 14.
Chisamensis Episcopus 211. 53.
Choerilus 541. 53.
Cholin Tract. Talmud. 6. 11. 73. & 10. 22. et 158. 46. & 177. 42. et 279. 64. et 282. 65. et 292. 42. et 293. 55. et 297. 55. et 325. 36. et 337. 52. et 344. 23. et 346. 74. et 353. 8. 32. 70. et 354. 63. et 355. 30. et 450. 25. 71. &c. et 456. 29. et 491. 35. et 565. 22. et 566. 62. et 570. 70. et 573. 61. et 614. 8. et 621. 24. et 737. 4. et 753. 34. et 841. 48.
Chronica Ispahan 124. 21.
Chrysermus 312. 13. et 700. 53.
Chrysippus 125. 37. et 244. 33. et 372. 17. & 636. 33.
Chrysostomus 12. 71. et 18. 61. et 23. 60. et 32. 27. et 36. 37. 64. 67. et 60. 29. et 86. 38. & 152. 16. et 206. 50. et 210. 43. et 216. 34. & 218. 55. et 220. 43. et 221. 9. et 270. 55. 71. et 271. 44. et 370. 34. et 492. 56. et 528. 51.
Chrysostomus notatus 81. 24.
Cicero 56. 44. et 73. 54. et 74. 60. et 124. 34. et 158. 40. 42. et 170. 27. et 207. 28. et 370. 66. et 414. 71. et 423. 9. et 494. 16. et 512. 32. et 524. 62. et 530. 73. et 560. 41. et 600. 28. et 624. 37. et 632. 2. et 648. 9. et 665. 73. et 671. 1. et 699. 64. et 796. 71. et 837. 26. et 881. 64. et 888. 53.
Cicero in Aratæis 633. 40.
Cicero emendatus 414. 74. et 633. 3.
Inter opera Ciceronis autor ad Herennium 65. 43.
Cinna 393. 54.
Claudianus 12. 19. et 67. 36. et 69. 64. et 71. 6. et 74. 25. et 137. 41. et 163. 18. et 171. 34. & 244. 67. et 245. 65. et 259. 38. et 426. 4. & 433. 73. et 456. 24. et 478. 51. et 495. 48. & 507. 1. et 519. 64. et 520. 26. et 765. 47. & 766. 2. 6. et 818. 66. et 842. 64. et 879. 20.
Cleanthus 600. 6. 20.
Clearchus 349. 61. et 352. 2. et 522. 69.
Clemens Alexandrinus 6. 7. et 22. 53. et 23. 21. et 55. 22. 39. et 95. 62. et 136. 74. et 137. 4. et 316. 11. et 355. 69. et 462. 17. et 489. 8. et 492. 57. et 500. 44. et 512. 2. et 542. 61. et 552. 20. et 581. 4. et 643. 66. et 691. 33. 49. et 698. 17. et 761. 11. et 821. 3. 35. & 824. 60. et 838. 7.
Clemens Romanus 825. 3.
Nicolaus Clenardus 492. 20.
Cleomenis Epistola ad Alexandrum 107. 49.
Odo Cluniacensis 550. 60.
Cluverius 867. 54.
Clytus Aristotelis discipulus 132. 71. et 133. 33. 40. 41. et 250. 58.
Codinus 616. 47.
Cœlius Rhodiginus 530. 53.
Cœlii Aureliani Chronia 773. 70.

David Cohen de Lara 131. 38.
Columbus 33. 29.
Columella 30. 56. & 33. 5. & 39. 16. & 50. 43. & 65. 49. 53. & 66. 36. & 132. 56. & 177. 1. & 229. 60. & 240. 53. & 244. 41. & 389. 42. & 413. 54. & 444. 20. & 455. 15. 19. & 468. 41. 42. 45. 47. & 484. 60. & 503. 4. & 506. 39. 42. & 544. 10. & 570. 25. 30. & 594. 62. & 650. 59. & 670. 71. & 729. 54. & 753. 49.
Columella emendatus 508. 19. 23.
Petrus Comestor in Historia Scholastica notatus 41. 41.
Complutensis editio Græca melius 215. 56.
Concilia Galliæ, Agathense, Epaonense, Matisconense 272. 17. &c.
Conon 12. 18. & 419. 38.
Constantinus Porphyrogenneta 717. 25. 32. 37.
Cor Philosophiæ 823. 50.
Cordubensis Alcorani Commentator 855. 64.
Corinna 352. 1.
Corippus 526. 41. & 528. 14. & 725. 33.
Cornelius Celsus 94. 61. & 640. 64.
Cornelius Gallus 695. 18.
Cornelius Nepos 79. 34. & 624. 43.
Cornutus in Persium 520. 70.
Crates Pergamenus 394. 47. & 834. 16. & 840. 2.
Cratinus 125. 41. & 637. 43.
Petrus Crescentiensis 194. 34. & 269. 67. 69. & 291. 35.
Petrus Crinitus 695. 21.
Ctesias nugacissimus Scriptor 4. 62. & 5. 42. 44. 50. & 7. 33. 54. & 8. 44. & 185. 55. & 270. 74. & 271. 5. 55. & 342. 10. & 560. 15. & 578. 32. & 635. 53. & 700. 73. & 701. 2. & 738. 7. & 843. 26. 32. 48. 60. 74.
Ctesiæ codex Bavaricus 757. 41.
Curtius 7. 14. & 242. 56. & 594. 65. & 624. 37. 38. & 715. 41. & 761. 33.
Benedicti Curtius 602. 6.
Cyprianus 125. 66.
Cyrillus Alexandrinus 22. 49. & 31. 28. & 36. 39. & 241. 4. & 202. 39. & 210. 43. & 212. 24. & 218. 34. & 219. 20. & 326. 31. & 348. 31. 36. 41. & 356. 28. & 421. 70. & 448. 3. & 466. 54. & 468. 74. & 473. 50. & 475. 67. & 477. 12. 51. & 478. 8. & 480. 22. & 498. 69. & 506. 23. 30. & 525. 25. & 528. 52. & 549. 69. & 610. 15. & 613. 36. et 743. 69. et 745. 41. et 824. 60. et 842. 65.
Cyrillus emendatus 218. 54. 61. et 481. 13. 17. et 743. 72.
Cyrillus notatus 840. 58.
Cyrilli Lexicon ἀνέκδοτον 310. 69. et 320. 46.
Cyrilli Lexicon manuscriptum emendatum 63. 57.

D.

Daimachus 77. 34. et 598. 65. et 816. 6.
Dalechampius 310. 52. et 790. 62. et 808. 63.
Dalechampius notatus 56. 1. &c.
Joan. Damascenus 512. 10. et 756. 12. et 795. 61.
Petrus Damianus 301. 42. et 310. 67.
Damir 6. 67. et 11. 73. et 14. 54. et 16. 48. et 21. 64. et 24. 11. et 31. 68. et 52. 39. et 60. 65. et 62. 17. 20. et 65. 48. et 67. 64. et 70. 10. et 74. 74. et 76. 11. et 81. 69. et 82. 28. et 84. 44. et 85. 40. et 91. 3. et 100. 14. et 138. 12. et 139. 52. et 144. 35. et 147. 20. 41, 68. et 148. 23. et 153. 64. et 154. 60. 62. et 164. 73. et 167. 54. et 171. 36. et 173. 32. 35. et 154. 45. et 175. 41. 50. et 178. 15. 63. et 187. 57. 70. et 188. 1. 12. 18. et 190. 1. et 192. 30. 36. et 193. 38. et 194. 54. et 202. 49. et 205. 67. et 223. 23. et 227. 8. et 133. 30. et 236. 41. et 237. 42. et 241. 62. et 244. 52. et 246. 33. et 251. 10. 63. et 253. 34. et 254. 14. et 255. 48. et 257. 26. et 258. 58. &c. et 259. 43. et 260. 29. 64. et 268. 6. et 273. 5. 50. et 276. 72. et 280. 32. et 281. 69. &c. et 283. 9. 48. et 284. 25. et 286. 44. et 288. 36. et 292. 64. et 298. 48. et 303. 38. 41. 60. et 306. 54. et 307. 25. et 308. 36. et 310. 10. et 312. 49. et 313. 46. et 315. 31. et 317. 6. et 321. 73. et

322. 13. 36. et 323. 9. et 329. 17. 31. et 331. 63. et 334. 45. et 335. 41. et 336. 59. et 337. 33. et 341. 50. et 340. 56. et 351. 40. et 354. 4. et 363. 46. et 369. 14. et 374. 69. et 378. 44. 63. et 395. 49 et 400. 45. et 401. 23. et 405. 54. et 406. 23. et 414. 62. et 415. 38. et 446. 2. 49. et 447. 21. et 452. 48. et 460. 18. et 461. 36. 44. et 470. 61. et 475. 10. et 477. 57. et 478. 40. et 482. 11. et 485. 15. et 491. 55. et 498. 22. et 504. 31. et 514. 3. et 535. 21. et 553. 31. 35. et 554. 38. 54. et 564. 15. et 573. 52. et 576. 72. et 585. 54. et 589. 54. et 590. 46. et 596. 66. et 601. 24. 41. 57. et 602. 57. et 608. 68. et 617. 4. et 627. 20. 29. 36. et 635. 36. et 638. 41. et 641. 58. et 642. 4. et 647. 41. et 672. 66. et 713. 65. et 721. 25. et 748. 74. et 751. 54. et 753. 13. et 771. 52. et 775. 2. et 778. 4. et 779. 2. et 785. 66. et 786. 67. et 789. 23. et 793. 59. et 812. 58. et 814. 44. et 822. 74. et 823. 8. et 824. 20. et 845. 37. et 846. 47. et 847. 4. et 850. 40. et 851. 61. et 852. 37. et 853. 60. et 854. 50. et 855. 23. et 856. 22. 32. 69. et 861. 3. 73. et 862. 28. 57. et 865. 41. 63.
Damir quid in uno exemplari 333. 44. & in altero ibidem 58.
Damir notatus 570. 56. 60. et 862. 12.
Damocrates 808. 9. 12.
David de Pomis 274. 24. et 720. 23. et 876. 73. et 877. 52.
David de Pomis notatus 263. 50. 54. 67. vide Pomarius.
Delrio 390. 12. & 321. 52.
Demetrius Ephesius 739. 1.
Demetrius in Hieracosophio 175. 25. et 267. 30. 34. & 269. 41. & 270. 61.
Demetrius in Orneosophio 165. 61.
Demetrius in Sicilia 55. 37.
Democritus 528. 25.
Democritus Ephesius 728. 36. & 733. 57.
Democriti Geoponica 450. 52. & 478. 45.
Democritus de purpura 694. 73.
Demosthenes 53. 13. & 55. 54.
Demostratus 700. 9.
Deodatius 263. 34. & 298. 15. & 472. 8. & 538. 11. & 754. 73.
Deodatius notatus 136. 25. & 783. 1.
Paulus Diaconus 196. 48. & 492. 73.
Didymus ex antiquissimis Cretensium Historiis 525. 41.
Didymi Geoponica 98. 18. & 469. 15. & 504. 14. & 507. 7. & 519. 10. & 577. 68.
Digesta 881. 71.
Dio Chrysostomus 244. 42. & 290. 54. & 592. 20. & 716. 19. & 880. 13.
Dio Nicæus 156. 5. 8. & 172. 36. & 196. 56. & 240. 66. & 267. 1. & 285. 24. 29. & 359. 15. & 431. 16. & 586. 21. & 817. 69. & 822. 6. & 833. 7. & 884. 12.
Dio Nicæus emendatus 241. 5.
Diodorus Siculus 4. 62. et 5. 28. 44. et 17. 58. et 30. 37. et 100. 70. et 103. 66. et 107. 36. et 132. 21. et 137. 6. et 141. 8. 32. 52. et 163. 21. et 221. 72. et 225. 60. et 228. 56. et 230. 51. et 245. 32. 35. et 259. 57. et 261. 49. et 314. 27. et 367. 37. et 371. 16. et 380. 36. et 411. 67. et 412. 43. et 413. 25. et 417. 54. 64. et 430. 61 et 431. 51. et 463. 58. et 490. 23. et 495. 16. et 521. 29. 50. et 528. 5. et 536. 35. 54. et 540. 36. 50. et 559. 65. et 560. 48. et 567. 21. et 578. 56. et 657. 58. et 662. 44. et 687. 44. et 716. 44. et 738. 25. et 740. 55. et 750. 69. et 755. 36. 54. 74. et 756. 43. et 757. 34. 63. et 762. 8. et 767. 68. et 768. 46. 52. et 770. 59. et 775. 4. 23. et 778. 6. et 780. 3. et 788. 7. et 790. 43. et 792. 25. et 794. 52. et 795. 4. et 796. 7. et 811. 10. et 828 65. et 834. 4. et 838. 30. et 867. 17. et 874. 27. 50. 74. et 877. 70. et 879. 1. et 881. 27.
Diodorus aliter legit in Agatharchide 792. 41.
Diodorus de mendo suspectus 342. 61.
Diodorus emendatus 30. 46. &c. & 792. 33.
Diodorus Tarsensis notatus 319. 55.
Diogenes Cynicus 9. 68.

Dionysius Areopagita 421.70.et 871.38.& 876.31.
Dionysius in Bassaricis 162. 12.
Dionysius Carthusianus 483.1. 36.
Dionysius Characenus Oppiani Paraphrastes 280.15.
Dionysius Halicarnasseus 371. 47. et 826. 40.
Dionysius Periegetes 71. 38. et 131. 60. et 687. 25. et 702. 31. 64. et 703. 7. et 710. 13. et 742. 57. et 872. 47.
Diophanis Geoponica 514. 45. et 515. 4.
Dioscorides 38. 24. et 130. 50. 57. et 140. 63.& 141, 5. et 143. 9. 16. et 187. 53. et 192. 21. et 230. 62. et 235. 47. 60. et 236. 16. et 293. 28. et 305. 70. et 312. 7. 10. et 316. 62. et 332. 54. et 353. 57. et 360. 41. et 370. 15. et 371. 37. et 373. 68. et 374. 22. et 422. 13. & 450.19. 35. et 481.20.22. et 490. 40. et 521. 23. 48. et 526. 5. 59. et 527. 18. et 532. 61. et 533. 2. et 563. 74. et 575. 11. 13. 15. & 606. 14. 40. et 616. 11. et 619. 43. et 623. 33. et 624. 51. et 635. 42. 45. 62. et 640. 7. 13. et 647. 3. et 648. 30. et 690. 63. et 695. 23. et 702. 9. et 709. 46. et 728. 54. et 731. 12. et 735. 49. et 738. 33. et 751. 26. et 781. 26. et 803. 54. 59. 60 et 804. 1. 12. 16. 69. 73. et 807. 54. et 808. 16. 27 et 842. 34. & 868. 16.
Dioscoridis Auctarium 294. 10. 14. et 728. 55. et 737. 18. et 756. 14.
Dioscorides emendatus 690. 69.
Dioscoridis locus explicatus 144. 55.
Dioscorides vindicatus 807. 38.
Dioscoridis Arabica Paraphrasis 55. 55. et 144. 65. et 690. 67. et 695. 36. et 721. 27. et 752 17. et 808. 60.
Diphilus 376. 12. et 821. 14. et 878. 14.
Dorotheus autor spurius in Synopsi 167. 6. et 449. 46. et 796. 12.
Dosiadæ ara prima 733. 35. et 739. 41.
Dosiadæ ara secunda 743. 62.
Doxapater in Aphthonium 772. 72.
Drusius 275. 7. et 440. 6. et 544. 41. et 784. 61.
Drusius notatus 516. 27.
Christianus Druthmarus 489. 45. et 519. 2.
Duris 314. 31.

E.

Ebionæorum Evangelium notatum 488. 23.
R. Elias Levita Germanus 42. 15. et 43. 45. et 197. 16. et 216. 68. et 344. 64. et 644. 54. et 674. 51. er 797. 37. et 804. 52. et 831. 52.
Eliæ Methurgeman 345. 20.
Elias in Thisbi 129. 33. et 230. 28.
Elias Cretensis 204. 53.
R. Eliezeris Capitula 205. 5. et 568. 58.
Elmacinus in historia Saracenica 772. 57. & 784. 16. et 787. 40.
Constantinus l'Empereur 580. 1.
Ennodius 141. 7. et 872. 7.
Ephorus 385. 25.
Epicharmus 207. 21. et 411. 3. et 623. 25. et 640. 74.
Epictetus 176. 24. et 201. 38. et 213. 33.
Epigrammata Veterum 66. 43. et 244. 30. et 330. 12. et 525. 68. et 697. 14.
Epiphanius 23. 72. et 36. 25. et 84. 21. et 164 39. et 168. 35. et 287. 24. 26. 29. 31. et 363. 25. et 367. 43. et 398. 14. et 414 37. et 415. 1. et 418. 46 50. et 427. 61. et 488. 27. et 489. 16. et 588. 63. et 596. 29. et 599. 19. & 635. 19. et 672. 4. 696. 42. et 698. 56. & 699. 52. et 729. 57. et 730. 22. et 731. 17. & 764. 36. et 817. 61. et 819. 65. et 879. 6. et 824. 60.
Epiphanius emendatus 796. 9.
Epiphanius notatus 516. 52.
Epiphanio adscriptæ Prophetarum vitæ 167. 6.
Erachin Tract. Talmud. 544. 45.
Erasmus 369. 50. et 391. 17.
Eriphus 753. 57.
Erpenius 60. 52.
Erubim Tract. Talmud. 45. 44. et 772. 5. et 831. 49.
R. Esaias 47. 21. et 395. 32. et 784. 34
Esther Rabba 131. 39.
Estheræ secundum Thargum 119. 32. et 792. 15.
Etymologicum Magnum 25. 3. & 42. 24. & 55. 18. & 63. 58. & 219. 37. & 237. 13. & 244. 50. & 301. 15. & 310. 68. & 320. 43. & 323. 21. & 329. 67. & 331. 37. & 373. 69. & 380. 10. 41. & 449. 65. & 521. 4. & 533. 31. & 546. 20. & 613. 35. & 619. 56. & 730. 21. 51. 60. & 737. 70. & 740. 73. & 760. 67. & 789. 25. & 797. 19. & 809. 21. & 839. 16. & 869. 4. & 882. 68.
Etymologicum emendatum 43. 56. & 883. 32.
Evagrius 621. 11.
Evangelium Æthiopicum 865. 58.
Eubulus 448. 50. & 753. 57.
Eucherius 429. 68. & 746. 13.
Euclides Arabs 712. 25.
Eudemus Rhetor 872. 62.
Eulogius Alexandrinus 814. 64.
Eumolpus 878. 74.
Euphorbus de Signis Cœlestibus 636. 26.
Euphorion 728. 61.
Eupolemus 54. 23.
Eupolis 730. 22.
Euripides 14. 35. & 126. 62. & 219. 43. & 372. 4. & 434. 69. & 514. 22. & 520. 11. & 530. 29. 36. & 552. 21. & 612. 4. & 826. 52. & 828. 13.
Euripides emendatus 537. 17.
Euripidis Scholiastes 434. 20. & 784. 47. & 828. 24.
Eusebius 5. 57. & 7. 58. & 31. 28. & 54. 25. & 221. 10. & 427. 53. & 429. 50. & 434. 55. & 529. 61. & 537. 68. & 581. 5. & 620. 60. & 760. 17. & 793. 36. & 821. 4. & 825. 3.
Eusebius 285. 49.
Eustathius Antiochenus in Hexaëmeron 10. 62. & 24. 3. & 84. 25. & 85. 12. & 90. 63. & 97. 68. & 168. 17. & 180. 27. & 181. 7. & 241 48. & 294. 73. & 301. 26. & 309. 65. & 310. 61. & 316. 14. 45. & 317. 64. & 320. 18. et 331. 45. et 363. 41. et 588. 72. et 595. 42. et 758. 1. et 763. 67. et 777. 52. et 782. 22. 47. et 785. 55. et 794. 57. et 795. 5. et 814. 37. 39. et 821. 4. et 825. 4. et 862. 35.
Eustathius in Hexaëmeron emendatus 780. 12.
Eustathius Thessalonicensis in Homerum 1. 26. et 14. 52. et 22. 12. et 55. 27. et 69. 67. et 189. 11. et 267. 20. et 323. 24. et 329. 67. et 337. 22. 71. et 410. 69. 73. et 411. 10. et 430. 49. et 438. 1. 4. et 449. 65. et 455. 54. et 494. 25. et 514. 62. et 522. 30. et 537. 47. et 539. 32. et 542. 47. et 546. 72. et 548. 61. et 552. 19. 55. et 553. 44. 62. et 569. 31. et 613. 54. et 629. 43. 46. et 662. 18. et 688. 44. et 691. 56. et 726. 30. et 730. 54. et 733. 29. et 737. 72. et 738. 63. et 763. 13. et 764. 6. 54. 61. et 767. 9. et 768. 27. et 798. 48. et 861. 58. et 886. 36. et 888. 52.
Idem Eustathius emendatus 411. 12.
Idem Eustathius in Dionysium 905. 73. et 278. 35. et 490. 36. et 788. 72.
Eusthenius de Cœlestibus Signis 636. 18.
Euthymius 168. 73. et 488. 64. et 489. 22. et 492. 34. et 521. 15. et 602. 54. et 643. 72.
Euthymii Moametica 767. 50.
Eutropius 186. 12. et 359. 30. et 616. 20.
Eutychius Alexandrinus 31. 44. et 113. 69. et 210. 44. et 215. 24. 47. et 217. 8. et 359. 40. et 479. 29. et 527. 59. et 620. 64. et 713. 71. et 714. 1. et 716. 47. et 717. 58. et 718. 7. et 722. 5. et 740. 14. et 787. 48. 57. 65. et 847. 5.
Eutychius Alexandrinus refellitur 38. 64.
R. Ezechias 658. 28. et 668. 30.
Ezechiel Judæorum Tragœdus 820. 67.

F.

Georgius Fabricius apud Gesnerum 170. 19.
Fagius 298. 13. et 440. 7.
Faustus de Libero Arbitrio 20. 49.
Joan. Bapt. Ferrarii Lexicon Syriacum 339. 30. et 621. 63. et 800. 54. et 869. 49.
Festus 49. 32. et 70. 4. et 73. 5. et 112. 48. et 131. 62. & 147. 2. & 170. 39. & 187. 50. & 221. 6. & 273. 62. & 276. 11. & 284. 63. & 410. 25. & 623. 20. & 627. 9. 14. & 633. 960. & 650. 52. & 679. 64. 72. 73. & 783. 70. & 827. 70. & 828. 50. & 832. 39. 62. & 864. 13. & 872. 30. & 876. 64. & 880. 51. 74. & 881. 55.
Julius Firmicus 296. 1. & 271. 35. 42. 62. & 756. 13. & 817. 70.
Florentini Geoponica 30. 64. & 503. 34.
Florus 879. 60.
Robertus Foliot 724. 11.
Freculphus 481. 46.
Frontinus 15. 61.
Fulgentius emendatus 314. 33.
Fullerus 140. 50. & 143. 36. & 232. 32. et 334. 14. & 444. 13. & 462. 28. & 579. 71. & 572. 68.
Fullerus notatus 709. 1. 69.
Fullerus refellitur 42. 33. & 220. 51. & 221. 10. et 222. 30. et 227. 59. et 228. 43. et 455. 72.

G.

Gabrias 244. 14. et 369. 40.
Gabriel Sionita 282. 53. et 874. 32.
Gabriel Sionita notatus 326 19. et 333. 34.
Galenus 2. 26 et 22. 65. et 39. 52. 57. 58. et 50. 51. 53. et 52 54. et 66. 62. et 130. 49. et 139. 49. et 153. 18. et 222. 4 7. 13. et 223. 28. et 226. 10. 14. 19. et 306. 23. et 307. 23. et 332. 70. et 359. 13. et 360. 47. et 361. 42. et 362. 21. et 363. 20. et 367. 5. et 371. 46. et 381. 50. et 401. 18. et 406. 19. 33. et 421. 74. et 503. 21. et 521. 25. et 577. 46. et 619. 43. et 635. 83. et 638. 27. et 648. 36. et 649. 25. et 721. 9. et 738. 47. et 746. 41. et 751. 41. et 793. 46. et 803. 55. et 808. 9. 11. et 827. 30. 36. 52. et 836. 61. etc.
Galeno adscriptus liber de paratu facilibus 751. 48.
Galenus emendatus 571. 31.
Gallienus Imperator 13. 6.
R. David Ganz in Chronologia 5. 21. et 568. 74.
Gassendus 860. 25.
Gaza 443. 34.
Gaza notatus 484. 66. et 498. 17.
Joan. Gazæus 818. 58. et 821. 44.
Gellius 128. 38. 42. et 372. 17. et 523. 12. et 769. 70.
Gellius ex Phavorino 94. 47.
Genevenses 301. 60.
Geonim, i. e. Illustrium Doctorum responsiones 293. 62.
Geoponicon Autores 526. 7.
Germanicus in Aratum 213. 1. et 453. 34.
Gerson Solomonis filius in Porta cœli 84. 72. et 85. 52. et 88. 11. et 167. 40. et 224. 37. 53. et 258. 26. et 328. 4. et 747. 61. et 767. 28. 36. et 771. 49.
Gesnerus 83. 19. et 88. 60. et 104. 47. et 153. 18. et 186. 3. et 190. 9. et 194 4. et 196. 9. et 264. 63. et 295. 43. et 296. 42. et 298. 16. et 315. 1. 5. et 319. 52. et 339. 36. et 330. 57. et 335. 52. et 345. 23. et 378. 28. et 387. 26. et 363. 54. et 397. 4. et 422. 50. et 692. 10. et 748. 73. et 752. 73. et 778. 4. et 780. 22. et 864. 53.
Gesnerus notatus 55. 69. etc. et 133. 1.
Giauhari 82. 10. et 114. 23. et 126. 3. et 131. 27. et 164. 73. et 264. 2. et 322. 2. et 395. 57. et 446. 1. et 468. 54. et 469. 39. et 570. 40. et 605. 45. et 679. 42. et 755. 69. et 785. 17. et 789. 20. et 822. 69. et 843. 2.
Giggeius 45. 2. 4. 5. 8. 27. et 46. 58. et 52. 22. et 89. 5. et 131. 21. et 232. 50. et 282. 61. et 317. 8. et 404. 65. et 494. 62. et 688. 58. et 773. 27. 32. et 822. 69. 73. et 869. 25.
Giggeius notatus 287. 7. et 585. 8. et 589. 61.
Petrus Gillius 341. 29. et 431. 40. et 743. 40. et 744. 70. et 864. 56.
Gittin Tract. Talmud. 5. 4. et 47. 41. et 347. 4. et 568. 17. 21. et 636. 65. et 841. 42.
Glossæ veteres 70. 8. et 120. 37. et 143. 47. et 147. 6. et 177. 8. et 187. 51. 52. et 276. 14. et 284. 19. et 444. 24. et 445. 5. et 449. 8. et 534. 73. et 537. 55. et 546. 61. et 612. 42. et 624. 62. et 625. 2. et 627. 12. et 633. 8. et 645. 2. et 650. 56. et 679. 61. et 682. 42. et 729. 15. et 730. 67. et 761. 17. et 797. 9. et 826. 23.
Glossæ emendatæ 157. 67. 68. 69. 70. 71. et 222. 54. 62. 66. 69. et 223. 3. et 606. 42.

Glossæ Philoxeni 284.21. & 704.47. *vide Philoxenus.*
Glossa in Deuteron. & Psalm. 325.73. & 326.1.
Glossator Hebræus notatus 824.33.36.
Glossa Maimonidis 10.39.
Glossa Talmudica 6.27. & 10.29.32. & 42.17. & 47.32. & 53.69. & 83.66. & 93.12. & 224.28. & 274.30. & 297.63. & 298.2. & 313.50. & 325.43. & 383.60. & 450.30. & 456.36. & 508.43. & 565.24.33. & 566.4.51.68. & 570.69. & 792.46. & 793.37. & 794.13. & 804.46. & 808.5.
Glossa Talmudis emendata 189.56. & 344.31.
Glossator Talmudicus notatus 803.48.
Glossa in Megillath Esther 726.69.
Michael Glycas 24.6. & 301.44.
Goblerus apud Gesnerum 328.34.
Goffridus Abbas Vindocinus 24.6.
Golius 131.26. & 282.61. & 317.32. & 404.69. & 494.59. & 679.42. & 688.58. & 773.32.
Gorionides 131.40. & 757.14.
Gorræus 872.60.
Gottofredus notatus 90.42.
Græci Interpretes 1.15. & 26.29. & 112.6. & 127.65. & 218.33. & 238.46. & 239.18. & 253.60. & 254.35.55. & 256.72. & 261.15.35. & 263.32. & 272.64.70. & 281.34. & 286.23. & 292.35. & 294.20. & 321.56. & 326.24. & 379.36. & 398.27. & 399.47. & 416.43. & 444.62. & 448.15.56. & 458.73. & 459.39. & 471.44. & 493.39. & 534.56. & 545.37. & 552.27. & 557.64. & 593.3. & 605.61. & 612.61. & 618.18.21.43. & 688.73. & 674.49. & 701.18. & 728.8. & 784.41. & 785.18. & 804.33. & 820.5.54.64. & 878.25. & 887.20.
Quinta versio Græca 272.71. & 612.27.
Sexta versio Græca 272.72. & 325.12.17.
Græcæ versionis pleræque editiones 842.6.
Græcæ versionis exemplar Alexandrinum 715.49.
Græci aliter legerunt 13.23. & 58.4. & 63.1. & 83.45. & 114.48. & 115.62. & 140.28. & 174.61. & 210.25. & 381.10. & 404.8.40. & 439.17. & 457.20. & 480.4. & 781.17.
Græci idem vocabulum aliter atque aliter legerunt, unde nata duplex versio 84.13.
Græci aliter legerunt, & fortasse melius 211.74. & 212.16. & 213.68.
Græci & Hieronymus aliter legerunt 57.50.
Græci, Syrus & Æthiops aliter legerunt 58.55.
Græca lectio 799.39. & 800.37.
Græci quid suppleverint, & Syrus, & Chaldæi tres, & unus Arabum 182.41.
Græci Interpretes alii à Senioribus 381.5.
Græca editio Complutensis & Plantiniana, Syrus & Æthiops Apocal. 8.23. *pro Angelo aquilam habent* 183.66.
In Græca quid additum 209.40.
Græca versio asseritur 220.70.
Græca versio explicata 714.19.
Græca versio corrupta in plerisque exemplaribus 215.55.
Græca versio emendata 522.55. & 56.
Græcus Anonymus in Psalmos 168.29.
Græci Interpretes emendati 173.25. & 264.13. & 481.11.13. & 513.62. & 583.30. & 761.45. & 765.10.
Græcæ versionis mira libertas 116.30.
Græca & Vulgata versio notantur 56.56. & 830.12.
In Græca versione Proverb. 6.8. *de ape quædam addita* 511.39.
Græca versio notata 165.38. & 166.38. & 200.35.46. & 204.36. & 212.45. & 270.20. & 466.7. & 773.42.
Græcus Scholiastes in Danielem 50.15. *& in Psalmos* 784.43.
Gratarolus 298.16.
Gratiani lex de purpura 736.55.
Gratius 117.42.
Gregorius Magnus 11.63. & 12.64. & 20.52. & 24.2. & 114.62. & 129.61. & 206.66. & 207.45. & 269.58. & 301.34. & 447.64. & 610.10. & 814.3. & 840.59. & 871.49.
Gregorius Nazianzenus 14.25. & 20.27. & 23.54. & 74.37. & 241.39. & 291.51. & 367.3. & 372.41. & 397.58. & 398.13. & 407.25. & 499.43. & 509.32. & 609.5.38. & 638.13. & 809.28. & 810.6. & 824.71. & 872.38.40.42.44.
Gregorius Nyssenus 23.71. & 56.45. & 175.5. & 201.54. & 609.12. & 671.72. & 730.12.
Gregorius Turonensis 202.13. & 616.46.
D. de Grentemesnil 195.28. & 241.5. & 704.31.
Grotius 420.46.
Guillelmus Tyrius 725.6.

H.

R. *Hai* 606.4.
Haitho Armenus 299.73. & 770.42.
Hamburgensis Navigationis Autor anno 1549. *col.* 774.21.
Hamri Arabs 585.55.
Haririus Arabs Poëta 205.30.
Haririi Scholiastes 205.41.
Harpocration Alexandrinus 316.57.
Hebræi 440.4.
Hebræi vetustiores 325.53.
Hebræi doctores 538.23.44.
Hebræi multi notati, & alii hos sequuti 713.15.20.
Hecatæus 816.9.
Hedylus in Epigrammate 403.71.
Hedyli Interpres notatus 43.74.
Hegesander 721.53.
Daniel Heinsius 16.10. & 55.44.
Gaspar Heldelinus 330.26.52. & 332.5.
Heliodorus 121.10. & 438.14. & 453.12. & 763.17.74. & 773.65. & 783.7. & 790.19. & 842.64.
Heliodorus notatus 816.19.
Hellanicus 597.30.
Heraclides 198.43. & 221.29. & 228.69. & 521.2.
Heraclides in Politiis 539.60.
Heraclides Cumæus 225.62. & 533.52.
Heraclides Lembus 104.69. & 539.32. & 661.74. & 662.20.
Heraclitus 836.37.
Hermes 851.51.
Hermolaus Barbarus 492.25. & 751.38.
Hermolaus in Dioscoridem 489.40.
Herodianus 89.27.31. & 172.41. & 221.30. & 717.4.
Herodorus 314.31.
Herodorus Ponticus 308.55. & 317.45.71.
Herodorus Brysonis Sophistæ pater 307.45.52.
Herodotus 3.50. & 7.65. & 18.54. & 43.67. & 53.44. & 63.32. & 67.5. & 70.33. & 131.3. & 141.8.58.66. & 143.38. & 163.46. & 172.66. & 174.71. & 221.26. & 248.66. & 267.49. & 281.38. & 293.21. & 294.13. & 352.2. & 363.3. & 409.1. & 410.16. & 423.10. & 499.20. & 504.65. & 505.72. & 510.30. & 527.66. & 530.69. & 540.13. & 541.8. & 559.53.7. & 567.50. & 569.60.63. & 579.26. & 598.57. & 620.49. & 623.31. & 642.48. & 669.21. & 700.1. & 755.33. & 757.27.63. & 760.10. & 763.12. & 765.59. & 770.56. & 775.4. & 778.5. & 779.71. & 781.23.66.74. & 785.34. & 788.12. & 794.65. & 795.43. & 796.6. & 803.71.74. & 811.51.52. & 816.6. & 842.46. & 867.48. & 874.42.74.
Hesiodus 63.52. & 67.44. & 66.56. & 78.51. & 150.5. & 243.11. & 266.47. & 314.23. & 371.64. & 419.51. & 434.46. & 472.30. & 514.19. & 519.44. & 597.46. & 599.59. & 627.3. & 648.4. & 760.23. & 783.18. & 827.72. & 872.15. & 882.22.
Hesiodi Scholiastes 519.50. & 599.60. & 827.74. & 882.38. & 883.23.
Hesychius 7.37. & 9.21.22. & 17.68. & 25.3. & 42.23. & 43.52. & 49.11. & 58.1. & 63.56. & 66.22. & 77.19. & 80.20. & 89.31. & 90.4. & 93.49.54. & 96.19. & 107.68. & 143.44. & 147.9.14.64. & 170.57. & 175.33. et 186.44. et 195.29. et 200.23. et 202.21. et 204.66. et 213.27. et 221.31.64.71. et 223.5. et 229.7. et 232.37. et 237.11. et 264.40.74. et 265.2. et 278.6.19. et 293.32. et 302.14. et 321.3.12. et 345.63. et 370.18. et 373.37.63. et 380.24. et 393.65. et 409.2. et 430.48. et 447.67. et 448.20.53. et 450.9.42. et 455.35. et 457.14. et 474.14. et 478.74. et 513.58. et 520.73. et 533.23.31.40. et 546.64. et 547.72. et 552.14. et 553.62.66. et 566.52. et 569.50.51. et 570.20. et 571.46. et 575.19. et 588.8.17. et 594.74. et 612.34. et 613.61. et 623.8. et 625.64. et 626.63.66.73. et 627.1. et 635.67. et 636.10. et 637.26. et 643.14. et 644.62.74. et 646.35. et 647.9.14. et 654.70. et 672.35. et 688.48.49. et 695.29. et 629.21. et 679.51. et 704.46. et 705.31. et 730.20.49.60. et 735.21. et 736.39. et 737.23. et 738.54.63. et 752.47. et 759.15. et 760.73. et 761.35. et 765.5. et 775.34. et 781.28. et 792.63. et 798.45. et 803.5. et 816.48. et 820.51. et 832.40. et 840.50. et 842.8. et 864.66. et 871.25. et 872.62. et 878.56. et 880.66. et 886.5.
Hesychius emendatus 43.57. et 264.52.53.54. et 287.56. et 321.13. et 450.49. et 474.36. et 644.63. et 730.40.46.49. et 882.64.
Hesychius bis emendatus 222.73. et 223.1.7.
Hesychius illustratus 390.48. et 524.41.
Hieronymus 1.17. et 5.14. et 11.7. et 20.38. et 21.48. et 23.74. et 27.17. et 22.24.26. et 46.60. et 49.41. et 50.15. et 67.32. et 74.6. et 93.69. et 97.31. et 101.30. et 105.23. et 115.49. et 117.36. et 118.51. et 125.67. et 140.32. et 152.68. et 153.8. et 159.22. et 164.37. et 168.72. et 170.53. et 173.25. et 177.29. et 181.27. et 184.19. et 195.64. et 210.31.38. et 212.46. et 215.27. et 221.11. et 227.26. et 233.31. et 234.71. et 238.54. et 239.19. et 245.6. et 251.32. et 254.36.54. et 261.15.34. et 263.32. et 264.27. et 269.27. et 272.66. et 276.62.68. et 281.34. et 286.26. et 292.37. et 293.37. et 294.21. et 301.9. et 325.8.10. et 348.46. et 359.53.55. et 374.16. et 377.1. et 379.37. et 388.64. et 398.28.44.61. et 399.52. et 404.8. et 405.27.59. et 407.50. et 416.65. et 427.71. et 429.70. et 432.67. et 443.16.69. et 444.12. et 447.50. et 455.25. et 457.36. et 459.47. et 463.28.30. et 466.18.37.42.48. et 468.72. et 469.37. et 471.6.46.53. et 477.10.37. et 478.5. et 479.4.10. et 480.12.60. et 481.34.37. et 482.28. et 487.30. et 490.4. et 492.58. et 493.39. et 498.61. et 499.65.70. et 501.37. et 511.15. et 512.7. et 513.52. et 525.29.37. et 627.26. et 528.51.73. et 529.3. et 532.15. et 533.42. et 534.60. et 546.51. et 554.2. et 571.54. et 588.68. et 592.37. et 601.37. et 605.62. et 608.10.74. et 609.72. et 610.3.15. et 612.28.72. et 613.3.8.10.55. et 618.67.73. et 623.34. et 626.41.51.56. et 631.36. et 634.10.13. et 637.68. et 642.62. et 644.40. et 646.27. et 663.71. et 681.31. et 682.1. et 683.29. et 681.74. et 699.3. et 701.22. et 712.31. et 724.6. et 728.49. et 729.50.63. et 730.15.18.23. et 745.45. et 746.16. et 756.36. et 759.5. et 785.19. et 799.33. et 804.33. et 826.11. et 829.34. et 835.40.51. et 838.12. et 876.41. et 881.3. et 883.46. et 886.10.
Hieronymi versio 526.1.
Hieronymus aliter legit 404.8.
Hieronymus laudatus 399.57. et 781.10.
Hieronymus emendatus 211.46. et 274.40.
Hieronymus notatus 86.18. et 117.60. et 140.73. et 200.35.46.51. et 212.26. et 253.14. et 280.54. et 552.64.
Hieronymi spurium Opus in Psalmos 203.63. et 207.6. et 210.37. et 296.73. et 671.50.
Hieronymi spuria Epistola de Lepra 111.50.

Sub Hieronymi nomine Epistola ad Præsidium de cereo Paschali 168. 12. & 301. 41. & 316. 40. 67. & 814. 41.
Hilarius 36. 28. & 125. 67. & 203. 52. & 210. 36. & 389. 67. & 492. 55.
Hilasius de Signis Cæli 636. 16.
Hildephonsus Toletanus 24. 3.
Hipparchi Ilias Ægyptia 107. 57.
Hippocrates 514. 36. 39. & 522. 17. & 619. 43. & 649. 25. & 827. 30. 47.
Hippolytus 86. 49.
Hippolytus notatus 81. 24.
Hirtius 595. 8. & 645. 44.
Hispani 284. 22.
Historia Hebraica Templi secundi 358. 1. & 582. 9. & 679. 10. & 683. 26. & 757. 11.
Historia Saracenica 479. 21. *vide Elmacinum.*
Historia Tripartita 758. 41.
Homerus 3. 70. & 4. 38. & 17. 51. & 24. 72. & 55. 32. & 65. 31. & 69. 34. 54. & 70. 45. & 85. 72. & 101. 70. & 131. 13. & 149. 61. & 164. 21. & 170. 12. 55. 60. & 172. 27. & 174. 19. & 184. 34. & 187. 55. & 189. 5. & 203. 15. & 219. 40. & 222. 42. & 243. 11. & 253. 1. & 266. 29. 33. 38. 40. 45. & 269. 35. & 296. 3. & 308. 50. 52. & 314. 50. & 319. 18. & 320. 74. & 324. 9. & 337. 67. & 352. 1. & 367. 35. & 419. 51. & 436. 6. & 437. 67. & 467. 68. 72. & 468. 3. 6. & 471. 30. & 473. 53. & 494. 16. & 499. 30. & 515. 26. 28. 40. 48. & 524. 27. & 526. 44. & 530. 22. 25. & 541. 64. & 542. 32. 35. & 548. 16. & 552. 6. 10. 21. & 553. 57. & 539. 57. & 586. 18. & 629. 38. & 630. 21. & 732. 17. & 738. 60. & 741. 1. & 742. 67. & 764. 48. & 789. 56. 59. & 801. 32. 49. & 830. 41. & 839. 20. & 872. 19. 20. & 882. 18. & 884. 42. & 886. 37.
Homerus Hymnicus 530. 9.
Homeri vetus Scholiastes 25. 2. & 170. 57. & 174. 23. & 203. 13. & 219. 26. & 243. 13. & 253. 4. & 321. 3. & 338. 2. & 380. 36. & 410. 63. & 467. 71. & 545. 45. & 547. 70. & 552. 16. 43. & 553. 59. & 590. 22. & 759. 15. & 789. 58. & 813. 23. & 886. 32.
Homeri vetus Scholiastes notatus 189. 16.
Honorius 645. 11.
Horatius 18. 70. & 40. 45. & 44. 4. & 47. 10. & 48. 44. 49. 68. & 64. 19. & 65. 58. & 79. 37. & 94. 74. & 121. 18. & 133. 47. & 139. 28. & 163. 9. & 174. 26. & 261. 26. & 345. 30. & 372. 58. & 390. 45. & 438. 35. 37. & 440. 28. & 494. 7. 9. & 513. 6. & 520. 21. & 526. 22. 25. & 551. 12. & 567. 70. & 573. 20. & 593. 9. & 595. 38. & 598. 40. & 599. 6. & 615. 71. & 624. 26. & 633. 71. & 670. 46. & 672. 42. & 688. 37. & 715. 24. & 732. 44. & 733. 22. & 759. 27. & 796. 74. & 799. 67. & 832. 67. & 839. 44. & 881. 4.
Horus Apollo 22. 61. & 23. 22. & 57. 15. & 73. 40. & 75. 66. & 78. 72. 73. & 168. 54. & 172. 25. & 175. 23. & 231. 20. & 246. 49. & 267. 11. & 309. 37. 43. & 310. 15. 22. 27. & 312. 34. & 318. 38. 48. & 327. 56. & 348. 71. & 397. 12. & 401. 50. 54. & 402. 38. & 406. 1. & 414. 57. & 543. 35. 46. & 599. 43. & 672. 27. & 756. 11. & 781. 57. & 790. 47. & 821. 42.
Horus emendatus 57. 20. &c. 397. 24.
Hori Interpretes notati 57. 32.
D. Huet 749. 17.
Hyginus 4. 18. & 5. 68. & 12. 19. & 212. 70. & 290. 70. & 434. 14. & 453. 32.
Hymnus de Epiphania emendatus 130. 61.

I.

Jachiades 887. 15.
R. Jacob autor Hatturim, sive Commentarii Cabalistici in Pentateuchum 301. 5. *vide Baal Hatturim.*
Jacobus Isaaci filius Siragiensis 77. 39.
Jalcut 818. 44. & 841. 53.
Jamblichus 884. 4. & 510. 27. & 530. 55. & 828. 72. & 829. 30.
Jamblichi Babylonica 541. 26.
Jansenius 14. 27.
Jansenii error 93. 57.
R. Japheth 659. 17. & 731. 42.
Jarchius 831. 39. *vide R. Selomo.*
Ibada Ben Muja 850. 35.
Ibno-Abas Alcorani Commentator 347. 55. 69. & 351. 46. & 752. 52. & 850. 34. & 853. 4. & 856. 24.
Ibno-Atia 864. 5.
Ibno-Beri in Marginalibus Notis 322. 4.
Ibno-Bitar 92. 42. *vide Abenbitar.*
Ibno-Chalvia in libro Laisa, *sive* non est 227. 18. *vide Chalvia.*
Ibno-Cholcan 822. 71. & 851. 62. & 853. 38.
Ibnolabialasaths 860. 3.
Ibnolatsir in Historiis 851. 62. 75.
Ibno-Omar 482. 18. & 489. 49. & 486. 58.
Ibno-Maruph 469. 33.
Ibno-Raduan 805. 73.
Ibno-Rasik, qui scripsit Garaibo, *id est*, pe regrinitates 152. 37.
Ibno-Sachith in libro de puritate sermonis 82. 42.
Ibno-Saida 52. 31. et 187. 57. et 354. 7. et 554. 74. et 752. 13. et 822. 72. et 848. 7. et 851. 47. et 856. 7.
Ibno-Zohar 98. 52. et 178. 65.
De Idololatria *Tract. Talmud.* 47. 20. *vide* Avoda Zera.
Jebamoth *Tract. Talmud.* 131. 55. et 494. 38. *& ibi glossa.*
De Jejunio *Tract. Talmudis Hierosolymitani* 752. 61. *& ibi glossa* 68.
Jelammedenu 131. 38.
Jerosolymitanus Interpres 26. 31. & 130. 68. & 182. 60. & 187. 27. & 195. 5. & 239. 15. & 230. 1. & 232. 25. & 325. 50. & 339. 41. & 389. 19. & 416. 69. & 420. 4. & 427. 14. & 764. 32. & 808. 33.
Jerosolymitana Paraphrasis notata & emendata 803. 41.
R. Jesua 559. 68.
Ignatius 643. 44.
Interpretes recentiores fere quotquot sunt, & multi veterum refelluntur 154. 5. et 280. 52. 60. et 765. 29.
Multi Interpretes notantur & refelluntur 200. 48.
N. T. *doctissimus Interpres notatus* 453. 18.
R. Joannes 280. 3. et 297. 59.
Jobi Græcus Scholiastes 262. 3.
R. Jodan 14. 65.
Joma Tractatus Talmudicus 94. 20. et 120. 1. 6. et 123. 30. et 678. 50. et 804. 9.
Jon Chius 778. 5.
R. Jonas 14. 65. et 263. 58. 61. et 736. 70. et 737. 33.
R. Jonas notatus 39. 47.
Jonathan 26. 32. & 94. 31. & 303. 9. & 105. 25. & 118. 67. & 181. 62. & 185. 70. & 189. 51. & 193. 4. & 211. 32. & 212. 48. & 223. 15. & 230. 6. & 232. 25. & 279. 54. & 281. 51. & 286. 26. & 292. 39. & 297. 51. & 325. 50. & 339. 42. & 354. 32. & 383. 20. & 395. 35. & 389. 15. & 406. 57. & 416. 62. & 417. 62. & 420. 6. & 427. 25. 14. & 438. 51. & 444. 11. & 445. 23. & 491. 42. & 497. 44. 52. & 525. 4. & 535. 2. & 554. 17. & 557. 18. 67. & 576. 68. & 582. 48. & 607. 59. & 626. 57. & 628. 45. & 634. 36. & 658. 62. & 659. 61. & 689. 7. & 720. 12. 44. & 722. 3. & 723. 9. & 726. 64. & 764. 32. & 850. 58.
Jonathan in Psalmos, qui non extat, citatus à Selomone 59. 9.
Jonathan emendatus 274. 14.
Jonathan explicatus 803. 47.
Jornandes 95. 70.
Josephus 8. 32. et 28. 7. et 31. 48. et 50. 15. 29. 63. et 54. 43. et 93. 65. 67. et 97. 30. 31. et 100. 62. et 107. 34. 44. et 136. 44. et 164. 13. et 211. 42. et 217. 6. et 285. 44. et 371. 44. & 348. 6. & 349. 52. & 414. 5. & 423. 9. & 499. 37. & 501. 43. 45. & 518. 34. & 521. 61. & 532. 67. & 554. 20. & 575. 31. & 620. 46. & 641. 46. & 644. 40. & 661. 41. & 667. 13. et 668. 16. et 674. 70. et 698. 73. et 699. 11. 39. et 712. 64. 74. et 723. 29. et 724. 1. 44. et 730. 2. 9. 11. et 744. 13. et 757. 8. et 761. 19. et 788. 60. 62. et 820. 29. et 840. 54. 56. & 878. 43. & 888. 54. 56.
Josephus emendatus 424. 43.
Josephus notatus 744. 17.
Josephus refellitur 40. 18.
R. Josephus Cæcus 94. 33. et 274. 20. et 325. 54.
Josephus Jachiæ filius 50. 16.
Josephus Indus 518. 40.
Paulus Jovius 432. 41. et 433. 5. et 505. 17.
R. Josue Chaninæ filius Scholiastes legis, id est, Theologiæ Doctor inter Hebræos 81. 28.
Irenæus 36. 22.
Isaac Ben Omran Arabs 806. 21.
Isacius 413. 61.
Isidorus 22. 54. et 66. 72. et 70. 2. et 73. 38. et 74. 8. et 75. 71. et 84. 43. et 85. 37. et 88. 58. et 121. 7. et 130. 58. et 140. 64. et 141. 5. et 143. 20. et 174. 32. et 179. 68. et 180. 1. et 187. 46. et 201. 37. et 206. 74. et 236. 48. et 253. 30. et 276. 71. et 301. 37. et 310. 63. et 312. 32. et 315. 59. et 323. 58. et 324. 73. et 331. 50. et 334. 62. et 346. 54. et 348. 51. et 350. 24. et 359. 35. et 363. 38. et 386. 2. et 389. 4. et 398. 4. 15. et 401. 40. et 405. 44. et 410. 25. et 412. 4. et 413. 7. et 419. 11. 22. et 423. 21. et 429. 67. et 432. 69. et 436. 29. et 437. 47. et 449. 9. et 499. 74. et 533. 8. et 540. 62. et 546. 59. et 550. 56. et 600. 32. et 616. 72. et 627. 15. et 641. 48. et 645. 8. et 647. 36. et 650. 50. et 670. 43. et 696. 46. et 697. 61. et 701. 50. et 709. 36. et 715. 44. et 729. 54. et 775. 5. et 785. 58. et 811. 11. et 814. 13. et 826. 22. et 843. 58. 67. et 864. 12. 50. et 869. 17. 62. 64. et 872. 6. 13. et 874. 66. et 878. 51. et 879. 13. 14. 71. et 880. 56. 59. et 881. 3. 42. 58.
Isidorus emendatus 723. 37.
Isidorus notatus 615. 35. et 588. 6.
Isidorus Characenus 681. 63. et 683. 53. et 691. 43.
Isidori glossæ 178. 32.
Isidorus Pelusiota 20. 41. et 36. 38. et 375. 36. et 521. 12.
Isidorus Pelusiota notatus 488. 41. 44. et 492. 52.
Isigonus 540. 18.
R. Ismael 282. 44.
Isocrates 53. 15.
Ister de Meleagride 133. 11.
Isychius 528. 8.
Juba 430. 42. et 432. 46. et 278. 28.
R. Juda 292. 44. et 344. 24.
R. Juda filius Salom 658. 15.
Judæi Germaniæ 185. 72. et 298. 12. et 340. 17.
Julianus 141. 74.
Julianus de Signis Cœlestibus 636. 14.
Julianus Imperator 573. 38.
Junius 186. 37. et 220. 48. et 238. 71. et 240. 38. et 254. 24. et 263. 33. et 301. 61. et 345. 29. 45. et 399. 53. et 410. 30. et 416. 66. et 455. 33. et 462. 25. et 472. 6. et 538. 11. et 689. 21. et 691. 31. et 876. 74. et 783. 64.
Junius notatus 18. 15. et 41. 65. et 247. 19. et 451. 52. et 532. 26. 30. et 709. 3. et 783. 64.
Jurisconsultus 714. 45. et 871. 34.
Justinianus 888. 59.
Justinus Historicus 565. 17. et 661. 66.
Justinus emendatus 539. 44. et 661. 69.
Justinus Martyr 36. 20. et 733. 14.
Autor quæstionum, quæ Justino tribuuntur, 167. 5.
Justus Orgelitanus 24. 1.
Juvenalis 1. 12. et 58. 22. et 88. 30. et 94. 41. et 106. 68. et 120. 52. et 133. 52. et 139. 61. et 158. 43. et 177. 9. et 191. 70. et 197. 27. et 198. 46. et 229. 62. et 328. 57. et 559. 58. et 560. 61. et 561. 38. et 567. 57. et 593. 13. et 612. 9. et 695. 65. et 700. 22. &c. et 751. 17. et 765. 64. et 888. 53.
Juvenalis Scholiastes 22. 8. et 191. 73. et 567. 60. et 573. 28.
Juvencus 36. 31. et 492. 64.

K.

Kalonymus ex Abulsapha in libro Hebræo manuscripto de Animalibus 658. 10. et 666. 9. et 673. 30. et 677. 36.
Kelaim *Tractatus Talmudicus* 90. 46. et 845. 61.
Kelim *Tractatus Talmudicus* 189. 51. et 224. 4. et 508. 41. et 712. 44. et 725. 49.

Kew-

Ketuboth *Tractatus Talmudicus* 877. 52.
Kiddusin *Tractatus Talmudicus* 69. 12.
David Kimchius 1. 18. et 10. 12. et 13. 61. & 14. 65. et 26. 38. et 42. 15. et 47. 21. et 53. 36. 51. et 58. 56. et 60. 10. et 85. 1. et 87. 3. et 92. 72. et 102. 24. et 112. 74. et 115. 11. 41. et 118. 50. et 128. 24. et 129. 7. et 142. 20. 32. et 145. 53. et 146. 30. et 148. 18. et 153. 36. et 164. 17. et 172. 16. et 193. 8 et 197. 17. et 205. 2. et 214. 37. et 215. 16. 67. et 224. 67. et 232. 16. 30. et 236. 73. et 240. 28. et 247. 55. 73. et 251. 8. et 263. 59. et 269. 74. et 279. 66. et 289. 74. et 290. 3. 35. et 292. 53. et 293. 73. et 294. 28. et 301. 4. et 332. 1. 30. et 334. 2. et 344. 60. et 345. 6 et 360. 2. et 364. 43. et 379. 37. et 391. 16. et 395. 31. 42. et 396. 5. et 399. 53. et 404. 52. 57. et 406. 65. et 407. 2. 5. et 414. 60. et 416. 55. et 421. 67. et 444. 60. et 457. 66. et 449 7. 57. et 462. 25. et 466. 74. et 472. 3. et 493. 67. et 494. 32. et 499. 15. et 518. 13. 16. 19. et 531. 62. et 532. 19. 21. et 536. 66. et 580. 35. et 590. 1. et 607. 45. et 612. 55. et 626. 33. et 642. 60. et 643. 46. et 646. 38. et 678 73. et 683. 22. et 689. 9. et 696. 66. et 699. 28. 41. et 709. 95. et 710. 49. et 714. 74. et 722. 2. et 731. 37. et 736. 68. et 740. 25. et 747. 11. et 764. 8. et 769. 62. et 784. 35. et 786. 44. et 787. 39. et 788. 35. et 804. 52. et 808. 4. et 818. 11. et 829. 22. et 841. 52. et 876. 72. et 885. 31. et 887. 15. 65. et 888. 20.
Kimchius ex Talmude Hierosolymitano, tractatu de Idololatria 109 46.
Kimchius de Aquila 167. 24.
Kimchii ridicula versio 831. 40.
Kimchius notatus 18. 5. 9. et 39. 47. et 142 42. et 274. 59. et 275. 3. et 407. 13. et 824. 23.
Josephus Kimchius Davidis pater 269. 32. et 343. 70.
Kiphaia, *id est, sufficientia, liber Arabicus ita dictus* 228. 7.
Kiranides 100. 49. et 319. 52. et 751. 53. et 753. 9. 29.

L.

Lactantius, vel Venantius potius in Phœnice 29. 13. et 818. 64.
Verus Lactantius 525. 45.
Laërtius 9. 71. et 40. 38. et 207. 22. et 290. 47. et 522. 35. et 840. 8.
Johannes de Laet 228. 55. et 748. 5. et 787. 22.
Lampridius 99. 34. et 156. 2. et 178. 30. et 224. 73. et 225. 7. 70. 71. 73. et 388. 62. et 429. 58. et 616. 23. et 716. 70. et 822. 39. et 872. 36.
Lampridius emendatus 225. 16.
Cornelius à Lapide 106. 45. et 813. 35.
Lavaterus 538. 10.
Leander notatus 272. 24.
Lectionale 645. 14.
Leo Africanus 129. 44. et 226. 40. et 246. 4. et 356. 3. et 260. 33. et 261. 2. et 438. 50. et 492. 22. et 640. 59. et 775. 2. et 777. 62. et 781. 49. et 865. 43. 47.
Leo Bysantius 370. 63.
Leonidas 476. 38. et 543. 4.
Johannes de Leri 748. 4. et 775. 18.
R. Levi 47. 21. et 115. 11. et 293. 13. et 240. 17. et 270. 1. et 589. 11. et 595. 29. et 596. 58. et 644. 49. et 694. 73. et 748. 12. et 784. 38.
Lexicon Copto-Arabicum 348. 67. et 847. 9. et 850. 72. et 868. 21. 874. 14.
Lexicon Copto-Arabicum emendatum 874. 15.
Libanius 564. 37. et 793. 8.
Antonius Liberalis 63. 13. et 133. 13. et 300. 50. et 313. 26. et 325. 46. et 671. 20.
Linschottus in Armusiæ descriptione 16. 20.
Liranus 538. 8.
Liturgia Æthiopica Romæ Æthiopicè excusa 863. 61.
Livius 14. 9. et 371. 26. et 431. 41. et 840. 20.
Johannes de Lopez 775. 17.
Lucanus 70. 65. 68. 70. et 141. 20. 26. 29. et 237. 21. 27. 30. 35. et 382. 6. et 389. 28. et 390. 29. 47. et 393. 59. et 394. 36. et 395. 72. et 398. 13. et 401. 13. et 406. 44. et 412. 54. et 413. 4. 20. 23. et 415. 20. et 422. 14. et 432. 71. et 433. 19. et 435. 70. et 438. 9. et 506. 71. et 531. 48. et 760. 45. et 761. 5. et 764. 41. et 838. 2. 44.
Lucani vita 524. 65.
Lucas Brugensis 813. 19.
Lucas Brugensis notatus 826. 72.
Lucianus 5. 37. 69. 73. et 8. 44. et 10. 8. et 33. 14. et 163. 38. et 171. 64. et 219. 5. 6. et 220. 6. 9. et 221. 29. et 224. 11. et 225. 61. et 227. 1. & 241. 23. & 242. 71. & 244. 47. & 290. 51. & 314. 29. & 328. 28. & 367. 13. & 369. 9. & 374. 9. & 387. 47. & 388. 58. & 393. 31. & 394. 16. & 398. 12. & 413. 74. & 414. 3. & 423. 10. 31. & 435. 21. & 467. 34. & 497. 25. 71. & 513. 48. & 515. 60. & 552. 51. 62 & 588. 37. & 601. 7. & 604. 1. & 620. 55. & 626. 71. & 634. 59. & 636. 35. & 698. 22. & 700. 31. & 702. 33. & 703. 62. & 710. 4. & 728. 57. & 760. 71. & 772. 71. & 811. 14. & 817. 64. & 836. 17. & 840. 7. & 872. 33.
Lucianus emendatus 141. 27. & 634. 68. & 704. 22. 30. 34.
Luciani Interpres notatus 33. 18.
Lucilius 117. 10. & 390. 33. & 624. 64. & 638. 53. & 704. 44.
Lucillius Græcus Epigrammatistes 102. 60. & 468. 16. & 608. 40.
Lucretius 10. 46. & 69. 61. & 97. 69. & 187. 28. & 198. 28. & 244. 21. & 308. 60. & 315. 47. & 513. 2. & 525. 56. & 528. 8. & 531. 34. & 629. 57. & 735. 5. & 827. 8. & 837. 44. 47. 53. 60. & 879. 25. & 881. 22.
Ludovicus de Dieu 459 65.
Lycophron 278. 21. & 329. 73. & 508. 53. 62. & 542. 57. & 626. 70. & 642. 68. & 730. 35. & 743. 4. et 760. 32. et 827. 73.
Lycophronis Scholiastes 642. 70. et 743. 60. et 812. 25. et 827. 74.
Lycus Butheras Rheginus Philosophus Peripateticus, Lycophronis pater 324. 25.
Lycus apud Athenæum 514. 51.
Lynceus 782. 62.

M.

Macrobius ex Metello 112. 40.
Macrobius 120. 31. et 121. 5. et 243. 60. et 349. 47. et 371. 3. et 383. 36. et 526. 25. & 638. 61. et 640. 51. et 826. 19.
Maclirin *Tract. Talmud.* 536. 38.
Mahumetani Theologi 323. 32. et 329. 4.
Mahumetes 46. 46. et 468. 55. et 848. 30.
Mahomet in Chronicis Espahan 239. 43.
Mahometes Adilwarius urbis Sanaæ in Arabia felici Chronologus 845. 39.
Maimonides 10. 35. et 26. 22. 60. 67. et 27. 11. et 49. 63. et 158. 4. et 190. 30. et 224. 26. & 229. 24. 56. et 352. 39. et 353. 67. et 354. 72. et 355. 41. et 383. 70. et 390. 8. et 565. 35. et 689. 8. et 727. 10. et 731. 35. et 804. 48. et 831. 55. et 828. 68. et 845. 63. et 876. 68.
Maimonides notatus 727. 42.
Maldonatus 519. 40.
Maldonatus notatus 35. 69.
Malvenda 29. 9.
Manardus 750. 31.
Manetho 817. 69.
Manilius 633. 52. et 683. 68. et 685. 68. & 789. 70. et 817. 65.
Marcellinus 413. 17. 31. et 530. 49.
Marcellus 195. 71. et 306. 35. et 307. 23.
Marcellus Empyricus 735. 14.
Marcellus Palingenius 479. 48.
Marcellus Virgilius in Dioscoridem 446. 59.
Marcellus Virgilius notatus 144. 57.
Marcellus Virgilius refellitur 807. 20. et 808. 26.
Martianus Heracleota 129. 68.
Mardochæus in Concordantiis Hebraicis 42. 16. et 142. 28. et 193. 13. et 236. 74. et 359. 74. et 379. 38. et 395. 32. et 696. 70.
Georgius Marcgravius 780. 27.
Marmolius 15. 30. et 129. 45. et 246. 8. et 249. 20. et 256. 7. et 260. 37. et 261. 3. et 262. 20. et 775. 3. et 785. 67.
Martialis 12. 62. et 16. 5. et 19. 59. et 26. 16. et 36. 60. et 48. 53. 56. 60. et 51. 71. et 64. 45. et 67. 10. et 69. 46. et 70. 74. et 74. 16. 19. et 83. 33. et 89. 20. et 94. 40. 54. 57. et 95. 3. 6. 9. 57. et 133. 64. 68. et 191. 59 et 199. 27. et 237. 38. et 244. 63. 69. et 255. 6. et 271. 58. et 309. 73. et 239. 54. et 345. 33. et 394. 52. et 521. 42. et 526. 34. 38. et 530. 63. et 464. 48. 53. et 616. 1. 3. et 624. 35. & 637. 34. et 670. 55. et 683. 38. et 693. 57. 63. et 695. 68. et 700. 14. et 704. 69. et 715. 32. et 716. 65. et 730. 71. et 733. 3. et 777. 66. et 783. 69. et 818. 61. et 827. 13. 17. 20. 23. 26. et 871. 57. et 872. 3. et 875. 11.
Benedictus Martinus 753. 41.
Petrus Martyr 684. 63. et 686. 49. et 772. 64. et 775. 9. et 777. 64. et 780. 18. 20. et 781. 51. et 785. 66. et 787. 3. 31. et 790. 55.
Maruphides Lexicographus Arabs 679. 43.
Malal Kadmoni, *liber Hebræus; in quo fabulæ Æsopicis similes Hebraicis versibus ad mores referuntur, cum picturis additis* 164. 24. et 354. 4. et 353. 52.
Masich Arabs 806. 54.
Masius 539. 13.
Masorethæ 3. 43. et 18. 24. 32.
Masorethæ an bene legerint dubitatur 200. 73.
Nicolaus Massa 98. 74.
Massarius in Plinium 363. 68. et 692. 4.
Matron in Parodiis 112. 34. et 166. 55.
Maussacus notatus 710. 43.
Maximianus de Signis cœlestibus 636. 20.
Maximus Martyr 825. 14.
Maximus Tyrius 72. 32. et 78. 23. et 432. 15. et 504. 69. et 772. 49.
Mechiltha 379. 45.
Megasthenes 77. 34. et 423. 45. et 436. 40. et 598. 57. 65. 68. et 635. 8. et 684. 50. 58. et 685. 52. et 816. 6. 7.
Megilla *Tract. Talmudicus* 41. 9. et 709. 48.
Megillath Esther *Tract. Talmudicus* 722. 38.
Meidanus Scriptor Arabs 317. 34.
R. Meir 360. 7.
Mela 79. 16. et 120. 59. et 141. 8. et 423. 10. 19. et 436. 54. et 642. 49.
Meleager Poëta Græcus 474. 28. et 476. 25. et 566. 18.
Melissæ Epistola 513. 36.
Andreas Melvinus 180. 41.
R. Menachem 404. 62. et 607. 34. et 608. 58. et 802. 29. 37. et 887. 27.
Menachoth *Tract. Talmudicus* 54. 2. et 494. 45. et 731. 24.
Menander 55. 37. et 86. 3. et 125. 41. et 587. 19. et 616. 64. et 698. 10. 11.
Menander emendatus 198. 14.
Menecrates Xanthius 671. 18.
Menedotus Samius 133. 25. et 242. 74.
Mercerus 240. 38. et 579. 69. et 696. 72. & 708. 32. et 755. 57. et 801. 64. et 815. 40.
Mercerus notatus 136. 30. et 145. 38. et 607. 56. et 799. 46. et 802. 46.
Hieronymus Mercurialis 385. 58. et 478. 29. et 557. 35.
Mesve 139. 60.
Menachi in Mesven 641. 22. et 685. 8.
Metrodorus 411. 4. et 436. 61.
Matthias à Michou 504. 12. 15. et 763. 18.
Midbar Rabba 628. 36.
Middoth *Tract. Talmudicus* 53. 57.
Midras, seu Commentarius Mysticus in Scripturam 442. 68. et 467. 63. et 841. 53.
Midras in Genesin 831. 57.
Midras in Exodum 660. 33.
Midras in Samuelis libros 818. 45.
Midras in Esther 711. 22. et 875. 27.
Midras in Psalmos 18. 14. et 118. 50. et 788. 36. et 802. 41.
Midras in Ecclesiasten 568. 57. et 584. 62.
Midras in Cantica 725. 59.
Minutius Felix 414. 54.
Misna 240. 13.
Mithridates 867. 34.
Mnesalchus 476. 18. 23.
Moed Katon *Tract. Talmud.* 82. 67. et 237. 1. et 557. 12.
Moed Katon *& ibi Scholiastes* 648. 67.
Mocro Bysantia 3. 60.
Johannes de Montevilla 190. 8.
D. Jacobus Mosantius de Brieux 696. 1.

Moschus 63. 71. & 219. 49. & 240. 63. & 243. 13. & 244. 61. & 524. 33. & 545. 61.
R. Moses Sacerdos 532. 21.
R. Moses filius Gersom 146. 17.
R. Moses filius Maimon, vide Maimonides.
Muaphius Arabs in libro, cui titulus, Odores florum 163. 64.
Muffetus 470. 68. & 472. 48. & 544. 14. & 553. 20. & 556. 29. & 578. 7.
Muffetus notatus 504. 44.
Muhammi Addia Assarburiensis, Arabs Poëta non incelebris 474. 66.
Aloysius Mundella 99. 2. & 104. 36.
Munsterus 191. 51. & 263. 33. & 274. 74. & 298. 13. 14. & 399. 53. & 689. 19.
Munsterus notatus 709. 29.
Muretus 821. 9. & 880. 16.
Musæus 178. 44.

N.

Naardensis Academiæ doctores 818. 10.
Naphi in Alcoranum 347. 61.
Nasrius Scriptor Arabs Onirocriticus Oxonii manuscriptus 238. 46. & 428. 73. & 770. 8.
Naumachius 739. 65.
Nearchus 387. 24. & 390. 21. & 598. 59. 68. & 780. 54. & 816. 6.
Nedarim *Tract. Talmudicus* 414. 46.
Petrus Nollus Satyricus Italus 586. 67.
Nemesianus 18. 46. & 390. 51.
Nero apud Senecam 10. 63.
Nestor Poëta 765. 42.
Nicagoras in libro Distemithea (lege *de Prometheo*) 314. 35.
Nicander 4. 23. & 50. 3. & 112. 12. & 146. 60. 66 & 162. 3. & 198. 24. & 265. 40. & 352. 2. & 363. 1. & 364. 71. & 367. 15. 21. & 370 58. & 373. 73. & 374. 4. & 376. 25. & 377. 35. 47. 50. 53. 55. & 380. 2. 4. & 382. 46. & 385. 38. 48. & 395. 65. & 398. 11. & 400. 47. & 401. 4. & 404. 21. & 406. 16. & 417. 33. 41. & 418. 74. & 419. 14. 32. & 422. 36. & 424. 22. 33. & 433. 45. & 435. 34. 49. 65. & 437. 49. 64. & 450. 5. & 503. 49. & 534. 73. & 540. 65. & 543. 39. 56. & 548. 9. & 633. 28. & 635. 15. 71. & 637. 9. & 640. 24. & 654. 9. 17. & 671 19. & 736. 30. & 756. 45. & 760. 61. & 761. 55. & 768. 7. & 794. 66. & 821. 18. & 878. 58.
Nicandri Scholiastes 112. 14. & 264. 61. & 374. 7. 26. & 411. 52. & 633. 31. & 637. 13. & 638. 7. 21. & 640. 29. 35. & 736. 37. & 761. 61. & 868. 63.
Nicandri Scholiastes emendatus 768. 12.
Nicephorus 90. 36. & 822. 43.
Nicephori Interpres ridiculus 90. 43.
Nicephorus Callistus 427. 70.
Nicephorus Callistus notatus 488. 65.
Nicetas 616. 47.
Nicias Mallotes 700. 54.
Nicias apud Plinium 869. 1. 20.
Nicomedes Iatrosophista 737. 10.
Nicostratus 373. 36.
Nidda *Tract. Talmudicus* 274. 23. 55. & 565. 32. & 831. 43.
In Nidda *emendatur vox octies corrupta* 83. 58.
Nigidius 794. 8.
Nilus 815. 4.
Nobilius notatus 709. 22.
Leonardus Nogarola 763. 31.
Liber Nominum 499. 73. & 533. 43.
Nonius Marcellus 14. 8. & 143. 45. 49. & 176. 73. & 276. 8. & 350. 22. & 523. 47. & 528. 28. & 558. 633. 11. & 638. 54.
Nonius emendatus 633. 17.
Nonnosus 77. 8.
Nonnus 33. 7. & 36. 29. & 65. 64. & 72. 39. & 373. 33. & 396. 39. & 434. 11. & 545. 50. & 547. 23 & 548. 24. & 549. 19. 19. & 690. 35. & 704. 42. & 733. 40. & 739. 65. & 757. 65. & 760. 33. & 761. 65. & 765. 8. & 767. 73. & 818. 55. & 834. 3. & 839. 38. & 888. 50.
Notitiarum liber 228. 74.
Thomas à Novaria 450. 38. & 800. 56.
Novatianus 221. 17. & 356. 20.
Nubiensis Geographus 96. 16. & 130. 1. 8. & 141. 8. & 287. 40. & 384. 21. & 386. 16. & 387. 63. 72. & 388. 10. 13. & 418. 28. & 639. 20. & 641. 26. 53. & 642. 26. & 653. 19. & 712. 12. & 717. 71. & 718. 3. & 724. 51. & 805. 46. & 846. 32. & 885. 05.
Nubiensis Geographus emendatus 653. 24.
Nummi Veterum 172. 47.
Nummi Samiorum 243. 23.

O.

Julius Obsequens 196. 53. et 481. 45.
Oecumenius 373. 42. et 375. 23. et 761. 29.
Olaus Magnus 276. 22. et 378. 29.
Oleaster notatus 808. 38.
Olympiodorus 86. 41. et 206. 58. et 221. 11. et 254. 59. et 324. 43. et 333. 16. et 326. 26. et 330. 43. et 493. 48. et 773. 45. et 811. 7. et 814. 56. et 815. 6.
Olympiodorus notatus 81. 24. et 33. 17. 21.
Onesicritus 431. 68.
Onirocriticus Poëta in Suida 542. 54.
Onkelos 22. 3. 14. et 103. 9. et 106. 19. et 187. 23. et 193. 6. et 211. 33. et 212. 49. et 230. 11. et 232. 26. et 274. 7. 17. et 279. 54. et 281. 51. et 286. 39. et 325. 51. et 339. 40. & 416. 63. et 420. 6. et 445. 22. et 446. 27. et 479. 17. et 532. 12. et 535. 1. et 557. 62. et 628. 45. et 663. 73. et 804. 7. 33.
Onkelos aliter legit 507. 59. *idem emendatus ibid.* 54.
Oppianus 2. 8. et 65. 61. et 73. 11. et 88. 9. et 90. 25. et 162. 8. et 166. 51. et 175. 21. et 181. 19. et 219. 13. 73. et 251. 48. et 259 30. et 261. 51. et 262. 48. 50. et 271. 27. 58. et 276. 59. et 278. 53. et 319. 27. et 332. 57. et 395. 47. 56. et 396. 35. 64. 69 et 453. 42. & 468. 12. et 504. 54. et 548. 37. et 549. 22. & 722. 71. et 736. 17. et 743. 30. et 744. 20. 32. 38. et 746. 41. et 747. 27. 37. et 748. 66. et 774. 51. et 782. 12. et 788. 69. et 795. 31. et 797. 14. et 799. 69. et 862. 13. et 866. 2.
Oppiani Scholiastes 213 21. et 287. 60. et 320. 49.
Oppiani Paraphrastes Dionysius Characenus 322. 73.
Oraculum de Atheniensibus 162. 2. et 172. 9.
Apollinis Oraculum in Eusebio 529. 60.
Oribasius 607. 25. et 783. 70.
Origenes 18. 56. et 23. 41. et 36. 10. 23. et 37. 66. & 111. 26. & 152. 9. 11. & 185. 54. & 310. 58. & 356. 5. & 492. 55. & 503. 27. & 512. 3. 51. & 552. 74. & 553. 5. & 571. 52. & 572. 60. & 588. 53. & 609. 61. & 618. 48. & 619. 1. & 626. 36. & 671. 42. & 730. 4. & 809. 22. & 812. 8. 40. & 824. 73. & 876. 41.
Orneosophion 813. 35.
Orosius 371. 20. et 431. 42. et 463. 34. et 481. 34. 46. et 431. 42. et 463. 34. et 539. 45. et 661. 70. et 838. 50. et 879. 66.
Orpheus 371. 73. et 372. 14. et 377. 55. et 433. 58. et 468. 7. et 530. 53. et 696. 35. et 700. 42. et 830. 44.
Orphei Hymni 884. 59.
Orpheus de Lapidibus, aut potius Timocles Syracusanus 386. 67. et 640. 19. et 707. 16.
Orpheus de Lapidibus emendatus 387. 2.
Orphei Latinus Interpres notatus 707. 24. & 875. 46.
R. Osaias, qui scripsit librum Berescith Rabba 818. 21. 26. 31. 38.
Osorius 310. 25.
Ottomannus 251. 26.
Ovidius 4. 24. 29. & 5. 33. & 9 23. & 12. 17. & 22. 49 & 24. 8. 54. & 26. 12. & 29. 35. & 32. 65. et 51. 47. & 56. 70. & 57. 3. & 63. 5. & 64. 24. & 66. 33. & 79. 42. & 101. 17. & 155. 60. 63. & 156. 65. & 212. 65. & 219. 55. 59. & 222. 35. & 240. 44. 47. 50. & 244. 24. & 255. 52. & 269. 7. & 284. 74. & 285. 4. 7. & 290. 69. & 308. 63. & 324. 64. & 334. 54. & 339. 52. & 342. 42. & 346. 33. & 350. 17. & 364. 3. & 367. 30. & 387. 13. & 390. 38. 41. 43. & 413. 68. & 422. 57. & 432. 47. & 433. 61. 66. 70. & 434. 4. 24. 31. 34. 37. & 435. 9. & 503. 55. & 506. 65. & 507. 69. & 520. 18. 37. & 521. 38. & 523. 52. & 529. 26. 54. & 531. 40. 45. & 534. 70. & 536. 49. & 543. 67. & 544. 2. & 580. 21. & 582. 61. & 601. 30. & 607. 38. 42. & 604. 55. & 613. 53. & 624. 30. & 626. 57. & 638. 57. & 653. 49. & 657. 29. 46. & 671. 7. 11. & 695. 59. & 704. 72. & 715. 26. & 729. 2. & 731. 65. & 732. 32. 35. 38. 40. 42. 46. 56. 59. & 760. 50. 52. 74. & 762 71. & 789. 68. & 794. 38. & 819. 73. & 826. 47. & 827. 3. 6. & 832. 52. & 837. 68. & 839. 52. & 879. 13.
Ovidius emendatus 32. 74.
Ovidio adscriptum poëmation de philomela 18. 50. et 62. 53. et 70. 6.

P.

Pachomii vita 152. 21.
Pagninus 112. 3. et 220. 48. et 240. 37. et 339. 11. et 689. 19. et 696. 72. et 709. 32. et 878. 32.
Pagninus notatus 254. 22. et 343. 48. et 344. 6. 12. et 409. 64.
Pagninus, Castalio, Arias, Camerarius, Jansenius notati 91. 26. 27.
Pagnini majus Lexicon 325. 62.
Palæphatus 546. 10. et 836. 47. et 838. 50.
Palladas 63. 73. et 623. 41. et 630. 11. 14.
Palladius de re rustica 30. 59. et 39. 23. et 243. 14. et 291. 32. et 526 6.
Palladii Lausiaca 369. 4.
Pamelius 319. 34.
Pamelius notatus 35. 61. 66. et 166. 69. et 437. 14.
Pammenes 635. 5. et 637. 49.
Pamphili Alexandrini Glossæ 96. 19.
Parnarcis Ænygma 349. 57.
Pancirolla notatus 272. 24.
Pancrates in Operibus marinis 728. 64. et 864. 67.
Pandectarium Arabicum Matthæi Sylvatici 45. 13. 15. 18. et 233. 48. et 294. 11. et 317. 34. et 346. 50 et 400. 18. et 682. 56. et 710. 64. et 715. 11. et 737. 11. et 752. 71. et 864. 18.
Pandectarii autor notatus 349. 10. et 807. 30.
Pandulphus Collenutius notatus 272. 25.
Pantaleon Diaconus notatus 488. 57.
Junius Patricius 819. 35.
Paulinus 524. 65. et 611. 38.
Paulinus notatus 488. 53.
Paulus 360. 47.
Paulus Ægineta 374. 31. et 422. 14. et 655. 67. et 738. 36. et 746. 41. et 753. 8. et 803. 55. 61. et 805. 17.
Paulus Æmilius de gestis Francorum 15. 6. 18.
Paulus Diaconus 826. 24.
Paulus Venetus 96. 10. et 342. 48. et 688. 18. et 706. 53. et 823. 42. et 854. 51. et 865. 52.
Pausanias 12. 19. et 65. 2. et 152. 60. et 179. 30. et 185. 57. et 221. 30. et 374. 60. et 377. 70. et 378. 60. et 430. 49. et 435. 16. 73. et 439. 8. et 450. 2. et 487. 13. et 519. 27. et 529. 70. et 540. 68. et 541. 1. et 567. 36. et 581. 59. et 620. 50. et 635. 11. et 730. 58. et 742. 33. et 750. 40. 63. et 756. 10. et 772. 36. et 811. 58. et 826. 54. et 871. 33. et 880. 12.
Pausaniæ Lexicon 569. 42.
Perdicca *in Jerosolymorum thematibus* 30. 73.
Perictyone Pythagorica 739. 60.
Abraham Peritsol 224. 30.
Persæ 223. 54.
Persius 40. 41. et 48. 71. et 95. 11. et 191. 66. et 237. 17. et 613. 54. et 700. 12. et 728. 45.
Pesachim *Tract. Talmud.* 737. 4.
Petronius Arbiter 95. 43. 53. et 133. 52. et 134. 1. et 243. 52. et 327. 15. et 331. 9. et 389. 36. et 453. 41. et 737. 45.
Petronius emendatus 314. 37. 43.
Peucerus 472. 48.
Phædrus 4. 33. et 81. 48. et 369. 44. et 254. 45.
Phaennus 476. 30.
Phanias 104. 63. et 539. 32. et 661. 74. et 662. 3.
Phanias emendatus 662. 26.
Phanedemus in Atthide 100. 43.
Phavorinus 42. 24. ee 63. 59. et 153. 28. et 157. 25. et 219. 38. et 326. 32. et 411. 9. et 743. 68. et 837. 22. et 840. 50. et 861. 58. et 864. 6. et 882. 68.
Pherecrates in pictoribus 16. 3.
Pherecydes 324. 29.
Philargyrius 546. 53.
Philastrius 84. 34. et 85. 29. et 499. 55. et 673. 24.
Phile 23. 17. et 73. 70. et 76. 46. et 87. 7. 21. 46.

46. & 88.10. & 117.3. & 163.4.5. & 170.35. & 174.38. & 197.51. & 241.53. & 245.58. & 252.53. & 257.17. & 291.22. & 295.3. & 308.23. & 309.20. & 310.65. & 313.54. & 316.17. & 381.42. & 436.74. & 504.9. & 515.65.68. & 604.14. & 646.42. & 823.59.63. & 834.25. & 840.11. & 844.17.
Phile emendata 72.45.62. et 252.73.
Phile notata 57.41. et 586.69.
Philemon 698.10. et 878.15.
Philetas 170.62.
Philetas, qui Ptolemæi secundi præceptor fuit 503.38.
Philippi Epigrammata 598.42. et 601.10. & 602.13. et 697.2.
Philo Byblius 429.50. et 773.13.
Philo Carpathius 23.73.
Philo Judæus 5.57. et 10.52. et 93.27. et 105.37. & 145.49. et 439.29. et 503.8. et 528.50.58. & 552.43.74. & 553.3.15. & 559.25.31. & 573.51. & 572.50. & 578.74. & 661.26.36. & 729.74. & 879.28.
Philochorus 434.56.
Philostephanus 626.66.
Philostorgius 342.38. et 431.7. et 822.42.
Philostorgius apud me manu-scriptus, edito sæpe emendatior 90.28.
Philostratus 7.16. et 78.70. et 95.64. et 138.55. & 131.3. & 181.40. & 201.29. & 221.51. & 312.38. & 314.27. & 328.30. & 334.57. & 373.37. & 389.60. & 430.53. & 432.52. &c. & 435.45. & 436.3.22. & 439.10. & 680.7. & 704.30.41. & 705.4. & 710.31. & 716.26. & 730.58. & 740.40. & 790.32. & 811.1. & 819.6. & 821.26. & 828.74. & 867.64. & 871.26.
Philostratus emendatus 74.32.
Philoxeni Glossæ 42.23. et 90.41. et 159.1. & 276.13. & 323.62. & 455.6. & 546.62. & 633.8. & 635.68. & 688.30.
Philoxeni Glossæ emendatæ 682.39.
Plegon Trallianus 834.57.
Phlegon emendatur 835.25.
Phocylides, aut quisquis est 512.42. et 513.22. & 519.50. & 595.47. & 600.74. & 630.8.
Phœnicides 345.38.
Phornutus 6.3. et 434.17.
Photius 7.61. et 30.12. et 77.17. et 271.1. & 313.32. & 384.4. & 680.7. & 700.73. & 704.29. & 705.5. & 738.8. & 795.62. & 810.17. & 833.15. & 843.33.
Photius emendatus 811.2.
Photius notatus 701.3.
Phylarchus 104.66. et 125.44. et 380.16. & 382.20. et 737.30.
Pigres vel Tigres Car in Batrachomyomachia quam Homero tribuunt 524.12. et 653.57. & 658.2. et 666.30.
Pindarus 161.15. et 170.8. et 171.31. et 524.40. et 525.65. et 836.68.
Pindari Scholiastes 84.10. et 141.3. et 171.32. et 300.55. et 839.15.
Pirke Aboth 500.64. et 841.35.
Piscator 538.10.
Pisidas, aut ut alii Cyrillus Alexandrinus 24.5. & 295.9. & 310.5.6. & 318.56. & 444.2. & 453.57. & 465.73. & 468.19. & 470.57. & 477.15. & 515.71. & 516.6. & 589 2. & 596.38. 604.55. & 610.43. & 691.51. & 710.19. & 825.6.
Pisidas apud Suidam 175.9.
Pisidæ Interpres notatus 453.67.
Plato 125.22. et 327.22. et 349.61. et 352.1. & 372.56. & 388.17. & 599.67. & 882.8.50.
Plato in Politico 79.30.
Plato emendatus 64.56.
Plato Comicus 644.59.
Plautus 47.6. & 88.25.28. & 90.47.55.53. & 94.66. & 146.71. & 142.51. & 165.32. & 221.6. & 232.41. & 245.73. & 309.30. & 440.25. & 499.25. & 526.18.20. & 527.2. & 534.66. & 623.11. 627.16. & 632.73. & 649.26. & 692.32. & 704.44. & 712.54. & 617.46. & 772.33. & 796.67. & 880.73. & 882.29. &c.
Plinius 3.44. et 4.46. et 10.66.68. et 14.31. & 15.61. & 21.67. & 22.71. & 25.5.11. & 29.50.61.70. & 33.24. & 39.21. & 40.53.56. & 49.27. & 50.46.48. & 56.9.50. & 61.70.72. & 62.5. & 67.17.31.61. & 65.44.55. & 66.54.59.68. & 71.31. & 72.8.73 & 74.50. & 76.25. & 78.29. & 79.33. & 88.9. 89.23. & 90.60. & 93.55. & 98.15.42. & 100.55. & 103.43.72. & 104.3.33. & 107.16. & 112.45. & 116.61.66. & 120.61.68. & 130.52. & 131.6. & 132.51. & 133.72. & 138.61. & 141.2.5.33.70. & 142.74. & 154.72. & 164.54. & 166.2. & 168.54. & 173.31.42. & 175.66.67. & 178.52. & 185, 57. & 187.32.34.37.40.41.43.45. & 186 43.50. & 188.69. & 195.21.30. & 197.20.40. & 199.63. & 202.6. & 207.54. & 208.53. & 228.46. & 229.6. & 236.56.68. & 237.38. & 240.56.58. & 242.13. & 243.47. & 244.38.57. & 245.63. & 246.44. & 248.77. & 258.21. & 259.28. & 261.56. & 262.8. & 268.68. & 270.9. & 273.64.74. & 275.59. & 278.28. & 281.38. & 284.17.60.67.71. & 287.11. & 293.30. & 294.6.61. & 296.15.21. & 300.42. & 301.63. & 302.29. & 395.13. & 306.26.60. & 307.23.25. & 308.41. & 309 28. & 312.5.24.27. & 313.63.71. & 314.7. & 316.5. & 319.32.49. & 320.4. & 323.20.62.65. & 327.34. & 328.28.70. & 329.72. & 331.11. & 332.55.66. & 334 36. & 335.67. & 337.25. & 342.27.44. & 348.29. et 363 15. et 365.29. et 371.39. et 374.55. et 376.13. et 381.26. et 385.48. et 388.26.49. et 390.74. et 394.20. et 400.55. et 401.16.62. et 402.22. et 406.17. & 410.1.27. et 412.49. et 413.66.72. & 414.27.29.31.36. et 415.21. et 418.14. et 429.26. et 430.41. et 431.41. et 432.45. et 433.24.25. et 436.42.60. et 437.45. et 438.47. et 443.35.67. et 445.7. & 446.32. et 448.54. et 449.21. et 450.15. et 461.67. et 462.20. et 463.28. et 468.70. et 469.19. et 470.56. et 472.1.23.35. et 473.69. et 475.62. et 476.8.12. et 478.27. et 479.21.68. et 484.66. et 485.4.8. et 487.3.9. et 490.32.35. et 491.23.25. et 500.10.15.51.60. et 503.12. et 504.7.27.57.61. et 506.44. et 507.28.30. et 508.26. et 509.59. et 515.9. et 521.48.52.53. et 524.62. et 516.8.51. et 527.20.62. & 528.22.30. et 532.58.66.72. et 533.11. et 439.39.49.66. et 540.18.23.54.65. et 543.23.50.61. et 544.2. et 546.49. et 547.56. et 548.1. et 553.15. et 557.31. et 564.18. et 566.54.57. et 570.25.26.28. et 577.44.66. et 578.54. et 580.38. et 583.37. et 584.70. et 587.27. et 588.35. et 592.1. et 596.34.63. et 596.5. et 597.32.35. et 598.41.57. et 600.22. et 601.33. et 602.38. et 603.73. et 605.6. et 606.19. et 607.7.28. et 608.66 et 614.36. et 616.9.71. et 623.16.33. et 624.40.54.68. et 626.50. et 627.5. et 635.1.42.58. et 636.69. et 637.49.65. et 638.50. et 640.69. et 641.47. et 642.49. et 647.25.31. et 649.26. et 650.53.57. et 654.27. et 661.63. et 666.45.65. et 672.60. et 679.58. et 681.69. et 682.49. et 684.41.60. et 685.11.28.34. et 687.7.40.71. et 690.57.61. & 692.39.47.51.53. & 696.57.68. & 700.6. & 701.5.39. & 702.12.41. & 704.26. & 705.1. & 706.9. & 707.35. & 709.36 & 710.17. & 716.44.58.60. & 719.16. & 721.54. & 723.18.22. & 724.18. & 725.38. & 726.4.24.60. & 729.9.19. & 731.5.7. & 732.12.71. & 734.6. & 735.24.26.28.31.33.36.40.47.60.63. & 736.1.10.14.20.42. & 737.47.50.61. & 743.34. & 744.60. & 749.70. & 750.16.20.60. & 751.16. & 755.22.54. & 756.63.68. & 757.51.56. & 759.70. & 760.7. & 762.21.32.33. & 765.16. & 770.23.61. & 771.37.40.72. & 775.4.51. & 777.5. 778.8.32. & 782.27.37.61. & 783.69. & 785.35. & 788.2. & 789.26. & 790.30. & 793.43. & 794.7. & 796.60.64. & 803.54. & 804.1.12.69. & 808.19.20. & 811.10. & 812.2. & 815.23. & 817.66. & 818.6. & 820.9.16. & 821.9.52.62. & 822.1.14.28.33. & 832.60. & 834.53. et 838.36. et 839.66. et 843.27.54.63. 846.12. et 850.60. et 860.39. et 861.27.30.38. et 864.30.47. et 867.39. et 869.13.19.58. et 871.26. et 872.13.23. et 874.24.29.61.70. et 876.9.44. et 878.49. et 879.10.48.57. et 880.6. et 882.41.43.67. et 884.14. 886.71.
Plinius emendatus 163.61. et 271.13.56. et 585.1. et 723.37. et 726.28.
Plinius notatus 133.30. et 726.24. et 803.64.
Plinius & Frontinus dissident 15.62.
Plinius Junior 152.54.
Plutarchus 2.16.20. et 3.54.74. et 29.72. et 31.57. et 40.36.63.67. et 49.17.23.38.49. et 52.11. et 62.64. et 65.23. et 67.74. et 70.50. et 73.63. et 76.29. et 87.7. et 95.21. et 111.66. et 126.19. et 134.54. et 139.1. et 160.29. 171.33. et 178.48.54. et 179.22. et 180.7. et 184.34. et 219.10. et 220.27. et 236.58. et 237.5. et 242.45. et 244.36. et 284.48.49. et 295.20.54. et 308.10.13.55. et 309.3.6. et 310.33. et 314.28. et 317.46.71. et 328.65. et 358.13. 370 53. et 372.29. et 379.31. et 383.52. et 389.58. et 393.63. et 434.64. et 438.61. et 448.36.40.46. et 490.64. et 494.23. et 503.15. et 512.34. et 515.62. et 526.52. et 528.7.49. et 529.11. et 530.19. et 541.49. et 543.49. et 548.58. et 553.52. et 557.8. et 560.73. et 564.72. et 583.40. et 588.37. et 592.4. et 594.24. et 595.23. et 596.13. et 600.9.20.34.65. et 603.68. et 608.67. et 617.63. et 626.61. et 645.28. et 652.13. et 687.38. et 700.37.56. et 737.20. et 756.12. et 757.36. et 760.10. et 770.60. et 774.56. et 775.57.59. et 578.56. et 821.6. et 828.2. et 834.44. et 836.13. et 840.7.29. et 864.25. et 871.59. et 880.16.31. et 88.11.
Plutarchus emendatus 701.42.
Plutarchus notatus 671.21. et 820.14.
Plutarchus de fluminibus 370.63.
Edwardus Pocokius 169.30.
Edwardus Pocokius laudatus 722.6.
Poeni 7.25.
Poetæ veteres anonymi 107.22. et 469.52. et 523.63. *Vide plura in Anonymus.*
Poggius 822.58.
Politiani Miscellanea 772.73.
Pollux 13.2. et 43.49. et 55.16.52. et 65.16. et 69.73. et 79.30. et 121.16. et 143.42. 211.56. et 228.72. 396.43. et 455.51. et 523.2. et 533.26. et 587.22. et 640.1. et 643.9 et 644.59. et 698.18. et 733.46.48. et 736.39. et 738.65. et 761.37. et 777.30. et 878.53. et 882.71. et 888.54.
Pollux ter emendatus 281.16. *rursus emendatus* 455.53.
Polyænus 826.59.
Polybius 32.56, et 141.2. et 158.63. et 645.24. et 716.11. et 725.9. et 767.49.62.
Polychronius 326.28.
Polydorus Virgilius 330.59.
Pomarius, vel David de Pomis Hebræus 42.15. et 43.46. et 45.44. et 60.10. et 81.67. et 112 3. et 128.24. et 145.53. et 146.34. et 149.36. et 185.50. et 193.10. et 224.31. et 240.21. et 301.4 et 334.3. et 344.63. et 353.51. et 359.74. et 379.38. et 395.33. et 396.7. et 416.58. et 536.68. et 608.52. et 614.15. et 646.48.60. et 674.51. et 681.51. et 694.73. et 702.20. et 707.50. et 715.5.7. et 721.65. et 727.5. et 731.41. et 736.68. et 740.5. et 804.52. et 808.3. et 818.49. *Vide David* de Pomis.
Pomarius ridiculus 280.67.
Pomponius Pannuceatus 276.1.
Pontanus 512.53.
Porphyrius 21.72. et 23.17. et 184.34. et 198.35. et 490.43. et 756.12.
Porta cœli 423.68.72. et 763.53. et 777.59. et 792.56. et 824.39. *Vide plura in Gersom.*
In Porta cœli *locus emendatus* 85.60.
Posidonius 431.23. et 436.37. et 881.12.14.
Liber Precum *Hebraicus* 115.42.
Primasius 696.55. et 880.69. et 881.3.58.
Priscianus 71.42. et 140.37. et 393.53. et 394.48. et 404.20. et 687.32. et 703 27. et 742.62. et 872.48.
Priscianus emendatus 687.35.

Probus 302. 34. et 596. 60. et 671. 21.
Proclus 64. 65 et 760. 56.
Procopius Historicus 129. 60. et 150. 6. et 210. 49. et 221. 11. et 310. 62. et 499. 57. et 528. 52. et 338. 23. et 610. 15. et 615. 47. et 643. 5.
Procopius Gazæus 36. 49. et 356. 47.
Propertius 23. 8. et 26. 8. et 155. 67. et 219. 52. et 244. 73. et 567. 64. et 732. 52. et 805. 19. et 879. 31.
Prosper 271. 72.
Græca quædam Proverbia 66. 50. et 99. 41. & 264. 51. et 265. 14. et 274. 1. et 514. 67. & 543. 10. et 555. 31. 686. 35. et 636. 8,
Prudentius 308. 74. et 363. 30. et 369. 31. 56. & 373. 48. & 438. 19. & 786. 15. & 871. 64.
Psellus 710. 40.
Psellus emendatus 710. 45.
Ptolemæus 129. 68. & 144. 26. & 186. 17. & 287. 34. 34. & 297. 6. & 641. 49. & 678. 27. & 682. 4. 7. 64. & 686. 23. & 700. 71. & 711. 64. & 807. 49. & 821. 62. & 885. 74.
Ptolemæus emendatus 641. 51.
Ptolemæi regis spurium scriptum de re accipitraria 338. 67.
Publius Syrus 134. 26. & 138. 50 & 243. 51. & 327. 14. & 331. 9. & 334. 53.
Samuel Purchus 771. 64. & 787. 10.
Pythagoras 65. 22.
Pythagoræ Symbola 236. 60.
Pythagoras Geographus 834. 18. & 840. 9.
Pytheas 86. 25.

Q.

Quintilianus 140. 40. & 410. 42. & 772. 71.
Quintilius in Geoponicis 39. 25.
Quintus Smyrnæus 17. 45. & 69. 14. 20. & 162. 15. & 467. 20. & 509. 13. & 541. 50. & 542. 12. 18. 25. & 548. 29. & 783. 27.
Quintus Smyrnæus emendatus 542. 20.

R.

Rabanus Maurus 538. 8.
Ramnusius 821. 62.
Razis 98. 44. & 199. 72. & 226. 28. & 585. 55. & 753. 19. & 806. 53.
Regino Abbas 609. 51.
Remigius Altissiodorensis 447. 45. & 475. 67. & 479. 14.
Rodericus Toletanus 784. 30.
Rondeletius 692. 7. & 743. 37. & 747. 55. & 748. 4. & 864. 58.
Rondeletius refellitur 807. 47.
Ruffinus 824. 61.
Rupertus 880. 65. & 881. 59.

S.

Emanuel Sa 813. 35.
Emanuel Sa notatus 826. 12.
R. Saadias Gaon 50. 16. & 190. 46 62. & 447. 60. & 579. 52. & 678. 65. & 714. 72. & 812. 48. & 887. 16.
Saadias quid de aquila 167. 24.
De Sabbatho *Tract. Talmudicus* 128. 52. & 224. 14. 292. 46. & 445. 57. 61. 62. & 527. 41. & 565. 20. & 566. 25. & 574. 67. & 648. 23. & 723. 65. & 724. 28. & 726. 10. & 757. 1. & 791. 65. & 793. 5. 69. & 794. 21. & 883. 49.
Sahibolchili, *id est Autor Artium, cognomen Scriptoris Arabis* 299. 49.
Sadducæi 345. 12.
Said Ben Giabir Arabs 850. 30.
Salmasius 84. 58. & 94. 12. & 141. 27. & 142. 73. & 147. 4. & 294. 9. & 323. 70. & 624. 57. & 683. 43. & 687. 11. & 692. 33. & 726. 55. & 729. 38. & 736. 27. & 811. 20. & 817. 70 & 872. 64. & 874 63. & 875. 13.
Salmasius notatus 45. 61. & 682. 52. & 707. 39. & 771. 46.
Salmasius refellitur 691. 1. &c.
Sallustius 470. 25. & 559. 3.
Salonius 493. 45.
Salvianus 747. 56. & 750. 38.
Samaritanus Interpres 185. 68. & 189. 53. & 211. 34. & 212. 49. & 263. 30. & 274. 9. 11. & 281. 30. & 287. 64. & 291. 49. & 326. 12. & 398. 47. & 416. 44. & 532. 17. & 679. 36. & 885. 49.
Samaritanus constanter legit הראה *per* daleth 192. 11.
Samaritanus aliter legit, & fortasse rectius 452. 26.
Samaritanus emendatus 628. 44.
Samaritanus notatus 300. 28. & 659. 22.
Samaritanus codex 211. 31.
Samaritanorum liber Josuæ adulterinus 15. 39.
Samonicus 33. 24. & 197. 30. 34. 37. & 305. 74. & 306. 29. & 527. 22. & 620. 7. & 633. 4. & 735. 9. & 832. 56. & 876. 46.
R. Samuel 292 47.
R. Samuel Chopçai filius 664. 30.
Sanhedrin *Tract. Talmudicus* 112. 63. & 383. 56. & 384. 29. & 608. 32. & 699. 49. & 701. 35. & 721. 70. & 818. 19. 70.
In Sanhedrin *Talmudicorum nugæ* 824. 47.
Sanhedrin *Talmudis Babylonici* 109. 56.
Sanchoniathon 62. 42. et 760. 18. et 847. 62. & 773. 13.
Sariph Arabs 625. 15. et 846. 51.
Josephus Scaliger notatus 409. 3.
Julius Scaliger 122. 40. et 129. 43. et 249. 24. et 320. 9. & 329. 50. & 383. 5. & 411. 42. & 415. 47. & 423. 37. 54. & 432. 44. & 433. 7. & 469. 73. & 512. 58. 62. & 564. 59. & 584. 5. & 743. 4. & 759. 37. & 763. 32. & 768. 19. & 771. 6. & 782. 40. & 785. 70. & 816. 33. & 822. 54.
Julius Scaliger notatus 45. 20. 61. et 452. 72. & 501. 4.
Schefferus laudatus 453. 49.
Schenebergerus 750. 9.
Schindlerus 220. 48. et 291. 48. et 416. 66.
Schindlerus notatus 145. 44. et 409. 64.
Scholiastæ nonnulli 310. 69.
Græcus Scholiastes in Psalmos 445. 13.
Scylax 371. 16.
Sedulius 22. 57. et 36. 34.
Seldenus 408. 73.
R. Selomo 1. 18. et 11. 24. et 12. 36. et 17. 44. et 24. 9. et 42. 22. et 47. 22. et 50. 16. et 58. 37. et 60. 9. et 84. 64. et 92. 70. et 105. 32. et 112. 2. 69. et 115. 34. et 118. 48. et 128. 20. et 140. 22. et 149. 31. et 177. 14. et 179. 46. et 196. 1. et 202. 45. et 205. 9. et 227. 45. et 240. 12. et 247. 26. et 263. 44. 53. & 270. 38. et 274. 51. 66. et 289. 70. et 325. 47. et 334. 6. et 359. 73. et 379. 43. et 383. 63. et 385. 71. et 395. 31. et 400. 65. et 404. 62. et 407. 56. et 415. 7. et 416. 58. et 421. 61. et 444. 53. et 451. 25. et 458. 37. & 466. 74. et 493. 59. et 464. 44. et 497. 59. & 499. 8. 15. et 509. 47. et 518. 16. 52. et 527. 37. et 528. 38. et 531. 62. et 532. 22. et 536. 69. 74. et 554. 11. et 558. 11. et 577. 1. & 581. 44. et 604. 33. et 606. 9. et 612. 51. et 614. 14. et 626. 21. et 634. 46. et 642. 60. et 644. 43. et 646. 37. 48. et 655. 58. et 657. 73. et 658. 60. et 659. 1. et 660. 30. et 668. 29. et 674. 51. et 681. 53. et 689. 8. et 690. 6. et 694. 73. et 713. 27. et 717. 55. et 720. 23. 74. et 727. 8. et 731. 48. et 736. 70. et 737. 6. et 777. 28. et 784. 35. et 786. 48. et 802. 28. et 804. 52. et 807. 67. et 818. 45. et 842. 21. et 846. 6. et 855. 57. et 876. 73. et 885. 37. et 887. 15. 27.
R. Selomonis fabula 171. 72.
R. Selomo notatus 18. 5. 8. et 81. 25.
R. Selomo sibi non constat 87. 62.
Semoth Rabba 120. 11. 16. et 131. 38. et 656. 34. et 657. 4. 11. et 658. 28. 68. et 660. 37. 64. et 663. 4. et 664. 70. et 665. 60. et 666. 59. et 667. 21. 39. et 668. 31. et 875. 23.
Semoth Rabba *emendatur* 958. 71.
Seneca 10. 63. et 40. 46. et 64. 27. 31. 35. 39. et 71. 2. et 131. 25. et 143. 26. et 174. 28. et 185. 6. et 197. 26. et 219. 62. 65. 69. et 285. 15. et 309. 71. et 364. 39. et 387. 52. et 338. 55. et 389 44. et 422. 65. et 480. 23. et 512. 73. et 546. 31. et 581. 19. et 640. 40. et 715. 35. 38. et 716. 62. et 731. 68. et 732. 67. et 785. 48. et 837. 33. et 881. 40.
Seniores Interpretes 345. 49. et 351. 74. et 359. 54. et 376. 48. et 381. 2. 4. et 580. 67. et 646. 23. et 698. 73. et 712. 31. et 745. 33. et 759. 3.
Seniores aliter legerunt 531. 8. et 565. 18. *plura vide in* Græci.
Serapion 703. 49. et 711. 53. et 715. 10. et 736. 72. et 806. 54. et 864. 19.
R. Serira Gaon 344. 62.
Servius 9. 25. et 14. 8. et 141. 13. 25. 36. et 226. 72. et 237. 17. et 267. 40. et 290. 64. et 314. 12. et 324. 6. et 429. 60. et 434. 16. et 474. 16. et 494. 11. 503. 30. et 507. 66. et 521. 35. 36. et 523. 44. 45. et 526. 33. et 543. 53. et 546. 57. et 637. 38. et 704. 12. et 728. 74. et 738. 4. et 759. 23. 24. et 795. 6 et 798. 55. et 826. 17. et 839. 14. et 864. 10. et 872. 6. et 874. 65. et 880. 53. et 881. 46. 61. et 883. 19.
Servius emendatus 141. 36.
Servius notatus 208. 51. 59. et 213 46. et 883. 20.
Sextus 199. 71. et 306. 15. 42. 69. et 307. 23. et 312. 31.
Sextus Empiricus notatus 97. 72.
Sextus philosophus in Pyrrhonianis hypothesibus 318. 1.
Sibyllina Carmina 220. 2.
Sidonius Apollinaris 20. 55. et 65. 11. et 174. 36. et 271. 74. et 272. 8. 10. et 315. 55. et 600. 44. et 616. 27. 32. et 648. 20. et 652. 4. et 725. 30. et 735. 19. et 790. 6.
Sigebertus 477. 70. et 481. 56.
Sigismundus 763. 23.
Silius 186. 17. et 269. 36. et 308. 68. et 318. 6. 10. et 387. 34. et 389. 46. 49. 54. et 393. 57. 46. 61. et 420. 34. et 529. 42. 65. et 694. 51. et 715. 30. et 827. 10. et 871. 36.
Simmiæ Ara 743. 62.
R. Simon 14. 65.
Simon Majolus Vulturiacensis Episcopus 449. 23.
Simonides 66. 16. et 513. 16.
Simonides emendatus 861. 45.
Simplicius 595. 3.
Sixtus Senensis 35. 56.
Solinus 72. 12. 15. 74. et 73. 10. 38. et 74. 53. et 75. 69. et 76. 27. et 98. 17. 42. et 103. 40. et 104. 34. et 107. 19. et 120. 63. et 131. 9. et 177. 4. et 281. 39. et 323. 67. et 327. 35. et 328. 72. et 331. 14. et 334. 56. et 342. 37. et 353. 32. et 394. 25. 29. et 398. 15. et 401. 64. et 402. 23. et 405. 41. et 406. 19. 38. et 412. 50. et 413. 71. et 417. 27. et 422. 15. et 423. 10. et 436. 26. 490. 30. et 500. 46. et 540. 60. et 598. 60. et 684. 46. 60. et 699. 72. & 701. 48. et 715. 44. et 729. 20. 40. et 731. 10. et 756. 63. et 757. 59. et 759. 71. et 770. 24. 63. et 775. 5. et 777. 6. et 778. 10. et 781. 67. et 784. 51. et 790. 30. et 794. 48. 70. et 811. 10. et 817. 66. et 843. 56. 64. et 844. 36. & 874. 4. et 879. 17.
Solinus notatus 405. 54. et 697. 70. et 816. 8.
Sophianus Arabs Abinæ filius 602. 24.
Sophocles 14. 10. et 24. 64. et 278. 17. 18. et 367. 40. et 375. 57. et 396. 32. et 422. 71. et 545. 57. et 705. 26. et 872. 25.
Sophoclis Scholiastes 320. 48. et 759. 19.
Soranus in vita Hippocratis 506. 8.
Sostratus de Animalibus 547. 53.
Sota *Tract. Talmud.* 263. 66. et 264. 23. & 419. 51. et 480. 18. et 841. 63. et 842. 17.
Sotion in Geoponicis 540. 18. et 547. 1.
Sozomenus 621. 5.
Speusippus 311. 3.
Spitillus 386. 17.
Statius 10. 2. et 64. 47. 53. et 79. 47. et 95. 60. et 133. 22. 58. et 244. 27. et 285. 12. et 342. 47. et 483. 67. et 511. 32. et 519. 61. et 524. 37. et 527. 54. et 731. 71. et 732. 61. 64. & 765. 37. et 783. 14. et 789. 73. et 871. 55. et 881. 5.
Statyllius Flaccus 368. 31.
Stellæ Columba 36. 60.
Stephanus 33. 2. et 63. 30. et 129. 74. et 162. 11. et 186. 18. et 318. 29. et 324. 3. et 371. 16. et 384. 32. et 501. 60. & 513. 35. & 532. 67. & 539. 74. & 569. 37. & 588. 28. & 594. 68. & 623. 66. & 725. 8. 633. 5. & 756. 10. & 773. 16. & 781. 24. & 788. 71. & 796. 7. & 809. 21. & 816. 8. & 835. 34. & 842. 42. & 883. 36.
Stephanus emendatus 641. 43.
Stesichorus 66. 14.
Strabo 12. 18. 30. 32. & 71. 49. & 77. 20. & 131.

131. 13. 65. et 132. 20. et 144. 26. et 171. 33. et 199. 15 et 221. 53. et 225.60. et 260. 1. et 281. 38. et 293. 25. et 331. 34. et 358. 7. et 382. 48 et 383. 25. et 387. 25. et 390. 20. et 394. 33. 48. et 411. 64. et 412. 43. 62. et 413. 25. et 431. 22. 72. et 433. 21. et 450. 4. et 463. 60. et 487. 14. et 490. 26. et 521. 51. et 530. 6. et 531. 1. et 533 22. et 541. 42. et 557. 35. 37. et 559. 50. 62. et 567. 31. & 571. 41. et 579. 60. et 598. 61. et 599. 6. & 622. 72. et 623. 33. 46. 66. et 634. 72. & 635. 10. et 636. 56. et 649. 47. et 662. 29. et 637. 59. et 687. 45. et 699. 65. et 703. 12. et 705. 27. et 707. 1. et 709. 44. et 715. 17. et 717. 18. et 756. 10. et 763. 3. et 764. 47. et 765. 6. et 780. 68. et 781. 43. et 788. 9. 20. et 789. 11. et 790. 32. et 792. 22. et 795. 53. et 796. 7. et 815. 50. 57. 63. et 816. 8. et 839. 43. 64. et 871. 31. et 879. 4. et 880. 11. et 883. 36. & 884. 11.

Strabo emendatus 540. 42. 48.

Strato 221. 28.

Stobæus 312. 13. et 449. 56. et 513. 16. et 700. 47.

Succa *Tract. Talmud.* 42. 72. et 608. 25.

Suetonius 19. 2. et 94. 63. et 196. 54. et 358. 12. et 431. 13. et 587. 31. et 616. 22. et 685. 58. et 864. 34. et 881. 67.

Suetonius emendatus 515. 30.

Suidas 24. 69. et 25. 3. et 42. 23. et 49. 15. & 55. 18. 61. et 63. 55. et 72 25. et 79. 7. & 104. 8. 9. et 136. 71. 72. 75. et 142. 5. et 149. 60. et 153 67. et 154. 52. et 175. 12. et 180. 24. et 181. 32. et 204. 70. et 213. 28. et 221. 13. et 222. 31. 46. et 264. 44. et 265. 40. & 274. 1. 278. 34. et 302. 12. et 324. 52. et 327. 68. et 329. 67. et 349. 63. et 365. 6. et 367. 24 et 381. 67. et 382. 8. et 381. 31. et 385. 68. et 386. 68. et 397. 57. et 449. 41. et 450. 43. et 452. 39. et 455. 51. et 499. 40. et 503. 39. et 523. 67. et 524. 43. et 533. 31. et 539. 74. et 553. 62. et 565. 71. et 587. 20. et 595. 3. et 612. 36. et 623. 39. 67. et 629. 63. & 637. 44. & 643. 5. 16. & 654. 31. & 659. 57. & 692. 28. & 729. 28. & 730. 25. & 735. 22. 737. 67. & 738. 58. & 746. 42. & 759. 15. & 761. 4. 29. & 777. 20. & 780. 14. & 822. 23 & 861. 58. & 862. 18. & 872. 63. & 876. 1. & 884. 66. & 886. 54. & 888. 52.

Suidas emendatus 43. 55. et 132. 66. et 218. 69. et 370. 19. et 452. 40. et 885. 14.

Suidas notatus 65. 73. et 518. 63

Suidæ error 175. 70.

In Suida proverbium de columbæ simplicitate 22. 9. 14.

In Suida poeta vetus 90. 27.

Suleiman Ben Hasan 751. 66.

Sulpicia 542. 41.

Sulpicius Severus 210. 41. et 382. 8. et 393. 72. et 745. 8. 39.

Surianus Monachus notatus 489. 32.

Surius 445. 48. 621. 16.

Matthæus Sylvaticus 45. 1. 61. *vide Pandectarium.*

Sylvius 685 11.

Simeon Sethi 70. 24. et 139. 46. et 266. 25. & 888. 69.

Symmachus 140. 31. et 142. 7. et 221. 14. et 238. 51. et 256. 71. et 272. 72. et 274. 37. 40. & 321. 60. et 324. 61. et 325. 11. 14. 20. et 387. 40. et 454. 66. et 484. 32. et 612. 26. et 628. 46. et 646. 30. et 650. 24. et 649. 30. et 681. 31. et 729. 60. et 745. 43. et 759. 4. et 766. 73. et 799. 33. et 831. 25.

Symmachus emendatus 57. 73. et 117. 58. & 325. 5.

Symmachi jocularis error 60. 21.

Symposius 349. 73. et 350. 20. et 604. 60. & 670. 49.

Symposius emendatus 72. 22.

Synesius 86. 29. et 120. 50. et 717. 8. 817. 63.

Sexta Synodus anno 681. 609. 27.

Syrus 1. 17. et 7. 24. et 35. 46. et 90. 11. et 125. 64. et 212. 49. et 238. 55. et 253. 63. et 254. 12. et 261. 26. et 274. 8. 18. et 279. 55. & 281. 50. et 286. 69. et 291. 49. et 292. 39. et 297. 51. et 326. 22. et 333. 28. et 344. 07. et 359. 59. et 365. 51. et 369. 50. et 379. 36. et 383. 12. et 384. 27. et 398. 30. 59. et 399. 49. 61. & 426. 18. &c. & 436. 18. & 444. 7. & 454. 66. & 459. 42. & 471. 49. 55. & 493. 40. & 505. 31. & 532. 16. & 533. 45. & 535. 8. & 605. 60. & 607. 61. & 613. 50. & 628. 46. & 634. 49. & 644. 53. & 646. 21. & 663. 72. & 681. 43. & 689. 1. & 696. 32. & 739. 16. & 758. 32. & 765. 7. & 766. 71. & 783. 50. & 785. 21. & 804. 34. & 878. 30. & 880. 36. & 884. 28. & 887. 20.

Syrus aliter quam Hebraicè 210. 29.

Syrus Hebræum verbum ex Syra dialecto aliter explicavit 520. 54.

Syrus aliter legit 140. 28. & 200. 48. & 404. 11. & 439. 19. & 495. 4. 72. & 507. 47. 58. & 773. 36. & 883. 92.

Syra lectio 799. 40.

Syra versio notata 165. 41. et 166. 34. et 830. 62.

Syri interpretis error perridiculus 169. 26.

Syrus emendatus 773. 7. 38. & 873. 11.

In Syro alæ aquilæ pro alis auroræ 171. 49.

Psalmorum editio Syro Arabica 554. 35.

T.

Tabranius historicus Arabs 478. 33.

Tacitus 180. 34. & 723. 15. & 817. 72. & 822. 2. 30. & 835. 31. & 867. 10. 46. & 869. 15.

Talmud Hierosolymitanum 160. 17.

Talmudici 10. 16. & 134. 60. & 163. 26. & 189. 51. & 354. 36. & 361. 10. & 448. 68. & 471. 52. & 481. 28. & 566. 45. 67. & 689. 7. & 847. 3.

Talmudici de Hasmal 876. 57.

Talmudici notati 41. 28.

Talmudis Glossa 636. 68.

Talmudis editio ultima notata 800. 64.

Talmudici, Syri, & Hebræi recentiores notati 300. 25.

Talmudis locus emendatus 819. 1.

Talmudis locus emendatus & explicatus 163. 26.

Tamerlanis historia Arabica 792. 59.

Tanchuma 659. 68.

Tardivus apud Gesnerum 335. 46. 49.

Petrus Teixeira 386. 32. & 675. 10. 14. & 678 25. & 686. 17. & 790. 73.

Terentius 255. 56.

Tertullianus 22. 55. & 23. 37. & 32. 20. 71. & 35. 25. & 36. 13. & 49. 6. & 50. 15. & 137. 58. & 138. 43. & 166. 66. & 243. 47. & 248. 68. & 259. 35. 69. & 310. 58. & 359. 24. & 369. 54. & 437. 12. & 472. 45. & 487. 25. & 512. 51. & 525. 35. & 530. 48. & 582. 21. & 600. 50. & 634. 9. & 635. 73. & 637. 66. 70. & 638. 59. & 640. 37. 49. & 643. 51. & 644. 23. & 645. 36. & 683. 30. & 685. 72. & 817. 60. & 819. 65. & 824. 60. & 871. 40. 43.

Tertullianus notatus 582. 23.

Thargum 715. 8.

Thargum Hierosolymitanum 679. 32. *vide Chaldæa aut Jerosolymitana paraphrasis.*

Thaugidius 862. 68.

Themistius 768. 71.

Themithemi 606. 48.

Theocritus 12. 67. & 18. 42. & 53. 38. & 55. 41. & 64. 4. & 78. 31. & 107. 43 & 142. 10. & 220. 21. & 440. 21. & 476. 48. 56. & 474. 25. & 450. 6. & 499. 23. & 509. 73. & 524. 29. & 531. 25. & 581. 10. & 670. 66. 797. 11. & 799. 60. & 828. 52. & 862. 42.

Theocriti Scholiastes 219. 34. & 476. 55. & 581. 14. & 861. 37.

Theocriti Scholiastes notatus 78. 35.

Theodoretus 13. 28. & 18. 57. & 21. 44. & 24. 1. & 50. 65. & 60. 26. & 90. 64. & 103. 12. & 149. 47. & 150. 5. & 153. 4. & 154. 52. & 164. 42. & 167. 4 & 200. 39. & 204. 48. & 215. 43. & 216. 21. & 221. 11. & 222. 50. & 385. 63. & 389. 63. & 407. 48. & 427. 64. & 448. 8. 11. & 466. 54. & 473. 71. & 474. 62. & 477. 44. & 478. 13. & 480. 16. & 481. 18. & 483. 32. & 499. 48. & 511. 16. & 512. 18. & 528. 52. 62. & 538. 22. & 541. 13. 16. & 549. 52. 60. & 566. 33. & 572. 72. & 573. 8. 48. & 583. 22. & 586. 1. & 604. 10. & 612. 69. & 661. 12. & 729. 62. & 730. 6. & 745. 41. 45. & 758. 45. & 840. 43. & 871. 45. & 885. 68. & 886. 15.

Theodoricus 867. 12.

Theodorus Heracleensis 164. 45.

Theodorus, vel Diodorus potius Tarsensis Episcopus 313. 33. 38.

Theodotio 49. 62. et 117. 34. et 134. 51. 56. & 221. 15. & 272. 70. & 321. 61. & 480. 22. & 484. 32. & 580. 66. & 612. 27. & 615. 46. & 646. 27. & 714. 35. & 74. 544. & 887. 21.

Theognis de Rhodiorum Sacrificiis 66. 19.

Theon in Aratum 66. 26. et 72. 36. et 212. 62. et 637. 30.

Theophilus Antiochenus 492. 55.

Theophrastus 3. 45. et 29. 46. 52. 68. et 50. 30. 35. & 66. 66. & 88. 8. 37. & 125. 31. & 141. 7. & 142. 56. 61. & 221. 35. & 227. 68. & 242. 13. & 246. 39. & 315. 71. & 316. 1. & 364. 11. & 365. 31. & 387. 24. & 440. 18. & 444. 72. 445. 5. & 448. 22. & 469. 21. 55. 66. & 539. 69. & 569. 53. 55. 70. & 570. 9. 15. 18. & 571. 4. & 577. 43. & 584. 72. & 616. 60. & 622 62. 68. & 626. 44. & 682. 44. & 683. 11. & 687. 3. 39. & 690. 73. & 692. 57. & 696. 37. & 698. 8. 30. 54. & 702. 10. & 709. 36. & 712. 43. & 715. 13. & 723. 44. & 737. 53. & 743. 35. & 762. 32. & 764. 74. & 820. 8. & 821. 16. & 842. 63. & 876. 8.

Theophrastus emendatus 365. 39. et 469. 24.

Theophrasti lectio asserta contra Salmasium 691. 1. &c.

Theophylactus 21. 46. et 24. 4. et 123. 11. & 314. 71. & 488. 61. & 489. 24. & 613. 46. & 631. 30. & 643. 72. & 744. 1. & 745. 41. 50. 815. 10.

Theophylactus emendatus 55. 2. 7.

Theophylacti error 176. 2.

Theophylactus Simocatta 310. 64. et 490. 68.

Thomas 35. 54. et 356. 51. et 518. 72.

Thomas notatus 356. 63.

Thuanus 189. 39. et 266. 58. 70. et 267. 2. & 269. 12. et 289. 55. et 369. 22. et 479. 45. & 816. 53.

Thucydides 53. 9. et 135. 18. et 420. 26. et 533. 36.

Tibullus 5. 66. et 44. 1. et 57. 5. et 155. 65. & 389. 34. et 529. 22. et 624. 32. et 732. 9.

Tigres; vide Pigres.

Godefridus Tilmannus 513. 53. et 867. 33.

Timo apud Laertium 147. 11. et 290. 47.

Timocles Syracusanus. Vide Orpheus.

Tiphasius Arabs de discrimine Lignorum 741. 13.

Titinnius Setina Comicus 276. 3. et 558. 74.

Tobias Hebraicus manuscriptus 749. 17.

Tobias Hebræus Fagii 749. 31. 41.

Tobias Hebræus Munsteri 749. 40.

Tobias Syrus 749. 28. 53.

Adrianus Toll 697. 37.

Tostatus 29. 7.

Trebellius Pollio 13. 7. et 765. 72. et 876. 50.

Tremellius 220. 48. et 345. 29.

Trogus 539. 41. et 724. 16. et 740. 60.

Trophilus 449. 58.

Tryphiodorus 548. 24. et 549. 7.

Tsemach *David* 6. 49.

Tubero 431. 40.

Turcarum Imperator Nariciis 193. 11.

Turnebus 90. 62. et 391. 2. et 683. 42.

Turnebus notatus 530. 45.

Turnerus 53. 44. et 195. 24. et 295. 48. et 329. 61.

Turrianus 819. 34.

Tymnæus 514. 14.

Tzetzes 3. 5. et 4. 30. 59. et 12. 9. et 64. 68. et 71. 19. et 73. 73. et 76. 46. et 135. 15. et 163. 6. et 201. 29. et 310. 45. 68. et 320. 53. 56. et 386. 64. et 431. 71. et 474. 18. et 494. 26. et 614. 29 et 586. 25. et 589. 10. et 596. 54. et 597. 44. et 614. 41. et 627. 2. et 637. 44. et 654. 1. et 670. 58. et 688. 6. et 691. 60. et 770. 26. et 778. 45. et 839. 17. et 882. 68.

Tzetzes uterque 766. 58.

Tzetzes emendatus 883. 28.

Tzetzes notatus 3. 28. et 12. 16. et 19. 45. et 176. 7. et 654. 9.

V.

Vajekra Rabba, *cujus autor R. Nachmani floruit circa* annum Christi 300. 7. 11. et 29.

29.8. & 131.74. & 384.30. & 568. 56. & 689.49. & 724.41. & 855.54.
Vajekra Rabba *mutilatus* 129.6.
Valerii Flacci Argonautica 24.57. et 219. 22. & 314.57. & 434.47. 50. & 580.23. & 699. 66. & 760. 38. et 764. 43. et 783.24.
Valerius Maximus 431.41. et 524.62. et 581. 54. et 840. 20.
Valeriola 470.67. et 472.48.
Franciſcus Valleſius 253.30. et 748.62.
Franciſcus Valleſius refellitur 749.4.
Varro 9.30. et 11.50. et 24.45.46. et 39.13. 20. et 40.51. et 49.30. et 51.55. et 56.40. et 104.29. et 107.10.12. et 132.49. et 133. 70. et 134.1. et 137.55. et 139.18. et 159. 48. et 196.32. et 242.47.56. et 276.6. & 330.40. et 348.56. et 349.44. et 352.2. & 393.52. et 394.47. et 404.20. et 410.24. 38. et 502.74. et 503 3. et 504.3.5. & 513.41. et 528.27. et 539.40.67. et 540. 18. et 543.42. et 559.4. et 590.30. et 594. 59. et 647.19. et 650.51. et 651.9. et 658. 7. et 661.64. et 704.44. et 786.43. et 826. 18. et 872.30.
Ludovicus Vartomanus 32.10. & 130.46. & 684.9 & 686.17. & 699.59.
Vatablus 421.60.
Vectius 196.30.
Vegetius 420.37. & 645.38. & 687.10. & 751. 38.
Velleius Paterculus 358.9.
Venantius 732.54. *Vide Lactantius.*
Veterum multis impoſuit mala verſio 56.59.
Verſiones vernaculæ 238.73.
Cornelius Vicman 607.23.
Victor Antiochenns 631.12.
Claudius Marius Victor in Geneſim 32.36.
Victorinus Pictavienſis 696.55.
Vilalpandus 439.13.
Vincentius in Doctrinali 15.34. & 296.28. & 301.44. & 325.69. & 336.33. & 743.2. & 752.22. & 755.44. & 768.42. & 777.54. & 814.19. & 823.34. & 841.69.
Vincentius notatus 418.19.
Vir doctus de Galli cantu 124.20.
Vir doctus in Epiſtola ad Geſnerum 296.46.
Vir doctiſſimus & piiſſimus 480.9.
Vir doctus & pius notatus 762.40.
Vir valde doctus notatus 821.6.
Virgilius 9.29. & 12.59. & 14.6.42. & 17. 55. & 18.73. & 30.26. & 32.42.45.48.50. & 50.56. & 69.41. & 70.62. & 71.26. & 73. 15.35. & 78.39. & 101.68. & 141.9.15. 43. & 155.17.70.73. & 174.13. & 176. 70. & 216.69. & 226.70. & 237.14. & 254.48. & 267.28. & 269.9. & 285.8. & 313.23. & 314.47. & 330.9. & 370.51. & 377.61. & 378.36. & 380.32 & 387. 31. & 389.38. & 390.27. & 391.29. & 393.33. & 414.24. & 420.31. & 422.26. & 424.3. & 454.73. & 467.44. & 468.25. 28.31.33.36.38. & 473.55.59. & 503. 61. & 504.34. & 506.53.61. & 507.63 & 509.6. & 516.16. & 519.57. & 520.6. & 521.32. & 523.42. & 526.30. & 530. 44.65. & 531.30. & 544.7. & 545.67. & 546.21. & 549.15. & 555.28. & 561.30. & 564.44.46. & 592.30. & 596.6. & 603. 71. & 617.55. & 637.30. & 666.2. & 688. 27. & 692.29. & 695.32.57. & 702.40. & 705.16. & 711.2. & 728.68.71. & 731. 61. & 732.26.30.48.50. & 759.22. & 762.66. & 770.15.17. & 783.41.44.50. & 786.58. & 798.52.56.58.60. & 801. 52. & 838.40. & 839.47.53. & 881.5. & 882.24.
Virgilii Catalecta 58.20.
Vitalis de ſignis cœleſtibus 636.22.
Jacobus Vitriacus notatus 489.32.
Vitruvius 199.10. et 594.64. et 624.36. et 627. 15. et 645.47. et 729.13. et 732.6. et 735.15. et 794.34.
Joannes Vitus 750.35.
Ludovicus Vives 860.33.
Ulpianus 874.65.
Umbricius 309.29.
Volaterranus 780.17.
Vopiſcus 95.38. et 226.4. et 229.49 et 616. 26. et 738.11.
Gerardus Voſſius 527.11.
Iſaacus Voſſius 180.37. et 278.73. et 355.60. et 775.12.
Uranius apud Stephanum 733.5. et 737.74.
Vulgatus interpres 101.34. et 125.63. et 221. 15. et 256.35. et 321.57. et 345.50. & 376.74. et 379.36. et 381.2.6.9. et 398. 28. et 417.28. et 444.63. et 447.72. et 455. 7. et 612.41. et 618.50. et 446.24. et 831. 34. et 878.26. et 881.2.
Vulgatus aliter legit 453.23. et 883.59.
Vulgata verſio emendatur 114.56.
Vulgata verſio explicatur 813.16.
Vulgata verſio notatur 204.36. et 398.18. & 466.7. et 887.58.

W.

Waheb filius Mambæ vel Menubbæ doctor Arabs 351.54. et 856.32.
Wildebrandus ab Oldenborg notatus 15.35.
Andreas Willettus 538.10
Witichindus de geſtis Saxonum 510.12.
Wottonus 747.50.

X.

Xenocrates 753.46. et 867.37.
Xenophon 5.53. et 8.7.11.44. et 80.16. et 90.67. et 184.34. et 221.27. et 228.66. et 245.26. et 262.9. et 284.2. et 370.5. & 513.26. et 521.50. et 527.72. et 586.62. & 702.69. et 728.31. et 733.55. et 757.50. et 761.31. et 821.11.13. et 835.69. et 888. 51.
Xiphilinus 822.13.
Xylander notatus 433.32.

Z.

Zacharias Mitylenæus 810.10.
Zacharias Papa 876.14.
Zamachſari 305.50. et 362.42. et 573.58. *vide Azzamachſari.*
Zancaſſanes Perſarum rex 783.11.
Zebachim *Tractatus Talmudicus* 26.21. & 565.32.
Zenodotus 149.65. et 623.39.
Zohar 818.14.
Zonas 507.63.
Zoroaſtris Geoponica 588.49. et 823.26.
Zoſimus 487.11.

V O C E S

Hebraicæ, Chaldaicæ, Syriacæ, Samaritanæ, & Æthiopicæ,

Quæ in ſecunda parte hujus Operis explicantur.

אבה *ebe* quid ſit ignotum Job. 9. 26. ubi vir ſanctus dies ſuos præteriiſſe queritur *ut naves* אבה *ebe.* Cum R. Selomone ſuſpicor eſſe fluvii nomen, quia hodieque duo ſunt amnes أبي *Ebe* vel *Ebbe* in illis locis, unus prope Cupham, alter in Babyloniæ regione *waſit* Græc. Μεσήνη. Poſſunt etiam intelligi naves actuariæ quæ ſunt expeditiores, quia Arab. أبي *aba* eſt ad iter accingi, p. 171. l. 2. Alii ſcribunt أب *abba.*

ܐܒܟܐ *abacha* in Syro eſt gallus, ut in Chaldæo אכבא *achaba* Prov. 30. 31. Neutrum alibi reperitur. Sed Syrum *abacha* mihi magis arridet quia galli ſuperbiam, de qua ibi res eſt, magis exprimit. Fit enim à verbo אבך quod in *Hithpael* efferri & extolli ſignificat Eſa. 9. 18. pag. 116. l. 49.

אבס *Abas* (à quo Abantes) princeps Coloniæ quam Cadmus deduxit in Euboeam, pecudum ſaginatorem ſonat p. 135. l. 6.

האביר plumeſcere. Hinc Job. 39. 26. *An per prudentiam tuam* יאבר *plumeſcit accipiter?* Et Jer. 51. 11. הברו החצים πτερῶτε τὰ βέλη (Gall. *empennes les fleſches.*)

אברה חסידה *ala ciconiæ* Job. 39. 16. pro אברת חסידה ſtatus abſolutus pro constructo, quod non eſt ſine exemplo pag. 247. l. 63.

אנפה amnis ripa. Pro אנפה ſic puto legiſſe qui χαράδριον *charadrium* reddunt, Græci nempe & Hieronymus. Charadrius enim ἐν ταῖς χαράδραις διατρίβει in amnium ripis degit, unde illi nomen pag. 340. l. 42.

אגורי *egure*, olivæ in Judæa præſtantiſſimæ quarum meminit *Bereſcith Rabba*, unde dicta & ubi creverint p. 725. l. 40.

ארם Hebr. rubere, ſed Arab. candere eſt, pag. 688. l. 53. Quin ut Latinè rutilare, id eſt rubere, dicuntur Luna & ſtellæ, quia ſumme candent. Et à Poëtis purpurea vocantur quæ ſunt eximii candoris, ut nix & cygni; Ita Hebræi rubedinem iis tribuunt quæ ſunt maximè candida. Sic Levit. 13. 19. lepræ macula deſcribitur לבנה אדמדמת *alba impenſe rubra*, id eſt ſumme candida. Et Cant. 5. 10. ſponſus dicitur צח ואדום *candidus & ruber*, id eſt eximie candidus. Et Thren. 4. 7. Nazaræos fuiſſe legas *nive puriores, lacte candidiores, & corpore rubuiſſe præ margaritis*; ἰσοδύναμα. Itaque eo loco rubere eſt ſumme candere p. 688. l. 33.

אדמדמת *adamdemeth*, lepræ epithetum ubi ſupra, *ſubrubram* reddunt magno errore, cum geminatæ radicales ſignificationem non minuant, ſed intendant. Ita ירקרק eſt *ſumme flavus*, שחרחר *valde fuſcus.* Et pari ratione אדמדם erit *ſumme ruber*, ſi vocis retineatur propria ſignificatio. At cum tribuitur is color lepræ maculis, quæ non ſolum albæ ſunt, ſed & nivis inſtar candidæ Exod. 4. 6. Num. 12. 10. &

2 Reg.

2 Reg. 5. 27. patet ruboris nomine non aliud significari quam summum candorem. Quod ipsum intelligi par est, cum in Jeremia & Cantico rubere leguntur vel margaritæ, vel eorum corpora qui à candore commendantur p. 689. l. 22.

אותיא *othja* Jonathani ὠτὸς *otus*, quasi auritum dicas, quia circa aures habet πτερύγια. Avis est noctuæ similis, scurra & imitatrix, quæ ut noctua contra saltantem unum aucupum capitur ἀντορχέμενη. Nonnulli vocant nycticoracem. Est pro Hebræo תנשמת *thinsemeth* p. 286. l. 29.

איה *aja* Hebr. avis quam Arabes جوجو *juju* vocant, à clamore suo scilicet. Nam ut aquila clangit, milvus jugit, corvus crocitat, sic apud Arabes hæc avis جايا *jaja*, unde Hebr. *aja* dicta, & Arab. *juju*. Est autem minor accipiter, qui venatur alaudas. Eum Arabes magni faciunt propter summam perspicaciam. Ita Job. 28. 7. laudatur oculus τῶ *aja*, Græcè dicitur αἰσάλων, Germ. Smirle nobis *esmerillon* p. 193. l. 16.

אים Hebr. terribilem, & אימה terrorem sonat. Inde Hieronymus fieri putavit איים (ac si *Mem* servile in fine vocis ad radicem pertineret) ac proinde voluit איים esse spectra terribilia, quales Fauni vel maxime, cum Fauno terrores panicos, & quæcunque φάσματα videntibus terrorem incutiant veteres Romani tribuerint. Itaque איים *Faunos* reddidit pag. 826. l. 34.

אכבה vide ܐܟܒܐ *abacha*

אכם *acam* nigrum esse Chaldæis sonat. An inde *jacem* appellarunt nigrius corallium in Persico mari nascens, de quo Plinius p. 706 l. 34.

אל *ad*, pro על *super* p. 766. l. 52.

אם *im* plerumque idem est quod SI, vel nota interrogationis ut AN, & Græcè ἆρα, πότερον. Sed & occurrit pro VERE, & particula est confirmantis, ac si fiat ab אמן *Amen* deficiente *nun*, ut in אמרה pro אמנה p. 247. l. 53.

אינומלין οἰνόμελι. Talmudici definiunt vinum, mel & piper simul mixta & temperata. Quæ tamen descriptio non tam ad œnomeli quam ad conditum pertinet.

אנף *anaph* irasci. Inde אנפה *anapha*, avis quæ putatur ita dici quia facile irascitur. Talmudici exponunt דיה רגזניה *vulturem iracundum*. Forte est aquilæ species quæ Arab. زمج *zummag* dicitur, cujus nomen ab ira factum. Nam aquilæ & vultures non raro confunduntur. Sed in rapacium genere nulla avis est falcone montano iracundior pag. 338. l. 15. Vide in Arab. زمج in Græc. Ἀλόπαιια in Latin. *Falco montanus*.

אונשא *onsa* fabulosum animalculum in Porta cœli, quod in medium leonis corpus ab una parte ingressum, exit per partem oppositam p. 792. l. 65.

אסקרא *askra* locustæ genus Syris & Talmudicis, quæ in Dioscoride ἀσίρακος Africæ Lephtanis, de qua in Græcis.

אסתוריא Chald. *malleolus pedis* pag. 494. l. 40. & אסתורא *gressus* ibid. l. 50. An ab Hebr. אשור.

אקמתא *akmetha* Prov. 30. 28. in Chaldæo, non est aranea, sed stellio, ut Syrum ܐܩܡܬܐ factum ex Hebr. אנקה de quo prius volumen p. 604. l. 69.

אקרוקא *akruka*, Talmud. *rana*, vox à ranæ voce facta, cujusmodi plures aliæ. In his Æthiopica ቆርኖዕት : *kuornaath*, Arabica قر *kurron* Ægyptia χροῦρ *chroûr* & Punica קרור *kurur*. Unde Batrachium Pœnis חציר קאור *atsir kerur* herba ranæ, pro quo legitur *atzi curur* in Apuleji herbario p. 651. l. 10.

ארבה *arbe* locusta à copia nomen habet. Nempe רבה multum esse vel multiplicari significat. Et vix ullum est animal locusta fœcundius. Inde magni exercitus locustis conferuntur ratione multitudinis Jud. 6. 5. & 7. 12. &c. p. 422. l. 6.

ארבה *arbe* locusta & ארבה *arubba* fumarium, quamvis punctis vocalibus multum differant, tamen iisdem literis scribuntur, quod veteres interpretes fefellit Os. 13 3. p. 480. l. 4.

ארג *arag* texere de aranea dicitur Es. 59. 5. passim. Inde igitur Græcum ἀράχνης p. 608. l. 48.

ארגמן *argaman* Hebr. purpura, eaque rubri coloris, non cœrulei, qualis תכלת *thecheleth* pag. 733. l. 65. Idem Chald. Syr. & Arab. ארגון *argavan*, quam vocem Daniel & Esdras primi usurparunt ibid. 67.

ארגמן *argaman* vel ארגון *argawan* est rubra purpura ex illus cochleæ sanie facta quæ proprie *purpura* dicitur. Itaque Græci & Hieronymus *purpuram* exponunt. Et Hebræi qui purpuram nullam norunt præter תכלת *thecheleth*, tamen ארגמן *argaman* docent speciem esse rubri coloris. Itaque ארום *adom* rubrum, & קרמז *kermez* coccineum vocant, & cum לקא *lacca* conferunt p. 736. l. 64.

ארגמן *argaman* & ארגון *argawan* sola dialecto differunt. Illud enim mere Hebræum est, hoc Chaldæum, Syrum, Arabicum, Persicum, p. 740. l. 17. Utrumque factum ex ארמגון *aramgawan*. quasi Syrium colorem dicas, quia in Syria primo cœpit usurpari ibid. l. 19.

Ad ארגמן *argaman* alludere nonnulli putant ἀμόργιν herbam flore purpureo quæ Amorgo insulæ nomen fecit. Et Arabicum *magran* pro rubrica Sinopide, & *margian* pro corallio p. 740. l. 65.

Ad ארגון *argawan* alludens Græca ῥέγος vel ῥῆγος pro mictu purpureo, & ῥηγεύς, ῥεγεὺς vel ῥυγεὺς pro lanarum infectore pag. 740. l. 71.

אריח *ariach* later sesquipalmi, ut כפיס *chaphis*, cum לבינה *lebena* sit later trium palmorum, Gr. τρίδωρος p. 614. l. 28.

אורן *orem* pinnus Es. 44. 14. ut ארנא *orna* Chald. & Syr. Post Hieronymum sic reddunt Kimchius, Pagninus, Boderianns, Schindlerus. Alii *ornum* malunt propter vocis allusionem p. 869. l. 52.

ארץ terra sumitur etiam pro aquis, quia terræ seu regionis amnes & vicina maria ad eam aliquo modo pertinent p. 668. l. 62.

אורשינא *orsina* phœnix in *Sanhedrin*. Sed legi malim אורנישא *ornisa*, quia fit ex Græco ὄρνις, quomodo phœnix à Græcis scriptoribus passim vocatur pag. 818. l. 70.

ב *Beth* & פ *pe* sæpe permutari p. 471. l. 50. & p. 478. l. 57.

ב *Beth* litera quandoque in fine vocis adscita p. 379. l. 68.

בדלח *bedolach* Seniores qui *crystallum* reddiderunt, videntur legisse ברלח *berolach*, res pro *daleth*, & pro beryllo accepisse, quem inter crystalli species multi numerant. Sic Syra versio pro ܒܕܘܠܚܐ *bedolach* constanter habet ܒܪܘܠܚܐ *berolcha*. Sed Josephum, Aquilam, Symmachum, Theodotionem *bedolach* legisse apparet, quia βδέλλαν aut βδέλλιον reddunt, quod sequuntur recentiores p. 674. l. 49. &c. At terra Havila; ubi בדלח *bedolach* à Mose describitur Genes. 2. 12. bdellii proventu celebris non est, sed unionum: Quod probatur pag. 675. 676. 677. Itaque nomine *bedolach* margaritas intelligunt paraphrastæ quatuor Arabes, Talmudici, Benjamin, Saadias, Calonymus, alii. Eodem facit quod mannæ alba & rotunda grana conferuntur cum *bedolach* Num. 11. In margaritis enim maxime eminent candor & figura sphærica pag. 677. & 778. In Samaritano exemplari ברלה *bedolah* per *he* scribitur, quasi fiat à בדל *bebal* quod separare est, ut Arab. فرد *pharada*. Sic ברלח *bedolach* idem esset quod Arabice فريد *pharid*, margarita scilicet non quævis, sed eximia, & præstantiæ ratione à reliquis segregata. Græcè μονόκοκον dixeris, & Latine *unionem* p. 679. l. 35.

חוטי ברלח *fila margaritarum*, id est monilia ex margaritis, in Chronico Templi secundi p. 683. l. 27.

בהמה *behema*, Arab. بهيمة *behima*, tam significat quadrupedes quæ in aquis quam quæ in terra degunt, quod Arabes diserte docent. Itaque falluntur qui nonnisi de terrestribus dici asserunt p. 755. l. 57.

בהמות *behemoth* Job. 40. 10. non esse elephantem, ut creditum est hactenus, sed Ægyptium hippopotamum, ex Jobi descriptione probatur p. 754. l. 56. &c.

בהמות *behemoth* Job. 40. 10. plurale non est, sed singulare Ægyptium, ut *Thoth*, *Phaoth*, *Phamenoth* mensium in Ægypto nomina: *Racoth*, Alexandria: *anoth* telephium; *mothoth* chelidonium &c. p. 756. l. 6.

בהרת *bahereth* Hebr. lepræ macula lucida Lev. 13. 19. בהיר *bahir* lucidus Job. 37. 21. بهر *bahara* Arab. lucere p. 689. l. 60.

בוך *buch* in *Niphal* perplexum esse: uude in Talmnde חוט של בוכא filum perplexitatis seu perplexum filum araneæ. Alii pro בוכיא *buchja* perperam legunt כוביא *chubja* aut כוכיא *chuchja* p. 608. l. 23.

בותא *bautha* in Onkelo pro תנשמת *thinsemeth*, avis nocturnæ genus, quæ Arab. البوه *albuho* dicitur, & Gr. βύας inter bubonum species p. 286. l. 39.

יבחושין *jabchusin* genus culicum pusillorum qui reperiuntur במרתכות שליין *in vini fæcibus*, id est κώνωπες. Videntur sic appellati, quia vino immixti sunt. Nam בחש *bachas* est miscere. In his quidam rubri sunt p. 565. l. 22. & 31.

ביחה *bichth* & גומר *gomar* Æthiopice hippopotamus. Arabice بحث *bachthsa* est scrutari, & غمر *gamara* in profundo demergi. Inde igitur dictum animal quod in abyssis demersum eos scrutatur quasi pag. 769. l. 6

ביצה *betsa* ovum Hebr. ut بيضة Arab Radix album esse sonat, quod Hebræos latet p. 252. l. 10.

בלטיתא *baltitha* caries, pro quo מלשיתא *maltitha* male Prov. 12. 4. & 20. 25. pag. 618. l. 60.

בעל זבוב *Beelzebub* muscarum Dominus, non *Deus musca*, ut Græci accipiunt pag. 499. l. 62. An idem qui Græc. Μυιώδης aut Μύιαγρος aut Ἀπόμυιος? pag. 500. l. 6. In Euangelio legitur *Beelzebul* tanquam à זבל *zebel* id est stercore, quasi stercoreus Deus. Vel errore vulgi *beth* finali mutatum in L. Ut cum Arabici sinus ostium *Babel mandel* vocant pro *Babelmandab*. Et

Et nablium Hispanice *rabel* pro رباب *rebab* p.501.l.20. At cur Beelzebub Deus Accaron à Pharisæis in Euangelio vocatur dæmonum princeps, qui Hebræorum aliis est Sammaël aut Asmodæus? An ex Deo Accaron, vel Acharon ut scribunt veteres, factus est Pluto Deus Acherontis p.501. l.32.

בצע pro בצע sauciari Joel.2.8.

בקי *bakke* in Talmude יתושין Gr. ἐμπίδες aquatici culices p.566.l.46. Singulare בקא *bakka* l.63. ubi dicitur esse animal ἐφήμερος. Est & in Syro p.570.l.69.

בקע rumpere, & excludere de ovis pag. 409. l.6.

בר גיזא *bar geza* pro בר עזא *filius roboris*, id est gryphus in Jonathane & Jerosol. p.230. l.6.

בר חוריא *bar churia* filius albedinis, in Talmude vultur albus p.230.l.6.

ברר *barar*, clarum, purum, nitidum esse, de Sole & die sereno dicitur, & de sagitta bene tersa & expolita p.690.l.46. Inde geminatis radicalibus ברברי *berberi* dici potuit concha margaritifera quæ reliquas nitore, claritate & puritate superat, maxime in interna parte. Sic Phœnicium fuerit vocabulum, non Indicum ut vult Androsthenes p.690.l.42.

ברברים אבוסים 1 Reg.4.23. *barburim abusim* vel *barburi* ad præsepe *saginati* quid fuerint in Solomonis mensa operose quæritur. 1. Aliis ברברים *barburim* sunt animalia quæ aluntur בביברים in *bibarim* seu *vivariis*, quæ vox cum Romana sit, & Solomone multis seculis recentior, est certo certius *barburim* inde dici non potuisse. 2. Aliis *barburim* sunt volucres in genere pro *abarburim* vel *eberburim*, quia אבר *eber* est ala. 3. Aliis pro *barbarim*, ut sonet aves è Barbaria allatas nempe Troglodytica, in qua meleagrides præter Agatharchidem describunt Diodorus & Artemidorus apud Strabonem. Nobis ut à חרר *charar* ardere חרחור *charchur* est summus ardor, sic à ברר *barar* eligere ברבור *barbur* dicitur quod summe electum est. Itaque *barburim* in cibariis sunt selectissima quæque. Sed pecudes significari potius quam avitia docet adjunctum אבוסים *abusim*, quo proprie significatur quæ ad præsepe saginata sunt. Quomodo in Scriptura non saginantur nisi pecudes p.127.130 &c. usque ad p.135.

בריז דובשא *fluxus mellis* Chald. vide in جرز.

בריח *vectis*, unde נחש בריח serpens vectis vide in נחש.

ג *gimel* Hebræum mutatur in χ *chi* p.608. l.59.

גבחת *gabbachath* in locusta quid sit non satis constat. Alii gibbum intelligunt, in cameli modum, dorso extantem, alii calvitium, quomodo sumitur in pluribus Talmudis locis p.456.l.29.

גבר *geber* cum virum sonet, refelluntur Judæi qui gallum interpretantur Es.22.17. & in paucis aliis Scripturæ locis p.118.l.18. Probatur locum Esaiæ reddendum esse, *Deportabit te Dominus deportatione*, ô *vir*. Non *deportatione viri*, multo minus *deportatione galli* ibid. l.44.

גדיאן *gadjan* Talmudicis locusta eadem quæ Mosi חגב *chagab* p.451.l.4.

Ex גוח *hiphil* הגיח non est educere, ut reddunt Job.40.18. sed erumpere pag.766. l.45.

גוי *goi* gens, & עם *am* populus, etiam de locustis, formicis, chœrogryllis dicitur in Joele, & Solomonis Proverbiis. Quod loquendi genus tritum est etiam apud Arabes, Græcos & Romanos scriptores pag. 467.l.52.

גוזל *gozal*, non solum columbæ pullus, sed turturis, palumbi, liviæ, vinaginis, & avis alia si qua est quæ ad columbinum genus referatur pag.6.l.62. Ita sumitur Arabum جوزل *giauzal* iisdem literis scriptum, quamvis paulo aliter sonet. A pipitu dicitur, ut vox Romana *pipio* (nobis pigeon) nam Arabicè جزل *giazala* pipire est, & الجزل *algezelo* pipitus. Syri pullum per metathesin ܙܘܓܠܐ *zogal* dicunt. Sed Pœnis *gozol* id fuit. Proinde in Auctario Dioscoridis herba peristereon Punice dicebatur *azir gozol* חציר גוזול herba pipionis p.7.l.17.

גוזל *gozel*, proprie columbæ pullus aut columbini generis. Tamen etiam aquilæ pulli vocantur גוזליו Deut.32.11. Ita Lampridio pipiones sunt pulli columbarum. Sed pipiunculus Isidoro est accipiter p.178. l.29.

גזם *gazam* apud Talmudicos & in Æthiopica paraphrasi proprie significat resecare & amputare ramos arborum. Inde גזם dicta est locustæ species quæ præacutis dentibus non solum gramen & segetes atque arborum folia, sed & cortices ipsosque arborum ramusculos ita erodit ac si amputaret p.443.l.36.

גוזמא *guzma* hyperbole, על דרך גוזמא *per viam hyperbolis*, id est hyperbolice pag.39. l.2.

גלל *galal* fere idem quod קלל *kalal*, lucidum esse & tersum. Itaque جليل *gelil* Arab. de luce & colore splendidum sonat. Et Esdr.5.8. אבן גלל *lapis galal*, lapis lucidus vel splendidus, id est marmor p.887.l.42. Nempe in illis linguis *Gimel* & *Koph* sunt literæ permutabiles p. 888.l.3.

גומר *gomar* Æthiop. hippopotamus, vide ביחת *bichth*.

ܓܪܡܘܬܐ cadaver osseum Syr. id est σκελετόν p.505.l.32.

ܓܪܣܐ *garsa* Syr. amphisbæna pag. 399. l.51.

גרף *garaph* de torrente avehere Jud.5.21. Alibi non extat. Sed Arabice جرف *giarapha* hoc sensu passim occurrit. Unde الجرف *algiorpho* terræ gleba quam torrens avexit. Sic Joel.1.17. מגרפות *megrephoth* glebæ proprie torrentis, ut Job.21. 33. רגבי נחל *rigbe nachal* per metathesin, & *beth* pro *pe* p.971.l.59.

דאה *daa* in Levitico est avis quæ in Deuteronomio ראה *raa* dicitur, *daleth* & *res* permutatis ut sæpe alias, quia sunt literæ persimiles. A volatu דאה *daa* sumptum, ut à visu ראה *raa*. Interpretum plerique *milvum* exponunt, quæ versio si vera est, malim דאה *daa* legere, ut ad volatum pertineat, qui in milvo est eximius. Nam & altissime volat, neque facile delassatur: Et hoc habet peculiare quod quandoque ex summo captat prædam. Id Itali *tendere*, nos *planare* dicimus. Itaque Samaritani constanter ࠃࠀࠄ *daa* scribunt, non ࠓࠀࠄ *raa*. Et milvus Arab. hodieque vocatur حداة *hida* p.191.& 192.

דביונים *dibjonim* fluxus columbarum 2 Reg. 6.25. Ita habetur in margine pro חריונים *chirjonim*, id est stercore columbarum (de quo suo loco) composita est vox ex דב *fluxu* & יונים *columbis*. Sed Talmudici exponunt *id quod est in columbis*, quasi sit compositum ex Chald. ד pro אשר, id est *qui*, *quæ*, *quod*. Et ב pro *in* & יונים pro *columbis*. Nempe columbas Samariæ urbis tum à Syris obsessæ in agros pabulatum ivisse volunt, unde cum distentæ domum rediissent, dominos excussa ingluvie grana elicuisse, & magno vendidisse, quæ refelluntur p.41.l.28.

דביונים ad verbum *fluxus columbarum*, id est excrementa quæ ex alvo quasi defluunt. Hinc est ῥεῦμα γαστρὸς, διάῤῥοια, *alvi profluvium*. Et ῥοώδεις πυρετοὶ febres quæ alvum laxant p.42.l.59. vide חריונים.

דבר *dabar* non solum loqui significat, sed & ordinare, regere, quod sermone fit; *Ille regit dictis animos*, &c. Unde apis Hebr. דבורה *debora* dicta, quia animal est politicum & Arab. دبر *dabron* examen aptum p.502.l.52. Ut עדת דבורים p.503. l.72.

דבורה *Debora* apis & muliebre nomen, ut Græcè Μέλισσα p.413.l.39.

דבש *debas* mel; Item dactyli Gen.43.11. & 2 Par.31.35. Arab. دبوس *dubous*. Ut دبس *dibs*, mel dactyli & palmæ, id est succus ejusdem cum melle dulcedinis, ut testantur Josephi duo, Hebræus unus, & alter Indus p.518.l.12.

דבשת *dabbeseth* cameli tuber Es.30.6. tanquam à voce *debas* quæ mel sonat. Quasi sic appelletur, eo quod oneribus læsum, melle inungi soleat. Ita Hebræi. Sed ad דבשת aliquo modo alludit Arabica vox ejusdem notionis سديف *sadiph* pro دفيس *daphis* per metathesin pag. 527. l.34.

דגר congregare, item ova fovenda colligere p.409 l.9.

דוכיפת *dukiphath* Hebr. non dicitur upupa, quasi habens דו כפות *du-kephoth* duas cristas, ut exponit Pagninus, tanquam ex R. Selomone, qui nihil habet tale. Et vero esset falsissimum. Cum neque דו *du* duo sonet, nec כפות *kephoth* cristas. Neque ulla sit avis δίλοφος. Sed non minus ineptum est quod ex *Cholin* affert R. Selomo, eam avem sic dici quia habet הודו כפות *hodo kephut*, *eminentiam suam* (id est cristam) *adalligatam*, pag. 343. l.46. Ego Syram vocem fuisse suspicor, & Syris דוך *duc* id fuisse olim quod ديك *dic* Arabibus, nempe gallum. Ita דוכיפת *dukiphath* erit דוך כפא *duc kepha* gallus rupis. Quomodo Hebræi hodieque upupam vocant *gallum sylvestrem* aut *montanum*; Et Æschylus πετραῖον ὄρνιν *avem* aut *gallinam saxatilem*. Hesychius, ἀλεκτρυόνα ἄγριον, Græci recentiores ἀγριοκόκορον *agrestem gallum*, p.344.l.46. Ejusdem vocis alia origo p.344.l.1.

דוץ *duts* vel דיץ *dits* insultare Job.41.13. Alibi non occurrit in sacro textu. Sed Arabibus ignotum non est quamvis apud Chaldæos & Syros usitatius. Ter occurrit pro σκιρτᾶν in Luca Syro. Hinc caprea דיצא *ditsa* Chald. & δίζα Laconibus ut volunt p.783.l.47.

דור habitare (proprie in orbem) quia rotundæ fuerunt primæ habitationes, aut in orbem digestæ circa mediam plateam. Proinde urbs ab orbe dicta est, & πόλις ἀπὸ τοῦ πολεῖν p.712.l.27.

דור *dur* pila seu orbis Es.22.18. *Volvendo volutabit volutatione Dominus* כדור *sicut dur*, id est, *sicut pilam*. Et Es.29.3. *Castrametabor* כדור *velut in orbem contra te*, id est tanquam corona & indagine te cingam. Ut

Ut Luc. 19. 43. περιβαλοῦσι καὶ περικυκλώσουσί σε. Refelluntur interpretes qui *caph* in כדור volunt ad radicem pertinere, cum sit *caph* similitudinis pag. 712. l. 45. Vide دور in Arabicis.

דיה *daja* Deut. 14. 13. in immundarum avium censu statim sequitur post ראה *raja*. Sed in Levitico Scribas putaverim id omisisse propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Vulturem esse colligo ex his Esaiæ 34. 15. de Idumeæ vastatione, ibi דיות *dajoth congregabuntur*, τῶν γαμψωνύχων soli vultures gregatim degunt, quod probatur p. 196. Nomen est ab atrore sumptum. Nam די *dejo* Hebr. est atramentum: ܕܝܘܐ *dajava* diabolus Syris p. 197. l 7.

דיה לבנה Talmudicis non est milvus albus, qualis nullus est, sed vultur albus, aut varius, id est niger & albus p. 325. l. 30. ubi vultur in nigrum & album distinguitur. Sic in Lege Jonathan & Jerosolymitanus habent דיתא חוורתא vulturem album. Quomodo legendum Ps. 104. 17. pro דיתא חוורתא ibid. l. 54.

דיה לבנה Talmudicorum nonnullis neque milvus est, neque vultur albus, sed ciconia, quia ut ab atrore factum דיה & à candore לבנה ita vox πελαργὸς avem sonat nigro & albo distinctam pag. 334. l. 10.

דייטריטין calices διάτρητοι, *diatreti*, id est crystallini cælati in *Berescith Rabba*, *Semoth Rabba* & *Midras* p. 875. l. 15.

דר *dar* Esther 1. 6. & Chald. דורא *dura* est margarita à globosa forma sic dicta. Vide Arab. دور. Proinde eam afferri dicit Chaldæus ex arcibus maris magni, ad quas scilicet est κολύμβησις πινικῶ *margaritarum piscatio*. Et in Midras Esther Hebræi exponunt מרגלית *margalith* seu margaritam p. 711. l. 14. A Græcis quoque πίνινος λίθος, id est margarita, redditur pag. 714. l. 42. Arabice denique *dur* vel *dor*, in plurali *dar*, est unio, p. 713. l. 39. Neque res est sine exemplo quod legitur Assueri cœnaculum margaritis fuisse stratum pag. 715. l. 57.

דרור *deror* columba fera à libertate sic dicta, quia est liberi pastus. Veteres *turturem* reddunt, Æthiops *torquatum* (nempe *palumbum*) qui Arab. *sako-horrin*, quia liber est. Id enim sonat hoc nomen. Sed & hujusmodi columbas Basilius αὐτόνομον ἀγέλην, id est liberum gregem vocat, & suis legibus utentem

דרדר *dardar* tribulus, ab Arab. دور circumire, in orbem agere: Quia semen rotundum habet, & in rotunda siliqua latens, ut Theophrastus autor est p. 712. l. 41.

דרדור עגולה *dardur* seu cupa vini rotunda p. 712. l. 44.

דרומילוס *dromilus* dumetum in *Berescith Rabba*, tanquam à Græco δρυμὸς vel δρυμών. An hinc mons Drimylus prope Euphratem in quo lapides Sardonychi similes, in Plutarcho & Stobæo pag. 700. l. 37.

הבנים *hobnim* Ezek. 27. 15. soli veterum Symmachus & Hieronymus viderunt esse hebenum. Quod tamen satis docet similitudo vocum, maxime si vocales absint: Et quod cum ebore jungitur, ut merces aliquo modo homogenea. Cum ebur & hebenus in iisdem nascantur locis, & pari pretio habeantur, ac utrique insit extremus color in eodem excellentiæ gradu, uni pulcherrimi candoris, alteri speciosissimi nigroris. Unde est quod in eosdem usus fere adhibentur p. 140. l. 20. Neque mirum est quod *hobnim* plurali numero dicuntur; cum hujusmodi pretiosa ligna Hebræi vix aliter quam plurali voce designent. Exemplo sint *sittim*, *almugim*, *sindaphin*, &c. p. 143. l. 65.

הגה gemere columbarum est Es. 38. 19. & 59. 11. Ita Gr. στένειν & Lat. *gemere* de columbis passim usurpari probatur p. 12. l. 55. & p. 13. l. 11.

הלך דבש *fluxus mellis*, id est favus p. 519. l. 24.

המה proprie fremere de columbæ gemitu Ezek. 7. 16. p. 13. l 20.

הרזבית *harzabith* Talmudicis locustæ species congener τῷ *chagab* p. 451. l. 13.

ו ET pro כי CUM p. 409. l. 18.

ו copulativa quandoque deest, ut Es. 38. 14. *ut hirundo, grus pipiebam*, Hab. 3. 11. *Sol, Luna steterunt in loco suo*, 1 Paral. 2. 1. *Ruben, Simeon, Levi*, p. 69. l. 5.

ወርቅ: *wark* aurum Æthiopice à flavo colore vocatum, qui verus est auri color p 9. l. 66.

ז *Zajin* Hebræum Græci in S. non raro mutant p. 384. l. 30.

זבוב *zebub* Hebr. musca, Chald. דבובא *debuba*, Syr. ܕܒܒܐ *debaba*, Arab. ذباب *dsebab*. Et verbum ذب *dsabba*, divagari, non uno in loco consistere. Quod quam muscæ conveniat, ex Luciano disce, si nescis p. 497. l. 19.

זבורא *zibbora* Chald. vespa, ut ܙܒܘܪܝܬܐ *zibboritha* Syr. & زنبور *zunbur* Arab. & Gr. in Epiphanio ζάπυρος p. 414. l. 41. & 535. l. 8. Hujus descriptio ex Damire ibid. l. 20.

זגתא *zaggatha* gallina Chald. non *zagtha*, ut vulgo legunt. Fit enim à verbo זגג *zegag* geminante secundam ut Arab. دجاج *dsegiagia* ex دج *dsaggia* p. 113. l. 45.

זהור *zehor* Chald. lux, unde זהורי *zehori* color coccineus à luce & splendore dicitur. Syri per *cheth* ܙܚܘܪܝ *zechori*, Samaritani per *Ajin* ࠆࠏࠄࠅࠓࠉ, *zeori* scribunt, quia *he*, *cheth*, & *ajin* sunt literæ permutabiles p. 625. 57.

זור *zur* Job. 39. 18. non est spargere, ut Græci & Chaldæus reddunt, sed comprimere. At spargere זרה *zara* dicitur p. 253. l. 60.

זחלש *zachala* Chald. locusta repens seu ἀπτέρος p. 444. l. 6.

זיז *ziz* fera quævis à motu dicta Ps. 50. 11. & 80. 14. ut Græce κνώδαλον & κινώπετον. At Chaldæus interpres hic ridiculus gallum sylvestrem intelligit, cujus crura humi stant, & caput attingit cœlos p. 116. l. 6.

זיזי דטולפחי ופולי vermes lentium & fabarum p. 497. l. 45.

זכורו *zechuru* vel *zacchuru* Chald. & Syr. hariolus σακχύρας Babyloniis, ut autor est Jamblichus; vide Arab. سحر *sachara*.

זמיר *zemir* cantus avium in genere, & speciatim turturis Cant. 2. 12. Semiramis tamen, quam in columbam mutatam fuisse fingunt, inde non habet nomen, ut conjectat R. Azarias in *Meor Enajim* p. 4. l. 63.

זקף *zekaph* Chald. & Syr. primo est sursum tollere, deinde crucifigere p. 426. l. 16.

זקק διυλίζειν percolare p. 565. l. 13.

זרזיר *zarzir*, avis corvo ὁμογενὴς, Arab. زرزور *zarzur sturnus* non *turdus* ut habet Avicennæ interpres, quia Hispanis *zorzal* est turdus p. 353. l. 27.

זרזיר מתנים *zarzir mothnajim* Prov. 30. 31. proprie sonat *succinctum lumbis*. Non patet cur plerique veterum Græci, Aquila, Theodotion, Hieronymus, Chaldæus, Syrus & Arabs, hoc ad gallum referant. Hebræorum alii canem Gallicum, alii pardum, alii apem, alii sturnum intelligunt. Nos potius equum animal superbi incessus, & lumbos succingi solitum p. 116. l. 22. & 118. l. 1.

ח *cheth* & ה *he* quandoque permutantur, cum ob figuræ, tum ob soni affinitatem p. 625. l. 60. & 679. l. 28.

ח *cheth* & ע *ajin* sæpe permutari p. 494. l. 29. & p. 625. l. 60.

ח *cheth* initiale Græci in Syrorum vocibus vel per χ efferunt vel plane omittunt. Hinc חבור *Chabor* fluvius Gr. χαβώρας & Ἀβόρας; חצרמות χατραμῶται & Ἀτραμῶται, חסידים χασιδαῖοι & Ἀσιδαῖοι: חסידה *chasida* avis ἀσίδα in Græca Jobi versione: Et ex חרגל *chargol* facti Ἀργόλαι pag. 449. l. 28.

ח cheth initiale quandoque perit p. 58. l. 32.

חובר *chober*, quasi consociatorem dicas, Magus qui serpentes, aut scorpiones, aut reliqua animalia vi magici carminis in locum unum consociat p. 389. l. 9.

חגב *chagab* Hebr. pro locusta, quamvis non sit Arabica vox ut asserit Aben Ezra, videtur tamen ex Arabica lingua posse exponi, qua حجب *chagiaba* velare sonat, & حجاب *chigiab* velum. Unde locustas חגבים *chagabim* dici verisimile est, quia cum turmatim volant, Solis lumini velum obtendunt p. 444. l. 30. Vide סכל.

התחדש renovatur aquilæ juventus, cum post ψίλωσιν novæ illi plumæ succrescunt. De quo Ps. 103. 5. Es. 40. 31. Dan. 4. 33. Ut Job. 30. 29. *Plumescit accipiter alis ad Austrum expansis*. Et serpens γῆρας *senium* dicitur exuere, cum veterem pellem deponit. Quæ cum sint valde obvia, tamen ex eo quod Psaltes renovari ait aquilæ juventutem, nata est fabularum longa series p. 167. l. 9. &c.

חום vide מלך.

חוח & סיר & סלוא; quæ proprie spinam significant, etiam pro hamo sumuntur p. 772. l. 11.

חול cum arenam significet in his Job. 29. 18. ובחול *& ut arenam multiplicabo dies*, tamen pro arena Judæi abhinc annis plus mille trecentis phœnicem intelligunt. Et ibi חול *chul* pro חול *chol* scribunt, ut doceant aliud significari quam vulgo pag. 818. l. 8. Commento occasionem dedit Græca versio, in qua חול redditum στέλεχος φοίνικος *truncus palmæ*, sed Judaica gens in fabulas proclivis pro palma arbore maluit phœnicem avem intelligere, quam magistri Græcis poëtis hac in parte nugaciores omnium animalium solam abstinuisse fingunt à vetiti fructus esu, ac proinde non esse morti æque ac illa obnoxiam. Sed post vitam mille annorum, rogo consumptam ex proprio cinere renasci. Quæ commenta refellimus libri decimi cap. quinto pag. 817. & seq.

חור *chur* & חרר *charar* & חרא *chara* diversæ sunt radices, nec promiscue sumendæ, quod à Fullero videtur factum. Prima חור *chur*, vel *chavar* est albescere, & Syra magis quam Hebræa est. Secunda חרר *charar* perforare, unde חור *chor*, חריר *charir* & חרורא *charura* foramen. Tertia חרא *chara* egerere, unde חראים *choraim* stercora, & composita vox חריונים *chirjonim* stercora colum-

columbarum, de quibus infra dicetur p. 42. l. 33. &c.

חטף rapere; inde hirundo Chald. חטפיתא *chatphitha* vel חטופיתא *chatophita*, & Arab. خطاف *chottaph*, à rapacitate non dicta, etiamsi sit carnivora, sed à volatus rapiditate. Cujus locutionis exempla passim occurrere multis probamus p. 60. l. 61. & 235. l. 30.

חיה *chaja*, Hebr. fera quævis, Arab. serpens. Et Chald. חיא bestia & חויא serpens parum differunt p. 372. l. 49.

חית קנה *fera arundinis* Ps. 68. 3. aliis aper, aliis hippopotamus p. 763. l. 68.

חליז *chilliz* & חלזון *chalazon* Talmudicis, & Chaldæis paraphrastis Levit. 21. 20. morbus in oculo qui Hebr. vocatur חבלל Græce χάλαζα & χαλάζιον, cujus descriptiones ex Ægineta, Galeno, Celso & Aëtio vide p. 721. l. 4.

חלזון *chilzon* vel חלזונא *chilzona* in Aruch & Selomone absurde describitur p. 720. l. 66. Limacem seu cochleam in genere significat, & speciatim purpurariam, ut Arab. حلزون *chalazon* p. 721. l. 20.

חלי *chali* ab Hieronymo *margaritum* redditur Prov. 25. 12. cum id omne significet quod ad muliebrem mundum pertinet, & latius quoque extendatur. Quod probatur ex Arabibus p. 717. l. 51.

חמס *chamas* Hebr. non est rapere, ut plerique volunt, sed inique agere. Itaque תחמס *thachmas* inde deductum non significat avem rapacem, falconem puta aut accipitrem, sed avem iniquam & impiam. Quo nomine nulla est quæ tam male audiat quam struthio, quæ duram se exhibet erga pullos suos, ac si non essent sui Job. 39. 19. & Thren. 4. 3. Proinde ut *bath jaana* in Lege est struthio fœmina, ita quod sequitur *thachmas* videtur esse struthio mas, ita dictus, quia iniquus & impius. Quo maxime facit quod Hebr. חמס *chamas* & Arab. ظلم *dalama* sunt prorsus synonyma. Itaque Hebræum *chamas* paraphrastæ Arabes per *dalama* plerumque reddunt. Porro à verbo ظلم *dalama*, struthio mas Arabice vocatur ظليم *dalim*. Itaque Hebræum תחמס *thachmas* idem esse valde verisimile est, cum fiat à synonymo חמס *chamas* p. 233. l. 20. Cur in struthione Moses sexum distinxerit potius quam in corvo aut aquila, &c. p. 235. l. 20.

חמצה *Emesa* urbs illustris in confinio Judææ à ciceribus sic appellata p. 48. l. 1.

חמרים חמרים *acervos, acervos ranarum* Ægyptii collegerunt, id est acervos plurimos. Nam hæc repetitio copiam aut frequentiam designat. Similis locutionis multa exempla p. 666. l. 70.

חומר *chomer* seu corus, mensura maxima continens decem batos, ut batus tria sata, satum sex cabos, cabus quatuor logos, logus sex ova. Proinde חומר *chomer* ad חמור *chamor* revocant, quasi fuerit asini onus. Sed tritici corus asini onere duplo, aut triplo gravior fuit, adeoque camelum oneravit p. 105. l. 22. Sed & *chomer* pro quovis acervo sumitur p. 106. l. 12.

חומרי Talmudicis sunt קשורים ligamina seu amuleta collo appensa; Item margaritæ filo consertæ. Et ubi de scorpione agitur עקרבא רשב חומרי, est scorpio in cauda habens septem internodia. Quem vertebrarum numerum in iis esse observant qui mole corporis, veneno & viribus maxime pollent p. 636. l. 65.

חנמל *chanamal* Ps. 78. 47. non est locusta, ut multi volunt, sed pruina, ut Græci reddunt, Saadias, Kimchius. Et Psalterium Arabicum apud me manuscriptum الصقيل p. 444. l. 52. Pruina in Midras חנמל dici legitur, quia נח ומל quiescit & incidit ibid. l. 70.

חסידה *chasida*, id est pia & benigna, dicitur Hebr. ciconia, quia parentibus vices rependit nullâ Lege adacta, & sola bonitate naturæ. Unde Ambrosio *avis pia*, & Publio *pietaticultrix*. Indidem ἀντιπελαργεῖν, & πελαργικοὶ νόμοι pag. 327. l. 10.

חסידה *chasida* Job. 39. 16. non est struthio ut volunt. Nam migratoria est avis Jerem. 8. 7. Et sursum volat Zachar. 5. 9. Et in abietibus nidificat Ps. 104. 17. Et ad verbum *piam* sonat, quod nomen struthioni non convenit, quæ Thren. 4. 3. & in hoc ipso Jobi loco describitur ut avis in suos impia p. 247. l. 6.

חסל *chasal* vel consumere est, vel consummare & perficere. A priore significatu חסיל *chasil* deductum locustam significat quæ omnia consumit & perdit pag. 445. l. 7.

חפז non est festinare, sed vel trepidare vel festinare præ metu, & fugientis in morem p. 766. l. 36.

חפץ retorquere (de cauda Job. 40. 12.) ut Arab. خفض العود inflexit, contorsit lignum p. 757. l. 45.

חפושית *chaphusith*, Arab. خنفس *chunphas*; scarabæus, quia scrutatur stercora. Nam חפש est scrutari p. 614. l. 5.

חצץ idem est quod חצא dimidiari & dividere. Itaque ut חצה חצרה pertinet ad prædæ divisionem Num. 31. 27. ita etiam חצץ, ut ex Talmudicis planum est. Sic sumo illud de locustis Prov. 30. 27. *Locustæ regem non habet, tamen exit* (nempe ad bellum) חוצץ כלו *unaquæque dividens*, nempe spolia bellica, quorum partem suam singulæ sibi sumunt. Quod ipsum significatur Es. 33. 4. pag. 458. l. 74. &c. Etiam Arabicè حص dividere est; & حصة portio rei p. 479. l. 34.

חררים Jerem. 17. 6. loca Solis ardore retorrida p. 472. l. 18.

מחראות *latrinæ*, proprie *loca stercoris* 2 Reg. 10. 27. pro quo legitur מוצאות secessus, ut vocabulum honestius p. 41. l. 21.

חרבא *harba* Gr. ἅρπη, falcatus ensis. Phœnicum inventum. Itaque in Sanchoniathone Phœnicio scriptore vetustissimo, κατασκευάσε Κρόνος ἐκ σιδήρε ἅρπην, *paravit Saturnus ex ferro harpen*. Harpen, id est חרבא *harba* Phœnices sic efferebant, & sic scripserat Sanchoniathon p. 760. l. 61. Itaque in vetustissimis poetarum fabulis, Saturno, Jovi, Mercurio, Nemesi, Perseo pro gladio harpe tribuitur p. 761. l. 38. Et Jos. 13. 22. ubi in Hebr. textu Balaam occisus fuisse בחרב *per hereb* & in Chald. בחרבא *per harba*, Græci scripserant ἐν τῇ ἅρπῃ, pro quo male legitur ἐν τῇ ῥοπῇ. Et Job. 40 14. Deus hippopotamo applicasse legitur חרבו *harbo* harpen ejus, id est χαυλιόδοντας dentes exertos, molliter flexos, quibus tanquam harpe seu falce fruges demetit. Proinde Nicander de eodem ἀρέξησιν δὲ κακὴν ἐπιβάλλεται ἅρπην *harpen damnosam immittit in agros*. Nec multo aliter Nonnus p. 761. l. 39

ܚܘܪܒܐ *churba* Syris ciconia pag. 333. l. 28. quasi ܚܒܘܪܐ *chubra* per metathesin, quod socialem avem sonaret p. 334. l. 31.

חרגל *chargol* locusta unde dicatur Hebræos latet, sed Arabicè حرجل *chargiala* est longâ serie ferri, & de equis حرجلة *chargiola* longum agmen significat, de locustis longam seriem. Ut quandoque in Æthiopia patet duodecim millia passuum p. 445. l. 28.

יחרדו *trepidabunt ut avis* &c. Os. 11. 11. id est trepide accurrent. Ut cum Samuel venit Bethlehem, ויחרדו *Et trepidarunt*, (id est trepide accurrerunt) Seniores urbis in occursum ejus p. 13. l. 70. Et Os. 3. 5. *Trepidabunt ad Dominum* &c. Hebr. פחדו. Virgilius, *Ne trepidate* &c. id est *ne festinetis*. Ita Servius & Nonius, Livius, *trepidat ad prima signa*, id est festinat p. 14. l. 1.

חרוזים ὁρμίσκοι *monilia* Cant. 1. 10. Vox Hebræis aliunde ignota ex Arabismo explicatur p. 57. l. 55. vide خرز.

חרטום *hartum* Magus. Eo alludit Ἄρτεμις, Diana seu Hecate quam Magi sæpe invocant p. 581. l. 9.

חרטמים *hartumim* cur Magi dicantur valde incertum est, Hebræorum alii sic dici volunt, quia ardent cadaverum ossa, id est ardenti studio iis occupantur. Alii à foramine obstructo, quia foramen in arbore factum obstruunt, ex quo responsa expectant, ut Græci olim ex Dodonæa quercu. Alii ad חרם *haram* referunt, quod devovere est. Alii ad חרט *heret* seu stylum quo pingunt characteres. Alii ad חרש *haras*, qui magus est Chaldæis. Nos ad רטן *retan* quod murmurare & incantare significat p. 579. l. 40.

חריונים *chirjonim* 2 Reg. 6. 25. sunt stercora columbarum. Pro quo in margine scriptum דביונים *dibjonim*, id est fluxus columbarum. Quod posterius solum legitur in synagogis, ut delicatis auribus sic consulatur. Interim res manet, & utrumvis legas, in his stercoribus hæret lector. Nec potest concoquere quod habet sacer scriptor, horum cabi quartam partem, id est logum, seu mensuram sex ovorum, Samariæ famis tempore venisse quinque argenteis, id est novem circiter libris nostræ monetæ. Nec patet in quem usum res ita vilis tam caro fuerit empta. Refelluntur enim qui hæc stercora pro cibo fuisse volunt p. 38. l. 53. Alii ligni vices præstitisse p. 39. l. 47. Aut fimi ad stercorandos agros p. 40. l. 7. Aut salis ad condiendos cibos, ibid. l. 18. Et qui grana intelligunt ex columbarum ingluvie per vim excussa p. 41. l. 32. Aut illarum ventrem, ibid. l. 67. Aut exta & interanea p. 42. l. 35. Sed per columbarum stercora aliud significari docetur hodieque apud Arabes, nempe ciceres tostos aut elixos p. 45. & 46. Et hunc cibum in Judæa jam olim fuisse receptissimum p. 46. l. 59. & p. 47. l. 17. 71. & p. 48. l. 1. Atque unum è vilissimis, ut tanto sit mirabilius, hujus mensuram tam modicam tum temporis tanti constitisse p. 48. l. 32. Vide infra קלי *Kali*.

חורמן *hurman* Chald. & Syr. basiliscus, quia omnia vastat & ad internecionem usque delet. Neque aliud Arabicum حرمان *harman*, quamvis à basilisco distinguat Avicenna tanquam mole majorem, sed per errorem qui notatur p. 399. l. 60. & 400. l. 20.

חשמל *Hasmal* Hebræis vetustioribus Angelorum est certus ordo, quod ut probent, afferunt hujus vocis origines deridiculas. Sed *Hasmal* neque Angeli, neque rei ullius vivæ nomen esse probatur p. 877. l. 13. Kimchius, Jarchius & Pomarius *Hasmal* colo-

colorem ignis esse volunt, quod sequutus Junius reddit colorem vividissimum pag. 876. l. 72. Et hoc quoque refellitur pag. 877. l. 34. Græci melius ἤλεκτρον reddunt, quamvis *hasmal* non tam electrum significet, id est metallum ex auro & argento, quam ex ære & auro conflatum. Vox enim composita est ex נחש & מלל, quorum illud *æs* hoc *aurum* sonat, voce urinque decurtata, initio per aphæresin literæ *nun*, quæ non in verbis solum, sed & in nominibus sæpe deficit, & in fine per apocopen literæ geminatæ p. 877. l. 58. Itaque *hasmal* metallum est χαλκόχρυσον id est ex ære & auro constans, vel si mavis æs aurum pretio & colore referens, cujusmodi æs à Diodoro vocatur χαλκὸς χρυσοειδὴς, cujus in sequentibus quinque proferuntur species ibid. l. 68. &c.

חתת & frangi significat & metuere, quia animus metu frangitur. Ita etiam Chaldæum תבר ad utrumque est ambiguum. Fortasse etiam Hebræum שבר unde Job. 41. 16. משברים *præ metu* p. 784. l. 60.

טייר *tajer* augurari Chaldæis, vox Arabicæ originis, ut & ipsa ars p. 3. l. 32.

טלופחי lentes, lenticulæ p. 497. l. 45.

טריתא quid sit ignoratur in Jonathanis paraphrasi Deuter. 33. 19. *Qui habitant ad littus maris magni* (seu Mediterranei Zabulonitæ יתפרנקון מן טריתא *in deliciis habebunt taritha*. Alii *thunnum* explicant, aut *thunni frustum*. Alii majores pisces quoslibet. Alii contra pisciculos sale conditos. Quæ sententia est maxime recepta, quamvis absurda prorsus. Neque enim ad maris littus degere necesse est ut comedantur salsi pisces, qui ad loca deferuntur à mari maxime dissita. Sed maris accolis peculiare est quod recentissimos comedunt. Et vero טריתא *taritha* id ipsum esse, pisces inquam recentes, neque dum sale conditos, probatur ex Arabismo p. 720. l. 12.

יוגבים *jogebim* non solum agricolas significare, sed & purpuræ piscatores, vide in כורמים

יום *jom* id est *dies* pro judicio, Pauli & Cilicum phrasis pag. 471. l. 3. ימים plurali numero *dies* pro anno integro pag. 505. l. 37.

יונה *jona* columba Hebræis, nempe ad ינה *jana* referendum, quod opprimere est, quia omnium prædæ patet, & *vexat censura columbas*. Neque ad יין *jajin* seu vinum, quasi proprie sit οἰνὰς *vinago*. Sed ad יון *javan* seu Joniam id est Græciam, ubi columbæ jam olim frequentes, quod probant fabulæ septem antiquissimæ, pag. 1. l. 7. & p. 3. l. 40 &c. Et easdem in Asia esse invectitias traditum à Theophrasto pag. 3. l. 45. Refelluntur objectiones pag. 4. l 44.

יונה *jona* columba alludit ad יון quod lutum sonat. Proinde ex verbis Mosis de columba quam emiserat Noe, *Et rediit ad eum* היונה veteres collegerunt aves à Noe emissas *rediisse lutosas*. Ita habent Abydenus, Josephus, Eutychius Alexandrinus, &c. p. 30. l. 50.

יונת אלם רחוקים *jonath elem rechokim* in titulo Ps. 56. Cum hæ voces ita lectæ nullum habeant sensum commodum. Fortasse pro אֵלֶם *elem* legendum *elim*, *hiric* pro *segol*, ut significetur *columba nemorum remotorum*, id est sylvestris, in quo numero palumbes, liviæ, turtures, &c. Plenum esset אלים *elim* cum *jod*. Sed *jod* pluralis nota sæpe alibi est omissum, etiam in hac ipsa voce p. 18. l. 25. &c.

בר יוכני *bar juchne*, nidi filius, avis fabulosa in Talmude portentosæ magnitudinis, ut *ruch* Arabum, à celso nido sic dicta. Nempe Chald. יוכני ut Arab. وكنة est nidus non quivis, sed in monte aut rupe. Proinde ibi legitur בר ביצה ונפלה יוכני *Et cecidit ovum bar juchne*, nempe ex montis aut rupis vertice pag. 230. l. 14.

ילק *jelek* locusta à lingendo dicta, quia lingit sata & fruges. Lingere Hebræis est absumere. Locustæ, tineæ, igni, bovi tribuitur. Ita etiam Arabes لحس p. 445. l. 65.

יער *jaar* Hebr. sylva (ut *jar* Punice lignum in Augustino) Hinc יער *jaar* vel יערה *jaara* favus (proprie qui in sylva repertus est) p. 519. l. 29.

יצא *exire* simpliciter, sæpe est ad bellum exire Hebr. phrasi, ut Gen. 10. 11. & 2 Sam. 11. 1. Ps. 60. 10. &c. Ita de locusta dicitur Prov. 30. 27. *Regem non habet, tamen exiit* (ad bellum) pag. 458. l. 63.

יצוא ושוב *egrediendo & redeundo* corvus à Noa ex arca emissus egressus esse legitur Gen. 8. 7. Ita habetur in Hebræo. Sed Græci qui rediisse negant, videntur pro יצוא ושוב *egrediendo & redeundo* legisse ולא שוב *Et non est reversus*, quam lectionem nolim ut absurdam plane rejici pag. 211. l. 73.

ירקון rubigo p. 484. l. 28

ירקרק חרוץ *in pallore auri* pro in auro palloris seu pallido Ps. 68. 14. Ut Hab. 2. 6. עבטיט *densitas luti* pro *luto densitatis* seu denso, התואר במקום המתואר *prædicatum pro subjecto*, ut hic habet Kimchius pag. 9. l. 55.

ירקרקא in Onkelo eadem avis quæ aliis שרקרקא p. 297. l. 52.

יוחנא ירושלמיה *jochana Hierosolymitana*, locustæ species congener ei סלעם *selam*. p. 451. l. 11.

יתוש *jatthus*, ἐμπὶς, culicis aquatici genus, quomodo elephantem terreat & discruciet p. 756. l. 73. & 793. l. 5. Unde dicatur vide in נתש

התכבר Talmudicis est converri (*estre balié*) sed Hebræis multiplicari, quomodo sumendum Habac. 3. 15. non priori sensu ut vult R. Selomo p. 458. l. 38.

כד *cad* à Mose, Solomone & Eliâ pro hydria sumitur. Inde Gr. κάδος *cadus*, qui tamen aquæ non est sed vini mensura p. 43. l. 67. & p. 44. l. 7.

כדור Es. 22. 18. & 29. 3. quid significet vide supra in voce דור

כוס *chos* priscis interpretibus est avis nocturnæ species, puta nycticorax, bubo, noctua. Ita Seniores, Aquila, Theodotio, Sexta editio, Hieronymus. &c. Nec multo aliter Chaldæi, Arabes, Syrus, Samaritanus. Nec vetustiorum ullus est qui dissentiat præter unum Symmachum, qui Hieronymo teste *upupam* interpretatur. Sed si *ululam* legeris, nullus erit inter veteres notabilis dissensus p. 267. l. 61. Est tamen cur כוס *chos* videatur esse his prorsus dissimilis, onocrotalus scilicet. Prisci Romani hanc avem *truonem* appellabant, quia *truam*, id est vas latum & profundum habet in inferiore rostri parte. Et Hebræis כוס *chos* id ipsum est. Præterea Ps. 102. 7. hæc habet Psaltes: *Similis factus sum pelecano deserti*, *& fui* ככוס חרבות *ut chos solitudinum*; Ubi *chos* si reddideris onocrotalum, duo hemistichia apprime cohærebunt, quia pelecanus & onocrotalus aves tam vicinæ sunt ut sæpe promiscue sumantur pag. 275. l. 13. Sed Seniores, qui primi *nycticoracem* reddiderunt, videntur בום *bum* pro כוס *chos* legisse, quæ duæ voces licet sono multum differant, tamen scripturâ sunt simillimæ. Et בום *bum*, Arabice saltem, est bubo vel nycticorax p. 277. l. 28.

כור *cor*, corus, idem quod חומר *chemer* p. 106. l. 41.

כי quandoque idem quod SED pag. 250. l. 29.

ܟܘܟܒܐ *coccabi* (nomen avis apud Syros) videbitur esse ἀστερίας, quia ad כוכב *cocab*, id est stellam alludit; aut avis *Cocabena* tanquam ex urbe Cocabâ in Basanitide vel Arabiâ nomen habens. Sed noctuam interpretamur, quia est pro Hebr. תנשמת *thinsemeth*. Et Græcè etiam κόκκοβα vel κίκκαβα est noctua. Et noctuæ vocem exprimit Aristophanes per geminatum κικκαβαῦ. Latine quoque *cucubare* est more noctuæ canere. Κικκαβαῖοι denique dicuntur glauci pisces, quia noctuæ similes p. 286. l. 68.

כולא עורב *chole oreb*, id est *corvos arcens*. Ita Hebræi vocabant loricam ferream in summo Templi vertice acutis clavis horrentem, quia prohibebantur aves ne sacræ ædis tecto insiderent, & stercore suo illud polluerent p. 53. l. 50.

כלב *celab* Chaldæis & Syris primo spargere & inspergere, deinde etiam tingere sonat: Et nomen כילב *cilab* tinctorem seu infectorem. Canis porro nomen כלב *celeb*, quia scribitur iisdem literis, Tyrii in ambigua voce ludentes, Herculis Tyrii cani tribuerunt nobilem artem quam lanarum infector illius ævo Tyri reperit p. 740. l. 1.

כלוב *club*, cavea in quam aves illiciuntur Jer. 5. 27. unde Græc. κλωβὸς & κλωβὸς, & Syr. ܩܠܘܒܝܐ *klubja* pag. 90. l. 7. Vide פלציר

כלבית *calbith* & λυκίδιον seu canicula: Talmudici ichneumonem ita appellant. Et כלבא טינא כלבא דטינא *calba tina calba detina*, quasi luti canem dixeris, quia in lutosis Nili ripis plerumque degit. Et Arabes كلبا الما *canem aquæ*. Neque alia ratio Græci nominis. Dicuntur enim ἰχνευταὶ ab Herodoto & Nicandro, ut ab aliis ἰχνεύμονες, quia indagant more canum, quorum proprium est τὸ ἰχνεύειν. Sed & in eodem genere lutram Græci Scriptores κύνα ποτάμιον passim nuncupant. Et castorem Servius *canem Ponticum* appellat. Pro כלבית *calbith* in Lexico. Aruch male scribitur כלכית *calcith*, *caph* pro *beth*; quod autoris mendum esse docet literarum ordo p. 794. l. 22.

כנים *kinnim* non sunt culices palustres, ut volunt plerique veterum, sed pediculi. 1. Quia in Ægypto ex terra orti sunt. 2. Quia erant in hominibus & jumentis, quod culicibus non convenit. 3. Quia nomen כנים *kinnim* à firmitate & stabilitate ductum non quadrat in culicem, sed in pediculum. 4. כנה *kinnâ* Talmudicis est pediculus. 5. Et alludunt κόνις pro lende & κίκνιαι pro minoribus pediculis. 6. Samaritanum item, Chaldæum, & Arabicum pediculi nomen. 7. Josephus denique, Chaldæi, Syri, Arabes & Hebræi omnes sic reddunt. 8. Alcoranus etiam, & Mahumetanorum doctissimi p. 574. l. 1.

בת כנפא *filia alæ*, in Onkelo vultur p. 230. l. 9.

כף דמיון *caph dimjon* seu similitudinis sæpe suppleri p. 248. l. 12

כפיס *chaphis* in pariete Hab. 2. 11. alii *loramentum* reddunt, Alii *clavum* aut *paxillum*, Alii *vermem* aut *scarabæum*. Sed Talmudicis כפיס *chapis* est later sesquipalmi, aliter dictus אריח *ariach*, quæ vocis notio cum hic quadret, aliud quærere nihil opus est p. 612. l. 30. &c.

כפיר *chaphir* λεοντίδιον, & שחל *sachal* leonem nigrum etiam ad serpentes pertinere probatur p. 376. l. 45. Et sic sumi quod habetur Ps. 91. 13. *Super leonem & aspidem* &c. Et שחל *sachal*, ut alibi est leo niger,

niger, ita ibi niger serpens esse videtur, quomodo multi sunt aut plane nigri, aut nigris maculis aspersi, ibid. pag. 70. Sed unus præcipue in genere aspidum. Itaque veteribus שחל in Psalmo est aspis, p. 378. l. 57.

כפיר pro λεοντιδέω draconem reddi à Græcis Job. 4. 10. & 38. 39. Ita etiam Arabum شبل *Sablon*, cum proprie leunculum, sonet, tamen sumitur etiam pro catulo draconis p. 376. l. 57. Plura vide in שחל.

כרוכא *cruca* in Jonathane est *cicada* Levit. 11. 22. Et כרוכיא *crucja* vel כורכיא *curceja* est grus. Quas voces promiscue sumens Symmachus Hebræum סיס *sis* in Jeremia pro grue cicadam reddidit, tanquam ex Chaldæo interprete, in quo כורכיא *curceja*, id est grus, videtur esse pro סיס *sis* cum re vera sit pro עגור *agor* pag. 60. l. 11.

כורמים *vinitores* & יוגבים *agricolas* in Judæa reliquit Nabuchodonosori præfectus Nabuzardan 2 Reg. 25. 12. quibus כרמים *vineas* & יגבים *agros* concessit quos excolerent Jerem. 39. 10. Hæc cum clara & obvia sint, tamen Magistri per כורמים *vinitores* non intelligunt, sed eos qui legunt balsamum. Neque *agricolas* per יוגבים sed piscatores purpuræ. Et balsami quidem cultores ideo כורמים seu *vinitores* dici volunt, quia balsami arbuscula viti similior est, & vineæ in modum colitur, quod testantur multi veteres. Purpurarios vero יוגבים *jogebim* pro יוקבים *jokebim* appellari à יקב *jekeb* seu torculari, quia concham purpurariam contundunt, ut ex ea sanguinem exprimant p. 723. l. 53.

כרמיונא *charmiona* Chald. & Syr. columba οἰνὰς, quasi *columba vitis*. Ita vocabatur una ex illustribus illis Cleopatræ ancillis, quæ Plutarcho Χάρμιον, Galeno Χαρμιόνη, Tzetzi Χαρμιονὼ p. 2. l. 9.

כרמיל *carmil* censetur inter purpuræ species 2 Paral. 2. 7. 14. & 3. 14. Coccum reddunt interpretes. Nos potius purpuræ genus ad Carmelum capi solitæ. Huc facit quod *carmel* & ארגמן *argaman*, id est purpura, Cant. 7. 5. sunt palam synonyma p. 725. l. 10.

כשת *ceseth* in Jonathane Exod. 30. 34. male redditur *costus*, quod esset קשט cum κόσθον significet, ex quo ladanum colligitur. Itaque pro כשת Arabes editi duo لادن *ladan* habent, id est ladanum pag. 803 l. 46.

לבן *libben* Hebr. aliquid in igne candefacere, unde לבון *libbon* metallorum in igne candefactio p. 883. l. 48.

לו id est EI, quindecim locis scribitur לא NON, & legitur לו p. 452. l. 14.

לויתן *leviathan* & תנין *thannin* Kimchius solâ magnitudine distinguit, leviathanem definiens תנין הגדול *magnum thannin*. Unde colligit vir doctus vocem esse conflatam ex לוית תנים *levijath thannim* id est ex draconum conjunctione, quasi in uno leviathan conjuncti sint multi dracones. Quin Syllaba תן *than* pertinet ad formam nominis. Et radix لوى Arabicè flecti & in spiras convolvi significat, quod draconum est maxime proprium pag. 769. l. 62.

לויתן *leviathanem* non solum draconem sed & cetum significare apud omnes in confesso est. Et posteriore sensu interpretes in Jobo sumunt, c. 40. & 41. Ubi tamen cetus non est, sed crocodilus. Quod probatur longâ eorum inductione quæ de leviathane habentur. Horum enim pleraque in cetum nullo modo quadrare docetur, sed in crocodilum omnia p. 769. &c. A Talmudicis etiam, in minoribus quinque animalibus quæ majoribus terrori sunt, cum censetur כלבית *calbith* seu canicula, quæ in os leviathanis ingreditur, per *calbith* ichneumonem, & per *leviathanem* crocodilum intelligi nemini non apparet pag. 794. l. 20.

לחשים magorum susurri & mussitationes, qui inde מלחשים dicuntur p. 338. l. 42.

ለየ : *laia* purpureus vel coccineus color Æthiopibus, voce per aphæresin facta ex κάλλαια, qui in Ægypto vocabant τὰ πορφυρᾶ *purpurea* pag. 625. l. 62. & pag. 730. l. 52.

לילית *lilith* Es. 34. 14. nonnullis avis nocturna. Aliis lemures. Lamia, *Algol*, Ἐριννὺς, Furia, שידה ἡ δαίμων. Aliis una è quatuor matribus dæmonum, ex quibus dæmones genuit Adam annis CXXX. quibus ab uxore abstinuit. Kimchio ridicule chamæleon avis p. 831. l. 5.

לילית *Lilith*, נעמה *Naama*, אוגרת *Ogereth*, מחלת *Machalath* Rabbinis quatuor matres dæmonum p. 832. l. 53.

לקש fœnum cordum pag. 483. l. 56. & 484. l. 59.

תלית בלישן linguâ tertiâ loqui dicitur qui alium calumniatur; quia lingua calumniatoris tres occidit, ipsum loquentem, & audientem & eum de quo agitur. Ita Talmudici: Arabes quoque pag. 544. l. 27. &c.

מנג juncus ex quo fiunt funes, ut Gr. σχοῖνος p. 772. l. 1.

ממוני המקדש *præfecti Templi*, quis Luc. 22. 52. vocantur στρατηγοὶ τοῦ ἱεροῦ. p. 26. l. 58. In his erat הממונה שעל הקינים *præfectus super nidos*, id est super aves ibid. l. 70. Ex Talmude & Hieronymo horum sordidus quæstus pluribus describitur. Et docetur quam merito Christus eorum cathedras subverterit ibid. l. 27.

מטיל *metil*, id est *vectis ferrea* Job. 40. 13. Alibi non reperitur. Sed Arab. مطل *matala* est ferrum cudere p. 758. l. 59.

מלל *melal*, aurum proprie rude, quale ex fodina educitur. Ita sumitur in *Ketuboth*, unde citant Aruch, Pomarius, Aquinas &c. Arabes تبر *tibar* vocant, unde Hispan. *oro de tibar* p. 877. l. 50.

מלואת אבן *impletio lapidis* Exod. 28. 17. De gemma dicitur quæ palam implet pag. 12. l. 35.

די מלח הכילא מלחנא *sale palatii salimur* Esdr. 6. 14. id est salarium de regis salario percipimus p. 40. l. 60.

מלט parere unde Μυλίττα, Μυλήτα, Μιλίτη, Assyria Dea quæ partui præest, non à ילד *jalad* ur vult Scaliger ملط *malata* etiam Arabes de partu usurpant, sed eo proprie qui abortivus & imtempestivus est p. 408. l. 65.

מלק, Græc. ἀποκνίζειν, est avem ungue lacerare & abscindere, quomodo in sacrificiis Levit. 1. 15. & 5. 8. Id Chald. זמין & חום, ut Arab. حزم vel خزم pag. 26. l. 27. Quo ritu id fit factum ibid. l. 38.

ממבג *Mambeg* id est Hierapolis, vide תרעתא Eadem *Bambyca* multis veterum, ut Straboni, Æliano, Plinio.

ܡܣܘܬܐ *masouta* locusta in Syro, inversum ex Chald. שמוטא *samouta*. In Syro est pro עזם, in Chald. pro חסיל pag. 444. l. 7.

מתק vulgo Hebr. *dulce esse*, sed Syr. *exsugere*. Sic Job. 24. 20. מתקו *exsugit eum* (vermis) ita vertendum esse probatur p. 621. l. 54.

נ *Nun* initiale per aphæresin non solum in verbis sed & in nominibus sæpe deficit p. 877. l. 57.

נ *nun* & מ *mem* literæ permutabiles pag. 580. l. 45.

נארים *nearim* maledicti, tanquam à נאר *nier* significationem habet ab ארר *arar* p. 290. l. 20.

נגף percutere, & nomen inde deductum מגפה plaga seu percussio, plerumque ad mortem pertinent. Non tamen id perpetuum, ut R. Selomo docet ex plaga ranarum Exod. 8. 2. & mulieris gravidæ percussione Exod. 21. 22. p. 655. l. 45.

נדף dispellere, unde Talm. מדף של דבורים *maddaph apum*, vas in quo ponitur ignis & stercus bubulum, cujus suffumigatione fugentur apes ex alveari, ut sumatur mel p. 508. l. 41.

מנהגות כקול יונים *deducentes ut voce columbarum* Nahum. 2. 7. Agitur de ancillis reginæ Ninives, quæ in captivitatem euntem more columbarum gementes comitantur. Itaque *deducentes* est pro *deducentes & gementes*, unum pro duobus. Sic Prov. 15. 22. *Capies carbones ignis super caput ejus* pro *capies & pones* Ps. 68. 19. *Accepisti dona hominibus* pro *Accepisti & dedisti*, ut Eph. 4. 8. p. 13. l. 39. Quid si pro מנהגות *deducentes* legatur una literula minus מהגות *gementes* (ut voce columbarum) ibid. l. 47.

נופת צופים *distillatio favorum* p. 690. l. 8.

נזיר *Nazir* seu Nazaræus vocatur qui à cæteris vel voto vel dignitate separatur. Quomodo Nazaræi iidem sunt qui populi principes. Ita Josephus fuit Nazaræus fratrum suorum p. 520. l. 41.

נחל *nahal*, ἀρχαικῶς *neel*, ut in Epiphanio, cum proprie torrentem sonet, pro Nilo sæpe sumitur. Ita Job. 40. 17. ערבי נחל sunt salices Nili. Et multi veterum χείμαῤῥον *torrentem* vocant, ut Homerus διϊπετῆ à Jove delapsum, quia non aliunde augetur quam ex æstivis imbribus p. 764. l. 28.

נחילות *nechiloth* tibiæ species, formam habet à נחל *nachal*, sed significationem à חלל *chalal*, perforare. Itaque etiam חליל *chalil*, est tibia, & חללים *chalalim* tibiæ p. 290. l. 14.

נחש serpens, idem qui Jesse, ex quo David & Messias. Eo respexisse putatur Esaias 14. 29. (al. 15. 2.) p. 406. l. 65.

נחש serpens pro ceto sumitur, ut Amos. 9. 3. *Si occultent se è conspectu meo in fundo maris, inde jubebo serpentem ut mordeat eos.* Sic תנין *thannin* & לויתן *leviathan* tam de ceto quam de dracone usurpantur. Et Es 27. 1. Deus se dicit animadversurum in Leviathanem נחש בריח *serpentem vectis*, id est cetum transversarium, qualem nullum novimus præter Zygænam, cujus caput vectis instar transversum est p. 747. l. 8. Fuit etiam insigne aliquod sydus hujus nominis de quo Job. 26. 13. Aben-Ezra draconem, R. Levi viam lacteam intelligit p. 748. l. 7.

נחשת קלל Ezek. 1. 7. & Dan. 10. 6. *æs kalal*, id est tersum & lucidum p. 887. l. 15. Unde geminatum קלקל *kilkel*, levigare & expolire, de ferro Eccles. 10. 10. de sagittis Ezek. 21. 21. p. 888. l. 12. Vide גלל *galal*.

ניב *nib* Chald. ناب *nab* Arab. *dens caninus*. Item *dens* exertus, quales habent aper, elephas, hippopotamus p. 762. l. 15. Vide *Nympharena*.

נכאת *necoth* non esse *ceram*, nec *myxarin*, sed styracem p. 432. l. 8. &c. Vide Arab. نكت

נכסים *necasim*, id est opes, formam habet à נכס *necas* Chald. mactavit, & significationem à כסס *casas* numeravit, supputavit p. 290. l. 19.

נמלה *nemala* formica, fit à נמל *namal* succidere. An quia naturæ quodam instinctu grana quæ sub terra recondit, aut media dividit, aut eorum capita abscindit, quasi timeat ne regerminent p. 588. l. 30. Aut potius quia spicarum summitates abscindit, ut ex iis grana eximat. Quod aptissime effertur verbo נמל *namal*. Illo enim utitur Job. 24. 24. cum impios abscindi dicit ut spicæ caput pag. 589. l. 69.

נסוך *nasuc* obtectum, obductum, formam habet à נסך *nasac* fundere, sed significationem à סכך *sacac* tegere, ita etiam מסכה *masseca* tegumentum p. 290. l. 23.

מסע *massa* alibi est iter, profectio, quia נסע est proficisci. At Job. 41. 17. מסע pro telo sumitur, quia نشغ Arab. est confodere. Sic in Alcamus نشغ بالرمح *confodit hastâ* p. 785. l. 7.

נעל est calceus, sed מנעל Deut. 32. 25. sera, pessulus aut compes p. 885. l. 21.

נעמא *naama* vel נעמית *naamith* Chald. & Syr. & Talmud. est struthio. Recentiores Lexicographi qui ululam aut bubonem interpretantur, gravi errore se obstringunt, in quem nunquam incidissent, si vel minimam habuissent Arabicæ linguæ notitiam. Quamvis etiam ex Talmude palam fit נעמית *naamith* esse struthionem p. 223. l. 71.

ניפול *niphul* Talmudicis locusta quæ Mosi חרגל *chargol* p. 451. l. 3.

מפלי בשרו *tori carnis ejus* Job. 41. 14. ad verbum *procidua carnis ejus*. Ita Græc. προπετὴς *prociduus* is dicitur cui pars aliqua corporis plus justo prominet p. 783. l. 55.

נץ *netz* accipiter à נצה *natza*, id est à volando, dictus quia volatu maxime præstat. Nisus Rex Megarensium in haliæetum mutatus, ad quem accipitris una species, *lanarius* scilicet, tam proxime accedit, ut visu non possint dignosci, sed solo pastu p. 266. l. 23. Nisus recentiorum & *sparverius* idem sunt p. 268. l. 74.

נצה volare Thren. 4. 15. unde נוצה pluma vel penna quæ aves ad volandum attollit. Et Ezek. 17. 3. 7. aquila מלא הנוצה *plena plumis* & רב הנוצה *multa plumis* Non plena vel multa unguibus, quomodo habent Græci & Syrus, sensu obscuro & parum commodo p. 165. l. 35.

נוצה *notsa* Job. 39. 16. non est struthio, ut Junius, nec avis ut reddit R. Selomo, sed pluma, quod patet ex Ezek. 17. 3. Quin si נוצה hoc loco avis esse concederetur, tamen non esset struthio, quia nomen est à volatu factum, cujus sola avium est expers p. 247. l. 26.

נקב *nakab* perforare, ter usurpatur pro קבב *kabab* maledicere p. 290. l. 23.

נרגל *Nergal*, Cuthæorum idolum, gallum fuisse Hebræi volunt, nulla ratione freti. Quin نارجيل *nargil* vel *neregil* hodieque Arabibus, Persis & Indis est palmæ species, de quâ mira prædicant. Ab illa denominari potuit hoc idolum, ut à frumento *Dagon*, & *Rimmon* à malis Punicis p. 113. l. 16.

נשמה *nesama*, anima proprie rationalis, formæ ratione est à נשם *nasam* spirare, sed ratione significationis à שמים *sammajim* seu cœlis p. 290. l. 30.

תנשמת *thinsemeth* tam in avium quam in lacertorum est censu. Et in his quidem chamæleontem interpretamur, tanquam à נשמה *nesama* seu halitu deductum. Sed in avibus est noctua. Et fit à שמם *samam*, quod est mirari & obstupescere, quia hujus avis formâ plane insolitâ reliquæ aves obstupescunt. Hebraicè nimirum unius vocis quandoque duæ sunt origines, una ratione formæ, altera ratione significationis quod multis probatur exemplis pag. 290. & 291.

ינשוף *jansuph* avis nocturna, à נשף *neseph* dicta, quæ vox crepusculum & tenebras sonat. Chald. & Syr. קפופא bubo p. 284. l. 57.

נשר *neser* aquilam alii dici volunt à שר. *nasar* decidere, quia cum se volatu sustulit ad elementum ignis, præceps in mare decidit. Alii à defluvio pennarum, quia נשר Rabbinis est defluere. Alii à visu quia שור est intueri. Sed Arabes felicius deducunt à verbo نسر *nasara*, id est rostro carpere & vellicare, quod aquilæ magis convenit quam ulli rapacium, quia est rostro magis adunco & eo carpit fortius pag. 164. l. 57.

נתש *natas* vellicare (carnem) inde יתוש *jatthus* pro ינתוש *janthus*, quod esset formæ ינשוף *jansuph* p. 546. l. 36. asilus aut culicis species elephantem in umbilico invadens p. 548. l. 56. Proprie ἐμπὶς p. 566. l. 9. & 26. Multi hujusmodi oriuntur ex lacu Tiberiadis p. 568. l. 5. De culice qui in Titi nares irrepsit, fabulæ portento sæ, ibid. 15. Idem de Nimrode p. 569. l. 19.

סבל portare, bajulare onus; In *hithpael* ingravescere. Unde Eccles. 12. 7. ויסתבל החגב *& ingravescet chagab* seu locusta, quam varie reddatur p. 493. l. 35. Eo loco חגב *chagab* non videtur esse *locusta*, sed ut Arabicè *caput femoris*; à quo cum incipiat motus cruris, merito de sene dicit Solomon; *Et ingravescet chagab*. Ut doceat seni graviorem & tardiorem esse incessum p. 494. l. 54. Vide حجبة.

סכת Phalangii species ut Arab. شبث Ibi vide.

סוס *sus* equum significat. Sed סיס *sis* est avis nomen: quomodo legendum Hebræi monent Jerem. 8. 7. Quidni etiam Ef. 38. 14. quibus locis solum extat p. 59. l. 73. Recentiores Hebræi *gruem* explicant, quod sequuntur novi interpretes quotquot sunt. Sed vetustiores hirundinem explicaverant. In his Græci seniores, Theodotion, Symmachus, Hieronymus, Arabs pag. 60. l. 5. & 41. Quibus Jonathan frustra opponitur. Is enim Hebræa סיס *sis* & עגור *agor*, *gruem* & *hirundinem* recte reddidit, quamvis inverso ordine, quod non est sine exemplo p. 62. l. 28. Vox Hebræa סיס *sis* fictitia est, & hirundinis ψιθυρισμὸν palam imitatur, ut Italica *Zisilla*, à qua *zisillare* factum, ut Latine *zinzilulare*, ibid. l. 48. Et in Plutarcho Isis in Ægypto mutata fuisse legitur in hirundinem, quia *Isis* ad *sis* alludit. Deorum enim metamorphoses hujusmodi paronomasiis sæpe niti probatur multis exemplis ibid. l. 64.

סיר vide חוח.

סכות בנות *Succoth Benoth* Babyloniorum idola 2 Reg. 18. 30. Inepte Judæi exponunt gallinam cum pullis suis. Cum aliud non significet quam *sacellum puellarum*, id est Dearum quæ *Benoth* filiæ seu puellæ dicebantur, ut Proserpina Græcis Κόρη. Sic Amos 5. 26. *Portavistis Succoth* seu sacellum *vestri Meloch* p. 112. l. 58.

סלוא vide חוח.

סליו coturnices Talmudicis sunt quatuor specierum. 1. שיכלי *sicli*. 2. קיכלי *kichli*. 3. פסיוני *phisjoni*. 4. סליו *selau*, seu coturnices proprie dictæ, quarum, inquiunt, præstantissima est, *sicli*, & vilissima *selau*. Sicli, id est συκαλὶς ficedula. *Kichli* est κίχλη turdus, & *phisjoni* phasianus. Quamvis enim hæ tres species cum veris coturnicibus nihil commune habeant, tamen ineptis hominibus visum est eas complecti sub coturnicum nomine, ut patribus suis sic consulerent p. 94. l. 19.

סלמנדרא *salamandra* pro עכבר seu mure habetur in Chald. Levit. 11. 29. Et glossatores ibi nugantur muris esse speciem, quæ anno demum septimo ex igne nascitur, modo sit continuus, & magus eum accendat, nec ligna habeat nisi myrtea p. 824. l. 30.

סלע Siclus in Maimonide valet quatuor denarios. Denarius sex obolos. Obolus duo pondia. *Pondium* duo assaria. Assarium octo *perutas*. Oboli pondus, qui *gera* dicitur, est sedecim granorum hordei. Pondus assarii quatuor granorum, *peruta* dimidii grani p. 138. l. 5.

סלעם *salam* Chald. vorare & absumere. Inde סלעם *solam* locusta. Frigidum enim est, quod Hebræi à סלע deducunt, quia conscendit petras pag. 446. l. 14. Vide רשון.

סמר *samar* verbum de pilis aut comis est φρίττειν horrere, Græci uno verbo dicunt ὀρθοτριχεῖν, & posterior ætas *horripilare*, Syri ܟܦܘܕ *kaphuad*, verbo facto ex Hebræo hericii nomine קפוד, ut Gallicum *herisser*. Hinc Jerem. 51. 27. ילק סמר *jelek samar*, locusta aut bruchus ὀρθότριξ: Quod cum glabro animalculo parum videatur convenire, multi recentiorum *jelek* pro brucho erucam reddunt, & Junius μηλολόνθην, quod Fullero maxime arridet. Μηλολόνθη tamen (Gall. *haneton*) plane depilis est: Et erucam licet hirsutam patet non esse *jelek*, quia non volat, quomodo *jelek* Nahum. 3. 16. Sed falluntur qui omnes locustas putant esse depiles: Cum in *Cholin* aliæ glabro, aliæ hirsuto capite describantur. Et quandam locustæ speciem Arabes عرفان *orphan* vocent à jubis capitis. Et iisdem قرن الجداد *cornu locustæ* sint pili duo quos in capite habet: quorum ratione quidni dicatur סמר *samar*, cum eos erigit? Proinde Claudianus de locusta, *Horret apex capitis*. Et in Alcamus الخنتق *alchantapho* locusta est quæ coquendo mundatur & depilatur, p. 454. l. 59. Forte etiam ילק סמר non est locusta horripilans, sed horrenda, ut in Hesychio Βρίτταια φοβερὰ *locusta terribilis* p. 471. l. 72.

סממית *semamith*, id est stellio, scorpioni est terribilis, qui licet mole minor, creditur esse virtute major p. 793. l. 55.

סנונית *senunith* Chald. hirundinis species ut Arab. سنونو *sununu* p. 60. l. 55. Eam cur Talmudici dicant aquilæ esse terrori plane ignoratur. Nisi quis illos per errorem putet id senunithæ tribuisse quod τῇ σίττῃ Græci scriptores. Id aviculæ nomen est, quam scribit Philosophus aquilarum ova frangere. A Nigidio *subis* appellatur, ut Plinius autor est. Glossator Talmudicus hirundinem fabulatur, sub alis aquilæ latitantem, ejus volatum remorari, pennasque spargere & dissipare. Sed naturæ scriptores nihil tale referunt pag. 793. l. 69.

סנדלכין *sandalchin* Chald. *sardonyches*: Quod mirum est nemini venisse in mentem, cum in voce tot literarum *sandalchin* & *sardonyches* easdem habeant consonas, nisi quod L est pro R. & locum cum N permutavit. Nam verus ordo esset *saldanohin* p. 701. l. 53.

סס *sas* tinea Es. 51. 8. Chald. & Syr. סססא *sasa* Arab. سوس *sus*, Gr. σὴς p. 615. l. 51.

ספון vide שפון.

סרר *sarar* Hebr. refractarium esse & Arab. شر *sarra* pravum & perversum esse. Unde شران *sarran* culicis infesti genus, qui in faciem hominum incidit, eosque ex improviso invadit. Itaque Os. 4. 16. Hebr. סרר expressum per παροιστρῶσα p. 550. l. 72.

סרבים *sarabim* rebelles Ezek. 2. 6. vox Hebræis aliunde ignota, sed Chaldæis familiaris, quibus סרב *serab* renuere & rebellare est, סרבן *sarban* rebellis, סרבנות *sarbanuth* rebellio Ægyptiis etiam, apud quos *Sarabaitæ* monachi, aliis *Renuitæ* à renuendo dicti, quia omnis disciplinæ jugo excusso, suo arbitratu vivebant p. 550. l. 24.

עבש computrescere Joel. 1. 17. Alibi non reperitur. Sed Talmudicis idem est עפש *beth* & *pe* permutatis p. 471. l. 50.

עגב *agab* pudendum p. 494. l. 30.

עגור *agor* grus Hebraice, non hirundo, ut perperam reddunt Hebræi recentiores. Notandum plerasque linguas ipso avis nomine illius vocem utcunque imitari. Ita Hebr. עגור *agor*, Chald. כורכיא *curceja*, Arab. كركي *curci* & غرنوق *gurnouk* Græcum γέρανος, Cambrobritannum *garan*, Germanicum *cran*, Rom. *grus*. Hinc Isidorus, *Gruis nomen de propria voce sumpserunt*. Et in Festo *gruere dicuntur grues* p. 69. l. 68.

Ad עגור *agor* alludit Arab. عجر *agiara* quod significat ad lares suos postliminio reverti. Id enim gruum est proprium. Et Persicum ἄγγαροι *angari*, id est, regii cursores, quos ajebant θᾶττον τῶν γεράνων *gruibus citius iter suum* conficere. Ita Xenophon p. 80. l. 3.

עודא & צדיא & קודא vel קריא Syris aut Chaldæis noctuæ mas, literis *tsade*, *Koph* & *Ajin* permutatis. Sic terra ארץ dicitur & ארעא & ארקא p. 83. l. 49. &c. p. 274. l. 7.

עוש Hebr. coire & congregari Joel. 3. 11. Inde Chaldæus deduxit עש vel עיש in libro Jobi & Pleiades esse voluit. Ita Gr. Πλειὰς dicitur ὡς ἐκ πλειόνων ἀστέρων οὖσα. Et Arab. Pleiadum nomen ثريا à multitudine factum est p. 114. l. 46. vide infra עיש.

עזוזו Job. 39. 19. pro תיעזו per numeri enallagen, quæ in hoc libro est frequens p. 250. l. 30. & p. 253. l. 8.

עום. vide חום & מלק.

עזניה *oznija* tam veteres quam novi interpretes pro aquilæ specie habent, quamvis non constet quænam illa sit. Nos quia nomen à robore factum habere palam est, μελανάετον intelligimus, qui Homero est κάρτιστος τε καὶ ὤκιστος πετηνῶν *alitum fortissimus & celerrimus*. Qualem etiam describunt Aristoteles, Plinius, & multi alii. Unde est quod hanc aquilam Romani à valendo *valeriam* appellabant p. 188. l. 64.

עטלף *atalleph* vespertilio, dictum videtur pro עפטלל *aphtallel* vel *ophtallel*, quod avem tenebricosam designaret. Nam עוף *oph* est avis. Et Hebr. צל *tsel* vel צלל *tselal* pro umbra & tenebris Chald. scribitur טול *tul* & טלל *telal*. Ita hæc avis Hebræum nomen habuerit naturæ suæ tam congruum quam est Græcum νυκτερὶς, & Romanum *vespertilio* p. 350. l. 9.

ܥܛܪܐ vapor Syr. pro קטר & ܥܪܝܐ frigus pro קריא *ajin* pro *koph* p. 83. l. 50.

עיט *ajit* avis rapax Hebr. ab involando sic dicta, indidem Gr. ἀετὸς vel αἰετὸς aquila p. 165. l. 3.

עיש *ajis* vel עש *as* in Jobo idem quod Arabicè نعش *naas*, initiale N excidit, ut passim in nominibus quæ deducuntur ex deficientibus *Penun*. Arabibus autem نعش primo est feretrum, secundo sydus Ursæ majoris & minoris, quod illi vocant نعش *naas* seu feretrum majus & minus. Ita ut è septem stellis è quibus constant singula, quatuor in quadrum digestas velint feretrum constituere, & tres sequentes, quæ nobis sunt ursæ cauda, *feretri* filios aut *filias* appellent qui comitantur funus. Quo pertinent hæc Job. 38. 32. *An* עיש *seu feretrum deduces cum filiis suis?* quæ interpretibus hactenus crucem fixerant p. 113. l. 57.

עכביש *acchabis* aranea, forte inversum ex שבך id est in retium morem implexum & intricatum esse, unde شبكة *sabecha* rete Arab. & *Xabega* Hispan. p. 603. l. 58.

עכוביתא *acchubitha* Chald. aranea. Item Herbæ spinosæ & edulis genus in Chald. Jer. 17. 6. quæ Dioscoridi σίλυβον, ut ex Abenbitare probatur p. 605. l. 73. Fortasse quia folia habet araneosa lanugine obducta, ut acanthium cardui genus p. 607. l. 23.

עכס *eches* Hebræis recentioribus ἔχις vipera p. 379. l. 51.

עכשוב *achsub* Ps. 140. 4. à Chaldæo redditur *aranea*, quod esset עכביש. Sed aspidem esse probatur, tam ex priscis interpretibus, in quo numero est S. Paulus quam ex vocis etymo p. 379. l. 28. & 604. l. 30. vide عكس.

ותעל & *ascendit rana* Exod. 8. 6. pro *ascenderunt ranæ* Singulare pro Plurali p. 660. l. 18. Ut contra Plurale pro Singulari p 669. l. 40. Quæ numeri enallage cum sit Hebræis familiaris, tamen Magistri huic loco freti unicam ranam ex aquis ab Aarone percussis exiisse nugantur, quæ tam fœcunda fuerit ut impleverit totam Ægyptum, vel tam vocalis ut ejus coaxatio per totam Ægyptum audita ranas omnes evocaverit p. 660. l. 64.

עלקה *alaka* est sanguisuga, Arabicâ voce sic dicta à pendendo seu adhærendo. Sed עלוקה *aluka* plane aliud, nempe quod unicuique homini impendet & appensum est, & de ejus vita & morte ineluctabile Dei decretum. De quo cum agatur Prov. 30. 15. Solomonis verbis vim faciunt qui ad sanguisugam illa transferunt, id est interpretes quotquot extant. Vide p. 8co. l. 44. Et Arab. علق.

ܥܠܟܐ Syris resina, gummi, succinum, ut Arab. علك p. 869. l. 48.

עלוקת-אורנא *alukath-orna* resina pini, inde fortasse, Græcum ἤλεκτρον pro succino, quod esse pini resinam crediderunt multi veterum, ut ex Plinio & Isidoro constat ibid. l. 50.

עם *im* pro *juxta* quandoque sumi p. 756. l. 26.

עומר *gomor* mannæ in diem singulis Israëlitis assignatus Exod. 16. 16. est Ephæ decima pars Exod. 16. 36. Et epha decima pars Cori Ezek. 45. 11. Itaque in Coro sunt centum mensuræ *gomor*. Et si *gomor* in diem sufficit, * Corus sufficit in centum dies, id est in tres menses & amplius p. 105. l. 74.

בת יענה *bath jaana* ululam aut bubonem esse volunt plerique recentiorum, quam versionem Fullerus multis asserit p. 220. l. 47. Sed veteres Scripturæ interpretes pro struthione habuisse mihi compertissimum est. Seniores στρουθίον reddunt, id est στρουθοκάμηλον, quomodo sæpe sumitur στρουθὸς etiam sine epitheto adjuncto. Itaque Aquila, Symmachus, Theodotion, & plerique Patres Græci στρουθοκάμηλον diserte habent, & Hieronymus struthionem pag. 220. l. 70. Chaldæis quoque & Syris id ipsum est נעמא *naama* vel נעמיתא *naamitha*, & Arabibus نعام *naam* aut نعامة *naama* p. 223. l. 17. Denique Hebræorum doctissimi & vetustissimi quique sic sumunt p. 224. l. 24. Ac proinde ab omni ævo id illis persuasum fuit struthionis esum in Lege Dei sibi fuisse prohibitum, ibid. l. 60. Frustra objicit Fullerus nihil fuisse causæ cur Judæis prohiberetur, cum in Æthiopia nascatur, & aliis Africæ locis à Judæa remotissimis: Quippe in ea parte Arabiæ quæ Judæam attingit, magnam olim struthionum copiam fuisse constat, pag. 228. l. 43. Nec plus in eo virium quod *baath-jaanæ* ferales planctus nonnulli Prophetæ tribuunt, quales struthionem edere nuspiam legi. Hoc enim abunde refellitur ex monumentis Arabum, qui de struthionum ejulatu multa habent insignia p. 227. l. 58. Itaque *bath-jaana* filiam clamoris sonat. Quod nomen quia struthioni fœminæ speciale est, marem in Lege significare probatur per תחמס *thachmas* proxime sequens p. 231. l. 1.

ענף *anaph* est ramus arboris. Unde avis אנפה *anapha* nomen habere à nonnullis creditur, quasi per *ajin* ענפה scriberetur. Itaque Arabes ببغا vel ببغة id est psittacum interpretati sunt, quia psittacus nidum habet ex arboris ramo pensilem p. 341. l. 15.

עפולים *ani morbi*, pro quo leguntur טחורים mariscæ, ut nomen honestius p. 41. l. 20.

עקץ *akats* vel עקס *akas* pungere, & עוקץ *okets* vel עוקס *okes* aculeus, de scorpione sæpe dicitur p. 634. l. 34.

עקרב *akrab* Hebr. scorpio dictus est pro עקצרב *akatsrab* à magno aculeo, quia solum hoc insectorum μακρόκεντρόν ἐστι magno est aculeo, ut observat Philosophus p. 634. l. 18.

עקרבים *scorpiones* flagelli genus 1 Reg. 12. 11. *cædam vos* בעקרבים *scorpionibus*, id est flagello spinis aculeato. R. Selomo *esglantier* reddit, id est κυνόσβατον. Chald. & Syr. מרגנין *maragnin* vel מרגנא *maragna*, de quo in Græcis p. 644. l. 37.

ערב *arab* quia miscere sonat, ערוב *arob* animalis genus quo Deus afflixit Ægyptios Exod. 8. 21. plerique vel muscarum, vel ferarum, vel serpentum & venenatorum animalium mistionem & colluviem esse volunt, qui refelluntur p. 555. l. 18. quia hæc sententia multa habet ἀσύστατα. Et *arob* colligitur ad certum animal restringi ex Exod. 8. 31. Nec quicquam obstat quominus ad Græcos accedamus, qui κυνόμυιαν interpretantur. Maxime cum verbum

bum ערב *arab* non solum miscere significet, sed & alia quædam quæ muscæ caninæ conveniunt p. 555. l. 68.

ערוב כבד *cynomyia gravis*, id est, multa, numerosa. Hujus locutionis multa exempla etiam è Romana lingua p. 558. l. 64.

עורב *oreb* Hebr. corvus, Chald. ערבא *orba* Arab. غراب *gorab*, (quo alludit Romanum corvus) ab ערב *ereb* vespera. Indidem Arab. غربيب *garbib* niger. Sic Gr. δνοφερὸς, ὄρφνιος, ὄρφνινος à tenebris ad nigredinem significandam transferuntur p. 198. l. 66.

הערבים qui Eliæ panem & carnes afferebant, neque fuisse *mercatores*, neque *Arabes*, neque incolas urbis *Arabo*, ut Hebræorum nonnulli volunt, sed veros corvos, neque aliud posse intelligi p. 214. l. 37.

ערום *prudens*, & פתי *simplex* passim opponuntur, ut Prov. 1. 4. & 8. 5. & 14. 15. & 19. 25. & 22. 3. Atque ut serpens ערום φρόνιμος Gen. 3. 1. Ita columba dicitur פתה simplex Os. 7. 11. Quorum utrumque solum & per se sumptum est in vitio, sed simul juncta in laude. Proinde Christus Matth. 10. 16. *Este prudentes ut serpentes, & simplices ut columbæ* p. 19. l. 64. & 20. l. 1.

ערצוביא *artsubja* in Talmude locusta congener τῷ *chargol* p. 451. l. 13.

עש *as* Hebr. tinea, עשא *assa*. Chald. عث *otthsa* Arab. à verbo عث *atthsa* rodere lanam. p. 615. l. 59.

עשן fumigare. Hinc in verbis Mosis Deut. 1. 44. *Sicut faciunt apes*, pro תעשינה *thaasena* faciunt, Syrus, Onkelos & Arabs in Suecia MSS legerunt תעשנה *theassenna* fumigantur p. 507. l. 43.

עשר *decem* pro multis p. 106. l. 26.

התפאר עלי *Gloriare supra me* Exod. 8. 9. Id est, Deo sic permittente hoc tibi juris in me arroga, qui Dei propheta sum, ut mihi tempus definias, &c. p. 663. l. 56.

מפגיע *maphgia*, culicis genus ab occursando dicta quia leoni solus audet occurrere p. 566 65. Leonem voce suâ terret, ibid. l. 72. Est à genere τῶν ἐμπίδων p. 567. l. 28. De eo Talmudici, & Arabs qui vitam Tamerlanis scripsit. Et è Græcis Agatharchides, Strabo, Diodorus, Achilles Tatius. Hesychius appellat λεοντοφόνον. Et è Romanis scriptoribus hujus meminit Ammianus p. 792. l. 16.

פחדים femora Job. 40. 12. Sic Syr. ܦܩܣܐ & Arabibus فخذ est femur. Alii testiculos reddunt, quomodo sumuntur פחדין in Onkelo Levit. 21. 20. Sed hæc est secundaria vocis non primaria significatio. Ut Hebræum ירך, id est femur, aliquando usurpatur pro τῷ γεννητικῷ μορίῳ p. 758. l. 5. Vide *Femur*.

אל פיהו *ad os ejus* Job. 40. 18. id est על פיהו *super os ejus* quomodo אל sæpe sumitur p. 766. l. 52.

הפליתי *mirabiliter distinguam* Exod. 8. 22. Ea enim est vis Hebrææ vocis. Et agitur de terra Gosen, quam mirâ ratione à reliqua Ægypto distinxit Deus p. 557. l. 61.

פלצור *paltsur* Talmudicis cavea capiendis avibus, quæ in Jerem. כלוב *club*, unde κλωβὸς & κλεβὸς p. 40. l. 46. Vide *Transenna*.

פנינים *peninim* esse margaritas ex ipsa voce colligitur, ad quam alludunt πίννα, πινωτὶς, πινικὸν vel πιννικὸν, πίννινος λίθος, id est margarita pag. 681. l. 61. Reliquas gemmas singulari numero Scriptura plerumque memorat, sed פנינים semper plurali, quia in torquibus & monilibus margaritæ plures conseri solent, p. 683. l. 3. Itaque Job. 28. 18. præfertur משך extractio sapientiæ extractioni τῶν *peninim*, id est margaritarum. Fit enim allusio manifesta ad modum quo conchæ vel margaritæ è mari extrahuntur. Unde Isidorus Characenus τὰς κόγχας ἀπὸ τοῦ λίθου ἀποσπῶσιν, *conchas ex saxo extrahunt*. Et Manilius, *Protrahit immersas* p. 683. l. 45. Eodem facit quod *peninim* in Jobo & Proverbiis toties recensentur cum auro & gemmis & rebus pretiosissimis, pag. 685. l. 24. Item quod Prov. 20. 15. legitur esse רב פנינים *copia peninim*, cum gemmæ aliquantivis pretii non sint ita frequentes p. 686. l. 10. Denique quod à remotis locis comparari scribit Solomon Proverb. 30. 10. Cum margaritarum piscatio Judææ propior nulla fuerit quam in Persico & Sachalite sinu p. 686. l. 56.

פסיוני *phisjoni* phasianus, una è quatuor coturnicum speciebus, si Talmudicis creditur. Unde est quod pro סליו *selau* Jonathan habet פסיונין *phisjonin* phasianos Exod. 16. 2. Ita etiam R. Joseph Cæcus Ps. 105. 40. Vide p. 94. l. 20.

אפעה *ephe* pro aspide sumitur in historia Cleopatræ p. 358. l. 2. Et ab Eutychio & Syro interprete. Alii regulum reddunt, & draconem, & volucrem anguem, & anguiculum, & serpentem calvum aut glabrum p. 359. l. 40. Sed Aquila recte *viperam*, quod probatur ex paraphrastis, & ex Arabum descriptione p. 360. l. 16. פעה contentâ voce clamare proprie in partu. Cur inde אפעה vipera dicta pag. 363. l. 64. Viperarum multæ species apud Arabes. Ita etiam apud Græcos, p. 366. l. 70. In Epiphanio viperæ nomen complecti fere serpentum omne genus p. 367. l. 43.

פרפרות *parperoth* vel *pharpheroth* ὀρεκτικῶς Hebræis sunt cupediæ ex piscibus aut minutis avibus, quibus irritatur orexis. Inde nomine generis ad speciem translato ፎርፎራት : *phorphorath* Æthiopice est conturnix p. 92. l. 73.

פרבר *parbar* prima pars templi, in qua victimæ vendebantur, boves, oves, columbæ 1 Par. 26. 18. & Joh. 2. 14.

פרדות grana Joel. 1. 17. Alibi non extat. Sed Syris ܦܪܕܐ est granum p. 471. l. 54.

פורטענא *pulex* non *culex*, ut à nonnullis magni nominis viris reddi video p. 384. l. 66.

פרס *peres* esse aquilæ genus probatur ex Græcis, Chaldæis, Arabibus, Hieronymo & plerisque recentiorum, qui sic interpretantur. Et ex Macedonica voce παρὰος, quæ pro aquila est in Hesychio Et esse proprie ossifragam probatur ex verbo פרס *paras* vel פרש per *sin semol*, quod frangere est, adeoque ossa frangere in Michea p. 186. l. 58. Refelluntur Judæi qui vanis originationibus freti, vel gryphem, vel falconem cœruleum, vel Persicam avem exponunt p. 185. l. 47.

פרעש *paros* pulex unde dicatur vide primo volumine p. 70. l. 64.

Ex Hebræo פרעש fieri Arab. برغوث *borguths*. Et Syrum ܦܘܪܥܬܐ ܕܟܠܒܐ & Rabbin. פירטענא quod pro pulice culicem perperam reddunt viri undecunque docti p. 584. l. 52.

פרש pungere de basilisco Proverb. 32. 22. Nempe serpens dicitur morsu pungere, quia dentes habet acutissimos. Varro, *admota aspis cum pupugerit*. In Nicandro νύγμα dicitur morsus chersydri & draconis, ut in Æliano hæmorrhoi. Sic Arab. لدغ *ladaga*, لسع *lasaa* & وكع *wachaa*, cum proprie pungere significent, tamen ad serpentis morsum pertinent p. 404. l. 2.

פשפש *pispes* Arab. قسفس *cimex* p. 570. l. 52. & p. 571. l. 1.

פיתום *pithom* Hebræis ariolus, qui משחיו *ex axillis suis* vocem emittit p. 383. l. 53. Aruch dici nugatur quasi פי תהום *pi thehom* os abyssi. Quin *Pithom* & *Python* idem sunt, & utrumque factum ex Hebr. פתן vel ex Chald. פיתון ibid. l. 72.

פתן *pethen* est aspis p. 380. l. 72. Aspides in Ægypto maximæ, quandoque πεντάπηχεις, quæ draconum est magnitudo. Inde פתן *pethen* non solum aspidem sed & draconem sonat p. 382. l. 39 Pro quo Jonathan פיתון *Pithun*. Huc Græcum Πύθων Pythonis nomen palam alludit p. 383. l. 20. Vide Arab. فتن.

צבועים *tseboim* 1 Sam. 13. 18. inter viperarum genera ponunt Hebræi. Videntur intelligi maculosi serpentes, qualis cenchrites, de quo Lucanus & alii. Idem ab Hebræis ברדלס *bardales* seu πάρδαλις & נפרזא *niphreza* seu νέβρισσα vocatur, Græcis, & Ægyptiis *hyæna*, tam à colore vario quam quia sexum alternare creditur p. 395. l. 26. & p. 397. l. 7. & 12.

צדיא *tsadja* Chald. & Samarit. noctuæ mas ut Arab. صدى *tsada*. In Jonathane corrupte scribit צירא pro צדיא p. 274. l. 6.

צחנה fœtor Joel 2. 20. Alibi non occurrit. Sed à Chaldæo usurpatur Ezek. 23. 20. Syris quoque ܨܢܬܐ *tsantha* id ipsum est elisâ gutturali p. 481. l. 8. Et solitos pisciculos Talmudici צחנתא vocant & Arabes صحنا nempe ab odore viroso ibid. l. 27.

צלצלא *tsiltsela* & צוצילתא *sotsiltha* Chaldæis turtur, & Arabice صلصل *tsoltsol*, tanquam à cymbalo facto nomine, quia vocem habet tinnulam & obstreperam p. 55. l. 65.

צלצל *tselatsal* Deut. 28. 42. Græc. ἐρυσίβη Vulg. *rubigo*. Sed Hebræis omnibus, Onkeloso, & Arabi Erpeniano *locusta*. Multi ab alarum strepitu, quia צלל tinnire est. Sed & צלל est obumbrare. Unde locustas dici verisimile est, quia solem obumbrant p. 446. l. 25.

צלצל *tsiltsal* telum aliquod piscatorium Job. 40. 26. geminatis radicalibus alludit ad Arab. ضالة quod sagittas explicant Lexicographi p. 733. l. 29.

צלוליבא *tseluliba* planta *kik*; id est *kikajon*, vel illi similis p. 293. l. 58.

צלבח *tsalbach* Hebr. anguilla p. 752. l. 3.

צמאון *tsimmaon* Hieronymo *dipsas* serpens qui morsu suo sitim excitat. Aliis δίψα sitis, vel siticulosus locus, quæ versio verior, ut ex ipso Mose patet, & Prophetis aliis qui eadem voce utuntur p. 397. l. 51.

צינוק compes, Samaritanis מצנק pag. 885. l. 49.

צפצף *tsiphtseph* τρυθίζειν, τρίζειν, aviculanum more garrire & pipire, Es. 8. 20. & 29. 4. & 38. 14. ubi de hirundine dicitur. Hebræis צפצוף *tsiphtsuph* est pipitus passerum, ut Arab. صفصفة *saphsapha*,

saphsapha, unde صفصف *sophsoph* passer p. 149. l. 29.

צפע *tsepha* vel צפעני *tsiphoni* serpentis nomen varie redditur p. 399. l. 46. Sed Aquila omnium interpretum longe accuratissimus βασιλίσκον exponit, Hieronymus *regulum*, Chaldæus constanter חורמן *hurman* ut Syrus plerumque, ibid. l. 57. Et *tsepha* vel *tsiphoni* ipso sono videtur horrorem sibili exprimere, quo reliqua animalia vel fugare dicitur, vel occidere, p. 400. l. 74. Vide سفع.

צפור *tsippor* solum minutas aves significare Merceri, Schindleri & aliorum error est, cum ad omnes æque pateat. Quod tam ex Scripturâ docetur quam ex Hebræorum suffragiis p. 145. l. 50. &c. Tamen hoc ipsum צפור *tsippor* quandoque passerem sonat, ut Chald. צפר *tsippar* & Arab. عصفور *osphour* ex eo deducta. Ita σερϑὸς passeri cum gallinâ commune nomen est, & cum magnâ ave Lybicâ, quæ Romanis etiam passer marinus p. 146. l. 54. Docetur pleraque Scripturæ loca quæ ad passeres referunt, ad quasvis aves pertinere p. 150. l. 59.

צאורא כרמים *avicula vinearum*, locustæ species in Talmude congener τῷ *arbeh* p. 451. l. 10.

צפרדעים in Aben-Ezra quidam crocodilos explicant, qui refelluntur pag. 655. l. 66. & p. 656. l. 1. Ii quoque falluntur qui ranas intelligunt, cum ex historiâ pateat agi de solis aquaticis ibid. l. 21.

צפרדע Hebræis ranam dici, quod matutinum tempus sentiat & clamore suo indicet, plane absurdum est, cum ranarum coaxatio vespertina sit, non matutina. Sed nomen illi fecit ضف ردع *diph rada* ripa lutosa, in qua ranas nasci & pasci nemo est qui nesciat. Inde igitur Arabibus olim ضفردع *diphrada* dicta est, & contracte ضفدع *Tsad* initiale διλτώζει propter punctum adscriptum p. 651. l. 22.

צרצור gryllus p. 451. l. 23.

צרעה *tsaraa* lepra, & צרעה *tsira* vespa vel crabro, licet iisdem scribantur literis, nihil habent commune. Itaque à leprâ vespæ nomen deduci non videtur. *Sed *tsira* per metathesin fieri potuit ex רצעה *ritsa* subula, cui similis est vespæ aculeus, nec minus pungit. Aut per aliam metathesim צרעה *tsira* dicitur pro עצרה *itsra* quasi pressa & constricta. Nam עצר verbum premere est, & constringere. Et tam vespa quam crabro ilia habent mire constricta, p. 537. l. 30.

צרעה *tsira* est crabro vel vespa, non morbi genus, ut quidam volunt, quia morbus non diceretur pepulisse Chananæos, morbus enim ægros detinet potius quam è sedibus suis pellit. Itaque vespam aut crabronem explicant veteres fere quotquot sunt p. 534. l. 43.

Ab Hebræo צרעה fiunt Chaldæa ערעיתא *aritha* אורעיתא *uritha*, *tsade* in *ajin* & *ajin* in *aleph* permutato. Nam ab ערע, id est occurrere, fieri non putaverim pag. 535. l. 1.

צרפתא *Sarepta* non dicta est ab æris fusione, sed à vitri conflaturâ. Belus enim fluviolus, in quo vitrariæ arenæ, fuit in proximo p. 886. l. 24.

ק *koph* & ח *cheth* permutabilia p. 607. l. 60.

ק *koph* & ע *ajin* quandoque permutari p. 417. l. 68.

קאת *kaath* pelecanus, Talmudicis קק *kuk* & קיק *kik*. Ita etiam Arabibus paraphrastis. Tamen *kuk* & *kik* multum differunt. Nam *kuk* in Damire est avis aquatica longo collo, sed *kik* est pica aut cornix. קאת *kaath* factum ex קאה *kaa* vomere, unde vocatur pelecanus quia conchas jam absorptas revomit, postquam calore ventris apertæ sunt, ut ex iis esculenta legat, p. 292. l. 40. & p. 294. l. 21. Idem nomen ardeæ potuit esse commune, de qua Plutarchus & Ælianus idem narrant quæque à pelecano parum differt p. 295. l. 20.

קב *kab* ventrem non significat, quomodo reddit vir doctissimus, sed cabum mensuræ genus. At קבה *kaba* est venter seu ingluvies p. 42. l. 12.

קבילא in R. Solomone non est vox Hebræa ut putant, sed Gallica *cheville* quâ pedis malleolus significatur p. 494. l. 42.

קריא Hebræis olim videtur fuisse nycticorax, ut Chald. קריא & Syrum ܩܪܝܐ permutatis *Koph* & *Ajin*, ut in ܥܛܪܐ *vapor* pro קטר, & ܥܪܝܐ *frigus* pro קריא. Sed pro קריא per *Daleth* in pluribus Talmudis locis scribitur קריא per *res*. Et in Chaldæa paraphrasi Es. 34. 15. וקוריהון ubi Latinus interpres, *& perdices garrient in umbra ejus*, pro quo scribendum קוידהון *& nycticoraces eorum ululabunt*, &c. Agitur enim de Idumeæ desolatione, ad quam perdicum garritus nihil attinet. Contra 1 Reg. (Hebr. Sam.) 26. 20. Hebr. קרא *kore* per *res* in Græcâ versione redditum ὁ νυκτικόραξ, quia lectum est קדא *kode* id est *daleth* pro *res* p. 83. l. 44.

קדים *kadim* ventus, qui locustas in Ægyptum advexit Exod. 10. 13. proprie sonat Orientalem; Tamen pro Australi sumi videtur, ut sæpe alias, & locustas in Ægyptum ex Æthiopiâ advexisse, ubi maxime abundant, p. 463. l. 37. Ventum *kadim* à Davide pro Australi usurpari probatur p. 102. l. 30. &c.

ቋዕ: *koe*, corvi nomen Æthiopicum, manifesta est imitatio corvinæ vocis, ut Græc. κόραξ & κρώζειν, & Lat. *crocire*, *crocitare*, &c. p. 198. l. 61.

קוצותיו *antiæ ejus pendulæ nigræ ut corvus*. De Solomone dicitur Cant. 5. 11. Arab. قصة *kussa* est comæ portio quæ fronti imminet, aut ex anteriore parte capitis propendet p. 199. l. 40.

קוק *kuk* Talmudicis & Arabibus קאת pelecanus p. 292. l. 40.

קוקיאנין *kokjanin*, in vivo homine lumbricos ita nominant Talmudici scriptores p. 621. l. 22.

קורא *kora* vel קולא *kola*, quod tenerum dulce & edule est in palmæ cacumine. Talmudicis id ipsum est quod Græcis ἐγκέφαλος τῶ φοίνικος *palmæ cerebrum* pag. 821. l. 30.

קורא *kore* 1 Sam. 26. 20. & Jerem. 17. 11 non est perdix, ut post Græcos, omnes exponunt, sed gallinaginis species in Ægypto & Arabiâ frequens. Chald. קוראה *koraa* & קוריה *korea* dicitur, & Arab. قارية *karia*, Avis quæ breves habet pedes, rostrum prælongum, dorsum viride, & pro auspicatâ habetur, quia pluviæ est prænuntia. A rostro instar pali acuto nomen habet. Palus enim Hebr. est קורה *kora* ut Græc. σκόλοψ, à quo σκολόπαξ gallinago pag. 80. 81. 82. Sed à Græcis in Jeremiâ perdix vocata est potius quam σκολόπαξ, quia σκολόπαξ vox est infrequens, neque ab ullo veterum usurpata præter unum Aristotelem duobus credo locis. A Græcorum aliis ratione saporis vocatur ἄγρια πέρδιξ, ut à Romanis *perdix rustica* p. 89. l. 27.

קורי עכביש קורי *telæ aranearum* Es. 59. 9. ubi קורי pro חורי id est retia, *Koph* pro *Cheth* p. 607. l. 32. Ejusdem mutationis plura exempla ibid. l. 60.

ቈርናናዐት: *Kuornanaath* Æthiopicè rana p. 651. l. 11, Vide אקרוקא.

קורפדאי *Kurphedai* Talmudicis vespertilio p. 83. l. 71.

קטניות *Cotnijoth* legumina Dan. 1. 8. זרעים à satu, ut Græc. ὄσπρια pro σπόρια p. 50. l. 18.

ܩܛܦܐ *Ketaph* Syris lachryma vel resina vel gummi arborum. In quo genere esse succinum cum veteres crediderint, inde illi nomen ܩܛܦܐ indidisse verisimile est, quod Nicias apud Plinium ἅρπαγα reddidit, quasi sic vocaretur, quia folia & paleas vestiumque fimbrias rapit. Sed ἅρπαξ esset ܚܛܘܦܐ non ܩܛܦܐ p. 868. l. 74.

קיץ æstas proprie. Sed veri & æstati commune fuit hoc nomen. Itaque æstas & messis Hebr. sunt synonymæ voces, quamvis in Judæâ messis verna fuerit, inter Pascha & Pentecosten p. 593. l. 44.

שמן קיק *oleum Kik* Talmudici sumi dicunt ex ave *Kik* p. 292. l. 48. Non sine magno errore. Cum oleum *Kik*, vel *Kiki*, κίκινον ἔλαιον ex ejus plantæ granis exprimatur quam Ægyptii κικὶ vocabant, quod ex Herodoto, Strabone, Dioscoride, Plinio & Hesychio probatur pag. 293. l. 15.

קיק *Kik* avis Talmudicis eadem quæ קוק *Kuk* id est pelecanus, sed قيق Arabibus est cornix aut pica p. 292. l. 41. & 293. l. 1.

קיקיון *Kikajon*, Ægyptiis κικὶ, Arabibus *elcheroa* الخروع (ut vere observat Hieronymus) Herodoto σιλλικύπριον, in Auctario Dioscoridis σεσελὶ κύπριον, in Plinio *si. i.* in Talmude צלוליבא *tseluliba*, quibusdam sesami species p. 293. l. 35.

קיקיון *Kikajon* quem percussit vermis Jon. 4. 7. non fuit ἡ κολοκύνθη, de qua Proverbium vetus habet Athenæus ex Epicharmo, ὑγιέστερ@ κολοκυνθῆς, cucurbitâ sanior, quia cucurbita vermiculis nullo modo est obnoxia. Sed fuit κρότων seu ricinus, quem Ægyptii κικὶ appellant, & Talmudici קיק *Kik*, & officinæ *palmam Christi* p. 623. l. 22.

קיכלי *Kichli* turdus, coturnicis species juxta nugas Talmudicorum, de quo vide in סלו *selau*.

קלי *Kali* Hebr. proprie tostum aut frictum sonat. Et vulgo sumitur pro tostis frugibus, ut Levit. 23. 14. Ruth. 2. 14. 1 Sam. 17. 17. & 25. 18. &c. Sed & pro fricto cicere 2 Sam. 17. 28. quod probatur ex Hieronymo & Hebræis omnibus p. 46. l. 60. &c. Id ipsum vocari *stercus passerum* 1 Reg. 6. 25. vide p. 47. l. 67.

קליא *Kallia* Talmudicis, idem quod Arabibus *alkali*, nempe cinis τῶ *Usnen* qui in sapone ponitur p. 45. l. 43.

נחשת קלל *æs Kalal* seu lucidum, Johannis χαλκολίβανος. Ut Arab. جليل *gelil* de homine illustrem, de colore splendidum sonat p. 887. l. 42.

קמליאון *chamæleon* in lacertarum genere, Kimchio est avis quam ex aere scribit vivere p. 824. l. 23.

ࠊࠐࠅࠐࠀ *Kaphapha* bubo Samaritanis, ut Chald. קפופא *Kiphupha*. p. 287. l. 65.

קפוז *Kippoz* Es. 34. 15. non est קפוד *Kippod* hericius,

hericius, ut volunt multi veterum, sed animal oviparum pag. 409. l. 51. Neque testudo, neque cypselus avis, cum à saltu dicatur *Kippoz*, ibid. l. 70. Neque merula; Degit enim in desertis, & merula in cultis locis p. 410. l. 19. Neque scops, quæ est ὀρχηστική, non ἁλτική ibid. l. 59. Sed acontias serpens seu jaculus saltu eximius, qui inde apud Arabes قفازة *Kipphaza* dicitur, ut ab Esaia קפוז *Kippoz*, cuique adeo ad amussim convenit quicquid habet Propheta p. 411. l. 47.

קפופא *Kiphupha*, bubonis species p. 33. l. 62. & 274. l. 8. 24. & 284. l. 47.

קצפה Joel. 1. 7. à Græcis κλασμὸς *fractio* aut συγκλασμὸς *confractio* redditur. Quæ vocis alioqui inusitatæ versio confirmatur ex Arab. lingua, qua قصف *Katsapha* est frangere, & القصيف *alkatsipho* fractus arboris ramus. Hieronymo & aliis קצפה est decorticatio p. 469. l. 26.

ܩܘܩܦܐ *Kikupha* Syris upupa; ut Ægypt. Κυκυφὰ de quo vide in Græc. Id ad Hebræum דוכיפת *dukiphath* aliquo modo alludit p. 348. l. 65.

קקא *Kaka* in Jonathane & Syro קאת *Kaath* pelecanus, qui aliis קק *Kuk*. pag. 292. l. 39.

קרחה *calvitium* proprie est capillorum defluvium. Tamen Hebræi avibus tribuunt. Sic Mich 1. 16. *Dilata calvitium tuum ut aquila.* Calvitium in aquila est pennarum ψίλωσις. Sic corvi aquatici Græcè vocantur φαλακροκόρακες, quasi corvos calvos dixeris. Et Dan. 4. 30. (al. 33.) regis Nebucadnesaris pili crevisse dicuntur ut aquilarum, quasi aquila pilos habeat. Quâ eâdem καταχήσει in Oppiano gallina viso accipitre ἑαῖς ἔφριξεν ἐθείραις *suis inhorruit pilis*. Et Matron gallinis ἄτριχας *depiles*, *implumes*, in conviviis apponi scribit p. 165. l. 73. & 166. l. 38.

קרסול *Karsol* Hebr. talus, unde Ægyptium *Calasiris* pro toga talari p. 350. l. 8.

קשה *Kasah* per *he* & קשח *Kasach* per *cheth* durum esse sonant. Sed in posteriore videtur aspiratio fortior significationem intendere. Sic Arab. قسي *Kasa* durum esse, sed قسح *Kasach* prædurum & rigidum esse sonat. Unde قاسح *Kossach* hyæna, quia collum habet rigidum, neque ullo modo flexibile. Et رمح قاسح *romchon Kasichon* hasta dura & rigida, ut in poeta hasta Lausi pag. 254. l. 37.

הקשיח *obduruit* Job. 39. 19. Masculinum verbum de struthione fœminâ per generis enallagen apud Hebræos frequentissimam, maxime circa animalia pag. 254. l. 65.

ראה videre est despicere Job. 41. 25. *quicquid altum est* יראה *videbit*, id est *despiciet*. Ut Cant. 1. 6. *Ne videte me, eo quod nigra sum*, id est *despicite*.

ראם *reem* esse monocerotem Græci interpretes ex eo collegerunt quod historice monoceroti vel asino Indico videntur ea fere tribuere quæ Scriptura τῷ *reem*. In qua tamen ratione nihil est solidi p. 843. l. 25.

ראשית שמנים *principium unguentorum* Amos. 6. 6. id est unguentum primarium. Sic Sirach. 11. 3. ἀρχὴ γλυκασμάτων *principium dulcedinum* mel appellatur, quia primas tenet inter dulcia. Talia etiam Exod. 30. 23. בשמים ראש *aromata præcipua* Ps. 141. 5. שמן ראש *oleum præcipuum* Cant. 4. 13. ראשי בשמים *capita aromatum* id est præcipua, Ezek. 27. 22. בראש כל בשם *in capite omnis aromatis* id est in præcipuo quoque aromate p. 516. l. 30.

רדה *rada* Hebr. accipere, sed. Syr. fluere. Itaque hæc verba de melle à Samsone reperto Jud. 14. 9. וירדהו אל כפיו & *accepit illud in manus suas*, Syrus reddidit ܢܦܠ *& defluebat mel illud super manus ejus* 520. l. 51.

רחם *racham* non tam est avis φιλοπάτωρ quam φιλότεκνος. Nam verbo רחם proprie significatur affectus parentum erga liberos. Et patri tribuitur Ps. 103. 13. Es. 63. 15. 16. Jerem. 31. 20. Matri 1 Reg. 3. 26. Es. 49. 15. Thren. 4. 10. p. 302. l. 43.

רחם *racham* avis in Mose ignota hactenus, sed ex Arabum descriptione notissima. Ex qua apparet speciem esse vulturis pag. 303. l. 32. &c. usque ad finem capitis. Alio nomine vocatur انوق *anuk*, ibid. l. 59. & 304. l. 18. 54. Pro רחם *racham* in Deuteronomio legitur Fœmin. רחמה *rachama*, ut sæpissime apud Arabes, & in Horo Apolline Ægyptio scriptore ἡ γύψ, quia vulgi est error in Ægypto natus omnes vultures esse fœminas pag. 310. l. 2. דיה *daja* & רחם *racham* sunt vultures diversæ speciei, ille niger, hic varius pag. 316. l. 73 Paradoxum, sed tamen verum, jure merito τῷ *racham* seu vulturi nomen à misericordia esse inditum p. 317. l. 39.

רחף *rachaph* proprie movere se, ut Jerem. 23. 9. רחפו *se commoverunt omnia ossa mea.* Ita in creatione Spiritus Dei מרחפת *motitabat se super faciem aquarum* Inde ad aves translatum רחף est *motitare alas*, ut volitantes faciunt. Idem Talmudicis רפרף *raphraph* elisa gutturali, & reliquis geminatis pag. 177. l. 34. Et Arab. رفرف *raphrapha* de struthione; & ارف *arapha* de ave quæ alas extendit ad incubandum, ibid. l. 49. Hic motus aquilæ tam naturalis est, ut pulli etiam dum à matre cibantur, semper alas agitent; Ita testantur Arabes p. 176. l. 20

רמה *rimma* Hebr. *vermis*, Arab. *tinea*. Et רמם verbum Hebr. σκωληκιᾷν *verminare*. Arab. de ossibus *putrescere* & cariosum fieri p. 619. l. 65.

ܪܡܫܐ *ramsa* vespera Syr. & Chald. Inde Arab. رامسات *ramisath* aves quæ vespere aut noctu volant. Sic à vespera, vespertilio p. 284. l. 54.

רננים *renanim* Job. 39 16. pavones explicat magna pars recentiorum, nullo autore idoneo, & contra historiæ fidem. Cum ignoti fuerint pavones ætate Jobi nec in Judæam allati ante Solomonis tempora. Neque à cantu verisimile est *renanim* dici pavones, quorum vox est stridor potius. Itaque in Phædri fabulis *Pavo ad Junonem venit indigne ferens se derideri, simul ac vocem miserit.* Nec de ave tam eximiâ hoc solum diceretur, illam alis suis superbire aut exultare. Quod ipsum esset minus verum, cum alas non ostentet pavo, sed caudam, cujus nomine se maxime effert p. 240. l. 30. &c.

רננים *renanim* Job. 39. 16. Hieronymo sunt struthiones recte omnino. Nempe struthiones fœminæ tam dicuntur רננים *renanim* quam יענים *jeonim* a clamore & cantu. Ut Arab. زمار *zimar*, id est cantus, dicitur ejulatus struthionis fœminæ p. 245. l. 5. Et alis exultare eædem aves recte dicuntur, cum illarum alacritas ex alis tota pendeat, ibid. l. 21. Denique cum hoc ipso versu & quinque sequentibus struthionem describi pateat, ejus nomen præfigi oportuit in primo statim hemistichio, ut aliorum decem animalium quæ in hoc ipso capite & sequenti describuntur, pag. 246. l. 47. Alioqui nullibi extaret nomen avis cujus sequitur tam graphica descriptio. Aliud enim sunt חסידה *chasida* & נוצה *notsa* in hemistichio posteriore ejusdem versus p. 247. l. 1.

רקב *rakab* Hebr. caries vel putredo. Unde רוקבא *rukba* & רקוביתא *rakkobitha* Chald. tinea p. 618. l. 27.

רשון *rason* Talmudicis locusta eadem quæ in Scriptura סלעם *solam* p. 451. l. 2.

שאב attrahere, unde magnes Hebraice dicitur אבן שואבת *lapis attrahens* pag. 699. l. 50.

שאול *seol* plerumque significat locum seu statum animæ a corpore separatæ, ubicunque sit. Falluntur enim qui hoc nomine nonnisi inferos intelligunt, seu damnatorum locum p. 802. l. 10.

שבב Talmudicis frangere: Unde שבבים fragmenta Os. 8. 6. Itaque Hieronymo videtur imposuisse Hebræus ille quisquis fuerit, qui שבבים ei interpretatus est aranearum fila per aerem volantia pag. 608. l. 13.

שבוטא *sibbotu* Chald. شبوط *sabut* vel *sabot* Arab. piscis ignoti genus. Alii callionymum esse volunt, alii *barbotam*, id est silurum, alii Hispanorum coliam scombro non absimilem, alii thynnum, alii scorpionem piscem aculeis horrentem, p. 752. l. 14. Sed a Pandectario vere *laurachi*, labrax & *variolus* appellatur. Quæ ad lupum pertinent; Is enim Græce olim λάβραξ a voracitate dictus est. Et hodie λαύραχι vocatur. Et Italis *varolo* ut Gallice *bar* a varietate colorum. Neque aliud nomine שבוטא *sibbeta* significatur, quod suo loco probamus, & ad hunc piscem quadrare ad amussim quicquid de pisce *sabot* aut *sibbota* scribitur pag. 753. l. 12. &c. Vide infra שבץ.

שובך Columbarum Chald. Cant. 2. 14. & Es. 60. 8. p. 13. l. 59. & p. 17. l. 30.

שובלא מוריא in Jerosolymitana paraphrasi Exod. 30. 34. absurde redditur *spica myrrhæ* qualis nulla est. Sed aliter legendum p. 803. l. 41.

שבלול *sabbelul* alibi non legitur quam Ps. 58. 9. ubi alii *ceram* explicant, alii *vermem*, alii *secundinas*, alii *limacem*, alii *fluentum aquæ*. Seu *limacem* præferimus cum Talmudicis, & autore *Berescith Rabba* & Hebræis recentioribus. Limax ita vocatur, vel a voce שביל *sebil*, id est semitâ quam succo suo signat, vel quia ישב בלול *jasab belul* habitat in chochleâ. Nam לול *lul* proprie est κοχλίας cochlea, seu gradus in cochleæ modum inflexus (Gallis *escalier*) p. 646. l. 16. & p. 649. l. 8.

שבץ *sibbets* est aurum & varios colores panno intexere. Inde literis *tsade* & *teth* Chaldæo more permutatis שבוטא *sibbota* Chaldaice dictus est piscis ille quem à varietate colorum Itali *varolo* & nos *bar* appellamus p. 753. l. 43.

שגל coire, pro quo in Scriptura legitur שכב concumbere, ut vocabulum honestius p. 41. l. 19. כשד משדי *ut vastitas ab omnipotente* Joel. 1. 15. In Hebræo est paronomasia elegans: Ut si quis dicat, ὡς ἀπώλεια ἀπ' Ἀπόλλωνος, aut ὡς δῄωσις ἐκ Διός p. 471. l. 8. שדי dicitur omnipotens ab Arab. شد roborare. Alioqui latet origo vocis ibid. l. 12.

שרפון uredo, ἀνεμοφθορία. Spicæ שרפות קדים uredine percussæ à vento *kadim*, Gr. ἀνεμόφθοροι p. 384. l. 27.

שחל *sachal* trahere & attrahere Chaldæis & Talmudicis. Inde creditum שחלת *jecheleth* Exod. 30. 34. esse ladanum, quia funibus ex cistho attrahitur, ut ex Dioscoride, Plinio & Abenbitare scimus p. 804. l. 7.

שחלת *secheleth* Exod. 30. 34. onychem seu unguem aromaticum reddunt Sirachides, Græci Seniores, Onkelos, Syrus, Hieronymus, Arabes manuscripti duo, Talmudici, Maimonides, Hebræi recentiores. Sed dubitatur quid sit onyx. Recentiores onychem Dioscoridis & Plinii significari putant, id est conchylii operculum in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo multa etiam Arabes pag. 804. l. 31. Sed onyx aliud Hebræis, nempe aliquid in plantâ aromatiferâ quod lævore & splendore suo unguem refert. Bdellium intelligo, quod est ἔοικος ὄνυχι: ac proinde ὄνυξ appellatur à Galeno & Damocrate. Lachrymam arboris Saracenicæ vocat Dioscorides, quia in Arabiæ Saracenis seu Scenitis magnus fuit ejus proventus. Aromatici igitur onychis duo sunt genera plane diversa, quorum cum utrumque sit nigrum, R & L permutatis שחלת *secheleth* pro שחרת *sechereth* ab atrore dici suspicor. Ut leo niger שחל *sachal* pro שחר *sachar* dictus est. Neque enim Oleastro assentior, cui שחל *sachal* est zibethi felis, & שחלת *secheleth* ejus sudor p. 807. l. 62.

שיחלא *sichala*, Talmudicis dolor auris, quem sedat חרגל *chargol* p. 445. l. 57.

שחף *sachaph* verbum in *Cal* tabere, in *Niphal* tabidum fieri, in *Piel* tabefacere, unde שחפת *sachepheth* phtisis, tabes Lev. 26 16. & Deut. 28. 22. Arab. etiam سحاف *sochaph*, quamvis سل *sil* sit frequentius. Et magistris שחוף *sachuph* tabidus. Indidem שחף *sachaph* in Mose dicitur *larus* vel *cepphus* quasi sit naturâ tabidus, quia parum carnis habet. Bellonius de laro scribit nullam avem esse molis ratione tam levem. Et cum sit gallinâ crassior, non habere tantum carnis quantum coturnix p. 263. l. 58. & p. 264. l. 20.

בני שחץ *filii elationis*, id est procera animalia Job. 41. 25. crocodilo opponuntur, qui est in genere reptilium, p. 190. l. 37. & p. 791. l. 1.

שחת, Hebr. vastare & perdere est. Sic cynomyiæ terram vastant Exod. 8. 24. Mures itidem 2 Sam. 6. 5. Eodem pertinet quod ranæ Ægyptios devastasse leguntur, id est Ægyptiorum oras Ps. 78. 45. Hebræis tamen vastare eo loco idem est quod castrare. Ægyptios igitur volunt à ranis fuisse castratos, quomodo משחת vastatio pro castratione videtur sumi Levit. 22. 25. Quæ nugæ refelluntur pag. 666. l. 47.

שינים *urinæ*, pro quo legunt מימי רגלים *aquas pedum*, ut auribus sic consulatur p. 41. l. 23.

שכוי Job. 38. 36. probatur non esse gallum, ut volunt, sed cor ita dictum à verbo שכה, quod cogitare & imaginari significat p. 114. l. 65.

שכות *succoth* esse missilia Job. 40. 26. ex Arabica lingua probatur, quâ شوكة *souca* vel شكة *succa* missile & teli acumen est p. 773. l. 23.

שיכלי *sicli* συκαλὶς ficedula, inter coturnicum species si Talmudicis creditur, vide סליו *selau*.

שליו *selau* coturnices, Chald. per *samech* סליו. Syris ܣܠܘܝ *salvai* Arabibus سلوي *selwa*, qui referunt ad سلى *sala* oblivisci. Sed quia maxime abundant, malim referre ad Hebr. שלה, quod Græci sæpe εὐθηνεῖν *abundare* reddunt, quamvis hoc per ש scribatur, illud per ש pag. 92. l. 24.

שלך *salach* recentiores mergum reddunt, sed veteres melius *catarrhacten*, qui ex alto cum impetu in mare se dejicit, ut ex eo pisces extrahat. Id autem Hebr. est שלך & Gr. καταῤῥάσσειν p. 278. l. 1. &c. & 280. l. 54.

שלל של ביצים Ovorum in gallinæ ventre conglobatio, cum ad maturitatem vergunt. Ut אשכול של ביצים botrus ovorum dicentur ova minora ex semine primum conglobata p. 415. l. 50.

שממית *semamith* non est aranea, ut volunt recentiores, sed stellio, p. 604. l. 44. Vide Volum. 1. p. 1083.

שומשמנא *sumsemana* formica Chald. & Syr. ut Arab. شم *samma* est odorari, quia formica odoratu maxime præstat pag. 590. l 40.

שמיר *samir* Hebræis vermis hordei grano non major, cujus solo tactu lapides findi & dissilire crediti pag. 841. l. 31. Una è decem rebus quas vespera Sabbathi creavit Deus ibid. l. 35. Ejus opera Moses Ephodi gemmas & tabulas Legis. Solomon templi lapides aptavit, ibid. l. 28. Ad quem vel ab Asmodæo rege dæmonum allatus. ibid. l. 40. vel ab upupa, ibid. l. 43. vel ab aquila ex horto Edenis, ibid. l. 50. in arca plumbea servatus est usque ad templi desolationem, ibid. l. 57. Babari scriptores *Thamur* vocant, & à struthione allatum fabulantur ibid. l. 66.
Quam vim vermi *samir* tribuunt Hebræi nugivendi, eandem Græcos ignotæ herbæ tribuere etiam ab upupa allatæ pag. 347. l. 19.

שמיר *samir* neque vermis est, ut Judæi nugantur, neque *adamas* ut volunt nostri interpretes, sed *smiris* lapis tam durus ut eo utantur gemmarii ad gemmas expoliendas pag. 842. l. 30. In sagittis Æthiopum idem lapis pro ferro fuit, isque veneno tinctus, quod ex Herodoto & Agatharchide scimus, ibid. l. 46. Et ex Arabibus illud venenum غلقة *gulka* vocari ib. l. 67.

שעוא *saava* cera Chald. unde Hebr. השתעה ceræ instar mollescere Es. 41. 10. p. 531. l. 57.

שעיר *sair* hircus dictus, quasi pilosus p. 828. l. 48. שעירים hirci & idola vel dæmones sic appellati Levit. 17. 7. & 2 Paral. 11. 5. propter Ægyptios, qui non modo inter Deos hircum retulerant, sed & in ejus cultum tanto furore ferebantur ut oporteret sacerdotes huic Deo primum initiari p. 828. l. 57. Alia ibi vide.

שפיפן *sephiphon* Gen. 49. 17. videtur esse nomen commune ad cerasten & hæmorrhoum, qui serpentes sunt formâ similes, ambo cornuti, & flexuoso incessu, quia spinam osseam non habent, sed cartilagineam & in utramque partem flexilem. Hinc eos solos ex serpentibus σκολιεύειν & ἐπισκάζειν, id est claudicare dicit Nicander. Itaque à שפף *saphaph* quod claudicare est, utrique commune nomen שפיפן *sephiphon*, id est ἀμφιγυήεις *utrimque claudus* pag. 418. l. 61. Vide Arab. سفن *sipphon*.

שפוני טמוני חול id est *thesauros absconditos arenæ*. Zabulonitis promittit Moses Deut. 33. 19. Et tribus hisce vocibus totidem beneficia designari nugatur R. Joseph. Nempe חלזון *chilzon* seu purpurariam cochleam voce שפוני quæ *thesauros* significat. טרית *tarith* seu pisces recentes voce טמוני id est absconditos, & זכוכית לבנה *vitrum album* voce חול id est arenæ. Unde est quod Lexicographi שפון vel ספון piscem esse scribunt ex cujus sanguine fit purpura, cum nihil minus significet p. 722. l. 52.

שריה *sirja* Job. 41. 17. volunt idem esse quod שריון *sirjon* loricam, sensu palam repugnante, quia ibi agitur de armis quæ oppugnant, non quæ propugnant. *Appetentis eum*, inquit, *gladius non consistet*, *neque lancea*, *telum aut* שריה *sirja*. Nos igitur spiculum reddimus, quia illud ipsum شرية Arab. *parvam sagittam* sonat. Giauhari & Alcamus ita exponunt p. 785. l. 12.

שרנקא *sarneka* species accipitris, qui Talmudicis שורינקא *sorinka* & בר חוריא *bar churja* filius albedinis: Arab. سرذوق *surnouk*, avis ex accipitrum genere, raptu vivens. Aliis شروق *sarouk* & زرق *zurrak* pag 335. l. 65. Vide ejus descriptionem, ex qua videtur esse falco albus recentiorum p. 354. l. 18.

שרף *saraph* est serpens volucer in Ægypto & Arabia, quodque adurit flatu vel morsu Es. 30. 6. Deut. 8. 15. Quæ notæ in hydros conveniunt. Illos enim quotannis ex Arabia in Ægyptum volare scribunt idonei autores, & ab iis demorsos tanquam arcano igne carpi & consumi p. 422. l. 20.

שרקרקא *serakreka* Chald. & Syr. avis sibilo sic dicta, pluviæ nuntia, quæ ante Messiæ adventum sibilabit. Hebræi picam esse putant, quæ Gr. hodie καρακάξα p. 297. l. 51. Hæc avis Arabibus *sirikrak*, *sikirrak*, & *sirak*, & inauspicata habetur, cum sit Hebræis fausti ominis. Ea neque pica est, neque picus viridis, neque *racham*, sed avis nobis ignota corvini generis p. 298. l. 20.

שש *ses* vel שיש *sajis* à veteribus redditur Parius lapis p. 714. l. 30.

שתית *sethith* Talmudicis pulmentum factum ex farina τῶ *Kali* in furno exsiccata p. 47. l. 26. & 37.

ת *thau* in Κάππα Græcum mutari pag. 739. l. 44.

ת *thau* servile quandoque speciem habere radicalis p. 620. l. 13.

תואר והמתואר prædicatum & subjectum p. 9. l. 60.

תוכיים *thucijim* dicti pavones pro כותיים *Cuthijim*, id est Cuthæi, quia ex regione *Cuth* seu Perside allati. Sic Phasiani, Afræ aves & Numidicæ, Seleucides, Garamantides à locis nuncupatæ. Et ipse pavo à veteribus avis Medica aut Persica passim appellatur p. 136. l. 40. Et pro *Cuthijin* inversa voce dicti *thucijim*, ut *algumim* pro *almugim*, & multa hujusmodi p. 137. l. 31.

תור *thor* τρυγὼν *turtur* voces similes, non tamen ab invicem deductæ, sed ὀνοματοποιητικαί. Quale quod turtur τρύζειν dicitur, & cantus ejus τρυσμὸς p. 55. l. 11.

תורים *thorim* Cant. 1. 10. non esse turtures, sed gemmarum ordines p. 57. l. 54.

תכלת *thecheleth* Hebr. תיכלא *thichla* vel תכלא *thachla* Chald. color qui fit ex purpuræ sanguine pag. 726. l. 61. Occurrit trigesies circiter in solo Exodo: Aliquoties etiam in aliis Scripturæ libris. Græci Num. 4. 7. ὁλοπόρφυρον, reddunt, vel simpli-

simpliciter πορφυρῶν, ut habent Complutenses; Sed alibi semper ὑάκινθον vel ὑακίνθινον, quod sequuntur omnes veteres p. 728. l. 22. Et Hebræorum plerisque תכלת est color mari aut cœlo similis, ut hyacinthus Græcis p. 731. l. 21. Kimchius reddit *azurum transmarinum*, ibid. l. 40. Arabes in Pentateucho اسمانجون cœlestem l. 51.

תכלת *thecheleth* Græci hyacinthum reddunt, non à materia, sed à colore. Neque enim ex hyacintho fiebat, sed illi erat concolor. Materia autem fuit sanguis ש חלזון *chilzon*, ut Hebræi tanto consensu docent. *Chilzon* autem proprie conchylium est p. 736. l. 50.

ארגמן & תכלת, id est hyacinthum & purpuram, sacri Scriptores sæpe distinguunt p. 733. l. 60.

תולע *thola* vermis à לוע vorare, deglutire, quia fere totus venter est, & assiduo laniat præcordia morsu. Ejusdem formæ est תורק Cant. 1. 3 p. 619. l. 74.

שני תלעת *vermis cocci*, & inversis vocibus שני תולעת *coccus vermis*, aut separatis שני coccus, & תולעה *vermis* in multis Scripturæ locis pro eodem sumuntur; Nempe pro coccineo colore, qui Arab. قرمز *Kermez* aut قرمزي *Kermezi* dicitur p. 624. l. 1. &c. & 625. l. 5.

מתלעים *vermiculati* Nahum. 2. 3. id est *coccinati*, si venia sit verbo, seu cocco vestiti. Græci reddunt ἐμπαίζοντες, quia legerant מתעללים p. 624 l. 13.

תנים *thannim*, id est dracones, describuntur ut θρηνητικὰ ζῶα Job. 30. 29. & Mich. 1. 8. quia nomen alludit ad תנות *thannoth*, id est lugere Jud. 11. 40. p. 437. l. 23.

תנין *thannin* duo significat, nempe draconem & cetum, acsi cetus sit draco marinus. Sed & pro serpente quovis sumitur Exod. 7. 9. &c. Apud Arabes تنين draco vel cœlestis est, vel terrestris, vel marinus, qui araneus Plinii, Gal. *vive* p. 429. l. 17.

תנין *thannin* & לויתן *leviathan* sunt synonymæ voces quæ primo draconem, secundo cetum, tertio crocodilum significant p. 770. l. 73.

תנין *thannin* Ezekieli est crocodilus, ut Jobo לויתן *leviathan*. Patet id ex Ezech. 29. & 32. ubi Pharao describitur tanquam *thannin*, jacens in Ægypti rivis squamis insignis, aquas pedibus suis turbans, & ex iis subinde emergens, qui tandem hamo capitur, & in venatoris casses incidit p. 795. l. 11.

תרנגול *tarnegol* gallus, à quo Phœnices qui cum Cadmo in Bœotiam venerant, videntur urbi Tanagræ dedisse nomen, ubi Tanagræi galli apud veteres tam celebres p. 110. l. 69.

תרעתא *Tirgata* in Talmude vocatur, id est Atergatis, Dea quæ colitur in urbe Mambeg, Gr. Hierapoli, quæ in Plinio *Mambeg* & *Bambyca*, & Arab. *Manbeg* dicitur p. 163. l. 39.

תרקב *tharkab* aliis duos cabos (quasi contractum ex תרי קבין *duo cabi*) aliis verius tres cabos sonat, quasi תרי וקב *duo & cabus* unus insuper p. 42. l. 18.

תותח *thothach* Job. 41. 20. Græci & Hieronymus *malleum*, Chaldæus *secures*, Syrus & Arabs *hastile* exponit, nos *fustem*, quia Arabicè وتح *wathacha* est fuste percutere p. 785. l. 18.

V O C E S

A R A B I C Æ E T P E R S I C Æ,

Quæ in secunda parte hujus Operis explicantur.

ابابيل *Ababilo* sunt aves per quas Deus castigasse fertur socios elephantis, lapidibus *siggil*, de quibus suo loco, in eorum capita injectis. Socii elephantis sunt milites regis Abassenorum Abraheth, magno elephante vecti in expeditione contra Mechcham susceptâ, quo anno natus est Mahometh p. 61. l. 54.

ابوطقيون *abutakion* lapis aëtites, qui vulgo εὐτόκιον vel ὠκυτόκιον, quia partum promovet. Hunc soli aquilæ tribuunt vetustiores p. 312. l. 5. &c. Sed vulturi recentiores p. 316. l. 39.

ادم *adama* candere, ادم *adamo* de camelo & jumento quovis, maxime candidus ناقة ادما *nakatoa admao*, cameli fœmina summe candida, ادمة *admathon* candor eximius. Ita exponunt omnes Lexicographi p. 688. l. 53.

ارجوان *argiavan* Arab. & ارغوان *argawan* Pers. purpura. Item arbor vel arbustum in Perside sic dictum à flore purpureo, cujus descriptio habetur p. 741. l. 8.

ارضة *arda* (vulgo *artre*) animalculum dimidiâ lente non majus, lignum rodens; Aliis سرفة *serpha* & قتع *katha* p. 627. l. 20.

اس *os* vel اسة *osoh*, voces quæ cum serpenti dicuntur, is se demittit, si Arabibus creditur p. 388. l. 29.

استرموك *astarmuch* camelus avis, vel cameli avis, Persis struthio, qui videtur ex utroque esse conflatus p. 223. l. 50.

اشر serra secare, unde vocatur ناشر quod à locustis demorsum est, tanquam in serræ modum denticulatum p. 469. l. 5.

اشنان *usnen* Avicennæ plurium specierum, quarum subtilissima est alba, & vocatur *stercus passerum* p. 44. l. 68. Sylvatico, *stercus passerum usnen* p. 45. l. 1. Giggeio, *Alusnen, pulvis abstergens, qui dicitur stercus columbinum*, ibid. l. 1. Abuchaniphæ, *Genera usnen multa sunt, quæ omnia sunt ex ciceribus* p. 45. l. 72. Albacra, *usnen est ex genere cicerum* p. 46. l. 40.

ام حفصة *mater congregationis*. Gallinæ est epithetum apud Arabes, quia non solum ovis incubat, quomodo reliquæ aves: Sed & pullos jam editos sub alis congregat, ut materno calore foveantur & vegetentur p. 125. l. 72.

انسان الما *Homo aquaticus*, al. شيخ البحر *Senex maris* barbâ canâ in mari Damasceno visus magnam annonæ vilitatem præsagit p. 859. l. 35.

انس *anisa* familiaris fuit, الموانسة sympathia, p. 322. l. 47. Vide منع.

انوق *anuk* avis aquilini generis, quæ alio nomine رخمة *rachama* dicitur p. 303. l. 59. & p. 304. l. 18. 54. Hujus propria decem in Alcamus p. 305. l. 22.

انيقي vide شاهين.

اور unde ار spelunca, & מאורת צפעוני caverna basilisci p. 404. l. 40. Chaldæus pupillam reddit, tanquam ab אור deducta voce. Et Græci κοίτην cubile, quasi מעונת legerint ibid.

ابن اوي *filius awi* sive latratus; Thos cujus nocturnis latratibus agri personant in Syria & Ciliciâ p. 230. l. 40.

البجع *albugia* onocrotalus p. 276. l. 72. Vide الحوصل.

البحثين عن طبايع الحيوان *scrutatores naturæ animalium* Hebr. חכמי המחקר Paulo συζητηταὶ 1 Cor. 1. 20. p. 779. l. 2.

البحر *albachro*, mare, item Nilus apud Arabes, qui maris nomine Nilum passim indigitant, quod probatur ex Elmacino & Eutychio Alexandrino. Ita etiam Scriptura Job. 41. 22. (*leviathan* seu crocodilus) *mare reddit ut mortarium unguenti*, Mare, id est Nilum. Et Es. 11. 5. *Linguæ maris Ægypti*, quod de Nilo Kimchius recte accipit p. 787. l. 38. Plinio teste nimirum, Nili aqua est mari similis p. 78. l. 2. Possunt etiam lacus intelligi in Ægypto & extra Ægyptum crocodilis fertiles. Lacus enim Hebræis pro mari habentur, ut cum dicunt *Mare Salis*, *Mare Sodomæ*, *Mare Genezareth*. Et cum in terra Chanaan maria septem numerant, ibid. l. 3. Proinde qui Græce ἱπποπόταμος, id est *fluvia-*

fluviatilis equus dicitur, Arabibus est فرس البحر *equus maris*. Etymologus quoque crocodilum dividit in χερσαῖον & θαλάσσιον. Et Nili ripam Plinius littus vocat p.789.l.25.

بيدق *baidak* quarta *bazi* seu accipitris species in Damire برز *baraza* Arab. egredi. Inde Chald. בריז דובשא *brez* vel *briz dubsa*, id est fluxus mellis è favo egredientis. Et mellis inventor Bacchus *Bressæus* vel *Brisæus* dictus, ut ex Hesychio scimus & Cornuto in Persium. Sic ab Heraclide in Coorum republica Βρισαι vocantur nymphæ à quibus Aristæus didicit mellis conficiendi rationem.

برغوث *borguths* pulex, non culex, ut à Giggeio sæpe redditur p. 585. l. 8. برغوثي *borguthsi* ψύλλιον, herba pulicaris, ibid. l. 58. vide بزرقطونا.

البراق *alborak*, jumentum Mahumetis, quasi ἀστραπαῖον dictum, quia fulgure velocius.

برقان *borkan*, locusta varia p.447.l.7.

بزرقطونا *bazarkatuna* herba pulicaris, Hispan. *zargatona* p. 585.l. 61. Diversa ejusdem nomina vide ibid. l. 67.

بازي *bazi* rapacis avis species. Accipiter, vide صقر.

بازي *bazi* seu accipiter cujus quinque species in Damire. 1. بازي *bazi* proprie dictus, cui ab impetu nomen. 2. زرق *zorrak* oculis cæsius. 3. باشق *basak* ab acuto visu dictus, quamvis Persicum esse plerique velint. 4. بيدق *baidak* vilis. 5. عصفي *asphi*, id est turbineus, seu qui fertur in modum turbinis, quos singulos describit Damir p.281.l.68.

بسذ *bossad*, radix vel *margian* seu corallii p. 703. l. 44.

بشر de locustis, corii instar radere & levigare p.461.l.23.

باشق *basak* tertia *bazi* seu accipitris species in Damire, quæ describitur p. 282. l. 1.

بطاقة *bittaka*, epistolium quod per columbam mittitur Græcum est πιττάκιον, p. 16. l. 66. vide زجل.

بقة *bakka* Arab. σκνὶψ culex arborarius. Ulmus ex quo nascuntur σκνῖπες Arab. دردار *dirdar* vocatur, & شجرة البق *arbor albak*, id est arbor culicum aut scinipum, non cimicum ut multi volunt p. 570. l. 32. Tamen البق *albak* etiam est cimex, & in quodam Avicennæ loco ita sumitur ibid. l. 73.

بقر الما *bakar almai* bos aquaticus è mari in terram ascendit ut fruges depascatur. Hujus stercus est ambarum. Ita Alkazuinius p. 864. l. 60. Bos aquaticus id est phoca. Phocas nempe bovi terrestri similes esse scribunt veteres. Hinc boves marinos vocant Servius & Isidorus. Et phocæ creduntur ambarum deglutire, deinde egerere. Pandectarius: *Azel est nomen piscis magni devorantis ambarum*, *Azel* est عجل *agel* vitulus. Ita etiam Serapio p. 861. l. 4. &c.

بوقير *Bukir* avis in Ægypti Thebaide fertilitatem aut sterilitatem quomodo præsagiat p. 850. l. 66.

البلبل *albulbul*, philomela p. 148. l. 4.

بلور *belur*, quandoque crystalli species nobilissima p. 873. l. 71. Item beryllus qui crystallo similis p. 874. l. 4. Et leucosaphirus qui etiam مها البلور *mahalbelur* dicitur, quasi dicas κρυσταλλοβήρυλλον ibid. l. 7. &c.

بلشوم vel بلشون ardea p. 321. l. 67. & 323. l. 44. vox est à Lexicographis plane omissa.

ابله *ablaho* simplex, & كيس *caison* versutus, sunt opposita. Itaque priore verbo usus Achmed Mahumetanus sacerdos in libro de Abstinentia Jesum discipulis suis præcepisse dicit ut essent بلها *bulhan* simplices in Deo tanquam columbæ p. 21. l. 19.

بوتيمة *buthima* Pers. ardea p. 322. l. 13.

البوم *album* noctua vel nycticorax, ut ex descriptione patet. Mas vocatur صدى *sada* aut فياد *phaiad*. Fœminæ cognomina sunt ام الخراب *mater solitudinis* & ام الصبيان *mater lendium*, quia iis scatet p. 273. l. 37.

البيش napellus, id est aconitum λυκοκτόνον p. 98. l. 11.

بيضة البلد *baidatho-lbeledi*, ovum regionis, id est struthionis à matre relictum & neglectum p. 252. l. 41.

تبودك *thabudach*, is qui vendit interanea gallinæ, puta cor, ingluviem &c. p. 43. l. 30.

تدرج *thadrug* Arab. & تذرو *thadru* Pers. phasianus, ut Græcè τατύρας in Hesychio & Athenæo ex Glossis Pamphili Alexandrini p. 96. l. 17.

تريكة *thuricha* dicitur struthionis ovum, postquam ex eo pullus exiit p. 252. l. 28.

تقوع *Thekoa* oppidum prope Jerusalem, à qua mel Thekoense denominatur. Ita Alcamus p. 321. l. 64.

ثلب *thalb*, piscis cubitalis in mari Græco, qui in minimas partes dissectus moveri non desinit. Et si torreatur super carbones, ex igne in coqui faciem insilit. Et caput ejus injectum in ollam lapide aut ferro obstructam ne exeat, non coquitur, neque moritur. Ita in *Thochpha* nugatur Abuhamed Hispanus p. 863. l. 54.

ثومه *thauma* dicitur Arab. struthionis ovum, quod Græcè est miraculum p. 252. l. 15. & 23.

ثري Arab. pleias, quia ثري est multiplicare p. 114. l. 46.

الثقلين gravati (sup. peccatis) Arabes ita vocant dæmones & homines p. 855. l. 10.

ج *gim* Arabum Græci recentiores per *zeta* efferunt in ζύπα, ζυλάπιον, ζιζυλᾶν, ζυράφα &c. p. 865. l. 27.

جبا *giaba* è terra emergere. Inde locusta جاب *giab* & جابي *giabi*, ut Hebr. גב *gob* & גובי *gobai* p. 443. l. 22. vide نبط.

جدب *gidab* anni sterilitas, unde جندب *gindab* locustæ genus p. 450. l. 3.

جر *giarra* trahere, unde جرارة *gerrara* parvi scorpionis genus caudam humi trahens in regione Chusistan seu Susiana veterum, cujus punctio maximè lethifera p. 638. l. 62. De his scorpionibus citatur Æliani locus p. 639. l. 49.

الجريث anguilla ut الجري p. 751. l. 53.

جرد *giarada* de locusta deglabrare & depilare, unde locustæ nomen جراد *girad* p. 46. l. 23.

جرد *giurida*, alicui venter doluit, aut pustulæ effloruerunt propter locustarum esum p. 491. l. 71. &c.

جراد *girad*, locusta cum variis coloribus insigniri incipit, ut ita flavescant mares, & fœminæ nigrescant p. 447. l. 39.

رجل الجرد pes locustæ, herbæ genus, blitum vel rapunculus p. 489. l. 41.

قرن الجراد cornu locustæ, id est pili duo quos habet in capite p. 456. l. 26.

جردم *giardam*, locusta viridis capite nigro p. 447. l. 7.

جرز *gerez*, otis Persice p. 283. l. 55.

جاورسية *giawersia* cenchrites serpens p. 395. l. 64.

جرموق *Giormok* in Nubiensi Geographo regio Septentrionalis unde muscus & phasiani, Paulo Veneto *Ergimul* p. 96. l. 10.

الجري *algiri* non est silurus, ut volunt nonnulli Arabum, sed anguilla, ut ex descriptione apparet. Ita in Abenbitare aliter vocatur انكليس ἔγχελυς p. 752. l. 1.

الجري *algiri* etiam pisciculus circa Basoram in Euphratis ostio, qui pedes habet posteriores ranarum instar, sed nullos anteriores, ut autor est Ibnosaida, p. 752. l. 11.

جزل

جزل *giazala* pipire, unde جوزل *giauzal* pipio ut Hebr. גוזל gozal p. 7. l. 17.

الجساسة *algessasa*, Antichristi jumentum in maris rubri insula latens p. 848. l. 4.

الجعب *algiuduba*, domus araneæ p. 610. l. 50.

اجفيل *igphil* timidus, item struthio, quia est animal timidissimum & fugacissimum p. 155. l. 34.

جليل *gelil* de homine illustrem & magnificum, de luce vel colore splendidum sonat. Hinc Chald. *lapis* גלל *galal* id est marmor, quia lucidum, ut *æs* קלל *kalal* id est lucidum & nitens, *koph* & *gimel* permutatis p. 487. l. 44.

جلا *giala*, fumigavit (apem) ut mel ex alveari educeret p. 508. l. 37.

جند الله الاكبر *Exercitus Dei magni*, locustarum epithetum apud Arabes, quomodo illas vocat Deus ipse Joel. 2. 25. p. 482. l. 4. & p. 485. l. 51.

جندخ *giondoch* locusta obesa p. 447. l. 5.

حباري *hubara* Es. 34. 11. non est bubo, ut reddit Gabriel Sionita, sed otis seu tarda, ut exponunt Avicennæ interpretes in capite *de ovis*, Andreas Bellunensis, Giggeius, Golius, &c. Quam versionem plane confirmat hujus avis descriptio in Damire, Abenbitare & Assariphe p. 282. l. 53. In Avicennæ capite de stercore ex *tarda turdum* fecit scribarum imperitia ibid. l. 59.

حبرج *hubarig* Persice mas otidis p. 283. l. 55.

حبسان *hobsan* locusta Æthiopica p. 447. l. 12. Nomen habet ab Abasenis seu Abissinis populis in quorum solo nascitur p. 463. l. 48.

حجبة *chagiaba* caput coxæ utrimque prominens, quæ duo حجبتان *chagiabathani* dicuntur. Intelligo femoris geminum caput, quod Anatomici vocant ἀμφικέφαλον p. 494. l. 58. Id ipsum est חגב *chagab* quem in sene ingravescere dicit Solomon Eccles. 12. 7.

حزم *hadama*, vide מלק in Hebræis.

حرجل *chargiala* de equo est saltare ad dextram & sinistram, in locustæ modum scilicet, quæ Hebr. dicitur חרגל *chargol*, ut Arab. حرجلة *chargiola* est locustarum agmen. Itaque Job. 39. 20. & in Chaldæo Jer. 51. 72. equi saltantes locustis conferuntur p. 457. l. 50.

الحريش *alharis* varii serpentis species in Giauhari p. 595. l. 59.

الحرض *alhord* idem quod *usnen*, seu stercus columbinum p. 45. l. 5.

حرقوس *hurkous* Ps. 104. 30. in editione Syro-Arabica pro Heb. ערוב *arob*, pulicis inguinalis genus, aculeo vespæ, quo pungit ut flagri extrema, & muliebris pudendi morsu maxime delectatur. Rubro vel flavo ita distinguitur ut color ater prævaleat. Illi quandoque alæ crescunt, quibus volat. Vocatur alio nomine نهبك *nahic*, quasi tortorem dicas p. 554. l. 34. An hoc animalculum, mulieribus in pudenda parte torquendis natum, ideo per κυνόμυιαι significare voluerunt hujus versionis autores, quod Græce κύων γυναικεῖον αἰδοῖον, ὅθεν κύνειρα, ἢ τὸ κύνα εἰρύσσα, τὸ τ' ἐσιν ἐφελκομένη. Ita habetur in Eustathio p. 554. l. 34.

الحوصل *alhausal*, ingluvies: Item onocrotalus, quem ita vocant plerique Arabes, ac si avis tota sit ingluvies, propter vas quod habet in rostro, unde *truo* Latine dictus est, & Hebraice כוס ut suspicamur p. 275. l. 44.

الحق *albukko* domus araneæ p. 610. l. 55.

حلزون *hallazon* Arab. cochlea seu limax, ut Chald. הלזון *chilzon* p. 648. l. 60.

حمام *himam* columba, & اسراد *serab* mons شعرا *sara* sylva, صحرا *sabra* desertum. Ex quarum vocum una aliqua cum حمام *himam* juncta factum nomen *Serimam* vel *Sarimam*, pro montis, sylvæ, aut deserti columba. Unde per metathesim Græca vox Σεμίραμις, quæ explicatur ab Hesychio περιστερὰ ὀρειος, *columba montana*. Et à columbis scribit Ctesias Syros hoc nomen fecisse, Syros, id est Syriæ vicinos Arabes, aut ejus ex parte incolas p. 4. l. 59. & p. 7. l. 36.

الحمنان *alhemnan* ricini species p. 575. l. 58.

حنك *hanac* palatum, fauces, unde احتنك de locusta *ingurgitare se* p. 461. l. 15.

حوت موسي ويوشع *piscis Mosis & Josue*, cujus dimidium cum comederint, ut in Alcorano habetur, hodieque ille piscis non videtur nisi dimidiatus. Se hujusmodi piscem prope Septam vidisse tradit magnus nugator Abuhame Hisp. p. 863. l. 65.

حول vertere & convertere, الحول annus vertens حوال الدهر temporum vicissitudines. An hinc phœnix Hebræis חול dictus, cujus vita magni anni conversionem fieri rata est fides inter scriptores p. 818. l. 1.

الحية الرقشا serpens varius in Avicenna p. 395. l. 45.

خزم vide מלק.

خرز *charaza* filo conserere, subula consuere. Unde *charazath*, خرزات grana conserta: Et in homine spinæ vertebræ; in scorpione caudæ spondyli & internodia, quæ Talmudicis חומרי *chomare*, & Hebræorum aliis חוליות *chulijoth* p. 637. l. 1. Hinc الخرز *alcharaz* spinæ dorsi, cujus spondylia tanquam consuta & conserta sunt. Item monile ex gemmis consertis, ut Hebr. חרוזים Cant. 1. 10. torques ex granis vel margaritis p. 57. l. 56.

الحمايم خرو العصافر *stercus avium*, aut *columbarum*, pulvis quidam ζυμητικὸς ex ciceribus confectus, qui Hebr. חריונים 2 Reg. 6. 25. p. 45. l. 5. &c.

خضخض & خضيض locus multis aquis affluens. Ita Hebr. חצצון *haasson*. Itaque Engadi urbs alio nomine dicta videtur *Hasason Thamar*, quia in ejus vicinia fuere loca irrigua palmis consita p. 820. l. 34.

خاطف ظله *chatipho dillihi*, quasi dicas *raptorem umbræ suæ*. Avis quædam ab Arabibus ita dicitur, quia cum umbram suam in aqua videt, in eam tanquam raptura se conjicit. Disputatur quæ sit illa avis p. 11. l. 62. Graculo Tzetzes id tribuit p. 12. l. 10.

خطاف *chottaph* cur dicatur hirundo, vide in חטף.

خفاش *chopphas* vespertilio sic dictus ab oculorum vitio. Nam خفش *chaphas* oculorum parvitatem & debilitatem sonat; ex quâ fit ut quis noctu plus videat quam interdiu, Græce μυωπία dicitur p. 350. l. 27.

الخنتق *alchanthapho*, locusta quæ ut coquatur depilata & mundata est p. 456. l. 60. & 492. l. 10.

خنفس *chunphus* scarabæus, vide חפושית p. 614. l. 5.

اخيل *achial* maculosus. Epithetum avis شرقراق *sirikrak* p. 298. l. 73. Item avis صرد *surad* seu lanii minoris p. 299. l. 1.

ابن داية filius cervicis, corvus, quia jumentorum cervicibus quas jugum aut onera attriverunt, atque exulcerarunt, libenter incumbit, ut mortuam carnem prærodat p. 230. l. 35.

دبر *dabar* fœtus locustæ nuper editus p. 486. l. 22. vide دبا *daba*.

دبش *dabasa* decorticare de terra & agris quorum proventum locustæ absumunt, quasi fruges & herbæ sint terræ cortex p. 461. l. 20.

دبا *daba*, locusta cum exit ovo p. 447. l. 36. & p. 486. l. 20.

دحا vel دحي oppandere. Inde struthionis nidus ادحي *udcha*, ادحوة *udchud*, & ادحية *udchia* dicitur, propter arenam circumquaque oppansam p. 252. l. 42.

در *darra* lucere, unde درة *dorra* vel *durræ* margaritæ p. 690. l. 37.

دردار *dirdar* ulmus, vide بقة *bakka*.

بنات دروز *filiæ durouz*, id est suturarum aut commissurarum. Pediculi sic dicuntur quia firmissime adhærent, quasi لملازمتة capiti & corpori per commissuras conjuncti p. 574. l. 59.

دوبرادران *dubradran* duo fratres, زمج *zummag* aquilæ genus à Persis ita vocatur ut à Græcis recentioribus φιλάδελφος. quia cum reliquæ aquilæ fere solitariæ sint, hæc consorte delectatur, cum quo venetur p. 336. l. 28. & 55. Vide زهل *rahal.*

دور in prima conjug. circumire, vertere, in orbem agere. Inde دور *daur* orbis, circuitus & quicquid rotundum est. Sic بدور in circuitu. In insula دور est ambitus, & دور السكك tornus monetæ (Gall. *moulinet*) Indidem Hebrææ & Chaldææ voces plurimæ. Ita דור *dur* habitare, quia rotundæ fuerunt, vel in orbem digestæ primæ domus circa planetam. דור *dur* vel מדורה rogus, lignorum strues rotunda. דורא *dura* Dan. 3. 1. Senioribus περίβολον. דור *dor* generatio, seu annorum periodus. דרדר *dardar* tribulus, cujus semen rotundum est, & in rotunda siliqua latet. דור *dur* pila seu circulus in Esaia. Et Esther. 1. 6. דר *dar* Chald. דורא *dura*, margarita à globosa forma sic dicta p. 712. l. 3.

دهلاق *duhlak* vel دلهاق *dulhak*, animal in insulis maris, forma hominis struthionem inequitantis, vescens carne hominum quos mare ad littus ejecit. Ita Græcorum Sirenas describit Alkazuinius p. 860. l. 45.

ذر *dsar*, formicæ genus tam parvum, ut centum ex illis non pendant supra unum hordei granum. Itaque vox eadem pro atomo usurpatur. Et ذرر *dsarra* verbum significat in minimas partes comminuere p. 598. l. 43.

رال *raal* struthionis pullus, unde استرال *istheraala*, de herba, significat in altum crescere p. 261. l. 66.

المرتجل *almurtegilo*, qui in locustæ pedes incidens, eos assat p. 492. l. 5.

رخ *Ruch*, avis immensæ magnitudinis ultra Sinas, cujus alæ singulæ patent decem cubitorum millibus p. 854. l. 5. Ita Arabes. Sed Paulus Venetus longe modestior, ibid. l. 51. Græca fortasse est fabula. Et Græculus aliquis fabulæ architectus avem ita vocavit ἀπὸ τῆ ῥύγχους à rostri magnitudine ibid. l. 57.

رخم *racham* vel رخمة *rachama*, vulturis species. Quod probatur toto capite 26. p. 303. l. 32. &c. cap. 27. Solvuntur objectiones. Docetur *racham* non esse proprie aquilam sed avem aquilæ similem p. 313. l. 43. In Alkazuinio *racham*, in Pseudo-Hieronymo & Eustathio vultur ex India lapidem affert *eutocium* quo partus sublevetur p. 316. l. 32. Quamvis *racham* sit vultur, non tamen idem est qui דיה *daja*. Hic enim niger est, ille varius, ut diserte asserit Damir. Proinde equus varius ارخم *archamo* & ovis varia رخما *rachmao* vocatur. Itaque videtur esse Aristotelis περκνόπτερος seu ὀρειπέλαργος ibid. l. 73. Vulturi quam conveniat nomen à misericordia ductum, contra quam vulgo creditur, p. 317. l. 39. &c. Itaque in Ægypto vulturis imagine pingebatur misericors p. 318. l. 41.

رغا *raga* aut رغي *ragia* de camelo, hyæna & struthione, clamavit, ejulavit. Item de puero acriter flente p. 228. l. 22. In Brasilia struthiones tam altum clamant, ut ad dimidiam leucam audiantur ibid. l. 36.

رفرف *raphrapha* de struthione, alas motitando currere p. 262. l. 57.

الارقم *alarkamo*, serpens in Damire albo & nigro tanquam Phrygio opere distinctus p. 395. l. 48.

روق excolare Am. 6. 6. quæ vox Matth. 23. 24. in Arabica paraphrasi corrupta est p. 565. l. 48.

بنات الروم filiæ Græcorum, Cete muliebri forma in mari Græco p. 230. l. 60. Illas ajunt passis crinibus quandoque videri, & in risum effundi. Alii vocant بنات الما *filias aquæ* seu aquaticas p. 860. l. 1.

رهل *rahal*, aquilæ genus Persis, quæ & دوبرادران *du bradran* (duo fratres) ut Gr. φιλάδελφος dicitur, quia in aquilarum genere hæc sola inter venandum consortem admittit p. 336. 55. vide زمج *zummag.*

زازا *zaza* de struthione capite, alis, & cauda elatis fluere potius quam incedere p. 262. l. 55.

زج *zaggia* proprie in plano prosilire p. 411. l. 25.

زجل *zagiala*, columbam emittere ut epistolas ferat. Et زجال *zigial* columba in *eum finem* emissa p. 16. l. 68. vide بطاقة *bittaka.*

زر *zarra* de locusta, caudam suam terræ infixit, ut ovificet p. 486. l. 14. vide سخن.

مزكوت *mazcuth* locusta gravida p. 486. l. 12.

زمج *zummag* aquilæ genus, barbaris scriptoribus *zimiech* Græcis recentioribus φιλάδελφος, ut Persis *du bradran*, (*duo fratres*) quia venationis socium habet p. 339. l. 39. Idem de falconibus Vincentius p. 340. l. 34. Nomen τῦ *zummag* ab ira factum, ut Hebr. אנפה *anapha*. Et forte avis est eadem p. 337. l. 36.

زمج الما *zummag aquaticus* Arab. نورس *nauras* Ægypt. avis alba, columbæ statura aut major, ex alto in mare se dejiciens, ut inde pisces deprædetur, quibus vescatur, uno verbo *catarrhactes* p. 280. l. 21. & 337. l. 14.

زمر *zamara*, vide عار *arra.*

زامور *zamur* piscis de quo Arabes eadem fere fabulantur quæ de ave *mazur* p. 862. l. 59. Canoræ vocis esse & naves comitari, ut cantu suo vectores recreet: Et cetus si accedat, in aurem ejus insilire, perpetuoque cantu illi obtundere, donec ad vada & rupes eum impellat p. 863. l. 4.

زنجفر *zingiaphir* Arab. sandix p. 695. l. 47.

زرق *zorrak* in Damire secunda species *bazi* seu accipitris, de qua vide in بازي proprie oculis casium sonat p. 281. l. 73.

الزهد *alzohdo*, abstinentia; Titulus libri Sacerdotis Achmed, celebris inter Arabes p. 21. l. 22.

ابو مزينة *Abu-muzaina* (pater decoræ) Piscis vel cetus humana forma, in Ægypti littore quandoque visus ambulans, qui cum capitur, ejulatu suo venatores ad misericordiam ita inflectit ut dimittatur intactus p. 858. l. 25.

س *sin* & ص *sad* sæpe permutari, & multa vocabula utroque modo scribi p. 401. l. 69.

سجيل *siggil* in Alcorani *surata* de elephanto, lapides siggil sunt lapides in Ipserorum igne excocti & indurati, cum eorum nominibus inscriptis in quos cadebant, p. 61. l. 56. Vide ابابيل *ababilo.*

سحر *sachara* incantare, inde سحر *sachir* vel سحار *sacchar* magus. An hinc Babylonii ventriloquum σακχύραν vocant, quem Græci Πύθωνα & Εὐρυκλέα, ut habetur in Jamblicho p. 384. l. 2. Potius ex זכורו *zacchuru* ubi vide.

سحاف *sochaph*, tabes, phthisis; ut سل *sil*, quod frequentius. Vide שחפת *sachepheth.*

سخن *sachatha* de locusta, caudam suam terræ infixit ut ovificet p. 486. l. 14. Vide زر *zarra.*

اسدف *asdapha* caligare præ fame p. 527. l. 9.

سرا *sara* locustæ ovum p. 486. l. 9.

سرايس *sarais* bellua quadrupes in regione Cabul prope Indiam, in naso habens duodecim foramina, unde spiritus erumpens fistulæ sonum imitatur, cujus modulatione allecta animalia subinde capit & vorat. Ita Alkazuinius scriptor nugacissimus p. 847. l. 22.

سراط vel صراط via, si cum *Kesre*, & gladius longus si cum *damma* scribatur p. 402. l. 3.

سرعوف *surouph* locusta longa p. 44[illegible]. l. 5.

سرفة *serpha*, vermis lignum rodens, vide ارضة.

اسرنج *asrengi*, ζυρικὸν syricum p. 695. l. 44.

شراة *seramons*, vide حمام.

ساسم *sasim* vel *sasem* in scriptis Arabum lignum nigrum ebeno simile. Alii سمسم *semsem* vocant, & plurali سماسم *semasim*. Hæc Græcis τὰ σησάμινα ξύλα *sesamina ligna* ebeno similia in Dioscoridis capite de ebeno. Et in Periplo Arriani, ubi mentio φαλάγγων σησαμίνων καὶ ἐβενίνων *palangarum sesaminarum & ebeninarum*, quæ ex Indiæ urbe Barygazis in Persidem afferuntur p. 144. l. 12.

سعوط vel صعوط ἔῤῥινον purgando capiti p. 402. l. 13.

سف *supphon* vel *sipphon* in Alcamus, serpens varius, aut qui volat p. 395. l. 59. Al. serpens perniciosissimus, albo nigroque distinctus, fortasse hæmorrhous, quem arenosi coloris describunt, maculisque nigris & albis interspersum p. 417. l. 20. vide שפיפון.

سفع *saphaa* flatu adurere, alludit basilisci nomen צפע *tsepha*, cujus hoc maxime proprium est ut omnia flatu adurat سوافع καύσωνες, venti adurentes p. 401. l. 45.

اسفنط vel اصفنط species potus ex succo uvarum aromatibus condito p. 402. l. 11.

سقاب vel صقاب *sikab*, vitta cruenta, qua fasciatæ Arabicæ mulieres significant se in gravem aliquam calamitatem incidisse p. 402. l. 6.

اسقف *ascapho* struthio dicitur ab eminentia & longitudine colli p. 261. l. 63. Episcopum quoque significat, sed tum sonat *oscophon*, & est contractum ex Græco.

اسقي vide شاهين.

سكينة *sochaina* asina; & nomen culicis qui ingressus est in nares Nimrodi & sociorum ejus p. 569. l. 21.

سموريا in Avicenna σμύραινα *muræna* piscis. Sed Latinus interpres hic habet *Semurium*, & doctorem esse putat sic appellatum p. 430. l. 13.

مسمرط vel مصمرط oblongum de capite p. 402. l. 15.

سماني *sumana* coturnices à pinguedine dicuntur, quia coturnix est avis omnium pinguissima p. 92. l. 67.

سمندل *semendal* vel سمندر *semendar* Arabum (quæ Scaligero *semenda*) non est phœnix ut is putavit, sed salamandra. Itaque hoc animal in igne comburi negant. De cætero quod disputant an sit avis vel muris genus, aut aliud animal quadrupes aliquanto vulpe minor, ex cujus pilis fiat tela asbestos, docet eos hic in meris tenebris versari p. 822. l. 67.

سنونوة *sunounova* vel سنونية *sunounia* Arab. & סנוניתא *senounitha* Chald. hirundo non quævis, sed riparia, quæ Græcè dicitur δρεπανὶς à falcatis pedibus. Quod probatur p. 60. l. 65. &c.

سناد *senad* animal Indicum bove majus lingua scabra & aspera, cujus catuli pascuntur capite è vulva matris exerto p. 846. l. 14.

سنط vel صنط *sent* acacia p. 402. l. 9.

سلوي *selwa* Arab. coturnix (ut Hebr. שליו) & mel. Itaque cum in Alcorano legitur Deus Israëlitis demisisse manna & *selwa*, Mahumetani acriter disputant, an ibi *selwa* mel significet aut coturnices. Et de melle sumptum idem esset quod manna. Manna enim est ἀερόμελι. Iidem ignari nomen coturnicum Hebraicæ esse originis, illud ab oblivione deducunt, quia coturnicum esus reliquorum ciborum oblivionem inducit p. 92. l. 27.

ساج *sag* arbor Indica valde procera, foliis semper virentibus, ligno nigro & valde duro, quodque ætate non corrumpitur, Chald. & Talmud. שאגי שאגא & שגי. Fortasse est ebenus p. 846. l. 47. ibid. vide plura.

السودانية *Sudaniæ* aves Romam quotannis olivas rostris afferunt quantum satis sit in totum annum p. 851. l. 31. Alii sturnis idem tribuunt ibid. l. 40.

ساق حر *sako horrin* Arab. Mas (columbæ) liberæ, id est palumbi vel turturis p. 52. l. 68.

سوق vel صوق plateæ p. 402. l. 1.

مسهر *mussahir*, id est excitans: Avis quæ nocturno cantu audientes ita afficit, ut nemo de somno cogitet p. 855. l. 5.

شبث *sebths* (barbaris *sciebi*) araneæ species, vel araneæ vicinum animal p. 605. l. 15. Suspicor סבת Hebræis idem significasse, & Job. 27. 18. Hebræum וכסכה & *ut tabernaculum*, Græcos reddidisse καὶ ὥσπερ ἀράχνη, & *ut aranea*, quia legerunt וכסבת p. 605. l. 51.

شبر Gr. σπιθάμη palmus major, mensura duodecim digitorum p. 400. l. 29.

شبوط *sabut* vel *sabot*, Chald. שבוטא *sibbota* λάβραξ lupus piscis, Ital. *varolo*, Gall. *bar*, quod multis probatur p. 752. l. 15. &c.

شرا canere, unde, شري cantio, cantilena. Hebr. שרה id ipsum est Eccles. 2. 8. ubi dicit Solomon sesibi comparasse cantores & cantatrices, qui recrearent homines שרה ושרות cantu & cantionibus. Nam שרה est pro בשרה. Hujus cantus inventrix *Sido* Phœnicia mulier apud Sanchoniathonem p. 847. l. 47.

شاد هزر *sad-hazar* (pro quo lego شاد حزاج *sad-hazag* id est modulate canens) Animal cornu divisum habens in LXXII. ramos, unde mirabilis concentus, Alkazuinii commentum est p. 847. l. 30.

شذا *sadsa*, musca canina, quæ camelos etiam invadit. Ita Damir p. 553. l. 30.

شرقراق *sirikrak*, & per metathesin شقراق *sikirrak* & شرشاق *sirisak*, avis corvini generis Chald. שרקרקא *serakreka*. Hujus descriptionem ex Arabibus disce p. 295. l. 20.

شع *Soon*, araneæ p. 610. l. 55.

اشعرا *saara* sylva, vide حمام.

اشعرا *sira* musca cœrulea & rubra, quæ camelos, asinos & canes invadit & gravissime lædit p. 553. l. 43.

شهد *scahadon* favus, ut Græce χαδὼν in Aristophane p. 491. l. 14. & 511. l. 21.

شاهين *Sahin* Giggeius inepte cygnum reddidit, cum sit avis prædatoria ex genere τῶν γαμψωνύχων. Hujus in Damire tres species, 1. *Sahin* proprie dictus. 2. قطامي *kotami*. 3. اسقي *aski*, vel ut aliud exemplar habet انبقي *Aniki*. Nomen *Sahin* Persicum stateram explicant, quomodo dicta hæc avis, quia nec tantillum famis, nec tantillum saturitatis ferre potest. Galli eam censent inter falconum species p. 287. l. 69. &c.

الشيخ اليهودي Senex Judæus, cetus est humana facie & barba cana è mari emergens nocte Sabbathi: Et postquam usque ad Solis occasum divagatus est, sub noctem in mare insilit, &c. p. 858. l. 62.

صيبان *Seiban* Arab. κονίδες lendes, id est ova, vel veluti quoddam pediculorum rudimentum p. 578. l. 46.

صحرا *sabra* desertum, vide حمام.

صدا *sada*, serpentem incantando vocem illius imitatus est, ut صدي *sada* id est Echo nostram vocem imitatur p. 388. l. 37.

صدي noctuæ mas p. 273. l. 39. vide بوم.

صراح *sorrach*, volucre animalculum كالجندب ut bruchus, quod comeditur p. 491. l. 67.

صرد *surad* avis prædatoria, quæ & احيل *achial*, lanius minor p. 299. l. 1.

صعون *siun* colli tenuis, & parvi capitis aut verticis, unum è struthionis nominibus apud Arabes p. 260. l. 43.

اصفرا *saphra* dicitur locusta cum ova posuit, quia tum flava est p. 486. l. 19.

صقر aut صقر aut زقر per *sad*, *sin* aut *ze*, sed frequentius per *sad*, acute videre, ut Chald. סקר. Inde صاقر *sakir*, qui est acuti visus, & صقر *saker*, una è quatuor avium rapacium speciebus,

ciebus, quæ ſunt صقر ſaker شاهين ſahin, عقاب okab, & بازي bazi. Et ſaker ſunt tres ſpecies, 1. Sacer proprie dictus, 2. كونج chauneg, 3. جوجو juju p. 267. l. 52. Sacri proprie dicti deſcriptio p. 268. l. 2.

الصقيع πάχνη pruina (Hebr. חנמל Pſ. 78. 47.) in Pſalterio apud me manuſcripto p. 444. l. 66.

اصقعم *aſcaama*, de locuſtis, ſignificat illas Sole orto ſtatim avolare. Sic Arabes uno verbo dicunt quod pluribus Nahum. 3. 17. p. 458. l. 33.

صل *ſil* ſerpens tinnulus vel ſtridulus, qui ſtridore quodam edito Magis occentat & obſibilat. Hoc Græce eſt ἀντᾴδειν, Latine *recanere* p. 391. l. 1. &c.

صلط vel سلط præfecit p. 401. l. 72.

اصلنطح vel اسلنطح ſatus fuit p. 401. l. 73.

اصم *aſammo* ſurdus dicitur ſerpens in quem cantus nihil poteſt. Et ad cantum obſurdeſcere vel aurem obturare, cum cantu nihilo magis afficitur quam ſi vel ſurdus eſſet vel auribus obtuſis, p. 391. l. 8. Hujus locutionis exempla l. 22. Avicenna صم ſurdos & صلال ſtridulos vocat omnes ſerpentes in quibus venenum eſt tam potens ut mors non differatur ultra tres horas, neque ulla ſit curatio p. 392. l. 29. In quo cenſu numerat baſiliſcos, aſpides, ceraſtas, hydros & cherſydros, ibid. l. 40. &c. Et de aſpide Ælianus tale quid habet p. 391. l. 73.

صنجة *ſenagia*, bellua immenſæ molis in terra Thebeth Indiæ parte, qua viſa ſtatim intereunt reliqua animalia, ſi quidem prima videant. At ſi quod animal *ſenagia* prior viderit, ipſa moritur. Proinde clauſis oculis ad eam acceditur p. 846. l. 18.

صنجة *ſangia* piſcis in Kaimachitis, ex cujus felle fit venenum præſentiſſimum p. 846. l. 28.

طخية *tachia* Arab. formicæ nomen quæ Solomonem allocuta eſſe creditur. Sic dicta, ut quidem puto, quia ſermo illius ſatis perſpicuus & explanatus non fuit. Nam طخيا *tachiao* ſermonem obſcurum ſonat p. 601. l. 60.

طروغورون *truguron* mendoſe in Avicenna pro τρύγων, id eſt paſtinaca marina. Sed in verſione multo mendoſius legitur *De Albatraf & Hauden*, quæ eſſe volunt inter draconum ſpecies p. 430. l. 20.

طري *taria* verbum recentem eſſe, & طري *tari* nomen de butyro, ovo, piſcibus &c. recentem ſonat, unde piſcis recens in Talmude dicitur טרית *tarith*, & in Jonathane טריתא *taritha* p. 720. l. 35.

طفر *taphara* Chald. טפז *tephaz* proprie è ſublimi loco in inferiorem diſilire p. 411. l. 25.

طلسم *taliſmanizare*, ut ita dicam, id eſt certis τελέσμασι magico more conſecrare. Sic de urbe Emeſa وهي مطلسمة Et ea eſt τετελεισμένη, certis τελέσμασι inſtructa & conſecrata p. 388. l. 13.

ابن طامر *filius ſaliens*, id eſt pulex p. 230. l. 57.

طاير *tair* vel طايرة *taïra* avis. Unde Tzetzi Ταίειρα, una ex ancillis Cleopatræ quod is male columbam reddit, cum *taira* ſit avis in genere. Ejuſdem ancillæ nomen à Galeno male Νάειρα, nec à Plutarcho melius Εἴρας ſcribitur p. 3. l. 9.

طين الراس *lutum capitis*. Luti odorati genus, cujus illitu capilli fiunt longiores. Eo utuntur mulieres in balneis p. 797. l. 8.

اظفار *ungues aromatici*, in Avicenna, & Alchald, & Iſaaco filio Omran &c. Falluntur Avicennæ interpres, Pandectarius, Arabs, & multi alii recentiores qui blattam Byzantiam explicant. Blatta enim Byzantia ex purpura proprie dicta, onyx ex conchylio ſumitur. Nec ungue aromatico panni tinguntur, quomodo blatta Byzantia. Blatta denique Byzantia nihil habet aromaticum p. 807. l. 29.

عجر *agiara* ſignificat aliquem ad lares ſuos poſtliminio reverti vel aufugere, quod gruum eſt maxime proprium. Ille enim amore patriæ in Scythiam & Thraciam, unde ortæ ſunt, quotannis revertuntur, ubi una quæque nidum ſuum recognoſcit, ut homines domum. Itaque Arabicum hoc verbum factum videtur ex עגור *agor* Hebræo gruis nomine, ut & Perſicum Ἄγγαροι, pro curſoribus regiis, quos celeritate curſus cum gruibus certaſſe docet Xenophon p. 80. l. 5.

عار *arra* ejulare, de ſtruthione mare, ut زمر *zamara* de fœmina dicitur. Et عرار *irar* maris ejulatus, ut زمار *zimar* fœminæ p. 228. l. 8.

عرب *araba*, id eſt اكل comedit. An inde ערוב *arob cynomia*, de qua dicitur Pſ. 78. 45. *Miſit in iis arob* ויאכלם *& comedit vos* p. 556. l. 38.

معراج *mirag* animal unicorne, cætera lepori ſimile, ſed terribile p. 847. l. 69.

ابن عرس filius nuptiarum, muſtela propter cultum & comptos pilos ſic appellata, ut Græcis recentioribus νυμφίτζα, Italis *donnola*, noſtris *bellette*, (*quaſi bellula*) p. 230. l. 45.

عرفان *orphan*, locuſta quæ reperitur in arenis Aligi aut Dahnæ prope Medinam, p. 447. l. 12. Proprie locuſtam jubatam ſonat, ex عرف *orph* ſeu juba facto nomine p. 456. l. 43. Vide ὄρπας.

عرن *cornu* ut قرن, *ajin* pro *koph*, ut in ארקא pro ארעא. Sic عران البقر *cornua bovis*. عرنة cornuum radix. عرون limax, cochlea propter duo cornicula quibus prætentat iter. معرون ceraſtes ſeu cornutus ſerpens in Erpeniano Pentateucho pro Hebræo שפיפון p. 418. l. 1.

اليعسوب ὁ ἐσσήν rex apum p. 460. l. 25.

عسقول *uskoul*, locuſtæ mas p. 447. l. 20.

عصوف *aſouph* turbo, ita vocatur ſtruthio à curſus rapiditate p. 262. l. 62.

عصفي *aſphi*, quinta accipitris ſpecies in Damire, vide بازي.

عصفور *uſphour*, locuſtæ mas p. 447. l. 15.

عصفر الشوك paſſer ſpinarum, ἀκανθίς, Gall. *ſerin* p. 147. l. 47.

عصفور الجنة paſſer paradiſi, hirundo p. 147. l. 38.

عطاري *adari*, locuſtæ mas p. 447. l. 17.

عقاب *okab*, aquilæ genus, melanæetus, vide صقر.

عكس *achaſa*, retorquere & reflectere rem ad principium ſuum. Etiam de ſerpentum gyris dicitur. An hinc עכשוב *achſub* aſpis dictus eſt, litera *beth* in fine adſcita, ut in כרכוב *charchub* & aliis p. 379. l. 57.

عكش *acchaſa* texere, unde عكاس *occhas*, mas araneæ, araneus, p. 605. l. 32. Itaque Hebræum כעש *ut tinea* Græci, Syri & Arabes in Jobo & Pſalmis *araneam* reddunt, quia legerunt עכש p. 605. l. 51.

العكاشة *alocchaſa* domus araneæ p. 610. l. 55.

علق *alaka* verbum pendere eſt & adhærere, unde multæ voces deductæ, in his nomen علقة *alaka* pro hirudine p. 797. l. 23. Quo non utuntur ſoli Arabes, ſed Hebræi quoque, Chaldæi, Syri, &c. p. 800. l. 50. Pro eodem ſumi putatur עלוקה *aluka* Prov. 30. 15. ubi leguntur לעלוקה τῇ *aluka duæ eſſe filiæ, quæ dicunt, affer, affer*, p. 799. l. 30. Sed cum ibi ſanguiſugæ mentio ſit plane extra rem, nec ei ſint ullæ filiæ; Conſultius videtur nomine עלוקה *aluka* more Arabum fatum intelligere, vel quod unicuique homini impendet & appenſum eſt, id eſt à Deo decretum, qui omnia in menſura, numero & pondere diſponit p. 800. l. 70. Hujus decreti quæ ſint filiæ docetur p. 801. l. 60. Et veteres quoque Hebræos ſic accepiſſe p. 802. l. 25.

علق *alak*, trochlea ex qua quid pendet p. 797. l. 25.

عولق

عولق *aulak* appendix p. 797. l. 32.

عالق *alik*, caper vel camelus, qui summas arboris partes, tanquam ab iis pendens depascitur p. 797. l. 29.

عليق *ollaik*, rubus qui vesti adhæret p. 797. l. 28.

علاقة *ilaka* lorum ex quo pendet arcus vel ensis p 797. l. 26.

تعليق *thalik* vel معلاق *milak*, Scripturæ genus in quo characteres alii aliis adhærent, tanquam suspensi ab invicem p. 797. l. 32. Elias in Thisbi voce משקט hujus meminit.

علك *ilc* vel *elec* resina, Syris ܥܠܟܐ *aluka* p. 864. l. 28 Resinæ varia genera, puta lentiscina sive mastiche, pinea, strobilina, terebinthina, cupressina pinea, pistacii, quomodo Arabicè dicantur ibid. l. 30.

علما *ulama* Magi vocantur in Arabica Pentateuchi paraphrasi, unde *Elymas* pro Mago p. 580. l. 74.

معمور *Mamur* domus in cœlis, cui subesse fingitur Mecchanum templum p. 856. l. 16.

عنبر *anbar*, succinum, vulgo *ambarum*. Item cetus à quo ejici creditur. De quo Damir, Paulus Venetus, Leo Africanus, Scaliger. Æthiopibus quoque ዐንበር: *anbar* est cetus p. 863. l. 40. Ceti ex quo ambarum longitudo quanta p. 865. l. 50. Scuta ex ejus pelle ibid. l. 69.

الترس العنبروي *scutum anbarium* in Damire, id est ex pelle τ῀ *anbar* p. 865. l. 63.

عنطل *antal* domus araneæ p. 610. l. 58.

عنقا *Anka* in Arabum plerisque scriptis, avis est portentosæ magnitudinis, tam fabulosa quam gryphus, sed Saadias, qui voce *Anka* in versione Legis reddidit Hebr. עזניה, videtur majorem aquilam significasse, quæ Arabice vocetur *anka*, quomodo in hominibus ענקים *Anakim* sunt Gigantes. Sed in Damire العقاب *Alokab*, aquilæ species, alio nomine dicitur عنقا المغرب *anka occidentis* p. 812. l. 43.

عنقا *Anka* avis in extremo occidente elephantos rapiens, ut milvus murem p. 852. l. 42. ab Handala propheta in remotam insulam cur relegata, ibid. l. 51. Quomodo capiatur p. 853. l. 29.

عيسا *Aisa* locustæ fœmina p. 447. l. 20.

غلقة *gulka*, arbustum in Arabia Fœlici valde amarum, quo coria concinnant Arabes. Eodem Abaseni sagittas suas inficiunt, ut lethifer sit ictus p. 842. l. 46.

غوغا *gauga*, locusta cum alæ illi suboriuntur & crescunt p. 447. l. 38.

الغولان *algaulano*, ciceris genus simile τῷ *alusnen* p. 46. l. 57.

فتن *phathana*, concitare tumultus, فتنة *phithna* seditio, cædes, فاتن *phatthan*, seditiosus latro, grassator. An hinc à Phœnicibus *Python* dictus latro celebris ab Apolline cæsus, cujus verum nomen fuit Delphynes? Et idem pro dracone habitus, propter allusionem ad פתן *pethen* & פיתון *pithon*. Ibi vide p. 383. l. 30.

فرعون *Pharao* Arabicè crocodilus est. Quo Ezechiel respiciens, ut videtur, Pharaonem Ægypti Regem cum crocodilo apperte confert cap. 29. & 32. Vide p. 795. l. 34.

الفرقدان *alpharkadani*, duæ stellæ polares p. 114. l. 16.

فلك *phalaca* teretem esse. An inde Hebr. פלך *pelec* baculus? Et φάλαγγες *phalanges* vel *palanges* ebenini & sesamini apud Herodotum & Arrianum. Pro quo *hebeni baculos* in Apuleio legas Apologia prima p. 143. l. 51.

فلمنط *phalmant*; in Tartariæ regione *Dist*, si Damiri credimus, fera est hujus nominis, longa quadraginta cubitos, homines urinæ aspersione tanquam admota face exurens: Quam locorum incolæ non aliter effugiunt, quam conscensa arbore *sag*, de qua supra p. 846. l. 33.

فياد noctuæ mas, vide بوم.

قبرة *Kubbara* corydalus p. 148. l. 3.

قتع *Katha* vermis lignum rodens, vide ارضة.

قر *Kurron* rana Arab. ut קרור *Kurur* Punice, & χρούρ Ægyptiacè & Talmud. אקרוקא *akruka* p. 651. l. 10.

ابن مقرض filius rosionis, mustela faginea, Gall. *fouine* p. 230. l. 44.

قرقفنة *Karkaphenna*, avis quæ proditorum oculos alis suis illinens, eos reddit uxorum aquariolos p. 851. l. 72.

القرمز *alkermez*, vermis in ilicem incidens, & color eximius, qui ex ejus sanie elicitur p. 625. l. 7. Vide Κόκκος βαφική.

Ex قرمز *Kermez* formatur قرمزي *Kermezi* vulgo *cramoisi* ibid. 53.

قصة *Kussa* comæ portio quæ fronti imminet, aut ex anteriore parte capitis propendit (Gall. *garcette*) idem Hebr. קוצה unde קוצותיו Cant. 5. 11. p. 199. l. 40.

اقصر *aksar*, bellua mirabilis sexaginta cubitorum, die judicii ex antro quodam emersura, ut pios ab impiis secernat p. 848. l. 14.

قصم *Rasam*, locustæ ovum p. 486. l. 9.

قطامي *Kotami*, vide شاهين *sahin*.

قطا *Katta* palumbus; Arab. pro *phatta*. Fit enim ex Græco φάττα. Nempe Græcum φ & π Arabes in *Kaph* sæpe mutant, quia *Phe* & *Kaph* apud illos sunt ejusdem figuræ, nec nisi puncto differunt, quod τῷ *Phe* simplex, τῷ *Kaph* duplex imponitur. Hinc illis قوقي *Kauke* sunt *phocæ*, item πεύκη *larix*, قوطوما *Kutuma* φύτευμα: قرقسيون *Karkesion* κρατήσιον, قوقس *Kukos* φύκος &c. p. 52. l. &c. p. 52. l. 45.

القعقع *alkoko* pica, item ciconia, non grus ut vult Gabriel Sionita p. 333. l. 31.

قفز *Kaphaza* proprie ex inferiore loco sursum exilire ἅλλεσθαι πρὸς ὕψος p. 411. l. 28. Inde in Avicenna قفازة *Kipphaza* dicitur serpens jaculus seu acontias, neque aliud קפוז *Kippoz* Es. 34. 15. quem interpretes hactenus vel pro hericio vel pro ave sumpserant p. 412. l. 16.

القاقلي *alkakeli* ciceris species quæ cum lacte comeditur & est ut *usnen* p. 64. l. 54.

قلز *Kallasa* de locusta, caudam suam terræ infixit ut ovificet p. 486. l. 14.

القلي *alkali* res quæ accipitur ex adustione cicerum p. 46. l. 27. & 44. Alchanzio vel Alchindo *alkali* & *usnen* idem sunt, p. 45. l. 31. Vide in Hebraicis קלי & קליא.

قمص *Kamas*, دبا *daba* & دبر *dabar*, fœtus locustæ nuper editus p. 486. l. 22.

القمل pediculus, Chald. קלם & Samarit. ࠊࠍࠌ quod ad Hebr. כנם proxime accedit p. 575. l. 25.

القاوند *alkawaand*, avis quæ nido suo metatur locum in maris littore, & ova sua in arena fovet, & die septimo excludit. Deinde pullos suos per septiduum cibat. Quos dies qui navigant pro auspicatis habent, & placidum cœlum expectant. Ita describunt Arabes avem *alkawand*, quæ scilicet illis est Græcorum alcyon p. 861. l. 1.

شحم القاوند apidem seu oleum *alkawand* iidem ex hac ave sumi nugantur. Quin oleum *alkawand*, cujus in morbis frigidis & nervorum doloribus multus usus est, animalis adeps non est, sed succus torculari expressus ex fructu juglandi simili, in Arabia Fœlici, Æthiopia & India p. 862. l. 28.

قوقس *kaukas* vel قوقيس *kaukis* est phœnix Arabum, non tamen unicus, sed geminus mas & fœmina, qui ut pyram accendant rostra sua invicem affricant, donec ex mutua collisione ignis eliciatur p. 849. l. 47.

القوقي *alkoki*, id est phocæ caput spinis & spiculis armatum describit Alkazuinius, quibus non solum configat obvios, sed & naves ita incendat ut contra hanc pestem non aliud sit ἀμυντήριον quam ipsius phocæ pellis, quâ latera navium necesse sit obtegi p. 864. l. 18.

كبعسر *chabasa* de struthione, itetam

tam propere ut visum prope fugiat p. 262. l. 58.

كدم *chudam*, locusta nigra capite viridi p. 447. l. 9.

كرز *churiza* de ave μαδίζεσθαι, ἀποβάλλειν τὰ πτερὰ, Græcis recentioribus μυτεύειν, ut Gall. *muer*. كراز *chorraz*, avis cui pennæ defluunt p. 165. l. 62.

كرا vel كري *cara* perdix. Aliis كروان *carwan* perdix mas, & كروانة *carwana* perdix fœmina. Itaque Seniores quibus קרא *kore* est perdix videri possint promiscue sumpsisse קרא per *koph* & כרא per *caph* p. 89. l. 1.

كسفرة *cusphara* Giggeio ignotæ significationis, & ab aliis prætermissa, idem est quod كزبرة *cuzbara*, nempe coriandrum p. 587. l. 58.

كسينة *casina* Persis avis *serakrak* p. 293. l. 43.

كونج *cauneg*, rapacis avis species, vide صقر.

كوز كندم *kuz kendem* Pers. & جوز جندم *giuz Gendem* Arab. In Avicenna Latino, *Nux kendem est terra granosa sicut cicer, alba, declinans ad citrinitatem, quæ exportatur de Barca & Corasena, ex qua cum melle fit vinum.* In Arabico legitur hanc in urbe Racca (ad Euphratem infra Samosatam) vocari خرا الحمام *stercus columbarum* p. 44. l. 25. In quibus notandum grana ciceribus similia vocari *stercus columbarum*.

كاه ربا *Cah rabe* id est paleam trahens. Persæ succinum ita vocant p. 868. l. 70.

لالا *lala* lucere Arab. unde لولو *lulu* margaritæ p. 690. l. 37.

ليام *liam*, aves ignobiles ita vocantur. Eæ autem tres sunt, corvus, noctua & *racham* p. 304. l. 15.

لحس *lahasa* lingere & nomen لحس *labas* linctus de locusta dicitur, quæ terræ proventum ut tinea lanam lingendo absumit p. 445. l. 68. Inde locustæ species ילק *jelek* à lingendo dicta.

لدغ pungere & mordere, vide פרש.

لادان *ladan*, ladanum Arabica vox vetus. Herodotus Τὸ ᾗ λήδανον τὸ Ἀράβιοι καλέουσι λάδανον p. 803. l. 70.

لسع pungere & mordere, vide פרש.

لعص vide نعص.

لقلق *leklek* vel لغلغ *legleg*, ciconia. Falluntur qui gruem reddunt p. 329. l. 19. Ciconia Turcis *Tuigon*, ibid. l. 39. Arabice *leklek* dicitur à voce sua, quæ Arab. est لقلقة *laklaka* p. 334. l. 40

ليث *leo* in Alcamus, araneæ species p. 376. l. 19.

ليث عفرين *Leo Iphrina*, chamæleontis in Arabia species à loco ut videtur sic dicti p. 376. l. 17.

متنخ *methacha* de locusta dicitur cum caudam suam terræ suæ infigit, ut ovificet p. 486. l. 14.

مخيط *muchait*, μυξάρια Charitoni μυχαῖται p. 532. l. 31.

مر *marra* amarum esse unde مرير *merir* robustus & مرة *mirra* robur p. 523. l. 38.

مرجان *margian* corallium. Alludit *Margianæ* nomen cui Aria vicina est, unde corallium effodi fabulantur, p. 103. l. 40. *Margella* etiam in Philoxeni Glossis ibid. l. 50.

مارماهي *marmahi* anguilla Persis, quasi piscem serpentem dicas, quia piscis est serpentis speciem habens p. 752. l. 5.

المازور *Mazur* avis, ova ponens in mari tranquillo (ut halcyon) & nautas cum periclitantur, modo sursum modo deorsum volitando, monens periculi in quo versantur, ut sibi caveant p. 862. l. 53.

مصع *masaon* Arab. passer masculus, Normannis *moisson*, Belgis **mosche** p. 145. l. 16.

مطل *matala* ferrum cudere & extendere مطال *mattal* faber ferrarius, qui cudendo cassides & similia conficit ممطول *mamtul* de ferro cusum, *& in longum extensum*, Job. 40. 13. כמטיל ברזל *sicut vectis ferreus* p. 758. l. 71.

مكن *machin* locustæ ovum p. 486. l. 9.

ملط *malata* abortire, vide Hebr. מלט *malat*.

الملكة βασιλίσκος regulus, quomodo regis figura p. 406. l. 14.

مالك الحزين ardea, ad verbum *aquator tristis*, nam ملك *malch* inter cætera aquam sonat. Sic nimirum vocatur ardea, quia nonnisi invita bibit, etiam in medio flumine, timens ne aqua deficiat. Ita Arabes, p. 321. l. 69. & p. 322. l. 30.

منع prohibuit recusavit الامتناع والموانسة *antipathiæ & sympathiæ*, libri titulus, cujus autor Attaugides p. 322. l. 47.

مول *mul* vel مولة *mula* Arab. aranea p. 605. l. 42. Hinc Ps. 89. (Hebr. 90.) 10. כמו Græce redditum ὡς ἀράχνη, quia pro כמו lectum כמול ibid. l. 65.

موم *Mum* cera Pers. & πρόπολις Arabibus, id est materia crassior ex qua fit cera. An inde موميا *mumiæ* vox, quia mortuos Persæ cera circumlitos condiebant? p. 530. l. 68. &c. Esa. 64. 2. Hebræa verba כקדוח אש המסים מים Seniores reddunt ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται: quia מום legerunt pro מים & כקרם pro כקדוח. Jam tum igitur pro cera מום in usu fuit p. 531. l. 5.

ابن الما *aquæ filius*, anas p. 230. l. 35.

مها *maha* crystallum Arab. p. 873. l. 7. Extat ea vox in Arabica paraphrasi Ezek. 1, 27. & 8. 2. Et in Syra corrupta est à Scribis qui pro ܡܗܐ *maha* scripserunt ܐܠܗܐ *eloha* Deum ibid. l. 11. In Lexico Coptico male habetur مها البكور *maha-lbecur* pro مها البلور *maha-lbelur*, quasi dicas κρυσταλλοβήρυλλον. Est etiam in paraphrastis المها *almaha* pro leucosapphiro, pro Chrysolitho, pro adamante, &c. Ita ut videatur primo crystallum significasse, deinde lapides omnes κρυσταλλοειδεῖς p. 874. l. 33. Æthiopibus quoque ሞኅው: *machu* est vitrum, ibid. l. 37. Radix Hebraica מחה *macha* tergere est & abstergere, quia vitro & crystallo nihil tersius. *Cheth* Hebræum retinent Æthiopes; Sed Arabes in *he* permutant p. 875. l. 3.

نب *nabba* Arab. internodiis distingui. Unde انبوب *anbub* Arab. אבובא *abbuba* Chald. internodium, & calami pars inter duo internodia. Itaque pro חליל fistula seu tibia occurrit in paraphrastis. Hinc *ambubaiæ* dictæ αὐλητρίδες in Horatio. Et scorpius Punice, ut videtur, نبة *nebba*, propter caudæ internodia. Unde Latinum *nepa*. Afrorum enim vocem esse ex Festo scimus p. 633. l. 9. & 60.

نبط *nabata* Arab. è terra emergere. An inde Æthiopicè locustæ አንበጣ: *anbat*? Etsi enim ad fontes نبط *nabata* proprie pertineat, tamen etiam ad alia transfertur καταχρηστικῶς p. 443. l. 39. Vide جبا.

نتل *nethel* Arab. ovum struthionis, postquam à matre relictum & neglectum est p. 252. l. 18. 33.

نسناس *nisnas*. In Arabiæ parte thurifera sic appellantur dimidiati homines, natura μονοσκελεῖς, μονόχειρες, μονόφθαλμοι &c. qui tamen, si credimus, habent sermonis & rationis usum. In Maimonide vocantur ארני השדה. In Plinio μονοσκελεῖς. Arabes huic Plinianæ fabulæ cætera superstruunt p. 845. l. 15.

المنشار *minsar* seu serra cetus in mari Zingitano ad montis molem accedens, serram in tergo habens à capite ad caudam exporrectam: Et in capite duo ossa cubitorum duodecim, quibus utrimque remigat p. 864. l. 41.

نظم *nadama* certa serie jungere & connectere

ctere significat, quomodo in monili margaritas. Inde منظوم *mandoum* locustarum agmen, propter ordinem, quem in volatu & in incessu servant p. 477. l. 64.

نعب *naaba* crocitare: Unde corvus Arab. نعاب *noab*, & Syr. ܢܥܒܐ *neab* p. 198. l. 58.

نغص vel لعص vorare, *lam* & *nun* permutatis, proprie de locustis p. 461. l. 17.

نغم *naam* Arab. camelus, & نعام *naâm* struthio vocatur, quia multa habet cum camelo communia p. 223. l. 30.

نغض *nagada* nutare caput, unde نغض *nigd* nomen struthioni à perpetua capitis agitatione inditum p. 260. l. 56.

انتفض *inthephada* per *phe*, excuti, unde David Ps. 109. 23. in edit. Paris. انتفضت (*inthephadtho*) *excussus sum sicut locusta*, quæ scilicet, cum nido caret, vaga est, & fertur è sepe in sepem. Ita David Saülem fugiens sine foco & lare huc illuc discurrebat. Hinc corrige Savarianam editionem, in qua per *kaph* male scribitur انتقضت (*inthekadtho*) consumptus sum p. 457. l. 60.

انقع qui est exigui cerebri; Struthionis cognomen apud Arabes p. 260. l. 58.

نقع *neke* vox struthionis p. 228. l. 30.

نقنق *naknaka*, struthio fœmina glocitavit, cum ova posuit, aut in fuga & metu: Unde ipsa vocatur نقنقة *niknika*, & mas نقنق *niknik* p. 228. l. 30.

نكت *nachatha* hasta confodere, نكات *nacchath*, qui hasta confodit. Fortasse ex Hebræo נכאת *necoth* pro styrace, quia ex styrace arbore, ut Strabo autor est, fiunt *styracina hastilia, iis, quæ ex corno fiunt, similia*. Itaque in Hesychio σύραξ hastam, aut hastæ partem significat. Et συρακίζειν est pungere tanquam hasta, vel hastæ cuspide p. 533. l. 14.

نهر *nohar* in nugis Arabum animal in quarto cœlo, quod quotidie se excutit: Et ex excussionibus ejus exeunt septuaginta guttarum millia. Ex his totidem Angelos creat Deus, qui circumstant domum معمور *Mamur* p. 856. l. 5.

نهار *nehar* pullus otidis, & ليل *lail* pullus perdicis. Quæ duæ voces cum diem & noctem vulgo significent, in æquivocatione quidam Arabs poëta jocum quærens, dixit se medio die vidisse ليل *lail*, & media nocte نهار *nehar*. Quod sic acceptum, quasi dixisset se noctem medio die vidisse & diem media nocte p. 283. l. 56.

نهيك *nahic*, quasi tortorem dicas, pulicis inguinalis genus mulieribus maxime in Arabia valde molesti, vide حرقوس *hurkous*.

نوط appendere; Inde تنوط *thenawout* avis quædam apud Arabes, quasi pensilis dicta, quia nidum suum tenui filo suspendit ex arbore p. 341. l. 32.

ناب dens caninus κυνόδυς, qui ניב *nib* Chaldæis. Radix Arab. نيب est canino dente lædere p. 361. l. 46.

بنات وردان *Filiæ wardan*, animalcula, quæ Gr. κυβαρίδας nominat Dioscorides, Marcellus Empiricus *cutiones*, (nos *clôportes* pro *clôpores*) p. 230. l. 62. Alii σίλφας, seu blattas malunt; Alii denique gryllos p. 616. l. 11.

الوشع *alwoso* domus aranææ p. 610. l. 55.

الوصع *alwasa*, regulus, avicula p. 148. l. 13.

وكع de serpente pungere, vel mordere; vide פרש.

الوهيسة *alwahisa*, locusta cum cocta & arefacta contunditur, & cum adipe miscetur, ut sit pro cibo p. 492. l. 15.

الهدهد *alhudhud* upupa à voce sic dicta; Pro quo alaudam in Pandectario perperam legas p. 345. l. 54. & 349. l. 9.

هرمس *hirmis* هرماس *hirmas* & هرامس *haramis*, leonis validi species, quæ in homines insilit p. 816. l. 38. An is, qui Græcè μύρμηξ, vel μυρμηκολέων ibid. l. 45.

الوطواط *alwatwât*, vespertilio, qui alio nomine خفاش *chopphas* dicitur p. 350. l. 29.

هامة *hama*, al. ثري *tsada*, bubo: Avis, in quam Arabes mutari fingunt animam ejus, cujus cædes est inulta, & jugiter clamare اسقوني اسقوني *askuni*, *askuni*, id est, *potate me, potate me*, illius scilicet sanguine, qui me interfecit p. 850. l. 40.

VOCES GRÆCÆ,

Quæ in secunda parte hujus Operis explicantur.

Ἀγαθοὶ δαίμονες in Phœnice & Ægypto dracones dicti, ut docent Philo Byblius, Lampridius, Servius. Hinc Lucanus de draconibus, *Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris &c.* Innoxia numina, id est, ἀγαθοὶ δαίμονες; etiam uno verbo scribitur Ἀγαθοδαίμων. Pro quo in Avicenna inter draconum species corrupte habetur اغاذانيمون *agadanaimon*, & in versione multo corruptius *Albedisimon* p. 429. l. 45. & 49.

Ἀγγαροφορεῖν onera ferre per vices p. 888. l. 52.

Ἄγχυσα *anchusa* pro ἄνθυσα dicta (ut ὄρνιχες pro ὄρνιθες) à purpuræ lumine & flore, qui Græce vocatur ἄνθος. Eadem vocata est πορφυρὶς, quia purpuræ concolor: Et κάλυξ, quo nomine marinam quoque purpuram vocari scribit Hesychius: Et ἀλκιβιάδιον ab Alcibiade, in quo accusabant Veteres muliebrem purpurearum vestium mollitiem. Anchusæ radice mulieres genas purpurissabant, seplasiarii unguenta colorabant, & lanam præparabant purpuræ infectores p. 737. l. 12.

Ἀέροπας pro μέροπας scribit Aristophanis Scholiastes. Et Suidas Ἀερόποδας. Et Hesychio Ἀέροπες ὄρνεά τινα. Et de Eumelo dicit Boëus, *Apollo in avem mutavit* τὸν παῖδα ἀέροπον *puerum Æropum, qui nunc etiam sub terra parit, & semper volatum molitur.* Quæ de merope dici palam est p. 302. l. 10. Itaque μέροπες etiam ἀέροπες, ἀερόποδες & ἠέροποι dicti. Sed proprie μέροπες, quia earum vox multiplicem capit partitionem, quod *zinzilulare* est autori Philomelæ ibid. l. 31.

Ἀετὸς, vel αἰετὸς factum ab עיט *ajit*, quod Hebr. avem rapacem significat, p. 165. l. 3. Alii ab ἀΐσσειν, quod est cum impetu ferri & irruere. Sed res eodem redit. Nam fere id ipsum est Hebræum verbum העיט, à quo avis rapax עיט *ajit* dicta est p. 170. l. 40.

Ἀγκυλοχείλης vocatur aquila, quam Penelope vidit in somnis. Et dubitatur utrum ad labia, seu rostrum id pertineat, aut ad τὰς χηλὰς *ad ungues* p. 165. l. 22.

Ἀθέρες spicarum capita in Æliano & Homeri Scholiaste, quæ formicæ abscindunt ne regerminent, vel potius ut granum è glumis eximant p. 590. 20. vide Οὐραγός.

Αἴνιγμα, vide Γρίφος.

Ἀκαταληψία Arcesilæ, quasi incomprehensibilitatem dicas, qualem profitebantur omnes Σκηπτικοὶ p. 11. l. 4.

Ἀκέραιος non est *excornis*, ut volunt, sed *sincerus & simplex*, quodque externum nihil habet admixtum, in Christi dicto Matth. 10. 16. & Pauli Rom. 16. p. 20. l. 64.

Ἀκρὶς locustis omnibus commune nomen Lev. 11. 22. pro certa specie videtur sumi. Ἀκρὶς nonnullis, quasi ἀκαρὶς, vel à parvo, vel à magno capite, prout *alpha* præfixum vel στερητικὴν, vel ἐπιτατικὴν vim habet: Aliis, quia depascitur τὰς ἄκρας summitates spicarum & arborum: Aliis quasi ἀγρὶς ἀπὸ ἢ γράω τὸ ἐσθίω. Vel est vox fictitia, quæ locustæ stridorem utcunque imitatur p. 449. l. 59.

Ἀκρίδες Johanni Baptistæ pro cibo in deserto Judææ. Hæ Ebionæis ἐγκρίδες, id est, liba cum melle & oleo. Aliis ἀκρόδρυα, vel ἀκρέμονες, arborum & plantarum extrema. Aliis καρίδες, squillæ. Aliis ἀχράδες, pyra sylvestria. Nonnullis ἀκρίδες, vel μέλαγρα, herbæ genus, blitum, vel rapunculus. Aliis aviculæ ἐρυθρόποδες. Aliis locustæ marinæ, id est, κάραβοι. Qui omnes refelluntur, & locustarum esum probatur in toto Oriente, adeoque in ipsa Judæa fuisse receptissimum p. 488. l. 11. &c.

Ἀκτέας φύλλα, quibus podagrosos caput cingere fingit Lucianus in Tragopodagra, sunt folia sambuci, quæ podagræ non parum prosunt. Quod cum nesciret Interpres, ἀκτέας φύλλα male reddidit frondem Actæam p. 33. l. 15.

Ἀκτὴ vocabatur Attica teste Stephano, unde τὸ ἐθνικὸν, Ἀκταῖος. Inde mel Actæum pro Attico in horto Columellæ. Et Ἀκταίης ὄζον ἐλαίης *Actææ ramum olivæ* dixit Nonnus lib. 27. Et silurum in Mosella sua describit Ausonius *velut Actæo perductum tergora olivo.* Sic in Ovidio describitur pax *Frondibus Actæis comptos redimita capillos.* Ita enim legendum, non *Actiacis*, ut habent omnes editiones, in quas incidere licuit p. 32. l. 64.

Ἀλαβάρχης Alexandriæ, vox semi-Ægyptia in Cicerone, Juvenale, & aliis p. 888. l. 53.

Ἁλιπόρφυρος & πορφυροῦς cum opponuntur, ut in Polluce, illud marinam, hoc vulgarem purpuram sonat, quæ diversæ fuit materiæ p. 738. l. 65. Neque aliter differunt Σαράπεις πορφυροῖ & ἁλουργεῖς in Demetrio Ephesio p. 737. l. 1.

Ἀλκιβιάδιον, vide Ἄγχουσα.

Ἀλκυὼν & ἀηδὼν, id est, halcyon & luscinia, licet voces scriptura non parum dissimiles, tamen à librariis non raro confunduntur p. 218. l. 62.

Ἀλυβάζειν, alere, in veteri Musæi carmine de aquila ὃς τρία μὲν τίκτει, δύο δ' ἐκλέπει, ἓν δ' ἀλυβάζει. Ita citat Plutarchus in Mario, sed Philosophus, ἓν δ' ἀλεγίζει, *unum curat* p. 178. l. 44.

Ἀλφὸς & λευκὴ vocatur lepræ macula ab insigni albedine p. 694. l. 10.

Ἀνθηρὸς, id est, floridus, dicitur color, qui maxime rubet. Proinde ἀνθηρὸν vocant τὴν σανδαράχην, ut est in Hesychio. Et ἀνθηρικὸν χρῶμα Dioscoridi est color sandarachinus p. 695. l. 27.

Ἀνθρήνη crabro & σφὴξ vespa nonnihil differunt, quia crabro vespa major est, atque alvo minus gracili. Tamen fere promiscue sumuntur p. 534. l. 62.

Ἀνόπαια in Homero avis est, ut quidam tradunt, ex aquilarum genere, ossifragæ similis. An hæc est Hebr. אנפה *anapha* p. 339. l. 66.

Ἀντᾴδειν *recanere* in serpente, est contrario sibilo incantationem repellere p. 390. l. 72.

Ἀποκιδαρόω, cidari nudo Levit. 10. 6. vox semi-Persica p. 888. l. 48.

Ἅπτεσθαι ἀνθρώπου hominem invadere (Gall. *haper*) unde ἥψατο & καθήψατο, quomodo legit Chrysostomus pro καθῆψε Act. 28. 3. Vide Καθῆψε.

Ἀργόλαι in Suida serpentes *argolæ* dicti, quod ex Argo Pelasgico in Ægyptum ab Alexandro translati sunt, ut aspides interficerent. Fabula ex eo nata quod locusta ὀφιομάχης Hebr. dicitur חרגול *hargol*, vel *argol* aspiratione dempta ut passim. Sed pro locusta ὀφιομάχῳ in Ago fuit locusta σκορπιομάχος, de qua Philosophus in Mirabilibus p. 449. l. 35.

Ἀργύριον argentum Græce dicitur παρὰ τὸ ἀργὸν, τὸ λευκὸν, à candore. Unde argentea vocantur quæ maxime candent. Ἀργυρόπεζα Θέτις Homero, id est, λευκόπους. Et κρήνη ἀργυροδίνη, id est, λευκὰ ῥεύματα ἔχουσα in Hesychio. Sic Virg. *argenteus anser.* Et Ps. 68. 14. *alæ columbæ argento obductæ* p. 9. l. 18.

Ἀρχιφερεκῖται, qui publicis lectionibus in Judæorum Synagogis præsunt, quia in פרקים *perakim*, vel ἀρχαικῶς *pherekim*, distinguunt quæ legenda sunt. Justiniani vox est semi-Hebræa p. 888. l. 59.

Ἀσίρακος Dioscoridi locustæ species circa Leptim Africæ ἄπτερος & μεγαλόκωλος, sine pennis & magnis cruribus, quæ Græce quidem ὄνος dicitur, sed incolarum patrio sermone, id est, Punico, ἀσίρακος. Unde factum unius literæ trajectione Talmudicum אסקרא *askra* p. 450. l. 20. Thomas à Novaria Syriace perperam scribit per *dolath* ܐܣܩܕܐ *askedo* pro *askra*, & Arabice reddit المزنب *locustam caudatam* p. 450. l. 20.

Ἀσπὶς, aspis, quæ dormire solet in plures circulos convoluta. Item clypeus Argolicus, qui rotundus est, cum umbilico in medio. Cujus formam cum spiris suis & capite medio aspis exprimat, dubitatur an clypei nomen ἀσπὶς à serpente sit ductum, aut serpentis à clypeo p. 380. l. 30.

Ἀσσάριον Matth. 10. 29. Christus dicit duos passeres assario vendi. Et Luc. 12. 6. quinque passeres duobus assariis venire. Et in Avibus Aristophanis graviter queruntur aves de quodam Philocrate, qui τοὺς σπίνους *fringillos* septem vendebat uno obolo, id est, duobus assariis, quod ex Polybio probatur p. 158. l. 60. ubi dimidium assarii est oboli quarta pars. Porro passer & fringillus sunt aves simillimæ, & fere ἰσότιμοι p. 159. l. 1.

Ἀττάκης, vel ἀττακὸς locustæ species Levit. 11. 22. ἀπὸ ἢ ἄττειν à saliendo dicta, ut apud nos *saltarella.* Vel pro ἀστακὸς, quo nomine locustam marinam vocant, Gall. *houmar* p. 449. l. 1.

Ἀττέλαβος Latinis Patribus medius est inter bruchum & locustam. Bruchus enim nondum est alatus, & attelabus nonnisi modicas habet alas, & volitare primum incipit p. 447. l. 47. Sed apud vetustiores, ut Aristotelem & Plutarchum, attelabus non potest esse immaturus locustæ fœtus, cum attelabi partus atque ovorum non semel meminerint. Tamen Hesychio ἀττέλεβος, ἀκρὶς μικρά. Et Plinius, *Locustarum minimæ sine pennis, quas attelabos vocant.* Proinde Nahum. 3. 7. attelabo saltus, non volatus tribuitur. Et fortasse ἀττέλαβος pro ἀττέλαφος à saltu cervi dictus est. Ἄττειν enim salire est. Sic inter locustas Talmudicas una dicitur אילא קמצא, quasi ἀκριδέλαφος, aut *cervilocusta* p. 448. l. 29.

Αὐτόνομος Græce idem est quod ἐλεύθερος. Et servituti opponitur αὐτονομία p. 53. l. 8.

Ἀφάπτειν appendere, aut suspendere, vide Καθῆψε.

Ἀχηρον locustam Cretes vocant in Hesychio p. 450. l. 44.

Β & Φ vel F literæ permutabiles p. 588. l. 11.

Βαιοφόρος ἡμέρα in Josepho, festum, quo ferebantur rami palmarum, vox semi-Ægyptia p. 888. l. 56.

Βατιακαὶ *Batiacæ*, ampla Darii vasa ex ære tam pretioso, ut solo visu non posset ab auro dignosci. Sic videntur appellatæ à forma cucurbitæ, quæ Chald. בטיח *batiach* dicitur, ut Arab. بطيخ *batich* p. 878. l. 3.

Βάτραχος rana, quasi Βοάτραχος, ab aspera voce dicitur p. 651. l. 3.

Βδέλλα hirudo, παρὰ τὸ βδάλλω τὸ ἀμέλγω ab exsugendo. A mutatum in E, ut in Attico λεὼς pro λαός p. 797. l. 17.

Βήσαλον proprie later bessalis, deinde quivis later p. 614. l. 30.

Βιβλίους pro Gibliis Græci dixerunt Ezek. 27. 9. Et κάχλην pro תכלה *tachla.* Poëtæ τέτυρες pro τέσσαρες. Æoles πέμπε pro πέντε. Romani *lilium* pro λείριον, *purpuram* pro πορφύραν, *popam* pro φύπην (quomodo Æoles θύτην vocabant) Et recentiores *bebrum* pro *fibro.* Ita literæ sæpe permutatæ sunt, ut conjunctis syllabis ab eadem, aut simili litera fieret initium p. 739. l. 59.

Βλήσας Hesychio scorpius terrestris p. 635. l. 67.

Βλίζαι apes fumo ex alvearibus expellere p. 508. l. 30.

Βλίττειν proprie ἐκπιέζειν μέλι, *mel exprimere*, ut exponit Aristophanis Scholiastes nondum editus in Aristophanis Lysistratam p. 536. l. 58.

Βομβύλιοι, vesparum genus, in quibus reperitur mali cujusdam mellis rudimentum autore Philosopho. Et in crabronis favis idem testatur mellis guttam inesse. Itaque vesparum & crabronum mellis meminerunt Aristophanes, Ovidius & Talmudici p. 536. l. 42.

Βύτυπος, Hesychio ἐμπὶς culex palustris p. 566. l. 51.

Βρέττανα φοβερὰ parva locusta in Creta p. 450. l. 45.

Βρόμος sonus, & βρῶμος fœtor, unde βρωμώδης passim pro fœtido & viroso. Sed hoc ultimum etiam per *omicron* scribitur in Dioscoride, Athenæo & Hesychio. Ita etiam in Græca versione Joel. 2. 20. Ἀναβήσεται ὁ βρόμος αὐτοῦ *Ascendet fœtor ejus*, non *sonitus ejus*, ut multi reddunt p. 481. l. 11.

Βροῦχος bruchus, juxta Latinos Patres, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, Isidorum, Remigium Altissiodorensem, est locustæ fœtus & rudimentum, cum nondum habet alas; ut attelabus, cum modicis alis tantum volitat: Et locusta, cum plene volat p. 447. l. 45. Quod mirum, cum in Vulgata legatur Nahum. 3. 16. *bruchus avolasse*, ut in Græco. Et Levit. 11. 22. censeatur inter locustas

stas volucres. Proinde volatum & alas Græci Patres brucho tribuunt. In his Cyrillus & Theodoretus. Quin hic bruchum distinguit à fœtu locustarum. Et Græci Interpretes bruchum à vulgari locusta non distinguunt ætate, sed specie Lev. 11. 22. Sed varius fuit vocis usus, ut ex Theophrasto & Hesychio colligitur. Βροῦχος Hesychio Βροῦκος, παρὰ τὸ βρύκειν τὸ λάβρως ἐσθίειν vide p. 447. l. 66.

Βρῶσις tinea Es. 50. 9. in Aquila, & Matth. 6. 19. Pro quo βρῶμα Baruch. 6. 11. p. 615. l. 46.

Βύας bubo, Arab. البوه albuho p. 286. l. 40.

Βύτζα culicis nomen recens apud Moschopulum & alios, factum ex Arabico بعوضة baûdsa p. 562. l. 63.

Γαζοφυλάκιον sacrum ærarium, & ei præfectus γαζοφύλαξ vox semi-Persica p. 888. l. 49.

Γλανὶς glanis, piscis siluro similis circa Mæandrum. Unde factum ut plerique glanidem cum siluro confunderent. In his Plinius, Gaza, Bellonius, Græci quoque recentiores, qui tam silurum quam glanidem communi nomine γλάνεον vocant p. 750. l. 56.

Γρῖφος quid sit, & ab eo quid ænigma differat p. 522. l. 69. & 523. l. 1

Γρὺψ, avis aurita, quadrupes, rostro & alis aquilæ, lupi vel pardi corpore, leonis unguibus, apud Indos, vel Arimaspos auri custos, fabulosum est animal p. 811. l. 48. Sed γρὺψ in Seniorum & Hieronymi versione, videtur esse γρυπάιετος, id est, aquila major, quæ rostrum & ungues habet magis aduncos. De ea post Æschylum Aristophanes p. 812. l. 17.

Γυρὸς gyrus. Inde γυρῖνοι dicuntur informes ranunculi, quia sunt rotundi prorsus, antequam pedes habeant. Sed pro gyrinis Jones γερένες, vel γερύνας dicunt, quomodo in Nicandro legitur, qui fuit Colophonius. Et in Erpeniana Pentateuchi paraphrasi جران giran, sunt ranæ, voce, nisi fallor, inde facta, quam alibi non reperio p. 653. l. 70.

Δὴξ vermis in ligno. Unde Hesiodo ἀδηκτοτάτη dicitur sylva, quæ hujusmodi vermes non gignit p. 627. l. 2.

Διαπόρφυρος purpureis vittis ornatus p. 738. l. 70.

Διαφανὴς τῇ φύσει natura pellucida legitur esse margarita in Theophrasto. Nempe corpora duobus modis sunt pellucida, perfecte, vel imperfecte. Perfecte, cum omnes colores transmittunt, imperfecte, cum solam lucem. Priore modo pellucida sunt cœlum, & præter terram reliqua elementa, vitrum, crystallus, metallum gypsinum, obsidianus lapis, specularis, & selenites, qui hodie talchus vocatur. Posteriore cornu, lapis phengites, alabastrites, murrhina vasa, margaritæ &c. p. 690. l. 73. & 692. l. 20.

Διαφωνεῖν perire, ut Ps. 58. 9. in Symmacho διαλυθὲν διαφωνεῖ dissolutum perit. Et Seniores Ezek. 37. 11. Ἀπόλωλεν ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, διαπεφωνήκαμεν, Periit spes nostra, Periimus: Ἀπολώμεθα, ut Hesychius optime reddit p. 646. l. 31.

Δίκη, Justitia Dea, aliis Astræa, Nemesis, Erigone, Adrastia Act. 28. 4. p. 371. l. 63. In Ægypto Dike Dea aspide uti credita ad impiorum ultionem p. 372. l. 67.

Διπλόη quid sit in scorpionis aculeo apud Ælianum & Nicandri Scholiastem p. 638. l. 5.

Δίρκος, culex ex pinu nascens p. 569. l. 28. & 35.

Δορατικὸς in Homeri Schol. de aquila, forte pro διορατικὸς p. 174 l. 23.

Δρίμυλλος, vel Δρῦμυλος in Plutarcho de fluviis, Chrysermo & Stobæo mons prope Euphratem, in quo nascitur lapis sardonychi similis. Hebr. דרומילוס dromilos dumetum, deflexum ex Gr. δρυμὸς p. 700. l. 37.

Ἠγχρίμπτειν, vel ἐγχρίπτειν τὸ κέντρον aculeum infigere, scorpionem post Megasthenem dicunt Pollux & Ælianus. Unde κέντρῳ ἔγκριμψις in Andrea Cæsariensi, voces hactenus à Lexicographis omissæ p. 639. l. 70.

Ἐκκναίειν ut ἀποκναίειν aures obtundere. Unde eleganter Theocritus de garrulis mulierculis, τρυγόνες ἐκκναισεῦντι turtures obtundunt. Nec debuit vir magnus hanc lectionem sollicitare p. 55. l. 40.

Ἐμπίδες culices in aquosis locis nascentes, qui Hebr. יתושים jatbusim p. 565. l. 59. & 566. l. 9.

Ἐναύειν ignem succendere, cujus fumo pellantur apes p. 508. l. 33.

Ἐναψας cum se alligasset, vide Καθῆψε.

Ἐννέα novem Græce pro multis, non præcise pro novem. Ita in Nicandro scorpionis σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, vertebræ novem juncturis connexæ, cum solum septem habeat. In Hesychio ἐννεάκροσσος, novem habens fimbrias, id est, multas. In Arato ἐννεάγηρα κορώνη, novies vetula cornix, id est, πολύγηρα. Et Callirhoe fons Athenis ἐννεάκρουνος dictus, cum revera fuerit δωδεκάκρουνος. Et Timavo amni Poëta tribuit ora novem, cum non habeat nisi septem p. 637. l. 10.

Ἐξανάπτειν appendere, vel suspendere, vide Καθῆψε.

Ἔποψ upupa nomen à sua voce Varro recte deducit. Videtur enim epop vel upup semper ingeminare. Hinc habetur in fabulis Tereum in upupam mutatum clamasse ποῦ, ποῦ? ubi, ubi? ut insequentes solent, cum Prognen & Philomelam insequeretur. Sed male Isidorus, Upupam appellant, eo quod stercora humana consideret p. 348. l. 58.

Ἐποφθαλμιᾷν de libidinoso aspectu usurpat Ælianus, quia oculi sunt in amore duces, & ἐκ τοῦ ὁρᾷν γίνεται ἐρᾷν, ut vidi, ut perii. Unde Joannes, ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν. Et Petrus, ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος p. 11 l. 35.

Τὸν ἐρέβινθον καὶ τὸν λάθυρον, cicer & ciserculam nonnullis fuisse cibos vetitos & exosos scribit Plutarchus, tanquam ad Erebum & Lethen inferorum amnem alludentes p. 49. l. 17.

Ἐρεβίνθινος Διόνυσος, cicernus Bacchus, dictum de rebus nullius pretii p. 49. l. 10.

Ἐρινεὰ, ficus sylvestres, vel ficus quævis immaturæ. Unde hæc Theophrasti: Καταβρωθέντων τῶν ἐρίνων ὑπὸ τῶν ἀττελέβων, Plinius ita reddidit, Derosæ à locustis ficus. Sed hodie pro τῶν ἐρίνων perperam legunt τῶν ἔργων p. 469. l. 22.

Ἐρωδιὸς ardea dicitur quasi Ἑλωδιὸς, quia τοῖς ἑλώδεσι τόποις locis palustribus maxime delectatur. Alia hujus nominis origo valde coacta, p. 323. l. 23.

Ἐρυσίβη rubigo, morbi segetum p. 466. l. 6.

Ἐσσὴν rex apum, Arab. يعسوب jasub p. 460. l. 24.

Ἐχινομήτρα major echinus, vide ὀρτυγομήτρα.

Ζύγαινα zygæna, piscis, ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ dicitur, sive jugum intelligas, quod transversum boum collis imponitur, aut transversum librile, ex quo lances dependent. Utrumque enim monstrosa capitis forma zygæna refert p. 746. l. 46.

Ζώπυρον vespæ genus in Epiphanio, quæ Chald. זיבורא zibbora dicitur, ut Arab. زنبور zanbur p. 414. l. 37.

Ἤλεκτρον apud Veteres tria significat, 1. succinum, 2. metallum ex auro & argento conflatum, 3. lapidem crystallinum p. 872. l. 71.

Ἤλεκτρον Homerus & alii Veteres pro crystallo usurpârunt p. 872. l. 55.

Ἤλεκτρον vocatur aurum argento mixtum, cum quinta argenti portio est p. 871. l. 74. Alii electrum fieri dicunt de tribus auri partibus, & argenti una p. 872. l. 6.

Ἤλεκτρον vocantur καταχρηστικῶς multa metalla simul conflata p. 872. l. 7.

Ἤλεκτρον in Græca versione Ezekielis, neque succinum est, neque crystallum, sed metallum ex auro & argento conflatum p. 875. l. 33. & 876. l. 21.

Ἡμίνηρος piscis coracinus in Athenæo, vox semi-Ægyptia p. 888. l. 55.

Ἡμιτύβιον in Polluce vestis genus, vox semi-Ægyptia, p. 888. l. 55.

Ἡμιφασώνιον in Polluce vestis genus, vox semi-Ægyptia p. 888. l. 55.

Ἤπιος de nutrice erga parvulos suæ curæ commissos ab Aristotele dictum, & à Paulo Apostolo p. 319. l. 39. &c.

Θηρίον non solum bestiam in genere, sed & serpentem, seu venenatam bestiam significat. Unde θηριόδηγμα, & θηριόδεκτος de eo qui à serpente morsus est. Et θηριακὰ φάρμακα, quæ venenatis prosunt. Et terra θηριοτρόφος, quæ multos alit serpentes. Et Marsi θηριότροφοι, quia serpentibus vescuntur. Et σίγμα θηριώδης, quia serpentum sibilum imitatur p. 371. l. 32.

Θρὶψ ligni vermiculus, à quo erosa ligna Lacones pro sigillis habuerunt p. 626. l. 65.

Θυλακοτρὼξ, mus, item locusta, quæ rodit culeos p. 450. l. 46.

Ἴδρις, id est, docta & perita, formica cur appelletur p. 599. l. 59.

Ἱέραξ, accipiter Soli vel Apollini sacer propter motus celeritatem, & ratione etymi. Dictus enim est ἱέραξ, quia ἵεται ῥᾴον, it facile p. 267. l. 20. Cui tamen etymo Virgilianum præferimus Quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto. Sacer ales, id est, ἱέραξ. Hinc accipitres Demetrius in Hieracosophio appellat sacras aves. Et nominis rationem Servius notam esse ait sacrorum peritis. Nos ad Ægyptiorum superstitionem referimus ibid. l. 30. Cur Sacrum hodie censeant inter accipitrum, aut falconum species, vide in صقر.

Ἱέραξ ratione molis in duas species dividitur. Major ὁ φαβοτύπος palumbarius, minor ὁ σπιζίας fringillarius p. 268. l. 70.

Ἰλύσπασις & ἰλύσπωμα dicitur hirudinis gressus, ἀπὸ τοῦ ἰλυσπᾶσθαι, quasi dicas volutim trahi, quia postquam priore parte processerunt, posteriorem ad illam se convolvendo trahit, ita ut videatur arcuatim

tim & annulatim progredi. p. 798. l. 19. Ita incedere lumbricos & hirudines observat Philosophus. Quibus alii serpentes addunt ibid. l. 32.

Ἱμάντωσις *loramentum*, lignum, quod inter juncturas ædificiorum est ad continendos parietes p. 612. l. 31. &c.

Ἰξὺς *lumbus*, in Parif. edit. Jud. 14. 8. Ἐκ τῆς ἕξεως τοῦ λέοντος ἐξεῖλεν τὸ μέλι. Lege ἐν τῇ ἰξύϊ p. 522. l. 57.

Ἰοζέλαπον *Zulapum* vel *giuleb* ex violis, vox semi-Arabica in Simeone Sethi p. 888. l. 67.

Ἶπες vermes vitibus infesti, propter quos interemptos Hercules ab Erythræis dictus est Ἰποκτόνος. Dicuntur ἀπὸ τοῦ ἴπτειν *à lædendo* p. 500. l. 70. Vide Κνίψ.

Ἶπες Jonibus ἴκες, ut κῶς & κοτὲ pro πῶς & ποτέ. Inde Ἴψ, Hesychio Ἴξ p. 571. l. 44. & p. 622. l. 60.

Κάβος *cabus* mensuræ genus, ut Hebr. קב *kab*, Hesychio, Philoxeno, Suidæ, Etymologo, Phavorino p. 42. l. 23. Hinc in Polluce κάβαξος, in Hesychio κάβαισος vocatur qui cibo expleri & satiari non potest. In Suida male κάβαισος p. 43. l. 49.

Κάβος in Hesychio μέτρον σιτικὸν καὶ οἰνικὸν mensura tritici & vini. Male: Cabus enim solum tritici, non item vini mensura est. Legendum igitur, μέτρον σιτικὸν καὶ κάδος οἰνικόν p. 43. l. 57.

Κάδον esse vini mensuram, ut κάβον tritici probatur p. 43. l. 67. ibid. l. 71. Hedyli epigramma à viro docto ridicule redditum. Κάδος Hebr. כד *cad*, ut κάβος Hebr. קב *kab* p. 44. l. 7.

Καθάπτεσθαι τινος, mordere aliquem cavillis aut dicteriis, vide Καθῆψε.

Καθημένη νυκτερὶς *sedens vespertilio* quomodo dici possit p. 349. l. 58.

Καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ Act. 28. 3. *manui ejus se alligavit* p. 369. l. 48. Alii, *invasit*, *pependit*, *momordit*. Sed καθάπτειν est illigare, ibid. l. 50. & p. 370. l. 2 Unde Proverb. Καθαπτὰ λύεις, *Ligata solvis*. Ἔναψας ὁ ἔχις Basilio idem. Sed ἀφάπτειν & ἐξανάπτειν est *appendere*. Et in Passivo καθάπτεσθαί τινος *mordere aliquem*, non tamen dentibus, sed cavillis, p. 370. l. 17. &c. Et καθήψατο idem quod ἥψατο *invasit* ibid. l. 35.

Καλαμίνδας Corynetæ in Cypro vocabant parvas cicadas, p. 450. l. 8.

Κάλλη floris genus ad tingendum aptum. Unde κάλλαια gallorum paleæ seu barbæ, & purpurea quævis. Ita multi Veteres p. 730. l. 40. Tamen aliis *Callainus* color idem est cum Veneto, ibid. l. 66. Et Epiphanio ὑακίνθινα sunt καλλάϊνα, ibid. l. 32. Nempe utraque vox eadem homonymia laborat. Κάλλαια etiam Ægyptiis τὰ πορφυρᾶ *purpurea*. Unde contractum est Æthiopicum ለየ: *laia* pro purpureo vel coccineo p. 730. l. 52.

Καλλιώνυμος *Callionymus*, marinus piscis vix pedalis magnitudinis, pisciculis vesci solitus, quos apophysi quadam ex ore demissa venatur in ranæ modum. Itaque magno errore Vallesius, & multi alii illum sequuti, Tobiæ piscem habuerunt pro callionymo, cum Tobiæ piscis fluviatilis fuerit, prope Ninum in Tigri captus procul à mari. Et magnæ molis, nec minoris audaciæ: Ut qui Tobiam aggredi non timuerit, adeoque non parum terruerit, p. 749. l. 6. Callionymus aliter vocatur οὐρανοσκόπος, quia, cum oculos habeat in superna parte capitis, cœlum etiam invitus intuetur. Atque hoc pulchrum illud nomen est unde vocatur *callionymus*.

Καλομάζαλος Græcis recentioribus qui sub bono sydere natus est, ut κακομάζαλος qui sub malo, quia Hebræis מזל *mazal* est sydus p. 888. l. 63.

Κάλυξ, vide Ἄγχουσα.

Κάλχη purpura in Lycophrone & Nicandri Alexipharmacis, ubi κάλχη Scholiasti est purpuræ flos, vel animal quo tingitur. Unde Polluci καλχαίνων tingens p. 736. l. 30. Scribitur etiam χάλκη & κάχλη de quibus infra.

Κὰρ vel ἐγκὰρ pediculus, quia est in capite. Homerus, τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ vel ἐγκάρος αἴσῃ, *non pluris illum facio quam pediculum* p. 386. l. 18.

Καρακάξα pica Græcis recentioribus p. 298. l. 18.

Κάρταλλος in Sirachide, cavea, in quam perdix venator alios perdices illicit. Hesychius, Κάρταλον τὸ πλεκτὸν ἀγγεῖον, ἐν τοῖς ὀψαρτυτικοῖς κλοβοῖς. Lege Κάρταλλον pro Κάρταλον, & πηκτὸν pro πλεκτὸν, ut in Aristotele, & κλουβὸς vel κλωβὸς, pro κλοβός p. 90. l. 2.

Κατακορὴς satur de colore quid significet, v. in σάνδυξ.

Κατακριδεύειν loquacitate sua aliquem obtundere: Vox ἀπὸ τῶν ἀκρίδων, à locustis formata, de qua Hesychius in Καταχριδεύσει, ubi καταλήξει perperam pro καταλαλήσει p. 474. l. 33.

Καφουρέλαιον *oleum camphoræ*, vox semi-Arabica in Simeone Sethi p. 888. l. 66.

Κάχλη purpura (ut κάλχη) ex Chald. תכלא *tichla* vel *tachla*, quomodo κίβωτος arca ex תיבות *tibut*. Indidem κόχλος & κογχύλιον p. 739. l. 44. Vide Βιβλίας.

Κεντάκυροι, ἱπποκένταυροι, id est κέντορες ἵππων *stimulatores* vel agitatores *equorum*, quod in Homero frequens. Ex κέντωρ factum κένταυρος, ut ταῦρος ex תור *tor*, γαῦλος ex גול *gol*, Τάαυτος ex Ægyptio Θωθ p. 839. l. 20.

Κέπφος avis, quæ aliis λάρος, quamvis eas distinguant Aristoteles & Nicandri Scholiastes, utut valde similes. Utrique videtur commune nomen Hebr. שחף *sachaph* à tabe sumptum, cum avis utraque describatur fere carnis expers, ac si sit tabe consumpta. Marinæ spumæ esu delectari dicitur, & per eam à piscatoribus inescari. Unde Κεπφωθεὶς deceptus, inescatus Prov. 7. 22. In Hesychio ἐπαρθεὶς; sed legendum ἐπαχθεὶς p. 264. l. 68.

Κερκώπη *Cercope* in Athenæo animal simile τέττιγι καὶ τρυγονίῳ *cicadæ & turturi*. At cicada & turtur toto genere differunt. Nec potest unum animal utrique esse simile. Et quicquid hic afferunt viri docti, meræ nugæ sunt. Sed pro τρυγονίῳ legendum τεττιγονίῳ, quomodo minores cicadas vocat Aristoteles & Plinius p. 55. l. 71.

Κήλας Indicus onocrotalus in Æliano, qui videtur sic dictus, propter κήλην seu βρογχοκήλην, id est, tumorem, quem habet in gutture p. 275. l. 45.

Κικὶ Ægyptiis, idem quod Jonæ קיקיון *kikajon*, & Talmudicis קיק *kik*. Aliis κρότων ricinus. In officinis *palma Christi* p. 293. l. 23.

Κικκαβαῦ vox noctuæ. Ipsa dicitur κικκαβά, κοκκαβά, κυκυβά. Unde κυκυβαῖαι glauci pisces, quia τῇ γλαυκὶ, id est, noctuæ concolores p. 287. l. 52. Vide Syr. ܟܘܟܒܐ *Cocabi*, & Lat. *Cucubare*.

Κίσθος vel κίσθαρος per *theta* scribitur in Plinio, Galeno, Paulo Ægineta, Aëtio & Hesychio. Solus Dioscorides κίσον habet per τό. Chaldaice dicitur כשת *keseth*, quod pro costo perperam sumitur. In eo nascitur ladanum p. 803. l. 53.

Κλοβὸς, vel κλωβὸς potius, aut κλουβὸς (Hebr. כלוב *club* Jer. 5. 27.) cavea, in quam aves illiciuntur, in Oppiano, Philostorgio, Hesychio, Suida, Philoxeno, Nicephoro, Cedreno p. 90. l. 21.

Κνὶψ vel σκνὶψ culex nascens ex ulmo, quercu & ficu p. 569. l. 30. & 70. In Hesychio mendose Κνὶξ p. 570. l. 20. In Galeno vermes vitibus infesti male vocantur σκνίπες pro ἶπες p. 571. l. 31. Græca versio σκνίπες habet pro כנים *cinnim* seu pediculi in Exodo & Psalmis ibid. l. 48.

Κοιλία ἀπὸ τοῦ κοίλου denominatur, & alvus quasi alveus p. 42. l. 46.

Κοκκοβά, vide Κικκαβαῦ.

Κόκκος βαφικὴ coccus tinctorius est frutex parvus surculosus, cui grana & lentes adhærent. *Cusculia* vocat Plinius. Ea grana scatent intus minutis vermiculis, quorum sanies tingendo coccineo præclara est. Hinc vermiculum pro ipso cocco dixerunt p. 624. l. 51.

Κοκκύζειν gallorum proprium, ut ex Aristophane, Aristotele, Theocrito, Luciano & Æliano constat. Est enim fictitia vox, ut vernacula *Coq* pro gallo, quem nos à cantu sic appellamus p. 112. l. 26.

Κόνις lens, lendis, ovum pediculi, Plurale κόνιδες, p. 575. l. 8. & 578. l. 46.

Κοράκινον χρῶμα color coracinus, seu corvinus, qui cum aliquo splendore est nigerrimus, qualis est gagatis lapidis, aut nostri serici villosi. Quem colorem lanis tribuit Strabo circa Laodiceam Phrygiæ. Itaque Apuleius laudat capillum corvina nigredine cœrulum, id est, κυάνεον. Vide & Cant. 3. 11. ubi Solomonis antiæ nigræ ut corvus p. 199. l. 12. Hunc colorem in capillis maxime placere, & summo studio affectari ibid. l. 58.

Κοράξαι obnixe rogare voce à corvis sumpta p. 204. l. 66.

Κόρνοπες, Oetæorum locustæ, unde nomen Herculi Cornopioni, qui eas pepulisse creditus est, p. 450. l. 3. & p. 500. l. 69.

Κοσκύλια, cusculia Plinio, grana cocci tinctoria, quia è cortice eraduntur. Græce enim κοσκύλλειν est excrescentes minutias resecare. In iis granis nascuntur vermes, ex quorum sanie fit coccineus color p. 624. l. 54.

Κυκυβὰ & κυκυβαῖαι, vide Κικκαβαῦ.

Κυκυφὰ Ægyptium upupæ nomen, cui simile Syrum in Ferrario ܟܘܟܦܐ *kikupha*. Et ab Hebræo דוכיפת *duchiphath* neutrum abludit p. 348. l. 63.

Κυράλιον *curalium* vel *corallium* dicitur ἀπὸ τῆς κουρᾶς à tonsione, quod in mari præcidatur, ac veluti tondeatur p. 702. l. 12.

Κρότων *ricinus* ad canis aures potissimum se applicat, ut sanguinem inde exsugat, unde vocatur ab Homero & aliis κυνοραιστής, p. 553. l. 50. Etiam κρότων seu ricinus vocatur

catur κικί Ægyptium, de quo ſupra, quia ſemen ejus cortice denudatum ricino animali eſt ſimile.

Κυνόμυια vel κυνάμυια maxime impudentem ſonat, quia eſt conflata vox ex cane & muſca, quibus nihil impudentius. In Deorum contentione apud Poëtam Mars & Juno Minervam hoc convitio excipiunt p. 551. l. 72. Sed & in Græca verſione κυνόμυια canina muſca eſt. Muſcæ genus eſt tabano non abſimilis, ſic appellatæ, quia canibus imprimis eſt infeſta. Quin ipſa etiam canis à Luciano vocatur p. 552. l. 27. Iis proinde non aſſentior, qui κυνόμυιαν mutant in κινόμυιαν vel κοινόμυιαν, ibid. l. 54. Arabice dicitur شزا à nocendo & شعرا quia hirſuta p. 553. l. 30. Turpi errore quidam cum ricino confundunt, qui non eſt muſcæ ſpecies, ſed pediculi, ibid. l. 45. In verſione Pſalmorum Syro-Arabica Romæ excuſa, κυνόμυια Arab. redditur الحرقوس alhurkous. Ita vocant Arabes pediculi genus in Arabia mulieribus maxime infeſtum, de quo in Arabicis.

Κύψελοι Cypſeli aves dicuntur ἀπὸ τῶν κυψελίδων ab alveolis, quos è luto ſibi conſtruunt p. 410. l. 10. Ut Eetionis filius Cypſelus dictus eſt ἀπὸ τῆς κυψέλης, in qua latens mortem evaſerat ibid. l. 16.

Κύων θαλάττιος canis marinus καρχαρίας dictus eſt ab aſperitate dentium & acumine p. 743. l. 27.

Κώνωψ proprie eſt vinarius culex, qui ex vino aceſcente natus eodem alitur atque paſcitur p. 564. l. 58. Hebraice cur vocetur יבחוש jabehus p. 565. l. 23. Ab his cur dicta κωνωπεῖα p. 567. l. 55.

Κωρύκες à Macedonibus vocari aſperas quaſdam conchas Athenæus ex Hegeſandro docet. Et à Plinio muricum quædam genera colycia dicuntur vel corycia. Ad quas conchas Arabs Cebetis Interpres inepte refert quod de Corycio antro dixerat Cebes p. 721. l. 38.

Λάβραξ lupus piſcis, ἀπὸ τῆς λαβρότητος ab immenſa voracitate dictus, Græcis recentioribus λαύρακι. Italis varolo & Gallis bar, quaſi varius aut variolus, à varietate colorum. Quo eodem pertinet Arab. شبوط ſabut & Chald. שבוטא ſibbota p. 753. totâ.

Λαβύρινθος unde dicatur, vide in Σήραγγες.

Λάθυρος cicercula, vide in Ἐρέβινθος.

Λάμνη lamna & lamia dicitur marinus canis ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαίμον à gulæ vaſtitate p. 743. l. 28.

Λεοντοφόνον Heſychio animalculum per Syriam oberrans. Significari puto culicis Meſopotameni genus leonibus infeſtum, Heb. מפגיע maphgia dictum p. 792. l. 64.

Λευκὸν album ἀπὸ τοῦ λεύσσειν à videndo, quia color eſt maxime conſpicuus. Inde Heſychio λευκὸν, λαμπρὸν, & λευκανθίζοντα, λάμποντα p. 688. l. 45.

Λέων αἴολος, leo varius, cenchrines ſerpens in Nicandro p. 376. l. 25.

Λέων θαλάττιος leo marinus, inter aſtacorum genera p. 376. l. 13.

Λιθοκάρδιος Gr. immiſericors. An eo ſenſu dicitur crocodili cor eſſe firmum ut lapis? p. 784. l. 46.

Λιθομάργαρον margarita dicitur à Græcis recentioribus p. 715. l. 19.

Λυχνίς vel λυχνίτης λίθος Lychnis, lapis, qui noctu in cœnaculum illatus, ibi facis inſtar eſt, & convivis omnibus prælucet, p. 710. l. 2. &c. Orphanum vocant recentiores, ibid. l. 73. Lychnis in nido ciconiæ p. 328. l. 27. & 710. l. 33.

Λωτομήτρα, loti majoris ſpecies. Vide ὀρτυγομήτρα.

M in B ſæpe mutari p. 588. l. 9.

Μαδίζεσθαι, ἀποβάλλειν τὰ πτερά, hodie μουτεύειν, Gall. muer p. 165. l. 62.

Μαιμακτηριών Mæmacterion, menſis Atticus, quem primum non eſſe, ſed ſecundum Autumnalium menſium contra Gazam contendit Scaliger, & contra Petavium Samuel Petit. Id ex eo confirmatur, quod Philoſophus grues è Thracia migrare ſcribit menſe Mæmacterione, & Æljanus medio Autumno p. 78. l. 12.

Μάντις ἀκαλαμαῖα locuſta in Theocrito, quæ aliis ἀρουραῖα, vates calamorum aut arvorum, quia calamis ſeu ſegetibus ſterilitatem præſagit p. 450. l. 6.

Μάραγδος vel σμάραγδος, unde dicatur vide in Μαργαρίτης.

Μάραγνα pro equeſtri flagello uſurpatur à Platone Comico. Heſychio eſt μάστιξ ῥάβδος, ταύρεια. In Chaldæo & Syro maragnin vel maragna eſt pro Hebræo עקרבים ſcorpiones, in Roboami verbis, Caſtigabo vos ſcorpionibus p. 644. l. 52. Marrugina forte id ipſum eſt, quomodo paliuri ſpeciem appellari ſcribit Gloſſator optimæ notæ p. 645. l. 2.

Μαργαρίτης, μάρμαρον & μάραγδος, vel cum προσθέσει σμάραγδος à ſplendore nomen habent. Nempe μαίρειν & μαρμαίρειν ſplendere eſt, & μαρμαρυγή ſplendor p. 690. l. 31.

Μάρμαρον marmor unde dicatur, vide ſupra in Μαργαρίτης.

Μάσακες in Nicandro locuſtæ, παρὰ τὸ μάσασθαι à mandendo ſic dictæ p. 450. l. 5.

Μελάνδρυα ſalſamenta, quæ ex thynni vel orcyni interiore pulpa fiebant, quernis aſſulis ſimilia. Quod minus intellexiſſe videtur Sacri Textus doctiſſimus Interpres, cum de animali vivo dixit Job. 41. 14. melandrya carnis ejus p. 793. l. 63.

Μέλι ἄγριον mel ſylveſtre, quo Joannes Baptiſta victitabat, nonnullis herba quædam eſt, aliter μελαγρία dicta vel τὰ μέλαγρα. Alii arbores in Judææ deſerto ſibi fingunt latis foliis, lactei coloris, & mellei ſaporis, quæ manibus contricata edantur, & hoc dici μέλι ἄγριον. Alii id ipſum manna fuiſſe, quo Iraëlitæ per quadraginta annos paſti ſunt. Qui refelluntur p. 518. l. 62. &c.

Μελικήρος favus. Vox non extat in Lexicis, ſed Theocriti Idyll. 20. Et Sirach. 24. 27. ὑπὲρ μέλιτος κηροῦ, (alii κυροῦ, alii κληροῦ, alii κηρίου, alii κυρίου) fortaſſe Autor uno verbo ſcripſerat ὑπὲρ μελικήρου, voce ex Theocrito deſumptâ, qui paulo ante ſcripſerat, & in eadem cum illo Ægyptio. p. 524. l. 6.

Μέροπες, vide Ἀέροπες.

Μεσουράνημα medium eſſe cœlum nemo eſt qui neſciat; Tamen Apoc. 8. 13. ubi deſcribitur aquila volans ἐν μεσουρανήματι in medio cœlo, Syrus ad hoc verbum impingens, illi aquilæ ſanguineam caudam affingit, quaſi eam legiſſet ἐν μέσῳ ὑδάτι αἵματι, ſupple βεβαμμένην ἔχειν p. 169. l. 20.

Μετὰ βραχὺ & μετὰ μικρὸν quandoque in Euangelio latius extendi quam putatur, & horam integram ſignificare, aut etiam aliquanto plus p. 122. l. 23.

Μήκων quæ purpuræ pars, vide in τράχηλος.

Μολουρίδες, locuſtæ genus in Nicandro p. 450. l. 5.

Μολοχάς, alio nomine dicebatur Sardonyx, ut autor eſt Epiphanius. An hinc nata fabula de pretioſo illo Sardonyche in corona regis Ammonitarum, quorum Deus Moloch dictus eſt? p. 699. l. 20.

Μονόκοκκοι Gr. dicuntur eximiæ margaritæ, quæ Lat. uniones, Hebr. ברלח Arab. فريد & درّ p. 679. l. 56.

Μουτεύειν Gr. recent. muer vide ſupra Μαδίζεσθαι.

Μυίαγρος, Μυιώδης, aut Ἀπόμυιος, ſive is Jupiter, aut Hercules, aut alius aliquis Deus fuerit à muſcis abigendis ſic appellatus p. 500. l. 17. Forte idem qui Beelzebub, id eſt, muſcarum Dominus p. 499. l. 33.

Μύκης capulus enſis. Inde Mycenæ dictæ, quia μύκης ſeu capulus harpes Perſei in vicinia cecidit ſuper montem Melanthidem p. 760. l. 59.

Μυξακοχλιῶν mucus cochlearum, aut limacum. Plinio cochleæ ſpuma & ſuccus p. 649. l. 26.

Μύρμηκα dici formicam veriſimile eſt, quaſi μέρμηκα vel μερμέρηκα, παρὰ τὸ μερμερίζω, quod eſt φροντίζω, quia formica eſt animal ſollicitum, anxium & de futuro valde p. 588. l. 23. Μέρμηξ & μύρμηξ idem, quomodo eadem urbs Μερμησσὸς & Μυρμισσὸς p. 588. l. 23.

Μυρμήκιον, phalangii ſpecies à formicæ ſimilitudine dicti, de quo Nicander, Plinius, Avicenna &c. p. 540. l. 63.

Μυρμηκολέων Job. 4. 11. Iſidoro formicoleon. Alii animalculum eſſe volunt formicis infeſtum, alii animal ex formica & leone compoſitum, alii diabolum, alii ſcarabæi ſpeciem, p. 813. l. 70. Cum ſit leonis genus, de quo Agatharchides, Strabo, Ælianus, Photius p. 815 l. 28. De nominis ratione variæ conjecturæ p. 816. l. 24. Cum his leonibus à Solino & Heliodoro perperam confundi formicas Indicas auri cuſtodes p. 816. l. 3.

Νευρόσπαστα, (Gall. des Marionnettes) nervis alienis mobile lignum p. 410. l. 71.

Νεφὼθ ab Ægyptiis vocari crocodilos tradit Epiphanius. Sed Dorotheus, vel quiſquis eſt, in Synopſi rectius habet Menephoth, tanquam à منف Meneph vel Memph facto nomine, quomodo Arabes Memphim appellant p. 796. l. 8.

Νομάδα παχεῖαν ἕψε; καὶ νεοσσοὺς τῶν κοκκυζόντων in Artemidori Opſartyticis reddendum, Paſcualem (gallinam) obeſam elixa, & ex pullis eos qui jam glociant. Non ut Interpres perabſurde, columbam craſſam &c. & ex pullis eos qui adhuc pipiunt. Ὄρνις νομάς non aliud eſt quam gallina altilis aut paſcualis. Fallitur doctiſſimus Commentator in Athenæum, qui Numidicam reddit. Et ἤδη non eſt adhuc, ſed jam. Denique κοκκύζειν pipire non eſt, ſed glocitare p. 112. l. 16.

Νύγμα punctio dicitur ſerpentis morſus, quia

quia dentes habet acutissimos p. 404. l. 22.

Ὄιματα in Homero sunt αἰετοῦ ὁρμήματα, aquilæ impetus. Sic Iliad. Φ, Achilles in Trojanos irruit Ἀιετοῦ ὄιματ᾽ ἔχων, & Iliad. χ, ὄιμησεν irruit Hector ut aquila altivolans. Itaque in Homero Philetas ὄιματα perperam mutat in ὄμματα p. 170. l. 55.

Ὄιμοι circuli aspidis, cum se convolvit in spiram p. 380. l. 24

Ὀινὰς columbæ feræ genus à vino sic appellatæ. Cum quia vinum, vel uvas maturas colore refert, tum quia vindemiæ tempore fere apparet p. 1. l. 24. Hæc Syris [illegible] *Charmiuno*, id est, columba vitis, à qua χάρμιον, vel χαρμιόνη, vel χαρμιωνὼ dicta est una ex Cleopatræ ancillis p. 2. l. 9.

Οἶστρος, Latine *asilus*, & Hebr. יתוש *jatthus* p. 546. l. 21. 36. Ab οἴω fero dicitur, ut ὀϊςὸς sagitta, quia fertur eodem impetu ibid. l. 18. Muscæ majoris genus est, quod non pungit posticâ parte, ut apes, vespæ, crabrones, sed anticâ, id est, ore, vel promuscide, ut sanguinem exsugat ibid. l. 14.

Οἶστρος *asilus*, & μύωψ *tabanus* à gravissimis & vetustissimis Scriptoribus pro synonymis habentur. Distinguit tamen Philosophus p. 547. l. 32. Et revera differunt 1. origine. 2. mole, aculeo, bombo. 3. quia asilus fere solis bobus, tabanus etiam aliis quadrupedibus infestus est p. 547. l. 47.

Ὀιανὸν pro vulture sæpe usurpari à Græcis recentioribus contra Allatium p. 320. l. 42.

Ὀκτώπους Hesychio *scorpius*, quia octipes. Unde Proverbium, ὀκτώποδα ἀνεγείρειν, *octipedem excitare*, id est, scorpionem p. 636. l. 8.

Ὁλοπόρφυρος, ἁλιπόρφυρος, πορφυροῦς & διαπόρφυρος quid differant p. 738. l. 69.

Ὀνοκένταυροι in Græca versione non sunt vera animalia, sed spectra & larvæ Es. 13. & 34. Theodoretus ἐμπέσας exponit, & ὀνοσκελίδας. Respondent Hebræis אײם & לילית & אבני בהו pro quo *Aleph* omisso Interpretes legerunt בני בהו *filios inanitatis*, seu deserti: Quo nomine spectra quævis in desertis apparentia designari crediderunt p. 840. l. 40.

Ὄνυξ unguis aromaticus duplex. Primo enim ita appellatur conchylii operculum, quod in nardiferis Indiæ paludibus reperitur. Secundo bdellium etiam dicitur βδέλλα ὄνυξ, quia humani unguis lævorem & splendorem habet. Priore modo plerique sumunt, Hebræi posteriore Exod. 30. 34. Vide p 804. l. 67. & 807. l. 63.

Ὀξύπτερος *accipiter* in Clemente Alexandrino. Græci recentiores ξεπτέριον scribunt & ἐξυπτέριον per E p. 813. l. 30.

Ὄρνις, Homero & Hesiodo cum sit avis in genere, Platonis ævo usurpari cœpit pro genere gallinaceo. Et per aliquot sæcula tam ad gallum quam ad gallinam pertinuit, donec obtinuit usus ut proprium esset gallinæ nomen p. 125. l. 51.

Ὄρνιθες & ὀρνίθια ætate Athenæi gallinæ dicebantur. Unde factum ut Levit. 14. 4. ubi leprosus, qui mundatus est, Deo jubetur offerre δύο ὀρνίθια ζῶντα καθαρὰ, Origenes & alii duas gallinas intellexerunt. Tamen, si de gallinis ibi res esset, frustra Græci addidissent καθαρὰ, cum ex Lege omnis gallina sit munda p. 111. l. 23.

Ὀρνιθίαι venti, quasi *aviarios* dixeris, quia aves adducunt, verno tempore ex Aquilone flant, in Aristotele de Mundo. Sed in Meteorologicis pro Etesiis habentur. Et eos ad Favonium refert Plinius p. 103. l. 50. In Aristophane Ὀρνιθίας ventus est, qui aves sternit humi p 104. l. 5.

Ὄρπας in Hesychio τῆς ἀκρίδος ὁ γόνος, ἔνθεν γὰρ ὀπσιοῦσιν, nullo sensu. Sed legendum, ἔνθεν γάρον ποιοῦσιν, *Locustæ fœtus, ex quo garum conficiunt*, nempe ad ipsas abigendas. Quæ lectio confirmatur ex Democriti Geoponicis p. 450. l. 49. Ad *orpan* Hesychii alludit Arabum *Orphan* locustæ genus ibid. l. 60.

Ὀρτυγομήτραν Græci reddunt Hebræum שליו. Quam à coturnice distinguunt Philosophus & alii, tanquam specie diversam, quod sequitur Augustinus. Tamen in Hesychio ὀρτυγομήτρα definitur ὄρτυξ ὑπερμεγέθης *coturnix prægmagna*, tanquam aliarum mater aut matrix, ut in cicadis τεττιγομήτρα, in echinis ἐχινομήτρα, in vermibus ὑλομήτρα Hesychio pro ἰυλομήτρα. Et in loti speciebus Plinii λωτομήτρα, quomodo ὀρτυγομήτραν hic plerique sumunt. Jansenii Gandavensis Episcopi in hujus verbi expositione hallucinatio p. 93. l. 19. & 57.

Ὄσπρια legumina pro σπόρια à satu, ut Hebr. זרעים. Et in Daniele זרעים p. 50. l. 18.

Ὀυβαῖον basiliscum Ægyptii veteres suâ linguâ vocabant, & Deorum capitibus basiliscum aureum circumponebant. Hodie ὀβιὸν vocant serpentem quemvis p. 402. l 31.

Οὐραγὸς vulgo Græce est dux extremi agminis. Item in embryo meatus urinarius, qui & οὔραχος. Sed multo aliter sumit Ælianus, qui granorum partem infimam vocat τοὺς οὐραγοὺς τῶν καρπίμων. Pro quo ὑρύγγας scripserim, vel ὀρρύγκας. Sic in Æliano ἀθέρες, id est, spicarum capita τοῖς ὑρρύγκοις opponerentur. Ut in Varrone *frit urrunco*, quia hoc in summa, illud in infima spica est p. 590. l. 25.

Ὀφιομάχης ophiomachus, locustæ species, quasi serpentes oppugnet. Quod utut παράδοξον asserunt è Veteribus Aristoteles & Plinius, & nostro ævo Simon Majolus. Est pro Heb. חרגל *chargol*, aut *argol* aspiratione demptâ. Sic ἄργολαι in Suida aspides oppugnant. Sed ἄργολαι illi sunt aliud quam Mosi *hargol* p. 449. l. 16.

Ὄφις ἐπικάρπιος, aut περιβραχιόνιος armillæ genus p. 373. l. 35.

Ὀφιανὸς λίθος lapis Æthiopicus transluci dus, & speculi instar imagines reddens p. 874. l. 58.

Παλευτρία allectatrix (columba) quâ utitur auceps ad alias illiciendas p. 22. l. 10. & 28.

Πάρνοπες in Attico agro locustarum genus, à quibus pulsis Apollo Παρνόπιος *Parnopius* dictus est p. 450. l. 1. & 500. 68.

Παροιςρέω tanquam œstro percussus insanio. Quâ voce utitur Græca versio p. 545. l. 37.

Πελαργὸς, ciconia sic dicta, quia partim nigra, partim alba p. 319. l. 63. Ἀντιπελαργεῖν, & Πελαργικοὶ νόμοι p. 328. l. 26.

Πελασγοὶ quasi Πελαργοὶ dicti, vel quod vagi essent, & ciconiarum instar in quævis loca oberrarent, vel propter vestes, quas ferebant ciconiarum instar nigro & albo distinctas p. 331. l. 30.

Πέμπε Æolice pro πέντε, vide Βιβλίος.

Πέρδιξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ *Perdix venator in cavea* Sirach. 11. 31. al. 37. est perdix cicur, qui feros perdices suis artibus in caveam, aut laqueos allicit. Ita in Aristotele legas τὸν θηρευτὴν πέρδικα, per quem alii capiuntur ἐν ταῖς πηκταῖς in viminea cavea p. 89. l. 55.

Περίπλεκτα χρυσοῦ legendum esse in Symmacho pro περίβλεπτα p. 57. l. 73.

Περκνόπτερος in aquilarum genere vulturinam habet speciem p. 313. l. 58.

Πετηλὶς locusta à foliis, quæ absumit p. 450. l. 17.

Πηδάλια vocantur à Philosopho locustarum crura posteriora, non quia sunt πηδητικὰ, & ad saltum agilia, ut vult Scaliger, sed quia sunt πηδαλιώδη, & gubernaculi specie & loco sunt p. 452. l. 68.

Πηκταὶ, vide Πέρδιξ & Κάρταλλος.

Πίμπρασθαι proprie ardere & exuri, deinde etiam præ ardore inflari & intumescere p. 373. l. 71. Utroque modo posse sumi Act. 28. 6. p. 374. l. 11.

Πίννα, pinna pro concha margaritifera usurpatur à Græcis & Romanis, quod ex Plinio probatur & Isidoro Characeno p. 681. l. 61. Hinc πίννινος λίθος pro margarita Esther. 1. 6. πίννινον ἔριον pro lana seu bysso, quæ ex pinna educitur: πίνωσις & πινικὸν margaritum, πινίκιον κόγχον *concha pinicia*, in qua margarita nascitur ibid. l. 71.

Πίννινος λίθος margarita dicitur, quia λίθος est genus, & πίννινος differentia. Margaritam enim esse lapidem probamus ex Scriptorum omnis generis communi suffragio, contra Jurisconsultum, qui eam ex lapidum censu eximit p. 714. l. 43.

Πλεκτάναι, vide Πλοχμοὺς.

Λόκαμα, vide Πλοχμοὺς.

Πλοχμοὺς & πλεκτάνας Græci vocant polyporum brachia & cirros, quia ἐκ τῶν ἰνῶν πεπλεγμένοι εἰσὶν *ex fibris implicati sunt*. Et πλέκαμα τὰ περιόσεα νεῦρα nervos, quæ ossa ambiunt, quorum rami tenuissimi decussantur atque implicantur p. 758. l. 57.

Ποίμνη proprie grex ovium, deinde etiam ovile, sed Epiphanio μυρμηκία nidus formicarum p. 588. l. 66.

Πολύχαλκος ab Homero dicta Sidon, quomodo Troja, non propter vicinas æris fodinas, sed propter opulentiam p. 886. l. 30.

Πορφυρὶς, vide Ἀγχοῦσα.

Πορφυροῦς, vide Ἁλιπόρφυρος & Ὁλοπόρφυρος.

Πλήσηρ quod serpentis genus sit non satis liquet. Eum enim cum dipsade confundunt Dioscorides & Paulus Ægineta. Diversum faciunt Lucanus & Solinus. Et Ælianus alibi Dioscoridi, alibi Lucano videtur accedere p. 422. l. 12.

Πύθμην quæ pars sit purpuræ, seu purpurariæ conchæ, vide in Τράχηλος.

Πύθων latro celebris, alio nomine Δράκων & Δελφύνης dictus, ab Apolline cæsus, postquam cædibus & latrociniis diu fuisset Parnassiis infestus p. 383. l. 22. Pythonis nomen unde habuerit, & cur draco

draco fuisse fingatur, vide in Heb. פתן & Arab. فتن.

Πυργοβάρεις Ps. 121. 7. turrita palatia, vox semi-Ægyptia p. 888. l. 58.

Ῥόμοξ Hesychio vermis in ligno nascens p. 627. l. 1.

Σ & Ψ permutantur p. 752. l. 44.

Σάνδυξ κατακορὴς *Sandix satur*, id est, cujus color est plenus, meracus, pressus, adstrictus p. 695. l. 30.

Σάρδιος & Σαρδώ, Sardius, vel Sarda lapis an à Sardibus, aut à Sardinia dicatur Grammatici frustra disputant, cum neque circa Sardes, neque in Sardinia reperiatur. Proinde potius deduxerim ab Hebræo שרד *sered*, quod Es. 44. 13. pro rubrica occurrit. Ruber enim est Sardius lapis. Et שרד *sered* Phœnicibus & Syris fuit ܣܪܕܐ *sarda* p. 596. l. 60.

Σαρδόνυχες *olim*, inquit Plinius, *ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore* (lege *candere*) *in Sarda, hoc est velut carnibus ungue hominis imposito, & utroque translucido.* Sensus est ut sardum carni, ita onychem ungui humano esse concolorem, ac proinde tanquam ungue perspicuo carni item perspicuæ superinducto fieri Sardonychem p. 697. l. 43. Sardonyches Luciano sunt ὄνυχες οἱ Σαρδῷοι p. 700. l. 34. Ita etiam Ctesiæ p. 701. l. 1.

Σατυριασμοὶ & Φήρεα, vel Φηρεῖα, glandulosæ eminentiæ circa tempora & aures, quales in Satyris fuere, qui Ionibus Φηρές p. 827. l. 45. Item Σατυριασμὸς elephantiasis, cum incipit efflorescere, eo quod Satyris facie similes fiunt qui hoc morbo divexantur p. 827. l. 45.

Σαχὸλ Ægyptiis gummi, vel resina arborum. In Lexico Coptico Arabice redditur كماما vel كم كام. Hinc apud Plinium, *Nicias electrum in Ægypto simili modo nasci voluit & vocari sacal* p. 869. l. 20.

Σειρῆνες dictæ à Phœnicio שיר *sir*, quod cantionem sonat, quia navigantes λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ *blando cantu demulcent* p. 830. l. 6. Cur pro תנים *thannim*, id est, draconibus, & בנות יענה *benoth jaana*, id est, struthionibus, Græci Sirenas habeant minus patet. Nisi Sirenas crediderint esse θρηνητικὰ ζῷα ibid. l. 11.

Σέσιλος cochlea, seu limax Epicharmo, Dioscoridi, Athenæo. Ab aliis scribitur σέσηλος, ζελάτης, σεσηλίτης, σέμελος. Et Hesychio σέζιλοι pro cochleis vox est Laconum p. 646. l. 71.

Σήραγγες Ægyptiis idem quod λαβύρινθοι Cretensibus. Utraque vox Phœnicibus perplexa & intricata significabat. Illius enim radix שרג *sarag* Hebræis perplexum esse sonat. Et Chaldæis ערבל *arbel* idem est, unde ערבלות *arbeluth*, pro quo Græci λαβύρινθον dixerunt. Cujus μεταθέσεως varia exempla vide p. 599. l. 25.

Σὴς tinea, ut Hebr. סס *sas* in Esaia p. 615. l. 51.

Τὰ σησάμινα ξύλα *sesamina ligna*, quæ pro ebeno vendunt, quid sint in Dioscoride docti operose quærunt. Et quorsum Arrianus in Periplo conjunctim meminerit φαλάγγων σησαμίνων καὶ ἐβενίνων. Respondemus id esse lignum ساسم *sasim* ebeno simile, de quo multa Arabes p. 144. l. 12.

Σιλλικύπριον, al. κικί, al. κρότων, al. σέσελι κύπριον, Jonæ קיקיון *kikajon*, Talmudicis קיק *kik* & צלוליבא *tseluliba*, Arabes الخروع *alcheroa*, Lat. *ricinus*. Et in officinis *palma Christi* p. 293 l. 17.

Σίλουρος Silurus inter pisces amnicos, ratione molis, roboris & audaciæ, facile primas tenet p. 749. l. 68. Hunc esse Tobiæ piscem multis probatur p. 750. l. 72. Græce σίλουρος dicitur quasi σείουρος à quatienda cauda, si Athenæo fides. Nobis σίλουρος quasi ψίλουρος, cauda tenuis, quia cum caput habeat satis amplum in exilem & tenuem caudam desinit, anguillæ more p. 752. l. 36.

Σίλφαι *blattæ*, quomodo Arabice p. 616. l. 11.

Σιροὶ apud barbaros apothecæ subterraneæ, in quibus conduntur fruges p. 594. l. 51. &c. An ab Hebræo אצר *atsar* recondere, unde אצר *otsar* horreum, vel etiam οἰκία ὑπόγαιος subterranea crypta, quomodo Græci reddunt in Jeremia p. 595. l. 3.

Σίττη Aristoteli avicula, quæ aquilæ ova frangit, videtur esse Nigidii subis p. 794. l. 5.

Σκῆνος, ut à Paulo sumitur pro corpore, ita etiam à Nicandro in Theriacis p. 503. l. 51.

Σκνὶψ vide Κνίψ.

Σκορακίζειν in Hesychio ad corvos, & in desertum amandare. At in sacris versionibus σκορακίζειν & ἀποσκορακίζειν relinquere, repellere, increpare p. 200. l. 22. & 202. l. 22.

Οἱ σκορπίοι τῆς γῆς *scorpii terræ*, seu terrestres dicuntur διακριτικῶς Apoc. 9. 3. quia volucres quoque & marini sunt scorpiones p. 634. l. 58.

Σκόρπιον alii dici volunt ἀπὸ τοῦ σκαιῶς ἕρπειν, ab obliqua reptitatione, alii ἀπὸ τοῦ σκορπίζειν τὸν ἰὸν à veneno, quod diffundit. Potuit etiam fieri ex Hebræo עקרב *akrab*, cum προσθέσει τοῦ σίγμα p. 634. l. 6.

Σκωληκόβρωτος. Act. 12. 23. id est, à vermibus erosus, non à pediculis, ut volunt p. 583. l. 53.

Σκώληξ ἀπὸ τοῦ σκέλλειν ab attenuando, unde σκέλετον, quale fit cadaver, quod vermes depascuntur p. 619. l. 53.

Σκῶπες, ὄρνεα κακόφωνα, οἱονεὶ σκαιόπες τινὲς, noctuæ, quarum sinistra vox & mali ominis p. 410. l. 63.

Σκὼψ noctuæ species, Gazæ *asio*, quæ saltatione tam delectatur, ut aucupe saltante capi legatur ἀντορχουμένη *ex adverso saltitans*. Unde σκὼψ dicitur saltationis quoddam genus varietate motuum & gesticulationum insignis. Et σκώπτειν proprie est scopis instar imitatione ridiculâ aliquid effingere p. 410. l. 65.

Σοῦχος *suchus* crocodilus dictus est in Arsinoite Nomo, ubi in magno cultu fuit. Ita vocatur à Strabone & Damascio apud Photium. Quin Coptis hodieque σουχι *suchi* id ipsum est. Nempe ut Hebr. שחה, ita סוח Talmudicis & سوح igitur vel σουχὶ est ὁ κολυμβητής. Qualem se præstitit, qui primus id nominis consecutus est, cum Menam regem insequentium canum metu in Mœridem lacum ruentem dorso excepisset, & in ulteriorem ripam trajecisset p. 795. l. 53.

Στεγανώματα, idem quod ἱμαντώσεις, ligneæ compages in parietibus, quibus cohærent & connectuntur p. 612. l. 44.

Στένειν *gemere* columbæ proprium & avium congenerum. Theocritus ἔστενε τρυγὼν *gemebat turtur*. Idem ex Græcis Patribus probatur. Item ex Virgilio, Martiali, autore carminis de philomela. Sic in Ezechiæ Cantico *Gemebam ut columba*. Et Es. 59. 11. *Ut columbæ gemendo gemimus.* p. 12. l. 55.

Στρουθίζων Suidæ est τρίζων, quod Fullerus strigum proprium esse vult. Tamen Homerus passerculos describit τετριγῶτας. Et illa ipsa vox στρουθίζων Es. 10. 14. est pro Hebræa מצפצף, id est, passeris instar pipiens p. 222. l. 31.

Στρουθοκάμηλος pro struthione, vox recens; neque ante Diodorum & Strabonem à quoquam usurpata quod meminerim. Proinde Galenus illam non audet absque præfatione usurpare p. 222. l. 4.

Στρουθὸς vulgo passerem sonat. Itaque ut pro struthione sumatur, dicitur στρουθὸς μέγας, aut κατάγαιος, aut Λιβυκὸς, aut Ἀράβιος, aut ἄγριος, aut Μαυρούσιος, aut χαμαιπετὴς, aut στρουθὸς τῶν ἀπτήνων. Certum tamen sine ullo epitheto pro struthione usurpari, quod exemplis probatur p. 221. l. 26.

Σφάγνον Κύπριον, in Plinio sphagnos Cyprius in quercu bryon seu muscus odore præstans p. 839. l. 65.

Σφὴξ vespa unde nomen habeat p. 537. l. 48. Inde σφηκίσκους vocari parva ligna & in acutum collecta. Et σφηκώδεις in hominibus eos, qui sunt corpore graciles ibid. l. 43.

Σχαδόνες apum favi. Ita Arab. شهد *schadon* favus p. 491. l. 14. & p. 511. l. 21.

Σχέδον *fere* vox quandoque otiosa, ut in Platone passim p. 757. l. 35.

Τ & Κ cognatæ literæ & facile permutabiles p. 759. l. 47.

Τατύρας phasianus Pamphilo Alexandrino, Athenæo & Hesychio, ut Persis تذرو *tadru* & Arabibus تذروج *tadrug* p. 96. l. 18.

Τερηδὼν, *teredo*, ligni vermis in nave nascens apud Theophrastum & Plinium. Unde Poëta *Estur & occulta vitiata teredine navis* p. 626. l. 45.

Τέτορες pro τέσσαρες vide Βιβλίνος.

Τετραπτερυλλίδες, locustæ in Aristophane à quatuor alis dictæ p. 449. l. 74. & 490. l. 41.

Τεττιγομήτρα cicada major, vide Ὀρτυγομήτρα.

Τιαροειδὴς Tiaræ speciem habens, vox semi-Persica p. 888. l. 51.

Τισιφόνη, ἀπὸ τοῦ τίειν τοὺς φόνους dicta, vel quodvis aliud grave crimen. Neque enim Tisiphone solius cædis credebatur esse vindex. Species pro genere. Ita sumendum Melitensium de Paulo judicium, omnino iste homo φονεὺς homicida est, φονεὺς, id est, gravis criminis reus p. 371. l. 54.

Τραγέλαφον pro mero figmento multi habent. Tamen de tragelapho, ut de vero animali, agunt idonei Scriptores, Aristoteles puta, Diodorus, Lucianus, Plinius, Solinus, Isidorus, præter Græcos Interpretes

pretes. Eſtque is in Germania frequens p. 809. l. 18.

Τράχηλος cervix vocatur à Philoſopho purpuræ ſumma pars, media μήκων papaver, ima πυθμὴν fundus. Porro tinctorius fucus non eſt in toto corpore ſparſus, ſed ἀνὰ μέσον τῆ μήκων⊚ καὶ τῆ τραχήλȣ, inter papaverem & cervicem. Alii ſcribunt inter cirrhum & ſpondylum. Plinius in mediis faucibus p. 726. l. 51.

Τρήρων columba toties in Homero & aliis, ἀπὸ τȣ̃ τρεῖν à tremendo, quia eſt avis meticuloſa p. 24. l. 72.

Τρυγὼν pro turture, & τρύζειν & τρυσμὸς de ejus cantu voces ὀνοματοποιητικαὶ p. 55. l. 11. Quod ſcribit Horus τρυγόνα cantu & ſaltatione capi, ad turturem non pertinet, ut volunt, ſed ad paſtinacam, quæ Græce dicitur ἡ θαλάττια τρυγὼν turtur marinus p. 57. l. 30.

Τρωξαλὶς in Æliano locuſtæ genus, quæ Plinio male *tryxalis*. Fit enim ἀπὸ τȣ̃ τρώγειν, p. 450. l. 14. Plinius ἄπτερον deſcribit.

Τυλάδας aves in turdorum genere cenſet Athenæus ex Cleomenis ad Alexandrum epiſtola p. 107. l. 51.

Ὑάκινθος, vel ὑακίνθινος hyacinthinus color eximius p. 728. l. 29. Cum rubro purpureo plerique eumdem eſſe putant, aut illi ſimillimum, ſive ab hyacintho flore, aut ab hyacintho lapide nomen habeat. Florem enim purpureum deſcribunt Euphorion, Pancrates, Dioſcorides, Lucianus, Ovidius, ſuave rubentem & ferrugineum Virgilius, ibid. l. 50. Et in Gallia præſtitit cocci vices p. 729. l. 7. Et vaccinium, quo purpura tingitur, in Gloſſario redditur hyacinthus ibid. l. 15. Lapis quoque hyacinthus violaceus, vel purpureus deſcribitur, ſed dilutior. Et *rubinus* Arabice ياقوت *jakuth*, id eſt, hyacinthus, dicitur. Heſychio denique & Suidæ ὑακίνθινον eſt πορφυρίζον. Tamen hyacinthinus color aliis eſt cœruleus p. 729. l. 31. Et Columella vocat cœruleos hyacinthos, ut Græci κυανέȣς ibid. l. 34. Et lapis hyacinthus à Solino, Martiano & multis Patrum cœruleus deſcribitur, cœloque & mari concolor. Et in velo tabernaculi hyacinthus iiſdem eſt figura aëris, tanquam aëri ſimilis ibid. l. 68.

Ὑακίνθινος hyacinthinus color à purpureo diverſus eſt. Et illos ſæpe diſtinguunt Scriptores ſacri & profani p. 733. l. 54.

Ὕαλον Veteres pro cryſtallo uſurpârunt p. 832. l. 53.

Ὑλομήτρα pro ἰȣλομήτρα vermis major, vide ὀρτυγομήτρα.

Φ & Β ſæpe permutantur, maxime apud Macedones p. 448. l. 59.

Φαλήριδας Phalaridas aves, de quibus Cleomenes in epiſtola ad Alexandrum, Athenæus ait eſſe in mergorum genere p. 106. l. 30.

Φήρεα, Φηρεῖα, Φηρίας, vide in Σατυρίαςμοί.

Φικὰ pro ſphinge dixit Heſiodus, & Lycophron Φίκειον τέρας p. 827. l. 72. Vide *Picatos* in Latinis.

Φοίνιξ ambigua vox, quæ & palmam ſignificat, & phœnicem avem fabuloſam. Pro phœnice ſumptum in his Pſ. 91. (Hebr. 92.) 13. *Juſtus florebit* ὡς Φοῖνιξ, cum palmam aperte ſignificet p. 819. l. 50. Ita etiam Job. 29. 18. ubi tamen Græca ςέλεχος φοίνικος neceſſario *palmæ truncum* deſignant. Quid enim eſſet *truncus phœnicis*? Eo tamen loco ex palmæ trunco factus eſt phœnix ales p. 820. l. 44. Sic ἑβδομήκοντα ςελέχη Φοινίκων *ſeptuaginta truncos palmarum* in Elim ab Iſraëlitis repertos in phœnicem unum mutavit Ezechiel Tragœdus in Tragœdia Exagoge ibid. l. 60. Et ἐγκέφαλον τȣ̃ φοίνικος *palmæ cerebrum* in Plutarcho non nemo phœnicis cerebrum interpretatur p. 281. l. 6. Contrario errore ad palmam referunt Interpretes quod dixerat Clemens, *horoſcopum in manu habere aſtrologiæ ſymbola horologium* καὶ Φοίνικα *& phœnicem* p. 821. l. 34.

Φρύγανα proprie cremia p. 368. l. 72.

Χάλινοι *fræna*, pars labiorum in Polluce. Ita Job. 41. 4. de leviathane, ſeu crocodilo. *In duplex frænum ejus quis ingredietur?* Id eſt, in labia, ſeu rictus ejus, qui fræni duplicati ſpeciem habent: Phraſis utrobique eadem p. 777. l. 26.

Χάλκη purpura in Heſychio, & κάλχη. Vitriolum inde χαλκάνθον dici vult Salmaſius, quia eſt coloris cœrulei p. 736. l. 40.

Χαλκολίβανος Apoc. 1. 15. unde dicatur. Variæ conjecturæ. 1. eſſe æs לבן *laban* ſeu album. 2. eſſe æs in igne candefactum, Hebr. לבון *libbon*. 3. Eſſe æs Livianum. 4. Æs ex Libano monte effoſſum. 5. Thus maſculum æris ſpeciem habens. 6. Aliquid mixtum ex variis metallis, vitro & gemmis conſtans. Ex quibus conjecturis, ſolâ primâ admiſſâ & multis explicatâ & probatâ, cæteræ omnes refelluntur, p. 883. l. 44. uſque ad finem libri.

Χαλκολίβανος vox ſemi-Hebræa, quomodo multæ proferuntur ſemi-Perſicæ, ſemi-Ægyptiæ, ſemi-Hebrææ, & ſemi-Arabicæ p. 888. l. 46.

Χαλκόποδες æripedes equi & tauri dicuntur à Poëtis, quia pedibus maxime valent & duriſſimam habent ungulam. Et χαλκόπȣς ἐριννὺς ἤγȣν ςερρεὰ (in Schol. Sophoclis) lege ςερρεὰ, vel ςερεὰ p. 759. l. 18.

Χάμψαι crocodili: Illos Herodoti ævo Ægyptii ſic appellabant. Alludit Arab. تمساح *thimſach*, vel *thamſach*. Nam χ & θ ſunt permutabiles. Hinc *Carthada* Καρχηδὼν dicta, ὄρνιθες ὄρνιχες, ἄνθȣσα ἄγχȣσα p. 795. l. 47.

Χαρακίζȣσι τοῖς προσθίοις σκέλεσι *prioribus pedibus* (tanquam palis) *quidvis in ſublime tollunt*. Ita de muſcis Ariſtoteles. Non *vallant & protegunt*, ut Gaza. Heſychio χαρακίζειν eſt μετεωρίζειν p. 498. l. 17.

Χέδροπα dicuntur legumina pro χειροδροπὰ, quia manu leguntur. Indidem *legumina* p. 50. l. 21.

Χέννια *chennia*, coturnicum in Ægypto ſpecies, quarum numerus certa anni tempeſtate fuit tam immanis, ut cum omnibus abſumendis Ægyptii pares non eſſent, eas in poſterum ſale condirent p. 107. l. 39.

Χιασμὸς figura, cujus exempla p. 470. l. 35.

Χνὰ in Sanchoniathone legitur primus Phœnicis cognomen habuiſſe. Unde & Phœnice regio Χνὰ dicitur apud Stephanum. *Chna* Hebr. כנען *Chanaan* p. 773. l. 14.

Χολόβαφος, vel χολοβάφινος χαλκὸς, coronarium æs, quia taurorum felle tinctum, auri ſpeciem in hiſtrionum coronis præbet p. 878. l. 52.

Χόρια in Ariſtophane edulia ex lacte & melle p. 491. l. 15.

Χροὺρ rana Ægyptiis, vide in Hebr. אקרוקא *akruka*.

Χρυσοήλεκτρον, χρυσὸν, χρυσίζον, ſuccinum p. 871. l. 25. (ut Avicennæ χρυσοφόρον p. 868. l. 45.) quia inter ſuccini ſpecies illud maxime placet quod eſt aurei coloris. Inde nomen electri etiam auro inditum, non tamen puro, ſed cui argentum eſt admixtum p. 871. l. 22. &c.

Χρύσος aurum ex Hebr. חרוץ *charuts*, quod proprie effoſſum ſonat, ſed pro auro ſumitur Pſal. 68. 14. Zachar. 9. 3. & paſſim in Proverbiis p. 9. l. 61.

Ψὴν culex ex caprifico, vel palma natum p. 569. l. 29. & 45.

Ψύλλοι Pſylli, Africæ populi, à Græcis ita dicti, quia pulicum more ſanguinem exſugebant, ut à ſerpentibus percuſſos ita ſanarent. Hinc Pſyllos dicit Plinius tactu ipſo levare percuſſos, ſuctuve modico p. 587. l. 23.

VOCES

LATINÆ ET BARBARÆ,

Quæ in secunda parte hujus Operis explicantur.

Acaros nonnulli vocant minimos illos pediculos, quos Itali *pedicellos*, Galli *cirones* vocant p. 578. l. 47.

Acer Latine dicitur qui fortis est, ut Æn. l. 8.

Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum, *Acrem*, id est, *fortem* in Nonio & Servio. Recte igitur Junius Jud. 14. 14. 18. *Ab acri prodiit dulce.* Item *Quid dulcius est melle? Et quid acrius est leone? Ab acri*, id est, *à forti.* Et *quid acrius*, id est, *quid fortius*, ut cum dicitur *genus acre leonum*. Et acre dulci melius opponitur p. 523. l. 42.

Actiacæ cur dicantur oleæ frondes in his Ovidii, *Frondibus Actiacis comptos redimita capillos Pax ades.* Legendum esse *Actæis*, id est, Atticis, quia oliva creditur in Attica nata, quæ Gr. Ἀκτὴ, unde gentile Ἀκταῖος. Nonnus l. 27. Ἀκταίης τε γέραιρε Φερέπτολιν ἔζον ἐλαίης. Et de siluro Ausonius in Mosella, *Ac velut Actæo perductum tergora olivo* p. 32. l. 64.

Æreus pro forti sæpe sumitur, ut in Poëta, *temo trahat æreus orbes.* Et ibi Servius, *Æreus, fortis:* Item *Ærea puppis.* Et rursus Servius, *Ærea, fortis: Nam ærea non est puppis, sed prora.* Sic, *Inclusam Danaem turris ahenea.* Et *hic murus aheneus esto* p. 759. l. 22.

Æs Corinthium ex auro, argento & ære simul conflatis, idque diversa ratione, prout ærarmentario visum p. 879. l. 45. Corinthii æris tria genera. 1. Candidum, argento nitore quam proxime accedens, in quo illa mixtura prævaluit. Alterum, in quo auri fulva natura. Tertium, in quo æqualis omnium temperies fuit ibid. l. 47.

Æs coronarium (Gr. χολοβάφον & χολοβάφινον) tenuatur in laminas, taurorumque felle tinctum, auri speciem in coronis histrionum præbet p. 878. l. 47.

Altellus Romulus dictus, ut volunt, quod in colloquio cum Tatio alternis vicibus audierit locutusque fuerit p. 876. l. 64.

Aquila à visus acumine dicta p. 174. l. 43.

Aquilo ventus dictus à vehementissimo volatu ad instar aquilæ p. 179. l. 39.

Aranea ex ἀράχνη ut lana ex λάχνη. Ita multi qui refelluntur p. 608. l. 60.

Asilus Gr. οἶστρος, & tabanus Gr. μύωψ, etsi promiscue sumantur, tamen in multis differunt p. 547. l. 46.

Asturum avium primus meminit Julius Firmicus p. 269. l. 1.

Attelabus, vide *Bruchus.*

Aurichalcum nonnullis æs vulgare, quod Cadmia admixta perducitur ad aureum colorem. Quomodo in Apollinari sumitur etiam Gr. ὀρείχαλκος p. 881. l. 53. At apud Veteres *orichalcum* aliud fuit ære longe pretiosius, & ad auri pretium proxime accedens p. 882. l. 6. Quod an unquam in rerum natura fuerit dubitatur ibid. l. 30.

Aurichalci vox Hebræum חשמל *hasmal* plane exprimit, si sic recte scribitur p. 880. l. 47. Sed quamvis Plautus & alii Romanorum vetustissimi ita scripserint, Græci tamen, à quibus hoc vocabulum accepimus, constanter scribunt ὀρείχαλκον; unde *orichalcum* multi Romani. Origo vocis ibid. l. 71.

B & P sæpe permutari p. 633. l. 74.

B Græcum mutari passim in Ph, aut F Latinum p. 588. l. 11.

Bebrus pro fibro cur dictus, vide in Gr. Βιβλίοις.

Bessale, ut Græcis recentioribus βήσαλον, proprie later bessalis, qui Gr. δίδωρος, deinde later quivis p. 614. l. 36.

Blattas & tineas Horatius & Martialis videntur habere pro synonymis. Sed blattas putatur Plinius inter scarabæorum species reponere. Posterioribus denique blatta est purpuræ genus p. 615. l. 79.

Bruchus in Hieronymo, Augustino, Gregorio, &c. locustæ fœtus dicitur, antequam habeat alas. Et *attelabus*, cum volitare incipit. Locusta denique, cum plene volat. Sed Græci multo aliter p. 447. l. 44.

Bubularem bubonem dixit autor Philomelæ p. 285. l. 17.

Bullire, vel *burrire* formicarum nidificia legitur in Apuleio p. 414. l. 52.

Callainus color, aliis purpureus, Martiali Venetus, seu cœruleus. Et Plinio Callais sapphirum imitatur, candidior, & littoroso mari similis. Callaicum scribit Solinus. Græcis recentioribus γαλάσιο cœruleum sonat p. 731. l. 4.

Carneolus, & corrupte *corneolus* à gemmariis vocatur lapis Sardius, quia carni concolor p. 697. l. 35.

Cavalette Ital. locustæ, quia caput equinum habent p. 474. l. 59.

Ciconiæ Isidoro *quasi cicaniæ* quorsum p. 334. l. 62.

Cirrhus, quæ pars purpuræ, vide in Τράχηλος.

Conchylium à purpura Plinius sæpe distinguit p. 735. l. 23. Ita etiam Dioscorides ib. l. 49. Nempe cum purpura rubeat, conchyliis glaucum colorem & irascenti mari similem tribuit Plinius. Et cum heliotropio confert, cui color est cœruleus ibid. l. 58. Conchylium medii fuisse coloris inter purpureum & cœruleum p. 736. l. 11.

Conditum, vide *Mulsum* p. 526. l. 3.

Congruere & ingruere à gruibus sumptæ voces. Utrumque in Festo legitur. Et Solinus, *Concors omnium cura pro fatigatis, adeo ut, si quæ defecerunt, congruant universæ, lassatasque sustollant* p. 72. l. 74.

Convolvolus, vide *Involvolus.*

Cossi vermes in ligno nati apud Plinium & Festum p. 627. l. 5. Sequior ætas *cusos* dixit. Glossæ, *Cusus*, ξύλα σκώληξ, unde Hispan. *Gusano* p. 627. l. 9.

Crabro vespa major est & alvo minus gracili p. 564. l. 62. Fit à Verbo *cracere*, quod apud Ennium gracilem esse sonat. Etiam *gracere* scribitur, unde gracilis & *Grabro* per G in Glossis p. 537. l. 33.

Gracere, vide *Crabro.*

Crocodilitis quæstio celebris apud Stoicos, de muliere, cujus filium accepit crocodilus, se redditurum professus, modo illa verum diceret p. 772. l. 68.

Crotalistria in Publio Syro dicitur ciconia, quia vox illius non prodit ex intimo gutture, sed ex duabus rostri partibus adinvicem collisis crotali instar, aut crepitaculi. Ovidius, *crepitante ciconia rostro.* Philostratus: παρίοντας ἡμᾶς κροτῶσιν p. 334. l. 50.

Cucubare noctuam dixit scriptor carminis de Philomela. Ita Græcis vox noctuæ κικκαβαῦ & ipsa κικκαβὰ, vel κυκυβὰ Syris *cocabi* p. 387. l. 51.

Cuculum Galli eum vulgari sermone vocant cujus uxor mœcha est, quia liberos alienos fovet & nutrit inscius: Nam cuculi proprium hoc esse multi putant, ut ovis alienis incubet. Quo vulgi errore abreptus Acron in Horatium cuculum ait hoc vitio naturali laborare, ut ova ubi posuerit oblita, sæpe aliena calefaciat, unde rustici sibi objiciunt, quasi alieni curam sustinentes. Et quia in Jeremia legitur avis קרא *kore* ova incubare, quæ non peperit, R. Selomoni *kore* est cuculus, quasi ad cuculum id pertineat. Cum contra cuculus ova sua in alieno nido ponat, puta curracæ, palumbi, turturis &c. Sed curracæ frequentius. Itaque curracam vocabant, quem nos cuculum. Juvenalis, *Tu tibi nunc curruca places, &c.* At in Plauto *cuculus* non dicitur, qui contumeliam ab uxore patitur, sed qui facit, mœchus scilicet p. 87. l. 64.

Curruca, vide *Cuculum.*

Cusculia in Plinio grana cocci tinctorii, qui vermiculis scatent, unde eximius color elicitur p. 624. l. 54. vide Κοσκύλια.

Cusus, vide *Cossi.*

Diatreti calices, id est, crystallini cælati p. 875. l. 10.

Ebenus Gr. ἔβενος ex Hebr. הבנים *hobnim* O & E permutatis, sic genu, pes, dentes ex Gr. γόνυ, πὸς, ὀδόντες. Et olim *vortices*, *vorsus, &c.* quæ primus Scipio Africanus in E vertisse dicitur p. 140. l. 36.

Egregius proprie qui è grege lectus est & segregatus, unde ad alia transfertur p. 674. l. 55.

Eruca ab erodendo, etiam *uruca* in Glossis ab urendo appellatur, quia *exurit semina morsu*, ut in Columella legitur p. 444. l. 24.

Exaluminatos vocari uniones summa laus coloris est. Ita Plinius. Nempe à liquidi aluminis colore, cujus probatio est ut sit liquidum, lacteum, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. p. 690. l. 59.

Falco montanus, barbaris montanarius p. 338. l. 15. Quam sit iracundus ibid. l. 27.

Fauni etiam Fatui & Fatuelli dicti, & Fauni uxor Fauna, vel Fatua p. 826. l. 16.

Fauni ficarii Jerem. 50. 39. non *sicarii*, quomodo dici putat Emanuel Sa dæmonum genus ficariorum specie apparentium. Nam *Ficarios* scribunt Hieronymus, Isidorus, Paulus Diaconus, Glossæ veteres &c. Non quod ficus Fauno sit sacra, nec à ficatis, vel picatis pedibus, id est, in ficarum, seu sphingum species formatis, sed propter ficos, vel carnosas eminentias in facie efflorescentes p. 826. l. 70.

Favonium quidam ad VII. Calendas Martias Chelidoniam vocant ab hirundinis visu p. 65. l. 57.

Femur etiam Latine pro pudendo sumitur, ut Hebræum ירך *jerek* passim, & Chald.

פחדים *pachadim* in Onkelo Levit. 21. 20. Hiſtoria tripart. de Benjamine Martyre: *Alium rurſum calamum acutum in ejus femur, unde humana origo deſcendit, juſſit immitti.* Pro quo Theodoretus τῷ παιδογόνῳ μορίῳ p. 758. l. 43.

Ferrugo, coloris genus eſt, *vicinus purpuræ ſubnigræ.* Ita Servius. Item, *Ferrugo eſt purpura nigrior.* Inde *ferrugineos hyacinthos* Poëta dixit, & ferrugineam Charontis cymbam p. 728. l. 74.

Ficus ζύκον, ζύκωσις tumor à fici ſimilitudine ſic dictus. Ficos definit Galenus ex Hippocrate carnoſas eminentias in palpebrarum locis obortas. Alii reliquis etiam partibus adnaſci ſcribunt, ſed iis maxime, quæ piloſæ ſunt. Inde Fauni ficarii p. 827. l. 29.

Filum margaritarum, id eſt, monile. Hieronymus, *Uno filo villarum inſuunt prædia* p. 683. l. 29. Vide *linea* & *linum.*

Fœnum cordum Columellæ, quod autumno provenit. Hebr. לקש p. 484. l. 59.

Forda unde dicta p. 588. l. 20.

Formicam ex eo dici vult Iſidorus, quod ferat micas farris, cum ſit Græcæ originis. Formicam enim Græci μύρμηκα, βύρμηκα, & φόρμιγγα appellârunt p. 588. l. 5.

Frit & *urruncum* ſpicæ partes oppoſitæ, quarum illa in ſumma ſpica eſt, hæc in infima, Varro p. 590. l. 30. Vide Ἀθέρες & Οὔραγ@.

Fulix, vel *fulica*, etſi ab ardea multum differat, tamen pro ardea ſumitur etiam à doctiſſimis. Ita in Arati verſione Avienus τὸν ἐρωδιὸν, modo *fulicem*, modo reddit *ardeam.* Et in Philoxeni Gloſſis Ἐρωδιὸς, *Erodius, fulica.* Plinius quoque, *Fulicarum generi natura dedit cirros*, quod ardearum proprium. Itaque idem & Solinus, & Iſidorus, Diomedeas aves fulicis ſimiles deſcribunt, id eſt, ardeis. Et Græci pro ardeis habent. Pſalmorum denique vetus Interpres, quem ſequuntur Auguſtinus & Arnobius Pſ. 103. (Hebr. 104.) pro *herodio fulicam* habuit p. 323. l. 55.

G fit ex Gr. X in *galbanum, ango, lingo, &c.* ex Gr. χαλβάνη, ἄγχω, λείχω p. 608. l. 59.

Gallicinia nocturna duo ſunt, primum media nocte, ſecundum medio tempore inter μεσονύκτιον & mane. Hoc ultimum idem tempus eſt cum quarta vigilia. Et ſæpe vocatur ſecundum gallicinium, ſæpe etiam gallicinium ſimpliciter & κατ' ἐξοχὴν, quia tum galli acrius & alacrius canunt, & poſterior ille cantus hominibus utilior eſt, cum ad diurnos labores eos excitet. Itaque cum in Marco legitur Petrum ter abnegaturum ante ſecundum galli cantum, & in aliis Evangeliſtis eumdem ter abnegaturum antequam cantet gallus, diverſis verbis idem dicitur. Intelligitur enim ſolemnis ille galli cantus, qui ſimpliciter & abſolute *gallicinium* vocatur p. 120. & 121.

Gauli, meropes Iſidoro. *Meropes*, inquit, *eoſdem & gaulos, qui parentes ſuos recondere atque alere dicuntur* p. 301. l. 68.

Gemere de columba, turture & palumbe dictum p. 12. l. 56.

Gleſſum Æſtii Germaniæ populi ſuccinum vocant. Ita Tacitus p. 867. l. 10. Plinius quoque, & à gleſſo unam inſularum Septentrionalis Oceani *Gleſſariam* appellatam ibid. l. 41. Germanis hodie Glaſſ vitrum. Ita ὕαλον apud Gorrhæum dicitur ſuccini quædam ſpecies. Et Eudemo Rhetori ἤλεκτρον eſt ὑαλότυπον χρυσίον. Fullerus quoque ſuccini vocem deducit ab Hebræa זכוכית *zecucith*, quæ vitrum ſonat p. 872. l. 60.

Grabro pro crabrone dictum à verbo *gracere*, unde gracilis, vide *Crabro.*

Grave pro *multo* Latine ſumitur, ut Hebraice, quod ex Titinnio, Cæcilio, Saluſtio & Varrone probat Nonius p. 558. l. 73.

Herodius apud barbaros Scriptores, Albertum, Vincentium, Liranum &c. non eſt ardea, ſed aquila major & γνήσι@, aut etiam *hierofalco* p. 325. l. 64.

Hircipli in Feſto denſorum pilorum homines p. 828. l. 50.

Hirudinem quaſi hæredinem ab hærendo dici volunt Grammaticaſtri, repugnante prima ſyllaba, quæ in hirudine brevis eſt. Quin ut ardea ἐρώδι@ dicitur pro ἑλώδι@, ita *hirudo* quaſi *hiludo*, vel *heludo*, quia naſcitur ἐν τόποις ἑλώδεσι, vel, ſi mavis, ἰλυώδεσι, in locis paludoſis & limoſis, unde Theocrito dicta λιμνᾶτις, & Gloſſario λιμναῖα, id eſt, paluſtris p. 797. l. 2.

Hyacinthina cenſetur inter purpuræ ſpecies in Gratiani Lege p. 736. l. 56. De hyacintho & hyacinthino colore vide Græca.

Immuſſulum aliqui vulturis pullum arbitrantur eſſe, Plinius p. 187. l. 35.

Involvolus, convolvolus volvox, vermis vitium, qui Gr. ἶψ, vel ἴξ p. 623. l. 10.

Ixon habet Vulg. in immundis avibus Deut. 14. 13. Cujus nominis cum nulla ſit, vox videtur eſſe mendoſa. Alii *xyon* & *ixyon* legunt. Ego *oxyn* potius, id eſt, τὸ ὀξύπτερον accipitrem p. 813. l. 15.

Laccæ quatuor ſpecies. 1. Arabum eſt gummi arboris Arabicæ odoratæ, myrrhæ ſimilis, cujus in ſuffumigiis uſus eſt. Eadem imbuti panni inſigniter rubent. 2. Talmudicorum res eſt factitia ex ſanguine, furfure &c. qua coria rubefaciunt alutarii. 3. Λάκχη Græciæ recentioris, Veterum fuit ἄγχουσα, de qua in Græcis. 4. *Lacca* Luſitanorum rubra & tranſlucida, & lanarum intecturas maxime expetita, quam alatæ formicæ in India in vaſtæ arboris ramis conficiunt, quomodo apes ceram & mel p. 736. l. 72.

Lætamen Servio fimus, quo ſtercorantur agri, quia facit lætas ſegetes, Ital. *letame* p. 470. l. 27.

Lamiam ajunt muliebri ſpecie pueros arreptos perdere, aut vorare vivos, ut Hebr. *Lilith* p. 832. l. 66. Ibid. de lamia piſce, & de lamia Libyca fera l. 73. & p. 833. l. 4.

Lana Gr. λῆν@; Dorice λᾶν@ p. 608. l. 62.

Lilium unde, vide in Βιβλίους.

Limax à limo eſt appellatus, quod ibi vivit. Limacem à cochlea diſtinguit Plinius, aut nudam cochleam vocat, quomodo τὸν κοχλίαν τὸν γύμνον Ælianus, & alii uno verbo γυμνοκοχλίαν. Itaque Plinio limax proprie is eſt, qui concha caret. Tamen hac confundi videas. Et in Columella *implicitus conchæ limax* eſt cochlea terreſtris proprie dicta p. 650. l. 50.

Linea margaritarum, id eſt, monile. Juriſconſultus, *Si linea margaritarum ſurrepta ſit.* Item, *Ut pertuſis* (margaritis) *in linea uteretur.* Unde Martiali *linea dives* inter ludorum miſſilia p. 683. l. 34.

Linum margaritarum, id eſt, monile. Tertullianus, *uno lino decies ſeſtertium inſeritur.* Unde *dilinum, trilinum, tetralinum* p. 683. l. 30.

Livianum æs in Gallia à Livia Auguſti uxore dictum, velocis defectus. Admodum exiguum inverſitur. Inde igitur χαλκολίβανος nomen non habuit p. 886. l. 70.

Locuſtam Grammatici deducunt à locis uſtis, cum à loquutione dicta ſit, quod pluribus probatur p. 474. l. 1.

Loramentum, Gr. ἱμάντωσις, lignum, quod ad continendos parietes in medio ſtructuræ ponitur. Vide Gloſſas, & Sirach. 12. 18. & Hieronymum in Habac. 2. 11. p. 612. l. 33.

Mares Italiæ incola antiquiſſimus, Centauri ſpecie, cujus nomen idem ſignificat quod Gr. ἱππομιγὴς, forte *manros* p. 834. l. 8.

Marrugina, paliuri ſpecies, forte μάραγνα p. 645. l. 2.

Mellita, vel *mitellita* quid ſit, ignotum in his Sueton. Neron. *Indicebat & familiaribus cœnas, quarum uni mellita* (MSS. *Mitellita*) *quadragies ſeſtertium conſtiterunt*, id eſt centena aureorum millia ex Budæi ſupputatione p. 515. l. 30.

Muliones, culicum genus, ex eo dici putant, quod mulis ſunt infeſti. Plinius tamen ſolum de apibus ſcribit, *impugnare eas è culicum genere, qui vocantur muliones.* Et alibi, *Eos, qui arborarii pici roſtrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi.* Nec plura de mulione: Niſi quod paulo ante tradit *in culicum genere muliones non amplius quam uno die vivere.* Quod ipſum de בקא *bacca* legitur in *Cholin* p. 566. l. 53.

Mulſum eſt οἰνόμελι, id eſt, potus ex melle & vino confectus. Talmudici אינומלין οἰνόμελι dicunt eſſe *vinum, mel & piper ſimul mixta & temperata*, quod potius eſſet *conditum.*

N Epentheticum in Romanis vocibus euphoniæ cauſa ſæpe additur. Talia *lingo* ex λείχω, *linquo* ex Æolico λείκω pro λείπω, *tango* ex θίγω, *pango* ex πάγω pro πήγω, *denſus* ex δασὺς, *pinguis* ex παχύς, &c. p. 62. l. 57.

Nepa pro ſcorpione, [illegible]x Afrorum, unde deducta p. 633. l. 60.

Nidus pro pullitie, continens pro contento. Virg. de merope & hirundine, *Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam*, id eſt, crudelibus pullis, inquit Servius. Et Nonius: *Nidos non ſolum domicilia avium, ſed etiam fœtus earum Virgilio autore dicere poſſumus* p. 176. l. 70.

Nominativa Latina ex Accuſativis Græcis orta p. 588. l. 18.

Nympharena (lapis) *urbis & gentis Perſicæ nomen habet, ſimilis hippopotami dentibus.* Ita Plinius p. 762. l. 22. ניב *nib*, vel *niph* Chaldæis erat dens exertus hippopotami. Et *Ariene*, ſeu *Ariana* gens Perſica, à qua lapis ille *Niph-Ariene* dici potuit p. 762. l. 22.

Obſidianum vocat Plinius, tanquam ab Obſidio inventore lapidem Æthiopicum nigri coloris & tranſlucidi, & ſpeculi inſtar imagines reddentem. Sed ὀψιανὸν ἀπό τοῦ ὄψεως appellari mavult Salmaſius. Nempe vocatur ὀψιανὸς λίθ@ ab Arriano & aliis, *Obſianus* ab Ulpiano poſt Servium, ab Iſidoro *Obſius* p. 874. l. 58.

Onyx murreus in Propertio non eſt unguentum, ſed vas ex murrha, ſeu *porcellana*, ut vocant. Onyx à materia dictus, quia ex onyche lapide hujuſmodi vaſcula fere conſtabant p. 805. l. 19. De onyche aromatico vide Ὄνυξ & Hebr. שחלת *ſcheleth.*

Orca unde dicta p. 588. l. 20.

Orphanus lapis in tenebris lucens. Lychnin, aut Lychnitem Veterum ita vocant recentiores p. 710. l. 64.

Palangæ Nonio fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, Polluci φάλαγγες καὶ φαλάγγια. Hinc *Palangarii*, qui aliquid oneris fuſtibus tranſvehunt. Sic Hebr. פלך *pelec* baculus teres, & Arab. فلك *phalaca* teretem eſſe. Hinc *palangas* vocat Plinius, quas Herodotus φάλαγγας ἐβένου p. 143. l. 42.

Paſſer fœmina, in Gloſſis *paſſa*, ex Æolico πίζα pro σπίζα, id eſt, fringillus, avis paſſeri ſimilis. Heſychius: Σπίζα, ὀρνιθάριον στρουθῷ παρέμφερες p. 147. l. 6.

Passer marinus in Plauto & Ausonio est struthio, ut Gr. etiam στρουθὸς dicitur. In Nicandro στρούθοιο κατοικάδος, id est, gallinæ p. 146. l. 63.

Perna, pinnæ species, quam hiantem ait Plinius in arena stare defixam, velut suillo crure, unde illi *pernæ* nomen. A quo *perlæ* vulgare, non à *perula*, ut volunt p. 682. l. 48. Pernam enim pro margarita usurpavit inferior Latinitas ibid. l. 56.

Picatos quosdam appellari ait Festus, quorum pedes formati sunt in speciem sphingum, quas Dorii phicas vocant p. 827. l. 70.

Pinna, concha margaritifera, vide in Græcis.

Pipiones sunt pulli columbarum. Sed pipiunculus est accipiter p. 178. l. 30.

Platea dicitur pelecanus à rostri latitudine p. 301. l. 57.

Popa ex Æolico φύπης pro θύπης, vide in Βιβλίοις.

Protelis boum silurum è Danubio extrahi dicit Plinius, id est, boum tractibus p. 750. l. 15.

A pulicibus dici putatur *terra duplici*, Siciliæ ager circa Pintiam urbem, cum à templo Pollucis ibi olim culti nomen habeat p. 587. l. 42.

Purpura pro πορφύρα cur dicta, vide in Βιβλίοις.

Purpura ex tribus concharum generibus, purpura proprie dicta, conchylio & murice, seu buccino p. 734. l. 70. Quæ licet promiscue sumantur, maxime à Poëtis, tamen ab iis distinguuntur, qui loquuntur accuratius p. 735. l. 5. & 23.

Purpuram proprie dictam non commendat cæruleus color, sed ruber p. 731. l. 59. Hinc purpuræ colorem Poëtæ sanguini tribuunt. Item Soli, Auroræ, vino, uvis, moris, narcisso, rosæ, papaveri, violæ, puellarum labris, aut genis, maxime in pudore, amethysto &c. p. 732. l. 16. Itaque purpureum, coccineum & puniceum colorem promiscue sumunt tam sacri quam profani Scriptores p. 733. l. 9.

Præter purpuram marinam purpuræ factitiæ fuerunt variæ species, puta ex vacciniis, ex alga Cretica, ex amorge herba in insula Amorgo, & ex alia herba purpurea in Abasenis, ex Ibera ferrugine, ex flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis. Denique ex Indica sandice, quæ fuit divini fulgoris p. 737. l. 44. Proinde purpura marina sæpe dicitur διακριτικῶς p. 738. l. 20.

Purpureus quandoque usurpatur pro summe candido. Horatius, *purpureis ales oloribus.* Albinovanus, *Brachia purpurea candidiora nive* p. 688. l. 33.

Pyropum æs fiebat, cum æri coronario in singulas uncias sex addebantur auri scrupuli, id est, quatuor æris partibus auri quinta. Pyropum dicebatur, quia ignem fulgore suo referebat p. 878. l. 71. Ii refelluntur, quibus pyropus est carbunculus p. 879. l. 31.

Ranam dicit Varro ab sua voce esse dictam p. 651. l. 9.

Ricinus κρότων, animal pediculo cognatum, ejusdem turpitudinis, infixo semper sanguini capite vivens. Unum animalium, cui cibi non sit exitus &c. p. 578. l. 65. Magistris קרדא *karda* dicitur p. 628. l. 41.

Rutilare dicuntur non solum quæ vere rubent, sed & quæcunque splendent, ut Luna & Stellæ. Hinc Philoxeni Glossæ, Λάμπω, niteo, splendeo, rutilo p. 688. l. 25.

Salarium, Plinius de sale: *Honoribus etiam militiæque interponitur, salariis inde dictis, magna apud antiquos autoritate. Item Ancus Martius Rex salis modia sex millia in congiario populo dedit.* Proinde Esdr. 4. 14. ad Artaxerxem scribunt Samariæ præfecti, *Sale palatii salimur.* Pro quo Junius, *Salarium de Regis palatio percipimus* p. 40. l. 54.

Salus, avicula, quæ & Ægithus p. 90. l. 25.

Sanguisuga à suctu sanguinis Plinii ævo dici cœpit, quæ prius hirudo vocabatur p. 796. l. 59.

Sanqualis avis, vel est ossifraga, vel ossifragæ pullus p. 187. l. 38.

Scorpiacum in Tertulliano est antidotum, vel potio adversus scorpios p. 643. l. 57.

Scorpio machinæ genus, quo mittuntur sagittæ 1. Machab. 6. 51. σκορπίδια εἰς τὸ βάλλεσθαι βέλη. Idem ex Polybio, Cæsare, Hirtio, Plutarcho, Tertulliano & Vegetio confirmatur. Et Vitruvius catapultis & scorpionibus sagittas mitti docet, & balistis lapides. Huic tamen διαῤῥήδην oppositus Ammianus scribit scorpione lapides, & balista sagittas mitti p. 645. l. 17. &c.

Scorpionem pro virga nodosa & aculeata usurpant Isidorus & alii Scriptores ejusdem notæ p. 645. l. 8. Forte ex 1. Reg. 12. 11. p. 644. l. 36.

Scorpionis caudam in ictu semper esse cur dicat Plinius p. 638. l. 50.

Sibilus Isidoro *idem est qui regulus. Sibilo enim occidit,* (inquit) *antequam vel mordeat, vel exurat.* Itaque ut Latine sibilus à sibilo; Ita Hebr. צפע *tsepha* vel צפעני *tsiphoni* dici potuit à sono, quem edit inter sibilandum p. 401. l. 40.

Sirenæ Hieronymo, Isidoro & Eucherio dracones magni cristati & volantes p. 429. l. 67. Quæ animalia sunt tam fabulosa, quam Poëtarum Sirenes.

Siri horrea subterranea, in quibus conduntur fruges, Gr. ζιροὶ, vox à barbaris sumpta, Hebr. אוצרות p. 594. l. 51.

Solpugæ, *citra Cynamolgos Æthiopas*, inquit Plinius, *latè deserta regio à scorpionibus & solpugis gente sublata.* Quod idem Græci qui narrant Agatharchides, Diodorus, Strabo & Ælianus, pro solpugis habent πλῆθος φαλαγγίων, *multitudinem phalangiorum*, quæ sunt in aranearum genere. Proinde Solinus & Isidorus *solifugas* araneæ forma describunt. Alibi tamen Plinius *solifugas* formicis adscribit. Sed in phalangii speciebus μυρμήκιον est à formicæ similitudine dictum, cujus meminerunt multi Veterum. Itaque *solpaga*, vel *solifuga* aut est μυρμήκιον, aut simile animalculum, mediæ formæ & naturæ inter formicam & araneam p. 540. l. 22.

Soporatus Virgilii vox, apud quem Æneas Cerbero objicit *melle soporatam & medicatis frugibus offam.* Pro quo legi vult Turnebus *melle saporatam*, id est, conditam. Qua voce utuntur Tertullianus, Arnobius & Marcellinus. Sed illam Augusti ævo non puto à quoquam fuisse usurpatam. Neque verum est quod negat vir summus, ullam esse in melle soporandi vim p. 531. l. 44.

Spelunca unde dicti p. 588. l. 21.

Spondylus, quæ pars purpuræ, vide in Τράχηλος.

Sporta unde dicta p. 588. l. 20.

Striges quomodo à Poëtis describantur p. 832. l. 50.

Subis apud Nigidium avicula, quæ aquilarum ova frangit. Ita Plinius. Sic in Aristotele ἡ σίττη καταγνύει τὰ ὠὰ τοῦ ἀετοῦ p. 794. l. 6.

T pro Græco Θ in *lateo, opto, intueor, tumeo, tus, talla, vestis* &c. p. 615. l. 38.

Tabanus, Græce μύωψ, vide *Asilus.*

Tæda unde dicta p. 588. l. 21.

Tarmes Festo *genus vermiculi carnem exedens*, Isidoro *vermis lardi.* Sed in Vitruvio *abies alit tarmitem* p. 627. l. 13.

Teredo, ligni vermis, proprie in nave natus. Vide Τερηδών.

Tineam à tenacitate Isidorus & alii dictam asserunt, cum fiat ἀπὸ τοῦ φθίνειν, quod tabescere & corrumpi sonat. Periit initiale Φ, ut in Θεὸς pro Φθεὸς, & Θιροφάγοι pro Φθιροφάγοι p. 615. l. 35.

Transenna, cavea, in qua per dolum capiuntur aviculæ. Plautus, *Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit.* Et in Persa, *Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis* p. 90. l. 48.

Truo, veteribus Romanis onocrotalus. Nempe *trua* vasis est genus, vox Pomponii & Titinnii, cujus *trulla* diminutivum. *Glossæ, trua vas, truo vero ὀνοκρόταλον*, sup. sonat. Ita legendum p. 275. l. 5. Vide Κήλας & בוס.

Tuci Isidoro sunt cuculi. Videtur esse Hispanica vox vetus p. 179. l. 68.

Vanescere semen in siccitate, & imbre putrescere dicit Plinius. Sed utrumque significat Hebr. עבש, vel עפש & Gr. πύθεσθαι p. 472. l. 24.

Velia, vesper, vestis, Vesta, vomo facta ex Græc. Ἔλεια, ἕσπερος, ἐσθής. Ἑστία, ἐμῶ, præfixo *Digamma* Æolico. Ita etiam *vermis* ex ἕλμινς, & λ mutato in *r* p. 619. l. 46.

Vermis nec à vertendo, nec à verrendo, nec à vere dicitur. Sed à Græco ἕλμινς. Et ἕλμινς lumbricus, quasi εἵλμινς, ἀπὸ τοῦ εἵλεσθαι, quia varie torquetur & convolvitur p. 619. l. 42.

Vespa, vide *Crabro.*

Vipera quasi *vipara*, aut *vivipara* p. 364. l. 26.

Vipio, id est, grus minor Balearibus in honore mensarum p. 79. l. 31.

Uniones, μαργαρῖται μεγάλοι, καὶ μονόκοκκοι. Ita Glossæ optimæ. Nempe Latine unicum dicitur quicquid in suo genere est eximium, quod ex Afranio, Catullo, Propertio, Festo probatur. Hinc in Jugurthino bello unionum nomen impositum maxime grandibus margaritis prodit Ælius Stilo p. 679. l. 56.

Volvox, vide *Involvolus.*

Vrogallus Germanis Orhan / galli sylvestris genus vulgari duplo majoris. Albertus appellat urogallum. Elias נגר מורא *gallum montanum* Germanice vocari ait אוירהאן *awerhan.* Gesnerus putat esse Plinii *teraonem.* Ab uris sic dici volunt, quasi magnitudine tantum superet vulgares gallos, quantum uri vulgares boves p. 345. l. 20.

Urruncum infima spicæ pars, ut *frit* summa p. 590. l. 30.

INDEX RERUM,

Quæ in secunda parte hujus Operis explicantur.

Aaron quomodo percusserit omnes aquas Ægypti p. 660. l. 8.

Ababilo, ignotæ aves, quæ lapidibus in igne gehennæ coctis eos impetiverunt, qui cum Abasenorum rege Abraheth Meccham obsessuri venerant p. 850. l. 18.

Abantes in Eubœa unde dicti p. 135. l. 6.

Ab Abasenis, seu Abyssinis populis dicta lo-lusta حبشان *habasan* p. 463. l. 47.

Abraheth Rex Abasenorum quando vixerit, & quid fecerit p. 61. l. 60.

Acanthii folia araneosâ lanugine obducta p. 607. l. 22.

Acari, seu *cirones* p. 578. l. 47.

Accipiter נץ *nets* Hebraice dictus à volatu, quo maxime præstat, quod Homerus & alii Poëtæ docent p. 260. l. 19.

De accipitris celeritate historia insignis p. 266. l. 69. & 74.

Accipiter, ut aquila, Solem inconniventibus oculis intuetur, nec inde quicquam offenditur p. 270. l. 33.

An accipiter per prudentiam tuam יאבר *plumescet* Job. 39. 29. id est, πτεροφυήσει ut Jerem. 51. 11. הברו de sagittis, quas Poëtæ πτεροέντας & pennigeras vocant p. 269. l. 25. Aliis יאבר *volabit* non absurde, quia migratoria est avis & sub hyemem volat ad Austrum ibid. l. 73. In Græco quædam addita, & quorsum p. 270. l. 20.

Accipiter in plumarum defluvio cur alas ad Austrum expandat p. 269. l. 60.

Accipiter cur dicatur ἱέραξ & sacer ales p. 267. l. 30.

Accipiter Arabice sacer dictus à visus acumine p. 267. l. 50.

Accipitrem occidisse in Ægypto lethale crimen p. 267. l. 46.

Accipiter ventorum & ignis symbolum, & Soli consecratus p. 267. l. 10.

Accipitris nomine in Jobo R. Selomo Angelum intelligit Australi vento præfectum p. 270. l. 41.

Accipitrum species p. 68. l. 67.

In accipitrum speciebus Arabes صقر *sacrum* nominant, qui in tres species subdividitur. Harum prima *sacer* proprie dictus, secunda كونج *chauneg*, tertia جاجو *juju* à suo clamore vocatus, qui Arabice est جاجا *jaja*. Avis parva, brevis caudæ, pernicitate & audaciâ insignis, ad alaudarum venationem adhiberi solita, Germanis Smirle / Gallis *émerillon*, cujus perspicaciam Arabes summe prædicant. Heb. איה *aja* Levit. 11. 14. & Job. 28. 7. ubi de ejus oculo. Græce ut putant αἰζάλων p. 192. l. 63.

Accipitris species الباشق *albasak*, Alkazuinio avis pulcherrima, minima rapacium, quæ venatur passeres, id est, nisus, seu sparverius p. 281. l. 60. Sed eadem in Damire attagenes, columbas & turtures venatur. Et, si avem aggreditur se fortiorem, eam non dimittit, donec alterutra pereat. Probantur imprimis staturâ parvæ, pondere graves, longæ cruribus, femore breves p. 282. l. 46.

Accipitris species שרנקא *sarneka* Chald. سرنوق *sarnuk* Arab. Hujus descriptio p. 354. l. 10.

Accipitris triorchis, seu buteonis descriptio p. 266. l. 59.

Accipitrem cur Chrysostomus inutilem judicet, Demetrius utilissimum p. 270. l. 55. & 61.

De arte per accipitres aucupandi multa Firmicus, qui sub Constantino vixit p. 271. l. 35. Prosper quoque, & Sidonius, & Concilia Galliæ ibid. l. 71. &c. Artis rudimenta in Ctesia, Aristotele, Antigono, Plinio, Martiale, Oppiano & Apuleio ibid. l. 1. &c.

Accipiter piscis p. 271. l. 34.

Ἄχηρος locustæ species in Creta p. 450. l. 44.

Acrabatan in Æthiopia, Æliano *Arrhatan* p. 642. l. 34. Lacus, cujus accolæ à scorpionibus pulsi ibid. l. 31.

Ægithus, aliis salus, avicula p. 90. l. 25.

Ægyptios cur Deus modo immediate, modo per servos suos percusserit p. 577. l. 14.

In Ægyptiorum perniciem cur Deus bestiolis sit usus p. 579. l. 1.

Ægyptiorum abominationem sacrificare quid sit p. 559. l. 45. & p. 561. l. 5. Boves, oves & hirci in Ægypto culti ibid. l. 48. & quam superstitiose p. 560. l. 1. 39.

Magi Ægyptii tribus quasi gradibus dejecti p. 581. l. 70.

Æreus, id est, fortis p. 759. l. 7.

Æris multæ species, quibus aurum est admixtum, aut quæ auro colore, vel pretio sunt similes p. 877. l. 68.

Æs Corinthium ex auro, argento, & ære p. 879. l. 45. Hujus tres species ibid. l. 47. Usus longe antiquior Corinthi excidio ibid. l. 54.

Æs Persicum, vel Indicum solo odore ab auro dignosci, ex quo Darii *Batiacæ* p. 877. l. 73. De quo, ut videtur, mentio Esdr. 8. 7. Et ex eodem vasa templi juxta Josephum p. 878. l. 21. & 41.

Æs coronarium dictum, quia speciem auri in histrionum coronis præbet, Græce χολόβαφον, quia taurorum felle tinctum p. 878. l. 47.

Æs Mossynæcum orichalcum album p. 883. l. 14.

Æs pyropum, vide in P.

Æs in Cypro, montibus Chryseis, Carmelo, Fenno p. 886. l. 3.

Æsalo semper apparet p. 270. l. 9.

Æstas & messis in Scriptura synonyma p. 593. l. 44. sed æstas ibi pro vere ibid. l. 56.

Æthiopicæ voces ex Hebræo inversæ p. 137. l. 42.

Agathodæmones p. 429. l. 49.

Aja איה accipitris species, de quo in *Accipiter.*

Ajin Hebræum Arabes in *Gain* mutant p. 584. l. 58.

Ἀκανθὶς & ἀκανθυλλὶς, Gallis *serin*, tanquam ad Sirenum cantu, Hesychius & Arabes ad passeres referunt p. 147. l. 62.

Ἀκέραιος simplex, non excornis, ut quidam volunt p. 20. l. 64.

Ἀκρὶς, vide *Locusta.*

Alauda, vide *Cuculus.*

Alborak, Mahumetis jumentum, quo Meccha Hierosolymam vectus est noctis unius parte decimâ, unde in cœlum usque evectus, Meccham rediit, post multa cum Deo & prioribus Prophetis habita colloquia p. 848. l. 34.

Albukir, aves albæ, quæ circa Antinoum in Thebaide quotannis congregari dicuntur, & totâ die certo foramini caput inserere atque eximere, donec una aut altera capta maneat. In quo si duæ hæreant, annus est summe fertilis, si una, mediocris, si nulla, prorsus sterilis p. 850. l. 66.

Alcyon, vide *Halcyon.*

Algessasa, jumentum Antichristi in Rubri Maris insula latens p. 848. l. 4.

Alharits Muaviæ filius, aucupii per sacros primus autor p. 268. l. 63.

Alkawand, id est, *Alcyon*, ubi quædam petita ex historia ciconiæ p. 861. l. 18. Item *alkawand* olei genus p. 862. l. 28.

Altellus Romulus cur dictus p. 876. l. 63.

Alvus elephanti mollior, hippopotami non item p. 757. l. 18.

Ambarum (Lat. succinum) alii dicunt esse bovis aquatici, seu phocæ stercus p. 864. l. 60. Alii ejici volunt à pisce عنبر *anbar*, balænæ specie Mauritanis & Æthiopibus p. 865. l. 40. Alii ex pisciculo haberi. Avicennæ locus insignis ab Interprete omissus, de ambaro ex mari Germanico, seu Balthico p. 866. l. 61. De eodem loca Veterum p. 867. l. 8.

Ambubajæ unde dictæ p. 633. l. 66.

Anca عنقا, vel *Anca megareb*, seu occidentis, Arabibus avis fabulosa tantæ molis, ut elephantes rapiat quomodo milvus murem, quæ cum aliquando sponsam cum monilibus suis rapuisset, eam Handala illorum temporum Propheta relegavit in insulam hominibus inaccessam p. 852. l. 21. Itaque Saadiam Aben Ezra merito videbitur arguere, quod Levit. 11. 13. hanc avem ponat in censu avium à Mose prohibitarum, *cum non conveniat*, inquit, *ut Deus prohibeat usum rei, quæ nusquam fuit.* Sed vox est æquivoca: Nam inter veras aquilæ species una est, quæ, quia reliquis major est, vocatur *anka megareb* p. 812. l. 42.

Angari cum gruibus celeritate cursus certabant p. 80. l. 15.

Animalium paria quinque à Talmudicis observata, in quibus debilius fortiori metum incutit p. 791. l. 63.

Ἀνόπαια in Homero avis aquilini generis, ossifragæ similis, forte Hebr. אנפה *anapha* p. 337. l. 66.

Ἀνθρήνη Græce crabro. Origo vocis p. 543. l. 63.

Anubis canino nomine & capite p. 62. l. 71.

Apis bos ab Ægyptiis cultus alludit ad Hebr. אביר *abir* p. 62. l. 73.

Apis Hebr. דבורה *debora* dicta à mirabili ductu & ordine p. 502. l. 52.

Apis ubique clara & amabilis p. 515. l. 39.

Apis ἐργάτις dicta p. 513. l. 38.

Apis ἐργασία cur dicta σεμνὴ: in eam vocem conjecturæ p. 513. l. 50.

Apis cum formica passim jungitur p. 512. l. 20.

Apis imitanda sæpe præponitur p. 512. l. 71. Hinc mulier frugi ex ape nata fingitur, & cum ape sæpe confertur [illegible] 13. l. 14. Et illustribus fœminis impo[illegible] [illegible]eboræ & Melissæ nomen ibid. l. 28.

Apis

Apis labores, id est, mel, ad sanitatem & longævitatem conferre p. 514. l. 16. Exemplo sint Pythagoras, Glaucus, Democritus, Pollio Romulus ibid. l. 60.

Apis parva in volucribus, & principium dulcedinum fructus ejus, id est, summe dulcis Sirach. 11. 3. Vera mens illius loci, quem alio detorsit Epiphanius p. 516. l. 20. 35.

De ape locus insignis Prov. 6. 8. in Græco textu, qui in Hebræo non reperitur. Sed ex Græcis exscripserunt Arabs Interpres, Castalio & multi Patres p. 511. l. 39. Is multis explicatur ibid.

Apes audire quidam negant. Tamen ad Es. 7. 18. apes sibilo vocari ait Cyrillus, ut alii tinnitu æris & collisis testis terreri p. 506. l. 20. Aristoteles hic ambiguus p. 507. l. 13.

Apes in bello hosti objectæ p. 510. l. 4.

Circumdederunt me ut apes κηρίον *favum.* Ita Græci Psalm. 118. 12. sed voce κηρίον perperam additâ p. 511. l. 11. & 25.

Examen apum & mel Jud. 14. 18. id est, examen apum mellificarum, ἓν διὰ δυοῖν p. 511. l. 7.

Apes fumo irritari legitur Deut. 1. 44. in Syro, Chaldæo (à nobis emendato) & Arabe manuscripto p. 507. l. 43. Id Græce βλίζαι & ὁπαύειν, & Arab. جلا giala

Vas, quo fumigantur, Hebr. מדף *maddaph* p. 508. l. 29. Ex apum fumigatione ductæ similitudines, ut à Mose, sic à Poëtis ibid. l. 50.

Apibus merito conferri hostes infensissimos Ps. 118. 12. & Es. 7. 18. quia apes sunt fortissimæ, nec animalia vastissima infestis aculeis aggredi timent p. 507. l. 39.

Apes ab Herodoto è Scythia perperam excludi, ut animal δύσριγον p. 504. l. 66.

Apibus adulteri à Judæis nudi expositi p. 510. l. 33.

Apum multitudinem loca quædam inaccessa reddidisse p. 504. l. 6. & 510. l. 30. Ut loca trans Istrum p. 541. l. 20.

Apes Lucullo adversæ, & Rhauciis Cretæ populis p. 541. l. 21. 29.

Apes non solum ex apibus, sed & ex bove nasci p. 502. l. 65. Quomodo id fiat ibid. l. 71.

Apes quomodo opus suum conficiant, ignotum p. 513. l. 55. Quod ut sciret Aristoteles, fecit alveare vitreum p. 514. l. 1.

Apes quomodo à Samsone repertæ in leonis cadavere, cum inde non nascantur, & à carne abstineant, & graves odores fugiant, & apes in alveari mortuas superstites efferant, ne tetrum odorem exhalent p. 503. l. 70. Resp. 1. Apes ibi repertæ, non natæ. Refelluntur qui credunt apes quasdam esse λεοντογενεῖς, & leoninâ ferociâ. 2. Cadaver leonis, in quo apes, fuit σκελετόν. Mel enim post annum ibi repertum. Sic apes mellificæ in Onesili capite, & in Hippocratis sepulchro, & in aliis Veronæ p. 505. l. 26.

In apibus sapientia p. 515. l. 54. Pars etiam divinæ mentis p. 516. l. 18.

Aquaticis fœno pasci rarum est p. 756. l. 40.

Aquatilia in montibus pasci quam paradoxum p. 762. l. 68.

Aquila ἀετὸς Græce ex Hebr. עיט *ajit* p. 165. l. 5. Aliis ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, quod eodem redit p. 170. l. 40.

Aquila Hebr. נשר *neser*. Falsæ vocis origines rejiciuntur. Vera aperitur p. 164. l. 57. & 65.

Ab aquila nomen est Aquiloni p. 170. l. 39.

Aquila magnis alis, quas in volatu maxime extendit. Poëtis τανύπτερος p. 164. l. 73. In Homero alas habet januæ pares p. 170. l. 12. Alibi ad septem ulnas ibid. l. 19.

Aquilam pro Rege avium habent Græci p. 161. l. 14. Romani p. 163. l. 9. Ægyptii ibid. l. 21. Arabes ibid. l. 25. Patres ibid. l. 34.

Aquilæ alæ cur Ecclesiæ dentur Apoc. 12. 14. p. 183. l. 56.

Aquilæ alæ tribuuntur recessuris in loca remotissima Apoc. 12. 14. & Psal. 139. 9. In Syro, Arabe & Æthiope p. 171. l. 45. Sed aliter in Hebræo ibid. l. 57.

Aquilæ alas assumunt fluxæ opes Prov. 23. 5. Idem in Luciano p. 171. l. 60.

Aquila draconem solo alarum fragore fugat p. 170. l. 30.

Aquilæ impetus ὅρμημα, Poëtis οἶμα p. 170. l. 56.

Aquilæ volatus constans, & in loca remotissima p. 171. l. 25.

Aquila quo sensu in cœlum volare dicatur, & nidum habere inter stellas p. 172. l. 54.

Aquila quam ὑψιπέτης p. 172. l. 6. Proinde in sinu Jovis esse credita & fulminis administra ibid. l. 31. Et ad ignem elementarem efferri, & ad radios Solis exuri l. 32. Et è rogo in cœlum ferre animas Cæsarum ibid. l. 34.

Aquilâ velocior, id est, velocissimus p. 170. l. 67.

Aquila in prædam ruit instar fulminis p. 170. l. 26. Nulla avis volat vehementius ibid. l. 29.

In aquilæ rostro quid singulare p. 165. l. 1.

Aquila cur Homero ἀγκυλοχείλης p. 165. l. 20.

Aquila Senioribus Ezech. 17. 3. 7. *plena unguibus*, & *multa unguibus* p. 165. l. 35. Quod sequuntur Syrus & Arabs ibid. l. 40. Tamen Hebr. *plena & multa plumis* ibid. l. 49. Quod opponitur glabræ, seu calvæ, de qua Micheas ibid. l. 56.

Aquilæ leonini ungues, qui rostri formam imitantur p. 165. l. 8.

Aquilarum est clangere, milvorum jugere, vel lipire, accipitrum pipare, ut crocitare corvorum p. 193. l. 18.

Aquila in præruptis petris nidificat p. 173. l. 5. & 22. quia nidus ibi tutior, ibid. l. 49. Et ut inde cuncta dispiciat ibid. l. 47.

Aquilarum pili Dan. 4. 30. in Theodotione male *leonum* p. 166. l. 37. Fons erroris ibid. l. 41. Pilos avibus recte tribui ibid. l. 50. Pamelius notatus ibid. l. 69. Accipiter quomodo plumescat Job. 39. 29. p. 167. l. 16. Hebræorum & Arabum de aquilæ renovatione fabulæ, quibus nonnulli Veterum assentiuntur ibid. l. 22.

Aquila nullum animal perspicacius p. 174. l. 18. Ab acumine visus dicta ibid. l. 52. Solem intuetur oculis inconniventibus ibid. l. 54.

Aquilæ multæ species à colore dictæ p. 169. l. 5. De aquila asteria Ezech. 17. 3. ibid. l. 10. Syrum Apoc. 8. 13. caudam sanguineam aquilæ tribuere joculari errore ibid. l. 20.

Aquila, cum pennas deponit, μαδίζεσθαι & πτερορρυῆσαι dicitur, & Græcis hodie μυτεύειν, Gallis *muer* p. 165. l. 58. Arabice كريزة *curiza* ibid. 66. Calvitium avium ibid. l. 73.

Aquila renovari dicitur Psal. 103. 5. cum pennæ renascuntur Es. 40. 31. ubi notatur Syri error p. 166. l. 14. & l. 33

Aquilæ cum trochilo certamen p. 164. l. 50.

Aquila oculis maxime inhiat p. 176. l. 22.

Aquila nunquam bibit p. 174. l. 68.

Aquila an vescatur cadaveribus p. 175. l. 36.

Aquilæ affectum erga pullos tenerrimum tribuit Moses p. 176. l. 64. At Philosophus aquilam ait pullos è nido ante tempus ejicere, quos ossifraga suscipit p. 180. l. 65. Sed contrarium est in Æliano, Oppiano & Hieronymo p. 181. l. 8. Et ipsa pæne verba Mosis Suidas habet ex Philostrato ibid. l. 32. Idem in Alberto de siture ibid. l. 43. Aquila pullorum unum ejicit, quia non potest alere, aut tanquam alienum ib. l. 50. & 69.

Aquila quomodo pullos alis, aut humeris gestet p. 179. l. 13. Fabulæ de regulo, Tilgamo & Aristomene aquilæ alis exceptis ibid. l. 23. R. Selomonis ea de re commentum ibid. l. 47.

Aquilæ nidus, id est, pulli p. 176. l. 68.

Aquilæ pulli in nido fere singuli p. 178. l. 36. Tamen quandoque plures, adeoque septem reperti ibid. l. 50. 57. &c.

Aquilæ pullus גוזל *gozal*, dicitur καταχρηστικῶς p. 178. l. 28.

Aquilæ pulli in Jobo sorbent sanguinem p. 174. l. 57. Aliter Aquila & Seniores ibid. l. 61.

Aquilæ pulli, dum cibantur, alas agitant p. 178. l. 13.

Aquila quomodo pullos excitet, & iis incubet ex R. Selomone p. 177. l. 14. Melius Hieronymus ibid. l. 29.

Deus aquilæ quomodo similis p. 182. l. 33. An quia è duobus pullis, id est, Jacobo & Esavo, unum aluit, alterum abjecit ibid. l. 69. Potius, quia ut aquila Israëlitas verbo excitavit, super eos Spiritu suo se motitavit, providentiæ alas expandit, eosdem alis gestavit & brachiis p. 183. l. 8.

Cum aquila in Lege, & cum gallina in Euangelio cur se conferat Deus p. 183. l. 40.

Aquilarum alis Deus Israëlitas sustulisse dicitur tribus de causis p. 182. l. 53. De eo fabulæ Judaicæ ibid. l. 62.

Aquilis Angeli similes Ezech. 1. & 10. Item Apoc. 4. 7. in nonnullis exemplaribus p. 183. l. 61.

Aquilæ, Babylonis & Ægypti reges p. 184. l. 36. Sed ille major aquila, & variis pennis p. 185. l. 1. An quia aquilam habuerunt pro signo militari p. 184. l. 48. Ut non solum Romani, sed & Græci, si fides Senecæ p. 185. l. 4.

Aquilis sæpe collati Chaldæi & Assyrii p. 185. l. 10.

Ut aquilæ, ita fideles, quomodo ad cadaver congregentur p. 184. l. 4.

Aquila anataria quomodo frangat testudines è sublimi jaciendo, quæ sors Æschylum interemit p. 180. l. 45.

Aquilas, de quibus Christus Luc. 17. 37. Theophylactus haberi vult pro vulturibus. Et Tzetzes negat aquilas ullo modo cadavera attingere, uterque perperam p. 176. l. 2.

Aquilæ species زمج *zummag*, barbaris *zumach*, vel *zimiech*, Græcis recentioribus φιλάδελφος, Persis *du bradran* (id est, duo fratres) quia, cum aquilæ reliquæ solitariæ sint, hæc consorte delectatur p. 336. l. 13. Idem de falconibus ibid. l. 33. τοῦ *zummag* descriptio ex Arabibus ibid. l. 38. Huic similis *zummag aquaticus*, id est, catarrhactes p. 337. l. 15. Nomen ab ira factum, ut Hebræi אנפה, unde conjectura non levis eamdem esse avem p. 616. l. 36.

In Arabia privatæ domus gemmas habent parietibus agglutinatas p. 716. l. 38. In quibus *cholam* smaragdi genus ibid. l. 45. Arabicæ urbis lateres ex auro fusi ibid. l. 54.

Araneæ nomen Hebræum unde deductum p. 603. l. 58.

Araneæ falsa nomina, Hebræa duo, & Chaldæum

dæum unum, quæ aliud significant p. 604. l. 30. 44. 69.

Araneæ Chaldæum nomen æquivocum, quo etiam significatur herbæ spinosæ & edulis genus, nempe syllibum p. 605. l. 71.

Araneæ Chaldæum & Arabicum nomen ex Hebræo deductum p. 603. l. 3. Hebræum unde factum ibid. l. 9.

Araneæ Arabica tria nomina, aut his similia, in Sacro Textu olim lecta p. 605. l. 9. 16. 33. 42.

Ἀράχνη unde dicta p. 608. l. 48.

Aranea an ab ἀράχνη, ut lana à λάχνη p. 608. l. 60.

Aranea texit retia muscis & culicibus venandis p. 603. l. 67

Araneæ domus Job. 8. 14. id est, ipsa tela, quia ibi degit & parit. Phrasis in Oriente frequens p. 610. l. 20.

De aranea fabula in Chald. Paraphrasi Ps. 57. 3. Cui similis in vita Fœlicis Nolani Episcopi p. 611. l. 21. &c.

Ut araneæ opera, sic impiorum molimina fluxa & evanida, Es. 59. 5. 6. p. 608. l. 70. Quod ad Hæreticos referunt nonnulli Patrum ibid. l. 73. Alii ad Astrologos p. 609. l. 31. ut ad Sophistas Aristo Chius ibid. l. 45. Melius ad peccatores in genere ibid. l. 50.

Aranearum telæ Es. 59. 5. קורי vocantur pro חורי *Koph* & *Cheth* permutatis p. 607. l. 32. שבבים Os. 8. 6. non idem sunt, ut Hebræus quidam Hieronymo persuasit, sed fragmenta p. 608. l. 3. Eædem telæ quomodo vocentur à Talmudicis p. 608. l. 24.

De telis aranearum quæ deciderunt, cum Monothelitas damnavit sexta Synodus, & quomodo id acceptum p. 609. l. 25.

Extra arcam Noæ nulla quies p. 33. l. 54.

Arcesilæ ἀκαταληψία p. 11. l. 2.

Ardeam conchas jam absorptas revomere scribunt Plutarchus & Ælianus, quod alii de pelecano. Sed pelecanus ab ardeis nonnisi rostro differt. Itaque iis accensetur p. 295. l. 20. Et Hebræum קאת *kaath* videtur esse nomen ardeæ commune cum pelecano. Itaque τῷ *kaath* se confert David ratione gemitus sui Ps. 102. 7. Ardeæ enim est clara vox. Et ejus species butaurus edit mugitus tam horribiles ut onocrotalo vix cedat. Itaque hæ duæ aves in eodem versu recte junguntur ibid. l. 60.

Ardeam iracundam describit Ælianus. Proinde avis אנפה *anapha* (cui nomen ab ira factum) plerisque recentiorum est ardea. Sed ardeæ vana & sine viribus ira nihil habet conferendum cum ira rapacium avium p. 339. l. 62.

Sicut arena multiplicabo dies, Jobi votum cap 29. 18. Cui simile Sibyllæ Cumææ votum, quæ *pulveris hausti ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis, tot sibi natales contingere vana rogavit* p. 819. l. 73.

Argaman ארגמן, vel ארגון *argavan* rubra purpura, ex ejus conchæ sanie facta, quæ proprie purpura dicitur p. 736. l. 62. Græci & Hieronymus semper purpuram reddunt ib. l. 65. Hebræi rubram esse dicunt & *carmesinam*, id est, coccineam, & laccæ concolorem ibid. l. 66.

Argentum unde dictum p. 9. l. 18

Argiavan ارجوان arbor Persica. Ejus descriptio p. 741. l. 12. An ab ea purpura Syrum & Arabicum nomen traxerit p. 742. l. 1.

Argolæ serpentes ex Argo allati ad oppugnandas aspides p. 449. l. 16.

Aria & Margiana vicinæ provinciæ optimo vino fertiles. Vites ibi miræ crassitudinis, uvæ bicubitales p. 703. l. 11.

Aristodemus male pro Aristomacho p. 515. l. 44.

Armorum tria genera ex Arabismo nove explicata p. 785. l. 5.

Arrhatan, vide *Acrabatan*.

Artemisiam Ægypti cur vocent *cor Bubastis* p. 63. l. 36.

Ascendit rana, Exod. 8. 6. id est, ascenderunt ranæ. Numeri Enallage Hebræis familiaris p. 660. l. 18. Magistri temen sibi fingunt unam præcise ranam ad Aaronis nutum ex aquis prodiisse, quæ reliquas aut pepererit, aut sibilo suo evocaverit p. 660 l. 32. 36. 39. 65.

Ascensus *Acrabim* p. 641. l. 41. Acrabatene duplex ibid. l. 43. Acrabene prope Nisibim, Ptolemæo male Acabene ibid. l. 51.

Askar, monstrum horrendum, informe, ingens, quod in extrema die fideles ab infidelibus inscriptis notis secernet p. 848. l. 14.

Asida, vel חסידה *chasida*, quæ sit avis, non satis constat. Cum alii ardeam reddant, alii fulicam, alii ciconiam, alii cygnum, alii milvum, alii vulturem album, alii hirundinem, accipitrem, noctuam, gruem, picam, otum, upupam, Indicam avem, struthionem &c. p. 321. l. 56. Vide *Ciconia*.

Asilus, Latina vox in Virgilio pro œstro, jam usurpari desierat ævo Senecæ p. 546. l. 21. Vide Οἶστρος in Græcis.

Ἀσίρακος locustæ genus circa Leptin Africæ, quomodo in Talmude p. 450. l. 21.

Asmodæus princeps dæmonum juxta plerosque Hebræos p. 501. l. 34.

Aspis surda non dicitur, quod natura sit talis p. 385. l. 34. &c. At quod ad cantum aures vere obturet, ut volunt Veteres ib. l. 61. Sed quia cantu non magis afficitur, quam si surda esset, aut aures haberet obstructas p. 391. l. 7. 13. &c.

Aspidem, à qua morsa est Cleopatra, Hebræi אפעה *ephe* vocant. Syrus quoque Interpres, & Eutychius Alexandrinus hæc duo promiscue sumunt p. 358. l. 1. & 359. l. 40. Aliis אפעה *ephe* est *regulus*, aliis *draco*, aliis *volucer anguis* &c. p. 359. l. 53. Nugæ Talmudicorum de *ephe* p. 360. l. 10.

Aspidis venenum crudele & insanabile p. 381. l. 7. Et omnium acutissimum ibid. l. 13. Et statim perimit, nisi morsa pars amputetur ibid. l. 20. Nec ultra quartam horam vivit ab ea morsus ibid. l. 41.

Aspidis naturæ maxime convenit Hebræum nomen עכשוב *acsub* à retorquendo, vel contorquendo factum, quia aspis in contrarium serpit, & se-ipsam in orbem contorquens pugnat, Argolici clypei formam spiris suis exprimens, qui proinde ἀσπὶς dicitur. Et convolutæ aspidis circuli Græc. ὄιμοι p. 380. l. 1. &c.

Super aspidis foramen etiam pueros lusisse, ut Esaias prædixerat p. 382. l. 7. &c.

Aspides in Ægypto serpentum longe maximæ & πενταπήχεις, quæ draconum est magnitudo p. 381. l. 38. 67. Inde פתן *pethen* non solum aspidem, sed & draconem sonat, quomodo sumunt Græci & Syri Interpretes p. 383. l. 10. Itaque פתן *pethen* & תנין *thannin*; id est, draco, sunt synonyma Ps. 91, 13 & Deut. 32. 33. ubi Jonathan habet פיתוניא *pithunja*, seu *Pythones* ibid. l. 18.

Aspides non posse incantari docet Ælianus p. 391. l. 56.

Aspides pictæ in Regum Ægypti diademate invictum imperii robur significabant p. 381. l. 38.

Assarium idem quod as p. 157. l. 55. Quaternos nostræ monetæ denarios valuit ibid. l. 71. Hispanicæ tres *maravedis* p. 158. l. 2 Maimonidi pondus assarii quatuor granorum est ibid. l. 16. Arabi *follis* ibid. l. 19.

Quæ asse veneunt, vilia habentur p. 158. l. 30.

Astaboras Nili ramus à Veteribus creditus p. 77. l. 1. ubi oriatur ibid. l. 2.

Astur palumbarius, de quo Firmicus p. 269. l. 1.

Atarnitæ, vide *Rhizophagi*.

Atergatis, vide *Artaga*.

Attacus, vide *Locustæ*.

Attagen in cibis per Legem concessis p. 348. l. 4.

Attelabus, vide *Locustæ*. Unde dicatur p. 448. l. 58.

Avis, quæ propriam umbram rapit, varia nomina p. 11. l. 68. Eam non esse graculum, sed passeris genus p. 12. l. 68. Quomodo Arabice vocetur p. 177. l. 62.

Avis Indica, palumbi species, cui cum venenum admovetur, lachrymæ oboriuntur, & in lapidem obdurescunt, cujus contriti pulvis sanat vulnera p. 851. l. 63.

Aves aquaticæ etiam in desertis degunt, quia non omne desertum est inaquosum p. 296. l. 70.

Aves immundas recenset Maimonides. Sed earum nomina interpretari ne conatus quidem est. Tantum ad traditionem amandat, quæ nusquam extat, aut ad peritos aucupes quales hac in parte nulli p. 354. l. 40.

Aves immundas in Lege prohiberi propter causas mysticas p. 355. l. 43. Ea de re multa ex Patribus ibid. l. 55.

Aves rapaces omnes immundæ. In aliis tria signa requiri, aut saltem horum unum, ut pro mundis habeantur p. 355. l. 22.

Aves, quarum una cæsa, altera emissa purgatur leprosus, Levit. 14. Sunt aves quævis mundæ, non speciatim passeres p. 150. l. 63. In illo ritu multa mysteria p. 151. l. 17.

Aves pueris & puellis queis cum lusitent p. 772. l. 35.

Aves multæ à locis dictæ, ut Phasiani, Afræ gallinæ & Numidicæ, Seleucides, Garamantides. In his Περσικὸς ὄρνις καὶ Μηδικὸς p. 136. l. 51. 67.

Aves etiam maximas voce צפור *tsippor* significari, non solos passeres, aut aves minutiores, ut putant Mercerus, Schindlerus, alii p. 145. l. 38. Tamen etiam passerem quandoque dici צפור *tsippor* p. 146. l. 27. Στρυθὸς & passer voces pariter ambiguæ p. 149. l. 58. 70.

Aurichalcum q. d. metallum ex auro & ære conflatum p. 880. l. 41. Quin aurichalcum idem est quod orichalcum, id est, montanum æs p. 881. l. 6. Cur ita dicatur ibid. l. 7. Aurichalcum nonnullis æs vulgare ibid. l. 54. At orichalcum olim magni fuit pretii p. 882. l. 6. Et inter præcipuos ornatus p. 882. l. 16. Dubitant quidam an vere fuerit unquam ibid. l. 50. Plato, Aristoteles, Plinius, Pollux extare negant ibid. l. 51. De eo Plinii locus emendatus ibid. l. 64.

Auroram super montes spargi, Joëlis phrasis, Poëtis quoque familiaris p. 473. l. 51. Cum Aurora sic sparsa futura mala cur conferantur ibid. l. 43.

Aurum unde Græce χρυσὸς p. 9. l. 62.

Auri nomen Æthiopicum p. 9. l. 69.

Aurum cur pallidum p. 9. l. 68.

Aurum olim apud Casandres metallorum vilissimum p. 706. l. 68.

B. M. & P. literæ permutabiles p. 588. l. 5.

Babylone Beli regia auro tecta & strata p. 716. l. 32.

Bacchus hirci formam sumpsisse cur fingatur p. 63. l. 26.

Baharain, vel *Bahren*, insula in mari Persico, magni nominis propter unionum copiam p. 677. l. 11. ubi sita p. 675. l. 15.

Baharain, id est, διθάλασσος, seu bimaris unde appelletur insula margaritifera p. 678. l. 1. 11.

Balaam quomodo gallo similis p. 119. l. 8.

Balæna facile ad omnes ictus penetrabilis, crocodilus non item p. 773. l. 19.

Balsami arbor viti similis p. 724. l. 15.

Barbariæ nomen pro Numidia, vel pro ea parte Africæ, quæ Mediterraneo mari objacet, ab Arabibus non est inditum, cum Justiniani ævo jam obtinuerit p. 129. l. 39.

Barbariæ Æthiopicæ, mari Arabico, Adulico & Avaliti, & Barbarico sinui prætentæ meminerunt Ptolemæus & Marcianus p. 129. l. 64. Alii Barbaris Troglodytas accensent, & Arabici maris accolas, circa Berenicen, Orinen, Diodori insulam, Ptolomaida Theron & Avalite emporium. Ita Arrianus in Periplo & Stephanus ibid. l. 69. Ibid. terra Barbara hodie & Barbora urbs & insula p. 130. l. 1. Hinc zingiber alii Veterum ex Barbaria, alii ex Troglodytica deferri dicunt. Et myrrha Troglodytica *Barbara* dicta, quod perperam accepit Plinius p. 130. l. 49.

Barbariæ nomine contineri totam oram maritimam Orientalis Æthiopiæ ab Ægypti finibus usque ad Rhaptam promontorium p. 130. l. 70. Id nomen illi obtigisse propter incultos mores & sermonem inconditum, qui verius vespertilionum stridor est ibid. l. 73. De hac Barbaria in veterum Hebræorum scriptis multa mentio p. 131. l. 36. Neque aliam intelligunt qui ברברים *barburim* dici volunt aves ex Barbaria advectas. Citantur enim hujus sententiæ autores in libro *Vajekra Rabba* scripto circa annum Christi trecentesimum p. 131. l. 70. Et ab illis designari verisimile est insulam Troglodyticam, ubi meleagrides p. 132. l. 11.

Barbaricini, qui à Vandalis ex Africæ monte Aurasio in Sardiniam translati sunt p. 129. l. 57.

Barburim, saginati ברברים אבוסים in Solomonis mensa quid fuerint p. 127. l. 50. Variæ sententiæ ibid. & p. 128. l. 20. & p. 129. l. 11. 20. &c. Concluditur esse electas pecudes ad præsepe saginatas p. 134. l. 12. &c.

Basiliscus, seu regulus Chaldæis חורמן *burman* & Arabibus حرمان *harman* dictus quasi devastator p. 400. l. 70. Hebræum nomen צפע *tsepha*, vel צפעוני *tsephoni* videtur horrorem sibili exprimere, quo reliqua animalia vel fugat, vel interficit. A quo etiam ipse *sibilus* appellatur, si Isidoro credimus p. 400. l. 74. & 401. l. 40.

Basiliscus & حرمان *harman* idem sunt, nec quantitate differunt, ut putavit Avicenna, quia mensurarum nomina non intellexit p. 400. l. 20.

Basiliscum sibilo suo necare usque ad sagittæ jactum legitur in Arabico textu Avicennæ, quod interpres alio detorsit p. 400. l. 1. Sed vetustiores, ut Nicander, Archelaus, Lucanus, Plinius, Solinus, Ælianus, tantum scripserant basiliscum sibilo suo reliqua animalia fugare & terrere p. 401. l. 3.

Basiliscus flavi coloris est. In Ægypto, Lybya & Cyrenaica nascitur, duodecim non amplius digitorum magnitudine p. 400. l. 48. 56.

Basilisci volantis meminere Chaldæus & Syrus Proverb. 23. 32. sed pravâ lectione decepti. Cavendum igitur, ne alæ addantur monstro solâ reptitatione tam terribili p. 404. l. 11.

Basiliscum solo flatu adurere Horus, Ælianus, Plinius & Solinus tradunt p. 401. l. 50. Itaque in symbolis per basiliscum sycophantam designabant p. 402. l. 35. Et ad Hebræum basilisci nomen צפע *tsepha* alludit Arabicum verbum سفع *saphaa*, quod flatu adurere significat p. 401. l. 35. Arabes enim *Sin* & *Tsad* sæpe parmutant ibid. l. 69.

Basiliscus aves supervolantes halitu suo attrahere atque absorbere dicitur, & eo pertinere quod habet Hieronymus Es. 14. 29. *Semen ejus absorbens volucrem.* Sed ex prava lectione nata est prava versio p. 405. l. 36.

Basiliscus regis symbolum. Regium enim nomen habet. Et diademate insignis est. Et erecto capite serpit. Et sibilo reliquos serpentes fugat p. 406. l. 13.

Basiliscus Messiæ typus p. 406. l. 55.

Basiliscus Deorum capitibus insertus ut solus immortalis, quia in suo genere maxime vivax, vitæque & necis jus habere creditus, cum solo flatu perimat p. 406. l. 49.

Super cavernam basilisci puer manum mittet Es. 11. 8. Alii *super cubile*. Alii *super pupillam*. Sed prima versio ex Arabismo asseritur p. 404. l. 33.

E radice serpentis exibit basiliscus Es. 14. 29. id est, ex Oziæ genere Ezechias, qui Philistæos male multabit p. 404. l. 71.

Ova basilisci excluserunt Es. 59. 5. id est, crimina, quæ cogitatione concepta per opera excluduntur p. 406. l. 72. Per varias serpentum species sæpe idem in Scriptura significari. Ex urino aspidis ovo non excludi basiliscum, ut ex Esaia quidam colligunt p. 407. l. 16. 25.

Basilisci, in quos nulla est incantatio Jerem. 8. 17. Quidam hostes in genere, alii dæmones intelligunt: nos Assyrios p. 407. l. 49. Cur pro basiliscis quidam reddant σκόπους *speculatores* ibid. l. 53. De basilisco nugæ R. Selomonis ibid. l. 55.

Batiacæ unde dictæ. p. 878. l. 19.

Batus continebat tria sata p. 105. l. 53.

Βδέλλα, vide *Sanguisuga*.

Cur ברלח *bedolach* Veteres crystallum & bdellium reddant p. 674. l. 50. 61. vide *Havila*.

Bedolach neque bdellium, neque crystallum, neque gemmarum ullam esse p. 680. l. 10. 16. 23.

Bedolach esse margaritam Hebræorum, Arabum & recentiorum non paucis p. 678. l. 57. &c. De hac voce conjecturæ p. 679. l. 27.

Bedolach Hebræum, *pharid* Arabicum, & *unio* Latinum esse synonyma p. 679. l. 39.

Belzebub dictus Deus Accaronitarum 2 Reg. 1. 2. An quia sub muscæ imagine cultus, aut quasi muscarum Deus? Sic Græcis Deus Μυιάδης, Μυίαγρος, Ἀπόμυιος p. 499. l. 33. Fana & alia loca muscis inaccessa p. 300. l. 38. &c. Templum quoque Jerusalem, ut volunt ibid. l. 62. An etiam ædes ה Beelzebub, quod verum fuit illius idoli nomen, non διαζυγτικὸν, ut vult Scaliger p. 501. l. 4. *Beelzebul* pro *Beelzebub*, ut *Babelmandel* & *rabel* pro *Babelmandab* & *rebab* p. 501. l. 19. Dæmonum princeps Deus Accaron quasi Deus Acherontis, id est, Pluto, ac si *Accaron* & *Acheron* idem sint p. 501. l. 37.

Behema בהמה nomen commune aquaticis cum terrestribus p. 755. l. 58.

Behemoth & *Leviathan* Job. 40. & 41. alii elephantem & balænam, nos hippopotamum & crocodilum explicamus, qui in eos maxime quadrare Jobi descriptionem probatur p. 754. l. 55. &c.

Behemoth & *Leviathan*, id est, *hippopotamus* & *crocodilus*, conjunctim à Jobo describuntur, ut passim à Veteribus, quia multa habent communia p. 755. l. 16.

Behemoth in Jobo non est plurale, sed singulare Ægyptium p. 756. l. 7. Plura alia ejusdem formæ ibid. l. 8. &c.

Behemoth, quem feci tecum, Hebr. עמך, id est, juxta te, עם pro juxta sæpe sumitur p. 756. l. 21. Plura vide in *Elephante*.

Berberi cur vocetur concha margaritifera. p. 690. l. 40.

Beryllus crystallo quam similis p. 874. l. 3.

Besar, Jazidi filius, cur optaverit esse melanætus p. 173. l. 68.

Bessale, seu bessalis later, Græcis recentioribus βήσαλον, Plinio & Vitruvio later δίδωρος, quia mensuram habet bessis, id est, duos pedis trientes p. 614. l. 36.

Biblos, Rubri maris insula margaritifera, forte *bidlach* Barbaris p. 680. l. 2.

Biston, Thraciæ lacus, à quo grues Bistoniæ p. 70. l. 61.

Blatta purpura & purpuræ pars p. 616. l. 19. 42.

Blattæ & tineæ quid differant p. 615. l. 70.

Βλίττειν quid proprie p. 536. l. 58.

Bos aquaticus, qui è mari in terram descendit, ut fruges depascatur (id est phoca) Ambarum ejus stercus p. 864. l. 60.

Bos aquaticus raiæ genus, & salpa apud Veteres ibid. l. 64. Sed hic phoca significatur, quæ barbaris scriptoribus *azel* pro عجل *agel*, id est, vitulus p. 865. l. 4. *Gim* Arabum sæpe efferri per Z ibid. l. 27.

De bove & pisce terræ bajulis p. 856. l. 31.

Βέτυπος, vide Ἐμπίς.

Βρέττανα φοβερά, locustæ species in Creta p. 450. l. 45.

Brez בריז Chald. fluxus mellis è favo egredientis: Unde Βρησσαῖος Bacchus in Hesychio. Et *Briseus* cognominatus à mellis usu, eo quod ipse primus mel invenisse dicitur, & ex favis expressisse. Ita Cornutus in Persium. Et in Heraclide Βρίζαι nymphæ, quæ Aristæum docuerunt mellis conficiendi rationem p. 520. l. 67.

Βρῶσις in Matthæo non est *erosio*, sed *tinea* p. 615. l. 42.

Bruchus unde dicatur p. 447. l. 67.

Bruchus & attelabus à locusta quid differant apud Latinos Patres p. 447. l. 43. Sed Græci aliter explicant p. 447. l. 71. & 448. l. 29.

Brutorum prudentia & sapientia p. 256. l. 10.

Bubo Hebr. ינשוף *jansuph* dicitur à tenebris nomine facto. Ad Idumeæ desolationem pertinet quod in ea habitabit *jansuph* Es. 34. 11. id est, bubo, ominosa & inauspicata avis, quæque in desertis degit, & cum corvo jungitur p. 284. l. 46. Male Græce redditur *ibis*, quæ extra Ægyptum non vivit p. 281. l. 34.

Butaurus, ardeæ species horrendi mugitus, nempe asterias, vel stellaris, vide *Ardea*.

Buteo semper apparet p. 270. l. 8. Vide *Accipiter*.

Cabus non est extorum mensura, sed granorum p. 43. l. 40.

Cabus & *cadus* quid differant, & unde dicti p. 43. l. 60.

Cabus continebat quatuor logos p. 105. l. 54. Itaque cabi quarta pars 2 Reg. 6. 25. est logus, id est, mensura sex ovorum p. 38. l. 54.

Calamus aromaticus è longinqua terra venire legitur in Jeremia, id est, ex Arabia intima p. 686. l. 74. Non alibi fuisse quam in India Salmasius perperam asserit, cum Arabici calami sit multa mentio p. 587. l. 11. 23. Fuit etiam calamus aromaticus in Aulone prope Judæam, sed post Prophetarum tempora ibid. l. 4. & 15.

Callais lapis sapphiro similis p. 631. l. 6. & 9. Solino callaica, ibid. l. 10.

Camelorum tuber cur dicatur דבשת *dabbeseth*, tanquam à melle p. 527. l. 33.

Cane-

Canescere non solum mare, sed lacus quoque p. 790. l. 5.

Canis & musca duo animalia maxime impudentia. Ex utroque conflata vox κυνέμυια, vel κυνάμυια p. 551. l. 72. Minerva per convitium sic vocata & Nicion meretricula p. 552. l. 5. Item musca tabano similis, mordax & insidiosa, quæque è longinquo in teli morem cum stridore & impetu ruens, cuti maxime inhæret. Nonnulli canem vocant ibid. l. 27. Refelluntur qui scribunt κινάμυιαν, vel κοινόμυιαν ibid. l. 54. Dicitur autem κυνόμυια, quia canibus infesta est, & eorum aures lancinat p. 553. l. 5. Hujus Arabica nomina ibid. l. 30. Non est κρότων ricinus, quamvis ricinus canibus sit æque infestus, unde dicitur κυνοραιστής p. 553. l. 44. Canibus carchariis non solum Oceanus & mare Rubrum abundant, sed & mare Mediterraneum p. 743. l. 32. vide *Jonæ cetus.*

In canis carchariæ ventre reperti loricati homines p. 743. l. 41.

Cantici locus, quem Hebræi male interpretantur p. 12. l. 30.

Cantiones variæ de adventu hirundinis p. 66. l. 17. 20.

Carambis & Criu Metopon, opposita promontoria, inter quæ Pontus angustissimus; quantum ab invicem distent p. 71. l. 32.

Carmelus mons à Ptolemaide ad Meridiem quantum absit p. 724. l. 49. Ibi purpuræ ubertas p. 725. l. 5. Vide *Chaipha.*

Catarrhactes in profundo non minus temporis manet, quam quo jugerum quis transierit p. 278. l. 50. Accipitri palumbario, seu asturi similis ibid. l. 54.

Catarrhactes jam senex cæcutiens scopulis alliditur & perit p. 279. l. 6. Et piscium imaginibus super tabulas pictis ibid. l. 9.

Catarrhactes quomodo ova calefaciat & pullos educet p. 279. l. 13.

Catarrhactis nomen Arabicum ab ira deducitur p. 280. l. 21.

Catipha portus insulæ *Baharain* oppositus p. 675. l. 18. & 677. l. 18.

Centaurus in Italia Mares equorum domitor, unde nomen habuerit, & cur fingatur ter mortuus ter revixisse p. 839. l. 25.

Centauri variæ species, Onocentaurus & Hippocentaurus p. 833. l. 68.

An centauri vere extiterint, magna quæstio inter Scriptores p. 833. l. 70. Quæ deciditur p. 835. l. 62.

Centauri olim in Thessalia & Cypro p. 834. l. 1. Et in Italia inter Ausones Mares Centaurus ibid. l. 8.

Centauri duo sub Claudio visi, unus in Thessalia, alter in Ægypto p. 834. l. 53.

Centauri in Thessalia κέντορες ἵππων, qui Græcorum primi equos domuerunt p. 838. l. 25. & 839. l. 17.

Centauros pro fabulosis habent multi Græci p. 835. l. 63. & multi Romani p. 837. l. 26. Et è Patribus Clemens, Basilius, Augustinus, ipse etiam Hieronymus p. 838. l. 7.

Centauros in Cypro cornutos natos è Jovis semine in terram sparso esse naves, quibus Centauri appicti. Cornua sunt antennæ, semen Jovis glandes & quercus Jovi sacræ, ex quibus fabricatæ naves p. 839. l. 37.

De Centauris egisse Joelem nugatur Abarbanel p. 475. l. 42.

Cum cera ad ignem liquescente quam multa conferant sacri & profani Scriptores p. 531. l. 16. השעוה ceræ instar mollescere in Esaia. Fabella de Jacobo p. 531. l. 58.

Ceræ varii usus p. 530. l. 62.

Cerastes cur vocetur Arabice معرون p 417. l. 66.

Cerastæ cornua carnea. Ex illis fieri cultrorum manubria, quæ sudore venenum prodant, gravis error, & unde natus p. 418. l. 14. & 25.

Cerastes, vide *sephiphon.*

Cerchneis Romanis tinnunculus p. 266. l. 54.

Ceryli, vide *Halcyones*

Cetum non revomuisse Jonam in Euxino mari, ut vult Josephus p. 744. l. 15. Tantum iter triduo confici non potuit ibid. l. 25. Et mare illud cetis est inaccessum ibid. l. 31. Nec ibi fuisset Jonas Ninivæ propior p. 745. l. 3.

A cetis naves integras absorberi, fabulæ monstrum est p. 742. l. 56.

Chaiphæ situs ad Carmeli radices p. 724. l. 50. Ibi præcipua purpuræ ubertas p. 725. l. 5. Inde כרמל *carmel* purpura ibid. l. 11. Et Chaipha olim Prophyria ibid. l. 7.

Chaldæi & Babylonii in Scriptura describuntur ut gens à Judæis valde remota p. 680. l. 60.

In Chaldæo multa errata corriguntur p. 618. l. 59.

Χαλκολίβανος in Apocalypsi unde dicatur, variæ conjecturæ p. 883. l. 44. esse æs לבן *laban*, id est, album ibid. l. 45. vel æs לבון *libbon*, id est, in igne candefactum ibid. l. 47. vel æs *Livianum* p. 884. l. 9. vel æs *Libanense*, id est, ex monte Libano effossum ibid. l. 25. Vel thus masculum, Hebr. לבנה *lebona*, æris speciem habens ib. l. 49. vel aliquid mixtum ex metallis, vitro & gemmis constans. Id enim à Suida vocatur Χαλκολίβανος ibid. l. 66.

Χαλκολίβανος non est *Livianum* à Livia dictum. Ejus enim non magna fuit gloria, quia teste Plinio admodum exiguum inveniebatur p. 886. l. 68.

Χαλκολίβανος non est æs Libani montis, quia in Libano nullum æs fuit p. 885. l. 19. Locus Deuter. 33. 25. ex quo colligunt æs in illis locis fuisse, valde obscurus est ibid. l. 21. Et regnum Soba, unde multum æris attulit David, non fuit in Libano, sed versus Euphratem ibid. l. 55. Nec à fusione æris, sed à fusione vitri nomen habuit Sarepta p. 886. l. 22. Et Sidon πολύχαλκος dicta est, quia urbs fuit opulenta ibid. l. 29.

Χαλκολίβανος non est thus ærei coloris. Album enim est thus, non flavum, quod Hebræum nomen indicat: Nec splendet in mediis ignibus, quomodo χαλκολίβανος p. 886. l. 42.

Χαλκολίβανος non est mixtio ex metallis, vitro & gemmis, qualis à Justiniano facta est. Neque enim in usu fuit talis mixtio, cum Joannes scripsit Apocalypsin p. 886. l. 53.

Χαλκολίβανος est æs album & lucidum, quale orichalcum, aut Mossynæcum æs p. 888. l. 31. Et נחשת קלל *æs kalal* Ezech. 1. 7. & Dan. 10. 6. id est, æs tersum & splendens, unde קלקל lævigare Ezech. 21. 21. Et marmor גלל gelal, *Koph* & *Gimel* permutatis p. 888. l. 12. & p. 887. l. 3.

Chamæleon Kimchio avis, quæ ex aëre vescitur p. 824. l. 28.

Χάμψαι crocodili olim Ægyptiis in Herodoto. Ita hodieque crocodilus Arab. تمساح *thimsach* vel *thamsach*. Nempe permutantur X & Θ, ut in ὄρνιχες & ἄγχουσα p. 795. l. 48.

Terræ Chanaan laus Gen. 43. 11. sita in purpura, vino, balsamo, myrrha etiam, si Hebræis credimus, & oliva p. 725. l. 24. Sed pro מר *myrrha* lege תמר palmam ibid. l. 53.

Chananæa terra *melle fluens* p. 520. l. 8. Poëtas quoque sic loqui ibid. l. 10.

Chananæi, Phœnices, mercatores, idem p. 773. l. 8.

Charadrio nomen fecerunt αἱ χαράδραι, id est, hiatus prope amnes & torrentes, in quibus nidificat. Cur hanc avem Græci voluerint per אנפה *anapha* significari divinare non possum, nisi legerint אגפה *agapha*, *Gimel* & *Nun*, tanquam ab אגף *agaph*, id est, amnis à ripa facto nomine p. 340. l. 40.

Charmion, vel *Charmiuno*, una ex illustribus Cleopatræ ancillis, unde appellata p. 2. l. 9.

Χελιδονισταὶ, vel χελιδονίζοντες, agyrtæ, qui hirundinem venisse nuntiabant p. 66. l. 21. Νέα χελίδων Prov. p. 65. l. 71.

Chennia, coturnicum species in Ægypto sale condiri solita p. 107. l. 38.

Chersonesus urbs cum Chersoneso regione perperam confunditur p. 71. l. 61.

Χιασμὸς Joel. 1. 11. 12. & Cant. 1. 5. p. 470. l. 30.

Chilzona חלזונא (ut Arab. حلزون *challazon*) cochlea p. 721. l. 19. sive terrestris, aut marina sit ibid. l. 60. & p. 722. l. 1. At חלזון *chalazon* oculi morbus, ut Græce χάλαζα, vel χαλάζιον p. 721. l. 24.

Chirjonim, vel *dibjonim*, seu columbarum cora quid sint 2 Reg. 6. 15. Horum cabi quarta pars, id est, logus, cur quinque argenteis Samariæ vendita famis tempore p. 38. l. 48. Refelluntur qui columbæ stercus pro cibo fuisse volunt p. 38. l. 64. Aut pro ligno p. 39. l. 47. Aut pro fimo p. 40. l. 7. Aut pro sale ibid. l. 18. Et Talmudici, qui grana intelligunt ex columbarum ingluvie excussa p. 41. l. 28. Et ii, quibus *Kab* est venter ibid. l. 69. & *Chirjonim*, vel *dibjonim* p. 42. l. 57. Sed *stercus columbarum* vocatur frictum cicer p. 44. l. 64. &c.

Chloris, vide *Cuculus*.

Chora in Syagris hodie حور *Chor* p. 821. l. 59.

Chos כוס Veteribus nocturnæ avis species, puta bubo, noctua, ulula, nycticorax, &c. Mihi potius onocrotalus, à vase, quod in rostro habet, ita vocatus, & cum pelecano junctus ut avis congener Ps. 102. p. 271. l. 61. Sed Arab. بوم *bum* est noctua, vel nycticorax. Itaque voces בום *bum* & כוס *chos*, quia sunt scriptura similes, videntur Interpretes promiscue sumpsisse p. 277. l. 28.

Christus diverso respectu describitur capillis nigris & canis p. 200. l. 1.

De Christi similitudine cum verme multa præter rem afferri p. 630. l. 44.

Cicer multum in Judæa & vicinis locis p. 47. l. 71. Quo cibo vix quicquam vilius p. 48. l. 31.

Cicer in pervigiliis adhibitum p. 49. l. 46.

Cicer, Gr. ἐρέβινθος, & cicercula λάθυρος cur cibi exosi p. 49. l. 17.

Cicer, quia natura salsum est, aliis leguminibus citius maturescit p. 50. l. 32. Itaque solum urit ibid. l. 47. Et sal *alkali* ex eo elicitur, id est, sal adusti ciceris ibid. l. 58. Id fefellit Josephum, qui scripsit columbinum stercus Samariæ pro sale fuisse ibid. l. 63.

Ciconia, Hebr. חסידה *chasida* pia, seu benigna dicta, Publio *pietatis cultrix*, quia parentibus vices rependit, non legibus adacta, sed bonitate naturæ, Animal fœlicissimum judicio septem sapientum. Hominibus magis pia. Apud Ægyptios culta & symbolum φιλοπάτορος, & in summo Regis sceptro. Unde ἀντιπελαργεῖν & πελαργικοὶ νόμοι p. 327. l. 10. Ciconia etiam hominibus grata. Lapis lychnites à ciconia allatus, & zingiberis radix p. 328. l. 18. Eadem φιλόστοργος ibid. l. 40.

Cico-

Ciconiæ nomen Arabicum & Turcicum p. 329. l. 19.

Ciconia cur Græce πελαργὸς p. 329. l. 63. Et vulturaquila ὀρειπέλαργος ibid. l. 68. Et naves in Lycophrone πελαργοχρῶτες ibid. l. 73. Et Pelasgi quibus vestis fuit bicolor p. 331. l. 39.

Ciconia Mosi immunda, quia vescitur serpentibus. Ideo in honore apud Thessalos, & capitale eam occidisse p. 328. l. 53. In Ægypto etiam in pretio p. 329. l. 1. Mahumetani ex aquaticis avibus cur hanc solam prohibeant ibid. l. 4. & 10.

Ciconia avis migratoria p. 330. l. 72. Quod docent præter Jeremiam 1. Græci & Romani Scriptores, 2. Patres, 3. Hebræi atque Arabes, 4. Recentiores p. 331. l. 8.

Ciconiæ cur sub Augusto magis placuerint quam grues merito miratur Plinius p. 79. l. 34.

Ciconiæ vox non prodit ex intimo gutture, sed fit ex duabus rostri partibus adinvicem collisis, crotali instar, aut crepitaculi p. 334. l. 50.

Cum ciconia in Jobo cur conferatur struthio p. 329. l. 41.

Ciconiæ in monte Amano p. 330. l. 68.

Ciconiæ unde & quo migrent incertum p. 331. l. 11. & p. 332. l. 57.

Ciconiæ in cœlo p. 332. l. 29.

Ciconiarum alæ p. 342. l. 48.

Ciconiæ, vide *Halcyones*.

Ciconiam Hebræo nomine חסידה *chasida* significari agnoscunt multi Veterum p. 333 l. 12. Idem Arab. القعقع *alkoko* ibid. l. 32. Cur dicatur Syris ܟܘܪܒܐ *churba*, Arab. لقلق *leklek*, Lat. *ciconia*, *crotalistria*, & *crepitante ciconia rostro* p. 334. l. 31.

Ciconiarum domus abietes p. 330. l. 4. Domus, id est, nidi, quorum structura mirabilis ibid. l. 6. Hi plerumque in turribus & ædium fastigiis, sed & in ramis arborum ibid. l. 37.

Circus accipitris species p. 266. l. 36. 39.

Cleopatræ ancillarum una *Taira*, non *Naira*, nec *Iras* p. 3. l. 16. Altera *Charmion* dicta, de qua supra suo loco.

Cocci descriptio ex Dioscoride p. 624. l. 51.

Cocci grana unde *cusculia* dicta p. 624. l. 54. In illis vermiculi, ex quorum sanie efficitur coccineus color ibid. l. 58. Inde κόκκος Lat. vermiculus ibid. l. 61. Græce etiam σκώληξ & ζκωλήκιον ibid. l. 71.

Coccineus color Arab. *Kermezi*, quia *Kermez* est cocci vermis p. 620. l. 50. Chald. *zehori* à luce & splendore p. 625. l. 58. Quomodo idem Syris & Samaritanis ibid. l. 69. Æthiop. ሰጵ: *laja* ex Ægyptio κάλλαια ibid. l. 62.

Cochlea vermis genus p. 647. l. 34.

Cochlea Hesiodi φερέοικος *domiporta* p. 648. l. 4.

Cochlea suo sibi succo vivit p. 649. l. 29. & 32.

Cochlea purpuraria terrestri simillima p. 722. l. 30.

Cochleæ Solitanæ magni nominis p. 647. l. 18.

Cochlea, vide *Limax*.

Cœlum in Scriptura pro aëre p. 172. l. 61.

Multi colores à locis denominati p. 740. l. 61.

Colores quatuor in velo tabernaculi figura quatuor elementorum p. 729. l. 68.

Columbam Hebr. יונה *jona* non dici ab oppressione, ut volunt, neque à vino, sed à יון, id est, Ionia, seu Græcia p. 3. l. 39.

Columba Deucalionis p. 3. l. 44.

Columba Dodonæa, ubi Græciæ oraculum longe antiquissimum p. 3. l. 48.

Columba *arborum*, aut *nemorum remotorum*: Ita haberi in titulo Psalmi 56. nondum explicato p. 18. l. 1.

Columba simplex p. 20. l. 3.

Columba allectatrix p. 22. l. 15.

Columba innoxia, placida, mansueta p. 22. l. 43.

Columba an sit sine felle p. 22. l. 52.

Columba quam pavida p. 24. l. 33. unde τρήρων dicta ibid. l. 72.

Columba Noæ cur vespere redîerit p. 28. l. 4.

Columba Noæ tertio emissa, cur non redierit amplius p. 31. l. 22.

Columba triplex emissio quid significet p. 34. l. 35.

Columba Noæ typus Spiritus Sancti, qui in Christi baptismo sub columbæ specie apparuit p. 34. l. 54. non in vera columba, ut statuunt quidam Veterum p. 35. l. 24. Tertulliani hic gravis error p. 36. l. 52. Augustini multo levior p. 37. l. 2.

Columba erga prolem quam pia p. 251. l. 35.

In columbæ collo auri color, & varii colores, sed solum apparentes p. 10. l. 40.

Columbæ simplicitas in quo sita p. 21. l. 40. 73.

De columbæ simplicitate Mahumetani p. 21. l. 19. Juvenalis Scholiastes, Suidas, Eustathius p. 22. l. 6.

Columbæ nomen cur Sponsæ datum in Solomonis Cant. p. 24. l. 16.

Columbæ imago reperta in monte Garizim Cuthæorum idolum p. 6. l. 24. 32. 50.

Columbæ nomen Arab. à calore factum p. 39. l. 43.

Columbæ erga pullos amor p. 21. l. 55.

Columbæ conjugalis castitas p. 22. l. 73.

In columbam mutatus Jupiter Phthiam iniit p. 4. l. 4.

Columbam emiserunt Argonautæ inter Symplegades trajecturi p. 4. l. 12.

In columbam mutatum Ctesillæ Ceæ cadaver p. 4. l. 19.

Columbam an obtulerit Abraham p. 4. l. 47. & p. 6. l. 59.

Columbæ Semiramidis p. 4. l. 55. sylvestres, non domesticæ p. 7. l. 30.

Columbam Cuthæos, seu Samaritanos coluisse meræ fabulæ p. 6. l. 21. & p. 8. l. 25.

Columbam nigram post conjugis obitum viduam permanere p. 23. l. 22. Quo exemplo monogamiam stabilit Tertullianus ib. l. 37.

Columbam post corvum cur emiserit Noe p. 27. l. 30.

Historiæ de columba Noæ vestigia in Abydeno, Plutarcho, & in Arabum onirocriticis, qui de palumbe idem referunt p. 31. l. 27. & 63.

Columbæ Jovem in Creta vagientem ambrosia aluerunt p. 3. l. 59.

Columbæ in Assyriæ regis vexillo p. 5. l. 7. Imo aquila p. 7. l. 1.

Columbæ ab Assyriis cultæ p. 5. l. 43. &c.

Columbæ & congenerum avium pullus quomodo Hebr. & Arab. & unde dictus p. 6. l. 62. &c.

Columbæ pennæ argento obductæ, & pallore auri p. 9. l. 14.

Columbæ cur ad aquas libentius degant p. 11. l. 49. & 63.

Columbæ Cant. 5. 12. cur manere dicantur ad plenitudinem p. 11. l. 54.

Columbæ Cant. 5. 12. cur dicantur in lacte lavari p. 11. l. 58.

Columbæ trepidant, id est, trepide volant p. 13. l. 68.

Columbæ alarum unam comprimunt, ut altera volent p. 14. l. 73.

Columbæ internunciæ p. 15. l. 4. Quot parasangas una die volent p. 16. l. 62. Epistolam à columba ferendam & ad id emissam quomodo vocent Arabes p. 16. l. 65.

Columbæ in columbariis degunt p. 17. l. 18. Et in fossis ibid. l. 28. Et in fissuris petræ ibid. l. 35. Imprimis in accipitris metu, quod tam Poëtæ quam Hebræi asserunt ib. l. 41. &c. Et in vallibus & montibus, unde dicta Semiramis ibid. l. 64.

Columbæ in Canariis insulis quam εὐάλωτοι p. 22. l. 30.

Columbæ & turtures jam ante Legem offerri cœptæ p. 25. l. 52.

Columbæ & turtures pauperum sacrificia ut sanctæ Virginis p. 25. l. 57.

Columbæ etiam ab Ethnicis oblatæ p. 26. l. 7.

Columbæ & turtures cur in templo, & in qua parte, & à quibus venditæ p. 26. l. 64. Et cur quæstum inde captantes Christus ex templo expulerit p. 27. l. 16. & 29.

A columbarum frequentia urbes dictæ πολυτρήρονες, & insulæ Peristerides p. 4. l. 36.

Columbarum esus in Syria & Assyria vetitus p. 5. l. 57. usque ad p. 6. l. 19.

Columbarum sacrificia in Lege p. 4. l. 48. & p. 6. l. 56. Et ante Legem p. 25. l. 52.

Columbas & turtures quo ritu Judæi mactaverint p. 26. l. 19.

Columbarum & turturum plumæ quando aureæ; & ipsæ aves quando ad sacrificia aptæ, vel ineptæ p. 10. l. 11.

Columbarum oculi quales p. 13. l. 9.

Columbarum pullos in ovo variis coloribus posse distingui p. 11. l. 9.

Columbarum & turturum in sacrificiis usus multiplex p. 25. l. 33.

Cur eas reliquis avibus prætulerit Deus ibid. l. 50. Et turtures quidem adulti, sed columbarum nonnisi pulli oblati ibid. l. 55.

A columbarum esu an abstinuerint mystæ Veneris p. 26. l. 15.

Columbarum proprium gemere & murmurare p. 12. l. 55. & p. 13. l. 56.

Columbarum summa pernicitas p. 14. l. 13. Imprimis cum ad nidos revolant p. 13. l. 64.

Columbarum, aut passerum stercus vocatur apud Arabes id ipsum, quod vulgo *usnen* dici solet, aut *alkali*, ex cujus cinere fit saponis, aut lixivii species p. 45. l. 40. Vide *Usnen* & *Chirjonim*.

Columbarum stercus, terræ genus Arabibus granosum, sicut cicer in Barca & Chorasena, quæ cum melle conditur vinum. Aliter vocatur *nux kendem* p. 44. l. 25.

Columbarum stercus facile incenditur p. 39. l. 51.

Columbarum stercus calidissimum, ac proinde stercorandis agris optimum p. 39. l. 3.

Columbas etiam proprie dictas arboribus quandoque insidere p. 18. l. 68.

In columbis quædam maxime albæ p. 9. l. 30.

Columbæ albæ quando in Græcia primum visæ p. 9. l. 35.

Columbas in Græcia jam olim fuisse frequentissimas probant fabulæ septem vetustissimæ p. 3. l. 47.

Columbas in Asia esse invectitias p. 3. l. 45.

In columbas mutatæ Oenotropæ Anii filiæ, & factæ Veneris aves p. 4. l. 29.

Conchas margaritiferas nonnulli retibus expiscantur, quod olim factum circa Permudam insulam p. 684. l. 29. Et in Novo orbe hodieque fit ibid. l. 62.

Conchylii color medius inter purpureum & cæruleum, ut in purpurisso Indico, & in pantherarum oculis p. 736. l. 11.

Conchylium & purpuram sæpe promiscue sumi p. 735. l. 4. Sæpe etiam distingui ibid. l. 23.

Conchylia non solum in mari, sed & in paludosis locis degere (quod asserit Dioscorides) probatur ex Ptolemæo, qui conchylium describit in Paliuro Africæ laca p. 807. l. 48.

Concilium de Christi capite profunda nocte esse habitum multis probatur p. 122. l. 39. Quam multa illa nocte gesta sint ibid. l. 55.

Congruere à gruibus dictum p. 73. l. 1

Conopæa reticulati operis ad arcendos culices p. 507. l. 55.

Conopæa Cleopatræ ibid. l. 62.

Con-

Conſtantinopoli templa Baſilii Macedonis argento, auro, gemmis & margaritis ornata p. 717. l. 20.

Coracinus, ſeu corvinus color habet aliquid luminis, contra quam pullus p. 199. l. 6.

Corallium non eſt gemma, ſed λιθόδενδρον ἀπὸ τῆς κουρᾶς à tonſione dictum p. 702. l. 7.

Corallium cur *Iace* in Perſico mari vocatum fuerit p. 706. l. 35.

In corallio laudatur color ſandicis, aut ſandarachæ p. 695. l. 25.

Corallium Arianos è terra effodiſſe, fabula unde orta p. 703. l. 7.

Corallium quo ſenſu Baſilius vocet πολυτίμητον p. 702. l. 53.

Corallium in India magni pretii fuit, in Judæa non item p. 705. l. 61.

Corallium hodieque magni pretii & pro moneta in Indiæ provincia Thebeth p. 706. l. 57.

Corallium reperitur in multis maris Mediterranei locis p. 706. l. 20.

De corallii virtute Veterum nugæ in Orpheo de lapidibus p. 707. l. 16. Ejus Interpres quam ineptus ibid. l. 21.

Corallii præ margaritis quanta vilitas p. 707. l. 55.

Corallina ſunt ſola labra, non reliquum corpus, ne genæ quidem p. 695. l. 19.

Corus Hebræorum maxima fuit menſura, continens decem batos p. 105. l. 52. Granorum menſura, non carnium p. 106. l. 41.

In corvo duo ſunt maxime inſignia, crocitatio & nigredo p. 198. l. 18. Græcum, Syrum & Æthiopicum ejus nomen à crocitatione ſumpta ſunt. Hebræum, Arabicum & Latinum ab atrore & nigredine p. 198. l. 54.

Corvi crocitatio quid proprie ſit p. 198. l. 20. Ea major, cum pluvias & tempeſtates præſagiunt ibid. l. 23.

Corvi vox clamoſa & obſtrepera, & tanquam importuni flagitatoris p. 204. l. 58.

Corvi Ægyptii videntur ſtipem rogare p. 204. l. 60.

Corvi nigredo quomodo Arabice p. 200. l. 8.

Corvi nigredo propria, eaque intenſiſſima, & per totum corpus diffuſa p. 198. l. 33.

Corvi albi quandoque viſi p. 198. l. 38.

Corvina nigredo in capillis laudata Cant. 5. 11. & ſæpe alibi p. 199. l. 23. 40. Pharmaca ad id adhibita ibid. p. 61. vide ſupra *coracinus color*.

Corvus in locis ſolitariis Eſ. 34. 11. Item Soph. 2. 14. juxta Græc. & Vulg. Sed aliter in Hebræo p. 200. l. 30. & 46.

Corvus cur aquis gaudeat p. 212. l. 56.

Corvi ſpecies juxta Hebræos & Arabes p. 202. l. 50.

Corvi vallis Prov. 30. 17. p. 200. l. 64. Vallis ſalicum, aut corvorum, aut Arabum Eſ. 15. 7. ibid. l. 72. Vallis cadaverum forte eadem Jerem. 31. 40. p. 201. l. 10.

Oculum, qui ſubſannat patrem, corvi vallis quomodo eruant p. 201. l. 15. Reorum cadavera corvis exponi, qui oculos maxime appetunt, non ſolum cadaverum, ſed & vivorum hominum, boum item & ovium ibid. l. 19. Ita etiam pleræque alites ibid. l. 74. Sed corvus corvi oculum non eruit p. 200. l. 12.

Corvus cur & quando à Noa emiſſus p. 209. l. 39. Hebræorum de illo nugæ ibid. l. 66. Dialogus Noæ cum corvo ibid. l. 73

Corvus à Noa emiſſus reverſus juxta Hebræos p. 209. l. 60. Non reverſus juxta Græcos, quos ſequuntur Syrus & Arabes MSS. duo, & omnes Veteres præter Procopium p. 210. l. 22. Duæ rationes hos conciliandi p. 210. l. 53. & 211. l. 1. Utraque refellitur p. 210. l. 58. & 211. l. 9. Sunt qui Hebræos negationem exemiſſe ſtatuunt, aut Græcos inſeruiſſe. p. 211. l. 30. & 57. Neutrum veriſimile, ſed Græcos pro יצוא ושוב legiſſe ולוא ישוב, quæ lectio magis perſpicua ibid. l. 59. & 73.

Corvorum ſpeciem periiſſe non ſequitur, etiamſi corvus Noæ rediiſſe negetur p. 212. l. 29. Nec dicit Moſes quod quidam volunt, columbam ſeptiduo poſt corvum fuiſſe emiſſam ibid. l. 39.

Ex Hebræis verbis de corvo Noæ, prout leguntur, non facile eſt ſe expedire p. 213. l. 55.

Corvos eſſe obliviosos, neque ad nidos ſuos reverti, tanquam ex Plinio tradit Servius. Quod tamen in Plinio non legitur, nec in Philoſophorum libris, ſed ortum videtur ex fama de corvo Noæ p. 208. l. 51. & p. 213. l. 45.

De corvo Græca fabula, qui ab Apolline aquatum miſſus non rediit, niſi poſt ficus maturas, quo pertineat p. 212. l. 63.

Corvi crimen in diluvio admiſſum quomodo reparaverint p. 216. l. 29.

Corvum ad Eliam olim mittendum quomodo Moſes obſcure innuat p. 210. l. 12.

Veros corvos Eliæ panem & carnes attuliſſe, & eos falli qui הערבים *mercatores*, aut *Arabes* reddunt, aut incolas urbis ערבו *Arabo*, quæ nuſquam eſt p. 214. l. 35.

Corvis præcepit Deus ad obſequium eos inflectendo p. 215. l. 5. Ita præcepit locuſtæ, ſerpenti, piſci &c. ibid. l. 7

A corvis quam juſte Deus hoc exegerit ut Eliam alerent p. 216. l. 60.

Corvis quomodo Elias ſimilis p. 216. l. 34.

Corvi plures ad unum Eliam miſſi p. 215. l. 23. At corvus unus, ſi credimus, Paulo & Antonio panem attulit, quantum ambobus opus fuit ibid. l. 27.

Corvi quomodo dapes Eliæ non polluerint p. 216. l. 9. Corvi ad id cur adhibiti ibid. l. 7. Et panem & carnes cur afferant, & bis in die p. 215. l. 40. & 62. Et unde afferant ib. l. 67.

Corvis & corvorum pullis Deum ſpeciali cura proſpicere tribus locis docet Scriptura p. 203. l. 41. Quæ ad literam ſumenda Veteres, qui negant, refelluntur p. 204. l. 2. Corvi ad Deum clamant ut leones Pſal. 104. 21. & reliqua animalia Pſal. 145. 15. & Joel. 1. 20. p. 204. l. 43.

Corvi pullos ſuos deſerunt, quamprimum editi ſunt, ſi Hebræis, Arabibus, & Patrum nonnullis creditur; Et Deus illis beſtiolas procreat, quibus veſcantur p. 205. l. 3. Sed hæc neque rationi, neque Scripturæ ſunt conſona p. 207. l. 9. Corvi pullos ex nido pellunt, ſed jam adultos ibid. l. 41. Lucas corvis in genere id tribuit, quod Job & David corvorum pullis p. 208. l. 18.

Coſſus, vel Cuſus (unde Hiſpan. *guſano*, ligni vermis p. 627. l. 5. & 12.

Coturnicis nomen Hebræum, Chaldæum, Syrum, Arabicum, Æthiopicum p. 92. l. 24.

Ad coturnicum ſpecies Talmudici perridicule ficedulam referunt, & turdum, & phaſianum p. 94. l. 20. & quorſum ibid. l. 35.

Coturnices Iſraëlitis Deus bis dedit. Semel in deſerto *Sin*, & rurſus in *Kibroth-Thaava*. Diverſa fuiſſe hæc miracula p. 97. l. 10. Cur Moſes, qui prius viderat, de altero dubitaverit ibid. l. 35.

Coturnices aves migratoriæ p. 104. l. 24. Ex Ægypto venerunt in caſtra Iſraëlitarum, quo tempore migrare ſolent ib. l. 25. & 51.

Coturnices è mari veniſſe leguntur Num. 11. 31. Non quod in mari natæ ſint, ut volunt Arabes, ſed quod eo trajecto volârunt in caſtra Iſraëlitarum p. 100. l. 4. Sic Plinius palumbium vim è mari advolare ſcribit ib. l. 56.

Ad coturnices advehendas cur Eurum excitaverit Deus Pſ. 78. 26. cum Ægyptus, unde venerunt, ſit ad occaſum Arabiæ, ubi tum erant Judæi p. 101. l. 7. Ex Græca & Vulgata hunc nodum non recte ſolvi ib. l. 29. Sed Eurum hoc loco & paſſim eumdem eſſe cum Auſtro p. 102. l. 28.

Coturnices an Auſtro flante volent p. 103. l. 32.

Coturnices volando feſſæ quandoque in naves incidunt tanta copia, ut naves pondere ſuo demergant p. 107. l. 14.

Coturnices in caſtra Iſraëlitarum quanta copia venerint? David pluiſſe dicit ut pulverem & arenam Pſ. 78. 26. id eſt, magna copia p. 104. l. 60. Nubes coturnicum patebat plus XLM. paſſ. & duobus cubitis ſupra terram eminebat, quod tribus modis poteſt intelligi p. 105. l. 5. Singulos non collegiſſe decem coros, ut vulgo reddunt, ſed decem acervos p. 105. l. 68.

Coturnicum magna vis quotannis è mari advolat Rhinocoluram p. 100. l. 68. Et in Delum inſulam, quæ Ortygia inde dicta ibid. l. 43.

Coturnicum in Græcia & Italia magna copia p. 106. l. 61. & 107. l. 5. Sed in Libya & Ægypto longe maxima ibid. l. 29.

Coturnices cur nova creatura vocentur in libro Sapientiæ p. 108. l. 6.

Coturnices an ſint ſalubris cibus? Nonnulli negant, quia venenis veſcuntur p. 97. l. 54. Itaque ex earum eſu timetur tetanus, ſpaſmus, morbus comitialis p. 98. l. 16. Tamen alii maxime commendant ibid. l. 44.

Coturnicum cibus veratrum, ſeu elleborus p. 97. l. 53. Cicuta etiam Sexto Empirico, quæ aliis ſturnorum paſtus ibid. l. 72. Et Arabibus البيش napellus, id eſt, aconitum λυκοκτόνον p. 98. l. 1.

Coturnicibus Deum Iſraëlitas paſcentem, eis non male conſuluiſſe, ſive ſalubris ſit cibus, aut inſalubris p. 99. l. 69.

Coturnices comedentium quam grave peccatum fuerit, & pœna quam juſte inflicta p. 108. l. 26. Hæc pœna qualis fuerit ibid. l. 70. Alius peccati ſimilis diſſimile judicium p. 109. l. 20.

Crabro juvencis, hominibus, apibus, aviculis quam infeſtus p. 543. l. 66.

Crabronum ictus, qui lethiferi p. 543. l. 59.

Cracere, unde *crabro* p. 537. l. 53.

Criu-Metopon, vide *Carambis*.

Crocodilum à Jobo deſcribi ſub nomine leviathanis p. 769. & 776. &c. Et à Talmudicis quoque leviathanem pro crocodilo ſumi p. 791. &c. Et leviathani ſynonymum *thannin* Ezechielem eodem ſenſu uſurpare p. 795. l. 11.

Crocodili aſpectus quam terribilis p. 773. l. 64. Et eo viſo quid acciderit Artemidoro Grammatico ibid. l. 70.

Crocodilus in Auguſti nummo ad palmam revinctus p. 775. l. 28.

Crocodilus ſæpe captus & domitus eſt. Ergo, inquiunt, leviathan alius eſt à crocodilo, cum deſcribatur ut bellua, quæ nec domari, nec cicurari poteſt p. 774. l. 7. Reſp. idem de cetis poſſe objici, & de quovis animali, quorum nullum eſt, quod non ſubeat jugum hominis ibid. l. 38. Tamen crocodilus non facile vincitur, cum ſit & mole vaſtus, & viribus tremendus ibid. l. 68.

In crocodili collo eſt robur, quod balæna nullum habet: At crocodilus habet p. 782. l. 41. Id à nonnullis falſo negari. Nam caput reſupinat ad morſum, & colli motu trochilum excutit ibid. l. 42. & 53.

Crocodili cor firmum ut lapis p. 783. l. 72. Cor viſcus firmiſſimum p. 783. l. 74. Cor Sabibi durum & compactum inſtar lapidis p. 784. l. 17. Cor Mahometis quam grave ibid. l. 25. Cor Nabalis in lapidem diverſo ſenſu ibid. l. 32. Cor lapideum ib. l. 38. Cor coagulatum ibid. l. 42. Λιθοκάρδιος, id eſt, immiſericors ibid. l. 46.

Crocodili quam truces p. 784. l. 50.

In crocodilo gyrus dentium terribilis p. 777. l. 70. Dentes ei ſexaginta vel exerti, vel ſerrati ibid. l. 71. Morſus tenax & perniciosus p. 778. l. 1. 9. Numerus ſexagenarius in crocodilo quam ſolemnis ibid. l. 55.

Croco-

Crocodilus Job. 41. 25. deſpicere dicitur quidquid altum eſt, id eſt, ea animalia, quibus corpus eſt procerius, & rex eſſe ſuper omnes filios elationis, id eſt, in iis animalibus, quæ longiora crura in ſublime evehunt, regnare quaſi majorum virium fiducia p. 790. l. 37.

Crocodili cutis deſcribitur v. 17. &c. contra omnem ictum invicta & impenetrabilis, cum balænæ corium ſit omnibus telis pervium p. 785. l. 35. & 72. Neque cutem illam, quomodo ſerpens, unquam exuit p. 777. l. 18.

Crocodilus non eſt prorſus elinguis, ut multi ſcribunt p. 770. l. 72. Sed linguam habet immobilem & inferiori maxillæ adhærentem p. 770. l. 73.

Crocodili elatio eſt ſuper aquas emerſio p. 784. l. 57.

Crocodilum nemo eſt, qui excitare audeat, nempe cum ſatur in littore dormit p. 777. l. 1.

Crocodilus omnia animalia feritate ſuperat p. 775. l. 57.

In crocodili naribus juncus, id eſt, funis junceus, χοῖνος, χοινίον, Hebraice חבל חמגג p. 771. l. 70.

Ex crocodili ore & naribus cur exire dicantur lampades, ſcintillæ, fumus &c. p. 782. l. 13. Idem de hippopotamo cognato animali tradi ibid. l. 19. At balæna nimbos efflat ibid. l. 35.

Crocodilus non eſt metus expres, ut nec balæna p. 790. l. 30.

Ante crocodilum mœror inſultat, ut pavor ante Martem & Palladem p. 783. l. 3. Inſultare quid proprie ibid. l. 38.

Crocodili moles quam vaſta p. 774. l. 73.

Crocodilorum oculi Auroræ hieroglyphicon p. 781. l. 55. In balæna nihil tale p. 782. l. 4. Horus emendatus & explicatus p. 781. l. 57.

Crocodili odor ut muſci p. 786. l. 65.

Crocodilis in prædam pueri ſæpe cedunt p. 772. l. 43.

Crocodilus Job. 41. 24. deſcribitur tanquam in pulvere reptitans, ita tamen ut non atteratur, quomodo cætera reptilia p. 790. l. 16.

In crocodilo rictus oris valvarum inſtar eſt Job 41. 5. p. 777. l. 35. Magno hiatu aperitur ibid. l. 46. Buculam integram vorat ibid. l. 63. Fauces ſeptem pedum ibid. l. 65.

Crocodilus, licet in pulvere reptitet, tamen ita factus eſt ut non atteratur Job. 41. 24. p. 790. l. 16.

Crocodilos veriſimile eſt ſternutare frequentius, quia ad Solem ſæpe apricantur p. 781. l. 38.

Crocodili totum tergum ſquamis ut ſcutorum laminis cohærentibus eſt obductum. Job. 41. 6. 7. 8. ſic deſcribitur p. 779. l. 22. In balæna nihil ſimile ibid. l. 24. Bootii evaſio, & naturæ crocodili quam ſe prodat imperitum ibid. l. 29. & 57. Cetum ſquamatum deſcribit Nearchus, ſed ſolus, & ex aliorum fide ipſe mendaciſſimus Scriptor p. 780. l. 50. Cur pro ſigillo arcto Græci habeant ζμιρίτην λίθον p. 781. l. 16.

Tori carnis in crocodilo מפלי, id eſt, procidua, prominentia, non melandrya, ut habet Junius p. 783. l. 56.

Crocodili venatio quam ardua p. 775. l. 22.

Crocodilitis quæſtio p. 772. l. 68.

Cryſtallum Soli oppoſitum ignem concipere, de quo multi Veteres p. 875. l. 66. An eo igne in ſacris uti liceat p. 876. l. 14.

Cuculi, vide *Tuci*.

Cuculus in multarum avium nidis ponit, puta currucæ, palumbi, turturis, alaudæ chloridis, pappi, paſſeris, luſciniæ, motacillæ, rubeculæ, ruticillæ p. 88. l. 34.

Culicis generale nomen non habuit Græcia vetus. Nam βύτζα eſt recens, & ex Arabibus ſumptum p. 562. l. 63. Κώνωψ eſt vinarius culex, ut Hebr. יבחוש *jabchus* p. 564. l. 58. Ἐμπὶς culex in aquoſis locis naſcens, ut Hebr. יתוש *jatthus* p. 565. l. 59. Λεοντοφόνος culex leonibus infeſtus, ut Hebr. מפגיע *maphgia* p. 792. l. 63. Δίερκος in pinu naſcitur, ψὴν in caprifico & palma, ζκνὶψ in ulmo, quercu & ficu, ut Arabum بق *bak* & Chald. בקא *bakka* p. 569. l. 27.

Culex in minima ſtatura formam habet elephantis cum alarum auctario p. 563. l. 61.

Culex pro re minima p. 564. l. 44.

Culicis encomium ex Alkazuinio & Plinio p. 562. l. 65. & 564. l. 18.

Culicis malleus, id eſt, aculeus, quam gravis ex Talmudicis p. 573. l. 60.

Culici vulgo opponitur elephas; ſed camelum oppoſuit Chriſtus ut notiorem p. 564. l. 36.

Leoni metum incutit culex Hebr. מפגיע *maphgia* dictus, ab occurrendo, vel incurrendo, quia illum acriter impetit, in oculos maxime irruens. Nec ſolo morſu, ſed & voce territat, & in fugam compellit. Horum culicum olim magna vis fuit in Rhizophagis & in Meſopotamia. Λεοντοφόνος vocat Heſychius p. 792. l. 16. Vide & p. 567. l. 4.

Culicem vinarium, aut aliud ſimile animalculum, ne Judæi incauti biberent, vinum percolabant p. 565. l. 9.

De culice יתוש *jatthus* dicto, qui in Titi nares ingreſſus, ejus cerebrum toto ſeptennio convulſit, fabula Judaica p. 568. l. 15. Arabes de *ſocaina* Nimrodis culice idem narrant p. 569. l. 19.

Culex arborum Arabice بق *bak*, vel بقة *bakka*. Et arbor البق *albak* non eſt *arbor cimicum*, ut volunt, ſed *culicum*, ulmus ſcilicet. Tamen البق *albak* pro cimice reperitur in Avicenna p. 570. l. 32.

Culices Myuſiis moleſti, & Perſis prope Niſibin p. 540. l. 67.

Culices Niſibeni unde nati p. 573. l. 36. Horum meminiſſe Arabes ibid. l. 51.

A culicibus infantes quomodo liberent Tiberiadenſes p. 568. l. 5.

A culicibus quomodo ſe tueantur paluſtres Ægyptii p. 567. l. 50.

Curruca quid Juvenali p. 88. l. 30. In hujus nido ponit cuculus ibid. l. 34.

Cuth regio dicta à flumine ejuſdem nominis p. 136. l. 50.

Cygnos utut Poëtæ ſummis laudibus evehant, tamen eſſe immites & ἀλληλοφάγους probatur ex Philoſopho & aliis. Itaque in fabulis homines duri & immiſericordes finguntur in cygnos mutari p. 300. l. 38.

Cynomyia, vide *Canis & Muſca*.

Cynomyia gravis, id eſt, multa p. 558. l. 64.

Cynomyia terram perdit, id eſt, terræ incolas, ut explicatur Pſ. 78. 45. & Sap. 16. 9. p. 559. l. 8. Quam gravis fuerit plaga ibid. l. 24.

Pro cynomyia in Pſalmorum editione Syro-Arabica Arabs habet البرغوث *alburkous* pulicis genus inter Arabes, quod muliebris pudendi morſu maxime delectari ſcribunt. Quaſi κυνόμυια ſit hibrida vox, & ſemi-Latina, qui jocularis eſt error p. 554. l. 35. Aliter in Κυνόμυια.

Dæmones & Idola שעירים *ſeîrim*, id eſt, hirci, dicuntur Levit. 17. 7. propter Ægyptios, qui hircum ἀπεθέωσαν, cui Deo ſacerdotes primum initiabantur p. 828. l. 57. Multi Dii hac ſpecie culti ibid. l. 66. Et eadem diabolus ſe videndum ſæpe exhibet ib. l. 71. *Seirim* igitur ſunt ſpectra hirſuta & hircina ſpecie, Gr. τριχιῶντες & ὀρθοτριχοῦντες p. 829. l. 28.

Dar דר Eſther. 1. 6. non eſt habitatio, ſed pretioſi lapidis genus p. 709. l. 1. Talmudici lapidem definiunt, qui lucem infert cœnaculo, id eſt, lychnin, ſeu lychnitem. Falluntur enim, qui ad carbunculum id referunt p. 707. l. 59. Sed verius quod in Midras דר *dar* margarita redditur p. 711. l. 22. Et in Chaldæa Paraphraſi דורא *dura* id ipſum eſt ibid. l. 46. Arabice دور circumire eſt. Multæ voces, Hebrææ etiam inde deductæ p. 712. l. 3. In his כדור in Eſaia *ſicut pila*, vel *ſicut orbis*. Servile enim ibi eſt *Caph*, non Radicale ibid. l. 45. Margarita Hebr. דר *dar* & Chald. דורא *dura*, quia ſphærica p. 713. l. 34. Hebræum דר *dar* à Græcis non reddi πάρινον λίθον, ut putant, ſed πίννινον, id eſt, margaritam p. 714. l. 20.

Decem acervi Num. 11. 32. id eſt, plurimi, ut *decies* paſſim uſurpatur pro multoties p. 106. l. 26.

Dei providentiam ad minutula extendi probatur rationibus p. 160. l. 1. Talmudicos etiam & Græcos ita ſenſiſſe p. 160. l. 17. & 28.

Δενδρίτης ὁ κροκόδειλος p. 775. l. 34.

Derceto, vel Atergatis quomodo Hebraice p. 163. l. 38. vide *Artaga*.

Deror דרור avis à libertate dicta, recentioribus hirundo p. 51. l. 38. Potius columba fera ibid. l. 60. Græci veteres *turturem* reddunt ibid. l. 62. Æthiops ወለ ንቍ: *palumbum*, à torque ſic appellatum ibid. l. 68. Arabice quoque pullus turturis الحر *alhorro* vocatus à libertate dicitur & palumbus mas ساق حر *ſako-horrin* p. 52. l. 16. ut columbæ Baſilio ſunt αὐτονόμος ἀγέλη *grex liber* p. 53. l. 4.

Deror דרור Prov. 26. 2. cur à volatu commendetur p. 53. l. 21.

Deror Pſ. 84. 4. ad altare Dei nidificat, id eſt, in tabernaculo, aut in templi trabibus p. 53. l. 24. Tale quid de palumbo Theocritus p. 53. l. 38. Et alii de livia columba ib. l. 43.

Deus cur minetur antequam feriat p. 655. l. 39.

Δῆξ ligni vermis; inde ſylva Heſiodo ἀδηκτοτάτη p. 627. l. 2.

Diabolus ſerpens antiquus & magnus draco Apoc. 12. 9. Philoni quoque & Hebræis ſic dictus p. 439. l. 21. quia ſerpentis habuit ſpeciem, & eſt inſidioſus, aſtutus, venenoſus, homini maxime infenſus p. 440. l. 7.

Diana, in Ægypto cur in felem mutata p. 63. l. 28.

Diana ſeu Hecate à Magis invocata p. 581. l. 9.

Diatreta quid proprie p. 875. l. 10.

Dibaphum Hebræis שני p. 624. l. 25. Non tamen quod purpura, ut apud Græcos, ſed quod cocco bis tinctum eſt apud Hebræos ſonat ibid. l. 46.

Dibjonim דביונים, vide *Chirjonim*.

Dies Domini pro judicio Domini, ut 1 Cor. 4. 3. Cilicum phraſis p. 471. l. 1.

Dies quadraginta Ninivites aſſignatos Seniores in triduum mutant p. 745. l. 33. Dubitat Auguſtinus uter ſit verior numerus p. 746. l. 8. Huic dubio ſatisfit ibid. l. 11.

Digitus Dei quid in Scriptura p. 582. l. 7. Non opponitur manui, ſed pro manu ſumitur ibid. l. 23.

Dii ſub pavonum, phaſianorum & coturnicum ſpecie culti p. 109. l. 43.

Δίκη Act. 28. 4. id eſt, Nemeſis Dea, de qua multa p. 371. l. 62.

Diomedeæ aves catarrhactæ dictæ, quia Græcis parcere leguntur, & barbaros καταῤῥάζσειν p. 278. l. 27. De iiſdem vide p. 323. l. 69. & p. 324. l. 63.

Dioscorides ex Plinio & Arabe emendatus p. 690. l. 63.

Dipsas serpens in Ægypto & Arabia morsu sitim excitans inexplebilem; viperæ similis, sed minor, vix dodrantalis, albo corpore, cauda gracili, duabus lineis nigris insigni, quam incedendo sursum attollit p. 391. l. 51. Aliter vocatur causon & prester, & melanurus, & ammobates, & centrides p. 398. l. 1. צמאון tsimaon Deuter. 8. 15 non est διψὰς serpens, ut Hieronymus reddidit, sed δίψα sitis p. 398. l. 18.

Δίρκος culex ex pinu nascens, vide φθεὶρ.

Draco Hebr. & Arab. תנין thanin, vel thannin, quæ vox, etsi de quovis serpente usurpetur, tamen proprie draconem sonat p. 428. l. 67.

Draco triplex, cœlestis, terrestris, marinus. Terrestris descriptio ex Avicenna p. 429. l. 16. In ejusdem versione corrupta draconum nomina restituuntur & explicantur ibid. l. 40. De draconum magnitudine multa p. 439. l. 29. Draconum minimi sunt quinque cubitorum, magni triginta ibid. l. 43. Sed longe majores sæpe visi, si credimus, ut Romæ & in Etruria sub Augusto, in Africa ad Bagradam, an Cœlesyria, Æthiopia & India p. 431. l. 13. Aposisaris Indi dracones duo, unus LXXX, alter CXL pedum ibid. l. 67. Taxilæ draco πεντάπλεθρος p. 432. l. 13. Draco ab Arabe descriptus duarum parasangarum ibid. l. 73.

Dracones bipedes, cristatos & alatos falso describi p. 432. l. 39. & 433. l. 12. Alas illis tribuere Strabonis versionem, cum Græca aliter habeant ibid. l. 30. Draco mysticus ἄπτερος in Apocalypsi ibid. l. 39. Draconibus alatis Cererem, Triptolemum, Medeam & Circen Poëtæ vehunt ibid. l. 53. id est, navibus, quibus draco fuit pro insigni p. 434. l. 54.

Dracones à serpentibus distinguit. 1. Vasta moles. 2. Barba & palearia. 3. Dentium ordo triplex. 4. Color niger, rufus, aut cinereus. 5. Rictus oris ingens. 6. Quod aspiratione sua non solum aërem attrahunt, sed & aves supervolantes. 7. Sibilus terribilis, & aliquo modo lugubris, unde dicitur תנין thannin p. 435. l. 30.

Dracones in Græcia veneno carent. In Africa, Æthiopia & Arabia non item. Venenum illud vini potu fit acrius p. 437. l. 45.

Dracones in vastis & desolatis locis degunt p. 438. l. 59. Fons draconis prope Jerusalem unde dictus p. 439. l. 6.

Dulhak Arab. forma hominis struthionem inequitantis, vescens carne hominum, quos mare ad littus ejicit. Videntur Sirenes intelligi p. 860. l. 58.

Dusii Gallorum dæmones incubi p. 829. l. 8.

Ebenus cornu lævigato similis p. 140. l. 64.

Ebenus in India & Æthiopia circa Meroen, non in Ægypto p. 141. l. 4.

Ebenus & ebur Æthiopum tributum p. 141. l. 50.

Ebeni duo genera in Theophrasto, & Plinio, qui tamen Theophrasti mentem parum percepit p. 138. l. 61.

Ebenum significari voce הבנים hobnim Ezech. 27. 15. non thus, neque pavones p. 140. l. 20.

Ebrios cur excitet Joel p. 467. l. 41.

Ebur & ebenus à Propheta quam recte junguntur p. 140. l. 46.

Ebusopis palatium in Colchide quam splendidum p. 716. l. 56.

Ἐγκέφαλον φοίνικος palmæ cerebrum, non phœnicis p. 821. l. 6.

Ἔγχριμψις & ἐγχρίμπτειν, vel ἐγχρίπτειν de scorpione quid significent, fugit Lexicographos p. 639. l. 69.

Egure אגורי quod genus olivarum p. 725. l. 40.

Elec, vel *ilc* Arab. resina p. 869. l. 27. Syris idem ܥܠܘܟܐ *aluka*. Hinc עלוקת אורנא *alukathorna* resina pini: Et ἤλεκτρον, quod Veteres ex pino fluere crediderunt ibid. l. 48.

Electrum, cum tria significet, 1. succinum, 2. aurum argento mixtum, 3. crystallum; quæritur quo sensu Græci usurpent, cum in Ezechiele חשמל hasmal ἤλεκτρον reddunt p. 872. l. 70. Arabs in uno loco reddit *Karabe* succinum, in altero *maha* crystallum p. 873. l. 3. Tamen in Græca versione ἤλεκτρον, neque succinum est, neque crystallum, illa enim in igne non lucent, quomodo *hasmal* Ezechielis p. 875. l. 33. Frustra opponitur Orphei de crystallo locus, qui ab Interprete male est acceptus ibid. l. 46. Electri igitur nomine Seniores auri speciem intelligunt p. 876. l. 20. Ita accepisse Veteres ibid. l. 28. Cur hoc electrum statuant esse auro pretiosius ibid. l. 42.

Electri Syrum nomen non fuit ܚܛܦ *chataph*, ut vult Nicias, sed ܟܛܦ *Ketaph* p. 869. l. 5.

Elephantem divexat culex Hebr. יתוש *jatthus* dictus & Græcè ἐμπὶς, modo in promuscidem, modo in aures ingrediens, quas hujus animalculi metu elephas habere legitur in perpetuo motum p. 793. l. 14.

Elephantes in aquis statim suffocari, nisi promuscis emineat p. 767. l. 17. At hippopotamus, quamvis natatus expers, tamen integros dies degit in fundo Nili ibid. l. 66.

Elohim Hebr. non solum Deum, sed & judices & principes sonat, quibus opponuntur homines, id est, plebeii p. 403. l. 17.

Emesa urbs τετελεισμένη, ne serpentes & scorpiones in eam ingrediantur p. 388. l. 11. Illi à cicere nomen p. 48. l. 1.

Ἐμπὶς culex in aquosis locis nascens p. 565. l. 59. Cujus species יתוש *jatthus* elephanto infensus p. 566. l. 23. & מפגיע *maphgia*, qui leonem invadit ibid. l. 66.

Ἐμπὶς, seu יתוש bubalis quoque & bobus infestus p. 566. l. 44. Inde in Hesychio Βέτυπος ibid. l. 51.

Enallage generis Hebræis frequens, maxime circa animalia p. 254. l. 65.

Enallage numeri p. 179. l. 17. & 250. l. 31. & 253. l. 9.

Ἐννεάδεσμοι, id est, πολύδεσμοι, neque enim præcise novem sonat. Sic ἐννεάκροςσος vestis, cornix ἐννεάγηρα, Callirhoe fons ἐννεάκρουνος, *Timavi ora novem* p. 637. l. 20.

Epha, decima pars Cori p. 106. l. 1.

Ἐφάπτονται in libro Baruch lectum pro ἀφίπτανται p. 62. l. 21.

Ἤπιος quid Paulo p. 319. l. 42.

Equi fœtus si quid humanum, aut muliebris si quid equinum habeat, id monstrum esse, & ex qua causa p. 840. l. 17.

Ergimul Arabibus *Giormok*, regio Scythica, ut videtur, unde muscus & phasiani p. 96. l. 10.

Eridanum, *Rhodanum* & *Radaunum* prope Dantiscum, ubi ambarum, tres amnes ab invicem remotissimos, Veteres promiscue sumpsisse p. 868. l. 11.

Eruca morsu exurit, unde in Glossis uruca dicitur p. 444. l. 20.

Esaiæ locus explicatus p. 13. l. 52.

ET pro CUM, vel pro POSTQUAM p. 409. l. 19.

Eurum & Notum confert Theodoretus ut ventos similes & prope eosdem p. 103. l. 12.

Euro, seu vento *Kadim* sacros Scriptores ea tribuere, quæ venti Australis sunt propria p. 102. l. 70.

Exaluminatus color in margaritis summe laudatur p. 690. l. 69.

Exempla vitæ ex brutis sæpe petuntur p. 512. l. 65.

Ezechielis locus aliter lectus p. 13. l. 23.

Ezechielis locus explicatus p. 28. l. 26. & 48.

Faba Pythagorica sententia damnata p. 49. l. 25. In ea mortuorum animæ. Hinc parentando assumitur l. 28. In flore ejus lugubres literæ. Itaque Flamini ea vesci non licebat. Imo nec tangere fas fuit, nec nominare. Et lemuralibus larvis jaciebatur p. 29. &c.

Fabulæ monstrum in Græca versione p. 773. l. 42.

Fabulæ de phœnice videntur multi Patres assensum præbuisse, ut ævo nostro Turrianus, Pamelius, Patritius, alii p. 819. l. 30. Sed Tertulliano & Epiphanio imposuit Scripturæ locus perperam acceptus, Cyrillo Clemens, cui hoc nomine Photius dicam scribit. Cæteri fere de phœnice scribunt, ut de re parum comperta & ex fama tantum nota p. 824. l. 60. Eam refellunt Maximus & Photius p. 825. l. 14.

Fabulæ de phœnice occasionem dedit palma in Syagris ex se renascens p. 821. l. 50.

Facere, id est, conari, Scripturæ phrasis p. 581. l. 34.

Falco montanus, barbaris montanarius, ab Alberto describitur maxime iracundus p. 338. l. 25. Videndum an hic sit אנפה *anapha*, vel Chald. ריה רגוזית *vultur iracundus* ibid.

In Falconum genere est شاهين *sahin* (non cygnus, ut inepte Giggeius) columbis maxime infestum, quæ illo viso præ metu concidunt. Idem testudines ex alto dejectas frangit p. 288. l. 28. Æger esu cantharidum sanatur ibid. l. 35. Ejus ampla descriptio p. 289. l. 25. Nomen *stateram* significat, quia nec famis, nec saturitatis tantillum ferre potest ibid. l. 33. Quo impetu deorsum se dejiciat ibid. l. 30. Quæ notæ sint boni *sabin* ibid. l. 35. Grues venatur ibid. l. 39. Constantinus Imperator Sahinos supra caput volitantes habuisse fertur, qui umbram ipsi facerent p. 289. l. 42. Gall. *sabins* dicuntur & *pelerins* peregrini ibid. l. 54.

Fauni ficarii leguntur in Vulg. Jerem. 50. 39. & in Hieronymo, Isidoro, Paulo Diacono, Glossario &c. Itaque *Ficarios* in ficarios mutat perperam Emanuel Sa, ut intelligantur dæmones, qui ficariorum specie conspiciendos se præbeant p. 826. l. 12.

Fauni etiam Fatui & Fatuelli dicti, & Fauni uxor Fauna, & Fatua, unde Ital. *fata*, & Gall. *Fee* p. 826. l. 16.

Fauni pro איים Jerem. 50. 39. quasi in איים *Mem* finale ad radicem pertineat, & terribiles sonet, ab אימה seu terrore facta voce. Fauno nimirum Panici terrores tribuuntur, quia Faunus idem qui Pan p. 826. l. 32. Et פן *pan*, vel *phan* Hebr. attonitum hærere sonat, unde אפונה Ps. 88. 16. ibid. l. 64.

Femur pro pudendo Hebræis, & in Historia tripartita p. 758. l. 38.

Fera arundinis Ps. 68. 31. quæ proprie sit p. 763. l. 68.

Ferrugo quod genus coloris p. 728. l. 74.

Ficarios Faunos alii à ficu dici volunt, quæ Fauno fuerit sacra. Quin illi pinus sacra fuit, & Baccho ficus p. 826. l. 71. Alii à ficatis, vel picatis pedibus, id est, in sphingis modum, quem Hesiodus φῖκα vocat. Quin Faunis caprini pedes, sphingi leonini fuere p. 827. l. 66. Ficarios igitur dictos putamus à ficis, seu tuberculis, quæ in facie eminent ibid. l. 12. quæ aliis σατυριασμοὶ & φηρεῖα ibid. l. 45.

Ficedulam Talmudici coturnicis speciem esse somniant, eamque præstantissimam p. 94. l. 24. & 27.
Ficedula lurconibus sola avium tota placuit p. 94. l. 46.
Ficus serotina est, nec nisi cum uvis maturescit p. 213. l. 30.
Filiæ Græcorum بنات الروم Arab. cete muliebri forma p. 230. l. 59.
Filiæ vardan بنات وردان blattæ p. 230. l. 62.
Filius albedinis בר חוריא albus accipiter p. 230. l. 10.
Filius aquæ ابن الما anas p. 230. l. 35.
Filius cervicis ابن داية corvus p. 230. l. 35.
Filius latratus ابن اوي thos p. 230. l. 40.
Filius nuptiarum ابن عرس mustela vulgaris p. 230. l. 45.
Filius nidi בר יוכני *bar juchne*, avis fabulosa, portentosæ magnitudinis, de cujus ovo Talmudici mira narrant p. 230. l. 14.
Filius roboris בר נוא pro בר עוא gryphus p. 230. l. 5.
Filius rosionis ابن مقرض mustela faginea p. 230. l. 45.
Filius saliens ابن طامر pulex p. 230. l. 57.
Filiis judicia Dei cur narrari velit Joel p. 465. l. 12.
Filios suos duriter tractat, Job. 39. 19. Ova struthionis cur ibi filii vocentur p. 255. l. 3.
Formica cur grana coriandri quadrifariam dividat; lentes, hordeum & fabas solum excorticet p. 589. l. 50.
Formica odoratu insignis, unde illi Chald. nomen p. 590. l. 40.
Formica ut à Solomone, ita etiam ab Æliano pigris in exemplum proponitur p. 591. l. 51.
Formica egrediens ingredienti non obstat p. 592. l. 42.
Formica ducem non habet p. 593. l. 16. Græci & Syrus aliter ibid. l. 24.
Formica Aristoteli ἄναρχος p. 593. l. 42.
Formica parat æstate cibum, escam in messe colligit p. 599. l. 43.
Formica quam sapiens p. 599. l. 13.
Formica cognitionis & solertiæ symbolum apud Arabes & Ægyptios p. 599. l. 43. & 45.
Formica à scientia Græcè dicitur ἴδρις p. 599. l. 57.
Formica nihil neque infirmius, neque fortius p. 601. l. 25. & 29.
Formica quanto præstantior cæteris animalibus; quæ cibos recondunt p. 602. l. 30.
Aspice formicæ vias, sive proprie, sive metaphorice dictas, id est, vivendi rationem p. 591. l. 68. & 592. l. 44.
Aspice formicæ vias, & sape, id est, itaut non solum doctior, sed & sapientior fias, & referas ad vitæ praxin p. 592. l. 73. Sic Horatius & Juvenalis p. 593. l. 9
Formicæ vias cecinit Poëta Agathon p. 592. l. 30.
Formicæ eadem via semper incedunt p. 591. l. 74.
Formicæ onera partiuntur p. 592. l. 10. & 26.
Formicæ viæ, id est, vivendi ratio, de qua citatur Hebræi Scriptoris locus insignis p. 592. l. 58.
Formicæ quomodo semina madefacta sudo cœlo proferant & exsiccent p. 596. l. 11.
Formicæ species Arab. ذر *dsar*, seu atomus dicta, quarum centum non pendunt nisi unum hordei granum p. 598. l. 43.
Formicam spicarum capita abscindere, ne regerminent, tradunt Scriptores omne genus, quod tamen valde incertum p. 588. l. 32. Sed ideo abscindere, ut grana ex iis eximant multo verius, & inde dici נמלה *nemala* p. 587. l. 65. Ea de re insignis Æliani locus explicatur p. 590. l. 3. *Vade ad formicam* Prov. 6. 6. quomodo itur ad doctores p. 591. l. 63.
Formicam aliquem divinationis sensum habere p. 597. l. 21. & 600. l. 53.
Formicæ vacuæ cedunt onustis p. 592. l. 9. & 19.
Formicæ succumbentes adjuvant p. 592. l. 43.
Formicæ cryptas quomodo effodiant, & ab aquarum alluvione defendant ibid. l. 20. Variæ in iis mansiones, commune stabulum, penus, cœmeterium, in quo patria monumenta p. 594. l. 26. Apothecas earum subterraneas Ælianus ζίρας vocat ibid. l. 51. & 57. Variæ mansiones sepibus distinguuntur p. 595. l. 19. Viæ ad illas cur flexuosæ ibid. l. 24. Inde hyeme non prodeunt, sed circa messem ibid. l. 37.
Formicæ quomodo onera vel ore, vel humeris ferant, & inter se partiantur p. 595. l. 71.
Formicæ quomodo semina dividant, si meatus sit angustior p. 596. l. 10.
Formicæ noctu in pleniluniis laborant, in interluniis cessant p. 597. l. 27.
Formicæ inter minima terræ p. 598. l. 38.
Formicæ illæ majores in India fabulosæ p. 598. l. 54.
Formicæ cur ingenio maxime valeant p. 599. l. 69.
Formicarum populus p. 600. l. 62. classis p. 601. l. 5. concio ibid. l. 9. exercitus ibid. l. 12.
Formicarum populus debilis p. 601. l. 13. tamen suo modo potens ibid. l. 21.
Formicarum navigia p. 602. l. 11. 19.
Formicarum mysteria Solomon intellexit p. 602. l. 54. Fabulosa ejus colloquia apud Arabes cum formica *Tachia* nomine ibid. l. 60.
Formicis Cleanthes rationem tribuit p. 600. l. 16. Celsus colloquii speciem ibid. l. 12. Cicero mentem &c. ibid. l. 28. Plutarchus omnium virtutum semina ibid. l. 34.
In formicas migrare crediti politici homines p. 599. l. 65.
A formicis Sabbatha septima & trigesima observari nugatur Tzetzes p. 597. l. 40. Origo fabulæ ibid. l. 71.
A formicis gens excisa p. 602. l. 4.
Formicæ in India quam timeantur p. 602. l. 6.
Formosi à candore, non à rubore commendantur p. 696. l. 18.
De forti exiit dulce, id est, *de acri* p. 523. l. 35. ut constet oppositio.
Fractio pro metu, quia animus metu frangitur p. 784. l. 60.
Frænum crocodili in Jobo pro labiis, ut Græcè χάλινοι pars labiorum p. 777. l. 29.
Fringillarius, qui *nisus* & *sparverius* recentiorum p. 268. l. 72.
Fringillus passeri similis p. 158. l. 74. Gallis *pinson*, ut Gr. σπίνθιον p. 159. l. 4.
Fringilli septem pro uno obolo in Aristophane p. 158. l. 60. In Luca quinque passeres pro duobus assariis, quod idem est ibid. l. 67.
Fucos ab equis, crabrones à mulis, & vespas ab asinis deducit Servius p. 543. l. 53.
Ut fumus ex fumario Os. 13. 3. Alii *ex locustis* p. 480. l. 3.
Galei & squatinæ ova intra se pariunt, & ex iis viva animalia. De quo Theophrasti locus emendatus & explicatus p. 365. l. 34.
An gallicinium significetur Eccles. 12. 4. cum excitari dicitur senex ad avis vocem p. 118. l. 6.
Gallicinium ἀλεκτοροφωνία quomodo Talmudicis. Sic vocatur medium tempus inter mediam noctem & mane p. 119. l. 66. & 120. l. 18. Quidam vocant secundum gallicinium, quasi primum sit media nox ib. l. 41. Dicitur etiam quarta vigilia ibid. l. 58. Gallicinium simpliciter posterius illud semper significat ibid. l. 70. Itaque in Matthæo πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, plane idem est quod in Marco πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι p. 121. l. 41. Confertur tempus inter primam & secundam Petri abnegationem cum tempore inter primum & secundum gallicinium p. 122. l. 4.
De gallicinio quid Theophylactus p. 123. l. 11.
Gallina altilis & pascualis p. 112. l. 40. & 48.
Gallinæ Athenæi ævo ὄρνιθες & ὀρνίθια dictæ p. 111. l. 65. & multo ante p. 125. l. 22.
Gallinas esse volunt δύο illa ὀρνίθια, quæ leprosus jubetur offerre, cum sint aviculæ duæ p. 111. l. 23.
Gallinam cum pullis suis deduces? Job. 38. 32. Ita Chald. p. 113. l. 35. Sed in Hebræo est עיש, alibi עש, id est, sydus ursæ, quod ex Arabismo probatur p. 213. l. 57. Alia Hebræorum interpretamenta p. 114. l. 34. Chaldæa, Græca & Vulgata ab invicem diversissimæ unde ortæ sint ibid. l. 41.
Gallinæ proprium quod non solum ovis incubat, sed & pullos jam editos sub alis congregat, ut materno calore foveantur p. 125. l. 71. unde Arabice dicitur *mater congregationis* p. 126. l. 1.
Gallinæ φιλοστοργίας exempla varia p. 126. l. 6.
De gallinæ στοργῇ nonnulla in Euripide Christi verbis fere gemina p. 126. l. 62.
Gallinis Numidicis raritas auxit pretium p. 133. l. 73.
Ad gallinaceum genus referri Prophetarum loca duodecim, sed incertis conjecturis p. 111. l. 19.
Gallinaginis videtur esse species avis Hebr. קרא *kore* dicta, Chald. *koraa*, vel *korea*, & Arab. *karia* columba minor, edulis, longo rostro, vocem in gutture reciprocans, breves habens pedes, dorsum viride, pluviæ prænuntia, ac proinde apud Arabes boni ominis esse credita, in Arabia & Ægypto frequens p. 80. l. 22. Gallinagini nostræ quomodo similis, aut dissimilis p. 83. l. 3. & 25. Ratio Hebræi nominis eadem quæ Græci σκολόπαξ, Hebræum enim קירי *kora* palum significat, ut Græcum σκόλοψ p. 82. l. 60. De hac ave agitur 1 Sam. 26. 20. ubi à Græcis redditur νυκτικόραξ, quia legerunt קדא pro קרא *Daleth* pro *Res* p. 83. l. 43. Et Jerem. 17. 11. ubi קרא iisdem est perdix, vel quia קרא per *Koph* sumptum pro כרא per *Kaph*, vel quia gallinago Veteribus ἄγρια πέρδιξ *rustica perdix* dicta p. 89. l. 1.
Gallus Syre non vocatur אכבא *achaba* (ut in Chaldæo legitur) sed אבכה *abacha*, & quorsum p. 116. l. 52.
Gallum Hebræi cur offerant festo expiationis p. 119. l. 16.
Ala galli Job. 39. 13. perperam in Chaldæo pro *ala struthionum* p. 115. l. 72.
Gallus quomodo noctis horas dispenset p. 123. l. 65. Cur id fiat causæ commentitiæ p. 124. l. 23. causa vera l. 41.

Gallum

Gallum non significari Hebræa voce רננים *renanim* Job. 39. 16. nec *luscinias*, nec *pavones*. Sed *struthiones* p. 239. l. 24. & 245. l. 5.

Galli gallinacei Arabica & Syriaca nomina esse vetustissima, licet à Prophetis non usurpata, ab uno upupa dicta דוכיפת *duciphath*, ab altero *Tanagra* urbs antiqua Bœotiæ; & *Tanagræi galli* p. 110. l. 62.

An gallus Hebr. dicatur שכוי Job. 38. 36. ut Hebræi volunt, ut eos sequutus Hieronymus p. 115. l. 12. Quis commenti sit primus autor ibid. l. 15. Græca versio prorsus aliena unde nata p. 115. l. 57.

An gallus significetur voce גבר Es. 22. 17. ut in Talmude passim p. 118. l. 18.

Gallos, aut capones, qui fuerunt in mensa Solomonis, significari voce ברברים *barburim* multi volunt p. 111. l. 74.

Gallus inter fœminas superbe incedens in Græco, Syro & Arabe Prov. 30. 31. Pro Hebræo זרזיר מתנים, quod plane aliud sonat p. 116. l. 29. & p. 117. l. 39. & 50.

Gallus quam superbum animal p. 116. l. 6.

Galli vox quam contenta sit ex Talmude & aliis p. 123. l. 27. 35. &c.

Dei gallus, cujus caput attingit ad thronum gloriæ, & pedes sunt in inferis, qui orandi tempus indicat p. 854. l. 73. De eodem multa Hebræi p. 855. l. 32.

Gallus sylvestris, & ejus cantus in Chaldæa Paraphrasi p. 113. l. 24. & p. 116. l. 6. & 13. De hoc eodem gallo nugæ Hebræorum & Arabum p. 239. l. 24.

Gallus & Ταναγραῖος apud Veteres ἀντίστροφα p. 111. l. 8.

Γερανοβοσίαι, vel γερανοβοτία circa Thessaliam p. 79. l. 28.

Gerrara جرارة Arabibus, parvi scorpionis species, qui caudam humi trahit p. 638. l. 63. Ejus natales & descriptio p. 639. l. 1. Explicatur de eo locus in Avicenna, quem præterierant Interpretes ibid. l. 4.

Giblii Græce dicti Βυβλίοι p. 501. l. 56.

Γλάνεος nomen commune ad silurum & glanidem p. 750. l. 61.

Glanis siluro similis est p. 750. l. 58. Et eam suffitu suo dæmones pellere credunt superstitiosi Scriptores p. 753. l. 51. Id ipsum credunt Arabes de pisce *algiri*, quem silurum esse volunt ibid. l. 60. vide *Silurus*.

Gomor mannæ singulis Israëlitis in diurnum cibum p. 105. l. 73. id est, ephæ decima pars ibid. l. 74.

De Gorgonia Plinii locum à Cl. Salmasio frustra sollicitari p. 707. l. 36.

Graculus an propriam umbram rapiat p. 12. l. 8.

De gripho Samsonis multa obiter. Griphi apud Veteres inter epulas proponi soliti p. 552. l. 65. Griphus de ænigmate quid differat p. 523. l. 3. Quæ præmia, vel pœnæ ibid. l. 7.

Gruis nomina omnibus linguis ejus vocem utcunque exprimunt p. 69. l. 68.

Gruis Hebræum nomen עגור *agor* solus Chaldæus explicat, idque ordine præpostero p. 79. l. 52. Inde عجر *agiara* Verbum quid Arabibus, & Persarum ἄγγαροι ibid. l. 14. At Cypriis ἀγὸρ *aquila*, si in Hesychio recte legitur ibid. l. 29.

Grues in Thracia nasci creditæ p. 70. l. 50. Inde discessuræ ad Hebrum fluvium conveniunt p. 71. l. 14.

Grus cur sit maxime vocalis, ratio anatomica p. 68. l. 68. Hinc Ezechias in morbo ejulans cum grue confertur p. 69. l. 1. Et Talmudici *clamabat ut grus* ibid. l. 12. Ita etiam Poëtæ l. 14. Plura de clangore gruum ibid. l. 53.

Grues quatuor de causis alte volant p. 73. l. 11.

Grues ex ultimis in ultima migrant, id est, ex Scythia ad Nili fontes p. 20. l. 20. & 29.

Grues Mæmacterione mense migrant, id est, medio autumno, non ineunte, ut multi volunt p. 78. l. 12. Redeunt vere & æstate ibid. l. 21. Theocriti Scholiastes sementis initio eas apparere inepte scribit, cum contra id sit migrationis tempus ibid. l. 35.

Grues Scythicæ Pontum transvolant, ubi est angustissimus, id est, inter Criu Metopon & Carambin, quæ loca quantum distent p. 71. l. 25. Strabonis & aliorum error p. 71. l. 49.

Inter grues profecturas mira est concordia p. 72. l. 72.

Grues mare trajecturas saburra stabiliri, & lapillos pedibus, vel ore ferre p. 72. l. 8. vel etiam vorare ibid. l. 58. An hi lapilli sint auri indices ibid. l. 56. &c.

Gruum duces in primo agmine, οὐραγοὶ in extremo, plebs in medio p. 74. l. 47.

Grues volant agmine triangulari, cujus basin impellit ventus p. 73. l. 53.

Grues volatu suo literas quasdam imitantur p. 74. l. 4.

Grues inter volandum quomodo se mutuo juvent p. 74. l. 59.

Gruum turbatur ordo Noto flante p. 74. l. 13. aut aquila visa ibid. l. 42.

Grus, cum est in custodia, supprimit vocem p. 70. l. 14.

Grues in quo situ dormiant, duce interim vigilante p. 75. l. 20. Vigiliæ per vices ibid. l. 66. Vigiles cur lapidem pede ferant p. 76. l. 23. Lapis ille gruibus non δεῖπνον, ut in Æliano legitur, sed δι' ὕπνον ibid. l. 50.

Grues à Jeremia & aliis proponi in exemplum prudentiæ p. 78. l. 61.

Grues apud Veteres in deliciis p. 79. l. 26.

Grus cur ciconia mundior p. 79. l. 4.

Γρυπάιετος, aquila rostro & unguibus aduncis p. 812. l. 18.

Gryphes in India auri custodes pro fabulosis nemo non habet. Itaque cum gryphis esus prohibetur in Lege juxta Græcos & Hieronymum, aliud intelligitur nempe γρυπαίετος, seu *gryphaquila*. Ita vocatur ab Æschylo & Aristophane aquila major διὰ τὴν γρυπότητα p. 811. l. 48.

Gryphus in Gr. & Vulg. pro פרס *peres*. Inde Perusiam dici vult Pomarius, cujus insigne est gryphus p. 185. l. 45. Sed refellitur.

Gryphus extra habitatum orbem, si credimus; in insulis remotissimis p. 190. l. 30. 35.

De gryphibus quidquid afferunt Ctesias & Aristæus ut fabulosum rejiciunt Plinius, Arrianus & Pausanias p. 185. l. 55.

Ex gryphi unguibus vasa potoria p. 190. l. 1.

Gubernacula duo olim in navibus p. 453. l. 8.

Γυμνοκοχλίας, limax, quia cochlea caret p. 650. l. 57. Tamen in horto Columellæ, *Implicitus conchæ limax* ibid. l. 59.

Gypaetus, vide *Percnopterus*.

Gypsi metallum perfecte pellucidum p. 692. l. 23.

Hæmorrhous, vide *Sephiphon*.

Halcyon canora avis littorea propter nidum à fluctibus abreptum (aut ut alii propter Ceycis conjugis fatum) fundit lugubre melos. Cyrillus, qui de lusciniis id ipsum scribit, mutavit ἀλκυόνας in ἀηδόνας, vel imperitiæ Scribarum id imputandum p. 218. l. 50. Eædem voces à Librariis alibi promiscue sumptæ ibid. l. 62.

Halcyones cerylos alis ferunt p. 180. l. 4. Et ciconiæ parentes suos ibid. l. 19. Et phœnix, ut ajunt, patris cadaver ibid. l. 33

De halcyone vide plura in *Alkawand* p. 861. l. 18.

Haliæeto *lanarius*, accipitris species, tam similis ut solo pastu dignoscantur p. 269. l. 11.

In Haliæetum mutatus est Nisus Rex Megarensium p. 269. l. 6.

Ἁλιπόρφυρος & πορφυρεῦς quid differant p. 728. l. 66. Item πορφυροῖ & ἀλουργεῖς. Harum vocum Interpretes notati p. 739. l. 2.

Hallazon حلزون Arabum & κοχλίας Græcorum ex æquo patent, contra Abenbitarem p. 648. l. 60.

Hama هامة bubonis species, in quem eum mutari fingunt Arabes, cujus cædes est inulta, & sepulchro suo adstantem jugiter clamare, *askuni*, *askuni*, id est, *potate me*, *potate me*, illius scilicet sanguine, qui cædem perpetravit p. 850. l. 40.

Harpe, Hebr. חרב *hereb*, Chald. חרבא *harba*, falcatus ensis, Phœnicum inventum p. 760. l. 16.

Harpe Saturni, Jovis, Mercurii, Nemesis & Persei, quæ in cœlum translata est p. 760. l. 20.

Harpe proprie falcatus ensis, Romanis *sica*, unde Sicarii Act. 21. Græce κόπις, Pers. σαγαρὶς, Laced. ξυήλη. In Græca vers. Jos. 13. 12. ἅρπη legendum pro ῥόπη p. 760. l. 73.

Hasmal חשמל Hebræis Angelorum certus ordo p. 878. l. 8. Vocis ineptæ origines ibid. l. 9. Probatur *hasmal* esse rem inanimatam p. 877. l. 13. Et metallum ex auro & ære conflatum ea voce significari ibid. l. 48. Vel æs auro concolor, ex quo Darii Batiacæ p. 888. l. 41.

Havila, ubi *bedolach* בדלח, Arabiæ pars margaritifera circa *Cathipham* & *Baharain* p. 675. l. 3. Unde margarita Æthiop. ብሕርይ፡ *bahrio* p. 678. l. 21.

Hebræa quædam nomina, cum formam habeant à defectivis *Pe Nun*, significationem sumunt à geminantibus secundam p. 290. l. 10. תנשמת *thinsemeth* noctua formam habet à נשם spirare, & significationem à שמם obstupescere p. 290. l. 6. Multa hujusmodi ibid. l. 14.

Hebræos posteriores Græca vocabula non pauca adoptasse p. 501. l. 41.

Hercules à Typhone interemptus, cur nidore coturnicis in vitam revocatus fuisse fingatur p. 99. l. 30.

Hercules cur Lycophroni τριέσπερος λέων p. 743. l. 61. De eo fabula ex historia Jonæ palam sumpta ibid. l. 69.

Hericio perperam ova tribui à Sante Pagnino & Schindlero p. 409. l. 64.

Heth initiale quandoque perit p. 580. l. 32.

Hierosolymam Josephus dici vult, quia τὸ ἱερὸν templum ibi conditum p. 501. l. 43.

Hippocentaurus in Arabiæ urbe Sauna repertus, à rege Arabum ad Cæsarem missus p. 834. l. 57. Phlegon, qui hoc refert, emendatus p. 835. l. 20. Quando hoc monstrum Romam allatum ibid. l. 29. Sauna urbs cur Saunis Stephano ibid. l. 33.

Hippocentaurus Antonio Eremitæ oblatus p. 835. l. 40. fuit spectrum p. 840. l. 31. Neque aliud Seniorum & Hieronymi Onocentauri ibid. l. 40. Plura vide in *Centauris*.

Hirudo, vide *Sanguisuga*.

Hirundinis Hebræum nomen סיס *sis* illius ψιθυρισμὸν imitatur, ut Italicum *zisilla*, unde *zisillare* & Lat. *zinzilulare* p. 62. l. 48. Chaldæum & Arabicum à rapiendo factum,

factum, non tam quia hirundo *in aëre rapit escas*, ut habet Isidorus, quam quia rapide volat p. 236. l. 43.
Hirundo non solum Progne, sed & Philomela dicta p. 68. l. 13.
Hirundo riparia quomodo Arabice p. 61. l. 67.
Hirundinis variæ species ex Damire p. 61. l. 40.
Vox hirundinis querula & luctuosa: Ita statuunt Græci & Romani Poëtæ p. 63. l. 50. Tamen vere negat Plato eam præ mœrore sic canere p. 64. l. 56. Proclus & Tzetzes notati ibid. l. 65. Pausanias huic opponitur p. 65. l. 2.
Hirundo minuriens, non clamosa avis p. 65. l. 11. Gr. ψιθυρίζουσα: Unde est quod ψιθύρυς, id est, susurrones, seu delatores, qui clam in aurem insusurrant, per hirundines significavit Pythagoras ibid. l. 17.
Hirundines Tobiæ p. 67. l. 49. Harum proprium è nido stercus foras egerere ibid. l. 54. Gorgias quid hirundini dixerit, quæ in illum stercus egesserat p. 68. l. 1.
Hirundinem ab aquila timeri scribunt Hebræi, quia sub illius alis latitans volatum remoratur, & pennas spargit atque dissipat. At in Aristotele ζίττη avicula, quæ Nigidio *subis*; aquilarum ova frangit. Neque ex aviculis alia ulla est aquilæ molesta p. 794. l. 69.
Hirundo avis migratoria p. 65. l. 29. Abit hybernis mensibus ibid. Redit, cum Favonius exoritur circa Calendas Martias ib. l. 52. Inde Favonius Chelidonias ibid. l. 57.
Hirundo pulchra tempora reducit, & veris prænuncia est p. 66. l. 30. Sed una hirundo non facit ver ibid. l. 50.
Hirundinis mora sex mensium est p. 66. l. 55. Abit Arcturo oriente circa Autumni æquinoctium ibid. l. 59. Quonam abeat ibid. l. 71. Ex Æthiopia nunquam migrat p. 67. l. 6. Agmen deserere grave crimen ibid. l. 9. Manentibus à frigore periculum ibid. l. 16. Manent tamen quædam in apricis locis ib. l. 19. Maxime si migrationis locus sit remotior ibid. l. 28. Hyeme nudæ & deplumes sunt ibid. l. 31. Cur Eutropius illis similis ibid. l. 35.
Hirundinis exemplo, quæ novit tempus suum, quid doceamur p. 67. l. 40.
Homicida creditur Paulus, id est, gravis sceleris reus p. 371. l. 53.
Homines marini, ut *Abu muzaina* in Ægypti littore quandoque ambulare visus, ejulatu suo venatores ad misericordiam inflectens p. 858. l. 25. *Senex Judæus* è mari emergens nocte Sabbathi ibid. l. 62. *Senex marinus* in mari Damasceno p. 895. l. 43. *Filiæ Græcorum* in mari Græco passis crinibus p. 860. l. 1. Aliæ historiæ similes ibid. l. 12. Hæc monstra maris pro veris hominibus habuit Vives ibid. l. 33.
Hippopotamus Græce dicitur θηρίον, Lat. *bellua*, ut Hebr. בהמות *behemoth* p. 755. l. 52. Ejusdem Æthiopica duo nomina explicata p. 769. l. 7.
Hippopotamus cur principium esse dicatur viarum Dei p. 759. l. 50.
In hippopotamo multa miranda p. 759. l. 63.
Hippopotamus bovi similis p. 756. l. 48.
Hippopotamus maxime accedit ad formam terrestrium p. 755. l. 74.
Hippopotami ossa duriora quam elephanti p. 759. l. 32.
Hippopotamo Deus harpen applicavit, id est, falcatos dentes, quos etiam Poëtæ ἅρπην vocant p. 761. l. 49. Hac illum segetes perdere & demetere ibid. l. 53.
Ex hippopotami dentibus Cybeles statua Proconnesi p. 759. l. 45.
Hippopotamo dentibus similis lapis in Persis, cur dicatur nympharena p. 762. l. 22. Alii lapides ebori similes ibid. l. 30.
Hippopotami פחדים Job. 40. 12. non sunt testiculi, ut volunt, sed femora p. 758. l. 14.
Hippopotami nervi perplexi & decussati, quia copiosi sunt, quod summi roboris est indicium p. 758. l. 14. & 52.
Hippopotami cauda cur dicatur esse ut cedrus p. 757. l. 65.
Hippopotamus caudam retorquet instar suis p. 757. l. 50.
Ex hippopotami corio hastæ & missilia p. 757. l. 24. Vide *Lestæ*.
Hippopotamus repertor detrahendi sanguinis p. 760. l. 6.
Hippopotamus quam vastum animal p. 755. l. 30.
Hippopotamus cubat in latibulo arundinis, non item elephas p. 763. l. 46. & 58.
Hippopotamum nonnisi dolo capi, & qua arte p. 768. l. 25.
Hippopotami quando Romæ primum visi p. 768. l. 57.
Hippopotami quando in Ægypto defecerint p. 768. l. 70.
Hyacintho lapidi violaceus, vel purpureus color, sed dilutior p. 729. l. 19. At idem cæruleus Solino, Martiano & multis Patrum ibid. l. 39. & hyacinthinus color passim in Veterum scriptis cum cœlo & mari confertur ibid. l. 65.
Hyacinthi flos Columellæ & Græcis Poëtis cæruleus p. 729. l. 34. & hyacinthinus color à purpureo sæpe distinguitur p. 733. l. 53. Et ex diversa fit materia p. 734. l. 3. tamen aliis hyacinthi flos purpureus, aut ferrugineus fuit p. 728. 54. & 72. Et in Gallia pro cocco fuit p. 729. l. 7.
Hyacinthinum Hesychio & Suidæ πορφυρίζον p. 729. l. 28. aliis cæruleum ibid. l. 31.
Hyæna serpens ita dictus, ut Hebr. צבוע, cum quia maculosus est ut hyæna quadrupes, tum quia hyænæ instar sexum alternare creditur p. 396. l. 73. De hoc serpente Ælianus & Horus egerant, & modo marem, modo fœminam esse dixerant ὕαιναν ὄφιν, quomodo legerat Gesnerus. Sed deleta est vox ὄφιν in recentibus editionibus p. 397. l. 4. Hebræi de hoc agi volunt 1 Sam. 13. 18. & tot coloribus insigniri quot annus habet dies. Generale hujus serpentis nomen est ברדלס *bardales*, seu παρδάλις, maris צבוע *tseboa*, id est, hyæna, & fœminæ נפריזא *nephriza*, seu νεβρίζα p. 395. l. 26. & 396. l. 2. &c.
Hydrus, Hebr. שרף *saraph*, Christi typus, cum Angelorum nobilissimis, id est, Seraphinis, commune nomen habens, & serpentum solus volucer, in Arabia & Ægypto degit. Nomen habet ab ustione p. 421. l. 49. Non tamen est prester, sed hydrus, qui æstate fit chersydrus, cum aquam con sumpsit æstus. Et cum siti angitur, virus habet multo acrius, & morsu suo exurit quidquid attingit. Quo igne consumptus Hercules juxta fabulam p. 422. l. 6. In Ægypto describitur *saraph volans* Es. 30. 6. Ibi nempe sunt serpentes alati hydrorum specie. Isidorus Sirenas vocat. Quorum gravis est odor p. 423. l. 5. In deserto Israëlitæ ab his serpentibus morsi sunt, qui tum ex hydris chersydri facti, quia caniculares dies proxime præterierant p. 424. l. 12. Hujus plagæ causæ juxta Hebræos p. 425. l. 4. Nostrorum allegoriæ ibid. l. 33.
Τελὶς & ὕελος ex Hebræis חול, vel חולית p. 723. l. 42.
Hyperbolen portentosam Autori Sacro affingit recepta versio Job. 40. 18. cum dicit elephantem fluvium integrum sorbere, quod de Pythio dracone Poëtæ fabulantur, & de Xerxis copiis Græcia mendax p. 765. l. 36. Hanc versionem cum Hebræis verbis non convenire p. 766. l. 27. Proinde illa longe aliter explicantur ibid. l. 65.
Jabneel, Græcis ἰάμνια, quasi hoc nomen habuerit, quia locos humidos & virentes ἰάμνυς vocabant p. 501. l. 57.
Jabok torrens, Græcis dictus Ἰόβακχος, tanquam ab Jobaccho Deo p. 501. l. 45.
Jaculum serpentem, seu acontiam Hebr. à saltu dici קפוז *kippoz*, ut Arabice قفازة *kipphaza*. Ad illum hæc pertinere Es. 34. 15. ubi de Idumææ desolatione: *Ibi nidificabit kippoz, & pariet, & excludet ova, cùm foverit in umbra sua.* Veteres hericium intelligunt, id est, קפוד *kippod*, de quo versu 11. p. 409. l. 3. Sed cum de animali oviparo agi viderint recentiores, alius *merulam*, alius *testudinem*, alius *cypselum*, alius *scopem* interpretatus est, quæ omnia præter rem. Nam in desertis degit *kippoz*, merula in cultis locis. Et à saltu dicitur *kippoz*, quod neque testudini, neque cypselo convenit, imo nec scopi, quæ avis est ἀλτική, non ὀρχηστική p. 409. l. 50. At nomen & res apprime quadrant in acontiam serpentem p. 411. l. 47.
Jaculus serpens maxime perniciosus. Salit tanto impetu, ut prævertat omnem fugam. Venenum ejus præsentissimum. Morsus insanabilis, si sit supra ilia. Quod à Strabone recte observatum, alio detorsit Interpres. Saltus cubitorum viginti. Natales Libya, Ægyptus & Arabia, cujus Idumæa pars p. 412. l. 36.
Jaculo convenire quidquid de *kippoz* habet Esaias. Avem esse concluserunt, quia nidulari legitur, cum nidus etiam tribuatur reliquis animalibus, ipsisque adeo serpentibus p. 413. l. 35. Eosdem ova parere, fovere & excludere. Et de iis naturæ Scriptores illa ipsa verba usurpare, quæ hîc Esaias p. 415. l. 14. Ova serpentum congregari, & simul connecti ibid. l. 35. Aves ova sub alis, vel pennis fovere dicuntur, sed *kippoz* solum sub umbra sua ibid. l. 57. Serpentes de ovis suis quam solliciti p. 415. l. 62.
Ichneumon à Talmudicis כלבית *calbith*, id est, canicula, appellatur, & כלבא טינא *calba tina* (pro כלבא רטינא *calba detina*) id est, canis luti, quia in luto degit, seu lutosis Nili ripis: Et canis instar ἰχνεύει, unde ab Herodoto & Nicandro ἰχνευτὴς, ab aliis ἰχνεύμων dicitur. Eumdem quoque Arabes كلب الما *calba almai*, id est, *canem aquæ*, nominant. Ita huic congener animal lutra vocatur κύων ποτάμιος *canis fluviatilis*; & castor *canis Ponticus* p. 794. l. 50.
Icterias lapis, seu lapis hirundinis p. 62. l. 11.
Jesse aliter נחש *Naas*, seu serpens dictus p. 406. l. 65. Itaque in Esaiæ verbis, *Ex radice Naas exibit basiliscus*, intellexit Chaldæus Messiam exiturum ex stirpe Jesse ib. l. 68.
Ἶκες vermes vitibus infesti, singulare ἴξ in Hesychio. Vide ἶπες.
Ἱμάτια σητόβρωτα in Jobo & Jacobo p. 617. l. 17.
In India templum Solis margaritis stratum p. 716. l. 28.
Ingruere, ut congruere, à gruibus dictum p. 73. l. 8.
Interpretum dissidium in versione loci Job. 39. 16. qui primus est sex versuum de struthione p. 238. l. 40.
Joan. Baptistæ cibus Ebionæis ἐγκρίδες, id est, liba cum melle & oleo: Isidoro Pelusiotæ, Paulino, Pantaleonti & Nicephoro ἀκρέμονες, vel ἀκρίζματα herbarum & arborum. Sariano monacho & aliis apud Euthymium & Theophylactum

ἀκρίδες

ἀκρίδες, seu μέλαγρα herbæ genus, blitum scilicet, seu rapunculus, ut volunt. Aliis apud Druthmarum aviculæ ἐρυθρόποδες. Aliis locustæ marinæ, id est, οἱ κάραβοι. Aliis καρίδες squillæ. Aliis denique ἀχράδες pyra sylvestria. At in utroque Evangelio constanter leguntur ἀκρίδες καὶ μελι ἄγριον *locustæ & mel sylvestre* p. 488. l. 23.

Johanni Baptistæ non fuit peculiare, quod locustis & agresti melle, sed quod his solum cibis vescebatur, iisque forte oblatis, ut Judæi Johannem scirent extraordinarium habere munus p. 492. l. 46. Isidorus Pelusiota imperitiæ non debuit accusare sic sentientes, qui & magno numero, & celeberrimi sunt, & firmissimis rationibus freti ibid. l. 52.

Jobi stylus concisus p. 255. l. 12.

Jonæ cetus non fuit cetus proprie dictus. Cete enim & quotquot animalia pulmone spirant, gulæ meatus habent angustiores quam ut possint solidum hominem deglutire p. 742. l. 51. & 74. Sed fuit *piscis magnus*, ut à Jona vocatur p. 743. l. 14. Canis scilicet carcharias, qui & lamia dicitur à gulæ vastitate ibid. l. 20. & 28. Vide *Canes carchariæ*.

Ἶπες, vel ἶκες Ionice, vermes vitibus infesti, unde Hercules ἰποκτόνος p. 571. l. 39.

Isis cur in hirundinem mutata fuisse fingatur p. 62. l. 64.

Juno cur bovis figuram sumpserit p. 63. l. 38.

Jupiter cur in arietem mutatus p. 63. l. 23.

Ixon ponit Vulgatus in immundarum avium censu, cujus nominis nulla occurrit. Forte legendum *oxyn*, quæ sit eadem cum oxyptero, quomodo post Clementem Alexandrinum multi accipitrem appellant p. 813. l. 15.

Καλαμινθαι, locustæ genus in Cypro p. 450. l. 8.

Κάλχη, vel χάλκη purpura p. 736. l. 29. Inde χάλκανθον chalcanthum, seu vitriolum, quod est cœrulei coloris ibid. l. 40.

Χάλκαια purpuræa quævis, & gallorum paleæ, seu barbæ à colore purpureo p. 730. l. 47. Inde ሰቀ: *laja* coccineus color Æthiopice ibid. l. 62.

Κάλχαινος coloris glauci, seu veneti p. 730. l. 66.

Κάλχη flos ad tingendum aptus, à quo καλχαίναι vestes, aliis purpurei, aliis cœrulei coloris p. 730. l. 40.

Καππα Iones pro π usurpant p. 623. l. 1.

Karabe succinum Persis, qui trahit paleam p. 868. l. 66.

Karkaphenna ققفنة Arabibus avis fabulosa, quæ proditoris oculos, ut ajunt, alis suis illinens, eum reddit propriæ uxoris aquariolum, ita ut illam videat se præsente prostitui, absque ullo sensu pudoris p. 851. l. 72.

Katar, Arabiæ portus ad meridiem insulæ *Baharain* oppositus. An Ptolemæi Κάδαρα p. 678. l. 26.

Καταῤῥάσσειν cum impetu dejicere, unde καταῤῥάκτης, aquilæ, accipitris, harpyiarum & Diomedis avium Epithetum p. 278. l. 1. Item avis marinæ species aquilæ, vel accipitri similis, quæ non in aves, ut vult Eustathius, sed in pisces irruit, & ad ulnæ spatium in aquas immergitur, ut inde pisces extrahat ibid. l. 32. Ova quoque & pullos suos in mare demittit, & subinde extrahit p. 279. l. 12. Inde שלך Hebr. & καταῤῥάκτης Græce ibid. l. 29. Ejusdem avis nomen Chaldæum, Syrum, Arabicum & Ægyptium ibid. l. 54. & p. 280. l. 21. 48. Minus recte *mergus* redditur, & pessime *merula* ibid. l. 54. Alia vocis interpretamenta nihilo meliora ibid. l. 60.

Kaukis, Arabum phœnix, non tamen unicus, sed geminus, mas & fœmina, qui pyra rostrorum affrictu accensa comburuntur, & ex cinere renascuntur p. 849. l. 47.

Kedron torrens. Græce dictus χειμάῤῥυς τῶν κέδρων, tanquam à cedris p. 501. l. 48.

Κέπφος larus avis, aut cepphus laro similis, quam spuma oblata pueri facile inescant. Item fatuus, unde κεπφωθεὶς Prov. 7. 22. deceptus, inescatus p. 264. l. 32.

Kermez قرمز Arab. tam vermis quam color *Kermesinus*, seu coccineus. p. 625. l. 6.

Κιχλίζειν, id est, turdis vesci juvenibus, vetitum fuit apud Athenienses p. 95. l. 15.

Kikajon est κρότων ricinus, non animal, sed planta p. 623. l. 30. De neutro usurpatur Proverbium Κρότωνος ὑγιέστερος, sed de Crotone urbe p. 623. l. 38.

Kikajon Jonæ percussit vermis p. 623. l. 21. *kikajon* non est κολόκυνθα, ut Græci reddunt. Eam enim vermes non attingunt. Inde Prov. ὑγιέστερος κολοκύνθας ibid.

Kison torrens Græce dictus est χειμάῤῥυς τῶν κισσῶν tanquam à picis p. 501. l. 48.

Κλωβὸς, vel κλωβὸς, ut Jeremiæ כלוב *cloub*, Talmudicis פלצור *paltsur*, Sirachidi κάρταλλος, Aristoteli πηκταὶ, Plauto *transenna*, cavea, qua capiuntur aves p. 90. l. 65.

Κνίπες, vel σκνῖπες, culices in ulmo, aut robore, aut ficu nati, qui *psenes* vorant, Arab. بق *bak* p. 570. l. 7.

Κοκκύζειν gallorum proprium, non columbarum p. 112. l. 26.

Τῶν κοχλιῶν ἀπιςότερος Proverbium p. 648. l. 16.

Κόχλος concha purpuraria p. 739. l. 59.

Κώνωπες cur Hebr. יבחושין p. 565. l. 27.

Κώνωψ non quivis culex, sed vinarius. Ita sumitur in Matthæo p. 564. l. 57.

Κοράξαι, obnixe rogare, à corvis sumpta vox p. 204. l. 67.

Kore קורא *collegit*, seu fovit, *quæ non peperit*. Jerem. 17. 11. R. Selomo cuculum esse vult, quasi cuculus aliena ova incubet, cum contra sua in alieno nido ponat. Vetustus tamen est hic error p. 87. l. 64. Sed vide in Hebraicis.

Κρόνοπες locustæ circa Oetam, quibus fugatis Hercules Κορνοπίων dictus est p. 450. l. 3.

Κωρύκιον ἄντρον in Cebete quid esset cum non caperet Arabs Interpres, putavit significari κωρίκας, vel κωρύκια, id est, murices p. 721. l. 38.

Κυανέαι glauci pisces p. 287. l. 59.

Κυράλια in Luciano vox corrupta & à Bootio in alienum sensum detorta p. 704. l. 2. In eam conjecturæ ibid. l. 22.

Κυνόμυιαν in Exodo & Psalmis constanter habent Græci Interpretes pro Hebræo ערוב *arob*. Sed quia ערב *arab* miscere est, *arob* plerisque aliis vel muscarum est, vel serpentum colluvies, vel ferarum quadrupedum p. 553. l. 70. Sed hæc sententia multa habet ἀσύςατα p. 555. l. 19. Ex Exod. 8. 31. patet ערוב *arob* non esse animalium colluviem, sed certi animalis genus ibid. l. 51. Denique *arob* mistionem esse & colluviem non sequitur, quia ערב *arab* miscere sonat. Est enim vox πολύσημος, quæque non solum miscere, sed & alia significat, quæ in muscam caninam apprime quadrant. Itaque causa non est cur à veteri versione discedamus ibid. l. 68. &c.

L finale ex Hebræis vocibus Græci rejiciunt p. 111. l. 3.

Laccæ quatuor species, omnes rubræ. 1. Arabica, 2. Talmudica, 3. Græciæ, 4. Lusitanorum p. 376. l. 72.

Laccæ Græciæ recentioris, olim ἄγχουσα, πορφυρὶς, ἀλκιβιάδιον & κάλυξ dicta, quæ nomina excutiuntur. p. 737. l. 10. &c.

Ladanum Arabica vox vetus, ut constat ex Herodoto p. 803. l. 70.

Ladanum scribit Plinius esse œsypum hircorum barbis genibusque villosis inhærens, ederæ flore deroso. Ederam pro cistho, vel cisto supponens, quia κίσσον legit, non κίσον, vel κίσθον p. 803. l. 64.

Lamiarum fabulosa descriptio in Dione p. 833. l. 4.

Landia in Aben Ezra est pro India. Idem de Landis, seu Indis & Ægyptiis multa mentitur p. 560. l. 7. & 20.

Lanarius, vel lanius, vide *Nisus*.

Lapides arma consueta in populari seditione p. 561. l. 20. 36.

Lapides *sigil* inferorum igne cocti, in eos conjecti, qui venerant ut Mecchanum templum diruerent, cum eorum, in quos cadebant, nominibus inscriptis p. 61. l. 58.

Later est gleba terræ in lapidis duritiem excocta, quæque proinde in ædificio lapidis vice fungitur Gen. 11. 3. p. 614. l. 60.

Latona in coturnicem p. 94. l. 5. Jupiter quoque ibid. l. 9.

Legumina cur Græce χέδροπα p. 50. l. 21.

Legumini faba & lens maxime in feralibus cœnis p. 49. l. 23. Cicer in pervigiliis ibid. l. 46.

Legumina Danielis & sociorum victus p. 49. l. 55. Ea dici Hebr. זרעים & זרענים semina, ut Gr. ὄσπρια pro σπόρια p. 50. l. 18.

Lendes p. 578. l. 44.

Lens olim inter lugubria & mortuis apposita p. 49. l. 36. Pharisæorum in luctu cibus fuit ibid. l. 41.

Leonis nomen multis animalibus commune p. 376. l. 11. In his serpens cenchrines Gr. λέων αἰόλος ibid. l. 21. Et כפירים aliis *leunculi*, Senioribus dracones ibid. l. 47. Vox Arabica شبل *sablon* pariter æquivoca. Et שחל leo niger, videtur esse serpentis genus Ps. 91. 13. Fortasse niger serpens p. 377. l. 31. Arabum fabulæ de Christo & serpente nigro ibid. l. 74.

Lestæ in India pellem habent qualem hippopotami p. 757. l. 37.

Leviathan à multiplici flexu draco dictus, quod ex Arabismo probatur p. 770. l. 1.

Leviathanis nomine ut in Jobo, ita etiam in Talmudicis crocodilum significari patet; cum כלבית *calbith*, seu caniculam leviathani esse terrori, & in illius ora ingredi scribunt p. 790. l. 20. *Calbith* enim, seu canicula illa, quæ leviathani est terribilis, quid aliud sit quam ichneumon, qui in crocodili fauces irrumpens, illius vitalia populatur, & alvo erosa inde excedit? ibid. l. 32.

Lilith לילית Es. 34. 14. singulare & fœmininum nomen a nocte factum. Sed mutato genere & numero Græci reddunt ὀνοκενταύρυς, & Chaldæus לילין lemures. Aben Ezra *avem nocturnam*. Vulgatus ex Symmacho *Lamiam*. Hebræi quidam in Hieronymo Ἐριννὺν & *Furiam*. Jarchius שירה τὴν δαίμονα. Talmudici monstrum capillatum. Elias in Thisbi unam esse

esse ait ex quatuor matribus dæmonum, de qua miras fabulas narrant. Describitur spectrum muliebre noctu apparens, pueris maxime infestum. Itaque ne quid attentet in infantes nuper editos, in puerperæ cubiculo Judæi carmen scribunt ἀποτρόπαιον, quale habetur in Festo. Fortasse strix Poëtarum est p. 831. l. 26. & p. 832. l. 7. 48.

Lilith regina Zmargad in Sabæis, quæ in Jobi greges irruit, in cujus odium fingi potuit quidquid de *Lilith* fabulantur p. 832. l. 41.

Limax à lima dicitur p. 650. l. 50. Quid à cochlea differat ibid. l. 53. Ejus descriptio ex Damire p. 647. l. 41.

Limax Gr. ζέσιλ@, ζέσηλ@, ζελάτης, σεσηλίτης, σέμελ@ p. 646. l. 71.

Limax non totus contabescit, ut Hebræi volunt, sed ut habet Chaldæus, *humectat viam suam*, unde dicitur ὑγροκέλευθος p. 648. l. 74. Vir summus notatur, qui hoc alio refert perperam p. 649. l. 16.

Ut limax liquescens impius, quorsum? p. 649. l. 3.

Limacis ad tumores usus p. 648. l. 26.

Lingua tertia loqui quid sit p. 544. l. 40.

Liquefient ut aquæ Ps. 58. 8. quo sensu dicatur p. 650. l. 38.

Literæ quandoque permutantur, ut conjunctis syllabis ab eadem, aut simili litera sit initium p. 739. l. 49.

Liviæ columbæ arboribus insident p. 18. l. 54.

Loca ab animalculis desolata, & gentes pulsæ, vel excisæ, puta à ranis, à muribus, à serpentibus, à solpugis & phalangiis, à culicibus, ab apibus p. 529. l. 29. &c. Ita Phaselitas vespæ leguntur pepulisse, id est, Phœnices, seu Chananæos, qui ex Phœnice pulsi Phaselidis montana occupaverant p. 541. l. 41.

Locustæ non dicuntur à locis ustis, ut volunt, sed à loquendo p. 473. l. 73. De cicadarum & locustarum loquacitate obiter p. 474. l. 2. & 24.

Locustarum plures species variis nominibus significari ex Mose & Joele probatur p. 446. l. 39.

Locustarum Hebræa in Prophetis nomina decem accurate explicantur p. 441. &c. usque ad 446. l. 35.

Locustæ quam copiosæ, unde illis nomen ארבה *arbe* p. 442. l. 6.

Locustas è terra emergere, unde nomen illis גוב *gob* & גובי *gobai* p. 443. l. 22. Et Æthiop. አንበጣ: *anbat* ibid. l. 40.

Locusta גזם *gazam* solas arbores vastat p. 484. l. 45.

Locustas arborum cortices & ramusculos quasi amputare morsu, unde illis nomen גזם *gazam*. Proinde locustarum agminibus tribuit Pisidas μυριόσομον ξίφος *ensem mille acierum* p. 443. l. 45.

Locustæ, cum turmatim volant, Solis lumini velum obtendunt. Itaque à velando locusta dicitur חגב *chagab* p. 444. l. 48.

Locusta חסיל *chasil* vocatur, quia consumit omnia. Nam חסל *chasal* est consumere p. 445. l. 17.

Locustarum agmina tam longa serie feruntur, ut in Europa quandoque tria, in Africa duodecim milliaria in longitudinem pateant. Inde locustæ vocantur חרגל *chargol*. Nam Arabice حرجل *chargiala*, est longa serie ferri p. 445. l. 28.

Locustæ sata & fruges lingunt, & lingendo absumunt. Unde locusta vocatur ילק p. 445. l. 65. Lingere locustæ, tineæ, bovi, & igni tribuitur ibid. l. 72.

Locustæ speciem ילק *jelek* alii pro eruca perperam habent, cum *jelek* volet, Nahum. 3. 16. Eruca autem non volet. Alii pro μηλολόνθη (nobis *haneton*) quod animalculum est plane glabrum. At ילק *jelek* ὀρθοτριχεῖ horripilat Jerem. 51. 27. Denique *jelek* in Scriptura est inter locustarum genera, & Veteres omnes sic intelligunt p. 455. l. 12.

Locustis nomen צלצל *tselatsal* videtur ab umbra factum, quia locustarum agmina Solem obumbrant p. 446. l. 25.

Locusta סלעם *solam* dicitur à voracitate: Chaldæis enim סלעם *salam* vorare est, ut Hebr. בלע *bala* p. 446. l. 13.

Locustarum voracitatem Arabes quibus verbis efferant p. 461. l. 13.

Locustæ sua multitudine Solem obumbrant p. 479. l. 10. Unde חגב & צלצל dictæ ibid. l. 52. Lunam quoque obscurant, cum noctu volant. Falsum enim est eas non volare nisi interdiu ibid. l. 63.

Locustæ species ילק *jelek* cur vocetur סמר, id est, ὀρθόθριξ horrens Jerem. 51. 27. Quæ affectio non videtur in locustam posse cadere, cum sit glabra & depilis. Resp. in locusta horrere duos pilos, quos pro cornibus in capite habet, quod testantur Arabes. Hinc de locusta Claudianus, *Horret apex capitis*. Et in Talmude aliæ calvo, aliæ hirsuto capite sunt. Johannes comatas describit Apoc. 9. 8. Arabicè etiam عرفان *orphan* est *locusta jubata*. Et خنتق *chanthaph* locusta depilata & mundata ut coquatur p. 454. l. 59.

Locustarum diversa nomina apud Arabes, ratione formæ, coloris, natalium, sexus, ætatis p. 447. l. 2.

Locustæ ova quomodo vocentur Arabice, & fœmina vel ante, vel post partum, & fœtus nuper editus p. 448. l. 9.

Locustarum Græca nomina præter ἀκρίδα, βροῦχον, ἀτλέλαβον, ἀττάκην, ὀφιομάχην, quibus utuntur Sacri Textus Interpretes, τετραπτερυλλίδες, πάρνοπες, κόρνοπες, μάσακες, μολυρίδες, μάντις καλαμαία, vel ἀρυραία, καλαμίνδαι, τρωξαλίς, ὄν@, ἀσίρακ@, quæ Talmudicis אסקרא *askra*, ἄχηρος, βρέττανα φοβερά, θυλακοθρώξ, πετηλίς, ὄρπας ex qua fit garum, Arab. *orphan* p. 449. l. 70.

Locustæ species ὀφιομάχης, quæ serpentes oppugnat. Hæc Hebr. חרגל *chargol*, vel *argol*. Unde nata est fabula apud Suidam & alios de argolis serpentibus ex Argo in Ægyptum translatis ad oppugnandos aspides p. 449. l. 16. In Argo locustæ σκορπιομάχοι ibid. l. 48.

Locustæ species βροῦχ@, vel βροῦκος unde dicatur p. 447. l. 66.

Locustæ species ἀττάκης, vel ἀττακός unde vocata p. 449. l. 1.

Locusta unde dicatur ἀκρίς quatuor sententiæ p. 449. l. 59. & p. 469. l. 36.

Locustarum quatuor species in Lege concessæ p. 491. l. 31.

Locustæ mundæ volucres & quadrupedes p. 451. l. 65.

Locustis mundis quatuor notæ, item quinta, quæ sola gryllo deest p. 451. l. 19.

Locustarum quatuor species in Joele Judæam devastâsse, non singulas singulis annis, sed omnes simul p. 465. l. 28. Etiam in Ægypto plures locustarum species ibid. l. 57.

De locustarum speciebus quam obscure Talmudici p. 450. l. 73.

Locustarum species in Damire & Marcello Virgilio p. 446. l. 48.

Locustarum species R. Selomoni ignotæ. Notæ tamen erant Judæis Christi ætate, sed paulo post ignoratæ p. 451. l. 28.

Locustis natura decem magnorum animalium p. 475. l. 23.

Locustis alæ quatuor, unde τετραπτερυλλίδες p. 452. l. 31.

Locustis leonini dentes, cur Arabicè قاشر dicatur quod ab iis demorsum est p. 469. l. 5.

Locustis, quæ aliis sunt ἑξάποδες, cur Moses solum quatuor pedes tribuat. Crura posteriora in pedibus à Mose non censeri, quia nonnisi ad saltum pertinent. Non tamen à saltu vocari πηδάλια, ut vult Scaliger, sed quia sunt πηδαλιώη, id est, gubernaculi forma. De his cruribus Pisidæ locus insignis ab Interprete male acceptus p. 452. l. 42.

Locustis caput equinum p. 474. l. 58.

Locustæ quædam caudam & gibbum habent, quædam alterutrum, quædam neutrum. Ita Talmudici p. 451. l. 15.

Locustarum gressus quam firmus. Per medios enses illæsæ ruunt, nec viso homine fugiunt p. 478. l. 42. Sunt quasi loricatæ ibid. l. 51. Talis hostis quam terribilis ib. l. 69.

Locustæ inexpugnabiles p. 477. l. 10. Ordo earum in acie mirabilis ibid. l. 31. Agmen quomodo Arabicè ibid. l. 66. Neque urbes, neque domus his inaccessæ. Per fenestras ingrediuntur p. 478. l. 1. Etiam in mensas decidunt ibid. l. 32.

Locustæ cur vocentur gens valida. Hæc Metaphora quam frequens p. 467. l. 52. & p. 473. l. 34.

Locusta regem non habet, tamen exit ad bellum, *unaquæque sibi dividens* (nempe spolia) Prov. 30. 27. Quod alioqui Regum & Imperatorum est. Asseritur hæc versio loci, quem Interpretes non satis intelligunt, & refelluntur qui aliter explicant p. 458. l. 58. &c. Arabes, qui locustas ducem habere scribunt, cum Solomone conciliantur p. 460. l. 8.

Locusta facili saltu, aut volatu fertur ubivis. Huic proinde confertur saltantis equi agilitas in Jobo & Chaldæa Jeremiæ Paraphrasi p. 457. l. 48.

Locusta vagum animal & instabile, præcipue cum nido carens fertur, sæpe in sepem: Aut cum orto Sole avolat & sepem illam deserit, quæ in tempore frigoris ei fuerat pro suffugio. Huic conferuntur principes Ninivitarum Nahum. 3. 17. Illi David cum Saülem fugiens, sine foco & lare, huc illuc discurreret Ps. 109. l. 23. p. 457. l. 61. & 458. l. 3.

In locustarum multiplicatione Dei providentia specialis elucet p. 486. l. 39. Id etiam ab Ethnicis agnitum p. 487. l. 3. Tamen Arnobius hujusmodi animalcula negat esse Dei opus. Quod ex Marcionitarum lacunis haustum p. 487. l. 15.

Locustas à Deo formari cur Propheta dicat p. 486. l. 24. Arabum ineptiæ Deum locustas ex eo luto formâsse, ex quo factus est Adam ibid. l. 32.

Locustæ Dei exercitus Joel. 2. 25. Ita etiam Arabibus p. 482. l. 10. & p. 485. l. 59.

De locustarum partu multa ex Aristotele, Plinio & Arabibus p. 484. l. 68.

Locustæ pariunt autumni tempore p. 484. l. 63.

Locustarum major proventus sicco vere p. 472. l. 73.

Locustæ ficubus, & bruchi vitibus quam infesti p. 469. l. 14. Theophrastus emendatus p. 469. l. 22.

Locustas etiam fruticum truncos exscindere p. 469. l. 70.

Locustæ an arbores decorticent p. 469. l. 37. Nudari arbores, & ramos earum exalbescere etiam sine decorticatione ibid. l. 50. & 61.

Locustæ ipsis arboribus noxiæ p. 470. l. 55.

Locustarum proprium exscindere p. 467. l. 48.

Locustæ non solo morsu nocent, sed & contactu adurunt p. 461. l. 28.

Locustarum saliva perdit omnia p. 461. l. 32. & 470. l. 64.

Locustæ totius anni proventum paucis horis absumentes, dominis famem indicunt p. 461. l. 8.

Locustis nullum animal perniciosius p. 461. l. 43.

Locustæ sæpe multo plus damni mortuæ quam vivæ afferunt p. 461. l. 38.

Locustarum sonitus tanquam curruum ad sextum milliare auditur p. 475. l. 65.. Is fit alis, cum volant, & dentibus, cum comedunt ibid. l. 71. Est & illis propria vox, de cujus origine disputatur ibid. l. 74. & p. 476. l. 7. Tam locustarum quam cicadarum cantum Poëtæ laudant ibid. l. 37.

Cum locustis in Scriptura non conferuntur hostes, nisi ratione numeri p. 467. l. 13. Aut homines in genere, nisi καὶ' ἐξουθενιζμὸν ibid. l. 28.

Locustas vento vehi tralatitium est p. 463. l. 27.

Locustam καταλύειν diversari dicit Sirachides, ita etiam Arabes p. 460. l. 27.

De locustis locus in Lege parum intellectus ab Interprete celeberrimo, qui affirmativam mutat in negativam, bombycemque & cantharum censet inter locustas Lege concessas p. 451. l. 51.

Locustæ Ægyptiæ quibus ventis adductæ, vel abductæ, & in mare projectæ p. 263. l. 24. Ventus קדים *kadim*, in Scriptura non solum est Orientalis, sed & Australis. Quo potissimum locustæ in Ægyptum adductæ, nempe ex Æthiopia, quæ iis plurimum scatet p. 463. l. 37. Miraculum in quo situm ibid. l. 71.

Locustas Ægyptiis pares fuisse, vel futuras negat Moses Exod. 10. 14. Joel tamen suo ævo locustas scribit eam cladem intulisse, qualis nulla memoratur. Hæc quomodo concilientur p. 464. l. 71.

Locustæ circa vernum Æquinoctium in Ægyptum adductæ, quo ipso tempore solebant ad Acridophagos deferri p. 463. l. 33.

Locustæ in Ægypto absumpserunt quidquid reliquum fecerat grando, id est, 1. triticum & zeam, quæ grando non læserat, quia in Ægypto sunt serotina. 2. Herbas, ramos & fructus arborum, qui grandinis impetum evaserant p. 462. l. 7. Refelluntur qui annum intercessisse volunt inter plagam grandinis & plagam locustarum p. 464. l. 37.

An Ægyptiæ locustæ hominibus quoque fuerint perniciosæ, ut habetur Sap. 16. 9. Et quo sensu Exod. 10. 17. hæc plaga mors vocetur p. 462. l. 70.

Locustæ Ægyptiæ solito graviores, quia numero superârunt quidquid unquam fuit uspiam locustarum in uno loco, & magis noxiæ fuerunt. Nemo poterat videre terram p. 461. l. 63.

De locustis quæ habet Joel ad literam sumenda, contra quam sentiunt nonnulli Patres, & ex Hebræis Abarbanel p. 466. l. 12.

Locustas Joelis Judæam devastâsse templo nondum exciso p. 470. l. 5.

Object. A locustis si fames & vastitas fuisset, quæ in Joele describitur, cur Scriptura tacuisset? Resp. Historias famis in Scriptura paucas referri, nec nisi ex occasione p. 482. l. 24.

De locustis Joelis non egisse Prophetam Amos p. 483. l. 32. Sed duas alias clades referre à locustis illatas. Unam cap. 4. quæ præcessit messem, & cum siccitate, uredine & rubigine conjuncta fuit, & omnes arborum fructus consumpsit. Alteram cap. 7. post fœnisecia, autumno, cum locustæ pariunt p. 484. l. 22. & 62.

Locustarum adventum in Judæam præcessit & secuta est summa siccitas p. 474. l. 42.

Locustæ Amos cap. 7. neque segetibus, neque arboribus noxiæ, sed solis herbis, & Prophetæ precibus amotæ p. 487. l. 39.

Locustarum fœtor Hebr. צחנה Joel. 2. 20. Gr. βρόμος, aut βρῶμος potius, quod pro sonitu perperam accipiunt p. 481. l. 6. Fœtor ille quam pestifer, & quot hominum millia quandoque absumpserit ibid. l. 36.

Locustarum esus in Oriente & Austro est receptissimus. Acridophagi inde dicti p. 490. l. 2. Iisdem Parthi victitant, & Mauritaniæ confines populi, Nasamones, Libes ad Leptin; Exercitus in Libya his sustentatus ibid. l. 20. In Græcia quoque fuere in cibis ἀκρίδες, τετραπτερυλλίδες, τέττιγες, κέρκοπες, ibid. l. 46.

Locustæ ab Ægyptiis sale conditæ in cibi usum Exod. 10. 19. in Jonathane p. 491. l. 42. Arabes quoque & Judææ incolæ eas in cibis hodieque recipiunt ibid. l. 45. & p. 492. l. 28.

Locusta ingravescet, aut *gravitabit*, aut *crescet*, aut *impinguabitur* Eccles. 12. 7. de sene dictum. Et varia hic quæruntur mysteria, sed longius petita. Salonius ex his verbis vocationem gentium elicit. Olympiodorus modo vitam æternam, modo inferos statuit hic describi. R. Selomo refert ad statuam à Nebucadnetsare erectam. Kimchius ad senem ita infirmum, ut ne locustam quidem ferre possit. Sunt quibus locustæ senex videatur similis, ut Tithonus cicadæ. Sed חגב *chagab*, alibi locusta, hoc loco est caput femoris, quæ pars senibus ingravescit, unde incessus fit tardior p. 493. l. 35.

Locustæ mysticæ Apoc. 9. multa habent ex veræ locustæ descriptione petita, ut quod ex fumo prodeunt (quomodo per fumum locustas venantur Acridophagi.) Quod nocent per quinque menses. Quod equis sunt similes, ut Joel. 2. 5. Et leonum dentes habent, ut Joel. 1. 6. Et loricas tanquam ferreas. Et sonum alarum ut curruum, ut Joel. 2. 5. Sed septem illis sunt notæ peculiares, quæ ad mysterium pertinent p. 494. l. 71.

Locustæ scorpionum caudis Apoc. 9. cur noceant solum per quinque menses p. 640. l. 45.

Logus continebat sex ova p. 105. l. 54.

Loramentum, Gr. ἱμάντωσις & σεγάνωμα, ædificii compages p. 612. l. 36.

In Luciano vox corrupta p. 634. l. 67.

In lumbis vis animalium p. 756. l. 56. Itaque *elumbis* pro debili sumitur, & *delumbare* est debilitare ibid. l. 60.

Luscinia, vide *Cuculus*.

Lux in Scriptura res secundas, tenebræ adversas notant p. 473. l. 41.

Luxus Pompeii, Neronis, Domitiani, Heliogabali p. 716. l. 59.

Lychnis in templo Syriæ Deæ p. 710. l. 9.

De lychnite Pselli locus emendatus p. 710. l. 40.

Lychnites in nido ciconiæ p. 710. l. 32.

Lychnites in corona Imperatorum Orientis p. 710. l. 55. *Orphanum* vocant recentiores ibid. l. 63.

Lychnites pro face Tyri regi p. 710. l. 48.

Lychnitæ duo in cœlo, Sol & Luna p. 706. l. 26.

M & N literæ permutabiles p. 580. l. 45.

Machu Æthiopice vitrum p. 874. l. 30. *Maha* Arab. crystallum inde dictum.

Magi fatentur se esse θεομάχους p. 582. l. 55.

Magi cur Hebræis חרטמים *chartumim* p. 579. l. 42. Autoris sententia p. 580. l. 8.

Magorum principes Janes & Jambres p. 580. l. 24.

Magica murmura p. 580. l. 20.

Magnes, si Hebræis credimus, coronam regis Ammonitarum, & Jeroboami vitulos in aëre suspensos tenuit p. 699. l. 43. Quomodo voluit Dinocrates Arsinoes statuam in Alexandrino templo suspendere ib. l. 54. Idem de Mahumetis sepulchro falso creditum ibid. l. 58.

Maledicus non crabronibus, sed lepræ est obnoxius in Chald. Ps. 101. 5. ut Maria Mosis soror p. 554. l. 24.

Maucipium unde dictum p. 772. l. 23.

Manna Amyntæ ἀερόμελι p. 92. l. 38.

Manna cum ברלח *bedolach*, seu margaritis confertur Num. 11. 7. quia alba & rotunda est p. 678. l. 38. Quod Talmudici non ignorârunt ibid. l. 49.

Mannam cur in crastinum servari prohibuerit Deus p. 627. l. 51. Israëlitarum incredulitas ibid. l. 61. & p. 628. l. 7. Miraculosum fuit, quod manna contra mandatum servata vermes produxit p. 628. l. 18.

Μάντις καλαμαῖα, vel ἀγρυραῖα in Theocrito locustæ genus p. 430. l. 6.

Μάραγνα pro spinis, Græca vox vetus à Chaldæo etiam & Syro usurpata p. 644. l. 56. An *Marrugina* idem sint p. 645. l. 2.

Mare, profundum, abyssus de Nilo & lacubus vicinis, in quibus crocodili p. 787. l. 34.

Mares, vide *Centaurus*.

Margaritas sonant tres voces à Prophetis usurpatæ, quas Interpretes aliter reddunt p. 674. l. 40. &c.

De margaritis N. T. loca p. 674. l. 11.

Margaritæ à splendore dictæ tam Græce quam Arabice p. 790. l. 30.

In margaritis tympana vocantur, quibus una tantum est facies, & ab ea rotunditas, aversis planities. Quæ conchis hærent, nec nisi lima possunt avelli p. 685. l. 14.

Margaritæ quando & quomodo generentur p. 676. l. 63.

Margaritarum filum, linum, linea p. 683. l. 28.

Margarita lapis διαυγής multis Veterum p. 691. l. 42.

Margarita quo sensu à Theophrasto lapis διαφανής appelletur p. 690. l. 73. Refellitur vir magnus, qui addita negatione legi vult οὐδιαφανής p. 691. l. 1.

Margaritam Jurisconsultus è censu lapidum eximit p. 714. l. 45. Tamen alii aliter ibid. l. 51. In animalibus multi lapides p. 714. l. 52. Margarita conchæ nucleus, callus, verruca, ossiculus non vocatur, nisi improprie ibid. l. 61. Margarita lapis est Hebræis, Arabibus, Græcis ibid. l. 70. Recentioribus λιθομάργαρον p. 715. l. 19. Romanis etiam Poëtis, Historicis, Philosophis ibid. l. 23.

Margaritas in pavimento sterni, quomodo Esther. 1, 6. res videbitur sine exemplo p. 715. l. 57. Sed Persarum luxus ingens, & profusæ divitiæ ibid. l. 70. Susisque & Ecbatanis regiæ admirabiles ibid. l. 72. Atossæ χρυσεόσιλβοι δόμοι p. 716. l. 18. Denique etiam alibi similis luxus ibid. l. 25. &c. Romæ musæa & cubicula ex margaritis ibid. l. 60.

Margaritarum Cleopatræ & Serviliæ Bruti matris pretium quam immane p. 685. l. 58.

In margaritarum piscatione ducentæ cymbæ prope *Baharain*, quandoque etiam trecentæ p. 675. l. 22. & p. 686. l. 16.

Margaritarum piscatio cur dicatur extractio p. 681. l. 48.

Margaritarum piscationis tempus p. 676. l. 20. & p. 677. l. 26. 31.

Ut margaritas expiscentur urinatores ad viginti ulnas in mare desilientes, nonnisi duas referunt conchas, singulas unaquaque p. 483. l. 56. Et si in hiantem concham recta manum indiderint, illa clauditur, & urinatorum digitos sic abscindit, quo cruciatu intereunt. Sed à latere manum subjicientes, facile concham extrahunt ibid. l. 60.

Mar-

Margaritæ non solum urinando, sed & retibus ex mari extrahuntur p. 683. l. 51. & p. 684. l. 29.

Margaritas una cum manna pluisse Hebræi scribunt p. 678. l. 55.

Margaritis præter adamantem nihil est pretiosius p. 685. l. 34.

Margaritæ maris Persici ubi potissimum capiantur p. 675. l. 25. & p. 676. l. 60.

Margaritæ sinus Persici circa *Babarain* reliquis specie & pondere longe præstant p. 675. l. 28. Et quotannis inde educuntur ad valorem quingentorum millium ducatorum, præter magnum numerum qui celatur ibid. l. 33. Loca alia margaritifera p. 686. l. 20.

Margaritis eos passim conferri, vel præferri, quos volumus à candore commendari p. 694. l. 48.

Margaritis sæpe præfertur sapientia p. 718. l. 18.

Margaritis quomodo simile regnum cœlorum p. 718. l. 31.

Margaritæ ex remotis locis afferuntur. Et eas commendant candor, lævor, soliditas, vires abditæ, splendor, ornatus, pretium, quæ omnia in Evangelio p. 718. l. 48. Pretium barbaris ignotum p. 719. l. 23. Nec eæ margaritæ porcis sunt objiciendæ ibid. l. 28.

Margianes provinciæ, quæ Ariæ vicina est, nomen alludit ad مرجان *margian*. Arabes corallium sic vocant, ut Romani & Græci recentiores μάργελλιν *margellam* p. 703. l. 40.

Maria septem in terra Chanaan ab Hebræis memorata p. 788. l. 26.

Μάσακες, locustarum species in Nicandro p. 450. l. 5.

Mazur avis ova ponens in mari tranquillo, & nautas periculi monens p. 862. l. 44.

In medio terræ Gosen quomodo fuerit Deus p. 588. l. 10. ut in medio regno Reges utplurimum degunt, ita Deus esse dicitur in medio Ecclesiæ, & eorum, quos tuetur ibid. l. 17. & 29.

Mel Hebræis דבש *debas*, quæ vox sumitur etiam pro dactylorum succo Deut. 8. 8. & 2 Par. 31. 5. ut Arab. دبس *dibis*, quia saporis est mellei p. 518. l. 1.

Mel à dulcedine commendatur Sirach. 11. 3. & Jud. 14. 14. ubi Græci σόματι pro σώματι, ut vers. 9. ἔξεως pro ἰξύως p. 522. l. 47.

Dulcia omnia cum melle in Scriptura conferuntur, ut manna, ambrosiæ genus Sap. 19. 20. Volumen, Ezech. 3. 3. Apoc. 10. 9. Lex, Ps. 19. & 119. Sapientia, Prov. 24. 13. Verba Sponsi & Sponsæ Cant. 4. 11. & 5. 16. Ita Poëtæ passim p. 523. l. 55.

Mel in maxime necessariis Sirach. 39. 26. Ad quam multa utile p. 524. l. 67.

Mel mundum, licet apis immunda Levit. 11. 20. in Jonathane. Ut lac humanum permissum, quamvis caro prohibita p. 525. l. 3.

De mellis esu Scripturæ loca & exempla p. 525. l. 9.

Mel infantium cibus Es. 7. 15. olim in Baptismo lac & mel, Jupiter lacte & melle nutritus p. 525. l. 19.

Mel principum etiam cibus p. 515. l. 16.

Mellis esu aperti Jonathanis oculi, quia propter inediam caligo ei fuerat oborta. Id Arabice اسدف *asdapha* p. 526. l. 69. Quod notant mel oculo illitum caliginem discutere ad rem non facit p. 527. l. 15. Mel Jonathanis meretrix fuit, si Hieronymo creditur p. 527. l. 26.

In melle soporandi vis: Hinc Poëta *Melle soporatam*, &c. Non *saporatam*, ut vult Turnebus, quia Augusti ævo hæc vox in usu non fuit p. 530. l. 44.

Mel etiam in potu Nehem. 8. 10. in Vulg. *Bibite mulsum*, id est, οἰνόμελι. Sed Hebr. solum *Bibite dulcia*. Quædam obiter de mulso, cujus usus aliis vetus, aliis recens p. 523. l. 74.

An melle pollinctus fuerit Jacob, ut in Ægypto fiebat p. 527. l. 52. Mos idem alibi p. 528. l. 8. Democritus corpora sic asservari voluit in spem resurrectionis ibid. l. 25.

Mellis etiam usus in mortuorum inferiis p. 530. l. 20.

Mel in primitiis oblatum Levit. 2. 11. 12. non tamen super altare. Ibi agi de melle apum, non de fructibus arborum p. 528. l. 34. Cur mel super altare Deus offerri vetet, pias causas Patres afferunt, sed ridiculam Plutarchus, quæ refellitur ibid. l. 58. & p. 529. l. 11.

Mel Baccho & aliis Diis oblatum p. 529. l. 20.

Mellis quoque fastidium Prov. 25. 16. & 27. 7. p. 525. l. 61.

Mellis torrentes Job. 20. 17. p. 520. l. 30.

Mellis fluxum Hebræi quot modis efferant p. 520. l. 33. ירדה Jud. 14. 9. à Syris huc referri ibid. l. 52.

Mel sylvestre μέλι ἄγριον Joh. Baptistæ victus, non μελαγρία, vel μέλαγρα herbæ genus, aut fructus arboris, aut manna, ut quidam volunt p. 518. l. 57. Sylvestre mel in Judæa passim reperiebatur. Hinc Prov. 25. 16. *Mel reperisti*, &c. Quale reperit Samson Jud. 14. 8. Et populus 1 Sam. 14. 25. 26. Ubi vocatur יערה, id est, *favus mellis* proprie *sylvestris*. Quomodo Cant. 5. 1. Ut *mel è petra* Deut. 32. 13. Et rupes mellis, Ps. 81. 17. p. 519. l. 14.

Mel sylvestre etiam in Scythia, seu Moscovia reperitur, in Bætica, & circa Themiscyram ac Thermodontem, &c. Itaque apud Poëtas apes in cavis arborum, arundinetis & antris degunt p. 519. l. 38.

Mel sylvestre Judææ amarum non fuit & insuave, ut volunt Isidorus Pelusiota & Euthymius, quale Sardoum, Corsicum & Ponticum ad insaniam adigens. Quin fuit in terræ bonis, Jerichuntinum & Thecoense imprimis, & Tyrum delatum, & in Ægyptum: Et in deliciis habitum. Tamen in Johanne Bapt. magnæ id fuit abstinentiæ quod nonnisi melle & locustis vixerit. In melle enim parum est alimenti p. 521. l. 9. Aristoxeni & Pythagoræ abstinentia aliqua ex parte similis fuit, sed multo minor p. 522. l. 23.

Melanæetus aquilarum una fœtus suos alit atque educit. Est & pernix, elegans, sine invidia, sine metu, boni ominis, neque clangit &c. p. 189. l. 32.

Melanæetus, Plinio VALERIA, quia in aquilarum genere est viribus præcipua, ut Homero & Aristoteli est avium robustissima. Eadem à robore Hebr. עזניה *ozniia* dicitur p. 188. l. 63. Alii haliæætum reddunt, alii gryphum p. 189. l. 50.

Melanæetus duos pullos alit p. 178. l. 61. Aquilarum aliæ fere singulos ibid. l. 36.

Meleagrides ex insula Troglodytica primum allatæ p. 132. l. 11.

Meleagrides quæ proprie sint, non satis constat. Sunt qui cum Africanis, seu Numidicis gallinis eamdem avem esse putent. Sed Columella distinguit p. 132. l. 47. In Græcorum fabulis Meleagridum duplex origo. Aliæ in Lero insula (male in Olero Gesnerus) quæ alebantur in gratiam Jocallidis in Lero cultæ. Aliæ in Ætolia circa Calydonem & Pleuronem in Meleagri gratiam ibid. l. 63. Meleagridum in Clyto descriptio tam ambigua est, ut nescias an gallinam Numidicam, aut gallopavonem, aut tertium genus describat p. 133. l. 33.

Melitæ insulæ nomen Punicum p. 371. l. 26.

Melitenses barbari, id est, Pœni p. 371. l. 10. Ab his Pœnis Africa tandem Barbaria dicta ibid. l. 28.

Melitenses recte judicant sceleratis impune non esse, & viperas quoque in eorum pœnam adhiberi p. 372. l. 54. 61. Sed in multis aliis peccant p. 373. l. 2.

Mellita, vel mitellita à Nerone indicta p. 515. l. 32.

Memphis Arab. منف *Menph*, unde crocodili μενεφώθ in Dorothei Synopsi, quasi Memphitæ, seu Ægyptii, melius quam Νεφώθ in Epiphanio p. 796. l. 8.

Merops, ut ciconia, parentes suos vicissim alere legitur in Philosopho. Unde colligit Junius eam Hebr. רחם *racham* vocari, quod misericordem significat. Sed *racham* φιλότεκνον potius, quam φιλοπάτορα sonat p. 302. l. 3. & 41.

In messe gaudium p. 470. l. 43.

Μετὰ βραχὺ Luc. 22. 59. Et in aliis μετὰ μικρὸν latius extendi quam putatur p. 122. l. 23.

Milvinos oculos habet Apulejus pro summe perspicacibus. Sed alibi nihil tale. Et hæc oculorum perspicacitas milvo communis est cum reliquis rapacibus p. 192. l. 5.

Milvus Hebr. דאה *daa* potius à volatu dicitur, quam ראה *raa* à visu, quia in volatu milvi multa sunt singularia, nihil in visu p. 191. l. 45. Et accedit Arab. حداة *hida* pro milvo p. 192. l. 14.

Milvus alis prope immotis in aëre omnium avium diutissime libratur. Neque ulla est avis, quæ altius volet. Volando denique milvus non facile delassatur p. 191. l. 50.

Mirag lepori simile animal, unicorne, visu tam terribile, ut eo conspecto reliquæ feræ statim fugiant p. 847. l. 70.

Μολουρίδες in Nicandro locustarum species p. 450. l. 5.

Moloch dictus Deus Ammonitarum, & sardonix in corona regis Ammonitarum dicta *molochas*, quasi illi Deo sacra p. 699. l. 29.

Monoceros creditus idem esse quod ראם *reem*, quia Græci fere eadem monoceroti tribuunt, quæ Scriptura τῷ *reem*, insignem proceritatem, cornu elatum, robur magnum, naturam feram & indomitam p. 843. l. 25.

Μονοσκελεῖς Plinii, Arabibus نسناس *nisnas* dicti, & Hebræis ארני השדה. His dimidiati hominis forma tribuitur. Caput, collum, & pectus dimidia, venter quoque dimidius. Singuli oculi, aures, manus, & pedes. Mira tamen pernicitas. Sedes terra *Seger* in Arabiæ parte thurifera. Cibus semen *sumak*, seu rhois arbusti, & granum terebinthi. Sermo Arabicus, quo colloquuntur, & versus pangunt, eosque minime rudes p. 845. l. 14.

Montes fœno fœcundi p. 762. l. 62. Etiam in Ægypto inferiore p. 763. l. 9.

Mordere & pungere in serpentibus idem sunt p. 404. l. 17. Arabica tria verba, quæ utrumque significant ibid. l. 25.

Morion Indica (autore Plinio) *nigerrimo colore translucet*. Contra Aristotelem, qui nigrum negat esse pellucidum p. 692. l. 53. In Theophrasto etiam lapis in Ægypto & Chio niger & pellucidus ibid. l. 57.

Mors etiam agrorum est, & herbarum atque arborum p. 463. l. 8.

Morſs in Samogithia, hippopotami ſpecies mari relicto montes petit p. 763. l. 18.

Moſes quomodo Aaroni Deus p. 659. l. 5.

Moſes cur aquas per ſe non percuſſerit, ſed per Aaronem juxta Hebræos p. 659. l. 58.

Moſem non mentiri, cum nullam diſceſſus ſui ex Ægypto cauſam prætexit quam ſacrificandi neceſſitatem p. 561. l. 49.

An Moſi licuerit Pharaonem in os impoſturæ arguere p. 561. l. 68.

Motacilla, vide *Cuculus.*

Mulio culicis genus. Animal ἐφήμερον, apibus infeſtum, non mulis, ut volunt p. 566. l. 53.

Mum מום pro cera, vox vetus, unde *Mumia* p. 531. l. 3. Cadavera ſcilicet cera condiebantur p. 530. l. 68.

Mumia, vide *Mum.*

A muribus pulſi ſedibus ſuis Abderitæ, Troes, in Italia quædam gentes, Megarenſes, Chalcidenſes & Gyarenſes p. 539. l. 41.

Muſca nonnullis Arabum munda, ſed immunda in Lege Moſis, & Eccleſ. 10. 1. p. 498. l. 38.

Muſca Hebræis ſolum quadrupes, quamvis Græcis ἑξάπυς, qua duo pedes anteriores manuum potius vices gerunt. His oculos abſtergit, cibos ſumit, quidquid tollendum eſt evehit p. 497. l. 63. Id proprie in Philoſopho χαρακίζειν, quod Gaza non intellexit p. 498. l. 17.

Muſcis Ægyptios conferri, cum aliis de cauſis, tum propter multitudinem p. 498. l. 58.

Muſcarum copia ſæpe peſtifera p. 557. l. 28.

Muſcarum ſeptem ſpecies in Scriptura, aut verſionibus, muſca proprie dicta, apis, veſpa, œſtrum, cynomyia, culex, ſciniphes p. 496. l. 50.

Muſca canina, vide *canis & muſca & cynomyia.*

Muſcæ caninæ Ægyptiis magis odioſæ, quia canes colebant p. 557. l. 49.

A muſcæ caninæ plaga immunis fuit terra Goſen Exod. 8. 22. Ita etiam à reliquis. Quæ diſtinctio merito dicitur mirabilis. Id enim ſubinnuit Hebræa diſtinguendi vox p. 557. l. 51.

Muſcæ caninæ omnes quomodo ex Ægypto remotæ, quæ iis maxime ſcatebat p. 561. l. 4.

Muſſabir avis, poſtquam tota die in quærendo victu laboravit, totam noctem ducit inſomnem, & perpetua modulatione audientes ita afficit, ut eorum nemo ſit, qui de ſomno cogitet p. 851. l. 50.

Mycenæ ſic dictæ, quia ibi decidit Perſei harpes capulus, qui Græce μύκης p. 760. l. 59.

Μυλίττα, Μυλήτα, vel Μιλίτη, Aſſyria Dea unde dicta p. 409. l. 1.

Μύωψ, vide οἶσρος.

Myrmecoleon, ſeu formicaleo pro animalculo formicis infeſto, quod priora leonis habeat, & poſteriora formicæ, qualem deſcribunt Veteres, mere fabuloſus eſt p. 813. l. 70. Sed in leonum generibus in Arabia Troglodytica ab Agatharchide cenſetur myrmecoleon, quem Strabo & Ælianus μύρμηκα vocant. Et cum majoribus formicis, quæ aurum in India eruere & cuſtodire dicuntur, confundunt Solinus & Heliodorus. Sed ratio nominis latet. Utut ſit, cum in leonum cenſu ponatur à Græcis μυρμηκολέων pro Hebræo ליש, non capio cur Veteres animalculum eſſe voluerint in formicino genere p. 815. l. 28.

Myuſii, vide *Rhizophagi.*

Μύξα κοχλίων p. 649. l. 28.

Nun initiale ſæpe deficit p. 877. l. 57.

Nabatæorum pater Nabajot Iſmaëlis primogenitus p. 101. l. 19.

Nahar, aut *nohar* apud Arabes, fabuloſum animal in quarto cœlo, ex cujus plumis excutiuntur in dies ſeptuaginta guttarum millia, quæ in Angelos mutatæ ſtant circa domum *Mamur* in cœlo, cui ſubeſt Mechanum templum p. 856. l. 5.

Nahumi locus explicatus p. 13. l. 34.

Narciſſus Bœotus, non Lacon, ut vult Tzetzes p. 12. l. 15.

Nardum nonniſi in aridis locis provenire Marcelli error, quem refellit Dioſcorides tam in capite de onyche quam in capite de nardo p. 807. l. 33.

Naves אבה *ebe* quid ſint in Jobo p. 171. l. 2.

Nazaræi alii voto, alii dignitate dicuntur, ut principes, quomodo Joſeph fuit Nazaræus fratrum ſuorum p. 690. l. 11.

Necoth נכאת *ceram* non eſſe, nec *myxaria*, nec *aromata in genere*, ſed *ſtyracem* p. 532. l. 8.

Nergal Hebræis gallus, ut volunt. Imo palmæ ſpecies, quæ hodieque *Neregil*, à qua Deus dici potuit, ut à malis Punicis *Rimmon*, & à frumento *Dagon.* p. 113. l. 17.

Nepa occurrit pro cœleſti ſcorpione in Cicerone & Manilio p. 633. l. 41.

Nepa Plauto ſcorpio, non cancer p. 632. l. 72.

Nepa vox Afrorum unde orta p. 633. l. 60.

De nepa Nonnii locus emendatus & explicatus p. 633. l. 11.

Νεφώθ crocodili, vide *Memphis.*

Nilus in honore apud Ægyptios p. 557. l. 8.

Nilus δονακώδης p. 764. l. 4. Vide *Salices.*

Nilus mare vocatur Eſ. 11. 15. & paſſim in ſcriptis Arabum p. 787. l. 38. Ejus aqua mari ſimilis p. 788. l. 3. Lacus Hebr. maria ibid. l. 5. & 20. Hinc ſeptem maria in terra Chanaan, quorum cenſus inſtituitur ibid. l. 27. Hippopotamus Arab. *equus maris* p. 789. l. 23. Et in Etymol. κροκόδειλος χερσαῖος καὶ θαλάσσιος ibid. l. 25. Nili littus in Plinio ibid. l. 28. Profunda Nili in Zacharia ibid. l. 39. Abyſſi de rivis & fontibus Deut. 8. 7. &c. ibid. l. 40. Non ſolum mare, ſed & lacus caneſcere p. 790. l. 5.

Nili verus dominus fuit Deus, non Ægypti rex Pharao p. 657. l. 20.

Nili fontes ignoti Veteribus p. 76. l. 73.

Nili nomine Veteres Aſtaboram intelligere, quem Nili ramum eſſe crediderunt p. 76. l. 74.

Niſus ex Hebr. נץ *nets* dictus p. 269. l. 2. Vide *Fringillarius.*

Niſus rex Megarenſium in haliæetum mutatus, cui ſimillimus accipitris ſpecies *lanius*, ſeu *lanarius* p. 269. l. 4.

Nitocris Laboniti mater, quem devicit Cyrus p. 7. l. 66.

Noe in multis Chriſti typus p. 34. l. 1.

Noctua תנשמת *thinſemeth* Hebr. quia ישום obſtupeſcit quiſquis illam intuetur p. 290. l. 4. Et eam mirantur aliæ aves propter inſolitam formam, vel juxta fabulam propter Nyctemenes ſcelus in noctuam mutatæ p. 290. l. 46. Itaque noctu utuntur aucupes ad aviculas capiendas, quod Ariſtoteli θαυμάζειν mirari eſt ibid. l. 71. Plura de hoc aucupio p. 291. l. 3. &c. De ſtupenda noctuæ forma Nazianzeni locus inſignis ibid. l. 50.

Noctua Syris ܟܘܟܒܐ *cocabi* à voce dicta. Noctuæ enim eſt *cucubare*, & vox κικκαβαῦ, & ipſa avis κικκαβὰ, vel κυκυβὰ dicitur p. 287. l. 47.

Noctua Arabice cognominatur *mater lendium*, quibus ſcatet p. 273. l. 40.

Noctua noctu ingreditur in reliquarum avium nidos, ut eas inde ejiciat, & veſcatur pullis & ovis p. 273. l. 42.

Noctua noctu reliquis avibus prævalet. Sed reliquæ aves noctuam de die viciſſim impetunt, & plumas ejus vellicant p. 273. l. 44.

Noctua ſub reti ponitur, ut aves in eam irruant, quod eſt aucupii genus p. 273. l. 47. & 69.

Noctuæ diſſidium cum corvo, ſeu cornice potius p. 273. l. 57. 72. & p. 274. l. 1.

Nomina quædam animalium, quæ genere fœminina ſunt, quamvis maſculina terminatione p. 250. l. 40.

Nominativus Caſus Latinis ex Accuſativo Græco formatus p. 588. l. 18.

Nummi argentei quinque 2 Reg. 6. 25. ſunt novem libræ Turonicæ p. 38. l. 51.

Nux *Kendem*, ſive *Gendem*, terræ genus, quod alio nomine vocatur ſtercus columbarum p. 44. l. 25. Ejus definitio ibid. l. 57.

Νύμφη juxta Hebræos unde dicatur p. 115. l. 21.

Obſidianus lapis in Æthiopia vitro foſſili pretioſior p. 874. l. 38.

Obſidianus, vel obſianus lapis perfecte pellucidus p. 692. l. 23.

Obturare, vel *obſtruere aurem* Hebræa phraſi eſt alicujus verbis non affici p. 391. l. 13. Ita etiam in Virgilio ibid. l. 28.

Oculi ſunt in amore duces p. 11. l. 36.

Oeſtrum οἶσρος, Lat. aſilus, Heb. יתוש *jatthus* pro ינתוש, muſcæ genus carnem vellicans p. 546. l. 36. Ore pungit, non cauda ibid. l. 14. Elephanti umbilicum invadit p. 548. l. 46.

Oeſtro perciti boves quam graviter afficiantur ex Poëtis docetur & ex Patribus p. 548. l. 56. & p. 549. l. 51. plura vide in οἶσρος.

Οἰνὰς, columbæ feræ genus, unde dicta p. 1. l. 24. & quomodo vocetur à Syris p. 2. l. 9.

Οἶσρος œſtrum, ſive aſilus ab οἴω fero, ut οἰσὸς ſagitta, quia pari impetu fertur p. 546. l. 18.

Οἶσρος aſilus, licet ex vetuſtis Poëtarum fabulis de Bellerophonte, Ampelo & Jo οἰσροπλῆγι celeberrimus, tamen hodie paucis notus p. 545. l. 40.

Οἶσρος aſilus & μύωψ tabanus à graviſſimis & vetuſtiſſimis Scriptoribus pro ſynonymis habentur. p. 546. l. 48. Tamen diſtinguit Philoſophus p. 547. l. 32. Et differunt. 1. origine, 2. mole, aculeo, bombo, 3. quia aſilus fere ſolis bobus, tabanus etiam aliis quadrupedibus infeſtus eſt. Ita Heſychius p. 547. l. 47. At alii camelos quoque & equos ab œſtro, chelidros à tabano agitari volunt p. 548. l. 1. Sed uterque boves utplurimum invadit, idque maxime in ilibus ἐν λαγόσι, non in oculis ἐν λογάσι, ut mendoſe habet Apollonii Schol. ibid. l. 14. & 40. Alii in auribus ſcribunt ibid. l. 57.

Οἰωνὸς non ſolum avem in genere, ſed & in ſpecie vulturem ſonat p. 320. l. 42.

Ὀκτώπυς Octipes pro ſcorpione p. 636. Noæ l. 8.

Oleæ folium ex Aſſyria attulit columba p. 29. l. 21.

Oleam & ſimiles arbores ſub aquis diu ſervari p. 29. l. 44.

Oleam in collibus feliciſſime provenire, non in celſis montibus p. 30. l. 55.

Oleaſtri ſomnium eſt שחל eſſe zibeti felem, & שחלת odoratum ſudorem, quem emittit illud animal. Cum שחל ſit leonis ſpecies, & שחלת onyx, aut bdellium aroma, utrumque ab atrore dictum p. 808. l. 36.

Olivæ Decapolitanæ in Syria parvæ, nec cappari majores, carne tamen commendantur p. 725. l. 39.

Oliva ubique pacis ſymbolum, etiam in America p. 32. l. 18. & 33. l. 27.

Olivæ ramum, quem attulit columba Noæ, fuiſſe decerptum ex oliveto monte, quem aquæ non demerſerint, aut ex Paradiſo terreſtri, qui ſupra diluvii aquas multum eminuerit, Judæorum fabulæ ſunt, quæ refelluntur p. 28. l. 10. & 29. l. 1.

Onocen-

Onocentauræ Indicæ, descriptio ex Pythagora p. 834. l. 17. Quem Phile describere videtur ex αὐτοψία ibid. l. 25. Hæc fabulosa, nec magni illius Pythagoræ, qui nihil scripsit, sed alius recentioris p. 840. l. 1. Cur Phile vidisse se dicat ibid. l. 10.

Onocentauri dæmonum genus, & quale p. 840. l. 49.

Onocentauri Cyrillo onagri, & Gregorio ὀνόταυροι p. 840. l. 57.

Onocentauros vere nasci Hieronymus tanquam ex Scriptura asserit p. 835. l. 52.

Onocentauri Es. 34. 12. cur ex lapidibus nati p. 840. l. 51.

Onocentauri, vide *Centauri*.

Onocrotalus olim *truo* dictus à *trua*, seu trulla, quam in rostro habet p. 275. l. 14. Arab. vocatur *alhausal*, id est, ingluvies, Æliano κήλας propter κήλην, seu tumorem gutturis, ut Sabaudis *gutturosa*, seu strumosa ab ingluvie, quæ in gutture strumæ instar prominet ibid. l. 41. &c. Eam ingluviem amphoram, aut urnam capere nonnulli scribunt ibid. l. 52. Et infantem in ea esse repertum. Et pugnum cum toto brachio, aut pedem cum toto crure immissum. Et pro cucullo capiti imponi, & eadem Ægyptios nautas sentinam exhaurire ibid. l. 53. &c.

Onocrotali duo genera, aliud aquatile, aliud solitudinis p. 276. l. 69. Arabes onocrotalum modo in aquis degere scribunt, modo ab iis divelli, nempe ut in intimam solitudinem secedat p. 277. l. 9.

Onocrotalus circa Antiochiam, & Gazam, & in Ægypto frequens p. 277. l. 25.

Onocrotali vox mœstum aliquid habet & horribile p. 277. l. 15. Græcè ὀνοκρόταλος dictus, quasi rudat instar asini. Arab. *camelus aquæ*, quasi blateret in cameli modum. Alii cum butauro conferunt. Alii cum rauco cornu sonitu ibid. l. 18.

Ὄνος locustæ genus in Dioscoride p. 450. l. 23.

Onyx Hebr. שחלת *schecheleth*, unum ex quatuor aromatibus, ex quibus factum fuit sacrum thymiama Exod. 30. 34. Jerosolymitana Paraphrasis hic est corrupta. Jonathan reddit כשרה κόστον (non costum, ut volunt, quod esset קשט) itaque Arabes editi duo *ladan*, seu ladanum hic habent, quod ex cistho funibus attrahi notum est. Unde שחלת dici creditum, quia שחל trahere & attrahere est, ibid. l. 47. Senioribus tamen, Onkelo, Syro, Arabibus manuscriptis, Talmudicis, Hebræis denique omnibus שחלת est onyx, sive unguis odoratus, & Sirachidi etiam p. 804. l. 31.

Onyx, seu unguis aromaticus, vox est æquivoca. Primo enim significat conchylii operculum in nardiferis Indiæ paludibus reperti, de quo post Dioscoridem & Plinium Arabes multa scribunt p. 804. l. 67. Secundo, Hebræis aliquid est in planta aromatica, quod lævore & splendore suo unguem refert: bdellium scilicet, quod à Damocrate & Galeno vocatur βδέλλα ὄνυξ, quia est ἔοικος ὄνυχι *ungui simile*, ut habet Dioscorides. Id ipsum erit Mosis שחלת, si Hebræorum judicio stamus p. 807. l. 61.

Onyx & blatta Byzantia perperam pro eodem sumuntur, cum in multis differant p. 707. l. 31.

Ophiogenes, vide *Psylli*.

Ophiomachus, vide *Locusta*.

Oppositio elegans p. 255. l. 14.

Oreb, id est, corvus, hominis nomen. *Petra Oreb* Jud. 7. 25. ut in Homero κόρακος πέτρη p. 203. l. 7.

Orichalcum vere album p. 883. l. 18.

Orichalcum dictum æs Demonesium p. 882. l. 74.

Orichalcum Andiris arte factum p. 883. l. 35. Plura vide in *Aurichalco*.

Orneosophion jussu Michaëlis Imperatoris conscriptum p. 813. l. 35.

Ὄρνις νομάς, Nicandro βοσκὰς ὀρταλὶς, gallina altilis, aut pascualis p. 112. l. 11. Νομὰς Numidicam non significat, ut putavit vir summus ibid. l. 30.

Ὄρνις olim avis in genere, Platonis ævo cœpit usurpari pro genere gallinaceo, & tam de gallo quam de gallina dici p. 125. l. 20. Donec obtinuit usus, ut proprium esset gallinæ nomen ibid. l. 55.

Ornithiæ venti qui sint, & unde spirent p. 103. l. 51.

Oroates & Batrachites cur dictus idem Persidis fluvius p. 653. l. 67.

Ὄρπαξ, locustæ genus, ex qua fit garum ad locustas abigendas. Forte quæ Arab. *orphan*. Hesychii de illa locus ab insigni mendo expurgatus p. 450. l. 49.

Ὀρτυγομήτραν à coturnice multi distinguunt. Tamen ortygometra nihil aliud est quam magna coturnix p. 93. l. 20. De ea Jansenii hallucinatio ibid. l. 57. Cur Hebræum שליו *selau* à Græcis reddatur ὀρτυγομήτρα p. 94. l. 16.

Ossifragæ nomina Græca & Arabica p. 187. l. 51.

Ab ossifraga deductum Gallicum *orfraye* est haliæetus p. 188. l. 27.

Ossifraga ossa ab alto demittit & frangit, unde illi nomen p. 187. l. 47

Ossifragæ unde natæ p. 187. l. 32.

Ossifraga aliis aquila barbata p. 187. l. 33.

Ossifragæ unum est intestinum omnia devorata conficiens. Itaque venter ejus aretactus & potus iis, qui cibos non conficiunt, est utilissimus p. 187. l. 42.

Ossifragæ pullus sanqualis p. 187. l. 40.

Ossifraga pullos excipit ab aquila ejectos, & educat cum suis p. 187. l. 37.

Ostreum margaritiferum cum avellitur, statim se aperit, & margarita eximitur p. 675. l. 27.

Otis Arab. حباري (*hubara*) *tarda*, non *turdus*, ut perperam habet Avicennæ Interpres p. 282. l. 55. Avis coloris cinerei, magni colli, rostri longioris, in Oriente notissima, carnis inter gallinaceam & anserinam mediæ. Cui stercus est pro telo, quo accipitris oculos postquam ferit, ejus plumas impune vellicat, unde accipitri certa mors p. 283. l. 3. &c.

Otidis nomen Persicum & Ægyptiacum p. 283. l. 55.

Otis, seu tarda nonnullis est Heb. אנפה, cui ab ira nomen est. Sed otis, licet summe tristis, non tamen est iracunda p. 340. l. 23.

Otidis ea ova, ex quibus mares nasciturі sunt, comas denigrant p. 283. l. 49. Lapis in ingluvie latet, quo profluvium sistitur ibid. l. 52.

Otidem brevis & tardi volatus Græci & Romani describunt, unde est quod *tarda* vocatur p. 284. l. 1. Sed Arabes volatus fortissimi & longissimi. Itaut circa Basoram capiantur otides cum grano viridi in ingluvie, quod ex terebintho decerpserunt circa Damascum ibid. l. 38.

P & B homogeneæ & permutabiles literæ p. 584. l. 38. & p. 633. l. 74.

Padi populos electriferos cur in nuces mutaverit Avicenna p. 868. l. 46. Idem emendatus ibid. l. 62.

Palma est arbor vivacissima p. 820. l. 8. Plinii ævo una extitit ab Apollinis ætate, qui Plinium antecesserat annis plus mille quingentis p. 820. l. 9.

Palmam gaudere riguis, contra quam scribit Plutarchus p. 820. l. 10.

Palmæ, seu φοίνικες in *Elim* septuaginta, non unus phœnix, ut vult Ezechiel tragœdus p. 820. l. 60.

Palumbus Gall. *ramier*, ab arborum ramis, in quibus nidificat p. 18. l. 42.

Palumbi castitas p. 23. l. 11. Palumbos & columbas albas adulterium morte punire ib. l. 16.

Palumbum cur Arabes columbæ præferant p. 32. l. 7.

Palumbus, vide *Cuculus*.

Panapana, vide *Zygæna*.

Pappus, vide *Cuculus*.

Par pari refert Deus in peccatorum pœnis, &, ut loquuntur Hebræi, *mensuram pro mensura* p. 667. l. 24.

Pardus Arsacis cum aureo torque captus p. 705. l. 8.

Πάρνοπες locustarum species in agro Attico p. 450. l. 1.

Παροιστρήσουσι *tanquam œstro perciti insanient* Ezechiel. 2. 6. pro Hebr. סרבים *sarabim*, id est, rebelles. Vox Hebræis aliunde ignota, sed Chaldæis familiaris & Ægyptiis, apud quos *Sarabaitæ* monachi, aliis *Renuitæ* à renuendo dicti, quia omnis disciplinæ jugo excusso suo arbitratu vivebant p. 550. l. 19. Et ὡς δάμαλις παροίστρησεν, *ut vacca œstro percita insanivit* Os. 4. 16. Hebr. סררה *refractaria fuit* ibid. l. 72.

Paronomasia elegans Joel. 1. 15. p. 471. l. 8.

Passer etiam *passa* dicitur ex Æolico πίζα pro σπίζα, id est, fringillus, avicula passeri similis p. 147. l. 5.

Passer unde Normannis *moisson* p. 150. l. 16.

Passeris domestici descriptio ex Damire p. 149. l. 7.

Passer pugnacis est naturæ, & ferinum aliquid habet p. 149. l. 6.

Passer carne vescitur, nec pullos suos cibat rostro in illorum ora inserto p. 149. l. 8. Sed neque rostrum, neque ungues habet aduncos, & grana ac olera comedit ibid. l. 10.

Passer è quatuor digitis tres in anteriora porrigit, & unum retro p. 149. l. 13. Reliquæ aves duos anterius, & totidem posterius ibid. l. 14.

Passer mas à fœmina distinguitur nigra barba p. 149. l. 15.

Passer maxime est φιλόσοργος p. 149. l. 16. Proinde in locis cultis & sub ædium tectis rapacium metu nidificat ibid. l. 19. Cum desolatur urbs, ex ea excedunt passeres, & cum incolis redeunt ibid. l. 21.

Passer ambulare nescit, nec nisi saltuatim fertur p. 149. l. 12.

Passer coit in hora centies, ac proinde brevis est ævi p. 149. l. 23.

Passeris pulli sunt dociles, & vocati respondent p. 149. l. 25.

Passer redit à parasanga p. 149. l. 26.

Passerum species apud Arabes, acanthis, corydalus, philomela, alauda &c. p. 147. l. 35.

Passer Hebraice צפור *tsippor* æquivoca voce dicitur, quæ & in genere avem quamlibet, & in specie passerem sonat. Illa igitur pro subjecti ratione exponenda est p. 145. l. 34. & 150. l. 59.

An ut passere eo ludes? Job 40. 24. vel *ut ave* in genere. Nam & aliis avibus pueri oblectantur p. 151. l. 71.

Migra in montem ut passer Ps. 10. 1. vel potius *ut avis*, quia passer non est avis montana p. 152. l. 72. Passer montanus, quem vocant, est in merularum genere p. 153. l. 14. In Galeno montani passeres sunt aviculæ quævis ibid. l. 20.

Passer invenit sibi domum Psal. 84. 4. recte redditum p. 153. l. 30.

Vigilavi & fui sicut passer solitarius in tecto Ps. 102. 8. Imo *sicut avis solitaria* Neque enim de passere res est, sed de ave nocturna p. 153. l. 55.

Ubi passeres nidificant Ps. 104. 16. Imo *ubi aves nidificant*. Agitur enim de Libani cedris, ubi passeres nidificare non solent p. 156. l. 20.

Sicut passer anima nostra erepta est ex aucupum laqueo

laqueo Pſ. 124. 7. Potius *ſicut avis*. Paſſeres enim viſco potius, quam laqueo capiuntur p. 156. l. 46.
Excitatur ad vocem paſſeris Eccleſ. 12. 4. Aut *ad vocem avis*, id eſt, *ad galli cantum* p. 156. l. 57.
Me venantur ut paſſerem Lam. 3. 52. Potius *ut avem*, nempe unam è majoribus, in cujus aucupio libentius operam inſumimus p. 157. l. 7.
Paſſer abſque Deo non cadit, nec in oblivione eſt apud Deum Matth. 10. 29. & Luc. 12. 6. Sumpta phraſis ex Pſ. 9. 19. p. 159. l. 13.
Paulus primo homicida, deinde Deus creditur p. 371. l. 53. Hoc in fidem peccat, illud in charitatem p. 375. l. 16. Ita Lyſtrenſes ibid l. 26.
Paulus illæſus ſerpentem excuſſit, quaſi manui ejus ſe alligâſſet, non ut læderet, ſed ut ornaret, ut ὄφις ἐπικάρπιος p. 373. l. 33.
Pavones Hebraicè תוכיים *thucijim* pro כותיים *cuthijim*, inverſa voce, ut paſſim. *Cuthijim*, id eſt, Cuthæi, ſeu Perſici, quia Solomonis ævo è Perſide ſunt advecti, quamvis horum primi natales in India ſint p. 136. l. 40. & 137. l. 9.
Pavonis natales in India, non in inſula Samo, ut volunt p. 242. l. 57. & p. 243. l. 1.
Pavones Solomonis ævo in Judæa primum viſi, in Græcia multo ſerius p. 242. l. 8. & 13.
Pavones quando Athenis primum viſi p. 139. l. 1. & p. 242. l. 47.
Pavones in Græcia rari adhuc ſub Alexandro p. 242. l. 49.
Pavones Romæ quando primum in cibis p. 243. l. 46.
Pavonum olim immane pretium in Græcia & Romæ p. 139. 7. 19. l. & p. 143. l. 58.
In pavonem mutatum fuiſſe Argum nemo ſcripſit ante Moſchum p. 243. l. 12. Ariſtophanem eo alludere falſum eſt ibid. l. 24.
Pavonis deſcriptio ex Tertulliano & Arabibus p. 137. l. 58.
Pavonem propter caudam ſuam creatum fuiſſe, non contra p. 244. l. 33.
Pavonis alis à Poëtis tribui quod caudæ proprium p. 244. l. 60.
Pavones pennarum oſtentatione maxime gloriari, non tamen alarum, ſed caudæ p. 244. l. 18.
Pavonis caro parum ſapit, & mali ſucci eſt p. 139. l. 22. 46.
Pavo avis mali ominis apud Arabes p. 139. l. 66. Cauſa cur in Paradiſum diabolus ingreſſus eſt, & Adam ex eo pulſus ibid. l. 70.
Pavonis ſanguine vitis à diabolo aſperſa eſt juxta Arabes p. 140. l. 3
Pavonis non fit mentio Job. 39. 16. Aliud ſunt רננים *renanim*, nempe ſtruthiones p. 140. l. 11.
Pavones voce הבנים *hobnim* ſignificari Ezechiel. 27. 15. Chaldæi Interpretis commentum eſt p. 140. l. 20.
Ex pavonum oſſibus quædam opera fieri nugatur Kimchius p. 142. l. 39.
Pediculos potius, quam paluſtres culices ſignificari Hebræo כנים *kinnim*, 1. quia כנים ex terra, non ex aquis orti ſunt, 2. quia erant in hominibus & jumentis, quod de culicibus dici non poteſt, 3. quia nomen habent à firmitate ſumptum, 4. quia כנה *kinna* Talmudicis eſt pediculus, 5. Quo alludunt Κόνις pro lende, & κνιπες pro minoribus pediculis, 6. Samaritanum quoque, Chaldæum & Arabicum pediculi nomen, 7. Proinde Joſephus, Chaldæi, Syri, Hebræi, Arabes כנים pediculos reddunt, 8. Alcoranus etiam & Mahumetanorum doctiſſimi. Græci tamen σκνῖπες hic habent, & Hieronymus *ſciniphes*, quod ſequuntur omnes Patres p. 574. l. 1.
Pediculi tam beſtiis quam hominibus infeſti, herbis etiam & vitibus p. 577. l. 54.
Pediculorum in ſolo homine plures ſpecies p. 578. l. 37.
Pediculi inguinales p. 554. l. 34. & p. 578. l. 43.
Pediculi alati in Rhizophagis p. 578. l. 49.
Ad pediculos Scripturæ loca perperam relata p. 583. l. 46.
De pediculis Ægypti inſigne mendum in Græca verſione p. 582. l. 26.
Pediculos non cibari fructibus, quod habet Arabica verſio, ſed mendoſe p. 582. l. 71.
Pediculus in Homero pro vili p. 586. l. 17
Ad pediculos procreandos cur terra ab Aarone potius, quam à Moſe ſit percuſſa, Hebræorum commentum, quod refellitur p. 576. l. 72.
Pediculi ex pulvere quomodo procreati p. 577. l. 38.
Pediculi per totam Ægyptum, non tamen in terra Goſen p. 582. l. 64.
Pediculos procreare cur Magi non potuerint, Hebræorum ratio futilis p. 581. l. 37. Vera ratio ibid. l. 66.
A pediculis quanto ſtudio ſibi caverint ſacerdotes Ægyptii, tanquam in hujus plagæ memoriam p. 579. l. 26.
Pediculorum plaga nullam fuiſſe Ægyptiis moleſtiorem ſcribunt Mahumetani p. 576. l. 43.
Pediculi morituri hominis corpus deſerunt p. 583. l. 63.
Pelaſgi quaſi Πελαργοί p. 331. l. 30.
Pelecanus & onocrotalus aves ita congeneres, ut etiam à doctiſſimis promiſcue ſumantur p. 276. l. 57.
Pelecanus à vomitu קאת *Kaath* dicitur, quia conchas jam abſorptas revomit, poſtquam calore ventris apertæ ſunt, ut ex iis eſculenta legat p. 294. l. 32.
Pelecanus Chald. קיק *Kuk*, vel קיק *Kik*. A qua ave dici oleum *Kik* nugantur Talmudici. Cum ſit oleum κίκινον à κικι dictum, quod Græcis κρότων ricinus dicitur, & in Jona קיקיון *Kikajon*, & Arab. *elcheroa* p. 292. l. 40. & p. 293. l. 16.
Pelecanum pullos ſuos triduo poſt mortem vitæ reſtituere, proprio ſanguine in eorum vulnera inſtillato, neque verum eſt, neque vero ſimile, licet è Patrum choro nonnulli hoc ab aliis acceptum chartæ illeverint p. 301. l. 11.
Pellucida perfecte dicuntur, quæ omnes colores tranſmittunt, imperfecte, quæ ſolam lucem p. 692. l. 20. & 26.
Pellucida etiam, quæ nigra, licet Philoſophus id neget, vide *Morion*.
Peninim פנינים Hebr. conſtat eſſe margaritas, quia alludit πίννα & πιννικόν p. 681. l. 61. Et *peninim* ſemper Plurale eſt, quia in torquibus & armillis margaritæ plures conſeri ſolent, cum gemmæ ſint in annulis fere ſingulæ p. 682. l. 3. Proinde *extractio peninim* Job. 28. 18. videtur eſſe piſcatio margaritarum, quæ è fundo maris, aut ex concha extrahuntur p. 683. l. 47. Et cenſentur *peninim* inter res pretioſiſſimas p. 685. l. 25. Et è remotis locis afferri leguntur p. 686. l. 56.
Peninim eſſe margaritas multi negant, quia Lam. 4. 7. Nazaræi leguntur *rubuiſſe corpore ut peninim* p. 687. l. 65. Sed rubere eo loco candere & rutilare eſt. Nam in illo ipſo loco iidem Nazaræi propter ſummum candorem lacti & nivi comparantur p. 690. l. 1. Et Levit. 13. 19. lepra alba dicitur eſſe אדמדמת, id eſt, lucida, vel candida p. 689. l. 59. Et ſponſus Cant. 5. 10. deſcribitur *albus* ואדום, id eſt, *& candidus*, vel *lucidus* ibid. l. 70. Sic Arab. ادم *adama* candere p. 688. l. 52. Et Latinè rutilare, rutila, purpurea dicuntur etiam, quæ ſunt ſummè candida ibid. l. 23.
Peninim nonnulli Veterum margaritas interpretantur p. 681. l. 48.
Peninim quid proprie ſint Hieronymum ignorâſſe docet verſionis inconſtantia p. 681. l. 41.
Peninim non eſſe corallium, quomodo reddit Bootius, qui pluribus refellitur p. 693. l. 61.
Percnopterus, vel gypætus, degeneris aquilæ genus, vulturina ſpecie, ſola aquilarum exanima fert corpora p. 175. l. 63.
Percnos, ſeu morphnos, aquilæ genus à percnoptero diverſum, Suidas tamen in Μόρφνος illi tribuit quæ ſunt percnopteri propria p. 175. l. 66.
Perdix mas quandoque ea ova incubat, quæ non ipſe peperit, ſed fœmina. Quod tamen ad locum Jerem. 17. 11. Hebræi fruſtra obſervant p. 87. l. 3.
Perdix ſæpe fovet ova, quæ non excludit, idque tribus de cauſis. Quod à viro docto notatum in Jerem. 17. 11. Sed parum ad rem p. 87. l. 29.
Perdicem aliena ova ſuffurari & fovere. Aut in alieno nido incubare, & pullos perdicis ab aliena matre excluſos eam relinquere audita voce veræ matris. Aut perdicem fœminam alterius pullos imitatione maternæ vocis allicere, in Jeremiam ſcribunt Veteres abſque autore idoneo p. 84. l. 17. Quæ refelluntur pluribus p. 84. 85. 86. &c.
Perdix venator in cavea quid ſit in Sirachide p. 89. l. 35. De eodem Ariſtoteles & multi Veterum ibid. l. 65. & p. 90. l. 60.
Perdicis eſus vide *Starnæ eſus*.
Peres פרס cur aliis *gryphus*, aliis *accipiter*, aliis *falco cyanopus*, aliis *avis Perſica* p. 185. l. 47. Sed probatur eſſe *oſſifragam* p. 187. l. 1. &c. De ea ave quid ſcripſerint Romani, Græci & Arabes ibid. l. 27. vide *Oſſifraga*.
Perna pinnæ ſpecies, quam hiantem ait Plinius in arena ſtare defixam, velut ſuillo crure, unde illi pernæ nomen p. 682. l. 48.
Περονεῖται πινικόν *margaritæ perforantur* p. 682. l. 20.
Perſica avis gallus, aut pavo p. 186. l. 34.
Perſidis nomen Moſe recentius annis fere nongentis p. 186. l. 32.
Πετηλίς, locuſtæ ſpecies in Heſychio p. 450. l. 47.
Phalangæ, vel Palangæ ebeni, ſunt baculi teretes, quales ex India & Æthiopia magno numero afferuntur p. 143. l. 36.
Phalmant in Arabum ſcriptis, fera fabuloſa cubitorum XL. in regione *Diſt*, quæ Tartariæ eſt portio, ungue & dente minax, urina etiam, cui vis cauſtica eſt, quamque in obvios eminus ejaculatur p. 846. l. 33.
Pharao فرعون Arabicè crocodilus eſt. Et videtur apud Ægyptios id ipſum ſignificâſſe, & Ezechiel huc alluſiſſe, cum Pharaonem Ægypti regem nomine ſuo compellans, prædicit fore ut crocodili inſtar ferreo hamo captus, aut ferreis retibus involutus è rivis ſuis ad necem trahatur p. 795. l. 36.
Pharaonem, ſub quo Moſes, Hebræi putant fuiſſe Magnum ὑδρομάντιν p. 557. l. 10.
Phariſæi progenies viperarum, id eſt, κακοῦ κόρακος κακὸν ὠὸν p. 375. l. 30. Aliud in Sophocle ἐχίδνης θρέμμα ibid. l. 55.
Phaſianus ex Phaſi & aliis ad Aquilonem locis p. 95. l. 44. &c. Itaque ex Auſtro non potuit cum coturnicibus advehi, prout Hebræi volunt p. 96. l. 4. Nomen ejus vetus τατύρας alludit ad Perſicum *tazeru* & Arabicum *tadrug* p. 96. l. 17.
Phaſianis raro uſi ſunt Pertinax, Alexander Severus, Tacitus & Julianus Imperatores p. 95. l. 32.
Phaſianus Ptolemæi Phyſconis κειμήλιον p. 95. l. 27.

Phaſianus Jonathani & Talmudicis nugivendis ſpecies coturnicis p. 94. l. 26. & 30.

Phengites lapis pellucidus, ſed non perfecte p. 692. l. 38. In æde Fortunæ ex eo conſtructa foribus opertis claritas erat diurna ibid. l. 43.

Philiſtæi Gr. Ἀλλόφυλοι p. 501. l. 56.

Phocarum genus in fabulis Arabum, quæ naves ſpiculis ſuis incenderent, niſi ipſarum pelle obtegerentur p. 864. l. 18.

Phœnicum inſulæ in Perſico mari Tyrus, vel Tylus, & Aradus p. 137. l. 21.

Phœnix, vide *Halcyones*.

Pro phœnice Tertullianus & Epiphanius hæc Pſaltis fruſtra citant Δίκαιος ὡς Φοίνιξ ἀνθήσει Pſalm. 91. (Hebr. 92.) 13. Cum ibi phœnix ſit palma arbor, non phœnix avis. Hebr. enim eſt תמר *thamar* palma. Et in tota ſerie orationis juſti cum arboribus, non cum avibus, conferuntur p. 819. l. 50.

Phœnicis avis Hebræa nomina duo ſunt, חול *choul* & אורשינא *orſina*. Quorum hoc ex Græco ὄρνις deflexum eſt, quomodo Græci phœnicem non raro appellant p. 818. l. 70. Illud ex his Jobi 29. 18. וכחול & *ſicut choul multiplicabo dies*, id eſt, inquiunt, *ſicut Phœnix*, cum reddendum ſit *ſicut arena*. Idem enim ſunt חול *choul* & חול *chol* Græci quidem habent, qua de cauſa neſcimus, ὥσπερ στέλεχος φοίνικος, unde nata eſt occaſio hæc ad phœnicem referendi. Tamen hæc ipſa verba palam eſt ad palmam pertinere, cum στέλεχος *truncus* non dicatur niſi de arbore p. 820. l. 44.

Phœnicis annos vivere Proverb. de longævis p. 817. l. 63.

Phœnicis annis fieri magni anni converſionem, qui eſt annorum MCCCCLXI. Eo ſcilicet annorum ſpatio credidere Veteres quamdam fieri ſyderum ἀποκατάστασιν, qua Planetæ ad idem ſignum referantur, unde profecti fuerant, & ſtellæ etiam revolvantur ad idem principium p. 817. l. 66.

Phœnix avis in *Elim*, pro ſeptuaginta palmis juxta Ezechielem tragœdum p. 820. l. 67.

Phœnicis cerebrum pro palmæ cerebro p. 821. l. 6.

Phœnix Ægyptiis Aſtrologiæ ſymbolum, non palma p. 821. l. 34.

Pro phœnice perperam habita avis *ſemenda* in Cardano & Scaligero p. 822. l. 54.

De phœnice fabulæ quomodo aſſenſerint nonnulli Patrum p. 824. l. 55.

Phœnicem ſolum animalium de fructu vetito non comediſſe Hebræi aſſerunt, ac proinde mille annos vivere, & combuſtum mox de cinere ſuo renaſci p. 818. l. 26. Eidem mille annos aſſignant multi Poëtæ ibid. l. 54.

Phœnices ſub Tiberio & Claudio Romæ viſi, ſed uterque merito ſuſpectus, unus Tacito, alter Plinio p. 821. l. 72.

Phœnicem in regno ſuo naſci jactat Æthiopiæ rex, quod jam olim creditum p. 822. l. 40.

Phœnicem convivis promiſit Heliogabalus p. 822. l. 35.

Phœnicis pluma ad Hibernos à Papa Clemente VIII miſſa p. 822. l. 46.

Phœnicis fabulam Schottanus quatuor rationibus confutat p. 825. l. 32.

Φθίρ culex in Caria ex pinu efflorescens, pediculo ſimilis. Idem dicitur Δίρκος p. 569. l. 30.

Phthiriaſi qui periêrint p. 583. l. 37.

Phthiſis, ſeu tabes Hebraice שחפת *ſachepheth*, ut Arab. سحاف *ſochaph*. Hinc larus, aut cepphus שחף *ſachaph*, quaſi tabidam avem dicas, quia fere carnis eſt expers p. 263. l. 26.

Phunon locus in deſerto, ubi æris fodinæ magni olim nominis. Ex eo ære ſerpentem conflâſſe videtur Moſes. Ibi enim eſt erectus. Neque id ſine myſterio p. 427. l. 43. & 428. l. 11.

Πίμπρασθαι *ardere*, vel intumeſcere Act. 28. 6. Utroque modo poſſe reddi p. 373. l. 61. & p. 374. l. 12.

Πίννα, πίννινος λίθος, πίννινον ἔριον, πίνωσις, πινικόν, πινίκιον κόγχον quid ſint p. 681. l. 62.

Pinnam tum maxime concipere, & plurimam generare margaritam & ampliorem, cum tonitrua continua ſunt, & imbrium effuſiones p. 681. l. 67.

Pipire paſſerum more quomodo Græce & Hebraice p. 149. l. 35

Pipio columbæ pullus, at pipiunculus eſt accipiter p. 178, l. 31.

Piſcatoria tela שבות & צלצל unde dicta p. 773. l. 23.

Piſcis Borealis cur χελιδονίας dictus p. 66. l. 27.

Piſcis, cui Dei & Mahometis nomen inſcriptum p. 863. l. 40.

Piſcis Moſis & Joſue, cujus dimidium cum comederint, is hodieque non videtur niſi dimidiatus. Ita Arabes p. 863. l. 68.

Piſcis ثلب *thalb*, cujus in mille fruſta diſſecti vivunt & moventur ſingulæ partes, & in coqui faciem inſiliunt. Ut carnes boum Solis apud Poëtam p. 863. l. 57.

Piſcis Tobiæ non fuit callionymus, ut poſt Valleſium multi volunt p. 748. l. 12. Ille fluviatilis, magnus, anthropophagus fuit. Hic marinus, parvus, nec niſi piſciculis infeſtus p. 749. l. 6. Nec duobus viris in viaticum ſuffecerit, neque vero edulis eſt ibid. l. 61. &c. & p. 751. l. 27.

Tobiæ piſcis ex fundo aquarum emerſit, non tamen in terram ſe contulit, ut ſupponit Valleſius p. 749. l. 35. Vide *Silurus* & *Callionymus*.

Tobiæ Hebræi MSS. diverſa lectio, ſed falſa ibid. l. 18.

Πλεκτάναι, πλόκαμα, πλοχμοί quid Græce p. 758. l. 57.

Plumatum Babylonicum, id eſt, purpureum p. 138. l. 51.

Pluviæ tritici, piſcium & ranarum p. 104. l. 63.

Polycratis gemma Plinio ſardonyx, ſed ſmaragdus Herodoto p. 699. l. 61.

Πορφύρεος θάνατος quid in Homero p. 726. l. 30.

Porphyrio quidam convictore gallo privatus inedia periit p. 300. l. 70.

Poſt dies Hebræa phraſi, id eſt, *poſt annum* p. 505. l. 39.

Prædicatum Hebræi pro Subjecto uſurpant p. 9. l. 60.

Pretioſa ligna, ut *ſittim*, *almugim*, *hobnim*, *&c.* Hebræi vix aliter quam plurali voce nominant p. 143. l. 65.

Προβασκάνιον in templi tecto Hieroſolymis ad aves ab illo arcendas p. 53. l. 43. Hoc fuiſſe in ſecundo templo ab Eſdra, & in tertio ab Herode, non in primo à Salomone extructo, quamvis aliter ſtatuat Eupolemus p. 54 l. 21. Hoc aves ab omnibus Templi partibus arcere non potuiſſe ibid. l. 50.

Prudentia ſerpentis & ſimplicitas columbæ ſeorſim ſumptæ ſunt in vitio, ſed conjunctim ſunt in laude p. 20. l. 20.

Pruina חנמל *chanamal* unde dicatur p. 444. l. 60. 69. Falluntur qui locuſtam exponunt ibid. l. 53.

Ψήν culex, qui ex caprifico, vel ex palma oritur p. 569. l. 29.

Pſittacus Gr. hodie παπαγάς, noſtratibus *papegay*, Arab. *babga*, vel *babgia*. Quibus vocibus cur Hebræum אנפה *anapha* reddiderint Arabes Paraphraſtæ duo, mihi non liquet. Niſi per *Ajin* ענפא *anapha* legerint, tanquam ab ענף *anaph* facto nomine, id eſt, ab arboris ramo, à quo pſittacus videatur dictus, quia nidum habet ex arboris ramo penſilem p. 341. l. 5.

Pſittacos in extrema Syria naſci mirum unde habeat Diodorus, cum pſittacus apud Veteres non ſit aliunde notus quam ex India, aut ex inſula Gagaude inter Syenen & Meroen. Quod confirmat Paulus Venetus p. 342. l. 10.

Pſylla, vel Pſyllium urbs p. 587. l. 20.

Ψύλλαν, id eſt, pulicem ad ceraſtis morſum non adhiberi, ut putat Phile, ſed Ψύλλον Pſyllum hominem, qui virus exſugat p. 586. l. 79.

Pſylli populi unde dicti p. 587. l. 24.

Pſylli, Marſi & prope Helleſponti Parium Ophiogenes non vi magica, ſed naturali à ſerpentibus immunes fuere, aut audacia quadam ipſo uſu confirmata p. 394. l. 18. & 50.

Pſyllis nonnulli Scriptores aſpides quoque, ceraſtas, hydros & cherſydros ſubjiciunt p. 393. l. 30.

Pſyllici canes p. 587. l. 22.

Pſyllium quomodo Arabice & Hiſpanice p. 585. l. 58.

Pſyllus Græcis viri nomen p. 587. l. 20.

Ptolemais in Phœnice per עכו *Accho*. Ἄκη dicta eſt, tanquam ἀπὸ τοῦ ἀκεῖν, quia ibi ſanatus Hercules p. 501. l. 60.

Πτῶμα Matth. 24. 28. σῶμα Luc. 17. 37. Sed res eodem recidit, quia σῶμα ſæpe eſt cadaver p. 184. l. 31.

Pulex Hebr. פרעוש *Paros*, vel *Pharos* in Eſdra, viri illuſtris nomen p. 587. l. 17.

Pulicis Hebræum, Arabicum & Syrum nomen ex eadem origine p. 784. l. 52.

Pulex Arab. dicitur *pater ſaltus* p. 585. l. 45.

Pro pulice culex legitur in Plinio, Auguſtino, Boderiano, Buxtorfio. In Giggeio etiam multoties p. 784. l. 66.

Terra di pulici in Sicilia dicitur quidam ager, non à pulice, ſed à Polluce, qui ibi templum habuit p. 587. l. 41.

Pulex non ſolum anterius, ſed & retrorſum ſalit, ut venatorem fugiat p. 585. l. 48.

Pulicum ſaltus Socratem metitum eſſe non ex ſolo Ariſtophane, ſed etiam ex Xenophonte colligi p. 586. l. 34.

Pulex gibboſum animal p. 585 l. 49.

Pulex habet elephantis proboſcidem p. 585. l. 49.

Pulicem cur ſe vocet David p. 585. l. 72.

Pulicum nubes, aut equitatus, id eſt, imbelles copiæ p. 586. l. 26

Pulices à Claudio vocati populi tenuiores p. 586. l. 21.

Pulices excoriat, ut pellem habeat, de viro ſordido dictum p. 586. l. 66.

In pulicis morſu Deum invocat, Proverb. p. 586. l. 34.

Pulicem apud Arabes inter orandum occidere nefas p. 585. l. 51.

Pungere, vide *Mordere*.

Purpuræ color Hebr. תכלת *thecheleth*, Chald. תכלא *thichla*, vel *thachla* p. 726. l. 61. Color ille qua arte fiat ex Maimonide, in quo notatur craſſum σφάλμα p. 727. l. 30. & 41.

Purpura non à cœruleo, ſed à rubro colore commendatur p. 731. l. 59. Itaque purpuræ colorem Poëtæ ſanguine tribuunt, ſoli, auroræ, vino, uvis, moris, narciſſo, roſæ, papaveri, violæ, puellarum labris & genis, maxime in pudore, amethyſto denique p. 732. l. 16. &c.

Purpura ex tribus concharum generibus, purpura proprie dicta, conchylio & murice, ſive buccino p. 734. l. 72.

Marinæ purpuræ diverſæ ſpecies תכלת *thecheleth* & ארגמן *argaman*, vel *argavan*, quarum hæc rubra, illa cœrulea p. 739. l. 21. Utraque in inſulis Eliſæ, ſeu Græciæ Ezech. 27. 7. ibid. l. 23.

Pur-

Purpuræ propriè dictæ color ruber p. 735. l. 58. Conchylii glaucus, & irato mari ſimilis ibid. l. 62.

Purpura ex *Aram*, ſeu Syria Ezech. 27. 16. p. 740. l. 52.

Purpuræ ſex annos circiter vivunt, & in concha tot orbes habent, quot annos agunt p. 726. l. 1.

Purpuræ tres partes, τράχηλος, μήκων & πύθμην. Purpuræ flos inter primam & mediam p. 726. l. 51.

Purpuram contundi quamprimum capta eſt, ne florem evomat p. 726. l. 20. De locis Ariſtotelis & Plinii conjecturæ ibid. l. 28.

Purpuræ non ſolum in petris, ſed & in arena degunt p. 722. l. 70.

Purpuræ inventionem Herculis cani cur tribuerint Phœnices p. 739. l. 73.

Præter purpuram marinam, purpuræ factitiæ plures ſpecies, puta ex vacciniis p. 737. l. 48. alga Cretica l. 53. amorge herba l. 66. purpurea herba in Abaſenis l. 74. Ibera ferrugine p. 738. l. 4. flore purpureo ad fontes Hyparchi fluminis ibid. l. 7. & Indica ſandice, quæ fuit divini fulgoris ibid. l. 12. Proinde purpura ſæpe marina dicitur διακριτικῶς ibid. l. 20.

Purpureus, coccineus, & puniceus color promiſcue ſumuntur, tam à ſacris quam à profanis Scriptoribus p. 733. l. 9.

Purpurarii cur vocentur יוגבים *jogebim*, vel יוקבים *jokebim* p. 723. l. 70. & 724. l. 28.

Purpurarium Judææ littus à Tyri ſcalis uſque ad Chaipham p. 723. l. 71. Utriuſque ſitus p. 724. l. 39.

Pygmæi non prorſus fabuloſi p. 76. l. 60. & p. 77. l. 8. & 20. Arabum fabella de horum pugna cum gruibus ibid. l. 39.

Pyropum æs, in quo quinta auri portio p. 878. l. 71. Sardiis & Cerauniis & collis columbarum idem qui pyropo color p. 879. l. 6. Pyropum parmis inductum ibid. l. 31.

Pyropum eſſe metallum, non carbunculum, ut volunt p. 879. l. 37.

Pythom פיתום Hebr. ariolorum genus ex axillis vocem emittens p. 383. l. 53.

Python alludit ad פתן *pethen* p. 383. l. 22. & 42.

Pythonis ab Apolline cæſi fabula quomodo intelligenda p. 383. l. 24.

Pythones in Jonathane פיתוניא *pithunja*, vide *Aſpides*.

Pythonos Come, in Aſia locus, quo primo adventus ſui tempore ciconiæ advolant p. 331. l. 15.

R & L tranſpoſita per Metatheſin p. 599. l. 37.

Racham רחם, vel *rachama* רחמה, avis Levit. 11. 18. & Deut. 14. 17. Jonathani & Syro שרקרקא *ſerakreka* p. 297. l. 51. Samaritano *ſtruthio* p. 300. l. 28. Græcis *cygnus* ibid. l. 37. Hieronymo *porphyrio* ibid. l. 66. Ariæ *pelecanus* p. 301. l. 11. Junio *merops* ibid. l. 61. qui omnes refelluntur.

Racham, vel *rachama* vulturis ſpecies, avis Arabibus notiſſima p. 303. l. 33. Ejus amplæ deſcriptiones ex Damire, Alkazuinio & Alcamus, ubi decem ejus propria, item ex Andrea Bellunenſi p. 303. 304. 305. Alcorani Interpretes, qui ſurdam & mutam deſcribunt, refelluntur ex Zamachſari p. 305. l. 35. Apud Arabes *rachamæ* pluma, fel, jecur, caro, &c. eaſdem quas apud Græcos & Romanos vulturis in medicina vires habet ibid. l. 54. Nidus in locis inacceſſis, & tam raro videtur, ut à nonnullis aut nuſquam, aut nonniſi in altero orbe extare ſit creditus p. 307. l. 36. Unicum ovum, aut geminum edit p. 308. l. 35. Cadaveribus veſcitur ibid. l. 43. Sequitur exercitus triduo, aut etiam ſeptiduo ante, futuræ cladis præſcius p. 309. l. 12.

Racham multi Arabes ponunt in aquilarum genere p. 311. l. 70. Sed Damir ſolum dicit eſſe aquilæ ſimilem. Γυπαίετος & αἰγυπιός inter aquilas & vultures medii ſunt p. 313. l. 43. Aquilæ ex diverſo coitu tandem in vultures degenerant ibid. l. 69. Promethei jecur plerique ab aquila, nonnulli à vulture exeſum fuiſſe volunt p. 314. l. 22. Herba Promethei in Apollonio ex aquilæ, in Valerio Flacco ex vulturis morſibus nata p. 314. l. 56. Aquilæ circa cadaver ſunt Theophylacto vultures ibid l. 71. In Alberto & aliis aquila & vultur ſæpe promiſcue ſumuntur p. 315. l. 1. Aquilæ Arabes multa tribuunt, quæ vulturis propria ibid. l. 17.

Rachamam dicunt Arabes lapidem afferre ex India, quo partus ſublevatur, lapidem nempe aëtitem, ſeu aquilinum p. 311. l. 1. Sed idem vulturi tribuunt etiam alii præter Arabes p. 316. l. 27. Lapidem illum Arabes *abutacion* vocant, & Græci ἐυτόκιον, vel ὠκυτόκιον p. 316. l. 37. & 52.

Racham רחם & *daja* דייה vulturum diverſæ ſpecies; דייה *daja* ater, רחם racham vultur bicolor, alis nigris, cætera albus, ut περκνόπτερος, ſeu ὀρειπέλαργος. Itaque ut hic vultur Arab. رخم *racham*, vel رخمة *rachama*, ſic equus varius, qui nobis *pica*, Arab. dicitur ارخم *archama* & رخما *rachmao* ovis varia p. 317. l. 1.

רחם *racham* in Levitico, & רחמה *rachama* in Deuteronomio legitur fœminina terminatione, quod frequentius apud Arabes, quia hæc opinio apud vulgus pridem invaluit, omnes vultures eſſe fœminas. Ita in Ægypto creditum. Proinde cum ὁ γύψ pro vulture Græce ſit Maſculinum, in Horo tamen Ægyptio legitur ἡ γύψ p. 310. l. 2. &c.

Racham רחם à miſericordia vultur merito appellatur, cum avis ſit juſtiſſima, & omnium ſui generis minime noxia. Nihil animatum necat. A morticinis ſui generis abſtinet. Sata non lædit p. 317. l. 45. Romanis ales fauſti ominis, Herculi quoque ibid. l. 69. Indi, Perſæ, Hiſpani mortuos ſuos vulturibus objiciebant, eos maxime, qui pro patria fortiter dimicantes occubuerant ibid. l. 74. Vultur Junoni & Iſidi ſacer p. 318. l. 33. Apud Ægyptios fuit miſericordiæ ſymbolum. Per dies CXX pullos ſuos vix deſerit. Et eos exſecto femore nutrit proprio ſanguine, quod in pelecanum perperam eſt tranſlatum ibid. l. 38. Etiam reliquas aves ab accipitre defendit, quomodo & tinnunculus p. 319. l. 61. In Homero & Æſchylo αἰγυπιοὶ de pullis ſuis maxime ſolliciti p. 319. l. 2. In Lybia vultures patres à pullis ſuis aluntur, æque ac ciconiæ p. 320. l. 8.

Radaunus, vide *Eridanus*.

Ranæ pleraque nomina, ut Romanum, Æthiopicum, Talmudicum, Arabicum, Ægyptium, Punicum ὀνοματοποιητικά p. 651. l. 7. &c.

Ranæ جران *giran* dicuntur in Arabica Pentateuchi Paraphraſi ab Erpenio edita. Ita Græce ranunculi γέρυνοι, vel γυρῖνοι p. 653. l. 70. Hujus vocis origo p. 654. l. 32.

Rana cur Græce βάτραχος p. 651. l. 1.

Rana Hebr. צפרדע *tſephardea*, cujus vocis origo hactenus ignota aperitur p. 651. l. 22. &c. Falluntur qui crocodilum, aut bufonem explicant p. 655. l. 69. & 656. l. 22.

Ranæ Chaldæum, Syrum & Samaritanum nomen quomodo ex Hebræo deductum p. 653. l. 63.

Ranæ elogium in Hebræo Libro de Animalibus p. 673. l. 3.

Ranæ in pretio Mahumetanis p. 673. l. 2. Unum è quinque animalibus, quæ occidere nefas eſt, 1. quia Deum laudant, 2. quia Abrahami rogum aquis inſperſerunt ibid. l. 3.

Ranarum cultores in Philaſtrio p. 673. l. 24.

Ebulliet fluvius ranas Exod. 8. 3. Apparet ex verſu 5. fluvii nomine rivos etiam & paludes & quaſvis aquas ſignificari p. 656. l. 59.

Ranæ etiam naturaliter ex limo generantur p. 657. l. 27. Et Nilus his fœcundiſſimus ib. l. 44. Miraculoſa tamen fuit hæc ranarum productio ibid. l. 65.

Si fluvius ranas produxit, cur dicitur Pſalm. 105. 30. *Ranas produxit terra eorum*? p. 668. l. 52. Reſp. Terram intelligi limoſam & uliginoſam, quæ in fluvio latet. Vel terra, id eſt, regio, cujus pars fluvius, quod probant multa Scripturæ loca ibid. l. 56. 57. 61.

Aſcendit rana, id eſt, aſcenderunt ranæ per Enallagen Numeri. Non una præciſe rana, quæ reliquas aut pepererit, aut coaxatione ſuâ evocaverit p. 660. l. 32. &c. uſque ad l. 70.

Rana magna ut pagus Hagaroniæ, qui fuit ſexaginta domorum, ut nugantur Talmudici p. 660. l. 41.

Ranæ animal amphibium, proinde è flumine in terram aſcendunt p. 657. l. 74.

Ranis percuſſa fuit tota Ægyptus p. 656. l. 32.

An ranarum plaga controverſos Ægyptiorum & Æthiopum fines diſtinxerit, ut Hebræi dictitant p. 656. l. 35.

A ranis immunis Iſraëlitæ p. 659. l. 19.

Ranæ quomodo in ædium intima penetraverint p. 658. l. 25. Etiam *in regum conclavia*, ut habetur Pſ. 105. 30. At unus erat rex Pharao p. 669. l. 12. Volunt intelligi principes, ut Eſ. 19. 2. ubi de Ægypto dicitur, *regnum in regnum pugnabit*, id eſt, inquiunt, principatus. Quin varia Ægypti regna tum erant. At unum erat ætate Moſis. Numeri ergo eſt Enallage ibid. l. 18. & 40.

Ranas proceriſſimas Pharaonis palatio fuiſſe deſtinatas, quam inepte probent Hebræi p. 658. l. 15.

Ranas Judæi nugantur in intima hominum corpora penetrâſſe, aut in iis fuiſſe productas p. 658. l. 58. Et Pharaonem primum ſic fuiſſe multatum ibid. l. 73.

Cum *ſuper verbum ranarum* Moſes ad Deum clamâſſe dicitur, Exod. 8. 12. Hebræi intelligunt propter ranarum vocem, quæ in Ægyptiorum ventre coaxaverint p. 665. l. 17. & 53.

Rana vaſtavit eos Pſ. 78. 45. Id eſt, corrupit quidquid eorum erat p. 668. l. 10. At Hebræis *vaſtavit*, id eſt, caſtravit, quod ex Levit. 22. 25. inepte probant. Refelluntur p. 668. l. 27.

Plagæ ranarum cum Ægyptiorum peccatis analogia p. 661. l. 7. Eadem plaga quam fuerit gravis ibid. l. 5. Nullum eſſe ſenſuum corporis, cui non fuerit moleſta ib. Hujus elegans ex Philone & Joſepho deſcriptio ibid. l. 26. & 33.

Ranarum plagæ alibi ſimiles, in Gallia, Thracia, Pœonia & Dardania. Et locorum incolæ à ranis pulſi p. 539. l. 29. & 38. & p. 661. l. 64. 67. 72. Phanias & Ælianus, qui id referunt, emendati p. 662. l. 25. & 61.

An veras ranas Magi produxerint p. 662. l. 74. Eos malum, quod avertere debuerant, in majus auxiſſe p. 663. l. 16.

In plaga ranarum cur ad Deum confugerit Pharao p. 663. l. 45. Quid hæc Moſis

ad

ad eum verba significent Exod. 8. 9. *Gloriare supra me, quando precabor pro te* p. 663. l. 57. Cur temporis optionem Pharaoni dederit Moses p. 644. l. 24. Cur liberationem petat Pharao, non in præsens, sed in crastinum ibid. l. 49. Quomodo Moses miraculum Pharaoni certo promiserit Deo non prius consulto p. 665. l. 12.

An ranas Deus fulmine subegerit, ut vult Alcimus p. 666. l. 19.

Cur ranas super terram mortuas Deus jacere voluerit p. 666. l. 50.

Ranarum acervi juxta Hebræos quot fuerint p. 667. l. 7.

In ranis multa odiosa p. 670. l. 41.

Ranæ Poëtis loquaces, locutuleæ, & in Cicerone ῥητορεύουσι p. 665. l. 72. Arabibus disertæ p. 666. l. 12.

Poëtæ à Patribus cum ranis collati propter inanem loquacitatem p. 671. l. 41.

Ranæ convitiari videntur, quia radunt aures mordaci quadam vocis acrimonia p. 670. l. 70. Convitia ranæ ibid. l. 74. Ulubrenses ranunculi p. 671. l. 1. Lycii cur in ranas à Latona mutati p. 671. l. 2. Plutarchum hanc fabulam ignorasse ibid. l. 21.

Ranis vox rudis & incondita. Itaque ranis conferuntur clamosi, obstreperi, &c. p. 670. l. 42.

Ranis similes tres impuri spiritus Apoc. 16. 13. p. 670. l. 36.

Ranis hæretici & sophistæ similes p. 671. l. 54.

Ranæ superbiæ symbolum, propter inflatas buccas p. 672. l. 32

Ranæ cur πεφυσίδες ibid. l. 35. Fabula de rana & bove ibid. l. 40.

Rana propter oculos sanguineos impudentiæ symbolum p. 672. l. 20.

Ranis similes qui perpetuo potu se ingurgitant p. 672. l. 13.

Ranis similes impii, qui in peccatorum sordibus tanquam in luto permanent p. 672. l. 60.

Ranis similes monachi boni & mali, apud Epiphanium p. 672. l. 4.

Ranæ ultra solitum vocales tempestatem præsagiunt p. 672. l. 60.

Ranæ numerosæ pestem afferunt p. 672. l. 64.

Refractarium humerum habere Nehem. 9. 29. & Zachar. 7. 11. A bobus sumptum, qui jugo obnituntur p. 551. l. 6. cur boves sint refractarii ibid. l. 10.

Renes & cor in Scriptura sæpe junguntur, ut cogitationum propriæ sedes p. 114. l. 68.

Renuitæ, vide Παροισρήσασι.

Repetitio ejusdem vocis multitudinem significat. Sic *in acervos, acervos*, id est, in multos acervos p. 666. l. 69.

Rhizophagi per culices è regione sua pulsi, ut prope Mæandrum Myusii, & infra Pergamum Atarnitæ p. 567. l. 34

Rhodanus, vide *Eridanus*.

Rubecula, vide *Cuculus*.

Rubinus Arab. ياقوت *jakuth*, tanquam hyacinthinus p. 729. l. 26.

Rubor in facie non est color bene se habentis, sed ægri potius, aut ebriosi p. 695. l. 61.

Ad rubrum pertinet Hebræum אדם, cum albo opponitur, non item, cum illi jungitur ut color similis p. 694. l. 28.

Ruch, avis in ultimo oriente ultra anni Solisque vias, cujus alæ singulæ patent decem cubitorum millibus. Reliqua vide p. 854. l. 5. Et quanto sit modestior Paulus Venetus ibid. l. 50.

Ruticilla, vide *Cuculus*.

Ricini descriptio ex Plinio p. 578. l. 63.

Ῥόμοξ, ligni vermis p. 627. l. 1.

Sabbelul שבלול vocem Hebræam Psal. 58. 9. varii varie explicant, ceram, vermem, secundinas, limacem, fluentum aquæ. Nos limacem præferimus cum libro *Bereschith Rabba*, cujus verba emendantur p. 647. l. 17. & 58.

Sabbelul esse limacem probatur ex Talmude p. 648. l. 20. Cur vocetur *sabbelul*, conjectura duplex p. 639. l. 49. & 45. Aliæ interpretationes refelluntur p. 650. l. 4.

Sabbelul cur Symmachus *secundinas*, & Aquila *vermem* reddiderit p. 650. l. 23. 24.

Sacal olim electrum Ægyptiis, hodie *jachol* p. 869. l. 20.

Sacri proprie dicti descriptio ex Arabibus p. 268. l. 41.

Sacer pro ave Latina vox non est, sed Arabica. Nempe Arabes eam ita nuncupant à præstantia visus p. 267. l. 53.

Sacer in capreas & grues involat p. 268. l. 56. & 60. Hujus aucupii quis fuerit primus autor inter Arabes ibid. l. 63.

Sacer se habet ad alias aves rapaces ut mulus ad reliqua jumenta p. 268. l. 41.

Sacrum in gruem tanto majorem insilire quam mirabile p. 268. l. 60.

Sacrorum in capream involantium, & eam detinentium donec in venatorum manus incidat venatio quam mirabilis p. 268. l. 56.

Sacrorum species apud Arabes p. 267. l. 65.

Σακχούρας hariolus Babyloniis apud Jamblichum, quomodo Chaldaice scribatur p. 384. l. 3. & 24.

In sacrificio Abrahami mysteria longe petita p. 25. l. 70.

In sacrificiis exultatio p. 471. 20.

Sadhazar, aut *sadhazag* potius, id est, *modulate canens*, fera fabulosa in Alkazuinio, cornu concavum habens in ramos LXXII divisum, per quos spiritum ducens, mirabilem edit concentum p. 847. l. 30.

Sabin, vide Falco.

Sagittæ, *filiæ arcus*, *filiæ pharetræ*, *filiæ mortis* p. 785. l. 28.

Sal datus pro stipendio, unde *salarii* vocabulum p. 40. l. 53.

Salis usus & elogium p. 40. l. 26.

Sal *alkali* dictum ex cicere elici, quod natura salsum est, hoc Josephum latuisse p. 50. l. 58. & 63.

Salamandra Chaldæo Interpreti muris species p. 824. l. 30. Illam generari ajunt in vitri fornacibus, cum arserunt per septem annos p. 824. l. 30. Addunt myrtea ligna in ignem esse conjicienda, quæ per Magos accendantur ibid. l. 33.

Salices torrentis, id est, Nili p. 764. l. 20. Nilus cur dicatur *torrens* & Διιπετής ibid. l. 39. & 48. Nilum non aliunde augeri quam ex æstivis imbribus ibid. l. 63.

Samaritani in ipsum Mosis textum multa de suo intruserunt p. 659. l. 31.

Samir שמיר vermis, cujus tactu lapides findi & dissilire crediti, cujus opera, si credimus, Moses Ephodi gemmas & tabulas Legis, Solomon templi lapides aptavit & dedolavit p. 841. l. 28. 32. Fons erroris p. 842. l. 12.

Samir fuit una è decem rebus, quas statim initio Deus vespera Sabbathi creavit p. 841. l. 35.

Samir vermis in arca plumbea servatus est usque ad templi desolationem p. 841. l. 57.

Samir vermis ab Asmodæo rege dæmonum, vel ab upupa, vel ab aquila ex horto Edenis Solomoni allatus p. 841. l. 49. 43. 56.

Samir barbari Scriptores *thamur* vocant & à struthione allatum scribunt p. 841. l. 67.

Samir שמיר in Scriptura non est vermis, ut nugatores volunt, nec adamas, ut statuit vulgus Interpretum, sed lapis σμίρις, vel σμιρίτης, quo Veteres usi sunt ad gemmas expoliendas, quod probatur contra Cardanum p. 842. l. 28. In sagittis Æthiopum idem lapis pro ferro fuit, isque veneno tinctus ibid. l. 46. Quale sit illud venenum ibid. l. 66. Cur fingatur *Samir* ab upupa fuisse allatus p. 843. l. 3.

Sandal סנדל Chaldæis vox πολύσημ☉ p. 701. l. 62.

Sanguisuga olim *hirudo* quasi hiludo, ut ἑρωδιὸς pro ἑλώδιος à paludosis locis. Græce βδέλλα ἀπὸ τοῦ βδάλλειν ab exsugendo Arabice علقة *alaka*, quia علق *alaka* verbum pendere significat, & à corpore pendet sanguisuga, ut sanguinem exsugat p. 796. l. 60. & p. 797. l. 2.

Ut sanguisugæ in circuitum ambulare dicuntur impii Ps. 12. 9. in Chaldæa Paraphrasi. Quia sanguisugæ gressus species est volutationis, unde Græce dicitur ἰλύσπασις. In Davide tamen nihil habetur de sanguisuga. Sed docetur quid Chaldæum fefellerit p. 798. l. 11.

Sanguisugæ duæ sunt filiæ, quæ dicunt, affer, affer. Ita Interpretes Prov. 30. 15. p. 799. l. 30. At sanguisuga non habet filias, quia non generat. Duæ illæ filiæ Mercero sunt duo linguæ segmenta, quam in sanguisuga bifurcatam esse vult. Quod absurdum est, cum sanguisuga nullum habeat linguæ vestigium ibid. l. 45. Alii disputant an hæc Solomonis verba cum antecedentibus, aut cum sequentibus jungenda sint; Et neutris succedit satis p. 799. l. 54. Græcus, Syrus & Arabs cur sanguisugæ tres filias pro duabus assignent p. 800. l. 37. Sanguisuga Hebr. עלוקה *alaka* dicitur. Sed in Solomone est עלוקה *aluka*, non *alaka*. *Aluka* autem aliud significat, id scilicet quod Dei decreto unicuique appensum est, ut Sap. 11. 21. & in Daniele *Mene thekel*, &c. Sic lances in manu Jovis apud Poëtas p. 800. l. 43. Hoc Dei decretum parit Sophon. 2. 2. Et duas habet filias, nempe fossam & שאול *seol*, quarum una corpus, altera animam appetit. Aut paradisum & geennam, unum piis, alterum impiis. Hujus expositionis vestigia in Midras. Mercerus rursus notatus p. 801. l. 61.

Sap'on non est conchylium, ut volunt p. 722. l. 59.

Sapphirus, chrysolithus, jaspis, crystallus, beryllus & adamas cur reddantur per Arabicum مها *maha* p. 874. l. 8. &c.

Sarabaitæ, vide Παροισρήσασι.

Saracenicæ arboris lachrymam esse bdellium scribit Dioscorides, quod Marcello suspectum, quia Dioscoridis ævo nulli fuere Saraceni. Horum tamen meminit Plinius Dioscoridi fere æqualis, & qui utroque creditur esse antiquior Jerosolymitanus Interpres p. 808. l. 28.

Sarais fera in terra Cabul vorat animalia vocis suæ modulatione allecta p. 847. l. 23.

Sarda Solino gemmarum vilissima, cum Plinius utilissimam dixerit p. 697. l. 67.

De sardæ pretio multa, & de pretio sardonyches, quæ sardæ species nonnullis p. 698. l. 5.

Sarda lapides viliores plus centum censet Plinius p. 698. l. 2.

Σάρδιον πολυτελές Prov. 11. 12. p. 698. l. 45.

Sardius neque à Sardibus, neque à Sardinia dictus, sed ab Hebræorum שרד *sered*, quæ fabrorum est rubrica p. 696. l. 60.

Sardius lapis ruber p. 696. l. 34.

Sardius in Exodo & Ezechiele lapidum duodecim primus p. 698. l. 47.

Sardius lapis à Theophrasto censetur in rarissimis p. 698. l. 30.

Sardii ruborem Bootius negat quidquam habere commune cum rubore carnis p. 697. l. 26. cum tamen inde *carneolum* vocent (corrupte *carneolum*, Gall. *cornaline*)

line) quod carnis colorem proxime referat p. 697. l. 35.

Per Sardium Apoc. 4. 3. Veteres ultimi judicii ignem intelligunt p. 696. l. 52.

Sardonyx Indiæ mons p. 700. l. 69.

Sardonyx lapis pretiosissimus Job. 28. 16. p. 701. l. 21.

Sardonyches in Drimylo monte prope Euphratem p. 700. l. 40.

Sardonyches in Arabia p. 701. l. 38.

Sardonyches duo in Aaronis humerali p. 698. l. 74.

Sardonyx in corona regis Ammonitarum p. 699. l. 11. De eadem corona Hebræorum commentum ibid. l. 40.

Sardonyches in pretio Romæ & in Syris p. 700. l. 7. & 30.

Sardonyche Romanorum primus usus est Scipio Africanus. Inde Romæ hæc gemma cœpit exquiri p. 700. l. 8.

Sardonyches Claudii Cæsaris p. 700. l. 7.

Sardonyches Chald. סנדלכין *sandalchin* p. 701. l. 27.

Sasem apud Arabes lignum instar ebeni. Ut in Dioscoride & Arriano τὰ σησάμινα ξύλα, quæ lectio suspecta esse non debuit, & multo minus mutari p. 144. l. 12. 25. 34.

Sata non solum ex pluviis, sed etiam ex nimio æstu putrescere, aut vanescere verius p. 472. l. 20.

De Satyro, qui Antonio apparuit, judicium p. 829. l. 45.

Scarabæus è ligno clamavit Habac. 2. 11. id est, Christus è cruce, ut quidam volunt p. 613. l. 10. Scarabæus Græce est κάνθαρος, quod ibi loci alii aliter reddunt ibid. l. 46. Sed Hebraice est כפיס, qua voce significari laterem sesquipalmo longum probatur ex Talmude. Neque aliud quærendum, cum ea notio sit maxime ad rem p. 614. l. 27.

Σκῆνος tabernaculum pro corpore in Nicandro, ut in Paulo p. 503. l. 51.

Schin Hebræum Arabes in *Thse* mutant p. 584. l. 58.

Scitta urbs Græce dicta Scythopolis, tanquam à Scythis p. 501. l. 50.

Scnipes, seu sciniphes à Patribus ita describi, ut videantur potius ἐμπίδες intelligi, seu palustres culices p. 573. l. 10.

Σκνίπες in Græca versione pro Hebr. כנים *kinnim*, in Galeno pro ἶπες, qui sunt vermes vitibus infesti p. 571. l. 32. & 48. vide Κνίπες.

Σκώληξ ἀπὸ τοῦ σκέλλειν, unde σκέλετον p. 619. l. 54.

Σκορακίζειν ad corvos amandare, est alicui imprecari, ut in solitudinem relegetur p. 200. l. 23. Quid proprie sit σκορακίζειν in sacris Scriptoribus p. 202. l. 22. & 27.

Σκορπιανοί qui Stephano p. 642. l. 44. Παρικανοί potius ibid. l. 46.

Σκόρπιος Græcamne habeat originem, aut Hebraicam p. 634. l. 6. & 15.

Scorpionis descriptio p. 634. l. 4.

Scorpii terræ opponuntur volucribus, de quibus multa p. 634. l. 58. Est & marinus scorpio p. 635. l. 41. Itaque qui pressius loquuntur, scorpionem terrestrem dicunt, non scorpionem simpliciter p. 634. l. 50.

Scorpionem Poëtæ à cauda maxime describunt, in qua venenum & aculeus p. 636. l. 11.

Scorpionis cauda πολυσφόνδυλος p. 636. l. 35. Avicenna sex vertebras illi tribuit ibid. l. 39. Alii septem ibid. l. 56. Quæ Arab. خرزات p. 637. l. 3. Et Talmudicis חוליות, de qua voce disputatur p. 636. l. 66. At Nicandro scorpionis σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι, id est, πολύδεσμοι, non præcise novem p. 637. l. 9.

Scorpiones sæpe δίκεντροι p. 637. l. 47. Aculeus tenui fistula perforatus ibid. l. 63. Quæ Nicandro διπλόη & quorsum p. 638. l. 5. Foramen non videtur ibid. l. 17. Galenus ullum esse negat ibid. l. 28. Tam tenui aculeo maximas belluas interimunt p. 638. l. 40.

Scorpio hyeme torpet, æstivis mensibus caudam erigit p. 640. l. 47.

Scorpionis cauda semper erecta est, & in ictum intenta p. 638. l. 50.

Ex scorpionis punctura qualis dolor p. 639. l. 56. De eo plura ex Patribus, Medicis & Poëtis p. 639. l. 61. & p. 640. l. 6. & 17.

A scorpionibus & solpugis, vel phalangiis gens deleta p. 540. l. 22.

Scorpiones cum serpentibus Scriptura sæpe jungit, & multi scorpiones in serpentum genere ponunt p. 640. l. 64.

Scorpione odiosior, Arabum proverbium p. 642. l. 30.

Scorpiones voce DUO cohiberi, & serpentes voce OS, vel OSO p. 388. l. 27. An quia serpentum sibilum imitatur ibid. l. 33.

Scorpio pro ovo Luc. 11. 12. quia scorpio magnus & albus, quales in Judæa ovis similes p. 636. l. 4. & p. 641. l. 11.

A scorpionibus loca dicta, aut iis infesta maxime p. 641. l. 35.

Scorpiones prope *Sabazur*, vel *Sabaruz* in *Aderbigian*, quæ olim Atropatia p. 641. l. 71. & p. 642. l. 23.

Scorpiones ex crocodilo nasci, ut vespas ex equo p. 543. l. 37.

Cum scorpionibus habitas Ezech. 2. 6. id est, cum hominibus sævis & truculentis p. 642. l. 56. Usitata phrasis ibid. l. 65.

Scorpionum nomine Apoc. 9. 3. 10. Parrum alii dæmones, alii hæreticos intelligunt p. 643. l. 24. & 43. Ignatii de eo locus emendatus ibid. l. 45. Etiam ad dæmones referunt potestatem datam Apostolis calcandi super serpentes & scorpiones ibid. l. 62. Quod tamen ad literam posse sumi probatur ex Marc. 16. 18. & Act. 28. 5. p. 644. l. 6.

Scorpio machinæ bellicæ genus p. 645. l. 17. An ea lapides, vel spicula conjiciantur p. 645. l. 21. 29. 38. 39. 50.

Scorpiones flagri genus 1 Reg. 12. 11. Μάραγνα Syro & Chaldæo p. 644. l. 36. & 32.

Σκορπιοφόρος regio in Asia p. 642. l. 50.

Scriptores sacros multa obiter referre circumstantiis plane suppressis, quod exemplis probatur p. 538. l. 69.

Selenites lapis (qui hodie *talchus* Arabica voce vocatur) perfecte pellucidus p. 692. l. 25.

Semenda avis in India pro Phœnice habita à Cardano & Scaligero p. 822. l. 54. Eadem Arab. *Semend*, *sendal*, *semendal*, *semendar*, quam ajunt in igne non comburi, & ex ejus plumis fieri telam asbeston p. 862. l. 67. Phœnicem non intelligi, sed salamandram, de qua hoc idem alii tradunt p. 823. l. 26. Phile etiam salamandræ alas tribuit ibid. l. 59. Variæ Arabum & Hebræorum de ea sententiæ ibid. l. ult. Ezechias salamandra unctus ignem evasit p. 824. l. 48.

Seminum in Maimonide tres species p. 50. l. 3.

Semiramis an dicta ex זמיר *zemir*, seu cantu avium, ut vult R. Azarias p. 4. l. 72. Vera vocis origo p. 7. l. 36.

Semiramis multo recentior quam putatur p. 7. l. 54.

Semiramis in columbam mutata p. 5. l. 27.

Senad, fera Indica staturæ inter bovem & elephantem mediæ, cujus catulos pisci fabulantur capite è vulva matris exerto: Et, quamprimum invaluerunt, fugam capessere, ne mater luctu linguæ, quæ lima quavis asperior est, carnem divellat ab ossibus p. 847. l. 14.

Senugia, vastum animal in terra Thebeth, cui natura est Gorgonum. Moritur enim quisquis illud prior viderit p. 846. l. 18.

Senes compellat Joel, qui ætatis beneficio plura viderant & audiverant p. 464. l. 64.

Sephiphon dubitatur quod sit animal in his Jacobi Gen. 49. 17. *Dan ut sephiphon* שפיפן *super semitam, qui mordet calces equi, & sessor cadit retrorsum.* Hebræi quidem omnes serpentem esse intelligunt, sed speciem prorsus ignorant. Arab. سف *supphon*, vel *sipphon* serpens est nigro & albo distinctus, homini infensissimus, fortasse hæmorrhous p. 416. l. 69. Hieronymo *sephiphon* est cerastes, qui in arenis & rotarum orbitis viatoribus insidiatur. Morsus ejus hominibus & brutis est lethifer, nec facile vitatur, quia est arenæ concolor. Ita etiam uterque Arabs p. 417. 28. Nobis *sephiphon* tam cerastem quam hæmorrhoum sonat, qui sunt forma tam similes, ut hæmorrhous pro cerastis specie possit haberi p. 418. l. 55. Et utriusque communis est flexuosus incessus, qui spinam osseam non habent, sed cartilagineam & utrinque flexilem. Hinc utrumque claudicare ait Nicander. Eo pertinet nomen *sephiphon*, quod claudum significat p. 419. l. 6.

De *sephiphon* quidquid dicitur, Hebræi ad Samsonem referunt, cum ad totam Danitarum tribum pertineat, quæ potius astu quam aperto Marte res gessit. Neque id in bello illicitum p. 420. l. 1. Alii eadem hæc verba, & ad Samsonem Christi typum, & ad Antichristum accommodant, quæ videntur ἀσύστατα p. 420. l. 49.

Per *Septentrionalem* Joel. 2. 20. nec Assyrios, nec Romanos significari, sed locustas ad Aquilonem urbis in Arabiam desertam & utrumque mare impellendas p. 480. l. 43. &c.

Serpentum stridulorum & surdorum morsum nulla arte curari docent Arabes, in quo censu numerant basiliscos, aspides, cerastas, hydros, chersydros p. 392. l. 27.

Serpentes ex virgultis & sarmentis sæpe erumpunt, & calore vel recreati, vel irritati mordent p. 369. l. 1.

Serpentis varii, seu maculosi multæ species apud Arabes p. 395. l. 43.

Hebræa serpentum nomina p. 357. l. 1.

Serpentum in Scriptura variæ species, acontias, seu jaculus p. 408. l. 54. aspis p. 379. l. 28. & 380. l. 72. cenchrines p. 376. l. 22. cerastes p. 415. l. 43. dipsas juxta Hieronymum, qui refellitur p. 397. l. 51. draco p. 428. l. 67. hæmorrhous p. 418. l. 63. hydrus, seu chersydrus p. 422. l. 20. regulus, seu basiliscus p. 399. l. 35. serpens niger p. 326. l. 70. vipera p. 360. l. 16.

Serpens τὸ γῆρας, id est, senectam exuit p. 166. l. 25.

Serpens φρόνιμος p. 20. l. 1.

Serpens in genere regis symbolum, sed præcipue regulus, seu basiliscus p. 406. l. 1.

Serpentes & scorpiones cur Christus vocet vim inimici, seu diaboli p. 644. l. 30.

Serpen-

Serpentes Neuris, Amyclis, Rhodo, Chio, Teno & Salamini infesti p. 540. l. 11.

Serpens incantationi cur maxime obnoxius p. 386. l. 6. Hoc fascini genere infames Marsi, Psylli, Ægyptii, Melindenses, Nigritæ, Peruani, Indi ibid. l. 11. &c. Incantationis genus antiquissimum ibid. l. 54. Orpheus eo usus, quod probat fabula vetus de Euridice, & ipsius verba, ad quæ Paulus allusit ibid. l. 56. Medea etiam & Jason p. 387. l. 6. Alia de eodem fascino ex Platone, Aristotele, Nearcho, Theophrasto, Antigono ibid. l. 17. Hujus fascini multa genera ibid. l. 30.

Serpentes sola manu & tactu quidam fascinant p. 387. l. 30. Ab aliis orbis descriptus, medicamina adhibita & barbara verba, loca sulphure & igne lustrata, laminæ, lapides, ligna peregrina, figuræ Talismanicæ ibid. l. 42.

Serpentes præcipue cantu & carminibus fascinari, quæ Hebræi לחשים, id est, susurros, aut mussitationes vocant, quia Magi cantus suos solent inter labia demurmurare p. 388. l. 41. Hinc Psaltes aspidem dicit aurem obturare, ne audiat vocem מלחשים *mussitantium* ibid. l. 45.

Serpentes cantu Magico creduntur è cavernis elici & evocari p. 388. l. 48. fugari p. 389. l. 28. Sisti, deliniri, stupefieri ibid. l. 33. A veneno expurgari, ne morsu noceant ibid. l. 73. Etiam ii sanari, quos morsu, aut tactu læsit serpens p. 390. l. 19. Serpentes denique rumpi, ita ut medii crepent ibid. l. 32.

Serpentes qui cantu suo evocat Hebraice חובר *chober*, id est, consociator dicitur, quia evocatos in unum congregat & consociat p. 389. l. 9.

Serpens si recanat, aut ad cantum obsurdescat, Mago creditur creare periculum p. 390. l. 79. & p. 391. l. 41.

Serpens, qui ἀντάδει, seu recanit, Arab. سل *sillon* dicitur, id est, stridulus. Surdus اصم *asammo*, non quod revera sit surdus, aut quod aurem obturet, sed quia cantu non magis afficitur quam si surdus esset p. 391. l. 6. & 13.

Serpentes quosdam non posse incantari multi colligunt ex Ps. 58. 5. 6. Eccles. 10. 11. & Jerem. 8. 17. Scriptura tamen nusquam diserte docet serpentum ullam esse speciem, in quam incantatio nihil possit p. 394. l. 57.

Serpentes nigri plurimi sunt; sed unus imprimis, quem Arabes vocant serpentem nigrum, à quo quemdam narrant per Jesum Christum fuisse miraculose servatum p. 378. l. 38. vide *Leonis nomen* &c.

Serpens æneus in quorum gratiam erectus p. 425. l. 47. & 55. Idem serpens, Christi typus. 1. Serpentis figuram habuit, non venenum. 2. Æræus, non aureus. 3. Ex metallo firmissimo. 4. Et maxime sonoro. 5. In altum subvectus, זקיף quod & crucifixum sonat. 6. Solo aspectu sanavit, quæ omnia in Christum quadrant ibid. l. 59. Veritas supra figuram p. 427. l. 8. Serpens erectus in loco *Phunon* dicto, ubi æris fodinæ, ex quo serpens conflatus, & quorsum ibid. l. 43. & p. 428. l. 11.

Serpens Dei thronum ambiens, cui sunt alarum septuaginta millia p. 855. l. 62.

Serpens antiquus, vide *Diabolus*.

Serra, piscis serram habens à capite ad caudam exporrectam & in capite duo ossa, quibus remigat p. 864. l. 42.

Sexus in caprifico, ficu & palma observatur p. 569. l. 46.

Sibbota שבוטא Chald. & شبوط *sabut* Arab. piscis, nonnullis silurus est p. 752. l. 48. aliis colias, aliis thynnus, aliis scorpio ibid. l. 64. Nobis λάβραξ, seu lupus, quia describitur mugili similis, retia lacerat, cerebrum habet eximii saporis. Et alludit ad Hebr. שבץ, id est, varios colores intexere. A quibus hic piscis *varolo* Italice dicitur & Gallice *bar*, quasi *varium*, aut *variolum* dicas p. 753. l. 1.

Σίγμα quorsum vocetur litera θηριώδης p. 371. l. 32.

Signi nomen inditum rei significatæ, & contra p. 182. l. 51.

Silurus, Tobiæ piscis, qui edulis est, magnæ molis, robore & audacia insignis, anthropophagus, &c. p. 749. l. 68.

Silurus à barbaris Solaris appellatur, tanquam à Sole facto nomine, cum ζίλουρος sit idem quod ψίλουρος, Σ & Ψ permutatis, ut passim p. 752. l. 30. & 44.

Silurus glanidi est similis p. 750. l. 51.

Silurus est in Euphrate, adeoque in Tigri p. 750. l. 64.

Silurus branchia potuit attrahi p. 751. l. 3.

Silurus Judæis quidem immundus est, æque ac callionymus p. 751. l. 19. Sed alius cibi penuria est licitus ibid. l. 22.

Siluri fel ad oculorum albugines extergendas est utile p. 751. l. 37. *Silluarium* Vegetio ibid. l. 39.

Silurus Arabice male redditur الجري *algiri*, id est, anguilla p. 752. l. 1.

Silurus in quodcunque animal grassatur, etiam in homines p. 750. l. 19

Silurus in viaticum potuit sale condiri p. 751. l. 14.

Silybum, vel sillybum in Dioscoride & Plinio quid sit, & quomodo Chaldaice & Arabice dicatur p. 606. l. 12. 23. 30.

Simplicitas & prudentia non sunt synonyma Matth. 10. 16. ut vult Tzetzes, sed opposita p. 19. l. 51.

Sir Avicennæ draco, ut Isidoro & Eucherio Sirenæ sunt dracones, aut serpentes cum alis p. 419. l. 67.

Sirenes à cantu dictæ, Hebræis enim שיר *sir* est cantio p. 830. l. 6.

Sirenes Græci Interpretes usurpant pro Hebræis draconum & struthionum nominibus, qua de causa nullus capio. Quia hæ Sirenes cum Poëticis vix quidquam commune habent. Poëticæ cum fabulosæ sunt, ad maris littus, & blanda voce viatores detinent. Dracones & struthiones vera animalia, & in intimis desertis. Et pro cantu draconi est horrendus sibilus, struthioni aspera vox & incondita p. 830. l. 30.

Siri quid sint & unde dicti p. 594. l. 57. & p. 595. l. 54.

Sirikrak شرقرق Arabibus, שרקרקא *serakreka* Chald. Nonnullis Arabum *sikirrak* & *sirisak* (in Haithone Armeno *Seicerak*) avis à voce sua sic dicta, quia ubicunque sedet, ingeminat suum *serakrak*. Ita Arabes. Sed Hebræi à sibilo vocari asserunt, quia שרק *sarak* est sibilare, & frequentem hujus avis sibilum censent inter proxime venturi Messiæ præsagia. Hinc Talmudici in *Cholin*, *cum in terra sedebit sibilans* (id est, avis *serakreka*) *veniet Messias, ut dicitur Zachar.* 10. 8. *Sibilabo ad eos, & congregabo eos.* p. 297. l. 67. Judæi Germaniæ *picam* interpretantur, quæ Græcis recentioribus est καράκαξα p. 298. l. 12. Sed Arabibus hæc avis est corvi species, viridis, elegans, magnitudinis columbæ. Viride ejus pulchrum & saturum. Alis nigra est, aut rubro & albo distincta. Rostro rubro, quandoque etiam flavo. Apibus infesta. A coitu multum abstinens. Furax. Querula & clamosa, ita ut, si alia avis prope accedat, ea verberata clamet, quasi ipsa vapulâsset. Tam hyberna quam æstiva. Ab omni hominum consortio remotissima. Nido summe fœtida. Esum Arabum alii concedunt, alii vetant, propter fœditatem ejus. Illam Hebræi boni ominis esse volunt, & pluviæ prænuntiam, sed Arabes inauspicatam. Aurum illius felle affuso gravius fieri traditur. Cum ad Caucasias portas (hodie *Derbend*) hæ aves turmatim volant, hostes instare significant. Itaque loci custodes ad defensionem se parant p. 298. 299. & 300.

Sis סיס plerique recentiorum Hebræos sequuti gruem exponunt p. 60. l. 5. Et Symmachus *cicadam* magno errore ibid. l. 21. Cum sit *hirundo*, ut recte reddiderant Seniores, Theodotio, Hieronymus, Arabs, Symmachus quoque uno in loco p. 60. l. 41. Neque aliter Jonathan & Syrus, quamvis vocum ordo præposterus Lectoribus imposuerit p. 62. l. 29. Nempe Hebr. *sis* hirundinis susurros tam imitatur quam Italica *zisilla* & *zisillare*, & Latinum *zinzilulare* p. 62. l. 51.

Siz lignum ebeno simile, ut *sasem*, seu ζησάμινον ξύλον p. 144. l. 9. 24. 34.

Σμίρις, vel σμιρίτης, lapis, qui Hebr. שמיר *samir* p. 781. l. 17. &c.

Solpuga, *solipuga*, *solifuga*, *salpuga*, phalangii genus mediæ formæ inter formicam & araneam p. 540. l. 52.

Sorek vallis prope Askalonem, ubi vinum eximium. Inde allata est uva illa mirabilis p. 725. l. 37.

Σοῦχος, id est, κολυμβήτης natator, vel urinator, unum è vetustis crocodili nominibus apud Ægyptios in Strabone & Damascio p. 795. l. 53.

Sparverius, vide Fringillarius.

Spectris noctu maxime locus est. Unde Ps. 91. 5. *Non timebis à pavore nocturno.* Hinc לילית *Lilith* Hebr. muliebre spectrum, & לילין *lilin* Chald. lemures à noctu nomen habent. Et Furiæ noctis filiæ. Strix νυκτινόμα, νυκτιβόα, &c. p. 832. l. 34.

Σφηκεία Cyprus olim dicta p. 543. l. 31.

Σφηκίαν ἐρεθίζειν *irritare crabrones* p. 534. l. 65. & p. 543. l. 10.

Σφήκισκοι, σφηκώδεις & διαζφαγή quid sint p. 537. l. 43.

Σφηκῶν δριμύτεροι *vespis asperiores*, Proverb. p. 542. l. 63.

Σπίζαι fringillæ. Item aviculæ quævis, *passæ* p. 147. l. 10.

Spina חוח pro hamo p. 772. l. 10. Voces aliæ similes ibid. l. 12.

Squatinæ, vide *Galei*.

Starnæ, id est, perdicis, esum maxime commendat Razi p. 98. l. 46.

Stellio scorpioni visu pavorem affert, & torporem frigidi sudoris p. 793. l. 41.

Strix fabulosum animal p. 229. l. 5. In Glossario mendose ϛρουθὸς redditur p. 222. l. 55.

Striges, noctuas, ululas habent multi Interpretes pro Hebræis בנות יענה, quam versionem Fullerus multis tuetur p. 220. l. 43. Quin בנות יענה sunt struthiones. Seniores ϛρουθοὺς reddunt, id est, ϛρουθοκαμήλους, non passeres, ut volunt Novatianus & Fullerus: Multo minus striges, quæ

quæ nuſquam ſunt p. 220. l. 70. & p. 221. l. 8. & 14.

Στρȣθία, paſſeres, vel aviculæ in Tobia ſunt hirundines p. 157. l. 24. Sic Arabes hirundinem ad paſſerum genus referunt, & paſſerem paradiſi appellant ibid. l. 26.

Στρȣθίζειν & τρίζειν quid in Suida p. 222. l. 31. 41.

Στρȣθοκάμηλος pro ſtruthione vox eſt Græca verſione recentior, quam ante Diodorum & Strabonem nemo uſurpat p. 221. l. 70.

Στρȣθός etiam ſine Epitheto ſtruthionem ſæpe ſonat p. 221. l. 32.

Στρȣθόν eſſe ſtrigem, aut ululam in Græca verſione multis contendit Fullerus, ſed iis rationibus, quæ nullum momentum habent p. 222. l. 28.

Struthionis Hebræa duo nomina habet Moſes Levit. 11. 16. unum mari proprium תחמס *thachmas*, alterum fœminæ בת היענה *bath hajaana*, quæ mari præfertur propter ova, & quia notior p. 231. l. 25.

Struthionis ſexus cur diſtinxerit Moſes p. 235. l. 12.

Struthionem marem Hebraice vocari תחמס *thachmas* in Lege, ut Arab. ظليم *dalim*, quæ duæ voces ſunt plane ſynonymæ. Neque enim חמס *chamas* rapere ſignificat, ut volunt, ſed impium & iniquum eſſe, ut Arab. ظلم *dalama*. Unde aptiſſimum ſtruthioni nomen inditum, qui pullos ſuos deſerit, quaſi non eſſent ſui Job. 39. 19. & Thren. 4. 3. p. 232. l. 58. &c.

Struthiones fœminæ cur dicantur Hebr. בנות יענה *benoth jaana*, id eſt, *filiæ clamoris*, Judæorum rationes commentitiæ. Omnes eſſe fœminas p. 229. l. 15. Aut ſolum filias, id eſt, pullorum fœminas eſſe edules ibid. l. 20. Aut per filias ova intelligi ibid. l. 26. Quæ refelluntur ibid. l. 38. Animalium nominibus filii, aut filiæ nomen ſæpe præfigi, ſine reſpectu ad ætatem p. 230. l. 3.

Struthiones fœminas ſignificari per Hebræa יענים *jeenim*, aut בנות יענה *benoth jaana*, quaſi clamoſas aves, aut clamoris filias dixeris. Sirenes Græci ſæpe reddunt. Et Sirenum nomine Cyrillus ἀηδόνας luſcinias intelligit. Sed legendum ἀλκυόνας *halcyones*, quæ duæ voces à Librariis ſæpe confunduntur p. 218. l. 33. Halcyon canora eſt avis, littorea, propter nidum à fluctibus abreptum fundens lugubre melos, aut juxta fabulam propter fatum Ceycis conjugis p. 219. l. 3. Lugubris quoque eſt avis בת יענה *bath jaana*, ſeu ſtruthio, ſed in deſertis procul à mari, non littorea ut halcyon. Crudelis item & ἄστοργος, cum halcyon conjugem & pullos impenſe amet p. 220. l. 15.

Struthioni fœminæ nomen רננים *renanim*, à cantu factum, magis convenire quam pavoni p. 245. l. 14.

Struthio Chaldæis, Syris, Arabibus & recentioribus Hebræis *naama*, vel *naamith*. Quibus vocibus Orientales Paraphraſtæ Hebræum בנות יענה conſtanter reddunt p. 223. l. 14. & p. 224. l. 25.

Struthio Job. 39. 16. vocibus חסידה *chaſida* & נוצה *notſa* non ſignificatur p. 247. l. 6. & 25. Supereſt igitur, ut deſignetur voce רננים *renanim*, aut plane non nominetur avis, quæ tam graphice deſcribitur, quod eſſet abſurdiſſimum ibid. l. 40

Struthio animal proceriſſimum p. 261. l. 45.

De ſtruthione locus in Jobo obſcuriſſimus explicatur p. 247. l. 49.

Struthionis celeritatem Arabes quibus verbis efferant p. 262. l. 55.

Struthiones alis exultant, quæ mire juvant currentes, tanquam vela in navi p. 245. l. 21.

Struthio quomodo ad curſum ſe incitet p. 262. l. 63.

Struthio equitem ſpernit, non virium, ut volunt, ſed celeritatis fiducia, qua è conſpectu ſe ſtatim proripit, p. 262. l. 9. 14.

Struthionem ſi qui equi currentem aſſequantur, ii pauciſſimi ſunt, & immenſi pretii p. 262. l. 35. 40.

Struthio avis Φιλέρημος p. 226. l. 66. Surda p. 227. l. 21. Quæ à potu diu abſtinet p. 227. l. 6. 21. Et in pullos ſuos dura & crudelis eſt ibid. l. 35.

Struthio quot ova pariat p. 258. l. 1. & p. 260. l. 34.

Struthio propria ova ſtulte deſerit, ut aliena foveat p. 260. l. 20.

Struthionem ova ſua deſerere docent Arabes p. 251. l. 61. Ova deſerta quomodo vocent p. 252. l. 18. Multa de ejus nido ibid. l. 42. Ova deſerta calefieri, id eſt, corrumpi, non foveri, ut volunt p. 353. l. 25. Ova in longitudinem diſpoſita quomodo foveat ſtruthio ibid. l. 50.

Struthio in prolem quam durus p. 254. l. 30.

Qui ſtruthionem volunt ovorum partem certo conſilio negligere, refelluntur p. 257. l. 3. & p. 258. l. 12.

Præter ſtruthionem avis nulla eſt, quæ ova, aut pullos ſuos negligat p. 250. l. 45. Idem falſo tradi de cygno ibid. l. 47. meleagride l. 57. otide l. 67. columba p. 251. l. 32. corvo ibid. l. 53.

Struthio omnia ſine delectu vorat, prunas etiam & ferrum candens p. 258. l. 17.

Struthio quo ſenſu dicatur obliviſci ſapientiæ p. 256. l. 50.

Struthio ſtultiſſimum animal p. 258. l. 14.

Struthio parum habet cerebri, & caput valde exile, quod frequenter agitat p. 260. l. 41. & 56.

Struthio timidiſſimum animal, cur dicatur eſſe abſque metu p. 255. l. 31. Timor parentum pro filiis unde oriatur ibid. l. 52.

Struthio cur in ferrum ruat p. 256. l. 5.

Struthio naturaliter ſurdus eſt p. 260. l. 68. & p. 261. l. 3.

Struthio non eſt ἄφωνος, ut Fullero viſum p. 227. l. 60. Sed acri & aſpera voce clamat p. 228. l. 8. & 35.

Struthio Judæis non eſt ignotus, ſed in Syria & Arabia frequens p. 228. l. 43. & 54.

Struthionum pennæ quam elegantes p. 246. l. 37.

Struthio capite abſcondito putat ſe totum latere p. 259. l. 26. quod excuſare Diodorus fruſtra conatur ibid. l. 57.

Struthio quam accedat ad naturam quadrupedum p. 248. l. 44.

Struthio habet ciconiæ pennas p. 249. l 18.

Struthionis pennæ apud Ægyptios æquitatis ſymbolum, quia maxime æquales p. 246. l. 47.

Struthio qua arte capiatur p. 259. l. 74.

Struthionis eſus Judæis prohibitus, non præceptus, ut ex Lampridio quidam adſtruunt p. 224. l. 60. In quo inſigne mendum eluitur p. 225. l. 16.

Struthio cur avis immunda, quamvis ab ejus eſu multi non abhorreant p. 225. l. 52. & p. 226. l. 7.

Strymon Thraciæ fluvius, è quo grues Strymoniæ p. 70. l. 60.

Sturnum juxta Hebræos avem eſſe corvo congenerem p. 353. l. 27. Is Hebr. זרזיר *zarzir* dicitur, ut Arab. زرزور *zarzour*, quod pro ſturno turdum reddunt Avicennæ Interpretes, errore in Hiſpania nato, ubi *zorzal* eſt turdus p. 353. l. 55.

Succinum à ſucco p. 869. l. 14.

In ſuccino maxime placet color aureus. Proinde χρυσόν vocatur, χρυσίζον, χρυσοήλεκτρον p. 871. l. 23. Et electri nomine vocatur auri ſpecies, nempe quæ argentum habet admixtum ibid. l. 29. Unde pallere dicitur hoc aurum ibid. l. 53. Tamen in eo ſolum argenti quinta portio, quamvis nonnulli tertiam malint ibid. l. 70. Electrum hoc naturale. Ejus uſus quam antiquus p. 872. l. 10. Electrum etiam pro cryſtallo ſumptum, quia ambaro eſt ſimile ibid. l. 46.

Succinum Germanis olim Gles/ & vitrum Glas/ ibid. l. 66.

Succoth benoth 2 Reg. 17. 30. Hebræis *gallina cum pullis ſuis* p. 112. l. 60. Quin *ſuccoth-benoth* ſunt tabernacula, ſeu *ſacella puellarum*, id eſt, Dearum hujus nominis p. 113. l. 10.

Sudania (ſi Arabibus fides) Romæ eſt avis ex ære conflata, arbori æreæ inſidens, quæ, cum olivæ maturuerunt, omnes *ſudanias* ſibilo ſuo evocat. Illæ autem ſtatim advolant undecunque locorum, ſingulæ cum tribus olivis, unde Romani olei exprimunt quantum ſatis eſt in totum annum p. 851. l. 31. Sunt qui ſturnos exponant ibid. l. 40.

Suidæ μνημονικὸν σφάλμα p. 65. l. 72.

Sulpitius Severus Geographiæ quam imperitus p. 745. l. 8.

Surdi cur dicantur ab Arabibus baſiliſci, aſpides, ceraſtæ, hydri, cherſydri p. 392. l. 31. & p. 393. l. 6. Cur in eoſdem Magi non idem poſſint quod in reliquos ſerpentes p. 393. l. 22. & p. 394. l. 1.

T & K cognatæ literæ & permutabiles p. 739. l. 44.

Tabanus, vide Οἶστρος.

Taïra Cleopatræ illuſtris ancilla, cujus nomen non ſignificat columbam, ut Tzetzi viſum, ſed avem in genere p. 3. l. 30. Male ſcribitur in Galeno *Naïra* & in Plutarcho *Iras* ibid. l. 26.

Talmudis explicatur & corrigitur locus inſignis de Belo Babylone, Nebo Borſippa, Atergati Hierapoli, Urania Venere Aſcalone, & aquila in Arabia cultis p. 163. l. 30. Dulkela ſcilicet in Homeritis aquila colebatur ibid. l. 56.

Taphnes à Græcis mutatum in Δάφνας, tanquam παρὰ τῶν ἐκεῖ φυομένων δαφνῶν, à lauris ibi conſitis p. 501. l. 53.

Taritha טריתא in Jonathane Deut. 33. 19. non eſt thunnus, ut volunt, nec piſciculus ſalitus, ſed quivis piſcis recens, neque dum ſalſus, quod ex Arabiſmo probatur p. 720. l. 21.

Tarmes vermis lardi, item abietis p. 627. l. 13.

Ταττύρας, vide *Phaſianus*.

Tentyritas crocodilos ultro inſequi, fugienteſque injecto laqueo trahere parum credibile eſt, quamvis Strabo & Plinius ita aſſerant p. 774. l. 15. & 775. l. 40.

Teredo vermis in ligno, proprie in navibus p. 626. l. 44. & 59.

Terra lugere, multum erubeſcere, oleum languere quomodo dicantur p. 470. l. 16. His opponuntur *lætus ager*, *lætæ ſegetes*. Unde fimus lætamen, Ital. *letame* ibid. l. 24.

Terra

Terra ſcobe auri & auroſa arena ſtrata p. 716. l. 74.

Teſtarum fragmenta impolita jacentibus ſubſtrata inter tormenta Veterum p. 786. l. 13. An Leviathan dicatur tale cubilis genus ultro ſibi ſternere Job. 41. 21. Loci illius nova explicatio l. 6. & 24. In Æliano ut in Jobo ipſam crocodili cutem cum teſtis conferri ibid. l. 35.

Τετραπτερυλλίδες, vide *Locuſtarum Græca nomina.*

Thau Servile quandoque Radicalis ſpeciem habet p. 620. l. 1. & 13.

Θ & Δ permutabilia p. 678. l. 31.

Ex תכלא *thichla*, vel *thachla* facta κάχλη & κάλχη p. 739. l. 44.

Thannin & *Leviathan*, Hebrææ voces ſynonymæ, primo draconem ſonant, ſecundo cetum, tertio crocodilum p. 770. l. 34. Nam ut in Jobo *leviathan*, ita in Ezechiele *thannin* pro crocodilo ſumitur c. 29. & 32. ubi Pharao deſcribitur ut magnus *thannin* in flumine Ægypti degens, qui aquas turbat pedibus ſuis, & ex iis ſubinde aſcendit, ſed hamo tandem capitur, & in ſagenam inducitur, ejuſdem fluvii piſcibus ſquamis ejus agglutinatis p. 795. l. 11. Quin hæc Prophetæ verba, *Pharao, rex Ægypti, magne thannin*, ad Pharaonis nomen alludunt, quo crocodilus ſignificatur ib. l. 34.

Θαρώ inſula in Ptolemæo, forte eadem quæ *Baharain*, & inſula *Tharo* dicta pro inſula *Dar*, ſeu margaritarum p. 678. l. 29.

Techeleth תכלת color à Veteribus hyacinthinus dictus, non à materia, ſed à colore p. 736. l. 50.

Techeleth תכלת Hebr. color cœlo & mari ſimilis p. 731. l. 21. Kimchius exponit *Azurum tranſmarinum* l. 40. In Aben Ezra R. Japheth à תכלית *tachlith*, ſeu perfectione deducit ibid. l. 42. Arabes *cœleſtem* reddunt l. 53. Græci ſemel *purpuram:* Alibi ſemper hyacinthum, aut hyacinthinum colorem p. 728. l. 24. Ita etiam omnes Veteres ibid. l. 27.

In Theodoreto lapſus Interpretis p. 13. l. 30.

Thogarma cur Barbariam reddat Jeroſolymitanus Interpres p. 130. l. 67.

Thorim תורים Cant. 1. 10. non ſunt *turtures*, ut Græci volunt, ſed gemmarum ordines, ut טורים *turim* per *Teth* p. 57. l. 44. Gemmæ in genis, id eſt, in mitrarum faſciis l. 58.

Θρίψ ligni vermis, à quo ligna eroſa pro ſigillo apud Lacones p. 626. l. 64.

Θυλακοθρώξ locuſtæ ſpecies in Heſychio p. 450. l. 46.

Tinea unde dicta p. 615. l. 35. Et cur Græce σὴς ibid. l. 51. De tineis loca quatuor in Græca verſione, quæ Hebræi non agnoſcunt p. 618. l. 12. In primo & ultimo male lectum ibid. l. 16. & p. 619. l. 1. In ſecundo רקב, id eſt, caries (oſſium) pro tinea ſumptum p. 618. l. 19. Tertius in Hebræo plane deeſt, quamvis illum habeant multi Interpretes p. 618. l. 43. Et quidam Patrum ibid. l. 65. Sed Origenes & Hieronymus ſub obelo l. 69.

Tineæ domus in Jobo p. 617. l. 64. non Arcturi, ut vult vir doctus p. 618. l. 1.

Tineæ proprium laneas & lineas veſtes conſumere p. 616. l. 52.

Tinea quomodo veſtes corrumpat p. 617. l. 41.

Coram tinea conteri quid ſit Job. 4. 19. p. 617. l. 24.

An cum tinea conferatur Deus in Pſalmis & in Oſea p. 617. l. 26.

Tinnunculus κέρχνης p. 266. l. 55.

Torrens Kerith, vel Kana Joſ. 16. 8. & 17. 9. Ratio utriuſque nominis p. 216. l. 65. Ejus ſitus Joſepho ignotus, & Eutychio Alexandrino p. 217. l. 5. 8.

Trajectio verborum in Gloſſis frequens p. 222. l. 63. Gloſſarum & Heſychii multa loca per hujuſmodi trajectiones corrupta, quæ emendantur ibid. l. 65.

Tragelaphus, ſeu hircocervus vox æquivoca. Nam & figmentum ſignificat, ſeu merum ens rationis. Et verum animal in Germania frequens, & Lutetiæ viſum non ita pridem, ex hirco & cervo aliquid habens, cujus poſt Ariſtotelem meminerunt Diodorus, Plinius, Solinus, Lucianus, Olympiodorus, Iſidorus &c. Itaque non debuit Origenes Moſi dicam impingere, quaſi tragelaphum, id eſt, animal, quod nuſquam extet, ut purum offerre juſſerit. Nam ut taceam non ſatis ſciri an אקו *akko* ſit tragelaphus, quomodo Græci reddunt, τραγέλαφος eſt verum animal. Et in Arabia reperiri ſcimus ex Diodoro p. 809. l. 18.

Trepidandi verba quandoque ad feſtinationem pertinent p. 13. l. 70.

Τρωξαλὶς locuſtæ genus, vel locuſtæ ſimile animalculum p. 450. l. 14.

Tuci, id eſt, cuculi, milvorum ſcapulis ſuſcepti p. 179. l. 69.

Turdus Talmudicis coturnicis ſpecies p. 94. l. 25.

Turdo nihil præſtantius creditur p. 94. l. 69.

Turdum à Lucullo peti noluit Pompeius p. 95. l. 17.

Turtur Hebr. תור *thor*, Gr. τρυγών, cantus τρυσμός, à verbo τρύζειν, voces ὀνοματοποιητικαί p. 55. l. 11.

Turturem tibia delectari cum ſcribit Horus, avem non ſignificat, ſed turturem marinum, id eſt, paſtinacam p. 57. l. 30.

Turturis garrulitas & vox incondita, de quo varia Proverbia p. 55. l. 18. Unde & צלצל Hebr. Chald. & Arab. dicta ibid. l. 65. Falluntur tamen & refelluntur qui eam putant ob id ipſum ab Athenæo cum cicada conferri ibid. l. 69.

Turturis caſtitas p. 23. l. 11. Illi Patres poſteriores tribuiſſe quod priores columbæ ibid. l. 30.

Turtur veris prænuntia p. 56. l. 13. Avis migratoria eſt, quæ obſervat tempus adventus ſui ibid. l. 19. Alii hyeme latere putant ibid. l. 49.

Turtures μονογάμοι p. 58. l. 30.

Turtures in arboribus nidificant p. 18. l. 56.

Turturis genis ſponſæ genas perperam confert Græca verſio Cant. 1. 10. cum turtur non habeat genas p. 56. l. 56. Cur Ovidius aves dixerit *ungue notare genas* ibid. l. 69. Et Horus Apollo turturem habere dentes. Ibi mendum quod corrigitur p. 57. l. 15.

Turtur typus Spiritus Sancti juxta Hebræos & Origenem p. 37. 56.

Turturi cur conferatur Eccleſia Pſ. 74. 19. Veteres aliter legiſſe p. 58. l. 54. & 62.

Turturum ſacrificia, vide in *Columbis.*

Tyri ſcalæ ubi p. 724. l. 39. & 44.

Tzetzis ζφάλμα μνημονικόν p. 654. l. 9.

Vaccinium eſt hyacinthus p. 729. l. 11.

Venti principales olim duo ſolum, nempe Boreales & Auſtrales. Occidentales Boreæ apponuntur tanquam frigidiores, & Orientales Auſtro, quia ſunt calidiores p. 102. l. 52.

Velia ex Græco Ἔλεια p. 619. l. 46.

Urania Venus Aſcalone culta, quomodo Hebr. dicta p. 163. l. 46.

Verba tria Joel. 1. 17. quæ nuſquam alibi occurrunt, accurate explicantur. Variæ de his ſententiæ p. 471. l. 40.

Verbum unum pro duobus p. 13. l. 42.

Vermiculatæ pelles, & emblemate vermiculatus p. 624. l. 63. 67.

Vermiculus, vide *Cocci grana.*

Vermis Hebræa duo nomina unde facta p. 619. l. 60.

Vermium Hebræa duo nomina promiſcue ſumpta p. 628. l. 24.

Vermis Hebr. nomine *Thola* cur dicti Iſraëlitarum nonnulli p. 630. l. 60.

Vermis ex Græco ἕλμινς p. 619. l. 42. Et ἕλμινς ἀπὸ τοῦ εἴλεσθαι, quia varie torquetur & convolvitur ibid. l. 51.

Vermis vitium ἶπες (unde Hercules ἰποκτόνος) ἀπὸ τοῦ ἴπτειν à lædendo p. 622. l. 61. Idem Latine *volvox*, *involvulus*, *convolvulus* p. 623. l. 10.

Vermes à thynnis nati, primo muſcarum, deinde locuſtarum, tandem coturnicum ſpecie & magnitudine p. 100. l. 50.

Vermis ligni tria nomina Arabica p. 627. l. 19.

Vermis in ligno quatuor genera p. 626. l. 43. & 50.

De verme ligni tria loca in Græca, vel Vulgata verſione, Hebræis ignota p. 625. l. 68. Primus & ſecundus unde p. 626. l. 4. & 31. Tertium Hebræi non habent: Sed habent omnes verſiones, & multi Patrum ibid. l. 35.

Vermes mortuo ſubſternuntur p. 621. l. 29. Gloria hominis εἰς κοπρίαν (vel σαπρίαν) καὶ σκώληκας ibid. l. 33. Cadaveris hæreditas vermes, & contra cadaver hæreditas vermium p. 621. l. 40. & 42.

Vermes etiam in vivo homine p. 620. l. 30. Multi vivi σκωληκόβρωτοι, ut Herodes Agrippa ibid. l. 42. Antiochus ibid. l. 36. Alii ibid. l. 46. vide & p. 583. l. 46.

In verme duo contemnuntur, 1. origo, 2. ipſa natura p. 629. l. 54. Animal enim eſt cæcum, ſurdum, informe, inerme, ſine pedibus, omnibus injuriis expoſitum. Rudimentum animalis potius quam verum animal ibid. l. 63.

Vermes in Scriptura metaphorici p. 629. l. 30.

Vermis nomen tribuitur homini in genere, Chriſto & Eccleſiæ. Sed homo in ſe vere vermis eſt, Chriſtus & Eccleſia in hominum opinione p. 630. l. 5. 28. 24.

Homo vermis dicitur πρὸς ἐξουθενισμόν, ut in Homero Harpalion p. 629. l. 21. & 38.

Vermis Jobi mater & ſoror p. 621. l. 47. Vermium tandem eſſe pabulum, ſors omnibus communis ibid. l. 51.

Vermis pro peccati conſcientia, quæ reos perpetuo mordet p. 631. l. 10.

Cum immortali verme cur conferantur pœnæ Inferorum p. 630. l. 72.

Vermem etiam ad corpus pertinere probat Auguſtinus ex Sirachide 7. 17. ſed falſa verſione deceptus p. 631. l. 46.

Vermis מתקו *exugit eum* Job. 24. 20. Male Interpretes, *dulcis eſt ei* p. 621. l. 54.

Veſpa cur צרעה dicatur, duplex conjectura p. 537. l. 30.

Veſpa σφὴξ & crabro ἀνθρήνη nonnihil differunt, quia crabro veſpa major eſt, atque alvo minus gracili. Tamen ſæpe promiſcue ſumuntur, & Hebræum צרעה videtur utrique eſſe commune p. 534. l. 62. & p. 544. l. 20.

De veſpa tria Scripturæ loca p. 534. l. 38. Sunt qui morbum eſſe velint, quia vox צרעה *tſira*, id eſt, veſpa, ad צרעה *tſaraa*, id

id est, lepram, alludit. Sed plerique melius vespam, aut crabronem reddunt ibid. l. 42.

Vespæ Chananæis infestæ, an veræ vespæ fuerint, vel timoris aculei, quomodo multi sumunt magni nominis Interpretes, qui pluribus refelluntur p. 537. l. 62.

Vespæ descriptio ex Arabibus p. 536. l. 17.

Vespas ex equo putrefacto nasci p. 503. l. 16. &c.

Vespæ ab equis & asinis, crabrones à mulis orti p. 543. l. 53.

Vespa ex crocodilo nata iracundior, ex equo animosior p. 543. l. 34. & 55.

De vespæ & crabronis melle p. 536. l. 38. & 44.

Vespæ apibus & hominibus molestissimæ p. 542. l. 7. & 17.

Vespæ quæ acerbiores, & quomodo ictus inferant lethiferos p. 543. l. 14.

Vespis proprium τὸ ἀμυντικόν p. 542. l. 47.

Vespa oculos impetit p. 536. l. 72. & p. 537. l. 4. Euripides emendatus ibid. l. 19. & 23.

Vesparum in pullos amor p. 542. l. 35.

Vespæ in somnis visæ quid significent p. 542. l. 53.

Vespis cur similis Antisthenes p. 542. l. 64.

Vespæ cur Archilochi & Hipponactis tumulis insculptæ p. 542. l. 69.

Vespera ex Græco ἕσπερος p. 619. l. 47.

Vespertilio Hebr. עטלף *atalleph* pro עפטלל *aphtallel*, quasi dicas *avem tenebrosam*, ut à nocte & vespere Græcum & Romanum nomen habet p. 350. l. 9.

Vespertilio Arabicè خفاش *chopphas* dicitur, propter oculorum parvitatem & debilitatem p. 370. l. 27. Ad talpas & vespertiliones idola projicere Es. 2. 20. est in tenebras detrudere, ut ne amplius superstitiosis hominibus fulgore suo illudant p. 350. l. 50.

Vespertilio inter aves & quadrupedes media p. 349. l. 40.

Præter vespertiliones Christum quidquam creâsse negant Mahumetis impuri asseclæ. At ex Scriptura scimus omnia per ipsum facta fuisse, & sine ipso factum esse nihil quod factum est p. 350. l. 57.

Vesta ex Gr. Ἑστία p. 619. l. 47.

Vestis ex Gr. ἐσθής p. 619. l. 47.

Vestes Israëlitarum in deserto crevisse volunt Hebræi doctores, ut concham חלזון cochleæ, quod ex Aristotele explicatur p. 725. l. 66.

Vestes olim in thesauris p. 617. l. 46.

Vineæ Engadi Cant. 1. 14. id est, balsameta p. 723. l. 74. & 724. l. 5.

Vinitores cur dicantur qui balsamum colligunt p. 723. l. 69.

Vinum Sorek Tralliano Ascalonite p. 725. l. 36. Alia vina eximia in terra Chanaan ibid. l. 27.

Vinum mordere dicit Solomon Prov. 23. 32. & *pungere ut basiliscus*, non ut Hæreticis faveat, qui illud vocabant *fel draconis*. Est enim natura bonum: Sed propter ebrietatis mala p. 403. l. 7. Obiter de vini usu & abusu ibid. l. 13.

Vinum percolabant Judæi p. 565. l. 9. De quo more Græci Interpretes Amos. 6. 6. ubi Hebræa aliter legerunt. Et Talmudici passim. Ad eum morem allusit Christus Matth. 23. 24. ubi in Arabe mendum est ibid. l. 47.

Vipera Hebr. אפעה & Arab. أفعى quod probatur ex Arabico N. T. Paraphraste, & aliis Arabum, qui de أفعى *ephe* dicunt quæcunque de vipera Græci: Marem habere duos dentes caninos, fœminam plures. Eidem latum esse caput, collum tenue, caudam mutilam, colorem flavum: Carnem coctam visum acuere, ut & sal ex ea factum. Ejus esum lepram sanare, ipsam cæcutientem fœniculo curari, ore coire, & in ardore coitus fœminam maris caput & genitalia abscindere p. 361. l. 17. &c.

Vipera cur אפעה *ephe* dicatur p. 363. l. 63.

Viperarum multæ species apud Arabes p. 366. l. 7. &c. Ita etiam apud Græcos, dipsas, cerastes, hæmorrhous, hydra in viperis p. 366. l. 70. Hydra Herculis & Philoctetis nonnullis *echidna* p. 367. l. 27. In Epiphanio viperæ nomen complecti fere serpentum omne genus p. 367. l. 43. Vipera Pauli, Prudentio aspis, coluber & hydrus p. 373. l. 49.

Viperæ Ægyptiæ Es. 30. 6. & apud Ammianum & Bellonium p. 364. l. 48.

Viperæ ventrem non rumpi in partu, ut ajunt, sed membranas, quibus catuli involvuntur p. 364. l. 8.

Vipera quasi vivipara, quia sola serpentum vivos catulos parit p. 364. l. 23.

Viperam esse oviparam multi negant p. 364. l. 65. Tamen illi ova tribuuntur Es. 59. 5. & in Aristotele & Plinio p. 365. l. 11.

An viperæ morsum sequatur mors repentina. Nonnulla in utramque partem p. 374. l. 48.

A vipera demorsa pars statim tumet p. 374. l. 20.

Linguæ viperæ Jobum & Senecam tribuere quæ dentium propria p. 364. l. 36.

Paulum à vipera fuisse morsum docent multi Veterum, qui refelluntur p. 369. l. 51. & 70.

Pauli vipera non sponte decidit, sed ab eo excussa p. 373. l. 42. nec in aërem, ut vult Prudentius, sed in ignem conjecta est p. 373. l. 47.

A vipera quidam occisus est in Libyæ littore, cum è naufragio evasisset. Aliter Paulus p. 368. l. 28.

Vipera Pauli, diaboli typus p. 373. l. 51.

Vipio, id est, grus minor, Balearibus in honore mensarum p. 79. l. 31.

Virgam Mosis in se non habuisse vim ullam θαυματουργικήν p. 557. l. 20.

Viticis & papyri copia in Ægypto, maxime circa Sain, ubi hippopotami p. 764. l. 73. & p. 765. l. 10. 13.

Vitrum ex Beli fluvioli arenis conflatum ad secundum à Ptolemaide stadium p. 723. l. 13. Vitri origo ibid. l. 25.

Vitrum fossile in Æthiopia, ex quo loculi p. 874. l. 40.

Vivaria quid sint, & horum quot species p. 128. l. 31. Inde Hebr. ביבר *bibar* & Gr. βιβάριον, Hispan. *bivar*, Gall. *vivier* ib. l. 67.

Unicum pro eximio p. 679. l. 62.

Voces in Lege obscœne scriptas honeste legi p. 41. l. 11.

Voces Hebrææ inversæ p. 137. l. 31.

Voces ארגמן *argaman* & ארגון *argavan* factæ ex ארם *Aram* & גון *gun*, vel *gavan*, quasi Syriæ colorem dicas p. 740. l. 17. Ad eas voces variæ allusiones ibid. l. 65.

Voces quædam semi-Persicæ, semi-Ægyptiæ, semi-Hebrææ & semi-Arabicæ à Græcis usurpatæ p. 888. l. 47.

Vomo ex ἐμῶ p. 619. l. 46.

Vox à Poëtis tribuitur iis ædibus, in quibus crimen est perpetratum, ut in Habakuk, *lapis è pariete clamat* &c. p. 612. l. 1.

Upupa nomen Hebræum דוכיפת *dukiphath* unde R. Selomo deducat post Talmudicos, Pagninus non intellexit p. 343. l. 48. Et ipsos Talmudicos latuit hujus vocis vera ratio, qua gallum rupicolam significari suspicor p. 344. l. 44. Aut vero gallum ominosum, vel portentosum p. 345. l. 1. Et prius nomen explico ibid. l. 60. posterius p. 346. l. 29.

Ad Hebræum upupæ nomen *dukiphath* accedunt Syrum *kikupha* & Ægyptium *kukupha* p. 348. l. 65.

Upupæ & ἔποπος nomen à voce factum. Videtur enim hæc avis *epop*, vel *upup* semper ingeminare. Quo pertinet etiam Arabum *hudhud*. Avium enim voces, cum articulatæ non sint, possunt varie exprimi p. 348. l. 56. In Pandectario *alauda Arabice est upupa avis*. Autor scilicet ex *alhudhud* fecit alaudam p. 349. l. 10.

Upupa per Legem immunda, quia spurcissima est avis, quæ ex stercore nidum sibi comparat, & ex rebus fœdissimis vescitur p. 348. l. 18.

Upupa Solomoni vermem שמיר *samir* attulisse fertur, cujus vi scissi Templi lapides p. 346. l. 71. Similis de upupa fabula in Æliano p. 347. l. 69.

Solomonis cum upupa colloquium p. 347. l. 41.

Fontes ab upupa revelati p. 347. l. 51. Terra scilicet ipsi erat translucida ut vitrum ibid. l. 57.

Upupæ legatio ad reginam Sabæorum p. 347. l. 42.

Uredo & rubigo; Græce ἀνεμοφθορία, quæ fit à vento *Kadim* p. 484. l. 27.

Usnen, seu *Kali*, id est, ut docti volunt, *soda*, seu *solida*, ex qua vitrum conficitur p. 45. l. 11. Quin *Usnen*, seu *Kali* est ciceris genus, cujus usus maxime in lixiviis. Ita statuunt multi Arabes p. 45. l. 6. &c. & p. 46. l. 1. &c. Et 2 Sam 17. 28. *Kali* ab Hieronymo recte redditur *frictum cicer*, cibus Græcis & Romanis notissimus p. 46. l. 59. Ab Hebræis leguminis genus, ex quo fit puls שתית *sethith* dicta p. 47. l. 19. *Kali* & *usnen* unde dicantur ibid. l. 50. Id ipsum esse *chirjonim*, quod *stercus columbarum* reddunt 2 Reg. 6. 25. multis probatur ib. l. 69.

Vultur ater Hebr. דיה *daja* vocatur, ut דיו *dejo* est atramentum. In immundarum avium censu Levit. 11. 14. sequi debuit דיה *daja* post איה *aja*, ut Deuter. 14. 13. Sed videtur omissum propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Esaias Idumææ desolationem describens cap. 34. v. 15. dicit ibi convenisse דיות *dajoth*, id est, vultures. Neque enim in rapacibus ullæ aliæ sunt gregales aves p. 195. l. 58.

Vultur in Onkelo vocatur בת כנפא *filia alæ* p. 230. l. 10.

Vultur niger Græc. αἰγυπιός, non αἰγύπτιος, ut legit Phile p. 197. l. 49. &c. Vulturum prævalere nigros dicit Plinius, præterquam in remediis contra serpentes. Et Sammonicus in pharmacis, his libentius utitur ibid. l. 20. &c.

Vulture nihil esse immanius plerique putant, ac proinde non esse cur à misericordia vocetur רחם *racham* p. 313. l. 19. qui refelluntur p. 317. l. 39.

Tityi vultur in fabulis idem significat quod in

in Scriptura vermis qui non moritur p.631. l. 62.

Vultures duodecim à Romulo visi portenderunt Romano imperio finem fore post exacta totidem sæcula. Ita prædixit augur Vectius, neque defuit eventus vaticinio p. 196. l. 28. Cæsari quoque & Augusto veluti Romuli auspiciis novam urbem condituris par vulturum numerus apparuit ibid. l. 49. & 54.

Ὑακίνθινα & καλλάϊνα in Epiphanio idem sunt p. 730. l. 32.

Ὕαλον Veteres pro crystallo usurpâsse p. 872. l. 53.

Zabulonitis tria ex littore beneficia: Purpura p. 720. l. 16. & p. 722. l. 52. Pisces edules p. 720. l. 21. Vitrum ex arena Beli fluminis conflatum p. 723. l. 5

Zamur pisciculus balænis cantu suo quam molestus p. 863. l. 7. & 29.

Zingiber ubi proveniat p. 332. l. 62.

Zygæna Hebræis *serpens vectis* נחש בריח Es. 27. 1. p. 747. l. 2. Serpens pro magno pisce, ut Amos. 9. 3. Ita תנין *thannin* & לויתן *leviathan* tam cetorum sunt quam draconum nomina ibid. l. 7. Serpens vectis etiam syderis nomen Job. 26. 13. p. 748. l. 7.

Zygæna, Italis *balista* & *martello*, Massiliensibus *barretella* p. 745. & 746. ibid.

De zygæna pisce Romani veteres altum silent. Sed eam Oppianus, Ælianus, Galenus, Ægineta, Basilius, Phile, Suidas inter maxima cete numerant p. 746. l. 40.

Zygæna non est proprie cetus, ut multi volunt, sed cetaceus piscis p. 746. l. 43.

Zygæna nomen habet à jugo boum, vel bilancium, utrumque enim capite refert p. 746. l. 46.

De zygæna veterum & recentiorum p. 747. l. 27.

Zygænæ similis piscis *Panapana* in Brasilia p. 748. l. 2.

FINIS.

colorchecker CLASSIC
calibrite